

13. 1. by a. 1

13-10-1907

DE IUSTITIA ET IURE

LIBRI DECEM.

Reuerendi P. F. Dominici Soto, Segobienſis,
Ord. Præd. Theologi præclaris.

Et CAESAREAE MAIESTATIS CAROLI V. Imperatoris
quondam à ſacris confeſſionis.

*Libri proſectò eruditiffimi, nunc autem poſtremò poſt omnes omnium editiones,
ſummo ſtudio, fide, exactaq; diligentia recogniti. Quibus recens
acceſſit Liber Octauus, de Iuramento, & adiuratione.
Septimò nimirum in Sextum reiecto.*

Cum gemino Indice, altero Quæſtionum, & Articulorum, altero Rerum
& Sententiarum inſignium, eoq; longè locupletiffimo.

VENETIIS,

MDCIA

Apud Hæredes Ioannis Antonij Bertali.

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

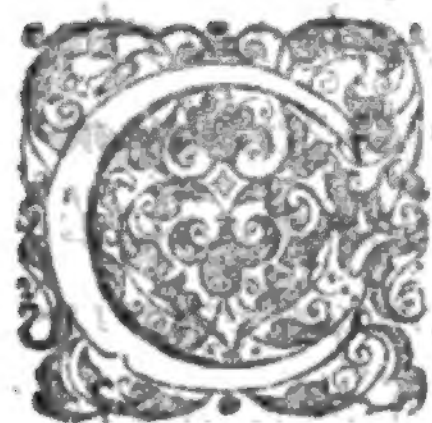
1897

1897

1897

ADMODVM REVER.^{DO} D.
D. CHRISTOPHORO MEDICES,
NOBILI BRIXIENSI,
ARCHIPRESBYTERO GAVARDI,
Domino meo colendissimo.

V M multorum libros peruoluerem (Admodum Reuerende mi Domine Christophore) et morem quem vel auctores, vel eorundem impres- sores, in huiusmodi libris edendis obseruant conspicerem, nullum profecto inueni quin sub alicuius nobilissimi, atque doctissimi viri nomine fuerit in lucem productus. Quemadmodum etenim qui in agone contendit nobi- liorem ducem quem nouit, in uitae suae defensionem, ne vi à mul- tis opprimatur aduocat; sic qui opus aliquod in lucem prodit, & si non nisi à proteruis impugnari possit, alicui tamen doctissimo vi- ro, illud committit, non quia solus nequeat ipsum tueri, sed quia eum altero potest eos vel omnino confundere, vel penitus ora con- cludere. Cum igitur praeclarissimum opus Reueren. P. F. Domi- nici Soto Segobiensis, quod de Iustitia inscribitur & Iure, auro quidem purissimo pretiosius, & micanti carbunculo splendidius,

vursus decreuissem imprimere, ut laudabilem omnium morem
prosequer sub doctissimi, & nobilissimi Domini Christophori Me-
dices Domini mei colendissimi, tutela imprimendum curavi. Cui
etenim alio librum hunc inscribere debebam? Ad quem alium di-
rigere? Quis erat tibi praeferendus? Quis anteponendus? Chri-
stophoro namque, liber qui Christum fert; & Christophoro Me-
dices liber qui animalibus medetur erat donandus. Nobilissimo vi-
ro qui de nobilissima agit materia, & viro doctissimo, qui profun-
dissimas ac difficillimas soluit quaestiones, codex erat inscribendus.
Archipresbytero religiosissimo, opus quod de conscientijs expur-
gandis tractat, erat mittendum, & demum patri (ut aunt)
spirituali, noua, & Christiana quaedam philosophia erat tribuen-
da, ut eam filios suos, & filias doceret, ut per eam populos
instrueret, ut ipsa duce profugus ad patriam reuocetur; cecus ad
lucem veram quae Christus est reuerteretur, & impius ex hostis
antiqui manibus excipiat. Praeterea opus hoc praclarum ad te
dirigere statui, quoniam si (ut Socrates aiebat) in bello ferrum au-
ro praestat in vita tamen, hoc est tempore pacis, eruditio praestat di-
uitijs; Quare cum non me lateat, immo nec aliquem qui historia-
rum lectioni se dederit lateat, maiores tuos Atavos scilicet ac Pro-
avos, locis ferè omnibus, ac oppidis, quae & alodiensem lacum cir-
cumsunt, dominatos fuisse, & summa cum prudentia, atque iusti-
tia eas optime rexisse, & praeterea in bello semper victores extitisse;
modo in vita, hoc est in summa tranquillitate, non ferrum
vel aurum, sed librum eruditissimum mitto, & quemadmodum
maiores tui, milites quidem strenuissimi, bellorum tempore, im-
mortalem gloriam sunt adepti, tu tempore pacis religioni addictus,
& virtutibus insistens, maiorem consequaris honorem, & quod
ipsi ensibus & gladijs contra visibiles hostes fortiter fecerunt, tu
lingua, doctrina, & sanctitate inuisibiles hostes, (prout etiam fe-
cisti,

cisti, & facis) eijcias indefesse. Hoc etiam addere, non superuacaneum erit. Quod si delectationes hæ quæ in ratione sunt, eas omnes quæ ad sensum spectant, dubio procul excedunt, ut ex laboribus meis maximam quandam sentias delectationem librum hunc tibi donare constitui. Namque ut Cicero inquit, cetera nec temporum sunt, neque ætatum omnium, nec locorum: Hæc vero studia, adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis refugium ac solatium præbent. Delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Et eo libentius hoc facio quoniam librum, non de naturis creaturarum rerum tractantem, non Vanitates continentem, non de nominibus, vel (ut aiunt) de lana caprina disputantem, sed qui de conscientijs regendis, dirigendis, illuminandisq; discutientem, et tibi religiosissimo viro, maximè conuenientem; in lucem mandavi. Accipe igitur munus hoc paruum, & pro tantis sat erit solus amor, rogans tamen ut in tuis ad Deum precibus, me commendatum facias. Vale. Venetijs 16 Kalendas Julij. 1584.

Dominationis tuæ

Deditissimus seruus

Florauans à Prato.

I N D E X,

B R E V I B V S C O M P L E C T E N S

T V M L I B R I C V I V S Q V E

T V M E T I A M Q V A E S T I O N V M

& Articulorum Argumenta.

L I B E R P R I M V S.

Primus edisserit de iure seu legibus, quae
supremae sunt iustitiae regula, hoc est,
de lege naturali, & humana, ab aeterna de-
rivatis, per quas homo ad finem naturalem
destinatur.

P R O O E M I V M operis.
folio 1.

Operis titulus ac divisio in
libros decem, atq. adeo sum-
matim quid in singulis di-
sceptetur. 1. & 2

Q V A E S T I O I. De lege in cōmuni. ibid.

Artic. 1 An villa definitionum legis a docto-
ribus constitutarum legitima sit, scisci-
tatur. ibidem.

2 Vtrumne lex semper in commune bo-
num destinetur. 7

3 Sitne cuiuslibet ratio legis effectrix. 8

4 Numquid promulgatio sit de ratione le-
gis. 10

Q V A E S T I O II. De legis effectibus. 13

1 An effectus legis sit imperando ac uetan-
do reddere homines bonos. ibid.

2 Numquid legis actus congruenter assignen-
tur. 16

Q V A E S T I O III. De lege aeterna. 17

1 An lex aeterna a naturali humana ac diui-
na distinguatur. eod.

2 Numquid nam lex aeterna sit summa ra-
tio in Deo existens. 18

3 Vtrum leges vniuersae ab aeterna proma-
nent an non. 20

4 Creatane cuncta, tam necessaria quam con-
tingentia, aeternae legi subijciantur. 21

Q V A E S T I O IIII. De lege naturae. 24

1 An lex naturalis sit habitus in nobis exi-
stens. eodem.

2 Anne lex naturalis complura contineat
praecepta. 26.

3 Omnesne virtutis actus, sint de lege na-
turae. 28

4 Nunquid lex naturae cunctis sit mortali-
bus vna. 30

5 Vtrum lex naturae mutari abolerive pos-
sit, an non. 31

Q V A E S T I O V. De lege humana in ge-
nere. 33

1 An praeter legem naturae necessariae no-
bis fuerint humanae, eodem.

2 Omnisne humana lex a naturali deriue-
tur. 35

3 Nunquid legis humanae qualitates recte
ab Isidoro describantur. 37

4 Conuenienter ne Isidorus, & qui illum se-
quuntur, civiles leges iusq. humanum
diuidant. 39

Q V A E S T I O VI. De potestate legis
humanae. 41

1 An lex humana in communi debeat con-
stitui. eodem.

2 Vtrumne ad legem humanam pertineat
omnia vitia cohiberi. 43.

3 Nunquid lex humana omnium virtutum
actus praecipiat. 44.

4 Lex humana imponatne subditis necessi-
tatem in foro conscientiae. 45

5 Vtrum omnis penalis lex obliget ad cul-
pam an non. 51.

6 Lexne penalis in foro conscię an iudicis
condemnatione obliget ad penam. 54

7 Omnes subijciantur legi necne. 65

8 Subditone liceat praeter verba legis age-
re, necne. 67

Q V A E S T I O VII. De mutatione & va-
rietate legis humanae. 69

1 An lex humana debeat quoquo pacto mu-
tari. eodem.

2 Vtrum consuetudo vim legis obtineat ua-
leat an non. 72

3 Nunquid rectores multitudinis in legi-
bus dispensare possint. 75

Index Librorum, Quæst. & Articulorum.

LIBER SECVNDVS.

Secundus, de lege diuina, qua ad supremam felicitatem promouetur, in qua fiones finditur nouem. 79

QV AESTIO I. De lege ueteri. ibidem

- 1 An præter naturalem legem & humanam quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus necessaria. ibid.
- 2 An lex uetus fuerit bona. 82
- 3 Nunquid ex illa soli debuerit populo Israel poni, illi quæ duntaxat obligare. 86
- 4 Vtrum lex uetus congruenter data fuerit tempore Moyfi, an non. 90

QV AESTIO II. De præceptis legis ueteris in genere. 92

- 2 An lex uetus unicum tantum continuerit præceptum. eadem
- 2 Vtrumne præceptorum legis ueteris tria sit differentia, nempe moralium, ceremonialium atque iudicialium. 93
- 3 Nunquid lex uetus ad sui obseruantiam per tpaliū promissiones & cōminationes debuit suos subditos inducere. 98

QV AESTIO III. De moralibus præceptis. 100

- 1 An omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturalem. eadem.
- 2 Num præcepta moralia legis sint de omnibus actibus uirtutum. 102
- 3 Nunquid omnia præcepta moralia ueteris legis ad decem Decalogi reducantur. 104
- 5 Præcepta Decalogi conuenienter distinguantur. 105
- 5 Vtrum præceptorum Decalogi numerus congruat, an non. 108
- 6 Præcepta Decalogi, debito sint ordine disposita. 110
- 7 Præcepta Decalogi an congruenti modo tradantur, necne. 111
- 8 Præcepta Decalogi sintne dispensabilia, an non. 112
- 9 Num modus charitatis cadat sub præcepto. 120
- 10 Modus charitatis cadatne sub præcepto diuinæ legis necne. 122
- 11 An nulla præcepta moralia quæ extra Decalogum vagantur, congruenter tū distinguantur, tum etiam ad eundem reducantur Decalogum. 127

- 12 Num præcepta moralia ueteris legis iustificarent. 129

QV AESTIO IIII. De præceptis Decalogi in singulari. 133

- 1 An præcepta Decalogi sint præcepta iustitiæ. eadem
- 2 Nunquid primum præceptum Decalogi congruenti sit modo traditum. 134
- 3 Secundum præceptum utrum conuenienti sit forma positum, an non. 137
- 4 Vtrum tertium præceptum de sanctificatione Sabbathi sit recte positum an non. 140
- 5 An quantum præceptum, de honorandis parentibus congrue tradatur. 148
- 6 An sex reliqua præcepta Decalogi conuenient ordine & modo tradantur. 149

QV AESTIO V. De præceptis ceremonialibus. 150

- 1 An ceremonialia præcepta quadrifida fuerint, scilicet sacrificia, sacramenta, sacra & obseruantia. eadem.
- 2 Nunquid singulis istis ceremonialiū speciebus reddi possint iustæ causæ. 152
- 3 Vtrum legis aut quæ ceremonialia, uel ante legem extiterint, uel sub lege iustificarent. 155

- 5 Cereemoniæ ueteris legis, sicne in Christi morte cessauerint, ut inde citra mortale crimen nequeant obseruari. 157

QV AESTIO VI. De iudicialibus mandatis. 167

- 1 Anne præcepta iudicialia recte ceremonialibus distinguantur. eadem.
- 2 Vtrumne iudicialia præcepta conuenienter sint in quatuor genera disposita. 169

QV AESTIO VII. De lege Euangelica quantum ad eius substantiam. 172

- 1 Vtrum lex noua sit lex scripta, an ne potius cordibus indita. eadem
- 2 Nunquid nam lex noua iustificet. 174
- 3 An non lex noua debuerit dari a principio mundi. 175
- 4 Lex noua sine usque ad finem mundi duratura, necne. 177

QV AESTIO VIII. De collatione legis nouæ cum ueteri. 179

- 1 Nunquid non lex noua sit ueteris complementum. ibidem
- 2 Lex noua, grauior ne sit, quam antiqua, an non. 182

QV AESTIO IX. De his quæ in lege noua continentur. 183

Index Librorum,

- 2 An lex noua actus exteriores sufficiat
ti ordine iustituerit. eadem
- 3 Nunquidnam lex Evangelica interiores
nostros actus sufficienter composue-
rit. 186
- 3 Vtrumne congrue lex Evangelica consi-
lia nobis quidam adiecerit. 189

LIBER TERTIVS.

Tertius de iure, quatenus obiectum est
iustitia, de quo uirtutis huius substan-
tia, & sibi annexis ad iustitiam distributiuam
usque questionibus gloriatur sex. 191

QVÆSTIO I. De iure. eadem

- 1 An ius sit obiectum iustitiæ. ibidem
- 2 Vtrum diuisio iuris in ius naturale & po-
situum sit, genere congruens, an non. 194
- 3 Nunquid ius gentium sit idem cum iure
naturali. 196
- 4 An non ius paternum ac dominatum,
& à iusto politico, & inter se ulla ratio-
ne distinguatur. 199

QVÆSTIO II. De iustitia. 201

- 1 An definitio iustitiæ à iurisperitis sit recte
constituta. eadem
- 2 Iustitia sitne uirtus, quæ habentem ad alio-
rum ordinat. 203
- 3 Nunquid iustitia sit uirtus. 204
- 4 Vtrumne iustitia sit in uoluntate. 205
- 5 An non iustitia sit generalis uirtus. 207
- 6 Iustitia particularemne habeat materiam,
an uero circa aliarum passionum & ma-
terias uersetur. 210

- 7 Nūquidnam medium iustitiæ sit medium
rei, eiusque actus, ius unicuique suum
tribuere. 213

- 8 An iustitia inter morales uirtutes sit emi-
nentissima. 215

QVÆSTIO III. De iniustitia. 222

- 1 An ne iniustitia sit speciale uicium. ead.
- 2 Nunquid quicumque iniustum facit, con-
tinuo censeatur iniustus, an non. 223
- 3 Vtrumne quis possit iniustum pati uol-
ens. 225

QVÆSTIO IIII. De iudicio. 227

- 1 An iudicium sit actus iustitiæ an non. ead.
- 2 Nunquid iudicare sit licitum, an non. 228
- 3 An ne iudicium temerarium puta ex suspi-
cione procedens sit licitum. 231

- 4 Dubia sintne in meliorem partem inter-
pretanda. 236

- 5 Vtrum semper sit secundum leges scriptas
iudicandum, an non. 239

- 6 Nunquidnam usurpatum iudicium sit sem-
per peruersum. 241

QVÆSTIO V. De diuisione iustitiæ. pag. 243

- 1 An particularis iustitia recte in distributi-
uam & commutatiuam diuidatur. ibid.

- 2 Nunquid idem sit medium distributiuum
ac commutatiuæ iustitiæ, an non. 245

- 3 Vtrumne eadem sit materia distributiuum
ac commutatiuæ. 248

- 4 Eademne sit utriusque iustitiæ forma, nec
ne. 250

QVÆSTIO VI. De acceptione perso- narum. 253

- 1 Vtrum personarum acceptio iustitiæ di-
tributiuæ contraria, crimen genere suo
sit mortale. eadem

- 2 Nunquid in spiritualiū dispensatione pos-
sit acceptio personarū contingere. 255

- 3 Beneficiorum pluralitas sitne iure permis-
sa. 265

- 4 An in collatione secularium magistratum
subesse possit crimen acceptionis pe-
sonarum, an non. 270

- 5 Nunquidnam in iudicijs dicendis interue-
nire possit personarum acceptio. 276

- 6 An non in priuatis honoribus deferendis
interuenire possit personarum respec-
tus. 278

- 7 In tributis exigendis peccarene possit acce-
ptione personarum. 280

LIBER QVARTVS.

Quartus, De præambulis ad iustitiam
commutatiuam, nempe de dominio ac
restitutione quæstiones sibi sumit septem. 283

QVÆSTIO I. De dñio in genere ead.

- 1 Vtrum dominium idem sit quod ius & fa-
cultas rerum, an non. ibidem

- 2 An non tantum Deo, intellectualibusque
ac rationalibus creaturis competant re-
rum dominia. 289

QVÆSTIO II. De rebus quarum homo dominus. 291

- 1 An rerum omnium quæ sunt in mundo,
sit homo iure aliquo dominus. eadem

2 Nun-

Questionum & Articulorum:

¶ Nunquid homo hominis dominus esse possit. 294

¶ Homo sine viro sine ac fame dominus, pag. 297

QV AESTIO III. De rerum diuisione. pag. 301

1 An ne humano iure rerum dominia fuerint olim diuisa, eadem

QV AESTIO IIII. De peculiari quorundam dominio. 306

1 An hominum quispiam totius sit orbis dominus ibidem

¶ Nunquid imperator sit dñs orbis. 310

QV AESTIO V. De translatione dominiorum. 315

1 Vtrumne sua quisque uoluntate, naturali iure ualeat rei suæ dominium in alterum transferre, eadem

¶ Nunquidnam per ludum dominium transferatur. 320

¶ Per contractumne qui nullus est iure civili transferatur dominium. 325

¶ An præscriptio dominium in possessorem transferat. 330

QV AESTIO VI. De restitutione substantia. 336

1 An restitutio sit actus commutative iustitie. eadem

¶ Nunquid sit ad salutem necessarium, rei, quæ ablata est, restitutionem fieri. 339

¶ Vtrumne omnia in uniuersum quæ quis uel ab alio abstulit, uel iniusto domino retinet, teneatur restituere. 342

¶ Satisne sit id simpliciter restituere quod in iniuste sublatum est. 360

¶ Debeatne aliquis id quod non abstulit restituere, an non. 364

QV AESTIO VII. De circumstantiis restitutionis. 366

1 Semperne oporteat ei restitutionem fieri à quo res sublata fuit. eadem

¶ Ille qui accipit teneatur semper restituere, necne. 377

¶ Vtrum illi etiam qui nihil acceperunt, restituere. 377

¶ Nunquid qui debet, statim restituere teneatur. 388

LIBER QVARTVS.

Q Vintus, De iniuria qua ex iniuria factio nascitur, nempe de homicidio

¶ Reliquis, questionibus, locupletatur duodecim. 393

QV AESTIO I. De homicidio. eadem

1 An aliquod uiuentium quæ perfecta sunt occidere liceat. ibidem

2 Liceatne maleficos occidere. 396

3 Vtrum scelerosum hominem unicuique privato occidere liceat, an non. 399

4 Nunquid clericis etiam maleficos liceat interficere. 403

5 Alicuine liceat seipsum occidere, an non. pag. 405.

6 Vtrumne liceat uitam pro defensione amici aut cuiuscunque uirtutis, exponere, necne. 408

7 Nunquid nam liceat in aliquo casu interficere innocentem. 411

8 In se sit unicuique propriam inuaserem in sui defensionem occidere, necne. pag. 413

9 An qui casu alterum occideret, fiat homicidij reus. 419

QV AESTIO I. De mutilatione membrorum. 423

1 An quempiam suo mutilare membro sit licitum, eadem

2 Vtrumne liceat patri filios, aut dominis seruos uerberare. 425

3 Licetumne alicui sit carere quempiam mancipare. 428

QV AESTIO III. De furto. 429

1 An furti definitio sit bona. eadem

2 Furtum & rapina specie differant, necne, pag. 432

3 Vtrumne furtum sit genere suo peccato mortale. 433

4 Nunquid ei qui egestate premitur furari liceat. 441

5 An ne rapina ullo pacto fieri possit citra peccatum. 442

6 Rapina sine grauius peccatum furto, an non. 445

QV AESTIO IIII. De iniuria in iudicis. 446

1 Liceatne iudici eum qui sibi non subditur iudicare eadem

2 An iudici liceat contra ueritatem quam certo nouit, iudicare quando legitime probatur contrarium. 449

3 Nunquid iudex absque accusatore possit quempiam iudicare. 454

4 Vtrumne

Index Librorum;

- 4 Vtrumne iudici liberum sit penam iuris relaxare. 456
- QV AESTIO V. De iustitia accusatoris. 457**
- 1 Ante ne quispiam teneatur alium accusare. eadem
- 2 Vtrumne necessarium sit accusationem in scriptis exhiberi. 461
- 3 Nunquid accusatio per tria hæc reddatur iniusta, quæ sunt calumnia, prævaricatio & tergiversatio 462
- 4 An accusator qui in probatione defecorit, poena talionis teneatur. 463
- QV AESTIO VI. De iustitia rei 464**
- 1 Accusatione liceat veritatem negare, an non. ibidem
- 2 Nunquid accusato liceat per calumniam se defendere. 466
- 3 An reo liceat iudicium per appellationem declinare necne. 474
- 4 Vtrum liceat condemnato ad mortem, se quacunque via defendere. 376
- QV AESTIO VII. De iniustitia testis. pag. 480**
- 1 Vtrumne teneatur quandoque homo testimonium ferre. eadem
- 2 Duorum uel trium testimonium, an in iudicio sufficiat. 483
- 3 Nunquid cuiuspiam testimonium citra eius culpam repellendum sit. 485.
- 4 An testimonium falsum semper sit peccatum mortale. 486.
- QV AESTIO VIII. De iniustitia aduocatorum. 488**
- 1 Aduocatus teneaturne gratis præstare patrocinium pauperibus in suis causis. eadem
- 2 Vtrumne merito fiat aliqui ab aduocationis officio arcendi. 490
- 3 Nunquid aduocato delictum sit iniustam causam defendere. 491
- 4 Licitumne sit aduocato pretio patrocinium non 493
- QV AESTIO IX. De contumelia. pagina 495**
- 1 An contumelia consistat in verbis eadem
- 2 Vtrum contumelia, & generaliter conuiuium, sit genere suo peccatum mortale. pagina 497
- 3 Nunquid debeat quisque contumelias æquanimiter sustinere. 499
- QV AESTIO X. De detractione. 501**

- 1 An ne detraçtio sit denigratio alienæ famæ per occulta uerba, ibidem.
- 2 Vtrumne detraçtio genere suo sit peccatum mortale. 503
- 3 Nunquid detraçtio sit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur. 507
- 4 Audiens toleransque detrahentem an mortaliter peccet. 510
- QV AESTIO XI. De susurratione, & deuisione. 512**
- 1 Vtrum susurratio sit peccatum à detractione distinctum an non. eadem.
- 2 An ne derisio sit speciale peccatum à precedentibus distinctum, atq; adeo mortale 514
- QV AESTIO XII. De maledictione. pagina. 517**
- 1 Nunquid cuiuspiam sit licitum alteri maledicere. eadem
- 2 An creature etiam irrationali maledicere liceat. 519
- 3 Vtrumne maledictio, peccatum sit genere suo mortale, idemque detractionis peius. 521

LIBER SEXTVS.

Sextus disceptat de usuris, & contractibus, ac de cambijs, in quaestiones distribuit tredecim. 523

- QV AESTIO I. De usura. 524**
- 1 An usuraria mutatio genere suo sit peccatum mortale. eadem
- 2 Nunquid ratione mutui aliqua possit expecti commoditas. 533
- 3 Vtrumne ratione damni emergentis aut lucri cessantis, liceat mutuatori quidpiam ultra sortem recipere. 540
- 4 Quidquid lucri pecunia usuraria deperit, sitne restitutioni obnoxium. 545
- 5 Liceatne mutuo pecuniam accipere sub usura. 553
- 6 Nunquid mons pietatis usurarius sit. 557
- QV AESTIO II. De generali ratione contractus emptionis & uenditionis. 561**
- 1 An contractus emptionis & uenditionis sit reipublicæ necessarius. eadem
- 2 Nunquid negotiatio sit licita. 564
- 3 Vtrumne rerum pretia, arbitrio mercatorum sint taxanda. 567

QV AE

Questionum & Articulorum:

**QVÆSTIO III. De iustitia quæ in
emptione & uenditione committitur.**
569

- 1 Nunquid nam licite quis possit rē pluri
uendere quam ualeat, ibidem.
- 2 An ne uitium rei uenditæ sic uenditio-
nem reddat illicitam, ut necessarium
semper sit illud detegere. 564

**QVÆSTIO IIII. De emptione credi-
to.** 579

- 1 Vtrum ne liceat rem carius uendere expe-
data, quam numerata pecunia. eadem
- 2 An ne liceat rem uendito carius quam
præfenti pretio uendere, quando rei
dominus non erat tunc uenditurus. 583

QVÆSTIO V. De censibus. 585

- 1 An census emptio ac uenditio sit usu-
raria, ibidem.
- 2 Nunquid census tam temporales quam
perpetui sint liciti. 591
- 3 Vtrum licita sit emptio censuum cum pa-
cto reuocandendi. 594

**QVÆSTIO VI. De contractu socie-
tatis.** 596

- 1 Nunquid contractus societatis sit licitus.
eadem
- 2 An licitum sit pecuniam in societatem ex-
ponere saluo capitali. 598

**QVÆSTIO VII. De contractu asse-
curationis** 601

- 1 Nunquid assicurationis contractus sit li-
citus, ibidem

**QVÆSTIO VIII. De cambio in ge-
nere.** 603

- 1 Vtrum ars campforia sit licita, an nō. ibid.
- 2 Pluresne sint cambiorum species. 604

**QVÆSTIO IX. De cambio minu-
to** 607

- 1 An ne minutum cambium sit licitū. ibid.

**QVÆSTIO X. De cambio ratione
loci & ratione temporis.** 608

- 1 Nunquid nam cambium ratione loci sit
licitum, ibidem
- 2 Vtrumne ratione temporis licitum sit
cambij pretium. 610

**QVÆSTIO XI. De pretio soluendi
numerata pecunia.** 612

- 1 An campfori liceat, ut pecuniam in suo
cambio consignatam in numerato solu-
uat mercedem aliquam recipere. 613

**QVÆSTIO XII. De nummorum cā-
bio rōne diuersæ cōstæ æstimationis in**

diuersis locis aut temporibus. 615

- 1 Vtrum liceat pecuniam unius regionis
pro pecunia alterius ubi plus ualeat
commutare, an non. eadem
- 2 An licitum sit monetarum cambium, quæ
in diuersis locis propter copiam & ino-
piam totius generis monetæ, inæqualis
sunt ualoris. 615
- 3 Nunquid cambiorum pretia inter cam-
plores uariari possint. 621
- 4 Cambium ad incertamne solutionis quæ-
ritatem sit licitum. 623
- 5 Nunquid nā cambium huiusmodi, quod
intercalatis ac prætermittis primis nun-
dinis in alias subsequentes sit, sit lici-
tum. 624

**QVÆSTIO XIII. De reliquis cam-
biorum generibus.** 628

- 1 Vtrum cambia ad proxima loca eiusdem
regi sit licita, necne. eadem.
- 2 Nunquid cambia quæ licet ad primas
nundinas fiant tempore & loco distan-
tes, tamen quo longius distant, pretio-
sius sunt, sint licita. 630

LIBER SEPTIMVS.

Septimus, De uoto, questionibus adorna-
natur sex. 633

QVÆSTIO I. De substantia uoti. 634

- 1 An uotū sit alicuius rei possibile, ad quam
vi præcepti non tenebamur, ibidem
- 2 Nunquid uotum in solo uoluntatis pro-
posito perficiatur. 636
- 3 Votum semperne fieri debeat de meliori
bono. 641

**QVÆSTIO II. De uoti vigore ac uir-
tute** 651

- 1 An omne uotum obliget ad sui obserua-
tionem. eadem
- 2 Vtilene sit expedientque nouere. 662
- 3 Nunquid uotum sit actus latræ siue reli-
gionis. 664
- 4 Magisne sit laudabile & meritorium facere
aliquid ex uoto, quam absque illo. 666
- 5 Vtrumne uotum per se suspensionem faciat
ordinis, perq; professionem religionis
fiat sollempne. 669

**QVÆSTIO III. De his qui uocandi
facultatem habent.** 675

- 1 An illi qui sunt alterius potestati subie-
cti nonere possint. eadem.

2 Nun-

Index Librorum

- 2 Nunquid pueri religionis voto se possint obligare. 683
 - QV AESTIO III. De dispensatione & commutatione voti. 687
 - 1 Vtrumne in voto possit fieri dispensatio. eadem
 - 2 An ne super voto solenni continentiae religionis fieri possit dispensatio. 689
 - 3 Nunquid ad commutationem uel dispensationem voti requiratur praelati auctoritas. 693
 - QV AESTIO V. De religionis voto in particulari. 702
 - 1 An religionis votum ad statum perfectionis attineat. eadem
 - 2 Nunquid paupertas ad mendicitatem usque ad perfectionem uitae monasticae pertineat. 710
 - 3 Vtrum votum castitatis sit de intrinseca ratione religionis, an non. 715
 - 4 Obedientiae votum sitne de essentia religionis. 718
 - QV AESTIO VI. De voto & continentia sacerdotum. 720
 - 1 Nunquidnam ecclesiae decoro & stabilitati sacerdotale votum continentiae congruens fuerit ac necessarium. eadem
 - 2 Sacerdotalisne continentia ab ipsis statim ecclesiae incunabulis exeperit, an non. pag. 727
- LIBER OCTAVVS.**
- O**ctauus, De iuramento, questionibus tribus perficitur. 733
- QV AESTIO I. De iuramento. ibi dem
- 1 Vtrum iuramenti definitio sit bona. ibi dem
 - 2 Vtrum iurare sit licitum. 739
 - 3 Vtrum congrue tres comites iuramenti assignentur. 745
 - 4 Vtrum iuramentum sit actus religionis siue laicae. 746
 - 5 Vtrum iuramentum sit per se appetendum & tanquam res utilis frequentandum. 747
 - 6 Vtrum liceat per creaturas iurare. 750
 - 7 Vtrum omne iuramentum uim habeat obligandi 751
 - 8 Vtrum maior sit obligatio iuramenti quam

- voti. 766
- 9 Vtrum in iuramento fieri possit dispensatio. 768
 - 10 Vtrumne omnibus cuiuscunque conditionis liceat absque discrimine, quocunque tempore iurare. 771
 - QV AESTIO II. de periurio. 773.
 - 1 Vtrum falsitas requiratur ad periurium. ibidem
 - 2 Vtrum omne periurium sit peccatum. pagina 776
 - 3 Vtrum omne periurium sit peccatum mortale. 778
 - 4 Vtrum liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus est. 788
 - QV AESTIO III. De adiuratione. pag. 791
 - 1 Vtrum liceat hominem adiurare. eadem
 - 2 Vtrum liceat daemonem adiurare. pagina 793
 - 3 Vtrum liceat adiurare irrationabilem creaturam. 800

LIBER NONVS.

Nonus, De decimis ac simonia, questionibus duobus ditatur esse. 801

QV AESTIO I. De sacrificio in genere. 802

- 1 Vtrumne Deo sacrificare, sit de lege naturae ibidem.
- 2 An soli Deo sit sacrificium offerendum. pag. 804
- 3 Nunquid sacrificiorum oblatio sit specialis uirtutis actus. 806
- 4 An ne uersi morales ad sacrificia teneantur offerenda Deo. 807

QV AESTIO II. De ineffabili sacrificio altaris in particulari. 808

- 1 Nunquid sacrosanctum Sacramentum altaris sit uere sacrificium. eadem
- 2 An altaris sacrificium pro pluribus oblatum, perinde singulis ad satisfactionem pro sit acti duntaxat offerretur pro uno. pag. 812.

QV AESTIO III. De oblationibus, & primitiis 820

- 1 An homines de necessitate praeccepti ad oblationes teneantur. ead.
- 2 Nunquid oblationes solis sacerdotibus debeantur. 823

2 Vtrumne

Quæstionum, & Articulorum.

- 3 Vtrumne oblationes de rebus omnibus quæ licite possidentur facere liceat. 824
- 4 Ad decimatum solutionem an homines teneantur. 827

QVAESTIO III. De decimis. 829

- 1 Hominesne teneantur dare decimas ex necessitate præcepti. eadem
- 2 An de omnibus teneantur Christiani decimas solvere. 836
- 3 Nunquid decimæ totis clericis debeantur. 839
- 4 Vtrum clerici etiam ipsi decimis soluendis sint adstricti, an non. 841

QVAESTIO V. De peccato simoniæ in genere. 844

- 1 An Simonia sit studiosa voluntas emendicandendiq; aliquid spirituale, uel spirituali annexum. eadem
- 2 Vtrumne vitium simoniæ genere suo sit peccatum mortale. 848

QVAESTIO VI. De materia simoniæ. pag 851

- 1 An quandoque liceat pro sacramentis pecuniam seu dare, seu accipere. eadem
- 2 Nunquid pro spiritualibus actionibus dare, accipereq; pecuniam sit licitum. 859

QVAESTIO VII. De simonia, in sacerdotiis ac dignitatibus cõquirendis. 864

- 1 An pro sacerdotiis atque alijs præbendis quæ spiritualibus sunt annexa, liceat pretium percipere. eadem
- 2 Nunquid præbendam permutatio absque simonia fieri possit. 870

Vtrumne liceat specialia pro munere conferre quod est uel à lingua, uel ab alio quouis obsequio. 873

QVAESTIO VIII. De restitutione simoniæ & pena simoniaci. 878

- 1 An quidquid per simoniam, uel datur uel recipitur, sit restitutioni obnoxium. ead.
- 2 Nunquid non summus Pontifex possit super penis simoniæ dispensare. 888

LIBER DECIMVS.

Decimus, denique ac poſſimus, de ſtatibus, ordine, acque reſidentiâ prælatorum, ac de hereticis, quæſtionibus abſoluiſur quinque. 891.

QVAESTIO I. De episcopali instituto, iure quo institutum est. eadem

- 1 An ne episcopalis dignitas fuerit in ecclesia super sacerdotalem necessaria. ibid.
- 2 Nunquid episcopatus sit ordo natura sua simpliciter sacerdotio distinctus. 894

- 3 Episcopi inter se perinde ne differant atq; ipsi a simplicibus sacerdotibus. 897

- 4 Vtrumne institutio episcopalis dignitatibus sit de iure diuino. 901

QVAESTIO II. De episcopatu optando, ineundo, & conferendo. 906

- 1 Liceatne Episcopatum appetere, necne. eadem

- 2 An episcopatum iniunctum liceat omnino recusare. 911

- 3 Nunquid oportet eum qui ad episcopatum assumitur, esse cæteris meliorem. pag 914

- 4 Vtrum episcopo liceat cura Episcopali deserta ad religionem se conferre. 917

QVAESTIO III. De episcoporum residentia. 919

- 1 Nunquid Episcopi in suis diocæſibus reside-
dere iure diuino teneantur ibidem

- 2 An ne residentia episcoporum iure naturali fundetur. 930

- 3 Vtrum episcopi iure humano, hoc est pontificio reside-
re teneantur, an non. pag 933

- 4 Aliqua emergere ne possit causa ob quam liceat Episcopo à grege sibi commisso abesse. 935

QVAESTIO IIII. De uinculo & modo quo Episcopi & sacerdotes tenentur sua bona dispensare. 935

- 1 An episcopo liceat aliquid proprium possidere, an non eadem

- 2 Nunquid episcopi mortaliter peccent si bona ecclesiastica quæ procurant pauperibus non largiuntur. 947

- 3 Vtrumne Episcopi ac reliqui sacerdotes uerum ac legitimum habeant dominium fructuum ecclesiasticorum qui illos pro sua portione contingit. 949

- 4 Singulari ne iure teneantur Episcopi præ secularibus ad eleemosinarum subsidium. pagina 961

- 5 Nunquidnam ecclesiastico statui concedens sit inter alias possessiones castra, vasallosque, ac iurisdictionem civilem habere. 963

QVAESTIO V. Quæ nouissima de clerico- rum debito officio. 969

Index Librorum, Quæst. & Articulorum :

- 1 An inter officia eorum qui sacris iniunctur, peculiare, ad quod omnes generatim tenetur, sit constitutos Psalmos istis horis persolvere. eadem.
- 2 Nunquid nam congruus sit & decorum, ut horæ canonicæ, Psalmorum, Hymnorumque, alio cantu psallantur. 977
- 3 Vtrumne tam illi omnes qui sunt sacris initiati, quàm qui titulum habent ecclesiastici sacerdotis, ad horas dicendas teneantur. 982
- 4 Anne ordo & modus sit aliquis persolvendo divina officio necessarius, necne. 987
- 5 Ad solvendum canonicè divinum officium, requiraturne attentio. 991
- 6 Episcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ad restitutionem, aut præbendam, aut fructum obligetur, necne 997
- 7 Isque postremus qui omnibus finem ac colophonem imponit: Nunquid religiosi creati Episcopi, ad observantias regulares teneantur, an secus. 1002.

*Indicis Librorum, Questionum, & Articulorum,
Finis.*

INDEX ALPHABETICVS

RERVM ET SENTENTIARVM

INSIGNIVM

In Decem Libros F. Dominici Soto, de Iustitia, & Iure.

A

ABIGEATVS, furtum de grege dispersio. 431. & 432
Abraham non suo merito, sed Dei misericordia electus est, ut inde Christi originem duceret. 38
Abraham, & Sarra probabilius est fuisse fratres, quam fratruales. 119
Abrenuntiatio seculi, non solum diuino iure existit per Christum constituto, verum ex iuris naturalis visceribus depromitur. pag. 706
Abrogatio quid sit, & verum differat a dispensatione & irritatione. 75
Acceptio personarum nomen est apud sacros interpretes Latinitate donatum, quod & respectus personarum dicitur. 253
Acceptio personarum est iniustitiae crimen quo in distributione non causae ad rem pertineatis, sed personae ratio habetur, quod ideo genere suo mortale crimen est. 253-254
Acceptio personarum non est qualitatem personae considerare, quae eius vel meritum, vel crimen auget. ibid.
Acceptio personarum in spiritualibus genere suo grauius est, quam in temporalibus pag. 257
Acceptio personarum tunc praese fert manifestarium crimen quando idoneo praetermisso eligitur indignus. ibid.
Acceptio personarum crimen dum magistratus indigno confertur ad restitutionem obligat, quae facienda est populo. pag. 271
Acceptio personarum saepe in iudicijs dictis committitur. 276
Acceptio personarum iniustae poenam nemo ante condemnationem pendere tenetur. 361
Acceptio personarum causa nouem modis potest aliquae esse. 383

Acceptio rei trifariam consideratur & dupliciter contingit, scilicet directe, & indirecte. ibid.
In actione praua aliter ratio mali consideratur, quam culpa. 380
Accusare quis & quando teneatur. 458
Accusare, excommunicatis & infamibus est semper prohibitum, licet dum crimen est reipso perniciosum denunciare teneatur. 460
Accusare subditi suos maiores prohibetur, & clerici in causa sanguinis. 461
Accusationis forma est ut in scriptis fiat. ibidem.
Accusatio tribus vitatur, nempe calumnia, praerogatione, & tergiversatione. pag. 463
Accusatorem qui non habet, ab honoribus prohiberi non debet. 455
Accusatore manifestarium crimen non indiget. 455
Accusatoris vicem habent infamia, & indicia, & clamorosa insinuatio. ibid.
Accusatore opus non est, ubi iuridica adest denuntiatio, sicut neque in fraterna correptione. 456
Adam fuit princeps eo iure quo primus parens, atque ad totius orbis dominus. pag. 304
Adiurare quid sit. 791
Differentia inter adiurationem, & iuramentum. ibid.
Adiurare potest superior sibi subditos in materia licita & honesta. 792
Adiuratio non actio eius est qui adiuratur, sed adiurantis. ibid.
Adiuratio non idem est, quod iuratio. ibid.
Et tamen aliquando actio iuramenti dicitur adiuratio. ibid.
Adiurare Deum & adiurare hominem in quo differunt. 793
Adiurare nequitiam licet daemones per modum deprecationis. 794
Ecc

Index Alphabeticus

- Per modum tamen compulsionis adiuvare**
eos possumus. ibid.
- Adiuvare irrationalem creaturam, sic ut ser-**
mo ad eam dirigatur vanum est. 800
- Adiuvare irrationalem creaturam dupliciter**
iure possumus. ibid.
- Admonitio nulla requiritur cum alicui de re**
propria accusare incumbit. 459
- Admonitio nec essaria est, etiam si crimen rei**
publice sit pestiferum, quando quis omni
procul dubio certissimus sit per inam ad-
monitionem emendandum fratrem, cessan-
dumque publicum damnum. ibid.
- Alioquin eiusdem magnis sceleribus con-**
tra publicum bonum reipublice absq. ulla
admonitione ad iudicalem, seu accusatio-
nem, seu denunciationem procedendum.
pag. 460
- Adultera quæ falsam prole marito supponit,**
quando teneatur se prodere ne legitimos
filios hereditate defraudet. 381
- Et utrum teneatur cum periculo mortis. ibi.**
- Adulterinus filius non semper tenetur ma-**
tri credere, & ab se hereditatem abdicare.
pagi. 382
- Adulter qui ex aliena uxore prole suscepit,**
quæ ipsa marito supposuit non tenetur ri-
gore iustitiæ eidem marito ad restitutio-
nem. ibidem
- Aduocandi potentia siue in sensu interiori**
siue exteriori carens, neuiquam patrocini-
ari potest. 488
- Aduocatorum iniquissimus usus, impingen-**
tium testibus crimina quæ neque suspican-
tur. 474
- Aduocati falsa crimina testibus impingentes,**
per illam quam personæ irrogant, reipu-
blicæ quoque iniuriam inferunt. 489
- Aduocatus non semper causæ pauperum**
gratis patrocinari tenetur. 489
- Aduocatus etiam citra extremam necessita-**
tem tenetur præstare pauperi patrocini-
um in graui & urgente de superfluo, tam eius
possibilitate, quam pauperis necessitate
pensata. 488
- Aduocati requisita dignitas. ibid.**
- Aduocatus qui se ens in iustam causam defen-**
dit, & mortaliter contra iustitiam peccat,
& ad restitutionem tenetur. 492
- Aduocato quouisq. licet utrum sit dubiam & in-**
firmiorem causam defendendam suscipere.
493
- Aduocatus innocentis causam an prode-**
re debeat, necne 495
- Aduocato licitum est suum patrocini-
um prætio æstimare, sed tamen per improbi-**
tatem aliquid ultra modum extorquens,
mortaliter contra iustitiam peccat. pa-
gina 493
- Aduocatorum pretium duplex 494**
- Aduocatorum improbitas immoderata quæ**
sit. ibid.
- Aduocatus de litis quota aut de certa quan-**
titate sub conditione victoriæ pacisci non
potest, sed certa quantitate in utranvis
partem causa euaserit. 494
- Aduocati testis & iudicis discrimen quantum**
ad recipiendam mercedem. 494
- Aduocationem excellentia dignitatis aut or-**
bitas aliqua reddit indecentem, nisi ad sit
necessitas. 491
- Aduocationis officium qui absq. ulla iuris**
peritia & negotiorum experientia exerce-
ret non esset a mortali culpa immunis.
ibidem.
- Affirmatio omnis negationem includit, non**
reconuerso. 112
- Agere contra conscientiam, in intrinsece est ma-**
lum. 459
- Aggressio quando sit, quandoque defensa,**
arbitrio prudentis diiudicandum est. pa-
gina. 415
- Aggressorem occidere licet eligendo tanquæ**
medium eius mortem, dummodo sit ne-
cessarium. 416
- Aggressorem occidere tenetur inuasus quan-**
do ipsemet est reipublice necessarius. ibi-
dem.
- Aggressorem occidere non potest inuasus**
quando aggressor est reipublice necessa-
rius. ibidem
- Aggressionis tres ordines. 416**
- Aggredi & præuenire hostem, scelus est.**
pag. 415
- Ambrosij factum ut se infamaret ne eligeret-**
ur in episcopum. 300
- Amicitia pecunia non æstimatur ac subinde**
in mutuo illam conquirere non est usura.
pag. 535
- Amicitiam turpem in mutuo intendere, non**
est usura. 535
- Amicitie præstantius bonum est, quam fama**
& honor. 513
- Amicitia, fama, & honor, non sunt virtus-**
168

Rerum & Sententiarum.

- resneque spiritalia bona & uirtuti agnata
ibidem.
- Amicitia quæ de bono honesto proficiscitur,
uerè est amicitia, quæ uero de utili & dele
tabili, secundum quid. ibid.
- Amicitia finis est famæ & germanior uirtuti
quam illa. ibidem
- Amicitiam aliquorum diluere, ut ipse expulsi
loco in alterius sese insinuet amicitiam, si
illum non infamet non est peccatum. pag.
514
- Andabatrum pugna. 402
- Angeli quibus rebus dominantur. 290
- Angelorum iuratio. 773
- Anglica stragis hoc nostro seculo ediæ radix
& origo. 942
- Anima in corpus habet principatum domi
nium. 284 285
- Anima opera dæmonis corpus resumere non
potest. 794
- Anrichristi tyrannide defecturi non sunt Chri
sti procures, qui pro fide atrocissimas mor
tes oppetent. 178
- In antistitem expetere eum qui ecclesiæ est
magis idoneus, laudabile est, etiam cum
formidine aduersæ ualerudinis, uide Epi
scopus.
- Antiphonas primi, Græci composuerunt, re
ste Isidore. 980
- Appollonie quod se in rogum coniecerit ex
cusatur. 408
- Apostoli singuli habebant iurisdictionem in
uniuersum Christianorum orbem. pagina.
899
- Apostoli a Christo suere ordinati episcopi.
ibidem.
- Apostoli docuerunt familiam Christianam
omnem ueritatem ad salutem necessariam
ibidem.
- Apostolis ratione status consilia necessaria
erant. 190
- Appellare ad legitimum iudicem licitum est
ei qui iudicis grauamine præmitur. 475
- Appellans ad iudicem infidelem, excommu
nicetur. 475
- Appellare ad superiorem causæ repellendæ
aut differendæ iustitiæ iniustum est & ini
quum. 475
- Appellandi usus in religionibus perniciosus.
pag. 475
- Appellare antiquitus non licebat nisi intra bi
duum, aut triduum, modo uero indul
tum est tempus decem dierum. 474 475.
476
- Appellare tertio super eodem articulo, inter
dictum est. 476
- Appellare tertio Romæ, iam introductum.
ibidem.
- Appellare à quocunque iudicis uerbo, stylus
est nocenuissimus & intolerabilis. 476
- Ars campforia, uide Cambium & campforia
ars.
- Archiepiscopus, ex officio habet ordine epi
scopos. 900
- As dicitur omne totum quod in duodecim
uncias diuiditur. 531
- Assecurationis contractus omnino est lici
tus. 322
- Assecurationis contractus multis modis uitia
tur. ead.
- Assecurationis contractus etiam in alijs re
bus quam in mercibus licite fieri potest.
pag. 602
- Assecurationis contractus socio celebratus
quo asscuratur fors illi in societatem tradi
ta, usuram sapit. 602
- Astrologi falsa sepe uitia hominibus inferen
tes, ferendi non sunt sed tanquam publici
infamatores, essent in ultimas cruces adi
gendi. 505
- Astrologi non possunt per delineationem,
& obseruationem celestium corporum
prospicere accidentarios euentus. 798
- Possunt tamen de affectibus naturalibus iudi
care. ibid.
- Astrologi crimina reuelare non possunt, &
quamuis possent peccatum est reipublicæ
perniciosissimum. ibidem
- Aethiopum seruitus quomodo illicita uide
Seruitus.
- Auaritia duplex est. 322
- Auaritia inter iudicis delicta prima tenet.
pagina. 272
- Audacia apud sensuales homines pro indi
cio fortitudinis reputatur, & ideo fit
ut dum facinoribus perpetrandis adhi
bent, minus de illa homines pudeant.
pagina 445
- Auferre alicui quidpiam, stat dupliciter pa
gina. 363
- Auium tres sunt differentie. 363
- Auium quarum uenatio sit permissa. 363

Index Alphabeticus.

B

- B**aptisma verisimile est institutum a Christo cum à Iuane baptizatus est, non ipso facto, sed uerbo. 159
- Beatæ, quas sic appellamus, notum solenne emittunt quæ clausuram seruant, non aliæ. pag. 717
- Bellum ex utraque parte non potest esse iustum, nisi forte ignorantia adsit. 412. & 477.
- Bellum ex triplici capite iniustum esse potest. 443
- Belli tumultu, quam perniciosi sint salutis reipublicæ. 444
- Belli publici subditi num causas inquirere, debeant. 435. & 444
- Bellandum ut in pace uiuatur sol. 7. & pag. 230. & 412.
- Benedicere irracionales creaturas, contingit in ordine ad hominem 520
- Benedicere Deo quid sit. 517
- Benedictio per se proprie in solam potest ferri rationalem, aut intellectualem creaturam. 519
- Benedictionis ratio irrationalium creaturarum in hominem, tribus modis consideratur. 520
- Benedictio vulgo boni imprecatio est. 517
- Benedictio uendi non potest. 857
- Benedictio ad professionem non semper est necessaria. 671
- Benedictio terminorum, campanarum, &c. 520.
- Beneficia ciuibus, & qui inde sunt oriundi distribuere, æquum est, etsi extranei præstantiores meritis aliquando inueniantur. pag. 262
- Beneficia sunt conferenda pueris. 265
- Beneficia plura habere, talibus potest ornari circumstantijs, ut licitum sit. 267.
- Beneficiorum pluralitas incommoda multa adducit. 266
- Beneficia ecclesiastica non dantur prælatis, ut præmia, quia boni sint, sed ut bene præsent. 922. 931.
- Beneficia plura citra dispensationem quæ possint obtineri, & quæ non. 269
- Beneficia quæ resistentiam requirunt etsi curam non habeant animarum, non debent eisdem coaceruari. 269
- Beneficia quæ curam habent animarum, non possunt tunc in conscientia plura possideri. 269
- Beneficiorum mutatio, ascensus gratia uitanda. 261
- Beneficiorum dominus non est Papa 264. & Vide, Papa.
- Beneficium resignans ut indigno conferatur, peccat. 255
- Beneficium propter officium datur. 256
- Beneficium possidens iniusta sententia, restitutioni est obnoxius. 240
- Beneficium quod sit spirituale, quod uero minime. 840
- Beneficium curatum non annexendum monasterijs. ibid.
- Bigamus cur irregularis. 53.
- Blasphemia carens nefanda est quod hac forte de causa Deus in legem non nominauit. 140
- Blasphemia genere suo peior est simplici perinatio. 779
- Blasphemia grauior multo est culpa apud Deum, quam homicidium. 43. & 781
- Blasphemix poena antiqua. ibid.
- Blasphemix Deo uedicanda relinquitur. 43
- Blasphemix prohibitio. 123. 140 & 508
- Blasphemo lingua abscinditur. 425
- Blasphemia furto grauior. 435
- Blasphemus quando sit detractor, uel desolator 509. & 516.
- Blasphemus quando sit creaturis maledicens pag. 520
- Bonam dupliciter dicitur simpliciter bonum. pag. 815.
- Bonum commune priuato præstat. 912
- Bonum nomen melius diuinijs multis. 353
- Bonum intellectus quomodo præstat uoluntatis bono. 238
- Bonitas quid sit. 204
- Bonus pastor quo pacto animam suam pro ouibus suis ponere debeat. 935. 936. uide Episcopus.
- Bonus unusquisque semper præsumitur, nisi oppositum probetur. quando res non uergit in detrimentum alterius. 487.
- Bona ecclesiastica quare prohibeantur alienari. 317
- Bona ecclesiastica quo anno partita sint. 952. uide Diuisio.
- Bona ecclesiastica multa sunt in titulum secularem transmutata. 959

Rerum & Sententiarum.

Bona ecclesiastica in titulum secularem trans-
acta, pauperibus non sunt obnoxia. 959
Bona ecclesiastica esse pauperum, quomodo
intelligatur. 961
Bona animæ triplicia. 243
Bona animæ quæ possunt & debent restitui.
pag. 344
Bonorum animæ diuisio. 344
In bonorum temporalium defensionem licet la-
tronum occidere. 417
Bonorum nostrorum triplex est genus. 705
Bona incerta auctoritate Papæ pauperibus
addicta sunt. 274
Bonorum præceptio non tam late patet,
quam malorum prohibitio. 112
Bulla nulla dispensat circa religionem & ca-
stitatem. 700
Bullæ irregularitatem non tollunt. 405
Bullæ cruciatæ compositio. 317

C

C Alumnator est, qui vel falsum crimen
 imponit, vel occultum in iudicio pro-
 pat. 461
Cambium quid sit. 603. & quomodo ab
cante camporia, seu nummularia differat,
pag. 604
Cambiorum plura mala. 604. & 614
Cambij multiplex consideratio, & quomodo
à cæteris contractibus differat & de eius
diuisionibus, & de Cambio sicco. 606.
 607. 608.
Cambiorum formæ & modi ad tria capita re-
ducuntur. 608 609
Cambium minutum quomodo licitum, &
quomodo illicitum. 606 607 608
Cambium per litteras. 606
Cambiū per litteras in quo transmissio pecuniæ
re vera nō fit, iniquam utilitatem conuenit.
pag. 609
Cambiū re diuersis monetas secundum metal-
li naturam etiam luparum aliquid supra
valorem signati nummatus recipiatur, ini-
quum non est. 607 608
Cambiorum pretium quibus de causis legit-
ime augeri possit. 622
Cambiū numismata quæ ratione numismata
sunt, nonnulla ad alterutra parte cō esse
altero per se licitum est. 607 608. & hoc
 etiam inter priuatas personas.

Cambiū an liceat nummos eiusdem ponde-
ris & numeri ualoris tamen diuersi in di-
uersis regionibus. 613 614
Cambiū pecuniam inferioris gradus aurum,
uel argenti cum alia superioris, cura com-
pensationem, iniquitas est. 614
Cambiū monetam hæc lege etiam si tempo-
re solutionis auctus fuerit ualor, secun-
dum priorem ualorem pendatur, uisum
est. ibid.
Cambiū ita ut eadem pecunia reddatur ubi
plus ualeat, minime licet. ibid.
Cambiū pecuniam ab uno in alium locum
habitu respectu copiarum unius loci, atque
inopiarum alterius, licitum est, modo tempo-
ris ratio nulla habeatur. 619 620
Cambium duarum rerum in diuersis exi-
stentium locis neuiquam fieri licet si plu-
ris in uno quam in altero æstimetur. pag.
 617.
Cambiij pretium legitime uariat abundan-
tia uel raritas pecuniæ. 622 & etiam fre-
 quentia & raritas indigentium. ibid.
Cambium ad incertam solutionem etsi ali-
quo modo licitum sit, non tamen tutum.
pag. 623 627
Cambiij legitima ratio. 618
Cambia an ad proxima loca eiusdem regio-
nis licita. ibid.
Cambiendi mos Lusitanorum & Castella-
norum. 639
Camporia artis radix & initium unde. pag.
 613.
Campsor qui merinx pecunias numerat, ius-
te cum lucro illas Romæ recipit etiam si
ipsi campiori expedit illic asportare.
pag. 610
In campore industria plus ualeat quam labo-
re immo sine labore multones pecuniarum re-
cipit. ibid.
Campori licitum est aliquid recipere ut pe-
curiam in uo cambio consignatam in
numerato soluat. 613. non tamen ultra
 id quod lege taxatum est. ibid.
Campori d. minimum pecuniæ in illum cui
das transferri. 622
Campori nullo modo licet ab nundinarum
intercalationem & intermissione pre-
tium immo neque propter illud tempus
quod inter campium inter se & proxi-
mas nundinas. 625 627
 b 2 Campior

Index Alphabeticus.

- Camp** for ratione lucri cessantis nihil recipere potest. 627
- Camp** forum ministri quomodo sint in culpa, & ad restitutionem teneantur. 631
- Cantus** ecclesiastici non studij, sed diuinam laudis gratia instituti uide, horas.
- Cantus** ecclesiasticus si est immodicus, est uituperabilis. 981
- Canonicus** non tenetur ui iuramenti primi prestiti noua statuta seruare. 778
- Capellani** iam tunc ad celebrandas missas pro infidelibus error est. 818
- Capitulum** nauiganti, de usuris optima explicatio 583. & aliorum capit. uide, Expositio.
- Circum** effectoribus per 12 capitulis determinatur propter presumptionem illarum uir. pag. 478
- Ad** carceres condemnati tenentur ibi manere, & non fugere nisi immineret periculum mortis uel corporalis supplicij. 479
- Ad** carceres & ad mortem simul condemnare nullus iuste potest. eod.
- In** carcere spectare mortem aliquando tenentur martyres ob confessionem fidei. eod.
- Carceres** quare adinuenti. 428
- Circete** perpetuus mortis equiparatur. eod.
- Carceri** mancipare quempiam nisi reipublice, aut principi non licet. eod.
- Cardinalis** episcopi fulgens dignitate potius tenetur esse praesens suae ecclesiae, quam Romae. 168
- Cardinalibus** inhibetur ut ne fiant episcopi. 939
- Celare** uitium rei & tacere, maxime differunt. 580
- Celi** caussae per se esse nequeunt actionum liberi arbitrij. 798
- Census** quid, & unde dictus. 587
- Census** bifariam constituitur, Alius enim est reservationis, & alius consignatus. ibidem.
- Census** realem fructuumque unusquisque potest in sua bona constituere, dummodo sint libera, non solum uia donationis, uerum etiam uenditionis. 589
- Census** realem an etiam habet personalem obligationem 589. immo bona super quibus census constituitur rationem solum habent pignoris & hypothecae. ibid.
- Census** realem non solum constitui potest super centis signatisque bonis, uerum & super inde finitis, immo & super re cuius fructus census non adequantur. 590
- Census** realem emens non fructus rei obligat emit, sed ius exigendi census. pagina 589
- Census** personalem, utpote quem uenditor supra suam constituit personam, iuste quisque omere potest. 590
- Census** personales & super incertis bonis etiam non fructificationibus constitutos, Extravagantes Martin. Gilis. non damnant. 591
- Census** pecuniarum licet etiam quisque potest super suis facultatibus constituere, non solum donationis forma, uerum etiam uenditionis. 589
- Census** super usum pecuniae constitui potest. pag. 591
- Census** pecuniarum temporales temporis certitudo pensio maioris ualoris est quam sit pretium, suspecti sunt, & relegandi. pagina 593
- Census** perpetui non modo licite emanant, uerum in illis minor est usurae suspitio, quam in temporalibus. 592
- Census** perpetui obligatio quando census constitutus fuit super incertis, & indefinitis bonis ad haereditatem pertinet, si uero consignatus fuit super certa re, non nisi re illa permanente, quia perempta haereditas amplius non tenetur. 593
- Census** temporales licite emanant. 591
- Census** uitalicius licitus. 594
- Census** redimibiles licite emanant, appositae conditione ut non membratim & per partes, sed totum simul redimantur. 595
- Census** emere cum pacto retroemendi, nequaquam fas est puta obligando uenditorem, ut eundem redimat eodem, uel minori. pagina 594
- Census** emere cum pacto retroemendi, licitum est. 595
- Census** emere cum pacto retroemendi constituto tempore, tam illo ante, quod non sit uenditori redimendi facultas, quam illo citra, quod si non redimatur, nulla fiet ultra redimendi facultas, sed census maneat perpetuus, licitum est. ibidem.
- Census** quod pretium dicatur iustum. ibi.
- Census

Rerum & Sententiarum .

Census multæ cōditiones iniquum reddunt .	Charitas quid sit .	120
593	Ad præceptum charitatis requisita	490
Cenſuarius quod recipiat partem pretij, quia	Charitatis actus bifariam consideratur .	123
concedit facultatem uendendi iniquum	Charitatis actus ut singularis uirtutis est	ead.
est .	cadit sub singulari præcepto .	ead.
596	Charitatis actus ut est universalis modus om-	
Ceremonia unde dicatur .	nium uirtutum , non cadit sub præcepto .	
94	eadem	
Ceremonialia ac iudicialia præcepta per	Charitatis lex iuxta Diui Thom. sententiam	
quam illationem iure naturali descen-	statim obligat cum quis in ea rationis in-	
dant .	greditur .	125
101	Charitas cum sit omnium aliorum p æcepto	
Ceremonialia legis opera non conferebant	rum finis , quare aſſuatur ut ſingulari pæ	
gratiam ſicut noſtra	ceptum .	126
132	Charitatis præcepto occurrente tenemur cum	
Ceremonialia præcepta , & iudicialia quare	ea quæ tunc facimus in Deum referre ut	
ad decalogum non pertineant .	in ſinem ſupernaturalem .	126
105	Charitas eſt titulus rerum poſſeſſarum	292
Ceremoniæ ueteris legis , quæ ad Dei cultum	Charitatis præceptum dupliciter implent .	
pertinebant , Chriſtum & eius legem ſigu-	pag .	636
rabant .	Charitatis lex , & ordo quando nos obliget .	
151	pag .	416
Ceremoniæ omnes ueteris legis , quæ ex de-	Chriſtus ut homo non eſt rex poteſtatis ſecu-	
bito ſine ducebant ſuas cauſas , litera-	laris .	308
lem , & myſticum ſenſum habebant . pag .	Chriſtus nunquam irauit .	744
153	Chriſtus idem regnum quo ſunſtus eſt ipſe re-	
Ceremonias ueteris legis multiplices fuiſſe	liquit uicario ſuo Patre .	308
concedens fuit , quæ ad quatuor cap. redu-	Chriſtus quomodo fuerit rex in quantum ho-	
cuntur .	mo .	307
151	Chriſtus ſecundum quod homo iure redem-	
Ceremoniæ & ritus apud omnes gentes ſem-	ptionis eſt rex regni ceorum .	308
per ſuere ad diuinum cultum ratione natu-	Chriſtus caput eccleſiæ ac petri de omnium	
rali magiſtra .	munerum eccleſiaſticorum exemplar pa-	
155	gina .	894
Quinimo multi proceres fuere inter gentes	Chriſtianis turpius eſt iurare quam antiquis .	
quibus ſuper naturalem inſtinctum diui-	744	
nus radius aſſuſit .	Clericus in quantum clericus nullas teneret	
156	ſoluere decimas .	841
Ceremoniæ ueteris legis a ſolis carnis ſordi-	Clericus quare ſu ſeculari iure terras poſſi-	
bis corpus emundabant	dei ſeculares debitor eſt decimarum . ead .	
156 . Cuius emun-	Clerici poſſunt recipere ſtipendium ſuſtenta-	
dationis ratio poſſiſſima erat in noſtro my-	tionis .	854
ſtajo poſita .	Clericus diues poteſt paſciſe de ſtipendio ſu-	
ead .	ſtentionis cum non eſt lege conſtitutum	
Ceremoniæ ueteris legis an in Chriſti monte	14255 .	
ceſſauerunt .	Clerici in minoribus conſtituti ad nullas ho-	
157	ras canonicas tenentur contra Panor pag .	
Ceremonias legis ueteris nullo modo licet	982 .	
poſt euangelij promulgationem obſerua-	Clericus non eſt ſimoniacus cum tantum di-	
re .	ſtributionum gratia diuinis intereſt , peccat	
158	tamen grauius .	861
Ceremonialia obſeruando quomodo fuerit	Non omnis clericatus uſque ad primam	
Petrus reprehendiſſis .	tonſuram	
165	b 3	
De ceſſatione legalium diſſidium Auguſtini ,		
& Hieronymi .		
165		
Cæſo ſyluæ ueratur in bonum reipublicæ .		
362 . uide Ligna Sylua .		
Cadenda ligna in nemoribus alienis ſuntim ,		
quando tenentur ad reſtitutionem .		
262		
Cedere bonis quando liceat .		
392		
Qui bonis ceſſerunt quando teneantur ad re-		
ſtitutionem .		
ead .		
Circumſiſio non conferebat gratiam ui ſacra-		
menti , ſed per fidem quam populus proſe-		
ſtabatur .		
132		

Index Alphabeticus

- Contra** est de iure diuino. 866
- Clerici** quatuor generibus bonorum temporalium fruuntur. 950
- Clerici** in nascenti ecclesia coeperunt in communi uiuere uide Episcopus.
- Clerici** licet aliud uictum habeant idoneum possunt tamen de bonis ecclesiasticis uiuere. 960
- Clericorum** multa sunt obsequia, quibus sua stipendia merent. 969
- Clerici** denunciare possunt in causa sanguinis cum protestatione &c. 461
- Clericis** quare non licet malefactores occidere & quo iure. 403
- Clericorum** sacrilegæ extorsiones aduersus monachos. 863
- Clerici** qui dicantur. 464
- Clerici** qui petunt bonorum suorum restitutionem in iudicio dummodo potestentur se id non facere ad uindictam, & sanguinis effusionem non incurrunt irregularitatem, licet malefactores occidantur. 461
- Clericorum** uotum castitatis, uide Sacerdos.
- Clericatus** omnis usque ad primam tonsuram non est de iure diuino, contra Caietanum. 866
- Cognitio** diuinorum in seipsis soli Deo, & beatis competit, nobis uero non sic, quo loco genuina Pauli loca explicantur optime. 19
- Commercium** humana bipertita sunt 393
- Commutationem** alia uoluntaria, alia inuoluntaria. 249
- Commutationis** nomen non simplicem dationem aut receptionem importat, sed dare ut recipiant, recipere ut reddant. ibid.
- Commutatio** uoluntaria spontaneam quandam, & uoluntariam actionem tam ex parte offerentis quam recipientis importat. ibidem
- Commutatio** inuoluntaria, inuoluntariam supponit actionem tam ex parte patiens quam auferentis. 249
- Commutationes** inuoluntariæ diuiduntur & in eas quæ occulte & ignorante domino per fraudem fiunt, & eas quæ per uolentiam manifesto. 249
- Commutationes** uoluntariæ per sua quoque membra subsecantur. ibid.
- Compensatio** quæ sit facienda pro uita ablata. 346
- Compensatio** in fama optime potest fieri. 350
- Communes** debent esse res quantum ad usus per misericordiam & liberalitatis benignitatem. 304
- Communitas** rerum triplex esse potest. 303
- Commodatum** & mutuum quo pacto discriminantur. 304
- Concilij** Apostolorum, Actuum. 15. explicatio. 304
- Conclusio** practica quo est singularibus uiciniore eo minus habet certitudinis. 30
- Condemnato** ad mortem licet fugere & se ab impedimenti expedire. 478
- Condemnato** ad mortem iuste non licet instrumenta conferre ut se uinculis expediat & fugiat. 478
- Condemnatus** iuste ut fame pereat potest abstinere a cibis sibi oblatis contra uoluntatem iudicis 480
- Condemnato** a legitimo iudice iuste & iuridice non licet se defendere. 477
- Condemnato** iniuste fas est iudici resistere ubi tamen non scandalum daret, ex quo grauis perturbatio timeretur. 477
- Condemnatus** legitimis testimonijs, sed tamen sine causa aliqua, quia est innocens si non potest se defendere nisi infictis uulneribus tenetur obedire sententiæ iudicis. ibidem.
- Confessi** crimen proprium, super aliorum conscientias non interrogentur, excepto crimine læsæ maiestatis & hæreseos. 446
- Consilium** non habet rationem legis, ut potest uirtute carens coerciua. 18
- Consilia** multa sunt de iure naturæ. 189
- Consilia** euangelica atque adeo omnia naturalia ad tria reducuntur genera, scilicet paupertatis, continentie, & obedientie. ibidem.
- Consilia** noua in euangelica lege adhibita, sunt uirginalis puritas, & confirmatio uoto cuncta relinquare. 190
- Consilia** illa quæ sunt de iure naturæ, scpe accidunt ut sint in præcepto. 190
- Consilia** ideo consentur minima, quia ad salutem non sunt necessaria. 704
- Consilium** præstans usurario, ut sub usuris mutet ad restitutionem tenetur 352. uide usura.
- Consulere** minus malum quomodo liceat, optima disputatio. 154
- Consentire** facientibus dupliciter contingit.

Rerum & Sententiarum.

git. 311
Consuetudo quid sonet 73
Consuetudo tria pollet uirtute. eadem
Consuetudo & mos qualiter differant. ead.
Consuetudo ex seipsa uim legis non habet,
 nisi quatenus à principis consensu dima-
 nant. 73
Consuetudo ligat non solum tanquam si-
 gnum promulgationis nouæ legis, sed ali-
 quando etiam est signum quod olim talis
 uiguerit lex. ead.
Consuetudo tam legis robur nanciscitur, ut
 communi hominum iudicio & arbitrio
 peccatum esset facere contra illam. ead.
Consuetudo quæ ex principis socordia aut im-
 potentia obrepat, legi non derogat 73
Consuetudo quæ ex animi seruire ac pietate
 tantum ortum habet, non habet uim præ-
 cepti, nisi postea uiri sub præcepto custo-
 diatur. 74
Consuetudo quæ illicitum habuit ortum le-
 gem, potest antiquare, quin & apud poste-
 ros uim legis obtinere, non tamen quan-
 diu per actus priuos increbescit. 74
Consuetudo iurandi non est status peccati.
 787
Consuetudo offerendi quando obliget sub
 præcepto, quomodo possit iudicari 821
Consuetudo licet sit causa iurandi, magnum
 quæ secum afferat peierandi periculum, ta-
 men neque ipsa per se peccatum est, nec
 speciem mutat iuramenti. 786
Caietan. tamen ait quod si quis propter conti-
 nuam consuetudinem tam uere quam fal-
 so in communi locutione iurandi non ad-
 nerit, non excusatur a mortali. 788
Contemplatiuæ uite sitne melior quam acti-
 ua. 912
Contractui quando deest solemnitas iuris
 essentialis potest quis legis uiri beneficio.
 326
Contractus fere omnes iure gentium sunt in-
 troducti. 198
Contractus est actio inter duos, ex qua utrin-
 que obligatio nascitur. 361
Contractus, & pactum non conuertuntur.
 eadem.
Contractus si iude actus est iustitiæ ead.
Contractuum species septem sunt. scilicet emptio,
 cambium, mutatio, emphyteusis, commo-
 datio, permutata comodatio, locatio. 362
Contractus assurationis. 601. 602. ubi ui-

de, Assuratio.
Contractus cambij. uide Cambium, Cambire.
Contractus emptionis & uenditionis. 362. ui-
 de, Emptio & uenditio.
Contractus ab usurario facti qui sunt ualidi.
 349. uide, Usurarius.
Contrahentibus quomodo liceat adinuicem
 se decipere. 368
Contumelia a conuitio & improprio differt.
 497
Contumeliarum modi omnes sunt eiusdem
 speciei. ead.
Contumelia genere suo est peccatum morta-
 le, id quæ atrocius quam furtum aut rapi-
 na. 498
Contumeliæ grauitatem, quantitas furti exu-
 perare potest. eadem
Contumelijs ferendis animum habere para-
 tum unusquisque tenetur. 499
Contumelias illatas, quando ferre teneamur,
 quando repellere oporteat. 500
Contumelia peior est furto. 509
Contumelianti respondendum est, quando ra-
 tio correctionis fraternæ id decere demon-
 strauerit. 500
Contumelianti honori fidei, & religionis
 religio est acriori respondere obuiatio-
 ne. 500
Contumelianti quæ crimina liceat obijcere,
 quando resistere licitum. 501
Contumelianti alijs, respondere semper est of-
 ficiu. ibid.
Contumeliosus quis dicatur. 496
Contumeliæ & detractionis discrimina 498.
 502. & 504.
Contumelia proprie loquendo, in uerbis con-
 sistit. 496
Contumelia extenso nomine, etiam in factis
 posita est, quatenus rationem habent signi-
 ficandi. 497
Contumelia esse potest etiam si uicium quod
 propalatur peccatum non sit, quamuis hu-
 iusmodi sit insignior. 497
Contumelia esse potest, etiam si occultum ui-
 tium non detegatur. ibid.
Contumelia illa maior est in qua uitia impo-
 nuntur. eadem
Conuitium unde dicatur. eadem
Conuitij iactatio, quæ fit præter intentionem
 contumeliandi quæ culpa sit. 498
Conuitiari eatenus est uirtus quatenus intra
 limites moderatæ facetiæ continetur. 498

Index Alphabeticus

Cor est prima pars in qua anima uiuit 134
 Creaturae omnes irrationales lege Dei æterna aguntur. 29
 Criminator à susurrone & detractore differt. 514

D

Dæmonum potestas. 794
 Dæmones uera miracula facere non possunt. eadem
 Dæmones triplici potestate exercent ead.
 Dæmones humani generis hostes. 31
 Dæmonum odium in Deum atq. humanum genus. 790
 Cum dæmonibus nullum licet inire commercium, aut societatem aut pactum. ead.
 Dæmoniaci consortij tres sunt gradus eadem
 Damnum emergens quid sit. 541
 Damnum emergens quando mutuatori iniusto emergit, iuste exigitur. ibidem
 Damnum emergens iuste petit, qui mutare cogitur. 541
 Damnum emergens præmissum & formidatum, qui rogatus mutuat iusto potest a principio in pactum ducere. 541
 Damnum datum in re quæ erat in potentia, non est perinde restituendum, ac si fuisset in actu, quisque tenetur ad integrum refarcire. 365
 Damnum dantes graue iunctim quomodo contrahant restitutionis debitum uide restitutione.
 Donationes illicitæ triplices sunt. 371
 Debiti duplex est ratio, secundum quod aliqua res dicitur hominis. 244
 Debita incerta naturali iure in usus reipublicæ communes cedunt 373. uide, Restitutio.
 Decalogus compendium fuit totius naturalis legis. 84
 Decalogi & reliquorum præceptorum discrimen. 105
 Decalogus non expresse continet principia de dilectione Dei & proximi, sed quare hoc. 105
 Decalogus cur indispensabilis. 931
 Decalogi præcepta distinguuntur in tria primæ tabulæ & septem secundæ. 105
 Decalogi primum præceptum licet negatiui formam præferat, affirmationem tamen amplectitur. 107
 Decalogi præceptorum numerus congruentis

simus est. 108
 Decalogus nullum continet præceptum de uirtutibus hominem in ordine ad seipsum componen-ibus. 109
 Decalogi præcepta recto ordine sunt disposita. Et congruenti modo tradita. 112
 Decalogi præcepta omnia, tam primæ quam secundæ tabulæ sunt prorsus etiam per Deum indispensabilia. 114
 Decalogi præcepta non omnia includunt modum charitatis, ita quod sit peccatum nisi in gratia fiant. 123
 Decalogi præcepta data sunt nobis ut legis capita, sapientibus aurem commisit Deus ut de alijs nos erudirent. 133
 Decalogi præcepta autem legem scriptam ut-
 cunque de iure gentium poterant censi-
 tametsi non nisi naturali, post uero de
 diuino dicuntur 41. uide, Præcepta De-
 calogi.
 Deceptio intra dimidiam iusti pretij, permis-
 sa est, non tamen licita. 572
 Deceptor quare ad restitutionem teneatur. ibidem.
 Decepto quare non detur actio in iudicio. ibidem.
 Decimarum aliarumque oblationum discrimen. 829
 Decimæ quo iure debeantur. 830
 Decimæ ad iudicalem ordinem olim specta-
 bant. ead.
 Decimarum quota non exuperat iustum mi-
 nistrorum ecclesiæ stipendium, etiam si
 tanquam ueris dominis eis adiudicentur. 833
 Decimarum quota non est de iure diuino. 835
 Decimæ an per desuetudinem abrogari pos-
 sint. ead.
 Decimæ quibus de rebus debeantur. 837
 Decimæ aliæ personales aliq. reales. ead.
 Decimas à seruatoribus de sua mercede exige-
 re, nisi mos omni memoria uetustior ad id
 cogat, non est æquitas. 838
 Decimæ soluendæ sunt ab agricola ita ut nō
 possit ante decimationem operas suas &
 sumptus nec semina excipere. ead.
 Decimæ personales non exigebantur in uere
 si populo, & quare. ead.
 Decimas ex minutis oleribus &c. Leuitæ non
 exigebant, secus autem Pharisei. ead.
 Decimas non debet agricola, si absque sua ne-
 gligentia

Rerum & Sententiarum :

Glignia ante decimationem granum ei sublatum sit. ead. 839
Decimam totam debet soluere agricola ante quam uel suorum mercedem, uel registri batur excipiat. ead. 839
Decimas soluere integrum tenetur colonus alieni fundi antequam pensionem excipiat quam agri domino soluturus est, nisi aliter inter eos conuentum fuerit. ead. 839
Decimarum non tenetur mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit. ead. 839
Decimarum non tenetur dominus fundi ex suis prouentibus quos colonus post decimationem ei soluit. ead. 839
decimas petere clericis duntaxat proprio in re competit merito suo. ead. 839
decimas exigere non est idem quod recipias quæ decimantur petere. ead. 839
decimæ in lege noua nō solum in clericorum uictum sed etiam in eleemosynarum uber tatem pro egenis conferuntur. 840
decimæ personales illi ecclesiæ debentur, ubi quisque parçcius est. ead. 840
Decimæ pædiales uidentur deberi eidem ecclesiæ ubi prædia iacent. At ecclesia ma uult se ad consuetudinem referre. ead. 840
Decimas soluere non tenentur infideles præ ter Iudeos. 842
Decimæ decimarum congruenter Dei præce pro in æteri lege summo sacerdoti Leuitic pendebant. 843
Decimarum ius est mere spirituale. 867
Decimarum dominium ante earum partiti onem solum est penes clerum, & quo iure pagi. 953
Decimæ multarum ecclesiarum totæ sunt in titulum secularem transmutatæ. 959
Defensa uitæ & bonorum temporalium quæ diu durer. 417
Defendere aliquando pro uindicare. ibi dem.
Ob defensam uitæ & bonorum temporalium licet occidere. Vide, Occidere, & Aggresso rem.
Deliberatio comprehendit consilium, & sen tentiam. 637
Deliberatio quanta sit necessaria ut uotum obliget. eadem
Delicti triplici uia a iure præscripta cogno scuntur. 467
Democratia quid. 41
Denuntiatio fraterna quinque modis distat

a iudiciali. 467
Denuntiatio iudicialis quomodo differat ab accusatione. ead.
Denuntians fraterne tenetur prælato uerita tem fateri nisi grauitè timeat quod eum tamquam iudex machinatur castigare. Alioquin ad confessionem cogi potest. ead.
Denuntians fraterne si sit persona omni exce ptione maior ualere potest pro teste in iu dicio inde futuro. 467
Denuntiatio duplex est. 459
Denuntiat fraterne si rebellis sit & citra spem emendæ, excommunicationis sen tentia ab ecclesia coram testibus denuntia tionis est separandus. 467
Sicuti denuntiationem fraternam debet præ cedere admonitio, sic inquisitionem spe cialem, uel infamia, uel expressa iudicia pagi. 468
Depositarius tenetur negare depositum quæ do dominus petit in abusum iniuriosum. 368
Deposito non est contractus. 563
Depositum habens si quid sua industria de posita pecunia lucratur, restituere non tene tur. 571
Derisio a contumelia, susurratione, & detra ctione differt. 515
Derisio sub ludi forma scommata sua tegit. 515
Derisio frequentissime in ironia uersatur. 515
Derisionis materia quæ sit. 515
Derisioni exponere peccatū alienum, aut na turalem defectum tanquam paruum gene re suo est mortale, inde alter pudeat. 515
Derisiones eiusmodi grauiora peccata sunt, quæ contumeliæ, cū in Deum, aut fidem euoluantur enormissima blasphemie cri mina. 516
Derisionis gradus. 516
Derisio & sabannatio sine conueniunt, mo do differunt. ead.
Derisor Dei quis dicatur. eadem.
Detinere rem alienam inuito domino pecca tum est furti. 431
Detinere rem alienam nullam addit mali tiam supra accipere, sed est continuatio peccati. ead.
Detractio quid sit. 501
Detra-

Index Alphabeticus

- Detrahtio respectu famæ, non respectu ueritatis dicitur.** ead.
- Detrahtio genere suo est peccatum mortale.** 503
- Detrahtio per accidens quæ sit.** ead.
- Detrahtio per accidens quando uirtus, quando peccatum sit.** 504
- Detractionis uitium quomodo uniuersis commune sit.** 50
- Detrahtio secundum genus suum grauius peccatum est quam furtum: leuius homicidio, & adulterio.** 508
- Detrahtio in indiuiduo leuius peccatum esse potest quam furtum, & grauius homicidio.** 509
- Detractionis proprium obiectum est ratio inuoluntarij.** 510
- Detractione, peior est contumelia.** ead.
- Detrahtio est inuidiæ filia.** ead.
- Ad detractionem alium inducens, aut q propter odium illa delectatur, grauius peccare potest quam detrahens.** 510 511
- Detrahtor quis dicatur propriè.** 502
- Detrahtores quare homicidæ peculiariter dicantur.** 510
- Detrahtor quæ uere sunt mala culpa, disseminat.** 512
- Detrahenti alijs non resistens, quando peccet, quando uero excusetur.** 511
- Detrahenti dum uera dicit, non est contradicendum, sed reprimendum est illi uerbum.** 511
- Denotio quid.** 996
- Deuonere quid.** ead.
- Deo nihil est casuale aut fortuitum.** 24
- Dei ultus quid.** 24
- Deum uelle aliquid extra se, stat dupliciter.** pagina 117
- Deus quæ ratione dicatur iurare.** 738
- Deus non potest iurare per alium a se.** 738
- Deus tribus modis in rebus existit.** 742
- Deus aliqua necessario uult.** 117
- Dei legislatoris & humani discrimen.** 117
- Deus duas habet potestates in uniuersum orbem.** 118
- Deus legitima iudicis auctoritate usus est, uel a Aegyptiorum Iudæis tradendo.** ead.
- Deus forsan conciliauit animos Osee, & mulieris fornicariæ ut in matrimonium consentirent.** 118
- Deus iubens Abraham filium immolare, neuitiquam in homicidio dispensauit.** ead.
- Deus non solû ut dominus, sed ut iudex potest innocentem a culpa actuali occidere.** ead.
- Deus solum gratiam confert quam non admittit, sed homo ipse per propria scelera.** 49
- Dens potest occultè rem alienam alteri donare non tamen princeps nisi dicta causâ & lata sententia.** 435
- Deus solus est dominus uitæ.** 299
- Dens cum absolutus sit dominus uitæ nunquam tamen hac usus est potestate, aut in uitam aut in bona reliqua.** 299
- Dens nemini relaxat pœnam præterquam in sacramento, nisi secundum opera & fructus pœnitentiæ.** 457
- Deo primum ac propriè per excellentiam cõpetit maledicere per modum causæ effectricis.** 517
- Deum benedicere ac maledicere quid sit.** pagina 517
- Diaboli appellatio qui illum cui maledicetur importet uix a peccato mortali excusare potest.** 518
- Diacois ac subdiaconis olim cõcessum erat post susceptum ordinem nuptias celebrare.** 727
- Diaconatus olim non habebatur ut ordo sacer.** 850
- In die festo quæ sint licita sex modis uenari possumus.** 145
- Dies festus quomodo spirituales actiones permittat.** ead.
- In die festo opera corporalia quæ fiunt, licet fiant pro mercede, festum non uiolant.** pagina 147
- In festo quomodo licet segetes metere, & texere, & mulionibus, & alijs iter agere.** 146
- Dies festus ad audiendum sacrum (quod Missam dicunt) obligat. Multi tamen ex uariis causis ab auditione excusantur.** 147
- Diffamans aliquem de uero crimine contrariis ordinem necessarium, qualiter & ad quam teneatur restitutionem.** 351
- Differentia inter potestatem ecclesiasticam & civilem quo ad uinculum utriusque.** pag. 50
- Dignioris non est habenda ratio quando quis sacerdotium instituit ut certis personis obueniat.** 261
- Dignum se esse ad præsulatum præsumere debet nemo, ni diuinitas fuerit attractus.** pag. 909

Rerum & Sententiarum:

Dilectionis ad inuicem debitum nunquam cessat.	340	Dominium quarum rerū habeat Deus, quarum angelus, quarum homo.	290
Dilectio proximi nobis notior est ad se sum, quam Dei. Hæc autem illius ratio & causa est.	111	Dominium quadruplex, naturale, diuinum, iurigenium, & iuris ciuili.	292
Diligendus est a nobis Deus, plus quam nos ipsi.	218	Dominium, & ius in regnū quod habuit Dauid, dominium positum erat.	eadem.
Dispensatio quid sit.	76	Dominium est habitudo inter possidentem & possessum.	286
Dispensandi munus tamen plenarie penes solum legislatorem sit, interdum tamen in seioribus competit.	76. & 77	Dominii legitima definitio, & explicatio.	285. & 286.
Dispensationis legitimæ causæ.	77	Dominium usus, & vusufructus quo pacto differant.	286
Difficultas ex natura rei promissæ orta, idonea potest esse dispensandi causa, secus si ex habitu prauo uouentis proficiat.	pag. 77	Dominium habere rerū solis uigentibus intellectū & libero arbitrio conuenit.	290
dispensatio citra causam in his quæ sunt iuris diuini nulla est, secus in his quæ sunt positui.	ead.	dominiorum innumera genera statuantes excluduntur.	291
dispensatio uoti pure conditionalis, si sit religionis, ad summū Pontificem spectat.	66 2	dominio multiplici abundat homo, etiam iure humano.	ead.
dispensatio uoti pœnalis ad episcopum potest pertinere.	ead.	Dominium differt ab eius titulo.	286
dispensat Papa cum emptore cum ei uendit beneficium eo ipso quod ipse uendit, & efficitur emptor uerus possessor.	890	dominii, ac iuris nomen, pro eodem usurpari non debent.	284
dispensio populi feminari id est hæresim.	925	dominii ac iuris, nihilo plushabet in rem alienam existens in gratia, quam in peccato.	pag. 294
distribui nō potest semper ciuibus secundū æqualitatem meriti.	246	dominium an transferatur per actum interio-rem.	288
distribuitur iustitia in actione qua homines in suam gratiam primum recipit, nullum locum habet, Secus in meritis condignis.	252	dominium duobus tantum modis transferatur.	ibidem.
distributio fieri Christo diuinorum bonorum in die iudicii, non solum secundum proportionem geometricam, uerum & secundum arithmeticam.	254	dominiorum diuisio necessaria fuit in statu naturæ lapsæ.	392
diuisio aliqua dominiorum iure naturali facta fuit.	304	dominium habet homo naturale, nō solum in omnes terræ fructus, uerū etiam in pactis in elementa cœlestia quoque.	294
diuisionem primam rerum quis fecerit.	ead.	Dominiorum translatio omnium iurum potest.	316
Diuisionem rerum negare hæreticum est.	pagina. 304	Dominij translationis definitio.	316
Diuisio prima rerum externarum facta fuit iure gentium, licet postea ciuili iure plures accesserint.	304	Dominij aliena definitio exploditur.	284
Diuisoriae sortes licitæ sunt.	322	Dominij correlatiuum est seruus.	ead.
Dominium incipit ab orbe condito.	304	Dominus est homo honoris & famæ.	300
Dominium non est tam usu frequens quam dominatus ac dominatio.	284	Domini quibus Rex oppida cum nemoribus largitur, quas possint condere sanctiones circa nemora.	362
Dominium fundatur in libertate.	286	Dominium an acquirat usurarius in ea quæ per usuram corrasit.	546. & 547
Dominium non transferitur in necessitate extrema.	288	Donatio facta absenti nō obligat antequam alter acceptet, ideoque reuocari potest sine iusta causa.	247
		Donatio si fiat absenti solenniter, & coram testibus, obliget necesse, standum est iuri ciuili.	ead.
		Dubitare de bonitate alterius ubi coniectura ad prauum iudicium inclinant laudem dignum	

Index Alphabeticus

- dignum est. 225
 Dubitare de bonitate alterius ex lenitate cō
 iecturarum culpa est. 225
 dubitare de bonitate alterius citra assensum,
 aliquando mortale est. 225

E

- E**cclēsia non tenetur de suis possessioni-
 bus reddere decimas. 843
 Ecclesia aliquid potest facere spirituale quod
 prius non erat, quod ideo si uideretur plus
 ratione consecrationis quam ualeat, contra
 ius est diuinum, & naturale. 850
 Ecclesia non perinde habet modo potesta-
 tem faciendi miracula ac in Apostolis ex-
 stitit. ead.
 Ecclesia potest omnes dies festos quos ipse
 stabiluit tollere uel mutare, aut saltem fa-
 ctum teneret, quod tamen Spiritus sanctus
 non permittet. 144
 Ecclesia quare olim multis fuerit tempora-
 lium dotibus a principibus ditata. 965
 Ecclesie licet immobiles possessiones, nullo
 excepto genere habere. 966
 Ecclesie bona optimo iure ei concessa sunt,
 & qui contradiceret, male audiret de fi-
 de. ead.
 Ecclesie conducent non est ut casus omnes
 de quibus dimicatur sintque usurarij, eius
 auctoritate deficiantur. 560
 Ecclesiastica bona non mirum si ob nimiam
 temporum calamitatem quandoque a re-
 gibus exigantur. 967
 Ecclesiasticis consentaneum fuit castra ua-
 sallosq. habere in possessionem sicut alias
 dotes. 965
 Eleazar ut tanquam uir fortis absque ulla re-
 uelatione diuina elephantem impetiuir.
 pag. 119
 Eleemosynam qui extorquet simulata pau-
 cate non tenetur ad restitutionem. 877
 Eleemosynam pro una Missa offerendam ta-
 rare ut sacerdotes sub anathematis censu-
 ra inhiuantur ne minorem recipiant, ex-
 crabile est. 858
 Eleemosynarum modus puta quod fiant in
 præsentes pauperes, Deo gratissimus 960
 Eleemosynas petere in honorem sanctorum,
 & eas porrigere licet. 806
 Eligere digniorem in foro conscientie & po-
 li praeceptum est. 258

- Elegit Christus non alium qui suus sibi uica-
 rius succederet, quā omnium tunc tempo-
 ris Apostolorum optimum. 259 & 263
 Eligere dignum praetermisso digniore morta-
 le non est, & in rebus maioribus quando
 excessus meritorum non est tantus ut ui-
 deatur ad rem multum pertinere. 260
 Electi sunt a Christo domino homines lire-
 rarum rudes ad euangelicam functionem
 duplici de causa. 263
 Electio ut canonica sit solidaque ac ualida
 habenda secundum exterum ius fori, satis
 est exigere dignum. 259
 Electionem, dum non est aliud medium, li-
 cet pretio ab indigno remouere, & ad di-
 gnū inflectere. 859
 Electionis spiritualis beneficij, antequam
 fiat, non licet obitacula pecunia propel-
 lere, tamen electione facta licet iniusta
 impedimenta per pecuniam remouere.
 pag. ead.
 Electionem perimere Papa, uel inferior in fa-
 uorem dignioris non potest, si electus ille
 sit quem iura non repellunt. 258
 Elector ex debito officij tenetur explorare,
 ac ponderare merita eligendorum & me-
 liorem ecclesie tribuere. 915
 Electores non debent suo calculo indigno
 suffragari.
 Electores licet possunt praetermittere dignis-
 simum qui eligi non potest, ut dignior eli-
 gatur. ead.
 Electores episcopi an teneantur meliorem eli-
 gere. 915
 Electores episcopi quid ex officio suo explo-
 rare debeant. ead.
 Emere merces, ut lanas anticipata solutio-
 ne uilius quam in praesenti foro ualeant
 licitum est, si tamen coniectura est tem-
 pore quo tradendae sunt plus minusve va-
 lituras etiam si pretio a principio taxen-
 tur. 584
 Emptio & uenditio sunt contractus reipubli-
 cae maximè necessarii. 563
 Emptio & uenditio unus reputatur contra-
 ctus. 563
 Emptio est rei pro pretio contractio. 563
 Emptio ab emphyteusi, & locatione differt.
 pag. 563
 In emptione & uenditione pretia rerum non
 secundum earum naturam aestimanda
 sunt, sed quatenus in usus ueniunt huma-
 nos.

Rerum & Sententiarum:

not. 570. vide, Pretium.
 Inemptione & uenditione fraude utri & do-
 lo, hoc est plurius uendere, uel minoris e-
 mere, peccatum est ex genere mortale.
 pag. 570
 Emptionis quidam pessimus contractus, &
 uisatus. 586
 Emptor qui substantiam rei, uel quantita-
 tem, uel qualitatem agnoscit, uenditori
 nescienti tenetur, ueritatem manifestare.
 pag. 574
 Emptor agnoscens thesaurum esse in agro
 absconditum a iusto emat agrum a uen-
 ditore nesciente absque mysterij reuela-
 tione. 578
 Emptor personales census etiam super nudâ
 personam constitutos emenda iniquita-
 tem non committit. 589
 EpiciKeia quid sit. 76
 EpiciKeia ad solum principem spectat: nisi
 quando difficilis ad eum esset aditus, aut
 instaret periculum apertum & subitum.
 pag. 69
 EpiciKeia ut differat a dispensatione 76
 Ans est primum obiectum intellectus. 26
 Epicurei leges ferebant, quæ uoluptati capes-
 sendæ deseruiant. 14
 Episcopus in ieiunijs dispensare potest in
 diem aut breue tempus, non tamen per to-
 tam uitam. 77
 Episcopus idem quod super intendens epi-
 scopalis dignitatis necessitas. 77
 Episcopus non solum ad sacerdotum mores
 debet attendere, sed ad reliquum gregem.
 pag. 77
 Episcopus iurisdictionibus sacerdotum su-
 perior est, non tamen in corporis, & san-
 guinis consecratione. ibid.
 Episcoporum sacerdotumque diuersitas un-
 de sumatur. 891. & 896
 Episcopum reliquis sacerdotibus dignitate
 præstare bisariam intelligi potest. 894
 Episcopus die Dominica consecratur. 896
 Episcopale munus tria includit consideran-
 da. 907
 Episcopus depositus si iterum in suum ordi-
 nem restauratur, non opus habet denuo
 consecrari. 896
 Episcopos reali differentia discernitur a pres-
 bitero, licet Hieron. contrarium uideatur
 asserere. 897
 Episcopales dignitates non sunt specie diuer-

se. 906
 Episcopus solum ex commissione habet or-
 dinare episcopos. eadem
 Episcopalis potestas natura sua semper fuit
 dignitas sacerdotali sublimior. 896
 Episcopalis dignitas perfectionem adhibet sa-
 cerdotio, quæ tamen perfectio sacerdotio
 accidentaria est. 898
 Episcopalis dignitas institutio prorsus diui-
 na est. 902
 Episcopalis dignitas electæ personæ, nisi fiat
 clauis contra iura errante, semper iure diui-
 no confertur. 903
 Episcopalis dignitas non nisi propter officij
 instituta est, ad quam ueritatem designan-
 dam, semper in sacra pagina dignitas offi-
 cij nomine designatur. 922
 Episcopatu indignus est existens in peccato
 mortali. 907
 Episcopatum desiderare quo casu liceat 891
 892.
 Episcopatum desiderare, quod Paulus ait,
 quomodo intelligatur. 910
 Episcopatum iniunctum, licitum sit recusare
 necne. 911
 Episcopatum acceptans, cum animo perseue-
 randi in peccato mortali, mortaliter pec-
 cat. 913
 Episcopatum non acceptans, quis sic est af-
 fectum peste corruptus, ut conscientie
 suæ turbulentiam pacare nequeat non pec-
 cat. ead.
 Episcopatum & beneficiorum mutationes
 maxime cauendæ sunt, aliquando tamen
 expediens est ut unus episcopus ad aliam
 sedem commigret. 261
 Episcopatus non est ordo qui septem sacra-
 menti connumeretur 896
 Episcopatus appetitus si ad salutem animarum
 nõ referatur genere suo peccatum est mor-
 tale. 907
 Episcopatus nomen operis est, non honoris,
 ac proinde non episcopatus honor, sed o-
 pus amandum est. 910
 Episcopi uerum habent eorum dominium
 quæ in re seculari possident. 948
 Episcopi & reliqui clerici sunt uere domini
 fructuum ecclesiasticarum possessionum.
 pag. 952
 Sunt iidem domini decimarum portionis
 quæ post factum diuisionem illis obtingit.
 pag. 958
 Episcopi

Index Alphabeticus

- Episcopi** a suis præstringunt præcepto elec-
morum quam seculares. 939
- Episcopi** debent ea quæ ad sua patrimonialia spectant scribere ut eis licet suis agnatis relinquere. 960
- Episcopi** ubi nimis sunt pauperes in nullo habentur pretio. 965
- Episcopi** mortuus idem quod pastoris est, hanc enim metaphoram Christus toto euangelio consuetudine obiter uauit. 892
- Episcopi** dignitas et sanctimonia quædam debeat esse. 893
- Episcopi** representant Christum ut caput erat ecclesiæ aliorum orationum ministrum singuli suo modo. 893
- Episcopi** ac sacerdotis differentiam explicatur. 894
- Episcopi** functio est præparare ministros pagi. 897
- Episcopi** soli successerunt loco Apostolorum. 899
- Episcopi** præpollent sacerdotibus aliorum dignitate in genere. 900
- Episcopi** secundum propriam nominis nouum pastores dicuntur, non abusu, sicut gregum Domini pastores appellantur. 923
- Episcopi** non solum publica concione, uerum etiam priuatis exhortationibus instruere debent plebem suam. 925
- Episcopi** ut anima in corpore, uicarij autem eorum ut membra. 929
- Episcopi** quædam sunt munera, quæ iugem residentiam requirunt, alia non ita. 933
- Episcopi** qui abluunt greges ita merentur eadem. 933
- Episcopi** licet statim proficiantur perfectionis non tamen ut monachi, ita ut absque proprio uoce obligentur. 946
- Episcopi** & si peccare possunt sicut alij seculares in dispensatione bonorum suorum, nemini tamen teneantur ad restitutionem ea non restituendo, nec de bonis ecclesiasticis pro sua portione sibi contingentibus, sed expressis. 963
- Episcopi** bonorum ecclesiasticorum sunt dispensatores, quæ & quomodo habent distribuere. 950
- Episcopi** habeantne uerum dominium fructuum ecclesiasticorum, uariarum opinionum 950. 951. 952. 953. ad quod 951. 952. 953. 954. 955
- Episcopo** conueniebat bonorum ecclesiasticorum dispensatio quando clerici uigebant in communione. 953
- Episcopo** dum consecratur quamuis non imprimatur sacramentalis character, nihilominus adhibetur sacre dotalis habilitas et indelebilis. 896
- Episcopo** peculiare sunt & propriæ functiones uniuersæ quæ ad perfecti pastoris officium pertinent. 898
- Episcoporum** status longe altior est, quam monachorum. 896
- Episcoporum** electio atque ad sua munera exercenda obligatio est de iure diuino, quod bitariam intelligi potest. 889
- Episcopis**, cura episcopalis deserta, ad religionem se conferre si ne licetum. 917. 918
- Episcopus** in suis regibus eadem potest auctoritate qui summus Pontifex in eas quas ipse condidit. 928
- Episcopus** non facit peculiare uotum castitatis præter id quod sacerdotio aduersum est. 946
- Episcopus** cui scientiæ incumbere debent Theologiæ, an ius canonico. 916
- Episcopus** quibus de causis possit exerce episcopatu. 919
- Episcopus** propter ecclesiam institutus est non uice ueritatis. 920
- Episcopus** religiosus testamento concedere non potest absque facultate Papæ. 1006
- Episcopus** medicus est, cuius indultum ut in medico corporali expectetur. 931
- Episcopus** quibus de causis licet gregem possit abesse. 91. 916. 937. 938. 939
- Episcopus** tenetur propriæ ueritatis diuinitatem subire in ueritate gregis ecclesiæ. 916
- Episcopus** religiosus quomodo ad obseruantias regule teneatur, uide Religiosus episcopus.
- Eius** carniem an fuit in uerbo hominibus ante diluuium. 994
- Euangelium** Christi facultatem relinquit ecclesiæ addendi sanctiones novas, quas scriptura illi debent amittere. 1182
- Euangelium** dupliciter intelligitur diuinitatem. 1479
- Exclusus** a religione tenetur se corrigere & quantum in se est curare ut iterum ad ueritatem. 661
- Exclusus** a religione uero castitatis diuinitatem manet ligatus. 661

Rerum & Sententiarum.

Exclusus a religione forte tenetur aliam religionem adire, si votum religionis in communi admiserat. ead.
Excommunicare propter furtum non censendus est pater, uxorem & filios. 431
Excommunicatio omnis simoniaci Papae reservatur iure nouo. 889
Exempla Sanctorum quid doceant nos in evitandis Præfulationibus. 911
Exilium morti confertur. 428
Expositio canon. quidam maligni, & quæstionum. 469
Extravagantes Martini & Calixti personales census etiam super nudas personas constitutos non damnant 391 vide Censuræ.
Exorcismi non tam crebro hodie sperandi sunt effectus quam adolescentis Ecclesiæ. 798
Exorcistæ qui cū nubibus, locustis, brucis, & ceteris bestiolis pugnant, sunt potius impostores & incantatores quam exorcistæ. 799. 800.

F

Fabula de lupis petentibus canes ab ovibus. 412
Facultas unde dicatur. 386
Facilitates tres gradus. 774
Fama læsa non est necessario restituenda, nisi quando iniuste auferatur. 349
Famæ & honoris restitutio optime potest fieri pecunia. 352
Famæ restitutio ut obliget oportet necessario fuerit ablata uel obscurata. 352
Famæ alienæ restitutio obligat, etiam cum famæ propriæ detrimento. 352
Famæ restitutio postulat ut læsor faciat plenam fidem coram quibus læsit. 351
Fama læditur iniuste quando verum et immoderate detegitur contra ius necessarium ordinem eadem.
Famæ restitutio ut obliget, requiritur quod fuerit ablata per iniustitiam. 249
Fama & honor differunt. 495
Fama quid sit. ibidem
Fama sine honore esse potest, & diu. sc. ead.
Famæ splendor quor modis minuat. 502
Famam suam obscurans præter charitatem, non contra iustitiam facit. 506
Famæ lesionem illatam potest quisquis prius commisit remittere. 500

Famuli ab heris furtim accipere quidquam non possunt præter sua stipendia cauissantes se minutissima accipere stipendia. 435
Feras custodientes de damno dato in integrom tenentur 463 & de illis qui illas occidunt ibi, & in subsequentibus.
Festos dies fieri hoc vel illos ceremoniale est, in quod subinde ecclesia ius habet. 144. vide, Dies festus.
Fidei iussio contractus non est. 503
Fides est credere quod non vides, quomodo intelligatur. 202
Fides non solum de supernaturalibus articulis nos erudit, verum & de aliis quos natura docet. 97. & 101.
Fidei præceptum non est intra decalogum, sed eius præambulum. 107
Filii quomodo debeant a parentibus corrigi. vide Pater.
Filius quando clam accipere aliquam à parentibus, si non sit tanti præcii, non committit furtum, neque excommunicatione comprehenditur. 431
Filiorum libertas prædicata à Christo, quando nam sit. 310
Finis legis non cadit sub præcepto. 121
Fenerator quod sua industria pecunia usuraria acquisiuit, restituere tenetur. 545
Fenerator restituere tenetur cum fructibus & damnis, tunc dum uel domum per usuram extortam. ead. vide, Usura.
Fornicatio iure naturæ prohibita est, & oppositum asserere est error hæresi proximus. 434
Fornicatio grauius delictum est, quam furtum. ead.
Fornicatio in individuo potest esse lenius delictum furto. ibidem
Fornicatio ex natura sua nocet uitæ proliis futuræ. 434
Fornicatio & contra temperantiam est & contra iustitiam. ibidem.
Fornicatio quare constituatur principaliter in specie intemperantiæ. 434
Fornicatio non inde lenior est furto quod non de illa tantum pudeant homines. 435
Fortitudo præstantior est temperantia. 219
Fortitudo non est necessaria nisi ad iustitiam præsidium. 221
Fraterna correctio habet pro fine particularem emendationem fratris. 329
Fraude aut ui qui alterum in crimen conuincit,

Index Alphabeticus

est, tenetur docere veritatem, & liberum
 permittere. 343
 Furtum quid. 430
 Furti etymologia. ibid.
 Furti definitiones iurisprudentium excludū
 tur. 430
 Furtum & rapina specie differunt. 431
 Furti diuisio in fraudulentam acceptionem,
 & rapinam, incepta. 431
 Furtum est species iniuriolæ acceptionis.
 pag. ead.
 Furtum in quatuor species diuiditur, scilicet,
 sacrilegium, peculatus, pelagium, abigea-
 tur. ead.
 Furtum est detinere rem alienam inuito do-
 mino. ead.
 Furtum est accipere rem propriam occultè
 quæ penes alium est siue sit saptor siue de-
 positum custodiens. 431
 Furtum ex genere suo peccatum mortale est
 433. tamen si minimum peccatorum con-
 tra Decalogum. 434
 Furtum non completur sub se rapinam,
 sed est species illi opposita. 431
 Ad furti rationem tria requiruntur. 430
 Furtum non committit qui bona propria re-
 cuperat ab iniquo possessore, si uia iuris
 habere ea non potest. 435
 Furtum leuius peccatum quam fornicatio.
 434. & leuius quam rapina. 446
 Furtum in indiuiduo potest esse fornicatio-
 ne scelestius quia uero grauius, quàm adul-
 terium, vel homicidium. 435
 Furti rationem non habet, spoliare quempiam
 priuatum & occulte, auctoritate principis,
 dicta causa, lataque sententia condemna-
 tionis. 435
 Furtim surripere a suis heris, quando liceat
 famulis quorumcunque dominorum, &
 quando non. 435
 Furtim sua recuperare quomodo liceat, etiã
 aliquando sit licitum palam personæ pri-
 uatæ. ibid.
 In furto aliqua pecuniæ quantitas tenta est,
 quæ per se absque ullo personæ respectu
 causa est peccati mortalis. ut duo triue
 aurei ducati. 439
 Furti grauitas augetur, etiam si parum sit
 quod ablatum est, dum causa est maioris
 damni. ead.
 Qui furatur minima ab homine pusilli animi,
 q in minimis maximè offenditur, si habet

animu ei nocendi per illa minima, charitæ
 tem uiolat, & peccat mortaliter. ibid.
 Furati a diuersis exigua tunc incipit esse pec-
 catum mortale quando quantitas accepta
 per se est magna absque ullo personarum
 respectu. 440
 Furtum scelera, iure naturæ, respublica po-
 test prout uiderit salubrius expedire, per-
 nire. ead.
 Furtum, permanens sub ratione furti, fieri li-
 citè non potest dispensatione diuina. 139
 Pro furto secundum Euangelium, etiam secun-
 dum ius communenita non exigitur. 440
 Fures olim in Hispania non occidebatur, sed
 sacrilegi qui sacra deprædabantur. ibid.
 Quod fures modo ultimo supplicio offician-
 tur, Baldus in causa fuit, ob idq. ab aucto-
 re reprehenditur. ibid.
 Fur gaudere debet privilegio, si se in sacrum
 recipiat. ead.
 Furati bona aliena uel eripere etiam ab illo
 qui bonis affluit, nemo potest circa extre-
 mam necessitatem. 441

G

G Allimos ceteris mortalibus præulit
 Christus in Euangelica functione pro-
 pter mysterium. 254
 Gener fructus pignoris pro dote tradit in for-
 tem non computando iniustitiam mini-
 me committit. 539
 Genus in peccatis quæ in facto consistunt ex
 solo obiecto perpenditur. 498
 Genus in peccatis quæ in actibus posita sunt
 ex obiecto adiuncta simul intentione, per-
 pendendum est. 498
 Gentilibus solemne erat iurare per Ionem la-
 pidem. 780
 Gratiam Dei amittere non licet pro salute
 mundi spirituali. 409
 Gratia efficacior est atque sublimior, quam
 natura. 38
 Gradus præceptionum, & prohibitionum hu-
 manarum. 42
 Grauitas delictorum ex obiecto primo pen-
 sanda est. 413

H

H Abens rem alienam apud se iniuste, te-
 netur de damno emergente, & lucro
 cessante.

Rerum & Sententiarum.

- Cessanter** 379
- Habitus principiorum naturalium nō dīstīn-
guuntur a potentijs quibus insunt.** 25
- Hæredes nudentis censum perpeuum illo
mortuo ad quid teneantur.** 592. vide Cen-
sus.
- Hæredes usufructuarij ad quid teneantur.** 549
- Hæredes quibus debeat restitutio occisi fie-
ri, qui censcantur.** 319
- Hæredes triplices sunt.** 372
- Hæres personam veri domini defuncti gerit.**
pag. 367
- Hæreses quibus damnis aut fracturis solent
intumescere.** 925
- Hæresibus novis obortis temporum curri-
culo ecclesia magis ac magis illuminatur.**
pag. 178
- Hæresis stultissima est post Euāgelium regni
cælorum aliud prætolari.** 178
- Hæreticus vere dominus usque ad condem-
nationem, tamen si legis vigore impediatur
bona alienare** 61
- Hæreticus quamvis ab articulo parvuli crimi-
nis dominium perderet, possessionem ta-
men tuto retinet legis auctoritate, quæ
confiscationem prohibet ante sententiam.**
pag. eadem
- Hæreticus ante condemnationem utcumque
punitur cum bonorum distractio sit illi
inhibita.** 61
- Hæreticus iuxta iuris normam requisitus si
iniquæ veritatem inficietur, sit reus pœnæ
hæreticis decretæ.** 61
- Hæretici condemnatione retroagitur usque ad
articulum quo omni ignorantia nudatus
studio hæresim asseruit** 61
- Hæretici aliqui negarunt missionem Spiritus
sancti, quam Christus pollicitus est, com-
pletam fuisse in die Pentecostes.** 178
- Historiographis quatenus liceat aliorum ge-
sta hominum memoriæ tradere** 505
- Hypocrita inisor Dei interpretatiue habetur**
516.
- Homo ad societatem natus.** 13
- Homo uti perfectione suscepta optimum est
cunctorum animalium, ita si alienus fiat
a lege omnium est pessimum, sæuissima
enim est iniustitia quæ tenet arma quæ
homini per innatam prudentiam contin-
gunt.** 74
- Homo in practicis æterna Dei lege bis itum
illuminatur.** eadem
- Homo beneficio protegēdi vitam propriam
privari nequit, ac proinde neque damna-
ri, ut necem sibi inferat aliamve lēSIONEM
corporalem, nisi esset earum quæ homines
religionis ac pœnitentiæ gratia sumere
solent.** 62
- Homo quæ de causis non tantum verum bo-
num sed speciem boni expectat, cum i di-
ceteris rebus suis euenire compertum sit.**
pag. 27
- Homo peccato pollutus non est dignus pane
quo uelcitur per modum meriti.** 294
- Homo non est dominus vitæ suæ, sed custos.**
pag. 298
- Homo priuatus aut Respublica aut princeps
non sunt domini absolute vitæ subdito-
rum.** eadem
- Hominum tres ordines secundum Socratem.**
pag. 304
- Hominum quisque ius habet naturale domi-
nandi, & quomodolibet alienandi res qua-
rum legitime est dominus.** 316
- Homo dominus est suæ famæ.** 355
- Hominem ad supernaturalem societatem
creari ineffabile beneficium est, licet eam
suo Marte perungere nequeat.** 11
- Hominum tres sunt ordines quantum ad tem-
poralium cupiditatem distracti.** 100
- Hominem occidere non est intrinsece malū.**
pag. 166
- Hominem, qui occiderit aliud agens, si nō de-
bitam adhibuerit diligentiam, siue dans
operā relictæ siue illicitæ a reatu homi-
cidij non est immunis.** 419. & 420
- Hominem qui occiderit aliud agens si debi-
tum adhibuerit diligentiam ne homici-
dium si queretur siue directam relictæ
siue iniustæ, non est reus homicidij.**
pag. eadem
- Homo improbus fera bestia peior.** 399
- Homines alliciendi sunt premijs, terrendi
supplicijs.** 17
- Homicidium grauissimum peccatum est in-
ter uniuersa, quæ homines aduersum se
inuicem committunt.** 509
- Homicidium dicit rem malam intrinsece.**
pag. 399
- Homicidium quod prohibetur habet ratio-
nem indebiti.** 398
- Homicidium simpliciter casuale qui commit-
tit, non est reus homicidij.** 419
- Homicidium ut imputetur casuale tres condi-
Soto, de Iust. & iur. c. uones**

Index Alphabeticus

- tiones requiruntur. 419
 Homicidium si nō sequatur ex actione mea ,
 non imputatur mihi. 420
 Homicidium quod de per accidens uolunta-
 rium est quale peccatum sit expendendū
 ex causa 420
 Homicidij poena, uide irregularitas.
 Homicidium, quando subsequatur ex actione
 mea iudicio medicorum standum est.
 pag. 420
 Honor quid sit. 495
 Honor dupliciter alicui tollitur. 496
 Honor ille solus uerus est, qui uirtuti debe-
 tur. ead.
 Honorem fugientes circumspecti, esse debent.
 pag. 932
 Honor satifne restituatur petendo ueniam,
 differitur. 355
 Honorem acquirendi pulcher modus. 301
 Honoris & famæ differentia cōstituitur. 495
 Horas canonicas statis temporibus, & locis
 clericos recitare quam fuerit necessarium
 populo Christiano, quibusq; hoc munus
 conueniat. 970 971 972. & 973.
 Horas aliquas soluere in cultum Dei, & ius
 naturale & diuinum, ac subinde ius huma-
 num nos docet. 972
 Horas canonicas esse in numero septenario,
 & antiquissima Ecclesiæ institutio est, &
 ei quam decentissimum. 972
 Horas canonicas nocturnas damnant Vi-
 cleffitæ, eo quod Deus noctem nobis ad
 quietem indulserit. 974
 Horæ canonicæ canebantur in ecclesia pri-
 mitiua per certas noctis uigilias, cuius ra-
 tio assignatur. 974. & 975
 Horarū quæ die recitantur numerus & ratio
 ex utraque sacra pagina sumitur. 975
 Horæ diuinæ quibus horis singulæ recitandæ
 sint. 976
 Horæ canonicæ trina de causa sunt in septe-
 nario numero. 976
 Horæ canonicæ optima non minus quam ue-
 rusta constitutione per cantus ecclesiasti-
 cos solenniter celebrantur. 978
 Horarum responsoria uide fuerint institu-
 ta. 979
 Horarum canonicarum antiphonarū compo-
 sitæ sunt a Græcis, immo & per Angelos
 celo delatæ. 980
 Horarum canonicarum hymni unde horis
 habuerint. ead.
 Horis canonicis laudibusq; diuinis non sunt
 immiscenda profana, quæ ut in die Nata-
 lis domini cantari solent. 981
 Horas canonicas soluere ex duplici capite ho-
 mines tenentur. ead.
 Horas canonicas soluere qui teneantur. 986
 Horas canonicas non recitare in communi
 in aliqua religione prælati negligētia pec-
 catum mortale est. 986
 Horas canonicas soluere tenentur monachi
 professi choro emancipati, etiā si non sint
 in sacris, & sanctimoniales 985. Non autē
 illi qui non sunt professi, nec laici. 986
 Horas canonicas soluere partim de iure diui-
 no partim est de iure positio. 987
 Horæ canonicæ non iisdē Psalmis alijsq. ad
 hoc pertinentibus omnibus in ecclesijs, &
 religionibus celebrantur, potest enim hoc
 iure Pontificio permutari 987. 988
 Horarum canendarum modus his esse de-
 bet qui in ecclesia Metropolitana seruatur
 atque in religionibus secundum cuiuscun-
 que statuta. 987
 Horas canonicas soluere sequendo morem
 Romanum non singulis personis absque
 pontificis auctoritate liberum est. 987
 Horarum canonicarum nimia prolixitas mo-
 lestissima est, sicut breue nimis earū com-
 pendium esset fugiendum 988. & hic po-
 nitur censura Breviarij Romani.
 Horæ beatæ Virginis recitandæ uim habent
 præcepti iam ex consuetudine 989. idem
 est de officio mortuorum.
 Horas canonicas soluens, mentem, non dedi-
 ta opera, dimouendo ab attentione, oran-
 di præceptum non frangit. 995.
 Horas canonicas soluens est ob antèionis o-
 missionē mortaliter peccet, nō ideo neces-
 sitatem incurrit restituendi. 995 & 996
 Horas canonicas non soluere per unum aut
 duos dies non debet inijcere scrupulū resti-
 tutionis, licet peccatum mortale sit, & qui-
 dem qui relaxationibus cunctis bullæ
 gaudent credendum est esse utos. 100.
 Horarū soluendarum omissio si ultra duos
 dies procedat tunc compositio cum sum-
 mo Pontifice locum habet, immo & cū
 episcopo stando in iure diuino. ead.
 Horæ canonicæ quæ in communi recitantur,
 statis per ecclesiam temporibus per sol-
 uendæ sunt, alias culpa mortalis est. At pri-
 matim tempora mutare, & ordinem non
 est

Rerum & Sententiarum.

est mortale. 990
 Horarum ordinem nō esse in praecepto duobus temperamentis intelligendum est. 990
 Horae quae in communi solvuntur in ecclesia sunt de praecepto celebrandae, privatim vero ubique dici possunt. 991
 Horae quae privatim solvuntur loco decenti & honesto dicendae sunt. ead.
 Horae canonicae dum solvuntur qualem quamque exigant attentionem. 992

I

Iacob novit Deo, quod futurus sibi erat in Deum. 650
 Iacob emens primogenituram ab Esau non peccavit. 869
 Ieiunium frangens ex gula non solum contra obedientiam, sed & contra abstinentiam peccat, contra Duran 851
 Iephte in uouendo stultus, & impius in reddendo. 651
 Imperator aut princeps vllus non est proprius dominus. 312
 Imperator quo pacto sit superior Christianis regibus. 312
 Imperatorem arbitantes mundi dominum, unde id sibi persuaserunt ostenditur. 312
 Imperatoris electio pontificia auctoritate a Graecis ad Germanos translata est. 313
 Imperare aut alij malum fiat, optareque aut imprecari malum, quatenus malum illi est, peccatum est genere suo mortale. 518
 Imperare optare aut imprecari malum ut rationem induit boni, licitum est & quandoque necessarium officium, quod bifariam contingit. 518
 Imperans ut malum fiat fide quantum peccet. 518
 Imperatoria maiestas non fulget totius orbis dominio. 311
 Imperium aut imprecatio mali bifariam potest rationem boni induere. 518
 Imponens sibi ipsi falsum crimen quomodo peccet. 103
 Imperium actus est intellectualis non voluntatis ut planissime Aristoteles docuit. 4
 Imperium neque est propositio apprehensiva neque indicativa, sed iudicium quod electionem subsequatur. 4
 Impediens aliquem a beneficio ut digniori vel reque digno decur cura nim & fraude,

non tenetur ad restitutionem. 357
 Impossibile bifariam sumitur. 38
 Impudentiae duo gradus. 777
 Impignoratio quid sit. 363
 Imagines a Christiana religione esse relegandas quis prior dicere ausus fuerit, & quid destructores, qui earum fuerunt defensores. 136
 Imagines quomodo adorandae sunt. ead.
 Infamia non praecedente alicuius personae cum immanifestum est crimen delinquiri possunt personae in sex tantum casibus. 468
 Infamia quoniam sit sufficiens ad disquisitionem criminis prudentum arbitrio aestimandum est. 470
 Ad infamiam inde denarius numerus auctoritatem nactus est, quod si ficit populum constituere. 471
 Infamiam legitimam non constat perditorum hominum clamor, sed bonorum opinio. ead.
 Infamiam per civilem iudicem interrogatam Papa abolere non potest. 465
 Infamare se ex genere suo est peccatum. 506
 Infamatur aliquis iuste duobus modis. 504
 Ille qui iniuste infamatus est, & si suum crimen non confiteatur, non tenetur infamatori ad restitutionem. 351
 Infamando alteram bifariam quis delinquere potest. 504
 Infamare alium, quando contra charitatem tantum, quando vero contra charitatem simul & iustitiam sit. ibid.
 Infamare & licet & expedit sycophantas, quando suis imposturis reipublicae perniciem adferunt. 505
 Infamare nos ipsos an sit licitum. 504
 Infamis delicti non sufficit, nisi paucis exceptis casibus, ad inquirendum reum quem nulla respiciat infamia. 469
 Infidelium ordo triplex. 414
 Infideles Afri, Sarraceni, & Turci, de iure Christianis Principibus subduntur. pagina ead.
 Infideles Afros, & Sarracenos certum est posse a nobis suis regimibus expoliari, & si nemo nostrorum eorum bona privata auctoritate depredari, aut dissipare valeat. pag. ibid.
 Infideles qui nihil de Christo audierunt, neque nobis infesti sunt, non sunt nobis subditi de iure. ead.

Index Alphabeticus

- I**gnorantia difficultatis rei de qua verum emittitur, excusat hominem a voti solutione. 639
- I**gnorans non adimplet præceptum quia ad hoc requiritur libertatis ratio. 121
- I**nclinatio appetitus sensitiui ad legem naturæ pertinet. 26
- I**nclinationis naturalis diuisio. 406
- I**nclinationes duæ in homine sibi aduersantes. ead.
- I**nclinatio hominis in bonum delectabile bona est secundum se. 406
- C**ontra inclinationem naturalem quando sit peccatum agere. ibid.
- I**ndicia quæ inquisitionem præcedant qualia esse debeant. 471
- I**ndicti e iusti quemquam iudicare contra ius naturæ est. 401
- I**nducens alium scienter, & prudenter in peccatum non est subiectus restitutioni. pagina 343
- I**nsimus quomodo possit cogi ut abscindatur ei membrum, vide Mutilare.
- I**niuriæ satisfactio quomodo sit facienda. 348
- I**niuria quot modis & quando homini irrogatur. 392
- I**niuria maior est in facto, quam in verbo. pag. 49
- I**niurias proprias vindicare cur prohibitum. pag. 400
- I**n iniurijs vindicandis perniciosus abusus nobilium. ead.
- I**niuriosa acceptio diuiditur in furtum, & rapinam. 430
- I**niurius cui sit qui se occidit. 348
- I**nnocens duplex est. 411
- I**nnocentem de quo nulla est sinistra suspicio occidere flagitium est. ead.
- I**nnocentem tradere tyranno excidium ciuitati minanti iniustum est. 412
- I**nnocentem potest respublica non defendere. 412
- I**nnocentes in bello licet aggredi, & occidere. ibid.
- I**nnocens probatus nocens condemnandus est. 350
- I**nterrogatus iniquè qualiter proprio actu possit se legitimè eripere. 473
- I**nnasus est ut occidere aggesseret quando innasus est reipublicæ necessarius. 457
- I**nuentum quando nullius fuit occupanti cōceditur, si tamē occupanti ius sit in regionibus illis quibus isthæc inuenta reperiuntur. 437
- I**nueniens thesaurum si retineat, furtum non committit. ead.
- I**nuenienti thesaurum in agro proprio licet eum sibi retinere. Inueniēs autem in agro alieno ex industria querendo inscio domino nil potest sibi retinere. Inueniens uero, aliud agens, dimidiam partem debet habere. ead.
- I**nueniens quæ præsumuntur habere dominos, summam diligentiam in inueniendis dominis adhibere debet: quæ facta, nec inuenio domino sibi retinere potest. pagina 437
- I**nuenti lapilli in litore maris inuentori sunt. pag. 436
- D**e inuentis in superficie terræ quotam aliquam principem exigere iniustum est, neque lex de hoc lata in conscientia obligat. ead.
- D**e inuentis in uenis terræ, ut sunt metalla, vltas obtinuit ut quinta pars principi obueniat. 437
- I**nventarum rerum duplex est genus. 436
- A**n inuenta quorum domini non comparent sint pauperibus restituenda necne, pulchra disceptatio. 438
- I**nnius nemo potest poenitentiam sibi iniungam implere. 121
- I**rrregularitas quæ sine delicto contrahitur nō habet rationem poenæ. 53
- I**rrregularitas sicuti & excommunicatio ipso facto incurritur. 64
- I**rrregularis quando debeat censeri qui dat operam rei illicitæ. 421
- I**rrregularitas quando incurritur ex membrorum mutilatione. 424
- I**rrregularitas non est culpa, neque proprie poena. 405
- I**rrregularitas quia propriè non est censura, non intelligitur in bullis quando conceditur facultas absoluedi ab omnibus censuris, & poenis. ead.
- I**rrregularitas quando incurritur, & propter quæ. 404
- I**rrregularitatem non incurrit qui alium occidit se defendendo quamuis tempore diu Thomæ in usu erat contrarium. 418
- I**rrregularitas incurritur propter homicidium quod sequitur etiam de per accidens ex opere percutientis. 420

Rerum & Sententiarum.

Irregularitas non incurritur propter homicidium nisi uerè sequatur homicidium & si miraculose homo ille non moriatur. ead. 421
Irregularitas non incurritur quando datur opera rei honestæ & studiosa adhibetur diligentia. ead. 422
Irregularitas ut incuratur, debet esse homicidium uoluntarium. ead. 423
Irregularitas quando incuratur propter negligentiam. ead. 424
Irregularitas non incurritur a clericis patentibus bonorum suorum restitutionem in iudicio, etiam si malefactores patibulo affigantur. ead. 425
Irregularitas non incurritur propter culpam venialem. ead. 426
Irregularitas non ob id incurritur quod sanitatis gratia abscinduntur membra. ead. 427
Irregularitatem non incurrit qui in verberando filium clericum, usque ad sanguinis effusionem processit. ead. 428
Irritationis uocabulum quid designet, & qualiter a dispensatione & ceteris discriminetur. 75
Iubens & consentiens non semper tenetur ad restitutionem. 386
Iudæi in solo opere exteriori inesse culpam censebant, minime autem in affectu. 187
Iudæi dupliciter errabant circa iudicialia. pag. 188
Iudæi cur minus euacuant carnes sanguine. pag. 395
Iudæis condecens fuit ut ad temporalium promissionibus ad legis obseruantiam adducerentur. 98
Iudæis an fuerit usura permissa. 329. & 330
Iudex non debet rei euentiam expectare, sed humanam certitudinem quæ per idoneos testes fit. 234
Iudicis arbitratui relinquuntur quæ legibus comprehendere non ualent. 35
Quoties iudex reum condemnat iusta ac iuridica sententia ad penam quæ non est mortis, læsionisue corporalis inflictiua, tenetur reus ipse sententiam exequi etiam si ad agendum damnetur. 61
Iudex in iudicio conceptio per cōiecturas quæ uerum probum inducunt, non debet ad punitionem procedere, sicut neque Salomon processit. 233
Iudici, irreuocato occulto & grauissimo scelere licet subduos condemnare etiam de eo-

dem crimine, nisi excommunicatus sit, aut su pensus. 230
Iudicem decet ut talem se gerat, quales uult subditos esse. 231
Iudex publicus peccator alios condemnans, mortaliter peccat ex genere suo, si sit in grauioribus, aut similibus criminibus, secus in dissimili materia, & non infami. pag. ead.
Iudex duplici scientia utitur, & uersali iuris & particulari facti. 450
Iudex tenetur sic sanctè se qui scientiam iuris uersalem, ut neque suum proprium arbitrium, si contrarium est, consulere possit. ead.
Iudex in particulari facto potest se suo ingenio & prudentia iuuare in examinandis instrumentis & testibus, quod maxime tenetur facere cum innocens sibi notus accusatur. ead.
Iudex tenetur damnare innocentem probatum nocentem. 350
Iudex debet in omni causa contra ueritatem sibi notam euidenter secundum allegata, & probata sententiam pronuntiare. 451
Iudex, qui innocentem sibi cognitum, probatum tamen nocentem idoneis testimonijs condemnat, non agit contra conscientiam. 453
Iudex in criminibus sequitur quempiam iudicio condemnare nisi accusatum. 454
Nullus iudex sine summis, sine inferioribus antequam pars læsa iniuriam remittat, potest poenam condonare. 456
In iudicis supremi arbitrio est, nam item in arbitrio inferioris postquam accusator ab accusatione destiterit poenam iuris relaxare. 456
Iudex supremus aliquando accusatore reclamante potest accusationem abolere. 457
Iudice quatuor sunt necessaria, uidelicet iudicandi potestas, ueritas & fama, & executionis uis. 446
Iudex condemnare non potest quem euidenter ipse scit esse reum, quando reus non probatur legitimis testimonijs. 449
Iudicis scientia non reputatur sufficiens testimonium. 450
Iudicatos, aut loca eorum qui regi sunt a consilijs uendere illicitum est atque scandalum. 275
Iudicare quempiam nisi cum qui iudex uel

Index Alphabeticus

- S**impliciter uel in tali casu subditus est, nō est licitum. 446. 447
- I**n iudiciali foro quatuor modis coniungitur uni alteri esse subditum. 447
- I**udicando Christum Pilatus peccauit. ead.
- I**udicio diuino sunt permulta delicta &c. pagi. 469
- I**udicium actus est maxime proprius iustitiæ. 227
- I**udicij nomē primo significat rectam finem iustorum, deinde rectam definitionē aliarum uirtutum circa propria obiecta. eadem.
- I**udicium rectū duas uirtutes requirit, & quæ iudicium præferat, & quæ potentiam iudicantis disponat ad iudicij rectitudinem pagi. 228
- I**udicium particulare studiosius reliquis uirtutibus solum requiritur, in materia autem iustitiæ necessarium est etiam superioris. 229
- I**udicium, ut rectum sit, tria exigit nempe ut procedat ex iudicis auctoritate, & ex iustitia affectione & ex prudentia rectitudine. 229.
- I**udicij substantiam subuertit quisque iudiciū, si iuri alterius partis quidquam adimat quod alteri tribuat. ead.
- I**udicium sine præsentis auctoritate usurpatum, sine iustitiæ substantia, iniquum, sine prudentia, & iuris ordine suspectum, si uero ex leuitate & non legitima probatione temerarium dicitur. 229
- I**udicij singularium conditionum defectus genere suo facit peccatum mortale. ead.
- I**udicium ex malo affectu prolatum est peccatum secundum affectum. eadem
- I**udicium temerarium quadrupliciter est estimandum, primo de sua substantia, secundo de causis, tertio ex coniecturis, quarto ex obiecto. 230
- I**udicii temerarii quatuor sunt gradus. 231.
- 232
- I**udicij temerarii primus gradus est quando animus est pendulus, neutri conditionis parti assensum præbens. 231
- I**udicium temerarium idem est quod sine legitima causa inconsulto conceptum. 233
- I**udicij temerarii duo primi gradus, licet a diuo Thom. sub primo comprehendantur, tamen inter sese non parum distat intervallo. ead.
- I**udicium temerarium ut sit mortale crimen tria exigit, scilicet ut sit certum, ut ex leuioribus colligatur coniecturis, ut sit de re graui. 234
- I**udicium certum in speculatiuis, hoc unum requirit, ut nihil prorsus habeat ambiguitatis admixtum, in moralibus autem parum pro nihilo reputatur. ead.
- I**udicium temerariū si sit repentinum, mortale non est, sed postquam sedato animo ex deliberatione sententia confirmatur ead.
- I**udicium, quando ex leuitate caussarum fiat mortale, non potest stabiliri certa regula. eadem.
- I**udicium a culpa excusant illæ coniecturæ & indicia, quæ uirum prudentem & pbum ut sic iudicaret induceret. eadem.
- I**udicium uerum ueniale an mortale sit, non potest certa distinguere regula. 235
- I**udicij grauitas ex infamia perpenditur. ead.
- I**udicium de peccato quod non est infame non est mortale. ead.
- I**udicium de malo, quod non est peccatum sed naturale, potest esse delictum. eadem
- I**udicandum non est secundum legem scriptam quando legi naturæ aduersatur. 239
- I**udicare propinquius conuenit rationi, & prudentiæ, a qua profertur, sed potissimum conuenit iustitiæ unde habet ut sit rectum. 241
- I**udicare circa diuina charitati conuenit. pagi. 241
- I**udicium nullum sine certitudine esse nisi ueniale, exceptionem habet, quando grauissimum malum de honestissima persona suspicatur. 235
- I**udicium temerarium non est malum quia prohibitum, sed prohibitum quia malum pagi. 236
- I**udicium temerarium est ex his quæ sunt contra ius naturæ. 235
- I**udicium temerarium esse in publicum non prodeat, per se est peccatum mortale 235
- I**udicium de re dubi. ferendum non est, sed dubium in meliorem partem interpretandum. 236
- I**udicium usurpatum non solum peruersum est uerum & nullum. 242
- I**udicialia præcepta, partim cum moralibus, partim cum ceremonialibus conueniunt. 155.
- I**ulius Cæsar per iniuriam obtinuit dominatum.

Rerum & Sententiarum :

tum. 313
 Iuramenti obligatio differt à voti vinculo. pag. 643
 Iuramentum de re proflus vana, non inducit obligationem. 644
 Non omne iuramentum assertorium licet sit verum, atque illicitum, est peccatum mortale. 782
 Iuramentum ab eo petere quem nescis falsum iuraturum, nullum est peccatum. 789
 Ab eo autem quem scis mendaciter iuraturum, peccatum est mortale. ead.
 Iudici vero nullum est peccatum. ead.
 Iuramenta libera, id est, quæ extra iudicium fiunt, per quam rarissime excusari possunt à culpa. 786
 Iuramentum dupliciter intelligitur habere de terriorem exitum. 755
 Iuramentum promissorium simulatorijs verbis conceptum animo non implendi, nec se obligandi, an sit mortale. 765
 Iuramentum triplici ex causa existimandum est. 758
 Iuramentum coactum frangere mortale est. pag. 759
 Iuramentum licet ab idololatria per suos deos exigere, secundum August. 779
 Unde sit consequens quod etiam idololatra & gentilis teneatur iuramentum suum servare. 780
 Iuramenta Hispanorum. 781
 Iuramenta triplici ex capite variantur. 747-738
 Iuramentum apud Romanos tanta habuit sanctitate, ut non nisi ingenuis & nobilitate insignibus deferretur. 772
 Iuramentum per falsos deos an mereatur nomen periorij. 775
 Iuramentum duplici modo alterius nomine præstari potest. 778
 Iuramentum secundum se licitum est & honestum. 759
 Iuramentum & votum dupliciter differunt, pag. 758
 Iuramenta possunt ab hominibus relaxari. ead. & 769
 In iuramentis non licet dispensare absque legitima causa. 770
 Sed quid si Papa sine causa valida dispenset an teneat dispensatio? minime, 771
 Iuramenti definitio. 735
 Iuramentum aliud assertorium, aliud vero

promissorium. 736
 Iuramentum non est necessarium ad ea quæ sunt necessaria, perque rationem investiganda. 736
 Iuramenta sua reddere altissimo quomodo intelligendum. 737
 Iuramentum aliud simplex, aliud execratorium. ead.
 Iuramentum esse à malo ex sententia Divi Augustini quomodo sit intelligendum. 744
 Iuramentum falsum, illicitum & temerarium in quo differunt. 745
 In iuramento tres comites nempe veritas, iustitia & iudicium quomodo intelligantur necessarie. 745
 Iuramentum est actus religionis seculatæ. pag. 746
 Iuramentum omni iure religio censetur. 747
 Iuramentum non est per se appetendum. ead.
 Iuramenti usus neutiquam in statu innocentie fuisse. 748
 Qui bene iurat bene credit, quam blasphemæ soleat interpretari. ead.
 Iuramentum quando habeat vim obligandi. 751
 In omni iuramento assertorio dum insunt veritatis rationes. 753-754
 Iuramentum incautum sit tribus modis. 754
 In iuramento promissorio tria extere sunt consideranda scilicet promissio, iuramentum, & executio. 752
 Iuramentum ratione gravitatis materiæ aliquando gravius est frangere quam votum pag. 776
 Iuramentum licet sit obligatorium, potest tamen eius obligatio per dispensationem extinguî. 768
 Iurabis per nomen Dei tui quomodo sit intelligendum. 738
 Iurare turpius est Christianis, quam antiquis. pag. 744 745
 Iurare per creaturas in Deum relatas licitum est. 751
 Iurare quibus modis contingit 738
 Iurare aliquando est præceptum. 741
 Sed quale præceptum? naturale & divinum, perinde ac mandata decalogi. ead.
 Ego autem dico vobis non iurare omnino, Matt. 5. quomodo sit intelligendum. 742
 Iurare per creaturas exhibendo illis reverentiam Deo debitam, est idololatriæ impietas. 751
 Iurare per creaturas catholice dupliciter con-

Index Alphabeticus

ringit.	ead.	ius est obiectum iustitiæ.	192
Iurare per capillum, & per caput Dei blasphemia est.	eadem	ius aliud naturale & aliud scriptum.	194
Iurare per Deum grauius est, quam per eum gelia.	774	ius primum omnium diuiditur in naturale, & positium.	eadem
Iurare quæ personæ non possit.	770	ius omne naturale est diuinum.	196
Iurare non licebit Romanis, per Herculem sub testis, sed sub dio quasi in Iouis præsentia.	772	ius gentium & a naturali distinguitur, & sub positio continetur.	196 & 197
Iurare per falsos deos magis impium est quàm perierare.	779	ius gentium, & ciuile, trifariam distinguitur.	ead.
Iurare in sanctis solenniter, nisi a ieiuniis fiat, non reputatur honestum.	771	ius omne quo ciuitas utitur, uocatur ab Arist.	
Iurare non decet personas egregiæ dignitatis eadem		ius politicum.	198
Iurandi hodiernus abusus.	772	ius paternum quod ad naturale, semper manet inter patres & filios emancipatos, sed quo ad ciuilia ius simpliciter, & iustū, est inter illos.	200. 201
Iurandi ratio effigatur certo ordine & forma fit.	786	Iurigentium aliquādo est licita dispensatio, & aliquando non.	198
Iurans si non habeat iurandi animum, an teneatur illud implere.	771	Iure naturæ homines esse seruos, quomodo sit intelligendum.	199
Iuramentum ducendi uxorem licitum est, non tamen seruandum, dum maius bonum impedit.	648	Iuris ignorantia non tollit omnino culpam, neque omnis ignorantia f. & i.	224
Iurare legitime officium uirtutis est.	138	Iuriconsulto præferendus est Theologus, ad episcopale munus ceteris paribus.	262
Iurare prohibuit Christus non solum per creaturas, sed per Deum.	eadem	Ius in liberos non dicitur dominium.	286
Iurandi officium non est per se ipsum uirtus, nisi cum suis comitibus.	139	Ius humanum duplex, ius ciuile, & ius gentium.	293
Iurare in statu innocentie nulla fuisse uirtutem.	eadem	Ius naturæ, & ius gentium penes quid, discriminantur.	304
Iuramentum nobis Dei beneficio concessum est natura lapsa ad fidem nostram roborandam.	eadem	Ius gentium, & ius ciuile quo pacto differant.	eadem.
Iuramentum a iure dicitur.	139	Ius legitimum Christiani imperij quod sit.	313
Iuramentum præmissio iniuria fit Deo, si aliud testimonium exquiratur.	140	Ius gentium multorum nequit dispensari dominia, sed semper remanent communia iure naturæ.	305
Iuramenti tres comites.	139	Iure gentium proprie dominia diuisa sunt, ut meum & tuum audiretur in orbe.	293
Iuramentum de re iniusta implere peccatum est.	139	Iure gentium constituta est successio hereditaria filiorum in bona paterna.	305
Iurare aliquod patrare peccatum mortale, quāuis non perperetur est mortale.	139	Ius primogeniture quare masculina sere trās funditur uide Maioratus.	
Iurare aliquod facere peccatum ueniale, etiā si non impleatur peccatum est ueniale.	pag.	Ius patronus uendere est simonia.	869
Iurandi frequentia præsentissimum habet periculum petendi.	ead.	Ius ususque turis, non sunt idem.	839
Iurare filium etiam in re minima, peccatum est mortale.	140	Iustitia originis.	406
Iurisdictiones ciuiles frequentius secularibus, quam ecclesiasticis committendæ sunt.	pag.	Iustitia dupliciter sumitur.	191
Ius dupliciter accipitur.	191	Iustitia in tribus differt a reliquis uirtutibus.	192.
		Iustitiæ reſtitudo, reperiri potest ubi adest mala intentio, & finis prauus. reliquarum uero uirtutum reſtitudo, non manet ubi deest aliqua circumstantia.	193
		Iustitiæ definitio, quæ a iurisperitis assignatur.	

Rerum & Sententiarum.

I sti bona est, si sane intelligatur.	201
Iustitia duplex infusa & acquisita.	129
Iustitia aliter paruulis, aliter adultis infunditur.	130
In iustitia distributiva nulla est repassiois forma.	251
Iustitiæ commutativæ non semper fit iusta re paratio, ubi ostenditur idem præcisè perperitur quod alter, ab illo perpeffus fuerat eadem	
Iustitia distributiva non attendit quid ciues contulerint.	252
Iustitia commutativa non proprie est in Deo eadem	
Iustitia distributiva non id tribuit quod debetur, ut antea proprie a ciue possessum, sed quod est totius reipublicæ, cuius ciues sunt partes.	247
In iustitia commutativa debitum inde surgit, quod res fuit possessio alterius.	ead.
In iustitia tam distributiva quam commutativa qualitas personæ attenditur, sed diversi modo.	ead.

L

L abor manuum ad quatuor est utilis.	714
Laicus non potest præscribere ius exigendi decimas.	331
Lanatum mercatus qui anticipata fit solutione, aliquando licitus est, etiam si ea ratione lanquilius emanant quam si solutio non anticiparetur § 3. vide Emere.	
Lamechreus homicidij, quia non sufficientem adhibuerit diligentiam.	422
Lanarum maleficia unde fluxerint.	796
Latheranense concilium non est in omnibus receptum.	560
Latrocinia olim apud Germanos nullam habuere infamiam.	15
Latronem occidere ob defensionem bonorum temporalium, iustum est.	417
Latrones publici capite plectuntur.	441
Legalium observatio quando post Christi passionem fuerit licita.	163. & 167
Legalia observando quomodo Petrus fuerit reprehensibilis & peccaverit.	166
Laudabile & honorabile in quo differunt.	279
Legis multiplex diffinitio.	3
Lex à legendo uel a re eligendo dicta.	ead.
Estque æquitaris iniquitarisque regula	4
Lex est universitatis propositio ac distamen	

rationis prædictæ per modum habitus inherens.	6
Lex omnis quo solida sit & firma in commune bonum debet subditos promovere.	7
Leges condere reipublicæ est, aut eius vicem gerentis.	8
Leges sapientum iudicio ex visceribus naturalis iuris eliciuntur, cæterum firmitatem non ab eis, sed ab his qui iurisdictione polent sortuntur.	9
Lex bifariam est in homine.	9
Lex vim habet coercitivam.	9. 10
Lex ante promulgationem nullum habet vigorem.	10
Et quando censenda sit magis promulgata.	10
Lex post idoneam promulgationem obligat universos, tametsi citra culpam ignorantes excusantur contra Panormitanum, & alios. eadem	
Legis diffinitio è iure civili deprompto explicatur.	12
Leges Romanorum Imperatorum post duos menses valere incipiunt in reipublica, ut iure civili sancitum est.	10
Leges pontificiæ irritationis ab articulo promulgationis robur habet, nisi contra illas irritati per eas essent tales, quod cederent in iniuriam tertij.	18
Leges, privilegiorum revocatione, nulla vi polent quo ad fuerint promulgatæ, non solum in provincia, sed etiam in diocesi 11 & 12.	
Legis effectus est, reddere homines studiosos & bonos.	13
Legis actus quatuor.	14
Lex nonnulla permittit mala ad obviandum gravioribus incommodis.	ead.
Legis species quatuor, & earum inter se discrepantia.	16 & 19
Lex fomitis non est propria lex, sed per metaphoram.	19
Lex tam divina quam humana duplicem vim habet in translatione dominiorum.	316
Lex potest & voluntatem domini cohibere, & ipsum inuitum suorum dominio privare.	ead.
Lex non ob quamlibet causam, etiam iustam mutanda est, sed cum fuerit tanta ut detrimentum quod ex legis mutatione super natura accedit, abunde compensetur.	74
Lex non est idem quod ars boni & æqui.	123
Legi omnes subijciuntur, etiam princeps ipse quantum	

Index Alphabeticus

- quantum ad vim directiuam. 65
- Legi** non subduntur iusti, quantum ad vim coerciuam similiter neque princeps. ead.
- A** lege liber non est iustus, ut Lutherus impie dogmatizauit. 67
- Lex** communi bono officit nullam habet obligandi vim. 68
- Legem** in particulari deficere, non est idonea ratio, ut quis ei possit contrauenire, bene tamen si cessat in genere, sed neque tunc perdit ligandi, quo ad princeps aut consuetudo eam aboleat. eadem
- Legis** prauisicator est qui seruatis in cortice eius uerbis mente legis sententiam circueuenit. ead.
- Lex** tota absque gratiæ subsidio speciali impleri nequit ut longo tempore absque peccato uiuamus. 124
- Lex** æterna summa ratio in Deo existens 19
- Neque** cum diuina conuertitur. ead.
- Lex** æterna solis hominibus post angelos nota. eadem
- Lex** æterna ratione differt a rationib. rerum quas in Deo dicimus. 20. & 21
- Lex** omnis ab æterna derivatur. ead.
- Lex** non dicitur præcisè æterna, quia neque habuit principium, neque habitura sit finem, sed præsertim quia est immobilis omnisque variationis expers. ead.
- Lex** diuina positiua, effectus ac participatio legis æternæ. ead.
- Lex** fomitis quid sit, & qualiter deriuetur ab æterna. 22
- Leges** iniquæ non sunt dicendæ leges, ac proinde neque ab æterna dimanant, nisi quatenus præ se ferunt quandam potestatis imaginem. ead.
- Lex** permissiua etiam ab æterna lege ortum ducit illa scilicet quæ malum impune permittit. ead.
- Legi** æternæ necessaria cuncta creata præter Deum sub sunt. fol. 22. non autem diuinæ personæ. 22. & 23
- Legi** æternæ uniuersæ actiones humanæ subiunguntur. 23
- Lex** æterna brutis & insensibilibus rebus promulgatur per sigillationem instinctuum & virtutum actiuarum, qui tamen instinctus non habet proprie rationem legis, pag. 23
- Legi** Dei æternæ, monstra & casualia & id genus reliqua, subduntur. 24
- Quo** sensu Paulus dixerit eos qui spiritum Dei aguntur non esse sub lege. ead.
- Sub** lege æterna non solum sunt viatores, sed beati & damnati. ead.
- Lex** naturalis in hominum animis insculpta est Quæ neque potentia est, neque habitus neque passio, neque idem quod synderesis 25. licet insit per modum habitus. 26
- Lex** naturalis una est. 27
- Lex** naturæ quoad prima principia, non sic est mutabilis, ut id quod fuit iuris naturæ cesset esse talis iuris, bene tamen quantum ad conclusiones, tamen id raro eueniat. 30
- Lege** naturæ cuncti mortales tenebantur. 39
- Lex** naturæ, nativo instinctu & luce, promulgata est unde fit de primis principiis naturalib. neminem posse ignorantiam præterire. 11. & 12
- Lex** naturæ quantum ad prima principia nequit prorsus ex animis hominum extirpari secus quantum ad conclusiones. 10
- Præter** legem naturæ necessarium fuit humanis condere & hominis naturæ congruentissimum. 33
- Lex** naturæ maleficorum conscientias exulcerat, quo sensu dixit Augustinus, inordinatum appetitum pernam esse peccati. 34
- Lex** naturæ dictabat Iudæis præcepta multa, fuit tamen opus ea in tabulis legis antiquæ describi. 93
- Lex** diuina duplex. 79
- Lex** alia altior præter naturalem & humanam necessaria fuit, quæ diuina positiua nuncupatur. ead.
- Lex** diuina positiua in duas secatur, licet specie non distincta. 81
- Legis** diuinæ positiuæ, & æternæ differentia, pag. 80
- Lex** diuina non censetur promulgata, cum eam Deus alicui reuelat, sed cum ille sollemniter eam euulgat. 11
- Lex** diuina de uniuersarum uirtutum operibus ex æquo præcepta ponit. 101
- Lex** uetus per legem Christi cessauit 139. non modo quantum ad legalia, & ceremonialia, uerum si vim eius obligatoriam spectes, tota tunc temporis antiquata fuit. eadem
- Lex** uetus tempore passionis cessauit, & tunc noua coepit. 11. 137. 139
- Lex** uetus tot uirtutes instituit, quod Christus. 116

Rerum & Sententiarum .

- Lex expressit in lege noua.** 101
- Lex uetus non conferebat gratiam.** 94
- Legis antiquæ custodes per fidem Christi præmia consequiebantur æterna, transgressoresque per perpetuis afficiebantur supplicijs.** 98
- Legis ueteris & nouæ supplicia, discriminantur.** ead.
- Lex uetus sancta, iusta, atque bona fuit.** 82
- Legis ueteris auctor Deus.** 84
- Legis ueteris & nouæ discriminum.** 83
- Lex cum dabatur Moyse quaeritur num Deus, angelusque loqueretur ei.** 84
- Lex uetus soli populo Israel data est.** 86
- Legis antiquæ præceptorum distinctio.** 81
- Lege ueteri curren- te, gentiles, sine ipsa, sicuti ante ipsam potuerunt salutem obtinere.** pag. 90
- Lex uetus eo quod ad plura obligaret, non fecit Iudæorum deterio- rem conditionem, quam gentium.** ead.
- Lex uetus data est sub initium quartæ ætatis; quæ tribus ætatibus permansit in mundo.** pag. 91
- Legis antiquæ trina præcepta necessaria.** 92, 93, 94, 95, & 96
- Legis ueteris nomina omnia reducuntur ad tria.** 92
- Lex scripta sicut nihil roboris iuri naturali præstat, sic neque robur eius quoquo pacto minuit.** 241
- Legis scriptæ vigor non exigit melius id esse quod discernit, quam contrarium.** ead.
- Lex quamuis iuste sit posita, si tamen in cunctis particularibus est contra ius naturæ, licet contra illam facere.** ead.
- Lex noua in cordibus insculpta est, & hoc à ueteri quæ in tabulis scripta erat differt.** pag. 174
- Lex Christi leuis ac dulcis.** 183
- Legem nouam ab initio mundi dari non docuit.** 176
- Lex Evangelica usque ad finem mundi perstet.** 177
- Legis nouæ status nihil uetat quominus mutetur perinde atque status legis ueteris.** pag. 178
- Legis nouæ status & si latior potentiorque expectetur, nullus tamen futurus est, ubi gratia copiosior sit quam hætenus præcessit.** 178
- Lex Christi ante finem mundi ab omnibus est exosculanda.** 178
- Lex Evangelica neque prorsus est alia à ueteri, neque omnino eadem, sed sic ab illa distans, ut perfectum ab imperfecto.** 179
- Lex uetus lex timoris erat, noua uero amoris & charitatis.** 180
- Lex antiqua quare dicatur testamentum uetus, & lex euangelica testamentum nouum.** pag. 181, & 182
- Lex uetus quare dicebatur lex factorum, nostra uero dicitur lex fidei.** 180
- Lex nostra fuit antiquæ complementum, quantum ad finem, & quantum ad præcepta.** 181
- Lex nostra continebatur in ueteri, non quidem actu, sed uirtute.** ead.
- Lex repudij non præcipiebat uxorem repudiare, sed id permittibat, idque noua correxit, ut non haberet locum nisi quo ad thorum.** 181
- Lex antiqua grauior erat quam noua si difficultas per se obiecti perpendatur.** 182
- Lex euangelica præter naturæ legem non nisi sacramenta imperauit.** ead.
- Lex nostra quodammodo grauior est ueteri, si difficultatem ex modo agendi existimes, illis tamen præcipue qui non sunt uirtutum habibus imbuti.** ead.
- Lex Christi quo tempore cæperit obligare.** 12
- Lex Christi tria tantum continet, moralia scilicet præcepta, sacramenta, & cõsilia.** 183
- Lex Evangelica à ueteri duodecim differentijs distat.** ead.
- Lex Evangelica in operibus exterioribus seu fundamenta iecit septem sacramenta.** 184
- Legis Euangelicæ maiestatem non deicit ut aliæ ceremoniæ per ipsam instituerentur, quam quæ administrandis sacramentis erant necessariae.** 185
- Lex Evangelica appellatur à Iacobo lex perfectæ libertatis propter trinam rationem.** pag. 183
- Lex Evangelica uniuersis humanos mores in- tus & in cute perfectissime informat.** 187
- Lex Evangelica miro ordine procedit ad institutionem hominum circa actus interiores & exteriores.** ead.
- Lex Evangelica iudicialia præcepta aliqua correxit, ceremonialia uero minime, sed ablegauit.** ead.
- Lex noua non modo naturalia cõsilia explicauit, uerum & alia recanter adhibuit.** ead.

Index Alphabeticus

Leges quatuor distinctæ apud Paulum. 6
Lex humana non ea uiget certitudine, qua conclusiones speculatiuæ. 33
Legem latius est quam hominem dominari, idque rationibus egregijs suaderetur. 34
Lex omnis humanitus posita, si sit recta, a lege naturæ deriuatur. ead.
Legum multitudo uitiosa. 40
Lex plana esse & obscuritate vacare debet, ne multiplex moræ caperet ignorantes. 39
Lex & consuetudo ut differant. ead.
Lex quæ re assimiletur regulæ Lesbiæ. ead.
Lex debet in communis constitui. 42
Lex humanæ quadruplex diuisio. 40
Lex non respicit ea quæ raro, sed quæ frequenter euentunt. ead.
Lex humana ea præsertim scelera animaduertit, quæ reipublicæ tranquillitati sunt aduersa. 41
Lex humana omnis uirtutis actus præcipit, tametsi non singulos. ead.
Lex non præcipit habitum sed actum. 43
Lex humana dissimiliter se habet circa præceptionem uirtutum, & prohibitionem uitiorum. ead.
Lex humana siue civilis sit, siue canonica, si modo sit iusta, ut pollet ligandi subditorum conscientias. ead.
Legis iustitia ex omnibus suis causis perpendenda. ead.
Lex humana iniusta non obligat in conscientia. 20
Licet leges quæ humano tantum bono aduersantur, non obligent in conscientia, aliquando tamen illis parendum est ratione uitandi scandali, secus si bono repugnant diuino. ead.
Lex humana ad suam custodiam astringere ualet, etiam cum proprii capitis detrimentum. 48
Legem humanam mutari quandoque licitum est. 69
Leges humanæ de solis iustitiæ actibus primaria intentione præcipiunt, de reliquis uero uirtutibus non, nisi quatenus ad iustitiam referuntur. 102
Legis humanæ rectitudo non est ad modum naturalis rectitudinis in quantitatibus corporeis repetitæ. 72
Legum artiumque discrimen quantum ad uariationem. eadem
Lex si decerneret nullam in futurum consue-

tudinem contra eam fore ualidam, nulla consuetudine abrogaretur. 74
Quandiu legis ratio durat nequit consuetudo contra præualere. 74
Super lege humana ille cui regimen incumbit, potestatem habet dispensandi. 75
Lex canonica & ecclesiastica obligat sub reatu mortalis noxæ, quæ assertio fidei contra aliquos hæresiarchas satis ioboratur, de civili autem lege non est par fidei certitudo. 49
Lex ecclesiastica pariter & civilis homines deuinciunt, & non tantum quatenus diuinæ intepreces, ut commentus est Gerson, sed quatenus humanæ. 49
Lex ecclesiastica non obligat cum discrimine mortis, nisi contemptu legis aut iniuria fidei interueniente. 48
In legibus quæ ecclesiæ quam maxime referunt, Papa nec concilium dispensare possunt, sic ut eas protinus mutent. 71. 72
Leges civiles quid de filiis clericorum & religiosorum statuunt 318 & de filiis nobilibus secularium. ibid.
Leges non prohibent dominij translationem in ludis 321. uide, Ludus. ..
Legum obligatio omnis, auctore Deo est. 338
Leges neccigaliu obligant in conscientia. 367
Leges penales omnes ad culpam obligant, nisi contrarium expresserint, siue mistæ sint, siue mere pœnales contra Henricum. 31
Leges penales ueteris legis contra fures ac malefichos Exo. 21 & Leuit. 20. ad culpam obligabant, similiter, & nunc canonicæ. 52
Leges pœnales ob id quod dicant ipso facto, uel ipso iure, aut quid simile non obligant ad pœnam ante sententiam a iudice latam sic ut teneatur reus illam offerre. 55
Lex quando ipso facto pœnam decernit non opus est sententia quæ feratur super pœnam, sed super crimen. 57
Leges pœnales collegiorum obligant ante condemnationem ad pœnam, si eorum instituto sub hac forma tales leges sanxit, pag. 63
Leges pœnales Salmantiniæ academici in præsentatores & ambitores late, non ligant ante condemnationem, nisi dum iudice interrogatus quis inique ueritatem denegat. 64
Leges præscriptionis non sunt mere pœnales. 64

Rerum & Sententiarum:

Lex est iniquissima quę præcipit ut condemnatus ad poenam corporalem illam ipse exequatur. 452. 453

Libertas per obligationem utri non minuitur. 656

Libertas Christiana in quo consistit. 719

Litantię quę in profectis diebus officio nocturno adhibentur nec ex consuetudine vim habent præcepti. 489

Loth filias offerendo rem turpem fecit, ac proinde peccavit, nisi forte ignorantia excusetur. 556

Loth non deliquit peccato incestus, quia ebruus erat. 420

Lucretia deliquit se occidendo. 407

Lucricupidi a se sua dolum fraudemve se contineri non est mortalis. 322

Lucrum cessans quid sit, & quomodo dicatur cessare. 541

Lucrum cessans quando mutatore iurico cessat, absque periculo usurę exigitur. pagina: 540. 541

Lucrum cessans iuste petit qui mutuo cogitur. ead.

Lucrum cessans, post præfixum diem solutionis pecunię mutuatę, iuste à principio in pactum ducitur. 543

Lucrum cessans cur liceat exigere. 369

Lucri cessantis optima disputatio, an videlicet possit qui non coactus mutuat illum à principio in pactum ducere 542. quod fieri posse non est omnino improbabile. pag. 544. 579

Ludus in genere rem de sciare naturę licitam sonat, immo virtus esse potest. 320

Ludus sicut ex multis accidentibus honestatur, sic & ex plurimis iniuriatur. 321

Ludo acquisita in dominium lucrantis transferuntur. 321

Ludens absente pecunia fide impignorata teaturne eam soluere. 324

Ludo perdens amplam pecuniam an possit latenter ab illo suffragari illam. ead.

Ludere secundum ius naturę neque mortale est, neque ulla inde nascitur restitutio. pagina: 322

Ludere alea reliquisque ludibus lege inhibitis, neque contrariis consuetudine subrogatio, peccatum est. 321

Clericis præcipue sacerdotibus ac maxime episcopis contra vetitum ludere, nix citra mortale contingit. 324

Luthens uota perniciose esse asseverat. 663

Lutheri dogma quod in hac vita impleri nequit dilectionis mandatum. 710

Lutherus debachatur contra obedientiam monachalem. 719

M

Magistratus instituti sunt propter populi necessitatem. 271

Magi qualiter per dæmonum operationem rebus naturalibus utantur. 795

Magi primum dicti sapientes cur infames esse coeperunt. 795

Magorum varia nomina. 798

Magorum omnia genera trino iure condemnata sunt. 799

Mandata divina quonam modo institutiones appellantur. 103. & 104

Maiora eorum institutionis causa redditur. pagina: 170. & 304

Male acquisita in duplici differentia. 838

Maledicere quid sit, & quotupliciter contingat. 517

Maledicere sub forma enuntiationis ad contumeliam, aut ad detractionem, aut ad irrisionem pertinet. ead.

Maledicere alijs si nullum sit intus malum de fidem, non est peccatum mortale. ead.

Maledicere rebus irrationalibus in ordine ad hominem contingit. 520

Maledicere rebus irrationalibus & dæmonibus quatenus creaturę Dei sunt, blasphemia est. ead.

Maledicere tempestates, æruginem, locustas, aliaque in genus portenta, quousque liceat. ead.

Maledictio proprie, vulgo mali imprecatio est. 518

Maledictionis culpa ex animi proposito iudicanda est. 518

Maledictio per se proprie in solam potest conijci rationalem, aut intellectualem creaturam. 519

Maledictio quę intentione mali fit secundum genus suum peccatum est mortale. 521

Maledictionis sub forma imprecandi, & imprecandi discrimen est. 518

Maledictione reliqua verborum peccata sunt graviora. 518

Malefactores occidere iustum est. 396

Malefactores occidere non expedit quando sine proborū periculo id effici nequit. 397

Malefactores cui liceat occidere. 400

Index Alphabeticus

- Manichæorum extremus furor de animanti-
bus non occidendis.** 394
- Manichæi asseriebant nullatenus esse licitum
iurare.** 739
- Manichæi duo principia ponebant bonum
& malum.** 744
- Manichæi asseriebant animalium animas me-
bra esse Dei.** 394
- Manichæi, cucurbitarum homicide appella-
tur ab Augustino.** 496
- Manichæorum hæresis repudiantium uete-
rem legem tanquam à principe tenebra-
rum conditam.** 84
- Maritus quando uxorem occidere licite po-
test.** 402
- Matrimonium ratum non consummatum
neutrquam est per Papam dispensabile ne-
que qui contrarium sentit audiendus est.
pag.** 673
- Pro matrimonio illicitum est pecuniam reci-
pere.** 859
- Matrimonium ex diametro cum religione
pugnat.** 716
- Matrimonium quandiu consummatum non
est, licitum est inde ad meliorem frugem
conscendere, consummata uero copula ne-
quaquã quia irrogaretur iniuria proli. 673**
- Medici prudentia iuuitis nisi artis adminicu-
lo directâ.** 35
- Membrum ex uoluntate ægroti abscindi po-
test quod corruptioni corporis nocet. Non
tamen ad id potest auctoritati reipublicæ
cogi, secus de prælato.** 423
- Membrum proprium abscindere sibi ipsi po-
test iuste qui alteri mortem euadere ne-
quit.** ead.
- Mendacium non omne in iudicio est pecca-
tum mortale.** 465
- Mentiri in iudicio uiolando iustitiam etiam
extra iusiurandum genere suo est mortale.
pag.** 437
- Mendacitas in sacris literis commendatur. pa-
gina.** 711
- Quamuis mendicitas omnimoda secundum
se præferenda sit potest tamen ratione fi-
nis circumstantiarum conducenior esse in
communi possessio.** 712
- Mendicantes religiosi nequeunt quidquam
prescribere.** 332
- Mensura aliquando citra iustitiam à priua-
to minuitur.** 577
- Mercator sub usuris mutuum recipiens, ad
exercendum mercaturam mortaliter non
peccat.** 555
- Mercatorum insignis fraudulentia in mu-
tuo.** 335
- Mercatorum praxis in cambijs.** 616
- Mercenarius qui ex decumatis mercedem reci-
pit nullam inde aliam decimam debet. pa-
gina.** 839
- Meretrici accipere licet pretium suæ turpi-
tudinis.** 971
- Metus qui ab alio incutitur uoti obligatio-
nem potest impedire. non idem intrinseco
ditus.** 655
- Metus cadens in uirum constantem, is est
quem uiri constantia sine uituperio secum
patitur.** 656
- Metus cadens in uirum constantem ex tripli-
ci capite expendi potest.** ead.
- Minister sacramentorum sanctitate quam a-
lijs præstat polliceri debet, secus in iudice.
pag.** 230
- Ministri usurariorum qualiter ad restitutio-
nem teneantur.** 552
- In ministro ecclesiæ præter morum composi-
tionem requiritur sacrorum scientia, pru-
dentia, solertia, & reliquæ uirtutes ad gu-
bernandum.** 257
- Ministeria ecclesiastica cuius arbitrio di pen-
sanda sunt.** 910
- Minus malū quomodo liceat consulere. 468
Illud tamen facere nunquam licet.** 582
- In Missa cui fiat sanctorum memoria.** 804
- Missæ ualor quantus sit.** 812
- Missæ pro pluribus oblata nō singulistarum
prodest ac si pro uno offeratur.** ead.
- Neque quantum ad satisfactionem.** 814
- Pro una missa duæ possunt pitanziæ recipi.
pag.** 821
- Qui missæ interfunt & qui eleemosynas pro
eis pendunt offerentes sunt.** 820
- Pro missæ sacrificio licet sit simoniacū aliqd
recipere, tamē de eleemosynæ quantitate
ad sustentationem pacisci licitum est.** 858
- Missam celebrare ante officium nocturnum
non est mortale peccatum.** 990
- Missam celebrare ante Psalmos nocturnos,
& cū post missam alias horas non solue-
re legitima excusatione persoluendi offi-
cium diuinum interueniente licitum est.
eadem.**
- Missam aurore, uel reliquas ante primam
in conuento dicturus melius faceret si post
missam**

Rerum & Sententiarum:

missam interesset choro ad primam quam
illam ante missam soluere. 991
Miracula facendi facultas hodie non perinde
in ecclesia est atque olim in Apostolis.
pag. 900
Moderamen inculpatæ tutelæ quam diligen-
tiam requirat. 413
Moyse uideritne, ut Paulus in raptus faciem
Dei, sub iudice est. 86
Moyse potuit Aegyptium, quem flagranti
delicto occupauit, per modum defensionis
occedere: si autem id iam iudicium fecit à
culpa non excusatur, nisi diuina reuelatio
ne fecisse dicatur. 242
Monachi perfectio, est propriæ salutis studere
pag. 919
Monachis non congruit sacerdotia annexi
cum animarum cura. 841
Monachorum quadam fida opera. 977
Monachi, quibus est iuncta animarum cura,
ius habent decimas recipiendi, non autem
illa ratione obligantur, cum soluendi.
pag. 843
Monachi non professi non tenentur ad officium
diuinum contra Paludanum. 984
Monachus summam esse libertatem ostenditur.
346
Monasterium etiam si sit pingue, non est limonia-
cium à sancti moniali exigere pecuniam
ad sustentationem habet tamen speciem mali.
864
Monasterijs non congruit annexi sacerdotia
cum animarum cura. 841
Monopoliorum iniquitas. 569
Mons pietatis quid sit. 557. & quibus modis
congeriri potest, & eisdem montis leges
& capitula. ead.
Mons pietatis usum sapit. 558. 559. 560
Moralium præceptorum ordo triplex. 127
Moralia per se præcepta, neque in lege ueteri
poterant, neque modo possunt in nobis
efficere iustitiam. 131. Sed per gratiæ auxilium.
132
Morte nemo plecti debet, nisi ob grave peccatum
mortale. 15
Moriendum potius, quam peccandum. 30
Mortificationem accipitur. 73
Mos, ut legis auctoritate polleat longeuus esse
debet. 74
Mulier non meretricia, sed maiori uerecundia
sui copiam faciens potest recipere pretium.
370

Mulier, nupta, sicut & uirgo potest pretium
suscipere. 370
Mulier maritata teneaturne pretium sui corporis
uero reddere ostenditur. 370
Mulier extorquens superfluum per dolum, uel
fraudem, tenetur illud restituere. ead.
Mundus propter hominem creatus, homo
autem, ut mundi dominus. 921
Mundus fuit sub lege scripta tribus ætibus
pag. 91
Mutare aliquod membrum publica potestas
potest, quando expeditur res publica.
pag. 423
Mutatio licita est propter corporalem salutem
homicidium uero nunquam. 424
Mutilari & trunci penam uide, Irregularitas.
Mutuum in solis rebus usu consumpabilibus
locum habet. 525
Mutuum recipere sub usu à non parato
non licet. 553. 554. 555. vide Vsurarium.
In mutuo pretium retribuitur non attenditur
plus minusve tempore solutionis taleat,
quod mutuat, sed eadem mensura quæ
datur reddenda est. 536
In mutuo iuste pœna imponitur, si statò
non soluator, immo & de lucro cessante
post præfixum diem iuste à principio pacisci-
tur. 541
Mutuatarius dominium suæ pecuniæ in fene-
ratorem non transfert. 545. cetera vide,
Vsurum.

N

Naturalium rerum uirtutes, admirabiles. 794
Natura per rectam edoliorum ac uenerorum
usum sustentatur. 29
Natura in homine duplex. 30
Naturæ ius immutabile. 32
Necessarium dupliciter usurpatur. 37
Necessitas naturalis neque laude digna est,
neque præmio. 663
Necessitas uoluntariæ obligationis meritum
auget. ead. & 667
Necessitas coactionis meritum & laudem ac
uituperium tollit, at necessitas præcepti
tationem uirtutis non excludit, quamuis me-
ritum supererogationis reipsum. 205
Necessitas grauis quæ sit. 490
Necessitatis alia ratio est, cui succurrere tero-
mur, quando illam quis patitur, propter iniuriam.

Index Alphabeticus

- Iuriam, aut casualem eadem quam si propter inopiam** 481
- Qui necessitatem evidentem & urgentem patitur, potest clam subripere, siue palam, ea quibus indiget.** 441
- Neque illud est furtum.** ead.
- Necessitas extrema quæ dicatur.** 452
- Necessitas extrema non censetur, si puella in periculo ueretur amittendi pudoris, ob uictus inopiam.** eadem
- Necessitate extrema laboranti subuenire, ò est obligatio propriæ iustitiæ, sed in se ricordie.** eadem
- In extrema necessitate cuique pari iure licet alienum rapere, ut indigenti succurrat.** ead.
- Negotiatio duplex.** 564
- Negotio simpliciter est necessaria reipub.** eadem.
- Negotiationis causa licitum est merces carius uendere, quam emptæ sunt.** ead.
- Negotatoria ars tum ex multis circumstantiis sit illicita, tum in multis uersatur periculis.** 566
- Negotiatores fallaciter in nudinis in principio carius uendunt quam in fine.** 569
- Negotiatores inextinguibilem firim haberi luendi similes enim sunt aleatoribus.** 566
- Negotium est oratio contrarium: & pro quo negotium sumatur.** 564
- Numisma, id est numus est norma, seu uas ac si deiussor reipublicæ.** 563
- Numisma duobus modis consideratur.** 607
- Numus idem est, quod lex, norma & regula** 251.
- Nomi ualor non prorsus ex natura rei æstimandus est, sitne aurum uel argenteum, sed statuto, aut signo reipublicæ aut principis.** ead.
- Numorum æstimatio non debet augeri sine magna necessitate.** ead.
- Numularia ars unde primum ortum duxerit.** 612
- Nuptias sacerdotibus licere, omnium primus docuit Iouinianus.** 721
- Nobiles hodierni temporis quam perniciose abutantur in uindicandis iniurijs.** 400
- O**
- Obedientia tria obstantia impedimenta.** 913
- Oblationes quando consentur in præcepto.** 821
- Oblatio uerbum quid comprehendat.** 76
- Oblationum dispensatio ad sacerdotes pertinet.** 75
- Oblatio de his quæ iniuste acquiruntur, aut possidentur, illicita est.** 77
- Oblatio de re quacunque iuste possideatur, iuste licet potest quantum ex natura rei.** 825
- Oblationes nonnunquam potius debent expendi in pauperum egestatem, quam ecclesiis offerri.** 826. & 827
- Oblatio importat ultroneam exhibitionem.** 820
- Oblationes cedunt sub præcepto ex præcedente conventionione, aut deputacione, aut propter ecclesiæ necessitatem, aut propter consuetudinem.** 821
- Obligatio iuramenti unius personæ non tranfit in altam.** 777
- Obligatio non videtur in iuramentum respicere assertorium.** 754
- Obligatio est naturalis iuramenti effectus, ita scilicet illi innatus ut ignominium est callescere.** 763
- Occidere qui prohibeantur illo præcepto, non occides.** 398
- Occidere malefactores licet.** 396
- Occidere hominem non est intrinsece malum.** 399
- Occidere tyrannum quando licet.** 400. & 401
- Occidere malefactores non cuius committendum est a principe.** 402
- Occidere uxorem uiri, quando sine peccato potest.** eadem
- Occidere malefactores clericis quare sit prohibitum, & a quo iure.** 403
- Occidere scriptum scelus est.** 405
- Occidere se, bisariam contingit.** 410
- Occidere innocentem, quem constat esse innocentem semper est flagitium.** 411
- Occidere aggressorem, quando est medium necessarium ad seruandam propriam uitam iustum est.** 413 & 414
- Occidere ex intentione, id est, præueniendo, nulli licet, præterquam re publicæ, & principi.** 414
- Occidere aggressorem, eligendo tanquam medium eius mortem honestum est.** 413
- Occidere aggressorem teneri inuasus quando reipublicæ ualde necessarius est.** 416
- Occidere aggressorem, atque illi parere, potest inuasus in reliquis casibus.** ead.
- Occidere eum, qui fraude & arte perdere mentat,**

Rerum & Sententiarum :

tentat, non licet, quia esset aggressio ex par-
 te occidentis. 417.
 Occidere rationem, ob defensionem bonorum
 temporalium, licet. ead. explicat ibi Au-
 gust. 417.
 Occidere aggressorem, ob honoris defen-
 sionem, licet hominibus alicuius auctoritate,
 monachis uero & clericis non licet. ead.
 Occidere hominem forte, quando sit pecca-
 tum, uide Homicidium casuale.
 Occidere animalia bruta licitum, secundum
 fidem. 394. & 395.
 Occisores tyrannorum laudantur. 404.
 Occultatio aliquando non minuit peccatum
 pag. 431.
 Officij publici præficiendus, moribus de-
 bet ornari probis. 271.
 Officia publica si nude & speculatiue confi-
 derentur uendi possunt licite. 273.
 Officia diuina qualiter decantabantur in pri-
 mitiua ecclesia. 974.
 Officia publica non habent potestatem uen-
 dendi magnates & domini, qui sub ditione
 sunt regia. 274.
 Officia scribarum ab ecclesiasticis prælati-
 uendi iustum est ac foedissimum. 275.
 Oligarchia quid. 42.
 Optare licet alteri quod facere non licet. 519.
 Optare possumus mortem alicui, ut nostram
 reipublice mala caueantur, licet nobis con-
 stet uiam perditionis illum ingressum iri,
 eadem.
 Optare quomodo liceat Turcæ & alijs hosti-
 bus etiam Christianis mala. ead.
 Operam dans rei illicitæ quando debeat ren-
 deri irregularis. 421.
 Organorum usus neuiquam est repudian-
 dus in ecclesia. 981.
 Orandi supremus scopus. 993.
 Orationis definitio. ead.
 Orationes Christus creditor constitutas ha-
 buisse quibus utebatur. 92.
 Orationis aliquæ erant constitutæ ad oran-
 dum Deum, tempore Apostolorum, præter
 Pater noster, quam solam orationem ad-
 mittunt hæretici. ead.
 Orationis prima uirtus quæ sit. 970.
 Oratione cessante, ac de medio sublata, bona
 uita existere potest. 970.
 Oratio duplex. ead.
 An prolocutis operis ad orandum liceat pa-
 risci dubium est. 861.

Oratio, Pater noster, fuit nobis à Christo in-
 stituta, non ita præcisè ut alias adhibere ne-
 sas esset, sed ut exemplar ad quod eccle-
 siæ uollet alias orationes assumeret. pagi-
 973.
 Orandi modus publicus certas personas per
 quas persolueretur, exigebat, ut sunt cleri-
 ci. 970.
 Ordo ante usum rationis susceptus charac-
 tem imprimit, atque adeo uere suscipitur
 pag. 674.
 Ordine sacro initiatus, consensu extorto per
 merum cadentem in uinum contractum te-
 netur nolo castitatis. 675.
 Ordines minores non sunt de iure diuino. pa-
 gina. 859.
 Ordinis nomen bifariam est in usu. 894.
 Ordo Apostolorum in tribus consistit. 899.
 Ordo quadruplex est in republica. 170.

Pactum nullum dici potest contra quos sit
 acto nomine. 561.
 Pactum etiam tacitum usurari in exteriorem
 facere potest. 515.
 Papa quod habeat plenariam dispensandi po-
 testatem quomodo intelligendum sit. 269.
 Papa non intendit obligare sua lege nisi à tẽ-
 pore promulgationis, nisi aliter expresse-
 rit. 11.
 Papa alterius iudicio se subdere potest indi-
 candum etiam in foro exteriori, ad exem-
 plum Christi. 447.
 Papa quancunque facultatem in seipsum in
 foro exteriori exercere potest, ualet alteri
 committere. 448.
 Papa non potest sibi superiorem, aut æqua-
 lem constitui. eadem.
 Papa non potest causam depositionis suæ
 alicui committere, etiam cū est suspectus
 de hæresi. eadem.
 Papa solus dispensare potest in penis simo-
 niaci. 888.
 Papam eligi non posse, nisi è cardinalium gre-
 mio falsum est. 264. & 265.
 Papa dispensans in pluralitate beneficiorum
 sine causa grauiter peccat, & possidens à
 culpa non liberatur. 269.
 Papa qui Petro substitutus, est uniuersalem
 retinet iurisdictionem. 899.
 Papa ingruente necessitate, decimam decima-
 rum à clero exigere ualet. 843.
 Papa simoniam potest contrahere. ead.
 Soto, de iust. & iure. d. Pater.

Index Alphabeticus

- Paroecialis sacerdos potest de licentia episcopi curæ pastorali cedere.** 919
- Paroecialibus sacerdotibus non residentibus in suis paroecijs tertia pars fructuum adimenda est.** 821
- Paroecijs quotidie celebrare tenentur pro sua paroecia si competentes habent redditus in eadem ecclesia.** 822
- Paroecijs possunt ex pirantijs sibi collatis aliquam portinaculam sibi usurpare, immutatasque mercenario porrigere.** ead.
- Parvulus & adultus in quo differunt quantum ad iustitiæ infusionem.** 130
- Pascere gregem quid sit, iuxta Dei sententiam.** 923
- Pasce oves meas, quod Petro dictum est, quo modo intelligitur.** ead.
- Pascentes greges in pascuis alienis, quando teneantur ad restitutionem.** 362
- Pastores quare receperint ab Angelo primum Nativitatis nuntium.** 892
- Pastores paroecialis etiam residere tenentur pag.** 930
- Pastoribus animarum meditatio per quam salubris depingitur.** 931
- Pastoris nomen multo rectius cæteris, functionem episcopi exprimit.** 892
- Pastoris officium describitur & explicatur 893. & 923**
- Pastoris munus pulchre quinque nominibus designat Ezechiel, iuxta quinque incommoda, quibus Christianus grex periclitari solet.** 924
- Pastoris boni natura multis nominibus designatur.** 925. & 926
- Pastori ecclesiastico licitum est, pro commodo, universalis ecclesiæ gregem alteri committere.** 932
- Pastor bonus dat animam suam, quo pacto intelligendum.** 921
- Paterfamilias obligare potest liberos, quia & uxorem ad mortale, reliquam vero familiam non item.** 51
- Paterfamilias nequit veras sancire leges.** 9
- Pater verberare potest filios. 9. & 426. licet eos nimirum deterre: et non debet.** ead.
- Pater (fieri potest) ut filia & filius mariti licite connubio iungantur.** 119
- Pater iure naturæ quid possit cum filijs notis.** 318
- Patri vulnerare filios non licet. 427. Eisdem tamen etiam clericos verberare potest. eadem.**
- Pauperes non acquirunt dominium bonorum quæ careant domino, quoadusque sint tradita illis.** 379
- Panperum sustentationi iure naturæ debentur res, quæ reipublicæ redundant.** 441
- Pauperibus graviter egentibus superflua non debentur de iustitia, sed ex misericordia. pag.** 442
- Paupertas non est absolute necessaria ad perfectionis statum, sed est necessaria ad peculiarem statum religiosorum.** 946
- Paupertas cur religio sit necessaria.** ead.
- Pauperes personati, id est, qui simulata paupertate elemosynas extorquunt, ad restitutionem non tenentur.** 877
- Peccato alterius uti, quomodo liceat.** 554
- Peccare proprio sumptum, in solum Deum contingit.** 338
- Peccatum non proinde gravius est, quod plus nocet, nisi cætera sint paria.** 343
- Peccata illa censentur in detrimentum reipublicæ, quibus commune bonum impugnetur.** 458
- Peccatum veniale, interio finis ad mortale usque pertrahere potest, non tamen mortale, usque ad veniale exequare.** 499
- Peccata quæ in tantis verbis continentur, leviora cæteris paribus reputantur, quam quæ in facto consistunt.** ead.
- Peccatum voluntarium debet esse.** 49
- Peccata quæ non prohibentur in decalogo expressse, maiora sunt aliquando quam quæ prohibentur.** 435
- peculatus acceptio rei communis est.** 430
- pecudes nullum ius, neque dominium habent ad pabulum, sed tantum appetitum & potestatem.** 289
- pecunia bifariam existimari potest. pag. 542. & 607**
- pecuniæ quomodo obediunt omnia.** 563
- pecunia quatuor de causis plus potest in uno loco, vel tempore valere, quam in alio. pag.** 613 614
- pecuniæ restitutio obligat aliquando etiam cum famæ detrimento.** 352
- pensiones solos Papa constituere potest. 891**
- Factus omnes pro pensione statnere, iniquissimus est.** ead.
- pensiones functionibus spiritualibus adiudicari neuntquam redimi preio possunt, secus vero illæ, quæ sub seculari titulo conceduntur.**

Rerum & Sententiarum.

ceduntur. eadem.
 Pensiones multę quę non sunt in usu inique
 videntur. 872
 Perdenti in ludo, datur facultas repetendi in
 tra octo dierum spatium. 323
 Periuriorum series & gradus 139
 Periurio semper inest falsitas. 773
 Periurium omne ex sui ratione est peccatum
 mortale 778
 Periuriorum species scelestissima est blasphe-
 mia, & inter blasphemias illas, quę est ido-
 lolatria. 779
 Periurii tria exempla ex Augustino. 776
 Periurium omne esse peccatum asserit Augu-
 stinus 776
 Periurium nihl aliud est quam mendacium
 iuramento firmatum. 774
 Periurium dupliciter dicitur simpliciter, & se-
 cundum quid. 783
 Periurii multa sunt, quę non sunt grauioris
 culpę quam uenialis. 784
 Propter periurium iure incurritur infamia
 pag. 787
 Permutata commodatio quid sit. 562
 Permutatum forma triplex. 603
 perpetuum dupliciter sumitur. 202
 Personę illustri fac est, si quam obreuebrauit
 alterius famam, pecunia, uel alia ratione
 compenset. 332
 Personę in dignitate constitutę non facile
 notandę sunt criminibus. 329
 Petro singulariter dictum est, pasc oves
 meas, cuius ratio assignatur. 923
 Petrus uere fuit reprehensibilis, & peccauit
 in obseruatione legalium. 166. non autem
 peccauit, quia legalia non essent licita.
 eadem.
 Pignus in frugiferum colens, an fructus libe-
 re percipere possit. 539
 Pignoris fructus computandi sunt in sortem.
 pag. 538
 In pignore vero genere p dote tradito & in
 feudo contraria est ratio 539. & in uidua.
 ead.
 Plato contendebat omnia esse communia,
 etiam liberos & uxores. 302
 Plato, & Aristo eles, fuerintne ingressi solu-
 tis uiam, unde perpendendum est. 89
 Platonem in Dei gratiam fuisse receptum ut
 uisibile est. ead.
 Pollutio per molliciem fornicatione, & furto
 grauior est. 484

Pollicari in genere quidquid aliter petieris,
 peccatum est genere suo mortale. 777
 Poena cui prauis hominibus necessaria. 17
 poenitentia non esset uirtus, nisi propter ac-
 cessitatem remittendi peccata. 748
 Pontifex facere potest, ut collatio simonia ce-
 teneat. 890
 Pontifex sumus non habet auctoritatē in le-
 ges principum, nisi quatenus pugnauerint
 contra spirituale bonum 330. uide papa.
 populus iure naturę tenetur ministros eccle-
 się alere, & templum struere. 821
 Possessio rerum in communi pręterquam
 uxorum concors erat statui innocentię,
 202. & 203.
 Possessor malę fidei nunquam pręscribit,
 pag. 331
 Possessor bonę fidei elapso leg nimo tempo-
 re optime pręscribit. 332
 Possessio bonę fidei quatuor debet habere.
 ead.
 Potestates omnino distinctę sunt, secularis,
 & spiritualis. 308
 Potestas ecclesiastica & ciuilis, in quo diffe-
 rant. 49
 Potestas parentum in filios qualis sit. 426
 Potestas imperatoria ceterorumq. principū
 diuina constat sanctione. 308
 Potestas spiritualis immediate a Christo do-
 mino est instituta. 309
 Potestas ciuilis constat naturali iure. eadem
 Potestas ciuilis non sic pendet a spirituali, ut
 ab illa instituatur, suamque accipiat facul-
 tatem. 309
 Prębendę quę sint spirituales, quę uero non
 836. Et an sit contra ius diuinum eas com-
 putare. 850. 851. & 852
 Prębendę, quas pręstameras uocant, spiri-
 tuales sunt & obligant ad persolucendum
 officium diuinum. 867
 Pręceptionum ac prohibitionum humana-
 rum tres gradus. 43
 Pręceptum non est, reddere Deo quidquid
 pro eo facere possumus. 190
 Pręceptum nullum impleri potest peractum
 nullam libertatem habentem. 121
 Pręceptum dilectionis quando liget. 125
 Pręceptum generale diuinę dilectionis spe-
 cialis cuncta continet 94
 Pręcepta omnia ad decalogum reducuntur.
 pag. 104
 Pręcepta primę & secundę tabulę quot sint,
 d 2 opinio

Index Alphabeticus

- Opinio est triplex.** 106
- Præceptis omnibus, quare non sint sua singulis propofita præmia.** 112
- Præceptum tertium inter cætera singulariter commendandum est.** ead.
- Præceptum primam decalogi licet negatiui formam præ fe ferat, affirmationem tamen complectitur.** 135
- Præcepta decalogi omnia sunt indispensabilia, quæ uero extra agantur nihil obstat quominus dispensari ualeant. 114. uide Decalogi.**
- Præceptum nõ est lex, sed explicatio legis. 9**
- Præcepta cuncta decalogi explanationes sunt naturalis iuris.** 138
- Præceptum tertium non ad internam dilectionem, sed ad exteriorem cultum extenditur. 142. Duoque habet membra alterum affirmatiuum alterũ negatiuum 143. uiolatur autem per quodcunque peccatum quantum ad finem, non tamen quantum ad substantiam præcepti. 143. Estque partim ceremoniale, ac partim morale. pagina 144**
- Præcepta Dei nimis suauia.** ead.
- Præceptum tertium in sensu literalı creatio nis beneficium, in sensu autem allegorico requiem Christi in sepulchro significabat. Sed in sensu tropologico significabat cessationem à peccatorum operibus, in anagogico sempiternam requiem præfigabat** ead.
- Præceptum Dei impleri potest quantum ad substantiam operis absq; relatione ipsum Deum ut in finem spiritualem.** 123
- Præcepta moralia à naturalibus tripliciter differunt.** 101
- Præcepta decalogi omnia ad iustitiam pertinebant.** 135
- Præcepta decalogi non sunt simpliciter prima principia, sed cum restrictione, id est, intrinseca legi.** ead.
- Præceptum primum decalogi congruenti forma traditum est.** 134
- Præceptum secundum decalogi optimo est & modo, & loco positiuum.** 137
- Præceptum, non furaberis, est mere negatiuum.** 142
- Præceptum restitutionis est mere affirmatiuum implicans negationem.** ead.
- Præceptum quartum decalogi de honorandis parentibus congruentissime traditur. 148**
- Præcepta reliqua decalogi, debita ratione prohibitionis tenore posita sint.** 149
- Præcepta ceremonialia, & iudicialia in quo differunt.** 95
- Præceptorum decalogi ignorantia nulli mortalium excusari unquam potuerunt, & si, sua scelera fucò linirent.** 31
- Præcepta ceremonialia ad Dei cultum pertinebant. 151. uide Ceremoniæ.**
- Præcepta ceremonialia in quatuor membra optime distribuuntur.** 152
- Præceptum domini, non occides, explicatur elegantissime.** 398
- Præcepta primæ tabulæ decalogi, non dicuntur simpliciter ius diuinum positiuum. 196 cætera. uide, Decalogus & lex.**
- Præcipere actus intellectus.** 2
- Prætiũ rei non secundum ipsius naturam æstimandum est, sed quatenus in usus uenit humanos.** 567
- Prætiũ rei, ut iustum sit ex multis perpenditur.** ead.
- Prætiũ iustum duplex, naturale & legitimum.** ead.
- Prætiũ naturale, triplex, rigidum, piũ, moderatum.** 568
- Prætiũ omnium rerum si fieri posset à lege deberet taxari.** ead.
- Prætiũ non dicitur iustum cuiusuis arbitrato, sed secundum prudentum existimationem.** ead.
- Prætiũ multoties fit iniquum, si uendens ad expensis rei uenditæ considerationem in uenditore habeat.** ead.
- Prætiũ gemmarum, & aliarum rerum, quæ reipublicæ necessaria non sunt, tantum quantum emptor, sciens & prudens uoluerit dare.** 569
- Prætiũ lesionis non debet æstimari ad libitum læsi.** 348
- prædari militibus in bello iusto, licitum est. 443 in bello tamen iniusto rapina committitur.** ead.
- prædicatio uendi non potest. 859. 860. 861**
- prædicare prædicatoribus sacerdotibus conuenit ex officio, quibus tamen sit theologie ignari sunt ad munus committere pestilentissimum est.** 899. & 900
- præscriptionis definitio ponitur.** 331
- præscriptio, nisi quadragenalis in rebus ecclesiæ non habet locum, neque contra ecclesiam Romanam nisi centenaria.** ead.

Rerum & Sententiarum:

Præscribere potest quis illam rem, quam à la- trone emit. 332	legendas porrigant, quæ inuidiam non ge- nerent & mores inflant. 35
Prælati negligens famam propriam, delin- quit mortaliter. 755	Principum secularium, & antistitem eccle- siasticorum ducimur. 14
Prælati famam dilacerans, cui teneatur ad re- stitutionem. ead.	Principes suas leges in Deum referre debent pag. 15
Prælati pro libro & sine causa dispensans, infidelitatis, aut imprudentiæ peccato delin- quit. 75	Principiorum naturalium ad intellectum prædictum pertinentium numerus & or- do. 27
Prælati non licet pro functionibus suis ali- quid accipere. 862	Probatio semiplena quid sit. 471
Prælati infirmitatem potest res ecclesiæ occupa- re. 377	Professum exitu hrens à religione non tene- tur alium subire, nec seipsum. pa- gina 344
Ob prælatorum absentiam à suis ecclesijs hæc reserua suboritur. 925	Promissio genere suo obligat sub statu mor- tali. 653
Præmium & poena duo maxima humanæ vi- tæ præsidia. 171	Promissionem mentalem homini factam ob- ligatoria esse, problema videtur. 654
Præiudicatio non tantum in accusatorem, ve- rum in a duocatum, & in alios ministros, & in iudicem solet usu cadere. 462	Promissio facta sanctis, quoniam pacto voti rationem habeat. 666
Præiudicium ecclesiæ cupiens quanto se pericu- lo subiciat. 910	Propositum sine promissione non obligat. pag. 640
Præiudicium quatuor modis differunt à reliquis oblationibus. 827	Propositum quale requiritur in votis emit- tendis. ead.
Præiudicium quo iure debeantur Deo, suisq; mi- nistis. 828	Propositum non satis est ad totum. ead.
Præiudicium in quota parte, ac de quibus rebus reddenda sunt. 830	Propositum, & promissio in quo differant. eadem.
Primogenituræ cur fuerint illo vinculo colli- gate ac possint dispendi. 317 & quare ma- sculina serie transgrediantur. 171 & insti- tutionis earum causa redditur. 317	Propositionis per se notæ duplex genus. 26
Princeps non potest alteri præcipere, ut ip- summet perimat. 226	Provisor, teneatur ecclesiæ dignum provi- dere ex iustitia commutativa. 357. vide electio.
Princeps potest super se iudicem constituere, qui se iure perimat. ead.	Prudentia inter morales virtutes primas ob- tinet. 218
Principatus ecclesiæ & civilis, quo pacto di- scriminantur. 312 & 313	Puellam vitians, teneaturne in totam do- tem. 370
Princeps potestatem habet ferendarum legum quibus coerceat rempublicam. pagina 309	Puellæ quid debeant pati antequam in nu- trum adigantur. ead.
Princeps dum axat in eos recte imperat, quos commodè administrare potest. 285	Pupilli & minores quam possint ludere quan- titatem. 323
Principem non cogi suis legibus, iniqua po- tius conditio est, quam gratia. 66	Punitio in bonum publicum ordinatur. pa- gina 329
Principem omni virtute decet esse ornatum pag. 13	Puniti debet homo nequam, etiam si iudicis manifestis appareat eum perditum in in- fernum. ead.
Princeps suis legibus non solum civium pro- bitari decet prospicere, sed et reliquæ effi- cia debet animi inire. ead.	Pylidis & Orcistis memorabile facinus. pa- gina 410
Princeps magis periculi quam patris sui ne- cessatur accedere, virtutum leges & iustitia	

R

Rapina nullatenus est licita, neque pri-
uato, neque publicæ potestati. 442.
& 443
Rapina chara dicitur violentia, non est denotanda, quan-

Index Alphabeticus

- da quando ab eo inferretur qui indiget. ead.
- Rapina grauius peccatum est furto. 445
- Ratio non est prima regula, sed ipsamet lex nature. 85
- Ratio practica & speculativa dissimiliter discunt. 82
- Ratio affectibus saepe obscuratur. 87
- Recuperare rem suam priuata auctoritate, ut quis possit quæ conditiones requirantur. 437.
- Rectores & Senatores non habent ius nendendi locum num quem pecunia ement. 275
- Rectores urbium nequeant suffragia sua uedere, in electione scribarum. ead.
- Rectores seu Senatores isti, non possunt stipendia iuraq; scribarum per modum pensionis disperiri, aut cogere scribam, ut ali quid certum alteri soluat. ead.
- Regimen rerum naturalium, & gubernatio spiritualium discriminantur. 917
- Regnum quod quidam hæreditario iure tribuunt Christo, iam ante ipsum natum cesserat. 307
- Regnum Christi est prædicare & docere fidem. ead.
- Religio superstitiosa Gentilium culpanda. 96
- Religionem esse optimam iustitiæ partem, quomodo intelligatur. 134
- In religionis ingressu, quomodo liceat pecuniam accipere. 864
- Religioni nullam facit iniuriam, qui bona intentione impedimento est uolenti religionem ingredi. 345
- Religionem expoliens persona frugi, forsitan tenetur de damno dato. 346
- Religio an sit uera religio, unde perpendi debeat. 715
- Religioni res uxoria ex diametro opponitur 716.
- Religiosi uera est religio, iure diuino habet annexam castitatem. 716
- Religiosorum status obedientiam in primis requirit. 719
- Religiones militares præter ordinem beati Iohannis nomine tenentur sum religiones. 717. & 718.
- Religionum militarium equitibus, expedias est dispensatio, ut copulent sibi uxores. 718
- Religiosus repulsus à religione non tenetur ultra ad statuta religionis. 658. & 659
- Religiosi non tenentur manuum labore uiuere, quærent, sed iustissime medicare possunt. 7117
- Religiosus episcopus ad quas religionis obseruantias teneatur. 1002
- Religiosus episcopus essentialia uota non relinquit, sed mutat 1002. & 1003. quo fit, ut Papa in uoto continentia cum ipso dispensare non ualeat. ead.
- Religiosus episcopus soli papæ manet subditus. ead.
- Religiosus episcopus ex æquo tenetur ad debita, à quibus nõ absolutus, assumptus ex ordine prædicatorum, aut minorum. 105
- Repasio ex primæua significatione est contra uoluntatem passio. 250
- Repasio ex abusu significat spontaneas commutationes. 251
- Residentia episcoporum apud antiquos monita non disputata, apud theoticos autem eo usq; reuocata est in questionem ut sit iam suauis difficilis. 920
- Residentiam prælatorum iure diuino, naturali, & humano esse sanctam, innumeris testimonijs comprobatur 919 & infra, ob cuius defectum innumerae sunt hæreses in ecclesia tubortæ. 925
- Residere in ecclesia propria, segniter tamen & oscitanter, quandoque peius quam nõ residere. 929. & 950
- Res spirituales quadruplices. 853
- Res an sit, uel an licita sit quærent idem est in moralibus. 735
- Reipublicæ quadruplex regimen. 48
- Respublica ecclesiastica & civilis in quo differant. 921
- Respublica tota non potest expoliare principem iure regni, nisi ob tyrannidis corruptionem. 309
- Respub. erudita diuinitus creauit principes. 308
- Respublica non eo melior quo maior. 311
- Respublica quoniam pacto ciues in rectis uisibus contineat. 916
- Respublica, uel princeps dupliciter potest dominiorum translationem impedire. 326
- Respublica quibus titulis possit ab inuitis ciuibus bona auferre. 330
- Resurrectio patribus legis ueteris reuelata fuit. 98
- Restitutio est actus iustitiæ commutatiue. 337.

Rerum & Sententiarum :

Restitutio non est ubi ratio debiti abest. pagina 338
 Restitutio & satisfactio septem differentiis discernuntur. 337
 Restitutio de quibus debeat fieri 338. & 339
 Restitutio quibus fiat. 338
 Restitutio que dicitur proprie. 339
 Restitutio ut obliget requirit tres conditiones. 330
 Restitutionis ratio, ubi solum est, ubi res iniuste, uel aufertur, uel retinetur. 340
 Restitutio quo pacto sit facienda ab eo qui rem alienam secreto usurpauit. 381
 Restitutionis uinculum obligat sub mortali culpa. 341
 Restitutio in his que secundum speciem reparari nequeunt debet fieri ad arbitrium prudentis. 345
 Restitutio quantum ad actum anime interioris rem quando obliget. 343. & 344
 Ad restitutionem an teneatur qui trahit alium ad ludum. 323
 Restituere an teneatur, qui abducit monachum a religione. 346
 Restitutionis obligatio transeatne ad heredes. 349
 Restitutio secundum morem legum non obligat, cum detrimento uitae, potest tamen euenire quando obliget etiam cum tali periculo. 352
 Restitutionem famae remittere, ex genere suo non est mortale, immo aliquando laudabile. 353
 Restitutionem eidem fieri a quo res sublata est, nempe domino nec solum est. 366
 Restitutionis cuiusunque obligatio oritur, aut ratione rei acceptationis, aut ratione rei acceptae. 367
 In restitutione tria obseruanda. ead.
 Restitutio quamprimum adfuerit facultas obligat. 388
 Restituere nolens, cum potest, an peccet notio peccati. 389
 Restitutionem an liceat differre, & quando. 388.
 Restituere quomodo teneatur qui impedit alium a beneficii confectione. 358. & 359.
 Restitutionem procrastinantes in quanto versantur periculo. 391
 Restitutio quando arbitranda est impossibilis. ead.

Retrahens, seu extrahens quempiam uiuim uel fraudem, a religione ad quam, restitutum teneatur. 346
 Restitutio cui sit facienda, quando creditor ignotus sit domino. 372 & 373
 Ad restitutionem quando teneantur qui bonis cesserunt. 392
 Restitutio cui facienda quando nec dominus nec haeres comparent. 373
 Restitutio quomodo facienda sit quando plures simul ad idem damnum concurrunt. 385
 Restitutio simoniae, vide Simonia, & Simoniac restitutio.
 Restitutioni non sunt addicti clerici solum ob uitae corruptionem. 1001
 Reus respondere iudici non tenetur quousque illi constet more & lege se interrogari. 472
 Reus non legitime interrogatus non tenetur crimen suum fateri. 465
 Reo siue iure siue iniuria interrogetur, nunquam licet mentiri. 466
 Reus ac simul actor nemo tenetur esse. 348
 Rex propter regnum instituitur, non è conuerso. 921
 Rex est anima regni. 311
 Rege simplici et superior in temporalibus nemo censetur. 312
 Rex siue prudentum consilio leges condere non debet. 12
 Regis ac tyranni differentia. 38

S

Sabbati nomine, reliquae omnes festiuitates intelliguntur. 109
 Sacerdotes plebani suauim sunt parochialium ecclesiarum pastores, non tamen perfecti, 899. Neque ullam habent uim coactivam quantum ad forum iudiciale. ead.
 Sacerdos potest locare operas antecedentes sacramentum non tamen sequentes. 855
 Sacerdoti licet pacisci de mercede pro obligatione celebrandi. eadem
 Sacerdotibus religiosis & antistitibus, citra mortale, nix ut licet ludis uentis 321. vide Ludus.
 Sacerdotes habent etiam unum dominium suum aut ecclesiasticum. 951. De quo uariæ sunt opinioniones. 950
 Sacerdotes archiepiscopi possunt persequi pœp. o.

Index Alphabeticus

- eleemosynarum, quam seculares. 959
- Sacerdotibus iure permittitur propria bona suis heredibus relinquere. 960
- Sacerdotes teneantur ne singuli iure præ secularibus ad eleemosynarum subsidium. 961.
- Sacerdotum negligentia disperguntur greges. 923
- Sacerdos an possit plures pro una missa pietas recipere. 822
- Sacerdotes trifariam possunt his, quæ ad diuinum cultum offeruntur uti. 824
- Sacerdotes antiquæ legis, quomodo a nostris differabant 833. Et Eorū sacerdotium a nostro. ead.
- Sacerdotes nouæ legis sublimioris dignitatis sunt, quam legis antiquæ. 833
- Sacerdotum numerus magnus requiritur in noua lege. ead.
- Sacerdotes non decere magna in paupertate uitam degere 833
- Sacerdotibus præter decimas alias possessiones habere licet. Quas Leuitæ non habebant. 841
- Sacerdotes negligentes in erogandis eleemosynis non tenentur ad restitutionem de iustitia, sed de misericordia. ead.
- Sacerdotalis ordo a religione in quo differat. 716
- Sacerdotum uotum medium est inter præceptum merum & uotum solenne. 717
- Sacerdotum continentiam improbat & damnat Lutherus. 721
- Sacerdotum continentia usque adeo est necessaria, ut absque illa nequeant legitimam Christi effigiem retinere. 722
- Sacerdotum continentia multis præsignata fuit in Veteri testamento. 723-724
- Sacerdotes ex conjugatis constitui permillum fuit, circa Apostolorum tempora. 727-731
- Sacerdotibus postquam adstiterint sacro ministerio, nunquam licuit uxorio negotio se implicare. 727. & 733
- Sacerdotum uotum dispensabile est a Romana ecclesia. 730
- Sacerdotes non contrahere coniugia, neque conjugatos assumi in sacerdotes, ecclesiæ præcepto constit. 731
- Sacerdotes Græci non modo repudiarunt Romanum institutum sed amplecti sunt illud, quod ex nullo Apostolorum aut concilio.
- rum permillum elicerunt. 732
- Sacramenta suscipere nemo tenetur cum periculo mortis. 31
- Sacramenta ueteris legis, a solis carnis sordibus, & quas dicunt irregularitates, corpus mundabant. 154
- Sacramentum altaris adorandum, & unicum sacrificium Chisticolis. 807
- Sacrificium quid sit, declaratur. 802
- Sacrificiorum oblatio non solum diuinæ & humanæ est, uerum etiam naturalis. pagina 803
- Sacrificium quomodo distinguatur ab oblatione. ead.
- Sacrificij oblatio ex iure naturæ est. 803
- Sacrificij duplex genus. ibid.
- Sacrificium & sacerdotium; ut lex & gubernator, semper in omni republica fuerunt, ibidem.
- Sacrificium nemini offerendum, nisi ipsi Deo 804.
- Sacrificia cur Deus nolle dicatur. 804. 805
- Sacrificiorum oblatio, secundum suam propriam rationem, est actus specialis uirtutis 806.
- Sacrificiorum antiquæ legis duplex erat causa. 154
- Sacrificia antiquæ legis diuinitus fuisse instituta. 38
- Sacrificium dicitur quodlibet opus uirtutis, ut refertur in diuinum honorem. 806
- Sacrificium maxime id dicitur, quod nullam habet aliunde laudem, quam quod in diuinam reuerentiam exhibetur. 807
- Ad sacrificium internum uniuersitas hominum lege naturæ tenetur. 808
- Ad sacrificia, quæ sola significatione uirtutem religionis induunt solum tenentur qui sub lege Dei scripta agunt. 807
- Ad sacrificium aliquod Deo exhibendum omnes, etiam solo iure naturali uiuentes, quocumque seculo fuerint, tenebantur, secundum cognitionem quando una prima causa habere tenebantur. 807
- Sacrificium Chisticolis proprium est Eucharistia. 809
- Sacrificium per Sacerdotem Christi ministrum oblatum, non est infiniti ualoris. 813.
- Sacrificij ualor non crescit secundum proportionem deuotionis offerentium. 814
- Sacrificium altaris, ut reliqua sacrificia promouet.

Rerum & Sententiarum.

mortuis oblata, quibus prosint.	818	tus.	ead.
Sacrilegium quo casu committatur.	143	Secretorum multiplex ordo.	472
Salus spiritualis cuiuscunque sibi ipsi proprie commissa est.	911	Secretum confessionis quantum debet esse reconditum, & ab exteriori foro semotum.	ead.
Salus propriæ caram per nullum impedimentum hominè præterire debet.	919	Secretum ab illo qui per iniuriam exorsit, arctissimo nexu attingitur seruandi illud.	ead.
Sanguine contaminatus, Christi sacramenta di pensare non debet.	54	Sermo omnium fidelis pro iuramento est, secundum euangelicam ueritatem.	740
Sanguinis sola effusio non est irregularitatis causa.	403	Seruis quando liceat fugere.	295
Samson reuelatione diuina hostes peremit.	119	Seruis quibus rebus tanquàm propriis ualeant uti, & quibus serui hoc possunt.	296
Satisfactio extra gratiam nihil pœnæ remittit.	349	Seruitus duplex legalis, & naturalis.	295
Satisfactionem inficiantur Lutherani.	340	Seruitus legalis item duplex.	ead.
Satus si si simplex restituatur quod ablatum est.	360. & 361	Seruitus uenditum sese licita est.	295.
Satus. Alio de quibus fieri debeat.	337	ubi de Aethiopibus Portugalix disputatur.	
Satisfactio quibus fiat.	eadem	Seruitus mancipiorum licita & pia est.	296
Scientia etiam Theologia uendi potest.	862	Seruitutis species plurimæ sunt.	ead.
Scholares præstantes suffragia non testes sed electores sunt.	359	Seruitus contra primariam naturæ intentionem est, non tamen contra secundariam.	296.
Scholares bisariam iniustitiam suffragando committant.	360	Seruitus quomodo iure gentium, quomodo imperatorum sanctione consistat.	ead.
Scholares non se ipsi albo, & ambiente possent præstare suffragium.	ead.	Seruitus naturalis, quæ per peccatum introiuit, non incidit in statu innocentie.	297
Scholares magister potest nouas adhibere pœnas scholaribus, ut seruent leges tam ueritatis, quam alias.	323	Simon Magus domum Spiritus sancti emere uoluit, a quo simonia nomen derivatum est.	844
Scholarum magister non habet potestatem condendi ullam legem.	ead.	Simon Magus hæreticus fuit, non ex simonia, sed quia credidit mundum non fuisse creatum.	848
Scopum attingere uno tantum modo contingit, aberrare uero infinitis.	187	Simonia genere suo peccatum mortale est.	ibid.
Scotus quam lapsus fuerit in explanatione illius præcepti, Non occides.	397	Simonia triplex species.	880
Sensus literalis & mysticus in quo differunt.	153	Simonia materia res spirituales sunt, sed non cuiuscunque generis.	845
Sententiam ferre secundum probabiliorum opinionem semper est necessarium, etiam si altera opinio probabilis sit.	278	Simonia uitium quale sit ex Euangelio uenit uestigandum.	849
Sententia iniqua quæ in falsa præsumptione fundatur, non obligat in foro intentioni.	54	Simoniam committit prædicator Euangelicus, si pro munere prædicationis pretium ex conuentione recipiat. Non ita est de docente scientias naturales quascunque.	846
Sententia excommunicationis ipso iure ligare solet, & qua ratione eueniat.	60	pag.	846
Sententiam iniustam philosophi morales nullam uocant.	488	Simonia non reperitur propriæ extra Ecclesiam Catholicam.	eadem.
Sententia iniusta apud Iuriconsultos, quæ sit.	eadem.	Simonia definitio approbatur.	847
Sententia iniqua, quicumque eam iniquam esse resciverit, sperare non tenetur in foro conscientie, quamuis in seculari teneatur.		Simonia ab alio uitio imperatur, ab alio indicitur indistincta potentia existente.	ibid.
		Simonia naturali diuinoque iure prohibetur.	848.

Index Alphabeticus

- ta. 849
- Simonia aliqua est ad ius me e positium at
tinent. 850
- Simonia duplex, mentalis & realis. 854
- Simonia non est, resignare prębendam in ma-
nus prelati in fauorem alicuius, & non a-
lias 870. Commutare uero cum pacto, nisi
in pacto adducatur consensus Pontificis, si-
monia est. 871
- Simoniam sapit, in permutatione prębendę
ad honorem & dignitatę prębendę respice-
re, ita ut honorabilior plurię estimetur, si
alias fructus sunt æquales. ibid.
- Simonia uere committitur, si res spiritualis
pro obsequio temporali, uel munere tri-
buatur 873 & etiam pro mouere a lin-
gua, & pro turpi obsequio. ead.
- Qui pecuniam alicui confert, ut prębendam
ei procuret, etiam collatore inscio simo-
niam fortassis committit. 874 & 875
- Simonia non est ratione consanguinitatis be-
neficium conferre, ratione uero dignitatis
ac probitatis cōsanguineo dare laudabile
est, in hoc tamen antistites periclitantur
maxime. 879
- Simoniam non committit, qui metu alicui
beneficium confert. 848
- Simonia realis siue mentali quando est. 881
- Simonię pęnę 88. uide pęna simonię.
- Simonia mentalis est illa, quę pro obiecto ha-
bet realem & hęc pęnis iuri non subditur
pag. 880
- Simonię mentalis optima stipulatio. 884
- Simonię restitutio, & quod per simoniam ac-
quisita restitutioni sunt obnoxia. 879
- Simoniaci pęnę 179. usque ad finem libri.
- Simonia omnis, realis in qua pretium solu-
tum est, ad restitutionem obligat 881. &
ad resignationem prębendę, quę cum ta-
li pacto collata fuit, etsi pretium solutum
non fuerit.
- Simonia acquiritorum restitutio faciendā est
illi, qui pretium dedit quādiu per senten-
tiam non sit condemnatio. 881
- Simonia mentalis an ad restitutionem obli-
get pulchra disputatio ibidem obligat uti-
que eadem.
- Simoniacus tam ratione rei acceptę, quā ra-
tione iniustę acceptionis, restituere tene-
tur. ead.
- Simoniacus post condemnationem restituere
debet ecclesię uel pauperibus, alias ei qui
dedit. 887
- Simoniacus est ob ordinem exhibitionem
munus aliquod exigere. 855
- Simoniacus non est, cum pro actibus hierar-
chicis, ut pro inungendis sacerdotibus &
consecrandis episcopis, aliquid retribuitur
858.
- Simoniacus est uendere ius prębendę, &
contra ius naturę. 866
- An simoniacus fuerit Abraham emens sepul-
turam. 868
- Simoniacus est nolle conferre locum sa-
crum ad sepeliendum mortuum, nisi pro pe-
cunia. Et quid si quis honoratiorem lo-
cum affectet. 597
- Societatis contractus duplex genus. 597
- Societatis contractus licitus est si qui pecu-
niam ponit periculum eius subdit ibid.
- In societatis contractu qualiter distributio lu-
cri faciendā est, dum unus pecuniam po-
nit, alius industriam. 597
- Societatis quidam pessimus contractus 597-
598.
- Societatis contractus, ubi quis sic pecuniam
ponit, ut nulli se exponat periculo, neuti
quā licitus est. 599
- Societatis quidam implexus contractus ead.
- Societatis contractus in quo socius contra-
ctum a securacionis capitalis, & ueditionis
lucris, cum suo socio facit, siue a principio
siue successive, usuram sapit. 608
- Societatis quidam periculolus contractus.
pag. ead.
- Socij qui dicantur. 597
- Socius qui centum societati committit, licite
potest quinquaginta tantum periculum su-
bere, dum tamen illam præcisę partem lu-
cri suscipiat, quę illis quinquaginta respō-
det. 609
- Solicirudo necessaria non est interdicta, sed
superflua. 188
- Solennitatum ueterum numerus. 154
- Solutione antiqua quomodo liceat uilins e-
mere, ut in lanarum negotio fit 584. uide
Emerc.
- Solutio expectata nihil uetat, quominus cō-
tractus a principio perfectus sit 585. licet
oppositum, ut Caietano placet non sit om-
nino improbabile. eadem
- Sors idem quod capitale seu principale. 526
- Spiritualia quare pecunia non æstimentur.
pag. 826
- Spine

Rerum & Sententiarum.

Spiritali & illi annerum, & quod ab spiri-
tuali dependet, non est pretio uendibile
 pag. 369
Spiritorum quatuor esse genera, & quando
succedant in hereditatem, & quando
non, & clericorum nothis filijs ostenditur.
 pag. 318
Statum quem uidit Daniel c.2. quid signifi-
cet. 312
Stipendia uniuersitatis non sunt in rem perso-
natum, sed in stipendium ministroium.
 pag. 360
Stipendium an sit contractus. 363
Studiosus quisque debet tres habere condi-
tioncs. 120
Studiosus aut prauus non dicitur, nisi qui ex
habitu operatur. 223
Subfannatio à derisioe & contumelia dif-
ferat. 315
Subfannator turpia dicit, ut gloriam con-
scientie alteri adimat. 315. & 317
Subditum esse unum alteri in foro iudiciali
quatuor modis contingit. 447
Sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur
tui, explicatur. 285
Superbia humanæ de duobus extollitur. 90
Suspicionis nomen tria connotat. 232
Suspicioncs triplici ex radice oriuntur. 233
Sufurratio genere suo grauius peccatum est
contumelia & detractioe. 315
Sufurrare ad dirimendas amicitias, quando
peccatum sit, & quando uirtus. pag. 313.
 & 314
Sufurronis & detractoris discrimen. pag. 312.
 313
Synderefsis quid. 25

T

Tacens & non obstant quando dicantur
caussa. 486
Thelasis Milesij historia qui docuit per philo-
sophiam homines posse fieri diuites. pag.
 578
Talis unde trahit originem, & quid sit. 473
Taliones pœna iusta. ead.
Taliones lex quare posita sit populo Iudæo-
rum. 463. & 464
Templi unius Iudæorum literalis & mystica
ratio. 154
Templa non placent hęc eticis, cum sint pu-
blicarum loca. 973
Templa quantum Christo placuerint, multis
locis ostenditur. ead.

Tentare Deum quid sit. 744
Tergiversari tribus modis citra culpam acci-
dere potest. 463
Testamentorum solennitas describitur. 326
Testimonium conferre teneatur quicumque à
legitimo iudice, secundum iuris formam
in testem adiscitur. 481
Testimonium dicere non teneatur, qui oecula
crimina de quibus neque infamia, ne-
que alia iuris causa precessit, interroga-
tus fuit. ead.
Testimonium quando quis sponte p opria
suit ferre teneatur. 481 & 482
Testimonium conferrendi, & aliarum ecle-
mosynarum discrimen. 482
Testimonium duorum, qui sine fide digni,
sufficiens est in iudicio, & ad maiorem cer-
titudinem trium. 483
Testimonium duorum uel trium, non uique
adeo iure naturæ stabilitum est, ut nullam
ob causam exigi possint p uies, quando
mortalium fides, & iustitæ deprauata est
eadem.
Testimonium hominum iure & merito, tam
ob alias causas quam ob culpam repellit-
ur. 485
Testimonia illæ reipublice necessaria sunt,
quæ bonum habent auctoritatis pondus.
 pag. 486
Testimonium falsum quando mortale sit, &
quando non. 486. & 487
Testimonium humanum duplici de causa
fallax. 496
Testimonium Dei quicumque adducit, non
iurat. 737
Testis extra casum necessitatis liberandus in-
nocentem aut reipublicam, potius incli-
nare debet ad seruandum secretum p oxi-
mi, quam ad prodendum. 482
Testes singulares non faciunt in iudicio fi-
dem. 484
Testium in ipsa actus substantia discordan-
tium testimonium, aut refutatur, aut
non satis ad sententiam facere censetur.
 eadem.
Testibus actoris & rei ad inuicem discrepan-
tibus, cæteris paribus standum est à parte
rei. ead.
Testibus utriusque partis inter se dissen-
tientibus, utriusque assensum debeat, & mul-
tis iudex potest pendere. ead.
Testes singulares de multiplicatis ab eadem
 persona

Index Alphabeticus

- persona eiusdem actibus, quam fidem faci-
 ciant in religionibus. ead. 486
 Testi crimen obijcere, quando liceat, & quan-
 do non. ead. 486
 Testium non omnium repulsa poena est, sed
 quandoque cautela. ead.
 Testis in iudicio asserere non debet, nisi id
 de qua per uigilantem considerationem
 habet certam scientiam. ead. 487
 Testis asserens quod post prudentem uigilan-
 tiam pro certo habet, & si falsum sit, non
 est reus mendacii. ead.
 Testes iurciurando stringuntur ut maiori per-
 cellantur timore. ead. 488
 Testis pro ueritate dicenda nihil recipere po-
 test bene tamen pro labore. ead. 495
 Testes simoniaci iure antiquo tenebantur sub
 anathemate reuelare, nec ante poterant ab-
 solui. ead. 888
 Timotheus & alij episcopi quare iussu Pauli
 à suis ecclesijs nonnunquam peregrinati
 fuerant. ead. 930
 Titulus quid sit explicatur. ead. 286
 Traditio pernotum non fit, nisi ille qui tradi-
 tur solenniter recipiatur. ead. 672
 Trahens alium ad ludum, an teneatur ad re-
 stitutionem. ead. 323
 Tributi, scilicet Alcauala, ratio iustane sit, &
 quomodo obliget in conscientia. ead. 361
 Tributorum quatuor nomina. ead. 280
 Tributum quod apud Hispanos dicitur Alca-
 uala, quod sit. ead. 281
 Tributa debentur principibus in conscientia
 eadem
 Tributorum libertatem Rex potest homini-
 bus iustis pretio donare urgente necessi-
 tate. ead. 182
 Tyrannus censendus est qui leges in pro-
 prium commodum constituit. ead. 7
 Tyranni & regis discrimen. ead. 40
 Tyrannis quatenus resistendum. ead. 47
- V**
- V**alor rei aestimandus est, secundum id
 quod in presenti est. ead. 579
 Valor rei iustus ut sit prudentium iudicio
 non cuiusvis merendus est. 568. vide Pre-
 tium.
 Vanitas tres sunt gradus. ead. 139
 Vestigal, census & tributum in quo differunt
 pag. ead. 281
 Venans aliena seors, quando teneatur ad re-
 stitutionem. ead. 363. & 364
 Venatio hominis est naturalis. ead. 395
 Venatio iure gentium communis est. ead. 362
 Venatio triplici de causa vetatur. ead.
 Venationis custodienda sui gratia, non est
 paratio in rege & in magnate. ead. 363
 Vendere licet pretio rigido, pio, & moderato
 pag. ead. 568
 Vendere ultra dimidium iusti pretij quid sit
 pag. ead. 572
 In re uenali tria sunt considerata. ead. 575
 Vendens sacerdotium tenetur diuino & natu-
 rali iure restituere pretium. ead. 879
 Vendere rem uitiatam pretio integre & soli-
 dae iniquitas est. ead. 574
 Vendens bona fide rem emptam à latrone,
 quid debeat facere ead. 379
 Vendere non licet ratione crediti pretij, ca-
 rius rem quam in presenti ualeat. 580. &
 583. Vide Venditor.
 Venditio est rei pro pretio distractio. ead. 563
 Venditio cum deceptione intra dimidiam in-
 sti pretij iniqua est, & si permessa. 571. vi-
 de Deceptio.
 In uenditione falsissima regula est si quis sem-
 per quanto emit pretio quantumque labo-
 ris & periculi subiit, tanti uelit vendere,
 cum lucri accessione. ead. 568
 Venditio ab usurario facta qualiter sit ualida
 pag. ead. 549
 Venditor qui rei defectum cognoscens eun-
 dem fraudulenter emptorem celauerit, &
 contra iustitiam delinquit, & idem de em-
 ptore dicendum. ead. 575
 Venditor si caueat damnum dare, puta quod
 non plus rem uendat, quam cum uitio
 ualeat, neque ullo emptorem obijciat peri-
 culo, & res sit emptori pro pretij ratione
 usui, nulla lege compellitur uitium patefa-
 cere. ead.
 Venditor mensuram fraudando, uel rei sub-
 stantia uitians, & si iniustitiam non com-
 mittat, ut puta quia ex pretio demit quod
 in mensura tollit, uel in substantia uitiat,
 iuste tamen à publico magistratu puniatur,
 licet hæc aliquando absque crimine face-
 re possit. ead. 575 576
 Venditor non tenetur reuelare quod in futu-
 rum expectatur. ead. 578
 Venditori nullo modo licet credito pretio ca-
 rius uendere rem ratione crediti pretij,
 quam in presenti ualeat. ead. 579
- Ven-

Rerum & Sententiarum.

Venditori nihil licet exigere ratione periculi soluendi pretium in futurum. 379. & 380

Venditori an liceat quando credito pretio uendit, de expensis in recuperando pretio a principe petisci. 382

Venditor qui suas merces uenditurus non erat, neque ad tempus quo pretium actū iri coniecitur, potest plaris uendere quam tempore uenditionis ualent, deductis tamen expensis & laboribus, etiam casu quo rogatus dendar. 384. & quod hoc locum habeat, etiam si non esset seruaturus merces, non est omnino improbabile, ut Caietano placet. 385

Venditori licitum est in pretium rei ducere damnum quod accipit, quare res aestimatur, non solum quantum se ualebat, uerum & quam i uenditori. 371. emptore tamen admonito. eadem

Venditori non licet in pretium ducere commodum quod oriens ex uenditione accerscit eadem. 384

Verberare possunt patres, & qui curam gerunt puerum, non tamen mutilare. 425. & 426

Verberare maritus uxorem quō possit. 427

Verba sequinoca in iuramento an sint obligatoria. 765

Veritates perpetuē qualiter subsint legi Dei æternæ. 21

Veritate nullatenus abnegare licet. 449. immo eam confiteri tenetur reus cum periculo uitæ, si iuridice interrogetur, alias non est absolendus. 472

Vidua fructus pignoris pro dote ei traditi in sortem ducere non tenetur. 540

Violentes res publicæ & Princeps possunt eia iniuriam aliquid a suis ciuibus extorquere, quod si persona priuata id faciat raptor est & latro. 443

Vim ui repellere licet. 355

Vir qui uxorem in flagranti delicto enecat, peccat. 402

Vir potest accipere pretium turpitudinis a muliere. 369

Vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier, explicatur quo pacto. 285

Vir non habetur dominicus in uxorem. eadem.

Virtus quid. 13 & 28

Virtutis duplex consideratio. 29

Virtutes humanæ sunt in uniuersum de lege nature. eadem

Virtutes omnes quare prudentie connectuntur. 228

Virtutes consentaneę diuinę legi, non dicuntur simpliciter de lege naturæ, sed potius supranaturales. 13

Nulla est uirtus cuius non aliquis actus ad commune bonum referri ualeat. 46

Virtus colenda est. 354

Virtutum opera tenemur Deo offerre actuali aut uirtuali relatione. 397

Virtuti opus duobus æstimatur. 326

Virtutes quę hominem componunt in ordine ad seipsum, discriminantur ab eis quę illum componunt in ordine ad alterum. pag. 347

Virtus non est in ea potentia quę electionem facit, contra Scotum. ead.

Virtutum præcepta dignitatis ordine debent autem referri prohibitionibus uiciorum contrariarum. 118

Virtutem unam aliis imperare quid sit. 218

Virtutes Cardinales dupliciter accipiuntur. 213.

Virtutis diuisio & subdiuisio. 216

Virtutes intellectuales digniores moralibus. eadem.

Virtutes morales plus habet de ratione uirtutis quam intellectuales. 217

Virtutum collatio ut inter se fieri debeat. eadem.

Virtus est id cui propriè honor debetur. 278

Visitatoris stipendia quomodo Episcopis liceat recipere. 263

Visitatores non possunt castè ferri per alium quam Episcopum. 928

Visitandi greges per ipsosmet episcopos. ead.

Vita omnium honorum fundamentum. 406

Vitam corporalem pro quibus liceat ponere. 408

Vitam temporalem an liceat pro amico ponere. 409

Vitam spirituales amittere non licet pro salute spiritui alii totius mundi. 409

Vitam temporalem licet aliquando exponere periculo. 410

Vitium rei uenditæ qualiter uenditionem illi licitam reddat. 574

Vitia peculiariter dicuntur contra naturam. pag. 18

Index Alphabeticus

- Vita bona sine oratione existere non potest** pag. 663
- Vliffis socij qualiter intelligantur conuerti à Circe.** 764
- Voluntas promittendi, aut iurandi absque proposito adimplendi, obligationem parit.** 638
- Voluntas non est regina, sed ancilla intellectus.** 5. & 6
- Voluntarium duplex.** 419
- Voluntarium nisi adsit, peccatum esse nequit.** ead.
- Votum est actus religionis elicitus.** 664 & 665.
- Votum rectè fit de operibus non debitis.** 634. 635.
- Voti nomen dupliciter usurpatur.** 637
- Votum exteriora signa per accidentia requirit.** eadem.
- Votum quibus de rebus suscipi debeat.** 642. 643.
- Voti materia possunt esse præcepta.** 645. & 646.
- Votum non est de re prorsus indifferenti.** pag. 643
- Votum de obiecto alias bono, in malum finem relato, non obligat.** 647
- Votum non peccandi venialiter stultum est, neque obligat.** 648
- Votum contra opus consilij, peccatum est, nec obligat.** 648
- Votum inuendi coniugium semper est illicitum, contra Caiet.** 648. & 649
- Votum virginitalis dupliciter fieri potest.** pag. 666
- Votum non nubendi non obligat ad castitatem.** ead.
- Votum quatenus attinet ad tempus implendi, tripliciter fieri potest.** 670. 673. & 674.
- Votum simplex & solenne differunt.** 670
- Voti solennis substantia in quo consistat.** 612
- Votum solenne iure dicto dirimit matrimonium.** 673
- Voti solennis transgressio grauior, quam simplicis.** ead.
- Votum iuramento firmatum, an in vniuersum obliget sub reatu mortali.** 752
- Voti solennis & simplicis distinctio specificata.** 674
- Voto castitatis potest quisque innodari ante legitimam rationis vltim.** ead.
- Votum vllum an suscipere possit, qui sub alienius est potestate.** 675
- Vouendi sacra tas interdicta est monachis de iure diuino, & naturali.** ead.
- Voti religiosorum irritatio, & dispensatio, in quibus casibus fieri possit à prælato.** pag. 677
- Votum a religiosis emissum, quo prælati obedientia impeditur, non tenentur implere, dum per prælatum iuramentum non habetur.** eadem.
- Votum suum quod religiosus emisit de re prohibita, tenetur patefacere prælato antequam sit in mora.** 679
- Votum emissum a religioso cum facultate prælati potest nihilominus ab ipso prælato irritari.** ead.
- Vota uxoris vniuersa potest uir irritare.** ead.
- Votum emissum a viro de non petendo debitum, an teneat sine consensu uxoris.** ead.
- Votum castitatis emissum ab vtroque coniuge communi consensu, non potest rursus per ipsos irritari.** 681
- Votum quodcumque semel irritatum nullam deinde virtutem retinet, qua ullo tempore obligari possit, nisi iterato fiat.** 682
- Votum emissum ab uxore executioni tunc mandatum, si maritum uita superauerit, & idem de filio, quandiu sub cura parentis egerit.** ead.
- Votum continentie tria considerata requirit.** 690
- Vota dispensandi, & commutandi causæ.** pag. 698
- Votum se possit constringere puer, aut puella ante pubertatis annos, & quid si parentes reclamant transactis illis annis.** 685
- Votum solenne nemo quantumcunque sit dolicapax, ante pubertatis annos potest suscipere.** 687
- Inter votum personale & reale discrimen, & conuenientia.** ead.
- Voto se præpedire quo minus quis accipiat episcopatum, nihil per se loquendo implicatur iniquitatis.** 914
- Votum emissum a filio dum erat in potestate patris neque tunc a patre irritatum, postquam emancipatus est, non potest ab ipso patre irritari.** 688
- Voti dispensatio non tollit diuinam legem, sed tollit obligationem.** ead.
- Votum quod fit in susceptione ordinis sacri dispensat.**

dispensari potest per summum pontificem
antequam fiat. 692
Super uotum solenne religionis nulla cadit
dispensatio. ead.
Ad uotum dispensandum necessaria est supe-
rioris auctoritas. 693
Ad uoti commutationem in melius, an & quā-
do exigatur superioris auctoritas. 696
Vota in seculo & exiungi censentur per
solenne religionis. ead.
Votum solenne religionis in auctiorem aliam,
ac perinde altiore commutari potest pro-
pria auctoritate. 697
Super omni uoto simplici suorum parocia-
norum, unusquisque episcopus dispensare
potest. Quid in Archiepiscopo: quid item
in Abbatibus & religionum quibuscunq;
praefatis. 697
Votum ex ratione sua magis est obligatoriu,
quam iuramentum. 766
Votum dispensandi facultas, eadem ubique
est ad commutandum. 698
Voti pœnalis, religionis, & peregrinationis
Hierosolymitanę dispensatio, Pontifici ma-
ximo reservatur. 697
Votum an dispensari aut commutari possit
privilegio cruciatę bullę. 699
Votum sacerdotum dispensabile est ab ecclē-
sia. 717
Votum religionis in tribus consistit. 660
Vouendi modus quem statuebat Lutherus.
pag. 708
Voti transgressio ex genere suo peccatum est
mortale, sacrilegiumque. 653
Votum religionis simplex post contractum
matrimonium, non ultra quidquam obli-
gat. 660. & 661
Voti pœnitentia potest esse peccatum, & quo-
modo non est peccatum. 668 & 669
Vfus capio quanto tempore fiat. 331
Usurę multiplex acceptio. 524 & 525. &
526.
Usura multis modis committitur 333
Usura a scœnore differt. 524
Usura id quod artus & quod mortuus. 525
Usura in quibus locum habeat. 526
Usura est pretium vsus mutuatę rei. ead.
Usura interna atque externa quomodo dif-
ferunt. 526. 533. & 534
Usura extrema quid. 526
Usura peccatum mortale est iustitię commu-
tatię contrarium 526. & oppositum dice-

re est manifesta hæresis. 528
Usuram non esse naturali iure prohibitam,
periculosum est asserere. 526 527. 528.
& 529. fit ut in usura nunquam Deus di-
spensauerit, immo neque factibile est.
pag. ead.
Usurarium crimen atriisque testamenti pa-
gina detestatur. 529
Usura certo quodammodo fuit iudeis per-
missa non licita. ead.
Optima explicatio illius loci, Non fenerator
ris fratri tuo. 530
Usurę an & quo pacto a lege civili permittā-
tur 531. & 532. neque uero civile ius usu-
ras permittendo, canonico aduersatur
pag. 532
Usurę usurarum olim summo rigore prohibi-
ta. 531. & 532
Usuram committit qui ratione mutui in pa-
ctū deducit ut mutuatarius iuste liri cedat
533. & 534. & quid si turpes amplexus
exposcat ratione usurarum. 535
Usuram committit, qui ratione mutui obligat
ad emendum molendum, & etiam iusto ex
soluto, uel nō excessu pretio. 536. & quid
si ducatur in pactum id quod alias iuste
debetur. ead.
An usura sit ratione mutui obligate mutua-
tarium ad mutandum. 538
Usura an commutatur uendendo etiam cre-
dito pretio. 579. & 586. Vide uendere, &
uenditor.
Usuram committit qui fructus pignoris non
computat nisi pignus sit de feudo, uel pro
dote genero uel uidue traditum. 538. &
539.
Usura ratione lucri cessantis, uide Lucrum.
Usuram inuoluit mors pietatis. 539
Usuraria datio an dominium transferat. 545
Usura mentalis ab exteriori differt. 526. &
535.
De usura mentali optima disputatio. 550
Usura mentalis ut a simonia mentali diffe-
rat. 552
Usura mentalis restitutio quando necessaria.
pag. 550
Usurarum restitutio necessaria facienda etiam
nullo petere. 528 & 545
Usurarum restitutio uero solum necessaria, cum ra-
tione mutui quiddam recipitur. 551
Si per usuram res, quę ufu consumuntur, ex-
torqueantur, fenerator facit satis restimen-

Index Alphabeticus Rerum & Sententiarum

de tantum quantum accepit cum damnis
& lucro, si quod alteri cesseret, fructus vero
qui per easdem res sua industria accumu-
lapit, liberi sunt a restitutione. 545. &
546. & 547. secus uero in fructibus do-
mus uel prædij, uel usuram extorti. ead.
Ad usurarum restitutionem non modo usu-
rarius, sed iudices cogentes usuras solue-
re, advocati consulentes, ministri ali-
qui, &c. etiam tenentur fœneratore non
restituente. 552. De hoc uide Mutuum, &
Lucrum cessans.
Usurarius non acquirit dominium in ea quæ
per usuras corrasit. 547. & si mutuatarius
se uelle in ipsum dominium transferre as-
seueret, dum tamen ratione mutui det.
eadem.
Usurarius dominus fit possessionis quæ per
pecuniam usurariam emit. 548
Usurarij bona in triplici sunt differentia. ead.
Usurarij omnes contractus sunt ualidi iure
naturæ, per quos non fit minus potens ad
soluendum usuras. 549
Ab usurario pecuniam usurariam uel quid-
quam aliud recipiens emptione uel alio
quocunque contractu, tunc est in con-
scientia, si usurarius non fiat illa ratione
impotens ad soluendum. 550. 551. 552

Usurarij hæredes ad quid teneantur. ead.
Usurarius multis modis potest lucrum a mu-
tuatario recipere. 550.
Usurarij cooperatores, & ministri ad quid te-
neantur. 552.
Usurarium non paratum, ad mutuandum sub
usuris inducere non licet, a parato uero li-
cet sub usuris mutuum recipere. 551. 552.
& 553.
Usurarius mutuatarium obligans ratione
mutui ad contractum societatis uel asse-
curationis faciendum, usuram commit-
tit. 584
Usurarios ius canonicum tum multis oppro-
brijs proscindit, tum & pœnis pluribus
accumulat. 532
Vnus a dominio rebus usu consumptibili-
bus, an distinguatur controuertitur ad
longum. 288.
Vnus rerum comestibilium & utensilium di-
stinguitur quodam pacto a dominio. ead.
Vnus rerum duplex est, & iuris & facti. ead.
Pro usu uasis, aut calicis sacri non licet ali-
quid recipere licet ipsum locare & vende-
re possit ecclesia. 855
Vti quempiam in re suo bitariam contingit.
pag. 369
Vtile quid dicatur. 38.

Finis Indicis rerum & sententiarum insignium.

FR. DOMINICI SOTO.

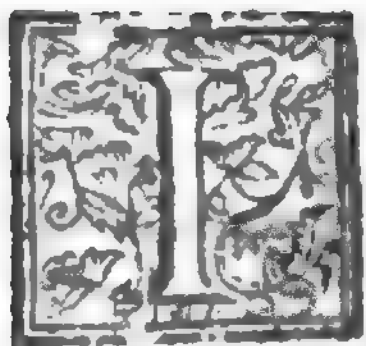
SEGOBIENSIS. THEOLOGI.

ORDINIS PRAEDICATORVM,

CAESARAE MAIESTATI à sacris confessionibus,
Salmantini professoris,

Libri Decem de Iustitia, & Iure.

P R O O E M I V M.

IL L V S T R I S S I M A Iustitia uirtus, Fidei nostrę legitima proles, spei robur, charitatis pedissequa, cęterarumque uirtutum clarissimum iubar, quam cum profana, tũ cum primis Diuina oracula super æthera tollunt, utpote quę homines, ciuile animal, in unum congregat, ab iniuriis vindicat, amore cõciliat, in pace retinet, uirtutibus ornat, ad eternam deniq; sclicitatem diuino munere subuehit, hac inquam uirtus est, quã præsenti Opere elucidare, ac pro nostri ingenii requiritate pertractare instituimus. At quoniam huius fulgētissimi syderis munus est (ut ipsa nos iura docet) ius suum iuxta legum normas unicuiq; tribuere, legitimũ duxi titulum Operi, de Iustitia & Iure, inscribere. Fecit namq; animus augustam uirtutis huius dignitatẽ amplificare, & elementa constabilire, eiusque leges, mēbra, species, & quotquot illi aduersantur iniquitates, fraudes, & uolentias, pro eis quę mihi diuinitus uires suppetũt, quę latissimẽ patent, perlustrare, ac suis cuiusq; numeris depingere. Nam etsi haud me lateat, quãta cũ dignitate & copia Theologorũ Iurisq; prudentiũ plurimi argumētũ hoc locupletauerint, peperit tamen humana libido per temporum iniquitatẽ, parturitq; in dies nouas fraudolentię formas, quibus cõtra ius & fas suam quisq; expleat insatiabilem auaritiā. Quapropter nihil aliud quàm operepretium arbitrandũ est, si iniqua pacta, & conuenta, & cambia, tamq; adeo multa usura simoniaq; recentia genera, in animum nobis induxerint noua de re ueteri uolumina edere. Tractatũ quod quanto plura à præcessoribus in re quaq; inuenta sunt, sãto posteris, si ullo ualẽt ingenio, uberiorem syluam subministrant excogitãdi noua. Accedit, quod nemo tã feliciter scholasticã rem, quã implexa per se est, tractauit, quin possit uigilãtiori diligentia (non de mea loquor) firmitus exactiusq; cõstabiliri, ordinatius disponi, atque emendius perpoliri. Hac igitur de causa, cũ me, qui post multos annos in hisce scholarũ cathedris insumptos, aliis publicis negotiis distractus, Vale huic prouincię renũtiauẽ ab illisq; post negotiis extricatus, sacris me literis addixeram, iã nũc scholarũ uota, nihil minus cogitantẽ, ad eandem prouinciã repetiuerint, meque Patres Conscripti oĩno remitentẽ accersiuẽrunt, meiq; maiores inuitũ coegerint, ac deinde publico suffragio hac mihi prælectio de Iustitia obtigerit, postulare ex me instantissimẽ cęperũt

Iustitię
Encomium.

Auctoris
institutum.

Cice.

Paritio
operis.

ut quæ in scholis dictassem praelo committerem, quò & presentis scribendi labore
narentur, & absentes sudore fruerentur nostro, annui lubentissima, nam iam diu hunc
ipse parturiebam partum, tanta erat eorum improbitas qui me diuersis scrupulis ac nouo-
rum in dies contractuum consultationibus frequentabant. Neque uero est, quod Theolo-
gis uitio detur, hanc sibi assumere provinciam quæ Iurisperitis accommodatior uide-
ri potest, quandoquidem Canonica iura ex uisceribus Theologiæ prodire. Ciuilia uero ex
media morum Philosophia. Theologi ergo est iuris Canonici decreta ad normam Euangeli-
cæ exigere, Philosophique Ciuilia ex principijs philosophiæ examinare. Unde Cic. de l.
lib. 1. non à prætoris edicto neque à xii. tabulis, sed penitus ex intima Philosophia hau-
riendam censet iuris disciplinam. Immo uero litigiosa, inquit, legum ratio, ignorantia po-
tius est, quam scientia. Et Iurisc. ff. de Iust. & iur. l. 1. Veram, inquit, philosophiā, non
simulatam affectamus. At quamuis institutum profitendi meum in scholis sit, Sententiarum
Magistrum, Diuiniq; Tho. Commentariis illustrare, consultius tamen duxit rationem pau-
lulum mutare scribendi, non quod diuersam ab hoc inter Diuos, diuino auctore doctrinam
moliar, sanè quem tum de cunctis aliis, tum præsertim de hisce moralibus disciplinis me-
ritissimo tamquam emicantissimum sydus Scholæ vniuersim adorant, sed quod cum eius
aliorumque documentis imbutus multa fuerim alia commentatus, congruentius existima-
uerim nouum conflare opus, in quo dispositius cuncta componerem, quam si eius rextum
mea seorsum circumscriberem. Distribuimus autem opus in libros decem, quorum duo
primi sunt de iure, hoc est, de legibus, quæ suprema sunt Iustitiæ regula. Tertius de iu-
re, quatenus obiectum est Iustitiæ, deque uirtutis huius substantia & sibi annexis usque
ad Iustitiæ distributiuam. Quartus de præambulis ad commutatiuam, nempe de dominio ac
de restitutione. Quintus, de iniustitia, quæ ex iniuriosa actione nascitur, nempe de ho-
micidio & reliquis. Sextus, de usura, contractibus, & cambiis. Septimus, de uoto. Ac
denique octauus, de iuramento & adiuratione. Nonus, de decimis ac de simonia. Deci-
mus denique de statu deque residetia Prælatorum, ut opus de Iustitia, quod decem præcipue
Decalogi mandatis comprehenditur, librorum est Decade absoluator. Libros autem sin-
gulos per suas questiones atque articulos scholastico stylo distinctos curabimus. Ut quod
possimus rarissime, & præter rerum amplificationem, minimè ab ordine S. Tho. disceda-
mus. Cuncta tamen asserta nostra censuram subeant sacrosanctæ matris Ecclesiæ, ac
subinde syncerè iudicantium limam. Deus ergo maximus conatibus aspiret nostris ad
suam ipsius gloriam.

Titulus
operis
Nomen
In bifa-
riam usur-
patur.
Isido. li-
bro 5. c.
3.
Primus
liber de
legibus

De Iustitia ergo & Iure sermonem, fauente Deo, ineuntibus nobis à iure inchoan-
dum est. Bifariam namque usurpatur nomen hoc, uno scilicet modo, pro eo, quod est lex, quò-
modum Isidorus lib. 5. Etym. inter decreta. dist. 1. relatus ait, Ius, generale esse nomen
legem autem, iuris speciem, altero autem modo accipitur ut obiectum est iustitiæ, nempe
pro aequitate, quam iustitia in rebus constituit. Et alterutro accipias modo, ad notitiā
iustitiæ, eius notio prærequiritur. At quia uirtus quæque ad suas regulas exigenda est.
condecet eas primum omnium præforibus affigere, atque adeo duobus primis libris de
legibus ante omnia dicere. In priori, scilicet de lege æterna naturali & humana, & in poste-
riori de Diuina. Liber autem primus septem habet questionibus absoluetur. Et quoniam
(ut sepe in Officiis citatus Cic. auctor est) à rei substantia, quæ definitione deprehenditur
omnis est auspicanda ordinata institutio, prima quæ mouetur questio est de lege in cōi.

QVÆSTIO PRIMA

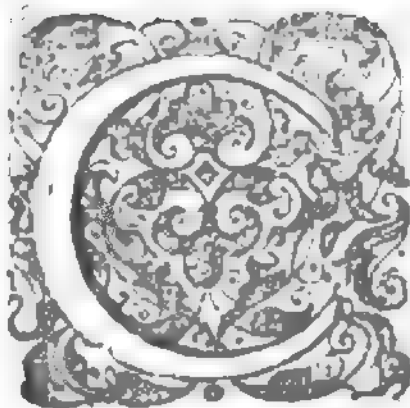
DE LEGE IN COMMUNI.

S. Thom. 1. 2. quæst. 90.

ARTICVLVS PRIMVS.

Verum aliqua definitionem, qua a Doctoribus constituntur, legitima sit.

Varia
definitiones le-
gis.
D. Tho.
Cicero.

VM multæ variæq;
definitiones tam apud Oratores, quā
apud Theologos
ac Iureconsultos re-
periatur nullam, ta-
men aut uix, villam
comperio, quæ le-

gi, quatenus in universale genus est, con-
gruas, præter illam quam D. Tho. 1. 2. q.
90. art. 4. colligit si paulo cōponatur lima-
tius. Nam illa Ciceronis lib. 2. de leg. Lex
est æternum quoddam, quod uniuersum
mundū regit, imperandi prohibendiq; sa-
pientia, sempiterna Dei legi peculiaris est.
illa uero quam proposuerat lib. 1. Lex, est
ratio summa, insita in natura, quæ iubet ea
quæ facienda sunt, prohibetque contraria,
extra leges naturales nō extenditur, sed illa
ff. de leg. & sena. cōsul 1. 1. Lex, est cōe præ-
ceptum, uirorum prudentiū consultū, &c.
legi tantū adscribitur humanæ. Sicuti & il-
la Arist. in Rhetoricis ad Alexandrum, c.
de gen. delib. Lex est communis ciuitatis
consensus, qui scriptis præceperit quō unū-
quodque agendum sit. Quo alludit illa Isi-
dori libro 5. Lex, est constitutio scripta. Igi-
tur si uastam eius amplitudinem quā late
patet species, Lex est nihil aliud quā quæ-
dam rationis ordinatio & præceptio in cō-
mune bonum, ab eo qui curam reipublicæ
gerit, promulgata. In hac enim oratione &
genus legis exprimitur, & finis, & causa, &
positionis forma. At uero ad eiusdem defi-
nitionis explicationem de singulis quatuor
particularum, quibus constituitur, ex ordi-
ne disputare opus est. Quatuor ergo articu-
los quæstio hæc desiderat. Horum primus
erit de genere definitionis quo scilicet exa-
minandum est, utra in potentia existat lex

nempe utrum intellectus sit, an voluntatis
actus. Afferere enim nisi sumus esse opus
intellectus, ubi diximus quod sit rationis or-
dinatio ac præceptio. Sunt autem in cōtra-
rium argumenta nonnulla. Primum: Cum
in intellectu non sit nisi habitus & actus,
nō apparet æternam istorum sit lex. Secun-
do: Legis est mouere subditos. nā Rex per
leges mouet: uoluntatis autem est mouere
quoniā animal nō mouetur, nisi ab appe-
tibili sub aliqua ratione boni, ut 3. de Ani-
mal. tex. 49. auctor est Ari. bonū uero ob-
iectum est uolūtatis. Accedit huc tertio lo-
co & auctoritas quorundam recētium au-
ctorum non infimæ notæ; sic de finietum
legis substantiam: Lex est recta uoluntas
eius, qui uicem populi gerit. &c. Quibus ni-
mirum ad stipulari sibi uidetur, cum Aug.
lib. 4. de ciuit. dicens, antiquitus arbitria
Principum, pro legibus fuisse. & Iuriscon-
sultus. ff. de constitu. prim. l. 1. quæ & refer-
tur Instit. de iure natu. & genubi. ar. quod
principi placuit leggis habet uigorē. Quar-
to, & reclamare Paul. uidetur Ro. 3. ubi in-
quit. Video aliam legem in membris meis
repugnantem legi mētis meæ: etenim quæ
in membris est lex, non modo in intellectu
non extat, uerum & ratione caret. In contra-
rium tamen, pugnat legis uirtus est præci-
pere, ut ait. l. legis uirtus ff. de legib. hoc
namque prudentiæ munus est, ac subinde
intellectus.

Ad quæstionem istam duabus conclusio-
nibus respondetur. Prior est lex in intelle-
ctu tanquam proprium eius opus insidet,
Hic autem de nomine statim adnotandum
est, quod nomen legis eū rei uarias uirtutes
& qualitates ab aliis aliter atque aliter de-
ducitur. Isidorus enim lib. 5. Etym. cap. 3. a
legendo illud trahit, eo quod scripto profer

Argu. 1
Argu. 2

Aristo.

Tertiū
argum.
August.

Aristo.
Isidor.
Legis d
finitio.

Primus
q̄ bonis ar
ticulus.

Nomen
lex, va-
rie scri-
ptorib.
d ducit.
Isidor.

tur, ut legatur ab omnibus. At uero cum hoc illi accidētarium sit, congruentius D. Tho. & Theologorum scholae ligando dici autemant, utpote quæ ui polleat obligā
 Cicero. di: Quamuis Cic. 1. de leg. a legendo sentit derivari: pro eo quod est, eligere. At quippe quod est Græci legem a tribuendo appellēt (nam quod nos legem, ipsi *νόμον*, appellant a *τίμω*, quod est tribuere ideo quod unicuique quod suum est tribuat. (ego tamen inquit, a legendo, id est, de ligendo eam nomino. Et subdit. Nam ut illi æquitas, sic nos, hoc est Latini, delectus uim in lege ponimus & proprium tamen utrunque legis est. Hæc ille. Igitur cum istæ omnes uirtutes legi competant, parum refert a qua illarum nomen deducas. At tamen et si probat Theologorum Etymologiam minimere legis e- pudem, perplacet tamen Ciceronis sententymolo tia, ut lex idem sit quod legedi, hoc est eligendi regula. Nam regula dirigendo docet eligere. Vndeunque autem nomen trahatur, patiēssimum est, rem esse intellectus.
 Cicero. Id quod ex utraq. eius uirtute commostratur. Habet enim & quod sit regula, & quod sit obligatoria præceptio. Quapropter cum S. Tho. tantum unum, in eius definitione ponat, nos tamen ambo loco generis commostramus, uidelicet ordinatio & præceptio. Haud enim simpliciter ordinat aut dirigit, ueluti qui tantum uiam monstrat sed ordinando præcipit, præcipiēdoq. ordinat. Ex priori ergo mēbro arguitur. Lex est æquitatis iniquitatisque regula, agendique mensura, sic enim ferme habetur. 1. nam. ff. de leg. ubi lex dicitur iustorum regula, & iniustorum regula autem mensuraque nostrarum actionum est ratio, nam regula actionum est quæ in finem dirigit, quod solius est oculatæ rationis munus, ad quem finē uoluntatem, quæ cæca potētia est, ducit, ergo rationis functio est legem ponere. Adde q. sicut in naturalib. id quod est primum, est cæterorum mensura, ut unitas in numeris, & motus primi mobilis respectu motuū inferiorum sic quia finis (ut Philosophus. 2. Phys. docet) principium est humanarum actionū, sit ut rationis actio ordinantis media in finem, sic mensura, atque adeo lex. Ex posteriori autem membro arguitur secundo sic. Legis munus est præcipere & prohibere, ut habetur. 1. legis uirtus.

ff. de leg. & sena. cōsul. & forma ipsæ legis præ se ferunt. Vnum cole Deum. Ne iures uana per eum. quin adeo hoc receptissimum est, atque omnibus in cōfessio, ut hac ratione leges præcepta atque mādāta nuncupemus, imperare autem est rationis, ergo lex a ratione elicitur, atque adeo in intellectu consistit. Minorem huius syllogismi, scilicet præcipere esse intellectus actū per prudentiam, edocet S. Tho. 1. 2. q. 17. art. 1. & q. 57. art. 6. Ad parum considerantium est hæc opin. impugnare tāquam S. Thomæ, quippe qui non uideat non esse eius inuentum, sed plenissimam atque constantissimam sententiam Arist. 6. Ethic. cap. 10. di-
 Aristot. stinguunt enim tres uirtutes in intellectus practici, scilicet eubuliam, quæ est uirtus bene consultandi, hoc est indagandi media ad finem accommodata, nam de fine nulla cōsultatio est, eo quod omnes suapte natura felicitatem suam experunt, & finem ym quam Latini uocant sagacitatem, quæ est uirtus recte iudicandi. Sūt enim qui ingenio acuti sunt ad disquirendum media, non tamen ita iudicio ualent, in illis inuentis recte de optimo sentiant. At præter hos requiritur postremus prudētiæ actus gest imperium i quo differt ratio practica ab speculatiua. Illa. n. quia non ordinatur ad opus præcise hēt duos actus, q. sunt discurrere & iudicare, practica uero insuper opus hēt imperio ad quod præcedentes duo actus ordinant. Et ideo Arist. ait inter omnes hūc esse summum ac perfectissimum, a quo potissimū prudentia nom nati uirtus. Neque uero solius est. Arist. sententia, imo Philosophorum omnium quotquot eum uel præcesserunt, uel subsecuti sunt. Quin uero rerum actus itel ipsa natura & mos humanus hæc nos plane lectus. ueritatem edocet. Clarum enim est imperare, esse loqui uidelicet, fac, ne facias, loqui hoc ipsum autem, intellectus negotium est, quippe cuius conceptus uoce & scripto significantur cili ratione. ergo ad ipsum pertinet præcipere. Etenim cum uel Deus angelis, uel aliis eorum, in Teruiter se aliis quidquā præcipit, profecto non argumētum voluntatis, sed intellectus loquela id effectum principale. Pari ergo lege si in potentijs nostris in timis præceptum est, quod negari non potest, ad intellectum pertinet, non utique ad uoluntatem. Et cōfirmatur hæc ratio. Cum quis mente orat Deum, Fiat uoluntas tua.

Pars nostrum quotidianum da nobis hodie, planum est non uoluntate sed intellectu loqui, ergo si aliqua potestas alius imperat, illa sane intellectus est per similia uerba. Tercio ex humano usu arguitur, legem non uoluntatis, sed intellectus esse proprium opus. Voluit & noluit, qui tantum actus in uoluntate sunt, nullum secum afferunt imperium. Enim uero licet ego certo sciam prælarum meum optantissime uelle, ut ego prædicem, aut quidpiam aliud faciam, parere tamen non teneo. Quousque id mihi loquens præcipiat, locutiones autem signa sunt conceptuum. Atque hinc sumitur ab interna nostra opera analogia. Quamuis enim quis post rationis iudicium eligat bonum opus, nihilominus expectimur post tale electionem esse homines ueracores & segnes ad idem inuendum opus. Multi enim mente elegerunt, nitam per sancte insinuere, qui tamen legem imperatoris prudentiæ tardissime id aggrediuntur. Præterea arguitur. Tenentur homines conformare se & obedientes esse sempiternæ legi Dei, ut in sententia distincta 3. late disputatur non tamen tenemur conformari eius uoluntati beneplaciti, nam etsi ego sciam Deum uelle mortem patris mei, licet mihi, quinque honestum est de illa contristari. Et uice uersa. Præcipit Abraham filium immolare, cui legi Patriarcha ille obtemperare astutius erat, & tamen Deus non habebat uoluntatem beneplaciti ut ille exequeretur, ergo lex Dei non in eius uoluntate sed in intellectu est percipientis aut prohibentis. Per hæc & commentum contrariæ opinionis retunditur, quo aiunt uoluntatem non aut esse ancillam intellectus, sed reginam, intellectum uero seruum. Longe quippe secus fortis habet. Nam regere est functio illuminantis ac dirigentis, lumen autem non in uoluntate quæ cæca est potentia sed in intellectu existit. Siquidem non uoluntatis lumen sed intellectus dicitur. De quo nimirum David, Signatum est super nos lumen uultus tui Domine, unde Aristot. 1. Politic. 3. expresse ait mentem imperare appetitui, quo etiam nomine uoluntatem comprehenditur, licet ratio imperet domino, ut anima corpori, sed politico, ut Rex ciuib. imperat. Vnde sapienter 3. de leg. Plato Non inquit, præcandum conandumque, ut uo-

luntatem nostram cuncta sequatur sed ut prudentiam nostram, uoluntas. Ad hæc, Rex a regendo dicitur, qui est adus prudentiæ, ratio. cuius ideo uirtutes functio est leges sancire, hoc enim est potissimum eius munus, qui ad regni gubernaculum sedat. Quocirca Cicero 1. de leg. post illam legis definitionem supra citatam, scilicet, Lex, est ratio insita in natura, subdit, Itaque arbitrantur prudentiam esse legem, cuius ea uis sit ut recte facere iubeat, ueteri delinquere. Et Aristot. 10. Ethic. cap. 9. Lex, inquit, uim habet cooperantis, quæ quidem est sermo ab aliqua prudentia atque mente profectus. Equis et regnat. Regem unquam ambigere qui uent legem esse prudentiæ, ac subinde intellectus opus quod uniueris & statim practicum appellant. Atque hic est legitimus sensus illius, Prou. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Nam in hoc quod ait, regnat, potestas regum designatur, quoniam omnis a Domino Deo est, ut ad Rom. 13. refert Apostolus. In hoc autem quod subdit, & legum &c. intelligitur eiusdem potestatis usus. Vnde, Per me inquit, id est, per prudentiam uirtutem, quæ de meo fonte dimanat, Reges & leges condunt rectas, & uice illis utuntur. Secunda conclusio. Lex est uniuer salis propositio ac dictamen rationis practice, quæ per modum habitus inest. Conclusio hæc asserta est S. Thom. 1. 2. q. 90. Hæc uero sic exposita accepto, in intellectu sunt & simplices apprehensivæ per oppositiones atque aliarum iudicativæ. Lex autem non est tantum apprehensio, uerum præceptum, quæ iudicium sequitur, nos quæ uoluntate, sed quæ de omnibus sentit. Illud quippe iudicium appellant practicum. Prius enim per primam prudentiæ uirtutem, scilicet, ueritatem, cōquiritur illa quæ ex peditur, mox per secundam, quæ secunda uirtus est, iudicio probatur, tertio uoluntate eliguntur, ac subinde sequitur imperium prudentiæ, quod non est propositio indicatiui modi sed certe imperatiui, faciendum est aut uirandum. Hæc enim uerba si uim nominis habeant, pura dignum est, ut si ut, factiue indignum speculatiue propositiones sunt, & nōdum uim legis obtrinent. Dum uero uim habent participii futuri, tunc censetur dictamina practica. Et si sint in principe promulgantur quæ populo, tunc leges existunt. Requiritur

Quarta ratio.

Quarta

Deregitur error contrariæ opinionis. Prima ratio.

Psal. 4. Aristot.

Plato.

Cicero.

Aristot.

10 Ethic. cap. 9.

Lex, inquit, uim habet cooperantis.

Reger.

regnat.

Prou. 8.

Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Nam in hoc quod ait, regnat, potestas regum designatur, quoniam omnis a Domino Deo est, ut ad Rom. 13. refert Apostolus.

In hoc autem quod subdit, & legum &c. intelligitur eiusdem potestatis usus.

Vnde, Per me inquit, id est, per prudentiam uirtutem, quæ de meo fonte dimanat, Reges & leges condunt rectas, & uice illis utuntur.

Secunda conclusio. Lex est uniuer salis propositio ac dictamen rationis practice, quæ per modum habitus inest.

Conclusio hæc asserta est S. Thom. 1. 2. q. 90.

Hæc uero sic exposita accepto, in intellectu sunt & simplices apprehensivæ per oppositiones atque aliarum iudicativæ.

Lex autem non est tantum apprehensio, uerum præceptum, quæ iudicium sequitur, nos quæ uoluntate, sed quæ de omnibus sentit.

Illud quippe iudicium appellant practicum. Prius enim per primam prudentiæ uirtutem, scilicet, ueritatem, cōquiritur illa quæ ex peditur, mox per secundam, quæ secunda uirtus est, iudicio probatur, tertio uoluntate eliguntur, ac subinde sequitur imperium prudentiæ, quod non est propositio indicatiui modi sed certe imperatiui, faciendum est aut uirandum.

Hæc enim uerba si uim nominis habeant, pura dignum est, ut si ut, factiue indignum speculatiue propositiones sunt, & nōdum uim legis obtrinent.

Dum uero uim habent participii futuri, tunc censetur dictamina practica.

Et si sint in principe promulgantur quæ populo, tunc leges existunt.

Requiritur

Secunda conclusio.

tamē præterea ut per modū habitus insint, hoc est fixæ sint & perpetuo pmanētes. Nā temporales pceptiones quæ per modum actus trāseūt, quia vniuersales nō sunt, sed singulari personæ, loco & tempori accommodatæ, fac, ne facias, non hñr pro legib. sed legū sūt applicationes, ut articulo pximo videbitur.

**Soluitur argumentum Neoteri-
corum fallacia.** Per hanc ergo cōclusionē ad primū argumentū ante quæst. respōdetur, quippe quā assertum est legē esse propositionē per modū habitus inherētē, nā etsi lex actu teratur, manet tamē habitu impressa scriptaq. in mēte. Atq. hinc proditur quorandam Neoteri-
corū fallacia cōtendētū contra S. Tho. nullo opus esse intellectus pcepto ad operā-
dū, neque attēdentiū non Thomæ, sed Ari-
stotelem aperte cōtradecere. Arguit. n. quidā i suis Moral. ca. 2. de pruden. hoc pacto, Si pceptū, ppositio intellectus est, tunc aut apprehensiuā aut iudicatiuā. Apprehensiuā quidē non sufficit ad opus, si uero sit iudicatiuā ipsa p se sufficit absque alio imperio, nā cum primū qd indicat bonū esse hoc aut illud facere, statim eligere pōt in qua electione iā ē meritū, atque adeo statim pōt operari, absq. alia imperād. vi. Quapropter vel ipsa volū-
tatis electio imperiū est, vel nullū est aliud. Et addit nescio vnde motus, hanc esse cōm-
opin. cuius tamē auctores ullo pretio msti-
mandos, non memini me vidisse. Bino nāq. peccato ostendit se Aristotelem de hac re nō consuluisse. Primum enim negamus im-
perium propositionem esse aut simpliciter apprehensiuā aut iudicatiuā. Istæ nanq. propositionis indicatiui modi differentiæ sunt, imperatoria uerō non indicatiua est, sed iudiciū pquirens. Atque inde detegit altera horū fallacia Imperiū. n. (ut Arist. plane docet) non est iudiciū illud qd electioni antecedit, sed iussio q electionē subsequitur. Cōcedimus ergo iudiciū qd ē synesis actus, sufficere ad electionē in qua qdpiā inesse pōt meriti electio tñ nō satis est ad usū & opus, nisi ipsā subsequatur imperiū. Sed tñ exigit ex hoc argm̄ tertiū eiusdē auctoris, si electio nē cōsequitur intellectuale imperiū, aut subsequitur ex necessitate, aut libere. Non ex ne-

**Soluit
primum
motiū
Neoteri-
corum.**

**Aliud
argm̄ e-
iusdē au-
toris.**

cessitate, nā tūc nullo opus esset uirtute prudētiæ ad imperādū, qd est cōtra Aristotelem & ueritatē. Si aut sequitur libere. tūc cōsequi uideatur, solā electionē volūtatē nō sufficere, ut moueat intellectū, sed requiri pterea aliū

actum, quē tñ neq; Arist. neq; S. Tho. neq; ullus philosophorū vnquā posuit. Imō oēs fatentur q electionē subsequatur imperiū. Hoc arg. plus iusto nos contorsit. 1. 2. q. 17. ar. 3. Diluere tñ illud iā mihi facile videtur, respōdēs q imperiū neq; sequitur necessario ex electione, neq; tñ aliū pquiret in uoluntate actū pter eandē electionē. Sed est notādū q cum ut aliqua potētia ab altera moueatur, opus sit ut utraq; sit bene disposita, cōsequēs sit ut nisi electio sit satis radicata, atq; intellectus p prudētiā bene paratus, non sequatur ex electione imperiū. Igitur ubi electio solida ac valida fuerit. & intellectus p prudētiā satis obsequēs, sequitur prius ad electionē imperiū, alias vel morosē vel nūquā. Ad tertiū arg. cōcesso regis esse mouere, cōceditur quoq; volūtatē esse motricē tā intellectus q reliquarū potētiarū. Haud tñ inde colligitur, aut ipsā esse reginā, aut intellectū seruū. Volūtas etenim nō mouet tāquā dī-
gēs & cognoscēs, q requisitū est ut esset regina. Hoc siquidē nomē ipsū, regina, aurib. exhibet, sed mouet impellēdo ad mouendo q potētiās ad sua officia. Quā qdē ob causā actiones humanæ, voluntariæ dñr hoc est à uoluntate promanantes. Exempli grā. Præfixa intentione finis, ut puta volo ditari, uoluntas applicat intellectum uestigādis mediis. Postquā aut hæc iudicat, illa porro eligit, ac subinde p electionē cōmouet eum rursus ad imperādū, in quo iō regendi cōsistit. Qd planē alludit uerbū legis secundæ. ff. de l. quā legē Martia. non erubuit à Chrysippo Stoico mutuari, ubi ait, q lex est omnī diuinarū ac humanarū rerū regina. Existimo ergo satis illis factū, q aiūt legē cōuolūtatē eius q uicē populi gerit, nā, ut supra ostēdimus, nulla Principis uolūtas obligat nisi edicto pcepta sit. Et hunc in modū intelligēdū est uerbū legis supra citatæ de constitutione. Quod principi placuit legis hēt uigorē. Insinuat. n. hoc dūtaxat q nulla existit in intellectu lex, nisi in uolūtatē pcedat electio, atq; neq; uolūtas est lex, sed si id q principi placet, mēte prius, deinde uoce picipiat illud est lex. Est ergo sēsus hic. Quod principi placuit edicere, legis hēt uigorē, quo pacto eadē lex seipsā statim sub his uerbis exponit. Quodcūq; igitur Imperator p epistolam uel subscriptionē statuit, uel cognoscēs decernit, uel de plano iterloquutus est, uel

**Dilu-
tur pteri-
ta rō.**

**Solutio
tertiū ar-
gumēti
princi-
palis.**

**Solui-
tur po-
strema
obiectio
cū cōfir-
mationi-
bus.**

Cicero. uel edicto præcipit, legem esse constat. Quare neq. erat cur Cic. ex lib. 1. de leg. accersere ad pbā dū legē esse in uolūtate, p. p. ea q. sed m ipsū dicat ab eligēdo. Haud. n. cēle electionē eē legē, sed q. lex electionē Præcipis sequitur, & eligere docet subditos inter æqua & iniqua, unde statim subdit, qd lex ē mēs, ratioq. prudentis, iurisq. atq. iniuriæ regula. Quartū aut arg. alterius est negonj.

Explicatur locus Pauli. Vocat. n. Paul. mēbrorū legē alio lōge significat. Distinguit in quā leges quatuor. Legē peccati repugnāte legi Dei, & legē membrorū legi mētis aduersantē. Et quāuis quibuspiā uideri eadē possit lex peccati & membrorū, sicuti & inter se lex Dei, & lex mētis, nōnihil tñ nobis uisū est in Cōmētarijs distinge. Lex. n. mētis est effectus legis Dei, eius que ipressio i mēte nra, sicuti uestigiū in puluere, est effectus pedis. Lex ā mēbrorū, est naturalis inclinatio sēsusualitatis in sua obiecta, sed m totū naturæ pōdus, & impetū, q. effectus est amissionis iustitię originalis, quæ eadē sēsusualitatis ōnis obediētia infrænata retinebat. Lex aut peccati, vel est effectus

Epist. ad Rom. in illa uerba. Video aliam legem &c. p. metaphorā, q. est natura iustitię originalis destituta, ac subinde obliqua regula a relictā nos uia delectēs. Sed arguis Si est regula quō est extra intellectū? Rēspōdetur legē p. se. i. c. in quā i regulatē & mēsuratē existeret in intellectu, dicitur nihilominus esse per participationē in potentijs & mēbris q. mouet, tāquā in regulato. Sicuti Sol dicitur esse in aula propter eius effectū, & ais in statua. Pari ergo modo lex peccati est in membris.

ARTICVLVS II.

Primum lex semper ad bonum commune ordinatur.

Arg. 2. Consequitur aut. secundus, quo secunda definitionis particula exponenda venit, q. legis finē designabat. Sū. n. argumēta q. legē nō sit necessariū i bonum cōmune ordinari. Primū, ut ait I. lib. 3. Etym. Si rōne lex cōstat, lex erit omne quod rōne cōstituitur aut cōstat, nō solū quod in bonum cōe dirigitur, sed & quod in particulare re-

ferunt nihil ergo derogat rōni legis si non in cōe bonū ordinē. Secundo, Præcepta (quem admodū supra dictū est) vim hñc legis, ut pote cuius uirtus ē p. cipere & p. hibere, p. cepta aut dātū ē de singularib. actiōib. in quib. mores nri cōstituitur, ergo satis est leges in particulare bonum ordinari. In contrarium autē est idē I. lib. eod. 3. lib. ubi ait. quod lex est nulla priuato commodo, sed pro cōmuni uilitate ciuium, conscripta.

Ad quæst. una cōclusionē rēspōdetur. Lex oīs, quo solida sit & firma, i cōe bonū debet subditos p. mouere. Cōclusio hęc duplici rōne affirmatiua, sed m q. cōe bonū aut p. natu rali felicitate vsurpatur, quā hoc seculo ad piscimur, q. est getus tā gilluq. & pacificus reipublicæ status, aut p. illa supernaturali, q. in altero seculo uelut supmus finis nri nos manet, in quē & seculare oē bonū suapte natura refertur. Enam uero si rōne primā cōis boni spectes, hoc mō demōstratur cōclusō.

Pars oīs ad suū totū nālī ordine dirigitur si cuti im p. fectū ad p. fectū, quicunq. aut ciuium partes sunt ciuitatis, lex ergo illis p. scripta in bonum cōe totius ciuitatis debet eos instituere, ueluti partes uolui corporis q. ad seruitium totius ordinē habēt. Cōcinit huic rōni. Ari. Ethic. 8. ubi ait. Iustitiale galia, hoc est ciuiles leges, factiua esse cōseruatiuaq. felicitatis particularumq. eius. Et Plato dialo go. 1. de legib. ubi ait. Legum latore pacis publicæ gratia debere oēs leges condere. Quapropter Lacedæmoniorū morē refellit, q. leges oēs in eū scopum dirigebāt, ut bella strenuissime gererēt. illis n. prudētius Ari. Ethic. 10. Bellum iquit gerimus ut in pace dega mus. Et Cic. li. 2. de legi. Cōstat, inquit, p. te sto ad salutē ciuium ciuitatumq. incolumita tē, uirāq. oīum quietā & beatā, cōditas esse leges. Si uerō sūmā cōseruatiuē q. Deus est, altius speculēmur, si d. am possumus eadē q. optimā rōnem subnectere. Lex. n. (ut nuper dicebamus) regula prima est nostrarū actiō nū. regulē uero munus, ac potissimū primæ, est in supremū finē, & scopū regulata dirigere, reliquæ ergo sit, ut in commune bonum & legislatoris propositum, & lex ipsa debeat intendi. Sumitur & tertia ratio ex alia cō-

ditione legis. Ait. n. Philo. 3. Ethic. legem Philoso oēm uniuersalem esse, hoc est, in uniuersum phus. omnibus hoībus positiuā, ac de omni uirtute. Idemq. ab illa ciuitate lege docemur. Lex est

cōe p̄ceptū ff. deleg. & iura. eo. Iura non in singulas personas sed ḡnāliter cōstituūt. Inde ergo sic cōsequēs ut in supremū finē, q̄ oībus cōis est, sit dirigēda, & non ad particulares accōmodanda. Bene igitur ait eo. li. c. 1 Arist. ipsę leges de oībus distant cōstantes aut cōm oīum utilitate, aut optimorū aut Principum. Vbi tres insinuat re spub. s. democratiā aristocratiā, & regnū. Quo fit ut legalis iustitia, uniuersas cōpleatur uirtutes. Adde si iubet & rōnum supremū. Fōs & origo legū omniū eterna lex

Postrema ratio
ma ratio
ordinant ad retulit leges ergo uniuersas sic lege illa regulāde sunt, ut in eundem tēdāt scopū. Id qđ & diuū Platonē dial. 1 de leg. minime latuit, ubi ait, oportere ut legumlator cū ordinē sequitur, ut humana ad diuina ubiq̄ referantur. Ex his fit cōsequēs, qđ dū legislator leges in suum particulare cōmodū constituerit, tyrannū se esse intel ligat. Sequitur subinde qđ in unaquaq̄ repu blica, ut puta in toto uno regno, leges oēs ad finē totius sint referendæ. Non qđ nō sin gulis ciuitatibus p̄ earū condōne permit tendæ sint particulares, sed qđ debet oēs ci uitates, ueluti mēbra unius corporis sibi co pulari. At uero regna diuersa et si sub uno sint rege, non dēt sic gubernari, ut unius res, diuitiæ. s. & politia in utilitatē alterius inæqualiter pertrahātur, sed per se quod li bet ob suū ipsius cōmodū administret. Ver bi gratia. Si nō alia, rōne trāsmarina regna acquirerentur, nisi ut oīa eorū bona Hispaniæ obuenirēt, eorūq̄ leges in rē nostrā de flecteremus, uidelicet, ut si nræ essent man cipia, nō seruaretur æquitatis decor, secus si cōmerciorū rōne uicariis sibi operis inter uirēt. Hæc de legū fine, nā de eius effectib. qui sūt facere ciues bonos, ac de aliis quib. ipsa felicitas nobis agī, qđ 3. dicturi sumus.

Plato.
Primū
corollarium.
Secundum.

Ad pri mum.
Ad secū dum.
A l primū igitur argumentum r̄ndetur, quod etsi cōingat legē, qđ ad singulare cuius p̄ bonū ordinatur, rōne consistere, illa tñ cōsistentia illic cōmittitur, quod illud singulare bonum ad cōe refertur, ueluti in speculatiuis nulla ueritas particularis con clusionis solida est, nisi qđ i prima principio resoluitur, & per idē soluitur argumentum secundum, nempe quod p̄cepta circa sin gularia bona inde uita habent legis quod singularia illa in cōe bonū ordinātur. Haud tamen p̄cepta huiusmodi leges proprie dicen

da sunt, sed legū applicationes ad particu laria. Leges. n. (ut dictū est, legibusq̄ mon stratū) uniuersales esse d. nt. Exēpli gratia. Lex est. Vnū cole Deū, qđ neq. tps, neq. lo cū p̄scribit, neq. uero singulare alloquitur personā. P̄ceptū autē esset, si platus hodie cuius iusta rōne iuberet sacrum facere, aut urbe preces fundere cogeret. Itē lex est, cha ros honorare parētes, & ut parentes filios alāt. P̄ceptū autē est, cum iudex te iuber aut parēti, aut filio in tali necessitate alimo niā suppeditare. Itaq̄ cū lex in genere de a ctionib. nostris generaliter iubeat, qđ sūt cir ca singularia, inde fit ut p̄cepta sint earū ap plicationes ad singula. Quocirca etsi lex v. na specialius alterum explicet, nō illico desi nit esse lex quatenus semper manet uniuersalis, est n lex ut dies Dominicos atq̄ apo stolicos ab opere seriemus, licet sit applica tio illius generalioris, Sabbathā sanctifices.

ARTICVLVS III.

Verum cuiuslibet ratione sic legis effectus sit.

Articulus tertius tertiam definitionis particulā occupabit, q̄ erat de actori bus legū. Arguitur. n. qđ unicuiq̄. priuatiu cōpetat leges suo ordine cōdere. Primum ex dicto Apost. ad Rom. Gentes qđ legē nō habent, naturaliter ea qđ legē sunt, faciunt, ipsi. n. sibi sunt lex. hoc autē de singulis mor talium asseuerat, quatenus naturę luce ducti sibi qđq̄. nouit bonum & malū discernere. Secundo arguitur. Intentio legislatoris est ut suos ciues ad uirtutē inducat, unusq̄q̄. autē pōt alium ad uirtutē inducere, ergo unus cuiusq̄. rō legē ferre pōt. Et tertio loco accedit eiusdē Arist. sentent. 10. Ethic. circa finem, ubi patrem familias in sua domo cō parat Principi in sua Republica, ut uelut hic ciuitatem, ita & ille donum gubernet. ergo sicut Princeps ciuitati, ita & pater fa milias suis leges ponere ualet. In cōtrarium est Isidor. eo. lib. 5. Etym. & refertur distin. 5. Isidor. ubi ait, lex est constitutio populi secundum quam maiores natu simul cum plebibus ali quid sanxerunt. Quibus uerbis docere ui detur nō esse cuiuslibet scribere leges. Quæ stio p̄sēs unica, uelut superior, conclusio ne absoluitur. Leges condere, non cuiusq̄. proposit sed reipublicę est, eiusq̄. uicē gerentis seu cuius habentis. Cōclusio hæc ex ea qđ proxime cōstitutā est facile hoc mō colligitur.

De au ctorib. legum. Primū argū. Secun dum ar gumen tum. Tertiū argum. Aristot.

Solutio quæstio. ta vnica conclu sione.

Lex

retur. n. patresfamilias nonnulla statuere posse in sua domo precepta, eademq. sub aliquibus precis, quas exigere paterna auctoritate poterit, etiam usq. ad uerba. At uero sicuti dñs non est perfecta respublica, ita neque eius precepta absolutam habent uim legis, ut puta cum neq. in carcere conicere possint suos, neq. in exilium mittere, neq. aliis id genus supplicis afficere, ut lib. 5. q. 2. fusius patebit, ubi de patria potestate copiosius.

ARTICVLVS IIII.

Verum promulgatio fit de ratione legis.

Prima ratio ad partem negati-

nam. Secunda ratio.

S. Tho.

Tertia ratio.

Prima conclusio.

Superest demum ut quartus articulus positemam definitionis particulam patefasciat, qua legis ponendi forma notabitur. Arguitur ergo non esse necessariam promulgationem legis ut suam sortiatur uim, Primū lex naturalis obligat uniuersos, quæ tñ nulla indiget promulgatione, cum neq. in statu innocentie. neq. post naturam corruptam ante Moysentalem fuerit lex promulgata Secūdo. Lex uetus diuina, ut 1. 2. q. 103. art. 4. auctor est S. Thom. cessauit illo Christianæ mortis articulo quo Redemptor dixit. Consummatū est, ac subito de tum nouæ obligatio cepisse credenda est, nam cessatio unius fuit alterius inchoatio, alias mundus absque lege obligante diuina per aliquam temporis moram existeret. Et tamen, promulgatio legis nō fuit tunc facta, sed sub festū Pentecostes, ergo obligatio legis nō pēdet ex promulgatione Et tertio. Lex ciuilis obligat loco absentes corā quibus non promulgatur & pariformiter i. p. futuros, apud quos nō est amplius necessaria promulgatio Contrariū autem legimus, dist. 4. c. in istis. ubi hñ leges tñc institui, dum promulgantur.

Ad quæstionem rñdetur duabus conclusionibus. Prima, Nulla lex ullum habet uigorem legis ante promulgationem, sed (ut citatum decretum asserit) tunc instituitur, dñ promulgatur. Itaq. nullam (ut quidam arbitrantur) exceptionem cōclusio hæc permittit. Et probatur ex natura ipsius leges. Est. n. regula & mensura nostrarū actionum regula autē nisi operantibus applicetur, uana est, applicari aut nequit nisi per eius noticiā, nā qui regula utitur, eā intueri necesse hñt. Fit ergo cōsequens ut ante promulgationē quā

subditis innotescit, nō eos obligando pstringat, sed tñc picipi qñ promulgatur. Vñ l. leges, C. de legib. & cōstit. Leges sacratissimæ quæ cōstringūt hominū uitas intelligi ab hominibus debet. Et in auth. ut factæ nouæ cōst. & c. tunc ualere leges iubet, cō in cōe factæ sunt manifestæ. Idem hñ iure canonico, ut ext. de postulat. præl. c. ad hæc, & de cōst. c. cognoscentes. Dubitas autē quid noie promulgationis censendū sit. Verū nōdum lex uelut promulgata sit habenda quousq. in omniū noticiā fuerit diuersa. Apparet. n. iō modo facta R & hñ id persuadere. Enimvero si lex p sui noticiā sitaendis applicatur, fit ut quousq. sit cunctis nota, nō obliget, atq. adeo nec promulgata censeat Et confirmat inde qđ ille quæ lex latet, igno- **Paru** **dubita-** **Confir-** **mauo.** **Secūda** **conclu-** **siō,** **Scrupu-** **lus.** **Panor,** **Io. And.** **Baldus** **utraque** rancia excusatur, qđ nō contingeret, si legis uicculo innodaretur. Huius argumenti gratia statuitur ledæ conclusio. Lex ut promulgata censeat, non exigit ut in omnium noticiā perueniat, sed tunc promulgatur dum solenniter in Principis curia uel in provincia primo preconio, uel alia legitima uia edicitur Sed hñ c. 1. citato, de postulat. præl. Et in al leg. Auth. Et iō est, qā tunc promulgat lex dum sub pcepti forma constituitur. Tunc aut sit pceptum, cum primum publicitus edicit, ergo ubi primum solenniter sit manifesta, censetur promulgata, uimq. induit pcepti. Restat autem scrupulus, Nūquid cum primum, uerbi gratia, in curia Cæsaris promulgatur lex, tenentur illa oēs regni indigenæ? Vñ. n. hoc rōni contrarium, nam tunc neq. remotissimi, ad quos nondum potuit fama pertingere, excusaretur ignorantia, qđ assensu nefarium est. De hoc licet ad nomē uideatur spectare, tñ iuris utriusq. doctores secus loqui uidentur qđ rō docet. Pan. n. & reliqui super d. c. cognoscentes. extra de cōst. & Io. And. super illo uerbo, data Romę. lib. sexti postremo. Et Bal. super l. etiā citata. Le- **Io. And.** **Baldus** ges sacratissimæ. C. de legib. licet fateantur tunc legem promulgari, qñ solenniter edicitur, neminem tñ obligari ea putat, anquā illa audierit, nisi crassa culpabilisq. ignorantia hominem excuset. Et iō eorum est qđ putant idem esse quempiam ignorantia excusari, & non obligari lege. Contra hos autem statuitur tertia conclusio. Cum primum lex solenniter est promulgata, in curia uel in regni metropoli, obligat uniuersos, tametsi circa culpam ignorantia a culpa excusent. Probat

utraq. pars conclusionis. Nam lex in uniuersum promulgatur. Haud quippe dicitur. Principimus civibus istius urbis, sed uniuersis sub additione nostra degentibus, ergo uniuersos tunc obligat. Secundo arguitur dū cōcionator, præfatus uerbi gratia, vel alia persona priuata admotus auctoritate legis positus, tunc iam deinceps nō me excusaret ignorantia, & tamē nuncius ille nō me obligauit, ergo promulgatio solennis quæ præcederat, me obligauerat. Et tertio arguitur. Si nō sit ita a solenni promulgatione essent uniuersi lege ligati, sequeretur quod neq. ignorantes, proprie diceretur excusari, excusatio. n. est ab obligatione quā quis habet: sed cōtraria opinione ignorantes nō dum obligant, dicendū ago utrunq. est, ut nostra asserit cōclusio uidelicet quod lex statim cunctos ita audientes quā absentes obligat a cuius nihilominus nexu inscijs excusatur.

Quæstio incidens. At uero pressius quis forte percontetur, utrum salis unoloco solenniter legē promulgari, ut uniuersi illius iurisdictionis statim legi subdantur. Exempli gratia. Si Cæsar plurimum regnorum dñs legē Toleti promulgaret, qua Belgas, Flandros, atq. Italos Indosq. cōprehenderet. Atque si Papa Romanus, uel uniuersale Cōcilium solenniter ferret legem, utrum inde tunc proutin stringeret uniuersos. Et quo dubitationis actus lucidius pādatur, speramus exēplū legis irritantis inualidantisq. materiā cōtractus. Si nunc Papa prohiberet quintū gradū matrimonii, uel fac nōdū esse positā legem iurātā ad actiones pupilli alienatās sua bona, sed nunc primā poni. Vnū ex illo tunc irritum essent, tales cōtractus, et inter ignorantes celebrati? Nā quantum ad culpā & penā, ita satis dictū est, eos q. per insitiā postmodū cōtraherēt excusari, sed utrū ualeret matrimonio, pariter & cōtractus populi. Ad hoc primum rñdēt, nō satis esse Cæsarem in uno regno legem ediceretur oīa obligat quousq. in singulis promulgetur, ac si diuersorū essent regum, qm̄ ob id qd̄ in eisdem ditione incidant, nō censent, una respublica. Quin uero si sint diuersæ prouinciæ lōge separatæ, nō existimāt lex promulgata, anteq̄ i singulis edicatur. Non. n. æquū esset ut lex Toleti promulgata ex tunc perstringere Indos. Saluberrima ergo est sanctio Auth. citati, ut faciat nouæ, &c. ut Rō. Imperatorū leges post duos mēses ualere inciperēt in repu. & tra-

ctari. Quod, si ualere, idem sit qd̄, uigorem tunc præcepti obtinere, sit ut neq. antea scientes obligarent, si uero intelligat iuxta formam tertiæ nostræ conclusionis. I. q. licet a tpe promulgationis obligent nihilominus vsq. ad duos menses possit se quisq. ignorantia protegere, tunc intelligendū est quātum ad forum exterijs, nam quātum ad cōscientiam, & illi qui antea rescisissent, continuo excusatione nudarentur: & illi qui citra culpā diutius ignorasset, excusaretur. De legibus autē eorū qui sunt Principibus inferioribus, cū angustiorib. prouincijs præsideant, nō est censendū ita longas inducias requiri ut sint obligatorij. At uero de sūmo Pōtēfice asseruit Panor. c. nouerit. de sent. excom. satis esse, si eius leges Romę publicentur, quē nōnulli sequuntur, dicētes. Pōtēficem summū plurimū hēre pedes, q. discurrene neq. Et Syluester uerbo, lex. q. 4. dicit sic seruari in prædica. Verū est tñ eūdem Panor. super. c. cognoscentes, de cōstit. sic se scdm̄ cōtem opinionem exponere, ut asserat legē, nō quātū ad culpā, & penā, sed tamē quantū ad cōtentionem cōtractus ab articulo statim promulgationis uigore hēre. Vt si in Concilio lata esset lex, ne deinceps illegitime nati sacerdotia reciperent, aut q. tales præbendæ non nisi tali hominū sorti providerentur, oēs ex illo momento, contra factę collationes haberēt irritæ. Quod ego facile credo. Attū quia matrimonia non possunt dissolui sine iniuria, & si q. sunt a iudicis genus pacta, certe non debent lege interdici, nisi quæ uigere incipiat dum fuerit in prouincia promulgata, alias esset periculis plena. De ceteris autem quę irritatorię nō sunt, parū refert si dicamus statim Romanę latas obligare. Hoc siquidē non obstante, ignorantes excusantur a culpa, & penā. Crediderim, tamē nisi Papa aliter sua lege expresserit, nunquā intendere obligare nisi a tpe promulgationis in prouincia. Etenim quādo ob culpā, vel alium tēpore defectū uult inhabile personā reddere, ex tēpore pñtē addit, ex nunc, uel ex tunc ut c. cū sin. promulgata, de præben. li. 6. cōstituit duas obtentionis, tē præbendas ex tunc reddi inhabiles. Et si simile hē, Clem. nolentes. de heretic. Hoc autē ter exp̄ pro certissimo hic admonitū sit, q. leges prius uilegiarū reuocatorię uim nō habēt quoad usque promulgatæ sint, nō solum in prouincia, uerū in diocēsi. Exēpli gratia dū indul-

genti reuocantur aut suspendunt, quousque in metropoli ecclesia sit reuocatio promulgata, quicunque, post eam, esset privilegium contra.

Leges culpam vi. Neque hoc tamen verum est si quicunque, ad illum articulum privilegio indulgentiarum scriptum fuerit a reuerentissimis sacramentaliter absolutus, absolutio est valida. Ecce definitio de re nulla gravis in fronte quoniam proposita, cum sit ex paruum habens, quae quatuor erant, exposita: ac subinde quo illam, de legibus & senatui contra, quam sapientissimus ad hunc finem Papae, ex alijs quatuor membris constituitur pro tunc. **Ait. n.** Lex est eorum preceptum: ubi eius submulgatur statim primumque actus exprimitur: quoniam preceptum non solum primum, actus prudentiae est, & in eorum omnibus debet in primum poni. Virorum prudentium consilium: quibus, veritas, sed bis declaratur quemadmodum preceptio nulla in digne la est in intellectu quam non consilium ante sit. **Expi-** cedat: quare neque Rex sine prudentium consiliorum ratione debet leges condere. Delictorum, quae relictos, sponte, vel ignorantia contrahunt, coercitionum. Ecce, virtutem eius ac vii coercitionis maleficio. **Explana** tum, quod vel scientia vel ignorantia vincibili delinquitur a iustis. Ceteris reipublice spoliis: quae tamen par legis de iusticia eleganter ingenium legis exprimit. **Per** finitio. leges namque reipublica & Princeps constituitur si de iustis, ut secum tunc, ubique, vivat. **Spon-** det. n. nullum fore pacis perturbatorum, neque ullum qui iniuria ausurus sit civem laedere. Quod si vilis existerit, ipse Princeps penas reposcet.

Primum Ad primum igitur argumentum de lege naturae, in argum. demus, naturali luce & instinctu esse promulgatam, nempe in scripta mortalium mentibus. **Ad secundum** Quapropter in statu innocentiae clarescente naturae luce nulla fuit alia opus promulgatione talis iuris. Neque, vero postea quousque, caligine iam obducta hominum mens necesse habuit ut per legem scriptam explicaretur ei Decalogus. Quo fit ut de primis principiis naturalibus nulli mortales per ignorantiam praeterire sibi poterunt excusationem. De alijs vero quae attentioni discursu indigent, ut de libera Venere, forsitan se poterant excusare. **Pari** ratione, si qui Barbari matrimonia usque adeo contra naturam secula contraxisse inveniunt, ut et se parentes filiabus commiscerent, talia matrimonia dirimerentur: quia non poterat nisi crassa insensata nefaria illa turpitudine ignorantia. Secus si contraxissent in seculo & alijs gradibus, qui Iudaeis duntaxat olim, Christianis quoque, praeter se, modo interdunt. **Ad secundum** de divina lege in dei, non censeri promulgatam eo quod Deus singulari personae, eam revelaverit, quousque, idem eius minister solenniter eam

evulget. **Exempli gratia** Abraham praecipit Deus ut suos masculos circumcideret, quae lex posteris suis esset solennis. Haec autem lex non omnes (propter ipsum) statim obligabat usquequo Abraham nomine Dei eam promulgavit. **Ad tertium** pariformiter de lege Moysaica, quantum ad caeremonias iure naturae adhibitas & indicialia, existimandum, videlicet, quod nullus contrahe- ret cum uxore patris aut patris. qui, non postquam lex revelata est Moyse ante eius promulgationem contraheret in tali gradu non modo a culpa excusaretur, verum neque, separaretur. Secus post promulgationem, postmodum non est ignorantem contrahentes, licet a culpa liberi essent, dissociarentur. **Ratio** huius est quod Deus hominibus, secundum eorum naturam, & ingenium per homines sui generis constituit leges promulgare. **At vero** lex Christi ubi primum fuit Hierosolymis post eius passionem ac resurrectionem promulgata, universum obligavit orbem, quoniam praedicatio discipulorum non obligabat de novo, sed ostendebat legem cui Christus nondum subiugauerat, atque adeo tollebat ignorantiam illucisque exultantem. **Vrautem** ad for- mam argumenti tertij in deamus, concedit illo tunc articulo quo Christus animam expravit, mortuam esse legem veterem, licet non fuerit statim mortifera, ac subinde vim statim habuisse sacramenta nostra. **Quin vero** baptismus iam antea baptizato Christo virtutem habebat, ut 3. part. q. 66. auctor est S. Tho. **At vero** de legis totius evangelicae obligatione, etsi Scotus in 4. dist. 3. quaest. 4. visum fuerit non incepisse nisi a die Pentecostes, quando Apostoli confirmati virtute ex alto eam praedicare ceperunt, tamen aliter forte est sciendum. **Enim** vero antea iam Christus Apostolis iusserat. **Ite** praedicare Evangelium omni creaturae. **Qui** crediderit, & baptizatus fuerit salvus erit. **Ex quo** idcirco tempore ait, loco modo citato S. Thomae, vim habuisse precepti. **Et** quia susceptio baptismi professio est totius legis, dicendum forsitan secundum eundem sanctum Doctorem, ipsum tunc primo Christum suam promulgasse legem. **Atta-** men hoc concessio consequens fit ab articulo passionis usque ad illud temporis momentum mansisse orbem sine obligatione ullius divinae legis, nam vetus expirante Christo cessavit. **Cui** autem duriuscule hoc insonuerit, dicere vero proxime potest quod Christus in mortalibus agens suam promulgavit legem, quae tunc inciperet obligare quoniam ipso

Quo te-
pore lex
Christi
cepit ob-
ligare.
S. Tho.
Scotus.

ipso expirante ueterem consumauit. Nam tunc in ara crucis nouo sacerdotio uerus antiquauit, & translato sacerdotio, ait ad Hebræos Paulus, necesse est ut leges translatio fiat. Quamuis nihil absurditatis habeat quod in triduo tantilloque tempore post resurrectionem non obligaret lex noua. At uero prior nihil respondendi modus multo probatior est ut, lib. proximo. q. 3. monstratur sumus ubi materia hæc a cessatione legaliū adamussim est examinanda. Ad tertium argumentum respondetur, quod cum lex scripta pro debeat promulgari illa scriptura absentibus & futuris loquitur, qua ratione aut si dor legem esse constitutionem scriptam, & à legendo vocari, eo quod legē da proponitur. Quamuis illud de civili tantum intelligatur: nam lex naturæ in mente scripta est: & ius gentium eadem mente collecta.

Ad tertium argumentum.

QVÆSTIO II.

DE LEGIS EFFECTIBVS.

S. Thom. 1. 2. quæsto. 92.

ARTICVLVS I.

Utrum effectus legis sit præcipiendo ac uelando facere homines bonos.

QVÆSTIO præsens duos habet articulos, alterum de effectu legis, atque alterum de eius actu. Oportet enim impræsentiarum quatuor considerate discernere, finis enim legis est adeptio communis boni, in quo posita est felicitas, de quo in 2. art. dictum est effectus autem est probitas & honestas per quam illuc tenditur actus uel

Quatuor in eo quem legis uirtutē appellant est præcipe lege ad te, & uetare, sed potestas & neruus est obliuenter-gare & coercere, de quo quæst. 6. dicendum est. Arguitur quod legis effectus non sit facere homines bonos, uirtus enim est secundum Philosophum 2. Ethic. quæ bonum facit habentem & eius opus bonum, uirtus autem manus Dei est, ut illa celebris habet August. definitio Augustini quæ ex 2. lib. de libero arbit. colligitur. Virtus est bona qualitas mētis, &c. quā Deus in nobis sine nobis operatur, lex ergo non est quæ bonos facit

habentes. Secundo, lex non facit bonos nisi quo sibi sunt obedientes, illud ergo obedientiæ bonum non est a lege, sed ei præsupponitur. Tertio, lex ut dictum est, in bonum commune reipublicæ refertur, ergo effectus eius solum est facere bonos ciues, puta obedientes legibus & magistratibus in commune bonum, hoc autem non facis, est ut simplicitate sit homo bonus, nam potest esse malus in his quæ lege civili permittuntur. In contrarium autem est ipse idem Philosophus, qui initio 2. Ethic. ait uoluntatem cuiuslibet legislatoris esse ut faciat homines bonos.

Ad quæstionem hanc responderetur duabus conclusionibus. Prima est. Effectus legis, quem potissime aspicere habet legislator, est bonos facere homines sibi subditos, per quam bonitatem finem humanum adipiscantur, quæ est nostra felicitas. Conclusio hæc facile ex decisione superioris quæstionis colligitur. Finis enim legis, est commune bonum in quo nostra consistit beatitudo, illum autem nemo nisi per uirtutum exercitium, assequitur, quæ bonum faciunt habentem eo uel maxime quod (ut Philosophus docuit) felicitas ipsa huius sæculi in uirtutum usu posita est ergo legis effectus est homines facere studiosos & probos. At uero quoniam ratio hæc de lege tantum procedit, quæ ueram habet legis rationem, S. Tho. 1. 2. q. 92. aliam excogitauit rationem, quæ legem omnem etiam metaphoricam amplexatur. Lex, inquit, cum rationis dictamen sit, quo præsidens subditos gubernat, ad hoc ordinatur ut ei subditi bene obtemperent, hic enim est cuiusque præceptionis propositum, uirtus autem eius propria qui alteri subditur, est bene superiori obtemperare (ut in calce 1. Polit. auctor est Arist.) quemadmodum uirtus appetitus sensitui est, ut, probe & prompte rationi obediatur ergo intentio regis est subditos ad suam ipsorum, propriam uirtutem inducere, utpote per quam ei obsecundent, hæc autem uirtus bonum facit habentem, & eius opus bonum, ergo cuiusque legis effectus est facere homines bonos. Quod si intentio legislatoris ad id quod est uere ac simpliciter bonum, feratur tunc lex ipsa pari modo imbuet subditos uera bonitate, sin uero non fuerit simpliciter bonum, sed utile aut delectabile sibi

Aristot. Prima conclusio. Prima ratio.

S. Tho. Secunda ratio.

Aristot.

bi repugnans autem iustitiæ, tunc lex faciet subditos non bonos simpliciter, sed in ordine ad illum finem, ut si sit lex conquirendi diuitias, instruet illos probe ad illum finem, & si fuerit lex latrocinandæ, faciet illos bonos latrones, nã & in malis inuenitur obedientia legis, quæ effigiem habet boni, non honesti, sed uel delectabilis uel utiles. Hæc

Obijci cõtra p autem ratio non satis uidetur rem demon-
ximã ra strare, conclusio enim nostra est legem effi-
tionem cere bonus homines ratio uero solum con-
S. Tho. cludit q̃ efficiat bonos subditos, q̃ minus
est. Arist. enim Polit. 4. cap. 3. dignoscit bonũ ciuem a uicio bono. Cuius n. inde dicitur bonus, q̃ sit bonus subditus, hoc est legis di-
ctio audiens, uir autem bonus plus obtemperat pbi-
tatis, nam cum multa civili lege impune
permittantur, potest quis bene auiculare le-
gib. & nihilominus prauus esse puta auarus
formicarius, &c. ut supra argumentabamur.
Igitur nõ sat est legẽ facere bonus subditos
ut faciat simpliciter bonos homines. Caieta-

Caieta- S. Tho. hoc pacto, q̃ licet qui subditus est
nus mi- unicuique particulari legi, ut puta huma-
ritur de ne, nõ illico sit uir bonus, tamen qui bene
fendere patet omni in uniuersum legi, puta natura-
rationẽ li & diuinæ, nõ p̃t non esse simpliciter uir
S. Tho. bonus, eo quod tales leges de oĩ uirtute præ-
Solutio cipiant. Hæc autem expositio, nisi ego hallucinor, nõ est m̃ri S. Thomæ germana. Etenim
si hoc ipse cogitasset, collectim simul dixisset, legum uniuersitatẽ facere homines bonos, cũ tamen nõ huic tantum asserat, sed q̃
ille sit effectus cuiuscunq̃ per se legis. Sic

Caieta- enim ait: Ad hoc enim ordinatur unaquẽq̃.
non est lex, ut obediatur a subditis Genuimus ergo
ad men- sensus S. Thomæ est, effectũ cuiuscunq̃ legis
rem S. eẽ, facere homines bonos suo ordine & gra-
Thom. du, scilicet respectu peculiaris finis eiusdẽ
Genui- legis, ut puta legis iustitiæ, facere iustos le-
nus sen- gis fortitudinis, fortes, & c. & c. perantiq̃, tempe-
sus. ratos, &c. Et ideo optima erat collectio, q̃
S. Tho. facit bonũ subditum, facit bonum hominẽ
Dubõ. si in tali materia. Ex quo fit ut lex æterna &
Arg. 1. naturalis, quæ omnẽ docet iubenq̃ uirtu-
Arg. 2. tem, faciãt homines unde quaq̃ absolutos.

Hærebit hic autem forsan de hac cõclusio-
ne quispiam, utrum usque adeo sit uniuersa-
lis, ut legislatorem secularẽ eiusq̃ leges suo
ambitu cõplectatur, an uidelicet principum
regumq̃ munus sit bonos secundum animã

facere ciues. Existit enim contra apparẽs ar-
gu, q̃ hoc differat inter ecclesiasticus antisti-
tes & seculares princeps, q̃ illi spiritualib.
attēdetes, curã gerere debeãt animarũ, isti ue-
ro tantũ pacis queri pacatq̃. Status reipubli-
ce Si namq̃. uulgus arbitrari forte poterit.
Mox arguitur ex Arist. 1. Polit. ca. 2. ubi ait,
cõstitutũ esse ciuitatẽ uiuẽ di gratia, s. p̃p sui
ficientiam uitæ. Et domo. n. propagatur pa-
gus, & ex pagis coalescit ciuitas. ut scilicet
diuersis artib. diuersisq̃ mercimoniis sibi ci-
ues mutuo sufficiãt, ergo a secularib. legib.
non est quispiã alius desiderandum. His ta-
men nihil obstantib. proculdubio auscultã-
da est cõclusio uniuersaliter, philosophi. n.,
affirmãtes scopũ legislatoris esse ciuiũ pro-
bitatem atq̃. honestatẽ, morũ, nihil de eccle-
siastica institutione cogitabãt, sed de regib.
id asserbant. Quã ob rē meminisse oportet
discriminis inter alias uirtutes, & intellectu-
ales artes & sciẽtias, Ars. n. facere p̃t pictoriẽ
bonũ & bonũ statuariũ, & scientia Theolo-
gum, bonũ, bonumq̃ Iure cõsultũ, bonum
autem uirũ sola perficit moralis uirtus. Quã p̃-
pter leges oēs ciuiles sine de reliquis artib.
siue de reb. alijs edicãtur: oēs ad bonũ aĩx,
quò nostra fãlicitas agitur, instituendẽ sũt,
ob idq̃. loco modo citato Arist. p̃egregie di-
xit, q̃ ciuitas cõstituta q̃dẽ est gratia uidẽdi:
existit uero bene uiuẽ di grã. Enim uero nõ
modo ciuiũ cõgregatio ad uitã corporalẽ
emolumẽta adfert, atq̃. cõmoda, sed p̃cipue
ad spiritualẽ. Nequirent. n. dispersi ho. es ac
solitarij ignorantes docere, coercereq̃ male-
factores, cõsilijsq̃ & salutarib. monitis mu-
tuo se ad fãlicitatẽ iuuare, ut fac iũt cõgrega-
ti. Etenim quã rōne hō ad fãlicitatẽ natus,
est, eadẽ est ciuile aĩal: ob idq̃. solitarius, ni-
si angelicã degat uitã bestia est. Atq̃. eundẽ
ob cãm qualẽ antiq̃ fãlicitatẽ statuebãt, ta-
les ferebãt & leges, ut Epicurei eas q̃ uolu-
ptati capessendæ deservirent, atq̃. alij alias,
q̃b. uel diuitijs uel honores accumularẽt. Et
Lacedæmonij (ut 1. de legib. auctor est Pla-
to) q̃ illic fãlicitatẽ collocabat, ut oĩum es-
set uictores ac dñi, eas excogitabãt leges, q̃
ad bella fãlicius gerẽda accõmodatiores es-
sent. Igitur principes qui uerã fãlicitatẽ synte-
re nouũt, ad eandẽ dẽnt cũctas referre leges
Ait enim Arist. Ethic. 9. iusta legalia factiua
esse fãlicitatis. Haud q̃ppe externis, actiõib. &
corũ possũt ciues seruare reipublicę statũ,
nisi

Aristo.
Satis sit
dubõne
propositę
Proba-
tio.

Aristo.

Secũda
ratio.

Plato.
Postre-
ma rã.

nisi iternis uirtutū habitib. uigeat. Et postremo accedit q̄ oīs potestas a Dño Deo est, pp̄ qđ eidē potestati admonet Paul. oēm aīam eē subditā. Deus autē ad se cūcta ordinauit ac reuulit: ergo in ipsū dēt principes suas leges referre. Haud ergo hac parte secularis ptās a spūali differt: sed hoc tantum qđ cū ambx eundē suis legib. debeāt se opū supernæ salutis p̄ligere, ip̄ spiritualis supremi nec seculari, nempe ut factorum leges inlatur, & si secularis princeps leges a uera felicitate deflexerit, eas emendet, & corrigat, principesque ipsos cohibeat. Tūc enim locum habet illud n̄ ad Corin. Paul. animalis homo nō p̄cipieat quæ sunt spiritus Dei, spiritus autē iudicat oīa, & ipse a nemine iudicat. Adde hic demū qđ causa huius affectus ueritatis. Arist. eodē loco 3. Polit. c. 3. postquā distinguit ciuē bonū & uirū bonum, subiungit, Principi necessarium esse ut sic uir bonus, hoc est omnibus uirtutib. exornatus. Et ratio est, quod regere munus ac functio prudentiæ est, quæ nisi omnibus uirtutibus associetur, uera esse nō ualet, iudicat enim prudēs de omnib. & quia qualis unusquisque est talis sibi finis uidetur, necesse est ut bene sit affectus, ad omnia de quibus iudex sedet. Sed argois, uideretur non opus esse maiori uirtute in principe ad operandū quā in ciue ad obediendum. Nam ut tota subditi probitas quateus subditus est, consistit in bene parēdo, ita & tota principis in bene imperando, quæ enim alter iussa dat, alter capessit, ergo cū in republica ciuili, non omnia mala prohibeantur, sit ut si cur neque ad bonū ciuē, ita neq. ad bonum principē requiratur omnis uirtus. Respōdetur disparē esse rationem, quoniā princeps dēt de omni uirtute leges ferre, & (ut ait i. Polit. Philosophus ca. ult.) quomodo si imperans nō est cēperatus & iustus fortis, huiusmodi uirtute recte imperabit? Et quamuis non nulla impune permittat, ut meretricia mēdacia & epulationes, hoc tamē nō debet libidine facere, sed iudicio. Debet enim esse adeo castus, ut ad euitanda peiores turpitudines meretricia ubi oportet permittat, & tam liberalis, ut ad euitanda latrocinia permittat quæpiā usurarū modū. In summa ueluti medicus salutis est corporis moderator, ita & princeps qđ gubernaculū reipublicæ tenet ueluti animarū medicus

ad illū finem debet cuncta moderari. Secūda conclusio huius articuli sit. Licet princeps mentis oculos semper debeat habere ad bonitatē ciuū attentos, debet nihilominus & legib. artes opificiaq. reipub. p̄perare, annonā, & reliqua t̄pali uitæ tam ad bellū quā ad pacem necessaria providere. Quin vero & ciuū facultates & honores augere: eatenus tamen quatenus p̄sentis uitæ ornamenta futurae sunt felicitatis adminicula.

Ad primū igitur argumētū cōcedit omne uirtutē munus esse ac domū Dei, haud tamē qđ nobis sine nostra opera donetur, sed nobis quippiā negentib. licet nō pariformiter. Est enim uirtutū alia infusa, alia uero acquisita. Et quidē infusam Deus nobis se solo donat, nō tamē adultis sine ipso rū cōsensu & dispositione. Acquisitæ autē, licet Deus donator sit nunquā auctor naturę nostra nihilominus cōsuetudo causā etiā est, inde eū dicitur acquisita; quod nostris moribus conficitur. At uero quia neutrius opus rē habet uirtutis simpliciter dictæ, nisi Deo per gratiā sit acceptū, cuius quidem primæ gratiæ nos non sumus causi. p̄ meritū, rectē ait Aug. omne uirtutē dari nobis. Nihilominus qđ leges opera nostra dirigunt, per quæ fauētē Dei numine morū p̄bitate decoramur, per leges dicimur boni effici. Eo. s. p̄ dicto quo Arist. 2. Polit. ait, qđ legislatores alluēfacientes faciunt bonos. Ad secundū autē respondetur, nō sem̄ p̄ qui legē obedit, id facere ex bono uirtutis, s̄ timore quandoque p̄uē, quā lex cōminatur. p̄ quā subinde adducitur ut prōpto animo rationi obtemperet. Quānis sint et quædā a natura uirtutis semina antelege nobis insita, ut qđ possit obedire legi, per quā obediētiā perfecte cōparat uirtutes. Ad tertiū autē iam responsū est. Lex enim quæcūq. ciuiliis facere dūtaxat intendit bonos subditos, hoc est prompte obsequētes, quoniā reipublica nū ex partibus cōstet, quæ tōti obtemperēt, nō pōt cōsistere, sicuti neq. corpus cui mēbra nō seruiūt. Satis ergo est ad infinita te reip. si p̄ceps oī polleat uirtute, & ciues bñ sint subiecti. Licet nō oēs sint uiri abso-lutæ uirtutis, ut Arist. 3. Polit. docet. Atq. legi naturali ac diuinæ auscultāt, illi sūc & boni ciues, & uiri integerrimi, ut iā supra dictū est. De legib. autē tyranicis, cū ueræ nō, sint leges, nō ē opus est argū idē obijcere quod

Ad Primū arg.

Ad secundū.

Ad tertium.

Aristo.

Paulus

Aristo.

Obiectio.

Solutio Aristi.

Arg.

Obiectio.

Arg.

quod non faciunt bono ciues. Id. n. antum bonitas hñt quod faciunt subditos obediētes, uel timore pñe uel alia corrupta uia.

ARTICVLVS II.

Virtus legis actus congruenter assignatur.

Legis actus qua
tuor. **S** Vbsequitur articulus secundus de legis actio. Videtur enim non esse quatuor, scilicet imperare, vetare, permittere & punire. Lex enim idem est quod præceptum & imperium ut supra monstratum est, non ergo opus fuit discernere inter imperare & vetare. Sed o, affectus legis est subditos ad bonum inducere, consilium aut ad id ipsum cōducit, ac pariter premium, ait, n. iurisc. l. 1. de iust. & iur. ff. quod bonos non solum metu pñarum, uerum etiam præmiorum exhortatione efficere cupit ergo & consulere & præmiare nihilominus quam præcipere & punire actus sunt legis. Quin uero tertio ualentius arguitur. Effectus legis est homines bonos facere, ille autem qui metu duntaxat & ex lege obtemperat, non est simpliciter bonus, metus namque seruilis quamuis sit mortaliter bonus, nondum tamē lineā virtutis attingit: ergo punire non est legis actus. In contrarium autem est inter Iurecōsultos Modestinus ff. de legib. & senat. consult. ubi ait legis virtus hæc est, imperare, vetare, permittere & punire.

Ad questionem istam conclusionem hac respondetur. Legis actus ac virtus quadripartitus est: ut lege citata Iurecons. docuit. Neque uero obstat Isidori sententia lib. 3. Etymol. ubi de trib. tantum meminit. Ait quippe. Omnis lex aut pñmittit aliquid, ut vir fortis præmium petat, aut vetat, ut sacrum virginum nuptias nulli petere liceat, aut pñnit, ut qui cædem fecit caput plectatur. Nam permissi appellatione consiliorum more præcepta etiam comprehendit. Sic enim habetur. C. de legib. & cons. l. leges sacratissimæ. Vniuersi præscripto legum uel inhibita declinent, uel permissa sciantur. Haud enim est credibile, ut potissima legis functio eū præterierit. Enim uero cū tres sunt differentie humanarum actionum, Prima, scilicet earum quæ genere suo bonæ sunt, alie uero quæ genere suo sunt malæ, ac tertie quæ sunt indifferentes. Respectu

primorum legis uirtus est præcipere: ut, Vnde cole Deum, charos uenerare parentes. Vnde de Aristot. 5. Ethic. Lex inquit, de omnibus præcipit uirtutibus. Respectu uero aliorum secundi generis est vetare, ut, Ne iures uana per eum. Non occides. Sed respectu actionum tertij ordinis est permittere, ut cui libuerit, negotia fas sit lucra gratia. At uero quoniam lex dictamē rationis est quo homines ad iusticiam inducuntur, fit ut instar rationis speculatiuæ, quæ per unum aliud concludit, subditos per penam a uicitiis arceat, atque in officio contineat, hac exhortatione & quantum ei actus adiungitur, qui est punire. Sed tamē contra singula huius inductionis membra obijciuntur. Primum legibus non ea solum præcipi consuevit quæ genere suo sunt bona, uerum etiā ea quæ per legem constituuntur uirtutum loco, neque solum uentant ea quæ genere suo sunt mala, uerum quædam quæ per legis prohibitionem efficiuntur mala. Hinc n. illa celebris distinctio orta est. Alia sunt prohibita, quia mala, alia uero mala, quia prohibita. Diem enim, u.g. cupiam diuo festiuire dicare, quem prius feriari indifferens erat, lege sola fit religionis uirtus. Erant nostri ciues obambulare, quod prius erat indifferens, prohibitione legis fit uicium. Respondetur autem quod ubi diximus præcipiendi actum circa ea uersari quæ sunt genere suo bona, ampliandum uerbū est & ad illa quæ certa ratio indicat esse bona, nihil enim lex præcipere debet nisi quod ratio pro tempore & loco ostendit esse bonum. Et pariformiter neque quidquam uetat, nisi quod uel genere suo, uel circumstantiis loci aut temporis ad bonum finem ordinatur. Si d. rogas, illa quæ genere suo sunt bona uel mala; quid nam alia opus habet, aut præceptione aut prohibitione? Respondetur, Ea quæ genere suo iusta sunt legem naturæ præcipiuntur, & quæ genere suo sunt mala: eadem lege prohibentur. Nihilominus causa amplioris luminis uoce etiā mandatis proferuntur, scriptis que referuntur, ut Decalogus exemplū est. Præterea aduersus tertium membrum est argumentum, quia lex humana non ea tantum permittit quæ indifferentia sunt, ut orari, & quatenus eui rapelæ uirtus indulget ludere & uenari, uerū & quæ mala sunt, & scire

Solutio tari, & ioci causa mentiri, atq. id genere liqua. Respondetur quod quantum ad legem humanam indifferentia quoq. dicuntur ea quæ nō sunt nāle mala, ut pote ex quib. nulla emergit iniuria aut gravis abfurditas, q̄ quidem bona causa, ut impune fiant peccata, haud tamen approbat, quasi licita, id enim facere nequit, quoniā lex diuina & naturalis nihil tale p̄mittit.

Altera ratio ad idem. Item arguitur, Permittere conuenit personis etiam priuatis, quibus cū incumbat si illos uel proximos corripere, cōtingat eis tamen conuincere, ergo nō est proprium uel

Solutio principis uel legis. Respondetur, quod id permittere q̄ cōmode uindicari non pōt, hoc cōuenit legi, permittere autē ex igna uia aut iniqua indulgētia, q̄ uetate q̄s te ne, hoc priuatum accidit. Qui uero corripere nō obligatur, is permittere nō cōfetur.

Ad primū argumētum Ad primum igitur argumentum r̄ndemū arguitur, q̄ si largo mō p̄cepti appellatio princeps prohibitiō et supponatur, eo q̄ cessante a malo q̄ prohibitiō curat, inchoatio est boni quo p̄ceptio cedit, nihilominus clarioris explanationis gr̄a distinguuntur.

Ad secundū Ad idē m̄ dētur, q̄ consilium cum vim non habeat cōciliū, non habet iōnem legis, & ideo non est proprium principis moris, sed cuiq. priuata &ersonē cōpetere sepōt. Quare inep̄e Accusatus super eandem legem, Legis uirtus adnotauit consilium esse quintis uirtutibus legis, oculatus enim Bart. id negauit Apparentior autē iō suauissimē quintam uirtutem legis esse p̄miare. N. ut Solon & Democritus aiebāt duo diuina lumina cūcta gubernant, p̄miūm sci ier & p̄na. Quod Iurisconsultus l. 1. de iustitia & iur. consultiſſime anīmaduertit. Et iō naturalis est q̄ ut auctor

Solon. Democritus. est Arist. Ethic. 10. duob. hoies maxime aficiuntur, s̄ uoluptate & dolore, quare ex vna parte illiē di sunt hoies p̄cēmissi, ex altera terrendi supplicij. Autem p̄p̄us quā punire potius legibus quam p̄miatio, q̄ punire coactiō uisum habet, quā idcirco soli principi conuenit p̄miare ut

Prima ratio non est cogere, & ideo priuatis perfonis cō. edum. Tamen si & alteram possimus causam subijcere, q̄ uirtus honoris gr̄a est p̄suadēda, & satis est ipsa sui ipsius p̄miūm, p̄na autē priuati eo ne cessaria est, q̄ cum sint uoluptatib. man-

cipau, contrariis d. foribus sunt arceri. Ad tertium autem argumentū iam supra r̄sum est, q̄ est metus p̄cēnæ non sit simpliciter unus, est tamen (ut ait August.) uel lūta seta quæ amoris filium inducit & ideo expedit timore p̄cē & corruptos homines & a tramite deuos in uiam terrehere, ut inde uirtutum affluetudine earum efficiā illis dulcescere incipiant. Præterea quando perditus illis qui supplicia persequitur nihil soluta p̄cēna proderit, cedit tamen in aliorum cōmōdum, qui illius admonitione temperatius uiuent.

Q V A E S T I O III.

DE LEGE AETERNA.

S. Tho. 1. 2. quæst. 93.

ARTICVLVS I.

Verum lex aeterna a naturali humanaque & diuinā distinguitur.

Constitutis legis definitione, effectibus & actib. de his senes poscit ut de legib. diuersitate dicamus. Arguitur autē a parte negatiua, q̄ non sint quatuor legum species, quas doctores connumerant, s̄ æterna, naturalis, humana, & diuina. Lex idē est quod ius, ius autē non diuiditur nisi in naturale & positiuū, ut lib. 3. q̄. 8. art. 1. uidebimus. Vnde cū ius positiuū diuidatur in ius gentium & ciuile, hæc utrumq. diſtinguuntur iura, s̄ naturale, & gentium, & ciuile, ut est uidere Inst. cod. in. & ff. de iust. & iur. & in Decret. dist. 1. Non ergo quatuor sunt legis species. P̄terea est & lex foritū q̄ Paulus (ut supra citauimus ad Ro. 7.) appellat legē men bromum repugnantē legi mentis nostri, plures ergo sunt quā quatuor. In cōmuni t̄ est quod ait Sapiens. Prover. 8. de lege æterna, quæ sapientia Dei est. Donatus possedit me ab initio uiarum suarū, antequam quidquam faceret a principio, ab æterno ordinatū ē. Et inſiā. Q̄ādo legem ponebat aquis, cū eo etiā uis cōponens. Et de naturali ait Paul. ad Roma. 2. Genes, quæ legem Paulus.

Secunda ratio. non habent naturaliter quæ legis sunt facti. Et de humana ad Ro. 12. Omnis animus, de iustis & iur. B ma

Prima ratio ad la bēfāctādam par titionē legis.

Secunda ratio.

Sapiens sapientia Dei est.

Hier.

ma potestatibus sublimioribus subdita sit. Et de diuina Hieremias 31. Dabo legem meam in uisceribus eorum & in corde eorum scribam eam.

Prima
conclu.

Pro quaestione huius intellectus recolendum est diuerim illud quod capite huius libri adnotauimus interius acceptum pro lege quæ est iustitiæ regula, & acceptum pro iustitia quod est eiusdem uirtutis obiectum. Hoc n. supposito facile ad præsentem quaestionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est: Quatuor sunt legis species, quæ in titulo quaestionis proponuntur. Lex enim (ut supra exponentes dicebamus) nihil aliud est quam regula & præceptio prudentiæ, per quam quæ curam gerit Reipublicæ illam gubernat & administrat, gubernatorum autem primus supremusque est Deus, unde omnis potestas deriuatur. Secundus uero homo qui eius minister est, perque eius auctoritatem instituitur, ergo secundum conditiones & modum gubernandi tam in Deo, quam in homine similes est summaeque legum auctoritas. Quod autem hic ratione quatuor distinguant legis species, scilicet, Deus i primis uniuersalis gubernator, ab æterna uniuersorum ordinis ac dispensationem & regimen mente concepit, cuius conceptionis instar leges omnes constituendæ sunt, illa ergo ordinatio & præceptio lex æterna secundum naturam suam nuncupatur. Max quia idem Deus auctor est naturæ singulis rebus suos indidit instinctus & stimulos, quibus in suos fines ageretur, sed homini præcipue naturalem normam mente impressit, quæ se secundum rationem, quæ illi naturalis est, gubernaret, atque hæc est lex naturalis, eorum scilicet principiorum quæ absque discursu lumine naturali per se nota sunt, ut id facias aliis quod tibi fieri uis, & similia. Deinde & eadem hominem facultatē tribuit, & pro tempore, locorum, ac negotiorum qualitate per eandem legem naturæ quas alias expedire iudicaret, ratiocinando constitueret, quæ ideo leges ab auctore suo humane nuncupantur. Attamen quia non ad finem tantum naturalem, quæ est pacificus, quietusque reipublice status, conditi sumus, ad quem finem prædictæ leges sufficerent, uerum & a supernaturalem felicitatem creati, aliam Deus nobis insuper posuit, supernaturalem

legem tam ueterem scilicet quam nouam, quæ ad illum supernaturalem finem nos perduceret. Et hæc est lex diuina. At quia de horum singulis seorsum picipacius facturi sumus sermonem, satis est hic numerum explicuisse. Adhibetur tamen secundum obiectum, quæ superioris corollarium est. Non eodem modo species istæ legum differunt, æterna enim differt ac æteris tribus, quod ipsa fons illarum est & origo. non utique lata, sed ferens, non impressa, sed imprimens, non denique alterius participatio, sed lux, cuius aliæ sunt participationes. Reliquæ uero inter se hoc distant, quod lex naturalis, est impressio facta in ipsa creatiōe naturæ, lex uero humana, est regula ab homine posita per facultatem sibi diuinitus collatam, lex uero diuina, est lumen infusum homini, quam ideo Hieremias uocat legem scriptam in cordibus. Igitur quamuis lex æterna, diuina etiam sic, differt tamen a diuina positiua, quod illa in Deo ab æterno existit, hæc uero in nobis ex tempore.

Secunda
conclu.

Responsio ergo primi argumenti ex his quæ dicta sunt facile colligitur. Etenim quia pro eo quod est iustum, æquas illa est, quæ in temporariis rebus constituitur, nullum est ius hoc modo æternum, licet sit lex æterna. Iustum autem hoc aut constituitur a rerum ipsa natura, in qua lex naturalis uersatur, uti mutuum aut depositum reddere aut constituitur a lege positiua. Et hoc appellat Aristoteles. Ethic. iustum legale, scilicet quod antea nihil referebat, sed postquam positum est refert. Hæc autem legitimum iustum aut a lege humana instituitur aut a diuina, de qua neque Isidorus in initio Decretorum, neque ius civile meminit. Et ideo non dignoscunt nisi ius naturale & humanum, quod in ius gentium & civile subscatur. Ad secundum responderetur, legem fontis non esse proprie legem, ut quæ sua præ natura rationi non subditur, neque est in mente sed in membris. Dicitur autem per metaphoram lex, quia inclinatur in sensibilia obiecta, de qua articulo tertio latius.

Ad primum
argumentum
gūmen.Ad secundum
arg.

ARTICVLVS II.

Verum lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

Restat ergo ad singulas legis species Lex descendere. Et primo in hoc secundo articulo exponitur æternæ substantia

Arg. 1. *Quaestio & natura, an videlicet sit rō summa a parte in Deo existēs. Arguitur ergo: 1. primū, nūllam esse legem eternā. Lex enim illis ponitur, quibus promulgatur, nullis autem æterni facere homines, quibus aut ponere tar, aut promulgaretur, ergo.*

Pic etia lex importat ordinē in finem nihil aut æternū ordinari pōt in finē. q̄a referri nequit in aliud, ergo nulla est lex eterna. Tertio arguitur, nō existere i Deo. Si lex ulla eterna ē in Deo, idē est qđ re rō, rōnes aut in ipso nō una, sed plures

Arg. 2. *si lex ulla eterna ē in Deo, idē est qđ re rō, rōnes aut in ipso nō una, sed plures sunt, dicēti lib. 3. q. Aug. q̄ Deus singula fecit propriis rōnibz ergo lex eterna nō ē una. Vel negādū est idē esse in Deo qđ rō. In contrariū & Aug. lib. 1. de lib. arb. ubi ait, lex quæ summa rō uoat, nō pōt cupiā intelligi nō incommutabilis æternaq. uidet, cui semp obtemperandū ē, eternum autē & incommutabile in solo Deo existit.*

Augst. *si lex ulla eterna ē in Deo, idē est qđ re rō, rōnes aut in ipso nō una, sed plures sunt, dicēti lib. 3. q. Aug. q̄ Deus singula fecit propriis rōnibz ergo lex eterna nō ē una. Vel negādū est idē esse in Deo qđ rō. In contrariū & Aug. lib. 1. de lib. arb. ubi ait, lex quæ summa rō uoat, nō pōt cupiā intelligi nō incommutabilis æternaq. uidet, cui semp obtemperandū ē, eternum autē & incommutabile in solo Deo existit.*

Conclō sntia. *Ad istā qōnē hac unica cōclōne rñdet, quā Aug modo citatus affirmat. Scilicet æternā legē, esse rōnē summā in Deo existētē, eandē quippe 5. Th. 2. 2. q. 93. lucide, ut pleraq. oia, hoc pacto demonstrat. Deo, ut auctor ē primus omnū, ita & uniuersorū sumus gubernator in artifice aut necessarii est rōnem ordinis rerū faciēdā rū prēformari, quæ aut s. u. exēplar est, & i gubernatore rōnē quoq. p. exēplare eo: ū quæ agenda sunt, quæ sit ueluti oīū regu la & norma, e go in Deo necesse ē & rerū oīum creandarū faciēdā ūq. sapiētiā extare & omnū ē gubernandarū regulam.*

Elegans ratio S. Th. pro conclusione. *Atqui ut sapiētiā rō, quæ cuncta creat, rē nomenq. hēt artis & exēplaris & id earum ita & eiuldē sapiētiæ rō quæ cuncta i suos debitos fines ordinat, disponit, p̄mouet, rōnē legis obinet. Igit. cū lex (ut supra dī ctū est) nihil aliud sit qđ dīctamē rōne pra stitit i Principe quia cuncta sibi subdita gu bernat, sit ut lex æterna in Deo nihil aliud sit, qđ sempiterna rō suę sapiētiæ, quā mū di uniuersitatē regit. Etenim uti tua substā tia & natura, sic & qđ auctoritatur ū ipso existit æternū est, ut ipsa de se sapiētia Prou. 8. p̄dicat. Ab æterno ordinata sū, & ex antiquis antequā tenā fieret, & usq. adeo hęc fuit semp cōc. o. lumine & natu rali respiciēdens, ut ipsi sūt Philo s. phis inuenerit vñ Cicero lib. 2. de legib. Hanc, inquit, iudeo sapiētissimū oīū esse sapiam, le*

gē neq. hominū ingeniis excogitatā, neq. scitum esse aliqđ populorū, sed æternū quiddā q̄ uniuersum mundū rege et, im perandi prohibēdiq. sapientia. Ita p̄ncipi pe legē illā, & nūllā mētē sic dicebant oia rōne aut cogentis aut uetantis Dei, ex qua illa lex (nōlem adnotat) qđ. Dij huma no generi dederunt, recte et ita laudat. Hęc ille. Ex hac cōclōne fit: cōsequēs nō con uenti legē eternā ac diuinā, qđ uocant posi tiuā, ut articulo proximo expositū reliqui mus. Quibz fuit tam Moyli qđ Euar gelica.

Ad primū igitur arg. rñdetur, rōnē illā, quæ lex est, ab æterno extirpāse in Deo, so la rōne ab eius substātia differentē, quæ futura cuncta, ut sibi p̄sentia inspecebat. Etenim ut ad Ro. 4. Apost. auctor est, uo cat ea quæ nō sunt tanq̄ ea quæ sunt. Promulgatio autē eius & uerbo p̄cellenti or dine, & scripto fit. At qm̄ promulgatio, & loquutionē denotat promulgantis, & sub ditorū auditū. rō prius æterna fuit, nō pe diuinū uerbū expressā mētis cōceptione gentiū, & liber uirg. sempiterna quoq. mē te cōscriptus. Rō uero posterioris esse ne quiuit nisi i palis, nā æte. nus nemo fuit q̄ audiret. Cœpit ergo lex illa innotescere in mundi p̄mordio per legē naturālē, & antiquis paubz p̄scriptā, ac deniq. no bis per Euangeliā quā. Verbū ipsū, ho mo factū, nobis p̄mulgauit. Ex hoc nū cō sequēs, legē æternā. Solis post Angelos ho minibz eidemq. uniuersis esse notā, illis, s. scilicet i cœlicolis p̄ essentiā, quam facie ad faciem inueniatur, nobis aut per irradia tionē, sicuti sol vñ in aula, eandemq. plus minulve susceptā. Nulli n. monalium exi stunt quib. non cognitio quæpiā ueniatis effulget, uenias autē oīs (ut libro de uera relig. auctor est Aug.) irradiatio quēdam

est & participatio legis eternæ, omnibus ergo est, licet gradibus inæqualibus, nota. Et p̄ hęc cōcordia conciliatur inter illud Pauli. 1. ad Corin. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi ip̄s Deus, atq. auct. ad Rom. 1. Inuisibilis Dei per ea quæ facta sunt intel lecta conspiciuntur. Diuinorum. n. cogni tio in seip̄is soli Deo propria est & beatīs quibus ipse p̄sēns resulget. nobis autē eandem donatur æternā legē per effe ctus conspiciet. Nemo autē p̄ter ipsum pōt ea cōprehendere. Quare de isto com

Dedu-ctio.

Ad pri-mū arg.

Corolla-rium.

Augst. Concl- hantur duo.

Pauli lo-ca.

prehensario iudicio loquebat eodē libro de vera relig. Aug. ubi aiebat, Lex æterna ē de qua homines iudicare nō possunt. Sunt. n. iudicii eius (ut ait Paulus) incomprehensibilis abyssus. Ad secundū autem principale argumētū rñdei nō esse legi necessarium in finē alium referri, sed ut per ipsam subditi referantur in finem. Lex ergo æterna nō refertur, sed per ipsam Deus cuncta quæ fecit in seipsum refert, qui est A. & O. principium & finis. Ad tertium deniq. respondetur quod sicut in Deo ars factibilium ratione differt ab æterna lege, quæ agibilia gubernantur, sic & rationes rerum quæ sunt ideas hoc ē exēplares formæ, quas divina mēs cōtinet in rerum fabrica, ab eadem æterna lege rationē dēferunt. Est ergo lex una, rationes vero iste de quibus August. loquebatur, tot quot sunt rerum species. Differunt. n. ratione in ordine ad ipsarū effectus.

ARTICVLVS III.

Primum leges uniuersæ ab æterna promanēs.

Prima **C**onsequitur hoc tertio articulo, ut nō ad p- videamus utrū leges reliquæ oēs tē nega- ex hoc fonte luminis deriuentur, & tiuam. arguitur a parte negativa. Est lex fomitis Paulus. quam (ut supra audiuius) ait Paul. repugnare legi Dei, sentq. & iniquæ hominū Esaias. leges de quibus Esa. 10. Vt qui condit leges, iniquas. Leges autem legi æternæ aduersantes, atque ab illa deflexæ nequeunt ab illa deriuari, ergo nō oēs lex ab æterna deriuatur. Secūdo arguitur. Leges humanæ (ut r. deliber. arb. auctor est August.) multa permittūt quæ æterna lege prohibētur, ut meretricia & mendacia, ergo eiusmodi leges nō possūt ab illa emanare. In contrariū autem est illud Proverb. 8. Per me Reges regnant, & legū conditores iusta discernunt.

Satisfi- **Ad** quoniam, hac uerissima eademq. lumi- ne naturali cōperussa cōclusionē rñdei qōni agi- tur. Ois in uniuersum lex præter æternā, tate uni- quæ tōne iustis quæ opīs cōtinet, ab illa eter- ei cōclu- na deriuatur. Assertio est Aug. eod. lib. 1. siō ac. de liber. arb. ubi ait, Nihil est iustum ac lē- August. gium qd nō ex æterna lege homines de- riatur. A. qui naturam huius causam partim superiori quoniam articulo de legisla- toribus attingimus, & nūc emundus capri-

manus oportet. Est. n. ordo in natura causarum ita dispositus ut inferiores non nisi superiorū uirtute ad motum moueant. Vnde (ut 8. Phisic. auctor est Aristot.) necessē est Aristot. primum motorem considerari quo inferiori Rō con- res reliqui dependant. Si enim primus non ciosion. moueret, reliqui neuquam mouere uale- rent. Eundem ordinem & r. Ethic. inter artes ostendit. Illa n. quæ maxime est architectu- nica reliquis ueluti Princeps imperat, igitur in legib. quibus mundus gubernatur, idē est ordo medrandus & cōfiteendus. Nēpe ut ordo sit una suprema quæ caput earū sit. August. & origo. Hæc autem appellamus (ut ipsa est) æternam. Quod si scilicet an eo præcise Questio Rō sū- dicatur æterna, quod neque initium habuit, neq. habitura sit finem? Rēpondetur nō idem eo solum, uerū ob hoc maxime quod nulla sit rōne mutabilis, nec ulli uarietati subiecta, sed sicut in naturalib. primus motor, qui immobilis est, causa est motuum sub se lōge differentium, sic lex æterna, immota persistens, causa est ut mortalium leges, eorum uariabili cōditione mutata, permittentur. Ipsa. n. uniformis ac maxime una fuit ut natura integra, oia essent communia corrupta uero, iter diuersos dominos distribuere. Quo fit ut lex hæc a nulla sit alia deriuata, nec uero a seipsa, talis. n. Obic- assertio secū pugnaret. Quod si quis arguat Aio. contra, non omnem legem ab illa deduci, nam lex diuina puta Euangelica nō apparet quomodo inde de scēdat, cum nō uideantur esse duæ. Iā proximo articulo re- Solutio sponsum est, diuinam posituam, esse esse etiam ac participationē illius æternæ. Ob id. n. dicitur positua, quod posita est nobis, hoc differens a naturali, quæ eiusdem æternæ est etiam participatio, quod naturalis ordinat nos proxime ad finem naturalem, diuina uero ad supernaturalem, ut paulo inferius euidentius fiet.

Ad primum igitur arg. de lege fomitis Ad pri- quam Paul. existere in membris ait, legisq. mū arg. mentis repugnare, iam supra diximus existere in ipsis, nō tamen in regulante, sed tanquā in subiectis naturali appetitus inclinationi. Quæ dī lex fomitis seu fomes ex priuatione iustitiæ originalis derelictus, qui quidē nihil aliud est q. sensualitatis pondus. Bisaria namq. inclinatio est qua dī lex. Vno modo inquantū per ipsam ducit

directe legifer promouet subditos in finem honestū, atq. alio modo inquantū in pænam eos destituit permititq. naturę impetu ferri. Vñ ille sensualitatis insultus in sua obiecta, quę brutis animalibus esset naturalis, lex nempe naturę suę consonans, hominibus est obliqui: ac deflexio naturę suę quatenus est rationalis, cui quidē rationi motus ille recalcitrat. Et quia per iustitiā originalem idem sensualis appetitus quasi f. cno continebatur, ne a rōne exorbitaret, & eadē iustitiā homo per pñm amisit, ac subinde à Deo destitutus est dī inclinatio illa, sōmes ac fauilla ignei peccati, atque adeo distorta lex per quā similis bestijs factus est homo scđm illud Psalmi, Homo cū

Ad sectum.

in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, hoc est sensuali legi subiectus, quę illi cum bestijs cōis est. Vt ergo ad argm̄ adap. e. ur respōsio, distinguit prior pmissa. Contenditur inquam fomite peccati esse legem, non directe inclinante in verum bonum, sed in id quod est sensuale bonū, hoc est, quod est delectabile aut utile. Et pariter distinguitur cum subiūmitur, non derivari a lege æterna, fatemur id in quā quatenus a rōne deuiat, negatur uero quatenus inclinatur in bonū qđ pñ. s. sensuale. Ac præcipue quia rōne est pēna peccati, nā intētio Dei fuit per illam desertionē liberi nostri arbitrij punire pñm Adæ. Ad scđm modē prope mō respondei. Legis, n. iniquę quatenus a rōne declinat (ut 2. de legibus ait Cicero) nō modo leges habendę bonū sunt, sed nec appellandę quidem. Quare hac ratione ab æterna non emanant. At uero quatenus nōnihil similitudinis legis retinent, uidelicet inquantū potestate imperādi designant quodē modo influxus sunt diuinę potestatis. Nā (ut ait Paulus) Ois potestas a Domino Deo est Vnde ut q. 6. & latius li. 3. q. 4. innotescet, & potestas infidelium principū a Deo derivat iuxta uerbum Christi ad Pilatum. Non haberes aduersum me potestatem ullam, nisi tibi datum esset de super. Ad tertiu deniq. respondei qđ lex humana quę malum permittit approbādo ut bonū, ut illa quę fornicationē pñuncia ret esse bonā, nequaquā ab æterna desluet. Illa autē quę impune eam permittit, quia omnia nō potest coercere Pagitia, in

hoc quod non conatur ad id quod perficere nequit, recta ac prudens est, atque ideo a lege æterna descendit, licet eadē tãquam debitor perfecte non adæquet.

ARTICVLVS IIII.

Verum creata cuncta, tam necessaria, quam contingentia æterna subiiciantur legi.

Subsequitur ut quarto huius quæstio. Cicero. nis articulo exploremus an tota creatura subiecta sit æternę legi. Rō per totarū uniuersitas subdita sit æternę legi. motū q Et quidem de affirmatiua conclusione stionis. non solum sacrosancta fides, uerum nec rō Triplex physica ambigere sinit. Vt. n. Domini est genus rō terra & plenitudo eius, quantū ad creationem, sic & quantū ad gubernationē (ut ait ipsa Sapientia) attingit a fine usq. ad finē, & disponit oīa suauiter. Et c. 14. Tu pater gubernas oīa providentia. Vnde non mō lob eos irridet, qui Deum negabāt nostra curare, sed aiebant inter cardines cœli cōtineri, uerum & Cicero initio de Natura Deorū uehemēter eosdē obiurgat Philosophos neq. eos suo noīe dignos cēset. Nā si diuinā prouidentia de medio sustuleris, nulla in nobis inesse pōt eiga Deū amicitia, pietas, sanctitas, aut religio. Ad interrogata hæc qđ est, ut quorūdā dubietates expla- nemus. Sunt autē tria hæc de quibus dubitatur, s. necessaria, contingentia, & humana, nimirum homine superiora, eodemq. inferiora, & sua ipsius opera. Arguitur ergo qđ necessaria non subīnt æternę legi. Lex omnibus imponitur, ut a malis cohibiti recta incedant, ac subinde reliquas res humilioris ordinis, ut tramitem quoq. naturę suę non deserant, necessaria autem, cum impossibile sit aliter se habere, nequeūt a natura sua declinare, aut deficere, atq. adeo nulla indigent cohibitione, ergo legi æternę nō subīciuntur. Et secundo arguitur Diuina nō sunt subiecta eidem legi, uidelicet neq. personę diuinę, nec attributa, quia ubi est summa æqualitas, nulla esse pōt subiectio, ergo non omnia necessaria subdūtur eidē legi. Tertio arguitur, qđ neque omnia contingentia mutabilia & ea duca homine inferiora supponantur eidem legi. Lex nō ponitur (ut supra pñm est) nisi quibus promulgatur, reb. autem rationis experibus

Cicero. Rō per totarū uniuersitas subdita sit æternę legi. motū q Et quidem de affirmatiua conclusione stionis. Triplex physica ambigere sinit. Vt. n. Domini est genus rō terra & plenitudo eius, quantū ad creationem, sic & quantū ad gubernationē (ut ait ipsa Sapientia) attingit a fine usq. ad finē, & disponit oīa suauiter. Et c. 14. Tu pater gubernas oīa providentia. Vnde non mō lob eos irridet, qui Deum negabāt nostra curare, sed aiebant inter cardines cœli cōtineri, uerum & Cicero initio de Natura Deorū uehemēter eosdē obiurgat Philosophos neq. eos suo noīe dignos cēset. Nā si diuinā prouidentia de medio sustuleris, nulla in nobis inesse pōt eiga Deū amicitia, pietas, sanctitas, aut religio. Ad interrogata hæc qđ est, ut quorūdā dubietates expla- nemus. Sunt autē tria hæc de quibus dubitatur, s. necessaria, contingentia, & humana, nimirum homine superiora, eodemq. inferiora, & sua ipsius opera. Arguitur ergo qđ necessaria non subīnt æternę legi. Lex omnibus imponitur, ut a malis cohibiti recta incedant, ac subinde reliquas res humilioris ordinis, ut tramitem quoq. naturę suę non deserant, necessaria autem, cum impossibile sit aliter se habere, nequeūt a natura sua declinare, aut deficere, atq. adeo nulla indigent cohibitione, ergo legi æternę nō subīciuntur. Et secundo arguitur Diuina nō sunt subiecta eidem legi, uidelicet neq. personę diuinę, nec attributa, quia ubi est summa æqualitas, nulla esse pōt subiectio, ergo non omnia necessaria subdūtur eidē legi. Tertio arguitur, qđ neque omnia contingentia mutabilia & ea duca homine inferiora supponantur eidem legi. Lex nō ponitur (ut supra pñm est) nisi quibus promulgatur, reb. autem rationis experibus

Primū argum.

Secundū argum.

Tertius philosophus.

nulla valet promulgari lex quippe quā co-
 gnoscere nequeunt, immo neq. legi parere
 pnt. Nā ut auctor est. i. Eth. Philosophus,
 ea q. legi parent, rōne participant, ergo illa
 nulli subternunt legi. Quarto ad idē argui-
 tur eiusmodi cōtingētia lege a sua, deficiūt
 regula, ut patet in mōstris naturæ, & in for-
 tuitis casibus, ergo non oīa eadem gubernā-
 tur lege. Quinto arguitur de humanis nris
 actionib. Hōies. n. aut iusti sunt apud Deū
 aut iniq. Iusti aut, q. filij Dei sunt, spiritu
 Dei aguntur (ut patet ad Ro. 4.) & ut legi-
 tur ad Galatas 3. qui spiritu Dei aguntur nō
 sunt sub lege, iniquos vero prudētia carnis
 exercet, q. (ut eod. locō ad Romanos subdi-
 tur) cū inimica sit Deo, legi eius nō est sub-
 iecta, nulla ergo restat mortaliū sors q. sub-
 dita sit æternæ legi. Sexto deniq. arguit. lex
 æternæ (ut li. 1. de liber. arbit. ait August.)
 est illa qua mali miserā, boni aut vitā bea-
 tā merent, beati aut & dānati exēpti sūt ab
 statu merēdi ac demerēdi, ergo nō subiacēt
 æternæ legi. Ex quo consequēs apparet, ut
 nullus angelorū subiectus eidē sit, siquidē
 nullus est nisi aut beatus aut dānatus. In cō-
 trariū aut est illud Hester 13. Dñe Rex om-
 nipotens in dirione tua cuncta sunt posita,
 & non est, qui possit tux resistere volūtati.
 Vnde Aug. 9. de Ci. Dei nullo modo aliqd
 legib. summi Creatoris ordinationiq. sub-
 trahit, a quo pax universitatis administrat.
 Ad qōnē hanc, trib. conclusionib. secu-
 dū dubitatorū numerū rñdet Prima est, cū
 ita necessaria prater Deum eiusq. attribu-
 ta, æternæ legi, subiecta sunt. Cōclusio fidei
 nre documentis satis cōperta est, atq. eius-
 dē sapiētiæ præconio Prouer. 8. Qñ præpa-
 rabat celos ad erā, qñ certa lege & gyro val-
 labat abyssos, qñ æthera formabat sursū, &
 librabat fontes aquarū, &c. Vbi necessaria,
 nēpe elemēta & celi legis æternæ dispositio-
 ni subiungantur, sed rñ & natura magistra id
 Arist. 2. Metaph. tex. 4. & lib. 3. pscrutatus
 est. Vbi ait æternorū esse causā Et 12. Me-
 taph. tex. 24. ubi ait primā causā esse oīū
 causā. Et 8. Phys. ubi vnū summūq. mo-
 torē constituit ex quo oīa pendent, non so-
 lum in mouēdo & operando, verū in essen-
 do Necessaria. n. non idcirco talia cēsenda
 sunt, q. causā nō habeāt, sed q. natura sua
 sic procedūt ex necessaria causā, ut sint pr-
 sus per naturam incorruptibilia, ueluti an-

geli & celi Exemplū Arist. profert in sciē-
 tijs. Huius. n. q. est, hominem esse resibilem
 causā existit. q. est animal rationale, cū rñ
 necessarius sit effectus, q. causā. Et sicut so-
 habet res ad esse (ait ibidem) sic ad veritā-
 tem. Hæc grātia interpretandi Arist. dixe-
 rim, q. cum opinatus fuerit celū atq. intelli-
 gētiā, immo uero mundū ab æterno fuisse,
 sunt q. intelligere nequeāt quō quantū
 ad esse. primo motori subiiciantur. Nā se-
 cūdū fidē, Deum cōstituentē creatorē celi &
 terræ, puiū est, quo pacto eius gubernatui
 cuncta obtemperent naturalia, & celorum
 elemētorūq. motus, q. sic manu oīa tenet
 ac dispensat, ut si dimitteret, in nihilū abi-
 rēt cuncta. Sed arguis cōtra, veritates perpe-
 tuas, ut hōiem, esse animal rōnale, quatuor
 & tria esse septē, quæ ait Aug. antequā fie-
 ret mundus, uera fuisse, nō subduntur æter-
 næ legi, ergo conclusio nō est uniuersalis.
 Probatur antecedens, per nullam potentiā
 aut uera esse ceperunt, aut desinere esse ue-
 ra pnt, ergo nō reguntur illa lege. Respōdet
 Primum, in hoc sunt a Deo depēdētia, q.
 existere in rerū natura ceperunt per diui-
 nā creationē, & per annihilationē possūt
 esse hoc existētiæ amittere nā q. tū ad hōi
 existētiā re uera creatura sunt. Attamē q.
 tū ad ppetuā ueritatē, q. dicit connexionē
 indissolubile prædicati ad subiectū, ea p. cisa
 rōne procedunt ab æterna ueritate qua ra-
 dius luminis perpetui à ppetua luce ueluti
 hōiem esse resibilem, gerimē illius est q. est
 esse rōnale. Excepimus aut Deū ac diui-
 na ab hac subiectione æternæ legis ppter
 rōnem supra factā, q. ubi nihil excogitari
 pōt inæqualitatis, neq. cōminisci quidquā
 possumus subiectionis. Quare fili & si a pa-
 tre pcedat, nullatenus ei subdit, nisi in q. tū
 hō. q. a. rōne minor est p. e. Vnde ad Co.
 1. Pau. subiectus erit Deo patri, cū tradide-
 rit ei regnū. Quod si q. de volūtate pariter
 diuina argumētet. Quidqd est rēnabile rō-
 ni subditur, uoluntas diuina est rōnabilis, &
 lex aut eius est sūma rō, ut dictū est ergo nō
 lūtas eius eidem rōni subditur Perdoctē S.
 Th. rñdet de diuina uolūtate bifariā nos lo-
 q. uno mō scē m. suā, in qua subsistit natu-
 rā, & sic nō est tā p. p. rōnabilis, q. ipsa rō
 per essētiā, rōnabile. n. participationem di-
 cit rōnis altero mō, q. tū ad illa quæ ei ca-
 nos disponit, & i. ordine ad tales effectus cō-
 ceditur

Obie-
ctio.

Solutio

Nihil dī
uine sub
iectæ legi,
cum rō
fit ibi a-
liqua in-
æquali-
tas.

Obie-
ctio se-
cunda.

Solutio.

S. Tho.

cedit eē rōnabilis, qā cūctā scđm suā rōnē
Secūda ordine dispēsat & administrat. Secūda cō
conclō elusio, oēs creaturæ irrōnales insensibiles.

S. Tho. qūe & uitæ expertes, q̄ cōtinuō mutabili-
tatis fluxu oriūti & occidūt, æterna Dei

Aperit lege agunt. Hāc S. Th. dūcidat p̄ interca-
ratio S. p̄tine inter humanā diuināq. legē, quā sic

Thom. exposita accipito. Creaturæ irrōnales,
qā nō agūt p̄ cognitionē finis, nequāq. se

in ipsū mouēt, sed impulsē agūt ab alio.
Qua p̄p̄ cū homo legē subditis nō ponat

nisi regulā eorū mētib. sigillando, per q̄
se moueāt, sit, ut eius leges nō se exēdant

nisi ad homines rōnis participes. Cætera
vero humanis actionib. suis mouet & gu-

bernat, nēpe fræno & calcarib. & reliqua
inanimā, p̄ alia instra. Ridiculus. n. ēt qui

lūmētis legē p̄scriberet qñ & quō debet
comedere, dormire, arare, currere &c. At

multo magis stupidus, qui herbis crescere
imperaret, aut arborib. fructus ferre aut la-

pidi quo se p̄cto in edificio collocaret.
Tū est cicures aianes, ut canes & similes,

soleāt instar quadātenus legis ad iocōs af-
fueri, Deus aut nō solū regulā tā rōnali,

q̄ intellectuali creaturæ mente imprimi-
t, qua se moueāt, verum & toti rerū nniuer-

sitati suos indit appulsus & instinctus,
qb. agant i suos singulorū fines, ut api ad

mellificiū, hirūdini ad struēdū nidū, & ter-
re p̄ferēdi fruges, & reliqs suas pariter vir-

tutes agēdi. De quo rerū oīum instinctu &
virtute intelligitur illud Psal. Præceptū po-

suit & nō p̄teribit. Ex quo fit. Deū nō oīa
parimodo administrare ac disponere, sed

actiones hoīum, & angelorū per regulas
qb. se in finē moueāt, reliqua uero per uir-

tutes & instinctus qb. mouēt. In qb. & ho-
mines cōnumerādi sunt quātum ad nāles

actiones, ut sunt nutritiæ & augmētatiōis &
similes. Tertia conclō. Actiones humanæ,

videlicet libere, oēs subiiciūt legi æternæ,
ac lōge melius, ac perfectius sub eius ordi-

ne cōprehenduntur q̄ reliquo delectationis
ordinis. Cōclō hęc patētiōr est, q̄ p̄ceden-

cognitio finis. Præterea sicuti cæteris reb.
ad suos fines, sic choi imo p̄stātus indita &

a natura, q̄ opus Dei est, inclinatio q̄dā &
pōdus ad id q̄ legi æternæ cōsonat. Sumus

m. (ut 2. Eth. Arist. docuit.) ad uitures na
ti, hoc inquā natiū est rōnali creaturæ, que

scđm rōnē uiuat, ergo tā scđm cognitio-
nē, q̄ scđm p̄p̄tione in bonū, liberis mo-

tib. necessarias, actiones humanæ substra-
tæ sunt æternæ legi. Est tñ discriminē inter

iuustos atq. iniustos, q̄ in malis ac prauis
utruq. p̄cipiū corruptū ac deprauatū est.

Nā & sydens agnitionis nālis terrenis asse-
ctib. syndesctis, & nālis affectio boni cor-

ruptis habitib. obteitur ac debilitat. Ta-
metis neutrū p̄sus extinguit. In bonis ac

ac iustis, cū nemo hoc noīe, nisi qui in gra-
Dei agit, dignus sit utruq. augeat ac ve-

geratur. Nā & nāli luminī adhibetur fidei
radius, & nāli inclinationi spāle Dei auxi-

liū. Quo fit ut q̄tum ad actionē lōge per-
fectius ac excellentius iusti subiiciātur æter-

næ legi q̄ iniusti. Cōsiderare hoc tñ S. Th.
adnotauit, q̄ quāto deficiētius atq. imper-

fectius p̄ actionē se summittunt ipeatrici
legi æternæ, tāto p̄ passionē atrocius subie-

cti sūt eidē ultrixi. Nā q̄tū facere omise-
rūt i meritis, tñ i tormentis patiūt acerbū.

Vñ Augu. libe. de catechizandis rudibus,
Deus, inq̄t, ex iusta miseria animarū se de-

serentium conuenientissimis legib. inferio-
res partes creaturæ suæ nouit ordinare.

Ad primū arg. rñdē q̄ etsi necessaria a-
liter p̄ naturā se hñe nequeāt, tñ & produ-

cta sunt & annihilaria Deo p̄nt. Præterea
& q̄ a sua natura neq. deficere, neq. deui-

re possint, cohibitiō est & coerctio legis
æternæ. eadēq. multo uehementior q̄ co-

hibitiō uoluntatis humanæ, quæ a tali lege
exorbitare solet. Secūdi at conclō cōcedi-

tur, nēpe in diuinis nihil eē subiectū legi,
sed cūctā eē eādē per essentiā legē. Ad ter-

tiū rñdē q̄ brutis & insensibilib. reb. q̄tū
ad sua nālia opera, p̄mulgatur lex æterna

per sigillationē instinctum & uirtutem ad
agēdum, sicuti nobis, p̄mulgatur lex nālis

Aristot.

Alites

p̄bi atq.

improbi

sunt sub

argo le-

gis æter-

ne.

S. Tho.

August.

Ad pri-

mū arg.

Ad secū-

dum.

Ad ter-

tium.

obtemperare participant tamē rōnē diuinā quæ latius patet. Vnde sicut membra domino deipotico obediunt, animæ ut au-

Aristot. Ator est in Polit. Aristot. sic res irrationales obediunt Deo. Hoc tamē uerū ē, q̄ q̄a nō sūt p̄ se rōnis cōpotes, inſtituti illis īpreſſi non habent propriā naturā legis uelut in

Ad quæ nobis lex nālis. Ad quantum rēspōdetur, q̄ nec mōſtra neq. casualia p̄ter ordinē diuinæ regulæ accident, sed dicitur mōſtrum

reſpēctū cauſæ particularis quæ rē integrā itēdebat, & casuale reſpēctū hominis, cui p̄ter intentionē imprudenti ac neſciētī cōtingit, diuinæ aut rōni cauſæ ipſe mōſtrorū & casualiū, p̄ſpectæ sūt. Quare Deo nihil est casuale nec fortuitū. Ad quinquē it

Ad quinquē itā rēspōſū est hominū tā iustorū quā ini

quorū actiones diuinę legi subditas esse. Qd̄ aut addocitur. Qui spiritus Dei aguntur, eos nō esse sub lege, in hoc sensu legē dum ē, q̄ legis pōdere nō p̄muntur, q̄a nō serui, sed filiali timore legis dictō audiētes sunt, atq. adeo spiritus sancti ductu potius quā legis coactu uiuūt, quasi à legis liberī. Vnde illud, Iusto nō est lex posita, & illud. 2. Cor. 3. ubi spiritus Domini, ibi liberat. Ad aliud autē de carnis prudētia dē cōcessum ē iniquos, quātum ad actiones, nō subici legi imperantī, recidē, tñ per passionē in eandē iudiciārē.

Ad pō-
Arēmū
argum. Ad sextū demū rēspōdetur q̄eū eisdē cauſis res & moueātur in finē & ipso conseruentur, consequens sit ut nō mō in hac militantium uita, uerum & in alia oēs sub eadem diuina lege degant, nēpe dum beati seu hoies cōsideres seu angelos, illos sempiterna felicitate diuina ordinatione perfruantur, damnati uero tam demones quā homines in illis carceribus ordinationem diuinę iustitię perpeſſi durent.

QVAESTIO IIII.

DE LGE NATVRÆ.

S. Thom. 1. 2. quæstio. 49.

ARTICVLVS I.

Prima lex naturalis sit habitus in nobis existens.

Primū
arg pui
negat. **P**ost legem æternam cōsequitur ut de alijs quæ ab illa deriuātur dicamus. At primum hæc quæſtione quanta de le-

ge naturæ. Atq. hoc primo articulo de eius subſtantiā, an sit habitus nobis inherens. Arguitur ergo cōtrariū q̄ supponit, Lex ęterna scđm Aug. lib. 1. de lib. arb. est, quā iustum est, ut omnia sint ordinatissima, ergo per illam satis homo, abundeq. gubernatur. cum ergo natura in superfluis nō re dundet, nō opus est nobis alia lege p̄ter æternā. Secundo arguitur, Homo aliter in suum finem tendit q̄ bruta, utpote qui se in finem libere mouet per eius cognitionem rationis ductū. bruta autē nulla se ratione agunt, sed aguntur naturali instinctu, ergo homo non mouetur lege naturę, sed tantum bruta. A parte autē affirmatiua quæſiti arguitur. terrio q̄ sit habitus. Tria (ut 2. Ethic. auctor est Philosophus) sunt in anima nostra, sc. potētia, habitus, & passio, lex autem naturalis neq. potētia est, neq. passio, ut liquido cōstat, quia tam potētia q̄ passio indifferens ad cōtraria est, sc. ad bonum & malum, lex uero dictamē boni est, ergo est habitus. In cōtrarium autē est quod ut supra quæſtione prima ostēdebamus, lex est rationis dictamen, q̄ sonat actum, uidelicet hoc aut illud faciendū est.

Ad quæſtionem hanc tribus conclusio nib. rēspōdetur. Prima, Lex nālis in mentib. nris inſculpta est, & impressa. Probat, Lex quæ (ut dictum est) regula existit & norma actionum nostrarum, duplex (ut dicebamus) habet subiectum. Inest. n. & in regulante, & in regulato, in altero tanquam mouente & in altero tanquā moto. actiones autem humanæ, ut proxima quæſtione definitum est, subduntur legi æternæ, ergo Deas, qui cuncta suauiter disponit, uelut naturæ auctor imp. essit mentib. nostris lumen, per quod legem eius æternam participātes actiones nostras ad debitum finem quo suapte natura feruntur, dirigemus. De quo lumine Dauid interrogantibus, quis ostendit nobis bona, ad Deum conuersus, respondet. Signatum est super nos lumen uultus tui. Dicitur. n. significatissime Dei uultus lumē suę sapientię & rōnis facies, per quam sicut homo de uultu cognoscitur. Hæc autē nālis impressio appellatur lex nālis. scđm illud Pauli ad Rom. 2. Genes q̄ legē non habent nāliter quæ legis sunt faciunt. Vbi glo. si non habēt legē scriptā habent tamen legē nālem

Secūda.

Tertiā.

Primā
concl.
Suade
tur con
clusio.

Psal. 99

qua

illuminat, igitur cum lex naturalis non sit ex æquo ab æterna distincta, sed eius parti

Ad secundum. cipatio, nequaquã supfluit. Ad secundum cõ-
Ad tertium. cello antecedenti, puta quo nos libere, bruti
 vero naturaliter moueantur, negatur tñ
 consequentia, dum infertur hominem nõ
 moueri lege naturali, nam actionum liber-
 tas in aliquo principio naturali fundatur,
 nihil. n. homo appetit nisi sub rōne boni
 nempe illo subaixo naturali principio. Bo-
 num est appetendum. Attamē propositio
 hic bono scđm rationē, idē altero sensua-
 li, libere potest quod maluerit alteri præ-
 ferre. Quin uero (ut proxima qōne diceba-
 mus) inde Lex naturalis in nobis, præ
 brutum instinctu legis rationem habet, q̃
 ratione nos ipsi ducimur, illa uero p̃ im-
 petum forissecus aguntur. Ad tertium re-
 spondetur q̃ Arist. loco illo Ethic. 2. non
 recessit oīa quæ insunt i anima, quia ni-
 hil de actu uel intellectus uel uoluntatis,
 ne uero de speciebus meminit, sed totū cõ-
 numerauit principi, quorū uirtute intelle-
 ctus operatur. Lex at naturalis nõ est talis
 uirtus, sed opus ipsum. s̃ rōnis dictamen q̃
 modo exposito per modū habitus inest.

ARTICVLVS II.

Prũ lex naturalis plura cõtineat præcepta.

Consequenter, articulo secundo in-
 terrogat S. Tho. vtrum lex natura-
 lis plura cõtineat præcepta. Quem
 titulum qui oscitanter audierit, ridiculam
 iudicabit quæstionem, nã cum Decalogus
 aliaq. illi multa annexa præcepta a lege na-
 turæ ortum ducāt, quisnam ambigere po-
 terat plurima esse præcepta iuris naturalis.
 At uero S. Th. meditate ubiq. scđm Philo-
 sophiã loq̃. Præcepta. n. illa absolute dñr
 legis naturæ, quæ illius sunt ppria quate-
 nus, ab humano diuinoq. iure distinguit,
 nẽpe illa principia q̃ nullo indigent discursu,
 sed p se sunt lumine naturali nota. Illa
 uidelicet de qb. mō definitū est, esse no-

Primũ stræ naturæ cõgenita. De his ergo nõ est
 arg. a p- uanũ quærere si sint plura. Arguit. n. non
 te nega- esse nisi unũ. Lex (ut supra dictũ est) i gñe
 tiua. præcepti collocatur, si ergo plura sunt p̃
 cepti naturæ, plures sunt eiusdē leges, cum
 tñ vulgo non ponamus nisi vnũ legē natu-
 ræ. Scđo arguitur Humana natura ē vna,
Secũdũ nãq. humani generis ratio, ergo unicum
 est primum eius præceptum. Quod si dix-

ris præcepta multiplicari secundum natu-
 rarum numerum ex quibus homo cõstat,
 ut aliud sit eius naturale præceptũ inquan-
 tum est ens, aliud inquantum animal atq.
 aliud inquantum homo, tunc inde sequere-
 tur, ea etiam quæ ex inclinatione concupi-
 scibilis appetitus nobis contingūt, ad le-
 gem naturæ pertinere, quod cum itra ra-
 tionis lineam non cõtineantur, absurdum
 uidetur. Tertio arguitur contra præcepti
 nomen. Lex nulla obligat nisi q̃ ratione
 a superiore edicitur, natura autem nõ est
 nobis superior nec index noster, sed Deus
 atq. eius ministri homines, ergo lex natu-
 ræ, nisi adesset diuinum ius aut humanũ,
 nullā haberet vim obligandi, ut eius trans-
 gressio esse peccatum. In contrarium est
 quod perinde se habent huiusmodi p̃ce-
 pta legis naturæ circa principia agibilia,
 ut principia in speculabilibus, sed hæc sũt
 plura, ergo, & illa.

Ante quæstionis huius rñsum, cum iam **Duplex**
 præmonitũ sit sermonē hic haberi de præ genus
 ceptis legis naturæ, non quibuscũque sed posuo-
 propriis puta quæ nullo discursu ut ius hu- nis p se
 manum, nec superiori reuelatione, ut diuini nota,
 num indiget, sed p seipsa nota sunt adno-
 tandum est dupliciter dici ppositionē per
 se notā, uno modo, scđm se & altero, rela-
 tione ad nos. Illa. n. ppositio & priori mō
 p se nota, cuius prædicatũ est de intrinseca
 rōne subiecti, ut Deus est, hō est rōnalis.
 Etenim qui naturā subiecti penetraret, nul-
 lo indigeret medio ut ppositionis ueritatē
 deprehenderet. Quoad nos uero tales pro-
 positiones nõ sunt p se notæ, qm̃ extremo-
 rũ naturā nõ plane percipimus. vnde iuxta
 sniam Boetij in lib. de Hebdom. Quædā **Boetius**
 sũt ppositiones simpliciter p se notæ q̃ppe
 quarum termini omnibus sũt patentes, ut
 omne totũ est maius sua parte. Aliæ uero
 sunt per se notæ solis sapientib. qui termini
 nos percipiunt, ut Angelus nõ est circum-
 scriptus loco. Intelligenti nãq. non esse
 corpus, illico patescit nullo circũscribi lo-
 co. Ad propositũ descendēdo sicuti **Primũ**
 qđ rōni speculatiuæ offerit, est ens (hoc. n. **Primũ**
 de reb. uniuersis primũ percipimus) sic pri- **conclō.**
 mũ qđ rōni practicæ de appetibilib & agi tur com- **Suade-**
 bilib. offeritur, ē bonũ, nã sicuti primũ obie- **clusio.**
 ctum intellectus est ens, sic & primũ uolũ-
 tatis, est bonum. Quare sapienter Philoso-
 phus

phus Ethicorū initū ab hoc sumpsit principio. Bonū est, q̄ uia appetunt. His præia
his duabus cōclusionib; ad q̄nem respon
detur. Prior est, p̄cepta p̄pria naturalis
iuris, hoc est prima. p̄ se nota principia, sūt

Primum plura. Probat,ur, principia naturalia (ut no
principiū men auribus insonat, sunt illa quæ natura
practicū nobis impressit, natura aut hois ex plurib;
idemq; partialibus constat. Est. n. ens, quæ utiq; na
gñale cō
tura cōis illi est cū uniuersis reb; Mox est
gruens cum uiuentibus uiuens, deinde inter aīalia
hoī qua
tenuis ē. animal, ac demum hō, ergo scđm oēs hos

naturę gradus peculiaritā habet prima p̄
cepta Exempli grā, quatenus est ens, hoc
est generalissimū ei omnium p̄cepto
rum. Bonum est expetendū & p̄osequen
dū, malū aut respuendum ac fugiendū.
Hoc. n. p̄ceptum cunctis mūdi reb; cō
mune est. idq; adeo oīum finis appetibiliū
in quod suafibilia omnia tanq̄ in primum
principiū reducunt, sicut i speculabilib;
quodlibet esse aut nō esse, ut 4. Meta. tex.
9. auctor est Aris Mox quia primum natu
raliū bonorū est, esse, idē statim cadit par
ticularitas aliud principium quod est, esse
propriū cuiq; cōseruandū est. Oīa. n. ap
petunt se cōseruare suisq; contrariis obli
stere. Et ratio est illa generalis, quia illud
est cuiq; bonū, hoc uero malū, Neq; alia
expetenda est causa, siquidem hoc (ut mo
do dicebamus) est primū principium in

Aristot.

Scđm
princi
piū pra
dicum.
Quid sit quod oēs appetitiones resoluuntur. Quic
causę ut quid. n. homo uel quis res mūdi appetit,
hō nō tā id cōcupiscit sub ratione boni, uel ueri, uel
rū uerū apparentis. Atque hoc utiq; appetitū ho
bonum minem, cum sit omnium perfectissimū q̄
sed spe sub cēlo sunt, inferiorē ceteris mō quodā
ciē boni uideo, eo qđ ex duabus cōstet diuersis na
expetat, turis. Nam res uniuersę id solum bonū ap
cum id petunt, quod illis uere est bonū, homo ue
in cate ro illud etiam, quod licet sensui est bonū
ris reb; rationi tñ quę sua est natura, existit malū.
secus e Deinde descēdēdo deriuatur aliud prin
uenire cipiū legis naturę ac p̄ceptum hoīs i
comper quantum est aīal, qđ ad commixtionem
tum sit. masculi ac fēminę attinet. Hic. n. existit aīa
lib. peculiaris modus cōseruādi speciem.

Nam et si in arboribus, ut in Palmis & Lau
ris, qđā deprehēdatur imago masculi & fē
minę, atq; in herbarum quibuspiā, tñ ue
ram masculēi seminationem i solis anima
libus agnouit Philosophia. Ex his demum

trahitur aliud principium hoīs inq̄tū est Tertiū
rationalis, quā utiq; rōne inclinationē hēt hoīs p̄i
ad cognitionem Dei, ac uirtutis bonū. Ex cipiū
quo rursus ei cōuenit appetētia ad societa quaten
tē, & ciuitatē, unde illud, Id facias aliis q̄ aīal sit.
tibi fieri uis, idq; ne facias, quod nō tibi uis
fieri In summa, generalissimū illud, bonū Postre
est appetendū ac malum repudiandū, in mū atq;
hoīe sit peculiare legis naturalis principiū peculia
rē, s. honestum uirtutis bonum exoptandū re homi
est & amplectendū cōtrariūq; uiciorū uis, prin
malum resellendū, ut ad felicitatē per cipiū.
ueniatur Secunda cōclusio. Lex naturalis Secūda
nihilominus est una, Probat,ur, q̄a unitas conclu
legis a fine desumitur, est aut hoīum p̄ce Rō com
prorum, ut unum principium, quod est rō, clusiōis.
ita & finis unus & cōpus, qui (ut dicimus)
est bonum in gñe. Per hęc ergo iura tā Ca
nonica, quam Ciuilia innotescunt, quę de
iure naturali loquuntur. Isidorus. n. (vt ha
betur dist. 1. can. ius naturale.) nihil de ge
neralissimo meminit, quod reb; vniuersis
cōe est, sed de illo tantum q̄ est cōe oīum
nationum, vt viri & fēminę coniunctio.
Quāuis & hoc certius expressit Ius ciuile. Explanā
insti. de iu. nat. & ff. de iust. & iure. Cuius na tur ali
turale est, q̄ natura oīa animalia docuit. quā iura
Doctrinam. n. appellat naturalem insti. in. ciuilia &
ctum a natura inditum. Alioquin docere canoni
proprie discursum denotat rationis, quod ca.
ad ius gentiū proprie attinet & ad ciuile.

Ad primum igitur arg. rñdetur nō esse
idem prorsus p̄ceptum q̄ lex. Diximus Ad pri
n. legem esse quid vniuersalius, quare rō mū arg.
ne unius finis & principij, plurium p̄ce
ptorū collectio & ordo pertinent ad unā
legē, sicuti tota scriptura sacra ad vnā fidē.
Ad scđm aut concedit, inclinationes oēs, Ad scđm
et ad petitus sensitiui ad legē naturę peti
nere, rōne tñ diuersa, nā quatenus consi
derantur, non ut rōni obediētes, sed ten
dentes in sua sensuālia obiecta. dñr p̄ce
pta naturalia ea ratione quā in breuis, sed
quatenus rōne gubernantur, sunt peculia
ria p̄cepta hoīs. Ex quo fit q̄ in hoīe, vt
duę sunt naturę diuersę, sic & duę leges,
sed q̄a sensualis sumit a gñe aīalis q̄ mate
rialiter se habet in hoīe respectu rōnis na
turę q̄ est eius forma, speciē cōstituens, ia
de fit q̄ peccata oīa, quia sunt rōni cōtra
ria, licet sint scđm sensualē naturā, deant
simpliciter cōtra naturā hoīs, vt cap. 4. de
diu.

Ad tertium. diu nom. auctor est Dionysius. Ad tertium arg. q. praeceptum est, per distinctionem rñdetur. Enimvero in prauis morib. licet re uera connexa sint ambo, duo tñ considerant. Scđ m malũ, & scđ culpā. Et quidem scđ naturalis mali, ēt si per impossibilis cogitationem loquendo nec Deus esset neq. alius superior, solus ipse peruersus rñis ordo esset causa, vt homicidij & furtũ & similia essent mala moralia, sicuti claudicatio est malũ naturale q. obliquitās est a gradiendi regula. Attamen scđ culpā, q. dicit inimicitia & supplicij meritum, nō intelligitur nisi vbi est superior cui obedire tenemur. Vnde optime definit Aug. peccatum per hoc q. sit contra legem Dei. Respōso ergo argumenti est quod sola quidem natura obligaret ut transgressio esset mala, licet nō culpa veruntamen quia natura effectus est Dei, lex quæ naturalis de ratiōe diuinæ legis æternæ, si vt præcepta naturæ obligent, vt transgressio eorũ sit, non solum mala, sed uera culpa.

ARTICVLVS III.

Prũ oēs virtutis actus sūt de lege naturæ.

D Vabus conclusionibus superioris articuli duos alteros adhibere oportet, vt inspiciamus: tum quali ex illis principiis naturalibus virtutes oēs ueluti earũ conclusiones promanent: tum ēt quo pacto una sit lex naturæ, eademq. apud oēs. Interrogatur ergo in hoc tertio articulo, Virum oēs virtutes sint de lege naturæ? Arguitur. n. a parte negatiua. Lex æterna iā supra cōstituta est origo & fons omnium legum. uirtutes autē lege aliqua dirigitur, oēs ergo inde virtutes ortũ ducunt, sed lex naturalis alia est quā æterna, ergo actus uirtutum non sunt oēs de lege naturæ, sed de lege æterna. Scđ o. arguit, q. sunt secundũ naturā cōsensu conueniūt, quippe cum una sit oīum natura, uirtutes autē non oēs omib. congruunt, nā abstinentia & inedia quæ uniesit rēperantia moderatio, in altero qui imbecillior est, eidē aduersat uirtuti, ergo nō oēs uirtutes sunt eiusdem legis germina. Eo uel maxime q. lex oīs (vt dictum est) in cōe bonum ordinat, necesse est autē quẽpiũ, ut rēperantia, nō ordinentur nisi in particulare bonum

personæ. Tertio, officia q. scđ m leges ciui les sunt, sunt ueræ uirtutes: leges autē ciui les non sunt eadē apud oēs: nā optima quæq. respublica suis peculiarib. legibus cōmunitur, illa ergo uirtutes non legis naturæ, q. una est apud oēs, sed iuris humani sunt. Quarto arguitur. Lex diuina, vt Euāgelica, nō descendit a naturali quippe q. excellentior est: ergo uirtutes illi cōformes, ut susceptio baptismi & sacralis confessio, neuiquam dici pñt de lege naturæ. Quinto, si uirtutes oēs humanæ riuili essent ac conclusiones iuris naturæ, cōsequēs proutius fieret cūcta uitia cōtra naturā esse, sunt autē quædā, q. peculiariter censent cōtra naturā, non ergo oēs sunt scđ m legē naturæ. In contrarium autem est scđ Damasceni lib. 2. ubi ait, uirtutes oēs esse scđ m naturā, uitia uero uniuersa esse contra naturam.

Ad eūdem modum quo supra definitũ In quo est, leges oēs ab æterna derivari, eidemq. rēsu dist. subinde actiones humanas subdi, disputamus mō an uirtutes oēs humanæ ad naturā naturalis legis hiant? Et seruit q. hæc posita ad explicandā radicē distinctionis uirtutũ de lege naturæ, & de humana, & de diuina. Et ergo hic scđ m argumentorũ exigentiam opus distinctione. Virtus. n. & scđ m eius gñalem rōnem ac formā considerari pōt, & scđ m particulare obiectum. Virtus inq. inde habet generālē uirtutis formā & nomen qđ opus est scđ m rōnem. Et iuxta hanc considerationē constitui hic prima cōclusio. Oēs humanæ uirtutes sunt scđ m hoīs naturam. Probatur: Virtus est nihil aliud quā habitus operatiuus scđ m rōnis normā, naturalis autem hoīs propensio, in quantum est animal rōnale ad operandum tendit scđ m rōnem. Nā cum forma, a qua res speciem fortitur, tribuat ei naturalem inclinationē, sit ut sicut grauis natura est scđ m suā formam ad centrum eade re, natura uero ignis, secundum suā suā ascendere, sic natura animalis, cuius anima rationalis existit, sit secundum rationem uiuere. Vnde Cicero lib. 2. de Inuen. Virtus, inquit, est aīæ habitus, naturæ modo (hoc est ad naturæ modũ) cōsentaneus rōni. Et de off. li. 3. Magis, inq., scđ m naturā est uirtus, puta comitas, iustitia, liberalitas, q. uoluptas, quā uitia, quā diuitiæ. Deniq. uirtus nullo significatiuũ pacto de-

niti

Prima ratio.

Secunda ratio.

Distinctio uirtutis

Prima conclusio

Cicero

niri pte (ut i. de legib. ipse ait Cicero) q̄ q̄ sit perfecta & ad summum peruecta natura, &c. Sed a conclusio, si iurimū actus sed m̄ earū materias & species contēptis, nō oēs sunt de lege naturæ. Prima statim huius c̄clusionis rō est hec Lex humana a natura

h, uno omnium consensu, distinguitur, uirtutes autem rōne generali sunt oēs de lege naturæ, ut prior c̄clusionē patet necesse ē: ergo est uirtutes legis humanæ, & illas quæ sunt legis naturæ rōne pecuniarum obiectorum distinguī quib. formantur species.

Probatur autē secundo, ut legitima pandatur cōfessio. Illæ uirtutes dicuntur de lege naturæ, ad quas statim natura inclināt, nō solum tanquam ad prima principia, uerū tanq̄ ad cōclusiones ex eis dēm principijs absq̄ humano discursu pelluntur: et, illæ autem sunt humanæ, q̄ scdm leges, p̄tēporum, locorum, ac negotiorū uarietate humana rōne inuētas, sunt. Per uia sunt exēplā. Præcepta Decalogi sunt de iure naturæ, nā ex illo principio q̄ bonum est diligendum ar

que ex altero q̄ vna quæq̄ res suum esse & uitam diligit, statim absque longo rationis discursu produciunt præcepta primæ tabulæ. & q̄ Deum optimum Maximū, cuius beneficio & seculari uita donati sumus, & sēpiorā expectamus, amemus, neq̄. cū surandi abusu cōtēnantur, sed feriatis dieb. colamus & ueneremur. Ex alio autē. Id facias alijs quod tibi fieri uis, idq̄. ne facias, quod tibi nō cupis, deducuntur mandata cuncta secundæ tabulæ: quæ oīa in officiis iustitiæ posita sunt. Quare (ut infra dicemus) nulla super his fieri pot̄ dispensatio, nullaq̄. obedi excusatio p̄ ignorantia sed hæc inferius sunt: emittuntur p̄pendēda. Præter hæc autē secandū diuersas rerū circumstantias humana rō diuersas excogitauit leges. Ut post naturā corruptā ius gentiū fecit rerū diuisiones, et vna q̄libet respublicæ p̄ suæ gentis, ac loci qualitate instruit suas leges, ut puta p̄scrip

tionis, uenditionis, aliorumq̄. humanorū cōtractuum, ad q̄ nō nuda natura primā inclinabat. Hæc duo scilicet Arist. digouit Ethic. 7. ubi distinguit iustum naturale ac legittimū, puta humanū seu ciuile nēpe q̄ naturale sit q̄ ubiq̄. uim hēt eādem non q̄ v, vel nō v, id est, non q̄ humana rō ita de circumstantijs rōtinatur, cui le autē q̄ p̄n

cipio nihil refert sic an aliter habeat, cum

vero positum fuerit refert, quale est, mina captiuos redimi uel caprā Dijs, sed nō duas oues m̄stare. Idem de legib. ecclesiasticis ut patet de delectu ciborum, deq̄. his aut illis dieb. festiuitur feriandis. Tamen illis in statuendis ius diuinum radices tenet. Hæc in genere dicta sunt, in quaestione proxima & subsequētib. collimanda.

Ad p̄imum igitur argm̄ re spōdetur mihi me secū pugnare q̄ leges oēs ab æterna diuina, & tñ uirtutes humanæ sint de iure naturæ, quatenus oīs uirtus rōni cōcors est nā lex naturalis nō est ab æterna diuersa, sed eius participatio. Ad scdm autē. respōdet q̄ est diuersæ uirtutes diuersis cōgruēt p̄pōis, oēs tamē p̄fatis circumstantijs sunt secundum rōnē, atq̄. hæc ḡnalit̄ a consensu de iure naturæ. Neq̄. obicit aliquis ordinari in bonū p̄sonæ. nā in indiuiduis conferuatur bonū uniuersale naturæ. Per rectū. n. eduliorum uirū ac ueneriorū instatur natura. Et p̄terea p̄ particulares uirtutis sit ad cōm̄ felicitatē p̄gressus. Ad tertiu respon

detur, Qd̄ est uirtutes humanarum legum scdm suū genus. Iq̄. scdm rōnem sunt dicuntur de lege naturæ, simpliciter tamē appellatur de lege humana, q̄ vnūquodq̄. à sua atomi specie denominatur. Et ad eundē penē modū respōdetur ad quartū. Virtutes n. cōformes diuinæ legi nō dñr simpliciter de lege naturæ, sed potius sup̄naturales, licet quodā pacto et scdm genus dicuntur de iure naturali. Nō qd̄ sicut i humana q̄ lex diuina nullatenus deriuat a naturali, sicut humana, sed q̄. sō naturalis diuina luce illustrata quodā mō ē inclināt ad uirtutes diuinas. Supposito. n. q̄ homo sit creatus ad felicitatē t̄naturalē cōsentitū rōni est, ut officiis et exercitiis sup̄naturalis legis Ad q̄ntū respōdetur scdm sup̄riorū doctrinā. Item in cū in hoīe duplex sit natura, altera p̄pria. q̄ est scdm rōnē uiuere, altera uero generica, s. cunctis animalib. cōis, q̄ est, p̄ cōmixtionē carnis & forminæ specie p̄pagare, cōsequitur ut sicuti oēs uirtutes scdm propriam naturā nostrā hoc est scdm rōnem sunt, ita & omnia uirtutia sunt contra naturam, hoc est contra rōnis p̄scriptum. Aut ea quæ nō solum cōtra rōnem nobis propriā p̄stantur, ut uirtus & contra generica naturam animalium, dñr p̄ antonomaſiā cōtra naturā. I. aq̄. simp

plex

Ad p̄imum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Secunda conclusio. Prima ratio.

Secunda ratio.

Aristot.

plex fornicatio est cōtra naturā, hoc est cōtra rationem, quæ dicitur parentib. cognoscendas esse proles, ut debite ab illis educetur, & morib. instruantur, quod hominī proprium est, nefandū uero crimen, eo in-
super q̄ inuehitur contra fundamentū generationis cunctis animantibus cōmunis.

ARTICVLVS IIII.

Unum lex natura cunctis sit mortalib. una.

Primū
argum.

Non satis est cōstituisse legem natura-
lem in singulis vnā esse, ut ar. 2. di-
ctum est, nisi exploremus an eadē sit apud
uct. Arguitur. n. non esse in toto humano

Gratia-
nus.

genere eandem. Aut. n. Gratianus in capite
Statim Decretus naturale esse id q̄ in le-
ge & in euangelio continetur. Euangelio
aut non oēs obediunt (ut ait ad Rom. 10.

Secūdu
argum.

Paulus) ergo lex naturalis nō est eadē apud
omnes. Secundo arguitur. Lex est scđm
Aristot.

quū aliquid iustum esse dicitur. Arist. aut
5. Ethy. ca. 7. ait nullum esse tam naturale
iustum, quin aliquo modo sit apud diuer-
sos variabile, nam & dextra manus natura

Tertiū .

fit. Tercio, quodcūque bonum, ad quod
natura propendet, ad legem attinet natu-
ræ, inclinationes autem ac propē siones na-
turæ uasta inter homines varietate distāt,

alij nāque ad honores nati sunt, alij ad uo-
luptates, atque alij ad res alias, lex ergo na-
turæ non est eadē apud omnes. In contra-

rium autem est illud lib. 3. quod quidē De-
cretū extat dist. 1. Ius naturale est cōe om-
nium nationum, nam quod ff. de iust. & iu-
re. l. 1. scribitur. Ius naturale est, quod na-

tura omnia animalia docuit, nō de iure tan-
tum hominibus proprio, sed de cōiunctio-
ne maris & femine generaliter intelligit.

Ad huius quæst. enodationē recolenda
est superior distinctio inter naturalia princi-
pia, atq. eorū conclusiones, scđm. n. hanc
distinctionem duabus conclusionibus faci-

Prima
conclu.

le respondeat. Prior est Lex naturalis qua
tenus ad sola principia extenditur, eadem
est apud oēs mortales, nō modō quantum
ad rectitudinis ueritatē, uerum & quantū
ad cognitionē. Principia nanque rationis
practice similia hac parte sunt principiis
speculabiliū quæ ubiq. & inconcussa pol-
lent ueritate, & lumine naturali perspicue

clarescunt. Nusquā. n. ullus esse potest mor-
taliū eoulq. syluestris ac barbarus, si mo-
do compos si mētus, cui ne sint huiusmodi
ueritates perit. Bonū est appetendum ac
malū uitandum. Id facias alijs, &c. ac reli-

que quas ar. 2. de narrauimus. Posterior cō
clusio: Lex naturalis quantum ad eius con-
clusiones, etsi plurimum sit eadē apud oēs,
& quantū ad rectitudinem, & quantum ad
cognitionem, deficit tñ & respectu prioris.

propter particularia quorundam impedi-
menta, & respectu posterioris, propter ra-
tionis nubile quibus ob consuetudinē pra-

uam exæcatur. Demonstratio huius con-
clusionis sumit ex discrimine inter rationē
practicā & speculatiuā, nam etsi principiis

utraq. posse notis utatur, nō tamē simili ra-
tione discunt. Item ratio speculatiua quia circa necess. ra plurimum ac, men in-

potissimū negotiatur, puta circa ea quæ ne ter ratio
queunt aliter se habere, absq. ullo defectu nem pra-

ueritatem comperit in conclusionib. quam
in principiis inuebatur. In ratione autem specula-

practica ex necessariis principiis discunt
ad contingentia, in quibus actiones huma-
næ cōsistunt, necesse est q̄ doq. defectus cō-

tingere, ac tanto plures quanto infusus ad
particularia descēditur. Ex his ergo dedu-
citur nostra conclusio, nempe quod licet
in conclusionib. demonstrationū specula-

bilium eadem sit rectitudo ueritatis apud
omnes, in conclusionibus uero operabiliū
contingit quandoq. defectus. Exempla pa-

rent. Ex illo nāq. per se noto principio, id
facias alijs, quod tibi oīs fieri, iō practica ratio.

elicet hanc legem. Depositu cū primum
peretur, reddendū est. Quæ quidē lex pluri-
mum uerum habet, deficit tamen deficien-

te petitionis opportunitate ac rectitudine,
puta dum qui penes te arma deposuit, foro-
re correptus, ut faciat homicidium, ea repe-
tit. Pari modo ex illo principio, in pace &
uāquillitate hominib. uiuendū est. quod
cunctis tanq̄ per se bonū notissimum est, se-
quitur hæc lex, abstinentiū est armorum. Re-
piti. Deficit tamē q̄ do hostis rēpublicā in-
uadit. Similiter ex eodē principio colligi-
tur lex, ut quisq. pmissorū fidē seruet, de fi-
cit tñ, dū causa emergit ob quā pmissū
implere turpe est. At q̄ is forte utrum quā-
tū ad cognitionē eandē cōclusionū quip-
piā sit descriptio inter rationē practicā &
spe-

Secūda
conclu.

Demon-
strati cō-
clusio.

Discri-
men in-

etica &
specula-

tiuum .

Aperit
exēplis,

ratio.

Quæ-
stio.

speculatiuam. Nihil enim apparet quo differant, nam sicuti cōclusiones practice nō omatibus sunt æque notæ, ita neque speculatiuæ. Tam uera inquam, est illa cōclusio, Omnis triagulus habet tres angulos æquales duobus rectis, q̃ illud principium, Omnes duæ lineæ, ubi concurrunt, constituunt angulum, tñ non est æque nota. Respondetur. Hactenus nullum esse discrimen, differt tamen, q̃ speculabilem necessariorū ignorantia accidit ob defectum doctrinæ, scilicet, quia nō didicisti, ignorantia uero in practicis contingit (ut dictum est) ex praua consuetudine rationem obtenebrante. Ex his fit consequens postrema conclusio nis particula, nempe q̃ quanto conclusio nes practice magis ad particularia coarctatur, minus innotescunt. Patet exemplo. Ex illo principio, Id ne facias aliis, quod tibi non uis fieri proxime inferitur mandatum illud Decalogi. Non mox habebis, nam id fieri non potest sine coniugis iniuria. Si tamen rem astrictius pstringas, uidelicet, Nec simpliciter fornicaberis, hoc licet illic pariter prohibeatur, tñ quia non habet connexam iniuriam, nō est tam uniuersaliter notum, quin inter gentes inuolascilicet non pessime constitutas, ignorari queat. Immo nescio an apud aliquos barbaros fidei nræ infectos, ignorantia esse possit prorsus excusatoria. Similiter ex eodem principio palā sequitur. Non falsum testimonium dices, q̃ cum iniuriam ueter, omnibus est cōpertissimum. Si autem strictius inferas. Neque ullum proferas mēdaciū, non est ita notum. Immo inuenies in plebe qui putant iocōsum & officiosum nullam asserere culpam. Atque hæc est ratio ob quam omnes prohibitiones secundæ tabulæ, quo patetiores essent, illorum sint expressæ criminum, quibus iniuria proximis irrogatur. Tamen ut homicidii noie omnis læsio prohibetur. sic & nomine adulterij omnis turpitudine, & nomine falsi testimonij omne mēdaciū. Preceptorum autem Decalogi ignorantia nulli mortalium excusari unquam potuerit, csi sua scelera furo ali quo linirent. Sicuti illi qui religionis gratia contra interdictum homicidii humana exdecogitabant Deos suos placare ac uenerari, De quibus P sal. Immolauerunt filios suos & filias suas dæmoniis. Et Cicero

in oratione quadam commemorat sua quæ te Gallicas gētes eodem ritu pollutas, eademq. feralis immanitas fectur & populis Noui orbis esse olennis. Dæmones enim humani generis hostes illa cæcitate homines demeruit, ut humano sanguine suum expleant inuidiam. Et Iulius Cæsar lib. 6. Cæsar. de bello Galli. narrat olim apud Germanos latrocinia nullam habuisse infamiam quæ extra fines cuiusque ciuitatis erant. Sed tamen facinori obire debeant q̃ iuuenes illo exercitio desidria & torporis excuterent, bellisque se gerendis apparatus. De his autem in præsentiarum satis.

Ad primum igitur argumentum respō Ad primū arg.
detur non esse Gratiani uerba sic truncate legenda, Ius naturale est qd̃ in lege & in Euangelio continetur. Ac si doceat quod est in Euangelio ad ius naturale pertinere. Sed iunctum cum uerbis sequentibus. Ius naturale est quo quisque iubetur id facere q̃ sibi uult fieri, & id quod in Euangelio continetur, ut uerba hæc parentis, sint docens ius naturale plene in euangelio cōtineri, non tamen id solum, sed & ius insupradignum. Ad secundum q̃ est Arist. iam p̃ sponsum. Non quidem principia naturæ sed conclusiones nonnunquam deficere. Ad tertium autem conceditur inclinatio nes naturæ quæ homini cōpetunt, in quantum sensibili animali, ad legem auertere formis, hoc est appetitus sensitiui origina li iustitia destituti. Si autem considerentur quatenus hominis sunt proprietate legi naturæ subduntur, puta rationi, ceterarum potentiarum moderatrici, quæ cūa dōs affectus dēt intra suas lineas cōtinere.

Ad secundū.

Ad tertium.

ARTICVLVS V.

Utrum lex naturæ mutari aboleriue possit.

Primū arg. a p-
te negatiua.
Post hæc facile est hoc quinto articulo duo perspicere, quæ superiorū cōrollaria sunt, nempe, utrum lex naturæ aut mutabilis sit, aut ab humana mente eradicabilis. Arguitur ergo q̃ sit mutabilis. Legitur enim Ecclesiast. 17. Addidit eis disciplinam, & legem uitæ. ubi circūscribitur glossa, legem scilicet iuræ quātum ad correctionem legis naturalis. Et Isidorus lib. 5. (quod est dist. j. c. ius naturale.)

Cicero.

an cōm omnium possessionem & libertatem esse de iure naturæ, com tñ iam iure gentiū, tum rerum diuisio, tum et seruius inducitur in orbē sit, est ergo lex naturę mutabilis. Sed & q̄ nō nostris cordibus auelli possit, arguit primo ex his quę dicta sunt.

Tertiū.

Mulq̄. n. iure gentes adeo hebetes & morū prauitate tabefactę, ut leges naturę contrarias ediderint. Vnde super illud ad Ro.

Tentat.

2. Cū gentes quę legē non habent, &c. at glossa, q̄ in interiore homine per gratiam innovato lex iustitię inscribitur, quā deleuerat culpa. Et quarto arguit. Lex gratię efficacior est q̄ lex naturę. gratia uero deleatur per culpā ergo multo facilius deleri potest lex naturę. In contrariū autē est de-

Glossa.

Quartū

argum.

Grati-

nus.

August.

Distin.

crētū Gratiani distinctione quinta, capite primo ius naturale nō variatur tēpore, sed immutabile semper permanet & sententia Augustini secundo libro Confessi. Lex tua scripta est in cordibus hominū, quā nec ulla quidem delet iniquitas.

Ad hanc quæstionē facilissima est per distinctionem responsio, supposito. n. primo intervallo, quod inter principia, eorumq̄ conclusiones interiectum est, bisariam lex naturę censeri potest mutabilis. Vno modo per additionem, quę ei fiat, atque altero per distractionē. Statuitur ergo prima conclusio. Nihil uetat legem naturę pri-

Prima

conclō.

ri modo esse mutabilem. Adiecta. n. est illi lex diuina tam uetus quam noua duobus p̄cipue commodis. Vno. s. quia iam obsecrata erat in mortalium mentibus & caligine obducta, ut innovaretur. Nempe ut cōtaret non solum externos actus, uerū & internos esse ad legis normā cōponēdos, neque solum iura natura amicis deberi, uerū & inimicis. Altero, ut ea cōsilia quę illi decrant, supplerentur. Et hoc est quod glossa Ecclesiast. 17 in primo argumento citata appellat correctionem legis naturę;

Secunda

conclō.

quę facta est p̄ legem literę. Secunda conclusio. Lex naturę non est quantum ad primā principia posteriori modo mutabilis, ut. s. quod prius fuit legis naturę destinata esset iuris. A. uero quantum ad secunda p̄cepta quę sunt uelut proxime conclusiones, licet primū immutabilis sit, potest nihilominus quandoq̄. sed raro mutari p̄pter humanā impedimenta, ut articulo proximo expositum est. Nam & circa necessa-

rias conclusiones speculabilium cōtingit ob mentis lippitudinem nonnequā halucinari. Quocirca mutatio hęc non tam in lege sit, q̄ in rebus ipsīs, uenias. n. illius generalis p̄ceptum. Depositum reddendū est, aut illius fides p̄missa custodiendā, nō mutatur nisi mutatis reb. ex quarū mutatione contraria nascitur ueritas. Quoniam & hęc lex. Eius carniū uiniq̄. porus salubris est hō. b. ob id particulari mutatur, q̄ hōtebri correptus est, cui talis uictus nocuus sit. Vnde Aristot. 3. Ethic. c. 7. 1. ut, inquit naturę, immutabile est, sicut igitur ubiq̄. uir, quod de primis principijs intelligit, de cōclusionibus autē subdit, posse mutari, non tñ apud Deos, qui immutabiles sunt, sed apud nos qui mutari possumus. Quo fit leges triumphantium in regno cēlorum nullatenus mutari possit, q̄ neq̄ felices illi mutantur. Auctoritas autē Iudori non sic intelligenda est, ut libro 3. q. 3. dictum sumus, ac si cōm possessionem p̄cipiat, aut seruitutē interdicit, alias ius gēritum non potuisset tales leges reuocare, sed dicuntur hęc negatiue de lege naturę, quia illa nec diu sionfecit, nec seruitutem iussit. Restabat hic tñ tractare, an huiusmodi p̄cepta naturę sint dispensabilia eius nimirum in de cōst. Atque sicut q̄ Deus Abrahamē necem filij p̄cepit, & Osee ut fornicaretur, & filius Israel ut de p̄cederetur Aegyptios, hęc autē dubitatio infens. q. 3. aut 8. propriam habitura est sedē. Tertia conclusio similis est huic proximæ. Lex naturę quantum ad prima principia & p̄cepta, non potest ab humana mētē stupius eradici. potest tñ licet non plurimū, sed raro quantum ad conclusiones & secunda p̄cepta in aliquibus hominibus deleui. Conclusio non alio indiget testimonio, quam q̄a sape toribus peritur. Possunt. n. barbari tanta morū uicinate peruenire, ut que errorum peruersitibus offuscata ut pio peccatis non ducant, quę lex naturę uetat. Neque id solum in conclusionibus quę lēge a principiis distant ut. s. est officium mendacium & simplex fornicario, uerū & in his quoq̄. quę propinquiores, sub indeq̄. lucidiores existunt sunt. n. (ut a si de dignis accepimus) re p̄ iter illos mortales Noui orbis qui nefasdam turpitudinem contra naturam non solum impune

Tertia
conclu.

Suade-
tur con-
clusio.

permit-

permittebāt uerū nulla culpa denotabāt. Quæ utiq. rōne fieri potest ut respublicæ & principes leges contra naturā instituant sed m̄ uerbum istaig. Vē qui cōdunt leges iniquas. Et scđm hoc intelligenda est illa glossa ad Romanos. 2. q̄ in culpam deleuisse legem iustitiam ab infidelium cordibus. Resistant ergo duo superiorū argumēta soluta. Ad tertium autem uidetur, q̄ etsi gratia sublimior sit atque efficacior, quam natura, non est tamen nobis ingēta, & innata, atque adeo neque tam penitus infixā, & ideo facilius per culpam nostram eradicatur, quam lex naturæ.

Ad tertium arg. principia etc.

QVÆSTIO V.

DE LEGE HUMANA in genere.

S. Tho. 1. 2. quæst. 95.

ARTICVLVS I.

Verum præter legem naturæ necessaria nobis fuerint humane.

ARTICVLVS I. legum genus est humanū. de quib. maiores extāt disputādi rationes, q̄ritur ergo p̄mo, an p̄ter legē

1. Argu. naturalem necessariam sint et humane? Et patet ne argui a parte negatiua. Primo, q̄a (ut Augustinus. quem ex 1. de libero arb. q. proxima ci Augustinus. trauimus, ait) p̄ legē æternā sufficienter oia sunt ordinatissima, illa autē satis ab undeq. nobis p̄ naturālē cōcitantur, ergo humane

Secundū. redundāt. Scđo, lex mensura est (ut supra diximus) naturarū actionū, rō autē non est rerū mensura, sed ipsa potius rerū natura,

ergo cū leges humane a rōne p̄ficiscant, nō habent legitimā rōnē legū. Tertio mēsurā, qualis est lex, debet esse (ut ibidem Arist. docet) certissima, certitudo autē humane rōni de reb. gerendis, q̄ singularia sunt ac mutabilia, cōpetere non p̄t. scđm illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timide, & incertę prouidentur n̄q. ergo a rōne humana nulla p̄ficiscit lex. Quam aliter

Quartū argum. via arguit. Esto, humana rō certa esse posset regula naturarū actionū, multo com-

modius respublica uia hominum luce gubernaret, q̄ positus legib. Eū uero, cū iudex (ut

3. Ethic. c. 4. auctor est Arist.) sit aratū iustū facilius cōgruētiusq. fieret ad illum recur sus, q̄ ad legē surdā & mutā. N. cum actio nes i singulariū utu consistat, nō p̄t humana lex (ut q. seq. uidebimus) de oib. prouidere, singularesq. circumstantias, pro spicere, ut faceret sua prudentia iudex. In contrariū autē est Iulianus lib. 3. Etymol. c. 20. & refert inter decreta dist. 4. vbi ait, factis esse leges ut earum metu humana coerceatur audacia, itaq. sit inter improbos innocētia, & in ipsis in probis formidatio supplicio refrenetur audacia, & nocēdit facultas.

Isidorus

Quæstionis huius solutio facile ex ipsa rerum natura, & humana cōditione colligitur. R̄ uidetur ergo duabus cōclusionib. Vna est. Necessarium prorsus fuit p̄ ei legem naturæ alias humanas. p̄ rerum uarietatibus, emergentibusq. casib. ac negotijs, condi. Conclusio hæc ex duabus r̄a dicib. constat, uidelicet & ex discursu ingenio n̄ro, & ex rerū indigentia. Enim uero sicut in speculabilibus, sic & in practicis innata nobis uis est ex vniuersalibus principijs & indemonstrabilib. conclusiones deducere, eadēq. in duplici r̄a. Alias quippe necessarias demonstramus, ut in Mathematicis, alias uero p̄ inuidentij consequentia sub opinione colligimus pro qualitate cuiusq. scđ. Pari nō in practicis ex primis principijs (ut dictū est) p̄cepta Decalogi, quasi necessarias cōclusiones exprimimus, & ideo sunt de iure naturæ. Sed tan. ē q̄a actiones n̄æ in singularibus versantur, necesse est ex eisdem principijs obiectiuus circumstantijs loci & t̄pis ad particularia descendere. Quæ p̄ illa regula huius in modum constitutæ, quia non necessario ex solis principijs naturalib. pullulant, sed rationis adminiculo consistunt, humane leges nuncupant. Vt sunt leges, quę in

Prima conclusio

Prima ratio.

Obiectiuus conditionibus & ceteris rerum commutationibus posita sunt, sine quibus genus n̄m uitoni nequeat transigere. Sed exurgat hinc quispian fortasse aduersus Dei, Natura q̄ p̄ouidentia. Nunquid non prouidentius nobis fuisset consultum, si lex ipsa naturę usq. ad singularia doceret pos oia? Arguitur. hoc fuisse consultum, q̄ ratio affectib. sæpe obscurat cum lex naturę sen per se perspicua. R̄ dēndū ē q̄a esse dispositio secundum naturam nostrā, Soto, de iust. & iur. C. Ra.

Solutio.

Secūdo
pro con-
clusiōe.

Rōnis. n. ingeniu ac natura, est discurrere, & ideo sapi s Deus Natura q. lagax semina in nobis rātū posuit, quē rōnis cultura uenirēt ad frugē, Idq. rā in speculabilibus q̄ in praxicis, uidelicet rā in artib. q̄ et in moribus. Hinc ergo scđo colligitur nra cōclusiō. Etenim ut quātū ad sciētiās creatus intellectus est cū principiorū lumine ex quib. ad diuersas sciētiarū prole & opīniones discurreret, diuersasq. artes in lapide, ligno, & lana aliisq. materiis, nobis cōducentes meditando excogitaret, nempe quib. uestimur, regimur, nutrimur & oblectamur. Pari modo (ut auctor est in iūū 2. E hic. Arist.) semina uirtutum moralū in nobis iecit, quē nostra disciplina & cōsuetudine culta ad messēm albet. t. Di-
sciplina autē morum potissima efficacissima est legum humanarū positiō, ergo p̄ter legem naturę, quę sementem facit, necessarię sunt leges humane, quib. uberius proueniant legetes. Tercio eadē cōclusiō cōprobat. Lex naturę licet regula sit morū uniuersalis, non tñ p̄caas adhibet compulsorias, quę tñ hominib. pro statu naturę lapie necessarię sunt ergo p̄ter legē naturę operatiuū est p̄nales leges adhiberi Doctrina est Arist. 1. 0. Ehi. c. 9. ubi ait alios natura, & alios cōsuetudine, atq. alios disciplina fieri bonos. Natura quidē non est in nostra potestate, sed Dei dono quidam tales nascuntur, quales uirtutum chorus genuisse vī. Alij uero cōsuetudine statim ab infantia boni sunt. Sed tñ disciplina non omnes satis instituit p̄t nisi illi tātū q̄ cōsuetudine sunt p̄moliti. Sicuti nouale antequam excipiat semina, curuo opus hēt aratro ergo aduersus illos q̄ ad malū proclines sunt, ad bonū uero durit ac proterui, qui. s. honesti gratia adduci non p̄t, necessarius est metus, ut uī cohibeant a malo, & sic aliis uitam quietā relinquāt, & sibi meas iniquitā, metu cauere iubeat. Est. n. homo (cuius 1. Polit. c. 2. auctor est Arist.) ut perfectiōe suscepta optimum cunctōrū aīalū, ita si alienus fiat a lege, & a iudicijs, oīum pessimum. Sequissima. n. est iniustitia tenēs arma, homo uero armate nec per innatam prudentiam, quę ideo legibus dirigenda est, metuque coercenda. Atq. hac de causa (ut q. 1. diximus) leges condere nō pōt nisi uel respublica, uel qui

eius fungitur auctoritate. Eademq. rōne natura hominē genuit ciuile animal, nempe ut in societate legibus sepius uiuere.

Ad primum igitur argū rōndere quod Ad pri-
etli lex naturę participatio sit eterne, mū arg.
haud tñ humana rō totam uirtutē principiōrū naturalium apprehendere pōt, nisi, quę sua natura est, discurrendo. Haud. n. quę in principijs uniuersalib. delirescūt, simplici intuitu, ueluti intellectualis, Angelus, cernit, sed ratiocinando aliud ex alio deducit. Ob idque ut in speculabilibus eterno lumine, sic & in praxicis eterna lege dupliciter illuminamur. Primum suspiciendo generalia principia, secundo, ut discurrendo ex eisdem principijs alias particulares leges eliciamus, quę cū in eadem eterna lege p̄minenter existāt, nō satis per naturā explicātur. Et hoc quantum ad uim directiuā legū. Sed & quantum ad coercitiuā eadem pene rō est. Lex. n. naturę malefactorū conscientias exulcerat, corroditq. & percellit, atq. ut ait ad Romanos Paulus, cogitationib. satis accusat, Paulus. ut possent cordatis homines metu illo percussis & turpitudinis horrore deteriti satis emendari. Ait. n. 1. Confessio. Augusti. Augusti. Iussisti Dñe, & sic est, ut p̄ca sua sibi sit oīs inordinatus animus. At quia sunt alii usq. adeo sensum uoragine submersi, ut non nisi quę oculis obijciuntur extimescant, accumulati debuerunt humanis legibus sensalia supplicia. Ob idq. ait Paulus iusto nō esse legem positam, nimirum Paulus. q̄ lex natura, fidei radio illustrata ei abūdat ut a malo retrahatur, alliciat ad bonum. Atque hinc plane colligitur solutio Solutio
argumenti 2. Concedimus. n. rōnem non tēdiciat
esse regulam primam, sed naturalem legumēti.
gē. quę est eterne imago, nihilominus illud exēplar rō prospiciens leges exprimit humanas. Circa tētiū aut diffitei nō possumus, leges humanas non ea uigere certitudine, qua speculatiuas conclusiones, eo q̄ non circa necessaria, sed circa singulāria contingentia, uarietati subiecta statuant. Neq. opus est oī mēsurā infallibili certitudine pollere, sed satis est ut unaquęq. rium. scđm ingenium suę materię fida sit. Et hæc est rō quare leges humane nō sunt, uti naturalis, immobiles. Quantum argū gra Ad quas uioris est ponderis. Questio. n. est quantum.

Tertia.

Aristot.
Probō.

Aristo.

Aristot. Aristoteles. 3. Politic. c. 1. 1. terigit. An. 1.
Prima respublica melius ab optimo homine, q̃
rō quā optima lege guberatur. Desinit autē me
melius legis legē, quā hominem dñari. Id quod &
lex quā 5. Ethicor. c. 6. commemorauerat. Nemp
hō domi quā facilius est unum aut paucos pruden
natur.

**Secūda
ratio.**

**Terti
ratio.**

Aristot.

**Argum.
Aristot.
vbi sup.**

**Solutio
prima.**

**Solutio
secūda.**

dum in suspicionem venit q̃ pretio corru
prus uel odio salutis infirmi insidatur, ocu
latus obseruandus est ut artus p̃scripta
ad unguem seruat. Quin uero addiderim Pericu
periculosum esse maxime & temerariū ut
medici suas, p̃prias opiniones & existima
tiones scientiæ & arti anteferant. Sed quo
ad indices reuertamur. Accedit huc quar
to q̃ (ut idem ait Philosophus 10. Eth.)
lex dum probitatē iubet, licet hominem
a uoluptatibus cohibeat, nemini molesta
est aut odiosa, quemadmodū iudex, quis
facile in suspicionē uenit, an odio aliove
affectu fuerit infestus Quapropter (ut hic
ego colligo) principum pedagogi & cōs
liarii hac uti debent cautela, ut q̃ ipsi nō
audent patronos suos reprehendere, leges
uirtutum historiasq̃ legendas porrigant,
quæ inuidiam non generant, & mores in
stituunt. Ad reliquam autem argumenti
difficultatem rīdentes fatemur minutio
ra illa, quæ legibus comprehendere non va
lent, iudicis esse arbitratui relinquenda,
ut ff. de legib. l. non possunt. sancitur. Eo
quod dum omnia legibus completi non
possumus, quædam negligimus, ne cōstō
rum iacturam faciamus, eorum instar, qui
ingruente tempestate, quædam in aquas
insanas exonerat, ut naui reliqua seruet.
Quocirca iudex p̃ter animi rectitudi
nem apprimē scientiæ ac prudentiæ indi
get ut legum uniuersalia dextre ualeat ad
singularium euentus accommodare.

Pericu
losum &
temera
rium est
medicū
suis p̃o
prias opi
niones,
atq̃. exi
stimatio
nes arti
antefere
re.

**Quarta
ratio.**

ARTICVLVS II.

*Vtrum omnis humana lex a naturali
deriuetur.*

Secundus articulus est utrū oīs huma
na lex a naturali deriuetur. Arguit. n. arg. 2. p
primo a parte negativa, iussu ciuile
(ut 5. Ethic. c. 7. ait Arist.) est illud q̃ a p̃i
cipio nihil refert sic uel aliter fiat, id autē
q̃ ex lege naturæ dimanat, ē ante legem
humanā referebat, non ergo oīs lex huma
na a naturali deriuatur. Secūdo, ius positi
uum (ut illic ait Arist. & 5. lib. 1. id) cōtra
naturale, diuiditur, ea autē quæ a naturali le
ge descendunt, non diuiduntur contrariis
naturale, immo sunt eius germina, ergo le
ges humanæ minime a naturali deriuant.
Tertio, lex naturæ (ut ibidem ait Arist.)

Primū
arg. 2. p
te nega
tiua.
Aristot.
Se cū dū
Aristot.
lidor.

C a eandem

Terriū argum. eādem vim habet apud oēs, leges autem humanę non item, sed unaquęq; respubli-
ca suis propriis fulcitur, ergo nō oēs a lege

Quintū, naturę oriuntur. Quarto, oīum quę a lege naturę fluūt naturalis rō reddi pōt, nō aut oīum q a maiorib. cōstituta sunt ut in lia. ait. ff. de legib. l. nō oīum. Nō ergo oēs humanę leges a naturali deriuant. In cō-

Cicero tramū aut faciūt Ciceronis uerq. lib. 2. de Inuentio Res a natura pfectas & a cōsue-
tudine pbatas legū merus & religio s̄xit.

Prima conclusio. Ad qōnem quatuor cōclusionib. r̄fider. Vna ē. Oīs lex humanitas posita, si recta est, a lege naturę deriuatur. Quinimo tñ h̄t rectitudinis rōnisq. legis, quantum a lege naturę recipit. Lex etenim (ut artic.

August. primo larius patebit) nisi iusta fuerit, lex non est. Immo (ut ait. i. de lib arb. Ang.) in cārū habet legis uirtutem inq̄ntū parti-

Arg. pro conclusioe. cipat rōn. iustitię. Ex hoc sic arguitur, iustitū & rectū in rebus, humanis scđ m rōnis regulam existimandū est, rōnis aut regula (ut super dicebamus est rerū natura) quā ueluti exēplar intueri in suis cunctis actio-
nibus dēt, ergo leges humanę (ut quę ab ipsa rōne fabricantur) a naturali cunctę na-
scuntur. Neq; uero (ut supra diximus) uen-
tat leges humanas duabus mensurari regu-
lis, ęterna. s. naturali, quarū hęc partici-
patio illius est. Etenim uero ut architectus ex cōcepta forma domus lineas in lapide aut ligno ducit, quę ministro regulę sūt, quę eudendo & serrando sequi debet, sic Deus ęternam suā legem nobis impressit, quę esset sicut certū illius signū. Quā p-
dū legē naturę imitamur, ęternam tene-
mus. Vñ Cicero lib. 2. de legib lex, inquit est iustorū, iniustorumq. distinctio ad illā antiquissimā & rerū oīum principē expref-
sa naturā, ad quam leges hominū dirigun-
tur, quę supplicio improbos afficiant, de-
fendunt ac uentur bonos. Scđ 2 cōclusio.

Cicero. Bisariam quippiā a lege naturę deriuatur. Vno mō, cea cōclusio ex principiis dedu-
ctā, atque altero, ut specifica determinatio alicuius cōis generis. Ex illo. n. principio.

Secūda conclusio. Quod tibi nō uis, id nemini facias sequen-
tur illę cōclōnes. Nō occides, nō furtum facies, &c. sed ex illo qđ est, Oīs uirtus p-
mio digna est, & uitiū p̄ena, lex humana s̄xit licentię latronūq. suspēdi, h̄reticūq. sōbui. Vbi cōc supplicii genus ad paricu-

lare trahit. Quemadmodū artifex formā domus in cōi cōceptā ad peculiares fabri-
cas accommodat, ut hęc si illa aliter con-
struat. Et patet inter hos deriuationis mo-
dos latū discriminē. Prior. n. fit, p uia syllo-
gismi. Cuius utraq. pmissa est naturaliter nota, s. Quod tibi non uis, alteri ne facias, nolles occidi, neque tuis bonis expoliari, nec in tua uxore iniuriā pati, ergo non ho-
miciidiū, nō furtū, nō adulteriū facies. Po-
sterior uero nō fit hoc pacto. Ex hoc, n. q oīs malus est puniendus, recte instruit syl-
logismus, q si iste ē malus, iste puniatur. Hoc tñ uniuersale, id est sumptū eū distri-
butione nō est illud qđ per legē posituā scđ o modo determinat. sed uniuersale ge-
nus, quod ad suas applicat species. Ut si i probus p̄ena plectēdus est, talis, s. fur, pu-
niatur tali p̄ena, qđ nō seq̄t per similem syllogismū, sed per humanā existimatio-
nē, quā culpę admetimur p̄enam. Fit. n. si collectio. Oīs malus est puniendus, latroni aut congruēs supplicium, est suspēdū, h̄-
reticoq. incendiū, ergo sic sunt puniendi. Posterior uero assumpta non est naturalis

cognitio, sed humanū arbitramētū. Hinc seq̄ conclusio tertia Deriuatio legis hu-
manę ex naturali, q fit p uia cōclōnis nō est constitutio noua talis operis in genere uirtutis, sed explicatio uirtutis q in princi-
piis naturalib. latebat. Etenim, Non forni-
caberis. Depositu redde. & Decalogus, añ humanā iōcinationē erant uirtutes, laten-
tes, tñ in principiis naturalib. sunt aut ex-
plicitus posita ne q sibi eorū ignorantū pr̄texeret. Scđ a uero deriuatio est noua
constitutio operis in esse uirtutis. Iure. n. naturę non erat uirtus latronem occidere aut h̄reticū, nō lex naturę tñ dicebat ut punirent, sed lex humana fecit eorum in-
terfectionē esse uirtutē. Pari modo lex na-
turę, ueluti gñale principū est. Tēperate & frugaliter uiuendū est, quatenus corpus expeditius possit aīo inferuire. ex quo rō
propalam sequitur abstinēdum esse a car-
nibus, aut semel tñ in die reficiēdum, sed tñ lex humana inde id arbitrando dedu-
xit qualis debet esse tēpetantia & ideo hu-
mana lex constituit abstinētiā carnium sub uirtute tēperatię ubi añ nō erat. Podē
modo, sabbata sanctifices, determinauit ad hoc ut illud festum colendum, atq; ad

Tertia conclusio.
Explana-
tur con-
clusio.

sacra audienda. Quo fit, ut quemadmodū
D. Tho. ait S. Thomas, leges humanæ prioris gñis
Absolu- vigorem hēant suū in lege naturæ, illæ ue-
tissima, 10 posterioris ordinis, minime. Quod si su-
ratio cō premā huius rōnē persequeris, hęc est, ut
clusio. q̄ conclusiones in suis principijs actu
continentur, species aut in gñe non nisi in
potentia, ut patet in Prædicab. Animal. n.
non continet oēs species actu, alias quod-
cunq. animal esset oīum specierū. Ob idq.
leges illæ quæ per contradictionem generis
ad speciē cōstituuntur, vigore non habent,
nisi in illa minori, quā rō humana consti-
tuit, i. viuendū est temperate, huic aut tem-
pori & genti hęc tēperantia congruit, ergo
in Quadragesima a carnib. abstinendū est.

Ad pri- Primū igitur argumentū per hāc proxi-
mū arg. mā sniam dissolui. Appellauit. n. Phil. 3.
Aristot. Ethic. iustum legale id quod est iure ciui-
le, id est, quod secūdo mō deriuatur ex natu-
rali, quod ideo anteqū stabiliuerit, nō
erat uirtus, ac subinde neque referebat sic
uel aliter fieri. Secus de alio deriuationis
mō. Vnde per hāc distinctionem articulo
quarto diuidemus ius humanū in ius gen-
tium & ciuile. Pariq. modo respōdetur ad
secundū argumentū, ius humanum, non
q̄d cunq. sed ciuile, quod secūdo mō de-
riuat a naturali, diuidi cōtra ius natura-
le. Ad tertiu autē respondetur, ius naturale,
quod Arist. ait eandem habere potentiam
apud oēs, consistere in principiis, nā cōclu-
siones, & præsertim specificas determina-
tiones, ipse ibidē agnouit uariarū apud ua-
rias nationes. Ad quartū uidetur, q̄ iurispe-
ritus in lege citata nō negat, eorū q̄ a iure
naturæ p modū conclusionum eliciuntur,
posse rōnē reddi, eorū aut quæ secūdo mō
deriuantur, q̄a seniorū cōsultatione p expe-
rientiā & prudentiā statuta sūt, uelut uniuersa
salū specificæ determinatiōes, nō est sem-
per exigenda rō, sed eorū experiētiæ, & pruden-
tiæ hūda fides, ut 6. Ethic. auctor est Arist.

Ad secū-
dū arg.

Ad ter-
tium.

Ad quar-
tum.

Aristot.

ARTICVLVS III.

*Verum legis humana qualitates recte ab I-
sidoro describantur*

Circa alias legū species nihil opus est
qualitates perscrutari in quib. earum
rectitudo posita sit, uidelicet circa legem
eternam, naturalem, & diuinā. Nā illæ innæ

ta natura sua bonæ & recte sūt. At uero de
humana, quia rō nra hallucinati solet, ex-
plorare necesse est quib. debeat lex condi-
tionibus exornari, ut sit bona Eadem autē
Isidorus lib. 3. c. 21. hoc ordine ponit. E-
rit inquit, lex honesta, iusta, possibilis, secū-
dū naturā, scdm patris cōsuetud nē, loco
tēporiq. conueniens, necessaria, utilis, mani-
festa quoq. ne aliquid p p obscuritatē in
captione cōtineat, nullo priuato cōmodo,
sed pro cōi ciuium utilitate conscripta. Et
refertur dist. 3. can. Erit autē. Arguit autē nō
est necessariā tā longam qualitatū seriē,
nam supra c. 3. compēdiosis, dixerat, lex
erit oē quod ratione constiterit, duntaxat
q̄ religioni congruat, q̄ discipulæ con-
ueniat, quod saluti proficiat superuacanea
ergo fuit proluxior oratio. Secundo, cōsus-
tudo distinguitur a lege scripta, ut auctor
est idem Isidorus dist. 1. ergo lex non fer-
tur secundum consuetudinē. Tercio, neces-
sarium dupliciter usurpat. Vno mō pro eo
q̄ impossibile est aliter se hñe, de quo non
est necessaria lex Ridiculum. n. esset legem
sancire, ut quæ in utero habet, partū & dat,
necessarium autem ad consequentem si-
nis idem est quod utile repetitio. ergo eius-
dem fuit dicere, utilis & necessaria. Quarto
deniq. arguitur. Nonnunquam iniquū est
ad legis rigorē iudicare, sed est operæ pri-
uatum eam ueluti Lesbiam regulā ex eq̄uo
& bono ad rerum euentus inflectere, ut 3.
Ethico cap. 10. auctor est Arist. ergo non
est usq. adeo legi necessarium, ut sit iusta.
In contrarium aut facit auctoritas Isidori.

Ad q̄ntem respōdetur unica conclusio Conclu-
ne. Optime Isidorus bonitatē legis suis nu sio re-
meris circūscripsit, prius quidē compēdio, spōsius.
post uero explicatius. Duo namq. est in le-
ge cōsiderare, penes quæ cōdōnes bonæ le-
gis exigendæ sunt, & examinandæ. Est. n. lex
& pscripta forma q̄ humanas actiones i de-
bitū finē ducit, & p pæ mēsurā & regulā ad
exēplar æternæ naturalisq. legis posita. Si
aut cōsideretur, ut forma ducit in finē, ne-
cesse est ut talis sit, qualis ad eundē condu-
cit finē scdm Philosophū 2. Phisic. sentæ. Legis

namq. talis est necessaria forma, qualis sue oēs qua-
rit ad sententiā apertissima. Si aut cōsideret ut litare
regula & mēsurā dēt esse ad æternā & natū ducit
rālē exp̄ssa. Finis aut humanæ legis ē hoīū ad uerū
utilitas, ut fide de leg. 1. nulla, refert, hoc est

filii eorum, morumque suorum institutio
ut tranquille & feliciter vivant. Prima
ergo bonæ legis conditio ad legem spectat
æternam, quæ totus est totius rectitudinis.
Ex hoc est quod ait Iud. religioni congruens,
nempe quæ Deus colit, qui primus sta uen-

D. Tho. dus est finis nostrarum actionum. Hoc n. ipsū
Explicā & Plato i. de legib. agnouit. Scdm quod
tur sigil legi humanæ tribuitur est in ordine ad na
latim le turalem quæ alterum est eius exemplar. Et
gis con hoc est quod illic subdit dicens. Quod di-

scines. sciplinæ conveniat. Disciplina .n. (ut Pla-
to, i. Dialogo de legi docet) est puerorum
educatio, morumque nostrorum institutio.
Idem ergo est disciplinæ convenire, quod
regulam esse moribus componendis apposi-

Lex ho nib. est scdm eorum naturā. Restat ergo ter-
nēta. tiū respectu finis ut lex saluti incolumitati
que hominū proficiat. Vocat. n. hic salus,
optima & nimirum dispositio, quæ ab ingruen-
tibus affectionibus & morbis, qui nostra sunt
calamitas, præseruamus incolumes. Sic. n.

Iusta lex ait Paul. Nunc .n. propior est nostra salus
& possi q̄ cum credidimus. Ad has tres qualitates
bilis. (ut auctor est S. Tho.) reducitur aliarum
numerus. Explicatius tñ oratorum more
per illū depingitur legis figura & pulchri-
tudo. Enimvero cum regula sit virtutum,
quarum præmium est honor, nihil est legi

Argum. antiquius, q̄ q̄ sit honesta. Et quæ verus vir-
Solutio. tutis honor diuinitus expetendus est, opti-
me quod dixerat, religioni congruens, ho-
nestatis verbo explicuit. Tamen si & hoc

quoque eadem voce doceatur, ut ne sit tur-
pis, videlicet, quæ oculos & aures offen-
dat, uti erant apud miseros illos Ethnicos
ritus & leges suorum templorum. Videlicet
lex Bacchanaliorum, quæ crapula celebra-
bantur, & obicena hominū nuditate. Esset
præterea inhonesta lex, quæ ingenuos ac
illustres magnates eodē infami supplicio,
quo latrones puniret. Deinde, ut quod dixe-
rat, disciplinæ conveniens, declararet, quod
ad legem naturæ diximus pertinere, sub-
iungit. Iusta, possibilis &c. In tribus. n. hu-
mana disciplina posita est. Primum ut tōni
sit adequata, eius in cunctis lineā tenens,
in quo & iustitiæ consistit. Quod si arguas
nihil esse honestū quod nō sit iustū, & ideo
esse frustraneā repetitionē, honesta & iu-
sta. Rñdetur, si iustū universaliter accipi-

pro omni virtute, idē est quod honestū, aut si
iustitia, spālis virtus, est pars hoc est una ex
quatuor speciebus honesti, ut scdm Arist.
ait Cicero i. de offic. Est. n. honestū idē q̄
moralis virtus, quæ in quatuor diuiditur. **Cicero.**

Cardinales. Dicere ergo honesta & iusta,
specificatio est generis p̄ speciem. Scdo, hu-
mana disciplina in hoc consistit q̄ sit in no- **Aliter**
stra facultate, amore & usu legis p̄ se ip- **scrupu-**
lus.

qui. Et hoc est quod ait, possibilis scdm naturā
hoc est secundum conditionem eorum quibus lex
ponitur. Sed ais, nomine ipso iustitiæ in-
cluditur possibilitas. Nam quod impossibi-
le est iustum esse nequit. Rñdetur q̄ hoc ē

Rñtio. concessio, necesse fuit depromere qualis sit **A. istot.**
possibilitas legis. Nempe quæ sumi debet

ex ciuium ingenio & condōne. Vnde possi- **Gemina**
bile hoc loco accipitur pro eo quod est nō **acceptio**

difficile. Bisnam. n. Philosophus i. de Cē impos- **lo accipi**
lo accipi ait impossibile. Vno mō simpli- **bilis.**

citer, & altero pro eo quod nō bene, non
facile factibile est. Debetq̄ possibilitatis

tō pro personarum qualitate p̄ferri, quoniam **Lex dē**
Iudorus naturam vocat. Non n. pueris & esse lo-

ætare nondum firmis, seniove cōflecti sea- **co & tē**
dem imperari exercitia debet & laborum **portē cō**

grauamina, quæ aliis firmioribus & uali- **gruens.**
dioribus. Neq̄ totie ieiunia aut spiritualia

officia sunt lege à secularibus exigenda, quot
a religiosis monachis. Tertio requiritur ad

debitam disciplinam, ut lex sit oib. circun-
stantiis vestita. Circumstantiæ aut sunt, tē-

pus & locus. Et idē ait scdm consuetudinē
patriæ, loco & tempori conueniens. Nam **Lex ne**

cum rerū natura mutari non possit, q̄ in di- **cessaria,**
uersis regionibus diuersa fert hominū inge- **& utilia.**

nia & mores & morbos, debent leges mo-
ribus regionis adaptari. Sunt. n. Germani

(ut uerbi gratia dixerim) minus mortis ti-
mido, seriq̄ magis & truces, & ideo inter

illos nōnulla scelerum genera atrocissimis
supplicis uindictantur, quæ Hispanis non

sunt præ nimio eorum horrore congruen-
tia. Cætera uero quæ sequuntur ad finem

legis, humanam s. salutem spectant. Debet
enim lex homines & a malo retrahere &

in bonū promouere. Propriè primum, dī
necessaria, s. ad eundē modum, & nocu-

menta q̄b. perueniunt p̄ se scdm dī uolū.
Vtile. n. idē est quod medium ad finē accom-

modū. Quare, necessariū in p̄p̄rio nō u-
surpat simpliciter, sed hoc pacto differt ab

utili,

utili,

Legum utili & respectu sunt diuersorū effectūū. multi uero Vñ id maxime legiseri deberent confide-
do vitio rarene legū multitudīne subditos obreue-
rent, sed illis essent tñ contenti, quæ suat
penitus necessariæ, nam ipsa multitudo sit
statim impossibilis. Vñ illico efficiuntur
ueluti aranearū telæ, quibus muscæ arcen-
tor, non leones. Legum inquam immodi-
ca turba hoc solum præstat, ut boni & mi-
seri, qui legibus nō indigent, circumsepri
uiuāt, peruicaces autē & indomiti leges
plures habeant, quas pessundent ad suas
explendas libidines. Sed ad eūdē finem
legis p q maxime decēs est, ut nulla sit ob-
secritate obuoluta, ne ad captā dōz igno-
rantes muscipula fiat sed sit vsq. adeo ma-
nifesta, ut transgressorum nemo possit nō
eam intellexisse. Vñ eodem titulo de legi-
bus, & cōstitutione legimus. Leges sacra-
tissimæ quæ cōstrigunt hominū, uitas,
intelligi ab hominibus debēt, ut uniuersi
præscriptio earū manifestius cognito, uel
inhibita declinent, uel permissa seſtentur.

Isidorus

Denique ut eandem legum finem palam
Isidorus iudicaret, quasi omniū cōpendiū
conclufit dicens. Nullo priuato cōmodo
sed pro cōficiūm utilitate cōscripta.
Etenim ut inter regem ac tyrannū hac so-
la rōne intersit, q ille in cōse bonū hie aut
in suum priuatum cūcta refert, sic & inter
legem bonam & malam hoc idem est in-
terititium. At uero cum aliis modis & res-
pectibus leges possint pro priuato cōmo-
do cōstrui, illa esset omnium pessimus ac
pestilentissimus, si luci gratia conderent.
Videlicet, ut uel transgressorū multis,
uel dispensationum frequentia, legislato-
rum ararium ditesceret, aut aulicorū res
augeretur. Optime ergo ait. t. de lib. arb.
August. q lex iniusta non est lex & elegā-
ter. 2. delegibus. Cic. cōstat profecto ad sa-
lutem ciuium, ciuitatumque incolumita-
tem, uitamque hominum quietam & bea-
tam, conditas esse leges, eosq. qui primum
eiusmodi scita sanxerūt populis, ostēdisse
ea se scripturos atq. laturos, quib. illi scri-
ptis susceptisq. honeste beateq. uiuerent,
quæq. ita cōposita, stataq. essent, eas leges
uidelicet nominarūt Ex quo intelligi par-
est eos q perniciosos & iniusta populū ius-
sa descripserint, cum contra fecerint q pol-
liciti professiq. sint, quiduis potius tulisse

quam leges, ut perspicuum esse possit, in
ipso noie legis interpretādo inesse uim &
sentiam iusti & iuris colēdi. At qd opus est
testibus? Lex, regula est, regula autē nisi re-
cta sit, iustā nō reuinet natura, lex uero ini-
sta, obliqua est, nihil ergo minus q lex.

Primum igit, tertiq. argu. quæ supra Ad 2.
obicimus, plane soluta sūt. Ad scđm aut
rñdei. Quod consuetudo, anteqū scripta
sit, uim hēt legis, ut. ff. de leg. l. diuturna. &
l. sed ea. ait Iuriscōf. differt tñ a lege quæ
reipublicæ consensu scribitur. Debet autē
lex poni quæ cū patris consuetudine nō
pugnet, nisi consuetudo abiectu digaa sit.

Ad quartum argu. rñdei, q cū humana-

rum rerū casus tantæ sint uarietati subie-
ti, nullatenus quæunt leges tanta consti-
tuti certitudine, quā qñq. sint ex æquo &
bono interpretandæ. Nō & lex ipsa natu-
ralis de reddendo deposito, deficit, dñ ab
eo petitur q nocere parat. pari modo lex
quæ capite punit homicidam, deficit, cum
quis uxorem occidit in adulterio deprehea-
sam: Quapropter (ut eodē citato loco ait
Arist.) defectus humani non sunt in lege, sed
in rebus ipsi: humanis, quarum casus ne-
queunt certius comprehendī. Quæ utique
de causā appositissime lex comparatur re-
gulæ Lesbicæ. Erat. n. insula ubi lapides q
sua intrastabili duritiæ, nequibant cuden-
do quadrati ut adaptarentur ad regulam.
Et ideo uice uersa regula, quæ idcirco nō
terrea sed plumbea erat, flectebatur ut gib-
bositati lapidis adaptaretur, q scđm regulæ
curuitatem deprehenderetur, in muios se-
des, uel sterneretur locus cui aprius inside-
ret. Vnde fit consequēs ut cum lex ob ne-
cessitatem ex æquo & bono accommoda-
tur rebus, illam Arist. obliquitatem non
tribuerit uitio, sed laudi, propter incon-
stantiam rerum humanarum. Sed tñ extra
talem necessitatem merito male audit re-
gula Lesbica. Pura dum lex uel ad princi-
pum uoluntatem inflectitur, uel alias ob
causas, non mores ad legem collimatatur
sed lex ad morē corruptelā detorquetur.

ARTICVLVS III.

Primum cōuenienter Isidorus & qui illum se-
quuntur, similes legerisq. huma-
nam diuidant.

Tandem in hoc postremo qñis anti-
culo uidendum est utrū diuisiones
C 4 humani

Aristor.
Lex si-
milis re-
gulæ
Lesbicæ.

Prima humani iuris cōuenientia ex fiant. Et arguitur
vō a parte negativa. Ius humanum diuidetur
in negatīuū, id est in quod non est ius gentium
et negatīuū, id est in quod non est ius gentium.

Secunda ratio. Fit alia legū diuisio in leges sacerdotū &
militum, quae quidem sumitur ex diuersis
officiis igitur cum pene innumera fiat offi-
cia, opificiaq. reipublice, in infinitum p-
ducenda esset illa diuisio. Tercio arguitur

Tertia ratio. Ius civile diuiduntur in Senatuscōsulta, &
plebiscita, & illa id genus, hanc autem tū
materialiter differre videntur, uidelicet
sancti leges a pluribus, uel a paucioribus, posita
non autem formali rōne habendi, mate-
rialis uero diuisio non cadit sub arte, quia
procedere potest in infinitum, sicut si dicat le-
ges Atheniensium uel Lacedaemoniorum
uel Romanorum, illa ergo nequaquam est ar-
tificiosa diuisio. Et eodem modo impugnatur
partitio alia quae leges diuidunt in Corac-
liā, Iuliā, Sēproniā, & alias quae a solis au-
thoribus forciuntur diuersa nomina. Cum n-
abique non neri sint auctores, absque arte fit
talis diuisio. In contrarium facit tū. Ili-

Isidorus dorus, cum etiā legis prudētū auctoritas.
Conclu- sio rati- Quae estio praefata unica conclusione dis-
soluta. soluitur, quae est hęc. Ius humanū, ut idē
ma. sit q. lex humani, quadrifaria ex arte diui-
ditur Vnde quod n. genus scd m id quod
O lēdit in eius rōne continetur per se diuiditur, &
conclu- (quod aiunt) formaliter, non autē penes id
so. quod sibi forinsecus accidit, sicut animal
quia in se continet animam, quae rōne in-
trinsēca, uel rōnalis est uel irrationalis, p-
se diuiditur in rōnale & irrationale, nō in
in album & nigrum, sicut coloratū, in ra-
tione autē legis humanae quatuor per se in-
cluduntur, ergo tot modis potest in species
diuidi. Primū namq. qd legi humanae per
se cōpetit, est derivari (ut art. 2. diximus)
a iure diuino, idq. dupliciter contingit. scilicet
& per modum naturalis illationis, & per
modū arbitrarie determinationis, igitur

penes has differēcias primum oīum distri-
buit ius humanū in ius gentiū & civile. De-
enim ius gentiū qd dicitur mortales ex princi-
piis naturalibus per modū conclusionis sa-
ciocinati sunt. Exēpla sunt manifesta. Si
tuamus illud naturale principium. Vita hu-
mana in pace & tranquillitate sustentanda
est & cōseruanda. Inde subsumpta altera
praemissa q. natura corrupta in cōmuniens
neq. agros coleret diligenter, neq. in pa-
ce uiueret, gentes intulerunt diuidendas
esse possessiones. Ex eodē itid. principio
elicuerūt seruitutis legem, nam aliter ser-
uari nequiuisset hostis in bello. Rursum ex
eodem principio, subiuncta altera praemis-
sa, scilicet q. homines, civile animal, sustentare
se neq. possunt nisi uicariis se operis mutuo
inueniunt, intulerunt leges oēs uenditionis,
locationis, impignorationis, aliarūq. com-
mutationū, pactorū & cōtētorū, ut h. ff.
de iust. & iure. l. Ex hoc iure, q. b. humana
societas colligat & sustineat. Quidq. uero
p. modū determinationis generis p. spēm
cōstitutū est ius appellatū civile. Vnaquaq.
em ciuitas, aut res publica sua sanxit patri-
cularia scita. Vt ex illo naturali principio,
Deus sacrificiis colendus est, diuersa insti-
tuta sunt sacrificia bonū, scilicet aut caprorū, &
(ut ait s. Ethic. A. 1. c. 7.) caprā dicit, sed nō
duas oues mactare. Sacrificia uero antiq.
legis diuinitus instituta sunt, & sacrosan-
cti nostri Eucharistiae, ab ipso redēptorū
q. factas ē p. nobis hostia & sacrificiū. Le-
ges ē (ut dicebamus) p. penarū q. b. diuersis
maleficionū generibus diuersa sunt suppli-
cia decreta, ad ius civile pertinent. Itaque
ius naturale absq. ulla rōtinatione scriptū
est in mentibus nostris, ius autē gentiū na-
turali ratiocinatione absq. hominum con-
uentu, & longo consilio inde elicītū, ius
autē civile arbitratu hominū in unū cōcū-
tiū cōciliū cōstitutum. Vnde Isidorus li. 5.
c. 3. qd refert dist. 1. Ius, inq. civile est, qd
quicq. populus uel ciuitas sibi propriū di-
uina humanaq. causa cōstituit. Vnus hīc
in obortur scrupulus, nō dignos. Con-
sequens enim ex his fieri vī p.cepta De-
calogi esse de iure Gentium, qd quidē (ut
supra uisū est) ex principiis naturalib. con-
clusiones eruantur. Consequens autem
hoc falsum est, nam quantum ad radicem
de iure naturae cōseruatur, quantum uero ad
explica-

Discri-
men in-
ter ius
natura-
le, gen-
tium, ac
civile.

Isidorus
Serupu-
lus.

explicationem & positionē, de iure Diuino, tum antiquo, tū ēt Euāgelico. Ad hoc tñ rīdetur, quōne originis oē ius gētium dī de iure nāx, licet rōnabiliōis ac positionis nūcupetur ius gētīū, ob idq. nihil ve-

Ad p^{ri}ma si ante legē scriptū Decalogus cōfere-
reum ar^g posteriori mō de iure gentiū. Tamen p^{ri} p^{ri}
gumen^{ti} evidentiā proximē illa uocis, forsā nō lor-
tetur nōmē nisi iuris naturā. Nā est De-
calogus a deo patens, ut p^{ri}ncipiū q^{ui}libet u-
ris sit proximus. At uerū quodā caligatē
iā mortaliū mente pēpēta illa, digno Dei
in tabulis exarā sunt nōmē obscurādi-
mini iuris. Nō cō iura naturā sunt, sed cō

Secunda ha-
manz
legis cō-
divio.
Solutur
Secundū
Arg. 12

Deo auctoritate posita. Per hunc solum arg-
primū. lus nō gentium, sic nō negatur quo-
dāmodo esse nāle, ut trāscendatur ab illo
differre p. yllationē, tunc p. sentit dū lon-
gius conclusio a principiis distat. Secūda
cōdictio humanz legis est ordo ad cōe boni.
Et scd in hunc ordinē dividitur respec-
tu divierum officiorū ac ministrorū, q-
egregias operas navit cōi bono, ut est lex
sacerdotum, qui religionis cultui cōsecran-
tur. Ecceles mītrum, qui publici sunt cu-
stodes, leges q. magistratuum, qui iustitiz
ministrādē p. scēpantur. Haud tñ inde
si consequens (ut secundo loco āre qōnē
arguebatur) multiplicandū esse hanc di-
visionē ad opificum numerum, qui sunt

Tertia in republica. Nam alii non sunt publici eius unde ministri cum bono deputati, sed particularis humanis necessitatibus inferiunt. Tertio conveniunt legi humane ab illis institui, qui publici dei causa funguntur administratione reipublice, cuiusmodi generis autem reipublice (ut supra iam fecimus) secundum Aristotem in Politicis diximus) multae sunt species. Alia etiam est Aristocratis, Aristocratum principatus, quare leges quae ab istis eduntur, nuncupantur Senatorum. Secunda, sive responsa prodemum, &c. Secunda est Oligarchiae species est, Oligarchia, id est, paucorum divitumque, & potentium principatus. Tertia, Et secundum hoc sumitur ius praetorium, quod dicitur honorarium. Tertium regimen est eratia, Democratis, hoc est, popularis potentia: Quarta, cuius leges dicuntur plebiscita. Aliud autem dicitur regimen tyrannicum, de qua specie proprie eius corruptione nullum sumitur legum nomen. Sed quareum regimini institutum est regnum, Et secundum hoc sumitur species legum, quae dicitur

tur constitutiones principū. De quibus ex
tat titulus i. lib. Digestorū: Cuius prima
lex est. Quod Principi placuit, legis hē
uigor. Atq. aut ex his uidetur aliud cō
misiſſi quod ei forſan optimū iudicatum
eſt. Ex hoc (ut ait Auctor eſt Iſido.) nate
ſunt leges, quas maiores natu ſimul cum
plebibus ſanxerunt. Et per hęc ſatisfactū
eſt tertio argumento. Haud. n. harū diffe
rentiā legū ob numerū tantum legum
latorum diſceduntur, immo ob ſpecies
regiminis diuerſas. Quēcirca non eſt eadē
rō diuiſionis legum in Romanas Atheniē
ſes; ſic ac demones, &c. Hęc. n. nō ſpecifica
eſt, ſed proſus numerica eſt. Quartum, qđ
lex humana ſua ratione includit, eſt com
ponere humanos mores, diuerſoſque aī
in ſultum cōpeſcere. Ex hac ergo parte ſu
mitur diuiſio legum in legē Iuliā de adul
terio, & Cornel. de ſic. & Aquiliā, & alias;
quę licet a ſuis autorib. noi. traxerint, ta
men non ſolum hac rōne diſcrepant. qđ
4. argō impugnabatur; ſed ꝑ ꝑꝑ ſpecific
actionum diſtantiā, de quibus lata ſunt.
Reſtant ergo omnia argumenta ſoluta.
Hęc autem ſatis dicta ſint ad exponendū
iuris diuiſiones: De quibus, præter loca ci
rata, copioſa ſeruentio, ſ. de orig. iuris.

QVAESTIO VI.
DE POTESTATE LEGIS
Humanae.

S. Thom. 1. 2. questio. 96.

ARTICVLVS I.

Verum lex humana in cōmuni dēas cōstitui.

PROEST legis humane necessi-
tatem qualitateq. & diuisione
res, sequitur de eius, potestate,
& uirtute. Et initio ad eius
equalitatem sumptio quaeritur
primo, utrum debeat in eorum communi consili-
tutis, Et arguitur a parte negativa. Primum
ex Philosopho quinto Ethicorum, capite
septimo, ubi ait de singulis etiam lege iube-
ri, ut sacra Brasida facere, idq. distinguit
contra ea que publicis decretis instituuntur.
Unde. n. colligitur, leges non cōi tantum,
sed in singulari quoque poni. Secundo,
leges sunt de actionibus nostris, que tū
in singulari sunt, ergo deant in singuli ferri.

Aristot.

Hidrosis

Ad 100-

Quarta

legis hu

Ad quas

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

Argu. 1

negati-

Arif.

1

Ter-

Tertio lex est mēsurā nārū actionum, & mēsurā, ut i. Metaphys. docetur dē esse certissima, actiones autē nārū lubricæ incertæq. sunt, congruentius ergo leges de singularib. casibus decernerentur, q̄ in cōi. In-

Arg. 3. contrariū est Pomponius Iuriconsultus. Pōpon. ff. de legib. vbi ait. Iura constituit oportet in his, quæ accidunt, hoc est, in his quæ usu venire solent, non tñ in his quæ præter opin. & in sperato contingunt. Id quibus subsequentibus legibus inculcatur.

Conclō. Rēspōsio facile per unicā conclusionē unicā rñ instituitur: Lex dēt in cōi cōstitui, hoc est sua q. non dēt præcipere, si talis aut talis occiderit, vel tali de causa, aut cū tali circumstantia, capite plectatur, verum in cōi Quicumque occiderit. Accidentaria nālæ circumstantiæ nequeunt lege cōcludi, at per prudentiam sunt postea perpendendæ. Enim vero ut in speculatiuis, quēmodō modū nūbebas Plato, quiescendum in speciebus est eo q̄ de singularibus, quæ caducas sūt, nulla est scientia, sed experiētia, si dēt in practicis de singularibus, quæ forte accidunt, nulla esse pōt lex, sed sola prudentia. Pro-

Probō
conclu-
sionis.

batur, aut præterea conclusio tñ ex fine legis, tñ ex aliis, q̄ illi adinherent. Iam nā q̄nec proxima assertū est legē deberi pro cōi utilitate civium scisci. Inde ergo fit, ut debeat talis cōdi, qualis cōi expediat bono, cōe aut bonum ex multis constat tam personis, quam negotiorū varietate. Sunt in quā qui legibus parere coguntur, senes, & iuvenes, potentes, & debiles, sapientes & ignorantes, quibus multa possunt negotia contingere. Debet ergo legislifer hisce omnibus prospicere, q̄ fieri aliter nequit, quam si lex in cōi ponatur. Deinde ponit

August. (ut i. de Ciui Dei ait Aug.) non ut paruo Primū tpe durer, sed ut longis seculis. Graue n. re peccatū spūblica accipit detrimentum frequentiorū qui submutatione legū, si aut de singularibus singulis casib. poneret, illis demutatis mutari & ip casib. pe sa subinde deberet. Ex pñti cōclusionē elen- cularib. citur illud axioma. Lex non respicit ea, q̄ legibus raro, sed ea quæ ut plurimum contingūt. subue- Quod Iuriconsultus verbis citatis pronuntiat. Contra hanc igitur legum naturam Secūdū ram grauer peccant, qui singulis casibus peccatū legibus occurrere cōtendūt. Extat (ut exē eorū qui pligrā dicā) lex de ambire, nēpe quo cādli in cōdē. datū ambire pñsareq. prohibentur. Vt at

hic motus firmior sit, alia cōiur lege vide dis legi- licet, ne quis domos ipsorū adeat, ne ipsi bus ad obambulent, ne yllus cū alio colloqua- id solū tur. Quod si scholarius contraxerit, iure q̄ adest suffragandi priuetur, si vero candidatus, pñsiciat

ipse ius quoq. amittat petendi cathedrā. Re vera hoc plus iusto est irretire humanos animos. Contra eandē itidē doctrinā delinquant, qui in condendis legib. non alia tpa longius prospiciunt, q̄ quod præsens est. Sunc inquam qui exiguā numerā personarū considerantes charitate feruentiū, graui legū onere religionum famulias pñunt, quas cū postenferre nequeat, ceciditib. excutunt. Verissima ergo doctrina est, q̄ leges debent sic in communi ferri, ut multis temporibus personarūque qualitatibus & casibus coaptari possint.

Ad primū igitur arg. responderetur, tres Ad pri- gradus impresentiarū distingui pceptionū nō arg. ac prohibitionum humanarum. Primus est Primus oīno generalis, nēpe quando instituta nō gradus. in gratiā alicuius singularis, sed in bonum totius reipublicæ sunt, & hæc proprie dicuntur leges: ut, Qui eadē fecerit, capite plectatur. Magistratus nō pretio creetur. Iudicia iudices ne pretio vendant. Et istæ sunt proprie leges. Alia vero sunt, quæ in Secūdus gratiā singularis personæ cōceduntur. Et gradus. istæ non sūt leges, q̄ priuilegia seu dispensationes dicunt, ut cū Rex militi strenue se in bello gerētī iura nobilitatis confert. Et elemosynas in subsidium Belli contra Turcas largientibus singularia Pontifex impartitur priuilegia. Hoc autē perspicue audiendū est. Pñt. n. vera lex in gratiā singu- Pñt vera- laris psonæ ferri, ut sunt leges festorum, q̄ lex ferri in honore Virginis sacre, ut alius cuius- in gratiā que diuī solenniter feriamus, nam istæ. n. singula in cōi omni populo indicunt. Priuilegia ris perso- aut nō præferunt talē uniuersalitati spe. nē. ciem, alias. n. inducēt formā legis, ut est Postre- illa, quæ totā nobilitatē a soluendis tribus gra- bus eximit, & illa generalis. Qui tot an- dat. nis militauerit, emeritus sit miles. In po- strems aut gradus sūt sententiæ iudicū, quæ (ut supra dictū est) nō leges, sed legū sunt applicationes ad singularia. Secūdi autē arg. Ad secū- gumentū rēspōsio facilissima est. Nam cum dū arg. lex mēsurā sit, nō debent esse tot leges, quot actiones, sed sicuti una regula artifex plurimos disponit lapides, & eadē vt-

Ad tertium. *na plurimas metimur quantitates, sic una cõ*
lege plurimas regulamus actiões. **Tertio**
Aristor. aut ergo fateamur non posse humanas leges tanta pol-
lere cõsuetudine, quanta est in naturali, sed tñ neq. in oibus exigenda
est eadẽ certitudo, ut, Ethicorũ ait Arist.
Et ideo sanus est humanis legibus, si pluri-
mũ sint ulũ recte, licet nõnunq. deficiant.

ARTICVLVS II.

*Utrum ad legem humanam pertineat omnia
vitia cohiberi.*

Prima ratio. **P**ostquã de generali forma legi uisũ
est, in cõbi esse ferendã, sequitur ut de
eius latitudine uideamus an omnia
vitia debeãt humanis legibus prohiberi.
existit. n. statim in foribus rõ affirmatiua.
Isidor. Enimvero si leges (ut supra nos Isidorus
docuit) in hoc humanitus posite sunt,
ut earum meta correatur iniquorũ auda-
cia, cum aliter coerceri nequeat, quam si
omnia prohibeãtur vitia, consequens fit,
ut omnia humanis legibus uetari debeãt.

Secũda ratio. Secundo, cum et ex Aristotele iã audie-
rimus illud esse legislatoris propositum,
ut bonus studiososq. faciat ciues, id autẽ
nequeat, nisi homines ab omnibus uitijis
refrenando, sit, ut debeat legibus omnia

Tertia ratio. compescere uitia. Tercio, lex humana (ut
etiam usum est) a naturali deriuatur, legi-
aũt nature cuncta repugnant uitia, ergo
legibus humanis omnia caueri debet.

August. In contrarium est August. lib. 1. de libe-
arb. ubi ait humanam legem multa cõce-
dere, ac impunita relinquere, quæ per di-
uinam providentiam uindicantur.

Prima conclu. **Suadet** **cõclusio** **naturali** **ratione.** **R**esponso huius quæstionis more & usu
patentissima est, quæ duabus conclusioni-
bus constat. Prior est. Leges humanæ nõ
omnia prohibet uitia. Fulcitur aut hac na-
turali rõne. Lex (quod identidem resumi-
mus) mensura est humanarũ actiõnũ, men-
sura aut (ut 10. Metaphysic. auctor est Phi-
losophus) homogenea esse, debet, hoc est
eiusdem rõnis rebus ipsi quas metimur.
Enimvero quantitates continuas ulna me-
timur, aur pede, aur palmo, quæ quantita-
tes itide continuæ sunt, liquores uero &
grana metimur modis: sed põdera libra,
adque in singulis generibus obseruamus.

Fit ergo cõsequens, ut leges hominũ hu-
manæ sint cõditioni adaptandæ. Id quod
Isidorus illic admonuit ubi iussit legẽ de-
bere esse possibilem scdm naturã & scdm
cõsuetudinẽ patriæ. C. diuina aut humana
id postulat, ut leges non sint summo rigo-
re uitiorũ uindictes, ergo tales debet inhi-
tui. Quod aut hoc nostra cõditio & inge-
nium expostulet, sic accipito, Leges toti
multitudini ponant, in multitudinẽ autẽ
lege plures sunt qui uitiorum habitibus
non sunt imbuti, sed cũ prauis corrupti-
que affectibus colluctantur, quique adeo
potentes non sunt præclara uirtutũ ope-
ra assequi, nam studiosi habitus sunt qui-
bus facultatem nãscimur studiosior agen-
di, ergo sicuti leges non eadẽm pueris, q̃
uiris, neq. eadẽm secularibus quæ religio-
sis ferendæ sunt, sic neq. toti multitudini
illa sub potestatis interminatione prohiben-
da sunt, a quibus tota multitudo pro hu-
mana fragilitate abstinerẽ non põr, sed ea
priorius quæ plurimi cauere possunt. Pos-
terior conclusio. Ea potissimum, vitia, fla-
gitia, & scelera, debent leges humanæ pro-
hibere, quæ reipublicæ de sua pace & ye-
te decuriant, qualia sunt crimina, q̃ iniu-
riã habent annexã: puta illa, quæ sunt con-
tra commutatiuã iusticiam, ut homicidia,
furta, adulteria, fraudes, & insidias, atque
id genus reliqua. Enimvero tranquillitas
hæc & reipublicæ serenitas, scopus est &
fins omnium qui leges condunt. Quin ve-
ro alia quæ impune permittuntur, ut hæc
euitetur sinunt, nempe meretricia ut adul-
terijs obuietur, vsuræ, ut caueantur furta.
Hinc fit, crimina & scelera non quo gra-
uiora sunt coram Deo, durius in republi-
ca vindicari, sed quo paci sunt magis ini-
mica. Peritiora. n. quæ peiora sunt furis, &
blasphemijs, quæ homicidia sua immuni-
tate exoperant, non prohibentur capitali
supplicio, sed Deo referuntur castiganda.
Veruntamen illa quæ substantiã reli-
gionis concutunt, ut hæreses & apostasie,
atq. illa quæ sua scditate aures in siciunt,
licet nõ sint hominibus iniurie, sa, acerbius
nihilominus sunt uindicanda.

Postre-
ma con-
clusio.

Probõ.

Corolla-
rium.

Ad primum. **Ad pri-**
giur arg. tñ deur, qđ Is- **dum arg.**
dorus dum ait, legum metu coercendam
esse hominum audaciam seipsum exponi, qđ
debeant legibus prohiberi iniuriæ, quas
conua

contra iustitiā impuri audacesq. homines
reipublice inferunt, haud tamen arbitrar-
ius necessarium cūctas subinde culpas, in
quas debilitas humani generis collabatur,
earundem vigore eleiscendas. Ad scdm
autem rīdetur, hoīes ad uirtutem allicien-
dos esse ac promouendos morte suo, ut. s.
gradatim eorū imperfectione ad pfectio-
nem appulsa promouētor. Ob idq. non
sunt legibus, quē oībus debeat esse com-
munes, illa instituenda egregia officia, q̄
solis integris uiris, & uirtute pgressis pos-
sibilia sunt, sed illa prorsus, quē etiam im-
perfectiores adire ferreq. possunt, ut illis
facilioribus imbui, ad alia, q̄ ardua sunt,
ualeant sua sponte conscendere, ac non ci-
tius vsu ueniat, ut dum nimia legum angu-
stia sepiantur, in deteriora proficiant. Nā
(ut legitur Pro. 30.) Qui nimis emun-
git elicit sanguinem. Et Matt. 9. Si uinum
nouum, id est ardua, & calore feruentia
mandata, mittatur in utres ueteres, id est,
in homines impuros corruptisque affecti-
bus laceros, uinum effunditur, hoc est, p-
cepta contemnantur, & ex contemptu in-
qui in peiora prorumpunt. Ad tertium re-
spondetur, quod etsi lex humana a natura
li deriuetur, non tamen illam ad unguem
adequare debet, neque id eo (ut loco cita-
to ait Aug.) quod non omnia uetet, quē
uetat, & iubet, improbanda sunt.

ARTICVLVS III.

*Primum lex humana omnium uirtutum
actus precipiat.*

VT circa malorum prohibitionē, sic
& circa uirtutum pceptionem ui-
dendum est, q̄ latē lex humana se-
extēdat, utrum. s. oīum uirtutum actus de-
beat p̄cipere? Et arguitur a parte negati-
ua. Virtutum officia, uirtutumq. opera cō-
traria sunt lex humana non oīa prohibet
uirtutis, ergo nec oēs p̄cipit studio sas a-
ctiones. Secundo, uirtutis opus a uirtute
pcedit. Virtus autē finis est legis, nām, ut
diximus, finis legislatoris est, bonos stu-
diososq. facere ciues, p̄cepta uero legis,
non finis, sed media sunt ad consequen-
dum finē, uirtutum opera nō cadunt sub
p̄cepto legis. In contrariū autem est aucto-

ritas philosophi s. Ethic. c. 1. ubi ait. Leges Aristot.
ad cōm oīum utilitatē de oībus dicere.
Quare p̄cipit, inquit, lex & ea agere, q̄ ad
uirtū pertinent fortē, & item ea quē lant
temperantiz, & etiam ea quē lant man-
sueti, & in ceteris identidem uirtutibus
atque uitijs alia iubens, atque alia uetans.

Ad p̄sentem quēstionē perinde atq. Prima
ad p̄cedentem duabus conclusionib. re-
spondetur. Prior est. Nulla est uirtutis spe-
cies, de cuius actib. non aliquos p̄cipiat
ex humana. Conclusio est, non solum Ari-
sto. loco citato, uerum & Platonis Dialo. Aristot.
1. de legib. ubi ait, eos qui de diuina repu-
blica differunt, non ad particulā uirtutis,
& p̄sertim ad deiectionem, sed ad uni-
uersam ipsos uirtutem respexisse putādū,
& per singulas earum species leges q̄sisse.
Ratio autem quā nos natura docet, quā-
que S. Tho. dilucidat, hæc est. Virtutum
species rōne obiectorum distinguunt, nul-
lum autē est uirtutis obiectum, qd non ad
bonum referri possint cōe, quin uero sep̄s
sine idem etiā ad priuatum, ut ea quē for-
titudinis sunt, & ad protectionem, seu pro-
prie personę, seu amici accommodari cō-
tingit, & rursus ad tutelam reipublicę. Et
q̄ sunt temperatię, ad bonum priuati hoīs
uoluntatem, & rursus, ut habilior ciuis ad
contemplationem fiat eorum q̄ bono pu-
blico conducunt. Et simile est in ceteris.
Cum igitur lex omnis humana (ut dictum
est) ob cōm mortalium utilitatem consti-
tuatur, consequens fit, ut nulli sit uirtutis
species, de cuius actionibus lex humana
non iubeat. Quod si des fortē priuatam
aliquā, infra tibi respondebitur. Posterior
conclusio. Leges humane non de singu-
lis actib. singularium uirtutum p̄cipiūt.
Itaq. p̄cipiunt de singularum uirtutum
aliquib. actionibus, non tamen de singu-
lis omnium. Vt sit uerbi gratia dixerimus,
in materia fortitudinis p̄cipit lex huma-
na reipublicam defendere etiā cum mor-
tis periculo, non autem sic defendere ami-
cum, sed hoc relinquit naturę. In materia
temperantię p̄cipit Ecclesia certis die-
bus ieiunias, non autem in reliquo tempo-
ris anno moderate comedere, quod facit
lex naturę. In materia religionis iubet
certos dies diuinis dedicare, ac sacris inte-
resse, nō autē ad alias cogit orationes libe-

Explana-
tur con-
clusio.

tas: In materia iustitiæ & liberalitatis præcipit in gravi necessitate & parentibus alere filios secundum suum statum, & nonnunquam filiis vice versa parentes. Extra illos autem casus reliqua ad legem naturæ & divinam remittit de honore parentibus deferendo. In summa, lex humana ea duntaxat præcipit officia, quæ ad bonum cõde referuntur, vel per se, & proxime, ut ad publicum bellum arma indoi, vel meditare (ut alunt) ut

Quæst. illa quæ ad bonam ætner disciplinã, per
Solutio. quam ciues ad bonum iustitiæ & pacis instituuntur. Quæris ergo, quid si aliqua esset virtutis species quæ nullatenus ad bonum publicum referri posset? Responderetur nullam esse prorsus, cuius non saltè aliquis actus ad idem bonum quandoq. referri valeat. Neque vero generalis hæc conclusio morales tantum virtutes amplexatur, verum & intellectuales. Legibus namque humanis, & artes iubetur in republica & scientiarum contemplationes. At vero si ita res haberet, ut & virtutes intellectuales conclusio comprehendat, emergit statim argum. q. nō sit in uniuersum vera. Nā obiectum supremæ virtutis intellectualis, in qua summa posita est nostra felicitas, cum Deus ipse sit per essentiã, in nullum aliud cõde bonum esse referibile. Respondetur autem q. etsi p. se Deus in nullum alium referatur finem, eo quod ipse sit uniuersalis omnium, idēq. sumus, tñ quatenus facili uisione a nobis attingitur & possi detur, referatur quidem, tum in nostrã felicitatē ac beatitudinem, tum etiam in suam ipsius gloriam quæ per eandem uisionem fit in beatis illustrior.

Arg. Ad primū igitur argum. responderetur, qd
Ad primū sicut lex humana nō prohibet singulos ui
gumen. tiosos actus ita neq. præcipit studiosos uniuersos. Sed est tñ differentia qd̃tum ad virtutes nulla est species cuius non aliquē præcipiat actus, tñ quantum ad uitia, nihil uetat aliquam esse speciem cuius nullū actum prohibeat. Et propterea præcedenti articulo responsum est ad uniuersalitem negatiue, præsentī uero affirmatiue Nullum. n. prohibet aut iocofum aut officiosum mendacium. neq. nullam simplicem fornicationem, nisi circumstantiã habeat speciem variantem in genere moris, ut adulterium, in cõstitutum, &c. Ad secundum responderetur, qd̃ actus. Bisitum dicitur uirtutis, uno mo-

do quantum ad substantiã, quia. s. s. secundum, rōnis normam, siue ex habitu procedat siue ab eo fiat qui nō est habitu prædictus. Alio uero modo quia ex habitu proficiscitur, atque adeo prompte & delectabiliter fit, lex ergo nihil de habitibus præcipit, sed de actibus. qui media sunt ad comparandū habitū. Præcipit inquam pro republica pugnare, nihil euasans ex habitu id fiat, age se autem ex habitu, non est præceptum legis, sed finis, nam iubendo nobis operari intendit legifer habitus in nobis ingenerare, quibus laudiosi efficiamur.

ARTICVLVS IIII.

Utrum lex humana imponat subditiis necessitatem in foro conscientie.

Postquam visum est de potestate legis humanæ quantum ad extēsiōnem videre restat quātum ad eius vim, an usque ad conscientias attingat, quas ligare possit. Est enim statim in propædulo argumentū à parte negatiue. Potestas inferioris non attingit usque ad superioris forum, ut in eius iudicio obligare possit, potestas leges ferēdi humana est inferior diuina, ergo nō pōt conscientias ligare quantum ad diuinum forum. Secundo arguitur, q. inde sequeretur & parem familias suis liberis posse itidem leges sciscere, quæ conscientias obligarent in foro Dei. Nā sicut præceptum est obedire superioribus, ita & honorare parentes ubi & obedientia comprehenditur, consequens autē uidetur esse contra id quod supra dictum est, ne per ciuita uim coercitiuam, quæ in patrefamilias non existit, leges non posse condi. Tercio, iudicium conscientie ex diuinis pendit mandatis, quæ indicia sunt & documenta diuinæ uoluntatis, cōtingit autē leges humanas cū diuinis pugnare, secundum illud Matt. 23. Inritum fecistis mandata Dei, propter traditiones uestras, ergo nō omnis lex humana obligat in foro conscientie. Quin uero quarto arguitur. Sententia iudicis (ut supra diximus) est quædam legis applicatio, cuiusmodi autē sententia non semper obligat, et si in foro exteriori iusta sit, ut puta dū iudex secundum allegata & probata cōtra ueritatem innocentē condemnat. Im-

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

mo quique condemnatus nullatenus p
sentetur parere, ut si clam quis duxit uxorem unam, & palam alteram, tunc n. iuste & iudice debitum iubetur reddere secundam, & tñ potius mori debet quā obtemperare esset nanq. fornicatio, ergo neq. lex iusta obligat in conscientia. Quinto leges humanae frequenter solent calumniam, ac subinde iniuriam hominibus irrogare, scdm illud Isai. 10. Vae qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitias scripserunt, ut opprimeret in iudicio pauperes, & uim facerent caussae humilium populi mei, oppressione aut ac tyrannide repellere, cuique fas est. In contrarium est Apost. Petrus in sua prima Cano. cap. 2. ubi postquam omnes Christianae familiae admonuit, ut subditi essent dominis, non tantum bonis, sed etiam discoloris, quia sic erat uoluntas Dei, subdit. Haec est n. gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis iniustitias, patiens iniuste, dicens autem propter conscientiam Dei, insinuat conscientiam civilibus legibus ligari.

Quaestio est, in qua aliquanto plus dubietatis, ac difficultatis quam in superioribus inest. Ad cuius utique intellectum, distinguendum est inter leges iustas atque iniustas. Tribus ergo conclusionibus ad quaestio
Prima
conclu. nera respondetur. Prima, lex humana tam civilis quā canonica, si iusta sit, auctoritate uiget, utq. pollet obligandi subditorum conscientias. Probat. Lex omnis humana (ut dictum est) ab aeterna per naturalem derivatur, secundum illud Pro. 8. Per me reges regnat, & legum conditores iusta decernunt. ubi (ut supra discernendo notauimus) priori membro designatur regnandi potestas diuinitus principibus collata, iuxta illud Pauli. Omnis potestas a domino Deo est, posteriori uero prudentia, per quam leges condunt & executioni mandant, ergo ex eadem aeterna lege uirtus ad easdem subinde leges derivatur, quae sint in conscientia apud
Ad legis Deum ipsum obligatoria. Existimatur autem iustitia o rem legis iustitiae ex omnibus eius causis. scilicet finalis, efficiente, materiali, atque formali. Ius causae finalis iniqua, ut pro communi bono sit condita, scilicet accedat eadem n. differentia, ut diximus, quae interdant ne tyrannum & regem, inter leges, quoque dicere est. gnosceatur, nempe ut quae pro communi utilitate sit lata, iusta habeatur, quae uero pro parti-

culari, tyrannica. Secundo, ex parte agentis, utpote quod qui illam tulerit, suam non fuerit facultatem transgressus. Tertio, ex parte materiae. Quoniam, ut quae pro tempore & loco bona sunt, prohiberi non debent, ita neque opera mala materiae praecipientis sunt. Quarto ex parte formae. Nam cum lex, regula sit, e. debet rectitudine & equitate splendere, ut talem seruet tam in honoribus quam in oneribus. proportionem ad ciues, qualem ipsi habent ad corpus reipublicae, sunt quippe seu partes in toto, ob idque sicut partibus diuisa sunt a natura munera, sic & onera secundum proportionem facultatem ciuium imperanda singulis sunt, atque honores secundum proportionem dignitatum impartiendi. Igitur quae lex his fuerit numeris absoluta, obligatoria erit. Secunda conclusio. Lex humana iniusta non obligat in foro conscientiae. Conclusio ex superioribus fit notissima. Nam lex iniusta, cum recta non sit, regula esse nequit, atque adeo neque lex, quae aut non est lex, obligat neminem. Legis autem iniustitia duobus pensatur modis. Primo, si bono aduersetur humano, ut puta ratione aliqua cuiusdam praedictarum quatuor contraria, videlicet ex defectu aut debiti finis, aut agentis, aut materiae, aut formae. Altero modo, si contraria sit bono diuino. Et quauis nequeant Deo esse contraria nisi ratione materiae, uel aliarum praedictarum causarum, notatur tamen distinctio haec, ut ad tertiam conclusionem sternatur aditus, quae talis est: Leges illae, quae humano tantum bono aduersantur, licet in conscientia de se non obligent, ligant tamen quandoque ratione scandalum, quae uero diuino bono impie repugnant, nullatenus sed aperte est illis obuiandum. Prius membrum patet. Nam in his quae pro se non ferunt manifestam tyrannidem, resistere potentibus non est contra scandalum possibile, & ideo ferendi interim sunt quousque lenior uia in mente saniores aduecantur. Huc enim pertinet Christianum consilium, Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, uade cum eo & alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium. At uero si tyranni uel ad idolatriam nos suis legibus inducerent, uel a nostris arcerent sacramentis, uel ad alios mores aut ritus fidei contrarios propellerent, nullum esset formidandum scandalum, sed illud

Secunda conclusio.
Probatur.

Legis iniustitia, unde sit pensanda.

Tertia conclusio.

Matth.

illud esset grauissimum, si illis nō statim posthabita vita obstitereamus. Hic. n. est legitimus sensus illius. Act. 5. Obedire oportet Deo magis, hominibus. Sic namq. respondit Petrus principi sacerdotum præcipiendi ne in nomine Christi prædicaret. Hisce iniustitiæ formulis ex arte dispositis uniuersæ comprehenduntur, quas iuris interpretes ad duodecim uel plures coegitum multiplicat, ut est tū apud alios

Act. 5.

Syluest.

Quæstio
Solutio

Quarta
conclu

Vvalde
fis.

Ioannes
Vviclef.
Luthe-
rus.

Refutan-
tur hæc
tici sacra-
rum liti-
rarū ora-
culis.

Luc. 10.
Mat. 18
Ioā. 20.

Chryso-
stom.

Deu. 17

Summitas uideret, tū apud Syluest. uerbo, lex. S. 9. Vt autē hæc accuratius colligatur, speculandum primū de prima conclusione est, quo sit gradu tenenda Ad qd responderetur, non esse tam sublimi, tūque firmo certitudinis gradu constabilitū de ciuilibus legibus, q. de ecclesiasticis, ob id que de ecclesiasticis, Papæ potissimum ac consiliorū, adhiberi quarta conclusio. Tanquā fides catholica consensum est ecclesiasticas sanctasq. leges obligare in foro conscientie genere suo sub reatu mortalis maculæ. Irrepsit. n. olim Vvaldensium error. postq. Ioānis Vviclef, eorundemq. tandem legitimi hæresis Lutheri, q. neq. in Pontifice Maximo, neq. in tota ecclesia potestas ulla est cōdendi aut articulos fidei, aut morū leges. Sic enim habet vigesimus septimus eius articulus inter exhibitos ad Leonem. Quare (ut aiunt) sola illa mandata obligant in conscientia, quæ in Euangelio explicata suat. Extant autem aperuissima testimonia, quibus isti cōfutat. Vt est illud Luc. 10 Qui uos audit, me audit, & q. uos spernit me spernit. Et Mat. 18 Si peccauerit, &c. dic ecclesie, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Vbi cōpertissimū est iurisdictionem ecclesie designari. Itē quodecunque ligaueris super terram, erit ligatū & in cælis Et Io. 20 Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, sicut misit me uis pater, & ego mitto uos. Accipite Spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata, remissa erunt, & quorū retinueritis, retenta erūt. Quid euidentius, quā illic (ut ait Chrysost.) collatam fuisse a Christo Apostolis ac subinde ecclesie potestatem quā ipse attulerat a Patre? Eo præcipue q. remittere peccata, functio est habentis potestatem obligandi. Et Deu. 17. lex extat, q. qui non obediret sacerdoti, morte more-

retur, morte autē nemo plectitur nisi ob graue peccatū mortale. ergo sententia rōne lege noua quā & Christus instituit, & Spiritus sancti gubernat, eadē est auctoritas cōfiterēda. Idq. uerba illa palam ostendūt Act. 15. Visum est Spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere uobis quam hæc necessaria, &c. Re uera cū ecclesia suis legibus obligare nos intelligat sub reatu mortalis culpæ, & Christus suā sit curam pollicetur, & Spiritus sancti regimen quē ad hoc se missurū pmissit a patre, ne in rebus tam arduis falli posset, certissima colligitur fides in hoc eandē ecclesiā non deferri, sed certa pollere auctoritate obligandi. Iam id demū de rōne finis cōuincitur. Enim uero cū mortalium status nunquā sit fixus, sed pro temporū locorūq. diuersitate lubricè uarietur, non satis Christus legibus a se positis ecclesie in perpetuū cōsuluisset, nisi potestatem reliquisset in ecclesia nouas pro tempore condendi, quæ in suo ipsius diuino foro obligare ualerent. Hæresis autē hæc iam in concilio Viennensi, ut habetur Cle. ad nostrā. de hæres. & in Cōstāntiensi, ac deinceps a Leone 10. merito suo cōdemnata est. At uero de potestate ciuili non est tanto robore conclusio firma, quin sint in contrariū argumenta nonnulla. Primū obligare ad culpā in foro conscientie, cū animas vulneret, uidetur supernaturalis potestas, qualis in ecclesia est, non autē in potestate ciuili. Secūdo potestas ciuilis nō illucuscq. protenditur, ut possit peccata remittere, consequens ergo apparet, ut neq. possit in peccata conijcere. Iniquū. n. censere quis posset ut qui religare nequit ligare ualeat, ecclesia nāq. utrunq. pōt. Tercio, finis proximus ciuilis potestatis est reפורarius reipublice status. ergo ad æterna supplicia non se dilatat. Quarto, potestas quæ in conscientia cum culpæ punire neq. æterna pœna nō pōt sub reatu talis culpæ obligare, potestas autē ciuilis in foro conscientie nullā potestatem imponere pœnā, sicuti spiritualis, quæ illas in sacramento decernit pœnas, quas si hic nō persolueris, patieris in altero seculo. Postremo arguitur ut articulus neruusque materię detegatur, Aut obligatio ad culpam est in arbitrio principis ferēdis legē, aut præter suā uoluntatē sequitur ex natura

Act. 15.

Rōi hæ-
reticos.

Concil.
Viennē
se.

Concil.
Cōstān.

Leo de-
nuncius.

Argu. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

Postre-
mū arg.

tura legis. Si prius dederis, sit, ut nunquā lex civilis obliget sub reatu culpæ: quia nulla est lex quæ talem circumstantiā exprimat. Si autē posterius cōcesseris. (ut obligatio sequatur ex natura legis cōsequit ut princeps nullā possit cōdere legē, quæ non obliget sub reatu culpæ, quod tamē creditu durum est: quandoquidem in re legionib. præcipue in nostra, multæ sunt leges nullo nos ligantes culpæ reatu. Veruntamen his nihil obstantibus conclusio

Legis ci q̄ scdm mentem D. Th. primo loco asser
niles li ra est, suā et inconcussam retinet veritatē
gant in in civilibus legibus quippe quæ ad culpā
conscien obligant, & de genere suo ad mortalem.
tia. Enimvero sicut reipublicæ ecclesiasticæ,

Probō. sic & civili necessaria sunt rōne finis pote
stas seipsam gubernādi, atque adeo leges
pro temporum regionumq. uarietate in
stituendi, licet hæc potestas (ut lib. 4. sub
tit. de dominio, fœsus differendū est) ali
ter quā ecclesiastica a Deo defluerit. Il
lam. n. Christus per se cōtulit ecclesiæ di
uina lege: hæc autē per legē naturæ dese
dit, qua q̄libet respublica seipsam admi
nistrandi auctoritatē hēt, quā & regibus
conferre potuit. Itaque quia respublica ci
uilis familia quōq. Dei est, sit ut sicuti qui
cōtra suas leges proximum offenderit an
te eius tribunal reus habeat, q̄ uero scdm
easdem fuerit erga eodē proximos bene
ficus dignus habeatur p̄mio: sic prorsus &
qui leges humanas per potestatē, ab ipso
collatam cōditas, uel uiolauerit, uel custo
dierit. Et hoc est obligare in conscientia.

Confir- Sed confirmatur etiam nū eadē conclusio.
matio Facere cōtra legem Principis, est malum
eiusdem mortale, ergo peccatū apud Deū. Antece
conclu- dens est notum, quoniā si lex iusta est, re
sionis. gula rōnis existit, prætergredi autē rōnis li
neam, obliquitas est, ac subinde peccatū.
Consequentia nihilominus inde claret, q̄
quidquid mali in moribus est, peccatū exi

S. Tho. sit, ut egregie S. Tho. 1. 2. q. 21. differuit.
Altera Deinde lex humana a naturali (ut dictū
ratio ad est) derivatur, quæ constituit id q̄ gene
idem. rale est in particulari specie uitæ, ut ge
nus pacis ad hoc q̄ est armis non uti no
cturnis, ergo leges humanæ obligāt in fo
ro conscientiæ. Ac demū postremū adhi

Postre- betur argumentū peculiariter de lege ci
mū arg. uili, Principis finis, licet p̄ximus sit, quie

tus status reipublicæ, supremus tñ est sem
piterna felicitas, ad quam ille temporalis fi
nis rēdit, ergo potest suis legibus per mi
torem sibi cœlitus donatam in illo iupie
mo foro obligare. Colligamus ergo, quod
licet non sit manifestaria hæresis, hæc au
toritatem & uigorem civilibus legibus
ueluti ecclesiasticis denegare, esset tñ p̄
fecto temerarium & contra de dñorum cō
sensum, qui præcipuū habent nomen. At
uero unus Ioannes Gerson, uir alio regie Gerfo
giæ notē, reuocare nos huc cogit in dispu
tationem, utrum huiusmodi humanæ le
gis per seipsę obligent in quantum huma
næ sunt, id est in quantum potestate homi
nibus cōcessa cōditæ an uero eatenus p̄
sus quatenus diuina lege stabiliunt. Su
stinet. n. tract. de uit. spe. lect. 4. opinionē
de hac re singularem, nempe q̄ nulla lex
neq. civilis neq. ecclesiastica, immo ne
que naturalis vim habet obligandi in cō
sciētia ad culpam, sed sola lex diuina est,
quæ obligat, humana uero in quantum est
illius interpret. Quæ quidem opinio non
tantum nomine (ut quidam putant) a cōi
differt, sed re certe latissime. Nō inquam
hoc tñ ait q̄ leges humanæ idcirco obli
gēt q̄ tales potestates diuinitus sūt homi
nibus collatæ, hoc. n. nos fatemur, sed ait
nullam esse potestatē creatam a Deo con
cessam obligandi sub reatu culpæ, sed tñ
exponendi, & declarandi diuinum ius. Ita
que Papa, scdm ipsum annalē præcipiens
cōfessionem nō obligat potestate sua, sed
ius duntaxat declarat ieiunium, quoniam,
inquit, ante eius sanctionē lex Dei erat,
annuatim cōfiteri, sed q̄ nobis erat igno
ra, excusabat nos ignorantia. Pari modo nī
fius, inquit, fuisset diuinum. Quadragesi
mam ieiunare, præceptum Papæ non ob
ligaret ad culpam, at quia talis erat, il
lud per Papā declaratu nos ligat. Et mul
to (ut censeo) uehementiori ratione leges
principum, nisi declarationes sint diuini
iuris antea ignorati, nullatenus ad culpā
obligant. Sicuti præceptū medici qui de
cumbentē iubet a nocuo cibo abstinere,
non est obligatorium ad culpam, sed pro
pterea agrotus illam incurrit, q̄ transgre
ditur diuinam p̄hibitionem homicidii,
q̄ Medicus declarat esu talis cibi perpe
trari. Atq. isto ordine infero usq. ad qua
tuordecim

Gerfo
nis pla
citum

De

Motiuū tuordecim mirabilia corollaria. In sūma
Gerfon. vult, q̄ sicut ecclesia articulos fidei cōde
re neq̄, nisi illos explicādo q̄ in sacra feri
ptura latitabāt, ita neq̄. pōt cōdere leges.

Quia vero ait, neq̄ legē naturalē nullo pa
Alia rō nō obligare, nisi ius explicādo de diuinū. Ec
clesiā. cē opinionē Gerfonis a q̄ paucissimis intel
Gerfo- lectā, & iō ab aliq̄. creditā. Rō illius est,
nū possi q̄ sicut nemo nisi solus Deus pōt cōfer
tio parū regitari, ita neq̄. illā auferre, atq̄. adeo
differē. neq̄. obligare ad culpā per quā tollit. Itē
ab hęc sicut ecclesia legē aētib. interiois ferre ne
si Luther q̄ ga neq̄. illos punire ualet, sic q̄ eter
rana. pēnā infligere nō pōt q̄ culpē detur.
Prima sit ut neq̄. valeat ad culpā obligare. Atq̄.
rō i Ger hac inquit de causā Aug. definitur pām.
sonem. q̄ sit dictum, uel factū, &c. cōtra legē Dei,
quia. f. cōtra nullam aliam peccare contin
git. Atq̄. si fas est sic de doctore catholico
loqui, per parū differē ab hęc i Lutheranā

Secūda
ratio. mō impugnata, quē oēs auct. ab eccle
sia pōtatem cōdendi leges. Immo Gerfonem
sibi Lutheranī cōtra Catholicos pa
tronū obtinent, licet hoc mitius dicat,
q̄ pōt. Papa diuinas leges declarare. Præ
terea, dicere q̄ ante sanctiones ecclesiasti
cas annua cōfessio, quadragesimalisq̄. ab
stinētia, eēt de iure diuino, gratis sanē di
ctū est, q̄n uero temerarie, quia nullo est
pacto suafibile. Erat qdē pceptum cōfess
tionis, sed tñ tps p̄cepti cūp̄to, ecclesiā p̄u
dentia erat cōmissa. Ad hęc, cum ecclesia
hoc aut illud sub pēnā excoicationis p̄ci
pit, ut puta cōpā ere in iudicio, & similia,
q̄s dicere auit illud fuisse ius diuinū, nisi
q̄ a Deo data erat Pontificalis cogēdi
pōtas, Itē Ioā. 20. Propterea p̄misi Chris
tus. Data est mihi oīs p̄tās. ut subdeas. Ac
cipite Spiritū sanctū, intelligetis eā de ec
clesiā cōferre. Ac postremo quō Papa eēt
necarius Christi, nisi leger eius familiā &
urgētia p̄cepta ponere posset? Est ergo cer
to certius in Ecclesia existere pōtātū nō
solū declarādi diuinū ius uerū cōdēdi hu
manū, q̄ iō sic nuncupatur, q̄ a pōtate hu
mana proficiscit, licet diuinitus recepta.
Etenim si uir licet arbores & a salia a Deo
receptant uirtutes gaudi, nihilominus
creatur ipse p̄ p̄p̄tā uirtutē gñant & o
peratur, pariter hoīes p̄ suā pōtātē cōdūt
leges, quæ antea nō obliq̄bāt, sed p̄ p̄a
obligāt, q̄a posuit sunt ab hoīb. ut, Eth.

Tertia
ratio.

Postre
ma rō.

c. 7. ait Arist. iam uero ius natura equine Aristor.
get per se obligare: Almain q̄ de pote. Almain
Ecclesiast. c. 12. cōcedit pōtātē Ecclesiasti
cā obligare posse ad culpā mortale, q̄a Pa
pa est uicarius Christi, negat id in de qua
litanis, Gerfonico mō. Nihilominus uicari
simū & est do ciuili, ut supra expositū est
ac demonstratum. Vñ ad argumenta Ger
sonis & ad ea q̄ nos adieciimus, facile est
rēdere. Etenim licet Deus solus grauiam
cōferat, nō ipse auferat, sed nos p̄ se cele
stia. & iō nihil obstat quo minus hoīes
ex sua ipsius instōne leges cōstituāt, quā
trāsgressores de gratia eius deced. & eo q̄
suis miniāris nō obrep̄erant, ob idq̄.
quā hoīes nequeunt eternā pēnā infligere,
ipse, ueluti summus oīum iudex, infligat.
Neq̄. obstat q̄ p̄tās ciuili non se extendat
ad remittēda peccata, q̄a diuersa sunt mi
nistria Dei, ut ait Pau. ubi autem Aug. di
xit peccatū esse cōtra legē Dei, legē eternā
insinuauit, a quo oēs deriuant, etiā huma
nē. quo iō uno latissimo noīe oēs compre
hendit. Ad intellectum aut alius argumē
Ad pō
ti uidelicet quō leges principū obligēt ad
stremū
culpam, utrum. f. pro arbitrio suo, an uero
argum.
ex natura legis. Notandū est discrimen in
Discr
ter Ecclesiasticā p̄tātē & ciuile. Ecclesi.
men in
n. Prælati, q̄a spiritualiū iudices sunt, pōt
ter Eccle
sunt leges cōdere, nō modo constituendo
sasticā
opera in specie certa uirtutis aut uitij, ut
poteſta
rū & discernēdo inter ueniale & mortale, tem, &
atq̄. adeo decernendo transgressionē suā
ciuilem.
legis esse mortale crimē, seculares autem
principes id nequeunt definire. f. ut leges
sue sub culpa ueniali, aut mortali seruent,
sed duntaxat cōstituunt o p̄a in sp̄e uirtu
tis, aut uitij. An uero trāsgressio, uel omis
sio mortale habeat trāsgressori impingat, ex
terū natura examinandū est. Dicamus exē
pli gratia pr̄cipit Rex tpe famis frumen
tum nō, asportari a regno, ut p̄ instantis
belsi arma indui. Cōstituit ergo illa ope
ra in specie obediētiæ, & scđm speciatim
in uirtute fortitudinis. Et quia magni refe
runt, mortale est tunc nō obrep̄erare. Præ
cipit autē aut nō egre multas, aut senecis
nō indui, q̄ id ē scriptū esse rep̄erā. q̄. oīum,
aut nō ferre arma, q̄ iā id est uirtus pacis,
si parui referūt, enīq̄ obediētia nō grauior
q̄ uenialis. Sed solū de tunc restat alia su
prior obediētiā, nē p̄ q̄ tūc princeps nō pos
Soto, de iustitia, & iu. D. scđ

Ad pri
mū arg.
Gerfon.
Ad secū
dū arg.

Ad pō
stremū
argum.

Discr
men in
ter Eccle
sasticā
poteſta
ciuilem.

Ad pō
stremū
argum.

Ad pō
stremū
argum.

- Quæst.** ser leges ferre q̄ nō obligarent ad culpam, q̄ est falsum cū in religionib. tales sint leges in usu. Negatur aut̄ consequentia. Sed sciscitaris in signum quo dignoscendū est quæ nā lex obliget ad culpā quæ vero mi iumē. Sūt inter iuris interpretes qui aiunt leges quib. subnectitur p̄na, nō obligare ad culpā, hoc autem statim ait. proximo repudiabitur. Caiet. autē in materia de ie iunio, ait nō satis cōstare legem ieiunij obligare ad mortale, quia non est lata cum il lo addicamento. sub mortali reatu, vbi in sinuat legem q̄ id non explicat, nō obliga re ad culpā. porro autem (nisi ergo fallor) grauiſſime de hoc ipse falsus est. Leges. n. nunquā ferri consueuerunt cum tali acces sione. Præcipimus sub reatu culpæ morta lis, vel venialis, sed ex operis natura, & gra uitate illud est perpendendum. Quocirca fidissima regula est: Ois lex quæ absolute fertur, hoc est q̄ contrarium non explicat, obligat ad culpā, vel venialem, vel monta lem sc̄d̄ m̄ptium operis. Et rō est liquida, qm̄ lex secū affert obedientiæ præceptū: obedientia aut̄ per se est virtus, & inobe dientia, peccatū. Quo fit, ut quicunq. legē ferre uoluerint, siue seculares Principes, siue Ecclesiastici præpositi, q̄ non obliget ad culpam, illud debent explanare. Neq. aliud pōt constitui signum. Documento sunt constitutiones nr̄æ, in quarū capite sic h̄t regula nr̄a, & constitutiones nō ob ligāt nos ad culpā, sed ad p̄nam nisi p̄ p̄ceptum vel contemptum. Qd̄ quidem documentū est, qd̄ nisi illa fieret adiectio non posset non obligare ad culpā. Supre mum aut̄ dubium in calce quæst. superest: **Postre mum dubium.** Vtrum eatenus leges humanas sub reatu lethalis maculæ obligare valeant, ut mors ēt sit ēt antea subcūda, quā vel omissione vel trāsgressionē violēt? Apparet. n. nō tm̄ inesse virium in legislatorib. humanis, cū non sint dñi uitæ & mortis. Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. constituit regulam q̄ ois lex hu mana quæ obligat ad mortale obligat sub inde pro sui obseruatione mortem perpe Quo sen ti, nisi casus aliquis benignitate legum ex su Caiet. cipiat. Rō eius est, q̄ mors aiæ fugienda op̄a. ne est prorsus antequā corporis, ob idq. cum rum ha lex humana obligat ad mortale, citius suc beat. cumbendum est gladio q̄ legi obuiādum. Imo inquit, perinde est dicere, legē huma nā non posse obligare ad mortē p̄ sui ob seruatione, ac nō posse constituere actum in culpa mortali. Appēdet deinde aliqua exempla. Potius. n. debet hō interire, quā cū cōanguinea matrimonium contrahere. Et in c. Sacris. de his. q̄ vi met vel cau. si. ait Innoc. q̄ cum p̄ nullo metu debeat q̄ peccatū mortale incurere, nullo obſtā te metu licet cum excōicatis cōicare. Arbi tror tū sic verū esse, humanā legem valere Regula Caiet. non est uniuersa lis.
- Pulera regula.** tanto cum rigore obligare, ut tū Caiet. rō non est
- Ratio re gula.** sio cēlura indigeat. Igit̄ primum oīum cer tum est, tāti referre posse reipublice id q̄ p̄cipit, ut lex p̄ sui obseruatione ad mor tem vsq. obliget. Venire cum princeps in bello militi p̄cipit locū seruare, vnde præ sentaneū periculū reipublicæ existit, vitā potius quā locum deserere debet. Immo quoties qd̄piā sub p̄na capitis iubet, periculū subeūdū est capitis p̄ legis custodia. Nā etsi Princeps non sit absolute dñs vi tæ, ut Deus, tñ accidente causa pōt subdi ros exponere morti, sicut totū p̄ntis. Ni hilominus hō est usq. adeo uniuersalis re gula Caiet. Neq. idē est obligare ad morta le, & obligare non obſtāte periculo mor tis, nam lex ieiunij proculdubio sub reatu mortali obligat, & nihilominus si tyrānus mortem alicui minaretur, nisi ieiuniū frā geret, nulla porro esset culpa illud frange re, nisi dū tyrānus in contēptū legis ad id cogere, tūc. n. teneretur Ch̄rianus potius mori. Enimvero quāuis potius sit morien dū, q̄ peccādum nihilominus nō p̄sumitur lex tā rigide sp̄ cogere, & iō an lex obliget ad mortē oppetendā, necne examinādum est ex operis gravitate. Quin uero neq. lex diuina cum illa acrimonia nos ubiq. obli gat. Nemo. n. tenetur vel se vel filiū cū p̄ culo mortis baptizare, aut alia suscipere sa c̄ra, Quin vero crediderim Eccl. leges nun quā obligare tāta cogēdi uehementia, nisi qñ vel cōtēptus eiusdē legis interueniret, uel iniuria fidei. Et iō est, q̄ q̄ metu mor tis cōtra legē facit, nō delinquit ex inobe diētia, sed metu, sicut qui fame frāgit iei uitiū, nō formaliter peccat cōtra obediētiā sed cōtra temperantiā. Qd̄ aut̄ nullo metu possit q̄cōtrahere cū cōsanguinea, hoc est q̄ nō est materia m̄rimonij nec si p̄p̄t p̄ metu, sed talis cōcubitus esset fornicario. Illud aut̄ caput, Sacris, citatū oēs intelligūt de
- Solutio rō Caietani.** Leges ecclesiasticæ nō obligāt cū disci mine mortis. Ratio di cti. Satis sit aliis ar gumen tum. Caiet.

de cōicatioe in sacris, & Irenueniēte scāda
lo. Si. n. dū sacerdos, corā notorijs excōica
tis celebrat, plebs acciperet scādalu, suspi
cās leges ecclesiasticas nullius eē ualoris,
aut illū esse manifestariū inobediēte, in
tali casu potius dēret mori, quā id facere.
Alias cōicare cū excōicatis ad fugiendū
periculū mortis, non esset lethale crimē.

Ad pri- Reſtat ergo rīdere, ad arg. i capite qō-
mū arg. nis proposita. Primum autē iam solutū est
sic. f. q. licet hō per se prātem non habeat
in foro Dei, tñ tanquam eius ministerio
fungens præcipere id pōt, cui qui si resſi-
terit eius ordinationi, & ipse sibi dānatio
nē acqrit, scđ m Paul. ad Rom. 13. Secun-
dū arg. dū arg. do autē argō conceditur patremfamilias
obligue posse suos liberos ad mortale.

Paulus. Ve si rem illis eximii ponderis & quissime
Auguſt. & seuerissime præciperet. Nam & eorum
prāsa Dño Deo est, nimirum præcipiente
Salomō liberis honorare parentes. Vñ Aug. super
Psal 70 ubi iubet pī, q. contra Dñm non
sit, sic audiendus est quō Deus, & Salom.

Paulus. Prouer. 6. Cōserua fili mi pcepta pī is tui.
Et Apost. ad Rom. 1. aliis criminib. annu-
merat non obediēte parentib. Super quib.

Ambro. uerbis Ambrosius. Quanta, inquit, insol-
lencia arrepti sunt, ut neq. parentes suos
quos auctores in natiuitate hñt, agnosce-
rent, hoc. n. esse sine intellectu sine chari-
tate f. Dei, peccatū autem charitatis Dei ad
uersū, mortale est. Et Deut. 21. Pœna mor-
tis decernebatur filio qui contumax esset
& pteruus, neque audiret patris aut ma-
tris imperiū, & coercitus obedire cōtēne-
ret. Verba sunt legis. Quin uero & inter
oēs naturales obediēcias (ut 1. Poli. Arist.
docet) hæc est prima quæ parētib. dētur.

Aristot. Ad & uxor qñq. teneretur sub tali reatu
obediēte marito, tamen si eius pcepta, quia
ui coercia carent, uim non hñt legū. An
uero in famulos & reliquā familiam eadē
fungatur auctoritate, non facile credide-
rim. Ad tertiū rñsum est in tertia conclu-
sione, q. leges diuinis aduersantes. nō hñt
legū robur, sed funt potius cōculcādæ. Et
ad eūdē prope modū rñdetur ad quartū,
quod snix. quæ iō penitus iustæ sunt, qđ
scđ m trñ exterū forū in falsa præsumptio
ne fundatur, nō obligant in conscientiam,
quia cū sint ueritati cōtrariæ, lex natura-
lis ac diuina aliud continet. Diuersimodē

Ad ter- Ad quæ-
tiū arg. tum.

in considerantur. Nā dum snia diuinæ le- Adquæ-
gi non est oīmo contraria, tunc condemna- tum.
tus, licet possit quocunq. citra scandalū
& nim iudici illatam, iudicio se eximere,
pōt nihilominus & eidem auscultare. Vñ
contingit qñ innocens condemnatur. Qñ
uero diuina lex omnino est contraria, ut
dum quis cogitur illam cognoscere quæ
uere non est sua, citius debet mori quam
obedire. Et parimodo respondetur ad
quintum. Quando. n. leges humanæ ini-
quæ sunt in subditos, si citra scandalum
fieri potest, non est in conscientia eis obe-
diendū, secus si tale sit scandalū oriretur.

ARTICVLVS V.

Primum omnis pœnalis lex obligat ad culpam.

D Vos hic articulos adhibere est opere
pretium de lege pœnali, i qua nō ni-
hil subest singularis ambiguitatis. Et pri-
mo quaritur utrum humana lex quæ ob-
ligat ad pœnam, pariter obliget & ad cul-
pam? Et arguitur a parte negatiua. In pri-
mis leges pœnam irregularitatis cōtinen-
tes non oēs obligant ad culpam, nam iu-
dex qui iuste est causa sanguinis, irregula-
ris, sicut patet in titulo de homic. uolun-
tario. & Can. aliquantos dist. 31. Et biga-
mus sit similiter irregularis, ut patet. 34.
dist. c. sit cuius. & tñ nulla illis inest culpa.
Nam hæc una forte est causa, ob quā re-
gula iuris exceptionē fecit, sine culpa (nī
si subſit causa non est aliquis puniēdus.)
uñ illud collectū est axioma. Esti siue cau-
sa nō pōt infligi pœna potest tamen siue
culpa. Secundo in religionibus (ut de nō a-
iam supra dictū est) extāt leges obligātes
ad pœnam sine culpa, ergo quotiescunq.
princeps pœnam adnectit legi, non pōt eē
fendus obligare ad culpā, sed pœna eē cō-
tentus, ne oraculo illi aduersetur. Nauum
Prophetę c. 1. Non confurget duplex tri-
bulatio. Tercio, innumere sunt leges tam
diuinæ, quā humanæ quæ nullā induūt p-
cepti formā, sed earū pœnæ, ut illa Exo. 22.
Si q. furatus fuerit bouē, aut ouē &c. qñq.
boues p uno boue & quatuor oues p una
oue restituet Et 2. q. 3. Qui non pbauerit
q. obiecerit, pœnā quā ipse itulerit, patiat.
Et l. capitali. ff. de pœn. Sic hñt leges, In cen-
diarii capite puniuntur. Ex nerarii capite pu-
niēdi sūt, & mulier sūt similes quibus nihil

Prima
ratio.

Secūda
ratio.

Nam.

Tertia
ratio.

profus precipitur, aut prohibetur, sed poena tunc statuitur, ille ergo non obligatur ad culpam, sed profus poenam in contrarium est. Cano. ius Cano. Satis perocissum. 36. dist. ubi habetur, satis esse peruersum, ut quis suis officiis priuetur, quæ sua culpa uel facinus a suo gradu non deiciat. Et idem notatur. l. si putator. ff. ad l. Ag.

Questio hæc, si natura poenæ satis præderetur, non erant cur reuocaretur in dubium, adeo res per se ipsa liquet. Sed quia uult quis nescio quo colore aut legem quæ obligat ad poenam, non obligare ad culpam, necesse est, errorem hunc elidere. Respondetur ergo unica generali conclusione. Nulla profus est, lex penalis, si legitime sit penalis nominanda, quæ non obliget ad culpam, nisi contraria intentionem expresse sit, dicendo, Non intendimus obligare ad culpam, aut quid simile, ut superiori quæ expostum est. Conclusio est S. Tho. 2. 2. q. 108.

Concl. rursus. art. 4. ubi eam, ut pleraque oia, luculenter dicitur. S. Tho. lucida, & est lumine naturali notissima.

Pœna. n. uel ipso attestante nomine tunc cognoscitur connexionem ad culpam, ut poenæ neque rem habeat, neque iustum nomen, nisi sit pro culpa posita. Loquimur n. hic de pœna iudiciali, pro eo quod est ultio, & uindicta. Nam accipit pœnam quoque physice pro cruciatu quæ quis patitur uel a febre, uel ab alio quouis morbo afferente dolorem. Neque opus porro est alia probatione per uerba significationem. Vindicare. n. & ulcisci, & supplicium poscere, atque adeo pœnam intelligere, neutiquam nisi pro culpa tas est. Quocirca nisi culpa adsit improprie, & præter uerborum significationem usurpat, fit n. pro pœna iustitiae reprobatio culpe, non per se quæ obsequens uoluntati delicti (nam secundum Augustinum non est uoluntariū, non est peccatum) contra eandem suam uoluntatem patitur. Secundo id probatur. Leges

Secunda ratio. humanæ (ut proximo articulo constitutum est) si absque pœnæ comminatione obsoletæ ponantur, ad culpam obligant, ac comminatio pœnæ legi appositæ non est contrarii signum, ergo tunc et eadem manet obligatio ad culpam. Probat minor, quia comminatio pœnæ natura sua illuc spectat, ut obseruantius lex custodiatur. Ea namque ratione in illo articulo de legis actibus dictum est unum legis finem esse punire quod sicut in speculabilibus per principia inducunt conclusiones, ita & in practiciis per comminationem.

nam pœnæ inducitur observantia præcepti, ergo non solum pœna non est iudicium oblatæ culpæ, uerum contra, apertum est testimonium grauitatis ipsius, quod de transgressionem omissionemque legis contrahitur. Tertio arguitur.

Huius causa quæ maior minorve aut maxima affluatur legi pœna, non alia affertur pro, quam proportio culpæ iuxta illud Deut. 25. iuxta mensuram delicti erit & plagarum modus. cuius simile est. c. Exiit, extra, de his, quæ sunt a mai. par. ca. & c. Felicis. de poen. li. 6. ergo quæcunque pœna testimonium est culpæ. Accedit, quarto & diuinum exemplum. Illa. n. lege

quæ Deus primam posuit parentibus nostris in statu innocentie, quia eius præuaricatio iam longe grauissima erat, & enormissima, truculentissimam poenam comminatus est, dicens, in quacunque hora comedis ex eo, mori

moneris. Quo factum est, ut mors moribusque ac ceteris calamitates & ærunt, quæ si in puris essemus naturalibus conditi, non pœnæ sed natura nobis essent, iam nunc ob culpam.

Ad expoliatis non originali iustitia, quæ nos ab his seruasset incolumes, pœnæ & dñr & sunt, pro pœna quæ modo quodam eius nos

parentis uoluntate peccauimus. Punire ergo nemo nisi ob culpam, siue suam propriam, siue suorum parentum, quorum pars quodammodo existit. Vnde illud Exo. 20. Ego sum Deus zelotes uisitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Fateor nos quidem quicquid a Deo flagellari, non solum ob delicta præterita, uerum ut in futurum cauiores uiuamus, illa uero flagella non tam pœna, sunt, quam præseruatorie medicinæ. Præterea

& in originis culpam cuncta resoluntur. Deinde & aliis Dei exemplis eadem conclusio confirmatur. Etenim Exodi 21. & Leuitici 10. iuxta grauitates scelerum pœnas statuerunt. Qui maledixerit patri suo uel matri, mori

te moriatur. Si moechatus fuerit quis cum uxore alterius morte moriatur, &c. Quæ per

etiam in euangelio præceptis Decalogi nulla sit adiuncta pœna, tamen per humanas leges adhibere sunt, ut. homicidia, & fur, & reliqui nequam impurique homines mortis metu ab illorum uiolatione cohibeantur. Et est profecto cautosum diuerticulum dicere, aliud esse in legibus diuinis, quam in humanis

com potius leges humanæ diuinarum esse debent imitatrices. Eque præterea dubitet, quod cum Rex pœnam capitis comminatus militi,

tubet

Proban

tur con-

clusio

exemplis

faciarum

Exo. 21.

Leu. 20

Exo. 21.

Leu. 20

subet ne locum deserat, mortalis sit culpa inde referre ped. Quin vero infallibilis regula est q̄ in nemine p̄t princeps p̄nā capitis, aut mutilationis, aut exilij, aut oīum bonorum publicationis decernere, nisi pro transgressionem vel omissionem legis, quæ sit lethalis culpa. Profecto non uideo unde hæc plusquam vulgaris opinio prodire potuit, q̄ leges obligantes ad p̄nam non obligent ad culpā: cum p̄na suapte natura, tum genuimus effectus, tum & apertū iudicium sit culpæ. Sed tamen qui eam inuenerunt, non sunt illig de natura rei philo-

Aliorū opinio. Alij doctores hac parte doctiores, licet conclusionē n̄am non pr̄isus denegent moderatū tñ hac distinctione, quā ex Henrico Gādēsi quoli. 3. q. 2. desumunt. Ille nanq. fortasse fuit q̄ vulgari opin. quā mō impugnabamus, an sū porrexit, tamen ipse moderatū opinatus est. Distinctio eius est hæc: Legū p̄naliū aliæ sunt quæ præceptum explicant, vel prohibent, cui p̄næ comminationē adiungunt, & has qui illam defendunt, appellant p̄nales mistas, hoc est obligantes ad culpam pariter & p̄nam, sed aliæ sunt quæ nullā exprimunt nec præceptionē, nec prohibitionē, sed tñ p̄nā sub cōditione, quarū figurā interio argō pro-

Henricus posuit. Arque has appellant pure p̄nales, sūmus. Arque ego illas mistas obligare ad culpā, turpiteri has vero puras, minimā. Veruntū (ut saluta opin. id auctoriū existimatione dixerim, qui digni sunt pretio) callere mihi non uideo: uim huius distinctionis, immo inconcussam arbitror vniuersalem veritatē n̄ā cōclusionis, nempe q̄ nihil habere pōt rōnē p̄næ, nisi ubi subest culpa, p̄ p̄rōnes factas. Sed absente culpa, id q̄ fert imaginē p̄næ potius erit pretiū, vel pactū, uel qd aliud, ut statī in solutiōe ad tertiu patebit.

Explodi Aint: ergo illas mistas obligare ad culpā, turpiteri has vero puras, minimā. Veruntū (ut saluta opin. id auctoriū existimatione dixerim, qui digni sunt pretio) callere mihi non uideo: uim huius distinctionis, immo inconcussam arbitror vniuersalem veritatē n̄ā cōclusionis, nempe q̄ nihil habere pōt rōnē p̄næ, nisi ubi subest culpa, p̄ p̄rōnes factas. Sed absente culpa, id q̄ fert imaginē p̄næ potius erit pretiū, vel pactū, uel qd aliud, ut statī in solutiōe ad tertiu patebit.

Ad primū arg. q̄ irregularitas, quæ ponitur pro non delicto (nā de illis secus res habet) neuiquam rationem induit p̄næ, sed indecentie cuiusdam, quæ hominem ad sacros ordines sacerdotumq. functiones reddit inhabilem. Ecquis, n. dicat, si iudex iustissime addixit hominem supplicio, veluti p̄nā illi statui, ne possit ad sacros ordines p̄moueri. Equis inquit egregia uitui p̄nam unquā opposuit? Sed est indecorum atq. indecēs (ut

lib. 5. q. 1. dicturi sumus) ut qui sanguine contaminatur, sacra innocensissimi agni dispenset. Pari nanq. rōne bigamus non in p̄nam, sed p̄ p̄significationem, q̄ Christus vnicam sibi ecclesiam desponsauit, sit irregularis. Quemadmodū, & consanguinei contrahendo matrimonio inhabiles sunt & in idonei, non certā in p̄nam, sed p̄ rei absurditatem. Quæ p̄ regula iuris vniuersalē continet veritatem q̄ sine culpa nō est aliquis puniendus. Nam interiecta parēthesi (nisi sub sit causa) si glossa auscultes, solū docet, vbi interuenit citra culpam causa, contingere posse ut hō propter indecentiam, quā irregularitatem uocant, ab aliqua dignitate repellatur, quam uis eadem parēthesi aliter a diuo Thoma loco citato q̄ a glossatore, intelligatur, uidelicet de flagellis iam memoratis diuinis quæ non tā in p̄nam commissorum criminū, quam ceu medicinæ in futurū infliguntur. Ad s̄ d̄m respōsum satis est, quod vbi lex suam expresserit intentionem non obligādi ad culpā, salua res erit. Inde tamē non sequitur, ut vbi absq. tali expressione subiūgit p̄nā, tollatur subinde culpa. Nā verbū prophetiæ. Naum nihil ad rem attinet, haud. n. duplex illi tribulatio, idem est qd culpa & p̄na. Sed illa snia misericordiā Dei designat, qui p̄nā semel ad iustū perfoluta, nunq. alterā reposecit. Circa

Ad secundū arg.

tertium arg. illi q̄ distinctionē Henrici de sensant, cōtendunt leges illas cū memoratas non obligare ad culpā. Neq. illarum ullam quæ extat Leuit. 24. Si mæcharus q̄ fuerit cū uxore alterius, mæchus & adukera morte moriatur, &c. breuiter, nullam seu Canonicā seu ciuilem q̄ ponitur sub hac cōditionis figura, obligare putat ad culpā sed illas præcisē q̄ iubēdo explicant quidpiā fieri, aut nō fieri sub p̄næ cōminatione, ut est illa, Oīs viri usq. sexus, de p̄nit. & remiss. Quæ p̄cipiit, ut oīs semel in anno peccata sua confiteatur, & salū in die Paschæ Eucharistiæ sacram suscipiat, alioq. & uiuens ab ecclesiā ingressu arceatur, & mortis ecclesiasticæ careat sepultura. Hic autē duo adnotauerim. Vnū, q̄ & vera sit hæc opinio. nihil veritati cōclusionis n̄æ derogat, qm̄ illæ p̄næ nō statuunt nisi p̄ cul-

Ad tertium.

pis. quod illis, uel aliis legib. vetantur. Alterum est, quod illis ego leges p̄nales, nō dico

Duo ad uerenda.

Primū.

Sed m. Distinctio.

diuinas, siue canonicas, siue ciuiles q̄ delictis poenas decernunt, negare nō audent, quin obligent ad culpam. Nā quamuis illa delicta alij mandatis nō essent prohibita in illis certe satis exprimitur, poenas illas & maximē capitales ad cohibendas culpas illic insinuatās institui, quæ ideo culpæ illic virtualiter prohibentur. Utendum ergo arbitror hac distinctione: Quando poena applicatur culpæ uti in dictis legibus, obligatio fit sub reatu culpæ, quādo vero lex formā habet potius concessionis aut dispensationis, tunc talis lex non obligat ad culpam, sed tñ neq. id quod sub imagine poenæ subiungitur, habet verā rōnē poenæ sed pretij aut cōuersionis. Subdamus exempla. Hæc lex, Qui frumentū ē regno euexit, illud perdat, aut talē luat poenam, re vera obligat ad culpam. Attamen si intentio Regis non esset distractionē frumenti prohibere, sed illa rōne pecuniam colligere, lex tūc nō obligaret ad culpā, sed tñ cōditio subiuncta non esset poena, sed concessio nis pretium, ut qui vellet euehere, tantū cōtribueret. Sicut & respublica pōt & ve tan-

Obiectio. do legem hanc ferre. Qui ligna in nemore exciderit, tali plectatur poena, & rursus si nendo pro pretio, Qui ceciderit, tantū soluat. Eodē modo. Si qs mulā equitauerit, illam perdat, profecto (ut reos) ad culpam obligat, sed si post latā legē ciues dispensationē procurarent, uellētq. eam pretio redimere tunc lex hæc, Qui mulam equitauerit, tantū soluat, nō est poenalis, quia neque prohibitoria, sed potius concessoria. Quod si contra nobis obijciantur institutiones nostræ, aliarūque, religionū in quibus sic habet. Nolumus obligare ad culpā, sed ad poenam, ubi poena siue culpa nominatur. Respondetur tales non esse propriæ ac legitime, poenas, sed sunt quasi conuentiones & pacta, quia monachi tali se uolunt voto astringere, ut si hæc fecerint, illa patiantur. Dicuntur autem non ineptē poenæ, quia pp res veritas exiguntur, ac re-

Solutio. penduntur. Cuius instar in nostro libello de Abusu iuramentorū cavendo, dicebamus q̄ citra obligationē ad nouā culpam pōt quisq. se astringere, ut quotiescunque iuramento fuerit abusus, tantū pendat. Alleget hic quispiā contra nos forsan leges aliquas ciuiles statuentes poenas, ubi non ap-

paret subesse culpa, quales sunt illæ de effraCTORIBUS carceru ut fugiūt. ff. de effraCT. l. de ijs, & ff. de cust. & exhib. reo, l. in eos cum tñ liceat citra culpā cuiunq. uir eto id facere. Sed de his lib. 5. q. 6. respondebimus, q̄ vel est illis, uel p̄sumitur culpa.

ARTICVLVS VI.

Utrum lex penalis in foro conscientie ante iudicis condemnationem obliget ad poenam.

Articulus proximus, quo definitū est. Primū legē penālē & ad culpā simul & ad arg. afflictiōnē obligare, in hanc nos disputationem mittit eidē agnatā, utrū sicuti ad culpā, ita pariter & ad poenā ante iudicis condemnationē obliget? Et arguitur a parte affirmatiua: Leges huiusmodi (ut dictū est) nō habent minorē vim obligandi ad poenā, q̄ ad culpā, & ideo legis virtus, tam est punire (ut supra dictū est) quā imperare, ad culpā aut absq. iudicis sententia obligant, ergo & ad poenā pari modo obligare possunt. Secūdo arguitur, Secūdū. Iudex vigore legis p̄ suā sententiā obligat ad poenā, ergo maiori rōne lex per seipsā. Alio minoris esset vigoris lex, q̄ iudex, cū tñ cōtra tota sententiæ uirtus a lege dimanet. Quin uero quisq. ē pōt se ad poenam obligare, quā absq. vlla sententia tenetur exoluere, ut dum quis uouit, si certū admissit crimē, tali se poena ultū ire, cur ergo lex id non possit? Tercio arguitur, Leges diuine neq. ante iudicis sententiā obligant ad poenā: possunt ergo & similes humanis cōdi postquā auctoritas humana a diuina deriuat. Exabat. n. antiquus Leui. 15. lex, ut q. mulierē tetigisset fluxu sanguinis pollutā, immundus esset vsq. ad uesperam, quæ quidē immudities absq. vlla sententia contrahatur. Et similes fere exabant leges de leprosis alijsq. infectis hominibus, qui ipso facto tenebant ab aliorū se arcere cōtributio. Itē & sacrificia q̄ ad expiāda peccata iubebant offerri, tenebant delictores in cōscientia sacerdotibus exhibere. Et modo eadē rōne ecclesia, pōt pro aliquib. peccatis statuere poenas, sicuti quadragesimalis ieiuniū indixit, quas nos merito poenitentias tenemur perspergi ergo lex obligat in cōscientia. His accedit & lex Christi Matt. 16. Qui dimiserit uxorē suā, excepta fornicationis

nicationis causa, facit eā mechari, qua in
sinuatur licere dimittere adulterā, quātū
ad totī separationem in conscientia ante-
quā causa in iudiciū deferatur, quā quidē
pœnā ipse tene pati. Quarto & de legi-
bus multis humanis arguit. In primis pō,
defectus usumfructū prædilegare uxori
ea lege si publice uixerit, aut si ad secundas
non transferit nuptias, q̄ ideo conditio
ne cum primū frigerit, tenei legatū hæ
redi remittere. Et pōt pari rōne qui col-
legiū aliquod de sua substantia instituit,
leges condere, ut quicunq. collegarū hoc
aut illud admiserit crimē priuatus sit col-
legiū iuribus, aut quod a collegio recepe-
rat restituat, quæ quidem leges absq. alia
iudicis sententia in conscientia obligant.
Et pōt Rex tali lege iudices ministrosq.
iustitiæ ad munera reipublicæ assumere,
ut quicunq. iudiciū uendiderit, aut mu-
nuscula susceperit, eo ipso nulla alia spe-
ctata sententia tali aut tali pœnæ subiac-
ceat. Quales sane leges in Hispania aliis-
que bene institutis prouinciis extāt, quæ
quidē profecto conscientia perstringunt.
Et in nostra Vniuersitate statutum est, ut
scholaris qui in petitione cathedræ pren-
saue sit seu ambierit (quod subornare vo-
cant) ipso facto sit suffragatoria uoce pri-
uatus. Præterea quinto cum Rex lege pre-
tium sitit frumenti uel quauicunq. alia
rum mercium, adiciens tñā gressori, pœnam
obligat ad eandē pœnā in cōscientia. Et in-
ter oēs extāt leges p̄scriptionis, quarū uir-
tute possessor bonæ fidei absq. ulla iudi-
cis snā in cōscientia acquirit in decēnio re-
rū mobiliū dominū, & numero quadra-
ginta annorū rerū ē immobilū, ut late pa-
teret utraq. iure, sub eisdē tē. de p̄script. hæc
aut lex est, cœnalis, ob negligentia quip-
pe illius q̄ tanto tēporis intervallo rē suā
neglexerit, priuatus eius dominio, ergo lex
cœnalis ante iudicis sententiā obligat in
conscientia. Sexto arguit ex c. si qui de p̄-
scrip. lib. 6 ubi duo distinguunt modi q̄bus
pōt quispiā rebus possēssis priuari s. aut p̄
sententiā, aut ipso iure. Etenim nisi lex p̄
se ante iudicis sententiā rerū multaret, ina-
nis esset illa distinctio q̄a nō su p̄ se sēt nisi
unus puniēdi modus, s. p̄ sententiā. Septi-
mo leges iure sub diuersa forma statuūt
pœnales. Aliæ quippe sunt quæ explicant

snām ferēdā, illæ. s. q̄ tñ sunt monitoriæ,
ut habetur in glo. super c. unico. de sagi-
ta. uidelicet quorūque dicit, præcipimus sub
pœna seu sub interminatione, uel excom-
municationis, uel anathematis, uel suspensio-
nis. Vnde illud uerbū capituli, Doleatis
de celeb. Mis. sub pœna suspensionis peni-
tus inhibemus. sic glossatores legūt, ut ip-
sum intelligant solū illic ferendam snām
cōminari. Et expressius c. relatum de iure
patro. post uerbū, sub anathematis inter-
minatione phibere curetis cōtinuo sub-
nectitur. Si q̄ aut phibitionis uestre cō-
temptor extiterit, excoicationis subdatis.
Aliæ uero extāt urgentiores leges, puta q̄
pœnas nō admonēdo cōmināt, sed castigā-
do infligunt. Quarū utiq. quatuor habent
tur c. cōscd m leges, de hære. li. 6. Prima,
ut cōtrahētes incestas nuptias, naturæ ne-
farias, hoc est, turpitudine se contra natu-
rā polluentes, ipso facto suarū rerū domi-
niū pdāt. Secūda, ut rapta mulier q̄ cōtra
uolūtate parentū raptori nupsit, oīa bo-
na ipso iure amittat. Tercio, ut illi ē q̄ ar-
ma uel species ad hostes fidei transfuere-
rint, earundē specierū & rerū proprietate
hoc ipso priuati. Ac prae omnibus. Quar-
to, ut heretici ipso facto priuati bonis suis,
quæ fisco adiudicēt, q̄ quidē priuationes
ipso facto (ut illic referunt) fiūt scdm ciui-
les leges. His insuper quatuor adhibet ca-
sus in crimine lēgē maiest. ut habet. l. fin. C.
ad le. lu. maiest. Et sextus iure Can. aduer-
sus eos, q̄ uel Romanę ecclesię cardinalē
perculserint, uel experint, ut patet in cap.
Felicis. de pœna. Nam hi reputāt ecclesię
maiestatē læsisse. Et septima est lex simi-
lis in eos, q̄ mutilat, uulnera &c. Rompe-
tas, uel pegninos in Hierusalē, ut patet ex
more Romano, quo in cēna Domini oēs
illi declarāt excoicati atq. suis priuati bo-
nis. Vniuersos inq̄a hoc genus crimino-
sos legib. sanentū est ipso facto rebus suis
multari. Vnde sit cōsequēs, leges obligare
ad pœnā in foro cōscientiæ, nā alias nullū su-
pere sset interstitiū inter hmōi leges atq.
alias monitorias. Et cōfirmat rō, q̄a pœna
excoicationis, suspensionis & irregularita-
tis ipso facto ante iudicis snām incurrit.
Octauo lōge arguitur ex c. p̄ huma. Octauū
ni. de ho. uolū. li. 6. Illic nō in eos q̄ p̄ assat argum.
snos quēpiā occiderint, illa p̄fert snā, ut

Quartū
argum.

Quintū
argum.

Sextum
argum.

Septi-
mū arg.

excommunicati, omni honore & ordine & officio & beneficio ipso facto priuatur, eademq. libere aliis conferantur. Itaq. post quā scelus probabilibus argumentis cōfiteri, nullatenus alia snia requiratur. Ver-

Paulus ba legis sunt. Accedit & uehementiori re-
secūdu nore Pauli II. Decretalis Extrauag. Amb-
bitioſa. in qua aduersus illos qui ecclesia-
stica bona alienauerint, truciſſima denū-
ciat. cēſura, nepe ut ipso facto, absq. decla-
ratione aliqua, sint suis beneficijs & digni-
tatib. priuati. In contrariū aut facit, qđ in
eod. c. cū scđm leges. post illud verbū, Bo-
na hæreticorū ipso iure decernimus confi-
ſcata subiūgi, Cōfiscationis tñ hmōi exe-
cutio, uel bonorū ipsorum occupatio fieri
nō dēt p principes, aut alios dños tpaes
(ut iuxta Gregorij Papæ pdecessoris nri
declarationē) antequā per Ep̄m loci vel
aliā psonā ecclesiast. q̄ sup hoc hēt potatē
snia sup eodē crimine fuerit pmulgata.

Fit pla-
nus qō-
nis titu-
lus.

Quæſtionē præſentē pluribus q̄ forte
pareēt, diſſertā curabo, eo qđ uiri egregie
docti illā cōtrouertūt. Quorū eſt Alfonſ.
Castro Franciscanus, de liis certe, & reli-
gione benemeritus, ac mihi pinde obser-
uāduſ. Nō quāuis tum in alijs, tū et forſā
& in hoc certius me, rem coniectauerit, ui-
deor mihi tñ paulo aliter ſentire. Rñdebo
ergo more nro ad qđ nē quinq. conclōni-
bus, ac perinde rōnib. ac testimonijs q̄ cō-
tra obijciūt, p meo captuſ itaq. rñdere.
Neq. uero tantū diſputationē feciſſem, niſi
tantū familiæ Chriſtiæ referret cōſcīa de
hac re iſoformari. Quo aut perſpicua ſit lu-
cidaq. oratio, ex multis q̄ de lege pēnali
diſputantur, hoc ſolū ad rē poſſimū ſci-
re pertinet. Verū eo ipſo qđ quis traſgredi-
tur legē, quæ in ipſo facto traſgreſſorem
ſuis bonis priuat, teneatur in conſcientia
ſiſco eadē bona mancipare, an uero citra
culpam poſſit ea retinere, uſq. ad iudicis
ſniām, uel ob id qđ illuc uſq. dñiū reſinet,
uel quia poſſeſſionis ſeu cōceſſionis iure
potitur? Hæc nanq. quæ cauſſam interro-
git, noua eſt quæſtio. Prima ergo eſt cōclu-

Prima
conclu.

ſio, Lex pēnalis ob id qđ dicat ipſo facto,
uel ipſo iure, aut qđ ſimile, nō obligat ad
pēnā ante ſniām a iudice latā, ſic ut reus
teneatur in conſcīa bona ſua ſtatim cōmiſ-
ſa culpa a ſe abalienare. Sed ſi q̄ lex tali-
ter obligat, aliū de arbitrandū eſt. Hæc er-

go cōcluſionē Abb. Panor. ſalua eius au-
thoritate, e regione cōtrapoſuimus. Cuius Panor-
regula eſt ſuper c. Canonū. de cōſſ. & c. di-
miſſus. de arb. qđ ille cuius bona ſunt ipſo fa-
cto cōſiſcata nō pōt illa cū bona cōſcien-
tia retinere, qđ ſtatim ſunt, inq. acquiſita
ſiſco. Verba eius ſunt in d. c. Canonū. Et
quoniam testimonia naturalibus rōnibus
eluceſcūt, ab eiuſmodi rōnibus exordia
eo pſertim qđ patroni cōtraria ſententiæ il-
li principio nitūt, qđ nullū (ut aiūt) ius uel
humanū, uel diuinū, uel naturale ſniām
noſtrā adſtruit, cū ſcilicet lex nulla, huma-
na aut diuina, expreſſe hoc aſſeriat, natura
les rōnes legis naturalis ſiōt interpretes.
Quare prudenter idem religioſus auctor
Theologos curauit admonitos, ne citatio
nib. Doct. eſſet cōtenti. Ratio ergo prima
eſt hæc. Pēna (ut nomē ipſū ſonat) inde di-
ci, qđ paſſio ē, natura aut abhorret ut idē
ſit agēs & patiens ergo lex q̄ miniſtrū me
ipſū faceret executorē meæ pēnæ, nō eſ-
ſet naturæ cōformis, atq. iō cū (ut ſupra
dictū eſt) humanæ leges a naturali deriuē-
tur, nulla ſic eſt obligatoria. At quonā pa-
tronis cōtrariæ opinionis per qđ debilis ap-
paret hæc rō perſpiciamus qđ ſi ſit pōderis.
Lex, regula ē in animis noſtrarū actionū,
qđ p iuſtiæ miniſtros applicāda ſubditis
eſt, ergo ad miniſtros pertinet ſuos ſubdi-
tos ad legis obſeruatiā cogere, coactio aut
ſi: per pēnæ inſiſtentiā, ergo talis ad aduer-
ſio ad iudicē pertinet, & contra naturā in
ſeipſum cōmitteretur. Ob id nāq. Auſt. 1.
Ethic. appellauit iudicē iuſtū aiūtū qđ dēt
ex lege agere in reum. Quā p ſi eo bene
coniſcio, lex pēnalis duob. membris ad di-
uerſos loquitur, cū. n. iubet ne quis qđ fa-
ciat ſubditos alloq. tur cū uero addit, cōtra-
faciēs eo ipſo dñiū rerū perdat, aut ip-
ſo iure bona amittat. aut bona eius ſint cō-
ſiſcata, non tñ cū ſubditis loquitur, qđ cū
iudicibus, iuſt. ita executoribus, quibus ta-
lē imperat animadueſionē. Secūdo (qđ mi-
hi uigens argum. eſt) qđ intumuiſ lex pē-
nam comminetur, æquiſimū tamen natu-
ræ ius illæſū ſeruat, qđ eſt delinquens au-
diatur. Hic namque illa emanauit conſti-
tu. iſſima firmiſſimaq. ſnia Greg. de cauſ. Gregor.
poſ. & p. p. c. ſuſceptis. Nos contra inan-
ditam partem nihil poſſumus definire. Nō
aut ſolū, nō uolumus, ſed pō poſſumus. Na-
tura

Præfata
cōclōni
nāles rō
nes aſſi.
pulātur
Prima
rō p cō
cluſiōe

Explica
tur pte-
rita rō.

Secūdu
argum.

Gregor.

tura scilicet id vetante. Enimvero cum lex ut supra monstratum est, in cōsuetudine, ne que singulares contingentiā circumstātijs potuerit prospicere, minus hoc delegatū est iudici, ut eisdē perspectis sententiā ferat. Pōt siquidem reus allegare vel ignotiā, vel infirmitatē uel vehementissimā occasionē uel fortasse q̄ non tā grauiter in l. impeerit, ut dignus sit torius p̄næ acerbitate. Quapropter ēt in crimine hæc es eos, q̄ omnīū est impiētissimū, & execrabilissimū, audit hæreticus quouis modo uoluerit suū factū excusare. Et contingit sepiissime tā reneue esse delictū, ut nō agatur in ipsum toto rigore iuris, atq. adeo neq. expolietur oibz suis bonis. Et p̄t rōne, immo ægori in crimine læsæ maiestatis atq. in alijs quibuscunq. perpendenda est causā in particulari, & scdm grauitatē aut leuitatē iudicādū, et si lex milies dicat ipso factū, & eo ipso factū et eo ipso qm̄ *in iure* nulla pōt lege a iudicijs ablegari. Quapropter quod lex ait, ipso factū, idē est, quod ex natura, & genere facti, cui non obstat quo minus de quantitate & modo facti sit iurius expendenda p̄na, quemadmodū ab ipso legislatore si prætes esset, fieret. Et inde quoq. alia s̄. Atissima lex dimanauit, ut nemo nisi uel confessus condemnatur, uel cōuictus, ut h̄t Can. Nos in quemquā, & Can. Index 1. q. 7. Quod si cō hæc suscipitur, uide in quas angustias nū crū delictorē cōiciat, si ante snām iudicis teneatur bona ipse sua (ut habet contraria opinio) sisco tradere. Profectō non solū cū cogis v. executor sit legis aduersum seipsum, quod natura non fert, uerū & iudicē cōstituitis, nempe, ut ipse perpendat an delictum suum tantam mereatur p̄nam. Fac exempli gratia, hominem scientem ac prudenter leuem hæresim secutum mente concepsisse, tū etiam protulisse ore in quadā die tantū uel præcisam horā priuatim durauit. Vtrum istum eum in conscientia cogere debes, ut amplissimā suam substantiam, etiam dum diuissimus est, sisco offerat, quamuis in mentem redactus firmus sit iam in fide. Re uera atrocissima esse censura, neq. ullus, nec secularis nec ecclesiasticus iudex talē pronunciat. Et snām, itū abest ut esset priuatim in cōscientia cogendus. Et tū si uera esset cōtraria opinio ma-

xime corū q̄ tenent et pro occulto crimine q̄ nullatenus probari pōt, incurri in p̄nam iuris, cogendus esset, qm̄ qui nullā sibi pōt ignorantiā prætere, uere hæreticus est. Imò ut ex vltiud capiamus argumentū q̄ vnq̄ sacerdotū in illas angustias p̄greditē addegit, ut ante cōtēnationē suā publica ret bonā. Accedit præterea tertio, q̄ leges humanæ (ut supra ab lidoio docti sumus) debent esse tolerabiles atq. ad hominum imbecillitatē accommodatæ, quas et illi qui argum. non sunt adeo virtute progreffi, serie posuit, si tñ lex noies sic distingeret, ut sua substantia quantūuis locuplet, spon te nudarent, intolerabilis esset, & seuu leuiq. iugo Christi lōge dissimilis. Neq. ad uersariorū cōcludit, qua aiūt hoc modo cautius obseruari leges, nam talis debet adhiberi cautela custodiēda legis, ut tamē non sit obseruatu impossibilis. At qm̄ de occulto hæretico terigimus cuius nullus est testis, inde sumamus arg. quartū, quod sit hoc Dilem̄: Aut uis occultū hæreticū s. qui absq. vllō teste protulit exterius hæresim incurrit eiuiles p̄nas iuris (nam de excoicatione a nemine dubitatur) uel secus, prius diuissimū (anc est opinatu, si tñ nō incurrit nisi q̄ do protulit corā testibus inde sumitur manifestū arg. q̄ ante cōtēnationē nō tenetur p̄nas luere, nā cū testes nullatenus sūt necessarii, nisi p̄ iudicium qui negat in am iudicē esse necessariā ad priuationē bonorum, gratis dat testes esse necessarios, ut hæreticus sit reus p̄næ iuris. Hoc arg. licet non fecerit p̄nominatus auctor, nec uerū tñ p̄pexit, dū q. 1. s. 2. libri cō esset cū suo Panor. occultū hæreticū, incurrere p̄nā iuris nā scdm suā opinionē ad hūc esse dū su p̄sui sunt testes. Fudamētū aut q̄ hūc assertioni suæ subiecit, cō solū nō vī solidum uerū cōtrariæ potius sententiæ suffragatur fundamētū sumitur ex c. accusatus de hæc. l. 6. [vbi] Papa p̄cipit cō. Præfatē sificationē fieri bonorum hæretici defuncti assensio cuius h̄c estis, ipso uiuētō, i. dū innotuerat nis fundamētū. Attū ex illo apertius colligitur h̄c estis illā non fuisse occultā, sig. dē post mortē paparū so uerū testes. Et re uera cōdēnare hominē deliquitē simpliciter occultū. cōtrariū ē vī nō solū c. Scdm leges cōsificationē uerā tñ snām iudicis, uerū et toti ordini iur. quosācitū est ut nemo nisi uia uel inq̄sicio, uel

Alterū
Tertia
ratio.

Rō ad
uersariū
rū debi
lis.
Quitū
argum.

Præfatē
damētū
ludum.
denus

Quinta
ratio.

denuntiationis, vel accusationis puniatur, quia semper iura id quod probari nequit, non esse sui fori reputant, excepta excommunicationis, censura, quæ natura sua cognitionem causæ non requirit, sed solam iuris præmonitionem. Sed quintum hic peculiariter argumentum adhibeam, ut dicta præfati doctoris intelligam. In secundo suorum lib. quibus egregie de Iusta hæreticorum punitione disputavit. capit. 6. dixit quod non omnis proferens hæresim incurrit poenam iuris, sed tantum hæreticus, ut habetur in d. cap. secundum leges: Puta ille qui hæresis pertinax est. Aut ergo appellat pertinacem eum qui contra solam legem rebellis est puta qui consulto negat id quod scit esse contra scripturam, vel contra sanctam ecclesiam, aut nondum reputat pertinacem quoadusque in iudicio admonitus mordicus hæresim, retineat. Si prius dicat, non intelligo cur adhibuit in distinct. c. 6. quod illi qui admoniti statim reuocant & damnant errorem suum, non poena iuris, sed arbitraria puniendi sunt. Nam illic propalam loquitur de admonitione, non iuris, sed iudicis, Si autem illic intellexit, ut planè videtur intellexisse, non incurrit hæreticum poenā iuris nisi in illo articulo quo in iudicio admonitus non resipiscit, tunc tota eius machina ruit. Primum enim falsum est occultum hæreticum cuius nulla haberi potest probatio, priuatū esse suis bonis. Quin vero palam sequitur neminem ipso iure & facto priuari quousque, in iudicium trahatur, ubi non solum de hæresi, sed de pertinacia condemnatur. Præterea tota practica inquisitorum negat. Nam quicumque manifestariam hæresim, secum absque arbitris affirmavit, nisi ignorantia excusetur, censetur hæreticus. s. excommunicatus tanquam pertinax contra admonitionem legis. Et ideo licet nunquam fuerit admonitus ab homine, si in iudicio post convinceretur, iure possent eius omnia bona confiscari, & confiscantur, nisi ob hæresis leuitatem aliqua ei remittantur. Tamen si dum veniam petit non relaxatur, sed reconciliatur. Secus de illo qui tantum est suspectus de hæresi in quem non habet poena iuris locum, sed arbitraria. Hæc dixerim non ad reuincendum

Altera
ratio.

actorem, sed ad hoc per eius dicta confirmandum, quod occultus hæreticus non tenetur tradere bona sua quoadusque sit in iudicio de crimine conuictus. Id quod præterea sexto inde maxime confirmatur, quod si quis nemine sciente, hæresim consulto secum ore asseruit, & absque vlla denuntiatione, sua sponte se patribus sancti tribunalis offert, licet excommunicatus ipso facto sit, multari non solet omnibus suis bonis nec distamari. Reuera ad hoc nescio quomodo responderi posset. Accedit Septimo loco & famigerata illi sententia in arg. Chrysostomi super Epistolam ad Hebr. Chryso. quæ refertur de pen. dist. 1. Can. Quis aliquando. Nō dico ut te prodas, ex qua sit consequens quod nemo tenetur se prodere, nisi quem infamia, vel indicia, vel accusatio, iudicis auctoritate compulsus prodiderit, si tamen occultus reus teneretur bona sua fisco offerre, congeretur subinde se prodere, nam si esset insignis persona, qui aliter fieri posset ut illa traderet? Sed trifariam contendunt aduersarij hanc rationem debilitare. Primo, illam in nos ipsos recutientes. Nam pariter inquirunt, sequeretur quod neque fur qui clauis fiscum compilasset, teneretur restituere ne se prodere. Secundo, aiunt quod debent tunc restituere secrete per tertiam personam. Et tertio, quod si non potest citra infamiam, cessat necessitas restitutionis. Prima autem responsio, fuga est potius quam solutio. Lata est enim differentia inter penam & restitutionem, quod enim. Aut Chrysostomo concordante iure, est quod nullus reus ea causa ut puniatur, tenetur se prodere, illa nimirum ratione quod nemo esse tenetur agens & patiens. Quod autem tu alteri surripuisti, non in penam, sed ratione iustitiæ commutatiue perstringeris restituere, etiam si necesse fuerit reipsum cum aliqua infamia prodere, si secreto nō potes. Illa quippe regula, ut nemo cum detrimento suæ famæ debeat restituere pecuniam, lib. 4. sub tit. de resti. parebit quam sit fallax, quamque intollerabilis, & perniciofa. sic uniuersaliter, ut iacet, absque temperamenti, exceptionibus intelligatur. Nam certe qui expilasset fiscum aut magnam pecuniam cum detrimento etiā famæ, deberet restituere. Secus de periculo

Sextum
argum-

Septi-
mū arg.
Chryso.

Triplex
causatio
p
teritiæ
rationis.

Refellū
tur ad-
uersario
rum ra-
tiones.

lo uitæ. Ad rem ergo, profecto si nemo te-
netur ut pœnam subeat, se prodere con-
sequitur, ut neq. illam in conscientia de-
beat. Huic accedit argumentum ex l. aut
facta ff. de pœn. §. nōnuquam. ubi habe-
tur, q. supplicia exacerbantur quoties op-
us sit exemplo esse multis. Debent ergo
pœnæ exēplares esse & nō occultæ. Oīa
uo deniq. arguitur. Lex (ut in c. Secundū
leges persistamus) permittit reo sua bona
possidere usque ad condemnationem, qn
uero utatur illa furti, ergo idem reus
bona fide possidet. Scio fautores contra-
riæ opinionis, & hoc argumentum im-
becille existimare. Cogerunt enim fal-
lentias complures consequentia huius,
Fiscalis iudex non potest exigere rei bo-
na, ergo reus ipse non tenetur sua sponte
coferre. Vt enim habetur. ff. de alea. l. 1.
qui furatur in domo, ubi alea publicitus
luditur, restituere quidem tenetur do-
mino, sed tamen domino in pœnam, quia
recepta lusores, non datur actio in iudi-
cio. Atque inde inferunt, quod permitti-
tur reo ipso iure damnato sua possidere,
non illa permissione quæ culpam tollit,
sed illa quæ pœnam non exigit, sicut me-
retrices permittuntur. Attamē fallentia
in primis, quas adducunt, fallere nequeūt
argumenti uim. Debet enim natura per-
missionis ex subiecta materia pendere.
Etenim cum quisque antequam crimen
admittat, dominus sit legitimusque suo
rum bonorum possessor, & lex statim post
positionem pœnæ priuationis subiungat,
ne confiscatio ante sententiā iudicis ex-
ecutioni mandetur, aperte nidet reo con-
cedere suorum bonorum usum. Secus, si
furaris. Neque opus est aliam adducere
legem aut rationem huiusmodi conces-
sionis, ut reus bona fide possideat. Qua
utique ratione, ut habet de præscri. lib.
6. c. vii. hæredes defuncti bona ipsorum
præscribunt. Quamuis hoc bene uideam
perparum virgere. Nam etsi hæretici bo-
na fide non possiderent, possent tamen il-
la habere hæredes ad præscribendū pro-
pter ignorantiam criminis, sicuti & la-
tronis hæredibus usu uenire potest. Pro-
fecto licet non sim usque adeo me. ama-
tor iudicij, tamen rationes istæ, ubi uel
scriptura sacra, uel expressus textus iuris

mihī non obstat utire uera non obstat,
efficacius mihī rem persuaderent, quam
longa Doctorum phalanx, qui simplices
aliorum assertiones absq. ulla perspicien-
tia perlustrant. quamuis neque probatissi-
morum testimonia nobis defunt. Est. n.
in primis S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 3. qui ex-
presse ait, nemo ante condemnationem
per iudicem ad pœnam teneri. Cui
& Contad. tract. 1. de contract. q. 7. sub-
scribit. Et Adria. quoli. 6. art. 1. Neque ue-
ro, ut quidam putant, oppositum censuit
in 4. ubi de his quæ ludo agunt quæst.
disputat. Illic enim hoc ait duntaxat, q.
quis ea quæ ludo iure prohibito perdi-
dit, soluitq. potest ante sententiam iudi-
cis recuperare, si potest, cuius quidem ra-
tio longe diuersa est, quia lex ludorū nō
est pœnalis, sed putat Adrianus impedire
dominij translationem. Caiet item & eo Caieta,
dem loco 2. 2. & in sua summa, uerbo, pœ-
na, & Syluest. in uerbo, hæresis. l. 5. 8.
Syluest. sed latius in uerb. Assassinus. & inter Iuris-
cons. Archid. super eodem c. cum secun-
dum leges. lib. 6. eandem probat senten-
tiam. Cui Anch. & Phil. Fran. & alij adhuc
rescunt. Quin uero & lo. And. ca. pro hu-
mani. de homi. lib. 6. & Bar. l. eius qui de-
latorem. ff. de iure fisci. Et Glo. c. Fraternali
tas. l. 2. q. 2. At parum ad rem refert, quam
sit numerosa citatio. ubi ratio non adhibe-
tur noui. Hoc tamen unum admonere
non negligam, q. licet quantum ad alia
puncta, an uidelicet, quādo lex dicit ipso
facto, statim reus priuetur rerum uel do-
minio uel possessione, alia sit pluriū opi-
nio, alia uero pauciorum, tamen q. teneat-
ur prorsus ea reddere, non solum non
est opinio communis Iuristarum, uerum
neque est cur inter eos habere debeat au-
thoritate. Primum, quia ad ipsos non at-
tinet de foro conscientia censere. Secun-
do q. inter antiquos unius tantū fuit Pa-
normitani opinatio. Nam Fel. & alij non
alia ratione eam amplectuntur quam q.
ille dixit. Quare non opus plures citare.
quia uno nominato omnes connumerat.
Syluest. l. i. Et tertio, Syluest. solertissimus Doct. Secūda
iuri explorator, in uerbo Assassinus, ait
Abbatem in hoc non teneri. Secunda cō-
clusio, Sententia excommunicationis, ut con-
clu-
pote quæ spiritualis est & ecclesiastica, li-
sionis.

Aduer-
sariorū
solutio.

Impu-
gnatio.

Cōrad.
Adrian.

Archid.
Anch.
Philip.
Frācus.
Iōānes.
Andr.
Bartol.
Glossa.

Felia.

Syluest.

conclo.

Probō

conclu-

gare ipso iure potest & solet. Conclusio hæc solemnī ecclesiæ vſu propatula est. Excommunicantur enim ipso iure clerici eorum percussores, ut patet. 17 q. 4 & Assassinorum receptores, ut c. proxime citato. de homic. uolun. lib. 6. Et cum primis hæretici, ut c. ad abolendam. de hæretic. sed non opus est in re non nubia testib. Mat. 18. uti non necessarijs. Trahiturque conclusio ex forma euangelica. Si ecclesiam nō Explodi audierit, sit tibi, sicut ethnicus & publicanus. Quare qui uel a iudice uel a iure scrimen. præmonitus inobediens est, ipso iure ab Caiet. Ecclesiæ suffragijs excluditur. Sunt autē (ut Caiet. loco citato) qui inter hanc atque alias civiles pœnas hoc tantum discriminis constituent, ut hæc liget, illæ uero non. Item, quod hæc est mera priuatio & passio, ad quam reus ipse non debet ueluti agens concurrere, alæ uero ut pœna corporalis, aut pecuniaria requirunt actionem, ac subinde executionem. Haud tamen arbitror hanc discriminis rationem satis esse, quoniam sequeretur inde condemnari reum posse, ne de carcere aufugeret, & paratum cibum nō gustaret, quousque fame strangularetur, quā non fugere & comedere, non est agere. Quod si dicas eodem reduci, non comedere, & se hominē occidere ut ait Sanct. Thom. sequeretur saltem, quod posset delinquens ipso facto priuari ante sententiam iudicis priuilegio aliquo aut iure, quod habet eligendi, utendi, uel fruendi reliquis, quoniam non eligere, & non uti, non est agere, quod tamen si nostra Rō qua uera est opinio, falsum est. Ratio ergo re excōi quare Ecclesia excommunicare potest catio, ligat ipso facto, absq. causæ cognitione & iugat ipso iudicis sententia est, quia dum priuat hæfacto, ab minem suis suffragijs aut susceptione sacramentorum, non priuat eum bonis sua cau- suis proprijs, quæ iure peculiari possidet sa cogni ut traſere per actionem teneatur, sed cōtione. munibus, quorum ipsa est dispensatrix. Ac si dixisset, Qui talem admiserit culpam, non sit nostrorum sacrificiorum, ac sacramentorum, ac consortij particeps, Veluti, si paterfamilias suos admoneret dicens, Quicumq. me odio prosequitur, nolo illum meo uesci pane. Et ex hoc capite multa, quæ contra nos facere uiden-

tur argumenta, paulopost diluentur. Atque hanc ob causam diximus in prima conclusione legem quæ ipso facto obligat in conscientia, non inde habere illā uirtutem, quia dicit, ipso facto, sed aliunde. Tertia conclusio, Quando ipso facto Tertia pœnam decernit, tunc sententia iudicis conclusio. non est necessaria, ut feratur super pœnā, sed super crimē, satis inquam erit, ut hæreticus condemnatur de crimine, puta quod sciens & prudens id asseruerit, quā nouerat scripturæ, aut Ecclesiæ determinationi aduersari. Nam tunc (ut modo dicebam) iam condemnatur tanquam transgressor legis per quam fuerat admonitus. Et ideo ex tali condemnatione sine alia noua expressione pœnæ oritur ex natura rei condemnatio ad pœnā iuris. Conclusio hæc expressa iacet in ultimis uerbis dicti cap. Secundum leges. Prob. s. quod confiscationis executio fieri non concludet antequam sententia super eodem crimine fuerit promulgata, quasi dicat, inde. n. sequitur condemnatio pœnæ taxatæ a iure, nisi criminis leuitas (ut diximus) supremo iudici misericordiæ adiuturum pendat. Ethic mihi est legitimus sensus uerbi ipso facto. s. ipso facto per sententiam prodito. Nam quantum ad pœnam, quandiu latet, non habetur ipso facto, ex damnatione autem facti incurritur pœna huiusmodi legem. Qua ppter non mihi displicet eorum loquendi modus, qui aiunt sententiam huiusmodi facti esse tantum declaratoriam criminis, sed tamen minime subinde concesserim cum Panormit. in c. cum non ab homi- Panor. ne. de iudic. quod ubi crimen est notorium, non opus est expectare iudicis sententiam, quoniam non alia manifestatio criminis sufficit, quam iuridica per sententiam, ut præcipitur eodem c. & rationes an nobis factæ ostendunt. Et per hoc etiam proditur imbecillitas argumenti, quod contra nos fit, uidelicet quod si tantum requiritur sententia tanquam criminis declaratoria, quid opus est eo, cui competissimum est, sententiam expectare, ut teneatur bona sua reddere? Hærent. n. semper isti in eadem salebra, quibus ideo respondemus non requiri sententiam solum propter declarationem, sed

Quarta conclusio. Condemnatio illa retro agitur vsque ad articulum, quo hæreticus omni ignorantia nudatus, hæresim sibi o. asserunt, quoniam nulla alia admonitio ab homine (ut dictum est) requiritur ut censetur hæreticus. Nam quantum ad veritatem articuli satis erat admonitus vel per notam sibi scripturam, vel per determinationem

10. And. Probò. Ecclesiæ. Assensio est Ioann. And. in d. ca. cum secundum leges; sed nulla opus est auctorum citatione, nam lex est expressa. Post diui Marci. C. ad leg. lul. maie. contra illiusmodi impios. Et vniuersalis vsus & practica sancti senatus Inquisitionis sic habet, nempe secundum normam directorij lib. 3. tit. 9. Habetque eousque vim talis sententia, ut omnes contractus, nempe donationis, venditionis, atq. alij, etiam causa dotis, quos hæreticus ab illo articulo fecerit, habeantur pro infectis. Et si apud hæreticum non inueniantur pretia, nihilominus si quis nullo emptoribus restituro pretio sibi adiudicat dicta bona. Dixerim, si hæreticus vendiderit, donauerit, &c. nam si cibum vestitum que citra fraudem emerit, talia pretia a venditoribus non appetuntur, quia iure naturæ sibi licebat vitam suam sustentare. Hæc autem non sint super præsentis loci pressius tractare. Ex hac autem quarta conclusione, sustentantes alteram opinionem, ineluctabile putant, informant argumentum a duobus nostram primam. Supponitur cum Arist. 6. Ethic. 2. ad præteritum non esse potentiam; quoniam neq. in Deo potest esse ingenua facere, quæ facta sunt. Dilemma ergo suum est hoc. Aut hæreticus ab articulo, patenti criminis priuatus est bonorum suorum dominio, aut secus. Prius si dederit, iam ipso facto ante iudicium sniam priuatus est. Si autem vsque ad finem erat vere dominus non potuit per sententiam effici ut dominus non fuerit, quia non la est ad præteritum potentia. Si autem snia id facere nequit, fit ut neq. potuerit contractus illos libera hæretici voluntate celebratos, infectos reddere, ut potest venditi uoluntate bona fide sinuati sunt. Et quod urgentius argumentum appareat, simile fieri potest de possessione. Si n. respondemus, ab illo hæreticorum articulo caruisse dominio, retinuisse tamē legitimam possessionem, arguitur similiter. Sententia facere nequit, ut usq. ad illum articulum non habuerit legitimam possessionem, ergo neque potest contractus rescindere, ut emptores fraudentur suo pretio. Nam quia legitimo possessore emerit, non est cur pretium perdat. Argumentum autem certe non est tanti momenti, quanta a suis auctoribus æstimatur. Do. n. in primis hæreticum uere fuisse dominum usq. ad condemnationem ac subinde sniam non posse facere, ut non fuerit dominus, negatur tamen cū infero. Ergo non potest præteritos contractus rescindere, ac pro infectis pronunciare, quoniam ab art. commissi criminis impeditur bona sua alienare. Veluti possessor primogenituræ, & pupillus ante legitimam ætatem, & collegium ac monachorum cōuentus, licet domini sint suorum bonorum, sunt tamē legeligati, ne possint illa alienare, qd si fecerint, contractus nō valent, casuq. habetur Secundo præterea nihil repugnabo, si quis dicat, ab illo articulo amissum esse dominum, dummodo hoc non negetur quin in re fuerit hæretico permessa possessio, ab alienatione tamen cohibita. Sed instat. Postquam dominum perditū In snia, est, ex cuius natura sequitur in re obligatio restituendi, qua lege fingitur concessa possessio? Respondetur, ipsa eadem, q. executionem v. q. ad prolatam sniam uertat, dicens. Confiscationis autem executioni non fit, &c. Neque opus est aliam disquirere, nam si lex uoluisset ipso facto reos punire, ut ex turbe tenerentur tradere sua bona, id profecto expressisset. Etenim c. Cum singula. de præb. lib. 6. quia retinentes duas præbendas uult Papa inhabilem esse ut eligatur, ait. Ex tunc eo ipso efficiatur ineligibilis. Nam inhabilitas (ut infra dicemus) ipso facto contrahitur. Attamen licet habens unam præbendam cum cura animarum, & aliam recipiens ipso facto priuatur priori, nihilominus priuatio non est faciendi nisi reus audiat, ut ibidē cauetur c. Licet Episcopus. Vnde non debite a nobis stat argum. Rursus autem scilicet. Vnde colligitur impedimentum esse hæreticum ab alienando si

milis fieri potest de possessione. Si n. respondemus, ab illo hæreticorum articulo caruisse dominio, retinuisse tamē legitimam possessionem, arguitur similiter. Sententia facere nequit, ut usq. ad illum articulum non habuerit legitimam possessionem, ergo neque potest contractus rescindere, ut emptores fraudentur suo pretio. Nam quia legitimo possessore emerit, non est cur pretium perdat. Argumentum autem certe non est tanti momenti, quanta a suis auctoribus æstimatur. Do. n. in primis hæreticum uere fuisse dominum usq. ad condemnationem ac subinde sniam non posse facere, ut non fuerit dominus, negatur tamen cū infero. Ergo non potest præteritos contractus rescindere, ac pro infectis pronunciare, quoniam ab art. commissi criminis impeditur bona sua alienare. Veluti possessor primogenituræ, & pupillus ante legitimam ætatem, & collegium ac monachorum cōuentus, licet domini sint suorum bonorum, sunt tamē legeligati, ne possint illa alienare, qd si fecerint, contractus nō valent, casuq. habetur Secundo præterea nihil repugnabo, si quis dicat, ab illo articulo amissum esse dominum, dummodo hoc non negetur quin in re fuerit hæretico permessa possessio, ab alienatione tamen cohibita. Sed instat. Postquam dominum perditū In snia, est, ex cuius natura sequitur in re obligatio restituendi, qua lege fingitur concessa possessio? Respondetur, ipsa eadem, q. executionem v. q. ad prolatam sniam uertat, dicens. Confiscationis autem executioni non fit, &c. Neque opus est aliam disquirere, nam si lex uoluisset ipso facto reos punire, ut ex turbe tenerentur tradere sua bona, id profecto expressisset. Etenim c. Cum singula. de præb. lib. 6. quia retinentes duas præbendas uult Papa inhabilem esse ut eligatur, ait. Ex tunc eo ipso efficiatur ineligibilis. Nam inhabilitas (ut infra dicemus) ipso facto contrahitur. Attamen licet habens unam præbendam cum cura animarum, & aliam recipiens ipso facto priuatur priori, nihilominus priuatio non est faciendi nisi reus audiat, ut ibidē cauetur c. Licet Episcopus. Vnde non debite a nobis stat argum. Rursus autem scilicet. Vnde colligitur impedimentum esse hæreticum ab alienando si

Solutio
argumē
ti.

Sol. 2.

In snia.

Ratio.

Quæ.

uel

Solutio vel dominum habet, vel legitimam possessionem? Respondetur ex commissione ipsa peccati, cui lege decreta est poena. Quod si inde inferas. Iam nos ergo concedere aliquo modo puniri reum ipso facto ante sententiae prolationem, id nos ingenue fateamur. Id enim tantum hactenus negauimus, quod sic puniatur ipso facto ut teneatur ipse in conscientia executor esse, & idem simpliciter non puniatur. Si tamen cum temperamento dicas, puniatur quodammodo, verum ais. Et hanc arbitror esse mentem legis vltimę. C. ad leg. Iul. Maie. vbi habetur quod Maiestatis laesor etiam defunctus condemnatur, successorique eius eripiantur bona. Cuius causa his verbis exprimitur. Nam ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, inde quodammodo sua mente punitus est. Quare autem sit illa quaedam punitio, declaratur secundum diuos Senarium, & Antonium, ne alienare neque seruos manumittere possit, neque debitores eius soluereteneatur. Vnum hic autem adnotato opus est & admonito, quod vbi malefactoris quempiam vel infamia denotatum, vel insinuatum iudiciis, vel semiplena probatione preuia iudex interrogaret, ille vero negaret quia iam tunc fateri tenebatur, & ideo iudiciu per iniustitiam impediuit inde fieret reus poenę cuius iuste condemnandus esset. Attamen si fiscalis, dum solus ipse crimen nouisset, quod probare non posset neque vero infamia notatum esset, bona heretici clanculum accipere (quod aliud est aduersariz partis argumentum)

Quinta conclusio. certe contra ius faceret, & ad restitutionem teneretur. At ne hoc impresentiarum desideretur, quintam adhibeamus conclusionem eandemque generalem de sententia iudicis. Quotiescunque iudex iusta iuridicaque sententia reum condemnat ad poenam quę non est mortis, corporalisve lęsionis infligenda, tenetur reus parere, etiam si aliquid debeat agere, ut puta vel pecuniam soluere, vel in exilium secedere, vel in carcere etiam perpetuo permanere. Secus autem, si corporali supplicio addicatur, tunc enim tantum tenetur pati, agere vero minime.

Probatio prioris partis. Prior pars inde patet, quod unusquisque debet potestatibus obedientiam, nisi iure aliquo diuino aut naturali excusetur, illic autem nulla est excusatio. Quare non alius

requiritur legis executor, quam iudex ipse sententiam pronuntians, illam nanque, vbi non est de corporali supplicio, legitima est executio. Posterior autem ratione contraria comprobatur. Nam ius nature nobis concessum tuendi vitam propriam, excusatos nos habet ne ulla nos obedientia cogere possit, ut in nos ipsos ultrices manus coiciamus. Neque hic Caiet. protegere dissimulabo, cui falso imponitur negasse in ar. 3. 2. 2. q. 60. postquam quis a iudice pecuniariam multa condemnatus est, teneri eam soluere. Id quippe nunquam negauit sed quod a lege ipso facto nemo potest ad hoc condemnari neque ad id prorsum ad quod requiritur eius actio. Quare nullatenus sibi contradicit, dum q. 69. ar. 4. ait quod condemnatus, ut vel in exilium abeat, vel multam soluat, sincere obtemperare tenetur. Neque vero hoc pretereundum hic silentio arbitror, quod causa quare nullus damna seipsum vel interimat, vel alio supplicio afficiat, non est, quia nemo est dominus proprię uitę. Ridiculum. n. esset, si hanc causam iudici tunc obiceret dum tibi id iuberet. In promptu. n. ipse hoc hic responsum. Neque ego idcirco tibi iubeo, ut te ipse interficias, quod tu sis dominus uitę tuę, sed quia ego potatem eius habeo, & arbitriu. Es. n. carnifex ipse habet domini in reum, quod ipse in seipsum & tamen iudicis auctoritate illum interficit. Rõ ergo ut nemo sic possit obligari est, quod non potest illo beneficio naturali priuari, quod homo habet protegen-

di vitam suam. Idcirco. n. licet ut nemo possit tali casu resistere, non tamen potest cohiberi ne aut fugiendo aut alia via mortem sibi caueat. Ob idque. quando supplicium ex eorum esset numeros quod homines religionis ac penitentię gratia sumere ipsi solent, nulli aduersaretur iuri, quod prefectus in religionibus monacho, vel Episcopo sacerdoti precipere ut idem ipse suis manibus susciperet, puta ut a seipso flagello uapularet.

Superest ergo ad argorũ serie, quod tunc longa est, tunc et nobis difficilibus impleta, respondere. Primum autem iam solum est. Nam cum lex iam ad poenam obliget, quod ad culpam, diuersimode. n. Quoniam cum sit regula, eo ipso quod quis ab ipsa deflectit, peccat culpa. n. non est aliud quod deflectio a lege, quę ab eterna diuinaque deriuatur. Ad poenam autem obligat, illam statuendo.

Probatio alterius partis.

Protegi tur. Caiet.

Falsa est preteritio conclusio.

Vera est eiusdem conclusio.

Ad priorem arg.

Ad secundum. statuendo, & in hoc sensu legis uirtus di-
punire. Applicare tamen pœnā, pertinet
ad iudicem. Ad secundum rōdetur, q̄ cū
obligatio ad pœnā ante iudicis sōiam
non emergat, non inde fit maioris esse uir-
tutis iudicem quam legem, tum q̄ iudex
operatur tanquam minister legis per eius
uirtutem tum potissimum q̄ lex per se ob-
ligat culpam. Sed id solum sequitur,
q̄ uirtus punitiua legis non pertingit ad
scū, nisi ministerio eius ministri. Quia rō-
ne ab Arist. appellatur iustum animatum.
Quod autem de cuiusq̄ uoluntate, in cal-
ce argumenti subditur, perq̄ pōt homo
trāsferre suorū honorū dñiū, nihil ad rē.
Habet. n. quisq̄ suarum meritorum liberam fa-
cultatem, ut possit seipsum sua sponte ob-
ligare, re publica tū non nisi p̄scriptis
formis & modis, uidelicet, ut dum legi re-
bellis extiteris, possis a iudice cogi. Ex le-
gibus aut diuinis tercio argumento alla-
tus nullum aduersum nos extruitur uali-
dum arg. Benim mulier, quę fluxum pa-
tebatur, iure naturę tenebatur abstine-
re a uiro, ne illū, morbo inficeret, licet fluxus
non esset culpa, immū diuina autem lega-
lis eius qui illā cognoscebat, per culpā ip-
sam contrahebatur. Quare sicut modo il-
le qui peccat, eo ipso coinquinatur, tene-
turq̄. pœnitentiz fructibus satisfacere, sic
ille qui antiquitus inquinabatur. Nam il-
la corporalia, figura nostrorum erant spi-
ritualū. Et per hęc patet rōtio ad leges di-
uinas, quib. pro diuersis peccatis diuersę
statuebantur sacrificiorum ac purificatio-
num ceremonię, Deus n. in quem offen-
sa committitur, reposcere potest quā uo-
luerit satisfactionem, quam absq̄ alio iu-
dicio tenetur peccator exo uere. Parique
firmatio ratione tunc Ecclesia potest ieiunia, ele-
nes eius formulas, & orationes instituire, quibus
dem ar- quisque tenetur sua expiare piacula. Qd̄
gumēti, autem ad idur de leprosis, nihil ad rem,
nam iure naturę tenetur mordifera ho-
mines ab aliorum cetero sese abstrahere, ne
illos contagione inficiant licet morbus
culpa nō sit, neque talis abstractio pœna,
Neque permissio eu angelica, quę fit uro
separanditorum ab adultera, rem contra
nos urget, nam separatio illa non tantum
existimanda est, ut pœna sed tanquam cō-
uentionalis licentia, quę ex uia coniu-

gis fide nascitur, est enim pactum iter cō-
iuges, data utrinq̄, acceptaq̄ fide, ut uter-
que alterius totum immaculatum seruet.
Et ideo dum unus suam fidem fregit, li-
bet fit alter a uinculo soluendi ei debitū.
Sicut si ego tibi ea lege meas operas polli-
ceret, ut tu mihi tuas obstringeres, caden-
tere a fide tua, non teneor ego amplius
stare meę. Et pari fere modo respondei
ad membra oīa quarti argumenti. Primū
enim de illo, qui uxori quidpiam legauit
sub conditione, longe a nostro proposito
distat, neq̄. opus fuerat Caiet. in sua Sum-
uerb. pœna, talē exceptionem facere, quo-
niā eiusmodi conditio neutriq̄ nā est lex pe-
nalis. De fructus. n. si persona erat priuata
non poterat legem condere, sed est condi-
tionalis pactum, Do ut facias, Ob idque si
tu conditionem nō imple, teneris mihi
meum restituere. Similis est ad secundum
membrum responsio. Enimvero qui colle-
gium suis bonis instituit, statuta facere pō-
tuit, ut si collegarum quisq̄. aut foris per-
noscaret, aut matrimonium duceret, aut
aliqua quiduis faceret, ipso facto in e scie-
tia iura collegii perderet, quę quidem lex
uim haberet in conscientia, quia institutor
potuit, si libuit, sub illa conditione bo-
na sua largiri. Tamen si profecto nemini
consulerem tales condere leges, sunt n. cō-
scientiarum illa queatrices, hoc est. n. ni-
mum emungendo sanguinem elicere. Satis
namque familię consulitur, si hu-
iusmodi leges particulares instar commu-
nium constituantur, ut scilicet delin-
quentes uia regia comperti puniantur. At
quoniam p̄sumitur p̄fectorum ne-
gligentia, huiusmodi rigor permittitur. Ad ter-
Atque huic p̄terea affine responsum uinimē
est tercij membri de legibus quibus Re-
ges solent manus ministrorum institui
uincire, ne manera capient. Enimvero
cum illos sua libera uoluntate, & tanquā
suos ministros eligant ac de suo salario
stipendia illis decernant, suoque manda-
to illis iura soluuntur, possunt tali condi-
tione illos eligere, ut in conscientia obli-
gentur pœnas suorum delictorum pende-
re. Et ideo si conditionem uoluerint acci-
pere, tenentur implere. Atque eam ob
causam iurciurando stringantur, quo d̄
alias lex per se illos non posset cogere ad
pœnam

Ad quar-
tū argu-
tum sui,
cum sui,
mebris.
Caieta.

Colle-
giorum
fundato-
res.

Ad ter-
cium
membrum.

ab iure, & illam quæ est ab homine, liquet
dam esse. Poena. n. iuris est illa, quam ius
ponit, quamq. iudex tenetur infligere ni-
si patentissima adsit rō misericordiæ arbi-
trandi ex æquo & bono. Poena aut ab ho-
minæ posita est, quā iudex arbitrato suo,
vel suis adhibet mādatis, vel post patrātū
delictum rei infligit. Ad septimū rñdetur
hanc esse differentiam inter leges moni-
torias atq. alias, q. dñt, ipso facto q. qui cō-
tra priores inobediens est nō solū decla-
rātus est factō deliquisse, verum & ad pæ-
nam condemnandus, cū aut quis in alie-
ras secūdi ordinis impegerit satis est, si cō-
demnetur illas fuisse trāgressum. Tūc, n.
absq. ulla alius sentētiæ explicatione pœ-
næ conderetur addictus. De excōicatione au-
tem iam dictū est cur ipso facto obliget.
Suspensio vero & irregularitas, quia nō est
nisi contaminatio quædā & cōmaculatio,
ac subinde indignitas (ut superiori apt. di-
cebamus) ad tractandū sacra, actu ipso cul-
pæ contrahitur. Quin vero aliquando ci-
tra culpam, ut patet in iudice qui sponta-
nea causa est mortis. Quare nulla, indi-
gent sententia iudicis. Sed leges quæ oīa
uo argumento citatę sūt, fateor uehemē-
tiorē aculeum adhibere, nihilominus re-
sponderetur, quod neque in c. citato. de ho-
mici. lib. 6. simpliciter habetur, quod qui
Assasinatorum climen incurrit, teneatur
ante sententiam pœnam solvere, præter
excommunicationem, quam ipso facto pa-
ritur, sed ait, quod postquā probabilibus
cōstituerit argumentis, nullatenus alia ex-
communicationis vel depositionis etiam
sententiæ requiratur. Non ergo negatur,
quin sententia requiratur super crimine;
Quia vero propterea præmittitur, Post-
quam probabilibus cōstituerit argumen-
tis, id est, quibus res pbari in iudicio pos-
sit. Nam nulla priuata persona iudicare
potest, an sint probabilia argumenta, ni-
si solus iudex. Quæ propter sinistra est co-
rum glo. qui aiunt propterea dici, proba-
bilibus argumentis, quod nulla alia exi-
gitur sententia. Immo dexterius censet
Archiadiao. (ut ait Syluester) quod etiā
iure requiritur declaratoria sententia sa-
tis. Textus autem solum dicit quod non
requiritur sententia super pœna. Et quod
sic sit eius mens, ego met mihi sic lucide
persuadeo.

Ad oQs
UUSA.

Sinistra
quorundam
interpretatio.
Archid.
Syluest.

Ad sex- tionē expoliet. Ad sextum respōdei diffe-
rū arg. rentā illius citati capiculi inter pānam,

persuadeo. Exat & Affasfinorū pœna, ut quisque possit eos libere interficere, at uero si cui priuatim id liceret, antequam condemnati essent de crimine, occasio daretur cuiusq. fingendi hunc aut illum esse Affasfinum, ut quem uellet interimeret, exitiosa ergo esset talis licentia, ideoque certo certius est ante iudicis sententiam ne mini id liberum esse: ergo neque expoliare suis bonis eos fas est, aut alios qui eorum ministerio utuntur, ante eādem sententiam. Restat igitur postremus serupulus ex Extrauag. Ambitione. Pauli 2. ubi hī q. clerici qui bona ecclesiæ alienauerit duntaxat, ipso facto priuatus existit beneficiorum ecclesiasticorum illaq. absq. declaratione aliqua uacare censeantur. At uero ex his uerbis solidissimum in primis a nobis stat argū. Breuim exprimens summus Pontifex declarationem in hoc casu non esse necessariā, palam docet, q. si hoc uerbum non adieciisset, non satis illi fuisset dicere, ipso facto, ut teneretur reus in conscientia relinquere ante sententiam sua beneficia. Quod nos hactenus constituere con tendimus. Secundo rōderit illo mō quo de principe diximus, posse illum priuare quem eligit, si fecerit contra conditionem, quam cum ipso pepigit. Videlicet si acceperit munera. Enimvero cum summus Pontifex collator dispensatorque sit beneficiorum, declarat per illam Extrauag. illa lege, & tacita conditione quemcunque sacerdotum sacerdotia ecclesia recipere, ut dum eius bona alienauerit, eisdem sacerdotiis priuatus censeatur. Tamen si porro nescio an super crimine requirenda sit etiam tunc aliqua declaratio ad pacandas conscientias. Attamen de hoc ad usum me refero ecclesiasticum.

ARTICVLVS VII.

Utrum omni subijciantur legi.

Primū argumē **I**N auctoritate & uirtute legis euanum persistenterbus scire præterea restat hoc septimo loco, utrum oēs subijciantur legi. Et arguitur a parte negatiua ex Apost. Paulus. 1. ad Timoth. 1. Iusto non est lex posita, qd. Vrbanus Papa cōfirmat. 10. q. 2. Cano Vrbanus ne, Dux sūt ubi ait, qui a lege priuata duci

tur. f. Spiritus sancti, nulla ratio exigit, ut lege publica, puta humana, q. uerueris posita est, cōstituatur, non ergo oēs lege tenentur Sed o ad idem facit principes. si de lega. ubi ait Vlpian. Iuris cons. q. princeps egibus solutus est. In contrarium est. q. Apost. ad Rom. 13. ait: Ois aia p. tribus sublimioribus subdita sit, nemo aut p. tati subicitur nisi eius sit legibus subiectus.

Præsentū qōnificem duas legis uirtutes tribus conclusionibus fiet satis. Monstratum nā supra est, legē tum regulam esse actionū directricem, tū ē ui pollere coercitua. Et utroq. mō contingit quempiam legi submitti. Sit ergo prima conclusio. Vniuersi qui subditi sunt p. tati, legibus subinde ipsius, quin uero & principes quātū ad uim directiuā subicitur. Res est clara, nam alteri subdi idē est q. parere eius mādatis ac subinde legibus De principe autē cōfitemur dicemus. Dixerit uniuersi subditi, quoniam nullius lege illi cōprehenduntur, qui ab eo extranei sunt. Lex quippe Gallorum nihil ad Hispanos Et præterea si qui superioris privilegio ab inferiori exempti sunt, non submittuntur inferioris mādato, quo se priuilegium extēdit. Hoc nō ē clericis seculari legib. subditi non sūt, tūc præcipue, dū lex de reb. Ecclesiasticis decernit, quæ principibus subditi, ut patet c. ecclesia. de constit. Aut si in odiū clerico ū posita sit, aut si non pari iure p. ineat ad clericos, ut prohibitio utēdi serenis non obstat quominus in sacris possint illis indui. Et prohibitio equitandū mulas ciues, belligeri ut fiant, nihil ad sacerdotes. Cæterum leges de rebus p. tatis, & ne merces distrahantur a regno, atque aliæ id genus ex æquo clericos cum secularibus obligant. De hoc autem summissas, consule in uerbo, lex, & uerbo, Clericus. Secunda conclusio. Quantum ad uim coercitiuam iustitiae, qui uirtutum habitibus ducuntur, legi non subduntur, quia nihil coacte quod ad uirtutem attingit, sed omnia sua sponte perficiunt. Enimvero ut 2. Ethic. auctor est Aristot. Virtus facit ut sit diuos prompte & cum delectatione operetur. Huic aptem subicimus similem ceteritiam, princeps quantum ad uim coercitiuam non subditi legi. Conclusio est aperta, quoniam coactio eiusdem ad se ipsum esse, non potest.

Secundū argumētum.

Prima conclusio.

Probat conclusio.

Ceterum.

Secunda conclusio.

Probatio. Aristot.

Tertia conclusio.

test, non n. est intellectu possibile, ut uim
qu ipsam sibi ipsi inferat, atque adeo se
sua lege cogat. Quapropter unus. Idemq.
Proba- non pœnendus est sensus illius regij ver-
tio. bi. Tibi soli peccaui. ut Deum illic solum
agnouerit superiorē. Quasi dixisset, in ter-
ris nullū habeo, cui rationē erratorū meo-
rum debeā & iō tibi soli peccaui. Quāuis
& alter genuimus ēt sic quod nullū malū
esset peccā ū, nisi qā cōtra legē Dei. Est er-
go similis cōclusionū rō dissimilis. Qd. n.
Rō diffi- iustus non sit legi subditus ab ipso eodē su-
milis se- miur iō. qui. s. coactione non indiget. In
cudæ, ac telligitur. n. conclusio non de quibuslibet
tertię cō- iustis, sed de illis qui sunt iam absolutę uir-
clauq̃is. tutis. Nam quādiu colluctatio, q̃ nobis cū
affectibus est, perstat, patitur durat pœna-
rum metus, ac perinde nōnulla coactionis
rō. Et est secūda hęc cōclusio sic Pauli te-
stimonio iulcita, ut Philosophus nō latue-
rit. Ait n. Ar. st. 10. Ethic. 9. ob id legibus
in oī uita oīno opus ēē, q̃ multitudo ne-
cessitati potius, & pœnis quā honestati pa-
ret. Et iō legislatores & honestatis grā ad
uirtutem prouocare debent. Nā ij, qui pro-
bi sunt, ob consuetudinū p̃cipue obēpe-
rabunt. A iuersus aut inobedientes & he-
betiores ingenio castigationes pœnasque
instituere Et 5. Polit. c. 9. Excellentes, in-
quit, uirtute & potentia non sunt legibus
astringendi qđ tā ad secūdā quā ad terciā
cōclusionē referri pōt, nempe ut uirtus ad
moralē probitatē, potentia uero ad princi-
patum referatur, sed sūt, inquit ipsi lex, ob
idq. iter hoīes ut dii æstimandi. Quod aut
sua principē lex non cogat, non inde uenit
qđ ipse nō egeat, sed qđ lex natura sua, ne-
queat. At uero hanc principes exēptionē
non inter priuilegia ducere debent immo
est illis iniqua conditio. Subditi. n. qui nō
solū legis luce ducuntur, uerū & eius pœnis
stimulantur, duobus subsidis ad uirtutem
utuntur, princeps autē altero destitutus est,
dū nullus est, qui illū cogere possit, aut re-
prehendere audeat, immo uix ullus q̃ ue-
ritatē doceat. Quotiesca illius Prouer. 21.
Pulchra Sicut diuisiones aquarū, ita cor Regis in-
incipie manu Dñi, dexter sensus est, q̃ cum priua-
tatio lo torum corda sic in manu Dei sint, ut per
ei sacri. suos iustitię ministros ea gubernet & co-
Apposi- gat, cor tamē Regis in solis diuinis manib.
ta simi- positum est. Ut sicut ipse solus possit in-
litudo. ter.

gentem amnem & rapidum supra naturā
altiorum diuenire, quam alucus ducit,
sic solus ipse Regem, qui suæ mancipatus
est uoluntati, pōt uel remorari, uel in altam
uertere mentem. Quapropter Rex, quo Saluti
cum Deus liberiores fecit, legumq. coa- ferū cō-
fitioni longius exemptum, eo debet ipse siliū.
rationi uigilantius, diuinoq. nutui audiens
esse, ac subinde legibus, quas aliis ponit,
ipse auscultare, ne in illum Christi impro-
perium impingat. Qui dicunt & non fa-
ciunt, & qui alius onera grauiā imponunt,
ipsi neq. digito uolunt ea mouere. Matth.
23. Vnde extra de consti. c. cum oēs quod
quisq. iuris in alterum statuit, ipse debet
uti eo. ubi & citatur Sapientis auctoritas.
Patere legem quam tu ipse tuleris. Et C.
de leg. & consti. lib. 4. aiunt Imperatores
ipsi: Digna uox est maiestatis regnantis, le-
gibus alligatum se principem profiteri.
At nondum tota rei difficultas exhausta
est. Statuimus nanq. sic in uniuersam con-
clusionem primam, ut una & iustos quoq.
& principem ipsum comprehendat, qui
ueluti reliqui ui directiua legum obligan-
tur. Enimvero licet princeps sibi subditus
non sit, nil tamē vetat, quominus suæ sub-
datur legi, nam dum alios illuminat, & sibi
ipsū quoq. lumen præbet. Haud tamē hoc Dubita-
dubitatione caret ad intelligendum. Vi tio.
detur. n. secum pugnare, ut princeps legi Prima ra-
sit subditus absque eo quod lege cogatur. tio dubi-
Ponit Papa leges de ieiuniis, de audien tandi.
dis sacris, de annali cōfessione, easdemque Secūda
sub pœna excoicationis. Et Cēsar pariter,
ne quis sub egra pœna peiret. Arguitur
ergo sic. Si princeps subditus est legi quā
tum ad uim directiuā, sic ut dum ipsam
transgreditur, peccet ergo ipsum obligat,
obligatio aut uis eū coerciua. Secundo, si
uim coerciuā a lege excluseris, rationē
legis sustulisti. Nam (ut supra definitum
est) p pœa leges a solo fungente reipubli-
cæ vicibus cōdi pōt sūt, quod sine ui coerci-
ua non sunt leges, igitur si princeps non
subditur coercionī legis, nec subditur le-
gi. Sed pōt ipsam sequi, ac si esset snia ali-
cuius sapientis, puta aut Platonis aut Se-
necæ, quæ non obligant ad culpam, & si
cut sua lex obligaret extraneos qui suæ
non sunt iurisdictionis, & nos possumus Tertia
Gallorum scita auscultare. Tercio quæri-
tur,

tur, à quo princeps obligatur cum legem, condit? Non. n. à Deo: quia lex illa nō est diuina, neq. à seipso, quia lex ipsa non est uirō, quo homines obligare se solent. Et quo argumento roborescat, demus illum nolle sua lege illigari. Hæc aut conclusio nem licet oppugnent, nō tamē expugnāt.

Cōsiderandum. n. primum est q. Princeps non est extra rem publicam, sed membrum eius puta caput. Secundo id ex superioribus recolē dum est, q. lex humana obligat in cōsciētia eo, quod ab æterna per natura

lem deriuatur. Ex his pō: statim deduci uis obligatoria. Ex illo. s. naturali principi.

Secūdū. Ius quod tibi nō uis, alteri ne statuas.

Cōtrarium. n. reprehēdit Christus dicens.

Quod imponunt alteris onera, quæ ipsi

nō tangunt. Eo ergo quod princeps statuit

legem iure naturæ illi submittitur. Sed for-

te clarius id sic deducitur. Legislator (ut

dictum est legem cōdēs, opus tali cōstituit

in terra uirtutis specie, ut ferens Papa le-

gem ieiunij, constituit illud uirtutem obli-

gatoriam abstinētiæ. Et præcipiens seruare

aliquod festum, illud collocat in uirtute

religionis. Constituto autē uirtutis opere,

tota res publica, atq. adeo ipsum caput te-

neretur secundū illam agere. Quod si seiscer-

teris, cur non subinde & pœna cogat Prin-

cipem perspicelatum discrimen. Lex. n. q.

regula est facit ut delictus ab ipsa sit culpa

absq. alia executione uel legis applicatio

ne, pœna autem adhibetur legi obiteruatio

nis causa, quæ idcirco executione & ap-

plicatione indiget, executor autē est. Prin-

ceps ipse, cui repugnat ut seipsam cogat,

licet possit penā si uoluerit, soluere. Quādo

autem statuitur, Principem legibus subdi-

scis, intelligimus de legibus, quæ ex æquo

ad ipsum perinde atque ad subditos spe-

ctant præcipe. R. x neminem gladio suc-

cincto incedere aut feris indutum non

est par ratio cur ipse eisdē abstinēat. Indu-

cit autem Papa ieiunium aut festi solēnita-

tē eadem est æquitas in ipso, nisi iuste de

caussa secum ueluti cū aliis dispensauerit.

Lutheri error.

At uero ut ad secundā reuertamur conclu-

sionem, absit ut quis inde Lutheranum in-

hibuit sensum. Fuit. n. ille hæresiarcha eo

usq. uesaniæ collapsus in suo libro. de Li-

bert. Christiana, ut iustum hominem cum pri-

mum Deo fidem præbet, cui soli ipse iusti-

ficationem tribuit, docere contenderet ab omni esse lege l. berū, quia p. fidem, inquit totam impleuit legem. Itaq. nullo amplius alligatur legis uinculo, sed omnia deinceps ex amore perfecit. Hæc autem erroris absur-

ditatem lib. 3. de Natur. & grat. p. suis

depictā coloribus abunde expugnauimus.

Nemo. n. in hac uita etiā si sit ut Apostoli

confirmatus liber est a lege. Quin uero si

per impossibile ipsi Apostoli contra legem

fecissent peccassent, licet confirmati, es-

sent ut non facerent. Nam & iusti illis di-

ctum est. Si uis ad uitā ingredi, serua man-

data. Immo ut ait ipse ueritatis. Magister,

seruus qui cognouit uoluntatē dominus sui

& non fecit, uapulabitur multis. Picterea

sic hominē a lege eximere, ē ipsum impe-

cabilem facere, quæ absurdissima est hæ-

resis Paulus. n. qui alibi putabat nullam

esse potestatem, quæ illū posset a charitate

Dei separare, alibi inibi hominus ferebatur

se corpus castigare suum & in seruitutem

redigere, ne cum aliis prædicabat, ipse re-

probis efficeretur. Et ne magnitudo re-

uelationum eum in superbiam extolleret,

angelum Satanæ, qui eum colapho zabar,

sustinebat. Non. n. sic Paulus intelligit iu-

sto non fuisse legem positam, quin si illam

transgrediretur, eandem iustitiam amitte-

ret, sed ingenium grauius fauorisq. Dei

duntaxat explicuit, nempe quod ubi chari-

tas foras n. i. timore hominem q. em pos-

sider, obsequentiissimum legi faciat. Atque

hic est sensus uerborum. Pontificis in di-

cta distinct. 1. 9. q. 2. Appellat. n. legem pri-

uatam singularem ductum Spiritus sancti,

contra quem nemo tenetur obedire legib.

cōmuni. Ille tamen est etiā Spiritus s. a-

cti ductus, ut subditorum quisq. suis præ-

fectis obtemperet neq. o. i. spiritui credi cō-

tra prælatorū obediētiā intus obloquēti, re-

sit forte Angelus Satanæ quem lucis esse

putat.

Auctor
libro de
Natura,
& gra.

Prima
ratio in
Luthe-
rum.

Secūda.

Mens
Pauli.

ARTICVLVS VIII.

*Utrum subdito liceat præter, uerba le-
gis agere,*

Postremus articulus uirtutis legis est
utrum oīs cōscientia sit subditis in-
terdicta, an uero liceat subdito contra uer-

E 2 balgis

**Obje-
ção ter-
ceira | con-
clusão.**

in solu-

Secunda est, ergo & illa. Id est secundo colligitur ex natura regulę qualis est lex q̄ scđm Arist. s. hic ca. 3. solida esse debet & persistens. Tertia lex aut regula est, ergo immobilis. Tercio. Lex iusta & recta esse debet, quod autem iustū semel est, semper tale existit. Accedit & testimonium publici Papę, distinctio ad Nicolaū. Ridiculum est & satis abominabile de Papa. deus, ut traditiones quas uniuersus a paribus suscepimus infringi patiamur. In argum. contrarium uero sunt argumenta nihilo pauciora. Ratio enim exposcere uidetur, ut quousque melius quidpiā occurrat, toties lex humana mutetur. Leges quippe humane, ueluti & ceterę artes humane ratione excogitate sunt & inuenta, reliquę uero artes occurrere eo, quod melius est, submutantur, ergo eadem est in legibus obseruandum. Secundo, de pręteritis sumenda est ratio de causis futurorum contingit autem leges antiquas rudiores esse minusq. politas, quā succedentibus moribus conueniant, ergo nisi quousque meliores inuentiones occurrerent, legibus pristinis antiquatis aliis innouarentur, incommodum esset. Tercio, leges humane, quia circulatoriū singulariū fluxū versantur, nequeunt nisi temporis experientia exakte institui. Experientia. n. (ut a. Ethic. auctor est Arist.) tempore indiget, ergo quousque temporis curriculum melius quid attulerit, expedit est leges submutari. Accedit de August. de libero arbitrio ubi ait, Lex temporalis quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iuste potest.

Postremū arg. Argumenta pręsentis quęstionis rem in duo diuersa extrema distrahunt. Nam illa prioris ordinis conueniunt humanam legem prorsus esse immutabilem. Reliqua uero per alterum extremum, quibus melius aliud occurrerit, sint mutanda, & ideo duabus conclusionibus respondendum est, quibus ambo extrema moderemur. Prior est, Licitum quandoque est, decenter & sanam legem humanam mutari. Veritas conclusionis huius ex duabus nascitur radicibus, uidelicet, scđm naturam rationis humanę, quę leges condunt, quę ex natura nostrarū actionū de quibus instituntur. Et n. scđm naturā nostrā rationis sit, hoc est discursu quę & successu quodā ueritatis indagant, nō

pōt, seu intellectualis angelus, qui natura sua oīa simul nouit, subito intima ueritatē penetrare. Unde quemadmodū in sciētiarū speculatione defluxu quodā tempo- ris Philosophus imperfecto ad perfectū scientias promouerunt, ut i. Physic. Primo quę de Anima, alijsq. libri Arist. testimonium extat, sic in morū cōpositione ratio practica negotiat. Quapropter sicut Thales ille Milesius alijsq. illius ætis sapientes scientias illucisq. rudēs & incomptas cōtemplatione polire cōeperūt, quas post Plato & Arist. expoliuerūt, sic & Lycurgus & Solō & apud Romanos Numa Pompilius suas respublicas antea barbaras & agrestes politionibus legibus instituerūt, quę deinceps tēporū incrementis exactius sunt accuratiusq. & emendatius cultę. Accedit rō scđa ex nostrarū actionum cōditione, quę & regionū diuersitati & tēporū sic subiecta est, ut nunquā in eodē statu p̄maneat. Exemplū est August. lib. de libero arbitrio. ubi ait quę si populus bene sit modifatus & grātis cōsequē utilitatis diligētissimus cultos, recte lex ferē, quę tali populo liceat creare sibi magistratus, p̄ quos respublica administret, porro si paulatim ille populus deprauatus habeat ueniale suffragiū, & regimē flagitiosis sceleratisq. cōmittā, recte adimit populo talis potestas dādi honores, & ad paucorū bonorū redi arbitriū. Secunda conclusio quā D. Tho. sanctissime constituit, quęq. legislatorib. perspectissima esse debet, est: Nō ob quęcūque causam melius quidpiā attigerit mutanda est lex sed tunc penitus qñ nō quę adeo excedit, ut damna detrimentaq. computet, quę legis mutatio suapte natura affert. Ratio conclusionis sic habet, Cū leges humane p̄ cōi uilitate & salute (ut conclusum est) sint institutę, eadē prorsus ratione mutandę sunt, nempe qñ mutatio in augmentum est communis boni. Mutatio autem suapte ingenio perceptiua detrimentum affert, quia cum consuetudo seruandę legis fuerit quodam pacto in naturam uersa (nam consuetudo, altera natura est) mutatio ipsa legis quādam est mutatio naturę. Quo fit ut q̄ cōsuetudine sunt etiam dum leuia sūt, grātia extimentur. Atque eandem ob causam uentanda leges canitior amore retinet humane

inanos animos, quia ideo extincta nouitas alterius nescio quid inuidiæ secum trahit. Dum igitur de legis mutatione agitur, hæc debent in statuta pendere, ne si mutetur nisi tanta ab ea parte propendeat causa, quæ hinc valeat mala compensare. Quod quidem tunc prorsus continget, quando uel maxima euidentissimaque utilitas ex noua lege promouerit, aut ingens necessitas consuetam legem ob manifestam eius iniquitatem antiquare compulerit, ut scilicet de consuetudine.

Regula prima. **Regula** autem Vlpianus. In rebus nobis constitutis euidens esse utilitas debet, ut accedat ab eo iure quod diu æquum uisum est. Hæc ergo regula tum in seculari re publica, tum maxime in ecclesiastica, ac potissimum in his quæ ad sacra pertinent obseruari tantissima esse debet, ne scilicet ratio personarum uel officium, quia clerici assueti sunt, pro quacumque ratione demutetur, etiam si egrègia uideatur. Et multo minus sacrosanctæ religionis ad cultum diuinum attineat, quibus uidelicet populus oculos habet immissos, & affectos animos. Haud enim id absque detrimento & scandalo fieri posset. Nihil aduersus nouitatem Beati obmurmurandum est, postquam sanctissimus Papa id promittit, in his ille ob quæ mutatio facta est, uidelicet ut statas soluentes horas metuerent. Psalterium discant, non est ille quæ sancti patres horis dicendis canonicis præfixere. Cantus in Ecclesiastica non studium Ecclesiæ gratia, sed tantum diuinæ laudis institutum non sunt, ut melodia militantis Ecclesiæ instar studij triumphantis institueretur. Vbi non cessat gratia, sed tur clamari quotidie, Sanctus, Sanctus, &c. tantum diuinae huius scopi admitterentur patres uincula antiphonas, responsoria, & psalmodia. dis in istis imo (ut est in priorum historiis) angelos uisus, eas etiam de cælo aduolasse testatur. Præterquam quod sacerdotibus permittere, ualiter officium domi pendant, quæ in ecclesiâ, est illis manifestam porrigere occasionem, ne in Ecclesiâ cum aliis concinant, sed uelut muri stipendia sua faciant. Adde quod periculum inde imminet, ut

Augustinus eandem horarum ratio in Ecclesiâ publicis cesibus inducatur, quod grauius populo & Beati aures offenderet. Hæc mihi impræsentiarum in mentem uenere, quia pro mei plurali capto ingenio ardenter desidero, ut uita ecclesiastica Breuiarii in toto Christi-

nismo. Nam uarietas Ecclesiæ, quæ tæquæ regina circumamicta a dextris ipsi fedit, in uarietate religionum aliarumque. carcerum Christianæ familiæ satis splendens. Quod autem ad horas canonicas in Lingua latina tanta diuersitas obtinuerit, nullam forsitan, si fas est dicere, decens est. Cæterum Dubium non ab hoc dubitatio occurrit, ut uel legislator pro suo libito absque ulla intercedente causa, leges ualeat commutare? Et per Arg peraret a parte negatiua argumens, quod non aliter ut negat. licet leges mutare, quæ condere, si autem non pro communi utilitate conderentur, non essent leges, ergo neque si alia ratione mutetur, valida erit mutatio. In responsione autem multa sunt membra. Primum, si legislator, penes quem summa est potestas, legem sine causa tollerit factum teneret, hoc est quia par nullam haberet deinde uim legis nisi quatenus uim retineret iuris, seu naturalis, sit dubium seu diuini, tamen si dicitur reipublice conationi, duceret, graue crimen committeret, uidelicet, si Papa tollerit annuam confessionem maneret ius tantum diuinum confessionis, & si Cæsar abrogaret legem suspendendi, iures, maneret duntaxat naturale ius, ut punirentur saltem. Res est clara, quia lex nisi uim habeat coercitiuam, non est lex, hæc autem uim habet a Principe uel a re publica. Quapropter sicut etiam dum reipublica legibus indigeret, tamen nisi eas poneret, nulla esset, ita si qua tollerit, non esset amplius lex. Secundum membrum est, Lex quam nouam conderet, uel in quam alteram mutaret, si non esset pro communi bono, uel esset intolerabilis, non haberet uim legis. Enimvero licet naturale ius, ut puniret, reuera esset abrogata, non tamen tantum potest in legumlatione, ut quam ipse tulerit, statim sit firma & ualida, nisi (ut dictum est) iusta fuerit. Hæc autem de omni potestate tam seculari quam ecclesiastica dicta sunt, quibus tamen de ecclesiastica reuocari peculiare adhibemus membrum. Nempe quod neque Papa neque Concilium in his legum positione & mutatione ratione, quæ familiæ Christianæ necessitate sunt, ut pote quod Spiritus Sanctus Ecclesiæ reguntur, errare non poterunt, nunquam ita. quam scilicet permittitur diuinitus. Papa autem cunctas leges inuiciorum tollere aut legem confessionis in decantatum

Prima assertio, qua par tim laus fit dubium, appositus

Proba præfata assertio.

Secunda assertio.

Ratio

Tertia

Similitudine illius alter persuaderetur, ac
subinde consuetudo iure nanciscitur. Idē
existit periculum inter viros potētes. Vt si
semel vasalli urbanitatis ac beneuolentię
gratia dñō ac patrono suo munuscula ob-
tulcerint, statim urbanitas in cōsuetudinē

Quæst. rapitur, & gratia in ius debitum. Sed nun-

Ratio. quid quęcunq. inueterata consuetudo le-

gem abrogat. **Ratio.** n. id vř persuadere,

Solutio. Nam dñi princeps dissimulat, suam ex illi-
matur interpretari uoluntatem. Rñderur
nihilominus minime sic esse. Imo quādiu
vřus contra legem, non aliunde quam ex
negligentia principis oritur, aut ex eo qđ
potens non est ad sumendam de malefa-
ctoribus uindictam, nunquam contra legē
pręscribit, sed tunc penitus quando & po-
tens est abulum cohibere, & nō ex vecor-
dia, sed oculata dissimulatione illum per-
mittit. Neq. uero anteqđ longæuus mos
auctoritatem nanciscatur, nā cum lex pru-
dentia & iudicio, condi debeat, iudicium
aut ipsi requirat, sit ut consuetudo breui
tēpe non usq. ad uigorem legis inrobore-
scat. Hac. n. fortasse rōne inoleuit mos in

Gallorū Gallis vescendi carnibus in Sabbatis inter
mos. natale Dñi & purificationem Virginis, &
in Hispaniis animalium intestinis. Qñ autē

dicimus dissimulationem Pręlati in causā
sa esse ut consuetudo lex fiat, intelligitur
de illo Pręlato, qui est legislator, nam etsi
Prętor in urbe, uel Pręlatus conuentus,
aut provincię dissimulent legum trans-
gressiones, eiusmodi consuetudo nunquā
uires legis consequitur, quia non est signū

Alia qđ. uoluntatis supremi Pręlati, qui est legisla-
tor. Vtrum autē quicunq. usus in consue-
tudinē uersus, obligatoriam legem con-
stituat, ambigere quisq. posset. Solet. n.
usu uenire, ut homines pietatis gratia in-
cipiant, uel diem festum colere, uel ieiunium
seruare, non quidem tanquam de
pręcepto, sed ex animi pietate, & (ut aiūt)
ex deuotione, ut si modo in aliqua provin-
cia inciperent seria quarta a carnibus ab-
stinere, vtrum pręterea postea pręcep-
tum esset. Respondetur, perpenden-
dum esse quomodo talis religio fuerit ser-
uata. Si enim tantum ex deuotione libe-
ra, nunquam illud uertitur in pręceptum,
nisi postea religio crebrescere incipiat tā-
quam pręceptum. Suspicio eam rōne sem-

per tenuit, morem soluendi statis horis of-
ficium Dominicę nostrę, in initio non ha-
buissē uim pręcepti, neque illam uim ob-

tinuissē ante quadringentos hic annos.
Alioqui in ordine nostro non esset, nobis
iustum surgentes in dormitorio illud sol-
uere. Veruntamen postea adeo religio in-
ualuit, ut uix iam sit qui audeat negare
pręceptum.

Ad primum igitur argumentorum fron-
tis quęstionis respondetur, longe eē aliā
rationem legum naturalium ac diuinarū,
quam sit humanarum. Illę. n. a uoluntate
diuina statutę, sunt cui nulla humana uo-
luntas neq. consuetudo obistere ualet.
Imo uero quanto consuetudo contra diui-
nam legem & naturalem fuerit inuetera-
tior, tanto grauior est causa peccati, tan-
tum adest, ut consuetudo quippiam uigo-
ris detrahat illis legib. Ad scđm autē respō-
detur, quod cum (ut sæpe dictū est) leges
humanę in aliquibus casibus deficiāt, po-
test consuetudo contra legem per actus li-
citos inchoari, qđ quidē frequentati actus
uim obtinebunt legis, eō quod per illos
ostenditur legem antiquam fuisse inuti-
lem. Quādiu uero ratio legis durauerit,
nequibit eam ulla consuetudo superare,
quia consuetudo tunc non erit rationabi-
lis, sed lex potius erit semper uictrix, nisi
forsan consuetudo ostenderit legem, licet
non inutilem, tamen non conformem na-
turę patrię, hoc enim etiam sufficiet ad ip-
sam abolendam. At uero S. Tho. uř curte
respondissē. Docuit. n. quemadmodū cō-
suetudo possit per actus licitos inchoari,
non tantē respōdit, quid si inchoetur per
illicitos. Caietanus respondet qđ etiam
dum per illicitos incipit, potest temporis
lapsu auctoritatem obtinere. Arbitror au-
tem operępretium distinguere. Nā quā-
tum ad hunc effectum, ut lex pristina an-
tiquetur, consuetudo etiam illa quę illi-
citem habuit ortum, potest, licet nō apud
eosdem homines, tamen apud posteros
uim obtinere. Cęperunt inquam (ut exē-
pli gratia dixerim) antecessores nostri pra-
ue agere contra aliquam legem, nos autē
in nostro seculo inuenimus cōsuetudinē
abrogatam, non tenemur scrutari de con-
suetudine illa, qualia habuerit initia, sed
liberi sumus ab ea dem lege. At uero quā-

Solutio.

Ad pri-
mū arg.Ad scđm
dū arg.

D. Tho.

Caietan.
Censura
auctoris

Diffin- tum ad alterū effectum, qui est obligare, **io.** consuetudo non sortietur vim legis quando per actus illicitos increbuerit, ob rationem iam supra dictam, quia lex debet esse æqua & iusta. Ad tertium responderetur, quod multitudo priuatorum hominum inducentium consuetudinem, duplici conditionis esse potest. Aut, si liberam constituit rem publicam, quæ seipsam sine Principe gubernat, & tunc mos populi erit constitutio legis. Si tamen sub Rege aut alio Principe degit, tunc (ut dictum est) consuetudo non per se est lex, sed quatenus interpretatio est voluntatis Principis.

ARTICVLVS III.

Primum rectores multitudinis in legibus dispensare possint.

Postquam in ceteris superioribus quæst. dist. finitum est, non licere subditis nisi in repentino periculo *intrauit* uti, videre nunc restat utrum saltem gubernatores multitudinis, dispensare possint in lege, illis casibus, quibus iudicauerint expedire. Et arguitur a parte negatiua, Lex (ut supra ex Iudicio monstratum est) fertur pro bono communi, bonum autem cōcō non est pro priuato intermittendum, si quidem (ut Philosophus, i. Ethic. auditor est) bonum gentis diuinius est quam bonū unius hominis, ergo non licet cum aliquo dispensare ut contra legem faciat. Secundo, Deut. i. præfatis hoc ponitur documentum: Ita paruū audietis ut magnum, neque accipiat is cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Alicui autem id indulgere quod toti reipublice denegatur, acceptio est prosonarum: ergo id minime licet. Tertio, in legem diuinam & naturalem nulla cadit dispensatio, lex autem humana debet illis esse conformis, utpote quæ ab illis deriuatur, ergo neque in ipsa cadit. In contrariū ait Apost. i. ad Corinth. 9. Dispensatio mihi credita est.

Paulus. Ad quæst. intelligentiam notandum est. Tho. cum 3. Thoma quod dispensatio proprie importat cōmensurationem alicuius cōis ad singula, hac. n. ratione paterfamilias dispensator dicitur, quod unicuique ponere quodam & mēsurā tum operas imperat, tum & necessaria ex communi penu di-

stribuit. Pari ergo modo ille in republica dicitur dispensator, cui incumbit ordine & ratione disponere qualiter cōis lex sit singulis obsequenda. Quibus ergo concluditur Prima conclusio. Prior est, ille, cui regimen incumbit multitudinis, potestatem habet dispensandi super lege humana in casibus certis & cum certis personis. Cōclusio ex illo principio (scpe an Suae tei resumptio colligitur. lex. a. humana concluditur, quia in communi posita est, comprehendere non potest causas omnes singulares, ob idque usu uenire potest, ut quæ in communi ac plurimum congruens est, in persona certa & casu deficiat, quippe quod eius obseruantia uel obstaculum sit meliori bono uel alicuius mali occasio. Quamobrem cum ille qui curā reipublice gerit, uniuersiueque saluti debeat consulere, efficax ratio præcipit, ut facultatem tunc faciat tali personæ faciendi contra legem. Secunda conclusio, Quando causa non occurrerit rationi consentanea atque in bonum cōde relata, tunc Prælatum pro suo libito dispensare, peccatū est, aut infidelitatis aut imprudentiæ. In fidelitatis iquā, dū bono cōi non prospicit, sed suo, aut alterius priuata personæ, imprudentiæ autem, si zelum quo affectus est boni publici prudentia non exornat, ne quam exploratam habeat perspectamque causam contra legem dispenset. Quamobrem Christus redemptor noster, ut Lucæ 12. scriptū est, difficile arbitrabatur, ut ambæ uirtutes in dispensatore coniungeretur. Aiebat. n. Quipudifficilis est fidelis dispensator & prudens, quæ constituit dominus super familiam suam. Quo hæc autem lucidiora fiant, nonnulli hic sunt consideranda. Innuat se enim hic primum omnium fallacia, quæ nonnullis deuincit nempe idem esse dispensationem quod est *intrauit* eo quod dispensator nihil eis aliud uidetur efficere, quam legem in tali casu ex æquo & bono interpretari. At uero secus res hęc. Difficilis. n. significatio quatuor hæc respectu legis, interpretare, abrogare, *intrauit* interpretari, & dispensare. Irritare. n. est legem & uotū impedire aut cassare, ne robur obtineat obligandi. Vt si legem a ciuibus constitutam, Rex non probaret, neque cōfirmaret, sed casu rogatio, faret. Quemadmodum & pater potest uotum

Prima conclusio.

Suae tei resumptio colligitur.

Secunda conclusio.

Quorū dā fallacia conueniens tione.

Quid irritatio.

Quid abrogatio.

Quid tum si iurare super quo, si solus esset legis in dispensare non posset. Legem vero abrogare, est postquam iam habet in totum tollere. Quamvis si usque ad prae finem duntaxat tempus posita erat, tunc non tam proprie dicitur tolli quam impleri. Quo magis, inter alios sensus ait Christus. Non venit legem solvere, sed adimplere. Interpretari autem per *tristitia* est ipsam declarare in tali casu locum non habere. At uero dispensatio est quempiam subditorum a lege excipere, & cessare illi licentia & facultate sine qua legi esset obnoxius. Patet ergo discrimen quod *tristitia* non est subditio placentiam eximere casu quo tenebatur sed explicare quod in illo casu non tenebatur, dispensatio autem est licentiam concedere.

Quid di-
spectatio
Obie-
ctio.
Quid si *tristitia* non solum Prelatis, ut sum subditis (ut dictum est) competit, sed & ipsius vero aut Prelatis. Sed arguitur contra si Prelatus non potest sine causa dispensare, si ergo dispensatio nihil aliud sit, quam de causis causis ob quam ratio legis in tali casu deficit. Negatur consequentia. Nam cessatio legis in hac persona deficit, non ideo proinde a vinculo legis enodatur. Aliud est quod obicitur: ratio humana legis non sit *tristitia*, ubi *tristitia* hoc habet, aliud uero quod ratio legis in hac persona deficit ubi nihilominus necessaria est dispensatio. Exempla sunt. Sic canes die uerita non comedere causa mihi esse ut fame perirem, possem *tristitia* usus comedere, tamen licet ego abstinentie carnis non indigerem, ob quam ieiunium inditum est, imo abstinentia & media aliquod mihi esset impedimentum studij, non ideo liber a lege fio, sed est causa ut mecum Prelatus dispenseret non quidem interpretando, quod ratio legis non comprehendit, sed et si me comprehendat, praebendo mihi gratia maioris commodi licentia, ut non sit mihi culpa non ieiunare. Item diuinae legi ignobiles hostes & infames equos ascendere si obiceret eorum culpa casus, ut nisi se equo esset periret in manus hostium incidere, tunc *tristitia* non docet legem scilicet casu non obligari. Aruero et si contingeret quempiam illius classis hominem uelle esse bello, non subinde equo scideret uti, sed tamen ratio dispensationis emergeret. Et pari modo loquendum est de uoto. Ex quo

si quis dispensare non solum est mutare per obligationem in aliam, sed potest, et si per remissionem ac relaxationem saltem in pace. Alioquin non esset dispensatio, sed mera commutatio. Vultis difficile peregrinationem Hierosolymitanam, occulit autem causa publica Ecclesiae, in cuius subsidium elemosyna opus est, potest illud, uolumus Papa in aliquam pecuniam commutare ex minore quam esset, ut ualeat ex parte. At uero si iuristis forte utrum potest solum Principem & Legislatorem solum dispensandi munus sit, hoc argumentum a parte affirmatiua, quod dispensatio legis est quendam particularis eius abrogatio, abrogare autem legem, est deest functionio cuius est condere. Rursum nihilominus

causae di-
spectatio
Obie-
ctio.
Quid si *tristitia* non solum Prelatis, ut sum subditis (ut dictum est) competit, sed & ipsius vero aut Prelatis. Sed arguitur contra si Prelatus non potest sine causa dispensare, si ergo dispensatio nihil aliud sit, quam de causis causis ob quam ratio legis in tali casu deficit. Negatur consequentia. Nam cessatio legis in hac persona deficit, non ideo proinde a vinculo legis enodatur. Aliud est quod obicitur: ratio humana legis non sit *tristitia*, ubi *tristitia* hoc habet, aliud uero quod ratio legis in hac persona deficit ubi nihilominus necessaria est dispensatio. Exempla sunt. Sic canes die uerita non comedere causa mihi esse ut fame perirem, possem *tristitia* usus comedere, tamen licet ego abstinentie carnis non indigerem, ob quam ieiunium inditum est, imo abstinentia & media aliquod mihi esset impedimentum studij, non ideo liber a lege fio, sed est causa ut mecum Prelatus dispenseret non quidem interpretando, quod ratio legis non comprehendit, sed et si me comprehendat, praebendo mihi gratia maioris commodi licentia, ut non sit mihi culpa non ieiunare. Item diuinae legi ignobiles hostes & infames equos ascendere si obiceret eorum culpa casus, ut nisi se equo esset periret in manus hostium incidere, tunc *tristitia* non docet legem scilicet casu non obligari. Aruero et si contingeret quempiam illius classis hominem uelle esse bello, non subinde equo scideret uti, sed tamen ratio dispensationis emergeret. Et pari modo loquendum est de uoto. Ex quo

si quis dispensare non solum est mutare per obligationem in aliam, sed potest, et si per remissionem ac relaxationem saltem in pace. Alioquin non esset dispensatio, sed mera commutatio. Vultis difficile peregrinationem Hierosolymitanam, occulit autem causa publica Ecclesiae, in cuius subsidium elemosyna opus est, potest illud, uolumus Papa in aliquam pecuniam commutare ex minore quam esset, ut ualeat ex parte. At uero si iuristis forte utrum potest solum Principem & Legislatorem solum dispensandi munus sit, hoc argumentum a parte affirmatiua, quod dispensatio legis est quendam particularis eius abrogatio, abrogare autem legem, est deest functionio cuius est condere. Rursum nihilominus causae di-
spectatio
Obie-
ctio.
Quid si *tristitia* non solum Prelatis, ut sum subditis (ut dictum est) competit, sed & ipsius vero aut Prelatis. Sed arguitur contra si Prelatus non potest sine causa dispensare, si ergo dispensatio nihil aliud sit, quam de causis causis ob quam ratio legis in tali casu deficit. Negatur consequentia. Nam cessatio legis in hac persona deficit, non ideo proinde a vinculo legis enodatur. Aliud est quod obicitur: ratio humana legis non sit *tristitia*, ubi *tristitia* hoc habet, aliud uero quod ratio legis in hac persona deficit ubi nihilominus necessaria est dispensatio. Exempla sunt. Sic canes die uerita non comedere causa mihi esse ut fame perirem, possem *tristitia* usus comedere, tamen licet ego abstinentie carnis non indigerem, ob quam ieiunium inditum est, imo abstinentia & media aliquod mihi esset impedimentum studij, non ideo liber a lege fio, sed est causa ut mecum Prelatus dispenseret non quidem interpretando, quod ratio legis non comprehendit, sed et si me comprehendat, praebendo mihi gratia maioris commodi licentia, ut non sit mihi culpa non ieiunare. Item diuinae legi ignobiles hostes & infames equos ascendere si obiceret eorum culpa casus, ut nisi se equo esset periret in manus hostium incidere, tunc *tristitia* non docet legem scilicet casu non obligari. Aruero et si contingeret quempiam illius classis hominem uelle esse bello, non subinde equo scideret uti, sed tamen ratio dispensationis emergeret. Et pari modo loquendum est de uoto. Ex quo

Corol.

1. 2. A.

Quest. Argm.

Rusio.

Solutio

Caieta.

D. Tho.

1. 3. A.

Solutio

1. 2. A.

Tepera

1. 2. A.

Solutio

Causa
dispensa-
tionis le-
gitimæ.

possit episcopus in diem aut in breve te-
pus cum assistere causa, super eiusmodi
legibus dispensare, tamē pro uita tota ne-
scio. Et eadem ratione, si alter coniugum
per incestum cum alterius sanguinea,
inhibilis ad exigendum conjugale debi-
tum fiat. Atq. tunc præsertim dum uel ob
personæ pauperiem, uel alia de causa rō
pateret ad urbem accessus. Secus si impe-
dimentum antecederet matrimonii qđ
subinde contrahendum impediret in quo
solus Papa dispensare pōt. Præterea si pe-
culiaris lex urbis extat, ne uel uinum uel
fumentum extrinsecus adueatur ut prop-
rii Urbis uestus dispensatur, possit ere-
do Prætor dispensare, feci sibi Episcopus
in matrimonii & ordinib. ad bonum pu-
blicum pertinentibus. Cuius uero quib.
dispensator adduci ad dispensandum dēt
explicant sancta Decret. l. q. 7. per totum
scēpus utilitas persona, qualitas. In sum-
ma, quo cunctas complectaris, dispensatio
fieri non debet, nisi in cōe bonum cedat,
pro quo lex oīs constituitur. Nam qui n-
tum periculum publicæ inde consuetur,
unde legum dispensatio, aliis priuatis re-
spectibus & silendis causis fieri ceperit,
locus in quo Ecclesia Dei iacet, appetiti-
simo documēto est. Nā si leges nihil aliud
emolumenti in re publicam conferunt,
q̄ quod sine principi fluctuosæ, pernities
sunt potius & labefactatio boni publici.
Fit. n. inde, ut soli pauperes legibus coer-
ceantur, sed qui illis indigent, subijcian-
tur nulli. Absit ergo (quod antea dixi-
mus) leges in hoc condi, ut sint legislato-
ri periculū. Sed cum primū ratio ob quā
late sunt, cessauerit, abrogandæ sunt ne a ci-
uib. sit pretio dispensatio redimenda. At
superconteris urū causa si dispensandi
satis idonea, quod qui uotum fecit, ne-
quit illud sine graui difficultate & mole-
sta implere (hæcenim est quæ frequen-
tius obtendi cōsuevit) responderet, qđ si
difficultas in re ipsa sit, quia scilicet quis
inconsulta prudentia nec re satis pe pen-
sa longum ieiunium in pane & aqua uo-
uit, aut pedestrem peregrinationem, suis
curibus imparē, temeritas illa causa est
dispensandi. At uero dum difficultas nō
ex rei natura, sed ex prauo habitu uouētis
proficiscitur, cū difficultas ipsa abstinē-

di ab iniqua cōsuetudine causa fuerit uo-
uendi, nō est eadē in causam dispensatio
nis reuocanda. Si uero postquam uotū (ut
exempli causa dicamus) ut Hierosolimi-
tanæ peregrinationis aut etiam religio-
nis emisisti, perpetuus tibi accidit morb-
aut debilitas quæ tibi impedimento fit iu-
ris absolutus a uoto es. At uero de uoti di-
spensatione, peculiaris nobis institutus est
oīuū liber. Postremum ergo dubiū re-
stat, utrū ille cum quo sine causa dispen-
satur, tutus in conscientia maneat? Rōndēt
Iurisperiti, ut ex Innocentio colligitur
in ea. Cum ad monasterium de statu mo-
na. & ex Panor. in cap. non est uoti de uo-
to. qđ si cum Pontifice summo inferior si
ne causa dispensat, dispensatio nō tenet:
quia sub hoc limite illis concessa est dispē-
sandi facultas. Si uero Papa dispenset, tūc
distinguedum est. Nam in his quæ de iu-
re diuino pendent, quale est uotū & iura-
mentum, si absq. causa dispenset, dispen-
satio nō tenet. Secus in his quæ sunt me-
ri iuris positivi, qđ a suo prorsus arbitrio
pendent. Et quidem prior distinctio for-
san non tanta ueritate pollet, nā in leges
quæ a sua mere pendent ordinaria priate,
non est cur Episcopus nō fungatur facul-
tate quā Papa in suas. Posterior uero di-
stinctio impedit qđ maxime p̄babilis ē.
Et ideo in his quæ pēdēt de iure diuino,
nō solū dispensans peccat, uerum & formi-
danda dispensatio est, ueluti causa, &
nullius apud Deum uolans. Quā p̄p dū
in pluralitate beneficiorum dispensatur,
& dum infans aut puer curam permittitur
gerere sanimarū, & laicus monachis i Ab-
batē præficitur, & solēniter professus (uti
Panor. insert) ad laxiorem ordinē, illum
præsertim qui tñ habet ordinis nomē, re-
uocatur, uerendū est rariū nō esse & ua-
lidū apud Deum. Quocirca tā gēiusmo
di dispensationes aliis procurant, quā ipsi
qui petunt, grauius delinquunt. Imo ē si
dispensatio sine causa teneret, non solū
dispensare, uerum & petere & procurare,
peccatum est graue. In his aut quæ meri
sunt positivi iuris, dispensatio sine causa a
peccato nō excusat, uerum tñ dispensatio te-
net. Tameñ Caieta loco citato & in sua
Summa, in uerbo, dispensatio, neq. in his
pacatas censet eorum cōscientias, cū qui-

Postre-
mū du-
bium.
Solutio
Iuris o-
sultorū.
Innocē.
Panor.

Resellū-
tur p̄x-
fati au-
ctores.

Probat
posteri-
or disti-
ctio Iu-
riscon.
Caieta.

Dubita-
tio.

Disso-
lutio.

bus sine causa dispensatur. Et ratio eius est quod licet tollatur ius positivum, superest nihilominus legis naturalis vis, quæ est, ne quis absque causa reipublice oneribus subducatur. Hoc autem nondum equidem mecum constitui quantum valeat. Enimvero si exoneratio mea, one ratio esset aliorum, ut cum quis privilegium procurat quo se tributis solvendis absque causa subtrahat, unde aliorum vergit aggravatio, peccatum esset mortale. In ieiuniis autem non est tam planum, nisi ubi exemptus scandalum daret. Illo autem cessante, forsitan culpa non esset peior quam venialis.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum iam responsum est quod nihil dispensatio cum privata persona legi obstat, etiam si pro bono communi sit ista: quia talis dispensatio fieri non debet, ut bono communi noceat, imo ut in eius augmentum cedat. **Ad secundū arg.** Ad secundum vero respondetur quod nulla est acceptio personarum, licet non semper æqualia personis inæqualibus imperentur. Imo vero nihil ini-

quius æqualitate, ubi personæ non sunt æquales. **Ad tertium iam supra respon-** sum est de legum mutatione. Lex enim naturalis quantum ad præcepta communia & generalia nullam potest habere fallentiam, & ideo indispensable sunt, in conclusionibus autem naturales *ἐπιεικεια* vim habet, cuius utique virtute qui in deposito arma custodit, furibundo domino non confert. Dispensare autem in eisdem soli Deo competit, qui antiquitus dispensavit, ut plures unus matrimonio sibi coniungeret. In legibus autem divinis positæ vis quæ non sunt de iure naturali ipse quoque dispensare potest, vel cui ipse specialiter commiserit. Specialiter inquam, quia Papa, licet sit Christi vicarius, potestate ordinaria non potest super iure divino dispensare. Apostoli vero speciali ipsius commissione dispensarunt in forma baptismi, ut fieret in nomine eius. Et Act. 15. tolerarunt, ut Christiani abstinerent a suffocato & sanguine cum ritus illos iure divino Christus abrogasset, qui salus est, & redemptio nostra benedictus in secula.

Ad tertium arg.

Finis Libri Primi, de Iustitia & iure.

FR· DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Secundus de Iustitia & Iure .

P R O E M I V M .

Argumentum hoc quod de legibus instituimus, non modò quòd non potest non esse prolixum, verùm quòd hac ratione erit distinctus, in duos libros distribuendum duximus. Igitur cùm in Primo de lege naturali & humana, ab aeterna derivatis, per quas homo ad finem naturalem ordinatur, satis disputatum pro capiti nostro a nobis fuerit, sequitur ut in hoc Secundo de lege diuina disseramus, per quam ad supernam felicitatem promouemur. Nam quamuis materiam hanc, potissimùm legis veteris, Locus Thomas peregre gressus, ut pleraque solet omnia, locupletauerit, non tamen erit omnino superuacanea, si Deus dederit opera nostra.

Materia
secundi
libri.

QVAESTIO PRIMA, DE LEGE VETERI.

S. Thom. 1. 2. quæst. 98.

ARTICVLVS PRIMVS.

Verum præter naturalem legem & humanam, quæ ab aeterna derivantur, fuerit diuina hominibus necessaria.

PRIMO ergo quaeritur in genere, utrum necessaria fuerit hominibus lex aliqua diuina supernaturalis? Hanc enim quaestionem D. Tho. q. 91. disputauit nos tamen in hunc locum, ubi de lege diuina initium dicendi facimus, reposuimus. Arguitur ergo a parte negativa: Lex naturalis est quædam, ut dictum est, æternæ participationis lex aut æterna est diuina: ergo, præter naturalem non opus erat alia diuina. Secundo, Deus, ut Eccl. 15. legitur, dimisit hominem in manu consilij sui, quod est rationis actus: ergo non opus habuit lege, quæ ratione sua esset superior. sed satis humanis gubernari poterat, quæ per rationem constituitur, eo præsertim quòd humana natura, cùm sit irrationalibus præstantior, sufficientior

sibi est quàm brutis suis, irrationales autem creaturæ præter naturalem sibi inditam non indigent altiori lege, ergo neque homines. Tercio arguitur. Esto, diuina lege opus nobis fuerit, abundabat enim una, cum quæ regnum cælorum nunc est, ac regis unius, secundum illud Psalmi. Rex omnis terræ Deus, & intentio legis una, uult enim per eam Deus (ut ait 1. ad Tim. 2. Apostolus) omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Atque ob id maxime, quòd lex naturalis ab æterna descendens, una est, ac perinde diuina, quo propinquior est æternæ, deberet esse magis una. In contrarium est postulatio illa Davidica: Legem pone nihil Domine uiam iustificationis tuam. Vbi indignitatem humanam designauit, quæ cum naturali lege sibi non sufficiat, altiorē exoptat. Sed & quæ fuerit bipartita, ait ad Heb. 7.

Arg. 3.

Paulus.

Ps. 118.

S. Tho.

Primum
arg. par-
tis nega-
tiue.

Arg. 2.
Confir-
matio.

Heb. 7. Paul. Translato sacerdotio, necessesse est, ut legis translatio fiat.

Partitio
diuinæ
legis.

Ad intelligentiam quæstionis ex superioribus recolendum est, quemadmodum diuina lex, duplex dignoscatur, uidelicet æterna & positiua. Æterna. n. est sua ipsius essentia, quæ fons est abyssusq. luminum, unde omnis sciëntia lexq. promanat diuina uero positiua ē illius participatio nobis porro data inque nostris cordibus, uti ait Corinth. Paul. scripta. Et de hac instituitur præsens quæstio. Ad quā duabus respōdetur conclusionibus. Prior est:

Prima conclusio. Præter naturalem legem & humanam necessarium fuit ut altior alia nobis poneretur (ut ait David) quæ ideo dicitur positiua, & signifi cius diceretur posita. Hæc conclusionem quatuor rōnibus fundauit

D. Tho. S. Tho. quas ex illo Davidico oraculo luculenter elicit in Psal. 18 Lex Domini immaculata, conuertens animas. Testimonium Domini fidele, sapientia p æstans paruulis.

Prima ratio. Prima n. ratio sumitur ab hominis fine. Enimvero si nostra natura altius non fuisset sublimata, quā ad finē naturālē, quæ eius non exuperat uires, neq. sublimiori alia indigeret speculatiua cognitione, neque lege, attamen cum eo qd nos Deus ad suam imaginē creauit, atque adeo capaces sui ipsius per eius uisione fecit, quæ scopus nostris uiribus contingere nequimus, necessaria nobis fuit, primum in intellectu speculatiuo fidei cognitio quæ scopū nobis illum, sperādaq. bona (ut ait Paulus) ostenderet, quo nostra est dirigenda uita, sicuti sagittario necesse est signū intueri, qd ferire parat, mox & in intellectu practico lex quoque naturali excelsior, quæ nobis esset officiorum regula quibus eandem felicitatem adipisceremur. Ac perinde in uoluntate specialius singulariusque auxiliū, quā quo rerum natura gubernatur, per quod affectus nostros illuc ualeremus referre ac promouere. Atque hæc intentionem terigit Psalm. membro illo postremo, Sapientiam p æstans paruulis. Homo siquidem in sua existimatus natura pusillus est, atq. imbecillior quā ut possit metā illam pertingere, nisi superne suffecta nobis esset supernaturalis sapientia. Secunda conclusioni rō sumitur ex necessitate informandi humana iudicia.

Enimvero, cum actiones nostræ circa singularia contingentia uersentur, quæ lubrica fallentiaq. sunt, ac subinde diuersi ingenii uaria iudicia progignūt, inde nascitur legum humanarum diuersitas apud diuersas nationes ut aliud fuerit Atheniensium ius, aliud Romanorū, atq. aliud Hispanorum sit, & Gallorū aliud. Igitur necesse fuit, ut diuinitus nobis illucesceret lex, quæ fidissima esset, certissimaque norma ad quam omnes humanæ exigerentur & collimarentur, & per quā scire homo cer n posset quid sibi cōgruens esset, quid uero nocens. Talis n. est decalogus, in tabulis a Deo insculptus, ac Euangelium in nostris impressum uentibus. Atq. hæc de causa David appellauit legem, testimonium fidele. Etc. im humana lex nulla existit u'que adeo certa, & stabilis. **Tertia ratio.** eadem lex fuit nobis necessaria propter absolutam nostram iustitiam. Hæc n. nō tā in externis officiis posita est, quā in tus in animo. Nā ex corde, ut ait Christus, exeunt cogitationes prauæ, atq. inde opera puta adulteria, homicidia, &c. homines autē, quia alienorum cordium latebras nequeunt inspectas habere, non ualēt suis legibus internos actus repurgare. Necessaria ergo fuit lex Dei, quæ nō solum manum, uerum & animum prohiberet, ut pote quæ non furtum tantum atque adulterium, uerum & istorum concupiscentiam compesceret. Et hoc significatur illo secundo membro Davidicę sententię, Conuertens animas nimirū quod diuina lex, non mō operum prauitatem cohibet uerum & penetralia cordium perpurgat. **Quarta ratio.** Quarta de causa diuinæ legi fuit, quod, ut ait Aug. est 1. lib. de libero arbit. Aug. leges humanæ nequeunt uicia cuncta, quamuis extera, cohibere. imo neque debent. Nā si cuncta suppliciis coercere satagerent, tum multa impederent bona, tum & ciues in peiora ruerent flagitia. Videlicet, si omnia mendacia ac supplicio uindicarent, non esset qui loqui auderet, & si meretrices abigerent, an sām porrigerent ad peiora. Necessaria ergo fuit lex quæ ante Dei tribunal uniuersa uetaret, quippe quæ uniuersa punire, nullum est periculū, sed æquissima iustitia. Atqui hoc sonat primū eiusdem Psalmi uerbū. Lex Domini immaculata.

Tertia ratio.

Mat. 18

Quarta ratio.

Aug. leges

**Vltima
conclu.**

**Rō con-
clusiōis.**

Paulus.

maculata, id est, neq. minimas turpitudi-
nis sordes admittens, sed cūctas dēuergēs.
Posterior conclusio. Hęc diuinam legem
in duas esse diuisam, quæ non prorsus dūc
essent species, sed veluti imperfectum ac
perfectum eiusdem speciei distarent, con-
uenientissimum fuit ac diuina sapiētia di-
gnissimum. Rō autē conclusionis, licet san-
ctus Thomas eam missam fecerit, tñ & ex
legis celsitudine, & ex hebetudine naturæ
nostræ planè colligitur. Enimvero cū lex
diuina tam longe pusillitatem ingenij no-
stri exuperet, genusq. nostrum veluti per
oēs etates adoleuerit non debuerunt tam
alta mysteria humano generi pueritiā agē-
ti concedi, nam illa tunc non caperet, sed
operæpretium fuit Prophetarum oraculis
futurorūq. figuris ac demū ceremoniarū
significationib. quasi sub pædagogō
imbui, donec illis assuetum ad iustā per-
ueniret ætatē, quæ Deum factum hominem
tam lōga expectatione optatum agnosce-
ret, ac de Trinitatis arcanis prædicantem
idonee audiret, ac demum tanquā olim si-
bi promissum susceperet. Expediens ergo
fuit vt vmbra illa lex veritatē nouę an-
tecederet. Atq. hæc est Apostoli doctrina
ad Galat. 3. Itaque lex pædagogus noster
fuit in Christo. At vbi venit fides, iam nō
sumus sub pædago, oēs, n. filij Dei estis
per fidē. Et cap. 4. Cū essetis paruuli sub
elementis huius mundi eramus seruientes:
at vbi venit plenitudo temporis, misit
Deus filium suum, &c. Hic autē ab imper-
fecto progressus ad pfectum ex triplici ca-
pite perpenditur, nempe ex fine quo lex
ducit, ex iustij ordine quem constituit,
& ex modo quo subditos cogit. Ex fine
inquā, quod illa bonum sensibile ac terre-
num pro brauiō proponebat. Sed de hoc
discrimine luculentius quæstione proxi-
ma, art. 3. Secunda distantia, quæ illa
veluti puerorum ac seruorū pædagogia,
a nostra, Evangelio fruētiū, et longaba-
tur, est quod illa nō sicut nostra internam
cordium iustitiam explicabat, non quod
malas cupiditates non reſciensſet, erat. n.
in decalogo: Non cōcupiscēs rē proximi-
tui, non uxorem, &c. verum quod Evan-
gelium cogitationum prauitatem explica-
tus rerundit: Qui viderit mulierem ad-
cōcupiscendū eam, iam mœchatus est.

Et qui irascitur fratri suo, reus erit iudi-
cio. Ob idq. ait, Nisi abundauerit iustitia
vestra plus quā Scribarum & Pharisæo-
rum, non intrabitis in regnum cœlorum.
Tertium intervallum est in mō cogendi.
Illa, n. pœnarū potissimè metu veluti pue-
ros ac seruos urgebat, nostra vero amore
quo pœtora nostra Christus infundit, nos
allicit. At vero de hoc pariter articulo ci-
tato q. seq. cōmodior dabit dicēdi locus.

Ad primum ergo argu. iam responsum **Ad pri-
mū arg.**
est, quomodo hæc positius Dei lex disse-
rat ab æterna, & qua rōne sit pter natura-
lem nobis necessaria, nēpe q. naturalis q.
naturæ nostræ capacitatē non excedit, or-
dinet nos in finem naturalem, sed diuinā,
per quā æterna altiori modo nobis parti-
cipatur, cui hinc nos ad supernaturalem. **Ad secū-
dū arg.**
Et pariter rīderetur ad scđm, q. licet consiliū,
opus sit rationis, necesse tñ est supernatu-
rali lege informati. Atque in hoc præcla-
rius nobiscum & excellentius factum est,

quā cum irrationabilibus animalib. Nā
illa ad naturalem duntaxat finem, qui hu-
milis est ordinem habent, quem et si suis
uiribus adipiscantur, nihil egregium est.
Nos vero ad supernaturalem sclicitatem
creati sumus, quod quidē ineffabile bene-
ficiū præcūctis corporeis creaturis Deo
debemus, quo ideo per se natura nostra p-
tingere nequit. Sed tñ, cum Aristotele au-
ctōre, i. quod per amicos possumus, p-
nos ipsos quodāmodo possumus, hoc quo-
que hominis excellentia patescit, q. sic est
Deus paratissimus nobis suppetias ferre,
ut nunquam nisi ob nostram culpam no-
bis desit. Tertium autem argumentum id
præcise probat, quod incongruens fuisset
duas ab uno dimanare Deo leges, sic prorsus
distinctas, ut sunt leges diuersarum gē-
tium, fuit nihilominus expediens ac de-
corum, ut unus Deus ad eundem finem
alia præcepta poneret imperfectis homi-
nibus, quibus pueritiā quasi sub pædago-
gō cōueniebat de gere, alia vero ad ætatē
iustā prouectis, eo potissimum quod sa-
lus nostra, quæ finis est legis, per Chri-
stum nobis erat obuentura, cui perinde
comperebat perfectā legem ponere. At
nihilominus oportebat & per alterā mun-
dum ad eius suscepiōnē (ut dictum est)
præparari. Lex autem naturalis, quia uni-

uei alia continet præcepta, eademq. adco-
cunctis mortalibus cuiuscunque sint condi-
tionis communia, nequit nisi una esse.

ARTICVLVS II.

Verum lex vetus fuerit bona.

Quoniam eousq. solet humani natu-
ra habefactari, ut nō defuerit Mini-
sterium carerua, qui cōtra veterem lege-
rem malam, a maloq. Deo cōditam obla-

Prima ratio. trasset, quæritur an fuerit bona? Et arguit
rōla par a parte negativa: Multa scripta sunt in vete-
re nega-
ri lege, nouæ repugnantia, ut primū ipsum
tina.

verbū: In principio creauit Deus cælū, &
terr. Cuius contrariū asserit Io. 1. Mūdus
p ipsū, scilicet uerbū, factus est, & sine ipso
factum est nihil. Mox & illic legitur re-
quieuisse die septima Deum ab omni ope-
re, quod patrauerat, & tamen Ioan. 3. ait

Secunda ratio. Christus, Pater meus vsque modo opera-
tur, & ego operor. Secundo, Deus ipse fate-
tur Ezech. 20. dicens, dedi eis præcepta nō
bona, & indicia in quibus non uiuent, lex
autem de præceptorum qualitate existima-
tur, ergo lex illa non fuit bona. Tercio, Ad
bonitatem legis duo sunt potissimum re-
quisita, ut supra nos Isidorus docuit. Pri-
mum, ut communi animarum salutē con-
sulat, mox ut sit obseruatu non difficilis,
humanæque consuetudini accommoda;

Tertia ratio. neutrum autem istorum erat in illa lege.
Paulus. Ait. n. quantum ad primū Paul. ad Rom.
5. Lex subintravit ut abundaret delictum.
& cap. 7. Sine lege peccatum mortuū erat,
ego autem uiuebam sine lege aliquando,
sed cum venisset mandatum peccatum re-
uixit, ergo autem mortuus sum. Et de se-
cunda qualitate ait Petrus actuum 13.

Petrus. Quid tentatis ponere iugum super cerui-
cem discipulorum, quod neque nos neq.
patres nostri portare potuimus? Lex ergo
illa non erat bona. Quarto, Si lex illa bo-
na fuisset, eo maxime q. Dei sanctio fuit,
Deus autem non apparet fuisse eius condi-
tor, primū, quia ut habetur Deut. 32. Dei
perfecta sunt opera, lex aut nihil ad perfe-
ctum adduxit, ut ad Heb. 7. auctor est Pau-
lus. Mox qd deberet esse perpetua. Lex aut
illa cessauit, ut ibidē Paulus docet, p. p. eius
infirmatē. Imo, quia (ut dictū est) occasio

Quinta ratio. erat peccati, ergo nō fuit a Deo lata atque
adco qeq. inde eius pōt probitas colligi.
Quinto, Si Deo latore bona esset, conde-
ceus fuisset, ut per angelos, qui (ut est in
Psalm.) sunt Dei ministri, fuisset lata; at
uero non per angelos, sed ore Dei prolata
fuit. Legitur. n. Exo. 20. Loquutus est Do-
minus sermones hos. Et statim, Ego sum
Dominus Deus tuus. Quod si vilius mini-
sterio usus est, ille fuit Moy es, sed in illud
Ioan. 1. Lex per Moysen data est. Et illud
Exod. 33. Loquebatur Dominus ad Moy-
sen facie ad faciem. Nil ergo restat unde pro-
bitas illius legis elici possit. In cō ratiō au-
tē est Paulinū oraculū ad Rom. 7. itaq. lex
quidē sancta est (loquebat aut de veteri) &
mandatum sanctum & iustum & bonum.

Paulus. Ad quæstionē hanc tribus conclusioni-
bus inde Prima, Lex vetus (ut ait Paul.)
fuit sancta & iusta & bona, atque omnib.
suis causis congruentissima, tamen nō vn-
dequaque absoluta & perfecta. Conclusio
hec per omne causarum genus asseritur &
c. firmatur Primum, ex rōne virtutisq. obie-
cti, scilicet materia, de qua præcipiebat, quā
formæ & figuræ præcipiendi. Fuit enim tū
morum compositor, tū & futurorū vm-
bra, & vtrinq. bona. Enimvero cū duplex
sit in nobis rō, sicuti veritas speculatiue
scientiarū inde perpendit, q. sit rōni specu-
latiue consona ita & legis bonitas eo q. si
cōcors rōni practicę lex aut vetus, qua par-
te erat morū regula, egregie appellabat tū
operum prauitatē, tū & cupidines cū rōne
colluctātes. Decalogus n. ille, quem Deus
Moysi in tabulis exarauit, compendiu fuit
substantiaque & flos totius naturalis legis,
quippe qui (ut quæstione 3. latius patebit)
hominē & ad Deū referebat & cum homi-
nibus congruabat, neq. solā manū, verū
& cor ēt illo mandato compescebat. Nō
concupisces rē proximi tui, non vxorē, &c.
Vnde Paulus ad Romanos 7. Cōsentio in-
quit legi, quoniā bona est, Et rurū, Cōde-
legor legi Dei scdm interiorē hoīem. Quo
sane verbo ostēdit legis virtutē eā fuisse, ut
sensualibus cupiditatibus obsisteret, q. ex-
teriorē, hoc est sensualem hominem deue-
xant. At vero quoniam legis sanctitas per
ordinem ad finem expenditur, finis autem
diuinę legis non est sicuti humanę, tem-
poralis tranquillitas & quies reipublicę,
sed

Quinta
ratio.

Paulus.

Prima
conclu-

Proba-
tio.

Paulus.

sed sempiterna felicitas, quæ in eius conspectu posita est, illa conferatur perfecta lex, quæ vique ad illum perducit finem, illa autem bona quidem, non tamen simpliciter absoluta, quæ hec illuc dirigendo ducat, non tamen perducit, hoc autem discrimine vetus illa a nostra differbat. Enimvero cum finis

Discrimen: inter ille vires excedat naturæ, nullius legis opere nisi gratia superne iuvante sufficit ut illuc quæquam perferre, sed illud ad Rom. legem.

Paulus: 6. Gratia Dei vita æterna. Et quoniam gratia per Christi redemptionem, quæ fuit evangelicus legislator, collata fuit universo mundo, lex vetus quæ per se gratiam hæc non continebat, eatenus bona erat nimirum præcipiens iustorum officia, ut tamen non esset perfecta, sicut nostra, quæ per eandem legisferi nostri gratiâ ad suum finem nos perducit.

Paulus: Vnde Paul. ad Tit. 3. Cum benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lavacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, &c. Ioan. 1. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Christum facta est. Et eodem attinet quod ait ad Heb. 7. Nichil ad perfectum adduxit lex. Hæc differentiam iam diximus repetendam nobis, q. 7.

Tamisper tamen pendulus lector hæreat, re appetiamus, est. n. intellectum non facilis. In contrarium quippe est arg. hoc: In circumscriptione antiquæ legis conferebatur gratia virtute fidei Christi illi potestate, qui gratia remittebatur originale, sicuti in nostra per baptismum virtute eiusdem Christi. Rursum qui opera legis per eandem gratiâ tunc implebant, condigne merebantur æternam vitam, sicuti nos. Et sicuti illi extra gratiam implentes legem solum præstabant opera moraliter bona, non tamen quæ essent beatitudinis merita ita & nobis accidit.

Solutio: Quid ergo discriminis restat inter illam & nostram? Responderetur non hoc esse, sed aliud. Nempe quod causa illius gratiæ, quæ illi in amicitiam Dei recipiebantur, non fuit adhibita nisi per Christum latorem legis nostræ, nam causa illa, una eius

Paulus: fuit passio secundum illud Pauli ad Colos. 1. Nunc per mortem & sanguinem suum reconciliavit vos cum aliquando alienatis, & inimicis, &c. itaq. ut de contrito in-

ter Theologos fertur, quæ licet ante confessionem a suis sit per gratiam Christi absolutus delictis, nihilominus quia virtutes propositæ confessionis, quæ sacramentum est passionis eius, contritio illa operatur, fit, ut quando ad pedes ei fessarii accedit, tunc vere absoluitur. Sic de iustorum universitate, Christi passionem præcedenti, censendum est, videlicet quod erant veluti in deposito quoad quæ Christus veniret, qui pretium redemptionis solvens, cum ea expiaret piacula. & ideo oclusæ illis erant celorum ualvæ, quasi non essent digni qui admitterentur in possessionem filiorum Dei atque hoc est quod ait Paulus ad Roma 3. Deus proposuit Christum

Paulus:

propiatorem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentatione Dei ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Ecce quemodo constat ut gratiæ

Quæstio:

fuit Christi passio etiam respectu præcedentium, Est ergo differentia, quod illi non per opera legis opera salvi fiebant, sed per fidem salvi. In Christi futuro, cuius passione nitebatur iustorum merita. Nos vero per fidem bonitas eiusdem Christi præsentis in nostra lege, ne legem dispe qui gratiam nobis eo temporis articulo meruit, qua idonee digneque implemus legem, quo articulo lex nos eius obligare cepit. Et hæc est perfectio, qua lex non

alis. Ita veteri præstat, quantum ad moralia præcepta. Mox bonitas eiusdem legis ostendit finalis ostendi. Fuit enim condita unius terris venturo. Messias præpararet & cõter. Hæc autem præparatio in duobus consistebat. Primum, ut esset futurorum præconium & præsagium, mox & Evangelicæ quasi inchoatio præconium scilicet per Prophetarum oracula, unde Christus Luc. ultimo. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & in prophetis & c. Et Ioan. 3. Si credidit Moysi & evedis & mihi Ioan. 3.

hi. Præfiguratio vero & ceterum illa quæ imbrabant futurorum, secundum Iud. 1. ad Cor. 10. Omnes patres nostri in Moyse baptizati sunt, & in nube & in mari. & omnes eandem escam spiritualem inducaverunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Hæc omnia in figura facta sunt, nostri. Fuit de de quasi choatio Evangelicæ, quatenus sub illa lege semotus est peculiaris ille po-

Paulus. pulus a reliquo orbe, & ab idolorum cultura coercitus, atq. cultui unius Dei addictus. Vñ Paulus ad Galat. 3. Priusquā veniret fides sub eadē legē custodiebamur, & conclusi in eam fidem, quē reuelāda erat. Et hæc de prima conclusionē. Sed ut rōne quoq. efficiētis causse bonitas eiusdē legis corroboretur, adponit secunda: Deus fuit auctor eiusdem legis, ut patet. Matth. 13. Iritū fecistis mandatum Dei p. traditiones vestras. Erat quippe Christo tunc sermo de illo mandato: Honora patrē tuum & matrē tuam, quod scriptum erat in lege. Et ratio colligitur ex superioribus, sic. Lex illa, ut dictum est, præparamentū erat Euangelicæ, cuius porro neq. Manichæi negare p. sterant Deum fuisse auctorem, igitur eum eiusdem sit, & finem proponere, & disponere media, idē Deus p. se suosq. ministros legem illam tulit. Diabolus. n. nunquā, ut diabolico ore Manichæus blasphemauit, legem illam constituisse, per quam Christus præfigurabatur colebatur. a quo erat ipse victus expellendus. Atque hæc sensū exhibeat ipse Redemptor Matth. 12. Si Satanas Satanam eicit, diuisum est regnum eius. Animaduertenda tamen est assertio huius conclusionis, quippe quæ non tantum Manichæorum blasphemiam rerundit, delirantium ac mentientium fuisse opus principis tenebrarum, verum & docet non fuisse legem alicuius Angeli uel hominis sicuti sunt leges humanæ, sed sicuti noua, ita illā a Deo latā esse ac subinde diuinā n. censerī. Ita enim ubiq. habet. Loquutus est dominus ad Moysen, dicēs. Et Exod. 24. Postquam Moyses retulit ad populum legē responderunt. Omnia quæ loquutus est nobis Deus, faciemus. Et infra dum sanguinis asperione eandem legem seu testamentum stabiliret in figurā Christi, qui suo sanguine confirmaturus erat nouum, ait Hic est sanguis fœderis, quod pepigit vobiscum Deus. Id quod & Paulus ad Hebr. 9. retulit. Quando ergo ait Ioannes. Lex per Moysen data est, nō intelligit fuisse suam, sed eius ministerio promulgatam, sicut lex Euangelica non fuit Apostolorum, sed Christi ipsorum diuulgata prædicatione. At uero, quo nihil legis illius defensionem prætermittatur, tertia adhibetur conclusio. Lex illa a Deo per ange-

los posita est, secundum uerbum Pauli ad Pauli. Gal. 3. Lex data est per angelos in manu Mediatoris. Huius testimonium perhibet Stephanus Act. 7. dicēs. Accepistis legem in dispositione angelorum. Et Dion. 4. c. Diony. Cælestis Hierarchiæ, congruere docet, uti diuinorum arcanā ad homines angelorū ministerio deferantur. Hæc autē ratio nō peculiariter de antiqua, sed & de lege nostra curret, q. n. per non angelos, sed per Christum lata est. Et ideo S. Thomas peculiarē adhibet eiusdem prouidentię analogiam, quā ad architectis mutatur. Architectus enim nauis non per se, sed p. suos ministros ligna dolat ac præparat, ipse tamen compingit nauis fabricam. Idē uidere est in architecto domus. Concedēs ergo fuit, ut Deus legem illā quæ ad Euangelii perfectionē sterneret uiam, per cælestes suos ministros permitteret. Euangelicā uero ipse factus homo conderet, suoque sanguine consecraret. Atq. hoc interuallum dignouit Apost. ad Hebr. ubi excellentia Euangelii inde commendat, qd. per illud loquutus Deus est nobis filio., qui melior est angelis, quos fecit spiritus ministrosque suos in ministerium missos propter eos qui hæreditatē capiēt salutis. Argumenta in contrarium obiecta, Manichæorum arma erant, quorū inter alias Manic. hereses hæc quoq. fuit, ut legem veterem conuiciis prolcinderent, & tanquam a principe tenebrarum conditam repudiarent. De qua quidem hæresi meminit Augustin. lib. de hæres. cap. 46. & in eius repulsam scripsit præter alios, contra Faustum libros uiginti tres. Quamuis hæresis huius Credo feratur primus auctor Marcionis magister, cui post cētum annos successit Manichæus. Isti enim non intelligentes malum per se nullum habere causam, sed esse boni priuationem, neq. uero bonum Deum effectorem esse malorum in illam sunt primum uesaniā colapsi, ut duo ex equo rerum principia adstruerent principem scilicet lucis, bonorum auctorem, principem autem tenebrarum, inuentorem malorum. Atque inde rursus cum legem ueterem in malorum prædicamentum collocarent, inuentū esse dixerūt, illius principis tenebrarum. Argumentorum uero capita, quæ contra legem moliebantur, Argu-
ment.

Mani- tur, hæc ferme sunt: Primum, ratione finis, eheorū qui omnium est causarū prima, improba cōtra le bant illam q̄ nō nisi terrena promitteren- gē uete Vnde Faust. li. 4. ait se eo- testamentum uē rem. tus non accipere q̄ in eo nō est hæreditas

Arg. 1. sicuti in nouo, ob idq. negabit esse ambas Faustus. eiusdem Dei leges. Ad hoc tñ iam super Solutio. rius responsum est, Deum illis tanquam pueris terrena fuisse pollicitum, tum ut in illis futura delinearet, tum ut palam face- reret quam esset fidus suorum promissorum seruator. Secundum caput argumentorum suorum erat, q̄ dictis multis lex illa cum Euāgelio pugnabat, ut primo nos argumē

August. totēgimus. Ad quod tñ Augu- laustissime Ad pri- in libro contra Adimantum ridet, ea nimi mū arg- rum cōciliādo, q̄ pugnātia uideri po princi- terant. Haud. n. repugnat, cūcta esse a Deo pale. facta, quare ait Moyses, Creauit Deus, & ta men illa condidisse per uerbum, & eo per suam artem, quare ait Ioan. Per ipsum facta sunt. Neque obstat, ut factus fuerit ho- mo ad imaginē Dei scđm naturā, ut illic habetur, & tamē secundum morum mali- gnitatem dixerit Christus Iudeis Ioan. 8.

Ad cōfir- Vos ex parte diabolus estis. Neq. aduersan- matio- rum, qui quiescent. dñs Sabbatho de opere nem. creationis mundi, & tñ semper operetur, ipsum conseruando & gubernādo. Tertio inculpabant legem, ut in secundo argō in- sinuabamus, q̄ contineret præcepta mala, & ab impijs crudelia, ut est illud. Oculum pro oculo, dentem pro dente, quod, idcir- co Christus Matth. 5. seu iniquum respuit, dicens, Ego autē dico uobis. Diligite inimi- cos uestros. Mox & charitatis aduersantia, quod erat libellus repudij & uisurarū per missio. Nam Deut. 23. permittēbatur sce- nerari alienigenis. Et illud quod refertur Matth. 5. Diliges amicum tuum, & odio ha- bebis inimicum tuum. Que quidem testi- monia sunt non esse legem uirāq. eodem.

Ad secū- dū arg. Deo latam. Ad hæc uero eodem ferme tio. Fa- modo ridetur, nempe q̄ cum populus ille bri mīar tam iniuriarum esset tenax, tamq. diuina me tuta- rum si fens, atq. ad charitatem durus, per- mīse illis Deus illam religionis uindictam, & uxorum repudiationem, atq. uisurarū modum, ut ab immaniorib. illos arceret. Adueniente autem lege gratiæ superstru- xit Christus celsiores charitatis gradus. Ta- men illud uerbum, Odio habebis inimi-

cum tuū, non extabat in lege, ut patet Ie- uie. 19. sed erat Pharisæorum interpreta- tio. Quapropter Fabri Stapulensis adnota- tio super eundem locum Euāgelij nūni- me tuta est. Ait. n. quod illud ex ueteribus

scriptis aperte cognoscebatur, quæ passi- mala imprecantur inimicis, ut in Psal. 53. Aduerte mala inimicis meis. Et 82. Etube- scant & conturbent in seculū seculi. Et. n. impius error hæc notā legi inuere, q̄ præ- ciperet inimicorū odium. Nam q̄ iubeat

tui illi Chananeos & Iebusæos p̄dere, nō erat odij iussio, sed executio iustitiæ. Imo Prouerb. 25. præcēptēbat: Si esurierit inimi- cūs tuus, ciba illum. Illæ datē Psalmodum phrasē expōsitore ubique Augustino, nō sunt malorum imprecationes, quasi Dauid optasset mala inimicis suis, sed futurorum prophetiæ, ac si dixisset, Auertes mala ini- micis meis. Igit ad scđm arg respondetur, Ad secū- q̄ q̄ Deus fateatur dedisse eis præcepta nō dū arg. bona, ceremonias denotat, quæ nō appel- Ad ter- lauit mala, sed nō bona. i. non perfecta, ne tiū arg. que ad uitā per sufficientia, quia nō conse- Auctor rebant gratiam peccatorum lorricem, q̄ qui in Com dem peccata eisdem ceremonijs illi consi- mer. su- rebantur, nam gratiam circuncisione a so- p Epist. la permanebat fide. Et ideo subiungit, & iu- ad Ro. dicia in quibus non uiuēt. s. uita gratiæ. Ad Paulus. postea. Et polliui eos in munerib. suis, hoc est, Per illa munera q̄ pro peccatis offere- bant, ostendi eos esse pollutos. Quanto de- Ad quar- niq. hoc super omnia ijsdē Manichæi in- tiū argu. propebat legi. q̄ tum obseruari erat dif- ficilis, tum & peccatorum existeret causā, quo tētem nostrum argumentum tēde- bat. Veruntamen super eisdem locis Pau- li ad Roma. 5. & 7. citatis satis a nobis ex- Ad qn- positum est, legem non fuisse causā, ut Duplex peccatum uiueret & gratia emoreretur, ve dubo. luti esse stricem & positiuā, quin uerō hæc maculam abstergit eidem legi. Idem Pau- lus dicens quod esset sancta. Et i. ad Ti- moth. 1. Scimus autem quod bona est lex, si quis ea legitime utatur. At quia malum uerabat, docebatque adeo quid esset pec- catum, ex hac parte, primum tollebat ex- cusationem, secundo, quia ut ait Lyricus, niximur in uerita, inde homines occasione capiebant, ut maiori impetu ferrentur in malum, & quia gratiam non conserebat, ex hac parte negatiue erat causā pecca-

In Fa- brum te- stimo- niala

Solutio argumē ti.

Ad secū- dū arg. Ad ter- tiū arg. Auctor in Com- mer. su- p Epist. ad Ro. Paulus.

Ad quar- tiū argu.

Ad qn- Duplex dubo.

ti i non satis iuuans ad illud cauendum. Vnde nō ait, Occasione data, sed occasio ne accepta. i. quam nō lex dedit, sed hoies inde acceperūt, peccatum. s. originale, cuius fomes carnis in nobis relictus est, per mandatum operatum est in me oēm concupiscentiam. Quare in capite quinto ubi dixerat peccatum intrasse, vt abūdaret de lectū, particula, vt, nō dicit causā. Haud enim illa fuit voluntas Dei ferentis legē, vt per eam cōcitaret hoies ad malum, sed tm̄ dicit consequutionem. Ex hoium nanque infirmitate consequutum est, ut data lege, peccata cumulerent. Ad quantum satis rñsum est, ubi ratione expoluimus tā imperfectionis legis, q̄ Et cessationis. Cum enim esse figura legis gratiæ, nihil uetat, quia a Deo fuisset lata, & nihilominus nō absolutam obtinisset perfectionem. Erat enim preparatum cum Messie, auctoris gratiæ, q̄ est legis perfectio, quā p̄ cōsequēs erat, tum ut usq. ad ipsum non adipisceretur suam perfectionem, tum vt per eiusdem Dei præsentiā illa antiquaretur. In quinto aut̄ argumento nō una tm̄ dubitatio dissoluenda peritur. Vna est de locutionibus illis antiquis, qua Deus dicebatur loqui Moyse, utrum. s. per seipse loqueret, an uero Angelus nomine ipsius? Aug. namq. 2. de Trinit. c. 12. & 13. super Genes. ad litteram cap. 27. huc p̄pendet, q̄ unus Angelorum per dispensationem personā dñi sui gerebat. Quemadmodum scriba dum nomine iudicis sniam refert, Nos, &c. mandamus. Et quo pacto sacerdos ait loco Christi, Hoc est corpus meum. Et stipulatur eius asseruioni modus loquendi scripturę. Enimvero Exo. 3. ubi nos legimus q̄ apparuit de rubo Dñs Moyse in flāma ignis, Septuaginta habent, apparuisse Angelum Dñi. Et sic legit Aug. Nihilominus tm̄ qui apparuit, dixit, Ego sum Deus patris tui, &c. Et Gen. 32. Ille q̄ luctabatur cum Iacob, ait ad illum, Cui quæris nomen meum, qđ est mirabile? Angelus ergo loquebatur in persona Dei. Et causa est hmoi, Cum uoces illæ sensibiles essent, liquidum est fuisse se factas in aere uerberato, quo hoies audierunt, atq. adeo Angelorum ministerio, quo Deus uisus, insonuisse. Et ideo censetur Angelus loqui in persona Dei. Tamen si nos super illo paterno uerbo Ioan. 3. Hic

est filius meus dilectus, non sumus uerini dicere uocem fuisse Dei propriam patriq. attributam, nempe q̄ uel Deus se solo uerberasset aerem, uel q̄ angelico fuerit sonitus obsequio, quali instrō, ceu nos utimur lingua. Hac ergo rōne dī lex data per Angelos seu in dispositionem Angelorum, q̄ dū Deus Moyse in monte loquebatur, uox illa Angelorum opera aurib. eius insonabat. Sed tm̄ hinc secunda emergit qđ. q̄ Exo. 33. asseritur, Dñs facie ad faciem Moyse loquutus. Rñdetur tm̄ scđm Aug. locus citatus, hoc esse intelligendum scđm opin. vulgi. Nam paulo post optatissime cum Deo expostulabat, dicens, Ostende mihi gloriam tuam, nempe quam nōdum uiderat. Igitur utrum post uiderit Dei faciem, ut Paulus in raptu, an solū posteriora, hoc est, aliquid in quo ei gloria illius illuxit, subiudice est. Verumtm̄ qñ in monte legē suscepit, uoce per Angelos fabricata loquebatur ei Deus. Quid ergo est quod ait Ioannes, Lex per Moysen data est, qua sane de causā dī Mosaica? Rñdet q̄ sicut Christus per seipsum reuelauit Apostolis legē quam ipsi orbi promulgarent, sic Deus p̄ Angelos ipse tradit Moyse ut ipse denuntiaret populo. Et ideo dicitur Moyse tanquam promulgatoris.

ARTICVLVS III.

Utrum lex ista soli debueris populo Israel poni, illumq. duntaxat obligare.

Postquā de bonitate causisq. uetustas legis satis a nobis dictum est, subsequitur ut de eius subditis sermonem adhibeamus. Queritur ergo an fuerit expediens populo Israel peculiariter poni, cumque duntaxat obligare? Et arguitur a parte negatiua, Lex illa, ut dictū est, figura fuit preparationisq. euangelicę, figura aut̄ & uia debet suo fini similitudine rñdere, sed lex euangelica non Iudæis tm̄, uerum & gentibus uniuersis futura erat i salutē scđm moraculum illud Isa. 46. de Christo præcantatum: Parum est ut sis mihi seruus ad iuscitandas tribus Iacob, & facies Israel conuertendas, dedit te in lucem gentibus, ut sis salus mea usq. ad extremum terrę, ergo & lex uetus debuit uniuerso mundo promulgari,

Prima.
August.
Robora
tur sen-
tentia.
August.
Rō asser-
tionis p̄
terita.

Dñi. Et sic legit Aug. Nihilominus tm̄ qui apparuit, dixit, Ego sum Deus patris tui, &c. Et Gen. 32. Ille q̄ luctabatur cum Iacob, ait ad illum, Cui quæris nomen meum, qđ est mirabile? Angelus ergo loquebatur in persona Dei. Et causa est hmoi, Cum uoces illæ sensibiles essent, liquidum est fuisse se factas in aere uerberato, quo hoies audierunt, atq. adeo Angelorum ministerio, quo Deus uisus, insonuisse. Et ideo censetur Angelus loqui in persona Dei. Tamen si nos super illo paterno uerbo Ioan. 3. Hic

Prima
argu. a
parte ne-
gatiua.

Secundū.

gari, eo uel maxime q̄ ut legitur Act. 10. non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum & operatur iustitiam, acceptus est. Secundo, si lex illa in Iudæos tm obligaret, deterrima fuisset grauissimæq. eorum cōditio inter oēs mōrtales. Illi. n. non poterant sine legis obseruatiā perire obtinere salutem. Extat n. Deut. 17. Maledictus oīs quis non p̄mā sit in sermonibus legis huius, neq. eos opere perficit. Reliqua uero gentium uniuersitas extra illam legem solo iure nature feruari poterat. Amplior ergo salutis via patebat gentib. q̄ Iudæis. In contrariū aut est sc̄ia Pauli ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum per oēm modum. Primū quidē, quia credita sunt illis eloquia Dei. Et Dauid. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Paulus.

Qd, ut inter arguēdum insinuatū est, duo petit. Primum, an singulari illi populo congruens fuerit legem illam edici? Alterum, an solum illum obligabat? Nā posset quis cogitare, q̄ licet Iudæis fuerit promulgata, nihilo secius cum lex Dei esset, qui Rex est uniuersi orbis, ad quoscūq. fama illius penetraret, tenerentur illam suscipere. Quinque ergo conclusionibus cōstabit r̄sio. Prima. Conueniens tunc lege illam populo dare. Cōclusio hæc ex superioribus colligitur. Nam cum opus Dei fuerit, cuius summa sapientia attingit a fine usq. ad finem, & disponit oīs suauiter, dubium nullum relinquitur, quo minus fuerit cōsultissimum ac decentissimum. At

Gemina qō. clauis. rationibus colligitur. Nam cum opus Dei fuerit, cuius summa sapientia attingit a fine usq. ad finem, & disponit oīs suauiter, dubium nullum relinquitur, quo minus fuerit cōsultissimum ac decentissimum. At

Prima conclusio. Secundum hanc exploranda est alia, cuius ac qua satis quiescat, puta que rōnem diuinæ sapientiæ referret. Est aut aliud querere, cur selectus qōni. est aliquis populus cui daretur, & non potius toti mundo inuulgaretur, aliud uero cur selektus est aliquis populus cui daret. & non potius toti mundo inuulgaretur, aliud uero cur ille Hebræorum. Sit ergo secunda conclusio. Rō cur selectus alicuius populi ex cūctis mortalibus factus est, sumitur a fine eiusdem legis, qui fuit aduentus Messie. Inde. n. duplex accipitur rō. Vna, q̄ cum sublimitatē tam excelsi mysterij totus mundus capere nō posset, quippe in quo quamplurima essent hoīm ingenia, tum naturali hebetudine, tum mo-

rum peruersitate caliginantia, concedens fuit, ut pusillus quidam populus peculiatiter seligeretur, cui tam alta tamq. recondita mysteria initio concederentur. Nam si sparsim fuissent statim per orbem euulgata, ludibrio citius haberetur q̄ eis adhiberetur fides. Sic. n. solem cordari hoies & prudētes arcana sua nō temere publicare, sed illos deligere, quorum fidei committant, iuxta illud Eccl. 6. Multi pacifici sunt tibi, consiliarius unus de mille. Quin uero nuncium rei grauissimæ non audes in initio in uulgus propalare, ne ridiculus videaris, sed in quorundā aures primū susurras, quousque fama vires accipiat. Poterat quidem Deus talia facere hoīm ingenia, ut oēs statim caperēt, sed tū more nature cuncta suauiter disponit. Docet. n. nos experientia mille quingentorum annorum non dicam q̄ sint mysteria æstis fidei capta difficilia, sed q̄ sit humanum ingenium tardum, quamq. ad optima capessenda in docile, cum minimus orbis angulus fidē retineat, eā demq. tam multis ex partibus laceram. Altera rō est ex eodem iudicio sumpta, quod deuit selectam esse stirpem, ex qua Christus genus duceret. Quē admodum. n. Romanorum gens & Atheniēsis, ut verbigratia dicamus, sua celebrant notā, ita condecuit Christi profapiam ac genealogiam, illustrem in mūdo fuisse. Atqui utraq. rōne circūcisionis characterē insignitus ille populus fuit, ut a reliquo dignosceretur orbe. Fuitq. insignē illud in membro illo iussu, ut illius gentura significaretur, q̄ vna cū reliquis delictis labem gr̄atione contractam erat abstersurus. Et quemadmodum inter Romanos illustiores familie ut Cæsares, Camilli, Scipiones &c. sic et ex illo populo selectus est Dauidicus truncus, ex quo diuinus flos germinaret. Quapropter vt super primum ca. ad Rom. recolimus, nuncupatus est Christus filius Dauid. De alio uero proposito membro. scilicet cur ille potius Hebræorum populus fuerit electus, statuitur tertia conclusio Rō huius electionis neq. pot. neq. debet ex aliqua causā vel merito illius populi capiti, sed in meram Dei misericordiam est referenda. Duas quippe rōes nō facit causas committere posse populo illi cōtisaptas, quatenus. Quam vna esset q̄ cū reliquis

Secunda ratio.

Tertia conclusio.

Duplex

orbis gentibus in idololatriæ impietate immeritis soboles illa Abrahæ in vero cultu unius Dei p[er]ficerent, iustum erat illa particulariter in peculium Dei eligi. Sed in r[ati]o-
Refellit hæc non est convincens. N[on] post suscepta
prima legē in eandē idololatriā irruerunt, quod
Explodi multo illis iniquitas absurdusq[ue] fuit, q[uam] gē-
 tur secū[tu]m. Vñ Exod. 33. & Amos 5. Nūquid hæc
 da cā[usa]. Itas & sacrificiū obtulisti mihi in deserto
 quadraginta annis domus Israel? Et porta
 stitabernacula Moloch deo vestro magi-
 nem idolorū uestro[rum] sy d[omi]ni dei uestri. q[uod]
 fecistis nobis? Secundum ergo r[ati]onem effia-
 gere quis forte posset, q[uod] licet fuissent po-
 thea idololatriæ, t[ame]n aliq[ui]b[us] iustitiæ officiis vel
 ante vel post legem floruerunt, quorū me-
 rito data est illis lex. Verum n[on] plane legi-
 tur Leuit. 6. Scito q[uod] non p[ro]p[ter] iustitias tuas
 d[omi]n[us] tuus dedit tibi terram hanc in posses-
 sionē, cum durissimę ceruicis sis populus.
 R[ati]o ergo proxima fuit promissio facta Ab-
 rahæ, Isaac & Iacob, ut eodem cap. legitur
 tibi. annotandum est Abrahā. n[on] antecessis-
 se legi & Moy[si] quingentis annis. Cui ut
 legitur Ge. 12. & 22. promissa est Chana-
 n[orum] terra, simul & futurus Messias. Et
 q[uam] lex p[re]s[er]v[ati]o[n]is erat, ut diximus, p[re]pa-
 ratioq[ue] eiusdem Messie, in eadem prom[issi]-
 sione insculpebatur lex eius soboli p[er]mul-
 ganda. Ob idq[ue] loco citato Deut. N[on] p[ro]p[ter]
 iustitias tuas & æquitatem cordis tui in-
 gredieris ut possideas terras earū. s[ed] gentiū
 sed qui illæ egerunt inique introeunte te
 delece sunt, & ut compleret verbum suum
 d[omi]n[us] quod sub iuramento pollicitus est pa-
 tribus tuis Abraham, Isaac & Iacob Itaq[ue]
 expulsio gentium fuit propter eorum pec-
 cata, sed tamen introductio Iudeorum at
 que adeo collatio legis fuit propter pro-
 missiones Dei, idque Apost. ad Gal. 3. do-
 cens ait. Abrahæ d[omi]n[us] & sunt promissiones
 & semini eius, Et n[on] dicit seminibus, quasi
 in multis, sed quasi in uno. Et semini tuo,
 Merita qui est Christus, ergo lex data est illi p[ro]-
 Abrahę p[ro]p[ter] promissiones. Ille autē ob id
 minim[us] fuit, ut p[er] ip[su]m ille ex quo Christus
 i[n] caussa[m] carnem indutus erat reliquo orbi fun-
 fuisse ut c[on]tate p[re]staret, secundum illud Leuitic.
 p[re]cepte 19. Sancti eritis, qui ego sanctus sum. Ve-
 nis illius iuramentum licet hæc fuerit proxima causa
 populus non tamen in illa animus requiescit. Nā
 eligere respondendum iustat, cui selectionē Deus

habuit Abraham ac suam progeniem, ubi vñ Ch[ri]s-
 tianis Ch[ri]stus renelaret, atq[ue] ex suo san-
 guine gignendum polliceretur, quā[m] unū duceret,
 quemlibet alium mortaliū, utrum meri sed hoc
 ta eius fuerint in causa? Re vera minime, ipsū in
 sed ut conclusio asserit, Dei misericordiā, m[er]itam d[omi]ni
 Hoc naq[ue] in primis asserit oraculum il-
 lud Isaie 41. Qui suscitavit ab oriente iu-
 ferendū flum[en], vocavit eum ut sequeretur se. Nam est.
 de terra Chaldeorum vocavit fuit, ut
 G[en]. 12. dicitur. q[uod] quidē regio terræ pro-
 missæ orientaliter erat. Mox de r[ati]o idē demō-
 strat. Nam cum gratia, qua grati Deo red-
 dimur, non cadat sub m[er]itū, sic ut neque
 eius initium & caput promereri ulla possit
 creatura, initium autē fuit Ch[ri]stus, ergo eius
 adventum neq[ue] intemerata Virgo mereri
 valuit, quantumvis priscorum quispiam?
 cū lex fuerit Ch[ri]sti figura, neq[ue] illam vel
 Abrahā, vel eius progenitores, aut p[ro]p[ter] ste-
 ri meruerunt. Quocirca mera fuit Dei ele-
 mentia, quod ipse eiusque p[ro]lapia inter
 oēs mortales eligeretur. Neq[ue] ulla potest
 humana designari causa, sed in radice p[ro]-
 destinationis, quæ nullam p[re]ter Dei vo-
 luntatem habet, referēda est talis electio;
 iuxta illud celebre August. axioma super
 Ioan. Quare hunc trahat, & illum non tra-
 hat, nisi velle iudicare, si non vis errare.
 Verum n[on] quod de Deipara Virgine confi-
 temur, & de Abraham quoq[ue] suo gradu
 cēsendū est. Etenim et si Virgo n[on] meruit
 Ch[ri]stū incarnati, t[ame]n fixo illo divino pro-
 posito, fecit ei Deus dignam quę ipsam
 conciperet secundum illud quod ecclesia
 canit. Quæ dominum omnium meruisti
 petrare. Et simili modo in suo inferiori
 gradu fecit Abrahā inter mortales dignū
 cuius sanguine nascituro filio suo delige-
 ret. Hæc autē electio primum in sacro cano-
 ne designatur. Gen. 10. Vbi cum perueni-
 est ad enarrandū progeniē Sem filij Noe,
 ait scriptur. Sem quoque nati sunt patre
 omnium filiorum Heber &c. Quod utiq[ue]
 verbum cōsideratissime meditat[us] est 16.
 de civit. Dei August. Filij enim Heber di-
 citur unum Hebræi. Ob idque quāvis non
 fuerit progenitus eiusdem Sem, tamē ob
 hanc dignitatē primus notatus. Non ergo
 ab Abraham quasi Abrahæ, ut quidam legis an-
 tiquarum autumat, sed ab Heber nomē, tique-
 maxime. Vixit namque pater ille sub gra-
 tiam

R[ati]o p[ro]p[ri]a
 asser-
 tionis.

August.
 Electio.

Abrahā
 in sacro
 Canone
 designa-
 tur.

August.
 Distin-

ctio p[ro]-
 p[ri]a

Quarta item Nemrod, quando facta est linguarum
conclu. diuisio, ob idq. appellauit nomen filij sui
bimem- Phaleg, ut ibid. legitur, quod est diuisio,
brii. eo q. in duobus eius diuisa sit terra. Inde
ergo diuinitus separatus est Heber a reli-

al. 300
quis, qui cum Nemrod aduersus Deum
ipsum coniurauerant. A quo Heber se-
cutus fuit Abraham, quem Deus (ut legi-
tur Genes. 12.) præcepit exire de terra sua,
& de cognatione sua, & hæc de priori q. o-
mnis membro. De posteriori uero, puta de
legis obligatione, an extendetur ad gen-
tes, subiunguntur duæ aliæ conclusiones,
hæc distinctione præmissa: In lege quædã
erant præcepta de legenaturæ, ut Decalo-
gos & moralia reliqua, quædã uero eidẽ
naturalium adiuncta, ut ceremonialia & q.
dam legalia. Sit ergo conclusio ordine quar-
ta. Cuncti mortales tenebantur seruare illa
quæ sunt legis naturæ, non quidẽ ob uin-
culam Moisaicæ, sed id eadem iubente na-
tura. Reliquorum uero obseruantia nemi-
ni extra illum populũ necessaria erãt ad sa-
lutem. Prior pars notissima est, qm̃ & ante

Proba-
tio prio aduentum legis totum humanũ genus lu-
ris mem mine diuini uultus illustratũ seruare strin-
brii. gebatur cuncta, quæ natura docebat, tum
ad cultum diuinum, tum & ad humanã so-
cietatem referre, lex autem scripta nemi-
nem ab huiusmodi iugo exemit. De his
ergo naturæ præceptis in lege cõclusis ait

Paulus. ad Rom. 2. Pau. Gentes quæ legem nō ha-
Proba- bent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt. Po-
tio po- terior autem pars ex dictis plane colligi-
sterioris tur. Brenim qui ad sublimiorem religionis
membri. ordinẽ assumuntur, pluribus religuntur q.
reliqui laxioris uitæ, ut in clericis & mona-
chis uidere, est populus autẽ ille selectus
fuit ad excellentiorem sanctitatis gradũ qua-
lis docebat populum, ex quo erat Christus
nasciturus, & qui figuram eisdem Christi
gebebat, ergo ad peculiariora illi insti. ut le-
gi naturæ superaddita, solus ille populus
erat obligatus. Vnde Deut. 10. Persecus-
eris & abiq. macula coram domino Deo
tuo. Quamobrem ueluti ætioris religio-
nis cultoribus quædam professionis ma-
go illius legis erat iuncta, secundum illud
eiusdem lib. cap. 26. Profecto hodie co-
ram domino Deo tuo, &c. Hinc demum

Quinta
conclu. colligitur quinta conclusio. Tam curren-
te illa lege, quam ante ipsam potuerunt

sub legenaturæ hoies salutẽ obtinere. In
lege in quã naturæ, non tñ per eiusdem na-
turæ vires. Nã Dei gratia res est super na-
turalis, quã idcirco sine intellectu aliqua
fide, ac subinde diuina ope uoluntatis mo-
trice adipisci nemo unquam ualuit. Et in
hoc sensu intelligit Diony. 9. cap. celest. Diony.
Hierarch ubi ait multos Gentiles per An-
gelũ fuisse in Deũ reductos & Eccl. 17. In
vnã quamq. gentem proposuit Deus recto-
rem, ac perinde ea quæ ad salutem sufficie-
bãt. Nam in omni lege uoluit oẽm hoiem Quid sẽ
saluum fieri usq. ad euangelicã, quæ oib. uedũ de
est necessaria. Igitur si de Socrate. Plato. exitu.
ne. Aristotele, Catone, Seneca & id genus Socra-
ethnicis p̃cipui nobis explorare cupis. sue- tis, Pla-
rintne ingressi salutis uia, perpẽdendũ ti- conis at
bi primũ est, an aliqua uitia admiserint tẽ que A-
aperte cum naturalit̃one pugnantia, ut nul- lum
sibi possent ignorantiaẽ clypeum ob-
tendere. Nam quos tale, inueniens, impiet-
tas esset suspicari fuisse seruatos. Quare
nullus idololatrarũ excusari potuit. Neq.
eorum qui adulteria & furia ac peiora fla-
gitia ignorarũt. Secus de fornicatione sim-
plici, cuius ignorantia probabile est Ethni-
corum aliquos ante scriptam legẽ potuissẽ
se excusari Sicut & Societatem, & si ueno-
num eporauit, quod re verã non est licitũ,
potuit in ignorantia excusari, nimĩũ cre-
dens legem illam quã condemnatus est, fuisse bonam. Et simile dicendum de Sene-
ca, cui data a tyrano fuit mortis optio. At
neq. Catonem, neq. aliorum quempia q.
more sibi conseruerunt, legitimam ignoran-
tia excusat, lumen. n. naturæ place docet
nemini licere sibi mortem cõsciscere. Pla August.
tonem autem August. in lib. de uera relig. Verifi-
ualde commendat, quod perpetuam scrua mile est
uit continentiam. Et certe est per quam ut Plat. in
nisi simile in Dei gratiam fuisse receptum. Dei gra-
Hæc autem quæ in cõiecturis posita sunt, uia fuis-
non est, quod nos remouentur. se.

Ad primum igitur argũ capitis q̃onis Ad pri-
responderetur, q. non oponitur legẽ, quẽ si simũ arg.
gura erat nostræ, tanã similitudine ei in-
dere, ut esset tã uersalis. Imo deuit rō-
ne illa dicta peculiarit̃i populo præscribi, ex
quo Christus nasceretur, secundum illud
ad Rom. 9. Quorum, s. Iudæorum, est edo-
prio filiorum Dei, & testamentũ & legẽ sta-
tio, quorũ patres ex quib. Christus & fuit.

dum carnem. Neq. subinde Deus fuit, per
sonarum, respector. Nā cum nemini debi
tor sit, cui vult miseretur, & quē vult indu

August. rat. Vnde Augu. lib. de prædest. sanct. Om
nes, inquit, quos Deus docet misericordia
docet, quos aut nō docet iudicio non do
cet, hoc. n. venit ex dānatione humani ge
neris pro peccato primi parentis. Supposi
tus aut nostris meritis, quæ ex eius gratia
pullulāt, citra psonarū acceptionē reddit

Paulus. vnicuiq. (ut ait Paulus) scđm opera sua, Ad
Ad secū secundum, negatur deteriorem fuisse. Iu
dū arg. dæzorū conditionem q̄ Gentilium, imō
tanto fuit præstantior populus ille, quan
to Dei legi & cultui districtius mancipatus
Quemadmodū & inter Christianos quo
arctius se homines religionum uotis per
stringunt, scēlicius veniūt. Vnde Deut. 4.

Quæ est alia gens sic inolyta ut habeat ce
rimonias iustaque iudicia? Quocirca ut
Exod. 12. scriptum est, quicunq. Gentiliū

Suadet voluisset in Iudæzorū familiam commi
pare af. grare, ac nomen suum in legem illam ad
firmati- scribere, circumciscus admittebatur, ut in
ua. vñ illis nunc est qui religiones proficea
tur. Quod si quis hic hæreat, utrum pote
rant Gentilium quiq. particulam legis re
cipere absque totius professione, & præci
pue an poterant circumcidi extra legem ui
nentes? Videtur namq. ratio partem affir
mariam persuadere. Nam inter Abrahā
& Moysen duravit quingentis annis absq.
lege circūcisio. Respondetur q̄ nihil Gen
tiles verabat quo minus possent ceremo
nias aliquas quæ sibi placerēt, a Iudæis mu
tuari. Sicuti Romani nonnullas leges ab
externis gentibus receperunt. Attamen ni
si profiterentur legem, non esset illis pro
prie diuina. Quin uero arbitror post datā
legem, circumcissionē nemini ad salutē cō
duxisse, nisi totā profiteretur. Erat n. sicut
nobis baptismus, professio legis. Quo aper
te ad Gal. 3. docet. Paulus sub illis verbis,

Paulus. Testificor oī homini circumcidēti se, quo
niā debitor est uniuersæ legis faciendæ.

ARTICVLVS IIII.

*Verum lex uetus congruenter data fuit tem
pore Moysi.*

Primū
argum. **R** Estat pōstremo, temporis datæ legis
rationem reddere. Et ideo quaeritur

verum tempus illud quo data fuit Moysi,
negotio conueniret? Et arguitur a parte
negatiua, primo ex his quæ dicta sūt. Erat
enim salutis præparamentū, quæ erat per
Christū cōferēda statim autē homo lapsus
remedio indignit salutis, ergo illico de
buit in mundi primordiis ferri. Secundo:
Data fuit in sanctificationem eorū ex qui
bus Christus progignēdus erat, illa aut san
ctificatio cæpit in Abrahā, ut legitur Gene
sis duodecimo ante Moysen quingentis an
nis, cui facta fuit pmissio, quinque (ut ait
ad Rom. Pau.) credidit; Deo & reputatum
est illi ad iusticiam. Ergo illi, ut circūcisio
iussa est, ita & lex poni debuit. Tercio:
Quemadmodum nuper dicebamus, sicuti
Abraham ex uniuerso orbe selectus fuit,
ynde Christus originem traheret, sic po
stea ex illo populo Dauid: Vnde peculiare
gens duceret, quæ nuncupatus est filius
Dauid, ergo sub Davide qui post Moysen
annis pluribus q̄ quadringentis natus est,
congruentius fuisset iara. Contrarium aut
colligitur ex Paulo ad Galat. 3. ubi ait, Le
gem fuisse ordinatam per Angelos in ma
nu mediatoris, ordo nanque Dei tempo
ris quoque opportunitatem denotat.

Quæstio perfacili negotio expeditur, si
ex sola Dei uoluntate ratio petatur. Nam
cum illa nō habeat priorē causam neque
quidquam humano generi debeat, lege do
dit, qñ per suā sapientiā decere cognouit.
Attamen exploranda restat causa ex par
te hominū, ob quorum salutem data est.
Et ideo statuitur conclusio affirmatiua. Il
lo temporis articulo data est, quod in rē
erat maxime humano generi. Etenim tan
quam iniquorum medela condita est ad
remolliēdam eorum duriciā eorumq. edo
mandam superbiam, & tanquam bonorū
iuuamen, ad promouendam eorū salutem
atque ex his duabus radicibus duæ cōclu
sionis rationes ducūtur. Enimvero si prio
rē spectes, humana superbia de duobus ex
tollitur, naturali. s. sapiētia, & potentia, id
quod uersatus serpens in sua posuit sugge
stione, dum Euā adortu est. Eritis n. ingt,
sicut dii, scientes bonum & malum. Edē
enim procella cum cœlo depulerat. Ere
go humani generis fuit, ut Deus illud lō
gis seculis suo fauore desereret, porro ut
longo experimento cognosceret quā esset
suapte

Secūdu.

Paulus.

Tertiū.

Paulus.

Conclu

sio re

spōsua.

Prima

rō p cō

clusionē.

suapte natura & ad cognoscendum, quod si
bi expediret, ignarū atq. ignauū ad ag' dū.
Hæc ergo de causis mortis. es destituit dua
bus integris ætatib. una. s. annis mille qu
gentis. & eo amplius ante diluuiū, quo
mundum scelere flagitiorumq. facore pe
stiferum submersit. At uero nō sic prorsus
destituit, quo minus in linea, quæ Christi

Prima
mundi
ætas.

genealogiā ducebat, nōnullos egregia san
ctitate insigniret, ut Abel. Enoch & tandē
Noe, in cuius suorumq. iustitia seruatum
est mundi semen. Atque inde quasi nouas
ei inducias indulgens, expectauit hominē
secunda ætate fere annorū quingentorum
usque ad Abrahā, quē pessimus Nemrod,

Secūda
ætas.

contra Deum repellans centum quinquag
inta annis antecessit. Nīnus autē Babylo
nicus, p quē idololatria in orbē inrepsit,
quingenta. Et quia peccatū cōtra naturā
idololatriæ atq. i fidelitatis pœna est, ut ad

Paulus.

Rō. i. dicitur Paulus docuit, paulo post ne
fanda Sodomorū turpitudine æterem infecit,
sub quod utiq. tēpus delegauit Deus An
geolos ad Abrahā, ut Genes 13 refert hi
storia qui Christū in salutē humani gene
ris suo illi notē pollicerentur Vbi non est

Myste
rium.

mysterium illud prætereundū, nempe q
Angeli ipsi, qui ueluti inferno igni urbes
illas incēsum uenerunt, nuntium simul at
tulerunt futuræ salutis. Itaq. clamor & fu
mus Sodomorum coelum ascendens, Deū
& ad iustitiā irritauit, ut de nefandis illis
ultionem simeret, & una ad misericordiā
commouit, ut hominibus in futurum pro
spiceret. Vnde & iidem Dei legati mūdo
parefacerent q̄ sit dñs ad misericordiam
q̄ ad iustitiam propensior, propter decem
quos inuenient iustos, ueniam corruptissi
mis urbibus promittebant. Nā ob octo ani
mas quas tempore diluuij iustus inuenit,
nō prius uniuersum deleuerat orbē. In
de iñ charactere circumcisionis ob signatā,
Abrahæ familiā, tertiā aliā ætatē aliorum

Tertia
ætas.

quingentorū annorū assuefecit, ut ad susci
piendā legē esset paratior. Tanti erat peri
culi statim diuina illa pœpta orbi concre
dere. Enimvero cum ei uñ suæq. soboli fa
cta fuerit promissio, lex autē q̄ nō uni fami
lię, sed iusto hoīum numero, q̄ populū fa
ceat, tradi debuit, expectauit quousq. ea

Subin
diū quar
tæ ne de repente susceptam legem ue

luti rem nouam non facile suscipere. Et tæ ætatis
ce moras quibus Deus tardauit legem ser uctus
re vsq. ad initium quartæ ætatis sub Moy lex lata
se, anno ab orbe cōdito bis millesimo qua est.

dringētesimo quinquagesimooctauo. Tunc
ergo data est lex ad retundendam humanā
superbiam, qua parte ex naturali sapiētia
nascitur. Erat. nam tunc naturale lumen
vsque adeo obtenebratum, ut vix hoīes di
gnoscerent possent inter bonū & malū, sed
dicerent (ut ait propheta) malū bonum, &
bonū malum. Officiū igitur legis fuit,
hoc docere, explicando naturę principia.

Vnde Pau. ad Ro. 5 Per legē est cognitio Paulus.
peccati At uero restabat eisdē docere ho
mines, q̄ neq. cognitio peccati eisdē supe
rādo & euincendo sufficiebat, nisi diuini Mūdos
vires ei suppeditarētur ad agendū. Ob fuit sub
idque reliquit Deus mundū sub lege scri- lege scri
pta tribus alijs ætatibus nempe milleq. pra trib.
gentis annis vsq. ad Ch m, ut lōgo rerum ætatib.
usu eādē suā infirmitatē atq. imbecillitatē
dicerent, ut eum optatius suscipere.

Per hæc soluitur argumenta in cōtra. Soluun
riū, qñquidē reddita est rō cui nō deuit tur argu
statim in mūdi primodij legem ferri, ne. menta.
que eandē dari Abrahę Quod autē non de Arg. cō
buit differri usq. ad Dauid, inde constat, tra hæc
q̄ non solum familiæ ex qua Christus natus asser
teitur erat, sed toti circūciso populi de ta.

scedenti ab Abrahā fuerat promissa. Quā
uis illis qui præcis fuerant a trunco & re
cta linea, ut i (maclitis & Idumæis descen
dentibus ab Esau, lata non fuerit. At uero
contra hæc quę dicta sunt, restat argumē
tum simile illi, qđ sit de aduentu Christi,
Ait enim ipse Math. 11. Quod si in Tyro
& Sydone factę essent virtutes quas ipse fa
ciebat inter iudæos, penitentiam egressent,
Et ideo remissus futurum esset illis genti
bus in die iudicij. Simile inquam quis co
gitare posset de lege ueteri uidelicet quod
si uel alium populum Deus elegisset, uel
alio tempore scripsisset eis legem obser
uantior ei fuisset præstata obedientia, quā
tunc ab illo populo, qui statim ad idolo
latrām peruersus fuit. Respondetur, u
tem quod illas nos rationes ignoram us
sicuti mysterij illius quod refert Paulus
ad Roma. 1. i. nempe, cecitatem contigis
se in Israel donec plenitudo gentium in
traret, Ob idque causas reddimus, quas

Paulus. congruere coniectamus. Et non est dubium, quin licet alij fortasse fuissent tunc obedientiores, tamen ad finem universalis redemptionis ex alia parte concurrerint congruentiores causae, cur Deus illam gentem & tempus elegerit. Tamen si deum causae omnes ad fontem praedestinationis referendae sint. Ex quo primum argumentum praecedentis articuli dissolvimus.

Q V A E S T I O II.

DE PRAECEPTIS LEGIS veteris in genere.

S. Thom. I. 2. quaestio. 99.

ARTICULVS I.

Utrum lex vetus unicum tantum continuerit praeceptum.

**Primum
argum.**

EQVITVR quaestio secunda de legis antiquae praepceptis in genere. Et arguitur, quod non fuerint plura, sed unum

Paulus. tantum, tum ex illo ad Rom. 13. Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum, quod unicum est tum ex illo Matt. 23. Omnia quaecumque uultis ut faciant uobis homines, haec & uos facite illis, haec est. n. lex & Prophetarum. Lex namque, uetus non erat amplior quam quae lege & Prophetis concluderetur, ergo tota lex uetus unicum erat praepceptum. In contrarium est Apostolus, qui ad Ephes. 2. appellat illam legem mandatorum, quam Christus decretis Evangelicis euacuauit.

Cōclu. In ingressu statim praepceptorum legis generalissimus articulus est, an fuerint plura. Similem namque supra de lege naturae quaesiuimus, similique hic modo conclusionem distulit, quae est haec. Praepcepta ueteris legis unum quodammodo sunt ratione ordinis ad eundem finem, simpliciter tamen plura, secundum peculiare obiectorum rationes quae eiusdem finis assequendi media existunt. Et ratio est per se lucida. Cum enim praepcepta de actionibus humanis fiat conclusionis. eorum rerum quae fieri debent, necessitas autem

iisque operis & officij a fine sumatur finis vero legis (ut supra monstrauimus) sit bonos facere ciues, sit ut per ordinem ad hunc finem eunda praepcepta quodammodo dicantur unum, sicuti lex una. At uero quoniam ad hunc eundem finem multa sunt officia necessaria, de quorum singulis speciebus operae praerogatum est edicere singula praepcepta, sit, ut simpliciter sint plura. Sed porrigit nihilominus nobis utrumque membrum dubitandi an sit finis. Prius inquam, quod legis ueteris non unus tantum, si praecedentium memineris, constitutus est finis, sed unus praepceptorum moralium, quae erat subditorum probitas, atque alter ceremonialium, puta Christus, qui illis praesignabatur. Quare neque ratio finis unum erat praepceptum. Respondetur tamen quod finis diuinae legis ut articulo proximo patebit, non est sicut humane, amicitiam tantum & charitas inter homines, sed illa quae nobiscum est cum eodem ipso Deo, de qua utique legitima charitate illud 1. Thim. 1. intelligitur. Finis praepcepti charitas. Hanc autem amicitiam nulla legis opera (ut dictum est) conciliare absque Dei gratia possunt. Concedimus ergo duos fuisse particulares fines legis, ad unum tamen relatos. Finis n. moralium, erat mores componere, finis autem ceremonialium, uenturus Christus, auctor gratiarum quorum utrumque ad ueram salutem animae exigitur, qui unicus est legis finis. nam per Christi gratiam eius efficimur membra, in ipso autem compaginati per legis officia progredimur ad uitam aeternam. Alterum uero dubium est huic contrarium. Apparent enim omnia praepcepta, non solum (ut aiunt) secundum quid per ordinem ad unum finem, sed simpliciter esse hoc unum: diliges dominum Deum tuum. Enim uero dilectio Dei nihil aliud est, quam eius seruare mandata, iuxta illud Io. 14. Si quis diligit me seruauit mandatum meum seruabit, & Pater meus diliget eum. Et Io. 2. Qui dicit se nosse Deum & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat uerbum eius, uere in hoc charitas Dei perfecta est. Et confirmatio sententiae huius est, quod per cuiusque praepceptum, quod uere est praepceptum, transgressionem, amittitur Dei charitas. Quod certe non contingeret, nisi cuiusque transgressio in transgressionem dilectionis Dei incurreret, omnia ergo praepcepta simpliciter

**Primum
dubitatio.**

Solutio.

**Secunda
dubitatio.**

Confirmatio.

Alia cō- citer unum sunt. Namque si hoc neges, cū
firmatio negare nequeas, quin cuiuslibet prævarica
tio si sit etia uolatio huius præcepti diui
næ dilectionis, consequens tibi sit, ut nul
lum sit simplex peccatum, sed cuncta sine
dopla, ut cum hominem occideris, unū ef
fer contra charitatem proximi, puta occi
dere, & alterum cōtra charitatem Dei. Et
cum furum uel adulterium faceres, simili
Ratio. ter. Respondetur ergo non unū, sed plura
esse, quorū distinctio à distinctis rationi
bus obiectorum sumitur, ut quæst. suq. pa
tebit. Sed tñ omnia sunt quædam explica
tiones illius generalis, quod est diligere
Deum, in hoc. n. constituit nostrū erga ip
sum amorē, ut ipsum in primis colerem⁹,
mox nos diligeremus inuicē. Quocirca cō
ceditur, hominem occidere, esse quandā trans
gressionem diuinæ dilectionis, sed tamen
nō sunt duo peccata, sed vnum quod a p
ximo obiecto nuncupatur homicidiū, si
cuti aliud furtum, atque aliud, adulteriū.
Itaque ratio illud gñalis diligendi Deū cō
trahitur per diuersas species sicuti rō ani
malis. Vnde sicut homo & animal nō sunt
duo, sed unū quod est homo, sic occidere
ac dilectionem Dei violare, An uero præ
ter hoc generale sit speciale dilectionis
mandatum quod suum habeat peculiare
obiectū, S. Th. docet 2.2. q. 44. & quæst.
sequenti recolendū nobis supersit.

3. Tho.

Ad pri
mū arg.

Ad primum igitur membrum argumen
ti in contrarium responderetur, quod sicut
modo dicebamus, generale diuinæ dile
ctionis mandatum specialibus cunctis is. p
ceptis participari, ita & hoc. Diliges pxi
mum, quū sicut teipsum, finis est omnium
quæ erga proximum implentur, quin uero
genus per reliqua speciatim expositū. Ni
hil. n. aliud est diligere proximum, quam
illum non lædere, puta non occidere, non
furari, &c. quod uerbum Paulinū, instau
rarī, designat. Inter alios namque signifi
catus, quos nos illi agnouimus, tunc præci
pue probauimus, quod ē, recapitulari, ac
repeti. Qui enim iubet proximum dilige
re, in uirtute præcipuit non moechari, nō
furari, &c. In dilectione autem proximi
includitur dilectio Dei, eo quod cum vni
uersos mortales pro filiis ducat, in hoc
uult amorem nos sibi exhibere, ut nobis
inuicē exhibeamus. Vnde Ioā. 4. Hoc mā

datū habemus a Deo, ut qui diligit Deū,
diligat & fratrem suum. Atque hac ratio
ne hoc solo mandato, Diliges proximum
tuum sicut teipsum, complexus est Paulus
ambo illa quæ Christus Matth. 22. distin
guat de dilectione Dei & proximi, in qui
bus duobus pendere docuit omnem legē
& prophetas. Et eodem relabitur solutio
secundi membri Cum enim. 9. Ethic. cap.
8. auctore Arist. ab ipso eodē homine ca
omnia quæ ad amicitiam attinent, ad cæ
teros perueniant, quod est, ex eo quod se
quisque deamat, alios subinde amare, cun
cta amicitia iura ac perinde præcepta, quæ
inter amicos ac proximos seruantur, hoc
alios concluduntur, ut ita se quisque ad
alios habeat quemadmodum ad seipsum
idque comprehenditur illo generalis præ
cepto. Omnia quæcunque uultis ut fa
ciant uobis homines, hæc & uos facite
illis.

ARTICVLVS II.

*Virum præceptorū legis ueteris tria sit dif
ferentia, videlicet, moralium, ceremo
nialium, acque iudicialium.*

Cum monstratum nobis fuerit præ
cepta moralia esse plura ordo po
scit ut exploremus uirtutem eiusdē,
sint speciei, an uero tria differētia dīstī
guantur, ut alia sint moralia, alia ceremo
nialia, alia uero iudicialia. Et arguitur con
tra hanc trimembrem diuisionem. Præce
pta moralia, ut in subsequētibz uisuri su
mus omnia sunt de iure naturæ, ergo nō
opus fuit in tabulis legis ueteris scribi.
Probatur consequentia, quoniam lex diui
na illic debet nobis suppetias ferre, ubi na
tura succumbit. Si ergo ratio naturalis de
calogum mortales docebat, quidnā opus
erat lege diuina explicari? eo potissime,
quod lex uetus dicitur literā occidens, ut
patet 2. ad Cor. 3. morum autē præcepta,
non occidunt, sed uiuificant, secundum il
lud Psalmi. In æternum non obliuiscar iu
stificationes tuas, quia in ipso uiuificasti
me. Secundo arguitur, si præcepta mora
lia scripta necessaria erant nihil opus erat
ceremonialia adijcere. Moralibus enim ut
nomen sonat humani mores informātur,

Ad secū
dū arg.
Aristot

Arg. 1.

Paulus.

Arg. 2.

ipia

inter quos præcipua pars est diuinus cultus, ut gentes vniuersæ sub lege naturæ agentes more & usu ubiq. docuerunt, ceremonialia autem ad diuinum cultum pertinent.

Cicero. Vñ Cicero in sua R. neto Religio, inquit, diuinæ naturæ cultum ceremoniamq. affert. Cōcluduntur ergo religionis ceremoniæ sub moralibus præceptionibus. Quod si dicas gratia, præmōstrādi Christi fuisse instituta, id sane potius verbis demandari deberet, q̄ rebus quippe cū verba. vt 2. de Arg. 3. doct. Christ. auctor est Aug. principē teneant significandi locum. Tercio ex eodē fonte arguitur. Iudicialia præcepta ad iustitiā prorsus perinēt, nā iudiciū actus iustitiæ est, quod & David in Psalmo significat ubi ait. Quoadusq. iustitiā cōuertatur in iudiciū, officia aut iustitiæ, perinde atq. aliarum virtutum sub moralib. præceptionibus comprehenduntur, nulla ergo necessitas postulabat, iudicialia mandata moralibus adhiberi. Quarto argui, si oportuit res istos præceptionū ordines distinguere, necessarium quoq. fuerat plura adducere, nempe testimonia. Nā Deu. 16. legitur, Custodi præcepta dñi Dei tui, & testimonia, & ceremonia. Deinde mandata, qm̄ eodē lib. cap. 21. quatuor distinguitur, vbi legitur, Obserua præcepta, & ceremonias, & iudicia, & mādāta. Ad hæc & iustificatio- nes, iuxta illud Psal. In æternū non obliuiscar iustificationes tuas Itē quia præcepta moralia, vt infra de decalogo uidebit, oīa pertinent ad virtutē iustitiæ, debuerūt subinde alia adhiberi de virtute & temperantia & aliis virtutib. In cōtrariū est illud Deut.

Deut. 6. Hæc sunt præcepta, nēpe moralia, p̄ Antonomosia, ceremonias, atq. iudicia. Et c. 14. Decem verba scripsi in duabus tabulis lapideis, & mihi iniunxit in illo tempore, vt docerē vos ceremonias & iudicia quæ facere debeatis quibus locis tria hæc præceptorum genera designantur.

Quoniam de singulis præceptorum generibus singulæ inferius repetendæ sunt quæstiones ad præsentem, quæ generalis est, quatuor conclusionibus breui compēdio responderetur Prima est. Necessarium fuit præcepta moralia lege illa ueteri explicari, ut Exo. 20. vbi decalogus scriptus habetur, & aliis locis, quibus alia scribuntur, comprobatur. Enimvero vt præcipua

humane legis intentio est homines mutua inter se beneuolentia deuincere, ita & Dei propositum est, per suas leges cōdemsecum arctissima amicitia copulare. Quare non est eius intentio, vt cuiq. bonos nos efficiat humano more, sed sibi gratos, cum autem similitudo sit mutui amoris fons, secundum illud Eccl. 13. Omne aial diligit sibi simile, fit ut optimo Deo nemo gratus acceptusq. esse possit, nisi ei suo gradu sit bonitate similis. Et cum auctore Arist. 1. Ethic. virtus sit quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum, intentio diuinæ legis est, homines virtutibus sibi gratis imbucere, morumque ornamento, decorare. hoc autem non fit nisi per morum præcepta, nam inde dicuntur moralia, ergo illa fuerunt in lege necessaria. At Lucidus que hunc si lucidus carum monitionum sēlus monitionū sensus, quibus amantissimus nostris Deus ad virtutes nos diuinarum imitantes alii diuinarū est. Vt Ec. 19. Sancti eritis, quoniam ego q̄b. mor sanctus sum. Et in Euāgelio Christus. Estote tales ad te misericordes, sicut Pater uester. misericors est. Luc 6. & Mat. 5. Estote ergo uos diuina- perfecti, sicut & Pater uester. celsus perfectus imitatus est. Ac si dicat, Aliter ei chari esse nō ualeatis, nisi sitis imitatrice uirtute admi- les. Quod si contra præceptorum illorum numerum arguas, q̄ non fuerit sufficiens, propterea, q̄ vt patet in Decalogo, præcepta sunt præcepta iustitiæ, quæ est ad alterum cum tamen sint & aliæ hominis uirtutes i ordine ad seipsum, ut fortitudo, & temperantia, atque id genus plures. In subsequenti quæst. tibi. Assulgebit responsio, ubi patebunt præcepta alia, quæ tamē omnia in Decalogum reducuntur. Secunda conclusio: præter moralia condecens fuit conclusio. ac necessarium, vt lex uetus ceremoniarum præceptiones explicaret. Nomen enim ceremonia, siue a Cere dicatur, quā frugum deam colebant q̄ Cicero. in Ver. Cicero. rem his uerbis annuere uidetur. Sacra Cere, summa maiores, nostris religione cōfici ceremoniisque uoluerunt. Sine quo Valerius libentius recipit) a Cere oppido, Valerius ubi Roma a Gallis direpta, religionis sacra recondita sunt, tamen eos significat ritus, qui ad diuinum attinent cultum. Veruntamen diuinus cultus, ut Diuus Thoma. hoc loco licet docuit, differe- 8. Tho. rentes

Prima conclusio

Probō.

Aristot.

Lucidus

monitionū

diuinarū

ad te

diuina-

admi-

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

conclusio.

reuter aliusque diuinis legibus instituitur quam humanis. Etenim cum lex humana, ut nuperrime dicebamus, rebus duntaxat humanis consulari (nil de Ecclesiasticis in præsentia de finibus) non altior cultum Dei instituit, quam quem ad commune tenorarium bonum condocere iudicat. Deus autem hominem ad seipsum pertrahens, cum sui cultum suis legibus edocet, quo homines, terrenis posthabitis, ad ipsum animis subleuentur. Et cum non solum per internos actus credendi, sperandi, & amandi, verum & per externas præstationes proficiamus nos eius famulos, necessarium fuit caeremonias illas diuinæ lege institui. Emergunt autem ex hac conclusione dubia duo. Primum, quod negare videmus caeremonialia ad morum informationem pertinere, quando quidē a moralibus huiusmodi præcepta fecerimus, cum tamē in morum compositione pars illa præcipuum habeat momentum, quæ diuino cultui dedicatur. Quapropter sicuti nos orantes, psallentes, iustificantes, atque hoc genus cultus offerentes, sic & patres illis suis caeremonijs, ceu per alios mores, beate de Deo merebantur. Secundum, dubium est, quod quasi iustum approbamus morem humanarum legum, diuinum cultum ad suum civilem finem referentium, cum tamē peruersitas appareat, quasi fruendis vitium. Dubium autem prioris responsio est. caeremonialia præcepta non sic esse a moralibus diuersa, ut species ex quo distincta, sed differunt ut generis de terminatio ad speciem. Id quod facile perspicias, si discrimen memoria repetas, quod lib. 1. q. 3. constituimus inter ea, quæ sunt iuris merè positui, & ea quæ sunt iuris naturæ. Nam licet omnis lex & præceptum a naturalibus principiis deriuetur: alias, ut illic monstrauimus, neque legis vigorem haberet, neque præcepti, est tamen deriuatio diuersa. Nam ex eisdem vniuersalibus principiis, quædam deriuantur per modum conclusionum, perinde atque in scientijs speculationis, quædam vero per modum determinationis formæ vniuersalis ad specialem. Ad hunc ergo modum moralia caeremonialiaque mandata differunt, nempe, ut illa deriuantur a priori modo, hæc vero posteriori.

Exempli gratia: Id ne facias alijs, quod tibi fieri non vis, principium est per se notum. Mox quod occidi ab altero nolis, aut tua dispoliari substantia, aut totum tuum commaculari, eodem etiam lumine naturali clarescit. Ex quibus naturalibus eadem consequentia colliguntur moralia præcepta: Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Et ad hunc ferme modum dicemus infra de alijs quæ sunt extra Decalogum, nam sunt plures gradus. Lex autem humana & omnis politia, non naturali collectione, sed humano arbitramento determinat genus ad speciem. Exemplum: Deum esse colendum, principium est naturale. Quod autē hoc vel illo modo, natura non docet, sed ab ecclesia Euangelica per humanas leges, puta canonicas, ab apostolis deriuatas sancitur, puta, quod talia feriemus festa, hisque aut illis rebus religionem proficemur. Quod autem negotium ecclesiæ iā sanctitate prouedat Christus commisit, hoc Deus rudiori populo, quem ex toto orbe uolebat esse illuitem, per se exhibuit. cuncta inquam ueluti pueris delineauit. Quare idem naturale cultus principium speciatim exposuit per illa animalium sacrificia, aliosque ritus quos natura non clare docebat. Et hæc sunt caeremonialia præcepta, tamen si hoc fuit legi illi peculiare, quod cum esset umbra futuri Messie, qui futurus erat verus Deus, talia decuit iube re sacrificia & caeremonias, quibus sub nube & figura eundem Messiam cultores eius profiterentur. Ad secundum vero dubium responderet bisariam contingere diuinum cultum ad civilem finem & humanum referri. Vno modo, ut humanus tanquam supremus existimeretur. Et hæc esset peruersitas utendi fruendis, fruendique utendis. Attamen diuinum cultum referre ad temporalem finem non tanquam ad supremum sed tanquam ad illum qui rursus refertur in Deum, nulla est peruersitas. Quin vero per hoc profiteretur cuncta nobis diuinitus obuenire. Quia ratione ecclesiæ preces fundit, sacrificiaque & missarum solennia offert pro temporibus bonis, lex ergo humana hoc modo refert diuinum cultum ad suum finem, quæ multis Canonice & Ecclesiastice, diuinarum sequaces civilibus debent.

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio. Moralium caeremonialium ac iudicialium discrimen.

Ad secundum dubium.

bent hoc præstare, ut animos hominum a terrenis diuisos, ad Deum promoucant. Gentilium autem supersticiosa religio eatenus est culpanda, quod ritus in primis suos dijs falsis dicabāt. Mox quod demoniacis illusionibus seducti extorum inspectione animalium, aliorumque superstitione auguriorum contendebant futura prænosse.

Tertio, quod spurcis ceremonijs utebant. Ac demum quod quasi felicitate in terrena prosperitate collocantes, non alia ratione deos videbātur colere, quā quod eorum ope indigebant. Quare alia colebant frugum deam, alium vini, atque alium bellorum, quod cum ipsis agebant, tunc præcipue placare curabāt.

Tertia conclu. Tertia conclusio. Præter hæc duo præceptorum genera, necessarium rursus fuit iudicialium tertium. Huius enim ratio

Primum similis illi est, quā de proximis ceremoniis informauimus. Cum enim lex diuina homines primum in ordine ad Deum, mox ad suam inuicem amicitiam pacemque instituat quorum utrumque naturalis lex in genere præcipit, consequens fuit, ut in specie Deus explicaret. Atque adeo sicuti ceremonialia præcepta peculiariter de diuino cultu instituit, sic etiam debuit & iudicialia cōstituere, quibus benevolentia & pax inter hoīes constaret. Collige ergo differentiam horum trium generum præceptionum, reliqua. n. duo à moralibus deriuantur, quod dictamina sunt iuris naturæ, nempe ceremonialia respectu diuini cultus, iudicialia vero respectu tranquillitatis humanæ. Cuius circa ut in solutione primi auctor est S.

S. Tho. Tho. lex vetus aliqd addebat supra ius naturæ, nimirum eo modo, quo leges humane adiectiones sunt ad idem ius. Habemus etenim & sub noua lege ceremonialia, ut dictum est, ut psalmodia, processiones, charificationes, & alia huiusmodi. Et iudicialia, ut excommunicationes, suspensiones, atque irregularitates, &c. Et antiquas Canonum poenitentias. Sicuti & iure civili iudicialia supplicia malefactoribus decreta. Nisi quod ratione supra dicta Christus hæc in Euangelio non expressit, sed ecclesiæ & reipublicæ civili commisit. Deus autem in lege ueteri cuncta explicuit. Hinc sub-

Secūm sequitur alterum discrimen, nempe quod discrimen. præcepta moralia sunt simpliciter de iure naturæ, puta præcepta, quia bona, aut p-

hibita, quia mala. Reliqua uero de iure positivo diuino, sicut ceremonie & iudicia nostra, de positivo humano, nempe bona, quia præcepta, uel mala, quia prohibita.

Quemadmodum Arist. 3. Ethic. c. 7. dist. gunt iustum naturale, hoc est natura sua tale, & legitimum, quod ante quam positum esset, nihil referebat, sed post quā positum est. Atqui ad hæc tria genera forte allusse Paulus ad Rom. 7. dicens, quod lex est sancta, quantum ad ceremonialia, eo quod illud est sanctum quod Deo dictum est. Et mandatum iustum, quantum ad iudicialia, & bonum, hoc est honestum quantum ad moralia. His demum adiungitur quarta conclusio. Quamuis alia inueniantur in ueteri lege nomina, scilicet mandata, testimonia, & iustificationes, cuncta tamen ad hæc tria genera reducuntur. Ratio conclusio-

Quarta conclu. nis sic habet, Quædā in lege existunt quæ ceu agendorum præcepta edicuntur. Alia uero adhibentur quasi robur ad eorum custodiam. Illorum ergo sunt tria genera iam posita, horum autem altera tria. Nam quod ad legis obseruationem conducit, primum est legislatoris auctoritas, secundum uero legis utilitas, quæ est uel consequentia præ-

mij, uel supplicij cautio. Illa ergo quibus auctoritas maiestasque legislatoris commendatur, dicuntur testimonia, ut Deuter. 17. Audi Israel, Dominus Deus noster unus est. Et legis caput, quo pronuntiatur creator cæli & terræ. Et in Psal. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Et, Omnipotens nomen eius, & similia. Illa uero quibus præmia, uel supplicia proferuntur, dicuntur iustificationes, ut Deut. 18. Si audieris uocem Domini Dei tui faciente celsiorem cunctis gentibus. Et Isa. 1. Si audieritis bonæ terræ comedetis, quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos. Nam per hæc diuina iustitia commendatur. Mandatum autem forsitan idem est quod præceptum. Sed quoniam loco citato uidentur ab inuicem fecerni, fortasse præcepta referuntur ad ea, quæ ad salutem sunt necessaria, mandatum uero ad illa, quæ per charitatem supererogantur, cuius generis sunt & Evangelica consilia. Atque illud Exod. 2. Si pignus acceperis uestimentum a proximo tuo, ante solis occasum reddas ei.

Aristot.

Paulus.

Quarta conclu.

Rō conclusio.

Vel fortè præcepta sunt, quæ Deus in tabulis scripsit, ut Decalogus, mandata vero q̃ Moyſi reuelant, vt populo promulgaret. Tamen & ipſe iuſtificationes, teſtimonia etiam ſunt diuinæ iuſtitie. Vniuerſa autem reducuntur ad tria priora generalia. quandoquidem alia (ut dictum eſt) non tam præcepta ſunt, quam ad eorum cuſtodiam pertinentia.

Ad pri- His hoc pacto conſtitutis, ad primum
mū arg- argumentum in contrarium reſpondetur,

quod etſi præcepta moralia nihil aliud ſint, quam quod lex nature dicat, & eterna ratio docere poteſt, operæpretium nihilominus fuit, vt Deus non tantum in ſupernaturalibus, verum & in naturalibus tali prudentia illis opem ferret. Nam etſi nunquam rationi ſyderetis conſequenter extingui valeat, quin prima principia naturalis iuris ei reſurgant, tamen ea poteſt caligine obduci, ut circa eorum conſuſiones hallucinetur oberretque. Idq. non ſolum in ſpeculabilibus, verū & in moribus. Mirabile n eſt dicta, quanta de ſpeculabilibus ſapientum veterum deliramenta memor & prodita ſunt. Et in moribus non ſolum ſornicatio ſimplex, verum & grauiora pro licitis ducebant. Atque illo maxime tempore, quo lex data eſt, hanc mentium nebulam credibile eſt mortales obtenebraſſe. Eadem enim de cauſa & ſuper naturalis fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, verum & de alijs quos natura docet, vt quod Deus eſt vnus, & que omnium cauſa, quodque anima ſit immortalis, & de ſimilibus. Id autem q̃ in eodem argumento adieci eſt, nempe id, quod eſt literam legis occidere, moralibus præceptis non comperere, negatur. Immo, vt Aug lib de Spiritu & lre c. 14. auctor eſt, noſq. ab ipſo inſtructi ſuper tertium caput ad Rom. fuſè tractauimus præcepta ipſa Decalogi ſunt, de quibus Paulus ait, licet occidere, atque iram operari. Non quidem quod id directa intentione (ut iam dictum eſt) facerent, ſed quia oſtendendo peccatorum opera nudabant ſubditos omni excuſatione, & tamen lex illa gratiam non conferbat. Atram qui ex fide venturi Chriſti iuſtificati illa præſtabant, iuſtitiam ſuam auge-

bant apud Deum. Et ideo appellabat ea dem opera diuinæ iuſtificationes. Secun- **Ad ſecū-**
dum etiam argumentum ſolutum eſt, ubi dū arg. **dū arg.**
declarauiſmus quemadmodum ceremonialia ad mores quoque & merita pertinent: ſed tamen quia naturali lumine nõ eliciuntur ex dictamine nature, ſed humano arbitramente vel diuino, a moralibus ſecernuntur. Itaque Deum colere, præceptum morale eſt, hoc autem vel illo ritu, ceremoniale.

Ad aliud autem quod illis ſubijcitur, Ad cõſe- **Ad cõſe-**
reſponderetur, quod etiam ſi, verba com- **matio --**
modiora ſint ad ſignificandum nihilomi- **nem.**

nus ut Dionyſi primo capit. Cæleſtis Hierarch. auctor eſt natium eſt hominibus rerum ſimilitudinibus ſenſibilibus ſpiritualia intelligere. Ob idque decuit tales illi populo ceremonias iuberi, quibus venturum Chriſtum proſpiceretur. Ad tertium pariter, ut de ceremonialibus, reſpondetur quod etſi actus iuſtitie in genere ad moralia præcepta pertineant, tamen hæc vel illa in particulari iudiciorum præcepta dicuntur iudicialia. Quemadmodum quod **Ad ter-**
omnis malefactor puniendus ſit, præceptū **tiū arg.**
eſt morale, quod autem ſur ſit ſuſpendendus, & hæreticus comburendus, iudicialia ſunt. Vnde cum iudicialia partim cum moribus conueniant, ſcilicet quod a ratione deriuantur, ad moresque pertinent, & partim cum ceremonialibus, in hoc ſcilicet quod utraque, ſpeciales ſunt determinationes generalium: præceptorum, conſequens factum eſt, ut nonnunquam connumerentur inter moralia, vt Deut. 5. Audi Iſrael ceremonias atque iudicia, quandoque vero inter ceremonialia, ut Leuit. 18. Facies iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. In priori enim loco iudiciorum nomine comprehenduntur moralia, & in poſteriori ceremonialia. Quantum Adquar- **Adquar-**
vero ſupra ſolum eſt præter illam partem **tiū arg.**
colam de virtutibus moralibus diſtinctis a iuſtitia, quarum utique præcepta ſtatim quæſtio proxima conſtabit, quomodo ad iuſtitiam reducuntur, eo quod præceptum dicit ſemper rationem debiti.

Ad cõſe-
matio-
nē eius-
dē argu-
menti.
Auguſt.
Aucto:
in c. 3.
Epif. ad
Rom.

ARTICVLVS III.

*Varum let metus ad sui obseruantiam per
temporalium promissiones & com-
minationes debuit subditos
inducere.*

Post veteris legis præcepta, sequitur
in tertio articulo ut dicamus de eius
præmijs & pœnis, quibus eius cultores

Argu. 1. & alliciebantur ad eius obedientiam,
& a transgressionibus deterrebantur. Qua-
ritur, inquam, utrum docuerit promissio-
nes illas & comminationes esse tempora-
les? & arguitur a parte negativa. Inten-
tio diuinæ legis est, homines Deo amore,

& timore subicere, secundum illud Deu.

10. Et nunc Israel quid Dominus Deus

tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum

Deum tuum, & ambules in viis eius, & di-
ligas eum? temporalis autem cupiditas a

Deo animos longe abducit, secundum il-

August. lud Augustini lib. 31. questionum, q. 36.

venenum charitatis est cupiditas, ergo il-
lectamenta illa ac terribilia minime di-
uinam legem decebant. Secundo: Leges

Argu. 2 humanæ inde apparent deiectiones, quod

per hæc lubrica, perenniaque temporalia
ad bonum ciues promouet, lex ergo diui-
na quæ ad immortalem sceleritatem mor-
tales ducit, non deberet similibus munu-

sculis ac detericulis uti, atque eo mini-
me, quod temporalium prosperitas com-
munis est iniustis cum iustis, atque aduer-

sitas iustitiam cum iniustis, secundum

illud Eccl. 9. Vniuersa temporalia hæc eue-
niunt iusto & impio, bono & malo, mun-

do & immundo: immolanti victimas, &
sacrificia contemnenti, ergo temporalia

bona vel mala incongruenter statuuntur,
ut præmia vel pœna mandatorum legis di-

uinæ. In contrarium autem est illud nu-
perrime citatū Isai. 1. Si volueritis & audie-

ritis me, bona terræ comedetis, quod si
nolueritis, & me ad iracundiam provoca-

ueritis, gladius deuorabit vos.

Adnotandus est in primis questionis ti-
tulus. Haud enim dubium reuocatur, quin

custodes illius legis per fidem & gratiam
Iesu Christi præmia consequerentur æter-
na, transgressoresq. afficerentur perpetuis

supplicijs, sicut Euangelicis professoribus
contingit. Effulserat namque antiquis il-

lis alterius vitæ lumen, ut patet Genes. 37.

Descendam ad filium meum lugēs in in-
fernum. Sic. n. appellabant de cœlum uitæ

præsentis, propterea quod illis nondum
cælestes fores patebant, quare et iusti de-

scendebant ad limbum. Et Ezech. 37. aper-
ta extat futuræ resurrectionis propheta

in campo illo, qui quem propheta cerne-
bat plenum ossib. Nam dictum est ei. Po-

tasne viuet ossi istud? Et sequitur: Ecce ego
mittam in vos spiritum & viuetis. Et Iob.

19. Credo quod redemptor meus viuit. Et

act. 23. mentio fit opinionis Sadducæorū
negantium resurrectionem mortuorum

contra fidem quam reliquus populus susti-
nebat. Et David in Psal. 101. In memoria

eterna erunt iusti. Et Sap. 5. Tunc stabunt
iusti in magna constantia aduersus eos q. se

angustiauerūt. Et de miseris supplicia luctu-
tibus subditur. Videtes turbabuntur terro-

re horribili, &c. Igitur qd. in qōnem pro-
ducitur non est cur non fuerint illi partes

aut præmiati aut puniti nisi temporaliter:
sed cur, cum eadē illos sicuti nos, præmia;

& supplicia manerēt sempiterna, non fue-
runt in lege scripta nisi p. alia. R. n. datur et

go unica cōclusio. Concedens fuit & il-
li populo congruissimū, et illis, pollicita-

tionib. & comminationib. p. alium addu-
ceretur. Iam. n. superiori libro monstratum

est legis ad sui obseruantiam suppliciorū
metu præmiorumq. spe homines attrahere,

instar scietiarum speculatiuarum, quæ
per principiorum cognitionem ad conclu-

sionum assensus permouent. Quapropter
ea esse debet legislatoris prudentia, ut se-

cundum ingenia ciuium tam præmia sta-
tuat q. supplicia, populum aut illum Paul.

ad Galat. ut q. præcediti meminimus, pue-
ro confert dū sub pedagogo erudit, sed na-

turale puerorū ingenū est, solis illis mu-
nusculis allici, q. sunt ante oculos, nā ea q.

absunt, mente percipere nequeūt. Et eadē
rōne presentium timore deterentur. Ex-

pedientissimū ergo fuit, ut lex illa quæ, ut
dictū est, tāquam imperfectio qdam ad p-

fectionem Euangelij gentem illam præpa-
rabat, infimo illo præmiorum pœnarumq.

genere uteretur. Quapropter Paulus ad
Phi.

Sensu
proposi-
tū q. nō
nis.

Cōcl.
ratiō.

Proba-
tio præ-
mæ cō-
clusiōis.

Paulus.

Paulus.
Phi.

Phil. 3. Evangelicam familiam ueluti filios iam Dei charitate prouectos, atq. inheredita emanissos exemplo suo commonefacit, dicens. Quæ quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea quæ priora sunt, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brâuum supernæ uocationis in Christo Iesu. Quicunq. ergo perfecti sumus. hoc sentiamus, &c. Ecce ergo cur. Exod. 30. ubi Deus apparuit Moysi, quam ad seniores populi in Aegyptum delegaret, quibus daturus erat legem, hoc tatum eis polliceretur, quod adduceret eos in regnû Chanaan, ueniam terram, scilicet fluentem lacte & melle. Christus autem Matth. 5. Iator legis nouæ, non inferius regnum, quàm cælorum, nobis proponit. Illic bona terræ promittuntur, in Evangelio uero uita æterna. Et Deut. 28. Si audieris, inquit, uocem Domini Dei tui, &c. faciet te Dominus Deus tuus excelsoiorem cunctis gentibus quæ uersantur in terra, uerisq. super te uniuersæ benedictiones istæ. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro, &c. Matth. aut. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorû. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Altera Non uisq. inferna Chananæorum, lacte &
10 cõclu melle fluente, sed supernam angelorum,
fionis. diuino nectare exuberant. At uero huic quæ canonica ratio est, alteram eidem proxima subiungimus ex eadem pullulantem radice. Cum illa inquam quæ Christus mundo promissurus erat, uix præ sua celsitudine ab hominibus credi poterant, qui neq. in cor hominibus ascenderant, cõsulto Deus uoluit fidelitatem suam in illis temporalibus declarare, ut certioiorem arrogaret apud nos fidem dum postmodû inuisibilia promitteret. Hac enim de causa populum illum in exilium Aegyptiacum ire sinit, ut inde eum postea in terrâ promissam optimâ fide cum tam ingentibus signis & portæis reuocaret nempe, ut in illis, tum cœlestium futuras promissiones depingeret, tum et, ut quâ esset in suis pollicitationibus fidelis, humano generi persuaderet. Atque hac, ut reor, de causa **August.** Aug. 4. lib. contra Faustum, illud appellat testamentum uetus, hoc uero nouum, scilicet non ob id tantum quod illud huic præfuit, uerum & q. illius promissiones re-

rum erant cum tempore senescentiom, in nostro uero illa promittuntur, quæ sunt in æternum permanentia. Simile est & inter supplicia illius nostræq. legis discrimen. Patet enim tum alibi sæpe, tum luculenter Leui. 26 ubi post temporalia præmia, uidelicet, Si in præceptis meis ambulaueris, &c. dabo uobis pluuias in temporibus suis ut terra germinet semen suû, & id genus plurima, subdit, Quod si nō audieritis me, uisitabo uos uelociter in egestate & ardore, q. cõficiat oculos uestris, & cõsumat aîas vras. Frustra seretis semē, ab hostibus deuorabitur. At uero non sic de hoc inter uallo hallucinadum est, ut quis credat ne minem illic opera fecisse, nisi metu pænæ. Sancti enim illi paues, ut Moyses & Abraham & prophætæ timore filiali Deû reuerbâtur. Et uicuei in Euangelio multi timore serui pertrahuntur. Quin uero ut **Paulus** Apostolus ad Ro. 1. nos admonet, iõge a-
Paulus pertius nobis Christus in Euangelio comminatus est Dei iam de cœlo reuelatam nempe infernorum tormenta. Sed discrimen est, quod illic nō cõminabatur Deus nisi temporalia supplicia nobis autem cõminatur æterna. At enim Deus per Iaiam, si audieritis, bona terræ comederis q. si nolueritis, gladius deuorabit uos. At uero Christus. Et ibunt hi in supplicium æternum, iussi autem in uitam æternam. Præterea, Lex illa plena erat timore, quare data est in monte cum tonitruis & coruscationibus, quod Exod. 20. exponens Moyses ait. Ut probaret uos uenit Deus, & ut terror illius esset in uobis. Nostra uero lex in igne amoris effulsit in die Pentecostes. Quod quidem discrimen edisserit ad Hebr. 12. Paul. Quare in illam legem peccantes, statim in supplicium rapiebantur, ut patet in constatione uiculi, vel tradebantur Philisthæis aut Babyloñiis, aut aliis hostibus quibus uindictibus iratus Deus utebatur. Vnde Dauid Psal. 77. Cum occideret eos querebant eum & reuertebantur. Nobis autem (quod notatu dignum est) nullum in Euangelio comminatus est Christus temporale supplicium, sed cuncta nos manet in altero seculo. Qua de causa multo illi de bereamus acerbiora expauescere. Sed de discrimine inter ambas leges accuratiore habere

bimus questione, 7. luculentiorque sermonem, ubi de lege Evangelica dicendum nobis restat.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum respondetur, tres esse hominum ordines quantum ad temporalium cupiditatem distinctos. Vnus enim est perfectorum, qui neutrum oculum ad huiusmodi fluxibilia bona cōficiūt, sed illis prorsus abiectis Deo infixi sunt. In quo ordine non erat ille populus, licet quidam rarissimi hunc gradum pertingerent, quorum ait ad Hebr.

Paulus. Paul. dignum non fuisse mundum. Alius est extremus ordo peruersorum, qui finem suum in huiusmodi lubricis bona statuunt. Atque horum cupiditatem asserit

August. August. esse charitatis uenenum. quibus ideo periculosa esset lex, quæ temporalia promitteret. Sed tertius est medius imperfectorum gradus, qui scilicet bona temporalia sic cupiunt, ut uiam indicent ad æternorum fruitionem, quare istis salutare est per hæc temporalia ad amorem Dei pellicere. Nam ut est in Psalmo. Con-

Ad secundū arg. fitebitur tibi cum benefeceris illis. Ad secundum respondetur, quod præstantia diuinæ legis præ humana inde deprehenditur, quod humana proponit præmia ab hominibus conferenda. Deus autem, illa quæ ipse est collaturus. Ob idque optimo iudicio illa largitur iustis & subtrahit iniustus, nisi quandoque ratio contrarium poposcerit. Vnde si historias veteris instrumenti perlustras, semper ille populus quandiu Deo legique parebat, temporalium prosperitate affluabat. & contra dū ab eius gratia decidebat, tunc cæli atque hostium aduersitatē experiebat. Quod

Paulus. si iustos aliquos, quo ait ad Hebr. Paulus angustiatos & afflictos mala fuisse perpeffos, cuiusmodi aduersis exercebat, hoc faciebat, ut eis ad maiorem coronam cederet. quamuis, & nonnullos qui exterius legem colentes internum cor in temporalibus sentiebat infixum, secundum illud Esa. 9. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum lōge est a me. Sinebat quidem ad cumulationem ipsorum cōdemnationem illis fieri.

QVAESTIO III.

DE MORALIBVS

Præceptis.

S. Tho. 1. 2. quæst. 100.

ARTICVLVS I.

Virum omnia præcepta moralia pertinere ad legem naturæ.

Hactenus de legis præceptis in genere: Descendē dum ergo iam est ad species singulas. Inter hæc aut primū ac principē locū moralia obtinēt. De quib. duas adornamus qōnes, nēpe hæc, de omnib. in genere, atq. alterā speciatim de singulis. De his ergo primū interrogatur, utrum oīa pertineāt ad legē naturæ. Et arguitur a parte negativa. Primo, Eccl. 17. Præcepta moralia dñi disciplina, de illis. n. dñs addidit illis disciplinā, & legē uitæ hæc editauit illos. Disciplina aut, tū per doctrinā acquiritur, cōtra legē naturæ diuidit, si ut pote nō addiscitur, sed naturali instinctu percipitur, nō ergo oīa præcepta moralia sunt de lege naturæ. Secūdo. Lex diuina perfectior est q̃ humana: Lex aut humana legi naturali multa accumulat bonorum operum documēta. Vñ sit, ut cum ius naturæ idē sit apud oēs, humana tñ morū instituta sint apud diuersos diuersa, ergo multo fuit æquius ut diuina lex aliqua naturali insuper adderet. Terrio, Non solū naturalis rō, verū & fides ad morū institutū conducit. Vñ Paul. ad Gal. 3. Fidē ait per dilectionē operari, fides aut sub naturæ lege nō cōprehenditur, quippe quæ super naturalem rationem extollitur, ergo non oīa præcepta moralia legis diuinæ ad legē naturæ spectāt. In contrarium est illud Apostoli ad Rom. 2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ubi moralia præcepta designabat.

Quæstio præsens non tātum mouetur de præceptis Decalogi verū uniuersim de cunctis quæ per se ad mores pertinēt. Ad quam duabus cōclusionib. responderetur, Prior est, Vniuersa moralia præcepta non solum quæ veteri testamēto scripta sunt, immo si quæ sint alia, sunt de lege naturæ.

Pro.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Paulus.

Paulus.

Prima

conclu.

Probatio.

Probatur cōclusio. Præcepta moralia, sic definitum est, a ceremonialibus iudicialibusq. distare, quod per se, hoc est natura sua, quacūq. seculi positiua lege, ad mores pertinent, nam ceremonialia atq. iudicialia nō per se, sed quia per arbitratā legem posita sunt, ad mores attinet. Probatur autem morum per ordinem ad rationem naturalem, quæ humanarum actionum proprium principium est, existimari debet: Sicut lapidis aut ligni rectitudo p hoc, quod normæ commensurantur, nepe ut illi mores dicatur, sintq. probi, qui rationi concordant, reprobi autem, qui ab eadem discrepant, rationis autem iudiciū, tam practicum, quam speculatiuū ex principijs ad conclusiones procedit, hoc. n. ipsum est ratiocinari. Fit ergo consequens ut omnia pcepta moralia, siue principia sint, siue conclusiones, sint de iure naturæ, ius. n. nihil aliud est, quam regula. Secunda conclusio: Præcepta id genus moralia in triplici gradu sunt, de iure naturæ, secundum tres diuersos modos, quibus ab eisdem primi naturæ principijs descendunt.

Secunda concl.

Quædam n. sunt conclusiones, quæ protinus nullo se e negotio sed qualicūq. cōsideratione q. q. p eadē uniuersalia principia approbat ut reprobant. Et hæc sunt in primo gradu. Sicut, Honora patrem tuū & matrem tuam. Non occides, non furum facies & h. c. Ex illo namq. principio, Id facias alijs qd tibi sic i uis, subsūpra hæc, naturaliter quoq. p se nota, q. uelles a filiis tuis honorari, sequis q. tu debes honorare parentes. Nisi maus ex illo id deducere, q. qui beneficium recipit beneficium debet; summū quippe temporalīū beneficium est, quod a parentibus recipimus. Rursus ex illo, Id ne facias alijs qd tibi fieri non uis, subsūmēdo statim q. nolles ab alia lædi uel in persona, uel in bonis, colligitur, Non occides, Non furum facies, Non adulterabis. Alia uero sunt q. non statim cuiusq. ratio ex eiusdem principijs colligit, nisi subsidio adiuta sapientum quorum est penitus res meditari. Velut illud Leuit. 19. Corā cano. capite con surge & honora personā senis. Hoc. n. non est adeo notum, q. debituū honorandi parentes. Et illud Euangelij, Ne dicas fratri tuo, Racha, quod nō tam manifestum est.

Primus.

Secundus

Tertius.

q. prohibitio nō occidendi. Sed alia sunt quæ licet sint rationi naturali consentanea, si non possent per scripta ratio nisi diuinitus illustrata attingere. Cuius ordinis Obijciunt multa sunt quæ ad diuinum cultum pertinet aduersus. Non facies sculpsile, Nō assumes nō p̄fata de men Dei tui in uanum. Hæc. n. & similia ritatem. eadem ratio naturalis nisi diuino fulgore irradiata, non medullitis callet. Quo autem hæc plusculum lucis accipiant, arguitur contra, & primo, Præcepta moralia ac quæ iudicialia, ut q. cōne p̄xima dīcū est, deriuantur quoq. a iure naturæ, n. sunt et rationi congruentia, alias non haberet rationem legis, ut superiori libro monstrauimus, deberent ergo collocari in aliquo gradu iuris naturæ. Mox, præcepta Decalogi, uel cēsentur principia uniuersalia iuris naturæ, uel cōclusiones. Primum dicitur non potest, qm. u. S. Tho. docet, non potest nisi conclusiones inde proxime p̄uolantes, si ergo sunt conclusiones, quō collocatur in primo gradu? Itē illa, quæ supra naturam Deus nos docet, nō sunt de lege naturæ, cur ergo illis constituiuntur tertium gradum? Ad primum ex superioribus colligitur r̄sio. Etenim etsi ceremonialia ac iudicialia a iure naturæ descendant, non tñ per consequentiam & illationem naturalem, sicut cōclusiones ex principijs, sed per d terminationem generis ad speciem, legislatoris arbitratu. Et ideo potius ponuntur in altero ordine a lege naturæ semoto, quam collocentur in eius recta linea. Ob idq. hæc non p̄manferunt sub lege Euangelica, sicut moralia, sed aboluta sunt. De materia uero secundæ argumēti, uarie a doctoribus opinatur. Nam in 3. sen. dist. 37. Scotus & Scolasticorum non nulli uniuersalia principia naturæ constituant in p̄mo gradu, cōclusiones autem tam secundæ tabulæ Decalogi quā alias, in secundo. De istorum aut opinione in 3. art. 8. pressius disputandum est. Interim tñ p̄fecte animaduertenda est sententia S. Tho. ne quis fallatur arbitratu decalogi constituere inter uniuersalia principia, pro eo q. ipsum statuit in primo gradu. Enim uero prima p̄ se nota principia non faciunt gradū, sed sunt radix & fons, gradus. n. idem est, quod gressus, unde si cut in linea cōsanguinitatis stirps & radix.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Ad primā obiectionē.

Ad secundam.

Scotus.

non est gradus, sed fratres inde proxime cadentes sunt in primo, sic in iure naturæ principia non sunt gradus, sed quæ inde consequentia descendunt. Et per elongationem ab eisdem principiis cæteri gradus discernuntur. Itaque cum in Decalogo sint duæ tabulæ, septem posteriora, quæ sunt in secunda, collocantur in primo gradu, in secundo uero illa quæ sunt extra Decalogum. Qualia sunt præcepta honorandi seniores, & alia quæ non pertinent ad iustitiam. Sed in tertio consistunt præcepta primæ tabulæ. Igitur non statuuntur in tertio ordine, propterea quod non sint omnium dignissima, imo propterea iudicantur a principiis naturæ elōgatoria, quod ob suam sublimitatem non nostra illa non plene inde elicit, nisi diuinitus adiuta. Sicuti & in illis secundi gradus sapientium indiget disciplina. Alter igitur dignoscitur inter hæc dignitatis ordo, alter uero cognitionis. Quid enim naturæ amicus consentiens quidve dignius quam præcepta primæ tabulæ, quippe quæ ad cultum unius Dei spectant. Et tamen quia ab humana cognitione sunt remotiora, nullum inter Ethnicos scelus tam lata percrebuit, quam idololatriæ impietas. Nam circa alia præcepta secundæ tabulæ minime erratum est. Et circa illa, quæ sunt in secundo gradu minus quam circa primam tabulam. Atque hic ordo cognitionis est, quem sciētissime S. Th. per gradus distribuit. Quærat autem hic fortasse Lector, utrum omnes gradus illi prohibiti Leui. 18. essent de iure naturæ? Respondetur uero, quod illi qui per lineam rectam ascendebant, iure naturæ erant prohibiti, ut, Turpitudinem matris tuam non reuelabis. Et cum filia & cum nepte, præterea cum nouerca & cum sorore. Alia uero ad latus posita, ut cum sorore matris aut patris, aut cum uxore fratris, non erant prohibita quia mala, sed mala, quia prohibita iure diuino positivo. Quocirca illa quidem erant moralia, hæc uero iudicialia. Ac proinde isti posteriores gradus non sunt in Euangelio prohibiti, essentque iure naturæ liciti nisi Ecclesia humano iure illos interdiret propter deformitatem, quam præferunt, sed de his latius artic. 8. inter agendum de istorum dispensatione.

Ad primam argu- Et per hæc patent argumentorum solutiones, Dicuntur enim præcepta moralia, di-

sciplina. propterea quod non sunt prima, uerſalia principia per se nota, sed quæ dilucidatione nonnulla indigent. Et ad secundum responderetur, quod sicuti leges diuine humanæ aliqua adiunguntur naturæ, sic & diuina adiecit ceremonialia & iudicialia. Atque ad tertium respondetur, quod Ad tertium argu- cū fides sit lumen supernaturale, nihilominus necessaria est ad dilucidandum nonnulla naturalia præcepta, quæ licet colligantur ex iure naturæ, tamen propter suam celsitudinem indigent, supernaturali radio, ut uniuersis mortalibus clarescant, Qua ratione fides articulum unius Dei inter alios connumerat, qui tamen naturali lumine sapientibus innotuerat. Ex quo fit, in illo superius asserto, nempe præcepta moralia esse, quæ per se ad bonos mores attingunt, uocem, per se supernaturale lumen non excludere, sed duntaxat positiuam aliam legem, ut expositum est. Itaque etsi nulla esset lex positua, naturale tamen ius præciperet unum celi deum, & reliqua primæ tabulæ, tamē nisi lumen fidei mortalibus irradiasset, non omnes ea plane perspexissent.

ARTICVLVS II.

Primum præcepta moralia legis sunt de omnibus actibus virtutum.

SEquitur in secundo articulo, ut suffici- Arg. 1. scientiam eorundem præceptorum perperamus. Et arguitur quod non sint de omnium uirtutum actibus. Observatio illorum dicitur iustificatio, secundum illud Psalmi, iustificationes tuas custodiā iustificatio autem est actus iustitiæ, ergo in sola hac uirtute uersantur cuncta. Secundo ad idem arguitur ex nomine ipso præcepti, quod rationem debiti significat, debitum namque ad nullam illam uirtutem attingit, sed ad iusticiam, per quam unicuique ius suum redditur. Et accedit huc tertio, quod Arg. 2. lex (ut supra dictum est) bonum cōcipitur, quod ut 3. Ethicor. auctor est Aristot. Arg. 3. obiectum est iustitiæ. In contrarium est, quod August. ait, peccatum nihil aliud esse quam di- Arg. 4. ctum uel factum uel concupitum contra legem Dei. Et Ambros. transgressionem esse legem diuinam & celestium inobedientiam mandatorum, peccata uero cunctis uirtutibus aduersantur, Ambros.

aduersantur, ergo & moralia præcepta legis ad uniuersas protenduntur.

Prima conclusio. Articulus præfatus non solum ob id in quonem prolatus est ut cõstet quod late uirtus diuinæ legis protendatur, quæ de uniuersis uirtutibus iubet, verum et humanarum collatione eius præstantia non refectat. Tribus igitur conclusionibus dissoluitur. **Prima:** Leges humanæ de solis iustitiæ adibus primaria intentione præcipiunt, de reliquis uero uirtutibus non, nisi quatenus ad iustitiã referuntur. **Conclusio hæc superioris libro, q. 6.** sua fuit genuina ratione demonstrata, quæ hic tñ in gratiã diuinæ legis recolenda est. Legit inquam cuiusq. præcepta (ut supra ostensum est) ad cõe bonũ ordinem habere. Quapropter (ut 3. Polit. Arist. docet) scdm diuersas politias diuersæ statuuntur leges, alix. scilicet in democratia, aliæ in aristocratia, aliæ in rege, quoniam diuersimode sibi proponunt cõe bonum, lex aut diuina & humana iam supra monstratæ sunt sine differre. Nam humana solum proponit humanum bonum, quod ad pacem amicitiamque inter homines spectat homines aut amicitie fœdera per sola exterius officia retinent, quæ sunt uirtutis iustitiæ, per quam. Sui cuique quod suum est, tribuitur, lex ergo humana primario proposito ad iustitiæ uirtutem attendit. Et si quæ alia de fortitudine, deq. temperantia iubet, nõ nisi quatenus ad suum cõe bonum referuntur. Præcipit inquam fortitudinem, non quæ tibi necessaria est ad tuas propulsandas iniurias sed quæ rei bellicę necessaria est puta, ne locum in acie deseras. Iubet item temperantiæ moderamen, nõ tñ quo non sis aut tecum, aut cũ tua uxore intemperans, sed quo adulteriũ nõ committas. Sententia est Arist. 5. Ethic. ca. 1. ubi ait leges de omnibus dictare, coniectantes aut communem omnium utilitatem, aut optimorum, aut principum, ubi tria genera politiarum distinguit. **Secunda conclusio.** Lex diuina non de iustitiæ tantum actibus, sed de uniuersarum uirtutũ operibus, ex æquo præcepta ponit. Probatur ratione contraria. Finis diuinarum legũ nõ est illa, quæ inter homines est beneuolentia, sed ipsorum cum Deo amicitia, ac sub inde familiaritas, tñ in præfati seculo, tñ domũ in futura eternitate, homo autem

non solũ per officia iustitiæ & specialis uirtutis fit Deo charus, uerum & per uniuersas studiosas adiones, quibus homo sequi recte uiuit non modo extere, uerum etiã interna mente, in qua Deus suam impressit imaginem. Præcepit ergo lex diuina actus fortitudinis, temperantiæ māsuetudinis &c. non solum in ordine ad iustitiã inter homines, sed insuper quatenus in homine ipso diuinam imaginem exornant. Quare ex æquo primariaq. intentione tam intellectuales uirtutes, quæ sunt rationis lumina, quam morales, quæ appetitum eidem rationi subijciunt, iubet. Nempe tres in primis Theologicas, scilicet fidem, spẽ, & charitatẽ, mox & quatuor morales, scilicet illud Sapient. 8. de eadem diuina lege & sapientia assertum. Sobrietatem & sapientiã docet, & iustitiã, & uirtutẽ, quibus utilius nihil est in uita hominibus. Tertia conclusio, Nõ omnia uirtutum opera eode cogendi rigore proponit: sed illa quæ ad necessarium rationis ordinẽ spectant, sub reatu culpe iubet, reliqua uero, quæ ad cumulatiõẽ uirtutũ perfectiõrẽ ornatumq. attinẽt, sub forma consilij admonet. Qualia sunt illa, quæ pertinet ad inimicorũ dilectionem, ut Proverb. 25. Si essuerit inimicus tuus, ciba illi. Et reliqua præcepta misericordie ut c. 3. de primitiis oium, frugũ tuarũ da pauperibus. Duplex aut, licet exigua, dubitatio ex his, sit reliqua. Vna, scilicet dicta inter humanam legem, ad diuinã cõstituta. Apparet, n. in contrarium, quod diuina perinde atque humana principem intentionem dirigat ad iustitiã. Nam præcipue exigit obedientiam quæ est generalis iustitiã. Pigterea quidquid iubet, eo refert, ut uel particularem iustitiã, quæ est inter homines, conseruet, uel illam, qua appetitus rationi subditur, ergo nunquam exit iustitiæ tramites. Ad hoc autem facile respondetur, in hoc discrimine consistere quod humana lex habet pro fine iustitiã specialem uirtutem, qua humana societas fidesque constat, lex autem diuina simplicitẽ cuiusque perfectiõnem. Nam obedientia, quæ pertinet ad legalem iustitiã, nõ est finis legis, sed est uirtus, quæ subijcit ciues principi, suis enim legis est per obedientiam facere bonos ciues. Illa autem subiectio appetitus

Tertia conclusio.

Gemma dubio.

Prima ratio dubitandi.
Secunda ratio.

Ad primam dubitationem.

ad rationem, et si ad finem legis pertineat, eo, quod in illa consistit humana perfectio, cum non ordinet hominem ad alium, sed ad seipsum, non habet proprie rationem iustitiae, sed (ut ait 5. Ethic. Philosophus) metaphorice, pro quanto appetitus & ratio eiusdem suppositi considerantur, ut duo.

Secunda dubitatio. Altera uero dubitatio est, quod non videtur lex vetus uniuersas instituisse virtutes. Nam (ut legitur Matthaei. 6.) Christus collatione facta inter ambas leges, ait, Audistis quia dictum est antiquis Non occides. Ego autem dico uobis. Qui irascitur fratri suo &c. Et ideo praemisit. Nisi abundauerit iustitia uestra, plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum.

Ratio huius. Respondetur quod quidquid Christus expressit, sit, quod ueram habeat rationem praeccepti, concludebatur in lege veteri, sed Pharisei

Solutio. erant, qui eum obnubilauerant. Nam si Christus prohibuit inimicorum odium, idem etiam prohibebatur, Leui. 19. ubi legitur, Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Et si Christus concupiscentiam cordis conpescuit, idem scriptum erat Exod. 28. Non concupisces uxorem proximi tui.

Ad primum argumentum. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod ubi diuina mandata appellantur iustificationes, non trahitur nomen a iustitia speciali uirtutes quae est inter homines, sed a iustitia quae est debita inter hominem & Deum, quae est legalis generalisq. uirtus, inde scilicet quod debemus propria, uoluntates rationi semper ac perinde diuinis eius iussibus hic conformes, qua ratione in eius amicitia persistimus. Et pari modo respondetur

Ad secundum argumentum. ad secundum. Nisi enim omne praecceptum rationem debiti praesferat, non est debiti specialis iustitiae, sed debiti, quod est uoluntatis ad rationem, atque hominis ad Deum, quidquid. n. obedientiae rationi debitum est deberetur, & Deo, quia rationis est auctor.

Ad tertium argumentum. Et haec est obedientia generalis. Tertium denique iam solutum est. Nam etsi omnis lex in bonum commune referatur, commune tamen bonum aliter lex humana prospicit, aliter uero diuina.

ARTICULVS III.

Utrum omnia praecepta moralia ueteris legis ad decem Decalogi reducantur.

CVM definitum sit legem ueterem de omnium praecipisse uirtutum actibus,

& tamen in Decalogo non extant nisi decem praecepta iustitiae, querendum supererat, utrum reliqua alia uirtutum ad haec decem reducantur? Et arguitur a parte negatiua. Prima omnium capita. ut **Arg. 1.** Matt. 22. legimus, sunt: Diliges dominum Deum tuum: & Diliges proximum tuum, haec autem nec sunt in Decalogo posita, nec uidentur ad ipsum posse reduci, ergo non omnia reducuntur ad ipsum. Secundo arguitur. **Arg. 2.** Tertium praeceptum, Memento ut diem Sabbathi sanctifices, apparet ceremoniale, moralia uero non reducuntur ad ceremonialia, sed potius e converso, cum moralia sint conclusiones naturalis iuris, ceremonialia uero, minime, ergo non omnia reducuntur ad Decalogum. Tertio. Praecepta moralia non solum sunt de actibus iustitiae, sed patet praeterea ad reliquas uirtutes, quae ad mores pertinent, in Decalogo autem non exant nisi iustitiae praecepta, ergo non omnia illic reducuntur. In contrarium autem est glossa super illud Matt. 5. Beati estis cum nos maledixerint homines, dicens, quod Moyses decem praecepta proponens, postea per partes explicuit.

Quod haec inferius articulo 1. ubi in particulari aliorum numerus praecceptorum refertur, lucidius patebit, nunc ergo in genere duabus conclusionibus absoluetur. Prior est discriminis inter Decalogum ac reliqua praecepta, hoc est potissimum quod decem illa Deus Angelorum ministerio, (ut dictum est) in tabulis Moyse insculpsit, alia uero dedit per Moysen. Est ergo meditata speculanda differentia, quod solum Decalogum homo a solo doctus est Deo, reliqua uero ab hominibus. Rationi autem consonantissimum erat, ut Deus tanquam naturae auctor illa se duntaxat doceret, quae uel naturalis ratio per exigua adhibita consideratione ex primis naturae principiis elicit, uel ex infusa fide protinus innotescunt, quorum haec sunt in prima tabula, illa uero in secunda, ut inferius patebit. Et quoniam inter omnes uirtutes patentissima est iustitia, in hac explicanda uirtute totus Decalogus uersatur. Quapropter duo praecptorum genera praetermisit, illa scilicet quae tanquam per se nota principia in mentibus nostris consignauerat, haec enim nulla praeterea editione indigebant, ut id ne facias alia.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Glossa.

Prima conclusio.

Ratio conclusionis.

alijs, &c. Mox & illa quæ vigilantiores exigunt sapientum indagationem, quæ. f. Moyſi & alijs deinde ſapientibus docenda reliquit. Hinc ergo colligitur poſterior conclusio: Nempe quod omnia ad Decalogum reducuntur. Nā illa generalia principia continentur in Decalogo, ſicut principia in proximis conſuſionibus, quoniā,

Secūda
conclu.

Non occides, Non ſurtum facies, &c. nihil aliud eſt, quam. Id ne facias alijs, quod tibi fieri non vis. Reliqua uero continentur in eodem Decalogo, ſicut in conſuſionibus in ſuis principijs. Ve illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, uirtute continetur in illo q̄ eſt Honorare parentes, &c. Non fornicaberis, ad id q̄ eſt, Non me chaberis & illud. Non ſœturi dabis, ad id q̄ eſt, Non furaberis. Atq̄ q̄a copioſius ac luculētius ait. i. i. explicanda hæc ſunt, illuc vq̄, reliqua ſunt expectanda.

Ad primū
arg.

Ad primū igitur argumentum reſpōdet, ideo illa principia de dilectione Dei & proximi non eſſe in Decalogo expreſſim poſita, q̄ nulla editioe opus habebat eo quod ſint per ſe nota, ſed Decalogus fuit illorum explicatio. Prius. n. ſtatim per fidem ſit notum, ut articulo proximo patētius ſit. Quicumq̄. n. ſacer ut Deum, eadem ipſa conſeſſione comperuiſſimum habet eundem a ſe eſſe diligendum. Neq̄. quidquam eſſe poteſt rationi naturali aperiūtius conſentens. Attamen quia diligens modus, cū res ſit ſupernaturalis, non ſit cundis mortalibus in comperio, eundem expreſſit in præceptis primæ tabulæ, ad quæ ideo præcepta reducitur, tanquā principium in ſuis conſuſionibus cōtētum. Ac pari modo ſcđm de dilectione p̄ximi, reducitur ad præcepta ſecundæ tabulæ.

Ad ſecū
dū arg.

Ad ſcđm arg. iam ſupra dictum eſt, p̄ceptum ſanctificandi feſti in genere, puta ut tēpus aliquod diuina meditationibus offeramus, non eſſe ceremoniale, ſed morale, in particulari autem eſſe ceremoniale. Terrij quoq̄. reſponſio itidem explicata eſt. Enimvero cum Decalogus illa tantum contineat præcepta, quæ Deus per ſe tulit, ipſum autem non niſi manifeſtas naturæ conſuſiones exprimere decuerit, & præceptum omne præferat rationem debiti, quæ quidem ratio in uirtute iuſtitie patentior ſit in reliquis uero latentior,

conſequens eſt, ut decalogus ea tantū præcepta complectatur, quæ pertinent ad iuſtitiam. Reliqua uero de ſimilitudine neq̄, temperantia ac de ceteris, qua parte includunt rationem debiti, ad eundem Decalogum reducuntur.

ARTICVLVS IIIL

Verum præcepta Decalogi conuenienter
distinguuntur.

POſt tres ſuperiores articulos de præceptis moralibus in genere diſputatos, deſcendendū eſt peculiariter ad Decalogū De cuius diſpoſitione adhibentur alijs quatuor, nempe de diſtinctione eorum, deque numero, ordine & traditionis figura. Quæritur ergo vitum præcepta Decalogi uiſi iacent Exod. 2.6. ſint conuenienter diſtincta in tria primæ tabulæ, & ſeptem ſecundæ? Et arguitur a parte negatiua. Fides q̄ in intellectu ſilis eſt habitus, & latræ, quæ eſt religionis adoratio, duæ ſunt uirtutes diſtinctæ, ergo diſtincti ſunt præcepta fidei & latræ ut illud. Non habebis deos alienos corā me pertineat ad fidē, quod aut ſubditur, Nō facies ſculptile, ſpectet ad latræm. Ex quo fieret conſequens eſſe quatuor primæ tabulæ. Secūdo. Illud primū uerbum: Ego ſum Dominus Deus tuus, eſt affirmatiuum, quod aut ſequitur, Non habebis deos alienos corā me, eſt negatiuum, præcepta autem affirmatiua diſtinguuntur a negatiuis, ergo ſunt duo ac perinde reſultabunt quinq̄. primæ tabulæ, nempe adiunctis duobus alijs: Ne iures uana per eum, & Sabbathæ ſanctifices. Tertio. Concupiſcentiam non niſi unam ponit Apoſtolus ad Roma. 7 ubi ait, Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, Non concupiſces, ergo unica eſt concupiſcentiæ prohibitio, aque adeo diſtingui non debet in vram concupiſcentiæ uxoris alienæ, & alteram aliarum rerum. In contrarium eſt auctoritas Auguſtini ſuper eodem loco Exodi, diſtinguētis tria præcepta primæ tabulæ, & ſeptem ſecundæ.

Primū
arg. par
tis negati
uæ.

Arg. 2.

Arg. 3.
Paulus.

Auguſt.

De præceptis Decalogi, nemo negare Gemi poteſt eſſe decem, nomine id plane proclamaſſe mantente, Quare de hoc una eſt omnium cōſententia. Item eodem conſenſu aſſerunt qua in-

ter oēs firmant in prima tabula fuisse scripta præ-
constat. cepta pertinentia ad dilectionē culcumq.

Dei, in secunda vero illa quæ dilectionē
Triplex proximi explicare continent. At vero quot
opinio. sunt tam hæc, quàm illa, non inter omnes
vnanimiter constat. Sunt enim tres opi-

Prima niones. Prima Isychij super illud Leuit.
Isychij, cap. 26. Ita ut decem mulieres in vno cly-
bano coquant panes, qui ponit quatuor
in prima tabula, & sex in secunda, ut pri-
mum sit illud affirmatiuum, Ego sum Do-
minus Deus tuus. Secundum. Non habe-
bis deos alienos coram me. Atqui Hiero-

Hieron. ny. Osee 10. super illud, Cum corripien-
tur propter duas iniquitates suas eodem
modo duo hæc secerevit. Tertium ponit Isy-
chius, Non facies tibi sculptile, & quartum,
Non assumes nomen Dei tui in vanum. Il-
lud autem de obseruatione Sabbati, illic
insectum, non censet connumerari inter
præcepta, neq. intelligendum esse secun-
dum literam, eo quod cum mutatum fue-
rit apud Christianos in diem Dominicā,
non illud connumerat inter præcepta mo-
ralia. Illa nanque immota permanserunt.
Sed ait intelligi secundum Spiritum, ut
nullum mundi huius opus vnquam facie-
mus. In præceptis autem secundæ tabulæ
nonum ac decimum compingit in vnu.

Secunda Quare non facit, nisi sex. Secunda opinio
opinio est Origenis eodem loco, in idem distin-
Origen. guentis quatuor primæ tabulæ, paulo tñ
differentius ab Isychio. Illud enim, Ego
sum Dominus Deus tuus, non facit distin-
ctum præceptū, sed pro eodem illud exi-
stimat, atq; subsequens, Non habebis deos
alienos, secundum vero arbitratur, Non
facies sculptile, ac tertium, Non assumes
nomen Dei tui in vanum, ac deniq. quar-
tum, Memento ut diem Sabbathi sanctifi-
ces. Reliqua vero sex cogitur veluti Isy-

Conclō. chius connumerare. His tamen non ob-
Tenia stantibus statuitur certa cōclusio, quæ est
opinio. Augustini eodem loco. Præcepta Decalo-
August. gi distinguuntur in tria primæ tabulæ, &
Primū septem secundæ. Ad horum autem perspi-
documē cuam intelligentiam notandum est dua-
tum. rum tabularum primam haberi mentio-
nem Exod. 31. vbi post quā enarratur præ-
cepta, Deus dedit Moysi in monte, sub-
ditur, Dedit quoq. Dñs Moysi completis
huiusmodi sermonibus in monte Sinai

duas tabulas lapideas scriptas digito Dei:
Vbi neq. notantur prima & secunda, neq.
memoratur quid in alterutra fuerit scrip-
tū. Hebræorum aut cōfessio est, in vtraq.
fuisse sculpta quina præcepta. Est quippe
snia Iosephi legis peritissimi, libro tertio Ioseph.
antiqui. capite sexto. Illic inquam ait in
vtraq. quinta verba fuisse scripta, in vna. sc.
quatuor de dilectione Dei, sciungit. n. in
duo, Ego sum Dñs Deus tuus, & Non fa-
cies sculptile: ex quo Origenes & postea
Hieronymus hanc opinionem ebiberunt.
Et in eadem priori tabula quantum collo-
cæ mādatur de honore parentibus dese-
rendo, eam fortē ob rem, quod cū Deus
sit ex quo oīs paternitas deriuat, voluit,
ut sui instar parentes nostros honore cole-
remus. Atque est vero q̄ simillimū, sic fuis-
se distributa pariter præcepta, qm̄ tabulæ
æquales erūt. Et est nata ex illis coniectu-
ra, in secunda tabula non extitisse nisi quin-
negativa, Non adulterabis, Non occides,
Non foraberis, Non falsum testimonium
dices, Non concupisces. Nam præcise hæc
cōsulto connumerat Paulus ad Rom. 13. Paulus
vbi ait, Hæc oīa in statuati illo verbo, Dili-
ges proximū tuū sicut teipsum. Namq; ad-
dit, Et si quod est aliud mādatur, nō ad-
hibuit nisi x p̄ illa, quæ extra Decalogum
vagatur. At vero quoniam duo isti ordines Alterū
in duo capita de dilectione Dei & pximi documē
resoluantur non tam ad numerum, q̄ ad tum.
mysteriū alij patres attēdentes, illa quæ di-
lectionem Dei referunt, appellant primā
tabulam, illa vero quæ dilectionem proxi-
mi, secundam. Mox & hoc recolendū, qd̄ Proba-
primū præceptum trina habet in Exodo tio pri-
membra, scilicet, Ego sum Dominus Deus ris mē-
tuus. Non habebis deos alienos corā me. bri pos-
Non facies tibi sculptile. Atq; hoc ensam tæ con-
prebuit varia de ipso opinandi. His ergo clusiōis
præhabitis, quia asserta cōclusio duo ha-
bet membra, probatur q̄ in prima tabula
tria sint tantum præcepta. In primis Isy- Isychi⁹.
chius violenter nimis a Decalogi nume-
ro præceptum detraheuit obseruandi Sab-
bathi. Primū, quod cum reliqua in sensu Prima
literali, cū ad mores pertinentia, fuerint il ratio in
lic cōscripta, absurdum est dicere illud so Isychi⁹.
lum in sensu spiritali fuisse permistum,
cū tñ eadem serie sint oīa disposita. Dein-
de, quod cū in illa tabula de diuino cultu
homines

homines erudirentur, cura fuisset nisi tempus aliquod eidem diuino cultui diceretur, quem cultum præceptum illud explicat.

Præterea, quod cum illa fuerit explicatio naturalis iuris, & nulli essent mortalium quod dijs suis non statos dies seruassent, necesse riu erat, ut Deus suæ familiaris & festum, & eius ratione explicaret. Ad hæc, quod sensus spiritualis abstinet a peccatis, parum illic ad rem attinebat, de quo latius quæstione sequenti. Argumentum autem in contrarium supra in simili solutum est. Enimvero cum præceptum diuini cultus morale sit, ritus vero in particulari, ceremonialis, sit, ut vnum seruare festum sit morale, quod autem hic aut ille dies, pertineat ad ius Ecclesiasticum. Contra opinionem vero Origenis arguit Augustinus quod idem sit, vnum colendum esse Deum & non habere Deos alienos. Nam cum nemo possit duobus dominis seruire, vnum cole Deum, accipitur exclusiue. Quod autem adijciatur, Non facies tibi sculpsile, perfectius id explicat quod dixerat. Non habebis deos alienos. Facere namque sculpsile, non est interdum, nisi quatenus idololatriæ impietas est. Nam Exodus 25. cap. Imagines Seraphin præcipiebatur in templo collocari. Igitur cum totum illud vnum sit, & secundum, Non assumes nomen Dei tui in vanum, ac tertium, Memento diei sabbathi, sit ut secundum trinitatem personarum, tria quoque sint præcepta illius tabule. Rursus merito arguit quod prohibitio concupiscendi uxoris alienæ diuersa sit ab alia concupiscendi res alienas. Nam secundum Peripateticum principium, actus distinguuntur per obiecta, & clarum est muliebrem vsum diuersum esse obiectum à serum possessione, quare alterum ad luxuriam pertinet alterum vero ad auaritiam.

Hic nihilominus constitutus dubium ingerunt argumenta in initio quæstionis obiecta. Est enim, primum in fauorem dicentium, quod si præcepta: Non habebis deos alienos, & Non facies sculpsile. Nam prius apparet fidei posterius vero latræ. Ad quod non ita multum perspicue S. Thome respondet. At quippe non fuisse necessarium, ut præceptum fidei exprimeretur in Decalogo, nam illud præsupponitur tanquam principium. Sicuti autem præcedenti dictum est de generali præcepto dilectionis Vñ Paulus.

ad Hebr. 2. Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere, quia est. Quare non indigebat noua promulgatione, sed tamen oportuit addere præceptum latræ, quæ est protestatio fidei. At vero non explicat utrum illorum duorum sit habendum pro præcepto primæ tabule. Neque vero explicat si-

ne illud præceptum negatiuum, an affirmatiuum. Et ideo certe solutio eius ut mutilla. Nam inferius articulo septimo ad pri-

imum, in præceptis primæ tabule solum videtur vnum agnoscit affirmatiuum, de sanctificatione Sabbathi, insinuans duo priora esse negatiua, & tamen in forma cõiectiue primū præceptum est. Vnum cole Deum. Sic ergo accipito mentem eiusdem sancti Doctoris inquam tribus membris primi præcepti illud quod est in capite, Dominus Deus tuus vnus est, non est morale præceptum, sed fidei veritas, quæ confiteri tenetur quicunque ad eum accedit. Quæ per se cum illi qui legem Dei accipiunt tamen se profiteantur eius subditos, præsupponere debent, confessio nem fidei, ut ait Paulus. Atque hoc est quod S. Thome dicit fidem præsupponi. Ante Decalogum secundum autem scilicet Non habebit Deos alienos, licet sit expressio eiusdem fidei, pertinet nihilominus ad latræ & cultum. Igitur licet S. Thome in argumen-

to duo illa proposuerit, Non habebis deos alienos, Non facies tibi sculpsile, quasi prius ad fidem pertineret, posterius vero ad latræ, responsio tamen eius est, eius modi distinctionem negare. Immo prius modum distinctionem negat. Immo prius censent esse primum mandatorum Decalogi ad latræ pertinens, posterius, nihil aliud quam eius explanationem. Sed arguitur. Ergo secundum eum nullum est præceptum fidei, quæ doquidam à Decalogo illud excludit. Negatur consequentia, immo expresse 2. q. 1. ar. 8. illud affirmat. Quin etiam hic, sed ait quod tale præceptum non est intra Decalogum, sed eius præambulum, sicut præceptum dilectionis. Quod quidem præcepto & antiqui et tenebantur, autem.

quin vero & omnes in lege naturæ quantum ad illam fidem qua ait Paulus. Quia Deus est, & quia remunerator est. Quo fit, ut primum Decalogi præceptum, sit in forma negatiuum, sed tamen affirmationem comprehendens, ut iustitiam in solutione secundæ.

Quare

Secunda ratio.
Tertia ratio.
Quarta ratio.
Solutio.
Fundamentum.
Pondus.
Storis.

Argum.
August.
in Orig.
genem.

Alia eiusdem.
demio.

Ad primum argum.

S. Thome.

Solutio.

S. Thome.

Mens.

S. Thome.

S. Thome.

Primum.

Decalo-

logi.

ad latræ.

pertinens.

posterius.

nihil.

aliud.

quam.

eius.

explicationem.

Sed.

arguitur.

Ergo.

secundum.

eum.

nullum.

est.

præ-

ceptum.

fidei.

quæ.

doquidam.

à.

Decalogo.

illud.

excludit.

Negatur.

consequentia.

immo.

expresse.

2. q. 1. ar. 8.

illud.

affirmat.

seferat.

Quin.

etiam.

hic.

sed.

ait.

quod.

tale.

præceptum.

non.

est.

intra.

Decalogum.

sed.

eius.

præambulum.

sicut.

præceptum.

dilectionis.

Quod.

quidem.

præcepto.

&.

antiqui.

et.

tenebantur.

autem.

quin.

vero.

&.

omnes.

in.

lege.

naturæ.

quantum.

ad.

illam.

fidem.

qua.

ait.

Paulus.

Quia.

Deus.

est.

&.

quia.

remunerator.

est.

Quo.

fit.

ut.

primum.

Decalogi.

præceptum.

sit.

in.

forma.

negatiui.

um.

sed.

tamen.

affirmationem.

comple-

hendens.

ut.

iustitiam.

in.

solutione.

secundæ.

Quare.

Quare non fuit operæpretium duo secer-
ni, sicuti, Honora patrē & matrem. & Nō
occides. Quocirca nō repugnatur affirmati-
ue quoq. proponatur. Vnum cole Deū.
Tamen si huius peculiaris cōsideratio quæ
Ad ter- ratione sequenti redibit. Ad tertium iā re-
tiū arg. sponsum est, ubi designata est dilectio
ratio inter concupiscentiam mulieris, &
auaritiam aliarum rerum. Attamen quo-
niam ambæ i unam generalem rationem
appetēdi coeunt, sub eodem nomine Pau-
lus utranque complexus est.

ARTICVLVS V.

*Verum præceptorum Decalogi numerus
congruat.*

IN articulo præcedenti de distinctio-
ne tantummodo præceptorum primæ
& secundæ tabulæ definitum est, ita q
illico subsequitur, de numero disputare
videlicet, an denarius cōgruerit? Et argui-
tur a parte negativa, Peccatū, ut supra ex
definitione tam Ambro. q. Aug. patuit, est
transgressio diuinæ legis, peccata autē tri-
formia sunt, nēpe, quibus quis peccat aut
in Deū, aut in proximum, aut i seipsum.
cum ergo in Decalogo nullum præceptū
tertij generis existat, puta quo homo in
seipso componatur, diminutus est. Secun-
do, & in præcepto tertio primæ tabulæ ap-
paret cultus, cum ex tam multis solemnita-
tibus ac sacrificijs, quibus Deus coleba-
tur, de uno tantū Sabbatho mentionem
fecerit. Atque idem fit argm̄ contra scđm,
ubi tantum cautum est, ne nomen Dei as-
sumatur in vanum, cum tñ præter periur-
iū passim oboriantur blasphemie falsęq.
doctrinæ, quibus Deus ab hominibus de-
honestatur. Atq. adeo simile obijcitur cō-
tra quartum præceptum. Nam unusq. q.
naturaliter debet non solum parentibus di-
lectionem debet verum & filiis ac ceteris
seu sanguine, seu quavis alia necessitudi-
ne coniunctis, ergo cum auctore Pau. ad
Tim. i. finis præcepti sit charitas, de horū
singulis debuerūt singula scribi præcepta.
Arg. 3. Tertio arguitur: Quandoque peccati ge-
nus prius corde, q. opere committitur. Na
ut ait Christus, ex corde exeunt cogitatio-
nes prauæ, adulteria, &c. sed in moechia &
furo seorsum, post operū prohibitionem.

Non moechaberis, Non furtum facies, ex-
plicatur peccata cordis, Non concupisces
rem proximi tui, & Non concupisces
uxorē proximi tui, ergo eadem regula de-
buit & in reliquis obseruari. Et quarto po-
stremoq. arguitur. Appetitus sensitiuus in
irascibilem & concupiscibilem diuiditur,
quarum vtraque pars sedes est corrupti af-
fectus, ergo sicut concupiscibilis singulari-
bus præceptis infrænata est, ita debuit &
irascibilis compesci. In contrarium est il-
lud Deute 4. Ostendit vobis pactum suū
quod præcepit ut faceretis. Et ecce uerba
quæ scripsi in duabus tabulis lapideis.
Quæ quidem decem sunt protus.

Quæstio facillima est, nempe ad hoc tā-
tum mota ut argumentorum dubia diluci-
dentur. Est ergo conclusio competentissi-
ma esse numerum Decalogi, quæ nō so-
lum generali illa rōne patet, q. Dei perse-
cta sunt opera, uerum & peculiaribus, a fi-
ne legis oblati. Dictum. n. est finem diui-
næ legis esse hominem, tum in ordine ad
Deum instituere, tum deinde in ordine
ad proximos, Deo autē cum primis, fide-
litatē debemus, quæ in hoc consistit, ut eius
honorem nemini præter quam ipsi desera-
mus, hoc ergo primo præcepto cauetur,
Non habebis deos alienos. Mox debemus rō p cō-
eidem reuerentiam quæ in hoc posita, est, clusioe.
ut nihil in eum iniuriæ iaciamus. quod ca-
uetur præcepto secundo Non assumes no-
men Dei tui in uanum. præterea, ob bene-
ficia quæ in nos tam ampliter collocauit,
debemus ei obsequium ac famulatum, nē-
pe ut tempora quædam succidamus, quæ
eius meditationi donemus, de qua re ter-
tio præcepto commonemur. Et quoniam in
ter beneficia hæc primum fuit creationis
opus, designatus fuit dies Sabbathi, quo il-
lo opere absoluto, requieuit Deus. Ordo
autē hominis ad hominem uel peculiaris est,
uel generalis. Peculiare autē debitum, atq.
oīum illustrissimum est, quo filij tenentur
parentib. obsequi, a quibus, scđm Deum,
uitam quæ bonorum oīum basis est, susce-
perunt. Et ideo statim post tertium de famu-
latu, q. Deo debet, subsequitur quartū de
honore parentibus deferendo, adeo, ut sicut
paulo antea dicebam, nō sit uero dissimi-
le i prior tabula fuisse cōscriptū. Genera-
le autē homo ordinē habet ad reliquā morta-
lium

Postre-
mū arg.Conclō
ratiua.

Prima

rō p cō-
clusioe.Secūda
ratio.

T. 2

lium vniuersitatem quibus iura nature so-
cius est, quibusq; perinde id debet, ut ne-
minis neque opere, neque ore neque cor-
de sit nocuus. Opere autem primo, nocu-
mentum inferit quis alteri in propriam per-
sonam, adimendo ei uitam quæ omnium
est temporalium bonorum maximum. Idq;
adeo prohibetur præcepto quinto, Non
occides, ubi læsio omnis corporis interdi-
citur. Secundo, in personam sibi coniunctâ,
quod prohibetur sexto, Non mæchaberis.
Tertio in bona exteriora, quod inhibetur
septimo. Non furum facias. Ore autē no-
cet, qui cuius famam lædit, quod vbiq; ve-
ratur præcepto octauo. Non loqueris con-
tra proximum tuum falsum testimoniū.
Sed corde iniurias quisq; est in quemlibet
per concupiscentiam, siue quæ ad luxuriā
peruenit, quæ nono præcepto, sexto respo-
denti infrenatur, Non concupisces uxore
m proximi tui. Aut secundum auaritiā,
quæ decimo tandem præcepto compesci-
tur, Non concupisces rem proximi tui. Nā
tales cupidines iniuriarum existunt, vapore
quæ radices externorum operum sunt, se-
cundum verbum Christi. De corde exeūt
cogitationes prauæ, adulteria, &c. Atq; ut
scite S. Tho. adnotauit tres isti ordines in
præceptis primæ tabulæ dignoscuntur. Nā
primum Nō facies tibi sculptile, opus ex-
terioris inhibet. Non assumes nomen Dei
tui in uanum, oris impudentiam sed, Me-
mento di. i Sabbathi, pro fine habet in-
ternam mentis contemplationem. Et quo-
niam statim art. 1. uidentum est, quem
admodum alia præcepta ad hæc decē re-
uocentur, & quæstione sequenti de singu-
lis est resumendus explicatior sermo sa-
tis imparsentiarum fuerit summam cun-
cta uerbis ferme S. Tho. reuoluisse.

Ad pri-
mū arg.

Ad primum igitur argum. quo dubita-
tur, cur in Decalogo nullum fuerit præce-
ptum adhibitum de uirtutibus quæ homi-
nem in seipso peculiariter componūt, sed
tantum illa quæ ad iusticiam, qua humana
societas retinetur, fuerint illic expressa.
Prior responsio D. Thomæ eademq; bifor-
mis est q̃ cum præcepta cuncta sint ad di-
lectionem relata, illa opus fuerit prorsus
exprimere, quæ caligans ratio non clare
perspiciebat, proprius autem amor nemi-
ni vaquam mortalium non innotuit, adeo

est nature inditum, ut res omnis seipsam
deligat, seq. omnino conseruet. Vel for-
te q̃ cū in Decalogo iubeatur homo Deū
& proximum diligere, illic satis plane præ-
cipitur sua cuiq; dilectio. Nam rectus homi-
nis suipsius amor, est debitum ordinē
ad Deum tenere, & ad proximum. Qui. n.
Deum diligit, cū sit in se passiones extin-
git, siue concupiscibilis siue irascibilis ap-
petitus, quibus ratio perturbatur, quæ nos
Deo subiectos continet. At uero posterior
responsio plausibilior est, nampe q̃ Deca-
logus, ut supra diximus, hoc a reliquis præ-
ceptis distat, q̃ ipsum Deus per se nos do-
cuit, iuxta illud Deut. 10. scripsit in tabu-
lis iuxta id quod prius scripserat, uerba de-
cem quæ locutus est ad uos Dñs. Deum
autem ceu nature auctorem illa nobis de-
cuit per se prorsus iubere, quæ statim natu-
rali lumine humane menti promicāt, ubi
idem lumen non est caligine obdusum.
Vnde cum præceptum omne rationē ha-
beat debiti ratio autem debiti ad iusticiā
spectet, quæ est hominis uel ad Deum, uel
ad alium hominem (nam iusticia est ad al-
terum) congruentissimum fuit, ut præce-
pta tantum iustitiæ quæ primæ sunt natu-
ræ conclusiones. Deus nobis in Decalogo
exprimeret. Ratio nanque debiti hominis
ad seipsum non ita naturali luce clarescit.
Primo enim aspectu apparere cuique po-
test, in his quæ ad seipsum pertinent libe-
ram habere potestatem: ob id quæ uirtutes
fortitudinis ac temperantiæ, quæ hominē
respectu suipsius moribus instruunt, Me-
moriæ & reliquis sapientibus commisit, quas
mortales docerent. De his nimirum eos
erudicantes, quæ sibi quisque proprie de-
bet. Ad secundum eadem ratione respon-
detur, q̃ non fuit concedens, ut uniuersa
Deus particulatim exprimeret, sed per ca-
pita, ad sanctificationem autem Sabbathi
reliquæ omnes solennitatum obseruatio-
nes referuntur. Omnes enim erant insti-
tutæ, tum in memoriam alicuius præteri-
ti beneficii, tum in figuram alicuius futu-
ri. Præteritorum autem caput fuit, creatio
mundi, quæ per sabbatha in memoriam
reuocabatur, & in futura præcipuum
est mentis quies in Deo, quæ in præsentī
seculo fit per gratiam, atque in futuro per
gloriā, scdm illud Isa. 58. Si auerteris a sab-
batho

Altera
solutio.

Ad socu-
dū arg.

Prior so-
lutio.
S. Tho.

batho pedem tuum, vocaberis sabbathum Domini delicatum, & sanctum domini gloriosum: hæc autem quiete sabbathi præsignabantur. Reliqua uero, ut celebratio Phase, quæ commemoratio erat beneficii liberationis populi de Aegypto, & umbra futuræ passionis Christi, atque id genus cuncta ad hunc ordinem referebantur. Et pariter ad aliud membrum respondetur, quod prohibitionem assumptionis divini nominis in vanum, reliqua omnia vitia, seu falsæ doctrinæ, seu blasphemie comprehenduntur. Ac simili subinde modo respondetur ad tertium membrum eiusdem argumenti, quod omnia alia amoris debita in quarto præcepto quodammodo continentur. Explicatum. n. est, cur in Decalogo ea tantum continentur præcepta, quæ manifestè representant rationem debiti. Quod autem homo neminem lædat, manifestum debitum est, & ideo vniuersaliter notum est sex præceptis prohibita sunt. ut videlicet, ut nemini nemo illa inferat. Attamen quod quis quidpiam alteri, seu debitum conferat non sic est lumine naturali notum. Sed id tantum quod parentibus liberi gentiumque lege debent, rationeque educationis & disciplinæ. Quapropter Deus illud in Decalogo expressit. Reliqua uero beneficia, quæ ob alias necessitudines, & naturæ conjunctiones debentur, Moyse & prudentibus ceteris, ut supra dictum est, explicanda de mandauit, ut quod parentes debent filiis, quæ quidem debiti ratio non est quasi aliquid ab illis susceperint, sed quod sunt aliquid ipsorum, & amando se ipsos suas amant proles, ut 8. Ethico. auctor est Aristoteles. Sed de his reductionibus aliorum præceptorum in Decalogum. artic. 11. Ad tertium vero respondetur, quod etsi quacunque prohibitionem condemnatur opus, vna interdicitur & eius affectus, nihilominus differentia est quod in his, quæ natura ipsa exhortetur, ut homicidium & falsitas, quia eorum cupiditas non est per se illicita, sed propter alias passiones, puta propter vindictam uel auaritiam, satis fuit opus ipsum inhiberi in illis uero, quæ sunt sensui læta, ut sunt venerea & rerum affluentia, quoniam eorum appetitus per se ipse illicitus, decuit non solum opera prohiberi, verum seorsum appetitus. utpote in quo vincendo peculiaris est difficultas, sed de

hoc iterum questione proxima; Ad quam Ad quam tum denique respondetur, quod cum ex tunc arg. passionibus concupiscibilis appetitus illæ resultent, quæ sunt in nascibili, nam ex amore illius, quod obiectat, nascitur contrariorum repulsio, sedato concupiscibili nulla præterea opus fuit prohibitionem nascibilis.

ARTICVLVS VI.

Verum præcepta Decalogi debito sint ordine disposita.

Post distinctionem & numerum præceptorum, sequitur de eorum ordine meditari, auferit lucidus. Arguit ergo a parte negativa. Primum quod cum cognitio nostra a sensu incipiat, & dilectio arg. primi proximi expositior sit sensui quam dilectio Dei, secundum illud 1. Ioannis 3. Qui fratrem suum quem uidet non diligit, Deum quem non uidet, quomodo potest diligere? posterior tabula quæ ad dilectionem proximi spectat, debuit loco præesse priori, quæ pertinet ad dilectionem Dei mox, quod cum præceptis negativis prohibeantur mala affirmatiuis uero instituantur bona, & via naturæ (ut commentum prædicam. auctor est Boetius) prius sint exteriora pan da vitia, quæ inferantur uirtutes, secundum illud Psalmi: Declina a malo, & fac bonum. Et illud Ista. Quiescere agere peruersè, discite benefacere. unde & Lyricus. *Virtus est iuuare sugere eis sapientia prima. Stultitia carnisse.*

Consequitur ut præcepta negativa debeant affirmatiuis antecedere. Ac perinde præcepta cordium cogitationes inhibentia, illis quæ manus ab operibus arcent, quandoquidem radix operum cor est. In contrarium est quod Decalogi ordo dispositio Dei fuit, cuius, uti ad Romanos 13. ait Apostolus, ordinata sunt opera.

Facillima est questio, sed tamen scitu digna, ad quam quatuor conclusionibus respondetur. Prima est. Præceptorum ordo exigebat, ut prius homines respectu Dei instituerent, quam ipsos inter se iuicem. Probatur ex illo prædicto fundamento, nempe quod Decalogus ea prorsum debuit continere mandata quæ naturali

Primæ arg. prius negativæ.

Arg. 2.

Boetius

Ar. 3.

Paulus.

Primæ conclus.

Ad tertium arg.

turali lumine illucescunt. Inde enim pro
tinus colligitur, ut quo ordine sunt quæq.
rōni prōinquiora, eorumq. contraria ei
dem magis diffōna eodē deberēt in serie
esse priora, finis autē supremus nostrarum
actionum primum se omnium rationi of
fert, & peccatū in ipsum grauius est quam
circa media, fit ergo consequens, ut præce
ptis quibus Deo, qui finis est noster, proxi
me subditur, primæ sedicōgiuunt. Qua
lia uirique sunt triū priorū tabulæ. Et con
firmat analogiā ab exercitu sumpta, Prius
enī debent milites in ordine ad principē
institui, q̄ inter se, nam & grauius peccat
ur in ipsum, q̄ si miles in militem delin
quat.

**Ratio
conclu
sione.**

**Confir
matio.**

**Secūda
conclu.**

Probō.

**Tertia
conclu.**

Rō con

**Quarta
conclu.**

prioris tabulæ ille debuit esse primum q̄
ad I uiriam, id est, ad cultum onius Dei at
tinet, sed in quo ei reuerentia exhibetur, ac
perinde tertium quo eidem impenditur
famulatus. Primum enim fundamentum
& basis militiæ est, ut fide a milite data, sa
cramentoque firmata, soli principi mili
ter, pactum omne conuentum cum ini
micis abiurans. Quare hoc est grauissimū
omnium scelus, si talis tracta fide ad ho
stes desciscat. Quocirca primum præce
ptū est, ne habeamus Deos alienos. Huic
autem proximum de reuerentia, quæ so
li Deo debetur, ac tertium de famulatu
eodem præstando. Grauius enim in hono
rem principis peccat, q̄ eum dehonorat,
quam qui ei nō obsequitur, Quapropter
secundum præceptum est, ne nomen Dei
uane usurpetur, ac demum tertium, ut eius
Sabbatha celebremus. Tertia conclusio,
Ex præceptis, quibus inter se homines
amicitia conglutinatur, illud debuit se
se primum, quo iubentur parentibus ho
norem exhibere. Ratio iam supra facta
clausiois, est, nempe quod licet nemici ullus debeat
nocere tamen beneficium conferre non
omnis omnibus debet, sed solis parenti
bus Quapropter ratio debiti, quæ in om
ni præcepto inest, apertior est respectu pa
rentum, atque adeo præceptum illud de
buit cæteris negatiuis præponi. Quarta
conclusio, In negatiuorum serie ille ser
uari debuit ordo, qui est inter malorum
grauitates, quæ eisdem prohibentur, gra
uius autem homo læditur opere, quam
uerbo, & uerbo quam corde. Atqui opere

tunc maxime, cū uita priuatur, quæ om
niam est bonorum temporalium sum
mum. Mox si lædatur in persona coniun
cta, unde prolis certitudo perit, ac tertio
si dispendium bonorum patiatur. Ob id
que quatio prohibetur homicidium, sex
toque adulterium, ac septimo furtum, at
que octauo falsum testimonium, nono
vero concupiscentia alieni tori, sed deci
mo auiditas aliarum rerum. De quibus si
gillatim quæstione proxima dicendum est.

Ad primum igitur argumētorum quæ
stionis respondetur, qd̄ etsi ad sensum no
tior nobis sit dilectio proximi, q̄ Dei, tū
viceuersa hæc est illius rō & causa, & p̄ce
ptorū series debuit sequi dignitatis ordi
nē. Et eodē modo rōnē datur, ad scd̄ m. q̄ etsi
circa eandē materiā quātum ad executio
nem prius sita uitijs cessandū, quā studio
sē agēdū, neq̄ possit studiosus habitus ge
nerari, nisi uirioso depulso, tū in intētiōe
legislatoris prior occurrit uirtus, p̄p̄ quā
expellunt uitia, atq̄ adeo dignitatis ordi
ne ē in eadē materia debaciat̄ p̄cepta uir
tutū anteferri prohibitionib. contrariorū vi
tiorū. Sed præterea qn̄ p̄cepta in diuersis
materijs instituitur, excellētiōr debet p̄
ferri, p̄cepti autē de honorādīs parētibus
diuersa materia est ab illis, quæ præceptis
negatiuis subiunguntur, eademq; p̄stātor,
atq̄ adeo suo merito est p̄lata. Sed ad ter
tiū respōdetur, q̄ etsi peccata cordiū cau
sa sint operū, atq̄ adeo priora in executio
ne, tū quoniam opera grauius offendunt,
eorum prohibitio citius occurrit rationi.

Ad pri
mū arg.

Ad secū
dū arg.

Ad ter
tiū arg.

ARTICVLVS VII.

*Utrum præcepta Decalogi congruenti
modo tradantur.*

IN hoc deniq. articulo septimo adhibe
tur sermo de forma & figura p̄cepto
rū, utrū. s. perspicuus fuerit ac debitus
tradēdi modus? Et arguitur a parte negati
ua: Affirmatiuis p̄ceptis institui mur ad co
lendas uirtutes, negatiuis uero ad uitia ca
uenda, in quacunque autem materia op
ponitur uirtuti uitiū, in quacūque ergo
debuerunt congeninari p̄cepta affir
matia & negatiua, uidelicet ut non so
lum iuberemur non occidere, uerum & vi
re pro-

Primū
arg. a
parte ne
gatiua.

Arg. 2. *Et proximi consulere, atque in alijs pari modo. Secundo. Cum lex omnis ratione constet, non erat cur tantum primo atque tertio præceptis subderetur præceptionis ratio, sed debuit omnibus pariter subscribi.*

Arg. 3. *Tertio. Cum præceptorum observatio, sit præmium meritum, nulla apparet ratio quare solis primo & quarto propositum fuerit præmium.*

Arg. 4. *Quarto. Postquam pœna, ut dictum est causa est observandi legem, præsertim apud præfatos, cum testamentum illud lex esset timoris, debuit ergo omnibus supplicij commemoratio adhiberi, quæ tamen non nisi primo & secundo adhibita est.*

Arg. 5. *Ad denique quinto arguitur: Cuncta divina præcepta sunt altissima memoria retinenda, secundum illud Proverb. 3. Describere ea in tabulis cordis tui. Respondendum ergo est, cur non nisi tertium præceptum sempiternæ memoriæ fuerit inter cetera singulariter commendatum. In contrarium autem est, quod Deus, ut Sapient. 2. legimus, omnia fecit in numero, pondere, & mensura, id ergo præcipue de eius præceptis credendum est.*

Conclusio
in fine. *Præfata quæstio nihilo obscurior est præcedenti, ad quam ideo indubitata conclusione hac respondetur: Decalogum, ut est congruentissima distinctione, numero quæ & ordine digestus, ita esse & luculentissima forma traditum. Splendet namque in præceptis divinæ legis sapientia maxima secundum illud Deut. 4. Hæc est uestra sapientia & intellectus coram populis, sapientis autem est cuncta & ordinis luce disponere & congruenti forma adaptare. Quæ (ut ex præcedentibus liquet) in Decalogo sunt luculenter observata. At vero commota est quæstio ut ad argumentorum quæsitæ, quæ quinq. sunt numero, responderetur.*

Difficultas prima. *In primo igitur argumento quæritur, cum suum unicuique virtuti opponatur unum argumentum, cur non in una qualibet materia combinatum est negativum præceptum cum suo affirmativo? Responsio autem est quod omnis affirmatio negationem includit, sequitur namque si est album, non est nigrum eo quod contraria non sunt compossibilia. Econverso vero non omnis negatio infert affirmationem. Haud enim quod non est nigrum statim est album, eo quod inter contraria interstet media. Pari ergo ratione & modo non*

omnibus quibus tenemur non nocere, subinde obligamur lege iustitiæ benefacere. Nam latius patet malorum prohibitio, quam bonorum præceptio. Atque hæc de causa nulli sex prohibitionum secundæ tabulæ apponitur affirmativum præceptum. Tenemur inquam neminem occidere neminemque suis bonis expoliare, non tamen alienam vitam aut bona omnibus conservare, nisi urgens ingruat necessitas, quæ non comprehenditur lege iustitiæ, sed misericordiæ. Hæc ergo præcepta, quia non sunt naturæ luce adeo prævia, sapientibus docenda commissa sunt. Quibus autem obedientiam obsequiumque debemus & honorem, sunt Deus, & parentes, a quibus suo utriusque gradu esse recepimus. Et ideo suppositis duobus negativis præceptis respectu Dei, quibus cavetur ne fidem, quam illi soli debemus in falsos Deos traducamus, & ne reverentiam illi debitam vanis iurationibus obsecremus, adhibetur tertium affirmativum de die servando Sabbathi, quo famulatum Deo exhibeamus, & quantum de honoratione parentum. Quibus non opus fuit negationes contrarias adiungere, eo quod affirmatio obsequendi & honorandi, negationem infert dehonestandi ac rebellandi. Hic autem multa nos dubia occuparent, nisi quæstione proxima accommodatorem nancisceretur locum, quibus disputentur. Enimvero dum S. Thom. in prima tabula unum tantum agnoscit affirmativum præceptum, docet duo priora esse negativa. Attamen iam supra tetigimus, & postea persequentius videbimus quemadmodum primum, scilicet, Non habebis Deos alienos, affirmationem includat unius colendi. Item dubitatio hinc emergit de tertio præcepto, quod adstruitur esse affirmativum. cum tamen si Ecclesiasticam sanctionem de sacro audiendo excluderis quantum ad ius divinum attinet, non videatur esse nisi negativum, quo scilicet opere seculari interdiciatur, sed de his, & similibus quæstione sequenti. In secundo argumento percontabamur, cur non sua singulis præceptis annexa fuerit ratio. Ad quod respondetur quod moralia patentiores secum afferunt rationes, quam ut eas oportuerit explicare. Sed tamen ubi vel ali-

Prima dubita.
Solutio.

Ad secundum arg.

quid

quid ceremoniale cōmiscetur, vel cōe p^{re}ceptum morale ad aliquid peculiare speciatim applicatur, tunc operæpretiū fuit rōnem illius subnectere, Ob idque cū primo p^{re}cepto eliminaverit Deus alienos deos omnemque profensperit idolorum sculpturā & ceremoniam, concedens fuit, v^{er}ōnem subiūgeret, dicens, Ego. n. sum Dominus Deus tuus Et pariet in tensio, ubi morale p^{re}ceptum sibi servēdi ad requiem Sabbati contraxerit, necessarium fuit rōnem subdere, q^{uod} tali. s. die a mundi

Ad ter
tiū arg.

structura requieverit. Tertium argū adiectum est ad explorandū, cur non omnibus p^{re}ceptis sua proposita sint p^{ri}ma, q^{uod} qui dem sua singulis debentur? Ad quod parimodo respondetur, q^{uod} in quibus res ipsa per se luceat, non opus erat p^{re}mia adhibere, sed ubi res latet. In p^{re}ceptis autem negatiuis secundæ tabulæ manifestū est, quod qui ab iniurijs interēdis se cohibet, supplicia cauet, quæ in propatulo est malefactoribus decerni. At vero dum non solum cauere mala iubemur, sed bona etiā facere (quia natiuum nobis est nihil nisi intuitu p^{re}mii & commodi agere) opus fuit, ubi nulla utilitas apparebat, vel cōmodum impediri videbatur, id Deus nobis exprimeret. In honorandis autem parentibus nullum videbatur nobis emolumentū agi propterea q^{uod} cū in recessu sint vitæ, potius videntur nobis impedimento esse suis fruēdi nobis Hac ergo de cā p^{re}cipiēs nobis honorare parentes, nō satis duxit in memoriam nobis reuocare suscepta generationis & educationis beneficia, sed novū quoq. seculare p^{re}mium pollicitus est. V^{er}ū, inquit, lōgeus super terrā. Et hēt p^{re}mium hoc energē plurimum. Nā cum urā a parentib. recipiamus, debemus eis suā sustentare & prolatare. Quare qui obediētiā eisdem nō rependit, eiusdem puniatur breuitate vitæ, quam patrib. vel imprecatur, vel molestijs fatigat. Pari modo quia primo p^{re}cepto quo homines a cultu deo ū arcantur, videri poterant beneficijs orbari, quæ falsi dij apparēt hominib. imperriri, subiungit p^{re}mium, dicens se facere misericordiā in millia, his q^{uod} ipsum diligunt & custodiunt p^{re}cepta eius. Simi-

Adquæ licet ad quartum responderetur de pœna, q^{uod} tū arg. cum non sit eius comminatio necessaria,

ut Ethic. 10. auctor est Arist. nisi vbi p^{ro}clivior est ad malum pronitas, in i^{is} peculiariter apponi debuit pœna, in quibus patentior est p^{re}cipitatio in culpā. Et quia tum ob consuetudinem cū gentilibus proni erant Hebræi ad idololatriā, tum etiam propter effrēnatā iurandi cōsuetudinem erant quoq. ad per iurā p^{re}ni, primo tertioq. p^{re}ceptis annexa fuit supplicij comminatio. Ac denique ad quintum respondetur, q^{uod} cum p^{re}ceptum Sabbathi in memoriam statutum sit celeberrimi beneficij creationis peculiariter sub illa forma positum est, Memento ut diem Sabbathi sanctifices. Vel forte, q^{uod} illa determinatio singularis dici nō erat de iure naturæ, sed cœremonia eidem iuri superaddita, atq. adeo metus erat ne facilius quam moralia, memoria decideret.

ARTICVLVS VIII.

Utrum p^{re}cepta Decalogi sint dispensabilia.

Post hæc examinare superest Decalogi vim, vtrum. s. super aliquo eius p^{re}cepto sit possibilis dispensatio? Ecce arguitur a parte affirmatiua: Si non essent mandata Decalogi dispensabilia, maxime quia sunt de iure naturæ, artemen (ut 5. Ethic. cap. 7. auctor est Arist.) nonnulla sunt de iure naturæ quæ uariari possunt, ac per i^{is} de sunt dispensabilia. Secūdo: Sicut legislator humanus se habet ad suas leges, sic & Deus: humanus aut p^{ri}nceps super suis di spēsare potest, ergo & in suis Deus, eo p^{re}sertim q^{uod} Apostolus 2. Corinth. 2. tanquā Dei dispensator ait: Nam & ego si quid donauī, propter vos donauī in persona Christi. Vn de sit nō solum Deum, verum & eius p^{re}latos posse in diuinis legibus dispensare. Tertio. In Decalogo veritū est homicidium, sed in hoc p^{re}cepto dispensat iudex malefactorum vindex: Dispensauitque Deus cum Abraham ut charissimum filium immolaret. Et cum Samsonē Iudic 10. ut sese cū Philistæis occideret. Et cum Eleazaro. 1. Machab. 6. qui ab Elephante quem occidit, oppressus occubuit. Subinde enuntiantur argumenta de fornicatione & de furto. Permissit enim, quin vero p^{re}cepit Osee ut uxorem fornicato, de Iust, & Iur. H

Primū
arg. a p^{ar}
te affir
matiua.
Aristot.

Arg. 2.

Paulus.

Arg. 3.

ca siam

caria acciperat, & filijs Israel vt Aegyptio-
rum uasa surriperent: ergo huiusmodi prae-
Argu. 4. cepta dispensabilia sunt. Quarto arguitur
Connubium inter fratres iure naturae pro-
hibitum est, super quo nihilominus institu-
mento ueteri legimus dispensatum, ut in-
ter Adae filios uis uenisse certum est, & in-
ter Abraham & Saram perquam probabi-
le. Denique quinto arguitur: Observatio
Sabbathi est unum praeceptorum Decalo-
gi, id est, iudaeis sanctissimum, sed in hoc fuit
cum Machabaeis olim dispensatum, Sic, n.
Argu. 5. leguntur lib. 2. cap. 2. Et cogitauerunt in die
illa dicentes. Omnis quicumque uenerit
ad nos in bellos in die Sabbathorum, pu-
gnamus aduersus eum ergo praecepta De-
calogi sunt dispensabilia. Contrarium perhi-
Isai. betur apud Isaiam testimonium, ca. 24. ubi
quidam ideo reprehenduntur quod mtraue-
runt id & dissipauerunt. sedus sempiter-
num, quod de illo potissimum iure intelli-
gitur, quod in Decalogo continetur.

Quaestio est inter eas, quae de Decalogo
disputantur, scitu digna, ut pote per quam
constat quanta sit eius auctoritas. Et enim
sensus eius non est hic tantum, utrum ho-
mo aliquis auctoritatem habeat super hu-
iusmodi praeceptis dispensandi, sensus, n.
hic nemini in dubium cadere potest, quip-
pe cum publica confessio sit, neque peius
summum Pontificem talem esse ordinariam
potestatem, quia inferior superioris leges
mutare nequit, ac multo minime natura-
les, quae in nostris sunt pectoribus impres-

Quaestio sc. At dubium est, utrum simpliciter eo sint
is. sex- usque dispensabilia, ut neque ab ipso Deo
sus. per eius absolutam potestatem fieri talis
possit dispensatio? Vbi ex postremo artic.
superioris libri recolendum discrimen est
in tria haec, legem interpretari, & in le-
ge dispensare quod nihil aliud est, quam ma-
nente in genere eius ratione, & uigore, eam
dem in particulari casu, certisq. personis

Triplic. relaxare. De hoc ergo quaestiois intelle-
ctus est, ut tres, ut plerumque solet versantur opi-
nio de quibus rationes duae scilicet extremae, & una media.
Ratione. Prima per unum extremum opinio est
Prima Oeccham. 2. sent. dist. 19. ubi ait non mo-
do omnia praecepta Decalogi esse dispen-
Oeccham. sabilia, verum & Deum posse contraria
praecipere. Quo ideo contra praecipiente.
laudabile, inquit, esset ac meritorium, con-

tra illa operari. Quia uero ait Deum ex se
solo posse in nostra uoluntate suum ipsius o-
dium ingignere, & nobis quoque, ut odio
eum prosequamur, praecipere. Et utroque
modo faceret idem odium esse laudabile:
Neque uero tam insignia dogmata aliter
quam ex suo familiari Achille sibi habet per-
suasa, uidelicet. Quidquid non implicat
contradictionem. Deus potest facere, secun-
dum illud Angelus, Lucae primo, Non erit
impossibile apud Deum omne uerbum. haec
autem, inuicem, nullam implicant. Ad uero
opinio haec adeo se aperte rationi aduer-
sam obicit ac subinde absurdam, ut si re-
pultu facilissima in primis articulus Parisie-
sis eos condemnat, qui affirmarunt posse quae
quam per odium Dei mereri. Neque cuius-
modi articulus illam glossam admittit, ut
intelligatur de potentia Dei ordinaria.
Nam de illa nulla unquam potuit esse con-
trouersia, articulus autem non est defini-
tus nisi ad aliquam dirimendam. Sed prae-
ter articulum arguitur. Illud in primis No-
minalium axioma, Quidquid non impli-
cat contradictionem, Deus potest facere,
perperam a nonnullis illorum defenditur.
Nam si intelligatur, quod quidquid non aper-
te duas contradictiones intulerit Deus fa-
cere possit, falsum est. Negat. n. idem ip-
si duas inde colligi contradictiones, quod sit
homo equus, & tamen id Deus non po-
test facere. Neque uero Angelicus sensus
alius fuit quam quod quidquid Deus pollicetur,
seu quod quidquid factibile sit, Deus potest per-
ficere. Hoc nanque dicitur Dei uerbum, ut-
pote qui dicendo operatur. Secundo argui-
tur. Id reuera dicitur implicare contradi-
ctionem, quod supposita natura unius partis
contradictionis, ex concessis infert alteram.
Et quia immutabilis natura rationalis anima-
lis est, non esse hinnibile, si concedere Deum
facere posse hominem esse equum, esset
hinnibilis. Ad propositum ergo, Deum odio
haberi, tam intrinseca ratione est malum,
puta sempiternae eius legi absconditum, quod est in-
trinsecum hominem esse rationalem, ergo tam
repugnat, id esse licitum, quam hominem esse, eun-
demque, irrationali. Atque adeo repugnat,
Deum odium suum uel efficere uel praecipere. At
quo res perspectius deprehendatur, fac uerbi
gratia, unum iustum iussu Dei cum ipsum odio ha-
bere, sequere tunc simul esse in eius gratia
etque

Rō vul-
garis Oc-
cham.

Articu-
lus Pari-
sien-
sis.

Prima
rō aduer-
sus prio-
re opin.

Secūdi
ratio.

atq. in eiusdē inimicitia, qua nulla esse potest aperiior cōtradictio. Nā q̄ permancat in eius amicitia, palam est, postquam nihil aliud facit, quā eius obsequi voluntati. Quod autē si p̄tinet inimicus docet eius odium,

Tertia ratio. Quod Deū prosequitur. Nā hoc negare naturā ipsius aſertur. cū amicitia ab amore dicitur. Item Deus seipsum odisse non pōt. Quis namq. intellectus contrarium capere posset? Et tñ tota rō repugnantē est quod odium Dei adeo habet innotatā mobilitā, ut nulla recte voluntate possit illud optare: ergo similis repugnantia est, ut Deus idē alteri præcipiat. Est et n̄ præcipere ut alter faciat secundum suam regulam & uoluntatem, & simul faciat contra. Nam quid aduersantius esse pōt diuinæ regulæ, q̄ summam bonitatem odio habent? Negatur ergo hoc non implicare contradictionē. Est

Secunda opi. Scoti. Igitur secunda opinio Scoti 3. Sententiarū, dist. 17. non quidem tam extrema, sed medio incedens modo. At quippe Bisariā quippiam esse iuris naturæ. Vno modo tā quā principium prætictum ex terminis notum, uel conclusionem quæ ipse fit, necessario consequens. Alii eus scholars in duos distinguunt hos gradus, sed tñ eorū præceptōr pro eodem ducit ambos quantum ad rōnem dispensationis. Et in talibus inquit, quæ strictissima sunt de lege naturæ, nulla esse pōt dispensatio. Alia uero sūt quæ neq. principia existunt necessaria, neque conclusiones inde necessario illatæ, atque adeo neque necessariam habent connexionē ad consecutionē ultimi finis. Secundum eus aſsertū est: Præcepta secundę tabulæ sunt istius secundī ordinis, ob idq. sunt per diuinā auctoritatē dispensabilia, præcepta uero primę tabulæ sunt prioris ordinis, quæ ideo dispensari neque a Deo ipso uolūt. Tertia nihilominus opinio est

Tertia opi. S. Tho. loco præsentī, eademq. fuit Aluissod. lib. 3. tra. 7. q. 5. & antiquiorū secūdū quam statuuntur duę cōclusiones quibus soluitur q. Prior est: Vniuersa præcepta Decalogi sunt secundę quę primę tabulæ sunt

Prima conclusio. prius indispensabilia, usque adeo, ut neque Deus possit super illa dispensare. Hæc in plana mens est S. Th ut utroq. articulo, tñ clare in solutione secūdī patet. Alias qd nō esset dignatū dispensationē. Postea

Secunda conclusio. prior cōclusio. Alia præcepta q̄ extra Decalo

gū vagant, neq. in ipso implicite continentur, & si sint iuris naturæ, nihil uetat quominus sint dispensabilia. Deniq. neq. illa principia, neq. uero cōclusiones p̄missæ, aut etij gradus, qui supra aſertuntur, sunt designati, illā dispensationē admittunt. Illa uero præcepta q̄ intrinsece non continent rōnem q̄ tam iustitię, sed speciales modos ipsam seruandi, dispensari possunt, puta illa quæ in Decalogo neq. explicite sunt neq. implicite, ut infra luculentius liquet. Quarta, si uis opinio est Durandī in 1. Sent. dist. 47. q. 4. qui tenet quartū duntaxat & quintū præceptū esse dispensabilia. Cuius hallucinationē infra reprobabimus. Probatur ergo ambæ conclusiones S. Tho. ista bimēbri rōne. In illis præceptis, ut art. 7. primi libri monstrauimus, fieri potest dispensatio, per quæ si tali casu ad literā seruarent, obuiaretur intentioni legislatoris, sed per nullū præceptū Decalogi ullo unq. casu & rōne pōt intentioni Dei obuiari, quin uero quouiescūq. cōtra præceptū fieret, cōtradiceretur eidē intentioni, ergo nullatenus eorum dispensatio est licita. Maior uelq. adeo nota est, ut neq. aduersariis ipsis sit dubia, sed probatur minor, de quā est cōtrouersia. Intētio legislatoris præcipit, tanquā in fine, seruari in bonum cōe, hoc n. est ab eius intentione inseparabile. Deinde respicit ordinē iustitię & uirtutis, quæ media sunt assequendi tenendiq. eūdem finem. Igitur qñ præcepta per se intrinsece continent eandem ipsam rōnem & conseruationem boni cōis, uel ordinem ipsum iustitię ad idem bonum, eadē subinde præcepta per se intrinsece rōne sic continet legislatoris intentionē, ut nō sit ab ipsis se mouibilis, atq. adeo nec sint dispensabilia, quia nunquam contrariere pōt ut si cetera contra illā rōnem aduertitur intentioni legislatoris. Exempla rem ipsam patefaciunt, si iussio legis reipublicę esse hæc. Nemo desistat sit laboratorque Reipublicę uel hæc Nullus iniuste agat, q̄ ista rōni intrinsece & naturę talis legē repugnaret dispensatio, implicatio. n. est cōtradictio, licet ei cupi iuste agere, aut bonū cōe impugnare, ad cuius cūctos ā omnes leges referunt. Si autē lex diceret: Nemo fores u. bis (dū obſtāt) p̄dat, q̄ hoc nō est salus ipsa reipublicę sed

Prima probatio usque conclusio.

modus ipsam seruādi, nulla esset, repugnā
eiz ut aliqua de causa fieret dispensatio,
puta dum fugiens dux se illuc uellet reci-
pere. Præcepta autē Decalogi sunt prioris
ordinis. Nam præcepta prioris tabulæ in a-
tū ordinem habent ad bonum commu-
ne, quod est Deus, præcepta uero secun-
dæ, ad bonum commune hominum, ut
scilicet nemini iniuria fiat, sed cuique
suis seruetur suum, quod licet non sit tam
perfectum, & nihilominus tam intrinse-
ce bonum, quam quod debetur Deo, im-
mo cum rationem ipsam iustitiæ expresse
contineat, in Deum ipsum intime refert.

Qui enim dicit, Non furtum facies, idem
dicit quod, Non iniuste, aut illicite, aut
in iuste facies. Sic enim ait S. Tho, intelligē-
da sunt præcepta Decalogi. Atque in hoc
allucinatus est salua eius existimationē.
Doctor subtilis discriminans quātum ad
hoc inter p. præcepta primæ ac secundæ tabu-
læ. Secundo quo rōnis vis luculentius pā-
datur, arguitur sic. Hoc quod est aduersū
facere, qd est in Decalogo, & mentiri aut
fornicari, quæ implicite illic latitant (nā
de ambobus intelligitur prior conclusio.)
tam intrinsece mala sunt (ut de odio Dei
proxime arguebamus) quam est homini
esse rōnalem, ergo naturæ suæ iustitiæ repu-
gant ac probitas. Deus autem dispensare
nequit nisi ubi aliqua est ratio equi & bo-
ni, ergo in his dispensare non potest, aut
(quo temperantius loquamar) dispensa-
bilia non sunt, perinde atque homo non

Probō est factibilis irrationalis. Et hoc est quod
peculia. S. Thom. cogitabat, dum dixit huiusmodi
rōnē secū- præcepta per se continere rōnem cōis bo-
næ con ni atque adeo intentionē legislatoris. Nā
clausōis. naturale est Deo, nihil nisi bonū velle, &
naturale est hūc, quod est furari aut men-
tiri, esse malum. Atqui ut opposita iuxta
se p. sita fulgentius elucescant, probatur
secūda conclusio. Illa p.cepta quæ non per
se continent bonū cōis, p. est legis hūis, sed
mediam aliquod, puta ordinem iustitiæ
ad ipsius consequentiam possunt, quæ de
ficere ab intēuione eiusdē boni cōis, ergo
tūc eorū dispensatio nihil eidē fini offe-
ret, essentq. subinde dispensabilia. Expli-
cita Lex ad seruādū fidelitatis bonū, est,
ut reddat depositū, nihilominus dū Vela-
mo dno suū gladiū de neq. u, nō utiq. eidē

fini aduersariis, sicut in exēplo nuperrime
posito patet de aperiēda obsesta urbe con-
tra legis uerba. Et pariter si lex sit, ut ci-
ues p. vices exubias sustineāt, dispensare
iusta de causa cū aliquo, nō est cōtra cōis
bonū. Præterea, ad eandē cōclusionē argui-
tur argumento eiisdē Scoti, qd reuera mi-
nime soluit. Præcepta secundæ tabulæ oīa
scđm Paulū ad Ro. 5. includunt in illo p.
cepto. Diliges proxmū tuū sicut teipsū, di-
lectio aut proximi sequi ex p.cepto dile-
ctionis Dei. N. ut ait iohannes Si hominē
quē uides, nō diligis, Deum quē nō uides,
quomodo potes diligere? P.ceptū autē di-
lectionis Dei, ut Scotus facit, est indispe-
sabile, ergo & p.ceptū dilectionis proximi,
atque adeo præcepta secundæ tabulæ. Ad
hoc argu. prætermisissis aliis solutionibus
respondet Scotus distinguēdo de dilectio Scoti.
ne proximi. Hęc. n. dilectio, qua tenemur,
inquit, uelle proximo, ut Deū diligat, seq-
tur ex dilectione Dei. Nam qui uere dili-
git Deū, oēs uelle debet ut eundē ipsum
diligant, ac perinde dilectio hęc proximi
indispensabilis est. Attamen dilectio, in-
quit, qua proximo uolo temporalem vitā
& honorē, temporaliaq. bona & immu-
latū thōrū & similia, nō sequi necessario
ex dilectione Dei, neq. hęc connexionem
necessariā ad consequentiam ipsius ultimi
finis. Quia p. dispensare Deus mecū pōt ut
occidēdo, furādo, inhōrādo parentes, &c.
nō peccē, imo assequatvltimū ipsum finē.
Contra solutionē autē est argū, ex contra-
riis principis ortum. Dilectio. n. proximi, Cōrario
quæ est de iure naturæ, est illa, quæ ex di-
lectione Dei sequitur, qui est auctor insti-
tutorq. naturæ, hęc aut nō solum est illa
quæ uolumus ut Deum diligat, nā hęc
plus habet dilectionis ipsius Dei, sed illa
quoque qua illi cupimus boni naturalia,
quæ ad mutuum uicariumque amorem
pertinent. Ecquis enim dicat nou. aliud
nobis, præcepisse naturam, ac Deum ip-
sum, quam ut ipsum diligeremus? Imo uo-
ro cum omnes si mus factura Dei, sic nos
cōglutinauit, ut inter nos ipsos custodire-
mus iustitiam ac fidem, unde iohānes. Qui
uiderit fratrem suum necesse habere, &
clauent uiscera sua quomodo charitas
Dei manet in illo. Responde, ut ergo Sco-
to quod hęc dilectio proximi necessariā ad Scoti
tabulæ

Altera
ratio ad
eidem.
Paulus.

Solutio
Scoti.

Cōrario
lōnem.

Ratio

habet insperabile q. iustitiâ, ac proinde iâ quam ex dilectione Dei necessario consequens necessariâ hêt connexionem ad cõ

Solutio sequentium ultimi finis. Quare perinde ad aliud esset Deum dispensare in homicidio, aut arg. Seco fuit, atque si dispensaret, ut iustitia ipsa iustitum. Sic perturbaretur, quod est cõtradictionis Deû vel implicatio. Ac per idẽ solentur aliud Scõle aliqd. tunc argumentum, nempe q. si præcepta extra se secundæ tabulæ non essent dispensabilia, stat dicitur: sequeretur, quod Deus necessario aliquid pliciter. extra se uellet, sic ut nõ posset uelle cõtra

rium, ut puta honorare parentes, & ne q. bona aliena furaretur, &c. R. dicitur in quâ p. distinctione q. Deû extra se quidpiã uelle, stat dupliciter. Vno modo ut uelit exi stentiã illius rei, & hoc modo nihil neces sario extra se uult, quia uniuersa libere tum condidit tũ et sustinet ac seruat. Alio modo ut uelit connexionẽ extremorũ. At que hoc pacto necessario faciendum Philo sophis est, aliqua necessario uelle, puta cũ Quilla, quæ sunt perpetuæ ueritatis, ut ho minem esse animal rationale, & uiri, aut Au gusti quatuor & uia, esse septem, quæ qui dem, etiam, si mundus non fuisset nec res existerent, uera essent. Hoc ergo pacto, nõ est occidendum, non est furandum, nõ est mœchandum, &c. necessaria sunt diuinæ uoluntatis obiecta, quia perpetuæ uerita tis. Horum ergo contraria neq. præcipere potest, neq. p.mittere, ut iuste fiam. Quod Scõtus ipse necessitate compulsius conce dere habet de primis principiis naturę q. ipse agnouit esse indispensabilia, ut, id aliis faciendum, quod sibi homo uult fieri, & de dilectione, qua homines Deû diligũt quæ res creata est, ex q. sequuntur præce pta primæ tabulæ, quæ ipse indispensabi lia facit.

Ad pri mũ arg. Ex per hæc soluntur argumenta in cõ trarium. Ad primum, n. dicitur, q. Ati flo, loco citato loquitur de iusto naturali, q. non includit finem ipsum ordinemq. iu stitiæ, sed determinatum modum ipsam seruandi Exempli gratia, quod fides ciui bus seruanda sit, adeo est intrinsece bonũ ut in ipsum nulla cadat dispensatio. Quod uero hoc nel illo mō seruatur uariari po test ac super ipso dispensari. Quia ratione furioso non est reddendus suus gladius, qm̃ per hoc nõ perueritur humana fides.

Ad secundum respondetur, latẽ esse dñam Adsecũ inter hominum legislatores & Deũ, nã le cũ arg.

ges humanæ non habent intimitatem na riamque a natura iustitiæ, sed sunt bona, quia per legẽ posita, & mala quia uerita, ob idque etiã si in aliquo casu relaxentur nõ perueritur finis. Vt si die per Ecclesiã uenta nõ ieiunet, aut si for iusta de causã nõ suspendatur. Et pariter Deus potest di spensare i. suis legibus posituiis. Potest, n. quemlibet a præcepto baptismi absoluerẽ & a præceptis aliorũ sacramentorũ. Ac p. inde potuit super oibus ceremonialib. & iudicialibus antiquis dispẽsare, sed tũ præ ceptis naturalibus, quæ inuariatam habet iu stitiã, repugnat ex parte rei dispensatio. Et ideo quia ipse est ipsissima iustitia, si super ipsis dispensaret, seipsum negaret, eo q. ordinem iustitiæ subuerteret, & tamen, ut 2. Tim. 2. ait Paulus. Deus fidelis est, q. se ipsum negare non põ. Tertium autẽ argu mentum est, q. rem pressius urget, ut. n.

Deum homicidium Abraham, & filij Israel ut Aegyptios depraedarentur, & Osee for nicationem præcepisset. Et iudex præci pit maledictorem occidere. Ad hæc ergo Caiet. distinguẽs responder, nempe q. Caieta- præcepta Decalogi secundum ordinem iu stitiæ, quem conueniunt, sunt i. dispensa- ni sola- bilia. At uero secundum applicationem uo. ad aliquem singularem actum sunt per Deũ dispensabilia illa tũ, inquit, dispensatio non est præcepti relaxatio, sed est facere, quod ille actus non sit homicidiũ. uidelicet dũ præcipit Abraham, ut filium immo laret, non relaxauit naturæ suæ, ueluti cum Papa dispensat in ieiunio, si uel relaxat legẽ in tali casu, sed fecit ut ille actus non esset homicidiũ, p. p. q. a suprema auctoritate iubeat, siue q. fuisset homicidiũ. Nã ho micidiũ nõ quã uoq. occasionem signifi cat, sed in iustitiã. R. hõio autem hæc obsecu ra est & lubrica, & quæ subinde u. principi- Caieta- prium petere. Primum, n. dicitur, q. præce- ni obsecu ptum nõ est dispensabile inquitum inclu ra. dit ordinẽ iustitię, nihil aliud sonat q. si di cas. Nõ est dispensabile permanens cõtra iustitiã, sed q. air loco citato Duran. cõiũ. Etim, id est nõ potest Deus præcipere aut p.mittere, ut iuste fiant mala dum mala sunt in sensu composito. Quod quidem cum nullatenus sit dubitabile, nihil ad

rē attinet. Dubitatio autē solum est utrum hoc q̄ est accipere alienū inuito Dño, aut hominem occidere, qualiter id natura negat, possit permissione Dei fieri licitum?

Et rōde q̄ est dispensabile per applica-

Dens tionem ad singularem actū, est principū duas ha- petere, nisi lucidius explant. Ne ergo rē bet pote offuscatus obnubilemus, hæc una distin- states.

Actio mediate audienda est, quam nemo ut arbitror, qui perspexisset, potuisset, neque Scotus ipse snām nostram inficiat. Deus inquam, duas hēt potestates in universum orbē, unam, q̄ iure creationis est Dñs, nō solum bonorum omnium exterorum, ut- rū & corporum & ipsius etiā humanę vi- tæ, & Angelorū quos tanquam sua opifi- cia in nihilū redigere pōt. Altera vero est, quod est legislator atq. adeo uniuersalis oium iudex. Et charitatis causa opus est alteram ab altera scorsum cōsiderare. Hoc supposito dicimus, q̄ si nō esset rerū Dñs, sed tārū legislator & iudex neutiquam posset dispensare, ut quis rem alienā inui- to Dño, si innocens esset licite usurparet, quia hoc adeo est irime iniquū, ut fieri ius- ste nequeat. At vero quia est Dñs, pōt cu- iuscunq. rē alteri tradere ipso inuito. Qd̄ quidem nullam habet dispensationis rō- nem Cum n. tu rem tuā alteri tradis, non dispensas in furto, q̄a capiens nō furatur. Et si pater uestē paruuli filij eo inuito tra- deret amico non dispensat in furto, licet inuitus filiulus expolietur, q̄a pater est ve- rus Dominus, sicut neque p̄latus meus dispensaret in furto, si me uel inscio uel i- uito facultatē alteri faceret capiēdi meos libros. Pari ergo mō licet Deus uasa Ae-

**Aegyp-
ti.**

Deus le-

gitima

iudicis

auctori-

tate vsus

est vasa

Aegyp-

torum

gyptiorum tanquam Dñs tradidisset He- bræis, eisdemq. postea terram promissam, neutiquam dispēssasset in furto, neq. illud esset furtum, nam licet peculiare Domi- ni inuiti fuissent priuati, a supremo tñ Do- mino fuisset facta donatio. Idq. inde con- firmatur, q̄ licet per impossibile Deus nō fuisset legislator neque ulla in leges pote- state fungeretur, legitima fuisset usurpa- tio illa, quod testimonium est nihil illic dispensationis interuenisse. Locutus ta- tate vsus meus sum hic sub conditione, quoniam est vasa Deus in traditionibus illis non absoluta potestate domini vsus est, sed legitima iu- dicis auctoritate. Nam quoniam de labo-

ribus, quos Aegyptiis Hebręi impenderat Hebręi nullam receperant mercedem, iusto iudi tradēdo cio illam eis Deus persoluit. Et, ut legitur Deute. 9 propter execranda Chananeorū scelera, pepulit eos suis sedibus, in quas Is- raelitas induxit. Et qñ iudex criminosum licet inuitum suis bonis priuat, neutiquā in furto dispensat, prohibitione. nulla fu- randi solum interdictur id, quod ius na- turæ uetat, nempe innocentē inuitum au- thoritate priuata suis bonis nudare, ut q. 3. li. 5. patebit. Pari modo Deus tanquā cor- porum Dominus non tanquā legislator potuit meretricis facultatē facere Osee, Osee, ut illa uteretur et inuita. Nam licet con- sensus particularis iure ordinario requira- tur ad matrimonium, tamen ubi Deus duos reuientes coniungeret, tam legiti- ma esset coitio, immo multo magis, quā si ipsi consentirent. Tamen, ne que illic Deus credendus est absoluta potestate usus sed cum omnia disponat suauiter, forsan conciliauit amborū animos, ut in matri- monium consentirent. Sed in hoc sensu Cedit iussus est Osee facere filios fornicationis Auctor quod illius iussus est suscipere prolē, quę Deum tunc fornicaria erat. Nā et si nullum aliud ei ciliaf- fuisset per particulares cōsensus matrimo- le aios nium, cōcessio Dei, quia Dominus est cor Osee & porū, sat esset ut copula illa nō fuisset for- mulieris nicaria. Similiter ergo dicendum est de hi- fornicaria Abrahæ, iubens namque ei Deus im- riaz, ut in molandum filium, neutiquam in homici- matrimo- dio dispensauit, quia si non esset nisi legis- niū con- lator, id neutiquā potuisset facere sed q̄a- sentiret. est Dñs nūq. potuit illi tradere in p̄trem Abrahā. Abrahā. cui uoluerit concedere. Atq. hac rōne il- lic nō fuit homicidium q̄a, ut dictū est de prohibitione furti, interdicto homicidii solum prohibetur id quod lex naturalis abhorret. Quare cum iudex tradit reum carnifici, non dispe- sat i homicidio? quia prohibitio non extēditur ad occasionem illam, immo illam p̄cipit. Sicuti neq. est dispensatio q̄ quisque inculpa tutelā uasorem interficiat, q̄a id natura non ue- tat. Vnde si hō esset Dñs uicē suę sicut suę pecudis citra dispensationem posset alteri facere facultatem, ut se occideret. Et quia isto modo Deus est Dñs, citra ad spen- sationē potuit filium patri tradere iugulā- dum.

S. Tho. dum. Quin vero ut peraturre diuus Th. re
 p. acuta reigir, nō solū tanquā Dñs, sed tanquā iu
 snia. dex pōt innocentem a culpa actuali occi-
 dere. Nā iōne pñicationis Adq̄ oīs cur
 rimus pēat mortis, & idcirco morbis, &
 fornicis casib. a nobis in dies poscit. Verū
 tamen & de hoc quoq. diuina laudatur mi-
 sericordia, q̄ noluit ut Abrahā truce illā
 innocentis necē executioni mādaret. Di-
 scer- scimen ergo inter diuū Th. & Scotū hoc
 mē. ier. est. q̄ Scotus purat furtū permanes sub rō-
S. Tho. ne furti posse dispensatione diuina licite
 & Scot. fieri, sicut fractionē ieiunij, sed S. Th. id ne-
 gat, cōcedit tñ q̄ ceu Dñs facere pōt, acce-
 ptionem rei, q̄ antea non erat tua, non ef-
 se furtū. Per hęc plane proditur deceptio
Duran. Durandi negans dispensationem furti fa-
 dece- Am fuisse a Deo cū Hebr. in expoliatio-
 ptio. ne Aegyptiorū, aut cū Osē in fornicatio-
 ne, & tñ cōcedentis q̄ cū Abrahā dispēsa-
 uerit in homicidio filiū deceptus inquā in
 de fuit q̄ nō perspexerit, quemadmodū si
 euti bona Aegyptiorū potuit tanquā Dñs
 tradere Hebræis, ita & patri tradere uitam
 filiū, atq. adeo sicut illud non erat furtū, ita
 neq. hoc homicidium, a natura uetitū, qđ
 in malū sonat. Neque uero minori mētis
 lippitudine captus est dū cōcessit in quar-
 tū p̄ceptū cadere posse dispensationē, ar-
 bitrari nō incē in illo mādato tā intrin-
 secā iustitię rōne q̄ in ceteris, cum tñ con-
 tra stet ueritas. Est. n. naturā, intimum, ut
 a quib. esse receptis, eisdē honorē debeat,
 cuius ideo contrarium non magis fieri ius-
 te p̄dē, q̄ furtum. At uero de Samsonē, uel
 dicē dū est, q̄ tanquam uir fortis absque ul-
 la seu reuelatione seu dispensatione potuit
 ut hostes perimeret, periculo sese obice-
 re extremo, uel quod libentius cum Au-
 gusti. addit. uerim, id reuelatione Dei fe-
 cit, quippe cuius fortitudo naturalis nō ef-
 fer, sed supernaturalis in coma latitans,
 quā quidem fortitudinem, ut eius historis
 refert, in illo aggressu a Deo repetiit. De
 Eleazar. De Eleazaro autem facile id facior, quod ve-
 luti strenuus miles elephantem posthabita
 propria salute impetuit. Quantum argu-
 mentum nihil mirū, si maiores apud quos
 piā habeatur momenti. In primis de Abra-
 hā & Sara nihil eum Caetano & quibus-
 dā aliis lōge sit probabilius fuisse fratres,
 Abrahā quā fratruales, primū q̄ non solū Gen. 12.

uerum & c. 20. maritus appellauit cōiuge & Sarā
 sororem, cū ad cauendū periculū fratris sui fuisse fra-
 ter ei persuadere, ut dicere se suā esse fra-
 truelē. Quin uero secundo loco litera He fratru-
 brē a habet, uere soror mea est. Et quanuis les-
 fratruales dicentur Et fratres, ut Iacob
 frater domini, tñ, uerē soror maiorem hēt
 emphasim. Illud autē potissimum est argu-
 mentum, q̄ si tantū significare uoluisset ef-
 se fratris filiā, non tanta uerborum explica-
 tione uerteret, decens. Filia patris mei, &
 non filia matris meę. Filia. n. patris durū
 est, pro eo vsurpare quod est. Neptis autē
 mei, maxime, cum tam signifi. ātur subiū-
 gatur, Et non filia matris meę. Hoc. n. totū
 positum esse uidetur ad explicandū rō-
 nē, quā esset soror. Nam forte quando so-
 ror erat, non uetina, sed tantū paterna, nō
 erat interdictū coniugium. Autamen lo-
 sephus, quia hoc forsan non intellexerat, Ioseph
 primus fuit, qui li. 2. Antiquit. c. 13. dixit
 Sarā fuisse filiam Aram, fororemq. Lōth,
 ac subinde fratruelē Abrahę. Quem aucto-
 rem diuus Aug. super Genē. sequutus est, August.
 ac deinceps alij. At uero non est hic locus
 hoc uel pressius discutiendi, uel certius
 definiendi. Nam quantum ad remanentē p̄-
 sentem, satis est filios Adę inter se fratres
 matrimonia cōtraxisse, quod certo certius
 atq. adeo in hoc naturę interdīto fuisse
 dispensa. ū. Rñdetur ergo, q̄ S. Tho. solū
 negat posse fieri dispensationem, aut super
 Decalogo, aut super aliquo p̄ceptorum
 quę illic implicantur, cōtinentiū in serō-
 nem ipsam iustitię uel iniustitię, qualia
 sunt. Honorare maiores, fornicatio, &c.
 P̄ prohibitio aut cōubij inter fratres, non
 est p̄ iustitiā aut iniuriā, quam alter
 eorum pateretur, sed p̄ naturalem inde-
 centiam. In qua quidē, ratione finis etiam
 naturalis, puta p̄pagādi humani generis,
 qualis fuit in filiis Adę, aut propter alium
 poterit absq. ulla absurditate dispensari.
 Nā etiam secundus gradus consanguinita-
 tis quoddā p̄ se fecit indecorum natura-
 le ad matrimoniū cōtrahēdū, si quidē p̄
 hoc est ab ecclesia ueritus, & tñ dispensa-
 tio nō admittit. Patrem autē filię aut filium
 matri matrimonio cōmisceri, usq. adeo sē
 Fieri p̄
 dū est, ut nō sit dispēsabīle, quāuis si cōtin. ut & pa-
 gere posset, ut totū humanū genus in p̄ter filię,
 & filia fieret superflua, non proius pro- & filius
 H 4 babl.

enim si habuisset, quin possent connubio iungi. Denique ad quintum S. Tho. nihil aliud sentit cōtrarius, q̄ in Michabzonū cogitatio in nubio Sabbatho pugnādi nō fuit dispensatio, sed iungendi. Et de qua supra loquuti sumus, nō ad quin enim tenemur festum seruare cum mortis periculo, ut Mach. 12. Christus nō docuit nempe quod opera charitatis diem festū non uiolant. Haud tamen reſus uidetur facere. Quidquid. n. hoc p̄cepto cōtinetur, nempe cessare a serui opere, & ad refectra dispensationem recipit, non solum quē a Deo fiat, uerum quam pōt et facere Ecclesia. Qua ratione, ut superius uidimus, Isychius nō adnumerat hoc in Decalogo, tanquam ius naturę. De hoc autem questione proxima, art. 3.

ARTICVLVS IX.

Primum modus charitatis cadit sub p̄cepto

Primū
arg. a p-
te affir-
mativa.

Post hæc quę de p̄ceptorū firmitate dictasunt, conuenitur, ut uideamus de eorum uel obligādi, uel firmitatis modis eadē sub p̄cepto legis. Et arguitur a parte affirmatiua. Modus uirtutis est iuste quę iusta sunt operari, iuxta illud Deut. 16. Iuste quę iusta sunt, exequeris, atque eadem ratione strenue ac fortiter, quę sunt fortitudinis & temperate, quę sunt temperantię. Iuste autem, & strenue facere, non contingit sine uirtutis habitu, ergo talis modus cadit sub p̄cepto.

Arg. 2.

Aristot.

Secundo. Nihil magis ad vim attinet p̄cepti, quam quo fertur legislatoris intentione, hic autem, ut 2. Ethic. ait Aristot. intendit studiosos efficere ciues, sed studiosus nemo est, quousq̄ habitum genuerit, ergo agere ex habitu cadit sub p̄cepto.

Arg. 3.

Tertio; Modus uirtutis est prompto lætoque animo uirtutis officia p̄stare, hoc autem in Psal. 69. iubemur Seruire Domino in lætitia. Et 2. Corint. 9. Non ex tristitia, hilarem enim datorē diligit Deus. ergo omnes isti modi cadunt sub p̄cepto. In contrarium est argumentum, q̄ studiosus (ut modo dicebamus) nequit nisi habitu imbutus uirtutum munera digne perficere. Quapropter si hic modus uirtutis caderet in p̄ceptum, quicumque absque tali habitu legem impleret, cēseretur eius transgressor, ac perinde reus esset p̄cepto legis.

consequens tamen inde constat esse falsum, q̄ ob id lex comminatur penam, ut eius metu custodiatur, & sic ciues consuetudine habitum generent.

Ad intelligentiam huius questionis discernendus primū est modus uirtutis, de quo hic agitur a modo charitatis, de quo in subsequenti articulo. Charitas enim est habitus infusus gratię gratum facientis in diuinus comes, habitus autem uirtutis esse potest acquisitus ac informis, non ergo hic quaeritur utrum ad satisfaciendum p̄cepto requiratur habitus gratię, sed utrum requiratur ut operetur homo ex habitu saltem informi? Secundo meminisse oportet trium conditionum quas Arist. 2. Ethic. c. 4. in studioso requirit, quę sunt. Ut sciens faciat. Deinde eligens propter hoc, puta ex electione in ordine ad finem. Et tertio, ut firmo ac immutabili animo id eligat. Indocte. n. quida in duo dissecant. Eligēs, & Propter hoc. Nā sine coniunctione unica est conditio eligere propter uirtutis finem. Atque hæc simul tria, non sunt tres, sed unus uirtutis modus, una. n. deficiente deficit modus. His ergo p̄habitis perfectis notandum est, quod modus iste uirtutis, ut tres habet partes, ita tria differentia consideratur a diuina lege & humana. Nam partim ab utraque petenditur, partim uero a sola diuina non autem ab humana, sed partim ab utraque illarum. Ea propter tribus cōclusionibus ad questionem responderetur. Prima est, Scientiam, quę prima pars est modi uirtutis, tam humana lex, quam diuina respicit ac iudicat. Quod enim quis ignorans facit, id nō simpliciter uolens facit. Quocirca ignorantia utroque iudicio tam diuino quam humano culpam, uel in totum, uel in partem excusat. Secunda conclusio. Illa conditio secunda ut opus fiat ex electione propter finem, non quidē ab humana lege, sed tamē a diuina consideratur. Radix autē huius discriminis est distantia cognitionis humane a diuina. Euius uero lex quęlibet, ut supra dictum est. & 10. Ethic. c. 9 Aristot. Rō commemorat, pena metu ad sui custodiam urget, p̄ceptum autem legislator a nemine exigere potest, nisi de illa re, quę in suam potest uenire notitiam. Nam de alijs iudicare nō ualet, homines autē q̄, ut 1. Reg. 16. legi.

Sensus
quoniam ex
plicatur.

Tres cō-
ditiones
requiri-
tur in stu-
dioso, ex
Aristot.

Prima
conclu.

Secunda
conclu.

Rō con-

legitur, et dantur, quæ patent, vident, de
intimis cordium cense nequeunt, sed, ut
est in Psal. solas Deus corda scrutatur, &
renes. Hinc ergo palam fit, quod neque de
hominis intentione, neque de eius volun-
tate lex humana iudicium ferre potest, ac
quæ adeo neque obligare, ut opera tali in-
tentione aut voluntate fiant, lex autem di-
uina non solû illâ, verum eâ potissimâ suis
bilancibus pendit, ac pro illis præmia sup-
pliciaq. decrevit, Lex inquam humana in-
ternam iram etiam si firmâ pariat nocendi
propositû, punire nequit secus aut diuina.
Aut quippe Christus Matth. 5. Qui irasci-
tur fratri suo, reus erit iudicio. & Qui vide-
rit mulierem ad concupiscendum eam, iâ
mox charus est eam in corde suo. Pari ratio-
ne qui creditur debitâ pecuniâ vel gradu
corrupta intentione reddit, nempe ut vel
vituram exerceat, vel homicidium faciat,
legi humanæ non est aduersus, perfoluet
tamen Deo supplicium. Tertia conclu-
sio: Tertium illud, quod ad virtutis mo-
dum requiritur, puta firmo stabilique ani-
mo operari, quod propriis ad habitû perti-
net, & de quo præter præcipue quæstio
instituta est, sub præcepto non comprehen-
ditur, neq. humanæ legi, neq. vero diui-
næ. Qui inquam parentibus honorem de-
bitû impondit, et si habitum non habeat pie-
tatis, legi nihilominus satisfacit humanæ,
& nisi alia circumstantia vitietur actus, si
militer satisfacit diuinæ, ut peccatû effu-
git. Emergunt aut ex his nonnulla dubia
explicata digna. Et primum circa primam
conclusionem, qua assertum sciam & ignoran-
tiam utraq. lege ad culpæ pondus atq. ad
leuamen exsumari. Et debium, an id sit
eternus quatuor ad rationem virtutis, unum, s.
qui ignorans facit opus legis, eidem satisfacit.
Vt si quis exempli gratia, inebriatus
audiret sacra, nesciens prorsus quid face-
ret, utrum præceptum expleret: Videret
namque ratio id suadere. Nam postmodû
rationis luce positus, non censeretur reus
culpæ, quamvis iterum non relinquitur. Et cõ-
firmatur rō. Nam qui obnixè reluctans in-
uitus pertraheretur in ecclesiam, cogere-
tur que interesse facis vñ præceptû implere.
Sicuti & ille qui in die ieiunii per vim ar-
ceretur a coena. Et si cit probabilior, q. si
per actû poena ulla, seu excommunicationis seu alius

generis decreta esset in huiusmodi præce nulla et
proit transgressores, istos non ligaret. Respō
detur nihilominus, nullum præceptum ut habere
reus, impleri per actum qui nullam habet
libertatis rationem. Nam alias, & pueri ante
rationis usum transeres implere præcepta,
cum tamen hac ratione nulla eos lex com-
prehendat, quod cum non sunt arbitrii sui
compositi, nondum capaces sunt legalis
vinculi, lex namq. hominibus ponitur, &
ideo humano more non hororum implen-
da est. Et hoc arbitror S. Th. punctim de S. Tho.
gnasse, ubi ait scientiam ab utraq. lege cõ-
siderari. Nā ignorantia, sicut ob id q. volun-
tarium tollit, excusat à culpa, eadem rōne
tollit impletionem præcepti. Sed arguis cõ-
tra, uel disputationem esse tantû de nomine, Arg
uel sic ignorantem implere legem. Nam qui
præceptum tempore vel somno vel mero ca-
pius est, vel alia rōne mentis inops, illi rē-
poris articulo non transgreditur. præceptum
ergo perinde est, ac si impleret. Negatur
consequentia, neque est disputatio de solo
nomine. Nam & si illo tempore per igno-
rantiam excuseretur, teneatur nihilominus arg.
re si antequam tempus præcepti labatur, in plica-
mente redeat, ipsum implere, alias reus est. Qui in-
serpente iuris. Et id est de illo, q. inuitus virtus sa-
facit, quâuis iste, q. vsum hęc rōnis, libet pulat, nō
esset a pena iuris illo aut qui merum implet satisfacit
legi satisfacit, i. nō iam perit culpam, si illi in
quoniam talis impletio, actus humanus peniten-
tiae est, ac liber. Quod si rursus inturgas. Si cui rā flagel-
in poenitentiam inuitatus esset dies ieiun-
la sint in-
niis & u. v. poenitentiam implet, priuare iuncta.
turi cibis, uere debitum solueret. Nam si
pecuniam alia ratione deberet & creditor
vi ab illo exiperet, satis restitueret, ergo
ead. est rō de aliorû præceptorû debito for-
tasse sunt, q. primum antecedens cõcedit,
ego vero ad minime faciam quû impletio
præcepti poenitentiae, deberet esse huma-
nus actus. Quare si flagella essent mihi in-
iuncta, & ab alio inuitus vapulare, non fa-
ceret satis, q. illa non est actio, sed solû pas-
sio, præcepta vero affirmatiua per. Atque
implenda sunt. Neq. est simile de illo, qui
tantum debet pecuniam, quoniam quomo-
docûq. illa in manus creditoris veniat, li-
beratur debitor. Cõta secundâ conclusio-
nē, qua diximus intentionem nō pensari,
neq. existimari a lege humana, huius existis
argu

Tertia
conclu.

Primū
dubium
circa pri-
mā con-
clu.

Nullum
præceptū
implet,
per actû

Primum argumentum. Primum quod exemplum arg. con S. Tho. q. adduximus, non apparet ad pro- tra secū. possum pertinere, uidelicet, qui q. mēte dum cō proponit nocere, sed re non nocet, non pu- clusiois. nitur lege. Nam hoc est considerare actū

interiorem per se absolute, & tñ qñ est de ipso quatenus causa est externi operis, qd

Arg. 2. reuera sit. Ad cuius claritatem secūdo ar- guntur: Si quis hominem occidat non ple- ne deliberata intentione, sed subitaneo motu, uel si metu cesset ecclesiam adiret,

uel aliud præceptum implere isti actus in- terioris voluntatis perpenduntur huma- no iudicio ad remittendam uel augendā

pœnam, ergo conclusio secunda non est

Ad pri- oino ue: a. Ad prius istorum responderetur, mū arg. q. exemplum S. Tho. optimum fuit ad ex- plicandum, quō peccatum interius lex hu- mana non affect in suum tribunal. Nā in- de colligitur, q. qñ reuera est causa ope- ris, non punitur nisi rōne eiusdem operis. Et qñ externum opus est iustum, nihil de actū interiori curat, ut dicebamus de illo, qui mala intentione debitum soluit. Et idem est de iudice, si ex odio latronem su- spendat, solus. n. Deus illius cor iudicabit.

Ad secū Ad aliud uero responderetur, q. si ille qui ex dū arg. metu uel subita ira peccat, aliquatenus hu- mana lege excusatur, non est, quia non in- tendit facere, sed quia quodammodo rā- cit ignorans, uel quia causa faciendi liber- tatem minuit.

Ad pri- Ad primum igitur capitaliū argumentū mū arg. responderetur, q. modus uirtutis qui præce- pto iubetur est, ut officii scdm ordinē iu- ris præstes. Hoc. n. est iuste q. iustum est, exe- qui, nēpe ut de latrone, aut homicida, ne- mo, nisi iudex publicus uindictam sumat,

Ad secū idemq. legitime cognita causa. Ad scdm dū arg. superiori libro, cum de legis actibus agere- mus, respondebamus, q. intentio legislato- ris primum fertur in finem, qui est bonos facere ciues, id qd nemo nisi firmato, habi- tu assequitur, medium uero & uia ad eun- dem finem consistit in actū exercitio, nā

Egregia regula. ex actibus gignitur habitus, finis aut legi- s nō cadit sub præcepto, sed mediū, quo ad eundē peruenitur. Quæ quidē regula in- ter can. moralis philosophiæ egregia est. Quæ præcepta nō de habitibus, sed de acti- bus instituuntur, in quibus rō peccati & meriti consistit. Negatur ergo primum an

tecedēs. si id cadere sub præcepto quo præ- cipuæ intentio legislatoris fertur. Ad ter- Ad ter- tium rñdet S. Tho. q. uirtutis officiū, absq. tñ arg. tristitia fieri, sub præcepto cōtinetur, eo q. ugens ex tristitia, non agit simpliciter uolens. Item, læto hilariq. animo operari, si lætitiā denotat, quæ ex dilectione dima- nat, ad uim et præcepti pertinet, sicuti, & dilectio ipsa, si uero illam quæ procedit ex habitu, nō ad præceptum, sed ad finē eius uirtutisq. spectat. Et ne cui obscura appa- reat responsio, prius membrum de sola le- ge diuina intelligendum est, quæ interno rum et actū rectitudinē exposcit. Qui. n. ex tristitia operatur, intus remurmurat ad- uersus legem, q. porro Deo ingratum est, lex aut humana nō se item cordibus scru- tandis immergit, & ideo licet ex tristitia illam impleas, eadem satisfacis. Et eodem mō intelligit scdm uidelicet, sub præce- pto comprehendit lætitiā, quæ ex dilectio- ne manat. Nam quo diuinæ legis satisfa- cias, requiritur, ut ex electione in ordine ad finem operis, s. p. p. honestatem uirtutis que quidē electio hilaritatem quandam hēt annexam, eo quod non sit coacte. Hi- laritas aut quæ ex habitu enascitur, alius est generis, nempe q. cum habitus relu- cantes passionēs compescant, tristitiam pellit, promptumq. reddit animum, atq. adeo lectum quod iam dictum est, non præ- cepto iuberi, sed finem illius esse & ad ge- nitam pertinere uirtutem.

ARTICVLVS X.

Utrum modis charitatis cadat sub præcepto diuine legis.

Q Voniā negatū est, modum uirtutis cadere sub pcepto, investigare su- binde restat, an pcepta diuinę legis charita- tis modus cōprehēdatur? Et arguitur a par- te affirmatiua. Ait. n. Christus Matth. 18. Si S. Tho. uis ad uitam ingredi, serua mōdata. Vbi a- Primū struere v. mandatorum custodiā per se suf- arg. par- ficere ad obtinendam æternam uitam, uir- tis affir- tutū aut officiū minime ad sufficiunt, nisi matius, ex charitate oriātur, scdm illud 1. Corint. 13. Si distribuere in cibos pauperum cōs facultates mea, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem aut non habuerit

Arg. 2. habuero, nihil mihi prodest, ergo modus charitatis cadit sub præcepto. Secundo, Præceptum est oia nostra opera in Deum referre, iuxta illud 1. ad Corinth. 10. Oia in gloriam Dei facite. hæc autem relatio pertinet ad charitatis modum, quippe cuius proprium obiectum est Deus, quo cuncta refert, ergo talem modum viscienditur præcepti. Tercio. Si modus charitatis sub præceptum non veniret, posset quisque præceptum extra charitatem implere, atque adeo extra gratiam, quæ eius est indiuiduus comes, hoc autem in Pelagianorum errorem impingit ut Aug. lib. de her. es. cap. 88. docet, ergo absque tali charitatis modo nullum impletur diuinum præceptum. In contrarium autem est, quod si modus charitatis necessarius esset ad implendum præceptum, quicumque eadem esset oratus, esset oratus charitate, quæcumque opera, etiam genere suo bona exerceret transgrediretur præceptum, ac perinde mortaliter peccaret, quod est concessu absurdissimum.

Aug. Quæstio præsens non sicuti præcedens, de omni virtute tam humana quam diuina, sed peculiariter de diuina mouetur, quoniam de humana nulla est controuersia. Nam cum (ut modo definitum est) ad intrinsecos voluntatis motus, quæ sedes est charitatis, non peringat, non obligat ad talem charitatis modum, qui nos Dei facit amicos, sed illi habet proximum scopum, ut pax inter homines extrinsecus consistat. At vero cum proximus finis diuine legis sit amicitia Dei, quæ in actibus interioribus consistit, & ipse paratissimus sit tali charitati, nisi per nos steterit, nos suscipiendæ, merito pergitur, an suarum obligatio legum eo peringat, ut teneamur illa ex charitate implere. Modus namque charitatis, est, Dei iussu seu eius filij facere, vel per actum quo constituamur eius filij.

D. Tho. Et S. Tho. recitat duobus opinionibus contrariis, easdem reconcilians, respondet duabus conclusionibus, quæ hæc distinctio ne clarescent. Actus charitatis bifariam consideratur Vno modo, ut est quidam singularis actus peculiaris uirtutis amandi, sicut est alius actus sperandi atque alius credendi, nempe cuius contrarium est formaliter odisse. Et iuxta hunc modum statuitur prior conclusio. Actus charitatis cadit sub

singulari præcepto, nempe sub hoc, Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum Altera uero ratione considerat, non ut est singularis obiecti, sed ut est universalis conditio & modus oium uirtutum. Paulo. n. ante explicuimus, Non habere deos alienos, Non peierare, Sabbata sanctificare, nil aliud esse, quam Deum diligere, conclusi, sicuti honorare parentes, non furari, non occidere, &c. nihil aliud quam diligere proximum, non quidem formaliter, ut aiunt, sed materialiter. Exemplum est in uirtute iustitiæ, nam alia est singularis commutatio, atque alia generalis quæ est modus universalis obedientiæ, omni uirtute cõis, ac proinde dicitur legalis, quoniam per oem uirtutem obediunt legi De hac ergo charitatis ratione statuitur posterior conclusio, Modus talis charitatis non cadit sub præcepto, quod est dicere, In hoc præcepto, Honora patrem & matrem, non includitur ut sint parentes ex Dei charitate honorandi, sed quod habeatur eis exterior reuerentia. Quare licet eam præstet in peccato mortali, non ideo sit præcepti transgressor. Pro batur conclusio, Charitas Dei ideo est generalis modus oium uirtutum, quod est finis ad quem lex diuina ordinat, iuxta illud scriptum citatum 1. ad Tim. 1. Finis præcepti, charitas. Et ad Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio, finem autem iam definitum est non cadere sub præcepto legis, sed actiones, quibus illud tēdit. quare bene ait S. Th. intentione finis esse modum formalem superioris ordinis. Quod est dicere, non includi in præceptorum substantia. Et hoc pacto conciliantur dictæ opiniones, nempe ut quæ affirmat modum charitatis cadere sub præcepto, intelligenda sit de singulari dilectionis præcepto, negans uero, interpretanda sit de alijs. At uero quoniam ista quod plurimis seatur ambiguitatibus, accuratorem postulat, ac pinde paulo ampliorē disputationem. Et quo faciliora prius expediamus præter opiniones duas, quas hic D. Tho. citat ex stituerit, quæ in istarum concordiam pertrahi non ualeat. Sūt. n. qui secundam conclusionem S. Tho. aduersentur dicentes singula præcepta Decalogi atque oia diuina includere modum charitatis, itaque legis officia nisi in gratia fiant, non solum non sunt mentoria, uerū sunt peccata, ut

Rõ con
clusiõis.
Paulus.

S Tho.

Diony.
Cister.
rien.
Ratio
Dion.

poterunt eorundem præceptorum transgressio-
nes. Hæc inquam opinio non modo est Lu-
theranorū, ut lib. 3. de natura & gratia, ad
notandum, & infra hic lib. 3. repetitur su-
mus, verum & fuit olim opinio doctoris
alias celeberrimi Dionisij Cisterciensis in suo 2.
Sententiarū, dist. 17. Is namq; hallucinatus
ex fallaci illa cōsequentiā est. Quibusq;
nos Deus præceptionibus suis intendit ad
suipsum amore pertrahere, ergo ex eo de
amore tenemus eas & perficere. Et addu-
cit pro se illud Petri Apostoli, Omnia opera
vestra in charitate fiant, atque aliud Bern.
Omnē quod præcipitur, in sola charitate soli-
datur, atq; Aug. similia. Hæc autē opinio
non solum falsa, verum & erronea quā pro-
xima est, Trident Synodo, cano 7. aduer-
sus Lutheranos damnato, nempe, cuncta
opera, quæ extra gratiā Dei sunt, esse pec-
cata. Contra quæ nos errorem lib. de nat.
& grat. cap. 19. & quatuor subsequentibus
depugnauimus. Nō ut illa mittamus ope-
ra quæ ex subiecto & circumstantiis sunt ma-
la, cetera aut sunt præcepta, aut consilia, aut
indifferentia, puta comedere & ambulare,

Ant. li.
de natu.
& grā.

quæ bene maleq; fieri possunt. Si ergo præ-
ceptorum obsequia cuncta extra gratiam
peccata sint, illa quoq; erunt peccata quæ
sub consilio militāt. Nā si præcepta Deus
nos obligat ex charitate implere, videtur
id pariter & de conciliis iussisse atq; adeo
de aliis naturalibus operibus, q̄ iure no-

Primario
in Dio-
nyf.

bis ad vitam viuendā licent. Nam oia sunt a
Deo veluti a naturæ parente instituta. At-
que adeo oia opera, quæ in peccato sunt,
peccata essent. Deinde arguitur, si vniuer-
sa mandatorum officia tenemus ex chari-
tate exhibere, vel hoc esset ob cōem illorū
obligationem, vel ob singularem chari-

Secunda
ratio.

tatis præceptionem. Nō quidē ob generalē
ōiū, nā p̄ illa nō imperantur nobis, aut
prohibent nisi opera, ut paternus honor,
& ab iniuriis abstinere quibus amicitia vio-
latur. Quod si in honore parentum chari-
tas aliqua includatur, certe illa satis erit, q̄
naturaliter inter homines iungitur. Singulare au-
tē charitatis Dei mā datum, cum affirma-
tium sit, non obligat (ut aiunt) pro semper,
sed certis opportunisq; temporibus. Extra
quæ ideo tempora non est cur obligemur
cetera ex charitate præstare. Insuper argui-
tur. Si illud singulare præceptū in cunctis

aliis esset obseruari necessarium, sequeretur
tur, q̄ cuiusq; transgressio duplicatum esset
delictum. s. & contra peculiare obiectum,
verbi gratia furari, & contra diuinam cha-
ritatem. Præterea, sequeretur q̄ vbiuis in
materiam cuiuscunq; præcepti incidere-
mus, teneremur conscientiam discutere,
ut in Dei gratiam reciperemur. Quin age,
sequeretur insuper q̄ nemo ad sacramen-
tum confessionis digne accedere posset,
nisi qui gratia iam possetur. Nō illud etiā
confessionis præceptum deberemus im-
plere in gratia. Immo neq; ad baptismum
posset digne accedere adultus, nisi iam sa-
ctos membrum Christi. Quare neuiquam
sacramenta posset primam conferre gra-
tiam. At non opus est pluribus contra hu-
iusmodi opinionem dimicare, quippe cō-
tra quam loco citato de natura & gratia,
plurima cōicimus. Sed concludamus cū
Theologis distinguentes bifariam posse
Dei præcepto satisfieri. Vno modo, quan-
tum ad substantiam operis, quod est, sic ip-
sam implere, ut transgressionis peccatum
aut omissionis caueatur, altero vero mo-
do quantum ad intentionem præcipien-
tis, id est cum finem & metam attingendo,
quo præcipientis intentio dirigatur, quæ
est vita æterna. Illud namq; nos Deus per
suas leges perducere proposuit, secundum
illud, Si vis ad vitam ingredi, serui manda-
ta. Vnde ut legi priori nō satisfaciamus,
non est necessaria charitas, sed ut eam po-
teriori ratione impleamus. Quo fit, ut ad
illum priorem implendi modum nulla sit
opus relatione operis in Deum per specia-
lem eius succursum, cum in finem superna-
turalem, quod Gregorij Ariminensis in
Sentent. dist. 26. & sequentibus placitum
fuit, sed satis est in ipsum referri tanquam
in finē naturalem, in quē sane quodcunq;
per se opus, quod nulla praua circumstan-
tia vitatur, naturā habet relationē. Deus
namq; naturæ conditor ad se cuncta dū cō-
didit, reulit. Quocirca eiusmodi mandati
impletio naturali Dei influxu fieri potest,
iuxta illud Pauli ad Rom. 2. Gentes, quæ
lege non habent, naturaliter quæ legis
sunt, faciūt. Tamen si tota lex absq; specia-
li gratiæ subsidio impleri nequeat, ut lon-
go tēpe absq; peccato uiuamus. Hæc autē lib.
2. de nat. & grat. cap. 20. satis discussimus.

Tertia
ratio.

Quarta
ratio.

Distin-
ctio.

Grego-
rius Ari-
minensis.

Paulus.

Discutit De priori aut conclusionē S. Tho. nempe
prior tō de singulari pcepto charitatis aciora sunt
clausio. dubia. sciam de eius necessitate q̄ de eius

Prima materia & mō: Dīctum ēst. n. finem legis
ratio. non cadere sub praecepto: cū ergo chari-
tas & Dei amicitia, finis sit diuinae legis,
non oportebat singulare de illa praeceptū
iūstitū Est. n. brauium quod per alterū
p̄ceptōū obieruantī obīneat Mox ar-
guitur. Charitas ēst donū supra naturāle
Dei praeceptū ergo illius assequendū ē:
nequē a nobis naturali facultate impleri, q̄
neq. ip̄sā ualēmus naturalit̄ assequi. Cū
ergo fidelis Deus nihil nobis impossi-
bile praeceptū nō debuit nobis tāle mandatū
iūngere, atq. iō minime, q̄ cū nemo sciat

Secunda ratio. an dno uel amore dignus sit, nullus posset certior fieri an illud impleuerit. Quare neq. ullus posset cōscientiā de hac suā pacare. Pigeret, cū sit affirmatiū, digno secunda repora restit, quibus obligat, hæc aut non sunt deprehensibilia. Nā si dixeris satis esse semel in uita, idq. in articulo mortis implere, pfecto longe a natura eiusdē præcepti abeiras. Cū n. præceptum

statum desideratur, quidnā tali praecepto
 nobis iubeatur, verum videlicet interna
 sola dilectio, an vero externum et opus?
 Rñsio horū argumentorū à postremo au
 Ad pō
 picanda est. Præceptum inquit dilectionis
 strenuū
 non præcise ad internum aff. & obligat, argum.
 sed certe ad externum opus affectus. n. bo
 aus p. p. bonū opus est. Obligat. n. primū Opinio.
 oīum charitatis lex, si D. Tho. fidē tribuas, S. Tho.
 ut dum q. ius primum rōnis lineā ingreditur, Ratio.
 tor, se & ius in Deum referat. Cū primū, S. Tho.
 inquam nōn totē tps momento, sed cum
 incipit hō plene deliberare, & unū esse pri
 mum rerum pareite noscitur. Et certe non
 absq. hac hoc astruxit. Nam cum ad hoc
 nos Deus creatos duxerit, 1o q. naturalis
 cum nobis, unam fuisse oīum primā causā
 sam ostendat, q. maxime sit rationi cōsen
 taneū, ut tunc hō ipsius amore a malo re
 cedere debeat, pponere, atq. agere bonū,
 hoc n. est Deum, & tunc super oīa dilige
 re. Quare præsentē tunc eius speciali au
 xilio fidem homo & grātiā reciperet, qua
 ab originali mandaretur. Quidquid autē
 de hoc sit, arbitror, ut cum homo rationis
 cōpos baptisimo intingitur, vitam in Deū
 suam referre debeat, sicuti. n. tunc præcep
 to fidei tenetur credere, ita & quæ cre
 dit sperare, & à quo illa sperat, diligere, ut
 libro. 2. de nat. & grat. ca. 1. 2. & subsequen
 ti monstrauimus, instar illius, qui in mili
 tiam nomen suum dat principis. Ac subin
 de crediderim, q. qui tunc non se ad gra
 tiā disponeret, peculiariter contra charita
 tem delinqueret, veluti cōtra fidem si non
 crederet. Neque in his tantummodō casib.
 us, verum fortes q. oīes opus aliquod e
 gregium inceperimus, uel causa subeundi
 martirii nobis offeritur, uel illustrē ali
 quod beneficiū a Deo suscipimus, vt dū
 nos a præsentissimo mortis periculo eri
 puit, nō esse temerariū afferuare, sed certe
 prudētia, ut eodem quoq. præcepto te
 neamur Deū diligere, & quantum ad mo
 dū, hoc est præparare nos quātū in nobis
 est, ad inuendū cum Deo grātū. Hoc tñ
 hic adnotat opus est, q. vt reliqua, sic & p
 singularē quoq. præceptum charitatis po
 tionis
 est quantum ad substantiā operis imple
 Dei li
 riab. sic eius modo. Exempli gratia, Ar
 get.
 bitur præceptum hoc hominem peritū Docu
 gere, ut quousq. nōmē Dei blasphemari mēti
 niderit,

viderit, eiusq. honorem pessundari ac lace-
rari, a parte ipsius fieri, cuiq. teneatur in ac-
Casus al cessam maiestatem. Quo tamen articulo
ter quo non subinde crediderim teneri suorum cri-
idē prae minum penitere, ut Dei sibi amicitia con-
ceptum ciliet. Quare neq. hoc praeceptum uniuersum
obligat. Sum obligat ad suum ipsius modum, sed
quando occurrit articulus interne diligen-
di, nam in hoc commemorato casu solū
est necessitas exterioris protectionis. Et p-
hac soluta restant penultimum, ultimum-
que argumenta. Ad primum aut. respōdet
Ad pri- S. Th. 2. 2. q. 44. quod etsi charitas finis sit
mū arg. aliorum praeceptorum, atq. adeo nō cadat
sub ipsorum vinculo, nihilominus decuit
singulare eius praeceptum cunctis aliis p-
mitti tanquam eorum praeambulum. Et
ideo illud, sicut neq. alterum dilectionis
proximi, nō est in Decalogum inclusum,
sed extra in radice prae fixū, in quod redu-
cuntur praecepta primae tabulae. Sicut in al-
terum, praecepta secundae. Ad secundum autē fa-
dū arg. cit. rōdetur, per illud Aristotelicum axio-
ma. Quae per amicos facimus, p. nos ipsos
facere videmur. Nam quamuis per nos ip-
sos praeceptum & modum charitatis ne-
queamus implere, tñ Deus paratissimus est,
nisi per nos steterit, opē nobis ad id perfici-
endum ferre. Veruntamen minime pre-
tereunda est ultima clausula S. Tho. in rō-
sione qōnis. Ait. n. q. qui parentes ex Dei
charitate non honorat, non est trāsgressor
praecepti de honorandis patribus. licet sit
trāsgressor praecepti, qđ est de actu chari-
tatis, p. quam transgressionem meretur
pōena. Ex his. n. verbis nonnulli ex nostris
hanc inferunt mentem S. Th. qđ ubicun-
que occurrit materia aliorum praecepto-
rum, concurret pariter charitatis manda-
tum, cōtra qđ subinde peccatur, si cetera
non impleantur ex charitate. Intellectus
autē iste contrarius est D. Th. quippe qui
deficiens modum charitatis non includit
in aliis praeceptis, docet neq. semper cum
eis concurrere, sed cum sit affirmatiuum,
hīc sui definita tempora, ut in solutione
secundi evidentius edocet. Mēs ergo eius
est, qđ si illo tpe, quo praeceptū charitatis,
eiusq. modis obligat, concurrere accidat
aliorum quodlibet, tunc illud aliud im-
plendum sit ex charitate, nō p. opter illius
obligationem, sed propter huius vinculū.

Supere est autem, ut argumētum in capi-
te qōnis obiectōrū responsa subiciamus. mū arg.
Responderetur ergo ad primum, qđ cū unū pricipa-
praeceptorum sit ipsū charitatis, & modi le.
eius, quicūq. vniuersa seruat, est in gratia.
Sed arguis contra. Stat non ini existeret in
peccato, nūquam afferri tempus praecepti
dilectionis, tunc ergo cuncta ille poterit
seruare quantum ad substantiam operis,
& tñ non ingredietur uitam. Propter hoc
argumentum sunt qui affirmant existēti
in peccato praeceptum esse conuerti in
Deum q. quia peccator non implet, nō i-
ngreditur uitam. Attamē licet hoc proble-
ma sit, nūquam mihi tñ persuasū est plu-
ribus praeceptis ob id precise hominem te-
neri & lapsus est, quam obligatur, dū exi-
git in gratia. Sed est ei necessarium conuer-
ti necessitate finis, si uult hīc uitam aeter-
nam. Quidquid autē de hac re teneas, argu-
mentum praesens non vincit. Rōdetur er-
go, qđ uerbum Christi intelligitur de illo,
qui est in gratia. Ille. n. si seruat cuncta mā-
data, saluus erit. Qui autē per vnius trans-
gressionem a gratia decidit, illa non serua-
uit mandata. Et ideo non satis habet deō
de seruare cetera quousque violati pōni-
teat. Ad tertium rōdetur, qđ hoc quod est
omnia in Deum referre, ad praeceptum pē-
culsare charitatis pertinet. Ob idq. quo-
ues ipsi eiusdem praecepti occurrūt, tene-
mur cuncta, quae tunc facimus, in Deū tan-
quam in finem supernaturalem referre.
Quare illos tps articulo, qui parentibus
extra charitatem obsequetur, licet non
esset uiolator quarti praecepti, esset tamen
transgressor praecepti charitatis. Subdit au-
tem D. Th. qđ cum hīc sint duo praecepta
affirmatiua non obligatiua ad semper, pos-
sunt pro diuersis tpsibus obligare, & nō po-
test contingere, quod aliquis implens prae-
ceptum dilectionis non tunc transgrediat
praeceptum modi charitatis. Vbi plenissi-
me dilucidat, qđ super proximis uerbis in
calce qōnis nuperrime adnotauimus. Tūc
ergo si dñm ipsum non est peccatū non re-
ferre illud opus in gloriam Dei tanquā su-
pernaturalis finis. Igitur uerbum Pauli du-
plicem exhibere pōt sensum, uidelicet &
pcepti & concilij. Si sit praeceptū, non obli-
gat pro sp, si autē cōsiliū, sensus est ut
procuremus nos sp in Dei gratia p imple-
tionem

Obie-
tio.

Solutio.

Ad ter-
tium arg.

S. Tho.

tionem omnium mandatorum asserere. Tamen & qui in peccato opera exequitur morali. et bona eadem i gloriam Dei facit naturali modo. Quare tertius sensus eorundem uerborum est ut nulli opere alium finem quàm Deum præstiuamus sed cuncta eo fine exequamur ad quæ creata sunt, quod utiq. præceptum quantum ad substantiam operis etiam extra gratiam impletur. Ad tertium responderetur quod cum nemo ualeat cõplere præcepta, nisi & ipsum quoq. charitatis, qñ occurrerit, expleat, & hoc absq. gratia p̃fici nequeat, fit ut neq. sine illa possimus implere omnia. At uero quâ uis hic, ubi de modo charitatis sanctus Thomas tractabat, hac fuerit contentus solutione, nihilominus neque alia uniuersa mandata potest homo post lapsum naturę p̃ peccatũ adx. absq. speciali Dei munere implere Sumus, n. sicut infirmi q̃ possunt aliquot passus gradi, non tñ plurimos progredi. Et ideo licet possimus unũ aut alterum nostrap̃re-

Ad tertium.

Solutio
S. Tho.
excedit.

Autor
lib. de
natu. &
gratia.
Concil.
Mileui.
August.

natura morale bonũ præstare, diu tñ stare non ualemus, quin decidamus. Hoc autem lib. 1. de natu. & gratia, cap. 2. latissimè ex dictis Augustini Conciliorumque Mileuitani & Arausiacani cõstabiluimus, perq. doctrinam eiusdem sancti doctoris 1. 2. quæst. 109. explicauimus.

ARTICVLVS XI.

Vtrum alia præcepta moralia quæ extra Decalogum vagantur, congruenter sum distinguantur, tum etiam ad omnia dem reducantur Decalogo.

HIC articulus superioribus sæpe desideratus est ac insinuat, quo explicetur numeri sufficientia Decalogi eiq. annexarum moralium præceptionum. Arguitur ergo, q̃ non fuerint alia moralia præcepta præter decem illa necessaria. Omnis enim lex & prophetæ, ut Matth. 22. asseruit Christus ex duobus illis pendens, charitatis Dei & proximi. Prius autem illorum ab uide priori tabula explicatur posterus uero posteriori, ergo nulla sunt insuper necessaria Secundo arguitur. Si alijs opus fuisset præceptis, hoc esset uel inquam generalibus, uel tan-

Primi
argu. ad
partem
negati.

quam specialium ipsorum determinationibus, non quidem tanquã gñalibus, quia maxima illa duo nõ erant explicitu necessaria, sed sunt, ut dicebamus, de calogi præuia principia conclusiones aut gñales, oēs sũt in Decalogo. Neq. acro opus erat moralibus alijs tanquam generalium determinationibus, nam ut antea ostensum est, determinationes moralium præceptorum ad ceremonialia pertinent, atq. ad iudicialia. Tertio arguitur contra sufficientiã eorundẽ præceptorum. Præcepta moralia (ut supra constitutũ est) debent institui de uniuersis unũtũ adibus, ergo sicut in lege extant præter Decalogum p̃cepta pertinentia ad liberalitatẽ, misericordiam, castitatem & laetiam: ita etiã deberent adhiberi præcepta de fortitudinẽ, de temperantiã, & de hũmĩ virtutibus quæ sunt hominis ad seipsum, & tamen non inueniuntur, ergo non satis lege veteri de omnibus cautum est. In contrarium facit Dauidicum illud testimonium: Lex Domini immaculata conuertens animas. Quo docetur, uniuersa prohibuisse mala, quibus anima maculatur, uniuersaq. præceptis bona quibus conuertitur, ergo cum non sint cuncta in Decalogo, fit ut sparsim alijs in locis habeantur, quæ in ipsum redocuntur.

Tertiũ.

Psal. 118

Initium huius soluendæ qñis ex superioribus sumendum est. In primis supponenda est distinctio ceremonialium, iudicialiumq. a moralibus. nempe q̃ ceremonialia & iudicialia ex sola diuina institutione vim hñt, sicut in republica leges humane. Non. n. sunt de illis, quæ sunt iustis, quia bona, aut prohibita, q̃ mala, sed de his quæ antequam iubeantur, aut prohibeant, nihil referebant. Sed (ut ait s. Ethic. Aristot.) quia cõstituta sunt, referũt, id est, eo sunt bona, quia iusta, & mala. q̃a phibita. De quibus iõ impræsentiarũ nullus habet sermo. Moralia uerò nõ ex institutione solum, sed dictamine naturalis rñis, seclusa alia lege, vim hñt & energiã ligandi. Sunt aut in triplici ordine. Quorũdam. n. existũt cõfissimæ ac perinde patetissima principia, Triplex igitur illis indiget editionis, sicuti mō ordo data de dilectione Dei & proximi, atq. il moralis iud. Id facias alijs, q̃ tibi fieri vis & similia. Quæ ideo non sunt in Decalogo, sed sunt sicuti eius sunt. Alia uerò sunt non uel quæ-

Aristot.

adeo

adeo universalia, sed eorundem principio
Primus rum conclusiones quæ quisq. per se etiam
ordo. plebeius facile potest perspicere. Verum-
 tamen quia ob morum peruersitatem & ratio-
 nis nebulam p. t. nonnunq. eorū iudicium
Secundus peruerit, editione indigent. Atq. huius se-
ordo. cundi ordinis sunt cuncta præcepta Deca-
 logi, quanuis illa secundæ tabulæ, quia nul-
 lo indigent fidei lumine constituta supra
 sunt i primo cōclusionū gradu, præcepta
 uero primæ, quia illo indigent, in tertio.
Tertius Sed tertius ordo est eorū, quæ nō ita quis
ordo. que facile rationis luce perspicere p. t., at
 sapientiū indiget adminiculo. Quæ ideo
 præ- artic. i. in secundo conclusionū gradu col-
 tij ordi. locauimus. Et hæc sunt extra Decalogum
 nis ad per Moysen & Aaron suggestionem diuina
 decalo- superaddita. At qm̄ ea quæ minus cogno-
 gum re- scuntur, per illa quæ patentissima sunt in-
 ducuntur notescunt præcepta huiusmodi tertii or-
 omnia. dinis ad Decalogū, quo implicita sunt re-
 ducuntur, singulis. sed singula responden-
 tibus. Exempla patent. Cum. n. primo De-
Primū calogi præcepto alienorum deorū cultus
præcep- proscriptus cōdemnatusq. sit, cūcta quæ
tum. ad idololatricam superstitionem spectant,
 ad ipsum referuntur, quale est illud Deut.
 18. Non inueniatur in te, qui iustret filiū
 suum aut filiā suā, docens per ignem, nec
 sit maleficus atq. incantator, neq. qui Phy-
 tones consulat neq. diuinos, & quærat a
 mortuis ueritatem. Rursus quia secundo
Secūm. mandato periurium cauetur, eodē reduci-
 tur prohibitio blasphemie, q̄ Leuit. 24.
 extat, ubi blasphemus iubeba. lapidibus
 obrui. Et prohibitio falsæ doctrinæ, cuius
 Deuter. 18. fit mentio, ubi falsi prophe-
Tertiu. tæ refelli iubentur. Ad tertium autē præ-
 ceptum de sabbathi sanctificatione cūcta
Quartū. reducuntur ceremoniarum instituta. Si-
 cuti & ad quartum de honore parentibus
 deferendo applicantur omnia, quibus iu-
 bemur seniores & magistros honorare.
 Quale est illud Leuit. 19. Coram cano. ca-
 pite consurge, & honora personam senis.
Quintū. Pari iure quintum præceptum, quo homi-
 cidium cōdemnatur, iura omnia compre-
 hendit, quibus corporea quæuis proximi
 læsio inhibetur, quin uero & internum
 odium. Qualia illa sunt eiusdē capitis. Nō
 stabis contra sanguinem proximi tui. Et
 rursus, Ne oderis fratrem tuū in corde tuo.

Ad eundē modum sexto præcepto, quæ **Sextum**
 prohibitio est adulterij, implicatur genus
 omne luxuriæ. In primis simplex scorta-
 tio, & nefandū crimen, atq. bestialitas, se-
 cundū illud Deut. 24. Non erit meretrix
 de filiabus Israel neq. fornicator de filiis
 Israel. & Leuit. 18. Cū masculo non com-
 misceberis, cum omni pecore nō coibis.
 Atque eodem tenore septimo præcepto **Septi-**
 quo furtum vituperatur, affine est aliud **mum,**
 Deutero. 28. quo prohibetur vfura, Non
 sceneraberis fratri tuo ad vfuram. Et pro-
 hibitio fraudis, secundum illud Deutero.
 25. Non habebis in sacculo diuersa pōde-
 ra. Ac perinde vniuersa rechnerum & ca-
 sumniarum genera. Deniq. eodem pacto **Octauū**
 ad octauum præceptum, quod prohibitio
 est falsi testimonij adiungitur & prohibi-
 tio falsi iudicij, atq. omnes mendacij spe-
 cies ac detractionis. Legitur enim Exod.
 23. Neq. in iudicio plurimorum acquie-
 sces sententiæ, ut a ueritate deuias. Et in-
 fra, Mendacium fugies. & Leui. 19. Non
 eris criminator & lussuro in populis. Po-
 stremis autem duobus, utpote quibus om-
 nis cohibetur sinistra, cupido, nullū aliud
 superest, quod adhibeatur. Circa hæc non
 nisi vnicum simplex dubiolum restat. Eie-
 nim in hac reductionum serie multa recē-
 sita sunt grauiora, quæ ad leuiora redu-
 cuntur ut blasphemia, ad periurium & ad
 adulterium infanda, bestialiaq. flagitia, ac
 deniq. rapina ad furtum, cum tamē ratio
 suadere videatur, ut quæ leuiora sunt, ad
 acerbiora reducantur. Huius autem ratio **R. & Cajetani.**
 nem Cajetanus hanc subiungit, q̄ cum il-
 la leuiora, communiora ut inquit sint &
 frequentius in usu, ad illa referuntur alia
 quæ rarius contingunt. At uero ratio hæc
 non plene videtur dubium diluere. Nam
 illa ratione, si uncatio simplex, quæ latius
 inter homines serpit, deberet in Decalo-
 go prohiberi ad quam reduceretur adul-
 terium. Ratio ergo non est, nisi quam su-
 pra sæpenuero adnotauimus, nēpe q̄
 cum Decalogo illa deberent penitus con-
 scribi, quæ sunt patentissima & inter vitan-
 tes iustitia atque adeo inter iniquita-
 tes iniuria sit cunctis notissima, in prima
 tabula posita sunt illa, quæ palam est nos
 Deo debere. In secunda uero nisi illa quæ
 iniuriam in proximum annexam habent,
 quæq.

quale est in cæchia. Notandum enim crimē & bestialitas, etsi sint sceleratissima ac subinde grauiora, tamen non sunt peccata cōtra iustitiam sed in corpus proprium. Tamen si in furto & rapina actum sit, quod per minoris cautelam prohibetur maius.

Ad primū arg. Per hæc igitur argumenta facile soluntur. Ad primum enim respondetur, quod etsi tota lex pendeat ex illis duobus mandatis nihilominus alia euidētius ex illis inferunt, & hæc in Decalogo copulata sunt.

Ad secundū. Alia uero minus euidētes, & hæc commissæ sunt sapientum doctrinæ. Ad secundum autem respondetur, quod ceremonialia, & iudicialia, ut dictum est, sunt generalium determinationes non per uiam illationis, sed per uiam arbitramenti quo generalia speciatim determinantur, quare illa non reducuntur ad Decalogum, sed illa prorsus, quæ ut naturalis in finibus inde sapientes ratione cernendo eliciunt. Ad tertium autem per id,

Ad tertium arg. quod sæpe dictum est, responderetur, uidelicet quod in Decalogo illa tantum sunt prohibita quæ manifestariam inferunt iniuriā: seu in personam præsentem, ut homicidiū seu in futuram prolem, ut adulterium. Reliqua uero quæ hominē in ordine ad seipsum componunt, ut fortitudo, & temperantia quia eorum contraria non sunt adeo manifesta crimina, commissæ sunt alijs edocenda, ut ducibus in bello, qui doceant non esse fugiendum: Deuter. 20. Nolite mouere nolite cedere. Et patribus familias, qui suos instruant temperate uiuere, ut eodem lib. c. 21. Monita non frustra audire contemnit, eorumque flagitiis. uacat & luxuriæ, atque cōuiuuiis, est enim hæc reprehensio atque correptio, quæ parentes in filios uti debent.

ARTICVLVS XII.

Utrum præcepta moralia ueteris legis iustificarent.

Primū arg. **Ad primū arg.** **Paulus.** **Secundū.** Cum quæstio præsens in præceptis moralibus legis ueteris elucidandis versetur, quæritur postremo articulo de eorū vigore, utrum uidelicet eorū obseruantia iustificaret. Vt enim Paul. ad Ro. 2. id offerat, ubi ait. Non auditores legis iusti sunt apud Deū sed factores legis hoc est, legis mandata cōplentes, iustificabuntur. S. Tho.

& id ipsum assertum esse vñ verbis illis. Leuit. 18. Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo uiuet in eis, uita scilicet spiritualis, in qua iustitia apud Deū consistit. Et ratio id tertio per se uidetur. Lex enim uetus, ut potest diuinitus lata, excelsioris erat uirtutis quam humana, lex autem humana iustos facit homines. Nam, ut supra dictum est, propositum legislatoris est bonos facere ciues boni autem non sunt nisi per uirtutes, quarum ueritatem Aristoteles appellat legalem iustitiam: ergo lex uetus iustificabat. In contrarium est illud Pauli 2. ad Corinth. 3. Litera occidit. Quod secundum Augustinum in lib. de spiritu & litera. cap. 4. & proximis de præceptis moralibus ad litteram intelligitur.

Quæstio hæc tempore S. Tho. licet contra Pelagianos satis uisisset, tamen ab alijs, tum præcipue ab Augustino discussa, tñ postq̃ Lutherani eatenus fidei iustificationē adscribere moliti sunt, ut operibus omnem denegauerint iustitiæ uim, celebrior facta est. De quo pene argumento tipertitum nos opus de natura, & gratia ad sanctum Concilium Tridentinum prædiximus. Hic ergo nimis operosum esset tam uastam disputationem ingredi: sed satis erit præsentis loco inseruire. Et quidem diffieri non possumus, quin articulus hic apud S. Tho. pressior sit atque implicatio, quam suam esse solet lux ingenij, quia cum illo tunc temporis res erat consuetissima, non duxit necessarium præsentis loci eam euoluere. Accedit quod uniuersa eius exemplaria expositum chalcographorumque subinde negligentia in edola hoc loco sunt. Igitur ut tum S. Thom. tum res ipsa aperiatur, notandum est, quod scilicet iustitia duplex est, scilicet infusa & acquisita, sic & iustificatio altera sit apud Deum atque altera apud homines. Quare dicendum prius de illa, quæ est apud Deum, quæ simpliciter est iustitia, ac deinde de altera, quæ tantum dicitur iustitia humana. Iustificatio ergo (ut 2. libra citato c. 6. dicebamus) si proprie & per se prius libro de mo nomen accipias, idem est quod iusti natura, tñ factio pura opus quo quis ex iniusto & g. fit iustus. Sicuti calefactio est actio quo siigidum fit calidum. Nam huiusmodi notamuta Soto, de iust. & iur. Iustitia

Tertiū.

Augusti.

S. Tho.

chalcographorumque

Augusto

g. a.

tionem

tionem inter duo extrema significant. Accipitur nihilominus paulo extensius pro augmento & quod Physici dicunt, intentione eiusdem iustitiæ. Nam in formis, quæ latitudinem habent, non solum inceptio, verum & progressio idem sortitur nomen. Dicitur enim aqua calefieri quanto tempore fit calidior. De priori significatione Paulus. ait Paulus ad Rom. 4. Credenti in eum qui iustificat impium, hoc est, ex iniusto iustitiam efficit. Et c. 6. Qui mortuus est, iustificatus est a peccato. Est ergo iustificatio priori modo nihil aliud, quam peccatorum remissio per gratiam Spiritus sancti, secundum illud ad Dorin. Iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritus Dei nostri. Quapropter iustificatio in proposito non derivatur a iustitia particulari virtute, quæ unusquisque alterius suum tribuit, sed ut importat totius hominis rectitudinem respectu Dei. Enimvero sicut in rebus corporeis illud dicitur alteri iustificari quod eidem adæquatur, ut lapis normæ, sic ille apud Deum iustificatur, quæ eius voluntati subiectus ad eius legem, & regulam sua opera admittitur. De secundo autem iustificationis modo ait Io. Apoc. 22. Qui iustus est iustificetur adhuc. Et Eccl. 18. Non verearis usque ad mortem iustificari. Et Iac. 2. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Quibus verbis aduersatus fuisset Paulo dicenti: Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus. nisi Paulus de infusione diuinæ gratiæ loqueretur. Iacobus autem de eius incremento. Quo fit ut utroque prædictorum modo iustificatio cum opus sit supernaturale non nisi per gratiam Dei perque infusam iustitiam fiat. Sed est differentia quod prima iustitiæ infusio in paruulis quidem per solum sacramentum, in adultis vero per proprias dispositiones, puta vel per voluntariam susceptionem baptismi, vel per contritionem quæ licet non sit meritum gratiæ, alias, ut ait Paulus non esset gratia, est tamen præparamentum absque quo nemini eam Deus confert. Quare ad conuersionem prima dispositio requiritur fidei nam accedentem ad Deum, ait Paulus, oportet credere quæ est. Deinde requiritur spes, iuxta illud ad Rom. 8. Spes salui facti sumus. Denique motus

charitatis, secundum illud Ioannis: Translati sumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres. Et secundum illud Saluatoris. Qui diligit me, diligetur a patre meo. At vero postquam diuinitus iustificati sumus ac Dei filii constituti, per infusas ab ipso cum gratia virtutes, ac per diuinum eius fauorem operamur opera, hoc est merita uitæ, augendo iustitiam. Prior iustitia ergo iustificatio est acquisitio seu assequutio iustitiæ, posterior vero est eiusdem executione apud homines. Iustitia autem acquisita, quæ est apud homines, una est secundum rei veritatem quando scilicet homo reuera facit legis opera, quam appellat Paulus ad Rom. 3. legem factorum. Et dicitur iustitia operum, ut illic nos adnotauimus, quia est humana reuerentia, quæ per naturalem facultatem in moribus constituitur secundum legum normam. Ac differt a iustitia fidei, quod talis reuerentia, licet substantiam operum faciat moraliter bonam, non tamen personam iustificat per remissionem præteritorum peccaminum, iustitia vero quæ fundatur in fide, ideoque nuncupatur iustitia fidei, per gratiam iustificat prius personam a delictis præteritis, ut deinde iusta exequatur opera, quæ si ut Deo grata. Sed est præterea humana iustificatio in foro exteriori, quando secundum allegata & probata iudex reum absoluit. Quo sensu ait Sapiens Proverb. 17. Qui iustificat impium, & condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum. De hac autem acceptatione nihil ad præsens. Quapropter, & respectu et acquisitæ iustitiæ apud homines, uno modo usurpatur iustificatio pro acquisitione & assecutione habitus iustitiæ, puta cuiuscunque virtutis, nam generaliter nomen accipitur hic iustitia, atque altero modo pro executione & exercitio studiorum operum. Hæc igitur præmediari ad literam S. Tho. descendentes, quinque conclusionibus ad questionem respondeamus. **Mo** Supponitur. n. peculiariter questionem de præceptis moralibus legis veteris, propterea quod de illis peculiariter tractatur in hac questione: videlicet, utrum iustificarent, hoc est hominem facerent iustum apud Deum ac dignum uitæ æternæ? Pro cuius decisione supponitur quod sicut sanum propria accipitur pro animali quod sanitate forma-

Differē-
tia inter
paru-
los & a-
dultos,
quātum
ad iusti-
tiæ infu-
sionem.

Supposi-
tione
Prima
conclu-
Angu-
litor

libri est sanum secundario vero pro signo
vel causâ sanitatis, quemadmodum vinâ
dicimus sanam, ac medicinam sic iustifica
tio proprie & formaliter accipitur pro re
ceptis & custodia iustitiæ, quæ est pecca
torum remissio, secundario vero p. dispo
sitione atq. adeo pro significatione eiusdē
iustitiæ. Quo supposito statuitur prima
conclusio. Præcepta legis secundo impro
prioq. modo iustificabant, tum inquantū
disponebant homine ad gratiā Christi
iustificantem, tum ē inquantum eandē su
turâ Christi misericordiam significabant,
nam ut ait cōtra Faustum Aug. vita illius
populi prophetica erat, & Christi figurati
ua, secundum illud, 1. ad Cor. 10. Omnia
in figura contingebant illis. Per contrari
autem vitam hoc peculiare erat præceptis
illius legis, ac moralibus singulari? Nā &
opera nostra, præparamēta ēt sunt ad gra
tiam. Rūdetur in hoc nihil interesse discri
minis inter opera illius legis & nostra qđ
pertinet ad cuiusq. personę iustificationē.
Immo sicuti opera nostra extra gratiā pos
sunt esse moraliter bona atq. adeo cū au
xilium speciali dispositio ad gratiā, sic ope
ra illorum tam ceremonialia, & iudicialia,
quam moralia. De hoc autē est differentia,
qđ cū gratia & misericordia per solū Chri
stum nobis obueniat, per opera illius legis
disponebatur populus ad suscipiēdū eun
dem Messiam, cuiusq. legem euangelicam,
quam & cerimonie ēt significabant, ob id
que conclusio cuncta legis opera compre
hendit. Opera vero nostrę legis nō dispo
nunt ad suscipiēdū significandūve Chri
stū, sed quem iam suscepimus, per ea colim
us. Si autem loquamur de iustificatione
proprie dicta, puta de receptione & cultu
iustitiæ, tūc, ut paulo antea admovebam⁹
distinguedū est. Nam iustificatio uel vsur
patur pro acquisitione & assecutione ius
titiæ, uel pro executione eiusdem acquisi
tæ, puta pro exercitio operū viri iusti. At
vero virtutum aliz sunt acquisitæ, aliz in
fuz, quarum priores nostrorū operum
usu & consuetudine, secundum Aristot. 2.
Ethic. ingenerantur, posteriores vero diui
nitus cum gratia infunduntur. In quibus
simpliciter vera iustitia consistit, quæ est
apud Deum, puta remissio peccatorum, se
cundum illud Pau. ad Rom. 4. Si Abrahā

ex operibus legis iustificatus est, hē glo
riam scilicet apud homines, sed non apud
Deum. Atqui de hac vera iustificatione q
ritur impresentiarum. De qua idē const
atur secunda conclusio negatiua, eadem
que generalis. Præcepta moralia, quibus
humani adus instituntur, nequaquam ef
ficere tunc poterāt, neq. uero in nobis mo
do possūt eiusmodi iustitiā. Haud enim
conclusio peculiariter intelligenda est de
præceptis illius legis, sed de omnibus ge
neraliter, et nostrę, quæ ad mores p̄tinēt.
Atqui hoc est argū, quod Paulus tam in
aliis epistolis, tum præsentim ad Romanos
atq. ad Galatas demonstrandum curauit
aduersus Iudæos, qui suam salutem suis le
gis operibus adscribebant. Constituit inq.
nemini unq. salutē nisi per fidē Iesu Chri
sti, obtrigisse. Et rōnem sepe assignauimus.
nēpe qđ cum iustificatio opus sit supernatu
rale, uigore nostrorū operū excedit, ut ab
ecclesia cōtra Pelagiū iampridē, sancitum
est. Quare altera, ut diximus, nuncupatur
iustitia operū, quæ est apud hoies altera ve
ro fidei, quæ p̄sonam a p̄tialis emundat.
At uero diuus Tho. conclusionē ad præce
pta moralia eo coeruit, qđ de ceremoniali
bus sacramentis dubium restabat, an sicut
nostra gratia efficeret. Ab hac statim con
clusionē litera S. Tho. nō solū implexa est,
uerū & mēdosa. Subdunt nāq. duo mēbra
eorūdē uerborū, hæc scilicet. Si uero acci
piatur iustificatio pro executione iustitię.
Quæ rursus uerba statim repetuntur.
Quare necesse est, ut in priori legamus,
pro acquisitione, uel assecutione. Nam
illud fuerat primo membrum superioris di
stinctionis. At uero non subinde patefit
litera. Nam cum negasset opera moralia
iustitiā apud Deum efficere, consequēs
fit, ut neque eisdem, eandem acquiramus
aut assequamur iustitiā, & tamen pro
stinus subiungit, quod præcepta moralia ius
tificabant inquantum continebant, id qđ
est secundum se iustum. Dicendum ergo
est Sāctus Thom. tria membra infinuā
re. sc. efficere iustitiā, assequi iustitiā, &
exequi iustitiā. Et de primo statuit secū
dam conclusionē negatiuā. De secun
da autem subiicitur tertia. Præcepta mor
alia iustificāt si iustificatio accipiat
pro assecutione, & acquisitione, hoc

Secūda
conclu.

Rō con
clōnis.

S. Tho.

Tertia
conclu.

Aristot.

Paulus.

est per eorum opera omnes assequabatur iustitiam, tum naturalem, quæ generatur a consuetudine operum bonorum moraliter, tum et illam, quæ est apud Deum. Non quidem in ratione meritorum, hoc. n. est Pelagianum, & secundæ conclusionis, negitum, sed tamen in ratione dispositionis per speciale auxilium. In quo (ut nuper dicebamus) opera nostra ab illis non differabant. Sunt. n. utraque moraliter bona ex obiecto. Et hoc

Quarta
conclu.
S. Tho.

est, quod ait D. Tho. In quantum continebant id, quod est secundum se iustum. Quarta conclusio. Ceremonialia legis opera, ut per priscorum sacramenta non conferebantur gratiam, sicut nostra. Conclusio hæc non est propria præsentis loci, sed ad doctrinæ complementum inserta. Constituit eam in D. Tho. 3. parte, q. 62. art. 6. iuxta verbum

Paulus.

Pauli ad Galat. 4. Convertimini iterum ad infirmam & egenam elementa, hoc est, secundum glossam, ad legem. Quæ quidem dicebatur infirma, eo quod perfecte non iustificabat. Vbi non negatur in circumcisione conferri fuisse tunc solitam gratiam attamen non conferrebat vi sacramenti, sed per fidem, quæ per illam ceremoniam populus ille preestabatur. Et ratio discriminis est, quod tunc cum nondum fuisset exhibitum passio sola intentione per modum fidei applicabatur per fidem. Quare ceremoniæ illæ non erant passionis instar, sed præcise testimoniū. At vero cum per euangelium exhibitam illam passionem profiteamur, nostra sacramenta non sunt eiusdem testimonia, verum, & instrumenta censentur, in quorum perinde applicatio ac virtus lateret, effectrix gratiæ. Igitur ut ad rem redeamus, si iustificatio pro exercitio, & executione iustitiæ usurpetur, adiungitur quinta conclusio:

Quinta
conclu.

Omnia præcepta legis iustificabant. Nam extra gratiam erant moraliter bona, iustificantiæ apud homines. In his autem qui per gratiam Dei iustitiā fuerunt apud ipsum adepti, vera erant merita digna felicitati æternæ. Neque in hoc ullum erat inter alium inter nostra & illorum opera. Agnoscit autem S. Tho. nonnihil discriminis inter ceremonialia præcepta, & reliqua, seu moralia, seu iudicialia, quæ ceremonialia, inquit, ideo iustificabant, hoc est erant meritoria, quod continebant iustitiam secundum se in generali, ob id, quod per ea exhibebatur

Deo cultus, sicuti nos modo per thurificationem, & alias ecclesiasticas ceremonias Deum colimus. At vero in spali, i. propria ratione obiecti, non continebant secundum se iustitiā, nisi ex sola determinatione legis divinæ. Quod est dicere, littere certa animalia, nempe vitulos, aut capros, aut agniculos, aut passeres destinato numero, linireque altaris cornua sanguine, & id genus alia, secundum eorum naturam nihil iustitiæ continebant, magis quam occidere canes aut cerre mures. Continebant tamen iustitiā ex determinatione divinæ legis, porro quæ divinae erant instituta. Et ideo inquit de huiusmodi præceptis dicitur quod non iustificabant nisi ex devotione & obedientia conscientium. At tamen præcepta moralia generaliter continebant id, quod erat secundum se iustum, nempe Dei proximique amorem, quæ est generalis iustitia, omnem virtutem secundum Arist. 5. Ethic. comprehendens. Præcepta vero iudicialia continebant specialem iustitiā, hoc est, determinatione generalis rationis præceptorum moralium ad aliquam speciem modo supra deposito. Est. n. genus moralis præcepti, ut malefactor in supplicium adgatur, iudiciali autem in particulari decernebatur, ut qui furaretur ovem quatuor solveret, & fur novius occideretur, & adultera lapidibus obrueretur.

Aristot.

Per hæc erga clarescunt argumentorum solutiones. Verbum. n. Pauli ad Ro. 2. quod factores legis iustificabuntur, intelligitur secundum sententiam quintæ conclusionis de executione iustitiæ nempe, quod implentes legem extra gratiam exequébantur opera moraliter bona, in gratia vero opera de condigno meritoria. Aliud autem Lev. 18. nepe quod faciens homo iudicia legis viveret eis non intelligitur, quod per se ipsa opera vita donaretur spiritalem, sed quod qui legem custodiret, non incurreret mortis poenam, quam semper lex comminabatur, quavis & in eis ob id viveret spiritualiter, quod iustus servando legem conservaret Dei amicitiam. Tertium autem argumentum solum probat, quod opera humanarum legum iustificanti iustitiā acquisita, quæ est apud homines. Conclusio vero secundæ, quæ est principalis huius articuli negat illa per se opera iustificare apud Deum.

Ad primum arg.

Ad secundum.

Tertium :

QVÆSTIO III.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI
in singulari.

S. Tho. 2. 2. quæst. 122.

ARTICVLVS I.

Præcepta decalogi sunt præcepta iustitiæ.

QVÆSTIO NI præcedenti, qua de mādatis Decalogi in genere dissentū est hanc quartā subnectēdam duximus de singulis pceptorum in particulari, ut de eorum cognitione nihil amplius desideret. Nā species, & indiuidua suo generi supposita lucidiora sunt. Quāobrem eandem quōnem ex S. Tho. 2. 2. q. 122. nempe postea de iustitia, huc accersiuimus. Decalogus etenim quatenus pars est ueteris legis, ad legum tractatorem in cōi attinet, quem D. Tho. 1. 2. collocauit, quatenus uero ad iustitiā spectat, in 2. 2. in particulari tractatur. Nos uero p innatam affinitatem, quā species habent, & genus simul ambas coartuimus. Igitur quāuis superiori quōne factis hoc fuerit inculcatum, nihilominus quā hic proprius est locus, quæritur primo, utrū cuncta præcepta Decalogi partes sint speciesq; iustitiæ? Et arguit a parte negatiua: Propositū legislatoris, ut Arist. 2. & 3. Ethic. auctor est, huc fertur, ut ciues faciat bonos, hoc aut perficere nequit nisi oīum illos virtutum officijs imbuat. ob id. n. dicūm est de uarietis virtutibus præceptis. Decalogus ergo qui totam legem complectitur, non solius iustitiæ præceptiones debuit continere. Secundo, Lex etiā præcepta iudicialia tradidit, & ceremonialia, ac demū alia de actib. iustitiæ pertinentibus ad cōe bonum, puta de publicis magistratibus, ut quomodo essent creandi sacerdotes templi, & iudices populi. Hæc ergo debuerunt quoq; in numerum redigi, & non illa solum decem, quæ virtutes insinuant priuatas. Tercio, Dux decalogi tabulæ in dilectionem Dei & proximi, ut supra dictum est, & soluantur, ergo sub charitate potius quam sub iustitia continentur. In contrarium est, quod sola iustitia

virtus est, aut illi annexa, per quam vnus ad alterū ordinatur, præcepta autem Decalogi, si illa inspexeris, cuncta respectum habent vnus ad alterum, ergo omnia pertinent ad iustitiā.

Quæstio facillima est, ac satis superque soluta. Respondetur ergo vnica cōclusione, Omnis præcepta Decalogi ad iustitiā oportuit pertinere. Probatur Decalogus continere debuit nō nisi prima legis principia nā cōclusionū multitudinē vsq; adeo est numerosa, ut nequeat certo numero cōprehēdi principia aut decet sic hīc manifestā rōnem debui (nam pceptū debuit rōne dicit) ut quā facillimo negotio vnusquisq; id videat, ratio aut debuit in sola rōne iustitiæ, luculentissimē apparere, debuit. n. respectū ad alterū palam afferre. Nā cū vnusquisq; sui sit suorumq; dñs, nō ita competitū est hominem sibi aliquid debere, sit ergo conueniens, ut cuncta decuerit ad iustitiā pertinere. Quocirca præcepta primæ tabulæ, ad religionē Dei attinent, quæ potissima est pars iustitiæ, quartū uero ad pietatem, quā illi est proxima, sed tamen subsequētia ad iustitiā, & est inter æquales.

Hic nihil adnotandum superest, quod superioris quæstione, non fuerit definitū, nisi si quis hoc sone ambigeret, quod uidetur S. Tho. siue p. contrarius. Etenim superiori quæstione p. 1. præcepta Decalogi non dixi esse prima principia, sed proximas cōclusiones, quare præcepta secundæ tabulæ eo posuit in primo gradu, q̄ modica cōsideratione approbantur per illa cōmunia prima principia, nempe, id facias alijs quod tibi fieri vis, &c. hic autem ait esse prima principia. At uero nulla est cōtradictio. Non enim hic ait præcepta Decalogi esse simpliciter prima principia, sed cum restrictione, prima principia legis, hoc est intrinseca legi. Lex. n. est pceptorū numerus, quæ edita sunt & posita. præcepta autē, quæ ponuntur ex primis eliciuntur principijs naturæ per vnam cōclusionē, ob idq; nihil repugnat, ut Decalogi mandata cōclusiones sint primorum principiorum naturæ quæ sunt legi extrinseca, quasi fons eius & origo, & tamen eadem præcepta sint primo per legem lata, ex quibus alia deducuntur, quæ sunt extra decalogum. Quo fit ut siue in specula

Vnica cōclusio
Rō cōclusiois.

Dubium
suboritur
ex San.
Tho do
ctrina.

Concordantur,
locus S.
Thom.

Primum
argu. a
parte ne
gatiua.

Secundū.

Tertiū.

tius primorum principiorum cognitio dī intellectus, conclusionū autem scientia, q̄ ad discursum rationis pertineat, sic & uniuersalia morum principia nullo rationis discursu egeant, sed in simplici sint intellectu conscripta, simpliciq. actu uisa, decalogus uero nōnullo opus habeat rationis negotio. Ob idq. S. Tho. non ait, q̄ Decalogi præceptis statim intellectus assentit, sed ratio, quæ illa ex primis principijs colligit. Rursus ubi ait religionem, potissimam esse iustitiæ partem, id intelligit propter excellentem obiecti dignitatem tamen si hoc deficiat a iustitia, quod per ipsam æquale non reddimus. Hic. n. defectus potius excellentia est. Nam propter eminentissimā Dei excellentiam & beneficiorum exuberantiam, quæ ab ipso suscipimus, æquale ei debitum reddere nequitimus.

Ad primum. Ad primum igitur argumentum respondetur, q̄ et si intentio Dei fuerit, homines bonos facere, id tamē ordine quodam excusus est. Dedit quippe nobis per se Decalogi mandata, ceu legis capita, sapientibus autem commisit, ut de alijs nos erudirent.

Ad secundum. Ad secundū quantum ad iudicialia & ceremonialia, iam art. 1. superioris q̄onis dictum est, cur non ad Decalogū pertineant, quia. n. nō eliciuntur ceu conclusiones ex primis principijs naturæ, immo neq. ex ipso Decalogo. Quare ad ipsum non reducitur, sed sunt determinationes generalium ad ius posituum pertinentes, ceremonialia. s. quantum ad diuinum cultum, & iudicialia, quantum ad ciuiles mores. Alia uero de publicis magistratibus, ob id non erat opus in Decalogo explicari, quod cū non ad omnes pertinerent, sed ad quosdam hominum status, apertius iudicialium albo adscribuntur. Tertium autem argumentū id tantū conuincit, quod præcepta Decalogi ad charitatem quasi ad finem referant, sunt tamen propriæ de operibus iustitiæ.

Ad tertium.

ARTICVLVS II.

Virum primum præceptum Decalogi congruenti sit modo traditum.

Constitutio ergo Decalogo sub uirtute iustitiæ, sciatim singula eius præcepta exploranda sunt ac perpendenda. Queritur ergo de primo, an sit con-

gruenter traditum? Et arguitur a parte negatiua: Homo astricti vinculo tenetur Deo, q̄ patri scdm carnem, iuxta illud ad Hebr. 12. Quāto magis obtemperabimus patri nre pietatis constituitur affirmatiue uidelicet, Honora patrem tuum, & matrem tuam, ergo & primum religionis præceptū qua Deū colimus, debuit affirmatiue poni, eo præsertim quod affirmatio est prior negatione. Secundo, Primum præceptū Decalogi ad religionē spectat quæ cū una sit uirtus, unum habet actum, unico ergo debuit & non trino illo uerbo designari. Non habebis Deos alienos coram me, Nū facies tibi sculptile, Non adorabis ea, ne que coles. Tertio, Per hoc præceptum ut August. i libr. de decem chord. auctor est excluditur superstitionis uitium, multo autem plures sunt superstitionum peruersitates præter idololatriam, ergo truncata fuit forma illa eiusdem præcepti. In contrariū est scripturæ auctoritas, Exod. 20.

Ad quæstionem unica conclusione respondetur: Forma primi præcepti per trinam negationem congruentissime fuit expressa. Non habebis Deos alienos. Non facies tibi sculptile, Non adorabis ea, ne que coles. Probatur conclusio, Si illud prius subternamus sapissime assertum, uidelicet, legislatoris finem esse, bonos facere ciues. Hic namque bonitatis progressus naturalem generationis ordinem imitari debuit, in ordine autē generationis duo sunt attendenda. Primum, ut pars illa, quæ est initium uitæ, primo cōstituatur. Nam si naturam cōsulas, prima pars quæ i anima uiuit, est cor, si uero artē, primū struēdæ domui iacitur fundamentum, i morū autē decursu fundamentum primum est recta uoluntatis intentio circa finem, inde enim omnes actiones circa media suā sortiantur bonitatem. Cum ergo finis noster supremus, Deus sit, primum in nostra institutione fundamentum iaci debuit religionis, qua Deum coleremus. Secundum autem in ordine generationis animaduertendum est, quod naturaliter prius impedimenta tollenda sunt, quam uirtutum semina iacienda, agricolarum porro more, qui prius agrum expurgant, quam iaserant, secundum illud Hier. quarto, Nonne uos

Unica conclusio.

Rō conclusiois.

his nouale, & nolite serere super spinas, & tribulos. Fit ergo ex his duobus consequens, primum omnium præceptum legis illud esse debuisse, quo religionis impedimentum amoueretur, quæcum potissimum sit diis falsis addici, congruentissima ratio ne primum illud præceptum fuit positum sub forma trinx negationis. Hic igitur primum omnium error vulgi repellendus est. Existimant. n. plebei primum mandatum esse illud maximum dilectionis, ut scilicet unus diligatur Deus, cum tamen, ut supra dictum est, non sit Decalogo inclutum, sed ante illud suppositum tanquam finis fundamentumque omnium primæ tabulæ, quæ certe non sunt nisi, quædam illius explicationes, sicut sex secundæ tabulæ explicationes alterius de dilectione proximi. Rursus neque est præceptum fidei. Nam & hoc præmissum est toti legi secundo uerbum Pauli, Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia remunerator est. Quocirca, ut supra art. 4. adnotauimus. Exod. 20. in capite Decalogi habetur, Ego sum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos, &c. Cuius primum uerbum non habet formam præcepti, sed admonitionis. Ac si dixisset, Accedens ad legem meam admonitus sit me esse Dominum Deum suum. Qua præfixa si dei confessione, inde exorditur legem subdens, Non habebis deos alienos, &c. Igitur ut articulos quanto superioris questionis docuit S. Tho. primum Decalogi præceptum est latræ, hoc est diuini cultus, & non modo religionis Christianæ, uerum & naturalis iuris primum est caput. Quare nulla fuit unquam inter ethnicos tam barbara natio, quæ non primum suarum legum fundamentum & basim in Dei cultu posuerit. Cultus hic autem in hoc consistit, ut unicuique tantum credatur, habeatur, adoretur, uenereturque Deus. Huic igitur primo præcepto è regione opponitur impietas idololatriæ. Ob idque sub forma negatiua ponitur. Non habebis Deos alienos. Cum enim meritis sit cunctis mortalius perspectus, Deum esse, non opus erat affirmatiue illud ponere, sed negatiue, puta non esse uno plures. Ex quo fit, formam huius præcepti esse negatiuam, ut superiori quæstione articul. 4. & 7. se-

cundum sanctum Thomam adnotauimus & hic expresse docet. Huic autem doctrinæ contrarie culpam apparebit Ecclesiasticus Cathecismus quippe cum in nonnullis ecclesiis affirmatiue exponatur, Vnum cole Deum. Ne iures uana per eum &c. Ad hoc autem eodem articulo citato respondit S. Thom. negatiuum hoc præceptum includere affirmationem uerbi Dei, Vnde diuus Bonauentura in 3. dist. 37. ait quod licet si dicitur in forma sit negatiuum, tamen secundum rem est affirmatiuum. Id quod illo a nobis modo constituto syllogismo sit notum. Supposito namque ex naturali lumine Deum esse negatio plurium deorum est unius affirmatio, ut tantum valeat, Non habebis deos alienos, ac si dixisset, Vnum Deum tantum proprium domesticumque habebis.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod sicut in secunda tabula unum est præceptum affirmatiuum, sic & in prima circa religionem Dei, ordine tamen inuerso. Nam in secunda secundum ordinem dignitatis, quo affirmatio prior est negatione, affirmatiuum reliquis prepositum est, in primis autem seruatus est ordo executionis, quo negatio affirmationem antecedit. Quocirca prioribus duobus præceptis expurgatur animus, scilicet ab infidelitate, ne plures agnoscat deos, atque ab irreuerentia ne nomen eius indigne usurpet. Demum tertio loco adiectum est affirmatiuum præceptum sabbathi, quo famulatus deo debitus instituitur. Et sunt, qui ordinem trium horum mandatorum secundum dininarum personarum attributa meditentur, nempe ut primum respondeat Patri, cui attribuitur unitatis maiestas. Est enim principium sine principio, cui ideo maiestati hæc fides debetur, ut nullus cum ipso admitatur Deus. Secundum autem respondeat filio, cui tribuitur ueritas, atque adeo debetur, ne testis falsi producat. Tertium uero Spiritui sancto, cui tribuitur bonitas & sanctitas, debeturque adeo per famulatum sanctificationi. Quod si ad tria nostra officia spectare lubet, primum respondet fidelitati cordis, secundum ne itati oris, ac tertium operis probitai. Ad secundum respondetur, quod etsi uere religionis deus unus sit, eius ta-

Dubium
ortu ex
Cathecismo
Eccles.
Solutio
dubij ex
S. Tho.
Bonau.

Ad primum.

Ad 2.

Varro. men uolatio non uno, sed pluribus fit modis. Fuere naq. inter gentes qui absque ulla imaginis effigie creaturas p dijs mēte collebāt, Refert enim M. Varro Romanos absque simulacris aliquandiu deos coluisse. De quibus Paul. ad Ro. 1. ait, Diuinos honores ad uolucres, serpentes, & lapides deuoluisse. Et contra hos dicitur: Non habebis deos alienos. Alii uero suis delubris imagines ponebant quas adorabant, contra quos subditur, Non facias tibi sculpsile, neque coles ea. Ad tertiū deniq. responderetur, q̄ cuncta superstitionū signenta eodem p̄cepto abacta intelliguntur & explosa. Circa secundum autē membrum huius p̄cepti. Non facias tibi sculpsile dubiū tractari assolet de imaginibus, si in religione germanæ? Videntur. n. hic ueluti, idololatriz materia prohiberi. Et Deut. 4. explicatissime, ubi ait Moyses. Non uidistis aliquam similitudinem in die qua loquutus est uobis Dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis uobis sculptam similitudinē aut imaginē masculi uel femine, & c. ubi sanctissimē illi populo ueritum fuit similitudinem aliquam a stirorū rerum uel aliarum celi aut terre adorandam efformare. Horum igitur similiumq. occasione oraculorum sacre scripturæ non defuerunt hæretici, qui imaginum religionem ab Christiana familia relegandā, proseribendāq. contenderint. Quæ quidem hæresis adeo fuit antiqua, ut non satis consentit quisq. eius fuisse primus parens. Quod. n. Platina in uita Adriani primum hanc hæresim Felicianam appellat intelligi non potest ac si Felix illius ep̄is fuerint primus eius auctor, nam antea præcesserat Leo tertius Imperator imaginum destructor, & multo prius Damasceus eiusdem hæresis cofutator. Primus ergo quē de hac re legimus est ante Hiero. ætatem antiquissimus Epiphanius. Is. n. tom. 2. lib. 3. in hæresi Collyriilianorum statuas & imagines humanas earumq. adorationem acriter flagellat. Quis & in epistola ad Ioannē Hierosolymitanam iterum uellicat. Hic autē forsan, q̄ ignorantia excusatur, eo q̄ contra idololatrias id scriberet, non adnumeratur hæreticis. At uero Damasceus illi ætati propinquus. lib. 4. c. 17. hunc errorem

ceum hæreticū expugnat. Post illa. n. ætate annis ferme trecentis, quippe anno 720. Leo tertius Imperator Romanus eadem hæresim suscitauit ingenti nimirum edictorum rigore oīs imagines a templis excludens. Quis tunc errorem, Gregorius tertius in cōcilio Romano nonaginta triū Episcoporum, ut Sigisbertus refert cōdinauit. Ac postmodū de ead. re indictum fuit scdm cōciliū sub Hircac Augusta, ubi a trecentis Ep̄is eadem fuit hæresis anathematis mucrone perempta, posteaq. ab Adriano, ut refert Platina, in concilio Franconie contra Felicem explosa, ac de inde in sexa synodo Constantinopolitana, ut refertur de consecr. dist. 3. Ca. Venerabiles. sancitum est venerabiles imagines esse colendas, quam synodum Adrianus suscepit, ut ibidem patet, Can. Sextam Synodum. Post multa uero secula pestilentissimus ille Ioā. Vvicles, in concilio Cōstan. condemnatus, eandem hæresim inducere molitus est. Contra quem solennis auctor Vvalde. tom. 3. de sacram. c. 150. multa congestit testimonia. Deniq. temporibus nostris Lutherani templa sua quod non sine ingenti nimis angustia & errore uidimus, cunctis imaginibus expeliant. Igitur de imaginibus adorandis triplex habenda est consideratio. Prima si adorētur adoratione latriz, hoc est cultu Deo debito, ac si numen in ipsis diuinum insit. Et hæc est idololatriæ impietas, quæ hic & loco citato Deut. prohibetur tanq̄ infandū crimē, prima p̄cepto cōrariū. Ob idq. simul cōponitur, non facies tibi sculpsile, neq. adorabis ea, i. non facias ut tanq̄ Deū adores. Et hoc pacto intelligendus est tex. Greg. ad Serenum M. Milisensem episcopum, qui refertur de consecr. dist. 3. can. Perlatum. ubi laudat Serenū, q̄ imagines adorare uenerit infirmulatus aut q̄ illas infregit Adorabant. n. tanq̄ dijs, ideoq. munus erat ep̄i docere non sic esse adorandas, frāgere aut nequaquā. Secundo hmoi adoratio consideratur tanq̄ periculo expōita idololatriæ. Et hac rōne Deus antiquū populum ab hmoi imaginibus uehementissime absterēdū duxit, quippe quē nouerat ad id vitū propensissimū, non ob id solum q̄ leuis erat ac sensibus deditus atq. adeo sensibus simulacris, uerum q̄ tam in Aegypto

Gregor. tertius.

Vvicles.

Luther.

Triplex
d' imagi
nib. cōsi
deratio.Text.
Greg. in
terpreta
tur.

gypto fuisset nutritus, ubi astra cœli & infima terræ aialia adorabantur, tū & inter Chananos & Iebuseos aliosque idololatra uitā ageret. Itē, quia illo tunc t pīs cum Deus nō sicut nobis in forma humana apparuisset, nulla tūc ut Damasc. lib. 4. c. 17. adnotauit, exprimi poterat sē suū effigē. Et ideo neq. sacrorum simulacrū ullū tunc permittēbatur, sed tantū illa, quib. diuina maiestas cū terrore cōspēdī illius sensuālis populi obijceretur. In hoc, n. mōnus illa Cherubin Exod. 25. p̄cipiebantur ex utraq. parte oraculi effingi, non itaq. ut sentia nobis mō angelorum imagines tanq. aduocati nostri adorantur, suscipiant, sed ut tremēda diuina maiestas fieret illis uenerabilior. Tertia deniq. imaginum cōsideratio est quatenus in illis Deus ipse & sancti representantur. Sunt namq. ueluti quædā uulgariū scripturæ, diuos ipsos in memoriā nobis reuocantes, tū ut ipsos de suis claris gestis ueneremur, tum ēt ut nos ipsos eorū exēplis informemus. Atq. hac rōne nihil aliud est quā officiū, bonaq. religionis pars imagines adorare: nobis p̄cipue, qui Deum ipsum hōiem factū colimus & p̄tēmur. Etenim post q. nobis sensuali forma apparuit, fas est & diuō ipsos sensuālibus imaginibus exprimere. Neque ullus ēt metus ut tanq. dii a nobis adoretur, quemadmodū in supra citato Cā. Venerabiles, sancta Synodus ait uero hoc imp̄sentiarum silehdum non est, q. nō tantū nobis seruiunt quasi scripturæ, in memoriā nobis diuos ipsos reducentes. Nā scripturas & sanctorū nosa nō adoramus, sed Deum & sanctos qui per illa representantur. De imaginibus autē longe aliter sentiendū. Non. n. nos tantū eleuant, ut diuos adoremus, in hunc. n. usum nullus hetericorum imagines abnegauit, sed eisdem ip̄sas debemus adorare. Hanc quippe rātū ait Ecclē. Te Christum adoramus, sed, tuā crucē. Eidemq. cruci ait, O crux aue spes unica. Non autem adorantur in quarum lapides sunt aut ligna aut quæuis alia materia, sed loquātam Dei sanctorumue forme in illis existunt. Quo fit, ut unaquæq. imago eodem sit cultu adoranda quō res ipsa. Vt imago Dei & Christi, adoratione satiq. imago uero Virginis aliusue cuiusq. Diui adoratione dulcia.

Verum secundum præceptum conuenientissimæ formæ positum.

Secundo locum obtinet præceptum, quō prohibetur assumptio diuini nōis **argu. ad partē negatiuā.**

quō prohibetur assumptio diuini nōis. Ite arguitur q. non sit cōgruenti mō positum. Iud præceptum aliter exponit glossa Exod. 22. s. non existimes creaturā esse filium Dei, quā utiq. glossa error prohibetur circa sū. Aliter uero Deus. Non assumes nomen Dei tui in uanum, hoc est nomen Dei ligno & lapidi tribuendo quō prohibetur falsa cōfessio, quæ est infidelitatis actus, fides autē præstantior est religione, cum sit eius fundamentum, & infidelitas prior superstitione, ergo secundum illas expositiones non scdō, sed primo loco debuit constitui. Secūdo arguitur. Eodem loco Exo. 20. exponitur idē uerbū. Non assumes nomen Dei in uanum, hoc est pro nihilo, ubi ideo tantū u. uana iuratio caueat, hoc est illa q. absq. iudicio fit, & prudentia: sed multo grauius est perurium, hoc est falsa iuratio quæ ueritate caret, & iniquum iurū, quod iustitia uacat, ergo curta fuit forma illa prohibendi. Tercio: Blasphemia scelestior est impietas & enormior, q. uana iuratio, ergo illa expressius prohiberi debuit quam uanum iuramentum. In contrarium iurē est scriptura.

Arg. 2.

Non assumes nomen Dei in uanum, hoc est pro nihilo, ubi ideo tantū u. uana iuratio caueat, hoc est illa q. absq. iudicio fit, & prudentia: sed multo grauius est perurium, hoc est falsa iuratio quæ ueritate caret, & iniquum iurū, quod iustitia uacat, ergo curta fuit forma illa prohibendi. Tercio: Blasphemia scelestior est impietas & enormior, q. uana iuratio, ergo illa expressius prohiberi debuit quam uanum iuramentum. In contrarium iurē est scriptura.

Arg. 3.
Vnica conclusio.

Ad quæstionem unica conclusione respondatur. Præceptum hoc optimo est modo & loco positum. Conclusionem autem pulchra ratione explicat D. Tho. Enim uero cum ut iam prælocuti sumus, prius decuerit obstacula ueræ religionis excludi, quam affirmatiuum eius præceptum edideretur, secundum numerum eorum quæ religioni obstant, ponenda erant negatiua præcepta. Eiusmodi autem impedimenta, duo sunt. Alterum scilicet per excessum, ut si religionem soli Deo uero debita, filijs communicetur. Alterum uero quasi per defectum, ut si Deo quem solum adorare, nō pro eius dignitate reuerentis. Primo ergo præcepto exclusum est utriū prius, s. ne plures colamus Deos, quā uerū uero falsum Deum colit, non uere cū colit q. uerus est. Vnde Isa. 28. Cōagustatum est strātū. s. Deorum, ita ut alter decidat, uel

R3 conclusio.

non. 11

delict

delicet de corde hominis, nepe aut uerus
aut falsus, & pallium breue, hoc est iusta re
ligio, utrunq. operiri non potest. Restabat
ergo ut secundo precepto irreuerentia ca
ueretur, qua agnitus uerus Deus quantum

De iura in nobis est, de honoratur. Prius est, unū
mentu Deum colendum suscipere, q. eū nō deho
& abu nestare. De iurandi aut usu & abusu præter
su.

Commentaria super illud Matt. Nolite iura
re oīno, libellum edidimus, quo pleraq; se
re omnia disputauimus, quæ ad rē hāc per
tinebāt. Nihilominus necessariū est expo

Secūdu sitioni præsentis loci satisfacere. Animad
pceptū uertēdum hic ergo primū omnium, scdm
non est hoc præceptum non esse sic prorsus nega
prorsus tiuum, ut nullatenus diuinum nomen in
negati- testimonium ueritatis liceat usurpare, sed
uum, no id assumamus in uanū. Imo nero sicuti

primum præceptum duo in se contraria
amplexat mēbra expressam, s. negationē
idololatriæ, q. affirmationē ueri cultus, uti
expositū est, includit, ita & hoc sic exclu
dit iurandi abusū, ut simul implicet iuran
di religionē. Quocirca sicut deteris hanc
trāsgreditur prohibitionē, sic legitime iu
rans uirtutem exercet, quæ ad hoc reduci
tur præceptum. Quod. n. legitime iurare
religio fit, patet Deut. 6. Dñm Deum tuum
timebis, & illi soli serues, ac per nomen
illius iurabis. Et Hiero 3. non conquiri
tur Deus q. filij Israel iurassent, sed, quod
iurassent in his qui non erant Dñi. Colli
gimus ergo iurare si legitime fiat, uirtutē
esse, non unāquālibet, sed re uera religio
nis, quippe qua deum profiteamur supre
mū ueritatis fontem, cuius, utique testimo
nio omne uerū constat. Obijcies tamē no
bis uerbum Christi Matth. 5. ubi citans an
tiquā legē, vī eam omnino aut reprobasse
autemendasse, dicens. Audistis, quia di
cū est antiquis, Non periurabis (nam sic
erat scriptū Levit. 19.) reddes autem Altis
simo uota tua, hic quippe erat sensus il
lius Deut. 6. Et per nomen illius iurabis.
Ego autem dico uobis, Nolite iurare om
nino, ubi omne prorsus iurm uidetur cōdē

Hieron. nare. Hiero rēdet, non prohibuisse omni
no iurare, sed iurare per creaturas, idolo
latrarum more: qui in ipsis diuinū numen
inesse putabāt. Sed reuera, ut in libello il
lo c. 3. satis discussimus, sensus non est nisi
simplex ut iacet, ut neq. per Deum neq. p.

creaturas iuremus nisi ubi ratio naturalis
religioq. expoposcerit, ut patet ex uerbo
Iacob. 5. Ante oīa fratres mei nolite iurare
neq. per celū, neq. per terram, neq. aliud
quodcunq. iurm, hoc est, neq. per Deum,
neq. per creaturam. Ad intelligentiā ergo
mādati Christi, id quod supra tetigimus,
recolendum est, nempe præcepta omnia
Decalogi cūctaq. moralia quæ in illis sunt
implicita, nihil aliud esse quam explicatio
nes naturalis iuris. Quapropter naturæ lu
ce ueniunt illustrandæ, præcepit, v.g. Nō
occides, illic autem non prohibetur nisi
homicidium, quod natura uetat. Vnde dñ
uel iudex reū patibulo affigit, uel se quis
que legitimo tutamine defendens aggresso
rem occidit, qm lex naturæ alterum iubet
alterumq. permittit, nulla pro tunc sit man
dati exceptio, q. neq. istos casus uetabat.
Pari modo dicens Christus, Nolite iurare
omnino, neutiquā nobis interdixit nisi iu
ramentorum abusum. Nam uōtō iurandi
exigit, natura est mandati interpret.
Adiecit aut, Omnino, ad abstergēdū igno
rantiam, ne quis falso crederet iurare per
creaturas ēt uane, non esse perjurū. Itaque
uocula, Omnino nō excludit casus omnes
iurandi, sed formas universas uane iuran
di. Id quod per subiunctam expositionem
Christus ipse explanauit, neque per celū Iurandi
neq. per terram, &c. Est autem deinde anj officij
mauertendum iurandi officium non per non est
seipsum uirtutem esse ueluti est charitas, per seip
& iustitia, sed necessitas illud intra lineam sum uir
uirtutis constituit. Illud. n. S. Th. 2. 2 q. 39. tus San.
iurm scdm se licitū est & honestum, intel Thom.
ligendū est secundum suos individuos co
mites, s. ueritatem, iustitiam & necessitatē.
Enimvero si status ille innocētiæ, de quo
nos parēs noster eiecit, perdurasset, quia
nulla illic potuisset esse fraus, sed sancta es
set inter homines fides, nulla fuisset uis
iurare, sed tamen quia inde deiectus,
factus est omnis homo mēdax, fidesq. sub
inde humana adeo est debilitata, ut non p
se satis sit ad animum creditoris confirmā
dum, beneficio Dei cōcessum nobis est iu
ramentum, quod eidem fidei nostræ robo
rande necessarium erat. Vnde quod Ait
Christus, Sit sermo uester. Est Est, Nō Nō,
id est, quod uerum est, simpliciter affirmare
& quod falsum, simpliciter negare, synco
rita

ritatem in qua Deus naturam nostram creauit, & qui nos se debemus imitari, designat, Quod autem subiecit, Quod amplius est, a malo est, Aug. interprete, non sonat malum culpæ, quasi extra delictum nunquam iurare liceat, sed malum pene. i. iurum ab illa originis labe descendere, per quam homines a iuritate suam perdidierunt, ut non illis habeatur circa iurum integra fides. Quocirca iuramentum, ut ait Augustinus a iure dicitur. Nam qui iurat, ius, inquit, veritatis Deo reddit, Vel quod forsitan nomine germanius alludit, iussurandi nomen inde derivatur, quid quod iuratur pro lege habendum est, ac uelut ius, sic sancte seruandum eo quod Deum ipsum pro teste veritatis constituit. Quo fit ut Deo ipsi iniuria fiat si post iurum testimonium aliud exquiras. Vnde Paulus ad Heb. 6. Iuramentum, inquit, est omnis controuersie finis ad confirmationem. Quare Iurisc. in c. tituli, de iure iur. §. Maximum, inquit, remedium expediendum litium in usum uenit iurifurandi religio. Et in libro de Officiis Cic. Nullum uinculum adstringendum fidem iureiurando maiores arduius esse uoluerunt. Habemus ergo sensum huius præcepti esse negarium, ut legitimam iurandi religionem permittat. Superest ergo explicare comites, qui iurum intra lineam uirtutis atque honestatis custodiunt. Hi namque tres sunt numero, quos Hieronimus c. 4. diuinitus afflatus deprompsit, ubi ait, Iurabis, Viuit Dominus in ueritate & in iudicio & in iustitia. Vbi Hieronimus aduertendum inquit, quod iurifurandum hos habet comites, ueritatem, iudicium atque iustitiam, Ob idque ubique istorum aliquod abluere, periurium est, tamen si diuersa ratione. Enim uero iurifurandum, cui deest ueritas, maxime proprie est periurium cui autem abest iustitia id licet uerum sit, nihilominus est iniquum, ideoque subinde periurium, quod qui rem iniustam sub iuramento pollicetur, id iurat quod non debet implere, eademque sit ratione periurus sine postea adimpleat, siue secus. Attamen iurum quod absque discretionem & iudicio sit, quamuis sit uerum ac de re iusta, est nihilominus temerarium, quod ob peierandi periculum nomen et meretur periurii. Ad rem ergo ut proxime accedamus, ubi assumptione iurum nominis uana prohibetur,

tres uanitatis gradus certo ordine subnotantur. Vanum enim est quod sit frustra, hoc est quod suo caret fine, iuramentum ergo falsum in primo est gradu uanitatis, caret enim ueritate, quæ mendaciosa est, & substantia iuramenti, atque adeo sit uanum est, ut a uellente testis, nucleo uacua. Iuramentum autem iniquum, nempe cum res iuras te facturum iniustas, ut homicidium aut furum, eo uanum est, quod ornamento iustitiæ uacat. Quocirca non solum non obligat, imo peccatum est illud implere. Ob idque tota eius iniquitas de qualitate iustitiæ quæ est in obiecto pensanda est. Et si iurasti peccatum mortale patrare, iuramentum est mortale, siue id perperes siue non perperes. Si autem ocesse mentiri iurasti, iurum est ueniale, eo quod illud implere, non peius quam ueniale est. Quod si arguas, Si quis non impleat, falsum iurauit, iurare autem falsum in quocunque individuo est mortale, ergo iurum de re ueniale est mortale. Negatur Minor, nam iuramentum promissorium non implere, tunc profusum est peccatum quoniam est obligatorium, quoniam uero non obligat licet non implens tunc ostendat & efficiat iuramentum fuisse falsum tamen quia tunc nullatenus peccat, non inde pensanda est malitia iuramenti, sed ipso actu iurandi, qui, si eius obiectum peccatum est ueniale, non erit peior, quam ueniale. At uero iuramentum temerarium. scilicet quod uerum est & de re iusta, sed iudicio prudentiaque uacat, ea ratione uanum est, quod necessitate caret, quæ iuramentum facit esse uirtutem. Sed ob hoc solum dicitur periurium, quod qui uane iurat, in periculo versatur iurandi falsum. Per hoc grauiter culpæ trium horum peierandi graduum rimari quisque facile potest. In primis periurium primi generis, hoc est assertorium iuramentum falsi, non modo genere suo & obiecti ratione lethale crimen est, uerum etiam in quocunque individuo. Quod enim grauius genere suo sit mortale, commune illi est cum reliquis Decalogi mandatis. Nam uaria peccata omnia ad iustitiam pertineant, recipi iuramentum necessarium sit, ut omnium obseruantia sit de necessitate salutis. At uero quod in quocunque individuo sit etiam mortale, singulare illi est inter omnia. Et enim licet falsum genere suo sit mortale,

Iurum a iure trahitur. Paulus.

Cicero.

Tres comites iuramenti.

Hieronimus.

Obiectio. Solutio.

Series & obiecti ratione lethale crimen est, uerum etiam in quocunque individuo. Quod enim grauius genere suo sit mortale, commune illi est cum reliquis Decalogi mandatis. Nam uaria peccata omnia ad iustitiam pertineant, recipi iuramentum necessarium sit, ut omnium obseruantia sit de necessitate salutis.

tamen leuitate materię, ut si obolum fueris, sit ueniale. Attamen falsum iurare, et in re minima, ut si peieries te non tangere calamum quem manu tenes & pro quacūque necessitate id facias, utpote pro salute totius mūdi, peccatum nihilominus mortale est, nam cum falsum est te non tangere calamum, quam si iurasses rem aliā gravissimam falsam. Adducere autem Deum in testem falsi, mortalis irreuerentia est. Iuramenti autem promissori gravitatem nuper diximus ex obiecto esse pendendam. Iuramentum autem temerarium, id est, quod nullam habeat aliā uanitatem, quam quod citra necessitatem & circūspeditionem fit, nō est genere suo mortale, sed trā ueniale, ut si dū in cōspectu omnium plures cum tu o id affirmes, aut cum res est leuissima, quam credere aut non credere nihil refert, aut de qua alius citra iuramentum tibi adhiberet fidem. In iuramentorum autem frequentia presentissimum inest periculū peierandi. Ob idque omni cura & uigilantia cauenda est immanis hæc bestia. At uero per falsos iurare Deos, quantumcunque ueritas & humana iustitia insit peccatum est idololatrię. Vti autem infidelium iuramentum, ut ait ad Publi. August. in casu necessitatis licitum est.

August.

ro, ut ait ad Publi. August. in casu necessitatis licitum est.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argumentum iudeatur, expositiones illas interlineales non esse literales, sed mysticas. Vnde in odium Arrianorum expositum est, nomen Dei in uanum usurpari, cum uerbum incarnatum quod per substantiā est nomē Dei, asserit esse creatura. Altera uero expositio Deut. 5. ad infideles refertur, quorum impietas illa retunditur, quod per saxa & ligna iurant, ac si sint Dij. Ad secundum iam responsū est, nomen Dei non tunc solum pro nihilo usurpari, quando temerarie citra iudicium & prudentiam iuratur, uerum & tunc poius, dum falsē aut iniuste deieratur. Ad

Ad tertium arg.

tertium denique respondet S. Tho. quod sicut ei qui scientia aliqua primum eruditur, communia triuialiaq. documenta primum exhibentur, sic & ordo requirebat, ut communia statim & quę in usu frequentiora sunt prohiberentur, per quę homines sese intelligerent grauioribus interdici. Immo uero arbitror Deum idcirco ex horrendas blasphemiarum formas nō ex

pressisse, quod illas tacēdo apertius expresse eo usque esse abominabiles, ut neque in lege essent nominandę. Etenim qui Deum uerum nō cognoscit, nihil mirum si ad falsos peruertatur, quod tamen qui uerum adorat, blasphemis illum dehonestet, citra ullam legis positionem pater, quod sit nefandum. Quis adde & hoc in uerbis huius præcepti meditandum, quod ad exagrandum maiestatem diuini nominis nō solum prohibetur ut per ipsum nō peieretur, uerum ne uane ore assumatur. Quare nō solum sub forma iurandi, uerum neque in triuialib. colloquiis obloquendum de Deo est uane, eiusue nomē sine causa depromendum. Et quamuis multa sint diuina nomina, tamen quia omnia sunt eiusdē uirtutis, singulari numero dictum est, Nō assumes nomē Dei tui in uanum. Tamen si Hebręi aliū sensum ex hoc præcepto eruant nempe quod illud nomē longe celeberrimū, Adonai, adorandum esset, non tamē proferendum. Qua de causa illud nuncupabant Gręce τετραπαιματον .i. nomen quatuor litterarum.

ARTICVLVS IIII.

Utrum tertium præceptum de sanctificatione Sabbathi sit recte positum.

Consequenter de tertio præcepto, 1. Argu. quod est ultimum primę tabulę, a parte pari modo queritur, an sit congruē negatiue positum? Et arguitur a parte negativa, uia. Aut intelligitur secundum spirituales sensum, aut secundum literalem. Secundum spirituales non est speciale, sed generalis omnium ratio. Ait. n. Ambro. Lucę 13. de Ar. Ambr. chisynagogo qui indignabatur Christum curare Sabbatho. Lex in Sabbatho nō prohibet hominem curare, sed seruilis opera, id est peccatis grauari, quod omni præcepto prohibetur. Secundum autem literale sensum est ceremoniale. Legitur. n. Exo. 31. Videte ut Sabbathum meum custoditis, quia signum est inter me & uos in generationibus uestris, hoc est rememorationum conditi a me mundi, præcepta autem Decalogi non sunt generalia aut ceremonialia, sed specialia & moralia, ergo hoc præceptum minime Decalogo congruit.

Secun-

Arg. 2. Secundo. Præcepta Decalogi omnia tanquam iuris naturæ lege etiam Evangelica obierunt: Evangelici autem neq. Sabbathum seruamus, neq. uero Dominicum die Iudaico more quippe & cibos paramus, & alia huiusmodi exerceamus, quod illis non licebant, ergo non proprie præceptum hoc ad Decalogum pertinet.

Arg. 3. Tercio. Cuiuscunque præcepti Decalogi transgressio est genere suo mortale piaculum in veteri aut lege licebat circa Dei ostensam Sabbathum violare, circuncidabantur enim die octaua, et si incidisset Sabbathum. Et Helias dum iter quadraginta dierum perfecit, non cessauit Sabbathis. aliaque id genus fiebant licite, ergo non est præceptum Decalogi. Contra uero stat scripturae sacre testimonium.

Prima conclusio. Prob. Ad quatuor conclusionibus induitur.

2. Cōcl. Rō p^o conclusiōe. Prima est. Præceptum sanctificationis Sabbathi congruenter tertio loco positum est, idque affirmatiuum est. Probatur. In institutione religionis, ut dictum est, prius debuerunt negatiuis præceptis impedimenta uere religionis radicibus conuelli quæ quidem impedimenta sunt, idolorum etiam irruentia illis aut conuulsis consequens erat, ut præceptum religiosi famulatus adhiberetur, hoc autem est præceptum sanctificandi Sabbathi: ergo congruenter loco collocatum est. Secunda conclusio. Eodem tertio modo præcipitur exterior Dei cultus, puta corporalis requies ad famulandum Deo. Probatur. Diuinus cultus, tam interior est, ut meditatio & mentalis oratio, quam exterior, ut sacrificiorum oblatio, interior autem sub exteriorum rerum similitudinibus nobis qui sensibiles sumus proponitur, ut per ceremoniam thuiificandi instruimur quemadmodum orantis mens sit in Deum eleuanda. secundum illud Psalmi. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, ergo & exterior cultus decuit pari modo per aliquod signum nobis significari.

3. Cōcl. Tertia conclusio: Præceptum idem tertium appositissime propositum nobis est sub signo creationis mundi commemoratio, ut scilicet quemadmodum tunc die septima requieuit Dominus ab opere quod patrauerat, sic nos septima quoque die ab operibus seruilibus cessantes, et ipsas feriemus quod recolendis diuinis beneficiis sit dedicatum. Probatur. Nam cum bonorum omnium

fundamentum sit, esse, sit uel beneficiorum primum, unde reliqua omnia nobis prouenerint fuerit nostri plasmatio, mundi fabricatio, nostri gratia conditio. Quapropter eiusdem memoria beneficij uel nobis pandit ad reliqua commemoranda. Vnde Exo. 26. præmissi præcepto de sanctificatione Sabbathi, pro causa subditur, quia sex diebus fecit Deus cælum & terram, & septima die requieuit. Verumtamen huiusmodi sunt circa huiusmodi singulas conclusiones dubitandi argumenta. Etenim contra primam, quatenus asserit præceptum hoc esse affirmatiuum, offertur forma ipsius præcepti, quæ uel non affirmatiua, sed negatiua, sicut duorum præcedentium, lubetur namque per illud in sensu literalis nihil aliud quam cessare ab opere seruilis, cessare autem est abstinere ab opere, non operari, sicuti ieiunare, est abstinere a cibo, quod est non comedere. Sed ad hoc respondetur præceptum esse affirmatiuum, scilicet die sanctificare, tam Deo famulatu dedicare. Vnde Exo. 20. affirmatiue ponitur, Memoro ut diem Sabbathi sanctifices. Sed forma sanctificandi subditur. Non facies omne opus in eo, scilicet seruilis, uel diuinis uacare queas. Idque Ecclesie instituto confirmatur, quæ generalem illum sanctificandi modum speciatim expressit iubens ut festis diebus audiremus sacra dilectiones autem ambiendi occasionem nobis offert secunda conclusio. Est. n. prima oium dubitatio, utrum hoc præceptum exteriori nobis tantum cultum iubeat, an uero simul internum opus? Est. n. Scotus qui lib. 3. dist. 37. sentire uel hoc nos præceptum iuberi diebus festis bonum habere mentis aduocum circa Deum, nempe eius dilectionem. Id quod explicatius asseruerat eo. li. dist. 27. dicens, singulare ipsius implendi præceptum dilectionis Dei contineri isto præcepto, ut scilicet tempore manere unusquisque debeat apud se, recolligendo se & ascendendo ad Deum suum. Vnde fit consequens, ut reueatur tunc unusquisque eo, ut modum etiam charitatis seruet. Consequitur, subinde secundum hanc opinionem, ut nomine seruilibus operis a quo requiescat dominus est, non solum intelligantur mechanica opera, idque genus alias quibus homo homini seruit, uel uel potissime peccata, quibus homo misericorditer sit demeritis. Nam qui facit peccatum ser

Offe dit
conclō.

Rō con
tra pri
mā con
clusiōe
Solutio.

Prima
dubitō
Scotus.

us est peccati. Opinio fuit Isychis, quam superiori articulo impugnabamus qd hoc præceptum solum faciat spirituales sensum de cessatione a peccatis. Isti autem etsi non illud tantum, tñ illum putant esse præcipuum. Itaque qui in die festo peccat, præter culpā, quā in alio profesto die contra heret, peccat rursus festum contaminare. Quare duplici peccati macula inficitur, ac perinde utraq; confiteri tenetur perinde ac ille qui in ecclesia homicidium facit, atq; ille qui monialē vitiat. Sententia est Alex.

Alex.

Alen.

A'en 3. parte, q. 42. mēbro 5. art. 2. vbi expresse in solutione ad quartū, ait fornicationē in die festo duplicē habere malitiā. Atqui ab illo egregio doctore hanc opin. discipuli eius docti sunt. Imo eadem apparet scia D. Tho. in hoc articulo, inter solvendum tertium argumentū, ubi distinguit triplex servile opus s. quo hō servit peccato, & quo scdm corpus servit homini, & quo servit Deo. Et subdit, qd opera servilia primo & secundo modo contrariantur observantiæ Sabbathi, in quantum impediunt applicationem hominis ad divina. Et subinfert, qd quia magis hō impeditur a rebus divinis per opus peccati, quam per opus corporale alias licitum, magis cōtra hoc præceptum agit, qui peccat in die festo quam qui aliud corporale opus licitū facit. Cui præterea snā patrocinari aperte videtur Ambro. loco citato in 1. arg. su

Ambro.

August.

per Luc & Aug. in lib. de decem chordis, vbi ait, Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid vtile, quā si in theatro seditiosus existeret, & melius scemine corū die Sabbathi lanā fateret, qd qd tota die in neomenijs suis impudice saltaret. Et, quod rem vehementius urget subdit, Tibi aut, i. Christiano, dicitur ut observes spiritualiter Sabbathum in spe futuræ quietis, quam tibi promittit Dñs, spes aut hæc nō fit nisi per internam dilectionem. Et certè rō eidem

1. Ratio

opinionem non tenuiter apparet favere. Primum. qd cum sit affirmativum, ut dictum est, ad famulatum pertinens, famulatus autem Deo gravior sit ille, qui intus in mente exhibetur, ad hunc potissimum non

2. Ratio

obligare videtur. Adde quod cum iure divino aliquam sanctificationem, ut nomē sonat iubeat, necesse est illam etiam conclusa Ecclesiæ sanctione designare, quæ

tamen alia designari commodius nequit, quam divina dilectio perq̄ iustus sanctificatur. His veruntamen nihil obstantibus Solutio responsio dubitationis huius legitima est, prioris vim istius præcepti non ad internam dilectionem aut contritionem, sed ad exteriorem cultum extendi, ut cōclusionē 2. quæ S. Tho. est astruximus. Probatur Reliqua cuncta Decalogi præcepta, præter octavū & novum in quibus concupiscentiæ nomen expressum est, externa tantum opera iubet & prohibent, ergo & hoc pariter. Nulla. n. est rō cur istud a generali regula excipias, quiquidem hic nulla sit mētio in iō eiusdem motus. Secundo id aperte monstrat de ecclesiasticum institutum, quo cultus hoc præcepto iussus per hoc determinatur, qd est missas audire, ut patet de conse. dist. 1. can. Missas. Quæ quidem præceptio a traditione usq; & Canone Apostolorum originem duxit, ut ibidem patet. can. Omnes fideles. Cum ergo ecclesia cultū hoc præcepto inclusum perinde suo statuto exprimeret, atq; divini præcepti confessionis tempus ut semel in anno fieret determinabat, & hæc sui præceptio ad cultū nostrū externū arderet, palā est iure divino non esse illic aliū contentum. quoniā alias nisi illum explicaret, non fuisset fida divini iuris interpret. Dixerim: Ad cultū tantū externum, ut illū tamē interiorem actum nō excludam, a quo exterior proficiscitur scilicet velle audire Missam cū decenti reverentia & attentione, ut sit actus humanus, non tñ nos cogit ad aliam seu dilectionē, seu contritionem. Et confirmatur hæc rō, quia ut receptissimus Ecclesiæ usus habet, præter cessationem ab opere servili, nullus cultus est in præcepto diebus festis præter illum quem Ecclesia exprimit, remedium ergo est ligamen aliud superaddere. Tercio arguitur: Præceptum dilectionis Dei, ut supra dictum est, non est in Decalogo inclusum, sed extra in fronte præfixum tanquam omnium finis: ergo præcepta Decalogi distincta sunt prorsus a præcepto dilectionis. Quarto arguitur: Finis præcepti, ut supra monstratum est, non cadit sub præcepto, quia præcepta non dantur nisi de medijs, sicuti præceptum, ieiunij non obligat ad carnis macerationem, sed ad abstinentiæ modum ab Ecclesia præscri-

Solutio
prioris
dubij.Probat
asserio
præfata.Altera
rō eius-
dem asser-
tionis.

Confirmatio.

Arg. 3.

Arg. 4.

prescriptum, licet maceratio illa sit finis. Cum ergo finis præceptorum Decalogi sit diuina dilectio, sit, ut illa sub nullo illorum
Arg. 5. comprehendatur. Et quinto eadem confirmatur conclusio, quia eiusmodi præcepta non obligant ad charitatis modum, sed pos sunt quantum ad substantiam operis extra charitatem impleri, ita ut euitetur peccatum. Absque ulla ergo ratione, imo contra rationem singulare hoc adscribitur huic præcepto, quod obseruari non possit sine modo charitatis, & tunc contraria opinio id contēdit, asseuerans quod in die festo tenetur se homo ad gratiam disponere. Sexto arguitur quod hoc præceptum non obligat ad contritionem. Est enim contra controuersiam religionis mandatum, contritio autem non est actus religionis, sed poenitentiae, quæ singularis est uirtus, iustitiæ annexa. Præterea, septimo occurrit sine mihi ingenuissimum argumentum contra hanc opinionem, quod si hoc nos præceptum ad contritionem obligaret atque ad ueram dilectionem Dei impendio quam periculosum esset quod tot Ecclesia multiplicaret festa, esset enim hoc Christianorum animos ireire & in arctissimas angustias conijcere, nempe quod tam crebro ad rem tam arduam teneremur. Deinde octauo arguitur, quod hoc præceptum non obliget ad non peccandum in die festo, obligatione alijs mandatis adiecta. Præcepta omnia moralia non in sensu spiritali & metaphorico, sed secundum planam litteram intelligenda sunt, ut cunctis est confessissimum, quia stylus mores instituendi non debet esse translatus, sed planus, peccata uero non dicuntur seruilia opera in sensu literalis, sed per metaphoram. Cum ergo iubemur cessare ab opere seruilis, non cohibemur nisi ab operibus quæ cõi uulgo seruilia nuncupantur, puta quibus homines hominibus seruiunt. Et hoc inde confirmatur, quod quantum ad ius diuinum attinet, eadem est substantia præcepti huius nobis modo quam olim Hebreis, illi autem ad nullum adhibere interiorem obligabantur, sed ad illos externos cultus ergo neque nos nisi ad nostros. Sed ais propterea quod dies festus tempus est sacrum, quocumque peccato contaminatur, sicuti & locus sacer. At contra hoc est manifestum argumentum, quod sacrilegium non committitur nisi uel in personam ratione uoti, ut si

monachus uel sacerdos fornicarius fuerit, uel ratione ecclesiastici statuti, ut si in loco sacro uel sanguis uel semē effundatur. De tunc autem nulla extat lex. Accedit præterea, quod neque locus sacer quolibet peccato contaminatur, nisi duobus his modis nominatis. Nam etsi in ecclesia blasphemus uel peccet, non committit sacrilegium, cur ergo si id perpetres in die festo? Colligamus ergo peccatum in festo commissum non esse sacrilegium, atque adeo circumstantiam festi non esse confessum necessariam, licet acciden tate aggrauet, & ideo consilium sit eam committeri. Neque tale præceptum obligat ad alium actum interiorem, quam ad illum qui per exteriorem est necessarius. Scilicet uere audire Missam ea attentione, ut sit actus humanus. Tamen si cum internus amor & diuinorum meditatione, finis huius præcepti sit, ad hoc maximum sunt Christiani festis diebus animandi & alliciendi, & ut a peccatis caueant. Sicut hic autem claritatis (ut censes) gratia duos fines præcepti huius digoscant, nempe alterum immediatum, qui est audire Missam, ad quem tenemur, alterum uero mediatum, qui est mentis eleuatio per charitatem, ad quem minime obligamur. Ego uero, licet disceptatio in nomine uideatur uersari, illud priorem, non finem appellauerim, sed substantiam præcepti. Habet enim duo membra, alterum negatiuum, quod est cessare a seruilis opere, alterum uero affirmatiuum, quod est cultus ab ecclesia prescriptus. Et hoc secundum est finis, non ratio præcepti, quam prioris eius membra. Ignora ad auctoritatem S. Thome derideri, quod cum ait peccata aduersari obseruantie Sabbathi, non intelligit quantum ad substantiam præcepti, sed quantum ad eius finem, refertur enim præceptum hoc ad uacandum Deo & diuinis, cui quidem sunt repugnantes obsequia peccatorum, quod opus seruile, ob idque peius est fornicari in die festo, quam cauere. non quod per fornicationem uiolatur iustitiam, sed quod peius per se peccatum sit & intentioni Dei repugnanti. Et hoc ipsum est quod ait Aug. Quod autem ibidem subdit scilicet Christianis obseruandum esse Sabbathum spiritaliter, non dicit, quasi illa sit substantia præcepti, ut qui sit non seruauerit, transgressor eius sit: sed quod ille sit modus, si seruandum est ad intentionem præcipientis, ut seruaretur in speculaturæ quietis, quam nobis promittit

Dominus,

Arg. 5.

Arg. 6.

Arg. 7.

Arg. 8.

Confirmatio.
 Quasi.

S. Tho.

Dominus, & quod ille sit sensus, patet manifeste quoniam confert Christianum illic cum Iudæo, dicens, quod Iudæus seruabat illud in figura, nos autem seruare debemus in spiritu. Et tamen quantum ad substantiam præcepti, eodem modo tenebantur illi sicut nos. Fit ergo, ut ille sensus spiritualis, non sit de substantia præcepti. Ad verbum autem Ambrosij patebit suo loco responsio, ubi & mens D. Tho. apertior fiet. Rō autem prior, quam contrarie opinioni subieciimus, id tantum euincit quod internus famulatus per charitatem sit finis præcepti inde tamen consequitur, ut cadat sub præcepto.

Tertium Decalogi præceptum. Ad posteriorem autem negatur, talium sub hoc præcepto contineri cultum, quam qui præceptum quem ecclesia determinauit. Circa tertiam conclusionem id tantum animaduertendum est dum est, quod hoc præceptum partim morale, partim uero ceremoniale. Iam n. supra dictum est morale præceptum elici, ut concluditur de iure naturæ. Vnde cum eodem iure tenentur quicunque mortalium Deum colere, consequens inde fit, ut tempus aliquod debeant de alijs negotijs succidere, eidemque muneri dedicare. N. secundum sapientem cuiusque rei naturæ iure, suum debetur tempus, ut refectioni, somno, & alijs officijs. Quin age, suauitatem perpende & lenitatem præceptorum Dei & si nulla nos lex colendi Deum requiem indixisset aliquorum dierum, ratio ipsa naturæ, quæ lucē, ad laborem retulit, & tenebras ad quietem, deposcebat, ut dies aliquot seariemur, quibus labores interpellando recrearemus animos. Cui ergo dies illos negotio mancipare melius ualuissemus, quam Deo nostro colendo? Et ideo super hoc nulla potest esse ecclesiæ dispensatio. Potest inquam ecclesia, quæ iure positio dies festos stabilivit omnes, ut supra diximus, vel tollere, vel mutare, saltem factum teneri, licet Spiritus sanctus id non permitteret, quia perniciosus esset. Hanc tamen nulla fieri unquam potest dispensatio, quin homo tempus aliquod seu dies, seu horas teneatur diuino cultui deputatos impedere. Quod autem dies isti aut alij festi fiant, ceremoniale est, in quod subinde ecclesia ius habet. Ceremonia autem omnis figura est, aut commemorativa, aut præfigurativa. Significabat ergo præceptum hoc in sensu

literali creationis beneficium, tanquam illius memoriale. In sensu autem allegorico præsignabat requiem Christi in sepulchro, quæ dies etiam fuit Sabbathi, quasi tunc ab opere redemptionis requiescenti. Sed & in sensu tropologico, qui ad mores per metaphoram pertinet, significat cessationem a peccatorum operibus. Quare secundum illum sensum non erat speciale præceptum, sed referebat generalem rationem omnium, quibus ab hac seruitute peccati arcemur. Ac demum in sensu anagogico significabat sempiternam requiem, quæ nos manet in coelo. Constituitur ergo in Decalogo secundum literalem moralemque sensum. Vnde ob tam multiugam Sabbathi significationem, cum aliæ complures essent in lege festorum solennitates, de hac sola in Decalogo mentio habitata est quæ reliquæ comprehenduntur. Nam ceterorum singulæ ob particulare beneficium fuerunt institutæ, illud autem creationis fuit uniuersale. De festis autem illius legis, & quemadmodum illorum singulis singula nostra respondeant, videbimus questione proxima. Atqui per hæc ratio liquet, cur fuerit ecclesia catholica a seculo usque Apostolorum in diem Dominicam mutatum. Nam ratio illa literalis commemorandi beneficium creationis, alius mutata est beneficium recreationis, quæ facta est à Christo per gratiam, hoc enim beneficium Dominica die resurgendo absoluit, quæ fuit in statu gratiæ lux prima, infinitum præstantior illa, de qua tunc dixit Deus, Fiat lux. Præterquam quod & dies illa prima creationis mundi, Dominica etiam fuit, quando quidem septima fuit Sabbathum. Figura autem allegorica Christi quiescentis in sepulchro, præsentē veritate cessauit. Sensus autem anagogicus perpetuæ quietis celestis multo aptius congruit Dominicæ diei. Volubilitas enim huius mundi curriculo hebdomadæ significatur, immutabilis autem felicitatis æternitas significantius exprimitur Dominica die.

Ad primum igitur argumentum quod auctoritate Ambrosij procedebat, respondetur, patrem illum mysticorum sensuum amatorem, intellectum eiusmodi Iudæis obieisse, propterea quod opera misericordie

Rō abolitionis Sabbathi & mutatio nis i die Dñicæ.

Altera ratio.

Ad primum arg.

die in Sabbatho fieri nō ferebant, & ideo cum dixit illo præcepto peccatorū opera prohiberi non id intellexit in sensu literali, in quo sita est specialis præcepti substantia, sed in sensu tropologico, qui generalis est, omnium præceptorum virtus. Ad id m're spondetur, q̃ Sabbathi observatio apud Iudæos erat figuralis, & itō studiosiore religiōe illud servabat, adeo ut neq. cibos igne poscent parare, ut patet Exod. 16. & 35. nepe, ut illā cessationē Dei, a mundi fabrica ad vivum exprimerent. Nam figura, cū sit rei signum, dēt veritatē usq. ad minima fidelis sine referre. Nos aut non ob illum figurālē ritū sed instōne Ecclesiæ tū dies Dñicos tū festos alios feriamur. Quā p. congruētius naturali iuri eiusmodi festa colimus, nepe, ut & victui necessaria naturali more paremus Et nobiscū su p. reliquis quæ ne cessitari naturæ serviunt, facilius dispense tur. In tertio igitur argumento vastissimus aperitur campus eorū, quæ nobis diebus festis, tum licitē permittuntur, tum dispensatione indulgentur. Sunt. n. vsq. adeo multa, ut vix queant sub numero cōprehēdi, ideoq. tātummodo eorum capita tēneri memoria possunt. Et primum cū in hoc præcepto aliquid sit negativum, vt dictum est, cessare a servili opere, atq. aliterum as summatum, q̃ est sacrum, audire circa utrū que perpendenda illa sunt, quib. circa iniuriam violatur præceptum. Vnde primum omnium supponēda est illa supradicta di stinctio S. Tho. q̃ operum servilium alia sunt peccata, quibus demoni servitur. Et hæc sunt per omnia mandata uenta, significata uero hoc singulari in sensu morali metaphorico. Alia uero sunt, quib. scđm corpus homo hōi servit, ut mechanica. Et hæc sunt isto præcepto ad literā interdicta. Sed alia p'terea sunt quib. servimus Deo, nepe quæ ad eius cultum attinent. Et hæc adeo nō respuuntur isto p̃cepto, ut sint ad eius finē impendio conducēti. In hoc. n. ab aliis servilibus abstinemus, ut inferniamus Deo Sex ergo capita sunt per quæ illa iudicare possumus quæ Sabbathis licēt.

Primum est hoc quod modo diximus. sc. si sit ad Dei cultum pertinens. Inter hæc autem sunt gradus. Primum obtinent spiritalia, quæ ab spiritu increato supernaturaliter nobis donantur, ut est sacramento

rum administratio, quib. gratia confertur q̃ licet in qua vita spiritalis consistit. Quapropter dieb. se pter & antiqui circumcisione ministratāt. s. in Sabbatho, si octava tūc incidisset dies. Primū. Vnde Christus 10.7. Circumcisionem homo accipit in Sabbatho, ut nō solui lex Moy si. Et nos quoque omnia administramus sacramenta. Atq. illa insuper quæ ad altaris ministeriū attinent, exercemus. sc. prædicamus, oramus, & ea legimus quæ ad meditationē & animi refectionē cōferunt. In secundo gradu sunt illa corporalia in quibus cultus ēt p. se consistit ut erat antiq̃s arcam testamenti deferre, & nobis baiulare sanctorū statuas, crucē & hmōi in p̃cessionibus. Ad hæc organis canere, & aliis instrumentis, de quibus operibus illud intelligitur Math. 12. Sacerdotes in templo Sabbathum violāt, p. corpore labores exercent, & sine crimine sunt. In tertio gradu locantur illa quæ factorum sunt preparatoria Sed hæc tripertita. Nam quædam adeo sunt propinqua cultui, ut sine illis fieri nequeat, ut antiquitus sacerdos animalia, q̃ Deo litabantur, mactabant, & torrebant, & nunc campanæ pulsantur. Alia uero sūta quæ possunt præcedenti die fieri, & hæc nō sunt sine causā in festo faciēda, sed antea præparanda, ut hostias coquere, & monumētōrū apparatus extruere, nisi forsitan cōtinuauo festorū exigat, ut in festo si t. Sed tñ alia sunt, non quidem perse, sed accidētariē ad diuinum cultum spectantia, ut colere agros pauperūq. ecclesię uel hospitalis, aut ad eius structuram uestire lapides. Et hæc neque sine necessitate fieri in festo debent, neq. sine p̃lati facultate, q̃ quicquid opera sunt uere si uilia, ideoque licet lex misericordiæ in causā si dispensandi fieri tamen nō debeat absque episcopi dispensatione, vel saltem p̃lati, ubi sic habet usus. Secundum autem genus operationum, quæ in festo licent, est spirituum genus operationum, quæ ab spiritu nostro proficiunt, ut docere consulere & id genus in festo alia: Seruile. n. opus idem est quod corporale. Nam corpus est quod animę seruit: quare quæ ad animam attinent, non connumerantur servilibus. Attamen non inde inferitur mechanica uel artium exercitium in festo esse p̃missum, est autem illē intellectuales quoq. s. Quā non de

Ad secundum.

Ad tertium arg.

Distin. Sex capita un- de pos- sis inter noscere

Secundū, peram q̃ licet.

suo tantū principio, uerū & de fine pensanda est spiritualium ratio. Sciētiæ ergo quarum finis est intellectum illuminare spirituales sunt, illæ uero quarum finis in fabricato opere positus est, q̄ manibus conficitur, ob idq̄ mechanicę dicuntur, seruales habentur. At uero sunt nonnulla spiritualia quæ ecclesia bona causa in festis interdixit, ut ius dicere, & causas agere & iurā solenniter in iudicio, nisi causa pacis præstare, ut patet extra, de feriis, c. omnes dies. & c. conquestas. Tamen si hæc in grūeti atroci extraque ordinario crimine dispensationē quoq̄ admittant. Vt si publicus latro, aut maiestatis læsor caperetur in festo, liceret eum subito in supplicium rapere. Et religionis gratia hæretici in solē-

Tertiū in festo solēt igitur admoueri. Tertiū genus argum. & caput eiusmodi licitorum operū est, quę q̄ sint corporalia, nō tamen sunt proprie serualia. Nō inter corporalia quędam ex tant genere suo serualia, quorum exemplum in mechanicis positum est: quędam uero genere suo libera, ut artem liberaliū opera, qualis est musica, & figuras geometricas in abacho ducere, quę corū est licere in festis. Quędam autē sunt & liberis, & seruis cōia, de quib. dubiū est, an liceant ut sunt scribere, itinerari, uenari, &c. Et quidem si scribere ad id duntaxat reducatur, q̄ est cum absentib. loqui, ut scribere epistolas, aut orationes habendas ad populum, aut prælegendas lectiones, liquet esse licitum, si autem ad opus seruale uergat ut ista mercede transcribere, aut alia ratione calamo mereri, id minime fas est, itinerari autem audita Missa, maxime illis q̄ in itinere sunt, mos quaruādam provinciarum admittit. Sed animi gratia uenarum

Quarta causa. ire, claret nō esse seruale opus. Quarta causa. Iam ob quam nefas non est operari in festo, subiungitur necessitas. Primum illorum, quæ ad diurnum uictum pertinent, hoc est ad condiendos cibos igneq̄. parandos: qualis est coquorum opera, & eorum qui pastillos faciunt, & laniorum ac macelliariorum. Pistorum autem nō excusantur, neque furnarii, nam panis potest pridie festi confici, nisi tantus esset festorum concursus, qui id exigeret. Secundo ex necessitate salutis corporeæ excusantur medici, pharmacopolæ, & sanguinis missores. Et

qui fugiunt propria pericula, exemplo Helie, qui fugit in Sabbatho a facie Iezabel. Vnde Christus Io. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbatho? At uero pharmacopolę non excusantur nisi secundum necessitatem diei præsentis. Est n. seruilis ars, quam sola necessitas facit in die festo licitam. Tertio & necessitas cōmunis salutis reipublicę excusat milites, in bello, & qui illis aggeres & uallum ducunt, & qui quosuis alios labores perferunt. Quia ratione, ut legitur 1. Mach. 3. Machabæi hostile prælium Sabbathis propulsare prudenter decreuerunt. Deinde & propter particulares necessitates licita sunt opera in festo. Vnde Deut. 22. Non uidebis ouem fratris tui aut ouem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. Cui alludit Christus Matth. 12. Quis erit ex uobis homo, qui habet unam ouem, & si ceciderit in Sabbatho in foueam, nonne tenebit & leuabit eam? Et per id excusamur, dum conflagrationib. occurrimus, & inundationib. Quin et tempore messis flāte aura iuste perpurgantur grana. Imo uero ubi aeris inclementia timetur, possunt & aræ teri, atq̄. etiam, licet hoc nō tam facile sit permittendū, & segetes meti. Quāuis in his casib. ubi ambigitur an necessitas urgeat, consultius est antistitem adire, uel saltem parocianum, per quem hæc liceant. Atqui ex hoc capite excusantur et illi, qui munia reipublicę necessaria exercent, quæ non possunt sine grauiactura se his omnibus interpellari, qualia exercent nauæ, cursores, muliones, & qui istis seruiunt, ut mareschali ueterinarij, qui soleis ferreis bestias calceant, & qui furnos conflandi uitri accendunt. Sunt qui & eandē facultatem illis faciūt, qui lateres coquunt, & calcem. Sed in his non tantum uideo necessitatis. Adde q̄ & propter reipublicę ornatum licet opificibus in festis operari, ut in corneamentis, tamen si salubrius semper sit dispensationem procurare. Atqui si cut necessitas immunes facit a transgressionē legis cōmunis, sic & a transgressionē particularis. Licet n. aduocatis in festo iudices informare, & instante necessitate etiam scribis aliquos actus agere. Quinta causa quę a transgressionē festi operarios excipit, est Ecclesię concessio. Indulgetur.

Alexan.

Quinta causa.

Alexan. 3. c. licet. de feriis, ut possint in festis piscatores halescæ piscari. Et idem est de thunnis atq. aliis piscibus, qui solo uno anni tempore eodemq. breui capiuntur. Sextum deniq. excusationis caput est consuetudo. Prohibetur in dicto c. omnes, de feriis mercatur fieri in festo. Sed iam celeberrima consuetudo est nudinas in festo celebrari. Consuetudines autem tunc a culpa liberant, quando sunt rationi congruentes, & prælatorum consensu introductæ, & antiquitate receptæ. Ecce de membro negativo huius præcepti, quod est cessare

ab opere serui. Affirmatiuum autem, quod causis est audire sacrum, uenerantius obseruandum est, neque quacunque de causis omittendum, nisi sit ualde uigens, ut si causam die sit fugiendi periculum mortis, aut seruus in festo non diu infirmus, qui citra periculum relinquo soli interesse nequeant, aut si timeretur puellæ raptus facris.

& similia, quæuis & hoc inualescere possit consuetudo. Vbi. n. in more est nobiles puellas non exire in publicum, nullam contrahunt culpam non predeuntes in templum. Quin uero si mater aduersum quidpiam filiam timeret, posset domi manere eius custos. Et præterea si maritus zelotypia astutus uxorem cohibeat ne in sacrum progrediatur parere ipsa tenetur. Et pariter serui & famuli dum heus uel iter eis imperat, uel aliud negotium, licet sacrum non audiant. In ipsum autem heum refunditur noxa si absque causa seruum impedit, quo minus Missam audiat. Id autem quod impræsentiarum occasionem quibusdam hesitandi offert, est, utrum illa omnia quæ dicta sunt in die festo licere, illicita ob id fiant quod pro mercede exhibentur.

Quorundam seruipulus. Inuenias. n. nonnullos hac opinione captos, quod qui præcipua intentione ob mercedem operantur in festo, ipsius sunt transgressores, si autem officium suum propter necessitatem potissime præstent, licet eis accessorium stipendium recipere. Imo alij consent, quod qui diues est, tenetur in festo gratis opera misericordię facere. Istorum autem scrupulus hoc habet, si ullum habent fundamentum, quod opus seruale est illud quod sit in obsequium alterius, qui autem mercede operatur, alteri eum seruus obsequitur, sic ergo illud opus seruale. Nam quando necessitas in causa est, ut opera in festo fiat licita, eo est, quod illa

tunc opera liberis cum seruis communia sunt. Si ergo pacta mercede efficiantur seruilia, sicut subinde illicita. At uero citra Rôdubi ullum scrupulum, quod articulo præsentandi. etiam Caietanus agnouit, quoduis opus

quod uel propter necessitate, uel propter consuetudinem, uel propter quicunque causam, quæ modo a nobis recensitæ sunt licitum in festo est, manet perinde iustum quamuis, non fiat nisi præcepto mercedis intuitu. Spes enim lucri non facit opus seruale, siquidem & liberorum opera, qualis est negotiatio, & musica, & uenatio, & militatio, & similia, propositam sibi habent mercedem. Et uice uersa seruale opus gratis etiam impeditur consuetu, ut opus mechanicum. Neque hoc quod est alteri obsequi constituit seruale opus. Nam & liberorum opera fieri solent in obsequium alterius, & conuerso seruilis in obsequium ipsius artificis. Præterea arguitur Famuli stipendia recipiunt pro famulatu etiam in festo impenso, quin uero musici præcipue seruiunt in festis atq. in Ecclesiis pro mercede. Post hæc arguitur. Quamuis opera in die festo sint necessaria, non tamen opifices & artifices tenentur illa gratis præstare, quia non sunt necessaria propter inopiam personarum, sed ex natura rei, ut in superioribus exemplis patet, ergo illa licite possunt solum propter mercedem exequi, aliter non facturi, possuntque perinde de pretio pacisci. Nullatenus ergo ratione mercedis aut præmij perpendendum est quodnam sit seruale opus. Quod uero minime, sed per capitales causas paulo antea commemoratas. Itaque si docere scientiam licitum de se est in festo, licebit etiam operarum precium exigere, & pariter aduocatus si consilium respondeat in festo. Idemque cetero de medicis & de aliis infirmorum administris. Ex quo fit, neque studere in die festo lucri causa, illicitum esse. Nam alias etiam scholares ius violarent si in festo literis uacarent, nam plerique id faciunt spe lucri. Et nihil refert lucrumne post longum tempus expectet, an in præsentem recipias. Neque refert doctorem & aduocatum diues sit, an pauper. Tamen si diuitibus consilium sit, dies festos aut diuinitatem dicare, aut causis pauperum largiri.

1. Ratio

2. Ratio

ARTICVLVS V.

*Virum quartum præceptum de honorandis
parentibus, congrue tradatur.*

Arg. 1.

Dilucius nos præcedentes quæstiones
remoratae sunt. Hæc autē de quar-
to præcepto facillimæ expeditio-
nis est. Arguitur nihilominus de more, q̃
non fuerit cōgrue positum Præceptū, quā-
tū ad pietatē attinet, quæ est pars iustitiæ,
nō quid directā eius species est, sed potē-
tialis. Sunt autē multæ aliæ similes iusti-
tiæ partes, ut habes apud S. Th. 2. 2. q. 80.

D. Tho.

ut obseruatio, gratia, ueritas, &c. non er-
go hoc tantū debuit poni affirmatiuū præ-
ceptū sed similiū uirtutū insuper alia. Se-
cundū, Nō solū parentib. uerū & patriæ,

Arg. 2.

& sanguine cōiunctis debetur ex pietate
cultus, ergo mancū fuit præceptū, q̃ solos

Arg. 3.

parentes colere iubet. Tertio, Neq. paren-
tib. solus debetur honor, uerū & sustenta-
tio, ergo & in hoc fuit et mancū, q̃ solum

Arg. 4.

honorē expressit. Quarto, neq. causa illi
subiuncta, uidelicet q̃ parentib. morigeri
erunt longæui sup. terra, ut legitur Exod-
20. in uniuersum uerū h. t. inuenias. n. pa-
rentib. obediētes, eosdēq. tenera ætate luce
sublatos, uideasq. cōtra multos rebelles q̃
longo fruuntur senio, non ergo cōgruēter
positum est. In contrarium facit scripturæ
auctoritas.

Conclō

Quæstioni una satis est conclusio bre-
uissima. Congruentissime trib. præceptis

Probō

dilectionis Dei, proxime quartum de reue-
rendis parentibus, subiunctum est. Proba-
tur, præcepta primæ tabulæ dilectionem
Dei, ut dictum est cōmendant, & præcepta
secundæ, dilectionē proximi, inter proxi-
mos autem maxime proximi sunt parētes
quippe quib. id, quod sumus scdm Deū
debemus. Sunt. n. particulare principium
nostri, sicuti Deus uniuersale oīum, ergo
locus huic præcepto debitus, proximus lo-
co est diligendi Deum. Est enim pietas in
parentes illi, quæ Deo debetur, adeo affi-
nis, ut 3. Eth. Arist. compositæ dixerit, Dijs
& parentibus neminem posset equalia re-
pendere. Et Cicero in Oratione post redi-
tum: Parentes inquit, charissimos habere
debemus, quod ab his nobis vita, patrimo-

Aristot.

nium, libertas, ciuitas tradita est, in primis
autem Deum, cuius beneficio hæc omnia
tenemus.

Circa materiam ergo primi argumenti
id animaduertendum est q̃ in capite libri
octauo luculentius exposuimus, uidelicet
partes iustitiæ alias esse specificas, ut di-
tributiua, & cōmutatiua, alias uero potē-
tiales, hoc est illi annexas, ut puta quæ cū
non integram habeant rationem iustitiæ,
non directē ei subduntur, sed tamen pro-
pter aliquid utiq. cōmune reducuntur ad
illam. Ratio nanque iustitiæ est, esse ad al-
terum, cui equale debito redditur, religio

ergo conuenit cum iustitia, quia est ad al-
terū, puta ad Deū, cui tñ nequimus æqua-
le reddere, atq. in hoc deficit a iustitia. Ad
religionē autē spectant præcepta primæ ta-
bulæ, quæ est uirtus annexa iustitiæ. Pari-
ratione pietas, quæ est ad parentes, quib.
equale reddere non possumus, est pars po-
tentialis iustitiæ. Et similiter obseruatio,
quæ est reuerentia hominib. od uirtutem
exhibita. Nā neq. uirtuti equale præmiū
reddi ab hominib. ualet, ut 2. Eth. ē apud
Arist. Quare hæc uirtus ad quartum præ-
ceptū reducitur, sicut supra in illo uerbo ad-
notauimus. Leuit. 19. Coram cano capite
consurge. Liberalitas autem alio poplite
claudicat, ne sit prorsus iustitia, nepe, q̃
in beneficijs conferēdis uersatur, quæ nō
sunt debita, sicuti & g. a quæ non rōne de-
biti, sed rōne honestatis beneficia repēsant.

Hæc ergo omnia reducuntur ad hoc præ-
ceptum. Iam enim superiori quæstione di-
ctum est in Decalogo, illa præcisē debuis-
se locari, quæ absque ullo sapientum offi-
cio, elicere ex naturæ principijs rō posset,
nisi ubi nubila esset, hæc autem nonnullo
sapientum adminiculo opus habent, quo
plene percipiant, præterquā q̃ filiorū de-
bitū ad parētes, cunctis est mortalib. cōc.,
reliqua uero, sp. lia, sub gñali uero spālia
militant. Ad scdm ad eundem prope mo-
dum respōdetur, q̃ ratio quare patriæ, &
sanguine agnatis, atq. aliis necessarijs no-
stris debitores sumus, parentes facere, qui tñ arg.

nos tali loco & sanguine genuerunt, & iō
cum præcepta Decalogi, ut dictū est, sunt
prima legis principia, abunde parētes pro
cunctis nominati sunt. Et eodē reducitur
solutio tertij argumenti, nempe q̃ honor

Ad pri-
mū arg.Ad secū-
dum.Ad ter-
tium arg.

Ad quar-
tū arg.

parentibus ac cunctis filiis per se debetur, siue locupletes sint, siue egeni. Sustinatio vero accidit, ut debeat, dum parentes egent, ad ea aut quæ sunt per se, ea reducitur quæ accidunt. Ad quantum demum respondetur, cōgruentissimū, ut superiori quæ exposuimus, propositum fuisse huic mandato præmium longæ uix. transgresso, quæ supplicium breuis. Vnde Paul. ad Timoth. 4. Pietas ad omnia utilis est, & iuuat. Nā cum uitam a parentibus scdm Deum suscepimus, qui gratus illis est, meretur non solum æterna potiri, uerum & temporalem sibi augeri: qui uero ingratus, illa orbati. Ob idq. adeo Solon, ut Cic. pro Sex. Amerino refert, nullum patricidij supplicium constituit, cuius causam interrogatus respondit, se id neminem scdurum putasse. Romaniautem inuidentes, nihil esse rā sanctum, quod aliquando non uiolaretur audacia, supplicium in patricidas quā maxime congruēs excogitarunt, nempe ut in euleum insuti in flumen degererentur, ut his rebus oibus de repente carerent, nempe elementis ac bestis, ex quibus oīa nata esse feruntur, uidelicet ne cœlum uideret, nec solem, neq. uero aquā tangeret, neq. aerem ad respirandum, neq. rer. eius cadauera mandarentur, neq. adeo obijcerentur feris, aut bestijs, ne uidelicet tactu suo, aut elementum aliquod ob bestiam polluerent, qui sese inhumanissimo scelere polluisent. At uero quoniam neq. præsentia hæc labentiaque bona sub merito cadunt neq. aduersa mala satis sunt ad expianda piacula, fit, ut Deus oē culto iudicio quandoque sinat, ut boni exiguo hoc præmio careāt, & mali supplicio, quippe quos aetiora in alicro manent seculo.

ARTICVLVS VI.

Primum sex reliqua præcepta conuenienti ordine, & modo tradantur.

De reliquis sex præceptis satis supra dictū est, sed ne ab ordine illo excludamus, arguitur, quod non sint sufficienter tradita. Primum sic. Alia sunt præcepta homicidium adulterium, furum, & falsum testimonij nocuentia, quæ ciuibz in scriptis, digni-

Arg. 2. natus ergo fuit numerus. Secundo. Cō-

piscenia in nono & decimo præceptis aut accipitur pro sensualitatis motu, scdm illud Jacobi 4. Vnde bella & lites in uobis? Nonne ex concupiscentijs, quæ militat in membris uestris? Aut pro uoluntatis consensu, ubi peccati ratio consummat, & pariter uim ac merit, secundū illud Sap. 6. Concupiscentia sapientia perducit ad regnum perpetuū, sed prior quidem prohibet, non potuit, quia naturæ corruptæ naturalis est cum ratione pugnare, secundum illud Pauli, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, alias sensualitatis commotiones essent mortalia peccamina, quod est saltem. Secunda uero uno quolibet præcepto prohibetur: Qui enim prohibet homicidium, una prohibet & eius uoluntatem, nihil ergo opus habuit peculiari mandato. Tercio deniq. Homicidium adulterio & furto grauitate antecellit, non autem seorsum prohibita est eius cupiditas, non erat cui alio eum concupiscentia seorsum inhiherentur. A parte contraria pugnat auctoritas, ipsa legis.

Ad quæst. onē postea, quæ superius explicata sunt, persacilis est responsio, quæ unica conclusione conijnetur, Sex præcepta debita ratione prohibitionis tenore posita sunt. Probatur. Duæ sunt partes iustitiæ, facere bonū, a maloq. recedere. Primum autem non cūq. promiscue per se debetur, sed personis certis, cui autem potissimū debetur, est Deus, & scdm illum, parentes. sed tamen iniurijs & uiuimime legere, omnibus debitum est, ob idq. post primam tabulam quantumq. mandatum, quibus ea præcipiuntur quæ Deo parentibusq. debentur, optimè documenta respectu omnium in uniuersum prohibentur. De distinctione autem, numero, ordine, & traditione eorum, deq. singulorum grauitate, satis superq. quæstione superiori desertum est. Quod si de numero adhuc hæ-

Arg. 3.

Concl. in iura.

Probō.

Scripturas, eo quod cum alia multa præter præcepta parentibus & consanguineis, alijs et debeantur, secundū uerbum Pauli, Redde omnibus Solutio. debita, cui tributum, tributum, &c. debuerint & alia adhiberi affirmatiua præcepta, uidetur, quod cum Decalogus prior ordi solūmodo continet legis, nō dicebat in solis tradidit, nisi ea quæ uniuersis mortuibus ratione debita sint, & quæ est honor, quæ

debemus patribus. Ad reliquos uero non una, sed diuersis rationibus contrahuntur debita, & ideo non erat illis opus speciali precepto, sed satis erat generalis iustitia, quae precepit unicuique iuxta tribum suum. Atque per hoc documentum liquet id quod quoniam tertia contra Burgensem super Leuit. 19. adnotauimus, qui contra sanctum Thomam, imò contra planam ueritatem preceptum dilectionis proximi negat esse omnibus esse atque notissimum, propterea scilicet quod auaritia non fuit Philosophis comperta respectu omnium, sed tantum respectu studiorum. Est. n. mens diui Thomae & rei ueritas, quod cum preceptum dilectionis proximi, includat & benefacere, & non malefacere, prius est notissimum, non quod de respectu omnium proximorum, sed respectu certi generis. scilicet parentum, posterius uero respectu omnium, & ideo ex eodem principio solum elicitur quantum preceptum affirmatiuum, & reliqua negatiua.

Ad primum arg. Ad primum igitur argumentum respondeo, quod cum nocumenta, atque iniuriæ, quibus alter in alterum nocuit & iniurius est, non potuerint certo numero colligi, consultum fuit, ac perinde decorum, capita tantum poni, quibus alia coherent membra. Quidquid enim detrimenti alteri inferas, aut personæ illud impingis, & id rerum genus, ad homicidium reducitur, aut personæ coniunctæ per modum libidinis, & hæc referuntur ad adulterium. Damna autem in rebus data, siue per usuram, siue per aliam fallaciam, siue ad furtum propendunt. Sicuti & iniuriæ omnes quibus infra uerba peccatur, ut sunt mendacia, & detractiones, & uerbales contumeliæ, ad falsum testimonium. Ad secundum

Ad secundum arg. respondetur, notie concupiscentiæ non prohiberi sensualitatis insultus atque illecebras, sed uoluntatis consensus, ubi subest peccatum, secundum uerbum Christi Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Et quamuis nunc quolibet precepto una & res & eius cupidoprohibeatur, exposcebat tamen singularis necessitas, ut speciatim concupiscentia alienæ uxoris, atque alienarum rerum exprimeretur propter rationem, quam superiori quoniam articulo 5. declarauimus, nempe quod aliorum peccatorum obiecta non per se ad concupiscentiam illecebant, sed ob alias affectio-

nes cupiuntur, ut homicidium propter ordinem, quod ex odio nascitur, & per perfratrem. Quare in illis sufficit res ipsas prohiberi, ea uero quod ad concupiscentiam carnis, & oculorum spectant, per se aium pelliciont, atque adeo non solum in abstinendo ab illis difficultas est, uerum & noua in refrenanda concupiscentia, ob id quod propter opus, consultum fuit & cupidines singularibus prohibitionibus interdici.

Q V A E S T I O V.

D E P R A E C E P T I S ceremonialibus.

S. Tho. 1. 2. q. 101. & 2. & 3.

A R T I C V L V S I.

Utrum ceremonialia praecepta quadrisidua fuerint, scilicet sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantiae.

I T S I functio nostra fuerit, D. Tho. explicando amplificare, tamen in his ceremonialibus ac iudicialium quonibus diuersa erit. Adeo. n. copiose & diserte cuncta ipse explanauit, ut nequeat doctrina eius uel extendi amplius uel elucidari. Igitur ut summam compendium faciamus, primo quaerit, an ceremonialia quadrisidua partitione diuidantur. scilicet in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias? Et arguitur a parte negatiua, Si hac ratione distribuerentur, id maxime esset quod ceremonialia ad diuinum attinebant cultum, ut nota ipsa sacrificiorum & sacrorum designant. Erant autem aliqua ceremonialia, quae nihil ad cultum Dei referre uidebantur ut abstinentia ciborum, quae precipiebatur Leuit. 11. & abstinentia a uestimentis, scilicet ne uestem duobus contextam, hoc est lana & lino, ullus indueret, ut Leuit. 19. cautum erat, ergo non omnes ceremoniarum cultui seruiebant. Secundo, Si sacrificia illa, & sacramenta, atque obseruantiae alicui erant usui accommodata, maxime ut rerum aliquarum essent figurae, secundum uerbum Pauli, Omnia in figura contingebant illis, id autem nequaquam legi congruebat, utpote quae ut Augustinus. 4. de doctrina Christiana auctor est, & supra citatus

Primum
argum.

Arg. 2.

Paulus.

August.

citatus l'idorus, manifesta eē debet, & cū
his peritia, cum illa quæ figuram myste-
ris recta sunt, theatricam potius ænygma-
ticamq. representationem præ se ferant,
q. legis claritudinem, haud ergo decuit ef-
fe figuralia. Tercio, legis sinceritas simpli-
citatis præceptorum a matrix est, multitu-
dinisq. expulsiu. Est. n. præceptorum mul-
tudo sarcina potius, & ruinæ occasio q.
adminiculū ad uirtutem, sed illud Petri
Act. 15. quid tentatis demū imponere iu-
gum super ceruicem discipulorum, quod
neq. nos, neque patres nri portare potui-
mus? Caueri ergo illa debuit ceremonia
nū turba. Quarto, ceremoniæ ille, Christi
erāt umbra & pgnosticū, sacrificia āt abū
de præsignabant Christū q. scdm Apost.
ad Ephes. 5. sacrificium se obtulit & obla-
tionem & hostiam, in noua aulege sacri-
ficium ipsum altaris simul est & scdm, idē
que potissimum, atq. id ipsum, dicitur sa-
cerum, oīaq. sacrificia & sacramenta, sunt
quedam obseruantia, non ergo opus illa
est quadrisfaria distinctione. Alias debe-
rent & alia superaddi membra, puta solen-
nitates, oblationes, atque id genus multa.
In contrarium autem est, quod lex illa de
his omnibus meminit.

Prima Ad quæstionem iuxta numerum argu-
conclu. mentorum quatuor conclusionibus rñde-
tur. Prima est. Ceremonialia illa cūcta ad
Dei cultu pertinebant, sic n. quæst. 2. tres
præceptorum ordines secreuimus, q. mo-
ralia ex principiis naturæ, seu conclusio-
nes eliciuntur. Ceremonialia uero & iu-
dicialia, non cōclusiones, sed speciales de-
terminationes sunt generalium præcepto-
rum, quæ arbitramento quodam statuun-
tur. Ceremonialia quidē circa religionem
quæ nos ordinat in Deum, iudicialia ue-
ro circa pacem & tranquillitatem ciuū
scdm charitatē proximī. Est. n. naturale p-
ceptū, ut Deus collatur, quod aīr uel hoc
uel illo modo, arbitramentū est huma-
nū uel diuinū, sicuti ait Arist. 5. Ethic. Li-
tare. n. hæc aut illa animalia, nihil natura
sua refert nisi quia lege positum. Secunda
Secūda conclusio. Cultum illum diuinum in le-
conclu. ge ueteri concedens fuit prognosticam p-
guraū Christi eiusq. Euāgelicæ legis p-
tulisse. Probat, sicuti homo, & anima cō-
Probō. stat & corpore, ita & uoluntate interior

est q. exterior. secundum illud Psal. Cor-
meum & caro mea exultauit in Deum
uiuum. Et sicut corpus ad aīam relatū est,
sic & exterior ad interiorē refertur. Cut-
tus autē animæ in hoc positus est, ut Deo
suo coniungatur, nō idq. secundum diuer-
sam eius coniunctionē diuersum esse con-
gruit externū cultum. Quo fit, ut in statu
sempiternæ beatitatis, ubi aīa secundum
intellectum atq. affectum Deum hæt p-
sentem, nullo opus sit umbratili figurati-
uoq. cultu, sed oīa perficiuntur laude, se-
cundum illud Esaiæ 55. Si gaudium & lē-
titia inueniuntur in ea, gratiarum actio &
vox laudis. In statu autē præsentis uitæ, ubi
absentes ab illo conspectu exulamus, ne-
cesse habemus radijs eiusdem diuinæ ueri-
tatis sub sensibilibus figuris illustrari, ut i-
ca. Celsēst. hierarc. auctor est Dion. diuer-
Dionys.
simode. tamen secundum diuersum statum
conditionis humanæ Nobis quippe suble-
ge degentib. Euangelica, quia etsi ueritas
ipsa non per se elucescat, tamē uia iā patu-
la est, & per Christū reuelata, nullis alijs
opus est figuris, quā æternæ illius beatita-
tis, quæ nos etiānum futura manet. Veterē
autem populum, cui nō solum diuina per
se ueritas, uerum & uia quæ futurus erat
Christus, ut ad Heb. 7. ait Apost. nō dum
erat propalata, q. maxime decebat in illo
uersari exteriori cultu, qui non solum fi-
gura esset sempiternæ ueritatis in patria
contuendæ, uerum & Christi ēē, qui futu-
rus erat, uia, ueritas, & uita, nempe ut tam
diuturno tamq. celebri rerum uīu popu-
lus ille affluens & admonitus uenientem
postea ueritatem promptissimē reciperet.
Vade Paul. ad Heb. 10. quo discrimen, an
Paulus.
ti quæ legis & nō sit, insinuatet umbram,
inquit, habens lex. (s. uetus) futurorum bo-
norum, non ipsam imaginem, rerum. uide
licet quālē nos habemus. Elongatior n. a
ueritate est umbra, q. imago, quæ tam ge-
manius exprimit. Tertia conclusio. Cōde-
cēs ēē fuit, ut nō una tantū ceremoniā, sed
Tertia
conclu.
multijuga earum uarietate populus illi oc-
cupatus esset, diuinoq. cultui mancipatus.
Congruitas n. huius tam ex iniquorum ne-
cessitate q. ex iustorū perpenditur. Illi n.
qui ad idololatriā peliues erant, qm. id-
ololatrarū superstitiones multis fidē eiāē, ne-
cesse habebāt e contrario ceremoniarum
multitu-

multitudine institui, ut illis occupata non esset, autem quæ in eis habebantur, eos cernebant. Sed & boni atque ad diuinorum contemplationem electi, nihilominus coniunguntur ceremoniis, dantur imbuendi, cum et assidue illa in diuina contemplatione persisterent, & uacante recrearentur, tum etiam ut Christi multiplici mysteria multiplici ceremoniarum cultu identidem prospectaret. Quarta conclusio. Esi uariæ fuerint multiplici cetq. pulcorum ceremoniæ, ad quatuor tamen capita reducuntur, quæ sunt sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantie. In cultu namq. tria est considerare. Primum quid in quo eius substantia posita est, uidelicet sacrificiū, quod ad Dei reuerentiam offertur. Secundo, instrumēta, ut templum uasa, aliaq. eiusmodi. Et hæc dicuntur sacra, hoc est anthemata, puta diuino cultui imicipata & consecrata. Tertio, cultores ipsi, in quibus deo dignoscatur, uidelicet consecratio, uel totius populi, uel singularium ministrorum. Et hæc sunt sacramenta, quibus uel populus sanctificatur, uel consecrantur ministri. Et rursus singularis eorum habitus & famulatus, quo ab exteris discernatur qui non sunt eiusdem religionis, tum quantum ad cibos tum et quantum ad uestimenta. Atq. hæc dicuntur obseruantie. Hæc igitur quatuor species sub vno ceremoniarum gēne cōcludunt.

Quarta conclusio. Esi uariæ fuerint multiplici cetq. pulcorum ceremoniæ, ad quatuor tamen capita reducuntur, quæ sunt sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantie. In cultu namq. tria est considerare. Primum quid in quo eius substantia posita est, uidelicet sacrificiū, quod ad Dei reuerentiam offertur. Secundo, instrumēta, ut templum uasa, aliaq. eiusmodi. Et hæc dicuntur sacra, hoc est anthemata, puta diuino cultui imicipata & consecrata. Tertio, cultores ipsi, in quibus deo dignoscatur, uidelicet consecratio, uel totius populi, uel singularium ministrorum. Et hæc sunt sacramenta, quibus uel populus sanctificatur, uel consecrantur ministri. Et rursus singularis eorum habitus & famulatus, quo ab exteris discernatur qui non sunt eiusdem religionis, tum quantum ad cibos tum et quantum ad uestimenta. Atq. hæc dicuntur obseruantie. Hæc igitur quatuor species sub vno ceremoniarum gēne cōcludunt.

Et per hæc patet argumentorum solutio. Ad primum. n. respondetur, q. illa ciborum abstinentia uestimentorumq. habitus ad diuinum cultum conferebant, nō quidem per se primo, ut sacrificia, sed quasi preparatoria ornāmēta, quamobrem sub genere ē ceremoniarum continentur. Ad secundum respondetur, q. diuinorum arcana nō sunt quibuslibet inuulganda. Quocirca a missicando atq. a labiorem compressione misteria dicuntur. Alias uti Christus admonuit esset Margaritas porcis inculcandas proijcere. Nam quæ homo non capit illico spernit ob idq. figuratum schemata & rerum typi non sunt scripturæ sanctæ in congrui. Imo sicut in theatris homines sensibili representationē contuentur, q. nullo intellectu capere nequeunt, sic & in scriptura est operæ pretium. Ad tertium rōde

sufficit medicina, alia ac subtile illa adhiberi, ita & in illis ceremoniis, quæ vltima diximus, de se nō iustificabunt sed egerat. Et ideo tanquam sapient legislator consultus Deus duxit transgressionem aliquam multitudinis ceremoniarum permittere, quā ut si otio populus ille vacaret in idololatriam collaberetur. Ad quartū denique iam redit ratio distinctionis illorum quatuor. Nōstrum. sacrificiū Christi ipsum continet, quod est proinde sacramentum, non sic autem sacrificia veteris legis. Ideoq. alia erant sacramenta, quibus suo gradu purgabat expiabaturq. populus, atq. alia sacrificia. Item solennitates quodammodo ad sacra pertinebant, sicut et templa sacra. Offerebantur n. sacrificia, sicut in loco certo, ita & statis tēporibus.

Ad quartū arg.

ARTICVLVS II.

Verum singulæ illis ceremoniarum species reddis possint legis in causa.

SVBSBQVITVR in secundo articulo, ut de causis ceremoniarum cursum saltem dicamus. Quæritur ergo, an causas habuerint vllas? Et arguitur a parte negativa. Super illud ad Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, ait glossa, decreta Evangelici ob id esse euacuas obseruantias antiquæ legis, q. ex ratione sunt, illæ ergo per contrarium sensum ratione carebant, præsertim q. si ratione pollerēt, moralia fuisset. Nam quidquid ratione constat, ex principiis naturæ deducitur, ex quibus morales præceptiones oriuntur. Secundo arguitur. Quod saltem nullam habuerint literalem causam. Enimvero si ceremoniæ uniuersæ non nisi signi figuræq. rationem habebant, non alia in illis existeret ratio, quàm per res illas futura præfigurare, atq. adeo nullā habebant causam, quæ secundum primæum significatum literæ existeret. Idq. ex ipsis legis uerbis confirmatur. Nam si quæ erat ceremoniam, quæ causam haberet literalem maxime, uel circūcisio uel Passus Pasche. De priori autem legitur. Genes. 17. Vi sit in signum fœderis inter me & uos. De posteriore uero. Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos

Primæ argum.

Glossa.

Arg. 2.

Ad primæ arg.

Ad secundæ arg.

Ad tertium arg.

lostuos, ergo alia multo minus habebant
literalis causæ. In contrarium autem est,
quod non solum sacramenta & sacrificia fi-
guram gerebant Christi, uerum & histo-
rie ipse, ut transitus maris rubri, peregrinatio
deserti, atq. id genus reliqua. De his
Paulus. quippe ait Paulus. 1. ad Cor. 10. Omnia in
figuram contigebant illis. sed in historiis,
præter mysticum intellectum inerat etiam
literalis, ergo & ceremoniæ causam habe-
bant literalem.

Prima Ad quæstionem duabus conclusionibus
conclu. respōdet. Prior uniuersus ceremoniarum, ri-
tus Mosaicæ legis ex debito fine ducebat
Quæde suas causas. Conclusio hæc incompetito cui
conclu. cunq; est, qui crediderit legem illam opus
fuisse Dei, quod supra contra Manichæos
iam constitutum est. Nam cum Deus con-
stituta sua sapientia gubernet, sapientia autem secū-

Phylo- dum Phil. 1. Metaphi. sit res ordine dispone-
sophus re, sit ut quæcūq; a Deo præcedūt, ut Apost.
Paulus. ad Rom. 13. inquit ordinata sint, ordo autem
cuiusq; rei duo exigit, prius ut debito sit fi-
ne instituta. Nam illa quæ uel non serio
sunt, sed ioco, uel nõ consulto, sed præter
finis intentionem eueniunt, ob defectum
ordinis ad finem dicuntur inordinata, &
temere facta. Secundò etiam oportet & id
quod ad finem quempiam refertur, propor-

Aristot. tionem ad illum habere debitam. Quem-
admodum. n. 2. Physic. ait Arist. formā den-
tatæ ferre ex fine sumi, sic in practicis me-
diorum ratio ex fine ducitur. Igitur cum
lex opus sit diuinæ sapientiæ, sit ut utrūq;
rationis ordinē habeat. Quapropter Deut.

Vltima 4. Hæc inquit auctor ipse legis, est sapien-
conclu. tia uestra & intellectus cor. populis. Poste-
rior conclusio, nullam credibile est fuisse
ceremoniam antiquæ legis quæ nõ habue-
rit utrunque sensum & causam, nempe &
literalem & mysticam. Ad cuius intelle-

Discri- per Matth. fusius explicamus sensum lite-
men in- ralem & mysticum sic differre, quod lite-
ter sen- ralis est, quo literæ ex sua institutione uel
sum lite primæ uel Metaphorica res ipsæ signifi-
ralē . & cant. mysticus uero est quem res per lite-
mysticu ras significatæ rursus significant. Exempla
sunt. Historia illa Genesis, quod Abrahā
duos filios habuit, unum de ancilla, & alte-
rum de libera ad literam res gestas enar-
rat. Alterum autem Historia Paulo ad Ga-

lathæ interprete, duo per allegatoria signifi-
cabat testamenta. Rursus illud Isaiæ. 7. Ec-
ce Virgo concipiet, &c. in sensu literali
proprio conceptum prænuntiabat Deipa-
paræ Virginis. Illud autem cap. 1. Egre-
dietur uirga de radice Iesse, & flos de radi-
ce eius ascendet, in sensu eodem literali,
sed tamē improprio, hoc est per metapho-
ram, eundem Virginis partum significabat.
Sed uirga Aaron, quæ ut refertur. Nu. 17.
effloruit, in sensu mystico & allegorico ty-
pus erat, & figura eiusdem rei. Hoc præha-
bito interpretamento probatur conclusio.

Probō
conclu.

Cultus antiquæ legis hoc, ut supra dictū
est, a nostro differrebat, q̃ noster nõ est um-
bratilis, tamen si imaginem gerat triūphan-
tis Ecclesiæ. Hic uero ad duos erat institutus
fines, nempe & ad exhibendum Deo
honorem debitum, & ad prænuntiandum
futurum Messiam. Quemadmodum enim
Prophetarum oracula prædicationes futu-
rorum erant, sic & tota legis illius historia
nihil aliud apparebat, quam theatrum quod-
dam, ubi futurorum comœdia agebatur.
Hinc ergo fit totum illud ceremoniarum
apparatum, & causam habuisse sensumq;
literalem, sed ad euitandam idololatriæ
impietatem, siue ad commemorandum be-
neficium aliquod ut observatio sabbathi.
Et præter figuralem quæ admodum efus agni
& beneficij liberationis ex Aegypto psa-
lmi uindicta q̃ erat, & occidendi Xpi figura.

Ad primum igitur argumentum re-
sponderetur eatenus ceremonias illas cum
nostris collatas censeret non habuisse ratio-
nem quod natura sua nihil referebant,
impertinens enim erat hæc aut illa materia
animalia uestemq; non texti ex lino, &
lana, sed totam causam habebant ex insti-
tutione. Lex autem nostra quia in christi-
anis officiis posita est a natura ipsa rerum
rationem ducit. Ob idq; illa non dicun-
tur moralia, non quod nullam habuerint
rationem, sed q̃ eorum probitas & laus
non fuerit de natura rerum deprompta.

Ad pri-
mū arg.

Ad secundum responderetur q̃ sicut sensus
metaphoricus nihilominus est literalis, dum-
quam proprius quia utrūq; per literam si-
gnificatur, sic q̃ res institutæ sunt ad be-
neficium commemorandum non tollit
literalem sensum. Quapropter nil vetat,
quominus causa literalis circumcisionis
illa

illa fuerit ut monumentum esset foederis
facti cum Abraham, causaq. eius agni, ut
esset memoria liberationis populi, licet p
allegoriam aliquid præterea in nostra fu-
turū præmōstrassent. Causas ergo utriusq.

D. Tho. gñis doctissime ac locupletissime D. Tho.

ligillatim in singulis ceremoniarum enar-
rat 1. 2. q. 102. artic. 3. & tribus sequentib.
discurrendo per quatuor supra dispositos
ceremoniarū ordines, sacrificiorū, n. litera

Duplex
caussa li
teralis sa
crificio
rū antiq
legis.

lis causa duplex erat uidelicet, ut per illa
mā humana in Deum subleuaretur ad re
pensanda beneficia de eius largitate susce
pta, ideoq. offerebatur genus ferre omne
uistualium nēpe animalia, panis, uinum,
oleū, & mel. Thus præterea & sal, quibus
nos Deus pascit, secundū illud 1. Paralip.

29. Tuae sunt omnia, & quæ de manu tua
accepimus dedimus tibi, sed quia donorū
omnium maximum fuit Christus, sic enim
Deus, ut est apud Ioan. dilexit mūdum ut
filium suum unigenitum daret, ut omnis
qui credit in ipsum, nō pereat, sed habeat
uitam æternam, causa mystica illorum sa
crificiorum idem erat Christus. Vnde ad
Hebr. 10. sacerdos ueteris legis eisdē offe
rebat hostias, quæ nunquam possunt aufer
re peccata. Christus aut pro peccatis obui
lit, uiam in sempiternum. Offerebantur
autem ex animalibus tres quadrupedum
species, f. oues, boues, & capræ. Ex quibus
uero turtur & columba, sed ex piscibus,
quia extra aquas uiuere nequeunt nullus
reputabatur sacrificio idoneus. Occidebā
tur autem in figuram Christi, qui in cruce
erat immolāndus. Quare & modus præscri
bebant occidendi, ut a Gentibus differ
rent. Offerebantur quæ, tum ut holocausta
in honorem Dei, tum etiam ad expianda
peccata, eundemque ipsum pacandum ac
propitiandum. Vnde illæ dicebantur ho
stie pacificæ, hæ uero pro peccato. Sacrorū

Rō lite
ralis pa
riter ac
mystica
sacrorū
templi.

quoque nempe templi uisumq. ac solē
nitatum in quibus sacrificia offerebantur
caussa quoque utraque assignatur scilicet
tam literalis q̄ mystica. Habuit enim po
pulus ille quando per desertū uagabatur,
portatile tabernaculū, postea uero in pos
sessionem missus terræ, promissæ, templū.
Nam ad literam, neq. oberrantes fixū ha
bere poterant templum, neq. quiescentes
decebat tabernaculum habere mutabile.

Sed quātum ad figuram, tabernaculum si
gnificabat militantium peregrinantium-
que in hoc mundo ecclesiam, templum uo
ro sempiternum, celestium ædium, Vbi si
cuti neque in extrucone templi nullus
uel mal ei sonitus uel securis audiebatur,
nullus erit luctus, neque clamor neq. stre
pitus, sed quemadmodū in hac militia cha
ritatis iustitiæq. officiis ac penitentiæ fru
ctibus per Dei fauorem se quisque exer
cuerit, dolaueritque, & expoluerit, sic
omnes diuinæ dispositione collocabūtur.
Quod aut non nisi unicum illis templum
concessum fuerit, rōnem S. Tho. assignat,
ut a diuersis lucis atque aris diuersorū deo
rum, quos Ethnici colebant abstinentes,
vnum uerum profiterentur. At uero subi
cenda alia non est, quam Chrysost. in ho
mil. aduersus Iudæos disertè meditatus
est, prohibebantur enim pasca & festa nisi
Hierosolymis, unoque templo celebrares,
ut Deut. 16. & apud Ioseph. lib. 3. cap. 13. Ioseph
constat, eā inter alias ob causam ut eodem
postea per Titum & Vespasianum diruto
neque unquam deinceps reedificato, pa
lam fieret legem illam cessasse. Hac n. de
caussa dum in Babylone captiui rogaren
tur Hebræi sua celebrare festa, responde
bant, Quomodo cantabimus canticū Do
mini in terra aliena? quasi dicerent, Ne
fas nobis est alibi quam Hierosolymis so
lemnitates nostras perigere. Id nunc ergo
si meditarentur Iudæi, facile adduceren
tur ut crederent legem illam esse abolitā,
quippe cuius sacrificia, sublato templo, an
tiquata sunt. De uasis candalabrisq. ac re
liquis, uide apud S. Tho. ac subinde de so
lemnitatibus, quæ præter quotidianum se S. Tho.
Numeri
flum quo mane & uespere immolabatur ueterum
agnus, ut Nume 28. & 29. legitur, septem solenni
erant, uidelicet, Sabbathum hebdomadi
tatum, bus singulis mensium initijs, & solennissi Sabba
ma celebratio pascalis agni quæ fiebat in thū Neo
memoriam liberationis de Aegypto. Et menia
quinquagesimo in die Pentecoste, in me Pasca,
memoriam datæ legis. Et quinta festum, tu
Pentec
barum in mense septimo, scilicet Septem
ste.
bri. Nam Martius erat primus in memo
Festum
riam liberationis Isaac per arietem quem tubarū.
Abraham uidit inter uepres, ut legitur
Genes. 22. cornibus hærentem, illa quip
ps cornua tubis illis reserebant. Et fe
stum

Alia rō
templi se
cundum
Chrysost.

Ioseph

S. Tho.

Numeri

flum

quo

mane

& uespere

immolabatur

ueterum

agnus,

ut Nume

28. & 29.

legitur,

septem solenni

erant,

uidelicet,

Sabbathum

hebdomadi

Festum Nam Scenopegiæ, hoc est tabernaculorū,
Scenopegiæ. ad cōmemorandam beneficiū diuinę pro
 refectionis per desertum. Ac demū septimū
 collectarum festum, qñ. scilicet colligebantur ex
 pensę diuino cultui necessarię. Tercio lo
 co & sacramentorum quoq; causas ambas
 facile est assignare. Nā per circumcisionē
 totus populus ab originali mundabatur,
Causæ instituebaturq; ad Dei cultum. Quare &
sacramen- quod nobis baptismus, illis erat circumcisio
 torum. nē pe legis p̄fessio. Mox succedebat esus
 agni pascalis, quo nostrum refectionis sa
 cramentum significabatur. Et prætera ui
 ctimarum solutio, eiusq; panum proposi
 tionis, quę peculiaris erat sacerdotum cul
 tus. A que in figuram aliorum quę nobis
Causæ obseruā sunt sacra, erant purificationes & ablutio
 tium. nes. Deum neq; obseruantiarum, scilicet cibo
 rum delectus ac uestim̄ tam populi quā
 sacerdotū decerantur causæ, siue litera
 lem cōsideres siue mysticam. Hæc autem
 omnia peregrina mentis attritione uigilā
 tissimaq; diligentia & explicatione diuus
 Thom. loco citato edisserit. Quapropter
 cū nihil nos ei lucis adhibere ualeamus,
 molestię potius onerique Lectori esse
 mus, quam oblectamento, si longiorem
 hic moram trahemus.

ARTICVLVS III.

*Utrum legis antiquæ ceremonia uel ante le
 gem extiterint, uel sub lege insti
 tuerentur.*

Primū Vbi sequitur, ut de ceremoniarum tam
 tempore quam uirtute consideratio
 nem superioribus adiungamus. Argui
 turenim, quod ceremoniæ fuerint ante
 legem. Primum quod ut legitur Genes.
 4. Cain & Abel obtulerunt munera Do
 mino, quod genus sacrificij erat atque ho
Secūdū. locausti in honorem Dei. Item & Noe, ut
 legitur Genes. 8. & Abraham, ut habetur
 ibid. capi. 22. Et quantum ad sacra, Abra
 ham etiam Genes. 13. & Iacob Genes. 28.
Tertiū. extruxerunt altaria. Item tertio, Circun
 cisio, quę fuit sacramentorum summum,
 ante legem datam præcepta fuit Abraham
 Genes. 17. & Melchisedech in lege natu
 ræ, ut legitur ibid. capi. 13. erat sacerdos
Quartū. Dei summi. Præterea, quod sub lege ce-

remonia illæ iustificarent, uideretur colligi
 ex illo Lenit. 10. Quomodo potui pla
 cere Domino in ceremonijs mente lugu
 bri? Vbi Aaron excusauit se apud Moy
 sen, quod propter mæsticiam occisorum
 filiorum non poterat sacrificio suo Deo
 placere. Colligitur ergo contrarius sen
 sus, quod aliquando placebat. Qui au
 tem Deo placet iustificatur apud ipsum.
 Acceditque & uerbum Davidicum. Lex
 Domini immaculata conuertens animas.
 In contrarium autem est Aposto. ad Ga
 lat. 2. Si data esset lex quę posset iusti
 ficare, Christus gratis mortuus esset,
 idest sine causa. Quod blasphemum esset
 concedere.

Ad quæstionem quatuor conclusio
 bur responderetur dummodo duo ante le
 gem discernamus tempora, scilicet quod
 Abraham antecessit, & quod ab ipso usque
 ad Moysen successit. Dux enim illæ æra
 tes quæ defluxere ab orbe condito usque
 ad diluuium, & inde usque ad Abraham,
 statum Gentium continebant mere na
 turalem, nam cum Abraham coepit Deus
 peculiariter de salute humani generis
 tractare. Sit ergo prima conclusio, nulli
 fuerunt unquam mortalium quibus non
 suæ essent diuini cultus ceremoniæ & ri
 tus. Non inquam auctoritate positę super
 nē diuinę legis, sed ratione naturali ma
 gistra. Cum enim natura genus nostrum
 doceat Deum esse colendum, inde uniuersę
 nationes diuersos cultus pro rationis
 suę fidei, quam de ipso concipiunt, insti
 tuunt. Sicuti ex instinctu, quo illectantur
 ad quietū statum reipublicę, iudicia quo
 que legibus sanciant. Iam enim sæpe su
 pra dictum est, ceremonialia & iudicialia
 non concludi ex primis principijs naturę
 sicuti mortalia, sed arbitramēto humano
 constitui. Arque inde fit, ut cum ius natu
 ræ atque gentium idem sit apud omnes,
 ceremonialia tamen ac iudicialia nō sint
 nisi varia. Et cum cultus non nisi per sa
 cerdotes administraretur ac dispensetur,
 iuxta uerbum Pauli. ad Hebrę 8. Omnis
 pontifex ad offerendum munera & ho
 stias constituitur, nulla fuit perinde na
 tio, quę suos non haberet sacerdotes.
 Quod quidem sacerdotium uel iure pri
 mogeniturę succēdebat, ut de Melchise
 dech

deh fertur qui fuit Sem primogenitus Noe, & in historia Jacob adnotatur, q. ab Esau primogenito nus primogeniturę ob id coemit, q. sacerdoti illi, tametsi minori, Deus tribuerat, iuxta illud Malach. 1. Jacob dilexi, Esau aut odio habui. Quin vero non esset futilis cogitatio, si & hanc quoque causam meditaremur indignationis Cain aduersus fratrem, quod cum ipse esset maior natu, ac perinde legitimus sacerdos, nihilominus fraterna oblatio prę sua haberetur Deo grata. Inter Romanos autem non ita constat iure primogeniturę sacerdotes successisse, nam creabatur a populo, Et de Aegyptiorum insuper sacerdotib. retulit historia sacra Genet. 41. Qd autem de cultu affirmamus, de quatuor subinde ceremoniarum speciebus intelligimus. Habuit enim una quęlibet gēs sua sacrificia, quib. diuinum honorę profitebantur, suaq. altaria, & aras, & lucos eisdem sacrificijs sacros. Insuper & sacramenta. saltem illud cōmune, quo ab originali se, & suos pueros emundabant. Nō inquam sic commune, ut unū esset cunctis gentibus nam cum illud neq. diuinitus fuerit toti orbī reuelatum, neq. ex principiis naturę illatū, cum originis labes, ut i. lib. de natura & gratia diximus, non fuerit naturaliter cognita, sed erat ceremoniale, consequens fit, ut non fuerit idem apud omnes sed ubi ratio naturalis suam obtrinebat lucem, oblationes institutę erant pro paruulis. Vbi uero erat obnubilata nullum habent tale sacramentum. Ad hæc & suas quoque religionis obseruantias unaquęq. natio habuit, ut Ethnicorum quoq. historię perpetuę memorię prodiderūt. Quin uero secunda subnectitur cōclusio, Supra naturalem instinctam fuerunt insuper nō nulli proceres inter gentes, quibus pręclarus diuinus radius affulsit. Vt de Iob nos confitemur, & de Sibyllis, & de Hermete Trismegisto traditur, quorū utiq. sapiētia eiusmodi ceremonię instituebantur. Hęc nihilominus, quia nō diuina lege scripto sancita erant, non simpliciter censentur ceremoniarum nomine, sicuti sacramēta scripturę legis. Et per hoc responderetur ad primum argumentorum ordinē de Cain & Iacob & Abraham, pręterquā ad illud mū arg. circumcisionis, quod quidē sacramentū fa-

tendum est, non pertinuisse ad legem scriptam, quantum ad eius institutionem, sed quantum ad eius in obseruantiam, nam institutū fuit grāte Abrahę multo ante Moysen, Vnde Christus Ioan. 7. Non ex Moyse est circumcisio, sed ex patribus. Tertia cōclusio. Sacramenta legis ueteris a solis carnis sordibus, & quas dicunt, irregularitatibus corpus emundabant, non tamen a culpis animam. Erant quippe legales immunditię plurimę, ut puta leprosus, & q. morticinum tangeret, & puerpera & quę pro fluxum sanguinis pateretur, & similes, in quorum abluitionē illa erant sacramenta instituta, ob hoc. n. appellat illas Paul. ad Hebr. 9. Iustitias carnis, quę usq. ad tēpus correctionis imponebantur. Nā sanguis, inquit hircorum & taurorum, & cinis uitule alpeisus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Secundum autem cōclusionis membrum ultimo articulo quęstionis terrij attachum est. Illic. n. rationem ostendimus cur pręcepta moralia illius legis non iustificabāt, in quo & nostra cū illis conueniunt, i. per se non remittebant peccatoris delicta, qm̄ opera sunt naturalia remissio uero peccatorū p. gratiā Dei fit supra naturam. Illius tamen nostreque legis sacra hoc distant. q. cum Christus tunc nondum fuisset passus, cuius mors fons perennis est totius gratiæ, sacramenta illa non erant instrumenta, quibus realis passio applicaretur, sed applicabatur per fidem p. modum finis, in quem omnia illarum opera referebantur. Ob idq. non circumcisio, sed fides per illam protēctata sanctificabat. Neq. oblationes hostiarum, sed eadem ipsa fides, secundum illud Leuit. 4. & 5. ubi dum earundem oblationum habetur mentio, subditur. Orabit pro eo sacerdos, & dimittetur ei. Quasi noxia non sacrificiorum ui, sed per fidem & Dei gratiam condonaretur. Et ideo appellabat ad Gala. Paul. sacramenta illa, infima egena que elementa, nempe quod non illa sed fides iustificabat. Atque hoc mihi Paul. illo verbo docuisse uidetur. Credidit Abrahā Deo, & reputatum est illi ad iustitiā. Ostēdit inquam quēnamodū iustitia illius legis non circumcisione, quę Abrahę pręcepta fuit, sed fidei nitebatur per illā professę. Nobis autē passio iam exhibita p. sacra-

Tertia cōclu.

Paulus

Secūda cōclu.

Ad pri-

Quarta
conclu.

Sacramenta applicatur quibus iō ceu eius instrumentis iustificamur. At vero gratia illi iustificari perinde atq. nos, per cuncta legum opera merebantur, seu ceremonia lia essent seu moralia seu iudicialia. Quarta con clō. Expurgatio iō sacramentorū illius tēpōis a lue corporalium sordidum, et si iōnem aliquam haberent naturalem, si potissima erat in nostri mysterio posita. Li teralis in quā in leprosis, atq. aliis qui ue nienosis morbis iustificiebātur, erat, ut eorū cauēretur contagio. Hæc n. rōne a castris pellebantur, neq. recipiebantur nisi iudi cio sacerdotum essent mundi. Illi autē qui morticinum tangebant, licet non euice rentur, e castris, p. horrorem tñ non ad mittebantur in tēplo, nisi loti. Atq. prin ceptis profecto causā fuit, p. remonstrate mundationem per Christum futuram à peccatorum tēte, ut Apōl. ad Heb. 7. usq. ad 10. late discrit. Est. n. in illo situ com

Paulus.
Per plu
ra repe
ries in ri
tu uete
ris legis
q. nisi fi
gura es
sent nri
sa cense
rentur.

plura animaduertere, quæ nisi figura es sent nostri, pro miraculis haberentur. Pri tum ueteris legis, laborantium frequentia, qualis non est in q. nisi fi gura es, in illis abigendis atq. euitandis. Tertio, q. illorum iudicium sacerdotibus esset man datum, sine quorum scia nō admittentur in tēplum. Quod Christus adeo duxit sanctum, ut quibus ipse medebatur ad sa cerdotes nihilominus remitteret, cum tñ negotium illud medicorum potius quam sacerdotum munus esse uideretur, atq. eo potissimum, q. ceremoniæ illæ nulla uim habebā naturālē curandis lepram aut san guinis fluxum. Quin uero non adhibeban tur quousq. leprosus mundus iam censebatur. sic. n. audiendum est uerbum Leui. 14. Hic est ritus leprosi q. mūdandus est, id est q. iudicandus esse mundus. Sub sequitur namq. Cum sacerdos egressus de cast. is inuenit lepram esse mundatam, p. cipiet ei qui purificatur, id est pronun tiatur esse sanus, ut offerat, &c. Quare non constituebantur, ut medici ad sanandum, sed ut iudices ad serūdum sanitatis sniam quo ideo credendi sunt testimonio medi corū fuisse vti. Quare leprosi non nisi natu rali uia sanabātur, & medica opera. Rari sime aut per miraculum, ut Maria Moy sis sorore legitur. Num. 13. quæ septem

diebus cooperta fuit lepra, ut nūc. Quod n. uulgari opinione fertur, q. sacerdotes errabant iudicantes quem piam non esse leprosum, tunc licet non uirtute oblatio nis tñ beneficio Dei eum miraculose sana ri apocryphum est. Ille ergo sacramento rum ritus ad significandum munus Chri sti anī sacerdotum in expiandis praelis fuit institutus. Ad postremum igitur arguēte spondetur, q. opera legis si ex gratia fie bant tanquam Dei placita conuertebant animas, tamen legale ceremoniæ neque adhibebantur ad mūdādum corpora, ne que ad animas purificandas.

Ad po
stremū
argum.

ARTICVLVS IIII.

Utrum ceremoniæ ueteris legis sicut in Christi morte cessaueris ut inde uita mortale crimen nequeant obseruari.

Sequitur in hoc quarto articulo de ce remoniarum abolitione. Et arguitur q. ceremoniæ illæ cessare non debuerint in morte Christi, ita ut deinceps cura mor tale crimen nequeant obseruari, Legitur Baruch. 5. Hic est liber mādatorum Dei, & lex quæ est in æternum, in qua tamen legum ceremoniæ etiam comprehendebantur. Idem documento Christi com probatur, qui etiam dom legem nouam prædicabat, leprosum mundatum, (ut modo dicebamus) quasi ueteres ceremo nias approbans, ad legales sacerdotes remisit. Præterea ceremoniæ antiquæ, ut di cum est, non modo mysticas, uerum & li terales causas habebant, illa ergo ratio ne erant permanens. Secundo arguitur, quod post ipsum euangelium licet illa ser uare. Apostoli, quos post confirmatio nem Spiritus sancti ex alto non est credē dum peccasse, more seruauerunt præsa lega lia. Nam ut legitur Act. 16. Paulus circun cidit Timotheum. Et 21. ca. habetur, con bilium auscultans Iacobi, assumptis uiris purificatus est. Et Petrus, ut ad Galat. 2. idem Paulus refert, subtraxit se. Gentili um consortio, de quo non ueretur affir mare Paulus eum ut reprehensibilem in simulasse. Quin uero ut Act. 15. memoriæ proditum est, Apostolorum conciliū im posuit Ecclesiæ, ut abstineret ab immolatis simulacro.

Primū
argum.

Secūdo

simulacrorū, & sanguine, & suffocato, quę inter ceremonias illius legis, habebantur ergo nēq; Christianis non est illiusmodi ceremonias obleruare. In contrarium tñ est admonitio Apost. ad Gal. 1. 5. Si circūcīdimini, Christus nihil vobis pderit. Christi autem redemptioni obicē ponere, nō potest non esse lethale peccatū: ergo circūcīdi aliasque subinde ceremonias facere post Christi passionē, peccatum est, idēq; graue, vtpote Christo iniuriosum. Superiores articulos, tum q; prolixum postulabant sermonem, tum p̄cipue, q; apud diuum Thom. optimi erant & luce conspersi, & amplificatione ditati, cursim perfundiorēq; tetigimus, hic aut ampliorē exigit scolasticā disputationē, cui ideo explicādo impensiorē nauabimus operam: Ad plenā ergo quęstionis responsionē quatuor sunt conclusiones necessarię: Prima Lex Moysi per legē Christi cessare debuit, atq; adeo omnino cessa-

Prima ult. Conclusionem hanc multis in locis **conclu.** asseruit Paulus, cui Deus inter Apostolos negotium interpretandi legē veterem potissimē demandauit, ut ad Heb. 7. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Et cap. 8. Nouum testamentum veterauit prius. Et ad Ephes. 2. legem mandatorum decretis euacuans. Sed non opus est in articulo fidei testimonia multiplicare. Rationem autem iam supra artic. 2. aperire ccepimus inter reddendum ratio-

Rō con- nem cur debuit lex illa esse figuralis. Cum **clusiois.** enim exterior cultus causa interni declarandi ac profitendi sit institutus, secundum triplicem statum trifarius est cultus. In patria nanque vbi nihil speratur futurum, nihil opus est cultu futurorum pgnostico. Legi vero euāgelicę, cui p̄sens est Christus, qui nobis illuc communiuit viam, ille tantum comperit, qui imaginem illius triumphātis ecclesię gerat, quo fide & sperendimus. Sed tamen antiquis quibus non p̄sens, sed promissus Messias erat ille cōgruebat cultus, qui vmbra illius esset per quem erāt ad eādem beatitudinē promouendi. Quo vtiq; assueti idonei essent atque prompti ad ipsum suscipiendum. Igitur sicut p̄sente veritate cōlesti fides, p̄sus spesque cessabit, atq; adeo figuralis nō sit cultus, ita p̄sente veritate sole, nempe

Christo, necesse fuit eius vmbra aboleri. Enimvero lex illa non erat in perpetuum posita, sed quouiq; veniret plenitudo tēporis, vt auctor est ad Galat. 1. Pau. Quare vti. 1. q. vii. diximus, ille vnus est sententię Christi in illo verbo. Non veni solvere legem, sed adimplere, id est nō veni illā abrogare aut infringere aut tollere, quasi eē perpetua, sed adimplere, i. ad completandum tempus quousq; erat posita, perficiēdasq; veritates quarum gerebat vmbra, vt exoleuisse noscatur. Secunda cōclusio: Nō modo lex quantū ad ceremonialia & legalia cessauit, verum si vim illius obligatoriam spectes, tota tunc temporis antiquata fuit. Enimvero absq; ullo exceptionis modo ait Paulus, translato sacerdotio, translata esse legē, & nouū testamentum prius inuenerat. Et Christus simpliciter dixit, Consummatum est. Hanc secundam cōclusionem in hoc subiecerim, vt plana fiat intelligentia illius vulgati axiomatis: Lex cessauit quantum ad ceremonialia & iudicialia, non aut quantum ad moralia. Etenim si hunc sensum inde hauseris, q; obligatoria vt antiquę legis tenemur nos seruare decalogū vel p̄ceptū aliud morale, falsissimum est. Illa n. lex illi dūtaxat populo posita fuit, a cuius vinculo nos Christus liberauit, ut Aposto. ad Rom. 7. docuit, Exēplo viduę, quę mortuo cōiuge iure matrimonij libera est. vbi nullam facit moralū exceptionē. Sensus ergo illius vulgaris asserti est, q; moralia nō cessarūt ob id, q; erāt de iure naturę, q; vniuersos obligat mortales, quibus et tenebātur olim gentes, licet non uirtute Moysaycę legis. Itaque nullum testimonium veteris legis potest adduci Christiano quantum ad vim obligādi, sed tanq; testimonium legis nostrę. Ob hoc nāq; uetus insti. in sacro canone reueremur ac veneramur. Tertia cōclō: Ceremonias legis veteris nullatenus iā modo licet post euāgelij promulgationē obseruare, sed esset mortale peccatū, atq; adeo hęresis cōtrahere, cōclusio ex superiorib. plana illatione colligit. Ceremoniæ n. ut diximus, p̄stationes q; dī erāt uēturi Messig. Nā cōfessio fidei nō mō uerbis uerō & significatoriis factis fit, q; des aut q; nos de Christo cōstemur, eadē est prorsus quā p̄stebant antiq; nō modo

Paulus:

Secunda
conclu.

Paulus:

Tertia
conclu.Colligit
conclō
ex superiorib.

quia

quia de eodem est Christo, verum q̄ eas-
dem veritates ambo populi cōtēmar, p̄-
peius natiuitatem passionē resurrectio-
nem, &c. tñ per enuntiationes diuersi tem-
poris. Fatebantur enim illi ueritatem illā
Isaia. Ecce Virgo concipiet & pariet filiū.
Nos aut̄ similem euangelicam, q̄ cōcepit
& peperit. Idcirco sicut qui modo adstrue-
ret Christum nasciturum, passum & re-
surrecturum, impius esset in fidem, qm̄ sal-
sitatem fidei contrariam affirmaret, sic &
ille qui ceremoniarum gestis idem asse-
ret. Vnde contra Faust. August. Iam non
promittitur nasciturus, passurus, resurre-
cturus, quod illa sacramenta quodammo-
do personabant, sed annuntiatur q̄ na-
tus sit, passus sit & resurrexit, q̄ hæc sacra-
menta quæ a christianis aguntur, iam per-
sonant. At uero de hac legilium cessatio-
ne multa meditando sunt, de quibus neq̄.
inter antiquos patres, neque inter scola-
sticos undequaque conuenit. Versatur. n.
in lite quo temporis puncto & lex uetus
fuerit abolita & euangelica suam fuerit
uim nacta. Rursus, utrum legalia illa cum
primum fuerint mortua, fuerint perinde
mortifera? Et utrum lex nōstra antea fue-
rit in consilio, q̄ uim obtinuerit obligan-
di. August. nanque ut in epistola 19. uide-
re est, Hiero. de hac re in litere euocauit.
Inter quos hoc apprehenditur discrimen
q̄ Hiero. duo tantum dignosci tēpora an-
tiquæ legis, alterum. s. quod usq̄. ad passio-
nis articulū desurxit, quo legalia cūda ui-
tam habuere, uigoremq̄. suū obligandi re-
tinebant. Alterum uero ab eodē passionis
momento usque ad finē seculi decurrens,
quo & mortua sunt & mortifera, itaq̄. cū
primum extincta sunt, lethifera esse cōpe-
runt. Quapropter negauit vllum Aposto-
lorum post Christi ascensum seruasse le-
galia, sed id tr̄n asserere simulasse. Augu. uo-
to tria secerat tēpora Primum, quo cum
Hieronymo conuenit, s. quod ante passio-
nem uiuentia fuerint ac proinde obligan-
tia. Secundū uero quo fuerūt mortua, sed
tñ nō mortifera, puta inter capedinē illā a
passione usq̄. ad diuulgationē euangelii.
Tūc nōq̄. uet̄i erāt ui acquirute destituta,
tñ nō erāt seruati illicita, nō qd̄. q̄ in eis
spe liceret salutis statuere, sed q̄ mortuā
tūc synagoga honore illo humani deco-

ret. At uero post sufficiētē euāgelij pmul-
gationem, quod sc̄d̄ m̄ Augu. tertiu tēpus
usq̄. ad finē mūdi, & mortua sunt & lethi-
fera. Atq̄. hæc Aug. sentia non solū in scho-
lis plurimū obtrinit (licet Adria 4. sent. Adrian.
q. 1. Hier. p̄ uirtū defendat) uerū & a Flo- Cociliū
rentin. Cōcilio ad licetā uidei recepta. Vbi Florenti
postquā sancti legalia cessasse in aduentu
Christi, subdi, Nō tñ negat. (s. sancta syno-
dus) a Christi passione usq̄. ad promulga-
tum euangelii illa potuisse seruari, cum
tñ minime ad salutē necessaria crederen-
tur, Quod uiror Adria, nō inspexisse an
tequā ab Aug. descisceret. Ex eodē ergo
Aug documento quod D. Tho. cū Theo-
logorū cōtu amplexat̄. iserunt de mente
eiusdē S. Tho. quatuor asserta. Primū. Et si
a baptisimi institutione usque ad Christi
mortē circūcisio & tota lex uetus perma-
neret in p̄cepto, nihilominus baptisimus
erat in consilio. Baptisimus nanq̄. uiuente
Christo non solum institutus fuit, uerum
& in usu habitus. Nā Ioan. 3. & 4. refertur
q̄ discipuli Christi baptizabāt, & nō baptis-
mo Ioannis, ut notum est. Quoniam de
hoc murmurabant discipuli Ioānis, quod
plures discipulos Christus faceret & ba-
ptizarent, sed baptizabant Spiritu sancto,
de quo ipse dominus dixerat Nicodemo,
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu
sancto, non potest introire in regnū Dei.
Quamuis tunc illum non instituit quan-
doquidem pruatim id Nicodemo dixit. Verifi-
Sed est mihi perquam uerisimile, sacramē-
tum illud instituisse dum baptizatus est a
Ioanne, non quidem facto illo, ut aliqui
putant, nam ille baptisimus non erat sacra-
mentum euangelicum, sed tantum uerbo
licet non fuerit in euangelio scriptum, Et
mouet me uerbum illud Baptizate. Ioan. 1.
ne bapti-
Ego nesciebam eum, sed qui misit me ba-
ptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quē
videris Spiritum s̄ctum descendentem, factus sed
& uenientem super eum, ipse est qui ba-
ptizat in Spiritu sancto. Et ego uidi, &
testimonium perhibui, quia hic est filius
Dei. Si ergo tunc Ioan. cognouit quod
Christus baptizatus esset in Spiritu san-
cto, uer. simile sit tunc instituisse baptisimū.
At satis nobis impræsentiarum est fuisse
tunc in usu, Secundum assertum, Statim a
passione Christi, uel a resurrectione (nam
hoc

Adrian.
Cociliū
Florenti
num.

Quatuor
asserta
de mēte
S. Tho.
Primū.

Verifi-
mille est
baptis-
ma insti-
tutum a
Christo
cū a Ioā
ne bapti-
zatus ē,
non ipso
facto sed
uero.

Secundū
assertū.

August.

Prima
dubitō.
Secūda.

Tertia.

Diffidiū
Aug. &
Hieron.

hoc inferius explicabimus) sicut circumcisi-
 cilio & tota lex, neque in præcepto super-
 fuit neque in consilio, neq. ullam vim re-
 tinebat ad salutem, quia iam erat extin-
 cta, sic baptismus & tota lex nova non so-
 lum in consilio, uerum in præcepto esse ce-
 pit sicuti est modo. Tertium assertum, Ni-
 hilominus usq. ad sufficientem promulga-
 tionem licite seruabantur legalia, saltem
 inter cōuersos ex Iudaismo, ut ait S. Tho.
 ut synagoga honorifice traderetur sepultu-
 re. Nā inter Gentiles non erat eadem ratio.

Tertia assertio. Sed & de hoc inferius rursus fiet mentio.

Quarta. Quartum denique assertum est. Post suffi-
 cientem promulgationem legem ueterem
 nulla prorsus ratione citra impietatis cri-
 men seruari posse. Atq. in his omnibus as-
 sertis schola serē doctorum D. Tho. sequi-
 tur, ut Richard. in 4. dist. 3. ar. 3. q. 3. & Du-
 ran. dist. 1. q. 9. atq. alij. Veruntamen Sco-
 tus in tri- tus lib. 4. sent. dist. 3. q. 4. non prorsus cum
 ipso consensit, sed quadam tenes ab eo di-
 screpat, nempe in tribus. Primum quātum
 uia à S. ad baptismum. Quod n. nos dicimus ab
 eius institutione usq. ad passionem Christi
 fuisse in consilio, a passione uero illico ce-
 pisse esse præceptū, ipse negat. Imò ait ab
 eadem institutione usque ad promulga-
 tum euangelium mānisse in consilio. Itaq.
 in articulo passionis nihil de baptismo di-
 discriminatum est, sed cepit esse in præcep-
 to post promulgationem. Secundo differt
 quantum ad legalia. Nā q. nos dicimus p-
 durasse quantum ad uim obligandi usque
 ad passionem, ac tunc fuisse, & quātū ad
 uirtutem & quantum ad obligationē mor-
 tua, ipse negat, sed ait circumcissionem non
 obligasse nisi usq. ad institutionem baptis-
 mi, & exinde simul in consilio concurrisse
 cum baptismo usq. ad promulgationem
 euangelij. Itaq. quicuis Iudæorum audiens
 euāgeliū, posset filiū suū uel circumcidere
 uel baptizare, & utrumlibet ei sufficeret.
 Qui uero nihil de euangelio audisset, tene-
 bat circumcissionis lege ac perinde oīum le-
 galium. Ecce in hoc tertio differt a D. Tho.
 q. negat legem ueterem fuisse in passione
 extinctam, imò ait obligasse usq. ad suffi-
 cientem promulgationem euangelij, quæ
 quidē promulgatio cepit, inquit, in Pen-
 tecoste, & durauit p. aliquod tēpus. Itaq.
 ubiq. tenebant Iudæi seruare legalia quo-

usq. ad illos euangelicū præconium perso-
 naret. In summa, cum antiqua lex scdm ip-
 sum non fuerit antiquata usque ad promul-
 gationem euangelij, neq. noua cepit nisi
 tunc esset in præcepto. His ergo prænarra-
 tis, quarta est cōclusio nostra, Legū confi-
 niū, quo uetus desijt ac noua cepit, fuit tē-
 pus passionis. Est autē intelligenda conclu-
 sio cū suis annexis, cū cæteris. s. assertis, q.
 ei proxime circūseripsimus. Probatur con-
 clusio. Legalia figura erant & umbra futu-
 ræ per Christum redemptionis, umbra au-
 tem, si de uisibilibus documētū petamus, non
 durat nisi usq. ad ueritatis lucem, ueritas
 uero redemptionis in morte & resurre-
 ctione Christi perfecta fuit, ergo tunc um-
 bræ illæ legalis, dicente Christo, Consum-
 matum est, uirtutem suā amiserunt, uimq.
 exhalauere obligandi, quin uero tota lex,
 ut paulo antea dicebamus. Huc nanq. re-
 fertur scdm oēs expositores, illud Io. 19.
 Consummatum est, & uelut in duo scissū,
 ut Matt. 27. legitur. Oēs in quā illic agno-
 scunt cōfinium utriusq. testamenti, nempe
 abolitionis alterius, atq. alterius obligatio-
 nis. Indecens n. erat, & diuinæ providen-
 tiæ absens, ut mundus absque ulla legis
 obligatione per tempus aliquod duraret,
 atque adeo si in morte Christi ruptum est
 antiquæ uinculum, illic cepit ligare noua,
 uel in resurrectione. Secundo etiā uis argu-
 menti roboratur ex illatione Paul. ad Ro. Paulus.
 7. ubi ex eo q. sumus liberati a peccato,
 inferit q. sumus pariter & a iugo legis exē-
 pti. Cum ergo in morte Christi liberi facti
 simus a peccato, fit ut tunc fuerimus etiam
 liberi a lege. Tertio loco accedit eius exē-
 plum. Ait. n. q. sicut mulier in morte uiri
 libera fit matrimonij lege, ita & synagoga
 in morte Christi a legis obligatione. Quar-
 to denique id confirmatur uerbo eiusdem
 Apostoli supra citato. Translato sacerdo-
 tio necesse est, ut legis translatio fiat, ubi
 rerum consequentia denotant. Christus
 autem in morte transtulit sacerdotium
 Mosaicum in sacerdotium euangelicum
 secundum ordinem Melchisedech, ut ibi-
 dem Paul. edisserit, ducens quemadmodū
 Christus assistens pontifex futurorum bo-
 norum, introiit semel in sancta æterna
 redemptione inuenta. Quod quidem sa-
 crificium in ara crucis obtulit, ergo tunc
 facta

Refutan facta est legis translatio. Per hoc ergo labetur affectustantur oia tria membra opinionis Scoti. **Scoti.**

circumcisio nō obligauit nisi usq. ad institutionē baptismi, quam ipse institutionē faceret antecessisse passionē, nā si lex non fuit extincta usq. ad passionē, atq. adeo cetera oia legalia illuc usq. obligabant, falsum est circumcisio nō non eo ēt usq. eandem vim retinuisse. Id quod præterea confirmatur ex uerbo Christi: Nō ueni solvere legem, sed adimplere. Nā cum ea usq. ad mortē non impleuerit, si antea iupisset circumcisionis uinculum, iam legem antequā impleverit, intrigisset. Atq. inde paucis repelluntur tertiū eius dictum, nēpe q. eadem circumcisio & lex post passionē Christi obligabat ludæos infiores euangelij. Nā tota ratio in lex fuit in passione, & resurrectione confirmata. Itē & primū eius assentū refutatur. s. q. baptismus post passionē non erat nisi in consilio. Nā ubi prius obligatio legis desijt, posterioris cepit. Alias mundus esset sic libera a lege diuina positiua, ut nulli teneretur. Præterea, ad idē arguitur: Aug. & Hier. li. et aliter different, tñ in hoc a-

Prima ligabat ludæos infiores euangelij. Nā tota ratio in lex fuit in passione, & resurrectione confirmata. Itē & primū eius assentū refutatur. s. q. baptismus post passionē non erat nisi in consilio. Nā ubi prius obligatio legis desijt, posterioris cepit. Alias mundus esset sic libera a lege diuina positiua, ut nulli teneretur. Præterea, ad idē arguitur: Aug. & Hier. li. et aliter different, tñ in hoc a-

Secūda. li. teneretur. Præterea, ad idē arguitur: Aug. & Hier. li. et aliter different, tñ in hoc a-

namines sūt, q. lex uetus in Christi passio, ne primū fuit mortua, tñ uirgine quā obligauit, & q. tūc noua obligare cepit, affirmare ergo q. circumcisio ante passionē desijt obligare, & post passionē ignorantes legē obligabat, & negre baptismum statim a passione Christi obligare, palā est cū ambobus sanctis patribus præsum inire. Audi uerba Aug. in epistola citata: Vbi, inquit ueni fides, quē prius illis obseruationibus pronuntiata est, post mortē & resurrectionem Domini reuelata, illi sacra uetera amiserunt uitā officij sui. Atq. in hoc lubenter se fatetur ad adherere. Hier. Adde & glo. sup illud ad Heb. 8. Hostia & oblatio nō ligasti, q. ait, Noluisti. s. ar. pe. passionis. Nā tūc illa displicere cœperunt, qñ est completa ueritas cuius erant figure, ut ait ipse Aug. super Psal. 39. Præterea arguitur contra fundamentum illud eiusdem Scoti. Arbitratur, n. tunc legis obligationem incipere, quando in notitiam uenit subditorum, quod præfecto falsum est, sed tunc incipit obligare, cum primum publico edito a

Glossa. super Psal. 39. Præterea arguitur contra fundamentum illud eiusdem Scoti. Arbitratur, n. tunc legis obligationem incipere, quando in notitiam uenit subditorum, quod præfecto falsum est, sed tunc incipit obligare, cum primum publico edito a

Prima principe ponitur. Enimvero prædicatio ratio cō. Apostolorum non fuit positiua legis, quia

ipsi non erant legislatores Euangelij, sed tra sunt Christi promulgatores, licet particulares damē possent alias leges ponere. Vñ in festo Pen Scoti.

recoctes non sunt data lex orbi, sed uirtus facultasq. Apostolis ad illam p. mulgandā. Nā antea dixerat Christus. Ite, p. d. ita Secūda.

te Euāgelium, docete omnes gentes baptizantes eos. quod signum est iā tunc obligasse baptismū. Item ad idē arguitur. Si lex in nemo obligaret quoad uic. legem audiret, improprie ignorātia diceretur excusare, nā excusatio rō est nisi ab eo ad q. hō teneretur, si ergo ignorātia excusaret, signū est uinculum de se legis ad oēs ext. di, sed ignorātia protigit ignorantē a culpa: Et Tertia.

tenio ad idē arguitur. Sequere, si quis nō dum audiuit, non obligatur, q. neq. dum ignorātia fieret uincibilis, ita ut sua culpa non audiret, obliga eiui. Nā quomodo qñ cepit obligari? Ad quod certe, si dēi non pōt, nisi. Qñ data est lex, Et quanto ex eodem mi. opinandi sequeretur q. post q. quis religatus esset a lege ueteri & obligatus nouæ contingere posset sine noue mutatione legis, ut rursus absolueret a noui & teneretur ueteri. Enimvero si Iudæus a Hierosolymis distans post Pentecostem audisset legem Christi obligare, cui antequam signa sufficientia uideret, fide daret, non tamē leuiter q. fieri pōterat, im. tunc nō obligaretur ad antiquam & teneretur nouæ. Si uero posset pseudo propheta cōtrarium ei dicerent, adhibendo signa & testimonia falsa, ita ut citra culpam rediret ad priorem fidem, rursus eximeretur a noua obligatione, & subditus fieret ueteri.

Et per hoc dissoluitur eius argumentum quo ait, Nullus aliter se habet ad aliquā legem, q. prius, nisi quis est sibi aliter promulgata, sed ante passionem non tenebantur hōes ad baptismū, ergo neq. tenebantur quousq. eis fuisset promulgatus, quod usu non uenit statim a passione. Distingui Solutio.

tur nanq. prior p. r. m. s. Si enim intelligatur argumētum, nullum ante promulgationem aliter se habere ad legem, quā uenit ad uinculum obligandi, id abouēdum est. Immo statim q. lex solebat a principe edita, obligat. Si ita intelligatur q. nemo constituitur in culpa ante legē, sciat, equidē fatemur, cum tempera mema tamen, nisi p. de te. t. q. q. m. m. s. illam audiret, s. d. contra. Soto, de iur. & iur. l. aliud

aliud assertū Scoti, nēpe q̄ post passionē
vīq. ad sufficiētum promulgationem, vti si
que. s. circuncisio & baptisus, sic cōcurre
runt sub cōsilio, ut optio fieret Iudæo utrū
suscipere mallet, urgētissime (ut arbitror)
arguit. Aut. n. id intelligit de Iudæo igno
rante euāgelium, aut de audiente, qui illud
tenebatur suscipere, de priori id nō pōt di
ci, nā ille manifeste tenebatur circūcisione
p̄seruim scđm ipsum Scotū, qui ait legem
ueterem obligasse usq. ad nouæ promul
gationē. Si autē id intelligat de posteriori,

R. vīgē ratio contrariū demōstrat. Nā cū ille iam
tissima nulla excusaretur ignorātia, tenebatur pro
cōtra a- fieri Christianam religionē, professio aut
liud al- Christiana sit in baptismo, ergo tenebatur
serum. baptizari: atque adeo baptizare paruulos
Scotiū. suos sicut modo tenetur Christiani. Alio
quin manifeste sequi, q̄ nullus vnquā Iu
dæorum ēt si post bienniū fidē susciperet,
teneret baptizari neq. suas baptizare pro
les qđ esset cōcessu absurdissimū. Profecto
fateor me opinionē Scoti, in hac parte nō
deprehendere. Sunt nihilominus contra
istas assertas veritates argumenta non mo

1. Argu. do Scoti, verū & alia soluta digna. Et ut or
Scoti. dine successionis temporū procedamus, ar
guit Scotus, q̄ ante passionē cū primum ba
ptismus cōpit esse in cōsilio obligatio cir
cuncisionis uersa est pariter in cōsiliū. Præ
ceptum inquit baptismi totaliter aufert cir
cuncisionem reddendo eā prorsus inutile
ac perniciosam, ergo & cōsiliū eiusdem
baptismi tollit eius necessitatē relinquen
do eam sub cōsilio. Consequentiam inde
probat, q̄ si alicuius rei præceptū, prohibi
tio est alterius rei, eiusdem cōsiliū tollit
saltē necessitatē eiusdem rei. Consequētia
autē fallacissima est. Tenet. n. illic prorsus
ubi res illæ secum pugnant, ut in uirginita
te patet & matrimonio. Cui. n. præcipitur
uirginitas, omnino interdiciuntur nuptiæ,

Solutio. Et ideo cōsiliū uirginitatis, tollit nu
ptiarum præceptum. At uero ubi res utra
que alteram secum patitur, consequentia
non ualeat. Haud. n. orationis cōsiliū in
Quadragesima tollit præceptum ieiunij.
Cum ergo lex usq. ad ueritatem redēptio
nis esset posita, non est cur peculiariter cir
cuncisio dicatur per cōsiliū baptismi
uicem amisisse obligandi. Secundo ad idem
arguit: Si Iudæus paruulum suum ante

passionem fide nostra imbutus baptizaret,
nō antē circuncideret, paruulus ille euo
laret ad cœlum, ergo circuncisio non erat
in præcepto. Sed neque hæc consequentia
ualet, quia pater ipse peccaret non itē c. 2. Arg.
cuncidendo, non quidem propter necessi
tatem gratiæ filio conferendæ, sed p̄ p̄ me
cessitatem implendæ legis. Quemadmo
dum & Scotus ipse probe concedit, q̄ cū
puer Hebræus ante octauum diem per sa
crificium naturale in mortis periculo adhi
bitum obtineret gratiam, nihilominus
si in octauo esset superstes, erat ut legis cir
cuncidendus. Sicuti et si quis modo per ba
ptismum flaminis Spiritu sancto suffunda
tur nihilominus habita copia aque tenet
ipsa tingi. Sed restat argumentum contra
illud nostrum assertum, quod baptismus
ante passionem tantum erat in cōsilio, Iu
dæus tunc sufficientia expertus miracula,
& uerborū Christi energiam, teneretur eius
legem suscipere. Nā si non uenissem, inq̄,
& locutus eis non fuisset, peccatum non
haberent Christiani autem effici non po
terant nisi per baptismum, ergo tenebatur
baptizari, atque adeo baptismus iam tunc
erat in præcepto, subindeque circuncisio
prorsus cessauerat. Ad argumentum hoc
respondetur illa præmissa perempta, quod
non posset tunc Iudæus percipere legem
euangelicam sine baptismo, quando qui
dem non percipiebatur nisi pro tempore
succedente passionem. Et ideo Iudæi om
nes qui legem prius susceperat, statim post
resurrectionem ad prædicationē Aposto
lorum tenebantur baptizari. Sed arguit,
Ergo gentiles si ante passionē conuerterē
tur, non tenebantur statim baptismate ab
lui, negatur consequentia, immo cū illi cir
cuncidi nō poterant, tenebantur baptiza
ri, quamuis inlubie credendū sit Iudæos
quoq. ante passionē conuersos illico sacro
fonte intingi, ut Christianorum caracte
re insignirentur. Id quod euangelico testi
monio supra citato comprobatur, quo hī
Apostolos Christi, uivente Magistro, bap
tizasse. Alia ut ro Scoti argumenta ad probā
dū legem uet. rē post passionē usq. ad p
mulgationē euāgelij durasse, post illa qđ
dicta sunt, nullū retinent uigorē. S. n. ar
guas, Iudæi ut post passionē inculpabili igno
ratione euāgelij laborare tenebantur, ita

2. Arg.
eiusdē
Scot.

Arg. at
cerum.

R. nō.

Replicā

Solutio.

Argum.

Solutio. liberos circumcidere, ergo circumcisio, atq. adeo lex tota obligabat. Negatur prior cōsequentia, si obligandi rigorē pēpendas. Nam cum simpliciter posset citra culpam non circumcidere, vtp. ita si euangelii audisset, non simpliciter censendus erat obligatus: At si non placeret tam stricto rigore loqui adhibetur altera ratio, q̄ tenebatur, non quidē vi p̄cepti, sed p̄ ignorantia qua laborabat, sicuti qui hodie credere ferri esse sextā, teneretur a carnibus abstinere, quāuis feria secunda sit. Et dilucidatur p̄spiciacius ratio hæc: Si lex dū Deus Abraham circumcisionē p̄cepit sic iussisset. Oēs tui posterī circumcidentur vsq. ad punctum temporis quo Messias passus resurrexerit, certe nemo assuevere posset post illū tēporis articulū legem obligare, & nihilominus qui articulū cūgnorasset, dērent ēē postea circumcidi p̄ ignorantia. Figurauerim casum sub conditione, q̄ re vera ita in virtute contingit. Non. n. posita fuit lex vetus nisi vsq. ad illud tēporis momentum, quo Xps dixit: Consummatū est, &

Elucida
tio p̄teri
ne solu
tionis.

Replica

resurrexit. Quod si vigentius arguas: Si iudæus post passionē vel leuiter motus, vel ex malitia credens legem veterem abrogatā, nollet suū circumcidere infantulum, peccaret quidē, & non contra conscientiam, ergo contra legem qua tenebatur. Rñdetur q̄ peccaret contra conscientiam quam ante sufficientem promulgationem euangelij tenebatur habere. verumtū esto, circumcisionis statim a passione obligatio esset extinta, videtur tamen retinuisse sanctitatis virtutē. Nam si iudæus euangelij signarius filium circumcideret, fieret infans ille saluus.

Solutio.

Altera. Respondetur q̄ fieret saluus non circumcisionis virtute, quæ iam vanida erat, sed p̄ rationis fide. Itaque circumcisio tunc nihil amplius valebat quā signum quo lege naturæ protestatio fieret sanctę fidei, & quo iudæi ante octauum diem tenebantur. Dubium autem quod molestius hic premit est: Si iudæus tunc qui euangelij prædicationem audisset & miraculorum intuitus esset virtutem quem iam ideo culpabilis ignorantia non excusaret, persistens nihilominus in sua perfidia puerum circumcideret, vtrum puer ille ab originali macula ablueretur? Facit enim pro parte affirmatiua, q̄ si ab alio inuincibiliter ignorante

idem applicaretur sacramentum, puer, vt modo dicebamus, salutē obtineret, & tñ iniquitas circumcidentis non est cur miser infantulo noceret: Nā si quis modo puerū baptizaret, intendens id facere qđ Christiani perficiunt, licet minime in baptismū crederet, prodesset puero. Nihilominus risdetur nullatenus circumcisionē illā puero quidē protulisse. Et ratio est plana: nā circumcisio de se nihil fā tunc proderat nisi per fidē applicantis, qui autē tenebāt credere euangelio, iniquē applicabat fidē. Alioquin concedendum esset q̄ etiā iudæi circumcidentes liberos suos, illis ad salutē profunt, quod concedere absurdissima esset hæresis. Qui autem inuincibiliter ignorans illo sacramento utebatur rectē suam fidem applicabat. Negatur ergo quod in tali casu iniquitas circumcidentis nihil noceret puero. Aliud autem est de baptismo nostro qui in se continet sanctificandi virtutem a quouis applicetur. Ac verō p̄ter istas rōnes alias superest maioris energię. Chrs in passione nullā tulit legē, ergo tunc lex euangelica non cepit obligare. Legitima vero ratio hanc est, ipsum dū inter mortales agebat, lege tulisse pro illo tunc tēporis articulo quod mysteriū salutis perficeret, in alteraq. resurgeret immortalis vita. Sed tñ restat nihilominus dubitatio, vtrū lex ab eodē puncto obligare cōcepit quo moriēs anteq̄ aboleuit? Nā si id cōcesseris Dubō, videbitis euangelio cōtrarius, qñ quidē post resurrectionē p̄cepit Apostolis, Ite, p̄dicate &c. Baptizantes eos. Matt. 28. vbi vī legē quasi ex tūc obligantē tulisse. Itē neq. rō pmitteret, v. vt statim a momēto passionis lex cōcepit obligare. Nā mysteriū salutis q̄ duos hēt terminos. s. mori p̄dō, & resurgere ī nouā vitā, nō ī p̄dō passionis absolutū fuit, sed ī resurrectione, secū dū illud Pau. ad Ro. 4. traditus est p̄ peccata nra, & resurrexit p̄ iustificationem nrām, quē admodū illic a nobis expositū est. Si autē cōcedamus q̄ lex vetus cessauit dicēte Xpo Consummatū est, noua tñ cōcepit nisi post resurrectionē, incidimus in hanc foueā q̄ p̄ aliquo fuerit orbis sine obligatiōe legis p̄ter naturalē, sicuti erat ante legē scriptam. Quod tñ mihi durissimū sit, imo vī naturę amborū testōrū palā repugnare. Nā sicuti in naturalib. conu-

Ratio.

Dubō.
tandi.

Altera

ratio. Respondetur q̄ fieret saluus non circumcisionis virtute, quæ iam vanida erat, sed p̄ rationis fide. Itaque circumcisio tunc nihil amplius valebat quā signum quo lege naturæ protestatio fieret sanctę fidei, & quo iudæi ante octauum diem tenebantur. Dubium autem quod molestius hic premit est: Si iudæus tunc qui euangelij prædicationem audisset & miraculorum intuitus esset virtutem quem iam ideo culpabilis ignorantia non excusaret, persistens nihilominus in sua perfidia puerum circumcideret, vtrum puer ille ab originali macula ablueretur? Facit enim pro parte affirmatiua, q̄ si ab alio inuincibiliter ignorante

idem applicaretur sacramentum, puer, vt modo dicebamus, salutē obtineret, & tñ iniquitas circumcidentis non est cur miser infantulo noceret: Nā si quis modo puerū baptizaret, intendens id facere qđ Christiani perficiunt, licet minime in baptismū crederet, prodesset puero. Nihilominus risdetur nullatenus circumcisionē illā puero quidē protulisse. Et ratio est plana: nā circumcisio de se nihil fā tunc proderat nisi per fidē applicantis, qui autē tenebāt credere euangelio, iniquē applicabat fidē. Alioquin concedendum esset q̄ etiā iudæi circumcidentes liberos suos, illis ad salutē profunt, quod concedere absurdissima esset hæresis. Qui autem inuincibiliter ignorans illo sacramento utebatur rectē suam fidem applicabat. Negatur ergo quod in tali casu iniquitas circumcidentis nihil noceret puero. Aliud autem est de baptismo nostro qui in se continet sanctificandi virtutem a quouis applicetur. Ac verō p̄ter istas rōnes alias superest maioris energię. Chrs in passione nullā tulit legē, ergo tunc lex euangelica non cepit obligare. Legitima vero ratio hanc est, ipsum dū inter mortales agebat, lege tulisse pro illo tunc tēporis articulo quod mysteriū salutis perficeret, in alteraq. resurgeret immortalis vita. Sed tñ restat nihilominus dubitatio, vtrū lex ab eodē puncto obligare cōcepit quo moriēs anteq̄ aboleuit? Nā si id cōcesseris Dubō, videbitis euangelio cōtrarius, qñ quidē post resurrectionē p̄cepit Apostolis, Ite, p̄dicate &c. Baptizantes eos. Matt. 28. vbi vī legē quasi ex tūc obligantē tulisse. Itē neq. rō pmitteret, v. vt statim a momēto passionis lex cōcepit obligare. Nā mysteriū salutis q̄ duos hēt terminos. s. mori p̄dō, & resurgere ī nouā vitā, nō ī p̄dō passionis absolutū fuit, sed ī resurrectione, secū dū illud Pau. ad Ro. 4. traditus est p̄ peccata nra, & resurrexit p̄ iustificationem nrām, quē admodū illic a nobis expositū est. Si autē cōcedamus q̄ lex vetus cessauit dicēte Xpo Consummatū est, noua tñ cōcepit nisi post resurrectionē, incidimus in hanc foueā q̄ p̄ aliquo fuerit orbis sine obligatiōe legis p̄ter naturalē, sicuti erat ante legē scriptam. Quod tñ mihi durissimū sit, imo vī naturę amborū testōrū palā repugnare. Nā sicuti in naturalib. conu-

prio vnius est generatio alterius, ita & antiquam non fuit abolicum nisi per obligationem nouam, sicuti aboleretur umbra per praesentiam solis. Hoc. n. exemplum vniuersis scripturae interpretibus celeberrimum est. Quin et

Paulus. 1o Paul. ad Heb. id ex pfecto. c. 7. 9 & 10.

Ratio. videtur constituere. Responderetur ergo quod si, qui vero Apostolus, articulum cessationis vnius legis, & obligationis alterius non in puncto constituerunt, sed totum mundum pro uatore, putarunt articulo. At uero ad rigorem loquendo primam uero corroborationem habet, dicitur per rationem modo factam, quod obligatio uis quae cessauit alteram. Quare si altera cessauit, ubi Christus dixit, Consummatum est, inde incepit noua, nunc prolatum est redemptio uisum, apertumque regnum coelorum. Statim. n. patres uiderunt Christum diuinitatem. Sed enim quia lex uetus non solum illud, sed resurrectionem quoque in noua uita praefigurabat, dicere oportet possimus quod non cessauit uis quae id resurrectionem, & inde incepit noua.

Dubium alterum. Vnde S. Th. 3. parte, q. 66. ar. 2. Baptismus, inquit, uirtutem recepit, quoniam Christus Baptizatus fuit. Sed necessitas ueniendi hoc sacramento indicta fuit hominibus post passionem & resurrectionem, tum quia in passionem Christi terminata sunt figuralia sacramenta, quibus succedit baptismus, & alia sacramenta nouae legis, tum et quia per baptismum configuratur homo passioni & resurrectioni Christi, in quantum mori peccato & incipit nouam iustitiam uiam. Et ideo oportuit Christi prius pati & resurgere, quam hominibus indiceretur necessitas se configurandi passioni & resurrectioni eius. Vnde quod post resurrectionem dixit Christus, Ite praedicare &c. non est signum latere tunc legis, sed Apostolis tunc iussit ut illam quam iam obligabat, vniuerso orbi promulgarent, ut 4. sent. dist. 3. ar. 5. ait S. Th. Immo Christus id ipsum significat, subdens, Docete eos seruire omnia quaecumque mandauimus uobis. Itaque Christus ante passionem legem condidit, quod post eius mortem obligaret, sed post resurrectionem precepit Apostolis ipsam promulgare, & in Pentecoste misit eis uirtutem ex alto, quae ad eandem functionem erat necessaria. Hinc tam: sic contrarius respondendum est ad aliud dubium, quod scilicet Aug. secum afferit. Enimvero si statim post passionem uel resurrectionem lex mortua fuit, eo sequitur, ut

continuo esset mortifera, quare neque liceret ea uia ratione seruare. Consequenter probatur per rationem, qui probauimus conclusionem tertiam, quae est S. Th. Ceremonia illa iam inde tunc erat mendacia, ergo quae illa seruaret ficto ipso mentire, sicuti qui assereret, quod Christus foret nasciturus, passurus, aut resurrexurus, mendacium autem semper est peccatum. Et dum est perniciosum, sicuti hoc si lethale, atque adeo scilicet Hiero. est praeferenda quod non licebat ea seruare. At nihilominus standum est Aug. cui concilium Florentinum (ut dictum est) subscripsit, & respondendum quod ceremoniae tunc non seruabantur tanquam futurorum signa, sed in honorem sepulturae synagogae. Quod si scilicet sciteris, quoniam esse illius honoris causa, responderetur quod ut inter nosceretur inter legem veterem & Gentilitatem. Nam si lex uetus sic de repente, ut Gentilitas fuisse ei, in suspicionem ueniret quod non fuisset Gentilitate sanctior. Et fuit hoc eo usque congruens, ut illa, quae arbitror, ratione celauerit Deus aliquanto temporis Apostolos ipsos mysterium illud quod legales ceremoniae essent per euangelium ambigendae, nempe ut securius illa seruaret. Id quod historia illa Act. 10. corroboretur, quae narrat Petrum ostendo sibi uase linteum, de caelo summissum, omnium animalium pleno, manducare iussit, cum ille: Absit Domine, quia nunquam manducaui omne corpus & immundum. Illa autem causa honoranda synagogae cessante, iam nullatenus licet easdem ceremonias obseruare. Quod si interrogas, quantum tempus durauit sufficiens euangelij promulgatio, quae sicut illa seruare legalia, responderetur certum, esset a Pentecoste ceptum esse promulgari. Quo autem temporis puncto omnino fuerint lex extincta, & mortifera non constat. Forasan, ut ait Scot. durauit usque ad destructionem Hierosolymitanam, quae quadraginta fere annis contingit post Christum passum. Crediderim namque uiuentes ipsos Apostolos omnimoda abolitionem legis praedicare coepisse. Quidquid autem de tempore pacto sit, certum est, quam longissime ante tempus Aug. omnino cessauisse, ut eadem ipse episcopus 19. aduersus Hier. docet. Quocirca iam inde nefas est ad alias regredi ceremonias. Neque in fine praefato hic contrarium consistere cum Caetano

Solutio

Senten. **Caieta.** **Prima ratio in Caieta.** **Secunda.** **Tertia.** **Postrema.** **Ad primū arg.** **A scd m mēbrū eiusdem argum.** **Ad duo membra secundi argum.** **Ad tertiu eiusdem mēbrum.**

icet non possum, qui 3. parte super q. 37. ap probare nō reuult Indorum morem, q. ite baptizatos circumcidunt, non tanq. anti quum seruatis ritum, sed vt religione illa Ch. m. imitentur. Enimuerō patres nunquā ausi sunt id post passionem concedere, nisi ob causam Aug. Et Concilium Florentini simpliciter id negat licere. Et Paulus simpliciter dicit: Si circumcidimini, Chis nihil prodest. Et imitari in hoc Christum, est imitari legem cuius gratia id passus ipse est. Neq. excusari potest quin habeat specieci mali. Neq. uero ad hęc abunde Caietanus respondet. Secus si sanitatis gratia pelliculam illam quis tolleret.

Restat igitur ad argumēta i capite qst. obiecta rōdere. Et qdē auctoritas Baruch Prophete in tantum sibi uult plex esse in æternū scd m moralia præcepta p se duratura, scd m uero ceremonialia, nō nisi p futuras ueritates, quas pæfigurabant. Et autē Christi, qui leproso, a se mūdatos ad sacerdotes misit, nō probat post passionē legem fuisse permanfurā, sed illuc usq. duraturā, atq. adeo ante passionē, prædicante Christo, una cū euangelio currebat quod a nobis iam supra asseruū est. Et ad tertiu eiusdē argumēti mēbrū rōdetur, q. rōnes lrales ceremoniarū ad diuinū cultū referēbantur, q. rō cultus in passione Christi erat in alterū migraturus. Vñ circumcisio mutata est in baptismū, & sabbathū (ut dictū est) in diē dñicam & festū Paschalis agni i festū Resurrectionis. Festū autē Pentecostes permāsit. Nam & eodē fuit nobis quodāmodo lex data, hoc est Apostolis facultas eiusdē p mulgandæ collata, sicuti & antiquē Moysi. Ad duo autē priora mēbra secundi argumēti per sniam supra expositā Augustini rōsum est. Illa nō rōne licuit Paulo Timoth. materne Iudæum circumcidere & seipsum purificare, nēpene uideretur pēinde legem atq. Gentilitatem abiectione conspeli, & ne teneris conuersis nondumq. satis instructis scandalū offerret De tertio uenū membro, puta de lite, quā Pau. ad Gala. 2. cōmemorat sibi intercessisse cū Petro, discordes, ut diximus, fuere proceres illi, dñi Hiero. Aug. & historia notissima est & solennis quæ Antiochiæ contriū, ubi Petrus cū Christianis & Gentilitate neophytis cōcabat,

non tātū colloquio, quia inde nullam scā dali occasione nanciscerentur Iudæi, sed et mēsa, uescendo cū illis suillis carnibus alijsq. cōibus cibis lege uetitis, quod iam in linteis sibi ostēso cognouerat esse licitum. At cum quidā illuc peruenissent recētes ex Iudæis Christiani, quos Iacobus ad illum miserat, en scandalū eisdem obīceret, subtraheret se a cōmercio Gentiliū, abstinēbatq. eisdem illegitimis cibis. Vñ cum tunc forte contingeret ut illud Paulus applicuisset, rescisissetq. tumultum Christianorū ex gentilitate, qui ex facto Petri colligebant, legalia in Christianismō esse seruanda in cōspectu oīum eum reprehendit; quia, inquit reprehensibilis erat. Hieron. ergo opinatus legalia priorē passionē fuisse lethifera, negat Petri illa seruasse, sed et tū ait simulasse, ac subinde ad Paulum nō uere, sed simulato rie cū in gratiā Gentiliū obiurgasse. Aug. autē cōtra, in utroq. opinioni Hieronymi reclamation. Primū in hoc, q. ait, Primū licite potuisse seruare, seruasseq. adeo legalia. Secundo, & in hoc quoq. q. ait uere fuisse tū reprehensibilem, tū pēinde rephēsum. Sunt autē qui Hieronymi patrocinio suscipientes, inter quos est Adrianus in 4. dist. adducit in eius tutelā id quod Paulus ipse ait. s. Iudæos & Barnabā concessisse in illā Petri simulationē, quo uerbo excludi uerā fuisse obseruantiā. Quocirca duplex, aiunt, vsu uerū simulatio Vñ q. fingitur aliquid fieri qd nō fit, qualis est i comedijs, ut si quis fingeret se circumcidere, & nō circumcideret. Et hęc si fiat intētiōne fallēdi, est peccatum, qm mendaciū. Alia Perpetrā uero accipit simulatio, q. res uere fit, nō, intellectu ea ea rōne quā alij putāt, ut si quis pellit ab oculis sibi asficeret sanitatis gratiā q. iud. Adria cūstātes abscindi cred t religione Iud. i no, Auea. Et isto mō, aiūt, Paul. sinx t circumcidere Iustinus re Timotheum ad euitandum scandalū. & si uicari Petrus a cōibus cibis abstinent. Et ait Adrianus nunq. Aug. a Hieron. dissensurum pōt citra fuisse, si eum intellexit Ego uero dixerim iniuriam minus fuisse Aug. ab hoc doctore intellexit scriptum, q. ipse Hieron. intellexerit Aug. n. r. non arbitratu culpā Petri fuisse menda Petrum cum nēp q. simulauit id qd nō fecit. Im fuisse remō credidit abq. simulatione uere potuiss. prehensi se seruare legalia, & seruasse, mō supra ex bitem.

posito, sed quod plus iusto illa seruasset. Et facit pro Aug. quod Paulus non inculcabat Petrum, quod legalia seruasset, sed quod Gentes cogeret iudaizare, puta quod usque adeo nimiam in eorum observatione adhiberet diligentiam, ut conuersos ex gentilitate in eam opinionem pertraheret, quod essent seruanda ea ratione & fine, quo in lege ueteri, ac si non cessassent. Et primum, quod seruare legalia nullum esset crimen, probatur, nam alias reuera propter solum euidendum scandalum nunquam Paulus circumsideret Timotheum, neque se ipsum Iacobi periculis, immo potius docuisset non esse. Porro autem quod Petrus fuerit reprehensibilis, reuera citra grauissimam iniuriam scripturae negari non potest. Etenim uero si tantum Paulus eum simpliciter reprehendisset, potuisset, utique, commentari id fecisse simulante, ubi autem tanta cum emphasi dixit, in faciem eius testis, quod reprehensibilis erat, negare fuisse uere reprehensibile ac proinde reprehensum, est. Cauius sacrae scripturae contradicere. Quod. n. Io. Ma. nes Maior in quarto dist. 3. q. 1. an in scriptura non haberi, quod Petrus esset reprehensibilis, sed quod hoc Paulus dixit, cauius, est nihilominus scripturae iniurius, quod scripturae sam abnegare. Nam cum id fides catholica committit fieri cogat, quod quidquid Apostoli affirmarunt, sit diuinum oraculum, sicuti et uerum sit, Petrum fuisse reprehensibilem, quod est, Paulum illud affirmasse. Alloqui si permittere tur, ut ait Aug. negari scripturae sensum, qui plane est literalis, tota eius auctoritas illico deperiret. Quod si quis inferat, culpam Petri fuisse mortalem, nam pertrahere alios in tam falsam opinionem, graue peccatum in fidei, quod tamen Apostoli post confirmationem committere non poterant. R. uidetur, quod Petrus non putauit tantum oritur scandalum & ideo consideratio illa fuit culpa uenialis. Quid ergo ad illud pro Hieronymo adductum respondeamus, quod Paulus actionem illam Petri appellauit simulationem. R. uidetur, non eam sic ideo appellasse quod non fuisset uerum opus Iudaicum, sed quod non fuit factum intentione ac fine Iudaico, tanquam futurorum signum renouationis uitae suae. Et est discernendus effectus, quem Petrus fecit in conuersis e Iudaismo, & in conuersis e Gentilitate. Illos. n. & Barnabam adduxit ut in eius simulationem consentirent, id est simul se subtraherent Gentilium consortio, Gentiles autem cogitabant

iudaizare, hoc est credere, quod tenerentur & ipsi abstinere a suilla carne, atque ab alijs cibis. Quia pro exaggerationis gratia dixit, & Barnabam et secum duxisse. Nam cum ille esset ad euangelizandum Gentibus segregatus, minus ei licebat Gentibus se contubernio subducere. Vnde ista ex his fit reliquus scrupulus, quod distinct. i. s. cano. San. Scrupu. Et Roma. Hieronymus. hominifere suscipitur, lus. eiusque dogmata approbantur, quae aduersus Ruffinum atque alios definit. Quo ergo Aug. de hac re per censuram et concilij Florentini praesentur? R. uidetur, nullatenus se cum ista pugnare. Etenim in Canone, Sancti Romanae meruisse delata est Hieronymus. palma aduersus illos quos, cum errantem in fide, debellauerat. Et ideo tam solenne Ecclesiae doctor receptus est. Haud est in his. cunctis quae contra Aug. conuulsi et doctrina simili honore suscipitur, disputauit praetatus est illi. Ad postremum autem membrum eiusdem secundae argumenti, quo sensu quaeritur Apostolici Concilij Actum, 15. D. The. tres attulit solutiones. Prima est quorundam, qui arbitrabantur sanctiones illas Concilij. minime in sensu literaliter intelligendas, sed in spirituali, ut. i. in prohibitione sanguinis intelligatur prohiberi homicidium, in prohibitionem uero suffocari inhiberi uolentiam & rapinam, sed in prohibitionem immolatorum, idololatriam. Hic autem interpretandi modus uanus est. Nam cum illa crimina, tum apud Gentiles illicita hrentur, tum et in decalogo essent explicata, non erat cur rursus super illis Concilium cogeretur. Secunda ergo erat aliorum opinio, quod in sensu literaliter sunt illic prohibita, non quidem ad legis obseruationem, sed ad reprimendam gulam. At uero cum alia essent maiora irritamenta gulae, quorum illic non est habita mentio, non est credendum illam fuisse prohibitionis causam. Et quod. n. gulae interdam et in suffocatis & idolo immolatis reperitur? Legitimam igitur solutionem hinc posita. ria nos ipsi docet. Etenim uero cum conuersi e Iudaismo & praecipue Pharisei mordicus contendebant circumcisionem & reliquas ceremonias una cum euangelio retinere in Concilium Apostoli de illa cessantes, decreuerunt circumcisionem & legalia non esse a Gentilibus obseruanda neque honoris gratia sepulture synagogae deferendi.

rendi, sed in ob improbitatē Iudzorū qua tuor illa eisdē Gētibz interdixerunt, non qdē quasi necessaria eēt legalis observā-
tia, sed ut posset inter Christianos utriusq. populū inijū cōmētiū. Prohibitiū ergo illis est, ut a carnibus idolis immolatis obstine-
rēt, uidelicet ne apud cōuersos ē Iudaismo suspicionē uenirēt idololatia. Quare fal-
sō nōnulli opinati sunt prohibitiū illc es-
se idololatriā. Nā illa i cōfessio cūctis erat
esse Euāgelio execrabile. Verūtāmē quia
sacerdotes Gētiliū macellū hēbant immo-
latorū idolis, prohibiti sunt Chriani illis

Ex hīsto uti escis Secūdo prohibitiū uesci sangui-
ria de- ne & suffocato, qdē adeo Iudzis exhorre-
p̄p̄pta. bāt, ut nausē illis facere q̄cunq. in eorū
conspectu talibus uterent epulis. Fornica-
tio aut uetita illis est peculiariter, non q̄
esset lege naturæ interdicta, sed q̄ illi cali-
gine mētis obteſti nullam libera Venere
agnoscebant culpā, neq. erat in Decalogo
expressa. Cōtra hāc aut solutiōne existūt

Primū argumenta. Primū, qd si nō erant illa ad le-
arg. con- gis observāciā phibita, nō satis fiebat qō-
tra p̄xi- ni Iudzorū, q̄ contendebāt ut legalia cum
mā solu euāgelio simul curreret. Secūdo, q̄a in ip-
tionem. so Cōcilio hī. Visū est Spiritui Sāto & nō
Secūdu- bis, nihil ultra imponere uobis quā hāc ne
Tertiū, cessaria. Si ergo etiā necessaria, necessitas
ex lege procedebat. Tertiū q̄a si illa rōne
prohibebant sanguis & suffocātū, pariter
deberet prohiberi eius suillatū carniū, &

Ad argu- aliorū cōiūm. Ad hāc aut rīdei, Aposto-
mēta fa- los Phariseis nō ad eorū mētē rīdisse, sed
q̄a. q̄ illa ad ipsorū pacandū seditiōne ac tum
multū indulserunt, atq. ad hūc finē censue-
runt illa esse necessaria. Prohibuerūt autē
illa duo, s̄ sanguinē & suffocatum, q̄ magis
erāt Iudzis exosa, nō aut suilla carnes at-
que alia venationis ac pisciū genera, q̄a es-
set Gentibus p̄ q̄ molestū p̄ Iudzis illo-
rū usu priuari. Et ideo ait S. Cōcilium. Ni-
hil ultra imponere uobis oneris, q̄ hāc ne-
cessaria. Atqui tota hęc doctrina ex verbis
Pauli facile colligitur 1. Corint. 3. ubi do-
cet q̄ esus carniū idolis immolatarum, sed
p̄ p̄ scādālū infirmorū quo pacto sanctio-
ne Cōciliū declarauit, idemque docet ad
Rom. 14. ubi ait oēs cibos esse mūdos nisi
p̄ p̄ scādālū aut cōscientiā. Et Matt. 23. ait
Christus Nō qd intrat p̄ os, coingnat ho-
minē. Et ex his sequit illā prohibitionem

non fuisse in perpetuum factā, sed in tem-
pus, idemq. perexiguū dum Christianus
populus coalesceret, & Iudzorū gens hor-
rorem illum ciborum deponeret. Quare Corolla
uel seculo ipso Apostolorum uel proxime
uis expirauit illius Concilij. Huic nihilo-
minus sententię obstare uidetur Canon
Cōciliū. Gāgren.

Concilij Gāgrensis si quis. dist. 30. ubi ha-
betur omnia manducare licere prēter ido-
lothyta, ubi glossa expressit tenet, q̄ nunq̄
licuit, neq. modo quidem licitum est ido-
lothytis uesci, quamuis nulla deat scāda-
li occasio, immo non magis licere eorum
esum, quā in Quadragesima carnum. Et
allegat pro se dictum Aug. in lib. de bo-
no. coniug. quod refertur 3. 3. q. 4. cano. si-
cut satius. ubi inquit satius esse fame mo-
ri, quā idolothytis uesci. Ad tex. autem
concilij respondetur, illud fuisse habitum
proxime tēpus Apostolorum, quādo nō-
dum eorum Concilium prorsus cessaue-
rat, ob idque glossator falsissimē inde in-
tulit opinionem quod modo non licet il-
la edere. Immo Paul. 1. ad Timo. 4. gene-
raliter absque ulla exceptione condemnat
eos qui in nouissimis temporibus loquen-
tes mendacium, prohibitori erant a cibis,
quos Deus creauit abstinere. Et forsā tē-
pore Aug. nonnulla durabat eiūsdē Con-
cilij obseruantia. Nisi dicere malueris, q̄
forte respexit ad elapsū tempus, quan-
do vigor concilij durabat.

August.

Solutio

Paulus

QVAESTIO VI.

DE IUDICIALIBVS mandatis.

S. Tho. 1. 2. quæst. 104. & 5.

ARTICVLVS I.

Verum præcepta iudicialia recte a cere-
monialibus distinguantur.

ERTIVM præceptorū ge-
nus, ut in superioribus cōsi-
tuimus, est iudicialium de q-
bus primo quæritur, quib. mo-
dis a cemonialib. distinguantur? Et primo
arguitur non in hoc differre, ut supra argum-
dictum est, quod ceremonialia pertineant

Primū

ad diuinum cultum, iudicialia uero ad pa-
tasticum conuictum, qui est inter ciues, tū
qđ iudicialia, ut nomē sonat, sunt illa, quę
in foro tractantur coram iudice, & tamen
extra forum sunt alia, quę ad eundē paci-
ficum statum conferunt, tū etiā qđ sunt
inter ceremonialia aliqua erant quę ho-
minem ad seipsum ordinabant, ut delectū
eiborum & uestimentorum, ita & inter iu-
dicialia decebat esse aliquam pręceptionē
quę ad ipsum singulariter hominem perti-
neret. Non ergo omnia ad iustitiam atti-
nebant, quę est uisus ciuis ad alterum. Se-
cundo arguitur contra aliam differentiam
quę inter hęc pręcepta constitui solet, nē-
pe qđ ceremonialia constituta erant ut si-
gna figurę essent & ymbra futurorum iu-
dicialia uero minime nā glossatores iudi-
cialium. Exod. 21. & 22. cuncta etiam in-
terpretantur allegoricē & moraliter. Atq.
indeterminatum colligitur argumentum ad-
uersus tertiam differentiam, quę adhibe-
ri consuevit. scilicet ceremonialia non licere am-
plius obseruare, secus autem de iudiciali-
bus, nam si erant futurorum signa, parimo
debeuerunt cessare sicut, & ceremonialia.
Vnde Apostolus generaliter ait ad He-
br. 7. Translato sacerdotio necesse est ut le-
gis translatio fiat. In contrarium autē est,
quod tres inter differentias interpretes le-
gis solent inter eiusmodi pręcepta inter-
noscere.

Hęc ferme omnia in superioribus dis-
scussi sunt & definita, sed ut eorū summa
oculis obiciatur, repetuntur. Suppona-
mus ergo discrimen, non semel in pręce-
dentibus explicatū inter moralia ex una
parte, atq. alia duo genera ex altera. Mora-
lia, nā iam diximus esse illa, quę ex princi-
piis naturalibus per modum illustrationis col-
liguntur, ceremonialia uero ac iudicialia,
quę non nisi arbitramento quodam ex ge-
nerali pręcepto per modum specificatio-
nis constituntur, ut si exempli gratia di-
camus. Deus est colendus, ergo, hoc uel il-
lo modo. Malefactor est puniendus, ergo
tali aut tali supplicio. Ad quæstionem er-
go tribus conclusionibus uidetur, trium
expedientibus discrimē inter ceremoni-
alia & iudicialia. Prima conclusio. Ratio iu-
dicialium pręceptorum in duobus consi-
sit, primi, ut nō inferatur ex principiis na-

turę tanq̃ eorum conclusio, & in hoc dif-
ferunt a moralibus, conueniuntq; cum ce-
rimonialibus. Secundo, ad conuictum ho-
minum inter inuicem spēdēt, & in hoc
a ceremonialibus elongantur. Enimvero
sicut ex illo principio, qđ Deus est colen-
dus, arbitratu diuino instituta sunt hęc &
illa sacrificia, quę natura sua nihil ad mo-
res referebant, sic ex illo, qđ pax est in repu-
blica pro uiniibus custodiēda collecta sunt
iudicialia, ut qui unam furaretur ouē, qua-
tuor solueret, & qđ fur nocturnus in flagra-
ti delicto interficeretur, diurnus uero, mi-
nime &c. Hęc autē cōclusio adeo est hactē-
nus frequentata, ut permolestum sit in ip-
sa, ueluti in salebra diutius hærere. Secunda
conclusio. Pręcepta iudicialia secundo conclu-
a ceremonialibus hoc discriminantur, qđ
ceremonialia instituta erant in figurā um-
bramq; futurorum, iudicialia uero non ita
sive consequenti, discrimen nāq. hoc ex
prima conclusione originē ducit. Etenim Deduci
cū cultus ille priscorum patrum ad popu-
li sanctitatem pertineret, quę quidē san-
ctitas ex mediatore Christo dependebat, ex pri-
mo concedēs erat ac necessarium, qđ supra ex re-
positum est, ut per easdem ceremonias eū-
dem uenturum profiterentur. Attamen cū
iudicialia non ad diuinū cultum, sed ad iu-
stitiam & equitatem inter ciues concilian-
dam instituerentur, ratio non postulabat,
ut prognostica essent eiusdem futuri Mes-
się. Nihilominus quia totus ille status po-
puli in expectatione erat eiusdem uentu-
ti Dei, ex consequenti eadem iudicialia a-
liquam eius pręferebant umbrā iuxta uer-
bum Pauli ad Cor. 10. Omnia in figuram
contingebant illis exempla. Decimarum
solutio significabat perfectionē, quę ulti-
madenam uiritate designatur, Christo tri-
buendā. Atq; illud Exo. 21. qđ seruus He-
bręus post seruitutem sex annorū esset septi-
mo anno liber, figurabat post militiā huius
mūdi subsequentiā fore liberariē celestē,
qđ erit pfectum sabbathū. Quapropter Gen-
tiliū iudicia, ut puta Gręcōrū & Romanorū,
nullum recōdebāt mysterium, sicut He-
bręorū leges. Tertia cōclusio. Et si iudicia-
lia pręcepta sic prorsus fuerint euacuata, & conclu-
extincta, ut post Christi resurrectionē nul-
latenus sint obligatoria, differunt tñ & in
hoc tertio a ceremonialibus, qđ quauis ce-

Secūda.

Tertiū.

Paulus.

Prima
conclu.

Tertia

ceremonialia nullatenus iam seruare lice-
rit, nihilominus licet at iudicialia iteratò in-
stituere. Prima pars conclusionis huius ià
satis supra demonstrata est, ubi ostendimus
totà prorsus legē, quantū ad Moysaica uim
cessasse. Secunda uero pars exsecūda con-
clusionē, sicuti, secūda ex prima colligitur
Rōn. quare ceremonialia reuiviscere mō
conclu. nō licet ià supra assignata est q̄ cum signa
fuisse prognostica futurorū, p̄sente uerita-
te, facta sunt falsa mēdacia. Cui ergo hęc rō
in iudicialib. non reperiatur, quia non per
se instituta sūt ad significandū, nihil peri-
culi inest, si iterum constituantur in noua
lege. Hæc igitur ratione cōstitutę ab eccle-
sia sunt decimę, quę quantū ad quorū iu-
diciales erāt institutęq. sunt qñq. talionis
leges, & reddere quadruplum pro simpli-
ci furto, & similia. Hæc omnia facillima
sunt, & ex superioribus liquida.

**Ad pri-
mū arg.** Ad primum igitur argumentū respōde-
tur, q̄ licet iudicialia a iudicio nuncupen-
tur, propterea q̄ reipublicā instituere ad
principem attinet, p̄ncis quē potestas est
iudicandi nihilominus quia eidem princi-
pi incumbit non modo liugia dirimere,
uerum & quę ad spontaneos contractus
attinent, deliberanter sancire, sit ut nō so-
lum illa quę in foro tractantur, uerum &
quę in domo & in ciuium commercijs, iu-
dicialia nuncupentur. Ad s̄cū aut mem-
brū eiusdem argumenti uidetur diuersam
esse rōnem ceremonialium ac iudicialium.
Nam cum cultus ad Deum pertineat, ad
quem homo tanquam in proprium finem
ordinatur, sit ut ad eundem cultum refera-
tur ut minister ipse se ipsum componat in
eibo & uestitu, quare & de hoc erat cere-
moniale p̄ceptum, homo autem non or-
dinatur ad proximū sicut in finē, sed sicut
fuit duo membra, & ideo nullo opus erat
iudiciali p̄cepto hōis ad seipsū sed oīa ipsū
ordinabant in alterum. Aliorum autem so-
lutiones satis ex superioribus clarescunt.

ARTICVLVS II.

*Verum iudicialia p̄cepta conuenienter sint
in quatuor genera dispersa.*

Post distinctionem iudicialium a cere-
monialibus, subsequitur ut de ipsorum

a se inuicem partitione dicamus, utrum i.
quadrifariam fuerint distributa, nempe ut
alia existerint, quę principes in ordine ad
subditos informabant, alia uero quę inter
se inuicem subditos, & tercia quę populū
in ordine ad exteras gentes instituebant,
atq. alia demum quę domesticam inter se
familiam conciliabant. Arguitur, n. primo:
Suprema potestas reipublicę est in spirita-
libus summus sacerdos cum aliis sibi assi-
stentibus, & in temporalibus, rex: nā secū-
dum Arist. 7. Polit. hoc est regiminū opti-
mum, utpote quod in unitatē maximē re-
soluitur, atq. adeo expressissimam diuinę
gubernationis similitudinē gerit, ergo cir-
ca has duas potestates debuerunt primum
omnium congruētes leges institui. hoc au-
tem non sic institutū legimus in lege uete-
ri Nam sicut Aaron Deus ipse per se ele-
git, ut patet Exo. 18. Leuit. 10. decimas in
eorum sustentatione solui iussit, ut Leuit.
ultimo scriptum est, sic debuit & per seip-
sum regem creare, quod tamē nō fecit, sed
populo id commisit. Habetur. n. Deut. 27.
Cū dixeris, Constituā super me regem, eū
cōstitues quē Dñs Deus tuus elegerit. Ne
quę regibus stipendia designauit. Immo
populus a Moyse usq. Saulē quadringētis
annis māsī cum sacerdotibus absq. rege,
quē tunc demum in malum ipsius populi
Deus permisit, ut 2. Reg. 8. conuenienter.
Secundo arguitur, q̄ neq. de conuictu in-
ter se ciuium congruenter fuerint iudicia-
lia instituta p̄cipiebatur. n. Nu. 27. ut ho-
minis absq. filio defuncti hereditas transi-
ret ad filium & tñ Arist. 2. Polit. c. 7. ait, Re-
gna inde & possessiones perditū iū, quod
ad mulieres transeunt. Et Leuit. 22. habebatur,
q̄ anno Iubilæi omnes uenditę pos-
sessiones ad pristinos possessores remactēre
quod similitari contractū obstatē uideba-
tur, sine quibus tamen mortales conueni-
re nequeūt. Et Exo. 21. instituta fuit talio-
nis p̄cena, ut oculū pro oculo reus redde-
ret, ac dentē pro dente, cuius nimis acerbi-
tatem denotauit Christus Matth. 5. Atque
alię erant in illo populo legales sanctio-
nes, quę uidebantur absurdę. Tertio & ex
ga exteras gentes incongruo uidentur illa,
quę illic exstant iudicia. Habetur. n. Deut.
23. Ammonites & Moabites & post deci-
mam generationem non intrabunt in Ec-
clesiam

Primū
argum.

Aristot.

Argu. 2

Aristot.

Argu. 3.

Elesiam Domini in æternum. Et tñ econ-
 uerto subditur. Non abominaberis Idu-
 mæum, quod ceritè vñ ad respectum perso-
 marum attinere, qui tñ, ut habetur Act. 10.
 non est apud Deum. Et Exod. 20. cautum
 est, Aduersa non contristabis, neq. affliges
 eum. Et nihilominus 23. permittebatur
 idem populus pecuniam alienigenis ad v-
 suram mutare, quæ quidem duo præce-
 pta sibi indicem uidentur repugnare. Quat-
 ro, neq. circa domesticas personas uidentur
 iudicialia præcepta satis esse rationi con-
 sentanea. Nam cum primis de seruis legi-
 tur Exod. 21. Qui percusserit seruum suum
 vel ancillā uirga, si uno die su puixerit, nō
 subiacebit pænæ, quia pecunia illius est per-
 mittere autem homicidam impunem, natu-
 ra ipsa abhorret quare leges humanæ et do-
 minos seruorū occisores grauius puniunt.
 Et de filiis uidetur dura illa lex. Deut. 21.
 Videlicet qd pater duceret filium suum ad
 seniores ciuitatis puniendum. Ac demum
 de vxoribus lex, quæ ut Deut. 24. hñ, libel-
 lum repudiij permittibat, vñ in naturam
 matrimonij perniciosa, utpote qd ad educa-
 das proles debet esse perpetuū. In contra-
 rium autem est qd Sapiencia diuina Pro-
 uerb. 8. ait: Isti sunt omnes sermones mei.
 Non est in eis prauum, quid, neque peruer-
 sum. Et David, Iudicia Domini uera iusti-
 ficata in semetipsa.

Quæstionem istā non intelligas in hoc
 a nobis submotam, ut q̄ ample ipsa patet,
 sit nobis differenda, id. n. diuino pene inge-
 nio D. Tho. qd omnibus est in confesso ab-
 soluit. 1. 2. q. 105. Sed tamen ne filium di-
 cendi nostrum rumperemus, transitum p
 Conclō hæc summam nos facere decuit. Vnica er-
 rōrū. go conclusione duximus respondendum.
 Præcepta iudicialia legis ueteris in qua-
 tuor oportuit membra distribui. Enimue-
 ro cum prudentiam ferendarum legū, ars
 quædam sit illustrissima, ars autem ordine
 ac dispositione præluceat, condecens fuit
 ut iudicialium numerus quib. respublica
 instituebatur, secundū insigne eiusdem rei
 Quadru publicæ partes atq. ordines disponeretur.
 plex or Ordines autem isti quatuor sunt numero:
 do inter Principis. scilicet ad subditos, subditorumque in
 reipubli ter se totiusq. reipublicæ ad externos, ac
 cæ par- partium inter se unius familiæ. Igitur de
 tes. principibus latæ sunt diuinitus leges quæ-

admodum, tum creandi essent, tum etiam
 & se erga populū gererent, ac subinde quæ
 admodum uicissim a populo colerentur.
 Mox circa ciues latæ sunt leges emptionū
 & uenditionū aliorumq. contractuum, qui
 libere inter homines sunt, decretaq. perin-
 de iudicia in malefactores quia iura uiola-
 rent. deinde leges adhibite quemadmodū
 se populus tum in uellis gerendis, tum in
 suscipiendis peregrinis erga externas gen-
 tes deberent conuersari. Ac demum circa
 domesticam familiam superadditæ sunt
 & aliæ de seruis, deq. vxoribus, & filiis.

Ad primum igitur argumentum rñdei, Ad pri-
 qd cum in gubernanda republica duo sint mū arg:
 habendi respectus, prior. scilicet ut ciues omnes
 creandorum magistratuum gerendæq. pu-
 blicæ curæ participes fiant. Nam hac ratio-
 ne ut 2. Poli. auctor est Arist. æquitas con-
 stat ac subinde pax in republica. Posterior
 vero ut regimen eligatur optimum, qd se-
 cundū eundē Philosophum. 3. Poli. ex tri-
 bus speciebus. scilicet Aristocratiā, Demo-
 cratiā, & Regno hoc ultimum est præstan-
 tissimum, diuina Deus prudentia hæc om-
 nia circa populi principes custodiuit. Pri-
 mum enim quia peculiari curam illius po-
 puli gererebat, iuxta illud Deut. 7. Te elegit
 dominus Deus tuus, ut sis ei populus pecu-
 liaris sibi metipsi electionem regis reserua-
 uit. Vnde sicut summum ipse creauit sa-
 cerdotē, sic & de rege ait loco citato Deut.
 Cum dixeris constituam super me regem,
 eum cōstituens quē Dominus Deus tuus
 elegerit de numero fratru tuorum. Qua-
 ratione diuino mandato a prophetis pūge-
 bantur. At uero quoniam regnum, ut est
 optimum regimen, dum res idoneis uirtu-
 tibus pollet, sic fit & pestilentissimum dū
 in tyrannidem corrumpitur, & populus il-
 le tum crudelis erat, tum etiam auarus ac
 libidinosus, quibus potissimum uitiis rex
 corrumpitur, quadringentis annis distulit
 regem illis dare cum plenitudine potesta-
 tis. Gubernauit tamen populum instar re-
 gni per unum, puta per Moysen, perq. eius
 successores iudices, quousq. populus quasi
 exultans diuinū regimen, uoluit sibi crea-
 re regem. Vnde 1. Reg 8. ait Deus ad Sa-
 muelem. Non te abiecerunt, sed me, ne re-
 gem super eos. Ecce quam fuerit Deus so-
 lers in sustinendo optimo regimine regni.

Quocirca

Quocirca quam contra eius uoluntatem fuerit absoluta regis potestas introducta, ipse rei eneatus ostendit. Nam statim sub Roboam diuisum regnū suspensus deiolā de caussam attulit, iuxta uerbum Christi, Omne regnum in seipsū diuisum desolabitur. Quantum uero ad Aristocratiam, quæ est optimorum potestas, iussit eligi septuaginta uiros de senioribus Israel, ut patet Num. 11. unde Deus. I. Tuli de uestris tribubus uiros sapientes, & nobiles, & constitui principes. Democratia uero, quæ est popularis potestas, eatenus seruari uoluit quod & totus populus magistratus crearet, & de omnibus tribubus eligerentur. Vnde Exod. 18. Provide de omni plebe uiros sapientes. Et Deuter. 1. Date ex uobis uiros sapientes, &c. Quod autē sacerdotibus decime fuerint adiudicæ, nō autem principibus illa ratio fuit, quod sacerdotes ut iunior haberent reuerentia, decuit ex una singulari tribu institui, quæ ideo ab alijs alēda erat. Principes uero seculares ex omnibus promiscue tribubus eligebantur, quibus possessiones erant decretæ. Et præterea corū stipendia pro bellorum indigentia credebant, & tunc natura ipsa docebat populares contributiones esse illis augendas.

Ad secundū argu. Circa materiam secundi argumenti notandum sequitur, iudiciales leges ciuibz ad humanum cōuersū inferiutes, in duos ordines secari secundum duas quæ in populo sunt, communicationes rerum ac commutationes. Alia enim communicatio fit publica auctoritate principis, alia uero priuata cuiusq. uoluntate homines quippe subditi sunt principi, possessiones autē a dñm priuatorum p̄tinent. Quare iudicia, quibus homines iuri seruare cōguntur, & supplēcia quibus maleficia uindictantur, principis auctoritate instituantur, donationes autē rerum & commutationes, priuata cuiusq. uoluntate celebrantur. Et de utroq. ordine leges Deus optimas iudiciales edixit antiquo populo. Constituit, n. quantū ad primū iudices, & magistrōs ut patet Deuter. 19. ac testum numerum, p̄nasq. diuersas pro diuersis delictis. Et quantum ad secundū ut pax firmis inter illos stabiliretur, diuisit eam terram promissionis. Vnde Numer. 34. Ego dedi uobis terram in possessionē quā forte diuidens uobis, pluribus dabitis la-

tiorē, & paucioribus angustiorē. Sed quātū ad usum uoluit quād: mō fructus esse cōes, scđm illud Deuter. 23. Ingressus uineā proximi tui comede uuas quantum ubi placuerit. Aliqua deinde multa pulcherrime constituit, ut est apud D. Tho. uidere. Ad formam ergo argumenti respondeatur, quod eatenus in hereditatis successione legem Deus naturæ seruauit quod noluit feminas nisi deficientē masculo, ius hereditarium adire. Successio namque patrimonij sequi naturam debet generationis, per quā species propagatur, generationis autem uirtus in lumbis uiri residet cui uinque semina, seu natura subflernitur. Quæ priuata naturalis docet ut in masculinā prolem, in quā uirtus generatiua traduci, transeat hereditas, quā cum sanguine ad suos posterorū transmittat. Et hanc auctoritas omnium causarum naturalium primam, quare iura primogenituræ in rebus publicis bene institutis masculina serie transfunduntur, neque feminæ neque masculinorū defectu admittuntur. Cui accedit & ratio secunda, quod uiri prudentia, muliebris p̄stia, tum in alijs, tum et in augenda re familiari. Vnde Aristot. 3. Politic. 3. uiri inquit est acquirere, mulieres autē seruare. Quocirca Ethic. 2. censuerat regna in manu feminæ deperire. Accedit tertio, quod cum uirō cōperat substantiæ administratione, quando hereditas filix obuenit, tunc gener non est ita solis ad augendam substantiā socii eiusq. amplificandum nomen, quā si esset filius. Quia p̄ p̄ cum res quæ transit in filia, iube deinde transeat in generum, quodammodo censet in alienum sanguinem trans migrare. In lege autē ueteri illud fuisse necessarium, ut possessionum partitio, & facta est inter tribus non cōsunderetur. Quāuis tali euentu eorum erat, ne hæres feminæ alij quā uiro suæ tribus haberet. Neque uero inter Chitanos usque adeo longē a successione eijs filix deheret, ut neque deficientibus filijs admittant. Nam hac ratione longius solent alienari primogenituræ, quā si mulieres succederent. Eadem rōne adiecta fuit & lex alia anni lubilæ. Nā si uenditio Rō legis, nes in perpetuum fierent nō fuisset perpetua diuisio possessionum inter tribus. Quin uero & ita nullas profecto ab hoc non abhorret nā illa ratione, ut loco proximè citato admoet Aristot. nempe si possessio-

Ad fort-
mā argu-
mentū.

Potissi-
mario
quarem
primoge-
nituræ
masculi-
næ serie
transfun-
ditur.

Aristot.

an. l. ubi
legi.

nes in perpetuū diuidant solent diuitie in
vnum acruat: alios deferere pauperes.

Ratio le Lex autē talionis vindicatrici illi genti mi
gis talio nimē fuit incongrua, ut p illi, q̄ duriuscu
nis. la uidebatur, cohercerentur, ne acius sese

de hostib. vindicarent, licet Chīs docuerit
benignitati Christiane non cōpetere. De

Ad ter- reliquis autē uide apud S. Tho. Circa ter-
tiū arg. tium argm̄ itidē adnotandum est, bifariā

serē publicā gerere posse erga extraneos:
nēpe aut iure pacis si cōmerciū cū illis ne

stat: aut iure belli si sint hostes. Et iure qdē
pacis tripliciter exteꝛ nationes ad Iudai-

cum populum accedebāt. Primo ut transi-
tum qua si peregrini facerēt, erga quos lex

extabat Exo. 23. Peregrino molestus non
eris. Scđ o modo, ut tranquā adueniē apud

illos habitaret, de quib. ē cap. 20. pꝛmis-
sum erat. Aduenā non contristabis. Tertio

modo, quia uolebant pꝛorsus in eorum ri-
tū & cōsortium admitti. Inter quos scđm

naturālē rōnem ordo dignoscebat. Admo-
net. n. 3. Poli. Philosophus, extraneos non

esse remere in rē publicā recipiendos, nisi
sint uel auo, uel ab atauo oriūdi, alias mul

ta ab illis pericula imminerent reipublice.
Ob idq. quia Idumēi ab Esau fratre Iacob

descenderāt, & ipsi Israelitæ apud Aegyp-
tios peregrini plures ducētis annis egerāt,

iubebant pacifice illos recipere, & profely-
thos qui uellent eorum religionē profite-
ri, caractere circumcisionis insignirent. At

uero qm̄ Amalechitæ pꝛpetui hostes eorū
erāt, scđm illud Exod. 27. bellum Dei erat

contra Amalec a gñatione iugñationem.
Et pariter Ammonites & Moabites de ter

ra pmissionis fuerant expulsi, circa perso-
narum acceptionē potuit eos Deus a sua

republica abigere. Sed & de bello contra
hostes tā offerēdo, quā sustinendo sanctis-
sima erat scripta lex, Deut. 20 ut primo pa-

cem eis offerret. Secundo, ut fiduciā suam
in ipsum Deū reijcerent. Tertio, ut in ido-

neos, q̄ impedimēto esse possent, domum
remitterent. Quarto deniq. ut uictoria mo-

destē uterentur: seminis parcentes ac pue-
ris. Ad quartū deniq. argumentum rñdē,

Ad quar- q̄ cum familia in tribus ordinib. consistat,
tum arg. scđ ad uxorem parentis ad filios, ac dñi ad

Leges seruos, de oībus tribus Deus creauit opti-
mas leges sanciri. Et primo de seruis, quod

ad miugandos eorum labores pertinebat,

pꝛceptū erat Deut. 5. ut in die Sabbathi

sicuti & dñi requiescerent. Itē in memoriā

liberationis ex Aegypto, ubi ipsi seruierāt,

& in pꝛsagium Christiane libertatis, & pꝛci-
puē pꝛ fraternā charitatem cautum erat.

Exo. 21. ut ex filiis Israel nemo esset pꝛpe-
tuo seruus: sed septimo anno egrederetur

liber cum oībus q̄ asportauerant, adhibi-
to insuper uatico. ut Deut. 15. legitur. Neq.

quantum ad eorum uindictā fuit Deus ne-
gligens; immo & eodem cap. 21. statuit, ut

Dñs qui seruum mutilaret, liberum dimis-
teret, & ancillā quā in uxorem duceret. Itē

lud autem qd̄ argumento obiectum est, fo-
occisorem serui impunem euadere, intelli-

gebatur qm̄ correctionis grā uirgula, non
intentione uulnerādi percussisset, neq. po-

stea certū esset an ob tale uulnus obiisset
mortē. Nā si pꝛtinus moreretur, tunc Dñs

reus fiebat. Et erga filios ē Exo 22. iube-
batur parentes ut eo religiose instituerēt,

quos ē paterne castigate poterat. At uero
quia ut Philosoph. 10. Ethic. docet, pater

uim nō habet coerciui in filium, qm̄ cor-
timē id postulabat iubebat, ut argumen-

tum est, filiū publicæ pꝛati puniendum p-
mittere. Sed & de uxorib. rā ducendis quā

gubernādis optimē extabāt leges. Attamē
libellus repudiij ob eorum duritiā, qui per-

petui erāt odiorum memores, permissus il-
lis fuit, ut per illud minus malum a maiori

cōtinerētur: uidelicet, ne uxores enecarēt.

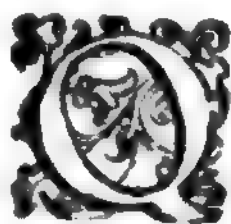
Q V A E S T I O VII.

DE LEGE EVANGELICA
quantum ad eius substantiam.

S. Thom. 1. 2. quæst. 106.

ARTICVLVS I.

*Utrum lex noua sit lex scripta, an potius
cordibus indita.*

Quatuor legum gñā circa initū
superioris libri distinctē mon-
strauimus, uidelicet eternā, na-
turalē, atq. humanā, de quib.
lib. 1. dissertū est, ac demum, diuinā, quam
in hoc sumpsimus elucidandā. Hāc autē in
ueterē, partim sumus, ac nouā, Vnde cum
de

Leges si-
liorum.

Aristot.

Leges v-
xorum.

de priori hæcenus dictū sit, subieq. ut de noua quæ Euangelica est, sermon subie-
xamus. Hæc n. si æterna accipias, lex legum est, cuius gratia mundus creatus fuit ad quam se. endim Deus ipse de celo de scēdit, quæq. eundē Dei digito scripta est in cordibus nostris. p. quā deniq. solā uni-
uerso orbi & inferi clauden., & ad æternā felicitatem eorū referan. Vt ergo hanc su-
prædictam legem de cunctis suis nume-
ris ac dignitatibus persequamur, quæntur
primo siue scripta, dicēda, ut leges huma-
næ & uetus diuina, an uero siue naturalis
a natura, sic supernaturaliter mētibus no-
stris impressa? Nā q. si scripta, sunt argu-
menta nonnulla. Primum, Lex, hæc ipsissi-
mū est Euangeliū de quo tñlo. 20. c. ait.
Hæc autem scripta sunt ut credatis. Secū-
do. Si lex hæc non esset scripta, indita,
nihil a naturali distaret, quippe de qua ait
Propheta, Signatū est super nos lumen: vul-
tus tui Dñs Tertio. Lex Euangelica, Chri-
stianorū est ppria, lex uero indita uniuersis
cōiter nationibus patet. Legitur. n. Sa-
pient. 7. q. diuina sapientia p. nationes in
animas s. tras se transfert, amicos Dei, &
Prophetas constituit, ergo lex noua nō est
lex indita. Contrarium autem attestatur
Hierem. Hieremix uaticinium c. 31. vbi Deus no-
strā designat legē, ait. Ecce dies ueniet,
dicit Dominus & consummabo super do-
mum Israel, & super domū Iacob testamē-
tum nouum. Quod quidem testm. decla-
rans subdit, Dabo legem meam in uisceri-
bus eorum & in corde eorum scribam eā.
Paulus. Idque Paulus ad Hebr. 8. ad hoc ipsum
propositum allegat. Et 2. ad Corinth. 3. la-
tius edisserit.
Conclu-
sio cath. Quæstio hæc ex his modo citatis scri-
pturæ testimoniis inter catholicos docto-
res originē duxit, quā prima legis nostræ
excellētia commendetur. Statuimus ergo
conclusionē, quæ cunctis est catholicis re-
cepissima. Lex nostra hoc a ueteri differt,
q. cū ipsa scripta esset in tabulis lapideis,
nostra tamē in cordibus insculpta est. At
uero conclusionis sensum patefacere, non
est usque adeo perperum. August. n. lib. de
spiritu & liter. c. 21. huc tantum peninere
arbitratur, quod charitas Dei, quæ secun-
dum Paulū, & plenitudo & finis legis est,
per Spiritum sanctum, ut ait idem Aposto-

lus diffusa est in cordibus nostris. Quem q.
dem D. Tho. secutus, sic conclusionem in-
terpretatur. Vnaquæque, inquit, res ut 9.
Ethic. auctor de Aristot. illud esse uidetur,
quod in ea est potissimū, hoc autē in lege
nouæ testamenti est gratia Spiritus sancti,
quæ datur p. fidem Christi, unusq. est im-
plendilegē, iuxta illud ad Ro. 8. Lex spi-
ritus uite in Christo Iesu liberauit me a
lege peccati & mortis cū ergo gratia hæc
intus infundat a Deo in corda nra, sit ut
lex ipsa principaliter sit in cordibus infixa.
Tamen illa quæ credenda sunt & agēda
in sacra nobis pagina proponantur. Qua
ratione secūda potest dici scripta. Opus
est tamen hæc locupletius exponi, quoniā
statim offerrentur ē regione argumenta.
Primum, quod legis uirtus est intellectu
instruere ac dirigere, mentesque illustra-
re, hæc autem uirtus per scripturam pare-
scit in Euangelio sicuti antiquis in suo ca-
none, non est ergo cur nostra non dicatur
scripta, sicut illa. Secundum argumentum
est quod & charitas, & gratia tam antiq.
quā nobis diuinitus infundebatur in cor-
da, cuius uirtute legem obseruabant, non
est ergo cur illa minus dicatur indita q. no-
stra. Ad huius ergo pleniorē intellectu
discernendæ sunt duæ legis uirtutes altera
directiua, quæ scilicet intellectus illumina-
tur, ut rectā ire sciat, atque altera volun-
tatis affectiua & motiua ad operandum. Et
secundum utranque lex Euangelica singu-
lariter est intus menti insculpta. Doceri
enim homo potest legem dupliciter. Vno
modo scripturæ am legendo, atq. altero ui-
uam audi. do uocem. Atq. hic est præstan-
tior modus, quoniā auditus. ut lib. de sen-
su & sens. aut Philosophus, sensus est disci-
plinæ. Et quidem antiqui s. priori modo da-
ta est lex, nipe in lapideis tabulis scripta,
quā illic subditi intuentes sequerentur, no-
stra uero non sic scripta Deus nobis de cē-
lo misit, sed ipse inde delapsus uiua uoce
in aures mortuorum inualgauit, menti-
que impressit, hoc est sermonis energia, mi-
raculorumq. potentia persuasit, neq. uero
humano tñ more illa nobis in dies inscul-
pit, uerū & assensū fidei, quæ superna no-
bis indicat, supernaturaliter nobis ingere-
rat. Itaq. cum generanda fides duo exigar,
scilicet, & ut proponantur credenda, &

D. Th.

Aristot.

Primū

arg. cou-
tra p̄di-
cta.

Arg. 2.

Duæ uir-
tutes le-
gis.

Aristot.

Paulus.

ut intellectus assensum illis præbeat, utrumque re nobis Christus absque scripto perfecit. Tamen si ad aliud prius officium administratos sibi adiunxit? nempe Apostolos eorumque successores, qui administrato illi essent ad prædicandam eandem fidem & legem. Et hoc est quod 2. ad Corin. 3. Apostolus. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, hoc est per charitatem cordibus nostris inscripta. Quæ admodum autem essent epistola, explanans subdit, manifestati quod epistola eius Christi, ministrata a nobis hoc est? Quamvis nos verbis credenda proposuerimus, Christus enim est qui fidei assensum in vobis insculpsit. Igitur quantum ad intellectus illuminationem, quæ prima legis est virtus propterea per se primo lex nostra scripta est nobis in mente quod assensio fidei opus est Dei. At quia illa quæ intellectui proponuntur in absentia Christi & Apostolorum, labi memoria possent, præcedens est scripta. Si enim vox Domini semper auribus nostris insonaret, nulla nobis opus esset scriptura. Quare ut Chrysostomus in prologo super Matthæum auctor est, librorum vice gratia Spiritus sancti deberemus uti, sed quia illam excussimus, literæ sunt inuentæ. Christus namque nihil Apostolis scripto tradidit Sed & quantum ad alteram legis virtutem, quæ est voluntatem ad agendum efficere ac promovere, pariter scripta est in tus, quoniam legem ad finem præcipientis implere, nisi per gratiam & fauorem Dei non possumus. Lex etenim tantum ostendit quid agere debeamus, tollens subinde, ut supra diximus, excusationem, quæ ratio ne ait Paulus literam occidere, sed virtus operandi per gratiam, nobis & charitatem suppeditatur. Quæ de causis subdit, Spiritus sanctus vivificat. Et hoc est quod ait Ioannes. Lex per Moysen data est, puta scripta in tabulis, in quibus nulla inerat agendi vis, sed gratia & veritas (ad purificandum corda, qui finis est legis) per Iesum Christum facta est.

Ad primū arg.

His ergo constitutis facillime sunt argumentorum solutiones. Ad primum. non respondetur quod tam in lege veteri, quàm in nova scriptæ sunt, quæ ad fidem gratiamque Spiritus sancti attinent, nempe tum illa, quæ ad cognoscendum divinitatem Dei, & humanitatem Christi conducunt, quæ agenda quibus

charitas conservetur, quæ quidem fides, & charitas tam sub illo testamento illis donabatur in cordibus, quàm sub nostro imprimatur. At tamē est tam illic, quam hic virtute unius mediatoris illa fiebat impressio, diu est quod cum illic nondum ille mediator præsens esset, nempe neque per se ipsa prædicasset, neque sacramenta illius legis virtutem passionis eius nondum exhibere ad conferendam gratiam iuissent, nostris vero & ipse Christus tradidissent nobis & Spiritus sanctus Apostolis declarasset, ac perinde sacramenta eandem charitatem nobis & gratiam infundant, lex nostra merito præ illa censetur in cordibus ingenta, sicuti illa erat in tabulis. Vnde Paulus non ait simpliciter in cordibus sed in cordibus carnalibus, ut alluderet ad lapideas tabulas, duritiam cordium illius populi significantes eum tamen per charitatem novæ legis corda, ut carnea, remollescant. Ad secundum autem argumentum respondetur, quod lex naturæ indita est in cordibus naturali via, lex vero gratiæ supernaturaliter. Atque ad tertium id responsum est quod non solum sub lege scripta, verum neque sub lege unquam naturæ quispiam recepit Spiritus sancti gratiam, nisi per fidem Christi. Et ideo licet eandem sapientia fidei cunctos qui ab Adam usque iusti fuerunt, iustificaverit, peculiariter tamen propter præsentiam eiusdem auctoris gratiæ, censetur cordibus inscripta.

ARTICULVS II.

Verum lex nona iustificet.

Secunda excellentia legis nostræ ab eius effectu petitur, atque ideo quaeritur, utrum virtutem habeat iustificandi? Arguitur namque a parte negativa. Nemo, nisi per divinæ legis obedientiam fit iustus, secundum illud ad Hebr. 5. Factus est Christus omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Evangelium autem non id uniuersum præstat, ut ei obediatur testante ad Rom. 10. Paulo non omnes obedire Euangelio, ergo lex nova nullam præ antiqua virtutem habet iustificandi. Secundo per id Paulus ad Rom. probat legem veterem non iustificasse, quod ea aduenientia reprobatio creuit. Ait enim c. 4. Legem

Primū arg. a parte negativa. Arg. 2.

iram

iram operatur, ubi n. non est lex. neque prauaricatio; sed multo peius lex noua p. uaricatione aggrauat, eo q. maiori p. enā dignus est; qui post legem nouam, diuinā voluntate apertius notificante, delinquit, secundum illud ad Hebr. 10. Irritam quis faciēs legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putaris deteriora mereri supplicia, qui filiū Dei cōcūcāuerit, ergo lex non minus q. uetus iustificat. Tertia, iust. si care munus est peculiare Dei. secundum Paulus. verbū Pauli ad Rom. 8. Deus est, q. iustificat, lex autē uetus perinde ac noua Deo auctore iata fuit, ergo nō est cur noua excellentius, quam uetus iustificet. In contrariū autē est idē ipse Apostolus ad Rom. 1. Non erubescio Euangelium, uirtus n. Dei est in salutē omni credenti. Vbi singulare quidpiā i. Euangelio agnouit, salus autē, & iustificatio idem est. fit ergo ut uirtus Euāgelicæ legis sit iustificare, ac perinde saluos facere credentes.

Quæstio hæc diutius locupletata est, apertiusq. explicata q. 3. arti. ult. cuius solutio tribus cōclusionibus cōtinetur. Est, n. in lege, scđm id quod, prime dicebamus duo considerare, nēpe documēta ipsa, & mādāta exteriora ad credendum & operandū scripta, & præterea interna gratia si uorq. Spiritus sancti ad opera eiusdem legis exequenda, atq. ad eius assequendum finem. Quo habito prima conclusio est. Lex Euangelica, si pura documēta & mādāta atq. operum substantiam cōsideres, nō magis per se iustificat, quam uetus, uel lex ipsa naturæ. Iam n. loco citato expositum reliquimus quē admodū uerbū Pauli, Nō ex operibus, sed ex fide & gratia hominē iustificari, non trā de operibus legis ueteris, uerum etiam de nostris intelligi. Sicuti & id quod ait, Literā occidere. Spiritū autē uiuificare, interprete in lib. De Spiritu, & litera.

Prima conclusio.

Paulus. Probatio conclusio.

August.

Secunda conclusio.

gelica, si internam eius uirtutē medicis, hominē iustificat. At uero qm eadē uirtus non solum Euāgelicos, sed & antiquos patres & qui sub lege naturę iuste uiuebant, iustificabat, adhibet tertia conclusio, Lex Euangelica ob id præ alijs censetur iustificare, qđ auctor ipse gratię, cuius fide olim agebat salus, lator fuit nostrę legis, q. suo sanguinē confirmauit, cuius præto saluificam gratiam per eius sacramenta obinemus. Hæc autē iā satis supra exposita sunt. Quo circa primæ obiectiōni cōceditur ne Euangelij inde tamen solum colligitur legem nouā quantum ad substantiam operum externaq. mādāta & documēta nō per se iustificare, sicut neq. antiquā, quod prima cōclusionē concessimus. Ac perinde respondet ad scđm. Gratia n. Euangelica eatenus subditos iustificat, ut trā minime illos sic cōfirmet, ut peccare nequā immo qui cōtra eandem gratiam legem uiolauerit, eo sit maioris reus supplicij quo apertius nouit uoluntatē domini sui. Nihilominus hoc est ad notatu dignum, q. uerbū Pauli, Lex iā operatur, q. perinde Euangelicę conuenit, atq. Musæ. Nam lex uetus communi nomine, nō gratiam, sed ueram literam significat, quę iā tum ostendit quid sit peccatum atq. adeo occasio sit peccādi, unde nascitur ira Dei. Lex uetem Euangelica non tantum literam, sed gratiam, eiusq. sacramenta comprehendit. Quare non est lex ira, sed benignitatis ac misericordiæ. Ac subinde ad tertium eodem pens tenore rīdetur, nem tū arguere quod et si idē Deus utriusque fuerit auctor legis diuersimode trā. Nam illam trā scripsit in tabulis, nostrā uero, mō exposito, ut ait Pau. i. cordibus carnalibus. Qua Pariter. re expositor eodem libro De Spiritu, & litera, August. legem illam extra hominem scriptam appellat idē Apostolus ministrationem mortis & damnationis, nostrā uero, ministrationem spiritus & iustitię.

Tertia conclusio.

Ad primū argu.

Ad secū dū argu.

Ad tertium argu.

August.

ARTICVLVS III.

Utrum lex noua debeat dari a principio mundi.

Ubi sequitur utrum deinde de veteri disputauimus, sit de Euangelica ius.

**Primū
argum.**

inuestigemus, cur non fuerit statim in mū
di primordijs posita. Arguitur. nōd maxi
me condecuisse Deus vti hī ad Rom. 2. nō
est personarū acceptor, & tamen vī habe
tur statim c. 3. Omnes hoīes peccauerunt,
& egent gratia Dei: ergo debuit Euangeli
co lumine, statim homine lapsō, orbe per
fundere, ut omnes viam salutis ingrederen
tur. Secundō arguitur: Legem Euangelicā

Arg. 2.

non minus congruit fuisse uniuersalē quo
ad tempus, quam quo ad locum: vult. n.
Deus omnes homines saluos fieri, voluit
autem hac ratione ut patet Matth. & Mar
cul: Euangelium prędicari in uniuerso mū
do, ergo debuit illud uniuersis seculis no
tum facere. Tertiō denique arguitur: Con
sultius fuerat homini ad spiritualem uitam

Arg. 3.

& eternam, quę pręstantior est necessaria
providere, quam ad corporalem quę tem
poralis est, ab initio autem in temporalibus
providentissimē homini prospexit,
tradendo ei cuncta, quę creuerat in suam
ditionem, ut patet Gen. 1. ergo debuit, &
lege Euangelica, quę maxime necessaria
erat ad spiritualem salutem, mortales il
lico ab initio mundi instituere. In contra
rium faciunt Apostolica testimonia. Non
prius quod spirituale est, sed quod animā
le. Et ad Gala. 4. ubi uenit plenitudo tem
poris, misit Deus filium suum, &c.

Paulus.

**Conclū
rōisua.**

Ad quętionem facillime negatione re
sponderetur: Nō deoīt statim ab initio mū
di Euangelicam legem mortalibus affulge
re, sed multo fuit consiliarius per tot differ
ri secula. Ad intelligentiam autem conclu
sionis huius pręnotandum est duplicem
esse quętionis sensum, unū. sc. supposito,
quędi non debuit nisi per Christum, cuius
sanguinis effusione erat cōfirmāda. Et tūc
idē est quęrere, ac si quęratur ntrum de
buit Christus statim in mundi exordio car
nē inducere? Hunc autē sensum non est prę
sentis loci discutere. Disputatur nanque a

**Triplex
rō cōclu
sionis.**

D. Tho.

D. Tho. 3. par. q. 1. Nosq̄ art. ult. huius lib.
rationes eiusmodi dilati temporis adduce
mus. Alter uero sensus est, utrum deoīt le
gem Euangelicam dari ante Christi aduen
tum, uel ante eius redemptionē. Et in hoc
sensu rōdētur non expedisse. Cuius tres
rationes assignat D. Th. Prima est: Lex no
ua, ut iā modo dicebam us potissimum est
gratia Spiritus sancti, quam scilicet nō ait

Paulus, Spiritus sanctus abunde in nos ef
fundit, abundantia uero gratię effundi nō
debuīt nisi impedimento sublato quod p
peccatum ei obstat, unde Ioā. 7. Nondum
erat Spiritus datus (uidelicet exundans)
quia Iesus nondum erat glorificatus, impe
dimentum autē illud per Christi mortem
sublatū est, ergo usq̄, ad ipsū passum nō
decebat legem gratię dari. At quę hanc ra
tionem Pau ad Roma. 8. eduxit, ubi ait,
Deus filiū suum, mittens in similitudinem
carnis peccati, de peccato, hoc est de car
ne, q̄ licet non in suo supposito, infecta ta
men erat peccato, dānauit peccatū in car
ne uisificationis legis impleretur in nobis.
Est enim illa mirabilis antithesis per quam
diuina potētia patefit, nēpe q̄ Deus non
quomocūq̄; damnauit peccatum, sed
per carnem ipsam, in cuius natura peccatū
& commissum fuit, & serpebat in omnes,
Lex ideo gratię, qualis est Euangelica
a morte Christi debuit uigorem sumere.

Secunda ratio sumitur ex perfectione le
gis. Seruauit nanq̄; Deus naturę ordinē, rō cōclu
quę ab imperfecto progreditur ad perfe
sionis.
ctum, sicut per puerilem etatem progre
ditur ad uirilem. Ad quod alludit Aposto
lus in illo citato uerbo Non prius qđ spiri
tuale est, sed quod animale. Nam embryo,
ut ait Philosophus, prius uiuit uita anima Aristot.
li quam rationali. Et hanc rationem decla
rat idē Apost ad Gala. 3. Lex pędagogus Paulus.
nō fuit in Christo, ut ex fide iustificemur.
At ubi uenit fides, iā non sumus sub pęda
gogo. Itaque sicut magister pręstantior est
pędagogus sic & lex nostra lege ueteri. Pę
dagogus quippe clientulum in tenera æta
te, quę non est doctrinę idonea, metu ter
roreque arceat a malo, magister uero pro
uestiorem discipulum docendo ueritatem
ellicat ad bonum. Tertia ratio inde sumi
tur quod lex nostra est lex gratię, & ideo ratio.
oportuit, ut homo sub lege ueteri reli
ctus collabendo in peccatum suum agno
sceret infirmitatem, ac subinde quam esset
gratię indigens. Quam quidem causam
aperuit nobis Paul. ad Roman. 5. ubi ait, Paulus.
Lex subintrauit ut abundaret delictum,
ubi autem abundauit delictum, superabun
dauit & gratia. Atqui hęc ratio non solum
de Euangelio probat quod esset differen
dū, uerum de ipsamet Christi redēptione.

Ad

**Ad pri-
mū arg.** Ad primum igitur argumentum rñdēt.
q̄ cum humanum genus per peccatū Pro-
toplasti nostri fuisse fuerit auxilio gratiæ
spoliatū, nihil amplius Deus debuit: & iō
quos non seruauit, ex iustitiā perierūt, qui
bus autē per gratiā opitulatur est, per mi-
sericordiā succurrit. Vnde Augu. in lib. de
perf. iust. infert nullā esse personarū acce-
ptionē apud Deū: vt pote, q̄ ubi nulla est
ratio debiti nullū obinet locū. Ad scd m
rñdēt, qd̄ diuersitas locorum, status
hominū non uariat: & ideo dum Chri-
stus legem dedit, in omnem locum prolata
uit voluit: diuersitas uerō temporū diuer-
sas distinguit in genere nostri ætates: quo-
rum non omnes fuerunt Euangelii capa-
ces, tametsi suis singulæ legibus fuerint in-
stitutz, quibus potuerunt obtinere salutē.
Ad tertium deniq̄ respondetur, aliam esse
rationem prouidentiz in his, quæ ad natu-
ram pertinet, aliā uero in his, quæ ad gra-
tiam. Bona. n. naturæ non ordiuntur ad
tollendū peccatum, sed ad sustentandā
uitam, ideoq̄ homini statim in eius crea-
tione debuerunt conferri, at uero quoniā
gratia ad tollendū peccatum confertur,
lex abundantis gratiæ dari non debuit, nisi
peccati impedimento submoto.

Augu. Vnde Augu. in lib. de
perf. iust. infert nullā esse personarū acce-
ptionē apud Deū: vt pote, q̄ ubi nulla est
ratio debiti nullū obinet locū. Ad scd m
rñdēt, qd̄ diuersitas locorum, status
hominū non uariat: & ideo dum Chri-
stus legem dedit, in omnem locum prolata
uit voluit: diuersitas uerō temporū diuer-
sas distinguit in genere nostri ætates: quo-
rum non omnes fuerunt Euangelii capa-
ces, tametsi suis singulæ legibus fuerint in-
stitutz, quibus potuerunt obtinere salutē.
Ad tertium deniq̄ respondetur, aliam esse
rationem prouidentiz in his, quæ ad natu-
ram pertinet, aliā uero in his, quæ ad gra-
tiam. Bona. n. naturæ non ordiuntur ad
tollendū peccatum, sed ad sustentandā
uitam, ideoq̄ homini statim in eius crea-
tione debuerunt conferri, at uero quoniā
gratia ad tollendū peccatum confertur,
lex abundantis gratiæ dari non debuit, nisi
peccati impedimento submoto.

**Ad ter-
tiū arg.** Ad tertium deniq̄ respondetur, aliam esse
rationem prouidentiz in his, quæ ad natu-
ram pertinet, aliā uero in his, quæ ad gra-
tiam. Bona. n. naturæ non ordiuntur ad
tollendū peccatum, sed ad sustentandā
uitam, ideoq̄ homini statim in eius crea-
tione debuerunt conferri, at uero quoniā
gratia ad tollendū peccatum confertur,
lex abundantis gratiæ dari non debuit, nisi
peccati impedimento submoto.

ARTICVLVS IIII.

*Verum lex noua sit vsq; ad finem mundi
duratura.*

Cum lex uetus aduentu nouæ, fuerit
repudiata, merito quis dubitet, uti
alia sic præterea superuētura, per quā Euā-
gelica aboleatur. Et arguitur a parte affir-
matiuā. Dominus Ioā. 16. pollicitus est di-
scipulis uenturum spiritum sanctum, qui
docturus eos esset omnem ueritatē, an nō
dum ecclesia cuncta cognouit diuinā my-
steria, nām multa in dies sanctis concilijs
reuelantur, ergo expectanda est alia lex, p̄
quā Spiritus s̄ctus nos omnē doceat ueri-
tatem Secundo. Matthæ. 24. ait Christus
Prædicabitur hoc Euangelium regni in vni-
uerso orbe, & tunc ueniet cōsummatio,
sed Euangelium Christi tam prædicatum
est neq̄, tamen cōsummatio peruenit, ergo
aliud nobis est operiendū Euange-
lium Spiritus sancti, aliq̄. lex, qua perui-
gata, continuo fiat cōsummatio. In con-
trarium facit uerbum eiusdem redemptio-

ri eodem capit. 24. Dico uobis, quid non
præteribit generatio hæc, donec omnis fi-
ant. Quod Chrysost. de generatione fide Chryso-
lium interpretatur, quorum status ad finē
usque mundi perdurabit.

Ad quæstionem tribus conclusionibus
respondetur, quæ ex hac distinctione dima-
nant. Duobus modis status mūdi uariari
contingit. Vno, secundum legis diuersi-
tatem, atque hoc pacto non amplius uari-
abitur lex nostra, sed uique ad finem
mundi persistet. Probatur conclusio. Si
Euangelica hæc nra antiquæ successit, eo
fuit: q̄ perfectior est illa, nulla autē esse pōt
hac Euāgelica in hoc mundo præstantior,
ergo nulla est illi successura. Prior præ-
missa r̄ satis supra declarata est, lex enim
tanto est perfectior, quanto suo propin-
quior finis, legis autem finis, ut habetur
ad Rom. 10. Christus est, & ideo quæ lex
uetus elongatior erat a Christo, quam no-
stra, eo erat imperfectior, nostra autem
adeo est propinquior eidem fini, ut ipsum
habeat præsentem, ergo nulla esse potest
perfectior. At ne quis cauescat Christum
posse aliam perfectiorem, ferre, arguitur
secundo. Legis perfectio ex fine tandem
ultimo existimanda est puta ex celesti fe-
licitate, ad quam lex omnis nos ducit nul-
la aut in hoc seculo perfectius nos illic
ducere potest, quam quæ homines omni
labe perpugnat, quæ impedimento nobis
est ingrediendi regnum, Denique ipsius
corpore pascit ac sanguine potat, subin-
deque ualvas eiusdem regni cunctis ex-
pandit, hæc autem est lex nostra, idque
Christi ipsius testimonio constat, qui in
tuo suæ prædicationi agentibus pœnitentibus
regnum cælorum pollicetur, ergo
nulla restantia præolanda. Quid si uer-
bum hoc nobis Apostoli obiciat, 1. ad Co-
rinth. 13. Cum uenerit, quod perfectum
est, euacuabitur, quod ex parte est, nihil
obstat quoniam illic de perfectione quæ
nos in patriam sermo habetur ab A-
postolo, ubi fidem propter suam obscuri-
tatem appellat cognitionem eo parte,
quæ uisionis fulgore euacuabitur. Vide
mus enim nunc per speculum enigma-
tate, nunc autem facie ad faciem. Secūdo
modo potest status hominum uariari conclo-
p hoc, quod diuersimode ite habet ad cā-
Soto, de iust. & iure. M dcm

Prima
conclus.

Probō.

Paulus.

Secūda
conclus.

Obie-
ctio.

Solutio
Obiectio

Secūda
conclus.

dem legem. Et de hoc modo adhibetur secunda conclusio. Nihil uetat quo minus statutus legis nouę perinde atq. statutus ueteris, mutetur. Quod est dicere. Sicuti lex uetus quandoque accuratius observabatur, quandoque uero legnius ac negligentius, sic & in statu Euangelico usu uenit. Aliquādo. n. latius multo ac fufius patuit Christianus cultus, quandoq. uero idem Christianismus strictior fuit & angustior. Ratio autem huius conclusionis, non quidē Deus est, qui paratissimus est omnes homines filios facere sed humani libertas. Nā enim gratia Euangelica, ut dicitur, habentes, non confirmantur in bono, sed suo relinquunt arbitrio, usu illis proinde uenit, ut eandem gratiam abicientes ac despicientes, cum illis desiderii mācipientur. Tercia conclusio conclusio. Eū status Christianismi la

Rō con-
clusio-
nis.

Proba-
tio prio-
ris par-
tis.

Paulus.

Proba-
tio po-
sterioris
partis.

Apostolus, qui Spiritus primitias accepē-
runt, non est cur a iis expectemus tam in
gentis sanctitatis. Quibus nihilominus nu-
merosissima Martyrum, Confessorumque
atque uirgum copia adhuc per Dei gra-
tiam successit. Quo circā ressi sub Antichri-
sti tyrannide de futuri non sint sanctitatis
proceres, qui eius truculentissimam rabie
pepessi pro fide Christi atrocissimas mor-
tes oppetant, tamen priscorum excellen-
tiam non adæquabunt.

Circa primum igitur argumentum no-
tandum est non defuisse hæreticos, qui ne-
garent missionē Spiritus sancti, quā Chri-
stus pollicetur est, completam fuisse in die
Pentecostes. Vnde Manichæi aiebant, quem (ui
de blasphemiam) Spiritum paraclētum ap-
pellabant. Montanus autē & Priscilla non

ulque adeo blasphemabant, dicebant ni-
hil omnino in illis fuisse completū, ut Au-
gustinus contra Faustū meminit. Attamen
inconcussa stat catholica ueritas, in illis
fuisse completā, neque aliam deinde spe-
rare licere. Iussi nanque fuerunt sedere in
ciuitate donec indueretur uirtus ex alto
ut patet Luc. 24. promissumq. illud ē, ut ba-
ptizarentur Spiritu sancto, ut Act. 1. legit,
quod completum est, cum illis idem Spiri-
tus linguis igneis affluis. Vnde Ioan. 6.
Nondum erat Spiritus datus, quia nondū
Iesus erat glorificatus. Vbi etiam conse-
quentia denotantur, nimirū quod priori-
us Christo per resurrectionē & ascensio-
nem glorificato, Spiritus fuerit plenissime

Augusti-
ni ueri-
tas ca-
tholica

Ad pri-
mū arg.

da us. Ad argumentum ergo ut respon-
deamus, negatur Ecclesiam nondum co-
gnouisse omne ueritatē iuxta Christi pol-
licitationem. Intelligitur nanq. promissio
illa de omni ueritate, quæ est ad salutem
necessaria quā quidem plene fuerunt Apo-
stoli docti, ipsiq. Christiani ad familiam do-
cuerunt, secundum illud. Ite & baptizate
omnes gentes, docentes eos seruari quæ-
cunque dixi uobis. Quocirca ubi Petro
Christus promissit quod sua fides nō esset
usq. ad finē seculi ecclesiam defutura il-
lic pollicitus est q. esset necessaria om-
nem ueritatē cognitura. Vbi tñ illius
cognitione indigeret. Quare non simul
omnia nouit, sed nouis oboritur hæretibus
temporum circulo, sicut aurora contur-
gens, magis ac magis illuminatur. Sunt ta-
men alia quæ non sunt de necessitate salu-
tis. Et hæc non decuit Apost. aut doceri,
aut docere. Vnde eodem c. Act. 1. Nō est,
inquit uestrum, ut scē tempora uel momen-
ta quæ Pater posuit in sua potestate. Ad se-
cundum respondetur, quod cum Christus
Euangelium suum appellauerit, Euange-
lium regni caelorum, stultissima hæretici ef-
ferant aliud præstolari uerbum autē Christi
Augu. in epist. la. 3. ad Elycum, quæ est
80. multis modis exponit. Primum enim
Redemptor nihil aliud sibi uoluit quam
quod non esse finis mundi uenturus an-
tequam Euangelium prædicaretur in uni-
ue so mūdo, quāto autē tempore post eius
modi prædicationem esset uenturus, non
declarauit. Secundo ut Chrysostomus & Secūda,

Ad secū-
dū arg.

Augu.
Pama
intepre-
tatio ci-
tati loci

M. 1
M. 2
M. 3

alii interpretantur, nō tam de fine mundi
quam

QVAESTIO VIII.

DE COLLATIONE LEGIS
NOVAE CUM VETERI.

S. Tho. 1. 2. quæst. 107.

ARTICVLVS I.

Primum lex noua si ueteris complementum.

Ost quam lex diuina in ueterē & nouā est distincta, scilicet expe-
dit, quibus modis hæc ab illa di-
stin-
guat. Et arguii primo a par-
te negatiua, quod nullo distinguantur modo.
Vt quæ lex diuina est coloribus Dei fidē, ut
potest fieri quæ, ut ad He. 11. ait Pau. impos-
sibile est placere Deo eadē aut eū nostrā
antiquorumq. fides, ut supra exposuimus est,
ergo eadē est, ergo eadē est lex. Secundo ar-
guii, quod noua nō sit ueteris complementū.
Complere. n. huic opponit quod est euacua-
re, & inueterare, lex aut noua euacua-
uit antiquā, sed in illud ad Ephesios. 2. Le-
gē mandatorū decretis euacuās, eamq. in
ueterauit, hoc est, antiquauit, sed in illud ad
Heb. 8. Nouum testamētum ueteris prius. Qd
præterea & Christus factio ipso monstrauit
nam multa contraria illi legi, tum docuit,
tum ē fecit, ut est illud Matth. 5. Audistis
quia dictum est antiquis &c. Ego aut dico
uobis. unum autē contrariū non cōplet, alte-
rū, ergo noua ueterem non compleuit. Ter-
tio, Si noua esset ueteris cōplēmētū, seque-
retur, quod in illa fuisset contenta tanquā ueri-
tas in figura, multa autem credenda nobis
tradita sunt & agēda in noua lege, ut sunt
sacra & consilia, q̄ in ueteri non erant,
ergo nostra non continebatur sub illa, at
que adeo neque illam cōpleuit. Contrariū
asseruit Christus Matthæi. 5. Non uenī sol-
uere legē, sed adimplere. Vnde & subdit,
iota unum aut unus apex non præteribit;
donec omnia fiant.

Primū
argu.

Arg. 2.

Arg. 3.

Et hæc quoque quæstio in superioribus
tacta fuit & bona ex parte definita Sed ut
recentes adhibeantur rationes tribus etiā
num conclusionibus secundum argumen-
torū numerum diluatur Prima Lex Euan-
gelica neque prorsus est alia ab antiqua,
neque omnia eadē, sed sic ab illa distans,

Prima
concl.
Probō.

Chryso-
sto.

Paulus.

August.

Hiero.

Quam de Hierosolymitana euerfione illic
loquebatur. Vnde ita in subdit. Cum ergo
uideritis abominationem desolatio-
nis, &c. tunc qui Iudæa sunt, fugiant ad
montes. Quocirca idem Chrysostomus
ante illam subuersionem opīatur Euan-
gelium fuisse prædicatum in uniuerso or-
be, secūda Propheticam uerbum quod
ad Roman. 10. citauit Apostolus, in om-
nem terram exiit sonus eorum. Nam si
non intelligeretur tunc iam completum
nullum esse argumentum Pauli, quod uo-
lebat Iudæos excusatione deaudare, quā
sibi prætexerunt, quod non receperint fi-
dem, quam non audissent. Tamen Aug-
ustinus in eadem epistola contendat non-
dum tunc temporis Pauli impletum fuisse
uaticinium illud quamuis per uerbum præ-
teritū fuerit prolatum. Quoniam & Pro-
phetia similiter illud protulit: & tamen æ-
tate sua non dū erat impletum. Cui simi-
le & illud est alterius Psalmi. Foderunt
manus meas & pedes meos. Et certe citra
stupendum miraculum non potuisset, in
eorum terrarum globum ruba, Euangeli-
catam breui introiisse, ut latius loco cita-
to super Paulū scriptum curauimus. Hie-
ronymus autem super eundem locū Mathæi
hic per hanc distinctionem conatu diri-
mere Euangelium dupliciter intelligi po-
test diuulgari. Vno modo ita uisama Chri-
stiani nominis euolet. Et hæc modo fieri
potuit, ut Apostolorum seculo eadem sa-
ma à gente in gentem per ora delata in
uniuersum permanerit orbem, non ta-
men cum illa energia ut Christus fides uni-
uersū periuaderetur. Alio ergo modo con-
tingit ut cum effectus sic prædicetur fides,
ut in culpa omnes constituat, qui eam nō
recipiunt. Et hoc modo tenendum est cū
Augustino, quod non dū fuerit Euan-
gelium uaiuerso orbi euulgatum. Vnde in-
fert S. Tho. quod si priori modo prædica-
tio Euangelij intelligatur, subintelligen-
dum est cum Chrysostomo tunc subse-
quentum esse finem, hoc est, Hierosolyme-
nam exciditū. Post quam uero posteriori
modo uniuersum orbem compleuit, tūc
demum subsequetur mundi consummatio.
Nam negari non potest, quia eodem loco
Christus de utroq. fine & termino permi-
sim loqueretur.

ut perfectū ab imperfecto. Probant partes omnes. Cum una quę liber lex faciem hęat peculiarē, illę sunt omnino diuersę quę in diuersos tendunt fines, sicuti leges reipublicę per Regem administratę alię essent a legibus alterius, quę per aristocratiam gubernaretur, atque a legibus alius quę regeretur per democratiā. Illę autē leges quę ad eundē ordinantur finē, quarū tñ una propius ad eundem accedit finem, quā altera, non latius differūt quā sicut pfectum ab imperfecto sub eodē fine, ut leges quę adultis perfectisq. uiris ponuntur atque illę quibus instituntur pueri. Exēplum est in morib. naturalibus. Motus. n. fuit alius est a motu progressiuo, sed tñ intensior calcitratio non est omnino diuersus motus à remissiori. Ad propositum ergo, cum lex noua & antiqua ad eundem referant finē, nam idem est Deus utriusque testamētū qui illos ut pueros sub pędagogo ad uitā æternā educabat, nos uero tanquā uiros pfectos ad eandē beati tudinē instruit. secundū illud Rom. 3. Vnus Deus est, qui iustificat circumcisionem ex fide, & pręputiū per fidē, non sunt omnino diuersę, sed differunt sicuti lex timoris, quasi secula coerens pueros, ut ad Galat. 3. significat Apostolos, & lex charitatis, quę est uinculum pfectę bonis, quā nos Christus peculiariter instituit, ut expositum est. Hanc conclusionem q. 1. artic. 1. huius libri fusius luculentiusq. exposita insequimur, nempe quemadmodum lex nostra cū sit antiqua perfectior, qđ modo per eius sacramenta gratia cōferatur, per quam solam supremū finē legis adipisci possumus. Nam illi non per legem sed per fidem & gratiam eiundē nostri auctoris seruabatur. Et ideo non opus hic nobis est amplius immorari. Ac uero quia diximus illam fuisse legem timoris, nřam uero caritatis & amoris, quā breui dīctā ait Augustinus cōtra Adamant. Manichę. legē nouam a ueteri diuēficari, non est id memoria prętereundum, qđ in pręcedētib. adnotauimus, non de fuisse in illa lege quosdā, qui ducerētur amore. N. nullis etiam pręceptum erat Leuit. 16. Diliges proximiū tuum Et Deut. 5. Diliges Dominum Deum tuum. Et in nostra aliqui cōtra trahuntur timore, nam & nobis comminatus est Christus ignem ætern-

num. Discrimen ergo non est sumēdum ex conditione singularum personarum, sed ex conditione statuum ambarum legum in genere. Etenim quoniam ille erat pterorum status, qui metu potius arceatur a malo quam ratione ducatur ad bonum: nos uero status sit liberorum, quos Christus a lege & morte, ut habetur ad Rom. liberauit, & liberi amore potius filiali quam seruali metu ducantur, nostra dicitur lex amoris, illa uero timoris. Ac pari modo de alia cēsendum est dīctā, quam idem Augustinus cōtra Faustū lib. 4. inter easdem leges constituit, nempe qđ illud testamentum ideo dicatur uetus qđ pręmia tantum temporalia caducaque promittebat quę senescunt, nostrum uero nouū: eo quod sempiterna pollicetur, quę semper uirescunt: non inquam sentiendū est discrimen inter personas: nam & illic aliqui alliciebantur æterno pręmio: & hic uice uersa nonnulli pellicuntur temporalī. Etenim & Marc. 10. promittitur re linquentibus domos & fratres, quod centes in hoc tempore accipiant, pręter uitam æternam: sed hęc differētia inter statūs est dignoscenda. Nam pueri pręsentibus mnaulsulis inescuntur, quę ideo illic erant frequentissimę: nobis autem iussima, utpote qui tanquam uiri ad absentia potius, sed tñ sempiterna inhiamus. Horū etiam instar intelligendū est discrimen aliud quod Apostolus ad Rom. 4. interino scit, ubi legem antiquam, appellat factorū nouam uero, legem fidei. Hanc enim dēnegandū, est quin & illic locum etiam haberet fides Christi, per quam tam illi qđ nos iustificamur. Neque uice uersa negandū quā & lex nostra contineat facta, tñ moralia, secundū illud Matthe. Benefacite his qđ oderūt nos, quā ceremonialia ut sunt sacramenta, secundū illud Lucę 20. Hoc facite in meam commemorationem. Sed tamen quia lex illa plurimum pręsertimq. in factis illis, pota in ceremoniis posita erat, qđ nō, ut nostra sacra iustificabāt, neque uero moralium opera, sed sola fides Christi salutē operabatur, nřa uero lex pręcipue, ut expositum est, consistit in interna fide & gratia, quam abunde Spiritus sanctus in nos effudit, lex illa dicebatur lex factorum, nostra uero per antonomasiam dei-

Qualiter discrimen possumus accipere.

Qua 16. lex uetus appellatur lex factorum, noua uero lex fi-

lex

Secunda cō lex fidei & gratiæ. Secunda conclusio: Lex clusio. nostra fuit antiquæ cōplementū. Qd. n. pte

Vide au id q̄ imperfectū est. cōplet, eius supplen
do defectus. Hunc aut supplendi modum

Et in in calce expositionis cap. 3. ad Ro. super il
cap 3. lo uerbo, Legē ergo destruiimus per fidē?

Episto Absit, sed id legē iterum, fuisse dilucidaui
la ad Ro mus. Et n. in lege duo considerare, s. & fi
ma. nem, & p̄cepta. finis aut legis illius duplex
erat. Vnus cōis illi & nostræ, qui est per iu
stiniam perducere in uitā eternā, alter ue
ro illi peculiaris, puta futuras ueritates p̄
figurare.

Quor Præcepta uero erant in triplici
figuratē genere, mortali, scilicet ceremoniali, ac iudiciali.
m odis Et quantum ad hæc oīa, absolutissime lex
lex fuit nostra compleuit ueterem. Primum oīum
comple nostra compleuit ueterem. Primum oīum
metum quantum ac finē illū supremū, qui est, iusti
ueteris ficare, illam cōpleuit, id q̄ non ualebat p̄
ficiendo. Nam cū opera illa de se non iusti
ficaret nisi in fide Christi, quare quotquot
iusti uita defungebant, in limbo, seu in de
posito tenebantur: ut reconditi aduentū eius
p̄stolantes, qui aditum illis ad regnum
panderet, & latōr nostræ legis beneficiū
illud quod illi expectabant, exhibuit, me
rito lex nostra hac rōne illam compleuit.

Paulus Vnde Paul. ad Ro. 8. Qd̄ impossibile erat
legi, Deus filium suum mittens in similitu
dinē carnis peccati d. nauit peccatū in car
ne, ut iustificatio legis (i. quam expetebat
lex) impleatur in nobis. Deinde & alterū
eiusdē legis finem, scilicet significare, q̄ propriū
erat ceremonialium, impleuit, exhibendo
ueritatū lumina, quarum lex illa umbram
gererat. Vnde ad Collosien. 2. ait Pau. ce
remonias illas fuisse futurorum umbram,
corpus aut Christi hoc est eorum ueritatē
pertinere ad Christum. Ob idq̄. lex illa di
cebat lex umbrę & figurę nostra aut lex
ueritatis. Secundo & p̄cepta ipsa perfecit
compleuitque Christus lege noua. & fa
cto & uerbo facto scilicet s. rui. do legem
nam & circumcisus est & oblatu s. plo, &
alia p̄fō ut legalia, iuxta illud ad Gala. 4.
Factum sub lege. Verbo autem tripliciter
eamdem impleuit. hoc est perfecit p̄cepta.

Paulus Primo, scilicet legitimū intellectum de
promendo, ut homicidij & adulteriij, quo
rū sensus Pharisei deprauauerant. docen
tes tantum prohiberi illic manum non ani
mum. Christus naq̄. docuit animi etiam
affectiones illic compesci. Secundo, & cau

telas adhūbit tutius illa seruandī, ut non
iurare oīno, neq̄. per coelum, &c. nisi neces
sitate intercedente. Et tertio superaddēdo
cōsilia, ut patet: Math. 19. ubi iuueni a
sereno se uasse p̄cepta, cōsiliū ut si esse
perfectus uellet, diuēditis quæ haberet, se
queretur te. Cū ergo Christus his modis le
gem impleuerit, mentio illam abfoluit, ac
subinde oñdit per illū gēliū esse exclusam
non tñ destruatam, ut ait Pau. quia perma
net in testimoniū nostræ. Tertius conclu
sio: Lex noua continebatur in ueteri, non
quidē actu, sicuti locatum in loco, sed uir
tute ut perfectū continetur in imperfecto,
puta aīal in embryone, & actus in potētia,
uidelicet sp̄s in genere, & arbor in semine.
Cōclusio ex dictis palam fit manifesta.
Quo quidē sensu intelligitur illud Ezech.

1. Rota erat in rota hoc est, Gregorio inter
prete, nouum testamentum in ueteri. Vn
de Chrysostomus exponens illud Marci 4. Chryf.
Vltro terra fructificat, primum herbam,
deinde spicam, deinde plenum frumen
tum in spica, ad tria id genera legum ac
commodat. Lex enim naturæ tantum her
bescere ualuit: Lex uero Moysi, spicas
protulit, quas Euangelica pleno frumen
to compleuit.

Ad primum igitur argumentū responde. Ad pri
tur q̄ licet eadē fuerit fides antiq̄ & noui mū arg.
test amēij, inde tamen solum colligitur. q̄
fuerint una lex ex parte finis, atq̄ amē q̄ a fi
des eadē alterū tunc habuit statum, quo s.
sperabat futurā, alterum uero in nostra,
quo illis pōtur p̄sentibus, quadatenus
sunt diuersæ leges. Ad secundum uero nega
tur impleuionem, quemadmodū exposuī dū, arg.
est euacuationi & antiquationi esse contra
riā, immo ceremonialia per hoc quod ue
ritate impleta sunt, fuerunt euacuata. hoc
est mendacia deinde facta, moralia uero
nō fuerunt euacuata. sed neque iudicialia
sic, quin institui rursus possint. p̄cepta
uero Christi, ut Augustinus Faustum do
cuit, non erant antiquis contraria. Lex n.
uerbi gratia, libelli epeidii, non p̄cipie
bat uxorem repudiare. Tunc enim contra
ria esset ei repudiādi prohibitio, sed id per
mittebat, docens tamen, ut non facile di
mitteretur uxores. Cui quodammodo cō
cinnit lex Christi, docens, ut non dimitte
rentur nisi fornicationis causa. C. c. c. c.

in antiquam legem ut non dimitterentur nisi quo ad torum. Partim modo dicendum de prohibitione iuramenti, & de mitigatione legis talionis, aliqua. n. duro illi populo, & perueicaci indulgenda erant quæ E-

Ad tertium arg. uangelicis non decebat permitti. Ad tertium arg. deniq; responderetur, quod omnia quæ in nouo testamento proponuntur explicite credenda, implicita latitabant in ueteri, immo & omnia quæ præcipiuntur agenda, quæ uis excelsiora uideantur, quæ quæ illic palam extant, quantum ad substantiam, illic omnia pene recondebantur. Sed quia non ab omnibus erant percepta, lauculentiis, fiat ac locupletius per Christum exposita.

ARTICVLVS II.

Verum lex noua grauior sit quam antiqua.

Arg. 1. **P**ostremo comparanda est lex nostra ad ueterem in grauitate, & arguitur, quod sit grauior, tum quod non solum externos actus, uerum & internos prohibet, in quibus comprimendis angor & labor est, tum et quod illa accedentibus ad Deum prosperitatem temporalem pollicebatur nostra uero tribulationes, secundum illud 1. ad Cori. 6. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus & angustiis. In contrarium autem est testimoniū Christi Matt. 6. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, nempe secundum expositionem Hilarij, oneribus legis quorum meminit Petr. Act. 15. Vnde & subdit. Iugum meum suauē, & onus meum leue.

Hilarius Distinc. **Prima conclu.** Ad questionem supposita distinctione duabus conclusionibus respondetur. In lege. n. duplicem est considerare difficultatem, & laborem scilicet ex parte obiecti, quam ex parte modi agendi. Sit ergo prior conclusio: Si difficultas ex parte obiecti perpendatur, multo erat grauior antiqua lex quam noua, nempe quæ non solum Decalogum uerum & numerosissimam importabilemque, ut ait Petrus, ceremoniarum iudiciorumque fascinam humeris illius populi imponebat. Sic enim congruens erat indomitam, illam gentem, & ad nouitates procliuem exercere, ne otium eis malorum occasio-

Probō conclus. nem offerret. Cum tamen nostra præter ipsissimam naturæ legem non nisi sacramenta, eademque in bonum nostrum imperaue-

rit. Posterior conclusio: Si difficultatem ex modo agendi existimes, & illa quæ Christus expressit, animaduertas grauior est quodammodo nostra illis tamen præcisè qui non sunt uirtutum habitibus imbuti. Expressit. n. nobis ut animi et motus componeremus, quos ut 3. Ethic auctor est Arist. reprimere carē tribus habitibus, quod difficillimum est. Ait. n. operari iusta facile esse, sed tamē operari iuste, hoc est, animi promptitudine, & alacritatē per quam difficile, quousque per ingenitos habitus uirtutes dulcescant. Vnde super illud Matt. 5. de minimis mandatis ait Chrys. Mandata Moysi in actu facilia sunt ut, Non occides. Non adulterabis, mandata uero Christi. s. Non irasceris, Non concupisces, in actu difficilia sunt. At uero Aug. super illud 1. Ioan. 5. mandata eius grauiora non sunt. Grauiora inquit, non sunt amanti, sed non amanti sunt grauiora. Circa priorem conclusionē hoc non est, quin admoneamus dissimulandum, quod etsi in Euangelio facultatē Christus ecclesiæ reliquerit superaddendi sanctiones nouas, eadem tamen facultate Antistites quam temperatissime, & moderatissime uti debent, ne Magistri iugum quod leue suauēque, ipse esse uoluit, molestū atque acerbū reddat. Quare primū omnium in hisce legibus cōdendis id debet sanctissimum eis esse perspectum, ut nulla condatur lex nisi quam ad tuiorem custodiam Euangelij duxerint necessariam. Est enim Euangelium murus Syon, quem ecclesia circumdare debet antemurali. Mox cauendum est, ne legum multitudo ipsas uilipendio exponat, atque adeo causa sit, ut non opere explicetur, sed pretio redimantur, ac subinde diruto antemurali concutiat murus. Vnde August. ad inquisitiones Ianuarij de eiusmodi legum multiplicationibus. In eam, inquit, religionem nostram, quam in manifestissimis & paucissimis celebrationum sacramentis Dei uoluit misericordia esse liberam, seruilibus premunt oneribus, adeo ut tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui legalibus, sacramentis, non humanis presumptionibus, subiiciuntur. Circa posteriorem uero conclusionem, & hic quoque notato, quod non astruximus etiam quantum ad modum operandi grauiorem simplicitate esse legem nostrā sed quo ad expressionem, quam antiquam tū

Aristot.

Chrys.

Aug.

Pulchra admonitio rectoribus.

Christiani populi suscipienda.

August.

Illustratio posterior conclusio.

quod

q̄ et illa sanē intellecta internos quoque aios cōpescēbat. Dum. n. homicidiū prohibebat & adulteriū, affectiones quoq̄ eorū admonebat ex aīo cōuulsū iritum, maxime q̄ qui incōpositos corruptosq̄. paucur animi motus, multo d. facillime pōt a prauis operib. abstinere. Vnde licet rigida videat prohibitio interni motus, suauior tñ est ad cauendū opus. In summa, vide quā

Lex Xpi fuerit lex Chri leuis ac dulcis. Tria tantum leuis, ac continet mortalita. s. p̄cepta, sacra, & consilia.

Lex Et mortalia quide idcirco iussit, q̄ cum sūt de iure naturæ, nequirit non inbere, sacra uero, licet superaddita videantur, in hoc tamen p̄cepta nobis sunt, ut per gratiam quam conferunt, opulentur nobis ad implēdum legem, q̄ porro per nos implere non sufficimus. Quare & in hoc lex nostra leuior est, quam uetus, quādoquidem ad eleuandum legis onus, sacra nobis adhibuit, quæ illis erant onera. Sed consilia sic nos Christus docuit, saluberrima nobis esse, ut tamen noluerit p̄cepti necessitatem habere.

Ad arg. Ad argm̄ igitur in contrariū respōdet, factum. q̄ aduersitates & angores quos lex noua diligenūb. Deum ostent, ex spe regni iā nobis patentis, & filiali amore dulcescūt. Est igitur operæpretiū in calce quōnis p̄ntis, q̄ de differentiis inter legē ueterē & nouam

Epilog. instructa est, oīum pro n̄ a facultate episcopi logū colligere. q̄ sunt numero duodecim, tria le- Prima sumit ur a dignitate legislatoris legis uete nistrisq̄. legis, uetus. n. per Moysen data ris ac no est, noua uero per Deum ipsū hominē uæ. factū lata & inuulgata. Quare illa d. lex

Prima Moysi, hæc uero Christi. Secunda attendi- tria. tur ratione subiecti. Illa nāq̄, ut proximē

Secunda dicebamus, extra hominem in tabulis scripta est, hæc uero intus in anima. Quap̄ illa d. citur corporalis & scripta, hæc uero

Tertia. spiritalis atq̄. indita. Tertia consideratur ratione temporis. Illa quippe temporalis erat, i. per tempus duratura, nostra uero usque ad finem mundi. Quocirca illa dicitur tēporalis, nostra uero perpetua. Quar-

Quarta. ta ratione uniuersalitatē. Illa si quidem uni peculiari populo data erat, nostra uero uniuerso mundo. Quamobrem illa dicitur p̄ particularis, nostra uero uniuersalis.

Quinta. Quinta dicitur paterōne figuræ. Quicquid illa, umbra erat & figura nostræ, nostra

uero illius ueritas, quæ de causā illa umbratilis erat, nostra uero patens. Sexta ra-

Sexta. tione significationis, nā etsi eadē fides esset illis nobisq̄. necessaria ad salutē tamē,

quæ illi implicite credebāt futura, nos gestāā explicite confitemur. Septimū unq̄. septima

discrimen idemq̄. potissimū ex parte perficiationis atq̄. affectus expēditur. Nō etsi

neq̄. nostra neq̄. antiquorū opera sine gratia iustificent, tñ quia passio illis nō erat

exhibita, neq̄. sua sacra grauā, uti n̄ra, cōferebant, lex Evangelica iustificat, q̄ illa de se p̄stare nō poterat. Quap̄ illa d. lex

operū, n̄ra uero lex fidei, & g. g. Vnde octaua d. tria sumit ex natura p̄ceptorū. Illa

quippe grauior erat, n̄ra uero leuior ac sua uior. Nona d. tria: Lex nostra explicatoria

atq̄. ideo ampliora continet p̄cepta q̄ illa, ut puta, q̄ actus interiores expressius

prohibet. Ac decima, q̄ cōsiliū per se

tionē illi superaddit. Vndecima, q̄ illa tē

poralia promittebat & cōminabatur, quare d. Lex timoris & seruorū, nostra uero

sempiternā hereditatē nobis pollicetur. Quare d. lex filiorum ac libertatis. Sed

Duode- duodecima supremaq̄. differentia est, q̄ cima. illa cœli portas non aperiebat, nostra uero

id nobis p̄stare. Quocirca illa lex tēporalium regnorum dicebatur, quæ Deus

promisit contulitq̄. illi populo, nostra uero lex regni cœlorum.

QVAESTIO IX.

DE HIS QVAE IN LEGE NO-
ua continentur.

S. Tho. 2. 2. quæst. 108.

ARTICVLVS I.

Utrum lex noua actus exteriores sufficienti ordine insinuetur.

Primū quæstio de lege noua, atque adeo de tota primū legū materia mouetur de argum. a his, quæ eadem Evangelicis ne- ca lege cōstituta sunt quogatus.

rum sunt tria genera, nempe p̄cepta, sacramēta, & cōsilia. quibus instituimur, tā quantum ad externa opera, q̄ et quātum

ad internos animi motus. Queritur ergo primo, verum exterius actiones probe instituerit? Et arguitur a parte negativa, quod circa huiusmodi actiones nihil debuit Evangelium constituisse. Lex Evangelica est lex Regni celorum, ut patet Christi predicatione. Appropinquavit regnum celorum. Et Matth. 24. Predicabitur Evangelium regni, regnum autem huiusmodi non consistit in externis operibus, sed in iustis, secundum illud Luc. 17. Regnum Dei intra vos est. Et ad Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Quare inter leges veterem & nostram illa supra posita interoscitur differentia, quod illa cohibebat manum hec vero animum. Accedit, quod & ad Rom. 8. dicit lex spiritus. Et 2. Cor. 3. ubi Spiritus Domini, ubi libertas, non est, autem libertas ubi homo ad exteriora opera vel facienda, vel cavenda obligatur, ergo nil debuit de exterioribus officiis decernere. Sed principaliter arguitur contrario modo, quod maius fuerit & minus sufficiens circa eius modi exteriora opera. Lex enim Evangelica ad fidem pertinet quae per dilectionem operatur, secundum illud ad Gala 5. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per charitatem operatur. De fide autem plura explicuit credenda, quae non erant explicita in lege veteri, ergo debuit et de charitate moralia superaddere mandata, quod tamen non fecit, quia solum Decalogum, sicut illa nobis iussit. Item & circa ceremonias ad divinum cultum pertinentes angustior videtur & brevior, quia tamen sacramenta nobis tradidit cultus autem ecclesiae reliquias instituit, sicuti & cum iudicialia multa illic per se Deus edixerit, nulla tamen nobis tradidit, sed reipublicae tam civili quam ecclesiasticae hoc permisit, est ergo circa exteriora minus sufficiens minusque provida quam antiqua. In contrarium est illud Matth. 7. Omnis qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui aedificavit domum suam supra petram. sapiens autem aedificator nihil eorum praetermittit, quae sunt ad fabricam conducentia.

In hac quaestione altissima est meditando Dei prudentia ac benignitas in eodem Evangelica lege. Primum igitur om-

nium ex superioribus hoc recolendum est fundamentum, quod lex Evangelica non solum altior est quam humana, quippe quae non ad finem tantum naturale, sed ad supernaturalem nos instituit, verum & quae Moscaica inde praestantior, quod fidem & gratiam, quam illa praefigurabat, per Christi passionem exhibet, per quam gratiam introducimur in regnum celorum. Ex hoc enim fundamento colligitur, nihil de operibus nostris eandem legem stabilire, quae quae ad eandem gratiam ordinantur ac referuntur. Atque eo gradu & ordine unumquodque prohibet ac consulit, quo ad eandem gratiam confert. Hoc praehabito ad quaestionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima est in operibus exterioribus primum omnium lex Evangelica cetera fundamenta providentissime iecit septem sacramenta. Tria enim operum genera in fronte quaestionis tetigimus, scilicet sacramenta, & moralium praecepta, & consilia. Probatum conclusio. Gratia, in qua legis substantia consistit, bifariam consideratur, videlicet quantum ad eius generationem, & acquisitionem, & rursus quantum ad eius usum & exercitium generatio autem eius & infusio, munus supernaturale est, quod nobis Deus per mediatorem, puta per filium suum hominem factum communicat, quare ipse prius secundum humanitatem plenus fuit abique gratia mensura, eandemque subinde per eandem humanitatem in pondere & mensura nobis impartitur, secundum illud Io. 1. c. Verbum caro factum est, &. Vidimus eum plenum gratiae & veritatis &. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Et quoniam Deus supernaturalia ipsa ea suavitate disponit, ut ad modum naturae nostrae nobis participentur, nostra autem cognitio a sensibus incipit, debuit eandem gratiam per exteriora nobis signa suppeditari, ut per illa tunc certi pro capto nostro efficeremur nostrae salutis, tum etiam nostrer excitaretur animus ad divinum cultum. Et haec sunt septem sacramenta, de quorum sufficientia non est praesentis loci dicere. Quapropter necessarium fuit ut Christus ipsa tanquam auctor gratiae, per se, tum illa institueret, ut Baptismum, Eucharistiam, tunc perinde crearet eorumque sacramentorum ministros, nempe Apostolos & discipulos, totumque subinde sacerdotalem

Fundamentum.

Prima conclusio.

Probatum conclusio.

Secunda conclusio. Totalem ordinem. Secunda conclusio. Nō docuit maiestatem ac libertatem Euangelicę legis ut alia sacra, & obseruantię, & ceremonię per ipsam instituerentur, q̄ eis dem administr. dis facis necessarię erat, sed hoc debuit ecclesię prudentię cōmit

Offiditur conclusio. Probatur conclusio ex diff. equa inter statū antiquę legis & nostrū. Populus. n. illū, ut identidem ex Apostolo adnotauimus erat sicut in puerili gr̄ate sub pedagogo, nondū uirili proditiū pręditus, & p̄terea figuras umbrasq̄ gerebat futurū ueritatum, utriusq̄. ergo rōne cōcedens erat, ut Deus per se illum de cūdis et minutioribus per suas leges erudiret, neq̄ reipublicę eorū institutiones committeret. Christiani uero familia, tum ætate & pietate prouectior, atq̄ adeo idonea cui traaderetur hereditas, imm̄ et cui per suas ceremonias non alium Messia deberet p̄f̄gurare, non erat cur de eiusmodi ceremonijs tam peculiariter erudiretur, sed id munus ecclesię concederetur, atq̄ eo potissimum q̄ munus illud Christus Spiritui sancto dimisit, quem uenitum pollicitus est, ut eandem sanctam ecclesiam doceret oēm ueritatem. Ecce de operibus quibus gratiam diuinā assequimur. Illa autē quę ad eius usum pertinent, sunt charitatis officia, quę erga Deū & proximum exercemus, quibsq̄ adeo per diuinū fauorē eadē nobis augetur gratia. Horum autē operum quādā sunt uel ad eius custodiam necessaria, uel eidē necessariō contraria, alia uero libera sine quibus in eadem Dei gratia permanere possumus. Sic ergo tertia conclusio: Necessarium fuit ut lex Euangelica opera, quę necessariam hnt cōnexionem ad gratiam per se p̄ciperet, & q̄ illi obstant prohiberet. hæc autē sunt quę Decalogus nobis exhibet. & ibi simpliciter continentur, hoc est necessaria cōsequētia inde colliguntur, quorum q. 3. tres gradus distinximus. Conclusio est manifesta, nam legislatoris prudentia in necessarijs non debet deficere. Quarta conclusio. In alijs autem quę hanc non habent necessariam cōnexionē ad gratiam, nō fuit cōgruens Euangelicę legi, ut illa in partem illam per se Christus definiret, sed, sicut dictū de ceremonialib; est, ita & iudicialia reipublicę tam ciuili q̄ ecclesiasticę com

mitteret. Iam. n. sepe dictum est, ceremonialia & iudicialia a moralibus differre. q̄ non eliciuntur ex principijs naturę, sed arbitramento quodam generale p̄ceptum ad speciale contrahunt. Et sicut ceremonialia ad cultum diuinū attinent, ita & iudicialia ad queritū reipublicę ita ū. Rōne ergo ita proxime assignata, nempe q̄ Euangelicus populus prudē. ia progressus est, & quasi liber ad hereditatē admissus, reliquę in his iudicialibus erat lux reipublicę, ut contractum leges & malefactorum supplicia, quę illic per se Deus cōstituebat, Antistes Euangelici & seculares Principes suo arbitratu sancirent. Accedit & altera huius ratio, q̄ lex illa uni eidēq̄, pusillo populo posita est, nostra uero uni uerso orbi, ille ergo populus cūcta illa seruare poterat, Christianis uero pro diuersitate temporum, regionum, atq̄ hominum sunt iudicia constituenda. Quare Christi nihil nobis comminatus est neq̄ pollicitus nisi inferna, & cęlestia, & sufficientia uitę, hoc. n. illud sonat, Centupli accipietis, & uitam eternā possidebitis. Alia uero supererogationi. opera neq̄ p̄cepit neque oīno uoluit ut cuncta ab ecclesiā p̄ciperetur, sed aliqua, ut ieiunia quadagesimę, & quædam festi. Reliqua uero consuluat, & uniuscuiusq̄ optioni reliquit, ut ait. 3. uidebimus. Ex his ergo trina ratio colligitur. Trina cur legem nostrā Iacob. c. 1. appellauerit rō qualegē perfectę libertatis. Primo, quia tanq̄ relex eadulis filiis & iam a pedagogia exētib; uāgelica hereditatis poss. sionē nobis tradidit. Se appellat cundo, q̄ neq̄ ac ceremonialia aut iudicia lex libera Christus nos ut antiquos, coarctauit, tatis. sed libere illa reliquit p̄fectis ac magistratib; pro conditione locorum ac tēporum instituenda. Sed Tertio, q̄ illa noluit ut quasi serui metu implemus, sed ex habitu gratiæ, ut liberi filii.

Ad primū igit. argm̄ inde. q̄ etsi regnū Dei in intimis cordiū p̄cipue consistat, mū arg. puta in iustitia, pace, & gaudio (p̄uali, nihilo minus ex cōsequēti & ad illud regnū illa p̄tinet exteriora opa q̄ uel extrinsecis morib; foras p̄manēt, ut Dei cultus, & p̄cētiū, uel sine qb; cōseruari nequint eadē spūalia, ut homicidia, furta, &c. Quocirca etsi lex nra p̄cipui phibeat a omib; nihilominus cohibere debet ab illis actiōib; q̄ ipsū p̄citur.

Rō conclusio.

Altera rō conclusio.

Trina rō qualegē perfectę libertatis.

perturbant. Sicuti uice uersa prohibendo antiquis manum, ex consequenti prohibebat animum. Ea uero quæ necessaria non habent connexionem ad gratiam, lex euangelica per se non constituit ut uetus. Qualia sunt cæca & potus, de quibus Paulus loquitur, ut puta delectus ciborum & ieiunia,

Ad aliud quæ non Christus, sed ecclesia eius auctoritate sancit. Ad aliud autem membrum eiusdem dem argumenti satis responsum est, ubi argumē explicuimus cur lex Euangelica dicatur perfecta libertatis. Ad secundum uero principalem respondetur diuersam esse fidei rationem

Ad secundum arg. ac moralium præceptorum, nam cum fides naturalis rationi excellat, ideo nisi per gratiam apprehendere non possimus, necesse fuit, ut lex abundantioris gratiæ cumulatiue nobis expressiusque mysteria eiusdem fidei dederet, moralia autem præcepta sunt de iure naturæ, quæ ideo iactis in decalogo fundamentis potuit respublica Christiana intelligere.

Ad aliud re. Ad aliud quoque eiusdem argumenti membrum respondet, quod cum sacramenta nouæ legis gratiam conferant, necesse fuit, ut auctor ipse gratiæ illa institueret, sacramentorum autem ritus atque ecclesiasticas ceremonias, quia non sunt ad gratiam necessariæ ecclesiæ Christus commisit, cuius supra rationem adduximus. Quod si obijcias redemptorem ipsum ceremonias aliquas Apostolis tradidisse, ut patet Lucæ 9 & 10. Noli te possidere aurum, neque argentum, neque

Obiectio. pecuniam in zonis uestris. Respondetur illa ad ceremonias non pertinere, sed fuisse uel permissiones, uel institutiones pro illo tempore Apostolis necessarias. Permissiones inquam, secundum expositionem Augustini in libro de consensu Euangelii. Nam cum Apostoli & uerbi prædicatores ius habeant exigendi alimenta, illud. Sine pera sine pecunia &c. non tam præcepti formam habet, secundum Augustinum quam concessionis, hoc est, non opus est uobis utaticum providere, siquidem ius habetis alimenta petendi. Unde subdit Dignus est noster operarius cibo suo. Reliqui uero sancti dicunt esse præcepta, non ceremonialia, sed moralia, necesse, nam tunc habebant qui in discipulatu Christi recentes erant, neque in paupertate satis assueti, ad eandem mendicitatem erudiri. Unde iam prouectoribus ait idem Redemptor, Luc. 22. Quando misisti uos sine sacculo, & pera,

& calceamentis nunquid defuit aliquid uobis? & respondentibus, nihil, adiecit. Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram. Quasi iam tunc statum perfectæ libertatis essent ingressi, quando iam relinquendi erant arbitratu suo uiuere.

ARTICULVS II.

Utrum lex euangelica interiores nostros animos sufficienter composuerit.

Post actus exteriores subsequitur de interioribus cernere, quemadmodum per legem euangelicam Christus illis prouideret. Arguitur ergo de more, quod non fuerint ab ipso abunde compositi. Primo, ut Matth. uidere est, etsi decem sint præcepta decalogi tria tamen præcisè quantum ad eorum internas affectiones exacte expressèq. emendauit, uidelicet homicidium, prohibendo irasci in fratrem, atque adulterium, uerando mulieris conspectum ad concupiscendum eam, & circa periuriam omnem rescans iurandi uoluntatem. Dico uobis non iurare omnino. Igitur cum septem alia subiuerit, non satis hac parte compleuit per fecitque abundantiam iustitiæ nouæ legis super illam ueteris. Secundo argui uir. Præter præcepta Decalogi quæ moralia sunt, erant & iudicialia & ceremonialia, de iudicialibus autem tria tantum eodem capite correxit, scilicet repudium uxoris, talionisque penam, & inimicorum odium. Sed de ceremonialibus nihil meminit, ergo non satis humanos affectus composuit. Tertio ad legitimam animi compositione pertinet ut nihil homo præter humanum finem faciat. Sunt autem alii humani fines præter inanem gloriam atque mundanum fauorem, nempe & alia multa opera præter ieiunium, orationem, & elemosinam. Christus autem ut eodem loco uidere est, hæc tantum tria fieri cauuit, ob inanem mundi gloriam, ergo breuis nimis in eiusmodi institutione fuit. Quarto, sollicitudo humana circa ea, quæ necessaria sunt, adeo est a natura indita, ut sit etiam brutis animalibus nobiscum communis. Unde Sapiens, Prou. 6, ad formicam mittit pigrum a qua doceatur prouidere in æstate, quæ sibi sunt in hyeme necessaria, institutio autem fidei naturam non tolli sed perficit, non ergo debuit nobis Christus tam sollicite humanam sollicitudinem

Primū
argum.

Secundū.

Tertiū.

Quartū.

Quintus. solitudinem interdiceret, ut neq; in crastinum nobis prospiciamus. Quinto denique ac postremo arguitur, quod cum iudicio sit actus iustitiæ, sedm illud Psal. Quo usq; iustitia conuertatur in iudiciũ, non erat cui nos tantopere abstergeret, ne iudicaremus. In contrariũ autẽ est snia Aug. in Sermonẽ Dñi in monte, ubi super illis uerbis, Qui audit uerba mea hæc, ait illis Ch istum uerbis significasse, sermonẽ illũ diuinũ oĩbus præceptis gbus Christiana uita formaretur, esse perfectum.

Conclũ sũua. Ad qñem quãã alia conclusione rñdeam, q̃ quod in illo Sermonẽ quo Christus leges uniuerso orbi tulit, uniuersos humanos mores intus & in cute perfectissimẽ informauerit? Singula autẽ uerba singula deposcebant capitula, quibus exponerentur. Verum cum eorum expositio rãlate apud sanctos pateat, quibus nos pro modulo nũ ingenij in eorum Cõmẽtarijs meditationes nũas appẽdimus, perfuntorie tenueritq; hic transibimus. Dñs. n. illic ut sapienũssimus archĩectus primum fundamentum totius Christiane fabrice fecit, quod in moralibus est finis, quo cũ cõti referuntur in mores. Finis autẽ nũorum morum est beatitudo & felicitas, quem iõ primum oĩum cõtra uanam philosophorum opinionem cõstituit. Beati pauperes spiritu, cõtra illos qui felicitatẽ, uti, Eth. ait Arist. in diuitijs collocauerunt. Beati mires, cõtra illos, qui illam statuerant in honoribus. Beati qui lugẽt, aduersus eos, qui illam posuerant in diuitijs. Mox cõstituto fine, Apostolorum pectora instruxit, quos orbi præfecerat, ut tanq; duces & lumina mũdi ab uniuersis terrenorũ affectibus tã essent abstracti, q̃ illis opus erat, q̃ cõ saltem & lux mũdi, uniuersum orbe deberent & ab infectione tẽporalium præseruare, & ad celestẽ patriam perducere.

Explana tur con clusio. Deinde intus nũos animos, unũ operum rãdix procedit in ordine ad seipfos, quantũ ad duo quæ uirtuti sunt necessaria, instituit. Primum ex parte obiecti, nempe ut nõ solum a malis operibus qualia sunt homicidium, adulteriũ, & similia, abstinere mus, uerum & ab ipsorum affectibus simus perpurati. Qui irascit̃ fratri suo: &, Qui uidet mulierem, &c. nam scrutator cordium Deus interna pectora præcõtis o-

peribus hẽt grata. Præterea & intentionẽ finis uti laus maxime aut uisuperium operis emanat, rectificauit, nimirum cauere iubẽs, ne qd̃ causã humanæ gloriolæ agamus, ne mercedemq; ipse nobis optat cumulatissimã conferat, ab hoĩbus præstolãtes, potissimò frustremur præmio. Præterea, descendit ad imbuendum hoĩes, quibus officijs erga proximum se deant gerere. Primũ, ne officium usurpantes Dei, de occultis eius gestis iudicemus, quod qui dem iudicũ cum causã nobis offerat, proximum nostrum aut odiendi, aut contemnẽdi, iniuriũ est ac nocuũ. Mox ut neq; in sacrorum iniuriã, quæ ad Deum pertinet, negligẽtes simus, neq; ne ineptis illa atq; in idoneis, cõu porcis cõmittamus. Et sũ p oĩa adeo curauit nrãm dilatare charitatẽ, ut usq; ad inimicos pertingeret. Postremo deniq; docuit quemadmodũ absq; diuino fauore sanctissimæ legis mandata implere nequimus. Vñ ait, Petite & accipietis, pulsate & aperietur uobis. Cautelamq; adhibuit, ut contendamus per angustam portam intrare. Nam uirtutis semita, q̃ppe q̃ media est inter duo extrema, angusta est, deviandi autẽ campus, latissimus. Vñ Arist. scopum inquit, pertingere, vno rãtũ cõtingit mō, aberrare uero, in finitiss. Quæ p̃ p, & a falsis prophetis cauere cõ nobis iussit, qui nos a recta diuertunt. Multa denique alia illie resplendent mandata, quæ angustia præfens loci exponenda non capit.

Ad primũ igitur argumẽtũ, illa tria Ad primũ arg. peculiariter præcepta ob id Christum ex planauisse, q̃ illa perperam Pharisæi populo interpretabantur. Censebant nanq; in solo opere inesse culpam, non autẽ in effectu: eo (ut ait S. Thom.) q̃ apparebat illis motus iustitiæ ac Veneris esse naturales. Et præterea forte (ut reor) quia cum nõ viderent per internas animi commotiones, quæ in opus non prorumpunt, ullum irrogari proximo damnum, nullã in illis agnoscebant iniustitiã. Christus autem edocuit illas esse prauas, non modo quia causa sunt operum, verum quia per se sunt iniuriosæ. Odio enim habere proximum, iniuria est. Prohibitori autem periniq; adhibuit etiã iurandi fratri, forte quia iurare verum nullum putabant esse peccatum, etiam si temere & absq; iudicio fieret, immo id per-

quo homines vitam transigere nequeunt, sed temerarium, puta ne de occultis sine causa ieiunet præcipietur.

ARTICVLVS III.

Primum congrue lex Evangelica, consilia nobis quadam adiecerit.

Vltimum, quod in lege Euāgelica cōsiderare restat, est consiliorum ordo, quo nos Christus super omnes mundi nationes ad beatitudinis culmæ euexit. Quæritur ergo, utrum congrue sint consilia per legem Euāgelicam nobis adhibita? Et arguitur primo, quod nulla sint consiliorum opera. Vniuersa enim quæ homo reddere Deo potest, eidem uirtute præcepti dilectionis, quo ipsum super omnia tenetur diligere, debet. uirtute quod ex nihilo nos condidit. qua ratione quidquid sumus, ac subinde possumus, illi debemus. Vnde 1. Paralip. 29. Tua sunt, inquit Sapientis, omnia, & de his quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, nullum ergo restat sapienter, rationis opus, quod sit consilij.

Secundū. Secundo arguitur: Si in re mortalium erant consilia, non erat cur Deus non eadem antiquis traderet, sicut nobis, in antiqua autem lege talia consilia non legimus, non ergo Christus ea debuit superaddere.

Tertiū. Consilia dantur de his quæ sunt ad finem expediencia, non autem eisdem hominibus omnia expediunt: ergo non debuit Dominus nosse consilia determinare, sed uel cuiusque arbitrio relinquere, uel sapientū prudentiæ, qui quos nosset idoneos, consiliorum operā admonerent.

Quartū. Quarto: Si liqua essent consilia maxime illa quæ ad perfectionem uite pertinent, illa autem inter præcepta Christus posuit Matth. 5. ut inimicorum dilectionem, & præbere alteram maxillam unam percipienti. In contrarium est illud Sapientis Proverb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Christus autem, ut est sapientissimus, ita & nobis maxime amicus: ergo eius consilia maximum nobis affertur emolumentorum pondus.

Prima conclusio. Solutio quæstionis tribus conclusionibus continetur. Prima est: Multa sunt con-

silia de iure naturæ, quæ non solum sub legem scriptas, uerū & necessarias semper fuerunt uitutis officia. Probatur: nam miserum est citra calum grauius necessitatis occurrere, semper fuit officium, & uoluptatibus mundi parcere, quam lex permitteret ob aliquā bonā causam. In summa, illis renunciate quæ licite homo posset facere, consilium semper sapientes duxerunt. **Secunda conclusio.** Congruentissime in lege noua non modo naturalia illa consilia explicata sunt, uerum & alia recenter adhibita, quæ non erant in veteri. Probatur. Hoc inter consiliorum opera, & ea quæ sunt in precepto, interest, quod præceptorum opera sunt de necessitate facta uis, opera uero consiliorum sunt supererogationis officia, per quæ expeditius ad charitatis perfectionem peruenitur. Cū ergo inter legem ueterē & nouā hoc fuerit interstitium, quod illa erat lex seruitutis & timoris, nostra uero, lex libertatis, sit consequens, ut & illi congruerent adponere nisi præcepta, & nostra, ut consilia adhiberet quæ libere quisque exequi posset.

Tertia conclusio. Consilia Euāgelica ad omnia naturalia ad tria reducuntur genera. scilicet paupertatis, continentie, & obediencie. Probatur. Consilia, ut proxima conclusione asseritur est sunt illa per quæ homo expeditius ad charitatis perfectionem progreditur, est autem hoc inter spiritualia bona, quod charitas, comparat, & palia quibus ciuile charitatis uia impedit, sic constitutus, ut quo illis propius accedit, & palibus eo longius abfit, & uice uersa, & palia autem, ut nuperime adnotabamus, tria sunt genera. si concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia uitæ. Quapropter qui in hominibus sic sine constituit, ut regulas uite secundum istorum effectum instituat, profusus sit charitatis expens, ob idque per præcepta instituitur, ut debite ac iuste illis ea præscripto utamur, aior uero ab illis prius euellere, non est cunctis imo neque multis in hoc seculo possibile. Quare sub consilio Christus id cuique reliquit, ut per caperet, ea per. Per pauperatē autē abdicamus a nobis oculorum concupiscentiā, non est facultas ac diuitias per cōtinuā uero concupiscentia oculorum. hoc ē tactus delictis, sed per obedienciā, oculorum superbia, hoc est honores & mundi factus. Illa ergo tria in capere statim suarū legū Xps proposui, uidelicet. Beati pauperes

Tertia conclusio.
Rō conclusiois.

Suadet conclusio.

pauperes spiritu. Beati mites, Beati qui lugent. Quæ quidæ Apostolis rōne statui, ut super eis dē uerbis scripserim reliquimus, necessaria erant, reliquis autē relicta sunt in consilio. Vnde, ut Matthæ. 16 legitur, ait Petrus: Ecce nos reliquimus oīa & sicuti sumus te, quid ergo eris nobis? Quamobrem Apostolici uiri, hoc qui Apostolici instituta imitari contendunt, hæc tria uota suscipiant, iuxta documentum Christi adiuuementum. Si oīs perfectus esse, uade & tūc de oīa quæ habes, & da pauperibus & sequere me. Vbi uerbo sequela, obedientiam expressit, quæ uotorum supremū est atq; aliorum finis. Ob hoc. n. seculo uale dicimus, ut Christum expeditionis sequamur. Hæc igitur simpliciter sub consilio collocantur, ad quæ capita cuncta reducuntur. Nī elemosinam extra causam necessitatis erogare, ad consiliū autiaci pauperum, & licetis uoluptatibus abstinere, ad consiliū cōuincione, & aliqui hominē suam non sequi ubilicuerit, uoluntati, ad consiliū quodammodo obedientiæ, ut offensam remittere, cuius possea uindictā exigere. Quod si interrogas quæ sint uota illa quæ adhibita sunt in noua lege? In primis uirginitas usq; ad Desiparam uirginem non legitur fuisse in consilio. Et præterea ut prorsus homo cunctis confirmato uoto relinqueret, quod cū Christus inueni obtulit, quasi de re noua stupuit. Quo alludit, & illud Petri, Quid ergo eris nobis? Quasi quid fecimus, quod nemo habet uis fecit. Tamen si in legem nature licet non religionis gratia, sed philosophādi, de Diogene & multis Pythagoreorū, historix tradunt opulentiam splendoreq; humanum abiicisse. Et ut nos super ea 3. Matthæ. in descriptione deserti quo Ioannes pēnitentiam prædicauit, enarrauimus. Fuit et inter Iudeos Aesonenorum collegium quorum Iosephus lib. 18. antiquitatum meminit. Et Solinus c. 48. qui à comuni hominum conuersu semoti, absque uxoribus anachoretarum uitam debebāt. De his autem latius in lib. 7. sub titulo, De uoto.

Ad primum igitur argu. negandum est. Ad primum quidquid nos, facere possumus, Deo debemus ratione præcepti. Consultissimus nanque & in nos pietatissimus Deus in obligando nos suis legibus nō tantum eorū rationem dedit, quæ nos illi deberemus, sed eius, quod imbecillis nostra natura p̄tare posset. Vnde Pau. de uirginibus, inquit præceptū nō habeo, consiliū autē do. Quin uero præter sacramentorum præcepta nihil amplius nobis iussit, quam quod in iure nature positum est, hoc autē iure nemo tenetur quantum potest semper facere, sed consilia non contemnere, & nihil animo admittere quod dilectioni Dei sit aduersum, hoc est. n. diligere eum ex toto corde & ex tota mente. Et si cetera intelligēdū illud Ecclē. 9. Quodcunq; potest manus tua, iustitiam operare. Nam si sensum faciat consiliū, nihil contra nos. Si autē nūm habent præcepti intelligitur ut quicunque pro suo statu faciat, quod debet. Neque uero ex contemptu & consiliorum uilipendio omittat ad perfectionem tenderetur S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 2. S. Tho. expostior est. Quocirca neq; cui cōsilia se quantur, ad altiorē gradū charitatis obligatur quā alii, sed præstantiori uia scdm suā professionem ad charitatē tēdere, quæ est præceptorum finis. Sed hæc non sunt præteris speculationis, libro. n. octauo, qui est de uoto, iterū hæc p̄gressus attingemus. Ad secundū arg. Secundum autem argumentum secunda conclusio dissoluit, ubi reddita est idē eundem lex euāgelica quā uetus cōsilia tradiderit. Ad tertū r̄detur, q̄ Christus proponens cōsiliū op̄era, ob id ea nemini præcepit. q̄ uidebat nō cunctis expedire, sed reliquit cuiusque optioni, ut Matthæi 19. Si uis perfectior esse, &c. Et rursus. Qui potest capere, capiat. Ad quartum de mum respondetur, q̄ illa cōsilia quæ sunt de iure nature sæpe accidunt ut sint in præcepto. Ob idq; quantum ad animi præparationem tenemur prompti, esse ubi necessitas exegerit, illa implere. Quamobrem Christus præceptorū numero eadē adscripsit, sed tamen extra necessitatis casus sunt in consilio.

Quæ-
stio.

Solutio.

S. Tho.

Ad secundū arg.

Ad tertium.

Ad quartum.

Iosephus
Solinus

FR. DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS. THEOLOGI.

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Tertius de Iustitia & Iure.

P R O E M I V M.

AD Iustitiam, de cuius virtute praesens a nobis opus institutum est, ius pertinet, quapropter de Iustitia & Iure illud inscripsimus. Ius autem bis. r. am, ut in fronte primi Libri dicebamus, usurpatur, videlicet & pro rationis regula, prudentiaq. dictamine, per quam regulam aequitatem iustitia perpendimus, quales sunt leges. Praeterea pro aequitate ipsa quae obiectum est Iustitiae, nempe quam Iustitia in rebus constituit. Item cum de iure priori modo, hoc est de legibus, duos hactenus libros absolutos dederimus, subsequitur, ut ad definitionem Iustitiae propius accedentes, de iure dicamus, posteriori modo accepto nomine, utpote per quod eadem constituenta est Iustitiae definitio. Continet. n. liber praesens, ordine tertius, iustitia tractatum in genere, eiusque divisiones in legalem & particularem, inque distributivam & commutativam, prioremq. eius speciem, scilicet distributivam, ubi de acceptance personarum disputamus. Quam materiam edisserit Sanctus Thomas 2. 2. q. 57. & infra.

Gemina acceptio iustitiae.

Partitio libri.

S. Tho.

QVAESTIO PRIMA. DE IVRE.

S. Thom. 2. 2. quaest. 57.

ARTICVLVS PRIMVS.

Verum ius sit obiectum iustitiae.

Primum
argum.
paris.
negati-
ue.

QVAERITVR ergo primo, verum ius sit obiectum iustitiae? Et arguitur a parte negativa ex verbo Celsi Iuriconsulti lib. 1. de Iust. & iure. Ius est ars

bona & equa, ars enim non est obiectum virtutis iustitiae, quae est in voluntate, sed per se virtus intellectualis, ut 6. Ethic. auctor

Aristot. est Aristot. Secundo Iustitia praecipue nos secundum Deo subicit, secundum illud August. in argum. lib. de moribus Eccles. Iustitia est amor cum Deo servit: & ob hoc bene impetras ceteris, quae homini subiecta sunt ius autem ad divina non pertinet ad humana. Sic. n.

Isidor. 5. cap. 2. distinguit inter fas & ius, Isidor. q. fas sit lex divina: ius autem humana. Ius. ergo ius non est obiectum iustitiae. In contrarium autem est tam idem Isidorus quam Philotophus ait. im ille ibidem. prius dictum est quasi iustum. Et refertur dist. 1. can. ius. Et Philotophus in principium 3. Eth. Omnes, inquit, talem habitum volunt Aristot. dicere iustitiam, a quo operantur iustorum sunt.

In vestibulo statim questionis primum omnium supponendum est iustitiam a modo accipi generaliter non ineptum. Divisio Sic. n. accepta Philotoph. 3. Ethic. cap. 1. iustitiae appellat illam totam virtutem. Vnde & iustitiae idem est quod studiosus quicumque philosophus sit iustitiae.

sic insignitus virtute. Et rō amplissimi huius significatus est, qđ in omni virtute exat obedientia regi debuit. Quidquid autē rōnem debet claudic, iustitię formam induit. Quo vtiq. significato accepit Christus Mat. 5. & 6. iustitię nomen, Nisi abū daverit iustitia vestra, &c. Et, Attēdite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus & Pau. 1. ad Tim. 1. iusto nō est lexposita, Atq. hoc pacto non tractamus hoc de iustitia, neq. habet peculiare obiectū, sed suum cuique virtuti est proprium, nempe id quod legitimum est, sed accipitur vt est particularis virtus moralis atque vna quatuor cardinalium, cuius officium est facere iustum. Secundo, ne quis nobis ordinis peruersiōne improperet, qđ prius de iustitia quā de iure dicēdum nobis esset, nouerit, doctrinam esse Arist. 2. de anima, text. 33. quod qui de potētia uel habitu tractatus est, exordiu auspicari debet ab obiecto, unde habitus speciem sortitur, & per id quod deferri debet, vt qui de sensibus disputationem incit, prius debet de sensibili disputare. Oculus. n. nō per hoc proprie definitur qđ sit sēsus sic aut sic cōpositus sed qđ sit sensus percipit de colore, & pariter auditus quod sit sensus percipendi sonum, & terra est instrumentum secandi ligna, & temperantia, habitus quo recte delectabilibus tactus vimur. Pari ergo modo loco citato. 5. Ethic. Arist. definit iustitiam per iustum, nēpe qđ at habitus quo iustum volumus & iustum operamur. Et Vlpianus. ff. de iustitia & iure. iustitia est, inquit, constans & perpetua voluntas ius suum cuiusq. tribuere. Cum ergo iustitia per ius definitur, merito at iure est nobis proficiscendum. His ergo perhabilis, ad quęstionem vnica cōclusionē respondet. Ius est obiectum iustitię. Cōclusio ex autoritatibus Isidori, & philosophi, & iuris consulti modo citatis appellantium ius, iustum illud, quod iustitia in rebus constituit, satis constat, nihilo secius ratione amplius demonstratur quę sumitur ex differentijs iustitię ad reliquas virtutes. Sunt enim ordine tres. Prima, quod cū propriū sit omnium virtutum rectū perficere opus, rectitudo tñ reliquarum virtutum existimatur in ordine ad ipsum agentem, iustitia vero in ordine ad alterum. Et ratio

est, qđ iustitia est virtus ordinans habetē ad alium, reliquę uero ipsum ordinant ad seipsum. Exempli gratia, Temperantia uersatur circa rectum usum delectabilium tantus, & ideo ponit modum inter duas effectiones ipsius temperati. Sive in ciborū uenereotūve usū a rōne exhorbitet, neque uero minus sumat quā sustentatio uicę possulat. Et pariter fortitudo inter timorē & audaciam modum constituit. Iustitia uero facit equalitatem inter debeatē, & alterum, cui quidpiā debet. Et si uterque, nostrum habebat quique mutuo uero mihi dedisti unū, cuius causa tantum habes quatuor, ego uero sex, iustitia postulat ut tibi unum refundam, ut uterque nostrum habeat quicquē, quod est mediu inter quatuor & sex. Pari modo, sitas mihi operas locasti iustitia poscit ut merces mea easdē adqueret. Quocirca & res due iustificari dicuntur, dum adę quantur, ut puta cum architectus lapidein ad normam iustificat, & sutor calcem ad pedem. Secunda ex hac nascitur differentia, qđ in materia reliquarum uirtutum nihil uere ac legitime censetur rectum, nisi respectu agentis, Exempli gratia, Si auarus parca utatur mēsa, nō ut temperat, uiuat, sed ne pecuniam dissipet, opus illud non censetur rectum, neq. uirtuti ad mensurati. Si uero debitor quantum eris debet, tantum creditori persoluat, sinistra tñ intentione, nempe ut illud dilapidet, uel si gladium quem in depositum habet, domino restituat, sciens in malū usum esse ab illo repositum, tñ tale opus iustum simpliciter censetur, quia est debitor equalē, licet non sit opus uirtutis, neq. qui soluit, sit studiosus. Atqui ex hac res exoritur tertia differentia, nēpe quod merito Doctores uirtuti iustitię p se obiectum adscribunt quod ius appellant & iustum, non autem reliquarum ulli, eo uidelicet, quod in uirtute iustitię iustum ipsam ex natura constituitur, in reliquis uero non nisi ex recta intentione agentis. Quapropter D. Thom. (quod meditare considerandum est) tractatus aliarum uirtutum, nimirum fortitudinis aut temperantię, non ab earum obiectis exorditur, sed a uirtutibus quę sciunt rectitudinem in opere, tractatum uero iustitię ab obiecto, quod in rebus ipsis consistit.

Rō cōcludit.

Primū discriminē iustitię a ceteris uirtutibus.

Secūda dīa.

Tertia dīa.

S. Tho.

Paulus.

Solutio tacite obiectis. Aristot.

est. Quin vero in aliis virtutibus non tam proprie dicitur obiectum, quæ materia circa quam versatur virtus, ut materia fortitudinis est periculum belli, & materia temperantiae delectabilia cibus, in quibus virtus medietatem inter duos affectus constituit, sed virtutis iustitiæ proprie est obiectum, æqualitas ipsa rerum, in qua virtus tendit sicuti visus in colore. Habemus ergo conclusionem quod ius est obiectum iustitiæ. Veruntamen non desunt, qui hoc discrimen superficie tenus tenentes impugnant. Buridanus inquam quinto Ethic. q.

Buridā. 1. aduersus hanc doctrinā sic insurgit. Aut **Rō Buridani** loquitur, inquit D. Th. de rectitudine operis quatenus est rectitudo virtutis, aut de eius rectitudine absolute. licet non fiat a virtute. Si prior modo, tunc vii officia aliarum virtutum, sic neque opus iustitiæ rectum est, nisi in ordine ad agere. Docet n.

Aristot. Arist. 2. Ethic. cap. 4. nullum esse opus virtutis nisi fiat ex electione propter legimum finem, quare, ut modo dicebamus, qui gladium reddit vero domino, ut hominem faciat non est studiosus. Si vero loquatur de operis rectitudine absolute, non quatenus a virtute proficitur, tunc in materia quoque aliarum virtutum eiusmodi reperitur rectitudo sine ordine ad agere, ut si quis per hypocrisim ieiuniorum legem obseruet, aut propter vanam gloriam strenue se gerat in bello. Responderetur, tamen differentiam constitui in rectitudine absolute considerata. Et est hæc, quod cum rectitudo iustitiæ in rebus ipsis natura sua sit reperibilis, qui soluit æquale debito mala intentione & sine facit quidem opus iustum, cum ius alteri suum tribuat, licet non sit iustus, id est studiosus, quia non operatur quando, ubi, & quomodo oportet. In reliquis vero virtutibus, si unam quamlibet tollas virtutis circumstantiam, nulla restat moralis rectitudo, hoc est, ieiunium illud non erit opus temperatum, neque aggressus in bello, opus strenuum, quia talia opera non habent aliam rectitudinem quam in ordine ad virtutis habitum.

Ad primū arg. Igitur ad obiecta capitalia respondeamus, circa materiam primi argumenti idē Buridā. Buridā nus & nonnulli minus nominis significatum callentes, negant nomē ius accipi pro obiecto iustitiæ, sed aiunt idem esse

se quod legem, secundum verbum Isidori quod refertur dist. 1. Ius generale nomen est lex ante iuris species. At vero qui hoc negat, veritati se auctoritate omnium armis, contrarium obicit. Enimvero quæ Philosophus appellauit iustum, ubi dixit iusticiam esse habitum iustorum effectricem, Iurisconsultus plane non cupauit ius dicens, iusticiam esse virtutem ius sui cui quæribuendū. Si ergo iusticia facti ius & iustus, quis abnuat ius esse obiectum iustitiæ. Immo crediderim per Apocopen, hoc est per amputationem syllabæ in fine dictionis, iustum, dictum esse, ius licet pro eo quod, potestis, dicimus, potes. Vnde Græce Δίκαιον idē promiscue significat, quod iustum, & ius. Quare idem ipse Isidorus eodem loco statim subdit, ius dictum esse, quia iustum est. Quapropter lex ipsa ideo dicitur iusta, quia iustum in rebus constituit. At vero quoniam officiorum artificatorum que nomina ad significandum quoque artes transferuntur, sicuti nomen medicinæ, quæ est res per artem composita, ad artem ipsam accommodatur, nomen iustum detinuitum est primum ad significandum artem cognoscendi quidnam sit iustum, & exinde rursus ad significandum legem. Cauendum namque ubi est idem esse centes artes boni & æqui, & legem: ars enim non est dictamē, sed scientia potius moralis, qualis est in iurisconsultis ad investigandum quidnam æquum sit lege scire. Lex autē est regula prudentiæ, seu dictamen practicum inde constitutum puta, fac ne facias, quæ quidem est in principe. ut libro primo, quæst. 1. declarauimus. Quocirca ubi ait Isidorus legem esse iuris speciem, non accipit speciem quasi quid generi dicere subiectum, ut est homo animal: si quidem subdit, ius id esse quod iustum, sed quia est regula præceptioque iuris scripta. Ius enim aliud est naturale menti nostræ inditum, atque aliud scriptum, & secundum Isidorum lex est constitutio scripta. Et per hoc detegitur sensus verborum Celsi. Ius est ars æqui & boni. Vbi allucinator Accursius, ait non idem esse æquum quod bonum, fingens nescio quid discriminis inter illa membra, cum tamen æquum & bonum, ut doctē illic. Budæus adnotauit, & nunc suum pra libro. 1. quæstio. 6. artic. ult. declarauit Soto, de iust. & iur. Nunc,

Nō sunt idē lex & ars boni & æqui

Isidori mens.

Accursius, si lapsum, fingens nescio quid discriminis inter illa membra, cum tamen æquum & bonum, ut doctē illic. Budæus adnotauit, & nunc suum pra libro. 1. quæstio. 6. artic. ult. declarauit Soto, de iust. & iur. Nunc,

mus, loco simplicis nominis accipiat, pro eo quod est *επιτιμία* puta legis interpretatio casu quo palam est legislatori non si adesset, noluisse legem secundum scripturam rigorem servari, ut colligitur ex l. nulla ff. de legibus. Nam leges non possunt in omnes singulares casus prospicere, ut hinc & leges. & l. non possunt. eod. ti. Quo fit, ut cum ait Iurisconsultus ius esse artem boni & æqui, ius accipiat, non pro scripto, sed pro naturali, utpote *επιτιμία* faciens contra verba scripti iuris mentem eius servat illam, in qua ius naturale conservatur. Quare ars æqui & boni idem est quod arstuedi naturale ius, ubi scriptum apparet iniquum. Habetur. n. iusti. de success. libe. S. j. Prætoris edicto hæc legis iniquitas emendata est. & ff. qd quisq. iu. & c. l. si quis, ait Vlpianus, Si quis iniquum ius aduersus aliquem impetrauerit, ipse eo iure utatur. Vnde etiam illud emanauit axioma, summum ius summa iniuria. Atqui ex his ipsis quæ dicta sunt, colligitur intellectus Vlpiani in eadem lege, ubi ait ius à iustitia appellatum est. Enimvero si ius pro obiecto iustitiæ, ut dictum est, accipias, falsum quidem est. Nam potius econverso iustitia dicitur à iure, quandoquidem habitus ab obiecto sortitur speciem. Præterquam quod per grammaticorum regulam longior dictio a breviori derivatur. Accipit ergo Iurisconsultus ius pro arte & scientia de iure naturali iudicandi. Illa. n. ob id nascitur ex iustitia, quod ille solus, qui iustus est prudentia viget, ut ait 6. Ethic. Aristot. ad recte de agendis iudicandum. Vt ergo dictorum faciamus epilogum, ius est in rebus, ars vero æqui & boni in intellectu docente iustum operari, sicuti ars fabrilis. Sed lex est regula intellectus practici per prudentiam constituta, atque adeo ratio iusti, hoc est factiva & constitutiva iusti, iustitia denique virtus voluntatis, quæ secundum legem iustum in rebus constituit. Quo fit, ut cum dicitur ius alicui reddi, non aliter accipiat, quàm ut est obiectum iustitiæ. Tamen si S. Tho. non nihil discriminis inter noscat nempe quod ius reddere, sit sententiam in fauorem alicuius pronunciare, siue secundum rei veritatem, siue secundum allegata & probata, etià dū secundum veritatem iniquum sit. Quod autem subdit, ius quoque accipi pro tribunalis

loco, ut dū reus dicitur in iure comparere forte ex Paulo Iurisconsulto accepit, qui l. p. ff. de iust & iure, ait ius accipi pro loco. Nescio tamē an satis apte dictum sit: nam Ius non quādo quis dicitur de iure comparere, eodē modo videtur ius accipi, quo quādo dicitur in ius vocari, in ius autē vocari, ut ait Iurisconsultus. ff. de in ius vocando, est in ius expectandi causā vocari, nepe ut actor rei nomen deferens, experiatur an ius sibi patrocinetur, vbi ius accipitur pro iure ipso vel pro lege. Ad secundū argumentū respondetur, Augustinum, vbi ait iusticiam esse amorem Deo seruientem, non denotare iustitiæ substantiam, imo vero cum Deo æquale reddere nemo possit, nulla est inter nos & Deum propria ratio iustitiæ, sed dicit iusticiam esse amorem, id est, ex amore seruienti Deo nasci, & ad eundem tendere finem. Quapropter, fas, idem est quod pium & religiosum, nempe fari dignū, quod quid ex eius est, quā iustū.

ARTICVLVS II.

Perum dicitur ius in ius naturale & positum sit generi congruentem.

Postquam visum est quidnam sit ius, sequitur de eius diuisione, utrum congrue hoc genus ius, in has duas species, naturale. s. & positum, diuidatur. Et arguitur a parte negativa. Nullum est in hominibus ius naturale, ergo diuisio supponit falsum. Probatur antecedens, ius naturale est immutabile atque idem apud omnes, ut habetur distinct. 1. cano. ius naturale, in rebus autē humanis nihil est immutabile, quia omnia humana in aliquibus casibus deficiunt, ergo nullum est ius naturale. Secundo arguitur. Nullum est ius positum, ius enim positum est quod humana voluntate & arbitrio ponitur, ut 5. Ethic. cap. 7. ait Philosoph. & eadem distinct. Isidorus, vbi inquit ius civile esse quod quisque populus sibi constituit. Ex hoc autem quod humana voluntate ponatur, non sequitur id esse rectum, atque adeo neque ut sit ius, ergo nullum est ius positum. Tertio, ius diuinum neque positum est, cum humanæ auctoritati non innitatur, neque vero naturale, quia naturam

Vlpiani
sensus.

Epilogus
antedictorum.

S. Tho.

Ad secundum.

Primum
argum.

Secundum.

Aristot.
Isidor.

Tertium.

Aristot. iuram excedit ergo diuisio non est sufficiens. In contrariū autem est auctori Philosophi loco citato 3. Ethic. 47. ubi ius politicum puta ciuitis, diuisū in naturale & positium, quod appellat legitimū.

Primū fundamentū. Hic primū omnia nosse oportet esse prorsus diuisionibus ius distribū siue illud pro lege accipias, siue pro iusto, qđ est iustitiae obiectum, nam ex iure, quod iustitiae obiectū est, & iustitia rationem habet virtutis, & lex rationem regulę. Quapropter cuncta, quę lib. 1. q. 3. de diuisionibus iuris accepti pro lege, dicta sunt, & in hunc quoque locū competunt, ac perit de breuior hic erit disputatio.

Secūdo. & hic quoq. obseruandum, qđ ius non statim æquo, ut fere iuspositorum schola arbitrat, diuidendum est in tria. scilicet in ius naturale, & gentiū, & ciuile, licet id iudorus videatur censere, ut sequenti articulo patebit. Neq. ut alij putant in quatuor, scilicet in hæc tria, & ius diuinum. Sed si ante diuidendi consulas, ius, ut dōc est ad diuinum & humanum, diuiditur in duo. scilicet naturale, & positium, & pariter ius diuinū, ac deinde ius positium humanum, in ius gentiū & ciuile. Vnde ergo conclusio ad quonem responder. Ius primo diuiditur in naturale & positium. Probatur conclusio. Ius seu iustū, idem est quod æquale & ad æquum, hoc autem fieri non potest nisi altero dubium modorum, videlicet aut ex natura rerū aut ex conditio humanę voluntatis, dimittamus. ut ante ipse diuinam legem, de qua statim similiter censendum est. Exempli gratia, Ut qui aliquid credito recipit, tantūdem restituat, natura rerum docet, & ideo ius naturale est, sic & qđ semina vbi generationis gratia adiungatur. Quod autem frumenti modius quinque sic lis vaneat, certe non natura fecit, sed humanum conditum, puta reipublicę confusus aut principis. Nam cum ad rationem legis vis requiratur coercitua, non omne conditum vim nanciscitur legis, sed quod est reipublicę. Vnde qđ priuati inter ciues intercedit, non lex, sed pax est. Pari modo qđ consanguinei in quarto gradu matrimonium inaneant, natura non vetuit, sed humana voluntas. Cum ergo huius tantum duobus modis vsu venire possit æquum & iustum, sit ut duo mēbra genus

ipsum iuris absoluant. Igitur cū audis ius naturale esse illud quod est a natura, bisariam id intelligito, nempe, & a natura id docente & ab eadē ad ipsum instigante. Vnde Vipianus iussit de iustis, & ius ius inquit, naturales est commune omnī, eo qđ ubi que instinctu naturę, nō constructione hī aliqua. Vbi ē regio ob opponent naturālē instinctum & constitutionem, nostram bi membrum diuisionem insinuat. Eodem refertur Cicerois diuisiō lib. de Inuentu inquit, Naturale ius est, quod nobis non opinio sed quædam innata vis affert. Omnes itaque definitiones iustitiae per causam efficientem constituuntur. At uero,

Arist. 5. Ethic. capite iam citato, per causam id formalem philosophico more desinit, dicens, ius naturale est quod ubique tandem vim habet, & non quia videtur, id est quod ubique natura sua necessariū est, & non quia humano iudicio & arbitrio imponitur. Etenim ut qui decem accepit, totidem reddat, non est iustum, quia hominibus ita existimatur, sed natura sua, sic ignis est calidus, qđ autem frumentū tantū vendatur, vinum uero tantū atq. hoc vitū tali iudicetur supplicio, & hoc aut illud offeratur sacrificium, & similia non natura, sed humana voluntas iustum fecit. Quare ait illic Philosoph. iustum legitimū antequam esset positū, nihil referre, sed postquam positum est. In summa, diuisiō hæc præsens in idem cū illa coincidit, qua Doctores distinguunt, alia esse uel iussa quia bona uel prohibita, quia mala, alia uero uel bona, quia iussa, uel mala, quia prohibita. Offert se nihilominus non nihil ambiguitatis circa definitionem illam iuris naturalis per causam efficientem. Si enim ius naturę est, quod natura docet, nemo illud posset ignorare, & tamen multa sunt de iure naturę, quę barbarę gentes ignorant, ut de fornicatione simplici ex cōsilio apostolico adnotauimus. At 5. quæ ideo prohibita sunt cōuersę gentilitati, ne per ignorantiam excusarentur. Rursus, si ius naturę est illud ad quod natura instigat, sic ius omne naturale esse necessarium, quod tamen videtur esse falsum, cum super aliquo, ut supra diximus, dispensari possit. Ad horum prius mō obiectum respondetur, quod non quicquid natura

Cicero.

Aristot.

Prima obiectio aduersa d' finitio nem ius naturalis.

Secūda.

Ad primū mō obiectum.

tura docet omnes capiunt, sed illi prorsus, qui serenati habent rationem & ab omni nebula liberam. Nam qui in uita immerfi caligine illam obduxerunt, naturæ radios non satis perspiciunt. Posterior vero dubitatio tacta est inter arguendum, in fronte questionis.

Ad pri-
mū arg.
principa-
le.

Responderetur ergo ad primum argumen-
tum, ubi idem movebatur scrupulus, con-
cesso ius omne naturæ esse simpliciter ne-
cessarium natura sua. Quapropter præce-
denti libro, q. 3. diximus esse indispensabi-
le. Quin uero Socrates ipse quamuis censeat
præcepta secundæ tabulæ dispensabilia es-
se, negare non debet quin sint natura sua
necessaria. Sed forte diceret, quod Deus natu-
ra superior poterit super illis dispensare si-
cuti angeli & cæli licet sint res natura sua
necessariæ, possunt supernaturaliter anni-
hilari, tamen si satis demonstratum sit ne-
que id de eisdem præceptis esse possibile
uero cum prorsus eorū naturæ repugnet
esse licita, sicuti homini esse irrationalem.
At uero id quod natura sua est necessariū, pōt
mutatis rebus mutari. Necessitas quippe uni-
us cuiusque rei secundum eius naturam perpendenda
est. Si. n. natura rei immutabilis est, tunc, &
ius eius erit simpliciter immutabile, ut ga-
celū res est immutabilis, eius motus est im-
mutabilis, sed quia aqua est res muta-
bilis licet simpliciter illi sit naturale in-
frigidare nihilominus quando est calida
calefacit. Pari modo, quod depositum sit
domino reddendum, per se consideratum
est simpliciter necessariū, sed quia homo
& mutabilis dū dñs prauæ affectus suū gra-
diū petit ad occidendum, non est illi red-
dendū, quia sicut sanus existeret, ius esset
ei reddere, ita dum insanus sit, ius est non
reddere. Eodem modo ius per se simplici-
ter necessariū est, quod quid debes ut soluas
quoniam uero soluendo non es, ius non te li-
gat. Hæc ergo mutatio non tam fit iure,
quod in hominibus ipsis. Atqui ex hac radice
i fine primi libri rationē deduximus, qua
re expendit leges humanas non nunquam mu-
tari, nempe quia res mutantur. Et lib. 2. q.
3. cōmonstrauimus, in illas leges, quæ ra-
tionem ipsam iustitiæ & finem continent,
dispensationē cadere non posse, in illas ue-
ro, quæ non finem, sed media secum affe-
runt, cadere posse, hoc enim naturalium

genus est, quod Aristoteles loco citato ait Aristot.
posse mutari. Nam etsi dextera naturaliter
ualidior sit, aliquando deficit & est sinistrū
brachium robustius. Ad secundum respon-
detur concessio non esse regulam generalē
uniquid uoluntas constituat, cōuenio-
lis iustum. Nam si quid contra ius naturæ
constituat, nunquam uim legis obtinebit,
ut supra dictum est, reclamante propheta
Isa 10. Væ qui condunt leges iniquas. Sed
quando res est non solum naturæ non re-
pugnans, uerum pro loco & tempore con-
gruēs, tunc uoluntas humana, si publica
auctoritate polleat, id potest constituere,
quod quæ cōstitutum est, sit iustum, & ut
ait Arist. quod non referebat, iam inde re-
fert. Ad tertium deniq. respondeatur, ut su-
pra insinuauimus, quod ius diuinū non cō-
diuiditur eadē diuisione contra ius natu-
rale & positium, immo uero similiter di-
uiditur. Itaque, ut perspicua sit diuisio, pri-
mum omnium diuiditur ius in diuinum,
& humanum, deinde utrumque membrum
eadem prorsus diuisione subsecatur, ut ius
diuinum alterum sit naturale, atque alte-
rum positium. Vniuersum enim ius na-
turale est diuinum, eo quod Deus est au-
ctor naturæ, ac subinde cuiuscunque eius
iuris, sed ius diuinum positium est quod
supra naturam est ab ipso positū, ut sacra-
mentorum iura Christianæ familiæ, & ce-
rimonialia ac iudicialia antiquæ legis. Præ-
cepta autem primæ tabulæ decalogi non
simpliciter dicuntur ius diuinum positium
licet, ut supra dictum est, per fidem sint ex-
plicita, quia ex rerum natura pullulant, li-
cet, nisi opitulante fide, non ob omnibus
agnoscantur.

Ad secū-
dum.

Ad ter-
tium.

ARTICVLVS III.

*Verum ius gentium sit idem cum iure
naturali.*

Cum duo tantum membra in proxi-
ma diuisione posuerimus, dum ge-
nus iuris naturale tantum & positium
distingimus, dubium de iure gentium re-
stat, uero nam illorum membrorum com-
prehendatur? Et arguitur, quod cōtineat-
ur sub iure naturali. Ius. n. illud in quo
omnes homines conueniunt esse non po-
test nisi naturale, quod, ut proxime diceba-
mus

Primū

argu-

mus, commune est omnibus, iure autem gentium omnes gentes conveniunt, secundum illud Vlpian. l. 7. ff. de iust. & iur. ius gentium est, quo gentes humanæ utuntur. ut Insti. de iure natu. &c. Ius gentium omni humano generi commune est, ergo ius gentium & naturale idem sunt. Secundo arguitur, servitus est de iure gentium, ut hñ dist. 1. can. ius gentium, & Insti. modo citata. & ff. de iust. & iur. l. manumissiones sunt autem, ut Philosophus ait 1. Politicor. multi naturaliter servi, ergo ius gentium est naturale. Tertio, ius dividit in naturale & positivum, sed nunq̃ universæ mudi gētes conveniunt ut ius aliquod statuerent, ergo natura idem ius docuit, atque adeo est naturale. In contrarium autem est Isidorus dist. 1. can. ius autem, ubi distinguit ius gentium a naturali dicens, ius autem naturale est, aut civile, aut gentium.

Ad quæstionem unica conclusionem responderetur, ius gentium & a iure naturali distinguitur, & sub iure positivo comprehenditur. Hanc conclusionem etsi expressè se hic S. Tho. non ponat, tamen argumenta eius quib. initio quæstionis arguit ius gentium esse naturale, insinuat eisdem esse mētē id negare, affirmareque subinde esse ius positivum. Præterquam quod, 1. 2. q. 95. ar. 4. id plane affirmat, ubi ius positivum dividit in ius gentium & civile, quod nos lib. 1. q. 5. exposuimus. Et ratio quam hic adducit, id ipsum patet. Probatur ergo conclusio: ius naturale (ut articulo proximo diximus) est illud quod ex rerū ipsa natura adeo quatum est, & alteri commensuratum. Hoc autem dupliciter contingit. Vno modo, secundum absolutam rerum considerationem, sicuti masculus & femina absolute natura sua coaptantur in unum generationis officium, & pater curat filium a'ere. Alio modo quidpiam est alteri commensuratum, non secundum absolutam eius naturā, sed in ordinem ad certum finem & per certas circumstantias consideratū. Ex plī gratia. Quod hoc prædium ab hoc proprio domino possideatur, & aliud ab alio, natura rerum absolute existimata nō magis exigit, quam ut omnia in communi possideantur. Attamen si ager idem consideretur, ut ad ferendos fructus colendus atque in pace possidendus, & pro statu na-

turæ corruptæ in quo homines segiores existunt, ad impendēdas proprias operas, quæ in commune bonum cessuræ sunt & alienorum sunt audi, ratio statim colligit omnino conducere ut possessionum divisiones fiant, quemadmodum Philosophus 2. Poli. docet, & libro nos quarto quō de rerū divisione, monstratum sumus. Ex hac ergo distinctione elicitur conclusio: ratio. Rem namq̃ absolute apprehendere nō solum hominibus, verum & ceteris etiam animantibus naturali instinctu convenit, & ideo ius quod simpliciter est naturale, ut societas masculi & femine, appropriatum nutritio, cunctis est animalib. commune. At vero de rebus in ordine ad finem sub certisq̃ circumstantiis iudicare, non omnibus animalibus cōpetit, sed peculiariter homini uirtute rationis, cuius est uñ, ad aliud conferre. Id ergo ius quod per talem collatam rationem constituitur, dicitur ius gentium, id est ius quod gētes universæ, quatenus rationales sunt sibi constituerunt. Per horum ergo intellectum clarescunt iuriscōsultorū uerba, quorum explanatio morali philosopho incūbit. Ait enim Vlpian. l. 1. ff. de iust. & iur. ius gentium a naturali recedere, idque indelicere facile intelligere, quod illud omnibus animalibus hoc totis hominibus inter se commune est. Et Caius l. omnes populi. Quod naturalis, inquit, ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes perque custoditur, vocaturq̃ ius gentium. Non ait, Quod simplex lex naturæ, sed, Quod ratio, quæ hominibus propria est cōsuevit, i. ponit. Atq̃. hic denuo argū sumitur aliud conclusionis. Ius enim naturale est simpliciter nec sūarium, i. quod non dependet ex humano consensu, ius autē gentium obligat, quia uñ, quia ab hominib. sic iudicatur, nunquā aut rerum possessiones dividerentur, nisi homines consensu ent, ut isti illas, alij uero alias possiderent, ergo ius gentium non est simpliciter naturale, sed positivum. Quod si cōclusionē nostrā hoc argumēto cōcutias, q̃ inde fieret cōsequens ius gentium idem esse quod civile, ut luculentior tibi fiat rāssio, dīam accipito inter has iuris species. Primum omnium, ius gentium & civile a naturali differt unum, eo q̃ naturale simpliciter est necessariū se-

Secūdu

Aristot.

Tertiū

Isidorus

Conclō

in sua.

S. Tho.

Probō

conclu-

sionis.

Philos. 2. Poli. docet, & libro nos quarto quō de rerū divisione, monstratum sumus. Ex hac ergo distinctione elicitur conclusio: ratio. Rem namq̃ absolute apprehendere nō solum hominibus, verum & ceteris etiam animantibus naturali instinctu convenit, & ideo ius quod simpliciter est naturale, ut societas masculi & femine, appropriatum nutritio, cunctis est animalib. commune.

Elucidā tur varia

Iuriscōsultorū uerba.

Alia rō pro cōclōne.

Scrūpulus.

Solutio.

eadum absolutā rerū considerationē, ut dictū est, & ideo cōctis animantibus, cōe, ius uero tñ gētiū, quam civile humana rō

Primū ne est positum. Ius autem gentium & civile discriminē in primis hoc basilari discrimine differunt. Ius ēi. quod lib. 1. q. 5. arg. 4. ex mente D. Th. de iuris ac promptissimus, nempe qd ius gētiū ex prin- gentiū, cipis naturalib. rerum consideratarum in ordine ad aliquem finē & circumstantias p uia conclusionis elicitur, ut dicas, Agri colendi sunt, & homines negligentiores sunt ad communia, quā ad propria, ergo priua tim possidentur. Ius autē civile colligitur ex uno principio naturali, & altera prēmif sa arbitrata humano posita, & ideo nō col ligitur per uia illationis, sed per determina tionem generalis principii ad spālē legem, ut de ceremonialibus, & judicialibus idē tidem dictū est, ut si dicas, Res iusto pretio uendantur, iustum autem iustici pretiū pro rōe pñtis loci & tps est quinq. siclorū, mi nor. n. nō est de iure naturę. Et malefactor est plectendus, ergo suspendendus latro.

Secūda dīa. Ex hac prima dīa sequitur secūda, quod ad constituendum ius gentium non requiritur hominū conuentus in vnū locū, quonā rō ad singulos per se docet, sed ad con stituendū ius civile, requiritur reipublicę, cōciliū, aut principis auctoritas, ut ultro ci troq. habito cōsilio constituatur. Atque

Tertia. ex hac rursus sequitur tertia, uidelicet qd ius gentium est gentibus oībus commune ut dictum est, ius autē civile est, ut ait Isido rus, quod quisque populus uel ciuitas sibi proprium constituit. Quare aliud est ius Atheniensium, aliud uero Romanorū, &c.

Contra ut hētur Insti. de iure na. & gent. §. sed ius, Ius fere De iure autē gentiū oēs pōenę cōtractus in oēs iure troducti sunt, ut emptio & uendiō, loca tio, &c. sine quib. humana societas consta re non potest, ut patet eodē, Inst. §. ius aut. & ff. de iust. & iure l. ex hoc iure. Isidorus ergo quia nouit ius gentium, & a naturali differre, & a civili, ne tot faceret diuisione, distinxit ius in hęc tria membra. Arti ficiosius ergo diuiditur in ius naturale, & positium, ac deinde ius positium humanū in ius gentium, & civile. Est autē admonito opus, ne quēquā diuīsiō Aristotelica fallat lib. 3. Eth. c. 7. ubi ius politicum diuidit in naturale, & legitimum. Haud enim politi cum pro eo prorsus usurpat, quod iuris pru

dentibus est civile, nam ius naturale non est species civilis, sed illi contra positum. Appellatur ergo generaliter ius politicum ius omne, quo ciuitas utitur, quo nomine tā naturale quam gentium, quam ēi civile comprehenditur. At uero non omnes scrupuli extincti sunt, qui ex hac conclusione succrescunt, uidentur enim iura contra ex tate. At quippe Pomponius, l. ueluti. ff. de iust. & iur. religionem erga Deum, & ut pa rentibus, & patrię pareamus, esse de iure gentium. Et Florentinus. l. ut vim iniurias propulsare, ad idē spectare ius, hęc tamē omnia sunt de iure naturę. Nā pceptum religionis & honorandi parentes in decalogo sunt, qui ut supra satis demonstraui mus, gēmen est naturalis iuris. Et propul sare iniurias, conclusio est illius principii. Vnaquęq. res appetit se conseruare, ergo ius gentium idē est, quod naturale. Et se cundo id ipsum arguitur. Libro ptoximo hanc sēpē repetiuius dīam inter mora lia pcepta ex una parte, & ceremonialia, atque judicialia, & ius civile ex altera, qd moralia inferunt ex principiis naturę per modum conclusionis non autem reliqua, ut modo declarabamus. Qua de causa di ximus decalogum esse de iure naturę. Si ergo ius gentium inferitur ex eisdem prin cipiis per modum conclusionis, sit, ut sit pariter de iure naturę.

Ad primum argumentum respondetur Ad pri- iuris prudentes nimium extendere ius gen- mum. tiū. Censent namque tali appellatione cō- prehendi quidquid cunctis mortalibus est commune, & ius naturale id duntaxat esse quo ēi bruta cum hominib. conueniunt, cū tñ multa sint naturalia iura, quę peculiari ter conueniunt humanę naturę & nō bru tæ, ut est decalogus, & quę ibi implicita sunt. Differentia ergo non est, sed quā nos posuimus, s. qd ea quę inferuntur ex absolū ta rerum natura, & consequentia necessa ria, pertineāt ad ius naturale, illa uero quę non ex absoluta consideratione, sed modo expositū in ordine ad certū finem, sint de iure gentiū. Quare decalogus non de iure gentium, sed de iure naturę est. Ex hoc eli citur solutio secundi argumenti. Quando Ad secū enim diximus ius gentiū elici ex principiis dum. naturę per uiam illationis, non intelligit, qd illatio sit omnino necessaria, sed rei na- turę

Primū
arg. con
tra pdi-
cta.

Secūdu.

Ad pri-
mum.

Ad secū-
dum.

tata in ordine ad talem finem conveniens. Haud. n. ex necessitate colendi agros vel pacificæ eorū possessionis consequitur ita necessario dominorum divisio, quam ex illo principio. Id ne facias alius &c. elicitur. Nō occides, quia est illi fini congruentissimum atque expediētissimum. Hic autem oboritur postremum dubium, utrum in ius gentium cadat dispensatio, an vero perinde atque ius mortale sit in dispensabile?

Postre- **Solutio** Aliqua enim sunt de iure gentiū adeo con-
mū du- ducentia ad humanum conviciū, ut nulla
bium. tenus fas sit super illis dispensari, imo forsau dispensatio esset irrita, ut divisio rerū de qua modo dicebamus. Nanque nisi inter religiosos, intollerabilis esset communis rerum possessio. Alia vero sunt eiusdē iuris, quæ sunt pro causa dispensabilia. Servitus enim est de iure gentium, & tamen dispensatum est, ne Christiani capti in bello, pro servis habeantur, & nonnulli contractuum civilium, etiam qui sunt de iure gentium, possunt dispensari. Est enim de iure gentium servare fidem hostibus, ut servare legatos in bello tamen si causa fidei contrarium posceret, non esset servandum, immo si corrupta dogmata disseminarent, exurendi essent neque dispensatio ne opus esset.

Ad pri- Primum igitur argumentum capitale
mū arg- iam solum est, negatur. n. omne illud in
capita- quo oēs gentes conveniunt, esse ius natu-
le. rale. Et ad secundum respondetur, quod
Ad secū- Philosophus qñ ait homines esse iure natu-
dum. ræ servos, non accipit ius naturæ simpliciter: nam absolute humana natura pensata, non est cur magis unus serviat quam alter, sed si perpendatur in ordine ad finem puta, ut doceatur quis ab alio, & ut servetur in bello. Et ideo potius est ius gentiū, tamen si servitus illius quodior est, ut a sapientiori moribus imbuatur, non est liberari contraria, ut lib. 4. in propria quæstione dicturi sumus, & idem est magis naturalis, id est naturæ individui congruus. Ad tertium iterum idem responsum est, quod licet ad ius gentium requiratur consensus hominum, non tamen conventus uti ad ius civile, nam dispensum universæ gentes ratione naturali ad ius perdocentur.

ARTICVLVS IIII.

Verum ius paternum ac dominium & a politico & inter se ulla ratione distinguantur.

R Estat ex superioribus dubium circa quasdam iuris species, qualis est paterna & dominativa, quæ non videntur sub rationibus superiorum propriis comprehendi. Quæritur ergo, utrum ius paternū & dominativum & a politico, & inter se distinguantur. Et arguitur ut moris nobis est a parte negativa. Ad iustitiam in genere pertinet unicuique quod suum est reddere, cum ergo ius sit obiectum iustitiæ, sit, ut pari modo unumquemque æquali eraspiciat. Quare non est distinguendum aut inter patrem & filium, aut inter dominū & servū. Secundo. Lex quæ, ut ar. 1. diximus ratio est & regula constitutiva iusti, ad bonum cōmune totius civitatis spectat, non ad ullius personæ privatum, pater autem & filius, dominusq. & servus ad privatam pertinent familiam, non ergo distinguuntur ius paternum & dominativum a politico. Tertio. Si hæ species viris essent discernendæ, pari rōne & distinguendæ essent aliæ plures secundū gradus diversos, qui sunt inter ciues, ut puta ius militare, & sacerdotum &c. In contrarium ante est auctoritas Philosophi 3. Ethic. c. 6. distinguentis ius paternum ac dominativum a politico.

Primum
argum.
a p. rone
gatiua.

Secundū

Tertiū.

Articulus hic in hoc solum. adhibitus est ut locus hic citatus Aristot. exponatur. Ad hunc igitur tribus brevissimis conclusionibus responderetur, quibus sententia Aristot. summam exponatur. Prima est. Inter patrem & filium non est simpliciter iustum politicum, sed secundum quid. Et memento non usurpare nos hic politicum pro eo quod est civile, ut distinguitur, a iure naturali & gentium, sed ut proxime dicebamus, pro eo quod est ius inter ciues custoditum. Sic enim accipit Aristoteles ut etiam naturale comprehendat. Probatur ergo conclusio. Iustum, ut hactenus dicebamus, idem est quod adæquatum & commensuratum alteri. Intercedit enim iustitiā, non nisi inter duos aut plures, est tamē

Aristot.

Prima
conclō.

Proba- vnus homo alter ab altero dupliciter. vno
tio con- modo, quia simpliciter ab illo distinguit
clusiōis. vt ciuis quilibet ab altero ciue. Alio mo
do, secundum quid, nempe quia quodam
modo est alter, puta alterum suppositum,
quodammodo uero idem, uidelicet pars al
terius. Filius autem non est simpliciter al
ter a patre, sed scdm qd, utpote pars eius,
vt hī ethic. 8. & nempe semen ab illo deci
sum ergo inter patrem & filium non est
simpliciter iustū sed scdm quid, quod pe
culiariter dicitur iustum paternum. Pari
ratione constituitur secunda conclusio. In
ter dominum & seruum non est simplici
ter iustum. Qm, ut i. Politicor. ait Philoso
phus, Seruus non est simpliciter aliud a do
mino, uno quod quid est domini est, puta
instrumentum erga sicut inter instrumen
tum & artificem nō est propria ratio iusti
neque artifex iuriam facit instrumentu
si ad libitum suum illo utatur, sic neq. in
ter dñm & seruam, scdm quid, id est heri
le. Tertia conclusio, inter uirum, & uxore
maior est ratio iusti, quam inter patrem &
filium & quam inter dominum & seruum.
Conclusio hæc adiecta superioribus est ad
cōciliandum cum Apostolo Phil. sophū.

Secūda
conclō.
Rō con
clusiōis

Tertia
conclō.

Paulus.

Rō con
clusiōis.

Si n. Apostolum auas ad Ephes. quinto
iniquitatem, uirum & uxorem ad idē perti
nere corpus, secundum illud Gen. 2. Erūt
duo in carne una, facile inde tibi colligere
uideberis minorem rationem iusti interes
se inter uirum & uxore quam inter patrē
& filium eo, quod minus uideantur esse
duo, nihilominus Aristot. loco citato plus
inter eos iusti interuouit. Et ratio est, qd
ambo, licet non ex æquo, ordinem tamen
habent ad communem familiæ dispensatio
nem. Quare, & filii & serui eodem penē iu
re obedire tenentur manū familias, quo &
patri. Nam & si uxor obedire teneatur ui
ro, cui ad eiusdem prolis generationem cō
iungitur, ob idque dicatur esse quodāmo
do idem corpus, i. idem corporale princi
pium, quare nō prima mulier decocta uiri
plasmata fuit, tamen non quæcumque sin
gularis mulier eo modo pars est mariti
quo filius patris. Immo, si ita loqui liceret,
compars eius est, nam ambo sunt partes
eius carnis, ob idq. dicuntur duo in car
ne una. Ac multo minus se habet ad uirū,
ut seruus. Quare Phil. i. Poli. barbarici tri

buit, vt forma & seruus eodem gradu ha
beantur, ob idque inter uirum & uxorem
æconomicum iustum est. Circa primā cō
clusionem in primis notandum, qd cum al
seritur inter patrem & filium non esse sim
pliciter iustum, sed secundum quid, illud
secundum quid quauis rationem iusti di
minuat, non tamen minuit rationem debi
ti & naturalis uirtutis, sed potius auget. Et
enim cū iustitia & ad alterum sit, & debi
tum insinuet, & æqualitatem constituat,
ex defectu cuiusque illarum trium ratio
num deficit, ratione iustitiæ. Nam inter
patrem & filium deficit ratio prima, quia
non est simpliciter ad alterum. Præterea,
ratione tertia, quia parentibus æquale red
dere non possumus non autem ratione se
cūda, quia plus patribus debemus, quam
cæteris. Quo circa caue putes ius paternū
minus habere naturæ, quam pollicicum,
imo magis naturale est, etsi munus habeat
iustitiæ. Atqui rationes istæ multo iustius
nobis competunt respectu Dei. Primum,
quia quodāmodo aliquid ipsius sumus, nō
quidem patres, sed tamen effectus, & ideo
multo minus sufficimus ex æquale reddere
quā parentib. liberalitas autem deficit a ratio
ne iustitiæ, quia non uersatur circa debitū.
Fit ergo ex his consequens, illud scdm qd
iustum, quod est patris ad filium, quidpiā
excellētius esse, quam est simplex iustitia.
vt puta pietatem. Si scitaberis autem for
san, utrum cum diximus inter patrem, &
filium non esse simpliciter iustum intelli
gatur ex utroq. termino, sitam patris ad fi
lium, quam filii ad patrem? Respondetur
vtrunque intelligi, licet non æqua ratione.
Filii enim ad patrem non est iustum sim
pliciter, non solum quia pars est, sed quia
æquale reddere non potest, patris autem
ad filium, non propter rationem secundā,
sed propter primam nempe quia se habet
sicut totum ad partem. Vnde sicut inter
hominem & sua membra non est propria
ratio iusti, quia non sunt simpliciter duo,
sic neque patris ad filium. Nam quidquid
in illum confert, sibi ipsi quodāmodo cō
fert, & prosperitas atque aduersitas filii pa
trem ipsum attingit. Vnde Seleucus Lo
crensium monarcha, ubi filio vterque erat
eruendus oculus, supplicium ex æquo par
titus est, vt vtrique alter erueretur, uasi
ambo

Explica
tio pri
mæ con
clusiōis.

Q. 12

Solutio.

Primū argum. ambo unus essent homo. Huic autem veri-
tati forsā quis hoc obmoliatur argumen-
tum. Eito ita sit, quod filius quā diu est sub

cura parentum, aliquid sit patris, tamē post
quam emancipatus est, iam inde, sua qua-
dra unū sit ciuis, sicuti est pater, cui de in-
ceps publici magistratus pariter decernun-
tur. Immo quandoque est pater superior
pura uel prætor, uel consul, uel dux belli.
Item inter patrem & filium possunt tunc
celebrari contractus emptionis, uenditionis,
& alij in quibus iuris ratio æqua libra
utrinque penderet; ergo inter patrē & filium
interuenire potest perfecta ratio iusti. At-

S. Tho. Secundū. qui hoc a nuere uidetur diuus Thomas in
solutione secundi argumenti, ubi ait quod
pater & filius, dominus & seruus, conside-
rari possunt ut sunt homines, & ut unus est
aliquid alterius, & ideo et datur aliquæ le-
ges de patrib. quō se debeat habere erga fi-
lios. Caietanus contendit quomodo cunq.

Caieta. Auctoris rñsum.

considerentur filij, non esse ius simpliciter
inter ipsos & parentes, sed scđ m quid. Nā
ius, inquit, q̄ est inter eos quatenus hoīes,
modificatur per illud, q̄ unus est pars alte-
rius. Eriō sit ius scđ m qd, puta paternum.
At uero si meū iudicium ullius est momen-
ti, distinguere potius q̄ quantum ad natu-
ralia iura semper inter filios, et emancipa-
tos, & parentes manet ius paternum, puta
quantum ad honores deferendos, & quan-
tum ad aliqua obsequia, & iuamina dum
opus illis fuerit filiorū opa, sed q̄rū ad ci-
uilia, ius simpliciter & iustū est inter illos.

Ad p̄m argum.

Ad primum igitur arg conceditur ad iu-
sticiam pertinere reddere unicuiq. q̄ suū
est, supposito tamen quod sit alterius sim-
pliciter ad alterum. Cum enim quis sibi ip-
si quiddam tribuit quod sibi debetur, puta
cibum aut uestitum non facit simpliciter

Ad secū dū arg.

iustum, ac perinde cum patralit filij.
Secundi quoque responsio ex superioribus
elicitur. Nam etsi iustitia ad bonum com-
mune spectet, non obstat quo minus inter
patrem & filium non habeat rationem per-
fectam. Attamen quia patres domus ad bo-
num etiam commune referuntur, iustitia
quoque leges ponit tam patribus respectu
liberorum, quam dominis respectu seruo-
rum. Ad tertium autem negatur quine iā in
republica distinguatur ius militare, & ius
sacerdotum, ut libro primo, inter exponen-

das legum diuisiones, concessum est, & de-
claratum. Tamen illa iura nullaratione
deficiunt a perfecta iustitia, sicuti paterna,
quia est alterius simpliciter ad alterū. Om-
nia, n. reipublicæ membra immediatum; or-
dinem habent ad bonum commune, & ideo
tam iustum & inter principem, & ciuem
& inter quemcunque magistratum & subditum,
quam inter reliquos ciues, sed differunt illa
iura penes diuersa officia, ut loco citato
declaratum est.

QVAESTIO II.

DE IUSTITIA.

S. Thom. 2. 2. quæst. 58.

ARTICVLVS I.

*Verum definitio iustitiæ a Iuriconsultis sit
recte conscripta.*

Vis igitur natura præfinita, se-
quitur, ut uirtutē ipsā iustitiæ, de qua
præfens opus institui-
mus, & definitione mōstremus
& omnibus suis numeris circumscribamus.
Quæritur ergo utrum definitio Vipiani, scđ
de iust. & iur. qua ait, Iustitia est constans
& perpetua uoluntas ius suum unicuique
tribuendi, naturam iustitiæ absolute decla-
ret? Et arguitur a parte negatiua, Philos. 5.
Ethic. ait iustitiam esse habitum quo iusta
operamur & uolumus, non ergo est uolun-
tas, quæ est potentia Secundo, Sola Dei
uoluntas est perpetua, ergo uel iustitia nō
est perpetua uoluntas, uel non est in homi-
nibus. Terrio perpetuum & constans idem
est, alterum ergo in definitione redundat.
Quarto, Ius reddere, munus est principij
propriū, non ergo id habitui iustitiæ com-
petit. Ita contrarium est auctoritas Iurif-
consulti.

Primum argum. Aristot. Secundū

Tertiū

Quartū.

Ad quæstionem unica respondetur af-
firmatiua conclusione. Definitio illa sane
intellecta bona est. Etenim cum uirtus om-
nis sit habitus electiuus, ut 2. Ethic. ait Arist.
& habitus ab actū sortiatur speciem, sicuti,
& actus ab obiecto illa est optima unius
cuiuslibet uirtutis definitio, quæ per pro-
priū actum & obiectū naturam rei expri-
mit. Quoniam sicut anima rationalis forma
est

Conclō rñsum. Probō. Aristot.

est hominis, sic & actus est forma habitus, iustitia autem, ut supra saepe dictum est, & inferius est demonstrandum, est virtus quæ habentem ordinat ad alterum, inter quos æqualitatem cõstituit dari & accepti. Quare actus proprius iustitiæ est reddere ius unicuique suum. Sunt autem & tres conditiones omni virtuti communes, quas Aristot. 2. Ethicorum declarat. scilicet ut sciens quis operetur, atq. eligens propter finem. & tertio, ut perpetuo & constanter in omnibus actionibus, ut oportet, operetur nam unus aut alter virtutis actus non facit studiosum: sicut neq. una hirundo uer. Vbi ergo Iurisperitus ait, Iustitia est voluntas, non accipit nomen pro potentia, sed pro eius actu. Nam nomen potencie aliquando tribuitur actui, quemadmodum principiorum cognitio, dicitur intellectus. Neq. uero est prædictio identica, sed causalis: iustitia enim est habitus, quo fit voluntarius actus, quemadmodum Aug. super Ioann. ait. Fides est credere qd non uides. i. est habitus credendi. Quare voluntas ponitur loco generis. Oratorio autem modo Iurisperitus usus est nomine, Voluntas, ad exprimendum in primis proprium uirtutis subiectum: sane, qd ut illico dicturi sumus, est voluntas. Deinde ad exprimendum uirtutis opus, qd debet fieri sciente & eligente spontanea proficiscina quod per ignorantiam uel per uolentiam fit, quia non est voluntarium, non est officium. Et eadem ratione Anselmus, qm in lib. de ueritate dixit, qd iustitia est reconditudo, non fecit propositionem qd dicunt identicam, sola enim diuina voluntas est sua reconditudo: sed usus est propositione causalis, propterea, qd iustitia efficit in opere reconditudo. Quod autem Vlpian. adiecit, Perpetua, seruit ad depromendam tertiam conditionem uirtutis. Perpetuum. n. dupliciter sumitur. Vno modo, ratione actus, qui nunquam interrumpitur: atq. hæc perpetuitatis ratio soli Deo competit. Alio modo ratione obiecti, ut. scilicet quisq. proponat in omni euentu debite & secundum legem operari, & hæc conditio necessaria est omni uirtuti. Sapienter tamem apposuit. Constans, quod non est idem qd Perpetuum. Nam Perpetuum, solum dicit propositum atq. intentionem sic semper operandi. Constans autem, addit eiusdem propositi firmitatem, nempe ut homo tali pro-

posito non nutet, & uacillet, sed fixum id gerat. Quæ quidem constantia nemini obtingit antequam omnem sit adeptus uirtutem, scilicet ut neq. propter auaritiam, neq. propter metum, neq. propter aliquam uoluptatem, aliamve illam affectionem a iustitiæ rectitudine deflectat. Vnde Constans, idem est quod undiq. quasi tessera, quadratus stans. Quot enim reperias habentes propositum semper studiosè agendi, qui tamem quia firmis radicibus uirtutis non nituntur, identidem dilabuntur. Hactenus ergo genus uirtutis iustitiæ definitum est. Quod autem addidit, Ius suum unicuique tribuendi, differentie locum obtinet, iustitiæ a cæteris uirtutibus discernens, atq. adeo eius speciem complens. Ex quo fit Buridanum præter rationem. 3. Ethic. q. 2. negare prædictam definitionem congruere iustitiæ quantum ad omnes suos actus. Subdit namque ibidem Iurisperitus, Iuris præcepta sunt hæc. Honestè uiuere, Alterum non lædere, Suum cuique tribuere. Ait ergo Buridanus definitionem hanc soli tertie parti iustitiæ conuenire. Porro autem hoc falsum est, immo exprimit totam iustitiæ substantiam. Est enim propria eius functio ius cuique tribuere, ac perinde neminem lædere. Nam, Nō occides, Nō furtum facies, &c. rationes iustitiæ explicat. Prima autem pars Iurisperiti. scilicet. Honestè uiuere, non est peculiaris actus iustitiæ, sed generalis omnium uirtutum. Nam iam dictum est omne uirtutem, generalem habere rationem iustitiæ ut inferius hic amplius explicabimus. Et ideo illas pars non includitur in definitione, quæ particulari iustitiæ adscribitur. Est ergo optima definitio Iurisperiti immo explicatior quam illa Arist. scilicet. Iustitia est habitus iustorum operatiuus, quia hæc non explicat specialem rationem iusti, quæ est, ius alteri reddere. Si autem conciliare ambas liber & luculentius elucidare, colligito cum S. Thoma definitionem hanc, Iustitia est habitus quo quisque perpetua constantiq. uoluntate ius suum unicuique tribuit. Neq. obstat qd & hoc principi etiam & iudici competat. Nam princeps ius reddit imperando, & dirigendo tanquam custos iusti: uirtus autem iustitiæ, cuiusq. animus promptum reddit, siue princeps sit, siue subditus tanquam obediens rationi, & legi,

Buridani hallucinatio.

Absoluta definitio iustitiæ.

Obiectio.

Duplex modus perpetuitatis.

Solutio & legi, ut reddat unicuique quod debet. Per hæc ergo soluta restât argumenta in capite quæstionis obiecta.

ARTICVLVS II.

Utrum iustitia sit uirtus qua habentem ad alterum ordinat.

Constituta iustitiæ definitione, subsequitur ut eius substantiam, atque innatas qualitates singulatim exploremus: idque examinâdo singulas definitionis particulas. Quæritur ergo circa eius ultimam differentiam, quæ est ius suum unicuique tribuere, utrum iustitia proprie sit ad alterum.

Primū argum. Et arguitur a parte negatiua, ex illo Apostoli ad Rom. 7. Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi: fides namque non dicitur per comparationem unius ad alterum. Secundo, iustitia Dei est æterna, & tamen ab æterno non habuit a se alium ad quem eadem referretur, ergo iustitia non est ad alterum.

Arg. 2. Tertio, Officia iustitiæ etiam si ad alterum sint, moderamine nihilominus egent & rectificatione in ordine ad agentem: nam auarus egre ab se indicat quod habet alienum. Quare ut est Proverb. 11. iustitia simplicis dirigit uiam eius, ergo iustitia non solum circa ea, quæ sunt ad alterum uerum & in moderandis affectionibus ipsius habentis uersatur. In contrarium est

Cicero. Cicero lib. de Offi. inquit iustitiam eam esse rationem qua societas hominum inter ipsos & uitæ communitas continetur. Qua porro descriptione insinuat order ac respectus unius ad alterum.

Prima conclusio. Quæstio facillima est, duabusque conclusionibus contenta. Prior est. Iustitia proprie dicta duo requirit diuersa supposita, inter quæ æqualitatem constituat. Conclusio est Philosoph. 10. Ethic. c. ult. quæ porro ex ipso nominis significato dilucide patet. Iustitia. n. idem est, quod æqualitas seu æqualitatis habitus: æqualia autem, nisi abusu siue aut per metaphora, non nisi duo dicantur, ut patet in quantitatibus ad eandem normam iustificatis. Rursus iustificari, si ad mores accommodetur, non conuenit nisi humanis actionibus actiones uero, ut 2. de anima autor est Philosophus, non conueniunt naturæ uel partibus, sed tantum sup-

posito, humanitas enim inquit non nec, neque uero digiti aut manus, sed mulier, neque uero manus aut per iniuriam proprie percutit, aut per auiticiam debitum soluit, sed homo, nisi forte per similitudinem, seu tanquam instrumenta coniuncta. Consequens ergo sit ut iustitia non solum inter duo qualitercunq. distincta, sed inter duo supposita sua exerceat munera. Posterior conclusio. Nihil uetat quo minus iustitia metaphorice dicta inter partes eiusdem suppositi existat. Et hanc quoque conclusionem subdit eodem loco Philosophus. Et patet exemplum inter duas hominis partes. Primum enim iustitia est inter membra, dum scilicet oculi pedes suo lumine ducunt, & uicissim pedes sua opera illos portant. Præterea, pars sensualis, puta irascibilis, & concupiscibilis, dum rationi obsequio despotico obediunt, iustitiam custodire dicuntur, & dum rebellant, iustitiam perturbare. Vnde Augustin. lib. de moribus Eccl. Ad iustitiam, inquit, pertinet ob hoc quod quis Deo seruit, bene imperare ceteris, quæ sunt hominis subiecto. Est autem ratione appetitus subiectus, secundum illud Gen. 4. super te erit appetitus eius, scilicet peccati & tu dominaberis illius. Res est facillima, quæ nullius eget amplificatione, nisi forsitan si quis interroget an tanta sit ratio iustitiæ inter has partes eiusdem hominis, quanta inter patrem & filium? Apparet. n. ita esse, nam quia filius est aliquid patris, diximus non reperti inter illos iustum nisi secundum quid. Respondetur tamen diuersam esse rationem. Nam cum pater, & filius duo sint supposita, uere ac proprie constituitur inter eos ratio iustitiæ, licet quodammodo minuens intra latitudinem eiusdem rationis, sed tamen inter rationem & appetitum, quippe quæ non sunt duo supposita non est iustitia nisi metaphorica.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod cum ait Paulus iustitiam esse per fidem, non accipit iustitiam ut est specialis uirtus moralis, quæ facit opus iustum id est, ad æquatum alteri homini: sed ut hominem ipsum a peccato liberat rectificando appetitum, ut sit rationi obsequens. Et secundum hanc rationem est iustitia metaphorica. Tamen si, ut supra diximus eadem pariter hominem iustificat

Ultima conclusio.

Explana-
natur conclusio.

August.

Quæst.

Rõ hesi-
tandi.
Solutio.

Ad primum arg.

stificat respectu Dei, reddēdo cum illi subditum, gratum & acceptum, eiusq. uolūta ti cōmensuratum. Et scđm hoc proprie ēt Ad secū dici pōt iustitia. Ad scđm uero argm rñde dū arg. tur, iustitiam Dei esse eternam scđm propositum, in quo eius substantia consistit, tamen si scđm effectū ab æterno nō habuerit, in quibus eam iustitiam exercuisset, Ad ter- sed postq̃ mundum condidit. Ad tertium tū arg. denique arti. 4. patebit fulgentius respon- sio. Interim autem responderetur quod passi- siones quæ operibus iustitiæ obfistunt, per alias uirtutes reprimuntur, quibus mi- tigatis per iustitiam fit electio recta, ut lo- co citato elucidabitur.

ARTICVLVS III.

Verum iustitia sit uirtus.

Argu. 1. Circa genus definitionis, quod dictū est esse habitum iuste operandi, q̃- ritur uerum iustitia sit uirtus? Et ar- guitur a parte negativa. Ait Christus, cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, Serui inutiles sumus, quod debui- mus facere fecimus, opus autem uirtutis non est inutile. Ait. n. Ambros. 2. de Offi. utilitatem non pecunialis lucri æstimatio- ne dicimus, sed acquisitionem pietatis, er- go facere quod quis debet, in quo iustitia consistit, non est opus uirtutis. Secundo, Quod sit ex necessitate, non est merito- rium, reddere autem cuique suum, quod est opus iustitiæ, est necessarium, ergo non est meritorium, atq. adeo neq. uirtus, qñ quidem uirtutibus omnibus per Dei fauo- rem meremur. Terrio. Omnis uirtus mora- lis est circa agibilia, ea aut quæ exterius cō- stituuntur, nō sunt agibilia ueluti sunt ar- tium opificia ut 6. Metaph. auctor est Ari- stot. Cū ergo iustitiæ munus sit, exterius opus iustum perficere, sit ut non sit uirtus. In contrarium est Greg. 2. Moral. ubi qua- tuor Cardinales uirtutes, d̃stinguit. sc̃m- perantiam, prudentiam, fortitudinem, at- que iustitiā. Quin uero & sapientia ipsa, ut patet c. 8. easdē se uirtutes docere p̃dicat. **Conclu-** Ad q̃dōē unica cōclusione rñdetur. Iu- stitia ē moralis uirtus. Probat. Virtus scđm sua. Aristō 2. Ethico. est qui bonū reddit habē- Probatio tē, & eius opus bonū, iustitia aut est huius

modi ergo est uirtus. Probat. Minor, bonū nū hominis est operari scđm rationi regu conclu- lam, nam cū homo natura sua sit rationalis, scđm rationē actiones nostræ probē in Aristot. dicantur, iustitiæ aut hoc ipsum munus in- cumbit, ut scđm rationis lineā æquitatem constituat inter duos, sit ergo, ut sit uirtus eademq. ut Aristot. ait. non qualiscunque, sed tanto ceteris rutilantior, quanto He- sperus reliquis astris firmamenti splendo- re antecellit. Quod & Cicero. de Offi. repē- tit, ubi ait in habitu iustitiæ uirtutis splen- dorem esse maximum, ex qua uiri boni no- minantur. Posset quis impresentiarum hæ- sitare, an a uirtute iustitiæ aliter dicant uir- ri boni, q̃ a ceterarum qualibet? Virtus. n. quæcunque facit bonum hominem sim- pliciter. Ars inquam pictoria facit bonum pictorem, & ars medica, bonum medicum neutra tñ bonum uirum. Et uirtus intelle- ctualis, puta sciētia, efficit uirum doctum non tñ pertingit, ut constituat uirum bo- num, sed sola, est uirtus moralis, quæ cū fa- ciat hominem cuius natura est rationalis, uiuere scđm rationem, cōstituit uirum bo- num. Sed præter hanc acceptionem, usur- patur etiam bonitas, et idem sit quod be- nignitas & fertilitas, qual. homo est alteri- beneficus, sicut terra dicitur benigna & bona, quia fertilis. De iustitia ergo posset quispiam affirmare utraque ratione homi- nem denominare bonum, eo q̃ iusti, non solum studiosi sunt, uel & alii boni & uti- les. At uero res medulitus inspecta, non sic hēt. Bonitas. n. hoc est benignitas, & fer- tilitas, nō est quocūq. tribuere, sed tribue- re non ex debito, quod liberalitati & ma- gnificentiæ conuenit. Quin uero Arist. ēt prodigum, quod est nomen uitii, non uere- tur appellare bonum, hoc est benignum, & frugi, quia sua effundit. Iustitia uero nō tā dat, quā reddit. Vnde Cicero eodem lo- co, secundum bonitatem, non iustitiæ sed beneficentiæ tribuit. Ait enim. Et huic, sci- licet iustitiæ, coniuncta est beneficentia. Vera so- lutio du- bitatio- nis pro- positæ. quam eandem uel benignitatem uel libe- ralitatem appellare licet. Vnde iustitia so- lum facit bonum habente, & bonū opus, bonitate eiudem generis quo reliquæ uir- tutes. Et ideo ubi ait Cicero a iustitia bo- nos uiros nominari accepit iustitiā, ut est generale nomē oīum uirtutū, licet iustitia inter

inter Cardinales fastigium ob hoc teneat
 ¶ ordinat hominē ad alios, atq. adeo non
 potest non se prout exerceat, atque in
 publicū prodire. Et sic uera q. iustus est, ut
 unicuiq. q. suum est, promptissime reddat,
 is, primus est, ut sit beneficus ac liberalis.

Ad pri-
 mū arg.

Ad primū igitur argū optime S. Tho.
 responder, q. qui facit quod debet, nihil
 utilitatis asserit, hoc est, nihil augeat luctū ei
 cui debitum reddit, sed tantum ab eius dā
 no manus abstinet: at sibi ipsi utilis est, qua
 tenus sponte sua faciens quod debet, præ-
 mium mereatur apud Deum. Sumus ergo
 respectu Dei non sicut serui respectu mor-
 talium dominorū, serui quippe quicquid
 sunt dominorum sunt, & adeo quicquid
 operis exequantur, domino accrescit in lu-
 crum. Ob idq. sunt utiles, nam utile est bo-
 nū propter aliud. Obsequia uero quæ nos
 Deo impedimus, nihil ei lucri accumulāt,
 quia bonorum nostrorum indiget, sed
 in nos ipsos utilitas redundat, Deo autem,
 non nisi gloria. Et ideo dicimur serui inu-
 tiles, hoc est, nihil accumulantes Deo, pro-
 pterea q. non facimus nisi id quod de iusti-
 tia debemus. At tamen quia id quod debe-
 mur, uirtus iustitiæ est, quā Deus nobis p-
 cepit, si tu facientes quod debemus, apud
 ipsum promereamur præmiū. Ad scd m re

Ad scdū
 arg.

sponderetur, duplicem esse necessitatē. Aia
 quippe est coactionis, & hæc tollit meritū
 & laudem, ac pariter uituperium ut in fine
 5. Ethic. ait Aristot. Altera uero est neces-
 sitas præcepti & finis, quem sine tali medi-
 or consequi non possumus. Et hæc rōnem uir-
 tutis non extrudit, quatenus id homo, q. d.
 debet, sua uoluntate agit, unde rō laudis
 exoritur. Excludit tñ meritum superero-
 gationis, quale est in operibus consilii. Vn

Paulus.

de Pau. 1 ad Corinth. 9. Si euangelizaue-

Ad ter-
 tiū arg.

ro non est mihi gloria. Ad tertium argu-

S. Tho.

mentum responder S. Tho. quod iustitia
 non consistit circa exteriores res quantum
 ad hoc quod est eas facere, quod pertinet
 ad artem, sed quantum ad earum usum,

Mésan

qui alteri est debitus. Hæc autem uerba

Si Th.

quidam adeo multi elucidare satagunt, ut
 potius obnubilant, res enim est clara. Iu-
 stitia inquam non est ars fabricabilis, quia
 finis sua non est pecuniam eudere, aut
 fabricare domum, sed uti pecunia, sol-
 uendo illam debitori. Vnde cum archi-

tectus recepto pretio ædes ædificat, et si
 per artem eas extruat quales debet, tamē
 iustitia est quæ cum applicat ad ædifican-
 dum, ut debitum soluat.

ARVICVLVS IIII.

Verum iustitia sit in uoluntate.

Circa aliam definitionis particulam,
 qua dictum est iustitiam esse uolun-
 tatem, quæritur, utrum uoluntas sit
 eius subiectum? Est. n. argumentum quod
 sit in intellectu. Subiectū ueritas est intel-
 lectus, iustitia uero sæpissime dicitur ueri-
 tas, ut in Pal. Misericordia & ueritas ob-
 uiauerūt sibi iustitia, & pax osculatur eune.
 Eo uel maxime q. iustitia, ut dictum est, di-
 cit ordinem ad alterum, ordinare autem
 opurationis est. Et secūdo arguitur. Si nō
 est in intellectu, ille est causā, q. nō est uir-
 tus intellectualis, sed moralis, at uero in
 de colligitur neq. esse in uolūtate, sed in
 appetitu irascibili uel concupiscibili, quos
 Aristot. Ethic. docet esse sedes uirtutū mo-
 raliū, ergo nō est i uolūtate. In contrariū
 est Anselmus, qui definiens iustitiā, ait ef-
 feretudinem uoluntatis propter se fer-
 uatam.

Primū
 argum.

Arg. 1.

Aristot.

Ansel.

Ad quæstionē unica conclusiōe respō
 detur. Iustitia est in uoluntate rā quam in eo po-
 subiecto. Cōclusiōne hinc insinuat Aristot. si uol.
 in initio Ethic. ubi ait iustitiam esse habitū
 quo hominis iusta agunt, & uolunt iusta.
 Et iurisconsultus, ut diximus, ubi ait iusti-
 tia est uoluntas, designauit habitum p. pro-
 prium subiectū. Et rō est hæc quæ per ius-
 ficientem exclusionem aliarum potētiarū
 procedit. Vnaqueq. uirtus in ea est poten-
 tia, cuius est actus, quæ ratificat, iustitia autē
 non ratificat actū intellectus aut aliquos
 aliter cognoscentiæ potētiae. Haud enī
 iusti dicimur, quia iusta cognoscimus id si
 quidem etiam prius cōe est, sed quia ius-
 ta, ut ait Aristot. operamur & uolumus. In
 nulla ergo est potētia cognoscentia. Et
 igitur, ut sit in aliquo appetitu, qui princi-
 pium est proximū uolendi & agendi, appe-
 titus autē alter est sensitiuus, in irascibile
 & concupiscibile diuisus, atq. alter rōnalis
 qui est uoluntas, in sensitiua aut existere
 non pōt. Iustitia nanq. ordinat, ut dictū est
 ad alter.

Conclū

in eo po-

Aristot.

Rō con-

clōnis.

Aristot.

ad alterum dicit, ordinem aut eiusmodi nullus sensus cognoscit, quæ sequitur appetitus sensitivus. Colligitur ergo ex hac inductione, nullam superesse potentiam, in qua iustitia considerare possit, præter voluntatem.

Qd ce- De hac conclusione nemo est qui dissentiat
lebris. de hoc aut inter Doct. disputatur, utrum proprie sit iustitiæ inter cardinales virtutes, esse in voluntate, iustitiæ inquam & aliarum sibi annexarum, quales sunt religio, liberalitas, & similes? Scotus namque (quod

Scotus. in superioribus tetigisse meminimus) in 3. Sent. dist. 33. atq. Occam q. 10. quos theoreticorum plerique sequuntur, & præcipue

Burida. Burida. 1. Ethic. quæst. ultima, mordicus tenent, non modo iustitiam, verum & fortitudinem & temperantiam in voluntate residere. Quorum ratio est potissima, quod cum

Ratio potissima proprium virtutis opus sit rectam facere electionem circa finem, 2. Ethic. 4. Arist. docet, in illa potentia insidere debet, cuius proprium est electionem facere, hæc autem est voluntas, ex qua laus viruperumque operis proficiscitur ergo illa est omnium virtutum sedes. At vero quamvis disputatio hæc apud D. Th. non hic, sed 1. 2. q. 56.

D. Th. Snia prædicta sit, in quantum ad rem attinet præsentata Aristoteli, istorum doctrina Aristoteli è diametro obversatur, qui quidem 2. Ethic. cap. 3. ex professo demonstrare contendit virtutes morales, nempe fortitudinem & temperantiam in reprimendis voluptatibus ac doloribus & tristitijs versari, cuius fundamentum contrarium ille est quo isti utuntur. Enimvero voluntas, cum proprius sit appetitus hominis, & cuiusque rei appetitus per se sit in bonum ipsius rei, nisi aliunde impediatur, propensus, & recte agere secundum fortitudinem & secundum temperantiam, bonum sit proprium ipsius hominis, nullo ad hæc profusus indiget virtutis habitu, sed cum virtus sit circa officium, illi est potentia necessaria, ex qua animi perturbationes oriuntur electioni virtutis obstitentes, quas quidem perturbationes ipsa per se potentia cognoscere non sufficit, ob id. n. indiget opitulante sibi habitu. Cum ergo tota difficultas recte aggrediendi expectandique in bello a timore & nimia audacia existat, irascibilis est quæ virtutem indiget. Et pariter concupiscibilis ad reprimendas voluptates, quibus patatis affectibus voluntas rectam faciat electionem.

Ad arg. prædicta opus concupiscibilis ad reprimendas voluptates, quibus patatis affectibus voluntas rectam faciat electionem.

ciat electionem. Negatur ergo istorum maxima, puta in ea potentia debere esse virtutem, quæ rectam facit electionem. Nam quoniam per se potentia id potest, non indiget virtute, sed illi est necessaria unde nascitur difficultas atque obstaculum recte eligendi ad subinde agendi. Quo fit, ut præter rationem negaverit illic Scot. habitus appetitus sensitivus mereri proprie virtutum nomen, cum sint cardinales, quoniam per illam representationem sensualium affectionum sunt vere principia & causæ recte electionis.

Et per hoc produuntur omnium argumentorum fallacia, quas Buridan. accumulatur, quorum unum est. Voluntas sæpe inclinatur versus appetitum, neque sine difficultate consentire potest rationi, ergo indiget habitu inclinante eam versus rationem. Negatur quippe antecedens. per se. n. non vergit in appetitum, sed propensissima est in bonum ipsius suppositi, quod est bonum rationis. Quod si quod sequitur appetitum, est quia ab eo prave affecto pertrahitur: non ergo ipsa in se, sed in appetitu habitu indiget, affectionem extrudente per quam vincitur. Attentatur solutio

snia hæc isto argumento: Intellectus per se inclinatur ad verum, & nihilominus scientiarum habitibus eget. Responderetur tamen diversam esse rationem. Propositio namque nostra intelligitur, quoniam potentia inclinatur ad bonum per modum appetitus, hoc est per modum potentie activæ, quia fertur in ipsum tunc. n. quia per se propende in obiectum, nullo instigante indiget: potentia vero cognoscitiva non est activa, ut feratur in obiectum: sed passiva, id est, apta in se obiecti imaginem recipere. ob idque sicut cognoscere ipsum non potest nisi per species ab ipso profusas: ita neque recte iudicare nisi per habitus, veritatem rei demonstrantes, atque adeo applicantes intellectum ad iudicandum. De iustitia autem diversa est ratio, ut supra diximus, nam per se voluntas non est propense in bonum alienum propensa atque in proprium. Ob idque quavis nullo tam pariter etur affectionum violentiam, indiget nihilominus habitu inclinante ipsam ad reddendum alteri quod suum est. Quæ circa paulo inferius monstraturi sumus iustitiam non versari circa passiones. Quod si arguas, ius aliter tribuere, est bonum proprium tribuentis, nam virtus est boni studiosi,

Ad aliud arg. Buridani.

Argumentum.

Solutio

Alia ratio

diost, cum bonum faciat habentē ergo ne que ad hoc uoluntas eget habitu. Respon detur q̄ quauis iustitia sit formaliter bo num habentis, tñ eius obiectū est bonum alienum uersatur enī circa hoc quod est reddere, alteri, quod suum est. Et in hoc stat aliarum dissimilitudo.

Ad primū arg. Ad primum igitur argu. respondetur, q̄ iustitia non est ueritas, quæ dicit ad æqua tionem rei ad cognitionem, sed ut signifi cat rectitudinem quam ratio, quæ ueritas dicitur, in appetitu constituit, atq. imprim it, nam propter propinquitatem affectus ad causam, nomen causæ per Sinecdochē effectui tribuitur. Ad sēcū respondetur, Ob id, q̄ uoluntas sequitur rōnis ordinem, uel le aliquid in ordine ad alterum, quare nō obstat quin ordinare, sic proprium actus ra tionis, & nihilominus comperat iustitiā, quæ est in uoluntate. Ad tertiū iam aut re sponsum est, q̄ Philosophus loco citato 2. Ethic. solum constituit, uirtutem mora lem esse in subiecto, quod est rōnale p̄ par ticipationem, id aut non solum conuenit irascibili & concupiscibili, in quibus sunt fortitudo & temperantia uerum & uolun tati, quatenus rationi obedit, id quod iusti tia inclinatur in ordine ad alterum modo exposito, tamen si uoluntas plus rationis participet, quia propinquius illi adiungit.

Ad sēcū dam.

Ad ter tium.

ARTICVLVS V.

Utrum iustitia sit generalis uirtus.

Primū argu. **N**on satis est cōstituisse iustitiā ef fecti uirtutem, nisi examinetur sitne specialis uirtus, an generalis. Et ar guitur q̄ nulla sit iustitia generalis: Iusti tia est una cardinalium uirtutum, ut patet Sapient. 8. Sobrietatem & iustitiam docet prudentiam & uirtutem, hoc est fortitudi nem, generale autem non condiuidit spe ciebus Et confirmatur, quia temperantia eo quod est cardinalis uirtus, non est ge neralis sed specialis. Secundo arguitur Iusti tia est ad alterum, fortitudo autem & tē perantia hominem componunt in ordine ad seipsum, istæ autem sunt rōnes diuersæ: ergo iustitia non sic est generalis, ut ad tē perantia & fortitudinē protendat. Tercio arguitur: Si iustitia esset generalis uirtus,

esset omnibus eadem per essentiam, quod 5. Ethic. c. 1 insinuare uidetur Arist. ubi ait iustitiā esse totam uirtutem, hoc est, eadē omni uirtuti, hoc autem est falsum: nam tunc iustitia diuideretur in fortitudi nem, & temperantiam, de illisque prædica retur sicuti animal de homine & æquo, quod tñ absurdum est dictum, quā ratio iu stitiæ, quæ est, esse ad alterum, non potest sic esse per essentiam genus omnium uir tutum, quæ non sunt ad alterū, Quare ab surdissima esset diuisio iustitiæ in alias uir tutes cardinales tanquam in suas species.

Quarto arguit: In uirtutibus utpote quæ ex inclinatione naturæ procedūt, nihil est superfluum, sicuti neq. in aliis naturæ ope ribus, si ergo generalis iustitia abunde ho minem in bonum cōe refert, superflua erit particularis iustitia, atq. eo potissimum q̄ unum & multa, non diuersificant speciem instituere autē hominem in ordine ad bo nū cōe, est instituere in ordine ea multa, instituere uero in ordine ad particularem per sonam, est ordinare ad unum, nō est er go q̄ duas iustitiæ species hac rōne distin gamus. Alioqui & teruiam effingere de beremus mediam, quæ partes eiusdem fa malitæ ad bonum domus instituat, quippe quod medium est inter cōe & priuatum. In contrarium autem est uerbum citatum, Arist. nempe, iustitia est tota uirtus, hoc est, Omnis uirtus est quædam iustitia. Cui sententiæ accedit non modo uulgaris sermo, necum & Euangelicus. Nisi abundane rit iustitia uestra, &c. Vbi omnis uirtus cen setur iustitiæ nomine. Vnde sit utj omnis studiosus dicatur iustus.

Ad plenam quæstionis responsionem, quinque opus est conclusionibus. Nam lat bitrati sumus tres articulos S. Thomæ, sub uno titulo luculentius ac subinde com modius posse decidi Prima, Opime iusti tia primum omnium diuiditur in iusti tiam generalem & particularem. Proba tur conclusio. Iustitia, quod identidem re petere oportet, est hominis uirtus per comparisonem ad alium comparatio au tem hæc duobus modis fieri potest. Con fertur enim homo uel ad alium, seu sin gularem ciuem consideratum, uel ad aliū consideratum, ut publica prædixit est au thoritate, qua bonum commune admini strat

Aristot.

Arg. 4.

Aristot.

Prima conclusio.

P. ob.

strat. Nam res publica, ac princeps eam ad ministrans respectum habet ad omnes ciues, atque ad ipsum singuli Itaque sicut in corpore humano membrum vnum cōparatur, & ad alterum & ad totum, ad quod partes ipsæ ordinantur, sic & in republica se habent ciues. Ex utraq. ergo comparatione sumi potest rō iustitiæ. Quocirca iustitia quæ ordinat ciuem ad ciuem, tanquā unam partem ad alteram, est particularis sub qua militant cōtractus omnes emptio nes, locationis, restitutionis mutuari, solu tionis mercedis, &c. Altera vero quæ ordi nat ciues in bonum cōe, est iustitia genera lis quæ quidem sic nominatur, tū ab obie cto & fine, nam bonum cōe est oīum gene rale, tum ēt ab effectu & proprio munere, nempe quod virtutes omnes ordinat ad ta le cōe bonum, videlicet ut vir fortis stre nue agat in bello ob cōe bonum. & vir tē peratus abstineat ab alieno toro, ob con servationē eiusdē cōis boni. Et quoniā or do iste partium ad cōe bonum fit per le ges, quibus princeps uniuersos ad idem bo num instituit, eadem iustitia nominatur etiam legalis. Restat autem dubium, quod tertio argumento querebatur, utrum scilicet hæc generalis virtus sit singulis virtu tibus eadem per essentiam? Itaque sicut animal quod est genus per essentiam, præ dicatur de singulis speciebus, sic & pruden tia & fortitudo sit iustitia. Ob idque subiū gitur secunda conclusio. Iustitia legalis ac generalis non est eadem per essentiam singulis virtutibus, sed est specialis virtus, cunctas per proprium imperium referens in commune bonum. Dilucidatio conclu sionis abunde illam demonstrat. Bifariam enim res dicitur generalis. Vno modo per prædicationem, sicut animal est genus ad suas species & quod hoc modo est genera le, ad essentiam eorum pertinet, quibus est generale. Quare essentialiter de singulis prædicatur, nam genus est de essentia specierum. Alio modo quidpiam dicitur generale secundum virtutem videlicet quia causa est inferioribus influens, quē admodum sol respectu omnium inferiorum causarum. Et quod hoc modo est generale, non est particularibus idē essen tialiter, neq. de illis prædicatur. Ignorantia que nō est sol. Ex hac diuisione colligit cō

clusionis rō Iustitia generalis seu legalis. Rō cōn nullatenus est genus respectu aliarum vir tutum, sed hac duntaxat vi pollet, ut cun ctas referat in bonum cōe, ergo non id idē illis essentialiter, sed est quædam specialis virtus ceteris imperans. Exemplum nobis accomodatissimū elucet a charitate. Hæc enim virtus specialis est, scđm propriā rō nem a fide atq. spe distincta, nihilominus per eius imperium uniuersa aliarum vir tutum opera refert in Deum tanquam in finē supernaturalem. Dum n. quis aut stre nue agi in bello, aut cum moderamine tā gilibus utitur propter naturalem hone statem, opus illud fit a solis virtutibus. Si aut eadem exhibeat opera propter Deū, relatio illa fit a charitate. Quemadmodum ubi quis furatur propter fornicationē, fur tum elicitur ab iniustitia, imperatur autem a luxuria. Patet ergo modo, si q. in officijs particularium virtutum sese exercent, pro pter peculiare earundem fines, officia illa non excedunt limites illarum virtutū, dū vero eadem præstat officia propter custo diam & cultum boni cōis, & ut publicis le gibus obtemperet, relatio illa fit a iustitia legali, quæ ideo dicitur generalis. Quod si interrogas quidnam sit vnā virtutē aliis imperante, respondetur nihil aliud, q. cau cassiam uniuersalem illas ad opus admo uere, atque una cum ipsis ad idem opus concurrere. Tertia conclusio, Iustitia hæc generalis & legalis potissimum residet in principe quasi architectonice, ac deinde in subditis, qua probe efficiuntur, ut prom pte legibus ac principi obtemperent. Enim vero sicut architectus lapides omnes & ligna disponit qualiter ab fabricam est ne cessarium, sic debet princeps ciues omnes ad bonum commune instituere ac refer re. Quarta conclusio. Vnaquæque virtu tum considerata ut a iustitia legali impe ratur, potest denominationem suscipere, ut legalis dicatur, quemadmodum omnis virtus secundum rationem qua a chari tate imperatur, dici potest quodammodo charitas. Hæc conclusio ad interpretan dum Aristotelem adiecta est. Quod enim ait. Iustitiam esse totam virtutem, hunc exhibet sensum, quod quælibet virtus im perata a iustitia legali, quodammodo est iustitia legalis. Quinta conclusio. Propter iustitiam

Dubita
tio.

Secūda
conclō
qua sa
tisfit du
bitatio
ni iamō
positæ.
Diluci
datio cō
clusionis.

Tertia
conclō.

Probat
conclō.

Quarta
conclō.

Quinta
conclō.

Probatio conclusio. iustitiam legalem, quæ modo, exposito generalis est, requiritur particularis. Probatur sic. Virtutes, ut sæpe dictum est, per obiecta discernuntur, præter rationem iurum obiecti iustitiæ legalis, quæ est reliquarum virtutum opera in bonum commune referre, est alia particularis ratio reddendi uni cuique, quod suum est, ergo ad hoc necessaria est particularis iustitia. Et confirmatur hæc ratio. Præter legalem iustitiam requiruntur alie virtutes particulares, scilicet fortitudo & temperantia ad eliciendos actus circa sua particularia obiecta non obstante quod eisdem actus ab eadem legali iustitia referantur in bonum cõe, ergo partiè requiritur iustitia particularis ex qua eliciatur opus circa suum obiectum, quod quidem aliqui imperatur ab eadem iustitia legali, aliqui vero minime. Potest enim quis mutuarum reddere, aut mercedem solvere operario, non propter obedientiam legis, nec propter bonum commune, cuius nullum habet amorem, sed ut servet suam fidem propter seipsum, & tunc talis actus emanat a sola iustitia particulari. Si autem illa faciat propter bonum cõe, & ut legi auselet, tunc imperatur a legali. Quia ratione non solum Philosophus locis supra citatis duas species ponit iustitiæ & 5. Ethic. c. 2. expresse ait sermonem facere de iustitia, quæ est pars virtutis, hoc est particularis iustitiæ verum & sacri Doctores eundem ubique notant distinctionem. Vnde Chrysostomus super illud Matth. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, aut universalem virtutem ait illic designari, aut particularem. avaritiæ contrariam. Prima conclusio extra villam controversiam cunctis est doctoibus receptissima, nam omnia tam sacra quam prophana appellantur quæcumque studiosum iustum, ac perinde quæcumque virtutem quodammodo de iustitia. De secunda autem non omnes. Neoterici D. Thomam autem cultant, imo ab ipso resiliens negat iustitiam generalem ac legalem esse specialem virtutem, sed aiunt esse rationem quædam omni virtuti per essentiam communem. Inter hos est Buridanus qui 5. Ethic. q. 4. hæc statuit sententiam aduersus S. Thomam, etque secundum istos temperantia, quatenus hominem mouet ut moderato utatur cibo & potu propter particularem honestatem, aut ratione studii aut sanitatis,

rem habet & nomen temperantiæ sed quatenus ad idipsum hominem inclinatur, ut legi obediat & principi est iustitia legalis. Et æqua ratione fortitudo, atque aliarum vna quælibet Arbitrantur namque singulas per se virtutes illam habere iustitiam rationem obediendi legi. Probationem suam Buridanus ex penu Nominalium depromit. Superstitem inquit, multiplicentur virtutum habitus ubi non sunt necessarii. Singula autem virtutum suapte ingenio applicat hominem ad studiosè agendum, non solum ob particulares fines, verum propter bonum cõe, & ad parendum legibus, ergo superuacanea est alia specialis virtus, cui hoc munus tribuitur. Secundam præmissam vero sibi ipse colligit ex Aristotele 2. Ethic. c. 4. ubi docet omnem virtutem id proficere, ut fiat opus ex electione propter finem honestum bonum autem cõe & legis obedientia est honestissimum, ergo quæcumque virtus in illa rationem finis inclinatur. Mox omnis virtus perficitur habentem, ut perpetuo operetur quatenus, ubi, & quomodo oportet, sed sepe numero occurrit, agendum esse propter bonum cõe, atque ad obedientiam legis, ergo quælibet tunc virtus, si virtus est, id se se præstare poterit. Accedunt hæc & Aristotelica testimonia, ait quippe 4. Ethic. c. de Magnificencia, magnificum non esse in seipsum sumptuosum, sed in cõia. Et lib. 3. de Fortitudine ait, illam virtutem potissimum versari circa pericula belli. bellum autem, ut iustum sit, geri non potest nisi ob cõe bonum ergo particulares virtutes rationem habent generalis iustitiæ, atque adeo non est alia specialis necessaria. At vero argumenta hæc non sunt tanti roboris, quam isti existimant. Imo & ratio cum primis & deinde Aristotelica documenta è regione illis obstat. Primum enim hoc ipsi nobiscum postulat iustitiam legalem, quæ ratio legalis generalis iustitiæ est age propter bonum cõe, & propter obedientiam legis. Ex hoc autem loco energeat contra istos manifesta ratio. Scilicet, quæcumque probe esse virtute affectum ad operandum propter particularem finem, non autem propter bonum cõe, & vice versa, ubi alia sunt difficultates diuersæ agendi, diuersis opus est viribus, ergo iustitia legalis alia est a particulari. Antecedens experientia compertum est. Videas namque abstinentem hominem, qui pro

Motiuum primū Burida.

Aristot.

Secunda ratio eiusdem Aristot.

Aristot.

Primum arg. contra Buridanum.

pter honestum particulare bonum frugaliter uiuit, & tamē nullo dicitur legis reipse. Quia imo forsan odiū eius habet, quia odio habet praelatum. Ob idq. si opus aliam nō haberet honestatis rōnem nunquam pro-

Secūda ratio. pter legē illud exequeretur. Rursus, opus uirtutis facere propter obedientiam, aliā rōnem habet quā illud facere ppter aliū honestum finem, sicuti & ieiuniū frangere propter famem, aut ex cōtemptu legis, diuersa sunt uirtutes, ergo & obedientia & cōperantia diuersæ sunt uirtutes. Alias profecto si quam impugnamus opinionē, uera esset, nulla opus esset speciali uirtute obedientie, sed sufficerent uirtutes aliæ, in quarum materijs obedientia uersatur. Accedunt & Aristot. testimonia. Primū ait

Aristot. 5. Ethic. cōplures in proprijs posse uti uirtute, qua tñ nequeunt in ordine ad alterum. Et 3. Polit. cap. 3. ait non esse eādem uirtutem uiri boni & boni ciuis, bonus autem ciuis est, qui bono publico probe inservit. Alia est ergo legalis uirtus, quæ ad hoc inclinat ab alijs particularibus. Quin age, Arist. expresse 5. Ethic. 1. duas distinguit iustitiæ uirtutes, legalem & particularem ex diuersitate obiecti, quarū prioris obiectum dicit esse iustum legitimum & legale, posterioris uero, æquū quod est ad priuam personam. Sicuti in nauī alia est uirtus remigeri, puta industriæ remigare, etiā si de salute nauis nihil cogitet, alia uero gubernatoris eandem procurantis salutem, ergo iustitia legalis non solum dicit rationem generalē omniū uirtutū, sed etiam specialem uirtutē. Vnde ad primū

Ad primū arg. Buridani. argm, negatur particularem uirtutem ad bonum commune per se suum referre opus, sed hoc illi præstat iustitia legalis, sicuti particularis uirtus non est charitas, nisi quatenus à charitate refertur in Deum. Et ad priorem Arist. auctoritatem

Ad aliū ex Arist. respondetur ipsum non affirmare, q̄ magnificencia operetur ob bonum commune, sed ait esse utilem multitudini. Neque uero fortitudo in idem per se inclinat cōmune bonum. Aliud enim est, quod bellum non sit principi indicendum aut suscipiendum nisi propter commune bonum, aliud uero quod cuiusque militis fortitudo ad idem se referat bonum.

Ex his ergo facilis sit descensus ad prin-

cipalium argumentorum solutiones, Ad primum enim responderetur iustitiam quæ Ad primo numero ponitur cardinalium, non esse legalem & generalē, sed specialem. Quod principia autem aliarum nullam, puta neque temperantiam neque fortitudinē diuidamus in generalem & particularem, ratio est q̄ sunt, ut supra diximus, in appetitu sensitivo qui non se extendit ad commune bonum, sed circa particularia uersatur, iustitia uero quæ est in uoluntate intellectualem sequente cognitionem, ad idem pro-

tenditur commune bonum. Ad tertiū re. Ad tertium respondetur, q̄ quia peculiare cuiusq. bonū tñ arg. refertur in commune & publicum potest, sit ut legalis iustitia omnibus imperet singularibus uirtutibus, ac petinde omnium opera dicantur æquitates, sicut & cuncta uirtutia iniquitates, secundum illud 1. Ioan. 3. Omne peccatum est iniquitas. Ad quartū **Ad quartum tripartitum argumentum** respondetur, q̄ tñ arg. etsi legalis iustitia abunde sufficiat per suū imperium cuncta uirtutum opera referre in bonum commune, nihilominus requiritur iustitia particularis ad eliciendum actum respectu sui proprii obiecti, sicuti & requiruntur uirtutes aliæ particulares. Neque uero bonum commune & priuātū ea sola ratione differunt, quia unum & multa, sed quia alia est ratio communis boni, atq. alia singularis, sicuti alia est ratio totius, atque alia partis. Quare Aristot. 1. Polit. eos subsannat, qui putabant ciuitatem non aliter a domo differre, quam differunt multum & paucū. Attamen quia inter partes eiusdem familiæ, ut supra dictum est, non est propria ratio iusti, non distinguitur tertia species iustitiæ.

ARTICVLVS VI.

Verum iustitia particularem habeat materiam, an uero eam ad arumpasiones & materias uersetur.

Quoniam dictum est particulare iustitiā esse specialem uirtutē, quæ habet peculiarē rōnem obiecti queritur, utrum peculiarem sibi quoq. uēdicet materiam? Et arguitur à parte negativa. **Primū** August. 8. 3. q. ubi uirtutes animi quibus **argum.** in hac uita spiritualiter uiuitur, distinguit **August.** in quatuor, q̄ sunt Tēperantia, Prudentia, Fortitudo, Iustitia, subdit quod iustitia per

Gloss. per omnes diffunditur, cui consonat glossa super illud Genes. 2. Fluvius quartus ipse est Euphrates, quod interpretatur frugifer: quæ dicit ob id non meminisse scripturam contra quos perfluat sicut dixit de ceteris virtutibus, quæ iustitia quæ quartum locum inter virtutes tenet, ad omnes animarum partes

Argu. 2. pertinet. Secundo arguitur. Si iustitia peculiariter sibi vendicaret materiam, eo esset quæ proprie circa operationes versatur reliquæ vero circa passionem. Attamen Philosophus 2. Ethic. moralem virtutem circa voluptates, & tristitias versari docuit ergo & iustitia versatur circa easdē, eo potissimum quod operationes iustitiæ, ut supra dictum est, corruptis affectibus impediuntur. Nam turpis concupiscentia originem, & fomentum adulterio ministrat, quod est iniustitiæ & auiditas pecuniæ impedimento est virtutis iustitiæ, ne debitum persolvat ergo iustitia non est ascribenda particulari materiam. In contrarium est quod Aristot. 5. Ethic.

Aristot. potuit iustitiā, quæ pars virtutis, hoc est specialis virtus, quæ versatur in actionibus, puta in cōmerciis hominum emendādis. Quæstio hæc nihil ad legalem iustitiā attinet, nam si cunctis virtutibus imperat, inde sit consequens ut omnium materiæ sint sibi subdite, quāvis eius oculus ad operationes potius aspiciat. Aristot. 5. Ethic. Philosophus, quæ lex fortia opera præcipit, & quæ temperat, & quæ mansueti, &c. Sed quæstio est de iustitia particulari. De quo duæ conclusiones statuuntur. Prior est iustitia non versatur circa totam materiam omnium virtutum, sed solum circa externas actiones, & res probatur. Universarum sylvarum quæ nostro sub sunt arbitrio, atque ad rationes normam emendari possunt, est materia moralium virtutum. Inde, in virtutis dicitur moralis, quod morum est cōpositrix & cultrix. Sunt autem tria genera quæ nostræ subduntur voluntati, nempe affectus animi, actionesque externæ, ac de vniuersis ipse res in nostrum veniunt usum, homo vero ad alterum per actiones tantum ordinatur & res: nam passionum moderatio & mirigatio ad hominis in se ipso proprie rectitudinem pertinet. Cum ergo iustitia hoc a reliquis virtutibus distet quod reliquæ hominem in se ipso cōponunt, iustitia vero inter plures æquitatē

constituit, sit ut propria materia iustitiæ sint operationes & res, puta honorē debitum alteri deferre, & contumeliis abstinere, pecuniam & vel quamcumque aliam re creditori debitam reddere. Posterior conclusio. Iustitia non versatur circa passionem internam, animi affectus. Hæc ex superioris ratione colligitur, explicatur autem duabus aliis. Primo ex parte sui subiecti, quod est voluntas. Enumero voluntatis actiones neque rem habent neque nomen passionum ut 1. 2. q. 2. art. 3. inde S. Thome dicitur, quod passio secum affert corporalem rationem actionem, quæ proprie in solo est appetitu sensibili. Cum ergo iustitia non sit nisi in voluntate, non versatur circa passionem. Item quia materia iustitiæ, ut modo diximus, in eo posita est, quod est ad alterum cum ergo latentes passionem non proxime ordinantur in alterum, si ut hæc virtus non sit circa passionem. Conclusiones istas non tamen apud D. Thom. verum & plane apud Aristot. 5. Ethic. inuenias. Quare illorum qui eius doctrinam studio cōtemplari sunt, ne mo est qui eas inuenietur. Nihilominus, non nisi in Nominali, ut Burid. 5. Ethic. q. 1. miratur quod D. Thom. talem contrarietatem diffinitionum in eadem materiam iustitiæ & aliarum virtutum. Imo ut omnes inquit virtutes in voluntate sunt, ita & omnes, ac pariter iustitia, reprimere habent passionem quæ suam cuiusque electionem impediunt. Ea vice versa ceteræ virtutes circa operationes quoque ac res versantur. De quo tamen doctore magis esset mirandum quod tantum in superioribus legitur Aristot. Turma autem argumentorum eius ad illud principium reuoluitur, cuius iam supra fusi sumus. Principium vero est hoc. Curcunque virtuti incumbit recta facere electionem circa suum obiectum sunt autem passionem multæ iustitiæ perturbantes, ne debi tunc quæ reddat, ut amor odium, auaritia, turpis cupiditas, & similes. ergo iustitiæ munus est passionem has reprimere. Versatur ergo iustitia circa passionem. Et vice versa, fortitudo & temperantia non solum circa passionem, verum & circa actiones ipsas exteriores & res versantur, nam comedere ac bibere, quando & ubi oportet, sunt operationes exteriores, & tamen sunt temperantia. Atque adeo esse & potius suat res circa quas eadem virtus versatur.

Vltima conclusio.

Prima conclusio. Secunda.

Burid.

Rō Buridam.

tur: non ergo tantum circa internas illecebras, verum & circa operationes vice sua fungitur. Pari modo strenue pugnare, est exterior operatio, quæ tamen a fortitudine proficiscitur: ergo permixta est materia iustitiæ & aliarum virtutum atque adeo defendi non potest, quod iustitia versetur circa operationes externas, aliz vero circa passionem. Et arguitur præerea in gratiam istorum contra fundamentum S. Th. Si iustitia

Altera non versaretur circa passionem, maxime quia in 3. per illas homo ordinem non habet ad alterum. **Thom.** hoc autem est falsum, quia ira & concupiscentia alienæ uxoris sunt interioris proximo, ut supra diximus, ergo illa reprimere pertinet ad iustitiam. Pariter arguitur de temperantia & fortitudine. Etenim si virtutes illæ non versarentur circa externas operationes, maxime quia per illas non bene homo afficitur erga se ipsum, hoc autem est falsum, quia cibo & potu ex virtutis præscripto vii, hominem respectu sui ipsius adornant, ergo temperantia versatur circa illas operationes. Hinc ergo isti colligunt unamquamque virtutem in duas esse secandam, videlicet ut una iustitia sit in appetitu ad reprimendum passionem, at ut altera in voluntate ad faciendam electionem. Et simili ratione una sit temperantia in concupiscentia, & alia in voluntate, unaque similiter fortitudo in irascibili, atque in voluntate altera. At vero quam isti pugnantur Arist. aduersentur, oculatissimus quisque iude exco. Etenim 2. Ethic. nullum adscribit subiectum temperantiæ & fortitudini nisi appetitum sensitiuum. & lib. 3. ca. 10. expresse id de temperantia confirmat. Et lib. 5. cap. 1. non aliud designat subiectum iustitiæ quam voluntatem, ubi ait esse habitum volendi iusta. Sed quando Arist. id non docuisset, ratio ipsa efficax est, quam iam supra declarauimus. Enimvero temperantia versus affectiones appetitus concupiscentis

Aristot. bilis reprimere sufficit, quomodo cunctique contra illas consideres, siue ut sunt impedimenta ipsa temperantiæ, siue iustitiæ, siue cuius tam opus cunctique aliis virtutibus, quapropter superuatione. canem est aliam illic ponere virtutem ad easdem sedandas. Et idem est de fortitudine respectu irascibilis, nulla ergo illic collocanda est iustitia, quandoquidem reliquæ ei satis ancillantur. Quod profecto nemo

iniciis ire possit, qui Arist. intellexerit 5. Ethic. ubi medium iustitiæ non ait esse medium rationis inter affectus, sed medium rei, ut illico dictum sumus. Idem manifestissime me arguitur contra istos. Affectiones appetitus concupiscentis sicut sunt virtuti iustitiæ impedimento, ita & nonnuquam virtuti fortitudinis, ergo si illa ratione ponenda est iustitia in concupiscentia, eodem iure ponenda est & illic fortitudo, & quæ ratione in irascibili temperantia, quod esset cunctas in doctæ commiscere virtutum sedes. Igitur ut semel istorum Achillem in ipsos obuertamus, nihil in virtutum ordine admitti debet imperuacaneum, temperantia autem sufficit in concupiscentia, & fortitudo in irascibili, ergo illic nulla opus est virtute iustitiæ. Rursus, sedatis passionibus appetitus sensitiui, voluntas ex se sola recta facit electionem, quæ per se inclinatur ad opus bonum, ergo in voluntate ad hoc munus non opus est aut temperantia, aut fortitudo, sed tantum iustitia respectu alieni boni. At vero ne ullus tibi reliquus fiat scrupulus, quando dictum est nullas per se passionem ad iustitiam attingere, intelligitur tanquam eius materiam, nam tanquam eius effectum & quodammodo finem, certum est, quod illa sequitur gaudium, sicuti in iustitiâ tristitia. At quippe Aristot. 5. Ethic. Non est iustus qui non gaudet iustis operationibus. Et lib. 8. Delectatio, inquit, est virtutis finis, ob quam studiosi operantur, sicuti & quæ prauæ agunt, tristitia illico præmittitur. Ex quo fit illud 2. Ethic. quod aduersarij nobis obijciunt, videlicet moralem virtutem circa voluptates & iustitias esse, si intelligatur tanquam circa materiam, solis virtutibus appetitus sensitiui congruere, si tamen sic intelligatur, quod nulla sit moralis virtus, quæ non lætitiâ generet & mestitiâ pellet iustitiæ etiam commune est.

Ve autem solutiones argumentorum contrariæ opinionis clarescant, responderetur ex ordine ad uniuersa. Ad primum ergo in fronte questionis positum respondetur, quod iustitia particularis, licet essentialiter ad unam partem animæ, puta ad voluntatem, in qua sita est, pertineat, tamen quia voluntas reliquis partibus mouetur atque ad sua officia applicat, fit ut iustitia non quidem directe, sed tamen per quandam

Altera
dem.

Ad pri
mū arg.

dam redundantiam ad omnes effundatur. Et hoc quātum ad glossam, de Euphrate, qui comparatur iustitiæ ad omnia diffusæ.

Augst.

Nam Aug. loco citato aliter scđ in intellectu dñi Thomæ distinguit illas quatuor uirtutes animi. Virtutes. n. cardinales dupliciter usurpant. Vno modo ut sūt speciales uirtutes, suis obiectis distinctæ. Alio vero, ut quatuor designant modos unicuiq. uirtuti competentes. Aut enim, quod prudentia est cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Temperantia uero est reſtrictio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant. Fortitudo est uirtus animi aduersus ea, quæ temporaliter moleſta sunt iustitiæ. Et quæ per cæteras diffunditur, dilectio Dei & proximi. Secūdi argumenti responsio materiā luculenter dilucidat. Enim uero inter internos affectus atq. exteras actiones & res ipsas talis est ordo, q. actiones medio sunt loco inter affectus qui earū sunt principia, & res quæ sunt earundem materiæ. Passiones ergo, ira, cupiditas, auaritia &c. per se ipsas neque pro sunt quidem proximo neq. nocent, atq. adeo sic consideratæ nihil attinent ad iustitiā: nob idq. diximus talium per se mitigationem affectuum ad ipsum habentem in seipso attingere: nocent autē aut profunt proximo per externas operationes. At uero quod quis alteri nocuus sit aut iniurius ex duplici defectu oriri aſolet, nempe uel ex uoluntatis iniquitate, uel ex praua affectione sēſitiui appetitus. Exempli gratia, Potest quis alteri rem aliquam surripere aut diuinum dare, nō quidem ex cupiditate habendi, sed ex uoluntate nocēdi. Immo posset quis isto modo uiolare alterius torum, non ob uoluptatē carnis sed tantum ut noceat. Et e conuerso, ut plurimum conſueuit, potest quispiā rem eripere alterius, non quidē ex animi iniquitate, quia mallet non nocere, sed ex cupiditate. Diferne ergo uirtutum efficiā, solumque cuique tribue. Emendatio rectificationq. operationis quatenus æquitatem ad alterum important, functio iustitiæ est. Quatenus uero ex corrupto affectu iniquitas oboritur, pertinet ad alias uirtutes, ut ad liberalitatem, quæ auaritiā moderatur, & ad temperantiā, quæ reſtinguit cupiditatem, &c. Attamen quo-

Ad secūdū arg.

niam exteriores actiones non sortiuntur speciem ab internis motibus, sed à rebus ipsis, sit ut eadem actiones potius sint materia iustitiæ, quā aliarū uirtutū. Quod si demū scisciteris, quid opus erat accumulare actiones & res, nā cum in actione intelligatur obiectum, & per obiectum designetur actio, satis erat alterū ponere. Respondetur nō esse otiose dictum nam aliquæ sunt actiones, quæ nō propriè uersantur circa res, hoc est, circa possessiones, ut honoratio & de honoratio, mummuratio, laudatio, &c. atque aliæ quæ consistūt in rerum usu, sicut pecuniæ donatio, ablatio rerumq. quarumlibet restitutio, & omnia hæc sunt iustitiæ materiæ.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS VII.

Verum medium iustitiæ sit mediū rei, eiusq. actus, ius unicuiq. suum tribuere.

Quoniam definitum est iustitiā esse uirtutem, & uirtus omnis consistit in medio, quod suo actū constituit, conſequitur ut perſciteremur an mediū iustitiæ sit mediū rei eiusq. actus, ius suū unicuiq. tribuere. Et argui ut a parte negatiua. Definitio generis, s. moralis uirtutis, uniuersis speciebus æqua ratione conuenit. Aristot. uero 2. ethic. c. 6. definit uirtutem esse habitum electiuum, qui in medio citate consistit, ea quæ est ad nos, de finitā ratione. Et subdit hanc mediocritatem consistere inter duo uicia, pñra inter duas affectiones, quarum altera exuperās est, altera uero deficit, ergo & mediū iustitiæ inter passionēs constituitur. Secundo arguitur. In his quæ sunt simpliciter bona, nō est accipere superfluum aut diminutum, atque adeo neq. medium, cuius exemplum Aristot. 2. Ethicorum in uinum ponit uirtus enim quo maior, eo melior iustitiā autem, ut habetur 3. Ethic. c. 1. uersatur circa id, quod est simpliciter bonum, hoc est absolute in se bonum, quales sunt honores ac diuitiæ: ergo tale obiectum iustitiæ non consistit in medio. Tercio in prædicta definitione uirtutis, propterea dixit Aristot. uirtutem esse habitum in mediocritate cōsistentē, prout in ordine ad nos ratio desinere, quod nō respectu quorū-

Arg. 2.

Arg. 2.

Aristot.

Arg. 3.

cunque hominum idem est medium, nā quod alteri in cibis multum est, alteri est parum, hæc autē discrepantia pariter iustitiæ conuenit, non n. eodem supplicio pleatur, qui in principem manus coniecit, quo qui plebeiū uulnerauit, ergo mediū iustitiæ nō est rei, sed rationis. Quarto deniq. arguitur. Si medium iustitiæ esset medium rei, maxime quia eius actus est reddere unicuiq. q̄ suum est, hoc autē nō est in uniuersum uerum. Nam August. 14. de Trinitate, tribuit ei etiam subuenire miseris. Et supra citatus Cic. li. 1. de Offi. ait beneficentiam ac liberalitatem ad iustitiam pertinere, per misericordiam uero & per liberalitatem non ius tribuitur, sed beneficium impenditur. Contrarium autē Aristot. docet Philosophus 3. Ethic. cap. 3. & 4.

Prima conclusio. Quæstio hæc p̄facilis est breuissimisque diluitur duabus conclusionibus, quæ ex proxime dictis plane colliguntur. Prior est, titulus q̄ Medium, quod est obiectū iustitiæ, non est rationis. est mediū rationis ut in cæteris, sed mediū rei. Loquimur n. hic de iustitia particulari, nā ḡnalis non ad hoc obiectum peculiariter angustatur, sed uaste ad oēs diffunditur uirtutum materias, ut dictū est.

Probatio conclusiois. Oportet autē prius terminos intelligere. Sunt n. qui res in præsentia distinguunt cōtra passionem, nempe q̄ cæteræ uirtutes moderentur passionem iustitia uero cōstituat medium in rebus. Attamen etsi perparum ad rem referat, non distinguitur nisi contra rationem, ut per probationem fiet liquidum. Probatur ergo conclusio ex his quæ dicta sunt. Hoc namq. discrimen inter iustitiam & reliquas passionem cōstitutum est q̄ ille uersantur circa passionem, hæc uero circa actiones & res, inter passionem aut non constituitur medium uirtutis ex ipsa natura rerum, sed rationis iudicio. Exempli gratia, Temperantia consistit in medioeritate passionum, nempe ut non plus minusue sumas quam oportet, hoc autē plus & minus non perperditur ex natura rerum, ut scilicet libram omnes sumant, aut tali certa hora, &c. sed prout expedit cuiusq. uoletudini pro loco & tempore. Quare quod parcissimo Diogeni multū erat, uoxaci Miloni, qui, ut est in fabulis, integrū edebat bouem, erat parum. Medium aut iustitiæ, quia consistit in rerum equalitate

ad alterum, non ex illo rationis perpendiculo & arbitramēto, sed ex ipsa natura rerū sumitur. Emis domū, uerbi gratia, aut conuecis operas alienas, dēt prætium rebus ipsis æquari. Sicut duæ quātitates natura sua sunt æquales. Deniq. iustitia nō dicitur constituere medium rei ut res distinguitur contra rationem, eo q̄ tale mediū non sit rationi cōsonum, imo est maxime. Nihil n. magis doceat aliud rō quā ut debito æquale creditori reddas, sed q̄ ratio pendet à rerū natura, propterea inquam quod cōstituitur æquale in rebus illud sit rationi conforme. Neq. uero medium aliarum uirtutum ideo dicitur medium rationis q̄ non constituatur in rebus, imo constituitur inter appetitum sumendi multum, & appetitum sumendi parū, sed quia uice uersa, tale medium a ratione dependet tanquam à causa. Non enim libram panis comedere est mihi mediū, nisi quia ratio prudentiæ, pensata natura & cōditione mea arbitratu hoc mihi cōgruere. Vide ergo quā ex arte diuus Th. quasi mathematico more rem tractet. Videri enim poterat, sicuti impugnatoribus suis uisus est, inepte constituere differentiam quod reliquæ uirtutes uersentur circa passionem iustitia uero circa operationes & res, & tamen id necessarium fuit ut substerneretur uia ad demonstrandum discrimen inter mediū iustitiæ & medium aliarum uirtutū. At unum tamen posset quispiam ex Theologiæ tyronibus cogitare contra hoc argumētum. Videtur enim temperantia quandoque constituere mediū rei modo exposito, uidelicet dum coniungat operā dat liberis quādo & ubi oportet nempe utendo sua & non aliena, nam in hoc seruat illi fidē quam debet, & utendo aliena irrogat ei iniuriam, eādem frangendo fidem. Ex superioribus autem facilis est responsio, q̄ dum quis alieno toto abstinet, concupiscentiā, refrænando, pertinet ad temperantiam dum uero id facit, ut ius cōiungi seruet, pertinet ad iustitiam. Hanc autem iustitiæ medioeritatem quæstio quinta latius explicabit, & ideo hic super sedēdū est. Illic n. elucidabimus, quēadmodum hoc medium rei aliter in distributina iustitia constituitur, atq. aliter in cōmutatiua. Illa namq. sequitur medioeritatem

Argum.

Solutio.

Secūda cōclō. Posterior cōclusio præsens articuli est de actu iustitiæ. Proprius inquit eius actus est reddere unicuique quod suum est. Cōclusio hæc annexa est germanaq. superiori. Si n. obiectum iustitiæ est medium in rebus constituere, quo æqualitas inter hoīes constet, æqualitas autē idē est, quod iustū, iustum vero, ut supra diximus, idem prorsus quod ius, consequens aperitissime fit, ut actus iustitiæ sit, ius suum unicuique tribuere, ut Iuriscōsultus in definitione supra posita affirmavit. Cui & Ambr. i. de Officiis cōcinit, ubi ait, iustitia est, quæ unicuique suum est tribuit, alienum non vendicat, utilitatem propriam negligit, ut eōdem æquitatem custodiat. Quod, ut in subsequenti bus patet, utriusque speciei iustitiæ particularis convenit. Nam iustitia gēralis, ut supra diximus, multo habet latius officium, quippe quæ non hēt peculiare obiectū, atque adeo actus eius nō est hic tñ, sed, ut dictū est, virtus oēs in cōe bonum referre. Id hoc autē quod dicimus, ius unicuique tribuere, includitur & hoc quod est, neminem lēdere, quod Ambr. ait, alienum nō vendicare. Iustitia namq; licet prius conveniat communitatibus voluntariis in quibus uterque contrahentū alteri tribuit, derivatur tamē ad vōluntaria, quibus alter tantum ab altero iniūto quidpiam aufert.

Ambr. Ad primum igitur argumentum principium respondetur, quod cum medium rei, ut expositum est, si etiam rationi consonum, hæc ratione definit o virtutis moralem, iustitia quoque servatur. Ad intellectum autem secundum, meditare prius, bonum duobus modis simpliciter dicit bonum. Priori, quia sic est omnimode bonum, ut nullam possit admittere rationem mali. Quædammodum est gratia & gloria ac subinde virtutes. Existit modo quāto bonum maius est, tanto excellentius. Quare sic ut modus amandi Deum est ipsum sine modo de amare, quia amatur tanquam finis, sic & ista bona concupiscenda sunt & procuranda. Id quod & Philosophi de sanitate sentiunt quæ non, ut medicina præscribitur modo sanitati commensurato, sed absolute est deamanda. Quocirca virtus non dicitur sic simpliciter bona, ut in suo ob-

iecto non possit contingere superfluum & diminutum, sed quod augmentum ipsius habitus nunquam erit superfluum. Alio vero modo aliquid dicitur simpliciter bonum, quia absolute secundum suam naturam consideratum est bonum. Et hoc modo ait Aristot. iustitiam versari circa simpliciter bonum. Nam honores & possessiones secundum suam naturam sunt bona utilia: nempe ad felicitatem conducentia. Autem bonum vile debet commensurari si est secundum dispositionem subiecti, sicut medicus pharmacum egroti commoditati admittitur. Hac ergo ratione res ipsæ, ut per se sint bonæ, tamen dum veniunt in nostrum utrumque, excedere possunt ac deficere. Quamobrem iustitia medium in illis constituit, ut scilicet non minus reddas, quam debes, neque vero plus repetas, quam est id, quod tibi debetur. Ad tertium respondetur, quod etsi iustitia mediū rei consideret, tamen quia iniuria ratione personæ, cui irrogatur, crescit, qualitates etiam personarum contemplatur, ut secundum quod antitatem debiti repensatio fiat. Ad quartum denique argumentum responderetur, quod ubi August. iustitiæ adhibuit subvenire miseris, non cenet iustitiæ quatenus dicit rationem debiti, per se id proprie competere, sed liberalitati & misericordię, quæ ea ratione, qua sunt ad alterum, reducuntur ad iustitiam tanquam partes eius potentiales, ut alibi supra diximus, & libro octavo explicatius dictum sumus. Id quo Cicero loco citato significantius asserit, dicens iustitię cōiunctam esse beneficentiam, quam eandem, vel benignitatem vel liberalitatem appellare licet.

Aristot.

Ad tertium arg.

Ad quartum arg.

Cicero.

ARTICVLVS VI. II.

Utrum iustitia inter morales virtutes sit eminentissima.

Geminæ accēptio boni. Priori, quia sic est omnimode bonum, ut nullam possit admittere rationem mali. Quædammodum est gratia & gloria ac subinde virtutes. Existit modo quāto bonum maius est, tanto excellentius. Quare sic ut modus amandi Deum est ipsum sine modo de amare, quia amatur tanquam finis, sic & ista bona concupiscenda sunt & procuranda. Id quod & Philosophi de sanitate sentiunt quæ non, ut medicina præscribitur modo sanitati commensurato, sed absolute est deamanda. Quocirca virtus non dicitur sic simpliciter bona, ut in suo ob-

Postremum denique articulo quoniam huius conferenda est iustitia cum reliquis moralibus virtutibus, querendum quod, adeo, sit ne omnium præstantissima? Ex arguitur a parte negativa. Largiri hominem de suo id, quod nemini debet præstantius est & rariius, quam id reddere cuius est debitor: tum quod ubi minus est obligationis, maior est virtutis vis ad conferendum: tum

Primum argum.

quod in hoc maxime assimilamur Deo, qui non ex debito, sed ex benignitate confert, liberalius ergo præstator est quam iustitia, et potissimum in ignificetia, quæ ut 4.

Arg. 2. Eth. ait Philosoph. omnium uirtutum ac pariter iustitiæ ornamentum est. Secundo arguitur, quod æq. cardinalium uirtutum sit iustitia illustrissima. Prudētia namq. est una quarum cardinalium uirtutum, & tñ est excellentior quam iustitia, quod ex parte obiecti perpenditur, atq. adeo ex parte subiecti. Ed. et. n. ex professo Arist. 10.

Aristot. Eth. e. 7. intellectū esse potentiarū oīum excellentissimū, atq. adeo uolūtate excellentiorem; eo qd uerum dignius est obiectū quam bonū, nempe uniuersalius, ac subinde a materia abstractius. Tercio arguitur. Tēperantia quæ una est uirtutum cardinaliū multo est nobis utilior, quam iustitia, ergo & eminentior. Probatur antecedens. Nam plura nobis cōmoda, affert, uidelicet & corporis salubritatem, & mentis trāquillitatem, uoluntatisq. libertatem. Hæc omnia nobis intemperantia uitiatur, quæ tñ tria commoda omnium uirtutum fundamenta sunt. s. in intellectualium ad contemplādum, quam iustitiæ ad legibus obsequendum, quam etiā aliarum omnium, quæ corpori exercitio exhibentur. Quarto & de Fortitudine arguitur. Proprium namq. uirtutis ingeniū, ut 2. Ethic. auctor est Philosoph. est ad difficile ac bonum conuicti. Fortitudo autē circa difficilius uersatur, quam iustitia, nempe circa pericula mortis, quæ omnīū est terribilium maximum: ergo Fortitudo iustitiæ præstat. In contrarium autem est

Arg. 3. loco citato Cicero, ubi ait, In iustitia uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur.

Arg. 4. Cicero. loco citato Cicero, ubi ait, In iustitia uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur.

Cicero. loco citato Cicero, ubi ait, In iustitia uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur.

Prima nuntius titulus. Haud. n. iustitiæ uel ad oēs uirtutes sit cōparatio, uel tantū ad cardinales, sed ad oēs præcisè morales. Primū. n. omnium uirtutis amplissimum genus dīniditur ip illas, quæ ratione obiecti superiores sunt, quales hñr Theologicæ, atque alias, quarum obiectum est naturale. Et quidem Theologicas, puta fidem, spem, ac charitatem, esse omnium optimas atq. maximas, citra controversiam est cunctis confessum, quippe quæ Deum habēt pro

obiecto. Sed naturalium uirtutum alie sunt Subdīu: intellectuales, alie uero morales, quarum si moralium multitudo ad quatuor reducitur cardinales. Qd ergo ad sui elucidationē quatuor expōit conclusiones. Prima est

Prima Virtutes intellectuales dignitate morali- conclusio. bus antecellant. Conclusio est, S. Th. 1. 2. q. 66. art. 3. Et probat primo ratione subie S. Tho. et. Nam cū uirtutis proprium sit rōnales Primaria actiones dirigere, illa q̄ est in potētia, quæ tio.

per suam essentiam est rationalis, præstantior est illa cuius subiectum est rōnale per participationem, intellectus autem est essentia ipsa rationis, uoluntas autē eo est rationalis, quod rōnem participat ei obediēdo, ut 1. Eth. plane Arist. docet, ergo intel.

Aristot. intellectuales uirtutes p̄stantiores sunt. Secunda.

do id patet ex obiecto. Etenim qd uerū, præstantius sit bono, inde patet, quod uerū abstrahit a rerū existētia, perficitur. n. satis intellectus per ueritatis cognitionem, siue res sint, siue nulla existat. bonū autē nemo appetit nisi ut habeat quod existētiā secū affert, existentiam autē conditio est materialis, recipitur quippe natura in supposito, dum esse incipit, quo autē quidpiā defectus est, ac purificatus a materia, eo præstantius est. Cum ergo uerum sit intelle-

Elucidat ctualium uirtutum obiectum, bonum autē proxima moralium, sit ut intellectuales sint dignitate sublimiores. At uero hanc rationem, quia rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus quin intellectus singulari etiam & rerum existētiis cognoscere possit, neq. negamus quin uiceuersa uoluntas possit quoq. appetere bonum in cōi, sed in hoc positum est discriminē, quod cū intellectus sit potentia apprehēsiua & iudicatiua in hoc perficitur quod est uerū cognoscere, appetitus autem, quia fertur in obiectum, nihil appetit nisi illo fruatur, illudque possideat. Fallax ergo argumentum est, si arguas. Melius comparatiuum est boni, cū ergo bonum sit obiectū uolūtatis, sit ut suum obiectum sit melius quam uerū. Fallax inquā paralogismus est, quoniā uerū ipsum est quoddā bonū, idemq. omnium præstantissimū. Quare in patria in illa intuitionē Dei, q̄ est omnīū ueritarum abyssus posita in nra felicitas. Accedit hoc & doctrina Philosophi 10. E.

Argum. Solutio. Aristot. thi. c. 10. ubi sex rationibus cōstituit supremam

maam

maam

maam

maam

maam

nam felicitatem in rerum contemplatio-
ne consistere, hallucinando namq. odora-
batur legitimā beatitudinem, licet rē pun-
ctim nō attingebat. Probat in quam felici-
tatem in intellectualium fruitione consi-
stere quoniā uirtutes intellectuales primum
in potentia sunt nobiliori, nobiliorisq. sunt
obiecta. Secundo, quia intellectualis opera-
tio magis est continua, nam morales, quæ
in rebus corporeis uersā-ur, perdurate me-
quent. Tercio, quia contemplatio suauiori
dulcedine delectat quā moralium exerci-
tium. Itē quia contemplatio perpetuo ma-
nebit in patria, non aut moralis uirtus. Ac-
cedit præterea, quod ob easdē rationes ui-
ta cōtemplatiua actiue præcellit, pulchrior
quæ adeo est ueluti Rachel quā Lia, atque
adeo constantior, atque uberior, pauciori-
busq. indigens, cuius Maria sedens secus
pedes Domini, documento fuit, cum Mar-
tha erga plurima disturbaretur. Cōclusio-
nem hanc coram multis confirmatam stu-
derim, qđ mirari eos satis nequeo, qđ plus
dignitatis moralibus uirtutibus deferunt,
quam intellectualibus. Quibus ansam opi-
nio illa porrexit, quā Sco-i 4. dif. 49. q. 4.
asseuerare perterriti, nempe uoluntate po-
tentiam esse intellectu præstantiorem. Vn-
de inferunt non modo morales uirtutes ef-
se antefendas, ex quo palam sequitur ne-
que uitā cōtemplatiuam actiue præstaret, ne-
que felicitatem in cōtemplatiue consistere,
uerum subinfertur & ex moralibus, iustitiā
altiores esse gradus. cōm prudētiā. Cū tñ
corollarium nostræ cōclusionis sit, pruden-
tiam inter morales uirtutes primas obti-
nere, ut D. Tho. eadē q. 66. art. 1. affirmat.
Et profecto præter rationem generalium
aliarū intellectualiū uirtutū prudētia ē si-
cōsiderē, quā parte moralis est, priorior
est aliis. Virtus. n. moralis a rōne tanquam
a primæuā radice probitatē suā ducit. Cū
ergo prudētia rōnē ipsam pficiat, ceterę ve-
ro appetitū, opima oīum est. Secūdo pru-
dētia est cæterarū oīum ductrix atq. impe-
ratrix. Nam cæterę uirtutes etsi rectā pa-
riant intentionem finis, ut fortiter, tēperare
ac iuste agere, tamen eundem finem solo
prudētię officio, media disponentes, asse-
quuntur, ut 6. Ethic. cap. 2. auctor est Ari-
stot. Excellit ergo alias ratione similis, qua
dux ceteris militibus imperat. Immo uero

adeo illi cæterę sunt connexę, ut siue illa
nulla obtinere possit uirtus gradum. An-
tea uero quam hinc progrediamur, operę
pretium est conclusionem hanc argumen-
tis tentare minime in idoneis. Primum,
Propriatio uirtutis, ut uel de nomine ip-
so deprehenditur, est applicare potentiam
ad uisum hoc autem non conuenit intelle-
ctualibus sed moralibus. Nam intellectu-
alis uirtus tantum præstat facultatem agen-
di, puta cognitionem, ut 1. 2. q. 57. ar. 1. sciē-
tiæ Doctor sanctus docuit, uirtus autē qđ est
in appetitu applicat sciām ad usum tā spe-
culādi, quā operādi habitus autē ē p. p. vsū
nā sine usu otiosus est & superuacaneus, er-
go intellectualis uirtus est p. p. morālē atq.
ad o. moralē s. ut quæ rōnē habet finis, præ-
stantior est. Secundo, uirtus moralis est, ut
ait Aristot. 2. Eth. quæ bonum facit habē-
tem. Vnde, ut supra diximus, neq. aries, ne-
que scientiæ simpliciter faciunt hominem
bonum, sed sola moralis uirtus. Quare ma-
iori est laude digna utpote per quā apud
Deum mereamur, atque ad beatitudinem
gressus facimus. Cū intellectuales uirtutes
esse possint sine vsu probis, atq. improbis
sunt cōes. Est ergo uirtus moralis intelle-
ctuali perfectior Argumenta hæc eos qui
tē in cortice summis labris attingunt, per
multū mouēt, est tamē peregrina D. Th. Ad arg.
distinc. S. Tho.
quod simpliciter melius est, secundum qđ
non sit alicui, ppter necessitatē melius Phi-
losophari nāq. melius est simpliciter qđ di-
tari, inopi uero melius est ditari. Pari ergo
ratione licet uirtutes intellectuales melio-
res sint ratione obiecti, penes qđ simplici-
ter excellentia gradus existimatur, uirtu-
tes tamen morales plus participant gene-
rali rationi uirtutis, quæ est in ordine ad
actum & usum propterea qđ sunt in appeti-
tu, cuius est alias potentias mouere appel-
lareque ad opus. Vnde 2. 2. q. 47. art. 4. cū
cuius prudētiā præstantiorē esse hæc rō-
ne cæteris uirtutibus intellectualib. nempe
ga nō tamē uerū cōsiderat, qđ est intelle-
ctus obiectū, sed illud ordinat ad bonū sub
rōne boni puta ad usū operi quod hō. sit bo-
nus. At uero arguit qđ forte. Si uirtus mora-
lis pl' hēt de rōne uirtutis, sit ut sit nobilior
uirtus. Hoc enchyremate nōnulli discipu-
li

Primum
argum.

Aristot.

Scoti-
pino.

Pruden-
tia inter
oēs uir-
tutes
morales
primas
obinet.
S. Tho.
Ratio S.
Thomę.

Alterū
argum.

Solutio i D. Th. seducti, arbitrantur eius mentem
quarun- fuisse, uirtutes intellectuales esse nobilio-
dant ra entia, nobilioresq. habitus, s. d. tñ mora-
 les esse nobiliores uirtutes. Hic autem sen-
 sus manifeste reluctatur eius menti quip-
 pe qui ait intellectuales esse simpliciter
 nobiliores uirtutes nā de uirtutū substantia
 & natura loquebatur. Et rō est aperta, qā
 si sunt nobiliores habitus cum sint habi-
 tus uirtutis, fit ut sint quoq. nobiliores uir-
 tutes. Rñ detur ergo consequentiam hanc
 nullam esse. Rō gñalis uirtutis plus conue-
 nit moralibus, ergo sunt simpliciter nobi-
 liores uirtutes, quoniā uirtutis nobilitas
 nō ex rōne uirtutis simpliciter perperditur,
 sed ex rōne obiecti. Exempli tibi esto. Do-
 cet nos Arist. 1. de anima sciētiā, de anima
 esse nobiliorem ceteris, quia de nobiliori
 obiecto, & tñ rō scientiæ, quæ est euidētia,
 illustrior est in mathematicis, quæ iō non
 simpliciter, sed scđm quid sūt nobiliores
 scientiæ. Et pari ratione Theol. est nobi-
 lior simpliciter scia quā musica, argumēta
 ergo facta hoc tantum concludunt, quod
 uirtutes morales plus habent de rōne uir-
 tutis, & ideo faciunt habentem simplici-
 ter bonum, & sunt magis utiles, ac subinde
 cumulatiores, laudis, &c. Sed cōtra. Digni-
 tas simpliciter uirtutis per ordinem ad su-
 premam felicitatem perpendenda est, ad
 eam autem nos propinquius morales per-
 mouent ergo sunt digniores. Concessa ma-
 iori cum minori, negatur cōsequentia. Nā
 etsi in ordine ad felicitatem sint uirtutes
 æstimatæ tamen digniores sunt illæ in qui-
 bus consistit felicitas quam illæ per quas
 illuc tendimus. Et licet per uirtutes mora-
 les illuc progrediamur, tamen contēplatio-
 ne Deo perfruimur. Itaque in hac uita in-
 tellectuales sunt propter morales, nam co-
 gnoscere est p. p. operari sed tamen simpli-
 citer morales sunt media, quibus ad supre-
 mā contēplationē progredimur. Ob idq.
 etsi morales sint magis laudabiles, tñ intel-
 lectuales sunt p. illis honorabiles. Laus
 nanque deberur utilibus medijs honor ue-
 ro fini. Ex quo fit, q. cū intellectuales mo-
 ralibus p.ferimus, intelligendum est com-
 parando genus ad genus, supremumque
 intellectuale, puta uisionem Dei ad sup-
 erum morale, uidelicet ad amorem. Sed si
 comparatio in individuo fiat, p.rior est

charitas, immo & iustitia, quam una scien-
 tia naturalis. Secundo conclusio. Iustitia
 generalis & legalis earū omnium moralium
 est p.clarissima, quæ in appetitu cōfidet.
 Quod apposue. im, ut prudentiæ suus ser-
 uetur honos. Probatum ex illa sententia
 Arist. 1. Ethic. Bonū commune diuinius
 est particulari, legalis nanque iustitia, ut su-
 pra dictum est, oēs uirtutes quæ ad particu-
 laria bona hominem instituunt refert in
 commune bonum, est ergo architectonica
 uirtus; perindeque cæteras omnes guber-
 nans atque architectus ministros, duxque
 exercitum, ac princeps rempublicam. Qua
 propter de illa loquitur Cicero ubi ait, q. in
 iustitia est splendor maximus. Et Arist.
 ubi inquit q. est sicuti Helperus inter cæte-
 ra astra. Quin uero ceu sol est, inter huma-
 nas uirtutes, instar charitatis inter uniuersas,
 nam ut sol reliquis lumen infundit, sic
 & iustitia legalis, per hoc quod ad bonum
 cōmune cūctas refert ad quod omnes refe-
 rendæ sunt partes, maxime illas illustrat.
 Qua utique ratione, ut supra diximus, uni-
 uersæ uirtutes nomē sibi uendunt iustitiæ.
 Ex quo fit ut extra rerum naturam philo-
 sophentur, qui conclusioni huc maculam
 impingere moluntur, in quibus est Burid.
 5. Eth. q. 6. Contendit. n. p.stantiorem es-
 se per se uirtutem, quæ hominem bene af-
 ficit in ordine ad seipsum, quam illā, quæ
 in ordine ad bonum commune cum insti-
 tuit. Natura. n. inquit, & charitas plus incli-
 nat hominem diligere seipsum quam com-
 mune bonum. Quod si pars, puta manus,
 appetit conseruare totum, hoc, inquit, est
 quia inde dependet sua ipsius conseruatio.
 Est enim hæc philosophiæ adulteratio.
 Imo sagax natura, cui maior incumbere
 totius cura, quam partium. eas propter to-
 tius conseruationē produxit, quibus adeo
 instinctum impressit conseruandi totum
 potius quam seipsas. Vnde experientia
 docet, brachium iētum excipere qui in ca-
 put dirigebatur, etiam si ipsius abscissio
 subsequatur. Quo fit, ut Deus sit a nobis
 plus, quam nos ipsi diligendus, quia est to-
 tum respectu nostri, atque adeo in republi-
 ca civili plus laudis meretur, qui bonum
 commune curat, quam proprium, ac perin-
 de illa uirtus, p.stantior est & apud
 Deum & apud homines. Tertia conclu-
 sio,

Secūda
conclu-
sio.

Probō.
Aristot.

Cicero.

Opinio
Burid.
Explo-
ditur.
Burida.

Corolla-
rium.

Tertia **conclu-**
sio. Virtus iustitiæ etiam particularis om-
nium est moralium præstantissima, quæ
sunt in appetitu, ut semper prudentiam ha-
beamus exemptâ. Probatur mediis quàm
plurimis. Primo ratione subiecti. Insidet.n.
rationale appetitui, puta voluntati, q. sen-
sitiuo, cui alia insunt, supereminet. Secun-
do ex parte obiecti, nam virtus est circa
arduum ac difficile, difficilius autem est
prodesse hominem affectum ad alienum
bonum conservandum, ad quod natura no-
stra non adeo propensa, quàm ad custodi-
endum bonum proprium, ad quod nisi ubi præ-
pedita est, per se est inclinata. Cum ergo cæ-
teræ virtutes circa proprium versentur bo-
num, iustitia vero circa alienum, sit, ut si
robustior ac præstantior. Vnde Arist. 5.
Ethic. c. 1. Complures in propriis, inquit,
uti quidem virtute possunt, sed in his quæ
sunt ad alium, nequeunt, quia res est ma-
gis ardua. Quapropter sententiam istam
Biancis probat, Magistratus virum osten-
dit, eo scilicet quod iam inde homo habet re-
spectum ad alios. Experientia.n. constat cõ-
plures priuatam agentes vitam, studiosos
esse qui tamen ad episcopales functiones, ad
aliove magistratus assumpti, ubi iustitiam
administrare debent indigni habeantur.
Vnde insert Arist. illum esse pessimum, qui
ad se ipsum & ad amicos utitur prauitate,
illum vero esse optimum, non qui ad seip-
sum tantum, sed qui ad alium utitur ipsa
virtute, hoc.n. ingit, est opus difficile. Ter-
tio id ostenditur ex effectu iustitiæ. Cum
enim homo sit politicum animal, natum
scilicet in societate cõiuuere illa in eo ful-
gens emineat virtus, per quàm pax & tri-
quitas publica tutius protegitur, hoc autem
omnium maxime præstat iustitia, atque adeo
conuentorum pactorumque fides, quæ ut j.

Prima
ratio p. cõ-
elusiõe.
Secunda.

Aristot. Offic. ait Cicero, eius fundamentum est.
Quocirca, uel ob hoc precipue iustitia Me-
spero assimilatur, quod fulgentissimam reipu-
blicæ pulchritudinem affert. Enimvero cum
lubrica hæc temporalia bona per exigua
sint perque angusta, possideri nisi per par-
tes nequeunt, atque adeo nisi auiditates
humanæ legibus, ceulimitibus, circumscri-
bantur, ut unusquisque intra suum ius co-
ercitis manus ad alienum non porrigat, ex
quo legitimum possessorem deturbet. Fac-
it ergo iustitia ceu quadratos lapides sic

homines dignitatibus ordinibus diuersis-
que iuribus distinctos speciosissimam repu-
blicam extruere. Atque hunc quarto elici-
tò. Illa est præclarior uirtus, quæ omnib.
atque in omni tempore necessaria, quàm aliæ magis
particulares, iustitia autem, ut 7 Polit. c. 1.
& 1. Rhet. ait Philof. necessaria est in bel-
lo & in pace, cum fortitudo in bello tamen suis
fungatur uicibus. Quinto. Illa est nobilior
ac magis necessaria uirtus, quæ seruata oēs
possidentur, hæc autem potissimum est iusti-
tia. Nam cum temperantia & fortitudo ne-
cessaria nihilominus est iustitia. Si tamen hæc
nullibi vulneraretur, oēs alia incolumes
essent. Sexto, Illa est pretiosior uirtus, & è Sexta.
re maxime mortalium, cuius maior esse de-
bet cura legislatoris, in republica, hæc autem
est iustitia, ut loco citato 7 Politic. ait Phi-
losoph. Et quo summat in cuncta comple-
ctamur, inde maxime res cõfirmatur quod in
decalogo, ut supra monstratum est, nullum
Deus præceptum posuit præterquàm iustitiæ. Et in
republica ciuili nullis uirtutibus tanta
que acerba supplicia decreta, quam crimi-
nibus iniustitiæ si hæresim modo nefandum
que scelus accipias. Vnus autem ex his
scrupulus enasci potest, utrum scilicet con-
firmamus iustitiæ perfectionem esse ceteris
moralibus ut quicunque eius actus sit excel-
lentior quocunque aliarum. Nam multi ex
nostris circa scrupulum ita cõfiscant. Quod pro-
fecto nulla probabilitate defendi potest.
Ecquis.n. dicat, quod uendere pisciculos ius-
to pretio, aut misera holera, quod sit actus
iustitiæ, maioris sit laudis & meriti, quàm
maximus fortitudinis actus aut temperan-
tiæ? profecto ridiculus meritiissimo habea-
tur. Quando ergo cõparamus uirtutem unam
ad aliam, collatio ita fit, ut nuperime di-
cebamur, inter genus & genus, aut inter ma-
ximum actum unius, & maximum alterius.
Quod tum nihil uetat, quo minus propter
rei tenuitatem, id quod est genere superius
in indiuiduo sit inferius, Quarta conclusio.
Aliarum duarum uirtutum moralium for-
titudo est præstantior quam temperantia.
Conclusio est S. Tho. loco citato. 2. 2. q.
66. artic. 4. Quæ primo probatur ratione
obiecti & subiecti. Nam temperantia uer-
satur circa delectabilia tactus, qui omnium
est sensuum maxime materialis, utpote om-
nium fundamentum. Præterea, ex parte
actus

Quarta
ratio.

Aristot.

Quinta.

Quorū-
dā plac-
tum.

Rō ipse
terit o-
pinionē
Quarta
conclu-
sio.

S. Tho.
conclu-
sionis.

actus. Fortitudo namque uersetur circa pericula uitæ in bello, a qua cuncta temporalia bona promanant, temperantia uero circa illa, ex quibus quidem uita dependet, uel indiuidui, quātum ad eas uel speciei quantum ad ueneria. Sed tamen quia in illis non imminet adeo præsens atque horrendum periculum mortis, non inest tantum difficultatis, neq. utilitatis, quæ circa difficile ueritur.

Ad primum arg. Primum igitur argumentum timēbri responso diluit S. Tho. Esto enim liberalitas hoc iustitiam exuperet, quod liberalis id tribuit quod non debet, tamen iustitia propinquius accedit ad commune bonū, tribuit enim cuique quod suum est, quod seruatur publica pax, ad quam liberalitas non est tam necessaria, sed respicit bonum priuatum, quod est diffusiuum sui. Secundo. Iustitia latius extenditur, nam respectu omnium est necessaria, quod liberalitati non conuenit. Item quia liberalitatis fundamentum, iustitia est. Nemo enim liberalitatis nomen meretur largiendo quod non debet, nisi iustus prius sit, soluendo qd debet. Et idem est de magnanimitate. Dubium autem hic superest de misericordia,

Dubiū de misericordia. S. Tho. **Solutio.** Quæ etsi sit moralis uirtus, præclarior tamen apparet quam iustitia, ut sanctus ipse Doctor 2. 2. quæst. 70. conficitur, eo quod si propria Dei uirtus. Ad hoc autem respondetur, quod si misericordia accipitur, ut est iustitia alienæ miseriæ moderatrix, inferior est, quam iustitia, quandoquidem in appetitu est concupiscibili. Si uero accipitur ut non dicit ordinem ad sensualem effectum, puta ad commiserationem, sed tantū uoluntatem leuandi alios a miseria multo est præclarior, quā iustitia eo quod est uirtus suapte ingenio diuina, uelle enim ac posse miseris cunctis & defectibus tā publicis quam priuatis succurrere, subiectum supponit, quod nulli esse possit calamitati defecti uive, obnoxium, quod soli potest in accessu maiestati Dei cōgruere. Quamobrem & eius quoque effectus est omnium præclarissimus, nempe abique ullo debito indigentias subleuare ac prorsum tollere. Nam si libertatem inferiorem iustitia fecimus, ratio erat, quod in iustitia fundatur, neque ad commune bonum tam propinquæ accipit, neque ad omnes extenditur,

misericordia autem in suo culmine, puta ut in Deo existit, iustitiam non præsupponit imo prius per miam res produxit, quam illis aliquid deberet, & ad publicū spectat bonū, ad totamq. rēpublicā prolatatur. Et ideo cum uirtus sit diuina cōparatio iustitiæ nō extendit ad illam. Quod si obijctas iustitiam et esse uirtutem diuinam, atque adeo nō excedi a misericordia, negat consequentia, nā iustitia si est diuina, scdm propriam rōnem, puta debiti soluere, possit et humana, misericordia uero quatenus nullam secum pati miseriā, ob id qd oēs tollit, est Deo maxime propria, atq. adeo in ipso illustrior, ac rutilatior, quā iustitia.

Ad secundum. Secundo aut argō sua est conclusio concessa, nempe prudentiam dignitate esse superiorē. Cōparamus. n. tantū iustitiam ad uirtutes morales, quæ sunt in appetitu. **Ad tertium.** de temperantia rōdetur, qd etsi illa nobis commoda afferat, quamobrem Aris. 7.

Aristot. Polit. c. 13. tali ratione iustitiæ illam adæquet, ubi temperantia, inquit, sicuti & iustitia tēpore belli & pacis est necessaria, simpliciter tñ p p allatas supra rōnes iustitia est anteferenda. De fortitudine aut. quæ 4. argō contendeatur iustitiæ præponi maior superest ambigendi ratio. Habet. n. strepua hæc ingenuaq. uirtus argumenta multa.

Quæstio. Quarta arg. præta, sibi in hac causa patrocinaria. Primū, si a nomine eius encomium auspiceris fortitudo nomen uirtutis uidetur per excellentiam obtinere. Sic n. legitur Sapiens 8. So-

Rō pri- brietatem & iustitiam docet, prudentiā & magnitudinē. Et ratio ipsa uirtutis, quæ est animum ad uisum applicare, eximio fulgore splendescit in illa, puta quæ hominem præsentissimæ morti omnium horrendissimæ obijcit. Et tertio eius excellentiam splendor commendat, quo habetur in republica. Magnates. n. & sanguine præclarissimi inde maximis facultatibus cumulantur atque honoribus suspiciuntur, qd fortitudinis uirtute rēpublicam tuetur. Ob idq. nunquam p sapia consueverunt cōpēdiosis uia in republica nobilitari, qd per bellicam fortitudinē. Id quod uel Gentium, nempe Lacedæmoniorum, Roma. & Græcorum historiæ perpetuæ memoriæ p diderūt. Hæc n. uirtus, ut Hercules, ac Theætos, & quos poerē fabulantur, mittamus, **Tertia.** Alexandros, Cæsar, Scipiōes, atq. alios id genus

Quarta. Genus toto orbe celeberrimo fecit. Quin eget profana missa faciamus, virtuti ma iestarem (ut paulo antea dicebamus) ex ma ximo eius actu debemus perpendere, opti mus aut fortitudinis actus (quale est marti rium) & laude & merito excellentior est quâ sup. emus iustitiæ. Nam maiorem cha ritatē nemo habet, q. aut animam suā po nat quis pro amicis suis ac potissimū pro Deo in testimonium fidei, ergo fortitudo fastigium inter morales virtutes obinet.

Quinta ratio.

Postrema.

Solutio propo sitæ con clusionis. Plutarc.

Ad pri mum.

Ad secū dum.

Ad hæc, cum summum hominis bonū na turale, sit libertas, illa erit uirtus omnium maximas, per quā libertas præsertim uendi catur, hæc aut est fortitudo. Nā ut 7. Polit. ait Aris. qui pericula belli non superat, ser ui fiunt. Adde illam esse pretiosissimā quæ est rarissima, hæc aut fortitudo, rarius. n. fortis ingenius, quam alius uirtutibus præ ditus. In summa fortitudinis ingenium & uis est alios vincere sibi que suppedicare. De uirtutem & potentiam proxime præse sent, uñ fortis atq. animi robustos cūcti per timescunt, omnesq. uenerantur ac reueren tur. His ueruntū nihil obstantibus in eun dānter est in sententia persistendum. Satis .n. pro sua laude fuerit fortitudini, iustitiā in litē de prælatora uocasse. Quando. n. ra tiones alias supra cōmemoratas sileremus hæc pro iustitia uictoria abundat, & forti tudo nullatenus est, nisi ad iustitiā præsi dium & custodiam necessaria. Scienussime namque apud Plutarc. Agésilas, dum cen iudex hanc qō. interrogaretur, utra. s. harū uirtutū alteri præstaret, inquit, nihil utique fortitudine indigeremus, sit oēs iusti esse mus. Enimvero nisi iustitia uiolaretur, neu tiquam bellis dare occasio, i quibus forti tudo reipublicæ seruit. Respondetur ergo ad principale argumentum, q. est fortitu do sit circa diffidilius, tñ iustitia est circa id qd est melius. Præclarior nāque est, ut pax & tranquillitas humani generis p iustitiā seruetur, quam uita priuati hominis. Qua re iustitia, ut diximus, utroque tempore & pacis & belli resulget. Neque ad pacem ne cessaria est fortitudo, nisi iustitia profubia. Pari modo respondetur ad id quod de nomine obiectum est. Vendicuit enim si bi fortitudo uirtutis nomen, non simplici ter per excellentiam, sed quia qualitas, illa, ac suis uirtutis, quæ animum robustum effi

cit, & constantē, præcellit in ipsa. Ad aliud autem de nobilium splendore, quibus no mina fortitudo fecit præclara. Responde tur, quod si fortitudo tales illis honores pe pererit, id tamen non fecit nisi tanquā mil es ministraque iustitiæ, quia neque uirtu tis ratione assequi ualer, nisi quatenus est iustitiæ custos ac propugnatrix. Enimvero cum honos soli uirtuti, ut Arist. 1. Eth. in quit, debeat, ac potissimum iustitiæ, ubi homines aliter quā iustitiā tuendo animi robur exercent, non sunt aliter fortes, quā truces tauri, scrocesq. ursi, atque immanes tigres. Constituit ergo res publica magna tes atq. illustres, ut faciosas & in iustitiæ uirtutem sua fortitudine strenuos protege rent, nempe non ut sua potentia iniuriam aliis offerrent, sed ut undiq. propulsarent. Ad aliud autem quod de manyrum forti tudine maiori cum probabilitate obiectū est, respondetur quod etsi actus martyrii, q. apud Deum præclarissimus est a uirtute fortitudinis sit elicitus, non tñ inde totum suam laudem nācisitur, sed quia a supre mo charitatis conatu imperat, qua nemo maiore habet quam ut animā suam ponat pro Deo suo Quare & religionis uirtus, q. præstantior est quam iustitia, suis illic uici bus fugitur. Quo fit ut ponere uitam pro alio quolibet amico, non ad æquar supie mum actū iustitiæ. Ad aliud negat fortitu dini maxime esse propriū libertatē asserere. Imo hoc præ cunctis uirtutibus iustitiæ competit, quæ, ut supra diximus, parens est pulcherrimæ pacis, sed iustitia perturbata, necessaria est ad libertatem fortitudo. Ad aliud etsi cōcedere, hac ratione ratiā esse for titudinis uirtutē, q. circa trunculentissimā mortē, quā hoies maxime extimescunt uer sat, tñ profecto si ingentissimā mortalitū aui ditatē honoris atq. splendoris spectes, quæ per fas atq. nefas persequuntur, multo cre diderim esse rariorem iustitiæ uirtutem, quæ nō modo in minimis aut in mediocri bus, sed in his quæ ad amplissimas dignita tes maxime referunt, consilātissime uigeat. Ad postremum deniq. negatur per fortitu dinem maxime nos Deo assimilari, licet fortes uictos suos suppeditent. Non enim hoc est in Deo summum, sed cuncta per iustitiā subiugare, ac potissimum per mi sericordiam creare ac recreare.

Ad ter tium.

Ad quar tum.

Ad quin tum.

Ad sex tum.

Ad vlti mum.

QVAESTIO III.

DE INIUSTITIA.

S. Tho. 2. 2. quest. 59.

ARTICVLVS I.

Utrum iniustitia sit speciale vitium.

Aristot.

Utrum contrariorū, ut i. Topi. auctor est Arist. eadē sit disciplina, opus hoc nostrū quod de iustitia & iure inscripsim, nō solum circa iustitiæ virtutē, sed

plurimū circa iniustitiæ vitia in subsequētibz uelabitur. Ob idque post explicatā naturam iustitiæ, necesse est de contraria iniustitia proximum adhibere sermonem.

Primū argum.

Queritur ergo utrum iniustitia sit speciale vitium? Et arguitur more nostro a parte negatiua. Omne peccatum, ut i. Ioan. 3. habetur, est iniquitas: iniquitas autem idē quod iniustitia, utpote inaequalitas, ergo iniustitia non dicit speciale vitium, sed gene-

Secundū.

rale omnium conditionem. Secundo arguitur. Nullum speciale peccatum uelutis opponitur uirtutibus: iniustitia autē opponitur cunctis uirtutibus, nam iniustitia quæ in adulterio committitur, opponitur castitati & q̄ in homicidio, mansuetudini, & quæ in contumelia, urbanitati, &c. ergo non est speciale vitium. Tercio, iniustitia opponitur iustitiæ quæ est in uoluntate, sed omne peccatū Augustino auctore, est uoluntarium, ergo omne peccatum est iniustitia. In contrarium est quod iniustitia contrariæ opponitur iustitiæ hæc autē est specialis uirtus, ergo iniustitia spāle vitium.

Tertiu.

Questio quam facillima est. Nā per te gl'am topica quorūdis dicitur vnum contrariorum, or̄ & reliquū. Quo fit ut sicut iustitia alia est ḡnalis uirtus ac legalis, alia uero specialis, sic & iniustitia alia sit ḡnalis, alia uero spālis. Quā p̄p̄ a duabus conclusionibus ad quæstionem respondeatur. Prior, Iniustitia illegalis quæ iustitiæ legali ē regione aduersatur, est vitium, speciale, quidem per essentiam, intentione autem atque imperio generale. Vtrūq̄ pars similima ratione patet quā idē est de iustitia demonstratum. Enimvero sicut lega-

lis iustitia bonum habet cōmune pro obiecto, ob idq̄ specialis uirtus est per essentiam nihilominus ceteris omnibus imperat omnesque ad suum referre finem, sic est de iniustitia censendum. Est. n. illegalis iniustitia legum inobedientia, boniq̄ communis de spectu, & ideo est speciale vitium. Sed tamen p̄ se iqua omnia grassatur. Po est. n. quis adulterari ex contemptu legis, occidere, furari, &c. Posterior conclusio. Iniustitiaque æqualitatem, quæ ad alterū est conclusio. corrumpit, inq̄. inæqualitatem peruenit, puta prout homo plus habere uult aut rerum aut honorum, minusq̄ malorum, carius. suuendo aut uilius emendo, &c. speciale vitium est. Idq̄. inde patet quod materiam habet specialem & obiectum. Conclusiones ambæ expressæ apud Arist. 6. Ethic. cap. 1. constitutæ sunt ubi bitant aliquem dicit esse iniustum, uidelicet & q̄ a legibus exorbitat, & qui plus capiat q̄ iniquus est, sicut & iustus quoque dupliciter, & qui legitime facit, id est legibus obtemperat, & ad commune conuertitur bonum atque ille qui æquus est, id est q̄ unicuique quod suum est tribuit.

Secunda conclusio.

Aristot.

Responsio autem primi argumenti rem amplius elucidabit, Respondetur. n. q̄ sicut iustitia legalis dī p̄ cōparationem ad bonum commune humanum, sic & iustitia diuina dicitur per cōparationem ad bonum diuinum. cui cū omne peccatum repugnet, merito in genere definitur quod sit dictum uel factum contra legem Dei.

Ad primū arg.

Aque hac subinderatione omne peccatum est iniquitas. Dubitas autem an ini-

Dubitatio.

quitatis ratio illegalis formaliter conueniat uniuersis peccatis. Apparet nanq̄. ita esse, quandoquidem peccatum nullum sit nisi contra leges fiat. Responsio ubi omnis est. q̄ etsi commune peccatum materialiter sit illegalis & iniquitas, non tamen id uniuersis eis conuenit formaliter. Exempla enim supra iam sæpe posita sunt. Enimvero si furtum facias, non cen Dei leges despectui habens, sed ut cupiditati tue obsequaris uel homicidium perpetres, non ut bonum perturbes, commune, sed quia potis non es tunc cedere iracundia, materialiter quidem illegalis es, quia diuinæ legis transgressor non tan en formaliter, quia id non habes in intentione, sed es in-

Solutio.

hilo.

Prima conclusio.

Rō conclusio.

hilominus iniquus, atque iniustus contra particularem iustitiam. Si autem hæc scele-
ra in contemptum legis & contra commu-
ne bonum committeres, tunc illegalis es-
ses ac peruersus ciuis. Ad secundū respon-
detur, iniustitiam, quia circa omnes actio-
nes, peculiari nihilominus ratione persi-
nat, non quidem directe, sed tamen indire-
cte, & materialiter omnes uirtutes oppu-
gnare, quippe quæ per diuersas corruptas
affectiões, ius alienum uiolat. Ad tertiu
denique respondetur, quod et si uolūtas si-
cuti & ratio ad materiam omnium uirtu-
tum sed dilaret, nihilominus iustitia suam
habet peculiarem rationē, ideoq. nō om-
ne peccatum est iniustitia.

ARTICVLVS II.

*Primum quicunque iniustum facit, consensu
confectus iniustus.*

Cum uirtus auctore Arist. sit quæ bo-
num facit habentem, scrutari de-
cet, utrum uice uersa quicunque in-
iustum facit, continuo sit censendus iniu-
stus & prauus? Et arguitur a parte affirma-
tiua. Habitus a suis obiectis nasciscuntur
speciem, proprium autem obiectum iusti-
tiæ est iustum, propriumque adeo iniusti-
tiæ, iniustum, ergo & ex hoc quod qui iu-
stum facit, iustus, est habendus, & ex hoc
q. iniustū, iniustus. Secundo arguitur. Omnis
uirtus eodem se habet modo ad propriū
actum, eadem ergo erit ratio ad omnibus
uiciis quicunque autem facit aliquid inie-
peratum, est intemperatus, ergo & quicum-
que facit iniustum, est iniustus. Tercio,
Quicunque iniustum facit, peccat genere
suo mortaliter. Nam facit contra æquita-
tem, uel occidendo, uel adulterando, uel
furando, &c. quæ omnia sunt genere suo
mortalia, peccatum autem mortale reddit
hominem iniustum apud Deum, sicuti gra-
tia reddit eum iustum, ergo quicumque fa-
cit iniustum, est iniustus. In contrarium est
Philosoph. 5. Ethic. ca. 8. ubi edisserit quæ
admodum contingat, ut quis iniustum fa-
ciat, qui tamen non subinde fiat iniustus.

Prima Quæstio hæc in gratiam Arist. mota est.
conclō. nempe ut eius hic locus modo citatus ex-
ponatur. Cuius quidem doctrina una bi-

membris conclusionē summatur. Cui alte-
ram adhibebimus, ut quantum articulum
Sancti Thomæ huius germanū, simul ab
soluamus. Sit ergo prior conclusio. Non quicun-
que iniustum facit, dicendus est subin-
de per se iniustus, puta si uel ex ignorantia
uel ex passione id faciat, sed ille tantum qui
ex habitu & ex electione id audet. Quo-
autem conclusionis sensum tyrunculus
etiam percipiat, meminerit ad rationem
uirtutis exigi ut quis sciens electionemq.
faciat propter honestum & perpetuo, ut ex
2. Ethic. supra citatum est. Quare si quis,
uel casu uel quadam repentina affectiōe
unum de se præstet uirtutis actum, nō sub-
inde studiosus est, quia non per se, sed per
accidens bonum facit. Id ergo ipsum Arist.
docēdum duxit & in titulis. Requiritur, n.
ut quis iniustus dicatur, non tantum quod
iniustum faciat, sed quod ex animi mor-
bo efficiat, puta ex habitu corruptione.
Patefacit autē rationem hanc diuus Tho-
mas hoc modo. Sicuti obiectum iustitiæ
est iustum, ita & obiectum iniustitiæ, iniu-
stum, puta inæquale, radix autē propria,
de iniusto oboritur, est habitus quo po-
tentia afficitur ad obiectum. Quare qui ex
electione & habitu operatur, ille proprie
iniustus est. Potest ergo duobus modis usu
venire, ut quis iniustum patrandō, non sit
iniustus. Primo, propter defectum relatio-
nis actus ad obiectum, si quia operans illud
non intendit, nam actus ex intentione fit
spontaneus, ac subinde humanus. Vnde
quomodolibet quis non ultro faciat, excu-
satur ne sit iniustus, & cum uoluntarium
ignorantia, usque tollat, si quis, inquit Arist.
per ignorantiam iniustum faciat, uel si cō-
pulsus, nemini iniurius est, ut si quis tuam
manum moueat, qua alium pulsis, tunc
enim neque animus neque uero actio reser-
teretur applicaturque ad iniustum, sed fit
iniustum per accidens. Quare nullum est
uituperium, sicuti neque quidquam com-
parares laudis si illo modo iustū faceres.
Secundo uero modo contingit, ut iniustū
faciens, non sit iniustus ex defectu relatio-
nis actus ad habitū, nēpe quod licet obis-
ctum sit uoluntarium & intentum atque
adeo operatio referatur ad obiectum, ta-
men actio nō nascitur ex habitu. Ut si
alioqui mitis homo & probus subita-

Funda-
mentum.

Rō con-
clusiōis.
Bisaria.
cōtinge-
re pōt
quæpiā
iniustū
patrare,
neq. tñ
iniuri-
tus.

1.
2.
3.
4.
5.

Secūda
conclu-
sio.

uacu.

cunque hominum idem est medium, nā quod alteri in cibis multum est, alteri est parum, hæc aut discrepantia pariter iustitiæ conuenit, non n. eodem supplicio plectitur, qui in principem manus coniecit, quo qui plebeiū uulnerauit, ergo mediū iustitiæ nō est rei, sed rationis. Quarto deniq. arguitur. Si medium iustitiæ esset medium rei, maxime quia eius actus est reddere unicuiq. q. suum est, hoc aut nō est in uniuersum uerum. Nam August. 14. de Trinitate, tribuit ei etiam subuenire miseris. Et supra citatus Cic. li. 1. de Offi. ait beneficentiam ac liberalitatem ad iustitiam pertinere, per misericordiam uero & per liberalitatem non ius tribuitur, sed beneficium impenditur. Contrarium aut Aristot. docet Philosophus 5. Ethic. cap. 3. & 4.

Prima conclusio. Quæstio hæc p. facilis est breuissimisq. diluitur duabus conclusionibus, quæ ex proxime dictis plane colliguntur. Prior est, titulus q. Medium, quod est obiectū iustitiæ, non est mediū rationis ut in cæteris, sed mediū rei. Loquimur n. hic de iustitia particulari, nā gñalis non ad hoc obiectum peculiariter angustatur, sed uaste ad oēs diffunditur uirtutum materias, ut dictū est.

Probatio conclusiois. Oportet aut prius terminos intelligere. Sunt n. qui res in præsentia distinguunt cōtra passionem, nēpe q. cæteræ uirtutes moderentur passionem iustitia uero cōstituat medium in rebus. Attamen cōsi perparum ad rem referat, non distinguitur nisi contra rōnem, ut per probationem fiet liquidum. Probat ut ergo conclusio ex his quæ dicta sunt. Hoc nanq. discrimen inter iustitiam & reliquas passionem cōstitutam est q. ille uersantur circa passionem, hę uero circa actiones & res, inter passionem aut non constituitur medium uirtutis ex ipsa natura rerum, sed rationis iudicio. Exempli gratia, Temperantia consistit in medioeritate passionum, nempe ut non plus minusue sumas quam oportet, hoc aut plus & minus non perperditur ex natura rerum, ut scilicet libram omnes sumant, aut tali certa hora, &c. sed prout expedit cuiusq. ualitudini pro loco & tempore. Quare quod parcissimo Diogeni multū erat, uo saci Miloni, qui, ut est in fabulis, integrū edebat bouem, erat parum. Medium aut iustitiæ, quia consistit in rerum equalitate

ad alterum, non ex illo rationis perpendiculo & arbitramēto, sed ex ipsa natura rerum sumitur. Emis domū, uerbi gratia, aut conducis operas alienas, dēt prætiū rebus ipsis æquari. Sicut dux quātitates natura sua sunt æquales. Deniq. iustitia nō dicitur cōstituere medium rei ut res distinguitur contra rationem, eo q. tale medium non sit rationi cōsonum, imo est maxime. Nihil n. magis doceat aliud rō quā ut debito æquale creditori reddas, sed q. ratio pendet à rerum natura, propterea inquam quod cōstituitur æquale in rebus illud sit rationi conforme. Neq. uero medium aliarum uirtutum ideo dicitur medium rationis q. non cōstituatur in rebus, imo cōstituatur inter appetitum sumendi multum, & appetitum sumendi parū, sed quia uice uersa, tale medium a rōne depēdet tanquam à causa. Non enim libram panis comedere est mihi mediū, nisi quia ratio prudentiæ, pensata natura & cōditione mea arbitratur hoc mihi cōgruere. Vide ergo quā ex arte diuus Th. quasi mathematico more rem tractet. Videri enim poterat, sicuti impugnatoribus suis uisus est, inepte cōstituere differentiam quod reliquæ uirtutes uersentur circa passionem iustitia uero circa operationes & res, & tamen id necessarium fuit ut substerneretur uia ad demonstrandum discrimen inter mediū iustitiæ & medium aliarum uirtutum. At unum tamen posset quispiam ex Theologiæ tyronibus cogitare contra hoc argumētum. Videtur enim temperantia quandoque cōstituere mediū rei modo exposito, uidelicet dum coniungit operā dat liberis quādo & ubi oportet nempe utendo sua & non aliena, nam in hoc seruat illi fidē quam debet, & utendo aliena irrogat ei iniuriā, eādem frangendo fidem. Ex superioribus autem facilis est responsio, q. dum quis alieno toto abstinet, concupiscentiā, refrænando, pertinet ad temperantiā dum uero id facit, ut ius cōiungi seruet, pertinet ad iustitiā. Hanc autem iustitiæ medioeritatem quæstio quinta latius explicabit, & ideo hic super sedēdū est. Illic n. elucidabimus, quēadmodum hoc medium rei aliter in distributina iustitia cōstituatur, atq. aliter in cōmutatiua. Illa namq. sequitur medioeritatem

Argum.

Solutio.

Secunda cā. Posterior cōclusio præsertim articuli est de actu iustitiæ. Proprius inquit eius actus est reddere unicuique quod suum est. Cōclusio hæc annexa est germanaq. superiori. Si n. obiectum iustitiæ est medium in rebus constituere, quo æqualitas inter hoies constet, æqualitas aut. id est, quod iustum, iustum vero, ut supra diximus, idem prorsus quod ius, consequens aperissime sit, ut actus iustitiæ sit, ius suum unicuique tribuere, ut Iuriconsultus in definitione supra posita affirmavit. Cui & Ambr. i. de Officiis cōcinit, ubi ait, Iustitia est, quæ unicuique quod suum est tribuit, alienum non vindicat, utilitatem propriam negligit, ut eodem æquitatem custodiat. Quod, ut in subsequenti bus patēbit, utriusque speciei iustitiæ particularis convenit. Et tam distributivæ quā commutativæ. Nam iustitia gēralis, ut supra diximus, multo habet latius officium, quippe quæ non hēt peculiare obiectū, atque adeo actus eius nō est hic tñ, sed, ut dictū est, virtus oēs in cōe bonum referre. In hoc aut. quod dicimus, ius unicuique tribuere, includitur & hoc quod est, neminem ledere, quod Ambr. ait, alienum nō vindicare. In iustitia namq. licet prius conveniat commutationibus voluntariis in quibus uterque contrahentiū alteri tribuit, derivatur tamē ad voluntaria, quibus alter tantum ab altero invito quidpiam aufert.

Ad primum arg. Ad primum igitur argumentum principalium respondetur, quod cū medium rei, ut expositum est, si etiam rationi consonum, hæc ratione definitio virtutis moralis, iustitiæ quoque servatur. Ad intellectum arg. Cū autem secundum meditare prius, bonum duobus modis simpliciter dici bonū.

Geminus. Priori, quia sic est omnimode bonum, ut na. acce. nullam possit admittere rationem mali. Prior boni. Quæadmodum est gratia & gloria ac subinde virtutes. Eodem modo quāto bonum maius est, tanto excellentius. Quare sic ut modus amandi Deum est ipsum sine modo de amare, quia amatur tanquam finis, sic & ista bona concupiscenda sunt & procuranda. Id quod & Philosophi de sanitate sentiunt. quæ non, ut medicina præscripto modo sanitati commensurato, sed absolute est deamanda. Quocirca virtus non dicitur sic simpliciter bona, ut in suo ob-

iecto non possit contingere superfluum & diminutum, sed quod augmentum ipsius habitus nunquam erit superfluum, Alio vero modo aliquid dicitur simpliciter bonum, quia absolute secundum suam naturam consideratum est bonum. Et hoc modo ait Aristot. iustitiam versari circa simpliciter bonum. Nam honores & possessiones secundum suam naturam sunt bona utilia: nempe ad felicitatem conducentia. Atque tamen bonum vile debet commensurari si est secundum dispositionem subiecti, sicut medicus pharmacum ægroti commoditati admittitur. Hæc ergo ratione res ipsæ, ut per se sint bonæ, tamen dum veniunt in nostrum utrum, excedere possunt ac deficere. Quamobrem iustitia medium in illis constituit, ut scilicet non minus reddas, quam debes, neque vero plus repetas, quam est id, quod tibi debetur. Ad tertium respondetur, quod etsi iustitia medium rei consideret, tamen quia iniuria ratione personæ, cui irrogatur, crescit, qualitates etiam personarum contemplatur, ut secundum quantitatem debiti repensatio fiat. Ad quartum denique argumentum responderetur, quod ubi August. iustitiæ adscribit subvenire miseris, non censet iustitiæ quatenus dicit rationem debiti, per se id proprie competere, sed liberalitati & misericordię, quæ ea ratione, qua sunt ad alterum, reducuntur ad iustitiam tanquam partes eius potentiales, ut alibi supra diximus, & libro octavo explicatius dicturi sumus. Id quo Cicero loco citato significantius asserit, dicens iustitiæ cōiunctam esse beneficentiam, quam eandem, vel benignitatem vel liberalitatem appellare licet.

ARTICVLVS VIII.

Verum iustitia inter morales virtutes sit eminentissima.

Postremo denique articulo quoniam huius confessanda est iustitia cū reliquis moralibus virtutibus, quæ redūq. adeo, sit ne omnium præstantissima? Et arguitur à parte negativa. Largiri hominem de suo id, quod nemini debet præstantius est & rariius, quam id reddere cuius est debitor: tum quod ubi minus est obligationis, maior est virtutis vis ad conferendum: tum quod

Aristot.

Ad tertium arg.

Ad quartum arg.

Cicero.

Primum argum.

quod in hoc maxime assimilatur Deo, qui non ex debito, sed ex benignitate confert, liberalius ergo præstator est quàm iustitia, ac potissimum in iustitia, quæ ut 4.

Arg. 2.

Eth. ait Philosoph. omnium uirtutum ac pariter iustitiæ ornamentum est. Secundo arguitur, quod hæc cardinalium uirtutum sit iustitia illustrissima. Prudens namque est una quarum cardinalium uirtutum, & tunc est excellentior quàm iustitia, quod ex parte obiecti perpenditur, atque adeo ex parte

Aristot.

subiecti. Edocet enim ex professo Arist. 10. Eth. c. 7. intellectum esse potentiarum omnium excellentissimum, atque adeo uoluntate excellentiorem, eo quod uerum dignius est obiectum quam bonum, nempe uniuersalius, ac sub

Arg. 3.

inde a materia abstractius. Tercio arguitur. Temperantia quæ una est uirtutum cardinalium multo est nobis utilior, quàm iustitia, ergo & eminentior. Probatur antecedens. Nam plura nobis comoda, asserere, uidelicet & corporis salubritatem, & mentis tranquillitatem, uoluntatisque libertatem. Hæc omnia nobis intemperantia uitiatur, quæ tamen tria comoda omnium uirtutum fundamenta sunt. scilicet in intellectualium ad contemplandum, quàm iustitiæ ad legibus obsequendum, quàm ceterarum omnium, quæ corpori exercitio exhibentur. Quarto & de Fortitudine arguitur. Proprium namque uirtutis ingenium, ut 2. Ethic. auctor est Philosoph. est ad difficile ac bonum conuenire. Fortitudo autem circa difficilius uersatur, quàm iustitia, nempe circa pericula mortis, quæ omnium est terribilium maximum: ergo Fortitudo iustitiæ præstat. In contrarium autem est

Arg. 4.

loco citato Cicero, ubi ait, In iustitia uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur.

Cicero.

Prima uirtutis partitio.

Primum omnium expendendus est quodam titulus. Haud enim iustitiæ uel ad omnes uirtutes sit comparatio, uel tantum ad cardinales, sed ad omnes præcisè morales. Primum enim omnium uirtutis amplissimum genus dicitur ipse illas, quæ ratione obiecti superiores sunt, quales habent Theologice, atque alias, quarum obiectum est naturale. Et quidem Theologice, puta fidem, spem, ac charitatem, esse omnium optimas atque maximas, citra controuersiam est cunctis confessum, quippe quæ Deum habent pro

obiecto. Sed naturalium uirtutum alie sunt Subdita: intellectuales, alie uero morales, quarum sit moralium multitudo ad quatuor reducitur cardinales.

Quæ ergo ad sui elucidationem quatuor expoluit conclusiones. Prima est

Prima

Virtutes intellectuales dignitate moralibus antecellunt. Conclusio est, S. Th. 2. 2. 2. q. 66. art. 3. Et probat primo ratione subie S. Th.

Art. Nam cum uirtutis proprium sit rationales actiones dirigere, illa quæ est in potentia, quæ

per suam essentiam est rationalis, præstantior est illa cuius subiectum est rationale per participationem, intellectus autem est es-

sentia ipsa rationis, uoluntas autem eo est rationalis, quod rationem participat ei obedi-

do, ut 1. Eth. plane Arist. docet, ergo intel-

lectuales uirtutes præstantiores sunt. Secundo id patet ex obiecto. Etenim quod uerum

præstantius sit bono, inde patet, quod uerum abstrahit a rerum existentia, perficitur enim satis intellectus per ueritatis cognitionem, siue

res sint, siue nulla existat. bonum autem nemo appetit nisi ut habeat quod existentia secum

affert, existentiam autem conditio est materialis, recipitur quippe natura in supposito, dum esse incipit, quo autem quidpiam defec-

catius est, ac purius a materia, eo præstantius est. Cum ergo uerum sit intelle-

ctualium uirtutum obiectum, bonum autem proxima

moralium, sit ut intellectuales sint dignitate sublimiores. At uero hanc rationem, quia

rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus quin intellectus singulari etiam & rerum existentias cognoscere possit, neque negamus quin uic versa uoluntas possit quoque appetere bonum in cõ-

sed in hoc possumus est discriminem, quod cum intellectus sit potentia apprehensiva & iudicativa in hoc perficitur quod est uerum

cognoscere, appetitus autem, quia fertur in obiectum, nihil appetit nisi illo fruatur, illudque possideat. Fallax ergo argumentum est, si arguas. Melius comparati-

uum est boni, cum ergo bonum sit obiectum uoluntatis, sit ut suum obiectum sit melius quam uerum. Fallax inquam paralogismus est, quoniam uerum ipsum est quoddam bonum, idemque omnium præstantissimum. Quare in patria in illa intuitionem Dei, quæ est omnium ueritarum abyssus posita in nostra felicitas. Accedit hoc & doctrina Philosophi 10. Eth. c. 10. ubi sex rationibus constituit supremam

Aristot.

Secunda.

Elucidat

ib. 1. 2. 2.

Argum.

Solutio.

Aristot.

Nam felicitatem in rerum contemplatio-
ne consistere, hallucinando namq. odora-
batur legitimâ beatitudinem, licet rê pun-
ctum nō attingebat. Probat in quam felici-
tatem in intellectualium fruitione consi-
stere quoniâ sunt rutes intellectuales primum
in potentia sunt nobilioris, nobiliorisq. sunt
obiecti. Secundo, quia intellectualis opera-
tio magis est continua, nam morales, quæ
in rebus corporeis uisâ, ut, perdurare me-
queunt. Tertio, quia contemplatio suauiori
dulcedine delectat quâ moralium exerci-
tium. Itē quia contemplatio perpetuo ma-
nebit in patria, non aut moralis uirtus. Ac-
cedit præterea, quod ob easdē rationes ui-
ta cōtemplatiua act. u. præcellit, pulchrior
que adeo est ueluti Rachel quā Lia, atque
adeo constantior, atque uberior, pauciori-
busq. indigens, cuius Maria sedens secus
pedes Domini, documento fuit, cum Mar-
tha erga plurima disturbaretur. Cōclusio
nem hanc coram multis confirmaram stu-
dierim, qđ mirari eos satis nequeo, qđ plus
dignitatis moralibus uirtutibus deficiunt,
quam intellectualibus. Quibus ansam opi-
nio illa porrexit, quā Sco. i. 4. dis. 49. q. 4.
asseuerare perendit, nempe uoluntatē po-
tentiam esse intellectu præstantiorem. Vn-
de inferunt non modo morales uirtutes ef-
se antefendas, ex quo palam sequitur ne-
que uitā cōtemplatiuam active præstaret, ne-
que felicitatem in cōtemplatiue consistere,
uerum subinfertur & ex moralibus, iustitiā
altiores esse gradus, quam prudētiā. Cū rñ
corollarium nostræ cōclusionis sit, pruden-
tiam inter morales uirtutes primas obui-
nere, ut D. Tho. eadē. q. 66. art. 1. affirmat.
Et profecto præter rationem generalium
aliarū intellectualium uirtutū prudētia ē si-
cōsideret, qua parte moralis est, pretiosior
est aliis. Virtus. n. moralis a rōne tanquam
a primæua radice probitatē suā ducit. Cū
ergo prudētia rōnē ipsam pficiat, ceteræ ve-
ro appetitū, optima oīum est. Secūdo pru-
dētia est cæterarū oīum ductrix atq. impe-
ratrix. Nam cæteræ uirtutes etsi rectā pa-
riant intentionem finis, ut fortiter, rēperare
ac iuste agere, tamen eundem finem solo
prudētiæ officio media disponunt, asse-
quuntur, ut 6. Ethic. cap. 1. 2. auctor est Ari-
stot. Excellit ergo alias ratione simili, qua
dux ceteris militibus imperat. Immo uero

adeo illi cæteræ sunt connexæ, ut sine illa
nulla obtinere possit uirtutis gradum. An-
tea uero quam hinc progrediamur, operę
pretium est conclusionem hanc argumen-
tis tentare minime in idoneis. Primum,
Propriatio uirtutis, ut uel de nomine ip-
so deprehenditur, est applicare potentiam
ad uisum hoc autem non conuenit intelle-
ctualibus sed moralibus. Nam intellectu-
alis uirtus tantum præstat facultatem agen-
di, puta cognitionem, ut 1. 2. q. 57. ar. 1. scilicet
ter Doctor sanctus docuit, uirtus autē qđ est
in appetitu applicat sciam ad uisum tā spe-
culādi, quā operādi habitus autē ē p. p. vsū
nā sine usu otiosus est & superuacaneus, er-
go intellectualis uirtus est p. p. morālē atq.
adeo moralis, ut quæ rōnē habet finis, præ-
stantior est. Secundo, uirtus moralis est, ut
ait Aristot. 2. Eth. quæ bonum facit habentem.
Vnde, ut supra diximus, neq. artes, ne-
que scientiæ simpliciter faciunt hominem
bonum, sed sola moralis uirtus. Quare ma-
iori est laude digna uirtute per quā apud
Deum meremur, atque ad beatitudinem
gressus facimus. Cū intellectuales uirtutes
esse possint sine vsu probis, atq. improbis
sunt cōes. Est ergo uirtus moralis intelle-
ctuali perfectiori Argumenta hæc eos qui
tē in coram summis labris attingunt, per
multū mouēt, est tamē peregrina D. Th. Ad arg.
distinctio i eadē qđ citata, per quā facile di-
luntur. Ait. n. nihil ob stare quo minus id
quod simpliciter melius est, secundum qđ
non sit alicui ppter necessitatē melius Phi-
losophari nāq. melius est simpliciter qđ di-
tari, inopi uero melius est ditari. Pari ergo
ratione licet uirtutes intellectuales melio-
res sint ratione obiecti, penes qđ simplici-
ter excellentia gradus existimatur, uirtu-
tes tamen morales plus participant gene-
rali rationi uirtutis, quæ est in ordine ad
actum & vsu propterea qđ sunt in appeti-
tu, cuius est alias potentias mouere appel-
lareque ad opus. Vnde 2. 2. q. 47. art. 4. cū
cui prudētiæ præstantior esse hæc rō-
ne cæteris uirtutibus intellectualibus, nempe
ga nō tamē uerū cōsiderat, qđ est intelle-
ctus obiectū, sed illud ordinat ad bonū sub
rōne boni putata ad usū operū quo hō fit bo-
nus. At uero arguit qđ forte. Si uirtus mora-
lis pl̄hæt de rōne uirtutis, fit ut sit nobilior
uirtus. Hoc enchyremate nōnulli discipu-
li

Primum
argum.

Aristot.

Ad arg.
Distinct.
S. Tho.

Alterū
argum.

Scoti o-
pinio.

Pruden-
tia inter
oēs uir-
tutes
morales
primas
obtinet.
S. Tho.
Ratio S.
Thome.

Solutio i D. Th. sed ubi, arbitrantur eius mentem
 quarundam fuisse, virtutes intellectuales esse nobilio-
 ra entia, nobilioresque habitus, si deus moral-
 es esse nobiliores virtutes. Hic autem sen-
 tus manifeste reuelatur eius menti quip-
 pe qui ait intellectuales esse simpliciter
 nobiliores virtutes nam de virtutum substantia
 & natura loquebatur. Et ratio est aperta, quia
 si sunt nobiliores habitus cum sint habi-
 tus virtutis, sic ut sint quoque nobiliores vir-
 tutes. Respondetur ergo consequentiam hanc
 nullam esse. Ratio generalis virtutis plus conue-
 nit moralibus, ergo sunt simpliciter nobi-
 liores virtutes, quoniam virtutis nobilitas
 non ex ratione virtutis simpliciter perpenditur,
 sed ex ratione obiecti. Exemplum tibi esto. Do-
 cet nos Aristoteles. 1. de anima scientiam, de anima
 esse nobiliorem ceteris, quia de nobiliori
 obiecto, deus ratio scientiae, quae est evidetia,
 illustrior est in mathematicis, quae ratio non
 simpliciter, sed secundum quid sunt nobiliores
 scientiae. Et pari ratione Theologia est nobi-
 lior simpliciter scientia quam musica, argumenta
 ergo facta hoc tantum concludunt, quod
 virtutes morales plus habent de ratione vir-
 tutis, & ideo faciunt habentem simplici-
 ter bonum, & sunt magis utiles, ac subinde
 cumulatiores, laudis, &c. Sed contra. Digni-
 tas simpliciter virtutis per ordinem ad su-
 premam felicitatem perpendenda est, ad
 eam autem nos propinquius morales per-
 mouent ergo sunt digniores. Concessa ma-
 iori cum minori, negatur consequentia. Nam
 etsi in ordine ad felicitatem sint virtutes
 aestimatae tamen digniores sunt illae in qui-
 bus consistit felicitas quam illae per quas
 illuc tendimus. Et licet per virtutes mora-
 les illuc progrediamur, tamen contemplatio-
 ne Deo perfuimur. Itaque in hac vita in-
 tellectuales sunt propter morales, nam co-
 gnoscere est per se operari sed tamen simpli-
 citer morales sunt media, quibus ad supre-
 mam contemplationem progredimur. Ob idque
 etsi morales sint magis laudabiles, ipsi intel-
 lectuales sunt praestantius honorabiles. Laus
 namque debetur utilibus medijs honor ve-
 ro fini. Ex quo fit, quod cum intellectuales mo-
 ralibus praefereamus, intelligendum est com-
 parando genus ad genus, supremumque
 intellectuale, puta visionem Dei ad supre-
 mum morale, videlicet ad amorem. Sed si
 comparatio in individuo fiat, praestiosior est

charitas, immo & iustitia, quam una scien-
 tia naturalis. Secundo conclusio. Iustitia
 generalis & legalis earum omnium moralium
 est preclarissima, quae in appetitu consistit.
 Quod appositum est, ut prudentiae suus ser-
 uetur honos. Probat ex illa sententia
 Aristoteles. 1. Ethic. Bonum commune diuinius
 est particulari, legalis namque iustitia, ut su-
 pra dictum est, omnes virtutes quae ad particu-
 laria bona hominem instituunt refert in
 commune bonum, est ergo architectonica
 virtus, perindeque ceteras omnes guber-
 nans atque architectus ministros, duxque
 exercitum, ac princeps rempublicam. Quia
 propter de illa loquitur Cicero ubi ait, & Cicero.
 in iustitia est splendor maximus. Et Aristoteles
 ubi inquit quod est sicuti Helperus inter cete-
 ra astra. Quia vero ceu sol est, inter huma-
 nas virtutes, instar charitatis inter uniuersas,
 nam ut sol reliquis lumen infundit, sic
 & iustitia legalis, per hoc quod ad bonum
 commune cunctas refert ad quod omnes refe-
 rendae sunt partes, maxime illas illustrat.
 Quae utique ratione, ut supra diximus, uni-
 uersae virtutes nomine sibi vendicant iustitiae.
 Ex quo fit ut extra rerum naturam philo-
 sophentur, qui conclusioni huic maculam
 impingere moluntur, in quibus est Buridus.
 5. Ethic. q. 6. Contendit. non praestantior est
 se per se virtutem, quae hominem bene af-
 ficit in ordine ad seipsum, quam illam, quae
 in ordine ad bonum commune eum insti-
 tuit. Natura. n. inquit, & charitas plus incli-
 nat hominem diligere seipsum quam com-
 mune bonum. Quod si pars, puta manus,
 appetit conservare totum, hoc, inquit, est
 quia inde dependet sua ipsius conservatio.
 Est enim haec philosophiae adulteratio.
 Imo sagax natura, cui maior incumbere
 totius cura, quam partium, eas propter to-
 tius conservationem produxit, quibus adeo
 instinctum impressit conservandi totum
 potius quam seipsas. Vnde experientia
 docet, brachium istum excipere qui in ca-
 put dirigebatur, etiam si ipsius abscissio
 subsequatur. Quo fit, ut Deus sit a nobis
 plus, quam nos ipsi diligendus, quia est to-
 tum respectu nostri, atque adeo in republi-
 ca civili plus laudis meretur, qui bonum
 commune curat, quam proprium, ac perin-
 de illa virtus, praestantior est & apud
 Deum & apud homines. Tertia conclu-
 sio,

Secunda
conclu-
sio.Probatio.
Aristoteles.

Cicero.

Opinio
Buridi.
Explo-
ditur.
Burida.Corolla-
rium.

Tertia *hio.* Virtus iustitiæ etiam particularis omnium est moralium præstantissima, quæ sunt in appetitu, ut semper prudentiam habeamus exemplar. Probatur mediis quàm

Prima plurimè. Primo ratione subiecti. Insuper. n. rō p cō rationale appetitui, pura voluntati, q sen clusiōe. sitiuo, cui alia insunt, supereminet. Secun

Secunda. do ex parte obiecti, nam virtus est circa arduum ac difficile, difficilius autem est probè esse hominem affectum ad alienum bonū conferuandum, ad quod natura nostra nō ē adeo propensa, quā ad custodiendum bonū propriū, ad quod nisi ubi præpedita est, per se est inclinata. Cū ergo cæ

Aristot. terē virtutes circa proprium versentur bonum, iustitia vero circa alienum, fit, ut si robustior ac præstantior. Vnde Arist. 5. Ethic. c. 1. Complures in propriis, inquit, uti quidem uirtute possunt, sed in his q sunt ad alium, nequeunt, quia res est magis ardua. Quapropter sententiam illam Biantis probat, Magistratus uirum ostendit, eo scilicet q iam inde homo habere respectum ad alios. Experientia. n. cōstat cō plures priuatam agentes uitam, studiosos esse qui tñ ad episcopales functiones, ad aliove magistratus assūpi, ubi iustitiam administrare debent indigni habeantur. Vnde ioseph Arist. illum esse pessimum, q ad se ipsum & ad amicos utitur prauitate, illum uero esse optimum, non qui ad seipsum tantum, sed qui ad alium utitur ipsa uirtute, hoc. n. ingt, est opus difficile. Ter

Tertia. tio id ostenditur ex effectu iustitiæ. Cum enim homo sit politicum animal, natum scilicet in societate cōuivere illa in eo fulgētus emineat uirtus, per quā pax & tranquillitas publica tutius protegitur, hoc aut omniū maxime præstat iustitia, atq; adeo conuentorum pactorumq. fides, quæ ut j.

Cicero. Offic. ait Cicero, eius fundamentum est. Quocirca, uel ob hoc pēcipue iustitia Hespero assimilatur, q fulgentissimam reipublicæ pulchritudinem affert. Enimvero cū lubrica hæc temporalia bona per exigua sint perque angusta, possideri nisi per parres nequeunt, atque adeo nisi auiditates humanæ legibus, cēulimitibus, circumscribantur, ut unusquisque intra suum ius erexit manus ad alienū non porrigat, ex quo legimum possessorem deturbet. Facit ergo iustitia cēu quadratos lapides sic

homines dignitatibus ordinibus diuersisque iuribus distinctos speciosissimā reipublicam extruere. Atq. hunc quarto elici

rō. Illa est præclarior uirtus, quæ omnib. atq. in oī tpe ē necessaria, quā aliq magis particulares, iustitia autem, ut 7 Polit. c. 1. Aristot. & 1. Rhe. ait Philos. necessaria est in bello & i pace, cū fortitudo in bello tñ suis fungatur uicibus. Quinto. Illa est nobilior ac magis necessaria uirtus, q seruata oēs possidentur, hæc aut potissimum est iustitia: Nam cum tēperantia & fortitudine necessaria nihilominus est iustitia. Si tñ hæc nullibi vulneraretur, oēs alia incolumes essent. Sexto, Illa est pretiosior uirtus, & de Sexta.

re maxime moralitū, cuius maior esse debet cura legislatoris, in reipublica, hæc aut est iustitia, ut loco citato 7 Politic. ait Philosoph. Et quo summatim cuncta complectamur, inde maxime res cōfirmatur q in decalogo, ut supra mōstratum est, nullum Deus pceptū posuit pterquā iustitiæ. Et in reipublica civili nullis uirtus tanta sunt, rā. matio.

que acerbis supplicia decreta, quam criminibus iniustitiæ si hæresim modo nefandū que scelus accipias. Vnus autem ex his scrupulus enasci potest, utrū. sc. eousq. con

stituiamus iustitiā perfectione esse ceteris moralibus ut quicunq. eius actus sit excellentior quocūq. aliarum. Nam multi ex nostris citra scrupulū itacēsent. Quod profecto nulla probabilitate defendi potest. Ecquis. n. dicat, q uendere pisciculos iusto pretio, aut misera holera, eo q sit actus iustitiæ, maioris sit laudis & meriti, quam maximus fortitudinis actus aut tēperantia? profecto ridiculus meritisimo habetur. Quando ergo cōparamus uirtutē unā ad aliā, collatio rātū fit, ut nuperime dicebamus, inter genus & genus, aut i ter maxum actum unius, & maximū alterius.

Quod tum nihil uetat, quo minus propter rei tenuitatem, id quod est genere superius in indiuiduo sit inferius, Quarta cōclusio. Aliarum duarum uirtutum moralium fortitudo est præstantior quam tēperantia. Conclusio est S. Tho. loco citato. 2. 2. q. 166. artic. 4. Quæ primo probatur ratione S. Tho.

obiecti & subiecti. Nam tēperantia uertatur circa delectabilia tactus, qui omniū est sensuū maxime materialis, utpote omnium fundamentum. Præterea, ex parte actus

Quarta ratio.

Aristot.

Quinta.

de Sexta.

Scrupu-

Quorū-dā placitum.

Rō ipse teritā opinione

Probā conclusionis.

actus. Fortitudo namque uersetur circa pericula uitæ in bello, a qua cuncta temporalia bona promanant, temperantia uero circa illa, ex quibus quidem uita dependet, uel induruit, quantum ad eas uel speciei quantum ad ueneria. Sed tamen quia in illis non imminet adeo præsens atque horrendum periculum mortis, non est tantum difficultatis, neque uirtutis, quæ circa difficile uersatur.

Ad primum arg. Primum igitur argumentum trimembri responso diluit S. Tho. Esto enim liberalitas hoc iustitiam exuperet, quod liberalitas id tribuit quod non debet, tamen iustitia propinquius accedit ad commune bonum, tribuit enim cuique quod suum est, quod seruatur publica pax, ad quam liberalitas non est tam necessaria, sed respicit bonum priuatum, quod est diffusiuum sui. Secundo. Iustitia latius extenditur, nam respectu omnium est necessaria, quod liberalitati non conuenit. Item, quia liberalitatis fundamentum, iustitia est. Nemo enim liberalitatis nomen meretur largiendo quod non debet, nisi iustus prius sit, soluendo quod debet. Et idem est de magnanimitate.

Dubiū de misericordia. S. Tho. Solutio. Dubium autem hic superest de misericordia, quæ etsi sit moralis uirtus, præclarior tamen apparet quam iustitia, ut sanctus ipse Doctor 2. 2. quæst. 70. confitetur, eo quod si propria Dei uirtus. Ad hoc autem respondetur, quod si misericordia accipitur, ut est iustitia alienæ miseriæ moderatrix, inferior est, quam iustitia, quandoquidem in appetitu est concupiscibili. Si uero accipitur ut non dicit ordinem ad sensualem effectum, puta ad commiserationem, sed tantum uoluntatem leuandi alios a miseria multo est præclarior, quā iustitia eo quod est uirtus suapte ingenio diuina, uelle enim ac posse miseris cunctis & defectibus tam publicis quam priuatis succurrere, subiectum supponit, quod nulli esse possit calamitati defecti uel obnoxium, quod soli potest inaccessæ maiestati Dei congruere. Quamobrem & eius quoque effectus est omnium præclarissimus, nempe abque ullo debito indigentias subleuare ac prosum tollere. Nam si libertatem inferiorem iustitia fecimus, ratio erat, quod in iustitia fundatur, neque ad commune bonum tam propinquæ accipit, neque ad omnes extenditur,

misericordia autem in suo culmine, puta ut in Deo existit, iustitiam non præsupponit imo prius per misericordiam res produxit, quam illis aliquid deberet, & ad publicum spectat bonum, ad totamque rempublicam prolatatur. Et ideo cum uirtus sit diuina cōparatio iustitiæ non extendit ad illam. Quod si obiecias iustitiam esse uirtutem diuinam, atque adeo non excedi a misericordia, negat consequentia, nā iustitia si est diuina, secundum propriam rationem, puta debitu soluere, possit esse humana, misericordia uero quatenus nullam secum patiū miseriā, ob id quod omnes tollit, est Deo maxime propria, atque adeo in ipso illustrior, ac rutilantior, quā iustitia. Secundo autem argo sua est conclusio concessa, nempe prudentiam dignitate esse superiorē. Cōparamus. n. tantum iustitiam ad uirtutes morales, quæ sunt in appetitu. Ad tertium de temperantia respondetur, quod etsi illa non bis comoda afferat, quamobrem Arist. 7. Polit. c. 13. tali ratione iustitiæ illam adæquet, ubi temperantia, inquit, sicuti & iustitia tempore belli & pacis est necessaria, simpliciter tamen propter allatas supra rationes iustitia est anteferenda. De fortitudine autem quæ quarto argo contendeatur iustitiæ præponi maior superest ambigendi ratio. Habet enim ista uirtus ingenueque uirtus argumenta multa, sibi in hac causa patrocinaria. Primum, si a nomine eius encomium auspiceris fortitudo nomen uirtutis uidetur per excellentiam obtinere. Sic n. legitur Sapiens 8. Sobrietatem & iustitiam docet, prudentiam & uirtutē, i. fortitudinem. Et ratio ipsa uirtutis, quæ est animum ad usum applicare, eximio fulgore splendescit in illa, puta quæ hominem præsentissimæ morti omnium horrendissimæ obicit. Et tertio eius excellentiam splendor commendat, quo habetur in republica. Magnates, n. & sanguine præclarissimi inde maximis facultatibus cumulantur atque honoribus suspiciuntur, quod fortitudinis uirtute rempublicam tuetur. Ob idque nunquam pro sapientie consueuerunt cōpeditiori uia in republica nobilitari, quā per bellicam fortitudinē. Id quod uel Gentium, nempe Lacedæmoniorum, Romanæ & Græcorum historiarum perpetuæ memoriæ prodiderunt. Hæc uirtus, ut Hercules, ac Theodosius, & quos poete fabulantur, mittamus, Alexandros, Cæsar, Scipiones, atque alios id genus.

Obiectio.

Respon-

sio.

Ad secundum.

Ad tertium.

Aristot.

Quæstio

Quarto

argu- præ-

tacta.

Rō pri-

ma dubi-

tandi.

Secunda.

Tertia.

Quarta. genus toto orbe celeberrimo fecit. Quin eger profana missa faciamus, virtuti maiestatem (ut paulo antes dicebamus) ex maximo eius actu debemus perpendere, optimus aut fortitudinis actus (quale est martirium) & laude & merito excellentior est quâ superius iustitiæ. Nam maiorem charitatem nemo habet, quâ ut animam suâ ponat quis pro amicis suis ac potissimum pro Deo in testimonium fidei, ergo fortitudo fastigium inter morales virtutes obinet. Ad hæc, cum summum hominis bonum naturale, sit libertas, illa erit uirtus omnium maxima, per quâ libertas præsertim uendicatur hæc aut est fortitudo. Nā ut 7. Polit. ait Arist. qui pericula belli non superat, serui fiunt. Adde illam esse pretiosissimam quæ est rarissima, hæc aut fortitudo, rarius. n. fortis inueniatur, quam alius uirtutibus præditus. In summa fortitudinis ingenium & uis est alios vincere sibi que suppeditare. Dei uirtutem & potentiam proxime præsestet, uñ fortis atq. animi robustos cuncti per timent, omnesq. uenerantur ac reuerentur. Hisuerunt nihil obstantibus inuictanter est in sententia persistendum. Satis. n. pro sua laude fuerit fortitudinai, iustitiâ in hie de prælatiua uocasse. Quando. n. rationes alias supra cõmemoratas siletemus hæc pro iustitia uisoria abundat, & fortitudo nullatenus est, nisi ad iustitiâ præsidium & custodiam necessaria. Scientissime namque apud Platurc. Agesilaus, dum cen iudex hanc qõ. interrogaretur, utra. charu uirtutū alteri præstaret, rñdit, nihil uisique fortitudine indigeremus, sit oēs iusti esse mus. Enimvero nisi iustitia uiolaretur, ne utiquam bellis daref occasio, i quibus fortitudo reipublicæ seruit. Respondetur ergo ad principale argumentum, q. est fortitudo sit circa diffidit, iustitia est circa id qd est melius. Præclarior nā que est, ut pax & tranquillitas humani generis p iustitiâ feruetur, quam uita priuati hominis. Quare iustitia, ut diximus, utroque tempore & pacis & belli refulget. Neque ad pacem necessaria est fortitudo, nisi iustitia profubata. Pari modo respondetur ad id quod de nomine obiectum est. Vendicatur enim si bi fortitudo uirtutis nomen, non simpliciter per excellentiam, sed quia qualitas, illa, actus uirtutis, quæ animam robustum effi

cit, & constantē, præcellit in ipsa. Ad aliud autem de nobilium splendore, quibus nomina fortitudo fecit præclara. Respondetur, quod si fortitudo tales illis honores perperit, id tamen non fecit nisi tanquā milites ministraque iustitiæ, quia neque uirtutis ratione assequi ualeat, nisi quatenus est iustitiæ custos ac propugnatrix. Enimvero cum honos soli uirtuti, ut Arist. 1. Eth. inquit, debeatur, ac potissimum iustitiæ, ubi homines aliter quâ iustitiâ tuendo animi robur exercent, non sunt aliter fortes, quâ truces tauri, ferocesq. ursi, atque immanes tigres. Constituit ergo res publica magnates atq. illustres, ut sacrosanctam iustitiæ uirtutem sua fortitudine strenuè protegerent, ne tunc non ut sua potentia iniuriam aliis offerrent, sed ut undiq. propulsarent. Ad aliud autem quod de martyrum fortitudine maiori cum probabilitate obiectum est, respondetur quod etsi actus martyrii, q. apud Deum præclarissimus est a uirtute fortitudinis sit elicitus, non tñ inde totum suam laudem nāscitur, sed quia a supremo charitatis conatu imperat, qua nemo maiore habet quam ut animam suam ponat pro Deo suo Quare & religionis uirtus, q. præstantior est quam iustitia, suis illic uicibus fungitur. Quo fit ut ponere uitam pro alio quolibet amico, non adæquauer supremum actum iustitiæ. Ad aliud negat fortitudini maxime esse propriū libertatē asserere. Imo hoc præ cunctis uirtutibus iustitiæ competit, quæ, ut supra diximus, patens est pulcherrima pacis, sed iustitia perturbata, necessaria est ad libertatem fortitudo. Ad aliud etsi cõcedere, hæc idcirco esse fortitudinis uirtutē, q. circa trunculentissimā mortē, quā hoies maxime extimescunt uersat, tñ profecto si identissimā mortalitē auiditatē honoris atq. splendoris species, quæ per fas atq. nefas persequuntur, multo cre diderim esse rariorem iustitiæ uirtutem, quæ nō modo in minimis aut in mediocribus, sed in his quæ ad amplissimas dignitates maxime refertur, consistat, sime uigeat. Ad postremum deniq. negatur per fortitudinem maxime nos Deo assimilari, licet fortes uictos suos suppeditent. Non enim hoc est in Deo summum, sed cuncta per iustitiam subiugare, ac potissimum per misericordiam creare ac recreare.

Ad tertium.

Quinta ratio.

Postrema.

Ad quartum.

Solutio præpositæ conclusionis Plutarc.

Ad quintum.

Ad primum.

Ad sextum.

Ad secundum.

Ad ultimum.

QVAESTIO III.

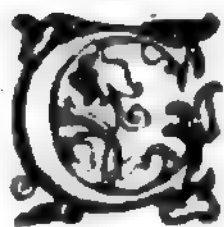
DE INIUSTITIA.

S. Tho. 2. 2. quest. 59.

ARTICVLVS I.

Utrum iniustitia sit speciale vitium.

Aristot.

Vm contra iorū, ut i. Topi. au-
ctor est Arist. eadē sit discipli-
na, opus hoc nostrū quod de
iustitia & iure inscripsimus, nō
solū circa iustitiæ virtutē, sed

plurimū circa iniustitiæ vitia in subsequen-
tibus versabitur. Ob idque post explicatā
naturam iustitiæ, necesse est de contraria
iniustitia proximum adhibere sermonem.

Quæritur ergo utrum iniustitia sit specia-
le vitium? Et arguitur more nostro a par-
te negatiua. Omne peccatum, ut i. Ioan. 3.

habetur, est iniquitas: iniquitas autem idē
quod iniustitia, utpote inæqualitas, ergo
iniustitia non dicit speciale vitium, sed gene-
rale omnium conditionem. Secundo ar-
guitur. Nullum speciale peccatum univer-

sis opponitur virtutibus: iniustitia autē op-
ponitur cunctis virtutibus, nam iniustitia
quæ in adulterio committitur, opponitur
castitati & q̄ in homicidio, mansuetudini,
& quæ in contumelia, urbanitati, &c. ergo

non est speciale vitium. Tertio, iniustitia op-
ponitur iustitiæ quæ est in voluntate, sed
omne peccatū Augustino auctore, est vo-
luntarium, ergo omne peccatum est in-
iustitia. In contrarium est quod iniustitia
contrariæ opponitur iustitiæ hæc autē est
specialis virtus, ergo iniustitia spāle vitium.

Quæstio quam facillima est. Nā per se
glam topica quorūdis dicitur vnum
contrariorum, or̄ & reliquū. Quo fit ut si-
cut iustitia alia est, p̄nalis virtus ac legalis,
alia vero specialis, sic & iniustitia alia sit
p̄nalis, alia vero spālis. Quæ p̄p̄a duabus

conclusionibus ad quæstionem responde-
tur. Prior, Iniustitia illegalis quæ iustitiæ
legali ē regione aduersatur, est vitium, spe-
ciale, quidem per essentiam, intentione au-

tem atque imperio generale. Vtrūq̄ pars
similima ratione patet quia idem est de iu-
stitia demonstratum. Enimvero sicut lega-

lis iustitia bonum habet cōmune pro ob-
iecto, ob idq̄ specialis virtus est per essentia
nihilominus ceteris omnibus imperat om-
nesque ad suum referre finem, sic est de iu-
stitia censendum. Est. n. illegalis iniustitia
legum inobedientia, boniq̄ communis de
spectu, & ideo est speciale vitium. Sed ta-
men p̄ se iqua omnia grassatur. Po est. n.
quis adulterari ex contemptu legit, occi-
dere, furari, &c. Posterior conclusio. Iniu-
stitiaque æqualitatem, quæ ad alterū est con-
clō. corruptit, inq̄ inæqualitatem peruenit,
puta prout homo plus habere nult aut re-
rum aut honorum, minusq̄ malorum, ca-
rius. suuendo aut uilius emendo. &c.
speciale vitium est. Idq̄. inde patet quod
materiam habet specialem & obiectum.
Conclusiones ambæ expressæ apud Arist. 6. Ethic. cap. 1. constitutæ sunt ubi bifaria
aliquem dicit esse iniustum, uidelicet & q̄
a legibus exorbitat, & qui plus capiat q̄
iniquus est, sicut & iustus quoque duplici-
ter, & qui legitime facit, id est legibus ob-
temperat, & ad commune conuertitur bo-
num atque ille qui æquus est, id est q̄ uni-
cuique quod suum est tribuit.

Responsio autem primi argumenti rem
amplius elucidabit, Respondetur. n. q̄ sicut
iustitia legalis dī p̄ cōparationem ad bo-
num commune humanum, sic & iustitia
diuina dicitur per cōparationem ad bo-
num diuinum. cui cū omne peccatum re-
pugnet, merito in genere definitur quod
sit dictum uel factum contra legem Dei.
Aque hac subinderatione omne pecca-
tum est iniquitas. Dubitas autem an ini-
quitas ratio illegalis formaliter conue-
niat uniuersis peccatis. Apparet nanq̄. ita
esse, quandoquidem peccatum nullum sit
nisi contra leges fiat. Responsio n̄hi omni-

nus est, q̄ etsi commune peccatum mate-
rialiter sit illegalis & iniquitas, non tamen id
uniuersis eis conuenit formaliter. Exēpla
enim supra iam sæpe posita sunt. Enimue-
ro si furtum facias, non ceu Dei leges de-
spectui habens, sed ut cupiditati tuæ ob-
sequaris uel homicidium perperes, non
ut bonum perturbes, commune, sed quia
potis non es tuæ cedere iracundiæ, mate-
rialiter quidem illegalis es, quia diuinæ le-
dis transgressor non tamen formaliter,
quia id non habes in intentione, sed cū ni-
hilo.

Secūda
conclō.

Aristot.

Ad pri-
mū arg.Dubita-
tio.

Solutio.

hilominus iniquus, atque iniustus contra particularem iustitiam. Si autem hæc fecerit in contemptum legis & contra commune bonum committeres, tunc illegalis esset ac peruersus ciuis. Ad secundū respondetur, iniustitiam, quia circa omnes actiones, peculiari nihilominus ratione versatur non quidem directe, sed tamen indirecte, & materialiter omnes uirtutes oppugnat, quippe quæ per diuersas corruptas affectiones, ius alienum uiolat. Ad tertium denique respondetur, quod etsi uoluntas si cuti & ratio ad materiam omnium uirtutum sed dilaret, nihilominus iustitia suam habet peculiarem rationem, ideoque non omne peccatum est iniustitia.

ARTICVLVS II.

Utrum quicumque iniustum facit, continuo censetur iniustus.

Cum uirtus auctore Arist. sit quæ bonum facit habentem, scrutari decet, utrum uice uersa quicumque iniustum facit, continuo sit censendus iniustus & prauus? Et arguitur a parte affirmatiua. Habitus a suis obiectis nascuntur speciem, proprium autem obiectum iustitiæ est iustum, propriumque adeo iniustitiæ, iniustum, ergo & ex hoc quod qui iustum facit, iustus, est habendus, & ex hoc quod iniustum, iniustus. Secundo arguitur. Omnis uirtus eodem se habet modo ad proprium actum, eadem ergo erit ratio ad omnibus uitiis quicumque autem facit aliquid intemperatum, est intemperatus, ergo & quicumque facit iniustum, erit iniustus. Tertio, Quicumque iniustum facit, peccat genere suo mortaliter. Nam facit contra æquitatem, uel occidendo, uel adulterando, uel furando, &c. quæ omnia sunt genere suo mortalia, peccatum autem mortale reddit hominem iniustum apud Deum, sicuti gratia reddit eum iustum, ergo quicumque facit iniustum, est iniustus. In contrarium est Philosoph. 5. Ethic. ca. 2. ubi edisserit quæ admodum contingat, ut quis iniustum faciat, qui tamen non subinde fiat iniustus.

Quæstio hæc in gratiam Arist. mota est, nempe ut eius hic locus modo citatus exponatur. Cuius quidem doctrina una bi-

membrum conclusionem summatur. Cui alteram adhibebimus, ut quartum articulum Sancti Thomæ huius germanum, simul ab soluamus. Sit ergo prior conclusio. Non quicumque iniustum facit, dicendus est subinde per se iniustus, puta si uel ex ignorantia uel ex passione id faciat, sed ille tantum qui ex habitu & ex electione id audet. Quod autem conclusionis sensum trunculus etiam percipiat, meminerit ad rationem uirtutis exigi ut quis sciens electionem, faciat propter honestum & perpetuum, ut ex 2. Ethic. supra citatum est. Quare si quis, uel casu uel quadam repentina affectione unum de se præsterit uirtutis actum, non subinde studiosus est, quia non per se, sed per accidens bonum facit. Id ergo ipsum Arist. docendum duxit & in uitiis. Requiritur, n. ut quis iniustus dicatur, non tantum quod iniustum faciat, sed quod ex animi morbo efficiat, puta ex habitu corruptione. Patet autem rationem hanc diuus Thomas hoc modo. Sicuti obiectum iustitiæ est iustum, ita & obiectum iniustitiæ, iniustum, puta iniustum, radix autem propria, unde iniustum oboritur, est habitus quo potentia afficitur ad obiectum, Quare qui ex electione & habitu operatur, ille proprie iniustus est. Potest ergo duobus modis usu venire, ut quis iniustum patrandum, non sit iniustus. Primo, propter defectum relationis actus ad obiectum, si quia operans illud non intendit, nam actus ex intentione fit spontaneus, ac subinde humanus. Vnde quomodolibet quis non ultro faciat, excusatur ne sit iniustus, & cum uoluntarium ignorantia, usque tollat, si quis, inquit Arist. per ignorantiam iniustum faciat, uel ui compulsum, nemini iniurius est, ut si quis tuam manum moueat, qua alium pulles, tunc enim neque animus neque uero actio referatur applicaturque ad iniustum, sed sit iniustum per accidens. Quare nullum est uituperium, sicuti neque quidquam comparares laudi si illo modo iustum faceres. Secundum uero modo coningit, ut iniustus faciens, non sit iniustus ex defectu relationis actus ad habitum, nepe quod licet obiectum sit uoluntarium & intentum atque adeo operatio referatur ad obiectum, tamen actio non nascitur ex habitu. Vt si alioqui mitis homo & probus subita-

Fundamentum.

Ratio conclusionis. Bifariam. Cōtingere potest quæpiam iniustum patrare, neque tamen iniustus.

iracundiæ, procella alium uulnere, tunc non operatur ex electione, quippe quia necesse est ut deliberatio præcedat, atque adeo neque ex habitu. Colligit ergo ex his nostra conclusio nempe, ad hoc quod quis mori non inietur iniustus, requiritur, ut per se faciat iniustum, nam ubi ad per accidens se cerit, non erit iniustus. Et cum habitus per actionem referatur ad obiectum, duplex est relatio & applicatio necessaria, ut per se faciat quisque iniustum, fiatque iniustus, videlicet, ut operatio per intentionem referatur ad obiectum, hoc est, quod obiectum sit uoluntarium, & præterea ut eadem operatio per electionem referatur ad habitum, hoc est uero ex passione, sed ex habitu procedat. Hic nihil ambiguitatis superest, si modo mens Aristotelica petatur. Enimvero quod qui aut ignoranter aut ui coactus quidpiam admittit, neque iustus sit neque iniustus, euideniam rationis habet, quia actio, quæ spontanea non est minime est humana. Atamen quod qui sciens & prudens ex animi ingenuitate, puta ira uel alia passione delinquit, non sit iniustus, falsum apparet. Triplex nam peccatorum genus distinguitur, scilicet ex ignorantia uincibili, puta quæ non in totum excusat, & ex passione: quod peius est, & ex malitia, puta studio & electione: quod genere suo pessimum habetur. Aristoteles ergo male non admittit hunc tertium gradum. Respondet, aliter Philosopho, cenere de homine iusto atque iniusto, quod apud Deum existimatur, Deus namque non habet, sed actus præderat, & ideo quicumque delinquit, quantumuis alioqui iustissimus, sit, habeturque apud ipsum iniustus. Sicut quicumque unico actu bene facit, etiam si nullo sit uirtutis habitu præditus, bene de ipso meretur. Neque uero Aristoteles negat quin actus à passione profectus, sit uiuperandus, sed hoc tantum censet, quod nomina hæc, iustus & iniustus non connotant nisi habitus. Quocirca ait, id quod extra rationem, id est, per ignorantiam sit infortunium esse quod autem, malum ex scientia procedit sine tamen uitio, hoc est sine habitu, peccatum inquit est, uitium autem non actus sed habitus nomen est. Et profecto uulgari sermone ita loquimur, Etenim sicut una hirundo non facit, ita neque uno aut altero actu dicitur studiosus, aut prauus, sed quoniam ex habi-

tu operator, ac perinde studio & electio-
ne. Quia ratio & Theologorum schole hunc
duntaxat censent peccare ex malitia, atque
adeo proprie hunc solum haberi dicique
malum. Ex his ergo colligit posterior con-
clusio. Quicumque sciens ac prudens iniu-
stum facit, hoc est non per ignorantiam,
quæ prorsus sit operis causa, quamuis ex
passione id sine habitu faciat, mortaliter
genere suo peccat. Clarissima est conclusio.
Est nam peccatum mortale, quidquid chari-
tati aduersatur. Peccatum autem iniustitiæ,
quia uirtutem iugulat, quæ ad pacem rei
publice necessaria est, charitatis generi suo
reliquitur, est ergo suo preiungente mortale.
Dixerim, si non procedat ex ignorantia,
quæ prorsus est causa operis hoc est, quæ
omnino tollit culpam, nam ignorantia iu-
ris non toleat, neque omnis ignorantia
facti, licet digna sit uenia, ut s. Ethe-
ræus est Aristoteles. Quia uero Pau. Misericor-
diæ, inquit, consecutus sum, quia ignorans
fecit. Adieci, genere suo, tum ad differenti-
am prodigalitatis, & gulæ, atque aliorum pec-
catorum, quæ genere suo non sunt mor-
talia, nisi ex circumstantiis, tum etiam ad
denotandum contingere posse contra iu-
sticiam ob materiam tenuitatem, peccare
uenialiter. Horum autem examinatio ad
alium pertinet locum. Accipe ista, quæ di-
cta sunt, intelligendum est quod illic ait
Aristoteles, cap. 9. nempe falsam esse eorum opi-
nionem, qui existimant in potestate homi-
nis esse, ut statim faciat iniustum, videlicet
ex electione, & quod iniustus non minus quam
iniustus possit facere iniustum scilicet per
se. Errant inquit, quoniam qui optimis
est habitibus imbutus, etiam si uelut non
potest facile iniustum eligere, tamen si pos-
set ignoranter aut subito motu iniustum
facere. Unde ortum habuit illud axioma,
Nemo repente pessimus.

Ad primum igitur argumentum respon-
detur, habitus & actus speciem sortiri ex
obiectis formaliter, ut aiunt, ac per se
uolunt, quando autem materialiter ac per
accidens, hoc est, ex accidenti ignorantia
aut passione id fit, non sufficit actus ho-
minem, philosophorum idiomate aut iniu-
stus de omnino aut iniustum. Ad secundum
responderetur, latam esse differentiam inter
iniustum, quod est obiectum iustitiæ, & tem-
peratum

Postre-
ma con-
clusio.
Proba-
tio.

Aristot.

Interp-
tatio A-
risto.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dū arg.

Argum.

Ratio.

peratum aut strenuum, quæ sunt obiecta
 aliarum virtutum. Iustum enim & iniustum,
 quia per se inveniuntur in rebus licet per ac-
 cidens fiat, dicitur iustum & iniustum. Qua-
 propter in hac peculiariter virtute ingenio
 se constituit Arist. posse quemquæ facere in-
 iustum, etsi non sit iniustus, obiectum autem
 temperantiae, quia non est in rebus secundum
 earum naturam, sed per ordinem ad agen-
 tem, quando per accidens fit, nullatenus
 dici potest temperatum, ob idq. in illa vir-
 tute nulla opus erat distinctione, sed qui-
 cunque facit temperatum, est temperatus,
 quia non erit opus ut sit temperatum, nisi
 per se sit intentum. Quare si quis casu ab-
 stineat, ut non est temperatus, ita neque fa-
 cit opus temperatum, quoniam non facit
 quando, & ubi, & quomodo oportet. Et pa-
 ri ratione quando Loth, verbi gratia, præ-
 ebrietate cognovit filias, ut non fuit intem-
 peratus, ita neque fecit opus intemperatum.
 In summa, distinctio hæc siue iusti siue ini-
 usti materialis ac formalis, locum non ha-
 bet in obiectis temperantiae vel fortitudi-
 nis. Tertium autem argumentum satis so-
 lutum est, ubi ostendimus, quod etsi quo-
 cunque actu iniustitiae perdatur Deigratia
 atque adeo apud ipsum fiat homo iniustus
 hoc est peccator: non tamen inde sequitur
 ut inter morales philosophos, apud quos
 formales denominationes non ex actu, sed
 ex habitu perpenduntur, dicatur omnis
 peccator iniustus aut prauus.

ARTICVLVS III.

Verum quis possit iniustum pati volens.

Postquam visum est de eo, qui iustum
 facit, sequitur, ut de illo dicamus, qui
 iniustum patitur, utrum scilicet quis pos-
 sit iniustum pati volens? Et arguitur a
 parte affirmatiua: Iniustum idem est, quod
 inaequale, recedit autem quisque seipsum
 sua sponte lædendo perinde ab æqualitate
 ac si alium læderet, ergo & volens potest
 iniustum atq. adeo iniuriam pati. Secundo,
 Nemo supplicio plectitur nisi ob iniustitiam.
 Plectuntur autem civiliter illi qui sibi mor-
 tem conciscunt. At enim Arist. 3. Ethic. c.
 ultimo, quod ignominia quædam instituta
 erat aduersus eos, nempe quod sepultura

interdicebantur: ergo volens quis pati-
 tur iniustum: Tertio: Facere, pati que iniu-
 stum, relatiua sunt, atque adeo nemo iniu-
 stum facit nisi alius, iniustum patiatur. Cō-
 tingit autem, ut quis iniustitiam faciat volen-
 ti illud pati, ut si carius iusto vendat aut
 pecuniam sub senore mutuet: ergo potest
 quis volens iniustum pati. In contrarium
 est, quod iniustum pati contrarium ei
 est, quod est facere iniustum: sed ut præce-
 denti articulo definitum est, nemo iniu-
 stum facit nisi volens: ergo nullus id nisi
 volens patitur.

Et hic quoque articulus gratia impe-
 trandi Aristot. adhibitus est, qui 5. Ethic. c.
 9. & sequentibus constituit, neminem
 iniustum pati seu iniuriam, dum sua id spō-
 te patitur. De Etina autem eius per duas cō-
 clusiones patet. Prior est, Nemo per se &
 formaliter loquendo, iniustum neque facere
 re potest, nisi volens, neque pati, nisi nolens,
 Cōclusio est, quæ luculenta fulcitur natu-
 rali ista ratione, Quæ admodum de ratio
 ne intrinseca actionis est ut ab agere proce-
 dat, sic & de intrinseca ratione passionis,
 ut ab alio fiat, passio non conferente vim,
 Ex quo Arist. 3. & 8. Phisic. colligit, nō pos-
 se idem esse omnino agens & patiens, imo
 oē quod mouetur, ab alio moueri. Princi-
 pium autem hominibus agendi proprium
 est voluntas Vnde illud proprie dicitur ho-
 mo facere, quod à sua egreditur volunta-
 te, idque à contrario pati, quod recuen-
 te eius voluntate de ipso fit, non pari est
 vinci ac superari. Vbi autem quis volens
 patitur, vim ad id confert & causam, ac
 subinde agere potius dicitur, quàm pa-
 ti, fit ergo ut per se formaliter loquen-
 do nullus, nisi volens quidpiam patia-
 tur. Immo hoc ipsum est pati, quod
 violentiæ obnoxium esse. Posterior con-
 clusio. Nihil vetat quo minus quilibet
 per accidens ac materialiter loquendo, vo-
 lens patiatur iniustum, sicuti & nolens per
 accidens potest facere iustum. Probat
 conclusio. Ut si quis ignorans, id fieri
 de se consentiat quod sibi malum est, ut
 cum ebrius Loth à suis filiabus deceptus
 incestum perpetravit, & Iacob ignorans
 stuprum admisit, aut cum necessitate co-
 actus, mutuum sub senore recipit. Cir-
 ca has conclusiones primum oīum adno-

Prima
 conclusio.
 Rō con-
 clusiois.
 Aristot.

Proba-
 tio con-
 clusiois.
 Secūda
 conclusio.

Soto, de iust. & iure.

P

tauc-

eui qui id patiatur, æque verò pati, nisi ab aliquo qui id faciat. At vero si locutio sit formalis, quoniam hoc perpendendum est, ex voluntate agentis & renitentia patientis potest contingere, ut quispiam iniurius alteri sit, & tamen alter nullam patiatur iniuriam. Vt si quis, v.g. aliquid alteri faciat animo lædendi & nocendi, quod tamen alteri nihil nocet, ut si alteri uendas rem pluri, quam ualeat, animo fallendi, tamen alter sciet & prudens uult ex sua liberalitate illud dare. Nam si ex egestate emere cogitur, aut ad usuras accipere, licet simpliciter dare uelit, tamen quia dare nollit, iniuriam, ut dictum est, patitur.

Q V A E S T I O IIII.

DE IUDICIO.

S. Thom. 2. 2. quæstio, 60.

ARTICVLVS I.

Primum iudicium fit actus iustitiæ.

Vandoquidem de habitu iustitiæ dictum est, deq. eius cōtra ius iniustitiæ: habetæ verò sit propter habitum, subsequitur ut de eius potissimo actu dica-

mus, qui est iudicare, utri sit actus iustitiæ?

Et arguit à parte negatiua. Vnusquisque, inquit

1. Eth. Arist. bene iudicat quæ cognoscit, ergo iudiciū ad uim cognoscitiuā attinet. Vis autem cognoscitur in moralibus prudentiam perficitur, ergo iudicium functionis est intellectualis prudentiæ potius quā iustitiæ, quæ est in uoluntate. Secundo,

Apostolus 1. ad Corinth. 2. Spiritualis, inquit, iudicat omnia; homo autem per charitatem fit spiritualis: quæ per Spiritum sanctorum cordibus nostris infusa, illa à terrenorum affectu perpurgat, ergo iudicium officium est potius charitatis, quam iustitiæ. Tertio, Vniuersusque, uirtutis proprium est, rectum in sua propria materia iudicium perficere. Nam ut 3. Ethic. cap. 4. ait Philosoph.

Studiofus quisque est regula eorum quæ facienda sunt. Illa namque res, inquit iuste ac temperatè dicuntur, quæ tales sunt quales uir iustus agit ac temperatus. Non

ergo iustitiæ proprium est iudicare. Quar-

tò. Iudicare non nisi ad iudices & principes spectare uidetur: iustitia autem uniuersalis etiam subditis communis est; ergo iudicium non est propriè iustitiæ munus. In contrarium est illud P. sal. Quousque iustitia conueneratur in iudicium.

Quæstio unica dissoluitur conclusione.

Iudicium actus est maximè proprius iustitiæ. Conclusio ex ipso nominis sonitu, & compositione sit manifestæ. Iudicium enim idem est, quod dictio iuris & iudicare, idè quod ius dicere, & iudex, idem quod ius dicēs. Quo fit ut iudicare proprius sit actus circa ius. Ius autem, ut supra dictum est, est obiectum iustitiæ, puta iustum illud, quod per iustitiam cōstituitur in rebus ergo iudicare secundum suam primæuam ac naturam significationem, idem est, quod decernere ac definire id quod iustum est & ius, recte autem censere, ac definire remali, quam procedit ex recto affectu atque habitu, quo quis se habet erga eandem rem. Nā ut 3. Eth. c. 3. ait Philosoph. qualis unusquisque est, talis sibi uidetur finis, ut qui castus est, bene iudicat de uenererum abstinentia, & qui sobrius, de abstinentia ciborum: ergo eadem ratione proprius actus iustitiæ est, iudicium rectum, hoc est recta determinatio iusti. Vnde Aristot. 5. Ethicor. ca. 4. ait omnes ad iudicium tanquam ad iustitiam animarum confugere. Est enim iudex quasi uiuens ac loquens iustitia.

Nulla in conclusione latet dubitandi ratio præter illas, quas argumenta facta petunt. Primum igitur sciolos atq. e Dialecticis emergentes fallere posset, utpote qui bus in cortice aspecta apparere posset iudicium secundum suam genuinam significationem esse potius actum rationis, quā iustitiæ, eo quod iudicare idem est, quod ius dicere: dicere autem est loqui, quod non uoluntatis, sed intellectus munus est, uoces enim sunt signa conceptuū, atq. adeo quales loquutiones uoce proferuntur, tales intellectus prius format. At uero res penitus inspecta aliter se habet. Enimvero cum nomen iudicii à iure descendat, sit, ut primū fuerit impositum, ad significandū rectā definitionem iustorum. Sed deinde deriuatū est ad significandam in uniuersum rectam definitionem aliarū uirtutum circa propria obiecta, tā in speculatiuis, quā in practicis, puta-

Conclusio responsi sua. Probū.

Aristot.

Ad primū arg.

ta recta de finitione in materia temperantiae ac fortitudinis, &c. Ac perinde in scientiis id, quod dicitur ad aequationem obiecti ad intellectum. In omnibus autem ad rectum iudicium duae sunt virtutes requisitae, scilicet & quae iudicium proferat, & quae potentiam iudicantis disponat, ut idonea sit atque apta ad iudicii rectitudinem. Prius autem proprium est rationis, cuius est loqui, ut modo ostendebamus,

Duae virtutes requiruntur ad rectum iudicium. Posterior vero proprium est habitus bene afficientis potentiam ad obiectum: Qui quidem habitus de rebus speculatiuis, est speculatiuis existens in intellectu, in practicis autem est habitus afficiens appetitum, nempe in materia temperantiae, habitus temperantiae in materia fortitudinis, habitus fortitudinis.

Nemo. n. rectissime iudicabit aggredi, quando oportet, esse bonum, nisi qui fortis est, neque censebit melius, moderamine ciborum uti, quam illis immergi, nisi qui temperatus sit. Eadem ergo ratione iudicium est opus iustitiae tanquam inclinantis hominem ad rectum iudicium, prudentiae autem, tanquam proferentis. Haec. n. virtus in omnium virtutum materiis iudicia proferit. At vero ut recta sint, habitus, morales affectum praeparant. Quod si rursus scisciteris, utri ergo harum virtutum magis est proprium munus iudicare? Respondetur, quod propinquius convenit rationi, & prudentiae a qua proferitur, sed tamen potissimum convenit iustitiae, unde habet ut sit rectum. Quocirca Philo.

Quaest.

Solutio.

Philosophus.

Ratio quare virtutes cum prudentia concipiuntur.

Ad secundum argumentum.

Ad tertium.

6. Ethic. c. 12. Virtus inquit, moralis est, quae propositum ipsum efficit rectum prudentia vel o quae circa media negotiatur. At qui per haec ratio claret cur omnes virtutes prudentiae concipiuntur. Nam cum prudentia sit, recta in omni materia morali iudicia proferre, quae rectitudinem a morali virtute recipit, non potest esse prudens, nisi qui sit omnibus virtutibus praeditus, neque vice versa, ulla moralis virtus statim habebit virtutis sine prudentia quippe sine qua nequit suum exequi propositum. Secundum argumentum hoc evincit, quod charitati competit recte iudicare circa divina, erga quae afficit appetitum ut per donum sapientiae rectum feratur iudicium, iustitia vero afficit erga iustum naturale, & humanum voluntatem, ut iustus per prudentiam idoneum quoque proferat de ipsis iudicium. Ad tertium vero respondetur quod etsi omnibus sit virtutibus commune affectum pa-

rare ad rectum iudicium circa sua propria obiecta, est tamen diversa, quod cum reliquis virtutibus, ut crebro dictum est, hominem ordinant ad se ipsum, iustitia vero ad alium, & unusquisque sit suorum dominus, non autem eorum qui sunt, ad alterum, sit, ut in ceteris virtutibus non sit requisitum iudicium nisi particulare ipsius studiosi, in materia autem iustitiae necessarium sit praeterea superioris, qui inter duos litigatores dijudicet. Quapropter iudicium peculiariter virtuti iustitiae adscribitur, quam aliarum cupiam. Ac perinde respondetur ad quartum, quod etsi privatim iudicare etiam conveniat subditis iustitia pollentibus, tamen quia haec virtus architectonice in principe praesidet, in suisque ministris eis proprie congruit eiusdem virtutis potissimus actus, qui est iudicare, iusque dicere.

Ad quartum.

ARTICULUS III.

Primum iudicare sit licitum.

Constituto cuiusnam sit iudicantis iudicare, subsequitur ut perferentemur an sit licitum. Et arguitur a parte negatiua. Poena non infligitur nisi pro culpa arg. decernitur autem iudicantibus ea poena, quae indicabitur, secundum illud Matt. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, ergo iudicare licitum est. Secundo, Peccatori iudicare non arg. licet, secundum illud ad Rom. 2. Inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas, in quo. n. alterum iudicas, te ipsum condemnas: Eadem enim agisque iudicas. Nemo autem est a peccato immunis. Nam si dixerimus, ait Ioannes quod peccatum non habemus nosipsum seducimus, nemini ergo licitum est iudicare. Contrarium nos autem cohortatus illud Deu. 16. iudices & magistratos constitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iusto iudicio.

Cum articulo proximo de finitione fecerit, iudicium esse actum iustitiae, inde fit consequens iudicare esse licitum. At vero non ideo otiosus est praesens articulus, quippe qui non tam adhibetur ad id demonstrandum, quam ad enarrandas constituendaeque condiciones, quae ad iudicium requisitae sunt, ut sit rectum. Quapropter conclusio non tam titulo ad formam responderi, quam ad aequitatem recti iudicii

dicij. Conclusio autem est. Vt unumquod
Cōclus. liber iudicium rectum sit, tria exiguntur, nō
 iūstia. pe ut procedat & ex iudicis auctoritate, &
 Proba- ex iustitiz affectione, & ex prudentiz recti-
 tio con- tudine, quorum quolibet deficienti iudiciū
 alusiois. erit vitiosum, ac subinde illicitum. Proba-
 tur conclusio: Iudiciū, ut dictū est eatenus
 est rectum ac perinde licitum, quatenus a-
 ctus est iustitiz. Ad hoc aut ut sit actus iusti-
 tie, tria hæc commemorata requiruntur, er-
 go eadem omnino sunt ad rectum iudiciū
 necessaria. Probat. ut posterior præmissa. Pro-
 pria. n. iustitiz vis est coadiuvare, cogere autē
 nemo potest alterum nisi illi sit subditus.
 Quod natur. lium exemplo constat. Agens
 nāque passum non vincit, nisi sit sibi intra-
 situr æ actionis periodum subiectum, requi-
 situr ergo principis iudicis auctoritas.
Paulus. Vnde Paul. ad Rom. 14. Tu quis es, qui iu-
 dicas alienum servum? Domino suo stat,
 aut cadit. Atque adeo cum sit universalis
 oium dñs, nemo inter mortales legitimus
 est iudex, nisi qui ab ipso iudicari di. aucto-
 ritatem acceperit. Quocirca ad Rom. 13.
 Nō est, inquit, ptās nisi a Deo & Qui pote-
 stan resistit, ordinationi Dei resistit. Et in-
 frā quemcumque iudicem ait esse Dei mi-
 nistrum, vindicem ini amei qui male ag-
 git. Qūo aut hæc prās à Deo in hoīes per
 legē naturæ deriuetur, libro proximo sub
 titulo, De domino, elucidabitur. Secundū,
 ut proxime dicebamus, quod ad rectitudi-
 nem iudicij requiritur, est ut proficiscatur
 ab affectione & inclinatione iustitiz, quod
 nulla alia indiget probatione, quā quod
 iudicium est proprius huius virtutis actus,
 tanquam animus ad iustum afficiētis.
 Quocirca si quis iudicem iur. alterius par-
 tis quidpiam adimat, quod alteri tribuat,
 substantiam iustitiz subvertit. Tertium au-
 tem, quod iudicij rectitudo postulat, est of-
 ficiū prudentiz, cuius munus est iudiciū
 proferre. Quapropter qui ius dicit, iustum-
 que inter litigantes constituit, non tamen
 quando, ubi & quomodo secundum leges
 oportet, hac parte demolitur iustitiz virtu-
 tem. Vnde iudicium cui auctoritas deest
 prædicentis, dicitur usurpatum: cui autem
 iustitiz substantia, noncupatur iniquum:
 sed quod sit absque prudentia, si absque iu-
 ris ordo, censetur suspectum, si ve de ex le-
 uitate & absque legitimis probationibus

proferatur, est temerarium. Circa harum
 autem conditiones singulas hoc primum
 animaduertit quod singularum defectus
 genere suo faciunt mortale peccatum. Iudex
 inquam qui vel nullam habens auctori-
 tatem, vel alienam usurpans, cum iudicat
 qui sibi non subditur lethaliter peccat, ut
 si iudex secularis in clericorum causas se
 interset, etiam si à iure excommunicatus nō
 esset, ipso facto mortali culpa commacula-
 retur, perinde ac si priuata esset persona,
 imo & eo grauius, quod obtentu publicæ
 auctoritatis id faciat. Et si clericum bonis
 suis priuaret, vere esset latro, & si occideret,
 vere homicida. Secunda etiam conditio est
 ocularē perpendenda. Assertum. n. illud
 quod iudicium debet ex affectione & incli-
 natione iustitiz procedere, amphibolū est,
 trinūque potest exhibere sensum. Primus
 est ut non fiat contra iustitiam. Atque hic
 est legitimus, ut scilicet unicuique iuxta
 tribuatur, quod suum est. Cuius defecto de-
 fectus reddit iudicium iniquum. Secun-
 dus est, ut iudicium procedat ex affectu iu-
 stitiz. Atque huius defectus nunquam est
 peccatum mortale. Enimue dñs iudex ius-
 titiam ferat sententiam, licet hoc non faciat
 ex habitu vel amore iustitiz, quia impro-
 bus homo est non peccat mortaliter, sed es-
 set veniale delictum. Nam iudex cum sit iu-
 stitiz custos eius affectus dñs semper iudicare.
 Tertius deniq; sensus est ut iudicium non
 feratur ex alio prauo affectu scilicet odio,
 amore, vel cupiditate: Atque huius defe-
 ctus peccatum erit secundum affectum ex
 quo procedit Exempli gratia, Si iudex eū
 qui vere latro est, ac legitime talis compro-
 batus, patibulo affigit ex odio, non quidē
 peccat contra iustitiam, sed tamen contra
 charitatem, & si cupidinae pecuniæ id fa-
 ciat, nō quidē iniquus, sed avarus erit & si
 cupidine inanis gloriæ tūc erit vanus. qđ
 venialiter peccabit. Quocirca licet ex odio
 occidat, non censetur homicida, sicut si
 esset priuata persona, quandoquidem ius
 habet occidendi. Defectus etiam iur. o-
 ditionis erit peccatum mortale, Vt si re-
 gulis & circumstantiis iuris prætermittat,
 & dum persona priuata leuiter, ac teme-
 re de occultis iudicat. Potest autem fieri
 veniale ex leuitate materiæ, ut si iudex le-
 ues aliquos terminos iuris missos faciat,

Docu-
mētum.

Aliud
aduertē-
dum.

aut si quis quēpiā de re leui leuiter iudicet, ut in articulo proximo dicturi sumus.

Ad pri Ad primum igitur argumentum varie a
mū **ug.** sanctis patrib. responderetur August. n. in ser
August. mone domini in monte, ait illic prohiberi iudicium temerarium, quod est de cordium in reatione, aut de rebus incertis & occultis, de qua temeritate articulo proximo in-

Hilarius cundus est sermo. Hilarius uero ait prohiberi diuinorum iudiciū, quæ cum capum exuperent nostrum, non sunt à nobis humanis regulis iudicanda, sed simpliciter credenda. Sed Chryso. ait prohiberi iudicium ex animi amaritudine, de quo modo dicebamus. Et quamuis istæ omnes expositiones osculandæ sunt, illa tamen Augusti-

Ad secū ni genuina esse censetur textui. Ad secundū
dū **arg.** argumentum diuus Thom. distinguens, re
S. Tho. spondet, videlicet iudicem qui est in graui peccato publico, non posse iudicare alios qui similium aut minorum rei sunt, præcipue quando illa peccata sunt publica. Et allegat pro se Chryso. id exhortantem super illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Si uero iudicis peccata occulta sint, poterit quidem similes peccatores condemnare, si id cum humilitate faciat. Quod sententia Aug. confirmat, qui in libro de sermone Domini in monte ait, Si inuenerimus nos in eodem uitio esse congemiscamus, & ad pariter conandum nos inuitemus. in hac autem responsione pri-

Vvicleff mum adnotandum est fuisse Vvicleff eiusque asseclas qui asseuerauerunt per quēduncumque mortale peccatum una cum Dei gratia amitti & rerum dominium & omnē iudicandi potestatem, quæ Dei largitate recipimur, de qua hæresi libro sequenti sub titulo, De dominio, nonnullam sumus tracturi mentionem. Sed hac tamen prætermissa hæresi, fuerunt. suntque catholici, qui aiunt iudici qui delictis torquet, crimen esse sententiam in alium ferre peccatorem, non solum si in peccato sit publico, propter scādalum, uerum etiam si sit in occulto, quia

Rō pri officium iustitiæ ex affectu eiusdem uirtutis non præstat. Qui enim in uno est sceleris opī re, omnibus orbus est uirtutibus atque actionis. deo iustitiæ habitu caret. Vnde citatus Paulus, inexcusabilis es o homo (sc. peccator) omnis qui iudicas, &c. Et secundo ad idem
Secūda. arguitur, cum iudex sit Dei minister, debet

ei dum alium iudicat, assimilari, secundum illud Leu. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Imò & ratione naturali id ipsum constabitur. Docet. n. Philosophus 2. de anima, uisum qui de coloribus iudicat, ab omni esse colore alienum, alias colorem quo inficeretur, in nullo posset obiecto percipere. In summa, quicumque sacerdos in peccato existens quantumuis occulto, si minus in sacerdotale in administrandis sacramentis exerceat, mortaliter peccat, ut cum aliis Theologis diuus et Thomas confentit 3. parte. q. 64. art. 6. ergo eodem modo qui in peccato potestatem iurisdictionis exercet. Nam sicut potestas ordinis, ita & iurisdictionis, ut ait Pau. ad Rom. 13. à domino Deo est. Accedit & c. quæsitum. de temporibus ordinandorum. ubi id admoneri uidemus. Fuit ergo adeo celebris hæc opinio ut etiam S. Thom. ei aliquādo subscripserit, nepe in 4. distinct. 19. q. 2. art. 2. ubi indiscriminari siue peccatum iudicis publicum sit, siue occultum, asserit peccatū esse mortale alium peccatorem solenniter condemnare. Quapropter & Caietanus quo libeto 2. q. 14. de hac re disputauit. Verum tamen his nihil obstantibus merito diuus Thomas sententiam in summa emendauit, hic. sc. & loco citato tertia parte, quæstione 64. ut occultum peccatorem qui iudex est non censeat mortaliter delinquere iudicando. Colligimus ergo sententiam hisce propositionibus. Prima: Iudici qui occulto irretritus est scelere, quantumque grauissimo, nihil excommunicatus sit uel suspensus, subditos condemnare, siue de eodem crimine siue de alio dissimili, licet. Ratio est, quod nihilominus eiusmodi iudex habet iudicandi titulum. Est. n. hæresis id negare. Itē potest habere prudentiam, & animi seruādi unicuique ius suū, nihil ergo illi deest, quo minus potestate iudicandi utatur. Secus, si esset hæreticus, qui rōne excommunicationis iudex sedere non potest. Neque est simile de sacerdote, qui in peccato sacramenta administrat, nam ad hoc munus requiritur potestas ordinis, in cuius collatione confertur gratia, per quam dignus efficiatur atque idoneus administrandi sacramenta, quibus gratia confertur. Et ideo sanctitate, ut aiunt, quam alijs præstat, uigere debet. Et hoc p̄cisè decretū est in ca. quæsitum.

Tertia
Phylo
sophus.

Quarta.

Paulus.
Postre
ma rō.
S. Tho.
Prima
proposi
tio de
mente
S. Tho.
Caieta.

Rō p̄fa
te asser
tionis.

Solutio
quarti
argumē
ti.

quæsitum. Aliiter aut censendum de potestate iurisdictionis. Reliqua uero argumenta id tantum cuincunt, quod sit quædā decetia, ut qui alios iudicat, talem se gerat, quales subditos uult esse quos condemnat: & ideo forsitan erit ueniale peccatum, cū peccator peccatorem condemnat. Nam ut supra diximus, facere iustum non ex habitu iustitiæ, non est peccatum si fiat ex affectu ne eiusdem uirtutis, perque eius actum, & peccator quāuis careat iustitia infusa, pōt tamē habere æquità. Sed erit ueniale peccatum, eo quod cū quis alium iudicat, proficitur se mundum esse à crimine, & ideo si non est talis, est quodammodo hypocrita quem taxat illic Christus. Quid uides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Hypocrita, eice prius trabem de oculo tuo, &c. Sed quia iniuriam nō facit, non peccat mortaliter. Illud autem Apostoli ad Roma. 2. In quo alterum iudicas te ipsum condemnas, non sic intelligitur (ut ait S. Thomas) ac si simile peccatum, cōmittat, sed quod alium cōdemnando, ostendit se dignum esse, quæ si nisi sententia condemnatur, iuxta uerbum Domini. Luc. 19. Ex ore tuo te iudico serue nequā. Postrema propositio S. Thomæ est, quod publicus peccator alios cōdemnas, mortaliter propter scādāli peccat: nā tunc iustitia in vilipēdium uenit apud populum nempe qui uidet non habere eandem uim in iudice quam, exercet ipse in subditos. At uero licet in genere suo peccatum sit mortale, potest nihilominus fieri ueniale ex leuitate materiz. Et ideo adiecit S. Tho. si sit in grauioribus criminibus, & præcipue si sit in similibus ut si esset ipse publicus latro, & nihilominus la trunculos persequeretur: aut si publica admitteret adulteria, & adulteros nihilominus iudicio premeneret. Nam si esset, uerbi gratia, fornicarius, & lutorcinia homicidiaque vlcisceretur, non esset mortale scandalum. Immo quando crimen non esset infame, nullū esset scandalū, ut si per auaritiā nō esset elemosynarius quando deberet.

ARTICVLVS III.

Utrum iudicium temerarium puta ex suspitione procedens sit licitum.

IN superioribus articulis de iudicio iudicis, quæ admodū sit licitum, disputatū

est. In hoc autē sequitur ut de iniquo iudicio, quod non solum publico iudici, uerum & priuatis uniuersis contingere ubiq. assolet, dicendum sequitur, utrum. scilicet dum temere ex suspitione procedit illicite? Standū. n. à parte negatiua argumēta. Primum: Primum Suspicio uidetur esse opinio incerta de ali argum. quo malo. Arist. Philosophus 6. Ethic. scilicet Aristot. spicionem se habere & ad uerum & ad falsum: de singularibus autem contingentibus haberi à nobis opinio nequit nisi incerta. Cum ergo humanum iudicium de humanis actibus singularibus & contingentibus concepiatur, si nullum licitum est iudicium ex suspitione, nullatenus iudicare licet. Secundū, per omne iudicium illicitum ir. Secundū. rogatur alteri iniuria, nam cum iudicium rectum sit: actus iniustitiæ, si ut corruptum, sit actus iniustitiæ per suspitionē autem quæ ius in mente latet, nulla proximo interrogatur iniuria, ergo non est illicita. Tercio si iudicium ex suspitione esset illicitum, atque adeo, ut modo dicebamus, actus iniustitiæ, cum iniustitia genere suo sit peccatum mortale, fieret ut omnem temerariū iudicium esset genere suo lethale crimen. cōsequens tamē est falsum, nam ut glossa Augustini habet super illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, suspiciones vitare non possumus ergo iudicium ex suspitione non est illicitum. Cōtrarium autē vnanimiter doctores cōfiteantur cum Chrysostomus super illud Matth. 7. Nolite iudicare, &c. ubi ait, Dominus hoc mādato nō prohibet Christianos beneuolentia alios corripere, sed ne per instantiam iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, solis plerumque suspitionibus odientes ceteros & condemnantes.

Quæstio hæc præcipua est & ad humanos vsus intellectu necessaria, quam ideo ut perspicue definiamus, animaduertendum est, temerarium iudicium multis nominibus esse existimandum. Primum de sua ipsius substantia, scilicet utrum de alterius malo addubites, an uero suspicis per incertam opinionem, uel forte certam sententiam feras. Secundo de causis, quibus ad sic iudicandum affectus. Tercio, ex coniecturis quæ in talem te suspicionem pertrahunt. Et quarto denique ex obiecto, nempe ex quantitate tuor gra

Fundamētū di luendæ qōnis a orime vñle.

Qua-

Ad alterū argum. eiusdem opinio- nis.

Postrema propositio.

Ratio.

Glossa.

Chrysost.

illius mali, quod alteri iudicando impin-
 dus te-
 merarii
 iudicii.
 Hæc ergo ut lucide euoluamus, tē ab
 ipsa iudicii substantia exordiamur. Igitur
 et si D. Th. tres duntaxat dignoscat, tamen
 quo perspicacior sit oratio, quatuor gra-
 dus operæpretium est discernere temera-
 rii iudicii, si tamen dubietatem illi annu-
 meres. Primus est dubietas, dum scilicet animus
 pendulus est, neutri parti contradictionis
 assensum perhibens. Ut si anceps hæreas,
 an proximus tuus aliquo sordescat crimi-
 ne, nullum tamen proferens assensum aut affir-
 mativum aut negativum. Quare gradus hic
 non eo attingit, ut sit iudicium temerarium,
 quoniam nullum secum affert iudicium.
 Secundus gradus est suspicio; quæ est assen-
 sus utriusque partis contradictionis cum for-
 midine alterius, quam Dialectici cum phi-
 losopho 6. Eth. appellant opinionem. Atta-
 men impræsentiam tria connotat Suspi-
 cionis nomen. Primum, ut dictum est assen-
 sum cum formidine, id est quod ita assentias uni
 parti ut non sis omnino firmus, sed vacilles
 circa alteram. Secundo qualitatem obiecti.
 Nam & si opinio indifferens sit ad bonum
 & malum, tamen suspicio Latine in malum
 sonat. Dicitur enim quis in suspensionem vene-
 re, aut suspensione laborare, quando sinistra
 de illo concipitur habeturve opinio. Et
 animus si sit de re bona, potius dicitur bo-
 na existimatio. Tercio connotat eandem
 nasci ex levis causis, puta cum de secre-
 tis cordium aut de occultis tenuis conie-
 cturas habemus, quæ suspicionem generare
 per se non possunt, nisi ob nostram leuita-
 tem, aut infectum animum, quæ ideo su-
 spicio lineam iam inde ingreditur temera-
 rii iudicii. Temerarium enim prudentiæ oppo-
 nitur, ob idque idem est, quod sine legitima cau-
 sa in consulto conceptum iudicium. At ve-
 ro D. Th. hos duos gradus absque discrimi-
 ne sub primo complexus est. Discernit nam-
 que uti dicere cepimus, tres solos suspi-
 cionis gradus. Quorum primus, inquit, est
 dum homo ex levis iudiciis de bonita-
 te alicuius dubitare incipit. Et hoc ait ef-
 se veniale peccatum. Veruntamen inter
 dubitare & suspicari profecto nec parum
 inter stat intervalli, nam dubitare est pen-
 dulum absque ullo assensu habere animum,
 suspicari autem, si philosophum 6. Ethic.
 auscultes, est uni assensui contradictio-

nis parti cum alterius formidine. Dubita-
 mus, namque certum astorum numerum, de
 quo minime suspicamur. Igitur S. Th. eo
 non tam anxie verborum rigorem obser-
 uavit, quod cum neutrum sit peccatum morta-
 le, idem est utriusque mortale iudicium. Atque
 adeo siue nullus habeatur assensus, siue for-
 midolosus sit, utrumque & dubitationis &
 suspicionis appellatione denotavit. Ter-
 tius ergo gradus, qui apud S. Th. secundus
 habetur, est cum quispiam pro certo ma-
 liciam alterius æstimat ex levis iudiciis.
 Atque hunc gradum, quavis generali no-
 mine appellet D. Th. suspensionem, plus tamen D. Tho.
 est quam suspicio. Quartus denique gradus,
 qui illi est tertius, peculiariter ad publicum
 spectat iudicem, nempe dum ex tali suspicio-
 ne absque legitimis testimoniis sententiam con-
 demnationis in quempiam profert. His
 ergo præmissis tribus conclusionibus, ut licet
 iam D. Th. non egrediamur, ad quonem re-
 sponderetur. Prima suspicio primi ac secun-
 di generis, ut nomine suspicionis dubieta-
 tem, brevitate gratia cum S. Th. comple-
 ctamur, est genere suo peccatum, non tamen
 peius quam veniale, nisi ex suis causis vel
 aliunde usque ad mortale procedat. Etenim
 quod sit peccatum, inde patet, quod unusquisque
 iure hoc gaudet naturali, ut bonam apud
 quosque habere debeat sui existimationem,
 quousque legitima testimonia sua prodant
 delicta. Quare eiusmodi suspicio, quippe
 quæ tale ius quadantenus, hoc est sub du-
 bio, violat, non nihil habet iniuriæ. Et dum ci-
 tra assensum dubitas, ut inferius fiet eviden-
 tius. Adde quod est etiam quodammodo nocua,
 tum quod causa est ut minoris existimet proxi-
 mum quam decet, & quæ defectui habes,
 periculum est ne & odio prosequaris, tamen est,
 quod periculosa est ut eundem infames. Alias
 autem causas inferius subiiciemus. Quod autem
 genere suo non sit mortale ex his liquet.
 Primum quod genere suo non expellit chari-
 tatē, mox, quod ad humanam tentationem per-
 tinet, sine qua vita nostra non ducitur, ut
 gl. citata habet super illud 1. ad Corin. 4.
 Nolite ante ipsum iudicare. Unde Augu-
 stinus eiusmodi suspensiones viros posse uti
 tate. Quapropter levioris est culpe sine as-
 sensione hæsitare, quam per illam suspicari.
 Quod autem ex causis fieri possit mor-
 talis, probatur. Triplici enim de causa
 eiusmodi

Prima
conclu-
sio.

Prima
probatio.
Secunda.

Triplex eiusmodi suspiciones quas legitima con-
radix iecturæ non generant, oriuntur in homi-
de uni- ne. Primum ex sua ipsius prauitate. Qua-
uerse lis. n. quisq; est, tale fert de alijs iudicium,
spiciōes uerſe ſu nimirum de ſua conſcientia alios æſtimas,
onūtur. ſed illud Eccl. 10. 10. via ſtultus ambulās,
 cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſti-
 mat. Secunda radix eiſmodi ſuſpicionis
 eſſe poteſt odium, quo quis alierū habet.
 Eſt. n. ingens viſ, qua voluntas in intelle-
 ctū viget ad iptum labefaciendū. Quem-
 cunque. n. in quem uel odio, uel ira uel in-
 uidia affectus ſis, continuo ſpernis, contē-
 ptus autem paratiſſima eſt cauſa ut ſini-
 ſtrum quodlibet de illo facile credas. Ter-
 tia deniq; cauſa ſic ſuſpicādi ex longa ex-
 perientia. Qua vique rōæ Philoſophus
 2. Rhet. ait ſenes impendio eſſe quam ſu-
 ſpicioſiſſimos, eo q̃ multoties ſint hominū
 deſectus experti. Et quāvis tertia hæc cauſa
 nō tātū hēat culpæ, pro eo q̃ experien-
 tia certitudinem auget, quæ eſt contra ſu-
 ſpicionis naturam, nihilominus leui ſal-
 te culpam non caret. Attamen aliæ priores am-
 bæ maniſeſtariam continent peruerſitatē.
 Atque adeo ſecunda potiſſimum ſæpenu-
 merito facit ut ſuſpicio ſit peccatum morta-
 le, quale eſt odium, uel inuidia, uel ira, quæ
 illi fomentum miniſtrant. An vero etiam
 obiecti gravitate. Peruenire etiā poſſit ad
 mortalem culpam ſtatim diſputabitur. Se-
 cunda cōcluſio. Suſpicio tertij gradus quā
 D. Thom. ſecundo loco conſtituit, genere
 pro eo eſt peccatū mortale, ſi ſit de re graui.
 Probat̃ quoniā eiſmodi certus aſſenſus,
 ſi temerarius eſt, hoc eſt ex legib. indicij
 emanant, non inſirmam aſſert inuiriā, pro
 quanto qui certo de aliquo male iudicat,
 non poteſt non ipſum contemnere ac ſub-
 binde odiſſe. Et confirma ut mortale eſt
 ſe crimen, eo q̃ ſuſpicio prioris generis tē-
 tatio quā ægre recutere ualemus, ſimilitē
 tamē aſſenſus facile uitare poſſumus qñ
 coniecturæ non nimium urgēt. Vnde Au-
 guſt in commemorata gloſſa. Et ſi ſuſpicio
 nes, inquit uitare non poſſumus, quia ho-
 mines ſumus, indicia tamē, id eſt deſinitas,
 firmasq; ſentētiās continere debemus. Ob
 idq; tale iudicium ſuo pte ingenio aduerſa-
 tur charitati, in quo conſiſtit ratio morta-
 lis criminis, & nonnihil præterea præ ſe fert
 latentis iniuſtiæ.

Tertia concluſio: Suſpicio tertij gradus Tertia
 apertiffimum eſt peccatum mortale inſu conclu-
 ſione, tantoq; grauius, quanto iudici. qui Dubi-
 cuſtos eſt iuſtiæ, ſcetiſſus eſt quæpiam uo-
 niſi legitimi teſtimonijs cōdemnare. Cir- Rōdubi
 ca has autem concludiōes etſi ueridicas, tandi.
 nihilominus primū omnium ambigitur,
 verum teſtimonio euangelico ſatis aperte
 corroborentur. Aſſerunt. n. in hanc ſenten-
 tiam pleriq; doct̃orum illud Math. 7. No-
 lite iudicare & non iudicabimini. Qui ta-
 men loquor non ita multum perſpicuus eſt
 ad condemnandum internum iudicium te-
 merarium, de quo impreſentiarum ſermo
 nem habemus. Ille nanq; dñs eos tantum
 ſubnotare videtur, qui cum maioribus il-
 laqueati ſint, criminibus ſuos proximos mi-
 norum redarguunt. Sublequitur. n. pro-
 prius, Quid uides feſtucam in oculo fratris
 tui, & trabem in oculo tuo non uideſt Hy-
 pocrita, eiſce prius trabem ex oculo tuo, &
 tunc uidebis eiſcere feſtucam de oculo fra-
 tris tui. Inſamat ergo illic hypocriſis
 eorum, qui ceteros repichendentes preſen-
 turſe uirtutibus pollere, quas non habent.
 Vnde Hieronymus. De his, inquit, loquū-
 tur, qui cum ipſi mortali crimini ſint obno-
 xij, minora peccata fratribus non conced-
 unt, culicem quidem liquantes, camelum
 uero deglutientes. Profeſto ſi Doct̃orum
 ſonjæ perlutres, hunc ſenſū oēs agnoſcunt,
 tamē concludiōes n̄æ aduerſus iudicia te-
 meraria, non ſolū ſenſū illū, ſed & hunc ſe-
 ciūt, quod iudicare de occultis in uniuersū
 peccatum eſt, & illis qui nō ſunt, hypocri-
 tæ ſed alioq; pbi Immo uero Chyſo Ope Chyſo
 ræ impleto: ſi alius fuit Diu) ait eo loco
 euangelij iudicare, pro eo accipi quod eſt
 iniuſtas iudicare. Quod quidē non abſe
 aſſeruit, ſi uerba attente auſcultes, Nolite
 iudicare, & non iudicabimini, quibus non
 iudicanti præmium proponitur, q̃ non iu-
 dicabitur. Enimuero ſi iudicare illic, ut nos
 uolumus, uſurparetur pro eo quod eſt nō
 ſuſpicari, non cohæreret tunc præmium,
 ſcilicet q̃ nec de nobis habebitur ſuſpicio.
 Egregium namque quidpiam uſ ibi Chri-
 ſtus pollicetur, nēpe quod ſi noſtras iniuſtias
 remiſerimus, condonabuntur etiam nobis
 & noſtræ. Vnde apud Lucā ſimil cōponū Solutio.
 tur. Nolite iudicare, & non iudicabimini.
 Nolite condemnare, & non cōdemnabimi-
 ni,

Philo
soph.

Secūda
cōcluſio.

Rō con-
cluſiōis.

Confir-
matio.

Hiero.

Chyſo.

ni: Dimittite & dimittemini. His non ob-
stantibus conclusio non solum verissima est,
et extra hypocrisim, verum & eodem loco

August. in Augu. lib. 2. de sermone Domini in mō-
te, expositor, & hunc quoque gratatē ad-
mittit. Aut enim id ipsum illic principi, ut
facta quæ dubium est animo fiant, in melio-
rem partem interpretemur. Quin uero &
hoc ipsum verba ipsa, Nolite iudicare &
non iudicabimini: ostēdunt. Iudicare enim
condemnationem includit. Exhortatur er-
go nos Christus ut neminem condemne-
mus, ne in iudicio finali nos ipsi condemne-
mur. Imo si ab hoc iudicio abstinuerimus,
misericordiam promereamur. Adiungitur

Paulus, & illud ad Rom. 14. Qui nō manducat, mā-
ducantem non iudicet. Vbi non solum hy-
pocrisis, qui in maioribus sunt criminibus
verum & vniuersi alias prohi iudicare pro-
hibentur: id. n. sonat, Non manducans non
iudicet. Et ut connexionem denotaret ho-
rum quæ sunt iudicare, & contēnere, prius
dixit, Is qui manducat, non manducantem
non spernat. Deniq. subiunxit, Et qui non
manducat, manducantē non iudicet. Quā-
uis non sine causa in priori loco dixit, sper-
nare, & in posteriori, iudicare, ut illic admo-
tauimus. Accedit denique & in eodem sen-
su illud. 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tem-
pus iudicare, quoad usq. veniat dominus p-
illuminabit abscondita tenebrarū, vbi caus-
sam, ne iudices, non illam designat, q. & tu
ipse delictor sis sed quod incerta sunt & ob-
scura quæ tu pro certis ducis & clavis. Ful-
citur ergo conclusio non solum rationibus
quas de rerum natura deprompsimus, verū

Tria re- & factorum oraculis. Superfunt autem cir-
quuntur ea singulas conclusiones dubiola minoris
ut iudi- momenti. Et primū circa scdā, qua asser-
cium te tum est iudicium temerarium genere suo
merariū esse peccatum mortale, animaduertendum
peccatū est tria esse ad id requisita. Primum, ut sit
mortale certum, scandum, ut ex leuib. colligatur cō-
iecturis, & tertium, ut sit de re graui. Cer-
tum autē iudiciū vnam tantū conditionē
in speculatiuis dicit, ut puta q. nihil pror-
sus habeat formidinis aut ambiguitatis ad-
missum, quod ad sciētiā spectat & ad fi-
dem tam humanam quam diuinā, in mo-
ralibus aut, parum pro nihilo reputatur, &
ideo vbi ita firmus es in sententia ut, ferē

nihil dubites quasi certum iudicare cense-
ris, ob idq. mortaliter peccas. Dum tñ tale
iudicium non sit repentinum, quod certē
in moribus et est perpendendum, enimue-
ro si cum vides iuuenem cum puella absq.
arbitris colloquentem, subito ad iudican-
dum raperis, non est cur culpam mortālē ti-
meas, sed quando sedato animo & facto re-
flexionem eandem deliberando sententiā
confirmas. De causarum autem leuitate,
quæ culpam facit mortalem, nulla pōt sta-
biliri certa regula. Et quidem. S. Thom. in
solutione ad primum, nullas alias causas
videtur approbare excusantes iudicium a
culpa, nisi quando quis per idoneos testes
probat malus. tunc. n. ait licite iudicare
quempiam posse, alterum esse malum. Ac
verō id intelligendum est respectu iudicis,
qui non debet rei euidentiā expectare, sed
humanam certitudinem, quæ habetur per
idoneos testes, citra quā tamē neutiquā de-
bet precipitare sententiam. Nihilominus
citra talia testimonia potest quisq. tam iu-
dex quā priuatus excusari a culpa, et dum
mente apud se certum fert iudicium. Lau-
di namq. Salomoni tribuitur tertio Reg.
3. q. ex uerbis mulierum quarum altera an-
nuebat puerum medium discindi, altera ue-
ro renuebat, iudicium elicuit, vtra illarum
puerū peperisset. Haud tñ ob tale iudiciū
alteram puniuit, sed vera matris suum natū
tradidit. Nulla ergo regula dari potest cer-
tior quā q. illæ cōiecturæ & indicia a culpa
excusant, quæ virum prudentem & probū
ad sic iudicandum perducerent. Video ho-
minem noctu scala fenestras conscendere,
profecto absque culpa possum de illo cer-
to malum iudicare. Vides etiam iuuenem
& puellam secreto obscuroq. loco petulā-
ter se amplexantes, nulla est culpa sinistrū
de illis ferre iudicium. Nam uti 2. de ani-
ma auctor est Aristoteles, cogitare possu-
mus cum volumus opinari uero non, hoc
est, abstinere à iudicando nō est semper in
nostra potestate. Tamen si iudex ex tali iu-
dicio, quāuis ut priuatus homo possit illud
absque culpa cōcipere, non debeat ad pu-
nitionem procedere, sicuti nec Salomon
processit. Poterit tamen princeps atq. prae-
latus abstinere, ne talem suspectum ad ma-
gistrarum & ad ecclesiae administrationem
assumat. Quo fit, ut quāto coniecturæ sunt
leuiorē,

Aristot.

leuiiores, tanto ceteris paribus peius ingra-
uescat peccatum, & quanto sunt ipsæ gra-
uiiores, tanto magis attenuerunt. Atque in-
de fit rursus consequens quandoq; nō pos-
se certo d. finiri utrum iudicium mortale
sit an ueniale. Pari modo cōfendum est de

Sūmista grauitate illius mali, quod alteri iudicādo
rū regu inuris. Etenim Summistæ illud solum iudi-
la nō est cium esse censent de graui malo, quando
uniuer- quis iudicat quempiā esse in peccato mor-
salis. tali. At uero quāuis regula plurimū ue-
ra sit, non tñ est omnimode certa, sed poti⁹
aspiciendum est ad infamiā. Nam inde per-
pēditur iudicij grauitas. Quocirca ubi pec-
catum non esset tam infame iudicare quē
piam esse in illo, non esset mortale, ut si fa-
cile ceruoq; iudicares aulicos uel alios per-
ditos iuuenes turpes amores cum mulier-
culis gerere, aut militem duello alium in-
terfecisse, quoniam ipsos hæc commississe
nullatenus pūdet. Et e conuerso quāuis
malum illud non esset peccatum, sed natu-
rale, nihilominus iudicium illius posset es-
se delictum. Vt si de uiro qui egregio loco
& existimatione habetur, leui de causa cer-
to iudicares esse infami sanguine natum.
Nā, & in hoc grauius illi iniurius es. Qua-
re neque de hoc potest certa constitui re-
gula, sed speculandum est an tale sit malū,

Alter quod alter egregius ferret de se audire, quā
dubira- si esset peccatum mortale. Ex his ergo gra-
tio D. dum retro faciamus ad primam conclusio-
Tho. nem inuestigātes, utrum vsq; adeo sit uerū,
suspicionem citra certitudinem non esse
genere suo mortale crimē, ut nunquam il-
lus usque possit crescere? D. n. Tho. sic sen-
tire uidetur, & Caiet. sic sentit, diceas nul-
Caieta- lum iudicium citra certitudinem esse nisi
nus. ueniale. Porro autem contrarium uidetur
persuadere ratio, nā & si id pro regula me-
rito sit habendū, est nihilominus excipiendū
quando grauissimum malum de honestissi-
ma persona suspicaris. Regulæ n. morales

Solutio non sunt tenore metaphysico expendē-
dæ, sed ex iniuriæ quantitate. Et re uera si
prudentium iudicium consulas, plus iniu-
riæ interrogas Petro si cū formidine opineris
incestuosum esse cū matre, aut cū filia, aut
cum sorore, q̄ si certo crederes esse fornicari-
um, multoq; uilius eū spernentes, q̄ apud
te in suspicionem ueniret hæc eticæ prauita-
tis, aut prodicionis reipublicæ, aut aliud im-

manis sceleris, quam cum quem certo cre-
deres minoribus criminibus irretiri. Deni-
que postrema dubitatio est de illo qui citra ma-
du assensum de bonitate alterius dubitat, quē bitatio.
in prima concussione complexi sumus sub
nota peccati uenialis. Nulla n. apparet hu-
ius foræ rō: quādoquidē ille nullū fert ma-
li iudicium. Imo uero uirtuti potius dādū
est, q̄ quis animum suspensum teneat, ubi
aliquæ coniecturæ proximū notāt. Respō-
detur nihilominus q̄ citi non sit tanta culpa
quā suspicari, imo sæpenumero, ubi cō-
iecturæ ad prauum iudicium inclinant, lau-
de dignum sit iudiciū suspendere, tamen tā
leues esse possunt ut illa et animi suspensio
sit culpa. Nam, ut supra diximus, ius habet
quisq; non solum ut non habeatur de illo
sinistra suspicio, uerum ut quisq; de illo exi-
stimationem habeat bonam. Et confirmatur
hoc inde, q̄ certe si Petro qui de Ioan-
ne bonam habet existimationem, eandem
illi adimeres, male faceres malum ergo est
& te ex leuissima causa mere neganter ha-
bere circa proximum. Quin uero posset nō
nūquam esse peccatum mortale. Ecquis n.
ambigat quin si uidentes honestatem uitā
que integerrimam Ioan. R. p. sacratissimæ
Virginis, ut de Deo eius filio sileamus de
eius bonitate dubitarent, grave commit-
terent peccatum? re uera non est in dubiū
reuocandum.

Ad primum igitur argumentum iam re-
sponsum est, q̄ licet humanum iudicium
non possint de singularib. omnino esse cer-
tum: potest tamen quisque humano mo-
re, scilicet dum idonea sunt testimonia, ci-
tra iniuriā male de altero iudicare. Ad secū-
dū respondet D. Tho. nihil aliud quā quod
iudicium temerarium, licet non prodeat
in publicum, nihilominus in mente est per-
niciosum, quia est causā contemptus. Ac
vero quo res apertius pateat, causas p̄u-
temur malignitatis eiusmodi interni iudi-
cij, utrū quando est certū genere suo, sit p̄
se peccatum mortale. Apparet enim pars
negatiua inde uera, q̄ cum proximos per il-
lud nihil detrimenti paritur, neq; in sua
persona, neque in rebus suis, non est cur tā-
ta nota condemnetur. Reperias respondē-
tes satis esse ut sit mortale peccatum quod
est a Deo prohibitum, qui pro sua libertate
potuit, q̄cumq; uoluerit prohibere. Isti autē

R. n. sio.

Ad pri-
mum ar-
gum.

Ad secū-
dum ar-
gum. Quæstio
cula cir-
ca mate-
riā secū-
di arg.

non perpēdunt hoc nō esse malū quia prohibuit, immo eo prohibitum quia malū.

Sandel **pars ne-** **gatiua.** Est n. ex his quæ sunt contra ius naturæ, quæ quidem in Evangelio præter sacramēta quæ ad religionē pertinent, Christus nobis duntaxat præcepit. Neq. satis est si respōdeas, iudicium esse illud malum, quia ordinem habet ad exterius damnum, puta ad infamandum. Enimvero cum sit speculatiuum, nō habet ordinem proximū ad opus: & ideo responderetur, quod quauis nūquā exiret foras, in suis latebris per se malū est mortale. Primum ut diximus, quia causa contemptus & odii. Secundo id pater, quia per ipsum infamas proximum tuum apud seipsum, quandoquidem malam de ipso concipis existimationem. Ex quo subsequitur argumentum ad id tertium. Si n. suspicio quam de Petro habeo sinistram, peccatum mihi nunquam esset mortale, sequeretur qd neq. illam in aliorum mentes dispergere, dummodo nullum aliud consequeretur damnum, nam si mihi mentalis suspicio non est peccatum, neque illis esset sua, atque adeo nec mihi esset peccatū illā seminare. Quod tamen falsum est. Præterea, est argumentū qd iudicare de occultis, est id usurpare qd est Dei propriū, scdm illud Pauli, Tu quis es qui iudicas alienum

Alterū **dubiū.** seruum? At uero dubium restat si tale iudicium, peccatum est genere suo mortale, utrum sit contra iustitiam, an uero solum

S. Tho. contra charitatem. Quod quidē D. Tho. tractat in solutione tertii argumenti. quo querebat an genere suo sit mortale, & respōdet suo obicere. Ait. n. quod cū iniustitia sit circa exteriores operationes, tunc iudicium suspiciosum directe ad iniustitiā p̄tinet quādo ad actū exteriorē p̄cedit, & tūc est, inquit peccatum mortale. Subdit uero Iudiciū autē interius pertinet ad iustitiā secundū quod cōparatur ad exterius iudiciū: ut actus interior ad exteriorē, puta sicut cōcupiscentia ad fornicationem, & ita ad homicidium. Manet ergo obscura ac subinde dubia hæc litera, quia non clare ait, iudiciū quod non procedit ad exteriora, esse peccatum mortale. Nihilominus procul dubio tenendum est eiusmodi iudicium esse

Explica **tur San.** **Thom.** se genere suo mortale peccatum, idq. contra iustitiam. Distinguit autem D. Th. duo illa membra qd iudicium imperatiuū actus

exterioris. s. infamandi aut condemnandi, est directe cōtra iustitiam, ut in tertia conclusione expressum est. Sicuti uoluntio efficax occidendi reducitur ad homicidium, iudicium autē speculatiuū quo non imperatur exterius opus, nō pertinet directe ad iniustitiā exteriorē. Et in his stat dīa, uide licet directe, & indirecte. Sed nihilominus est peccatū mortale, ut in secunda conclusione dictum est. Sicuti ita & concupiscentia uxoris alienæ cum consensu in delectatione licet nō procedatur ad opus, est mortale. Enim uero non solum efficax uoluntio occidendi, mortalis est, uerum & internum desiderium mortis proximi aut grauis detrimenti, licet tu nolis damna illa dare.

ARTICVLVS IIII.

Utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda.

Non satis est nosse, iudicium temerarium iniquum esse, sed explorare oportet utrum dubia debeamus semper in meliorem partem interpretari. Et arguitur a parte negatiua. Iudicium cum sit rationis opus, cuius perfectio in ueritate consistit de illis potius ferri oportet, quæ plurimum accidunt, ut ratiū fallamur, sed pluries accidit homines improbe agere, quam probe, nam cum sensus hominis ad malum ab adolescentia sua prouisi sint, ut Genes. 8. legitur, fit, ut quemadmodum habetur Eccle. 1. stultorum infinitus sit numerus, consultius ergo est dubia in malum quam in bonum interpretari. Secundo, ille pie & iuste uiuit, auctore Augustino, qui rerum in eger est æstimator, in neutram partem declinando: ille autem qui rem dubiā in partem saniores decernit, in alteram inclinat partem, ego minime id licet. Tercio. Homo eo modo debet diligere proximum quo seipsum, sed circa seipsum salubrius est dubia in deteriorem partem iudicare, secundum illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea, ergo & pariter uos debemus erga proximum gerere. In contrariū autem est illud ad Rom. 14. Qui non manducat, manducantem non iudicet, cuius glossa est, dubia in meliorem partem esse interpretanda.

Primū
arg. a p
te nega
tiua.

Argu. 2

Argu. 3

Paulu

Articulus hic adeo est superiori annexus, ut per illum sit plurimum intellectus.

R. & conclusio. Respondetur ergo vnica conclusione quæ ex superioribus colligitur. Vbiunq. manifesta iudicia non apparent, quæ malum proximi indicent, debemus cuiusq. bonum habere estimationem, atque adeo in meliorem partem id quod dubium est interpretari. Conclusio inquam ex superioribus colligitur. Vnauisq.que ius habet ut bona de se vbiq. habeatur estimatio, quousq. sua delicta eum legitime probant ergo qui citra idonea testimonia sinistra alterius concepit opinionem, iniurius illi est, atque adeo in meliorem partem tenetur ambigua signa decernere. Conclusio nulla præter superiorē indiget disputatione, nisi hoc forsitan scisciteris, utrū dubia teneamur in meliorem partem positue interpretari, id est assentiri meliori parti, an satis est negatiue, id est non male iudicare? Enimvero cum aliqua experior ambigua iudicia alieni vitij, difficile profecto est contrarium habere assensum. Si autē dicas satis est animū suspendere, in contrarium emergit statim argū qd intellectum continere difficile quoque est Caiet. hic arbitratur satis esse negatiue nos habere. Nihilominus id nemini suadere audent. Immo uix potest regula constitui certa, sed confugiendum est ad prudentiā. Distinguendum inquam in primis an illius cuius dubia signa apparent, an ita noueris, an uero sit tibi ignotus. Sic. n. in bona est apud te estimatio peccatum esset propter signa dubia illam mutare, maius, si minusve sedm signorū constitutionē. Si autem eum non noscis, tunc arguit hic Caieta qd non est prudentia in tali casu assensum melioris partis concipere, eo quod illa neutra signa natura sua talem assensum non generant, & ideo nulla, inquit est obligatio bene assentire. Quare cōsulto ait, negatiue dixit Christus, Nolite iudicare, & non dixit, Bene semper iudicate. Attamen contrarium citius crediderim, responderimque illi, quod etsi tales coniecturæ bonum assensum nō generent, ius tamen naturæ nos cogit non solum ne male de homine vilo opinemur propter dubia signa, uerum vt de omnibus non obstantibus amphibolis, iudicii opinemur, legitur conclusio intelligenda est positue, nisi

si casu quo iudicia vsque adeo vigerent in sinistram partem, ut satis esset utriusq. assensum cauere. Tunc. n. cōsiliū est mentem ab eiusmodi cogitationibus dimouere. Quando uero iudicia iam non sunt dubia, sed eousq. efficacia, ut utrum prudentem & probum mouerent, nulla est obligatio in meliorem partem illa interpretari. Christus ergo non ideo dixit negatiue, quia satis sit assensum suspendere, sed quia bonum estimationem, quam iure naturæ tenemur de vno quolibet habere non debet in nobis leuibus causis exiguæ.

Ad primū igitur argū respondet Sanctus Thomas. qd etsi qui dubia in meliorem partem interpretatur frequētius fallatur tamē melius est frequētius falli per bonam opinionem de aliquo malo homine, quam rarius falli habēdo malam de aliquo bono, quia ex hoc nascitur iniuria, ut illo autē nulla. Sed cōtra, Falsitas est malum intellectus, ut puta qui ad om̃em veritates iudicandas natus est nemo autē tenetur malū sibi proprium seu procurare, seu incurere ad euitandum malum proximi, ergo cōsultius est in sinistram partem iudicium deflectere. Caieta. putat se per hoc satis respondere quod S. Tho. non absolute ait cū qui in partem saniores iudicando propēderet, in pluribus casibus falli, sed quod pluries fallitur quam si in sinistram partem vergeret, cum quo stat quod non frequenter fallatur bene iudicando. Hanc ego tamen solutionem non intelligis. Nam & vim argumenti satis est id quod ipse cum D. Thom. concedit nempe quod pluries fallimur bene iudicando quam falleremur iudicādo male, & ideo responsio est quod bonum virtutum moralium non est pensandum secundum, bonum intellectus simpliciter sed in ordine ad agendum cuius proximum principium est appetitus, homo enim, ut supra diximus, non dicitur bonus propter uirtutes intellectuales absolute consideratas, sed propter morales quæ circa actiones versantur. Quo fit ut nonnunquam iudicium falsum ipse calculatum generet ūeum dictamen prædictum, ueluti Iacob ex illo falso. Hæc est Rachel, intulit illud verum. Hæc est a me cognoscenda, quod quidem ob ignorantiam inuincibilem verum fuit. Quocirca dum

Ad primū argumentum.

Replica Solutio

Refellit Caieta.

Solutio auctoris

Probatio conclusio.

Dubitatio.

Caietanus.

Solutio propositæ dubitationis.

Reprobatio Caietani.

dum iudico Petrum esse bonum, licet speculative fallat, tamen quia iudicium est cōforme appetitui recto, sit vt mortaliter atq. adeo simpliciter bonum sit. Ob idque cum homo secundum moralem regulam iudicium intellectus informat, non eligit simpliciter malum, sed secundum quid, simpliciter autem bonum. Hanc. n. ob causam supra diximus iudicium esse actum potius iustitiæ, bene afficiētis animum ad proximū

Noua ra quam rationis illud proferentis. Quocirca **Ca** canon satis digna responsio illa mihi appa-
reta. ret Caietani & aliorum, q̄ quia ex duobus malis minus est eligendum etsi falsa opinio malū proprium sit nihilominus quia minus est, ea est eligenda. Non inquam verum est esse simpliciter minus malum. Nā bonum intellectus, puta intellectualis uirtus, ut supra demonstrauius, simpliciter est melior bono uoluntatis, sed tñ quantū ad mores atinet, iudicium cum periculo falsitatis formare ad cauendam iniuriam, nō solum minus est malum, immo simpliciter non est malū, sed scđm quid, s. malū speculatiuum. Eo potissimum q̄ error circa singularia contingentia non est simpliciter malum intellectus, sicut neq. ad eius perfectionem simpliciter attingit cognoscere eorum veritates sed uniuersalium, quibus non potest subesse falsum, ut statim ait sanctus Thomas in solutione secundi. Ad de quod neque eligeretur tale malum. Nam qñ iudicia sunt clara, non est prudentia bonum formare iudicium sed quando sunt dubia id tantum est verum quod intellectus exponitur falsitatis periculo. Ad secū

Ad secū dum respondetur diuersam esse rationem
dum ar- iudicandi de rebus ab illa quæ est iudican-
gum. ti de personis. Cum enim de rebus speculative iudicamus nihil nocuēti imminet proximo, ob idque simpliciter est tunc veritas indaganda, quæ bonum est intellectus. Ac perinde in rebus dubijs suspendendum est iudicium ne præcipitio falsitatis intellectum obijcias. Et de hoc loquitur

August. Aug qñ aut iudicium est de personis tunc quia bonū malumq. attēditur scđm illū de quo iudicatur nē p̄ de eius honore aut cōtemptu ad cauendam citius iniuriam decemus esse attēti præsertim q̄ error circa singularia, ut iam modo dicebamus non regione opponitur bono simpliciter intelle-

ctus. Ex his prudentiam, collige qua discernas iudicium rei mere speculatiuum, non esse mortale peccatum, nisi dum illud ad personam applicas, licet enim dum videas cadauer occisi hominis, iudices mortale fuisse peccatum illum occidere & quamquam dum audis talem propositionē, quæ hæretica est, fuisse assertam, iudices peccatum fuisse illo ex animo asseruisse nullum tamen peccatum admittis, sed qñ sine cā legitima iudicas hūc fuisse aut homicidam aut hæreticum. Tercium argumētum per egregiam regulam qua sibi respondeatur **Ad ter-**
tiū arg- expostulat. Interpretari namque quidpiā in deteriore partem, suspicando. s. ex leuibus causis, bisariam usu uenit. s. vel definitiue uel suppositiue. Prior modus ē quē dicimus esse illicitum. Posterior uero scilicet non definiēdo sententia, sed ex suppositione, si forte ita est non ad lædendū, sed ad obuiandū periculo uel proprio uel proximi nō iniustitiæ, sed prudentiæ opus est. Vides hominem quem tuus habitus sub iudicat esse furem, & si nō debeas de finitua sententia id credere, neq. uero suspicari ad nocendum, licet tibi tamen non illi tuam domum credere. Sicut dum filiam habes virginem, licet tibi iuuenes ab eius colloquio abigere. Et pari modo in re propria. Dum uideatur tibi opera tua nitēda esse in conspectu Dei, quæ quidem opinio periculosa semper est, debes illa timere ne aliqua macula sint infecta. Aliena uero ope-
Corolla-
rium. ra, bona iudicate, nulli nos offert periculo. Ex his sequitur, quod etsi dum male de aliquo suspicaris qui in promptu est ut ad aliquam dignitatem eligatur, posses tu illi refragari tuam subicendo suspicionem, tamen illam in aures aliorum disseminare ut hominem infamia respergis, minime fas est nisi suspicio legitimis de causis esset tibi certa: & uideres in perniciem reipublicæ talem electionem vergere tunc enim, nisi secretum esset sacramentalis confessionis, liceret illam impedire. Et vice versa, tam leuis esse potest tua suspicio ut neque reipsum debeat cohibere quo minus eum eligas, si alias idoneus est.

ARTICVLVS V.

*Vtrum semper sit secundum leges scri-
ptas iudicandum.*

CVM iudicium, sicut dictum est, actus
sit iustitiæ, regulæ autem iustitiæ sunt
leges, merito quæritur utrum sem-
per sit secundum leges scriptas iudicandū.

Primū
argum.

Et arguitur a parte negativa. Iudicium in-
iustum ubique cauendum est & vitandū,
quandoque autem scriptæ leges iniquitatem
continent, secundum illud Isaia 10. Vt
qui condunt leges iniquas, & scribentes, in
iustitiis inscripserunt, ergo non semper est
secundum scriptas leges iudicandum. Se-
cundo, Iudicium oportet esse de singulis
euentibus: lex autem scripta ut Philoso-
phus 3. Ethico. cap. 10. auctor est, non po-
test singulos comprehendere, ergo quando-
que necesse est contra legis verba agere.

Arg. 2.

Aristot.

Tertio: Lex ad hoc scribitur, ut legislato-
ris mens fiat subditis manifesta, quandoque
autem usu venit ut si legislator præsens ad-
esset, aliter iudicare, ergo tunc licet con-
tra scripturam mentem legislatoris sequi.

Argu. 3.

August.

In contrarium est sententia Augu. in lib.
de ver. relig. ubi ait; In istis temporalibus
legibus, quâquam de his homines iudicent
cum eas instituerint, cum tamen fuerint insti-
tutæ & firmatæ, non licebit iudicibus de eis
iudicare.

Quæstionem hanc plenarie lib. 1. discus-
simus q. 6. & 8. Sed quoniam præsentis lo-
co cõgruenter necum eam mouet S. Tho.
opus est ad idem respondere, quoniam nõ
debet quod præter illic definita adnotari

Distin-
ctio.

Et hic possit Respondetur ergo per distin-
ctionem duabus conclusionibus. Suppo-
nendum nanque in primis, iudicium nihil
aliud esse quam quandam iusti definitio-
nem, & constitutionem. Est autem iustum
duplex, ut in superioribus sæpe dictum est,

Aristot.

& Arist. 3. Ethic. ca. 7. docet, aliud natura-
le, nempe quod ex natura rerum absolute
cõsideratarum pullulat. Aliud vero positi-
uum quod Philosophus appellat legitimum
nempe quod humano conditio, & arbitra-
rio merito positum est. Si ergo prior conclu-
sio. Quando lex scripta ius naturale con-
tinet, nequaquam licet neque principi neque
subditis contra illam agere sed semper est
secundum eam iudicandū. Et ratio in prom-

Prima
conclu-
sio.

Ratio

ptu, quoniam eiusmodi leges non sunt il-
lius iusti constitutiue, sed tantum decla-
ratiue. Quare earum iustum, non ex legi-
bus, sed ex rebus ipsis totum suum habet
robur. Vt patet in præceptis Decalogi, &
in his quæ necessaria cõsequentiâ illic im-
plicarunt, ideoque adeo sancta sunt, & firma,
ut neque Deus, quatenus legislator super
illis valeat dispensare, ut lib. 1. q. 3. disputa-
bamus. Atqui hac de causa non huc sum-
plicitè in quæstione profertur, utrum sit sem-
per secundum leges iudicandum. Nam de
naturalibus quarum lumen Deus consigna-
uit in mentibus nostris, nequaquam hēsta-
re licet, quo minus sit semper secundum il-
las iudicandum, sed peculiariter quæsitum
est de legibus scriptis inter quas connume-
rantur humanæ.

Subditur ergo posterior conclusio. Quia
do lex scripta est humana, necessarium ni-
hilominus est eam principi quem subdito se-
cundum illam iudicare, quatenus iuri nature
non repugnat. Probatur. Quoniam legis
huiusmodi etsi non sint declaratiue natu-
ralis iusti sunt, tamen constitutiue iusti quod
humano cõditio scilicet in regiones tēporūq.
conditione visum est expedire. Et ideo in-
quit Arist. quod quamuis antea quam ponerē-
tur nihil retereabant, tamen postquam posite
sunt, iam referunt. Conclusiones istæ non
solum inferiores iudices, sed & principem
ipsum comprehendunt, qui quidem secun-
dum leges iudicare tenetur, nõ scilicet in natu-
rales, verum & secundum illas quas ipse sui
que maiores sanxerunt, quandiu causa nõ
incidit ut mutantur. Tamen si discrimen in-
ter sit, quod inferiores iudices neque dispensare
in legibus possunt, neque illas interpretari.
Quod tamen in facultate principis positum est.
Vnde quo casu potest super legem dispēlare,
potest & contra legem iudicare. Vt si capi-
tis cõdēnatus, quā cõmodissimus esset rei
publicæ, posset ob illam publicam commo-
ditatē illū donare vita. Hæc autem oia lib. 1.
satis ac super pro capto nostro, tū discussa
sunt, tum et definita. Quod autem hic dubiū
Theologicum, seu in proprio loco dirimen-
dum restat, est, verum sententia iniusta, hoc
est contra leges lata, obliget in cõscientia.
hoc est ut eam rem vere absoluat, quā aucto-
rem iure suo despoliet? Est. n. argumentum
a parte negativa, quod cum iudex sit iusti cu-
ros,

conclu-
sionis.

Ultima
conclu-
sio.

Proba-
tio con-
clusio-
nis.

Expla-
natio su-
periorū
conclu-
sionum.

Dubiū
Theolo-
gicum.

Rõ hæc
tan di-

istos, ad quem videtur. Ethic ait Philosophus, tanquam ad uiuentem loquentemque iustitiam confluitur, & hæc oia quæ in foro exteriori peraguntur, ad pacem reipublicæ, ac perinde ad pacendas conscientias referantur, consequens fieri uidetur, ut solennis sententia eius, qui publica pollet auctoritate, iuras sedatasque reddat easdem conscientias eo vel maxime, quod sæpe humanum ius conscientia obligat, tamen si mera lex naturæ non obligaret, ut patet in lege præscriptionis, qua dominum transfertur in possessorem. Nihilominus respondetur, nullam sententiam quæ contra leges iustas proferatur, obligare in conscientia. Conclusio est manifesta, & iuris etiam doctoribus confessæ, ut apud Innocentium & Panor. uidere est. ca. quia plerique. de immuni. eccle. quia cum sententia nullum habet robur nisi quia est iuris declaratiua, ubi non est recti iuris interpres, nulla est in conscientia. Dixerim iniustam contra leges, nempe quæ ab uno auferit quod reuera suum erat, & alteri tribuit cuius non erat. Nam si alicui id adiudicetur quod vere erat suum, licet alter prætermisso toto ordine iuris fuerit priuatus, bona conscientia possidebit quod sibi adiudicatum est siquidem reuera suum erat. Et prætermisio ordinis iuris, quæuis peccatum sit in iudice, & iniuriola parti, tamen non constituit in mala conscientia eum qui quod uere est suum, possidet, idque planissimo exemplo patet. Si tu quod tuum est aut fraude surripias, aut ui auferas a possessore, quamuis delictum mortale forte committas dum priuata auctoritate exequeris quod publica deberes, nihilominus ad restitutionem non obligaris illius quod accepisti. Reuertamur ergo ad principale assertum, quod iniusta sententia ius neque tollit, neque confert. Fit. n. ex illa consequens, ut etiam si dum litigabam bona in fide faciebas, nihilominus cum primum certo rescueris sententiam in tuum fauorem latam non fuisse iustam, restituere teneris quod tibi adiudicatum est, licet non expensas, si bona fide litigasti, idque siue reos fueris, siue actor. Et dico iniustam contra rei ueritatem, etiam si iudex secundum allegata & probata in foro exteriori recte iudicauerit. Quid autem si pars læsa non appellauerit? Videtur. n. eo ipso consensisse, atque adeo suum a se ius ablegasse, quapropter po-

stea non admittitur in iudicio ad repetendum. Responderetur quod et si non appellauerit, non censetur renunciare iuri suo. Sed hoc tamen patitur quod in foro exteriori non amplius repetens audietur. Atque hæc ueritas non solum ratione naturalis comprobatur, uerum & ex l. Imilius. de conditione indebiti, colligitur. Quod autem non appellans præscripto tempore a iudice postea repellatur, sunt qui dicant causam esse in penam eius negligentiam. Ego uero non hanc sententiam crediderim, uerum illam potius, quæ est ad obuiandum litibus, ad quod leges sanctissimæ fuerunt semper attente. At uero si quis recte sibi aut suis maioribus iniusta sententia adiudicata, bona fide legitimoque tempore præscripserit, bona deinceps conscientia possidebit, quia titulum habet legitimum, hoc est lege præscriptum. Dubium autem molestius est in bonis fidei ecclesiasticis: quoniam quis. scilicet per iustam sententiam expoliatur sacerdotio quod alteri de bene conferitur, utrum possessor deinceps tuta conscientia possideat? Id quod inter ecclesiasticos iuris interpretes. Panor. mitanus ca. p. i. modo de concessio. præbend. & Innocentius in cap. quia plerique. de immuni. eccle. sciens tractant. Distinguedum ergo est de sententia, nam altera est declaratiua, nempe dum inter partes de iure aliquo, aut alia de re, aut de præbenda litigatur, & sententia declarat utrius illorum sit. Et tunc citra dubium, sicuti neque in aliis secularibus rebus, sententia non ligat, Et ideo dum possessor sciuit non fuisse iniustam, tenetur renunciare. Alia uero est sententia priuatiua quoniam prælatus officio propter crimen quæpiam sacerdotio multat, quod alteri confert, & tunc censet præfati doctores quod si reus non appellauerit, quia eo ipso consentire uidetur, alter tua conscientia possidet. Secus si reus appellauerit, nam tunc licet iniuste non fuerit auditus, non censetur consensisse. Ego uero profecta, salua eorum estimatione, non sic absolute crediderim, sed cum distinctione. Si inquam prælatus sciens, & prudens illum inique condemnauit, arbitror sententiam non tenere. Et ideo quotiescunque possessor id intelligit, renunciare tenetur, & prælatus alteri restituere. Si uero bona fide secundum allegata & probata illum condemnauit, etiam si falso fuerit accusatus sententia

Dubium
alterum
de bene
fidei ec
clesiasti
cis.
Panor
mitan.
Innoc
entius.
Solutio
dubii.

sententiâ tener, ac perinde alter tuto possidet, nisi tamen ille fuerit criminator qui falsò accusauit. Nam tunc omnes de fiores Canonici iuris merito tenent inhabilem esse ad possidendum. Item hoc solù credendum in beneficiis ecclesiasticis quæ prælatorum auctoritate cōferuntur. Nam in aliis etiam si secundum allegata & probata sententia sit iusta, si tamen processit ex falsa præsumptione, rō ligat in conscientia, ut Innocentius probe adnotauit in eodē capit. quia plerique. Quo fit, ut si cuius nomē de hæresi falsò deferatur, suis bonis priuetur, cum primum fiscus rescuerit per calumniâ fuisse delatū ac condēnatū, teneat eū in suorū possessionem restitueret. Hæc ergo de hac re satis dicta sint.

Ad primū arg. Ad primus igitur argumentum respondetur, quo sicut lex scripta nihil roboris præstat naturali iuri, immo ab illo ipsa uim accipit, sic neq; potest eius robor quoquo pacto diminueret, nam homines, qui eas leges scripserūt, non sunt naturæ dñi. Quo fit ut quādo lex scripta legi naturæ aduersatur, nullam habeat uim, atq; adeo neque sit secundū illā iudicandū. Quare tunc nō leges sed legum corruptiones censentur. At uero quando lex scripta a iure naturæ permittitur, scilicet quia ei nō obstat, tunc iudicandū est scđm leges. Et si forsitan melius esset cōtrarium esse lege positum. Hoc. n. maxime notādū est ut lo-
Ad secūdū arg. Ad secundum pari modo respondetur, quod sicut potest lex, quæque iuri repugnare

naturæ & tunc non est seruanda, sic quādo in se dō sit posita, si tñ in euentibus particularibus est contraria naturæ, licet contra illam facere. Nam, ut ait Modestinus. si de legibus & se. con. nulla ratio iuris aut æquitas benignitas patit, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducta sunt, ea nos deuere interpretari oportet, ut deducamus ad iucunditatem. Tunc n. legislator adesset, aliter censeat quæm scripsit. Et per hoc dissoluitur argumentum tertium.

ARTICVLVS VI.

*Verum usurpatum iudicium sit
semper peruersum.*

TRia supra diximus ad rectum iudicium esse requisita, & iudicis auctoritatem, & iustitiæ acquiratē, & prudentiæ ordinem. Et quidem de hoc tertio, puta de ordine & processu iuris, nihil ad Theologum, sed res est casistica. Igitur cum de secundo in proximis articulis dictum sit, subleui ut ut de primo disputemus. Verum usurpatum iudicium, scilicet, ab eo qui non est iudex, sit ubique peruersum? Et arguitur a parte negativa: Iustitia est quædam agendorum rectitudo, nihil autem ue itari deperit a quocunque pronuntietur, sed a quocunque est amplectenda, ergo neq; quidquam iustitiæ efficitur quocunque sententia proferatur. Secundo, Bona pars iudicii est peccata punire, cum laude autem referuntur nonnulli privati qui peccata aliena uindicarunt: ut Moyles qui ut legitur Exod. 20. Aegyptium interfecit. & Phinees Eleazar filius qui Zababim occidit, ut Num. 25. scriptum est. quod, ut habetur Psalm. 135. repositum est ei ad iustitiā, ergo licet priuatis citra auctoritatem publicam iudicare. Ter-
Primū argum.
Arg. 2.
Arg. 3.

tiō. Potestas spiritalis quæ a temporalibus distinguitur, nonnunquam se ingerit ad iudicandū seculares, ergo usurpatum iudicium non est ubique prauum. In contrarium est illud ad Rom. 14. Tu quis Paulus, es qui iudicas alienum seruum?
Ad quonem unica conclusio est respon-
detur. Iudicium usurpatum, hoc est absq; iustitia, scio, et si sit iure. Q. legi-

ritur de herbarum quoque inutilū luxu-
tie ac fertilitate laudatur propter spem
quam promittit futuræ frugis. Et sic in-
terpretatur illud A. 7. quod cum animo
plenus esset ad liberandum populum, illa
ratione arbitrabatur re perfecturum. Ad

Ad ter-
tiū arg. ritualis potestas supereminet seculari,
potest Ecclesiasticus Prelatus seculares
iudicio cogere in his quæ ad gratiam, &
ad gloriam pertinent.

QVÆSTIO V.

DE DIVISIONE IUSTITIÆ.

S. Tho. 2.2. quæst. 61.

ARTICVLVS I.

*Verum particularis iustitia recte in distribu-
tiua & commutativa diuidatur.*

OST QVAM de iustitia
in genere, deque suo con-
trario, iniustitia, atque de
eius annexis, iure. s. & iudi-
cio, quantum res postula-

bat, disserere est, superesse ut ad illā eius
celeberrimam diuisionem descendamus,
qua in distributiua & commutatiua
dispartitur. Est ergo quæstio ordine quin-
ta huius libri, verum particularis iustitia
recte in distributiua & commutatiua
diuidatur? Quæstio hæc autem quatuor
articulis absoluetur. Quorum primus di-
uisionis rationem doceat, secundus vtri-
usque medium, tertius, materiæ diuersita-
tem, quartusque tandem formam. A par-
te ergo negativa quæstionis arguitur pri-
mo, Cum tres sint reipublicæ ordines, nē
pe totius ad partes, partium ad totum, &
partium inter se, pulchrius, atque ad artē
proprius fieret ex æquo trimembris diui-
sio, nimirum in legalem, quæ primum in-
stituit ordines, & distributiua, quæ ad
secundum spectat, & commutatiua, quæ
circat tertium versatur inepte ergo sit bi-
membris. Secundo arguitur. Si ulla esset
huius diuisionis ratio, ea vel inde orire-
tur, qd hēnt distincta subiecta, nempe qd di-
tributiua est in principe, cui incumbit bo-

na publica distribuere, commutatiua vero
in subditis quorum pax & tranquillitas hac
ratione continetur quod quisque ius suū
aliis seruat, hoc namque discrimen prima
fronte vī hæc diuisio insinuare, ac vero q-
cunque iustitia species tam in subditis est
quam in principe, in hoc nimirū ad guber-
nandum atq. in illis ut gubernentur, ut q.
1. de legali dictum est, nam commutatiua
eadem ratione est in oībus, ergo ex hac
d. ia non potest sumi diuisionis rō. Quod
si dicas d. iam inde sumi, qd distributiua iu-
stia pensatur in ordine ad plurimos qui-
bus facienda est distributio commutati-
ua vero est unius ad alterum, contra facit,
quod unum & multa specie non mutant.
Eiusdē quippe speciei est unus homo cū
duobus atq. cum tribus. Deinde arguitur
tertio, qd diuisio manca sit. Iustitia. n. vin-
dicatiua neq. sub distributiua neque sub-
commutatiua compreh. di vī, nam si rū-
deas contineri sub distributiua eo quod
princeps ut præmia probis, & supplicia
reprobis decernit, in contrarium est, tum
quod & persona particularis potest licite
vindictam petere, tum etiam quod vindi-
cta debet fieri ad æqualitatē delicti, quod
officium est commutatiuæ iustitiæ. Quod
si hac ratione uictus pertinere dixeris ad
cōmutatiuam, reclamare hæc ratio vī qd
soli principi incumbit pœnas exigere pro-
culpis, qd speciem gerit distributiuæ iu-
stitiæ. In contrarium est autoritas Phi-
losophi. 4. Ethic. distinguentis duas iusti-
tiæ species, quarum altera est distribu-
tionum directiua, altera uerò commuta-
tionum.

Quo responso quæstionis lucidior fiat
à terminorum expositione proficiscamur.
Cum iustitia in genere, auctore Aristot. 3.
Ethic. sic uirtus qua quisque iustus dicitur,
fit ut iuxta nomina sua. iustitia distributi-
ua dicatur particularis iustitia, qua homo
in bonorum communium distributione
iustus fit. Commutatiua uero fit illa iu-
dem particularis, qua quisq. in commuta-
tionibus iustus est. His facie intellectis ta-
li responderetur affirmatiua conclusione.
Iustitia particularis sup. natura in hæc
duo diffecatur membra specie differentia,
quæ sunt cōmutatiua & distributiua. Con-
clusio est Arist. 3. Ethic. c. 2. cuius ideo au-

Arg. 1.

Aristot.

Conclō
ratiua.
Aristot.

Probō auctoritate fulcitur. Probatum nihilominus
conclu- & ratione. Distinctio habituum, si specifica
sionis, sit, ab obiecti rū natura derivatur, nam ha-
bitus distinguuntur per actus, & actus per
obiecta, est autem in republica, in qua iu-
sticia & equitatem constituit, duplex ordo,
idemq. particularis, ac diuersus, uidelicet
totius ad partes, & partium inter se, ergo
per illos duos ordines duæ etiā species iu-
stitiæ discernuntur. Illa autem quæ est to-
tius ad partes, puta quæ cōmunia bona ci-
nibus bene dispēsat, nominatur distribu-
tiua, altera uero quæ æquitatem seruat in-
ter partes, nuncupatur commutatiua, sunt
ergo duæ distinctæ species. At licet conclu-
sio hæc nō solum S. Thomæ, verū & Ari-
stotelis sit plana confessio, nō desunt tamē
Aristotelis interpretes qui contrarium

Barida- opinetur. Baridanus enim in eundē locū
nisiua. 5. Ethicor. q. 7. non arbitratur uirtutes has
specie distare. Neq. ullo prorsus argumen-
to vitur, præterquam q. rationes, inquit,
partis contrariæ nō sunt satis ualide. Hæc
autē argutio nullum philosophum homi-
nē cōtra Aristotelem mouere deberet, nisi
ualidioribus ipse niteretur. præterquam q.
ratio hæc facta abunde rē mōstrat in phi-
losophia morali, a qua non est expetenda
mathematica demonstratio, ut statim i prin-

Secūda cipio Ethic. Aristot. docuit. Arguitur autē
rō in Bu secundo ad eandem conclusionem. Iusti-
ridanū. tiæ munus est debitū unicuiq. reddere, est
autem diuersa ratio debiti in distributiua
iustitia ab illa quæ est in cōmutatiua, ergo
uirtutes ipsæ specie differunt. Minor pa-
tet. Dupliciter aliqua res dicitur homi-
nis. Vno modo simpliciter quia propria
eius possessio, altero uero secundum quid
ut aiunt, quia scilicet non est sua propria,
nisi quatenus est totius, cuius homo est
pars. Etenim quæ sunt totius, quodam-
modo sunt partium. Et ex his nascitur di-
uersa ratio debiti, alia quippe ratio est,
quia res propria erat creditoris, alia uero
quia erat totius reipublicæ. Igitur cum
commutatiua iustitia circa debitum poste-
rioris generis uerfetur, distributiua uero
circa prius, sit consequens esse uirtutes di-

Tertia uersas. Et ex hoc secundo argumento in-
ratio ad formatum tertium. Illic opus est distincta
idem. uirtute specie, ubi operandi difficultas est
etiam specie distincta, sed experimur aliū

esse gradū difficultatis in effundendis bo-
nis communib. quæ princeps habet in sua
potestate neq. unquam fuerunt ciuium,
quam sit in refundendis illis, quæ ab aliis
recepimus, ergo distinctæ exiguntur uir-
tutes. Minor patet, nā quod quisque red-
dat qd ab alio accepit, ratio hæc protinus
& inclinatio naturalis deprecatur. Nō erat
tuum sed alter tibi dedit, pessimus esses si
nō redderes. Attam: quādo princeps aut
cōmuniū disp. factores penes se habent illa
bona, egerime adduci possunt ut distri-
buant si sibi usurpare puit. Hoc porro nos
longa experientia edocet in principibus &
in pfectis. Et confirmatur hæc ratio aucto-
ritate Arist. 2. Polit. dicentis homines pro
pensius. affici ad bona propria quā ad
communia. Altera ergo uirtus est distribu-
tiua, & altera commutatiua.

Ad argm ergo primum ante qōnem sic
rōderetur. Diuisiones ut exacte fiāt, dēre
fieri in paucissima mēbra, atq. adeo inter
se opposita. Ob id q. cū obiecto iustitiæ sit
bonū, idq. primo diuidat in cōe & parti-
culare, sicut iustitia primū omniū diuida-
tur ab Arist. in legale, q. est uniuersalis, &
particularem, ut iustitia legalis sit illa quæ
respicit ordinē partiū ad totū ordinando
ciues in cōe bonū, particularis uero q. ver-
satur circa particularia bona. Et hæc est, q.
subsequat in distributiua & cōmutatiua.
Sed nunq. d. distributiua iustitia nō uersat
et circa cōe bonū? Rndet q. & si circa illud
uerset, nō non h. illud pro obiecto ut le-
galis, q. illud curat augere. Sed materia di-
tributiua est, illa bona distribuere, ac dif-
fundere inter particulares ciues. & quia
habitus denotatur a termino ad quē si ut
calefactio a calore qui gignitur nō a frigo-
re quod abiicitur ideo distributiua iusti-
tia est particularis, utpote quæ cōia bona
facit particularia, legis namq. particula-
ria ordinat in cōe. Atqui ueluti legalis iu-
stitia non solū in principe est ad regendū,
uerū & in subditis ad obtemperandū, sic
& distributiua est. Et in ciuib. ut citra re-
sponsationē sint cōtenti. Præterquā quod
pōt & priuato cuiuspiam, puta patrifamilias
alicuius amplæ familiæ usu uenire, ut ipse
etiam inter suos distribuatur bona sua.

Ad secundū aut, quo indagabatur diffe-
rentiæ radix inter has species, per hæc quæ
dicta

Confir-
matio.
Aristot.

Ad pri-
mū arg.

S. reuoc-
lus.

Solutio

Ad secū-
dū arg.

Ad ter-
tium arg.

dicta sunt, satis rñsum est. Haud.n. differe-
tia hæc colligitur, uel ex parte subiecti
uel ex parte numeris, sed illam perscruta-
mur, tñ ex ordine diuerso ut dictū est, tum
ex diuersa rōne debiti, quia commutatiua
reddit id quod est simpliciter debitum, di-
stributiua uero id quod est quodammodo
debitum. Ad tertium argumentū respōde-
tur, bisariam contemplari posse iustitiam
vindictiuam, uno uidelicet modo quare
nus ad publicam iustitiam perinet quæ
ciues ordinat in bonum cōe. Et hæc ratio-
ne actus est a commutatiua iustitia elici-
tus, imperatus aut a iustitia legali, quæ est
in principe eiusq. ministris. Iudex.n. non
tantū accusante reo, uerum ex proprio (ut
aiunt) officio ob tranquillitatem reipubli-
cæ crimina uiscitur. Atō aut esse hoc mu-
tus iustitiæ commutatiuæ, p. p. q. uulla
sibi bonorum distributio, nec propriè
malorum, quia mala non sunt deposita, ut
distribuantur, sed sic uindicatio ad æqualita-
tem sceleris, instigando supplicium, quæ
quidem forma est commutatiuæ iustitiæ;
ut scilicet uidebimus, licet hæc habeant
imaginem distributiua, quod nequiores
acrius puniuntur. Imperatur aut a iustitia
legali, cuius est per leges & beneficiorum
collatione, pœnarumq. infictionē repu-
blicam administrare, & particularibus ui-
tutibus in hunc finem imperando uni. Si
aut uindicatio consideretur respectu par-
ticularis personæ ad tollendum eius nocu-
mentū qualiter uindicatiua non solum est
in principe, sed & in particulari ciue iniu-
ria affecto, cui licitum est more & ordine
uindictā petere, non ut malum pro malo
reddat, sed ut reparationi sibi fiat, quāquā
illam, nisi per publicā p̄tatem exequi ne-
queat, tunc uindicatio non est iustitiæ ac-
tus, sed specialis per se uirtutis, quæ ad
commutatiuam iustitiā reducitur. Doctri-
na est S. Tho. 1. 2. q. 108. art. 2 Sed interro-
gas, cur uindicatiua ob cōc bonam, cōmu-
tatiua est iustitia, siue in principe siue in
ciue, illa aut uindicatio quæ ad bonū par-
ticularis personæ refertur, sit specialis uir-
tus? R. fidesur, q. reipublica per ultionem
æqualem crimini, & reddit malefactori
quodammodo æquale, & suū recipiat ho-
norē, quæ uera est iustitiæ commutatio. Qñ
vero persona particularis uindicatur, ni-

hil p. amisso honore uel fama recipit, sed
alter patitur si uti & ipse fuerat perpeccus,
ideoq. non attingit metas iustitiæ cōmuta-
tiuæ, sicuti attingit, cū uirtute restitutionis
resarcitur eis honor, uel eius loco repēdi-
tur uel alius suus uel pecunia. Vñ S. Th.
cōparat hanc uirtutē alteri speciali gratia-
rū actionis pro beneficio suscepto. Illa nā
que neq. simpliciter liberalitas est, quia ali-
qua illic subest imago debiti, neque uero
simpliciter iustitia, quia nō est debitum le-
gale, sed morale ob idq. est uirtus specialis
quæ iustitiæ adheret. Est hic demū princi-
pius adnotandū circa distributiua iusti-
tiā q. cū sit uirtus inter duo extrema, utri-
que coarctatur. Quare neq. tām sinit bo-
norū effusionem, ut publicum ærarium, q.
quam maxime necessariū est exhauriatur,
neq. uero permittit principem ea esse par-
ticipatē in bonis, distribuendū, ut nullam ha-
beat apud ciues gratiam, quib. necesse est
sepissime indigere. At uero hoc cum pri-
mis cauendum ubiq. esset, ne publica tribu-
ta & uestigalia quæ in publicos usus statu-
ta sunt & populo decerta, abalienarentur.
Inde nāq. tum reipublica grauiter pericli-
tatur, tum etiam & miser populus mole-
stissime aggrauatur & p̄mitur, quippe
cum illud in causa sit, ut tributa in dies
auctiora exigantur. Sed hoc in fine ius-
titiæ sequens latius.

ARTICVLVS II.

*Utrum idem sit medium distributiua ac com-
mutatiua iustitia.*

SEquitur hoc secundo articulo de me-
dio inuestigādo harū uirtutū, utrū ui-
delicet eodem mō in utraq. accipiatur. I. s. Primū arg.
n. argū a parte affirmatiua, q. cū moralū
uirtutū medium secundū rationem inter duo
extrema limitetur, ut in fortitudine & pru-
dentia cernitur, & iustitia sit earum pou-
sima, consequens esse uidetur, & ipsum eo-
dem pacto in omni iustitia designari. Max. Argu. 2
cum utraq. tam distributiua quam cōmu-
tatiua sit particularis iustitia, utpote quæ
ad particulares p̄sonas refertur ac termina-
tur, apparet medium in utraq. sumi secun-
dū æqualitātē rei ad re, puta in distribui-
ua meriti ad p̄sonam, & in commutati-
ua

Arg. 3. *pra fuit. Tertio denique arguitur. Distribuire cōia bona, idē esse uidetur officium, quod collatis beneficiis cōpensare obsequia, & seruitia quæ ciues in rēpublicam impendunt, hoc autem iustitiæ commutatiuæ munus est, ut eodē loco 2. 2. q. 108. astruit Diuus Doctor: eo q̄ fieri debeat secundū æqualitatem rei ad rem, sicuti & suppliciorum inflictio, licet utrunq; per imperium fiat iustitiæ legalis, ergo nihil restat, quo differat iustitia distributiva a cōmutatiua. Cōtraria est Arist. snia, eodem loco constituentis medium in distributiva secundū proportionem Geometricam & in cōmutatiua secundum Arithmetica.*

Prima conclus. *Ad q̄onem hanc respondetur duabus conclusionibus. Prior est. Veriusq; iustitiæ tā distributivæ quā cōmutatiuæ mediū secundū æqualitatem, quæ in rebus exterioribus fit, constituitur. Conclusio est Arist. 3. Ethic. cap. 3. & 4. Hæc. n. differentiā q. 1. clusiois.*

huius libri inter reliquas morales uirtutes & iustitiam secundū earū naturam meditati sumus, q̄ cum reliquæ mores cōponant hoīs in ordine ad seipsum, iustitia uero in ordine ad alium, medium aliarum uirtutum inueniatur inter duas extremas affectiones, quas uirtus moderatur, & iustificat. Ut fortitudo inter timores & audacias, & temperantia inter exorbitantes concupiscentias & tristitias, quæ de absentia delectabilium tactus oboriuntur. Iustitia uero, quia in uoluntate residet; ubi nullæ sunt passionēs, non earū moderatrix, sed solum illi incumbit medium ponere in rebus, quæ alijs debentur. Etenim licet quique cupiditas & auaritia impedimento sint officijs iustitiæ, non tamen ad ipsam pertinet illam auaritiam reprimere, sed ad liberalitatem, quæ circa tales uersatur affectiones. Posterior conclusio est eiusdem Arist. eodē loco: Aequalitas, quæ medium est iustitiæ distributivæ, non est eiusdem prorsus rōnis atq; in cōmutatiua, immo in distributiva est Geometrica, & in cōmutatiua Arithmetica Aequalitas. n. Arithmetica sumitur secundum excessum æqualitatem numerorum, sumiturque minimū in tribus terminis quorum tamen medius bis resumitur. Habet siquidem respectum duplicē, Qualis. n. est proportio Arithme-

tica duorum ad quatuor, talis ex quatuor ad sex, qm̄ excessus sunt pares, licet maior sit proportio Geometrica quatuor ad duo, quæ sex ad quatuor, nam illa est dupla, hæc uero sesquialtera. Et dicitur proportio Arithmetica quia est inter numeros tanquam inter proximos propriosque terminos, nā ap̄d p̄m̄ numerus est, licet sit pariter inter continuas quantitates. Aequalitas autem Geometrica attenditur per æqualitatem proportionum, ut proportio quæ est inter octo, & quatuor, æqualis est illi q̄ existit inter quatuor, & duo quia utraq; est dupla, tamen si excessus sint inæquales. At quoniā medius terminus bis sumit, ait Arist. hanc proportionum habitudinem consistere minimum in quatuor terminis, ut qualis sit proportio a ad b, talis sit c, ad d. Nam Arithmetica proportio inter tantū duo fit, ut inter unum & duo, licet proportionalitas, hoc est, proportionum æqualitas (ut dictū est) tres postulet. Vñ in cōmutationibus per rerum duarum æqualitatem æquantur duæ personæ. Patet ergo conclusio hoc pacto. Vbi princeps decreuerit decē talenta ciuibz distribuere, debet in tot partes illa partiri, quot sunt ciues, tali tamen rōne, ut qualis sit proportio meritorum Patri ad merita Pauli talis sit & proportio præmij illius ad præmium huius. Si. n. merita Petri sunt ut sex, & Pauli ut tria, quæ est dupla proportio, & confertur Paulo præmiū ut duo, debet tunc Petro præmium duplum, s. ut quatuor. Nam tunc fiet, ut qualis sit proportio meriti Petri ad suum præmium, puta sesquialtera, talis sit quoq; meriti Pauli ad suum præmiū a permutata proportionē. Videlicet, si a, se habet ad b, sicut c, ad d, tunc sicut a, se habet ad c, se habebit & b, ad d. hac a, & b, esse merita c, uero & d, præmia. Et hoc est inuenire medium geometricum. Sed queris cur non statuimus talia exempla, ut præmium esset æquale merito? Respōdemus hoc nos cōsulto fecisse, quoniā accidētariū est iustitiæ distributivæ, & quod alijs impertinens, ut præmiū sit merito æquale, aliter hac rōne non differret a cōmutatiua. Enimvero non semper æqualis bonorū summa distribuitur ciuibz, & si semper haberent paria merita, quoniam respubli- ca humana quandoq; in bonis plus quan-

**Aperit
conclu.**

**Obie-
ctio.**

Solutio

**Poste-
ma con-
clusio.**

doque

doque minus hēt. Nunc n. verbi gratia, distribuit triginta talenta quā ab hoste prædā eripuit, alio tpe viginti, atq. alio decē. Et ideo non pōt semper militi obuenire æquale præmiū suo merito. Atq. idem cōperitur in publicis fructibus, qui nunc benignius, nunc vero malignius proueniūt. Et in lege Agraria de diuidendis agris. Quocirca nō dēt haberi respectus nisi ad geometricā æqualitatem. At uero in distributione diuonū bonorū quæ a Christo in die iudicii futura est, quia infinita illa sunt, & q̄ exhaustiri nequeunt distributio fiet, non solū scđm proportionē geometricā, ut quo quisq. longius antecellerit alteri meritis, excedat & præmio, uerū & scđm arithmeticā, ut quisq. tñ recipiat in præmio quantū habuit in meritis, quæ ex diuina gratia processerunt. Ecce de distributua iustitia. In cōmutatiua uero alia est remenda rō, nempe ut sit æqualitas inter rem acceptam & eam quæ redditur. Verbi gratia antequā duo mercatores societate inuent, uterq. habebat quinque. Petrus uero per contrahū aut mutuo aut quomodocunq. dedit Paulo unum, hēt ergo tunc Paulus duo plura quam Petrus, itaq. est proportio arithmetica, puta quatuor quā habet Petrus, ad quinque quæ ambo habent, & quinq. ad sex, quæ mō hēt Paulus, quorū mediū est quinq. est ergo facienda per cōmutatiuam iustitiam taliter restitutio, ut Paulus quoque reddat Petro unum, quā rōne ambo sident in medio, nulla, persona ū qualitate aut conditione existimata. Enimvero siue inter magnatem & plebeium, siue inter probū uirum & reprobū, siue inter amicos, siue inter inimicos contrahus & conuenti more & lege celebrentur, nihil subinde cōmutatiuæ iustitiæ variatur. Hæc præmissa declaratione probatur cōclusio. Medium iustitiæ, cuius munus est, debitu cuiq. suum reddere, attendendum est & perpendendum per formalem rationem debiti, a qua uirtus speciem sortitur, rōnem uero debiti distributiuæ, & cōmutatiuæ uaria esse monstratum est, ergo scđm illam uarietate uariatur & medium. Varietas aut hæc est, quod id quod debetur in distributua, non debetur, quia proprium possessum fuit a ciue, sed quia pars ille est

reipublicæ, & quod est totius, quadammodo est partis, ergo quo quisq. principalior est pars, eadem p. portione plus debet bonorum recipere. Exemplum nobis natura perhibuit in stomacho, qui cōe est corporis membrum, haud n. idem alimentum subministrat pedibus, quod oculis, neque idem iecori, quod spleni, sed unicuiq. pro sua natura & dignitate. Debitū aut in cōmutatiua inde exurgit, q̄ res fuit possessio alterius, ergo nullo habito meritorum personarum respectu, debet unicuiq. tñ referri quantum ipse contulerat. Quod si contra sic arguas. In cōmutatiua iustitia perinde atq. in distributua pensatur non nunquam personarū cōditio, & dignitas. Nam sicuti qui alapa percussit principem, maiori per uindicatiuam iustitiam supplicio plectitur, quam si percuteret populatē, ut Arist. quoq. adnotauit 3. Eth. cap. 3. ita dum per restitutionem cōpensatio fit, plus dēt qui honestum ciuem & nobilem cēdit, quam qui simili plaga plebeiū læderet, ergo hac parte non differunt istæ iustitiæ. Rñdetur, qualitatē personæ in utraq. Rñso: iustitia perspicui, atq. in distributua perse, uel. per augmentum personæ augeatur proportio ad aliū, cumulationis tantq. meriti est in uirō ingenuo comitas & humilitas, quam in homine inferioris sortis, sed tñ in iustitia cōmutatiua duntaxat attenditur psona quatenus inde augei quantitas iniuriæ, quæ ad æqualitatē satisfacienda est.

Per hæc ergo superiorum argumentorū solutio clarescit. Ad primum. n. priori Ad primū conclusionē responsū est, scđm differentiam arg. tium iustitia a reliquis uirtutibus. Et pā. Ad secundū scđm solutū est cōclusionē posterio dū atq. ii. Concedimus. n. utriusq. iustitiæ mediū constitui scđm æqualitatē in rebus quæ inter duas personas uel plures cōponitur, diuersimode tñ, quia medium in distributua attenditur scđm æqualitatē inter duas proportionēs. s. meritorum inter se inuicē, & pariter p̄miorum. cōmutatiua uero secundum æqualitatem res acceptam & redditam. Ad tertium autem respondeatur, quod beneficiorum collatio non fit tñ arg. nisi pro receptis obsequiis, & laboribus, ob idque habet quandam mercedis rationem, atque adeo cōmutatiuæ iustitiæ munus est. Vi cum quis strenue egit in

Argum.

Aristot.

Rñso:

Suadei
conclu.

bello seu egregium consilium principi dedit, uel insidias coniuratione scire detegit. Is namque etiam si nullum talibus constitutum esset stipendium, dignus est cui ista beneficio pro obsequio conferantur.

Tertium Distributio uero bonorum communium **argum.** non est compensatio, sed nuda attributio eorum, quæ totius corporis sunt ad partes. Quapropter partium merita non eodem pacto in omnibus rebus publicis æstimantur, ut Arist. loco citato meminit. Nam ubi res publica per Democratiam, i. per popularem potentiam gubernatur, nulla alia merita librantur, quàm libertas, ut. scilicet quæ omnes æqua libertate fruuntur, æqua suscipiant. Nisi forsitan libertatis, qui mancipia erant, minus, illis autem qui ingenuitate clariores sunt, plus obtingat. Sed in Oligocratia, hoc est paucorum potentia, secundum diuitiarum quantitatem fit æstimatio, ut quo quisque plus habeat, eo plus recipiat, quæ iniquissima est omnium distributio. At uero in Aristocratia, hoc est, optimorum potentia, usus distributionis est secundum uirtutum merita. Et talis debet in regno perspicui, quod rex optimus regit. Nam cum honores aliarum artes, nullum inter mortales ualētius est uirtutum incitamentum & fomentum, quàm cuique pro meritis honores deferre. Etenim qui solo uirtutis amore, futurum insipientes seculum, ad officia accedunt, impendio quàm rarissimi sunt. Ob idque Cato admonere Patres Conscrip̃os consueuerat, ut bene consultarent, quibus uirtutibus præmia ponerent, quoniam non alias poterat inuentus persequi, quàm quibus possent statos sibi honores assequi.

ARTICVLVS III.

Verum eadem sit in materia distributiua, & commutatiua iustitiæ.

DE materia autem harum specierum quaeritur hoc tertio articulo, verum eadem sit utriusque iustitiæ, quæ in his tantum species specialissimas diuiditur. Apparet. n. primum esse eandem materiam, alias essent usque adeo uirtutes ipsæ diuersæ, ut non continerentur sub una cardinali uirtute iustitiæ, diuersitas enim materia temperantiæ, & fortitudinis, constituit

duas per se uirtutes cardinales, consequens autem est falsum & contra Arist. Iniam atque omnium quatuor duntaxat discernentium cardinales uirtutes. Mox arguitur contra id, quod quaestio latenter et interrogat. Iustitia commutatiua diuiditur in species multas, ergo istæ non sunt specialissimæ atque atomæ. Antecedens patet. Aristoteles connumerat diuersas materias, quin uero formas commutatiuæ iustitiæ, altera quippe est commutatio uoluntaria, atque altera inuoluntaria, quæ rursus diuiditur in inuoluntariam per uim, & inuoluntariam per fraudem, non ergo utraque specialissima species est. In contrarium est Arist. eo loco, ubi ait distributiua distributiones dirigere, commutatiua uero commutatio- nes, cuius tamen commutatiuæ nullas distinguere species.

Quaestio duas habet particulas, ad quas perinde duabus operæpretium est conclusionibus respondere. Prior sit hæc: Materia quam remotam appellant, eadem est utriusque iustitiæ, proxima uero diuersa. Prior pars sic ostenditur. Materiae remotæ harum uirtutum sunt tam personæ inter quas, quam res in quibus fit distributio & commutatio, hæc autem eadē sunt, sit. n. tam distributio, quam commutatio exteriorum rerum, nempe frumenti, uini, olei, & pecuniæ inter eosdem ciues. Posterioris itidem conclusionis membrum est et liquidum. Materia siquidem proxima est, rem uisus, & constat distributiua iustitiæ dirigere usum illum, qui est res adiudicare ciuibus ratione debiti, non quod proprium erat singulorum, sed quod erat totius rei publicæ, ad quam (ut diximus) rationē alia ratio exigitur, aliaque existit difficultas, quæ in commutatiua. Facultas autem commutatiuæ est usum rerum moderari in reddendis debitis singulorum peculiaribus.

Vnde patens sit ad prius argumentum ratio, hæc namque usum diuersitas, et diuersitate specierum uirtutis confirmat, non tantam quo minus ambæ contineantur sub specie iustitiæ particularis, quæ in rebus uersatur extrinsecis, earumque. uisibus circa particulares personas. Secus autem de temperantia & fortitudine, quippe quarum altera uersatur circa tactus delectationes, eorum inuisibilibus, quæ nos ad se alliciunt & pertrahunt,

Aristot.

Prima conclusio.

Proba prior pars conclusionis.

Probo prioris partis posterioris.

Primum argum.

trahunt, altera uero circa obiecta irascibili appetitus, quæ sua nos arduitate & horrore contentant & a seipsis auersantur.

Secunda
conclu.

Est. n. hæc tanta diuersitas, ut diuersas constituat cardinales uirtutes. Posterior conclusio est. Materiq; uarietas quæ commutatioz iustitiæ subicitur, neuuquam eadem uirtutem in species plures diiungit, sed est unica eademque atomata. Huius aut ueritatem conclusionis hac diuisionum serie uenari, sane possumus. Prima. n. diuisio sumitur ex commutationū diuersitate p ordinem ad uoluntatē commutationum nanque altera est uoluntaria, altera uero inuoluntaria. Inuoluntaria quippe commutatio est, qñ quis rem sibi alienam usurpat, uel personam, uel opus inuito dño, ut in furto; uoluntaria uero quando quis rem a domino uolente & consentiente suscipit, ut in mutuo. Vbi adnotandum subinde est commutationis nomen non simplicem de notare uel dationē, uel receptionē; ubi. n. res gratis datur, donoq; recipitur, nulla est commutatio, sed tūc datio proprie est commutatio (uti nomen clamat) qñ alter dat, ut recipiat, alter uero recipit ut reddat, ut patet in mutuo in deposito, in uenditionibus conductionibus, reliquisque id genus ciuilibus pactis. Quocirca commutatio in uniuersum spontaneā quampiam atq; uoluntariam actionem ex utraq; parte significat, uidelicet tam conferentis, q̄ recipientis. Contraria rōne inuoluntaria commutatio inuoluntariam supponit actionem, rā ex parte patientis, quā ex parte auferentis.

Duplex
commuta
tio.

In furto namq; neq; dñs dat ut recipiat, neq; fur capit ut reddat, sed ille corra suam uoluntatem patitur, hic aut libere accipit quod nolle unquam rependere. Attamen dum postea restituit, nihil refert, utrone reddat pœnitentia ductus, an a publica potestate compulsus. A priori namq; radice acceptiones, puta ab inuoluntaria oblatione nuncupa commutatio inuoluntaria uel uoluntaria. Nam & ubi fuit acceptio uoluntaria, potest etiam redditio esse inuoluntaria, ut puta qñ infidus emptor ut cogitur pretiū soluere. De donatione autē dubiū est, utrum utriusq; partis exigatur assensus, uidelicet non solum dantis, uerū & accipientis, an scilicet si Petrus animo suo, uel uerbo inficij Paulo quidpiā donaret,

Dubio.

donatione illa teneretur antequā alius acceptaret. Et ut teneri, quia cum quis Deo apud se quidpiā uouet, illico obligatur, pariformiter ergo ligari ut qui donauit. Rñ. dicitur tñ q̄ cū datio relationē dicat ad accipientem, non uidetur oīri obligatio antequam alter acceptet. Et ideo reuocari forte potest, et absque ulla iusta causa. Secus de uoto Deo facto, quia ipse, si iustus est, semper acceptat. Si autem solenniter corā testibus donatio fiat absenti, tunc statim est iuri civilis. Arbitror. n. abq; donatarii consensu, uel legitima causā iure reuocationem non finire. Quod si ita est, nec conscientia id permittit. At uero qñ Arist. 3 Ethic. duabus de causis accidere docet inuoluntarium, s. aut ui & metu, aut ignorantia, subiicit in 5. lib. inuoluntarias commutationes in duo, s. in eas quæ occulte & ignorante dño per fraudem fiunt, & eas quæ per uiolentiam manifeste. Atque utraq; denarat illic Aristot. locupletius aut S. Th. 2. 2. q. 61. ar. 3. utraq; n. cadere potest, aut in rem tuam, aut in tuam personam, aut in uos, s. in eos qui aliqua sunt tibi necessitudine coniuncti. Res igitur aut subdole tibi & occulte surripunt quod uocatur furtū, aut manifeste, & id appellatur rapina. In tuam autem personam substantiam committi potest homicidiū, læsio alia, aut occulte, ut per ueneficium seu per insidias, manifeste aut per apertū uim. Et rursus psonæ dignitas impetior aut clanculum, ut per falsā testimoniam, per que latentes detractiones, quibus fama æstimatioq; detinetur, & corroditur, manifeste aut per calumniam in iudicio, aut per conuicia, quibus honori detrahitur. In persona autem sibi consuetū potest cuipiam insuria fieri uel in uxore per occultum adulterium, uel in seruo, qui ut fugiat seducitur. In quibus etiam potest & manifestariis quis iniuriis onerari tametsi quod de seruo dictum est, raping habeat aut furti rationem. Commutationes inidem uoluntarias per sua quoque membra articulatim subsecantur. Enim uero primum, dum quis rei suæ dominium in alium transfert non animo quidquam recipiendi, ut puta dono aut legato, non est proprie commutatio, ut iam modo dicebamus. Quapropter neque ad iustitiam

donatione illa teneretur antequā alius acceptaret. Et ut teneri, quia cum quis Deo apud se quidpiā uouet, illico obligatur, pariformiter ergo ligari ut qui donauit. Rñ. dicitur tñ q̄ cū datio relationē dicat ad accipientem, non uidetur oīri obligatio antequam alter acceptet. Et ideo reuocari forte potest, et absque ulla iusta causa. Secus de uoto Deo facto, quia ipse, si iustus est, semper acceptat. Si autem solenniter corā testibus donatio fiat absenti, tunc statim est iuri civilis. Arbitror. n. abq; donatarii consensu, uel legitima causā iure reuocationem non finire. Quod si ita est, nec conscientia id permittit. At uero qñ Arist. 3 Ethic. duabus de causis accidere docet inuoluntarium, s. aut ui & metu, aut ignorantia, subiicit in 5. lib. inuoluntarias commutationes in duo, s. in eas quæ occulte & ignorante dño per fraudem fiunt, & eas quæ per uiolentiam manifeste. Atque utraq; denarat illic Aristot. locupletius aut S. Th. 2. 2. q. 61. ar. 3. utraq; n. cadere potest, aut in rem tuam, aut in tuam personam, aut in uos, s. in eos qui aliqua sunt tibi necessitudine coniuncti. Res igitur aut subdole tibi & occulte surripunt quod uocatur furtū, aut manifeste, & id appellatur rapina. In tuam autem personam substantiam committi potest homicidiū, læsio alia, aut occulte, ut per ueneficium seu per insidias, manifeste aut per apertū uim. Et rursus psonæ dignitas impetior aut clanculum, ut per falsā testimoniam, per que latentes detractiones, quibus fama æstimatioq; detinetur, & corroditur, manifeste aut per calumniam in iudicio, aut per conuicia, quibus honori detrahitur. In persona autem sibi consuetū potest cuipiam insuria fieri uel in uxore per occultum adulterium, uel in seruo, qui ut fugiat seducitur. In quibus etiam potest & manifestariis quis iniuriis onerari tametsi quod de seruo dictum est, raping habeat aut furti rationem. Commutationes inidem uoluntarias per sua quoque membra articulatim subsecantur. Enim uero primum, dum quis rei suæ dominium in alium transfert non animo quidquam recipiendi, ut puta dono aut legato, non est proprie commutatio, ut iam modo dicebamus. Quapropter neque ad iustitiam

Solutio.

Diuisio
spontaneæ
mutatio
nis.

Aristot.

S. Tho.

Multi
plex ge
nus cō
mutatio
num.

commu.

commutativam hæc actio pertinet, sed ad virtutē liberalitatis, quoniam nulla illic subest ratio debiti. Commutationum ergo divisio quæ sponte fiunt, sic in genere habet. Aut enim est mutatio, puta ubi quis rei usum gratis alteri concedit cum pacto recuperandi rem, nam si propter rem aliquid pro usu recipiat, tunc in his quæ usu cōmuni, ut pecunia, frumento, & similibus, usura est, ad rapinā pertinens, in his aut quæ usu nō cōmuni, locatio aut conductio. Si autē quis rem suā tradit non ad alterius usum, sed ut ipsam rursus recipiat, tunc id si fiat conservationis gratia depositum est, si autem ut alterum tutum reddat, tunc aut im pignoratio est aut fideiussio. Dum autem quis rem suā in alterius dominium trāstert, nō aīo eā rursus recipiēdi, sed eius tantum pretium, tunc est venditio. His ergo pcur sis probat secunda conclusio. Spēs virtutū, ut dictum est distinguuntur per obiectōrū rōnes & formas, rō autem debiti, q̄ obiectum est iustitiæ commutativæ, eadem in his omnib materia existit, ergo unica est species iustitiæ ad omnes patens. Probat ur Minor, quoniam iustitia commutativa tantum hoc respicit in radice debiti, q̄ res sublata propria fuerit possessio domini, hoc. n. differt a distributiva. Quod autem res illa iuste vel iniuria, per fas aut per nefas fuerit sublata, nihil ad ipsam. Etenim quantum ad restitutionem spectat, ad eandem æqualitatem fieri debet. Et per hoc patet secundi argumēti solutio. Negatur enim antecedens. Neque Arist. ait voluntarium, & involuntarium in commutationibus duas discernere species iustitiæ, sed duas partes. Nam etsi illæ differētia duas species distinguant in genere morum respectu voluntatis, eo q̄ inde nascit distinctio inter iniuriam & iustitiam, tamen ratio iustitiæ commutativæ minime in illam diversitatem fertur.

ARTICVLVS IIII.

Utrum eadem sit utriusque iustitiæ forma.

Superest denique, ut quarto loco exploremus, an forma iustitiæ perinde ac remota materia, eadem sit in utra-

que virtute? Id quod potissimū in gratiā Arist. interrogamus, quippe qui 5. Ethic. cap. 5. disputat an iustitiæ forma sit quædā repassio? Et arguitur a parte affirmativa ex finali iudicio, unde maxime sumenda est regula. Illic enim (ut ait Paul.) debet unusquisque recipere prout gessit in corpore. & Christus Matth. 7. in quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini, & in qua mensura mēsi fueritis remeietur vobis. Quibus verbis colligitur unumquēq̄ repassione plectendum, secundum quantitātē actionum quibus prave egit. Item arguitur secundo loco. In utraque iustitia attenditur repensio quædam, scilicet in distributiva pmi ad meritum & dignitatem personæ, & in commutativa rei ad rem, siue iniuria aliqua intercesse sit siue nulla, ut in superioribus dicebamus. Idem autem esse videtur repassio quod repensio siue boni siue mali, pro eo, quod quisque recipit, seu ubi abstulerit, seu domini voluntate. Conficit ergo cuiusque forma iustitiæ in repassione, vel quod minus Latine dicitur, in contrapassione. Contrarius est Arist. eod. 5. Ethic. contra Rhadamantum, asserens quodlibet iustum in simplici repassione consistere.

Ut responsio quæstionis huius lucidius instituat, præmeditanda cum S. Thom. est nominis significatio repassionis, seu ut ipse ait, contrapassionis. Primæva enim huius verbi significatio ad id tantum accommodatur, q̄ quis contra suā voluntatē patitur, pati. n. violentiam sonat, est autē violentum, secundum Arist. Ethic. 3. cui passum non cōfert vim. Ob id que in moribus iniuriam significat, quam quis iniustus accipit. Quapropter repati idem est, q̄ tantundem pati, quantum quis vi aut fraude alteri intulit, siue fiat in persona, q̄ maxime propriū est, siue in rebus, q̄ suam ēt p p involuntarium proprietatē habet. Id quod antiqua lege utroque modo iustitum erat, secundum illud Exod. 21. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo. &c. Et cap. sequenti. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove, repassio ergo furis non erat reddere simpliciter, nam hoc simplex restitutio postulat.

Probō conclusiois.

Ad secundū arg.

Arg. 1.

Arg. 2.

Aristot.

Quid repassio significet.

Aristot.

labat, sed ut pro iniuria pœnâ lucret. De hac autē propria significatione, nomen ad spontaneas commutationes decidit, in quibus nomen passio nō seruatur suam instant significationem, sed est abusus quidam, disputationi tamen gratia usu receptus. His

Conclu. sio rñsi- uade mē te Arist. leuiter præhabitis, Aristot. unica respondet cōclusionē, qua negat iniustitiā uniuersim sub repassiois forma seruari. At uero explicatius tribus conclusionib. fiet qōnis satis. Prima in distributiuā iniuria nulla est

Altera conclu. repassiois forma, quoniā (ut dictum est) non habet illic ratio, ut ciuis quantum cōtulit recipiat, aut quantum iniuriæ intulit, luat: nam etsi ciues nihil in republicam contulissent, præterquā q̄ uiri sint probi, confertur singulis secundum proportionē suorum meritorum (ut expositum est) nulla pensata qualitate inter rem & rem. Secūda

Secūda. conclusio. Neq. commutatiua iustitiā fieret semper iusta repassio, ubi idem præcise perpetetur reus quod auctor ab illo perpeffus fuerat, potest nihilominus utriusque æstimata qualitate fieri iusta. **Aristot.** Conclusio est Aristot. ubi sententiam Rhadamanti corrigit: Aiebat enim ille.

Si quæ feceris, hæc etiam patieris & ipse, Indiciū fueris perpeffus, atq; exitus æquus.

Rō Aristot. pro conclu. Redarguit cum tã Aristot. q̄ si quis magisteratum gerens, percussit quempiam, aut si rex etiam contra iustitiā ciuem uulnerit, non est rōni consentaneū, ut idem ipse uulnus accipiat. Et conuersim ubi priuatus homo temerarias manus in regem conijceret, non satis supplicii solueret, si par illi plaga infligeretur: sed qui regi, uerbigratia, manū amputaret, capite plectendus esset, & si quem ipse capite truhcaret, non ideo corporis deberet ullo mutilari membro, non ergo iustum commutatiuæ iustitiæ in eiusdem recompensatione cōsistit. At uero forsā Rhadamāthus nō iet huic æquitati inficias. Enimvero res ipsa quæ aufertur, qualitate personæ augmentum suscipi, aut decementum. Etenim ut atrocior iniuria est, quæ principi instigat, ita leuior est coram hominibus, quam ipse infert. Quapropter cum iustum in æqualitate consistat, augeri debet supplicium in percutiente principem, in ipso autem principe pœnâ diminui. Neq. in iniuriis tantū corporalibus res sic habere debet, utrum

& in exterioribus rebus. Qui. n. u. alteri in suis rebus incommodauit, non facit satis idem simplum reddendo, ac si per eiusdē domini uoluntatem res suscepisset easdē: sed lege insuper in ipsum agendum est pro iniuria, quemadmodum fit in fure. Tertia conclusio: In commutationibus uoluntatis (eo modo quo illic repassiois utimur nomine) non seruabitur iustum, si quis cōferens rem suam, aut suum proprium opificium, recipiat ab altero id simplum, quod ipse habet, uel quod sua arte præstare potest. Conclusio etiā est Arist. nā fieri potest, ut

Tertia conclu. res diuersæ ciuium & artificum non sint æqualis pretii: Exempli gratia: Sutor indiget domo quam alius sibi artifex ædificat: non satis est pro ædium fabrica, ut reddat unum duos calceos paria, sed debet tot illi accumulare quanti erat domus fabrica. Pari modo: indiget unus agri cola, qui frumento abūdat, uino, uel oleo alterius, non semper usu uenit ut modius frumenti eiusdem sit æstimationis cū modio uini, debet ergo illa quæ uilioris sunt æstimationis, per multiplicationem adæquari rei, quæ præstabilior est. Atq. hac ratione poterit iustum in repassione consistere alias minimè. Ex his ergo inquit Aristot.

orta est numerō necessitas. Est n. munus, Numis. seu numisma, quasi id quod lex & norma, matūori rōnes enim Græcè idem est quod regula go.

& lex: Duo ergo sunt numismatis usus, Duplex prior ut sit mensura, res oēs ad quæ s. Non pecuniam poterat fabrica unius domus ad amissum usus,

calceis, uel caligis, uel aliis opificijs æstimari, uendit ergo tot calceos sutor ut pecuniam conficiat, qua possit domū coemere. Præterea, ille qui modo rebus alterius non indiget forsā indiget aliis, uel egebit ei eiusdem futuro tempore, uel in alio loco, numus ergo illi est pro uade, qui ei fideiubet, Nā ubicunq; & quicunq; talem exhibueris numū, res habebis indigentiatuz ac cōmodam. Quapp & moneta dici Vnde dicitur quasi monitoria lex & pecunia a pecū Aus mō de, quam Romani auctore Plinio lib. 33. neta. pecudum nota signariūt, eo quod pecuniæ (ut ait Sapiens) oīa obediunt, & in mundi primordijs mobilia bona, & cōmutabilia plurimū pecus, & pecora, armenta q. erant. Ex his rursus consequitur numi ualorem (ut eodē loco Philosophus ait) non prorsus

sus ex natura rei estimandum esse. siue uidelicet, æs, argentum, an aurum, sed statuto & signo reipublicæ, aut principis q. suam in tali nummo sculpsit auctoritatem tanquā fideiussor pro omnibus. Vnde necessitatis tpe in quacunq. materia, etiā utilissima, ut in ferro, & corio, cudi potest, aut sculpi. tametsi pro regionis natura & facultate metallum illud diligendum huic muneri est, quod solidius sit & quodam uigens perpetuitate. Hæc n. rōne Plinius libro eodem se-

Plinius. lectum esse aurum asserit inter metalla, nō quidem tōne coloris, qui in argento, ingit, clarior est, magisq. dies similis, neque tōne ponderis, aut materię facilitate, cū cedat per utrumq. plumbo, sed q. rerum uni nihil igne deperit, tuto ē in incēdiis rogisq. durante materia. Hæc ille. Etenim cum ignis rerum oīum maxime actiuorū edax uoraxq. sit, eo præstantius est aurum quo ab hoc periculo tutius est. Fit etiam consequens (quod Aristot. ill. c. prudenter adnotauit) ut quamuis ulla ingruente necessitate augeri minuique possit nummorum æstimatione, id tamen impendio quam rarissime fieri fas sit. Quin uero hæc rōne debet pecunia legis naturam imitari, ut fixa semper firmaq. sit. Enim uero cum per numum (ut diximus) res publica & princeps cunctis fidei iubeat, non parum deteritur eiusdem principis ac reipublicæ fides, quum ciues huiusmodi submutationibus absque ingēti necessitati defraudantur.

Aristot. **Nummorum æstimatione ad mediū legis fixa & firma esse debet.**

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum, quod de finali iudicio factum est, respondet S. Tho. ar. 4. q. 61. futurum esse scđm rationem commutatiuæ iustitiæ, prout. s. recō-

Obiectio Caietani aduersus S. Tho. pensat præmia meriti, & supplicia peccati. Caietanus autem obijciens argumentum ad hominem uidelicet qui 1. par. q. 21. ar. tic. 1. & 4. sen. dis. 46. art. 1. negat in Deo iustitiam commutatiuam, respondet tam pūitionem, quā remunerationem illic fieri secundum iustitiam distributiua; nā (ut legitur de Iuda, Actu 1.) iunctisquisque illic mittentur in suum locū. Habebit aut, inquit, & formā quandam cōmutatiuæ iustitiæ pro quantotes pro re datur, puta, pūmum pro merito, & pēna pro offensa. Vt

Solutio Caietani runtamen nō idē ego, nisi fallor, arbitror sentiendum, neq. scđm S. Thom. neque secundum ueritatem de remuneratione bo-

norum, & de malorum ultione. Collatio namq. præmiorum proculdubio iustitiæ distributiue functio est. tametsi, ut art. 2. dicebamus, hæc sic conspiciatur rō commutatiuæ quod cū diuina bona infinita sint, ita reddatur omnibus scđm proportionem meritorum geometricam, ut adæquetur quoq. ad unguem præmium merito, quod in republica humana, ubi curia non nunquā sunt bona, obseruari semper neq. At uero non idem est de iustitia uindictina in delinquentes. Talis, n. iustitia nequaquam ad distributiua pertinet. Id quod expresse affirmat S. Tho. 2. 2. q. 108. ar. 2. elicitur. n. uindicta a iustitia cōmutatiua, imperatur aut a legali, ut art. 1. huius qōnis nos supra adnotauimus. Nam pūitio, non est sicut bonorum distributio. Distributiua nanque iustitia non attendit quid ciues, contulerint ut rependatur eis, sed quid in se quisq. mereatur, pūitio uero per se aspiciit quam quisq. iniuriā irrogauerit ut pari plecta supplicio. Quare non primum attendit ad dilectorum proportionem, sed ad cuiusq. quantitātē, qđ munus est cōmutatiuæ iustitiæ, ex consequēti aut seruatur in supplicijs eadem proportio quæ erat in criminibus. Itaq. uindicta (ut loco citato ait S. Tho.) respondet, non distributioni bonorum, sed collationi beneficiorū pro susceptis seruitijs, quæ actio pariter est iustitiæ commutatiuæ, imperatq. tñ a legali. Quapropter diuersa est ratio remunerationis & pūitionis, illa namq. per se seruat proportionem geometricam inter proportionem meritorum & alteram præmiorum. Sed ex consequenti, ubi est bonorum copia, quemadmodū in Deo, custoditur equalitas rei ad rem, scilicet præmij ad meritum, pūitio autem e diuerso prius ubi qua respicit æqualitātē supplicij ad delictum ex consequenti aut seruatur proportionem habitudinem geometricam. Atque huic consonat quod ait Paulus. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus iudex. s. per iustitiam legalem. q. cum sit generalis uirtus imperat ceteris, atque adeo rā cōmutatiuæ iustitiæ, quā distributiuæ. At uero probe denegat S. Tho. iustitiam cōmutatiuam esse proprie in Deo, pensata eius formalitōne: idcirco q. nihil ipse a nobis

Explodi
tur Caietani re-
sponso.

S. Tho.

Paulus.

nobis accepit, & illi accrescat. Nam quis prior, inquit Ioannes dedit illi, & retribuetur ei? neq. nos quidquam ab ipso qui immutabilis est proprie adimere possumus.

Sed si boni sumus, nobis ipsi, inq. rem nostram, boni sumus ad gloriam Dei. Ad secundum arg. dū aut arg. satis perspicue per conclusiones responsum est. Prima. n. declarauit quemadmodum in iustitia distributiva nulla est repassio p. p. ea q. nulla illic habetur cōsideratio cuius, an quidquam præstiterit aut egerit, cuius æquale recipiat. In commutationibus autem potest seruari repassiois figura, modo iam exposito.

QVÆSTIO VI.

DE ACCEPTIONE personarum.

S. Thom. 2. 2. quæst. 63.

ARTICVLVS I.

Verum personarum acceptio iustitiæ distributivæ contraria, crimen genere suo sit mortale.

OST divisionem iustitiæ in distributivam & commutativam, rectus ordo poscit, ut de iustitia prius, q. distributivæ aduersatur dispute-

mus. Nā iustitia distributiva utpote quæ in principe potissimum prominet, quæ bona cōia singulis ciuibus adiudicat, præstantior est quam commutativa. Quæ p. p. ab ordine D. Th. digressi sumus. Habebit aut. q. articulos septem. Primus ac præcipuus est de hac iniustitia, quæ acceptionem personarū appellant, sit ne gñe suo mortale crimen. Ex primū oīum ut a diuina lege, quæ fons nostrarū est, & exēplar, exordiamur, Deus in gratia & gloria dispensandis vī p. sonas respicere, nām personarum respectus tunc accidit, dum nullus meritorum habetor. Deus autem neminem ob nostra merita in gratiam suam recipit, ut Pelagij impietas cogitauit: Vnde Mat. 24. Duo erūt in lecto & unus assumetur, & alius relinquetur. Ergo neq. inter homines vitium est personas respicere. Secundo arguitur. Paupercula q. duo minuta in gazophyla-

cium contulit, ideo ceteris, ampliora mittentibus, ore Christi prælata est, quod indiga erat, & qui publicum magistratū gerens præcipue spirituales, idem admittit crimen quod populares, acrior erit supplicio dignus ob suam ipsius dignitatem. Personarum ergo acceptio non est cū iniqua vituperanda. Contraria est Dei sententia Deut. 10. de seipso Deus magnus fortis, & terribilis &c. qui personas non accipit neque munera & Paulus ad Rom. 2. Non est acceptio personarum apud Deū. Vnde & Deus ipse (ut eodem libro Deut. cap. 1. patet) idem cautum etiam esse voluit hominibus, dicens. Nulla erit distantia personarum. Itaque audietis paruum sicut magnum, neq. accipietis cuiusquam personam.

Nomen hoc, personarum acceptio, tametsi Ciceroni & priscorum Latinis non sit ita usu frequens, est iam nihilominus apud sacrorum interpretes Latinitate donatum. Neq. vero a Græca cōpositione abhorret, est. n. Græcè προσωποληψία, ἀ λαμβάνω, seu λήβω, quod est accipio. Vñ ad Gal. 2. Deus personam hoīs non accipit, ubi idem est verbum Græcum. Quamvis cum idem quoq. polleat, præsertim in cōpositione, q. respicio, optime dicitur personarum respectus, ut persona pro facie accipiat. Est ergo decora metaphora, dum iudex in h. betur faciem personarum in iudicio spectare, ut per Pau. ad Rom. 2. adnotauimus, nempe ne uel a genere, sexu, ætate, alijve id genus qualitatibus suum finat animum affici in iudicio. Eodem q. alludit illud Leuit. 9. Non consideres personam pauperis, neque honores vultum potentis. Et de Areopagitis refert in Hermotimo Lucianus, ideo noctu & in tenebris iudicare fuisse solitos, ne ad dicētes respicere possent, sed ad ea quæ dicebantur. Et Socrati ad æquitatis cumulum apponitur q. neq. uxorem, neque liberos in iudicium uoluit adducere ad excusandū iudicium commiserationē. Et Arist. Rhet. 1. illam Oratoriæ partem quæ ad commouendos affectus exposita est, cōdēnat, Areopagum Atheniensium hac maxime ratione cōmendans, quod illam partem a suo iudicio relegatam haberent. Ex his ergo de noīe prænotatis colligitur acceptionis persona-

Primū
argum.

Secundū.

Aristot.

Defini- personarum descriptio. Est. n. iniustitiæ cri-
tio acce- tio mea, quo in distributione non causæ ad
prionis re- pertinentis sed personæ aliarumq; eius
periona qualitatibus habetur rō. Quo alludit glos-
sum. sa super illud ad Ephe. 6. Personarum ac-

Glossa. ceptio non est apud Deum. Deus iustus
iudex, causas, nō personas di. cernit. Et rō
nominis est q; cū iustitia distributiva nu-
da synceraq; meritum momenta suis bi-
lancibus perpēdat, merita aut sint q; ex vo-
luntate recte instituta procedunt, quid-
quid ad hōi meritorum cumulum nihil
confert, ad nativas personæ conditiones
attinere ceasetur. Itaq. personæ nomine,
natura intelligitur contra rectā voluntatē
distincta, atq. adeo actiones alias, quæ ex
tra causam sunt. Cōclusio ergo qōnis sit.

Conclu- Acceptio personarum gñe suo est peccatū
sio inli- mortale. Probat. Quidq; aduersatur iu-
ua. stitiæ, est gñe suo lethale (scilicet ut supra q.
34. huius libri, cum S. Tho. definitum est:

Probō. nam cum iustitiam necessaria sūt virtus, qd
quid illi obstitit, contrariū est charitati, at-
que adeo gñe suo mortale, acceptio perso-
narum obstitit iustitiæ, quippe quæ impe-
dit legitimā seruari rationem debiti, ergo
est mortalis. Quocirca licet S. Tho. q. 63.

S. Tho. ar. 1. tantū asseruerit personarū acceptiōnē
esse peccatū, reliquerat tñ q. 69. ar. 4. con-
stitutū, peccatū iniustitiæ cēseri in mor-
talium gñe, tamen si in rebus exigui mo-
menti cōiungat esse tantū ueniale, ut si qs
amicum minus dignum p̄stantiori p̄æ-
ferret in electione ad officium, quod pa-
rum reipublicæ referat. Nam & qui minu-
tam pecuniam furaretur, nō subinde esset
mortalis criminis reus. Quæ utiq; rōne tem-
peramento hoc usi sumus gñe suo. Hinc
fit cōsequens, cōstas causas & qualita-
tes quæ nihil ad dignitatem referunt illius
rei, magistratus, uel sacerdotij, aut p̄æ-
fecturæ, quæ per d. distributionem confertur
connumerari cum personis, ut ad earum
acceptiōnem atineant. Pōt nanq. eadem
ea in uaius distributione legitime animad-
uerri, quam in distributione alius rei mini-
me pendere licet. Qui. n. consanguineis
ratione generis aliquid bonorum suorum
donat aut legat, non est personarum re-
spector, qui autem illa causā sacerdotum
ei conferret, in tale crimen impingeret.
Pau modo qui uirum & gregiē do. nū, non

**Corolla-
rium.**

tamen vsq; adeo compositorum morum,
sancto uiro igitur tamē, in optione ad Ca-
thedra anteferet, non haberetur persona-
rum acceptor, ueluti si illum p̄ferret in
alia electione, ubi uir exigetur probitate
conspicius Sed de hōi meritis in sequen-
tibus articulis emendatius.

Per hæc ad primū argumentū patet re-
spō. sio. In Dei nanq. distributionib. altera
habenda est consideratio, dum hōiem (si-
ue in puris cum naturalibus contēplemur,
siue peccati labe maculatum) in tuam gra-
tiam primum recipit, altera vero dum iam
in eandem admissio, eius perpendimus uir-
tutum officia. In priori nanq. mō cū nul-
la illic subst. rō, debiti nullum locum hēt
iustitia distributiva, quæ (ut dictum est)
debitum quodam pacto p̄supponit, &
ideo neq. illic subnotari pōt personarum
acceptio sed est mera liberalitatis dona-
tio, sicut si princeps bona sua propria, qui-
bus liberet, impartiet. Nemo. n. (ut ait
Ioānes) prior dedit Deo, ut retribuere-
tur ei. Vñ in euangelica parabola. Matth. 20.
An non licet mihi quod uolo facere? Tol-
le quod tuum est, & uade. Quod quidem
Paulus in altitudine incomprehensibilem
diuitiarū sciētiæ Dei refert. In posteriori
aut mō iustitia effulget distributiva, de qua
ideo ait Paulus, Qui reddet unicuiq. secun-
dū opera sua. Et alibi. O. s. nos manifestari
oportet ante tribunal Christi, ut referat
unusquisq; propria corporis q; ut gessit, si-
ue bonum, siue malum. Nā qui per Christi
gratiam eius facti sunt membra, bene su-
binde de Deo merentur. Quapropter neq.
illic Deus est personarū acceptor, sed red-
det unicuiq. scđm meritorū pretium, quæ
de diuina gratia promanant. Ad scđm aut
rñdetur, quod quando personæ qualitas
meritum auget aut crimen, tunc nulla est
acceptio personarum illam inter causas
p̄mij adscribere. Paupertas enim illius
euāgelicæ uiduæ in causa fuit, ut tenuis
eius elemosyna maioris esset pretij, quā
si diues tantundem largiretur, ob idque
cumulatori p̄mio digna fuit. Et uice
uersa quoniam de inquentis p̄minentia
& locus culpam delicti aggrauat, fit ut di-
gnitatis illius consideratio nihil uindici
Dei iustitiæ officiat, si acius in eum ani-
maduersat.

**Ad pri-
mū arg.**

Paulus:

**Ad secū-
dum.**

ARTICVLVS II.

*Præmissa natura & qualitate acceptio
acceptio personarum contingere.*

Ad primū arg. Præmissa natura & qualitate acceptio

nis personarū, quæ cum iustitiæ sit cō-
traria delictum mortale est, subsequitur
ut uideamus in quibusnam materijs uer-
setur, & primo in hoc secundo ait. *utrum*
in spiritualium dispensatione locum ha-
beat? A parte. n. negatiua arguitur. Sacer-
dotia & spirituales præfecturæ non tã sub
iustitia sunt distributiuæ quam sub com-
mutatiua, acceptio aut personarum, ut di-
ctum est distributiue aduersatur, nō ergo
in hmōi spiritualibus locum hēt. Prior as-
sumpta probatur qm̄ sacerdotia hæc & ec-
clesiasticæ præbendæ, & ut aiunt, psona-
tus, non habent rōnem præcisam bonorū
cōmū, sicuti proætus respública, qui eo
quod sunt totius, sunt quodammodo par-
tium, sed sunt stipendia populi ministris
ecclesiarum constituta, debentur ergo per-
sonis dignis non pp seipsas, sed quia per-
sonæ tales debentur ecclesijs hoc est dis-
pensantur personis in mercedem pro ser-
uitio per eam iustitiā, qua dignus est ope-
rius mercede sua, hæc aut iustitia, nō di-
tributiuæ, sed plane cōmutatiua est. Scđo
arguitur, Xps redēptor noster uisus est in
suorū apostol. optione, q̄ ad uitā spiritua-
lem quā maxime referebat, psonas respe-
xisse & accepisse, qm̄ nulla eorū merita p-
pendens. a piscatoria, & cāpforia, alijsq. id
genus uilibus artibus, ueluti infirma abie-
ctaq. huius mūdi, ut ait Paulus, eos euoca-
uit. Quin uero in hoc præerea uisus fuit p-
sonarū acceptor, q̄ ne nisi Galilæos ex pa-
tria sua, cognatosq. suos assumpsit, nā ut
legiū Act. i. de hoc turbe mirabatur, q̄ ua-
rijs linguis loquētes Galilæi essent: Xpi
aut opera exēpla nobis sunt. Nullū ergo
hoc utiū est. Tertiū arguitur. Iure et Ca-
no. vi nō solū pmissa, sed iussa in electio-
ni. psonarū acceptio, ut patet eo. vi. c. cū
nobis olim ubi licet electus, nō esset emi-
nētis literaturæ. Abatur electio. Et ea cū
dilectus, pariter approbatur, licet fuissent
in eadē ecclesia (ut illic legiū) alij dignio-
res. Quarto arguitur: Eccle. etiā decretis
sanctū est, ut non fiat electio, nisi ex perso-
nis eiusdem eccle. dummodo illic dignus
inueniatur, et si alibi foris inueniantur di-

giores, ut patet di. 61. c. nullus. & ca. obi-
tum. & di. 63. c. metropolitano Quin uero
ut ait gl. in c. cū inter. can. de ele. nō uale-
postulatio ex aliena ecclesia nisi duabus
partibus cōsentientibus. Et debet fieri Pō-
tifici Maximo, ut laud. patet in tit. de post.
præla. Non ergo explorandi sunt semper Confr-
digniores, etsi facile in alijs eccle. inue-
niantur, nūi possēt. Adhæc & nobis hoc usus eccl.
palam facit Ceterum, n. in Episc. elect. nō
tā meritorū q̄ psonarum, aut q̄nīs, aut po-
tentia rōnem duci. Adde, q̄ & in suprema
electione Pōtificis Maximi tã pridē usus
inoleuit, ut nemo nisi a reuerend. Card. as-
sumat: cum tamen posset qnq. extra illum
ordinē alij discipuli, quorum forē electio
gratior Deo esset & acceptior. Quinto ac
postremo arguit. Papa, ut aiunt, est benefi-
ciorū bonorū ecclesiæ dñs, ergo nō arcei
digniores eligere, sed pōt qbus libuerit, ea
de largiri. In cōtrarium aut est Iac. Apost.
2. c. lux Cano. Nolite in acceptione perso-
narū habere fidem Dñi nostri Iesu Christi.

Ad q̄onem hāc decem cōclusionibus re-
spondei. Sit tamē prius adnotemus qd hic
noīe spiritualiū intelligamus: q̄ lib sub ti-
tu. de simonia, emundius dilucidabimus.
Haud, n. intelligimus cūcta q̄ in intellectu
sunt, nā scia & artes doceri prius possunt,
sed intelligimus illa q̄ gratis nobis a Deo
donant: nō peculiariter tantū in utilitatem
recipientiū, sed in utilitatē eōdem de qbus
ait Xps: Gratis accepistis, gratis date: ut
sunt sacerdotia, sacerdotales ordines, & sa-
crorū usus. Prius ergo circa materiā primi
arg. p̄nosse oportet, ita ecclesiast. sacerdo-
tia nō solū rōne distributiue iustitiæ p̄de-
da esse. verū cōmutatiue lineā ingredi. Sē
ergo prima cōclusio: Negari nō debet qm̄ con-
suetudo, & ecclesiæ præfecturæ specimē
habeāt distributiue iustitiæ, pro eo q̄ illis
honorificetiora & pinguiora debentur, q̄
præstantioribus sunt meritis, & iō in nona
conclusionē addituendū nobis est in hmōi
electionibus digniorē esse ceteris ante-
fendū. Huic nihilominus cōclusioni subre-
ditur secunda. De ecclesiasticis beneficijs
sacerdotalibusque muneribus ac dignitati-
bus, quæ ad ecclesiā obsequia pertinent,
per iustitiæ cōmutatiue regulas præci-
puè censendū est. Probat. Decime quas
populus Christianus persoluit, non conue-

Secūdū. distributiuæ, sed plane cōmutatiua est. Scđo

Tertiū.

Quartū.

Quintū.

Prima

Secda cō-
clutio.

Proba-
tio con-
clusiōis.

ait

nir ut præmia sint meritorum, personarum, multarum bonorum quæ in re publica deposita existunt, sed uel ad hoc solum, uel ad hoc præcipue instituta sunt, ut stipendia sint ministrorum ecclesiæ. Itaque religio Christiana, nisi ecclesias haberet necessarias, non quæ Christianos cogeret decimas contribuere. Idemque inferius distulimus de secularibus tributis, ut inter quæ & sacerdotia hoc solum discriminis interstat, quod illa stipendia sunt pro secularibus administrationibus iustitiæ, hæc autem pro spiritualibus ecclesiarum functionibus. Fit ergo ex hoc consequens, rationem illam distributionis iustitiæ quæ in hisce dispensationibus reperitur, ad commutatiuam ordinari, quæ est inter Pontifices, tam Maximum quam reliquos dispensatores ac prouisoires bonorum ecclesiæ ab una parte, & ecclesias ex altera. Enimvero quia ob id ciues decimas pendunt ut sibi sacramenta administrantur, verbum Dei exponatur, & ecclesiastica iustitia seruetur, per iustitiam commutatiuam debent eis idonei horum munerum administrari, veluti operarii vineæ Domini. Neque obstat decimas (non dico quoriam, esse de iure diuino. Nam contendit hic arbitror istarum principis, quæ certa stipendia perpetua statuit famulis hac ministris domus suæ præcipiens ut dignioribus qui haberi possent dispensarentur. Hic enim profecto plus commutatiue iustitiæ subest, quàm distributiue. Sicut facta beneficij collatione, eadem iustitia constituitur inter ministrum & suam ecclesiam. Itaque ut explicationis gratia dicam, ratio distributiue iustitiæ in istis habet se materialiter ad rationem commutatiue. Nam ideo electores tenent secundum merita plonarum sacerdotia distribuere, non quia præmia sunt meritorum ipsorum, sed quia electores tales ministros debent ecclesiis, & ministri talia eiusdem obsequia, pro stipendio sibi repenso. Conclusio hæc sic exposita non solum ratione quæ manifesta est verum & sacris oraculis comprobatur. Et primo, ut a lege veteri initium sumamus. Leuitis similis ratione decimæ erant decimæ. Sic enim legitur Num. 18. Filij Leui dedi omnes decimas in possessionem, pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo sancto dei. Sic & paulo inferius de decimis subditur. Quia pretium est pro ministerio quo seruius in

tabernaculo testimonij. Et Lucæ 10. dum Christus Apostolos tanquam operarios & messores dimisit in orbem, subiunxit in eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Merces autem per iustitiam commutatiua redditur. Et Apostolos primæ Corinth. 9. in eadem sententia ait. Neminem suis stipendiis militasse unquam, citans illud Deut. 25. Non alligabis os boui trituranti. dicens propter nos illud fuisse scriptum, unde subdit, Si nos uobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos carnalia uestra metamus? Quibus verbis commutatiuam iustitiam insinuauit. Et primæ ad Tim. 5. Qui bene ingreditur, præsumunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Non ait, qui boni sunt, ne quis fallatur quod personis ipsis ob sua merita per iustitiā tantum distributiua debeantur honores ac præbendæ, sed quod bene præsumunt, ut discamus beneficiū dari potissimum propter officium quasi ad normā commutatiue iustitiæ, secundum uerbum eiusdem eodem loco. Qui in sacratio operantur quæ de sacratio sunt, edunt, & qui altari deseruiunt, cum altario participant. Idque confirmatur ex iure Canonico. Nam cap. secundum Apostolum. de præben. inno. 3. hæc ferunt Pauli uerba prima, citans, ait, Cum secundum Apostolum, qui altari deseruiunt, de altario uiuere debeant, & qui ad onus eliguntur, repelli non debeat a mercede, patet a simili, ut clerici uiuere debeant de patrimonio Iesu Christi, cuius obsequio deputantur. Accedit & uerbum iam modo citatum toto iure solennissimum. Beneficium non dari nisi propter officium. de reterip. cap. fin. Igitur ecclesiæ bona non intuitu personarum ut ipsis tanquam præmia suarum uirtutum ac literarum instituta sunt, ceu per mercedem distributiua iustitiā illis deputanda, sed reuera tanquam ministrorum merces pro obsequio ecclesie impenso. Ex quo infra illatur sumus eligendorum qualitate, meritorumque momenta non absolute, sed in ordine ad prouinciam suā & functionem esse pensanda. Accedit & huc proximè quod Christus in ecclesia (ut habetur ad Ephesios 4.) quosdam dicit Apostolos, alios autem Pastores & doctores &c. in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, ergo ecclesiastici ceu ministri recipiant subsidia stipendiaque populi. Atque conclusio hæc reuiscenda

Suade
conclu
sio testi
monis
sacrarū
literarū.

Confir
matio se
cunda.

da est, dum libro seq. sub titulo, de restitutione, in dispensationem protulerimus, is qui prætermisiss dignioribus aut dignis p acceptione, personarū sacerdotia confert, cui debeat damnum restituere, ecclesiæ sine an personis ipsis prætermisiss. Tertia con-

**Tertia
conclu.**

clusio ad q̄nisi tr̄ ulum : Acceptio personarum in spiritualibus genere suo peccatum mortale est, tantoq. grauius ac pestilentius quanto spiritualia tēporalibus antecellunt. Conclusio hæc clarius liquet, quam ut multis egeat testimoniis. Spiritualium enim nomine censetur ecclesiastica sacerdotia, quibus Christi. na respública ad sempiternā felicitatem promouetur, sacerdotū. n. ministerio sacris Christiani initiatur, per quē diuinam gratiam tumineunt, tū etiā recuperant, eorumq. ope & auxilio eandē gratiam colunt. Igitur cum, nihil nobis tantū referat quam per eandē gratiam ad Dei gloriā promoueri, nihil nobis in exitū esse potest præsentis criminis illo, per quod in hoc progressu uel īpedimur uel remoramur, quale est personarum acceptio in huiusmodi sacerdotibus & ministris optandis. Atque qm̄ nō satis est huiusmodi personarū acceptiōnem condemnare, nisi eligendum merita explicentur, notandum est cū

**Docu
mētum**

S. Tho.

Aristot.

D. Tho. duobus modis cōsiderari posse cuiusq. merita ac dignitatis excellentiam, uidelicet aut absolute & simpliciter scilicet in indiuiduam personam, quemadmodum Arist. 5 Eth. c. 3. considerat uirū bonum. Secundo modo, quemadmodū illic considerat bonum ciuis, ut puta si personā cōtēpseris in ordine ad munus illud, & magistratū ac functionē ad quam assumitur.

Quarta

conclu.

Sit ergo quarta conclusio. Dignitas personæ ne perpendēda est, & exigenda in ordine ad talem finem, qui electionis scopus est. Hoc cluissimam est, quia a fine sumēda est mediōrum ratio, & 1. Corinth. 12. ait Apostolus, Vnicuiq. datur manifestatio spiritus ad utilitatem, scilicet ad commodum Christianæ reipublicæ. Adnectitur autem conclusio quinta. Primum ac potissimum q̄ in eo q̄ in spiritualibus præficiendus est populo, estimandū uenit est morū cōpositio, uirtutumq. ornamentum. Hanc eandem cōclusionē de reliquis civilibus magistratibus in subsequētibz cōstitue-

mus, est. n. omnibus cōmunis, at uero præcipuū robur hēt in ecclesiasticis prælati, cuius ratio patentissima est. Enimvero Rō cō-

clausio.

finis proximus ciuilitum magistratum est tantum naturalis, nēpe tranquillo statu & pace rempublica conseruare, licet ille ad diuinam quoq. felicitatē ordinem habeat, finis autē & scopus proximus prælatorum spiritualium est sempiterna felicitas, ac subin de eorū munus auxiliares esse Christi ministros, iuxta uerbum Pauli, Sic nos existime homo sicut Dei ministros, Quibus idcirco una cura esse debet, Christi sanguinem colere, eiusq. redemptionem promouere, atq. ad diuinū amorem subditos prouocare, & ad Dei charitatē referre oīa, nihil eorum cogitantes quæ cum mundo dispereūt, sed sempiterna illa quæ nos in cœlis manent. Hæc autē nemmo curare potest, & p dignitate administrare, nisi in quo idē Christi sanguis feruescat, idemq. inardescat amor. Sexta cō-

Paulus

clusio. Præter charitatē & honestatē cō-

clusio. rum requiritur statim factorū scia, prudētiāq. & solertia, & reliquæ animi uirtutes, ac dotes ad gubernandū necessariæ, iuxta uerbū dñi. Qui purus est fidelis seruus & prudens? Mat. 24. Adeo ueliceat nonnumquā expediatq. huius gratia, eo q̄ simpliciter morib. pstantior est posthabito, alterū uita inferiori præeligere, dum rñ prauus non sit & corruptis moribus, nā cui refragatur uita, nulla alia ratio satis suffragat, ut fas illud sit ad ecclesiæ gubernaculum admonere. Hoc plane constat. Est. n. primum prælati, sacra docere, & p eorū doctrinā & exempla subditos ad diuinorum amorē allicere ac promouere. Mox q̄ id regimen, opus est prudentiæ, ut 6 Ethic. Proba-

conclu.

Quinta

conclu.

q̄n prætermisissio i. cōcō eligiū indignus

Soto, de iust. & iure. R. tunc

adstruit fidē. Atq. in pri mis exēplū Chri-
sti. Ioan. 21. in electione Petri, quod abun-
de rē patefacit. Ille quippe qui nemini in
iuriā irrogare potuit, nempe qui non me-
rus dispensator, sed dominus rerū erat, nō
aliū tē legir, qui iuu sibi uicarius succe-
deret, quam oīum tunc tēporis Apostolo-
rū optimū. Neq. uero satis duxit eū insti-
tue, quē ipse nouerat esse prēstātissimū,
sed id prius uoluit ut oībus innotescere.
Hac n. ut arbitror, tū de causa tē publi-
ce Petrū rogauit, an se plus ceteris dilige-
ret (qui numeros iudicialibus monitioni-
bus solennis est) ut cunctis liquidū fieret
iureq. & ordine optimū eligere, doceretq.
perinde eos ut eādē legē in similibus ele-
ctionibz sanctissimē custodirent quā p-
abiq. ulla cundatione asserere soleo illo
tunc tēporis articulo quo Petrus electus
est in Christi uicarium oīum fuisse Apo-
stolorū optimū neq. tū arbitror hoc
denegare. Liqueat. n. solam Dei charitatē,
esse normam, per quā iudicare licet boni-
tatis gradus apud Deū. Præterea, neq. hoc
negare licet, quia eo gradu quo quis dili-
git Deum diligitur ab illo. Si ergo Petrus
Christum plus cū ceteris Apostolis ama-
bat plus & ab ipso amabatur atque adeo
optimus erat. Quod. n. præ ceteris tunc
Christū diligeret, ambigi nequit, quoniā
Christi interrogatio non oriebatur ex du-
bio quippe quo ipse non tenebat, sed erat
uelut assertio. Et quauis Petrus ad cōpa-
rationem rēdere circa temeritatem non
ualuit eo q. neq. suorum erat, neq. alieno-
rum, meritorū ponderator tū suū rīsum.
Tu scis quia amo te, Christus pro cōpara-
tūo iuxta suam ipsius interrogationem
accepit & iō a tertio rīso cōtinuo subiu-
xit. Pasce agnos meos. Dico tē esse opi-
mū tunc simpliciter, quia nihil obstat quo
minus Ioannes indulgentius, diligeretur
alioq. forte tē fuisse melior, nam de in-
temerata Virgine hēitare nefas esset lon-
ge meritis cunctos antecēssisse Apostolos.

Secundus Locus ad idem.
Secundo loco accedit & apostolicum te-
stimoniū. 1. Tim. 3. Qui episcopatum de-
siderat bonum opus desiderat, hoc est, ipse
consulite uideat, quantū sibi oneris impo-
nat, quia oīum est optimū numerū quē
in ecclesia sunt, atq. adeo gubernatū di-
stīlīmū. Vnde subdit, Oportet. n. Episcopo

iureptehē sibiilem esse, &c. Vbi tam ampliā
tamque diuitē uirtutum supellectilem ab
Episcopo desiderat, ut licet nullam faciat
cōparationē uix illæ possint nisi in eo qui
p-stantissimū est acerruari. Quā p inferius
c. 3. eundē admonet discipulū ut nemini
cico manus iponat. Vbi porro docet quān-
tum debeat examinis prēcedere antequā
hmōi sacerdotio distribuatur, utpote quæ
discussio illa finalis iudicii imitari p hu-
mana fragilitate deberet, ubi æquissima
meritorū trutina unicuiq. remetiendū est.
Accedit tertio loco. Ius canonicū sancto-
rumq. decreta, & in primis Hieronymus Hieron.
super Leuitic. 3. qui refertur 8. q. 1. c. licet
ergo. Refert namq. illic Leuitica historia,
q. qñ Aaron iussu Dei in sacerdotē unctus
fuit congregata fuit omnis turba ante fo-
rea tabernaculi. Super quib. uerbis ait. Hie-
ronymus, q. licet dñs de constituēdo prin-
cipe præcepisset singularemque elegisset
tū conuocatur etiā Synagoga. Requiritur
ergo, inquit in ordinando sacerdote etiā
populi præsētia, ut sciant omnes & certi
sint quod qui præsantior est ex omni po-
pulo, qui doctior, qui sanctior, qui in om-
ni uirtute eminentior, ille eligitur, ad sa-
cerdotiū, & hoc attestante populo, scdm
illud Pauli. Oportet autē illum & testimo-
nium habere bonū ab his, qui sortis sunt.
Hæc Hieron. Et est allusio ad exemplum
Christi, qui in præsētia apostolorū testi-
moniū tulit excellētiæ Petri. Hæc tū non
obstante uerborum inculcatione Hieron.
tēperat illic eius sniam, imo denegat. Hu-
go, dicens satis esse eligere dignū. Cui ap-
paratus adhærescit. Veruntamen nisi intel-
ligant in foro duntaxat exteriori, non sunt
contra textū audiendi. Sunt & uerba acer-
bissima Aug. super uerbo, Jacobi citato, 49
centis, Non est putandū leue esse peccatū
in personarū acceptione habere fidē Dñi
gloriæ. Quia. n. ferat eligi diuitē ad sedem
honoris gloriæ ecclesiæ, contempto pau-
pere instructiore & sanctiore? Auscultas
uerbū, ad sedē honoris gloriæ ecclesiæ. Cō-
sentit & Leo Papa, cano. Metropolitano. Leo Pa-
di. 63. ubi docet, q. sit eligendus optimus, pa.
Sed est Chryso. sententia, libr. 2. de sacer-
dotio, quam, maxime meditāda, admonet
enim de suo nomine ecclesiasticos pasto-
res, quod tanto debent meritorū inter-
uallo

uallo antestare gregi, quanta prestat excellentia pecori pastor. In cuius sententia Bernard. De consideratione ad Euge. permulta, eademq. peregrina congerit. His unum illustre adiungitur. c. extra, ut ecclesia benef. sine dist. confer. ubi in reprehensione epi apponitur, q. non ex affectu carnali, sed stricto iudicio debuit ecclesiastica beneficia in persona magis idonea dispensare. Atqui in pragmat. conc. Basil. h. hec forma iur. eligentium. Ego N. iuro & promitto omnipotenti Deo, & sancto, cuius nomini dedicata est hec ecclesia, cu. eligere que credi esse in spiritualibus & palibus meliorem. Neque tm. Canon. eu., uerum & ius Imperatorum idem sanctissime admonet, ut est videre in Auth. de monachis. S. ordinatione. iuber quippe eu. Imperator, q. prius optimus inter monachos apparuerit, praefici in pastore. Quod si monachus optimus est p. ficiendus, profecto multo est sanctius eadem regula in epis obseruanda, ut quoru. ordo sit instituto monachoru. excellensior. Atqui argumenta hec si in primordiis etia. ecclesie, & qn. illustribus pollebat personis nunc sua tenebat, quanto nunc maiore, qn. illa laboramus personaru. inopia, ut uix optio permittatur, immo citra dignissimu. uix possint reperiri digni. Tempore Aug. Amb. Mart. Nicolai, atque id genus mortalium, no. esset immane seculus non perquirere digniore, modo aut ut digno conferas, dignissimu. debes inquirere, adeo omnia iacent. Et qn. eorum que facta sunt argumenta nullu. existeret, hoc rem. ineluctabiliter conuincit, q. postquam in dispensatione beneficiorum non hi exa. meritorum ratio, nemo est qui literarum studia sequatur nemo q. aliis imbuitur moribus, q. qui ad Curia. fuerint aptiores. Vnde quanta detrimenta ecclesie Christi eius sanguine fundatę succreuerunt, & hec sum pestes & animaru. neglectus aper. tissime testantur. At uero antequam decisionem conclusionem statuamus, operę pretium est nonnulla dubiola, que hinc emergunt, diluere. In primis non contendimus, in has angustias timoratos animos conijcere, ut quando munus ad quod persona eligitur exigui momenti est, censatur peccatum mortale, digniorem pretermittere. Mox neq. est tale peccatu. uimen

dam et in rebus maioris momenti qn. meriti totu. excessus no. est tantus, ut uideat ad re. multu. referre, quoniam & futuri exigui momenti, non est peccatu. mortale, neque non Deus cogit ra. anxie personas explorare, sed secundu. prudentia. pro rei qualitate & conditione. Præterea, maxime adnotandum, non esse attendendu. ad causas metaphysice possibilitatis sed ut materia moralis exigit, ad id quod secundu. prudentia. speratur futuru. Enim uero licet occurrat uir literis clarissimus & prudentia. conspicuus, est in uecoris, uel aliis implicitis negotiis, de quo no. est rara spes, q. p. dicabit aut gubernabit secundum suas dotes, uel forte etsi sit optime moratus publicis tamē est negotiis ineptus, hmoi. certe hominib. ille p. ferendus est, qui licet hmoi. dotibus no. sit ita potens speratur tamē eorū sollicitus habituru. diligentiamq. adhibituru. ad suum exequendum munus. Euentus aut rei qui p. ter eligentium spē obsequuntur, nihil electione. uariant ut si negligens postmodu. reperiatur, qui diligens credebatur. Emergit autem ex superiorib. contra hanc nonā conclusionem arg. primu. dictum est iustitia. distributiua. in his sacerdotiis ad comutatiua. referri, dū autē p. elatus tribuit ecclesie curatum uel aliū ministru. pro rōne suarum decimarū dignum, quia. s. hēt exilia subsidia per illa. satisfaciunt iustitie. commutatiue, non ergo tunc tenetur alium eligere qui cumulatoribus meritis poleat. Ridentur duo. Pri. mum non seruaretur tunc rō distributiue iustitie, nisi forte in breui expectaretur locupletior p. bēda pro illo digniori. Deinde, quantum ad iustitia. comutatiua. cum dignitas personę non habeat certā p. scriptam mēsuram sit ut ubi alius est dignior, uix inferior censendus sit dignus p. ter. quā quod fides disp. satoris ministeriorū Christi expostulat ut cuicunque ecclesie adscribat ministru. optimum illorū, qui illo stipendio haberi potest nam ecclesia si loqueret talem eligere, licet hęc culpa non sit tanta ut ad restitutionē obliget, si secundu. existimationē dignus eligatur, ut supra diximus. Hinc autē exurgit argumētum secundum contra eandem nonā argum. conclusionem, quod sequeretur ex ea no. nunquā ut elector esset perplexus. Verbi

Secunda.

Primu. argum.

Solutio.

Secundu.

gratia,

Postre-

ma id.

Primu. limita-
tio con-
clusionis.

male quę omnia
ex electione digni-
tatis huiusmodi

Prælati: Duobus uacantibus beneficijs quorum quod uberius & pinguius nullâ hâcat animarum curam? alterum uero quod fructibus est sterile, eandem hâcat anxâ, uel plures hâcat sub se paroccos, plusque doctrina indigentes, ut ecclesia nunc Tolerantia, quæ locupletissima est uacante, & simul Granatensis, quæ licet sit pauperior, habet tamen multos ex Mahometismo neophytos, perplexos tunc esset & Papa & Rex. Nam si distributiuam iustitiam species debet tunc illud quod est ditius, digniori attribui, si aut publicam ecclesiæ necessitatem, potius deberet illi maior cura animarum demandari. Ad hoc responderetur, plures species habendam rationem publicæ necessitatis ad quâ nos Christi charitas arctius attrahit: Et ideo altiorum cura digniori est commendanda de qua inde damnatum de sua dignitate reportare censetur. Nam & si bene præsidentes presbyteri auctore Paulo, duplici sint honore digni, ille tamen qui apud Deum nos manet, in primis estimandus est et uel maxime, quod (ut dictum est) hæc sacerdotia in ecclesiarum commodum sunt instituta. An uero ille dignior acceptare teneretur, aliterius dispensationis est. Et tanta esse possit necessitas ut teneretur. Verum ex hoc tamen aliud enascitur dubium utrum lex hæc eligendi dignioris, usque ad illos extendatur, qui sunt suis ecclesijs collocati, uidelicet utrum nactate priuilegijs beneficiis uel episcopatu debeat Rex & Papa quospiam suis locis dimouere, ut omnes per gradus eucharistie? Videtur, nonne conclusioni concors. Respondetur de hac re non posse certâ stabilitâ regulâ. Enim uero mutationes istæ & accessus qui fieri possit maxime cauendi sunt, tum quod mentis ambitioni sit ministrant, sunt enim in causis, ut episcopi semper sint animi pendentes, & sicuti prima materia, nunquam sua forma contenti. Quare neque charam habere possunt ipsam, neque iustam illius gerere curam, tum quod non est pastori gratia in cognoscendis submuran disque nouis ac nouis regibus transigenda. At uero neque hoc nimium cauendum est, quando quidem expediens nonnunquam sit & condecet, ut episcopus ad aliâ sedem emigret. Non. n. uacans est titulus de postulat prælati. Sequitur post hæc dubium de electionibus, siue dum religiosi & Canonici prælatum

eligunt, siue dum Scholastici publici prælatorem Cathedralis, utrum teneatur quisque, semper eligere meliorem, & si uideatur nihil se suo suffragio profuturum. Ad hoc responderetur, semper in electionibus adiuuenda dum esse, opus uanum non esse opus charitatis, omnesque idcirco leges ad mores, prudenter iudicio esse applicandas. Sit ergo prima responsio: Iudigno nemo debet suo calculo suffragari, Et si constituerit illum a reliquis omnibus operari, quoniam talis non nisi per nequitiam obtrudatur, cui nullo colore fauendum est, neque assentiendum. Si tamen quod eligendus speratur, dignus est, tunc licet ac decet dignissimum qui eligi non potest, prætermittere, ut dignior eligatur. Sunt tres, quarum Petrus dignissimus est, Paulus medius, Ioannes uero infimus. Quod si ego in Petro persistero, neque ipse, neque Paulus sed Ioannes eligetur, me autem accedente ad Paulum, ipse uincet. Hoc ergo ei filium sequi debeo et si inueiundo me adtrixerim eligere digniorum. Intellegitur namque iuramentum inter possibiles. Hoc autem, simili quæ cessante casu, semper eligendus est dignior, nam præter quæ quæsiendus est honor, & legi dignitas, ad hoc et prodest, ut electus admonetur æquos electores non ei seuisse. Sic. ut fiet in reg. do cautior Contra hæc tamen cōtinuo se offert argum. quod si semper digniores eligendus esset, sequeretur quod summus dignus electione acceptaret, perinde peccaret arg. collator, quoniam uisus esse rei illicitæ. Ad hoc autem responderetur, non esse rationem paritatem, nam recipienti non incumbit conferendi cura, ob idque neque censetur iniuste rationis causa, perinde atque conferens, & maxime si sit dignus. Quinimo in re dubia non tenetur ipsi seipsum examinare, sed ille qui confert. Quare licet episcopatum ambire, delictum sit, oblatum tamen culpa suscipi potest. Enim uero licet quis prætermisso charitatis ordine elemosinam parit, non parit indigentibus, sed extraneo, uel præteritis pauperibus prodiget in institutiones, ob idque delictum facit, illi tamen qui recipiunt, non inueniuntur eodem delicto. Maxima uia argum. habetur, quod ubi quis dominus instituerit, Ora oritur uel Capellaniam possit conferre, presbytero dare Arguit ergo. Potest quæle

de electionibus.

Responsio.

Responsio.

Dubium.

Primum argum.

Dilutio.

Solutio.

Dubium. alterum

Secundum argum.

ge sacerdotiū instituere, ut solis suis agna-
tis aliove designatis prosapia in perpetuū
obueniat, nā quicunq; quorumlibet bono-
rum dñs pōt ea pro suo libito dispensare:
ergo tali casu non est necessarium, immo
non licet digniorē exquirere. Sunt qui di-
cant et in tali casu inquirendos esse dig-
nos, si opus fuerit extra illā familiā Accime
& usus rō in contrarium reclamant, satis n-
est inter illos designatos, & uocatos prae-
stantiores eligere, nisi unus sit tantū, vepu-
ta sanguine proximus appellatus. Nam cū
tali institutori ac fundatori non incumbat
munera suo & officio distributionem face-
re, & illa sint sua bona, non adstringitur rō
nem habere dignioris. Haud tamen erat
cur Hostiensis & Abbas ex hoc dissimili-
mō textu inuicem argumentū traherēt ad
distributiones bonorū communium eccle-
siae, nēpe q; satis semper sit eligere dignū.
Duo hic tñ illius textus moderamina reco-
lepti sunt. Prius, q; si qui designatus est,
fuerit omnino indignus, alius substituen-
dus uenit quia nemo neq; de sua substan-
tia potest sacerdotium contra naturale ius
ac diuinum creare. Secundū est, q; si insti-
tutio illa annexā hēat curam aliquam aia-
rum vel gubernationem, tunc iniquissima
est, & non ferenda, quatenus obstitereit, ut
dignior eligatur. Vt si quis prouētibz suis
monasteriū fundaret eo uinculo, ut Prior
uel Abbatissā non nisi ex suo genere aut
patria crearetur, non est in consumeliam
Euang. lex illa seruāda. Enascitur aut hinc
perea dubium de beneficijs patrimoniali-
bus, ad quā nō recipiuntur, nisi ciues, uel
qui inde sunt oriundi. Vt, n. snix non ē cō-
clusionis derogare, si quidē possent prae-
tiores aliunde q̄, que acciri. Rūdetur le-
ges illas exquisitas esse, quas utinam de
beneficijs saltem parcialibus, quibus an-
nexa est inimarum cura, ubique sanciret
ecclesia, q̄ modum & in Triden. Cō-
cil. summo omnium consensu, me pite,
consultabatur. Esset. n. illis decretis con-
forme, quē in quarto argumento accessi-
ta sunt, decernentibus, ut electio ex eā-
dem ecclesiā fieret. Nam ut modo dicebā,
non parui estimandus est ingenuus amor,
quem quisque ad natium solum habet.
Praesentim qd̄ licet possent nonnuquam
inueniri extranei mentis praestantiores:

multo esset tñ ecclesiae conducentius, ut
ambitionibus & libus sibi molestissimis
ac pestilentissimis obuiaretur, praeterea ut
incolae spe illa animarentur, liberos & li-
teris & moribus informare. His ergo abso-
lutis dubijs, ad decimam conclusionē de-
scendamur, quā ad illam trialem rēde-
mus quā stione, utra. s. facultas alteri prae-
ferenda sit in diligendo epō, Canonici. s.
iuris, an Theologiae. Neque uero erat cur
assensio hae in controuersiam uocaretur,
sed Hosti cui Abb. Panormi. subscripsit, su-
per cap. 1. de consan. & affinit. fuit, qui ne-
scio quo iure hanc contestatus est licem.
Aunt n. quod ubi hereses pululante, prae-
ferendus est Iuristconsulto Theologus, alibi
uero e conuerso. Et quāuis mea me pro-
fessio in, suspitione de hac se adducere
possit, haud tñ idcirco his maximē tempo-
ribz, dissimulanda est rei ueritas, ego n-
minime de me ipso ignoro quam sim ta-
lium meritorū expert. In primis si mea opi-
nio illius esset mōenti, quē in agilibz dexte-
ritas perpendere, quam sciz eminentia,
dummodo illa doctrina mediocritate
polleret, quā pondus ei auctoritatis adiu-
geret. Itaq; persona estimāda cum primis
est, non hae aut illa scientiae facultas. Ta-
men ille, quē hae oīa ornamenta doctri-
nae illustrarent, maiori iure esset super ec-
clesiae candelabrū erigendus. Sed n. q̄ ceteris
pariter concurrentibus Theologia sit. Decima
peculiaris Episcopi sententia, quam hic cō-
cludi, elusionem decimam facimus, nescio quis
ambigat. Nam ut ab ipso pastoris nomine,
quod episcopi proprium est, exordium fu-
mamz, ecquis dubitet praecipuum pasto-
ris munus esse sacerdotum eloquiū reuoluen-
do, recolere ac meditari, unde doctrinā pa-
bulam gregi subministrare? Snia est Hiero. Hiaro.
in Leuit. 36. dist. cano. si quis ubi ait: Deo
sunt Pontificis opera, ut a Deo discat le-
gendo scripturas diuinas, & sapienter medi-
tando, ut populum doceat. Et dist. 38. can.
oēs, admoనేtur Aristes, ut in promp-
tu legē habeat, uidelicet tam sacros Canon.
& sanctum Euēgeliiū, quam diuinum apō-
stolorum lib. um & oēm diuinā scrip-
turam: Canones scilicet Conciliorū, ut sta-
tum sub.

Solutio
quoniamRepro-
batio.Hostie
Abbas.duo mo-
derami-
na tex-
tus cita-
ti.Alteri
dubio.Respon-
sio.

August. tum subditur ea placuit. Vnde Aug. in epistola ad Paulinum, quæ est 39. illud Paul. ad Ephes. Quod si autem dedit pastores & doctores, pro eodem usurpat, nempe 9. Episcopos, ut sint pastores, & doctores. Quid rō p cō nī? nunquid non Apostolorū successores eliguntur? sunt ergo proprium eorū est, ut quā fidē ipsi diuulgant, populū doceant, eiusque mores sed in euangelio eas normas cōponant, & ueluti canes cōtra uitia indefesse oblatrent. Sed quid in re non dubia testibus utimur non necessariis? Nō interrogabatur olim dum insula insigniebatur, an ius nollent uterq; sed an utruq; scirent te

Richar. stū, ut Richard. quo lib. 4. & Syluester, in verbo, Ep̄s, adnotant, licet iam collapsis rebus, non interrogentur nisi an uelint so diuinæ scripturæ sensib. accomodare, & quæ inde hauserint, plebem docere. In eu

Syluest. secūda, ius signū confertur eis euangelicū, qđ ad moneatur populo sibi cōmisso predicare. Adde qđ ex priscais Ep̄is neminē nisi Theologū coperias. Nā iura canonica theologi in Concilijs sanxerunt, & Pōtīfices maximi ex sacris collegerunt oraculis. Quapropter si nominis etymologiā inspicias, quā

August. Aug. (ut refertur 8. q. 1. cap. qui episcopatum) interpretatus est, nempe ut idem sit episcopus quod superintendens, in hoc et deberet superiorem canonico iuri licet non illud memoriā retineret. Enimvero cum ex Theologia ius ecclesiasticū promanauerit, per eandem facultatem debent legitimi sensus canonum examinari, præsertim cum illa iura quæ ad munus episcopale quidquam referunt, Theologi, si modo secundū nomē scia pollēt, oculatius emūctusq; calere debeat. Quod si minus

calent, multo est Ep̄o dignius, ut ueluti de Moysē, Exo. 18. legitur uiros idoneos audiēdis secularibus causis exponat. quo ipse sacrosanctæ meditationi & Christianæ doctrinæ incubat, quā ut uice uersa, a dulcedine scripturæ auulsus secularibus implicetur. Vide ergo quā longe ab scopo aberrēt qui episcopi munus non aliud existimant, quam hæreses extirpare, cum alia præterea sint multo illis magis peculiaris, quam causis audire, eo uel maxime qđ si tunc suat necessarij, quando hæreses pullulāt, sic subinde ut magis sint semper necessarii, ne unquam serantur. Chir

rurgi sunt & caussidici, qui cum libris viderent, nollent iurgiorum causas præscindere. Cura autē ep̄alis longe alia eē deberet, nempe ut populus adeo esset semper fide instructus, moribusq; compositus, ut neque hæresibus neq; libris ulla relinqueretur ansa. Quapropter non solū ubi hæreses pullulāt, sed ubi licitū dissidia serpant, illic operatior esset Theologus ep̄s, aut certe uis probitate insignis, qui lites absq̄e prolatis terminis turis componeret ac rescinderet. Video. n. proh dolor, plures fœueri literis infors ecclesiasticis quā in ciuili, cū totus cōatus Ep̄i esse dī et internariorū conscientias lareare, discordiarum gramina cōuellere, & non illuc curā extēdere, ut pueros poma fœusq; hortorū suscitaret (quia hæc est officialium sagina) excoicationis interuentione ferire, qđ adeo est absurdū, ut excusare se iī ecclesiastici iudices nequeāt nisi affirmantes propositū nō genere ligādī. Sed & ob hoc deberēt esse Theologi ut cognoscere quāto illis eēt habenda maior rō, ne populus in obedientiæ crimine, quā excoicatione feriretur, nā quamuis iudices tale nō hēant propositum, populus tamen qui illud nescit, nihilominus conscientiam sibi uulnerat, dum fidē non parat excoicationi. Sed de hoc satis in præsentia. Nā Theologos & episcopos eandem uideo ire uiam.

Ad primum ergo argū, quæstionis prima conclusio, rñdit, nimirū concedens personatus istos, quot uocant, & sacerdotia plus communitatis iurē iurē respectu ecclesiasticū h. e. qđ distributiuū. Ad scđ m inter bandam nouam conclusionem respōsum est, ubi cōmonstrauimus, usq; adeo a Christo abfuisse personarum acceptionē, ut Petrum tunc Apostolorū optimū, atq; ad regimē accommodatissimū, elegerit, & matrē filiorū Zebedi peritē filiis suis sedes a dextris & ad sinistram repulerit. Quod autem p̄beis hoīes & literarum rudes ad functionem euangelicam aſcuerit, bina fuit causa. Prior, quod ipse eos & docere potuit, & tales efficere, quales ad rē decebat, electores autē humani, qđ dignos eos facere nequeunt, quos eligunt, eos debent ad eligendū conquire, quos dignos inuenerint. Mox, qđ expediebat supernaturalem fidē nō ab hominibus promulgarī,

Postre-
ma rō.

Ad pri-
mū arg.

Ad 2.

mulgar, quæ essent humana doctrina illu-
strare, ne in suspitionem ueniret q̄ de hu-
mana sciētia procederet. Ideo. n. iusti sunt
coram regibus ac p̄sidiis nō cogitare
quō aut qd loq̄rētur, sed quæ Spiritus
sanctus suggereret, illa diuulgārēt. Quod
autē Galileos ceteris mortalibus p̄stui-
lerit, mysterium fuit, de quo fuerat Isaías
variātinatus, cuius ideo prophetiā Matth.
cap. 4. citauit Terra Zabulon & terra Ne-
phthalim, & Galilæa genitrix. Populus, qui
ambulabat in tenebris, uidit lucē mag. 3.
Et David. Principes Zabulon & principes

Ad 3.

Nephthalim (hęc. n. erat Galilæa) dūces co-
rum. Ad 1. certum, q̄ aduersus nonā cōclu-
sionē intendi uidebatur, in dem satisfactū
est dū concessimus secundū forā exterius
satis esse digno consensu ad succidendās
calumnias, secus aut in foro interiori. Ad
quantum rēderet, iura sanxisse, dignitates
& p̄bendas personis eiusdem ecclesiæ
concedi ob hanc causā. m. (ut ait Cōciliū
nūc eo cap. nullus. 61. dist.) q̄ unusquisq̄.

Ad 4.

Cōcl.

S. Tho.

suum froctum militiæ habeat in ecclesia,
in qua suam per oīa officia transegit æta-
tē. Cui & alterā S. Th. causam subneat,
quæ mihi est probatissima, uidelicet, q̄ plu-
rimū unusquisq̄ propensiorē h̄at animū
ad suam propriam ciuitatem & ecclesiā
in qua nutritus est, qua utiq̄ rōne utilior
esse poterit. Vnde Deuter. 17. Non poteris
alterius gentis hominem facere regē, qui non
sit frater tuus. Et ideo licet non exquirat
extraneus dignior per hęc s̄ compensa-
tio. Quintū autem argm̄ omnia, quæ di-

Ad 5.

cta sunt, conueniunt. Etenim si uera est quo-
rundā opinio, ne dicam assensatio, cui san-
ctissimus Papa nunq̄ assensisse credendus
est, uidelicet quod est dñs beneficiorū, pa-
gnantissimum extruitur inde argumentū
q̄ non teneatur digniores eligere, imō q̄
possit super hoc cum inferioribus p̄latis
dispensare. Responsio ergo nō est alia,
quam q̄ nullatenus est dominus. Alias
p̄fecto sicuti de illo dictum est qui de
suis proprijs bonis sacerdotium creat, li-
berū ei esset tanquam uero domino con-
tere cui mallet, quod nemo auderet asse-
nuare. At nullo opus est argumento ubi
apostolica tuba canit. Sic nos existimet
homo ut ministros Christi & dispēsores
ministeriorum Dei. 1. ad Cor. 4. Quia ue-

ro & Christus Luc 12. Quis, inquit, putat
est fidelis dispensator & prudens quem cō-
stituit Dñs super familiā suā? Neq̄. uero
facti Canonici cōsuerunt u. gū. ab hoc
euangelio discrepare, quia neq̄ discrepare
p̄nt. Quare non pigebit iuris hic uerba au-
dire. De p̄bendis lib. 6 cap. 2 sic habet. Li-
cet ecclesiā, personarū, dignitatū, alto-
rumq̄ beneficiorum ecclesiasticorum ple-
naria dispositio ad Romā. nōscatur Pon-
tificē pertinere. Nō dicit dñm sed plena-
ria dispositio. Et Cle. ut lit. pendens. nihil
innot. si duobus, hoc mō. Salus tñ in p̄-
missis oībus Ro. Pontificis p̄tate, ad quē
ecclesiā, personarū, dignitatū, aliorū
quē beneficiorū ecclesiasticorū plena & li-
bera dispositio ex suæ p̄tatis plenitudine
nōscitur pertinere. P̄sice ergo quo per-
tingit p̄sice p̄tatis plenitudo certe nō
ut dominus sit sed ut plenariam habeat di-
spositionē. Nam quod ait libera, hoc tāū
significat q̄ nullū agnoscat in terris supe-
riore. Idē patet ex superioribus. Commoa-
stratum. n. aliquibus hęc bona ecclesi-
astica stipendia esse populi pro min. stris,
quosū idcirco Papa merus est dispensator.
Imo arbitror illos qui dñm beneficiorum
enim appellat, propriam uocem ignorare.
Nā si dominus est, retinere sibi potest, &
in proprios usus conuētere, ac pro libito
eis uti qd tñ nemo san. mentis admittet.
Si autē prohibito non potest uti, sed tene-
tur ratione dispensare, nō est dñs. Quocir-
ca S. Tho. 2. 2. q. 63. art. 2. ubi ait p̄latū S. Tho.
ecclesiasticum non esse dñm, sed dispensa-
torem, Pontificem ēē maximū cōplectitur,
ut Cardinalis ēē Caiet. Lateralis Papa sc̄i. Caiet.
te adnotauit. Sed heu, quanta trāla ex co-
trario, eodemque falso principio ecclesia
quotidie patitur. Cum tñ quo sanctissi-
mus Papa ceteris honore, & dignitate in
ecclesia des̄p̄stat, fortiori nexu teneat
digniores semper optare. Nisi forte (ut ad
calce quartū argumentū uideamus) Cardī-
nales in Pontificis electione ob eandē sum-
mā uicarij Christi dignitatē sanctioni fide
p̄stringuntur optimū eligere. Quā op-
ter nunquam timorē illū persuadere mi-
hi potui, uidelicet statum illis esse, non
posse deligere nisi ex suo gremio. Et tan-
dē ab ipsis Dominis Cardinalibus audiui Falsum
falsum esse. Epimūro q̄ actuat uoces ad est non
ipsum

posse e- ipsum sacrum senatum ecclesia retulerit, inde sit, ut illa adiudicare nequeat nisi pro
ligi pon- decemissima rō persuasit, 3. d. st. cano. In
tifice ni homine Dñi, &c. licet, exura, de electio. &
si è car- ubi periculum eo. li. 6. uidelicet, ne tātus
dinaliū e- pōrum cœtus a remotissimis regionibus
cariu. Romā ad eligendum cogereetur. Atamen
cum tanti referat, optimū e- pōrum orbis
ad summā sedem euehere, q̄ intra paucos
urbis passiva electio conceatetur, licet sit
credibile inter eos nunquā de fore dignū,
certe syncretitas euangelica, non permittit.
Vnde in eo cap. In noīe Domini, si in Ro-
mana ecclesia non inueniatur idoneus, ex
alia sumi iubetur. Igitur conclusio noua
suis radicibus fixa perstat, quæ non solum
in antiquis creandis, uerū & in alijs di-
spensandis sacerdotiis quibus iniuncta est
aiarum, sancte seruanda est, nam in alijs q̄
tali cura uacat, licet præteritis digniori-
bus contra iustitiam distributiuam delin-
quatur, non tamen subest uñ periculi. At-
que ea ob rē aut nunquam aut perquā ra-
tio peccatum illic mortale committitur, dū
modo non concedatur indignis. Ex hac
aut definita conclusione dubia nonnulla
subornati uidentur, quæ idcirco necesse est
ut per ordinē examinemus. Primū est, q̄
proximis uerbis de beneficijs cura aiarum
carentibus appendet, an s. pensiones an-
nuæ quæ a 50. hinc annis percipiebantur in
ecclesia, tuto & imponantur beneficijs, &
recipiant ab iis quib. exhibentur? Ad hoc
primū otum respondetur, pensiones hmoi
non hinc annexos ecclesiasticos titulos, q̄a
pensionarius nō sit beneficii possessor, sed
uñ possidentis imponitur onus soluendi.
Et potest imponi uel personæ quādiu pos-
sederit, uel q̄ multo est usu frequentius,
ipsis fructibus beneficiorum. Quæ de re ne-
que alia hnt annexā curā, neque canonicū
persoluendi officium. Atq. hac utiq. rōne
hmoi redditus iustissimi existimant, ne pe-
q̄ nulla sint cura onusti. Ego uero, licet
de plenaria Pontificis præte in dispensan-
dis beneficijs nihil ambigam, semper tñ ar-
bitratus sum hæc esse periculosissima om-
niū beneficiorū, idq. p. eandem rōnem
qua alii censent, esse tutissima. Nam si ue-
rum est, quod paulo ante demonstrat: aie-
nitebatur, n̄pe summū Pontificē non es-
se dñm, sed dispensatōrē beneficiorū, quæ
sunt ecclesiarum stipendia, consequas

inde sit, ut illa adiudicare nequeat nisi pro
altaris (ut ait Paulus) ministerio, uel tan-
quam mercedem pro aliquo seruitio ec-
clesiæ, & si non esset spirituale, ut puta du-
ci aut militi, qui ecclesiam tempore ne-
cessitatis propugnat qua de causā decima-
tum tertie Regi Hispaniæ tributæ sunt.
Et congruentius possent illi concedi quæ
negotia ecclesiæ gereret, uel in concilio,
uel in curia, uel alibi, sicuti olim mos erat
his quī prælati in adiutorij adh. bebantur,
prouentus quorū impertiri. Præ-
erea, qñ dubialis sup aliquo sacerdotio di-
mini aliter non posset, liceret aliquā por-
tionem parti cedenti in bonum pacis addi-
ci de quo uno pensionū genere unicus est
textus in toto iure c. Nisi essent de præb.
At qd̄ circa hūc casum absq. ullo titulo, &
obligatione bona ecclesiæ possint hoc mo-
do dispendi nō apparet quō intra limites
dispensationis contineat. Et re uera rei no-
uitas ei in suspitionē uehementer adducit.
Alterū dubiū est de illis q̄ neq. eligant ne-
que beneficia cōferunt, nihilominus sunt
cā uel uel dignitate inferiorib. uel proflus
indignis conferant, uñ del. At illis sit? Et
peculiariter sit interrogatio de resignato-
ribus. Resignat q̄s sacerdotiū suū in mani-
bus Prælati, sed tñ in fauorē cōsanguinei
uel alterius certæ personæ indignæ, & nō
alias vñ ille extra culpā esse, nā Prælati
est, cui co. latio incūbit. Rñdei tñ Prælati
delictum non excusare resignatē, utpote
qui uere est cā iniquæ collationis. Vbi de
hoc maxime admonere non præteribo, ui
delicet quā sit cauēdum, ne pueris bene-
ficiā p̄bent, nā est cōiung. tui optimi sint
indoje, nō solum ius Canonice, uerum
neque naturale reputat eos dignos. Digni-
tas animi spem sed rem dicit. Atqui pluri-
mum usu uenit, ut qui de se pueri bonam
fecerunt spem, quam si absq. diuitijs ec-
clesiasticis mānerent, ad ubrem frugem
perducerent, cum primam dīrantur, super-
bire ac ferociter incipiunt. Per multa alia
dubia impresentiarum præterimus, ne ex-
tra rem & causam distrahī uideamur.

ARTICVLVS III.

Forum beneficiorum pluralitas si iure
permitta.

S Vp̄iori articulo annexum est in hoc
tertio de beneficiorum pluralitate
disputare

Prima
dubio
d̄ anno-
is p̄sio-
nibus.

Aucto-
ris lima
de Apo-
sira q̄
sione.

Dubij
alterū.

Rñdei.

Bñficia
minime
cōferen-
da.

Primū
argum.

disputare, utrum sit quoquo pacto iure
permisſa? Pugnant. n. a parte negatiua Ca-
nones plurimi, tam conciliorum quā ſan-
ctorum patrum. In primis eſt decretum
Synodi 7. Conſtantinopolitana: ut refer-
tur 2. 1. q. 1. cap. clericus. Clericus ab inſā-
ti tempore non connumeretur in duabus
ecceſiis, negotiationis. n. hoc eſt & turpis
lucti proprium commodum, & ab eccle-
ſiæ coſuetudine alienum. Vbi citatur ver-
bum Domini, Nemo poteſt duobus do-
minis ſeruire. Et 70. diſt. ca. ſanctorum. ait
Vrbani, Omnino in duabus ecceſiis ali-
quem intulare non liceat, ſed unusqui-
ſque in ſua intulatus eſt, in ea tantum
canonicus habeatur. unde extra, de præ-
bend. cap. quia perhibetur præbendam
multitudine canonibus eſſe inimicam.

Secundū
Chyſo.

Secundo allegatur a S. Tho. quoli. 9. ar.
1. 5. ſanctorū diſt. 1. ait. n. Chyſoſt. Quod
tenebra erubuit, lumen erubeſcat, quod
figura non fuit conceſſum, rei reor eſſe
illicitum, figuram autem, hoc eſt, legi uete-
ri, non fuit inter Leuitas conceſſum, ut
qui capiebat in Bethlehem, caperet Hie-
ruſalem. cum nos ergo perfectiores eſſe
debeamus, qui capimur in Tyro, non capiat
in Damasco hæc Chyſoſt. & Bernardus.

Bernar.

Tertiū.

Quinon unum ſed plures eſt in-benefi-
cijs, non unus, ſed plures erit in ſuppli-
cijs. Item id eſſe uidetur cōtra rationem,
& ius naturale, & diuinitiam modo ci-
tatur, Nemo poteſt duobus dominis ſer-
uire. Cui inſuper accedit iuramentū quo
quiſq. iure antiquo fidem ſuam aſtringit
ſeruire ecceſiæ, cui ſe mancipare conſti-
tuit. In contrarium faciunt iura quæ plu-
ra beneficia eidem perſonæ indulgent, ut
tum alibi, tum 2. 1. q. 1. frequenter Cano-
nes docent.

D. Tho.

Quæſtionem hanc diſerit D. Tho. quo
liber. 9. citato. art. 4. 5. At quia rei huius
abusus nimium in perniciem ecceſiæ ob-
repiſit, non erit ſuperuacaneum rem de-
nuo ac tedulo examinare. Nam cum (ut
ait illic S. Tho.) ius hic naturale ac diui-
num implicetur, & humanum quantum
ad duo priora, rei priora, rei huius definitio ad Theo-
logos pertinet, licet quantum ad tertium
ſpectet ad Iuriſconſultos. Placet ergo, ne
hui primū: fundamentum, diſtinctio il-
la S. Tho. Triplex eſt actionum ordo, ſci

licet aut, quæ deformitatem hñe inſepara-
bilem. ut mendacium, aut quæ indifferen-
tes ſunt, ut deambulare, aut tertio, quæ li-
cet per ſe uide & absolute cōſideratæ de-
formitatem quandam repræſentent, cir-
cuſtañtijs tñ uenitæ licite fieri poſſunt,
ut hoīem occidere, quod iudici, & defen-
denti ſe licet. His præſtitiſſet ut ad qō.
ſeptem conclōnibus. Prima Habere plu-
res præbendas, non eſt res primi ordinis. Hæc conclō inde fit liquida, q. multis ca-
ſibus ſuper hoc ſancta iura diſpenſant, ut conclō.
ſtatim patet. Secunda. Neq. eſt ſecundi
ordinis. Non. n. eſt perinde indifferēs atq.
habere plures veſtes, hoc quippe absolute
conſideratum, nullam implicat aut mali-
gnitatem aut indecentiſſim, hñe aut plures
præbendas, ſi nude ſpectetur, ſtatim ſonat
quaſdā ordinis peruerſiones. Primū, quia
rō docet ut unicuiq. miniſterio ſuus pro-
prie deputetur miniſter, alias unus pluriū
perſonas induit. Secundo. Cultus diuinus
deuimentū patitur. Tertiū, cū bona hæc
(ut duximus) ſtipendia ſint ecceſiarū ſuo
deſraudantur iure. Id quod rerum uſus &
experientia docet. Aggeratis ſiquidē præ-
bendis multis ad perſonatum paucitatem
uir ulla reſtat ecceſia, cui pro rōne ſuorū
decimarum ſeruiatur digne. Et 4. inde ſe-
quitur diſtributiæ iuſtiæ præuicatio,
uidelicet ut digni multi egeant, alij uero
exundent. Quinto eſca & fomentum am-
bitionis inde ſubminiſtratur, nam interdū
q. præbendarum accumulatione, ſacerdo-
tes non tam auidē ſitirent atq. ambitet bo-
nis ecceſiæ ditari. Et ſexto, id in cauſam
eſt, ut literarū ſtudia neglecta iaceant,
utrinq. etenim ſpes bonorum debilitatur
ſ. & meritum ratio non habetur, & q.
auidia ditiorū auaritia impedimento eſt,
ne inopes promoueantur. Quinero ſepti-
mo, & tranſgreſſio quædam eſt illius Pau-
lini præcepti, Vnusquiſq. in ea uocatione
qua uocatus eſt, maneat. Atq. illius præ-
terea ad Rom. 12. Sicut in uno corpore
multa membra habemus. quod Grego-
rius ad hoc propoſitum citauit 89. diſtin.
cap. ſingula. ubi ait. Singula eccleſiaſti-
iuris officia ſingulis quibuſque perſonis
ſigillatim committi iubemus. Sicut. n. in
uno corpore multa membra habemus,
omnia autem membra non unum ædum
habent,

Prima
conclō.
Suade-
Secūda
Probō.

Gregor.

habent, ita in ecclesiæ corpore multa membra sunt, & idem distincta officia esse debent, & ecclesiæ diuersis personis committenda, alias totum corpus esset oculus, aut totum auditus, aut unus multorum corporum oculus. Tertia conclusio. Habere plures præbendas res est tertij ordinis. scilicet per se absolute librata in malum tenet, ut proxime nunc rationes comprobabatur potest nihil fecius talibus circumstantijs exornari ut fiat licitum. Ad huius autem lucidam intelligentiam distinguere de beneficijs operæ pretium est. Alia n. sunt, quæ residuam hnt annexam, alia uero quæ liberiora sunt ut simplicia sacerdotia, quæ præstamere uulgo dicuntur. Atque illorum quibus residua annexa sunt, alia sunt quibus iuncta subinde est animarum cura ut episcopatus & parochia, alia uero, quæ hoc onere sunt immunes. De his ergo non arbitror eodem esse pacto censendum. Hoc supposito sex casus notantur 21. q. 1. in Summa

Tertia conclusio.

Distinctio.

Primus casus.

Secundus

Adnotatio.

juridici, quibus licite copari se dux præbendæ valet, in eadē persona. Primus ratione tenuitatis. quia non possunt singule singulos alere sacerdotes, ut hetur 1. q. 3. unio. Qui quidem casus uerus est et in his sacerdotibus qui curæ subditiur animarum gubernatio possit idē & in episcopatibus licere. Posset inquit esse adeo tenuis (quales siquēter sunt in Italia) ut neuter possit episcopum pro sua dignitate sustentare, possent quæ esset proximi ut ab eadē ualere persona administrari. Et est tex. 21. q. 1. c. illud. ubi conceditur ut idem sit archiepiscopus Turraconensis & Episcopus Fudensis. Secundus casus, quoniam una est ecclesia ab altera depēdens ut legitur. c. 1. de extra. de æta & qualitate & ordi. præf. Quia si fiat ecclesiarum unio, pater, extra de reli. dom. c. quia monasterium. Neque quis saluatur, ablatum in eundē catum residere nam primus intelligitur et ubi ecclesia non sunt unitæ. Potest siquidē Papa sine unione adiudicare duas ecclesias pro tenuitate uni sacerdoti, et cum titulo uniusque & tamen hic consideranda sunt aduertendū, quoniam hac tenuitate meditando, non est respectus habendus personarum sed eorum uilitatis ecclesiarum, in quibus cuncta hæc referenda sunt. Enim uero si persona supra dignitatem suam, & conditionem contendit amplam familiam splendorem

que uita sustentare, non illa lanceæ stimula est pronētium tenuitas, sed ad hoc spectandum quid ecclesiæ conducatur. Præterea cauendum maxime, ne præbendarum unio in fauore personæ fiat, & fraudē ecclesiæ. Est illustus quispiam pluralitate beneficiorum pressus, qui ad extirpandum sibi scrupulū cōficiendū procurat per annexionem cuncta in unum coadunare. Profecto is arbitratur meo, dum hoc sophismate fascinare cogitat diuinos oculos grauius turpiusque delinquit, quā si plurimū figurā retineret debet. n. unio ecclesiarum in emolumentum ipsarum absque dolo malo fieri, & sit legitima. Ter Tercius casus est pro paucitate clericorum: casus. 21. q. 1. c. clericus adnotatur. Quamuis illic non dicatur nisi propter inopiam hominum quod referri potest ad incolatum raritatem. Verum tamen raritas etiam sacerdotum necessitatem inducit demādādi unius plures ecclesias. Atqui iudicanda est paucitas, quāriti sunt digni qua potro de causa non inhiere in prouincijs probitate & doctrina sacerdotum destitutus, unū pluribus ecclesijs deputari, etiam cum cura aliarum quippe quoniam in rem ecclesiæ societatis cōderet quæ sacerdotes penitus inidoneos populo Christiano præficere. Quartus casus pluralitatem excusans occurrit. quoniam quis unā habet præbendam in titulo, atque alterā cōmendatitiam, ut habet eadem causa & q. 6. c. qui plures. Admonendum tamen est de intellectu huius textus. Enim uero iuris prudentes, quod ad forum iudiciale penitus attendunt, ut forsitan arbitrantur cuiuslibet conscientia hoc pacto possidentis duas præbendas, at uero qui penitus iudicium diuinum introspiciunt, aliter consueunt. Verum eadem causa, imbuta (ut reor) iustiores coire debet ut quod digne in conspectu Dei altera suauis præbenda sub titulo, altera uero sub cōmendatione, quam si ambas habere in titulo. De cōmendationibus, quippe loquor perpetua quæ hoc ætatis habentur in usu. Est lex prohibens, ne Cardinales qui Romæ resident sint Episcopi, & ne huius fiat præuicatio legis cōmendantur illis ecclesiæ perpetuo nihilo differentium quam si titulus illis inferberetur. Profecto si factus esset ita loqui hic cōmendationis prætexus præuicatio est legis, cisi personata, & forte eo criminiosior, quo sit magis in fraudem

Quartus casus.

Qualiter præfatus casus sit intelligendus.

fradem legis Nam in fraude legis facit q. saluis legis verbis sciam eius circumuenit. I. contra. ff. de legib. & C. eo ti. Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legis nititur nolum tatem. I. non dubium. Et enim si cussa ferē dā legis fuit necessaria Episcopi residentia in sua ecclesia quidnam quāso refert cōmendatarius ne absens sit an uerus Episcopus? Rō namq. quā iustā faciat ac legitimam cōmendationem, hāc esse debet, q. haberi tunc persona non pōt cum legitime sub titulo adscribat, non autem cōmendatarius ditare. Haud quidem in ficias terram quā possit Episcopus Romam a Pontifice Maximo ob publicas causas accipi, et q. illic perpetuo maneat nihil obmurmuro, sed tamen neq. ambigo quin multo sanctiori fide & diuino mandato teneatur Episcopus Cardinalis praesens esse ecclesiae suae quā Romae, si quidem Episcopus diuino institutus fuit. Cardinales uero post

Quintus casus. Apostolorum seculum creati Quintus casus est q. Papa pluralitatem concedit, ut habetur eadem q. cap. relatio. & sextus si dispenset eps, ut habetur 70. dist. canone sanctorum. Hi aut duo casus ad normam quanti modo exposui antequam addi sunt, uidelicet q. quantum ad forum exterius censentur legittime possidere, tamen ut Deo dispensatio sit accepta debet legitimis causis circumuehri. Quā uis iam nō est in usu, ut Episcopus possit super praebendarum pluralitate dispensare, quia cap. dudum ecclesiastica. extra de elect. uide. Ius antiquum abrogatum, nempe ut solus Papa dispēset ut illic notauit Panor. Tamen si hoc intelligendum sit sub ambiguo titulo quā cōmendare ob necessitatem bene potest Episcopus dom non patet ad curiam addiens.

Septimus casus. Septimus casus additur extraordinarius propter sublimis & literatas personas, quā maioribus beneficiis sunt honorandae ut uerbis utamur c. de multa. de praeb. sub limites enim (ut aiunt) refertur ad sanguinem. Attamen neque illud ad illustrium commodum est referendum, sed ad ecclesiae splendorem. Ecclesia, n. dum uagiebat in cunis, & potentia seculi premuebatur, opus habebat illustrium uiribus iussulciri, quo de causa induebatur, ut aliquanto plus stipendiorum sortirentur. Iam uero

hoc etatis, si fas est dicere uerū desecio in eadem dispensationis causam legitimam existat. Porro cum rerum usus palā doceat sublimium potentatum ita gratatum esse in ecclesiastica sacerdotia, ut hęc fuerit nō minima causa iura in qua modo iacet ecclesia, tamen si nunquam negabo, quin si ingenui & natalibus preclari, moribus sancti cum primis, mox literis ornati, plurimum splendoris ac roboris reipublicae ecclesiasticae afferant. Subsequitur hic tandem de dubitandi rō, an praeter hos casus licitum sit

Papae dispensare, & cōpatibiles facere plures praebendas & personatus? Hoc in disputatione pduxim p. multa, & uaria, q. a doctoribus turis Canonici affirmantur, ut uidere quisq. poterit apud Sylvestrum, in uerbo Beneficium quarto. Alii, in primis Archidiaconos, aliosq. superiores coer-

Archidiaconos cendos esse ad praebendas, quae absq. cura sunt aiarum, sed profecto nulla hoc ratione probatur. Quin uero episcopatus p. causa ut supra citauimus, cap. illud, 2. i. quest. 7. possunt eidem permitti, ne dum parceat si proximae sunt & tenuis, quamuis tunc decentius esset uniri. Alii dicunt extra hos casus nemini licere plures habere praebendas. Intelligendum est tamen absque legitima dispensatione: alioqui dubitare non licet, quin eadem potestas quae superioribus casibus dispensauit, si occurrerint alii nondum cogitauit, & qui tamen & iusti, possit dispensare. Consulto si lubet de hac re Sylvestrum & alios Summistas. Duo. Alterum

tamen hic estant dubia. Prius, utrum absc. dubiū, quae dispensatio e duo possint beneficia ab eodem possideri? Posterius, utrum ubi dispensatio requiritur, ille qui absque legitima causa dispensationem uactus est, iuriam habeat cōscientiam? De priori dubitatione distinguendum est inter beneficium, etiam quantum ad residentiam & curā: quā distinctione praehabita statim conclusio, quae sit huius articuli ordine quarta: Quarta namque supra praemissimus. In beneficiis simplicibus, scilicet, neque habentibus curam, neque residentiam exigentibus, qualia sunt praestemere, nulla est necessaria dispensatio, ut plura eadem persona obtineat. Scio glossas facerent Canonū multas in contrarium ire, sed si non solum iā receptus usus uerum & ratio nostra con-

clusionem

clusionem

Proba-
tio con-
clusio.

clusionem edocet. Est. n. ad notandum fun-
damentum, quod ex S. Tho. supra desum-
ptimus, uidelicet in his spectandum esse
trinum, scilicet diuinum, naturale, &
humani, quorum hoc ultimum per de-
suetudinem legis aut consuetudinem consue-
tudinem abrogatur. Quod autem quis
duo habeat simplicia beneficia, non est, us-
que adeo contra naturales & diuinum, ut
consuetudo illud nequeat abrogare. Hoc
patet, quoniam licet habere duo & oculus in
istis sit ad iustitiam distributivam, potissimum
tamen ad commutativam, per quam ecclesijs
de ministris providendum est, ubi autem resi-
dentia non est requisita, ibi ecclesia non
saturatur ob præbendarum pluralitatem.
Verum est Adrianum mitigare uerbum,
dicendo hanc non esse proprie abrogatio-
nem, sed derogationem, propterea quod talis
provisio non potest fieri absque ulla prorsus
caussa, sed aliqua interueniente. At uero
iam nunc profecto licet nulla interueniat
ratio, conferuntur ab inferioribus Præla-
tis sine ulla dispensatione. Quinta con-
clusio. In his quæ residentiam requirunt,
sed curam non habent, ut sunt canonici
etiam nondum ius abrogati est, sed manet
usus ut absque dispensatione non accue-
ntur eidem, facilius tamen potest in istis pro-
curari concedi, dispensatio, quam in ha-
bentibus curam. Quin uero in beneficiis ca-
nonicatu minoribus quæ seruitio etiam inte-
ressendi sacris obnoxia sunt, nullus est di-
spensandi usus. Addiderim autem conclusio-
nem sextam, quod huiusmodi beneficio-
rum coacervationes, siue per dispensatio-
nem fiant, siue secus, carere non possunt
culpa etiam quandoque mortali, atque graui
scandalo, in ecclesijs detrimentum idque
potissime, ubi nimium accumulatur, &
personis deputantur indignis. Conclusio
hæc inter probandam conclusionem se-
cundam consistit. Jam. n. nulla spectantur
aut desiderantur merita, sed perinde, quin
etiam turpius atque impudentius quam
secularia & profana ambiuntur, cambian-
tur, vaneunt, hereditantur, regreſſantur,
profanantur, ac dilapidantur. Septima con-
clusio. Parochia & id genus sacerdotia,
quæ in animarum curam instituta sunt, us-
que adeo non possunt absque legitima dispen-
satione ab eadem obtineri persona, ut si

legitima non fuerit, nequeant tuto infor-
to conscientie apud Deum possideri. Nō
solum inia est S. Tho. quolibeto citato, at-
que Adriani de plurali beneficio, verum Adrian.
& sacri canones id insinuant, eiusque inter-
pretes aperte pronuntiant. Quin uero do-
ctores conclusionem non moderantur, ut
de illis solis intelligatur, sed de cunctis
(quod uerissimum est) quæ dispensatione
indigent, ut possideantur. Est tamen enormi-
tas turpior in his quæ curam habent animarum
itaque, & Papa sine legitima causa dispen-
sans grauius delinquit, & eius delictum lingit si-
non liberat ambientem, obincentem, & retinen-
tem a culpa. In primis, quod Papa delinquit
in ia est Apostoli supra citati. Si nos exi-
stimet homo ut ministros Christi, & dispen-
satores ministeriorum Dei. Et subdit. Hic
iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis
quis inueniatur. Quin uero Christus Lucæ
12. Quis purus est fidelis dispensator & pru-
dens? Et re uera nullibi tanta fides exigitur
quàm in committendis concedendisque
ais Christi sanguine redemptis, illius curæ,
qui præsens semper gregi suo prospiciat.
Vñ Bernard. de consiliis ad Eugenium li. 2.
cap. 6. ait, potius Pontificem summum, qui
spiritualis est, oēs iudicans & a nemine iu-
dicatus, debere non sua uoluntate pro le-
ge uti, sed Christum præ oibus imitari, qui
non suam, sed patris uoluntatem uenit fa-
cere, ut omnia non pro sua utilitate, sed pro
cōi commodo dispenseret, alias ut dispen-
sator censendus est. Nam eisi iura supra ci-
tata plenariam ei tribuant potestatem di-
spensandi, id tamen intelligunt, quia non hæc
superiorem in terra, a quo possit iudicari,
mittimus consilium in causa hæresis. At-
tamen apud Deum exactissime responde-
re tenetur, si fidem in dispensatione deſe-
gerit. Ratio ergo conclusionis est hæc, Sa-
cerdotia quæ curam habent annexam, re-
ſe nequeunt administrari sine præſen-
tia, tanta est uigilantia quæ animabus cu-
randis ac prospiciendis necessaria est resi-
dere autem simul nemo potest in eccle-
sijs pluribus, ergo sine urgentissima cau-
sa eademque ecclesiæ necessaria non po-
test citra atrocem culpam super hoc dispen-
sari. Sed ait forte ille. cum quo dispensa-
tum est, Papa dispensauit, ipse sibi uideret, ac stulta
ergo immunis sum. Hic tamen cauilus secu- obicatio

Papa de
lingit si-
ne cō di-
spensans.
Paulus.

Bernar.
Sensus
illius.
Papaple-
nariā ha-
bet di-
spensandi
potestatem.

Rō con-
clusionis.

Inanis
obicatio

tot multos reddit, tutū uero neminē, quoniam Papa non est Dñs, ut identidem dictū est, sed dispensator, ideoq; qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est, & qui ea utitur, eadem semper irretitur iniquitate.

Concil. Accedit ius Cōcilij Lateranensis, de quo extra, de pręben. ca. De multa, & ca. Dudū ecclesia. de elect. ubi nullatenus

Hostien. permittitur duas simul possideri paręciales ecclesias. Et Hostien. & Panorm. & reli.

Panor. qui super cap. extirpandę, de pręben. indubie consentiunt, residentiā similium curatōrū non posse per uicarium suppleri. Et iō.

Ratio se est, quia cū beneficiū cōferatur intuitu per cūda cōsonę, ob suam. si ipsius dignitatē, illa sup-

clusiōis. pleri non pōt per pauperem mercenariū, qui ut plurimum indignus est, quamlibet dignus esset, ut locū haberet mercenarij, nō

tū pro ratione fructuum beneficij. Soluit ecclesia iusta stipendia pro uiro docto & graui, qui si pręsens adesset, suis elemosinis, cōsilijs, fauoribusq; auctoritate posset

suo gregi p̄spicere ac deseruire, non ergo hæc possunt per mercenariū perfici. Miraculū est, qđ liceat curato ob eam solum curam & onus quod uicarium uilius quā po-

tuit, sibi substituit, amplitudinem fructuū perciperet, reclamante Paulo, Qui non la-

Paulus borat, non manducet. Sed ais, satis est labo

2. Ti. 3. rare per aliū. Profecto si nō debet mandu-

Qui per care nisi qui laborat, sit ut qui non per se,

alium la sed per aliū laborat, non debeat ipse man-

borat, p ducare, sed cōtentus esse, si loco illius alius

aliū mā manducet. Ait fortasse paręcius, beneficij:

ducet. possessor, satis est huic ecclesię hunc uicarium substituere. Rñderet autem Ecclesia

si fari sciret, Ergo satis est ei hæc quam tu

illi tribuis, merces. Cur ergo reliquum ex

me absq. ullo seruitio surripis? Insinuabat

se huc de residētia Episcoporū sermo, sed hic adeo amplius est, ut illo totū fere librū

Sāta au nonum compleuerimus. Audiant ergo in

storis d tetim supremum Pastorem suum, qui ani-

residen mam suam dedit pro ouibus suis, eos ad-

tia Epis- monentem, quemadmodum mercenarius

coporū. & quia non est pastor cuius non sunt oues

proprię uidet lupum uenientem, & dimit-

tit oues, & fugit.

Ad argu Ad argumenta ergo in contrarium con-

menta. clusiones respondent. Commonstrant. n. il-

la iura naturam & ingenium, rei ubi nude

prębendarum aceruus confideretur, ut se-

cunda conclusione explicitum est cui tertiā nō repugnat, nempe ut ob legitimas circumstantias id fieri possit licite. Et pariter respondetur ad sanctorū dogmata, ac subinde ad rationem tertio loco adiectam.

ARTICVLVS IIII.

Verum in collatione secularium magistratuum subesse possit crimen acceptionis personarum.

Post hæc, quę de Ecclesiasticis bonis dicta sunt continuo in hoc 4. ar. similis se insinuat disputatio de secularibus magistratibus publicisq. officijs ac muneribus, quę administrandę iustitię creati cō-

sueuerunt in republica, nēpe, utrum in illis conferendis ac dispēsandis subesse quoque possit crimen acceptionis personarum. Ar-

guit. n. primo a parte negatiua: Bona hæc (ueluti de ecclesiasticis diximus) sunt sti-

pendia erecta & stata ministris Reipublicę, qui illa mercede sua quisque obsequia

impendit, ergo nō pertinent ad distributi-

uam iustitiā sed Respublica, uel rex in quę publica potestas translata est, ueluti pro-

pria bona potest cui libuerit elargiri, ueluti conductis operariis, ac subinde si con-

sequens, ut nullum ibidem locum habeat personarum acceptio. Immo apertius ex

eadem radice scđo arguitur. Respublica atq. adeo rex non solum illa publica sti-

pendia, uerum & iura quę quisq. soluit, ministris iustitię pro suo placito instituit

ergo nulla rō uerare uidetur quin, magistratus ipsos, & officialium loca uendere

possit, tantum abest ut in eorum prouisione peccare possit personarum respectu. In

contrarium reclamatione uox populi. Qđ huius articuli per ea, quę in proximo dicta sunt, per quam facile definitur,

Est. n. prima conclusio secundę superioris simillima: Bona hæc secularia ministrorū iustitię, licet imaginem, & rei non nihil gerant iustitię distributię, non tamen tali solum ratione æstimanda sunt, sed uelut materia iustitię commutatię. Enim

uero non sunt ea lance liberanda ac si essent reipublicę bona, ea tantum ratione applicanda ciuibus qđ sint prouentus publici, aut tali ratione ac si sint pręmis p̄-

Primū argu. a parte negatiua.

Arg. 2.

Prima conclusio.

posita honestis viris, probis & sapientibus, p suis virtutibus & exhaustis laboribus p literarū studia, sed tanq stipendia publicis ministris iustitiæ deceretur, pro suis obsequijs quæ reipublicæ impendunt. Hæc conclusio potentior est quam quæ de ecclesiasticis bonis asseritur. Enimvero nisi necessaria esset iustitia ad ministratū, nūquam ob prænitum virtutū aut literarū contributa essent, a populo, vel impensa ex ætario regis. Quapropter rex per iustitiam cōmutatiuā dēt tales ministros regno pro tributis q̄ populis illi numerat'. Dē.n. suis cōtribus proiectionē ab extero hoste mox iustitiæ custodiā aduersus internos malefactores. Hinc subsequitur conclusio secunda, Licet in collatione huius magistratū atq. officialium illa inspicienda sit facies distributiue iustitiæ, ut dignioribus maiora cōferantur, illa insuper feruanda est iustitia cōmutatiua, ut in iustitiæ cuiq. reddatur, quanti peditur eius labor, cura, & functionis qualitas. Conclusio hæc cōpērior per superiorē fit, q̄ ut

Secunda
conclu.

Tertia
conclu.

alio p. ætrea egeat testimonio. Tertia conclusio superioribus agnata. Personarum merita quibus publicæ administrationes & munera demandantur, non sunt æstimanda præcisē sicut in distributiua iustitia scdm eorum absolutam cōsiderationē in ordine ad seipsos, sed respectu finis & functionis ad quā assumūtur, an. s. sint ad subditos accōmodi, & ad magistratū illum gerendum idonei. Ex his fit consequens, quod si indigna sit assumptio huius classis hominum, nō tam pensanda est iniuria, quæ fit dignioribus, quam illa quæ fit eiuitati, uel genti cuiuslibet persona præfictur, uel toti regno, si sint Reges curiæ, uel præfidentis, uel assidentis. Etenim sola (ut me uicantur repetam) populi necessitate instituti illi sunt honores, & stipendia deceretur, quæ illis obueniunt, & non propter personas ipsas, quibus deferuntur, sicuti bona, quæ per distributiua iustitiam cōdicantur. Et hoc ergo consequitur

Propter
populi
necessita
te institu
ti sunt
magi
stratus.
Quarta
conclu.

quarta conclusio. Quando digni non obtinent istos honores & stipendia, acceptio nis personarum crimen committitur, uinculūq. inde adeo restitutionis obligatur, non tamen quæ facienda sit ipsis, qui obtinere debuerent, sed certe populo qui

damnum accepit & incommoda. Hæc in quam conclusio ex superioribus liquido patet, quia in populum unum peccatur cōtra commutatiuā, quæ militat sub legali uniuersaliq. iustitia principis. Licet denegandum non sit, quin contra iustitiam distributiua iniuria fit et dignioribus, porro qui cum illo intulit literis virtutibusque insudent, quodam pacto defraudantur. Bene.n. consulte q; & Solon & Democritus Solon, aiebant duo hæc diuina numina cūcta ga Democritus, bernare, præmium. s. & pœnam, quibus ideo omnis reipublica cōtinetur. Secundum quos philosophos, Vlpianus de iustitia & iure lib. 1. Bonos, inquit, non solum metu pœnarum, uerum etiā præmiorum quoq; exhortatione efficere cupimus. Illud tamen personarum qualecunque ius non inducit restitutionis ligamen, quæ illis sit facienda. Habet nihilominus (ut dicebam) locum & in istiusmodi distributionibus personarū acceptio. Ut uerbi gratia, si Rex Salmantinos tantum ad publicam uera accersent, aut ad alias præbendas, ea tantū rōne, q̄ Salmantini sunt. Secus aut, si hoc argumento uteretur ad explorandū eorum merita. Sed roget quis fortē, quænam merita liberanda sunt, & conquirenda tam in publicis magistratibus quam in alijs ministris inferioris ordinis, ut sunt scribæ & alii huius classis, uerum sola eorum probitas: Hanc interrogationem per necesse fariam diximus, cuius, ideo gratia hanc appendimus longiusculam meditationem. Statuitur quinta conclusio. Nemo qui im- Quinta probis est moribus, quacumq; uel sciētia, conclu. uel prudentia, quæ protinus in uiro præuertit astutia, præpolleat, ad huiusmodi puincias est promouendus. Enimvero artes q̄ Rō con solo intellectu cōsistunt pōt quidem uir cluſiōis, nequam probe exercere, ut fidibus dulciter canere, pulchre pingere, ad fabre sculperet, illam uero prædicam quæ in iustitiæ administratione posita est, nemo nisi uirtutum uniuersitate prædixus exequi ualeat iuste. Cuius rō in pōpulo est, q̄ (ut 6. Ethic. Illustrat Ar. st. iustor existit) regere atque imperare. suis con re prudentiæ munus est prudentia asit se clusio. cum habet cunctas uirtutes connexas, & Aristot. possimum prudentia iudicis. Est nanque (ut 5. Ethic. docetur) iustitiæ cultor, haud tamen iniquitates omnes reipublicæ exagitare

gitare potest, ac secundum leges vindicare, nisi fuerit uirtutum omnium decore perornatus, nam qualis unusquisque est talis sibi finis esse uidetur: ob idque de officio non potest quis iudicare bene, qui maligne illis affectus est. Quin uero (ut rerum uis & experientia constat) corruptus animus non potest non aequitatem iustitiae labefactare. Quae uirg. de causa Arist. Polit.

Aristot.

3. postquam disseruit non idem esse, ut quis bonus sit ciuis, atq. bonus iudex, exceptionem statim subdit uidelicet cum ciuem, qui praesidens est & princeps, uirtutibus omnibus uiri boni indigere. Quin age, hac ratione s. Ethic. asseruit magistratum ostendere uirum, quod cum uirtutes reliquae hominem in seipso componant, iustitia uero ipsum ad alios ordinet, facilius est uirtutes reliquas colere quam iustitiam, ob idque non satis uirtus dignitasque personae habetur explorata, quousque magistratum ineat. Ad haec, cum iustitiae ministri, membra sint principis, in ipsis debet suam ipsius pulchritudinem exhibere ciuium oculis. Nulla. n. de re certius perpenditur qualis sit princeps, quam de ministrorum integritate, aut corruptela. Neq. n. quidquam illi aliud, seu diuinum ius species, seu naturale, seu humanum, arctius iniunctum est, quam ut iustitiam custodiat, quae non tam legum ui, quam ministrorum prudentia, & cum primis charitate & probitate custoditur, tuetur, & uegetatur. Adde quod dum hominis iniquitas auctoritate publica coarctatur, nihil esse reipublicae pestilentius potest. Ecquid. n. iniquius atq. peruersius, quam eadem auctoritate quae in custodienda iustitia diuinitus creata est, in eius exitium & internicionem abuti? Quam haec

Aristot.

oia prudenter unico uerbo. s. Ethic. Aristot. conclusit: ubi iudicem pronunciauit debere esse iustum ipsum uiuens hoc est iustitiae spiritu cuncta disponens. Quare leges ut sine ipsa sanctissimae, tamen sine recto iudice cadauera sunt defunctae rationis praeterquam quod dum subiectus populus uidet iustitiae custodem impune delinquere, non solum iustitiam despectui habet, delinquendumque ansam inde nanciscitur uerum in odium uirtutis detrahitur, quam sic pessum ire uidet.

Auari-
tia inter
iudicis

Inter iudicis autem uitia auaritia nihil est pestilentius. Quod authen. Iustiniani. Vt iudices sine quoquo suffragio fiant. disertissimi

me pandit. Vbi ait imperator se non sufficere delicta re, considerare, & exponere quanta ex fur primis to prouincialium iudicum fiant pessima. Sa teneat. Enissimum Oratoribus fuit, ut nemo in illa Iustitia ordinem admittere, nisi in primis uir bonus. nus esset, ac mox dicendi peritus. Quanto letius ergo Christianis hoc debet esse sanctius in iudicibus creandis? Scopum profecto optime ille coniecit Moyses socer, dum genero huiusmodi consilium dedit, Exo. 18. Prouide ex omni plebe uiros potentes, & timores Deum, in quibus sit ueritas: & qui oderint auaritiam: & constitues eos tribunos, & centuriones, & quadragenarios, & decanos qui iudicent populum omni tempore. Huic autem Sexta contra tem. propositioni sextam adhibeamus. Non clulio, solum praeter morum honestatem scientia, prudentia, & solertia, atque in primis animi robur necessaria sunt ei qui sessurus est iudex uerum et expedit nonnunquam cum, qui non est tam ornatis moribus, alteri qui illis abundat, antequam propter alias dotes, quibus praeditus est, ad regendum accommodas. Atque hoc suo gradu in inferioribus etiam ordinibus ministrorum iustitiae obseruandum est. Quin uero in magistratibus nonnullis creandis, & generis nobilitas aestimanda est quam non solum splendorem, uerum & auctoritatis pondus secum affert.

Per hoc solutum restat argumentum prius: Ad primum arg. Conceditur. n. stipendia publica ministro rum iustitiae esse reipublicae, ubi seipsa gubernat, atque ad eum regis, ubi regnum est nihilominus rex debet reipublicae per iustitiam conmutatiua idoneos ministros pro tributa quae illi contribuuntur, quos si non dederit, teneretur illi damna sarcire. Sed ingerit se Dubium statim dubitatio secundi argumenti non circa se- facilis an uidelicet rex possit huiusmodi magistratus & officia uendere? Obiicere se. n. ui argum. detur statim uerbo ipso uenditionis, horribilis quaedam turpitudine ac deformitas. Questionem igitur opus est euoluere, de Argum a-

quisque principis deducere. Est. n. D. Tho. parte ne qui (ut legitur Opusculo, quod inter sua gatiua, est. 21.) interrogatus a secundo Duce Brabantiae, an liceret illi huiusmodi officia uendere, uel mutuo a Balthois, & Officialibus gatus a suis eandem summam reficeret? Cui responso Brabantiae, licere quidem, minime tamen expedire, aut decere. In quam sententiam Caietan. Caietan. prope-

prop'det i Summa, uerbo. Vñalitas. At quia solutio quæstionis huius in diuersa extrema trahitur, dum alii existimant ex naturæ rei esse illicitam uenditionem, ac si stipendia illa iuraq; officialiū sua essent propria iure hæreditario acquisita uel acquiritenda. Alii uero rem nimium relaxantes eadem officia vñalia perinde arbitrantur atq; prædiorū fructus. Medium sententiæ, nescio an falsus, constituere curabo, quæ subiectis conclusionibus patebit. Prima.

Prima
conclu.

Si munia hæc, magistratus & officia p se, nude & absq; circumstantiis, quæ usu ueniunt, speculatiue tantum, ut aiunt, existimentur, scilicet ut uere dignis personis uederentur, qui iustitiam recta, bonaq; fide administrarēt, neq; ulli eis offerret periculū petendi quidquā aut recipiendi præter ius suū, nihil in se habēt quo minus licite uñalia sint. Probat. Venditionis huius iniustitia aut inde existeret, q; spiritalia sunt, & ideo ueluti ecclesiastica beneficia gratis cōsideranda: impedimentum aut hoc palam est nihil loci impresenniarum obtinere: si quidem mere secularia sunt, aut quia sunt bona communia ueluti præmia eorū, qui literis & probitate pollent atq; adeo illis propter seipsos peculiariter debita, sicuti prouetus reipublicæ, uel sicuti in die iudicii bonis debetur præmia. Et hoc iā modo exclusum est, nimirū dū mōstrauimus non esse nisi stipendia & mercedē pro seruitiis & obsequiis eorum, qui reipublicæ inseruiūt. Alia aut ratio nō apparet iniquitatis huiusmodi uenditionis, si nullus aliarum circumstantiarū habetur respectus, ergo est perse licita. Secundo

Argu-
mētum
principis
pro au-
dore.

& maioris claritatis gratia arguitur: Demum reipublica quæ seipsā, uel bi gratia per consules regit illa facultatem habet & arbitrium constituendæ ex suo ærario singulis magistratibus & officialibus stipendia, tanta uel tantæ ergo quando personā quamlibet huic aut illi officio deputat, cum illa persona nullum prorsus habeat acquisitum ius, potest ei stipendium uel augere uel minuire, ergo eadem ratione poterit illi imponere tributum quotā partem eiusdem stipendii quā soluat rei publicæ. Et eadem ratione pōt illā quotā pretio taxare, atq; adeo officium illi uendere. Posset aut hanc nostrā conclusionē

Obie-
ctio.

Dilutio
obiectio
nis.

quis hoc pacto inficiari: Respublica dēe æqua iura constituere ciuibus, quæ soluant officialibus. Verbi gratia, pro tali scripto iū, pro sigillo iū, pro subscriptione, &c. Quod si pretium exuperat qualitatē officij, imperare debet ciuibus minora iura & ideo nihil eximere pōt ab illo stipendio, atq; adeo neq; illud uendere, sed remittere reatibus. Porro aut exceptio hæc & rñsio nō eneruat argm nostrum. Enim uero contingere pōt, ut expediens ac decēs sit tanta iura imponere litigantibus ad rescandās lites atq; ad arcendos a tribunalibus ciues, uel quia illud est vñ iustum tributum pro republica. Hoc aut supposito sone ex altera parte nimium crescant scribæ, uerbi gratia, aut prætoris prouentus, ita ut pro dignitate personarū redundet. Illo ergo casu non uideo cur nequeat respublica in suā propriā utilitatē quorā illorū stipendiorum uertere, atque adeo uel locare officiū, uel uendere. Exemplū in hūc nostris scholis patet iura scribæ ampla sunt, & aucta vniuersitate decet illa persolui, factū est tamē plus nimio fruētulum officium: ob idq; constituit Vñ uersitas sibi capere iura illa, & abelatio certā consignare pecuniam. Profecto non uideo dū officium prouideretur, quidnā iniuriæ sit, illa condicione ministrum suū recipere: quāvis rām, sin uero, abi, aliud accipiet. Quod si hoc licitum est, licet etiā totū officium cum sua amplitudine, uel locare, uel uedere, uero præter exceptionē forsā quispiam obiiciat. Esto, respublica q per se regitur, hoc posset, rex rñ nō itē, qm merus est dispēsator officiorū & ideo non poterit quasi sua illa uendere, sed tenet quasi reipub officia dispensare. Aut si obiectio hæc niss fallor, nullatenus cōclusionē nām expugnat. Rex n. non tanquā dispensator, sed tanquā ipse eadē respub. reputandus. Enim uero nō est æstimāndus tanquā reipubl uicarius, sicuti Venetorū Dux, qui sp est e repub. pendens, sed tanquā plenissimū hñs pā em reipub. eandē. s. quā ipsa habebat. Sic n. expresse habet lex illa, Quod principi. ff. de constit. prin. Quod principi placuit, legis habet vigorem, ut pote cum lege regia quæ de imperio eius lata est, populus ei & in eum omne suum Imperium & potestātē con-

Alia
obiectio.

Solutio
dubita-
tio.

tulerit. Hac enim lege atque hac de causa non potest illum ullo pacto dimouere, neque filios iure hæreditario regnandi exponere, si illud semel illi contulerit, nisi ubi aperta tyrannide regnum pessondaret. Et tunc solo beneficio naturalis iuris quo vim ui repellere licet. Itaque regnum est suum, sicut cuiusque ciuis sua est domus, atque adeo quæcunque facultas & ius reipublicæ penes ipsum est, licet non respublica per ipsum, sed ipse per rempublicam sit institutus, & ideo oia debet in publicum cõmodũ referre. Hinc fit, quod magnates & domini qui sub ditione regia sunt, nõ habeant ex naturali iure eandem facultatem officia uendendi, quæ Ducatus, uerbi gratia, uel Marchionatus nõ censentur tanquã per se respublica, neque ad illum absolute pertinet iura quæ subditi soluunt instituire, sed de penderent a rege. At tenentur ministros iustitiæ decenti stipendio cõducere. Verũ est, quod oppida & uassalli sunt uera eorũ possessio, & ideo si expedierit in bonũ cõe populi sui quo rã aliquã eximere ab illis officiis, nulla esset iniquitas. Sed est differentia inter regem & illos, quod quid rex reciperet uel exciperet ab istis officiis reputat esse in bonũ publicũ, siquidem illi incũbit regnũ protegere, sicuti si ipse esset respublica, secus aut domini inferiores, non quod quid sibi usurparent ex huiusmodi officiis reputaret cedere in bonũ publicũ, nisi ipsi ad tale bonũ applicarent, puta ad reparatiõnem murorũ, aut pontium &c. Igitur nullã iniustitiã deprehendere inde ualeo, si dũ rem nude speculemur, rex iura officialiũ per bono publico uenderet, ut præturã, uerbi gratia, aut scribæ officiũ suis aulicis donaret, qui possunt alios substituere a quibus aliquam partem susceperent, si fructuum ubertas id ferret, dũmodo cunctis incommodis bona fide obuiaret, scilicet ut qui officium administrarent digni essent, neque fraudes, neque latrocinia facerent, quibus pretium quod impenderat, corraderent. Secunda cõclusio. Si res hæc nõ ita speculative,

Qui pos-
sunt uen-
dere hæc
officia.

Discri-
mẽ inter
regẽ &
alios. Per
ceres rei
publicæ.

Secunda
conclu.

Officiũ
conclu.

sed practice, & per appellationem ad usus atque ad affectum absurditatem qui ferme necessario inde sequuntur, consideretur, non solũ nunquã aut expedit, aut decet, utrum secundũ moralem prudentiam neque licet. Cõclusio hæc multis modis de-

monstratur. Primũ eo ipso quod officium res sit uenialis, non penditur persona cui uenditur meritis, sed pecunia quo nihil potest iniquius esse. Obueniunt. n. tunc plurimũ magistratus uiris ambitione, & auaritia corruptis, sanguine infimis, absque prudentia & literis, quo nihil in republica pestilentius est, præterquã quod magistratus inde uilescunt. Mox & hæc rōne uia sternitur ad diripienda ciuium bona, nam eadem de causa auaritiæ uitium palliatur. Etenim qui gratis officium receperunt, nisi impudeti insignes fuerint, nõ audent ultra suũ ius pro suo ministerio petere, quod uero contemunt, occasione, talis est fucata habent dicendi quod quæ prius emerunt, uendere iure possunt ad redimendũ uexationem suam, quãuis reuera nullũ habeant excusationẽ. Nã cũ iure taxata sint, sua culpa est, si officij emunt ex quo legitime nõ possunt & pretiũ & uictum cõficere. Quod si officiales huiusmodi & iustitiæ ministri repetundis pecunijs ac rebus, quas cõtra ius extorquẽt, sint populo graues, quomodo audebit qui læsus est principem aut dñm conquesturus adire? Immo quomodo dñs non erubescet ministrũ corripere, a quo ipse pecuniam prius extorserat, quã ille a plebe depredatus? Existit præterea & aliud damnum, quod huiusmodi uenditiones afferunt, porro quod homines diuertit ab alijs artibus, quas exercere possent ut splendidius de rapina uiuant. Præterea, & leges ipsæ & iura hac rōne uiolantur & pessum eunt. Nam scriba, aut prætor, aut quouis alius officialis, qui pretium empti officij extorquere debet a miseris ciuibus, quomodo putas modo non uiolabit fidẽ suã? quomodo non iniuriã intentabit, ut miserorum pecuniam emungat? Præter hæc demũ, quãdo hæc si cuncta cessarent, cum princeps inferioresque dñi pro stipendiis quæ a populo recipiunt, iustitiã ad ministrare teneantur, ita se gerere, ut non solũ non eam gratis administrarent, uerum neque contenti litigatorũ contributionibus pro ministris, imperare nouum quoque lutrũ ex administratione iustitiæ sibi extorqueant, profecto non pōt culpe absurditate uacare. Hæc omnia sanctissimẽ Imperator Iustinianus in Authentico illo autentico: Ut iudices sine quoquo suffragio fiant. reũ Iustitiano maxime ambæ nostræ conclusiones nian-

corroborētur, luculentissime differuit. Illic enim persancte iubet, ut personæ quæ publicis officiis addicuntur, singulis sine mercede percipiant, nihil omnino dantes neq. occasione suffragiorū. Verba sūt Authentici. Tamen in causis nō adducit, q̄ illa natura sua uendibilia non sūt sed omnibus, inquit, manifestum est, qm̄ qui iurū dat, & ita administratione emit, non hoc solum, sed & aliud extrinsecus addit, amplius occasione commodi. Et sic uno principii illicito dato, multæ subsequuntur rapinæ. Legitur præterea iure cōi eadē p̄ prohibito. Hęc lex. ff. ad leg. iul. d. ambri. Quæ p̄p̄ & sed m̄ ius cōe Catholici Hispaniarū Reges legeat prohibent (ut in ter eorū Pragmatica extat) ne electiones officiorū & potissimū scribarum, pretio fiant, eademq. Pragmatica auctoritate ē inuictissimi Cæsaris cōfirmata est. Tertia conclusio. Cunctis aliis huc esset pestilentiū decorē reipublicæ turpius offendēs atq. adeo scandalosum, si iudicatus uenderetur, aut loca eorū qui regi sūt a publicis consiliis, ut audiui in quodā prouincia extra Hispaniā fieri, nā inde p̄sentissimū periculū existeret iugulandi præuaticandiq. oīa iura. In locis autē Senatorū uendendis, quos uulgo rectores uocāt eo minus absurditatis apparet, quod non usque adeo sūt iustitiæ administratores. At uero quia & urbem suo ordine regūt, & multa publica munia gerant, aliaq. dispensant, & nonnunquam in consilium iustitiæ adhibentur non pōt nō esse incongruum, si non meritorū sed pretii estimatōne eligātur, hoc autē est hic apprimē cōsiderandum, q̄e t̄si necessitas, legis nescia, principem q̄q. cōpulerit hm̄i loca diuendere, emptores t̄si, neq. ullus alius uendendi ius hāt hoc. n. esset munus eligendi senatorē usurpare, quod rex nemini committit. Quæ p̄p̄ nisi facultate regis obienta, ad quem electio pertinet, nemini licet quantouis pretio emerit, in alterum uel numis, uel gratis transferre. Neq. translatio, nisi post regis assensu rata h̄retur, ullus esset ualoris. Quod si quis a rege facultatē transferendi locū suū perierit, non explicando uenditorē, arbitrari sic peccare uendendo ut ad restitutionem pretii teneatur, quia nemini fas est uendere, nisi

regi. Vbi autē rex eandē largiatur facultate cessat restitutionis obligatio, nō t̄n tō peccati postq̄ uenditio non fit in bonum publicum. Subiecerim præterea quartam conclusionē, Senatores urbiū, quibus cōcessum esset scribariū functiones eligere, nō solū p̄p̄ in eadē modū, quæ secūda acientia conclusionē expressa sūt, nequeunt ullo pacto pretio suffragia uendere, uerum naturæ & conditioni suæ functionis illud repugnat. itaq. cū regi inxta tenorē primæ conclusionis aliqui forte liceret, illis t̄n nequaquā pretiū recipere fas est. Rō est q̄ ipsi non sūt in quos respublica p̄tatem publicā transtulit, ueluti in regē, sed sūt meri disp̄satores & ex priuilegio simpliciter electores, quorū ideo singulariter talem ausum cohibet Pragmatica illa regni Pragmatica. Ex quo fit, ut neque possint stipendia iuraque scribarum per modum pensionis d̄sp̄eriri, aut cogere scribam, ut t̄m alteri soluat. Ita. n. solet inter istos senatores conuenire. Eligamus tuū hominem, qui t̄m meo aliquid rependat. Re uera nō auderē tutas asserere talis cōf̄as, hoc. n. est pretio estimare suffragiū. Quapropter tota pecunia restituenda ē electo scribæ, tanquam per iniquitatem extorta. Quinta postremaq. nra cōclō sit. Inter hos oēs iniustissime ac f̄dissimē ecclesiastici Antistites hm̄i munia uexnundant. Nam præter absurda, quæ superius numerata sūt, scandalo Christianos oculos offendunt. Gratis. n. acceperunt, gratis dent, nō solum sp̄ualia, sed secularia quæ ad custodiam sp̄itualiū instituta sūt. Haud egdem melioret, neque uero negauerim, q̄n aliqua iura & munera Antistitibus obuenire possint, quæ antiquissima consuetudine bona fide firmata sūt, ut ca. statutu. Clementina de electionibus. adnotatur, ubi h̄r quidquid emolumētū episcopo p̄ueniret ex iurisdictione & sigillo curiæ Ecclesiasticæ uel secularis, futuro successori si f̄selli et reseruandum. Neque denegandum, quin forte ligantibus etiam in curia ecclesiastica equū sit aliqua minimissima iura imperare ad obuiandum litibus. Id tamen multo est moderatius faciendū q̄ in foro seculari. Fieri. n. non pōt extra scandalū, immo forsā neq. citra iniuriā, ut sigilli prouetus et subscriptionum tam

Reges Catholici.

Cæsar. Tertia conclusio.

Quæ of ficiatur prius uenduntur.

Quinta conclusio.

immodici sint, cū illa testimonia, si ampli-
episcopatuū fructus spectetur, epi videan-
tur gratuito die subditis. In illos. n. mul-
to uehementius militat argum. superius,
q̄ cū gratis debeat administrare iustitiam,
contenti sint exiguam pecuniam pro mi-
nistis a litigantibus extorquere, absq. eo,
Ad secū q̄ inde sibi aliud lucrum augeant. In cal-
dū arg. de denique quæstionis postremū hoc uer-
bum adhibuerim q̄ auctiora iura litigan-
tū uel imponere uel dissimulare & p̄mit-
tere eo intuitu, ut officium pluri uenda-
tur, scelestius esset iniustitiæ crimē. Ex his
ergo solum restat argumentum secundū.

ARTICVLVS V.

*Utrum in iudicijs dicendis intersuenerit posse
personarum acceptio.*

Post hæc quæ de magistratibus, deq.
aliis reipublicæ munerib. atq. adeo
de iudicantibus institutis ac dispē-
satis dicta sunt, consequitur in hoc 3. ar.
ut examinemus an etiā in iudicijs dicen-
dis crimen quoq. acceptionis personarum
committi accidat? Videtur. n. nullū illic
locum attingere. Nam dictum est uicium
hoc iustitiæ distributionis contra pugnare.

Primū Dicitio aut iuris ad iustitiam commutati-
argu. a uam pertinet, siue illam partem spectes,
pari ne qua inter particulares personas æquitas
gatiua. seruetur, ut quisque quod contulit, recu-
peret, siue alteram malorum, uindicticē
quæ ad æqualitatē uleiscit mala, ut supra
quæst. proxima declarauimus. Præterea,

Arg. 2. secundo arguitur. Arist. 4. Eth. præcipit, ut
iniuriæ magistratibus irrogatæ actori ani-
maduersione vindicentur, q̄ quæ in perso-
nas inferioris classis inferuntur. Et Eccle-
siast. 4. iubetur. In iudicando esto pupillis
misericors. Vtraq. autem præceptio v̄ p̄-
sonas respicere, id est ergo in hmoi persona-

rum acceptione uitium æstimatur. Tertio
si in iudicijs acceptio personarum uersari
posset, nunquam deberet quidpiam illuc
admitti, quod ab gratiam auerteret, uam
cerre cū iudex gratuito quidpiam conce-
dit alteri partium, ut personæ respectu il-
lud facere, consequens tamen fallum appa-
ret. nā primum ei rō postulare, ut ibi iudi-
ci copertū est innocentē dolo malo deser-

ri, possit in eius fauorē multa tū indulge-
re, tū dissimulare, quæ in fauorem nocen-
tis non posset legitime. Adde q̄ & extra
hunc casum in arbitrio iudicis appareret
se positum ut infra latitudinem iuris pos-
sit terminos quandoque prote. deie, qn-
que pertingere, hisque & aliis modis, &
pateri uni præ altera fauere in his, quæ lex
non uetat. Et tertio, supremus princeps
potest uitam nonnunquam uni reo dona-
re, quam alteri simili denegat, esto utiq.
condemnatus esset capitis. Quarto demū
arguitur. Occurrit nonnunquam ius du-
bium de quo uarie inter doctores opina-
tur tunc ergo facultatem uidetur iudex
habere ut amicitie, causa nunc secundū
unam opinionem sententiam ferat, post
uero contrarie secundum alteram, intui-
tu etiam personæ. ergo personarum acce-
ptio non semper est in iudicijs illicita. In
contrarium autem est illud. Prouerb. 18.
Accipere personam in iudicio, non est
bonum

Quæstio hæc facilis expeditionis est, Unica
porro quæ unica absoluitur conclusione. conclu.
Acceptio personarum in iudicijs dicen-
dis sæpenumero committitur, eademque
scelus est, & immane crimen. Probatur. In Probō
diciū est recta iudicatio iusti atque in- conclu.
iusti, pura quæ rei duntaxat causis sine-
ra & candida ratione perpensis, æquali-
tas tam inter personas quæ per dationem
& receptionem inæqualia habebant, con-
stituitur, quam inter crimina atq. suppli-
cia. Hoc autem iudicium corrumpi cōsue-
uit quoties non ad causam, sed ad perso-
nā, eiusve preces aut pretiū, aut ad odiū,
uel fauorem conicitur oculus, sed hoc est
personam accipere seu respicere, p̄t ergo
tale uitium in hmoi iudicatus obrepere.
Quocirca præiudiciū inde nomen tra-
hit, q̄ iudicium ante causarum legitimā
cognitionem præcipitur. Immanitas Immani
autem huius criminis inde proditur, q̄ tas cris
cum iudex (ut 3. Ethico. auctor est Arist. huius.
unde id Cicero li. de Legibus, detumpfit) Aristot.
cūtrōficūque adeo iusti. ut eundē iusti Cicero.
tiam ipsam appellauerit animaram, nulla
esse potest protentiosior peruersio, quam
a iudice iustitiam corrumpi. Est enim per
inde ac si ipsa se iustitia suis manibus dila-
niaret, aut certe si ratio ipsa cōtra se ipsam
ageret.

Arg. 4.

Probō
conclu.

ageret Debet enim iudex (ut ibidem ait Cicero) non ut homo, sed ut ratio dominari, vi potest ad quem ita concurrebat, ut ad viam ipsam rationem, atque adeo ad loquentem equitatis normam. Ob idque (ut in articulo 1. ex eodem Aristotele dicebamus) neque admittenda est in iudicium ratio illa commouendi affectibus iudicis animum, neque ille debet nisi clausis corporeis oculis iudicare, ne personarum aspectus eum commoueat, tatum abest, ut uel aures precibus uel largitionibus manus ei liceat aperire. Quapropter nulla est bene instituta res publica, in qua non sint acerrimæ poenæ in iudices decretæ, qui largitionibus vitari se corrumpeque sinunt.

Ad primū
D. Tho.

Ad primum ergo argumentum respon- detur cum Dico Thoma, quod d iudicium, si rem ipsam iudicantem spectes, vniuersque iustitiæ rationi commune est, potest enim iudicio definiti, & quemadmodum bonorum communium faciendâ sit restructio, & quo quisque patio aliena repperit, sed tamen si formam consideres & ipsa etiam iustitia commutatiua imaginem quâdam distributionis gerit, quatenus iudex ab altero capit, quod alteri tribuit, & ideo illic potest acceptio personarum latitare.

Ad secundū
D. Tho.

Secundum autem argumentum iam superius dilatum est, nam acerbior vindicta iniuriæ principi magistratiue illarum nihil cum acceptione personarum habet commune, immo cum personæ dignitas quantitate iniuriæ augeat, æquitas est, ut supplicium cumulatiu sit. Sententia vero Ecclesiastici per alteram Exod. 23. moderanda est. Debet enim iudicem commiseratio pauperum nonnihil mouere, hoc tamen intra iustitiæ limites, nempe ut tanta sit misericordia in pauperem, quanta sufficit eum a potentia diuitiū protegere. Sed quia potest etiam commiseratio exorbitare, admonemur Exod. 23. Pauperis quoque non misereberis in iudicio. Solutio autem tertij

Ad tertium
D. Tho.

argumenti meditationem desiderat considerationem, haud enim dubium est quin usque ad gratuita ualeat nonnunquam insperere personarum acceptio. Gratuita namque appellamus illa quæ iudici iure licent. sunt autem huiusmodi nonnulla, nempe quæ cum lege non sint determinata, sed suo arbitrio relinquuntur. Igitur ad pri-

imum membrum illic designatum respon- detur primum, quod re dubia an accusatus, in nocens sit, non licet iudici in eius fauorem contra tenorem iuris pendere, tum quod alias periculo se errandi exponeret, tum etiam, quod esset animum iudicibus porrigere ad libitum suum arbitrium de acubus de calide innectendi fraudem. Vbi uero rei innocentia in proparulo illi sit, non solum possumus potest, sed etiam decebit in gratuitis, quæ iure non sunt cohibita, innocentia quæ fieri potest maxime poterit, citra scandalum tamen fauere, non tamen liberum illi erit legis necessaria præiudicare, aut dissimulare, propterea quod cum sit legum custos, debet se eundem allegata & probata iudicium ferre. Adiecit tamen hic secunda propositionem quod præiudicare de aut uiolando iura in fauorem manifesti libi innocentis licet delinquant etiam nonnequam mortaliter, id contra effectum suum legem præuaticando, tum etiam per scandalum ad restitutionem tamen nec, uaque teneri actori, quia nihil quod suum esset, illi abstulit. Tertia propositio. Nunc neque in gratuitis inclinare liborū est iudici contra innocentem hoc enim esset iniquitatem fouere, At uero ubi iustitia utriusque dubia sit tunc non est opertum bitium in his, quæ mere sunt gratuita. Iustitiam partium alteri antefere, dummodo citra scandalum fiat & citra alterius damnum. Nam si in fauorem amici tempus probationis, aut alios terminos prorogauerit ut alter expensas maiores faciat aut temporis diuturnitate lassatus lite abeat iniuria est. Quod si gratuitis huiusmodi bene si cum pecunia uendat hoc quidem, præterquam quod semper est iniquum, insuper et secundum est. Quin uero addiderim, nisi quod lege cõceditur, temperatissime fiat, illico in acceptionem personarum uergeret. Quod si contra arguas huiusmodi bitium non existere nisi contra iustitiam, id negatur, immo & contra æquitatem committitur, & iniquitate non caret, quod erga tunc omnia in fauorem unius partis congerantur, restitutio autem non habebit locum nisi ubi lex concurrit. Ad tertium Ad tertium membrum respondetur, neque casere tum me semper acceptione personarum ubi primum ceptis gratis quibusdam condemnatorum

Prima p
positio.

Secunda p
positio.

Tertia p
positio.

Obie-
ctio.
Dilutio.

uitam, aliudve supplicium remittit, quod si milimis denegat. Enimvero quamuis non iustitiae rigor, aequitas tamen uiolatur, atque id consideratus praeteritis praefectisque Ecclesiasticis, & maxime in religionibus animaduertendum est, ne in legum dispensationibus etiam quae iure illis licent, aut in penitus relaxandis sint personarum acceptores, nam profecto & in his quoque culpa haec

Ad quae obiepere audeat. Ad quartum argum. eodem modo ferme pacto videtur haec non dubium quod & usus ille impingere possit in acceptationem personarum. Igitur in primis necessarium semper est finem scilicet probabiliorem opinionem subscribere, et si altera sit probabilis.

Prior propositio. In speculabilibus. namque scholarum disputationibus nullum inde conflatur periculum quod quispiam minus probabilia ingenij gratia defendat, in practicis uero quae aliena iura respiciunt nefas est iudici in se maiorem opinionem sectari: sicuti & medico in practica ex qua salus pender in firmi, ac multo magis Theologo in his quae sunt fidei. Quin uero index aliter faciens restitutioni fieret obnoxius. Ex quo fit, pessime sibi communique bono consulere iudices atque etiam medicos, qui postquam semel unam opinionem imbibierint nulla ratione possunt ab illa dimoueri, cum tamen ne iniuriam alijs intentarent posthabere tenerentur honorem proprium, & ad alteram, cum primum probabilior appareret commigrare. Secunda propositio sit, ubi pariles esse omnino contingerit opiniones non est apertum scelus nunc una nunc alteram opinionem amplecti, uix tamen carere potest scandalo. In his autem cunctis uigilanter cauendum est ne uel amicitia uel quicunque alius affectus caliginem intellectui offundat, ut eam opinionem probabiliorē iudicet, quam pro sua libidine mallet.

Posterior propositio.

ARTICVLVS VI.

Utrum in priuatis honoribus deferendis interuenire possit personarum respectus.

Non satis est de publicis communibusque honoribus dixisse, nisi in hoc sexto articulo de illis etiam sermonem subiiciamus, quia priuatis personis sibi inui-

cem deferuntur. Videtur enim nulla in his posse usu uenire personarum acceptio. Enimvero cum hoc uitium solius sit iustitiae inimicum uidetur non protendi usque ad gratuita, quodis est urbanitas & comitas in multis honoribus. Quoniam si quis dignis honorem deferat, nemini iniuriam facit, dum tamen eisdem honoris natus acti uolos eiga indignos quoque urbanitatis gratia ostendat. Secundo arguitur. Et si honor, ut omnis philosophia proclamat, soli debeat uirtuti, tamen multi sunt prauis quibus honor lege deferatur, ut praeteriti, parentes, senes, & illustres, etiam si corruptis sint moribus. Contra haec nihilominus nos Iacob. capitu. 2. suae Canonice, sub huiusce uerbis instiuit. Si introierit in conuentum uestrum uir autem anulum habens in ueste candida, intrauerit autem pauper in sordido habitu, & intendatis in eum, qui inductus est ueste praeciosa, &c.

Hanc questionem ob hunc praecipue locum Iacobi submouimus, ut exploremus quale peccatum sit indignis personis ob humanas secularesque causas honorem exhibere. Sit ergo prima conclusio. Esi honor reuerentia sit cuique ob suam excellentiam exhibita, et id cui proprie & singulariter honor debetur, est uirtus. Huius finis.

Prima conclusio.

4. Ethicor. ap. 3. auctor est Aristoteles. ubi deo subiunxit, honorem maximū esse externum bonum, quo re uera solus bonus dignus est, Atque eandem ob rem lib. 1. docuerat a uiris probis elegantes honorem expetere in testimonium uirtutis. Ob idque honor a uoce. Honestum descendit honestas autem uirtuti. Quapropter Romanus ille Marcus Marcellus ea lege Honori in media urbe templum erexit, ut nemini illuc nisi per ades Virtutis pateret aditus. Et de Christo praecinit regius Psalmes. Gloria & honore coronasti eum Domine. Et Paulus ad Timotheum.

Aristoteles.

Marcus Marcellus.

Paulus.

Regi seculorum immortalis, &c. honor & gloria. Atque eiusdem duobus membris ad Roma. 2. sempiternae illius felicitatis qualitatem expressit dicens. Hi qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, &c. Secunda conclusio. Nihilo secius praeter uirtutem sunt quoque alae excellentiae, quarum ob causas hoc seculo mortalibus honores debentur, nempe primum propter diuinam representationem.

Secunda conclusio.

tionem, uelut principibus & magistratibus qui Dei personam gerunt. Vnde Arist. eod. loco 4. Ethic. c. 3. honore digni censentur qui in potestatibus sunt constituti. Et li. 5. c. 6. Honor est merces & præmiū magistatus. Eundemq. dñs serui debent, iuxta uerbum Pauli ad Timor. 6. Quicumque sunt sub iugo serui dominos suos honore dignos arbitrentur. Mox debetur honor in testimonium alienæ uirtutis, Quia rōne honoramus, illustres & sanguine ingenuos quippe quorum maiores arbitramur uirtutis gradibus sublimem ascendisse locū. Et multo iustius parentibus, qui nos genuerunt & senibus. Nam Leuit. 19. præcipitur. Coram cano. capite conseruare, & Honora personam senis. Tamen si legamus Sapientia. 4. Senectus uenerabilis est, nō diuturna neq. apud hominum numero cōputata. Cani-

Paulus.

Explicat
locus p
aut sunt
uerbio
rū eleg
uissime.

aut sunt sensus hominis & ætas senectutis uita est immaculata. His igitur honorem deferre, uti uirtus eidem absit, nulla est psonatum acceptio, quia causa non deest honoris. Quocirca Prou. 26. sicut qui mittit lapides in æcerum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem. Id quod non modo Sancti Thomæ uerum & alij tui ordinis egregij auctores sic interpretatur, ut æcerus Mercurij calculorū congeries censetur, quibus in subducendis rationibus dati & accepti negotiatores utuntur, ppter ea qd eiusmodi rationum Mercurius hēbatur Deus. In hominē nāq. supputationibus prohibito, imo casu ut manus occurrerit insipili, qui modo ualeat unū, instituitur in denarium, ac subinde ut centum ualeat aut mille. Sic licet quispiam absq. meritis magistratum euehatur, locus tñ facit eum honore dignum, tamen si, secūdm Hebraicā lectionē sensus longe sit diuersus. Habet

Altera enim apud Hebræos, sicut qui mittit lapidem in palmā fundam, uidelicet ut uicem tuam iuxta sursum contra eius naturam eliciat, sic qui elegans, insipienti, hoc est, meritis uacuo, honorē

Tertia tribuit. Tertia conclusio, quæ mentis laquei interpret sit. Est diuites ratione loci honorare quē in republica sublimem habent, officium sit, tamen intuitu tantum diuitiarum eisdem honorem deferre peccatum est acceptionis personarum. Prior

Prior pars pro parte ex superioribus colligitur tum batur. cū & Arist. affectio est. 4. Ethic. c. 3. ubi cō-

iunctim affirmat honore dignos censerī Aristot. eos qui in potestatibus sunt, & diuites. Se Posteri- cunda tñ particula asseritur à D. Tho. 2. 2. or pars q. 63. ar. 3. ubi tñ nullam subiūxit cā qd datur. ei elici v. ex uerbis Iacobi, licet quol. 10. D. Tho.

ar. 1. 2. emūtiuseam exponat. Sed re uera neq. rō deest naturalis quæ illi patrocinetur. Enimvero diuites seorsum existimare nullam præferunt excellentiam honore dignam, honorabi enim & laudabile (ut 1. Ethic. c. 1. 2. Arist. differit) penes hoc Aristot.

differunt, qd sola illa quæ sunt per se bonā quippe quæ honesta dñr, honore sunt digna, utilia uero, sunt illa, quæ non per se, sed ad aliud relata, bona sunt, & ideo laudari quidem possunt, honori, i uero, non item diuites autem nihil boni obtinent præter usum. At uero expedit acerbiter cōclusionis temperare. Intelligenda quippe est non de his extrinsecis quibuslibet honoris signis, sed de ueris honoribus. Honor enim legitimus est quando signa hæc extrinseca ut capitis dectio, & humilitatio tanquam testimonia exhibētur intrinsecæ existimationis, atque hæc esset personarū acceptio uidelicet si diuiti aliorū omnium meritorū vacuo taliter ex animo habere mus honore. Et hoc est quod Iacobus cōdemnat. unde subdit. Nonne iudicatis apud uosmetipsos, sicut dum pauperibus diuites præferitis & iusti estis iudices cogitationem iniquarum? Ecce ergo peccatum iudicare diuitem ob suas diuitias pauperibus uera dignitate præferre. Ostendere autem diuitibus extrinsecus citra internū iudiciū talia signa, ut loco cedere, caput aperire, inuitare, &c. nullam hēt rationem culpæ, sed est triuiali urbanitati conuenire. Quod nisi faceres, insolens haberentis. Vnde Aug. gloss. ibidem, si hanc distantia sedendis & standi ad honores Ecclesiasticos referamus ut diuites pauperibus (in conferendis. s. sacerdotijs) anteferatur, nō est inquit putandum leue esse peccatum. Et infra. Si autem de quotidianis confessibus loquitur, quis non id peccat? Non tamen peccat nisi cum apud semetipsum intus ita iudicat, ut ei tanto melior quanto ditior uideatur. Hoc enim uidetur significasse subdendo, Nonne iudicatis uosmet ipsos, &c. Hæc in glossa.

In quo differunt laudabile, & honorabile

T. perat
turpost
rior pars
cōclusio
nis.

Augu.

Explicat
plane lo
cus D. Iacobi.

Ad primum igitur argumentū uidetur.

Ad pri- mū arg. Primo qd non est gratuitis hūdam, sed cō-
tra iustitiam interpretandum, qd diuites
uel alios quoslibet in quibus nihil uirtu-
tis aut legitimæ excellentiæ existit, quis-
piam animo reputet secundum rei verita-
tem aliis anteferendos, qui uirtute pollēt
aut alia dignitatis excellentia. Secundo &
hoc quoq. mente speculandum est, qd & in
gratuitis honorib. acceptio contingere po-
test personarū. Nam illos honoris titulos
qui dignis debentur, sic euulgare ac demit-
tere ut indignis quoq. adscribantur, non
caret iniuria, quæ dignis irrogatur. Enim-
uero cum honor in excellentia consistat,
qn honoris nomē ex æquo in cūc omib.
inulgat, facit tunc illud non esse hono-
ris nomen, ac subinde dignos iure suo depel-
lis. V.g. si eodem titulo & Antistitem salu-
tares quo simplices sacerdotes, eodemq.
magnatem atq. plebeium, magistrum ac
discipulum, nobilem & ignobilem. Secun-
Ad secū- dū arg. dum autem argumentum conclusio secun-
da abunde dissoluit. At uero regi hono-
res pro libito inter ciues impartire liceat,
& quartus partim articulus declarauit, &
subsequens id faciet plenius.

ARTICVLVS VII.

*Utrum in tributis exigendis peccari possit
acceptio personarum.*

Superest postremo in hoc 7. art. de tri-
butis uerbū adijcere, Vtū & in illis
quoq. usu uenire possit personarum

Primū arg. acceptio? Existit. n. a parte negativa pri-
arg. a mū arg. Acceptio personarum in bonorū
parte ne- distributione committitur, tributorum autē
gatiua. exactione bonorum cōm collectio est, &
accumulatio, potius ergo (vt nomē sonat)
est contributio q̄ distributio. Atq. adeo il-
lic nulla esse v. personarū acceptio. Secun-
Arg. 1. do arguitur. Cap. licet multū. extra, de cen-
sis, iubetur rōnem haberi cxi. ne tributo-
rum iugo affligeretur, & sit eo. rit. l. ætatem
sanctur quoq. & ætatem effs consideran-
dam, nempe ut neq. pueri, neq. senes cen-
Arg. 2. sus soluant. Et tertio arguitur. Nobiles tri-
butorum exactione liberantur, quos rex
pro suo arbitrio creare potest, ergo acce-
ptio personarum non est in huiusmodi di-
tributorum exactionibus illicita. In con-

trariū tamē est quod principes populū
tributis uexantes neq. tam ob causis egi-
timas, quam propter odia uel fauores, ea-
dem exigentes, non solum apud Philoso-
phos & seculares Historiographos, verum
& in sacris pessime audiūt. Hanc. n. ob rē
(vt 3. Reg. 12. sacra refert hystoria) Ro-
boā maxima fuit regni portione multat-
us, qd p. æ patre suo molebatur plebi gra-
ue iugum imponere.

Quamplurima tributorum nomina in
ris prudētes multiplicant, quæ inter alios
Syluester sub uerbo, Gabella propemodū
connumerat, ut pensio, quæ dicitur a penden-
do, hoc est soluēdo, guidagium, &c. Quo-
tuor tamē, ad rem spectantia huc accessiui
mus. Primum est census quod a censendo
deriuatur, eo qd recenseri facultates debēt,
quo inde tributa pro earum ratione sol-
uantur, ut habetur l. forma, de censib. At
uero peculiare nomen sit ab aliis d. fin-
dum pensionem illam singulariter signifi-
cat, quam ciues uicini pro capite princi-
pi pendunt, hoc. n. est de quo Iudæi Chri-
stum sciscitabantur, ubi quærebant, an li-
ceret Cæsari censum soluere? Tributa. n.
quæ pro defensione & gubernatione Rei-
publicæ imperabant, tribuere nihil recusa-
bant, sed illud, quod iugum subiectionis
designabat, a quo ipsi se liberos arbitrabā-
tur, tāquam filij Abraham. Vnde elibi, Nos
filij Abraham sumus, & nemini seruiuimus
unquā. Hmōi autē cēsus inter Christianos
principes non est usu frequens, eo qd ad su-
perbiæ tumorem potius & ad auaritiæ si-
tim attineat, quam ad publicorū sumptū
necessitatem. Satis namque se ciues subdi-
tos profitentur, cum alia iusta capeffunt.
Illam ergo ob causam Cæs. res describi
orbem iubebāt Vnde David (vt 2. Reg.
24. memorię proditum est) inde tam acer-
bas dedit pœnas numerari populi. Atque
huc referebatur quod Christus interroga-
uit „Cuius est imago hæc s. numismatis,
quā solū in signum subiectionis & ado-
rationis Cæsaris, illud exoluere. Tribu-
tum autem (ut nomen ipsum sonat) a tri-
buendo seu contribuendo dicitur, eo qd
quisque stipem tribuat. Et quoniam anti-
quius illa stipem contributio non fie-
bat nisi ad alendum publicum militem,
inde etiam stipendiū deriuatū est. Vtrum-

Robo.

Syluest.

Quatuor
tributo-
rū nomē.

Census.

Qd tri-

butū erat

a quo se

Iudæi ex-

onerare

cupiebāt

David.

Tributū

quo

que habetur legerit, de uerb. & re. signi-
fic. Differt ergo tributum a censu tam ra-
tione materię, quam ratione finis. Tribu-
tum enim de terrę nascens in substi-
& censu dium Regis uel Reipublicę contribuitur,
census uero de capite ad pœstendam su-
bjectionem. Tertium autem genus pen-

Vesti- sionis est uectigal, ab utroque differens, si
gal In- ne pariter & materia. Soluitur enim de
rentu mercimonijs quę uehuntur negotio-
inter ve- nis gratia ad muros, pontium aliorum
Aigal cę quęd genus publicorum operum refectio
sū, atq; nem. Dicitur ergo a uehendo uectigal, idē
tributū. quę a portu, portorium, quia portuori sol-

Vecti- uitur. Quare in oratione de provincijs cō-
gala ue- sularibus utrunque Cicero coniungit, ue-
hedo di- Aigal ac portorium, indeque Hispanę Pe-
citur. r. 2. 3. Quantum tributum est pedagium,
Cicero. materia idem uectigali, quia ex mercemo-

Pedagiū nys soluitur, sine tamen distans quia cus-
todiz uisum, quę latronibus aut hosti-
bus sepiuntur, dicatur est. De his ergo
cunctis sit prima conclusio. Hęc omnia
pensionum genera si ob pœdictis causis

Prima imponantur iustę sunt, debenturque adeo
conclu. principibus a ciuibus in conscientia, iux-
ta uerbum Pauli ad Rom. 13. Ideo neces-

Paulus sitati subdit esse, non solum propter
iram, sed etiā propter cōscientiam. Ideo
enim & tributa pœstatis, ministri enim
Dei sunt. Reddere ergo omnibus debita,
cur tributum, tributum, cui uectigal, uecti-
gal. Et refertur ad hoc propositum in de-
creto Augustini extra, de censibus, capitu-

August. Omnis. Adiecit ergo Paulus. Dei esse
ministros, ut intelligamus ab eius numi-
ne derivari legem soluendi tributa ad a-
lentos principes. At uero (ut illic bene-

D. Tho. Dicitur Thomas adnotauit) nihil in pœ-
mium debent experere, sed solum ad su-
stentationem status, & necessarios sumptus.

Aristo. Nam (ut ait Aristot. 5. Ethico. capis. 6.) pro
prium pœmium principis, est honor, quo
qui non est contentus, tyrannus est: Ho-
norem autem illum Christiani non ad hu-

Secūda manum qui uanus est, sed ad diuinum, qui
conclu. in celis non manet, referre debent. Secun-
da conclusio est Si tributorum onera non
pro ratione cuiusque facultatis & substan-

tiz, aut pro ratione uecturę at negotiatio-
nis, alijsue legitimę causę, sed alijs in-
tui, u. quę ad rem non pertinet, exigatur,

acceptio est personarum. Id quod nō tam
crebro principi contingere potest, quam
ciuitatis quæstionibus & senatoribus, qui
ideo restituere tenentur, si fraude aut ui-
olenter ulla. Principi enim aliud pericu-
lum imminet, nempe auctiora exigendi, q̃
pro regis necessitate. Hęc enim semper
pœndenda est, ut cessante tributı causā, ces-
set & tributum. At quod aliquod specimen
legitimę formę tributorum exhibeamus,
sit tertia conclusio. Tributa facultatibus

Tertia potius, possessionibus, ac negotiationibus conclu.
imponenda sunt, quam personis, nempe
ut q̃ d̃ quib̃ bonis locupletius abundant,
aut plusuatur, plus soluat, non quod plus
indiget. Causa autem huius explicandę

Tributū conclusionis, illud tributı genus, quod nō quod a-
modo Hispanię, uerum & in alijs quoque pud Hi-
provincijs in usu est, explicemus. Id hō ıpanos.

Alcaua- strates. *Alcaualam* uocant, Hęc enim trı. Alcaua-
buti forma a centū paulove pluribus hinc la uoci-
annis orum apud nos habuit, idque iusta tetur.

de causā: nimirum dum Rex Alphonfus Rex Al-
regnum Granatę bello petebat. Post ue-
phōsus.

ro non modo durantibus, uerum crescen-
tibus belorum malis, factum est perpē-
tuum Et habet quidem nonnullam uecti-
galis imaginem, pro eo q̃ ex mercimonijs
quoq; soluitur. Differt tamen latiori mate

Interest ria, quia non solum ex illis, quę a loco in lo ıter hoc
cum transuehuntur, sed ex rebus quibusc; tributı.
uenditis contrahitur, a cuius pœterea solu genus &
tione neque nobiles extinguntur. Quin & uectigal

sine quoque differt. Quoniam nō tantum
reficiendis munis ac pontibus adscriptum
est, sed publicis regis sumptibus. Haud tamen
inde inquiris condemnandum est,

quod nouum sit. Nam dum tributa alia fa-
cultatibus ciuium, & negotiationibus im-
posita alendo regi sustentandęque reipu-
blicę non sufficiunt, necesse est alia uia id
providere. Neque uero ideo arguendum

est iniustitię, quod nobiles etiam compre-
henderet. Enim uero cum plebs reliqua
potis non sit tam immodicos s. ne sum-
pus, æquitas fert ut nobilibus auxilio ele-
uatur. Hoc tamen iniustitię speciem pœ

Iniusti- sent, quam lex Vniuersi. C. de uectigal. tialis
cauere in tributis iubet, nempe ne pro
tributi.

his rebus, quę ad usum proprium perti-
nent, exigantur. Enim uero quod coemp-
res, qui ut reuendant, coempunt. quorū
uenditio-

venditionis exoluant, rationi profecto cō-
sentaneum est illis n. idem est, lucrum, qđ
ag. col. is, fructus, sed tamen quod qui ut p
pię necessitati succurrat, domum suam,
aut rem aliam uendit, tributum pōdat; &
lex illa, & ratio reclamare uidentur. Nam
tunc non qui plus habeat, plus uel lucratur,
sed qui pluris eget, amplius soluit. Cete-
rum, re uera nisi bellorum necessitas in
caussa fuisset, ut fructus huius tributi diuē-
derentur, uia erat paratissima sustinēdi re-
gni, regisq; ærarium. Id tamen non potest
non monstrum apparere, quod ciues ciui-
bus tributum soluant, illudque maxime qđ
regi penditur in commune bonum. Cui &
aliud adiungitur incommodum, uidelicet,
quod miseri ciues, quibus seruitia imperan-
tur, inde grauius premuntur. Nam quan-
tum uenditur, tantum ipsi replere cogun-
tur. Etenim cum sumptuum necessitas in
dies magis ac magis regi crescat, necesse
est populū multis nominibus in dies mo-
lestius uexari. Adde quod domini quibus
huiusmodi tributum uenditur, ad rigorem
illud exigunt, ut decimum quemque numū
extremissime exposcant, cum tamen rex uix
unquam uigesimalium percipiat. Et profecto
quamuis decima sit consignata, tamen, nisi
ubi ugens regni necessitas illud postula-
ret, nimis graue esset, tributum hoc ad ri-
gorem exigere. Quod quidem rex sanctē
animaduertens, de huiusmodi quota solet
cum regno componere ac pecisci, ut re-
missior fiat pensio ac tolerabilior, quod ta-
men inferiores domini non faciunt. Huic
autem & aliud accedit damnum, quod cū
leges exigendi huius tributi, si regis tan-
tum quæstores existerent, tollerabiles sint,
tamen reliqua q̄storum turba in fraudem
populi illis abutitur, ut illa uexatione nō
decimam tantum, sed plusquam octauam
extorqueant. Nihil contra regum necessi-
tatem obmurmuro, quæ legem non habet
& corumpiustos animos cogere potest, sed
rei tantum naturam explico, ut si possibile
esset aliis uis publicæ necessitati prospis-
ci, ab huiusmodi alienationibus publici

ærii cauere. Putemus enim quotiescun Per quā
que opus fuerit exhaustendus est, uenas ta apta (fi-
men fontium præscindere, ius nature non milita-
finis. Quod si quis instantius sciscitetur, do.
an hæc tributa sic in conscientia debean-
tur, ut quisq; neque a quæstore neq; a por-
tore requisitus teneatur ulro ea offerre? Dubita-
Respondetur primum, nemini licere laten-
ter exactorem eludere, nisi ubi patentissi-
ma esset uestigialis iniuria. Secundum mē-
brum responsionis sit, quod dum hæc ma-
gno cum rigore exiguntur, satis est qđ quis
que dum tributum petitur, soluat obedien-
ter, maxime ubi debitum non est magni
momenti. Quarta conclusio. Nulla est per Quarta
sonarum acceptio, si nobiles & id genus a conclu-
tributorum solutione eximantur tum ob
maiorum clara gestorum stemmata, tum
quia reipublicæ tuendæ designati sunt.
Quin uero & assertioni huic subiecerim,
quod potest rex urgente regni necessitate
huiusmodi honores uendere, si tamen
duo caveantur. Primum, ne adiunctam ha-
beant iustitiæ functionem aut administra-
tionem aliam, aut gubernationem, ut arti-
cul. 4. de senatoribus dicebamus. Mox, ne
id fiat in aliorum iniuriam. Potest inquam
tali ingruente necessitate rusticos & humi-
liter natos pretio tributorum libertate do-
nare. Nihil enim inde iniustitiæ contra-
hitur. Et fauere uidetur hoc iure. ff. de do-
nationibus, & l. si pollicitus. ff. de pollicita-
tio, quibus permittitur pollicitatio, quæ
gratia obtineat: publici honoris sit: sed
tamen hoc cauendum est, ne tributum,
quo unus leuatur, oneretur reliqui oppi-
dani, sed excipiat a summa quam oppi-
dum soluit.

Per hæc ergo solutum est primum argu Ad pri-
mentum in frontispicio ante quæstionem mū arg.
obiectum. Enimvero ut in distributionib.
sic & in contributionibus existere potest
personarum acceptio. Ac subinde diluta Ad alia
sunt reliqua duo argumenta, quoniam æ- duo ar-
quitas misericordiæ cecis ac truncis patro gumēta.
cinatur, ne miseris afflictio addatur. Et de
nobilibus quarta conclusio respondit.

FR. DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Quartus de Iustitia & Iure.

P R O E M I V M.

DE altera iustitia specie, quae è regione ad distributivam ponitur, nempe de iustitia commutativa, sermonem nobis ineuntibus operae pretium prius est de duobus eius praebulis videlicet primum de rerum dominio, mox de earum restitutione, hoc quarto libro differere. Enimvero dominium huiusmodi rerum, earumq; diuisio, basis fundamentumq. est omnium contractuum conventorumque & pactorum, quae per commutativam iustitiam celebrantur. Ac perinde cuncta quae huic virtuti aduersantur vitia, violationes quaedam sunt & corruptela dominorum, rerumque possessionum. Quae subinde iniuriarum genera contractaque debita restitutionis beneficio repensari debent. Quinque ergo convenit de rerum dominio disputare quaestiones, Primam de re ipsa, deque eius subiecto. Secundam, de eius obiecto, nempe quodplex sit, & quarum rerum. Tertiam de dominorum diuisione ac legitima translatione. Quibus subinde de singularibus quorundam dominij quarta adhibetur disputatio. Ac demum quinta de dominorum translationibus. Sit ergo primus quaestionis titulus.

Partitio
libri.

QVAESTIO PRIMA.

DE DOMINIO IN GENERE.

ARTICVLVS PRIMVS.

Verum dominium idem sit quod ius & facultas rerum.

QVAESTIO praesens in duos articulos secari se postulat. quorum alter definitionem dominij, alter vero subiectum nobis constituat. Quia igitur ergo, an do-

minium idem sit quod ius facultasque rerum? Et arguitur a parte affirmativa. Ius utendi, cibis, vestimentis, aq. alijs utensilibus vsq. ad rei ipsarum consumptionem, dicitur esse earundem rerum dñi, ut lo 22. in Extra. 102. 22. uagan. ad condito. 2. c. cludere sibi uidet. nulla ergo restat ratio discriminis inter ius & dñum. In contrarium autem est, q. dominus & seruus sunt correlatiua. Instat, autem de iure persona distinguunt homines in liberos & seruos, ergo illic denotatur quod q. liberis praestit, licet habeat ius illis imperandi, non tamen habet eorum dominium.

Duo

Primum
argum.

Argu. 2.

idem est, quod facultas disponendi de rebus, libereque illis utendi. idem autem profus uidetur esse dominium. Secundo,

Duo proposita argumenta duo nobis membra designant. Est ad eum illico quod dñum sionis sionu adnotandum hanc vocem, domina Dominium: non esse tam usu frequentem tusdomi apud oratores & priscos Latinos, quam natio. dominatus, ac dominatio, quæ qdem duæ voces in malum crebrius apud illos, quam in bonum vsurpantur. Significant enim quandã tyrannidẽ effigiem, videlicet quã de quis in rem suam abutitur sibi subditis. Vnde Cice. Tuscul. quæst. li. 3. de Dionysio, Dñ, inquit, duo & nigniti natus annos dominari occupauisset, &c. Et lib. 2. de Oratore: Brutus populum Romanum dominatu regio liberauit. Nam illa quorum homines domini sunt, facultates dicuntur Latine, ac substantiæ, & possessiones. Sed iuriscõsulti sunt, qui hac voce utuntur, ad significandum id quod pariter vocant proprietatem rerum, quæ ab earum possessione distinguitur, atque ab usu & vsufructu. Neque vero vox hæc secundum hunc significatum cõ barbarâ aut inusitatâ habenda est. Versatur namque iter illu sicut Latinos, ut apud Varro de re rustica lib. 2. In mercando in emptionibus & traditionibus dominiũ mutant: Et habetur in sacris literis, ut Thobiz 8. Fecit hæc scripturã, onpare dimidiis quo superat, Thobiz dominio deuenire Et 1. Mach. 11. Rex Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatum. In iure autem ususpatisimum uerbum est. Exant quippe in Digesto Nouo, lib. 3. distincti tituli de acquir. rei domini. & de acqui. uel amitten. pos. At uero circa uocis descriptionem plus operæ insumunt iuniores, quam opus esset, ut puta Gerson de potest. Eccl. cõsid. 13. & tractatu De uita spirituali, lect. 3. cui plurimum astipulatur Conrad tract. 1. de contract. & aliorum nonnulli 4. dist. 15. Primum. n. omnium aiunt isti ius bisariam accipi Primo pro lege, quo significatu dicimus, ius Civile, & Canonicum. Secundo, pro legitima potestate, qua quis fungitur in personam aliquam uel rem. Deinde aiunt dominium idem esse prorsus, quod ius secundum modo acceptũ Quapropter dominũ, inquit, est potestas seu facultas propria qua assumendi res alias in suam facultatem, uel usum licitum, secundum iura rationabiliter instituta. Sic isti de dominio

loquuntur, ap uero proprie, id perpendamus. Primo, pro eodem ususpatisimum nomen ac domini, re uera uoces ipsæ ægrè ferunt. Ius namque ut supra uisum est, idem est (ut ait lib. 3. dist. 15.) quod iustum. Est. n. obiectum iustitiæ: puta æquitas quã iustitiæ inter hoies constituit, dominium autẽ facultas est domini (ut nomẽ sonat) ut seruos uel in res, quibus suo arbitratu, ob suũ q commodum utitur. Fit ergo, ut ius nõ conuertatur cum dominio, sed sit illi superior & latius patens. Habet. n. uxor ius quoddam in maritum: iuxta illud Paulus. ad Co Paulus. rint. 7. uir sui corporis potestatem non hẽt, sed mulier. Et filius in parentes, qui curam suorum habere tenentur, ac serui in dñis, è quibus pasci sustentarique debent. Et eadẽ ratione subditus ius hẽt in prælatum, a quo est instituendus & gubernandus, & in nullus istorum quam uis nomẽ extendas, dñs est appellatiue pòt sui superioris. Sed ari Contra. Saltem negari non debet, quia proprie ius quodcunque superioris in inferiore, dominium sit cõsuetudinis: ita ut dominium ultra ius, præcisè addat superioris rationem. At pfecto neque hoc ego istis facillè concedam. Enim uero pater ius habet in filios: dominium autem si proprie sandum est, nõ item. Est inquam æquum & iustum atque adeo ius, ut pater filius imperet ob suum ipsorum bonum, quos propter ipsos diligit, instituit, & educat. Dominium autem nõ quodcunque ius & potestatem significat, sed certè illam, quæ est in rem, qua uti p libito nostro possumus in nostram propriam utilitatem quamque ob nos ipsos diligimus. Id quod palam nomen ipsum auribus exhibet Dñm siquidẽ correlatiuum est seruis, qui quidquid est, totum est domini, ueluti pecus. Nisi q seruus occidi non pòt: quia solus Deus est uita dominus. Vnde Arist. 1. Poli. cap. 3. di Aristot. stinguat inter imperium ciuile seu regiũ, & despoticum, quod est dominicum, dicens, animam habere in corpus dominicum principatum, mentem uero in appetitum, non nisi ciuile & regiũ, quod nõ est dominium. Et 3. ẽ hi. cap. 6. distinguit inter ius herile & paternum, pater namque possidet filium ante legitimam ætatem, non tanquam dominus seruum, sed tanquam partem sui: & ideo ius illud nõ est

Paulus.

Obiectio.

Dilatio.

Definitio propria domini.

est dominicum, herus autem possidet seruum tanquam instrumentum quo utitur.

Obiicit Arguit uero contra Richardus. Si quis autem filium patris, aut marito uxorem raperet,

Richardus. diceretur fur, furtum autem non committitur nisi inuito domino, ergo & pater filij dñs est, & maritus uxoris. Ad hoc in lib. sequenti, qñe de furto respondetur, rapum filiorum, aut uxoris non esse proprie furti, sed captiuitatem, uel aliã iniuriæ speciem, sed seruum surripere, proprius est furto. Præterea, satis est ad rationem furis, qd fiat vel inuito domino, uel eo inuito, ad quæ res pertinet etiam si non sit dominus, sed alio iure possidens. Quapropter Instit. de iure person. distinguuntur statim homines in liberos & seruos, quoniam ius in liberos non proprie dicitur dominium, sed in seruos. Princeps, dicitur dominus sit urbium ac possessionu ciuium tamē non est dicendus nisi rex, aut dux, &c. Imò uero cū dominat uagitur in subditos, utendo, scilicet ad suam propriam utilitatem, tyrannus sit. Quare neq. iudex neq. prælatus, etsi ius habeat in subditos, dicitur proprie eorum dominus. Et hoc notauit Christus Matth.

Dñum. 20. Princeps gentium dominatur eorum &c. non ita inter uos. Et enim (ut in summa iam dicamus) dominium solus est ius, quo quis utitur ad suum proprium commodum, ius autē non hoc solum significat sed amplectitur ius et, quo superior ac perfectus in subditorum rem, & bonum ipsis utitur. Quocirca ius tanquã superius genus ponendum est in definitione dñij tantum abest, ut conuersim dicantur. De uiro autē respectu uxoris mouere quēpiam forte possit illud Genes. 3. Sub uiri potestate eris, & ipse do nabitur tui. Haud tamen hoc ad dominium ciuile referendum est.

Dubita Imò Arist. loco citato illd dñi uiri in uxorem innominatum esse ait. Sed dicitur dominari, primum quantum ad usum eò ingalem, quia cum natura integra sine ulla fuisset turpitudine, laborisq. molestia, post peccatum, quia in dolore paritura mulier erat dicta esse sub uiri potestate. Præterea, quia innocentia superstitie nullus esset ignorantie locus, utpote quæ peccatum subsecuta est: ideo quantum ad regimen dominari dicitur uir uxori, quam docere debet, sicut infra dicturi su-

mus, elegantiores rudibus dominari, non quidem legali dominio, in boni proprii domorum, sed urbano, in rem ipsorū, disciplinæ egeñtium. Hinc sequitur neque istorum definitionem, qd dominio adscribunt, legitimam esse, neq. exacte constructam. Et quia (ut i. de Anima, tex. 85. auctor est Arist.) lex recto ipso obliquo cognoscimus, rectam pro capto nostro statuamus definitionem, per quam de altera iudicemus. Dominium ergo, si sic dñm artem Satuitur descibus, est propria cuiusq. facultas & ac declaratur in rem quamlibet, quam in suum ipsius commodum vsurpare potest quocunq. defuit. usu lege permissu. Positum est ergo locutio. generis, facultas potius quam potestas, nō utiq. ratione illa Ioan. Gerson cap. 3. De uita spirituali, uidelicet quia facultas dicitur a fas, quare potestas latronis utendi alienare, nō est facultas. Et enim facultas Facilitas nō a fas, sed a facile deriuatur, ut sit quasi unde de facilitas. Sicut etenim contraria, facultas tueretur, & difficultas. Ob idq. potestas genus est plura cōprehendens, qd facultas. Pot. quippe tyrannus abuti ciuium bonis, nō tamē habet facultatem id est, facilitatem, quia id sine licentia & facultate domini aut iusta intercedente causa, non potest. Quare minime opus est addere, propinqua, nam facultas hoc ipsum sonat. Potestas siquidē remota utendi alienare, non est facultas. Addiderim autē, propria, ut dominium distinguatur a mera possessione, usu, & usufructu. Et enim qui tantum habet usum, aut usufructum, non habet propriam facultatem, sed dependentem a uero domino, uel a iudice id permittente. Itaq. quod non solum barbari, uerum & Latinissimi iuris prudentium more, iam proprietatem dicunt, id magis Latine dicitur propria facultas. Neq. opus est addere cum Gerson, assumendi res alias. Nam & homo per propriam uoluntatem, quæ motrix est omnium potentiarum, utitur etiam suis proprijs membris, in quæ (ut paulo ante ex Arist. citatum est) habet anima domini cum imperium. Adiectum tamen est de definitioni, qd dominium sit facultas ad proprium utentis commodum, quo distinetur ab alijs iuris speciebus, quib. superior inferior, es ob suū ipsorū bonū gubernat. Ad dictum est deinde uniuersaliter, quemcumque

que usum, ut distinguatur dominium ab usu & usufructu. Est. n. dñiū facultas nō solū utendi fruēdiq. re, uerū & ipsam distrahēdi, donandi, uēdēdi, negligēdi &c. Verūtāmē adhibitus est modus, ut usus ille sit lege permissus, ad dissoluendā objectionem qua quis tētare infirmare definitionem. Enimuero pupillus ante gratia

Obiectio cū rem legitimam dominio rerum suarū pollet, quarum tñ potiundi liberam facultatem non hēt, cum talia bonā neq. donare ualeat, neq. uendere, qm̄ lege humana prohibetur ea dissipare. Nam cū dominium fundetur in libertate, licet ante usū rōnis uere sit dñs, quia uere liber, & non seruus, usus tñ dominij ei ob bonū suū interdicitur, quoadusq. rōnis lux illi affulgeat. Vnde ut ait Paulus quādiu hēres paruulus est nihil dffert a seruo, non quidem quantum ad dominium, sed quantum ad usum, & ideo est sub tutoribus. Et simile sit argū, de illo, cuius bona uinculo primogeniturę obligata sunt, qui cū sit uere, eorum dñs, illa tñ non potest rōne aliqua alienare eo, q̄ civili sit lege phibitus. Nam q̄ uere sit dñs, inde patet, q̄ alias illa bona carerent domino. Præterea cum rex cuiuspiam postulationi annuens, bona eius uinculo primogeniturę alligat, quæ prius erant libera, nullum ei adimit dominium, neq. postmodum qñ possessio si facultatem concedit alienandi, nauem illi confert proprietatem aut dominium, ergo semper est dominus prohibitus tamen sicut pupillus. Absit aut de illis hic nāniis meminisse, utrum dominium sit res ipsa quę possideretur an dominus, an potius relatio? Hoc ueruntamen admonere non præteribo ut philosophi caueant barbaras illas Terministarum locutiones. Ecquis. n. audire seruat dominum equi, esse uel equum uel equitem? Est. n. dominum illa rerum habitudo inter possidentem & possessum, puta facultas possidentis in rem possessam. Ob idq. definitur per suū actū qui quidē modus definiendis potentiis, peculiaris est. Etenim ut usus est potentia sentiendi colores, & auditus potentia sentiēdi sonos sic dominij est facultas utēdi re fruēdiq. &c. Ad hæc adnotandū est distatbis uersam rem esse, titulum dominij ab ipso per oīa. dominio, id quod negligētius quidam Pa-

risentium considerant, arbitramentis eum suo cancellario eandem facultatem quę est dominium, esse & titulum. Enimuero titulus basis dominij est seu radix ex qua pullulat. Est autem dominij titulus uel natura, uel lex, uel contractus, uel electio, &c. Exempli gratia, Titulus dominij naturalis quod homo habet in terrę nascencia, est naturalis uita quę sine illis cōseruari nequit, ratione cuius Deus & natura homini dedit una cum appetitu seruandi se, ius etiam utendi necessario alimentis, ueluti titulus iuris (non dicam dominij) quod parentes habent in suas proles, est naturalis genitura, Titulus autem quo quisque propria possidet, est ius gentium quo facta est rerum diuisio. Titulus uero episcopi est electio. Et titulus quo quis possidet domum, est uel natia hereditas uel emptio uel præscriptio, &c. Ex hac constituta definitione dominij colligunt differentia inter ipsum, & usum, atque usufructum. Dominium enim est facultas in substantiam rei, usufructus uero non nisi in eius qualitate & accidentia. In substantiam in quam rei, quia si est usu consumptibilis, ueluti cibus & uestitus potest eam dominus consumere, sin minus potest illam donare, & uendere, uel domum & seruum, quin uero & occidere ut pecudem. At uero usufructus est ius alienis utendi ac fruendi rebus, salua eorum substantia, ut habetur, ff. de usufru. & instit. eod. titu. Nam qui habet usufructum agri uel horreorum, potest non solum fructus edere, uerum etiam & uendere, quin uero & agrum alteri locare. Nudus autem usus est ius rebus alienis utendi salua earum substantia, non autem fruendi. Quocirca, ut habetur Instit. de usu & habita. minus iuris est in usu quam in usufructu. Fruitur enim ille re, qui in fructus habet plenam potestatem, quos scilicet non solum edere uerum quomodocunque alienare potest, utitur autem, cui tantum illis uel scilicet, uel sua alere armata, haud tamen illos aliter distrahere, ut qui habet nudum usum agri, potest illuc intrare, comedere poma, & feno iumenta sua & pecudes pascere, uendere tamē fructus aut locare non item. Quapropter in utraque definitione dictum est, alienis re-

Quid sit
titulus.

Discri-
mē inter
dñiū, u-
sū ac u-
sufu-
ctum.

Vsufu-
ctus.

Vsusu-
dus.

Titulus a dñio
distatbis
per oīa.

bus quoniam verus dominus non dicitur usurarius aut usufructuarius, sed ille qui præcisum habet usum vel usufructum tamen

Emph-
teuta.

Qd gra
uis.

si emphiteuta dicatur habere dominium utile ad differentiationem domini directi, quod simpliciter est dominium. Hæc autem non sunt nostræ modo speculationis. Atamen quoniam mendicantium religionem proficemur, institutio nos admonet nostra circa hanc constitutam definitionem quadatenus disputare, an in rebus usu consumptibilibus, possit usus a dominio distinguui? Res. n. usu non consumptibiles sunt quarum usus non est consumptio, veluti prædium, domus & huiusmodi. Res autem usu consumptibiles sunt illæ, quarum usus non est nisi distractio rei vel consumptio veluti est pecunia, cuius usus est illam in alienum dominium transferre, & panis cuius usus est ipsum comedere. De his enim quod unico actu consumuntur (ut grauius sit dubium) sermo nobis est in proposito, nam in uetite licet usu atteratur, tamen quia non unico actu contrita perit, posset utique discerni usus a dominio. Mouemus autem potissimum dubium propter institutionem eorum qui sub sanctæ regulæ diuini Fracisci degunt, & eorum qui ex nostris in eodem instituto perseverant. Aiunt .n. Minores omne abdicasse dominium, adeo ut neque pecuniæ, neque panis neque eduliorum quibus uescuntur dominio fungantur, ut possint dici (si suo uti licet uerbo) proprietarii. Neque uero tantum inter Theologos hæc controversa est & contestata, uerum & a summis Pontificibus variæ sunt de hoc pronuntiatæ sententiæ. Extat .n. Constitutio Nicolai III. in cap. Exiit qui seminat, de verb. sign. li. 6. ubi declarando dicta Gregorii aliorumque Pontificum luculenter affirmat per multisque adiectis verbis confirmat, Fratres minores nullum habere dominium, neque in communi neque in particulari utensilium, aut utensilium, sed meros esse usufructus. Dominium autem pecuniæ semper apud erogantes remanere, cibariorum uero, & utensilium apud summum Pontificem. Eadem serè extat sententia Clementis V. clem. Exiit de paradiso. cod. tituli. Contrariam uero sententiam Ioan. 22. his obiecit Ioan. 22. in Extrauagat. ad conditorem, & cum inter nonnullos, & quia

Nico-
laus ter-
tius.

Clemens
V.
Ioan. 22.

quorundam de uerbis significati. ubi in dubius asserit. in rebus usu consumptibilibus usum minime distinguui a dominio, neque ullo pacto posse ab illo separari. Res certe est difficilis. Et primum, ut ab ipsa natura rerum initium contra arguendi sumamus apparet, quod cum usus huiusmodi rerum sit earum consumptio, nemo possit re uti, nisi tantquam uetus dominus. Verum enim dominium, si eius definitionem supra constitutam respicias in hoc consistit, quod in omnem usum res possit assumi, postquam autem consumitur, nullus sit ei reliquus usus. Unde S. Th. 2. 2. q. 78. ar. 1. pro constanti habet, in uino & in pecunia, & in rebus huiusmodi ne utique computari seorsum posset usum præter rem ipsam, sed cuiusque conceditur usus, eidem concedi rem, atque adeo eius dominium. Et tamen si usus huius generis rerum a dominio discernetur, fieret inde aperte consequens posse locari usum, distincto pretio ab illo, quo res æstimatur, ut quis mihi daret pro usu tantum & insuper pro capone quantum ualeat. Secundo loco iuris auctoritate arguitur, nam ff. de usufructu. erat rerum quæ usu consu. l. 2. cautio fit, pecuniæ usufructum non posse legari absque ipsa pecunia, neque aliarum rerum, puta uini & olei, quæ usu consumuntur, quia nemo potest his uti nisi consumendo, ob idque quantum ex illo titulo sincere colligitur, usufructus harum rerum ad genus quoddam mutationis spectat. Ille .n. cui usufructus pecuniæ uel frumenti legatur, tenetur cautionem dare quod totam rem restituat legitimo hærediti. Et ff. de usufructu. & quemadmodum quis utatur. l. omnium §. constituitur, prohibetur usufructum perpetuum esse, ne inutilia sine dominia, nam frustra esset rei dominium, quia nunquam liceret uti. Ex his ergo sumitur argumentum Si panis & uini medicamentum usus est apud illos, & talis usus, ut nunquam rem teneantur restituere: competissimum fit, & dominium esse penes eosdem. Respondent autem hæc distinctione usus. Aiunt, inquam, ut habetur in dicto c. exiit, duplicem esse rerum usum, alterum uidelicet iuris, atque alterum facti. Usus iuris est concessio legis, & hic in hisce rebus non separatur a domino, hoc tamen aiunt carere mendicantes. Usus autem facti

primū
argu. a
parte ne
gatus.

Tho.

Secundū
arg.

facti est actio ipsa comedendi & bibendi, atq. hic tantum illis concessus est. Sic ait Nicolaus Pontifex eo. cap. exijt. At vero distinctio hæc non est intellectu tam facilis, quam dictum. Nam usus iuris non alius intelligitur, quam quod ius ex voluntate domini permittit. Legauit mihi quisquã usum fructum pecuniæ, inde fit, vñum esse mihi legitimum. Si ergo legitimus est, ergo iure concessus. Pari modo, si erogas mendicanti panem, eor. usus ille mendicantium non erit iuridicus: Accedit huc, q. eodem loco ait Papa, perinde illis cõcedere vsũ, ac si essent vere dñi, quin vero Ioann. 22. palam ingenueque fatetur nullum se habere dominium rerum mendicantium, & si quod habet, libentissimè renuntiare. Hic tñ minime obstantibus, si quæstio non tantum de nomine est, statuitur conclusio in gratiam Mendicantium, quæ sit huius articuli secunda: Vñus rerum comestibilium & utensilium distinguitur quodã a pacto a dominio, ita ut mendicantes absque ulla (ut aiunt) proprietate illis utantur. Probat. Probat. Aduerum dominium non sufficit ut cui liceat rem consumere, puta alienare, uendicare in iudicio, legare, negligere, &c. Minoritq. aut non possunt neque conuentu iuncti, talibus modis rebus suis uti. Quin vero qui pecunias illis largiuntur, possunt prohibito amouere quoties libuerit tanquam veri domini. Aliorũ vero utensilium, atque alimentorum Papa se dominum pronuntiat. Itaque quemadmodum q. modum dum quis, amicos conuiuio excipit, non facit eos dominos esculentorum, & poculentorum, quibus mensa exutitur, quia neque illis facit facultatem illa surripiendi, ut in proprias domos importent, sed tantum ut sedentes uescantur illis, eodem pene modo Papa inuitat quotidie fratres, quibus tantum facit facultatẽ edendi ac bibendi, uestiendi, &c. Quare etsi eis illa de medio tolletur, nullam eis faceret iniuriam, neque esset habendus tanquam fur & latro, sed tanquam dominus, qui sua repetit. Facit in fauorẽ huius cõclusionis illud Act. 2. ubi habetur, Omnes credentes habuisse omnia cõia quod de illis intelligendũ est, qui Hierosolimis agebant: oĩa ergo usq. ad alimenta erant illis cõia, & gerebant se ueluti conuiuia ad mensam con-

uiuatoris. Præterea, egomet mihi hæc rō ne idem adstruxerim. Fatentur namq. impugnatores huiusmodi paupertatis, posse monachos habere proprium in cõi, licet nemo illud habeat in particulari. Vtatur ergo cõfessione sua: Possum ergo particularis monachus vesci cõibus, quamuis non sim particularis eorum dñs, potest ergo pari modo totus conuentus & totus ordo, eisdem uti, tametsi omni careat dominio. Neq. multum mouere debet uerbum Ioã. 22. dicentis se abdicasse tale dominium. Primum, quia id non fecit legitime, & si fas est dicere, nec iuste, sed certe in odium forsan Occham & aliorũ sui ordinis, qui fuerunt ei infestissimi. Deinde, quia suam renuntiationem successores eius in eadem sede nondũ probarunt, sed exemplo suorum antecessorum idem retinent dominium. Eandem conclusionem corroborat Lex. Deuter. 23. quia ingredientibus vineam proximi permittebatur vuarum usus absq. dominio. Ait. n. Ingredus vineam proximi tui comede vvas quãtũ tibi placuerit, foras ne efferas tecum. Non ergo faciebat vuarum dominium, ut posset uendere aut pro alia re cambire, sed tamen ut tanquam conuiuia pasceret. Item Instit. de usu & habita ei, qui fundi nudum habet usum, nihil ulterius conceditur, quã ut oleis, pomis, floribus, &c. ad usum quotidianum utatur. Videtur ergo vsus illic distingui a dominio. Ad idẽ pertinet, q. qui extrema laborat necessitate, potest alieno pane sibi succurrere, non tñ ut illum vendat quare profecto non uidetur illic transferri dominium, sed alieno legitime uti, tametsi ubi quispiam laboraret inopiam panis, posset rem aliam capere, quam cum pane permutaret. Et sumitur coniectura, quod non transferatur dominium in extrema necessitate, ex eo q. alias ille, qui sub illum articulum miscio non succurreret, maneret restõni obnoxius nam si tenebatur transferre dominium in alterum, perinde habuit ac si retineret rem alienam. Hæc profecto rō faciunt multum probabilem, ex quibus modo aliquo clarescit id quod ait Nicolaus Papa, s. q. Minores habent usum facti, & non iuris, puta usum in actu, & non in habitu. Vñus enim iuris seu in habitu est, quando talis usus

Secunda
rõ cõclu
sionis.

Ioã. 22.

Secunda
conclu.

Probat
conclu.

Simili
tudo q.
adposi
ta.

In extre
ma ne
cessitate
nõ trãs
ferri do
miniũ.

Vñus fa
cti usus
iuris.

non potest a domino impediri, qualiter
non est apud Mendicantes, sed tantum quia
non possunt. Secus autem res habet in
pecunia, nam cum talis usus sit illam alienare,
assumitur in omnem usum, atque adeo
nemo ea legitime utitur, nisi verus domi-
nus. Et per hæc respondetur ad rationes

Ad primam rationem. in contrarium. Ad primum enim dicen-
Obiectio. dum, quod etsi post consumptionem ha-
rum rerum nullus alius restet usus, non
tamen continuo sequitur ut assumatur in
omnem usum, quod ratio domini desiderat.
Sed arguis instantius, Si Mendicantes,
non possunt illas alienare illud est quia sunt
lege prohibiti, sicut pupilli, & primogeniti,
non ergo obstat, quominus sint veri domini
sicut illi. Negatur antecedens, quoniam nulla
civilis lege prohibentur illa vendere, vel
donare, &c. Sed quia verus dominus
eiusmodi facultatem eis non permittit.

Dilutio. Ad iura autem superius allegata, & ad
Ad secundam rationem. auctoritatem Divi Thomæ, negantis
in hisce rebus posse seorsum computari
usum ac dominium, respondetur, solum
illis iuribus constitui, quod non possit se-
orsum pretium sumi pro usu aliud a pre-
tiorum rei. Haud tamen negant quo minus do-
minus possit usum restringere ut alter il-
lo duntaxat modo utatur & non omni-
bus modis, qui requiruntur ad verum do-
minium.

Ad primam argumenti principalem. Argumenta in capite quæstionis ob-
iecta satis liquido soluta sunt. Primi enim
secunda præmissa, falsa est, nempe do-
minium & ius equipollere, immo ratio do-
mini plus ponit quam ratio iuris, & inde
ius generalior nox est. Et pariter respon-
sum est ad aliud nempe non sufficere ius
illud Mendicantium in cibos & utensili-
a, ut sint eorum domini. Secundi au-
tem utraque præmissa vera est, ut secun-
da conclusio ostendit, scilicet Mendican-
tes alimenta vestimenta que consumere,
quorum tamen non sunt domini, non
tamen inde fit consequens definitionem
nostram non esse legitimam. Immo per
eandem docetur, non esse illarum re-
rum dominus, quippe cum nequeant illa
alienare.

ARTICULVS II.

*Verum tantum Deo intellectualibusque ac
rationalibus creaturis compe-
tant rerum dominia.*

PRæfixa ergo domini definitione, sub-
sequitur articulo secundo ius subie-
ctum explorare videlicet inquirere qui-
bus proprie competat rerum dominium,
an scilicet solis post Deum angelis, atque
hominibus? Arguitur enim quod brutis
animalibus suo ordine congruat domi-
nium, ut puta herbarumque ut legitur Ge-
nes. concessæ illis sunt in pabulum. Quin
videtur dux apum dominium in suum
gem obtinere, & inter græves illa quæ acie
ducit, apparet cælerarum esse regina. Et
inter feras ferocissimus Leo dominari, &
reliquis bestiis, & accipiter dominatum
pariter gerere in miseris aues. Secundo
ad idem arguitur de inanimis cælis qui
huic sublunari mundo dominantur, ut po-
te cui calorem, virtutemque influunt quibus
fovetur ac vegetatur. Vnde Arist. 1. Me-
teor. Necessæ est mundum hunc inferiorē
subiectū esse rationibus superioribus, ut
eius inde virtus gubernetur. Vnde Genes.
1. creatus legitur esse sol ut præsit diei, lu-
naque ut præsit nocti. In contrarium tamē
est, quod eodem loco Genes. 1. solis homi-
nibus adiudicatur orbis dominium. Facia-
mus inquit hominem ad imaginē & simi-
litudinem nostram, & præsit piscibus, &c.

De hac quæstione Neo. erici, Gersonē Io. Ger-
ducem sequenti, multa cōminiscuntur ra-
tioni parum cōsona. Ille namque gravis
alioqui auctor, cōplures diuinarum species
locis supra citatis multiplicauit. Inter
quas & multa tribi i dominia brutis nul-
taque subinde insensibilibus rebus, ut ar-
gumentis supra formatis explicatum est.
Hæc autem (bona uenia dixerim) an tam
ratione & iudicio Inuenta sint, quam pro-
libito asserta examinare oportet. Etenim
rerum naturam consulentibus illico fiet
comperum ratione domini, non tam la-
te patere. Sic ergo hæc Prima conclusio.
Solis illi s qui intellectu & libero arbitrio
vigent conuenit dominandi rō, Illi que
adeo solis habere rerum dominium, non po-
Soto, de Iust. & iure. T. secundu

Primū
arg. a
parte
negati-
ua.

Secundū
argum.

Aristo.

Io. Ger.

Prima
conclu.

Quarū cum primis Deo, mox intellectuāli natu-
rerū De rē angelicæ, deinde rōnali homini, Deus
us hēat inquā, cuius (ut ait Psal.) terra est, plenu
dñum . do eius iure creationis dñi gerit ac prin-
cipatū rerum oīum quas ipse condidit ut
habet Sapiētis illa confessio, dñus uniuersū
forum tu es. Fuit quidem ab æterno, pote-
state Dominus, ab orbe tñ condito, usu &
actu. Nā antea nullæ erant res quæ illi pa-
rerēt. Est. n. nōtas eousq. abuti nōtē (quod
quosdam non repudet) ut dñum inter di-
uinas personas nominetur, quippe cum ni-
hil in Deo sit eodē ipso inferius, sed qd-
quid illis est, infirmum existit. Neq. uero
filius ūllo pacto subicitur patri, utpote
cui summe æqualis est. Ob idque tota tri-
nitas par habet dominū idemq. absolu-
tum creaturarum. non solū quantum ad
vīum, verum & quantum ad eorum natu-
ras, ut puta cui non modo pro suo arbitra-
tu cunctis vti liceat, verum & earum natu-
ras creare, annihilare ac præter naturæ le-
ges alterare, ut ignem ne calefaciat impe-
dire, aquā absq. igne calefacere, & tanquā
dñs uitæ & mortis nō solū reliqua aīalia,
verum & hoīem nita priuare. Angeli autē
dñum habēt suatū tñ naturalium actio-
num, mundi uero huius non perinde atq.
homines. Quādoquidē p. p. ipsos qui nul-
lo egent corpore, nequaquam creatus est,

Angeli sed p. p. solos hoīes quibus angeli sunt ad
quibus ministratorii spiritus, tametsi ipso-
rarchiæ per suos Principatus ac Domina-
minenti. tiones sint distributæ, aliq. adeo aliis im-
perent. Hoc autem perparum ad rem no-
strā attinet. Descendamus ergo ad genus
nostrum, cui soli competere demonstre-

Conclu- mus sublunariū dñum. Primo, Dñs nisi
sis ostē- ineptissime uoce abutamur, ille solus est,
ditur. in cuius facultate est sicū, re sic, aut aliter
in suum commodum uti, hoc autem nisi
per intellectum ac uoluntate nemini con-
gruit, solus ergo homo in terris dominiū
ratione fulget. At quo res clarius eluceat
arguitur secundo, Dominium exterarum
rerū nemini nisi hac ratione conuenit qd
sit ipse suorū actionum dñs, dominum. n.
quod quisque habet in suos actus, causa
est & radix eius quod hēt in alias res, est
autem solus homo suorū actionum domi-
nus (ut 1. 2. quæst. 1. auctor est S. Tho.) p.
intellectum & uoluntatem. Eadem ergo

ratione ius illi soli conuenit ut dominus
sit aliarum rerū. Minorem huius argumē-
ti præter S. Th. uel usus ipse loquendū ho-
minum demonstrat. Dum. n. quis mente
capitur, dicitur non esse sui ipsius dñs, sed
sui impotens. Maior autem in ratione na-
turali posita est. Etenim qui sui non est,
dñs esse nequit aliorum. Sed & testimo-
nio supra citato scripturæ sacræ, quæ in rō cōclu-
terpres naturæ est, eadē cōclusio terrio cō-
sionis. probatur. Dixit. n. Deus Genes. 1. Facia-
mus hoīem ad imaginē & similitudinē
nostram, & præsit piscibus maris, & uolati-
libus celi, & bestiis, &c. Hoc est, in hoc eū
faciamus ad nostram imaginē, ut reliquæ
creaturarum uniuersitati, quæ nostra caret
imagine, dominus constituatur, fieri autē
hoīem ad imaginē & similitudinem Dei,
est fieri intellectu & uoluntate liberum,
hæc. n. est facies Dei. In reliquis namque
creaturis uestigium eius tñ relictum est, si-
cuti humani pedis relinquitur in pulue-
re p. quod eiusdem hominis facies agno-
sci nequit. Igitur quia duæ istæ potentie,
intellectus & uoluntas, cōicæ sunt ho-
mini, per hoc cōditus est ad imaginē Dei,
indeq. adeo ius sortitus est dominandi in
ceteras animātes, rationis expertes. Haud
equidem ignoro quosdam distinguere in-
ter dominū regale & naturale, dicentes
ad priorem speciem libertatem requiri,
non autem ad secundam. veruntamē hoc
gratis dictū est quia natura ipsa nemo est
dñs rerum, nisi qui dñs est actionū suorū,
& ideo neq. rerū. Quarto arguit, Dñum
quempiā rei gerere (ut supra ostendimus) rō cōclu-
est ipsa uti. brutæ autē animantes uti neu-
sionis. tiquam possunt, ergo neq. ullum habere
dominium. Minor est S. Tho. 1. q. 16. ubi
docui brutis nō competere usum, scdm il-
lud Aug. lib. 83. quæstionum. Vti aliq. d.
non pōt animal, nisi rōnis particeps. Et
rō est, q. uti est rem in finem ordinare,
quandoquidem uoluntas est finis, usus au-
tem mediorum ad finem, & pecudes nihil
agunt propter finē, quippe quæ rō cognos-
cunt, sed aguntur potius naturæ instinctu.
Et simili in super rōne id confirmatur, Do-
mini. n. est imperare, hoc autem idem est
quod rem in alium finem ordinare, quod
ideo a brutis alienissimum est, ut idem S.
Tho. quæst. 11. 17. cōmōstrauit. Quin-
to ad-

S. Tho.

to ad eandem cōclusionem arguitur. Qui
cunq. dñum habet cuius libet rei, iniuria
afficitur, dum illi aufertur. Bruta aut aia-
lia neq. iustitiæ capaces sunt, neq. iniu-
ria, neque quam nō cognoscunt, scēlici-
tatis, ut patet, ex Arist. 10. Eth. c. 3. Cuius
rō est, q. cum non sint libera, non sunt sui
iuris, sed quidquid sunt, hoīs sunt, p. p. qui
orbis conditus est. Et ideo qui iumento,
& armento, uel pabulum sustulerit, uel vi-
tam, nullam ei irrogauit iniuriam, sed do-
mino, & qui e quo regis loco cedit, nullū
ei honorem defert, sed regi, nullum ergo
pecudes hnt dñum neq. ius in herbas, sed
trā appetitum naturalem, atq. Et potesta-
tem. Quod si brutis nullū pōt dñum cō-
petere, liquido sit, multo minus cœlis ac
rebus inanimis conuenire posse. Est ergo
homo hac ratione medius inter Deum, &
bruta. Nam irrationale animal nul ū h. t.
dominiū, Deus uero supremum, nempe
& quantum ad usum, & quantum ad natu-
ras rerum, sed homo quantum ad usum,
attamen quantum ad naturam minime,
utpote quas mutare non potest, nisi appli-
candō actiua passiuū.

Ad primū arg. Ad primū igitur argumentum rñdetur,
perimendō totum accedens. Haud. n.
bruta ullū habent herbarū dñiū, quod
eadem ipsa Genes. auct. ritate contra cita-
ta comprobatur. Haud enim leguntur ibi
herbę pecoribus & iumentis concessę,
sed solis hominib. Ecce enim, inquit, de-
di uobis herbam afferentem semen super
terrā, &c. ut sint uobis in escam & cun-
ctis animantibus terrę. Ius ergo herbarū
non est concessum brutis, sed nobis pro il-
lis quę nobis seruiunt. Neq. in apibus est
nisi metaphoricus rex, quia neq. examē
in finē ordinat, sed instinctu naturę una
pregit reliquosque exercitus sequitur.
Multoque minus aut ferę bestię aut rapa-
ces aues dominantur ceteris, licet illis ue-
lut alimento utantur. Mox ad secundum
pariter rñdetur, cēlos lōge minus proprio
dominium habere eo significatu quo no-
men impresentiarum usurpamus, sed dñr
predominari, quia eorum iussu hec in-
feriora coalescunt, fouentur, alterantur,
ac submutantur, sicuti & in singulis ele-
mentis illa qualitas dicitur predomnari,
quę alteri præminet.

QVAESTIO II.

DE REBUS QUARVM HO-
mo est Dominus.

ARTICVLVS I.

*Primum rerum omnium, quę sunt in
mundo sit homo iure aliquo
dominus.*

OSTENDAM constitu-
tū nob. est homini solū
in creaturis corporalibus
dominium rerum cōgrue-
re, cōsequens est, ut dispu-
temus quotuplici, quarumq. rerum domi-
nio fruatur. Et habebit quæstio duos arti-
culos. Prior erit generalis, posterior uero
de duobus dominijs peculiaris. At argui-
tur a parte negatiua, q. non omnium pror-
sus quę cōdita sunt in terrarum orbe, sit
homo dominus. Etenim aut illi naturali
iure conueniret, aut diuino, aut humano.
Non naturali, quia uniuersale dominium
concessum est ei a Deo in eius creatione.
Neq. prorsus diuino, quoniam tunc iure
charitatis esset homo dominus cuiuscunq.
quę rei indigeret, eademq. charitate amis-
sa, eodem decideret iure. Nam Deum so-
lis amicis concedet bona sua elargiri.
Consequens autem est falsum, & contra
humanum morem, etiam Christianorum
in quibus multi iusti rerum egestate pre-
muntur omnium dominio orbatī, multi
quę contra iniqui, & prauī bonis huius
mūdi, secundum leges, quę a diuina re-
gula non exorbitant, potiuntur. Quod au-
tem iure mere humano non sit homo do-
minus, patet, quoniam antequam leges hu-
manę essent, Deus nostro generi indulse-
rat, rerum dominium, quod fundamentū
est humani iuris quo earum dominia diui-
sa sunt. Secundo arguitur. Homo non est
dominus elementorum neque cœlorum,
quia illa non sunt nominata Genes. 1. ubi
homo constitutus est retum dominus. In-
cōtrarium est, quod omnia facta sunt pro
pter hominem, ut 1. Polit. auctor est Ari-
sto. David Psal. 8. Omnia subieciisti sub
pedibus eius.

In hac questione illi recentiores magistri, quorum superiori quæstione meminimus, quã plurima confarinant dominiorum genera. Ioannes. q. Gerson sex enumeravit, alii uero usq. ad nouem, Sed Contrado tract. 1. q. 6 uiginti tribus collibuit recensere. Alii aut. aliud esse diuinum beatificum, quo beati potiuntur gloria, & aliud gratificum, quod habet iusti in omnes res creatas, ut illis iure charitatis uti possint, iuxta illud ad Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et aliud est naturale & aliud euangelicum, &c. Illi aut. (ut salua eorum existimatione dixerim) duplici sinistra eã hæc dominiorum genera gratis multiplicant. Primo quia perseuerant credentes, idem esse diuinum, quod diuinitus, mox, q. dominia ex parte materialium obiectorum dissecant, quæ quidem sectio, quia arte caret, in infinitum posset abire. Discerni quippe debent duntaxat secundum titulos, ex quibus oriuntur. Sit ergo prima huius rei conclusio. Dominium quadruplex. unum est, scilicet naturale, diuinum, & humanum, quod diuiditur in duo, scilicet illud quod de iure gentium originatur, & alterum quod acquiritur iure civili. Conclusio hæc firmior per se apparet, quia ex pluribus confirmari indigeat. Dominia enim iure, aliquo introducta sunt, ius autem (ut superioribus libris ambobus uisum est) non est nisi naturale, & gentium, & civile, quibus & diuinum additur positium hoc est, quod non conuenit homini ex debito sue nature, sed est ei diuinitus ad naturam superadditum. Hoc enim dicitur diuinum positium, contra naturale distinctum, cuius est Deus auctor est. Igitur quod non sint plura quam hæc dominiorum genera, inde patet, quod nullo præter hæc post iure quispiam ullum obtinere dominium. Nulla ergo ratio permittit distinguere dominium originale, & beatificum, &c. Nam ius quo Adã defunctus est in lignum uitæ, quod isti uocant originale, diuinum erat positium, hoc est supra naturam concessum tamen si statui illi naturale quodammodo existeret, nempe quo possent homines non mori. Multo autem debiliori occasione noua species fingit dominii Gratifici, operum uero gratiæ non habemus dominium, quia non per nos, sed De fauore supernaturali ea exequimur. Et idem est de iure

beatorum. Nam primū, licet ius habeant gloria persiuedi, illud tamē nō propriè est dominium, sed ius merum concessum a Deo, qui Dñs est gloria. Alias cū gloria in Dei uisione consistat, eadem facultate diceretur beatus dñs esse Dei. Secundo, & ius illud, quod permitteretur dominium dici diuinum, est positum. Ius namq. oī diuinū in rebus præcipue est supernaturalibus, ut hoc nunc dictum, & ius euangelicum quo ministri ecclesiæ habent absoluedi a peccatis, conferendiq. alia sacra, docendi que fidem. Quod reuera in ipse dicitur dominium, sed est ius ministeriorum Dei. Quis. n. mortalium dicatur sacris dñari? Extenditur et ius diuinum positium ad res naturales. Quale est ius decimarum, quod iidem habent sacerdotes, scilicet merendi (ut ait Paulus) temporalia per spiritualium seminatione. Quamuis & hoc ius fundamentum innitatur naturali, quod dignus est operarius mercede sua, ideo namque exemplum a triturante boue Apostolus attulit. Ius item ac dominium quod David habuit ad regnum, diuinum est fuit positium, quippe cum a Deo fuerit electus, non sicut ceteri reges a republica. Et dominium quo populus Israel in terram promissam positus est. Quin uero & in angelos sunt qui cogitent nos dominio fungi per apostolum Paulum ad Hebr. 1. Nonne omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi per eos qui hæreditatem capient salutis? At uero abusus esset uocis, homines angelorum dominos appellare, quod uni homini Christo proprium est, sed funguntur hac parte ministerio Dei, sicut neque inferiorum demones tam domini sunt aiarum quas cruciant quam diuinæ iustitiæ executores per supplicia, quod ipsi quoque perferunt. Secunda conclusio. Homo dominium habet naturale, non solum in omni terra fructus, uerum etiam quodam pacto in elementa celestiumq. orbes, qui uelut tectum sunt sui domicilij. De terrenorum dominio patet Genes. 1. Faciamus hominem ut præsit, &c. Et rursum? Crescite & multiplicamini, & replete terram & subijcite eam, & dominamini piscibus maris, &c. Illud enim dominium non esset positium diuinum sed naturale. Hæc enim iura & dominiorum genera non differunt ratione auctoris,

Prima
conclusio.
Dominium
quadruplex

Secunda
conclusio.

Æoris, nam hac de causa omnia dominia dicerentur diuina, cum omnis p[ro]p[ri]etas a d[omi]no Deo sit, sed differunt per hoc q[uo]d naturale est naturæ debitum, alterum vero super naturam adhibitum, & dominium rerum congruit homini priori modo. Nam quatenus homo corporeus est, debetur illi ea quæ ad uitam eius sunt necessaria. Hac. n[on] r[ati]one collegit Arist. o[mn]ia corpora esse facta p[ro]p[ri]a hominem. Itaq[ue] quemadmodum licet Deus per miraculum creauerit ho[m]i[n]es, nihilominus membra & potentia naturales naturæ lux debita sunt, sic illa collatio domini rerum fuit explicatio quædam naturalis iuris, ueluti debiti humanæ naturæ, supposita eius existentia, quam ei per creatione[m] gratis contulerat. Et pari r[ati]one dominiũ h[ab]et quodammodo in cælos, qui sunt ueluti tecta suarum ædium, atq[ue] in elementa, inque solis calore, & lucem qua utitur, & in alias influentias, atq[ue] in pluuiam & niuem, quæ illi naturali iure seruiunt ad uitam seruandam, atq[ue] ad alimenta terrena opereanda. Dicitur autem cum moderamine, dominiũ nos h[ab]ere in cælos, & elementa, quia non possumus, aut illa consumere ut terra.

Tertia
conclu.

nascencia aut eis uti ut animalibus. Tertia conclusio: iure æt humano quod superiori libro in ius gentiũ & ciuile partitum est, multis abundat homo dominijs. Iure. n[on] gentiũ (ut paulo post dicemus) propria dominia diuisa sunt, ut Meum, & Tuum, aut dicitur in orbe. Iure autem ciuili hoc est cuiusq[ue] ciuitatis seu regni, p[ro]p[ri]a multa quod que mortales possidet, ut iure p[re]scriptio nis, iure h[er]editario, iure primogenituræ, &c. Hæc autem o[mn]ia clara sunt & patentia. Illud autem quod Gerson, & Iacobi Richardus tra-

Gersonis opi-
nio im-
pugnata.

ctat 1. q. 2. de dominio gratifico differunt animaduersione opus habet. Bisari enim, & per nunquam extremum peccare de hac re contingit. Isti quippe nominati auctores aiunt, eos qui in amicitiam Dei per eius gratiam recipiuntur dominio fungi in res, quæ alio ab ipsis titulo non possidentur, ut puta in res omnes cuiuscunque possessoris, quia iure charitatis possint omnibus uti. Contra hos autem statuitur

Quarta
conclu.

quarta conclusio. Qui est in gratia Dei nihilo plus habet aut dominiũ aut iuris utendi re aliena, quam qui est in peccato, uterque enim in extrema necessitate uti

potest rebus sibi necessarijs, cuiuscunque sine possidentis, neuter tamen citra illum.

Cuius poro contrarium & falsum est & Charitas assertu periculosum. Enimvero titulus quo mortales dominio rerum donati sunt non est charitas, ut V. cleff, & lib. 1. o. Armachanus, falso arbitrati sunt, sed ius (ut diximus) naturale aut humanum. Deus

namque solem suum oriri facit super malos & bonos & pluit super iustos & iniustos & ideo quæcumque quisque charitate polleat nullum tamen ius nouum in res has caducas & lubricas acquirit, sed in regnũ cælorum: de cuius tantum hæreditate ait Paulus, Si filij, & hæredes per Christum. Neque mos & usus reipublicæ Christianæ admittit ut charitatis titulo quis ualeat aliena rapere, immo uero per hoc ab eadem charitatis uirtute decideret. Quia etiam Christus hæc omnia contemnere nobis iussit. Neque Paulus ipsis sanctis euangelij concionatoribus alio titulo concedi posse temporalia metere, quam uelut laboris mercedem, quia spiritualia seminant. Illud autem quod pro se illi adducunt, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, nullo colore eis patrociniatur, quoniam Paulus nihil aliud uoluit, quam quod diligentes Deum, nulli superentur turbulentis incursionibus huius mundi, sed cunctis utuntur eorum utrumque suarum adminiculis. Et quod adijciunt amicis omnia esse communia, hoc tantum conuincit, q[uo]d amicis Dei communia sunt eius sempiterna bona. Nam hæc temporalia non sunt digna quæ uult p[re]mium ipse charis suis impartiat. Tamen iustos (ut ait Paulus) in necessarijs non de reliquat. Hoc autem per elemosynas prouidet, aut alia uia legitima. Nam si charitatis titulo ius cuiuspiam faceret usurpandi res alienas, pacitunc & tranquillitati reipublicæ ostendiculum poneret. Horum. n[on] temporalium tituli debent esse in foro exteriori patentes, ut quisque palam sciat, quid a se iure, quidque iniuria petatur. Charitas autem in pectore delitescit. Parum profecto hæc abest opinio ab illa Lutherianorum, quam cap. 4. super epistolam ad Romanos impugnauimus, sane qui ex illo uerbo Pauli de iusto Abraham & semine eius, ut hæres esset mundi, illum ex-

primunt sensum, quod liceat iustis quocunque mundi cibo, & uestitu ornatuque ac delicijs frui. Sed de hac falsitate nihil ad presentem locum. Ex eadem ra- dice nempe charitatem esse rerum posses- sarium titulum, Vvicesistæ, in quos (ut di- cebamus) Armachanus lib. 10. ca. 4. impe- git, illum exprimunt sensum quod nemo extra charitatem ullum retinet vel spiri- tualium iur., vel temporalium dominium. Est autem hæc falsa hæresis sæpe ac sæ- pius condemnata. Nam licet iniquus per modum meriti non sit dignus pane, quo vescitur, neque qua vivit vita (ut Augusti- nus & reliqui sancti aiunt) persistat tamen in eo naturæ ius, ut sole fruatur, quem Deus oriri facit etiam super malo: Cele- brat enim scriptura sacra multos reges etiã dum erant in peccato, non solum Gentium, ut Nabuchodonosor, & alios tam Caldeo- rum quam Persarum verum & Hebræorum ut Saulem, Salomonem, quin & ipsum Da- videm. Missum præterea facimus quanta incertitudinis nebula obtenebratam san- ctam ecclesiam susque deque uesania hæc confunderet. Nam huius huiusmodi oppu- gnatio non est presentis loci. Haud tamen eadem nota Gersonij & Richardo inuren- da est, qua denotantur hæretici quoniam secundum illos licet ille qui gratia Dei de- cidit, ius charitatis amittit, amittat fruendi alienis rebus retinet tamen naturæ ius, quo sua propria possidet, atque alia iura siue ec- clesiastica, siue civilia.

Argumenta igitur non alia nova indi- gent responsione. Iam enim negata est illa consequentia primi argumenti, uidelicet, Dominium rerum fuit homini a Deo do- natum, ergo non est ei naturale, quo- niam fuit, non tanquam naturæ adhibitum sed tanquam naturæ debitum. Ad secun- dam etiam respondetur, quod licet sub- stantiæ cælorum non sit homo dominus, ut possit eos alterare, est tamen dominus qui eis utitur tanquam domicilio, & ad alia naturalia commoda. Et multo melius est elementorum dominus, ut aeris ad res- pirationem, & maris ad navigationem, & terræ ad culturam, & ignis pariter ad me- teoræ impressiones.

ARTICVLVS II.

Verum homo hominis dominus esse possit.

Consequitur in hoc secundo articulo de hac singulariter dominij specie dicere: an uidelicet esse possit homo al- terius hominis dominus? Et arguitur con- tra affirmatiuam partem: Nullum ius po- test naturali derogare, naturali autem om- nes homines nascuntur liberi, id legis ip- sis latronibus plane consentibus. Inst. de iure perso. & ff. de sta. homi. le. libertas, quod seruitus sit, qua quis dominio alie- no contra naturam subicitur. Et Grego- rio idem asserente, ubi ait contra naturam esse homines hominibus dominari, ratione quæ idem demonstrante, nam homo, eo cæ- teris animantibus, præstat, quod ratione ui- get & libertatis arbitrio, ergo nullo iure in genus nostrum obtrudi seruitus potuit: Fecit. n. Deus hominem rectum, ut habe- tur Eccles. 1. 5. & posuit eum in manu con- silij sui. Atq; hac de causa homo, cum pri- mum creatus fuit, cæteris ore Dei præla- tus est creaturis, non autem homini. Se- cundo id præcipue confirmatur in Chri- stianis Haud n. decet ut quos Christus in filios Dei adoptans, libertate donauit ser- ui esse permittantur, nã ut ipse Dominus intulit Matth. 17. Liberi sunt filij. Contra- rium decernunt iura titulis citatis de statu hominum, & in Insti. & præterea Arist. Po- lit. 1. quibus locis multiplex seruitutis spe- cies distinguitur & approbatur.

Ad hanc quonem quatuor conclusioni- bus respondetur. Prima est: Homo tam iu- re naturæ quæ iure gentium potest esse alte- rius hominis dominus. Duplicem. n. serui- tutem scitè Arist. dignouit 1. Polit. Alte- ram quidem naturalem, alteram uero lega- lem. Naturalis est, qua homines eleganti- oris ingenij reliquis heberibus ac rudibus dominantur. Enimvero, ut in eodem homi- ne anima corpori, ita & in toto humano genere bono homini (ut ait Comicus) lã- ge præstat. Quocirca sagax ipsa natura alios homines ingenio ad imperandũ dotaui- t, alios uero corporeis neruis ac membris ir- roborauit ad seruiendum. Et quia domi- natio naturalis recta sit, probatur, nam ho- minis natura est, ut secundum rationem uiuat,

Prima
conclu.

Duplex
seruitus
ex Arist.

uiuat,

niuat, eique adeo eidem obtraheret, ergo sicut perfectio appetitus sensuum in homine est incommensurabilis, ita & inter homines perfectio agrestium scientiarumque rudis est.

Servitus legalis duplex.

Sapientum gubernatorum subdit. Altera est servitus legalis. Et hæc est duplex ut in scriptis de iure personarum refertur. Altera sunt servi, qui libere cum ætate viginti annorum excesserint, vendunt se, causa participandi pretium. Cuius quidem servitus usus fuit in lege veteri. Legitur. Exod. 21. Si emeris Habizum sex annis serviet tibi in septimo aut egredietur lib. Et Levi. 25. Si paupertate compulsi vendideris te tibi fratrem tuum, non opprimes eum servitute famulorum, & infra. Servus & ancilla qui in circuitu uestro sunt, hoc est ex Gentibus hos habebitis famulos & hæreditatis iure transmittitis ad posterum ac possidebitis in æternum. Fratres autem uestros filios Israel non opprimatis per potestatem. Intericidium ergo erat discrimen, quod servus ex gentibus esse poterat perpetui. Habizum vero minime sed et temporarii. De hac ergo servitute ponit conclusio. Talis servitus est licita. Nam et si homines fidei sunt a Deo liberi tamen tantum in tantum est astantibus cunctis desiderium ac ius servandi vitam, ut possint se eius gratia miserari in servitute adigere. Nam licet,

Secunda conclusio.

Non bene pro suo libertas vendi ut auro.
Vendit pro vita sua est, quæ omni est pretiosior auro. Imo & parentes egestate compulsi, liberos suos antiquo iure vendundam perennabantur ut eo de loco Levi. 25. memoriam proditum est. Et cap. de patribus qui filios suos distraxerunt. 1. 2. & in scriptis de patria. Item, in glo. licet iam inter Christianos homines leges non sint in usu. Avunculi apud Aethiopes eundem adhuc vigere morem, quo ad eorum mercatum Lusitani adnavigant. Quod si libere venient non est cum mercatura illa crimine illo denotetur. Veruntamen si quæ iam perirebunt, vera est fama, diversa est ferenda sententia. Sunt enim qui affirmant fraude & dolo calamitosam gentem seduci, insectarique necro quibus in calibus, & astu pellici versus portum, & nonnumquam compelli, & sic neque prudentes, neque quid de illis fiat opinantes huc ad nos transmitti & vendundam. Quæ si vera est historia, neque qui illos capiunt, neque qui a captivibus coeunt, neque

illi qui possident, tutas habere nunquam consuetudines possunt quousque illos manumittant, et si pretium recuperare nequeant. Nam si quis se alienam possidet, et si mercatu vel alio iusto titulo eam acquisierit, cum primum alienam esse retulerit, tenetur cum pretii et dispendio dominio redde quantum magis liberum natum hominem per iniuriam manu captum astringitur in suam restituere libertatem? Quod si quid sibi pretere cogitaverit, quod preclare cum illis agitur dum pro servitute beneficium eis Christianissimi rependimus iniuriam se novit esse in fide, quod summa est libertate docenda ac persuadenda, in abest, ut eorum excusatione Deos admittat. Tertia servitutis species est et legalis. Unde (ut lege citata & ff. de statu hominum. Libertas docemur) servitutis nomen derivatum est, videlicet quod imperatores bello captos vendere neque occidere solent, sed servare. Et isti dicuntur mancipia, quia victores quos gladio transfigere possent manu capiunt, ut servent. Ac de ista servitute subditur tertia conclusio. Non modo est licita verum est misericordia profecta. Si enim quis gratia sustinenda vitæ libertate se privare potest, factus quisque ducere debet servitutis quam morti tradi, est autem latum inter has servitutis specie intervallum. Nam genus illud domini servitutisque naturalis non plenam attingit rem quam nomen sonat sed in ea quæ præcedenti quæstione explanata sunt. Servus. secundum ac tertiæ speciei, quia liber non est quicquid est, domini est, neque domini eo utitur in bonum ipsius servi, sed ad suam propriam utilitatem sicut in iumento. Unde in scriptis. Per quas personas nobis acquiritur. Item nobis. & de acquirendo rerum domino. Item in iuris quidquid servus acquirit adjudicatur domino. Quævis & inter duas istas servitutum species nonnullum mihi videtur discriminis inspicere. Illi enim qui se inopia pressit servituti manciparunt, quia libere se pretio vendere sugere, iure nequeunt. sicut neque firari quæ vendidissent equum, servos autem bello captos non auderem in has cogere angustias. Est quidem glossa super e. ius gentium dist. 1. quod aut servos in genere non posse auferre, quam sententiam elicit ex c. si quis servus. 17. q. 4. sed tamen illud caput solum pro-

Tertia conclusio.

Quæstio licet servus fuge re.

Quib. re-
bus pos-
sit ser-
ui vitā
quā pro-
prijs, &
q. serui
hoc pos-
sint.

habet non quis servum ut recedat, solici-
ter, quod de emptijs intelligi potest. Ne-
que (ut reor) discrepantia est inter Christia-
nos atq. infideles, quoniam ius gentium gen-
tibus cunctis æquale est. Quamvis Chri-
stianis & Christianis captivis congruen-
tiori ratione fugere liceat, nisi pollicitus qd
non fugere suam impignoraverit fidem,
quam poro servare constringitur. Pariter
mihi uideor vere ac legitime inter
has servorum species distinguere quantum
ad ea, in quib. tenentur dominis servire.
Christiani namq. a Christianis bello capti,
non tenentur ut mancipia servire, neq. eorum
bona, nisi quæ tunc in bello prædæ deue-
nerint, sunt dominorum. Imo neq. manci-
pia, q. ab infidelibus Christiani iure belli
arripiunt, sic arbitror quidquid sunt, domi-
norum esse, ut quidquid vel dono susce-
perint, vel hæreditario iure vel licito lu-
do fuerint lucrati, teneantur in conscientia
dominis exhibere, quoniam n. non sua spō-
te in illā conditionem inciderint non est
eorum miseria tanta afflictione coercen-
da, quandoquidē, ut est in regulis iuris.
Favores ampliā di sunt, p. enq. vero rest. in
gēde. De illis aut. qui seipso vendiderint,
aliqu. tulo est rō apparentior, q. qdquid
sint, domini sint, iuxta præscriptum legū,
quas nuperrime citavimus, tumet si de ho-
rū oīum iudicio, iuris pendentibus dese-
rendum est. Verū tamen de prima specie
servitutis, longe alter speculandum est.
Etenim qui natura est dominus, nequit na-
tura servis veluti rebus possessis in suum
ipsius commodū uti, sed tanq. liberis sui-
que iuris hominibus in rem ac bonum ip-
sorum, eos. i. docendo moribusque insti-
tuendo. Quapropter neque illi tenentur,
veluti mancipia eis servire, sed æquitate
quadam & honestate naturali, nisi ubi ef-
sent mercede cōducti. Et per hæc satisfie-
ri illis dēt qui sciscitantur verum iure na-
turalis dominij possimus Christiani infide-
les armis infestare, qui pro suorū morum
ruditate nāles vīre esse servi? Nullum. n. in
de ius contra eos acquirimus vi illos sub-
iugando, eo q. servitus illā libertatē non
tollit veluti illorū conditio, qui vel se vē-
diderunt, vel bello capti sunt, & cum fun-
damentū dominij sit libertas, nullū amit-
tūt suarū rerū ius. Aristoteles. n. nō suum

cōstituebat illā servitutē inter unā natio-
nē & aliā, verum inter personas eiusdē vr-
bis & eiusdē domus. Sicut. n. in ead. Chri-
stianorum vrbe natura servi, qui tamē nō
subinde possunt suis expoliari, etsi parere
natura dominis renuant. In eo aut. quod
idem ait Arist. 1. Pol. c. 3. f. q. sicut bestias
venari, ita contra eos homines, qui ad pa-
rendum nati sunt, possumus bellum mo-
liri. eatenus audiendus est quod illos qui
ferarum more palantes oberrant, nulla
servantes gentium fœdera sed aliena pe-
tentes quocunq. grassantur, possumus vi
abigere & subigere, & in ordinē cogere.
Sed de hoc latius in libello nostro. De ra-
tione promulgandi Evangelium, ubi de
dominio & iure, quo catholici reges in
novum orbem oceanicum funguntur, am-
plior patebit dicendi locus.

Ad arg. ergo in contrariū respondei, Ad arg.
per servitutem non contrarij aut proprie
derogari naturali iuri. Haud. n. ius nature
prohibet servitutem, tanquā peccatum.
alias nunquam esset licita. Sed (ut 4. sen-
ten dist. 36. auctor est S. Tho.) bifariā ali-
quid est a natura intentum. Vno modo. Itē etiā
scdm intentionē primam, quemadmodū nō disti-
generationem intendit, corruptibilis na-
turæ conservatricem. Altero modo, quā-
tum ad secundam intentionem quo pa-
cto corruptionem intēdit ut generet. Va-
de Aristot. 2. cœli, tex. 37. senium ait esse
præter naturā. Simili ergo rōne aiunt iu-
ra, servitutem esse contra naturam, nēpē
contra primam naturæ intentionem, qua
cupit omnes homines scdm rationem stu-
diosos esse. Attamen illa deficiente inten-
tione, ex culpa subsequuta est poena quæ
est conformis naturæ corruptæ. Atque in-
ter pœnarum genera unum est legalis ser-
vitus. Nō ex peccato originali subsequu-
ta est egestas & bellorum turba, q. homi-
nes in servitute adigūt. Quare neq. Chri-
stianis eiusmodi servitus repugnat. Chri-
stus. n. liberos a lege nostantū peccati &
mortis fecit, ut ad Ro. 8. ait Paulus. Nulli
tñ nos iuri gentiū exemit. Imo ad Titū 3.
admonet servos obedire dominis, & Pe-
trus addit, etiam discolis. i. infidelibus qui
extra ecclesiam vagantur. & 1. ad Corin-
th. 7. monet. ut qui servus vocatus est, ser-
vus maneat. Verum est tamen, quod pro-
pter

pter decentiam Christianæ libertatis consuetudo iam pridem obtinuit, ne Christiani bello capti more mancipiorum seruiant, ut Barthol. adnotauit in l. hostes de capt. & post reuer. Seruitus autem naturalis non in eis dicitur in statu innocentis, uti modo existit, quia nulli essent rudes & ignari, tametsi infantes & pueri non omnia scirent, quæ adulti. Neque fuissent omnes eodem ingenij acuminis nati. Fuit ergo seruitus per idem peccatum ing. essa, per quod (ut ait Paulus) introiuit mores, Quod autem Ambrosius (ut refertur d. 35. can. 6. dic.) per ebrietatem obierit seruitutem in orbem, factum est, ut non intelligere nisi seruum appelleret ebrium qui rationi usu orbatus, sit scilicet iumentum. Videri autem cupiam possumus iura supra citata secum pugnare. Asserunt quippe ex una parte seruitutem iure gentium esse constitutam, ex altera uero Imperatorum esse sanctionem. Haud tamen ullam habent contrapugnantiam. Existit enim seruitus de iure gentium, ut expressè habet Canon. Gregorius cum Redemptor. 12. q. 2. ubi ait homines quos ab initio natura liberos protulit ius gentium iugo substituit seruitutis. Dicitur. n. ius gentium propterea quod ratio naturalis omnes gentes illud ius docuit. Dicitur uero & imperialia constitutio eo quod Imperatores tamen ratum illud habuere, tum more & usu confirmarunt.

ARTICVLVS III.

Utrum homo sit uisq; suæ ac famæ dominus.

Restat in hoc tertio articulo de dominio propriæ uitæ ac famæ tantillum sermonis adijcere. Vtrum scilicet homo suæ propriæ uitæ ac subinde honoris & famæ dominio fungatur. Arguitur enim de uita quod sit suæ quisque dominus, ex illo Ecclesiast. 1. 3. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu sui consilij. Relinquere namque in manu consilij sui nil aliud esse apparet, quam facere eum dominum sui, atque adeo suæ propriæ uitæ. Secundo. Propter quod unumquodque tale (ut est in Psal. Analyticis) & illud magis est autem homo dominus reliquorum bonorum

propter uitam, ergo excellentius est dominus uitæ. De fama autem arguitur tertio a parte negatiua quod non sit homo suæ propriæ dominus ex illo sapientis præcepto Ecclesiast. 4. Curam habere de bono non time, ubi custodes institui uidentur famæ, non dñi ut pecuniarum. Cui & illud accinit Prover. 11. 22. Melius est bonum nomen quam diuitie multæ. Quarto arguitur auctoritate Augustini de bono uiduitatis, c. 20. quod refertur 1. 1. q. 3. c. Non sunt audiendi ubi in reprehensionem eorum qui propria negligunt famam, subdit, Quia nobis necessaria est uita nostra, alius uero fama nostra, Quibus uerbis insinuat ut dñum famæ nostræ non esse penes nos sed penes rempublicam. Itē. 1. de Ciuit. Dei, cap. 20. ait, illo præcepto. Non falsum dices testimonium, prohiberi quæq; aduersum se falsè testari, sicuti aduersus proximum. Quæ admodum alio præcepto, Non occides, una & proximi homicidium & proprii prohibetur. Ex hoc ergo arguitur. Pariter hæc duo præcepta prohibent tam testimonium aduersus propriam famam, quam proprii homicidium, & ex hoc secundo colligitur hominem non esse dñum uitæ, ergo ex altero pariter elicitur neminem esse dñum suæ propriæ famæ. Contra præceptum autem affirmatiuum prioris membri extat illud Sapient. 16. Tu es Domine q. uitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis. ubi solus Deus insinuat, ut & dñs de fama autem in contrarium facit quod ipsa & honor connumerantur in bonis propriis acquisitis, quibus ad felicitatem utimur, ergo sicut quisq. uis potest facultatibus suis & possessionibus sic ut in alienando nemini faciat iniuriam, ita uti potest honore & fama, atque adeo simili modo talium bonorum homo est dominus.

Esti duo hæc quæ sita contrariis responsionibus dissoluatur, coniungimus tamen ambo sub una disputatione, ut contrariarum ipsorum rationes ex regione oppositæ aptius res ambas elucidarent. Ad quoniam ergo rñdetur quatuor conclusionibus. Prima est. Homo non est suæ uisq; dñs. Probat per primo tam auctoritate Sapientie modo citata, quam ex illo Deuter. 22. Ego occidam, & ego uiuere faciam. Quibus locis probatur dominium uitæ nostræ Deum sibi reseruasse. Deinde ab

Prima
conclu.

esse dñu

effectu probatur ratione, quæ a definitione dominij supra posita colligitur. Dñs rei cuiusq. ille est, qui citra iniuriam, quæ cuiuspiam irrogetur, potest illa, ut libuerit, v. i. etiam vsq. ad eius dispendium & consumptionem, homo autē occidere se non potest, lege iustitiæ id veritate, ergo nemo est suæ vitæ dominus. Meminerim legis iustitiæ, ne quis obijciat legem et prohibere, ne quis bona sua exteriora absque villo fructu dilapidet, quorum nihilominus est dominus. n. vero licet lex charitatis, qua se quisq. & sua diligere tenetur, id prohibeat, non tamen lex vlla iustitiæ, & ideo citra iniuriā pōt talia bona effundere tanquam verus dominus. Præterea, pupillus alienare vetatur bona quorum est dominus, non tamen lege iustitiæ, ut qua prohibet aliena furari, sed vlt propria custodiat. Secus autē de vita, lege. n. iustitiæ prohibetur homo se occidere, sicut & alios, quia non est magis dominus suæ, quam alienæ vitæ. Sed ais, hoc est principium petere. Inde enim monstratur, præceptum ne se homo interficiat, esse præceptum iustitiæ prohibentis rem alienam auferre, dicere. n. quis pōt essetanti iussione charitatis si millem alteri qua phibemur bona nostra per prodigalitatem decoquere. Arguitur ergo secūdo, ne petitio principij censeatur. Si hoi dominium concessum est proprie vitæ, hoc eēt, ut aliquādo posset illā dispēdere & a se alienare, sicut p iustis de causis a lia bona, nā frustra est potentia & facultas quæ nunquam exire pōt in actum, homo autē nullā ob causā quous colore cēseatur iusta. pōt se vita priuare, ergo signū est non esse dominū. Tertio arguitur a priori & a legitima causa. Si aliquo iure hō eēt vitæ dominus, id eēt naturale, aut diuinum, aut humanū, naturale autē non, quoniā primum naturalū appetitū, atq. adeo tēporalium summum est, quo unaquæq. res appetit se cōseruari in esse, iuxta illud dæmonis, sed tamen verum apud Job, Pelle pro pelle, & cuncta quæ hēt, dabit homo pro aīa sua. Quare nulli rei natura tribuit seu qualitates seu instrumēta quæ in suam essent internecionē, sed illa quibus cōseruaretur, ut igni calorem, & aquæ frigiditatem, & cūctis aīantibus suas debitas qualitates, ergo ius naturæ neuti-

quā permisit hoi se interimere, atq. adeo nec ei tribuit vitæ dominū. Cū aut ius naturæ effectus munusque Dei sit, fit ut nec iure diuino positiuo cōcessū sit talis facultas. De iure autē humano clarū est, eo vel maxime, q. nec diuinum nec humanū de hac re vsquam legitur verbum. Nam Genes. 1. vbi factus est hō oīum dominus, & aīaliū, quæ ideo in suos vsus mactare pōt, non simul tradita ei est suæ vitæ potestas. Ecce conclusionis origo. Cum vita sit fundamentum bonorum oīum tēporalū, quam quidem vitam hō non per se acquirit, sed Dei beneficio parentumq. opera recipit, non decuit illi cōcedi eius dominū, sed ut Deus eius auctor id retineret, ut nefas hoi esset, iniussu ipsius de vita, in q. ipse p se nō ingreditur, exire. Id quod & lumine naturali notū sit. Sic. n. ait Lyricus, & Nemini iniussu Regis de vita ex eundū. Sed de hoc iterū lib. seq. sub titulo De homicidio. Constitutus ergo iure naturali ac diuino homo est suæ vitæ custos, porro quā sustētare tenetur, nō aut dominus. Quod si contra obijcias, hominē posse et priuata auctoritate vitæ pro amicis exponere, imo et ad defendendū sua propria bona, posseq. membrū salutis gratia abscindere, cū tamē mēbra sint pars vitæ, quæ oīa attestari videntur dominium penes hōiem esse suæ propriæ vitæ. Respondeatur, nequaquā id consequi, nā mēbra abscindere nō licet nisi in custodiā vitæ, & vitā exponere pro amico vel bonis tēporalibus non ad hoc reducitur, quod est hōiem se occidere, id quippe illic non intenditur, sed ad hoc quod est mortē perpeti, ne homo deferat virtutum officia, quod tam diuinū quā naturale ius approbat. Secunda conclusio. Non solū homo priuatiuim, verū nec respublica nec princeps absolutū hēt dominū vitæ subditorū, sed solus Deus. Hoc patet qm princeps nō potest innocētes ullā rōne interficere, sed solū nocētes, aut q. tales fuerint limo reftimonio pbatū ad vindicanda crīa, id quod nō arguit principē esse dominū vitæ, sed iudicem malefactorū. Potest præterea in bello ciues obijcere periculo mortis ad defensionem reipublicæ, sed nec hoc indicium est dominij vitæ, sed huius prorsus q. sit reipublicæ custos. Igitur quoties audieris

Secūda conclusio. Solus Deus est dñs vitæ.

audieris qui se uel alterum necauerit, in iuriam facere reipublicæ, quod Aristot. ait lib. 5. Ethic. cap. 1. neuiquam ideo referas, quod dominium uitæ sit penes tempus publicum, sed eo, quod ei custodia ac tutela uitæ ciuium commissa est, ipsaq. sola potest homines uita multare. Tertia conclusio, Deus est absolutus uitæ dominus, nempe qui non solum tamquam iudex puniendo, uel tamquam custos defendendo, sed absolute tamquam humane uitæ auctor potest homines morti tradere, sicut unusquislibet iumentum suum, sua tamen inenarrabilis misericordia est, quod nunquam hac absoluta dominii potestate usus est, nec in uitam nostram, nec in reliqua bona. Etenim si Hebraeis iussit ut expoliarent Aegyptios, iussit id iudicio fecit, quoniam Aegyptii merce demeritis debeant pro seruitio luti ac lateris. Et si Osæ præcepit, ut ex meretrice filios tollerent, quod tantquam dominus corporum poterat, credibile tamen est Propheetam illum prius duxisse in uxorem, ut eam iure etiam humano cognosceret. Et si Abraham tantquam dominus uitæ præcepit ut filium in sacrificium immolaret, id tamen potest non permisit. Et si Exod. 32. præcepit per Moysen, ut unusquisque occideret fratrem suum, id iussit tantquam iudex constituti uiculi. Vide ergo quam contra naturam sit immanitas illa (si uera fama est) Turcæ, & quorundam barbarorum principum, qui in ea sunt cæcitate, ut se dominos existiment uitæ subditorum, ita ut possint illos absque ulla uel culpa uel causa, uel uel pecora, trucidare. Defama autem, quia id copiosius in nostra relectione regendi & detegendi secretum, tractauimus, unica hic conclusio, quæ sit ordine quarta, satis est respondere, contraria illi quæ asserta est de uita. Homo dominium obtinet honoris sui & famæ, nempe ut possit illis ueluti pecuniis uti, licet pretio fiat maiori æstimanda. Scio equidem multos, etiam ex nostris, ut Caietanus diuersam secundam quæstione 73. & in sua Summa, sequi sententiam, semper mihi tamen hæc gratius arrisit. Ad intelligentiam autem huius conclusionis adducenda est in iudicium contraria sententia, ut opposita iuxta se posita magis luceat. Triplex est nostrorum bonorum

genus. Primum est uita, postremum temporalia bona, medium honor & fama. Et quidem de extremis nulla est disceptatio, quoniam oium est confessio, neminem esse uitæ suæ dominum, ut possit se ulli ob causam citra iniuriam necare, sed esse iniuriarum scelus. Et per contrarium extremum fatentur esse quæcunque bonorum exteriorum dominum, sane quæ potest citra cuiuspiam iniuriam alienare ac dispendere. Opinio ergo nostræ contraria, collocat honorem & famam in ordine uitæ, nos autem in ordine bonorum exteriorum. Et ratio nostra prima est superiori contraria. Homo uere ac legitime est suorum bonorum oium dominus, ut citra cuiuspiam iniuriam, quæ proprie sit contra iustitiam, possit illa dispendere ac negligere, illisq. uti, honor & fama sunt propria hominis bona, ei iure naturali concessa, atque ab ipso acquisita & acta, neque ulla iustitiæ lege, si est priuata persona, prohibetur illa dispendere, ergo nemini iniuriam facit, si illa reiciat, atque adeo est uere eorum dominus. Dixerim nulla iustitiæ lege, quo uerbo res tota detegit. Prohibemur enim charitatis lege, qua nos & nostra diligere tenemur, prodigos esse honoris & famæ (sicuti & externarum facultatum) ne absque eâ ea negligamus, ut patet locis supra citatis. Curâ habere de bono nomine &c. nulla est tamen iustitiæ lex quæ nos uelut eadem expendere tantquam aliena. Atque hoc est quod probare intendimus. Enimvero de uita extat (ut nuperrime dicebamus) Deuter. ca. 23. Ego occidam & ego uiuere faciam. & Sapient. 16. Tu es Domine, qui uitæ & mortis habes potestatem. Ex quibus colligitur minime nos esse uitæ dominos. Atque his accedit naturalis ratio. Vita namque fundamentum est omnium bonorum temporalium, quam homo ipse non acquirit, sed diuino beneficio, paratumque opera recipit. De honore autem & fama nullibi tale legitur. Immo ratio naturalis contrarium docere uideatur. Honorem enim & famam, ut proxime dicebamus, non ipsi post receptam uitam acquiritur & comparamus. Adde quod honor, ut 1. & 10. Ethic. ait Aristot. præmium uirtutis est, uirtus autem naturalis saltem proprium opus est nostrum, per concursus gratiam Dei, sicuti & uirtus supernaturalis, quodammodo et nostra per eius singulare auxilium. Item honor, & fama, ut ibidem

Opinio
Caieta.

Opinio
aucto-
ris.

ait Arist. pars sunt felicitatis, felicitas autem propriū nostrū bonum est, sumus ergo eorū dñi, ut si velimus illa prodigere, nemini faciamus iniuriam, nisi quis persona esset publica. Loquimur. n. secundū rei naturā omnibus circumst. tñs nudā. Et cōfirmatur hęc nostra sententia auctoritate D. Tho. secunda secundę, qđ 64. art. 5 ubi ait qđ occidens seipsum non solum facit contra charitatem, sed contra iustitiam respectu reipublicę, cuius est vita hominis. De fama autē nihil simile subinfert. Quin vero in solutione ad tertium contrarium de ipsa sentire videtur. Aut quippe licet posse hominem de seipso disponere quantum ad ea quę pertinent ad hanc vitam, quę hoīs libero arbitrio regitur, sed transitus de hac vita ad aliam feliciorē, non subiaceret libero arbitrio hoīs, sed potestati diuinę, & ideo nemini mortem oppetere licet. Videi ergo vniuersa hoīs bona subieci se cius dominio præter vitam. Secūdo, cōclusio hęc lucidius probatur ex his p. ximis verbis S. Tho. Si non essemus aliter domini famę & honoris quam uitę, sequeretur qđ nullo fine neque propter ipsam vitam spiritualem ad euitandum peccata & consequendum vitam æternam possemus honorem famamq; postponere, & abicere, quod planē absurdum est. Consequentia patet, quoniā (ut loco modo citato auctor est D. Tho. & in lib. 1. de Civita Dei. ca. 10. Aug.) nec causā fruendi æterna felicitate liberam est homini mortē sibi consciscere atq; adeo neque qui cognosceret vitam temporalem esse sibi pestiferam ad salutē animę, manifestamq; inferni causam, posset se illa privare. Lōgetamen secus de honore & fama. Equis n. ambigat quin si persona privata rescisceret famam sibi & honorem impedimento esse ad vitam æternam, posset talia bona subterfugere, & oblata negligere? Quin vero etiam si esset persona in dignitate constituta posset magistratu excedere, honoresque ac famam posthabere, ergo est homo dominus honoris & famę, aliter quam uitę.

Factum
Ambro
sii du-
bium.

Iam idem diuo Ambrosio teste confirmatur, si eius vera est historia, ubi legitur forminas in cubiculum inclusisse ut per illam infamiam eriperet se ne in antistitem eligeretur. Et August. multa suorum pecca-

torum deiecit, & Ansel. amissam uirginis Priva-
tatem lamentabiliter deplorat. quod illis tñs pōt
profecto nefas esset, nisi proprię essent fama re
mę domini. Tertio idem patet, qđ vitam linque
nemo potest, ubi innaderetur, sibi adimi re & cā
permittere, saltem ubi illam seruare pos- tueri po
set sine alterius detrimento, puta fugiēdo, test.
vel alia simili uia, famam uero quicquid pōt,
modo sit persona priuata, cum sibi aufer-
tur relinquere ac deserere, etiam ubi illam
possit tueri. Sententia est S. Tho. 2. 2. q. 23.
artic. 4. ad primum, ubi ait, quod in cuiusque arbitrio est detrimentum suę famę
pati, nisi hoc uergat in periculum aliorū.
Nequiuerat profecto apertius affirmare
hominem esse dominum suę famę. Quar-
to arguitur. Etsi fama & honor præstan-
tiora sint bona quam pecunia, tamen in-
gens aceruus pecunię pluris estimatur hu-
mano usu quam tenuis honor, & fama,
quare potest repensatio honoris, & famę
fieri per pecuniam, ergo si hū est pecunię
dominus, est etiam & famę. Quinto id
confirmatur Redemptoris auctoritate, qđ
nos splendorem omnium bonorum tem-
poralium, honorum scilicet & glorię hu-
manę, despectui habere admonuit, nē po-
ui honores, & primas sedes, & secularem
fastum fingeremus, tantum abest ut nos il-
la obligaret seruare, perinde atq. uitam.
Hunc articulum in hac materia domini
adhibere operæpretium duximus, qui es-
set plurium aliorum locorum huius no-
stri operis fundamentum. Hinc n. quęstio
ne sexta elicienda est respōsio illius quę-
siti, an liberum sit homini restitutionem
remittere suę famę, qđ contra aduersam
sententiam concedemus. Item lib. sequen-
ti in materia de detractione, per hoc exa-
minabimus quale quātumq. committat
crimen qui seipsum infamat, & utrum id
aliquando liceat. Enimuero ut persun-
ctōrie impręsentiarum hęc prælibemus, cum
persona priuata per sui criminis detectio-
nem se infamat, nullatenus contra iusti-
tiam peccat, neque ulli iniuriam inrogat,
quare genere suo non est nisi ueniale con-
tra sui ipsius charitatem, licet grauius
quam pecuniam prodigere, quia sima pre-
tiosius bonum est. Potest tamen fieri mor-
tale si de sua se iactando turpitudine id
faciat. Vnde David, Quid gloriari in
malitia?

nalicia? Et Esaiæ. 3. obiurgantur qui peccata sua sicut Sodoma prædicant. Item si persona publica, qui famam suam & bonam estimationem in bonum subdito- am obligatam habet contra iniuria mor- aliter peccaret. Attamen qui non in na- um, sed bona causa tale occultum cri- men suum propalaret, ut si litio quo acer- ratem tormentorum euaderet, certe ni- il delicti committeret, quin forte probe- d ageret. Immo verò si mentiendo se tunc infamaret, quamvis culpam mendacii ad- mitteret, non tamen esset perniciosum, at- que adeo neq. genere suo mortale. Seclu- imustamen semper personas publicas. ræterea absurdissima nefandaq. flagitia, uæ aures exhorrescunt, nam de illis se ho- ninem infamare, uix posset a lethali sce- ere excusari.

Ad primam igitur Eccle. auctoritatem esponderetur sentum esse, q. Deus fecerit hominem dominum suarum actionum, hoc est enim relinqui in manu sui confi- ij, non tamẽ inde sequitur esse dominum uitæ. Ad secundum negatur illud axioma philosophi, Propter quod vnumquodq. ale, &c. apte ad rem præsentem accõmo- lari. Esse. n. nostrum dominos propter iustentandam uitã, solum arguit nos esse iustodes uitæ nõ autem dominos. Sumus enim domini actionum propter amici- iam Dei comparandam, tamen non su- mus eiusdẽ gratiæ diuinæ & amicitiz do- mini. Auctoritas autem Eccles. tertio loco allata de fama id prorsus conuincit, quod tenemur præcepto charitatis nostri curã habere, honoris, & famæ, non tamẽ quod contrarium delictum in persona priuata sit iniuria contra iustitiam, sicut si quis se occiderit, quo utiq. scelere & in Deũ iniurius esset penes quẽ dominium est uitæ, ac subinde in rempublicam, quæ eiusdem est custos. Adde q. modus procu. adẽ bo- nõ nomẽ, ille est penitus ut curam habeas colendi virtutes, quas, ueluti membra se- quitur honor & fama. Et ideo in bonum virtutis possumus illa, si opus est, dispẽde- re, tanquam veri illorum domini. Aucto- ritas autem prior argumenti nihil nos op- pugnat, nam si ex illo secundo membro, q. fama nostra est aliis necessaria, inferre conuaderes dominum, eius non penes

nos, sed penes rempublicã esse pariter ex- priori quo ait uitam nostram, esse nobis necessariam, inferres dominium uitæ nõ stræ penes nos esse, quod Aug. non conce- deret. Hoc ergo præcise nos admonet, ut non simus negligẽtes propriæ tamq., qua possumus reipublice seruire, ut sine legiti- ma causa illam despiciamus, & maxime qñ sine scandalo non possumus illam pro- digere. Lbquebatur. n. mulieribus quibus- dam, quæ cū egregio sanctitatis loco ha- berentur in populo, molebantur humili- tatis pretextu sinistra, de se suspicionem generare, ut uilius æstimarentur, per qd scandalum dabant. Posterior uero eius au- doris primo de Ciuitate Dei, quæ pau- lo uigentior est, hoc solum conuincit, q. illo præcepto, Non falsum dices, prohibe- mur testimonium aduersus nosipsum dice- re, quia hoc est contra charitatem, ut sub- iuncta eius uerba docent, nõ tamen inde consequitur, ut sit perinde peccatum iniu- stitiz, ac si te occideres, aut falsum testi- monium proximi proferres, de regere se- cretum crimen. Quocirca ex illa præci- sa forma præcepti, Non occides, non colli- gitur propriũ homicidium esse contra iu- stitiam, sed esse peccatum. Aliæ nanq. nos rationes erudiunt, quas supra iustruximus nõ esse nos dominos uitæ, ex quibus con- cludimus esse contra iustitiam.

Ad po-
steriore
argumẽ
tulo.

QVÆSTIO III.

DE RERVM DIVISIONE.

ARTICVLVS I.

Utrum humani iure rerum dominia fuerint olim diuisa.

POST constitutum tã sub- iectum, quã obiectum do- miniorum, ordo postulat ut tertio loco de eorũ diui- sione differamus. Atque a parte negatiua more no- bis consueo arguitur ut supra de seruitu- te. Iuri naturali nulli humanum contraue- nire potest, quod autem bona huius mun- di in commune possideantur, con- stitutio est naturalis iuris, ut patet, Ge- nes.

nes. 1. ubi homini in commune concessa est rerum possessio. Idemq. affirmat Isidorus lib. 5. quod refertur dist. 1. c. ius naturale. Neque uero tunc tantum integra natura, uerum & postea iam corrupta, simile legimus Gen. 9. Noe dictum & filiis eius: Crescite, & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam. Vbi Deus nihil uidetur uoluisse fore diuisionem. Secundo id apertius confirmatur sententia Clementis in epistola 4. quæ refertur 2. q. 1. can. dilectissimis. ubi legitur, Communis usus omnium, quæ sunt in hoc mundo omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius hoc dixisset esse suum, & alius istud, & sic inter mortales facta est diuisio, iniquitas autem contraria est iuris æquitati. Tertio loco accedit & charitatis ratio. Nam si omnia in commune possidentur, multo esset firmiter inter mortales amoris nexus. Nam cum ubi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuum, si nihil haberent diuisum nihil restaret cur animis diuiderentur. Vnde in primordiis Hierosolymorum ecclesiæ, quo feruentius omnium amor coalesceret (quod in Acta Apostolorum relatum est) in communi uiuebant, atque hoc exemplum monachorum uitæ institutæ suot. Quare August. in regula, Sit uobis anima una & cor unum in Deo, & nō dicatis aliquid propriū, sed sint uobis omnia communia. Inueniens cordium unitatē non aliter uegetari posse quam ablegatis, Meum ac Tuum. Id quod nec Christianum illum Poetam latuit, qui ait.

*Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.*

Atque hac de causa illud axioma celebratissimum semper fuit, Amicorum oīa sunt cōia. Quæ utique ratione sancti patres illo idiomate semper loquuntur, ut omnia sint cōia, ut Aug. super Ioan. tract. 6. & habet dist. 8. can. quo iure. Et Ambr. 47. distin. sicut hic: Nemo dicat proprium, quod cōe est. Chrysos super Lucam 1. 6. A Deo percipimus omnia, quod autem dicimus, Meum & Tuū, mendacii sunt uerba. Ne uti quam ergo licuit diuisionem rerū facere.

Contraria est sententia Christi Redemptoris nostri, Matt. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

De hac quæstione etiam inter philoso-

phos depugnatum olim fuit. Enimvero Vxoress Plato (cui Aristoteles hanc rempublicam & liberos cōes in fronte r. Polit. attribit) omnia contende-
debat debere esse communia, non modo esse uo-
possessiones, uerum & uxores & natos. Iuxta re-
Quamuis Socrates apud alios feratur ta-
lis reipublicæ primus auctor, quam Plato
in Timæo inducit loquentem idemque
ipso Aristoteles statim cap. 4. insinuat: Me-
minit quoque idem Plato de huiusmodi
republica, quinto dialogo de republica.
Hanc autem nimiam rerū communitatem
ea ratione conabantur persuadere, quæ
modo nos formabamus, nempe ut om-
nium corda in unum maxime coaduna-
rent ac compingerent. Isti autem eo non
erant digni, qui audirēt, q̄ naturam no-
stram in ea prorsus innocentia & sincerita-
te contemplantur, in qua a Deo per mi-
sericordiā creata fuit, nescientes a parente
nostro per iniustitiā fuisse inde depulsam.
Responsum ergo huius quæstio. quinque
conclusionibus constat. Prima est: Vt sta-
tus innocentia & concors erat rerum posses-

sis in communi præterquam uxorum, q̄
possessionis figuram ius naturæ docebat,
sic & cōditioni & naturæ corruptæ usque-
adeo congruens est dominiorum diuisio,
ut citra miraculum neuriquam posset ali-
ter genus humanum longo seculo dura-
re. Prior pars per seipsa liquet: Tunc enim
temporis, terra, uel inculta, sua sponte fru-
ctus tulisset, uel illa indiguisset per præua
cultura, quam refugisset nemo, ut sic illud
intelligamus Genes. 2. Tulit Deus Homi-
nem, & posuit eum in paradiso uolupta-
tis, ut operaretur & custodiret illum. Et
præterea neminem rerum tunc auiditās
exerceuisset. Nam post peccatum dictum
est, In labore uultus tui uesceris pane tuo.
Illum quippe ætatis floram olfaciebat il-
lic Ethnicus ille,

*Ipse quoq; inuuis, vastoq; in astra, nec ullis,
Sanciat uomeribus, p se dabat omnia tellus,
Contentiq; cibus, nullo cogente creatis.*

Quapropter nullum extitisset periculum
aut q̄ fructus terræ deficerent, aut q̄ uilla
inter scēlices istos oriretur discordia. Po-
sterior autem pars ex duabus contrariis
radicibus probatur. Illam enim seu So-
craticam, seu Platoniam uxorum nato-
rumq. communitatem non opus est mul-

Prima
conclu.

tis hic conueni, ut eius appareat absurditas. Primum. n. eadem charitas, quæ per illam curabatur fulciri, per eandem labefactatur. Aiebant. n. illi Philosophi, q. tunc omnes uiri uocarent quancunque mulierem: Mea uxor, & pueros omnes, Mei filij: & iuuenes seniore[m] quemlibet, Meus pater. Id aut optime Aristoteles redarguit. Si enim intelligereat nomen. Omnes, collestiue, uerum esset, complexim namque omnes senes essent patres illorum filiorum. Attamen perparum id ad charitatem referret. Eset enim tunc tenuis exilisq. ille amor in tota republica, sicuti mellis tantillum in multa aqua, quam dulcorare nequiret. Immo inde citius languesceret amor, nemo cognosceret suum proprium seu filium, seu patrem. Si autem intelligerent diuisione de singulis, nempe q. singuli essent singulorum filij, id certe plurimum ad amorem conducere, sed tamen est impossibile, quia unus nequit esse nisi unius matris filius, & forte nisi unius patris. Quinetiam inde fieret neg. lectus filiorum, q. raro quis cognosceret suum proprium, Ad hæc, sæpe de linæamentis vultus depræhe ditur proles, cuius sit patris. ob idq. tunc non posset non esse propensior animus illius hominis in suos liberos, quā in alienos. Itaque natura ipsa illi confusæ cōmunitati reclamabat, præterquam q. post collapsam naturam fieri nō posset minus quin inter homines iurgia oboriuntur, ac subinde inter incertos patres, & natos, tū impiæ fierent cædes, tum æsfandi inirent amores & coitus. In summa, adeo est naturalis uxorū natorumq. distinctio, ut etiam natura integra, ubi nullus patebat locus prauis istis affectibus, non fuisset intrusa absurda illa uxorū permixtio, sed quisque haberet suam. Nam erunt, inquit, duo, in carne una. Expe liebat namq. etiā tunc, ut quisque nosset qua esset necessitudine, & sanguinis glutino cum aliis coniunctus. Et quamuis lex prisca, gratia propagandi peculiarem Dei populum in hōc dispensauerint, nunquā tamē ut una uxor duobus nuberet uiris sane ut cauere prolium in certa turba. Hæc ergo de iura cōmunitate prætermisssa, reuertamur ad demonstrandū quā sit congruens nature corruptæ possessionū diuissio. Idq. ex duabus

corruptis radicibus, nempe ex humana negligetia, & ex cupiditate. Etenim dū terra ex una parte ob hominis rebellionē ei ipsi rebellis, spinas & tribulos ferre cepit, sudoreq. humani uultus indigere, ut hominem ipsum aleret, atque homo ex altera post esum ligni ueni, tam multis fuit cupiditatibus oppletus ea fuit rerum possessio necessaria, quæ rei utriq. commodissime seruiret s. & terræ colendæ, ne fructus desicerent & reprimendæ humanæ auaritiæ, quæ uix satari potest, talis autem possessio esse non potuit in cōi, ergo necessaria fuit diuissio. Probat hęc postrema sub-Triplex sumpta. Nam (ut ait loco citato Arist.) tri rerū cōi fariam intelligere possumus hanc in cōi tas im- possessionem, nēpe q. uel fundi essent pro pugnati, prii, fructus uero cōes uel contra, ut agri essent cōes, post uero fructus diuissi, aut q. & agri & fructus essent cōes. Si primū las giris, tunc aniam porrigis discordiis, quia tunc labores essent impare, nam qui plus hñet soli plus laborat, fructus tñ pariter cūctis pro cuiusq. necessitate obueniant, & tñ nemo æquanimitate ferret, nō tanto plus fructuum percipere, quāto plus hau sisset laboris. Si aut agros uellent esse cōes, inde occasione hoies nanciscerentur igna uix & locordia: nam ineffabile est quā sit ardens amor ad pproia, quāq. deses & languens ad cōia, si uiri dum multi serui, copius seruitur, q. quisq. alios expectat, ut faciat quæ ipse eras facturus. Hunc quippe in modum tali reipublicæ usu ueniret. Quæ utique ratione maligne proveniret fructus. Idemq. sequeretur in commodū, & si fructus & fundi essent cōes. Ac subinde aliud, q. præ humana rerum siti tunc p se quisq. cōtenderet, quantum posset fructuum arripere. Per quam uiam necesse erat pacem & tranquillitatem ciuium, & quam illi philosophi fauebant, amicitiam perturbari. Secunda ratio sumitur ex debito ordine in republica, q. aliter neque cum decoro seruari. Necessarii quippe sunt diuersi ordines, diuersiq. classes hominū, ut Socrates ipse agnouit. Tres. n. or Tres hōdine, constituebat, scilicet agricolarum, minū or quibus connumerandi sunt opifices, & eu dines se stodum, nempe militum ac nobilium, tū cū dūso tamini reipublicæ adscriptorum. Et ter erat ne tio legum prudētum, qui ius dicant, & de cessarij,

rebus dubijs rēdeant. Hinc ergo arguitur: Si omnia essent cōia, unusquisque reculeret agricolatum onus anhelaretq. ut esset miles. At imminēti bello, nisi propria essent statuta prēmia, oēs se periculo subducerent, quotquot deniq. possent ad gubernacula inhiarent. Mox, cum isti supremæ classis pluribus indigerent, succederet ut aliis maiora onera, aliis uero maiores honores decernerent. Quod, nisi essent dominia diuisa, nō posset non vehementer. Respublica inquietari. Tertio eadē patet conclusio. Quomodo cōcessa uxorem cōitate tollitur temperatiæ uirtus, qua quis abstinet ab alieno toto, sic concessa possessio nū cōitate tollitur, & uirtus liberalitatis, quod non infimum est reipublicæ lumen. Qui. n. propriū non hēt, liberalis esse non pōt, & qui oīa possidet, alienæ liberalitatis non eget. Et sic periret uirtus suscipiendi hospites, & peregrinos, succurrendiq. miseris, ac subinde aīorum gratitudo pro suis.

Hæresis sceptis beneficiis. Est ergo assertio diuisio est nega nis rerū eo gradu certa, ut eius negatio hēre rerum retica sit, ut ait Aug. in lib. de hæred. Vbi diuisio. 40. loco Apostolicorū hæresim refert, qui nem. illo se noīe iactabant, eo qđ in suam cōiōnē non reciperent uentes coniugibus, & res proprias possidentes. Et in Concilio Constan. de hoc ēt damnatus est Ioannes Hus, qui clericos posse negabat proprium quidquid possidere. Quod si arguas, per rerū diuisionem non satis itū fuisse obuiam hōi malis ac reipublicæ incōmodis, nam & sunt modo pp hōiū ignauiam incultæ terræ, & hōies ambitione, ac rerum siti inferentes se in aliena iura, & id genus reliqua mala: Respondetur nō esse necessariū ad æquitatem legis ut perfecte finem assequatur suum, satis quippe est illa pro sua facultate stabilire, quæ ad illum finem ac commodantur, nā effrænis hominū libertas nullis potest habenis in totum cōpelci.

Secūda conclusio. Et si cōueniat res quācum ad proprietatem & dominium diuisum possideri, ut suum quisq. iustitiæ lege cognoscat ab alienoq. manus abstinere tamen quantum ad usum, debent permisericordiæ & liberalitatis benignitatem esse communes, ut qui abundat, det e-genti, & qui eget, gratias illi referat. Hac enim ratione mortalium amicitia facilius

coalescit, quā si omnia cōmuni dominio possiderentur. Hinc nanq. elicitum illud axioma est. Amicorum oīa sunt cōia. **Tertia conclusio.** Prima rerū extrinsecarum diuisio facta fuit iure gentium, licet postea iure ciuili plures accesserint. Iam n. i. libro q. 5, ius hūmanū in hęc duo sectum est. Patet hac ratione conclusio. Porro dominiū ab orbe condito (ut supra diximus) cœpit. Tunc. n. primum Deus habere cœpit quibus dominaretur, ac perinde tunc tam angelis quam hōies suapte natura & iure cœperunt esse domini suarū actionū, ut illa libertate creatori seruirent. Quo fit, ut aliqua dominiorum diuisio iure naturali facta fuerit, nepe hæc actionū, & qđ homo hēt proprii honoris & famę. Haud. n. iure gentium, sed naturali factū est cuique propriū. Possessionū aut (ut prima conclusio docuit) non fuit facta distributio ante peccatum, sed post statim, nam inde (ut diximus) enata est ratio diuisionis, Quocirca confestim legimus inter duos fratres diuisa esse peculia, obtulit quippe Cain. de fructibus terrę, & Abel de optimis sui gregis. Quod si sua non essent cuique propria, nullā mereretur, uel Abel laudem, uel Cain uituperationē. Dicitur aut diuisio facta iure non naturali, sed gētiā ppter q̄ ius naturale nulla indiget ratiocinatione, sed scriptū est in cordibus, ut coniunctio maris & sceminæ, ius uero gentium est aliud quod collatis principiis rō cuiusq. inferat. Et ideo dicitur gentium, id est hōiū, quibus propriū est ratiocinari. Enimvero ex ius gentium principiis naturæ corruptę docta fuit statim familia. Adq. ac deinceps in uniuersū gentes, ut suum quisq. possideret. Quod si quæras, quis primum hōiū diuisionem fecit? sunt qui respondeant, Adam primum fuisse diuisorem, ueruntamen alii contra cept eo arguunt, ipsum non habuisse regiam potē ipso iustatem, auctoritatem uel reipublicæ coercere quouam, sed tātum fuisse patrem familias, qui & primus non potuit filiis distribuere nisi propriū patris q. peculium. Attamen argumentum hoc nō & dñs est ita multum uehemens, tum qđ forsan totius orbis (licet nullibi legatur) auctoritatem habuit principis, ipso forsan iure, quod fuit primus solusque parens humani generis. Nam uerisimile non est ut aliquo esset tempore mundus absque humano principe,

Tertia conclusio.

Dñiū cœpit à principio orbis.

Dñiū diuisio iure naturę cōstans.

Quid ius gentium.

Adā p̄cepto coarctatus.

eipe, qui posset malefacta ulcisci, tum etiã
 quare etiam paterno potuit suas facultate
 ter, quibus amplissimis affuebat, distribuere
 filius. Immo neq. esset absurdum dicere,
 fuisse dominum totius orbis, quicquid
 dem mundus propter hominẽ factus est,
 & tum ipse sui solus. Neq. etiam mundus
 tam frequens hominibus, quin posset illos
 p. suos ministros regere. At utro quã-
 tum ad divisionem de iure gentiũ, nõ est
 nobis necesse h. sc. angustius coarctari, illa
 enim, quæ tali iure statuuntur, neq. indi-
 gent principe, neque ullo republicæ con-
 uentu. Hac nanq. ratione ius gentium dif-
 fert a civili, q. d. ratio ipsa singulos scorsum
 homines illud docet. Quare ex condi-
 ctio poterant fieri singuli, ac deinceps
 nepotes ac pronepotes singulos fundos &
 agros occupare, & peculium augere, ipsa
 docente ratione, ut res dñorum nescire,
 primo occupanti cederent, ab eisdemque
 alii abstinerent, ut habetur Instit. de iure
 perso. S. f. e. Quod. n. inquit, ante nul-
 lus fuit, id naturali ratione occupanti con-
 ceditur. Et in hoc quod dicit naturali ra-
 tione intelligitur ius gentium, id ex princi-
 piis naturalibus colligitur. Sic n. legi-
 tur, Cain urbem ædificasse, & Gen. 10. di-
 spersam esse propaginem Noe ad diver-
 sas regiones & insulas orbis. Sic statim c.
 1. segregatam progeniem Nemrod, &
 eorum multitudinem, qui cum eo conspi-
 rauerant, ut turrim extruerent. Sic & sta-
 tim Gene. 13. legitur divisio patris facta
 inter Abrahã & Loth. Ecce uniuersa ter-
 ra corã te est: recede a me obsecro: si ad si-
 nistram ieris, ego dextrã tenebo: si tu dex-
 trã elegeris, ego ad sinistram pergã. Ex quo
 fit, nõ solũ divisionẽ in genere, uerũ & q.
 istæ nationes hãc regionem possideant, &
 aliz aliã, esse de iure gentium. Cõtra quã
 Caic. 2. 2. q. 59. art. 2. opinatus est. Item
 3. Tho. dicit in solutione ad primũ, q. di-
 uisio rerũ pertinet ad ius positiuũ, & itã q.
 57. dixerat esse de iure gentiũ, eximians
 Caietan. diuersã esse dictã, intulit q. diui-
 sio in genere est de iure gentium, appropria-
 tio tamen in particulari, de iure posi-
 tivo, hoc est civili. At tamen S. Thom. ius
 positiuum extendit ad omnes ius huma-
 num, ut includat ius gentium. Secundum
 autem conclusionis membrum, non pe tu

re postmodum civili, hoc est singularium
 ciuitatũ & regnorũ multa esse ad iudicanda
 particularia dominia, clausurũ est. In-
 de nanq. temporum lapsu, & publicæ im-
 petum suũ, & regnorũ diuisio in reges
 trar stulerunt, ut habetur l. Quod princi-
 pi pleculũ si de constit. princip. Atque de
 per legem Aggriam cõs. agn. diuisi, &
 iure diuino p. h. uo. (ut supra diximus)
 promissa est, donataq. Chananeorum re-
 gio Israelitis, ac Sauli Dauidq. regnem,
 & p. s. l. uenit decima, & nunc ecclesiasti-
 cis Quarta conclusio. Complura manẽ-
 runt cõtra iure naturæ, quorum dominia
 ius gentium disperit nequirit Pura lo-
 cus, ut ait illic At si temp. ciuitas, itine-
 ra &c. Et (ut refertur eodem l. s. t. u.) ele-
 menta, uidelicet aer, aqua, litorea, & por-
 tus, pisces, feræ, aues, &c. Iure enim natu-
 rali & permissione ius gentium, piscatio,
 & uenatio communis sunt, licet iure po-
 stea civili, forsitan non tam æquitate, quam
 licentia & consuetudine, plus nimio in-
 terdicta sint.

Quarta
 conclu.

Quinta conclusio eademque facilis est. Quinta
 Translatio dñorum omni iure fieri pot., conclu.
 Primũ enim suppositis perierit diuisio-
 nem peculiaribus dominis, & possessioni-
 bus, iure naturali libertatis quo liber est
 homo, tuorũ dñum in aliũ trãfert. Tum
 spontanea donatione, tum etiam quacun-
 que alia libera commutatione, s. uenden-
 do, cambiando, &c. ut libro proximẽ præ-
 cedenti adnotauimus, & in subsequẽbus
 fusius expendetur. Præterea & heredita-
 riam successiõnẽ filiorũ in bona paterna
 iure gentiũ arbitror fuisse constituta. De
 hoc. n. rõ naturalis statim uniuersitatẽ gẽ-
 tiũ euiduit, sicut in filiis & substantia quo-
 dammodo patris permaneret, & nomẽ &
 bonorum ius. Deinde ius civile particula-
 rium regionum adhibuit iura primogeni-
 torũ præscriptionis, & alia, quibus domi-
 nia transferuntur. Præterea contra dñi uo-
 luntatem transferuntur dominia in uin-
 dictam & ultionem criminum. Priuantur
 etiã homines suis bonis, ob hæc is in pie-
 tatẽ, ob crimen læsæ maiestatis & ob alia
 id genus multa. Item causa resciscenda
 sum litium, ut in præscriptione.

Ad pi

Ad primũ argumentum uariũ eximũ arg.
 sunt res per d. n. odi. Sunt enim qui
 Soto, de iust. & iure. V. extenq.

Scotus.

axioma illud, iure naturali omnia sunt cōmunia, non uniuersaliter, sed strictim intelligant, scilicet aut in necessitate extrema, aut inter amicos. Huic autē sensui neque res ipsi neque iurisperiti applaudunt. Intelligunt enim illud de generali communitate, quæ postea iure gentiū diuisa fuit, ut patet loco citato apud Isidorum, & dist. 9. capite differt. apud Gratianum. Scotus autem 4. dist. 15. q. 2. scite illud uniuersaliter recipiens, ait post naturam corruptam idem ius naturæ derogatum esse. At uero, salua Doctoris auctoritate, minus hoc rationis cōgruens apparet. Primum, quia naturale ius immobile est, ut patet per Isidorum dist. 6. canō. Non est peccatum. S. is itaque. Inde enim colligi præcepta Decalogi esse immutabilia, q̄ sunt de iure naturæ. Item aut fuit præceptum iuris naturæ quod res in communi possiderentur, aut nullum fuit tale. Si prius dederis membrum, tunc uel illud præceptum uniuersale fuit pro quocunq̄ statu, & hoc nemo sane mentis fatebitur, nā error esset sic dictare, ut in natura collapsa perseveraret idem possessionis modus, aut fuit particulare pro illo statu innocentie, & illius nulla est facta derogatio, nam q̄ diuisio fiat in nostro statu illi æquitati non derogat, ut perdurante innocentia communis possessio perduraret. Responsio ergo legitima extat apud S. Th. q. 66. art. 2. licet emundus per distinctionem respondebitur. Est enim in rebus cōsiderare & dominium & usum. Et quantum ad dominium, ius naturæ nunquam præcepto inhibuit rerum diuisionem, q̄ per cōtrariam legem fuerit derogatum, sed eo sensu negatio dicitur communis possessio de iure naturæ, quod nunquam lex naturalis eandem præcepit diuisionem, sed permisit hoc uel illo modo possideri, quo pacto diuersis hominū statibus commodius esset & expediri. Quare ius naturale non est mutatum, sed res. Sententia est Augusti. lib. 1. confes. quam optimo exemplo clarificat. Est inquit, medicinalis regula, uinum esse hominibus congruum. hæc autem minime derogatur dum infirmo potus uini interdicitur, sed mutatio fit in homine, cui perpetua illa regula non congruit. At uero quantum ad usum, potest

quodammodo affirmari ius naturæ præcipere omnia esse communia in necessitate. Ad secundum argumentum, quod ex dictis Clem. in can. Dilectissimis. factum est, mirabilis est expositio glo. Ioā. Theuthonici. Ait text. usum omnium rerū omnibus esse debuisse commune, sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, alius istud. Ait uero glo. per iniquitatem id est per consuetudinem iuris gentiū, æquitati naturali contrariam. Profecto si ius gentiū iniquitas esset, nequiquam iuris appellatione cēseretur. Planus ergo sensus est, per iniquitatem, id esse, quod per originale peccatum, quo dissoluta libertas cōtineri nō poterat nisi facta rerum diuisione. Ad tertium negatur q̄ corrupta natura, firmiter fuisset amoris nexus inter mortales rebus in communi possessis, ut conclusionum serie satis liquet. Exiguus. n. monachorum numerus, monasteriorum claustris circumseptus, potest quidem pacifice in communi uiuere, uastæ tamen mortalium respUBLICÆ, quarum ciues ad res sæculares tam anhelant auide, nō. itē. Dictum autem Poetæ, quod duo pronomina, Meum ac Tuum, huius prætorum que semina existunt & fomenta, ingenuæ faciemur, multo tamen oborirentur plura, si omnia in communi possiderentur. Sane si uero loquuntur de rerum usu quando proximi pauperes indigent, tunc enim id dictum est, usum debet esse communem, quatenus ad liberandam miserorum inopiam satis fuerit.

Ad secū
dum ar
gum.Ad ter
tium ar
gum.

QVAESTIO IIII.

DE PECULIARI QVORVNDAM DOMINIO.

ARTICVLVS I.

Verum hominum quispiam totius sui orbis dominus.

OST disputationem de dominio in genere, sequitur, ut peculiariter de singularium quorūdam dominiis differamus. Primum enim de Christo Seruatore nostro arguere pro
parte

parte affirmatiua possemus. Extat. n. Ioan. auctoritas Apoc. 9. Qui uidit in uestimento & in foemore sedentis super equum album, hoc est super eius innocentissimam eandemq. candidissimam humilitatē, cuius uirtute uelut foemoris, filios progeniuit celestis regni heredes scriptū, Rex regū, ac Dominus domonantiū. Mox & de Pontifice Maximo idem sentiendum apparet, utpote quem idem Redemptor uicarium in terris sibi substituit, quia sua fungere- tur potestate, Attamen quia in præsentia de Imperatore peculiariter disputatio instituitur, arguitur primo q. nullus sit legi- timus rex. Deus (ut in Ecclesiastico citatū est) reliquit hominem in manu cōsiliū sui hoc est liberum, quē ntiq. ab initio consti- tuit rerum dñum, nemias autē subiectū, er- go nemo esse legitime potest aliorū prin- cepts. Mox arguunt, qui hoc sequuntur cō- mencum, neque ante diluuiū, neq. post aliquo tempore ullius sit memoria princi- pis usq. ad Nemrod, qui per tyrannidem & uim, potestatem regnādi obtulit in or- bem, nulla ergo regnandi est uia, legitima. Quare eos qui Reges Roma. exegerūt, & qui Iulium Cæsarem enecarunt, laudibus Romani Annales efferunt. Accedit, aiunt deinde q. præter Saul & Dauidem, quos Deus creauit eger, atq. Dauidis successo- res, nemo legitur diuino iussu ascitus in regnū, intrusi ergo iunt omnes contra ius. Adiungunt deniq. in suum patrociniū pe- culiariter de Christianis illud Christi, Mat- th. 17. Reges terræ a quibus accipiunt tri- butum uel censum? nam respondente Pe- tro, ab aliis, intulit dominus. Ergo libe- ri sunt filii. In contrarium autem est ad Rom. 13. Paulus. Omnis potestas a Domi- no Deo est.

An Xps natus personis disputādū, nempe de Chri- stis Redemptore nostro, deq. eius uicario Pontifice Maximo, ac demum de Impera- tore. Enimvero de Christo qui rē super- ficie tenus cogitant, inficias ire nō audent, quin fuerit in quantum homo in tempo- ralibus orbis dominus. Neq. tamē alia rō- ne mouentur, q. erat Deus. Sic hæt Ioan- nē Faber egregius auctor super lege, Cū- ctos populos. C. de sum. Trin. Et Buge- additione tertia super cap. 1. Matthæi. Ex

quo principio doctores pluriimi canonici iuris idem Summo Pontifici tribuunt tem- poralium dñum ac plenissimā potestatem, addentes in super eundem imperatorem ab illo imperialē suscipere, ac subinde reges omnem regalem. Attamen de Christo hic non disputabimus, neq. de eius uica- rio, eo q. in Commentariis nostris super Matthæū suis (ut reor) numeris easdem qōnes pro exiguitate nostra absoluiimus, nempe de Christo super cap. 1. & de Sū- mo Pontifice super uigesimo. Impresen- tiarum autē non de spiritualibus illis quæ- stionibus, quæ Euangelij Commentariis aptius accommodatur, sed de secularibus differendum instituiimus. Quod si iudiciū nostrum, quod illic abundantius ac locu- pletius patefecimus, summam audire li- bet, persuadere ibi contēdebamus, utrius- que qōnis, s. tam de Christo, quam de Pa- pe, negatiuam partem. Primum in quā sup Xps ne- posuimus fidei cōfessionē. Porro q. Chri- stus in quantum Deus, dñs sit, non modo pa- est to- terræ, & plenitudinis eius, tam in spiritua- tibus, q. t. palibus, uerum & celorum cele- bis dñs, stiumq. spiritūū, eo iure quo cuncta ex ni- hilo cōdidit, & in nihilū redigere pōt. Expon- de quātū ad eius humanitatem pariter tur quō sedm eandē fidem catholicā agnouimus Xps sus eundem quatenus hominem iure redemptio- nis unicum fuisse regē regni celorū, quip- pe cui incūbebat cuncta, quæ ad sempiternam hereditatem attinent, dispensare, ad- ministrare, ac disponere nempe ecclesiam fundare, sacramenta instituere, magistratus ecclesiasticos creare, leges condere, ac de- mum omnes iudicare, & cuique pro meri- tis præmia æterna ac supplicia decernere. Subindeq. reges uniuersos, ut suis legi- bus pareant, cogere, eorumq. leges, qua- parte suis aduerfarentur, abrogare, uniuersa deniq. t. palia, quoties ad suū spūaliū finē opus esset, in suū rsum assumere. Cæ- terum quantum ad secularem prætem con- trarium arbitrati sumus, uidelicet, quate- nus hominem, non fuisse regem, nō q. nō potuit erat quippe Deus, sed quia neque eam decuit, neq. subinde uoluit. Enimue- ro cum non uenerit in mundū (ut confes- sio habet catholica) nisi tanquā Redem- ptor propter nos homines, & propter nos- tram salutem, nullam huius mundi pote-

Neque
Xps ne-
posuimus
fidei cōfessionē.
Porro q.
Christus
in quantum
Deus, dñs
sit, non
modo pa-
est to-
terræ, &
plenitudi-
nis eius,
tam in spi-
ritualibus,
q. t. palibus,
uerum &
celorum
cele-
bis dñs,
stiumq.
spiritūū,
eo iure
quo cuncta
ex ni-
hilo cōdi-
dit, & in
nihilū re-
digere pōt.
Expon-
de quātū
ad eius
humanita-
tem pariter
tur quō
sedm eandē
fidem catho-
licā agnouimus
Xps sus
eundem
quatenus
hominem
iure redem-
ptio-
nis unicum
fuisse regē
regni celorū,
quip-
pe cui in-
cūbebat
cuncta, quæ
ad sempiternam
hereditatem
attinent,
dispensare,
ad-
ministrare,
ac dispo-
nere nempe
ecclesiam
fundare,
sacramenta
instituere,
magistratus
ecclesiasticos
creare, leges
condere,
ac de-
mum omnes
iudicare, &
cuique pro
meri-
tis præmia
æterna ac
supplicia
decernere.
Subindeq.
reges uniuersos,
ut suis legi-
bus pareant,
cogere, eorumq.
leges, qua-
parte suis
aduerfarentur,
abrogare,
uniuersa
deniq. t. palia,
quoties ad
suū spūaliū
finē opus
esset, in suū
rsum assu-
mere. Cæ-
terum quan-
tum ad secu-
larē prætem
contrarium
arbitrati
sumus, uideli-
cet, quate-
nus hominem,
non fuisse
regem, nō
q. nō
potuit erat
quippe Deus,
sed quia
neque
eam decuit,
neq. subin-
de uoluit.
Enimue-
ro cum non
uenerit in
mundū (ut
confes-
sio habet
catholica)
nisi tanquā
Redem-
ptor propter
nos homi-
nes, & propter
nos-
tram salu-
tem, nullam
huius mundi
pote-

statem assumpsit, nisi quæ illi negotio de-
seruiret, nihil enim honoris illi, quod Deus erat
familia hæc & lubrica legna accumulabāt,
sed omnia contempsit uilipensq. abiecit
Regnum aut quod illi tribuunt hæreditari-
um, per Diuidis prosapia descendens il-
lud quidem particulare erat super tribus
Israel, idq. in prorsus in Ioachim filio Ie-
chonię, seu in eius patre Sedechia cessau-
erat, iuxta uaticinium Hierem. 22. Dein-
ceps namque non in regibus, sed in sacer-
dotibus, & in Machabæis persistit sceptrū
Iuda usque ad Christum, atq. hinc rōne (ut
illuc meminimus) impleta est prophetia
Iacob, Non auferetur sceptrum de Iuda,
& dux, &c. (dux inquit, nō rex) donec ue-
niat qui mittendus est. Constat præterea,
nullam talem potestatem usu exercuisset,
ut contrarij fatentur, in uanum ergo eam
assumpsisset. Et ideo in Psal. 2. Ego inquit
constitutus sum rex ab eo super Sion mon-
tem sanctum eius, i. super ecclesiam, prædi-
cans præceptū eius & Math. 28. Data est
mihi omnis potestas in cælo & in terra. Eun-
tes ergo docete omnes gentes, &c. Regnū er-
go ins fuit prædicare & docere fidem. Va-
de ad Pilatum, sic non negauit se regem,
ut tū fateretur non esse regem ueluti reges
mundi. Regnū enim inquit, meū, nō est de hoc
mundo. Docens (ut Esaias cap. 9. prædixe-
rat) regnū suum in sempiternū duraturū,
& ut est in Psal. regnū omnium seculorū, nul-
lum ergo habuit caducum ac temporale.
Erat nihilominus (ut ait Ioannes) Rex re-
gum, & Dñs dñantium, quia spiritualis
eius scopus fini temporali omnium regū præ-
eminet, & ideo cunctis poterat ad illū fi-
nem uti. Quod si ipse tale regnum non as-
sumpsit, citra controuersiam certissimum
est, neq. illud reliquisset uicario suo Ponti-
fici Maximo, sed illā prorsus potestatem qua
ipse functus est, illi cōmisit, nempe ut quo-
ties ad illū finē necessarium esset, regibus
cunctis imperaret, leges eorum corrigeret
uniuersa denique temporalia usurparet.

Spūalis Sunt nihilo secius spiritualis secularisque
& secu- potestates usq. adeo distinctę, ut secularis
laris di- non deriuetur ab spirituali, sed illa præci-
stinctæ sa ratione ab illa dependeat, ita q. si ab il-
sunt po la per rebellionē exorbitauerit, possit co-
testates erceri ne diuinas, & ecclesiasticas præuari-
cino, li- cetur leges, quod quam proxime declara-

bitur. Et hæc est plana sententia ipsius Sū cet hæc
mi Pontificis eodē cap. Soli & ubi ait se illi utcū-
eē Solem qui spiritualium diei præest. Im que sub
peratorem uero, Lunam quæ præest secu-
larium nocti. Quare in spiritualibus asse-
rit se illic superiorem, præcellere autem
imperatorem fateretur in temporalibus. Et
idem ferme hī 96. dist. c. in. Duo sunt. Ho-
rum omnium fundamenta, cui placuerit,
ubi prædictos cōmentarios nostros in Mat-
thæum citauimus, fuscè firmiterque corro-
borata potest inspicere. His ergo nō tam
impræsentiarum prætermisiss, q. alibi pro-
uiri nostra constabunt, duob. articulis
quæstio hæc absoluetur. Prior est, utrum
civilis, tam imperialis, s. quam Regia po-
testas diuinitus sit instituta? Posteriori au-
tem explorabimus, utrum imperator uni-
uersale dominū habeat totius orbis? Et
quidem quantum ad primū, duę sunt in-
ter se per extrema diuersę sibi opiniões,
de quibus nō est, cur hic late disputemus.
Sunt inquam qui imperatori non solū iu-
risdictionem orbis tribuant, uerum & do-
minium, ac proprietatē bonorum omnium,
eumq. adeo appellantes proprietariū do-
minum. Quin uero Host. in tit. de præser.
S quæ aut. omnes principes facit hoc mo-
do proprietarios. Et afferant pro se uerbū
l. bene a Zenone. C. de quadr. præser. Om-
nia sunt principis. Et aliud in auct. ut de
cetero, &c. colla. 5. ubi hī, q. imperium po-
test aliquando aliquid accipere uenerabi-
lium domuum dum uoluerit. Est tamen
inopinabilis opinio. Quare ut bene adno-
tauit Ioan. Fab. super eadem l. Codicis, cō-
munis opinio est in contrarium. Et hæc
sit prima hic nostra conclusio. Neq. impe-
rator neq. principum ullus est hoc pacto conclu-
propriarius. Tu ea enim est q. ut ferur,
illa dominatur tyrannide, ut cunctas sub-
ditorum substantias, tanquam suas pro-
prias sic possideat, ut pro libito, uniuerse
sibi, ut putat, possit usurpare. Iure autē na-
turę, etsi transtulit res publica in principē
potestatem suam, & imperium, ac iurisdī-
ctionem, non tamen proprias facultates,
quibus ideo princeps uti nequit, nisi quā-
do eidē reipublicę mēdę & administran-
dę necesse fuerint. Quod autem lex ait, om-
nia esse principis, de his quæ fisco aut pu-
blico arario obueniunt, intelligi. Aliorū
præterea

Artic. 2.

Prima
conclu.

Secunda præterea Christianorum opinio est per
conc. cō aliud extremū. Quod principes omnes per
tra secū tyrannide respūlicas obtinent, illis .f. ra-
dā opī ttonibus arguentes. quas a parte negatiua
nionem qō obieciūmus. Hic autem non opinio sed
manifestatius error est totiusq; reipubli-
cæ peruerſio. Quin uero contraria ueri-
tas ut meritis lucida est, quā secundū hic
ideo conclusionē statuimus: Nempē regi-
giā Imperatoriāq; pīatē ceterorumq;
principū auctoritatē non hoīum esse inue-
iū, sed Dei sanctissimā ordinationem.
aliā in a pīate spūali. Haud .n. per se ipse
Christus immediatē instituit, cui ceu ca-
put uicarium suū præfecit eidemq; sub
inde uicario pīatē suā contulit perpetuo
in ecclesia duraturam. Itaque potestas illa
neq; facta est a republica neq; per tempu-
blicam deriuatam, sed a solo per se Chri-

Potesta sto. Potestatem autem ciuilem Deus per
tem ciui legem naturālē quæ suæ sempiternæ par-
lem le- ticipatio est ordinauit. Hoc aut sic pater,
ge natu- ticipatio est ordinauit. Hoc aut sic pater,
ral con- Deum per naturam dedit rebus singulis fa-
state o- cultarē se conseruandi suisq; resisti di con-
ptima, p- tate temporalis saluū, uerum & per eius
batur.

gratiā quantū ad prosperitatē spūalis. Hāc
aut hoīes facultatem cum exequi commo-
dē d- p- si nequient, adiecit eis institutiū
gregatim uiuendi, ut adunati alii alijs suf-
ficerent, congregata uero respública neu-
tquam se poterat gubernare, hostesque
propulsare, malefactorumq; audaciam co-
hibere, nisi magistratus deligeret, quibus
suam tribueret facultatem, nam alias tota
cōgregatio sine ordine & capite neq; unū
corpus representeret, neque ea prouidere
posset, quæ expedirent, ergo eadē rōne do-
cte diuini usq; instructæ respūlicæ, aliæ
annales Consules, aliæ alias publicarum
administrationū formas sibi instituerunt.
Atq; eodē iure qualibet potuit ac debuit
ubi expedire cognoscere totā suā pīatē &
imperīū in vno regē (qui secundū Aristot.
optimus genere suo est principatus) trans-
ferre, ut lege sæpe citata. Quod principi
placuit, sancitur, penes quem summa esset
rerū. Ecce quemadmodum publica ciuilis
potestas ordinatio Dei est, non q̄ respūbli-
ca nō creauerit principes, sed q̄ id fecerit
diuinitus erudita. Vnde illud Sap. 14. Tua
pater prouidentia ab initio cuncta guber-

nat, per leges naturales intelligendum est,
tam per illas quas rebus inationalibus in-
genuit ut mari & uētis, quā per illas, quas
indidit hominibus. Et ideo Pau. ad Rom.
13. auctoritatem principum non in rem
publicā in, sed in Deū ipsum refert. Om-
nis, inquit, anima potestatis sublimiori-
bus, subdita sit. Non est .n. pīas nisi a Deo,
quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt, ita
que qui potestati resistit. Dei ordinationi
resistit. Et ad Tit. 3. Admonet illos, princi-
pibus & potestatibus subditos esse, dicto
obedientes. Neq; uero potestates itā Chri-
stianorum principum, uerum & quæ sunt
penes infideles, a Domino Deo sunt, quia
fideles naturam non destruxit, sed perfec-
cit. Et per illas potestates gubernare pōt
plebes in his quæ sunt naturalis iuris. Sic
enim Dan. 2. legitur. Deum cæli regnū &
imperium tradidisse Nabuchodonosor.
Sic & Christus ait ad Pilatū. Non hñes
pīatē aduersū me ullam, nisi ubi datum
esset desuper, unde est in primordijs Ec-
clesiæ oēs ferme principes, infidelitate te-
nerent. p̄cipit nihilominus Petrus Christia-
nis 1. Pet. 2. ut subiecti essent omni huma-
næ creaturæ p̄p. Dominū, siue regi, in-
quit, quasi p̄cellenti, &c. Et infra: Seruū
subditi estote in oī timore dñis, non solū
bonis & modicis, sed et discolis. At hinc
fit ut lib. 1. quæst. 6. dicebamus, principē
potestate fungi terdarum legem quibus
tempūlicam coerecat. Et q̄ præterea ut
non solum singulis respūlicæ membris su-
perior sit, uerum & totius collectiui cor-
poris caput, totiq; adeo sic eminens, ut to-
tam etiam simul punire ualeat. Quare ne-
que per respūblicam Rex potest regi in
re expoliari nisi fuerit in tyrannidem cor-
ruptus. Per hęc demum id quod supra di-
ximu, clarescit, uidelicet potestatem ciui-
lem non sic dependere a spūuali, ut ab
illa instituatū suamq; accipiat facultatē,
ab illa uel possit uel amoueri rex, uel cogi
uel corrigi, nisi quando a diuinis legibus
sineque spūali rebellaret. Nam est am-
bæ a Deo procedant: non tamen altera
per alteram sed modis varijs, prior scilicet
a Deo immediatē, posterior uero mediātē
lege naturæ per ciuilem respūblicam.
Atque hoc pacto intelligendum est uer-
bum Authent. de instrumē. caut. & fid.

Respu-
blica nō
pōt re-
gem re-
gno spo-
liare ni-
si ob ty-
rannidē.

col. 9. Imperium Deus de cælo cõstituit. Atq; aliud Authent. quõ oportet episcopos, &c. ubi legit sacerdotium & imperiũ dona esse Dei, a superna collata clemẽtia. Hæc e go non aduenterunt, qui aiunt republicam civilem ab spirituali. s. à Sũmo Pontifice facultatẽ suã mendicare. Quorum est Bar. sup Extranagin. Ad reprimendũ.

Argumenta ergo in contrarium nullo sunt pondere, nam etsi hoies naturaliter liberi creati fuerint eiusdem tamen nature instinctu, seu civilia aialia, quo se pro naturali appetitu cõseruent, Reges ac Principes sibi p̃ficiunt, quibus obtemperantes, tutius feliciusq; uiuent. Et quãuis in Bilijs ante Diluuium nullus legatur princeps, est tamẽ uero proximũ illos Patriarchas illic recensitos, monarchas extitisse, ut lib. 13. de Ciuit. Dei, ait de Cain Aug. qui ciuitatẽ condidit, uel gentes illas Aristocratia aliamue gubernationẽ habuisse. Quod aut de Nemrod subiicitur, fatemur & a tyrannis inuasas respublicas Nam etsi potestas principũ ordinatio Dei sit usurpatio tamẽ earũ quãdo uiolato iure fit nõ est a Deo p̃cipiente, sed tamẽ id in punitiõnẽ subditorũ permittente, de quibus per Oseã ca. 4. ait Deus, regnauerunt, & nõ ex me principes extiterunt, & non cognoui, & Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Et Prover. 18. Propter peccata terræ multi principes eius. Quemadmodum & potestatis usus quãdo legitimẽ fit inspiramẽ Dei est. De hoc. n. usu peculiariter illud intelligitur Prover. 8. Per me Reges regnãt, & legum conditores iusta decernunt, nam de alijis (quod lib. 1 citauimus) lamentatur Isaias ca. 10. ubi ait, Væ qui cõdunt leges iniquas: quæ reuera Deo nõ auctore, sed permissore instituuntur. Ad aliud de Saule & Dauide conceditur, q̃ etsi illos tantũ diuino interpositiuo Deus instituerit, ordinauit tamen iure nature ut alij a republica eligerentur. Quod autem de Christo asserunt, qui asserunt filios esse liberos neui quam sic audiri potest, ut Christianos omnes principum potestate liberauerit, quandoquidẽ eius Apostoli nos admonitos curauerint, ut eisdem obsequeremur, sed id peculiariter sacerdotibus competit. Quod ad p̃æiens nihil attinet negotium.

ARTICVLVS II.

Virum imperator sit dominus orbis,

Postquam fundamẽta Reipublicæ civilis persunditorie fecimus sequi ut hoc art. secundo ad id quod de imperatore proposuimus, descendamus, an. s. sit dñs totius orbis? Et arguitur a parte affirmatiua. In primis (ut extra de maiori. & obed. ca. solutz habetur) Summus Pontifex & Imperator duo sunt in orbe luminaria magna. Summus aut Pontifex unus est totius orbis in spiritualibus, quia decuit uniuersæ corporis Ecclesiæ unũ esse caput, ergo eadẽ fuit ratione congruens, ut in temporalib. esset unũ caput quod nequit aliud fingi, quam Imperator. Accedit huc tam ius canonicũ, quam civile, est. n. rex. Hiero. 7. 1. cano. In apib. ubi ait, q̃ sicut in apib. unus est princeps, & inter grues dux una, sic imperator unus. Et C. de bonis quæ libe. &c. l. cum multa, imperialis fortuna oēs supereminet alias. Et ad leg. Rodiam de iactu. l. de precatio, ait Antonius. Ego mundi dñs, & Extranag. Ad reprimendum quõ in læsæ maiest. &c. ait Henricus Cæsar. In tranquillitate Romani Imperij totius orbis regularitatem requiescere. In cõtrarium autem facit lex, Cunctos populos C. de sum. Trin. & fide cath. ubi Iustinianus ait, Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit Imperium quibus uerbis limites Imperio suo circumscribit.

De hac quæstione bipartiti sunt utriusque iuris doctores. Nã Hostien. & Ioan. Andr. & (ut fertur) Itali opinionem sustinent, q̃ sit uniuersalis orbis Dominus. Et peculiariter Bal. super lege citata, cunctos populos. Et Barro l. Hostes. ff. de cap. & possi. reuer. Vbi addit, forsã q̃ negauerit hæresim incutere, eo q̃ Luc. 2. legitur edictum à Cæsare Augusto exisse ut describeretur uniuersis orbis. Et in fronte tract. super Extranagant. Ad reprimendũ idem reperit uelut de fide. At uero Faber super eandem, l. Codicis & ultramontani contrariam tuerentur sententiam. Verumamen quia de re hic sola legum citatione controuertantur quæ am̃ h. bolis loquuntur uerbis, opus est, rationibus earum mentem eruere.

Est ergo huius articuli conclusio, licet impe-

Sententia
auctoris

imperatoria maiestas donum institutioq. Dei sit, tamen q. totius orbis imperio fulgeat nulla sit ratio credibile. Prius m. brū satis supra cōfirmatum est, posterius ergo cōmonstrare restat. Et ne verbi significatio ancipites nos teneat orbem appellamus, totum terrarum aquarumq. globū & ambitum, nam orbem Romani appellabāt illam terræ portionem sibi cognitā, quam suo imperio subiugauerant, de quo alia est qd, sed in sensu, quē uerba faciunt, p. batur cōclusio. Et loquimur (ut supra diximus) de dñi iurisdictionis, nam de rerū proprietate iam id priore conclusione superioris articuli negatum est. Igitur quamuis neganti hanc imperij infinitatē, opinionem suam probare non incumbat, sed qui asseruerit, provinciam subeate tale ius demonstrandi, nihilominus pro asserta conclusione arguit. Si imperator esset. Vniuersi dñi, aut id sibi iure diuino competere, aut naturali, aut humano, gentiū uidelicet aut ciuili. nullo autem istorum, ergo, &c. Primum, quo de iure diuino possumus ut a naturali distinguat, arguamus, Sauli quidem, Dauidiq. & eius profapiae sacra referunt oracula concessis fuisse regna, quippe quos Deus ipse ore suo instituit, præterea nemini. Ius aut naturæ n. de cōsideratū nullum mortalium ceteris dominio præiulit. Oēs. n. nascuntur liberi, ut iam monstratum est. Confirmatur autē hæc veritas. Si vagi homines dispersique uiuere, nullus esset cæterorum dominus, dum ergo in vrbes & oppida sese receperunt, nullus iure naturæ erat reliquis superior legali dominio, quo reliquos possit legib. cogere, sed tantū naturali, quo ingenio præstantes rudibus dominantur, qui (ut dictum est) vi non vigent coerciua, ergo si aliquis est dominus orbis, is creatus est auctoritate & cōcessu reipublice, quo pacto dictum est diuinitus esse ordinatā potestatem ciuilem. Quod aut hoc modo nō fuerit creatus, probatur. Ad hoc, q. ali qua respublica Regem sibi vel imperatorem instituit, in quem suā trāferat potestatem, requiritur publicus eius cōuentus, ut saltem maior pars in talem consentiat electionem. Vniuersus aut terrarum ambitus nunquam talem fecit cōuentum, nec vero pars decima, si mentis oculis

Antipodas cunctasq. nationes in gyrum lustraueris, ergo nunquam vnus exiit dominus orbis. Neq. Romanorum Cæsarium nomē & fama vsq. ad Antipodas & Insula res a nobis reperiens vnquam pene trauit. Secūdo arguit. Dato vniuersas mūdi nationes vel in vnum locum conuenire possent, vel per literas cōueniri, ut vnū eligerent Monarcham, id tamē minime iure naturæ expediebat. Arist. nanq. Polit. 7. c. 4. docuit rempublicam non esse meliorem eo q. maior, sed tantā debere sub vno principe agere, quantā ipse p. se vel tū reddere per suos possit cōmode administrare. Veluti nauis neque iusto minus nauigationi apta est, nec si duorum esset stadiorū, posset commode gubernari. Et Aug. lib. 4. de Ciuit. Dei, c. 15. Iniquitas, ingt, ampliora fecit regna. Et perdimittis gentibus dilatare regnum, malis videtur sclicitas, bonis necessitas, nēpe q. hostium iniquitas cogit, ut bello supprimant, nostraq. adhibeant imperio. Hæc ferme ille. Est n. Rex aīa regni, vnde sicut auctore 2. de Anima. eodē Philosopho, non pōt quis aīa quantum cūq. aīare viuificareq. corpus, sed quorumcūq. natura constantiū p. finita est methodus & mensura, quia neq. formica ad hoīs proceritatem augeri potest, neq. homo ad iīam, quē est elephantis, sic neque princeps calore suo totam pōt reipublicam nationib. ac regionibus vastissime dispersam fouere, ut valeat, quæ quaque prouincia sunt, nosse, emendare, corrigereq. ac disponere, vnus namq. non potest vnde cūq. orbis nuntios breui tempore suscipere, neq. quocūq. gentium prætores suos, ministrosq. alios dimittere, & q. vbique. siunt, castigare, immo sp. eius metus ad tā vastā locorum spacīa potest pertingere. Igitur cum potestas sit propter vsum, si vsum amplissimæ huius potestatis non est possibilis, sit, ut vana fuerit talis institutio, Deus autem & natura nihil faciunt frustra. Sed sit qui contra hoc insurgat. Christus prudētissime instituit vniuersalem vicarium mundo, ut in primo argō dicebamus, cur ergo non potuit per vnum idem mundus in temporalibus gubernari, sicut in spūalibus? Respōdet multo esse rōnem dispārem. Nā Christus fuit vniuersalis Redemptor, ac subinde Rex discern

Aristot.
Princeps
in eorū
tū reddere
imperat
modē
admini-
strare po-
teat.

Notāda

via inter unicus Regni cœlonū toto orbe diffū, q
 principa sua infirmitate uirtute cuncta disponit. Et id
 tū Ecce potest per unum uicariū totum regere or
 sic & Ci bem, eo uel maxime, q̄ sub illo uicario in
 ulem. stituit ordinarios Patriarchas, Archiep̄os
 aliosq. Antistites, ac sacerdotes, q̄ iussu
 Spiritus sancti spūalia administrant, de
 quibus rebus non est necessitā crebro in
 uniuersale Concilium oīscire, sed satis
 est eius sanctiones quocunq. dimitti. Re
 ges autē qui à suis regnis potestatem reci
 piunt, non est cur ab uno oīs dependant
 in toto orbe. Tercio arguitur. Si unus est
 orbis uniuersalis in t̄palib. monarcha, uel
 hoc introductum fuit iura naturæ ante
 Christianismū, uel iure Euangelicū. Non
 primum, quia ante natum Christum ui
 guerunt tres illæ monarchiæ, s. Chaldaeo
 rum, Persarum, & Græcorum, q̄bus, secu
 lo propemodum Christi successit quarta
 Romanorum, has appē illa statua inspe
 xerat Daniel, ut legi c. 2. suæ prophetiæ.
 Nulla autē illarum fuit totius orbis dñā,
 sed nationum, quæ certis erant limitibus
 circumscriptæ. Christus autē in Euāgelio de
 ciuilibus monarchiis nihil disposuit, aut
 mutauit, quare neq. Papæ hoc commisit,
 nisi cōne prædicta, in quantum spiritualiū
 finis id exigeret. Quantum ergo mihi su
 mo ualidum argu ex eo, per uenerabilem
 qui filii sint legi. Vbi Innocentius iij. fa
 temur, Regem, superiorē in temporalibus
 minime recognoscere, quod licet gl. id de
 facto intelligat, non autē de iure, profecto
 non probat, quia caput quod citat, in api
 cibus id non concludit, u. confestim pate
 bit. Et quamuis interpretes uerbū peculia
 riter intelligant de Rege Franciæ, textus
 tū hunc non patitur limitem, nam absolu
 te de rege loquit̄ quatenus rex est. Haud
 quidem negauerim Imperatorē Christiani
 nis regibus esse superiorem. Est. n. fidei pro
 tector ac propurgator, per Pontificem ad
 hoc coronatus, & id in causis fidei seam
 ad inimicos crucis accendos & abigēdos,
 quam ad restringenda schismata, pōt Chri
 stianos reges conuocare. Quo, autem in
 ordinatis causis ad illum fit pronoca
 tio, non est iusu nisi in ciuitatibus, natio
 nibusque ac prouinciis imperialibus. Exi
 stit autem argumentum, quod cæteris vr
 gentius censetur contra hanc, quam arbi

Nemo
 superior
 rege in
 t̄palib.
 Quo im
 perator
 sit Chri
 stianis
 regib. su
 perior.

trari) ueritatem, idē. sumitur ex Angelli
 ne lib. 3. de Ciuitate Dei cap. 12. & 13.
 Vnde multi existimant eum de iure dñi
 no imperatorem esse mundū dñm. Atten
 quod cum diu fuissent regna Orientis il
 lustria, uoluit Deus & Occidentale fieri,
 quod tempore esset posterius, sed impe
 riū laitudine, & magnitudine illustius,
 idque Romanis conuulit, qui pro suo mo
 do boni erant. Deus ergo illis dedit impe
 rium (ut etiam Opuscu. de regimin. prin
 cip. li. 3. ait S. Tho.) ob suas s. morales uir
 tutes, quanquam illi non promerissent
 felicitatem æternam, potissimū propter
 amorem patriæ, zelumq. iustitiæ, ac ciui
 lem beneuolentiam. Accedit autē, ueluti
 huius laus robur, q̄ neque Syluest. Chri
 stianissimo Constantino, neq. Theodosio
 Ambrosio scrupulum iniecit ullum, ut im
 perium abdicassent. Ad hoc autē non uno
 respondetur modo. In primis sæpe uide
 tauri, q̄ fuerint Augu. hoc loco dñi stre vul
 go intellectus, haud. n. asserere cogitauit,
 q̄ Deus quasi præmium suarum uirtutum
 imperium Romanis adiudicauerit. Ex pro
 fesso nanq. ambobus capitulis citatis mon
 strare contendit, quidquid illi faciebant,
 intuitu mundanæ gloriæ, sui que nominis
 ampliandi gessisse, quare aut neminē aut
 unum aut alterū censet fuisse uere studio
 sum pro eo q̄ appetitus ille peccatū erat,
 salte ueniale. Quapropter licet Catonis,
 inquit, uirtus propinquior esset ueræ uir
 tuti, q̄ uirtus Caesaris, neuterq. tū fuit pro
 prie uirtus, ob peccatum autē Deus nullū
 repēsat præmium. Sed ait Deum illud in
 isto iudicio permisisse, eo modo quo ait
 Christus eos qui iustitiam suam faciūt co
 ram hominibus, recepisse mercedem suā,
 nempe ab hominibus ipso permittente ac
 res natu ali consue disponente. Vnde post
 uerba citata in eadē cap. 12. ait Quia pro
 uno isto uitio, id est amore laudis pecu
 niæ cupiditatem & alia multa uitia cōpri
 mebant, concessit illis Deus illud impe
 riū. Si ergo pro uitio, non aliter intelli
 gitur concessisse q̄ permittendo. Deniq. ad
 idem proposi li. cap. 13 sic concludit. Nō
 est quod de summi & ueri Dei iustitia con
 querantur, quia perceperunt mercedem
 suam. ad Euangelium nimirum alludens,
 de his qui ob uanam gloriam operantur.

Vnde
 dicat q
 dñi impe
 ratorem
 cē mudi
 dñm iur
 diuino.
 Roma
 norum
 doctes.

Haud ergo eos Deus fecit dios, ut Saul
aut Davidem reges, sed vel iure belli, vel
per suam tyrannidem id permittebat. P. e
te: ea, quamvis prave super hoc intellige-
retur August. ac si vellet Deum tahquam
legionum vi tutum mercedem contu-
lisse Romanis imperiū, non de alio loque-
batur imperio, q. de illo quod antea fue-
rat Oriētale, in Caldeis s. & Persis, & Græ-
cis illud aut nunquam fuit uniuersale to-
tius orbis, sed regionum quarūdam. Et is
subdit Romanerum imperium fuisse ex-
tensius, non tñ totius globi. Scio Bar-
tra illo citato supra, extra. cap. 5. ad repri-
mendū cotināā tenere suū. s. regem
Nabuchodonosor, regē fuisse uniuersalē
orbis, citans illud Daniel. 2. Tu rex regum
es. Deus cœli regnum & fortitudinem, &
imperium, & gloriam dedit tibi. Illud aut
hoc tantum significat, q. erat regum tunc
cognitorum maximus, ut ait Nicolaus,
haud tñ quod dominū, & imperiū in to-
tum haberet mundum. Profecto si funda-
mentum imperij Christiani firmius non
esset, q. quod Oriētales subindeq. Roma-
ni usurparunt in orbe, exilius esset & infir-
mius, q. ut tutas reddere posset imperato-
rum conscientias. Ambigere nanq. nemo
potest, quin ius potissimum habuerint in
armis, atq. adeo potenter potius, quam
iure perennis gentes supeditauerunt.
Nam si aliquæ nationes legantur ob sœ-
dera rupta, bello ab ipsis lacerata, fuerant
tñ sœdera illa extorta, quæ frangere nefas
non erat. Quid. n. iuris habebant in to-
tissimas gentes & ut alias mittamus, in ter-
ram Israel? quā Deus illis promiserat &
cōsecrasset, & quibus lege prohibuerat (ut
legitur Deut. 17.) ne regem facerent alic-
nigenam. Neque utro. Christi uerbum,
Quod est Cæsaris, date Cæsari, in contra-
rium ullo aculeo pugnat, illic non nap-
probat Cæsaris dominatum, s. d. exime
te se nolens ab illo iudicio, iustantum
naturæ retulit. S. quid Cæsari deberis,
soluere, sed in primis Deo, quod illi debi-
tum est. Sed hoc est quod multum non ani-
maduertit, nempe q. ob peccata so. san-
ctarū nationū, permisisset eas Deus sub iu-
gem Romanorū uenire, inferant iure ip-
sos illas subegisse, cūre uera nulla sit con-
sequētiz uis. Tradidit. n. Deus sepe Israe-

liticum populum in manus Philistinorū
& Chaldaeorum, & tñ error esset aper-
tissimus affirmare ius factum fuisse illis de
bellandi illum populum & in captiuitatē
redigendi. Ad hæc, Iulius Cæsar priuata
auctoritate republiæ peruidit, ac subin
de per iniuriam eius obtinuit dominatū, iniuriā
de quo supplicium capitis perculit. Ius er
go legitimū Christiani imperij, hoc est
quod uel in Augustū, ut fertur, uel Chri-
stianos post successores, ut in Cōstantinū
respub. consensit, cuius cōsensu legitimus
est Christianorum imperator. Hic ergo Impera-
prius a Græcis eligebatur, postea uero an-
no Domini DCCVI. pontificis auctoritate
translata est electio ad Germanos, ut Græcis
ad perpetuam nemo iam scriptum est, ca
pit. uenerabilem. de electio. Igitur ut rē
summatim concludamus, iure optimo est
vñs Christianorum imperator, scilicet
& inuictis. Quod tamen totius rē orbis
dominus, neq. ratio neq. ius patrocina-
tū, nō pax quæ consensit, per exigua erat re-
spectu totius orbis. Quare iure reclamare
naturæ non potuit illa Antipodibus reli-
quisque regionibus imperatorem prae-
dicere. Papa uero, quia ut articulo prox.
dicemus auctoritate Christi non est rex in
temporalibus, nisi quatenus ad finem spī-
rituale sunt necessaria nūquam legitur
tale imperium ampliusse.

Ad argumenta in contrariū, ut doctōri Adargu-
bus respōdere incipiamus, re uera Bal. (si menia.
q. dicta sūt, respexeris) ne qdquā conatus
est contrariam sniam in iure naturæ fun-
dare, neq. uero minū hoc est, cū ad iuris
prudentes non attineat ius naturæ perpē-
dere. Sed multo (ut cum bona uenia dixi-
sim) absurdius Bar, ad ius Euangelicū su-
pra suam facultate gressum fecit, ubi hæ-
reticū censuit, negare, p. p. uerbum Lucæ,
imperatorem esse dominum orbis. Euan-
gelista nanq. hanc tñ hīstoriā nūde re-
tulit quod exierit edictū a Cæsare Au-
gusto ut defenderet uniuersus orbis, nul-
latenus tñ affirmat edictū illud legitimo
iure p. d. esse. Perinde est si inferas. Regius
Plates affirmavit, Dixi: inspicis in corde
suo, rō est Deus, ego. ff. mauit, non esse
Deum. Quinimo si mysterium medietis,
apertius vi Euar. gelista edictū illud a dē
nasse. A. patet nanq. spūmosam illam Au-
gustū.

Ius ipe
ratorum
antiquo
rū pōis
simū in
armis
fuit.

Chis nā
pbat
dñarum
ia iude-
os.

gusti insolentiam in hoc retulisse, admoneret, nō ipsum (ut se iactabat) sed illū q̄ nascebatur, esse orbis dñū, quippe quem, & legibus uniuersum obligauit, & in iudicium est demū cōuocaturus. Præterea, ne queallie noīe uniuersi orbis intelligitur totus globus. Haud. n. tam fuisse August. mentis inops, ut iuberet describi Antipodes atq. alias tot miliaribus a se distantes sibiq. inauditas nationes, sed uocabat uniuersum orbem, uniuersam diuisionem suā, quæ latissime petebat. Quo idiomate & nos Insulas & Continentem uastissimis spatiis iacentem. Nouum orbem, Nouūq. mundū appellamus. Sic n. frequenti erat Latinis in usu appellare orbem, orbis portionem. Vt Lucanus in tertio,

Ignotum uobis, Arabis, uenistis in orbem,
 Petrus aut in supradicta extrauag. idē Bart. ad reprimendum impingit in Paulum. Ait. n. Apostolus Rom. 13. nihil aliud quam, Ois anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Refert uero ipse eos, qui Romano Imperio non obtemperant, diuina p̄cepta demoliri, utpote quibus iubet. Ois anima Romanorum principi sit subiecta. Paulus. n. nō loquebat de Romano principe, sed in genere de omnibus potestatibus, ut suis singuli p̄fectis obtemperarent. Adiectio ergo illa, p̄uaricatio fuit sacre scripturę. Ad illud aut in fronte q̄onis citatū, cap. solitę iam satis responsum est. Vbi explicuimus, quō potestas spiritalis, ac civilis duo sunt luminaria. Sol tñ totius orbis immediate à Christo oriens diuino iure positus. Luna uero ab eodē Deo mediante iure naturę per rempublicam dimanans, quæ tñ non potuit unum eligere totius orbis, sed Christianismi. Illud autem Hieronymi can. in apibus hoc tantum docet, quod sit unus Imperator unius reipublicę, haud tamen affirmat uniuersum orbem sub uno Imperatore degere in temporalibus, sed quod in toto Christianismo est unus, ad quem etiam Imperia Turcarum, & Sarracenorum regna, quæ Christiani iuris fuerit, attinent. Quia neque inter apes unicus est dux omnium, quæ sunt in orbe, sed cuiuslibet aluearis unus. Quod autem ex l. cum multa. citatur Imperialem fortunam cæteris antecellere, id fatemur ingenuè, quia est

omnium præstantissima, haud tñ inde fit, cunctis totius orbis unicū dominari. Est. n. regalis dignitas excellentior Ducatibus, ac Marchionatibus omnibus, non tñ Rex unicus cunctis p̄æ est ducibus orbis, sed illis qui in regno suo uitā uiuunt. Verbum aut Antoninū l. de precatio. negari non pōt arrogantiam redolere, quia. n. citatalem notam dicere potuit. Ego mundi dominus? uni nanq. Deo est illud proprium. Et iō illius assertio nullā facit fidē. Modestius nanq. longe ait in contrarium citatus Iustinianus. Cūctos populos quos clementis nostrę regit imperiū, quia qd quid glossatum comminiscantur interpretes, syncerus tñ sensus est, q̄ uoluerit suum Imperium nō solum de iure, sed de facto limitibus circūscribere. Et l. In noīe Domini. C. de offi. p̄f. p̄æ. Afri terminos quoq. nominat regionum suarū. Et iñsti qui. mod. s. ius patrię p̄. solu. S. si ab hostibus ponitur limen imperij, unde deriuat nomē postliminiū. & l. Mercatores. C. de commer. distinguit inter suos & regis Persarum subiectos. Et clement. Pastoralis de sententia & re iud. u. Papa p̄scribere terminos imperij Illi ergo q̄ respondent quosdam aut p̄scriptione aut priuilegio esse exemptos, deberēt prius fundere re uniuersale eius dominū in totū orbē, ut inde inferrent quotquot mō extra imperiū agunt, particulari iure esse exēptos. Super alia uero lege citati in Extrauagā. Ad reprimendū, multa Bart. cōminiscitur, Imperatorē affirmans esse uniuersalē Orbis dominū, atq. hoc per Pōrificis summi institutionem, quod profecto neq. unq̄ ullus Cæsarum admisit neq. docet ratio, nam ut supra dictum est, per electionē civilis cipub. descendit civilis potestas Sed eodem mō intelligendus est hic totus orbis, quo supra dictum est, scilicet amplitudo portionis illius mundi tunc notę, quæ Romano imperio patebat. Vel forte uult dicere Cæsar, quod per regularitatem imperij Romani non solum eius subditi in tranquillitate erant, uerum & extranei reges metu eius deterriti conquiescebant. Haud enim occultate insperit Bart. quemadmodum civilis potestas per ius naturę, perque ideo reipublicę constitutionum a Deo descenderit, atq. adeo neque

neque ante aduentum Christi vnum fuisse totius orbi monarcham, neque vero eundem Seruatorem nostrum ius gentium hac parte demutasse. Deposcere hic series videbatur, ut de singulari dominio, quod Catholici Reges erga infideles illos occidentales a quinquaginta hic annis inuentos habent, quæstio adhiberetur, fuisset tamen nimis longa quam ideo in libello de ratione promulgandi Evangelium, quem paratum habemus, disputandam reposuimus.

QVÆSTIO V.

DE TRANSLATIONE dominiorum.

ARTICVLVS I.

Verum sua quis ne voluntate, naturali iure valeat rei suæ dominium in alterum transferre.

QVÆSTIO hæc demum postrema de dominiorum translatione, ad materiam iam restitutionis proximè appropinquat. Obligatio namque restituendi ex ratione

& modo quo translatum fuerit dominium, dependet. Quæritur ergo primo, utrum sua quisque voluntate naturali iure rei suæ dominium valeat in alterum transferre? Et arguitur a parte negativa primo: Si pro sua quisque voluntate transmittere posset dominium, sequere æquum quoque solo mentis interno id posse quia mentalis conceptus vera loquutio est, cuius voces secundum

Primū
argum.

Arg. 2.

Aristo. 1. De interpretatione, sunt signa, quæ utique ratione votum Deo mente factum validum est. Si ergo voce quisque donare potest, sit ut & mente possit, consequens tamen videtur falsum, nam matrimonialis consensus per quem uterque coniugum alteri se tradit, nisi voce extra, aut verbis explicet, minimè solidus est. Secundo: Si id unicuique ius naturale indulgeret, ut suæ esset arbitrii voluntatis in rerum suarum dominis transferendis, sequeretur eiusmodi voluntatem nequaquam civili lege posse cohiberi, nam humanæ leges,

ut lib. 1. & 3. monstratum est, nullum obtinent contra ius naturæ vigorem, consequens autem creberimus uniuscuiusque bene institutæ reipublicæ status ostendit esse falsum. Prohibentur namque minores ætate viginti quinque annorum sua alienare bona, ut patet ff. eod. tit. l. j. Item legibus quorundam regnorum particulis sic sunt maioratum iura instituta, ut eorum possessores nequeant vinculata bona dispendere. Item neque ecclesiæ bona alienare pro libito potest, aut prælatus, aut Capitulum, nisi de certis causis, certisque præscriptis modis, ut patet ex decreto Leonis 12. q. 2. cano. sine exceptione. & toto tit. de rebus Eccles. non alien. Tertio, Si unusquisque posset suo arbitrio rem suam alienare sequeretur eundem perinde posse pretii mercedisque dominium pro re turpi in alterum traducere. Cōsequens tñ est falsum, Nā qui corrumpendo iudici aut assassino, ut hominem occidat, aut per usuram, aut per simoniam quidquam confert, et si ultro id faciat, dominium non transfert, ut iura sanctè decernunt, ergo ius naturæ non est, ut quisque possit libere sua donare. Neque verò desunt qui idem de meretrice sentiant, quæ merito sui corporis nullius potest mercedis dominium recipere. Quarto arguitur, iura nonnulla particularia in Hispania atque in alijs quibuspiam regnis animum cohibent parentum ac principum sacerdotum, ne spuris suis filiis quidquam suorum bonorum impertiantur, & tamen si ius naturale libertati cuiuscunque concederet suam distrahere substantiam, leges illæ nulla se æquitate protegerent, ergo libera alienatio non est iuris naturæ. In contrarium est iuris auctoritas, Instit. de rerum diuis. §. Per traditionem. & ff. de acquir. rerum dominio. l. qua ratione. §. literæ. qua habetur nihil esse tam conueniens naturali æquitati, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre ratam haberi.

Arg. 3.

Arg. 4.

Quæstio, ut dicebamus, per quæ necessaria est cognitio ad materiam non modo restitutionis, verum & totius iustitiæ commutatiuæ. Ad cuius intellectum primū omnino nosse operæpretum est, duobus tantum modis posse transferri dominium, nempe aut domini voluntate, aut lege. Dico duobus tantum

tantum, nam loquor non de acquisitione quacumq; dñionū, sed peculiariter de translatione. Dñium nanq. nō solum per translationem ab vno in alterū trāsfit, sed iure aut lege quoque gentium per diuisionem atq. per transfer inuentionē, ut titulis mō citatis. ff. & insti. tur dñiū pater. Enimvero res quæ primo occupantur aliis ut conceduntur, non acquiruntur per translationē. Quapp nullam hic mentionem acquiri facturi sumus de rebus inuentis, in cuius de no- uo. uenit dñium sed usq; ad quintū librum, sub titulo de furto, id nobis est differendū.

Defini- Translatio ergo dñij, est r. smissio rei ab tio tran- eo q. prius legitimē possidebat in alterū, slatio- qui perinde incipit esse dñs. Hæc ergo nō nis do- fit nisi aut voluntate legitimi dñi aut lege minij. in ipsum potestatem habentis. Secundo notandū, q. lex non solum diuina, verum & humana duplicē vim habet in translationem dominiorum. Potest. n. translatio nem impedire tam cohibendo domini voluntatē, ne det, q. adimendo alteri facultatē, ne recipiat. Et scđo pōt translationē facere inuito dño, tñ in p. cenam criminis, quam in subsidium tuēdæ reipublicæ. De his itaq; tribus membris dicendū est qō- ne præsentī uidelicet de voluntaria translatione deque legali impedimento, ac de translatione itidē legali. His ergo præhabitis duabus cōclusionibus ad qōnem rñ detur. Prior. Vnusquisq. mortaliū ius hēt naturale donandi & quomodocumq. alienandi res, quam vere ac legitime dominus est. Conclusio hæc ex superioribus elicitur. Diximus nanq. fundamentum dñij rerum naturale ac diuinū esse humanam rōnem ac libertatem. Enimvero q. a Deo hominem ad sui imaginem condit, hoc est, rōnalem ac liberū, per quam rationem & voluntatem dominū habet suarum actionum, inde factus est rerum dominus, secū dum illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrā, ut præsit piscibus maris &c. Qua utique de causa soli homini demonstrauimus inter sublunares creaturas competere, ut sit rei alienius dominus. Si ergo per voluntatem constituitur dominus, per eandem potest dominium ab se quodcumque abdicare. Secundo id probatur, Res vniuersæ propter hominem conditæ sunt, atque adeo illis quas ipse possidet, ad libitum

pōt uti. Quin vero, ut in definitione dñij supra posita videre est, nihil aliud est dominium rei, q. facultas & ius eadē vii, quocumq. usu lege permissio, puta donandi, vēdendi, consumendi, & quocumq. alienandi. Res est clarissima. Quin vero non mō res quisque suas, verum & seipsum potest vendere, ut supra assertum est. Nā etsi nemo sit vsque adeo sui dñs, ut ita se valeat iure priuare, est tñ eius custos, ut quo vitā seruet seipsum vendere queat. Posterior conclusio. Eodem naturali iure nihil ob- stante, lex potest tum voluntatem dñi cohibere, tum etiam ipso inuito suorum dominio priuare. Conclusio hæc nihilo obscurius quam superior ex naturæ principijs colligitur. Est. n. hō naturaliter animal cūile, coalescere aut in unum mortaliū uita non pōt, nisi a publica auctoritate in pace contineantur, quæ quidem auctoritas tum custos est reipublicæ, tum & iustitiæ iudex. Ad legitimā uero custodiā pri- mum necessariū est, ut ciuibz prospiciat, ne anteq. eorū libertas pleno iudicio rō- nis ducatur sua bona dilapident. Quam- obre prohibentur pupilli de bonis suis di- sponere. sic ut eorum alienatio irrita sit & nulla. Scđo & necessarium est sumptus ei- de reipublicæ necessarios a ciuibz colligere. Nā iure naturæ, partes sunt p. p. totū. Ac demum tanquam iudex custosq. iusti ad eum spectat maleficia ulcisci, quare si- cuti uita ita & bonis pōt quemlibet ciuiū expoliare. Vide ergo duas cōclusiones, q. primo aspectu secū potius pugnare uidentur, quā sint eodē naturali iure parente p. genitæ. Est inquam ius naturale, ut quisq. sua voluntate possit de suis bonis disponere, sed tñ qñ uoluntas, possit rōne ducere non errare. Quocirca eadem l. 1. de minoribus. Præcor inquit naturalē equitatem secutus, &c. canit, ne pueri, quorū cōsiliū infirmum est multorumque insidiis expostum, suam dispensarent substantiā. Quare etsi l. 1. de pact. idem Vlpian. equitatē quoq. naturalem appellasset, ut pactorū fides seruaretur, subdens, Quid. n. tam cōgruum fidei humanæ quā ea seruare, quæ inter hoies placuerunt non est rñ ueritas & equitatem quoq. appellare naturalē, ut qui in tenera ætate de rebus suis paciscuntur, fidei suæ stare non obligentur.

Secūda
conclu.

Quare
reipubli
ca ciues
in rebus
vlibus
conti-
neat.

Prima
conclu.

Dubiū.

At uero quāvis cōclusio utraq̃ liquido
conſitet, argumenta tamē in cōtrariū ambi
guitate nō careat. Et quidē primo, dubiū
eſt, quo ſorte quiſpiam moueatur, utiū p
actū interiorē poſſit trāſſeri dominiū, hoc
aut lib. 2. ſub. tit. De uoto. ubi D. Tho. ait
promiſſionē nō fieri inter hoies, niſi per
actus exteriores, emundus eximinabit.

Ad pri
mū arg.

Interim autē per hęc dicta ad argū reſpon
dei. Primū, trāſlatio eſt duplex. Alia, ſi q̃ p
trāſlationē fit & cōtractum, nempe quo
ut ait Iuriſconſultus, libeo. 2. ſi de uerb.
ſig. ultroſcitroq̃. naſcitur obligatio. Et de
hac nemini dubium quin abſq̃. extra ſi
gnificatione fieri, nō poſſit, quando quidē
illic nō eſt ſimplex datio, ſed hypotheſica
mutua, ſ. do ut des, ut pater in emptione,
& uenditione & ſimilibus. Ac præcipue in
contractu matrimoniali, cuius ideo con
ſenſus nullus eſt niſi extrinſecus explicetur.
Alia uero eſt ſimplex trāſlatio, qua
lis eſt donatio, quæ nullam ab altera par
te obligationem expoſtulat. Et de hac eſt
dubium. Etenim ſi ego ſummo cōſenſu
mente do aut polliceor rem aliquam poſt
quam illa eſt uera aſſertio, v. hominē liga
re. Quare nullū eſt quorundam argū (in
ter quos eſt Almayn in 4. diſt. 15. q. 2.) qui
ex hoc, q̃ coniuſalis conſenſu expreſſi
nem exteriū requirit, inferunt nullū poſſe
dominiū per mentalem donationē in alte
rū trāduci. Sed arguis, dare, correlatiuum
huius eſt, quod eſt accipere, ergo uſq̃. quo
alter accipiat, nulla fit trāſlatio. Reſpon
detur, argumentationem hanc uerſiſſime
cōcludere, hoc tamē eſt de quo cōtrouer
timur, utrum qui mente apud ſe dixit, Do
tali inopi puellæ hanc dotalem ſteemoſy
nam, aut tali hoſpitali tantam pecuniam,
teneatur poſtea illis, quibus intereſt, men
tem patefacere ſuam, quam ſi acceptaue
rint, obligetur implere. Nam ſi uotum ſie
ret Deo, nō eſt dubium, quid teneat, unde
aliquanta cum probabilitate inferitur,
ut teneatur & patefacere nominibus, quæ
illis pollicitus eſt, teneatur inquam lege
nature & conſcientiæ. De iuramentum ciuili
palam eſt, neminē cogi poſſe per actum in
teriorē quoad uſq̃ ſoris explicitis ſi ta
menſi perſi probabile quoq̃. ſi ut talis mē
talis donatio antea quā alteri innoſceat,
poſſit mutui ſorte pro libito Id quod lo

co citato, li. 2. plurib. rationib. utriq̃. di
ſputauimus. Ad ſecundā ſecunda cōcluſio
ne reſponſum eſt, ubi reddita eſt naturalis
rō, cui expedierit ne in ætate pupillari cō
mitteretur puero ſuorū diſpoſitio. Sed ne
que de primogenituris rō deſcit naturalis,
cui fuerint illo uinculo colligatæ, ne diſpo
di poſſet. Nā eſt ex una parte argumentū
ſi haud infirmū iure nature repugnare, p
pterea q̃ oēs liberi eorundē parentū æqua
ſorte naſcuntur, ac perinde æquo iure nu
triri dēt atque educari, p p quam rōnem
multæ reſpublicæ iure primogenituræ nō
ſic argenti, ut in totam ſubſtantiam pater
nam primogeniti ſuccedat, tamen ex alia
parte id nō ſolū in decore reipublicæ, ue
rum & in eius emolumentum & firmamē
tō cedit. Haud ergo arbitrentur magnates
ipſorum cauſa minoratus eſſe inſtitutos, ſ.
ut eorū proſapiæ perpetuo duraret, ſed in
bonū reſpublicæ. Expedit namq̃. ut eius
coe corpus ob id habeat & neuus, quibus
fulciatur. Ob idq̃ decretum eſt, ut tanq̃
reipublicæ robora aliquæ perſiſterent illu
ſtres domus, tum ut a conciliis eſſent, rum
etiam ut tempore belli eius eſſent ſuſten
tacula. Et quoniam, ut ait Lyricus,

Et genus, et uirtus, niſi cum re, nullior alga eſt. Horati
uſum merito eſt regibus, domarū perpe
tuatū ſic cōſulere, ut domus in primoge
nitiū deſcenderet, reliquæ uero proles ſuis
eſſent alimētis contentæ. Similis namq̃.
eſt agricolarum prudētia, qui arbori & ui
ti minores ramunculos cūcunq̃. am
putant, ut præcipuum germen in truncum
eſceſcat. Fit ergo, ut tam primogeniti, q̃
illi qui legitimæ non ſunt ætatem ingreſſi,
ſic iure, & merito cōſideantur bona ſua
ab alienare, ut alienatio irrita nullaq̃ ſit,
u pote per ſi nullum tranſfertur dominiū.
De Eccleſiaſticis autē bonis aliz ſunt non
inferiores rationes, nam cum Eccleſiaſti
cum ſeruiciū, non minus neceſſarium,
quam religioſum, ſine bonis quæ hominū
pietas huic mueri mancipauit, perdura
re nequeat, & ex una parte Capitulum &
prælati non tantam illorum curam ge
rant, quam ſi eſſent proprii, ſed ex altera
ſecularis au ditas, quocunq̃ ſe interat
conſuliſſimum ſuit ac diſſime cauere, ne
eiſmodi facultates Eccleſiaſticæ, niſi iu
ſt. ſimis cauſis, conſuliſſimisque for
mis

Ad ſecū
dum.De pri
mogen
turis.Inſtitu
tionis
maiora
tū rō.Horati
2 Serm.
Sar. 4.De bo
niſe
ſiſticisnō alie
nandi

Ad ter- mis alienarentur. Ad tertium paulò dis-
tius arg. ferentius rñdetur. Princeps. n. sicuti quia
reipublicæ custos est, cogere pōt ciues ut
ubi opus fuerit, contribuant, sic quia iusti-
tiæ iudex, potest & propter crimina tum
dominos bonis suis priuare, tum alios, ne
recipiant, inhabiles efficere. Atq. hac ra-
tione & qui uel corrupcōdo iudici uel as-
salino pecuniā offert, eadem mulctatur, &
quib. offertur, inhabiles meritisimo fiūt,
ne eius dñiom acquirant. De qua re qōne
septima explicatio habebitur sermo. Et
idem censendum de simoniacis, nisi q̄ ra-
tio restituendi paulo est differentior, ut
in calce sexti libri disputabitur. De lucro
autem meretricio, qōnem eadem 7. idq; di-

Adquat uerla ratione dicendū nobis restat. Quar-
tū argu. tum autem argumentū præcipuā mihi am-
biguitatem offert, saltem de filiis sacendo-
tum. Superio- tum. Sunt enim superiorum atq. eorum
rū qua- qui non ex legitimo matrimonio nascun-
tur quatuor genera, quæ notantur cap. Ni-
nera. si cum pridem. de renūciatione. sunt inquā
manzeres, qui ex ignoto scotto, puta ex
vaga meretrice, quæ oibus exposita est, na-
scuntur. Spurij aut qui ex peculiari concu-
bina sustolluntur. Et isti dicuntur natura-
les, quamuis si Etymologiā Græcā seque-
mur, spurius idem est, quod sine certo pa-
tre natus atq. adeo melius conueniret il-
lis, qui vago concubitu gñantur. Nothus
uero, ut Quintil. lib. 3. inquit, est ille, qui
ex uxore non legitima natus est, nempe ex
adulterio. Nā quia Latinū nomen non ha-
bemus, peregrino utimur. Græci nāq. quid
quid illegitimū est. i. legē non seruat, No-
thum appellant, ut febrem notham dicunt
illā quæ legitima periodū & terminū non
seruat. Impresensiarum autē manzeres, &
spurij eodem gradu æstimantur, quantum
ad successionem hæreditatis. Enimvero
eiusmodi spurij non succedunt in hæredi-
tatem neq. patris neq. matris si filios ha-
beant legitimos. Nam testator non uide-
tur alienas successiones proprijs antepo-
nere l. cum acutissimi, ff. de fideicom. un-
de l. 9. Taur. originem duxit, quæ spu ios
ad hæreditate repellit. Potest tamen illos
mater ex 3. parte assis hæredes instituere.
Si autem mater legitima careat prole, suc-
cedūt illi ab intestato, non triplari, quia
non est certus. Si uero sint ex damnato cō-

cubitu nati ex parte matris, puta ex ince-
stu, aut stupro, & potissimū ex adulterio,
nō succedūt, neq. ex testamēto neq. ab in-
testato, non tamē prohibetur quin iā ma-
ter quā pater possit illis quintam et partē
legare. Hæc aut extra ullam sunt contro-
uersiam. Quod autem in litteris huc uoca-
mus, est utrum pater uel mater extra testa-
mentum possit illis aliquid in conscientia
relinquere contra legis prohibitionem, uel
amici fidei cōmittere, qui illis postea tra-
dat? Et de utroq. rñdē dū est. s. an sit pecca-
tū mortale, rā patri q̄ amico, quam et filio
recipienti: Et utrum eiusmodi bona sint
restituenda, & cui. In eiusmodi ergo casu-
bus discernendū est naturale ius a civili.
Si n. ad merum ius naturale spectemus,
dubium nō est quin pater possit sua bona
notho filio, sicuti cuiunque donare citra
culpam, & alter et pōt illa absq. culpa pos-
sidere, nisi forsan alios haberet liberos,
quos illa causa in pauperiē adigeret, quod
ad præsens negotiū nihil attinet. Sed du-
bium est, utrū lex civilis sic fecerit inhabi-
les eiusmodi nothos ad fruendum pater-
nis bonis, ut nullatenus possint dñiom ac-
quirere, uel utrum solum per modum pœ-
næ eiusmodi bonis illos priuet? Per mul-
tū. n. refert, nā si inhabiles fiūt, quemadmo-
dū pupilli ad dandū, & simoniacus ad su-
scripiendū, nulla spectata scia tenetur illa nature,
restituere. Si uero lex tantum est pœnalis, cū filijs
tunc, ut lib. 1. latissime disputauimus, ante
latam in iudicio sciam pōt ea filius cū bo-
na conscientia possideret. Et ne longius
disputationē ptrahamus, arbitror sub di-
stinctione respōdendum de filiis nothis se-
cularium, & de filiis clericorū aut religio-
sorum. Enimvero de iure cōi nihil expres-
sum reperitur, quo phibeatur parentes
extra testamentum aliquid illis, aut uiuen-
tes donare, aut moriētes relinquere. Sed
leges particulares regni sunt, quæ rem in-
dubium reuocant. In legibus aut regni ni-
hil arctius contra filios nothos seculariū
decretum inuenitur, quam quod l. 3. defi-
nitur, tit. 15. part. 4. nempe quod nō pos-
sunt hæreditario iure succedere in bona
paterna. Et l. 1. fori, tit. de hæred. succes-
sionibus no-
thi non prohibentur, ne possint in hæredi-
tatem succedere, quod & 9. Taur. citata
confirmatur. De illis ergo asseruimus, qd si statuer.
pater

Quid

ter iure

Quid

pater aliquid fidei amici cōmittit, quod de suo filio ex adulterio suscepto, amicus ille teneretur ius naturale seruare, hoc est dare filio, & filius pōt recipere perinde ac si esset extraneus. Itaq. oīa sua bona pōt illi pater dare, si filius non habet legitimus, si aut legitimus habet, non pōt illos ex hære dare, nisi usq. ad quintā. Neq. arbitror ullum interuenire peccatū. Cum autē fiscus perierit, standū est iuri exte-
 ri. Conclusionem hāc mihi eo persuadeo, q. lex illa, cum sit in adiutū filiorum nō est ulterius dilatanda, quam sonat, nō autē prohibet nisi esse hæredes, ergo pater extra testamētum bona sua donans nō facit contra rigore legis, neq. uero in eius fraudem, quia lex pæualis tū ad id obligat, quod sonat. Dubium autē intricatius testat de filiis clericorū, hoc est, sacris initiā totum, & de filiis religiosorum. De his nāq. licet non in iure cōm, tamen in iure particulari regni uerba habentur multo signifi-
 cantiora atq. strictiora. Extat. n. lex. 2. l. i. c. tit. 3. & l. 2. tit. 3. lib. 5. regaliū ordi-
 namenti, in hāc formā, Quo nulla offere-
 tur occasio, ut ulla mulier clericorum con-
 cubinari addicatur, si clericorum filii in-
 eorū bona hereditario iure succederēt, cō-
 stituimus & precipimus, ut eiusmodi cle-
 ricorū filii, & l. 9. Tanti extēditur perinde
 ad filios religiosorū, neq. hēant, neq. hēre-
 ditēt, neq. hæreditare possint bona suorū
 parentum, neq. aliorum consanguineorū.
 Et sequitur, Neq. suscipiant. Hoc. n. Hispa-
 ne sonat uox, *Ni ayant*, neq. potiri possint
 quocunq. legato, aut donatione, aut alia
 collatione quæ illis fuerit facta. Quæ qui-
 dem uerba nō solum eos excludūt ne hæ-
 redes esse possint, verum et uidentur eos
 facere inhabiles & incapaces ad ullo pa-
 tro possidendi paterna bona, nisi peculia-
 ri regis concessione. Et q. tam strictam le-
 gē rex possit facere, nō est ambigendum,
 nam ut lib. 1. decisum est leges humanæ
 obligant in foro conscientię, quādo sunt
 iustæ, eiusmodi uero odium in clericorū
 sobolem, æquum est. Quare profecto mi-
 hi est probabile, eandem legem non mo-
 do esse pænalem, uerum & impeditiuam
 translationis dominij, sicut si uel pupi-
 lus donaret, uel simoniacus uel assassinus
 susciperet. Nihilominus pater teneretur cū

alere, quā d' uiuiri & educare, quia ius il-
 lud naturæ nō est reuocabile, Pōtq. adeo
 ei uiuens donare uñ uitā sustentet. Ad ea
 sus ergo cōsuerissimos ut respondeamus,
 nēpe cum sacerdos uel clericus in sacris
 bona sua amici fidei concedit, ut de suo
 filio, primum quantum ad culpam fortas-
 se mortaliter peccat contra legem illo ri-
 gore obligārem. Sedo, pro capto meo cē-
 fuerim, illū fidei cōmissarium nullatenus
 teneri eadem bona filio clerici adiudica-
 re et si pollicitus fuerit id facere. Nā fidē
 extra ius ciuile impignoratam, lex naturę
 seruare non cogit. Quæritur ergo quātū
 ad restitutionē. quid de illis bonis agēdū
 sit? Rūdetur, si meū iudiciū ullius est mo-
 mēti, q. si clericus amico det, nō sub cōdī-
 tione ut reddat filio, sed absolute, neq. al-
 ter sub illa conditione recipiat loco filii,
 sed tanq. sua, et si clericus fiduciā certam
 conceperit, q. amicus esset traditurus fi-
 lio, & alias non illi relinqueret nihil omni-
 nus ille amicus pōt tuto in cōscientia bo-
 na illa possidere tāq. sua. Et iō nostra est,
 q. etsi lex filium inhabile fecerit ad susci-
 piēdū illa, quæ nōdū possidebat, priuare
 tamen clericum suis bonis non potuit ni-
 si in pænā, quæ ante iudicis condemnā-
 tionē ut lib. 1. dictum est, non obligat, &
 ideo donatio facta amico tenet, quoad us-
 que per condemnātionem priuetur. Immo
 nec per se fiscum condemnari ille pōt ni-
 si probetur præsumptio, q. recepit ut red-
 deret filio clerici. Quod si tunc amicus tā-
 quam propria bona uult donare eidem fi-
 lio clerici et tenebit donatio. Si uero cle-
 ricus dedit amico nō absolute, sed sub cō-
 ditione, ut daret filio, neq. ille suscepit ni-
 si sub illa conditione, tunc neq. donatio
 facta amico tenuit, quare ipsa retinere nō
 pōt, neq. uero ipse pōt dare filio clerici.
 Arbitror ergo de illis bonis antequam cō-
 demnatio fiat, in conscientia censendum
 esse ac si ab intestato relinquerentur, nam
 fiscus non habet ius quoad usque fiat cō-
 demnatio. Et ideo si clericus hæredem ab
 intestato legitimum reliquit sua sunt,
 sin minus erogāda esse in pios usus, si mo-
 do ille fidei cōmissarius curus esset num-
 quam id in notitiam fiscalis peruenire
 rum, nam si id merueret, consultus esset
 fisco patefacere. Hæc tam multis explic-
 serim,

De filiis
 clenco-
 rum &
 religio-
 forum.

serim, quia creberrima de hoc consilia petuntur.

ARTICVLVS II.

Verum per ludum dominium transferatur.

Circa hoc membrum civilis potestatis, qua dñorum translationem irritare potest, disputandum sequitur de his, quod ludo acquiritur. Vnde nanque nullum earum rerum acquiri dñum, seu nulla expectata sua restituique esse obnoxias. Est. n. ludus, potissimum alearum ac perinde quicunque id genus fortunę subiectus, utroque iure prohibitus clericis, videlicet iure canonico, ut patet, De vita & honestate clericorum. c. clerici. 2. dist. 13. can. episcopus. ubi & laicus iubetur aut a ludis desistere, aut communione privari. & in Authentica de sanctissimis episcopis. §. interdicimus. Ac perinde laicis iure civili, ut uidere est. l. alearum usus, C. de religiosis. & l. solent si. de aleatoribus. Et præterea particularibus regni legibus. Hæc autem prohibitio eiuſdem arguitur esse generis, quo pupilli uetantur sua alienare bona, & quo, ut proximo articulo dicebamus, clericorum filii ad eundem hæreditatibus redduntur inhabiles. Nam pariter in odium ludi ille sancitæ sunt leges. Secundo id confirmatur, in ludo tot coeunt uiriorum genera, ut merito sit dominiorum per ipsum translatio interdicenda, quoniam ut habetur eadem lege, alearum licet res esset antiqua, prodit tamen prope in lachrymas, nam quidam ludere nescientes, proprias substantias peroliderunt consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare conantur Et præter illa, quę illic commemorantur, ille, qui ludit, tam suorum profusus est, ac prodigus, quam alienorum audissimè cupidus, generat. n. ludus in satiabilem lucra diſsim, quod adeo ad auaritiā attinet, ut in furtum uergeri uideatur. Vnde Arist. 4. Ethic. c. 1. aleatores cum latronibus componit, de quibus auaritia infamat, & illiberalitate, quippe qui ab amicis eripiunt quod potius illis deberent largiri. Denique tertio arguitur ex uerbis legis citatæ, Alearum C. de religio. ubi habetur, quod si contra factum fuerit, id est si quis ludo fuerit quidpiam lucratus, nulla sequatur condemna-

tio, quia scilicet cogatur qui perdidit, soluere, quod si soluerit, solutum reddatur. In contrarium autem est quod iure naturę quilibet potest per ludum sua bona alteri tradere. quare non est ciuiliſ cohibitiō latius extendenda, quam ratio persuadet, & legum uerba sonant, & iudiciorum usus habet. Hæc autem non aliud uidentur contendere, quam quod qui perdidit, repetitionem habeat in iudicio, ut illico monstrabitur. Ob idque dum ille non repetit, lucrator legitime possidet, atque adeo uerum habet dominium.

Ad quoniam hanc, de qua plus forte Doct. iusto reperias controuersos, quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Ludus, si in genere nomen accipias, rem de se licitā iure naturę sonat, quin & uirtus esse potest, ut S. Th. 2. 2. q. 158. auctor est. Enim **Prima conclusio.** uero etsi homo ad laborem natus in sudore uultus uesci debeat pane suo, haud tamē, cum corruptibilis sit in labore durare potest nisi animi nonnunquam recreatio laborē inter pollet, sudoremque abstergat. Licet ergo animi leuandi gratia nonnunquam ludere, dummodo moderatē non absit. Quo fit, ut sicut alias animi recreationes moderato pretio licet pro cuiusque statu procurare, ut uenationē, & similia, sic nonnunquam liceat, quia uero & uirtus esse possit, in pecunia ludere. Hoc patet, quia sicut in cibos honestos quibus corpus refocillat, licet sumptus erogare, sic cum & lusibus quoque & animus uegetetur & corpus, non est cur & in illis non liceat aliquid expendere, quod maiori necessitati non subtrahas. Vnde Arist. 2. Ethic. c. 6. ut in ceteris uirtutibus sic & in ioco mediocritatē constituit, quod εὐτραπελία uocat, nos autem iucunditatem dicere possumus, quare & deficere quoque censet non uero quod homines a lusibus, quos ideo agrestes appellant. Cicero lib. 1. de officiis ait, ludo & ioco uti quidē licere, sed sicut somno & gēte, quę & seipſano sunt necessaria, sed ut recreari uegetiores ab labore resurgamus **Secunda conclusio.** Ludus ut ex multis accidētibus honesta, sic & ex plurimis uitiatur. Prior pars probatur. Primum, ut ea mittamus, quę in solēnitatibus ecclesiasticis, ut in festo sacratissimi Corporis Christi instar Davidis coram Arca Domini saltantis, quod 1 Reg 6. legitur, permittuntur, leges et ipsæ id cōtestantur. Lex enim citata,

citata. Solent, qua ludus in pecuniam pro
hibetur, permittit huiusmodi, ludamina,
atque alia pugna simulachra, bellorumque
meditationes, quæ virtutis, inquit, hoc est
fortitudinis, exerceat causa sunt, quæ
quidam exercitia, alearum, nominibus Græ
cis iterum referuntur. Quare & pila lude
re nulla republica prohibuit. Quia vero
ad nervorum consolidationem meliorumque
agilitatem comparandam nobilibus deco
ri est. Hæc autem ad rem modo nihil attinet.

Accidentia vero quæ ludos illicitos con
stituunt plurima sunt. Primum est pericu
lū, quæ ratione propetitulum de homici ad
hibiti iure Canon. & alii sunt quibus tor
neamenta & sagittariorum ars anathema
tis interminatione vetantur. Secundo, præ
cipue ludus de honestatibus gestibus aut
verbis turpitudinis præferentibus, quæ
les potissimum gentibus in usu erant. Qua
utique ratione in sacris literis male auditur lu
di. Vnde Thob. 3. Nunquam cum luden
tibus miscui me. & Hierem. 17. Non sedi
cum ludentibus in consilium. Quare pas
sim apud sanctos convitia legas quibus lu
dos vituperant. Adeo ut Chusoft. hom. 8.
super Mathiam hæc verba proropenit, Nō
Deus dat ludere, sed diabolus, sedit, in
quit, populus manducare, & bibere, & iur
rexerunt ludere. Tercio accidit, ut ludus
sit peccatum, per scandalum personarum, qua
ratione clericis ob eorum honestatem inter
dicti sunt ludi alearum, debet namque esse lu
di potius dediti quam effusus gaudiis. Hæc
autem atque his similes circumstantias, puta lo
ci, ut si in ecclesia fiant, aut temporis, vel uti ad
rem potius parum attinentia, missa hinc
faciamus. Ad id quod modo in cōrouer
siā adduximus, non est nisi ut de ludo atque
suis examinemus, quidnam iuris in se ha
beant. Aliud ergo accides quod ludos fa
cit esse reprobos, est, quod & homines fa
cit & sua propria prodigere & alienis in
hiare. Vnde multa alia suboriuntur ma
la, atque id potissimum ubi nihil artis aut
exercitamenti inest, sed multum desidii, &
sed in humani iudicii fortunæ plurimum.

Quæ lu
dum de
honestatibus.

Tertia
conclu

De hoc ergo ludi genere sit ad nostrum pos
sumus tertia conclusio. Alea ludere reliquis lu
sibus lege prohibitis quæ a populo recep
ta est, neque per consuetudinem abrogata est pec
catum. Probatur conclusio, Nam lex iusta ni

hil, ut lib. 1. diximus, prohibere potest, nisi quæ
ita decere iudicatur. Quod ergo lex pro
bet, illicitum facit, atque adeo culpam ad quæ
absque dubio lex civilis obligare potest. Hu
iusmodi autem ludi prohibiti sunt quia peini
tiosius reip. iudicari, ergo peccatum est huiusmodi
leges violare. Neque obstat quod per se sine
transgressionibus posita quæ vero, ut illic abun
de ut reor, demonstravimus, pena si id nobis
merita poni non potest nisi pro culpa. Et quæ
uis iure cōi charitarum ludus non sit inter
dictus prohibetur tamen iure regni, ut patet.
eodem de colluoriis. An vero genere suo
sit peccatum mortale, non facile decreverim.
Hoc. n. ex natura & gravitate operis, ut co
dem lib. dicebamus perpendendum est. Et
quidem eiusmodi ludi si cunctis suis pra
vis qualitatibus eos denudes, cum non sint
genere suo aut contra charitatem, aut cō
tra iustitiam, non apparent mortali chara
tere denotandi. Quin vero vel ad convi
via ludere, ut h. l. q. in cōiuvio. de alea:
vel in parva pecunia virtus esse potest. Vix
tamen dum ampla pecunia exponitur, absque
prauitate exerceri possunt, puta absque li
beris, periuriis, atque blasphemis. Præterquæ
quod illa una est omnium paratissima via ad
dissipanda bona, demolendasque illu
stres domos. Vnde Lyricus.

Quæ dānosa Venus quæ præcepit alea nudat.

Quam ob rem utique adeo receptores alea
torum invidia in republica odiumque cōtra
xere, ut olim quæ eos aut verbo, aut verbe
re, aut alio damno dato legissent, impune
id facere permetteretur, ut h. l. prator. de
aleato. Sacerdotes autem vix citra mortale
ut licet ludis veteris, ac præsertim reli
giosis, & anstribus, quoniam ludus il
lis non quæ ratione secularibus, sed quia
contra eorum est honestatem prohibitus
est. Vnde autem simul ambæ mutuo se di
cident, subiungitur quarta conclusio. Illa
quæ ludo acquisita sunt, in dominium lu
cranis transeunt, quapropter antequam
qui perdit, repetat, non sunt restitutionis
vinculo obligata. Ad conclusionis eviden
tiam prius naturale consulendum est, ut
inde sit ad rurale descensus. Enimvero iure na
turali iure naturali non quisque possit per naturali
viam ludi bona sua in alienius dominium potest
traicere, nemini potest in dubium cade
re. Nam ut supra diximus nulla est. do. sua per

Quarta
conclu.

Soto, de iust. & iure. X. minio-

Iudū in minorum translatio naturę germanior q̄
aliū tr. (que libera dñi voluntate fit. sed secundo
ferre. id explicatius probatur. Si eiusmodi dñi
translatio iure naturali esset inhibita, id
maxime uel ex forma, uel ex obiecto, uel
ex affectu, uel aliunde. Primum ex forma
non uitiatur iure naturę, nam præterquā
quod posset uterq. ludētū gratis donare,
illa nō est simplex donatio, sed quę d. pa
tio. De u. dea, nempe meam pecuniā pe
riculo expono, ut tu uicissim exponastu.
Et tanti æstimatur periculū unius quāti,
alterius. Neq; uero condēnada est, quia
res ancipiti fortunę, cōmittitur, hoc est
euentui cuius causā nescitur nisi a Deo,
hoc. n. mō nihil absurdi sonat inter Chri
stianos fortunę, nomen. Enimvero multa
sunt alia humana negotia licita, quę du
bix illi uarietati cōmittūtur. Primum di
uisione for
tes licitę
libet diuidūda conuenire non possunt, rē
forti cōmittūt, quod S. Tho. ex nra Aug.
2. 2. q. 95. licitū censet. Mox & depositio
nes, uidelicet dum de aliquā re decertan
tes sequestrū faciunt, quod illi obueniat,
a quo steterit ueritas. Atq. aliud sortium
genus dum pecunia multorū congesta io
calia coemuntur, quę inter eos sortis prola
ta distribuit. Et (de qua lib. 6. dicitur su
mus) contractus affecurationis maritima
tionis mercū uno Doctorū cōsensu tanq̄ lici
tus h. in quo tñ plurimum dñatur huma
no loquendi more fortuna. Neq. obstat,
quod in ludo ille, qui perdit, nihil recipit
emolumenti pro sua pecunia. Nam ut di
ximus, illud sua sponte dedit pro spe si si
bi alea caderet. Quod aut rem quibusdā
magis facit dubiā, est auaritia, puta imma
uis cupiditas rei alienę. Sed neq. ista pec
cati per se est causā mortalis, tñ abest, ut
oneri restitutionis lucrantem subiiciat.

Auaritia Auaritia nanq. ut D. Tho. 2. 2. q. 118. do
duplex. De admonuit duplex est. Altera quę op
ponitur iustitię, uidelicet quando quis
contra appetit alienū. Et hęc genere suo
mortalis est. altera uero quę opponitur li
beralitati, Latineq. dicitur illiberalitas,
scilicet ardens illius cupiditas, qui tamen
nihil contra ius uult recipere, & hęc non
est genere suo peccatum mortale, nisi eo
usq. animum occuparet, ut opera charita
tis necessaria impediret. Ad propositum

ergo q̄ collusor lucrari exoptet nullum
est peccatū, non solum eo q̄ pugnanti ui
ctoria dulcis est uel & amore lucri. Neq. Lucien
si ardentissime id cupiat dum tñ iustitię in p. ditasti
ta nō uiolat, peccatum mortale est, uel po
te dum cum illo non ludat qui si iuris u. idem se
est ad alienandum bona sua, neq. uim in conti
ferat, nec fraudē ne stat, ut S. Tho. 2. 2. q. 118. art. 7. auctor est. Quocirca nō aliter ne
esse est moderari cupidinem, q̄ scđ m. ius talis.
Iustitię lumina, ut nō sit genere suo letha
le crimen, quāuis eximia sitis bonorum tē
poralium de se sit peccatum ueniale. Ne
que uero ludentium prodigalitas genere
suo est peccatum mortale, nisi ea prodigē
tur, q̄ uel alēdę familię necessaria sunt,
uel ad implendum præcepta Dei. Igitur
scđ m. merum ius naturę neq. peccatum
est mortale ludere neq. ulla inde nasci
tur restituendi obligatio. Quocirca secula
res si qui sunt imperialibus legibus exem
pti, ludendo nō peccant. Nam ut ibidem
S. Tho. de hac ipsa re loquens, ius ciuile nō
oēs obligat neq. i. li, apud quos eiusmodi
leges per contrariam consuetudinem ab
rogatę sunt. Quo fit, ut aliquod interue
niat peccatum, aut restituendi uinculum,
hoc a iure ciuili pendeat, uel cōi uel par
ticulari. de his igitur uidēdum est quomo
do prohibeant ludum. Etenim si transla
tionem domini uetant, clarum est cum,
qui lucratur, perinde, ac usurarium nulla
expectata sententia, restitutionis lege te
neri. Si autem lucrans non nisi per mo
dum pēnę lucro priuetur aut ad alterius
repetitionem tunc ad nullam antea resti
tutionem tenetur quia uere acquirit do
minium. Et quidem quod prohibitio illi
faciat priorem sensum, hoc unicum inue
nio uerbum iuris quodāmodo insinuare
in citata lege alearum. quod inter arguen
dū retulimus uidelicet si cōtra factū fue
rit, nulla sequatur condemnatio. l. perdē
tis ut soluat, sed solum reddatur. Si er
go reddendum est, uidetur dominium nō
transferri. Hoc tamen uerbo nihil obstan
te, certo credo non esse tantum rigorem
legis. Primum quia hoc q̄ dicit solum
reddatur, statim imperator exponit sub
deos & actionibus competentibus repeta
tur ab iis qui dederunt. Debet ergo red
di si petatur, alias q̄ perdidit uerū dñum
translatum.

Secundū
ius natu
rę in lu
do nec
peccatū
est mor
tale, nec
restituē
di obli
gatio.

Sentētia
Paul. de
restitu
tione lu
ci.

translucet. Et ratio id profecto egregie per
Quādo suadet. Nam cum illic nulla interueniat
pauperi uis aut frauds, sed libera pæctio, non est cur
bus rei cohibendi essent animi colludentiū ne pos
alicuius sent in se matuo transferre dñum. Satis
dñum .n. est, q̄ denatur perdenit inducit ad repe
acquiri tendū. Item si lucrans teneretur ad resti
tutionem, uel teneretur dño qui perdidit,
uel pauperibus. Palus. in 4. dist. 15. q. 3. ad
struit q̄ debet restituere pauperibus an
te q̄ sit a iudice conditatus. N. iure, in
quit naturali tenei pauperibus, & solo iu
re ciuili repetēti. Quare si prius dedit pau
peribus, pōt postea in iudicium uocatus
exicipere corā iudice etiam ius naturę ser
uasse. Quod aut iure naturę teneatur id
dignis, probat ipse. Quia colludentes dant
operā rei illicitā & ideo qui perperdit ami
si dñum, & alter non acquisiuit. Verun
tū opinio hęc nullius est prosus, probabi
litas. Immo iure naturę nemo prohibe
tur illa uia oīno alienare sua bona. Quare
lucrans nulli teneretur restituere. Et si re
neretur, id deberet facere uere dño, nam
mendici iure naturę nō succedit, nisi ubi
non haberetur copia dñi. Cum ergo ipse
sua sponte dederit nulla restat restitutio
nis obligatio, nisi idem ipse iure ciuili re
petat. Hęc demū oīa liquido consuetur,
tum lege particulari regni, tū Et usu. Ex
tant. n. leges tit. 10. regaliū ordina. qui est
de collusoribus, nempe prima de militi
bus dum sub uexillis agit, q̄ quicq. ab il
lis quidquam tū lucratus fuerit teneatur
eisdem protinus restituere, ubi certe infi
nitatur impediri translationem dñi, quod
non vī ab æquitate longe distare, in fauo
re militis agentis in bello. De aliis aut ge
neraliter sequitur 2. lex. Ioan. 2. uerbis à
priori deferēs sub hac forma. Præcipimus
q̄i Tho. ut quicq. aliquid ludo perdidit possit
ab eodem repetere qui fuit lucratus, dun
tamen id faciat intra terminū octo dierū,
q̄ si illo termino non petierit, possit qui
cunq. alius id petere, atq. alio deficiente,
iudex ipse & præter officio suo id repe
tat. Et hæc est lex quæ usu habet. Ex quo
fit, si non repetatur optime qui lucratus
est possidere potest, neque restituere tene
tur. Restat hic tamen ambiguitas non
nihil ex uerbis S. Tho. loco iam bis citato
2. 2. q. 32. art. 7. At quippe, q̄ circa illa q̄

Leges q̄
& collu
soribus
exant.

Dubiū
ex ver
bis San
cti Tho.

per aleas acquiruntur, aliquid est illicitum
iure diuino & naturali, s. q̄ aliquis lucre
tur ab his, qui re suā alienare nō possunt,
ut sūt minores & furiosi, & q̄ aliquis trahat
aliquē ex cupiditate lucrandi ad ludū, &
q̄ fraudulēter ab eo lucratur. Et in his in
quit casibus tenetur lucrator ad resti
tutionē. Adnotandū hic tñ primum de mi
noribus & pupillis quia id scholaribus sæ
pe usu euenit quod illos quos patet i stu
dio vel in curia substantant credibile est
posse parua aliquādo quantitatē respectu
sui status ludere, ut qui cētū ducatos quo
tānis exponit, si quatuor aut quinq. ludo
dispendat, uero similiū est patrem suum
hic ratū, nā probe sciunt uix iuuenes pos
se sine illis dispēdijs uiuere. An uero scho
lasticus, hoc est scholarū magister qui est
nō solum cōstitutionum, sed legum oīum
custos possit re hęc arctius cōstringere?
prohibet quippe uerbi gratia, ne cui ultra
duos argenteos ludo perdere liceat utrum
oblige? Ad hoc non simplex, sed multi
plex est rñio. Primum. n. penes limōi ma
gistratuū nulla est potestas cōdendi leges,
hoc. n. ad solam pertinet. Vniuersitatem
sed hoc tñ iuris habet, ut leges, tā uniu
ersitatis quā alias custodiri ab scholaribus
faciat. Quo fit, ut non possit ipse nouam
legem facere de ludo, nēpe prohibere ne
scholarisq. sui iuris est, ultra quam ipse p
scribit, dñum ludendo transferat. Immo
si iuricoi, & regni id licet, non obstante
eius lege fiet translatio, Et si bona sua cu
sta ludat. Habebit aut repetitionē. At ue
ro pōt q̄ suam legē nouas pœnas legibus
tam uniuersitatis quam aliis adhibere, ut
cautius seruetur (puta ex cōditiones atq.
alias pecuniarias.) Quare si q̄s ultra eius
p̄scriptum ludat, ad solā tenebitur pœnā
si condemnnetur, quauis & nonnullā con
traheret inobedientiæ culpam, & quidem
mortalem si pœnam adhibeatur excom
municationis, sed tamen qui lucratur quā
tumuis maiorem quantitatē ad nullam
teneretur restitutionem nisi fiat repetitio,
aut nisi ille qui perdit fuerit filius fami
liar. Aliud dubium est utrum si filius fami
liar aliquid ab alio lucratur plus quam
ipse perdere poterat teneatur ipso facto
ad restitutionem? Apparet. n. non teneri,
nam sciens & uolens non fit iniuria,

quare cum ille qui cum illo ludebat pro-
he sciret se non posse quidpiam a filio fa-
milias legitimo iure lucrari, & nihilomi-
nus ludere uoluit, uisus est sua sponte do-
nationem illius facere quod ipse perde-
ret. Et ita forsitan res potest sustineri, nifi-
lominus probabilius est, q̄ nisi re uera al-
ter extra conditionem ludi donationem
fecerit, filius familias non acquirit domi-
nium illius, quod lucratur. Debet. n. col-
ludentium utriusq. conditio par esse, qua-
tenus nulla est æquitas, ut filii familias plus
possint in conscientia lucrari, quam per-
dere. De illo aut qui alium ad ludum tra-
hit, an restituere teneatur, licet id D. Tho.

Adriani affirmet, merito ambigitur. Vñ Adrianus
sententia. qui 4. in materia de restitutione. cap. quia

in superioribus, hactenus nobiscum con-
sentit, uidelicet quod lucrans non tenea-
tur ad restitutionem, in hoc tamen dese-
rit D. Tho. quoniam qui alium trahit, ni-
aduersa nil facit contra iustitiam. Respondetur au-
Exponi tem S. Thom. non id censere de quocun-
tur snia que tractionis genere. Nam propterea
D. Tho. quod quis alium inuitet, & quadam-
tenus ad ludum moueat, nullo se grauat
restituendi onere dummodo alter sua spō-

te ueniat, utpote qui alias paratus erat,
uel facili negotio adductus est, sed tractio-
nis nomine, intelligit, quando quis alte-
rum inuitum trahit, scilicet aut uim ei in-
fert, aut fraude eum inescat. Tunc enim
clarum est ad restitutionem teneri, quia
ab inuito lucratur. Neque solus contem-
dus ille est inuitus trahi, qui simpliciter
ui illata ludit, sed ille etiam qui impro-
bis precibus & uerbis cuiusque instigatur,
ut nisi luderet, pudore suffunderetur &
haberetur tanquam inurbanus & ignobi-
lis. Est uerbi gratia, ingenuus quispiam
uel optima estimatione habitus, & ho-
mo, qui aliquo splendore uitæ uiuit,
quem alter cum uerborum improbitate
pudore suffundit, nisi ludat, qui tamen
constitutissimum habebat non ludere
profecto teneretur tunc trahitor ille ad re-
stitutionem. Nam ludus debet esse prius
liber, ut qui perdit transferre domi-
nium uideatur, aliud uero uerbum quod
illic subdit S. Tho. scilicet quod qui legibus ci-
uilibus sunt stricti tenentur restituere,
contrarium uidetur nostræ quæritæ con-

clusioni. Attamen uel intelligit, quod lex ci-
uilis exprimeret non transferri dominium.
Aut intelligit quod restituatur si repeta-
tur. Alias profecto durissimum uerbum es-
set. Vñ aut non est hic in calce silendum,
uidelicet utrum qui nō in presentē pecu-
niam, sed in absentem & creditā impigno-
rata fide ludit teneatur soluere? Apparet q̄ ludus
n. pars affirmatiua ueræ iure naturæ, post
quā pollicitus est, neq. uero lege ciuili p̄-
hibitus dare. Respondetur nihilominus q̄
dum non nisi simpliciter pollicitus est nō
est cēsendus renuntiare iuri suo, quod ha-
bet beneficio ciuili a legē repetendi. Et iō
sicut si soluisset, nihilominus potuisset re-
petere, ita qui pollicitus est pōt in conscia
iudicio se defendere ut non soluat. Neque
facit contra ius naturæ, licet inter nobiles
daretur ei opprobrio. Si autem expresse
pollicitus est se nō usurū beneficio legis
repetendi, credi potuit sua sponte ab suo
abscedere iure, ad minus, si iurauit, tene-
re iuramento, nisi tanta esset bonorum
iactura ut posset dispensationē petere. Sit
aut postremum uerbum. Est uerbi gratia
qui amplā pecuniā ludo perdidit, uere
tamē publico iudicio id repetere, utrum
posset latente uia id ab altero suffutari.
aut recompensationem sibi facere aliorū
debitorū, quæ alias illi forsitan daret & qui-
dā loco citato Adrianus id licere cēset, nā
postq̄ ille pōt publico iudicio petere, p̄t,
inquit, & alia uia recuperare. Nescio ta-
men, salua auctoritate uiri, an adeo sit cer-
tum ut ipse arbitrat. Nam postquā uerū
sit translatio domini, non pōt alia uia re-
cuperare, quam utendo beneficio legis in-
primi infra terminū lege præscriptum pu-
ta infra octo dies in Hispania. Nam q̄ lege
alearū iubetur, ut horum præscriptio ante
quadragessimū annum non fiat, nullibi est
iam in usu. Deinde forsitan dēt repetere
in iudicio. Alias alter conscientia non te-
neretur, quia leges nihil aliud decernunt,
quam q̄ detur illis iudicialis actio, quam
ui de hoc nō sum usque adeo certus. Hec
secundū leges hactenus relatas. Nam edi-
ta sunt postea lex Martii. ut nemini li-
ceat in creditā pecunia ludere, quā nō mo-
do prohibetur executio cuiuscunque ob-
ligationis & promissionis, uerum etiam
cuiusmodi permissiones, & obligationes,

Dubium
de his,
in absē-
tē pecu-
niā data
fide.

Dubium
notandū.

Additio
auctoris

pronuntiantur omnino nullæ & cassæ. Vbi non solum in foro exteriori, uerum & interiori prohibetur ut reor translatio domini sicut in actione pupilli. Quare qui promissit, non tenetur soluere, & si soluerit, alter in conscientia ante repetitionem tenetur restituere. Neque ualeat, si ludens legi renunciaret quoniam data est, non solum in fauorem illius, sed & in bonum commune. Posset tamen fieri libera donatio quamuis semper suboleret fraudem.

Ad primum arg. Ad primum igitur arguitur, nempe ad iuriam latam rñsum est, quod id prohibeant. Neq. clerici, si lucrentur, neq. alij, qui lucrentur ab illis, aliter teneri uidentur ad restitutionem, quam sic inter seculares. Nam etsi propter scandalum ac propter suam honestatem grauius peccent, tamen obligatio restitutionis nō est alia quā inter seculares. Quæ. n. sacerdotes ludendo per-

Sacerdotes, Episcopi dunt, facultatem hñc perdendi, et Episcopi, ut li. 9. patebit, sunt p. suorum bonorum possunt possunt dominum. De religiosis autem diuersa est ratio. Negatur ergo leges prohibentes ludere, ut re perinde prohibere translationem domini atque pupillis & simoniaciis. Ad secundam autem responderetur, quod etsi illa uideretur, quæ ludis permiscetur mortalia esse possint nulla tamen inde oboritur restituendi obligatio, nisi modo exposito. Enim, uero licet prodigalitas nonnullum peccatum sit, prodigus nihilominus dominium transferit. Et ad uerbum Aristotelis coniungentis aleatores cum latronibus respondetur, non id fecisse quasi eadem sit utriusq; ratio, sed quia aleatores illiberales sunt, & contra ius amicitie delinquentes. Debet enim homo cum amicis ludere, quibus potius debet largiri sua, quam eorum bona ab illis corraderi. Ad tertium denique etiam responsum est, ubi exposuimus uerbum illud iuris, solum reddat, scilicet si reperatur.

Ad tertium arg. etiam responsum est, ubi exposuimus uerbum illud iuris, solum reddat, scilicet si reperatur.

ARTICVLVS III.

Utrum per contractum, qui nullus est iure civili, transferatur dominium.

Circa idem membrum ciuili potestatis quo uoluntas domini cohibetur transferre dominium examinare peruenit

utrum contractus qui est nullus iure ciuili, sit etiam in conscientia nullus ita ut uere domini translationem impediat? Et arguitur à parte negatiua: Vbi finis ciuilis legis cessat, lex ipsa uim suam amittit, atque adeo standum est, tunc naturali iuri, finis autem legum contractuum solennitatem iubentium est, ut fraudibus & dolis eatur obuiam, ergo ubi constat nullam interuenisse fraudem, contractus tenebit in conscientia. Secundo. ad declarationem prioris præmissæ arguitur. Lex diuina celsante finem non obligat, ergo tanto minus humana, quanto inferior est. Probatur, antecederet in præcepto correptionis fraternalis, quod ubi nulla est spes correptionis quæ correptionis finis est, non obligat, ait quippe Aug. de poenit. dist. 7. can. si quis. si scierim non tibi prodesse, non tenerem, non te admonerem. Pari ergo modo, ut ex ipsi gratia dicamus ubi ciuili solennitas testamento defuit constat tamen testatoris uoluntas, standum est iuri non ciuili, sed naturali ut eadem impleatur uoluntas. Terrio arguitur: Nullo uigore seruandum esset ciuile ius, uis sapie ueniret, ut nullatenus morti proximus suam posset explere uoluntatem, ut puta si legitimi testes haberi non possent: Quod tamen concessu uidetur absurdum, in contrarium tamen est quod leges ciuiles, ut lib. 1. dictum est obligant in foro conscientie, per quas tamen abolere stabiliuntur contractuum solennitates, sub illo uerborum uigore ut alias contractus pro infecto habeantur, ut de testamento patet l. hac consulti sumus. C. de Testamen.

Quæstio præsens non est magnopere inter doctores agitata, sed Innocent. in e. quia plerique, de immu. eccle. unum ait obiter uerbum, scilicet quod qui per contractum, cui deficit solennitas iuris, aliquid possidet, teneatur ad restitutionem.

Vbi docet contractum minus solennem Snia Pa esse nullum in conscientia, subdit autem hoc. exemplum de contractu qui per uoluntaria. Item pupilli sine assensu tutoris factus non. que est. Panormitan. uero super eodem ca. conmutate, Antonio de Burrio adhuc ens. conmutate. trariam est sententiam amplexus, uide licet quod ubi fraus absit & dolus standum est naturali iuri, ut contractus re. u. non

obstante civili lege. Atq; in hanc sententiam subter, sic Syluest. in verbo, Alienatio. §. 12. & verbo testamenti, §. 5. Et postea Adria. quolib. 6. ar. 1. p. rationes quas modo in fronte questionis recitauimus, & qui dem Ant. de Butr. sic offerit consiluisse, ut legata illegitimi testamenti nihilominus seruentur, in quorum consequentiam addit in suo tractatu Minoritano, qd legata minori ite factum licet iure humano inhabiliter sit ad recipiendum, est nihilominus persoluedum in conscientia. Hec ergo est opinio communis. Sunt tamen profecto argumenta in contrarium adeo multa, eademq; non infirma, ut contrariam sententiam maiori cum probabilitate consistat. Audiui ego impridem in his nostris scholis contrariam sententiam, ceu multo probabilior rem de fari, nempe contractum nullum iure civili, esse etiam in conscientia nullum. Haud tamē ego tam absolute opinionem hanc asserere audeo, ubi casus huiusmodi mihi occurrunt, sed mediā sententiam utriusq; temperatam pro capto meo amplector. Ad cuius explicationē notā dum est, rem publicā & principem secularem bisariam posse dominiorum translationem impedire. Vno quidem modo absolute, cuius exempla in pupillo ante legitimum etatē & in minores possessore produximus, per quos idcirco precul dubio dominium non transmittitur. Altero uero modo non simpliciter, & absolute, sed per modum contractus ad obviandū fraudibus præscribendo, sicut respublica civilis iubet testamentorum solennitates, & ecclesiastica, formas contractuum quibus ecclesie bona alienantur. Et de ista ad quoniam hanc conclusionē referatur Contractus, cui deest essentialis solennitas iuris, licet in conscientia non sit ipso facto simpliciter nullus, uelut ille, qui fit per pupillo, illegitimi etatis, et ceteros tamē est nullus, ut bona conscientia possit quisq; legis beneficio in tali casu uti. Exponitur conclusio: Vnde frater meus liberis orb. p. testamentum minus solenne, puta cui ex solennitas iuris deest, cuius defectu in iudicio merito pronuntiabitur tanquam nullum (nam cui minor solennitas defuerit, pro legitimo est habendum) ubi inquam frater meus, cuius ego ab intestato hæres sum, per tale testamentum extraneum nuncu-

pauit hæredem. ego tuta conscientia possam hæreditatē adire & defendere me nullitate testamenti, quā sciam abiq; fraude in fratrem meum aliter disposuisse. Ac proinde dum mihi in foro exteriori adiudicabitur, possum optima fide hæreditatem possidere. Eodem modo, si pater meus per huiusmodi testamentum legata fecit (pia modo missio faciamus) ego non teneor in conscientia legata implere. Cur aut fuerim conclusionē sic moderatus, qd non penitus translatio dominij in huiusmodi casibus ipso facto irritatur & annullatur, dicam in calce probatio nū conclusionis. Neq; uero conclusionem sic audeo asserere, ut contrariā omnino existimauerim improbabilem, quā ubi assertione nostrā apud alios non inuenio paulo solius esse cunctantior ad asserendum. Nihilominus argumenta subiiciā, quæ mihi profecto multo probabiliorē hanc faciunt opinionē, quā est contraria. Et si ego inter theologos ullius essem auctoritatis, profecto iudiciū iuris naturalis, ac potissimum conscientie, non alijs q̄ Theologis est defendendum. Supponamus ergo civilium legum tenorem. In testamento, uerbi gratia, nuncupatio, puta ubi siue tabellionis subscriptione uerbo nuncupatur hæres & testes, requiruntur septē testes, ut habetur Instit. de testamentis §. si. Et pariter in testamento subscripto, sed in oculo & ob signato ut habetur l. citata, Hac consultissima C. de testamentis, & l. peculiari regni 3. Tauri. Tamen si in testamento aperte scripto sufficiant tres testes cū tabellione, & quinque sine illo, quāvis antiquo iure quique, requirantur plures quique pauciores, ut in testamento Imperatoris, & in testamento militis, & in testamento ecclesiæ, & c. ut in glossis super eiusdem titulis instit. & C. & ff. lateā doctoribus adnotandum est. Requiritur etiam testes legitimi, puta ut neque mulier, neque surdus, neque mutus, neque infamis admittatur, ut in eodem Instituto. §. ceteros cāctur. Quāuis de hoc nihil hic definimus, sed id ad iudicium seculare deferimus. Similiter iure Pontificio cautissimum est, ne res ecclesie sine tribus contractibus distrahantur, ut 10. q. 1. c. 1. ca. enim. & 12. q. 2. c. 10. siue exception. & de reb. eccle. non alien. à Doctoribus adnotatur. At ergo contraria opinio quod

Solennitas testamentorum descripta.

Docu-
mentum
auctoris

Senten-
tia au-
ctoris

Opinio
auctoris
paret.

etiã si in foro exteriori testũ pronũ-
tiaretur nullum, standum tamen est in cõ-
scientia uoluntati testatoris, ubi non in-
terfuit fraus. Et pariter dum in alienatio-
ne bonorum ecclesiæ defuerit contractũ
solennitas. Nos autem in contrarium hæc
subiucimus argumenta. Supponamus n. pri-
mo ex lib. 1. leges ciuiles obligare in con-
scientia, ut ipse idem Panorm. eodem lo-
co cum eodem Innocentio planissime cõ-
sentit. Tunc inquam arguitur sic. Leges
eiusmodi nullam prorsus exceptionem fa-
ciunt, sed absolute aiunt. ubicunque de-
fuerit talis solennitas, nullum esse contra-
ctum. Sic enim concludit dicta lex Codi-
cis. Hæc consultiissima, ubi testamentũ nõ
fuerit subscriptum, pro infecto haberi con-
uenit. Et rursus ex imperfecto autem te-
stamento uoluntatem tenere defuncti non
uolumus, nisi inter solos liberos à paren-
tibus utriusque sexus habeatur, uidelicet
nisi liberi in sola diuidenda hæreditate
uoluntate habeant patris, ut glossa. Et
Institution. quibus modis testamen-
tum infirmetur. S. ex eo ait Iustinianus. Imperfe-
ctum testamētum sine dubio nullum est.
Exposita ait se uelle eisdem legibus uiue-
re. Et l. regni citata. g. Tauri. habetur q. ubi
testũ numerus iustus nõ fuerit, testamētũ
nullam fidem faciat, neque in iudicio ne-
que extra. Et in can. citato, sine exceptio-
ne habetur, quod alienatio inconsulto fa-
cte rerum ecclesiasticarum, sit irrita. Cum
ergo lex eandem uim habeat, quam uer-
bis personat, sit, ut sine ullo interpretamē-
to sit illi obediendum. Sed ais, Leges non
adhibent uerbũ, in conscientia. Hic autem
cauillus est, nam non est in more legislatò-
ribus talia adijcere uerba, sed ex natura le-
gis sequitur obligatio in conscientia. At
quo rei punctum patentius fiat, arguitur
secundo sic. Lex, ut solennissimum habet
doctorum axioma, accidentarios casus nõ
respicit, sed ea, quæ ut plurimum contin-
guat. Iura enim, ut ff. de leg. Pomponius
ait constitui debent in his quæ accidunt,
& usu uenire possant, non tamen in his,
quæ præter opinionẽ & inspirato contin-
gunt. Igitur licet rō istarũ legũ fuerit, ut
fraudibus dolisq. obuiaretur, nihilominus
etsi in aliquo casu finis ille deficiat, lex suũ
retinet uigorem. Exempla sunt frequen-
-

simã ac patentissimã, quæ demirandum est
Panormitanum & suos nõ inlaxisse. Pro-
hibet lex, ut ait. 1. dicebamus, pueros sua
propria spõte bona sua alienare, cuius uti
que finis est, ne per eorum imprudentiam
male dilapidentur. Contingit esse puerũ
decem uel duodecim annorum, qui sapiẽ-
ter & in rem suam possit de suis bonis di-
sponere, utrum propterea contractus in-
consulto iure ab ipso factus, tenebit in
conscientia? Profecto non tenebit. Item
legis ieiunii finis, est corporũ maceratio.
Vtrum p. p. q. quis illa maceratione nõ
indigeat, fiat exceptus a lege? minime gen-
tium. Prohibet et lex arma nocturna, utrũ
qui pacificus, possit illa deferre? Nequa-
quam. Eodem modo in proposito, licet in
aliquo casu nullus interfuerit dolus, nifi
lominus uis legis non exstinguitur. Et rō
huius est patentissima, quia alioqui leges
scrupulos pusillorum conscientis iniice-
rent. Sæpe. n. obscurum & ambiguum ef-
fer, utrum tanta esset fraus ut sufficeret ad
parendum in ciuili legi, an uero tam par-
ua, ut propendendum esset in eius naturã.
Noluit ergo legislator ciues esse horũ iu-
dices, sed q. syncere auscultarent legi, quã-
diu non esset contra ius naturæ. Sed ais,
Contra ius naturæ est, ut si quis sic uoluit
disponere de suis bonis p. p. defectum solẽ-
nitatis, ne impleretur eius uoluntas pro-
fecto non est. Imo q. maxime eidem natu-
ræ consentaneum, nempe ut fraudes tol-
lantur & decerpiones, quas in defuncto
humana fallacia exirueret. Hæc. n. de caus. Põr lex
sa ait. 1. dictum est posse reipublicam na solutio
turalẽ uoluntatem ciuũ cohibere in suis aib. mo
dispensandis rebus, atq. adeo modum illis dum sta
prescribere. Imo uero arbitror, q. si ex oc tuere.
culto modo soluendi debita fraudes cre-
brescerent, p. p. pri. ceptis leges facere, ut
solutio quæ coram testibus non sicut, nõ
ualeret, adeo ut in cõscia posset, q. contra
leges solutus esset, iterato peti. Sed q. qd
hoc ueritatis habeat, ambigendum nõ est,
qn possit cõscia pro infecto haberi ille
stimus contractus, et si fraus non inter-
fuerit, ob id, quod interesse potuit. Quo
si id potest, nescio q. efficacius uerborum
significatione efficere potuit, q. istorum.
Sit testũ nullũ, habeatur pro infecto. Et
si fuerit imperfectum, uoluntate defuncti

Rõscõda

Solutio

Tertia
ratio.

non teneat, sit irritū, nullā fide faciat, neq. in iudicio neq. extra. Tercio arguit. Qui testm̄ reliquit illegitimum, perinde decedit ac si abiq. ullo prorsus moreretur, qñ quidem iure illud nullū est, ergo sic prorsus de tali defuncto censendum est ac si in testatus decessisset. Si autem quis abiq. vllō testamento legata fecisset, aut h̄redem huncupasset, profecto h̄res ab intestato non teneretur in conscientia illa implere etiam si nulla interfuisset fraus, ergo neq. ubi testamentum non est iuridicum. Exempli gratia. Si quis abiq. liberis moriens pūte fratre diceret. Eg. constituo talem h̄redem extraneum, aut tale facio legatum, quod non esset donatio, frater tamen non polliceretur id ratum h̄bere, imo reuocaret, & h̄beri non posset copia rebellionis atq. testm̄, vti scdm̄ leges condiceretur testamentum, profecto ille frater legitimus h̄res licet optime nouisset defuncti voluntatem, neq. ullam iniectionem fuisse fraudem, non teneretur in conscientia aut alteri h̄redem cedere aut legata implere, non obstat iure naturæ. Nempe quia lex iuste ad evitandas fraudes voluit ne defuncti voluntas nulla esset nisi per testm̄ constaret. Quin uero & id iuste potuit facere in p̄cā negligentie testatoris, ut statim de p̄scriptiōe dicimus. Ergo ubi testm̄ non fuerit iuridicum, idem erit iudiciū. Quarto arguitur. Idem est penitus iudiciū in foro conscientie, quod in foro exteriori ubicunque res gesta constet, ut iudiciū exterius non procedat ex falsa p̄sumptione, si quis autē intestatus decederet, licet legitimus h̄res ab intestato fateretur in iudicio aliū fuisse institutum h̄redē, aut alia defunctum fecisse legata, sine testibus tamen talis h̄res ab intestato non compelleretur h̄reditatē alteri concedere, neque legata implere. Ergo idem d. iudex pronūciare, qñ testamētū est illegitimū, qñquidē iure est nullum atq. adeo ille ab intestato h̄res manet tutus in conscia, qñquidem sententiā non emanauit ex falsa p̄sumptione. Scio equidē de hoc uariatum nōnunquam esse inter iudices, qñ scilicet h̄res fateretur voluntatem defuncti, sed profecto crediderim perinde pronūciandum esse, ac si nihil defunctus disposuisset. Sed ais, tales sententiæ solum

teneant in foro exteriori, non autem in foro conscientie. Imo uero si non obligarent in conscientie, tunc leges illa conscientiarum essent illaqueatrici, nec deberent ab ecclesia tolerari, scdm̄ uerbū illud in e. qñ, de p̄scrip. Quod absq. peccato mortali non potest obiciuari, derogandum est. Enim uero si dum iudex non ex falsa p̄sumptione procedens sed scdm̄ eius cōfessionem, qui reus sit, cum absoluit, non manet in conscientia tutus, iniqua est lex, est tamen merito non sine abrogatē, sed approbatē. Quinto arguitur. Ex contraria huic nostre opinione consequitur usu uenire posse, ut quispiā absq. ulla sua culpa uullaq. alia illata ui, sed ob solum tenorem legis euitare aliter peccatum mortale non posset q̄ grauissimā faciendo suorum honorū iacturam. Sit n̄ pupillus ab intestato defuncti h̄res, qui alium extraneum per testamentum illegitimum h̄redem nuncupauit. Tunc tutor si h̄reditatem pro suo pupillo non petat, reus ipse fiet in iudicio, & ob negligentiam condemnabitur, ut pupillo refundat quæ sua causa perdidit. Si autem petat manifeste peccat scdm̄ opinionē nobis aduersā, q̄p̄ quidem sciens & prudens petit quod non est pupilli. Supponimus n. ei constare nullam interfuisse fraudem. Hoc autem non est concendendum. Sexto denique ac postremo arguitur. Nisi eiusmodi leges in cōscientia obligarent non satis esset illi finis prouisum ob quem institutæ sunt. Prouidit exempli gratia ecclesia ne eius bona nisi cum tali sollemnitate & cautione alienaretur, si ergo ab illo qui aliter emit, non possent rursus clerici ac religiosi bona cōscientia repetere, frustra ea fuisset cautio legis. Nunc igitur explicatio opus est cur dixerimus non prorsus per tales contractus impediri dominii translationem. Causa n. est, q̄ tunc si ille nuncupatus h̄res per inuaidum testamentum forte h̄reditatem possideret, debe et absque ullo iudicio & petitione illa restituere h̄redi ab intestato. Et pariter si legatarius legatum possideret, deberet illud protinus eidem h̄redi reddere, quod tamen esset nimio rigore leges intelligere. Crediderim ergo q̄ qui possit et rem aliquam per contractū minus sollemnem sibi acquisitam dummodo

Quinta
ratio.

Quarta
ratio.

Postremo.

do fraus omnis, vis, & dolus alii fuit non tenetur restituere nisi vocatus in iudiciū & condemnatus Et eodem modo, si quis iusto pretio emit bona ecclesiæ sine dolo & fraude, licet non interuenisset solennitas contractus, iuste potest ecclesia tacente, possidere, sed & ecclesia et potest bona conscientia repetere & ratio mea est quod iura humana nihil aliud volunt, q̃ in iudicio tales contractus habeantur nulli, nõ aut quod ipso statim facta translatio sit nulla. Quare etsi ille cui cõpetit repetitio ob ignorantiam non petit, nepe quia nescit testamentū aut contractū non fuisse legitimū, quomodo possessor adiciat nõ tenetur ei reuelare. Si autem exempli gratia, (de quo casu ego ipse consultus fui) de sanctus per illegitimum testamentum nūcupauit extraneum hæredem, & neq̃ ille neq̃ frater ab intestato succedens possessionem adiuit, sed utiq̃ est ea probitate, ut nolit possessionem capere, nisi sibi ius faueat, absq̃ dubio nuncupatus hæres debet cedere, & possideri, & succedens ab intestato hereditate potiri. Hæc & si non pro demonstratis dixerim, crediderim in esse verissima. Si quis autem contraria teneatur opinione, illam aut respiciat, aut se quatur, quoniam qui contra conscientiam agit prauus est secundum illud, Qd non est, ex fide, peccatū est. Veruntamen nihilominus huic nostræ assertioni non nihil ambiguitatis obmolui quispi possit. Primum Panor. pro se in contrarium adducit regulā eiusdem Innocentij, cap. quod sicut de elect. Vbi ait electionem quæ iuri naturæ cõsentit, licet non seruentur iuris solennitates, tenere. At vero professio, salua existimatione solennis Abbatis & eius sequacium non est ab illis sincere & caudie in electa, neq̃ vero citata regula Innocentij Ipse, n. non loquitur ubi electio nulla est iure positio, sed ubi electio infirmāda, ut ait text. si in iudicio deferretur. Subdit. n. exemplum, ut si aliquis electorum ex contemptu non fuisset vocatus, tunc. n. si electio sit a maiori parte, illo connumerato, tenet qui dem iure tam humano. q̃. d. m. naturali. Quamvis contemptus ille possit agere ad infirmandam electionem. In tali inquam casu ait electum totum esse in conscientia quousq̃. quassetur electio. Quæ quidem

scita adeo non est contra nos, ut non sit et pro nobis, nam licet iure naturæ fateatur Innocentius electionē valere, dicit quod potest iure humano infirmari. Haud ergo credendus est Innocentius sibi ipse contra dixisse. Neque alia regula est usdem illius Pa. Secūdu. nominati quidpiam contra nos impresenti num agit, non pe quod quando ius ciuile aliquid disponit contra ius naturæ, stādum est iuri naturæ. Hæc. n. legis dispositio nõ est contra ius naturæ, sed eius moderatio & restrictio p̃ bono pacis. Quod autem oīum vehementissime contra nos pugnare vī, est cap. cum esles de testa. vbi Alexander 3. vī cõtrariū decernere. Fuit enim de consuetudine interrogatus quæ ex ca. cū erat in Episcopatu Host. vbi nullum testa esset, de men. u. nisi sed m. leges humanas, puta se. testam, p̃tē aut quinq̃. testib. subscriptū admittēbatur, & respondit, tales leges a diuina lege & sanctorum patrū institutis, & a generali ecclesiæ consuetudine esse alienas, & ideo stādū esse contra illas iuri naturæ, secundum qd̃ in ore duorum vel triū stat omne verbum. Et ideo vbi quis parocianorum coram presbytero suo & trib. & duob. aliis testib. testamentū ediderit vale re decreuit. At vero (ut cum debita reuerentia ad textū respōdeamus,) licet ius naturæ sit ut duo vel tres testes sufficiant, nā vbi homines naturali synceritate viuēret, ille sufficeret numerus, tamen nullatenus negari potest, quin vbi humanæ fraudulentiæ in republicam serperent nequeuta esset fides. sanctissimum sit numerū testiu lege augere. Nam ius naturæ non est prohibitiuum, s. ne plures exigant testes, sed synceritatis humanæ expressiuium, nepe q̃ vel tres sufficiant, qui ideo numerus, licet plurimum in causis tā ciuilibus quā ecclesiasticis sufficiat, tamen merito in aliis quibus requiruntur plures vel lib. nos. 3. tradabimus. Vult. n. eadem ipsa ecclesia, ad ca. cū ut patet 2. q. 3. canon Præful. in nonnullis esse. causis plures testes esse necessarios nem. Personæ ad condemnandas personas Curie inf. in dignitates. v. puta Cardinales, presbyteros &c. rate con Cam ergo eadem sancta ecclesia quæ ob stituit si personarum dignitatem, quorum crimina facile et difficile creduntur, voluerit augere, ita minisbe numerū, nõ est cui leges repellat ad con. notādę simandam defuncti voluntatem, qui si

Secūdu.

Tertiū

Exponitur illud, in ore duorum vel triū, &c.

Rūdet

gallieur

Arg. cōtra sententiam auctoritatis.

calletur pro se loqui non potest, amplio-
rem quoque numerum requirit, præcipue
ubi testamēta, aut nō sunt subscripta, aut
sunt occlusa, nā in apertis ius naturæ ser-
uatur triū testium cum tabellione. Igitur
illic pontifex sumus nō est credendus leges
eiusmodi abrogasse, quia non habet au-
thoritatem in leges principum nisi quatenus
sunt contra ius diuinum, ut ipse Papa
fateretur, can. cum ad verū & can. duo sunt.
96. dist. neque abrogationis verbo illic vti
neque talis abrogatio recepta unquam a
principibus fuit. Igitur licet alijs præterea
duobus modis glossa illic textū interpre-
tetur, satis sit nobis altero duorum modo-
rum respondere, scilicet aut quid restringendum
est ad prælegata ut explicatur ea. statim
proximo relatum quæ quidem legata mi-
norem exigunt solēnitatem. Vel forte me-
lius quod cum episcopatus Hostiensis eēt
in territorio ecclesiæ potuit Papa præci-
pere, ut non seruarentur leges civiles. Nā
profecto neque in pijs causis ubique admit-
titur iure legatum illegitimi testamenti,
tamen si hæredes de honestate illa doceat
implere.

Ad pri- Argumenta autē in capite quæstionis
mū prin- obiecta nullius sunt ponderis. Respondei
cipale in- nō ad primum finem legis dupliciter ces-
sare posse, scilicet aut generaliter in republica
principio aut in particulari casu, & quando cessat
cōclusio
nis. primo modo, cessat lex, quando vero nō
nisi in particulari, non cessat, ut late expo-
situm est. Quod autem Adrianus subdit
de correptione fraterna, nulla similitudi-
ne pugnat. Præceptum namque correptionis
fraternæ non habet pro fine commu-
ne bonum, sed particularem emendatio-
nem fratris, & ideo quando ille cessat, su-
peruacanea esset correptio. Finis autem
legum annullantium illegitimos contra-
ctus, est bonum cōe, quod nunquam ces-
sat. Item præceptum correptionis frater-
næ, est affirmatiuum, quod non obligat ni-
si quando & ubi oportet, leges autem ille
sunt generales. Ad triū demum respon-
detur, nullum esse inconueniens, ut quis
citra suam culpam & negligētiā ob for-
tuitum euentum cohibeatur de suis bonis
disponere, ut patet in republica. Le-
ges namque non valent singularia cuncta
cauere.

ARTICVLVS IIII.

*Per præscriptio dominium in posses-
sorem transferat.*

EXpediuius membrū prius publicæ
auctoritatis, quæ cohibere potest legiti-
mum dominium, ne sua bona pro suo libi-
to dispendat. Sequitur ergo secundū, quod
est ad auferendum quoque ciuib. eadem ip-
sa bona. Et peculiariter id disputabimus
in præscriptione, de qua quæritur verū præ-
scriptio dominium ab iniusto domino au-
ferat, & conferat possessori. Et arguitur de
more a parte negatiua. Respublica, nisi quā
ipsa indiguerit neminem ciuū expoliare
potest iniustū suā substantia, præterquam ratione
delicti, vlti autē venire potest ut absque ulla
propterea domini culpa aut negligentia quæ-
piam triginta quadragintaque annis possi-
deat alienū, ergo tunc nulla est causa cur
eiusmodi possessor dominium acquirat.
Secundo: Si præscriptio tanta polletet vi,
sequeretur ut possessor male fidei præse-
beret. Nam si causa legis fuit dominium
ob negligentiam punire, non est dignus
minor pœna, dū possessor mala fide pos-
sidet, quā dū possidet bona. Terrio argui.
Si mala fides intra tempus præscriptionis
ad restitutionē obligat, sequitur quæ etiam
quando possessor dubitat an res quæ possi-
det, sit aliena, ius præscriptionis impedia-
tur. Consequens tamen videtur eē contra
August. 34 q. vnica, cano. si virgo. ubi ait,
Tandiu quæque possessorem bonæ fidei
rectissime dici, quandiu se possidere igno-
rat alienum. In contrarium autem est au-
thoritas Gelasij 16 q. 3. can. Præsulum, &
can. quicumque can. placuit 1. quibus de-
cernit præscriptionē triginta annorū, etiā
inter episcopos & ecclesias vim obtinere.

Secunda pars humanæ potestatis, qua Quib. ri
princeps reipublicæ tam ecclesiasticæ, quā tulis pos-
civilis potest ab iniustis tum bona sua au- sit resp.
ferre, tum ē in aliorū transferre dominium, ab iniustis
Primum ratione subueniendi reipubli- ciuib.
cæ, ut articu. 1. dictum est, vim suam exer bona au-
cere potest, nempe ut dum ei opus est ci ferre.
uium subsidio, eos ad contributionem co-
gat, quoniam sumus, ut ait Paul. ad Rom.
12. membra vnius corporis, & ideo tene-
mur

mur succurrere corpori nostro. Secundo præterea ratione delicti potest malefactoribus bonis suis multare. Item q̄ per quicumque peccatum mortale ipso facto delictor suis sit priuatus bonis, tam supra quam hæreticum reiectum est. De alijs autem modis quibus princeps hæc fungit potestatem, nihil ad præsentem locum, solum enim de præscriptione nobis est q̄stio. Igitur præscriptio nomen iuris est, idem nimirum significans, quod per possessionem præscripta a lege per promissum, dominium rei acquirit. Et quædam non solum inter Doctores, uerum & quæque in iuris contextu explicationis gratia distingui consuevit inter præscriptionem & usucapionem, q̄ præscriptio sit rerum immobilium, usucapio uero mobilium, nisi crebro etiam iura ambabus permisce utuntur uocibus. Usucapere. n. nihil aliud est, q̄ usu uendicare. hoc est per usum legitimo tempore continuatum rei dominium acquirere, ut legitur ff. de usucap. l. usucapio. idq̄ ipsū est præscribere, loquendum autem est ut plures & sentiendum ut pauci, & ideo nō est, cur non eodem utamur distinctione. Itaq̄, usucapio duobus modis differt a præscriptione scilicet ratione materiæ, ut modo dicemus, & ratione temporis, ut dicere pergitur. Igitur quoniam hic tantū de foro conscientie differamus, supponamus tam Imperatorum quā Pontificum leges. Usucapio namq̄ rerum mobilium triennio fit, aut quadriennio, ut habetur Instit. de usucapio. & C. eod. l. quas actiones. Præscriptio uero altera est longi temporis, altera uero longissimi. Præscriptio longi temporis per decennium inter præsentēs, & per 20. annos si inter absentes, ut eod. Instit. ubi sequitur, & ead. l. C. & C. de præscrip. longi temp. l. malæ fidei Ratio. n. postulat ut præsentium negligentia, nōne. qui in eadem provincia, uel in eadē urbe commorantur, breuius rem tempore puniant, qui absentium, ad quos non tam cito penetrare potuit rerum noticia. Præscriptio autem longissimi temporis est triginta annorum inter præsentēs, & quadraginta inter absentes, quæ in rebus ecclesiasticis est necessaria. De quibus præscriptione plura extant cap. 16. q. 3. Et licet ita, quæ actiones. hæc omnia distinguuntur, scilicet q̄ decennalis, & vicennas

lis præscriptio in secularibus sufficiat, nienalis autem & quadragenalis cōpetat religiosis rebus. Usucapio uero triennio fiat, inter præsentēs, aut quadriennio inter absentes Atq̄ hoc præcipue loco usucapio a præscriptione distinguitur. Romana uero ecclesiastica, ut illic subiungitur, gaudere debet tpe centum annorum, itaq̄ contra illam breuius non præscribitur. Quocirca etiam Imperator præcedenti lege, Vt inter omnibus ecclesiis hoc tempus centum annorum indulgisset, modo tñ tota ecclesia Romana illa gaudet, iuxta tenorem eiusdem authenticæ, quas actiones, ut habetur 16. q. 3. ea. nemo. His ergo prænotatis quæstio nostra est, an in conscientia qui præscriptis temporibus rem præfledit, quāuis postea reiciatur ea esse alienam, tuto illam possideat? De quare tres sunt diuersæ opinionēs duæ nimium extremæ, quarum altera tenet, q̄ tempus est iudicandū secundum leges concedentes præscriptionem cum mala fide. Et hæc est glo. cap. fin. de præscriptionibus. Altera uero, q̄ quamuis bona fide toto tpe legis quis rem possideat, nihilominus quotiescunque reiciatur ea esse alienā, etiam in foro exteriori res sibi possessa adiudicetur tñ in conscientia nunquā est totus quousq̄ ei restituitur. Et hæc est summa Rosellæ, in uerbo, præscriptio. Inter has ergo nos media uia incidentes, duabus conclusionibus ad quonem respondemus. Prior est: Nemo beneficio humanæ legis sana conscientia præscribit, nisi toto præscriptionis temporis bona fide possideat. Conclusio est expresse asserta in illa regula Iuris, Possessor malæ fidei nō præscribit. Est autem recolendum, secundum ciuiles leges olim possessoribus et malæ fidei rem possedisse fuisse adiudicari solitam, ut Gratianus adnotauit. 1. 6. q. 3. cano dilectio S. potest. Et expresse habet cap. uigilanti de præscriptione ubi refertur Ephesinorum legislatores propter uitandam miserorum segnitiam, & longi temporis errorem & confusionem, primum omnium tricennalem, uel quadragenalem præscriptionem lege sanxisse. Alexand. uero tertius, eodem capitulo, eandem legem uel confutat, uel saltem moderat: ut quantum ad hoc quod possessoribus malæ fidei non f. neant, eandemq̄ reuocationē, seu moderationē Innocen-

beatiffi quadragenalis præscriptio.

Contra ecclesiā Romanam nō præscribit nisi centū annis.

Opinio nes duæ extreme.

Prior conclusio,

Olim possessores formalis fidei præscribat secundū leges,

Præscriptio definitio.

Quanto tpe fiat usucapio.

Præscriptio longi temporis, & longissimi.

Quod i rebus ecclesiasticis lo cū nō ha

Corrigi ius tertius in Concilio Lateranen. confir-
tur ius maius eod. tit. cap. fina. Et tunc probatur,
antiquū Possessor malæ fidei dicitur ille, qui con-
Quispos sciens est aut dubius rem, quam possidet,
fessor non esse suū. Accipitur. n. hic fides pro cō-
male si scientia, secundū illud Pauli, Quod nō est
dei, ex fide, id est conscientie concors, pecca-
tum est. Qui aut contra conscientiam rem
alienam possidet, in peccato perdurat, &
q. addubitat, scrutari tenetur ueritatē, pec-
catū aut nemini suffragatur, ergo eiusmo-
di possessori nullum patrocinatur civile
ius. Atque h. rōnem huius conclusionis
assignat eodē capite Innocen. Quare glo.
quæ dicit non credere Papam potuisse le-
ges illas reuocare, nullius profecto est p-
babilitatis. Nam etsi potestas Imperialis
distincta sit a Pontificia, neque sit (ut illi
arūt, quos supra refellimus) simpliciter &
absolutē illi per omnia subdita, tñ quia
quantum ad animarum regimen spiritua-
lis temporali diuinitus est prælata, potest
leges civiles delictorum fautores de me-
dio tollere, qualis certē est, quæ possessori
bas malæ fidei faueret. At quo res paten-
tior fiat, uel glossa illa uult leges civiles pos-
sessoribus malæ fidei in conscientia trade-
re rem possessam. Et iste esset intolerabilis
error, est. n. contra naturā q. latro, aut qui
mutuū accepit, p. p. q. decem, aut uigin-
ti annos in mora sit soluendi, dñum acq-
rat. Aut uult id tantum, ut sentire ur̄, & S.
Tho. quolib. 1. 2. art. 25. interpretari, q. ne-
gligenti dño post illud tempus nō derur-
petendi ratio, quemadmodum decepto ci-
tra dimidium iusti pretij denegatur in iu-
dicio actio, licet alter teneatur in consci-
tia excessum iusti restituere. Sed neq. hic
sensus ulli est æquitati consonus, quoniā
in emptionibus & uenditionibus præsum-
ptio legis est, q. cum pretia rerum nō sint
ita planē omnibus comperta, posset quis
ignoranter & bona fide sesquialtero pre-
tio rem uendere ultra iustum, & ideo de-
negatur alteri actio ad rescindendas lites.
Quod autem nefarius latro, aut usurarius
aut qui mutuū accepit per manifestum
diuturnumque peccatū ius acquirat, ut
legum beneficio protegitur, ne cogatur

Poste- soluere, nulla fert ratio, etiam si alterius
rior con- negligentia id committeretur. Posterior
clusio. oclusio: Possessor bonæ fidei elapso legi-

timo tpe, tuta conscientia rem tanquā
propriā possidet, quoniā lex civilis dñm
ipsum re uera cōstituit. At, ne per ignota **Quæ re**
ulterius progrediamur, explicare cōguit, **quiritur**
quænam sint ad bonam fidem requisiti. **ad bonā**
Ad quod respōdetur, exacta esse quatuor. **fidem.**
Primum omnium requiritur substantia ip-
sa fidei, hoc est scientia, uel credulitas, q.
res sit tua. Vbi. n. fundamentum hoc non
adeft, tota p̄scriptionis machina labascit.
Secundo requiritur possessio. Nam ut ha-
bet regula iuris, sine possessione non præ-
scribitur, neq. usucapitur, ut ff. de usucap.
l. sine possessione. Quapropter cū ius spiri-
tuale laicis non comperat, licet laicus ius **Laiens**
nō p̄t p̄-
scribere
cuius exi-
gendi de-
cimas.
allegat possedisse exigendi decimas qua-
draginta uel quinquaginta annis, nunquā
præscribit, q. non est possessionis capax,
neq. res illa est præscripibilis. Potest in-
quam laicus decimas recipere ex conces-
sione, non tamen q. penes ipsum sit ius exi-
gendi, hoc est imperandi earum solutio-
nem. Pariter neq. seruus neque Mendican-
tium religiosus possidere potest, atq. adeo
neque præscribere. Tertio deposcitur titu-
lus uel naturalis, uel iure legitimus, uel
præsumptus. Quare rōne sur, & usurarius
nullo tpe præscribit, quia possidet sine ti-
tulo per uim. Eadem rōne neque mutua-
tarius. Nam licet titulo mutationis acq-
suerit dñum, illo tamen pacto ut redde-
ret. Si aut latronis filius bona fide hæredi-
tatem paternam adiuu, nimirum credens
bona fide legitimē fuisse acquisita, & toto
tempore p̄scriptionis illa fide possidet,
transacto illo quamuis innotescat, fuisse
aliena, tuta manebit in conscientia. Et pa-
ri modo qui a latrone bona fide rem alie-
nā emit, ut habetur ff. de usucap. l. si aliena.
Nam licet ille titulus non sit uere natu-
ralis, est tñ lege præsumptus. Eadem rōne
in calce superioris libri diximus, q. cum
fina iniqua nemini in conscientia ius au-
ferat aut conferat, sit, ut qui per talē sen-
tentiam mala fide rem acquisiuit, nem-
pe quia quando lata fuit, sciebat esse iniu-
stam, nullo tempore præscribat. Nō per in-
de recipit a latro, Si autem arbitratus es-
se iustam, possidere cepit, sed tamen infra
tempus p̄scriptionis in noticiam sibi ue-
nit sententiā fuisse iniquam tenetur resti-
tuere. Attamen ubi legitimū tempus
præscri-

Laiens
nō p̄t p̄-
scribere
cuius exi-
gendi de-
cimas.

Medicā
tium re-
ligiosus
non p̄t
q. quā
præscri-
bere.
Qui a la-
trone re-
mit, p̄t
illā præ-
scribere.

Neque-
unt le-
ges secū-
dum ali-
quos ne-
ros do-
minos
dño pri-
uare, p. p.
negligē-
tiam repe-
tendi,

prescriptionis transierit, licet postea id non uerit, non tenetur. Nam postquam legitimo titulo, hoc est lege præsumpto, re bona fide possedit, factus est eius dñs. Quarto requiritur eandem bonam fidem toto tēpore absq; interruptione continuari, ut expresse habetur c. si. de præscript. Nam si interrupta fuerit, nempe quia dñs perit, aut alia uia, tunc tempora illa interrupta non censentur unum legitimum constituere. An uero qui de re illa quam possidet, ambigit, siue sua præscribat, quia longinquela est disputatio, post conclusionis demonstrationē adiungitur. Reuertamur ergo his suppositis ad secundā conclusionē, quā ut dicebam, Summa Rosella simpliciter negat in uerbo, Præscriptio, & ut Syluest. eodem uerbo. S. 3. refert Anto. quoque de Buran cap. vigilanti, quia credere nequeat, leges uero dñi legitimus dñs priuare posse, eo qd in leui sint negligētia culpa, esset, naut arbitrantur, contra ius naturæ, sed tñ denegat eis petitionis actio. Et aiunt isto more suo hac esse opinionem Theologorū quos tñ si nidiſſet secus pronūciassent, cum D. Tho. quolib. 1. 2. ar. 2. 3.

Opinio & Scorus 4. distinct. 5. & oēs conclusionē à Adriani. nobis asseram meritiſſimo teneat Adria. aut eo modo procedit, quo superiori articulo, nempe qd ubi negligentia ueri dñi ad culpam pertingit mortale, tunc qui præscripserit tutus est in conscientia, et si postea intellexerit rem esse alienam. Cui quidem iuri illud supponit fundamentum qd Imperator est dominus orbis & ideo potest dominium ab uno in alterum transferre. Auiamē si ille non fuit mortaliter negligens, tunc licet in foro exteriori res præscribenti adiuuaretur tenetur tñ in conscientia restituere. Ratio eius est illud suum axioma perperam intellectum. Cessante causa legis, cessat subinde eius vinculum. Cum ergo lex prescriptionis in culpa negligentis rem suam fuerit condita, illa cessante, cessat prescriptionis causa. His uerum tñ non obstantibus absolute assentire conclusio, qd qui bona fide præscripserit siue dominus negligens fuerit siue secus, tutus manet in conscientia quamuis transacto prescriptionis tempore, resciscit alienum esse, quod possidet. Conclusio probatur nō solum auctoritate D. Thom. & Scori, &

Theologorū, ut modo dicebamus uerū & factorū Canonum Gelasij & concilij Tolerani 16. q. 3. & August. loco citato. can. si uirgo 14. q. unica. & de præscript. can. si forū & non uis alijs. Et qd dictæ leges non solum approbentur à Pontificibus in foro exteriori, sed etiam conscientie, solidissimum sumitur argumentum ex cap. uigilant, & cap. fin. de præscriptio. Nam postquā de consensu Pontificis præscriptio nem duntaxat male fidei irritauit à cōtrario seculi illam confirmant quæ bona fide subnititur. Sed quoad rationes descendamus, nulla est illa Adria. nēpe quod Imperator sit dñs orbis, tum quod illud falsum est, ut supra commonstrauimus, tum quod etiam si dñs esset regnorū orbis, non tamē rerū habet dominium, ut pro suo libito possit res alienas usurpare. Quod supra quoq; ostensum est. Præterea, quia nō solum Imperator uerū & reges & inferiores principes possunt facere leges de translatione dominiorum etiam si non sint rerum domini. Rō ergo est quam antea declarauimus, nempe qd reipublicæ principes, tanquam pacis custos ut potest criminofos suis bonis mulcare ita & ab ipsi inuitis pro bono pacis suorū dominia in alios traducere, idq; lege, ut supra diximus in foro poli cogente atque adeo possidentis conscientiam pacante. Alioqui, ut supra arguebamus, si conscientiam possidentis eiusmodi leges non inquietarent tum frustrare essent, tum etiam inique, quandoquidem ei rem adiuuaret qui tamen eam iura conscientia possidere, nequiret, eademq; per sententiam, quæ non ex falsa præsumptione, sed ex certa scientia procederet. Isti enim talem principibus negantes in conscientia facultatem, tanti faciunt hæc bona exteriora, ut arbitrentur esse seu supremum reipublicæ finem, cum tamen nos Christus tantopere contra admonitos curauit, ut ad redimendum tempus contendebus nobiscum de tunc reliqueremus & pallium. Hæc quipè sancta meditatio antiquis legislatoribus alius in corde incidebat quam iudicibus modo, & ideo huiusmodi condidit præscriptionis leges hinc ergo gra dum aduersus Adrianum faciamus. Quatuor enim inter alia argumentis eius opinio

Respon
detur,
Adrian.

Quatuor opinio confutatur, hæc. scilicet quod si dñs nō arg. cōfu fuit mortaliter negligens dñum non amittit sōia tit. Primum quod in iure nulla eiusmodi **Adria.** legitur exceptio, quam, tñ sancti Pontifices conscientiarum consultores non prætermisissent: Secundum q̄ etsi vulgo non alia præscriptionis causa circumferatur, q̄ culpabilis dñi negligentia, si iura tñ, & rationes consulas, non hæc est potissima, sed certe bonum publicum, ut. scilicet certa sint dominia, & error longi temporis tollatur, & tranquilla sit rerum possessio. Audi legē primā ff. de usueap. Bono publico introducta est usucapio, ne. scilicet quarundam rerū diu & fere semper incerta dñia essent, cū sufficeret dñis ad inquirenda res suas statutis temporis spatium. Et cap. uigilanti de præscript. Eusebinus inquit legislator, solum propter uitandam miserorum segnitiam & longi temporis errorem & confusionē, primus tricennali & quadragenali præscriptioni uigorem legis imposuit. non ergo lex punitiua fuit alienæ culpæ sed consultiua communis boni. Atq. adeo non ille sed hic fuit potissimus finis. Quapropter illo cessante nihilominus lex præscriptionis ius tribuit in conscientia. Tertio in corroborationē huius arguitur. Si culpa dñi finis fuisset legis, profecto uel iniqua fuisset uel q̄ rarissime suum assequeretur effectum. Nā culpa negligentis bona sua per q̄ rarissime (quod isti non aduertunt) est peccatum mortale. Enimvero prodigalitas, ut omnibus in confesso est, genere ino non est mortale. Ob idq. neq. qui sua bona negligit, mortaliter unquam peccat, nisi accidentarie, nempe in casu grauis necessitatis familie aut pauperum quos sibi alere incumbit, ergo p̄ illam culpā raro contigeret præscriptionis iustitia, non ergo illa fuit causa. Quartodeniq. ut superius arguebamus, etsi ille fuisset finis, nihilominus illo in euentu particulari cessante, nō subinde legis uigor extinguitur, sed si in communi cesset. Est ergo tutus in conscientia, qui legitime præscribit, etiam si postea illi innotuerit, rem possidere quæ fuit aliena. Superest ergo tandem id examinare quo supra in li. c. reliquimus. Diximus enim ad bonam fidem exigi, ut neque possessor dubitet rem esse suam, sed id certo credat alias possessor esset male

fidei. Enimvero glo. c. fin. c. de præscrip. aliter sentit, nempe quod dubitans, etiam si iustam habeat dubitandi causam, nihilominus est in bona fide. Et citat pro se. S. bonæ fidei. l. qui sci. ff. de usuris. Eodemque uerget Panormit. q̄ ait ad literā probari. ex cap. si uirgo supra citato. 34 q. uni ca ubi ait Aug. tamdiu bonæ fidei possessorem rectissime quæquam dici, quādiu possidere se ignorat alienū, cum uero sciuerit, tunc esse malæ fidei. Qui. n. dubitat, ut censet Panorm. ignorat. Et arguitur p̄ terea in fauorem huius opinionis. Qui du bitat rem quam possidet, esse suam p̄til lam bona conscientia in iudicio defende re donec a se euincat, hæc est, iudicio sub sua, botrahatur, manet ergo semp in bona fide. na tamē Ac uero absq. dubio contrariā sniam crediderim, nempe q̄ tempus quo, quis non fidet. quidem tenui scrupulo, sed probabili con Contractura dubitat rem esse suam, non annu meratur præscriptioni, immo tēpus eius auctori legitimum interumpit. Et rō est q̄ iā hēt conscientie uulnus, atque adeo fides eius non est bona, nam bona idem est quod sana & quieta, atq. adeo ille iam non ignorat rem esse alienam, ut uult Aug. quod re uera Panormitan. ut probe **Adria.** in 4. in qōne de præscriptione ait, non arrente animaduertit, quia non erat dialecticus. Ignorantia. n. altera est purē negationis, id est carentia scientia, quæ stat cū dubio, altera uero prauæ dispositionis, quæ est contrarium iudiciū. Aug. ergo non loquitur de hac posteriori, ut putat Panor. sed de priori. Haud inq̄ uult posse florē in bona fide manere quamdiu ignorat, hoc est quamdiu non certe iudicat, aut opinatur rem esse alienam, sed quamdiu ignorat, id est, nullam habet, uel probabilitatem uel cōiecturam, sed certo credit esse suā. Id. n. **Ad arg.** sonat bona fides, id est illæsa conscientia. pro priū Neq. illud S. citatum. ff. de usur. contrariū ma opi nione. Insinuat. Illic. n. uñ habetur, q̄ si quis fundum bona fide a usufructuario emit, sed anteq̄ fructus perciperet agnouerit esse alienum, hoc est probabiles habuerit cōiecturas, pōt quidē fructus percipere quoadusque fundus euictus sit, hoc est publico iudicio sublatus. Non aut habetur q̄ illa cōscientia tempus præscriptionis legitime continuot. Ad rōnem aut̄ quam nos ad i. c. iure

simus Adrianus responderet, nemini esse licitum rem illam possidere quam dubitat esse suam, nisi quantum temporis sibi cō-

Regula ceditur ad inquirendam ueritatem. Quin

Adriani uero subdit paulo inferius regulam, uide licet q̄ sicut iniuste quis caput rem de qua dubitat an sit sua, ita & iniuste tenet &

Regula possidet. At uero profecto regula hæc in

impu- primis falsa est, totiq̄ iuxta aduersa. Enim-

gnatur uero cum melior sit possidentis conditio, non tanta scientia requiritur ad retinen-

dum it̄ quod possides, quantā ad capien-

du priuata auctoritate id quod non possi-

des. Et iō sub dubio ueri possum quā ha-

beo possessionem rei, quam sub eodē du-

bio non possem ab alio suscipere. Quādo

ergo iē habeo de qua dubito, hoc est, sub

formidine iudicio esse alienam, si nemo ex

me petat, explorare teneor ueritatē, quā

si assequi neuiquam possum, & ideo te

neor totam dimittere, sed pro rōne dubij

uel cum illo diuidere, quem dubito esse

diūm, uel partem erogare in pauperes. Ra-

tio ergo quare dubium tollit bonā fidē,

non est quia sub illo non possum rem in

habet possessionem uxoris, qua ideo non

potest uxor eum expoliare per hoc, quod

habeat dubium, quousque sit certa, sicuti

ego non possum surripere ab alio sua bo-

na, per hoc, q̄ dubitem esse mea. Et ideo

illa legitima possessio uxorem excusat a

fornicatione, dum debitum reddit. Idque impu-

expresse habetur cap. laudabilem, ne lite gnatopi

penden. longeq̄. apertius c. inquisitione. nio A-

de senten. ex com. a quibus profecto capi dria.

tulis Adrianus in omne uertis laus neui-

quam se extricare ualet. Quod n. in ca-

pitu inquisitioni, de sedaneis conscien-

tijs habeatur sermo, plane inde colligi-

tur, quod sit uimembris diuissio, nempe

ut qui coniugum certus est coniugiū non

esse legitimum, potius sententiam ex com

municationis humiliter sublineat, quā

ut reddat uel petat, qui uero leui temera-

riaq̄. credulitate id credit, confessario suo

Quare
dubium
tollit bo
nā fidē.

Opinio
Adri. de
reddito
ne debi
ti.

QVAESTIO VI.

DE RESTITUTIONIS
substantia.

S. Thom. 2. 2. quaest. 62.

ARTICVLVS I.

*Utrum restitutio sit actus commutativus
iustitiae.*

ALTERVM praeambulum quod utriusque pertractandis, iustitiae commutativae commutativae tractari debet quisque praenoscere, est restitutionis necessitas, eiusdemque legum modus, & forma, nepe ut quae in subsequentibus libris ostenderimus, aut sublata per iniuriam esse, aut retineri, constet qua lege sint redhibenda. Prima ergo quaestio est de restitutionis substantia, in cuius primo articulo interrogatur, an restitutio sit actus commutativus iustitiae? Primum enim quod ad investigandam definitionem inquiratur, est genus. Arguitur ergo a parte negativa. Primum sic: Restitutio nil a satisfactione differt, promiscue namque utimur utroque nomine, quin uero & iura pro eodem utroque utrum accipere, ut extra, de iniur. & dam. dato. ca. si culpa. ubi cum iubetur tam pro damno dato quam pro iniuria satisfactione fieri, utraque eodem nomine, scilicet damni restitutio, quae satisfactio pro iniuria comprehenditur. satisfactio autem est pars penitentiae pro offensa in Deum commissa, inter Deum autem & nos non est ratio iustitiae commutativae, quia (ut 3. Eth. Arist. auctor est) Disce & parentibus aequale reddere non ualemus, restitutio ergo non proprie ad commutativam attinet iustitiam. Secundo arguitur: Restitutio non tantum locum habet in commutationibus, uerum etiam in distributionibus, ut dum quis non distribuit praemia secundum meritum pondera, refundere ei tenetur, qui minus iusto recepit, ergo non tantum commutativae, sed & distributivae etiam actus est. In contrarium est, quod restitutio ablationi opponitur,

ablatio autem alienae rei peccatum est iniustitiae circa commutationes, restitutio ergo eiusdem est iustitiae actus, quae in commutationibus dirigendis uersatur.

Pro solutione quaestionis notandum Restitutio est restituere (ut nominis compositio praenitens etymologice fert) id est esse quod iterum quempiam in suum locum & ius statuere, haud in huiusmodi nominum allusiones & etymologiae uilipendendae sunt, quoniam cum nomina sint conceptuum notae, talia curare debent linguarum conditores rebus indere, qualibus rerum natura explicetur, primum imitantes parentem nostrum, qui idem obseruauit, secundum illud Gene. 2. Omne quod uocauit Adā animae uiuentis ipsum est nomen eius. Est autem restitutio, uerbum Latinis celebre. Dicitur. n. quisque in suum locum dignitatem, ac ius restitui, perinde atque homini restitui bona sua. Unde. ff. de verb. & rer. signifi. l. plus est. h. plus esse in restitutione, quam in exhibitione. Nam exhibere, est praesentiam corporis praebere, restituere autem est etiam possessorem facere fructum reddere, &c. Ut si quis uiolatus est, aut per iniuriam in carcerem intrusus, fuisseque bonis expoliatus, non restituitur, licet exhibeatur, hoc est, libero permittatur ad proprios lares remeare, nisi in locum suum pristinum statuatur. Hinc ergo colligitur conclusio huius quaestionis. Restitutio est actus iustitiae commutativae. Probat: Contraria ad idem genus pertinent, ut in praed. 3. Arist. docet, auferre autem rem alienam inuito domino, est uitium iniustitiae circa commutationes, restitutio autem est recompensatio contraria. Est ergo eiusdem generis iustitiae. Secundo: Restitutio, ut legitima sit, fieri debet ad aequalitatem rei quae ablata est, siue per iniuriam sublata sit, ut furto & rapina, siue per diuinitatis uoluntatem, ut mutuo & ceteris commutationibus aequalitas aut rerum (ut 3. Ethic. 11. & Arist. docet) per iustitiam commutativam constituitur. haec namque ratio a distributiva tunc quo differt, quia illa non constituit aequalitatem, differat, nisi inter proportionales meritorum, & pro Restitutione praemiorum. Est ergo restitutio non actus commutativus iustitiae. Ex quo fit, ut est ubi restitutio proprie locum non habeat nisi debitum ubi ratio debiti intercedit. Si. n. quis dono non erat, mihi dedit centum, post uero ego, ut gratiam

nam illi referam, tantumdem redono, non est censenda hæc mea gratia: re: aut restitutionis nomine. Nam etsi similitudinē quā dā restitutionis habeat materiale, ut aiunt, ideo quod res eadē reducitur, deest tamen restitutionis forma, puta obligatio, a qua restitutio & specie & nomen sortitur. Ob idq; donatio illa non ad iustitiam commutativā, sed ad liberalitatem potius spectat. Neq; vero opus est ad restitutionis naturā, ut eadem numero aut specie res quæ accepta fuit, reddatur, tamen si primæ eius significatio id videat auribus exhibere, sed satis est, q̃ tantumdem valeat. Enim vero sicut commutationis appellatio, quæ proprie in rebus fit, ut commutatio vini pro oleo, & merces pro pecunia ad actiones & passionēs est mota, & usu translata, sic & restitutionis nomen extensum est. Ut si quis mihi contumelioso verbo iniurius fuit, quē ego postea iuste cecidi, quædam fieri potest commutationis compensatio. Et paritate quæ iniuriam interrogavit, potest eam pecuniam rescire.

Ad primū argumē.

Argumenta vero in contrarium obiecta, nonnihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo respondetur, quod etsi nonnquam duo hæc nomina, satisfactio, & restitutio, usu confundantur, quæ scilicet res in controuersia non veniunt, longo tamen intervallo actiones ipsæ differunt. At vero quæ differe monstrantur, ostēdēdū prius debent, quo pacto conveniant. nam (ut initio huius ex Aristot. 5. Ethic. cap. 1. citatū est) quo res æquivoce viciniores sunt & propinquiores, eo magis æquiuocatio latet. Sitergo primum nostrum assensum. Satisfactio perinde atq; restitutio ad iustitiam pertinet commutativā, nam utraq; sic secundum equalitatem rei ad rem, in quo commutativa iustitia a distributiva se iungitur, quæ præmia secundum dignitatem personarum distribuunt. Enimvero qui iniuria alium læsit, ad æqualitatis mēsuram debet eis satisfacere. Scio equidem

Opinio Scoti de penitentia.

Scotum in 4. dist. 14. q. 2. constituere penitentiam sub iustitia vindicativā, quam speciem esse putat distributivæ.

Satis sit pars penitentia, subsequenter concederet ad eandem iustitiam pertinere, ut puta cum quis ieiunij & vigilijs se affligit. Atque hanc sententiam amplexus vi S. Tho. 4. dist. 15. q. 1. art. 1. Attamen multo forte cōgruentius penitens non cōsideratur seu minister iustitiæ vindicativæ, sed tanquam effensor, qui de iniuriā laa te accusat, & pro eadē satisfacit ei in quem commisit offensam, puta Deo. vel homini, ut iudicis vindictā effugiat. Quæ ob causā, videm satisfactio de hoc. 3. par. q. 85. artic. 3. penitentiam sub iustitia commutativa collocat, et quā ad satisfactio penitentiam, si bene inspicatur articulus, nam aspicere quoniam iniuriā, eodem reddit, ac Scoti sentire illi absterilis, & ideo satisfacere penitentia. ostēda eiusdē est iustitiæ, ac si rem ablatis repēdas. At vero quā Deo corporeū aliud post contritū animum reddere gratius rō possumus, q̃ corporis castigationem, apparet in satisfactio respectu ipsius quædam punitionis forma secūdū famosam illam Aug. definitionem. Penitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quæ dolet commississe. Hinc igitur rō in qua Septem restitutio cū satisfactio convenit, subij. differenciuntur septem differentiæ inter easdem ut inter duas virtutes. Atqui prima sumitur ex parte restitutive matrice, quam differentiam constitutionē & S. Thom. 4. dist. 15. q. 1. art. 5. In satisfactio æqualitas nanque, quæ iustitiæ communis actionē. tunc contraria est, duobus modis usu ut. Vno in rebus exterioribus, ut dū quis re alienā occupat, altero vero in actionibus & passionibus iniuriosis ut cum quis cuius violentie uteretur, aut convitijs aspergit. Modus prior restitūonem exigit, quæ in rebus ablatis æqualitas constituit, posterior vero expostulat satisfactio, ut videlicet de commissa culpa fiat proximo cōpensatio. Itaq; satisfactio non est, nisi ubi iniuriōsū crimen adfuit, restitutio vero etiam, ubi nulla interfuit ablationis culpa. Hoc autem discrimen vel ex ipsis locis innotescit. Restituere nanque est reddere, qd' De qui ablatum est, satisfactio vero, quia pars est bus restituti, est iniuriā rescire. Consequitur ergo ex hac propositione tanta di. segregatio inter satisfactioem & restitutioem, ut licet quæque ambæ cōcurrant, possit satisfactio sit altera absq; altera reperiri. Ex plū.

Soto, de iust. & iur. Y acci.

accipe: Latrones & uires qui vi aut furto alienam domum compilaueunt, tenentur in primis ad restitutionem eorum quae rapuerint, & praeterea de illata iniuria satisfacere, puta aut petendo ueniam, aut alia uia. At uero cum quis nihil surripuit, sed tamen aut conuitio, aut manuum iniectioe iniuriam fecit, satisfacere potest per supplicem submissionem, uel per alia grata officia extra restitutionem. Et e conuerso, qui a creditore debet, quod ab illo mutatus est, restituere quidem tenetur, satisfacere uero non ite, quia nullum commisit crimen, quoadusque in mora est soluendi. Secunda

Secunda cuncta differetia ex hac prima enascitur, respectu illorum, quibus fit satisfactio & restitutio. Illa non solum hominibus, uel solum Deo, eidemque praecipue fit, restitutio, quod uero proprie solis hominibus. Prior pars est certa. Quoniam licet in proximos contingat et peccare, quos diligere ut nos ipsos tenemur, atque adeo illis ulla satisfactiois debetur, proprie tamen in Deum solum peccatum, dicente Augustino peccatum esse dictum uel factum &c. contra legem Dei, & regio Propheta confidente: Tibi soli peccavi Haud. n. proximorum laesiones seculi essent, nisi Dei auctoritate fuissent inhibita. Nam etsi lex naturae obliget, illa etiam obligatio ab auctore Deo dimanet, si cut & lex humana, nam per me inquit Sapientia, Proverbiorum octauo, Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Ex quo fit consequens, ut ei proprie debeatur ad iustum satisfactio, quae uel hic, uel in purgatorio persoluenda est. Unde Leuit. 6. cautum erat, ut ille qui uel aliquid extorsisset, aut fecisset calumniam, aut quidpiam simile commisisset, omnia integra primum restitueret, mox pro peccato offerret Deo arietem immaculatum. Fit ergo proprie satisfactio Deo. Haud quidem negandum, ut quidam conueniunt, quia suo quoque gradu fiat hominibus, sed tamen maxime fit Deo, restitutio uero non illi, sed solis hominibus. Et ratio est in promptu, quia Deo nihil proprie auferimus, neque auferri ullo modo potest, licet per analogiam ad nos, dicamus illi per peccatum honorem adimi, sicut ait Paulus ad Romanos 1. Tu autem Iudaeus cum sis, Deum inhonoras? Praeterea, neque ei possu-

mus quidquam reddere, quod illi accrescat. Etenim quia Deus est, nostrorum bonorum non indiget. Quauis per eadem analogiam satisfactio quae illi fit, dicatur esse honoris restitutio. Ex his rursus sequitur tertia distinctio inter has uirtutes, ab effectu uel ueritate praecipua. Per restitutionem non remittitur peccatum, sed tantum cessat a peccando, per satisfactionem uero remittitur quantum ad penam, remissa culpa, eo quod est solutio pro peccati debito. Hunc ergo effectum sortitur uirtute passionis Christi. Quod idcirco caret, si extra eius gratiam fit. Restitutio autem legitime fit inter homines extra gratiam Dei potest, quin et extra amicitiam humanam, quod satisfactioni repugnat. Et haec est quarta differentia. Etenim uero qui inimico, quod ab illo mutuo receperat, integre reddit, perfecte restituit, licet enim in suam amicitiam non recipiat, ei autem qui iniuria affectus est non fit satis, nisi per amicitiae reconciliationem nisi forte per ipsum quo minus fiat, iterum. Haec quippe ex diuersis debitorum radicibus profunda sunt. Restitutio inquam debitum non nascitur ab iniuria, sicuti satisfactionis. Et ideo licet illa non habeat pro fine amicitiam, haec non fit legitime nisi illa recuperetur, quae amissa fuit, gratia. At uero etsi ob satisfactionem, quae Deo fit, peccata ab ipso condonetur peccatori, non tamen ideo censenda est proprie restitutio, ut in quarto, distinctione 1. 3. art. 5. placet Richardo. Arbitratur enim quod peccator restituit quod Deo debet. Est enim haec uerbi abasio, quia, ut diximus, neque Deo quidquam adimimus, neque illi acquiritur quod in remissionem culpae ei offerimus. Immo fit tunc debiti remissio. Huic ergo quartae subnectitur quinta intercapedo, uidelicet restitutionem non esse poenitentiam partem, ueluti est satisfactio, sed duntaxat est praambulum, ut quis a peccato desistat. Etenim si quis alienum aes contraxit, quod dicitur esse soluendo, inuito domino, retinet, uel iniuriam, quam illi intulit, diluere recusat, non potest dignè ad poenitentiam accedere, nisi ab illo delicto per restitutionem euellatur. Itaque restitutio contritionem, quae ordine prima est poenitentiae pars, antecedit, satisfactio uero etiam confessionem, quae secunda est subsequitur. Ex quo denique colligitur sextum discrimen. Satisfactio arbitrio

Tertia distinctio.

Extra gratiam per satisfactionem nil poenitentiae remittitur.

Quarta differentia.

Quinta differentia.

Sexta differentia.

facere;

ARTICVLVS II.

Verum sit ad salutem necessarium, rei, quæ ablata est, restitutionem fieri.

sacerdotū uirtute clauis constituitur, eademque in illis tribus generibus. scilicet in oratione, ieiunio, & elemosyna, restitutione uero ad æqualitatem quisque tenetur sua sponte facere, uel sententiæ patere iudicis. Septimū præterea si libet interuallū accipi

Nulla ratio. In purgatorio nulla sit, fieri expecta hic restituitur restitutio, sed tūc sit satisfactio, seu potius satisfactio. Hoc dixerim ad depellendam errorem ulgi, quod arbitrat de hominē sanctos in purgatorio remorari quousque purgato restōnes quas hic suis commendauit, ex reo re- cutioni mandetur. Est n. deridiculū. Haud morat. liquidem lex esset digna Deo, si sanxisset ut quis pro ea culpa pateretur, quæ nullatenus in sua est iā libertate. Alioquin si hæc redens nunquā restitueret, nunquam miser ille exiret illos purgatoris carceres, quæ utiq. rōne purgatorij uerteretur in infernū. Vident sibi. si quisq. quomodo in hoc seculo restituere mandauerit.

Nam si negligens fuerit etiam si culpa remittatur, luet in purgatorio pœnas, quæ uis post eius obitum illico fiat restitutio, illis aut pœnis per solutis, etiam si nunquā restitutio fiat, liberabitur, Ineptissime. n. in contrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Augustini, quod statim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatū nisi restituatur ablatum. Illud nanque de remissione culpæ intelligitur in hoc seculo, quia qui nō restituit, reus est semper culpæ. Ecce quanta inter capedine satisfactio & restitutio distent. Ex qua diluio colligitur prioris argumēti.

Ad Aug. Ad posteriori autem probè respondet S. Tho. quod restitutio illius, quod per iustitiam distributiuam conferri omnium est, ad iustitiam spectat commutatiuā. Nā quauis illud nunquam fuerit ab illo, cur dandū erat possessum, fuit tñ debitū: & ideo quodammodo sublatum, ac subinde de functione commutatiuæ iustitiæ est idē rependere. Quo fit, (ut scite Caseta. colligit) qd si princeps aut dominus aliquot annis distributionem prætermiserit, quæ inter conscriptos ciues facere tenebatur, & postea pœnitentia ductus restitueret constituerit, non debet presentibus tunc ciuib. restitutionem facere, sed eorum defunctorum heredibus, quibus uiuentib. debebatur.

Secundo articulo, qui apud S. Th. primus est, supposita restitutionis interpretatione, de eius est necessitate respondendum: Vtrum. scilicet ablata restitutio sit ad salutē necessaria? Et arguitur ad negatiuam partem. Ad salutem animæ, hoc est ad uitam æternam consequendam, satis est seruare mandata, secundū uerbum Dñi, Mat. 19. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Quod si quis in culpā fuerit collapsus, satis est, qd per pœnitentiam quæ secunda est tabula post naufragium, conscientiam abluat: restitutio autem neque inter præcepta, neque inter partes pœnitentiæ, ut supra dictum est, connumeratur, ergo non est hominibus necessaria. Secundo arguitur. Si restitutio esset necessaria, maxime quia aliquo est præcepto imperata, id autem in Decalogo nullum extat, præter illud, Nō furtum facias, hoc uero negatiuum est, præceptum autem restitutionis affirmatiuum esse deberet, ut nomen ipsum sonat. ergo nullum est tale præceptum. In contrarium est Aug. in epist. ad Mace. quæ refertur 14. quæst. 6. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit & non redditur, & pœnitentia nō agit, si simulatur. Si aut ueraciter, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum.

Quæstio hæc nemini dubia esse potest. Vnica ergo conclusione absoluitur. Ablatum restitutio sic necessaria est ut absolute. Exponitur que illa durare nemo posset in gratia Dei tur. illamue recuperare. At uero ingratiam sancti Thom. exponendi sunt termini, eo D. Tho. quod hic secundus articulus subobscurus, quin truncatus etiam nonnullis uidetur. Quæ aut, enim, id quod iniuste ablatum est, re- in tpe stituitio est obnoxium, quod uero iuste, reddit minime. Cum tñ tam mutuatū, quod quis qd ex iuste sustulit, qd pretium rei credno em- cōtractu pte sit etiam restituendum. Notandum er aliquo go est, quemadmodum nos sanctus Tho. ciuili de proprias rerum locutiones docuerit. Il- bet non ius enim quod quis uel mutue uel quo- di restit- libet ciuili contractu accepit, non proprie iuris.

ad restitutionē convincitur, quoadusque sit in mora & culpa, nam mutuum vel pretiū ante statutum tēpus reddere, non est necessariū. Et dum in tēpe redditur, non dicitur proprie restituitur, eo q̄ cum credito illuc usq. sua sponte careret illa re, nondū censetur minus iusto habere, aut suo iure, & statu esse deiectus, sed dicitur illa uel simplex redditio mutui, uel solutio pretii, quamuis largo modo restitutio dicatur. Nomen igitur restitutionis stricte solum in rebus ablatiis locum habet, puta quæ uel per iniuriam surreptæ sunt, uel si iuste fuerint acceptæ, iniuste tñ ultra constitutum tempus retinentur. Et ideo ait Aug. non dimittit peccatum, nisi restituta ablatum. Quod aut ait D. Thom. id qđ iuste ablatum est, inæqualitatem esse restitui, non intelligas de mutuo, aut de pretio rei futura moneta uenditæ, aut de similibus, quæ iuste accipiuntur, sed uerenduntur, at de illo quod quis, quia suū erat accepit, ut depositum suū, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid simile.

Restitutio solū locū hēt in reb. iniuste ablatiis, uel retentis.

Improbatur cōclusio.

Hic præhabiti probatur conclusio. Iustitia commutativa est ad salutem obseruationem necessaria, restitutio aut importat redditionem illius rei, quæ iniuste uel auferatur uel retinetur, quæ quidem redditio opus est iustitiæ commutatiue, ergo illa est necessaria. Hinc si consequens, præceptū exare restitutionis, idq. sua reatu mortalis culpæ obligans. Aliter non esset ad salutē simpliciter necessaria. Etenim qui rē detinet alienā inuito dño, & iustitiā violat, & subinde proximi charitatem. At p̄ exactiori eiusdē conclusionis examine, intelligamus in primis, quo gradu certitudinis habenda est, an. sic pro veritate Catholica reputanda. Hoc pro eo interrogauerim, q̄ Carmelita inter Græcorū alias, hāc quoq. hæresi nō cōuincatur, q̄ eorū sacerdotes nullam futibus & latronib. restitutionē pro manifesta rapina iubebāt, sed oleo simplici illos inungētes absoluebāt: illa dūtaxat iniuncta pnia, ut sibi ipsi furtorū partē imperitarent. Nescio tamq. quales essent insania illi correpti, qui ita desipere. Lutherani namq. (vt est ar. 13. Lutheri ad Leonē uidere) satisfactionē inficiantur, hoc tñ colore q̄ Christus abunde delictis totius mundi satisfecit, nescientes di-

scernere inter satisfactionē, quo ad sufficitū, & qua ad efficaciam. Quod aut restitutio non sit necessaria non solum hæresis, verum phrenesis est. Hic autem lectionem admonitum facere non præteribo, vt si incidere in Erasmi annotationes, vtque Erasmi ad quartā editionē, caueat ab illo adnota dōcūmēto quod Luc. 11. sup. verbo illo. Qđ tñ reijci superest, date elemosynā, subiicit tale. Il tñ, qđ lud adnotandū, cum modo fecerit mōtio- & ipse nē rapina, non fieri in remediū mōtionē reiecit. restitutionis, tantū pollicetur elemosyna data, oīa fore mūda. Quo sane loco visus est restitutionis necessitatē vel infirmare, vel negare. Post tñ editionē quinta, notā hanc, qui sibi ipse inuaserat, abrafit. Ad rē igitur vt redeamus, merito dicebā huiusmodi hæresim i phrenesim incidere. Cautum. in decalogo est. Nō furum facies. Qui aut rē alienā inuito domino retinet, perinde hēt ac si furus faceret, pro eodem enim profusus recepit, rem alienā surripere eandēq. retinere. Vnde Pau. ad Ro. 13. Reddite oībus debita, cui tributū, tributū, &c. Et vt cuncta expressiori emphasi complecteretur, subdit negatiue. Nemini quidquā debeatis, nisi vt inuicē diligatis. Huius aut uoculæ, Nisi, ille nobis sensus placuit, qui nō est exceptorius, sed potius expositorius. Nā cum rē alienā vfurpare, lectioni p̄ximi obuersetur, admonet nos vt nihil debeamus, uidelicet vt sincere diligamus. Tamen si Chryso. & Aug. uenerantier sint auscultandi, qui exceptionis gratia illud Pau. aiunt addidisse. Quia si admonuisset vt dilectionem semper deberemus, quippe cuius debitum quantūcūque soluitur nunquā cessat. Item Christus Math. 22. Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Immo uero qui rem non abstulit sed bona fide possidet quoties constituit esse alienā, naturæ li rōne doctus, tenetur illā dño, tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit historia, ca. 2. cū uocē balātis hēdi quē uxor attulerat, audisset. Videre, inquit, ne forte furuius sit, reddidit eum dñis suis, q̄a non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut cōingere. In summa, Deus Eze. 33. nemini p̄ penitentia ueniā pollicetur, nisi prius pignus rapinā q̄ reddiderit. Adde q̄ eodē iure quis rem noui. finto sublatā, tenetur eam domino

Simco-
mū amen
ita ex
Guido-
ne.

71
Luthe-
rani satis-
factionē
inficiantur.

domino indicare. Sic. n. intelligendum est verbū Hieron. super illud Prov. 26. quod refertur extra, de fur. c. qui cum fure. ubi ait q. fure participat, vel secundū al. ā litera, participat. sin crimine, occidit animā suā. Non ergo fur solus, uerum & illerius tenetur, qui furti conscius, quærente possessorē non indicat. Haud tamen tenetur occultum furem prodere, sed furti pādere.

Ad argu-
menta.

Per hęc ergo ad primum argumentum contra qōnem responderetur, concessā priorā assumptā: nempe satis esse ad salutem, si quis innocenter uiuat per expletionem mandatorum, posterior uera perimitur. Etenim qui furto commissio, aut illata iniuria cortuerit in culpam, nunq. inde resurget nisi præuia restitutione, nā alias sp. tenebitur reus furti, aut illatæ iniuriæ, quod est contra Decalogi prohibitionē.

Arguit
contra
solutionem.

Contra hanc autē solutionē non desunt argumenta. Primum. n. statim præ foribus extat hmoi. Nemo reus est furti aliue detentionis, cui cōstat legitimū dñm consensire, aut consentire debere, lex autē charitatis hoc ninculo ut mortales & maxime Christianos conglutinare, ut corporalia hæc & tyalia quisq. xp̄ia salutis spūali proximi posthabeat, ergo quisq. consensit re teneat, ut alius possident bona sua, ne iniuste alius retinēdo occidat propriam animā. Hoc argumentū sunt qui arbitrentur alicuius esse ponderis, cum tñ nullius sit prorsus. Respōdet. n. Adrianus, q. et si dñs rei forte cōsentiat, hoc tñ non constat ei q. iniuste possidet, & ideo cōtra conscientia retinet. Solutio autem non enervaret argumenti vires si ulla haberet, nam satis esset, q. illi constaret, debere dominum consensire. Respōdetur ergo facillime, quod quamuis quisq. teneatur salutem aīe proximi, ordine charitatis propriis bonis corporis & uitæ ēē tyali anteferre (ut S. Tho. 2. 2. q. 26. ar. 3. auctor est) attamē hic charitatis ordo solum obligat exponere corporalia bona pro tuēda salutē animæ proximi, quando uel talia bona sunt illi simpliciter necessaria, uel quis ex proprio officio curam gerit animæ illius. Alioqui solum ad perfectionem charitatis hoc pertinet. Vnde cum ille qui alienam rem iniuste usurpat, rō id propterea facit quod extremam necessitatem illorum bonorum

patiatur, sed ex sua libidine, & conuicta uoluntate, non tenetur dñs consentire illam iniustam possessionem. Simile est in mortis articulo, cum quis alium inuadit occidendi animo. Ait enim quidem amicum misericordes, q. inuasus potius debet permittere sui occisionem, quam alium mortaliter delinquentē interficiat, ut sua temporali morte æternam euitet in proximo. Sed re uera nulla hoc ratio probare poterit, quia uita illius qui inuaditur, non est inuadenti necessaria, & ideo quia iniuste illam petit, potest alius illam defendere, etiam si sciat alterum in peccato mortem obire. An utro sit consilium suam ipsius mortē permittere pro salute alterius, non est præsentis negotij disputare, maiorē n. charitatē nemo hēt, quā ut animā ponat pro amicis suis. Secundo argumentum petitur dubitationis solutio, quæ forsitan non tam ad rem spectat, quam ad nomen: Videlicet, an diuersa sint præcepta, quo sunt ut prohibetur, & quo restitutio præcipitur. Etenim q. eadē sit præceptio, est argumentū primum, quod idem polleat ut: Non furtum facies. & Nō retinebis alienum. Sic enim negatiue ait Paul. Neminē quidquā debeatis. Et S. Tho. 2. 2. q. 66. artic. 3. detinere, inquit, id, quod alteri debetur, eandem rationem non cumēti hēt cum acceptione iniusta. Et ideo sub iniusta acceptione intelligitur etiam iniusta detentio. Mox arguitur, q. si præceptum restitutionis singulare esset, non posset nisi affirmatiuam existere, præceptum autem affirmatiuum non obligat pro semper. Restitutio uero faciēda est absq. mora, nam quamdiu quis in gre alieno manet iniuri dño, quasi fur reputatur. Vnde fit, ut semper & pro sp. teneatur restituere. Nihilō secus exactor loquutio erit, si dicamus duo esse quodammodo præcepta, illud. s. abstinendi a furto, mere negatiuum: hoc autē restitutionis, affirmatiuum, implicans in se negationē, quo prohibemur rem alterius detinere, ut 2. 2. q. 62. arti. 8. auctor est S. Tho. Et hoc patet ex obiecti uarietate. Adiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis, bonæ autem affirmatiuis mandantur, furari autem malum est, restituere uero, bonū. Idē patet ex forma Christi: Addite q. sunt Cæsaris, Cæsa-

Ad secū-
dum ar-
gum.

Dubiū
enim eodē
præcep-
to prohi-
beatur
furtum,
& præci-
piatur
restitu-
tio.

Solutio
dub.

ri. Quare Paulus ambo copulauit, scilicet reddere omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Fallum ergo est id esse prius vel obiectum vel præceptum, reducitur tamen hoc ad illud Decalogi. Non furus facies. Et per hoc responsum est principali argumento. Ad illud autem quod modo de præceptis affirmatiuis subiiciebamus, respondetur, quod licet mandatum restituendi affirmatiuum sit, nihilominus propter id negationis quod includit, non habet circumstantiam temporis, sicuti alia, definitam, sed sua substantia est ut statim & absque mora fiat. Hæc autem mora accipienda est secundum civilem morem. Dicitur enim quis esse in mora cum rei opportunitatem habens, non statim operatur. Quapropter (ut postremo articulo huius libri repetendum est) obligatio huius præcepti quantum ad actum animæ interiorē, est, ut cum primum cuique cōstiterit rem possidere alienam, animo proponat reddere, non tamen est in culpa, si statim non reddat, quousque habita tum creditoris copia, tum opportunitate soluendi, soluere amplius distulerit. An vero quādiu quisque in mora durat tūdiu crescat culpa, & an aliquando eadem innovetur, ad eundem postremum articulum huius libri pertinet satisfaciendo respondere.

ARTICVLVS III.

Item omnia in uniuersum quæ quis uel ab aliis abstulit, uel inuito domino re-tinens amittatur restituere.

Post substantiam necessitatemque restitutionis, uidere tertio loco restat amplissimam eius obligandi universalitatem. Queritur ergo, utrum omnia in uniuersum ablata & retenta, teneatur homo restituere? Et arguitur a parte negativa, Duo sunt bonorum genera in quibus quis alteri nocere potest, scilicet spiritualium, & temporalium, spiritualium autem non est necessaria restitutio, ergo cum sint temporalibus præstantiora? fit, ut neque temporalium sit necessaria Minor exemplo monstratur. Enimvero qui alterum ad peccandum induxit, nihil illi restituere tenetur, tum quod ille libere fecit tum quod & ipse se potest in pristinum statum restituere. Secundo, si quis a monachatus profes-

sione uel cohibuit, uel abstraxit, eisdem prorsus rationibus. modo adductis, nihil ei restituere cogitur, ergo neque in hoc casu restitutionem facere est operæpretium. Tercio In bonis temporalibus maximum est uita, sed qui uitam alteri, uel membrum abstulit nulli restitutioni manet obnoxius, quia ad impossibile nemo obligatur, quale est uita aut membrum restituere. Quarto. Nemo ad peccatum obligatur, quandoque autem fieri nequit restitutio citra culpam, ut puta cum quis alienam famam reuelatione oculi criminis denigravit, ergo eiusmodi restitutio neuiquam est necessaria. Quinto, Honor quem quis alteri contumelijs deturpat, nullatenus restitui potest, quia ad præteritum non est potentia, ergo illic locum non habet restitutionis uinculum. Sexto. Deum quis cuiuspiam impedimento est, ne aliquid spirituale sacerdotum assequatur, auferre id illi cōstat, nam (ut Philo. 2. Phys. text. 36. auctor est) quod parum distat a re, nihil distare uidetur, & tamen nullo innodatur restitutionis nexu. quia præbenda non debet ab altero auferri, ut priori conferatur, ergo non est omnium in uniuersum necessaria restitutio. In contrarium est diuina sententia, Ezech. 33. Si impius egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit, rapinamque reddiderit, &c. uita uiuet. ubi hominū insinuat necessaria restitutio.

Quæstionis huius conclusio statuitur Conclusio affirmatiua. Omnium in uniuersum quæ quis uel iniuste sustulit, uel iniuste aliquo cui uel contractu accepta retinet, præceptum est restitutionem fieri. Neque uero nouis opus est testimonijs aut rationibus. postea, quæ proximo articulo dicta sunt. Enim uero ut prohibitio furti sic restitutionis præceptio generalis est, uniuersa complectens. Et ideo nisi aliqua de causa excusatio contingat, aut attenuatio culpæ, semper est mortalis eius transgressio. Excusatio autem fit aut per ignorantiam, aut per impossibilitatem, absolutio uero ab obligatione per domini uoluntatem, illam remittentis, sed attenuatio contingit ratione tenuitatis materię. Nam qui parum retinet, nihil retinere uidetur, ideoque leui tangitur culpa.

**Tria ho-
minum
bona .
Bona
animæ
subdiui-
duntur .**

At uero argumenta quæ obiecta sunt , non parum considerationis postulant . Et quoniam tria sunt mortalium bona (ut 7 . Politic . cap . 1 . Arist . meminit) scilicet animæ & corporis , atque illæ facultates quæ extrinsecus possidentur , dicere existimaui minus , secundum eorum dignitatem ordinem sequi dicendi , bonorum autem animæ alia sunt naturalia ut intellectus , alia uero acquisita , sed tamen temporalia , ut scientia , alia denique simpliciter spiritualia , ut uirtus & gratia . At uero de prioribus nulla est necessaria peculiaris disputatio , sunt enim simpliciter temporalia bona , & ideo qui hominem (ut exempli ponam) uel prestigii uel alia uia demeruerat , uel per uim aut fraudem a litterarum studio diuerteret , teneatur ad arbitrium prudentium , damnum , sicuti in aliis temporalibus , reficere . Restat ergo , ut ab spiritualibus exordium capiamus , qualis est gratia , & quibus ipsa nutritur , uirtutes . De his enim primum argumentum propositum est . At quod Scotus 4 . dist . 15 . q . 3 . artic . 1 . & Richardus eadem distin . art . 4 . q . 2 . quæ ibidem sequitur Paludanus , & in materia de restitutione Adrianus , respondent affirmando quod quicumque alteri est causa peccati ipsum inducendo , obligatus sit restitutioni , sicut commodiori quæ potest uia cum teneatur in Dei gratiam reuocare , suadendo illi ut resipiscat orando quæ pro eo , eumque pro posse iurando . Quin uero addit Adrianus neminem posse suorum restitutionem bonorum spiritualium remittere ueluti corporaliū , ut pote quorum nemo prater Deum dominus est . Et quidem si iacturam tantum in spexeris quam homo facit cum de diuina gratia decedat , hoc cerissimum est , quod tanto exitialis perniciosusque nocet qui proximo consulto in talibus bonis nocet , quam si noceret , in corpore , quanto anima pretiosior est corpore gratia Dei uniuerso orbe . Vnde Gregorius , quod refertur 6 . q . 1 . cap . ex merito . Deteriores , inquit , sunt qui uitam , moresque bonorum corumpunt , his qui substantias aliorum prædiaz diripiunt . Attamen licet alii prudentius me forsan iudicent , nihilominus nulla mihi uideor rationem uidere , quæ hanc sententiam confirmet , quæ prælati doctores affirmant . Et

**Ad pri-
mū arg.**

Scotus .

Adrian .

primum omnium quantum ad culpā . Qui deduxit opera idque ex odio contendens proximum procurat de gratia Dei expellere , & in eius inimicitiam collicere , enormius peccat quam si uitæ temporali pararet insidias , quia longe nocentius malum intendit . At uero cuius propositum non est proximo sic enormiter in spiritualibus nocere , sed uel suum commodum assequi , uel suam explere uoluptatem , non tanta grauitate delinquit , quam si eius diriperet bona temporalia , Equis . n . asserat eum qui liberam mulierculam corruptā absque ulla ui & fraude sollicit , etiā si uel prece , uel precio urgeat , tam graui crimine complicari quam si bonorum eius copiam deprecaretur ? Re uera nulla est in tali assensio . Non semine apparentia rationis . Fallax ergo est argumentū . Plus nocet , ergo grauius peccat . plus nocet . Cetera . n . non semper sunt paria . Enimvero ceter , grauius peccat . qui aliena bona surripit , id faciunt inuito domino , unde iniuria ac subinde culpa suscipit inicientem , qui uero alium allicit ad malū , nullā infert uim aut necessitatē , atque adeo neque iniuriā . Sit ergo secunda conclusio superioris expositoria . Qui alterum in crimen conicit ita ut fraude , teneatur eatenus illi restituere , ut quem seduxit , ueritatem doceat , & si uim intulit liberum relinquat , ut in bonam redeatur mentem . Decepit quis forte hominem , docet non inesse culpā ubi erat , puta quempiam contrarium non esse usurarium , qui si erat ob quam deprecationem exerceat ille talē contrarium , in tali casu teneatur fallax ille hō docere alium ueritate , ne falsus male agat . Quapropter hæresis archæ hæreses seminauit , teneatur recitare palinodiam , & quantum in se fuerit , conuellere iniqua semina . Eodem iure si ego quempiam induxi ut inimicitias gereret cum inimico meo , & mea causa illas exerceat , teneor illum liberum relinquere , ne sim illi causa mali . Conclusio manifesta est , quoniam ego sum causa non solum ob quam deliquit , uerum ob quam in delictū persistit . Tertia conclusio . Si quis alium absque ui , & fraude induxit in peccatū , et si consulto & ex aro induxit , alius autem scit se esse in peccato , estque liberū exire dum uoluerit , tunc inducens non teneat peculiari præcepto iustitiæ commutari restituere , sed generali

Nō semine apparentia rationis . Fallax ergo est argumentū . Plus nocet , ergo grauius peccat . plus nocet . Cetera . n . non semper sunt paria . Enimvero ceter , grauius peccat . qui aliena bona surripit , id faciunt inuito domino , unde iniuria ac subinde culpa suscipit inicientem , qui uero alium allicit ad malū , nullā infert uim aut necessitatē , atque adeo neque iniuriā . Sit ergo secunda conclusio superioris expositoria . Qui alterum in crimen conicit ita ut fraude , teneatur eatenus illi restituere , ut quem seduxit , ueritatem doceat , & si uim intulit liberum relinquat , ut in bonam redeatur mentem . Decepit quis forte hominem , docet non inesse culpā ubi erat , puta quempiam contrarium non esse usurarium , qui si erat ob quam deprecationem exerceat ille talē contrarium , in tali casu teneatur fallax ille hō docere alium ueritate , ne falsus male agat . Quapropter hæresis archæ hæreses seminauit , teneatur recitare palinodiam , & quantum in se fuerit , conuellere iniqua semina . Eodem iure si ego quempiam induxi ut inimicitias gereret cum inimico meo , & mea causa illas exerceat , teneor illum liberum relinquere , ne sim illi causa mali . Conclusio manifesta est , quoniam ego sum causa non solum ob quam deliquit , uerum ob quam in delictū persistit . Tertia conclusio . Si quis alium absque ui , & fraude induxit in peccatū , et si consulto & ex aro induxit , alius autem scit se esse in peccato , estque liberū exire dum uoluerit , tunc inducens non teneat peculiari præcepto iustitiæ commutari restituere , sed generali

Tertia conclusio .

præcepto correctionis fraternæ sicut cæce-
ros. Prior pars probatur. Primum, iste in-
ducens proprie loquendo nihil ab altero
sustulit nā aufert nemo quidpiā nisi ab in-
uito, qui aut sciēs & prudens peccat, quan-
tumvis precibus alterius succumbat, non
facit iniustus, aliter non peccaret, dicente
August. in De vera relig. & 1. lib. retract.
Peccatum adeo est voluntarium, ut nisi sit
voluntarium, non sit peccatum. 13. quæst.
1. ca. quod autem. Rūdent aut Scot. & sui,
q̄ licet taliter inducens non sit tota causa
peccati, existit nihilominus pars causæ &
occasio, & ideo manet quodam pacto resti-
tutioni obnoxius. Contra hoc tñ est argu-
mentum. Quando ego præcum improbita-
te donum aliquod ab amico citra vim, &
fraudē extorqueo, nullatenus illi teneor,
ut restituā iustitiæ, nisi mea liberalitate
illi decrevero esse gratus. Pari ergo iure q̄
a muliere vel prece vel pretio confectum
expressit in malis, postquā illa ultro cōsen-
sit, liber est qui extorsit, a restitutione, sciō-
ti. n. & contentienti nō fit iniuria, de reg.
iur. in 6. Et facit ad idem text. ead. sit. cap.
nullus eodemq. titulo. ff. l. consilii. quibus
nimis docetur neminē ex consilio, qđ frau-
dulentū non sit, restitutioni obligari. Secū-
do aliter idem comprobatur. Nemo ei resti-
tuere tenet, in cuius potestate nō est resti-
tutionē fieri. Deus aut solus est auctor gra-
tiæ, homo ergo eodē vinculo est solutus.
Quod si urgens saltē obligari ad id quod
pōt, aliter argui. Nemo ei adstringit resti-
tuere, qui sua sponte condonat qđ sibi ab-
latum est, sed ille qui non vult respicere
a peccato, virtualiter condonat q̄ ablatū
sibi est, quoniam cōtra suā potestatem per so-
lius Dei auxilium positiū in diuinam gra-
tiam recuperare, si non recuperat, vñ illā
sua culpa negligens, atq. adeo aliter sit à de-
bito liber, quia non retinet alienum. Ete-
nim si ego furto sustulisti aurī pōdus, quod
expositum manifestumq. relinquo dñō,
ut quādo ei libere possit sine mea ultius
ve alterius opera capere, profecto simō-
pit, censetur illud reuocare atq. adeo ego
non amplius teneor facere. Etenim neque
obligor illū ad non retinere caput, neque ro-
gare. Ecce quod tuū est, aut cape, aut abi-
ci. Ad nostrum propōitū. Vnde quæstio obli-
gatio inquam in bonam mentem reuoca-

re, si cum ipse absq. opera mea possit, mi-
nime vult emendari? Accedunt & argu-
menta alia minora, nā scđm auctores con-
trariæ sententiæ consequens sit primum,
ut si quis mulierem quæ in sordibus iace-
bat ad sordidum actum induxit, teneretur
eam emendare, q̄ nulla suadet rō. Item, q̄
qui non pōt eum, qui corripit in viā reuo-
care, teneatur salte pecunia pro posse ei sa-
tisfacere, licet diuina grā nulla sit existi-
matione pendenda, nā in honoribus ita
usu sit, q̄ tñ in spiritualibus nusquam ob-
servatur, nulli n. confessorū tales resti-
tutiones iniungunt. Tertio sequeretur, ut q̄
publice peccauit, singulis eorum quibus
fuit occasio ruine teneat restituere. Et ac-
cedit profecto (ut ait Syluest. in verbo, re-
stitutio) nō debile argumentum in fauō-
rem huius sententiæ, q̄ cum S. Tho. suler-
tiss. nas omnium scrutator de hoc genere
restitutionis nihil uspiam meminerit, nul-
latenus iudicauerit esse necessariū. Adie-
cimus aut in secundo membro, q̄ ligamē-
ne correptionis fraternæ, q̄ est charitatis,
teneatur talis homo corripere fratrem, & for-
san arctiori vinculo, quā reliquos ceteris
paribus, nā alioqui quem in maiori peri-
culo video citius teneor corripere. Atque
cum maxime quem quis illata vi in pec-
catum cōpulsit, ut puta si quis mortem cōmi-
nationem virginis stuprum obtulit. At ne-
que vinculū hoc exiit lineas correptionis
fraternæ. Non inquam ingreditur iustitiæ li-
mites. unde Exod. 22. solū sancitur, ut qui
dormientem cum virgine, docet eā, ducatq.
in uxorem, q̄ aut procuret eam emenda-
re, non adhibetur. Hæc dicta sunt, non ut
habeas perditis hominibus laxemus, est
n. enorme scelus hominem alienos mores
veluti iniquitatis magistrū dæmoniaq. ad
ministrum deprauit. Nam etsi postmodū
tanta adhiberetur cura, ut errantē in viā
reduceret, peccatū tñ ipsum & tps quo in
peccato durat, refarcit vix pōt. Sed tamē
admonita sunt ut quisq. intelligat quousq.
que Lex restitutionis obligando peruen-
gat. In secundo argumento tangitur aliud
dubium huic affine de illo, qui quenquā
a religionis professiones retraxit, aut inde
detraxit. De hoc n. pari iure, ut ex eis appa-
ret, isti supra citati auctores pronuntiant.
Palud. namq. eodem loco citata adstruere. Paludus

De secū-
do arg.

non formidat eū qui alteri propositū religionis sic dissuadet, ut ne intrare persuadeat, uel alia uia eū uitæ monasticæ subduxit teneri ad restitutionem in integrū, nepe aut illi ingressum rursus persuadendo, aut alterū eius loco substituto, aut si neutra illi uia paruerit, obstringitur, inquit, idē ipse intrare. In eandē sententiam subscribit Anton. Florēt. 2. parte tit. 2. c. 2. Et ne opinio hæc monachorum tantum consensatur propria, sequi eandē Adrianus in 4. in eadē citata quæstione. de bonis animæ restituendis. Et præterea Maior q. 17. & adducit Palud. exēplum Raymūdi celeberrimi generalis ordinis nostri, qui eadē de causis habitum nostrū induit. Argū istū uenatur ex cap. si seruus, primo, dist. 34. ubi ubi episcopo ordinati seruū neterēte dño duplū eidem reddere. Inde ergo & fortiore (ut putant) ratione colligunt obligatio nem restituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachū subtraxit. Verū est tñ Adrianum & alios sententiam mirigare, dicentes tunc esse uerā, qñ quis uel religionis odio uel alio malo a dō id fecit secus aut, si amicitia ad id adductus ē, aut parcatum commiseratione. Nam tūc etsi peccatum cōmittatur, restitutionis tamen lex nō ligat. At uero neq. opinio hæc multis probabilitatis habet.

Prima tunc probabilitatis habet. **Prima ergo conclusio** sit secundum moderationem Adriani. Qui bona intentione impedimentū est uolenti monasticū institutum capessere nullā facit religioni iniuriā, quippe quæ nullum tum ius acquisierat. Cui præterea accedit, qd licet monachatus professio in genere, adeo sit Evangelicum consilium, ut nullo sit alio opus particulari, tamen quod hic & modo & cū cæteris circumstantiis tale institutū suscipiat, res est, quæ citra iniuriā in consultationē potest ascendi. Sit autē secunda conclusio. Nemo qui alteri, etiam iniquo animo monachatum dissuaserit, uel alia illi ratione obstitit quominus monachus fiat, obnoxius subinde sit restitutioni vel eidem facienda uel conuictui de rigore iustitiæ, sed tantū tenerur

Secunda conclusio charitatis lege & correptionis fraternæ. Conclusio hæc perinde atq. superior, quin uero firmius demonstrat. Primum, n. illi qui a religionē retrahunt, nulla debet restitutio, quia neq. ui cohibitus est, neq. frau

de seductus, atque adeo neque iniustitiā passus, nā ubi non inuenitur inuoluntariū, sed spontanea concessio, nulla subest iniustitia, atq. adeo neque iustitia restitutio nem imungit. Sed tantum efficillie potest peccatum contra charitatem, quæ ideo charitas postmodum admonet correptionem fraternæ fieri. Nam uero quandam radicem habuerit peccatum, scilicet uel contra charitatem uel contra iustitiam, talis est uirtus cui emendatio cō, et tit. Secundum argumentū est superioris simile. Ille qui a religione est impeditus, in sua post habet libera potestate suū prius propositum exequi, si autē non uult, tunc ille qui eum adduxit, exoneratus est onere restitutionis. Et sunt argumenta hæc in de fortiora, qd perniciosius est hominē in peccatum cōtra legem adducere, qd a consilio religionis reducere. Neque uero restitutio necessario est religioni faciendā Nā nullo pacto urget argumentū, qd religio illa & ordo ius quoddam habebat, saltē proximum. Enim uero illud semper depēdebat a uoluntate illius, qui poterat a proposito retrocedere. Quod si sua si, ore mutauit, nulla restat obligatio restituendi. Immo eadem ratione addiderim, qd etiam si quia professione neophytum, puta qui habitu indutus est catechumenus, absque vi & fraude abduxit, licet graue committat peccatum, tamen dum non sit nisi cōtra charitatem nulla iustitia eū obligat ad restitutionem. Nam si ego istum in adorantem intrare hanc religionem ad aliam diuenterem, non sio debitor priori cōuentui, ergo nullum hēbatur quod me obligaret, et si si simpliciter extraxissem. Quia uero neq. ille qui iniquissimo animo professo se suaserit exire, plane video quo iure ad restitutionem teneatur. Neq. argumentū qd a serui similitudine deducitur, prorsus in cōtrariū cogit. E enim qd quid de seruo sit, de quo id iudiciū em in conscientia, qd sed m leges ciuiles fuerit, nō tñ eadē apparet nō de monacho. Mancipiū enim dominus in suā propriā uoluntatem ueluti equum suū possidet, de monacho aut non sic censendū. Nam qui se diuino obsequio mōcipiū, et si astrictissimi sint religionis uoto, non tamē possidentur ut serui, ob Prælatorum temporale commo

aliorum

dum,

dum, sed ob suum ipsorum spirituale. Quare servitus illa libertate plena est, qua licet monachus abutatur, habitum exuens, tantum obligatur lege obedientie redire, ut dignus efficiatur regio eorum. Et ideo si sua sponte exierit, nulla inde nascitur eius obligatio ad restitutionem. Tertia conclusio est. Si quis alium vi, vel nimis, vel fraude, seu retraxerit seu extraxerit a vita monastica, utpote dicendo non esse bonum, ille, quia contra iustitiam fecit involuntarium hominem promovendo, tenetur, fateor, detecta fraude veritatem docere, & vim amovere, ut libere possit redire, teneque forsitan propter illatam iniuriam procurare ut iterum in conventum recipiatur. Si tamen non redit, nullum tamen super est restituendi ligamen. Quarta conclusio. Quamvis quis invenerit vel impedierit vel abduxerit, vel vi a monasterio expulerit etiam illum qui fuerat professus, neque tenetur alium loco ipsius subrogare, neque ipse intrare. Hanc conclusionem præterquam superioribus rationibus, hac præsertim mihi persuadeo. Consilium religionis nemo nisi cum omni libertate sequi tenetur. Est enim religio, quippe qua homo ab se abdicat propriam libertatem, perdifficilis, ob idque lege sancte decretus est annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut commissione delicti potest quis in religionem obtrudi, etiam si quis monachos plures ut existerent perverteret. Neque ullus potest casus dominicum illud verbum mutare, quo ait, Si vis perfectus esse, vade, &c. sed universum hoc relinquendum est libero cuiusque arbitrio. Nemo ad fidem nisi spontaneus admittitur. Qua ergo lege possumus ad opera consilij inuitum cogere? Contrarium porro vos canonicæ leges docent, quæ licet vel adulteras, vel hæresarchas, vel sceleratissimos alios intra monasteriorum septa atque in arctissimas cellulas occludant, neminem tamen ad professionem religionis cogunt. Isti ergo qua ratione putant institutis monasticis favere, sunt forte in religionis vota, quæ liberrima esse debent, iniurij, eaque dum homines eo cogunt, odiosa reddunt. Accedit huc, quod forsitan retrahenti alium, minime illud congruit institutum religionis, neque forte conventui expedit. Hac enim de causa statutus est professio-

nis annus, ergo si ante ingressum scit sibi non esse salutare, neutiquam intrare tenetur. Pugnat aduersum istos validum argumentum. Sequitur, nam ad eorum opinionem quod qui professum monasterio ademit, proficere cogatur. Consequens tamen est contra ius concedens probationis annum, quo quis expertus fuerit, non sibi ex re esse tale institutum, libere recedat. Accedit præterea, quod non solum est personarum paritas. Vtrum vir illustis aut explicat egregie doctus teneatur ideo religioni se quando mancipare, quod religioni vel parum vel in conscientia nihil utile extraxerit? Extat deinde argu. quis ad quod restitutio in foro conscientie non obligat restitutionem nisi illis casibus, quibus si veritas publice tenetur constaret, obligatio secundum leges oriretur in foro exteriori. At vero neque Papa, neque Prælatorum ullus talis criminis compelleret illo pacto restituere, nulla ergo est obligatio in conscientia. Quinta nihil secius adhibenda est conclusio. Qui conventum aliquem aut religionem persona aliqua expoliavit, quæ religioni erat frugifera (nam de inutilibus nullus subesse potest scrupulus) tunc teneretur de damno dato, neque vero integrum, sed ad prudentium arbitrium, ut qui restatorem Cathedralis vel fraude dementaret, vel vi exire constringeret, teneretur de damno cessantium proventuum. Haud tamen hoc tanquam mihi copertissimum statuerim, immo standum arbitror tunc foro exteriori, nam (ut dixi) non eadem est hic prorsus ratio quæ de seruo. Hæc autem disputata sint de iustitia, nam de consilio aliud est. Peregre nique fecit Raymundus, per suum ipsius ingressum datum compensando, quod religioni dederat. Tertiū argum. iam nos in considerationem mittit restituendorum temporalium bonorum. Hæc autem in triplici sunt divisa. Alia quippe sunt corporis, alia vero exteriores facultates, non tamen et ac tertia inter hæc media, puta honor & facultas temporalium. Quod Ioannes in sua Canonica dixit, Omnia quæ sunt in mundo, quæ sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Inter hæc autem illa sunt nobis congenita penitus ac nativa, atque adeo potiora, quæ ad corpus attinent. In quibus primū est vita, quæ per homicidium tollitur. De qua S. Th. ac Theologi summo rati per vitam consensu respondent in tali casu, quia equiva ablata lens restitui nequit, sed esse ut fiat possibile compensatio, veluti quia Deo & parentibus

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

De tertia argum. Tria bona corporis, non tamen et ac tertia inter hæc media, puta honor & facultas temporalium. Quod Ioannes in sua Canonica dixit, Omnia quæ sunt in mundo, quæ sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Inter hæc autem illa sunt nobis congenita penitus ac nativa, atque adeo potiora, quæ ad corpus attinent. In quibus primū est vita, quæ per homicidium tollitur. De qua S. Th. ac Theologi summo rati per vitam consensu respondent in tali casu, quia equiva ablata lens restitui nequit, sed esse ut fiat possibile compensatio, veluti quia Deo & parentibus

tribus reddere ad iustum non ualeamus, ut
pote a quibus suscepimus uitā, iussit eis
reddere quantum possumus. At utro ope
expertum est hoc pressius explicare. At
qui in primis recolendum est ex superiori
bus necessariam esse homicidæ & restitu-
tionē facere damni dati, & satisfactionem
de iniuria. & ideo de utraq. est dubiū in fo-
ro conscientiarum, nam in foro exteriori posi-
ta est talionis pœna, ut iuxta uerbū Dñi,
Qui gladiū acceperis, gladio pereat. Hoc
aut nihil ad nos, qui tñ institimus con-
fessiones ad pñas iniungēdas. Dicamus er-
go prius de dāno dato. De quo est oīum
cōclusio, qđ si occisus familiam sudore p-
prio alebat, tenebatur tunc homicida illud
damnū compensare, alēdo eādē familiā.
Et ratio sit illis comperta ex natura com-
munitatiue iustitiæ. Sustulit illz uiduæ &
orphanis alimonīū, reddat ergo. Sic n. de-
cretū est ca. si de iniur. & dam. dat. Si tua
culpa datū est damnū, iure super his satisf-
facere te oportet. Hi aut sermones uniuersa-
les, sūt magis ueri & minus utiles. Opus
est namq. rōdere an quicūq. sit illi homi-
cida, & qđ tuncque fuerit defuncti fami-
lia, debeat illā perpetuo sustentare. Maio-
ris 4. dist. 15. q. 19. dubio postremo aīte-
neri homicidam tñ reddere hēredibus de-
functi, quantum ipse iudicio prudentium
lucratus fuisset tota uita, deductis labori-
bus qđ non tñ, inquit, debetur quiescenti
homini, qđ tñ laboranti. Hoc est nihil
est dicere, qđ si illi qui suis manibus uidi-
rat, laborē ademeris, nihil relinquis, ces-
sans quippe ab opere nihil lucraretur. Itē
argu. est contra hoc uigentissimum. Si n.
quis quenquam ab opere & labore cohi-
bet, in integrū tenetur de dāno, ac si ille
laboraret, nā ille accinctus est operi. Si tu
ergo illi obstitas, adstiteris ei quod ipse
lucraretur, refundere. Et ideo Scot. dist.
15. q. 3. ait tale homicidā teneri ad susten-
tationē familiæ defuncti, non solum ux-
oris & liberorū, utrū si ille matrem quoq.
& propinquos nutrebat ut uerfos quoq.
cogitur ipse pascere. Et sequitur eū Adria.
eadem dist. citatq. in eandem sni. m. Spe-
cu. & Panor. dicentes, qđ quisq. hēredum
potest agere pro operis defuncti, quas pos-
set exercere toto suæ uitæ tpe. Hæc autē
regula non est ad amissum certa, sed dura

ualde circumspiciendorum cōscientijs. Seque-
retur. n. qđ homicidia ante iudicis condē-
nationem in summam pauperiem redigi
deberet, & talem deberet imponere con-
fessionarius, cōnitentiam. Vnde si homicida
pauper est, qui tñ lucratur, quantum ille
lucratur defunctus, tenebatur totum da-
re, & nihil sibi reliquū facere. Quod si for-
te ille occisus erat mercator, cui ampli-
prouentus proueniebant, & homicida iti-
dem est mercator, tenebatur tantundem
hēredibus refundere. Adrianus concede-
re uol. Maioris uero negat. Nā dicit qđ post
quam familia habet aliunde uictum, non
tenebatur homicida illū illi suppeditare. At
uero hoc nihil refert, nō si nudam commu-
tatiuam iustitiam cōsideres nihil interest
sint ne hē. edes, diuites, an pauperes. Ete-
nim (ut 5. qđ. superioris libri dicebamus)
non hoc attendit, sed præcipit, ut quantū
ablatum est reddatur, modo qui abstulit,
soluendo sit. His ergo prætermisissimis
simā quæ hic potest conclusio stabiliri, est
hæc. In his quæ secundum speciem repa-
rare nequeunt, restitutio est ad arbitrium
prudentium facienda. Neq. particularius
aliud S. Thom. respondet, nimirum intelli-
gens nihil posse certius constitui. In hoc
aut arbitramento habenda est ratio perso-
narum, tam occisi, quam occidētis, quam
etiam hēredum, nam (ut modo disputaba-
mus) nulla aliarū regularū est solida. Qua
propter hæc est quæ prudentibus hī in usu.
Atq. adeo plus huc conducit prudentium
sententia, quam Theologorum scientia,
uel Iurisperitorum. Quando. n. homici-
da est diuitijs præpotens, maior est ei resti-
tutio iniungenda, qđ si egeret, & si occisus
inuitis erat suis, minor quam si erat frugi.
Est præterea in hisce iniurijs consideran-
dum, qđ qualitas defuncti non tñ pensari
habet ex utilitate ipsius, indigentiaq. suo-
rum uerum etiā ex ualore & dignitate per-
sonæ. Nam qui uirū ingenuū licet siue aut
alia r. ne insignē occidit, ad maiorem mul-
to restitutionē tenetur, quā si personam in-
ferioris classis trucidaret. Fallu. tui ergo,
qui arbitrantur ob id, qđ non reliqui fami-
liam inopem. nō esse restitutionē necessa-
riā, qđ talis persona multo pluris erat qđ
alia. Quin uero & occidendi modus, si per
insidias, aut fraudē, aut per insignem atro-

Dubiū.
Opinio

Maiores

Impu-
gnatio

Scotus

Impro-
batio

citare homicidium perpetratum est. Hæc inquam oia venire debent in cōsiliū vt restitutio legitime fiat dūmodo hæc oia iniurius possit soluere, et cum graui detrī- mēto suorum bonorū, tametsi, vt ad supe- rius quodda uerbū rīdeamus, non sit pp restitutionē in foro conscientie in extre- mam aut grauē necessitatē quisquā cō- iiciendus. Sed & restat insuper in hmoi cas- bus animaduertendū, id quod in spe est, tñ, non æquipollere ei, quod est in re, nā poterat defunctus cito mori, aut lāguere, ita ut non posset familia sustentare. Idem prorsus dicendum de mutilatione mēbri, ut qui manū alteri abscidit, tenetur solu- re operas medici, & damna, cessantesq. la- bores in integrum, ad arbitrium tñ sapi- tum uirorum. Quod si quis snīe huic obii- ciat illud Exod. 21. quod iure et Can. de iniur. & damno dato. capite si rixati. p le- ge susceptū est, nempe q si percussit al- ter proximū suū lapide uel pugno, & ille mortuus non fuerit, ille qui percussit, opera eius & impensas in medicos resti- tuat, ceterum innocens erit. R si detur, q erit innocens respectu homicidii, & si ille, qui latus est, plene cōualuit, euadet tunc & percussor prorsus liber. Ex his fit conse- quens, quod non debet æstimari pretium huiusmodi læsionū ad libitum illius, qui damnum accepit. Amputauit quis manū alteri, aut eruit oculum, utrū teneatur tñ reddere quatum ipse peteret, si ante mu- tilationē ipse uellet reddere membrum suum? Minime gentium. Est plebeius, qui p mille aureis nollet orbari oculo, & tñ postq auulsus ei est, non tenetur qui eum eruit, atū reddere. Non.n est eadē hic ha- benda rō, quæ in rebus recuperabilibus. Si furto surripui equum, debeo uel ipsum reddere, uel simpliciter quāru ualet, at ga- mēbra non pnt eadē restituui, non dēt tanti æstimari, quāti homines illa faciūt, qñ hnt, quamuis etiam deformitas, quæ in mutilo restat, si etiam repensanda. Sed est tandē adnotandū q inter illustres istæ re- stituciones non petuntur. Nā damna faci- le condonant, iniuriæ.n. sunt quas nunq obliuioni tradunt. Secundo, Præter dāna data tenetur iniurius satisfacere pro iniu- ria, sed de hoc quoque diuersæ uersantur opiniones, est inq Scoti grauis seueraque

sententia loco citato. Ait, inquam, q ubi pntia lex rationis iure sancita est, illa est sancta da Sco- & legitima, & ideo iuste, inquit, debet il- lus. lic homicida patēter soluere illam pēnā. Quod si intelligat, dum captus fuerit, sup- plicioq. destinatus debere patenter tole- rare, uerissimū est. Attamē si intelligat, q ipse se debeat offerre Prætori, hoc profe- cto nulla probabilitate sustineri pōt, quo- niā nemo reus esse tenetur, ac simul actor, Nemo ut spōte se patibulo obiciat, esse. n hoc reus es- contra ius naturæ, quod tā truces leges, & se tenet præcepta nō admittit. Haud tñ credibile & actor. est grauem doctorem ita sensisse. Id quod ex subiūctis statim uerbis conicitur. Sub- dit nāq. q ubi lex rationis non fuerit statu- ta, reus non tenetur sibi eam inferre, quia nullus debet esse homicida sui. Hinc.n. colligitur, quod neq. ubi statuta fuerit, te- netur reus obicere se iudici. Hoc.n. eodē recideret, ac si eam sibi inferret. Adicit nī hilominus expedire tūc tali homicidæ ut exponat uitam suam in cā iusta, utpote in bello cōtra inimicos ecclesiæ pro restitu- tione faciendā illi cuius uita abstulit. Et subdit q si neq. tantam restitutionē uelit facere, non potest oīno esse immunis a re- stitutions. Et satis leueta & rigida censu- ra, quā uidetur sibi satis corroborare uer- bo Christi. Qui gladio occidit, gladio pe- ri bit. Et Adrianus cōsentit cum illo. Ego uero fateor quod neminē possem sic obli- gare. Christus namque de uindice gladio reipublicæ loquebatur, quo malefactores pereunt. Imo uero probo uiro, qui ira sue Impro- census unū homicidiū fecit, non subinde battio. cōsiliū esset illa de causa cōmittere se bello secus, si esset eousq. perditis mori- bus ut esset uelut publica pestis. Aliter er- go faciendā est satisfactio pro iniuria pe- tēdo uidelicet suppliciter ueniam, uel ar- bitria pnia. Qñ uero nulla alia patet re- stituēdi uia, cōmoda restitutio est, si inter- fector orationibus & precationibus mor- tuum suū apud Deū adiuet. Idq. salta- re est, ut in sacramentalia confessione pœ- nitentiæ loco iniungatur, tametsi ut uerū tistactio iniuriæ. ruali restitutione plane non uideo. Neq. S Tho. illius meminit, quālibet Scot. lo- co citato necessaria existimet. Neq. uero in foro iudiciali cōpulsio sit nisi de dāno

temporali dato, deque compensatione in iuræ. Sed est nihilominus satisfactum consiliū, quādo interfecit indiget. Nam si a fide catholica alienus uixisset, iudicula esset talis restitutio. Restituitur autem dubiis nihil, qui sint illi hæredes, quibus facien-

Dubiū da est restitutio de necessitate. Alii enim quib. de Scor. q. si ille defunctus alebat parentes & beat sic alios cognatos & propinquos, omnes tenentur restitui interfecit pariter sustentare. Et eū-
tionis. sequitur Adrianus, & alij. Respondetur tamen per teperamentū huius sententia. Sunt enim aliqui hæredes necessarii, nempe qui tales sunt, ut nequeant in totum ab hereditate excludi, sicut sunt uxor maritus, parentes, & filij hōis. n. tenebatur pater sustentare si egerent. Quapropter & hic hæredū ordo succedit in ius defuncti, quibus ideo de iustitia facienda est restitutio. Et ratio est, q. homo est quoddā bonum, nō solum suum, sed uxoris, & plium, & parentū. Et ideo qui hōiem gladio sustulit, illis sustulit. Alij uero sunt hæredes solū ab intestato, qui nō sunt necessarii, ut fratres, &

Dubiū inferiores cognati. Et his rigore iustitiæ, an obli in conscientia non tenetur homicida, nam gatio re licet defunctus sua liberalitate illos ale-
des. fuit uedi, ret, non iō illa obligatio transiit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos, ad hære & famulos, & quoscunq; ille in domum receperat. Verum est tū, q. in sup. exte. iori fratribus & reliquis, agnatis, quia ius hūc agendi de iniuria, solet, ut eam remittant, pecunia rependi, non tū q. pro dāno dato illis quidq; debeatur. Quod si super his perconteris, autum hæredes homicidæ si ipse uiuent non satisfacit, teneatū de damno in conscientia? Respondetur ipsos teneri, si defunctus bona reliquit, alias minime. In iuriam autem cōpensare, non item conuincuntur, nisi uiuent homicida condemnatus esset, transiretque in rem iudicatam, ut pro iniuria tantum solueret.

De 4. ar.
 gum.

Sequitur, in 4. argumento de fama, & honore læsi, quō debeatur restitui. Qualiter autē fama & honor differant, li. seq. q. 9. ubi eorum tractatus propriū hēlocum, explicabitur. Nunc autē satis est, nosse famam quē bona est existimatio de hōie publici tus habita, per detractionem de negari. ob idq; infamator c. modiori apitionis; possibili modo restituere, & sarcire; cam tene-

tur. Est. n. in bonis & palibus post, uirā pæcipuum. Neque uero est, sicut ablata uita, recuperabilis, potest. n. in integrum restitui. Atq; restituenda est statim in fronte Regula regula. Quod læsa fama non est necessitas de fama restituitur restituenda, nisi q. conuictus iustitiam auferatur, quē regula uniuersalis est in orb. da. bonis. Vnde cum S. Th. tres assignet infamati modos: Primus, inquit, cum quis, s. notabiu-
 uerum dicit, & iuste non obligat restit. le. tutionem. At quia de hac re uariæ cō-
 feruntur opinionēs, ne tanta auctorū citatione stylū obnubilemus, subiectis notabilibus rem aperiamus. Primum, ut obligatio restitōis tamē oriatur, requiritur, ut uere fuerit oblata, uel obscurata, nā q. nō ratione obiecti appareret auferri, quē tamē re uera nō auferatur. Id quod quatuor modis contingere potest. Primo, si quid d. sta-
 matur, tali hō est, cui sedm humanam reputacionem est oblatum, sed est infamia. Dixisti autem crimum hōiem seruire, ut ipsi aiunt, aulicæ & forminæ, licet suspicio inde oriatur, si modo non modo forminam nullatenus infamaret. p. se-
 fectio uiro non tenens ad restitutionē. Ne que si dices descendisse in duellum cum alio, quis hoc feceritum esset & forsan mendaciū, quā tali hominum ordini nulla aut iperquā exili oboritur ex his infamia. Sed o-
 neq; auferatur fama quando persona iā publicè erat infamis. Mentitus est uerbi gratia, meretricē illa nō admittit leone, quē non admitterat, & uera nō esset peccatum mortale non restitueret famam, quia nullā inde maculam ipsa conuixit. Tercio, si infamia est de re leuissima. Vt si quis alij infamaret, q. esset negligens in studio, & q. non ieiunaret. Quadragessimam totam, quāuis mēdaciū esset, si persona illa erat vulgaris, pro nihilo ducit. Quarto, si infamator uel non est fide dignus, uel iocor v. d. i-
 xisse, quū cui nulla datur fides, & si delictū incurrat, quia tamē nullā generat infamiam, nullo se illaqueat restitōis nexu. Præter-
 Secun- rea, requiritur ut alius famam obnubilet dum no-
 per iustitiæ delictū. Etenim qui more & le tabile-
 ge uerum crimen proplarat, nihil auferre restitueret teneatur. Vt si quempiam in iudi-
 cio recte accusasti, aut si per fraternā correptionē ad maiore emendam prudētē plures accessisti testes, quibus proximi delictū persisteris, aut si bono amici tui cōsy-

Quatuor modis obiectum est infamia. Dixisti autem crimum hōiem seruire, ut ipsi aiunt, aulicæ & forminæ, licet suspicio inde oriatur, si modo non modo forminam nullatenus infamaret. p. se- fectio uiro non tenens ad restitutionē. Ne que si dices descendisse in duellum cum alio, quis hoc feceritum esset & forsan mendaciū, quā tali hominum ordini nulla aut iperquā exili oboritur ex his infamia. Sed o- neq; auferatur fama quando persona iā publicè erat infamis. Mentitus est uerbi gratia, meretricē illa nō admittit leone, quē non admitterat, & uera nō esset peccatum mortale non restitueret famam, quia nullā inde maculam ipsa conuixit. Tercio, si infamia est de re leuissima. Vt si quis alij infamaret, q. esset negligens in studio, & q. non ieiunaret. Quadragessimam totam, quāuis mēdaciū esset, si persona illa erat vulgaris, pro nihilo ducit. Quarto, si infamator uel non est fide dignus, uel iocor v. d. i- xisse, quū cui nulla datur fides, & si delictū incurrat, quia tamē nullā generat infamiam, nullo se illaqueat restitōis nexu. Præter- Secun- rea, requiritur ut alius famam obnubilet dum no- per iustitiæ delictū. Etenim qui more & le tabile- ge uerum crimen proplarat, nihil auferre restitueret teneatur. Vt si quempiam in iudi- cio recte accusasti, aut si per fraternā correptionē ad maiore emendam prudētē plures accessisti testes, quibus proximi delictū persisteris, aut si bono amici tui cōsy-

bens, qui criminofum aut malè fidū seruū recipere in suam familiā adonabat, id ne faceret admonueris, nullus istorū casum iugo restitutionis hominem subdit. Mox, si quis quāpiam infames contra charitatem, nō, utolādo iustitiam, neque sic inneditur restitutionis necessitate. Detulisti criminofum in iudiciū, qui re uera erat dignus supplicio, & testibus convinci poterat, non tñ ad bonū suspiciens, sed iniquo animo, puta ex odio aut ex auaritia, ut illi in sua dignitate per ambitionē succederes. Deliquisti quidem contra charitatem & liberalitatem, nō tñ restituere conuinceris, quia nō fecisti cōtra iustitiā. Pari ratione si prorsus proderet reū, quē licitè condēnauit, pderet aut quib. illud erat ignotū. Impingit quidē in charitatis iura, haud tñ restitui

Tertiū tuere tenetur. Neq. ueto q. legitime d. fl. notabi- matū in uno loco tradit in alio, ubi res le. nō dñ erat audita. Ad hęc requirit tertiū q. qui laesus est non alia uia famā recuperauit, nā tunc immunis sit ille qui infamauit à restitutione, quippe cū aliter iā hēat quod perdiderat. Ut si ille quem de cōcubinato traduxi, adeo se cōpurgauit ut nulla mihi amplius habeatur fides, onere tum restituendi exoneratus. Ecce ergo tres cōditiones ex quibus obligatio cōstat ad restitutionē. s. ut auferas famā, & contra iustitiā, & quā alter non iterum in integrum

Duobus reparauit. Post hęc ergo ad singularia de modis scendentibus dicendū restat, q. duob. modis cōdis (ut ait S. Tho.) usu uenit cōtra iustitiā tra iusti- infamato. s. quando quis falsum crimē in iustitiam in ponit atq; iniuste, scēdo quando imponit famatur verū, sed iniuste. Sed nunquid fieri pōt ut **Dubiū**. impositio falsi criminis sit vnquā nisi iniusta? quid ergo opus erat post falsum, adde re iniuste. Respondetur fuisse necesse, nā (ut lib. seq. q. 4. uisuri sumus) iudex ante cui ius tribunal ille legitime pbat necens, quē ipse nouit esse innocētem, tenetur ipsum supplicio addicere, quo utique casu falsum illius crimē facto ipsa affirmat, iuste tamen, & ideo ad nullam cogitur restitutionem. At uero neque iudex extra illū casum, neque ulla priuata persona sciens ac prudens falsum de alio crimen adstruere ualeat extra iniustitiā. Tunc ergo ille non faciet idoneā restitutionē antequā afferat se esse mentitū, nisi forsan inter illos con-

uenit, ut alia sit remunerōne contentus. **Notan-** De quo itatim uerbū alterū adhibebimus. **dam de** Q. in uero & hoc obseruandū est documē cumētū tū, q. nō satis est corā eisdē quib. mendaciū inrestitu dixeris, te mētītum asserere, uerum teneris tione se contrariā, quā feceras fidē facere, uidelicet mē. quia oīes procliuiores sunt ad credendū mila quam bona, iurciurando si opus fuerit, adhibitisque insuper testib. monstra re te dedes falsum dixisse, ut qui tua culpa fuerat infamia respersus, tua quoque diligentia repurgatus euadat. **Secundus** modo, obseruatio aliene famę sit cōtra iustitiam, **duos** quando quis uerum crimen detegit, **duos** men cōtra iuris necessarium ordinem. Ut si quis occultum crimen uel extra iudiciū propalauit, uel in iudiciū accusando detulit, q. tñ probare nequiuert. Q. si uero alias pratermisit ordinis minutias, non sit subinde restitutioni obnoxius, ut puta si accusauit die festo, aut loco indecēti, aut non seruatis alijs ceremonijs, quę rei substantiam non mutant. Verum tamen hic restitutionis casus, perquam difficilis est, si fieri rite debet ac recte. Enim uero hoc certum est non licere illi infamatori dicere se fuisse mentitum, esset. n. hoc ipsum mendacium, quod pro salutes totius mundi neuiquā dicēdū est. Atqui id quod S. Tho. & Scotus & pleriq; Doctorū aiunt, debere s. illum tunc dicere se perperam illud dixisse, atque inique proximum distamasse, neque esse sibi habendam fidem, usque adeo uel parum uel nihil ad restitutionem cōfert, ut citius ac sepius noccat. Alij ergo recentiores aiunt, infamatorem tūc dēre uti amphibolis uerbis, ut sic ipse nō mētīatur, ut tamē alijs arbitrari possint, fuisse mentitū. Sed re uera pterquā q. hoc genus esset mendacij, nihil utilitatis afferret. Ob idq. facius mihi sp. uisum est, q. & hic Caiet. ait, nō amplius talem detractorem corā eisdem de re illa fari debere, sed bonā ubique eiusdem hominis existimationem dispergere, uidelicet quantum cōtra mendacium ualeat. Et quāuis inde alijs, q. nō se ipse retractat, colligant uerbū dixisse, nō tñ ipse amplius facere ualeat. At uero tenetur ei, cuius famā vulnerauit, de damno dato, nempe si causa illius iniurię aliquā iacturā suorum bonorum fecit. Non tamen ē in integrum, ac si per mendacium eam

col. 10

col. 19

Caiet.

Scotus & Caiet.

Tertius
modus
infaman
di iniu
ræ.

Caiet.

Scotus.

Senten
tia au
thoriz.

diffamasset, sed ad arbitriū sapientū pruden-
tiumq. uirorū. Verumtamen in his restōni-
bus faciendis pēfanda est rei possibilitas.
Equis. n. restituere ualeat si ei quem dif-
famauit impedimētum fuit, ne ep̄tū aut
egregium caueham amplius dignita-
tē obtinere? Debet ergo in hisce casibus
consilium teneri sapientum. Tertius uero
modus qui ab Scoto & Richardo & caie-
ris adducitur iniuste infamandi. usu uenit,
qñ quis negat occultum suum crimen, q̄
alter iniuste deiegit, siue in iudicio siue ex
tra. Ut dū occultus concubinariū aut for-
preterius denunciatus, ait denuntiantem
fuisse mentitum. Dubium. n. est, teneatur
ne illi restituere famam quam ei sanciat,
dicendo illum esse iniquum delatorem?
Et quidem Caiet hic, & in Summa, in uer-
bo restō, atrumq. eorum ait teneri alteri
restituere, qñ mutuo sunt sibi inuicem in
iuriā, & nullus, ut ipse arbitrat, pōt suā
famam remittere. Scot uero & Richard-
mitius rident, nempe illum concubina-
rium nō teneri sic denuntiatori restituere
famā, ut oculum suum crimen fateat-
ur, sed aliis uerbis eum excusando, nēpē
dicendo bona intentione & zelo illū suis
se adduxim. Crediderim tñ, si meum est
auscultandum iudicium, q̄ licet hoc qñ
Scotus admonet, salubre sit consilium, tñ
scdm iustitiæ rigorem ille iniuste infama-
tus nullatenus tenetur denuntianti uel ac-
cusanti restituere, etiam si suum crimē ne-
gauerit, ex qua negatione colligatur aliū
fuisse uel mētū, uel falsum locutū. Ad
q̄ & antenos Syluest. adduxit, in uer-
bo, restō. §. 3. Nam qui suo utitur iure,
nemini iniurius est atq. adeo rigore iusti-
tiæ non cogitur illi quidpiam restituere,
ille autē qui tali casu suum celat crimen,
suo utitur iure. Quod si arguas, illum dū
negat crimen quod fecit, mentiri, & si cū
iusto id negat, peccare mortaliter, ex quo
consequens apparet, alteri ad restitutionē
teneri, rñdetur primum q̄ pōt celaret ac-
cusatō. f. neq. affirmādo neq. negando. Scdō
rñdetur q̄ ēt si negādo citra iurim peccet,
non tñ mortaliter, quia non perniciose
mētū, qñ quidem ius habet celandi. Et
quamuis deierās mortaliter peccet cōtra
Deum, non tñ iniustitiam contra reuela-
torem committi. Neque uero, ut Scotus

putat, contra rempublicam, quoniā quam
diu ipse habet ius suum contēgēdi crimē,
non est inobediens iudici, atq. adeo neq.
ad restōnē cogitur. Est. n. alta mente, illa
supraposita regula seruāda. Nullum pec-
catum ad restitutionem obligat, nisi sit cō-
tra iustitiam. Quocirca metaphysica hæc
distinctio Caietani. f. q̄ accusator potest
considerari uel tanq̄ iniuste accusator, &
tūc alter crimen negādo, non facit ei iniu-
riam, sed tñ potest et considerari tñ quam
homo, & tunc fit illi iniuria. Metaphysica
inquam hæc distinctio, profecto nihil ad
mores refert, nā cum ipsissimus homo sit,
qui accusat, nullam ei irrogat iniuriā qui
se suo iure ab illo tuetur. Præterea, inanis
est ille modus mutux restōnis. Nā si qui
accusauit, non potest dicere falso se accu-
sasse, quia mētiretur, sed accusasse iniuste,
per hoc non refacit alterius famam, imo
potius confirmat rem ueram affirmasse.
Item postquam alter non tenetur crimen
suum occultum cōfiteri, si diceret, ut uale
Caiet. alterū non fuisse calumniatorē, illa
esset quasi confessio proprii criminis. Il-
le ergo infamatus non tenetur restituere
accusanti, sed si alteruter, potius accusa-
tor qui priorem intulit iniuriā tenetur
accusato. Præter hæc qñ uterq. teneret,
certum est. contra quam Caiet. censet. Jo-
cum h. cōpensationē. ut. f. iniuria p. iniu-
ria remitteretur. Potest n. quisq. suam fa-
mam & remittere & cōmutare, ut statim
uidebimus. Quartus deniq. modus iniu-
ste infamandi est tanto perniciosior, quāto
uicior & minoris estimatus, nempe dū
quisque audiuit retulit. Audisti. f. uiciniā
tuam amicum receptare, id aut, ut inge-
nium est hominum, statim in aures uici-
niæ hisce uerbis suffragas. Hoc autē illud
audiui, ego quidem nō credo, sed audita
refero. Et profecto ingeniosus, sed pestilēs
detrahendi modus. Nam quo tu te ipsum
sanctius iustificas, maiorem tibi arrogas fi-
dem, & ideo peius infamas. Sic n. fama ut
ait ille, uires acquirit eundo. Quare cit
Scotus loco citato dist. 15 q. 4. & Caiet. 2.
2. q. 73. art. 2. illam censent nō esse dire-
cte infamationem, quia ex natura rei nō
aufer famam, neq. obligare putant ad re-
stitutionē nisi ratione scandali, profecto
ego nō sic audere uires reddere conficia-
tial.

Quartus
modus
infaman
di iniu-
ræ.

en. b
ed. a. 1.

tias. Imo qui sic infamat, licet non teneatur dicere se esse mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tñ non solum dicere leuiter se esse locutum, uerũ & operã dare, ut opinionem quã alii conceperunt, illis adimat. Nisi forte res sit tam publica, ut alia uia inferperferat. Cauendum ergo est maxime ab hominũ iussuris. Præter hæc autem de hac famæ restitutione multa doctores cõtrouerfantur dubia, quæ sunt ordine discutienda. Primum est, utrum cum detrimento propriæ famæ restituenda sit aliena? Apparet. n. id non esse necessariũ, tum q̃ unusquisque debet potius suæ famæ consulere q̃ alienæ, tum etiã q̃ fama quam ego alteri abstuli, nō mihi accreuit. Debeo inquam quos de prædatis sum nummos eo restituere, q̃ mihi accreuerũt, ob id aut q̃ famam alterius obscurauit mea, nō fuit facta clarior. Respondetur, nihilominus procul dubio cũ propriæ famæ detrimento eã tenemur, quã lacerauimus, reficere. Nam licet nostræ propriæ quã alienæ accuratius debeamus prospicere, haud tñ ulli liceret cũ alterius iniuria sibi consilere. Neq. dissimile est i. aliis bonis palibus. Si. n. alienã domũ incendio absumpsisti, aut hominẽ coegisti suas merces, in undas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilominus restituere. Vnde acute profecto Arist. 3 Ethic. docuit in huiusmodi iniuriis, licet nō proprium tamẽ metaphoricum esse lucrum, nepe quod tuã expleas uoluntatem, alium deuicisti, ob id q. perinde teneris restituere, ac si quod abstulisti, tibi esset appositũ. Hoc autem dubium, alterum parturit, utrum. scilicet. usque adeo hoc sit uerũ, ut nullam exceptionẽ admittat? Est. n. prægrauẽ, ut si Antistes, uel alter egregie exultationis, famã priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura suæ alienã reficere, dicendo se esse mentitum uel quid simile. Respondetur leges has morales nō esse tanto cũ rigore auscultandas, sed ut sapientissimus quisq. ponderata personarum qualitate censeret. & ideo personæ illustri satis est, si quam obtenebrauit alterius famam, pecuniã, uel alia ratione cõpenser. Quod si alter noluerit, non tenet infamator amplius facere, nã etiã in pecuniis si debeo decẽ quæ soluere nō possum, nisi cũ mil-

lium detrimento, profecto differre possum solutionem, uel aliam uiam indagare soluendi. Grauius autẽ dubium huic essine, Tertium est, utrũ fama sit cũ detrimento propriæ uel dubiũ. Restituenda? Caiet. namq. 2. 2. q. 62. artic. 6. quem iuniores nonnulli sequuntur, tres rerum ordines distinguit. nempe pecuniã, honorẽ, ac simul famã, & tertio uitam. De quibus hanc constituit regulã. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cũ detrimento rei superioris restituere, ut pecuniã cum detrimento seu famæ, seu honoris, nec famã uel honorẽ cũ detrimento uitæ, sed rem cuiuscũq. ordinis cum detrimento rei eiusdem ordinis. Regulas autẽ eiusmodi ex uisceribus metaphysicæ exactan. pressus, multo plus nimio Caiet. ad morũ philosophiã accommodauit, quæ ideo nō possunt nō esse fallaces. Profecto nō est, q̃ ambigi possit, quin pecuniã, debeat nō nunquam cum detrimento famæ restitui. Primum. n. nemini fas est cum detrimento & iniuria alterius suum protegere honorẽ & famam, neq. alter, qui lætus est, tenetur iuri suo etiã pecuniã cedere, ut qui iniuriam intulit, suã protegat famã. Suffragatus es uerbi gratia, ampliã pecuniã, haud dubiũ quin debeas oẽm adhibere diligentiam, ut leuiter restituas. Si tñ neutiq. sine famæ & honoris periculo pores, tñ id debet alter sua denudari substantia maxime cum dãnũ illius graue est. Haud. n. negamus quin debeat respũs haberi famæ & pecuniæ, sed tñ, ceteris paribus, maius est ius innocẽtis, qui a te iniurie læsus est. Secundo, q̃ uis metaphysicam rationẽ inire uelimus, etsi fama genere suo præstantior sit q̃ pecuniã, tamẽ tãtũ potest auris ac cumulari, ut cumulus ille multo sit præstantior fama tua. Est quidem aurum suo genere argenti pretiosius, sed tñ tantum esse p̃t argenti pondus, ut multo æstime tur pluri, q̃ minus auri. Porro ergo illa regula ualde perniciofa est in rē publicã, quam idcirco absit ut ullus credat q̃ suæ studeat consciẽtiæ consulere. De uita autẽ, q̃ quis cum eius periculo aliquam teneatur restitutionẽ exequi, urgentius dubiũ est. Etenim cum, ut supra diximus, nō mō nemo sit dominus uitæ, uerum neq. ob id ullum delictũ teneatur se morti offerre, ut libro primo dictũ sumus, aut mortẽ

Primum
dubiũ.

Alterum
dubiũ.

Bonori
distin-
ctio.

Reg. Ca
ictan.

Repro-
batio.

An cum
pericu-
lo uitæ
teneat
quis res-
tituere.

ut. 14

An cum sibi ad quā condēnatus est, ascende, confes-
pericu- quens esse apparet, ut cum eius periculo
lo ui- nemo ad restitutionem teneatur. Respon-
teneatur, deus ergo, q̄ scdm̄ communem legum or-
quis re- dine & morem nullus tenetur cum peri-
stituere. culo mortis restituere, non solum pecu-
niam aut famam, verum neq. vitam quam
alteri abstulit, et si insignē unū occiderit.
Et in hoc esse solit̄ regula posita, q̄ res
debeat semper restitui, et cū periculo rei
eiusdem ordinis. Secundo nihilominus,
saluo meliori iudicio, crediderim singula
rem posse euentum contingere, quo quis
cum periculo propriæ vitæ teneatur resti-
tuere, non solū famam & honorem, verū
et forte rem pecuniariā. Ex pl̄gratia, Si
q̄ illustrem familiā de hæresi aut de cruce
lesse maritatis mēdacier diffamasset, ita
ut nisi mendacium retractasset, eadem p-
sapia perpetua illa labe maneret infecta,
debeet quidem omnem adhibere dilige-
ntiam, ut vitam propriam in tuto constituē-
do testimoniū permisset. At uero et si nō
posset sine periculo vitæ, credo nihilomi-
nus q̄ teneatur. Veruntamen prudenter
discernendum est, dilectum ne & damnum
iam transierit an vero sit semper depen-
dens. Occidisti hominem, ut dicebā, q̄ iam
in lucem restituere non potes, non tenetur
ut pecuniā pro alio restituas, periculo te
mortis exponere, neque si famam denigra-
sti, quam infamatus recuperare nō potest.
Sed tamen de illo casu loquor, quādo ex
te fama astupendet ut recuperari possit.
Idem censurum de uita, ut si ob tuum so-
lum falsum testimoniū uinctus quilibet
est, qui morti addicitur, profecto teneris
et cum periculo uitæ tuæ illum morti eri-
pere, in quam tu illum adigis. Secus, si tu
crimen commisisti, ob quod ille falso con-
demnatur. Eoimvero si tu illi non im-
pulsisti, nihil tua relet, ob id quod nulla lex te
ipsum nunc prodere cogit. Quid autem,
Notan- dū quis famā restituere non potest. D. Tho-
da disti- ait debere aliter compensationem facere,
aro D. idemque Scotus in 4. dist. in 13. secundū
Thom. tenore illius glossulæ super cap. ecclesia.
& Scot⁹ ut lite penden. nihil innouet. Cum res resti-
Syluest. toi non potest, in alio æquiualepti fieri de-
bet restitutio Syluester uero in uerbo, de
tractio. § 4. affirmare aude contrarium, sed
la nimirum similitudine ductus, q̄ sicut

pecuniæ debitor dum non est solvendo,
non tenetur hōnorem aut famam exhibē-
do se compensare, ita neque qui famam re-
stituere nequit, teneatur pecunia satisfacere.
Et habet probabilitatis nonnulli. Nam
alias quicquid per pecuniam potest res-
tituere, deberet eam orationibus uel alia
uia repensare.

Nihilominus nō est ab opinione regia
dissentendum. Enimvero cū pecunia pie-
tati sit omnium seruū, illa estimatur & ho-
nor & fama. Et ideo per illā aut per aliud
pecunia estimabit, facienda est horum re-
stitutio. Quando uero illa deest, non est
cur per orationes uel per honores restitu-
tur, quia hæc non sunt rerum pietas. Super
his autē omnibus potissima hic q̄ de hoc
disputatur, utrum fas cuique sit suæ remi-
tere famæ restitutionem? Cuius utiq. par-
tem negatiuam tueatur Caietanus 2. 2. q. Caiet.
2. articulo 2. & in sua Summa, uerbo, de uita
alio, cui non desunt alii recentiores seque-
ses. A. qui fundamentum eius est hominē
non plus esse famæ siæ & honoris dī m q̄
uitæ, atq. adeo sicuti occidere se non po-
test, neque eandē facultatem alteri fa-
cere, ita neq. famæ suæ restitutionem re-
mittere. Sed tamen hæc quæstio non est
quod magnum nobis negotium hic facit
sicut quippe qui supra quæstione tertia con-
trarium fundamentum iecimus & ut arbi-
tror constabiliuimus, nempe q̄ homo est
honoris sui & famæ dominus sicuti pecu-
niæ, tamen in eodem ordine plurius habē-
da sit q̄ pecunia, scdm̄ illud Proverbiorū
22. Melius est bonum nomen, quam diui-
tiæ multæ. Ex quo quidem contrario suo Solutio
damento contrarium modo elicimus cō dubij.
clutionē. uide licet remittere famæ resti-
tutionē atq. honoris, gere se suo non esse
peccatum mortale, nisi iurisdictionia per-
sonæ, scilicet quia est in publica dignitate aut
magistratu constituta, aut forte alia ratio
mortale illud sufficiat. At si absq. ulla cō-
illa quis remittat, aut se nō grauerit in sa-
conclu- met, erit ei peccatum ueniale, sicuti prodiga-
litas pecuniæ quæ genere suo rō est mor-
tale uel saltē in eodē ordine paulo deor-
minus. Et id est quia eiusdem ad seipsum
in his quorum homo est dī nulla interce-
dit iurisdictionis, sed erit peccatum p̄pter
charitatē, qua quisq. tene ut se & sua diu-
Soro, de iustitia, & iure. 2. gere,

gere, quod quidem in temporalibus non
 Secūda attingit ad mortale. Ex qua quidē conclusi-
 conclu. siōne subinfertur secūda. I. quod si quis ali-
 qua bona & honesta causa ei qui se infamavit citra aliquam restitutionē pareat :
 nempe ut illius qui alias probus est, hono-
 ri consulat, aut ppter aliam pietatis ratio-
 nem, non solum nullam contrahet culpā,
 verū & officium pręstabit charitatis. Lo-
 quimur. n. s. p. absq; circumstantia personę
 publicę. Conclusio est non solū nostra, ve-
 rum Adriani, auctoris non infimę notę, in
 quarto, quęstione penultima, de restitu-
 quinet. 3. Thomę expresse, quidquid Ca-
 ieta. contra conerur. Ait siquidem secūda
 secundę quęstione 64. art. 5. hominem es-
 se conditum dominū sui ipsius per libe-
 rum arbitrium, & ideo licite de seipso di-
 sponere posse quantum ad ea quę pertinent
 ad hanc uitā. Neq; quidquam excipit prę-
 ter transitum huius uitę ad aliam. Vbi pa-
 lā asserit omnium pręter solū uitę esse ho-
 minem dominū & q. 53. art. 4. absq; ullo
 enigmate explicitissime ait in arbitrio
 hominis positum esse detrimentum suę fa-
 mę parī, nisi hoc vergat in periculum alio-
 rum ut puta si quis persona sit publica. s. p.
 Grego. illud Grego. hom. 9. super Ezech. Lingua
 detrahensium sicut nost. o studio non de-
 bemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suā
 malitiam excitatas debemus æquanimiter
 tolerare, ut nobis meritum crescat. Quin-
 uero non solum ex doctoribus, verum etiā
 ex Euāgelio id nō est illatu difficile. Haud
 .n. Christus tantam honoris & famę curā
 nobis commendauit, ut declararet, non ha-
 bere nos illorū dominium. Immo Matth.
 5. & alibi sæpe, honores oēs cum splendo-
 ribus huius mūdi impendio nos admonet
 ut abiiciamus. Et alibi, ne optemus primas
 cathedras. Et de fama ait Paul. pro mini-
 mo habere, iudicari ab hoībus. Nō ait pro
 nihilo, sed p. minimo, quia fama aliquod
 bonū est, sed nō pręcipuis. His adieci-
 mus loco citato sanctorum exempla pura, Am-
 brosiū, Augustinū, & Anselmū, qui seipso
 in suis scriptis humilitatis gratia diffama-
 rūt. Quod certe non fecissent, nisi intra li-
 men uirtutis id illis licuisset. At si funda-
 mentum i. lic. sitis demonstrauimus, quod
 arbitror demonstrasse, nempe hominem es-
 se dñm suę famę, nulla est ratio cui hic

in c. firmandis his conclusionibus immo-
 remur sine quę inde plane colliguntur.
 At uero quando infamia esset hæresis aut
 apostasię quę contra fidē & religionem ē
 religione militans talis infamia non est se-
 renda, sed omnino repellenda, & quā fieri
 maxime potest abstergēda, exemplo Chri-
 sti, qui, ut legitur Matt. quarto. cum alias
 sibi illatas a dæmone iniurias æquanimi-
 ter tulisset, ubi de idololatria eū tentauit
 acerbitate usus in eum est. Istę autē conclu-
 siones apertiores etiamnum dilucidabuntur
 lib. p. xime sequenti, q. 10. ubi ex eodē fun-
 damento collecturi sumus non esse homi-
 nē contra iustitiā seipsum infamari permiz-
 ere, quin uero quandoq. uirtutem. Et re-
 uera cōtraria huic nostrę opinio turpiter
 derogat iuribus amicitie. Possem. n. pro
 ami. o uitam exponere, quamuis illis non
 sim dominus, cur ergo non possum expo-
 nere famā & honorē? At uero non desunt
 in contrarium nonnullę obiectiones. Pri-
 ma uidelicet, quę ex Sapiente adsciscitur.
 Cuiā habes de bono nomine, bonū. n. no- Argum.
 men melius est quam diuitiæ multę. Re- conua
 sponderetur tñ curam, quę habenda est bo- conclu.
 ni nominis, eundem esse, quę nobis uirtu-
 tis incūbit, ne potest cuius pręmiū est bonū
 nomen. Debemus ergo bonum procurare
 nomen insequendo uirtutē, est. n. eius um-
 bra. Quapropter sicut eū, qui recta pergit Colēda
 ad solē umbra sequitur, sic & qui uirtutes uirtus q̄
 colit subsequi honor. At quia, ut ait Ari sequitur
 stor. honor non est in potestate honorari, honor.
 sed honorari, non est tanta cura faciēda
 per se boni nōis. Propter qđ dicebat Pau-
 lus, perparui facere iudicari ab hoībus. Et
 Aug. 11. q. 3. Can. senti. ait Secūdino Ma-
 nichęo. Senti de August. quidquid libet,
 sola me in oculis Dei in cōscientia non ac-
 cuset, immo qui bonū nomē nisi per uirtu-
 tē, peruat nunquā illud attingit, sicuti qui
 Soli terga uertit, umbriā quam persequitur
 nunquā asssequitur. Quod si nobis eundē
 Augustinū obiciamus. 11. q. 3. can. nolo
 ubi homines crudeliter ait propria famam
 cōtēnere. N. multa, inquit nostra, est ne-
 cessaria nobis, sed fama nostra necessaria
 est alii. Rñdetur non insinuasse August.
 dñm famę nostrę non esse penes nos ip-
 s. 1. Imo id potius uita debuisset asserere,
 cuius nō sumus dñi & tñ aię quia no-
 ibi

his est necessaria. Sed tantū ait, q̄ licet fama res sit propria nostra, sicut nostra pecunia, ubi tū opus illa fuerit reipub. debemus per bonā nostram famam ei seruire, sicuti qui diues est suis pecuniis. Atque inde hoc tū sit consequens, q̄ homo in dignitate constitutus, aut reip. necessarius, famam propriam functionē mancipatam habeat & obligatā, utpote sine qua gubernare nequit subditos, & ideo non ita possit & negligere. Haud tū inde sequitur, q̄ priuatus homo reuatur suam seruare famam, sicut neq. alia bona & galia, præterquam q̄ August. loquebatur quibusdam mulierculis, quæ consulto humilitatem uendicantes, distabant sese admittentes ad se uiuos q̄ terre nō erat licitum. Hinc

Prælati ergo ad præfectos gradum faciamus. De negligēs quibus prima sit nostra affectio, q̄ prælati, cuius diu prælati est, contra iustitiam mortaliter peccaret, si in re præcipui nomen suum negligeret famam, q̄, ut modo dicebam, habet illam officii mācipatam. Atestamentū non esset persona adeo egregie utilis reipublicæ, & uellet magistratū abdicare, nō magis teneretur seruare famam, quam persona priuata fecus. Si uult in loco publico perseuerare. Ex his autē pleriq. colligunt, eum qui prælati famam dilacerat, non illi tū obligari ad restitutionem, sed etiā subditorum collegio. Nam fama, inquit, nō la est ratiū sed & collegij. At uero absq. moderatrice distinctione non id crediderim. Fama n. prælati sua est propria, ac si persona esset priuata, licet ad suā functionē illa indigeat. Ob idq. dum infamia de prælati tū dispersa est, puta q̄ concubinā habet, uel aliud crime in quo subditi cum illo non participant, illi satis est restitutione fieri, licet maior sit facien-
Quorū dam opinio.
Prælati negligēs famā peccat mortaliter.
Quorū dam opinio.

tiæ obligatio q̄ si persona esset priuata. Si tū ipse ab restitutione infamatiorem absoluat, profecto crediderim, licet ipse male faciat, alium nihilominus tū manere, neque quidpiam amplius debere collegio, sicuti si suam prodigeret pecuniā, qua egredit ut erogaret in propetres. Nam ipse est dominus suæ fame, licet male dispescit. Scius si crime torū collegij subnotaret, utputa si infamaretur de simonia, aut de hærese, unde subditi infamā participij cōtrahe-
Prælati negligēs famā peccat mortaliter.
Quorū dam opinio.

his, quæ dicta sunt, dubiolū aliud solum euadit, nepe unū possit cōpensatio fieri in fama? Plane n. colligitur fieri possit, ut si tu meū de re aliqua corosisti nomen, atq. ego uicissim tuū, non solū conuenire possumus, ut uterq. cū suo maneat uulnere, si personæ sumus priuatae, uerum & mihi licebit non tibi uelle restituere nisi eandem tu mihi solutionē facias. Probat, q̄, ut diximus fama potest per pecuniam repensari, & ideo sicut in nūmis, ita & in fama locū habet hūi cambium. Haud ita

men infamatus pōt per modum uindictæ infamatoris nomen lædere, sed tunc dum taxat, ut uim ut repellat, prodehō. scilicet quod uerum eius crimen, quod ad labefectandum illius testimonijū necessarium est. Quintum argumentum. Vbi de honoris restitutione inquisitio sit, non est tantē ambiguitatis. Differunt autē honor & fama, ut q. 9. latius distūti sumus, q̄ bona fama est bona existimatio & opinio quæ de hoīe hī, quæ ideo per denūciationem denigratur, nepe aut per impositionē criminis falsi, aut per uerū propalationem. Honor uero est reuerentia quæ alteri sit p. aliā quam excellentiam, aut uirtutis, aut generis, aut mag. aū, aut doctrinæ. &c. qui quidē honor deterius auferturq. per contumelia aut contumeliā. Ob idq. facilius restitui pōt q̄ fama. scilicet per contrariam reuerentiam. Sed de hæc re reuerentia hæc ita affolet, utrum ad honorē rependendū satia sit ueniri detere? Ad quod Caiet. q. citata. 2. 2. q. 72. arti. 3. impertinente esse censet ad honoris restitū, ueniam petere. Haud tamētā absoluit uerbū q̄ seue aulim, sed p. hæc documēta potius iocūda est ratiō. Primum, petere ueniam, decentissimum est & rei accōmodatissimum mod⁹ honoris restitūdi, q̄ do quidē restō per antidotū fieri debeat, hoc est p. contrariū. Vñ cum cōtumeliā & conuiuiū signa sint contemptus, uel delicti q̄ contumeliatior ut superiorum, si gerit alterū subigens, p. prium antidotū est contraria humiliatio, & corporis inflexio. Secundum assertum est hoc neq. sufficere semper, neq. semper esse requisitum, sed prudenti arbitratō opus esse. Quod n. non semper sufficiat, patet, nō aliquādo contumelia est tanta, ut id non sufficiat, sed alia sit cōpensatio requisita. Quod autē

De q̄. 10. aig. Differēt. fōmæ de honoris Dubiū.

Infamā do uim ut repellat, prodehō. scilicet quod uerum eius crimen, quod ad labefectandum illius testimonijū necessarium est.

De q̄. 10. aig. Differēt. fōmæ de honoris Dubiū.

Opinio. Caiet.

Primum documētum.

Secūda.

neq. id requiratur, liquet ex regula beati Augustini, ait, nō dicere prelatos uenire a subditiis petere. Quare neq. plebeius hominē iustitiam a diro illustri causa humiliter nō exigeret, sed aliter fieri posset restitutio. Quia addit etiam inter nobiles & illustres non solum uenire petere, nō sunt a deservitis ad illas cogendi, sed more suo, q. si ab ea angelico nō exorbitet, eius

De his modi restitutione facere. Ad hæc discerimus a quo quoq. opus est, quatenus ad illas q. sunt scilicet contumelias passi, quo de eorum iniuriis sciencia ad remissionem iniuriæ stringenda est. Tenentur enim hæc etiam uindicandi se priuata iustitiam. Nā ut hī Deut. 32. & ad Rom. 13. Mibi uindictam, & ego retribuam, sed tñ non tenent, aut damnum accipiunt iniuriæ remittere, dum tamē more & ordine per publicā potestatem exequuntur.

Ad sex. Ad sextum argumentum de eo, qui obstat argu. statutum est, ut si, ne beneficium stipendii, si tñ respondetur tribus d. & p. Primū: Si quis iustitiam putat intendere honorē Dei, uel ecclesie & communitatis, minus dignum impedit, ut sacerdotium digniori conferat, nulla inde emergit restitutionis obligatio, quia nulla interuenit culpa. Secundum dicitur in eisd. Si quis iniuste, odio, scum, consilio, uel alia via, qui dignus est & idoneus impediuerit, ut eam quam prelatus aut electores firmiter habent animum ei conferendi, tenetur ei compensationem aliquam facere, conditionibus personarum perpenis & propinquitatē, in qua erat ad obtinenda, secundum sapientis arbitrium. Nō autē tenetur in totū, eo q. prouisio illa impediti poterat. Tertium affertur si autem eum quis impedit ne beneficium obtineat, tñ prelatus firmiter iam conferre constituerit in totū, per regulam Aristotelicā argumentor etiam. Quid parum distat a re, nihil distat ne uideatur, secundum tñ possibilem firmitatem. A re uero quā ad ito-

Tertium. An qui non confert digniori deinde assensum, ne ex plarandum est de uel di- conferente, an si nō conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionem tenetur, & cui si illa fidele dicitur. Hic d. n. hic d. Th. desiderat, cum tamen inde remota pōtē deat. Et quidem Caiet. hīc articulo in dubio tertio pōtē ibi ratiō habet, q. non contentus digniori, tenetur eidem ad restituendum.

nem. Nam peccat, inquit, contra iustitiam distributiuam, & certum est huiusmodi iustitiam obligationem parere & restituendi, nam distributor tenetur ad quod est totius reipublice, partibus applicare. Quare si alicui pro merito nō conferat, deinceps distributiuam iustitiam uertitur in commutatiuam, secundum quā restituere tenetur ut plane D. Th. articulo. huius quōis in solut. tertio docuit. Et quidem si Caiet. fundamentū esset ueritatis germanū, indubitabilis esset conclusio. Arbitratur namq. bona ecclesie sine perinde oīno se hic ac bona reipublice, quæ sola distributiuam iustitiam debentur ciuibus, utpote q. in bonū eorum instituta sunt. At uero fundamentū pro hoc ar. uili falsitatis redarguimus lib. prox. q. vlt. ubi & sacris oraculis & bonarum rationū. utariū constabiliuimus, nūpe q. quāuis negandum non sit quia beneficiorū collatio iustitiam fieri deat distributiuam iustitiam, finis tñ eius est æqualitate constituere communitatem, eo q. decime non sunt institutæ in præmiū personarū pro eo q. literarū, & moribus pollent. Nā si ecclesie nō essent nobis necessariæ, nunquā fuissent Christianis decime imperatæ. Sunt ergo mera stipendia ecclesie, ministris pro eorū ministerio instituta, q. dantur illis, non quia boni sunt presbyteri, ut illic adnotauimus, sed quia bene p. uolunt, iuxta uerbu Ch. i. Dignus est hyperasus mercede sua. Et illud Paul. Si nos uobis spiritum alia seminamus, nō est magnū si carnalia uestra metamus. i. Co. 9. Eadē rōne imperatæ fuerunt olim Leuitis. Hæc autē oīa iam illic satis explicauimus, quæ nō repetitione non indigent. Meditanda ergo hic est potissimū commutatio iustitiae, q. quā pontifices electoresq. ministrorū ecclesie debent eisdē ecclesie idoneos ministros pro quōne stipendiorū quæ singula illis persoluant. Cōceptus m. est Christus, tñq. institutor Christianæ familie, q. ministri ecclesie instituit, & ministris decimarū mercedem proposuit, & si delicti prudentiaq. dispensatiōem commisit, ut idoneos ministros suis prouideret ecclesie. Ex his ergo plene, nō aliorū, colligitur conclusio. Prior. Prouisio tñq. Prior eo p. iustitiam commutatiuā dignū ecclesie p. clusio. dere. q. y. ideo q. non facit, sed illo repulso. Adrian. præsert indiguitate, rep. i. a illi que p. iustitiam

fic, sed ecclesiæ restituere. Atqui hoc ipsum Adrian. postea Pontifex censuit in illa restitutionis quæstione quæ est. De collatione beneficiorum, tamen rem non usq; adeo differuit. Conclusio est nota, quia ille non peccat contra iustitiæ commutativam nisi in ecclesiæ, quæ stipendia solvit. Nam dignus nullum habet ius acquisitum, neq; eius causa, quæ præcipua fuerit, instituta sunt decima. Et confirmatur similitudine in sinuata. Si n. paterfamilias oconomum suum conductum operarios mitteret, ille aut illos studio conduceret, qui non essent ad operas idonei, restituere profecto teneretur, non illis idoneis, quos prætermisit, sed domino, cui damnum dedit. Atq; huc potius sententiæ eius animorum conceptio applaudit. Si n. Rex aut Pontifex in idoneo atque in digno ecclesiæ aliquam desponsaret, consensus populi non censetur cum teneri ad restitutionem illi, cui non dedit, sed re vera ecclesiæ. Cui idcirco deberet alium episcopum adiutorem adhibere, vel alia ratione prospicere, ut damnum illi in detrimentum aiarum datum, alleviaret. Posterior conclusio est, qd ubi digno sacerdotium cõfetur, digniore prætermisso, quamvis grauter elector aut promissor peccet, tñ non est qd rigore iustitiæ ad restitutionem cõdemetur. Prior pars iam satis illic à nobis demonstrata est, ubi malorum turba protulimus qd indenascentur, qd digniores non eliguntur. Posterior tñ inde veritatem sortitur, qd tunc non peccatur contra iustitiæ commutativam appellamus. n. dignum pro ratione præbendæ. Si ergo ecclesiæ minister applicatur pro quantitate sui stipendii, non fit ei iniuria contra rigorem iustitiæ cõmutativæ, ut debeatur ei restit. Diximus contra rigorem, quia semper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, postquàm alius dignior poterat ei provideri. Contra hæc autem est argumentum, quod vulgus nobis obmolliri potest, isti namque qui ad hæc sacerdotia anhelant, sibi potius cum Caeterano arbitrantur faciendâ esse restitutionem, quia peccatur contra iustitiæ distributivam. Eisdem autem non sic est respondendum, ut negetur in iustitiæ distributivam obligari ad restitutionem illis faciendam, quibus distribui.

Sed in id intelligitur, quando illa est

mera iustitia distributiva. f. qua distribuitur bona quæ civibus ob suâ ipsorum causam sunt instituta. Hæc autem iustitia non est in proposito, ut expositum est qm̃ est sacerdotia & præbendæ debeantur dignis, & diuina dignioribus, hoc tñ non est p ipsos, sed p ecclesiæ quibus ministeria debentur. Haud enim diffidendum, quin ob violatam distributivam iustitiæ debeat prælati illius dignioris prætermitti, ubi alia electio occurrerit, accuratior rationem habere. Idem affirmatius & clarius asseruerim de conferendis magistratibus secularibus, qui administrandæ iustitiæ seruiunt. Debentur inquam dignioribus per distributivam iustitiæ, sed tñ si illi prætermittantur, restitutio nō est faciendâ prætermittis. sed populo, qui stipendia contribuit, & damnum accipit, iniuriæq; officitur. At vero statim contra hæc insurgit argum̃. nimirum qd si hæc vera sunt, inferri inde proxime apparet, ut neque qui alterum a consecratione beneficii per iniuriā impediunt, teneantur eidem ad restitutionem. Cuius tamen contrarium. & S. Thom. & universi Theologi docent. Respondetur nullam esse sequentiam. Nācti qui male eligit, commutativam iustitiæ adversus ecclesiæ violat, nihilominus qui capax est sacerdotii, atq; ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi, atque, si ei concedatur, possidendi, ob idque qui contra hoc ius illum obvinere conantem impedit, eidem facit iniustitiā, atque adeo restituere debet. Quocirca falsa est illa regula seductrix Geraldii Oldonis, quam recitat Adrian. illo de restitutione. Consequenter, quæro videlicet quimpediens aliquem ab eo quod non dum erat sui iuris, sed dependebat ab alterius mera voluntate, non fit ei ad restitutionem obnoxius. Falsa inquam est. Nam et si in arbitrio prælati sit dare huic vel alteri, nihilominus alter expoliatur iure particulari quod habet petendi. Sicuti qui pauperem p uim aut fraudē impedit elemosinā petere, tenetur illi ad restitutionem. Nam licet alij gratis conferant, ille tñ ius habet petendi. Hæc ergo præmeditatis, ad litteram S. Tho. descendamus. Atq; circa primum. Littera eius asserunt. f. qd aliqui impedimento S. Tho. est, ut detur digniori, restitōis funiculo nō exponit.

Regula
Geraldii
falsa.

Dubiū.

Regula.

Sectia
Sco. &
Richar.

Caiet.

ligatur, dubitas forte an idem de illo sit
panter intelligendum, qui digno obstat, ut
derur alteri digno? Respondetur idem ef-
se iudicium, quia cum ambo habeant ius
petendi, possum ego ei suere cui uolue-
ro, eo uel maxime, qd tunc distributiva iu-
sticia non uiolatur. In his tñ omnibus hac
apprimè regula meditanda est, ne uis aut
dolus interueniat. Si. m. ego uim intulero
aut fraudem digno ne obuneat, haud du-
bium quin iniuriam illi irrogauerim, atq.
adeo ad restitutionem illi teneat, quamuis
si in gratiam alterius digni id fecerim, for-
te non teneat in totum. Neque refert utrū
alium impedias ut derur alteri digno, an
ut tibi ipsi, qui etiam dignus es. Quicun-
que. n. ius habet pro se petendi illa quorū
dignus est. Et quamuis procurare benefi-
cia quę habent annexam curam animarū,
peccatum sæpenumero sit, non tñ ideo re-
stitutionis nexū iniicit. Illa tñ snia Scot.
in Quarto distin. 4. ibidemque Richardi
non est hic absque examine prætereunda.
Aiunt. n. quod si quis sibi uel alteri præ-
bendam procurans sit alteri obstaculo ne
obineat, idq; faciat non ut alteri noceat,
sed ut sibi uel amico prosit, ad nullam te-
netur restitutionem. Si uero facit alterius
procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui
quidem snie & Caiet. in dubio hic secun-
do vñ subscribere. Atque in eandem sniam
citant l. 2. de noui oper. nuntia. quę tamē
illic non est, sed est l. 2. ff. de aqua pluua. ar-
een. S. idem Labeo. 2. ubi habetur qđ qui
non animo nocendi aque ductum qui per
suum fundum ad uicini possessionem de-
riatur rumpit, nō est iniurius. Si uero id
faciat nō ut sibi prosit, sed ut oblit uicino,
iniurius est illi. At profecto regula illa iu-
ris malè ab istis intellecta est. Animus. n.
nocendi potest quidem esse peccatum cō-
tra charitatem: sed tamen obligare ad re-
stitutionem, ut supra sæpe diximus, non
potest nisi ubi fuerit contra iustitiam. Vi-
dendum ergo est quantum ad restitutio-
nem res attinet, non quo animo id facias,
sed quo iure. Et sic est intelligenda lex;
nam qui non ut sibi prosit, aquam uicini
arceat, uidetur non facere iure proprio, &
ideo potest in foro prohiberi. Si autē uult
fundamentum muri ducere per aquę du-
ctum, qui per suum transit fundum, ob id

que uenas aque rumpit, licet ex odio faciat
inimici & charitatem uiolet, nihil ei tamē
restitutionis debet. Ad propositum igitur
nostrum qui suo utens iure præbendā abs-
que ui & fraude sibi uel amico procurat,
etiam si ex odio alterius id faciat, & cōtra
charitatem delinquat, ad nullam tenetur
restitutionem. Et per hoc claret ratio se-
cundi dicti S. Tho. nempe qđ qui impedit
eum, qui in uia erat, ad obtinendum, si in-
iuste id faciat, tenetur ad restitutionem, dum di-
puta quia intendit eius nocumentum pro-
pter odium aut uindictā. Facere enim ex S. Tho.
odio aut uindicta, non te onere restitutio-
nis grauat. sed facere iniuste, s. nullo tuo
iure, sed uiolando alienū, facere tñ ex odio,
est signū aliquod nullo tuo te iure ui. In
tertio uero dicto explicando multo ope-
ris Caiet. insumit, nempe ad explicandam
illam regulam Arist. 2. Physic. tex. 36. Qđ
parum distat à se nihil distare vñ. Obicit
nanq; exceptiones multas in materia mo-
rali. Qui. n. parum abest, ut peccet, nō ideo
peccat. Et multo minus qui parum abfuit,
ut hominem occideret, non punitur tam-
quam homicida, neque ad restitutionem
tenetur. Sicut neque ille qui parum ab-
fuit ut furaretur sed qui re uera furatur.
Quemadmodum si parū abfuit ut rex in in-
sidias incideret, licet fortunatus ipse fue-
rit, non tñ qui illas tenderant, tenentur ei
ad restitutionem. Hisce ergo, nisi ego fal-
lor, obiectionibus falsus plane Caiet. ad-
uersatur menti S. Tho. immerito regulam
eius inficiens. Has uero omnes exceptio-
nes potuisset excusare, si mentem D. Tho.
tantisper fuisset speculatus. Laborauit. n.
amphibologia. Longe quippe aliud est pa-
rum abesse ut damnum des, quam damnum
dare, in eo quod parum abest, ut sit. Et D.
Tho. non somniauit, qđ qui parum abest
ut damnum det, teneatur ad restitutionē,
ut Caiet. putat, sed qui re uera damnum
dedit in re, quę parum abest ut sit. Exem-
pli gratia. Est uinea aut sunt sata, quorum
fructus iam iam maturescunt, si parum ab-
fuit, ut uenator eum suo comitatu circum-
currens illa pessundaret, ad nullam tene-
tur restitutionem, qui nullum dedit dam-
num, sed si medius transiens illa pessunda-
bit, tenetur in totum, quia damnum dedit
in fructu qui per parum aberat ut esset. Pa-
riter

Explica-
tur secū-
dum di-
puta quia
intendit
eius nocu-
mentum pro
pter odium
aut uindictā.
Facere enim
ex S. Tho.
odio aut
uindicta, non
te onere re-
stitutio-
nis grauat.
sed facere
iniuste, s. nullo
tuo iure, sed
uiolando alie-
nū, facere tñ
ex odio, est
signū ali-
quod nullo tuo
te iure ui.

Caieta.

Explica-
tio au-
toris.

riter in proposito. Si parum abfuisse uti impedire hominem a præbenda, certe nulli esset restitutioni obnoxius, quia nullum dedisti damnum. Si tñ reuera impedimento fuisti quare ille non est assequutus, damnum dedisti in re quæ parum aberat ut ipse haberet, atque adeo secundum suam facultatem teneris in totum. Addidit tñ prudenter hoc uerbum D.Tho. secundum suam facultatem, quia profecto in huiusmodi impeditionibus uix potest contingere ut fieri possit ratio integræ restitutionis. At uero quoniam hæc infinitum uenire possunt, non te pigeat si rem urgentius exprimamus. Quoniam ait S.Thom. tunc impeditorum teneri in totum quod si firmatus est animus electoris huic dare, aut intelligit quando iam dedit, & hoc non esset impedire, sed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit, & tunc apparet quod non est perinde ac si dedisset ut impeditor teneatur in totum nam poterat elector mentem mutare. Quoniam uero iuste, si alter postea occurreret dignior, aut æque dignus. Respondetur non esse intelligendum quando iam dedit. Tres enim gradus discernit D.Tho. Primus est, quando elector nondum animum constituerat huic dare, sed erat tamen in uia, & tunc restitutio est faciendi ad arbitrium prudentis. Tertius est quoniam iam contulit, & de hoc nihil meminit, quia hoc non esset impedire, sed tollere. Quare si quis collatione facta possessionem iniuste impediret, manifestum est teneri in totum. Medius autem casus est de quo S.Tho. loquitur, quando præbendam constituerat illi dare. Et tunc ait Caiet. in quarto dubio, ideo impeditorem teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi. Hoc autem nescio unde intulerit ex S.Tho. neque secundum ueritatem. Nam D.Tho. radicem restitutionis non illic collocat quod elector tenebatur dare, sed quod constituerat iam dare. Quare licet ille non fuisset dignior, sed dignus, si impediens per uim uel fraudem mutauit animum collatori, profecto teneretur in totum. Nam licet collator sua sponte conferret, neque teneretur illi dare, nihilominus ipse ei per fraudem abstulit, quod iam per ipsum habebat. Et istud significat D.Tho. quoniam dicit iniuste & propter indebitam causam.

Corolla Ex quo ego infero, quod si non per uim aut

fraudem id impediens faceret, sed precibus patefaciendo ueritatem, licet mutaret eius uoluntatem in fauorem alterius digni, non teneretur ad restitutionem. Atque inde secundo inferitur idem esse censendum in legatis testamentorum. Caietanus enim & nonnulli alii discrimen constituunt inter impediens aliquem a consequutione beneficii, & impediens legatarium nec restator illi facit legatum, dicentes quod impediens legatarium nullo modo teneretur ad restitutionem. Mihi autem, si fallor, diuersa aridet descendendi ratio. Utendum inquam arbitror distinctione posita, an uide licet per uim & fraudem impediatis, an precibus. Si non uim facias aut fraudem, ne ille qui paratus erat legare sua bona Petro, id perficiat, restituere teneris. Nam licet restator sua sponte id faciebat, tu tamen per iniuriam abstulisti ab illo ius quod habebat recipiendi, id est facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tamen nequius intulisti neque fraudem creasti, non teneris, licet id precibus feceris. Postremum denique in gratiam nostrorum Scholarium oportet interpretari est uerbum impræsentiarum adhibere, quomodo sicut Scholares qui suffragia præstant, aut alii aliter quempiam impediens, ne cathedram assequatur, teneatur ad restitutionem. Ad cuius utique ineundum responsum hoc primum omnium non est cur in dubium reuocetur quin Scholares quin suffragia præstantes non testes, ut aliqui opinantur, sed uere electores sint. Etenim si essent testes, non opus esset uniuersos auditores accedere, sed satis esset iustum numerum sciscitari, neque opus esset suffragiorum numero stare, neque per secretos calculos inias rogare. In summa, non solum suffragandi forma, sed et ipsa ostendit esse electores, quoniam quidem Receptor stare omnino teneretur eorum suffragii. Quo fit, ut compelli ceu testes non possint ad suffragandum, sed possint renuntiare iure eligendi, nisi quandoque Receptor, & qui ei sunt a consiliis, uel propter paucitatem, uel ad rescindendas alias fraudes non apparet, ut compellerent. Hoc supposito sic de illis omnino censendum est, ac de præbendis diximus, ne per quem prætermissio pignori, dignum eligit, licet mortaliter contra iustitiam distributiuam pec-

De Scholasticis suffragia præstantibus.

met, nulli tñ restitutionis nexu illaqueatur, quia Vniuersitati dat quod eide rigore iustitiæ commutative debet. Sin uero prætermisso digno, eligat indignum, atq; ea, quod arbitror, uera sunt quæ supra diximus, restitutioni tenetur, non illi prætermisso digno, sed Vniuersitati, si id modo possit restituere. Nam stipendia Vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quæ Vniuersitas soluit suis ministris. Vnde si Rex qui non præficit dignum ministrum reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ, ita qui eligit indignum, dñm non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipendium. Et ideo electus licet cathedram debeat digniori, hoc non est propter ipsum sed quia per iustitiam commutatiuam, debet Scholis talem ministrum. Haud tamen negaueri quin aliqui ei faciat iniuriam, & ideo uenturum in alia cathedra, ceteris paribus, illi fauere. De impedimentibus autem alia est rō. Qui enim per uim uel fraudem aliqui impeditur ne obtineret cathedram, non dico alteri suffragium suū præstando, sed si arceret eum ne cathedram peteret, quam certum erat se alioquin obtenturum, aut si deciperet electores, ne illum eligerent, quia spoliatur ipse eo iure quod appetendum habet, reuertitur uel in partem, uel in totum probatione fraudis aut uis. At de priuatione suffragantium, lib. 1. retragemus, & nunc amplius dicere repetimus. Bisariam nanque Scholares iniustitiam faciunt suffragando. Vno modo, dñi furtim se ingerunt, cum nō sint eiuidē cathedrae auditores, atq; isti si damnū dent, statim restitutioni tenentur, quia re uera nullum habent suffragandi ius. Alio mō quia auditores sunt, tamen suffragandi iure p p delictum, v.g. ambitus, & quodaiūt, subornationis, sunt priuati. Et tunc antequā condemnentur, suffragari uique possunt. Quocirca si Rector eos delictā nō interrogat, non sunt suffragando iniqui, si autem interrogantur, fateri tenentur ueritatem, maxime si sunt suspecti, & condemnati, uel p parere. Nam si nulla infamia aut indicis laborant, iniuriosa est interrogatio & ideo, dum circa medicum id uident, tacere possunt. Si aut iuste interrogantur ueritatem ecclant, tunc p unde ac si con-

demerentur iniquissime faciunt, & contra iustitiam si suffragiū præstant, quique dem per iniustitiam rectum iudicium suffragantur. Et idem de illis censendum, qui Scholarium albo nō sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragandi iure carent, & re uera sunt ordinarii auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodem possunt iurari. De his quæ ludo acquiruntur quemadmodum sunt restitutioni obnoxia, si petantur, aut si uis dolusue interuenit, satis quæstione præcedenti dictum est. De inuentis autē, libro sequenti quæst. de furto dicendum.

ARTICVLVS IIII.

Verum satis sit id simpliciter restituere, quod iniuste sublatum est.

Non satis est de fuisse omnia quæ ablata sunt restitutionis onere esse grauata, sed & id quoq. perscrutandum, utrum satis semper sit simpliciter restituere. Et arguitur a parte negativa. Legitur namque Exo. 22. Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit aut uendiderit, quinque boues pro uno boue restituat, & quatuor oues pro una oue. Illud autem fuit iudiciale, cuius instar similia sunt sub lege gratiæ a principibus constituta. Simile n. dixit Zachæus, ut se apud Christum commendaret. Lucæ 19. Si quid fraudui, reddo quadruplum. Similis quoque est fori extorsionis praxis, quippe quæ fur non ad simpliciter tantum condemnatur, sed ut multiplicatum reddat, uel supplicium peccat. Cum ergo leges civiles obligent in conscientia, si ut non semper sufficiat simpliciter restituere. In contrarium autem est, quod restitutionis obiectum non est nisi inæquale illud, quod per ablationem factum est per æqualitatem ad iustum reuocare, quod sit, si quantum abstulisti, tantundem reddas.

Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur, iuxta duas huius distinctionis mē. Duo in bra. Duo nanque in oblatione rei alicuius oblatione est considerare. Primum s. substantiam ipse rei alicuius oblationis, ex qua inæqualitas resultat, ut minus ille habeat a quo res sublata si derant, plus aut ille qui sustulit. Et hoc ipsum dñi commune est tam iustis q̄ iniustis ablationibus.

uibus. Nam siue rem mutuato, siue furto accipias, siue credito emas tanto alter minus habet, quanto tu plus. Secundum quod in ablatione consideratur, est modus ipse auferendi, puta si quis per fraudem aut uim quidpiam uel auferat, uel auferre conatur. Et hoc ubique habet conuolutam iniustitiam, seu re uera rem auferat, seu nihil auferat, uel ille qui in conatu suo quo præualere non potuit, succubuit. Si ergo prior conclusio. Quantum ad naturam attinet ac finem restitutionis, satis in uniuersum est illud simpliciter restituere quod sustuleris, siue per fas id feceris, siue per nefas. Buius uero restitutionis nomen officium est præcise iustitiæ commutatiuæ, nil attinens ad uindicatiuam. Ob idque nihil ei refert iustane fuerit oblatio, an uero iniusta, sed solum æqualitatem conseruare. Accepisti quatuor siue per mutuum siue per furtum, totidem ergo uia restitutionis debes. Conatus autem es furtum facere, nihil tibi potuisti furripere, nihil uia restitutionis debes. Quo fit, ut restitutionis obligatio quando debetur certum est, nullam expectet iudicis sententiæ, sed ex lege ipsa oriatur. De hac autem actuariæ restitutione, nempe si aliquando quis plus secundum conscientiam debebat restituere quam abstulit, libro sequenti sub titulo de furto redibit sermo.

Secunda conclusio. Posterior conclusio. Ad poenam quæ debetur iure iniustæ acceptionis, nemo ante iuris condemnationem tenetur, sed tunc quando facta fuerit condemnatio. Conclusio hæc in latissimum hic nos campum distendit, nisi tam longa tamque accurata disputatione lib. 2. q. 6. fuisset a nobis pertractata. Hic enim eius ueritatem longa rationum acie constabiliuimus, ubi declarauimus quemadmodum si iusta sit poenaliaria, illico sit a teo soluenda, si autem si corporalis supplicii, non teneatur se offerre, sed satis si, si absque illata ministris iustitiæ iniuria, ea pariat. Quocirca de hac secunda conclusione nullum hic uerbum addendum nobis est ne sitimus nostra repetitione molesti. Illuc enim. n. cuius interfuerit incipiat. Sed neque de priori conclusione dubium restat ullum post illa quæ habes.

Distinctio. nus dicta sunt. Quod ergo ad hunc articulum non solum spectat, idem est ut discernere discas, quæ res ad meram attineat restitutionem, quæ

uero ad poenam iuris. Illa enim illico nulla spe statuta sola restitutionis oneri subiicitur, hæc uero non nisi post latam sententiam. Exemplum unum pro pluribus esto. Dicebamus. n. illic quod dum lege frumento, aut uino, aut cuius altiarum mercium pretium statuitur, tunc qui carius uendit, statim ceu fur teneatur ad restitutionem excessus iusti pretii, ad poenam uero non nisi condemnatus. Pari modo, qui ouem aut bovem furatur, statim teneatur ualorem pecoris restituere, quadruplum uero aut septuplum non, nisi condemnatus. Per quod utique satis factum est primo membro capitalis argumenti. Horum ergo inter de cæteris conuicito.

Perpicendum inquam est, an leges poenales sint, & tunc non obligant nisi post latam sententiam, secus autem, si alius generis extiterint. Quo fit, ut uestigalium leges & tributorum quæ publicis regibus quam siue Leges pendia contribuntur, in conscientia obliuio oblium obgent ad soluendum ante sententiam, quia non ligant in sunt poenales, dico, dum tributa iusta sunt. conscie

Atqui ubi res est dubia, tunc iudicium non tiam. pertinet ad iudicem, sed recurrendum ad principem & interim seruandæ sunt leges nisi aperitissimam præ se ferent tyrannidem. De illo autem tributo, quod nostri Alcaualiam nuncupant, iam in calce superioris libri disputatum a nobis est, ubi quanta polleat iniustitia, pro capto nostro diximus. Est enim si cum moderatone exigat, æquum & iustum. Diximus tamen inter alia hoc forsitan moderamine ut in conscientia licere, quod dum res uenduntur, quæ non sunt grandis pretiis, non tenentur uenditores publicanos ad soluendum quærere, satis n. est solbere dum ab illis petitur, dum modo uenditores non trahunt fraude & dolo, ut se occultet.

Leges autem quibus transitu mercium prohibetur e regno, poenales sunt, & ideo neque, si frumentum, equos, uel aurum efferas, poenam teneris soluere, nisi captus. Quauis ut in superioribus tenuimus, peccatum si mortale eiusmodi re, quæ in regni commodum euehi uetant, foras asportare. Neque in contrarium urget quod publicani qui sua pecunia eiusmodi fiscales poenas redimunt, ius habent recipiendi, & ideo quod non soluit, dandum illis dat. Non inquam hoc urget quoniam illa se conditione intelligere debent eandem redimere fiscales poenas, ut ab eis præcise, quos

Nota. ceperint extorqueant. Quin uero hoc impræsentiarum obiter addiderint, q̄ in regnorum cōfinibus, quæ eiusdē sunt regis, non deberent hæ mercium extractiones, & commercia prohiberi, quippe quæ non tã in regnorum bonum, prohiberi vñt, q̄ in quantum. Sed nolo in publicas leges ob-

Dubium latrare. Dubium aut̄ hic proprium est his, de cēdē qui furtim in alienis nemoribus ligna cæ-
tibus li- dunt, aut in alienis pascuis furtim, oues
gna in suas pascunt. Putat. n. vulgus ob id q̄ qui
alienis capiuntur, pecunia multantur, quæ p̄na
nemori li lege decreta est, eos qui euadunt, ad nul-
bus. lam teneri restitutionem. Quod tamē ma-

nifeste falsum est, imo eadem regulā uten-
dū est. Sicut p̄nā a p̄io rei furto sublatę di-

Distin- scernas. Hac. n. rōne claritatis grā uti pro-
ctio. meo caput soleo. Aut. n. cædua sylua, eius-
dem urbis aut castri propria est, cuius qui
ligna cædunt, sunt ciues aut incolæ. Et
tunc arbitror, nisi insignem stragē faciant,
ad nullā teneri restitutionē neq. p̄nā,
neque pretij, nisi capiatur. De p̄na. n. res
est certa, sed & de pretio, inde id mihi sua-
deo, q̄ oppidum uideatur suis oppidanis il-
le lege ligna distribuere, ut qui capietur,
p̄nam luat, qui uero euaserit, gratis sibi
prædam acquirat. Idque cœsuerim, ut si
utrunque duorum oppidorum, quæ pro-
pinqua sunt, nemora habeat, tunc. n. uide-
tur ēt sibi mutuo illa lege ligna condona-
re. Quare non tenentur ad restitutionem
nisi insignem aliquam depredationem, ut
dicebamus, faciant, sed si capiuntur, tenen-
tur subire p̄nam. Aliter uero contingit
ligna furtim ex nemoribus euehere, quæ
prorsus aliena sunt, nempe quæ neque sūt
tui oppidi, neq. alicuius vicini, cuius oppi-
dani uicissim nemora tui oppidi parti-
pant, ut modo dicebamus, quia forte tuū
castrum nullū possidet nemus. Et hoc est

Regula quod in quæst. uersatur. Sunt. n. qui illam
aliquo- amplexi regulam, q̄ ubi lex p̄nam ahi-
sum. bet, non obligat ad peccatum, securas eo-
rum conscientias reddunt, qui ligna furan-
tur, ut nisi capiuntur, non sint restitutioni
subiecti. Hæc tamen, ut libro primo late
discussimus, deceptoria est regula. Immo
propterea lex p̄nam imponit, q̄ culpa
subest. P̄na enim nisi pro culpa non po-
test poni, ob idque qui ligna ab eiusmodi
nemoribus depredantur, tenentur omni

no ad restitutionem præuillignorum, nam
uere committunt peccatum furii, genere
suo mortale. Arque idem de pascuis con-
suetudine, ad p̄nam autem non nisi capiā-
tur, & condemnatur. Secus, si forte qui ne-
mus uetat, suam explicet uoluntatem, q̄
sub illa lege & cōditione uult dare ligna,
quod tamē nunquam audiui contigisse.
Nonnulla autem impræsentiarum admoni-
to opus est. Primum licitum esse cætionē
syluæ uetari in bonum reipublicæ, nempe
ne in eius perniciem dissipetur. Secundo
est notandum, q̄ domini quib. rex oppida-
cum nemoribus elargitur, nō possunt alia
ratione illa custodire, q̄ rex fecisset. Non
enim aliud eis ius concedit, q̄ habet. Et iō
si nemora hoc ferunt, non sunt oppidanis
uetanda ad necessarios usus. Imo uero etiā
si nemora propria sint domini, non sunt
eo rigore uetandæ ut corporatis infliga-
tur p̄na, neq. uero prauis pecuniariis. E-
nim uero arbores & ligna quæ absq. cul-
tura terra progenit, iure gentium cōta ei-
se deberent. Nequit. n. uita humana sine
quotidiano lignorum usu trāsigi. Ob idq̄,
eorum furtum non est ea lance æstimā-
dum ac si quis ab arca tua, aut de tua do-
mo, nūmos aut supellectilē furaretur tuū.
Quocirca qui ligna cædunt, nusquam gē-
tiū infamia latronum aut furum denota-
nt. Satis ergo est moderatas exigere p̄-
nas. Et re uera ubi domini tam acerba ani-
ma uersione miseros subditos a nemori-
bus arceant, ut prægrauem patiantur ino-
piam, forte sine mortali culpa possent illa
suffurari ligna quæ quotidianis usibus sal-
tem foci essent sibi necessaria. Pari ter me-
modo est de uenatione arbitrandū. Vena-
tio enim primū cōmuni iure gentium cōmu-
nis est, nempe ut fera & auis, quæ a nemi-
ne capta prius fuerat in ius transeat capie-
ti, ut patet Insti. & ff. de rerum diuis. Vñ-
de Aristot. 1. Polit. capi s. uenatoriā par-
tem esse uult reipublicæ. Et fundatur hoc
ius in illo dominio Genes. 1. hominibus
datum in cuncta animalia terræ, & uolati-
bus cau-
lia cœli, & quæ aquarū natatilia. Nihilq̄
minus uero triplici de causa iure uenatio-
netatur. Primum etsi uenationis locus cō-
munis sit ciuitatis aut oppidi, uetari licite
potest a principe, & a domino per uiam
gubernationis, nam fera ac pisces non so-

Notabi-
le. pri-
mi.
Secundū.

Aristot.
De uena-
tionē q̄
bus cau-
lis uene-
tur.

Prima.

Tum ornamento sunt & decori reipublicæ verum & necessitati seruiunt. Ob idq. nō est vulgi temeritati uenatio committenda, sed debet ordine, ac lege fieri, ne dispareat. Secūdo, princeps etiam cōia loca reipublicæ potest aliquot proprio usui dicare, neq. ad hoc, ut quidam autumant, requiritur consensus populi. Iustum quippe est ut pro sua dignitate gratia recreandi animi uenationem habeat paratā. Præterea qm̄ apros ac ceruos, & id genus bestias, non concedet a plebeis uenatu impetiri: sed ut referrentur ingenuis, qui præliorum simulacra aduersus eas meditentur. Hoc aut̄ non est hic absq. admonitione sciendum, qd non est eadem res in magnatibus ad custodiendam sui gratia uerandæque uenationem, quanta in principe, etiā si cum suis iuribus ea fuerit ipsis largita. Nam rex potest, exempli gratia, in toto regno decem, aut duodecim loca sibi reseruare, & forsā non posset bis aut ter ceterum. Si aut̄ magnatum singuli in suis oppidis, aut territorijs plura haberent loca custodita, grauiamen regno fieret intolerabilis. Sunt, n. feræ aues & pisces de iure gentium cōmunes, ut locis insit & sit de rerū diuinitatum creatum est, & ideo non est nimium populus a uenatione cohibendus, quicquid liberatem etiam habeat illo modum animum recreandi, tum & queritandi uisum. Sed tertio modo, quod ad rem pertinet, custoditur uenatio, nempe quia est in loco, non cōi oppidi, sed proprio ipsius domini, quo suam custodit uenationem. Nam, ut habetur locis proximè citatis de rerū diuinitate, potest fundi dominus prohibere ne quis uenationis gratia illud ingrediatur. At uerò in his omnibus primum osim, ut de syluis dicebamus, cauendum est ne pœnæ acerbe statuatur, quia illud non existimatur furtum, aut latrocinium, perinde ac dū domus aut burſæ cōpilatur. Quare profecto crudele est pœna corporali plecti ingredientes loca uetita uenationis gratiæ, sed satis est si duplum, aut triplū soluerēt, & plagas, instrumentaq. perderēt. Præterea hoc sanctissimè admonendum, ut qui feras custodiunt dāna data in integrū soluat, quod q̄ rarissimè fit. Ac quo tandē prætermisſis pœnis, quæ absq. dubio ante condemnationem non debent

tur, ad restitutionem uisoris bestiolæ, aut piscatus descendamus, dicendum qd ubi uenatio in loco cōi seruatur, & qui uenatur ciuis est, arbitror ad nullā restitutionem teneri, tam etiā si forte aliqua culpa sit facere contra legem, quoniam cum uenatio illa sit totius reipublicæ, nō p̄sumitur lex obligare ad restitutionem, sed ad p̄nā si contemnetur. Id. n. iustus sanè est, qd quod de lignis diximus. Quando uerò locus est proprius dñi, si locum ipsum ingrediatis species est furti, & tunc maximè dum muro est cinctus, & iō ad restitutionem damni teneris. Dixerim, si locus muratus fuerit, quoniam si tuerit parulus, non uideo cur restitutionis obligatio emergat. Enim uero et si fundi dñs id iuris habeat illic uenandi, ut alios inde accere ualeat: non tñ inde fit consequens dominium habere ferarum, quæ illic nutriuntur, perinde arg. arborum aut terræ nascitium. Primum, qd feræ terra non fert, ut ceteros fructus, sed ipse se animantes propignunt, tum et qd eadem animalia, uaga sunt, & ad quoeuq. diuagandum libera, si ergo dñs fundi non est syluestrium animalium dñs, sit ut qui illa occiderit, non fiat restitutionis reus. Atq. huic definitioni maximè consonat l. 1. 6. Partit. 3. tit. 28. qua sancitur, ut qui a dño fundi non præmonitus quippiam fuerit in fundo alieno uenatus, sibi quod cepit acquirat. Quod certe iniustum esset, si id sub dominio esset domini. Qui autē præmonitus bestiolam cepit, non sibi, sed dño fundi obueniat, in p̄nam. s. qd ingressus est alienum fundum. Quare forte ante condemnationem in nihilum tenetur. Si autem extra domini locum feram transfixeris, aut laqueo ceperis, certum est te ad restitutionem non teneri, præsertim si in prædio tuo illā fueris uenatus, ac multo minus si feram damnum tibi dante repereris. Nisi forsā inter oppidanos ad minimum cōuentum statio pretio fuerit, qd dñs constituit, ut nullibi uenatione noceret, sed suo uenandi, quod gentiū est, iuri renūciarent. Forte quia dñs & damna bona fide soluit, & tribuorū remissionē illis nonnullam facit, ut eideri iuri renūcient. Aues autē in triplici sunt differentia, nam aliz sunt merè syluestres, & harū aucupij defendere, etiā in fundo proprio iniquitas est,

Secūda.

Tertia.

Qui ferascusto
diūt ad
dāna da
ta tene
tur.

De colūbis. est, quandoquidem nullibi nisi per modū transitus commorantur. Præterquam si

preciosissimæ essent, ut accipitres, de quibus pluresolum dubij esset. Sed si nec auderem ad istam restitutionem obligare venientes. Aliæ sunt in alio extremo cicures ac domesticæ. Quas surripere absque ulla cōtrouersia furtum est, Sed aliæ sunt mediæ ut columbæ, quæ nec prout domesticæ sunt, nec prout syluestres. Et de his haud dubito, quin standum sit municipali-
bus legibus sicuti de aluearibus, nempe qd si lege præscripta est periodus, ut intra tot passus nemo illas capiat, censendum est usq. ad illam lineam esse domesticas.

Quare extra illam potest eas quisq. capere, modis tñ lege permissis. Nam potest et Rex vetare ne certis laqueis aut plagis irretiantur, tunc autem non emergit restitutionis obligatio, sed poenæ post cōdemnationem. Si autem infra spatium lege præscriptum capiantur, forte non sunt captores a restitutione immunes, quandoquidem usque ad limitē illum factæ sunt colūbar domesticæ. Tamen si nec summo sunt rigore urgendi ac si de ipso columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant civiles leges, si solū naturale ius consulas, apparet nemini reclamantibus illis qui fata circumcirca habentes dāna sunt accepturi, licitum esse columbarium extruere. Quin uero si Caietan. in sua Summa auscultes, peccatum est mortale colūbas in aliorum perniciem alere. At uero licet qsi ingens esset detrimentum id forte uerum habeat, si tamen domini pabulū sufficiens pro columbarum numero in columbario suppeditent, non tantum agnosco criminis. Est. n. hoc genus avis non solum in escam, uerum ratione stercoreationis reipublicæ utile, quare non est cur prorsus à civili republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quæstionis obiecta, solutione non indigent, sed attentione eorum quæ dicta sunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat, & ideo forem, quantum ad restitutionem satis erat reddere simplum, sed cōdēnatus deberet soluere penam. Zachæus autem inter alia supererogationis opera hoc ponebat quod reddebat sua sponte quadruplum, siquid furaretur, non quod

ante cōdemnationem obligatus esset. Ad censum uero membrum negatur cōsequentia, iuste enim iudex uindictam cōdemnat, seum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Utrum debeat aliquis id quod non ab-

stulit restituere.

In quinto articulo, quia apud Diuum Tho. quæritur, quæritur, utrum id debeat quispiam restituere quod non abstulit. Et arguitur a parte affirmatiua. Primum de illo qui semina effodit ne uenerint ad messem, qui uidetur grana deberet quorum damnum dedit, quæ sibi tamē usurpauit. Secundo de illo qui mutuas, aut aliter debuit, ultra præfixum terminum reuinet, qui tenetur tam de lucro cessante q. de damno dato, cum tamen id sibi ipse non acceperit. Et tertio, arguitur auctoritate Redemptoris Matt. 23. Sciebas q. mero ubi non semino & congrego ubi non spassi. ubi insinuat q. Deo debemus plus q. ab illo accepimus, & cum humana iustitia a diuina deriuetur, id etiam uidetur inter homines obseruandum. In contrarium autem est quod restitutio ibi perficitur ubi æqualitas constituitur inter acceptum & datum. Si ergo quis plus respondere teneretur, quam accepisset, restitutio illa a iustitia exorbitaret.

Quæstionis responsio tribus facilimis Primæ cōclusionibus constat. Prima est cen supe cōclu-
sionum repetitio. Vnusquisq. tenetur dānum quod alteri dedit, ad iustum restituere. Probat. Damnum quempiam alteri dare idem est, quod quidpiam ab ipso auferre, siue pecunia sit, siue aliud bonū illa æstimabile, nam damnum quempiam accipere, ut ait 3. Ethico. c. 4. Aristot. nihil aliud est, quam minus habere, quam habere debuit, qui autē alteri quidpiam abstulit, uirtute iustitiæ cogitur tantundē, neq. plus, neq. minus reddere. At ne ro bisariā tōtingit ut quis quid alteri auferat, nō pe aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. Est ergo se-
cunda conclusio. Quicumque id alteri adimit, qd actu habebat, tenetur ad æqualitatem idē restituere, ut si domum abstulisti te-
neris

Distin-
ctio.

Secunda
conclu.

**Tertia
conclu.**

neris de iusto pretio: & si honorem & famam eandem, ut dictum est, sed in facultate tuam reficere. Res est iam in superioribus liquida. Tertia conclusio: Quicumque alteri in eo damnum dat quod nondum actus, sed potentia habebat, non tenetur id ad æqualitatem restituere ac si actus illud habuisset, sed ad æqualitatem illius potentie, pensata. s. q. esset actus proxima, perperisque personarum, atq; negotiorum conditionibus. Ut si sita ruis equis contulcans effodisti semina, pensari debet potentia usq; ad metum. Si aut iam albescentes seges dissipasti, tã ò plus debes quã to iã fruges propinquiores erant. Probatur conclusio, id n. quod nõdum actus est, sed in via & virtute non tamen estimatur, quanti si esset in actu. Quare si secundum illum actus valorem reddendum esset, nõ tertiam simplicem, sed præter iustitiam augmentum restitueretur: ad quod utique ratio iustitiæ non obligat. De duabus prioribus conclusionibus nihil est, quod in dubium vocari possit. Porò autẽ contra tertium argumentum se statim offert, non utcuq; ualidũ. Enimvero si ille qui rem habet in spe, nõ vult illã in sola spe uendere, sed expectat se pericula omnia usq; ad rem uale ille qui contra eius voluntatem rem illam dissipat: non solũ teneretur restituere quantum in spe valebat, sed, ut apparet, quantum erat res ipsa ualitura, ergo conclusio falsa. Accipe antecedentis exempla: Est miser agri cola qui semina sua terræ concredidit: & manent omnia celi terreq; pericula subire, & euentus expectare, q. iacturam seminis certo precio facere. Et merito quidẽ. Nam ut habetur Ecclesi. xi. Qui obseruat uentum, nõ seminat, & qui considerat nubes, nunquã metet, ergo si isto inuito sara eius tu destruas, certe ratio persuadere uir q. tenearis in totum. Est, uerbi gratia, ortũ oppidum, aut castrũ, q. si semina oia effuderentur, aut cum herbescerem, eradicarentur, non posset non graui postea inopia laborare quã si non destruerent in locupletissimas mereret messis: & uolũt oppidan pericula expectare: cur ergo priuandi sunt inuiti illi sua expectatione? Item habet quis tenerimũ pullum equinum, qui de se magnã promittit spẽ: ne uero nõ estimatur nisi deo, iustitiam in certum reuera

non apparet iustitiæ, consono, ut res tunc sit compensanda solum secundum potestatem, & non secundum actum. Respondeatur ergo, quòd conclusio facta Thomæ tur conclusio est intelligenda, primum quando damnum datur casu, & non consulto per iniuriam, Thorenente domino: Tunc enim deducenda in primis sunt impericia, quas si dominus erat dominus quandoquidã illi non sunt ei sublati, sed penes ipsum manent. Et deinde pericula pensanda, si quas sunt a dabitrium prudentium, qui bona fide id iudicent. At uero quando reuente domino damnum per iniuriam datur, multo est altior estimatio facienda, & maxime, quando damnum est graue, ut si latissimũ uinum destrueres, aut ualissimũ segetum campum, ita ut prouincia, uel ciuitas, graue detrimentum pateretur.

Per hæc ergo liquet solutio primi argumenti. Circa secundũ uero, dubitationem do arg. nobis offert doctrina Caieta. Aut. n. D. Th. q. qui in mora est soluendi mutuum, aut alia rone debitum, tenetur non solũ quod accepit, refundere, uerum & damnum quod creditor ex dilata solutione patitur, & qd illi cessat lucrum. Quod quide iustitia præcipit post quã alteri inuito totũ illud auferatur. Caieta autẽ inde inferat eadem rationem. Sententia & a principio posse inter mutuantẽ & tra Caiet mutuatarium cõuenire de lucro et siane. ra. de re. Quod quidẽ si intelligit a temporis antiquo statu illo, quo in mora cõperimĩ esse, bona sorte ne lucrum est illatio. Mutuo, uerbi gratia, tibi usque cessãus, ad festũ S. Ioannis decẽ: quã sit tunc non distinsolueris quã me inuito deinceps retinebis, dno autẽ sum ego mercator, cui tua culpa cessatur dnois. tũ est lucrum idabis ergo mihi tũ. Si autem Cur liintelligat lucrum cessans sit in tempore erat lmmotuationis persoluedũ, profecto illatio, cũ cessnulla est. Tota enim ratio quare ab illo, sans exi qui est in mora, potest negotiator lucrum gere, cessans exigere, non est ea præcisẽ, quòd pecunia negotiatoris in uirtute plus ualeat quam si non esset negotiationi exposita: sed hæc iuncta cũ alia causa, q. præter uoluntatẽ ipsius mercatoris retineatur. Quare dum sua ipse sponte alienata a se habet, pecuniã, primum solum est cõcedere, ut possit lucrum cessans exigere. Hoc autem lib. & sumus susus disputaturi. Et ideo de Ad hoc modo satis. Solutio tertij argumenti, tum

expositio est illius loci euangelici. Sciebas quod meto ubi non semino, & congre-
go ubi non sparsi. Cuius duplex est expositio.
Primum. n. hoc nos certissimum catholi-
ca fides docet, quod radix nostrorum omnium me-
ritorum est gratia Dei, per quam illi sunt
accepti, & ideo quidquid illi meritorum of-
ferimus ipse in nos prius seminavit. Vn-
de alibi, seminanti semen suum sese compa-
rauit. Et ideo prior expositio est, quod uerbum
Christi non intelligit secundum ueritatem, sed
secundum existimationem illius uerbi nequa,
qui ex odio arbitrabatur Deum petere
quod seminauerat, & id ait Christus, ex
eius ore eum iudicare, quasi non ex rei ue-
ritate. Posterior uero solutio est, quod ali-
quid praeter gratiam, quam ipse nobis con-
ferri, exigit a nobis. scilicet assensum nostrum, ut
sciamus nos ab illo moueri, & praetera-
sum eiusdem gratiae, quo per meritum
incrementa ipsa augetur. Porro autem syn-
cerior apparet prior solutio. Nam & ipse
nos mouet ad assentiendum, & fruges me-
ritorum nostrorum ipse in nobis semina-
uit per gratiam. Vnde Paulus. Ego plantavi. s.
praedicando, & Apollo rigauit. Deus autem
incrementum dedit. Est hic autem ab il-
lo Lutheranicorum dogmate cauendum,
quod nos lib. 3. de Nat. & Grat. c. 8. expu-
gnauimus. Aitunt enim opera nostra non esse
nostra merita, sed Deum per nos mereri.
Qua quidem falsitate nihil ineptius dici
potuit. Meritorum enim non dicitur nisi unius ad
alterum. Quare cum mereri, non sit nisi
in Deo, & erga ipsum, non potest ipse me-
reri. Decipiuntur autem falso intellectu uer-
bi Augustini in Dei gratia & lib. arb. quo ait
Deum in nobis coronare dona sua. ubi Au-
gustinus non dicit quod opera nostra sunt me-
rita Dei, sed quod sunt dona Dei, & simul utrum-
que uerum est, quod sunt & dona Dei, &
merita nostra. Nam quia non sunt me-
rita, nisi quatenus ex radice gratiae Dei pul-
lulant, eius dona dicuntur, & sunt. At quia
quatenus ex consensu libero uoluntatis
nostrae diuinitus mouentur, sunt merita
nostra. Coronat ergo Deus merita nostra
quatenus dona eius sunt, & ideo quodam
modo illi damus quod non accepimus,
puta augmentum, quod in radice accepimus,
sed tamen nihil damus quod ipse non se-
minauit & incrementum dedit.

Paulus.

Dogma
Luther-
anicorum.

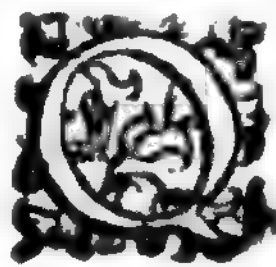
QVAESTIO VII.

DE CIRCUNSTANTIIS
restitutionis.

S. Tho. 2. 2. quæst. 62. art. 5.

ARTICVLVS I.

*Utrum semper oporteat ei restitutionem
fieri quod res sublatam fuit.*

QUONIAM quæstio præ-
cedens substantiam nobis re-
stitutionis patefecit, decet ut in
hac septima circumstantias
eiusdem exploremus, nem-
pe cui, quis quomodo, quando restituere
debeat. Est ergo primus articulus, qui apud
D. Tho. est quintus, utrum sit semper re-
stitutio ei facienda, cui res sublatam est. Ap-
paret namque id non semper oportere. Pri-
mum, quia restitutio non debet illi esse
nocua, cui fit, neque alteri iniuriosa. Si au-
tem ei cuius res est, esset semper restituen-
da, usu quandoque ueniret, ut in eius per-
niciem esset uel aliorum, ut puta dum deo
petenti suum gladium, ut homicidium faceret,
redderetur, ergo non semper est uero do-
mino restitutio facienda. Secundo. Quæ-
quaque iniuste prauoque fine dat, indi-
gnus fit, qui eadem recipiat, solent autem
homines aliquid simoniacè dare, uel ad
corrumpendum iudicem, uel ad hominem
enecandum: quæ quidem largitiones iniq-
ue sunt, ergo non est illis facienda restitutio.
Tertio. Nemo ad id cogitur quod impossibi-
le est, quia autem restitutio non est factio pos-
sibilis, si ei fieri deat a quo res ablata est,
nempe uel quia est uita defunctus, uel pe-
regre profectus, uel prorsus ignotus, ergo
tunc non esse necesse restitutionem eidem fa-
ci. Quarto iustius homo cogitur ei bene fi-
cium respondere, a quo maius accepit, quam
ei, a quo recepit minus, ergo ingruente si-
mul parentum inopia dum ipsi restituendi
alteri occurrat, si utrumque simul non est
possibile, citius rependendum est pauperibus
beneficium, quam debitum extraneo restituendum.
Quinto. Frustraneum esset, ac perinde uanum
id restituere quod iam in possessi-
onem restituentis esset reuertendum, dum

autem

autem prælati quidpiam ecclesiæ debet si eidem ecclesiæ restitatur, in tuam ipsius regreditur potestatem, quoniam quidem ipse est honoris ecclesiæ administrator & custos, ergo tunc non decet restitutionem ecclesiæ fieri. Argueo non semper ei debet fieri restitutio a quo res ablata est. Contrarium & nos Paulus admonitos curauit ad Romanos 3. inquit reddite omnibus debita, cui tributum, tributum cui uectigal uectigal, &c.

Paulus.

Aliorum sententia.

Quæstio huius articuli præcipua est in materia restitutionis, ad quam plerique Doctorum conclusionum multitudinem addunt, nempe quod bona defuncti restituantur hæredi, & quæ ignoti debentur, restituantur pauperibus, & horum instar fiat de aliis. At uero licet forsitan ad rem non ita multum differat, tamen si loquendi proprietatem obserues, multo syncerius & ad rem proprius unica conclusione D. Th. respondet, quæ sit uniuersalis hæc, Necessarium ubique & semper est restitutionem eidem fieri a quo res sublata est. Enimvero hæredes personam defuncti gerunt, & ideo quod eis confertur, datur defuncto, & quod restituunt pauperibus, uero domino reddis, nulli per se nullum acquirunt dominium, nisi quia loco ueri domini subrogantur. Probatum ergo conclusio. Restitutio, ut supra dictum habemus, est actus commutatus iustitiæ, per quam equalitas constituitur inter personas quæ inæqualia habent, hæc autem rerum adæquatio legitime constitui non potest, nisi eidem ipsi id reddas, quod ei abstulisti, siquidem ille est qui per tuam ablationem minus habet, ergo uero domino facienda est semper restitutio. Antea tamen quæ ad argumentorum solutionem descendamus, explicanda est conclusio. Consulto quippe dictum est restitutionem fieri, debere uero domino. Nam si res ab eo sustuleris, qui eius non erat uerus dominus, utpote a latrone, non est ei reddenda, sed domino, cui ipse surripuerat, ac penitus rem filiosfamilias ademptam, suo patri, & quam monacho eripuisti, eius prælati. Enim uero ad articulo proximo dicturi sumus, duplici ex fonte oritur restitutionis obligatio, nempe & ratione acceptionis, & ratione reacceptæ. Ob id quod in hisce casibus, etsi nihil ab eiusmodi dominis acciperis, nihilominus quia eorum res penes te sunt, teneris in eorum potestatem tradere.

Explicitur conclusio.

Est autem operæpretium, tria in tria in eiusdem restitutionibus obseruare. Primum, ut tibi citra ullam dubietatem constet, non ob rem quam Petro eripuisti, non esse suam, seruanda.

Nam dum res tibi dubia est, tunc quoniam melior est conditio possidentis, eidem debes reddere, ut ipse uideat cuius est. Quandoquidem in foro iudiciali, nisi tu plane probaueris rem non esse illius, eide a quo abstulisti, compelleris reddere. Et confute dixi, non esse illius, puta quia nunquam eius habuit dominium, sed per iniuriam surripuit. Nam si ille, a quo sustulisti ratione mutui uel alius legitimi contractus, rem illam debet alteri, non tu potes, priuata auctoritate ei reddere, sed ei ipsi debes, qui dominum habet. Secundo, ut tenearis dare domino, requiritur quod id possis absque magno tuo detrimento facere, quoniam si latronem timeas, aut filiosfamilias, a quibus nisi eis reddas, uapulabis, aut graue aliquod damnum accipies, non teneris cum uis incommode reddere nisi eis. Tercio, Quando restituas uero domino, teneris tam latronem admonere, quam etiam dominum, illum, si ne postea priuatus sustulisti iterato restituat, quod semel restitutum est, hunc autem, ne alia via procuret illud recuperare. Arguitur autem contra secundam moderationem, nempe quod res tunc restituenda est domino, si fieri illud potest sine restituendis detrimento. Ille qui rem sustulit a latrone, tenetur restituere uero domino, non solum charitatis iure, uerum & iustitiæ rigore, ergo non solum absque detrimento, uerum etiam cum illo debet talis restitutio fieri. Probatum primo antecedens. Nam qui rem alienam habet inuito domino, res ipsa accepta, ut modo dicebamus, in causa est, ut restitutio iustitiæ uinculo fiat. Item uerus dominus posset posset forem in foro iudiciali compellere ut sibi conferat, ergo tenebatur de iustitia. Nam ad id ad quod sola charitate tenemur, non possumus in iudicio cogi. Item, quia ut articulo proximo dicturi sumus, etiam qui furtum a latrone emisit, tenetur illud domino restituere, ergo quocumque accipiat, Consequentia autem prima inde probatur, quod iustitia etiam cum detrimento restituere obligat, ut supra diuimus. At hoc arguitur, quod non solum charitas, sed & iustitia obligat ad reddendum uero domino.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Argumentum contra secundam moderationem.

At largi rñdetur, quod non solum charitas, sed & iustitia obligat ad reddendum uero domino, quo

Vol. 99

ligatur, dubitas forte an idem de illo sit pariter intelligendum, qui digno obstat, ut detur alteri digno? Respondetur idem esse iudicium, quia cum ambo habeant ius petendi, possum ego ei favere cui uoluerò, cò uel maxime, q̄ tunc distributiva iustitia non uiolatur. In his tñ omnibus hæc apprimè regula meditanda est, ne uis aut dolus interueniat. Si m̄ ego uim intulero aut fraudem digno ne obuneat, haud dubium quin iniuriam illi irrogauerim, atq̄ adeo ad restitutionem illi teneat, quamuis si in gratiam alterius digni id fecerim, forte non tenear in totum. Neque refert utrum alium impedias ut detur alteri digno, an ut tibi ipsi, qui etiam dignus es. Quicumque n̄ ius habet pro se petendi illa quorū dignus est. Et quamuis procurare beneficia quę habent annexam curam animarū, peccatum sæpenumero sit, non tñ ideo restitutionis nexū iniicit. Illa tñ sn̄a Scot. in Quarto distin. 4. 5. ibidemque Richardi non est hic absque examine prætereunda. Aiunt. n̄. quod si quis sibi uel alteri præbendam procurans sit alteri obstaculo ne obineat, idq̄ faciat non ut alteri noceat, sed ut sibi uel amico prosit, ad nullam tenetur restitutionem. Si uero facit alterius procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui quidem sn̄q̄ & Caiet. in dubio hic secundo v̄ subscribere. Atque in eandem sn̄am citant l. 2. de noui oper. nuntia. quæ tamē illic non est, sed est l. 2. ff. de aqua pluuiar. ar. cen. S. idem Labeo. 2. ubi habetur qđ qui non animo nocendi aquę ductum qui per suum fundum ad vicini possessionem deriuatur rumpit, nō est iniurius. Si uero id faciat nō ut sibi prosit, sed ut obstat vicino, iniurius est illi. At profecto regula illa iuris malè ab istis intellecta est. Animus n̄. nocendi potest quidem esse peccatum cōtra charitatem: sed tamen obligare ad restitutionem, ut supra sæpe diximus, non potest nisi ubi fuerit contra iustitiam. Videndum ergo est quantum ad restitutionem res attinet, non quo animo id facias, sed quo iure. Et sic est intelligenda lex; nam qui non ut sibi prosit, aquam vicini arceat, uidetur non facere iure proprio, & ideo potest in foro prohiberi. Si autē uult fundamentum muni ducere per aquę ductum, qui per suum transit fundum, ob id

que uenas aquę rumpit, licet ex odio faciat inimici & charitatem uiolet, nihil ei tamē restitutionis debet. Ad propositum igitur nostrum qui suo uicini iure præbendā absque ui & fraude sibi uel amico procurat, etiam si ex odio alterius id faciat, & cōtra charitatem delinquat, ad nullam tenetur restitutionem. Et per hoc claret ratio secundi dicti S. Tho. nempe qđ qui impedit eum, qui in uia erat, ad obtinendum, si iniuste id faciat, tenetur ad restitutionem, dum disputa quia intendit eius nocumentum propter odium aut uindictā. Facere enim ex S. Tho. odio aut uindicta, non te onere restitutionis grauat, sed facere iniuste, s. nullo tuo iure, sed uiolando alienū, facere tñ ex odio, est signū aliquod nullo tuo te iure uicini. In tertio uero dicto explicando multo operis Caiet. insumit, nempe ad explicandam illam regulam Arist. 2. Physic. tex. 56. Qđ parum distat à re nihil distare v̄. Obicit namq̄ exceptiones multas in materia moral. Qui n̄. parum abest, ut peccet, nō ideo peccat. Et multo minus qui parum abstuit, ut hominem occideret, non punitur tamquam homicida, neque ad restitutionem tenetur. Sicut neque ille qui parum abstulit ut furaretur sed qui re uera furatur. Quemadmodum si parū abstulit ut rex in insidias incideret, licet fortunatus ipse fuerit, non tñ qui illas tenderant, tenentur ei ad restitutionem. Hicce ergo, nisi ego fallor, obiectionibus falsus plane Caiet. aduersatur menti S. Tho. immerito regulam eius inficiens. Has uero omnes exceptiones potuisset excusare, si mentem D. Tho. tantisper fuisset speculatus. Laborauit. n̄. amphibologia. Longe quippe aliud est parum abesse ut damnum des, quam damnum dare, in eo quod parum abest, ut sit. Et D. Tho. non somnauit, qđ qui parum abest ut damnum des, teneatur ad restitutionem, ut Caiet. putat, sed qui re uera damnum dedit in re, quæ parum abest ut sit. Exempli gratia. Est uinea aut sunt sata, quorum fructus iam iam maturescunt, si parum abstulit, ut uenator cum suo comitatu circumcurrens illa pessundaret, ad nullam tenetur restitutionem, qui nullum dedit damnum, sed si medius transiens illa pessundabit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui per parum aberat ut esset. Patet.

Dubiū.

Regula.

Sct̄ia
Sco. &
Richar.

Caiet.

Explica
tur ter
tim.

Caieta.

Explica
tio au
ctoris.

riter in proposito. Si parum abfuiſſet uti impedires hominem a præbenda, certe nulli eſſes reſtitutioni obnoxius, quia nullum dedisti damnum. Si tñ re vera impedimento fuiſti quare ille non eſt aſſequutus, dānum dedisti in re quæ parum aberat ut ipſe haberet, atque adeo ſcđm tñ facultatem teneris in totum. Addidit tñ prudenter hoc uerbum D. Tho. ſcđm ſuā facultatem, quia proſecto in huiusmodi impeditionibus uix pōt contingere ut fieri poſſit in integrū reſtitutio. At uero qñ hæc in uſum uenire poſſunt, non te pigeat ſi rem uigentius exprimamus. Qñ ait S. Thom. tunc impeditorem teneri in totū qñ firmatus eſt animus electoris huic ſtare, aut intelligit quando iam dedit, & hoc non eſſe impedire, ſed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit, & tunc apparet quod non eſt perinde ac ſi, dediſſet ut impeditor teneatur in totum nam poterat elector mentem mutare. Quin uero iuſte, ſi alter poſtea occurreret dignior, aut æque dignus. Reſponderetur non eſſe intelligendum quando iam dedit. Tres enim gradus diſcernit D. Tho. Primus eſt quando elector nondum animum conſtituerat huic dare, ſed erat tamen in uia, & tunc reſtitutio eſt faciendā ad arbitrium prudentis. Tertius eſt qñ iam conſulit, & de hoc nihil meminit, quia hoc non eſſet impedire, ſed tollere. Quare ſi quis collatione facta poſſeſſionem iniuſte impediret, manifeſtum eſt teneri in totum. Medius autem caſus eſt de quo S. Tho. loquitur, quando præſatus conſtituerat illi dare. Et tunc ait Caiet. in quarto dubio, ideo impediens teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi. Hoc autem neſcio unde inculcit ex S. Tho. neque ſecundum ueritatem. Nam D. Tho. radicē reſtitutionis non illic collocat q̃ elector tenebatur dare, ſed quod conſtituerat iam dare. Quare licet ille non fuiſſet dignior, ſed dignus, ſi impediens per uim uel fraudem mutauit animum collatori, proſecto teneretur in totum. Nam licet collator ſua ſponte conſeſſet, neq. teneretur iſti dare, nihilomi

fraudem id impediēs faceret, ſed precibus patefaciendo ueritatē, licet mutaret eius uoluntatem in fauorē alterius digni, non teneretur ad reſtitutionem. Atque inde ſecundo inſertur idem eſſe cenſendum in legatis teſtamentorum. Caietanus enim & nonnulli alii diſcrimen conſtituunt inter impediens aliquem a conſequutio ne beneficii, & impediens legatarium ne teſtator illi faciat legatum, dicentes q̃ impediens legatariū nullo modo teneretur ad reſtitutionem. Mihi autem. niſi fallor, diuerſa ardet diſcendi ratio. Vendum ſa quam arbitror diſtinctione poſita, an uide licet per uim & fraudem impediās, an precibus. Si. n. uim facias aut fraudē, ne ille q̃ paratus erat legare ſua bona Petro, id perficiat, reſtituere teneris. Nam licet teſtator ſua ſponte id faciebat, tu tñ per iniuriā abſtulisti ab illo ius quod habebat recipiendi, id eſt facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tñ neq. uim intuliſti neq. fraudem creāſti, non teneris, licet id precibus ſeceris. Poſtremum denique in gratiam noſtrorum Scholarium operæpretium eſt uerbum impræſentiarum adhibere, quomodo ſaut Scholares q̃ ſuffragia præſtant, aut alii aliter quempiam impediens, ne cathedram aſſequatur, teneantur ad reſtitutionem. Ad cuius utique ineundum reſponſum hoc primum omnium nō eſt cui in dubium reuocetur quin Scholares quo ſuffragia præſtantes non teſtes, ut aliqui opinant, ſed uere electores ſint. Etenim ſi eſſent teſtes, nō opus eſſet uniuerſos auditores accerſere, ſed ſatis eſſet iuſtum numerum ſciſcitari, neque opus eſſet ſuffragiorum numero ſtare, neque per ſecretos calculos ſnias rogare. In ſumma, non ſolū ſuffragandi forma, ſed et ipſa oſtendit eſſe electores, qñ quidem Reſtor ſtare omnino teneretur eorum ſuffragii. Quo ſit, ut compelli ceu teſtes non poſſint ad ſuffragandum, ſed poſſunt renūciare iure eligendi, niſi quandoque Reſtori, & qui ei ſunt a conſiliis, uel ppter paucitatem, uel ad reſcindendas alias fraudes rō appareret, ut compellerent. Hoc ſuppoſito ſic de illis omnino cenſendum eſt, ac de præbendis diximus, neq. q̃ qui præter miſſo pignori, dignum eligit, licet mortaliter contra iuſticiam diſtributiuiam præ-

rium ſecundū ..

De Schol
laribus
ſuffragia
præſtan
tibus.

Caiet. ex
poſitio.
Repro
batio.

Corolla nus ipſe ei per fraudem abſtulit, qđ iā per
rium prius habebat. Et iſtud ſignificat D. Tho. qñ
num. dicit, iniuſte & propter indebitā cauſam.
Corolla Ex quo ego infero, q̃ ſi non per uim aut

met, nullo tñ restitutionis nexu illaqueatur, quia Vniuersitati dat quod ei de rigore iustitiæ commutatiue debet. Sin uero prætermisso digno, eligat indignum, atq; ea, quod arbitror, uera sunt quæ supra diximus, restitutioni tenetur, non illi prætermisso digno, sed Vniuersitati, si id modo possit restituere. Nam stipendia Vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quæ Vniuersitas soluit suis ministris. Vnde si Rex qui non præficit dignum ministrum reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ, nā qui eligit indignum, danū non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipendium. Et ideo electi licet cathedram debeat digniori, hoc non est propter ipsum sed quia per iustitiam commutatiuam, debet Scholis talem ministrum. Haud tamen negaueri quia aliqui ei faciat iniuriam, & ideo teneantur in alia cathedra, ceteris paribus, illi fauere. De impedimentibus autem alia est rō. Qui enim per uim uel fraudem aliquis impediret ne obtineret cathedram, non dico alteri suffragium suū præstando, sed si arceret eum ne cathedram periret, quam certum erat se alioqui obtenturum, aut si deciperet electores, ne illum eligerent, quia spoliatur ipso eo iure quod appetendum habet, tenetur ei uel in partem, uel in totum probatione fraudis aut uis. At de priuatione suffraganum, lib. 1. tetigimus, & nunc amplius dicere repetimus. Bisariam namque Scholares iniustitiam faciunt suffragando. Vno modo, dū furum se ingerunt, cum nō sint eiusdē cathedrae auditores, atq; isti si damnū dent, statim restitutioni tenentur, quia re uera nullum habent suffragandi ius. Alio mō quia auditores sunt, tamen suffragandi iure p. p. delictum, v.g. ambitus, & quodammodo, subornationis, sunt priuati. Et tunc antequā condemnentur, suffragari utique possunt. Quocirca si Rector eos delictā non interrogat, non sunt suffragando iniqui, si autem interrogantur, fateri tenentur veritatem, maxime si sunt suspecti, & condemnati, tenentur parere. Nam si nulla infamia aut indicis laborant, iniuriosa est interrogatio & ideo, dum citra mēdactum id uident, tacere possunt. Si autē iuste interrogantur, ueritatem eccl. ant. tunc pariter ac si con-

demnarentur iniquissime faciunt, & contra iustitiam si suffragiū præstant, quicquidem per iniustitiam rectum iudicium suffragantur. Et idem de illis censendum, qui Scholarium albo nō sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragandi iure carent, si re uera sunt ordinarii auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodem pos sunt auctori. De his quæ ludo acquiruntur quemadmodum sunt restitutioni obnoxia, si petantur, aut si uis dolusue interueniat, satis quaestione præcedenti dictum est. De inuentis autē, libro sequenti quaest. de furto dicendum.

ARTICVLVS IIII.

Perum satis sit id simpliciter restituere, quod iniuste sublatum est.

Non satis est definisse omnia quæ ablata sunt restitutionis onere esse grauata, sed & id quoq. perscrutandum, utrum satis semper sit simpliciter restituere. Et arguitur a parte negatiua. Legitur namque Exo. 22. Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit aut uendiderit, quinque boues pro uno boue restituat, & quatuor oues pro una oue. Illud autem fuit iudiciale, cuius instar similia sunt sub lege gratiæ a principibus constituta. Simile n. dixit Zachæus, ut se apud Christum commēdaret. Lucæ 19. Si quid fraudasti, reddo quadruplum. Similis quoque est fors extortoris praxis, quippe quæ fur non ad simpliciter tantum codemnatur, sed ut multiplicatum reddat, uel supplicium pōdat. Cum ergo leges civiles obligent in conscientia, sit ut non semper sufficiat simpliciter restituere. In contrarium autem est, quod restitutionis obiectum non est nisi inæquale illud, quod per ablationem factum est per æqualitatem ad iustum reuocare, quod sit, si quantum abstulisti, tantundem reddas.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondeatur, iuxta duo huius distinctionis mē. Duo inbra. Duo namque in oblatione rei alienæ oblatio est considerare. Primum. scilicet substantiam ipsæ rei a sim oblationis, ex qua inæqualitas resultat, ut minus ille habeat a quo res sublata si derant, plus autem ille qui sustulit. Et hoc ipsum quod commune est tam iustus q̄ iniustus ablatio-

nibus.

Nota da
distictio

quis. Nam siue rem mutuato, siue furto accipias, siue credito emas tanto alter minus habet, quanto tu plus. Secundum quod in ablatione consideratur, est modus ipse auferendi, puta si quis per fraudem aut uim quidpiam uel auferat, uel auferre conatur. Et hoc ubique habet conuolucram iniustitiam, seu reuera rem auferat, seu nihil auferat, uel ille qui in conatu suo quo præuolare non potuit, succubuit. Si ergo prior conclusio. Quantum ad naturam attinet ac finem restitutionis, satis in uniuersum est illud, simpliciter restituere quod sustuleris, siue per fas id feceris, siue per nefas. Enim uero restitutionis nomen officium est præcise iustitiæ commutatiuæ, nil atinens ad uindicatiuam. Ob idque nihil ei refert iustane fuerit oblatio, an uero iniusta, sed solum æqualitatem constituere. Accepisti quatuor siue per modum siue per factum, totidem ergo nia restitutionis debes. Conatus autem es furum facere, nihil tibi potuisti surripere, nihil via restitutionis debes. Quo fit, ut restitutionis obligatio quando debetum certum est, nullam expectet iudicis sententiam, sed ex lege ipsa oriatur. De hac autem actuaria restitutione, nempe si aliquando quis plus secundum conscientiam debebat restituere quam abstulit, libro sequenti sub titulo de furto redibit sermo.

Secunda conclusio. Posterior conclusio. Ad pœnam quæ debet in hoc iniuste acceptionis, nemo ante iuris condemnationem tenetur, sed tunc quæ facta fuerit condemnatio. Conclusio hæc in latissimum hic nos campum d'sputandi mitteret, nisi tam longa tamque accurata dispensatione lib. 2. q. 6. fuisset a nobis pertractata. Illic enim eius ueritatem longa rationum acie constitubiliuimus ubi de la rauimus quemadmodum si fissa sit pœcuniaria, illico sit a teo soluenda, si autem si corporalis supplicii, non teneatur se offerre, sed satis si, si absque illata ministris iustitiæ iniuria, ea patitur. Quocirca de hac secunda conclusione nullum hic uerbum addendum nobis est ne simus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius interfuerit dubitari. Sed neque de priori cõsultatione aliquid restat ullum post illa quæ hæc.

Distinctio nona. Quod ergo ad hunc articulum spectat, id unum est ut discernere discas quæ res ad meratutineat restitutionem, quæ

uero ad pœnã iuris. Illa enim illico nulla spectata sua restitutionis oneri subicitur, hæc uero non nisi post latam sententiam. Exemplum unum pro pluribus esto. Dicebamus enim illic quod dum leges frumento, aut uino, aut cuius aliarum mercium pretium statuitur, tunc qui carius uendit, statim ceu fur tenetur ad restitutionem excessus iusti pretii, ad pœnam uero non nisi condemnatus. Pari modo, qui ouem aut bovem furatur, statim tenetur ualorem pecoris restituere, quadruplum uero aut septuplum non, nisi condemnatus. Per quod unumque satis factum est primo membro capitalis argumenti. Horum ergo intar de ceteris conuicito.

Perpiciendum inquam est, an leges pœnales sint, & tunc non obligant nisi post latam sententiam, secus autem, si alius generis extiterint. Quo fit, ut uelut alii leges & tributorum quæ publicanis regitã quam stipendia contribuntur, in conscientia obliuio obgens ad soluendum ante sententiam, quia non ligant in sunt pœnales, dico, dum tributa iusta sunt. consciã. Atqui ubi res est dubia, tunc iudicium non tiam, pertinet ad iudicem, sed recurendum ad principem & interim seruandæ sunt leges nisi aperitissimam præ se ferent tyrannidem. De illo autem tributo, quod nostri Alcaualiam nuncupant, iam in calce superioris libri disputatũ a nobis est, ubi quanta polleat iustitia, pro capto nostro dixim⁹. Est uero si cum moderone exigat, æquum & iustum. Diximus tamen inter alia hoc forsitan modera. nunc ut in cõscientia licere, quod dum res uenduntur, quæ non sunt grandis pretiis, non tenentur uenditores publicanos ad soluendum querere, satis n. est solhere dum ab illis petitur, dum modo uenditores non utantur fraude & dolo, ut se occultet. Leges autem quibus transiit mercium prohibet e regno, pœnales sunt, & ideo neque si frumentum, equos, uel aurum efferas, pœnam teneris soluere, nisi captus. Quauis ut in superioribus terigimus, peccatum si mortale eiusmodi re, quæ in regni commodum euehi uetant, foras a portare. Neque in contrariũ urget quod publicani qui sua pœcunia eiusmodi fiscales pœnas redimunt, ius habent recipiendi, & ideo quod non soluit, dant illis dat. Non inquam hoc urget quod illa se cõditione intelligere debent eadem redimere fiscales pœnas, ut ab eis præcise, quos

acpe-

Nota. ceperint extorqueant. Quin uero hoc impræsentiarum obiter addiderint, q̄ in regnorum cōfinibus, quæ eiusdē sunt regis, non deberent hæ mercium extractiones, & commercia prohiberi, quippe quæ non tã in regnorum bonum, prohiberi vñr, q̄ in quantum. Sed nolo in publicas leges ob-

Dubium latrare. Dubium aut̄ hic proprium est his, de cede qui furum in alienis nemoribus ligna cætibus li- dunt, aut in alienis pascuis furtim, oues gna in suas pascunt. Putat. n. vulgus ob id q̄ qui alienis capiuntur, pecunia multantur, quæ pena nemori li lege decreta est, eos qui euadunt, ad nul- bus . lam teneri restitutionem. Quod tamē ma-

Distin-
ctio . meo capto soleo. Aut n. cædua sylua, eius- dem urbis aut castri propria est, cuius qui ligna cædunt, sunt ciues aut incolæ. Et tunc arbitror, nisi insignem stragē faciant, ad nullā teneri restitutionē neq; pœnæ, neque pretij, nisi capiatur. De pœna. n. res est certa, sed & de pretio, idē id mihi sua deo, q̄ oppidum uidetur suis oppidanis ille lege ligna distribuere, ut qui capietur, pœnam luat, qui uero euaserit, gratis sibi prædam acquirat. Idque consuevit, ut si utrumque duorum oppidorum, quæ propinqua sunt, nemora habeat, tunc. n. uide- tur et sibi mutuo illa lege ligna condona- re. Quare non tenentur ad restitutionem nisi insignem aliquam depredationem, ut dicebamus, faciant, sed si capiuntur, tenen- tur subire pœnam. Aliter uero contingit ligna furtim ex nemoribus euehere, quæ prorsus aliena sunt, nempe quæ neque sūt tui oppidi, neq; alterius vicini, cuius oppi- dani uicissim nemora tui oppidi parti- pant, ut modo dicebamus, qui forte tuū castrum nullū possidet nemus. Et hoc est

Regula quod in quæst. uersatur. Sunt. n. qui illam aliquo- amplexi regulam, q̄ ubi lex pœnam adhi- bet, non obligat ad peccatum, securas eo- rum conscientias reddunt, qui ligna furan- tur, ut nisi capiuntur, non sint restitutioni subiecti. Hæc tamen, ut libro primo late discussimus, deceptoria est regula. Immo propterea lex pœnam imponit, q̄ culpa subest. Pœna enim nisi pro culpa non po- test poni, ob idque qui ligna ab eiusmodi nemoribus depredantur, tenentur omni-

no ad restitutionem pretij lignorum, nam uere committunt peccatum furti, genere suo mortale. Atque idē de pascuis con- scendum, ad pœnam autem non nisi capiā- tur, & condemnentur. Secus, si forte qui ne- mus uetat, suam explicet uoluntatem, q̄ sub illa lege & cōditione uult dare ligna, quod tamē nunquam audiui contigisse. Nonnulla autem impræsentiarum admoni- to opus est. Primum licitum esse cætionē syluæ uetari in bonum reipublicæ, nempe ne in eius perniciem dissipetur. Secundo est notandum, q̄ domini quib. rex oppida- cum nemoribus largitur, nō possunt alia ratione illa custodire, q̄ rex fecisset. Non enim aliud eis ius concedit, q̄ habet. Et iō si nemora hoc ferunt, non sunt oppidanis uetanda ad necessarios usus. Immo uero etiā si nemora propria sint domini, non sunt eo rigore uetanda, ut corporalis in flagi- tur pœna, neq; uero prauis pecuniaria. E- nim uero arbores & ligna quæ absq. cul- tura terra progeniuit, iure gentium cōla ei se deberent. Nequit. n. uita humana sine quotidiano lignorum usu trāsigi. Ob idq; eorum furtum non est ea lance æstimā- dum ac si quis ab arca tua, aut de tua do- mo, nūmos aut suppellectilē furaretur tuū. Quocirca qui ligna cædunt, nusquam gē- tii infamia latronum aut furum denotan- tur. Satis ergo est moderatas exigere pœ- nas. Et re uera ubi domini tam acerba ani- ma deuotione miseros subditos a nemori- bus arceant, ut prægrauem patiantur ino- piam, forte sine mortali culpa possent illa suffurari ligna quæ quotidianis usibus sal- tem soci essent sibi necessaria. Pari te me- modo est de uenatione arbitrandū. Vena- tio enim primū diuinum iure gentium cōmu- nis est, nempe ut fera & auis, quæ a nemī- ne capta prius fuerat in ius transeat capiē- tis, ut patet Insti. & ff. de rerum diuis. Vñ- de Aristot. 1. Polit. capi s. uenatio iam par- tem esse uult reipublicæ. Et fundatur hoc ius in illo dominio Genes. 1. hominibus datum in cuncta animalia terræ, & uolari- bus cau- lia cœli, & quæ aquarū natatilia. Nihil ali- us uete- minus uero triplici de causa iure uenatio- nis uetatur. Primum etsi uenationis locus cō- munis sit ciuitatis aut oppidi, uetari licite potest a principe, & a domino per uiam gubernationis, nam fera ac pisces non so-

Notabē
le . pri-
 mum .
Secūdu-

Aristot.
De uena-
tionē q̄
bus cau-
lis uete-
tur.

Prima .

Iam ornamento sunt & decori reipublicæ, verum & necessitati seruiunt. Ob idq. nō est vulgi temeritati uenatio committēda, sed debet ordine, ac lege fieri, ne dispe-

Secūda.

reat. Secūdo, princeps etiam cōia loca reipublicę potest aliquot proprio usui dicare, neq. ad hoc, ut quidam auiumant, requiritur consensus populi. Iustum quippe est ut pro sua dignitate gratia recreandi animi uenationem habeat paratā. Præterea qm̄ apros ac ceruos, & id genus bestias, non concedere a plebeis uenatu impetū: sed ut referentur ingenuis, qui præliorum simulacra aduersus eas meditentur. Hoc autē non est hic absq. admonitione sciendum, qd non est eadem rō in magnatibus ad custodiendam sui gratia uenandā, quę uenationem, quanta in principe, etiā si cum suis iuribus ea fuerit ipsi largitus. Nam rex potest, exempli gratia, in toto regno decem, aut duodecim loca sibi reseruare, & forsan non possit bis aut ter eērum. Si autē magnatum singuli in suis oppidis, aut territorijs plura habent loca custodita, grauamen regno fieret intolerabilius. Sunt, n. ferę aues & pisces de iure gentium cōmunes, ut locis iustis & si de rerū diuinitatum est, & ideo non est nimium populus a uenatione cohobendus, qm̄ quidem libertatem etiam habeat illo modotum animum recreandi, tum & quęritandi uisum. Sed tertio modo, quod ad rem pertinet, custoditur uenatio, nempe quia est in loco, non cōi oppidi, sed proprio ipsius domini, quo suam custodit uenationem. Nam, ut habetur locis proximē citatis de rerū diuinitate: potest fundi dominus prohibere ne quis uenationis gratia illud ingrediatur. At uerō in his omnibus præsumo oīum, ut de syluis dicebamus, cauēdum est ne pœnæ acerbe statuantur, quia illud non est xistimatur furtum, aut latrocinium, perinde ac dū domus aut burſa cō-

Tertia.

pillatur. Quare profecto crudele est pœna corporali plebs ingredientiē loca uetia uenationis gratia, sed satis est si duplum, aut triplū soluerēt, & plagas, instrumētaq. perderēt. Præterea hoc sanctissimē admonēdum, ut qui feras custodiunt dāna data in integrū soluat, quod q̄ rarissimē fit. Ac quo tandē prætermisſis pœnis, quę absq. dubio ante condemnationem non debent

zur, ad restitutionem ualoris bestiolę, aut piscatus descēdamus, dicendum qd ubi uenatio in loco cōi seruatur, & qui uenatur ciuis est, arbitror ad nullā restitutionē teneri, tametsi forte aliqua culpa sit facere contra legem, quoniā cum uenatio illa sit totius reipublicę, nō p̄sumitur lex obligare ad restitutionem, sed ad pēnā si contemnetur. Id n. iustum sanē est, qd quod de lignis diximus. Quando uerō locus est proprius dñi, si locum ipsum ingrediatis species est furti, & tunc maximē dum muro est cinctus, & id ad restitutionem damni teneris. Dixerim, si locus muratus fuerit, quoniā si fuerit parulus, non uideo cur restitutionis obligatio emergat. Enim uero et si fundi dñs id iuris habeat illic uenandi, ut alios inde accere ualeat: non tñ inde sit consequens dominium habere ferarum, quę illic nutriūtur, perinde arg. arborum aut terrę nascētium. Primum, qd feras terra non fert, ut ceteros fructus, sed ipse se animantes propugnant, tum ēt qd eadem animalia, uaga sunt, & ad quocunq. diuagandum libera, si ergo dñs fundi non est syluestrium animalium dñs, sit ut qui illa occiderit, non fiat restitutionis reus. Atq. huic definitioni maximē consonat l. 1. 6. Partit. 3. tit. 28. quā sancitur, ut qui a dño fundi non p̄monitus quippiam fuerit in fundo alieno uenatus, sibi quod cepit acquirat. Quod certe iniustum esset, si id sub dominio esset domini. Qui autē p̄monitus bestiolam cepit, non sibi, sed dño fundi obueniat, in pēnam. s. qd ingressus est alienum fundum. Quare forte ante condemnationem in nihilum tenetur. Si autem extra domini locum feram transfixeris, aut laqueo ceperis, certum est te ad restitutionem non teneri, præsertim si in prædio tuo illā fueris uenatus, ac multo minus si feram damnum tibi dante reppereris. Nisi forsan inter oppidanos ac domum cōuentum statō pretio fuerit, qd dñs constituit, ut nullibi uenatione noceret, sed suo uenandi, quod gentiū est, iuri renūciarent. Forte quia dñs & damna bona fide soluit, & tributorū remissione illis nonnullam facit, ut eadem iuri renūcient. Aues autē in triplici sunt differentia, nam alie sunt merē syluestres, & harū aucupij defendere, etiā in fundo proprio iniquitas est,

Qui ferascustodiunt ad dāna data tenentur.

De colūbis. est, quandoquidem nullibi nisi per modū transitus commorantur. Præterquam si

preciosissima essent, ut accipiores, de quibus plusculum dubij esset. Sed tamen nec auderem ad istam restitutionem obligare venientes. Aliæ sunt in alio extremo cicures ac domesticæ. Quas surripere absque ulla cōtrouersia furtum est, Sed aliæ sunt mediæ ut columbæ, quæ nec prostrudomesticæ sunt, nec prorsus syluestres. Et de his haud dubito, quin standum sit municipali-
bus legibus sicuti de aluearibus, nempe qd si lege præscripta est periodus, ut intra tot passus nemo illas capiat, censendū est usq. ad illam lineam esse domesticas.

Quare extra illam potest eas quisq. capere, modis tñ lege permissis. Nam potest et Rex uetare ne certis laqueis aut plagis irretiantur, tunc autem non emergit restitutionis obligatio, sed poenæ post cōdemnationem. Si autem infra spatium lege præscriptum capiantur, forte non sunt captores a restitutione immunes, quandoquidem u'que ad limitē illum factæ sunt colūbæ domesticæ. Tamen si nec summo sunt rigore urgendi ac si de ipso columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ exstant ciuiles leges, si solū naturale ius consulas, apparet nemini reclamantibus illis qui fata circumscire habentes dāna sunt accepturi, licitum esse columbarium extruere. Quin uero si Caietanū in sua Summa auscultes, peccatum est mortale colūbas in aliorum perniciem alere. At uero licet qñ ingens esset detrimentum id forte uerum habeat, si tamen domini pabulū sufficiens pro columbarum numero in columbario suppeditent, non tantum agnosco criminis. Est. n. hoc genus avis non solum in escam, uerum ratione stercoreationis reipublicæ utile, quare non est cur prorsus à ciuili republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quaestionis obiecta, solutione non indigent, sed attentione eorum quæ dicta sunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat, & ideo forem, quantum ad restitutionem satis erat reddere simplum, sed cōdēnatus deberet soluere penam. Zachæus autem inter alia supererogationis opera hoc ponebat quod reddebat sua sponte quadruplum, siquid furaretur, non quod

ante condemnationem obligatus esset. Ad censum uero membrum negatur consequentia, iuste enim iudex vindictam cōdemnat reum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Num debet aliquis id quod non abstulit restituere.

In quinto articulo, quia apud Diuum Tho. quaesitum est, quaeritur, utrum id debeat quispiam restituere quod non abstulit. Et arguitur a parte affirmatiua. Primum de illo qui semina effodit ne uenerint ad messem, qui uidetur grana debere quorum damnum dedit, quæ sibi tamē usurpauit. Secundo de illo qui mutuas uasas aut aliter debitum uelut præfixum terminum reuincit, qui tenetur eam de lucro cessante qd de damno dato, cum tamen id sibi ipse non acceperit. Et tertio arguitur auctoritate Redemptoris Matt. 25. Scio-
bas qd meto ubi non semino & congre-
gabo ubi non sparsi. ubi insinuat qd Deo debe-
mus plus qd ab illo accepimus, & cum hu-
mana iustitia a diuina deriuetur, id etiam uidetur inter homines obseruandum. In contrarium autem est quod restitutio ibi perficitur ubi æqualitas constituitur inter acceptum & datum si ergo quis plus respondere teneretur, quam accepisset, restitutio illa a iustitia exorbitaret.

Quaestionis responsio tribus facilimis conclusionibus constat. Prima est seu superiorum repetitio. Vnusquisq. tenetur dānum quod alteri dedit, ad iustum restituere. Probat. Damnum quempiam alteri dare idem est, quod quidpiam ab ipso auferre, siue pecunia sit, siue aliud bonū illa æstimabile, nam damnum quempiam accipere, ut ait 3. Ethico. c. 4. Aristot. nihil aliud est, quam minus habere, quam habere debuit, qui autē alteri quidpiam abstulit, uirtute iustitiæ cogitur tantum dē, neq. plus, neq. minus reddere. At ubi bisaria cōtingit ut quis quid alteri auferat, nōne aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. Est ergo secunda conclusio. Quicumque id alteri adimit, qd actu habebat, tenetur ad æqualitatem idē repetere, ut si domum abstulisti te-
neris

Distin-
ctio.

Secunda
conclu.

neris de iusto pretio: & si honoris & famam, eandem, ut dictum est, sed in facultate tuam rescire. Res est iam in superioribus liquida. Tertia conclusio: Quicumque alteri in eo damnum dat quod nondum actu, sed potentia habebat, non tenetur id ad æqualitatem restituere ac si actu illud habuisset, sed ad æqualitatem illius potentie, pensata. si quæ esset adus proxima, perperis que personarum, atque negotiorum conditionibus. Ut si farsa ius equi contulcans effodisti semina, persari debet potentia usque; ad messem. Si autem iam albescentes segetes dissipasti, iam plus debes quam si fruges propinquiores erant. Probat conclusio. Id enim quod nondum actu est, sed in via & virtute non tamen æstimatur, Argum. quanti si esset in actu. Quare si secundum contra illum actus valorem reddendum esset, non tertiam simplicem, sed præter iustitiam actum restitueretur: ad quod unque ratio iustitiæ conclusionem non obligat. De duabus prioribus conclusionibus nihil est, quod in dubium vocari possit. Porro autem contra tertium argumentum se statim offert, non utcumque validum. Enimvero si ille qui rem habet in spe, non vult illam in sola spe vendere, sed expectare pericula omnia usque, ad rem: nunc ille qui contra eius voluntatem rem illam dissiparet, non solum teneretur restituere quantum in spe valebat, sed, ut apparet, quantum erat res ipsa valitura, ergo conclusio falsa. Accipe antecedentis exempla: Est miser agricola qui semina sua vitæ concredidit, & manavit omnia celi terreque pericula subire, & evictus expectare, quæ acturam seminis certo pretio facere. Et merito quid? Nam ut habetur Ecclesiæ xi. Qui observat ventum, non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet, ergo si isto inuito farsa eius tu destruas, ceterario persuadere ut quæ tenearis in totum. Est, verbi gratia, ortus unius oppidum, aut castrum, quod si semina omnia effoderentur, aut cum herbescerem, eradicerentur, non posset non gravi postea inopia laborare quæ si non destruerem, locupletissimas meteres messes & volat oppidani pericula expectare: cur ergo privandi sunt inuiti illa sua expectatione? Item habet quis teneris pullum & quinnum, qui de se magnam promittit spem: nunc vero non æstimatur nisi deest, valiturus in ceteris reuera

non apparet iustitiæ consorti, ut res tunc sit compensanda solum secundum potentiam, & non secundum actum. Responde. Exponitur ergo, quod conclusio sancti Thomæ tur conclusionis est intelligenda, primum quando damnum datur casu, & non consilio per iniuriam, Thorenente domino. Tunc enim deducendum in primis sunt imperitia, quas si quis erat dominus quandoquidem illæ non sunt ei sublatæ, sed penes ipsum manent. Et deinde pericula pensanda, si quæ sunt ad arbitrium prudentium, qui bona fide id iudicent. At vero quando reuente domino damnum per iniuriam datur, multo est auctior æstimatio facienda, & maxime, quando damnum est grave, ut si laudissimum vinearum destrueres, aut utilissimum segetum campum, ita ut provinciam, vel civitatem, grave detrimentum pateretur.

Per hæc ergo liquet solutio primi argumenti. Circa secundum vero, dubitationem do nobis offert doctrina Caieta. Ait. n. D. Th. quod qui in mora est soluendi mutuum, aut alia ratione debuit, tenetur non solum quod accepit, refundere, verum & damnum quod retroducit ex dilata solutione patitur, & quod illi cessat lucrum. Quod quidem iustitia præcipit postquam alteri inuito totum illud aufertur. Caieta autem inde inferi eadem rationem. Sententia & a principio posse inter mutuantem & mutuatarium convenire de lucro cessante. Ita de re. Quod quidem si intelligatur a temporis arbitrio studio, quo in mora coeperint esse, bona forte ne lucrum est illarum. Mutuo, verbi gratia, tibi usque cessant, ad festum S. Iohannis decem: quæ si tunc non distinsolueris quæ in inuito deinceps retinebis, dicitur autem & sum ego mercator, cuius tua culpa cessat lucrum. Iure est lucrum dabis ergo mihi tunc. Si autem Cur si intelligat lucrum cessantem a tempore ceat lutionationis periculum, profecto illarum: cum cessant nulla est. Tota enim ratio quare ab illo, sans enim qui est in mora, potest negotiator lucrum gere, cessans exigere, non est ea præcisè, quod pecunia negotiatoris in viuitur plus valet quam si non esset negotiationi expolita: sed hæc in iuncta cum alia causa, quod præter voluntatem ipsius mercatoris retineatur. Quare dum sua ipse sponte alienatam se habet pecuniam, perniciosum est cedere, ut possit lucrum cessans exigere. Hoc autem lib. 6. sumus fusius disputaturi. Et ideo de Ad hoc modo sancti. Solutio tertij argumenti, tum expolitus

autem prælatus quidpiam ecclesiæ debet si eidem ecclesiæ restitatur in tuam ipsius regreditur potestatem, quoniam quidem ipse est honoris ecclesiæ administrator & custos, ergo tunc non decet restitutionem ecclesiæ fieri. Argueo non temper ei dari si restitutione a quo res ablata est. Contrarium & nos Paul. admonitos curauit ad Rom. 13. inquit Reddite oibus debita, cui tributum, tributum cui uestigal uestigal, &c.

Paulus.

Aliorū
sententia.

Quæstio huius articuli præcipua est in materia restitutionis, ad quam perierit. Doctorum conclusionum multitudinem respondent, nempe quod bona defuncti restituantur hæredibus, & quæ ignoto debentur, restituantur pauperibus, & horum in ista sententia alii. At uero licet forsitan ad rem non ita multum differat, tamen si loquendi proprietatem obserues, multo sincerius & ad rem proprius unica conclusione D. Th. respondet, quæ sit uniuersalis hæc, Necessarium ubique & semper est restitutionem eidem fieri a quo res sublata est. Enimvero hæredes personam defuncti gerunt, & ideo quod eis conuenit, datur defuncto, & quod restituis pauperibus, uero domino reddis, nulli per se nullum acquirunt dominium, nisi quia loco ueri domini subrogantur. Probatur ergo conclusio. Restitutio, ut supra dictum habemus, est actus commutatus iustitiæ, per quem æqualitas constituitur inter personas quæ inæqualia sunt, hæc autem rerum adæquatio legitime constitui non potest, nisi eidem ipsi id reddas, quod ei abstulisti, siquidem ille est qui per tuam ablationem minus habet, ergo uero domino facienda est semper restitutio. Antes tamen quod ad argumentorum solutionem descendamus, explicanda est conclusio. Consulto quippe dictum est restitutionem fieri, debere uero domino. Nam si res ab eo sustuleris, quæ uis non erat uerus dominus, utpote a latrone, non est ei reddenda, sed domino, cui ipse surripuerat, ac perinde rem filios familias ademptam, tuo patre, & quam monacho eripuisti, eius prælati. Enimvero et articulo proximo dicturi sumus, duplici ex fonte oriri restitutionis obligatio, nempe & ratione acceptionis, & ratione retractionis. Ob id quod in hisce casibus, etsi nihil ab eiusmodi dominis acciperis, nihilominus quia eorum res penes te sunt, teneris in eorum potestatem tradere.

Conclu
sio.

Explica
tur con
clusio.

Est autem operæpretium, Triangula in eiusdem restitutionibus obseruare. Præ restituendum, ut tibi citra ullam dubietatem constet, uide ob rem quam Petrus eripuisti, non esse suam, seruansed Pauli. Nam dum res tibi dubia est, tunc da, quoniam melior est conditio possidentis, eidem Primum debes reddere, ut ipse uideat euincit. Quandoquidem in foro iudiciali, nisi tu plane probaueris rem non esse illius, eidem a quo abstulisti, compelleris reddere. Et consulto diximus, non esse illius, priusquam nunquam eius habuit dominium, sed per iniuriam surripuit. Nam si ille, a quo sustulisti ratione mutui uel alius legitimi contractus, rem illam debet alteri, non tu potes, priuata auctoritate ei reddere, sed ei ipsi debes, qui dominum habet. Secundo, ut teneas dare domino, requiritur quod id possis absque magno tuo detrimento facere, quoniam si latronem timeas, aut filium familias, a quibus nisi eis reddas, uapulabis, aut graue aliqd damnum accipies, non teneris cum uo incommode reddere nisi eis. Tercio, Quando restituis uero domino, teneris tamlationem admonere, etiam dominum, illum, si ne postea priuatus ductus iterato restituat, quod semel restitutum est, hunc autem, ne alia uia procuret illud recuperare. Arguitur autem contra secundam moderationem, nempe quod res tunc restituenda est domino, si fieri illud potest sine restituentis detrimento. Ille qui rem sustulit a latrone, tenetur restituere uero domino, non solum charitatis iure, uerum & iustitiæ rigore, ergo non solum absque detrimento, uerum etiam cum illo debet talis restitutio fieri. Probatur primo antecedens. Nam qui rem alienam habet inuito domino res ipsa accepta, ut modo dicebamus, in causam est, ut restitutio iustitiæ uinculo sit. Item uerus dominus possit possit forem in foro iudiciali compellere ut sibi conferat, ergo tenebatur de iustitia. Nam ad id ad quod sola charitate tenetur, non possumus in iudicio cogi. Item, quia, ut articulo proximo dicturi sumus, etiam qui surrum a latrone emisit, tenebatur illud domino restituere, ergo quocumque accipiat, Consequentia autem prima inde probatur, quod iustitia etiam cum detrimento restituere obligat, ut supra diuimus. Ad hoc Argumentum respondetur, quod non solum charitas, sed & iustitia obligat ad reddendum uero domino, quo

Secundum.

Tertium.

Argumentum
contra se
condam
moderationem.

Argumentum

quomodoque ab iniquo possessore accipere. Negatur tamen consequentia, qua infer-
do. tunc etiam cum detrimendo esse restitu-
tionem perficiendam. Quando n. teneor ra-
tione acceptationis, nempe vel quia inique
a domino cepisti, vel mutuato, tunc resti-
tuere etiam cum aliquo detrimento, ut di-
ximus, cogeris, haud tamen cum detrimento
vitae. Quando vero non ratione acceptio-
nis, sed tantum ratione rei acceptae, tunc nul-
lum cogens subire periculum, si re vera peri-
culum est alienius momenti, sed satis est tunc
in eadem reddas à quo accepisti, admonen-
do, si poteris, dominum. Quandoque autem
egregium officium praestabis amico, si pericu-
lone obicias ut rem suam serues. De hoc
autem verum expressius articulo proximo.

Ad pri- Ad primum igitur argumentum respon-
mū prin- det D. Thomas, quod casu quo restitutio gra-
cipale. uiter ex nocet, cui sit, vel non nocuerit tam
alterius uerget, non ei tunc fieri debet, eo
quod restitutio in utilitatem eius sit, cui de-
betur, sed debet in tempus congruum pro-
latari, ut apud alterum res deponi, qui tu
ius custodiat. Haec autem responsio non
nullas parit dubit. de ratione scilicet quo
omnibus fundam. ubi etiam, quae
nunc quo tunc depositarius teneatur in sa-
li vasa seruare depositum, atque id domi-
no denegare, charitatis sine, an iustitiae, mul-
tum enim refert. Nam si iustitia illud ser-
uare cogit, consequens fit ut si restituat, re-
nouatur ad restitutionem damnum quae
ipse intulerit, sin autem solo charitatis u n-
culo, nulli inde fit restitutioni obnoxius.

Respon- Responsio huius in distinctione posita est.
So sub Aut enim ille qui petit, vult re sua in in-
distictio iuriam sui vel aliorum abui, & tunc de-
me. iustitia teneor ei illam negare. Vt si gla-
diam à me infans petat, ut se vel alterum
occidat, si modo tamen sine meo incom-
modo possum. Non enim teneor subire
periculum quod mihi ille offert, si non
reddo. Sicuti non teneor exponere me pe-
riculo ad defendendum vitam proximi. Et
quod qui potest sine uerulo, teneatur de ius-
titia negare, inde patet, tum quod reddendo,
cā m dat iniuriam, tum quod si reddat, condem-
nabitur in iudicio, licet non ad totum. Mis-
sam hic sp faciamus ignorantiam, quae ho-
mines potest excusare. Et eadem ratione,
inimmo maiora denegare debeo, quando in

præiudicium, reipublicae id petitur, ut qui
amplam pecuniam debet tyranno, quae
ipse ut exercitum in integritatem repu-
blicae amet, petit, teneor et tunc tempo-
re de iustitia denegare. Si vero dñs rem
suam petat in aliquem abulum, qui non
habet annexam iniuriam, ut si pecuniam
quam illi debeo, ad sortandum, vel ad ip-
sam prodigendum ex me repositat, tunc de
iustitia non teneor non reddere, quando-
quidē reddendo nullius limini iniuriae caus-
ta, immo ipse petit suo utens iure. Teneor
tamen ex charitate rei proximi consulere,
atque adeo, si possum restitutionem dif-
ferre in aliud tempus. At uero emerge-
cātraria parte argū: Nemo habet ius pec-
candi, ergo quocumque ille petat ad peccan-
dum, etiam citra aliorum iniuriam, deneg-
gay dum illi est de iustitia. Quod si respon-
deas licetum illi esse dare sortio pro re il-
licita, & ideo petere ut utatur iure suo, in
sy uatu argumentū de datione, quae in illo
sece est peccatum. Vt si petat ad exercen-
dā limoniam quae quidem datio in illo sece
malat est. Calet. hic ingenuē fatetur iure ei
non licere ei dare. Nam dicit non licere
pecuniam depositi dño reddere, ut Car-
tani. dicitur enim, & multo minus illi pecu-
niam in talem usum mutuari. Sed re uera,
quidquid sit de mutatione, in quo maior
contra esse vī ratio culpae, quia mutans
cum animi capellatur, magis vī esse caus-
sa, depositum tñ tunc reddere, nullam vī
iustitiam afferre. Nam ipse petit quod suū
est, non ad irrogandam iniuriam alicui ter-
tio, neq; sibi, sed solum ad peccandum si-
cuti si peteret ut mala causa daret amicis.
Et ideo alij uolunt eludere argū p p uir-
tutum appellationis. Nō. n. sequitur, nemo
habet ius peccandi, & ille petit pecuniam
suam ad peccandum, ergo non petit ut ut-
atur iure suo, quia petit ad dādum ad quod
habet ius, licet non ad culpam quae ratio
adiungitur. At uero profecto illo modo
quo non habet ius ad peccandum, neq; ius
habet ad dādū, si datio ipsa sit peccatum.
Secus de meretricia mercede: quia dare,
non est peccatum licet fornicatio sit pec-
catum. Duobus ergo modis congruentius
ridetur. Primo, quidquid sit de illo usu ad
quē suā à me pecuniā petit, tñ petēdo uri-
tur iure suo, quia petit suum. Sed ais, Petit
tamen

Secunda

pars di-
stinctio-
nis.

Arg. cō-

tra secū-
dam par-
te distin-
ctionis.

Respon-

sio Caie-
tani.

Prima

solutio

tamen ut ea utatur contra ius suum. Respō
Solutio detur ergo secundo, qd' uti quæquā iure
secūda. suo, bifariam intelligitur. Si n. ius accipia
tur p' lege, nemo habet ius peccandi, quo
neminem lex peccare permittit. Si aut ius
uniuersaliusque accipiat pro eo, quod est
suum, s. quo citra iniuriam utitur, tunc il
le, q. dat pecuniā simoniace, uel ad corrū
pendum iudicem, utitur iure suo, hoc est
dat quod suum est, atq. adeo nem. n. iniu
riam facit, sed legi, quā quidē ego qui ha
beo eius depositum, non teneor uitare.

Ad secū. Ad s. d. m. argumētum respōdet D. Tho.
dum. sub distinctionem. Bifariam. n. contingit
Illicita aliquem quidpiam illicite dare. Vno mo
datio do, quia datio ipsa est contra legem, sicuti
duplex. simoniaca, & tunc, quia dans meretur do
miniū perdere, quod alter nihilo magis
acquirat, restō fieri debet, nō ei, sed paupo
ribus. Si uero datio ipsa nō sit illicita, sed
caussa propter quā datur, ut scort. merces
non restitutione debita. Et quidem secun
dum membrum adeo liquidum est, ut nul
lo indigeret examine nisi quidam super
rimus auctor Complutensis hanc Senten
tia Ioā. tiam S. Tho. quæ omniū sere est Theolo
Medinæ gorum, inficias iussent. Ait quippe mere
tricem nihil in pretiū & mercedē suæ tur
pitudinis recipere posse, sed tantum dona
tionis uia. Itaque si in pretium reciperet,
restituere teneretur. At uero salua egregij
doctoris estimatione, ratio eius tam de
bilis est, quam cōclusio falsa. Inquit enim
duo esse rerū genera, quæ diuersa ratione
non sunt pretio æstimabilia, nempe spiri
tualium, quæ ideo pretio nō æstimantur,
q. omne excedunt pretium, & operū, quæ
delict. sunt, quæ ppter eorum utilitatem
nullo sunt pretio digna. Porro aut utrun
que membrū falsum est. Spiritualia nanq.
nō illa ratione iniuste uēduntur. Nam etsi
supranaturalia sint, nihilominus quantum
ad humanos usus attinet, emerent illa ho
mines quāto pretio possent. Vita. n. omne
pretiū excedit, & tamē homicida condēna
tur ut uitā quā abstulit, ad arbitriū prudē
tum restituat. Præterea, spiritualia quæ ha
bent fructus temporales annexos, possent
tūc illa ratione emi, ut sunt sacerdotia. Ra
lia uenatio ergo quare spiritualia uenalia nō sūt,
lia non nō est nisi quia gratis sunt diuinitus colla
sunt. ta. Et ideo dispensatq. res illorū cum nō in

peculiare suum commodum, sed in bonū
cōmune ea receperint, debent quæ gratis
acceperunt, gratis dare, ut libro nono la
tius patebit. Quare scientia quā quis pro
prie acquirit, uēdibilis est. At uero de pec
catis, licet ratione culpæ non solum uilia
sint nulloq. pretio digna, imo abhorrenda
& execranda, nihilominus ratione conten
tus illius, qui suas locat operas, rationeq.
uoluptatis illius qui conducit, quatenus
ad humanos usus accō. uodantur, possunt
mercede & pretio redimi. Quæ propter
mulier quæ sui corporis copiam facit, mer
cedem recipere potest pro uoluptate quā
uir captat, sicut posset, ut prole illi gigne
ret. Imo utraque ratione posset etiam ma
sculus à scemina pretiū recipere, quin uero
æquius, quia plus præbet. Sicuti Alexan
der in iure naturæ potuit à duce illa Ama
zone q. illū gratia recipiendæ prolis inui
sit, quod & prece & pretio, ut fertur impe
trauit. Nam illi sceminarū generi in more
erat pretio accersere uiros qui ad illas in
grederētur. At uero q. sceminis maior in
est pudor, ob idq. rariores sunt quæ illi tur
pitudini uacent, quam uiri. pretium ipsæ
iustius recipiunt. Item si causa salutis qui
spiam emissionē i. la egeret, posset ample
xū illum pretio coemere, & non obstante
innatum hēret flagitium. Et q. non solum
donationis uia, sed & loco pretii id possit
recipere manifeste probatur, quia respu
blica nō solum miseras illas sceminas per
mittit, sed & pretiū eis taxat, id quod no
mē ipsum meretricis admonet, d. n. à me
rendo. Et qui illis statū pretiū cō. perfolue
ret, cogere ut in foro i. diciali. qd' nō con
tingeret, si donatio esset. Idq. lege, idem si
ob stuprū. ff. de condict. ob turpē cām. ad
struit, quippe quæ aut meretrice iuste reci
pere id quod pro iniusto. actu accipit. Me
retrix n. inquit turpiter facit, q. sit mere
trix, nō tū turpiter accipit, cū sit meretrix.
Itē arguitur cōtra huius Doctoris assertū,
quo ait, si prostituta quidpiā aio recipiē
di pretium accipiat, ad restōnem teneri, si
uero aio recipiendi donationem, minime
teneri. Arguitur in quā, quia non tam eius
mēs existimari dēt q. ipsa traditiō, & se ue
ra consuetissimo usu nemo illis donat, sed
pretiū soluit, atq. ipsæ id plane intelligūt,
quare sp. tenentur ad restōnē. Neq. contra
Soto, de iust. & iure. A a nos

Potest
ui à tor
nua p
tium re
cipere.

Alex.
Ama
zon.

Impu
gnatur
Medina

Quare
spiritua
lia uena
lia non

nos quidpiā facit l. syncera. C. de donat. in
ter virum & uxorem ubi miles donare prohi-
betur quidpiā meretrici. Illa. n. non iustū
pretium prohibetur, sed larga donatio, id
que in fauorē militis. Nā alii dona. eēt il-
lis possunt, ut patet l. actiones. ff. de do-
nat. Maiori tñ apparetia obui nobis, illud
posset Dept. 25 Non offeres mihi turpe lu-
crū, nepe meretricis. Sed tamē neque hoc
quidquam enincit. Ibi. n. non condemna-
tur meretricis pretium, sed p. p. scdritatem
prohibebatur in tēplo offerri sicuti & pre-
tium canis, quia nō erat animal utile. Vel
Iosephus. qđ uerisimilius est, ut ait illic Iosephus in
Aliquo more erat uendere coitū canis ad impie-
rum sen gnandum caprā. Ad nullam ergo meretri-
tentia. ces restitutionem tenentur. Maius autē du-
Senten bium est, an alie quæ non sunt publicitas
tia au. exposita, sed maiori cū uerecūdia copiā
floris. sui faciunt, possint pretium recipere? Sunt
Aliud .n. qui hoc propterea negent, qđ lex nō pos-
dubium mittit nisi illas quæ sunt in fornicibus, ne
Solutio. que alii pretium taxat. Porro autem cre-
diderim has multo iustius posse recipere
pretium, quippe quæ ob maiorem hone-
statem pluri sunt æstimandę. Quod si de
aliis ēē scisciteris, quæ neq. publicitus sunt
prostitutæ, neq. se tradere conuegerunt,
sed sunt puellæ aut maritatę quæ semel
aut bis collabuntur. De his. n. maior est ap-
parentia, qđ non possint pretium recipere,
sed teneātur ad restitutionē, eo qđ nō mō
non sunt lege permittæ, uerum lege agitur
cōtra illas, aut de stupro, aut de adultero,
neq. in iudicio audirentur, si promissum
sint pretium peterent. Nihilominus & il-
lis quoque liceret pretium recipere, te-
nebiturque in foro conscientię, qui illis
promisit, soluere, nisi excessus iustę æsti-
mationis pro ratione personarū immodi-
cus esset. Et ratio est eadem S. Tho. Nam
licet flagitia illa sint lege uetita, datio tñ
non est prohibita. Et ideo iuri naturali flā-
dū est, quo utiq. iure concessio illa corpo-
rū æstimabilis est pecunia. Arque ad hoc
facit l. supra citata, idē. ff. de condi. ob tur-
cau. ubi ei qui aliquid ob stuprum obulit
denegat repetitio. Sed tamē qđum ad fo-
rū iudiciale est differentia, inter has mulie-
rō species, qđ meretrici datur in iudicio ad tu-
perēci pretiū, ei autē quæ non est publico
loco exposita, denegabitur, quia illis solis

lege decreta sunt pretia. Vxoris autē & uir-
gines nō solū a iudicio arcentur ne perāt,
uerūetiam in pænam sui criminis priuabū-
tur acquisito pretio, sed tamē ante condē-
nationem iure naturę illis debetur. Quod
aut adduci pōt ex l. Lucius Titus. ff. de iu-
re sic. ubi mulier, quæ marito uenenū pro-
pinauerat condēnatur ut qđ turpiter in adul-
terio receperat sicco applicentur nihil ad
rem sitit. Primū, qđ ante condemnationē
iure naturę poterat id recipere, deinde qđ
condēnata est, nō solum in odium adul-
terii, sed & homicidii. Vtrū autē maritata te-
neatur pretiū reddere uiro, si id saluo pu-
neatur dote suo posset, & filia patri? Respōdetur pretium
idē esse iudiciū atque de aliis, quæ operis sui cor-
manū suarū acquisierint. Potest. n. clam poris ui-
marito, & filia clam patre, illa in suos usus re-
uocare, nisi amplā suppellectilē illa uia ac-
dere. quisuisset, quæ de iure in usū mariti ueni-
De eo re deberet. Haud ergo eiusmodi mulie-
ros ad restitutionē tenentur, nisi ab eo re-
lam uiceperant, qui nō erat sui iuris, ut amplam
tiauit. pecuniam possit illis usibus expēdere. Nā
si res est modica, pro qualitate personę. Et
si à filio familias recipiat, retinere pōt. Nā
præsumitur pater scire, ratasq. subinde ha-
bere eiusmodi expēsas. An uero uice uer-
sa, qui puellā uirauit, teneatur in cōscien-
tia i totā dotē? Respōdetur, qđ si ipsa con-
sēsit, nō tenetur de rigore iustitię ad aliud
nisi ad id quod pollicitus est. Nā scienti &
uolēti nō fit iniuria. Tamen si æquitas ho-
nestatis sit, ut si illā ob cā nuptui tradi nō
pōt, aliquid elargiatur. Neq. uero si sit sub-
cura parentū tenetur illā dotare, secus, si
iouiā rapuit. Adiecit tamē præterea hoc
uerbū S. Tho. quod si mulier superfluum
per fraudem & dolum extorserit, tenetur
amālio restituere. Vbi notandū qđ et si su-
perfluum recipiat, dum tamen neq. fraus
ad sit neq. dolus, nulla est necessaria illi re-
stitutio. Fraus autē est, si v.g. diceret se esse
uiri cognita, aut nō nisi semel, idq. à ma-
gnate, qua fraude plus extorquere, resti-
tuere profecto teneretur. Sed si falso dicat
se perdidit illum de amare, aut faceciis & il-
le testamentis quidpiā exorierit, fraus illa
nō obligat ad restitutionē, quoniam pbe oēs
norunt illas esse meretricum technas. An Dubiū.
uero contra, si quis illis superfluum aliqd iuramē-
polliceretur, teneat pmissum soluere, rñ-
tum de-
detur

reillici-
ta non
obligat.

detur teneri in conscientia, quia ius hoc naturale docet nisi excessus ad prodigalitatem pertingeret. Nam tunc male promissum esset, in quo rescindenda esset fides, etiam si cum iuramento esset promissum, nam iuramentum de re illicita non obligat. Neque simile est de illo qui iuravit latroni pecuniam se largiturum ad redimendam vitam, quoniam illud licite potuit iurare. Cōstitutus est tamen in eiusmodi euentibus relaxatio iuri procurare. Retrocedendum ergo est ad prius responsionis membrum, quando scilicet datio ipsa est illicita, cuius sit restitutio facienda, ut in simonia. Harum ergo quoque illicitarum sunt, dationum triplex est differentia. Vno modo datio potest esse mala solum ex parte recipientis, ut si cupiam pecuniam porrigere, ne peccatum committeret. Et tunc ille qui dat, potest repetere, eo quod alter tenebatur id gratis facere. De quo extat l. ut puta ff. de condi. ob turp. cau. Ex qua inferit glossa, quam summiste sequuntur illum qui recipit ad restitutionem teneri. Haud tamen consequenter nunc intelligat. Imo crediderim tali esse distinctione utendum. Aut inquam vitium à quo illud donatio meo cohibere procuro, perniciosum est alteri, aut nullam habet annexam iniuriam. Si non est iniuriosum ac perniciosum, ut puta cum amico munus aliquod offero, ne homicidium aut furtum faciat, tunc mihi postea repetitio dabitur. A qui hoc tantum exemplum est in lege. Nihilominus si ego non repero, crediderim ad nullam illum teneri restitutionem. Nam et si ille gratis teneretur abstinere, nihilominus quia in gratiam mei abstinere, alioquin mala illa facturus potest iure naturæ pro sua illa voluntate premium ex me recipere. Quare lex translationem domini non prohibet, sed repetitionem concedit, ut in ludo diximus, idque in odium illius criminis, ne homines iniurias, quas in alios meditantur, pretio venderent. Quando vero vitium non est contra iustitiam, ac si ego amico quidpiam dare ne scortaretur, profecto non solum ille recipere potest, neque ad restitutionem teneretur, verum et, ut credo, neque daretur mihi repetitio, quoniam lex illa penalis restringenda est ad suum ipsius exemplum, quod non profert nisi in uiuis habentibus iniuriam annexam.

Secundus
modus.

Secundus ergo modus dationis iniustæ sumitur ex parte utriusque. Scilicet dantis quæ

recipientis, non quidem quia actio pro qua munus offertur, non sit natura sua pretio æstimabilis, sed quia habet annexam iniuriam contra iustitiam. Ut si litigatur aut iudici, aut scribæ, aut testi corumpendo munera offerret, aut assassino, ut hominem interficeret. Tunc namque uterque delinquit, & ideo tam qui dedit, quam qui recepit, eodem pretio iure mulctatur, ac proinde largitio illa fisco iure addicitur, ut patet l. Mulcta. C. de mod. nul. Non quæ actiones illæ, puta hominem occidere, aut sententiam in tuum fauorem proferre, non sint natura sua pretio æstimabiles, sed quia actiones iniuriosæ sunt, indignus iure fit ille, qui accipit ut dominium acquirat. Quia perinde ratione intelligenda est lex illa. ff. de uer. obl. Generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momenti, intelligitur inquam quando utriusque iniusta est (ut lex statim proxima declarat) ueluti si quis homicidium uel sacrilegium se facturum promittat, quia homicidium & sacrilegium sunt delicta contra iustitiam. De quibus est restitutionibus habetur iure Canonico xliij. q. v. can. Non sane. qui est Augustini. Interrogas autem cum leges illæ penales sint utrum qui recepit, teneatur ante sententiam restituere? Videtur. nam ex his quæ diximus libr. primo, non teneri. Respondetur nihilominus, teneri. Et ratio est, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odium delicti, quod est contra iustitiam, & ideo nullum acquisiuit dominium. Haud tamen tunc tenetur restituere fisco, nam etsi ille inhabilis fieri potuit ad recipiendum quod non erat suum, alter tamen qui dedit, non potuit re sua, nisi per iudicis sententiam expoliari, ob idque antequam condemnatio fiat, restitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilominus facta est restitutione, ubi fiscus resciverit, recuperabit. Quando vero delictum non est iniuriosum, optime transfertur dominium, quia, ut supra diximus, datio non est illicita. Unde, ut supra citatum est l. Idem. de condi. ob tur. cau. danti ob stuprum pecuniam non conceditur repetitio. Sed nunquid licebit munera iudici aut alteri iustitiæ ministro ad redimendam uexationem largiri. Apparet. nam id licere, eo quod cuique fas est suum protegere ius. Respondetur autem nemini id licere, quoniam

Turpes
stipula-
tiones
nullius
esse mo-
menti,
exponit
Dubium.

Dubium.

iuste, quod iustum est, exequeris, & quoniam lex huiusmodi largitiones vetuit, subinde cohibuit illa via redimere vexationem. Illo enim palliamento multæ fierent corruptiones. Nam cum quisque in propria causa iniquus sit iudex cuique apparet ius habere certum, atque adeo suam vexationem redimere, quæ quidem in litibus maxima perniciēs est, nempe dū uterque litigantium ut vexationē redimat, vexando præuenit alterum, datque illi cām, ut & ipse suam redimat. Idque utinā non usque ad principum palliandas discordias

Tertius procederet. Tertio modo dationem commodi contingit esse illicitam, & ex parte utriusque dationis tam dantis quam recipientis tamen ratio illicitæ.

non est ei similis quæ in proximo membro signabatur, uidelicet quod actio, quæ emitur est iniuriosa, sed quia non est pretio æstimabilis qualis est datio simoniaca. Quod enim mihi detur pretio sacerdotiū si tum dignus, non est alterius iniuria ueruntamen quia res illa quæ emitur, non est pretio æstimabilis, propterea quod Antistites gratis acceperunt ut gratis dispenses, sit ut qui pretium pro re spiritali recipit, nullum adipiscatur dominium, ob idque statim tenetur ante sententiam id relinquere. At uero utrum tunc teneatur restituere pauperibus, an ei qui dederat, dubium est. Nam à priori parte facit quod iura in pias causas iubent fieri restitutionem, ut can. qui habetis xliij. q. v. & can. De hoc. de simo. cautū est. Et in foro exteriori eodem modo fieret condemnatio, eo quod qui dedit meretur dominio priuari, imo iustius quā qui dedit ad labefaciendum iudicem. Sed ab altera parte est argumentū, quod nemo expoliatus est re sua, nisi per iudicis sententiam. De hac ergo re, loco proprio, lib. ix. differendum est. Interim tamē stādo in iure naturali, dicendū quod ante condemnationem faciēda est restitutio ei, qui dedit. Caveat sibi tamē restituens, ne postea cum in notitiā uenerit ecclesiæ, denuo condemnetur.

Ad tertium arg.

Solutio tertiū argumenti trimembris est. Aut n. creditor, cui restitutio debetur, defunctus est aut absens, aut prorsus ignotus. Et quidem loco defuncti hæredes subrogantur, qui in triplici sunt differentia. Aut n. sunt necessarii ut puta quos testator nisi legitima rarissimaque de causa, ex

hæredare non potest. Quales sunt parentum filii, ac filiorum parentes alii uero succedunt ab intestato, ut fratres & consanguinei. Sed alij ex testamento, ut alieni. Et Quomocunque quis si alterius hæres eidem est faciēda restitutio. Quinimo, ut dicebamus, ut hærede si ipsi defuncto. Pulsare autem cuiuspiam conscientiam potest, an qui inuestigatis hæredibus nulloque inuento, restitutionem in pios usus confert, postea reperto hærede, qui inuentus non fuerat, eidem nihilominus debeatur restitutio Apparet. n. id ratio poscere, quoniam ille non debet iscius & inuitus priuari iure suo. Ad hoc respondetur, quod quæ restitutio alicuius est ponderis, hæresque non inuenitur coram publica Potestate, debet fieri diligentia, & penes ipsam deponendum est debitum. Si autē eius auctoritate uel in pauperes uel in pios usus dispēdatur, tunc restitutor tutus manet, tam in conscientia quam in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non est tam anxia indagatio necessaria. Quando uero creditor absens est, tunc quo commodius fieri posset transmittēda illi est restitutio.

Quid autē si transmissio sine magno sumptu fieri non potest? Scotus quidem & Ricardus in 4. dis. 15. aiunt quod quādo ingentibus opus est sumptibus, non tenetur debitor illos facere, sed potest tunc in pauperes quātū debet erogare. At uero S. Th. de sumptibus nihil meminit, sed consulto id contigit, quia simplicem constitutere regulam non poterat. Est ergo discretio ac opus nempe perpendendum, utrum id quod debes, per iniuriam retinueris, an uero per contractū licitū puta aut uenditione, aut mutuato, &c. Si n. per contractū licitum in tuū ius res illa uenit, & ante solutionis tēps ille recessit, nullas teneris facere expensas ad restituendum, quia non plus debes, quam acceperis. At si sine illis transmittere nequis, uel custodire debes uel apud iudicem deponere. Nā in pios usus non licet dispendere, nisi longo expectetur tēpe. Si autē per iniuriam id illi debes, puta si furatus es, aut si quamuis iuste acceperis, tamen ante solutionem peregre profectus in mala es fide, absq. dubio teneris sumptibus tuis restitutionē illi mittere, quādoquidem eum stringeris indemne seruare quia

abs.

Hæredes triplices sunt.

Dubiū.

De restitutions
cicri o-
ri absen-
ri facien-
do Sco-
tus & Ri-
cardus.
Snia au-
toris.

Dubiū absque sua culpa suo caret iure. De illo uero, q. p. sus ignotus est, grauius est usura tiusq; dubiū. Hic. n. articulus ad istos coē ptiores, & negotiatores, ac falsamentarios spectat qui minutatim quoslibet defraudā; atq; expilant, ac subinde ad illos, q. vr bem aliquā iniusto bello in prædā, dede runt. Præterea, ad illos, qui inuenerunt thesauros, de quibus sub titulo. De furto, dicturi sumus. Huiusmodi nanque debito ribus ignoti sunt sui creditores. Primum ergo omnium admonendi isti sunt quis nam dicatur ignotus. Haud n. quicunque censendus est debitori ignotus, qui in sua non est notitia, neque memoria, sed ille prorsus qui facta pro ratione debiti soler ti diligentia, inueniri nō potuit. Quapro pter antequā hæc fiat indago, non licet in pios usus restituēda dispensare, neque cō positionem facere auctoritate Crucia tæ.

Bulla crucia ta.

Bullæ. Illa. n. præcisè dicuntur debita incer ta, quorum domini post uigilantem inda ginem quæ bona fide fuerit facta, inueniri non possunt. Quin uero qui per iniustam acceptionem æs alienū contraxerunt, suis ppiis sumptibus tenentur eandem face re inuestigationem. Quocirca ubi sub du bio cōpertum fuerit, isti aut illi certo debe ri, nempe cum duo ad tuam tabernam ac cesserint, & certus sis alterutrū defraudas se, licet scire nequeas utrum eorum, tene ris nihilominus inter illos aut suos hære des debitum æs dispersi, quoniam tunc creditor non est omnino ignotus. Qua uti que ratione sunt qui censeat eum qui cer tus est cuius ciuitatis fuerit ille cui restitu tionem debet, si ille neque hæredes habe ri possunt, restitutionem debere pauperi bus eiusdem loci. At uero nulla apparet huius necessaria ratio, sed forsitan distin guere est operæ pretium. Dum enim exerci tus ciuitatem communi nomine fuerit de prædatus, tunc, forte si ignoti sunt domi ni, facienda est urbi restitutio, ut republi ca ipsa, eam distribuatur. Quando uero non illo modo per iniuriam toti reipublicæ il latam contractū est debitum, sed per iniu riam singularium ciuium, non est necessa riū in eodē oppido fieri. Est ergo cōclusio doctorum omniū quod ignoto domino, faciendæ est pauperibus restitutio, uel po tius ipsi in pauperib. ut supra dicebamus.

Distin ctio.

Veruntamen quo modus hic restituendi de sua radice innotescat, queritur quo mo re pauperibus elargienda sint quæ incer tis dominis debentur. Vtrum sit naturale, Dubiū. diuinumue, an humanum? Quis inquam illos fecit huiusmodi creditorū hæredes? Et arguitur sic Obligatio restituendi iure naturæ uniuersos obligat mortales, siue Christiani sint, siue sola lege naturæ uiuē res, natura autē non docet, ignoto de mi no pauperibus id deberi, immo vr tūc res transire in ius possidentis. Habetur enim Iustit. de rer. diuisio. quod res cuius non est dominus, occupanti conceditur, quan do autem dominus nō compareret, perire de haberet ac si non esset. Præterea quod resti tutio fiat pauperibus, sola lege canonica introductū est, ut patet cap. Cū tu de vsu. & can. Non sane & Qui habetis; 14. q. 9. Pontifices autē non potuerunt inuitis do minis præter ius naturæ debita incerta in usū pauperum addicere. Nā ante illa sanc ta decreta, non apparet eiusmodi restituē di modus fuisse necessarius. Ad hoc pri mū oīum respondetur, eiusmodi incerta debita si iustatū cōsulas naturale, in usus cōmunes reipublicæ cedere. Nā cū res uni uersæ, ut lib. præcedenti dictū est traditæ in communi sint humano dominio, qua rum diuisio iure gētiū facta est, sit ut dum expectatus legitimo tempore dominus non compareret, iterato ueniant in usum pu blicum. At uero quoniam Christi uica rius tota reipublicæ Christianæ curam pauperum gerit & merito potuit hæc bo na quasi communia reipublicæ pauperi bus applicare, qui eiusdem reipublicæ sunt egea membra. Idque Alexand. sub anno Domini 1170. faciendum Salerni tano Archiepiscopo iussit, ut patet dicto capitulo Cum tu. de vsu. Non tantū quod ipse fuerit primus rei huius auctor, sed exemplo adductus est antiquissimorum sanctorum, Augustini scilicet, ut cano. ci citis. 14. quæstio. quinta. constat, atque aliorum. Quin uero & naturali iure e doctus & Euangelio. Nam quod cuique superest, erogandum est in pauperes, eus modi autem bona redundare censentur in re publica.

Respon sio.

Ex quo sequitur primo dominium ha rum rerum non transire in pauperes, ac si

creditorum heredes essent, sed dum ipsis duntaxat quasi creditoribus ipsis soluitur. Et tunc per donationem ipsam acquirunt uerum dominium, quasi Papa tunc dominiorum nomine illis tribuat. Subsequitur deinde secundo quod dum res publica in alios pios illis debitis egreditur, cessat tunc ius erogandi pauperibus. Et potest res publica illa in tales usus consumere. Nam ius positium non potuit naturali derogare. Ob idque princeps tunc secularis forte potest incerta ipsa debita exigere & compositionem facere, puta pro certa quota reliquum remittere, ut facit Papa, ut illico dicemus. Quod si scisciteris an quisque privatim possit illa quod debet, ut libuerit, in pauperes diffundere. D. Th.

Dubiū. D. Tho. nihil hic de hac re passus est tamē in 4. dist. 1.3. q. 1. art. 5. ait debere fieri restitutionem secundum arbitrium episcopi uel illorum ad quos pertinet cura ciuitatis. Vbi insinuare ut res publicam ipsam talem habere facultatem.

Scotus. Scotus uero eadem dist. q. 1. negat id esse necessarium, immo ait per se quemque id exequi posse, quem Richar. ibidem sequitur, art. 5. q. 4. Crediderim tamen ubi modica est restitutionis quantitas, per se quolibet restituere id posse. Cum uero res est cumulationis pretii, consilium est ut arbitrio prudentis confessarii fiat, immo posset tam ingens esse, ut consulendus esset episcopus, ut eius prudentia commodius restitutio fiat. Haud tamen id ceu de necessitate salutis asseruerim. Neq. S. Thom. diuersum docuit, maxime cum in Summa de hac re siluerit. Vtilior autem erit responsio, utrum ipse qui res habet ignoti domini posset sibi partem capere dummodo sit pauper, uel suis consanguineis & familiaribus largiri.

Dubiū. Caiet. Caiet quidem id absolute affirmat, ego uero absque temperamento non audeo. Si n. hanc facias unicuique licentiam, illico sibi suisque effingeret paupertatem pro ratione sui status ut aiunt. Igitur ubi necessitas non fuerit patentissima & clarissima, nemo tuto potest sibi usurpare quod restituere debet, licet possit restitutionem differre. At si cogitat sibi capere, id debet facere auctoritate episcopi, aut sui patrociani curati, aut confessarii, si prudens est & sapiens. Idque, tunc fieri licebit quando grauius alia miseria pauperum non se oculis obiciant. Quando uero auctori-

tate prelati aliqua sibi elemosyna ex illis quae debebat applicatur, uere sit eius dominus, neque ueniens in pinguiorem fortunam tenetur id amplius restituere. Per edictis autem de compositionibus istis quas nuperime nominauimus, sintne licitae, ut Cruciarum forma habet, nempe ut qui in certa debita contraxerit, certam soluens portionem liber fiat à reliquo debito. In huius responsione interrogationis illud semper optima fide cadendum est, ne quispiam seipsum seducat, arbitratus quidpiam esse incertum antequam diligens peragatur indagatio ad comperiendum debitorem. Hoc autem supposito nulla esse uel ambigendi ratio, quin si legitima adsit causa possit Summus Pontifex eiusmodi compositiones facere, quando quidem iure naturae, ut dictum est illa bona sunt reipublicae, quae tunc in tales usus illis indiget. Quin uero ut proxime insinabam, quando Reipublicae necessitas esset apertissima, rex quoque forte posset id facere. Tamen quia Summus Pontifex iustior est elemosynarum iudex, neque causa, ita semper est euidens, ille adcurandus est, cuius auctoritate id fiat. Quod si quis arguat, ignotos creditores forsitan non consentire id negatur, immo consentire uidentur, quia illa habent pro amissis, & libentius quisque ac gratantius contribuent centum quae pro perditis omnino ducit, quam quatuor quae hebet in crumena. Et quamuis non consentirent, res publica id potest facere. Sed rursus arguis, quamuis illa Papa colligere possit, qua tamē habet facultatem remittere di partem? Responderetur quod tanquam legitimus iam tunc honorum administrator propter ingruentem instantemque publicam necessitatem, ut facilius expeditusque fiat collectio, potest partem condonare ut reliquum soluat. Hactenus de iure. De facto namque & executionis modo nihil loquimur. Aequitas. n. iuris huius haec est ut per eiusmodi compositiones tanta conficeretur pecunia publica, quae uel alia tributa uel bonam eorum partem posset excusare, idque sic fieret, ut non offerretur iniquis suae iniquitatis ansa, & tamē ex ceteris & quinquaginta argenteis quae reipublicae pauperibusque debentur, tantum colligere duo, ac remittere reliqua, plus detrimenti offert pauperibus, quorum Papa est pater, rexque patronus quam

emolumentum in bonum publicum conferat. Præterea præsentissimum creatur periculum istis coemptoribus & raptoribus ut huius fiducia nihil faciant quoscunque passim defraudare. Atque idem periculum fit inde præsentius quod contra sunt remio quo quo anno eiusmodi indulgentias prouenturas. At vero bellorum frequentias quæ non tantum ab infidelibus nobis in dies ingruunt, huius inter alia nobis sunt causa mali, ut in conquirendis, vudique subsidij modum non permittat. Quocirca neque nos in quæ quæ obloquimur, quia neque nostra est auctoritas tanta neque audacia. Sed in postquam ius probamus, admonere subinde cogimur fraudatores istos publicos, coemptores in quibus ac negotiatores ne fiducia istiusmodi immodicæ remissionis freti contrahere fraudibus pergant res alienum. quod si fecerint, restituere non tardent. Nam qui propositum non habet restituendi quousque veniat indulgentia, in peccato mortali se sciat persistere, quoniam habita restituendi opportunitate, per nullum ipsi licet alienum retinere.

**Adquæ-
runt argu.** Ad quantum argumentum rûdetur, vnumque que de his quæ sibi propria sunt artius stringi parentibus succurrere, quam alijs, ea vero quæ aliorum sunt, potius illis sunt rependenda quam impendenda parentibus, nisi forsitan, ut ait S. Tho. in casu necessitatis extremæ, in quo posset & deberet quisque se auferre aliens, ut patri subueniret. Contra hoc autem postremum verbum de ipse extremæ necessitatis dubia existunt nonnulla.

Dubiũ. Atqui ut inde exordiamur, ubi parentior est dubitandi ratio, quaeritur vnum debitore & creditore extrema necessitate coactis teneatur debitor creditori præ seipso succurrere, an potius sibi ipsi illo neglecto?

Scotus. Et quod Scotus 4. di. 15. q. 2. hac viit distinctione. Si creditor in necessitate prius incidit, teneat tunc debitor illi soluere, si vero prius debitor, teneat sibi providere. At qui ambo hæc membra adeo sunt certa, ut de neutro possit vllus dubitare. Nam et si nihil extrema patienti deberes, cogeris illi succurrere, & quoniam tu eadem necessitate singularis, quamuis nihil tibi aliud deberet, tenere te tibi. Quando autem simul eadem necessitas ambos occupat, tunc ait Scotus debitorem, viis propria posthabita debere creditori quod suum est, reddere, qua-

re homicida, inquit, esset, si sibi tunc, usurparet. Neque de iure alij quorum est Richardus qui in eius sententiam subscribunt. Et ratio eius est hæc, quod cum ambo necessitate pares sint, hoc iure creditor debitorem superat, quod res illa necessaria, nempe cibus aut pecunia quam debitor retinet, ipse est, scilicet creditoris. Et potuisset suam præterea opinionem inde suffulcire, quod in tali necessitate neuter posset ab altero, quod ei necessarium erat, eripere. Ex quo fieri videtur consequens, ut neque debitor tunc retinere id posset, quod alterius est. Idem. n. esse videtur ac si ab ipso id eriperet. Nilominus sententia autem contraria sententia non solum multo est probabilior, verum proculdubio complectenda. S. Tho. In primis S. Tho. licet non id expresse asserat, insinuare tamen illam videtur, quoniam quidem absque vlla exceptione ait, quod casu extremæ necessitatis, citius debitor deberet præsidio esse parentibus, & a fortiori, sibi. Quare Caiet. eandem amplexus est sententiam. Ratio autem est hæc, ab illa Scoti diuersa, Ambo sunt necessitate pares, & possidentis conditio, quæ melior semper est, plus debitori fauet, quam fauebat creditori sem sibi esse debitam, ergo sibi potius debitor consulere debet, saltem potest, quam creditori. Enimvero tam intime innatum est homini generalissimum illud rerum omnium desiderium, ac subinde ius seruandi sese, ut nulli quidquam tunc plus debeat, quam sibi ipsi. Quocirca siue per contractum licitum id ab altero acceperit, siue per furtum aut rapinam, siue in mora sit soluendi, siue secus, in summa quomodocunque illuc alteri debeat, ius sibi retinendi natura ipsa concedit. In talienim casu vniuersa cæca sunt alia debita. Quare et si iurciurando te adstrinxisses soluere illa die, iure naturæ intelligebatur facta exceptio extremæ necessitatis. Et confirmat sententia hæc ratio, quod si fallor, manifesta. Iure naturæ ut dictum est, omnia sunt communia, sed iure gentium, rerum diuisa sunt, ius autem gentium nequit extremæ necessitati iudiciū facere, atque adeo illa præsentem, quantum ad vsum, omnis cessat vis peculiariū dominiorum, ac subinde debitorum. Quocirca etsi deus prius in necessitatem illam extremam impigisset, qua ratione sub reatu homicidii teneret illi, quod debebat soluere. Si tamen non solui, & postea ego in eadem incidam

- Ad arg.** cidi necessitatē, iā nunc nō teneor. Respō detur ergo, ad argum. quod faciebamus, diuersā illationem, tūc rē possideas quādo extreme pateris, an aliter qui simile patitur. Si n. ille possidet, tu non posses ille turripere, eo q̄ tunc surripere esset occidere, quia esset uera actio, qui uitam alteri directe adimis, ac si haminē strangulares. Qñ uero tu possides, id est, penes te rem quocunq. habeas, non agis, sed tātū cessas succurrere, cum possis. At uero non succurrere, cum possis, non est directe occidere, neque uero p̄ accidēs, nisi quādo teneris succurrere, & in tali casu non teneris. Sic n.
- Ambro.** intelligendum est Ambrosianum uerbū, Quem pascere potuisti, si non pauisti, occidisti, intelligitur. n. qñ non te aliud ius excusabat. An uero parente tuo actuo paret creditore in eandem extremam necessitatem coniectis teneris potius patri quam creditori? arbitror problema esse in utranq. partem probabile. Et qui dixerit, creditori bona quidē rōne tuebitur. Nam solum illud ius, quod unusquisque habet seipsum seruandi, ut in tali casu usum alieni rei debitori uendicare. Qui uero creditur parenti potius, & ipse quoq. pietatis officium prætendere sibi poterit. Nam fere idem est patris actum ipsius uitam seruare. Sed tuac idem crediderim & uxore & filio. Nam ad fratres minime liceret idem protendere ius. Vtrum uero qui extrema suppressus egestate, rē insumit, quem alteri uel antea debebat, uel tunc arripit, debito absoluat, an uero post diuor solvere nihilominus obligetur, decidere superest nam qđ prius absoluat, argu. est, quod si tunc ab altero eriperet, non teneretur. Ad hoc scite Scotus loco citato per hanc distinctionē respondit. Si ille uirtute alius contractus rem illam ante extremam necessitatē debebat, non fit à restitutione i. communis, sed si tunc accipiat, non fit restitutioni obnoxius. Et rō est in promptu, quia cum in extrema necessitate oīa sint cōia, tunc qui capit nullum contrahit debitum. Nihilominus si debitum erat contractum, non est cur dissoluatur p̄cedēs uinculum, manebit ergo. At uero Adria.
- Adria.** in materia de restitutio. huiusmodi distinctionem non admittit, sed absolute tenet, illum qui extreme subditus necessitati, aliena capit, pinguiori aridente fortunā ad restitutionem teneri. Cui & sui affecq. non defunt. Quin uero eius opinionē corroborant. Et pondus suorum argumentorum huc propendet, quod in extrema necessitate non oīa sunt cōia, quantum ad dominium. Nam alias qui tunc indigenti nō succurreret, ad restitutionē postea teneretur, quod se uera non est credendum, eo quod succurrendi p̄ceptum non est iustitiæ, sed charitatis. Sunt ergo non aliter cōia, quam ad usum, quod fieri ut utriusq. sit usu, tenearis ad restitutionē rei. Secūdo arguitur. Extreme indigenti abunde subuenitur per rem mutuam, nemo ergo tenetur simpliciter dare, atq. adeo qui rem consumit, subiectus manet restitutioni, Et tertio. Extreme indigenti non tenetur medicus suas gratis impendere operas, neq. pharmacopolæ sua donare pharmaca. Satis n. est si solutionem expectent. Accedit & tex. can. si quis de furt. Vbi habetur, q̄ qui p̄ necessitatem famis aut nuditatis aliena occupauerit, si postea ablatum reddiderit, non cogatur ieiunare. Unde à cōtrario sensu colligitur, qđ si nō reddiderit, ieiunare cogatur. His nihilominus nihil obstantibus persistendum est in prioris snā, dūta ē recte explicetur. In pri
- Explicatur opinio. Secundo.** mis, quādo res est parui momenti, oēs fatentur nullam restare restituendi obligationē, sed si res qua extreme ille indiget, maioris est estimationis, considerandum est si ne ille simpliciter indigens, nempe qui nullibi habeat unde soluere possit, an uero licet id hic non habeat forsitan habet alibi uel ei debetur hic enim non est cōsēdus simpliciter indigens & ideo satis est si quis ei credito mutuet unde suæ necessitati occurrat. Sola n. absoluta necessitas ius in tali casu accipiēdi alienum facit. Si aut sit simpliciter indigens cōtrouer-siā esse dēt, quod ille nulla manet obnoxius restitutioni, si rem qua indigebat insumpsit. Enimvero licet ita sit, quod tunc solum fiat omnia communia, quantum ad usum tantum, quia in his quæ usu confirmantur, ad usum lege naturæ sequitur dominium, ut puta si sit cibus, aut potus, aut pecunia, qui accipit, fit dominus. Et in hoc, si nos fallimur, contraria opinio sua decipit esse enim communia omnia quæ

ARTICVLVS II.

Virum ille qui accepit, teneatur semper restituere.

De medico & pharma copola.

ad usum, est quod tunc possit indigere res alienas infumere, ac si lux essent. Atque adeo non tenetur creditor recipere, sed aliter tenetur gratis dare. Si vero res esset, quæ non usu consumitur, tunc cessante necessitate tenetur illam reddere, ut si quis equo alieno uteretur ut periculum mortis effigere, aut si indigeret lecto tpe infirmitatis. Per hoc rursus ad argum. de medico, de quo phar macopola. Porro nota, si aliter extreme indigeret sua opera uel sua medicina tenere tur sub peccato mortali, licet circumstantiæ teneantur nihilominus eodem ligamine cõ tribuere, si res esset adeo preuosa. Tamen si in his medicinis subtrahendis non adeo le quens contingit culpa sicut in cibo, ac in alijs rebus, quia non ita esse solent necessa riæ, neq. misericordie alicui obligat, ut morti pauperis admodum pretiosa medi cina occurrat, tantæ medicis solentia. Quod autem ex eo si quis, de furt adductum est, nihil sane ad rem pertinet, planum quippe est il lic mentionem non fieri necessitatis extreme, ut bene ait gloss. sed leuioris. At si quidem tex. Si quis propter necessitatem occupauerit, &c. p. ueniat hebdomadas tres. & li quidum est quod cum in extrema necessitate alienum occupare, nulla sit culpa, nulla imponeretur poenitentia.

De quibus arg

SOLVTIO quinti argumenti i loga nos hinc transmittit iter disputationem de resti tutione bonorum clericorum, quod non rite expẽ duntur, sed in malos usus dissipantur, nisi la tissimus esset de hac nobis habendus sermo, lib. 9. & 10. à quo tunc impræsentiarum su per sedendum est. Quod autem ad rem præsentem attinet trisaria prælati res ecclesiæ usurpat. Vno quidem modo, si res illa non sibi deputata est, sed alteri puta capitulo. Et tunc qui res illas ab illo præfecto receperit, siue dono siue præcio, tenetur eas resti tutione rei acceptæ restituere uero domi no. Si uero res ecclesiæ, quæ sub sua sunt administratione, ut si exemplum ponamus infabrica, uel in alijs, alienauerit in con sanguineos uel in alios, illi tenentur resti tuere, non episcopo, ne illas iterum dissi per, sed ecclesiæ, ut in deposito sint usque ad futurum possessorem. Sed si penes illas se retinet & ueluti proprias possidet, satis est ut animum illum deponat.

Trisaria post prælati res ecclesiæ occupat.

Post circumstantiam cui sequitur quis, de qua sunt duæ quæstiones. Prior huius secundi articuli est, utrum uni uersum qui accepit, quisquis ille fuerit, te neatur restituere: Et arguitur à parte ne gatiua. Restitutio (quod identidem repe titum) est æqualitatis constitutio, quæ scilicet ab eo subtrahitur qui plus habet, & ei apponitur qui habet minus. V su autem (ex penumero uenit ut qui rem sustu lit, citra suam culpam sit illa priuatus, ut si quis ab eo eandem surripiat, ergo tunc non tenebitur eandem restituere. Secun do. Nullus tenetur suum prode re cri men, secundum illud Chrysostomum. Non tibi dico ut te prodas, contingit au tem quandoque ut debitor citra suam infamiam restitutionem facere nequeat, ergo tunc iugo restitutionis liberatur. Tercio. Vna res una simplici restitutio ne contenta est, contingit autem non nunquam, ut quam multi furati sunt, unus in integrum restituat, ergo alitunc ad nullam amplius restitutionem tenentur atque adeo non omnis qui rem sustulit, ad restitutionem obligatur. In contra rium autem est quod ille qui peccat, satis facere pro culpa tenetur, culpa autem, ut ait Augustinus, non dimittitur nisi resti tuatur ablatum, ergo eidem incumbit resti tutionem facere.

Distin. Aio.

Quæstio hæc in materia restitutionis egregium obtinet locum. Ad quam ideo distinctione præmissa quatuor con clusionibus responderetur. In eo namque qui rem occupat alienam, duo est consi derare, scilicet & adionem quæ eam ac cepit, & rem ipsam. Est ergo prima con clusio. Quicumque penes se rem habet alienam, ratione rei ipsius, quæ accepta est, tenetur eandem uero domino resti tuere. Probatur. Quicumque enim habet ultra id quod suum est, debet illi redde re cuius est, hoc enim ratio iustitiæ commuta tiuæ exigit, quippe cuius officiũ est æqua litatem inter eum constituere, qui minus habet.

Prima conclu.

habet, & cum qui plus. At uero acceptio
 Acceptio triplex esse consuevit, Quandoq. nã-
 que est iniuriosa nempe quæ inuito domi-
 no, fit qualis est furtum & rapina. de quo
 Secunda membro statuitur secunda conclusio. Qui
 conclo. cunque rem per iniuriam accepit, tenetur
 eandem ratione acceptionis restituere, et
 si illam iã apud se non habeat, sed forte si
 bi furto sublatam sit. Probat. Quicumque
 alteri iniuriã intulit, tenetur eandem resti-
 tui, et si nulla sibi fuerit inde lucra acce-
 sio facta, eo. s. q. alteri uel famã uel hono-
 rē abstulit, ergo eadē ratione qui rem in-
 iuste eripuit, quãdoquidē in re illa dānum
 dedit, restituere iure cogitur. Secundo mo-
 do. Actio illa citra donationē accipiēdi iu-
 sta esse potuit, atq. i. usum & cōmodum ip-
 sius qui accepit, ut cum quis rem suscepit
 mutuã, uel credito emptã. de quo sub
 Tertia conclo. citur conclusio tertia superiori similis. Qui
 cunque hoc modo rē accepit, tenetur eam
 uel pretium restituere, non solum ratione
 rei acceptę si apud se perseueret, uerum &
 ratione acceptionis, et si illã qualitercunq.
 amiserit. Conclusio est clara, nam qui alie-
 nam rē iuste citra donationē i. usum suum
 accepit, nō solum ppter beneficium acce-
 ptum, sed de iustitia obligatur illum inde
 nem seruare. Tertio modo. Acceptio etiã
 iusta esse potest ex uoluntate domini, quæ
 tamē non uergit in utilitatē recipientis, sed
 in rem ipsius qui dedit. De quo adhibetur
 quarta eademq. bimembris conclusio. Ne-
 mo qui ceu depositarius rē alienã seruat,
 Quarta conclo. tenetur ratione acceptionis illam restituere,
 sed ratione rei quã habet acceptã. Qua-
 re si citra suam culpã illam perdidit, nul-
 li restat restitutioni subditus, secus autē si
 magna sua culpa illa amiserit. Probat
 prior pars contrario modo quam tertia.
 Qui illo modo rem accipit, nisi pretio cu-
 stodię suscipiat, uel aliter se seruare con-
 strinxerit, non fit eiusdem rei custos ratio-
 ne iustitię, sed ex grã & beneuolentia, &
 iō si absq. sua culpa res perdat, nō ipsi sed
 domino perit. Secundę uero partis proba-
 tio est. Quod iure naturę (ut regula habet
 iuris) qui cām damni dat dānum dedisse uir.
 Quare si tua gravis culpa in cā fuit ut res
 periret, reus inde si damni repensand. Ve-
 aut cōclusiones istę suo ordine examinē-
 tur, ex quibus prioribus regula cū primis

colligenda hęc est. Ois restōnis obligō ex
 altero duorū capitū, enascit, uidelicet aut
 ratione acceptionis, et si rē non hēas, & rōne
 rei acceptę q. habes, licet illam non acce-
 peris. Quare si accepisti & hēas, utroque es
 tuniculo colligatus. Nomine autem acce-
 ptionis quæcunq. actio intelligēda uenit
 per quã dānum dedisti, aut iniuriã irrogasti,
 etiã si nihil fueris lucratus, ut si incendisti
 alienas uiles, aut contumeliatus es. Quod
 si rursus, ut quocunq. res in tu. p. tēnt
 uenerit, s. iusto aut iniuste pretio aut gra-
 tis, cum primū restitueris, esse alienam, re-
 netur dño reddere non solum charitatis iu-
 re, sed et iustitię. Vt si ab illiimo possesso-
 re, v. g. à latrone, uel furto, uel dono, uel
 mutuo, uel in depositū receperis, uel pre-
 tio emeris, reperto domino teneris illi cō-
 ferre, nisi iustibi forte fauerit p̄scriptio. s.
 Probat. cōclō. Duobus rātū ineditis, q. s.
 diximus rē legitime possideri, s. aut domi-
 ni uoluntate, aut legis permisso. quocun-
 que autē ab illegitimo possessore rem sulce-
 peris neutra istarū cārū interluit, quia ne-
 que uerus dominus annuit, nec lex cōces-
 sit, nullatenus ergo dominium nactus es,
 atq. adeo reddere dño cogens. Qd si non
 feceris, cum sine tuo magno detrimento
 u. supra diximus, id exequi possis, sed ille-
 gitimo reddideris possessori, restitutioni
 manes obnoxius, quãdoquidē de iustitia re-
 nebaris. Crediderim tamē in hisce restōni-
 bus accidere posse ignorantiam iuris, quæ
 si excusat à culpa, excusabit subinde à re-
 stitutione. Haud. n. tenetur plebeius quisq.
 has iuris subtilitates scire. Et ideo qui. n. q.
 à latrone receperit ignorans, & bona fide
 eidem reddiderit, non est in conscia resti-
 tuere cogendus. Exceperim præterea ius
 p̄scriptiois, quoniã postquã emptionis
 titulo aut donationis. qui legitimus est, rē
 bona fide, iusto legis tpe possedisti, licet
 tibi postea innotuerit esse alienam, immu-
 nis es à restōne. Secus, si furto eam sustu-
 leris, quia sp. ca. uisti titulo, ideoq. nunquã
 p̄scripsisti. Ratio hinc tñ dubitandi exur-
 git, quidnam hic rei noie sit intelligēdom
 utrū, s. res ipsa p̄cise, an uero et fructus.
 Et loquamur, exempli gratia, de illo qui
 non ratione acceptionis, sed solum ratio-
 ne rei acceptę tenet. Eui fundū à latrone
 qui mihi fructus tulit, utrum teneat etiam
 fructus

Regula
notanda.Qui ex-
cusatur
à restitu-
tione.Dubiū
quid rei
nomine
intelli-
gatur.
Regula
notanda
iuris,

fructus restituere? Ad hoc respondetur per regulam iure solennem ac celeberrimam. Quicumque solum ratione rei acceptæ restitutioni subiectus, tenetur rem, seu id quod illius habet, & quicquid quo p ipsam factus est ditior, restituere, non tñ illud qd bona fide consumpsit per qd non est factus locupletior. Regula è iuris. ff. de per. hære. l. ite ueniunt. S. pter hæc. qua regula in glo. nullā esse uenientem. Et l. sed & si. l. cod. titu. Exempli gratia, teneris restituere fructus arui alieni, non solum quos habes, sed quos illis consumpsisti usibus, in quibus nisi illos haberes fructus, alios insumpsisses, deductis in expensis & laboribus. Si tamē illos ideo consumpsisti, q, v. g. amplius fundus tibi donatus est, cuius donatione ductus situm mutasti & splendidius uixisti, tunc sane non teneris nisi eo quod alias consumpturus eras. Pari modo si uestem sericam uili à latrone emisisti, quia ratione illam usu attriueris, eum alias nō induceretis serico, non teneris nisi ratione uestis quā indui solebas. Similiter si donato tibi à latrone equo usus es nō nec cessaris eum ad quos equi uel emisses uel cōduxisses, nihil p usu tenens restituere, quia nō es factus locupletior. Secus autem si eius opæras locasti, quibus factus es ditior, tunc enim deductis sumptibus in reliquum teneris. Pari modo si furtiuas escas inuitatus à latrone bona fide insumpsisti, in nihilum postea teneris, nisi domeras aliquid insumpturus. Ex quo fit, quod si rem illam quam ab illegitimo possessore bona fide accepisti, circa magnam culpam tuā amissisti, nulli manes restitutioni subditus. Vice uersa, si rem furtiuam quā dono receperas, pretio uendideris, teneris postea idē pretium restituere, utpote per q factus es ditior. Intellige autem si factus es locupletior ex re ipsa nam si ex tua industria tibi accreuerit, ad illud restituē dum non perstringeris? Vt si pecunia aliena negotiando tuam auxisti substantiam, de solo capitali teneris. Per hæc ergo de cæteris consuecit. De illo aut, qui per iniuriam rem alienam retinet, alia est ratio. reatur de lucro de damno emergente, & de usuf. iterum uidebitur, arq. de omnibus fructibus quocumque illos consum-

pserit. Non autem de illo lucro quod per suam industriam per furtiuam pecuniam acqui sitit, ut locis citatis locupletius mō strabitur. Contra hanc autem decisionem est argum. illum qui re à latrone bona fide emit, non teneri gratis reddere uero domino. Dictū. n. est articulo præcedenti, ratione rei acceptæ neminē ad restōnē cū magno suo detrimento obligari, nemo ergo tenetur sine sua culpa scdm conscientiam dispendiū pati pietii, quod expēdit. Si furto inq. uel mutuo uel dono accepit, bene qdē, de emptore aut alia esse uidentur rō. Ob hoc forte nō deuit, qui abinetur licet re tunc emptori re latroni reddere ut pretiū recuperet, nihilominus id falsū est. Licet quidē ei est, si fieri pōt, latronē cōuenire, & capere à quo pretium extorqueat, in periculo re exponere, ut in manus domini non ueniat non est licitū. Res. n. i. fa in cuiuscumq. potestate sit reum eum scdm reddēdi litem domino. Qd si non faciat, ad restōnem obligatur, ut supra dictū est. Et confirmatur hæc ueritas. Nam si latro disparuisset, ut comparere non posset tūc qui rem emit, debitor esset domino eique in foro iudiciali compelleretur rem cum iactura pretii exhibere, quod ut supra diximus signum est teneri illum de iustitia, ob id autem q reperiri latro possit, idem dominus nullum ius amittit, ergo etiam tunc tenetur domino. Et confirmatur. Nā si in foro iudiciali competum esset illum emptorem postq certo sciuit re esse alterius domini tradidisse latroni, conuinceretur domino soluerē. Quocirca, quando diximus non teneri possessore rei alienæ, ratione rei acceptæ restituere cū suo detrimento, intelligitur de illo detrimento, quod ab alio timet, uidelicet quo impedit ipsa restitutio dñi, nō aut de iactura, quā ipse fecit emēdo. Quicumq. n. sibi uideat, dum emit sciens illo periculo emere, ut si res uēdente aliena sit, pretium amittat. Quid autem in bana si- ris si ille qui à latrone rem mercatus est al de rem teri bona fide uendidit, utrum scies postea à latrone esse alienam, contra dñm tenetur rescindere emere reddereque pretium suo emptori & pretium re domino? Apparet. n. rō teneri qd do- quidem neque tenetur ratione acceptio- nis quippe cum neq. ipse rem accepit ne fraude uēdidit, neq. ratione rei acceptæ,

Argum.
contra.

Dub. de
bana si-
de rem
ne em-
piam.

De rei
nente p
iniuriā
re alie-
nam.

Solutio
dubij.

De præ-
da belli
iniusti.

si quidem neq. eam habet, neque per eam factus est ditior. Supponamus. n. tantum uen- didisse quanti fuerat mereatus. Nā si plu- ris uē dicit, haud dubium quin illum pre- ter excessum teneatur domino reddere, eo q. pars illa rei penes se est. Argum. tunc est quod posset multos decipere. Nam si res illa, ut supra diximus, primo emptori citra suam culpam fuisset furto sublata, uel bona fide consumpta, taliter ut non ef- fet factus ditior, in nihilū tenere ur. Cum ergo bona fide uendidit, idem apparet iu- diciū. Nihilominus respondetur, q. etsi domino eisdē rei non maneat obligatus, ut argumentum conuincere ur, tamē tene- tur emptorem uū indemnem seruare. Et ideo cum sciat nullum in eum transulisse dominium, sed iure restituendi periclita- ri, iure cogitur suum ei restituere pretium. Perinde ac si à latrone uitrum pro pretio sa gēma magno emisisset, eodemque pretio bona fide rursus uenderet, sciens namque tum postea rei falsitatem, teneretur con- tractum rescindere ex quo sequitur, qd. si emptor ille secundus non comparat, neq. ullus sit metus q. sit ab illo exigenda res illa, tunc ille qui bona fide illi uē diderat, licet tunc sciat fuisse alienam, ad nullam restitutionē teneatur, quoniā à dño rei liber est, postq. nec rem habet, nec factus est per eam ditior, & alteri nullū dedit dānum. Horum instar censendum de illo est, qui bello iniusto res deprædatus est, bona ta- men fide, quia putabat esse iustum. Tunc enim sciens postea nō fuisse iustū, tenetur illa restituere, quibus factus est ditior, non aut. q. des, quas incendit, aut animalia quæ occidit. De negotiatorib. aut, qui ciebro fecerunt contractus, quos lēmos esse cen- seant, postea uero intelligūt fuisse usura- rios, utrū satis eis sit illā pētiā pecuniam restituere q. p. usū a lucrati sunt, an uero. Et illam, quā rursus negotiatione eiusdē pecuniae acquisiuerunt, sunt qui dubitāt. Apparet. n. eis pecuniā usurariā cū lucris ē esse restituendam, illo adducti simili, qd. res aliena cū fructibus est restituenda. Sed absq. dubio satis est, si usurariā pecuniam restituant. Nam cum pecunia de se nō sit fructifera, sed per negotiantis industriam nulla a rebus adduci potest similitudo, q. per se fructificāt. De hoc aut. rursus lib. 6.

Atque hactenus de primis duabus conclu- sionibus. In tertia uero exiguum lateret. Dub. cit- bium. Designabatur. n. secunda acceptio ca ter- nū species, qn. quis iuste quidpiam recipit tiam cō in suam proprium commodum & usum, clusio- & mutuum, & assentum est tunc acceptio nem. acceptionis. Et si res citra culpā perdat, necessariam esse restitutionem. Apparet tamē contrariū esse c. unicum. de cōmod. ubi hī q. qui sine sua culpa commod. t. im- perdidit, ad nihilum teneatur. Res tamē est facillima. Cōmodatū quippe & mutuū dif- ferunt, si ad noia spectes, q. illud restituen- dū est in propria spē, ut si equū uel uas cō- modato receperis, quæ usu nō consumun- tur, mutuū aut nō est necesse in eadē spe mutua- cie restitui, ut si pecuniā, aut uinū aut gra- tum. na mutuo receperis, quæ usu consumun- tur, satis est reddere pretiū. Reale tamē di- scrimen est, q. rei cōmodatæ non transfer- tur dominū, sicuti rei mutuatæ. Et p. hoc Alia dif- detegitur spiritus legis. Rem namque tibi ferētia. commodatā non debes rōne acceptionis, quādoquidem nō es eius cōstitutus domi- nus ob idq. dū sine culpa tua perit, nō tibi sed domino perit, sicut si penes ipsū depe- risset. At uero commodationis iure tene- ris, etiam de leui culpa, ut tex. ipse ait, non quidem in totum, sed in partem pro rōne culpæ. Et quod de accōmodato diximus, de locato quoq. intelligito. Nā si mihi uel domū uel equū locasti, quāquā in cōem utriusq. utilitatem cesserit, si tamē res sine mea culpa perd ē, nihil debeo. Illi. n. se pe- riculo locator subiicit, teneor tamen de le- ui culpa, in partem & de graui, in totum. Quando uero res tibi mutatur, quia do- minus eius constitueris, ratione acceptio- nis efficiaris restituendi debitor. Quare li- cet citra tuam culpam pereat, tibi qui do- minus es, perit onereq. adeo restōnis non De quar- exoneraris. Atque hinc commodate transi- ta con- tus fit ad quartam conclusionem de depo- clus. sito, nempe q. depositarius non tenetur rem restituere, si citra magnam suam cul- pam illam amiserit. I. a leges habēt 1. & 2. de deposito. Itaq. inter accommodatum & depositū dīa est, q. commodatarius te- netur de leui culpa, eo q. in suū conmo- dum rem perierat, atque adeo de iustitia tenebatur eam custodire. Depositarius uo- ro non nisi de magna, quia non in suā uti- litatem

litteram illam custodiebat, & ideo solum
charitatis beneficio tenebatur eam serua-
re. Intelligendus ergo est depositarius, ut
supra diximus, qui mere est depositarius,
hoc est, qui non pretio se obligauit custo-
dire, nam huiusmodi custos et si citra suā
culpā rem perdat, de iustitia tenetur, sicuti
qui contractu assicuracionis, periculum
merciū subit. Quod aut magna culpa eum
obliget, id est quod eaussam damni dat, &
ideo Iurisconsulti appellant eam larā cul-
pam, & aiunt talem tenere de dolo. Du-
bium autem est quænam culpa dicatur le-
uis, quæ uero grauis. Et quidē primo aspe-
ctu uidetur culpa leuis illa, censerī, q̄ apud
Deum uenialis est, atque illa grauis quæ
apud ipsum est lethifera. At uero non est
isto Theologo, more differentia hæc pen-
sanda, sed iuridico, scē in humanū arbitra-
mentū. Crediderim nanq. in foro consciē-
tiæ leuem culpam commodatarij non ob-
ligare eum ad restitutionem, nisi sit mor-
talis apud Deum, nam à uenialibus uix ho-
mo liberari potest, quare propter illas nō
est homo tanta pœna plectendus aut mul-
tandus, sed dī arbitrato humano & iuri-
dico leuis, respectu alterius, qui in depo-
sitario cumulator requiritur, ut condem-
netur. Hęc autem omnia existimanda sunt
secundum iudiciale forum, cuius sententię
in conscientia standum est.

Dubiū.

Ad pri-
mū arg.

Ad primum igitur argumentum respon-
sū est, quod qui tenetur ratione acceptio-
nis, non solum æqualitatem tenetur facere
quia plū ipse habet, sed quia alter ha-
bet minus. Quocirca et si quomodocunq.

Ad secū-
dum ar.

rem amiserit, debitor nihilominus manet.
Secundum argumentum exquirebat, quo
modo sit facienda ab eo restitutio, qui se
tūc delicto rem usurpauit alienam, nam
ille non tenetur prodere. Ad quod D.

S. Tho.

Tho. nil amplius respondit, quam quod
tunc id per confessarium secreto peragi de-
bet. Si autē illo fieri nō pōt secreto modo,
quid tunc faciēdum super sit, nil respōdet.
Caietanū autē arbitratur nūquā cū pericu-
lo famæ necessariā esse restitutionē. Haud
autē suā uniuersalē regulā superiori qōne
placeat plene arbitror esse confutatam.
Immo uero prudenti discretione uendū
est, ut pretium famæ cū iniuria & damno,
quod datum est, conferas, ac perinde iudi-

ces aliqua sit facienda famæ iactura, ut
restitutio fiat, tū p̄cipue, qū res p̄dent,
& (quod aiunt) in fieri est, ut possit recupe-
rare. Dubiū autem inter Doctores uulga-
rissimum est de adultera quæ no hum si-
lium marito supposuit, utrum si p̄deret
nēat, ne legitimis hæreditate defraudet?
Multa enim tam Theologi doctores in 4.
dist. 15. quam iuris interpretes eademque
uaria de re ista cōmentantur. Extat enim
calus in cap. officij. de p̄uicē & remissio.
Et quidem ut à certioribus rem aucupe-
mur, operap̄rentū est distinguere. Aut. n.
mulier illa, uel dotem uel bona alia habet
propria, eademq. libera quibus dānum cō-
pensare possit uero hæredi, & tunc cōmu-
nis cōfessio est, quod nequaquā se infama-
re tenetur, sed satis est alia uia restituti-
onē facere. Si uero non habet unde resti-
tuat, tunc subdistinguedū. Aut. n. credit se
reuelando profuturam, aut secus, si. n. nil
ipsam prode sē speratur, certissimum est,
nullatenus teneri, quoniam opus uanū, ne
que opus est charitatis neque iustitiæ, qua
re temeraria esset tunc illa infamatio, quia
frustranea, sed reputanda illa tunc mulier
est, ac debitor, qui non est soluendo. Ait
nihilominus Scotus eadem distinc. q. 2. q. 2. q. 2.
debet tunc quantum potest facere, ut hæ-
reditas spurio filio nō obuēniat, ut puta cō-
sulēdo ei religionis ingressum. At uero de
iustitia non est cur ad hoc teneatur. Si uero
putat se profuturā, quia nothus filius ei
fidem perhibens hæreditatem recusabit,
uel forte probare taliter poterit ut in iu-
dicio faciat fidem, tunc si id potest sine ali-
quo detrimento aut uiræ aut famæ, cōstā-
tissimum est teneri, si autē non potest sine
periculo famæ & honoris Scotus tūc huc
inclinat, quod nō tenetur, & Caieta. in sua
perseuerans regula, id certo asseuerat. A. Adrian.
drian. uero 1. q. de rest. contrarium cēser,
nempe ipsam teneri cū detrimento famæ.
Attamen iudicio meo (si uilius est ponde-
ris) per prudentiam libranda est tunc adul-
teræ famæ cum iactura, quam uetus hæres
facit Si. n. p̄riorior est multo fama mul-
liens, alius nobilis & honestæ, quam hære-
ditas, q̄ forte tenuis est, consulendum illi
est, ut accat. Si autē hæreditas cōtra maio-
ris estimatur, nēpe si ē illustis maioratus,
& illa nō est tāi noīs, detegere se tenetur
saltem

Dubiū
de adul

Disti-
ctio.

Scotus.

Snia au-
ctoris.

saltem sub mortis articulum, ut periculum homicidii non subeat Ceteris tñ paribus, melior est conditio legitimi h̄redis. Hoc tamē contra quā Adrian. censet, arbitror. At n. ille nunquam esse desperandū quin adultera rem detegendo prodesse possit, & ideo plurimum in hanc partē inclinandum esse, ut se prodāt Ego uero cōtrariū p̄ meo tenui capiti crediderim, uidelicet, nunquā eiusmodi detestationem quidquā prodesse, nisi tunc quando euident est tempore cōceptionis abfuisse maritū, aut quādo probari alia uia possit tunc nō fuisse ab illo cognitam, ut habetur l. filiū ff. de his qui sunt sui uel ali. iur. Nā spurius nullam tenetur matri, quamlibet iuranti adhibere fidē, sed in iudicio existimādos est legitimus, ut eadem iubetur lege. Neq. suam allegatū turpitudinem ulla debetur fides, ob idq. uix offerri potest necessitas, ut ipsa se teneatur infamare. Nā in casu prædicto euidenti, nō opus est sua confessione & in aliis nihil prodest. Tamen si & hoc nō est in præsentia silentio prætereundum, q̄ tā uehemens esse possit matris persuasio, ut adulterinus filius credere intus mente conuincatur. & tunc licet in foro exteriori sibi adiudicetur h̄reditas, crediderim nihilominus secundum conscientiā tene nā se illam abdicare, nam tunc sententia fundatur in falsa præsumptione. Neq. in cōtrarium urget argumentum, q̄ si quis mihi legasset centum, credens me esse suum filiū, sua tamē leuitate deceptus, uel ab alio citra meā culpā, ego possum iure optimo illa possidere. Vnde à simili uidetur colligi, quod licet relatione matris ego sciam me spurium, si pater mihi sua bona relinquat, possum possidere. Haud inquam argumentum solide urget, neq. adducit simile, quoniam i illo allato casu ego nō fui per iniuriā causi illius ignorantia, in nostro autem præsentia, pater nō sua me sp̄ore h̄redem instituit, sed lege coactus, nimirum putans me esse legitimum. Et ideo q̄ legis uigore agit, nil mihi suffragatur, si tamen non esse legitimum. Grauius autem existit dubium, an teneatur eadem adultera etiā cum periculo mortis se prodere. Ad hoc Innocē. Host. & Panorm. super dicto cap. officii, incunctanter negāt illam tene ri, nam reuelando, periculum animarum

excitat, puta mariti, qui de eius nece medi se probabitur. Atqui secundum communē legis rationisq. ordinem ita indubie censendum est. Nā, ut supra diximus, uita nō est pro restitutione & alium bonorum mortis offerenda. Nihilominus egregius extraque ordinarius casus contingere potest, ut aliud forsitan consulendum esset. Enimvero si regnū aliquod aut præclarissima domus silente adultera ad alienos deberet transire, uix posset aut deberet eiusdem adulteræ cōscientia pacari, si res esset certa, q̄ esset omnino suo testimonio profutura, nisi se ēt cum periculo uitæ proderet, dum modo prius nullus non lapis esset motus, ut tale periculū caueretur, nā peccatū mariti ipsa non tenetur cum tanta iniuria uiri h̄redis evitare. Capitulum ergo officii citatum ad hæc applaudit, quæ dicta sunt. Delatum quippe illic est ad Pontificem, mulierem quādam sterilem, ueritam ne mariti h̄reditas ad alienos transmissa reret, sese grauidam finxisse, alienumque p̄ legitimo supposuisse marito filium. Consultus ergo Innoc. an deberet absolutionis beneficio gaudere antequā fraudē detegeret, affirmando respondet. scilicet absolue dam. Et subditur exemplum de adultera, cum qua similiter est agendum. Cogitauit enim Pontifex, aut q̄d nihil esset reuelando profutura, aut q̄d sibi forte periculum mortis immineret, aut quod nō erat egregius casus in quo deberet se pro h̄reditate infamare, eo præsertim q̄d cum maritus legitima careret prole, non offerebatur tantū periculum, si effectus filius succederet. Iubetur nihilominus, ut competens illi satisfactio per confessarium iniungatur. Sed molestior atque utrinq. urgentior fuit mihi semper impresentiarum dubitandi ratio de adultero, nempe de illo, qui tero ipse aliena uxore prolem sustulit, utrum te so. neatur cum eius marito ea restituere, quæ in alendo educandoq. suppositio filio expenditur, cum ēt legitimo h̄redi eam, qua defraudatur, h̄reditatem Pognat. nā a parte affirmatiua hæc rō, q̄ ipse cām aliquā illius dāni dedit a parte uero negativa q̄ ipse non supposuit filiū marito. Faciamus n. cum nunquam mulieri suasisse, ut marito de re illa deciperet, dicens esse suum. Ad hoc igitur pro capiti nostro responde si. mus,

Nota.

Quādo adulterinus teneatur a se h̄reditatem abdicare.

An cum periculo mortis teneatur adultera

Dubiū de adul

tero ipse

aliena uxore

prolem sustulit,

utrum te so.

neatur cum eius

marito ea restituere,

quæ in alendo

educandoq.

suppositio filio

expenditur,

cum ēt legitimo

h̄redi eam,

qua defraudatur,

h̄reditatem

Pognat. nā a

parte affirmatiua

hæc rō,

q̄ ipse cām

aliquā illius dāni

dedit a parte

uero negativa

q̄ ipse non

supposuit

filiū marito.

Faciamus

n. cum nunquam

mulieri suasisse,

ut marito

de re illa

deciperet,

dicens esse

suum.

Respon

Ad hoc igitur

pro capiti nostro

responde si.

mus,

mus, adulterum huiusmodi non tanto restitutionis vinculo illigari, quanto adulteram, de qua falsi sumus, præsertim si ipsa sua sponte in adulterium consensit. At quo rem à prima linea exordiamur, si soluta mulier cum duobus conuersetur, neuter eorum tenetur credere ex se habuisse in utero. Imo licet Petrus suum esse credat, & Paulus eum suscipiat, & nutriet, & dicit, non tenetur Petrus re detegere, quando quidem alter uel sua leuitate, uel mulieris impostura deceptus est, neque ipse eum decepit. Pari ergo fere iure se potest adulter defendere, ne credere adducatur suum esse filium. Haud enim licet an alium secum illa adniferit, quæ non unum recipit, absque iniuria credi potest alium pariter admittente. Quocirca, ut lege, Licius. scriptum est. ff. de cond. & demon. nemo cuius patris filius sit, satis probare potest. Hæc ergo prior est ratio cur adulter non usque adeo restituere teneatur sicut adultera. Posterior uero est quam proxime faciebamus, nam et si de facie uel alia uia ei constiterit prolem esse suam, tamen ipsa non suppositum marito. Enimvero et si fuerit causa remota, quia adulterium commisit, ipsa tamen sibi uidisset, postquam sua sponte fuit adultera, quid sibi esset de suscepto filio disponendum. Quocirca si domi nutrit, sibi imputetur. Re uera non plane uideo cur adulter ad aliquam de iniuria teneatur restitutionem. Nihilominus adiecerim, quod dum certissimum est, filium genuisse, potestque est aliquam facere aut marito aut hæredi compensationem, aut filium citra periculum atque scandalum nutrire, teneatur id ob honestatem ac decentiam facere. In tertio arg. argumento postulat regula modi restituendi, dum plures in idem factum coiungunt. D. Tho. enim solus responderet quod uno restituente ceteri non tenentur domino, sed illi pro rata qui restituit. Indiget hoc tamen ampliori explanatione, responsio, quippe quod non simplex, sed multiplex est. Atque quia articulo proximo eadem regressura est materia, illi ceteris decideretur.

ARTICVLVS III.

Utrum illi etiam qui nihil acceperunt, restituere teneantur.

DE circumstantia, quis non solum examinare oportet utrum quicumque ac-

cepit, restitutionis lege teneatur, uerum etiam, utrum & ille quoque qui non accepit? Arguitur. non a parte negativa. Restitutor, quodam poenæ species est, et uir, poenæ autem nemo subdit nisi ratione culpæ, ergo qui nihil accepit, nihil dedit. Secundum. Lex restitutionis non exigit, ut plus refundatur, quam fuerit sublatum, si autem qui nihil accepit nihilominus teneretur, usu uenire posset, ut auctor, quod fas esset, fieret restitutor, tum quod sæpe plures eum qui accepit, uel consilio uel fauore iuuat, à quibus ideo pluri subderet fieri restitutor, tum etiam quod nonnunquam dare id damnum conituntur, quod re tamen dare non possunt. Quare si tunc necessaria esset restitutio, conferretur alteri, quod non fuerat ei sublatum. Tercio. Si ille, qui non accepit propterea quod aliquam dedit causam restitutioni esset obnoxius, pari modo & qui iniuriolæ acceptioni non obstat, dum potest restituere cogetur. Hoc autem falsum est, qui nemo propter seruandam rem alienam tenetur se periculo obicere, & tamen sepe se obijceret, si in latrones proclamaret, aut illis se contra opponeret. In contrarium tamen est illud. Ratio 1. Digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed et qui consentiunt faciētibz. Enimvero si consentientes digni sunt poena, pariter & alii quomodolibet iuuantes.

Ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima sit generale cæterarum fundamentum. Quicumque causa est iniustæ acceptionis, ad restitutionem tenetur ratione eiusdem acceptionis, licet nullatenus fuerit acceptæ rei participes. Conclusio iam supra probata est, ubi ostendimus ex duplici radice oriri obligationem restituendi, scilicet ratione acceptionis & ratione rei acceptæ, qui autem causa est acceptionis, sit eiusdem reus. Secunda conclusio. Nouem modis accidere potest, ut quis sit acceptionis causa, qui hoc uersu explicari solent.

Inssio, consilium, consensus, palpo, recursus, Parsipians, minus, non obstant, non manifestans.

Numerus quippe iste hisce distinctionibus colligitur. Bifariam potest esse quis causa, ut alter quid agat, uel accipiat, uidelicet directe & indirecte. Et quidem directe tripliciter, uidelicet ex parte acceptionis, mouendo. scilicet ad ipsam uno quatuor modorum,

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

modorum, nempe præcipiendo, consulendo, consentiendo, & factum laudando. Secundo modo ex parte accipientis, nempe quia ipsum quis ad se recurrentem recepat, aliove modo fouet ac protegit, quod uero recursus nomine significatur. Tertio id modo contingit ex parte rei acceptæ, nempe dum eiusdem furti uel rapinæ particeps sit, uel malefici socius, & hoc significatur uoce, Participans. Indirecte uero quis dicitur esse causa, cum quæ impedire potest ac det, non impedit. Et hoc tripliciter, scilicet quia præcipere cessat, aut ne faciat consulere, uel

**Tertia
conclu.**

quia auxiliū quo obistere posset subtrahit, uel factum occultat. Tertia conclusio, Ex his nouē modis quinq. genere suo ad restitutionem obligant. Primus, scilicet ac potissime Iustus. Enim uero qui iubet, princeps carum est, ac subinde præcipue restitutionis legi se subdit. Secundo loco est illius consensus, sine quo res non fieret, ut si domus custodem intus admittat. Tertio, recursus, qui, n. latronum receptator fautorque est & protector, magnā dāni causam dat, quippe quibus latrones potissimū confisi, suam nutiunt audaciam. Quarto, qui uel in crimine, uel in præda participat. Ac denique quinto, ille qui cum ob stare deberet, non obstat, ut princeps, aut eius minister, sane qui in hoc tributa stipendiaque recipiunt, ut malefactoribus rem publicam expurgent. Conclusio hæc pro suis omnibus partibus uita ratione, innuitur, quod illi omnes iuxta tenorem primæ conclusionis uere sunt actionis causæ.

**Quarta
conclu.**

Quarta conclusio, Ex alijs quatuor recensitis casibus non solum restitutionis vinculum emergit, eo quod non perinde atque superiores in causam actionis spem nuntiant. Qui, n. consilium præstat, non solum est actionis causa, sicut neque ille, qui adulator & laudat. Quare nisi quando causa uere extiterit, non sunt restituendi debitor. Pariterque & de murum, qui dum res sit, non clamat, & de non manifestante postquam factum est sentiendum, quia non semper manifestare tenerur. Ad examen autem accuratius harum conclusionum descendentes, primum circa basilarem primam conclusionem exploremus, quoniam sit actionis causa censendus. Et quia id dupliciter contingit, scilicet directe atque indirecte de ambobus dicamus modis, idque à participantibus

exordientes, in quibus, res est clarior. Adrianus namque illa quaestiuocula de concurrentibus cum fure, quo syluester in uerbis. Resto, cum quibusdam Iurisc. super e. sicut dignum. de homicid. alludit, hanc sibi habere regulam persuasam, quod illeratum sit acceptio nis causa, sine qua illa non fieret. Vnde isti inferunt quod si fur nihilominus sine ullo socio facturus erat furtum, ille quem sibi adiunxit, non teneretur in solidum, sed pro parte, quæ sibi obuenit, quia non fuit alteri cum furti. Addit autem eorum interpret Adrianus. quod si alter non erat nisi cum aliquo socio facturus, licet absque illo fecisset cum alio, nihilominus iste comes teneretur in solidum, quia uere est causa. Sed profecto nulla isti probabili ratione tueri se possunt, quod bene Caieta hic ante nos agnouit. Sequeretur. n. in primis eadem ratio, quod si quis plures habens seruos qui sibi essent ad nutum obsequi patatissimi, copiam illorum homicidium aut furtum iubeat facere, quod per se ipse paratissimus erat facere, uel si seruus uidens herum iam iam scelus adornantem, cum sua sponte præuenisset, tunc patrator ille sceleris non teneretur in solidum, neque in partem, quoniam herus per se solus fecisset, quod tamē concessum absurdissimum esset. Quod autem consequentia concedenda sit, patet. Nam perinde est te pro alio facere, quod ipse per se iam iam erat facturus, ac si cum ipso tali casu concurras, quare si concurrens non teneretur, certo nec faciens. Igitur sine alteri cum quo Petrus concurrat, facturus fuisset sine illo cum alio, quia sine comite non fecisset, siue omnino esset absque ullo socio facturus, nihilominus. Petrus si concurrat, teneretur in solidum. Quare in huiusmodi moralibus eventis non requiritur illum, qui ad restitutionem teneretur, fuisse causam sine qua res non fieret. Quocirca nulla regula ab huiusmodi negationibus sumenda est, quod sine socio fecisset, sed ad affirmationem tantum perspicendum est, nempe ut quicunque cum causa efficiat cum altero concurrat, ut una efficiant causam, censeatur causa ut teneretur in solidum. Id quippe ratio naturalis ostendit. Dum enim duo ignes eidem ad mouentur passo, licet uterque per se illud exureret, nihilominus dum simul coeunt, uterque est causa. Idque inde præcipue confirmatur,

**Adrian.
Syluest.**

**De prima
conclu.
Distin-
ctio.**

tes, primum circa basilarem primam conclusionem exploremus, quoniam sit actionis causa censendus. Et quia id dupliciter contingit, scilicet directe atque indirecte de ambobus dicamus modis, idque à participantibus

matur,

matum, quod in foro iudiciali nulla auditur eiusmodi exceptio si alter esset facturus necne, sed uterque in solidum condemnatur. Cum ergo leges obligent in foro conscientie, sic secundum illas de conscientie securitate iudicandum esse. Preterea, conditionales istę nihil ad mores attingunt, videlicet neque virtutes augent, neque attenuant peccata. Forſan domus quā diruiſi caſura ſtatim erat, & quas deſtruxiſti ſegetes,ambo ſtatim tranſiens erat euulſurus,nihil tamen à reſtitutione liberat. Atque eodem pertinet illud Mat. 15. Neceſſe eſt ut noniant ſcandala, ſed ut homini per quę ſcandala ueniunt, id eſt, quamuis ſcandalum per alium uenturum eſſet, ille tamen ſolus per quę uenit in culpa eſt. Ratio ergo qua percipiendum eſt, an aliquis ſit alteri auxiliarius cauſa, hæc ſola eſt, ſi ſecit aliquid quod alicuius eſſet momenti ad rem pertinētis. Obuius noctu habuiſti ſiſtes, quibus ad mouentibus muro ſcalam tu, quoque illam tetig-ſti, nihil tamen ex te illud pendeat, nā ipſi ſi faciebant. Nō es ergo ſecundū conscientiam cauſa cenſendus. Sicuti neque uſurarii famulus quis, qui non aliter quam tangendo uel ſeruando pecuniam eſt cauſa, quia nihil moraliter loquendo illud ad re attrinet. Illi autē qui ſunt eorum agentes, qui ſcilicet contractus peragunt & negotia tractant, verē ſunt cauſa, ut li. 6. patet. Dixerim, dum ambo uel dum plures coeunt in unā cauſam, nam ſi ſeuſum exempli gratia, furati ſunt unus ſcilicet unum ſcutum, & alius poſtea aliū, & ſic ararium expilaſſent, nemo tenebatur in totum, ut habetur lege, Vulgaris. ff. de furis. Contra hanc tamen ſententiam aduerſarij obicere nobis poſſunt uerba eiufdem legis. S. qui fur. qui etiam habetur lege, ita uulneratus. ff. ad lo. Aquil. nēpe quod ſi duo aut plures ſimul eandem trabem, aut tignum, aut quidvis aliud ponderoſum furto important, & ſinguli baiulare nō poſſent, tunc unusquibet tenetur in ſolidum ad actione forti. Ex cuius contrario ſenſu eliciendū uidetur, qd ſi ſinguli totum portare poſſent, nemo teneretur niſi pro parte, nempe quia nemo vītorū capere voluiſſet, ſed partem. Reſpondeatur non hanc eſſe textus mentem, imo contrariam. Studuit enim Iuriſconſultus,

tacite obiectioni reſpondere. Enimvero dum pondus ſinguli portare non poſſunt, nō ſinguli, ſed collecti in omnes ſunt cauſa. Ne ergo quis inde eliceret non ſingulos, ſed omnes ſimul teneri pro rata ad reſtitutionem, exit obuiam Iuriſconſultus, admonens ſingulos nihilominus teneri in ſolidum. Quare licet quiſque per ſe portare poſſet, a ſtriori uinculo teneretur quiſque in ſolidum. Ecce ergo de participante in crimine quomodo ſit cauſa, teneaturque in integrum. Nam ſi non in crimine, ſed ſolum in pręda bona fide participat, iam ſupra dictum eſt, non teneri niſi ratione rei acceptę. pro eo quod habet, & factus eſt dñor. Et per hoc de militibus cenſendum eſt, qui bello iniuſto ſimul domum depredantur. Nam etiam ſi ſinguli per ſe id facerent, immo mallet unusquiſque ſolus domū aggredi, uel duo, uel tres quia non pluribus indigent auxiliariis, nihilominus quotquot, ceu una manus, eam expoliant, tenentur in ſolidum. Neque contrarium, quidquid alii dicant, ſilenti tutum eſt. Dubium autem reſtat de illis, qui non ſunt in una cauſa, ſed diſſiſti in magnum damnum dederunt, quomodo culpa labem reſtitutionisq obligationē contrahant, ſi adeo minutatim furati ſunt, ut nulla eorum actio fuiſſet peccatum. Exempli gratia. Singuli tranſeuntium diuerſis diebus prope uincam acceperūt duos aut tres racemos, tandem uero totam illo modo præmatore uindemiarunt, utrum poſtea ſinguli in integrum ad reſtitutionem teneantur? Videtur enim ſic teneri, quia ſi reſtitutio ſub pœna excommunicationis tunc præcipitur, tenentur ad illam ſub reatu mortalis culpę, cum tamen ſi nullus teneretur niſi pro ſua parte, nemo peccaret, mortaliter non reſtituendo, quia rem tam paruā furari nō eſt mortale. Rñdetur eiufmodi ſurationcula nō fuiſſe peccata mortalia, neq. p. p. damnum quod poſtea ingreſſus emerſit, nullius actio fuit facta mortalis. Nihilominus cū poſtea rōne enormis nocuamenti reſtō ſub pœna excommunicationis præcipitur, quicumque ſub pœna peccati mortalis tenetur uel reſpondere, uel ſolvere id tantum, quod accepit. Quare qui partem ſuam ſoluerit, non tenetur ſe prodere. Qd ſi arguas, excommunicationis cōminatio ſoto, de iuſti. & uic. Bb nem

Quādo
aliquis
ſit alteri
auxi-
lio.

Argum.
contra.

De iube
te & cō-
sentiēte.

nem nō esse licitam nisi pro peccato mor-
tali, respondetur id esse per se uerum ratio-
ne culpæ, secus autem ratione emergentis
damni, quādo sit graue. Hactenus de caus-
sa directā. Ad hoc autem q̄ quis indirecte
sit causa, quā uocant, etiam per accidens,
tria sunt requisita. Primum, ut malo non
obstet. Secundo, quod obstare possis. Ter-
tio quōd obstare tenearis, ut 1. 2. q. 6. art.
3. D. Tho. cum Arist. docuit. Ad hoc enim
quod alterius actio mihi indirecte fiat no-
luntaria, requiritur, quod cum debeat impe-
dire, non impediam. Nauis quippe guber-
nator dum illam seruare potest, quæ sub-
sua est cura, causa est eius submersionis.
Atamen si altera quæ sibi commissa non
est, submergatur, licet ei potuisset succur-
rere, non censetur eius naufragii causa.
Quin uero adde non fuisse, ut malum
quod non cohibes, cohibere debeas, ut re-
stitutionis nexu irretiaris, sed requiritur
ut ad id te iustitia obliget, nam solum cha-
ritatis præceptum, ut sæpe in superioribus
admonuimus, ad restitutionē nō obligat.
His igitur præhabitis, examinā dum restat
discrimen quod tertia quartaque conclu-
sione positum est, nēpe quinque causarū
species ad restitutionē obligare, reliquas
uero quatuor, minime. Videtur enim ne-
sciriēte. que iubētem neq. consentientē semper ad
restitutionē esse cogēdes, quia nō semper
sunt efficax causa. Respondetur ergo, per
prædictas conclusiones illud discrimen S.
Thom. dumtaxat constituisse, quod est per
se, cui ideo non obstat, quin & illa, quā do-
que non obligent. Exempli gratia dictum
est participantē in crimine, hoc est cum
altero concurrentem per se teneri, nihilo-
minus quādo nō est efficax causa, nō tene-
tur. Similiter iubens per se quidem est caus-
sa motiua, immo binium potissima appli-
cans ministerium ad opus, nihilominus nō
nunquam contingere posset ut iubens ni-
hil ad rē faciat. Primum, quādo nō subsequi-
tur damnum. In his enim omnibus hæc
est infalibilis regula obseruāda, quod ubi
reuera iussus & consilium, & reliquæ caus-
sæ non sortiuntur effectum, licet peccatū
cōmittatur, nulla tamen oritur restitutionis
obligatio. Itē, quando alter sic est certus rē
facere, & in procinctu est operis ut impe-
diri non possit. Tūc qui diceret, Abi ergo

& fac, non esset causa efficax q̄ ad restitu-
tionē obligaret. Socus, si iubēdo moueret.
Prudentia. n. hoc perpendendum est. Nā
etsi nequam meus seruus certus esset ho-
micidium facere, nihilominus si ego qui
impedire possem, iuberem, aut iubendo
quodammodo mouere, non sum à restitu-
tione liber. Pari modo receptum per se so-
nat causam. Neq. obstat quin uere sit cā,
licet alius receptasset, ut dictum est. Sed
tū si illa receptatio nō est efficax cā, qui
tantum hospicio recipio latronē, neque il-
lum moueo, immo dissuadeo, neque quid-
quam furti participio, & sunt circum mul-
ta diuersoria paratissima illum recipere,
non sum in foro secreto conscientie con-
demnandus. Similiter iudicandum de con-
sentiēte. Si. n. non possunt obstare, uel de iu-
sticia non tenentur, non sunt causa, Quia
propter illi cui ex officio incūbit, ut prin-
ceps & prætor, consentiens in malum &
non obstitans, semper est in cā, & tenei ad
restitutionem. Pariter famulus, qui cultor
est domus, uel ex qua latro exit ad fusan-
dū, uel quam adit, si consentiat, siue unus
ut exeat siue alter ut intret, uere cū est, nā
de iustitia tenetur resistere. At uero si uici-
ni domum latronibus impeti uides, aut a
furibus perforari, licet non obstitas dum
possis, peccas quidem grauiter, contra cha-
ritatē, nullitamen scdm conscientiam, te subiu-
gas restitutionis iugo. Si autem quispiam
prauo animo faciat, nēpe quia odio uici-
ni hēt, cuius ideo nocumentum gratū
ei est. Richardus & quidam ex Summis
arbitrandi eiusmodi hominem teneri. Me-
lius tamē Scotus & reliqui id negāt. Persi-
stendum nanq. est in illa superius asserta
regula, quod sola contaminata charitas, ni-
si iustitia uiolentur necessitatem restitutio-
nis non inducit. Immo uero censuerim q̄
etiam si latro tunc in flagranti delicto ma-
nus uicino offerret, qui de iustitia non te-
netur in clamare, ut taceret, non fieret il-
le secundum conscientiam restitutionis reus,
tante si in foro exteriori propter præsum-
ptionem cōdemnaretur. Dico nō fieri resti-
tutionem si nō pecuniā tunc subla-
tam, sed aliud prædium reciperet. Et rō est,
quia iste non facit contra iustitiam, sed dū
taxat contra charitatem. Quāmo etsi po-
tē

Regula
notāda

De tacē-
tibus &
non ob-
stantib-

Richar.

Scotus.

Nota.

Itē

Ita interrogatus sit prius ab eo qui dā
num accepit, an latrones uel uidisset uel
audisset, non tenetur de iustitia responde
re. Secus, si interrogetur a iudice tunc. n. si
negat, ad restitutionem tenetur, ut sequen
tilibro sub titulo de rebus, dictum su
mus. Ad hunc ordinem restituendi reduc
untur illi, quorum culpa aut dānū datur
aut ingitur iniuria, ut extra de iniur. &
dānō dato, cap. si a iudice. Vnde Exod.

21. Si quis aperuit cisternam in quam bos
aut asinus cecidit, reus damni sit. Cui con
sonat l. qui foueat. ff. ad le. Aquil. Et Exod.
22. Si egressus ignis inuenerit spicas, &c.
reddet damnum qui ignem succederit. At
uero de aliis causis specibus, nempe

de illo qui malefactorem laudat, de quo alio,
qui consulit, ait D. Tho. non semper ad re
stitutionē obligare, quia nō semper sunt
efficaces causae. Verum de consiliario du
bium se offert non dissimulandum, utrum
si quis minus cōsultat malum ad illud cui
randum quod nocentius est, laqueo resli
tuendi innoderet? Vides latronem pretio
sum equum furantem, quem nullatenus
cohibere uales, consulis ut strigoso alio
minoris pretii sit contentus, utrum tēca
ris illum restituere? De iure quidem & cul
pa, an ulla. C. si minus malum consulere,

quando ad obuiandum grauiori necessa
rium medium iudicatur, lib. 6. sub ritu. de
usur. disputaturi sumus, atque in illam par
tem propensuri, quod nulla sit culpa, im
mo sit quādoq. uirtus. Modo aut quidq.
sit de culpa, dicendum de restitutione exi
stimo ad nullā prorsus consulētē teneri.
Id quod & Adrian. merito opinatur, nam
consulere minus malum, nō est consulere
simpliciter malum, sed comparisonem il
lam quae habet rōnem boni. Neque intē
tione tunc fertur in malum quod minus est,
sed in hoc quod est maius impediē. Qua
re non solum est nocuum, immo est com
modum. Et hoc profecto ex communi ani
mi consensu patet. Quis n. e. usmodi ho
minē ad restitutionē obligaret? Quin ue
ro neque rei dīstalem rēstōnē reciperet,
quippe cuius negotium optime gestū est.
Intelligenda. n. responsio hae est, quādo
tā res minoris pretii quā res maioris, eius
dem sunt domini, nam tunc citra ullius al
terius iniuriā rem eius seruas. Etenim si

ad euandam damnum, quod Petro dā,
consulis ut minus deat Paulo, citra du
bium tenetis, quādo quid illū laesit. Cir
ca hanc totā materiam disputādom hic
fuisse quis cogitet, quomo do teneantur
aut fures aut testes secreta debita dege
re quādo sub generalis excommunicatio
nis comminatione praecipitur. Sed tamen
de hoc libro proximo quēst. 6. & 7. latius
habendus est sermo.

Primum igitur argumentum iam satis
solutum est. Haud enim ille tantum qui
in scelere princeps est, delinquit, uerum &
quicumque illum uel iussu moueat, uel cō
sensu, uel consilio, uel alia q. iacung. ope
iuuant, & ideo homines eodem restituo
nis modo complicantur. Circa solutionē

autē secundi notandum est, quod dum plu
res ad idem damnum aut iniuriā cōcur
rūt, ille praecipue ac pra omnibus qui pū
ceps fuit, & alios mouit, restituere obliga
tur. Praecipue in quā, quantum ad culpam,
hoc est grauius peccat, si non restituat, si
ue iussor fuerit, siue quocunq. aliter. mo
uens. Nihilominus illo nō restituente, sin
guli, ut dictum est, tenentur in solidū. Illo
autem uel quouis alio restituente ceteri
non amplius, tenentur uero domino, sed il
li. Indiget hoc rō, ut supra insinuauimus,
amplior explicatione. Vbi notandū est, q.
non eodem modo ceteri complices tenen
tur primo restituenti, quo omnes antea
tenebatur domino, nā illi debitores erant,
nō solum rōne rei acceptae, uerum & ratio
ne acceptionis, & si rem iam non haberēt,
restituenti uero nihil rationis acceptionis
debeat, quoniam ab illo nihil acceperūt,
sed ratione rei acceptae. pro ea parte qua
quisq. potius est. Sint igitur, uerbi gratia,
latrones tres quorum primus poenitētia
ductus, totum restituit, tunc clarum est ni
hil aliorum in cōsciētia debere domino, post
quam ei redhibītū est quod rei fuerat abla
tum, & ad poenam non tenentur nisi con
denmati. Vnum uero ceteri teneantur p
rata ei, qui restituit, distinguendū est. Si
enim eorum quilibet parte praedictae potius
est, citra dubium singuli tenentur pro sua
praeiise parte. Quo fit, ut si ille q. restituit
totū insumperat, reliqui nihil illi debent.
Si uero ille nullum furti perceperat fru
ctum, sed alius uel alii, ille qui cōsumpsit

debet ei totum ratione rei acceptæ. At ne
 ro si nulli eorum quidpiam ex illo dam-
 no dato accrevit lucrum, nempe quia dirue-
 runt domum, aut quam eripuerant præ-
 dam proiecerunt in flumen, ne caperen-
 tur, tunc etiam discernere oportet, an il-
 le qui restituit, alios pro suis sic adduxe-
 rat, ut sine suo persuasione illi non fecissent,
 & tunc existimaverim, ut hic ait Caieta-
 nus, reliquos nihil ei debere, quia non
 ratione rei acceptæ, postquam nullum
 perceperunt fructum, neque ratione acce-
 prionis, quia ille fuit tota causa. Tamen si
 & hoc negandum non sit, quin si ille absq.
 sociorum comitatu se non aggredere-
 retur, tunc ut de aliqua portione. Si deniq.
 omnes sua sponte se se sceleris obtul-
 erunt, tunc singuli aliorum debent primo restitu-
 ere singulas certas partes. Ex dictis colli-
 gitur solutio alterius dubitationis, utrum
 duobus qui factum commiserunt in solidum
 obligati, possit dominus alteri remittere,
 & ab altero totum exigere? Planum enim est
 id in præiudicium restituentis non posse.
 Si enim totum ab uno extorquet, facere non
 potest, quin alter teneatur restituenti pro-
 rata, modo exposito. Si ergo alterum de-
 nare libuit, debuit tanto minus ab altero
 extrahere, quantum alteri condonavit.
 Ad tertium demum responderetur, illum,
 qui non de iustitia, sed ex charitate aut re-
 sistere malefactori tenetur, aut eum pro-
 dere, neque tenei, ut diximus, se periculo
 obicere, neque si non resistat, restituere
 cogi. Secus autem de illis, quibus ex offi-
 cio incumberebat, ut iam explicatum est. De
 istis autem forsitan sciscitari pergis, utrum
 ad id etiam teneantur cum periculo mor-
 tis? Vt si prætor noctulationibus domum
 invadentibus occurrit, utrum teneatur il-
 los aggredi etiam si aggressu ipso periculi
 tetur ei vita? Videtur enim ratio id po-
 stulare, cum istis ex officio incumbat cu-
 stodia. Sed nihilominus responderetur pen-
 sandum esse damnum, & cum periculo
 conferendum. Haud enim semper teneā-
 tur prætor quocunque casu obicere mor-
 ti vitam, sed ubi detrimentum reipubli-
 cæ id exposcit, & ipse iustum recipit sti-
 pendium, & ubi citra temeritatem potest
 obicere.

Caieta.

Solutio
aliud
dubium.Ad ter-
tium
dubium.

ARTICULVS IIII.
 Utrum qui debet, statim restituere teneatur.
 P Otissima restitutionis circumstantia
 est, tempus, de quo idcirco queritur,
 utrum statim teneatur quisq. restituere?
 Et arguitur à parte negativa. Præcepta
 affirmativa non obligant pro semper, ut aiunt,
 sed præceptum restituendi est affirmativum,
 ergo non obligat nisi occurrente, tempo-
 ris circumstantia, atque adeo non semper.
 Secundo. Nullus ad impossibile obligatur,
 sed accidit, quod qui debet, non statim po-
 test se restituere, ergo tunc non tenetur. Ter-
 tio. Restitutio est actus virtutis, ipsa autem
 est una circumstantiarum, quæ sunt orna-
 menta virtutum, fit ergo, ut quemadmo-
 dum reliquæ circumstantiæ non sint lege
 designatæ, sed per prudentiam relinquantur
 determinandæ, ita neque lex sit, ut sta-
 tim fiat restitutio, sed quatenus fuerit per
 prudentiam ubique definitum. In contra-
 rium est, quod eadem est ratio generis re-
 stitutionis, quæ in aliqua eius specie, opus
 autem mercenariis statim reddendum est,
 iuxta illud Leui. 19. Non morabitur opus
 mercenarij tui apud te usque mane. Ergo
 ois i uniuersum restitutio illico facienda est.
 Ad questionem unica responderetur cō-
 clusione. Vnusquisque tenetur quam pri-
 mum sibi fuerit possibile, uel restituere,
 uel iis inducias ab eo, cuius interest de-
 poscere. Probatum conclusio. Quemadmo-
 dum rem alienam surripere, peccatum est
 contra iustitiā, ita & eam inuito dño deti-
 nere. Nā similiter impeditur eius usus, qui fi-
 nis est dñi, in peccato aut remorari neq.
 per nimium ipsa fas est, immo licere esse
 in peccato, implicatio est contradictionis,
 unde Ecclesiast. 2. Quasi à facie collubri
 fuge peccatum, est ergo res aliena, ubi pri-
 mum adfuerit possibilitas, restituenda iā
 supra, questione præcedenti, artic. 2. expli-
 cuimus quemadmodum præceptum resti-
 tutionis, quam formam habeat affirmati-
 uam, ut hic in solutione primi ait S. Tho.
 nihilominus negationem includere non
 retinendi, quæ ad illā reducit quæ est. Nō
 furaberis. Et hac ratione non perinde atq.
 alia affirmativa præcepta aliquam fert cir-
 cunstamiam temporis, puta, ut fiat quan-
 do oportet, ut honorare patres, immo si
 cetera negativa, omne excludit ipsa ac-
 subia-

Conclō.

Præce-
ptum re-
stituen-
di non
oīno a-
firmati-
uū est.

subinde nullam permittit moram. Vnde Paulus utrumque coniungit, Reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Illic ergo si lubet, reuertitur, ex quo fit, ut hoc quod dictum est, statim autem de actu mentis incerto, intelligendum sit aliter, quae in extremo opere arbitrandum. Nam quantum ad internam propositum, cum primum in mentem cuique uenerit, in debito esse rei alienae, proponere debet aliter oportunitate restituere. Quoniam si doctore Augustino, non dimititur peccatum nisi restituatur ablatum, absque tali proposito nulla esse potest uera poenitentia. In acta uero exteriori id quod est, statim non est iudicandum mathematicae, quasi in puncto indivisibili, sed moraliter ac civiliter. Dum manifeste tibi iacuit, aut ad mensam recumbentem occurrit te aliquid debere, non iure perstringitur statim surgere, sed expectare potes, ubique fraude & illo opportunitatem, qua transacta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. Quod si arguas, ergo hęc hoc præceptum circumstantiis, sicuti cetera affirmatiua. Negatur consequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiendi Missam, non semper occurrit, & pariter contingit in actibus fortitudinis, & in præceptis misericordiae. & ideo non obligant pro semper sed secundum prudentiam arbitrandam in illis est circumstantiis. In materia uero restituendi, semper existit necessitas per legem posita, sed quia requiritur actio, quae subito fieri non potest, permittitur opportunitatem expectare. Ad perspicaciorē autem rei euidētiā queritur, quo sensu intelligendum sit restitutionem esse statim necessariā? Potest esse duplex. Sive si sit necessaria ad excludendum a priori peccato, uel quod sit necessaria sub reatu noui peccati. Et quidē in primo sensu nulla est controversia, quin sit statim necessaria, ut modo dicebamus, quā ad propositum. Enim uero sicut qui propositum persequitur furandi, semper esset in peccato, sic & qui sciens e habere alienum, non statim proponere restituere. Quod indicat confirmari, ut si dominus statim periret, statim reddere teneretur. Praeterea, si non statim esset reddere obligatus, eadem sententia non haberet vim legis, sed de hoc generali sensu nulla est dubitatio.

Dubiu.

Secundum si de altero est dubium. Et arguitur quod si uerbi gratia, propter peccatum quod accipiendo commisit, recens quod commisit. An peccatum committat quod restituere non potest. Diximus, non quodne precedenti peccato peccatum restituendi esse dictum a priori, ut qui biuione furandi, quod patet ante obiectum, quam ex foris. Nam prohibito furari, cum est prohibitum mali, præceptum aut restituendi, est iussu boni, est in bonum restituere, sicuti & iussu facere. Quare Chrysostomus affirmatiue dixit, Reddite quae sunt Celsaris, Celsari & Paulus Reddite orbes decem Paulus. Ex hoc ergo arguitur. Hoc præceptum est affirmatiuum, cuius circumstantia est statim, ergo quocumque momento tenetur, quis id propinare, aut tale committere propositum. Alias nouum semper esset peccatum omissionis. Ad hoc, concessio esse distinctum præcepto, ut loco citato expositum est, inde primum, præter peccatum furandi fit, non illico committi nouum omissionis, si non fiat restitutio, illud tamen ipsum continuo crescit, quando maior est restituendi mora. Etenim, quod non statim committatur peccatum omissionis, patet primum, quia non prius debet homo immo neque moraliter loquendo, semper ad peccatum attendere, tum etiam quod quamuis attendat, si continuat antiquum propositum retinendi, illud impedit contrarium restituendi, atque adeo non est aliud nouum peccatum omissionis boni propositi, quam sit illud continuationis antiqui. Et confirmatur hoc quia neque Deus tenetur homo statim sub reatu noui peccati mortalis per poenitentiam satisfare ei, sed manet in prioris reatu. Quod autem peccatum crescat, liquidum est, cum quod peccatum eo peris quo diuturnum, tum etiam quod damnum semper in diuturnum maius ac minus domino, quippe quod uoluerit suum diutius tenet prius. Quia uero tanta esse potest restituendi mora, ut sit de necessitate confessionis. Nam licet peccatum continuatum, in esse naturae non mutet speciem, tamen in genere moris grauius augeatur, sicuti augeri potest ex pane obiecti. Qui enim decem millia denariorum furatus est, non legitime confiteretur, nisi quantitatem exprimeret. At uero quicquid augeatur non sit peccatum.

quæcunq. momenta. Perparum. n. refert, si rem detineas duas treve horas aut certe dies, nisi gravis sit dñi necessitas. Petrus Paludā. quidem de Plaudē in 4. dist. 15. q. 2. ait, q. qui per annum retinet alienum, arguitur peccat, licet unū sit induratum peccatum, quam si pluries dentidemq. per annum pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori casu semper est in peccato, et in posteriori, aliquid cessat. Attamen quāvis hoc probab. litate non caret, contritum tamē est p. b. bilis. Primū quia, ut modo dicebam, non quæcunq. horaria aut diurna habitualis continuatio augeat culpam augmento notabili, ū ē, q. si literati multiplicatiq. conatus ad furandum, peiores esse videntur, quam habitus continuatio, quæ sepe ex desidio & negligentia contingit p. p. Secūdo nihilominus addiderim, quandoq. novum committi peccatum contra præceptum restituendi, quatenus affirmativum est. Primum. s. quoties proponis nō restituere, ille n. actus pravius est. Mox, quoties creditor legitime petit. Immo vero dum eum vides gravi premi necessitate. In his inquam casibus novū peccatum est non restituere. Post hæc proxime sequitur, ut videamus an liceat, quandoq. restitutionem differre. de hac. n. re varia apud Doctores invenias. Multa. o. hic pensanda sunt antequam id permittatur. Et quidem Scotus in 4. dist. 15. & aliorū pleriq. pro regula habent, q. ubi debitor absque ingenti detrimento suo restituere nequit, differre eam possit. At vero prudenter quidem impræsentiarum distinguere mihi videtur Caiet. de detrimento triplici. Si. n. detrimentum id appellaveris, quod ingens substantia est restituenda nihil hic p. r. os mutat ut proroganda sit restitutio. Alias melior esset conditio eorum, qui ab alio ingentius per iniuriam contraxerunt, quam qui minora debent. Secundum detrimenti genus est lucrum, quod debitori cessabit, si rem solvat. Et e vera neq. hoc excusat quo minus illico sit facienda restitutio. Nā nemo ius habet luc. ā di aliēna pecunia inuita domino. Tertius ergo detrimentorum ordo est damnum emergens, nempe si qui centum debet, restituere nō p. t. quia plurimum insuper dispendii n. faciat, quā. s. m. et c. viliissimo p. r.

tio intempestive distrahatur, aut domum fundumve nēdat unde vivat idque cum maiori iactura, q. sit æs quod alteri debet. Atque hoc est, ratione cuius, si duando licitum est differre licet restitutionem. Et tō inquit Scotus est, quia dominus male debet ingens damnum debitori caucere, quā ut sibi debitum restituatur. At vero hæc causa non p. r. os rem convincit, quomā nemo tenetur iuri suo cedere ad evitandum alterius damnum, nisi extrema necessitate, aut tam gravi, ut videret id, q. d. h. er porrigere, & ideo grave debitoris detrimentum non iure stringit creditorem solutionem expectare. Ratio ergo si ulla est prolatandi tunc restitutionem, aliquid de iure est, inde videlicet, q. debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter solvendo, quia mortaliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile. Quin vero pluribus est uestienda circumstantiis tunc pro huius rogatio, ut sit iusta. Animadvertenda. n. in rogatio primis est acceptio, fueritne iniqua an iusta, nam si per latrocinium aut per usuras, aliasve iniurias debitor ille, in ære est alieno, protectio quæcunque citra extremā necessitatem pariat detrimentum, tenetur illico restituere etiam si statum perdat. Hoc. n. non est de suo statu calere, immo in suum ab illo descendere, qui nō erat suus. Si aut per acceptionē iustam debita contraxit, tunc ē existimandum est, quia via in pauperiem incidit, nam si citra suam culpam aliqua eum adversa fortuna subtrahit bonis, facilius indulgenda illi est restitutionis prorogatio. Atque id demum ē librandum, an creditor ferre, dilationem possit, an vero ē ipse inopia laboret. Nam citra extremam necessitatem melior est multo creditoris conditio quā debitoris. Vnum hic aut si ledum nō arbitror, quod Sylvest. verbo, restitutio. 3. §. 3. affirmat, quod bona eius venia non crediderim. Ait n. inquam, q. in h. m. o. i. arbitrandis casibus deferendum est confessio. Quod Director opinionem Directoris sequutus, affirmat, dicit. videlicet si creditor nō vult restitutionem expectare, & debitor induci non p. t. ad restituendum, si arripit, inquit, sacerdos p. t. si absolvere, sit restitutionem capiat, q. certo post tempore solvet. At ratio inquit

R6 pro-
trahedi
restitu-
tionem.

Circum-
stantiis
pro huius
rogatio

Sylvest.

Director

quod est, quia tunc milititer gerit, creditoris negotium, nam si poenitens non absolueretur, forsitan ille nunquā debitū suū recuperaret. Et ad huc legem solvendo. Et de neg. gest. & alias nescio quas. Actū regala hāc, q̄ utiliter geratur creditoris negotium, licet in foro exteriori tueretur, tñ in conscientia nullū est. Sacerdos nanq̄ non est inter creditorem ac debitorem sequens, aut creator & securator, sed notē Dei conscientiam expurgator. Et ideo in hoc tātum debet ēē interius, ut scdm causas & merita, quā modo exp̄t ab am̄is perpendat debitor sit solvendo necne, nam si solvendo est nullatenus invito creditore est absolvendus, nisi restituat, quāvis periculum imminet ut nunquam sit restitutus, scienda. Ipse m̄ poenitens sibi uiderit. Potest tamen accideret, ut sitis faciat, si per partes, & aus tempore, libis restituat. Quin uero, si alicuius, in talibus implicatis & iure subij. non est necesse, ut semper poenitens confessario auscultet nisi doctrina possit. Ex his ergo facile colligas in quā aperto versentur periculo, immo in quā manifestatio iaceant peccato, qui restitutionem usque ad mortis articulum procrastinant. In primis enim hoc certum est, q̄ quicunq̄ pro cōp̄to habet si aie grauari alieno, & non habet propositū restituendi usq̄ ad mortem, licet firmissimum illud habeant tunc restituendi, aut restitutionem in testamento præciendi perdurat in peccato mortali, neq̄ est absolutio nis beneficio donandus. Et rō est, quia habita opportunitate, per nullum tempus licet retinere alienum in iure dño. Quare si subita fuerit morte correptus, qualis ut plurimum eiusmodi hominibus accidere solet, in statu descendit dñationis. Et idem est censendum de illis qui ambigentes an id quod habent, alteri debeant, nolunt sustinere illis uita in iudicio decernere, se satis ducunt, si proponant in testamento id heredi suo dñā dare. Atq̄ idem omnino de illis iudicandum, qui sub mortis articulo, cum ipsi per se possint restitutionem facere, id renuunt, arbitrandes satis esse id hāc edibus iubere, quoniam illi re uera rō habet syncerū & candidum animi restituendi, nam qui tunc non restituant, inditum apertum perhibeant, q̄ neque si dixe-

runt restituerent, acque adeo restituendi in sentio non illis est nisi conditionali, si moriantur, quā protesta ad poenitentia non sufficit. Atque hoc possibillū periculum magnūbus imminet, quorum testamenta nunquam, aut uix unquam habet cōplet, sed satis se fecisse arbitrantur, ut quā restitutionem aui parati, & p̄. er ubi testamentis præcipit, cū dem̄ple aliis testamentis onustis, si moriantur, quam ipse p̄. fici committat ne possit. Nescio ego an hic sit legitimus illius uerbi, exangenit scilicet, Impossibile est diuites intrare in regnum cœlorum.

Primum igitur argumentum satis solutum est, ubi exposuimus præceptum redditurū includere negationem, ratione cuius restitutio prorogari non potest. At perinde soluitur sententia. Haud, n̄. eodem modo præfixitur circumstantia temporis in restitutione, atque in alijs præceptis affirmatiuis. Secundum autem est, quod nonnullis tecum affert ambiguitatis. Coaccidit nanque ad imp. possibile neminem obligari id eoq̄ qui tunc non potest, ius habet prorogandi, & qui nullatenus potest, omnino est absolutus, subdit autem D. Tho. q̄ debet nihilominus debitor aut dilationem petere a creditore, aut omnino remissionem. Contra hoc autem statim se offert argumentum, quod eum modo inops nullatenus teneatur, nam impossibilitas eum in conscientia absoluit. Quare licet creditor remittere abiat, tamen ipse non tenetur amplius facere, superius canea ergo est illa postulandi ceremonia. Respondetur, D. Tho. non sentire id esse necessarium quando impossibilitas est patens. A. vero quoniam rarissime est ita si quida, salubre cōsuetum est ubi quidpiam dubitationis superest, illo uti remedio. In terrogas autem quoniam cautela necessaria est, ut qui remissionem efflagiat, tatus in conscientia maneat. Respondetur uisito breuissimō uerbo. Ea prorsus, ut remissi si uere libera, itaque requirunt, ut sit libertas, neque sufficit si sit coactio. Cauendum ego est ne uis tate sit aut fraus. Si. n̄. reditorem decipis, aut persuades minus debere, quam debes, aut non tanta requirit in illa debita esse collasum, aut maiori te multo egestare, cōprimi quam

Impug.
Syluest.

Procras-
tina res
restitu-
tionē in
quanto
uersent
pericu-
lo.

Ad pri-
mū arg.

A lter-
tū arg.

Ad secū-
dū arg.

D. Tho.

Obie-
ctio cō-
tra S.
Thom.
D luto
Interro-
gatio.
Solutio.

premeris, donatio non est libera. Aut si aliquid comminaris, nisi tibi remittat, aut licet non comminaris, id tamen subligas, pariter est coacta, idque caecum, quod maxime debent magnates à subditis remissionem petitis. Cautio tamē illa, quā aliqui scrupulosi putant esse necessaria, ut scilicet debitor pecuniam prius in potestate creditoris tradat, nimia est. Nā praterquam quod ratio accidit, ut debitor ea habeat, ut bene adnotavit Caieta. praeferens aurum & oculos fascinare solet, & animas subito de mutare. Pensandū ē ergo tantum res circumstantiae, ut remissio sit libera. Postremum hic denique dubium est de hac impossibilitate, quando scilicet restitutio arbitranda est impossibilis. Quod est querere, utrum deat homo in quamcunque necessitatem citra extremam adigi, ut restituat. Nam quod in extremam nemo sic iniciendus, non est qui ambigat, quoniam (ut supra diximus) in tali necessitate omne debitum cessat. Sicut autem, qui assuunt, citra illam in quam cumque esse debitori descendendum, ut soluat, ita ut debeat etiam ille qui est nobilis manibus laborare, & si opus est, etiam mendicare. Quia ut nemini citra extremam necessitatem fas est alienum rapere, ita neque alienum retinere. At tamen quia haec moralia sunt, civili more sunt arbitranda. Perspicendum inquam in primis id, quod nuperime dicebamus, quibus modis, & artibus fuerint debita conflata. Nam qui per iniuriam, uidelicet per latrocinium & fraudes illa fecit, profecto ad inopiam redigendus est. Qui uero bona fide negotia contractabat, neque ganeis & lusuibus neque immodicis pompis sua dilapidauit bona, sed restante fortuna factus est non soluendo, non est ita rigide cogendus. Neque si nobilis est manuales operas debet exercere, neque medicare satis est, ut uilius uiuat & abiectius, denique misere, atque omnem deponat pompam, nam etsi in tali necessitate non posset alienum rapere, non inde sequi iur, ut nequeat particulam illius retinere, ut uiuat, quod bona fide acquisiuit, ultimum quod est miserorum remedium, quod leges miserabile ac flebile uocant, est, bonis cedere. De quo scilicet queritur quis

foras, utrum tuta conscientia possit quisque bonis cedere, idque à republica permitti. Ad hoc cum eadem prioribus distinctione respondendum est. Etenim qui negotiationes subdole & uasre uel ingrediuntur uel exercent, reuera non essent permittendi. Sunt enim, qui cum nihil in bonis habeant, credito undique corradunt, unde fidem aliquam sibi arrogēt, & (quod ipsi uocant) creditum. Neque ea fraude contenti, uiuere laute atque in dies lautius perseuerant. Quae ratione res alienum ingens conflant, quo postea pressi in sacrum aliquod se recipiunt. Hoc profecto pestilentissimum est latrocinis genus, neque essent isti à republica ferendi (ut lib. 6. iterum dicturi sumus) sed ceu latrones plectendi. Qui autem bona fide negotiantur, sed calamitosi sunt in pauperiem reiecti, optima conscientia possunt legum beneficio uti, ne carceribus absumantur, ob hoc a. beneficium instituta est ceremonia cedendi bonis ut habetur l. 1. C. qui bon ced. poss. Ac subinde possunt licite illa retinere, quae sibi leges permittunt, puta instrumenta sunt artis, quae ridianaque alimēta, & mēstrua, atque annua, ut habetur l. qui bonis. ff. eo. titu. Et si. habenda uario, ne ogeant, ut sancte cauetur l. in condemnatione. ff. de reg. iur. Queritur. Quando ea si bona aliqua postea lucentur, quae teneant restituere qui lex. Qui bonis iuber non esse illis uenden- bōis cessant. Virum uero ueniens ad pinguiorem fortunam teneatur secundum conscientiam restituere, forte dubitas. Apparet namque per illam ignominiam, legi, ac subinde creditoribus satisfecisse. At uero leges ipsae eandem dubitationem abstergunt, decernentes omnino tunc teneri, nam beneficiū illud eatenus (ut dictum est) illis suffragatur, ne carceribus sint intrusi. Vnde l. 1. citata in C. Qui bonis, inquit cesserint, nisi solidum creditor receperit, non sunt liberati. Et l. cum & filij. eod. titu. si quid pinguius postea eis accesserit, hoc iterum usque ad modum debiti potest à creditoribus legitimo modo auelli idemque l. it, qui bonis. 2. eod. tit. sancitur.

FR. DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS THEOLOGI

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Quintus de Iustitia & Iure.

P R O O E M I V M.

Expeditis Libro Quarto duorum disputationibus, scilicet dominij ac restitutionis, quae ad commutativam iustitiam, eiq. subinde contrariam iustitiam cognoscendam viam communiunt, iam nunc ex ordine de vitijs dicere aggredimur eiusdem iustitiae. Porro aut Arist. 5. Ethic. c. 2. humana commercia in duo paritus est, scilicet in ea quae homines sua sponte faciunt, atq. ea quae ipsis iniuriantur. Et quoniam in hoc secundo commutationum genere plus multo inest iustitia congruit ut Quintus hic liber de huiusmodi vitijs, per quae iniuris hominibus iniuria eis fit instituatur. Quem Sextus ac Subinde Septimus subsequenter de iniustitia quae in liberis spontaneisq. contractibus usu venire solet. Irrogatur autem homini iniuria quoties illi contra ius nocumentum inferitur, idq. aut facto vel in personam suam vel in sibi coniunctam vel in res suas, aut deniq. verbo. Et quoniam bonorum omnium temporalium primum maximumque est vita, prima quae interrogatur quaestio, est de homicidio.

Aristot.

Bipertita

humana

com

merciorum.

Ordo li

brarum.

Parti

libri.

secun

QVAESTIO PRIMA DE HOMICIDIO.

5. Thom. 2. 2. quaest. 64.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum aliquod viuentium quae perfecta sunt occidere liceat.

D. Tho.

QUONIAM D. Tho. Peripatetico ubique more ab universalioribus rem auspiciatur, in ingressu statim tractatus de homicidio minime ineptum ducit disputare utrum

liceat brutas animantes interimere, perfectas. scilicet nam de his quae per corruptionem generantur, quid opus est meminisse? Haud enim desunt à parte negativa argumenta. Horum autem primum est hoc. Vita est nobis cum ceteris animantibus communis, quam ob causam commune pabulum nobis ipsiq. initio statim Deus contulit, ubi ait, Ecce dedi vobis omnem herbam &c. ut sint vobis in

alimentum & cunctis animantibus terrae, omniq. volucris caeli, ergo & natura ipso, & eius auctor Deus, prohibuisse videtur cunctarum animalium occisionem. Secundo arguitur. Si illa fas esset occidere, unus eorum usus foret, ut nobis essent in cibum, hoc autem oritur ex crudelitate quadam ac feditatem aiorum arguere, ut. scilicet carnibus, in quibus fuit anima uiuens, uescamur, nam hac de causa fertur ante diluuium non fuisse talis usus permissus, quia neq. in principio Genesis concessus alius eius legitur, quam herbarum, ergo non omni culpa uacare uir, animalia in talem usum interficere. In contrarium est quod Genes 9. ait Deus. Nunc omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum, in cibum autem nisi mactata uenire non possunt.

Secun

du arg.

ad

ad

ad

ad

ad

ad

ad

ad

ad

Ad

Primum
argum.
partis ne
gatiuae.

Ad questionem hanc duabus conclusi-
onibus, iuxta numerum argumentorum.

Prima respondetur. Prima. Licitum est cum natura
conclō. li iure, tum a deo concessione divina ani-
malium brutorum occisio. Conclusio pri-

Aristot mum statim patet ratione, ordineque na-
turæ, quem Aristot. 1. Politico. agnouit, ubi
docuit inferiora creata fuisse propter ea
quæ sunt perfectione præstantia, scilicet

herbas pp animalia, reliquos uero fructus
terræ, & animalia ipsa propter hominem.
Nempe quæ & uiuentia iadumento nobis

sunt, & mortua in cibum. Adde & in uesti-
tum & in alios usus. Seruiunt. n. nobis &
lana, & corio, & elaboratis ossibus, ac mul-
tis aliis quæ nobis sunt usui. Vnde 2. B-

Mani- thic. docuit idem Philosop. hominem esse
finem omnium. Quapropter citata illa Ge-
nesis divina concessio. Omne quod mo-
uetur & uiuit, erit uobis in cibum, perin-

de est explicatio naturalis iuris, atq. alte-
ra Genesis 1. Ecce dedi uobis omnem her-
bam, & uniuersa ligna fructifera, ut sint uo-
bis in escam, nam tam naturales cibi no-

stris sunt carnes, quam terræ fructus. Vsq. ue-
ra adeo hæc uera est conclusio, ut sit etiam ue-
rislima, & fidei catholicæ confessio, cuius

adeo contra fuit Manichæorum hære-
sis, ut August. 1. de ciuit. Dei. ca. 10. refert.
& 6. contra Faustum Manichæum edisse-
rit. Aiebant. n. nefarii illi, animalium ani-

mas membra esse Dei. Et ideo impietate
esse carnibus earum uelari. At ergo contra
Augustinum eodem 1. de Ciuitate. ca. 20.

Nunquid cum audimus, Non occides,
ut guttur, uellere nefas ducimus? & Ma-
nichæorum et ori insanissime acquiesci-

mus? Et infra Non illud accipimus de fru-
te is, neq. de irrationalibus Animalibus. Nā
iustissima ordinatione creatoris, & uita, &
mors eorum nostris vsib. subditur. Hæresis
ergo hæc loco citato Genesis 9. condēna-
tur Omne quod mouetur erit uobis in ci-
bum. Atqui erat iam tempore Apostolo

Paulus. rō oborta. Illo enim Paulus 1. ad Timo.
4. uetare aiebat abstinere à cibis, quos
Deus creauit ad percipiendū, cū gratiarum
actione. Et actū. 10. Petro formidanti ani-
malia comedere quæ ostensa illi fuerint
in linteo, responsū cēlitus est. Quod Deus
purificauit tu cōmune ne dixeris. De hac
igitur conclusione nemini dubitare licet.

Hoc autem in questionem acciri potest,
utrum ante diluuium fuerit usus carniū in
usu? uidetur nanq. pat. negatiua ex loco
illo Gen. 9. colligi. Cum. q. tunc Noe ē di-
luuiū emergenti Deus in alimoniam indul-
serit omne quod mouetur & uiuit, grā de
argumentum est antea nondum id fuisse
concessum, eo uel maxime, quod Genesis
1. solas herbas legitimus & terræ nascentia
pariter hominibus ac iumentis concessi.

Max accedit cōiectura ex eodē cap. 9. Nā
post citata uerba continuo subditur. Quæ
si holera uirētia tradidi uobis omnia, ac si
dixisset, Esi haecenus non nisi holera uo-
bis in escam permiserim, iam hinc perin-

de atque indulta holera trado uobis ani-
mā in edulium. Accedit insuper & sub-
iunctū uerbum, Excepto quod carnem cū
sanguine non comedetis. E. i. nullo si an-
te in more erat carniū uictū, aut illas
cū sanguine deuorabāt, aut secus. Si prius

dederis, responde quæso, cur nō illuculq.
horridum illud facinus fuerit pro mille
sexcentos annos prohibitum? Si autē po-
sterius cōcesseris, quid rogo tunc demum
monito opus erat? Fit ergo cōiectura qd

antea nullus erat usus carniū, ob id que
tunc primum indulto docuit Deus homi-
nes quemadmodum eis sine sanguine, hoc
est, elixis uel assis uerentur, non crudis, ut

ferē. Fuit. n. & gentib. Pythagorico dog-
mate imbutis solenne, à sanguine abstinere,
eo quod animarum sedem arbitraban-
tur, semperq. & uniuersis mortalibus hor-
ror fuit sanguinem sorbere. Arguitur de-

indagatione, Nā ante diluuiū uictus in
herba uigebat ad alenda, vegetandaq. &
in roboranda mortalium corpora, quæ nō
dum erat certa aluione illa stagnata. Tunc
ergo non erat carniū usus necessarius,

ut postea, atq. hæc apparet ratio quare tūc
temporis fuerint concessæ sicuti & uinum,
quia neque herba, neque aqua pristinum
uigorem retinebat, & humana corpora lā-
guere cōeperant, & in uita breuiorem ire.

Quare de illo omnium primo secuto ait
Niso.

Contentiq. cibus nullo egente creatis. **Ouidius**
Præterea eius carniū præ se antiquis fer-
re uidebatur nescio quā animi crudelita-
tem ac feritatem. Vnde idem poeta lib.
1. 5. eiusdem Metamorph.

Pytha-
goras.

Ouidius

*Pariter in vitales dapib. temerata nefas
Corpora sunt fruges, &c. Et infra.*

*Carnē sēra secus ieiunia, nec tamen oēs.
Quippe equus & pecudēs, armenta q. gra-
mine uiuunt. Et inferius.*

*Hic q. sceler est in uiscere nescire cōdi!
Cōceptoq. ardū pignus erē corpore corpus!
Ab eisq. alantē abimāis uinere latio!*

Contra is ergo fere opinio est, ante diluuium nullarum carnum fuisse usum

D. Tho. in cibis tamen S. Tho. 1. 2. q. 102. et 6 cū abundus dixerit. Videtur esus carnum post diluuium introductus. Nicolaus uero

Lyranus Gen. 9. in cōf. dicit id asserit. Sed **Abulē.** Abulensis Gen. 1. nō id rātū, sed insinuat

insuper prohibitum fuisse tunc tale putri-
mentum. At n. Deum tax. esse omnibus

Caieta. berbas in cibum Caieta uero eodem loco Gen. 9. medium se interponit dicens, neq.

fuisse prohibitū carnis uesci, neq. tamē fuisse in usu. Ego tamen mihi (v. sub alio

rum cōf. rātū id asseruerim) suadere uideor hanc, quæ sit huius articuli secūda conclu-

sio. Ante diluuiū non solum non fuit pro-
hibitum carnes edere, uerum est ualde

probabile illas post naturæ lapsum lapsam illico inter humanas cibos usurpatas. D. n. Tho.

neque de prohibitionē meminit, neque as-
seueranter usum negauit. Dixerim autem,

post naturam lapsum Nam in statu inno-
centiæ facillimum creditum est, q. quan-

tovis seculo durasset, nunquam usurpatæ
fuisent carnes in escam. Et ratio est, quod

fructus paradisi fuisent tum affluentissi-
mi, tum & uirtute solidissimi ad nutrien-

dos, uegetandosque homines. Et cum in il-
la felicitate nullus esset uiciatæ affectio-

nis locus, nullus uteretur superfluis, sed
fuisent necessariis contenti. Atque eo præ-

sertim quod esus ligni uitæ eos ualebat in
columas seruire, ut possent non mori. Ve-

runtamen de statu naturæ corruptæ pro-
batur nostra cōclusio. Esus carnum est ui-

tae humanæ post naturæ lapsum eiusq. in
columitati quam maxime naturalis, adeo

ut Medici nihil salubrius in cibis ponant,
tam ad bonam ualitudinem quā ad uir-

roborem, hanc aut naturam statim à sua con-
ditione carnes habuerunt. Arguitur ergo.

Si mortales illi nō, quā carnes degusta-
runt, aut hoc fuit, quia fuerant illis inter-

nunquam eis fuerant cognita, aut quia
non erant necessariae. Prohibitio autē nul-

la scripta legitur, neque ratione naturali
doceri poterat, imo (ut iam dicebam) con-

trarium natura docet. Quod autem earū
naturam ad cibum accommodatissimam

in mille sexcentis annis nunquam specu-
lando agnouerint, neq. experiendo depre-

henderint, nullatenus sit credibile, tanto
que minus, quanto illas gentes circa or-

um humani generis credibile est ingenio
& sagacitate præ suis posteris ualuisse. Si

dicas non fuisse talem cibum necessarium
propter fructuū radicūq. abundantis, vir-

tutem salubritatem hoc satis euincere
cōcedā, quod si status innocentis durasset,

nunquam in usu fuissent propter humanā
tunc frugalitatem ac modestiam. Atamen

uitata natura, nullum est argumentum,
quod si carnes non erant necessariae, ideo

nō essent in usu. Corruerant. n. omnis caro
uiam suam. Quapropter cum homines il-

li ad malum prouiderentur se uoluptati-
bus immergerent, sit impeditio probabile,

& talibus etiam escis, atq. eduliorum deli-
ciis ac lautijs sese dedidit, & maxime pro-

pe ante diluuium, quādo (ut ait li. 1. Anti-
quitatum Iosephus) nulli parcebat uir-

tio, aut flagitio. Mox arguitur. Cuncta afa-
lia facta sunt p. p. hominem. sunt aut complu-

ra, quæ non aliter illis hominibus usui es-
se poterāt. quā comesta, uelut sunt pisces,

perdices, gallinæ, & alia id genus, præfer-
tim quod uenatio (ut ait. 1. Pol. Arist.) natu-

ralis est homini, atq. adeo æg. estibus illis
hominibus non dubium, quin fuerit in

usu. Tertio arguitur. Offerebantur tunc
Deo animalium sacrificia ut de Abel legi-

tur, quam ob cām Noe d. clausisse in arca
de animalibus mundi septena & septena, sa-

cificia aut non fiebāt de rebus inanimatis,
& quæ nō possent sacerdotibus usui esse. Er-

go sumebantur in cibum. Equid. n. lau-
dis commemorat Abel, qd. opime & p. p.

gregis sui Deo litasset, si rātū pelles &
lana in re essent sacerdotū non aut carnes.

Præterea credibile est, ufos illos homines
fuisse lacte. Cur ergo non carnes tam-

cum tot alium corpora in dies pelibus
nudassent, ut corio induerēt & lana, nō

est credibile, carnes canibus ac volucrib.
proieciisse. Imo si maxime uisum, ignis

tandem

Aristot.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

Gen. 9.

tandem ut gustaret admovisse, nam & panem & herbaceos cibos igne adparabant. Neque verum ad locum Gen. 9. respondere oportet, imo dicendum quod cum Gen. 1. herbe ita summe declaratae a Deo fuissent in cibis propter ligna paradisi, in quo hominem Deus collocaverat, quae illi statui, affatim sufficiebant, & post natura vitata humani genus naturali iure carnes adhibuisset in cibum, & forte prope diluvium eo hominum feritas evaserat, ut crudis carnis cum sanguine uterentur. Deus à diluvii periculo emeritis concessit, tanquam naturale ius, ut pisces & carnes ederent, excepto sanguine, hoc est, ut non crudas, sed igne paratas intelligeret in cibum humanum cedere. Ob idque Hebraei plus nimio carnes sanguine evacuant. Et ideo horror illis erat vel in sarciminibus, vel in ferculis sanguinem gustare, quod gentibus erat in usu. Atque ea propter in eorum gratiam, actum 1. 5. indistincta abstinencia fuit à suffocato & sanguine.

Argumenta vero in contrarium facili-
 Ad primū arg. mae solutionis sunt. Ad primum enim re-
 spondetur, quod etsi vita nobis cum ceteris animantibus communis sit, non tamen equo iure, sed sua est propter nostram, &
 Ad secundū arg. ideo neque qui suam occidit pecudem, ulli faciat iniuriam, neque qui occidit alienam, ullam irrogat pecudi, sed possessori, neque. Deus pecora pascit nisi propter nos. Ad secundum vero satis responsum est, neque ullam esse feritatem aut crudelitatem carnis vesci, tamen illa Poetae ingenij gratia decantarent. At Manichaei erant, quos August. lib. 6. contra Faustum, cucurbitarum homicidas appellat, eo quod arbitrabantur nefas esse mortificare viventia.

ARTICVLVS II.

Utrum liceat maleficos occidere.

Primū arg. Brutis pecoribus primus gradus
 argum. in hoc articulo 2. fit ad improbos ho-
 minos, qui à sua degenerantes, in iumen-
 totum naturam, Davidis testimonio, de-
 sciscunt. Queritur ergo, an illos liceat à
 negati- uiuentium coetu morte rescindere? Vide-
 tur enim nefas, hominem, quantumvis
 uq. scelerosum, vitam mactare. Exempla. n. Chri-
 sti amplectenda nobis sunt, prohibuit autem

Apostolos, ut Mat. h. 1. legitur extirpare
 zizaniam, hoc est, filios nequam, nec una con-
 uelleretur & triticum, ergo id nobis praece-
 ptum putandum est. Secundo, Deus (ut Secundū
 Ezechielis ore pie testatur) non vult mori argum.
 rem peccatoris, se ut magis conuerteretur
 & uiuat. Ergo eius exemplo neminem pec-
 cantium debemus extinguere, sed ad pen-
 nitentiam animare, tunc praecipue dum
 constat supplicium illi periculum creare. Tertiū
 perditionis aeternae. Accedit tertio loco, argum.
 quod id quod genere suo malum est, nul-
 la de causa, ut ait 2. Ethic. Aristote fieri
 potest bene. Vnde Augustinus in libro, Aristot.
 Contra mendacium, probat ipsum nun-
 quam esse licitum, occidere autem homi-
 nem per se, est malum adeo ut sicut lib. 2.
 diximus, sit omnino indispensabile, ergo
 August. nunquam est licitum eo vel maxime,
 quod Christiana charitas non solum ad
 amicos, verum & ad inimicos & malos pro-
 tenditur. In contrarium autem est citatum
 illud Exod. 2. Maleficos non patieris uiue-
 re. Et Exod. 21. Si quis per iniuriam occi-
 derit proximum suum, & per insidias, ab
 altari meo euellat eum, ut moriatur, quod
 citatur in cap. 1. de homici.

Quaestio praeterea alicui forte postulasse
 videatur, ut de prohibitione homicidij sta-
 tus. tum in fronte diceretur. At uero animad-
 Dilurio uertere oportet, hic non de iustitiae prae-
 ceptis iniri tractatum, is namq. lib. 2. ubi De
 Conclō calogum interpretabamur, absolutus est. vnica.
 sed agimus de contrariis iniustitiae uitijs.
 Ad quaestionem ergo citra controuersiam Rō con-
 respondetur affirmatiua conclusione. In-
 clusiois. flum est malefactores interficere. Cuius S. Tho.
 rationem pulchre D. Tho. ex superiori ar-
 ticulo deduxit. Definitum quippe est,
 ob id animalia brutalia licite mactari, quod
 in nostrum usum ordinata sunt, sicut im-
 perfectius propter id quod perfectius est.
 Pari ergo iure cum omnis pars à natura fa-
 & ut propter totum corpus, atque adeo
 ubi saluti hominis necessarium est, mem-
 brum putridum resecatur, ne contagione
 cetera, ac demum totum perdat, singuli
 autem ciuium totius sint reipublicae par-
 tes, consequens si ut ubi incolumitati rei
 publicae expedierit, ius eadem ipsa ha-
 beat ciuem mortem rescindendi, ne totam in-
 ficiat. Nam ut ait primū Corinth. Paulus, Paulus.

Obie-
ctio.

Scotus
lapsus ē
in expla-
natione
huius p-
cepti.
Non oc-
cides.

Impu-
gnatur.
Scotus.

Fermētū modicū totam massam corrūpit.
At uero hoc occurrere cuique potest argu-
mentum, contra hanc ueridicā assertionē.
Prohibitio hęc, Non occides, est diuina,
eademque generalis, quę cunctos morta-
les nemini excepto occide. e uetat, nemini
autem inferiorum facultas suppetit dispē-
sandi in lege superioris, ergo nullo huma-
no iure cōstitui potest ut homo quantum
uis peccator occidatur. Hoc argumento
Scot. in 4. dist. 15. q. 3. persuasus, quatuor
asseruit. Primū illud p-ceptū esse genera-
le. Nam Exod. 20. absolute ponitur. Et
Math. 5. sub eadem forma refertur, Non
occides. Secundo ex hoc infert quod nul-
lum nocentiū hominē, priuata publicave
auctoritate interficere licet, nisi in casibus
ueteri lege exceptis à Deo, neque uero lex
humana ullum pōt aliud crimen, morte
ulcisci. Illud probat eodē argumento. Nā
cum hoc sit p-ceptum diuinū, nulli pos-
sunt homines sup eo dispensare. Tertio
infert non esse licitū furē interficere diur-
num. scilicet, qui latenter furatur. Hac
probat, quia ut patet Exod. 21. ubi denar-
rator crimina & scelera quę erant capite
plectēda, casus iste nō cōnumeratur, quin
uero capite statim. 22. exprimitur ut no-
cturnus fur, in furti delicto captus mor-
te opprimatur, diurnus uero minime. Et
bullam, inquit, super hac exceptione nul-
lam audiuius. Quarto demum infert, q
neque inter Christianos, adulterā interfici-
cere fas est, quoniam licet olim, Leui. 24.
id p-ceptiebatur, tamen Ioan. 8. Christus
idem p-cepto reuocauit, ubi adulterā im-
punitam dimisit. Quare scđm Scotum, le-
ges quę contrarium p-ceptiunt non sunt
iustę. At uero salua existimatione celeberrimi
auctoris, ex falso fundamento, nā po-
tuit nō falsas elicere cōclusiones. Falsum
inquā est p-ceptum illud, Non occides,
ea esse generalitate intelligendum, ut cun-
ctas in uniuersum hoīum occisiones, com-
prehendat. Primum. n. inuasorem incul-
pata tutela transfigere, nullatenus illo p-
cepto prohibetur, alias cum in lege uete-
ri non sit exceptum, scđm eius regulam nō
esset licitum. Neq. legitima est responsio,
q inuictus nō intendit alium occidere, sed
se defendere. Nā etsi illa sit q superior fi-
nis sit defensio, nihilominus tanquam me-

diū sumitur aggressorem occidere, pōt
namq. quise defendit hostis ingulum re-
cta intentione petere. Neq. rursus solida
est aliorū rñsio, q ille non occidit priuata
auctoritate, sed publica aut diuina, quo-
niā profecto non alio, sed eo priuato iure
quo q pōt ad seruandā uirā comedere pōt
aggressorem interimere. Vnde qui ait pu-
blica auctoritate occidi inuasorem, debe-
ret dicere publica etiam hominem come-
dere. Secundo arguitur contra id quod se-
cundo infert, nempe non licere reipubli-
cæ alios occidere, quā qui lege ueteri ex-
cepti sunt. Primum enim si p-ceptum il-
lud, Non occides, adeo erat generale, non
erat cur Deus in tot casibus super illo di-
spensaret. Imo uero cum p-ceptum esset
decalogi, idq. negatiuum, neque Deus po-
tuit in illo dispensare, ut lib. 2. ostendeba-
mus. Mox arguitur. Aut p-cepta illa oc-
cidendi malefactores, legalia erant, aut na-
turalia, si legalia, prorsus cessarunt, quare
neque liceret modo homicidas occidere,
neq. aliorum ullum qui illic capitali sup-
plicio subditur. Si autem fuerunt, ut ne-
ce fuerunt, naturalis iuris interpretamen-
ta, ergo lumine ipso naturali illi casus
excepterant ab illo p-cepto, Non occi-
des, uel potius non erant illo comprehēsi.
Et confirmatur ratione, ad quam miran-
dum est Scotū non animaduertisse. Ante
legem scriptam reipublicę gentium sce-
lera iure & merito capitis supplicio ulci-
sciebantur, & tamē id nō faciebant, quia ex-
cepti illi casus essent à lege scripta, quę
nondum erat. Imo uero seculo illo legis
scriptę illa non tenebantur, & nihilomi-
nus cædibus auctoritate publica vindica-
bant scelera, idque iustissime, ergo ratio
quare id reipublicę licet non est exceptio
scriptę legis, sed ius ipsum naturę. Id
quod manifestissima de mun ratione hac
patet. Tam naturale est ut nocentes ho-
mines & in rempublicam pestilentes, re-
scindantur, quam quod non occidantur
innocentes, ergo potestas hęc reipublicę
non penderet ex illa exceptione legis anti-
quę, sed iure sibi naturę cōcreditur. Ad hęc
si reipublica modo civilis, facultatem non
habet naturalē hos interficiendi malefacto-
res, q eos qui lege ueteri excepti erāt, ne-
que liceret illos aliis excogitatis moribus
in-

Caligat
i hac re
[Scotus
nimis.

interimere, neque alios ullo corporali supplicio afficere, puta fures flagellis cedere neque alia enormia delicta mortis cōminatione prohibere consequens tñ absurdissimum est, & contra tenorem Legis capitalium, ff. de pñit. ubi incendiarius, atque alius pœna capitis decernitur, & parricidae in dolium oclusi submerguntur, & hæretici exurantur, & lēsores maiestatis meritisimo dilaniantur, & alii flagellis uapulantur, atq. alii in exilium relegantur, q̄ tamen pœnae illæ nō erant positæ. Legitur ne reus explicatioem diutius prolatemus, præceptum hoc, Nō occides, sicuti cūcta Decalogi, ut libro 2. ostensum est id, quod neque p̄cepti, Scotus negare potest, præceptum est iuris naturalis ex illo. scilicet principio elicetū, Id ne facias aliis, &c. Quocirca legitimū eius sensum, ratio nos naturalis docet, atque adeo eousq. generale est, quousq. natura uitam uult humanā seruare. Qui aut casu ratio naturalis hoīs occisionē, aut iubet, aut permittit, idē casus, eodē p̄cepto non cōprehenditur. Ex quo fit ut aggressoris interfectio, nō sit eiusdē p̄cepti exceptio, quia neq. tale homicidium uetitum à natura est, neque subinde uetari potuit. Atque eadem, imo æquiori ratione, neq. malefactorū extinctio, q̄ publica sit auctoritate, exceptio est eiusdē p̄cepti quoniā neq. illo fuit unquam cōprehensa. Imo ipsa eadem natura nihilominus id iubet, quam innocentium sospitatē. Quo enim se quisque iure tuei potest, cū hostis internicie, & quo potest sibi mēbrum amputare ut ipse sit sospes, potest res publica se incolūmen per ciuem necē seruare. Sequitur subinde secundo, casus illos antiquæ legis nō omnes fuisse mere legales, sed interpretationis iuris naturæ. Tamen si ingenio illius gentis congruens fuerit ut aliquatunc adhiberentur acerbiora legalia ut fuit rationis pœna, & lapidationis adolteræ, atque alia id genus, q̄ in tota Christiana familia perdurāt. Sequitur tertio, q̄ præter illa supplicia potuit semper, potestq. quisq. princeps, iusta ratione dictis, leges novas facere mortis inflictivas, quoniam illud præceptum, Non occides, manus rei publicæ, quatenus ratione ducitur, non alligit. De tertio Scot. asserto. scilicet an liceat fures occidere? cōmodius q̄ 3. disputabimus, sub

Explicatio
tio eleganti
maillius p̄cepti,
Non occides.

Pœna rationis.

titulo de furtō. Quantum uero, quod de adultera asserit, nempe Christū reuocasse legem illius occidendæ, nescio qui consequentia potest ex Euangelio colligi. Redemptor n. illic non induit iudicis personam, imo negare uisus est sibi quatenus homini, illud competere seculare iudiciū, sed tanquam minister Rex regni celorum, admonitos illos curauit accusatores, ut si in aliquo essent crimine resipiscerēt, intelligentes cuiusq. iudiciū à seipso inchoandū esse. Hoc. n. erat institutum regis regni celorū, non autē seculares causas. Ad ca. c. De adultera uero, iterum artic. proximo. Per hæc demum aliorum opinio secunda recurritur. Sunt. n. qui contra Scotum, in alterum extremum impingunt. Aunt. n. dictum præceptū non solum nō esse generale, sed hoc modo particulare, Non occides innocentem. Nā licet Exod. 22. absolute positū sit, tamē ita in ca. 23. subditur. Insonem & iustum nō occides. At uero neq. hic modus discendi tutus est, quoniam & qui priuata auctoritate sōntē hominem & iniquum occidit, contra idē præceptum peccat, ut artic. proximo patebit. Imo & auctoritas publica, si eundem prætermisso ordine iura, occidit, similiter contra idē ipsum peccat. Igitur nullis opus est moderaminibus illum præceptum onerare, quia si opus illis fuisset in Decalogo fuissent expressa. Neque oportet sub illa forma explicare, Non occides, nisi ubi causa fuerit iusta. Nam hæc forma quædam appareret petitio principii, sed absolute est intelligendum, ut iacet, attamen quatenus ratio id naturalis explicat. Similem enim effigiem præfert totus Decalogus, Nolite iurare omnino, & tamen subintelligitur, nisi ratio naturalis contrarium exegerit. Et pariter interpretabimur illud, Non furtum facies. Et hoc est quod docet D. Thom. 1. 2. quæst. 100. artic. 3. ubi ait, homicidium, quod à Decalogo prohibetur, habere rationem indebiti. Neque hæc est petitio principii, Est enim sensus, q̄ prohibetur id quod iure naturæ indebitum est, nempe id quod genere suo est malum, sed nihilominus ex causa, usu uenire potest ut sit bonum. Causæ uero explicandæ sunt, dum quis inculcata turela se defendit, & quando iudex

Sensus
præceptorum
negatiuorum.
Decalogi.

D. Tho.

iudex lege agit in malefactorem. Vnde cū homicidium rem dicat intrinsece malum, ille hominem occisiones non sunt auncu pande homicidia.

Restat nihilominus argumenta diluere, quæ non sunt prorsus ambiguitate vacua: Ad primum quidem, respondet S. Thom. cum sanctis interpretibus. Quorū prima solutio est, quod ubi improbi absque proborum periculo iustitiae nequeunt, abstinentum est. Id autem dupliciter usu veniri potest. Primo, si pravia deo sunt cum iustis commixti, ut dignosci nequeant. Quare si constaret in ciuitate, maiore eius partem hæresi esse infectam, non liceret ad puniendum crimen, totam incendere. Secus in aggressu hostilis ubi bis, tunc, n. licet sulphuris tactibus illam petere cum innocentum periculo. Secundo, si puniri possint nocentes, sine grandi commotione innocentum, qui, sanguine, uel alia necessitudine, illis sunt coniuncti. Atque hæc August. expositio, contra Parmenianum.

Quin uero aliud nobis documentū dedit redemptor, ut potius sit pro bonis parcendum malis (ut Angeli pollicebantur Abraham, ut si decem iustos Sodomis inuenirent, tori ignoscere genti) quam propter malos, bonis incommodandum. Tamen si prudenter regula hæc, ad humanam facultatem accommodanda est. Humanus, n. princeps, non tam absoluta uiget auctoritate, quam Deus. Ille, n. omnia ad postremum iudiciū reſeruat, principi autem non licet quæcumq; de causis delictibus parcere. Hoc enim in eadem reipublica cederet. Quapropter quamuis multum scandalum accipiant, nihilominus si id commode exequi potest non debet a maiorum punitione cessare. Hanc, n. ob causam (ut ait Paulus) gladium portat, ut tu multus ac litiones executioni iustitiæ obſistentes, placare possit, & ubi opus fuerit, etiam conterere. Ac pariformi modo respondetur ad secundum. Deus namque dū arg. arcuorum cordium scrutator, atque huminæ salutis audis, longanimitate expectat, ut ait Paulus malos adducit ad penitentiam, idq; cor soluit S. Thom. & humanam iustitiam pro posse imitari debere. Ait tamē pro posse, quādo peccata nō sūt publica, atq; in aliorum perniciem uerge

tia. Nam alias, ut diximus non habet tam amplam facultatem quam Deus. Quod dixerim ad obuiandum uulgarium interrogationi. Dubitare namque quis posset, utrum dū iudex aut princeps iudicis conſeſcit, si reum supplicio afficiat, perditum eum ibi in infernū, si autem ei ignoscat mentem mutaturū progressurūq; adeo per uiam salutis, debeat ei parcere, hoc ratio eo suadere ut quod uita corporalis in spiritualem est semper ordine charitatis referenda, cuius utique charitatis iustitia non est inimica. Respondetur primo, quod iudices quatenus leges ferunt, multo esse debent in clementiam propensiores, quam in rigorem iustitiæ. Nihilominus tamē quamuis per reuelationem etiā constaret supplicii reo causam esse damnationis æternæ, non est illi indulgendū.

Alioqui facile cuiusq; esset illa uia uastitatis, ut se impenitentem fingeret. Et ratio est, quod punitiō publica nō reſertur in emendam, neq; in bonū ipsius qui punitur, sed in bonum publicum, ut alii terſeantur, & quoniam bonū publicū præstantius est particulari ordine charitatis præ illo diligendum est, nam & ista uia etiam conſultur salutis spirituali reipublicæ. Ad tertium deniq; respondetur, quod hominem occidere nō est eo modo intrinsece malum, ut mendaciū, puta ita generale, sed quādo est contra naturam, tunc autem est contra naturam quando homo dignitatem suam seruat, hoc est secundum rationem uiuit, per hoc, n. est liber ac propter seipsum existēs, quando autem inde decidit tunc in uilitatem seruitutemq; brutorum animalium degenerat, secundum illud Psalmi, Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis, &c. Ob idq; perinde atq; brutum, licet enim occidere est, n. conruptus homo, ut 7. Polit. & 1. Eth ait Aristor. tanto fera bestia peior ac nocentior, quanto per ingenium & uoluntatem pluribus abundat nocendi modis.

Cauilla uulgarium tollitur.

Punitio in bonū publicū ordinatur.

Ad tertium arg.

Aristor. Homo improbus fera bestia peior.

ARTICVLVS III.

Utrum sceleratum hominem uniuersilibus priuato occidere liceat.

Haud satis est definiſſe licitum esse homines nequam iustitiae nisi & modum

Ad primum arg. S. Tho.

August.

Paulus.

Ad secundum arg. S. Tho.

modum exploremus, nempe an id cuique
 licet priuato ciui. Arguitur. n. primum à
 parte affirmatiua, ex illo Mosaiico manda-
 to, Exod. 21. Vnusquisque fratrem suum
 & proximum occidat. Secundo,
 arguitur ex eo quod amic. proximo corru-
 ptum hominem ac perditum cum bestiis
 cõte. ebamus, syluest. em autem bestiam,
 ac præterit si nocua sit, unicuiq. liberũ
 est occidere. pari ergo ratione & brutum
 hominem. Tertio, laude dignũ est ut ho-
 mo id etiam priuatim faciat, quod in cõ-
 mune com. nodum est, occisio autem ma-
 lefactorum utilis est reipublice ergo illa
 etiã si priuatim fiat, iusta est & sancta. Cõ-
 tra stant illa uerba Augustini 1. de Ciuit.
 Dei. Qui sine aliqua publica administra-
 tione maleficum occiderit, uelut homici-
 da iudicabitur. Et tanto amplius, quanto
 sibi potestatem à Deo non concessam y-
 surpare non timuit.

Quæstio facilis est, quæ hac una nega-
 tiua conclusione dissoluitur. Soli reipubli-
 cæ, principiq. ac publico magistratui licitum
 est maleficos occidere. Conclusio in
 primis elicitur ex uerbis Pauli ad Ro. 13.
 ubi solum publicum iudiciũ appellat In
 hoc Dei ministrum, atque eadem causa
 gladium portare ut uindex in iram sit ei
 qui malum egerit. Et probatur ratio-
 ne. Nocentiam hominum interfectio,
 non est per se bona, sed quatenus in bonũ
 publicum refertur, ergo illi præcisè incum-
 bit, cui cura commissæ est & custodia cõ-
 boni, quemadmodũ amputatio membri
 quæ proficua est corpori, medico præcisè
 incumbit, cui cura infirmi demandatur,
 ut iudicio secundum medicas leges id fiat.
 Cum ergo cura cõmunis bonis solis prin-
 cipibus, eiusq. ministris sit commissæ, nisi
 ubi se respublica per se ipsam regit, si ut
 illi tantum id competat maleficos occi-
 dere. Hic primum omnium accuratius me-
 ditanda est ratio, cur nulli priuatim fas sit
 alterũ occidere, neq. in uindictam sui ip-
 sius, ut uulgaribus respõdebamus, qui uix
 id sibi persuadere possunt. Audies enim
 passim non solum blaterones quosdam,
 uerum & ingenuos alios tantum suo pro-
 tegendi honori tribuentes, ut iniustum
 arbitrentur, cohibitos esse hoĩes proprias
 uindicare iniurias. Memini cuiusdam hæc

audisse blasphemiam, Neque id Deo pro-
 hibere posse. Cum tamen, etsi Deus id nõ
 prohibuisset, ipsissimum naturæ ius ueta-
 ret. Imo diuina prohibitio, explicatio est
 naturalis iuris. Et ratio est in promptu.
 Si. n. eidẽ ipsi qui iniuriam passus est, uin-
 dictam natura commisisset, nemo non se
 ultra iustum uindicasset. Dolor. n. illarũ
 iniuriarũ & rationem obnubilat, & affectũ
 in rabiem inflamat, atq. adeo nemo se
 iuste debet, sed quã posset maxime ui-
 dicaret. Documento nobis est manifestum,
 perniciosus abusus nobilium, qui hono-
 ris ceremonias, à superstitiosè persequũ-
 tur, ut pro minima iniuria in mortẽ hoĩes
 euocent. Igitur cum præclarissima iustitiæ
 uirtus, non animo perturbato, sed integro
 iudicio mandari debeat executioni, iuxta
 illud diuinum oraculum Deut. 16. Iuste
 quod iustũ est exequeris, impendio quam
 maxime necessarium fuit ut non pars læ-
 sa, sed cõmunis persona, omniq. affectio-
 ne libera iniurias ulcisceretur. Quin ue-
 ro neq. hoĩbus id debuit prorsus concre-
 di, ut Arist. ait 5. Ethic. c. 6. sed ratione
 gibus instructæ. Qui hanc ueridicam sen-
 tentiam non pleneprehenderit, non de
 re hac iudicet dũ iniuria ipse affectus est
 iracundiãq. illi dominatur, sed quãdo eadẽ
 ipse alium affecit, & ratio libera est, ad iu-
 dicandum. Tunc. n. non iustum censebit.
 ut hosti suo modus cõmittatur, uindictæ.
 Quamobrem neq. correptionis gratia li-
 cet patribus, aut dominis filios, aut seruos,
 uel occidere, uel certe mutilare, ut q. 3. di-
 citur sumus. At uero conclusione hac ni-
 hil obstante, dubia nihilominus existunt
 particularia. Primũ de tyranno, an cuius
 ciuium liceat eum priuatim extinguere?
 Apparet. n. id esse, natura magistra, legiti-
 mum. Nam unicuiq. cõceditur ius defen-
 dendi sese. De hoc D. Tho. 2. sent. dis. 64.
 q. 2. art. 2. & opus 20. de regimi. prin. c. 6.
 optime differit. Summa aut disputationis
 scđm quosdã eius interpretes, atque alios
 Doctores, hæc est. Bisariam quẽpiam con-
 tingit esse tyrannum, uidelicet aut poten-
 tatus acquisitione, aut sola eiusdem admi-
 nistratione quẽ iuste adeptus fuit. Atquẽ
 in hoc secundo casu communis consensus
 est, nemini licere ipsum priuatim interi-
 mere. Et ratio est, q. cũ ius habeat ad re-
 gnum,

Perni-
 ciosus a-
 busus no-
 biliũ in
 uendicã-
 dis inu-
 rijs.

Aristot.

Dubita-
 tionem
 particu-
 laria.

Primum
 dubiũ.

S. Tho.

Tyran-
 nus de-
 plex.

Blasphe-
 mia ho-

Bifida
ad du-
bium re-
spōtio.

Conci-
liū Con-
stātien-
explica-
tur.

Aiod.

Cicero.
S. Tho.

Decius
Brutus.
Limita-
tio hu-
ius opi-
nionis.

nam, non est illo, nisi per publicum iudi-
cium, expoliandus, ut scilicet audiat. Lata ue-
ro in eum sententia, qui que potest intir-
tui executionis minister. Prætere idū par-
ticulariter ciuem quempiam aggreditur,
ut uel ipsum trucidet, uel sua rapiat, po-
test eius ille, vim vi repellendo, eum in-
terimere, dum in constantissimum sit esse
tyrannum. Nā si quis alias bonus est prin-
ceps, subito motu id semel incepter, non
perinde ac priuata persona periculo mor-
tis obducitur est. Igitur ut ad rem reuer-
tamur, quando secundo modo princeps
tyrannidem exercet, tum uerum habet il-
lud monitum Petri. ut etiam dyscolis do-
minis obtemperetur. Hæc. n. inquit, est gra-
tia, si propter conscientiam Dei patiat
quis iniurias patiens iniuste. Quare si re-
spública superiorem habet, ille adeūdu
est, ut remedio succuret, sin uero, illa p̄t
in ipsum coartari. Dum aut potens non
est, tunc Deus est orandus, in cuius manu
cor Regis existit, quippe & propter pecca-
ta populi finit nonnunquam hypocritam
regnare. Atque in hoc casu intelligēda est
sanctio Concili Constantien. sess. 15, ubi
tanquam hæresis condemnatur, eorum
error, qui affirmabant cuilibet licere ty-
rannum occidere. Si uero tyrannide inua-
sam rempublicam obtinuit, neq. unquam
ipsa consensit, tunc quisque ius habet ip-
sum extinguendi, nam vim vi repellere li-
cet & quandiu ille rempublicam sic ob-
tinet, perpetuum gerit in ipsam bellum.
Adducitur exemplum de Aiod, Iud. 3. qui
in viscera tyranni Eglon sicam abdidit.
Eademq. ratione Tullius lib. de offi. quem
D. Tho. loco citato auscultat interfecto-
res Cæsaris laude commendat, quippe qui
per tyrannidem dominatum fuerat adep-
tus. Et pariter Decius Brutus commen-
datur qui extincto Tarquinio, reges exe-
git. At uero, etsi forsā summo rigore iu-
ris hoc liceat, non tamen consiliū est sem-
per, nisi ubi respublica nulla alia parente
uis, tum in extrema sit necessitate, tum
præcipue in promptu habeat, ut illo extin-
cto liberetur, quia alias huiusmodi inter-
fectiones non solent prosperos habere suc-
cessus. Imo interfectores quando id priua-
ta auctoritate exequuntur peius, pestilen-
tiusq. in rempublicam debaccari solent,

quam prior faciebat tyrannus. Qua ratio-
ne anus, illa Syraculana in columen D. o-
nylium optabat, ne sicut ipse durior alte-
ri tyranno successerat, ita & immanior ter-
tius illi succederet. Frequentissima sunt
passim scripta exempla. Et te uera histo-
ria Aiod parum ad rem facit, tum qđ ille
dimittitur tunc ad illud facinus electus, tum
qđ & a populo etiam fuerat ad id missus.
Et præterea non solum tyrannus ille erat
gubernator, sed acta hostis. Qua ratione
& Mutius Scæuola, eatenus laude dignus
est, qđ Porcenæ exitum aggessus fuit, li-
cet qđ flammis brachium admoouerit, non
fuit uitutis opus, sed, ut ait Augustinus,
inanis gloriæ copiositas.

Ad primum igitur argumentum, cum
Augustino 1. de Ciuit. Dei, responderetur,
quæ etiam Dionysii doctrina est. 12. ca. cę
lestis Hierar. qđ du quis quidpiam per mi-
nistrium, quod iubenti debet facit, non
ipse proprie facit, sed alter qui iubet. Et
ideo cū Moyses, legitimus esset loco Dei
iudex ad ulciscendam immanem illā ido-
latram conflatū uituli, & tanta esset fa-
ciēda cædes, nempe uiginti uirum milliū,
necesse habuit plures instituerē execo-
tores, ministros. Quare id qđ ait, unusquis-
que fratrem suum, &c. occidat, non est in-
telligēdum, qđ temere ac promiscue unus-
quibet quemlibet occideret, fuisset enim
illa truculenta Andabatarum pugna, sed
condemnatis illis qui fuerant in culpa nu-
merosam copiam ministrorū destinauit,
quibus ideo necesse erat ut amicus ami-
cum, & frater fratrem occideret. Præter
quam qđ fratres appellabantur, nō solum
eodem parente genti, sed oēs eiūdem po-
puli. Ex hac autem solutione dubium ena-
scitur, utrum princeps possit quibuscun-
que priuatis facultatem facere occidendi
malefactores. Respondetur id non licere,
nisi certis moderaminibus. Primum. 1. no
posset generalem facultatem e quibus face-
re, ut unusquisque, quem obuium habe-
ret nocentem, absq. alia condemnatione
interficeret. Est enim contra ius naturæ,
ut contra inauditam partem, indictaque
caussa, sentētia feratur, sed quicunq. quan-
tomis perniciosus, audiendus est, ut a-
ctuum 25. habetur nisi forsā publicus esset
republicæ inuasor aut Reg. s. cā tunc lice-
ret

Ano-
Syracu-
sana.

Mutius
Scæuo-
la.

Ad pri-
mū arg.
August.
Diony-
sius.

Andaba-
te.

Dubiū
secūdū.

Solutio.

set unusquisque vim in rempublicam illatā repellere. Secundum assertum. Post latam sententiā licet quosque ministros institueret. Primum, in publicos latrones apertissimosq. reipublicæ hostes, qui alia via comprehendi non possunt. De quibus habetur cap. pro humani, de homicid. volun. li. 6. Et præterea filijs & fratribus concedi solet ministerium occidendi interfectorem patris aut fratris. Attamen hanc facultatē non valet inferior iudex cōcedere, sed tantum princeps. Immo neq. id fieri passim debet, sed quā rarissime, & in casibus egregiis. Nam præterquam quod eiusmodi executores uix expurgare conscientiam possunt odio atque iracundia, quare ut insidias condēnatis tendant, alia accumulāt peccata, usu sepe uenit ut sine sacramētia confessione occidantur. Quocirca profecto non omnibus satis probatur Venetorum mos, qui cum cōplures à patria exules habeant condemnatos, singulis facultatem faciunt, ut qui alium eorum interfecerit, uita ac libertate donetur. Subsequitur & de uiro, qui uxorem in flagranti adulterio enecat, de quo nemini aut Theologorum aut Iurisperitum in dubium cadit, quin contra prohibitionem homicidii mortaliter peccet ratione iam dicta, quia nemo antequam iudicetur ad iudicandus est mori, & eo casu intelligendus uenit canō Nicolai Papæ, Interfectores 33. q. 2. ubi eiusmodi homines censentur homicidæ. At uero lege non puniuntur, propter doloris grāuitatem, quē tunc ferre difficillimum est, ut habetur l. Græchus, C. ad leg. Iuliam de adul. & l. Marito ff. eo tit. Grauius autem dubium est, utrum marito liceat uxore sibi à iudice permissam occidere. Sunt enim qui hoc negant, propterea quod permissio illa nō est præceptum, quali cogitur carnifex ad executionem iustitiæ. Accedit citatus canon, Interfectores, qui absque exceptione illos censet homicidas, & expresse canon proximus Inter hæc. explicat quod quamquam liceat marito secundum mundanā legem uxorem interficere, tamen sancta ecclesia non stringit eisdem legibus ubi glossa annuere ut q. semper est peccatū.

Duplex Duplex autē hic implicatur qō. Prior de
quæstio. lege, an sit licita. Antiquitus n. dicebat pa-

tri filiam in adulterio captam, interficere, ut patet l. patri. & l. neque in ea ff. ad l. Iulianum de adulter. & l. castitati. C. eo. it. postea uero mutata est lex, ut patet. C. eo. tit. in Auten. sed hodie. ut scilicet uerbata in monasterio occluderetur. Et ista lex in usu est nunc in Galis, & in alijs multis prouincijs respectu mariti, nam illa patris iam aboleuit ab usu. Sed tamen lex Hispaniarum sequitur antiquam, non quidem cum illo rigore, ut adultera necessaria morte damnetur, sed traditur marito cui facultas sit, si eam uelit occidere. Et qd lex sit iusta, nō est cur dubitetur. Nam præterquam quod crimen id uidetur mereri, profecto Hispanorum de hac re, ingenio, uix fieri aliter posset satis. Neque ut paulo antea inter respondendum Scoto dicebamus, Christus illam legem reuocauit. Posterior uero sensus quæstiones est, utrum eadem concessa marito libertate, secundum conscientiam liceat ei id persequi & reuera de hoc minor est dubitandi ratio. Nam etsi non instituat ut necessarius minister iustitiæ, instituit tamen liber quare ius ei sit ut illā occidat. Quapropter licet opus fuerit misericordiæ, illa parcere, tamen iustitiam neq. coram hominibus uiolat, neque coram Deo. Et est porro efficax argumentum, quod si marito citra peccatum non liceret eam iugulare, peccatum esset principi & iudici illam facultatem illi facere. Neque ualet solutio si quis dicat, nō illi permitti tunc uxoricidium, sed ut impune id faciat, quoniam illo privilegio iam fruebatur, etiā si absq. iudicio. In flagranti delicto illam interficeret. Cum ergo solenni forma iudicii condemnata illi traditur, testimonium apertum est, fieri illi ius occidendi, seu ministro iustitiæ. Ad secundum principale argumentum respondetur, q. etsi homines à sua natura degeneres cum brutis conferantur, differunt tamen q. bestiarum natura sua sunt tales ideoque & syluestres quisq. citra iniustitiam occidit, & domesticas citra ipsarum iniuriam, licet dominis inferatur, peccator autem quia non est per naturam pecus, nō debet nisi publico illius iudicio cui id incumbit damnatus interfici. Solutio autem tertij argumenti saluberrimum est documentum. Etenim ubi-

Dilutio
utriusq.
quæstio
nis.

Ad secū
dū arg.

Ad ter
tiū arg.

cunq.

Aristot. cumq. proximo circa alterius nocumentū & iniuriam prodesse quis potest, laudabile officium est eius commodam procurare, ubi autem nocumentū alterius sese offert, quale est mors peccatoris, non debet nisi iudic illius ad quem functio illa pertinet intentari.

ARTICVLVS IIII.

Verum clericis etiam maleficus liceat interficere.

Post decisionem illius, quod publicæ potestati non solum licitum, verum & sanctum est, maleficus extirpare, consequitur ut videamus an præfectis etiā ecclesiasticis idem sit licitū. Existit enim à parte affirmatiua argumētū, quod scdm Paul. 1. ad Corin. 4. imitatores eius ac perinde sanctorum esse debemus, sicut ipsi fuerunt Christi. Deus autem maleficus perimere solet, secundum illud Psalm. Qui percussit Aegyptum, cū primogenitis eorum. Et Phinees quamuis sacerdos interfecit Israelitam cum Madianitide cœnitem, ut legitur Num. 25. Et Samuel Propheta interfecit Agag, regem Amalech. Et Helias sacerdotes Baal. Deniq. Petrus Ananiam & Sapphiram. Secūdo, cum potestas spiritualis superior sit & p̄ali, Deoq. coniunctior, non est cur habeat minorem facultatem occidendi eos malefactores, qui sibi subduntur, quam secularis. In contrarium est illud 1. ad Timot. 3. Oportet Episcopum sine crimine esse, non uiolentum, non percussorem, &c.

Conclusio vaia.

Rō conclusiōis.

Quæstio est soluta facilis, quæ hac una conclusione neganter deciditur. Minimè clericis quacunque sint ecclesiastica potestate constituti, fas est ullum, quantumvis criminofum, morti addicere, aut mutilare. Probaturs duplici capite. Primo, propter repræsentationem. Consecrantur n. altaris ministerio, ubi iugis sit memoria passionis Christi, qui cum in ara Crucis occideretur, percussus, ut ait Petrus, non repercutiebatur, cuius ergo imitatione non debent esse percussores. Nam ut Eccl. 10. commune sit, secundum iudicem populi, sit & ministri eius. Secundo, id inde confirmatur quod in Evangelio, eius clerici sunt ministri, nullum capitis supplicium

aut mutilationis membri, ulli vindicando R. spon
ci decretum est. Hic primū o. um animad sio quo
uerendum quo iure clerici, sanguinis et- rudam.
fusione interdican- tur. Haud. n. interdictū
hoc, iuris est naturalis. Imo si merū illud
consideres, non obstat quominus episco-
pus subditos suos patibulo adiudicare pos-
sit. Dubium autem est, an sit de iure diui-
no. Ad hoc enim iur, qui distinguentes
respondeant. Aiunt inquam, duobus mo-
dis præceptum aliquod censeri posse de
iure diuino. Vno modo, quia in sacra pagi-
na scriptū est, altero uero, quia est à Deo
ipso positum tanquam de re supranatura-
li, qualia sunt sacramentorum mandata.
Sic. n. 1. ad Corint. 7. distinguit Apostolus, Paulus.
dicens uxorem à uiro non discedere. præ-
ceptum est Dei, quod autem fidelis ab infi-
deli uxore, secum habitare consentiente
non descedat, ego dico, nō dominus. Pro Obie-
hibitio ergo clericorum ne sanguinem ef- cto.
fundant, licet non posteriori, tamen priori
modo, aiunt isti, est diuinum, quia extrat
apud Paulum loco citato. 1. ad Timot. 3.
Quod si hæsites, nū quicquid Paulus ius- Solutio
sit pro præcepto habendum est Dei? quan-
doquidē quicquid apostoli tāquam apo-
stoli loquebātur quasi diuina organa pro-
ferabant. Respondetur quod in assertio-
ne fidei, immediata reuelatione moueban-
tur. Quare enuntiationis eorum, ut diui-
na fides habentur, tamen in legibus ali-
quibus ferendis, licet Spiritus sanctus eis
assisteret sicut nunc ecclesiæ, nihilominus
tales leges non sunt proprie iuris diuini,
sicut neque modo Papæ, & Conciliorum
iussa. Vnde actuum. 5. Visum est, inquit
Petrus, non tantum Spiritui sancto, sed
Spiritui sancto & nobis, quia tunc in con-
cilio non utebātur immediata reuelatio-
ne, sed humana consultatione, Spiritu san-
cto, ne errarent assistente. Secus in fide
proferenda, de qua admoniti sunt ne cogi-
tarent quomodo, aut quid loquerentur,
sed sola uerentur reuelatione. At uero
quamuis distinctio hæc, ex re ipsa perspe-
cte fiat, nescio tamen an ad propositum
satis queat, applicari cōmode. Paulinum Excludi
enim illud uerbum, attentè perspectum, tur re-
non huc spectare uidetur, ut clericos in- spōsio il-
hibeat ne tamquā publicæ potestates ma- la ad du-
lefactores occidant, sed ne tanquam pri- bium.

uatae personae sint percussores. Vna enim composuit, sobrium, prudentem, &c. non uinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum. Praeterquam quod illi tantum cum episcopis sermo illi erat. Neque uero inibi seculares iudices eiecit, ne in sacerdotalem ordinem admittentur, quod tamen ecclesia facit. Quapropter si huic tantum loco iustitias profecto neutro superiorum modorum prohibitio haec est de iure diuino.

Cautelum. Aliud autem argumentum posset ualidius ad propositum adici, nempe quod Christus, ut praecedenti l. 4. meminimus, non assumpsit secularem potestatem iudicandi sed spirituales regni caelorum. Vnde fieri uidetur consequens, ut nec clerici possent illam exercere. At tamen neque argumentum hoc est demonstrat, sed hoc tantum, quod potestas ecclesiastica, quae ratione spiritualis est, non se extendit ad iudicia secularia ferenda, nisi quatenus ordinem habent ad finem spirituales. Huic tamen minime repugnat, quominus clerici possent esse secularium principum ministri, ut eorum nomine nocentium sanguinem effunderent. Imo uero neque repugnat quominus episcopi eos possent gladio ferire, qui spirituales ipsum finem perturbarent. Ex his ergo sequitur (quod certo credidimus) prohibitio est hanc solum esse de iure merito positam ecclesiastico. Neque uero S. Th.

Solutio uerbum adduxit apostolicum, ac si esset habendum pro lege, nec clerici in causa sanguinis iudices sederent, sed solum per uiam consequentiae & exempli, ne per postquam admonentur ne sint percussores, merito ecclesia canit, ut ab omni percussione abstinerent. Et in eodem sensu citat idem uerbum Gratianus in fronte dist. 45. ubi c. ne minem. & cano. episcopum. eadem habent prohibitionem. Et expresse c. sententiam ne clerici, uel monachi. Et in tit. de cler. percuss. Ratio ergo huius ecclesiae sanctionis non fuit nisi decentia, & honestas duplex, quae ad conclusionem allata. Et praeterea mundities quae esse debet non solum in sacerdotibus, uerum in uasis etiam sacris. Quapropter qui sacris initiatur, ut notum emitunt ne se semine polluant, ita & lege prohibentur ne contaminentur sanguine. Quae quidem dum sordium species, si in templo san-

dantur. illud quoque pollutum relinquant, & suo modo irregulare. Nomine autem clericorum in eiusmodi prohibitionem omnes promiscue comprehenduntur, tam minoribus ordinibus quam sacris initiari. Tamen si quantum ad culpae gradum non sit eadem omnium ratio. Nam qui in minoribus constitutus iudicatum secularem, uique ad sanguinis effusionem exerceat, non peccaret mortaliter, quia ordines illi non sunt proprie sacri, quia tamen lethali culpa infecti, ut qui esset in sacris, siue tanquam iudex, siue tanquam iustitiae minister se cruciaret. At uero et in minoribus ordinibus, nullum esset peccatum. Nam omnibus in terditum est sanguinis effusio. Sed de irregularitate iure paternissimum est, occisores ac mutilatores fieri omnes irregulares, si uel post susceptos ordines id fecerint, siue ante, ut patet can. Epim. dist. 45. & dist. 55. can. aliquantos & 23. q. 8. can. 1. & c. clericus. & can. quicumque & de homic. c. 1. can. de cetero, & c. ad audientiam & mul. Syluest. tit. alij locis. Quod late Syluest. tractat, uerb. Homicidium. 3. Sed est notandum, quod licet citati canones percussores omnes, imo & arma sumentes, ut habet c. clericus, iure regulares esse decernat, intelligunt tamen doctores eos tantum comprehendere, qui occisores fuerint aut mutilatores. Quare Panor. in c. 1. qui clericus uel uouens Sola, inquit, sanguinis effusio non inducit irregularitatem. Et ita expresse habet g. o. Clem. unica. de homic. iuxta tenorem textus, Occidit aut mutilat. Sed de hoc standum est more ecclesiastico. Caue tamen ne excommunicationis censuras cum irregularitate permisceas. Hactenus. n. de clerico percussore aut seculari dictum est. Qui uero vice uersa in clericum manus uolentas iniecerit, licet neque mutilator sit neque sanguinis effusor, sententiam excommunicationis incurrit secundum Canonem. Si quis suadente. Quod si fuerit sacerdos, & celebret, tunc fit irregularis, & pariter qui semine aut sanguinem in sacro loco effuderit, si modo effusio notabilis, ut aiunt, esset. Etiam pueri cum se inuicem pugno cadentes, parum sanguinis de naribus mittunt, non subinde sunt excommunicati. Homicidium autem etiam citra sanguinis effusionem irregularem facit homicidam. Neque requiritur, ut eiusmodi actiones

Quos comprec
henda
ista san
ctio.

Quando incurra
tui irre
gulari
tas.

Syluest.
Sola san
guinis
effusio
non est
irregula
ris caus
sa.

Actiones peccata sint, ut sint, irregularitas causa. Immo et si sint uirtutes, dum modo sint liberae, id ipsum efficiunt, ut iudex eiusque ministri, qui iuste iniquum interficiunt, irregulares fiunt ad sacros suscipiendos ordines, atque omnes ministri iustitiae, quos glossa refert super dicto can. aliquantos. Dixerim autem. Dummodo sint actiones liberae & uoluntariæ, & quoniam, ut in art. 3. dicturi sumus per homicidium casuale & per alias actiones, quæ præter hominis uoluntatem accidunt, nulla incurritur irregularitas. Immo cum quis se aut sua

Irregularitas non est culpa.

in culpa tutela defendendo alteri aut mortem infert, aut causam mortis, ut habetur Clem. uni. de homi. & eod. tit. lib. 6. ca. prælati. Ex his fit consequens irregularitatem non esse culpam, immo neque semper propriæ pænæ, ut lib. 1. q. 4. adnotauimus quia ubi nulla est culpa nihil proprie habet rationem pænæ, sed est inhabilitas quædam & indecentia propter immunditiam ad sacrorum administrationem. Quapropter tum in Pontificis Bullis conferuntur facultas absoluenti a quibuscunque peccatis & censuris, censuræ nomine non uenit irregularitas. Quod si quis forsitan ambigat, utrum Pontifex maximus super hac lege dispensare possit, tam quantum ad culpam quam etiam quoad irregularitatem, tacite colligitur ex superioribus affirmatiua responsio. Enimvero cum lex sit merito posita non solum quia, ut diximus, uerba Pauli non faciunt illum sensum, uerum etiam quod quamuis eam faceret, non esset lex diuina illius generis, quod non cadit in dispensatione Pontificis, colligitur posse eundem Pontificem iusta de causa dispensare, ut sacerdos, iudex secularis esse possit, & in bello miles, quibus functionibus annexa est sanguinis effusio.

Ad primū arg.

Post hæc nulla restat difficultas ad argumenta quæstionis respondendi. Primum igitur responsio est quod Deus unicuique secundum suam congruentiam imitandus est. Enimvero neque liceret sic totam urbem punire, ut ipse puniuit Sodomam. Neque uero (ut supra diximus) omnibus parcere, quos ipse ad penitentiam expectat, sed unicuique agendum est secundum præscriptam sibi legem, quæ in hac parte congruenter clericis legis gratia posita est. Sacerdotes namque ueteris testamenti

non tractabant spiritualia, sicut nostri, neque ministeria occidi innocensissimi Christi sed erant legis ministri, qua corporalia supplicia, etiam mortis, maleficiis decernebantur. Quod autem de Petro adductum est, nihil ad rem facit, quoniam neque ipse conuictus illos occidit, neque eius iussu interfecit sunt, sed quasi ore Dei promulgauit sententiam, quæ audita examinati conuerterunt. Ad secundum respondetur, quod potestas spiritualis clericorum non in hoc debet potestati principum præcellere, ut corpora interficiat, sed ut animarum consulat salutem. Quæ utique ratio & dicuntur principes terree. Et per hoc soluitur tertium.

Ad secundū arg.
Ad tertium arg.

ARTICVLVS V.

Utrum alicui liceat seipsum occidere.

Quamuis art. 3. conclusum fuerit, nemini priuata auctoritate licitum esse quenquam occidere, quia id est contra iustitiam, restat nihilominus scire, utrum cuiuslibet id liceat in seipsum? Primum enim argumentum à parte affirmatiua est, quod prohibitio homicidii est prohibitio iustitiæ, unde cum iustitia non sit nisi ad alterum, fit (ut quemadmodum ostendit 5. Ethic. Aristot.) nemo sibi faciat iniuriam, etiam si se occidat. Et accedit secundo loco quod quando iudex qui alios habet interficiendi potestatem, ea est ipse dignus morte qua alios merito condemnaret, apparet tunc & sibi ipsi eandem inferre posse. Tertio arguitur. Licitum est cuicunque periculo minore maius evitare. sicuti membrum sibi infectum rescicare, ut uitam seruet contingere autem posset, ut quis seipsum occidendo à maioribus se malis eripiat, uidelicet ignominia aut periculo, aut turpitudine alicuius flagitij, ergo tunc id erit licitum. Quarto Samson, ut legitur Iudicum. 16 seipsum ruina templi contriuit. Et Razias, ut 2. Machab. 14. refertur, seipsum interfecit, eligens potius nobiliter mori, quam iniquorum fieri subditum, quod & de Catone memorie proditum est. In contrarium est uerbum Aug. 1. de Ciuitate Dei. quod refertur 23. q. 5. si non licet priuata potestate hominem occidere, profecto et qui seipsum occidit, homicida est. Et paulo post. præstat ut de homi-

Primū argum.

Aristot. Arg. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

ne intelligamus, illud quod dictum est, non occides, neque alterum, ergo neque te. Neque enim alium quam hominem occidit, qui seipsum occidit.

Vnica conclusio. Ad quaestionem unica conclusione respondetur. Nemini fas est seipsum occidere, & qui contra facit gravissimi peccati mortali reus fit. Idque tribus rationibus

Prima ratio conclusiois. Primo, quod si homo secundum seipsum consideretur, contra suam ipsius naturalem inclinationem atque amorem quem sibi ipsi naturaliter debet, facit, dum sibi vitam admittit.

Secunda ratio. Secundo, quod si consideretur ut pars totius reipublicae, in bonum totius ordinatur atque adeo, ut s. Eth. cap. post. re. ait Arist. qui seipsum enecat, iniuriam irrogat reipub.

Tertia ratio. Tercio, Quod si consideretur ut effectus est Dei, vita humana divinum donum est, à Deo. Subinde pēdens, in qua eius possessio, ob idque qui se ipsum perimit, perinde in Deum peccat, cuius est servus, atque licet quis rem alienam usurparet. Ad solam enim ipsam pertinet iudicium vitae & mortis, secundum illud Deu. 32. Ego occidam, & ego vivere faciam. De conclusione nemo est qui dubitare possit? adeo est contra universalem naturam ut sibi quisque mortem consciscat, per quam vita priuatur, quae omnium est fundamentum bonorum. Circa rationem autem discrimen prius perpendendum est, quod si hominem absolute in seipso consideres, non est proprie contra iustitiam ut se occidat, sed contra amorem quo res quaelibet seipsam diligit. Si autem consideretur velut opus fieri Dei, ac reipublicae membrum, tunc quia ordinem habet ad alios, iniustus respectu eorum fit qui se occidit.

Obiectio contra primam rationem. De eadem tamen prima ratione dubium existit, haud enim efficax satis apparet illatio, quod si homicidium fiat contra propriam inclinationem naturalem, sit proprius peccatus mortalis. Inclinatione namque naturalis, non omnis est bona, immo contra illam facere nonnunquam officium est. Eximur, ro. inclinatio humana in bonum delectabile, naturalis est, quinetiam genere suo bona. Appetitus enim animalis suapte natura fertur in id, quod est delectabile. Quae utique ratione natura necessarii officiis conservandi, tam individuum quam speciem, deestinationem immiscuit, ut essent

appetibilia. Et nihilominus eadem inclinatio saepe numero est mala, eidemque adeo resistere bonum. Quapropter virtus temperantiae ac fortitudinis secundum Aristotelem ad moderandum reprimendumque naturales affectus nobis inserviunt ob idque virtutis opus, laboriosum est ac difficile, nempe quod eius conatibus contra naturalem inclinationem pugnamus, quae superata difficilis est. Adde, quod & iustitia originalis ad easdem infirmas naturae affectiones donata primis parentibus fuit. Quae ratione videlicet, quia illae naturales erant, iustitia ipsa fuit supernaturalis. Hac enim de causa Paul. ad Rom. 7. conquerebatur aliam in membris legem praesentiscere repugnantem legi mentis. Quoddam igitur argumentum est, sit contra inclinationem naturalem ergo est peccatum? Quod intelligas illam inclinationem esse bonam, id tibi restat probandum, quandoquidem ex hoc quod sit naturalis non convincitur. Ad hoc iam alias me dixisse memini. Habet enim homo duas, easdemque ambas naturales inclinationes, alteram rationem generis alteram vero ratione speciei, quarum ideo prior materialis est, secunda vero formalis. Habetque subinde hoc inter omnem creaturam corporalem singulare, quod istae inclinationes post naturam corruptam sint sibi invicem contrariae. Caro enim, inquit Paul. concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. At vero quia id simpliciter rei naturale est, quod formaliter & secundum speciem congruit, illud autem quod competit materialiter competit secundum quid, fit ut secundum rationem contra materiale, hoc est, contra sensualem inclinationem facere, ad hominis perfectionem pertineat. Igitur quando dicitur, quod est inclinationem naturalem ad vitam conservandam esse naturalem, intelligitur secundum rationem ob idque facere contra illam inclinationem peccatum est, non solum inhumanum, verum & contra totum fundamentum naturae. Quod enim vivere fit rationalis inclinatio, inde patet, quod rationalis natura est per rationis opera se felicitatem consequi, quae quidem opera nisi a vivente exerceri non possunt. Post

hac

Dilutio
Duplex
inclinatio
naturalis
in homine

Paulus.

Quod
est inclinatio
naturalem ad vitam
conservandam esse
naturalem, intelligitur
secundum rationem
ob idque facere
contra illam inclinationem
peccatum est, non solum
inhumanum, verum &
contra totum fundamentum
naturae.

hæc circa alias duas rationes explicandum
esset quomodo homo non sit suæ vitæ do-
minus, nisi hæc conclusio superiori libro
q. 3. satis fuisset à nobis demonstrata. Re-
colere autem id opus est quod ibidem de-
monstrare etiam curauimus nempe rem
publica non proprie habere dominium
vitæ ciuium, sicuti Deum. Haud enim prin-
ceps pro libito, uelut ille potest innocen-
tem in morte adigere, quod ad rationem
dominii esset necessarium, sed tantum ut
reipublicæ propagator, iustique custos,
ut mihi satis expolitum est. A quo huc ap-
plaudit exemplum totius, respectu par-
tium. Homo enim non fingi ut absoluto
membrorum dominio, ut possit ea dum li-
buerit sibi amputare, sed ut cultus vitæ
potest illa obicere ad defendendum to-
tum, ac pariter dum putrescent, reser-
uare. Sic ergo intelligendus est Aristot. 3.
Ethic. cap. 11. ubi ait homicidam iniuri-
am irrogare reipublicæ. Disputatio se-
hic longa ingerebat, an liceat quempiam
damnare ut seipsum occidat, nepe ut ue-
nenū epotet, aut fame pereat, aut de car-
cere non fugiat, hæc autem proprium lo-
cum inferus habent. q. 6. ubi de remediis
quibus rebus uti potest, articu. 4. late di-
sputandum est.

Reliquas ergo quæstiūculas huic prin-
cipalis adhaerentes, inter soluendum argu-
menta dissoluere restat. Ad primum autē
Ad pri- iam responsum est, nempe quod homici-
mū arg. dium, peccatum est tum contra iustitiam,
tum etiam contra charitatem. Quare qui
mortem sibi cōsciscit, respectu sui non fa-
cit contra iustitiam, sed cōtra charitatem.
respectu uero reipublicæ ac Dei, faciat con-
tra iustitiam. Ad secundum autem quod
Ad secū- adicitur dum iudex simul est morte di-
dū arg. gnus. Responderetur quod nemo constitui-
tur sibi ipse iudex, quia nemo de seipso
recte iudicare potest. Quare sicut ægroto
medico non est committenda suis ipsis cu-
ratio, ita neque malefactori iudici seipsum
Ad ter- condemnare. Ad tertium argumentum
tiū arg. Diuus Thomas respondet id quod præce-
D. Tho. denti libro à nobis citatum meminimus,
nempe quod cum homo constitutus per
liberum arbitrium sit sibi ipse dominus,
hoc est suarū actionum, de omnibus quæ
eodem libero arbitrio subsunt, disponere

potest non autem de uita, quæ Dei pote-
stat, à quo vitam recipit, tantam subditur.
Et ideo ob nullā prius causam licitum
ulli est sibi uitam adimere. Argumentum
est quod locupletissime Augusti dicitur August.
lib. 1. de Ciuita. Dei à c. 17. usque ad 26.
Quare neque quæ illo Pauli desiderio ar-
deret dissoluendi, ut esset cum Christo
potest se illa causâ necare. Neque ut ex Paulus.
tremas mundi huius calamitates suffugia-
mus. Nam cum secundum Philosophum Aristot.
3. Ethic. ultimum sit tempor. lium in do-
rū, mors: qui illa se orbaret ut malis aliis
caderet, maius tunc contra naturam elige-
ret malum ut euitaret minus. Neque sum-
ma quis immanissimi criminis pœnitenti-
ne percussus, potest in se nefarias manus
iniecere ut se absumat. Neque uero ad eui-
tandum atrocissimū sceus id licitum est.
Quapropter Lucretiæ per mortem, quam Lucre-
tiæ.
sibi ipsa inferret, non licuit adulterium ca-
uere, & multo minus postquam illam pas-
sa est iniuriam, ut Lilius libro 1. refert,
ignominiam morte contegere, ut illic au-
tor est August. Nam si resistendo, se cul-
pa liberauerat, non erat digna quæ se oc-
cideret, & si in culpam consenserat, non
erat submissus iudex. Occidit ergo sese ex
pusillanimitate, quia sese infamiam non
ualuit, sicuti & Cato, qui Cæsaris domina-
tum subire potens non fuit. Quod si hic
Cito.
Q. est.
obiter quæras quid ferre debeat pudica
puella antequam in stuprum consentiat?
Reuera quodcunque genus mortis. At
Solutio
A tera
uestio.
Repon-
lio.
uero utrum si non pro uitæ sua contra pu-
gnet, membrisq. resistat, sed immodica ma-
nens nihil agat, contenta esse censetur? Re-
sponderetur. In foro exteriori si immobilis
tacensque mineret, rea stupri iudicaretur.
Sic enim iubebatur, Deuter. 22. ut puella
quæ in urbe comprimeretur, quia tacue-
rat, lapidibus obiueretur. Tamen in foro
conscientiæ tantum tenetur non consen-
tire, neque se sceleri accomodare. Qua-
re si metu tacet, non peccat mortaliter,
dummodo nullum præbeat consensum.
Neque uero manus in alterū tenetur ini-
cere. Tamen si quæ honesta est & ingenua,
non debet ficere quātum debet, sed quan-
tum potest. Quæ autem iniuria patitur, vir-
ginitatem non amittit, quia (ut Lucia aie-
bat) non inquinatur corpus nisi de coar-
sensu

Ad quatuor argum. Sanfon. sensu mentis. Vnde quæ se occideret ut stuprum cauere, maius peccatum faceret ut euitaret minus. Ad quartum de Sansone sunt qui respondeant per uirtutem fortitudinis ei licuisse ad hostium cladem cum proprio periculo sese accingere. Ad hoc tamen iam lib. 2. q. 3. art. 8. respondimus, quod cum ille auis non fuerit humanus, sed supernaturalis, quia iam illi coma creuerat quam Deo d. cauerat, dicendum est potius cum August. quod id diuina reuelatione fecerit. Id quod eius oratio testatur, qua diuinitus supplicias petebat. De Eleazaro autem qui legitur primus Machab. 6. ut elephanti occideret, ab eodem oppressus, facile, ut illic dicebam, crediderim uirtute ac robore animi id aggressum fuisse. Razias autem non est excusatur, ut bene ait S. Tho. nam animi mollior fuit & languor proprio gladio malle occumbere, quam uinci. Quod & Sauli uituperio datur, & Catoni. Vnde quæ historia addit, maluisse nobis iter mori, &c. non dicitur secundum rei ueritatem, sed secundum eius estimationem. At uero de Appollonia, cuius historia refert quod carnificum operas præueniens exiliuit in flammis, Augusti. non est omnino, certus. Si autem id uerum fuit, uel dicendum est quæ erat iam tam rogo admota ut pene esset coniecta, uel quod cum esset foemina, acuminisque adeo iuris infamia, per inuincibilem ignorantiam sit excusanda, uel ad hoc cum eodem Augustino recurrendum, quod id diuino instinctu egerit.

ARTICVLVS VI.

Utrum liceat uitam, pro defensione amici aut cuiuscunque uirtutis, exponere.

Argumentum. **Primum** articulo proxime præcedenti operæ præteritum diximus hunc sextum adhibere, licet D. Tho. silentio hic cum præterierit. Sunt enim apprimè affines & germani. Quæritur ergo utrum uitam propriam liceat pro amico aut pro quacunque uirtute morti offerre. Arguitur enim à parte negativa. Vitam periculo mortis obicere à parte rem eodem recidit ac si quis seipsum occidat, nam gubernatorem nauem non seruare dum potest, perinde habet ac si illam submergeret occidere se autem nemini

licet, cum non sit uitæ suæ dominus, sed custos, ergo neque uitam pro alio exponere. Secundo. Ordine charitatis plus se quisque diligere tenetur, quam alterum, saltem non licet alterum plus diligere, mandante nobis Deo & proximos sicut nos ipsos diligamus, qui autem propriam pro uitæ amici exponit, plus alium diligit quam se ipsum, ut lib. de mend. c. 6. arguit August. **Argu. 2.** ergo id non licet, ut ipse ibidem concludit. Tertio. Sicut uita spiritualis ad spirituales, sic & temporalis ad temporales, nemini autem spirituales propriam licet pro spirituali totius mundi amittere, ergo neque temporalem propriam pro temporali amici. In contrarium est uerbum Christi, Ioannis 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis. **Argu. 3.**

Quæstio est egregia, neque solum Philosophis digna, uerum & Theologis, tamen si non pro eius dignitate uiderim ex professo disputatam. Tribus ergo conclusionibus absoluendam duxerim. Prima est, Ponere uitam pro Deo, atque in testimonium eius fidei, catholica fides iubet cuius perinde contraria assertio, hæresis est manifestissima. Hoc patet ecclesiæ testimonio, quæ ob hanc præcipuam uirtutem martyrum ordinem, cum inter diuos præcipuum, usque adeo colit, ut censcat per actum martyrii omnia condonari peccata. De hoc ergo non pertinet ad præsentem locum disputare. Sed adiungimus eidem conclusioni pariter pro tutela cuiusque uirtutis id ipsum licere. Ob id enim Ioannes Baptista martyrum catalogo adscribitur, quod de iniquitate incestuorum Herodem redarguebat. Neque solum in præceptorum tutamen, uerum & ad defendendum consiliorum ueritatem id ipsum laus esset, nempe ut quis defenderet consilium esse uera religionis suscipere. Hæc. n. omnia in custodiam propugnationemque fidei referuntur. Neque uero est qui negare possit quin etiam pro re publica liceat periculum subire mortis, quandoquidem, ut antea sæpe diximus, re publica ad id potest ciues suos cogere, sicut totum membra ad sui defensionem. Hæc ergo citra disputationem iacta sunt fundamenta. Quæ autem alterum, quod patentissimum etiam est, extremum, cum hoc ipso com.

Secunda componamus, sit secunda conclusio. Nul-
conclu. lateus licet aut uitâ spirituales, hoc est
 Dei grām amittere, aut minimā eius iactu-
 ram facere pro salute spirituali totius mū-
 di. Imo, ut absit blasphemia uerbo, si casus
 per impossibile accidere posset, neque pro
 sanctorum defendenda gloria. Memini. n.
 quosdam hoc in dubium reuocare, nihilo-
 minus conclusio adeo per se nota est ut
 contraria manifestam cōplicit repugnan-
 tiam. Enimvero optare de gratia Dei ca-
 dere, ut alii ipsa persistant, est eligere esse
 in odio Dei, quod autē hoc sit uirtus, im-
 plicatio est cōtradictionis. Nam quod est
 uirtus, licet, per id autem quod licet non
 perditur gratia. Item optare odium Dei,
 est optare id quod intrinsecē est malum.
 Imo & minimum veniale peccatum lice-
 re admittere pro salute spirituali totius
 mundi, cōtradictionem inuoluit. Sed ne-
 que optare minus diligere a Deo, ut alii ma-
 gis diligantur, fas esse potest, nam qui mi-
 nus diligitur minus diligit, optare autē mi-
 nus diligere, est quid optare contra natu-
 ram ipsam charitatis, atq. adeo implicatio
 cōtradictionis est illud esse opus charita-
 tis. Contra hanc nihilominus ueritatem
 arguitur. Sequeretur neque licitum esse
 uitam spirituales periculo obicere pro
 salute aīarum, nam si illam neutiquā licet
 perdere, ut sequi, neq. eius periculum sub
 eundem esse Consequens tamē est falsū,
 quoniā prudēs charitatis feruor nōnūquā
 hominem aīat, ut ad conuertendas perdi-
 tas mulieres cum aliquo suo periculo ea-
 rum colloquium adeat, uel aliquo ad prę-
 dicandum pergat, ubi in maiori uersabitur
 periculo uitę spiritualis quā si intra claustra
 se monasterii contineret. Respondetur,
 primam consequentiam nullius esse ualo-
 ris. Nam iacturam facere gratiæ detrimen-
 tum est ipsius charitatis, exponere autem
 illam periculo, adeo non est, charitatis re-
 missio, ut ex nimio eius ardore procedat.
Tertia conclusio, ad cuius ueritatem ex-
conclu. plorandam pręsens mouetur quæstio, sit,
 Licitum est, & sæpiissime officium, uitam
 corporalem exponere, non solum pro ui-
 ta spirituali amici, uerum & pro tempora-
 li, quin uero pro eius honore, & fama, &
 pro eius bonis tēporalibus. Atqui de hac
 quæstione D. August. diuersē loquutus est

loco namq. inter arguendam citato uisus
 est ad partem negatiuam annuere. Tamen
 libro de Amicitia, cap. 10. expresse ait ui-
 tam corporis ponendam esse pro amico,
 ut ianxit, inquit diuina auctoritas. Nimi-
 rum ad uerbum Christi aliudens a nobis
 citatum, Maiorem charitatem nemo ha-
 bet, &c. Et re uera nunquam mihi in du-
 bium uenire potuit, qui certo crediderim
 peregrinum hoc esse amicitia, ac subin-
 de uirtutis officium. Et primum auctoritas
 Christi, si meditatē perpendatur, hunc pla-
 ne sensum facit. tamen si non desint qui ca-
 uillantes dicant. Seruatores nostri hūc
 tantum docuisse, quod liceat uitam corpo-
 ralem pro spirituali amici, sicut ipse fecit,
 exponere. Enimvero quamuis ipse ad hoc
 propositum illud citauerit, nihilominus
 dictum illud uulgo inter philosophos
 circūferebatur, illud nimirum ubique do-
 centes. Amicus est alter ego. Quare eorū
 sensus non ad uitam spirituales refereba-
 tur, sed ad hoc quod ius amicitia sit cum pe-
 riculo proprię uitę bona amici etiam tem-
 poralia tueri. Quocirca Christus uulgatū
 allegans axioma eundem sensum appro-
 bavit, uidelicet quod cum charitatis sit, dispē-
 dium ceterorum bonorum amici gratia
 facere, hæc tamē sūma sit, ut etiam uitam
 ponas. Adde, quod Christus pro uita tēpo-
 rali nostra propriam posuit. Nā sicut per pec-
 catum, ut ait Paul. mors introiuit in orbē,
 ita & redemptoris munus fuit liberando
 nos a peccato, liberari etiam a temporali
 morte, donando nobis immortalia corpo-
 ra. Quare eodem cap. 5. Paul. concludit,
 sicut regnauit peccatū in mortem, ita &
 gratia regnat per iustitiam in uitam æter-
 nam. Et ca. 8. Lex spiritus uitę in Christo
 Iesu liberauit me a peccato & lege mor-
 tis. Præterea, illo uerbo, Christus uoluit
 mortalium amicitiam sibi maxime concili-
 are. Ob idq. illud absque ulla exceptione tem-
 pore absoluē enauit, scilicet quod in hoc maxime
 ostendatur charitas, quod quis ponat uitam
 pro amicis. Non enim ait pro hoc uel illo
 bono amici, sed pro amico, ubi tua ipse ui-
 ta indiguerit. At uero ut ad rationes natu-
 rales descendamus, illa qua quidam urun-
 tur, non est satis firma. Arguunt enim ob
 id licere uitā exponere pro amico, quod
 iustum est illam ponere pro uirtute, & uera
 laude

Maiore
 charita-
 tem ne-
 mo ha-
 bet, &c.

Christus
 pro uita
 tēpo-
 rali no-
 stra pro
 priā po-

Aristot.

Rō effi-
cax con-
elusiōis.

laude & ponere vitam pro amico est virtus. Hæc namq. iō principium petit. Nam hoc ipsum est in cōtroversia. Amicitia, n. non est virtus, sed virtuti p̄xima, ut ait 8 Ethico Philosophus. Sum. n. alteri amicus, q. studiosus est. Sed de hoc est quæstio, ut ius amicitie hoc permittat, ut vitam cuius tu non es dominus, possis pro illo exponere pro amico p̄ferre, q. cum vita sit bonorum omnium temporalium maximum, & amicitia non sit nisi temporale bonum, videtur vita non esse pro amicitia commutanda. Ratio ergo conclusionis sic efformat, vita nihil aliud est, quam quoddam temporale bonum quod non est supremus finis, in quo nostra cōsistit felicitas, sed est tantum medium ad ipsam cōsequendam & cōservandam, bonum autem utile licitū est in defensionem alterius boni exponere, quod pars est nostre felicitatis, et si per se consideratū minoris esset pretij, pōt. n. iure optimo quisq. vitam periculo obicere ad defendendum bona sua temporalia, eo q. bona ipsa rursus ordinantur in cōservationem eiusdem vitæ, atq. in statum eius felicē, vita aut amici mei est propriū meum bonum, ad meam ē felicitatem p̄tinens, e. g. eadem ratione mihi licebit, immo multo decētius, propriam vitam pro illa ponere, nam merito illā pluris facio, quā bona mea, quādoquidē per ipsam felicem statum vitæ meę cōservo. Quin uero eadem rōne sequitur, ut possim illā exponere ad protegendum eius honorem & bona temporalia, si fuerint usque adeo ampla. Secundo arguitur exemplo Christi. Certum n. est, vitam eius etiam temporalem p̄statiorem fuisse nostra spirituali, nam erat vita Dei, per quā. s. homo uenerat Deus, & tamen quia vita nostra æterna in eius redundabat gloriam, illā in pretium nostræ dispendit. Tercio arguitur. Iure naturæ omnes mortales sumus eiusdem corporis membra, ergo sicuti mēbrū eiusdem corporis unum pro alio exponitur, ut inuicem se custodiant, sic licitum est inter homines. Quarto. Sicut pro republica debitum est vitam ponere, quia partes eius sumus, quam ideo cōservare tenemur, sic & pars se pōt periculo alterius partis exponere, quandoquidem salus reipublicæ ex salute partium constat. Adde, quod ne

gare filium cum propriæ vitæ periculo debere vitam patris tuæ, ferias profecto esset & barbaries, cum eādem vitam à patribus receperimus. Concessio ergo semel, quod iure charitatis hoc liceat, non est de secentus difficilis ut etiam pro uxore, pro filio, pro patre, atque adeo pro amico id liceat. Nam pro rege, nemo dubitat. P̄terea, nullus philosophorum sapientumque Physicorum non laudat facinus Pyladis atque Orestis, siue historiis fuerit siue fabula, ut Cicero lib. de Amicitia, insinuat, tametsi mentiri ut alter pro altero habere tur, non fuit virtus. Sed quid in re non dubia moramur? vox populi, vox naturæ est, & tamen nulla fuit, seu barbara natio, seu sancta, etiam si Christianum intelligas, in qua non egregie laudi daretur, ac datur, quod qui hominem in periculo mortis cōiectum vident eidem se offerat periculo, ut proximi vitam, dum possibile apparer, eripiat. Dum possibile ē, inquam apparer, nam alias, reueritas esset. Exempli gratia, qui gladiis se invicem impetentes alpeccat, & potens cum aliquo suo periculo si rem dinimere, nō se medium inter etiam si non teneatur, profecto ut ignavus & infamis habetur, tantum abest, ut si id fecerit, perperam fecisse iudicetur. Idemque se re iudicium est de protegendo amici honore, atque aliis magnis bonis, quib. vita eius sustentatur & honor. In summa, qui hoc negat officiū esse eximium amicitie, ornamentum profecto eius præcipuum de media republica tollit.

Ad primum igitur argumentum negatur idem esse, vitam quēpiam pro amico ponere, quod seipsum occidere, iam. n. supra diximus, occidere se quempiam bitariam cōtingere. Vno modo directe & per se, & hoc nunquam licet neque pro amico, neq. pro virtute ipsa. Haud. n. poterat martyr strangulare seipsum pro fide. Altero vero modo id cōtingit per accidens. s. quando quis propriam vitam non servat, quam servare potest, & hoc non reputatur homicidium nisi quatenus ipsam servare tenetur. Et quamvis homo non sit suæ vitæ dominus, sed custos, tamen non tenetur eam omni possibili modo servare. Potest quippe eam, ut diximus, nō solū pro virtute, verum & pro bonis temporalibus expone-

Pyladis
atq. ore
stis me
morabi
le faci-
nus.
Vox po
puli,
vox na-
turæ.

Ad pri-
mū arg.
Occide-
re se, bi-
tariā cō-
tingit.

Qui re- exponere. Quin uero etiam potest non
neat ser- uti optimo cibo ac regimine, aut optima
uare ut medicina ad ipsam seruandam. Eadem et
tā pro- go rōne potest illā exponere pro amico.
priam. Sed tunc peccaret, quādo illā prodigeret,
hoc est q̄ nullo bono fine aut pro exiguo
ualore unius scuri- periculo illam obij-
ceret. Ex hac aut solutione dicitur scrupu-
lus, utrum in naufragio, ubi tāta una est ta-
bula, quæ duos seruare nō pōt, liceat uni
alteri cedere? Et fac esse filium & patrem.
Ex cōclusionē n. ur sequi id esse licitum,
ex hac autem solutione apparet contra-
rium colligi. Nam qui tabulam deseret,
perinde haberet, ac si se in mare proij-
ceret, quod est se directe occidere. Profe-
cto res est dubia responderetur, ergo q̄ an
tequam tabulam filius capiat, potest illam
relinquere patri, quia non hoc est positi-
ue se occidere, sed permittere se mori,
postquam uero eadem insidet, se uera non
apparet licitum esse ut se in fl. Aus deij-
ciat. Ad secundum responderetur quod or-
do charitatis quo homo tenetur non plus
proximū quam seipsum diligere, attenden-
dus est secundum uitam spiritualem, cuius
ideō detrimentum homo non debet pa-
ti pro toto orbe, sed quantum ad tempo-
ralia non est ille ordo necessarius, quoniam
temporalia per se non pertinent ad perfe-
ctam felicitatem, sed sunt tantum media,
ut diximus. Vnde S. Tho. 2. 2. q. 26 arti. 3.
in solutione primi, ait q̄ cum unum quod
que id sit quod in ipso præcipuum est ma-
gis est proximus diligendus quantum ad
spiritualia quā corpus propriū, ut si simpli-
citer fuerit necessaria uia nostra pro salu-
te spirituali eius, tunc sit nobis expenden-
da ubi explicat ordinē qui est ex necessi-
tate præcepti. Sed si inferius in solutione
tertiæ ait, q̄ licet nō sit de necessitate cha-
ritatis q̄ homo proprium corpus exponat
pro salute proximi, nisi in casu quo reue-
tur eius saluti prouidere, tñ q̄ aliquis sua
se sponte ad hoc offerat, pertinet ad perfe-
ctionem charitatis. Vbi non distinguit de
salute spirituali & corporali sed utrumque
uideretur intelligere. Postremum denique
argumentum solutum est, ubi monstrauimus
non esse eandem rationem de spiri-
tuali & temporali salute. Quare falsum

est eandem esse rationē spiritūalis ad spi-
ritualem, quæ temporalis ad temporalem.

ARTICVLVS VII.

*Utrum liceat in aliquo casu interficere
innocentem.*

Post innotens homicidiū (quod quē
admodū lege fiat, dictum est) subse-
quitur in hoc septimo articulo, qui
est apud S. Tho. sextus disputare utrum li-
ceat in aliquo casu innocentem interfice-
re. Arguitur. n. a parte affirmatiua. Abia-
ham hac laude inter cetera commenda-
tur, q̄ innocentē filiū suū arx destinauerat.
Secundo. Si id licet quod maius nocumē-
tū infert, & id licebit quod infert maius,
nam de illato documento existimatur pec-
cati grauitas, licet autem peccatorem oc-
cidere, etiam si periculo perditionis æter-
næ nonnunquā exponatur, ut supra dictū
est, ergo & innocentem quem certius cre-
ditur misericordis huius seculi solutū ad æter-
nam felicitatem aduolare. Tertio. Quod
scd m ordinē iustitiæ si: nullum est peccā-
tum. sed quandoque iudex secundum al-
legata & probata innocentem in mortem
adigere cogitur, quem scit falsis testimo-
niis delatum, & pauper minister qui eius
dicto audiens esse tenetur, ergo licitum
est quandoque innocentem interficere.
In contrarium autem est illud Exo. 23. In-
fontem & iustum non occides.

Primū
argum.

Argu. 2.

Argu. 3.

Quæstionis titulus de duplici innocen-
te intelligi potest. Primo, de eo qui non so-
lum re uera est innocens, uerum et legiti-
me, quia non probatur nocens, & de hoc
præsens intelligitur interrogatio. Alius ue-
ro est, qui licet re quidē sit innocens tñ le-
gitime probatur nocens, de quo, cum gra-
uior sit abstrusiorq̄ dubitandi rō, reserua-
q. 4. arti. 2. mouebitur peculiaris quæstio.
Hæc ergo facillime unica cōclusionē ex-
pediunt. Nullatenus licet hominem inno-
centem, cuius nulla habetur sinistra opi-
nio, interficere. Probatio est per uia. Ho-
mo. n. ut ex dictis patet, & scd m seipsū cō-
sideratur, & præterea in ordine ad bonum
commune. Et quidem secundum priorē
cōsiderationem, scilicet quatenus est ra-
tionalis naturæ, neminē interficere licet,
Nam & iniquissimi & peccatores naturæ,
quatenus

Titulus
qōnis il-
lustrat.
Duplex
innocēs

Unica
conclū.

Proba-
tio.

quatenus Dei signum, diligenda est, ob
 solam ergo causam communis boni pec-
 cator occiditur, in innocente autem nihil
 est cur ius reipublice fiat, ipsum occiden-
 di, quoniam precipua est reipublice pars,
 atq. ad eius salutem precipue conferens,
 De hac conclusione non est cur multum
 dubites, offeruntur nihilominus nonnul-
 le, licet tenues, dubitandi rationes. Pri-
 ma, dum in obseffa à tyranno ciuitate ci-
 uis innocens est, cuius caput tyrannus ille
 petit, eo forsan q. sibi est aduersus. Histo-
 ria est de Demosthene, quē, dū Athenien-
 siu-
 ciuitas obsidione opprimeretur, tantum
 dux ille hostis petebat, ut incolumem re-
 linquere ciuitatem. Tunc enim ille in se
 natu fabulam illam luporum retulit, qui
 ab ouibus capes deposcebant illa uasicie
 ut securi postea possent in inermes pau-
 dumque gregē irruere. Dubium ergo est
 utrum tunc pro salute totius reipublice li-
 cisset innocentē in manus hostis perden-
 dum tradere. Apparet enim fuisse licitum.
 Primum quia reipublica ius habet expo-
 nendi ciues patenti morti pro salute to-
 tius, ut patet in bello, sicut totum suas par-
 tes. Deinde quod & ipse tunc innocens,
 cuius morte salus totius ciuitatis agitur,
 tenetur se hosti dedere, ergo ad id potest
 reipublica ipsum cogere. Nihilominus re-
 spondetur nequaquā id esse tunc licitum.
 Quare D. Tho. generalem constituit con-
 clusionem. Nam ut ad primum argumen-
 tum respōdeamus. tunc reipublica pōt ex-
 ponere ciuem quando necessarius ad pu-
 gnandum est & resistendum hosti quia tūc
 est per se necessariū mediū, non autē q. n. tā-
 tum est necessarius ex malitia alterius.
 Quoniam cum homicidium per se non sit
 bonum, nunquā sit licitum nisi ex fine cu-
 ius est per se medium. Et innocentis mors
 nunquam est hoc modo reipublice neces-
 saria. Quare sicut, ut paulo ante memini-
 mus, non licet tibi iubente tyranno erue-
 re tibi ipsi unum oculum, ut alterum serues,
 ita neq. tunc reipublice innocentem morti
 tradere. Nam ut superius dictū est, non est
 absolute domina uitę ciuium, sicut Deus,
 & ideo innocentis uitam solus Deus pote-
 statē habet. Sunt qui licet diffideantur rem
 publicam tunc iussu tyranni eum occide-
 re, fatei tamē posse ipsū eidem tradere ad

occidendū. Porro autē idem est utrumque
 prorsus, atque adeo neutrum licet. Posset
 nihilominus cum illo casu non defende-
 re, quia reipublica cum sui periculo nō te-
 netur defendere priuatum ciuem. Quod
 si contra similitudine arguas. Si quis mihi
 mortem comminaretur nisi manum aut
 linguam ascindendam illi offererē, possem
 membrum tradere ut uitā seruarem, licet
 medium illud non sit necessarium nisi ex
 malitia alterius, ergo similiter posset re-
 spublica ciuē suum tradere. Negatur cō-
 sequētia, quādo membrū non habet esse
 distinctum ab esse totius, neq. ullo modo
 est propter se, sed propter totū, neq. per se
 est capax iuris uel iniurię. Homo autē quā
 uis sit pars reipublice est nihilominus &
 suppositū p. p. seipsum existens, atq. adeo
 per se capax iniurię. quā reipublica non
 potest illi irrogare. Vnde ad secūdū supra
 obiectū argumentum respondetur, q. quā
 uis ipse teneatur tunc proprio se offerre
 periculo ut publicum caueat, non tamen
 ad id iure cogi potest quoniam tenetur non
 de iustitia, sed de charitate. Sicut stat me in
 graui necessitate ad eleemosynam teneri
 ad quam cogi non possum. Alius dubitan-
 di casus est in bello, & quidem in commu-
 ni aggressu, ubi permixti sunt innocentes
 cum nocentibus non est dubium quin li-
 ceat hostes inuadere, cum innocentem pe-
 riculo. Sed dubiū est in singulari certami-
 ne. Video militem in me irruentem quem
 scio innocentem esse, puta qui certo credit
 bellum iustum contra me gerere. Vt ratio
 suadere quod tunc non possum illum oc-
 cidere. Nam bellū non potest esse iustū ex
 utraque parte. Si ergo ille iuste contra me
 pugnat, non possum ego iuste me defende-
 re. Respōdetur nihilominus licere. Primū
 quia iuste ambo pugnare possumus ex igno-
 rātia, quā uterq. putat se iustā defendere
 causā. Præterea licet tunc in confictu uni
 militū constaret iustitiam ab alterius par-
 te stare, pōt se defendere: quia non tenetur
 illam pati mortem. Quare non solum tūc
 ex falsa præsumptione (ut quidam aiunt)
 nempe quia uterq. putat alterum esse no-
 centem, sed et si sciat esse innocentem, li-
 citū tunc pugnare. Non posset autē alterum
 occidere nisi in suam defensam. Sed rogat
 utrum miles possit alterū aggredi quē scit
 esse

Obie-
 ctio à si-
 militudi-
 ne.

Dilutio

Solutio
 tur ratio
 nes con-
 tra obie-
 ctio-

Secun-
 dus scru-
 pulus.

Submo-
 uetur
 dubium

Terius
 scrupu-
 lus.

**Tertius scrupu-
lus.** esse innocentem? Respondetur quod si bo-
na fide credat, iustum se gerere bellū, etiā
si alium putet esse innocentem, puta quia
vel idem ipse credit, vel inuitus in exer-
citu retinetur, potest illum aggredi, tum
q̃ aggressus ipse in bello est decessio, tum
etiā q̃ unus princeps ius habet aggrediē-
di alteru. Qui aut miles crederet bellū se
gerere iniustum, aggredi non posset.

**Ad pri-
mū arg.** Ad primum aut arg. in contrarium, lib.
2. satis responsum est, q. 3. art. 8. Deus nan-
que nō tanquam legislator, ut Scotus pu-
tat, dispensare ualet super homicidio, sed
tanquam uniuersalis uitæ dñs, potest cui-
uis potestatem facere alterum occidendi,
sicut fecit Abrahæ, cuius ideo obedien-
tia laude digna fuit, tametsi pro sua ele-
mentia id non permiserit executioni man-
dari. Nemo autem mortalium hoc abso-

**Ad secū-
dū arg.** luto uitæ domitio. Solutio autem
argumenti secundi notanda est apud D.
Tho. Thom. nempe peccatorum grauitatem de
se primò attendendam esse non penes il-
latam nocuentum, sed penes obiectum.
Quapropter innocentis occisio scelestior
est & maiori digna supplicio, quam occi-
sio impui ac perditū hominis. Primò quia
huiusmodi occisor præstantius bonum la-
dit, quod magis est per se diligendū, qua
propter peius contra charitatem peccat.
Secundo quia & illi iniuriam facit qui
minus erat illa dignus, atq. ideo iniquius
iustitiam uiolat. Et tertio, quia rem publi-
cā meliori priuat bono, ac iubeinde in bo-
num commune est pestilentior. Postre-
mo, & Deum ipsam impudentius spernit,
qui iustos chariores habet, secū dum illud
Lu. 10. Qui uos spernit, me spernit. Quod
autem iusto mors in bonum æternæ glo-
riæ cedat, occisioni accidentariū est. A so-
lutione autem tertii argumenti quod de
innocente legitime probato nocente ad-
debatur, superseder dum est usque ad lo-
cum citatum quaestione sexta.

ARTICVLVS VIII.

*Verum ius sit uniuersiq̃ proprium iniuriam
ad sui defensionem occidere.*

Cum suprà definitum sit nemini priua-
ta auctoritate licere malefactorem

occidere explorandum supererat utrum
saltem liceat aggressorem per modum de-
fensionis interficere. Sunt enim nonnul-
la sanctorum auctoritates, quæ id ueraciter
uidentur. An quippe Augustinus, ad Pu-
bli. De occidendis hominibus, ne ab eis
quisque occidatur, non mihi placet consi-
liū, nisi forte sit miles an publica functio-
ne teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed
pro alius accepta legitima potestate, ubi
negare uidetur, cupiam ne occidatur li-
cere priuatim occidere. Et in 1. de liber. ar-
bit. Quomodo, inquit, apud diuinam pro-
uidentiam à peccato liberi sunt qui pro
his rebus quas contemni oportet humana-
cede polluti sunt? Et ceteri illi res in uni-
uersum esse contēendas, quas homines
inuiti amittere possunt, in quarum nume-
ro est uita. Et Nicol. Papa. can. de his cle-
ricis dist. 50 ait, De his clericis quibus con-
suluistis. si qui se defendendo paganum oc-
ciderant, si postea per penitentiam possunt
ad pristinum statum redire, aut ad alio. ē
ascendere sciote nullā nos occasionem da-
re neq. ullam tribuere licentiā eis quēlibet
hominē quolibet modo occidēdi. Cui quī
de legi cum ad mores pertineat, uidentur
& laici esse subiecti. Quarto. Homicidiū
est grauius quā simplex fornicatio, sed ne-
mini hæc ad seruandā uitam est licita, ergo
neq. homicidium facere. Postremo. Si ar-
bor est mala, ergo & fructus, ut habetur
Math. 7. sed defecio ipsa uidetur illicita
contra illā Pauli monitionem ad Ro.
12. Non uos defendentes charissimi, ergo
& aggressoris occisio erat peior. In contra-
rium aut est illud Exod. 22. Si fringens
fur domum siue suffodiens inuentus fue-
rit, & accepto uulnere mortuus fueris per-
cussor non erit reus sanguinis, licet ergo
æquior ratione uitam propriam usque ad
mortem inuasoris defendere.

Ad quaestionem tribus conclusiōibus
respondetur, Prima. Nemini licet aggres-
sorem occidere nisi id fuerit necessarium con-
medium, nempe si alia uia se nō potest de-
fendere. Secunda. Vbi medium illud fue-
rit necessarium, licitum est vim vi secon-
dum iura repellendo, cum moderamine con-
inculpate totelz illum occidere. Pro-
batur simul ambæ conclusiōes. Ad
quarum probationem supponitur con-
tingere

Primum
argum.
a pane
negati-
ua.

Argu. 2.

Argu. 3

Argu. 4

Argu. 5.

Prima
conclu.

Secūda
conclu.

tingere posse ut unus actionis duo existat effectus, quorum alter ex intentione agentis proferatur, alter uero accidit præter eius intentionem. Ut dum quis todies ut uitem plantet thesaurum repperit. Morales autem actus ex eo speciem sortuntur quod in intentione & proposito agentis extiterat, ab eo autem quod accidentarium est, nihil laudis uel uituperii recipiunt, ut si uenator intendens sagittam in feram dirigere, hominem transuerberet, non est censendus homicida. Ad propositum ergo nostrum ubi quis se defendit, duos est considerare effectus, scilicet propriæ uitæ conservationem, & exitium alienæ, quorum prior fuit intentus, posterior uero accidentarius. Ille autem per se effectus ex quo actio speciem sortitur, nullam habet rationem rei illicitæ, quippe cum hoc sit ius naturale unicuique proprium ergo inde nullatenus uitatur actio. Ex accidentario autem effectu qui ex illo subsecutus est sine, uitari non potest, nisi ubi medium illud proportionem non habuit legitimam ad finem, hoc est non fuit necessarium. Fit ergo utraque conclusio ex eodem syllogismo consequens, nempe quod ubi illud medium non fuit necessarium iniusta fuit occisio, ubi uero fuit, non fuerit nisi licita. Nam cum quisque potius teneatur suæ propriæ consulere uitæ quam alienæ, nemo tenetur iuri suo cedere, ut alienam uitam propriæ anteferat. Tertia conclusio. Nemini priuata auctoritate licet ex intentione hominem occidere, ut propriam uitam seruet, sed illud tantum munus est publicæ potestatis, quæ talem occisionem in publicum bonum refert, ut patet in principe edicente alteri bellum, & in ministro malefactorum capiente. Probat, quia occidere alium ex intentione, non est nisi publicæ potestatis, ad conseruandum bonum commune.

Tertia
conclu.

Hic in primis notandum est conclusionem secundam, quæ princeps huius questionis existit, in corde esse iuris naturalis. Vnde dist. 1. ca. ius naturale. inter alia eiusdem iuris, ponitur uolenti per vim repressio. Idque patet. ff. de ini. & ui arm. l. 1. Et ff. de iusti. & iure. l. ut vim, ait Flor. iure hoc evenit ut quo quisque ob tutelam corporis iniecerit, iure fecisse existimetur &

iniuriarum. ff. de iniur. Iuris executio non habeat iniuriam, cum quisque ergo habeat ius se defendendi, nemini tunc iniuriam facit. In summa, ca. significasti. 2. de homic. & cap. si uero. 1. de sententia exco. Vim inquit, ut repellere, leges omniaque iura permittunt. Et ff. ad l. Aquil. sed etsi. expressè habetur quod qui alium ferro se petentem occiderit, non uidetur iniuria occidisse. Adeo. n. naturale est cuique rei existere, ut in id quod sibi noceat statim insulset. Exigit autem istarum conclusionum declaratio ut à tertia inchoetur. Dubium namque statim existit, quidnam sibi D. Thom. uoluerit ubi ait, nemini licere hominem ex intentione occidere ut seipsum defendat. Videtur namque negare illud medium esse licitum, atque adeo sibi ipsi contradicere. Nam si intelligit quando illud non est necessarium, iam id docuerat in prima, atque adeo repetitioni utitur inutili. Si uero quod est necessarium, contrarium dixerat in secunda. Huius solutio apud Caiet. nisi amplius explicetur, metaphysicam obscuritatem præfert. Ait enim licere cuique ut se defendat, hostem occidere, non quidem ut occisio illa eligatur tanquam medium licuti medicus ex intentione pharmacum porrigit ad consequendam salutem. Et hoc est quod asseritur in tertia conclusione. Sed ut sit defensionis effectus, quemadmodum debilitas infirmi non est in intentione medici, sed est curationis effectus qui præter intentionem sequitur. Hac autem regula nisi acutè legatur, multi decipientur. Arguitur. n. contra licitum est inuaso, dum uidet aliter inuadentis manus euadere non posse directo spiculo, iugulum elus ex intentione petere, ut illi prius consternat, ergo regula falsa. Patet antepcedens. Docet namque Arist. 6. Ethic. ad efficacem uoluntatem finis perinde sequi electionem medij, quod iudicatur necessarium, atque in speculabilibus sequitur ex præmissis conclusio, potest autem ille iure uelle illum finem, quæ recte iudicat aliter assequi non posse, ergo & illud eligere medium. Inuenias aliquos et ex nostris hæc omnia negantes antequam concedant licere in conflictu illi qui inuaditur eligere alterius mortem. Sed profecto si licita est defensio, & iudicatur illud necessarium, nescio cur non liceat in hostis iugulum recta dirigere

Declaratur
conclusiones
S. Tho.

Caietan.

Impugnatur
Caietan.

Aristot.

nigere eusem. Quin uero qui uidet hostē in se recta euaginato gladio tēdere, & timer confertis manibus defendere se pō posse, pōt sagitta eminus iacta, uel globulo illū solo sternere. Hęc. n. est defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ. Mēs ergo S.

Mens S.
Thom.
aperta.

Th. clara est, & plane physica, cēset enim tunc duntaxat homicidium ex intentione fieri propter defensionem, qñ quis alterum aggreditur ipsum præueniens, uel ad uindicandam præteritam iniuriam, uel ad cauendam futurā. Et ideo optime ait in tertia conclusione id tantum licere publicæ potestati, uel per bellum respectu exteriorum hostium, uel per executionem iustitiæ respectu pestilentium ciuium, per quorum punitionem res publica sese defendit. Atqui hoc proprie cēsetur, mediū eligere ad illū finē, quod quidem priuatæ personæ non licet. At uero quando quis inuaditur tūc quocunque inuasorem occidat inculcata tutela, puta quia uidet aliter non posse eius manus euadere, etiam si directe sagitta aut alio iaculo iugulū aut cor perat, cēsetur id non intendere, sed solum sui defensionem. Et hoc sensu bene potest teneri quod illa occisio nō est mediū, sed cōseruationis effectus, tamen si cōsueto sermone recte etiam appellatur medium eodemq. nomine utitur D. Tho. in prima & secunda conclusione.

D. Tho.
semper
sibi con
stat.
Inculpa
ta tute
la.

At uero de tutelæ moderamine quidnam requiratur ut sit inculcata, dubitari etiam pōt. Nam sunt qui aiūt illum qui inuaditur debere summum adhibere iudiciū, an possit aliter quā per illatam mortem se defendere, nēpe uel fugiendo, uel pacē deprecando, uel leuiter hostē cedēdo, antequam ei liceat illum transfigere. At uero licet ita sit q̄ haberi dēt horum ratio si cōmode pōt, tamen q̄ in conflictu agonizantem tanto negotio obligemus, nulla iubeat ratio, tū q̄ melior est conditio illius qui inuaditur, postq̄ alter illi offert iniuriam, tum ē q̄ illo temporis articulo metus non finit iudiciū liberū. De fuga aut̄ post dicemus Hoc dixerim quantū ad forum conscientia. De foro. n. iudiciali iuris prudentes iudices sunt. Existit aut̄ nihilominus argumentum permolestum, quippe qđ rē ualde facit ambiguā. Apparet inquā licere priuatæ personæ hostē oc

Obie
ctio con
traria

cidere idq. tanquā medium eligendo, nempe ipsum præueniendo & aggrediēdo q̄ in tertia conclusione negatū est. Faciamus enim qui per inimicitias dinexatur, occlusum esse in aliquo oppidulo unde nullatenus effugere potest, uel in eisdem ædibus ubi est hostis qui & ceruissimis absq. ullo dubio est eundem hostem cum decreuisse occidere, sed expectare horam, uel socios uel aliam iamiam instantem importunitatem. Apparet enim eiusmodi milerū, posse aliū præuenire, & dum securus est, cum opprimere. Vel fac innoxiam mulierem cum marito eodem lecto iacentem euidēter spire eundem sub cervicali abdidiisse gladium, quo ipsam dormientem iugulet, neque patere miseræ suffugium aliud nunquid non ipsa posset eundem gladium sursum arripere, & fabulam anteuertere? Profecto res est dubia. Ad q̄ aliud responderi non pōt quā q̄ dū actus ille aggressio est, nullatenus est licitus. Si tamen est defensio, non est cur condemnetur, Vnum aut̄ eorum sit non est lege aut scientia definiendum, sed arbitrio prudentis, quocunque casu iudicandum. Seruit aut̄ hoc ad pacandas conscientias post factum. Haud tñ est in publico hęc licentia prædicanda, ne rude uulgus, quod discernere nescit quando est aggressio, qñ uero defensio, eam p̄ abusum amplifcet. At uero contra secundam conclusionē existit argumentum huiusmodi. Necessarius ordo charitatis exigat, ut modo dicebamus, uitam spirituale proximi propriæ corporali præferre qñ quidem spiritualis non solum perfectior est, uerū & finis ipse ad quem temporalis refertur, quisquis autē priuata auctoritate alterū ui aggreditur, est in peccato mortali, quia id nemini licet, ergo alterum idem ordo charitatis stringit ut mori se citius permittat, quā alterū in infernū obtrudat, atq. adeo neutiquā licet eū occidere. Argumentum est quod non modo sciolos multos cogit ut eius conclusioni fidem adhibeat, uerum & Gersonem grauem alioqui auctorem, qui tract. de Eucharistia, eā habet pro confessā. At uero hoc esset non solum naturale ius peruenire, uerū & Christi iugū, quod suauē est & leue, acerbū facere, atq. importabile. Quænam. n. iustitia esset in lege quæ subditos cogeret, ut ui-

cōclusio
nem.

Diutio

Argum.
cōtra sc.
cōclusio
nem.

Gerson.

ram

tam quam mortales tanti aestimant cuius-
cunque temeritati & audacie dono darent?
Si me tyrannus ad malum urgeret, vitam
pro virtute deberem ponere, sed tunc cui-
cunque uolenti me iniquissime occidere id
pe mittere cogit intolerabilis res esset.
Imo non solum vitam non cogor illi da-
re, uerum neq. honorem, neque famam, ne-
que bona mea. Est, uerbi gratia, impurus
homo & pernicax, qui iurat nisi dederit ei
pondus auri patratum sese graue aliqd.
scelus, utrum propterea ego stringar peti-
tionem suam illi concedere? Minime gen-
tium. Ad argumentum ergo conceditur

Solutio

ordine charitatis magis esse diligendam sa-
lutem spirituales proximi, q. nostram te-
porale. Hæc aut charitatis lex solum obli-
gat, ut quoties ad eiusmodi spiritualē sa-
lutem mea fuerit & talis simpliciter necessa-
ria, debeat illa periculo offerre. Exēpli gra-
tia. Laborat ciuitas aliqua uel psona igno-
rancia, uincibili, quā ego solus possum tol-
lere, debeat certe ordine charitatis cū pe-
riculo uitæ ueritatem detegere. Itē si mi-
hi incumbit ex officio. Nam tpe pestis te-
netur p̄latus, & tempore belli princeps
non deserere populū, quia hoc secūdo ca-
su non sola charitas, uerum & iustitia con-
currit. Vbi aut uita mea nō est necessaria,
sed ipsi sciunt se male agere, & possunt ces-
sare & sua culpa non cessant, ego non to-
neor, sed ad p̄fectionē charitatis quādoq.
id pertinet. Et hoc expressē docet. San.

D. Tho.

in loco nuperrime citato, in solutio-
ne ad 3. & q. 25. eadē. 22. art. 8. ait q. licet
dilectio inimici in p̄paratione animi sit
necessaria, q. si necessitas occurrerit, tamen
extra talē necessitatem diligere inimicum
nō est, nisi de perfectione charitatis. Ad p̄-
positū ergo ut descendamus, qui me vi ar-
mata priuatim adorit, tua culpa id facit,
quare mea uita non est illi necessaria, &
ideo nec teneor illi succumbere. Alias oc-
casio porrigeretur nefandis hominibus in-
stos inuadendi, nempe dum certi essent ab
illis non se esse occidendos. Simili. n. auda-
cia. Machabeorū hostes Sabbathis eos ado-
rabantur arbitantes tunc eos non posse
pugnare. Quare ut legitur 1. Mach. 2. de-
ceperunt diebus illis sanctis sese armis
defendere. Haud ergo est consequens. Te-
nere diligere salutem proximi spiritualē

p̄ me corporali, ergo teneor illam ex-
tra casum necessitatis plus seruare. Vni-
cuique a. q. mandata est cura suæ uitæ & ho-
noriq. bonorū, non aut alienorū, & si p̄-
ciora sint. Sicut seruare pater tenetur
magis filium suum quam extraneum longe
mentorem. H. Aenus de libertate quā quis
habet defendendi se. De necessitate autē, si neces-
sitatem. I. quique ad id teneatur ab aliquo. se occi-
dere ag-
gressore
Quādo
si neces-
sitate ag-
gressore
Tres or-
dines ag-
gressio-
nis.
Qua-
re tres ordines statuendos de hac re arbi-
tror in p̄sentiarum. Est enim unus quo
inuasus teneatur, ut reor, potius mortem
perpeti q. inuasorē interficere. Et ubi aggre-
ssio iniuriā esset. Etiam si aggressor ef-
fretus, uel dux, uel alia persona quæ ual-
de esset reipublice necessaria, inuasus autē
esset persona uili, cuius uita ad bonum
commune nihil referret, p̄fecto credide-
rim tunc inuasum illum charitate cogi ut
lethū potius seruat, quam alteri inferat. At
qui per alterū extremū contingeret casus
ut teneatur inuasus sub p̄na peccati mor-
talis defendere se, ut si uice uersa princeps
aut quæuis alia persona reipublice p. quā
cōmoda ab impio aliquo & nefario im-
peteretur, tunc n. proculdubio prodigali-
tas esset uitæ non se illū iniuria lacessitum
defendere, et tunc opus esset lacessentem
occidere. In reliquis uero medijs casibus
& ius habet inuasus quisque defendendi
se, & nihilominus ei liberum est propter
charitatem iuri eiusmodi renūciare. Quid
autem si quis me iniuria lacesserit, non ar-
mis, sed vi alias aut fraude? ut si scirem iu-
dicem decreuisse me, per iniquitatem ad
mortem adducere, aut testes iniqui testi-
monijs, idq. mihi esset certissimum, remq.
tam esse in proximo, nunquid non posse il-
los occidere sciēs me aliter non posse mor-
tem fugere? Apparet enim idem ius esse,
ac si me gladiis inuaderent. Responderetur
nequaquā licere, nequid esse iuris, quādo
solum licitū est vim vi repellere, vis autē
non est nisi in p̄senti aggressione. Alias
(ut supra diximus) si tu puenires, tu esses
qui

Dubiū.

Dilutio

qui aggredieris. Quare tunc alia tibi iuris remedia exquirenda sunt. Si autem prætor aut alii ministri iustitiæ uellent in me manus iniicere, constaretque mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profecto perinde vi vim repellere ac si essent perlonæ priuatæ. Secus tamen si id bona fide & lege tentarent, nempe quia sunt iudicia

Alterū uel aliqua legitima accusatio. Tunc n. li-
dubium cet ego esset innoceus, non mihi liceret,
quo me eriperem ministros uultuæ. ut
infra q. 4. dictum iterum sumus. De bonis
autem temporalibus dubium est, an in
in eorum defensionem licet etiam latronem
occidere. Apparet enim hoc non licere,
quia bona hæc temporalia lubrica atque
adeo necessario peritura non sunt tanti
facienda, ut uita eorum gratia homo mul-
tandus sit. Ex præcipue q. omnia hæc in
uitæ humanæ subsidium mortalibus col-
lata sunt. Atq. ad id faciunt auctoritas Au-
gustini ex primo libro de libe. arb. secun-
do argumento citata. Quin uero & illud
Exod. 22. quod ca. 1. de homicid. citatur

August. de fure nocturno adiuncta glo. Augustini
quæ citatur ea, si perfricias. de homicid.
Glossa enim est, propterea licere furem
nocturnum in flagranti dicto morte oppri-
mere, non autem orto iam Sole, qd noctu
discerni nequit, ueneritne ad furtum fa-
ciendum an ad homicidium, sicut luce

Solutio Soli deprehendi potest. Vbi significat Au-
gust. solum motu mortis licere, furem oc-
cidere, non autem metu amissionis bono-
rum. Respondetur nihilominus citra du-
bium licere furem etiam diurnum in de-
fensionem bonorum temporalium inter-
ficere si aliter illi eripi ab ipso nequeunt.
Et ratio est q. bona mea, media sunt ad ui-
tæ sustentationem, & status, atque hono-
ris. Quapropter sicut uita fundamentum
est omnium bonorum, ita est & eorum in-
trix, ad Augustinum autem respondetur,

August. explicatur. aut quod illius forsitan fuit sententiæ, quod
ob solum bona temporalia non licet furi
uitam haurire, uel melius quod locutus
est uti philosophus moralis, quia uix acci-
dere consuevit, quin possint bona eripi à
diurno latrone citra eius mortem. Et quan-
do id fieri posset, certè iniquum esset il-
lum occidere, sic enim habetur lege fu-
rem. ff. ad l. Corneliam de sicca. furem no-

cturnum si quis occiderit, ita demum impu-
ne feret, si parere ei sine suo periculo non
potuit, parere scilicet liberando res suas.
& l. sed & si. ff. ad leg. Aquil. si quis cum fu-
rem apprehendere posset maluit occide-
re, iniuriam fecisse uidetur. Idemque ha-
betur cap. Interficiisti. extra, de homic. Vn-
de iurisperiti inferunt quod etiam dum
spes est uia iuridica recuperandi furtum,
non licet furem occidere. Et certè si spes
esset certissima quod facilimo negotio re-
cuperari posset, uerum apparet. Vbi autem
res esset dubia posset liberrime esse domi-
no iure uti suo. Vnde eodem cap. interfe-
cisti subditur. Si autem sine odii medita-
tione totaque liberando huiusmodi Dia-
boli membra interfecisti, fricunare uolue-
ris, bonum est tibi. Quasi dicat, non tene-
ris. De tempore autem defensionis quamdiu
duret, præterea forte dubitas. Nempe vi-
trum tunc autem liceat resistere quam-
diu furem non arripuit, an uero etiam
tunc dum tuis rebus onustus fugit, liceat
tibi eum armis insequi, & si aliter depre-
hendi nequit, etiam iacto telo sternere.
Respondetur toto illo tempore flagran-
tis delicti licere uim ui repellere, etiam
dum fugit, postquam uero aliquo se iam
recepit, non licet eum ui aggredi, sed te-
pere quousque iudex eum capiat. Attamen
cum hæc licere astruimus, nempe furem
telo prosternere, sic intelligimus si bona
aliquanti sint precii. Nam pro re uili, nem-
pe pro ualore duorum triumue ducatorum,
ut uitam periculo exponere delictum es-
set, sic & alium interficere. Nam licet te-
tuque tuendi ius habeas, conferendum
tamen est dimnum quod tibi caues cum
illo qd das. Quamuis innocentis conditio
melior sit. Superest autem de honore uide-
re, utrum ob eius defensionem liceat aggresso-
rem occidere. Est uerbi gratia ingenuus
uir aut illustris, qui uidens hostem ad se
gladio appropinquare, fugiendo posset li-
berare uitam utrum fugere cum suo dede-
core teneatur ne suam uel hostis periculo
mortis obiciat. Apparet enim secundum
ea quæ dicta sunt neutiquam expectare
posse, quandoquidem moderamen incul-
patæ tutelæ requirit hostis necem neces-
sariam esse ad seruandam uitam, quod in
illo casu non est. Respondetur nihilominus
Soto, de iust. & iure. Dd non

Quādiu
tempus
defensæ
duret.

Dubiū
aliud.
Solutio.

non tenere se in pedes conferre, quia moderamen hoc adhibendum est citra honoris detrimtum quod alicuius sit momenti. Quis propter sacerdotes & monachi iugere omnino in tali casu teneretur, utpote quorum honor non est cessandum illi expectare, quippe quos armorum usus nisi in extrema necessitate non decet. Et idem est de plebeio in fine sortis, qui nullam prorsus honoris iacturam fugiendo faceret. Quod si hinc quispiam contra nos intulerit, licet tunc etiam lacerato & in duellum provocato exire, quoniam sine honoris iactura aliud nequit facere. Respondetur nullam esse consequentiam. Nam tunc nulla vis inferatur, sicuti dum praesens est hostis. Et ideo qui exit in duellum non repellitur a vi, sed cooperatur ad insultum qua alter ipsum provocavit. Praesertim quod secundum reuerentiam & sapientum iudicio, non exire non est dedecus quia ubi virtus non defenditur, nullus est honor, quippe qui eius est premium. Ob idque cum exire ad occidendum privata auctoritate, non sit virtus, sit ut neque vere sit honor, nisi secundum vulgus. Et nomine vulgi quicunque intelliguntur, qui non secundum rei naturam, sed secundum popularem opinionem de rebus iudicant. Sed de hoc nihil ad praesens.

Excludi Vnum autem hic quod spiritus meditabitur forte sophisma. Videtur namque nobili qui in confictu vulnus accepit licere hostem celsare iam volentem repercutere, non qui de indefensam vitam, sed honoris quem ei abstat, non si licet expoliato bona fugienti latroni ueripere, cur non & isti eripere honorem? Respondetur disparem esse rationem, nam latro importat tua ipsa bona quae ab illo eripis, in casu vero praesenti ille qui te dehonestauit non secum portat tuum honorem, quare non potes illum iam vindicare nisi per vindictam quae soli publicae potestati licet. Ex his supra dictis fit quod si quis qui impiam aggrediretur, ut eum fuste lenissime percuteret posset id aliter etiam hostem interimendo, repellere. Praesertim in Hispania ubi tam atrox illa iniuria reputatur. Vtrum autem eadem sit ratio de clericis quae est de laicis. Respondetur quantum ad ius naturae idem esse prorsus nisi quod de defensione honoris non est par ratio, utpote qui illum non habent in ar-

mis. De iure autem Ecclesiastico, statim.

Primum igitur argumentum pariter de Ad primum secundum eadem solutione diluuntur, mum de Loquitur enim plane Aug. in casu tertio secundum nostrae conclusionis, nempe nemini ex intentione, puta per viam aggressionis, & praeventiois licere privata auctoritate se defendere, neque sua. Et ideo ait, pro rebus directam significans intentionem, excipiens nisi sit miles. Ad tertium vero respondet D. Thom. quod cum irregularitas Ad tertium incurratur praeter culpam, ut patet in iudicio arg. dice, fit ut clericus etiam si se defendendo aliquem interficiat, fiat irregularis. Loquitur tamen, secundum ius quod suo saeculo erat in usu. Postmodum namque Clement. unica de homicid. providenter cautum est ut qui mortem alteri vitare non valens suum occidit vel mutilat inualorem, immunis sit ab irregularitate. Praeterquam quod in dict. capi. de his nihil aliud habetur quam quod clericus ille qui paganos defendendo se occidit multum sibi consulit si a officio sacerdotali recessit quasi non esset necessarium. Adde quod forte loquitur ut in praecedenti capi. Clericum. de eo qui in militia nempe obsidione inclusus paganos occiderat, debuerat enim in obsidione non manere. Vnde cano. Interfecisti. de homicid. volun. praesbyter. qui se & suos defendendo inualorem occidit, non deponitur, sed ad poenitentiam admonetur, forsitan propter exemplum, aut propter aliquam praesumptam culpam. Sed de irregularitate statim articulo proximo, ubi haec verba Sancti Thomae emendius examinabuntur. Quartum argumentum nullius est ponderis, quoniam neque Ad quartum fornicatio neque adulterium media sunt in argu. ad defensionem, quemadmodum homicidium. Quintum vero super eodem Ad quintum nos loco Pauli tractauimus, Verbum enim tu argu. Pauli, Non vos defendentes, idem est Graece quod Non vos vindicantes, ut eius verbale nomen statim subiunctum ostendit, Mihi vindictam, & ego retribuam. Licet enim vim dum inferat repellere, non tamen illatam iniuriam nisi per publicam auctoritatem vindicare.

ARTICVLVS IX.

*Perit qui casu alterum occiderit, fiat
homicidij reus.*

Post voluntarium homicidium sequi-
tur de casuali, utrum reus faciat homi-
cidam. Sūt. n. in partem affirmatiua
testimonia tā sacra quā sanctorū patrum.

Primū Legitur. n. Gen. 4. de Lamech q̄ uirum in
argum. uolnus suū occiderit. Et histori. scđm lau-
lamech. Etos interpretes fuit quod cū uenatu cre-

dens interficere bestiam, hominem interfecit,
nihilominus homicidium ei imputa-

Secūdu tū fuit. Secundo legitur Exod. 21. Si quis
argum. percussit mulierem prægnantē & abortum
fecerit, si mors eius fuerit subsequen-

ta, reddet animam pro anima: abortus autē il-
le præter percuſionis intentionem acci-

Terium dere poterat, ergo casuale homicidū non
argum. est absq̄ culpa. Tercio. Dis. 30. & extra de

homicid. quam plures extant canones qui-
bus qui clerici casu homicidia fecerunt ir-

regulares habetur, irregularitas autē ubi in
pœnā ponit, nō nisi p̄ culpā incurritur.

Contrarius autē obuius occurrit ad Publ.

August. Angu. ubi sic ait, Absit ut quæ propter bo-
num aut licitū faciamus, si quidē p̄ hoc

præter nostram uoluntatem quidquā ma-
li acciderit, nobis imputetur, homicidium

autem casuale est cum ei qui bonum in-
tendi, malus accidit effectus. Ad quæstio-

nem tribus conclusionibus respondetur.

Prima Prima est bimembris, eademq̄. exterarum
conclu. basis ac radix. Nihil casuale quatenus ca-
su accidit, peccatū est, sed quatenus quid-

piam habuerit uoluntarii, eatenus est pec-

August. catum. Conclusio probatur scđm August.

contra Faust. peccatum non est nisi quate-
nus uoluntarium, casus autem scđm Arist.

Aristot. 2. Physi est causa præter intentionē, atq̄
adeo præter uoluntatem agentis, ergo ca-

sualia secundum illam rationem nihil se-
cum afferunt culpæ. Secunda conclusio.

Nemo dans operam rei licitæ, neque fini-

stram habens intentionem, dummodo de-

bitam adhibuerit diligentiam ne noceat,
quamuis ex actione sua sequatur homici-

Secūda dium, reatum illius incurrit. Conclusio
conclu. hæc præcedentis appendix est & corola-
ria. Nam eiusmodi homicidium nihil pro-

pus habet uoluntatis, sed est simpliciter ca-

suale. Tertia conclusio. Si quis dat operam

rei illicitæ, uel dans operam rei licitæ de-

bitam non adhibet diligentiam, non est à

reatu homicidii immunus, quod ex eius-

modi actione fuerit subsequutum. Proba-

tur conclusio, contingit id quod actu per-

se neque uoluntum est neque intentum, per

accidens esse uoluntum, atque intentū, qua-

tenus id non impedit quod impedire tum

poterat tum etiā debebat. Nā causa quæ

prohibens remouet, dicitur accidentaria.

Quo fit ut qui causam uel actionem non

remouet atque impedit quam tollere de-

bebat, si sequatur homicidium, reus eius

constituatur. Hoc autem fit dupliciter.

Vno modo quando operam nauar rebus

illicitis, quas uitare debebat, altero uero

quando uacans rebus licitis diligentia nō

adhibet, ex cuius contraria negligentia

subsequitur homicidium. Atque hæc est

asserita nostra conclusio. Ad plenam uero

rei intelligentiam recolendum est, bifa-

riam aliquid esse uoluntarium. Vno mo-

do directe, quia intentum, & hoc simplici-

ter nuncupatur uoluntarium, opponitur

que simpliciter casuali, ubi nihil est uolun-

tarii, & alio modo contingit esse uolunta-

rium per accidens, quia non impeditur, &
hoc est medium inter simpliciter uolun-

tarium ac simpliciter casuale. Sed nihilo-

minus ob carentiam directæ intentionis

dicatur casuale. Requiritur ergo ad casua-

le homicidium primo qđ non sit intentū, requi-

secundo ut imputetur qđ re uera sequatur

sitq̄ ad actionem quæ tolli debebat, ut habetur

hoc qđ cap. ad audientiam. de homicid. & c. pres-

byterum. Nam si aliunde sequatur nulla

tenus imputatur agenti, ut eodē cap. Ioan-

dium in

nes. Vt si quem imprudenter incauteque

puetur. casu gans uulnerasti, & homicidium, uel

non est subsequutum, uel non ex uulne-

re, sed ex maligna curatione, uel alio acci-

dente ille occubuit, non est in conscien-

tia homicidij reus, sed tantum incaute pul-

sationis. Tercio requiritur quod non so-

lum posset talem actionem euitare, uer-

um quod deberet, licet enim uenator ex-

cusare posset uenationem, atque adeo ia-

ctum teli quo præter intentionem factum

est homicidium, nullam inde contraxit

culpam. Similiter, ut paulo ante diceba-

mus, dum latro ex te pecuniam petit, com-

minatus

Tertia
conclu.

Illustra-
tur con-
clusio.

Tres cō-
ditiones
homicidij
reus ad
casuale
homici-
dium im-
putetur.

minator nisi dederis, furtum aliunde se facturum, licet non dederis & faciat, non est cur tibi furtum imputetur, quoniam non tenebaris. Atq. ex hoc sequitur questiu- culæ solutio impresentiarum moueri so-

Dubita- tio sub- **mo-** **mouet.** Dubitatur nanque utrum homici- dium casuale quod per accidens est uolū- tarium, sit in uniuersum peccatum morta-

Quod **le.** Apparet enim tale ex obiecto. Respon- detur nihilominus non habere eiusmodi sit casua homicidia plus culpæ quam fuit in caus- le homi- fa, siue causa fuerit datus operæ rei illiciti- cidium. **re,** siue negligentia in re licita. Exempli- gratia. Prohibitus est clericus equum equi- rare, illum tamen ascendit casu quo non erat nisi uenialis culpa, & hominem infor- tunio pessumdedit, ut habetur in c. Dile- ctus, de homici. nō esset nisi ueniale pecca- tum. Pariter si dans operam rei licitæ, ut miles uenatorex negligentia, quia non sa- tis circumspexi: occidit hominem, si negli- gentia non fuit nisi uenialis, homicidium non erit nisi ueniale. Haud. n. diligentiam adhiberi semper necessarium est quam ma- xime potest, sed quam fuerit pro qualita- te negotiorum congruens. Quod si caus- sa culpam habuerit mortalem, leuiorem tamen quā est genere suo homicidium, nō erit in ipso homicidio culpa grauior.

August. Sententia est Aug. 22. libro, cōtra Faustū ubi ait, Lo. h. qui ebrius incestum commi- sit, non fuisse reū incestus, eo quod crimen illud nō habuit plus culpæ, quā i ebriatio- ne præfuerat. At uero de irregularitate est dubium, & primo contra secundam con- ditionem supra positam est argumentum: Dicitur enim est quod si quis lethaliter incaute, & ex graui negligentia quempiā percussit, qui tamen uel per egregiam cu- rationem uel forte per miraculum mortem euasit, tunc percussor ille non est reus ho- micidij. Arguitur uero contra. Si ex inten- tione illum tam grauius uulnerasset, ea- dē culpa inficeretur ac si esset homicida, ergo & si id incautus ac negligens fecerit. Respondetur in primis irregularitatē non incurri, quæ homicidijs posita est, nisi re uera sequatur homicidium. Quare etiam si miraculosa sit mortis euasio satis est ut percussor non habeatur irregularis. Præ- terea quantum ad culpam est differentia. Nam qui ex intentione hominem, ut oc-

cideret percussit, statim, quidquid sequa- tur reus est apud Deum homicidij, qui ve- ro non ex intentione, sed ex cautelæ defe- ctu alium lauciat, non fit reus maioris culpæ quam quæ fuit in causa, ut modo dicebamus. At contra alterum membrum eiusdem conclusionis quo dictum est, eujā si sequatur homicidium, non tamē ex uul- nere sed aliunde, tunc non imputari, ar- guitur. Si uulnus erat re uera grave, quan- uis infirmus non sibi satis caueret, uel non fuerit adhibita illa curatio, quæ si adhibe- tur euaderet, nihilominus dum moritur, re uera ex uulnere moritur, ergo quamuis negligentia uel infirmi uel medici fuerit etiam in causa, ille nihilominus est reus homicidij. Et confirmatur hoc inde, q̄ ne- que infirmus tenetur tanta cautela sibi ca- uere, neque optimum exquirere medi- cum, neque uero medicus tam solertem adhibere curationem & ideo licet nō sim- pliciter ex uulnere, sed adiunctis alijs ne- gligenijs sequatur mors, nihilominus percussori imputatur qui per iniuriā caus- sam dedit. Adde q̄ forsan neq. chirurgo- rū copia haberi potuit, neque alienus quō sanguinis exitum restingeret, quia de cā ille mortem obiit, tunc enim cum nullus præter percussorem fuerit in culpa, ille erit uere reus. Respondetur ad hoc quod, quando homicidium sub sequitur iudicio medicorum standum est, ut ca. significat. 2. admonetur. Vtrum re uera uulnus, lethale erat, quo plurimum hoīes mori so- lent, & tunc non obstante a parte infirmi negligentia, homicidium vulneranti im- putatur. Si autem non erat eiusdem gene- ris, tunc quantum ad percussoris culpam nihil fortuitus euentus refert, quandoqui- dem tota præfuit in actione, sed quan- tum ad irregularitatē si citra alterius cul- pam sequuta est mors, homicidium ei im- putatur. Si uero ob culpam uel infirmi uel medici, excusatur. Nā vulneratus postq̄ se mel. uulnus accepit iure naturæ tenet suæ uigilanter saluti consulere, & chirurgus ē ob fidem sui muneris eidem prospicere. His præhabitis descendendum nobis re- stat ad irregularitatis modos. In primis, n. q̄ qui iuxta tenorē secundæ conclusionis operā dat rei licitæ, pendētēq. adhibet di- ligentiā quēpiā occidit, nullo irregularita-

Poste- **rior** **ps** **oppu-** **gnatur.**

Solutio

Qui in- **currunt** **notā ir-** **regulari-** **tatis.**

Factum
ridicu-
lum.
Explica-
tur ter-
tia con-
clusio.

ris notamine sordescat, multi sunt textus, extra, de homicid. ut cap. lator. & cap. dilectus filius. & c. significasti. & c. loānes. & c. ex literis, extra, de homicid. atq. alii, distin. 50. Quoniā illic non solum nulla est culpa uerum neque uoluntaria occisio. Ex hac ergo cōclusionē collige, infirmorum custodes atque infirmarios dum infirmū in lecto mouent ut uel aptius ei cibū ministrent uel quietius iaceat, etiam si inde mortem tantillum accelerent nullam irregularitatem incurrere, quia dant, rei licitæ operam. Nisi tam immodica esset negligentia & iactatio illius, ut prudentum iudicio cēseretur occisio, atque adeo mortalis temeritas. Audiui de Confessario qui cum reum quendā ad patibulum comitaretur, & in casu iumentum quo ille uehebatur pepulisset, inde scrupulum irregularitatis conceperit, q̄ sua causa properantius cum morti obtulisset. At uero hæc ridicula sunt. In tertia autem cōclusionē duas causas irregularitatis posuimus, quarum prima erat dum quis dat operam rei illicitæ. Et quidem Caiet. hic Syluest. in uerb. Homicidium S. 2. & Doctores iuris Canonici uniuersalem regulam asserunt, q̄ omnis qui dat operam rei illicitæ, quo modocūq. ex illa datione sequatur homicidium fiat irregularis. Attamen regula hæc in primis non habetur in iure sed eius interpretes illam inferunt ex contrario sensu, nempe ex præfatis capitulis quibus qui dāt operam rei licite excusantur. Et potissimū ex cap. ex literis. 2. & ex cap. dilectus filius. ubi habetur q̄ qui non dat opera rei illicitæ, si non est negligens non est irregularis. Inde nanque, cum alii tum etiam S. Tho. intulit q̄ q̄ rebus uacant illicitis fiant ex eo homicidio irregulares. Debet ergo suis moderaminibus cēperari ut uerum habeat uniuersaliter. In primis si clericus in adulterio deprehensus inuadi-
debeat tur, & cum moderamini inculpatę tutelę inuasiorem occidit, quamuis operā daret
irregu- cē rei illicitæ, non debet irregularis cēseri,
laris cē rei illicitæ, non debet irregularis cēseri,
leri qui quia homicidium illud non est tunc uo-
dat ope luntarium. Nam quamuis adulteriū fue-
ram rei sit uoluntarium, non tñ fuit per se causa
illicitæ. homicidii, sic uulneratio quæ non fuit uo-
luntaria Rursus in d. ca. ex literis. excusa-
tur ille monachus ab irregularitate qui

cum campanam de campanili deponeret, cadens lignū puerū oppressit. Fac opus illud fuisse seruile, & forsā in die festo, aut contra præceptum Prælati deliquisse illo opere monachum, utrum propterea esset irregularis? profecto minime credendum est. Item in d. cap. dilectus, excusa ut clericus qui sanitatis gratia accedens equum inopinātō alterum intermittebat utrum si equitatio illa eidem clerico fuisset nocua & contra iussū medici deliquisset, propterea esset irregularis? profecto nulla est ratio ut credas. Nā peccatum quod fuit in causa ex natura sua, nihil ad homicidiū referebat. Sed ais, neq. hoc dñt S. mistæ Imo uero id asserit Syluest. in uerb. Homicidio 2. du. 18 uidelicet q̄ si quis cadens arborem quæ erat sua opime circūspexit ne quēquam opprimeret quāuis postea cadens arbor transeuntem forte cōprellerit, non est irregularis. Si tamen arbor nō erat sua, fiet irregularis, quoniā dabat operā furto. Et pariter hñt dicere q̄ si nobilis secularis in proprio nemore uenatur, & mere casualiter hominem occidit, non fit irregularis ad suscipiendos ordines, fiet tamē si nemo est alienū, & contra domini uolūtatem illic deprædatur feras. Hæc autē p̄fecto minime credēda sūt, sed sic intelligēda est res illicita cui datur operā ut. s. genere suo res illa causa esse soleat homicidijs. Ut si clericus dat ope ā rei bellicæ, licet imprudens & nesciens aliū præter suā intentionē occidat, est irregularis, & pari iure si torneamenta atque alia pugæ simulacra exerceat, quæ clericis uetita sunt. Itaq. ut homicidiū casuale rōne rei illicitæ causa sit irregularitatis, requiritur qđ opus illud cui consulto operā dabit genere suo sit periculosū. Quādo uero illa opera non sunt clericis id prohibita, neq. adeo illicita quia periculosa, sed aliam ob cām tunc homicidiū, quod mere est casuale, nullius est irregularitatis cā. Quapropter Caiet. hic sn̄a, qđ clericus qui inter uenādū homicidiū casuale fecit, similiter excusat ac secularis, nescio an sit usq. quaq. uera, nā si est uenatio talis quę clericis non ob id uetatur, qđ periculosa est uerū hēt, si autē p̄ p̄periculū prohibet, ut & uenatio apriorū q̄ armis, & telis & ferocib. canib. fit, p̄fecto fiet clericus irregularis,

Syluest.

Explicā ubi secul. ris non fieret. Et per hāc decisio
 tur mul nē arbitrare explicari cuncta capitula quæ
 racapita de nauante operam rei illicitæ adduci pos
 de ho- sunt. In primis in c. continebatur. de ho-
 mici- mic. unde suam isti regulam colligunt,
 dio. Diaconus irregularis censetur non ob id
 quod operam dabat rei illicitæ, nam iace-
 re baculos leuandi laboris gratia neq. cle-
 ricis interdictum, neq. erat periculosum,
 sed propterea qđ dum alter in eū insiluit,
 debuisset cauere ne salce qua ipse erat ac-
 tinctus, vulneraret, nā statim c. lator cleri-
 cus qui alterū in terrā proiecit, quod opus
 de se magis uidebatur illicitum, quia non
 ex sua negligentia cultellus eius in alterū
 incidit, nō cōdemnatur irregularitatis pæ-
 na. Cuius aut capituli, Suscepimus, non id-
 circo sic ille monachus irregularitatis qđ
 latrones in defensam ppria uitæ, occidit,
 sed ob id quod pro rebus temporalibus.
 quorum monachi non debent esse adeo
 cupidi, eos ligauerat, ac perinde causam
 dederat homicidio. Sed & casus capituli,
 Tua nos, eidem nostro asserto patrocinā-
 tur. illic enim decernitur clericum qui
 chirurgiæ pietatis gratia in curanda qua-
 dam muliere operā impenderat, & p̄ter
 eius intentionem mortua est, non fuisse
 irregularem. Vnde a contrario sentu col-
 ligitur quod si quæstus causa id fecisset,
 fuisset irregularis, eo uidelicet quod pro-
 pterea clerici ab illa arte arcentur, quod
 est genere suo periculosa. Secundus mo-
 dus quo casuale homicidium imputatur,
 est negligentia, quæ quidem si absque ulla
 fuerit culpa, nulla est irregularitatis caus-
 sa, ut capitulis supra citatis habetur, qui-
 bus secundam conclusionem D. Tho. sus-
 cepimus. Nam etsi irregularitas citra cul-
 pam incurritur, ut patet in seculari iudi-
 ce, debet tamen ut diximus, esse uolunta-
 riæ & ubi negligentia extra omnem est
 culpam, effectus non censetur voluntarius,
 quando uidem inuoluntarium, uel dictum
 est in his quæ causæ sunt per accidens, nō
 est nisi ubi homo id facere omittit quod
 facere debuit. Quod propter, ut supra dixi-
 mus, prudenter cautum est Clem. v. i. ca.
 de homic. u. q. i. aliter mortem euadere
 non uult sine uoluntate occidit, aut mui-
 lat, liber ab irregularitate sit. Et pari iure
 etiam clerici sacerdotes petentes in iudi-

cio seculari malefactorum emendam, &
 eorum quibus expoliati sunt restitutio-
 nem, dummodo protestentur se id ad uin-
 dictam non facere, neq. ad sanguinis effu-
 sionem quamuis patibulo illi affigantur,
 ab irregularitate sunt immunes, ut habe-
 tur de homic. uolu. li. 6. c. p̄latis. Id autē
 forsan sciscitatis, utrum ubi causa culpam
 non habuit nisi ueniale, incurritur irregu-
 laritas Caietan. impræsentiarum ad par-
 tem annuit affirmatiuam. Ait quippe ca-
 suale homicidium semper imputari dan-
 ti opera rei illicitæ, quo ad pœnam irregu-
 laritatis, & culpam aliquam, sed non sem-
 per quo ad mortalem culpam. Vbi docet
 citia mortalem incurri irregularitatem
 propter aliquam culpam. At uero quan-
 uis hoc aliquam p̄ se ferat probabilita-
 tem, pro eo quod iam tunc homicidium
 est quidam tenus uoluntarium, nescio ta-
 men an omnino sit uerum. Difficile enim
 est creditu, quod irregularitas, quæ ceu
 pœna propter culpam imponitur, incurra-
 tur ex sola ueniali. Quare ergo uix illud
 credere queam. Exempli gratia, Decernit
 Clemen. modo citata clericum qui se de-
 fendendo hostem occidit, non esse irregu-
 larem, quod ergo qui per leuissimam cul-
 pam ueniale, causam dedit homicidio
 .(quia non usque adeo perspexit an citra
 illud poterat se defendere irregularis fiat,
 nescio quis credat. Primum igitur argu-
 mentum erat de Lamech, qui Gen 4 fate-
 tur occidisse uirum in uulnus suum, nem-
 pe qui, ut omnes habent interpretes, in-
 ter uenandum Cain latente, putans se fe-
 ram occidere, iaculo infixit. Ad hoc igitur
 responderetur, non satis circumspexisse, uel
 ut alij aiunt, cum oculi iam sibi caliga-
 rent ducatu pueri id incaute fecisse, ea scilicet
 ignorantia quæ ipsum in culpā cōiecit. Ad
 s. d. m. responderetur quod qui mulierem p̄-
 gnantē pulsat idē iudicium subit, ubi pe-
 riculum est abortus. atq. homicida, nēpe
 qđ si ex intētionē faciat, mortaliter peccat,
 & si casu, tāta delinq. culpa quāta fuit in
 cā. Quod si fortis erat animatus sit vere
 homicida atq. adeo irregularis. Ad cano-
 nes aut adductos i. tertio argō, satis super
 querisum est. Neminem n. irregularitatis
 scia cōdemnant, nisi eō quod uel ope ā rei illi-
 citæ dederit, uel in re licita fuerit negligēs.

Q V A E S T I O II.

DE M V T I L A T I O N E
membrorum.

S. Thom. 2. 2. quæst. 65.

ARTICVLVS I.

*Verum quempiam suo mutilare membra
sit licitum.*

QUONIAM animalis vita
ex ea quæ in membris est
constat, post homicidiū se-
quitur de membrorum mu-
tulatione, utrum sit ullo ca-
su licitum. Et arguitur a parte negativa. Pec-
catur per hoc committitur, ut libro secū-
do, ait Damascenus, quod receditur ab eo
est secundum naturam, in id quod est con-
tra naturam, secundum autem naturam,
auctore Deo corpus decet esse suis mem-
bris integrum, ergo contra naturam est il-
lud mutilare. Secundo Sicut anima ad to-
tum corpus, sic & animæ partes ad partes
corporis, ut 2. de Anima, auctor est Aristo.
anima autem hominem priuare nisi publi-
ca potestate non licet, ipsum occidendo,
ergo neque particularia membra nisi ea-
dem publica potestate licebit suis animæ
partibus, hoc est potentiis, & orbare. Ter-
tio: Salus animæ saluti corporis præfere-
nda est, nemini autem propter animæ salu-
tem licet sibi membrum abscindere, pu-
niantur enim secundum præfata Niceni
Concilii statuta qui se causa conseruan-
dæ pudicitie castrauerunt, ergo ob nul-
lam aliam causam amputatio ulla mem-
bri licita est. In contrarium est quod Exod.
2. iubetur. Oculum pro oculo dentem
pro dente, ac manum pro manu reddi.

Quæstio hæc duobus sensibus deciden-
da est, quatenus amputatio membri aut
publica auctoritate fieri potest, aut cuius-
que priuata. Nam & abscissio nis causa,
uel morbus esse potest (spiritualis, puta vo-
luntarium crimen, uel naturale corporis
vitiū. Respondetur ergo tribus conclu-
sionibus. Prima. Sicut publica potestate
quis licite ob graue crimen priuari potest ui-

ta, ita & propter leuius truciari potest mem-
bro. Probat. Sicut partes eiusdem hu-
mani corporis membra eius sunt, atq. adeo
in eius seruitium atque ad miniculū crea-
ta, sic & singuli ciues membra sunt totius
reipublicæ ad eandem relata & ordinata,
ergo sicut de membris eiusdem corporis
eo modo disponendum est qui saluti to-
tius corporis est congruentior, sic & de ci-
uibz singulis quatenus saluti reipublicæ
est expedientius, membrum autem sanum
absque detrimento corporis abscindi non
potest, quia toti commodum est, sed tunc
quādo infestū nocet. Igitur si ciuis nocu-
mētū intulit reipublicæ, sicut posset respu-
blica illum prorsus, dum crimen id mere-
tur, exiguere, sic dum peccatū nō est tā
graue potest ipsum mutilare, etiam si mē-
brum quod abscinditur, corporali sanita-
te uigere, essetq. personæ uile. Secunda
conclusio. Rursus dum membrum aliquod
naturali morbo corruptū fuerit, ex uolun-
tate ipsius ægroti abscindi potest ad eius ser-
uandam uitam. Probat. nam unusquis-
que ius hēt propriā seruandæ uitæ, ergo dū
abscissio membri necessaria est, tunc per-
inde atq. alia medicaminum genera potest il-
lam quisq. sibi optare. Quare & auctori a-
te et parentis, aut alius gerentis eius etiā
citra publicam facultatem id fieri potest. Ter-
tia conclusio. Extra hos duos casus nulli
per publicam auctoritatem neq. per consen-
sum priuatę personę licita est mutilatio.
Probat. quia uita totius ex mēbris con-
stat. Quare sicut homicidiū nemini licitū
est, ita neq. mutilatio. Adnotandum ergo
discrimen est qd propter spirituale uitiū
licet quidem reipublicę hominem mutilare,
nō tamē ipsi priuatę psonę, sed vice ver-
sa, ob corporalem morbū licet ei firmo si-
bi mēbrū consilio medici abscindi permit-
ti, nō nō hoc reipublicę munus est ut eū
cogere possit. Et nō est, quia unusquisq. est
suę uitę custos, reipublica uero boni cōis.
Quo fit ut licet homicidium non nisi ob
culpā fieri possit, mutilatio tamē licita ē
si propter corporalem salutem. Sed non
quid non potest reipublica, aut pater, aut
pater filium aut subditū cogere, ut dū
ad salutem fuerit necessarium, membrum
sibi permittat abscindi? Rñdetur qd respu-
blica in hoc nullum hēt ius, pater uero co-

Secūda
conclō.

Tertia
conclō.

Adnotā-
dum di-
scrimē.

Roga-
tio. Solutio.

Primū
argum.
a parte
negati-
ua.

Secūdu
argum.

Tertiū
argum.

Conci-
lium Ni-
cenum.

Sensus
quæstio-
nis.

Prima
conclō.

gere posset subditum propter singularem ob-
 dientiam illi promissam, ut medicamina
 admitat quæ commodè recipere pōt.
 At uero quod ingentissimum dolorem in
 amputatione membri aut corporis inci-
 sione ferat, profecto nemo cogi pōt, quia
 nemo tenetur tanto cruciatu vitam serua-
 re. Neq. ille censendus est sui homicida.
 Imo uera est illa Romani uox dum crus il-
 li aperiretur, Non est tanto dolore digna
 salus. Tertia demum conclusio absq. alia
 exceptione generalem continet ueritatē.
 Nulla. n. de causa, præter iam excep-
 as, ulli licet à se membrum truncare. Summa
 enim uideri potest ad extirpandos carnis
 agones, quam ob causam Origen. in Hi-
 ste. Ecclesiast. lib. 6. c. 6. fertur sese cast. as-
 se, quo ad literam, ut forte arbitrabatur,
 uerbum impleret euangelicū de eunuchis
 qui se castrati erunt pp. regnum cœlorum.
 Quod tamen flagitium illi fuit, ut decre-
 tum habet Concilii Niceni, cano. si quis
 à medicis. dist. 33. licet zelus & castitatis
 indicium, laudi sit illi tribuendum. Neque
 uero Marci factum qui, ut eius habet hi-
 storia, pollicem sibi ex nimia humilitate
 resecuit, ne inuitus sacris initiaretur, lau-
 de dignum est, nisi reuelatione aliqua pro-
 tetg. tur. Hoc autem restat haud dissi-
 mulandum dubium, utrū qui, ut exēpli gratia
 dicamus, ferro manum haberet aut quod
 uis aliud membrum muro illigatum, si
 ignis flammam ipsum iam iam inuasurā,
 aut inuentes hostes aliter effugere non
 posset, quam membrum sibi amputando,
 id sibi liceret? Apparet. n. nequaquam id
 iure posse. Perinde. n. casus huiusmodi ha-
 bere uidetur atque ille quem supra resu-
 tauimus. Videlicet si quis tibi mortem mi-
 naretur, nisi tu tibi ipsi membrum resecar-
 es. Diximus. n. id tibi non licere. Respon-
 detur nihilominus non esse similes, imo
 in præsentī euentu, nisi meum me fallit
 iudicium, ius illi misero fauet ut illo mo-
 do mortem euadat. Nam quando alter ti-
 bi minatur mortē, ab extrinseco est abscis-
 sio membri necessaria, & ideo tibi non li-
 cet, quando uero alligatus es, iam est ab in-
 trinseco. Quare sicut si te canis dentibus te-
 neret posses partem illam incidere, & si
 oclusus esses, exilire de fenestra posses,
 cū periculo frangendi membri. Simile ius

est in casu nostro. De irregularitate uero tam mutilantium quā mutilatorum ut di-
 cere pergamus, certum est mutilatē irre-
 gularitatem contrahere. Nam cum tot ca-
 pitulis citatis in tit. de homic. constitutum sit, homicidium irregularitatem inducere,
 & membrum quodcunq. pars sit uitæ, con-
 sequens sit ut mutilator quodamtenus ho-
 micida cēseatur, hoc est membrum occisor,
 atque adeo irregularis, ut optime doctores
 notāt post glossam supra citatā in Clem.
 de homic. ubi ambo componuntur uerba,
 occidere & mutilare. Quare non sufficit
 ad irregularitatē quod quis membrū debi-
 liter, imo forte neq. quod ipsū citra detrun-
 cationē mortificet. Nā pœnæ sunt restrin-
 gendæ, & iura non loquuntur nisi de mui-
 latore. Adnotauit autē eadem glo. intelli-
 gēdum esse mutilationem membri princi-
 palis, atq. hactenus rōni consonat. Exem-
 plū autē quod subdit nēpe quod abscissio
 digiti irregularitatem non inducat, non
 usque adeo ueritatē continere ur, tamen si
 pleriq. Iurisconsultorū in eadē persistant
 scia cū hac moderatione, quod digitus ille
 non sit index aut pollex, quibus diuinum
 corpus apprehēditur. Et rō corū est quod
 cæteri digiti non sunt principalia mēbra,
 utpote qui p̄cipua non habeant officia iux-
 ta uerbū Apostoli ad Rom. 12. ut est oculus,
 & manus, &c. At uero forte probabi-
 lior est contraria Caiet. assertio, nā re uera
 digitus quisque officium hēt, licet non ita
 p̄cipuū sicut pollex aut index. Qui autē
 particulam tāū digni uel sibi uel alteri ab-
 scinderet, eo non esset irregularis, qđ pa-
 rum pro nihilo reputatur. Quo autē ad mu-
 tilatos & truncos descendamus, id primū
 adnotandum ob aliam rōnem eos haberi
 irregulares quā mutilantes. Illi. n. quia se
 cruentarūt, inhabilis facti sunt, isti autē qđ
 suo ipsorū corporis habitu inepti, ac per
 inde indecentes existunt, ut sacris altari-
 bus administrant. Nā & antiquitus ut Le-
 uit. 22. memoriæ proditū est, nullum aial
 qđ cæcū esset aut truncum, aut fractū, aut
 testicul. s. sectis aut tunsis, licebat offerre
 Domino. Etenim si ad principū mensas ta-
 les non admittuntur administri multomi-
 nus eos decet diuina mysteria tractare.
 Hæc. n. rōne in Concilio Niceno eiusmodi
 corpori uitia. i. ab ecclesiastico munere
 abacti

Vox Ma-
ri.

Origen

Dubium.

Caiet.
opinio
probabi-
lior.Cōcilii
Nicenū.

Concilium. abacti sunt, ut can. si quis à medicis. 55. dis. refertur. Postquam sanctionem subsecutus sunt alii tam Concilij. Arelatensis quam Gelasij, atq. aliorum pontificum ut eadē distin. can. hi qui atq. aliis legitur. **Gelasius.** Atqui illi præcipue à sacris functionibus inhibentur, qui sinit e Evangelium audientes, quo carni resisterent, uolentes se fieri sunt, quibus canonibus post subscribitur Alexand. 3. toto. si u. de corp. uiriat. Imo & deformitas si grauis sit in oculo, quamuis sit natiuitatis uitium, promotionem prohibet. Qui autem sanctorum gratia medicorum consilio secantur, non ideo redduntur inhabiles ad sacerdotium, ut habetur eadem distin. cano. si quis pro ægritudine. & de corp. uiriat. utroq. cap. ex parte. Neque solum membri principalis abscissio, qualis est manus, i. regularitatem inducit, ut habetur cap. exposuisti. cod. titu. quod imo & si quis partem digiti sibi abscidit, ut habet can. qui partem. 55. distin. Sed intelligitur quod sit tanta ut sine scandalo tangere sacrosanctum sacramentum nequeat, ut exponitur de corp. uiriat. cap. 1. & cap. ultimo. Et forsitan leuior causa requiritur in mutilante ut fiat irregularis, quam in mutilato. Nam in mutilante abscindere digitum, ut diximus, forsitan sufficit quia membrum occidit, in mutilato uero requiritur quod sit uel insignis deformitas, siue à casu, siue à natiuitate proueniat.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum principale respondetur, id quod est contra particularem naturam fieri posse secundum uniuersalem, ut ascensus aquæ ad replendum uacuum, testimonio nobis est. Quare etsi membri amputatio deformis sit corpori, congruere tamen potest tum saluti eiusdem, tum etiam bono communi. Verum est tamen quod reipublicæ bene institutæ, quam possunt maxime abstinere ab huiusmodi supplicijs. Primum, ne poenam talionis à malefactoribus antiquo more exigant: s. oculum pro oculo, & dentem pro dente. Deinde, ne dexteram ampuent, quæ quidem detrancatio in utilem hominem reddit. Blasphemis autem optimo iure lingua abscinditur, & falsis testibus euelluntur dentes. **Ad secundū arg.** Respondetur, quod cum uita non ordinetur in alium finem ipsius uiuentis, sed solum

ad bonum publicum, nullatenus se homo potest illa priuare, sed sola respublica illam habet potestatem, membra tamen ordinari ad uitam, & ideo persona ipsa quæ suus custos est uitæ potest membrum causa uitæ rescare. Ad tertium denique respondetur, quod abscissio membri corporalis eo est licita quod necessaria esse solet uitæ seruandæ. At uero ad salutem spiritualem nunquā est necessaria. Nam peccatum per quod anima moritur, ubique & semper uoluntati subiaceret, alias non esset peccatum. Et fidelis Deus, ut ait Paulus, maiorem homini tentationem non permittit, quam ipse per eius gratiam superare potest. Quapropter utrumque illud, Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, non eodictum est quod esse possit unquam necessarium, sed uel hyperbole est, uel alium sensum facit moralem de occasionibus amputandis, ut sancti interpretantur, & nos etiam pro modulo illic nostro expositum reliquimus. Vnde super illud Matthæ. 19. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum, ait Chrysost. Non per membrorum abscissionem, sed per malarum cogitationem interemptionem.

Ad tertium arg.

Chyso.

ARTICVLVS. II.

Utrum liceat patri filios, aut dominis seruos uerberare.

Post mutilationem sequitur de alijs uerberib. illi annexis dicere. Et quia non dubitatur quin reipublicæ id sit licitum, inquitur de patribus an liceat uerberare filios. Ait enim Phil. 10. Eth. c. 11. qd' patris præceptio uires non habet, neq. cogendi necessitatem, neq. ullius prorsus uiri nisi sit princeps, uerberatio autem quædam est coactionis species, ergo id patribus non conuenit, neq. uero dominis. **Secundū argum.** Si id parentibus ac dominis licitum esset, cum ad fraternam correptionem pertineat, cuicunque personæ idem suffragaretur ius, ut quemlibet uerberare corripiendo posset. In contrarium autem est illud Prouer. 13. Qui parcat uirga, odit filium suum. Et infra c. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam. Et Ecclesiast. 3. Sermo maleuoli toritura & compedes. **Ad quæ-**

Primū argum.

partis negatiue ex Aristot.

Secundū argum.

Conclu- Ad quæstionem respōdetur unica con-
sio uni- clusione. Patribus tantum ac dominis, aut
ca. paternam gerentibus curam, puta magi-
 stris ac pædagogis uerberare licet subdi-
 tos, & flagellare, nequaquam tñ mutilare.
 Vtraq. conclusionis pars hac ratione pro-
 batur. Inter mutilationem ac uerberatio-
 nē hoc interest quod mutilatio usq. adeo
 est maius uerberatione nocumentum, ut
 sit irreuerabile, quale non est uerbera-
 tio, utpote quæ sensui duntaxat dolorem
 incurrit, igitur cum uita totius ex uita mem-
 brorum constet, sicut ad eundem præcisē
 legitima mutilatio pertineat ratione cri-
 minis, qui in uitam ipsam habet prætem,
 quæ quidem functio penes solam est rem
 publicatio. Verberatio autem ad f. ciliorē
 castigationem promptioremq. correptionem
 spectat, nihilominus & hæc quādam
 auctoritatem exigit, quam uerberans in
 eum qui uapulat exercet, hanc ergo cum
 primis pater habet in filios post uero do-
 minus in subditos, ac demum in discipu-
 los & pupillos magister ac pædagogus. Nā
 de prælatis, quia publica uigent potestate,
 ambigi non potest. Res est facillima. Ac
 quamuis de patria potestate, s. quanta sit
 in filios, lib. 1. q. 1. statim prima dictū sit, ni-
 hilominus hic forsā studiosus roget quo
 nam iure negatiua, conclusionis pars tul-
 ciatur. Apparet. n. iure naturæ liberum es-
 se patribus, non solum uerberare, sed etiam
 mutilatione, & si opus esset, eadē etiam
 in filios animaduertere. Nam illo iure il-
 lis incumbit liberos educare, & moribus
 instruere, quæ quidem instructio sæpissi-
 me exposcit mutilationis mortusq. uindi-
 ctam. Secundo arguitur. Statim in mundi
 primordijs non erat alia respublica, q̄ do-
 mestica nempe dum sola familia Adæ or-
 bem possidebat, tunc ergo cum necessaria
 esset publica scelerum uindicatio, conse-
 quitur ut patri id incumberet munus. E-
 nim uero Cain dignus erat supplicio capi-
 tis, nisi ei Deus pepercisset, quod & reus
 ipse metu illo maximo, Qui inuenit me,
 occidet me, testibatur. Illud ergo sup-
 plicium nemo ei poterat infligere præter
 patrem. Ad hæc, si aliqui essent morta-
 lium sic dispe. sim uiuentes, ut sub nullo
 agerent principe, sed unaquæque domus
 seorsum uiuere, tunc profecto rō ipsa de-

cere uideretur ut eos qui commeriti essent
 mortem, pater posset uel auus eidem sup-
 plicio addicere. His ueruntamen non ob-
 stantibus respondetur ius ipsum naturæ
 patribus eiusmodi ultiones interdicare,
 soli. publicæ potestati tribuere. Idq. iu-
 regentium esse confirmatum. Vita. n. hu-
 mana usque adeo non debet absq. media-
 tissimo iudicio & iuris ordine extingui,
 ut id non debeat tantæ multitudini cōmit-
 ti quāta est parentū, qui neq. leges sciūt,
 neque caussarum merita perpendere oēs
 possunt. Quocirca sic parentibus educare
 filios natura concessit, ut tamē lineam præ-
 scripserit quousq. sua facult. s. procederet,
 & ubi publica inciperet, ut l. si filius cautus
 est, C. de pat. pot. & l. Prætor. ff. de iureiu.
 S. præterea. Et scdm arg. iam loco citato lib.
 1. q. 1. respondimus Adam habuisse pu-
 blicā potestatem iure dominij orbis quod
 penes eum tunc temporis erat aucto uero
 mortali genere, orbeque iure gentium per
 familias distributo, unaquæq. habet suum
 principem. Quapropter, ut ad aliud respō-
 deamus, qui uagi nunc uiuerent, s. omni-
 que & priuatim abiq. republica, cōtra ho-
 minis naturam degerent uia, quippe qui
 suapte natura animal ciuile est, & gregati-
 le. Quare ab illis nullum sumitur contra
 pntem ueritatem solidum argumentum.
 Mutilare ergo parentibus non licet, neq.
 mortalium ulli præter publicam potesta-
 tem, sed fuisse exdere aut ferula. Id. est il-
 lis iure naturæ concessum. Homo namq.
 tribus uis ad uirtutem instituitur nam &
 ratione ducitur, & metu cogitur, & alli-
 citur præmio, antea ergo quā rationis sy-
 dus eluceat, natura prouidit ut puer & me-
 tu cogatur & afficiatur munusculis. Quopro-
 pter instructio paterna, quæ prima oīum
 est, his duobus uirtutibus. Vbi uero iam ratio
 suo fruitur lumine, lege tunc incipit & ra-
 tione uiuere, atq. adeo sub publica præte.
 At uero parentum uerberatio non usque-
 adeo atrox esse permittitur ut hñ citatis le-
 gibus. C. & ff. Quare Paul ad Eph 6. Vos,
 inquit, patres nolite ad iracundiam pro-
 uocare filios uestros Et infra. Et uos domi-
 nī eadē facite seruis remittētes minas. Vbi
 tam patres, quā domini admonētur, tum
 ne minis suos accerbis exerceat, tū præci-
 pue, ut dū bili correpti acerba minatur, nō
 se obli-

Qualis
 sit præ-
 tem po-
 restas in
 filios.

Paulus.

se obligatos adimplere arbitretur, sed potius, quæ perturbato aro comminari sunt, sedato post condonent. Ex quo fit patrem inter corripiendum filium posse leuiter peccare, nempe si iracundia non illi sit rationis miles, sed dux, quæ illam suppeditet, & ad eandem iracundiâ prouocet filium. Imo uero, si ex odio in filiū animaduertit, acrius hac rōne peccat quam extraneus.

Discrimen in Est enim apprimè animaduertendum discrimen inter patrem & iudicem. Publica ter patrem & iudicem. n. potestas, ut supra dictum est, non tam reo ad emendam consulit, quam cōmuni bono ad uindictā patri uero, ac domino, & pædagogō nō alia rōne uerberare suos fas est, nisi quo ad eius emendationē salubrius ei contulitur. Quare & pro ætate, & pro conditione, & ingenio pueri corripiendus est. Imo & Quinti. & qui de educatio

Quinti ne puerorum scripserūt, non consulunt ut nimio rigore parentes in suos natos inuehantur. Nā si sint bene nati, solēt eos illo rigore ignauos facere ac mericulosos, si uero durus sit ingenii duriores illos efficiunt. Sequitur ex his secūdo solutio dubitationculæ, an liceat parentibus uulnerare filios, aut dominis seruos. Quatuor. n. sūt læsionum genera. s. interfectio, mutilatio, uerberatio, & uulneratio, hoc est uulneris inflictio, quæ & fuste fieri potest, & gladio, per dyscrasiam & discōtinationē membri citra mulationē, quare ad atrocem uerberationem pertinet, quæ neque parentibus licet, neque uero dominis. Post hæc uero rogitat utrum liceat et eisdem œconomicis præfidentibus filios aut discipulos uerberare etiam clericos, & an incurrant canonem, Si quis suadente. De hoc loquitur Syluest. uerb. ex cōicatione. 6. S. 4. Et quidem Panor. super e cum uoluntate. de sent. excommun. distinguit, qd si sint in minoribus ordinibus licet eos uerberare correctionis gratia. Atq id videtur colligi ex eodē c. S. si uero. Nā dicitur quod possunt clerici seniores, zelo deuotionis adol. scē es in minoribus ordinib. turbātes diuinū officium leuiter percutere, tamē statim sine distinctione subdus quod possunt et obreutu prælationis & magisterii subditos h. lares percutere, & expreisē, ea ex tenore. habetur quod prælatō liceat uerberare inferiorem, et si si. subdiaconus.

Ex quo infert Syluest. quod si prælatō id licet eodem iure liceat patri. & sic dissecatur Iuriconsulti de his subditis, qui sunt in sacris. Nam de minoribus nemo dubitat, quin uerberari possint. At uero his non obstantibus de prælatō, nullatenus in dubium uenire pōt quin possit subditos etiam sacerdotes flagellis cedere more consuetō, ut patet in Decretis, dist 43. per totum. An uero ex bili arrepto fuste possit eos ferire, nescio an liceret, quia cum modus non sit cōsuetus, minime apparet tam castigatio quā iniuriosa læsio. Attamen cōsequentia à prælatō ad parentes non est tam liquida quam Syluest. arbitatur, Nā prælati habent publicam potestatem ac iurisdictionem cum ui coerciua, parentes uero ac reliqui non nisi œconomicam. Nihilominus non esset omnino condemnandum, quin magistri possint et discipulos ferula uerberare, etsi essent in sacris. Sed de hoc standum est usui & foro ecclesiastico. Si uero dubitas utrum dum corripiendo excesserit, seu Prælati sit seu pater, canonis solam incurrat. Respondetur qd quāuis aliquo modo excedat, etiam vsq. ad sanguinis effusionem, dum tamen id præter suam intentionem accidat, non est censendus incurrit, potest quam dat operam relicitæ. Neque potest homo tam attentus esse quominus uirtutis limine transgrediat. Quando uero usque adeo esset excessus enormis, ut odii indicium existeret, tunc sanguinem fundens, canonem incurreret, Quapropter eadē distin. can. cum beatus Paulus. & cano. disciplina. admonentur lenitatis prælati nepe ne tā immodicis uerbis quam sa. utiferis uerbis suos subditos instituunt. De marito autem utrum uxorem uerberandi ius habeat, respondetur non esse illis denegandum, quando quidem uir, ut ait Paulus, caput uxoris sit, uti tamen eodem iure dedecus est, atque adeo nefas, n. si grauissima ingreente necessitate. Sunt enim barbari qui uxoribus ut mancipiis utuntur, ut i. Polit. ait Aristot. Cum enim duo sint in carne una, & qualitate quadam esse decet complexos.

Legiti-
ma solu-
tio pro-
posi-
tione.

Scrupu-
lus.
Respon-
sio.

Aristot.

Ad primum igitur argum. responderetur Ad pri-
mū arg.
qd et si scdm Philosophū pater uim i. o. ha-
beat coerciuam, quia domus non est perfecta

Altera
quæst.
Syluest.
Panor.

Ad secū
dū arg.

secunda respublica sicut ciuitas, id tū duntaxat fit inde, consequens quod non possit, aut occidere, aut mutilare, aut alia irreuerabilia nocumenta infligere, haud tamē uetatur quin leuioribus uerbis possit uti. Ad scđm mīdet qđ et si unicuique licitum sit disciplina alios instituere, & fraternali correptione admonere si sua ipsi spēre audire uelint, ad id tamē cogere nemo potest nisi qui curam alterius gerit, quales sunt patres domini ac pædagogi, quibus ideo solis pertinet uerbis castigare. Adde quod etiā iussu istorum potest eorum ministri idem facere? sed præterea id nemini licet. Quare etiam si in flagranti delicto latrocinem tua deprædantem occupes, tātū tibi licet resistēdo eum percutere, non tamen fugientem per modum uindictæ, nisi adeo esset leuis uerbatio ut pro nulla duceretur.

ARTICVLVS III.

Verum licitum alicui sit carceri quempiam mancipare.

Primū
argum.

Secūdū
argum.

Post cædes, uulnera, & uerba, sequitur ut de carcere etiam dicamus, utrum licitum sit hominem in ipsum includere. Arguitur. n. à parte negativa. Homo suapte natura est liber, scđm illud Eccles. 1. 5. Deus reliquit hominem in manu consilij sui, libertati autem incarcerationis obseruatur. humanæ ergo naturæ repugnat, atque ideo nemini licet. Scđo. Si hominem carcere coercere liceret, id maxime ad cohibendum illum ne malefaceret, si autem illo sine licito esset, idem cuique cōpeteret ius, nam cuique licet proximum suū à malo cohibere. Cōsequens tamē est falsum, nam inter alias iniurias communeretur, quæ quidem eo grauiores sunt quo in personam inferuntur quæ plures habet coniunctas, nam tunc iniuria quæ unum tangit, multos attingit, ergo id nequaquā licet in contrarium est historia Leuit. 24. ubi quidam legitur in carcerem de peccato blasphemie intrusus.

Ad quonem duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Publicæ potestati, eidemq. soli fas est subditos in carcerem occludere, siue ecclesiastica sit, siue ciui-

lis. Probaturs pars utraq. conclusionis. In bonis corporis tria per ordinem considerantur. Primum eius integritas, cui per occasionem ac mutilationem nocetur. Secundum, sensualis delectatio ac uoluptas quæ per uerberationem impeditur. Tertium membrum usus qui per carceres, perque alia quæcunque ligamina cohibetur. Primum aut nocumentum p. p. eius grauitatem soli reipublicæ, ut dictum est reseruaturs. scđm uero, quoniā leuius est, patribus ac dominis p. mittitur. Tertium ergo, cum nō modo uia sit ad primū, uerum & quædā eius inchoatio, nā ob id reus carceri mancipatur ut uel auditus supplicio deputetur, uel ob id leuius crimen illā luat poenā, cōdecens est, ut idē soli reipublicæ sit deputatū, penes quā potestas est uitæ & mortis. Quocirca neq. parentibus, neq. dominis id licet. Hinc fit carcerū duplicē esse usū in repub. Seruiunt nāq. & ad conseruandū malefactores dū eorum causæ tractantur ac deciduntur, & præterea in poenam qua plurimum ecclesiastica potestas utitur, cadum ad uerba pcedere nō pōt. Et quod de carceribus dictum est, idē & de exilio censendum. Pariter enim libertati contrapugnat. Quia uero ut perpetui carceres, ita & exilium morti iure æquiparantur, atque adeo parentes non possunt in exilium mittere filios, licet possint ab eo loco eos elongare, qui eorum moribus pestilens est. Posterior conclusio. Quicuiusmodi iniurias læsiones præter iuris ordinis illis intulerint personis, quæ alias sibi habent coniunctas, ex natura rei, si cetera sint paria, grauius delinquant, quam si aliis quæ consanguineis careant & necessariis, easdem obtulerint. Tamen si aliunde, nempe ex qualitate personæ possit etiam aggravari peccatum. Personas coniunctas impræsentiarum appellamus in primis consanguineos & affines, ut patrem, filium, generum, leuitem, &c. uel alia necessitudine æconomica copulatos, ut maritum, uxorem, patronum, & similes Quinetiam & extra domum amicos, atque alios necessarios. Conclusio est clara. Nam quanto iniuria & detrimentum in plures profunditur, tanto grauior est, omnes autem coniuncti quodammodo eandem representant personam,

Probō.

Duplex
usus car
cerū in
republi
ca.

Exiliū

Postre
ma con
clusio.

Rō cog
clusiois.

Nam. Nam filius est aliquid patris, & uxor aliquid mariti, quine iam amicus alter ego. Quapropter qui unum lædit, in omnes iniurius est. Adde quod etiam dum illi personæ cum qua delinquis iniuriam non inferis, potes & coniunctam lædere. Nam dum tibi uxor in adulterium sua sponte consentit, aut puella in stuprum, licet volentibus iniuriam non facias, illam tamen inferis marito ac patri. Quod autem aliunde possit excessus fieri patet. Primum ex dignitate personæ, ut si principem uel optimum uirum, uel uiduam, uel orphanum, iniuria lacessas, inde grauius peccas. Vnde Ecclesiastic. 35. Non despicias preces pupilli, neque uiduam si effundat loquelam gemitus. Hic autem D. Thom. nil de illo impræsentiarum meminit, qui in alterum sibi coniunctum iniurius est, ut si patrem occidas aut fratrem (hæc enim scelera iā speciem mutant) sed loquitur de personis coniunctis ipsi læso, ubi species delicti non mutantur sed per accidens crescit culpa.

S. Tho.

Ad primū arg.

Ad secūdū arg.

Ad primum igitur argum. responderetur. Quod licet homo suapte natura liber sit tamen dum delinquit per abusum eiusdem uoluntatis ius perdit quod habet ad membrorum usum, & ideo merito carceri mancipatur. Exemplo nimirum Dei, qui licet fecerit liberum hominem, quandoque eum arceat, iuxta illud Iob 3. qui dissipat cogitationes malignorum ne possint implere manus eorum quod cœperant, licet quicunque permittat eos suis obsequi animi morbis. Pariter namq. res publica non de omni culpa carere tenet reum, sed grauioribus. Ad secundū responderetur quod solummodo patres retinere filios possunt, ac domini seruos occlusos in parum tempus tamen in pœnam, quam ad eos cohibendos, nā inclusio illa non habet rationē carceris. Alijs autē priuatis id nō licet. Quoniam etsi cohibere quisq. possit fratrem à malo fraternè corripiendo, ne utiquam tamen inferendo uim. Quin uero priuati carceres pro enormi delicto iudicantur puniunturque in republica, sed tamen licet unicuique delictorum qui sibi iniuriā irrogauerit, ad horam detinere, dum eum tradat iustitiæ ministris.

QVÆSTIO III.

DE FURTO.

ARTICVLVS I.

Verum furi definitio sit bona.

SECUNDVM rerum ordinem, si pretium earum ac dignitatem æstimes, post homicidiū quo summū bonorum temporalium adimitur, dicendi in statum erat de detractio- ne ac murmuratione, quibus honoris fama- que læditur. Hæc n. pluris habentur, quam bona externa. Melius est, n. inquit Sapiens, nomen bonum quam diuitiæ multæ. At- tamen lucidior fiet dispositio si non hunc, sed alium cum S. Tho. insequamur ordinem, nempe si prius iniurias expediamus, quæ facto committuntur, ac deinde ad alias discurramus quæ cōmittuntur uerbo. Nam ratione operis criminiosior iniuria inest in facto, quam uerbo. Atqui S. Tho. q. 66. duos hic articulos de dñio p̄mittit, quod nos ceu primum fundamentum materiæ iustitiæ atque iniustitiæ cōmutatiuæ, superi- ori lib. p̄ecimus, ubi per oēs suos nume- ros dñorum materiam deduximus. Pri- mus. n. articulus D. Th. est de rerum posses- sione in genere quæ homini statim cō- ditō diuinitus concessa est. De qua quidē re q. 1. disputantes constituimus soli Deo in primis rerum dominium iure creatio- nis competere, non modo quantū ad ea- rum usum, verum etiam quantum ad ea- rum naturas, quas utique creare, annihila- re, & alterare præter leges naturæ potest, in creaturis autē corporalibus solum ho- minē ostēdimus esse rerum dominū, ea. s. ratione qua libertatem suam habet actio- num ac dominii. Brutum uero minime, ac multo minus rem ullam insensibilem. Se- cundum aut S. Tho. adiecit articulum de dominio diuisione, qua q. 3. factam esse monstrauimus iure gentium, rationesque late subiicimus ob quas collapsæ naturæ ac prauis affectionibus subditæ diuisio ta- lis congruat. Cum ergo tam copiosè il- lic discussa hæc reliquerimus, nō est quod sit hic

Primū faciendum. Primus ergo articulus præcæ-
argum. tis quæstionis, est de nomine ac definitio-
ne furti, qui apud D. Tho. est tertius. Et ar-
guitur à parte negativa, q̄ furti definitio
quam S. Tho. ac Theologi constituunt, cur-
ta mancaque sit, uidelicet, Furtum est oc-
cultæ acceptio rei alienæ. Furtum non so-
lum in acceptione consistit, sed in reten-
tione quandiu enim quod surripuisti non
restituisti, furti tenetis, ergo non satis est di-
cere acceptio. Secundo. Potest quis non
modo alienam rem, uerum & propriam
quam penes alium deposuerat uel impi-
gnorauerat furtim rapere, quod si alterū
celauerit, iniuriam illi irrogat, ergo ad ra-
tionem furti non requiritur acceptio rei
alienæ. Tertio. Id quod peccatum minuit
non constituit rationem culpæ, occultæ
autem delinquere peccatum minuit, tum
quod iudicium sit uerecundiæ, tum quod
scandalum illa ratione caueatur. In con-
trarium est quod definitio debet esse bre-
uis compendiosaq. oratio, sed tribus illis
uocibus satis furti natura depromitur, er-
go definitio pluribus onerata redudaret.

Secundū
argum. De furti tam nomine quam definitio-
ne nonnullam inter Doctores uarietatem
reperias. Isidorus namq. lib. 10. eo quod
furtum clancularia acceptio sit, putat fur-
tū a furto dici, id est a furto & atro, nempe
quod nocturno utitur tempore. Idem ait
Varo de re rustica lib. 4. Neque uero in-
terconsultus, ff. de furtis l. 1. hanc reiecit
etymologiam, quamuis & alteram subij-
ciat ut scilicet a ferendo sine ab auferendo dica-
tur. Nam & Græci fures, *ῥάπτες*, appellant
à *ῥάπτε*, Perpatum tamen refert. Attamen
de definitione longius iuris interpretes à
Philosophis discrepant. Aut enim Paulus
eadem l. furtum est contrectatio rei frau-
dulosa, lucrifaciendi gratia, uel ipsius rei,
uel etiam usus eius possessionis uel, quod
lege naturali prohibitum est admittere.

Tertiū
argum. Et addunt alii, q̄ sit contrectatio rei mo-
bilis, propterea q̄ l. 1. ff. de usucapio. §. q̄
autem habetur furtum non fieri loci, aut
fundī, ac tandem adiciunt, inuito domi-
no. Est tamē iuris Doctoribus in more, dū
genus aliquod definiunt, species omnes in
definitione subnotare. Philosophi uero
compendio, rei naturam exprimunt, quam

Sentētia
Isidori
de origi-
ne noīis.

post diuisionibus explicatius euoluunt;
Quare definito auctore Arist. debet esse
breuissima oratio, quæ rei naturam com-
pendio explicet, qualis ille est. Furtum est
occulta acceptio rei alienæ. In primis. n. Vnio Iu-
cum contractario solum rei contractum ratiōis
significet, accommodatius dicitur acceptio, totū in
hoc est usurpatio. Mox amplo nomine rei defini-
alienæ, copiosius res omnes furto captae do-
comprehendimus, quam si dicas rei mo-
bilis. Haud. n. tantum res nobiles, uerum
& immobiles furto capiuntur, dum sub do-
le possidentur. Quocirca nihil opus est ex-
primere, rei uel usus, nam qui re aliena in-
uito domino utitur, rem quodammodo
alienam capit, hoc est, usurpat. A qui in
hoc quod dicimus, occulta satis significa-
tur fraudulentia, nam qui clam domino
rem capit, fraudem nescit. A que eodem
uerbo designatur acceptionem fieri inui-
to domino, nam ignorantia causa est in-
uoluntarii. Id autem quod adicitur, lucri
faciendi gratia non solum superflue, uerū
falsè adhibitum est, q̄ si enim re capit alie-
nam, quam in flumen proiciat aut incen-
dio tradat, furti reus est, tamen si dum id fa-
cit non lucri cupidus, sed ut iniuriam in-
ferat id faciat. Igitur ad rationem furti tria
requiruntur. Primum quod rationem ha-
beat iniustitiæ in cuius genere constitui-
tur. Et hoc exprimitur cum dicimus acce-
ptio. intelligitur enim inuito domino,
quæ contrariatur iustitiæ tribuenti unicui-
que quod suum est, extenditurq. adeo ad
detentionem. Secundum est q̄ differat ab
alii iniustitiæ speciebus. Et hoc in specie
designatur dum dicitur, rei alienæ, puta
ab eo possessæ, qui eius est uere dominus, ti.

Repro-
bai præ-
terea de
finitio.

Nam qui uel membrum alteri abscindit,
filiam uel aut uxorem rapit, quibus abuta-
tur non fur sed mutilator est, aut raptor,
aut adulter. Tertium est quod propriam
rationem furti complectatur, ac demum illud
à rapina & latrocinio se iungit, uidelicet
q̄ clanculo fiat. Oratio ergo horum triū
explicatrix genuina est definitio furti, ui-
delicet, Occulta acceptio rei alienæ. Hinc
si inepte diuidi furtum in fraudulentam
occultamq. acceptionem & rapinam. Fur
tum quippe nō est genus ad rapinam, sed non am-
species illi opposita. Iniuriosa ergo acce-
ptio rei alienæ est, quæ primo diuiditur sub se ra-
in

**Defini-
tio furti
secundū
Iurisco-
sultos.**

Tria re-
quisita
ad ratio-
nem fur-
ti.

pinam, in furtum & rapinam seu latrocinium, ut
sed est articulo proximo patebit. Vtraque tñ spe-
species ex parte obiecti in quatuor subsecan-
illi op- tur. Nam si quod furto rapitur res est sa-
posita. cra, sacrilegium dicitur, si uero est posses-
sio reipublicæ, dicitur peculatus. De utroq;
legitur. 23. q. 4. cano. quid ergo. Si autem
furtum sit de grege disperso, dñ abigeatus.
Et qui pecora sic uel armenta abigit, nun-
cupatur abigens. De quibus extat tit. 47.
lib. Digest. Quarta denique species est pla-
giarū sine plagū, puta furtum hoīs ut uen-
dā. De quo ē extat titulus ad legem Fla-
uiam de plagia. Etenim qui seruum uel
ancillam domino suo aufert, uere fur est,
possidet enim seruus ut pecus. Nisi ancil-
lam in tempus caperet, turpitudinis gra-
tia, nam ille fornicator esset, non fur. Sicut
raptor est quicquid de causa rapit uirginem.
Quid aut si quis filios aut uxorem alicui
auferre, ut uenderet, utrum esset furtum
iam superiori libro, responsum est, quod
cum pater non sit uere dominus filiorum
neq. uxoris, illud non est furtū, sed plagū
uel captiuitas. Contra hæc aut forsitan quis
arguat. Dum filius clam patre, uxor uē ne-
sciente marito aliquid ei surripit accipit
rem alienam, & tamen neuter censetur
fur. Respondetur qđ ubi res non est tanti
pretii non censetur, si i acceptio furtum,
eo qđ non fiat iauito domino. Quicunq;
enim parentum iure præsumitur pro con-
ditione sua & statu indulgere si iō minu-
tiores sumptus, & multo multius maritus
uxori. Quando uero res esset magni pon-
deris, ita ut merito pater aut maritus cen-
seretur iauitus, profecto uere esset furtū
ut bene adnotauit Syluest. uerbo Furtum.
S. 1. 1. & teneretur filius ad restitutionem
si peculium habere castrense, hoc est mi-
litaria stipendia, uel alia bona libera, uel
saltem postea in diuidenda hæreditate id
patefacere. Et pariter de uxore censendū.
Tamen quātum ad excommunicationis
censuras nunquam præsumendus est pa-
ter nā acris spiritali mucione aut uxore
aut filios laucare.

Per hæc ergo clarent argumentorum
Ad pr- respo- sa. Ad primum nanque respōdetur
mū arg. qđ peccati occultatio esse potest aut caus-
sa plius aut circumstantia. Causa, s. qñ de
loquens occultatio de uirtut ut tutius de-

linquat, ut patet in fraude & dolo. Quare
tunc nō d. minuit peccatum sed tuam per
se constituit speciem, puta furti (ut dictum
est) ut distinguitur à rapina. Tunc aut oc-
cultatio est circūstātia quādo is qui pecca-
re decreuit ob uerecundiam aut ob cauē-
dum scādalū in tenebras se abdit ut suam
expleat libidinem, & tunc diminuit ratio-
nem peccati. Ad secundum argumentum, Ad secū-
respondet D. Tho. detinere alienum inui-
dū arg.
to domino, eandem habere rationem no-
cumenti atque iniustam acceptionem, ac
perinde ad rationem furti reduci. s. p. quo
responso multa Caiet. commentatur. At
uero cum bis libro præcedenti, nempe. q.
6. artic. 1. & q. 7. artic. ultimo, hoc satis fue-
rit à nobis discussum, non opus est plura
hic adhibere. Sed recole, præceptum resti-
tutionis affirmatiuum esse, præcipiens bo-
num opus, includit tñ negotiationē retinē-
di quæ est prohibitio mali, qua ratione af-
firmatam habet eam furto. Igitur hoc qđ
est detinere, non adhibet peccatum nouū
illi quod est accipere, sed est illius cōtinua-
tio tanto grauior illic ut diximus, quanto
diuturnior. Si autē nouus adhibeatur po-
sitiuus actus, s. si proponas nō reddere, aut
si re aliena ad consumendum utaris non
proponens damnum solvere, illi actus sunt
multiplicata delicta, contra eandem nega-
tionē non retinendi inclusam in eodem
præcepto. At uero contra affirmationem
restituendi recenter peccatur quoties re-
tinens alienū aut uidet dñm egere, aut eū
petere audit, nam tunc nouo iuris merito
restituere tenerur. Ad tertium argum. sub
obscure idem S. Doctor responder. Sensus
eius tñ est, qđ qui rē suam, quæ penes aliū
est, uidelicet penes illum qui illam uel ra-
puit uel in deposito custodit, furtim rapit,
fur ob id censendus est, qđ licet simpliciter
sit sua, est tñ alterius scđm qđ si uel quātū
ad custodiam, uel quātum ad detentionē.
Vñ aut hæc solutio nonnulla complicare. Prima
falsa. Primum qđ res rapta nullatenus ra-
ptoris est, res n. illius tā ū esse dñ, qui iure
possidet, quod latroni non compet, imo
detinendo mortaliter peccat. Secūdo hæc
solutionis snia falsa est, nempe qđ qui rem
capit suam furtum faciat, quandoquidem
non solum uulgaris sermone non reputat
fur nisi qui alienum caput; uerum & iura
id de.

Ad ter-
tium arg.
S. Tho.

Prima
obsecro
aduer-
sus solu-
tionem.
S. Tho.
Secūda.

Solutio id decernunt, ut patet l. si is qui rem. i. ff. de furt. ubi habetur quod qui rem quam commodauit surripit, non est fur. Quia p. p. si postquam res quispiam ex me sustulit, ut statim ab eodem extorqueant, non ero furti reus. Respondetur mentem S. Tho. legitimam esse, quam ipse statim artic. 3. eiusdem quæst. patefacit. Si. n. ego apud quendam rem meam deposui, vel ille mihi eripuit, & clam illo accipio, propterea censeor fur quia ille nesciens me accepisse tenebitur ex conscientia mihi restituere, & eadem ratione si auferam à latrone ipso inscio. Atque hac de causa ait rem illam quodammodo esse illius seruantis deposito, nempe quantum ad ius custodiendi, quinetiā & illius qui rapuit, quia debet illam seruare ad restituendum. Quare ergo nō possum priuata auctoritate vi aut fraudem illam capere.

ARTICVLVS II.

Utrum furtum & rapina specie differant.

Quamuis ex præcedenti articulo solutio huius quæstionculæ facile colligatur, maioris tamen claritatis gratia de eadem differentia rursus quæritur. Nempe an inter furtum & rapinam sit specifica differentia. Arguitur namq. à parte negativa. Primum quod nō videntur differre nisi tanquam occultum & manifestum, quæ quidem qualitates in aliis peccatorum generibus non variant species, ut si in publicum peieres aut in secreto. Secundo, quia differentia specifica à fine & formali obiecto sumitur, quod furti & rapinæ idem esse uidetur, nempe usurpatio alienæ rei. Tertio, sicut rapitur pecunia ad utendum ea, ita & puella ad abutendum, raptus autem puellæ siue publicæ fiat, siue secreto, speciem non mutat, ergo neque raptus pecuniæ. In contrarium autem est Philosophi 3. Ethic. ca. 2. ubi furtum & rapinā diuersis species constituit.

Conclusio Ad quæstionem breuissima conclusio respondetur. Furtum & rapina differunt specie. Probatum. Differentia specifica ad actum attenditur penes formalem, eandemque proximam differentiam obiecti.

Probatum Probatur. Differentia specifica ad actum attenditur penes formalem, eandemque proximam differentiam obiecti. Atque, hæc autem in furto & rapina est specifica, ergo eiusmodi crimina differunt

specie. Probatum minor. Vitia hæc ambo in hoc conueniunt quod sunt commutatiua iustitiæ aduersa, quatenus per utranq. istarū acceptionum iniustam fit, puta ius alienum uiolatur, iniustum autem, ut ille hęc Aristot. nemo nisi inuitus contra. scilicet uoluntate patitur, inde ergo actiones istæ iniuriæ sunt quod contra uoluntatē domini fiunt, quod in uoluntarium patitur, ac uero in uoluntarium, ut 3. Ethic. auctor est Aristot. dupliciter fit, nempe aut per ignorantiā aut per uolentiā. Furtum autem ex ista ratione dicitur acceptione ignoratē domino, rapina uero eodem consensu ac uim patiente, ergo furtum & rapina differunt specie. Itaque non ad rationem alieni aspiciendum est, quæ est materialis obiectum, sed ad rationem inuoluntarium. Differentia est quam non solum morale Philosophi uero & Iurisperiti qui ex eadem philosophia suas leges circueuerunt agnoscunt, ut patet l. sed nouo iure. C. de ter fugit. & apud Ulpianum l. fur. ff. de fur. Est autem ne quis decipiat mediate consideranda. Cogitare ne quispiam posset aut in hoc consistere quod furtum fiat in tenebris, ut Exo. 22. h. r., rapina uero sub lucem diei. Aut quod furtum in absentia domini committatur, rapina uero in eius presentia. Cum tamē in neutra istarū ratione differentia consistat. Sed dicta est quod furtum fit absque uolentia, rapina uero & latrocinium uolente. Hinc. n. ut art. ult. uidebitur, augebitur rapinæ culpæ præ illa quam in furto. Ex quo fit, ut præseente domino furtum fieri possit, sicut & eodem absente, rapina. Exempli gratia, si præseente patrono impurus homo in eades intulit, illum uel resistentem opprimat, uel ne resistat alliget, aut in cellam includat, aut talem ei iucutiat metum, ut taceat, quamuis inermis id faciat, h. r. raptor & latro, quia uim infert. Si uero patronus etiam non consentiat, tamē ob suam modestiā taceat, latronis parens uel honor uel uitæ, non erit rapina, sed furtum. Eadem ratione si eades quis vi aggrediatur, licet nemo sit inuitus, erit rapina. Quia fit ut latrones qui uias publicas obsident non fures modo sint, uerum & raptores. Differentia autem quæ habetur l. 2. de furtis. ubi distinguuntur duo furtorum genera, quorum alterum est occultum, alterum uero manifestum, nihil facit ad rem. Nam enim accipitur illic manifestam pro rapina,

Aristot.

rapina, sed pro eo casu quo fur in flagran-
ti delicto comprehenditur, ut continuo ex-
ponitur. l. 3.

- Ad pri-
mū arg.** Omnia igitur argumēta soluta restant.
Ad primū enim respōdetur quod peccata
alia ab iniquitatibus iniuituræ non habet
pro obiecto inuoluntarium alterius, sicut
furtum & rapina, & ideo ex diuersa ratio-
ne uoluntarij non uariantur specie, sicut
**Ad secū-
dū arg.** hæc. Et per hoc responsum etiam est ad se-
cundum, q̄ etsi circa idem uersentur obie-
ctum materiale & remotum scilicet alien-
um, tamen formale & proximū non est
**Ad ter-
tiū arg.** idem. Ad tertium respondetur quod rap-
tus puellæ quantumcūq. respectu alio-
rum occulte fiat, puellæ tamen semper est
notus & ideo quia illa semper præsumi-
tur restitisse, dicitur raptus.

ARTICVLVS III.

*Utrum furtum sit genere suo peccatum
mortale.*

- P**ostquam dictum est quid sit furtum
quomodoq. à rapina differat, quaeri-
tur de utriusque natura, an sit gñe suo mor-
tale delictum. Et quo historiam filiorum
Israel expoliatiū Aegyptios toties iam
Primū expositam missam faciamus, arguitur pri-
argum. mum. Qui rem suam uel penes alium de-
positam uel furto sublatam furtim capit.
ut fur iure habetur, & tamen non peccat,
postquam iure utitur suo, ergo furtum nō
Secūdū est peccatum. Secundo arguitur, cum id
argum. quod quis inuenerit aut casu repeterit
nulli restituit, furtum cōmittere uidetur,
& tamen si ad naturalem equitatem spe-
ctes, nullum est peccatum, nā, ut habetur
Instit. & ff. de re. diui. quod nullius est, oc-
cupari conceditur & se uera quarum re-
rū dominus non cōparet, nullius esse cen-
Tertiū. sentur. Quod autē nō sit genere suo mor-
tale, terio loco probatur. Tūc ex illo Pro-
uerb. 6 Nō grādis est culpæ dum quis fu-
ratus fuerit tū quod si est rei mod. cē, non
est cur sit mortale, tū maxime quod si mor-
tale esset, cum sit contra iustitiam & pacis
quietem, dignum esset pœnæ mortis illa
autem non apparet digna quæ furibus in-
fligatur, sed satis est ut multiplicatū resti-
tuat furtū, secūdum illud Exo. 22. Si quis
furatus fuerit bouem aut ouē, quinq. bo-

ues pro uno boue restituet, & quatuor o-
ues pro una oue. Idq. habetur l. sed nouo
iure. C. de seruis fugit. In contrarium au-
tem est quod nemo scdm diuinū iudiciū,
nisi ob mortale delictū, uehementi percel-
litur maledictione, fures autē acriter aduer-
sione damnantur uerbis illis, Zach. 5. Hęc
est maledictio quæ egreditur super faciē
omnis terræ, quia omnis fur sicut ibi scri-
ptum est, iudicabitur, & omnis iurans ex
hoc similiter iudicabitur.

Ad quæstionem unica conclusione re-
spōdetur. Furtū, fortiori ratione rapina, **Conclu-**
peccatū est, idq. genere suo mortale. Pro- **sio inſu-**
batur. Delictum mortale, ut identidem di- **ua.**
cere cōsueuimus, inde perpenditur quod **Rō con-**
charitatem extinguit, quæ uita est animæ, **clusiōis.**
furtum autē, est huiusmodi, ergo est mor-
tale. Probatur minor. Illud delictū quod
uirtuti aduersatur, reipublicæ necessaria,
pquā scilicet pax quiesq. eius seruat, ex-
tinguit charitatem, furtum autem aduersa-
tur iustitiæ, in qua tota mortalium fides,
humanaq. societas salua cōsistit. Nam per
furtum ciues expelluntur iure suo, atque
adco pax ciuitatis perturbatur, est ergo cō-
tra charitatē, sed tamen tanto grauior ra-
pina, quanto uis peior est fraude. Dictum
autē est, genere suo propter rationem ex-
plicari solitā in leuitate materiæ quæ cul-
pam attenuat. Conclusio clarissima ac per
inde omnibus competissima est, sed tñ de
furti comparatione ad alia crimina posset
quis, neque immerito dubitare, utrum sit
genere suo omnium peccatorū contra De-
calogum minimum, an peiorem obtrineat
gradum. Primum enim de fornicatione
affirmat Martin. in tract. de Temper. q. 2. **Prima**
rō Marti-
mino: is esse culpæ genere suo quā furtū. **tiū.**
Cuius potissimū fundamentū est, q̄ forni-
catio non est natura sua mala, & iō probi-
bita. Imo uero ob id tantum est mala, quia
prohibita, nēpe lege ueteri, Deuter. 23. Nō
erit meretrix ex filiabus Israel, & noua ad
Ephes. 5. Omnis fornicator aut immūdus
aut auarus nō habebit hæreditatem in re-
gno Cñi. Et eodem applaudit Duran. 4.
Sententia, dist. 33. q. 2. Præterea quia fur- **Secūda.**
tum est cōtra iustitiam, fornicatio autem
non nisi contra temperantiam, nam qui
fornicatur, ut ait Paulus, in corpus suum
peccat, iustitia uero p̄statur est, quia uero,
Soto, de Iust. & iure. Et ut

ut lib. 3. definitum est, omnium moralium
 D. Tho. præstantissima. Ad 1. q. 154.
 art. 3. contrariam habet sententiam, nempe
 pe fornicationem genere suo grauius esse
 flagitiū, quam furtum. Nam de adulterio
 nemo dubitat, propter iniuriam quæ fit
 alteri coniugi. Et re uera hoc nemo sane
 doctus, negare potest. Et primum ratio Mar-
 Mar. int. 11. 140. Durandi peior est multo quam eo-
 rum conclusio. Dicere namque fornicatio-
 nem non esse contra ius naturæ, error est
 heresi proximus: Nam consequens inde
 protinus fieret, gentibus ante legem scrip-
 tam non fuisse delictum, quin uero neque
 post scriptam, quia lege Mosaica non tene-
 bantur. Ratio ergo, ut fornicatio genere
 S. Tho. suo grauius sit peccatum, est quod peccati gra-
 uitas potissimum ex obiecto est perpenden-
 da, malum autem fornicationis est nocu-
 mentum uitæ futuræ proles. Nam quæ ex
 vago concubitu nascitur, si ad rei naturā
 spectes, neque educari recte potest, neque
 uero ali commode, uita autem præstantius
 bonum est exterioribus bonis quæ furto
 auferuntur, quare fornicatio non solum,
 natura sua est mala, uerū & furto iniquior.
 Neque uero ratio quam contra idem au-
 thor obicitur digna est morali philoso-
 pho. Ait quippe hoc est accidentariū for-
 nicationi quod male educetur alaturque
 proles, nam potest fornicarius tum faculta-
 tem habere maiorem, quam conjugatus,
 tum & propositū firmius alendi, quin ue-
 ro ditandi suos liberos. Non, inquam, hæc
 ratio digna est philosopho. Quia uero id
 quod ipse dicit accidentariū est, hoc au-
 tem quod nos dicimus, conditioni magis ob-
 iectus natium. Nam ex natura rei, qui
 non sunt matrimonio iuncti non possunt
 bene alere prolem. Et uera si argutia Mar-
 ti. ullius esset momenti, tunc sequeretur
 matrimonialem coniunctionem non esse
 uinculum naturale, inde enim hoc habet
 quod natura eius est, ut sit bene educati-
 ua prolium. Et tamen usu nihilominus ac-
 cidit ut sæpe coniuges namque facultatem
 habeant neque uero uoluntatem eas edu-
 cendi. Est ergo existimandus actus ex na-
 tura & non ex accidente. Cum ergo di-
 mus bonam educationem, naturalem esse
 matrimonio, non aut fornicationi, non de
 actione loquimur. Nam illa aliunde im-

pediri potest, ut iam modo dicebamus, sed
 de naturali potest. Quia uero & simplex
 per molliem pollutio, eo turpior est ac
 peior, non modo furto, uerum & fornicatione
 quod seminatio nemini licita est nisi ad
 fructus ferendos, quare illa, quia frustra-
 nea est maiorem habet iniquitatem. Ad
 aliud uero Martini argumentum respon-
 deri posset quod quamuis fornicatio non es-
 set contra iustitiam, non tamen inde sequi-
 tur non esse grauius, quia neque si iustitia
 sit præstantior uirtus, sit consequens ut om-
 ne opus iustitiæ excedat quodcunque tem-
 perantiam, quoniam satis est fornicationem
 esse contra melius bonum, puta contra ui-
 tiam. Sanior autem solutio est quod fornicatio
 est & quodammodo contra iustitiam quæ
 erga futuram prolem seruanda est. Consti-
 tutur autem principaliter in specie intempe-
 rantie, non ex eo ut quosdam audiui, quod
 præcipue in illo actu consideretur delecta-
 tio, nam & eadem est pariter in adulterio
 præcipua, & nihilominus est contra iusti-
 tiam. Sed quia ille actus non est contra per-
 sonam actu existentem, neque uero quæ prius
 cesset, sed contra illam quæ est tantum
 in potentia. Aliter tamen nos possumus contra
 nos ipsos arguere. Vitium furti expresse pro-
 hibitum est in Decalogo non autem for-
 nicatio, ergo furtum est peius. Nulla
 fuit unquam tam barbara gens quæ igno-
 raret furtum esse peccatum, quatenus iniu-
 riosum est & tamen multæ ignorauerunt
 in lege naturæ fornicationem esse peccatum
 imò uero usque adeo aliquæ poterant esse
 se agere, ut talis ignorantia esset illis in-
 uincibilis patentior ergo est culpa furti ac
 quæ adeo grauior. Deinde. Furtum etiam
 nunc maiori infamia denotatur quam sim-
 plex fornicatio, est ergo sedius ac perinde
 atrocius. Ad primum tamen responderetur
 consequentiam esse nullam. Ponuntur namque
 ut supra diximus, in Decalogo præcepta
 quæ apertam habent iniustitiam, sicut
 adulterium, nihilominus fornicatio, quæ
 ad illud reducitur, peior est quam furtum.
 Alioquin probares etiam furtum esse pe-
 ius nefando crimine, quod illic non ex-
 primitur. Ad secundum responderetur, quod
 quamuis furti nequitia apertior sit, non
 tamen inde sequitur esse peiorem. Nam
 et si ratio iniustitiæ latentior sit in forni-
 catio-

Ad secū-
dū arg.
Martini.

Obiciē-
rursus co-
tra præ-
fatā ue-
ritatem.

Ad pri-
mā obie-
ctionē.

Ad secū-
dum.

ratione militat tamē contra maius bonū.

**Ad ter-
tium arg.** Ad tertium denique negatur, maioris in-
famię esse furtū quā fornicationem, nam
honestę mulieris pudentius est fornicatio-
nem quam furtum facere, sed uiri propter
corruptissimam consuetudinem minores
illam æstimant. Et quamuis minoris esset
infamię non inde fit consequens ut sit mi-
nus peccatum quoniam Gregorio aucto-
re peccata carnalia sunt minoris culpę &
maioris infamię quā spiritualia. Et blasphe-
mia circa dubiū peior est furto & tamē nō
de illa tā pudefuit homines quā de furto.

**Pulchra
limita-
tio pte-
teritō
clausio-
nis.** Hæc autem ueritate nihil obstat, nempe
quod fornicatio genere suo grauius sit pecca-
tum, esse tamē potest, in individuo furtū quod
sit longe fornicatione scelestius, uel ratio-
ne quantitatis, uel ratione illarū uis quin
vero grauius quā adulteriū, ut si decē mil-
lia ducatorum quis deprædaret. Quin-
imo & qui amplissimam domum ac fami-
liam expoliaret, grauius peccatum com-
mitteret quā si faceret homicidiū plebei
hominis. Est enim facilissima regula, col-
lationē, quę est inter species uirtutis aut
uiciorum, ad singula individua applicare
quippe in quibus possunt esse alię quali-
tates augere, aut minuentes rationem
uirtutis ac uis. Pari modo infamatio &
conuictio genere suo grauior est fur-
to ex obiecto. In summa, cum bona exter-
na sint inferiora quā fama & uita, furtū ge-
nere suo minimū est peccatorū Decalogi.

Inter argumenta contra hanc conclusio-
nē primū facit D. Tho. de furto filiorū Is-
rael in Aegypto, quod nullū fuit peccatū,
sed iam lib. 2. satis dictum est illud nullam
habuisse rationem furti. Nam præterquam
quod Deus tāquā rerū dominus citra illā
dispensationem potuit illos eiusmodi be-
nis donare, tāquā rectus iudex soluit illis
mercedem insumpti laboris in luto & la-
tere. At uero utrum liceat principibus Deum
in hoc imitari ut aliquid occulte præci-
piat quod citra publicum tumultū ministri
tencātur exequi. Verbi grati. Si princeps
præciperet aulico aut bonis, aut uita quem-
piam priuatim expoliare, utrum teneatur il-
le exequi? Respondetur quod si dicta eussent la-
taque condemnationis sententia id faciat,
citra dubium parendum ei est, quoniam
expedit quandoque eiusmodi executiones

secretas esse. Et tunc illud non esset fur-
tum, sed executio pœnę. Quod autē citra
iudicis formam & uis nemini imperet, ne-
fas est, neque parendum est illi, quoniam
& princeps tenetur iudicio suo ordine pro-
cedere. Siquidem non est Deus, qui errare
non potest. Nisi forsan, quod quam ra-
tissime accidere solet in aliquo casu, qui
cum parentissimum nre iustitiam, neque
mo as ferret, neque sit ita publicū. Quando
vero publicus indicitur bellū, tunc nulli iu-
sticia causę manifesta esset, iussio princi-
pis pacare debet militum conscientias, ut
August. 23. q. 1. can. quid culpatur, admo-
net. Ad aliud uero quod primo loco posui-
mus argumentum de illo qui res suas pro-
prias uel furatur uel rapit, arti. 1. partim
dictum est, & partim modo dicendum su-
perest. Restat enim dubium illic pte-
missum utrum liceat cuiunque auctori-
tate priuata id quod sibi debetur recupera-
re. Ad quod S. Tho. respondet negatiue
nam si rem illam apud illum deposueras
quam ipso nescio furaris, aggrauas illum,
ut tibi melius furti restituere teneatur. Si
vero ille contra ius usurpauerat, inde pec-
cat quod transgredieris iuris leges, priuatim
usurpando iudicium quod publicę pote-
stati conuenit, quod quidem mortale de-
lictum est, idque civili lege acerrime pro-
hibitū. Sed tamē opere præsum est hoc lo-
cupletius explicare. Quod enim facit mi-
ser, qui nullatenus res suas uia iuris recu-
perare potest? Est namque in regulis iuris
lib. 6. quod nemo se aliena dicari debet. Re-
spondetur ergo tam de culpa quam de re-
stitutione. Licet namque cuique priuata
auctoritate sua capere, dummodo illæ ad
sint conditiones. Primæ, ut omni procul-
dubio certissimus sit, rem sibi esse debita, esse
nam ubi quippiā est dubietatis, neque quā potest
id licet, iuris ordine prætermitti. Quod pro
priæ famuli siue principum siue inferiorū
dominorum nullo iure possunt quippiam priuata
furtim a suis heris surripere, eo obreatu auctori-
tate non satis pro suo seruicio & famulatu
re pensam est illis. Solent enim creberrime
recupere hæc sibi apud confessarios obtendere.
Quibus tamē respondendum est, quod si priuata
illud de quo inter ipsos conuenerat est non
possunt alia uia extorquere, possunt qui-
dem id latenter recipere, illud autem aucta-

August.
Ad pri-
mū arg.

D. Tho.

Dubita-
tio.

Condi-
tiones
quæ ad
esset
nam ubi
id licet
pro
priæ
dominorum
furtim
auctori-
tate
re
recupe-
rare.

rium quod famuli ipsi putant sibi insuper adhibendum, nequaquam nisi vi aut fraude coacti à dominis fuerint servire. Volenti nanq. non fit iniuria. Et ideo si non vis illo pretio servire, abi. Secunda conditio est, ut oia expertus, certus sis te non posse via iuridica rem tuam recuperare. Nam alias publicè potestati iniuriā faceres. At vero in tali casu distinctione opus est. Aut enim impossibilitas illa inde nascit quod testibus instrumentisq. cares, quibus ius tuū probare possis, & tunc nequaquam licet per vim res tuas surripere, nam vim inferre nemini privatim licet nisi ut vim vi in flagranti delicto repellat. Quare si alia via rem tuam acquirere nequis, nullum tibi restat remedium, potius nanq. publicæ quieti consulendū est, quā tuo privato cōmodo. Quare unusquisq. sibi provideat qua cautela res alienet suas. Si uero uia latentē citra scandalum potes eiusmodi tibi debitum surripere, aut tibi compensationem facere licebit quidē, dummodo periculum caueas ne debitor ille tuus restitutionem iterato faciat. Et hoc quātū ad excusationē culpæ. Nā quātū ad restōnem, dummodo tibi euidenter constet rem esse tuam, licet contra ius non expectata publica auctoritate ēt per uolentiam illam debitori eripias, nihil restituereteneris. Neque ad excommunicationis censuras respondere cogaris, sed pœnas duntaxat condemnatus fuere. Secundo modo contingere potest occludi alicui uiam recuperandi rem suam, non q̄ probationes nō sint legitimæ, sed propter iudicis iniquitatē, qui renuit causam decidere, tunc ratio apparentius euincere uir, licere ēt per vim unicuiq. rem suam capere, nam princeps hac iure potest alteri bellum indicare nempe quia alium non habet iudicem qui ius sibi reddat suum. nihilominus respondetur, neq. tunc fas esse rē per vim patenter aggredi. Sed si latentia eripi nequit, uel ad eundem est superior, uel si nullum aliud remedium superest, potius ferenda est bonorum iactura, quam ut reipublicam perturbare, ut in hac quæst. art. 8. docere uir D. Tho. Eo potissime q̄ similis casus uix contingere potest. Vbi nā tā barbara esset respublica aut tanta tyrannide oppressa, ut nemo possit ius suum obtine

re, tunc si citra annorum fridorem potest quis etiam cum aliqua uolentia in suum se ius restituere, non prorsus esset iniquitas. Dicō in ius externorum bonorū. Nā vindicare se, nullo casu liceret. Ut si iniuriam passus es, etiā si obtinere ius nequeat nequaquam tibi licet illam priuatim vindicare. Neque simile est de principibus. Nam ille penes quē est summa reipublicæ, non solum est eius iudex, uerum & externorum hostium ad iniurias non modo propulsandas, uerum etiam ulciscendas.

Secundum autem argumentum materialitatis tangit inventorum, ad quod S. Tho. per hanc distinctionē respondet. Sunt quædam inuenta quæ nullius unquam fuerūt propriā, ut lapilli & gemæ quas maritimu littus proterat. Et talium inventores nulli restitutioni subdūtur, quoniā qd nullius unquam fuit, occupanti cōcedit. Instit. de rerum diuis. §. fereq. & ff. eod. tit. Atq. eadē est ratio de inuentione uetusti thesauri, uel delicti cuius domini nulla extare potest memoria. Nam iam tum ille thesaurus p̄ inde habet atq. aurifodina quā terra nutrit. Præterquam q̄ legibus civilibus medietas domino agri adicitur, perinde ac si eius fructus esset. Quod quidē civile ius uetustissimum esse ostendit evangelica parabola de inventore thesauri in agro alto, cui ad prudentiam proponitur q̄ illud prius coemerit quā thesaurū prodere, ut integer sibi obueniret. Sed aliæ sunt res inuenta in terræ superficie, uel alibi recenter perditæ, aut depositæ, quarum idcirco domini, aut hæredes superstitēs, esse censentur. Et istæ, ait S. Tho. accipi non possunt animo retinendi, nisi constiterit dominiū pro derelictis eas abieciisse. secundū uerbū Aug. 14. q. 3. si quid inuenisti & nō reddidisti, rapuisti. Et tū exponētibz nobis per singula discurrendum. Et primum, q̄ in litore maris lapilli inuenti, sint inuentoris, expressa est iuris definitio, Instit. de rerum diuis. §. lapilli. ff. eod. tit. I. item lapilli. Et rō est, quia litora iure gentium manserunt communia. Atq. idem est iuris naturæ iudicium de aurialiorumque metallorum uenis, quæ sunt in uisceribus terræ. Dubitare hic tamē quis posset propter nostrates qui ad Occidentalem continenter aurī gratia aduolant, an liceat cuiusque

Ad lectū
dū argu.
S. Tho.

Duplex
genus re
rum in
uentariū.

August.

Dubita
tio.

Palu-
dan.

De me
tallorū
uenis.

Opinto
cōis de
rebus in
uentis q̄
nō sunt
thesauri.

Prima
non aucto-
ris in p-
ximam se-
ntentiam.

hi gravissima argumenta quæ inuētor possit sibi in contētia retinere. Probat, iure naturæ gentium illa sunt inuētoris, & nullū est ius, aut euangelicum, aut ecclesiasticū, quod illa tribuat aut pauperibus aut cuius alteri ergo pōt inuētor sibi capere. Probat prior præmissa. Res, ut lib. 3. dictum est, ius naturæ non diuisit, sed permittit in communi possideri, ius autem gentium, id cuius non extat dominus, primo occupanti permittit, res uero illa (cuius dominus post legitimam diligentiam non comparer) perinde habetur ac si nullus esset, ergo qui inuenit perinde acquirit eius ius, ac si thesaurus esset antiquus. Enimuero antiquitas nihil aliud præstat, quod indicium est rem carere domino, hoc autem quod dominus non reperiatur, eodem modo est causa ne alicui fiat iniuria, quia non apparet cui furtum fiat. Quod autem non sit positiuū ius, quod hoc pauperibus tribuat, probatur. Nam iuris prudentes nullam afferunt nisi cap. cum tu. de usuris, & similia, quibus usuraria pecunia & simoniaca ad iudicatur pauperibus. Iura autem huiusmodi non loquuntur, nisi de rebus male partis & acquisitis, ut habetur in canon. Non sane, 14. q. 3. Inuentio autē non est iniqua acquisitio, sed licita, neq. est clarum debitū. sicuti quod mutuato aut credito receperis. Secundo arguitur. Ante legem Euangelicam iure naturæ uenissimum est, res inuentas fuisse inuētoris, sicuti antiquos thesauros, nam iura non faciunt aliam differentiam quam quod si inueniantur res quæ dominos habere præsumuntur non capiantur nisi animo reddendi dominis, quod quidem ius solum cogit ut dominus diligenter disquiratur. Hic enim est sensus legis, falsus, scilicet de furt. quæ ait furti reum esse qui inuentum accipit animo non reddendi, etiam si dominum ignoret, nempe quia tenetur illum disquirere, quo utiq. non inuento, nihil loquitur de pauperibus, non ergo est, ut in lege Euangelica debitum fiat iustitiæ illis conferendi. Sed eis eiusmodi res veniunt in ius commune reipublicæ, & ideo applicari pauperibus eius. Hoc autem profecto non satis probatur, Nam illud illic tantū supra ostendimus habere uerum ubi manifestum est quēpiam aliquid debere igno-

to domino, nempe quia iniuste accepit, uel sub fide reddendi, inuentio autem non est huiusmodi, imo beneficium est Dei, ut ait lex, rem aliquam reperire. Et profecto si eiusmodi res in ius cōe reipublicæ, uel pauperū cederent non uideo cur non etiam, & antiqui thesauro. Neq. obstat si dicas illum qui inuenit non amittere ius suū, sed uelle ut des pauperibus, ut in eius bonum spirituale cedat. Nam si eo ipso quod reperi non pōt, nulla ei fit iniuria, eo ipso caret executione iuris petēdi. Item si constat mihi eū qui perdidit esse Turcā, quid illi proderet dari pauperibus? non ergo succedit ius pauperum propter bonum perdendis, poterat. n. esse iniquus, sed aliunde, scilicet quia sunt bone redundantia in republica. Quod tñ non satis probatur, cum non probetur esse debita. Et est porro mihi magnum argumentū, D. Th. nihil hic de pauperibus meminisse, sed id tantū ait, quod inuētor qui bona fide credit res haberi pro delictis, non committit furtum sibi retinendo, & certe facta diligentia, pro delictis habentur. Nā loquitur iam tunc non de thesauris, sed de illis rebus quæ de propinquo dominum habuerunt. Argumento uero quæ ex Aug. & Hieron. 14. q. 3. afferuntur, nihil conuincunt. Ait, inquam, Aug. si quid inuenisti & non reddidisti, rapuisti. Et Hier. can. multi. Peccatū, inquit, simile rapinæ est si quis inuenta non reddat. Plane tamē intelligit quando dñs haberi pōt, & malā fide non inquiritur. Cōcludamus ergo primum quod ubi inuētor indigēs esset, capere tuto pōt uel totum inuentum, uel partem pro sua necessitate, id quod & fauores contrariæ opinionis et fatentur, ut patet apud eundē Syluest. loco citato, dummodo id faciat de consilio prælati aut confessorii, quamuis neq. id forsan sit necessarium. Secundo, si quis inuenit est diues, consilium est saluberrimum res inuentas quarum dñi haberi non possunt, in pauperes aut in publices piosq. usus erogari. Nā uti ait Grego. Timorati animi est, ibi culpā agnoscere, ubi culpa non est. At uero an sit necessaria præceptio, non satis audeā affirmare. Qui autē id astruxerit, per hoc suam tuebitur opinionem, quod iure naturæ illa quæ in republica redundant sunt in gentium, ut statim articulo proximo dicemus, quod autem illa redun-

Altera
ratio ad
idem.

Secunda
ratio.

Serena
auctoris

redundent, inde quodammodo apparet, quod non habent certos dominos, præsumuntur tamen habere aliquos, quod antiquis thesauris non convenit.

Ad tertium arg. Ad tertium argumentum respondetur, quod furtum censetur non gravis culpa duplici ex primo ex parte subiecti, quia ex necessitate furtantis alleviatur. Præterea quia sicut proxime diximus, genere suo est minimum respectu aliorum mortalium. Vnde ibidem subditur, fur deprehensus reddet centuplum, qui autem adulter est, perdet animam suam. Ad secundum autem membrum re-

Dubitatio. spondetur, tam tenue tamque exile posse committere furtum ut non sit mortale, propterea. n. dictum est, genere suo esse mortale.

Rō hanc Rō hinc autem duobus modis refurgit: quo sit perpendendum: furti quantitas quæ culpam non habet nisi venialem respectu venie, an absolute. Enimvero cum gravitas furti ex dā-

tandi. no dato sit perpendenda, & indigo, verbi gratia, plus nocet unum iustitiam quadrante, quā prædictum a quo ducitur tum ei peres, consequens fieri ut respectu sit æstimanda. In contrarium autem arguitur, quod si id verum esset, consequeretur, furtari à Cæsare centum aureos nunquā esse mortale delictum, quoniam longe minus damnum inde ipse accipit, quā misera vetula cui duo minuta raperes, quandoquidem & in Evangelio ubi id cumulatius commendata est elemosyna illius anus, quæ plus respectu suæ facultatis in gazophylacium misit.

Distin- Lis tamen hæc sic per distinctionem dirimitur. Est. n. aliqua pecuniæ quantitas tanta, quæ per se abique ullo personæ respectu est in furti peccati mortalis. Ut si verbi gratia, dicamus duo tresve aurei ducati, quare etiam si à Cæsare surripiantur, licet illos ipse flocci pendat, nihilominus crimen est. Sed alia est tam exigua summa quæ secum ipsa non habet tantum culpæ, sed nihilominus ob paupertatem possidetis fieret mortale, ut si argenteum nummum aut duplum a misero surriperes. Augescit autem præterea damnum, etiam si per se parum sit, dum causa est maioris, ut si lora bonum rumpas quam ob causam agricola diurnas operas perdit, aut aliud utile instrumentum ab artifice detrahas, cuius res ab opere cessat. At vero forsitan quis arguat, nunquam quantitatem furti tam pu-

illam esse posse, quin crimen sit mortale.

Primo ex iure canonico, puta ex Hieron. Hieron. 13. q. 6. can. fin. ubi ait furtum non solum in maioribus, sed in minoribus et indica-

ri. Deinde iure civili ex Inst. de rer. d. ubi Solutio. S. Gailinarum. Vbi de gallinæ furto etiam datur actio. At vero ad Hieron. responde-

tur quod loquitur, quando animus adest non cedit in maioribus, sic etiam continuo subdit, Non enim quod furto ablatum est, sed in eis furtantis attenditur. Ius autem eade nihil aliud habet, quā quod aucupium non est

carum autem sit furtum, sed tam parum esse posset, ut miculus haberetur qui de illo ageret in iudicio. Adiecit autem in calce

solutionis D. Tho. quod qui habet animū S. Tho. furandi & inferendi nocumentum proxi-

mis, et in talibus minimis potest peccare mortaliter, sicut in solo cogitatu per con-

sentum. Sunt tamē amphibola verba, & id anceps sententia. At ergo Caiet. non esse

sententia D. Thom. ut particula, in minimis referatur ad nocumentum, quasi docuerit

ut qui animo intendit in minimis nocere, mortaliter peccare posset. Est enim talis

sententia, ut ipse putat, idni distonum, sed ait id tantum voluisse quod qui habet animū

nocendi simpliciter, et si noceat in minimis peccat mortaliter propter extenden-

tem se animū ad maiora. At vero et si mens D. Th. non sit adeo perspicua id, tamē qd Caiet. refutat crediderim ego contra esse

verum. Etenim si non pusillanimitas hominis ingentium qui minimis maxime offendit, atque animo perturbatur & affligitur,

& forte ad iracundiam concitatur, profectio si haberem ego animum ei nocendi per illa minima, charitatem violarem, & amicitia,

nā de hoc esset ille mihi inimicus, atque adeo mortaliter delinquerem, idque non solum se cum laudando verum et verbo & gestu. Dico minima, quibus homines

angusti cerebri vehementer offendi consueverunt, nam tam pusilla esse possent, ut ludibrio haberetur qui inde se reputaret quasi

sensum, & tunc eiusmodi læsio non esset culpa. Sed aliud præterea argumentum restat, quod rem hanc furtorum parvularum re-

rum facere potest dubiam. Si parvum furtum non esset mortale, sequeretur quod neque si multoties iteraretur ad tantā culpā posset ascendere, ut esset mortale, nam pec-

cata uenialia quantumuis multiplicentur, ut sana habet Theologorum opinio, effice-
re nequeunt mortale. Contingere. n. tunc
transitus de genere in genus. Consequens
tamen est falsum. Nam & si famulus nun-
quam nisi minimum quadrantem ab hero
uno furto surripiat, tamen dum centies id
multiplicat, reus furti indicatur. Ad hoc
respondetur consequentia perempta. Nam

Solutio. etsi pluralitas peccatorum uenialium nun-
quā sit mortalis, nihilominus quando sum-
ma rerum incipit esse magna, tunc actus il-
le, etiamsi non sit nisi acceptio vnius qua-
drantis, quia acceptio damni est ad prece-
dentia, sit mortalis. At uero uidere uideor
studiosum lectorem contra hanc solutio-
nem sic reurgentem. Sequeretur saltem
q̄ si eiusmodi furta idem fur non ab eis-
dem personis faceret, sed à diuersis ita ut
ab uno caperet obolum atque ab alio, ac
subinde ab alio quadrantem aut aliā par-
uam monetā, nonquā mortaliter peccaret.

Probat, quia nemini dicitur graue damnum.
Neque uero ulla est redargutio quod ipse
recipit grande lucrum, nam fortum nō est
æstimandum ex accedente furi lucro, sed
ex damno dato. Si autem consequentia cū
consequenti concedas, admittis posse furē
aliena substantia citra peccatum mortale
ditari atq. adeo patrociniū præstare istis
publicis coemptorib. qui diuersos in par-
uis defraudant. Nam secundum tuam opi-
nionem non peccaret mortaliter. Respon-
detur ergo q̄ quamuis à diuersis exigua
quis sufflueretur, tamen cum summa incipit
crescere, actus iam unus furandi præceden-
tibus accedens efficitur mortalis, nam, ut
mō dicebamus, quantitas q̄ per se est ma-
gna abiq. ullo personarū sc̄pū, siue à diui-
te accipias si. e. à pluribus, per se constituit
peccatum mortale. In quarto argumēto tā-
giur an capitale supplicium qđ furtibus de-
cretum est, sit licitū. Et potest quæstio uel
de potestate interrogari, uel de usu. Sco-
tus namq. quæq. i. attulimus, arbitratur ta-
lem potestatem non esse penes rempubli-
cam, quia non ualet, inquit, quæquā mor-
ti addicere, nisi in casibus expressis anti-
qua lege. Hec autem satis illic me arbitror
expugnasse. Potest enim iure naturæ quod
nisi quā diuinitus reuocatum est, publica
ulcisci scelera prout uiderit salubrius expe-

dire. De usu tamen an uidelicet furti grani-
tas id mereatur alia est quæstio, nam cum
bona exteriora non sint tanti habenda pec-
pie inter Christianos, quos Christus admo-
nuit ut petenti pallium relinquant & tuni-
cam, nō apparet ratio, ut pro furto uita exi-
gatur. Accedit & ius commune. Nam cum
antiquitus pœna illa in legibus extaret, po-
stea uisa est atrox, quare cautum est ne ul-
lus de simplici furto capite plecteretur, ut
habetur l. sed nouo iure. C. de seruis fugi. &
in authen. ut nulli iudici liceat habere, &c.
col. 9. Sed publici tantum latrones digni il-
la morte censentur. Et reuera seculo S.
Tho. non erat in usu simplices fures, sed tā-
tum latrones ad furcas suspendere. Nam
ait non esse infligendam pœnam pro quo-
libet peccato mortali, sed pro eo quo dam-
num datur irreparabile, quale non est fur-
tum. Quin uero in Hispania ius olim istud
seruabatur, ut patet. par. 7. tit. 14. l. 18. sed
tantum suspendebantur sacrilegi qui sacra
deprædabantur, atque alii id genus. Postea
uero crescente perditionum hominum au-
dacia, auctæ sunt pœnæ. Et arbitror Balin. Sētētia
caussa fuisse huius supplicii, qui super eadē. Baldi.
lege, Sed nouo iure. duo asseruit. Primum,
q̄ etsi pro simplici aut geminato furto nō Prima o
sic fur morte dignus, tamen triplicatum iam bic dno
reputatur latrocinium. Secundo inde inferit aduer-
q̄ quando unum ingens est, tunc trib. equi. sus sentē
poliet. Porro autem ut nihil ego contra le tiā Bal-
ges obmurmurem, nō ratio Baldi nulla est. di.
Primum. n. latrones non sunt cecidendi ex
actuū solum frequentia, sed ex modo, nē
pe quia uim inferūt & rapinis. perturbant
republicam, atq. illi duntaxat iure depu-
tantur neci, fur aut licet identidem peccet,
si tamen id semper latenter, ita ut neq. pu-
blicas uias obideat, neq. irruptionem in
cades faciat, nec eadē offerat, non cenletur
latro. Quare gaudere debet privilegio ec- Secūda
clesiastico, si se in sacrum recipiat. Atq. adeo
multo minoris probabilitatis hēt secundū
asserit, q̄ quia ingens furtum æquipollet
tribus, dignū sit morte. Nam licet æquipol-
leat in quantitate, non in in mō, ut repu-
teretur latrocinium. Quāuis p. p. insignem au-
daciā imaginem eius gerat. Id autem quod
tandem pro ratione asseri fuit adductū, ui-
delicet propter enorme delictum licet le-
ge transgredi, indignum est inuisione,
nam

An fures
hinc su-
spendantur.
Scotus.

nam transgredi leges peccatum est, & peccatum licere non potest, sed forsitan transgressionem appellat dum fit aliquid contra verba legis, non tamen contra mentem. Id ueruntamen insuper adnotandum, hic est, quod Baldi aut cuiusvis alterius, doctoris assertio nullatenus haberi potest pro lege, imo uero neque dictum ipsorum iuriconsultorum, nisi auctoritate principis auctoritate aut reipublice more & usu eorum documenta pro legibus recepta sint, quippe cum (ut lib. 1. demonstratum est) sola auctoritas publica ualeat legem cedere, quae uim habeat coercitiuam. Est ergo iam receptissimum, ut fures pro simplici aut geminato furto, si non est magnum, aut flagellis caesi, aut aures recisi, seu ferio iussu, relegantur. Pro trino uero aut pro uno enormi ad furcas suspendantur. Quae quidem lex etiam Hispanis in more est, ut patet in lib. 4. re. al. for. tit. 1. l. 6. qui furatus fuerit 40. pondia, nouies tantundem soluat. Quod si iterato simile committat, furum, occidatur. Tamen si sub illo rigore non sit nunc eadem lex in usu, ut pro decima parte unius ducatur quis suspendatur. Plus enim tunc forte aestimabatur illa quota quam nunc duplus ducatur.

ARTICVLVS III.

Virum ei qui egestate premittitur.

furari licet.

Postquam tam stricto iure ostensa est iniuriis furti, disputare cōuenit an aliquis sit inde excipiendus casus, scilicet ubi extrema necessitas ingruit. Et arguitur primo à parte negativa, de illo ca. supra citato, si quis extra de furt. ubi habet, qd si quis p. p. necessitatem iam si furatus fuerit uel de, ciuiarium, uel pecus, poeniteat hebdomadas tres, quod non subest, ut nisi furtum tunc illicitum esset. Secundo idem arguitur ex Arist. 2. Ethic. ubi ait quādam esse quae cōfessionem nominata conuoluntur sunt cum malitia, & subdit exemplum in furto, ubi significat esse intrinsece malum, atque à deo nullo sine nulla q. de causa reddi possibile, cultus est in mendacis similitudo. Tercio, homo debet proximum sicut seipsum diligere, nemini uero ad succurrendum per elec-

mosinā proximo licitum est furari, ut lib. contra mendacium admonet August. ergo neq. ad subueniendum sibi. In contrarium autem est quod in necessitate, ut axioma habet vulgare, omnia sunt communia.

Ad questionem tribus conclusionibus responderetur. Prima. Res quae homini redundans, pauperum sustentationi iure naturae debetur. Auctoritas est Ambrosii quae inter decreta refertur, distin. 47. ciuium panis est, quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorum redemptio & absolutio est, pecunia quam tu in terra defodis. Ratio autem naturalis sic colligitur. Nullum ius gentium aut humanum naturali potest aut diuino derogare, cum haec superiora sint iure autem naturae diuinæq. providentia institutum est, ut res inferiores hominum necessitati subseruiant, propter quos conditae sunt, ergo ubi res huiusmodi redundantes possessori non seruiunt, nullo humano iure uerari possunt, quominus in agentium usum veniant. Secunda conclusio. Hoc tamē non obstante, nemo citra extremā necessitatem ei qui affluunt, eripere sua bona potest. Probat, quoniam & si locuplex ille eadē teneatur bona diffundere, sunt tamen multi egeni, diuersis locis & temporibus occurrentes, quibus ideo charitatiuā illam erogationem per possessorem fieri conuenit. Tertia conclusio. In extrema necessitate, puta ubi eiuius & ugens est, tunc calamitosus ille licite potest alienis rebus sibi succurrere, siue clam sublati, siue palam. Conclusio Prima saepe iam est à nobis asserta, quoniam tam innatum est hominis ius seruandi sese, ut declarata cuncta cedant. Primam istam uo. conclusionem non intelligas obligationem sonare iustitiae, sed tantum misericordiam, ut lib. 4. q. de diu. rerum, adnotauimus. Nam postquam diuinitas fur tres, quilibet est inquam dominus, eatenus tamen persistit naturale ius commune, ut qui abundat, esse debeat in egenos beneficus. Qua ratione inde enascitur ueritas conclusionis secundae, nempe ut nemo quam uis grauius patiens, possit à diuine furari. Neq. ualet argumentum. Dives in tali casu (non peius egenus necessitatis) tenetur egenum erigere, iuxta illud, qui pauperem respici-

Conclu
sio reipō
sua
Ambro.

Secunda
conclu.

Tertia
conclu.

Prima

conclu.

Primū
argu. à
parte ne
gatiua.

Argu. 2

Argu. 3

ca, Qui uiderit fratrem suum necessitate & clauderit viscera sua ab illo, quod charitas Dei manet in illo? ergo ille potest sua auiditate eripere, quoniam obligatio illa non est iustitiae, sed charitatis, ad quam nemo inuitus cogi potest. At uero materia haec de elemosynarum obligatione non est praesentis loci. Tractat enim ea diuus

Quæ rā Thom. 2. 2. q. 32. Circa tertiam autem cō-
extrema elusionem, quæ ad rem attinet praesentē,
necessi- dubium est quænam necessitas sit extre-
tas dica ma indicanda. Verum ea tantum cum quis
tur. iam iam aut fame strangulatur, aut frigore
alave calamitate absumitur. Videtur nan-
que nomen ipsum extrema, id designare.

Respon- Responderur tamen nō eam, ut vulgus ar-
sio. bitratur, expectandā esse. Sunt n. qui eam
uocant extremā necessitatē cuius impossi-
bile est tunc remediū, ille ergo cēsetur arti-
culus necessitatis extremae, quando uidet
fratrem periculo appropinquari incurabi-
lis infirmitatis, aut alius miseræ quæ ho-
mines solet conficere, ille inquam dū prae-
ueniri potest caueriq. summa miseria. Ne-
cessitas uero quæ in periculo hominē con-
stituit honoris, licet non censeatur extre-
ma, est tamen profecto grauis, quæ cū qui
facultatem habet opem ferendi sub reatu
mortalis culpæ obligat. Quid autē si puella
in periculo uersetur amittendi pudoris
ob uictus inopiam? Videtur nanque & il-
lam cēseri extremam, quippe qua non
modo honor, uerum & salus animæ peri-
clitatur, Responderur nihilominus quod
quumuis illustre sit misericordiae officium
eiusmodi miseris in orphanitate pericli-
tantibus subuenire, non illa tamen cense-
tur extrema ut possit puella alienum ra-
pere, quoniam nulla est necessitas quæ co-
gere possit illam ut sui copiā alteri faciat,
alias consensus ille non esset peccatū, sed
perire potius debet quā delinquere. Sunt
autem ciuilia iura quibus iubetur ut ex-
treme patient ad publicum mag. stratum
antea recurrat quam aliena priuatim cap-
piat. Hoc autem intelligendum est quan-
do commode id fieri potest. At uero non

Obie- deerit forsan qui contra nos impraesentia-
quo ad- rū insurgat. Diximus n. tom alias sepe,
uersus tum paulo ante, neminem ad id cogi pos-
sponsio se ad quod sola charitate tenetur, sed ad
nece. id tantum ad quod de iustitia, obligatur,

extremae autem necessitati nemo tenetur
succurrere nisi ex charitate, nam si obliga-
tio esset iustitiae, ille qui tunc non succurre-
ret, teneretur ad restitutionē, quod non cō-
ceditur, ergo neque publica potestas, com-
pellere tunc quempiam iure, potest, neq.
qui in periculo est quippiā alieni priuatim
capere. Responderur parum referre an di-
cas in tali necessitate aliquā iustitiae rōnem
intercedere, proprie tñ profecto non est ni-
si misericordia strictissime in obligans. Qd
autem coactio tūc locū habeat, est propter
singulare ius quod cuiuspiam cōpetit suam
seruandi uitam. Appendenda hic erat di-
sputatio, an qui in articulo necessitatis alie-
nū rapit, arriidente scilicet postea fortu-
na teneatur id restituere, nisi iā satis libro
praecedenti sub titulo de restitutione, ea-
dem a nobis absoluta esset disputatio.

Ad canonem igitur adductū in primo. Ad pri-
mo argumento responsum illic est q. intelli-
gitur de necessitate quæ non est extrema. Ad secū-
dū ubi aliqua est culpa furari. Ad secundum dū arg.
concedimus ingenue, furtum esse actio-
nem intrinsece malam, imo talem, ut lib.
2. diximus, in qua Deus, ut legis naturæ la-
tor dispensare non possit. At uero sicuti
de prohibitione homicidii diximus quod
illa generaliter, Non occides, eo quod
praecceptum est naturale, non includuntur
casus quos ipsa natura includere non po-
test, neque in illa, Non iurare omnino, sic
neque prohibitione furti uetari potuit ac-
ceptio rei alienæ quam natura ipsa homi-
nibus indulgit. Quocirca eiusmodi acce-
ptio non est furtum, sed acceptio rei à na-
tura concessæ. Ad tertiam deniq. respon-
detur cuique pari iure licere in eadem ne-
cessitate alienum rapere ut indigenti suc-
currat. Sed citra illam uetat August. elec-
mosynas de rapinis fieri.

ARTICVLVS V.

*Virum rapinaullo pacto fieri possit
citra peccatum.*

E T si furtum in extrema necessitate
licitum sit, tamen quia rapina atro-
cius est crimen, uidere restat utrum &
illa quoque aliquando sit licita. Argui-
tur enim a parte affirmatiua. Prima illata

Solutio

Ad ter-
tiū arg.

Primū
argum.

ut sic

ut sit, quod rationem habet rapinæ, prædā autem accipere ab hostibus licitum iudicavit in libro de Patriar. Ambrosius ubi ait: Cum præda fuerit in potestate victorū deest militarem disciplinam ut regi teruentur omnia. s. tam ad belli sumptus quam ad militum præmia, ergo rapina est aliquo casu licita. Secundo arguitur. Terrarum principes multa à suis subditis iniuriis extorquent, quod effigiem præselet rapinæ, & in grave est illos delictores censere, ergo rapina non est ubiq. mortale crimen. Tercio arguitur. Id quod possessoris non est, licite ab illo aufertur, infideles autem iniusti sunt suarum rerum possessores, secū dū illud August. in epistola ad Vincēt. Donatist. Res falsò appellatis uestras, quas neque iuste possidetis, & secundum leges terrenarum legum amittere iussi estis, ergo licitum apparet ab ipsis eadem eripere. In contrarium est quod tanquam de re iniq. parata prohibetur sacrificium vel oblatio de rapina fieri, secundum illud Esaiæ 61. ego Dominus diligens iudicium, & odient rapinam in holocaustum.

Argu. 2

Argu. 3

Prima conclu.

Secūda conclu.

Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima: Rapina nullatenus est licita, neque privato neque publicæ potestati, itaque sicut furtum nunquam est licitum, & ubi acceptio rei alienæ licita est, non habet rationem furti, sic imo efficaciori ratione de rapina censendum est. Probatur. Quicquid nomine suo innatam habet rationem iustitiæ, est sic intrinsece malum ut bene fieri nequeat, rapina autem id ipsum sonat quod violenta acceptio contra iustitiam sicut furtum, id quod fraudulenta, ergo rapina neutiquam esse potest licita. At vero ad maiorem huius explanationem adhibentur alie duæ. Secūda ergo conclusio est. Sola respub. & princeps qui eius gerit vices, per violentiam potest citra iniuriam aliquid à suis civibus extorquere, quicumque vero privata auctoritate per violentiam aliquid capit, raptor est & latro, atque adeo huius iniquitatis reus. Probatut utraque simul pars. Violentiam inferre propriam est publicæ auctoritatis munus, nam violentia idem est quod coactio, vi autem coactio solum in republica residet atque in principe qui eam representat, sicuti non nisi totum animal po-

test cogere membra. est enim hæc potestas ab ipsissima natura concessa ad cohibendos homines a malo, adducendosque in bonum, quæ quidem concessio, ut supra diximus, nō expediebat privatis fieri, propterea quod permatturo iudicio mandari debet executioni. Ex quo fit ut violentia in principe, si via & ordine fiat, non habeat rationem rapinæ, nempe si vel contra externos hostes, vel contra internos maleficos illa ex legis præscripto utatur, in persona vero privata semper eiusmodi violentia rationem habet rapinæ. Atque hac de causa, articulo 3. etiam illi cui constat rem ab alio possessam, suam esse, idq. legitime probare potest, tamen præ iudicis iniquitate nequit obtinere negavimus per vim posse rem aggredi. Quod si cum saltem obieceris, qui extrema patitur, illum arbitror iure ipso naturæ exceptū esse ab hac lege. Adeo enim vitæ conservatio naturalis iuris fastigium tenet, ut violentia tunc non sit rapinæ caractere denotanda. Tercia conclusio. Si princeps, aut iudex, aut alius cuius magistratus sua abusus potestate per violentiam quidpiam a civibus rapuerit, insigne rapinæ scelus committit, & ad restitutionem tenetur. Tanto enim impudētius ac sceleratius eiusmodi potentatus peccant, quanto sanctiori fide iustitiam, cuius custodes existunt, erga omnes deberent immaculatam servare.

Tertia conclu.

De conclusionibus istis nulla est ambiguitas præter illas quæ per proposita argumenta insinuantur. Et quidem ad primum de bellica præda respondet D. Thomas, si iustum est bellum prædam esse licitam, neque ad restitutionem obligare. Tametsi peccatum cupiditatis contra charitatem committit etiam tunc possit, dicente Augustino in libro de ver. Domini propter prædam militare peccatum est. Si vero bellum est iniustum, rapina committitur. Bellum autem iniustum, sicuti lib. 3. de iudicio diximus, ex triplici capite contingit. Primum ex auctoritatis defectu, nā soli principes habentes merum imperium capere ius habent bellum aut indicendi, aut gerendi, reliqui vero magnates, & potentatus regibus subditi, non item, sed tantum violentia possunt uti in malefactores sibi subditos. Quare si extraneos armorum,

Ad primum arg. S. Tho. respondet.

August.

Primum.

viim.

vi impetant, seu privatae personae consensu
da sunt, & rapinam committunt, quamvis
Secundu alioquin iustam haberent causam. Mox
ad belli aequitatem requiritur causa non
qualiscunq. sed digna pro qua tam ingen-
tia pericula subeantur, tamque calamitose
atque exitiosae reipublicae perturbationes
concententur. Bellorum namque tumultu-
bus non solum profana omnia, verum &
Tertiu spiritualis reipublicae salus & sacra omnia,
& fides, ipsa periclitantur. Tertio requi-
ritur forma iuris. eademque tanto exa-
ctius quam in privatis iudicijs, quanto
periculosius de summa boni publici agi-
tur, nempe ut nisi cunctis participationibus
privatobus, non indicatur, neque ulterius
proferatur, quam fert aequitas. Sed de hoc
alias. Præda ergo belli iusti non solum ad
resarcienda damna, verum ut inter milites
distribuat, licita est. Et quamvis princi-
pi cura præcipua incumbat menta perpen-
dendi iustitiae belli, qua utique ratione li-
cet ipse iniustum bellum conflet, milites
nonnunquam excusantur, tamen tamper-
ta esse posset iniustitia, ut etiam ipsos sub-
ditos excusatione nudaret. Ad secundum
argumentum de principibus & magnati-
bus conclusionem ipsae satis respondent, ne-
pe quod si violentia utuntur ad extorquen-
dum ea quae ad bonum commune consoci-
runt, non est rapinae crimen.

Ad secu-
dum.

Ad ter-
tium.

Si autem ultra ius aliquid insuper ex-
primant non sunt a crimine liberi, imo ta-
to nequius delinquant quanto eorum po-
testati non est qui resistere possit. Vnde Au-
gustinus quarto de Civit. Dei. Remota iusti-
tia, quid sunt regna nisi magna latrocinia?
quæ latrocinia quid sunt nisi parva regna? Et
Ezech. 22. Principes eius in medio eius qua-
si lupi rapientes prædam. Quo fit ut etiam
ad restitutionem teneantur. Tertium ar-
gumentum latissimam, & his temporibus
nescio an dixerim necessariam disputatio-
nem offerebat de iure bellandi contra in-
fideles, propter illum Occidentalem Or-
bem quem nostrates nostro seculo repere-
runt, sed bona causa, ut præcedenti libro
sub titulo De dominio diximus, in hoc
opere ab huiusmodi disputatione superse-
dimus. Dabimus autem, si Deo dante, no-
bis licuerit, libellum De ratione promul-
gandi Evangelium, ubi hæc si non pro rei

dignitate, pro nostro tamen capto tracta-
re adornamus. Interim tamen ad interpre-
tandum Augustinum satis fuerit adnotare
triplicem esse infidelium ordinem. Qui Infide-
dam enim sunt, qui iure, & facto sub di-
no liūordo
ne Christianorum principum vitā degunt, triplex.
quales olim erant in Hispania Sarraceni,
& Hebraei, & nunc in Italia, & Germania
perseverant Iudæi. Et de istis nemini in du-
bium venit, quin valeant Christiani princi-
pes lege in eos agere, suisque adeo priva-
te bonis. Veritas. n. hæc late patet, tamen Primus
Decretalibus sub tit. de Iudæ, & Sarraci-
quam in Decretis dist. 34. His proxime se-
quuntur hæretici qui ex nobis, uti ait Iban-
nes, exierunt. Ac de his proprie loquebat-
ur Aug. Erat. n. eis sermo contra Donati-
stas, quos quidem uniuersim hæreticos pa-
tentissimum est tam canonico quam civili
iure suis multis bonis, ut patet. Cum tu-
de vsu. li. 6. Alii sunt infideles qui licet non Secun-
de facto, tamen de iure Christianis princi-
pibus subduntur, sicut quæcumque ad regno-
rum suorum possessionem, nempe qui ter-
ras ui possident, quæ olim sub diuione no-
stra fuerant, ut sunt Afri, Sarraceni, ac Tur-
ci, Græciam tyrannide possidentes. Et de
istis certum etiam est posse bello à nobis
laccessit atque adeo eisdem regionibus ex-
polari. Nihilominus privata auctoritate
nullus nostrum per eos transitum faciens,
eorum bona aut depredari aut diripere
ualet. Tum quod præter regiones bona
domestica quæ sua industria lucrantur, sua
sunt, tum præcipue quod ab subigendum illos
absoluta publica requiritur. Quare nemo
nisi facultate & concessione principis po-
test illis molestus esse.

Infideles autem tertij ordinis sunt, qui Tertius
neque iure neque facto nobis subditi sunt; ordo.
neque uero nobis infesti, quales sunt illi qui
vel Christianum nomen non audierunt,
vel, quod eodem recidit, per obliuionem om-
ni memoria superiorem excusantur. Ta-
men si proprie excusatur nemo, quia cum
uniuersus orbis teneatur fidē dū eius præ-
dicationē audierint, suscipere, si recte ser-
uassent naturæ legem Christus illis uia ali-
qua sua irradiaret, fideliter excusari dicantur.
tunc eo quod dum nihil de eo audierint, sua
infidelitas non est peccatum. Et de istis con-
testari his solet, utrum liceat nobis illos
bello

Caieta. bello petere? Et quidem Caieta. hic. inter interpretandum sententiam D. Thomæ negat ullum Christianis laedere ius illorum de ius sedibus ac possessionibus de iuribus di. Quoniam ut S. Tho. 2. 2. q. 10. art. 10. ait, Fides naturam non tollit, sed perficit: atque adeo possessiones quarum mortales iure gentium potiuntur, nemini aufert, eo possunt quod species et fidelitatis negative. scilicet eorum qui de Christiano nomine nihil audiunt, neque est peccatum, neque adeo illo supplicio digna. Imo uero ait quod neque olim filios Israel ullis infidelium bellum indixisse legitur, eo solum quod infideles essent, de quo apud aliquos male intellectus male audit. In primis enim non negat licitum eis fuisse infideles propter idololatriam Dei iussu de bellare, sed tantum negat eo solum quod infideles essent, nepe negative, hoc est eo solum quod fide carebāt debellatos, secus ob idololatriam. Præterea si de bello contra possessores illos terrarum promissæ gesto loquatur sanum etiam potest habere intellectum. Video namque nonnullos digladiari utrum gentes illas Deus pellere suis sedibus iusserit ob sua ipsarum scelera atque idololatriam impietatem, an uero solum ut pollicitationem impleteret quam Abraham fecerat & semini eius, tradendi eis regionem illam cum tamen proculdubio certo certius sit, utranque fuisse causam. Est enim illic & gentium expulsionem considerare, & introductionem diuini populi. Et quidem expulsionis causa iustissima, fuerunt sua crimina introductionis autem, promissio illa populo facta. At uero cum Deus universos idololatrias totius orbis eodem iure potuisset extinguere, illos tamen singulariter inde expulit ut illic suū plantaret populum. Quare forte non solum ob idololatriam, sed ut Deus impleat promissum, illud imperauit bellum. Atque hunc arbitror legitimum scilicet illorum uerborum Deutoronom. 9. ubi ambæ copulantur causæ. Quia illæ (scilicet gentes) egerunt impie, introeunte te deleat sine, & ut impleat uerbum suum Dominus quod cum iuramento pollicitus est patribus tuis. At uero quæstionis punctum, utrum nobis liceat infideles reus ordinis qui nihil contra nos moliantur.

ut, bello peccare, non in hoc consistit, quod impietas idololatriæ, aliorumque suorum scelerum immanitas digna sit morte. Hoc enim nemini potest non esse confessum, quandoquidem Christiana res publica meritisimo eadem cumina morte ulciscitur. Quarum incassum sese discruciant qui de hoc concertant. Veruntamen cum ut libro tertio dicebamus, ad rectum iudicium duo sint requisiti, nempe & iusta causa in crimina, & legitima facultas in indice, ex hoc tota disputatio pendet, utrum eos legitimi simus eorum iudices, suorumque criminum uindices. Nam ex hoc quod Deus, totius orbis Dominus, qui ædè que uoluit, fuerit unquam ultus crimina; arguere quod non ipsos in rebus infidelibus possimus perinde est ac si arguas, quod cum rex possit in toto suo regno universos maleficos extirpare, possit pariter unusquisque magnatum qui sub illo iurisdictionem habent, territorium alterius ingredi ad id exercendum munus. Aliud de eigo de modo strandum est, si uerum habet, nos tali facultate polleat. Attamen ut præcedenti libro sub titulo, de domini diximus, ab hac disputatione in hoc opere causam duximus supercedendum. Si uobis forsan diuino licuerit libellum de ratione promulgandi Euangelium edere, illic disputatio hæc pro capto nostro suis numeris absoluetur.

ARTICVLVS VI.

Verum rapina sit grauius peccatum furto.

QUoniam de furto & rapina in quæstione præsentis locuti sumus, quas duas monstrauimus esse species, quætere in calce disputationis conuenit, utrum istorum uitiorum alteri grauitate præcellat. Et arguitur, furtum esse peius, cum quod supra rapinam addit fraudem & dolum, quæ per se rationem augēt peccati, cum etiam quod uerecundia & metu ex actus turpitudine nascitur, magis autem pudefuit homines de furto quam de rapina ergo illud est scelestius. Accedendum, quod delictum quod pluribus nocet, eo est iniquius, per furtum autem pluribus nocentum inferitur, nempe non solum magnatibus, uerum & plebeis & cuius-

cuiusvis classis hominibus. Violentia autem & rapina non nisi illi inferatur potentibus qui resistere possunt. grauius ergo est furtum quam rapina. In contrarium autem est quod leges acerbius in latrones atque raptores animaduertunt quam in lures.

Ad questionem unica eademque facillima conclusione respondetur. Rapina grauius peccatum est furto. Conclusio per ea quae dicta sunt liquida constat. Dictum. n. est haec duo in hanc unam rationem obicere conuenire. quod utrumque est acceptio alieni contra domini voluntatem, nisi quod furtum tollit voluntatem per ignorantiam, rapina uero per violentiam. Violentia autem e regione magis opponitur voluntati quam ignorantia. Nam violentia aperto Marte pugnat contra actum nolendi, ignorantia uero efficit inuoluntarium per absentiam actus. Qui ignorat enim, non uult, sed qui resistit, contrarie uult. Hac ergo ratione rapina peior est. Accedit & ratio iniuriae, quae in rapina cumulatior est. Nam fur plaris facit rei dominum, quem scilicet per merum non aude aperie aggredi, sed latenter. Raptor uero multo cum minor estimat, si quidem absque metu eum adoriatur. Quare non solum in bonis laedit, uerum & in honore per ignominiam. Quae etiam ratione contumelia (ut infra dicturi sumus) peior est quam murmuratio. Quin uero accedit tertio, quod non solum in bonis externis atque etiam in honore iniuriam infert, uerum & uitae periculum offert. Raptor enim & latro armis utitur quibus resistentem perimat: Fur autem pauore & metu est semper pallidus. Atque hac de causa intra ipsa communia quae furibus uitae indulgent, latrones morti omnino adiudicant, adeo ut neque per fugium ad sacrum illis suffragari concedant. Et per haec argumentorum solutiones clarescunt. Nam etsi in furto aliqua sit fraus, peior est tamen audacia iniuriaque rapinae. Ad secundum autem respondetur quod audacia uulgo apud sensuales homines pro iudicio fortitudinis reputatur, & ideo fit ut etiam dum facinoribus perpetranda exhibetur, minus de illa homines pudent, cum tamen argumentum minoris culpe sit in sceleribus metus, qualis est in fure. Ad tertium denique respondetur,

quod etsi pleribus per furtum solent nocummentum inferri grauiora tamen per violentiam inferuntur.

QV AESTIO IIII.

DE IUSTITIA IUDICIS.

ARTICVLVS I.

Perum liceat iudici eum qui sibi non subditur, iudicare.

IN IUSTITIAE quae facta seu in personam, seu in res committitur, proxima est species illa quae uerbis dicitur. Huius autem generis illa est iniquior, quae in iudicis actum conlucet, uidelicet in iudicium culpa. quae testium, reliquorumque iustitiae ministro- rum sunt enim personae quinque, uidelicet iudex, accusator, reus, testis, & aduocatus, quae quinque deponunt questiones. Sed ex illis iudex est cuius crimina grauiora estimantur. Quatuor autem in iudice sunt necessaria, uidelicet iudicandi potestas, ueritas, & forma, & executionis uis, quae quatuor articulis explicabuntur. Primum ergo iudicium est, si iudicandi, quam non habet, facultatem uti per. Igitur ut istud hoc primo articulo examinemus, Quae ritur uerum possit quispiam eum qui sibi non subditur iudicare? Et arguitur a parte affirmatiua. Christus quippe qui rex regum erat & dominus dominantium, nulli erat creaturarum subiectus, & tamen Pilati iudicium pertulit, qui de hoc reprehendi non solet, quod non subditum iudicaret, sed quod innocentem condemnaret, potest ergo quispiam in alienum ciuem ius dicere. Secundo, Daniel iuxta historiam eam (prie 14. refert) seniores illos falsi criminis testes iudicio condemnauit, qui tamen non prohibetur fuisse iudex, ergo. Tertio, Iura saepe iudici facultatem tribuunt castigandi ratione delicti eos, qui licet non sint sibi subiecti, delinquant tamen intra limites sui fori, ergo cum iudicant qui iudici non est subditus, non semper est illi ei uim. In contrarium est Gregorius super illud Grego. Dent. 21. Si intraueris segetem & c. ubi ait.

Falcem

Primum
argum.

Secundum

Tertium

Saltem iudicium mittere nemo potest in eam rem quæ alteri uidetur esse commissa.

Quæstioni hæc, licet pro argumentorum ratione pluribus uideri possit indigere, duæ tamen conclusiones satisfaciunt.

**Prima
conclu.
Probō.**

Prior est, Nemini fas est, quempiam iudicare nisi eum qui sibi, uel simpliciter, uel tali casu subditus sit. Probatur: Sententia iudicis est quasi quædam lex particularis de singulari reprobata, lex autem (ut supra monstratum est) uim debet habere coercitiuam, ergo & sententia, alias frustranea esset, nulliusq. efficaciam, hanc autem uim habere non potest nisi uel princeps, uel reipublicæ eiusque ministri, quibus ciues uel sui partes toti subduntur, ergo illum quifque solum legitime iudicare potest, qui sibi subicitur, quippe in quem uices gerit reipublicæ. Idem enim prudentiæ genus, quod ferendis legibus necessarium est, & præceptorum, necessarium quoque est, ut secum illas ius dicatur. Nec quidquā siquidem uis legibus inesset coercitiua, nisi in earum applicatione persisteret. Hinc iura illa dimanant, extra, de iudi. cap. ar. si clerici, sententia à non suo iudice lata, non tenet. Et de constit. lib. 6. cap. ut ammarum. Et a territorium ius dicenti, non parcat impune. Vnde iudei idem est quod ius dei. cap. forum de uerb. significat. & iurisdic. tam facultas quam territorium quod illa comprehenditur. Neque Paulus nos iubet subiectos esse nisi potestatibus sublimitatibus, hoc est illis qui nobis loco, & potestate præfati sunt. Etenim sicut orbis cœlestis non in superiores substantias influit, sed in corpora quæ sibi sunt loco subiecta, sic neq. hō potest nisi sibi subditos, legibus ac iudiciis gubernare. Hæc enim de causis (ut supra diximus) homo ciuile animal in societate uiuit: Posterior conclusio. Quæ notis modis contingit unum esse alteri subditum. Primo ordinarie, ueluti illi quifque ex se potestatem habet, sicut omnes Christiani Papæ subduntur, & in secularibus totum regnum regi. Secundo modo, quia potestatem habet legatam, sicuti provincia proconsulis bicitur & præori ciuitas. Tertio, eo quod quis sua sponte alterius se iudicio submitit, ut ille qui arbitrium eligit, & qui iudicium quod retractare posset, subi-

re manuit. Et euanto, si quis in alieno territorio, & quæ aiunt, districtu delinquat, uel alia uia alienam iurisdictionem lubretur.

Per hæc ergo, obiectiones facile diuuntur. Ad primum nihil aliud responderi. Ad prius. Th. quā quæ sua se uoluntate Christus sub mō arg. misit Pilato à quo iudicatur, exemplo eo. S. Tho. rum qui arbitrium eligunt cuius a bitio parere stata pœna, obligantur. Est tamen in exemplo nonnihil ambiguitatis. Nam si ad uim similitudo existimeretur, uideretur S. Th. tenuisse quod Christus constituerit sibi Pilatum iudicem conferendo ei nouam potestatem, quam non habebat ordinariam, sicuti qui priuatam personam sequestrum sibi præceit. Hoc autem falsum est. Nam Pilatus potestatem illam à Cæsare receperat, atq. ideo ab ipso Deo, illa ratione qua lib. 4. q. 4. n. ost. atum est, ciuilem rem publicam per legem naturæ & gentium à Deo, deriuari. Idq. Redemptor significauit Ioan. 19. dicens. Non haberes potestatem aduertum me ullam nisi tibi datum esset desuper. Hinc etenim sumitur argumentū aduersus illos qui dicunt potestatem ciuilem descendere a Papa, tãquam a uicario Christi Enim uero nō ait nisi tibi datum esset à me, sed desuper. Christus. n. ut superiori libro diximus, nō assumpsit temporale regnum, sed temporalem usum, qui ad suum cœlorū regnum esset necessarius. Solum ergo uult S. Tho. quod ea ratione qua erat rex regni cœlorum, ac perinde rex regum & dñs dominantū exemplus erat ab omni humano iudicio, in qua uisq. exemptione reliquit uicarium suū Pontificem maximum, cuiusq. subinde inferiores sacerdotes, secundum illud Matth. 17. liberi sunt filii. Et ideo quamuis potuisset retractare Pilati iudicium, ob nostram tamen salutem sua se libera uoluntate illi subiecit, adigendū mori. Hinc Caiet. sibi colligit, Pilatū non peccasse usurpatione iudicis (nam quod peccauit innocentē condemnando dubiū esse nequit) ego tamē non id rā facile colligerē. Sed si Aug. legitimus rex erat Iudeorum, non peccauit hac rōne Pilatus, quia Chrs. uoluit & uous ex Iudeis haberi. Si uero tyrannus erat, eodem mō deliquit iudicando Christum, quo iudicando Iudeos, quia Redemptor noster non indulsit ei peculiarem aliam

**Obie-
ctio.**

Solutio

Caiet.

**Ultima
conclu.**

Corollarium.

Prima dubitatio.

S. Tho. Richar. Petrus & Palu. Postrema dubitatio.

Ad primam dubitationem.

altiam facultatem. Neque in hoc cum cogitavit S. Tho. cum illo conferre qui eligit arbitrium. Hic enim potestatem iudici cōfert qui ea ante carebat. Christus autem nihil aliud fecit quam quicquid de illo fieret libenter pati. Ex hoc Christi exemplo fit consequens, Papam eius vicarium qui similiter exemptus est, posse nihilo se eius subdere se alterius iudicio, idq. non modo in foro pœnitentiæ (quo res est cōperta) verum in foro iudiciali, quod fecit Leo Papa 4. qui, ut legitur secunda, q. 7. can. Nos si. submisit se iudici Ludouici Imperatoris de rebus quibusdam iudicandus ut seipsum iustificaret. Duplex in hac re nascitur dubiū. Prius quod sequetur generaliter de quibuscūq. causis posse alias sententiā cogi etiam anathematis, nam eadē apparet omnium rō, consequens tamē doctores in quarto senten. consēntire negant, ut S. Tho. dist. 19. q. 1. art. 3. & Richar. dist. 18. artic. 5. & Petrus de Palud q. 2. Posterius dubiū est de subiectionis modo. Videtur inquā quod sic se possit alteri subicere, ut cum sibi superiorem aut æqualem constitueret, id autē falsum esse inde monstratur, quod cum sit Christi vicarius non valet alterum eodem loco statuere. Consequentia vero probatur. Aut enim libera sua subiectio in necessitatem transit, ita ut cui se semel subdiderit, subducere durāte iudicio nequeat, & tunc planum fit illum cui se subdidit, esse superiorem, ut pote cuius potestas à Papa non pender. Si vero subiectio non sit necessaria, superuacanea est. Ad prius istorum premissa cōsequentia, respondetur. Haud enim consequitur, ut quidquid in aliquibus potest, possit in oībus sed ē regula, quod quācūq. facultatem in seipsum in foro exteriori exercere potest, valet alteri committere. ut si fortasse inter se & alterum lis contestetur, quā. s. debitum aliquod, vel altera b ipso vel ipse ab altero peti, vel de aliqua sententia quam ipse protulerit ad eundem ipsum prouocatio fit, tanquam, ab iniusto grauamine, sicut potest tunc ipse de illis causis iudex sedere, sic potest & eadem alteri committere, seque submittere. Ex hoc facit in d. c. Nos si. Excommunicare autem seipsum nequit, neque suspendere, neq. seipsum proprie punire, &

ideo neque valet cōf. i. uere sibi iudicem qui se excommunicet, suspendat, aut puniat, sed solum qui sibi iubeat restitutionem facere aut reuocare sententiam. Alterius argumenti pariter interimitur cōf. quentia. Haud enim potest superiorem sibi aut æqualem cōstituere. Quapropter cum duplex sit necessitas, altera. s. iustitiæ, atque altera simpliciter coactionis subiectio sua potest priori modo fieri necessaria, non autem posteriori. Potest inquam subiectionem suam pœna uallare & stabilire, sicut qui sequestrem eligit, tenetur rum ad alibi. que adeo subire sententiam, etiam in foro Dei. Itaq. esset peccatum mortale non stare fidei sue obligareturq. pœnam soluere, quocirca non est uana subiectio. At tamen necessitate coactionis, ita ut potestas iudicis non dependeret à sua nemini se potest subiugare, immo quonies uellet, alterius sententiam retractare, illiusque reuocare potestatem, et si male faceret, teneret factum. Existit tamen ingens argumentū quod possit Papa alteri se submittere, non modo in minoribus causis, sed etiā ut anathemate aduersus illum procedatur usque ad depositionem. Supponamus enim ex c. si Papa. dist. 40 quod dum hæreticos labes ordescit, potest à Concilio conueniri & deponi, & cum deponendus nequaquam sit nisi auditus, poterit sub anathematis censura, ut compareat, cogi. Fac ergo ipsum uehementi infamia de hæresi laborare, sicut Concilium iamiam de illa re indicatur. Videtur ratio persuadere quod possit iudicium circumspectis uiris & gravitate insignibus delegare. Arguitur enim sic. Iam tunc iure potest fieri reus & cognita causa deponi, idque fieri nequit sine magno ep̄orum dispendio, ergo quo illam caueat iudiciorum turbam, potest illis negotium committere, qui rem expediri transigant. Secundo arguitur. Lite in consilio contestata possunt & conciliū & ipse iudices delegare qui rem peragāt. cur ergo ipse non poterit seorsum committere? Respondetur neutiquam hoc Papam posse. Enimvero potestas ille cogendi tunc Pontificē nō est penes ipsum, quippe qui nō potest uim coercitiuā in seipsum exercere, sed duntaxat penes conciliū, & ideo non est in arbitrio papæ talis commissio

Ad alterum dubium.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Alterū
dubium

Respon-
sio.

Ad secū-
dū arg.
princip.
Ad ter-
ciū arg.

missio, quia quam non habet potestatem ne-
mini ualeat dare neq. depositio p. suos cō-
missarios facti uilius esset ualoris. Conci-
lium autē potest & causam cognoscere &
alteri delegare. Et sic quæstio ista idē & de
inferioribus sacerdotibus. hæresitare, An. si
possent sibi sequestres iudices sua sponte
p.ficere? pro eo q. iure usque adeo uerum
est in seculare forū pertrahi, ut illis sit adē-
pta potestas renunciandi iuri suo, ut patet
extra, de foro compet. si diligenti, & la-
tius i. l. q. i. in l. i. de can. Placuit. Re-
sponderetur nihilominus liberum esse qui-
buscunque sacerdotibus iudicem sibi arbi-
trium constituere, cui parere teneantur.
Quod in illis interdicitur non est nisi ut
non consentiant in seculariū tribunalibus
sibi. In secundo argumento de Daniele ni-
hil est difficultatis, quoniam ipse instinctu
afflatuque Dei sententiam illam pronun-
tavit. Legitur enim ibidem Dominum su-
scitasse spiritum iunioris. Neque in tertio
argumento difficultas ulla est, quæ nunc
debeat pertractari. Satis ergo hic fuerit cō-
cedere quod qui in alieno territorio & fo-
re delinquit ratione delicti sit illis subdi-
tus, ut extra, de raptor. cap. i. & ff. de accu-
sati. Alterius. Sed præter delictum sunt et
aliæ causæ quæ ius faciunt iudici compie-
hendendi castigandique alienum subdi-
tum, ut de foro compet. cap. licet ratione.
Excipiuntur autē clerici qui in iudicium se-
culare deferri nequeunt, de quibus latior
paret nunc cāpus disputandi si proprius
esset hic locus.

ARTICVLVS II.

*Utrum iudici liceat contra ueritatem quam
certo nouit, iudicare, quando legitime
probatur contrarium.*

Primū
argu. a
parte ne-
gatiua.

Post auctoritatem iudicis secundo lo-
co ab illo exigitur iudicij ueritas. Et
idcirco secundo loco quæritur, utrum iu-
dici contra ueritatem quam certo nouit
iudicare, quando legitime probatur con-
trarium. Et arguitur a parte negatiua.
Legitur enim Deuteron. 17. Venies ad
sacerdotem Leuitici generis, & ad audi-
entem qui fuerit illo tempore, quæresque
ab eis, qui iudicabunt iudicij ueritatem.

Vsu autem uenire solet ut innocens cuius
palam iudici innocentia constat, testimo-
nijs falsis ad eius tribunal deferatur, ergo
ob talia testimonia non debet ueritatem
deicere. Secundo arguitur. Homo debet
iudicio suo diuinum imitari, diuinum au-
tem semper fit secundum ueritatem. Reue-
labitur enim ex hoc iustitia iudici dei
(ut ait ad Rom. 2. Pau.) q. reddet unicui-
que secundum opera sua. i. de Christo ait
capite 11. Isai. Non secundum uisionem
oculorum iudicabit, neque secundum au-
ditum aurium arguet, sed iudicabit in iusti-
tia pauperes, & arguet in æquitate pro
mansuetis terræ. non ergo licet iudici fal-
sis testimonijs a ueritate abduci. Tercio:
Testimonia in hoc sunt necessaria, ut ueri-
tas cōstet, quādo aut res est manifesta, nul-
lus opus est testimonijs secundū illud Pau-
l. ad Timot. 3. Quorūdam hominum pec-
cata manifesta sunt præcedentia ad iudi-
cium, ergo quādo iudici res est manifeste
comperta non opus habet, alienis testimo-
nijs. Quarto arguitur. Iudex condemnan-
do innocentem facit contra scientiam, &
conscientia nihil aliud est quam scientia ap-
plicata ad opus, ergo facit contra conscien-
tiam, quod proculdubio semper est pecca-
tum, ergo id minime licet. In contrarium
aut est auctoritas Augusti super Psalter. Ro-
nus iudex nihil ex arbitrio, suo facit, sed se-
cundum leges & iura pronuntiat.

Quæstio hæc inter doctores tam iuris
quam Theologiæ magna ambiguitate cō-
trouertitur. Et cum utriusque sit disputa-
bilis, quam maxime tamen refert eam scri-
bi. Proposuius autem q. sub tenore quo
eam interrogat S. Tho. utrum liceat iu-
dici contra ueritatem quam certo nouit
iudicare propter contraria testimonia. Illi
eludit tamen titulus duarum partem. Prima est,
utrum dum euidenter nouit eum quem
in uinculis tenet, si reum, non tamen legiti-
me probatur, in o. fore legitimus testimo-
nijs purgatur, possit eum condemnare. Et
hunc sententiam non terreat S. Tho. quia
neque de illo dubitatum unquam est, imo
est extra controuersiam id non esse licitum,
quoniam forū exterius non extenditur ad
crimina occulta, & occulta illa iure censentur,
quæ secundum regulas iuris legitime nō
constat, scientia aut iudicis nō reputatur
Solo, de iust. & iure. Ff iure

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

August.

Duplex
quæstio
n's sen-
sa.
D. Tho.

iure sufficiens testimonium, ut habetur c. si
 sacerdos, de offi. iudi. ordi. In iure natura-
 li ac diuino, in ore duorum uel trium stat
 Sensus le- oē uerbū. Alter uero est sensus contrarius,
 gimus utrum dum iudici palam constat eū qui reus
 proposi sit & legitime criminofus probatur, innoce-
 12 con- tem esse, liceat illi eū condēnare. Et quā-
 clusōis. uistantū quāmus an liceat, explorādum ta-
 mē est an aliquādo teneatur. Porro autem
 quo ordine p̄spiciātori procedamus, ea p̄-
 mittemus, quæ orb. sunt in confesso u. iē
 in ultimis sed gamus angustias. Et consta-
 bit respōsio conclusionib. tribus. Supponi
 Primū documē tur. n. hic primū ex superioribus, iudice uō
 tum. priuata, sed publica uetorate fungi dum
 iudicat. Ex quo fit non suo priuato iudicio
 sed cōi & publico debere informari. Huic
 aut subnectitur documentum alterū, uide-
 licet duplici ipsū scientia uti, ut puta uni-
 uersali iuris, & particulari facti, q̄ quidem
 scientia uia ordinata a testimoniis peten-
 di est. Habet. n. iudici q̄ duo mēbra. Al-
 terum, utrum fecit alterū, quid ergo iuris. Est
 Prima ergo prima conclusio. Scientia vniuersalē
 iuris tenetur iudex sic sancte sequi, ut ne-
 que suū propriū arbitriū, si contrariū est,
 audire possit, neq. ullas in contrarium pro-
 ba- tiones admittere. Et iō est, quia ipse nō
 Rō con- est legū iudex, sed custos, non. n. ad ipsum
 clusōis. attinet iudicare an lex bona sit, sed quid
 inbeat. Et iō si uel actor uel reus contēdūt
 probare legē non esse iustā, nō sunt audiē-
 di. Neq. uero in foro conscientie dum lex
 edicto principis promulgata est, p̄ q̄ quis-
 piam tuto illā transgredi, causatus nō esse
 iustā, quia nemo est illius iudex, nisi forte
 intollerabilem, eandemq. manifestissimā
 iniquitatem p̄ferret. Secunda conclu-
 Secūda conclusio. In particulari facto licet scientia a te-
 stium instrumentorumque testimonijs pe-
 tendā sit, potest nihilominus iudex suo se-
 ingenio & prudentia iurare l. in examinā-
 dista instrumentis quam testibus. Idq.
 tunc maxime debet, quando sibi constat
 innocentem calumniarum falsitate p̄-
 Surdeī m̄ Hanc conclusionem ratio ipsa natura-
 conclu- lis innocentie fauere, persuadet. Quam-
 obrem impendio quam rarissime uis ue-
 nire potest ut iudex omnino cogatur in-
 nocentem, cuius innocentia ipsi evidens
 est morti addicere. Nam tunc ipse sciet,
 non solum testes esse falsos, utrum & qui

bus uis possint falsitatis deprehendi. Ob-
 idque poterit illos instantius interrogare,
 districtiusque seruare horam, & locum, &
 formam, illa nimirum prudentia usus, qual
 Daniel presbyterorum iniquitatem de-
 prehendit, ut Sofianæ innocentiam pate-
 faceret. Quin etiam si Caieta. auscultā. Caieta.
 dum est, debet tunc coram populo iurare
 illum esse innocentem, ut puta quem ipse
 eadem hora alio loco uiderat. Neque uia
 testibus tunc iniuria interrogatur immo cum
 ipsi sint iniuri, eorum iniuria refellitur. Et
 quamuis fortasse id bona fide facerent, nul-
 la eis fit iniuria, dum mitiori innocentia
 protegitur. Hic tamen liceret occultū no-
 centem prodere. Addiderim ergo uero tes-
 tium, quod deberet tunc, si profuturū cer-
 neret, in tempus exuere personam iudicis,
 & coram superiori personam agere testis.
 Quin etiam si citra scandalum, optimaque
 dissimulatione id fieri posset, liceret ei
 carceres apertos secreto dimittere, ut in-
 nocens se i pedes conficeret. Itaq. (ut di-
 cebam) uix p̄ extrema necessitas ingru-
 re innoxij hominis in mortē adigendi. De
 duobus autem remediis ac suffragiis reli-
 quis scilicet an teneatur iudex, aut inno-
 centem superiori remittere, aut officium
 dimittere, dicemus statim. Igitur ut ad pun-
 ctum descendamus, ubi necessitas contin-
 geret, tunc auctores in diuersas dissecan-
 tur sententias, quæ numero sunt tres. Pri-
 ma est in uno extremo, omnino D. Tho.
 cōtraria, Pura quod in nullo casu scilicet,
 neque in causa civili, neque in criminali
 licet iudici condemnare eum quem eui-
 denter scit esse innocentem quācumque
 legitime probetur reus. Nam citra euiden-
 tiam nemo ambigit sequendum esse iu-
 dicium publicum. Hanc opinionem or-
 tum traxisse arbitror & originem ex Hu-
 gone super legem P̄. or. ff. de iuris. omni-
 iud. Eandem tamen opinionem amplexi
 sunt Calderini & Panor. super c. p̄. Calde-
 Pastoralis, de offi. deleg. & Summ. Ange-
 lic. in uetbo, indicare questione. 7. & Ni-
 co. de l. y. Exod. 23. Secunda opinio uti Summa
 tur distinctione, nempe quod in causa cri-
 minali siue capitalis sit siue ullius muni-
 cationis, nequit iudex condemnare in-
 nocentem secundum allegata & proba-
 ta. Secus autem in civilibus, puta cum de

Prima
 opinio.

Hugo.

Calde-

Panor.

Summa

Angeli-

Nico-

Lyta.

pecunia

pecunia agitur, aut de aliarum rerum pos-

Secunda sessione. Hæc aut opinio falsè tribuitur
Opinio. Caid. & Panor. qui certius fuerunt primæ
Rodul- sententiæ, sed fuit cuiusdā Rodolphi quæ
phus. loco citato Angelus citat. In quam senten-
tiam subscripsi Imol. & alii Iuriconsul-
Imola. ti super legem, A. diuo Pio. ff. de re iudi. &
Summa Summa Rosella, & Supplementū. Et hæc
Rosel. media opinio est quæ Adriano placuit,
Suple. in quolibet. q. 6. art. 3. Sed miror quod hanc
mētum. asserat esse Theologorum opinionē. Cum
Adrian. tamen ex antiquis nemo sit qui non indu-
bie teneat cum S. Thom. immo minus in-
ter omnes habet probabilitatis. Tertia er-

Tertia go opinio est in alio extremo secundum
Opinio. quam statuimus conclusionem tertiam. Iu-
dex in ultimas conclusus angustias debet

in omni causā tam criminali quam civili
contra veritatem sibi notā secundū allega-
ta & probata sententiā pronuntiare. Hæc
D. Tho. inquam opinio est S. Tho. 2. 2. q. 67. art.
secundo, & superius quæstio. 64. articul. 3.
ad tertium, ubi exemplum protulit in cau-
sa mortis, nimirum quod potius est mor-
ti adiudicandus innocens, quam deserenda

testimonia publica. Eademque fuit sen-
tentia Alex. de Hales Doctoris gravissimi
Halenf. in 3. p. q. 40. membro 6. ar. 2. & Richard.
Richar. art. 3. q. 26. & egregij doctoris Pet. de T. 4
Petrus d. tantasi. Et fuit inter Iuriconsultos opinio
Tarātas. Bar. super l. ill. citas. ff. de offi. p. r. & loā.
Bartol. And. in suis Nouellis, titulo de allegat.
Ioā. An. ubi recitat opinionem S. Tho. in qua se as-
S. Tho. serit. Fuit etiam sententia Petri de Palud. &
Pet. Pa. Sylor. in verbo, Iudex. 2. §. 3. Quam post
Syluest. plurimam auctoritatem citationem facetur
esse opinionem antiquorum omnium Theo-

logorum, iussu utriusq. interpretum, contra
quā Adria. affirmat. Cui reuera sententia & ra-
tiones constanter, & plane iura patrocina-

August. tur. In primis August. iam supra citatus id
astruit, quod bonus iudex nihil ex arbitrio,
sed secundū leges & iura pronuntiat. Eisdēq.

Ambro. id ipsum priorius verbis Amb. super Psal.
Beati immaculati, & refertur 3. q. 7. ca. iu-
dicet. Et 11. q. 3. ca. summū opere id quoque

Grego- Greg. l. ff. de offi. p. r. l. illicitas. §. veritas.
rius. iubetur p. r. s. insequi quod convenit cum
sequi ex fide eorū quæ probantur. Cēscent
ergo iura iudici nefas esse, nisi secundum
allegata & probata iudicare. At vero for-
asse quispiam hæc citata iura nihil aliud

definire quam quod iudex debet secundū
leges, & iura ius dicere, non tamen subia-
de censere quod debeat pronuntiare secun-
dum allegata & probata, immo iubent ut
sequatur scientiam iuris, porro autem ius
ipsum (ut patet. Exo. 23.) iubet insonem
& iustum non condemnari. Attamen ca-
uillus iste repulsus facilis est. Idem est nam-
que iudicare secundū iura & iudicare secū-
dū allegata & probata. Id enim iura persan-
ste principium ut nemo p. r. iudicio hoc est
incognita causā condemnetur, sed per le-
gitimos testes p. r. cognita. Sed, est lepida
Calderini glossa super verbis legis citatæ, **Caulla**
Illicitas. iubetur ibi p. r. s. fidei eorum **rio.**
sequi quæ probabuntur, ait vero ipse quod **Calde-**
tantum admonetur sequi allegata & pro-
bata, quia illa vera sunt. Sed respondeat po-
bis, qua via debet iudex cognoscere vera es-
se quæ probantur, nisi per idoneorū test. p.
iuramenta. Nam si liberum ei postea relin-
quitur negare illa esse vera, frustranea es-
sent testimonia. Multo ergo melior est
glossa super illo verbo, cap. 1. de offi. iudi-
ordi. quo admonentur episcopi iudicare
secundum quod Canones censent, quæ qui-
dem gl. inde plane infert, iudicem debere
iudicare secundū allegata & probata. Id quod
insuper confirmatur ex diuino documen-
to. Deut. 17. ubi admonitione p. r. missi, quod
in ore duorū vel trium testium peribit qui
interficietur, subditur quod iudices sequan-
tur in iudicio veritatem. Illic ergo docen-
tur iudices illā sequi veritatē, nō quam ipsi
sciunt, sed quam ab ore testium veniatur.
Veruntamen, ut auctoritates rationibus
dilucidentur arguitur ratione prima, quæ
omnium est basis. Nemo ius habet quem **Prima**
p. r. condemnandi auctoritate p. r. uata, **ratio.**
sed in quantum publica fungitur, ad indi-
cium aut requiritur & scientia iuris, & fa-
cti, ergo & utraq. debet uti publica, non
privata, nepe ut sicut in scientia iuris non
debent sequi suā opinionem, licet reputet
esse scientiam, sed auscultare debet leges,
ita neque in cogn. iuris facti sequi potest
privatā suam scientiam, sed stare tenetur
testium publicæ fidei, quā leges probā. **Secunda**
cundo arguitur. Per suam scientiam iudex **ratio.**
neminem condemnare potest ut supra di-
ctum est, quantumlibet eū evidenter nove-
rit esse reū, ergo neq. potest quempiam ab

soluere. Id quod patroni contrarie opinio-
nis fatentur. Si ergo non potest innoxium
absolvere, sed debet perpetuis vinculis ad-
feruare, & perpetua vincula morti æqui-
parantur, gratis profecto negatur quin pos-
sit cum lotis, ab eius sanguine manibus,

Obie- lege in ipsum agere. Sed obuias, ergo inno-
ctio. cens fuit Pilatus qui secundum allegat Chri-
Solutio. stum iud. cauit. Nulla sane est consequentia,
quonia adeo erat Christi innocentia, non mo-
do ei, verum & publicitus cunctis eui dens,
adeoq. subinde aperta testimoniorum fal-
sitas, ut neq. Pilatum ipsum celaretur co-
rum iniquitas, sed posset eos facile falsita-
tis reuincere. Vnde cum dixit. Innocens
ego sum à sanguine Iusti huius, vos uide-
ritis, non modo innocentiam Christi, ve-
rū & testimoniorū iniquitatem falsus est.

Tertia Sed illum morti addixit (ut ex Evangelico
ratio. comperitur) metu Cæsaris, quod uel nomen
ipsum regis abhorrebat, & infirmulatus est
Christus, quod feregem facere. Quin uero
& item metus ne uenirent Romani & Iu-
deorum gentem tollerent, eorum inui-
diam exacuit ut eum reum agerent. Tertio
arguitur ex fine publicæ auctoritatis. Pu-
blica iudicia obtranquillitatem & quietū
statum reipublicæ constituta sunt, atq. eo
pacto ut nulla sit patula iudiciua declina-
di, ubiuis libuerit, à ueritate. Si autem non te-
neretur secundum allegata iudicare, pax il-
lico reipublicæ turbaretur. Nam cum po-
pulus de occultis non iudicat, uidens non sta-
ri, publicis probonib. non posset non in iu-
dicē proclamare, tūc p̄sertim ubi de re atro-
cilis esset, ut de urbis prodicione, aliave si-
mili. Præterea, iudici sp̄ relinqueretur uia
excusandi se ab executione iustitiæ, per
hoc quod diceret sibi patere contrariā ue-
ritatē. In summa necessarium est ut iudex
qui in oculis ciuium ius dicit, sn̄iam suam
populo pertuadeat, eatenus saltē ut cōuin-
catur secundum iura fuisse prolata. quod fa-
cere neget, nisi secundum allegata iudicaret.

Quarta Quarto, si (ut exēp̄l̄i ḡra dicamus) certum
ratio. esset duorum alterum, uidelicet Petrum
aut Paulum hæresim seminasse, lateret tñ
uter eorum id fecisset, & Petrus uere reus,
confiteretur sacramentaliter in auiem iu-
dicis hæresicæ prauitatis & postea Paulus
innocens deferretur de illo crimine, cu-
ius utiq. innocentia eidē inquisitori con-

staret, tunc profecto inquisitor perplexita-
te teneretur anceps. Nam si Paulum con-
demnare nequirit, secretum confessionis
reuelaret, fieret n̄ inde compertum Petri Quorū-
crimen. Sunt autem qui ex his oib. elabū dā eua-
tur, respondentes quod iudex in casu quo fio.

innocentem euidenter nouit legitimis te-
stibus accusari, debet illum superiori re-
mittere. Idq. S. Tho. q. 64. art. 6. ad tertium, D. Tho.
admonet. Hoc autem remedium q̄ licitū
sit, non est dubium. Nam quancūq. cām
potest inferior superiori remittere. Et fa-
teor præterea qd̄ dum insignis persona de
aliquo infami delicto accusaretur, illo di-
uerticulo pius iudex debet subterfugere
postquam omnia alia intentata remedia
nihil prodesse. Attamen q̄ illud sit neces-
sarium, non uideo. Nam primum inferior ratio.

iudex legitimam habet auctoritatem ter-
minandi causam secundum allegata. Mor-
rem remedium illud tenuissimum est, immo
inane, quoniam cum superiori rei nesciat
innocentiam, non posset ob testimonium
inferioris eum absolvere, sed debet alio-
rum testimonium iurando stare. Et ideo pe-
rinde esset superiori remittere, ac suppli-
cio offerre. Quare si non liceret eū occide-
re, consequens apparet q̄ nec deberet eū
tradere superiori, sed eum liberare. Præte-
rea, qd̄ instituitur de ipso supremo iudi-
ce apud quem delatus est miser, quem scit
esse innocentem, accusatus tñ de grauissi-
mo crimine, adeo ut citra graue scandalū
nequeat illum uita donare. At uero supre-
mus iudex multo plura hēt remedia. Nam
posset testes urgentius detertere, possetq.
excogitare alias uias quibus innoxium a
tanto eriperet periculo. Præsertim cum
(ut art. 4. uidebimus) possit etiam damna-
to ad mortem uitam concedere. Alterum

subterfugim est, quod dēt tunc iudex ma-
gistratui cedere. Quin alii aiunt teneri ci-
uius oium suorum bonorum dispendium
face e, quam illum occidere. Hoc autem Reputa-
profecto multo est improbabilius, quā id q̄ blica.
proxime tractabamus, tum qd̄ remedium
illud inutile est, tum præcipue quod ne-
mo tenetur tam ingenti suo incommodo
damnum, quod ipse non dedit, in fratre
cauere. Etenim quod homo q̄ officio suo
uiuit debeat tantam iacturam facere, du-
rū creditu est. Eo uel maxime quod si eū
nequi

Syluest. non satis plenam D. Tho. al. sequitur.

sequitur supplicio tradere, potius debet mortem ipse perpetui, quam in eum capitis sententiam proficere. Quod iustus est crederi rigidum. Hinc fit nostrum syluestri, licet opinionem S. Tho. uis sit defendere id tamen uo optima fidelesse. An inquam quod iudex tentus occidere innocentem, quando neq. ipsum potuerit superiori remittere, n. que suum officium dimittere. Hoc etenim secundum S. Tho. nusquam dicit. Et tunc nulla profecto esset nostra opinio, quia cum quisque possit officium suum dimittere, semper in promptu esset remedium hoc.

Ad primū arg. Sunt nihilo secus argumenta non infirma contra hanc sententiā. Diluamus autem illa prius, quæ sanctus Th. adducit in suis solutionibus. Ad primam auctoritatē Deuteronomi qua iubetur iudex ueritatem iudicare, rā responsum est ueritatem illic eam ceteri, quæ in ore duorum uel trium testium consistit. Et ad secundū responderetur

Ad secundū arg. q. Deus qui nullo extraneo indiget testimonio, sed sua infinita sapientia omnia penitus nouit, & pariter Christus in quantum homo, rectissime iudicant secundum propriam scientiā. Secus autem humani iudices qui mendicatis publicis testimoniis stare tenentur, quippe quibus iudiciis aliter non haberetur fides. **Ad tertium.** datur, q. quando res est manifesta, non iudicantur, uerum publicitus non opus est testimoniis. Secus quando soli innotuit iudici

Ad quartum. ei Ad quartum sunt qui respondeant non esse absurdū in persona publica facere contra conscientiam secus si esset priuata. At tamē isti non sunt in Theologorum scholis uersati. Quoniam agere contra conscientiam merite malum est, quia est agere id quod agēs existimat esse malū. Et ideo negatur iudicem agere contra conscientiam. Non enim agit contra conscientiam, qui tantum agit contra speculatiuam scientiā, sed qui agit contra practicam. Iudex inquam facit contra istam scientiam, hic est innocens, non tamen contra istam, non est occidendus. Immo recte iudicat esse occidendum propter idonea testimonia, ubi uero iudex opinionem haberet persuasam, non est contrariam censeretque subinde nequam innocentem esse condemnandum, nullatenus posset contra talem conscien-

tiam eum morti tradere. Hic enim hanc tantum ueritatem definimus quod innocens in tali casu sit condemnandus, q. autem contra conscientiam facere nemini liceat altera ueritas est. Accumulantur præterea alia argumenta nempe quintū ex alio Exd. arg. con. 23. Innocentem & iustum non occides. ubi Di. tra. poli. colaus negat opinionē S. Thomæ. Ad hoc tamen respondetur, priuatis personis sim. pliciter iustum esse publicis autem potest. Solutio. ribus non ille reputari debet infons, quæ publica testimonia fontem faciunt. Ob id que iudex cum publico muneri impendit operam, quia tunc ex intentione non occidit innocentem, sed debitum officij sui, quidquid sequatur, persoluit, nullatenus peccat, sed studiose agit, sicut ille qui tamine inculpatæ tutelæ aggressorem interficit. Et per hoc soluitur aliorum argumentum, arguentium hoc esse contra ius naturale. Illi enim qui falso accusant, ius uolunt naturale si scienter hoc faciant, nā possunt id bona fide facere. Iudex autem potius ius idem transgredereur nisi debitum officij sui præstaret, quod iure naturæ ob commodum bonum constitutum est. Hæc argumenta cōia sunt primæ hanc secundæ opinioni. Aliud est quo Adrianus peculiariter uirgit, ut suam mediam persuadeat. Nullus mortalium est dominus uitæ humanæ, sed solus Deus ut mini ergo fas est innocentem perimere. Secus inquit, de bonis temporalibus, quorum homo est dominus. Potuit quippe, ait, populus consentire ut dum quisque innocens ciuili causa legitime accusaretur, qua deberet bonis precisè externis, mulari, innocens ille consentiret p. allegata & probata. Hæc autem opinio omnium est in contrarietate, neq. ullo sustentaculo fulci. Nam q. ait neminem ius habere suæ cōiug. uitæ aut membrorum, hoc duntaxat probatissima. q. auctoritate priuata nemo potest se aut, nisi uim ui repellendo, alium interficere. Secus autem de persona publica, quare iudex in tali casu publica idoneaque testimonia ius faciunt occidendi innocentem. Mox re. Ratio in uincitur Adrianus. Si non posset innocentis Ad iudicari in causa criminali, profecto neque posset in ciuili. Quia sicut iudex facultatem non habet uitæ priuandi hominē, nisi p. crimine, ita neq. externis bonis. Vñ.

enim ipse illū populi consensum piscatus est: eo p̄sertim q̄ (ut saepe dicere consuevi-
mus) posset esse tam ingens bonorū cumu-
lus, qui ut ā privati hoīs adæquaret. Nul-
lum ergo protecto argumentatio aculeum
habet aut pondus aduersus hanc D. Tho.
quā pleriq. meritisimo amplexi sunt opi-
nionem, nisi illud quod a pietate sumitur.
Videtur. n. animus extimescere innocen-
tem morti adigere. Hoc autem solum per-
suadet quod sit impendio quam maxima
adhibenda diligentia & cura in eius tute-
lam, nō tamē quod eius causa defendendā
sint leges, deferendaq. tranquillitas publi-
ca. Est. n. lex omnis humana, quantumuis
iusta, nihil aliud quam cribrum expurgan-
di tritici, quæ nequit sit exacte iusta & in-
iusta discernere, quin cum purgaminibus
nōnulla quandoque decidant grana. Vo-
runtamen hoc non est prætereundum ar-
gumentum, quod posset quospiam decipe-
re. Aliud arg. con-
tra cōc.
Aliud arg. con-
tra cōc.
Respon-
sio.
Vbi lis esset de
aliqua condemnanda propositione hæ-
rens nota, & doctores plurimi decepti illā
damnare. Pape uero aut iudici episcopo,
euidēs esset illius veritas, ne uiquam sub-
scribere in aliorum sententiam posset, sed
deberet constanter sum retinere ueritatem
ergo similiter iudex nequit contra sibi cō-
pertam ueritatem testium probationibus
auscultare. Respondeatur nullum esse rerū
similitudinem. Veritatem n. nullatenus ab-
negare licet, iudex autem dum morti addi-
cit innocentem, nihil asserit falsi, nam pro
toto mundo non debere affirmare illum
esse in culpa, sed factio p̄fiteretur damnan-
dum esse, idq. uerū est, quia testimonia il-
lum morti offerunt.

ARTICVLVS III.

*Utrum Iudex absque accusatore possit quem-
piam indicare.*

Tertium quod ad iudicis reſtitutionē
requiritur, est forma iudicii. Circa

quam queritur, utrū absq. accusatore pos-
sit reum quempiam indicare? Et arguitur ā
parte affirmatiua, tan. Dei exemplo quam
sanctorū: Deus nulla præuia accusatione
delictores castigat, iustitia autem nostra ā

Arg. 2. sua derivatur, ergo & nobis id licet. Secun-

do idē ostenditur in Daniele, ut eius histo-
ria refert, cap. 3. qui accusator una fuit & iudex. Tertio arguitur. Accusator in hoc ne-
cessarius est, ut crimen in aures deferat iu-
dicis potest tamē alia uia in eius notitiam
peruenire, ergo non semper necessaria est
accusatio. In contrarium est Ambrosius su-
per Apostoli sententia de fornicatore. 1. ad
Corint. 5. ubi ait. Iudicis non est sine ac-
cusatore damnare, quia Dominus Iudas
cum fuisset fur, quia non est accusatus, mi-
nime abiecit.

Breuiſſima est quæſtio, unaque hac con-
clusionē contenta. Iudex in criminibus
nequit quempiam iudicio condemnare, ut
nisi accusatum. Ratio est, quod cū iudex
interpret sit iustitiæ, ad quem secundum Ari-
ſto. 3. Ethico. ueluti ad animatum iustum
recurratur, iustitia autem hominis non ad
eundem ipsum sed ad alterum sit. sit ut iu-
dex inter duas partes iudicaturus sedeat,
actorem scilicet uel accusatorem, & reum.
Accedit auctoritas Actuum 23. ubi ait Fe-
stus, Non est consuetudo Romanis dāna-
re aliquem hominem prius quam is qui
accusatur p̄sentēs habeat accusatores,
locumq. se defendendi accipiat ad abluē-
da crimina quæ ei obiciuntur. Occurrit
autem illico argumentum contra formam
huius conclusionis, quæ angusta strictaq.
nimis est. ur. Arguitur inquam contra, ea-
dem est ratio criminalium cārum & ciui-
lium, cur ergo strictim dictum est, in cri-
minibus, ac si in ciuilibus minime esset ac-
cusatio necessaria? Respondemus, D. nos
Th. tenuisse formam. Ipse aut. si Caiet. si-
des h. exemplum in criminalibus posuit,
eo quod in illis requiritur delictoris p̄ſentia
& iō euidētius illic paret accusationis ne-
cessitas. Attamen expositio hæc non facit
satis, deberet. n. conclusionem ponere quæ
late patebat. Ratio ergo S. Tho. fuit quod
licet in omni iudicio præter iudicem ne-
cessariæ sint duę personæ, in cā tamē ciuili
ubi non petitur delinquentis supplicium
sed rerum restitutio, patentissimum erat
iudicium iniri nō posse sine parte res suas
petente, q̄ quidem, accusator non dicitur,
sed actor. Et ideo qđ particulariter mora
est de accusatore, de quo in dubium ueni-
re poterat, an esset necessarius, propterea
qđ iudex munere suo v̄f posse crimina iudi-
icare.

Arg. 3.

Amb.

Conclu-

sio rñsi-

ut.

Rō con-

clusionis.

Argum?

Caieta.

Vera so-

lutio.

Argu. 2. dicar. Arguitur autem præterea contra conclusionem, ius naturale non uetat quominus possit potestas publica, nulla expectata, accusatione perniciosum hominem extinguere. Nam & paterfamilias & monachorum præfectus potest familiam suam absq. illa iudicii forma castigare, nulla ergo debuit lex humana illud prohibere. Respondetur quod licet ius naturale id expresse non prohibeat, est tamen utroq. humano iure sancte prohibitum, ut extra, de accusa. cap. si legitimus, & l. illicitas. supra citata. ff. de offi. præf. & ff. de mune. & hono. l. rescripto. Si quis accusatorem non habet, ab honoribus prohiberi non debet. Et alijs Romanorum legibus quas insinuat ille Festus loco citato in Actibus Apostolorum Ad quas leges allud. visus est Christus Ioan. 8. Nemo te condemnauit mulier & neq. ego te condemno. Et est naturaliter iuri appropinquans consonum Satis. n. rei publicæ pax custoditur. & quies, si qui accusatione aut proclamatione delati fuerint in iudicium, in conspectu populi afficiuntur supplicio. Nam si iudex accusatoris simul & iudicis personam gereret, uia calumniis sterneretur. Debet ergo iudex terrius esse inter duas alias personas arbitri. Quare Aristot. 3. Ethic. c. 4. ait eum esse mediatorē. At uero paterfamilias, qui ui non utitur coercina, neque capitali sententia se iure potest, hac non indiget accusationis ceremonia. Sicut neq. monachorum præfatus in delictis minoris momenti, quæ, ceu pater castigare dicit. Idq. iuris hæc pontifici concessione, quorum auctoritate monachales institutiones firmitate habent. Quin uero & extra religiones in leuioribus non opus est stricta accusationis forma, ut habetur l. leuia. ff. de accusa. ubi leuia audire & discutere de plano iubentur. At uero grauius crimina quæ sine delinquentis infamia puniri nequeunt, nempe ubi carceribus opus est, neq. in monachorum claustris uindictari possunt nisi accusatione præuia.

Respon. go debuit lex humana illud prohibere. Respondetur quod licet ius naturale id expresse non prohibeat, est tamen utroq. humano iure sancte prohibitum, ut extra, de accusa. cap. si legitimus, & l. illicitas. supra citata. ff. de offi. præf. & ff. de mune. & hono. l. rescripto. Si quis accusatorem non habet, ab honoribus prohiberi non debet. Et alijs Romanorum legibus quas insinuat ille Festus loco citato in Actibus Apostolorum Ad quas leges allud. visus est Christus Ioan. 8. Nemo te condemnauit mulier & neq. ego te condemno. Et est naturaliter iuri appropinquans consonum Satis. n. rei publicæ pax custoditur. & quies, si qui accusatione aut proclamatione delati fuerint in iudicium, in conspectu populi afficiuntur supplicio. Nam si iudex accusatoris simul & iudicis personam gereret, uia calumniis sterneretur. Debet ergo iudex terrius esse inter duas alias personas arbitri. Quare Aristot. 3. Ethic. c. 4. ait eum esse mediatorē. At uero paterfamilias, qui ui non utitur coercina, neque capitali sententia se iure potest, hac non indiget accusationis ceremonia. Sicut neq. monachorum præfatus in delictis minoris momenti, quæ, ceu pater castigare dicit. Idq. iuris hæc pontifici concessione, quorum auctoritate monachales institutiones firmitate habent. Quin uero & extra religiones in leuioribus non opus est stricta accusationis forma, ut habetur l. leuia. ff. de accusa. ubi leuia audire & discutere de plano iubentur. At uero grauius crimina quæ sine delinquentis infamia puniri nequeunt, nempe ubi carceribus opus est, neq. in monachorum claustris uindictari possunt nisi accusatione præuia.

Ad primū arg. Respondetur ergo ad argumenta. Etenim quæ Dei sanctorumque exempla in contrarium obiecta sunt nihil contra mouent. Deus si quidem nullo opus habet accusatore, eo quod & omnia nouit & pro sua absolute iura potentia, summaque æquitate neque minimam culpam impune per-

mittit. Tamen si nihil sine accusatore puniat. Creauit enim rationem nostram adeo culpæ inimicam, ut conscientia ipsa criminosa ipsum ante diuinum eius tribunal ingit accuset, uti ad Ro. 2. doctor est Paulus. Præterea & factum ipsum, quod et si sit latenuissimum, ipsi tamen patetissimum est, pro accusatore est ante eius conspectum. Vnde Gen. 3. quasi Adæ præuaricatio cum ad suum tribunal detulisset, in iudicium euocauit dicens, Adam ubi es? & c. 4. Vox sanguinis fratris tui Abel, clamat ad me de terra. Et cap. 18. in Sodomorum ultione: Descendam & uidebo utrum clamorem qui uenit ad me, opere cōpleuerint. Quin uero forma finalis iudicii futura uidetur cum accusatione, ut hñ Matth. 2. Vni Niuius surgent in die iudicii cum generatione ista, & condemnabunt eam Regna Austri, &c. Arque eadem ratione Daniel quoniam Deo agebatur auctoritate & a pulso, potuit eosdem senes & reos accusando facere, & morti ad dicere condemnando. Ad tertium respondetur, præter hominem, cuius proprium est accusandi munus, quatuor existere alias causas, quarum quolibet locum sibi uēdicat accusatoris. Prima est manifestarium crimē, quod notorium appellant, puta ubi quis in conspectu populi uel iudicis cum legitimis testibus delinquit, tunc. n. non alius præstolandus est accusator, secundum illud Pauli 1. ad Corinth. 3. Quorundam peccata manifesta sunt præcedentia ad iudiciū. Vnde glossa Augustini super locū citatum Gen. 4. de sanguine Abel. Et refertur extra, de accusa. euidentia patratæ sceleris clamore accusatoris non indiget. Idemq. habetur 2. q. 1. can. manifesta Secunda causa est infamia, uel indicia, uel clamorosa insinuatio. Hæc enim uicem habet quodammodo accusatoris. Non quidem ut iusta sint causa, reum in supplicium rapiendi, sed uia inquisitionis re prius explorata & discussa, iuxta formam capitulorum, qualiter & quando, & Inquisitionis. extra, de accusa. Tertia causa est, quando quis iudici denuntiatione iudica denuntiatur, quæ ad uindictam tendit, qualis sit inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Tunc etiam uia inquisitionis, proceditur ad cognitionem cause, & ultionem criminis. Est enim illa denuntiatione

tatio hoc tantum ab accusatione differens, quod qui denuntiat non tenetur probare, alius nemo denuntiare auderet. Quarta denique causa est, dum quis fraternae correptione praemissa evangelice denuntiat fratrem praelato ut patri. Tunc enim si denuntiatus fuerit dicto audiens, non licet praelato ad poenas & infamiam procedere, sed illic cessare debet ubi correptus frater, correptus subinde apparuerit. Nam illuc tendit ille processus. Sin uero rebellis extiterit, tunc rebellio accusatoris uicem gerit ut possit praelatus in eum lege agere, ut infra limatius patebit. Hec .n. non est hic locus emunctius examinandi.

ARTICVLVS IIII.

Utrum iudici liberum sit poenam iuris relaxare.

Quartum denique quod in iudice requisitum est, ad iudicii pertinet executionem. Et ideo uidere restat, an liceat iudici poenam relaxare? Arguitur ergo à parte affirmatiua, Admonuit nos Iacobus cap. 2. iudicium sine misericordia ei manere, qui misericordiam non fecerit, ergo non solum poenam iudici misericorditer licitum est relaxare, uerum etiam debitum. Secundo, id confirmatur Dei exemplo, qui (ut habetur Ezechiel. 8) non uult mortem peccatoris, sed ut magis conuertatur & uiuat. Tercio: Id quod alicui prodest, nemini uero nocet quicumque iuste praestare potest, ergo saltem ubi qui iniuriam passus est, noxiam condonat, poterit & iudex remittere noxam. In contrarium sunt legis testimonia. Legimus enim Deut. 13. de idololatris. Non parcat ei oculus tuus ut miserearis & occultes eum, sed statim interficies eum. E. de homicida. c. 9. Morietur neque misereberis eius.

Ad quaestionem hanc quae facillima est supposita distinctione per duas conclusiones respondetur. Alia enim est longe ratio supremi iudicis, puta principis penes quem summa est imperii à ratione inferioris, qui seu eius minister, exequendis duntaxat legum sanctionibus deputatus est. Prima ergo est conclusio: Antequam

pena laesa iniuria remittat, nullus iudicis siue summus sit, siue infimus, remittere potest poenam. Probat. Duplici .n. ratione: Probatur iudex scelerosum supplicio traditio contra. Prior, quia causam de fuisse debet exclusio, inter ipsum & accusatorem. Posterior, quia minister est reipublicae, qui non priuata, sed publica potestate iudex est iniuriarum, quae in ipsam fiunt. Nam qui ciui in iniuriam infert, reipublice subinde eandem impingitur. Igitur iudici duplex obstat impedimentum ne ualeat à noxa absolueri reum, alterum ex parte accusatoris, atque alterum ex parte reipublicae. Quocirca quādiu qui iniuria affectus est, in accusatione persistit, non fit iudici liberum reum in damnum seruare. Ob id quod, cum iusti custodes, tenentur unicuique ius persequentis suum reddere, & si contrarium faceret, perinde atque ille delinqueret, qui de alieno misericors est tenereturque subinde ad restitutionem tam iniuriae quam damni. Vnde 3. Ethicorum. Aristoteles capite 5. Quando homines, inquit, uident non sibi per iusta supplicia compensari iniurias, in seruitute se uincere ahiitantur. Posterior conclusio. Postquam accusator ab accusatione contentus destituerit, in arbitrio est supremi iudicis poenam iuris relaxare, aut commutare, tale autem arbitrium inferiori non committitur. Probatur hoc membrum inde si planum, quod iudici inferiori praescriptus est à superiori agendi modus & ideo sic legibus alligatur, ut nequeate eum praescripta exire. Vnde super illud Ioannis decimo. Non haberes super me potestatem ullam. ait Augustinus. Talem Deos dederat Pilato August. potestatem, ut esset sub Caesare, ne ei omnino liberum esset accusatum absolueri. Prius autem conclusionis membrum ex eo ueritatem sortitur quod princeps non tantum est legum custos, uerum dispensator. Non inquam absolutus, ut posset illas pro arbitrio suo ueluti pallium suum dispendere, ac dissipare, sed tamen potest ubi decere uidebit aut bono publico expedire, in legibus dispensare. Quo fit ut accusatore desistente, & ueniam ei quem accusabat deprecante, non subinde obligatur princeps poenam condonare, sed est in arbitrio suo illam infligere. Quin uero

merita

Primum
argum.

Secundum.

Tertium.

Distinctio.

Prima
conclusio.

Aristot.

Ultima
conclusio.

Probatur.

August.

Serupit merita rei debet perspicere. Et posset esse
lus. ille tam ecclesiasticus, ut debeat supplicium cum
addicere, quod si non faceret, minus ef-
ficeret reipublicae, ut puta quando publicus
esset sicarius, aut latro, vel studio sceleroso.

Solutio. Secus quando unum prae humana fra-
gilitate commisit crimen. Sed nunquid
non posset reus, qui unicum fecit huma-
num delictum, tam insigniter esse reipub-
licae utilis, ut etiam reclamante accusa-
tore posset uti ad bonum? Respondetur hoc
impendio quam rarissime licere, nihilomi-
nus vltimo uenire posse, ut deceret principem
(quod habetur 2. q. 7. cap. si quem peni-
tuerit) accusationem abolere, & accusato-
rem compellere ut prudentiam arbitrio a-
lia satisfactione esset contentus, ut persona,
vel ad bellum gerendum, vel ad alia mun-
nera egregia commoda seruarietur.

**Ad pri-
mū arg.** Ad primum igitur argumentum respon-
detur quod personis privatis quam rarissi-
me, immo vix potest in remittendis ini-
uriis excessus contingere, adeo nos distri-
cte commendavit Christus inimicorum
dilectionem. Publicis autem magistrari-
bus, quia patrones & protectores iustitiae
sunt, praescripta est in ea inclinandi in mi-
sericordiam. Debent quidem genere suo
esse clementes, neque causas disquirere,
technasque innectere, trucidandi homi-
nes.

Aristot. Immo quod Aristot. etiam 5. Ethicor.
agnovit, & est inter regulas iuris de-
bet esse clementior ad minuenda mirigan-
daque supplicia quatenus tamen sententia
iustitiae & legis. Inde enim exiit, non
est clementia sed clades publica. Quia uol-
ui & illi qui pietatis obitu nimum pro-
curant malefactores de iudicium manibus
eripere, non putant egregium pietatis opus
exhibere. Inferunt enim saepe iustitiae vio-
lentiam. Neque illic locum habet exem-
plum Christi, suis crucifixoribus veniam
a patre deprecantis, quippe quod ad cul-
pe remissionem pertinebat. Et perinde re-
spondetur ad secundum quod cum Deus

**Ad secū-
dum.** sit in quem primum praeceptumque peccatus
potest remittere culpam & poenam, ut rei
placitum fuerit. Tamen ubi ait. Nolo mor-
tem peccatoris, de aeterna id intelligatur, ob
id quod subdit, sed ut magis compentur &
viva, videlicet spirituali vita. Poenam
autem tam nemini relaxat, praeterquam in

sacramento, nisi secundum opera & fru-
ctus poenitentiae. Ad tertium autem iam
respondendum est, quod iudex remittendo pe-
nam, etiam accusatione cessante nocumen-
tum inferi reipublicae, quatenus metum de
medio tollit, quo homines arcantur à ma-
lo. Vnde Deut. 13. Post poenam seductoris
subiungitur, ut omnis Israel audies timeat
& nequaquam ultra faciat quidpiam hu-
ius rei simile.

Q V A E S T I O V

D E I V S T I T I A accusatoris.

S. Thom. 2. 2. quaest. 68.

A R T I C V L V S I.

Vivum quispiam teneatur alium accusare?

S. **E C V N D A** persona in iu-
dicio est actor, vel accusa-
tor, nam nisi ille qui noxius
est ab alio in iudicium desce-
ndat, nunquam propter veniet.
In accusatore autem quatuor sunt consideran-
da. 1. obligatio, forma, iustitia, & per se si in-
iuste accuset, de quibus iam quatuor extru-
untur articuli. Primo ergo quaeritur, utrum
quispiam teneatur, quēpiam accusare. Et argui-
tur a parte negativa. Primo, quia Matth.
6. iubemus debitoribus nostris remittere
debita. Et ad Rom. 12. Non nos defenden-
tes, hoc est non nos ut dicentes charissi-
mi, sed date locum irae. Secundus. Amicum
in iudicium traducere amicorum fidei de-
rogat, ergo id minime fas est. Tercio, si ac-
cusatio esset iustis praeceptum, neminē
de exciperetur, multi autem ad accusa-
tionē repelluntur, ut 2. quaestio. 7. late pa-
tet de excommunicatis & infamibus, et
ergo non est praeceptum. Quarto. Si tale es-
set praeceptum, illud potius officium debe-
remus praestare & amicis pertulere, de
eadem causa & quaestio. prohibet nos subdi-
tis iudicium. ceteris casibus, Praeterea accusa-
tio est praeterquam clerici accusant a laicos &
illos accusare, & maxime in causa sang-
guinis, ut patet Concilio Tridentano quare
1546. cap. 23. cano. his à quibus, & canonice
reus.

Qua-
tuor in
accusato-
re coi si
de iada.
cap. in u
argum.
Secundū.
Tertū.

Quatuor.

Quintū. riciis, atque alibi crebro ergo non est præceptum. Quidam Accusator astringitur ut ipse probare, alias poenam talionis subiret, nemo autem cogitur tantum subire periculum, ergo nemo accusare compellendus est. In contrarium est illud Leuit. 3. Si peccauerit anima, & quis audierit vocem iurantis, testisque fuerit quod ipse uidit, aut conuersus est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam.

Presentem questionem in Relezione nostra de elegend & detegend secus, quintam fecimus ubi eam ad amissum disputauimus, Nihilominus non possumus non huc aliqua conferre ne ista lacuna intercisus appareat præsens tractatus. Respondetur ergo ad questionem, disticta præmissa, duabus conclusionibus. Est enim differentia inter fraternam denuntiationem, & iudicalem accusationem, quæ ex parte sua sumitur. Denuntiatio. p. illuc tendit, ut correptus frater corrigatur & emederetur. Quare (ut dicebamus) illo obtento scopo, non est ulterius progrediendum. Accusatio uero ad hoc inuitur, ut reus puniatur, idq. præsertim in bonum publicum ut quies reipub. conseruetur, neq. eius decor fordescat. Vnde denuntiatio fraterna est criminis delatio ad prælatum, ueluti ad patrem correctionis gratia. Accusatio uero est criminis delatio ad iudicem, ueluti ad personam publicam uindicationis gratia.

Quid de denuntiatio fraterna
Quid de accusatio
Prima conclusio
Probatio conclusio

Prior ergo conclusio est. Vbi quis scelus nouerit in reipublicæ perniciem ire, quod idoneis testibus probare potuerit, tenetur noxium accusare. Probatum. Criminum uindictæ quæ in hoc seculo sunt, non propter ipsas expetendæ sunt ueluti ultiones in odium exitiumq. malorum, illiusmodi. n. poenæ infernales erunt, ubi tempus aduenit plenarie retributionis, sed sunt tanquam medicinæ procurandæ, uel ipsius q. supplicio afflicti, uel boni publici, nimirum ut earum metu homines in officio continentur, ne commone bonum perturbent, quicunque autem bono cōi succurrere constringuntur ueluti pars toti ubi uiderit uel contagione infici, uel sceleribus corrumpi, id uera fieri non potest nisi per publicam potestatem, ad quam accusatio ne crimina deferantur, ergo quisq. in tali casu tenetur perniciosum accusare. Quæ er

go conditiones coire debent ut obligatio. Gemina enascitur accusandi, scilicet ut crimen existat cōdicio tra bonum publicum, & probari possit. At quā ad qui hinc consequitur posterior conclusio. Nec oportet De peccato quod uel in cladem reipublicæ uel ut q. c. non uergit, uel idoneis testibus probare accusare non potest, nemo iure naturali accusa teneatur, re tenetur. Prior conclusionis pars probatur. Postre tur. Nam cum quisque sit suorum bonorum maxima dominus, etiam famæ & honoris, ut lib. 4. conclusio. q. 2. ostensum est, potest illa remittere, ut Rō con ut dicto Christi audiens sit, quo nos tan conclusio. ropere ad dilectionem inimicorum animauit, tum etiam ad redimendum tempus. Et in hoc casu intelligitur lex unica. C. ut nemo inuit. agere, uel accusa. cog. Et est expressa sententia. S. Thom. 2. 2. non solum S. Thom. lum. q. 68. ubi hoc tractat, uerum. q. 73. ar. 3. ubi ait, cuiusq. a. bitri esse detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc uergat in periculum aliorum. Secundam partem probat S. Th. Rō San. quia nemo ad id tenetur quod perficere Thom. nequit, & ideo cum in accusatione necessaria sit probatio, qui probare non potest, accusare non cogitur, eo præsertim ne periculum sibi creet uel rationis, uel alterius dāni si in probatione defecerit. Dixerim iure naturæ, ne in litem aliam descendamus, utrum hæredes occisi teneantur iure civili homicidam accusare, secundum opinionem Bar. super legem. In eum. ff. de accus. ne ius hereditatis amittant. Cuius tamen contrarium sentiri uidetur l. diui fratres. eod. & C. citata, ut nemo in eitus, l. unica. At uero quod prior conclusio explicatius euoluatur, arguitur contra priorem eam. Nullum est peccatum, quod non afferat detrimentum publicum nempe uel scandalum, uel malum exemplum, uel aliquam persuasionem consortis, ergo si conclusio uera est, nullo amfert exceptionem, sed de quocunq. peccato, cui poena posita est, debet quisq. si probare id potest, delictorem in iudicium producere. Hoc argumentum plerosque multos conuincit. Atq. discretionem opus est. Haud enim omnia peccata, sic in detrimentum cēsetur reipublicæ, ut sint necessaria, uel denuntianda, uel accusanda, uel tamquam talia inquirenda, sed illa tantum quorum proximum obiectum est commune bonum quod illis expugnatur & conturbatur. Reliqua siquidem quæ aduersus prius-

privatum bonū committuntur, privata reputatur, nam ex obiecto actuum, species existimantur. Exempla sunt. Bona proximi furari privatum delictum est, sicuti & privatum hominem occidere, compilare aut ararium publicum, sicuti & crimen læstæ maiestatis, hæc sunt quæ in publicum detrimentum vergunt. Pari modo mendacium perniciosum, quo fraus civi extruitur, peccatum privatum est. Hæresis vero qua communis religio concutitur, crimen est tum privis publicum. Nam etsi scelera quæ in singulas reipublicæ, privatas partes committuntur, quodammodo reipublicam attingant, non tamen ideo existimanda sunt publica. Latrones autem qui regias vias obfidant, & Assassini publicis criminosis adscribuntur. Secundum argumentum est, Quando talia crimina publica quis resciverit, satis est si illa denuntiet, non ergo necessaria est accusatio, eo præsertim quod si denuntiat non tenetur probare, sicuti ille qui accusat. Quare ut ab illo periculo defendendi, in probatione liberetur, satis fecisse videbitur dum denuntiauerit. Propter hoc argumentum tenet Summa Angel. contra S. Tho. quod nemo accusare tenetur, in qua sententiam citat Bar. super l. in eum. ff. de accusa. Hic tamē est notandum, denuntiationem, quantum ad rem attinet præsentem, duplicem esse, licet Doctores canonici turris plures præter accusationem, distinguant super c. novit. de iudi. & 2. q. prim. can. si peccaverit, quas eadem 3. q. de Ratio, regem & de regē. secre. diffusè nos explicavimus. Una est. n. denuntiatio fraterna, & evangelica, quam modo diximus, ad fratris correctionem referri, sed alia est iudicialis, quæ bonum et publicum habet pro scopo, quæ ideo procedit ad punitionem, sicut est illa quæ fit inquisitionibus, & servus qui accusare non potest dominum, potest illum denuntiare, & subditus etiā inferiorem prælatum, superiori. Et illa est pene accusatio, hoc solo differens quod denuntiās non tenetur probare, sed iudex tunc tenetur inquirere. Et hæc forsitan hic S. Tho. nomine accusatiōis comprehendit. Tamen si ubi crimen esset valde perniciosum & contagiosum, ille qui testes posset afferre, accusare quoque tenetur, & crimen probare, ut iudicem labore inquirendi in re tanti

momenti releuaret. Quare quidquid sit de iure civili, non dubium quin in causa publica teneatur quisque in conscientia accusare. Et Bart. solum loquitur in causa privata. Tertium autem dubium est, utrum sicut ante denuntiationem evangelicam prærequiruntur admonitio fratris, ita, & ante accusationem? Et arguitur a parte affirmativa. In evangelio nulla fit exceptio accusationis, vel denuntiationis, sed simpliciter præcipitur, ut secreta admonitio præcedat. In contrarium tamē facit quod in c. quæ lites, & quando de accusa. distinguitur inter denuntiationem, & accusationem, sub his verbis. Sicut denuntiationem admonitio, ita & accusationem inscriptio præcedere debet, ubi nulla ante accusationem admonitio exigitur. Propterea Durandus in 4. dist. 19. q. 4. ait, quod in foro interiori & conscientie requiritur admonitio, ubi tamē in foro exteriori. Et S. Tho. eadem dist. q. 2. v. art. 3. recitat ambas opiniones. Et quamquā Sylvester in verb. Accusatio. S. 3. cxi. statimet tenere partē affirmativam, tenere tamē apertius vult negativam, id quod non requiritur. Et ideo Caietanus 2. 2. q. 33. art. 7. dicit, quod quando accusatio solum est licita, non tamen in præcepto necessarium est, ut admonitio secreta præcedat, quādo vero est in præcepto, tunc non est necessaria. His tamen non obstantibus, rem fieri citatōis dilucidat, ut nullis opus sit citationibus sed distinctionibus. Prima est, quia accusatio alicui incumbit de re sua propria, nulla requiritur admonitio, neque in foro exteriori, neque in conscientia. Ratio est, quia scopus talis accusantis non est emendare fratrem, ob idque inanis esset & vana admonitio quoniam etsi sit emendatus, potest qui iniuria affectus est, ius suum persequi. Atque in hoc casu palam deficit opinio Caietani. Iste enim non tenetur accusare, & tamen potest sine prævia admonitione id facere. Quando vero crimen, modo nuper expositum, pestiferū est reipublicæ, tunc distinguendum est. Enimvero si ille qui resciverit certissimus omnino sit quod per suam admonitionem sic frater emendabitur, ut damnum publicum omnino sopitū cessabit necessaria est admonitio. Et hoc non solum lege charitatis, verum et iustitiae, quia pestiferus ille scelerosus, adhuc habet pos-

Dubiū.
Argu-
paris af-
firmati-
væ.

Durand.

S. Tho.

Sylvest.

Caieta.

Solutio
propositæ
dubi-
tationis

bet possessionem honoris sui, ob idq. si scia potest occurrere malo publico, siue eius latrocinio, non est in publicum tradendus. Est enim (ut diximus) accusatio medicinalis, & ideo si excusari tantum detrimentum potest, cauenda est. Si uero non sit omni firmitate certissimus quod ita proderit ad moram, uel sit in mora periculum illico ad accusationem properandum est. Vnde si insperet ciuitatis proditio, aut regis exitium, aut super omnia hereseus crimen maxime in dogmatizantibus præceptum est statim ad iudices aduolare, quia nemo debet existimare se posse tam ingentibus periculis aliter occurrere. Quin uero etsi non existerent idonei testes ad probandum, festinandum est ad denuntiationem iudicalem. Sententia est expressa S. Tho. 2. 2. q. 33. ar. 7. ubi ait oportere in talibus casibus statim procedere ad denuntiationem, ut huiusmodi nocumē aimpediantur. Nisi forte, inquit, a iquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire, & hinc sumenda est regula, in inquisitionibus generalibus, quando edicto præcipitur, ut quisque denuntiet latentia crimina. Etenim si omnino sint emendata cuiuscunque sint generis, nemo tenetur illa uel denunciare, uel accusare, sed tantum testis esse si eius testimonium in particu- lari legitime postuletur. Si autem non sint emendata, tunc aut sunt priuata, ut concubinatus, uel alia quæ non habent pro obiecto bonum publicum, & hæc tantummodo denuncianda sunt fraternè, ad emendationem fratris. Si uero sint in perniciem publicam, ut proditio, heresis, & si quis forsitan non ex infirmitate, sed studio & quasi publicus hostis mēbra reipublicæ ad malum feliciteret, ut rempublicam corrumpere, & non possit aliter obuiari illi malo, denunciandus esset denuntiatione iudiciali, quin uero accusandus, si probari res posset. Et pariter si imminet periculum tertie personæ. Quamuis in his non ita crebro usu uenit necessitas accusandi, quia eiusmodi crimina frequentius possunt uia correctionis fraternæ præueniri. Hic de fiscalibus examinandum esset in causis criminalibus. Etenim quod fisci procuratores instituuntur, iustum est ut curam habeant

ararii publici. Item unciuinus est in perniciem publici boni (ut expolitum est) uergetium accusatore existant, quando quicquam quilibet teneat illa detegere. Sed tamen quod fiscales instituuntur scrutatores priuatum criminum, credo, neque S. Tho. neque antiquiores sancti proballent. Quoniam talium scelerum uitioem & uindictam perscere, solis priuatis incumbit, qui iniuria percussunt. At postquam consuetudo hoc habet, non est nostrum de hoc cenare.

Ad primum igitur argumentum, secundum conclusio respondit. Probant enim illa testimonia, priuatis personis consilium esse euangelicum suas priuatas iniurias condonare. Ad secundum autem de amicorum fide respondetur, amicos, usque ad aras esse cōlēdos, & ideo ubi res est de bono communi, hoc illis autelendum est. Neque ideo amicorum fides laesingitur, etsi promissio præcesserit reuocandi secreti. Nihil ita occultum arcanum sacramentalis confessionis, quod neque pro toto mundo reuelaretur. Ad tertium respondetur, quod infames & excommunicati (ut dicta q. 7. h.) ab accusatione repelluntur, non quidem in bonum ipsorum (si quidem accusare ubi & quando oportet, uirtus est) sed in penam arcētur ab illo munere, propterea quod accusatio auctoritatem desiderat accusantis, quam illa fors hominum non habet. At si, de accusatio. l. qui accusare, multis aliis de causis alii prohibentur accusare, ratione sexus, ætatis, conditionis, &c. Sed est dubium, utrum saltem quando crimen est reipublicæ perniciosum, isti qui sunt iure repulsi admittantur ad accusationem? Respondetur neque. tunc quidem esse admiuendos, possunt tamen & debet iudiciali denuntiatione pericula patefacere, ut 2. 2. q. 68. ar. 1. auctor est Caietanus. Et pariter respondetur ad quartum: Prohibentur enim eadem causa & questio, eademq. lege citata in filiis, & subditis, & seru. suos superiores accusare. Hoc tamē glossat S. Tho. eadem quæst. quod nihilominus affectu charitatis possunt illos accusare, & maxime in causa communis boni, quia illi non cohibentur, uti alii, in penam, sed propter honestatem, quia accusatio præferret nescio quid odii quod aduersus superiores dedecus est. De clericis autem

Ad primū arg.

Ad secundū arg.

Ad tertium arg.

Dubium.

Responsio.

Caieta. Ad quartū arg.

S. Tho. Clerici qualiter possunt accusare.

Ad po-
stremū.

autem responderetur, quod in causa sanguinis, ut illa habet iura, nequaquam possunt esse accusatores, possunt tamen denunciare crimina, protestantes non se revellare eiusmodi criminis, petendo sanguinis vindictam sed uti ad obviandum malo publico, vel ad recuperanda bona sua. Cum hac enim protestatione licet illis est, talia crimina in iudicium deferre, non solum illa quæ sunt contra bonum publicum, ut hæresis, impietatem, & hæc maiesta is, verum etiam illa quibus vel tertiæ personæ vel sibi ipsi iniuria fit, vel damnum datur, ut patet in cap. Pignoris de homic. volunt. lib. 6. Ad postremum de poena rationis inferius ar. 4. commodior dabitur respondendi locus.

ARTICVLVS II.

Utrum necessarium sit accusationem in scriptis exhiberi.

Primū
argum.

Post accusandi obligationem, queritur de ea accusationis formam, an debeat in scriptis exhiberi? Et argo ut a parte negativa: Scriptura tunc est necessaria, quando aut de præteritis loquimur, ut nobis memoria elabatur, aut loquimur absentibus, ad quos verba non pertingunt. Accusatio autem fit & in præsentit tempore, & ipso præsentit reo. Nam ut habetur 2. q. 8. cano. accusatorū, nemo absens accusari potest, ergo scriptura non est necessaria.

Secū dū

Secundo: Nilominus per denuntiationem quā per accusationem crimen panditur alienum, in denuntiatione autem nullus est libellus necessarius, ergo neque in accusatione. In contrarium est August. eodē cano. citato 2. q. 8. ubi ait. Accusatorū personæ nunquam recipiantur sine scripto, neque absente eo quem accusare voluerint, quibuslibet accusare permittatur.

August.

Conclu-
sio rati-
onalis.

Facillima est quæstio ad quam unica conclusionē affirmatiua responderetur. Forma accusationis est, ut in scripto fiat. Conclusio est iuris, non solum canonici loco citato, & eadem can. & q. can. quisquis. & can. crimen. verum & iuris etiam civilis. ff. de accusa. l. si cui. Et quamuis ius naturæ id non plane præcipiat, elicitur tamē inde naturalis ratio. Est, n. iudex (ut supra dictum

Rō natu-
ralis pro
conclus.

est) medius inter duas partes, accusatorū, scilicet & reum, constitutus, qui causam examinare debet, de qua est sententiam protulurus. Cum ergo ex una parte memoria, quæ lubrica est, cuncta diu verba adteruare non possit, & ex altera necessarium sit eadem usque ad definitivam sententiam retineri necessarium est scripturæ adminiculum. Adde, quod cum accusator poenæ, antiquitus rationis, & nunc et non leui fiat obnoxius, si de calūnia fuerit reuictus, opere præmium est accusationē subscribere, quā postmodum inficias ire nequeat. Ad hæc, cū accusationi adhibendæ sunt etiam defensiones & exceptiones tū et probationes, expediens est, ut libelli caput occupet accusatio. Attamen ut h. l. Leuia. ff. de accusatio. In leuibus de plano procedendum est sine huiusmodi ceremoniis. Præterea in notoriis in quibus cum sit supra diximus) non expectatur accusator, neque scripto opus est.

Ad primum igitur argumentum respondetur quod scriptura accusationis non est necessaria, eo quod de præteritis ineatur, sed ut in futurum debeat salva custodiri. Et ideo neque obstat accusationē fieri in præsentia rei, debet enim tamen reus quā accusator adesse. Unde eadē ca. ff. & q. cano. per scripta. iubet Stephanus Papa ne ullus accusatio per scripta suscipiatur, non quod non sit in scriptis porrigenda (ut dictū est) sed quod non est ab absente accusatore in scriptis mittenda, sed debet ipse comparere. Quod autem cauetur, ne reus absens accusetur, non sic stricte intelligendum est, ut non liceat in eius absentia accusationem iudici exhiberi, sed quod non est sententia condemnanda, antequam ipse præsens audiat. Idque potissimum in causa criminali, atque adeo omnium maxime in capitali, ut cauetur lege, Absentem. C. de accusa. si autem publico præconio uocatus noluerit comparere, sententia quidem veluti in rebellem ferri potest, postmodum, utro captus, antequā executioni mandetur, audiri debet. Secundi vero solutio facile ex dictis colligitur. In denuntiatione enim fraterna evangelica, quia ad vindictam non proceditur, sed tam iudex quam denuntians soli consulit saluti fratris sine dispendio eius famæ, nulla est scriptura necessaria, secus in denuntiatione iudiciali. Atque hanc

Rō ter-

ta.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dū arg.

hinc differentiam inter denuntiationem & accusationem denotat cap. super his, de accusatione.

ARTICVLVS III.

Primum a censatio per tria haec reddatur iniusta, quae sunt calumnia, prauaricatio, & tergiversatio.

Tertium quod in accusatore requiritur, est iustitia. De hac ergo quaeritur virum tribus his vitiis corruptum, quae sunt, calumnia, prauaricatio, tergiversatio. Et arguitur a parte negativa. Calumnia (ut habetur 2. q. 3. cano. Si quem poenituerit) est falsa crimina scienter intendere. Congitit autem quempiam alteri calumnia exorire ignoranter, leuitate tamen animi non omnino excusante, ergo uel illa contra cano. censenda est calumnia, uel quartum est vitium, quo accusatoris iustitia commaculatur. Secundo Prauaricari (ut ibidem subditur) est uera crimina abscondere, in hoc autem non semper subest iniquitas, quia nemo tenetur omnia crimina detegere, neque sua neque proximi. Tertio. Tergiversari, est in uniuersum ab accusatione desistere, hoc autem non semper est cum iniuria coniunctum, immo uero in initio eiusdem capitis praescribitur, ut quem accusasse poenituerit, de eo quod probare non potest, si cum accusato innocente conueniet, inuicem se absoluant. In contrarium tamen est idem textus, ubi habetur accusatorum temeritatem tribus modis de regi. Aut enim calumniantur, aut prauaricantur, aut tergiversantur.

Conclusio. Unica Conclusione ad quaestionem respondetur. Tribus nominatis uitiis contingit accusationem iniuri. Conclusio est non solum iuris canonici textu citato, uerum & iuris civilis. ff. ad senat. consultum Turpil. seu de abolitionibus. l. accusatorum. unde eadem prorsus uerba desumpsit cano. Si quem poenituerit. Numerus autem horum uitiarum sic colligitur. Cum accusatio in bonum commune referatur, sic tamen, ut iustis fiat criminis ultio utroque pede claudicare potest accusator, uidelicet ut reo fauendo, aut plus nimio reipublicae siue parti laesae. In reipublicam in-

clinat, cum reo crimen falsum impingit. Est hoc est calumniari. Est. n. calumnia subdola rei uexatio, per fraudem. Neque uero ille tantum calumniator est qui falsum crimen imponit, uerum, & qui occultum, quod iure probari non potest in iudicio proferat. Nam iure quidquid idoneis testibus uel instrumentis innotescere nequit falsum reputetur. Potest secundo accusator uice uersa in reipublica esse iniurius, quia in causa, est ne qui in bonum publicum delinquit, reprimatur. Et contingit dupliciter, Uno modo, fraudem exerceo do reipublicae, nempe inclinando in fauorem rei. Et hoc est prauaricari, quoniam in uarietate id est quod flecti. Contingit autem haec prauaricatio dupliciter uno modo dissimulando omnia quae in commodum reipublicae detegere tenentur, atque adeo probationes negligendo, & altero modo falsas admitiendo excusationes & exceptiones. Quare prauaricatio altero nomine dicitur collusio, quasi tunc accusator & reus simul illudant reipublicae ut parti laesae. Quocirca hoc uitiu non tantum in accusatorem uerum & in aduocatum, & in alios ministros, quin etiam & in iudicem solet usu cadere. Secundo modo ei contingit accusato fauere, prorsus & in uniuersum (ut ait lex) ab accusatione desistendo. Et alia dicitur tergiversatio, quasi accusator terga caussa uertat.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod criminis impositio non censetur iure calumnia, nisi illudicio & consulto fiat. Nihilominus nemo debet accusatori prodire, nisi prius cum certior factus sit criminis, tum etiam certam, paratamque habeat probationem. Et ideo qui leuiter ac temere ad acceptandum profuit, non est a culpa immunis. Attamen non debet ut calumniator, ratione uel acrius alio supplicio plendi sed alia leuiori poena. Nisi forsan iusto errore fuerit motus, nam tunc nulla est dignus. Haec autem omnia, prudentia iudicis libianda sunt, & estimanda. **A**d secundum respondetur, quod sua propria crimina nemo debet detegere, nisi reus legitime factus, a legitimo iudice interrogetur. Neque uero aliena nisi casu, quo denuntiare uel accusare tenetur. Quia autem ob bonum publicum accusat, tunc tenetur omnia detegere, quae ad rem conferunt. Quare si peccet, uel peccio, uel alia causa

Primum argu. a parte negativa.

Secundum.

Tertium.

Conclusio rursus.

Ad primum arg.

Ad secundum.

**Ad ter-
tium.** **caussa cum reo colludat; præuaricator est.** Pauter ad tertium respondetur, quod tergi-
ueri non semper est et inueni, sed tunc pro-
sus, quando accusator tenetur in accusatio-
ne persistere. Quæ et tribus modis tergiuer
sanctis et p'm accidere potest. P'm o cu

Tribus quis in causa propria accusavit. Tunc, n.
modis sicut libere accusationem inscripsit, ita po-
tergiuer test & quando libnerit. Iam de re ge Se-
sari con cundo: Quando accusavit in causa publi-
tingit ei calumniæ tamen, tunc enim quous timue-
tra cul- sit in probatione deficere, potest cum reo
pam. conuenire, & ab accusatione desistere. Et
hic est casus dicti cap. Si quem p'cinituerit.
Tertio: Autoritate principis, qui propter
illustrem personæ dignitatem, & reipubli-
cæ utilitatem, potest accusationem, & in
initio rescilire, & in processu abolere, ut
eodem cap. subiungitur.

ARTICVLVS IIII.

**Vtrum accusator qui in probatione defecerit
pena calumniæ teneatur.**

Quartum quod de accusatore dispu-
tandum restat, est utrum in proba-
tione deficiens p'na talionis teneatur.

**Primū
argum.** Et arguitur à parte negativa. Contin-
git aliquando iusto errore quempiam ad
crimē falsum accusandū prodire, cui ideo

Secūdu. Eabianus Papā 2. q. 3. ca. Si quis iratus. ve-
niā concedit, non ergo oīs calumniator di-
gnus est talioris p'na. Secundo: Si talis
p'na inflata est, ob id iuste infligitur, quod
accusa. q' damnum per sonam alteri in-
tentat, igitur aut hoc est propter iniuriam
reō illatā, & tunc non potest princeps eum
remittere, aut propter illam quæ reipubli-
cæ irrogatur, & tunc nequit eam remitte-
re reus potest autem eam uterque remitte-
re, ergo signari nō potest iniuria, ob quam

Tertiū. talis statuat p'na. Tertio: Ob unam cul-
pam nem p'cedendus est duplici p'na, se-
cundū illud Nā. 1. Nō iudicabit Deus
bis in idipsum. calumniator res autem infa-
mes habentur iure, ut patet. 2. q. 3. can. si
quis circa. non ergo debet alterum subire

**Dama-
sus.** supplicium. Sed in contrariū est Damasi de
cretum 2. q. 3. Calumniator si in probatio-
Adrian. ne defecerit, talionē recipit. Et alterū p'o-
Papa. ximū Adriani. Qui non probauerit quod

obiecit, penam quam ipse intulit patiatur.

Pro solutione quæstionis notandum qd Talio
talio a tale dictum est, scilicet ut quisque
tale patiatur quale alteri contra ius, iniue-
batur. Id quod Aristoteles 5. Ethicorum
capite 3. repallum appellat, secundum il-
lud Radamanti.

Si qua fecit patiatur & ipse.

Rectum fuit iudicium. Statuitur ex-
go conclusio affirmatiua. Iustum est ut ille
qui per accusationem in periculum, quem
p'nam induxit gravis p'na, similent & ipse
terat. Conclusio est non solum canonici iu-
ris locis citatis, verum civilis, ut patet ff.
ad sedatuseon. l. cum Torpil. l. mulier. &
l. quassum. Cum ergo leges deficientem
in probatione talionis p'na adiudicant,
ostendunt non solum cū qui falsum crimē
imponit, verum & qui oculū nō quod pro-
bati non potest detegit, eidem subiacere
supplicio. Ratio naturalis est hæc. Accusa-
tor constituitur pars reo aduersa, conten-

clutionis.
dens cum in supplicium adigere, index au-
tē medius, inter ambos sedet iustitiam pro-
tectior, sed æqualitas iustitiam id exigere ap-
paret, ut periculum quod quis ait si per-
iniuriam creat, in ipso incidat, ergo p'na
talionis est iusta. Eadem conclusio con-
firmatur Nam lege veteri, quæ iustissima
erat, eadē p'na statuta, scilicet Exod.

21. Oculum pro oculo, dētem pro dēte. Confir-
Et Deuter. 19. Cum diligentissime per-

mauo.
seruantes inuenerint, falsum testem di-
xisse contra fratrem suū mendacium, red-
dent ei sicut fratri suo facere cognauit.
Haud tamen hinc inferitur, ut quidam abi-
stant, illam p'nam esse modo de iure
diuino, illa nanque non erat moralis de iu-
re naturæ, sed tantū iudicialis, quæ ideo
prius cessauit.

**Non quod Christus legē
illam Matth. 5. peculiariter aboleuerit, il-
lic enim tantum retulit veterem legem
consilens nobis contra ne nos vindicare
mus sed inimicis remitteremus iniurias,
at qd tota lex illa uetus cessauit. Nisi quod
præcepta moralia, quæ erant de lege na-
turæ, cor firmata sunt lege Evangelica, ce-
remoniæ uero sic cessarunt, ut antiqua
signa iam mō falsa, institui denuo non possint.**

**iudicialia uero possunt quidem, si u-
santur cententur, iterato consti ut. Attamen-
lex talionis sp fuit ut cruæ duraque existi-
mata,**

mata, sed propter duritiem illius populi, & admetendas calumnias, proclius posita fuit. Nam si naturalem rationem cōsulueris, satis est ut qui occidit, occidatur. Quin vero occidere procuravit, non subinde, nisi summo iure, reus sit tāci criminis, eo præsertim quod tūc abstergerent hoīes plus nimio ab accusandi munere. Et ideo (ut habetur Instit. de iniur. S. poena.) iam de defuerudine fere abiit illa poena, retinetur tamen quadamtenus in provinciis bene moratis, potissimum ipse teste qui studio falsum testimonium dedit in causa capitali. Idque maxime quando illius causa innocens interficitur, tamen si debeant etiam extra talem casum iniqui delatores acris supplicio plecti.

Ad primū arg. Aristot. Ad primum ergo argumentum respondet Arist. loco citato 5. Ethic. quod reparationem, quam nos talionem appellamus, non semper iustitia deposcit, quoniam valde differt utrum quis voluntarie quid faciat, an involuntarie. Spontaneus enim iniurius dignus est poena, qui autem involuntarie lædit, dignus est uenia. Et ideo qui inculpata ignorantia eum quē in crimine esse putat, reū facit, non habetur iure calūniator ut supra diximus, atq. adeo neque talione dignus. Ad secundū respondetur, qd calūniator & iniurius & in rem publicā iniurius est. Vnde Deute. 19. utrumque præcipiebatur, s. prius, ut qui falsum testimonium contra fratrem dixisset, id pateretur quod fratri cogitabat facere, s. propter iniuriam illi factam. Posterius, ut tales de medio populi auferrentur, ut audientes timorem haberent. Vbi insinuabatur iniuria quæ reipublice irrogatur. Ex quo fit ut quandiu accusatus poenam talionis non remiserit, nequeat princeps illam remittere, ut superiore questione dictum est. Postq̄ vero illam ignouerit, tunc in arbitrio principis est ab illa relaxare.

Ad secundū. Ad secundū respondetur, qd poenam talionis incurrit accusator, tōne nocumētū qd proximo intēnabat, infamā aut propter culpā. Et ideo iof. mīm remittit eū ad principem pertinet, ut si sit ecclesiastica, ad Papam, ut ait Gratian. 2 q. 3. can. Euthemius. Vbi responde. ad illa uerba Gelasii. Quamquam animas per poenitentiam saluare possumus, infamiam tamē abolere nō pos-

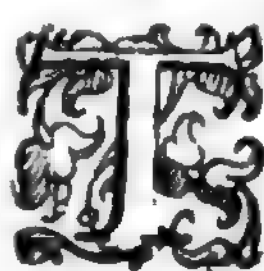
sumus. dicens illud intelligi de infamia per civilem iudicem irrogata, quæ ad Papam non pertinet. Quamuis fortasse perspicacior sit sensus de infamia facti. Nam labem illam, quæ turpi facto annexa est, nemo delere potest, cum ad præteritum non sit potentia.

QVÆSTIO VI.

DE IUSTITIA REI.

ARTICVLVS I.

Utrum accusato liceat ueritatem negare.

TERTIA persona in iudicio est reus, de quo quatuor disputanda sunt, scilicet an liceat ei ueritatē negare, calumnias se defendere, iudicium declinare, aut post condemnationē supplicio se capitali subducere. Et arguitur à parte affirmatiua prima quæstio nis illa celebri auctoritate Chrysost. quæ refertur de poenitentia, dist. 1. can. quis aliquid quando. Non tibi dico ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuses. Sic legendum est, non excuses, ut corrupta littera habet. Qui autem ueritatem proprii criminis retereret, seipsum proderet, ergo licitum est ei suum celare crimen. Secundo: Mendacium officiosum, s. cum quis mentitur ut alteri prosit, nemini nocens non est peccatum mortale, qui autem mentitur ut se à morte protegat, officiose mentitur, ergo citra noxiam mortalem id licet. Tertio: Nullum est peccatum mortale, nisi sit contra charitatem, qui autem mendacio sibi mortem cauet neque contra charitatē Deifacit, neq. contra proximum immo secundum charitatem qua se diligit, ergo id non est lethale piaculum. In contrariū est illud Iosue 7. quod dux ille dixit ad Achā, Fili mi da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, & indica mihi quid feceris, ne abscondas, dare autem gloriam Domino tenetur quisq. s. secundum illud 1. ad Corin. 10. Omnia in gloriam Dei facite.

Ad quæstionem hanc tribus conclusionibus responderetur. Prima. Quicumque legitime de proprio crimine interrogatur, conclu-

Primū
argum.

Secundū

Tertū.

Prima

conclu.

tene-

**Ad con-
clusionem.**

tenetur sub reatu mortalis culpæ crimen suum patefacere, etiam si merito eundem confessionis sit in morte rapiendus. Cum autem legitime, intelligo a legitimo iudice, & secundum idoneam formam iuris. Ratio conclusionis est manifesta. Virtus enim iustitiæ est ad salutem necessaria, ergo qui, cunque sub reatu mortalis noxæ tenetur eam servare, iustitia autem subditum compellit superiori obedire, secundum verbum Pauli, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, superior vero se penumero ius habet subdito præcipienti, ut proprium sibi detegat cumen, ergo tunc subditus parere constituitur. Quod autem hoc iudex aliquando ius habeat, patet, quoniam nemo, capitali præsertim sententia, quinimo neque alia communis ordine ob quæcumque iudicia vel infamiam condemnari debet nisi confessus, saltem ei qui aliter condemnatus conceditur appellatio, ut l. observare. C. quorum appellatio, non recip. Nisi sufficiens sit testium numerus, quibus convincatur, idque via tantum accusationis. Atque idem cauetur iure canon. 2. q. 1. can. nos in quenquam, & canon iudex. Ergo nisi reus ad confessionem compelli posset, nimis esset stricta via finiendi iudicia. Et est intelligenda conclusio etiam cum quis citra iussurandum interrogatur, non etsi perjurium sacrilegii impietate mendacium accumulet, nihilominus simplex mendacium, in re gravi contra vinculum obedientiæ, crimen est genere suo mortale. Secunda conclusio. Quando vero quispiam legitime etiam iuratus interrogatur, puta vel ab eo qui non est sibi iudex, vel contra canonum legumque sanctionem non tenetur crimen suum confiteri. Quin vero simile affirmandum est de testibus in crimine alieno. Conclusio est clara, quia quicunque ius habet se suaque tuendi, nisi iure ad contrarium fuerit compulsus, at vero quando quis præter legis causas & ordinem interrogatur, nullo iure cogitur, ergo neutiquam se convincitur prodere. Tertia conclusio. Nemini siue iure siue iniuria interrogetur, licitum est mentiri, quoniam mendacium adeo est natura sua malum & iniquum, ut nullam ob causam qui illud protulerit, incolumis à culpa sit. Tamen si quia iniuste ac citra iuramentum in

interrogatur, mendacium illud non sit mortale, quia non perniciosum, sed officiosum est. Secus autem, si sit perjurium. Postulabant, hic autem 2. & 3. conclusiones, ut artem, prudentiamque subiceremus, quod se tunc iniuste requisitus posset pro egeret, ac citra mendacium eripere. Ad hoc autem, art. sequenti commodius respondebimus, postquam causas habuerimus in spectas, quibus reus convincitur veritatem propalare.

Ad primum igitur argumentum respondetur Chrysostomum loqui in casu secundæ conclusionis, aut quando nemo reum percontatur. Nam quando iuris ordine & merito interrogatur, non ipse, se sed infamia, vel testes, vel accusator eum producit, quibus resistere non licet. Ad secundum respondetur quod mentiri quæpiam ad cavendum mortem, vel sibi vel alteri si sine alterius nocumento, non est mortale quando tamē quis iure rogatus culpam suam, mendacio se cōtegit, iniuriam facit, tum iudici cui obedientiam debet, tum accusatori & partilari. Et pariter respondetur ad tertium. Negatur enim non esse tale crimen contra charitatem. Nocet. n. & iudici & actori, atque adeo adversari dilectioni Dei, qui iubet nobis parere maioribus. Nemo enim virtutem iustitiæ contemnerat, qui charitatem non subinde violet, tam Dei quam proximi. Vnde super illud Psal. Nō declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, sic glossa. Hec est consuetudo impudentium, ut deprehensi per aliqua falsa se excusent. Et Greg. 21. Morali. super illud Job. 31. Si abscondi quasi homo peccatū meū, Vitiatum humani generis vitium est, & labendo, peccatū committere, & commissum, negando abscondere & convictū, defendendo multiplicare. Percontaris hic autem utrum mendacium in iudicio, quod quis verū fateri tenetur, in universum mortale sit crimen? an vero levitate materia possit, sicut extra iudicium fieri veniale? Respondet Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. Omne mendacium in materia etiam levissima, in iudicio prolatū, esse mortale. Ratio eius est, quia talis mentiēs nimis infert iudicio, quod in mendacio funditū falsum subinde fit. Itaque sicut primum nullatenus tenuitate materiae sit veniale, sed de Soto, de iust. & iurc. G g est

Ad primū arg.

Ad secundū arg.

Ad tertium arg.

Glossa.

Grego.

Quæst.

Caieta.

**Secunda con-
clusio.**

**Tertia con-
clusio.**

Relig.

est mortale, sic mendacium in iudicio: Neque id tantum in iudicio sacramentalis confessionis, verum et in foro exteriori. At vero, neque Caiet. conclusio, salua eius egregia auctoritate, veritatem praefert, neque eius ratio probabilitate. Immo procul dubio crediderim posse illic etiam contingere veniale peccatum. Nam in primis hoc insinuat S. Tho. eandem 2. 2. q. 70. art. 4. ubi ait quod violare iustitiam mentiendo, est mortale in suo genere, ubi insinua posse esse veniale. Item in materia fidei, & charitatis & religionis, potest exilitas materię at tenuare peccatum, ut si veniale. cur ergo non in iudicio? Pateret a potest illic fieri veniale mendacium, ex defectu plenae deliberationis, quare ergo non ex pusillitate? Adde quod tunc quicumque alius defectus leuissimus in iudicio esset mortaliter, ut si quis re exigui momenti taceret. Ac demum postremo arguitur. Peccata venialia non sunt de necessitate confessionis, ergo illa illic negare non est mortale crimen. Conceditur ergo quod ipsum veniale mendacium peius est in iudicio quam extra, non tamen fit consequens ut sit omne mortale.

ARTICVLVS II.

Utrum accusato liceat per calumniam se defendere.

Postquam afflicto reo, nec legitime interrogato licet veritatem negare, neque praeter ius requisito mentiri, consequitur, ut videamus an saltem alterutro illorum casuum liceat ei per calumnias se defendere? Et arguitur a parte affirmatiua. Secundum iura civilia, licet ei qui de capitali crimine delatus est, transigere, hoc est cum accusatore pacisci, & ipsum contumperere, qui desistat, ut C. de transact. l. transigere, & expressius, l. in capitalibus, ff. de bon. eor. q. i. ant. sen. mortem sibi conscire. ergo non est illicitum calumniis uti. Secundum. Accusator qui in fauorem rei prauiaricatur poena plectitur legibus constituta, ut superiori quaestione visum est, & 2. q. 3. patet accusator vero nulla est poena decreta, etiam si technis agat cum accusatore, eiq. imponat, ergo id non est iniustum. In contrarium est ius canonicum, extra, de iura-

calu. c. inhærentes, precipiens ut iuramento calumniae in principio litis adstringantur tam reus quam accusator, ubi & civiles leges de re eadem citantur, iuramentum autem calumniae, ut nomen sonat, est, quod neque accusator, neque accusatus uictus calumniis.

Quaestio est grauissima, quam nos in dicta nostra Relezione sexto loco per omnes, ut arbitror, suos numeros diduximus. Sed non possumus (ut supra dicebamus) hunc locum hac disputatione vacuum relinquere. Respondebimus ergo hic septem conclusionibus. Prima est illa notissima, quam arti. prox. constituimus. Etsi nemini liceat veritatem mendacio negare, licet eam tamen nonnunquam prudentia contegere. Nam (ut modo dictum est) nemo tenetur veritatem propalare, nisi iure compellatur, ergo extra tale calum quilibet poterit secretum, & precipue suum, custodire. Rei autem articulus ac nodus illic occultatur, ut sciamus quando iudex, qui legitimus est legitime potest subditum, de proprio crimine, etiam iurciurando interrogare. Ad hoc ergo explicandum, statuitur secunda conclusio. Tres sunt casuum differentiae, quibus iure potest iudex reum percontari, in quibus subinde reus veritatem respondere stenatur, videlicet si infamia eius super aliquo crimine praecesserit, vel aliqua expressa appaierint indicia, vel probatio interfuerit semiplena. Conclusio est S. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. Et quamuis rationem non subiciat, aperte tamen colligitur ex superiori definitione, nempe quod iudex absq. accusatore, vel eius supplente uices, neminem damnare potest. Haec autem tria sunt, quae praeter expressum accusatorem uicem eius gerunt, ut possit reus legitime interrogari. Sed arguis, non omnes causas D. Thom. connumerasse. Diximus, n. q. 4. art. 3. crimen quoque notorium & manifestum, ius facere iudici condemnandi reum. Conceditur id quidem, sed tamen tunc non opus est reum interrogare, nunc autem merita tantum quaerimus, quibus potest iudex secretum crimen inquirere. Igitur ad intellectum conclusionis supponendum est ex cap. quali. ei. & quando. de accusationibus, tribus uis patere ius ad cognoscenda crimina, compellendoq. delicto.

Prima conclusio.

R. 6 conclusio.

Secunda conclusio.

S. Tho.

Prob.

Solutio.

Triplex via ad delicto.

cogno- delictores, ut sua propria confiteatur, uide
scēda de licet uia inquisitionis, denuntiationis, &
licta iure accusationis. Et licet super eodem cap. lu
p̄scripta r̄sperari plures inquisitionis species dilcer
 nant, satis est tamen duas dignoscere. Vna
 est enim generalis, atque alia specialis. Ge
 neralis est, qua Prælati munere fungen
 tes suo, & (quod aiunt) officii debito, pro
 uinciam aut conuentū uisitantes crimina
 disquirunt quibus scilicet reuelanda sunt,
 eo ordine quo art. 1. quæstionis proxime
 dictū est. Altera uero est specialis, qua sci
 licet particulariter inquiruntur crimina ali
 cuius singulatis personæ. Denuntiatio quo
 que (ut supra dictum est) altera est frater
 na, quæ procedit ad emendam fratris, & al
 tera iudicialis, quæ tendit ad uindictam. Ac
 cusatio itidem duplex, altera in causa pri
 uata, atque altera in causa publica. Sunt
 autem differentie multæ inter has uias.
Quinq. Denuntiatio n. quæ fit per correptionem
modis d fraternam differt à iudiciali & accusatio
nuntia- ne, quinque modis. Primo ex fine, ut sc̄p̄
io frater dictū est, quia hæc p̄cedit solū ad emendā
na distat alia uero ad uindictā. Ex hac sumitur se
à iudicia cūda, qđ denuntiatio fraterna est officium
li. charitatis, iudicialis aut & accusatio pullu
 lat ex iustitiæ debito. Ob idq. S. Thom. de
 correctione fraterna tractauit in materia
 charitatis 2. 2. q. 33, de aliis aut in materia
 iustitiæ q. 68. & duab. sequentibus. Tertio
 differunt eandem ob causam qđ ad denū
 tiationem fraternam omnes, nemine ex
 cepto, tenentur nam possunt subditi de
 nuntiare prælatos, & filii parentes, neque
 infames aut excommunicari eximuntur, si
 cut in accusatione. Neq. uero sacerdotes,
 ut habet canon, tñ sacerdotes. 24. qđ. 3.
 Quarto differunt forma. Nā in correctio
 ne fraterna sp̄ requiritur admonitio, in re
 liquis uero non semper, ut nuper exposi
 tum est. Et quinto differunt ex parte termi
 ni, quia fraterna denuntiatio si frater emen
 dat cessat, sin minus, rebellio exinde h̄r pro
 accusatore, & incipit forū iudiciale, ut di
 ximus q. 4. Iudicialis uero, & accusatio nō
 cessant usque ad p̄uentionem. Differunt
 autem iudicialis & accusatio primo (ut di
 ximus) quia denuntiator etiam iudicia
 lis non tenetur probare sicut accusator.
 Prætere (ut habetur. c. inquisitionis. de
 accusationibus) licet denuntiatio hæc ad

uindictam tendat, non tamen denuntiatio
 infligenda est tota p̄na iuris, sicut accusa
 to. Descendendo ergo ad istarū sp̄rum lin
 gulas, statumur conclusionē tertiā. Ille qui
 fraterne denuntiat, tenetur prælati ue
 ritatem cuminus si fateri, tanquam pa
 tri. Si tamen non leuiter sed grauius ti
 met quod tanquam iudex machinatur eū
 castigare, nequaquam tenetur. Conclusio
 hæc fit clara ex si e & leopo talis denun
 tiationis, quæ tota emendat est, non autem
 punitio. Quarta conclusio. Si denuntiator
 fuerit rebellis, qui neque tanquam patri
 vult fateri crimen, iure compelli potest.
 Hanc conclusionem statumur membro
 2. q. 4. de correct. fratern. cōtra Aluissio do
 rum, lib. 3. tractat. 25. c. 2. & contra Duran
 dum in 4. dist. 19. q. 4. qui putant si pecca
 tum est secretum, nulla obstante rebellio
 ne cessandum esse. Sed est nostra cōclusio
 S. Tho. 2. 2. q. 33. ar. 8. ad primū argumen
 tum. Moderatur eā tamen ipse, & cū ipso
 illic Caiet. & Palud. 4. dist. 19. q. 4. duobus
 limitibus, uidelicet casu, quo crimen pro
 bari possit testibus adhibitis, in secreta cor
 rectione uel aliis. Prætere si spes ulla re
 stat emendæ fratris, nam illa spe cessante
 illic cessandum est, si peccatum est priua
 tum. Nam si serpit in perniciem publicam
 modo supra explanato, uel in detrimentū
 tertiæ personæ, etiam si non emendetur,
 immo propterea quod non iniquum pro
 positum ille nequam expuit, progredien
 dum est. Et quamuis Caiet. 2. 2. q. 69. art.
 2. contrarium uideatur sentire, arbitror ta
 men illum denuntiantē, si est oī exceptio
 ne superior, ualere pro teste in iudicio in
 de futuro, & pro semiplena probatione.
 Nam propterea in Euangelio iubentur ad
 hiberi unus aut duo testes, ut in ore duo
 rum uel trium stet omne uerbum, quia
 scilicet ipse denuntians ualeat pro testio.
 Et hoc habetur expresse ex. In omni de
 testibus. At uero quantum ad illam restri
 ctionem, quam nos quoque in Relat. de
 secreto qđ. 2. membri. 2. approbauimus,
 nempe quod etiam si denuntiator rebel
 lis fuerit, nisi spes sit eius emendæ, non
 est iudicialiter procedendum, eo quod to
 tus ille processus in bonum fratris ten
 dit. At uero in contrarium uideri exi
 stere uerbum euangelicum. Si ecclesiam

& accu
 sationē.
 Tertia
 conclu.
 Quarta
 conclu.
 Aluissio
 doris.
 Duran
 dus.
 D. Tho.
 Caieta.
 Palud.
 non

non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, cui stipulatur can. tam sacerdos. 2. q. 3. ubi habetur quod tales incorrigibiles, ab ecclesia separentur. Quocirca arbitror quod licet non sit citra spem emendæ ad alias iuris compulsionem & penas progrediendū, sententia tamen excommunicationis est ab ecclesia forte rebellis eorum retribus denuntiationis separandus donec resipiscat. Diximus quando crimen vergit in damnum publicum aut tertiæ personæ, progrediendum est ad forum iudiciale: intelligendū est tamen, si aliter illud malum cauere non potest. Accedit etiam temporibus nostris, ut quidam, præmissa correctione fraterna, denuntiaverit quempiam qui alterius eadem molebatur, denuntiavit autem tanquam patri, iudex autem noluit denuntiationem esse fraternam audire, sed tanquam iudicalem, ut egerit illum criminosum magis. De qua re Adrianus antequam

Adrian.
responsio

Papa consultus, respondit non posse denuntiationem illam cogi, ut iudicialiter denuntietur. Et fuit eius subtilissima responsio. Est. n.

August.

sententia August. 2. q. 3. ca. hoc videtur. vibrat in eiusmodi casibus occultum crimen illi esse revelandum, quod prodesse potest, & non obesse. Intelligitur tamen, si citra tale iudicium occurrere poterat futuro homicidio, nam si aliter impediri nequebatur, commutanda erat evangelica denuntiatione in iudicalem. Quinta conclusio.

Quinta

conclu.

Sicuti denuntiationem fraternam debet precedere admonitio, sic & inquisitione specialis vel infamia, vel expressa iudicia. Dixerim specialem, quia generalem (ut dictum est) suapte auctoritate potest prælati facere. Conclusio est expressa in iure, extra, de acc. scilicet cum oportet & inquisitionis, & de qualiter & quando, secundo. Confirmatque illic eandem summus Pontifex, sacris oculis, ut puta Luc. 16. ubi iudex non fuit in iudicium evocatus, antequam infamia eum proderet. Et Gen. 18.

Clamor Sodomitum & Gomorharum

non multiplicatus &c. Et ratio naturalis est,

clon. 1. quam supra tractavimus quia sine accusa

Ductu. tore nemo est in iudicium deferendus. Est

autem dubium de bestio infamiae, ut si satis sit obortam esse de crimine, quod scilicet vel notorium, vel infamia publicum est ut iniquitatem personam, quæ nulla cum

infamia læsa est. Iacet (ut exempli gratia diximus) cadauer occisi hominis, utrum liceat per viciniam disquirere quisnam interfecit? Et suffragantur affirmativæ parti hæc argumenta. Primum est consuetudo. Vbi enim notorium est crimen, statim disquirunt reus, licet nullus sit specialiter diffamatus, alias vecors & negligens haberetur iudex, populusque ut nunc mos est, scandalum acciperet, ac si iustitia dissimulatione langueret. Et extant præterea ca-

non. 2. q. 1. can. manifesta. Et de accusa. c. arg. par-

evidentia quibus habetur quod evidentiis affirm-

patrat sceleris non indiget accusatore. Quod manue-

vero & patrocinari huic consuetudini ap-

paretius divinum. Legimus enim Iosue

7 quod cum Acham anathema occultus f-

ter, crimen tamen notorium, foribus in-

quisitus est, ac deprehensus. Accedit & au-

thomas D. Thom. quem Caic. 2. 2. q. 69.

artic. 2. refert, scilicet quod cum Parisiis ip-

so Baccalureo furtum factum esse, consilio

suo inquisitus est, ille qui latebat fur. His

tamen non obstantibus iura canonica &

euangelica, ratioque ipsa consuetudini re-

fragatur. Et ideo statuitur negatio re-

sponsio: Infamia de istis non sufficit nisi

paucis exceptis casibus ad inquirendum

reum quem nulla dum respergit infamia.

Verba sunt in d. e. Cum oporteat, de accu-

sationibus. Nisi super prædictis famam ip-

sus, scilicet personæ, læsam esse noveri-

tus, eos ad inquisitionem non subito pro-

cedatis. Et in c. inquisitionis, iubetur nul-

lum pro crimine tueri quo aliqua non la-

borat infamia puniendum. Et in c. quali-

ter & quando, si legitur. Si super excess-

ibus suis quis fuerit infamatus, tunc pro-

cedendum est ad inquisitionem. Et in c.

summon. diutius supra citatis de Vill. co.

& de Sodomitis extat, personas ipsas f-

se infamia læsas. Deinde ratio id probat.

Nam iura hæc surdantur in loco illo Mit-

thæi 5. Nolite iudicare, & non iudica-

bimini. Est autem temerarium iudicium

de persona iudicare propter publicum

crimen, ac subinde illam explorare.

Sunt autem qui hinc tergiversentur, di-

centes quod quatenus licitum non sit

particulariter de singulari persona suspi-

cari, atque adeo neque percontari, li-

cet tamen in genere disquirere quisnam

fecit.

Primū

arg. par-

evidentiis

affirm-

patrat sceleris

non indiget

accusatore.

Quod manue-

vero & patro-

cinari huic

consuetudini

ap-

paretius divi-

num. Legimus

enim Iosue

7 quod cum

Acham anathema

occultus f-

ter, crimen

tamen notorium,

foribus in-

quisitus est,

ac deprehen-

sus. Accedit &

au-

thomas D. Thom.

quem Caic. 2. 2. q. 69.

artic. 2. refert,

scilicet quod cum

Parisiis ip-

so Baccalureo

furtum factum

esse, consilio

suo inquisitus

est, ille qui

latebat fur.

His tamen non

obstantibus

iura canonica &

euangelica,

ratioque ipsa

consuetudini re-

fragatur. Et

ideo statuitur

negatio re-

sponsio: Infamia

de istis non

sufficit nisi

paucis excep-

tis casibus

ad inquirendum

reum quem

nulla dum

respergit in-

famia. Verba

sunt in d. e.

Cum oporteat,

de accusa-

tionibus. Nisi

super præ-

dictis famam

ipsius, scilicet

personæ, læ-

sam esse no-

veritus, eos

ad inquisi-

tionem non

subito pro-

cedatis. Et

in c. in quisi-

tionis, iube-

tur nullum

pro crimine

tueri quo

aliqua non

laborat in-

famia puni-

endum. Et

in c. quali-

ter & quan-

do, si legi-

tur. Si super

excessibus

suis quis fu-

erit infama-

tus, tunc pro-

cedendum

est ad in-

quisitionem.

Et in c.

summon. di-

utius supra

citatis de Vill.

co. & de So-

domitis extat,

personas ip-

sas f-

se infamia

læsas. De-

inde ratio id

probat. Nam

iura hæc sur-

dantur in lo-

co illo Mit-

thæi 5. No-

lite iudicare,

& non iudica-

bimini. Est

autem temerari-

um iudicium

de persona

iudicare pro-

pter publicum

crimen, ac

subinde illam

explorare.

Sunt autem

qui hinc ter-

giversentur,

dicentes quod

quatenus li-

citum non sit

particulari-

ter de singu-

lari persona

suspicari,

atque adeo

neque per-

contari, li-

cet tamen in

genere dis-

quirere qui-

nam fecit.

Quorundam autem distinctio hæc fallax videtur. Inia. tur. Etenim si quis interrogatur, tenetur peculiariter reum prodere, eodem modo, ac si particulariter scisciteris. Præterquam quod etiam accidere posset inter ceteros.

Refelluntur reus ipse forte interrogaretur, qui tatur pfa- men nullo te iure prodere conuincitur, ti aucto & tamē uix euadere posset, quominus uel

de robore vultus, uel de uerborum ambiguitate deprehenderetur. Accedit huc urgentissimum argumentum, ex ea inquisitionis, de accusationibus. Iubetur enim illic, qd et si duo uel plures iurati affirmant cuiuspiam crimen, de quo tamen ille nulla infamia laborat, non procedatur in ipsum uia inquisitionis. Si ergo hoc uerū est, quomodo illi qui nondum iurati sunt, interrogari possunt, ut quem nulla insinua- uit infamia ipsi prodant? Possent tamē fortasse in tali casu indicia inquiri ut si uictima interrogaretur in qua hora fuerit occisus, quibus armis, & similia. Et tunc si illa indicia aliquem in particulari infamia denotassent, posset de illo inquisitio intri.

Ad po-
stremū,
argum.
Ad iura
citata ad
hibere re-
sponso.

Vnde ad auctoritatem S. Tho. dū iunior erat, bene Caiet. respondit non permansisse in illa sententia, postquam 2. 2. q. 69. articulo 2. cam non probauit. Quin uero fertur heq. tunc fuisse magistrorum calculis approbatam. Iura autem quæ aīnt euidentiā patrati sceleris accusatore non indigere, intelligenda sunt quando & patrat ipse uel manifestus est, uel infamia detectus. Id uero quod de sortib. antiquæ legis adiectum est, nihil mouet. Nam cum Deus cognitor sit vindicatorq. uniuersorum criminum, potuit illum totum populum fortibus illis deerrere, quibus expectabatur reuelatio diuini numinis. Vnde sensus illius: Da gloriam Deo, illuc spectat, quod postquam Deus ipse ueritatem reuelasset, ille qui celaret, Deum subnotaret mendacii. Et ideo dare ei gloriam, erat ueritatem confiteri, ut appāteret quemadmodum Deus est occultorum cognitor, quod in gloriam suam magnopere cedit. Illud autem scrutinium per sortes iam nō do non liceret. Sicuti neq. illud Num. 3. de inuestiganda muliere adultera citra infamiam. Conserudinem autem contrariam non est nostrum uellicare, ipsi uidentur qui illam in usum induxerunt, unde

enim iam nunc persuasum habent plebem, necessitatem esse. cum tamen aliquam in periculis illam induxisse videantur. Nisi in quibusdā casibus quos ad tex uel septem loco citato in Relezione nostra reduximus, utq. ad amissum perpedimus. De quibus Bar. ad leg. Iuliam de adult. l. 2. post glossam. S. si pūico, & super extra uig. ad reprimen. & Doctores iuris canonici, super citatis tribus capitulis, de accu- satione tractant. Ex quibus casibus illi sunt planissimi, qui contingunt in crimine hæ- resis & in crimine læsæ maiestatis. Tunc enim oborto rumore criminis, & quiri possunt personæ. De cæteris uero illic, cui libueris, nostra legat. Non enim postulat hic locus tam longam de hære disputationem. Hanc tamē regulam adhibendam hic duxerim, quæ infallibili (ut reor) certitudine, casus omnes complectitur, quibus licet notorio, dissimato uel crimine, latente reum inquirere. Ea uero est. Quando cuique acculare quisq. tenetur, puta dum crimen est in perniciem publicam aut ter- tiaz personæ, neque est emendatum, sed pender in futurum, iuste unusquisque in- terrogari ut testis potest, & prodere reum tenetur. Quo fit ut solum ad uindicandū præteritum crimen nequaquam id liceat. Quod si quis forsitan contra hoc arguat, qd si infamia expectaretur, multa crimina impunita manerent. Anacletus Papa respon- det, can. si omnia. 6. q. 1. quod permulta relinquenda sunt iudicio diuino.

Regula
certi-
tudi-
ma.

Obie-
ctio.
Rñsio.

Illud tamen argumentum quod ex Arg. per can. quidam maligni. 5. quæst. 1. huic sen- tentiæ obicitur, quia ei Caiet. super hac q. San. Tho. 2. 2. q. 69. m. 2. non (ut reor) solu- pro dignitate laicis, non decet hic præ- terire. Casus tex. est, quod quidam libel- lo nocturno secretario diui Gregorii in- famiæ notam inuulerat, & ait Caiet. sub conditione latentem illum criminofum Pontificem excommunicasse, scilicet si non se reuelasset. Addit tamen excom- municationem illam non fieri super con- ditionem, nisi se reuelauit, sed super cri- men, quia, inquit, potest delinquens pro- claspso delicto absolute excommunicari. Et ideo benigne, inquit, cum illo actū est, tū eius optioni relinquebatur, utrū mallet se reuelare, quam in excommunicationis

vulnerari. Hæc autem responsio (ut in di
 Prima et Relatiōe latius ostēdimus) protectio
 ratio in (ut bona uenia dixerim) nō est tanto Do-
 Caieta. tore digna. Primum enim q̄ pro delicto
 præterito quis, nulla ante delictū præcedē
 te monitione, sententia excommunicatio
 nis feriri possit, inauditum est. Nam ut ex
 Evangelio plane colligitur, nemo potest
 tali percelli censura nisi ob mortale pec-
 catum, id est inobedientiā, quia. s. rebel-
 lis non vult ecclesiam audire. Neque Pau-
 Corinthium illum, ob commissum ince-
 stū Sathanæ tradidisset, nisi quia incorrigi-
 bilis erat. Ideo. n. separauit illum à confor-
 tio aliorum, admonens illos ne commisce-
 rentur fornicariis. Ob idq. post quā corre-
 ctus fuit, statim restituit reliquorū cœtui.
 Quamuis mos ille excommunicandi for-
 san non erat qualis nunc est, ut excomuni-
 cati priuarentur suffragiis ecclesiæ sed in-
 torrum tradebantur Sathanæ, quod fieri
 poterat ob commissam culpā, separari ve-
 ro non, nisi ne cōtagione plebē inficerent.
 Quocirca nulla est licita excommunicatio
 nisi præuia monitione, ut sancte cautū est
 c. per tuas, extra de sententiā excomunica-
 tionis. Ob id enim illi qui à iure præmoni-
 ti sunt censuram excommunicationis ipso
 facto incurrūt. At cum primum parere pa-
 rati sunt, veniūt absoluiendi, quoniā corā
 Deo iā nō sunt excommunicati. Hinc ergo
 palam fit, ut neq. possit occultus pecca-
 tor, qui nulla infamia denotatus, est sub
 illa conditione, nisi se prodāt, excommuni-
 cari, alias cūcta iura quę inquisitionis for-
 mam, & ordinem delineant, corruerent.
 Textus ergo Greg. planissimus est. nunquā
 enim sanctissimus Pontifex cogitauit illū
 latentem diffamatorem extortione excom-
 municationis in publicum producere, sed
 hoc tantum ei præcepit, ad quod iure na-
 turę ipse tenebatur, nempe q̄ uel produ-
 ceret se ut crimen probaret quod alteri im-
 posuerat, aut famam ei restitueret, quam
 nisi se proferendo restituere non poterat
 sin minus à sacrosancta Eucharistia sub pe-
 na excommunicationis deinceps abstinere.
 Excommunicatur ergo nō pro delicto
 præterito neq. nisi se prodere, sed pro futu-
 ro sacrilegio, si ab Eucharistię susceptio-
 ne, in peccato existens, non abstineret. At
 qui ex huius quæstionis ratiōe facile

alterius solutio colligitur, uidelicet utrum
 ille qui propriū factus est crimen licite pos-
 sit de cōplicitibus interrogari, qui nulla in-
 famia læsi sunt. Nā etsi consuetudo parti af-
 firmatiuæ patrocini. ex his tñ q̄ dicta sūt
 cōsequitur negatiua. Quin uero expressa
 est iuris utriusq. determinatio, ut c. cum
 monasteriū, de cōfess. & c. ueniens. extra de
 testibus. & i. s. q. 3. c. nemini. & C. de accu-
 sat. l. fin. & ff. de quæstionib. l. repeti. qui-
 bus locis cauetur ne cōfessi sup aliorū con-
 sciētias interrogentur, crimine laesæ maiestatis
 excepto, quo cōprehenditur & hæc
 sum impietas. Tametsi alios et Bar. super
 eadem lege, repeti excipiat, ut publicos la-
 trones, & eos qui falsam monetā cudunt.
 De his autē satis illic a nobis dictū est. Et
 eadē regula quam nuperime statuimus,
 hic similiter loqū habet, uidelicet quod li-
 ceat reum interrogare de cōplicitibus, quan-
 do ipse teneretur accusare nempe ad ob-
 uiandū futurū malū indānum reipublicę,
 vel pñitiē tertię personę, non autē ad uim
 dicandū præteritū. Scio equidē contra-
 riam uigere cōsuetudinē, nescio tñ quorū
 sit iure. Protectio in consētia interroga-
 tus, parere non cogitur, ut Caiet. ait opus-
 16. res. q. 3. Sed tamē absit, ut qui tacere li-
 ce potest, mendaciū dicat, ut illic insinuat.
 Enascitur autē hinc dubiū aliud, utrum ui-
 ce uersa quando persona diffamata est de
 uno crimine, interrogari possit de aliis oc-
 cultis. Perus. n. de Palude in 4. distin. 19.
 q. 4. affirmatiue respōdet. Cuius fundamen-
 tū est q̄ iō ob quā non licet de abditis iu-
 dicare, non sumitur ex eo q̄ peccatum sit
 occultū, sed inde q̄ secretus sit peccator,
 q̄ ideo p̄ unius delicti cōfessionē detectus
 interrogari deinceps potest ac dēt, an alia
 cōmiserit. Verū hanc tamen opinionem, &
 Adrian. quolib. 11. & Caiet. 2. 2. q. 69. art. 3.
 merito confutāt. Nam expresse in canoni-
 bus citatis utriusque infamia exigitur, ex
 qua ius inquirendi nascatur. s. tñ delicti quā
 delictoris. Eademque est sententia Sap.
 Thom. 2. 2. quæst. 10. 70. artic. 1 & ratio
 est in comperto. Potest enim quis adul-
 terij infamia obscurari, qui tamen circa
 furtum, aliaque scelerum genera fere-
 num habeat nomen. Attamen duobus
 modis licet conuictum de uno crimine, Ratio
 de alio interrogare. Vno, quando notum
 crimen

Dubiū
alterum

Paluda
ni scia.
Funda-
mentum
Paluda-
ni.

Adrian.
Caieta.
S. Tho.

Ratio
Paluda.

crimen indicium est alterius, ut si quis infamatus esset conuictusq. de adulterio, & adulteræ coniunx reperneretur in suo lecto necatus, interrogari posset an reus esset talis homicidii. Et si quis de homicidio conuictus esset, & cadaver nudum inueniretur, interrogari posset super spolio. Secundus casus est, quādo vñū crimē, alterius est circumstantia, ut qui de consuetudine cū puella conuincitur iure interrogatur, an ipsam deflorauerit. Ar uero de hac infamia quæ uia inquisitionis antecedere dēturum sit tertio numero testium destinata non satis inter doctores conuenit, pleriq. tamē in p. illo c. Inquisitionis, censent denarium numerū satis esse. Attamen de hoc numero nihil in iure hī, sed id solū q. ppter dictā paucitatem, non debet quis infamatus reputari, nisi opinio eius apud probos & graves laici existat. Quocirca an infamia sufficiens sit prudentum arbitrio & si mādum est, ut scilicet perpendat quādo iam rumor sit frequens: Numerus autem ille denarius, inde auctoritatem nactus est ad infamā, quod sufficit populū cōstituere. Nihilominus illa est alia regula certior quam glossa dicti capituli, quæ ait, q. si rumor sit sparsus per maiorem partem civitatis aut collegii, aut universitatis illa est sufficiens infamia. Hanc cōmendat Bar. ff. de quæst. l. de minor. §. tornēti. ubi ait fama est cōis opinio, uoce manifesta, ex speculatione proveniens, quæ si sit de malo, dī infamia. Requiritur ergo in primis bonorum opinio. Nā perditorū clamor atq. hominū infamæ classis, legitimā infamā non cōstat. Perditorum aut perditissimos istos censeto ariolos & astrologos, qui per astrorum obseruationē occultas inimicis na propalare contendunt. Nam ut de sua scientia quam exilis sit certitudinis, nunc si leamus, usus tamen eiusmodi artis in dētegendis criminibus occultis pestilentissimus est, iniquissimūque à Deo atq. omni diligentia a rep. profligādus. Esto enim illis gratis, imò contra ueritatem concederemus, perinde eis innotescere occultā crimina, ac si oculis p. priis uiderent, quomodo illi possunt illa nisi toto reclamante iure reuelare? Profecto neque inde iudex nisi uel imperitissimus uel nequissimus, ullam possit iudicam ansam accipe

re ad inquirendum, uel ullo pacto procedendum contra illum, ab illis proditoriis proditum. Quare ipsi potissimū atq. illi simul qui illos interrogant in malam crucem arripiendi essent. Nihil aliud faciunt quam homines falsò infamare, & quibus uera dicent, perniciosissimi nihilominus essent, sunt. n. mortales adeo cupidi deprehendēdi eos qui sibi nocuerunt, ut facilius fidem adhibeant. Unde sextæ turbar in Rep. oboriuntur. Quin & illi qui zelotypia exsturnunt eos aduocant qui adulteria suarum uxorū sibi denegant. Hæc de infamia. Indicia autem, ubi non uolat infamia, non qualiacumque ait S. Thom. sed expressa esse debent, & quæ prudentia iudicis uehementer reuocant antequam ius emerget inquirendi. Vide quam sancti sanctaque iura famæ & honori consultum curauit delictentis rei, sane cum maluerint aliqua crimina impune fieri, quam delinquentes occulor de possessione honoris sui, famæque, & uitæ temere depellere. Semiplena autem probatio censetur unus testis omni exceptione superior. Sed repetitis fortē contra hanc definitionem argumentum suiprat. Quæ ex c. Inquisitionis de accu. ubi canetur etiam si duo uel plures iurati testes crimen pādant, nisi infamia reus laboret, non patere inquirendi ius Rāderur autem argumentum cōcludere semiplenam probationē, quin uero plenā trium testium non sufficere ad inquisitionē, sed si semiplenam probationem nunc facultatē facere interrogandi iā reū quā alios testes, qui proceditur uia accusationis. Atq. hæc est mēs S. Tho. Ex his aut, reliquū si dubiū aliud, uirū reus in forō aut exteriori aut consiliū compulsi sit ueritate respondere antequā certior fiat, iudicem iure ipsam interrogare, an illico ei potius debeat simpliciter credere. Responderetur nequaquā compelli, quousq. illi cōstet more & lege interrogari. Etenim qui bona sua, honorē, & uitā iure possidet, quousq. ius alteri sibi innotuerit quo debeat illorū iacturam facere, non adstringitur illa dimittere, alias prodigus eorū esset. Atque id maxime in rebus grauiorib. sed in his potissimū quæ uia in discrimē obiciunt. Nā in leuionibus debet subditus prelatō fidē adhibere, illi tamen

Qualia oportet esse indicia quæ inquisitionē antecedeant. S. Thom. Quid semiple--na probatio. Argum.

Solutio.

Dubita uo.

Solutio.

Regula.

Additio auctoris contra astrologos.

prosum quæ pro huius nouit, prudente, & scientie peritum. Igitur ubi primum reorum fuerit secundum iuris ordinem interrogari, sub poena peccati mortalis detegere ueritatem etiam iniuratus tenetur multo tamen sanctius si iuratus interrogetur. Loquimur nunc modo ex genere rei. Nam ob leuitatē materiam iam supra dictū est fieri posse, ut negatio ueritatis etiam in iudicio uenialis sit culpa. Quocirca reus qui ueritatem negat, etiam illam qua in morte adigitur, nullatenus est, sacramento confessionis absoluentis quoniam illa aperiat. Debent tamen confessarii considerata maiestate tunc uti, ne calamitosū morti temere addicant, scientes in re dubia propendendū esse potius in fauorē rei. Et ideo nisi mendicetina ad clarius lex illos cogat, non sunt miseri cogendi, maxime in causa capitali, aut honoris spe & famæ, dum ex altera parte non agitur de tanto periculo alius rei personæ, sed debet prius uisum an iudex legitimus sit, an reus aliquo sit privilegio exemptus, puta quia clericus, an denique plene constet eū legi merita fuisse seruare. Præterea illa debent esse prudentia, ut etsi reus a uoluntate ueritatis cum finem dissimulauit, modo ipsi extra confessionē celatam rem seruent. Solent namque sæpe iudices de confessione facie delictum explicare. Ecce quando reus tenetur de nullo testis ueritatē patefacere. Quod autem plus dubitatis, & anxietatis affert, est nosse, quando uel reus uel testis præter iuris ordinem in quæ cogitur, cum nullatenus ei (ut supra dictum est) mentiri liceat, etiam si salus totius rei publicæ illi periclitaretur, qua se poterit prudentia defendere, quæ uelut fragio clabit. Hæc fuit in illa nostra Relectione citata membrum 3. q. 3. ubi cuncta credo te igitur quæ à nostro pusillo ingenio desiderare quis poterat. Ut autem summam discamus, complures secretorum gradus & ordines dignoscuntur. Quorum summus est, qui sacramentali confessioni debetur, ob idque de illud constitutissimum est confessarium uere respondere, se nescire quod in sacramento audiuit, quoniam huius contradictionis scio, nescio, utraq. pars diuersis sensibus esse potest uera. Nam licet prior simpliciter uera sit, si scire pro eo usurpes, quod relatu credis, posterior nihilominus

est uera in hoc sensu, quod nescis itaquam homo, uel quia nescis ut dicas, de hoc autem non est præsens loci disputatio, illic enim satis superque dictum est. Vnum hic tamen repetere admonendo non cessabo, contra quod passim grauissime peccari uideo, nempe quam debeat esse secretum, quamque ab exteriori foro semorum confessionis secretum. Video, inquam, seculares iudices, immo & peius ecclesiasticos, suas sæpe causas ad confessarios committere, à quibus rei informati ueritatē postea lateantur in iudicio idque præcipue in causis matrimoniorum quæ etiam sunt. Cum tamen multo minus esset periculi si mille essent illegitimi coniugati & in perpetua fornicatione persistere quam illa uia procedere. Arbitrantur namque illi iudices ne iudiciū minem posse in confessione sacramentali huius re mentiri, & tam & adultera & puella, imo poris ignora vulgaris homo qui semel ueritatem in iudicio negauerint, paratissimus est etiam in confessione id contegere quæ ideo ratione patentissima illis offertur occasio, ut sacrilegium faciant mentientes in confessione. Et quando id non contingat, faciunt eiusmodi iudices confessionem odiosissimam. Nam cum uideat indocta plebs per illam uiam in iudicio compelli, quis non illam reformidet? Persuasissimū ergo Christianis esse debet secretum illud nulla prorsus ratione reuelari posse magis quam si Deus solus sciet, alias aperissimo periculo exponeretur sacrosanctum sacramentum, ut homines non auderent sua illic patefacere crimina. Caueri ergo sanctissime debet ab hoc sacrilegio, ne iudices in suo foro sacramentum confessionis nominet. Neque sacerdotes si qui ad illos inde remittantur, ullo modo eos audiant. Imo & iudices ipsos acerrime reprehendant. Interstat sacerdotibus inter unum forum & alterum, quem transgredi sacrilegium est, in tempore Christianam pestilentissimum. Sed quo ad rem de iudicio exterioris fori reuertamur: In eiusmodi secretis sunt etiam gradus quantum ad fidem quæ ipsis seruandis debetur. Etenim qui per iniuriam ab altero secretum exorsit, acutissimo nexu stringitur illud seruandi. Adeo ut si illius reuelatione periclitaretur alterius uita, dicere auderem quod deberet ipse periculum

culum antea subire proprius quam illud
delegere. Post hoc est illud quod quis pru-
denter, uel tanquam prelati uel tanquam
amico, alteri concedit. Tunc, n. etsi nemo
obligetur mortem oppetere, ut illud ce-
let dum ab illo extorqueretur, teneatur ta-
men, quam posse maxime illum contege-
re. Deinde sequuntur alii gradus remis-
sionis obligationis. Ut si scis secretum uel
q. alter tenere effudit, uel quod casu ui-
disti. At ne quæ sit sequenti de testibus
eadem nos occupet questio, de oibus tam-
re quam testibus constituitur iuxta gene-

Sexta talis conclusio. Licet cuiusq. præterius
conclu. requisito primum non respondere, mox
appellare. Qui uero & quo peruenit pa-
tis se defendere, ne loq. atur, sicuti con-
tra priuatam personam. Nam iudex multo
gravius mortaliter peccat (quod apprimè
anima ducere debem) dum tali ut secreta
exprimit, quam si priuata esset persona,
eo q. cum si iustitiæ patronus & custos, ei
de iustitiæ auctoritate publica, uim inferit.
Quamobrem dum per iniuriam extorsit
crimen per illā confessionē non pōt reum
cōdemnare, quia ex iniuria nullum nascitur
ius.

**Conclu-
sio septi-
ma.**

Si uero nullum aliud remedium
interrogatis reliquum sit, pro tali casu est
conclusio septima. Pñ ac dēnt sic contra-
ius requisitū quacūq. uti amphibologia,
quā uisatus semō citra mendacium ferre
possit. Nam si talia uerba nullatenus sen-
sum uerum admitterent, mendacium pare-
rent, quod nullatenus licet. Et quidem an-
tiqus doctorum clypeus ille erat, ut in-
terrogatus diceret, Nego proposita, ut pro-
posita sunt. Et re uera inter syncyros iudi-
ces, illa esset legitima rñsio, sed tamē quo-
niā iā illa minime conuenientius instant
distinctione opus est. Dum, n. testis de alie-
no actu interrogatur, facilius protegere se
potest, q. si interrogaretur de proprio. Ar-
bitror, n. licet non sit eo gradu certū, quo
in confessario, posse ite respōdere se nesci-
re, ut si interrogetur an alius quispiā, puta
Petrus occidit, illud uel aliud fece-
rit, fuerit tali hora in tali loco, aut quid
piam simile, per quod ueniri possit in no-
ticiam criminis. Enim uero cum uoces sunt
conceptuum signa, oratio illa nescio, reci-
pere hunc sensum citra mēdaciū potest.
Nescio ut tibi modo dicā. Quare non ad-

uersatur alteri ueritati, scio simpliciter enā
si propriis oculis id de quo interrogatur
uideret. Nam si tantum audiui illud tenere
dubium non est, quin posset respondere se
nescire. Quandoquidem quod credimus,
non proprie scimus. Et confirmatur con-
clusio. Iudex sciscitat de occultis nō pōt,
imo ut hī cap. qualiter & quādo, i. de accu-
sa, debet interrogans excipere occulta cri-
mina admonens testē ne illa derogat, ergo
quamuis ipse actu exceptionem non expli-
cet, legibus ip̄s intelligitur expressa. Quo
circa iuramentum calumniæ, uel quodcum-
que aliud testimonium, eo moderamine
intelligitur, q. ille iuratus dicit ueritatem
secundū ius. Atq. inter alias expositiones
hæc op̄ima est, & textui genuina illius lo-
ci, Marc. 13. De illo die nemo scit, neq. fi-
lius hominis. Cū, n. Apostoli Christū sciscel-
tarentur, Dic nobis quādo ista fient, ip̄se re-
spondit, De die illa nemo scit, neq. filius
hominis. Quasi dixisset Ad fidem eadem
puonis quam filius hominis operatur, non
pertinet illum manifestari, sed potius reci-
cere. Quare filius hominis nescit ut dicat.
Attamen dum interrogatio sit de proprio
actu, ut, si. si uel testis interrogetur, an uide-
rit, uel audierit, uel aduenit, tali loco, &
pariter si reus interrogatur an fecerit hoc
uel illud, illi perplexior sit locus euaden-
di. Nā dicere, Nescio, ridiculū esset. Potest
tamē dicere, Nō memini, nā eundē sensum
recipit, quem, nescio, fuit dicā. Si tamē res
est tam proxima uel tam insignis, ut illa re
spōsio sit et deridicula, difficilior sit mul-
to euasio. Nam dicere, Non uidi, uel Non
audui, non m. hī satis vī eundem sensum
admittere, quem, Nescio. Nec audierim sic
ego respondere si uidissem. Quamuis in-
audire, tolerabilius idem permittatur sen-
sus. Nam et audimus ut dicamus. De reo
autē multo est res grauissima. Dū, n. interro-
gatur an occiderit uel furatus fuerit, uel de
quocunque alio proprio actu, eludere in-
terrogationem nequit, dicendo se nescire
neq. (ut diximus) admittetur si dicat se non
meminisse. Quod autē liceat ei dicere se nō
fecisse, nullatenus est sustinabile, quoniam
Non feci, nullo mō amplecti pōt sensum,
Non feci ut dicā. Facere, n. non habet can-
dem connexionem cum eo quod est, ut di-
cam, quam habet, scire. In cōmuni enim
collo-

**Proba-
tio con-
clusiois.**

**Qualiter
interro-
gatus ni-
que pro
prio adu-
posuit se
legitime
empere.**

colloquio ubi sermo oritur de re aliqua quam secreto servare volumus, licet quis respondeat se nihil scire, non existimatur mendax, et si credatur id secreto nosse. Si tamen sermo esset de re quam alter fecit, qui sciens rem illam fecisse, diceret, non feci, aut, non ita res est, profecto mendax merito haberetur. Idem enim est prorsus, Non feci, & non ita res est. Quod porro nullo sensu à mendacio excusari potest. Scio

Sententia Adriani. 4. sent. q. de sigillo confes. dicere, quod reus contra ius interrogatus, potest etiam iuratus respondere, non solum nihil de illa re novisse, verum interrogatus an fecerit, potest, inquit, secundum omnes Doct. respondere se non fecisse. Nescio tamen qui sint omnes Doct. quia neminem vidi, imo indubius credo, id neutiquam licere. At quia neminem dico, est utique Caiet. opus. 16. res. q. 3. quem supra citavimus, qui ait, inquisitum præterius de occultis complicibus respondere posse non habere complices, quod si verum esset, consequens fieret ut de se quoque iniuste interrogatus respondere posset, non fecisse.

Rõ egre Quod ego profecto adduci non possum, **gia in** ut credã. Quoniam nulla amphibologia valet eiusmodi responsa mendacio excusare. Et est mihi apertissima demonstratio hæc, quod si illud non esset mendacium, vana tunc fuisset cura & sollicitudo omnium Doct. admonendi non licere, neque pro vita servanda in iudicio mentiri, quia nullum aliud mendacium cavere volunt, quam hoc quo quis aperte negat se fecisse, quod fecit. Quæro. n. ab istis, an si iudex diceret tu occidisti, respondens reus, non ita est, mentiretur. profecto non est dubium. Quare nec adulter à marito nudo gladio interrogatur, an amicum admisit, dicere fas est non admisit, si id modo falsum est. Neque posset à mendacio excusari si cum eum admisisset nudius tertius, absolute indisset non admisisset intelligens heri, nam illa negatio universalis est. Quid ergo remedium est? profecto nullum, nam hominum iniquitatibus, postquam semel iuris sinceritatem perfundant, nullis potest legibus obtinui. Sed miseris necesse est mortem, velut martyres perpeti, antequam ius naturale, & divinum mentiendo transgrediantur. Quod enim remedium excogita-

re potest misera puella, cum mortem tyrannus ei minatur nisi secum turpiter consentiat? profecto nullum, sed gladio potius succumbendum illi est. Eodem modo cui eandem mortem offerret, non si mendacium proferret, moriendum esset. Et talis est casus dum tyrannice iudex reum in tales angustias redigit, ut vel mentiri debeat, vel mori. Hæc truncatim de hac materia hic dixerim, quoniam nec res est quæ hoc loco plenarie disputari deberet, & in dicta nostra Relectione copiose extat discussa.

Ad primum igitur argumentum in contrarium respondetur, iura civilia multa impune permittere, quæ non ideo approbant divinæ leges, ut meretricia. Atque hac ratione quia ferre mortem, quæ secundum Arist. 3. Ethic. terribilium omnium terribilissimum est, egregiæ virtutis est, illiusque fortitudinis culminis quod rarissimi homines attingunt, leges humanæ nulla supplicia illis statuerunt, qui cum accusationibus transigerent, ut se a morte eriperent, licet ante tribunal Dei culpa non careat. Et similis est responsio argumenti secundi.

ARTICULVS III.

Utrum reo liceat iudicium per appellationem declinare.

Tertium vitium rei est subdola cavillosaque appellatio. Arguitur ergo quod reo non liceat iudicium per appellationem declinare. Primum, videtur hoc contradicere documento Pauli ad Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Nam appellatio, quædam est recusatio iudicis, & ab eius obedientia exemptio. Secundo. Maior obedientia debetur ordinariis iudicibus, qui publica potestate pollent, quam aliis quos arbitrio tuo elegeris, sed ab electis communipartium consensu appellare non licet, ut patet 2. q. 6. can. a iudicibus, ergo nec ab ordinariis. Tertio arguitur. Si appellare licitum esset, quocumque tempore liceret, præfinitur autem a iure tempus decem dierum, ad appellandum, ut patet 2. q. 6. can. Anteriorum. ergo appellatio non est licita. In contrarium est exemplum Pauli, qui, ut refertur Act. 17. appellavit ad Cæsarem.

Brevif.

Brevissima est atq. facilissima quæstio, ad quam duabus conclusionibus respondetur.

Prima conclusio. Prior est. Licetum est reo quando iustitiam confidit, qui iudicis forte grauius peccat, appellare, dummodo ad legitimum appellet iudicem. **Rõ con-**
clusio. Conclusio est manifesta, etiam naturali iure, quoniam ut se sua que quisque defendat, tutela & beneficio uti potest, quod ratio naturalis ei non denegat. Quod autem nulla ratio naturalis veret, patet, quia ea maxime esset obedientia, hæc tamen non obstat, quia nemo obedire tenetur inferiori, nisi quatenus ille superiori subalternus est. Est enim iudicis ordo sicut causarum naturalium, quatum in suis influxibus alia est aliis subdita. Quare eadem cau & q. can. Omnis oppressus conceditur afflicto reis appellare, iubetur que ut à nullo prohibeantur, sed fulciantur potius & audiantur. Et can. præcedenti, Appellantes non debentur afflictio ulla carceris, aut retentionis iniuriæ custodiæ. Sunt autem multæ a iure præscriptæ ceremoniæ & formulæ appellandi, de quibus non est præsentis loci præstius dicere. Quod autem habetur in can. Catholicus, uidelicet quod si quis fidelium ad iudicem prouoca uerit infidelis, excommunicetur, de Apostolica doctrina sumptum est. Obiurgat. n. **Paulus.** Paulus Corinthios in cap. 6. prioris epistolæ, & frater cum fratre iudicio contenderet, & hoc apud infideles iudices, cum inter se ipsos possent infideles componere litas. Nam ubi fides non est, neque rectum esse potest iudicium. Intelligitur autem illa prohibitio de illis catholicis, qui inter catholicos uiuunt, nam illi nostras qui in rebus infidelium negotiationis causa commorari permittuntur, nihil peccat si coram ipsorum iudicibus, uel actores compareant uel rei. Posterior conclusio. Appellare ad superiorem causam aut repellendam, aut differendam iustitiam sententiam, iniustum, & iniquum est. Probatur quia sicut imponere reo (ut supra diximus) calumpnia est, sic imponere iudici, ille autem qui subdole & uasie appellat, præterquam quod obedientiam uiolat, quæ iudici debetur, re ipsa imponit illi falsum, quasi iniustum sententiam tulerit in super & impedimento illi est ne suum persequatur munus, atq. adeo eisdem de causis iniuriam illi inrogat. Quapropter in eadem cau. &

q. can. quicumque, præcipitur ut tales appellationes non recipiantur, & can. omnino, eiusmodi appellantes puniri iubentur. At uero si iustitiam circa priorem conclusionem, utrum licitum sit, & cõcedens sic religionum familiaritas influere, ut appellare prohibeantur. Apparet, quod neque de cere, neque uero licere, tum quod præcipue in causa capitis, quam tantopere nos natura admonet ut defendamus, nemo debet naturalis beneficii obari, quo se tueri potest tum est quod ut eadem cau. & q. habetur, utroque canone, Ad Romanam. Christiana uero uisus hoc indulgetur beneficium, ut quonies se quisque premi senserit, ad Romanam sedem tanquam ad caput, prouocatione confugiat. Respondetur nihilominus per quam sancte est religionibus abigi appellandi usum, nam etsi fortasse accidere quandoque possit, ut monachus, aliquis iniuria læsus affligatur, tamen ex alia parte talia damna (quæ rarissime contingunt) pace & quiete compensantur, neuus enim & decus religionis in hoc maxime consistit, ut altissimo inter se silentio, omnia ueluti inter fratres, quæ sua est professio, planiter transiret, & transignat, neque se seculo prodant. Et enim ubi primum religionum causæ claustrorum metas exierint, ad quod de illis est. Quocirca institutiones ipsas sic Pontifices confirmarunt, ut appellationes prohiberent, non quod per hoc summis ipsis Pontificibus obedientie quidquam sit ademptum, Quicumque. n. quantumuis inclusus monachus ad ipsum appellauerit, iure id faciet, uerum quod sic consultius est religionum incolumitati. Sed & circa secundam conclusionem dubium præterea restat, utrum reo sit dum iuste credit ab inferiori condemnari, liceat superiorem interpellare, ea nimirum spe ductus ut superior, uel fauore, uel quia diuersam habet inuis opinionem, reuocabit sententiam, uel illa dilatione poterit seipsæ euicere. Est. n. à parte affirmatiua argumentum quod post tum par quæ intra limites obedientie iure id permittis affirmatur, uidetur posse illuc subre fugere, nam matuæ. (ut dicemus statim) licet ei & carceribus fugere. Accedit & usus, nam quicumque, si uoluit potest appellat. Respondetur tamē id certe non licere, sed esse peccatum genere suo mortale, ubi quis certissimus est merito est se con-

Quæst.
Rõ hēti
tandi.

Rõsio.

Dubita
tio.

Postrema conclusio. Appellare ad superiorem causam aut repellendam, aut differendam iustitiam sententiam, iniustum, & iniquum est. Probatur quia sicut imponere reo (ut supra diximus) calumpnia est, sic imponere iudici, ille autem qui subdole & uasie appellat, præterquam quod obedientiam uiolat, quæ iudici debetur, re ipsa imponit illi falsum, quasi iniustum sententiam tulerit in super & impedimento illi est ne suum persequatur munus, atq. adeo eisdem de causis iniuriam illi inrogat. Quapropter in eadem cau. &

se condemnatus, etiam ad mortem, per appellationem iudicium eludere, nam est contra iustitiam & in reipublice detrimentum, nam se, pssime illis prolationibus iudices, & ministri uel lassantur, uel corumpuntur & restant scelera imponita. Secus si aliquo pacto de equitate sententiae dubitaretur.

Ad pri-
mū arg.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod quando inferior iudex fines transgreditur iuris, exorbitat ab ordine superioris, & ideo subditus nullam transgreditur obedientiae lineam, si ad superiorem recurrat, quoniam nemo constringitur parere inferiori, nisi quatenus ipse perseuerat in superioris ordine. Ad secundum re-

Ad secū-
dū arg.

spondetur, quod in utroque esse peccatum visu venit, scilicet in iudice perspiciente defectum, per quem iustam causam dat reo & quod rem alitum interpellandi, & in reo defectu constantiae, qui non persistit in eo quod semel elegit. Vnde licet ordinario iudici firmiter obedientia quam arbitro debeatur tamen quia ordinarius non a reo eligitur, sed eius auctoritas pendet a superiori, sit ut quando ille ab eius ordine exit, possit reus citra inconstantiae notam prouocare, quando uero litigantes communi consensu sequestrem elegerunt, propter eorum inconstantiam non permittuntur appellare. Attamen si tres fuerint electi, & duo sine tertio sententiam tulerint, appellare licet, ut subditur statim in c. sane.

Ad ter-
tium arg.

Ad tertium argumentum responderetur, quod cum appellare, officium sit uirtutis, constringi debet ab utroque extremo, nempe ut ita hoc beneficium reo concedatur, ut tamen non cedat in accusatoris iniuriam. Ob idque antiquitus biduum aut triduum concedebatur reo, ut posset appellare, post uero indultum est tempus decem dierum. Nam si quantocumque elapso tempore appellare liberam esset, nulla esset firmitas in iudicio & sententia, sed semper esset ex arbitrio rei pendens. Atque eandem ob causam interdictum est super eodem articulo tertio appellare, ut patet extra, de appell. c. Directae. Vbi permittitur appellare bis, & c. suum ubi ubi prohibetur appellare ter. Et est expressus titulus in Codice, lib. 7. ne liceat in una eademque causa tertio prouocare. Iam uero Romae inductus est contrarius mos, ut si tres sententiae expectantur concordantes.

Ea forte de causa quod technis fraudibus que humanis in dies crescentibus, aliter satisfieri litigantibus non posse creditum est, nam cum hec ex iure per deane possint, potest Summus Pontifex illa pro tempore sum varietate mutare. Ille autem nocentissimus intolerabilisq. styllus est, ut litigatores permittantur causas in frustra lacerare, & novos articulos effingere ut a quocunque iudicis uerbo appelletur, & de singulis expectentur tres sententiae, atque hac ratione lites immortales fiant.

ARTICULVS IIII.

Utrum liceat condemnato ad mortem se quacunque uia defendere.

Postremum remedium quod reo superesse uidetur, est, ut se defendat, tunc praesertim dum morti addictus est. Arguitur ergo id licitum esse. Naturalis inclinatio semper est licita cum Deo auctore illa sit uniuersis rebus indita, inter inclinationes autem naturae, summa cunctis rebus inest ut sese conseruent, inde enim nascitur ut summam exoptemus felicitatem in qua perpetuo permaneamus, ergo ad tuendam uitam quaecumque nobis defensa licet. Secundo: Perinde sententia fugiendo declinatur, atque resistendo, fugere autem licitum est, secundum illud Eccles. 9. Longe esto ab homine potestatem habente occidendi, & non uiuificandi, ergo & resistere licet. Tertio: Plus homo sibi ordine charitatis tenetur quam alteri, licet autem alterum periculo mortis eripere, secundum illud Prover. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses, ergo & cuique licet seipsum a morte liberare. In contrarium est Apostolus ad Rom. 13. Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, & ipse sibi damnationem acquirit. Etenim qui a suo se iudice defendit potestati resistit quae diuinitus ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum instituta est.

Primum
argum.

Secundū
argum.

Tertium
argum.

Paulus.

Quaestio haec per distinctionem est dissolueda. Contingit enim quempiam, aut iuste damnari aut iniuste. Et secundum haec duo membra & sunt secernendae conclusiones. Prior est. Nemini iuste resistere

dicere

Ad primum igitur argumentum in prin-
cipio quæstionis responderetur quod inter mū arg.
inclinationes naturales illa est potissima,
ut rationalis homo nihil contra rationem
inceperet. Ob idq. uniuersale desiderium
omnium creaturarum conseruandi se, de-
bet homo rationis moderamine exequi.
Quapropter ubi citra iniuriam republi-
cæ in suo seruire non ualeret asserere uiram
potius quam rationis ordinem deserere
debet. Argumentum autem secundū mul-
ta exigit diuenda dubia Responder enim
S. Tho. quod cum nemo ita condemne-
tur, ut mortem sibi ipsi inferat, sed tantum
ut patiatur, nullus tenetur facere illud un-
de mors sequatur, quod cōtingeret, si sua
sponte maneret in carcere: Et ideo cū ei su-
ga patet, arripere potest. Verū tamē nō oōt
resistere ministro iustitiæ, nā hoc non solū
esset nō agere suam moriē, uerū resistere
ne pa-

не па-

ne patiatur. At vero contra hanc solutio-

Prima ratio. nem sunt argumenta permulta. Primum, qd nemo potest tuam custodire vitam cu

alieno damno, quale daretur custodibus

Solutio. contra quos si fugeretur, lege ageretur. Ad hoc autem respondetur hoc accidere tantum esse,

Secunda ratio. qd ideo fugiens minime tenetur cauere. Ipsi

viderint custodes quomodo munus suum

expleant. Et enim si negligentes fuerint, il-

lis imputandum est, nam fugiens, ius per-

sequitur suum. Quod si urgentius arguas,

sequeretur si condemnato liceret se in pe-

des dare, qd licere pariter & compedes ru-

pere, & infringere seras, & perforare mu-

rum, qua se uia eriperet, hoc tamen repre-

hensibile vulgo reputatur. Quia uero &

legibus decreta sunt illis poenae qui talia

Henricus audent. Henricus Gandensis quolib. 9. ar.

25. negat illationem hanc, nimirum arbitra-

tus hoc perinde esse atque resistere iudici,

eius percuendo ministros. Vnde sicut li-

cet tibi, inquit, per alienum agrum transire,

haud tamen diruere septem ut transcas, sic

condemnatus dum fores patent, fugere po-

test, nequaquam tamen uincula rupere. At-

tamen etsi huic opinioni applaudere civiles

leges videri possint, tamen contraria probabi-

Caieta. lior est, qua Caiet. 2. 2. q. 69. consil. D. Th.

consona, dicenti quod licet fugere, sed non

resistere. Et ita credo in foro conscientiae

de quo praecise tractamus. Cuius. n. fuge

re licet, iustum subinde fit & se ab impe-

dimentis, citra uim expedire. Est autem ad

tandum uim proprie, neq. brutis animan-

tibus, quae neque dominium ullum neque

ius habent, neque uero inanimis rebus in-

ferri, sed solum hominibus. Et ideo condem-

nato non licet uel iudici uel custodi car-

ceris resistere, manus in ipsos iniiciendo,

uincula uero rumpere non est resistere, sed

fugere. Sicut neque qui leonibus esset tra-

ditur, uim inferret iustitiae, dum, ut se de-

fenderet, illos interficeret. Qui autem cu-

stodem carceris ligaret, aut os illi, ne cla-

marer, obstrueret, uim faceret, non tamen

si eum dum se teneret post se fugiens tra-

Argum. heret. Sed arguis contra. Qui aedes rumpe-

ret vicini, uim inferret, ergo qui claustra

Solutio. rampit carceris ut fugiat. Negatur conse-

quentia, quonia ille ius non habet ingredie-

di, sicut hic exeundi. Fatemur tamen qd te-

neatur in conscientia de damno dato. Hic. n.

tantum constituimus ius fugiendi, deduc-

tores illic non inferri uim iustitiae uindi-

catae quicquid sit de contrariis. Quod. Rational

si arguas, saltem rumpere uincula, pecca-

tum iniustitiae est. Negatur consequentia: Solutio.

quia totum reducit ad hoc qd est fuge-

re. Quare non tenetur ille de damno ratio-

ne acceptationis, sed ratione rei acceptae. E-

nimvero si fune ligati possunt nodum dis-

solvere, imo & funem discindere, & habentes

adulterinam clauem possunt seras ape-

riri, sit ut & ferrea uincula limare, & per-

forare murum liceat, etiam si qui hoc fa-

cit sciat oculos secum alios exituros. Na

ipse suo utitur iure, cui cura non incum-

bit custodiendi alios. Veruntamen ex his

non subsequitur qd amici condemnati pos-

sint uincto uel intrinsecus uel extrinsecus

nanare operas suas, ut uincula uel muros

dirumpat, licet possint consulere ut fugiat.

Na ille tantum cui fugere licet, uiam sterne-

re potest, ceteri uero maiorem iniuriam face-

rent diruendo carceres, quam privatam do-

mus, essetq. in utroq. foro capitale crimine.

Et quamuis Caieta. 2. 2. q. 69. contrarie sit Caieta.

sententia, arbitror tamen nemini licere porrige-

re uincto uel limam uel aliud instrumen-

tum, quonia iam hoc esset cooperari. Neq.

uera est illa regula, quod si mihi licet aliquid

operari, liceat aliis me iuuare, quonia uin-

cula & carceres rumpere, solum est licitum

sternenti sibi uiam. Secus habet consulere

alteri quod ei licet. Custodibus autem carce-

ris iustitiaeque ministris grauissimum es-

set infidelitatis scelus, uel cooperari, uel

conuiuere, uel dissimulare, imo credo, &

consulere. Neq. uero propterea quod con-

denatis fugere in foro conscientiae liceat,

aliquod patiatur respublica detrimentum, na

satis obuiatur si carceres bene sint mura-

ti, & custodes uigilantes. Non. n. est neces-

sarium ut nullum sit impunitum crimen,

Porro autem fateor contra hanc determi-

nationem frangendi carceres, quam in foro

conscientiae uendicam arbitrio, validissimum

existere argumentum ex iure civili, quo po-

na capitis effractoribus carcerum decerni-

tur, ut patet. ff. de effra. l. De his, & ff. de Argum.

cust. & exhi. res. l. in eos. Secundum quas &

alias particulares solent bene moratae re-

s. publice adhibere. Nam tam grauis poena

nam pro mortali culpa, iniusta sane esset,

secun-

Respon-
sio.

Argumē-
tū iterū
ad idē.

Solutio.

Dubiū.

Caieta.

Solutio

Discuti-
tur 10.

S. Tho.

Mēs. S.

Thomę

Caieta.

Secundum ea quæ lib. 1. q. 6. definita reli-
quimus, nempe penam, nisi pro culpa in-
fuga non posse. Ad hoc nihilominus rñ de-
tur q̄ cum legum conditores civiles non
sint ipsi iudices, ut perpendere ua-
leant culpas in foro conscientie, nihil mi-
rum si putet esse culpā ubi culpa non est.
Igitur uel illā sunt opinionē sequuti, q̄ per
se effringere carceres lethalis culpa sit;
uel ius leges in præsumptione fundauere.
Præsumitur n. uis super illata custodib. &
resistentia, ubi uera inest culpa. Et ideo ad-
ditur in dictis legibus. Si quis conspiratio-
ne facta cū cæteris carceres affregerit. Vbi
uia & resistentia custodibus illata in sinua-
tur. Subditur autē ibidem. Qui per negli-
gentiam custodum euaserint, leuius puniā-
tur. Et intelligendū est si uincula aut car-
ceres rumpere, nā alias profecto nulla ef-
set æquitas, cum citra controuersiam, nul-
la sit illic culpa. Tamen si qui fugit, eo ipso
criminis si ipse suspectus. Subdit autem
eadem lex, In eos, q̄ essi effractores inue-
nientur postea innocentes ex eo crimine
p̄ p̄ quod imoast: sunt in carcerē, tamē pu-
niendi sunt. At uero leges (ut dictum est)
semper præsumunt resistentiam. Alias re-
vera innocentibus nulla est culpa, uincu-
la lacerare, nec cedere parietes. Super-
est autē contra hanc eandem definitionem,
& aliud argumentum huiusmodi. Qui ad
mortē dānatus est, eo ipso dānatus ad car-
cerē, facit ergo cōtra obedientiam dum fu-
git. Respondetur per interemptionē ante-
cedentis. Qui n. dānatus ad mortem, so-
lum cogitur pati, & ideo subducere se po-
test. Verum est q̄ leges civiles decernen-
tes fractoribus pēnas, in uirtute præcipiunt
ne carceres effringant, quia legislatores
præsumunt illic culpam (ut expositum est)
alias nequirent reponere pēnas, ut lib. 1.
q. 6. dictum est. Pñt quidem & condemna-
re ad carceres, sicut ad exilia, teneaturque
tunc rei in carcere manere, esse t̄q. illis pec-
catum fugere, nisi immineret periculum
mortis aut corporalis supplicii. An uero
simul posset quis damnari ad carcerem &
ad mortem? Caiet. loco citato innuere ui-
detur tales posse fieri leges licet latæ non
sint. A bi ror tamē q̄ nō essent iustę quia
non potest miser illo naturali beneficio
fugiendi priuari, quando ad supplicium de-

stinatur corporale. Beneficium n. illud na-
scitur ex appetitu, quem natura dedit re-
bus conseruandi se. Quapropter distinguē-
dum est, quod in aliquibus non potest ho-
mo condemnari, nisi ut patiat, puta in
his quæ uel morte uel corporale supplicium
afferunt. Et tunc non potest condemnari
ne fugiat. Diversa autem ratio est in aliis,
in quibus ad simile supplicium corporale
non proceditur. Tunc n. potest reus con-
demnari non solum ad pati, uerum & ad
agere. Puta ut pecuniam soluat in exilium
secedat, in claustro maneat, uel in carcere
nō solum ad tempus, uerum & perpetuo.
In his namq. omnibus obedire tenetur, &
facere quod sibi iniunctum est. At uero ra-
tio quam secundu D. Tho. assignauimus,
nēpe ob id licitum esse damnato fugere, q̄
non tenetur facere id unde mors sequatur,
non apparet usque adeo solida, nam ex-
pectare reum in carcere, non est occidere
se, alia minime expectare liceret, quod
falsum est, cum expectantes martyres con-
trarium dederint documentum. Responde-
tur quod neq. S. Tho. affirmat hoc esse oc-
cidere se, sed facere unde mors sequatur,
quod licet nemo uirtute sententie tenea-
tur facere, potest tamen sua sponte, quia
æquanimiter pati uult sententie execu-
tionem. De martyribus autem alia est ra-
tio. Nam aliquando tenentur ob confessio-
nem fidei expectare. In eadem solutione
ad secundū subdit D. Tho. similitudinem,
dicens. Sicut etiam si aliquis sit condemna-
tus uel fame moriatur, non peccat si sibi ci-
bum ministratum sumat, quia non sume-
re, esset seipsum occidere. Et quod liceat ei
cibum paratū sumere, nemo ambigit, quia
damnari non potest, nisi ut ei non mini-
stretur. Restat tamen ambiguitas utrum te-
neatur sumere? Et quidem Caiet. illic in
cōstanter asseuerat teneri ita ut si non su-
meret, peccaret. Cuius maximum argumē-
tum colligitur ex uerbis S. Thom. nam di-
cit hoc esse se occidere, quod nemini li-
cet. Ego uero fateor non esse mihi prorsus
improbabile, q̄ ei liceat non edere. Nam
uere dignus est morte, etsi licite possit
eam subterfugere, potest nihilominus non
subterfugere. Quis enim ambigat quin sce-
lerosus hō suorum erum conscius, sciens
prætozem uenire ad se, capiendum possit
illum

illum operiri, atque adeo in carcere aperto sine ullis vinculis mortē expectare quā meretur? Ergo licet fatear, non esse patem omnino omnem, haud tamen est longe dispar, quin & dānatus, ut inedia absumatur possit à cibis cōtra iudicis iussa oblati abstinere. Neq. S. Tho. aliud aliq. quod nemo pōt ad hoc condemnari. Ideo neq. ille comedens, neq. qui cibum illi porrigeret, nisi specialiter essent prohibiti, peccaret. Ob idq. laudi datur apud Val. Maxim.

Valer.

Maxim.

lib. 5. Atheniensis Cimone, quæ patrem suum tali damnatum morte, laete parvis. Attamen nemo illis tenetur tales cibos supponere, sicuti extrema extra iudicium patientibus, ut 2. 2. q. 1. art. 2. auctor est S. Tho. Igitur ut ad ipsam diui doctoris rationem reuertamur, quando subdit quod nō sumere esset seipsum occidere, nō intelligit positiue, quod aiunt, & formaliter, sed restrictiue, sicut qui tenetur seruare nimum, si non seruat, censetur submergere. Et idcirco qui sine causa non seruaret vitam, se occideret. Puta si quando extra casus iudiciales ruit domus, uel irruit ferra, uel appropinquat flamma, non fugeret, suæ esset uitæ prodigus, quia sine causa eā negligit, suiq. adeo est interfector, sicuti

D. Tho.

2. 2. q. 1. art. 2.

& qui non damnatus non comederet. Qui autem legitima sententia profectus esset leonibus, non teneretur se ab ipsis defendere, quamuis licite posset quia non se sine causa morti finit, sed quia mortem meretur, vult eā à iudice pati. Sed ais, ille non est damnatus ne comedat, fateor, & ideo potest comedere. Sed tamen quia est damnatus, ne ei ministraretur esca quousque exhalet animam, potest (quod probabile reputo) non comedere. Secus autem de illo innocente qui immeritus condemnatus esset. Ille enim fortasse teneretur & de carcere fugere, & comedere si apponeretur panis, precipue si uita sua utilis esset reipublicæ. Nam alias nescio an uirtute patientiæ specimen exemplo Christi præberet, liceret ei sententiam iniquam sponte sua ferre saltem non fugiendo. Postrema autem dubitatio super est de eo qui ad epotandum venenum condemnaretur, quo quidem mortis genere solenni Atheniensibus fuit ingenuos ac proceres enecare, quo & Socrates subiectus est. Videtur namq. hu-

iusmodi condemnatio id licere? quia hoc non est agere, sed pati, ut si ui aperiretur ei os, cur nō posset spō. e. sua aperire ut cruciatū effugeret? Et si esset, v. g. quis cōdemnatus ut linguæ particula ei abscinderetur, dareturq. ei opus ut uel parua sibi ipsi abscinderet, uel maiore carnifex secaret, cur non posset minus detrimentum optare? sicuti de seipso Iosephus refert lib. secundo de Bell. iudai, cap. 27. quod data sibi optione, natiuit unam sibi ipse manum amputare quam permittere ut ambabus truncaretur. Et si quis condemnaretur ad sanguinis emissionem, perueniam quam licet aperire nesciret, cur si reus esset artis peritus, id exequita quā minister iustitiæ non posset? Ad hæc breuiter omnia responderetur, in primis eiusmodi leges, atq. sententias esse iniquas, quippe quib. condemnatus reus seipsum uel occidere uel mutilare. Quæ p. p. Christiana familia illas non permittit. Imo uero neq. martyrib. eiusmodi iudiciis parere liceret. Secus autem quando actio potius est passio, ut si reus linguam extrahat manūve aut collum licet ori parer, aut patibuli scalā ascendat. Hoc. n. non est agere sed ad crucē se hoīem adaptare, sicuti dū in carcerem duceris potes tu ipse ambulare. Ad historiam ergo Iosephi responderetur male fecisse, sicuti malefecerit qui particula linguæ sibi rescicaret, ut euitaret maius damnum, quia illud medium non erat per se necessarium, sed ex malignitate alterius præcipientis. Secus si putridum haberes membrum, tunc enim tu tibi ipsi, si alius chirurgi non haberetur copia, posses abscindere, sicuti alia quacunque via tibi, ipsi mederi,

Scrupu-
lus.

Solutio.

Qui autem legitima sententia profectus esset leonibus, non teneretur se ab ipsis defendere, quamuis licite posset quia non se sine causa morti finit, sed quia mortem meretur, vult eā à iudice pati. Sed ais, ille non est damnatus ne comedat, fateor, & ideo potest comedere. Sed tamen quia est damnatus, ne ei ministraretur esca quousque exhalet animam, potest (quod probabile reputo) non comedere. Secus autem de illo innocente qui immeritus condemnatus esset. Ille enim fortasse teneretur & de carcere fugere, & comedere si apponeretur panis, precipue si uita sua utilis esset reipublicæ. Nam alias nescio an uirtute patientiæ specimen exemplo Christi præberet, liceret ei sententiam iniquam sponte sua ferre saltem non fugiendo. Postrema autem dubitatio super est de eo qui ad epotandum venenum condemnaretur, quo quidem mortis genere solenni Atheniensibus fuit ingenuos ac proceres enecare, quo & Socrates subiectus est. Videtur namq. hu-

Postre-
ma dubi-
tatio.

Q V A E S T I O VI.

DE INIUSTITIA TESTIS.

ARTICVLVS I.

Virtus teneatur quandoque homo testimo-
nium ferre.

V A R T V M locū in iudicio
obtinere psona testis, de qua
quatuor examināda sunt. sc. re-
sistū obligatio, sufficiētia, re-
pulsā, & culpa. Quæ n. ergo primo utrum qd
aliquan-

Ioseph.

Primus aliquando teneatur testimoniū dicere. Et arg. par arguitur à parte negatiua. Fraudulenta ne-
tis nega mini licita est, quippe cuiusmodi malitia iustitiam, qui aut occultū crimē reuelat, id

præcipue quod lux fidei cōcreditur, infidelis est & fraudulētus, secū dū illud Prouer-
11. Qui ambulat fraudulēter, reuelat arca-
na, q. aut fidelis est celat amici cōmissum,
ergo nulli licet talia reuelare secreta, tantū

Secundus abest ut quispiam teneatur. Secundo ar-
gū arg. guntur. Si testificari uirtus esset, ea maxime
conueniret sacerdotibus & clericis, ppter
eorum maiorem auctoritatem. His enim
qui sacra tractant firmiter debetur fides, &
tamē clerici testes esse in causis sanguinis
prohibentur, ergo testificari non uidetur
esse uirtus, In contrarium est August. ubi
ait, Qui ueritatem occultat, & qui prodit
mendacium, uterque reus est. Ille quia pro-
dere non uult, iste quia nocere deliderat.

August. Responso quæstionis, quatuor con-
clusionibus continetur. Discernendum enim
est inter eum, à quo testimoniū requiri-
tur, & eum, qui non est requisitus. Prima
ergo conclusio est. Quicumq. à legitimo
iudice secundum formam iuris in testem
adsciscitur, tenetur testimoniū ferre. Con-
clusio inde patet, quod illud est obedi-
entiz munus, & obedire quicumque subditus
tenetur maioribus suis iuxta præcipienti-
bus. Secunda conclusio. Qui occulta cri-
mina interrogatur, de quibus neq. infamia
præcessit, neq. alia iuris cā ex supra nomi-
natis, non tenetur testimoniū dicere.

Distinct. Hæc itidē est manifesta, quoniā quicumq.
tenetur bono proximi nomini consulere,
celando eius crimina, nisi legitime com-
pulsus fuerit. Similes ergo sūt regulæ istæ
a teste obseruandæ illis quæ reo præscrip-
tæ sunt. Quando uero uel nullus te interro-
gat, uel ille qui tuus non est iudex, altera
ubi est obseruanda distinctio. Enim uero
si testimoniū tuum necessarium est ad li-
berandum hominem, uel ab iniusta mor-
te, uel a falsa infamia, uel ab iniquo dam-
no, tunc auscultanda est tertia conclusio.

Prima conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Secunda conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Tertia conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Quarta conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Quinta conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Sexta conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Septima conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Octaua conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Nonā conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

Decima conclusio. Quicumque ab eiusmodi periculis inque
oblati tenetur testimonio suo proximum
liberare. Probat. quia charitatis mādato
quicumque tenetur proximo suo malum
cauere. Exemplum præsto est in eleemosy-
na, quā grauius pauperi porrigere quisq.

tenetur. Est enim & hoc genus quoddam,
idemq. præcipuum eleemosynæ. Quapro-
pter non solum petitus à suo proximo &
rogatus obligatur, uerum et si minime fue-
rit requisitus, tenetur quisque ultro sata-
gere ut suum denuntiet testimonium, ubi
prodesse pōt, ita .n. nos admonet Psaltes,
Eripite pauperem, & egenū de manu pec-
catoris liberate. Et Sapiens Prouerb. 28. Paulus.
Erue eos qui ducuntur ad mortem. Et ad Glossa.
Rom 1. Digni sunt morte, non solum qui
faciunt, sed etiam qui consentiunt facien-
tib. Vbi glossa, Consentire est tacere cum
pōssis redarguere. Et eadem rōne cū pōssis
testificari. Quapropter conclusio hæc mul-
to habet patentiore ueritatem in proden-
dis criminibus, quæ in exitiū reipublicæ
ueigunt. Nā si tunc quicūq. tenetur esse ac-
culator, multo æquius testis. Quarta con-
clusio. Extra casum necessitatis liberandi
conclu. miserum ab iniuria, uel reipublicam a peri-
culo, solum cā condemnandi reum nemo
tenetur sua sponte offerre se in testem, nisi
iuridice cōpulsus secundū ordinē iuris. Pro Probō.
batur, quia celare tunc ueritatem, nulla
est cā damni uel publici uel privati. Quare
neq. iustitiæ rō, neq. charitatis quempiam
tunc cogit priuatū ciuē secretum pādere,
quod in peccatore habet. Ar uero conclusio Argumē-
nes h' sic iuxta ordinem S. Tho. simplici-
ter assertas, necesse est exactius perpende
primam re. Existit .n. statim argumentū cōtra primā conclu-
sionem. qd si teneretur testis euocatus a iudice testi-
moniū ferre, sequeretur qd neutiquam
ei liceret sese occidere neq. accerleretur. Im-
mo qd si ulla ueretur astutia ne uerū testi-
moniū ferret, teneretur restituere dānū qd
uel actor uel reus acciperet, cui eius testi-
moniū cōducebat. Hæc nullario inde patet
qd ferre tunc testimoniū, actus est iustitiæ,
iustitia autē lēsa restōnem postulat. Quod
si argō hoc conuincaris, consequens ubi
de apparet ut qui contra tenorē tertiæ con-
clusionis etiam a iudice non uocatus testi-
monio suo non succurret iniuriā patien-
ti accipientive damnum, pari rōne tenea-
tur restitutione id resarcire. Consequentia
patet, quia dū S. Tho. testimoniū Pauli
adducit. Non solum qui agunt, sed et qui
consentiunt facientibus, opinatur illum tūc
in damnum proximi cōsentire. Quod autē
id concedendum nō sit, arguitur sic. Primū
Soto, de iust. & iurc. Hic nemo

Paulus.
Glossa.

Quarta
conclu.

Probō.

Argumē-
tionem.

Primum nemo charitatis lege tenetur proximum argum. a calamitate eripere, nisi extrema aut gra-
in con- uer necessitate prematur, ergo licet qui-
trariam ipiam testimonio meo indigeat, ubi ei da-
partem. num agitur pecunie, aut fame extra ex-

Argu. 2 tremum au graue periculum mortis, nisi
a iudice cogat, non teneor obsequium meum
ferre. Secundo, Neq. uero eiusmodi periculis
extremo aut graui eadem charitatis lege succurrere
vltius compellitur, cum detri-

Arg. 3. mento suo. Tercio, et si in talibus casibus
quispiam charitatis negligens, officium suum
non praestiterit, obnoxius subinde non fit

Legiti- restitutioni. Conclusio ergo tertia non est
mus sen viq. adeo uera ut in super. sic sonat. Hec
sus pri- argumenta adducta sunt, ut discrimen pa-
mae ac tetat, quo inter primam tertiamque con-
tertię cō clusionē interest. Enimvero licet utraque
clutionū vera sit, prima tñ iustitiae lege, tertia uero

solo charitatis debito. Per hoc ergo di-
scrimen alia innotescunt. Qui enim me frau-
de & dolo subduceret ne a iudice uocare-
tur in testem, profecto si ita esset proximo
suum testimonium necessarium, ut ibi ro-
ta periclitaretur causa, tunc & grauius
peccaret, & restituere teneretur. Nam eius-
modi tunc homo contra iustitiam, dedisset
alteri damnum. Et multo peccaret grauius,
tenereturque arctius restituere si falsum di-
ceret testimonium, ex quo alterius condē-

Ad pri- natio sequeretur. Igitur ad primum argu-
mū arg. mentum contra tertiam hanc conclusio-
nem respondetur q. quamuis qui non ac-
cessit a iudice, non detur ex iustitiae lege,
sed per officium charitatis testimonium suum.
est tñ inter hoc atq. alias elemosynas dif-
ferentia, q. in aliis licet extra extremam &
grauem necessitatem nemo stringatur da-
re quod suum est, tamen quando alter tuo
indigit testimonio, quoddam ius hēt ad il-
lud quia unicuiq. mandatum est de proxi-
mo tuo. Et ideo si absque ullo prorsus de-
trimento illud possis exhibere, etiam si al-
ter non subeat periculum uitae, sed fame
uel pecuniae, obligaris charitatis amore.

Quemadmodum si haberes aliquam scri-
pturam ex qua ius eius & causa depende-
ret, tenereris illam producere. Et accedit
aliud vinculum singulare, q. alia est ratio
necessitatis, cui succurrere tenemur, qñ il-
lā quis patitur per iniuriā aut aliquā causa
lecladem, quā si illam pateretur per solam

inopiam. Etenim cum proximus domo ca-
ret, non obligor illi donare, quando uero do-
mus eius ardet, etiam si sit diues, teneor
si possum sine meo nocumento incendium
extinguere. Ad secū-
cedimus, suam conclusionem, uidelicet: q.
nemo cum suo graui periculo aut de-
tri- mento cogatur tale officium charitatis pre-
stare, quin uero nec eū detrimento suorum.
Vt si lis esset cum patre meo, non tenerer
mea sponte contra eum prodire testis. Si-
cut si idem meus parens aggrediretur nu-
do gladio innocentem, quem defendere
ego non possem, nisi eundem patrem oc-
cidendo, non teneor. Et pariter ad tertium
respondetur, quod ubi solum charitatis ob-
sequium & munus omittitur, nulla nasci-
tur restitutionis obligatio. Praeterea ex
quarta conclusione non nihil exoritur dif-
ficultatis. Apparet enim q. etiam extra ca-
sum liberandi innocentem, ad nocentis
condemnationem compellatur iure quis-
que nondum a iudice accessus, offerre se
in testem, tunc si quando legitime accusa-
tus est. Neque solutio S. Tho. uero similis
est, ubi ait q. neque si accusatori periculum
immineat, curare hoc debeat testis. Nam
quando accusator accusare constituitur,
videtur & testis ad testificandum subinde
compelli, alias iniqua esset accusatoris con-
ditio. s. qui teneretur immergere se in causam
ubi in probatione deficeret. Respon-
detur quod S. Thom. praecise loquitur ubi
accusator non tenebatur accusare. Et ideo
subdit, quia ipse in hoc periculum sponte
se iniecit. Tunc n. nemo illi tenetur fauere,
sicuti reo iniuriam contra suam uoluntatem
patienti. Et in hoc casu uerum habet illud
Augustini super uerbo Abraham, Genes. 12. August.
Dic quod soror mea sis, ueritatem celare li-
cet non mendacium dicere. 2. 2. q. 2. can.
Ne quis. Quando autem obligatio est ac-
culandi, ut in criminib. bono publico cri-
malibus, tunc quicumque tenetur etiam nō
uocatus proferre se in testem.

Ad primum igitur argumentum respō-
detur disti- guendos esse si ceterorum gra-
dus (ut superiori quaestione dictū est) sigil-
lū enim sacramentalis confessionis, nul-
la esse pō. neq. uero excogitari causa, nisi
expressa esset Dei euclatio, ob quā dete-
gendū esset. Et in hoc casu uerum hēt pro-
uerbium

uerbum citatum. Eset enim illa sacrilega
fraudulentia & infidelitas, dixerim sacri-
mentalibus confessionis. Nam vulgaris consue-
tudo detegendi alia secreta sub sigillo con-
fessionis, et si genibus flexis lignum crucis &
Confiteor præmittatur, nisi fiat integra con-
fessio omnium peccatorum, non obligat ad
sigillum confessionis, sed ad sigillum secu-
lare. Et ideo cum iudice requiritur, pos-
sunt ac debent talia secreta nullo obitante
iuramento seruandi, reuelari iudici, puta si
sint pestifera reipublicæ, debent illarum ac-
cusatione deterreri in aures iudicis. Et si sint
in periculum grauerentque personæ, cui non po-
tuit aliter occurrere, uel si euocentur in testem.
Ac circa tales casus tenetur quisque seruare
secretum, aliter ipsa natura frangeretur, mor-
tale crimen, & in leuibus, uenialis culpa.
Quapropter extra casus modo nominatos,
in quibus potius incunandum est ad ser-
uandum secretum proximi, quam ad pro-
dendum. Vt si iudex solum à te querat an
scias aliquid, & tu tantum audisti, non uidi-
sti, potes dicere, nescio, quia quod audiui-
mus, non scimus. Si autem iuste interrogaris
an audieris, fateri cogeris. Item uidi-
sti homicidium, et cum aliis contestibus in-
terrogatus tamen per uiam inquisitionis, non
teneris respondere, nisi uel totam præces-
sent, uel indicia. Si autem procedatur uia
accusationis, etiam si solus uideris, teneris
adductus in testem testimonium ferre. Reus
autem tunc interrogari iuste non potest
absque uno præiudice, iuratoque idoneo teste.
Ad secundum autem iam satis supra respon-
sum est. Quæstione enim prima huius libri
causam reddidimus quare clerici crimina-
li iudices esse non possunt, uidelicet ne qui
sacra tractant, ex discipulo commaculen-
tur. Eademque ratione quæstione quinta,
diximus interdictum eis esse in eisdem
causis accusare, ac subinde modo dicimus
necesse quoque esse testificari.

ARTICULVS III.

Utrum duorum uel trium testimonium in iu-
dicio sufficiat.

Primum. Scientia, utrum duo uel tres satis sint?
argum. Et arguitur a parte negatiua. Testimo-

nium ut fidem faciat, conuersus esse debet. à parte.
contingit autem ex penumero duos & tres negati-
testes re aliqua discipulare, cuiusmodi ergo uia.
testimonium non est legitimum. Secundo, Arg. 2.
In nonnullis causis non sufficiunt tres tes-
tes, nam in obsequia istius testamentis iure ci-
ui requiruntur septem, ut patet Instit. de
testamen. §. fin. & C. eodem titulo. l. Hac
consultissima. Et in aliis perinde causis
eadem seruatur cautela. Tertio, contra per Arg. 3.
sonas in dignitate constitutas, & potissi-
mum si sint Ecclesiæ Romanæ non satis est
ternarius testium numerus. Legitur enim
2. q. 5. ca. Præsul. quod Præsul non damne-
tur nisi cum septuaginta duobus testibus,
qui fuit numerus discipulorum Christi.
Presbyter autem Cardinalis non nisi cum
sexaginta quatuor testibus disponat. Dia-
conus uero Cardinalis urbis Romæ non
nisi cum 27. condemnatur. Subdiaconus
acolythus, exorcista, lector, ostiarius,
non nisi septem. Et est rex Syluest. in Con-
cil. generali. In huiusmodi autem Eccle-
siasticis quippe quorum crimina minus
sunt toleranda, pauciora deberent testi-
monia requiri, ergo urgentiori ratione in
aliis non sufficiunt tres. In contrarium est
illud Deute. 17. In ore duorum uel trium
testium peribit qui interficietur. & cap.
16. In ore duorum uel trium testium stat
omne uerbum. Quod Christus Matthæi
18. approbando citauit. Idemque Paulus Paulus.
1. ad Corinth. 12.

Ad quæstionem unica concussione re-
sponderetur. Duorum testimonium, qui
sint homines fide digni sufficiens est in iu-
dicio, & ad maiorem certitudinem trium.
Conclusio hæc trifario iure affirmatur. Na- Conclu-
gurali, scilicet diuino, & humano. De diuino, p. sio re-
iam citata sunt testimonia. Et præterea spoliata.
Christus lo. 8. eadem ratione asseruit testi- Suadet
monium suum, quod simul erat & patris, conclu-
fide dignum esse. Quo loco ait Aug. sin. August.
quod in hoc testimonio numero est uincula secun-
dum mysterium commendata, in qua est per-
petua firmitas ueritatis. Ius autem huma-
num patet 2. q. 5. ca. q. uero & extra de tes-
tibus, c. In omni negotio, & ff. eo. tit. l. ubi
numerus. R. o. ge autem naturali probatur. Cer-
titudine (ut in Ethic. auctor est Aristot.) non
est similiter in omni materia exquirenda.
Ob idque in actibus humanis, quod in caducis.

& contingentibus uersantur, & de quibus constituuntur iudicia, non ea exigitur certitudo quæ in scientiis demonstrabilibus, sed illa satis est quæ plurimum ueritatem continet, raro autem deficit, probabilius autem est, certoque propinquius id quod à multis asseritur, quàm quod asserit unus, ob idque ubi unum tantum reo neganti multi obiciuntur testes, rationi consentaneum est, ut illorum potius testimonio stetur, quàm rei negantis. At uero multitudo tribus comprehenditur, principio scilicet medio, & fine, quibus continetur linea, item longitudo, & latitudine, & profunditate, quibus

Aristot. concluditur corpus. Vnde Arist. initio 1. de cel. totum & omne de tribus primum dicitur, nam de duobus solum dicimus ambo, duo autem testes cum actore faciunt tres, quo autem absque actore cum in iudicio non tanta prehibetur fides testimonium absolutum sit ac perfectum, adhibetur tertius testis, Vnde Eccl. 4. Funiculus triplex difficile rumpitur. Cum ergo sub distinctione de in ore duorum uel trium, prius membrum necessitatem designat & sufficientiam, posterius uero abundantius

Obie. complementum. Quod si obicias cur non unus affirmans contra negantem unum sufficiat, respondetur quod cum reus sit suæ uitæ suorumque bonorum possessor, & melior sit conditio possidentis, non existimatur unius actoris affirmatio contra sufficiens, etiam si uno alio fulciatur teste, ad depellendum ipsum de sua possessione. Sed nunquid non quandoque unius auctoritas plurimum testimonio prestat. Patendum quidem est, tamen leges ut sæpe dici solutum est, non ea considerant, quæ raro contingunt, sed quæ plurimum. Quamuis unus criminis auctoritatis, qualis est Imperator, testimonium, sufficiens iudicatur, ut habetur l. omnium. C. de test. Quin uero neque plurimum si affirmatio firma est. Nam ut legitur 1. Reg. 21 Naboth. plurimum falso testimonio condemnatus est. Et innocentissimus Christus. Emergit autem ex hac conclusione argumentum contra ius humanum. Leges humanæ non possunt naturali derogare, ac multo minus diuinæ, quod autem tres testes sufficient, est de iure naturæ & diuino, ut dictum iam modo est, ergo leges humanæ non poterunt testi-

monium trium infirmare, constituentes ut in testamento aperto requirantur quinque testes, & in occluso septem, atque aliis causis item plures. Respondetur, ius naturæ & diuinum non usque adeo stabilire testimonium trium ut censeant nullam ob causam exigi posse plures. Enimvero quāuis nisi hominum malitia nimium excresecer, duorum uel trium abundaret testimonium, mortalium tamen fide & iustitia deprauata, idem ius naturæ persuadet, ut testimonia firmiter requirantur, & maxime in defunctorum testamentis, qui suas uoluntates post mortem asseuerare nequeunt.

Solutio. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod singulares testes non faciunt in iudicio fidem, sed illi tantum qui sunt contestes. Dicuntur autem singulares, quando quisque suum actum seorsum contestatur. Sed est tamen de eorum discordia cum D. Thom. distinguendum. Nam si discordat vel in substantia actus, puta quod unus ait rem percussisse alapa, alius uero iuste, uel in loco aut tempore quæ sunt, proximæ actionum circumstantiæ, nempe quod unus ait rem contigisse, aut mane aut domi, alius uero sero, aut in agro, testimonium tunc aut refutatur, aut non satis ad sententiam facere censetur. Videntur enim singulares esse, hoc est de diuersis actibus loqui, præsertim si tanquam certa asserant. Nam si unus dicat se non meminisse, non usque adeo inficiatur eius testimonium, Sed est tamen regula quæ prudenter S. Tho. constituit, uidelicet quod si testes actoris & testes rei ad inuicem fuerint discrepantes, tunc cæteris paribus, standum est a parte rei, quoniam cum melior sit conditio possidentis, iudex propensior esse debet ad absolvendum quam ad condemnandum. Si uero testes eisdem partis inter se dissenserint, & pariter testes alterius inter se, tunc iudex utriusque partium assentiri debeatur ex multis potest perpendere, sive ex numero testium uel ex dignitate, uel ex fauore causæ, ut si agatur de libertate alicuius, & de aliis negotiorum qualitatibus. Multo autem iustius repellitur testis, qui secum ipse dissidet, ac tunc maxime cum de usu &icia interrogatur. Non qui de opinionem requiritur & fama non id reiciendus uenit, quod secundum diuersa uisa & audita de re iudicet. At uero quando in aliquibus discre-

Solutio.

Ad pri-

D. Tho.

Regula Thom.

discrepant circumstantiis, quæ ad substantiâ causâ exiguū afferunt momentum, nō ideo testimoniū inficiatur. Vt si alius dicat contigisse hōra tertia, alius hōra quarta, uel q̄ tempus erat tubnubilum aut subclatrum, aut si domus picturata erat, aut secus, ad quas circumstantias non solent homines esse attenti. Quintimo (ut de concordia)

Chryso.
August.

Euange. Chryso. & Aug. sapienter adnotauere) aliquanta historiconum discordia, sō lidiorē illis arrogat fidem quam si vsq̄ ad minima essent concordēs Tūc. n. consul to & ex condito uideri possent conspirasse ad fingendum historiam. Præter hæc autē

Caieta.

(& hoc cum Caietano) libenter impreſentiarum adnotauerim q̄ etiam si testes singulares fuerint de multiplicatis ab eadem persona eisdem actibus, non debilem faciunt fidem, maxime in religionibus, ubi sincera debet esse & plana cognitio criminum, ut si unus attestetur talem commississe unum furtum, atque alius eundem commississe aliud. Tunc. n. licet de rigore iuris non sit illis fides habenda, tamen in religionibus. possent haberi pro iudiciis, ut procederet ad aliquā inquisitionem & ad interrogandum reum ipsum, etiam cum genere aliquo leuis tormenti. Secus autem in secularibus. ubi ad acerbiora supplicia proceditur. Ad secundum iam reddita est ratio cur in aliquibus causis cumulatoria requirantur testimonia. Ad tertium autem respon det S. Thomas q̄ illud cap. intelligitur de

Ad secū
dū arg.
Ad ter
tiū arg.
D. Th.

Ecclesiæ Romanæ. Tribus. n. de causis tā ingens testium copia aut eorum condem nationem expectatur. Primum, quia ea debent splendere sanctitate, ac subinde auctoritate, ut plus fidei eis adhibeatur quam testibus multis. Secundo, quia cum ipsi iudices sint uniuersæ ecclesiæ, propter executionem iustitiæ inuidiam contrahunt apud multos, & ideo facile possent aduersus illos falsa obuii testimonia. Præsentia tem pora documento sunt quantas hæretici in Romanam Curiam expulerint blasphemias. Tertia causa est, quod ex illorum condemnatione multum deperiret auctoritatis Romanæ Ecclesiæ, quod periculosius esset, quam aliqua illorum mala circa scandalum tolerare.

Verum cuiuspiam testimonium citra eius culpam repellendum sit.

Testio loco dicendum est de testi dōne citare. Quærendū scilicet, vtrum cuiuspiam testimoniū sit citra eius culpam repellendum? Et arguitur à parte negatiua. Ad ea quæ sunt reipublice necesse facta, ac subinde de necessitate salutis præstanda, nemo repelli debet nisi propter culpam, testimonium autē ferre, est huiusmodi, ergo ab illo munere nemo reiciendus est, nisi illius sit sceleris notatus. Secundo. Repulsio testis, aut in penam à li decernitur, aut ideo fit quod non datur illi fides, pena autem nemo dignus est nisi propter culpam, neq̄ ob aliam causam indignus est fide, quia quicunq̄ præsumitur bonus, quoad usq̄ sua ipsa malitia prodar, ego nullo modo testis reſutandus est, nisi propter culpam. In contrarium est canon. si testes quarta, quæ est. 3. ubi complures hominum sortes a testimonio ferendo citra culpam suam, repelluntur.

Primū
argum.

Argo. 2

Ad quæstionem respondetur hac affir matiuâ conclusione, citato c. cōfona. l. ure tio re. & merito homines à testificandi munere, sp̄ dūa. tā ob alias causas, quam ob culpam repel lūo. Rō con clution. no, ratione etiam naturali clarescit. Enim uero cum certitudo, humani testimoniū (ut proxime dictum est) non sit prorsus infallibilis, sed fallentis multis periculis, consentaneum est ut quidquid testimoniū fidē infirmat, reſutetur. Infirmitas autem huiusmodi fidem cum primis culpa, cuius causâ infirmos atque iofames non admittuntur in testes. Præterea & qui publici criminis rei fuerint. Præter culpam autem sunt & alii defectus probabilitatem testimoniū debilitantes, ut rationis inopia ob quā pueri & amē tes recusantur, atq̄. & mulieres, nisi in certis casibus. Scd̄ o & causæ quæ plenè libertati obſtāt, ut inimici & amici, atq̄. adeo do mestici. Tertio & humilium condō, ut pauperes qui causa leuandæ famis corrumpti possent. Præterea & uiles, ut serui. Denique la trissime huiusmodi defectus can. citato di numerantur, uidelicet ratione sexus, ætatis criminis, conditionis, aliarūq̄ huiusmodi causarum.

H b 2 farum.

fatum. Circa hanc conclusionem, non tam dubitando quam admonendo querendū superest utrum huiusmodi defectus, quando latent in teste, liceat litiganti in publicum traducere quo testimonium sibi contrarium vel infirmet vel prorsus recutiat? Et ut certissimū citra discussionē statuamus, constantissimum est neutrūquam crimē salū licere testi obicere, neque causa seruaanda totius reipublice. Nā si mentiri officiosē fas nō est, quanto minus perniciosē Iniquissimum ergo vsus est, & qui in bene morata republica non esset ferendus, qui iam nunc tēporis in iudiciis est frequens, nempe dum aduocati flagitia, quæ neque suspicantur quidem, testibus impingunt, dicentes uti iure suo ad suam redimendam vexationem scū tamē mos ille plus habeat diabolicæ nequitiae, quam iuris. Fatemur quidem causidicos illos procuratores minimum auctoritatis in hac re habere, nam meritissimo in his mendacissimi habentur nihilominus uix inde emergit testis sine latione honoris & famæ. Et ideo præter illam quam irrogant privatæ personæ, iniuriam quoq. inferunt reipublice, nam illa ratione deterrentur viri probi, testes esse. Et nonnūquam legitime excusantur, etiam cum a iudice requiruntur, quia nemo cum tanto periculo honoris sui, & famæ, tenetur obsequiū præstare suum. Quare deberent isti taxatores, quos uocant testes, si in probatione deficerent supplicio affici. Ac uero de crimine uero, occulto tamen, superest dubitandi ratio. Nā qui crimen occultum reuelat (ut libro præcedenti quæst. 5. dictum est) licet secundo gradu nihilominus iure infamator, habetur, sicuti falsi impositor. Nihilō secius respondetur genere suo non esse peccatum, reuelare occultum crimen testis, ob quod iure repulsam patitur. Nā postquam id ius concedit, licitum est cuiunque eodem iuris beneficio uti. Attamen multæ sunt requisitæ conditiones, ut talia detegere crimina, non sit charitati contrarium. In primis requirunt ut reuelatio illa sit uincendæ liti necessaria. Quare si crimen non est ex illis quibus iure testimonium repellitur, nefas est illud propalare. Mox libi danda est fides detegendi criminis, cū detrimento quod si nō detegeretur, dari posset. Nam si

in causa exigui momenti immane crimen testis patefaceres, ob quod uel periculum mortis subiret, uel infamis deinde uiueret, profecto charitatem grauitè vulnerares. Tertio & præcipue perpendendū est utrū testis, uel sua culpa, uel sua spē se ingesserit, nā tunc æquius posset ei crimen suum opponi, quo os illi obstrueretur. Quando uero, non solum absq. culpa sua, uerū compulsus testimonium dicit, periculosum esset illum infamare, tunc uel maxime, quando non tam necessitate quam ob uindictam id sit. Quarto denique perpendendum est utrum quamquam alias improbus sit, probe tamen, & candide, uerum fert testimonium. Nam si constaret falsum esse, multo iustius esset, etiam cum eius infamia impediens illi os compescere.

Argumenta autem quæstionis facilissima sunt. Ad primum. n. respondetur q. illa testimonia, sunt penitus reipublice necessaria q. Ad primum argum. bonum habet auctoritatis pōdus, quod quod gum. dem citra culpam aliis Et defectib. diminuitur. Et ideo qui illos habent, refutantur. Et Ad secundum argum. per hoc patet solutio secundi argumenti. dum argum. Haud. n. ois testiū repulsa, pœna est, q. ob gum. culpā infligatur, imò quandoq. est cautela. Ad alterum aut membrum respondetur q. ubi res non vergit in nocumentum alterius, quicunque præsumitur bonus, dum non probatur malus. Quando uero agitur in tertiam personam, uemini sit iniuria, dum necessaria adhibetur cautela.

ARTICVLVS IIII.

Utrum testimonium falsum semper sit peccatum mortale.

Quantum quod in teste consideratur, est culpa, si falsus sit de qua iō queritur an semper sit mortalis. Et arguitur à parte negatiua. Primo sic, Quandoque testis non studio, sed facti ignorance falsum dicit testimonium, ignorantia autem excusat a mortali labe, ergo non semper falsum testimonium peccatum est mortale. Secundo. Mendacium quod alicui quidem prodest, nulli uero nocet, quodq. ideo officiosum appellant, nō est mortale, sæpe autē testimonium falsum hmoi mendacium est, puta dum testis falsitate illa studet quæpiam uel a morte libera-

Dubitatio.

Solutio.

Primum argum.

Arg. 2.

liberare, vel ab iniuria, seu iudicis seu alio
rum testium, ergo hoc genus testimoniū
non erit lethale cimen. Tercio: Ideo iusiurandum à teste requiritur ut timeat peccando mortaliter peccare; hoc autem necessarium non esset si ipsum per se falsum testimonium semper esset mortale. signum ergo circa iuramentum quādoque contingere ut sit veniale. In contrarium est illud Prouer. 19. Testis falsus non erit impunitus. ubi cū sermo sit de punitione apud Deum, culpa denotatur mortalis.

Quæstio hæc secundum triplicem gradum absurditatis, quæ in falso testimonio accidere consuevit, tribus conclusionibus dissoluitur. Consideratur enim & secundū sacrilegium perjurij, & secundū iudicij in iustitiam, & secundum falsitatem dicti. Est ergo prima conclusio. Omne perjurium siue

Prima conclusio. in iudicio siue extra quantumvis de re sit minima, peccatum mortale est. Nec potest ulla ex causa alleviari, ut sit veniale, quia adducere Deum in testem cuiusvis falsitatis, sacrilega impietas est. Secunda conclusio:

Secunda conclusio. Mentiri in iudicio uiolando iustitiam, etiā citra iusiurandum genere suo est mortale. Verba sunt S. Th. quibus insinuat opinionem quam quæstione præcedenti contra Caietanum constituimus, nempe quod potest mendacium in iudicio esse veniale. Ob id enim adiecit, genere suo, quod potest in individuo esse veniale. Conclusio inde patet quod præclara iustitiæ uirtus est ad salutem necessariam, & ideo qui illam transgreditur, charitatem, in qua salus consistit, auersatur. Quamobrem Decalogi præceptum. Exod. 20. sub illa forma constituitur. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Nam testimoniū falsum in fauorem proximi, non est mortale, neque adeo quando dicitur ut idem impediatur iniuriam facere, quoniam neque hoc est contra ipsum, sed illud contra ipsum existit quod dicitur, ut tollatur ei ius suum. Tertia conclusio: Mendacium, si aliam non habeat matulam quam falsitatis, non est genere suo mortale. Patet quia neque est contra religionem neque contra iustitiam, & ideo genere suo non expellitur charitatem. Teneatur ergo in memoria differentia conclusionum istarum. Omne perjurium, non solum in genere, sed in quo

libet individuum est mortale. Mendacium citra iuramentum, si sit perniciosum, genere suo est mortale, sed potest fieri veniale. Locosum autem & officiosum genere suo non est mortale, potest tamen ex circumstantijs illuc usque crescere. Quod si scisciteria utrum sit grauius, perjurium uel quodcumque extra iudicium, an perniciosum mendacium citra iuramentum in iudicio. Respondetur ex obiecto grauius esse perjurium, utpote quod aduersatur religioni, quam mendacium, quod aduersatur iustitiæ. Attamen in indiuiduis pensandæ sunt circumstantiæ, quibus potest contra simplex perniciosum mendacium malicia exoptare aliquod perjurium.

Ad primum igitur argumentum respondet S. Tho. Primum, quod nemo debet in iudicio asserendo testificari, nisi id de quo per uigilantem considerationem certā hēc scientiam, sed quod sub dubio habet, sub dubio debet proficere. Attamen si post prudentem uigilantiam pro certo id habet, ac subinde asserit, quod falsum est, non ideo mendacii reus habetur, quia non iuit contra mentem, quod nomē mendacii sonat. Quare neq. si iuratus id asseruerit, periurus est. Ex hoc responso elicit Caiet. neq. nullam talis testis subire restitutionis obligationē. Etenim (ut lib. præcedenti dictum est) restitutio, uel ratione acceptionis nascitur, uel ratione rei acceptæ, cuiusmodi autem testis ratione acceptionis, in qua culpa non insuit, non fit restitutionis debitor. Neque uero ratione rei acceptæ, quia cum testis non agat causam propriam, id quod alter perdit sibi non accrescit. Hoc autem corollarium cum his temperamentis uerum est. Primo, quod nulla p. c. fuerit negligentia aut leuitas & temeritas in credendo, nam tūc certe teneretur testis in parte pro ratione negligentiae. Deinde qui omni procul culpa falsus est, quamuis non teneatur de sua substantia restitutionem facere, teneatur tamen dictū suum retractare si illa uia prodesse poterit, ut qui iacturā fecit amissam recuperet, tunc præterea cū de uita aut fama agitur alterius. Quia uero licet iure testis non admittatur testimoniū retractare nisi incontinenti & absq. mora ut patet extra, de testibus. c. præterea. nihilominus quia (ut gl. illuc habet) etiam post temporis interual-

Quæst.

Solutio.

Ad primum arg. D. Tho.

Corollarium. Caieta.

Ad secū
dū arg.

seruallum robur prioris testimonii retra-
datione infirmatur tunc maxime, dum te-
stis bonæ est existimationis, de quo nulla
est suspicio, consulto fuisse mentitū, debet
quantumcumque elapso tpe testimonium
mutare, si modo intellexerit qd aliquo pa-
cto poterit famam & honorem alterius re-
sarcire. Ad secundū argumentū responde-
tur, mendacium officiosum adeo genere
suo non esse mortale, ut neque in iudicio ta-
le fiat. Quare dum innocens vel testium
calumniis accusatur, vel iudicis iniquitate
uexatur, dicere aliquid contra veritatem,
ut illa uia ab iniquo iudicio innoxius eri-
piatur, nisi iniurandum interueniat, non
est mortale. Et ratio est (ut ait S. Thom.)
quia iudicium iniustum, non est iudicium,
ideoq. nihil illic contra iustitiam peccatur.
Dum autem uniuersaliter ait iudicium iniu-
stum non esse iudicium, non loquitur mo-
re styloq. doctorū iuris, sed sermone phi-
losophorum moralium, qui quidquid ui-
tiosum est, nullū arbitrantur. Iuris. n. pru-
dentes non oēm sniam iniustam pro nulla
ducunt. Snia. n. apud illos duplici de causa
est nulla, scilicet vel quia dimanata non iudice,
uel quia errorem continet, tum intollera-
bilem, tum etiam manifestum. Attamen
etiam si non sit nulla, accidit esse iniustam
triplici de causa, ut auctor est Gratian. ca-
episcopus. 1. 1. q. 3. scilicet aut ex animo,
ut puta quia iudex ex odio pcedit, tamen
si hoc quidem nisi alia adsit iniquitas, sen-
tentiam non vitiat aut ex ordine, nempe
q. non seruetur necessarius ordo iuris, aut
ex causa, nempe dum contra ueritatē aut
facti aut iuris snia pronuntiat. Atq. hæc
est essentialis iniustitia, nā reliquæ acciden-
tariæ sunt. Et quæ dicimus de snia, quæ ter-
minus est iudicii, idem & de iudicio tenen-
dum est. At uero licet hoc pacto sit iustitia
iusta non tamen (ut dicere cepimus) esse so-
let subinde nulla, nisi error tum intollerabi-
lis, tum etiam propatulus sit, ideo ad monet
Grego. cad. cau. & quæst. dicens. Snia pa-
storis siue iusta siue iniusta, timenda est.
Ob id. q. quādo error non est manifesta-
tus, ad reū non pertinet de illo iudicare.
Cōsiderate ergo perpende duo uerba, snia
& pastoris. Priori namque intelligit q. non
sit intollerabilis erroris, & posteriori q.
sit ueri iudicis. Hæc autem omnia in foro

iudiciali intelliguntur. Nā in foro conscien-
tiæ, quisquis omni proculdubio rescuerit
sniam esse iniquam, hoc est contra uerita-
tem, potest non parere, dum id mō citra scan-
dalum faciat. Et ideo S. Tho. omne iudiciū
iniquum censer nullum. Ad tertium facile
respondetur, q. ideo stringuntur testes iure
iurando, ut maiori percellantur timore.
Grauius. n. est a Dei religione preuaricari,
quam humanam sauciare iustitiam.

Ad ter.
tiū arg.

Q V A E S T I O V I I I .

D E I U S T I T I A

Aduocatorum.

S. Thom. 2. 2. quæst. 71.

A R T I C V L V S I .

*Utrum aduocatus teneatur gratis prestare pa-
trocinium pauperibus in suis causis.*

P O S T R E M A deniq. per-
sona in iudicio est aduoca-
tus, de quo primo quæ-
ritur, utrum teneatur paupe-
ribus gratis patrocinari. Et
arguitur à parte affirmatiua. Patrocinium
inter alia misericordiae opera connumera-
tur, sed opera misericordiae gratis debent
impedi, secundū illud Exod. 23. Si uideris
asinum odientis acie iscentem sub onere, nō
praeteribis, sed subleuabis eum eo, cū tamē
molestus premitur pauper lite contra ius
sibi cōstata quā asinus onere. Sēdo accedit
auctoritas Greg. qui inter suas Homilias
exponens locū Euāgelicum Matth. 23. de
talento quod seruus nequā subter terram
infoderat, ait: Hīs intellectum curet omni-
no ne taceat, habens serum affluentiam, a
misericordia nō torpescat, hīs autem qua
regitur, usum illius cum proximo parua
hīs loquendi usum, apud diuitē pro pau-
peribus intercedat. Hæc. n. omnia talenti
nominē reputantur, talentum autē ablon-
dere culpa est, ut de pena ipsa deprehendi-
tur quam seruus ille perperit. Ergo patroci-
nium est in præcepto. Tertio, Præcepta mi-
sericordiae sunt affirmatiua, quæ idcirco lo-
co & tpe obligant quo calamitas ingruit,
necessitatis autē ipsi in propere est quoties
iniuria

Primū
arg. par-
tis affir-
mativæ.Arg. 2.
Gregor.

Grego.

Arg. 3.

iniuria opprimitur, ergo tunc aduocatus tenetur suo patrocinio illi adesse. In contrarium autem est quod necessitas cibi non est minor, quam illa qua pauper in iudicio vexatur, non autem semper tenetur diues cibo pauperi subuenire, ergo neq. patronus suo patrocinio.

Sicuti de accusatore quæsitum est, utrum de iustitia tenetur quandoque accusare, & de teste utrum tenetur testificari, ita & de aduocato opera pretium est scire an officio misericordiz tenetur. fauore suo miseris supererit. Ad quã utiq. quoniã gratia pauperibus patrocinari unum & eleemosinarum genus, perinde respondendum est ac de aliis misericordiz officiis, de quib.

S. Tho.
Conclu-
sio re-
spõdita.

Proba-
tio.

D. Th. 2. 2. q. 32. disputauit. Est ergo conclusio q̃ sola quæstioni sufficit. Aduocatus non ideo propter causã pauperũ patrocinium suũ gratis præstat tenetur, sed tunc dumtaxat cum non in promptu appareat quomodo exponat aliter subueniri. Probatur conclusio. Præceptum misericordiz, ut modo dicebamus est affirmatiuum, obligat ergo non propter, sed materia id inopis exigẽte, igitur ubi in promptu est, ut possit aliter pauperi succurri, non tenetur præceptum contrahit, sed consilium admonet. Eo potissimum q̃ ad impossibile nemo obligatur, & nemo pro omnibus opem ferre, licet sit consilium dum potes, alium benefaciendo præuenire. At uero ubi non est in promptu per uiam aliam subuentio, tunc extrema cõsetur necessitas atq. adeo obligatis.

August.

Vnde Aug. in princ. de doctrina Christiana, Cum omnibus inquit, prodesse non possis, his tibi potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporũ, uel quãlibet rerum opportunitatibus cõstitutiũ tribuantur quam quadam sorte iunguntur. Vbi rationem redditur cur omnibus non tenemur, nempe quia non possumus. Mox affirmatiuum præceptum suis qualitatibus circumferibit ut sit obligatorũ. Primum ratione loci quia non teneris quærere quibus bene facias, sed occurrentibus auxilio adesse, secundũ illud citatum Exo. 23. Si occurreris boui aut asino uicini tui erranti, reduce eũ. Secundo et addit rationẽ tẽp̃is, quia non teneris prospicere in futurum causis pauperũ, sed in præsentis eis opitulari secundũ illud 1. Ioan. 3. Qui uidet fratrem suum necesse

habere, & clausit uiscera, &c. Subiungit aut Aug. uel quãlibet rerum opportunitatibus, quia dũ homo omnibus non sufficit, illis cuius opẽ debet qui sibi sunt aliqua necessitudine cõiuncti cõcedũ illud 1. ad Timoth. 5. Si quis suorũ, & maxime domesticorum curã non habet, fidem ne gauri. Duo ergo requiruntur ad præceptũ charitatis, prius ut hæc circumstantiæ conueniant, p̃terius ut nō sit in promptu uia paratio subuentiois. Et quod de aduocato affirmatur, de medico p̃ter cõsentendum est, ac de aliis p̃terinde qui misericordiz officio leuare ærinas possunt, miserumque necessitatibus opitulari, siue publicis siue priuatis. Primum autẽ circa hæc dubium existit, quomodo intelligatur excusatio hæc præcepti, quando in promptu appareat quomodo aliter necessitati subueniri possit, utrum satis sit ut exculeris, alios esse qui necessitate inuentes, & melius quã tu, possunt, & actioni uinculo tenetur. Sit. n. vulgus existimat, quare passim audias hoc sepe p̃ter excusantes. Est talis qui melius facere potest debet, cur igitur ego tenear? Respondetur nihilominus istis eiusmodi physicas potẽtias & naturales obligationes, nisi adsit actus, non excusare reliquos, qui succurrere possunt. Quid. n. misero prodest quod multi possint & debeant, si occurrat illi nemo? Verba ergo hæc, si in promptu appareat aliter subueniri posse, intelligenda sunt in proxima aptitudine ad opus. sc. ut credas te uera absq. te subuentum iri statim per alios. Alioquin si tu nō facis, aliorum culpa tuam non excusabit. Sed alterum deinde hinc restat dubium Videtur. n. D. Tho. non satis ei fecisse, loquitur inquam, de extrema necessitate, nihil autẽ de grani, & tamen dubium est utrum citra extremam teneatur etiã aduocatus patrocinari pauperi in graui necessitate, aut medicus etiam infirmum curare. Et quidem Caietan. impresentiatum solam extremam necessitatem arbitratu secum asserit. præceptum obligans ad mortale. Distinguit enim tres gradus. Primum extremam necessitatem, cui sub mortali culpa succurrendum est. Secundum, necessitatem graui citra extremam, cui non occurrere uenialis, inquit culpa est. Legioribus autẽ succurre-

Primũ
dubium.

Respon-
sio.

Dubiũ
secundũ.

Caieta.

re consilium est, sed illas prætermittens
 Caiera. nulla est culpa. Mirandum est tamen quo
 sui ipsi modo sui ipsius fuerit oblitus, nam 2. 2. q.
 oblitus. 2. ar. 5. legitime D. Tho. interpretatus,
 duos confessus est casus præcepti eleemo-
 sine sub mortali, uidelicet necessitatem
 extremam de necessariis, & grauem de su-
 perfluis. In cuius confirmationem tracta-
 tum postea composuit de eleemosina ubi
 eandem sententiam adstruxit necessariam
 esse concessam. Ioannes nanque non tantum
 de extrema loquitur, sed de urgenti neces-
 sitate. Qui viderit, inquit, fratrem suum
 necesse habere, & clausit viscera sua, &c.
 Viscera enim quæ sola extrema necessitas
 aperit, ferrea sunt & obstrusiora quam si-
 nit charitas. Igitur non est dubium quin
 perinde atque in aliis eleemosinis, in pa-
 trocinio locum etiam habeat grauis neces-
 sitas, ut in loco citato ait S. Tho. quod re-
 Solutio
 primi
 dubii.
 D. Tho.
 Syluest.
 &c. Syluester agnouit in uerbo, aduocatus.
 S. 2. 8. Equis enim dubitet, quin si inopis
 hominis omni favore destituti citra pericu-
 lum uitæ periclitaretur honor, aliave illi
 ingrueret urgens calamitas, teneretur, &
 patronus suo illi adesse patrocinio? Et pari-
 ter medicus quamuis non immineret ægro
 to periculum mortis? Hoc autem uerum
 est quod cum in graui necessitate non sit
 præceptum, nisi de superfluo, pensanda
 est & necessitatis grauitas & aduocati aut
 medici possibilitas. Et quidem grauitas
 ex obiecto perpenditur, periculum enim
 præsentissimum uitæ extrema necessitas
 est. Et quanquam non esset tam certum
 periculum mortis, posset esse grauis neces-
 sitas, ut in infirmo graui tanto infirmita-
 te, & si cui grauius periclitatur honor, &
 fama. Superfluum autem in aduocato, qua-
 tenus aduocatus est, sicuti & in medico,
 est tenus quod sibi superest. Haud enim
 ad succurrendum grauibz causis citra ex-
 tremam teneretur horas succidere quas in
 alenda sua familia collocare eget, sed satis
 fuerit si sit diues qui non tanto tempore
 pro se eget, ut quod sibi superest, causis
 pauperum impendat. Si non omnibus illis
 potius quæ grauiora sunt. Nam inde quod
 scientiæ locuples est, teneretur partem etiam
 impartiri egenis, sicuti si aliis diuitiis af-
 fueret. Qui enim inuisos habet pauperes,
 non est cur sit in conscientia securus, quia

neque est in tuto: Et per hæc clarent argu-
 mentorum solutiones. Qui enim iumentum
 sub onere iacens obuium habet, uidet suam
 opem esse illi necessariam, cuius ideo fit in
 de debitor, Et pariter ad Gregorium re-
 spondetur, quod talentum abscondere est
 ubi necessitas occurrit, auxilium subtrahere.
 Et quantum ad tertium attinet, iam ex-
 posita est illa quæ obligat necessitas, atque
 illa quæ sub consilio militat.

ARTICVLVS II.

*Utrum meritis sint aliqui ab aduocationis
 officio arcendi.*

Post hæc quaeritur de aduocatorum
 qualitate & dignitate, utrum aliqui
 sint tanquam in idonei ab hoc offi-
 cio abigendi. Arguitur enim a parte nega-
 tina: Ab operibus misericordiae nemo ar-
 cendus est. Secundum: Eiusdem effectus
 nequitiam incongrue assignantur diuerse
 causæ, uacare autem sacris & peccatis sor-
 descere, contraria sunt, incongrue ergo
 ab hoc officio arcantur ex una parte infames,
 atque ab altera clerici. Tertio, quis-
 que tenetur proximum sicut seipsum dili-
 gere, nemo autem cohibetur propriam de-
 fendere causam, ergo neque cohiberi ul-
 lus debet tueri causam proximi. In con-
 trarium autem est, quod infames & exco-
 municati repelluntur ab hoc officio: ut pa-
 tet. 2. q. 7. cano. infames. & etiam mona-
 chi, nisi de licentia Prælati in causis pios.
 16. q. 1. c. monachi, & extra, de postulatio-
 c. ex parte.

Ad questionem supposita distinctione
 duabus conclusionibus responderetur. Bi-
 fariam enim quis potest à munere aliquo
 repelli, scilicet aut propter impotentiam
 aut propter indecentiam. Sed differunt,
 quod impotentia simpliciter excludit ho-
 minem, indecentia uero non item, quia
 potest per necessitatem quod indecens erat
 fieri condecens. Est ergo prior conclusio:
 Qui potentia caret aduocandi nequitiam
 patrocinari potest siue potentia desit in
 sensu interiori, quales sunt furiosi, qui sa-
 num non habent sensum, atque impube-
 res, qui ipsum non habent integrum ac so-
 lidum, aut in exteriori, sicuti sunt surdi
 aut

Ad argu-
 menta
 partis
 affirma-
 tiue.

Primum
 argu-
 Secundu.

Tertiu.

Distin-
 ctio.

Prima
 conclu.

ant muti. Requiritur enim in oratore pri-
 mum mens, non solum sana, verum etiam
 instructa ad iudicandum, & deinde cum
 causæ in foro exteriori agantur, instrumē-
 ta ad exprimendum conceptus. Secunda
 conclusio. Duplex est qualitas quæ in ad-
 vocato existens, nisi necessitas adsit, inde-
 centem facit aduocationem. Prior est di-
 gnitatis excellentia. Posterior vero orbitas
 aliqua aut defectus. Excellentia inquam
 dignitatis indecentes reddit sacerdotes,
 & maxime monachos, ut in foro versen-
 tur. Qui enim sunt sacris ministeriis man-
 cipati, ora ionique perinde & contempla-
 tioni addicti, eos minime decet ad secula-
 res causas demitti, quæ & impedimento
 illis sunt ne possint spiritualibus vacare,
 & auctoritatem diminuunt, atque offu-
 scant, ne pro sua conditione & statu in ho-
 nore & existimatione habeantur. Orbitas
 autem aut corporalis esse potest & natura-
 lis, aut quæ ex peccato proficiscitur, corpo-
 ralis inquam ut cæcitas. Nā quis cæcus est,
 non est ad dicendum aptus. Nemo enim
 acrimoniam habere potest nisi eos videat
 cum quibus loquitur. Nam per oculos &
 rationis attentione excitatur orator, &
 per eosdem spiritus quoque remittit qui-
 bus uegetatur oratio. Loquitur enim de
 oratore qui uoce causas agit. Nam in il-
 lis qui scripto responsa dant, non tantum
 officit occultorū orbitas. Fœdior autem
 ac nocentior est qui corruptis moribus sor-
 descit. Qua ratione repelluntur infideles
 hæretici, excommunicati, atque infames,
 qui grauioribus criminibus maculati sunt.
 At uero ut in conclusione adiectum est,
 ingruere potest necessitas qua eiusmodi
 decencia compensetur. Quare & monachi
 pro suis ecclesijs, atque alii pro seipsis & si-
 bi coniunctis, aduocationis officio fungi
 possunt. Primum ergo omnium, impræ-
 sentiarum animaduertendum est, quanta
 in aduocato requisita sit dignitas, quæ cer-
 te paulo minor desideratur quam in iudi-
 ce. Vnde cum in aliis cunctis actibus atq.
 officiis præscientiæ copia requiratur mo-
 rum probitas, in oratore potissimum atq.
 in aduocato etiam philosophi id singulari-
 ter exigunt. Quare in descriptione Orato-
 ris prius ponunt. Vir bonus, ac subinde di-
 oratoris cendi peritus. Debet. n. patronus cū primis

summa fide clientis curam suscipere, dein-
 de cauere ne parti aduersæ iniuriam inferat
 ac demū ea polleat auctoritate, ut non tan-
 tum iuris prudentia, uerum & morum præ-
 cipue integritate fidem sibi arroget. Nam
 prauis, ut ait lib. 1. 2. Quintil. et uera dicen-
 tibus fides deest, uideturq. malus aduoca-
 tus malæ causæ iudicium & argumentū.
 Interrogatio autē hic existat theologica, Interro-
 gatio the-
 Vtrum dura quis se contra ius in hoc offi-
 cium insinuat peccet mortaliter? Respōde-
 tur quod si defectus non multum ad rem
 referat, non est mortale crimen, immo po-
 test fieri etiam citra ueniale. Vt si mutus
 scripto consulat & emendatus infamis, si
 tamen absq. ulla iuris peritia & negotiorū
 experientia ingereret sese, non esset à mor-
 tali culpa immunis quandoquidē in illo
 periclitarentur causæ sibi concedite.

Ad primum igitur argumentum respō-
 detur, non omnia opera misericordiæ om-
 nes decere. Immo si indocti ad docendū
 prodirent, & stulti ad consulendum, & in-
 experti medici ad medicandum, & infames
 ad corripendum, potius pestilentes
 haberentur, quam misericordes. Ad secun-
 dum respondetur, quod sicut uirtus in er-
 duo extrema constituitur, ita & patrocina-
 di muneri alii per excellentiam non sunt
 apti atq. alii per defectum. Ad tertium au-
 tem respondetur quod necessitas non in-
 cumbit tanta succurrendi alienis negotiis
 quam propriis, ideo infames admittuntur
 in causis propriis & non in alienis.

ARTICVLVS III.

Utrum aduocatis delictum sit iniustam causam defendere.

Post aduocati dignitatem sequitur
 de idonea aduocandi forma, nēpe
 utrum licitum sit causam iniustam
 defendere? Haud enim desunt a parte affir-
 matiua argumenta. Etenim sicuti laus me-
 dicæ artis inde maxime relucet quod de-
 speratos morbos medicus sanat, ita & ad-
 uocatus inde præcipue commendari asso-
 let, quod infirmas causas propugnat. Se-
 cundo. Si causam propter iniustitiam de-
 beret deserere, non eo punirentur ad-
 uocati, quod causas perdunt, puniuntur
 autem

Quinti-
lianus.Interro-
gatio the-
ologica.
Respon-
sio.Ad pri-
mū arg.Ad secū-
dum.Ad ter-
tium.Primū
argum.

Secūdu;

autem tanquam pręuāricatores, qui diuer-
sam adiuuant partem, ut patet capit. Si
quem poenituerit. 2. q. 3. ergo licitum est
susceptam causam contra iustitiam defen-
dere. Accedit tertio, quod maior illic appa-
ret culpa, ubi causa iusta iniuste defendi-
tur, puta dum vel falsi producuntur te-
stes vel leges allegantur falsę, quam iniu-
stam causam iusta regia defendere, licet aut
aduocato astutiis uti ac technis, sicuti mili-
ti ex insidiis pugnare, ergo iniustam causam
protegere non est prorsus nefas. In
contrarium autem est reprehensio illa 2.
Paralip. 19. Impio prębes auxilium & idcir-
co iram Domini merebaris.

Prima conclu. Ad questionem duabus conclusioni-
bus responderetur. Prior est: Aduocatus qui
sciens & prudens iniustam causam defen-
dit, tum mortaliter contra iustitiam pec-
cat, tum perinde ad restitutionem tenetur.

Probō. Probat. Qui ad malū cooperatur, eius-
dem est iniquitatis reus, atque ipse qui fa-
cit, secundum illud Pauli, ad Roma. 1. Di-
gni sunt morte, nō solum qui faciunt, sed
etiam qui facientibus consentiunt, aduo-
catus autem & consilio & fauore coopera-
tur ei qui iniustam litem gerit, quā uero
ipse est qui litem nutrit, ergo mortaliter
peccat, ac subinde cum peccatum sit con-
tra iustitiam, nempe in nocuum alie-
rius partis, ad restitutionem obligatur. Po-
sterior conclusio. Qui per ignorantiam,
iniustam tueretur causam, excusari pro rō-
ne ignorantie potest, tam a culpa quam a
restitutione. Conclusio in omnibus mate-
riis clara est. Emergit autem ex priori con-
clusionē dubitandi occasio de causa dubia.

**Postre-
ma con-
clusio.** Vtrum aduocatus suscipere eam causam
possit ac subinde defendere, quę iudicio
suo anceps est. Et quidem si in æquilibrio
dubitatio pendeat, in promptu est affir-
mativa responsio, quoniam iurispruden-
tis munus non aliud est, quam legum sen-
sus bona fide ad alterutram partem appli-
care. Immo hinc omnes lites pendunt q̄
res aut iure aut facto in dubio uersantur.

**Dubita-
tio.** Sed ratio dubitandi potissima est, utrum
et si aduocatus intelligat aduersam partem
maiores habere iuris ene giam, possit eā
quę minoris est probabilitatis defensare.
Apparet namque id non esse licitum, quo-
niam uidetur nihil aliud quam iniquitas

iudicem in eam partem inclinare, & tra-
here contra quam pronuntiare deberet.

Responderetur nihilominus sub distinctio-
ne. Quando enim est causa mortis, aut sã
guinis, aut ubi honor alicuius pericula-
tur, tunc auctori contra reum patrocinari,
nisi minimum tanta uigeat probabilitate
accusatio, quanta defensio, profecto ingēs
esset scelus, quoniam melior est conditio
possidentis, maxime in fauorem honoris
& uitę. Ac fere idem est cum quis reus sit,
ut de sua deturbetur bonorum omnium
possessione. Immo in hisce casibus potissi-
mum causa capitis, nisi reus perniciosissi-
mus haberetur, pium esset eius suscipere
patrocinium, etiam si eius causa minoris
esset probabilitatis, dummodo nulli frau-
di panderetur locus. In causis autem mi-
noris momenti, tamen si uix absq. pericu-
lo possit infirmior causa defendi ac debi-
lior, tamen si ad rigorem conscientie lo-
quamur, non est cur omnino condemne-
tur, dummodo patronus clientē in primis
suum admonitum curet, iustitiam non rā
ei quam alteri parti arridere, deinde nul-
la prorsus utatur falsitate, leges scilicet aut
commentitias allegando, aut falsę inter-
pretando, sed illis semper utatur quę causę
sue suffragantur, reliqua uero subiciat
argumenta, quę a parte contraria mili-
tant. Et ad argumentum in contrarium
responderetur, quod unicuique licitum est
ius suum absque ui & fraude experiri, &
persequi. Et ideo cum patroni munus sit
suo clienti fauere, nemini iniuriam facit
si merita sue causę patefaciat. Altera
uero pars sibi uiderit, cui patrono suam
concredat causam, & iudex etiam sibi,
ut quadratus sit, ne in partem nutet infir-
mior. Tamen si ut dicebam similibus
causarum defensio non caret periculo a-
dulterandi leges.

Ad primum igitur argumentum respō
detur, disparē esse medici atque aduoca-
ti rationem. Medicus namque qui despera-
tum morbum curandum suscipit nemini
iniuriam inogat, si neq. tertio, neque uero
infirmo, si ipse consentit. Aduocatus au-
tem qui unam partem sic propugnat, ut
alteram expugnet, licet scientie lau-
dem mereatur, est tamen secundum uo-
luntatem iniquus. Secundum autem ar-
gumē-

Argum.
Solutio.

Ad arg.

Ad pri-
mū arg.
princi-
pale.

Ad secū-
dum.

R6 in S. Tho. gumentum, de illis qui bona fide causam suscipiunt, quam post contestatam litem intellexit esse iniquam, additior esse ambiguitatis. Respondetur S. Thome quod non de eam prodere ut alteram parte inuicta iusta causa relegendi; esset n. tunc prauitator, iuxta cap. Si quem pœnitue rit. 2. q. 3. quod iam expressimus, sed debet eam dissimulante desistere. At uero solutio hæc causam contra te affert arguendi. Si quis n. accusatori patrocinaretur contra aliquem in causa capitali, quæ decurrente causa euidenter posset esse innocentem; teneretur causam prodere, ut eum à morte liberaret: immo uero agere testem eius innocentie, & transire ad defendendum eius causam. Nam innocentia tanto potius iure, ut etiam iudex (ut supra dicebamus) cut illa esset cognita, ad ipsum teneretur, nedum aduocatus. Conceditur ergo huic argumenti conclusio Nec S. Thome. Quirur nullo in communi ordine & style. Quin etiam si causa in re grauissimæ uerfaretur, q̄ paulo minores esset, atq̄ quæ mors. Vt si quæstio esset de tel. beatissima ma & honore statuque alicuius illustis, idem pro meo capu censerem. Hoc sub aliorum celsura duxerim, dummodo aduocatus nō sub dubio id posset, sed certissima scilicet. Et p̄terea cum id posset facere absque scandalo, & præmissa siateina adimitione, quæ id committeretur accusatori, nisi desisteret. Et dando quam posset operam ne accusatoris uita periclitaretur. Sed tamen si usque adeo ille nequam desiperet ut respicere renueret, profecto tum eius periculo id posset facere. Imò si citra suum ipsius detrimentum id posset, arbitrari teneretur. Et uice uersa illi qui iure mortis defenderet, quamuis nosset inuictum se pro tegere neutrquam liceret causam eius prodere, licet deberet desistere causam, si nullo eum colore tueri posset.

ARTICVLVS IIII.

Verum licitum sit aduocato pretio patrocinari.

Primū argum. Sequitur deinde de stipendio patroni, utrum sit licitum? Arguitur nemque à parte negatiua: Opera misericordie non

sunt intuitu humanæ retributionis exhibenda, secundum illud Lucæ 14. Cum facis piandum aut elemosinam, noli uocare amicos tuos neque uicinos diuites, ne forte ipse te reuincant. patrocinari autem ueritatem dicebamus, officium est misericordie, ergo gratis est impendendum, eo potissimum quod est spirituale opus, & spiritualia non licet temporalium estimatione tribuere. Secundo uiguitur. Iudici, quæ per se bona est necessaria in iudicio non licet quidpiam ab alterutra parte litigantium recipere, ut Augustinus ait contra Macedonios & referunt 14 quæst. 3. cano. non tant. Aduocatus est etiam necessaria persona ergo neque illi id licet. In contrariū est ibidem Augustinus ubi ait quod aduocatus licet uendit iurum patrocinium, & iuris peritus ut oia consiliat.

Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior: Licitum est aduocato suum patrocinium pretio aestimare. Facilius est ex superioribus eius colligi. N. in quæ hominis propria sunt, neque à teri de iustitia debet, circa iniuriam potest uendere; quia nemo quæ sua sunt gratis donare tenetur. Scientia autem iuris periti, & aduocati solertia & prudentia, sunt propria i fori bona, sicut & scientia medici & cuiusvis doctoris alius facultatis, neque illa rigore iustitiæ semper aliis debet, ergo tunc poterit pretio illa estimare ac uenditare. Posterior conclusio: Si quis istorum per improbitatem vendat aliquid ultra modum extorqueat, moraliter peccat, idque contra iustitiam. Patet conclusio in primis auctoritate Augustini eodem loco, ubi ait quod ab his extorsit per immoderatam improbitatem reperi solent, data uero per tolerabilem consuetudinem non solent, scilicet repeti. Et ratio deinde est in promptu, nam eiusmodi officia pretio sunt aestimanda, in his autem quæ pretio penduntur excessus pretii iniustitiam operatur. Cui quidem rationi applaudit lex etiam ciuilib. C. de posu et. l. si quis. Circa primam autem conclusionem dubitas forsitan quomodo sit aestimandum huiusmodi patrociniorum pretium utrum consistat in inuisibili, an potius latitudinem permittat ut possit quisque pacisci quantum uelit.

Secundū.

August.

Prima conclusio.

Ratio conclusio.

Ultima conclusio.

Probatio conclusio.

Dubium.

valeri Arguitur. n. q. tantum cuique petere liceat, quantum exprimere ualuerit, quoniam in uera scientia hominis, est sicut margarita, et quod pro loco, certo aestimari pretio, sed pro uoluntate contrahentium. Imò omni est margarita pretiosior, secundum illud Proverb. 26. Posside sapientiam, quam agro melior est.

Solutio. Respondetur nihilominus aduocatum premium, perinde, atq. aliarum rerum duplex esse, ut lib. 6. dictum sumus. E. & legitimum, & naturale. Legitimum inquam quod lege taxatum est, conuenienter. n. lege taxari mercedes operarum militum iustitiae uidelicet tam scribe, quam aduocatorum, atq. aliorum ut si pro tali scripto tantum expendatur premium, & pro tali tantum. De quibus ut q. premium dubitari non licet, quin sit peccatum iniustitiae quidquam ultra ex pacto suscipere, & qui plus percipit, ad restitutionem tenetur, si lex modo sit usu recepta, neque appente principe abrogata. Quoniam ut lib. 1. dictum est, leges obligant conscientiam, atq. illa possit si num, quae de rerum estimatione iusta causa feruntur. Et est profecto iustissima, patrociniis praestandis responsum, quod ferendis mercedes lege publica statuere. Alioqui cum litigantes ab una parte pudor suffundat, si parum conferant, ab altera uero vincendi audacia extimulet, non possunt non esse immodice. Quae utique ratione usu maxime firmi solet ut lites aueriantur, & utrauis pars uiuat, maior tamen sortis portio causidici obtruncat. At uero quando mercedes non sunt lege constitutae, quia neq. omnes commodè possunt, tunc inperest dubitandi ratio, utrum iurisperito quantum exprimere potuerit exigere liceat? Tunc enim militare ut argumentum quod supra fecimus de reb. pretiosis, quae tantum stant quanti uendi possunt. Respondetur nihilominus id non esse licitum. Nam rerum ut lib. 6. dictum sumus, aliae sunt non simpliciter ad usum humanum necessariae, quae ideo licet tanti aestimantur, quanti uendi possunt, non uerget in reipublicae perniciem. Sed aliae sunt humano usui omnino necessariae, ut frumentum, uinum, lana, &c. quae extra iniuriam distrahunt nequeunt nisi iusto pretio, pro ratione temporum, & locorum. Atque huius generis sunt forensia munera. Quare opti-

mè ait August. quod extorta per immoderatam improbitatem sepe i solent. Improbitas. n. si non dicat nisi instantiam petendi, non continet iniustitiam, sed quando est immoderata, hoc est excessiua respectu rei pretii. Et si est ante ligenda posterior nostra conclusio, Quocirca neq. scriba, neq. aduocatus, quantum libuerit, exigere potest, imò uero neq. recipere. Nam cum gratis auctiora illa pretia uideantur conferri, nunquam tamen reuera conferuntur, nisi coacta uoluntate. Sunt facti pensandi labores, quos studentes ad comparandam iuris pernam exhaerunt, & quos faciunt sumptus, & pro omnibus ingenium eorum & scientia sed tamen cum moderamine, habita qualitate & quantitate causae, & litigantium possibilibus. Neque uero audienda eorum iura hac obreundicula. Atque n. n. o. posse aliter, suum sustentare statum, cum tamen statum eorum & conditio non sit in per iudicio, estimanda, qui illas sibi viuit, & fastuosas pompas, si n. scribae & uicarii, & cetera nobilitatem pro se ferre contendunt, & ad quos ut illustrium statum, non debent illi splendores miserarum sumptibus sustentare. Vnum autem providenter iure cautum est, ne aduocatus de quota litis paciscatur. I. de medietate, aut de tertia, aut de duabus tertis, &c. ut habetur C. de postulati. l. qui, & illic Bai. & l. item, C. de procu. & l. sumptus ff. de pac. Et sunt propterea ratio legis, nam illa uia inspererat fraudes & technae, quas aduocatus ut uinceret excogitaret. Imò uero eadem ratione, quidquid non ulli Glossariorum in contrarium misisset, neq. licet pacisci de al qua certa quantitate sub conditione uictoriae, quae sit tantum honorarium. Nam eadem ratio offerretur tunc nefandis fraudibus occasio. Sed tantum licet pacisci absolute de tanta quantitate in utrauis partem euaserit causa.

Ad primum igitur argumentum in sum per responsum est, non quidquid homo potest, facere debere per misericordiam, sed hoc tantum nos admonet Euangelium, ut eorum quae per misericordiam exercemus, à Deo solo expectemus mercedem. Quare ubi causa pauperis te cogit ei patrocinari, id debes solo diuino intuitu facere. Non tamen (ut supra diximus) tenentur semper ad talia opera, sed uendere suum potest

August.

Aduocatus non potest pacisci de quota litis.

Ad primum argumentum.

QVÆSTIO IX.

DE CONTVMELIA.

S. Thom. 2. 2. quæst. 72.

ARTICVLVS I.

Primum contumelia consistat in uerbis.

IX PEDITIS uerborum iniuriis, quæ forensi iudicio accedisse solent, progrediendum nobis est ad illa et iniuriola uerba quæ extra iudicium uiu ueniunt. Quæritur ergo primo de contumelia, utrum consistat in uerbis. Arguitur enim à parte negativa. Contumelia nomen est nocumenti, uerbo autem nullum nocumentum uideatur inseri, si dictis potius leditur uel persona uel honor eius ergo contumelia non in uerbis, sed in factis contingit. Secundo de honoratio quæ uerbis fit, suum habet peculiare nomen uituperii & conuiuii, hæc autem à contumelia differre uidentur, ergo contumelia non consistit in uerbis. In contrarium est quod solum uerbum auditu percipitur, contumelia autem ad aures pertinet, secundum illud Hierem. 20. Audiui contumeliam in circuitu, ergo contumelia est in uerbis.

Quinque sunt capitales iniuriarum species uerbalium extra iudicium, nempe contumelia, detraçtio, insultus, iniuria, & maledictio. Contumelia autem & detraçtio primo per se differunt ex obiecto. Contumelia enim est iniuria quæ contra honorem alienum fit. Detraçtio uero est fame læsio. Differunt namque honor & fama, quod honor est reuerentia alicui propter aliquam excellentiam ac potissimum propter uirtutem exhibita. Fama uero, ut habetur in gloss. cap. vestra. de cohabita. cleric. & mulie. est illæz dignitatis status uita & moribus comprobatus. Vel si cum theologis ac philosophis loquamur, est clara illa notitia quam alii de nobis habent. Itaq. esse potest honor sine fama, & e converso. Exhibetur namque reuerentia magnati quandoq. propter singul-

Primū argum.

Secundū.

Differen-
tia con-
tumeliaz
& detrac-
tionis.

Holo

Ad secū-
dum.Dilecti-
mē inter
iudicem
ac testē
& aduo-
catū q-
rū ad re-
cipiendā
mercedē
pro tute-
la uerita-
tis.

potest homo patrocinium. Nam etsi scientia res sit spiritualis ratione subiecta, non tamen illius est generis. Spiritualium quæ gratis accepimus, gratiq. debemus, immo nostro sudore & uigiliis parata nobis est, ut lib. 9. sub tit. de simo. liquidius fiet. Secundum argumentum discrimen petit inter iudicem, testem, & aduocatū. Nam cum singuli istorum ueritatem prorsus tueri debeant, perinde scilicet aduocatus ut reliqui, nulla appareat, ratio cur huic potius quam aliis, pro defendenda ueritate, liceat mercedem recipere. Est tamen discrimen quod finis proprius iudicis ac testis est iustitiam & ueritas, in communi, sine respectu actoris uel rei ob idque ob ueritatem dicendam neutri illorum quidpiam recipere licet. Scopus autem aduocati non est iustitiam simpliciter, sed iustum clientis sui, cuius causam omnibus suis uiribus protegit, altera neglecta, & ideo non solum, ut aliqui putant, pro labore, sed pro ipso patrocinio & defensione ueritate potest mercedem suscipere, sicut doctor pro ueritate docenda quam dilucidat. Nihilominus autem testat & inter iudicem & testem dissentia, quod iudex non solum pro ueritate pronuntianda nil potest à litigantibus percipere, quia est communis utrique, sed neque pro labore & studio id sibi licet, sed reipublica debet illi providere tamquam personæ publicæ. Non quod iure naturæ id sit prohibitum, immo si nullus existeret merus ne intuitu pretii in alterutram partem corruptus propenderet, ius naturæ nō prohibet quin possit à litigantibus aliquid recipere, sed propter talem metum iure ciuili cautum est, ut ærario publico sustentetur. At uero testis quia non est usque adeo persona publica, sed citatur ab illa parte cui interest, quamuis pro ueritate dicenda nil possit recipere, quia quicumque parti debet eam sincere proferre, tamen pro labore suo recipere potest pretium ab eo a quo citatus est. Cum autem iudicem negamus quidquam recipere posse, inficiamus non minus quin pro subscriptione aut citationis aut sententiæ quidpiam ei constitui lege possit. Hæc enim meditatio, non est præsens loci.

nis excellentiam cuius tamen morum fini-
stra habetur existimatio. Ac uice versa, el-
se solent privati uiri in angulis latitantes,
honoribus orbi. quorum tamen uix cla-
ra habetur opinio. Hoc praeterito discrimi-
ne, ad quaestionem duabus conclusionib.

Prima responderetur. Prior: Contumelia pro-
conclu. prie loquendo in uerbis consistit. Proba-
Proba- tur. Contumelia ut modo dicebamus idem
no. est quod debonestatio, reuerentiae contra-
ria quae honori exhiberi solet. Honor au-
tem dupliciter alicui tollitur. Vno modo,
ut si dicamus mediate, puta dum id quod
honoris causa erat, submouetur. Qui n-
diuisti substantiam, cuius solius gratia ho-
nor illi habebatur, surripit, honorem eius
coincendrat. Sicut qui sapientia scientiam
lacione cerebri aufert. Nam ex inde inci-
prunt illi minoris haberi. Quapropter il-
le solus honor uerus est, qui uirtuti debe-
tur, quippe qui ex nulla extranea causa
praeterquam ex Deo dependet. Eiusmodi
autem debonorationes non faciunt pro-
prium speciem, sed referuntur ad alias in-
iurias, puta ad furtum, homicidium, & re-
liqua. Secundo autem modo, aufertur ali-
cui honor directe & proprie. Et hoc fit dū
quis quidpiā in notitiam alicuius deducit
quod eius honori officit. Nam sicut honor
excellēti debetur, ita & turpitudinis no-
titia causa est debonorationis, atque in
hoc proprie ratio cōtumeliae consistit. De
docere autem aliquid in notitiā alterius,

August. pertinet ad rationem signi, & cum secun-
Aristot. dum August. 2. de doctrina Christi. uerba
inter homines primas partes significandi
obtinuerit, sunt enim secundam Arist-
1. Peri herme, earum conceptionum indi-
cia, quae sunt in anima, consequens fit ut
ratio contumeliae proprie in uerbis inue-
niatur.

Isidorus Vnde Isidorus in suis etymolog.
Contumeliosus, inquit, ille dicitur qui
velox est & timet uerbis iniuriar. Allu-
so enim unum est, timet, & contume-
lia.

Postre- ma con-
clusio. tentio nōmque eius in factis posita est, qua-
tenus rationē habent significandi. Hoc pa-
teret qui & rebus ipsis, ut illic docet Augu-

Probō. teret qui & rebus ipsis, ut illic docet Augu-
August cōuenit signa esse aliarum rerum. Qua-
propter & factis pōt quis alterius uitium
patet, scire. Vnde super illud ad Romanos.

Glossa. 1. Contumeliosos, superbos, &c. dicit glo.

cōtumeliosos illos esse qui dictis & factis
contumelias & turpia inferunt. Hinc si nul-
lum factorū, quatenus res sunt, rationem
habere contumeliae, sed quatenus uim ha-
bent significandi. Dum enim quis tores alie-
nas effringit furandi, animo, non contume-
liosus, sed latro est. Si aut id in uituperiū
& uilipendium domini conetur, fit contu-
meliosus. Significat. n. illa dominū flo-
ci pendere. Pariter si quis fuste agalōnem,
cedat, non animo debonestandi sed feriē-
di, non perinde contumeliosus est, atque
si nobilem pulsaret, non ut dolorē inute-
ret, sed ut auferret honorē. Et eadem ratio-
ne qui uxore uicini libidinis gratia solici-
tat, non est formaliter contumeliosus in
uicinum suum, sed si id tentaret ut hono-
ri mariti officeret. Designare. n. tunc con-
tendit turpitudine illa hominis uilitatē.
Enimvero quantū ad rē attinet contume-
liae, nō semper exigitur ut uitiū quod pro-
palari cōtenditur, peccatū sit, quāuis huius
cōtumelia sit insignior, sed satis est esse ut
cū gñis, alius uel animi uel corporis mor-
bū, aut quidpiā excellentiae contrariū, ob-
quā homines honori habentur. Ut si ho-
minem denotes, maligne natum, aut igna-
uum, &c. Neq. uero requiritur ut sis contu-
meliosus, q̄ hominē infames, uitiū eius
occultū detegendo, nam et si publicū con-
cubinarium aut coelū, aut sordide natū
sic appelles, contumelia eū afficis, maiore
aut si talia illi imponas. Praeter haec autem
factorū genera, sunt alia per se ipsa contu-
meliola, quia nihil aliud in se habent quā
significationem ut nasum uel pollicem in-
ter duos digitos demonstrare, aut linguā
inter dentes. Significabant. n. haec ut fer-
tur, Romanis sē distium uirum. Haec au-
tem contumeliae descriptio occasionem of-
fert sciscitandi, utrum ad eius rationem
necessarium sit ut uerba aut facta in prae-
sentia alterius fiant. Apparet enim id esse
necessarium. Nam hoc differunt contume-
lia & detractio, quod illa uim secum affert
& contemptum. haec autem ad fraudem
inclinat & doli, illa ergo fit in praesentia
palam sicuti haec etiam in absētia. Respō-
detur perinde differre contumeliam à de-
tractione, ac supra de rapina & furto disse-
rebamus. Contumelia enim quae contem-
ptum significat, & reuerentiae quae in prae-
sentia

Sciscita-
tio

Ratio
alterius
paris.

sentia fit, aduersatur, ingenio suo in præsentia irrogatur, uel si fiat in absentia non est eo quod contumeliosus illam celare uelit ut detractor, immo ob hoc uerba in absentia iactat, ut in eius perueniant notitiâ. Quare contulio dixit S. Th. contumeliâ esse cum quis id quod est contra honorem alicuius, deduci in notitiâ eius & aliorum, hoc est cum sua intentio est in faciem tale conuitium iactare.

Ad pri. arg. Ad primum argumentum responderetur, quod uerba quatenus sonus quidē sunt naturalis, neminem ledūt nisi fortan teneris sit auribus, at uero quatenus signa existunt honorem & afferunt si sint honesta, & auferunt si sint turpia, eo quod honor de excellentia quæ in hominem notitiâ est, ortum habet. Facta autē quatenus facta sunt, suas ut diximus, habent uictorum species, sed quatenus signa sunt, pro uerbis reputantur.

Ad tertium. Ad tertium responderetur, quod discriminē illud designari solitū in contumeliâ, conuitiū, & improprium. Contumeliâ n. qui literarum collusionem cum Isidoro nimirum obseruant, à contumelio deriuari contendūt contumeliosus enim tumēs est & turgenti animo inflatus. Quamuis ut Vlpia, uult ff. de iniur. l. 1. a contemnendo rectius dicatur. Quare sua primæ significatione solum significat iactū acerbitem, contra honorem alterius, sed tamen ex usus accommo-

datione, apud Theologos illam speciem significat qua obicitur alteri peccatū mortale, ut quod sit hæreticus, aut latro, &c. conuitium autem latius patet, ut sit maledictum quo alteri obicitur, malum quoduis, seu culpæ, seu pœnæ. Vnde Cicero pro Caelio: Maledictū, inquit, nihil habet propositi præter contumeliâ, quæ si petulantius iactatur, conuitium, si facies, urbanitas nominatur. Quod autē Labeo apud Vlpian. ff. de iniur. l. Item apud Labeonē. ait, nempe conuitium perinde sonare atque conuotium, quasi plurium quo euntes uoces ad maledicta in unum iactanda, sicuti 4. Reg. 2. de puerorum uociferatio ne legitur aduersus Eliseum in clamatiūm. Ascende calce, forsan non multum ad item pertinet. Non. n. cum, in hoc nomine tam concursus significat plurium, quam uehementiam, sicuti in, conficio. Et crediderim ex, uitium, componi, conuitiari. nihil aliud

est quam uitium alterum conspergere. Nisi dicatur a conuitando, ut li. 6. ait Valia. Na quem conuitus proscindimus, procul a nostro cōubernio uitamus, quasi illum à nobis per contemptum abigentes. Hæc autem ad grammaticos attineat. Improprium uero aliam peculiariter spem conuiui signifi-
ficat, nepe cū quis alteri beneficiū obicit quod à se receperat, sed illud Eccle. 20. Exigua dabit, & multa improprietat. Et apud Comicū. Isthæc commemoratio, quasi exprobratio est immemoris benificii. Sed hæc tñ recepissimō vsu promitue usurpantur. Quæstiuicula autē scholastica sese hic lectori forte offert, utrum omnes hi atque contumeliarum modi eiusdē sint speciei? an uero speciei differant, sicut & ipsa probra differunt quæ quis in alterum iacit? Crediderim cū Caterano omnes esse eiusdem speciei. Nam contumeliâ species est specialissima, ut puta quæ unum habet honorem p. obiecto, quem ab eo auferit qui per uim patitur inuoluntarium, ab una ratione formali obiecti unica species constituitur. Nihilominus augeri tantum potest contumeliæ grauitas, ut eius expressio de necessitate sit confessionis, ut si quæ hæreticum, aut traditorem, aut quid simile appelles, id ipsum est confessio expli-

Tercius

Quæstiuicula.

ARTICVLVS II.

Verum contumeliâ et generaliter conuitium sit genere suo peccatum mortale.

Cum contumeliâ in uerbis ut dictū est consistat, quæ genere suo non uir-
tā enormem habere lætionē, merito quæritur utrum perinde atque homicidiū, & furtum, & adulterium sit et genere suo mortalis culpa? Arguitur. n. à parte negatiua. Nul-
lum mortale crimen esse potest uirtutis of-
fensum, conuitiari autē est adus uirtutis eu-
tiapeliæ, ad quæ secundū Philo. 4. Eth. pertinet. Philoso-
phice conuitiari, ergo contumeliâ non est phus.
mortale peccatū. Secundo arguitur. Pecca-
tum mortale uiri perfecti non admittunt,
qui tamen nonnunquam conuiuius & cō-
meliis utuntur, ut patet apud Paul. ad Gal. 3. O infensati Galatæ. Quin uero & Chri. Paulus.
stus Luc. ultim. O stulti, inquit, & tardi
Soto, de iust. & iure. li. corde

Primū

Secundū

corde ad credendum, ergo cōtumelia nūllum est peccatum. Tercio. Quamuis id qđ est ex genere & obiecto ueniale, possit ex fine & ex circūstantiā fieri mortale, ut mē dicunt qđ sit perniciosum, tamē uice uer soid qđ genere & obiecto est mortale, sic ri non potest ex intentione ueniale, quia suum secum asserit obiectum, quod cur que .n. sine fueris, mortaliter peccas, si ergo cōtumelia ex genere suo peccatum esset mortale, nōnunquam posset ab illo cadere gra du, quod tamen est falsum, nam leue con uitiū, aut ex subieptione collapsum, ne mo unquā pro mortali duxit. Quarto. Oē peccatum mortale uel est capitale, uel ali cuius capitalis soboles, contumelia uero non est capitale, ut per se liquet, neque ue ro capitale cūmuis germinet, nam maxi me ita, u. Gregorius 31. Moral. auctor est Quod tamen falsum esse uidetur, nam po rius aut ex superbia gignitur, secundum il lud Proverb. 20. Vbi superbia ubi con tumelia, aut ad stultitiam reducit, secundū aliud Proverb. 20. Omnes stulti miscentur contumelios. In cōtrarium est, qđ nihil erit nam commeretur pecnam, nisi mortale sit ei: imen, conuicti autem infernali pena dignus est, secundum illud Math. 5. Qui dixerit fratri suo, fatue reus erit gehennę ignis.

Ad quæstionem, tribus facilimis con clusionibus responderetur. Prima est: Con tumelia genere suo peccatum est mortale, idque atrocius quam furtum & rapina. Hic autem animaduertendum, discrimen est inter peccata quę in facto consistunt, atq; ea quę in uerbis posita sunt. In illis nan que peccatis genus ex solo obiecto perpen ditur, in uerbis autem non nisi ex adiuncta simul intentione. Quare hic, genere suo, non id tantum sonat, quod est ex obiecto, sani, & sicuti in furto & in homicidio, sed etiam ea quę ex intentione. Et ratio est quod cum uerba recipi non offendāt, sicut facta, sed signi ficantione, significatio autem ex intentione fit aliquid exprimendi, non censetur formaliter contumelia nisi quę ex animo conuictiandi procedit, uel ex crassa ignoran tia & negligentia aduerrenti quod dicis. Probatur ergo conclusio. Illud peccatum est mortale quod est contra charitatē, cha ritas uero per quodcunque peccatum tol-

lietur per quod pax perturbatur, & amicitia, tale autem est contumelia, ergo est pec catum mortale. Proba ut postrema hæc Proba- præmissa: Honor est inter bona humana tio com- præstantius, quam exteriora, secundum il- clusiois. lud, Melius est nomen bonum quam diui tia multa: Et cum honor sit positus in ex cellentia potissimum uirtutis, merito plu ris mortales faciunt honorem, quam alia externa bona. Quin uero elegantes homi nes, illis omnibus ut mediis utuntur ad cō parandos honores, illorumque bonorum dispendio illos sustentant. Est ergo con tumelia ex genere suo grauius peccatum, quam furtum & rapina. Malunt. n. homi nes aliis priuari bonis, quam contemptui haberi, quamuis tanta esse possit quantitas furti, ut grauitatem exuperet contumelię. Secunda conclusio. Iacta io conuicti & probri, quę sit præter intentionem con tumeliandi, pensanda est quandoque ex in tentione proferentis, quandoque uero ex rei quantitate, & quandoque ex defectu cautelę, quę adhibenda est. Vnde in tri plici esse potest gradu, nempe ut sit quan doque uirtus, quandoque uenialis culpa, & nonnunquam mortalis. Probatur: Cum uel pater, uel prælatus, uel maior natu cor ripiendo, probro aliquo uitur aduersus in feriorem, si moderamine utatur, officium præstat. Dum autem quis conuictum graue per iracundiam euomit, mortale est. Vbi uero nonnullus est cautelę defectus, pluri mum consuevit esse ueniale. Ut sæpe in ter mulierculas contingit & homines in firmę classis, qui iniunctum se conuictis con spergunt, ut in buccam ueniūt, quibus per parum sole: adhiberi fidei. At uero cum tantum sen per fuerint homines honoris tenaces, consuluissime cuique & prælati, abstinendum est à conuictis, quę huma nos animos amarulentius quam corpora lia vulnera exulcerant. Atque adeo propa tum solent ad correptionem consensere. Fa cillimæ sunt conclusiones, neque ut il lis amplius immoremur opus est. Tertia conclusio. Contumelia suo pe ingenio na scitur ex ira, ut Greg. ait loco cit. Non qđ so la superbia uel odium quo quis alterū con temnit, non quandoque sufficiat ad con tumeliā, sed quod uitium inde censetur originem ducere, unde plurimum oriri cō- fucuit,

Secūda
conclu.

Rō pro
conclu.

Tertiū
conclu.
Grego.

sue uit, contumelia vero ut plurimum nascitur, eo quod maximam hæc conexio nem ad eius finem. Ira namq. finis est vindictæ atq. vlus, & nulla est prætorior compendiosiorque uia ad vliscendum, quam contumelia. Qui n. potens non est ut re se uiudicet, aut id nō audeat, statim in contumelia proflit, ut feminarum ingeniu testimonio est, per hoc n. quod quis uerbis alium pessundat, quadamteus animo satisfacit suo.

Ad primū ac secundū Arist. 4. Ethicor. c. 8. carenus sum. est uirtutis eutrapeliz, quatenus iura limitet moderatæ facietæ continetur, quando s. uerbis uirtutis uenustas in conuicio adest, secundū illud supra citatū Cicer. Maledictū si petulantius iactatur, cōuitium, si facetus, urbanitās nominatur. Quare isti aulici seuitæ neuriquā permittendi sunt scōma uerbis uti, quæ plus amantudinis afferunt quam salus. Sic n. risus mouendus est, ut bilis non concitetur. Ad secundū responde-

Ad secundū arg. Aristot. ut sicut uerbis gratia disciplinæ uti licet, ita & moderatis uerbis quæ suo acrore delinquentis animum nō nullo dolore afficiant. Ac uero ut August. lib. de sermone Domini in mōte, admonet, raro sunt huiusmodi amarellentæ obiurgationes adhibendæ. In solutione tertiū, adhibendus animus est, ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 2. q. 88. ar. 2. ubi docuit mendacium iocosum qd genere suo est ueniale, posse ex fine fieri mortale, ut si referatur, uel ad adulterium uel ad infamiam alterius, mortale autē ex genere, q. facto committitur ut furtū, ad quemcūq. finem referatur, etiā si fiat ad dandā elemosynam, est mortale. Itaque sententiā D. Tho. est q. intentio finis, licet ueniale p̄tere here possit ad mortale, non tamen mortale vique ad ueniale extenuare. Haud tamen negandū est quin quod genere suo est mortale, possit uel ex leuitate materiz, uel ex surreptione fieri ueniale. Contumelia uero (ut iam dictum est) quoniā significatione committitur, quæ ex intentione procedit, licet sit genere suo mortalis, nihilominus potest ex ipsa intentione fieri uenialis quin uero aliquando laudem habere uirtutis.

Ad tertium arg. August. lib. de sermone Domini in mōte, admonet, raro sunt huiusmodi amarellentæ obiurgationes adhibendæ. In solutione tertiū, adhibendus animus est, ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 2. q. 88. ar. 2. ubi docuit mendacium iocosum qd genere suo est ueniale, posse ex fine fieri mortale, ut si referatur, uel ad adulterium uel ad infamiam alterius, mortale autē ex genere, q. facto committitur ut furtū, ad quemcūq. finem referatur, etiā si fiat ad dandā elemosynam, est mortale. Itaque sententiā D. Tho. est q. intentio finis, licet ueniale p̄tere here possit ad mortale, non tamen mortale vique ad ueniale extenuare. Haud tamen negandū est quin quod genere suo est mortale, possit uel ex leuitate materiz, uel ex surreptione fieri ueniale. Contumelia uero (ut iam dictum est) quoniā significatione committitur, quæ ex intentione procedit, licet sit genere suo mortalis, nihilominus potest ex ipsa intentione fieri uenialis quin uero aliquando laudem habere uirtutis.

Ad tertium arg. August. lib. de sermone Domini in mōte, admonet, raro sunt huiusmodi amarellentæ obiurgationes adhibendæ. In solutione tertiū, adhibendus animus est, ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 2. q. 88. ar. 2. ubi docuit mendacium iocosum qd genere suo est ueniale, posse ex fine fieri mortale, ut si referatur, uel ad adulterium uel ad infamiam alterius, mortale autē ex genere, q. facto committitur ut furtū, ad quemcūq. finem referatur, etiā si fiat ad dandā elemosynam, est mortale. Itaque sententiā D. Tho. est q. intentio finis, licet ueniale p̄tere here possit ad mortale, non tamen mortale vique ad ueniale extenuare. Haud tamen negandū est quin quod genere suo est mortale, possit uel ex leuitate materiz, uel ex surreptione fieri ueniale. Contumelia uero (ut iam dictum est) quoniā significatione committitur, quæ ex intentione procedit, licet sit genere suo mortalis, nihilominus potest ex ipsa intentione fieri uenialis quin uero aliquando laudem habere uirtutis.

Ad tertium arg. August. lib. de sermone Domini in mōte, admonet, raro sunt huiusmodi amarellentæ obiurgationes adhibendæ. In solutione tertiū, adhibendus animus est, ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 2. q. 88. ar. 2. ubi docuit mendacium iocosum qd genere suo est ueniale, posse ex fine fieri mortale, ut si referatur, uel ad adulterium uel ad infamiam alterius, mortale autē ex genere, q. facto committitur ut furtū, ad quemcūq. finem referatur, etiā si fiat ad dandā elemosynam, est mortale. Itaque sententiā D. Tho. est q. intentio finis, licet ueniale p̄tere here possit ad mortale, non tamen mortale vique ad ueniale extenuare. Haud tamen negandū est quin quod genere suo est mortale, possit uel ex leuitate materiz, uel ex surreptione fieri ueniale. Contumelia uero (ut iam dictum est) quoniā significatione committitur, quæ ex intentione procedit, licet sit genere suo mortalis, nihilominus potest ex ipsa intentione fieri uenialis quin uero aliquando laudem habere uirtutis.

Ad quartū arg. August. lib. de sermone Domini in mōte, admonet, raro sunt huiusmodi amarellentæ obiurgationes adhibendæ. In solutione tertiū, adhibendus animus est, ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 2. q. 88. ar. 2. ubi docuit mendacium iocosum qd genere suo est ueniale, posse ex fine fieri mortale, ut si referatur, uel ad adulterium uel ad infamiam alterius, mortale autē ex genere, q. facto committitur ut furtū, ad quemcūq. finem referatur, etiā si fiat ad dandā elemosynam, est mortale. Itaque sententiā D. Tho. est q. intentio finis, licet ueniale p̄tere here possit ad mortale, non tamen mortale vique ad ueniale extenuare. Haud tamen negandū est quin quod genere suo est mortale, possit uel ex leuitate materiz, uel ex surreptione fieri ueniale. Contumelia uero (ut iam dictum est) quoniā significatione committitur, quæ ex intentione procedit, licet sit genere suo mortalis, nihilominus potest ex ipsa intentione fieri uenialis quin uero aliquando laudem habere uirtutis.

autem superbiæ, nam peccatum quod ex alio nascitur, ad eundem debet ordinari finem contumelia uero non ordinatur ad exaltationem, qui est finis superbiæ. Atamen superbia disponit ad contumeliam, nam qui clatus est, facile alios spernit, & ideo ait Sapiens, Vbi superbia, ibi contumelia Et rursus quia contumeliæ furor rationem obnubilat, addit dicens. Stulti misceantur contumeliis.

ARTICVLVS III.

Utrum debeat quisque contumelias equanimiter sustinere.

Postquam de illa contumelia dictū est, sequitur ut dicamus quomodo sit ferenda. Est enim argumentū qd id non sit uirtus, qui enim probra conuicia que sustinet obloquentis, audaciam atque perulentiam eius touet, quod reuera nullum est uirtutis officium. Secundo arguitur. Plusc quisque diligere tenetur quā alterum, atque adeo honorem suum, pluris pendere quam alienum, nemo autem ferre debet ut se presente, hor. ori & famæ amici detrahatur, secundum illud Proverb. 26. Qui imponit fluito silentium, iras mitigat, ergo nullus sua ipsius probra sustinere debet. Tertio: Nemini licet se se priuatim uindicare, qui, autem æquo animo spumiam contumeliosi sustinet, se se de illo uindicat, quatenus eum spernere proficitur, secundum illud Chrysost. super Matt. Si uindicare uis, sile, & sanctam illi dedisti plagam, ergo id non licet. In contrarium est illud Psal. Qui inquirebant mala mihi locuti sunt uanitates. Et subdit: Ego autem tacquam surdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiens os suum.

Ad questionem duabus recepissimis conclusionibus respondetur. Prima. Vnus. conclus. quisque tenetur animi contumeliis ferendis habere paratum, ubicumque fuerit expediens, non tamen eas semper ferre. Probat ur utraq. conclusionis pars. Prima. Probatur, ut in his quæ contra nos sunt, sic utio. & in his quæ contra nos maledicuntur ne cessaria est, in his autem quæ contra nos sunt tantum est necessaria in animi preparatione, secundum expositionem Aug. August

super illud Matth. 5. Si quis te percusserit in una maxilla præbe illi & alteram, præparatio aut animi cum affirmatiuo præcepto iubetur, non obliat pro quocunq. tempore, sed pro illo articulo quod id ratio exegerit, ergo & animum debemus habere paratum & tamen non semper re ipsa testemur contumelias fati fecisse. Id quod ipsius Redemptoris exemplo edocti sumus. Nam & a percussente se ratione rogauit dicens, Ioh. 18. Quid me cædis? quod nonnullam reprehensionis effigiem præ se ferebat. Posterior conclusio. Quandoque oportet illatam contumeliam repellere. Probat duplici ex capite. Primo quidem propter bonum eius qui contumeliosus est, nempe ut timentis eius animi insolentia reprimatur, ne illis iniuriis assuefeat, secundum illud Proverb. 26. citatum, & secundum aliud ibidem. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Secundo, propter aliorum bonum, tam circumstantium quam absentium, qui contumelias affectum nonnunquam solent minoris reputare, atque adeo eius doctrinam, & monitis minus inde proficeret. Vnde Grego.

Ultima
conclu.
Rō con
clusionis.

Grego.

Prima
quis.
q. per se
non fa
me illa
tam re
mittere.

Quest.

Ansio.

quæ oportet illatam contumeliam repellere. Probat duplici ex capite. Primo quidem propter bonum eius qui contumeliosus est, nempe ut timentis eius animi insolentia reprimatur, ne illis iniuriis assuefeat, secundum illud Proverb. 26. citatum, & secundum aliud ibidem. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Secundo, propter aliorum bonum, tam circumstantium quam absentium, qui contumelias affectum nonnunquam solent minoris reputare, atque adeo eius doctrinam, & monitis minus inde proficeret. Vnde Grego. super Ezechiel. homil. 9. Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent si possunt detrahentium uerba compescere, ne totum prædicationem non audiant qui audire poterant, & ita in prauis moribus remanentes, bene uiuere contemnant. Hic primum omnium arbitror apud D. Tho. animaduertendum esse quod lib. 2. q. 6. uerum iudicauimus, nempe licere cuiq. saltem privato, famæ suæ læsionem infamatorum remittere. Nam si eis qui honorem nostrum contumeliis denignant, resistere non tenemur, non est cur semper teneamus splendorem famæ nostræ alia uia sustentare, quam officiis uirtutum uacando. Hoc aut solenne membrum prioris conclusionis, uidelicet, q. tenemur animos habere paratos ad ferendas contumelias, ubi id ratio tulerit, non nihil explanationis desiderat. Et primo queritur, utrum præceptum sit habere semper uoluntatem hoc est actuale propositum ferendi iniurias inferendas pro loco & tempore? Nam præparatio talem actum significare uidetur. Respondetur id non esse necessarium nam præcepta affirmatiua sicut non obli-

gant pro quolibet tempore ad extrema opera, ita neque ad intimos actus sed satis est non habere propositum contrarium, atq. in genere proposuisse seruare mandata, nam illi uirtute includitur hoc propositum. Et est animaduertendum huiusmodi præparationem non solum esse necessariam ad non uindicandas auctoritate priuata illatas iniurias, nam id certissimum est nemini licere, ut supra dictum est. sed ad non resistendum ubi resistētia sine graui scandalo & ingenti detrimento fieri nequit, & ubi ratio fidei & boni publici sustinentiam exegerit. Quare qui in animo gerit de quacunq. contumelia se uindicatum ire, & cuiusq. citra delectum obliuiscitur, in statu est perditionis. Attamen citra illos casus quisque potest & priuatum cum uirtutis moderamine resistere, & per publicam potestatem iuris ordine uindicare se. Queritur autem an citra casus necessitatis, Hæsitatio. dum quis possit resistere, consilium semper sit non resistere? apparet. n. id esse consilium cum sit misericordie opus. Sed ad hoc iam posteriori conclusione neganter responsum est. Vtrumq. enim simul consilium Sapiēs. f. & ne respondeamus stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiamur ei similes & rursus ut respondeamus ei ne uideatur sibi sapiens. Quapropter prudētia perpendiculo librandum est quando contumelianti nobis respondere oporteat, quando uero minime. Est enim ei respondendum quando ratio correptionis fraternæ id decere monstrauerit, tunc enim præceptum charitatis est animum eius sedare, eumq. sui furoris & stultitiæ admonere. Sed enim maior cura nobis adhibenda est nostri, ne scilicet alterius furor nostrum excitet, & qui compescere alium deberemus, simili nos impetu feruentes eum potius iritemus. Leuiter ergo admonere eum debemus ostendendo absque causa & ratione concitari, exemplo nimirum Christi, qui tantum dixit, Cur me cædis? hoc est nullam habebas cedendi causam. Quando uero contumeliæ contra honorem fidei & religionis iactantur, tunc uicissim religio est acriori obiurgatione contra uiri. Huc enim refertur, quod Paulus Galatas insensatos appellauit, & Christus alios stultos atque alios generationem nequam

Paulus.

QVAESTIO X.

DE DETRACTIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 73.

ARTICVLVS I.

Verum detracti sit denigrati: aliorum fama per occulta verba.

POST contumeliam qua de rogatus honori, sequitur de detractioe per quam famæ detrahitur. Et primo circa eius quidditatē, quæritur utrum sit denigratio alienæ famæ per occulta verba? Arguitur enim a parte negatiui. Occultum & manifestum circumstantiæ sunt non constituentes motum speciei, in definitione autem id tantū ponitur debet quod ad speciem pertinet, ergo non est quod in definitione detractiois ponatur occultationis differentia. Secundo arguitur. Fama est publica illustriusque notitia, ergo per id quod occultum est non denigratur. Quare detractio quæ sit per occulta verba non est famæ contraria. Tercio: Detractio idem est quod sub ractio & demptio ex aliquo toto, contingit autē famam denigrari nihil ueritatis subtrahendo, sed occulta propalando crimina, ergo non idem est detractio quod famæ denigratio. In contrarium est illud Eccle. 10. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit, ergo occulte mordere alie nam famam est illi detrudere.

Ad quonem vnica sufficit conclusio, quæ ex superiori quod palam consequitur. Detractio est occulta denigratio alienæ famæ. Conclusio inuicem ex superioribus ostēsi est. Enimvero si uiri facti noceri alicui bitarum solitum est, ut in furto & rapina ostendebamus, nempe aut per manifestam uim aut per subdolan lesionem, ita ē: & uerbo, usu uenit. Nam manifeste quis alteri per contumeliam nocet, occulte aut per detractioem. Qui aut in alterius conspectu manifestis uerbis in eum inuehit, paruipendere eum se posuerit, quapropter honorem eius, ut diximus, ex professo laedit.

11 3 Qua

quam & priuā. Personæ aut publicæ etiā pro suo proprio honorem, ut dictum est, debent conuictis resistere, ut pote quarum honor necessarius reipublicæ est, priuatæ aut licet non teneantur, possunt tamē.

Postrema dubitatio. Postrema autē superest dubitatio, utrum quā resistere licitum est, tunc fas sit pro uia suscepra contumelia aliam reuicere? Appellat me quispiam latronem, appello eū sicarium. Notat meū genus, noto ego suū ingenium & mores. Respondetur in primis nūquam licere crimen falsum alteri oblicere, esset enim mendacium, idemque perniciosum. Præterea neque crimen defectum uel ullum uel occultum uel publicum per modū uindictæ, licet in conuictiorem respicere, sed tantum per modum defensionis uim uel repellendo. Hoc est. Non licet illi oblicere crimen quod impertinens est, ad obtinendam eius auctoritatem, sed illud propterea quod ad id est necessarium, ut si dicam eum esse hominem mendacem & ad eius confirmationem patefaciam aliqua eius mendacia, ut in eo quod mihi impingit defringatur ei fides. Si autem me appellat contumeliosum, non licet mihi eū appellare latronem, sicut neque, ius est percutientem repercutere.

Ad primū arg. Ad primū igitur argumentū iā responsum est, quod licet audacia conuictantis mitibus, uerbis comprimere, ne uideatur sibi sapiens, uel tñ acerbis, ne efficiamur ei similes. Ad

Ad secundū. Ad secundū dicitur, quod si ei respondemus qui contumelias in alterum iacit, non uidemur ex nimio amore nostri id facere, sed ex charitate, tam contumelianis quam eius qui contumelias perferit, & id id facere semper est officium. Quando uero contumelias nostras populi sumus, tunc non tam charitate colere uidemur, quam nostræ superbie succumbere, & iracundiam irritare. Quare tunc sapientius consilium est tacere. Ad tertium denique respondetur, quod si quis contumelias suas audiens astutaceret, eo sanimo, ut alterum quasi spiritum ad iracundiam exagitaret, peccatum esset uindictæ, si autem sibi consulens taceat, & uirtuti obsecundans, licet sciat alterum inde peius concitandum, nihil sua referre, si debet. Et

Ad tertium. hoc est quod Chrysostomo. ait secundum Sapientis consilium, Ecclesi. 18. Non linges cum homine linguato, & non stiuas in ignem illius lignis.

Chrysostomo.

Primū arg. a parte negatiua.

Secundū

Tertiū.

Vnica conclusio.

Probatio.

Quæstione, contumeliam diximus honori aduersari. At uero qui in angulis abiens aduersus quæpiam obmurmurat, non tam uilipendere eum quàm ueteri se ostendit. Ob idq. nihil contra eius honorem obmoli- tur, sed contra famam, puta contra bonam existimationem, ab aliis de illo habitam, quæ per contrariam opinionem, uel obnubi- lat, uel extinguit. Est ergo detractio nihil aliud quàm alienæ famæ denigratio p. occul- ta uerba. Ex quo clarescunt differentiæ il- læ supra positiæ, inter contumeliam & de- tractionem, tum quantum ad modum, quod nulla manifesta sit, hæc uero occulta, tum quantum ad obiectum, quod illa scilicet honori, hæc uero famæ contraria est.

Ad pri-
mū arg.

Nihil est, quod hic amplius immore- mur, sed est solutio primi argum. adnota- da. Differentia n. contumelia & detractio specifica differentia, non tantum ratione obiectorum materialium, puta honoris & famæ, ut multi etiam discipulorum D. Tho. arbitrantur, sed ratione formali pro- ximorum, puta ob rationē diuersam inuo- luntariū, sicuti diximus de furto & rapina. Nam etsi tam raptor quam fur alienum ca- piant, tamen in furto patitur homo inuo- luntarium, per ignorantiam, in rapina ue- ro per uim, quæ secundū Arist. diuersæ sunt causæ inuoluntariū. Pari ergo modo qui per acceptam contumeliam in dūram facit honoris patitur inuoluntarium per uim, qui aut detrimentū accipit famæ, per detra- ctionem, patitur inuoluntariū per ignoran- tiam. Respondetur ergo ad argumentū quod etsi occultum & manifestum absolute non auerient specie, ut in eo paret qui mentitur uel occulte uel manifeste, tamen quando per hæc ueritur ratio inuoluntariū, species subinde mutantur. Ad secundū responde- tur, quod detractor dicitur occulte obloq., non simpliciter, sed clam illo, qui infama- tur, ad differentiam contumeliosū. Nihilominus loqui ut coram aliis quibus bonā aufert existimationem, quam de alio ha- bebant. Itaque differentia inter detractio- nem & contumeliam non consistit in hoc, quod corā pluribus aut paucioribus fiat, sed in hoc quod fiat coram ipso qui lædi

Ad secū-
dum.

tur, aut clam ipso. Ad tertium denique re- spondetur quod detractio non dicitur re- spectu ueritatis puta quod ei quidpiā sub-

trahatur, sed respectu famæ quæ semper minuitur. Id quod octo modis contingit, . . . Octo quatuor nimirum directe, quatuorque in- modis indirecte. Directe quidem primo modo quā in se ipso falsum imponitur. Atq. hic est omnium dor. mī pessimus. Secundo quando uirum quis nūtur. alienum suis uerbis exauget, qui quidem stylus pestifer est, & blateronibus ac male dicis familiaris. Tertio, quando occultum reuelatur. Qua quidem peste illi tempu- blicam inficiunt, qui auiditate noua do- cendi, nihil sciunt se continere secreti, sed rimarum pleni omnia profundunt. Quar- to, quando id quod bonum est ostendere, quis conuincitur ex mala intentione profe- ctum. Nam etsi hoc ad tementariam quo- que iudicii spectet, nihil tamē obstat quin unum peccatum in duabus sit malitiæ spe- ciebus. Vnde quando quis id faciat ad de- nigrandum alius existimationem, infama- tor est, quatenus insinuat se aliunde inten- tiones hominis nosse prauas, unde bona eius opinio obscurescit. Indirecte autem ille quoq. est infamator qui aliena bona, uel negat uel ex liuore retinet, ubi propa- lare debet, Dum enim me presente sermo de illo inquit bonus, quæ constat me opti- me nouisse, & sileo, silentium meum indi- cium quoddam est, illum non esse tantæ laudis dignum, quod est genus infamæ. Et tertio id quoq. contingit quando quis diminuit aliena merita. Et deniq. quarto, cum maligne quis alium laudet, quæ qui- dem uarietates, infamæ modus est non in- firmus. Vnde Phavorinus apud Gellium. Turpius, inquit, est exigue atq. frigide lau- dare q̄ insectantem grauiusque uiruperare, quoniam qui maledi. it, quanto id acerbius facit, tanto magis pro iniquo inimicoq. du- citur, tantoque minōs fidem capit. Sed qui infacunde ieiuneque laudat, à causa ipsa destitui uidetur. Nam amicus creditur eius, quem laudare uult, sed nihil posse reperire quod in laudibus ponat. Quod Quæst. si quis, sicuti de contumelia interroget, an modi isti diffamandi specie differant, quod apparet ex formarum uarietate. Re- Solutio. spondetur eodem modo omnes esse eius- dem speciei. Est enim detractio, ut reor, species speciosissima, utpote cuius obie- ctum sit infamia, modusque iniustitiæ sit iniuriam inferre, quam alios per ignoran- tiam

tiam patitur, sicut in contumelia accipitur per uim. Tamen ut de contumelia dictum est) tam ingens posset esse infamia, ut esset de necessitate confessionis. Qui enim de heresi, aut de incestu, aut de alio deformi peccato ciuem infamauit, non tantis peccatum suum explicat, nisi uicium exprimat cuius notam alteri inussit.

ARTICVLVS II.

Verum detractio genere suo sit peccatum mortale.

QUæmadmodum de contumelia, sic & de detractioe quaeritur an sit genere suo mortale crimen?

Primū argu.

Arguitur enim à parte negatiua: Peccatum alienum quod occultum est, aut per correptionem fraternam aut per accusationem detegere, est detractio quippe qua aliena fama denigratur, & tamen illud est officium, ergo detractio genere suo non est peccatum.

Secūdu

Secundo, nullam uitium quod toti mortali generi commune est, censendum est mortale, nam a peccato mortali, præcipue inter Christianos, multi sunt qui abstinere, sed uenialia sunt qui bus nemo citra mendacium asserere potest seuacere, hoc autem specialiter uiuio totum genus humanum periclitatur, ut habet glo. super illud Proverb. 24. Cum detractoribus non commiscearis, ergo nō est genere suo mortale. Tertiū August. in hom. de igne purgatorio minutionibus peccatis annumerat quando cum omni facilitate, & temeritate maledicimus, ergo detractio non est nisi ueniale peccatum. In contrarium autem est quod Paulus ad Roma. 2. vna componit detractores ac Deo odibiles cuius causam subdit glossa, ne detractio, eo quod consistit in uerbis, leue quid puerit.

Glossa.

Tertiū August.

Paulus.

Prima conclus. Rō conclusiōis.

Ad quæst. quatuor cōclusionib. respon detur Prima Detractio genere suo est peccatum mortale Probatur, præsupposito eo dem notamine quod de contumelia declarauimus, nempe quod cum detractio sit peccatum in uerbis, quæ sola significatione nocent, non solo obiectio sed ex intentione significandi perficitur, quare ille proprie dicitur detractor, qui ex intentio

ne uel crassissima negligentia rumorē hominibus abiectionis disseminat, cuius famā obsecrat. Et dicitur quis ex intentione facere, non solum quando directē id animo proponit, uerum & quando animaduertit qui dicit, & sine legitima causa militonius uerbum efficit. Hoc ergo supposito, probatur conclusio, ut similes demonstrari consueverunt. Illud unum est contra charitatem atque adeo mortale, quo in te magis momenti proximus læditur, nam inde pax conturbatur, tale autem est detractio, quippe qui fama obnubilatur quæ merito maiori habetur pretio, quam exteriora bona secundum illud Ecclesi. 41. Curam habere de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri boni & pretiosi. Secunda conclusio Quando quis uerba aliqua profert, licet sint famæ detractoria, tamen id nō intendit, sed quidpiam aliud, prolatio illa non per se proprie censetur detractio, quod autem for maliter, sed quasi per accidens. Conclusio hæc sequitur ex præcedenti. Nam cum in tentio significandi sit detractioe natura, ubi ille abest, deest detractioe forma. Tertia conclusio. In tali casu quo scilicet iniqua intentio non idest, si bono animo cordatoque zelo, & ubi oportet circumspecte oblocutio illa fiat, uirtus est, si autem ex animi leuitate loquendive libidine ore labatur, in summa propter aliquam causam non necessariam, fiat peccatum est plurimum ueniale. Nisi forte uerbum adeo sit acerbum, ut suauis ratione secum afferat mortalem culpam. Nam tunc adeo requiritur prudens cautela, ut quouis negligentia loquendi, nisi subitus sit motus mortale sit crimen. Et maxime inquit S. Thom. in his quæ pertinent ad honestatem uitæ. Vt si quis alium de heresi aut de quouis alio crimine noet, præcipue carnis quæ licet sit, ut ait G. agorius, minoris culpæ, sint tamen maioris infamiz. Quare superuacanea uidetur Cacerian disputatio, ad quidam referatur promoman. Hoc, apud S. Thomam ubi ait, Hoc ex ipso genere uerborum habere rationem peccati mortalis, uerum. (referatur ad id quod est dicere uerba contra honestatem alterius an ad ipsum assertū, ut sit scilicet quous quous quous de aliquo pec

Secūda conclus.

Tertia conclus.

Grego.

Superuacanea. Cuncta. disputatio S. Thom.

eatam mortale, assertio ipsa sit peccatum mortale. p. p. q. id quod de alio assertur est mortale. Manifestum. n. est priorē esse sensum S. Thom. non. n. vult quorū. fir-
S. Tho. mo alium peccasse mortaliter, pariter n. e delinque. e. Nam quando id non profer-
 tur ex intentione, iam dixerat nō esse mor-
 tale. Sed vult dicere quod quando verbū
 a me prolatur est nimis graue ipsa prola-
 tio est de se mortalis, licet nō fiat ex inten-
 tione, p. p. incircūspēctionē. Quarta cōclu-
 sio. Quicunq. alteri famam iniūque sustulit,
 tenetur ei ad restitutionem, illo ordine,
 & modo qui lib. 4. q. 6. la. s. s. me expositi
 sunt. Multa hic dicenda fuissent, nisi eod.
 lib. & qō. fuissent à nobis pertractata. Ni-
 hilominus quia h. c. cōmentatores D. Tho.
 nonnulla solent adnotare, recollere aliqua
 est operæ pretium. Haud. n. Dominus Ca-
 ietan. impræsentiarum infamiam reputat
 mortalem, cum quis occultum alienum
 crimen uni cordato viro secreto detegit,
 apud quem ita celabitur, ac si muro dictū
 esset. Quod ego profecto, salua eius pace,
 probare omnino non possum. Quin uero
 mallem crimen meum notum esse tribus
 aut quatuor, quā uni grauissimo viro. Nā
 quamuis ex una parte præsentius pericu-
 lum imminet ab illis euulgarum iū, quā
 ab isto, tamen ex altera pluri ego æstimo
 in bona esse æstimatione apud illū grauif-
 simū, q̄ plures alios minoris auctoritatis.
 Quare infamia nō est solū accipienda hic
 in rigore iuris, qñ est apud plures, utrum
 & secundū reinaturā. Quocirca pessimē ac
 nocentissime illi faciunt, qui nisi ugens
 sit causa corrigendi fratrem, uel uni quam
 tumuis prudenti viro occultum alienum
 crimen reuelant. Nā c. si in suo id pectore
 reconditum seruet, tamē alius apud ipsum
 magnū patitur honoris ac fame detrimen-
 tum. Illud autem quod idem Caiet subdit,
 videlicet recensere peccatum alterius, ut
 de ille nullā contrahit infamiam, non esse
 infamare, iam nos illic similiter confessi
 sumus. Vt si iuuenum amores referas, de
 quibus ipsi se iactant. In quo autem Sco-
 to subinde consentit, nempe q. qui non as-
 sentiue rumores seminat, sed relative, di-
 cendo sese hoc & illud audisse, non sit ha-
 bendus infamator, profecto consentire
 ego non possem. Immo ut iam illic dixi-

mus, genus hoc est infamandi. Nam non
 pnt illi qui alias non audierunt non nouā
 concipere opinionem sinistram proximi.
 Qua utiq. ratione, ut ill. c. notauimus, illo
 modo fama uires acquirit eūdo. Quod ue-
 ro ibi tantū obiter reigimus, examinandū
 hic pressius testat nēpe utrum cum q uno
 loco infamatus est liceat in alio, ubi bono
 fruitur noie, infamare? Caiet. n. in opus.
 16. respons. 9. id adstruit. Adrianus uero
 quolib. 1. 1. quæst. 1. negat. Et quidem
 ratio Caietani ea est prorsus, quod cū quis
 priuatus sit iure famæ, nullam ei iniuriam
 irogat, qui idem detegit alibi crimen, ob
 quod famam perdidit. Secus autē si aliud
 quod occultum est detegeretur. Ratio ue-
 ro Adriani, contraria est, nempe quod licet
 alicubi quis infamia laboret, pōt alibi illā
 habere illæsam, quare iniuria illi fit dum
 eadem nudatur. Et confirmatur Adriani
 opinio. Quamuis quis uitio sit publico in-
 sectus, siue ad mores pertinente siue ad na-
 turam, nemini licet illud ei in facie expue-
 re, ergo minus licebit illud de quo alibi
 infamatus est, hic disseminare. Hæc tamen
 discordia per distinctiones est concilian-
 da. Bisant. n. quispiam potest alicubi labē
 infamæ contraxisse, uidelicet aut publica
 auctoritate & iudicio damnatus, aut priua-
 tim per piciorā aut urbem. Rursus duplici-
 ter quis delinquere pōt alterum infamam
 do. s. aut contra charitatem aut contra iu-
 stitiam. His præhabitis dum quis priori
 modo honore suo & fama alicubi expolia-
 tus est, nulla est iniustitia cum ubique de
 eodem crimine infamare. Et ratio est, quia
 ille iure, publicoque præconio in penam
 mulctatus est sua fama, atq. adeo cuius-
 que facta est facultas scelus illud propa-
 landi. Quare qui hominem sic infamat, ad
 nullam tenetur restitutionem. Nihilomi-
 nus peccatum est contra charitatem, quin
 uero posset esse mortale eiusmodi damna-
 tis hominibus sua rursus pendenda nuda-
 re, tunc potissimum quando emendati
 sunt, bonumque nomen alibi recupera-
 uerint. Nam bona fama quam maxime ho-
 minibus adiumento est ad uirtutem, qua
 perditæ examinantur. Non tamen tale in-
 famandū delictum ad restitutionem, obli-
 gat. Atq. ad hoc facit rex. l. cū q nocentem
 ff. de iniur. ubi habetur, cū qui nocentem
 infamauit,

Ratio in
 Caiet.
 Quæst.
 Opinio
 Caiet.

Adrian.
 Rō Ca-
 ietani.

Ratio
 Adrian.
 Confir-
 matio.

Dist. 1.
 Sctā di-
 uisio.

Solutio
 propo-
 sitæ cōclu-
 sionis

Rō con-
 clusionis

Alterū
 dictum
 Caiet in
 quo Sco-
 to con-
 sentit.

infamavit, non esse bonum & æquum ob
eam rem condemnari. Quando uero quis
posteriori modo extra ordinem iuris in
uno loco iacturam fecit famæ, non solum
contra charitatem, uerum contra iusti-
tiam facit qui eundem alibi eadem infam-
ia respexit, & ad restitutionem, eo
quo fieri potest modo, tenetur. Quan-
do quidem iure non sic illa priuatus, nam
propter rumores, etiam si priuatum ma-
nifesti sint, nemo uis perdit honoris sui
ac famæ, si domicilium mutet: sed repu-
tatur ibi secretum esse delictum. Vnde ad
Caietani argumentum atque ad prius A-
drianæ responsum purato. Ad posterius ue-
ro respondetur, diuersam esse rationem
contumeliæ & detractionis. Nam per mo-
dum contumeliæ nequaquam licet im-
properari alteri suum crimen aut natura-
le uitium etiam si naturale sit. Post hoc
subsequitur dubitatio alia, utrum eum
qui falsis commentarijsque uitijs, seu
moralibus, seu intellectu libus, famam
per uasitricem in republica comparauit,
licitum si diffamare. Aparet enim id esse
uirtutis officium, cum tales impostores
reipublicam seducant. Ad hanc autem
dubitacionem, licet Adrianus loco cita-
to absolute respondeat id esse licitum,
cum temperamento tamen, & distinctio-
ne, respondendum est. Quando enim
eiusmodi sycophantiæ suis imposturis per-
niciem reipublicæ offerunt, tunc non so-
lum licet, uerum expedit eorum crimina
fallaciasque detegere, ut si quis se optumū
emententur medicū, aut theologum, qui
populo essent pestiferi. Tunc enim docen-
dum esset populus ueritatem. Si autem
sunt mulierculæ quæ foris sanctitatem
præ se ferunt, qua ratione elemosynis ui-
sitant, licet occulto aliquo crimine sint
infestæ, neuiquam reipublicæ noxia, sed
innocue uiuunt, non est cur debeant infa-
mari. De historicis autem dubitare me-
rito quis poterit, an liceat illis hominum
crimina perpetuæ memoriæ prodere. Ad
quod cum grano etiam respōdendum est.
Primum quod ubi non denarrantur infa-
mia, peccata & turpia, sed bella, & homi-
dia, & alia quæ uiris illustribus dedecora
non sunt, non est quod sint condemnandi.
Mox quanquam aliqua turpia denarentur

non sunt omnino secreta, non est illis uitio
uertendum, sed officio potius tribuendu.
Debent. n. optima fide quæ ad se pertinet
pernarrare. Nihil omnino ubi inuidia mori
aut alio prauo affectu quempiam aliqui-
bus uitijs norant, non sunt a peccato libe-
ri. Tunc potissimum dum gñi alicui & pro-
sapie notā iniurunt, quæ in perpetuam me-
moriam manura est. Ast ologos denique,
qui falsa sapē uitia hominibus imponunt puta
latrocinia & alias turpitudines, non dubiū
est non esse ferendos. Nam præterquam q̃
maxima pars eorum quæ sciunt, minima
eorum est quæ ignorant, quā ob rem in fi-
nitis utuntur mendacijs, neque tanta fides
est astris tribuenda neq. illa uia permi-
tum est, crimine explorare. Exat quidem
licet apud Labonem ubi. 3. si quis astro-
logus, habetur, ut si astrologus consultus
fuerit aliquem esse dixerit, qui non erat,
iniuriarum cum eo non agat, subiungitur
tamen consilium uicibus eum teneri, hoc
est municipalibus leg. b. condemnari posse.
Quocirca. C. de malefici. d. nemo. cautū est
ut nemo aruspice aut mathematicū con-
sulat. Porro ergo. Asti non solum tanquam
impostores, uerum tanquam publici infa-
matores essent in ultimis crucis adigēdi.
Celebrissimum hic autem ac cognitū ne-
cessarium est, utrum idem maiusue sit cri-
men seipsum quempiam in famam quam
alium Quod quidem in nostra Relezione
de rat. reg. & de reg. se. tra. & uimus, & su-
perius hic lib. 4. quæst. 2. & iuslib. q. 6. in
hunc locum repositum, quippe, qui pro-
prius est eius. Et quidem Caiet. hic & in
sua Sum. uerbo. de iact. o., indubius parē
tetur affirmatiuam quatuor nimirum asse-
rens propositiones. Prima est. Qui urque
seipsum infamat, peccatum committit ge-
nere suo mortale, idque g. auius quam si
alienam famam laderet. Secunda. Illud
peccatum non modo contra charitatem,
uerum contra iustitiam committitur, quia
est contra ecclesiam & reipublicam cuius
nostra fama est, uti Aug. 11. quæst. 3. can.
nō sunt audiendi, id est dicere. Tertia.
nemo ab huiusmodi peccato excusatur,
quamuis metu mortis id faciat. Quarta:
Qui iungit se infamat, ad restitutionem
tenetur. Fundamentum opinionis hu-
ius est quod perinde censet de hominis
fama,

Alterū
de ast. o
logis.

Qō co-
gnitu di-
gna.

Opinio
Caietæ.

Prima
proposi-
tio Ca.

Secūda.

August.
Tertia.

Quarta
Erdan ē
tū Caiet.

Ap ar-
gumēta
Caiet. &
Adria.

Dubita-
tio.

Rō du-
bitandi.
Aut.

Solutio
dubita-
tionis. R.
xiij.

Dubiū
de histo-
riogra-
phis.

Funda-
mentum
Cate. fal-
sum.

Prima
asser-
tio auctoris

Proba-
tio p[er] ei-
us asser-
tionis.

fama, atque de eius uita, ut sicut uitae non habemus dominium, ita neque nostrae habeamus famae. At quamuis non sim nescius hanc uulgo opinionem ueridicam existimari, eius tamen fundamenti demonstratio adhuc semper desideratur quia nunquam probatur, nam et si a Sapiente admoneamur curam habere de bono nomine, nullatenus tamen inde fit consequens, ut non simus famae nostrae Domini. Quoniam & bonorum exteriorum tenemur habere nonnullam curam, quorum tamen domino fungimur. Igitur, ut praesenti disputationi uia & ordine satisfaciamus, contrarium fundamentum censemus verum, uidelicet, unum quemlibet suae famae habere dominium. Id quod praecedenti lib. q. 2. quatenus materia fuit moralis demonstrasse me arbitror. Ex quo utique fundamento postmodum q. 6. eliciuimus in arbitrio esse cuiusque privati restitutionem suae famae remittere. His ergo, ut illic ostensis, hic suppositis. Primum assertum impraeiuntiarum sit hoc. Hominem seipsum absque causa infamare, peccatum est, tamen neque contra iustitiam neque genere suo mortale. Quod, si sit peccatum, patet, quia est praeter charitatem. Tenemur, si nos nostraque bona diligere, & fama bonum nostrum est, quare a Sapiente curam boni nominis habere iubemur, quia pretiosius est diuitiis multis. Quapropter qui sine causa se infamat, prodigus est suae famae, quae quidem prodigalitas peccatum est, quod autem non sit contra iustitiam patet, nam id maxime esset, quod non sumus domini famae sed sicut uita nostra, sic fama reipublicae est, cuiusdam dispendendo iniuri sumus. Hoc autem loco citato late monstrauimus esse falsum contrariaque argumenta diluimus, inferentes perinde nos habere honoris famaeque dominium ut bonorum exteriorum, atque adeo nemini illum iniuriam irrogare qui suae famae prodigus est, neque ad ullam restitutionem teneri, quoniam sibi ipsi nemo restitutionem tenetur. Atque hinc si rursus non esse genere suo peccatum mortale, & idcirco diximus esse non contra, sed praeter charitatem, quoniam praecipio charitatis non usque adeo haec bona tenemur diligere, ut illa negligere, sit mortale delictum. Quia uero, ut illic in-

ter alia dicebamus, Christus Redemptor noster non sic nos instituit, ut honores ac famam, primos, i. accubitus, & honorum splendorum adificeremus. Immo admonemur in famam patienter tolerare, ut Greg. super Ezech. hom. 9. egregie docet. Et Pau. parui estimabat iudicium ab humano dictum. Et Amb. (si uera est eius historia) mulierem ad se induxit, ut illa infamia christum sibi cauere. Et Aug. atque Ansel. sua peccata scriptis suis propalarunt. Et S. Tho. q. praesentia art. 4. ad primum. ait in arbitrio cuiusque esse detrimentum suae fidei & patri. Idem q. 4. de rest. fam. & latius quolibet. i. i. asseruit. Quae certe uera non essent nisi dominium eius haberemus aliter quam uitae. De hoc autem loco citatis abunde dictum est. Dixerim tamen genere suo non esse mortale. Nam qui iuratus crimen sibi falsum imponeret, reus esset periurii. Et praetorius qui famam suam regendis suis subditis habet obiectam contra iustitiam faceret infamando se. Sicut et qui familiam habens alendam, aut pauperes uidet grauius patientes, sua bona in flumen prouiceret. Et qui haereticum uel aliud nefandissimum sibi crimen est contra iuramentum imponeret, propter insignem turpitudinem posset peccare mortaliter. Sed de uera citra eiusmodi casus mendacia illa non esset nisi officiosa. Non est ergo cui grauius, immo nec tantum delinquere censeatur qui seipsum infamat, quam qui diffamat alium, cum hoc sit contra iustitiam, illud uero minime. Et ad Aug. iam licet respondimus, solum intelligere famam nostram sic esse reipublicam, ut bona nostra exteriora, nempe ut cum indigerit, teneamur ei per bonam nostram famam seruire, sicut tenemur per nostram pecuniam. At sicut non tenemur seruare pecuniam pro futuris necessitatibus reipublicae, ita nec famam. Ad aliud eius dictum. i. de Ciuita. Dei. cap. 20. scilicet quod illo praecipio, Non falsum dices iubemur et non ipsos non infamare, respondimus uerum esse quantum ad uim charitatis, non tamen quantum ad uim iustitiae. Facit, si quis suam obscurat famam praeter charitatem qua se diligere debet, non tamen contra iustitiam, sicut quod aliter corrodit. Et illud: Curam habere de bono nomine, monitum esse diximus, ut per uirtutum culturam bonum procure-

Ambr.

August.

Ansel.

S. Tho.

Adria.

mus nomen. Ex his igitur, ut gradum ad re-
presente faciamus, secundum hic assertum
colligamus. Quando quis in quæstione cõ-
sentio. tra ius de occultissimo suo crimine inter-
rogatur, licet iure respondere non oblige-
tur, tamẽ si ut ab eculei pressura se eripiat il-
lud infamando se reuelat, non solum non
est illi peccatum, uerum esse potest uitæ et
fictum. Conclusio est superioribus appen-
dit. Nã cum quisq. sit suæ tamẽ dominus,
potest eius dispendiũ ob causam facere, sicut
& aliorum bonorum temporalium, igitur
ut in tali casu, licitum misero est liberatio-
nem ab illis tormentis propria pecunia re-
dimere, ita & sui criminis confessione, qua

Ratio al suæ famę iacturam faciat. Secundo, id pro-
tera ad batur. Potest esse tantus numerũ aceruus,
idem. ut existimationem famę vulgaris hominis
adæquet, sicut tantum esse potest argenti
pondus, ut aurum exuperet, q. profecto ne-
mo dextris ingenii ioficias ire potest, cum
ergo cuique, in illo casu dispendio magnæ
pecunię eiusmodi cruciatus effugere liceat
sic ut possit id etiam dispendio suæ famę
facere. Tercio id ipsum arguitur, Si quis cõ-
tra ius eculeo exponeretur, ut alienum cri-
men reuelaret, quod sub sigillo secreti susce-
perat, non loquimur de sigillo sacramenti
confessionis, quod antequam sacerdos re-
uelaretur, tunculentissimam mortẽ per-
peti, sed de aliis secularibus nequaquam
teneretur tam graui tormenta perferre, an-
tequam id degeret, maxime si non esset
secretum regis aut reipublicę, aut quod p-
inuriam ab alio extorceret, ex huius reuela-
tione uita illius penderet, ergo a fortiori ne-
mo teneretur tam acrem torturam ferre, ut
suum celet proprium crimen. Si autem de
falso crimine interrogaretur, maius du-
bium est, an peccatum sibi esset mortale, il-
lud sibi citra iurim imponere, nam perituri
nemo dubitat esse mortale. Nec uero du-
bitatur, quin et citra iusurandum peccatũ
esset uentale, mentiri, atque adeo certum
est succumbendum esse prius morti quam
illud admittatur. Sed dubium est an non en-
daciũ illud citra iurim esset perniciosum,
ac subinde mortale. Et profecto si quæ di-
cta sunt uerum habent, non uideo cur esset
perniciosum, neq. ad restitui uenem obliga-
torium, quandoquidem ille sumptus infla-
mator, si persona sit priuata, nemini men-

ciendo facit iniuriã, postquã sibi soli f. mam
auferit. Loquimur enim de illo priuato ho-
mine qui crimen quod sibi imponeret, non
esset heresis aliaue enormitate aut foridita-
re grauiussumum. Al ad propter dignitatem
personę, uel propter enormitatem infamię,
mortale esset. Existit tamen contra hanc
iniam argumentũ, qn ex tali confessione de-
licti sequeretur mortis periculum quare reus
ille condemneretur, nam tunc uidetur: ideo
nõ licere, q. tenemur uitam præ rebus om-
nibus seruare. Ad hoc autem compluribus
respõdetur modis. Primum enim hæcenus
nihil de periculo uitæ locuti sumus, sed
tum de iactura tamẽ. Mox confessio illa sic
extorta non est cui fides sit adhibenda, ut
propter illam reus adiudicaretur morti, in d-
neque ut proprie pro infamia ducatur, ut
patet i. s. q. 6. can. Si quandoq. e. Deinde, Secũda.
etiam si mortis periculum immineat, non
teneretur homo tanto cum cruciatu uitam
seruare, sed potest breuiorem sibi permitte-
re mortem, ut tam acerbam effugiat. Ad
primum igitur argumentum respondetur,
q. ubi ratio denuntiare aliquem, uel fratrem
ne uel iuridice possit, non est infamia oc-
cultum delinquentis reuelare crimen. Ad
secundum autem respondetur, glossam il-
lam non toti generi humano impingere no-
tam huius uitæ in gradu mortali. Nam pri-
mum addit pene, deinde intelligitur de tri-
ualibus murmurationibus, quæ in vulgus
citra mortale serpere solent quas August.
in tertio argumento citatus reputat minu-
tiora peccata. Hieron. Ad Gelantiam, ratio
nem uniuersitatis huius morbi adnotauit,
ubi ait, Pauci admodum sunt qui huic ui-
tæ renuntiant, raroque inuenies, qui ita ui-
tam suam reprehensibilem exhibere uelint
et non libenter reprehendant alienam. Tã-
taque huius mali libido mentes hominum
inuasit ut etiam qui procul ab aliis uitiis re-
cesserunt, in istud tamen quasi in extenuũ
diaboli laqueum indicant.

Arg. cõ-
tra præ-
dicta.

Prima
solutio.

Secũda.

Ad pri-
mum ar-
gum.

Ad secũ-
dũ arg.

August.

Hieron.

ARTICVLVS III.

*Virum detractis suis grauior omnibus peccatis
quæ in proximum committuntur.*

Queritur tertio loco de grauitate de-
tractiois, quoniam uidetur omnium
delictorum

Dubiũ.

delictorum maximum quæ in proximum committuntur. Ait enim glo. super illud

Primū Psal. Pro eo quod me diligenter, detrahebant mihi plus nocere in eius membris detrahentes Christo, quia animas ei duntaxat interficiunt, quam qui eius carnem mox resurrecturam peremerunt. Vnde sic videtur consequens detractionem tanto grauiorem esse homicidio, quanto vita animæ corporali præstat, cum ergo homicidium sit reliquis omnibus grauius, quibus proximus offenditur, sit ut detrahitio

Argu. 2. simpliciter sit omnium grauißimum. Secundo: Detrahitio uidetur esse grauior quam contumelia, pro eo quod contumeliam facilius homo repellit quam latentem detractionem quam ignorat, contumelia autem grauior adulterio, nam per adulterium coniunguntur duo in unam carnem ad peccandum contumeliosus autem disiungit eos qui amore coniuncti erant, quatenus occasionem aliis præbet ut quem contumelia afficit, odio habeant, ergo detrahitio est peior adulterio, quod tamen inter peccata quibus proximus læditur, magnum habent pondus. Tercio: Contumelia oritur ex ira, ut ex Gregorio, artic. præcedenti retulimus. detrahitio uero ex inuidia, ut eo loco 31. Moral. idem ait Diuus sed inuidia grauius peccatum est quam ira, ergo

Argu. 3. **Grego.** & detrahitio quam contumelia. Quarto, Eo peccatum quodcunque grauius est, quo nocentiorum inducit effectum, detrahitio autem inter omnia peccata pestilentissimum inducit, scilicet mentis execrationem, ex qua radice omnia pullulant. Ait enim idem Greg. 11. q. 3. Quin aliud detrahentes faciunt nisi quod in puluerem sufflant, & in oculos suos terram excitant? & unde plus detractionis sufflant, inde minus uidetur. Est ergo detrahitio inter ea quæ in proximum committuntur, grauißimū. In contrarium, quod scelestius est facto peccare quam uerbo, homicidium autem & adulterium sunt peccata in facto, detractione uero intra uerba peccatur.

Argu. 4. **Grego.** Merito porro crimen hoc in suspicionem uenire potest, quod sit omnium grauißimum, adeo est reipublicæ multum de pestiferum. Nihilominus tribus conclusionibus ad questionem respondetur. **Prima** **conclu.** Prima inter uniuersa peccata quæ morta-

les aduersus se inuicem committunt, est homicidium. Excepta enim hic semper habemus peccata, quæ Deum habent pro obiecto, qualia sunt infidelitas desperatio, Dei odium, blasphemia, perurium, & similia, Probatum conclusio. Princeps formalis quæ ut aiunt, ratio unde unumquodque peccatum quod contra proximum committitur, malitiam sortitur, sumitur ex nocumeto illato, nam quo illud peius est, eo repugnantius est charitati. nocumentum autem tanto peius est quanto bonum quod per illud tollitur, existit, maius, bonum autem quod alteri quis maximum adimere ualet est corporalis uita, ergo homicidium est pessimum. Probatum hæc postrema præmissa. Bona humana in triplici sunt gradu. Primum n. est bonum animæ, atque proximum bonum corporis, ac tertium id quod in rebus exterioribus possum est. Bonum autem animæ, quamuis sit omnium præstantissimum, nemo tamen potest illud alteri inuito adimere, licet possit illi occasionem eius porrigere, bonum enim animæ est gratia, per quam uiuit, quæ solo consensu in peccatum mortale adimitur, in huiusmodi autem consensum nemo potest alterum cogere. Et ideo quamuis alterum in peccatum inducere maiorem præse ferat ex obiecto grauitatem, quā si illū occideres, tamen quia talis inductio non est coactio, non tamen enormiter peccas, quā si temporali morte illum interimeres. Rō est quali. 4. q. 6. ubi sumus aduersus eos qui putabant grauius esse animam proximi per occasionem occidere, quam illam corpori eximere. Restant ergo duo bonorum genera, quæ quis alteri inuito ui aut fraude potest eripere, illorum autem præstantius est bonum corporis, puta uita exterioribus bonis quæ primum est omnium fundamentum, sit ergo ut homicidium crimen sit genere suo omnium atrocissimum, quæ in proximum committuntur. Secunda conclusio. Detrahitio secundum genus suum est maius peccatum quam furum, minus autem quam homicidium & adulterium. Patet ex dictis, quoniam fama egregius Rō con est bonū, quā exterior substantia, inferius elusiois autem quam uita, quæ per homicidiū tollitur, & per adulterium in futura prole læditur, nam per se loquendo, filius qui incerto nascitur

Prob. 8.

51

Secunda conclusio.

to nascitur patenter, educari nequit com-
mode. Ex quo fit & fornicationem simpli-
cem eadem ratione, ut q. 3. contra Mar. de
Mag. constituimus, grauioris esse culpae
quam furtum. Et secundo sequitur, contu-
meliam peiorem esse etiam furto, nam est
detractione propter violentiam & contē-
ptum acrior. Tertia conclusio: His non
obstantibus quae per se rebus conueniunt,
potest accidentarie peccati grauitas aliun-
de, tum augeri, tum etiam minui. Nam qui
deliberate malum perpetrat, grauius pec-
cat quam qui ex infirmitate aut ignoratio-
ne illud admittit. Quia uique ratione pec-
cata quae intra uerba continentur eo quod lin-
guae uelocitate expuuntur, aut leuiter ore
decidunt, leuiora ceteris paribus reputan-
tur. Quia uirque ratione paulo ante asse-
rabamus peccata, quae in facto consistunt, gra-
uiora esse quam uerbalia. Intelligitur .n.
si rationem uerbi cum ratione facti conse-
ras. Nam ex parte obiecti assertum pecu-
liariter est in secunda conclusione, detra-
ctionem qua fama obnubilatur, grauiorē
esse furto, quo bona eripiuntur externa.
Hae autem semper intelligenda sunt in
specie, nam in indiuiduo potest esse furtū
peius quam detractio. & detractio peior
homicidio, ut si quis Deo aut eius fidei de-
trahat, quod ad blasphemiam attinet.

**Ad pri-
mū arg.** Ad primum igitur argumentum per hoc
postremum uerbum responderetur. Nā qui
Christo detrahunt in suam obmurmuran-
tes fidem, atque adeo obstātes; quominus
qui credituri erant illam suscipiant, in eius
diuinitatē blasphemii sunt, atque adeo qua-
dantenus enormius peccant, quam qui car-
nem eius, uia in tempus priuarunt. Nam
illam uitam gratia confirmandae fidei as-
sumpsit.

**Ad secū-
dū arg.** Inter soluendum argumentum
secundum definit S. Th. contumeliam peio-
rem esse detractione, licet facilius repel-
li possit propter maiorem contemptum &
violentiam, sicuti rapina peior est furto.
Contra hoc autem quis forsitan arguat: Fa-
ma excellentius bonum est honore, ergo
detractio peior est contumelia quia nocen-
tior. Repentis qui nescientes hoc argu-
mentum ad meum Thom. diluere, negent fa-
mam eg. egrius esse bono honore. Immo
cum audiant Tho. asserentem contume-
liam esse peiorem, inferunt hono. em pra-

eminere famae. Cum tamen reuera con-
tra stet ueritas. Obiecta .n. propria & for-
dā tota
malia contumelię & detractionis, ut supra uo-
diximus, non sunt honor & fama sed ratio-
nes inuoluntariae. Et inde colligitur contu-
meliam esse acerbiorē, nempe, quia per
eā quis patitur inuoluntarium, & pei-
or detractionem non nisi ignorantia. Huic tamē
Repro-
decisioni minime dissonat quo minus fa-
ma cumulatius sit bonum atque illustrius ma-
iorem
quā honor. Pretiosior est .n. bona existima-
tio
tio quā populus de tua hēt probitate, quā
honor, puta reuēntia quae saepe menda-
citer exhibetur, & uasie, neque sēper p
uirtutem, sed quandoq. propter alia mino-
ra bona. Quapropter sapiens, non quidē
honori, sed bono nomini, quo fama intel-
ligitur, res adscriptas p̄mientes quali-
tates. Primum quantum ad pretium, qd
bonum nomen sit melius quā diuitiae mul-
tę. Prouerb. 32. Secundo, quantum ad sua
uitatē & loci dilationem, qd sit pretiosius
quam uingenta, odore suo obliuiscit. Docu-
Ecclē. 7. Tertio, quantum ad temporis
diuturnitatem, qd diutius permaneat quam men-
mille thesauri p̄uosi & magni. Ecclesiast. Incōmo
41. Sed hoc uisus adnotandum, qd e-
si da detra-
propter contemptum contumelia sit gene-
rationis
rē suo, & obiecto peior detractione, sciret
nihilominus detractio mille incommodis,
ac pestibus Obreuebrat. n. in primis uirtu-
tū gloriam, quae illius celestis repraesenta-
tio est. Mox facilius committitur pluresq.
infecti quā contumelia. Nā cum in latebris
fiat impune atq. adeo passim & quacunq.
nata occasione loquendi obiecit, cū con-
tumelia propter metum non sit adeo in
usu, Deinde detractores ex iactantijs, pu-
gnant, ob idq. quam difficillime cauentur.
Et maxime dum bilingues sunt ac brisio-
tes, nempe qui in facie mulcent, in aures
que incantant, sed in dorso latenter com-
mordent. Quo quidem proditiōnis gene-
re nihil in republica pestilentius esse po-
test. Nam cum nemo eiusmodi homines
caueat, sed sua illis pectora cuncti securi
pandant, sanguinem aliis exungunt, quem
in aliorū aures euomant. Vnde Ecclesi. 26.
Sufurro & bilinguis maledictus erit. Acce-
dit huc, qd detractores non suas tantū alas
perimunt, uerum & cūdis apud quos sua
seminant scommata, eandem spiritalem
mortem

mortem inferunt, quatenus eis odiū eius ingenerant cui detrahunt, ac subinde pacē & amicitia publicam, qua sydere nullo re spública splendidius fulget, uiolant & contenebrat. Dicuntur autē peculiariter detractores, ut reor, homicidæ, ut in quadā epistola ait Clemens, quæ referunt de pœnitentia, dist. ii. can. homicidium, quod animam eius cuius famam denigrant, uirtutibus priuare & nudare contendunt, quibus spiritalia iter uiuit. Et eodem sorte referunt uerbum.

Ad ter. 1. 19. 3. Qui odit fratrem suū homicida est. tū arg.

Aristot. potest qđ ira correptus, ut 2. Rhet. auctor est Arist. in manifesto cupit uindictā, quā per contumeliā facilius adipiscitur. Et iō

detractio, quia non ad eiusmodi manifestā uindictā tendit, non est iræ filia, sed inuidia. Detractor. n. quia liuore tabescit, claritudinem alienarum uirtutum conspurcare studet. Haud tñ cōsequitur, ut si inuidia peior sit quam ira, filia eius sit peior quam filia iræ. Nam geniturę istæ uitiū iudicatur rōne conuersionis ad eundem finem, ad quem. s. & filia ordinatur & mater, malignitas autē, & grauitas attenditur ex parte auersionis. Et quia inuoluntarium per uim inferre, quam per fraudem, elongatior est auersio a charitate, contumelia est peior. Nihilominus & detractio hac inter alias maculas sordet, qđ ex inuidia nascitur quæ sordidissimū est uitiū, quatenus e regione maxime charitati opponitur. Charitas. n. ut ait

Paulus. Pau. non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, non gaudet autē ueritati, quorum oia contraria in inuidia continentur. Habet. n. hoc inter cuncta uitia enormissimum, naturæ quæ rerum repugnantissimum, ut de malo, quod abhorrendum est, gaudet, de bono uero, ac pessimum de alienis uirtutibus quæ amore sunt potissimum uenerandæ consistitur, id quod diabolicum est ingenium. Quapropter nemo est qui in inuidiam cauere possit, quandoquidem omnes tenentur ad uirtutem fastigia conuerti, & quo quisque altius euehitur, maiorem inuidiam liuidis concitat. Huius ergo hydre sobolem sese detractores agno-

scant. Ad quartum igitur perinde concedi tur, ingenium esse detractionis mētem ex cecare, namcū unusquisq. ut Prover. 13. ait Sapiens, in sententia letetur oris sui, qui detrahere pergit, amare dicta sua incipit, maleque de bono sentire, ac probos subinde odio habere, per quam uiam mens ex cœcatur. Attamen cum & idem ipse effectus aliis etiam uitiis communis sit, ut gula, luxurię & ceteris, non inde arguitur omnium esse pessimam detractionem.

ARTICVLVS IIII.

Virum audiens toleransque detrahentem mortaliter peccet.

Propter pernitiem detractionis querendum dum restat, utrum qui detrahentes audiunt, mortaliter peccent, nisi illis ora compescant? Arguitur. n. contra. Nemo plus alteri quam sibi tenetur. Laudat autem cuiusque apponitur si suos seriat detractores, secundum illud Greg. supra citatum, super Ezechielem homil. 9. Linguas detrahentium sicut nostro studio nō debemus excitare, ita per suā malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare ut nobis meritum crescat, ergo non est peccatum detractoribus aliorum non obistere. Secundo. Eccl. 4. iubemur non contradicere uerbo ueritatis ullo modo, usu autē uenire solet, ut qui detrahit, a ueritate non recedat, ergo tunc non est uirtus illi contradicere. Tercio. Id quod in aliorum utilitatem cedit, nemo prohibere debet, detractio autē crebro in rem eorum est qui bus detrahitur. Vnde Pius Pontifex 9. q. 1. can. Oues. Nonnunquam, inquit, detractio aduersus bonum concitatur, ut quos uel domestica adulatio uel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliter, ergo detrahentes reprimere non est officium. In contrarium est Hieronymus. ubi ait, Cane linguam aut aures habearis prouidentes, ut aut alius detrahas, aut alios audias detrahentes.

Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur Prima. Quicumque uel alium ad detrahendum inducit, uel detractio ne propter odium delectatur, nihilominus quam detrahens peccat, quin uero quan-

Ad quartū argu.

Primū argu.

Grego.

Argu. 2

Argu. 3

Prima conclu.

Proba doque aliquanto plus Probatur conclusio con- sio ex illo ad Roma. 1. Digni sunt morte , elusiois. non solum qui faciunt sed etiam qui facientibus consentiunt. Eiusmodi enim cō sensus bifariam cōngit t' uno quidem modo dūctē , quando uel quis alterum ad peccatum inducit, uel ei placet. & quidem qui isto modo. consentit, omnino fit: criminis particeps. Quin uero si inducit, eo grauius peccat, quo in motore plus est cul pæ quam in moto , atque adeo si lætatur, forte potest & grauius peccare, si odium cumulatus habeat quam sit in detrahente. Ac de istis intelligitur uerbum Bernard.

Bernard. prope finem secundū lib. de cons. Detraha re aut detrahentem audire, quid horum damabilius sit, non facile dixerim. Secun do autem modo. consentire quis dicitur indirecte, quia scilicet non resistit. Hoc au tem dupliciter contingit. Nam qui non resistit, aut munere suo proprio ac publi co officio resistere tenetur, aut priuata per sona est, cui id ex officio non incumbit. Sit ergo secunda conclusio. In priuata per sona detractionem aliorum non repelle re peccatum est, multo tamen minus quā in detrahente. quod quidem plurimum esse solet ueniale. Tertia conclusio. Quan doque non resistere detrahenti, peccatum esse potest mortale, primum in persona publica, puta in eo qui detrahenti præest. Secundo, propter periculum quod ille qui audit, imminere ex detractione uidet. Ac tertio, si quis ob solum timorem humanū obicere se detractori formidet. Conclu siones sunt sancti Thomæ. Et unica ratio ne ambæ confirmantur. Iam enim supra pluries monstratum est, ut quis sit indre cte causa alicuius mali, non satis esse q' uitate illud possit, sed præter ea exigī qd' teneatur. Teneri uero quæpiam accidit aut ex iustitia aut duntaxat ex charitate. Priuata autem persona rigore iustitiæ non tenetur malum proximi cauere, sed tan tum ex charitate si absque suo detrimento potest. Et ideo non est per se omnino cha ritati aduersum, a tali infamix detrimen to proximum non liberare, vix tamen à ueniali excusatur, ut in secunda conclu sione assertum est. Nam ubicunque detra ctio oboritur, potest quis facili negotio uirbane ac leniter detrahenti occurrere, at

que adeo si id non faciat, negligere omni no censetur proximi famam. Attamen si detractor ille usque adeo esset turgidus atque intrastabilis ut periculum ab illo im mineret, quicumque accusaretur, etiam à ueniali Hoc autem quam rarissime usu ue nit. Adde & sola uercundia excusari ali quem posse, ut si qui detrahit illostrissi mus est, audiens uere famulus eius aut alia obiecta persona, quæ mentire non au det. Ex iustitia autem cum primis tenetur Prælati, & ideo ille procul omni metu & pudore tenetur subditos à detractione corripere, si sit in re alicuius momenti, cuius idcirco omisso peccatum est mor tale. Prælati inquam, detrahentium, nam prælati eorum quibus detrahitur, non tanta iustitia eos tenetur protegere, quia cura prælati est cauere ne subditi peccent. Quamuis & quodammodo teneatur cha ritatis uinculo subditorum honorem tue ri. Præterea priuata persona, cum ex de tractione uidet periculum imminere ali cui mortis, uel turbationem reipublicæ, cum aliquo suo detrimento tenetur occurrere. Metus autem humanus tunc ascende ret ad peccatum mortale quādo iacturam temporalium bonorum charitati quis ante ferret. Non autem id facere censendus est, quoties metu humano cauere cessat proxi mi detrimentum, ut in secunda conclusio ne dictum est sed quādo sua esset omni no necessaria renitencia ex præcepto. Vt si detraheretur fidei, aut religioni, &c. Ex his demum hoc colligamus saluberrimum dō saluberrimū cumentum ut intelligamus impendio quā maxime necessarium esse ad pacem & salu tem reipublicæ, ac potissimum Christianæ familiæ detractoribus obuiam ubique pro die. Quod certe, ut dicebam nemo non suo gradu facile potest perficere. Et quan do id non poterit, prudentis officium erit colloquio abire, ut illa ratione detra ctio rem pudore suffundat. Vnde Hieronymus Hiero. epistola ad Galentiam, quæstione decima quarta, egregie tum detrahentes obuiat tum nihilominus & eos qui eis non ob sistunt, secundum illud Psalm. Detra hentem secreto proximo suo, hunc perse quebat.

Ad primum igitur argumentum respon detur, quod maledicta quæ in præsentia mū arg. ciis

Docu. saluberrimū

Suadet utraque conclus.

Tertia.

Suadet conclus.

eius cui maledicuntur iactantur, non detractiones, sed contumelie sunt, & ideo ad uirtutem humilitatis attinet illas ferre. Quando uero iam in alias aures interpunt, detractionis rationem induunt. Et tunc ait S. Tho. (id quod supra a nobis saepe citatum est) in arbitrio eius esse detrimentum suae famae pati, nisi in periculo aliorum uergat. Dum autem in nostra praesentia absentis famam corrodit, non est nostri arbitrii infamatori parcere, quia non sursum domini alienae famae. Et ideo uitio nobis uertitur si non resistimus, cum facile possumus. Nam si Deuter. 22. praecipiebatur ut nemo iacentem asinum proxime leuare neglegeret, grauius erit periclitantem proximi famam non protegere. Ad id respondeatur quod etsi dum detractor uera dicit, non sit ei contradicendum, est nihilominus ei reprimendum uerbum ne aliena vulnera exulceret aut saltem subrigat a fronte illi ostendendum eius modum duplicem sermonem. Nam ut Prouer. 15. legitur, Ventus Aquilo dissipat pluuia, & facies testis linguam detrahentem. Ad tertium deum respondetur utilitatem, & emolumentum quod ex detractione prouenit, sed est intentione detrahentis proficisci, sed est Dei gratia molliens alterius animum, & ideo perinde obsequendum est illi, atque raptoribus, & furibus, licet ex talibus incommodis, eis qui passi sunt, meritum nonnunquam patientiae accrescere solet.

QVAESTIO XI.

DE SUSURRATIONE

Et derisione.

S. Thom. 2. 2. quaest. 75.

ARTICVLVS I.

Verum susurratio sit peccatum a detractione distinctum.

ONTVMELIAE & detractioni, quae inter uerba uitia primas obtrinent, alia adiunguntur, quae non sunt silentio pretereunda. Et primo, de susurratione quaeritur sine cri-

men a detractione diuersum, an uero quid piam grauius? Primum. n. arguitur a parte negatiua, nempe quod a detractione non differat. Au. n. lib. Etymol. Isidorus, susurronem de sono locutionis appellari, quia non in facie alicuius, sed in aure loquitur detrahendo, ubi susurrare idem esse censet quod detrahere. Et Leuit. 19. Non eris criminator nec susurro in populis. Et Eccl. 23. (ut supra citatum est) Susurro & bilinguis maledicus erit, criminator autem & bilinguis idem esse apparet quod detractor. Secundo arguitur, quod quamuis susurratio a detractione differat, non tamen sit grauior, peccata enim oris a maledictione malitiam contrahunt, detractor autem mala simpliciter de primo spargit, cum tamen susurriones satis habeant illa quae apparentiam mali habent inculcare. Tercio, Qui detrahit fratri suo, ut habetur Iacobi qu. no, detrahit legi atque a deo legislatori Deo. Vnde maiorem contrahit grauitatem quam sit in susurratione. In contrarium autem est illud Ecclesiastic. 5. Denotatio pessima super bilinguem, susurratori autem odium, & inimicitia & contumelia. Vbi peiores effectus tribuuntur susurratori, quam detractioni.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur. Prima: Susurratio est ita forma quam materia cum detractione conueniat, sine tamen differat. Etenim tam susurro, quam detractor mala in proximum obloquitur, idque clanculo, inque eius absentia, quare utrumque a contumelia differt. Atque hac ratione promiscue apud Doctores ambo quandoque usurpantur uerba. Vnde super illud Ecclesi. 5. Non appelleris susurro, ait, Gl. 114, id est detractor. Attamen si uerborum etymologiam consulas, detractio idem est (ut supra diximus) quod famae subtractio & diminutio. Susurratio autem solum denotat clanculariam, atque adeo uitiosam loquutionem. Ob idque forsan ex usus accommodatio, illa significat obloquutionem, quae quis contendit non tam famae detrahere, quam amicitias dissolvere, & ideo differt sine. Quapropter etsi tam susurro quam detractor mala in genere de alio loquantur, tamen in specie detractor illa disseminat quae uere sint mala culpe, nepe quibus fa-

Primū
argu. a
parte ne
gatiua.
Istido
rus.

Arg. 2.

Arg. 3.

Prima
conclu.

Glossa.

ma commaculetur: Susurro autem satis ducit illa proferre, quæ possint audientis animum ab alterius amicitia diuellere, etiam si sit bonum, dummodo vel malum

Probō appareat uel audienti displiceat. Vt si apud **superio-** prodigum de eius amico susurret, quod sit **ris con-** pecuniarum tenax, & apud festiuium & dis- **clusiōis** iolutum obmurmuret alterum esse nimis **Scrupu-** compositum ac modestum. Discrimē hoc **lus.** primum patet ex glossa super illud ad Ro-
ma. 1. Susurriones, detractores, quæ ait su-
surriones inter amicos discordiam semina-
re, detractores uero aliorum bona negare
aut minuere. Et Prouerb. 26. Susurrone
subtrahit iurgia conquiescunt. Et Ecclesi.
28. Vir peccator (& est de susurrone ac bi-
lingui sermo) conturbabit amicos, & in
medio pacem habentium immittet inimi-
citiā. Quamuis & hoc etiam supra detra-
ctori tribuimus, eidemque idem tribuit
ad Gelantiam Hieronym. Quod si nos in-
terroges utrum cum multa sint amicitia-
rum species secundum Philosoph. 6. Ethic.
alia scilicet quæ fundatur super bono ho-
nesto, & alia super utili, atq. alia super de-
lectabili, sint etiam diuersæ susurationis
species. Respondetur negative. Susurro. n.
tantum contendit amicitias dissociare in
genere. Tamen si dum alium scopum per
illam uiam attingere contendit, tunc eius
susurratio potest diuersas malignitatis macu-
las contrahere. Vt si quis in aures princi-
pis, aduersus alium susurret, ut eius hono-
rem obtineat, ambitiosus est uel auarus, &
si de marito susurret apud uxorem, ut ami-
citiā inter eos sublata, eius potatur am-
plexu, erit adulter. Sed hæc extraneæ præ-
sentem sunt. Posterior conclusio. Susur-
ratio genere suo grauius peccatum est de-
tractione, atque etiam quam contumelia.
Enim uero (ut supra dictum est) inde uena-
mur peccatum esse grauius, quod maius
inferat nocumentum, eoque nocumen-
tum maius censetur, quo bonum sublatū
est præstantius, amicitia uero præstantius
bonum est, quam fama & honor, ergo &
susurratio pacis perturbatrix peior est quā
detractio & contumelia. Probatur autem
ultima præmissa tum auctoritate Ecclesi.
6. Amico fideli nulla est comparatio. Tum
& ratione, nā bona fama & honor in hoc
utilis est, ut multorum quis amicitiam cō-

Solutio. Respondetur negative. Susurro. n.
tantum contendit amicitias dissociare in
genere. Tamen si dum alium scopum per
illam uiam attingere contendit, tunc eius
susurratio potest diuersas malignitatis macu-
las contrahere. Vt si quis in aures princi-
pis, aduersus alium susurret, ut eius hono-
rem obtineat, ambitiosus est uel auarus, &
si de marito susurret apud uxorem, ut ami-
citiā inter eos sublata, eius potatur am-
plexu, erit adulter. Sed hæc extraneæ præ-
sentem sunt. Posterior conclusio. Susur-
ratio genere suo grauius peccatum est de-
tractione, atque etiam quam contumelia.
Enim uero (ut supra dictum est) inde uena-
mur peccatum esse grauius, quod maius
inferat nocumentum, eoque nocumen-
tum maius censetur, quo bonum sublatū
est præstantius, amicitia uero præstantius
bonum est, quam fama & honor, ergo &
susurratio pacis perturbatrix peior est quā
detractio & contumelia. Probatur autem
ultima præmissa tum auctoritate Ecclesi.
6. Amico fideli nulla est comparatio. Tum
& ratione, nā bona fama & honor in hoc
utilis est, ut multorum quis amicitiam cō-

ciliet, atque adeo per regulam posteriori
ficam amicitia præstantior est quā fama.
Adde quod post uirtutes, ad felicitatem
comparandam, ut 8. Ethicor. ait Arist. ni-
hil conducentius est quam amicorum co-
pia. Sanè cum non solum amicorum om-
nia sint communia, uerum omnes quadā
tenus homo unus. Quare cui legitimi abā-
dant amici, nihil deesse in uita potest. Sed
arguis etiam in contrarium. Detra-
ctor (ut supra dictum est) amicos etiam
dissociat, sicut susurro, non ergo differunt
fine. Respondetur quod etsi per detractio-
nem amicitia nonnunquam euertantur,
non est tamen ille detractoris scopus, sed
tantum famā deturpare, quæ ad inimici-
tias uiam sterit, finis autem proximus su-
surrionis est eadem inimicitias conflare,
& ideo est turpior. De hac autem conclu-
sione duo se offerunt minora dubia. Pri-
mum de hac cōparatione qua amicitia fa-
mæ & honori præfertur. Apparet. n. fama
inde pretiosior, tum quod latius extendi
uit, plures enim sunt, quibus studiosus no-
tus est, quam quibus est amicus, cum etiā
q̃ est uirtuti propinquior. Nam qui mori-
bus præstat, illico in aliorum notitiam ue-
nit, etsi non tam facile in amicitiam, pro-
pterea quod nō omnes sunt uirtutis ama-
tores. Ad hoc in primis respondetur, neq.
famam, neq. honorem, neq. uero amicitiam,
uirtutes esse atque adeo neque spiri-
tualia bona in quibus uera felicitas con-
sistit, sunt tamen uirtuti agnata. Vnde Ari-
stot. 5. Ethicorum: Amicitia inquit, non
est uirtus, sed uirtuti proxima. Vbi de illa
loquitur amicitia quæ hoc nomine uero
gaudet nempe quæ ex bono honesto, hoc
est ex uirtute proficiscitur. Nam quæ de
utili aut delectabili initur, non est nisi se-
cū dum quid amicitia, sicuti & bona ipsa,
quibus nititur. Ex quia amicitia non gi-
gnitur ex uirtute nisi per eius notitiam,
in qua fama consistit, inde fit, amicitiam
præstantiorem esse quam famam,
tanquam eius finem, nam frustra esset uir-
tutis notitia nisi homines ad studiosi amo-
rē alliceret. Ac proinde in celesti beati-
tudine, propterea notitia illa mutua bea-
torum ad beatitudinem spectat, quod
omnes eodem amore conglutinat. Vnde
de ad prius in contrarium argumentum factum.
Soto, de iust. & iure. KK. nega-

Aristot.

Obie-
ctio.

Solutio

Primū
dubiū.

Solutio
prioris
conclu-
sionis.

Aristot.

Amici-
tiā p̃stat
famam

Ad arg.
factum.

negatur latius protendi famam, quā amicitiam, nam quotquot notitiam habent integritatis hominis ac virtutem præstant, nisi corruptis ipsi sint moribus, ipsum

Postremo du propinquiorem esse virtuti formā q̄ amicitia. Immo amicitia germanior illi est

quā p̄ sicut virtus nihil à fortuna pendet, ita & habere amicos potius a virtute nascitur, q̄ à fortuna temeritate. Alterū dubiolum est de gravitate peccati susurrationis. Ad quod facile rñdetur, q̄ etsi genere suo mortale sit crimen propter nocu-
mentum gravitatem, potest tamen ex levitate materiæ esse veniale. Virum autem ali-
quando cōtingere absq. ulla culpa possit?

Rñsio. Respondetur primum q̄ susurrare ad di-
mendam perniciosam amicitiam, dūmo-
do citra infamationem fiat, virtus est, etiā
si nonnulla naturalia vitia hominis com-
memorentur. Vt si ad dimouendum ho-
minē ab amica dicas esse deformem atque
insulsam, &c. At vero dissociare amicos
quorū amicitia in virtute & honesto fun-
datur, nunquā esse pōt citra peccatum, &
quidem mortale si ex amicis contendas fa-
cere inimicos, nā si tātū contendas amo-
vere assiduam familiaritatē, esse potest ve-
niale. An vero quis possit amicitiam ali-
quorum dissuadere non quidem illa inten-
tione ut sint inimici, sed tanq̄ medium ut
se loco illius expulsi in amicitiam alterius
insinuet, quia videlicet p̄ælatus aut prin-
ceps non hunc ad tantam familiaritatem

Solutio. admittet, nisi alter excludatur. Respon-
detur primum, q̄ alterum infamanda neu-
tquam licet, sed tamen narrando aliqua
eius vitia naturalia quæ sunt publica, for-
san nullum est peccatum, quia unusquisq.
sine vi & fraude potest sibi cōmodum cu-
ius dignus est procurare. Quod si arguas,
id est verum nisi alter non repellatur à iu-
re suo. Respondetur, q̄ quando illud ius
ei per iustitiam competit, nefas esset tali
iure hominem expoliare, sed tamen quan-
do gratuito in amicitia alterius retinetur
non fit ei iniuria.

**Ad pri-
mū arg.** Ad primum igitur argumentum iam
responsum est, quod susurro secundū illā
generalem rationem qua male de alio lo-
quitur, detractor dicitur, differt tamen si-
ne ut dictum est. Ad illud autē Levit. 19.

respondetur criminatorem ut nomen so-
nat id a susurrone quā à detractore differ-
re. Est. a. ille qui aliena crimina præter ius
vel imponit vel denūciat, vel augeat & im-
properat, licet hoc etiam detractor aliquñ
susurroque faciat. Ad aliud vero Ecclesi.
28 concedimus & susurrone nonnunquā
esse bilinguem, nam duorum amicorū uti-
que dicit quod ei displicet. Atq. adeo al-
teri unum ac subinde alteri aliud, tamen si
& detractor alia sit ratione bilinguis (ut su-
pra diximus) quia aliud in absentia aliud
in præsentia loquitur. Ad secundum rñde
tur quod quāvis detractor semper quod
malum est obloquatur, susurro aut non id
semper, sed quod malū alteri apparet, est
nihilominus susurratio peior, quia pecca-
torum gravitas non attenditur ex illo ma-
teriali obiecto, sed ex fine & effectu qui
peior est in susurrone. Ad tertiū denique
rñdetur quod qui detrahit homini, p̄ pe-
censetur detrahente legi, quod agit cōtra le-
gem de dilectione proximi. Quapropter
& susurro amicitiarum extinguitur, quia no-
centius eandem dilectionis legem transgre-
ditur, Deum peius offendit, qui, ut habe-
tur 1 Ioan. 3 dilectio est. Quapropter Pro-
verb. 6. Sex inquit sunt quæ odit Domi-
nus, & septimum (quasi omnium pesti-
mum) detestatur anima eius. Atque illud
septimum ille est qui seminat inter fra-
tres discordiam.

ARTICVLVS II.

*Virum derisio sit speciale peccatum a præce-
dentib. distinctum, atq. adeo mortale.*

Post hæc, & de derisione etiam uide-
re superest, quale quantumque pec-
catū sit. Et arguitur primo quod nō
differat a contumelia, nam subsannatio
idem esse ur̄, quod derisio, eademq. in con-
tumeliam concidere. idque & ex materia
& ex illato nocumento comperitur. Ne-
mo. n. deridetur nisi de aliquo turci, quod
quidem si in faciem ei obiciatur, contu-
melia est, si vero clanculum, est vel detra-
ctor vel subsannatio. Item nocumentum
quod per derisionem inferitur, aut con-
tra honorem est, & tunc est contumelia,
aut cōtra famam, & tunc erit detractio,

aut

Ad secū-
dū arg.

Ad ter-
tiū arg.

Primū
argum.

KK 2 quanto

Ater spōdetur ad tertiū membrū, nempe aliud
tū mē esse detrimentum deificationis ab aliis, tan-
brum. quietatio ac turbatio tranquillitatis con-
scientiæ quæ magnum bonum est, secun-
dum illud Prouerb. 15. Secuta mens qua-
si iuge conuiuium. Pabulum enim con-
scientiæ, nempe quo homo animam suam
saginac, cogitatio est uirtutū, quibus Dei
Ad secū fauore in eius gratia perstat. Ad secundum
dū arg. argumentum respōdetur, quod etsi ludus,
princip. de se nihil importet charitati contrarium,
respectu illius personæ cum qua lusus ini-
tur, potest tibiominus ratione materiæ
charitati aduersari propter contemptum.
Ad ter- Ad tertium respondetur, neque qui in pec-
tiū arg. catum recidit etiam mortale, neque hypo-
crita officium simulans directe iustus est
Dei quoniam potest uel ex infirmitate uel
ex ignorantia relabi, sed interpretatiue talis
habetur, quia quandam iustis effigiem
præfessit, dum quod in pœnitentia promi-
sit non seruat. Adde quod venialia ite-
re non est proprie recidere, cum non sit
Ad quar gratia Dei casus, sed est dispositio quædam
tū argu. ad casum. Ad quartum denique respon-
detur, quod etsi derisio quatenus ludum
importat, leuius quidpiam sonet quam cō-
tumelia quod detrahitio, nihilominus quia
maiores habet contemptum, inde fit gra-
uior.

Q V A E S T I O XII.
DE MALEDICTIONE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 67.

A R T I C V L V S I.

*Præsumptum sit licitum alteri ma-
ledicere.*

POSTREMA iniuria quæ
verbis infertur est maledi-
ctio, de qua primum quæ-
ritur, utrum sit quoquo pa-
do licita? Arguitur enim
a parte negatiua, Apostolus namque (in
Primum quo Christus, ut 2. ad Corin. 13. ipse asse-
argum. rit, loquebatur) præcipit ad Rom. 7. dicēs,
Paulus. Benedicite, & nolite maledicere, & ut ha-
beretur Danielis. 3. Omnes tenemur Deum
Benedicere. At enim, Benedicite filij ho-

minum Domino. & tamen ex eodem ore
(ut Iacob. Apostolus cap. 3. docet nō po-
test Dei Benedictio, & hominis maledictio
procedere, ergo nulli licet alterum male-
dicere. Secundo arguitur ratione. Nam
qui maledicit, optare alteri increpare quæ
censetur malum. Quæ quidem animi affe-
ctio cum charitate pugnat, Quis uero ne-
que diabolus ipse malitia obstinatissimus
licitum apparet ut maledicatur, quippe cū
Ecclesi. 20. legamus, cum maledicit im-
pius diabolum, maledicit ipse animā suā. Tertium
Tertio denique arguitur. Si quempiam
maledicere licet, hoc est quia malus est, ta-
men cum aliena corda nobis non pateāt,
hac ratione nō apparet, licita maledictio,
vnde super illud Num. 23. Quō male-
dicam cui non maledixit Dominus? ait
gloss. Non potest esse iusta maledicendi
causā, ubi peccantis ignoratur affectus.
In contrarium autem existit maledictio
illa Deuter. 27. Maledictus qui non per-
manet in sermonibus legis huius. Et Eli-
seus, ut 4 Reg. 2 legitur, maledixit pueris
sibi illudentibus.

Quamuis uilitatius sit multo maledice-
re alteri, quam alterum, tamen inter mo-
rales philosophos usus etiam obtinuit,
ut ad explicandum affectum quem quis in
alium exhibet maledicere, cum casu etiam
accusandi copuleretur. Ad quæstionem er-
go trimembri diuisione præmissa, trina
conclusionē respondetur. Est enim ma-
ledicere idem quod malum dicere, id
quod tristitiam contingit. Vno scilicet
modo sub forma enuntiationis vitium al-
terius referendo, atque hoc quidem ni-
hil ad præsentem quæstionem attinet sed
ad uitium detractionis, aut contumeliæ,
aut aliorum quæ hætenus explicata sunt.
Secundo uero modo, maledicere aliquid
contingit, per modum causæ aut effecti-
cis aut motricis, quæ scilicet alias quis
piam ad agendum mouetur. Atque hoc
idem primum ac proprie Deo per excellē-
tiam competit, qui solo verbo cōdidit uni-
uersa, secundum illud Psal. Dixit, & facta
sunt. Quapropter Deo benedicere idem
est quod bonum impartiri, & maledice-
re idem quod malum inferre. Secundum
autem Deum suo quoque gradu, & ordi-
ne, competit etiam hominibus qui impe-

Secū dū
argum.

Tertium
argum.

Diuisio
trimem-
bris.

rio suos mouent subditos ad aliquid exequendum, ad quem exprimendū affectū influit sunt uerba imperatiui modi. Tercio demum modo dicere expressio quēdā est affectus id desiderantis q̄ uerbo exprimitur, cui quidem affectui uerbum inseruit optatiui modi. Et hic proprie modis uulgo appellatur maledictio aut benedictio, puta boni malivē imprecario. Ex quo fit, q̄ dicere de his duob. postremis modis, uelleque id, q̄ dī secundum bonitatem & malitiam, se consequuntur, nempe ut qualis bonitas aut malitia latet in uoluntate dicentis, talis depromatur in dicto. His ergo præhabitis sit prima conclusio. Imperare ut alii malum fiat, optareq. aut imprecari malum quatenus malum illi est, nēpe quasi illud proposito suo intendens peccatum est genere suo mortale. Conclusio manifesta est. Nam malum alteri uel exhibere uel optare charitati apertē repugnat. Secunda conclusio. Malum sic imperare, optare, aut imprecari ut rōnem induit boni, licitum est & q̄nque necessarium officium. Probat. Nonnunquam malum peculiaris personæ ut medium concipitur ad assequutionem boni, nam licet malum per se non sit necessarium medium boni finis, ē malitia tamen hominum accidere potest ut si cōdugens, tali ergo casu sit uoluntas eiusmodi finis bona est, & ita & imperatio & imprecatio illius mediū, licet sit personæ incommodum. Quapropter tunc eiusmodi affectio non est per se propriē maledictio, sed accidentarie, quia tūc non per se malum intēditur, sed bonū, quemadmodum mors quam qui seipsum defendebat, intulit. Tertia conclusio. Imperium hominū & imprecatio mali bifariam potest rōnem boni induere. Vno mō quia rōnē hēt iustitiæ quemadmodum Deus ac subinde humanus iudex licitē malefactorum maledicit, supplicio eū adiudicando, quēadmodū, & sancta ipsa ecclesia dum anathemate rebelles percellit, iure & merito maledicit. Atq. hac ratione & prophetæ sæpe maledicunt, malē peccatorib. imprecantes, diuinæ sese accommodantes uolūtati, ut est illud, Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me ac totus Psalm 108. Constitue super eum peccatorem & diabolo stet a dextris eius

& Psalm. 100. In matutino interficiebā oēs peccatores terræ, ut disperiant de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem, tamen si eiusmodi imprecationes nonnō quā uim habeant prophetiarum pronuntiationum. Secundo modo cōtingit malum alteri imprecari sub ratione ualis qua utique ratione licet ei imprecari, qui morib. corruptus est ægritudinem aliquam, aut aliam calamitatem, qua salubriter castigatus cautius resurgat. Circa has igitur conclusiones, id ipsum recolendum est, q̄ supra de aliis uerborum iniuriis adnotauimus, nēpe adiudicandum maledictionis culpam, perpendendum esse animi propositum. Quapropter cum parentes filiis maledicunt nullū intus habentes mali desiderium, nunquam est peccatum mortale, quamuis cōsuetudo profecto pessima est, & hominib. infimæ classis peculiaris, neq. ad correctionem quidquam conferens, præterquam q̄ ipse maledicendi imperus sæpē itam in odium concitat, atq. animū mutat, ut quidquid malorum imprecatur, ferē illis optent. Ad hæc demum diaboli appellatio, qui illum cui male dicitur, imposter, uix a mortali peccato excusari potest. Est. n. blasphemie genus & scādalum, sempiternam mortem alicui imprecari. Neque utro q̄ maledicentem post euomitam maledictionem dicti pēniteat indicium est non præcessisse consensum atq. adeo culpam, sed duntaxat est signum imperum illum non tam ex habitu quam ex passione emanasse. Leuiiores autem maledictiones plurimum sunt uenialia peccata. Atqui (ut art. proximo de usurratione dicebamus) ex maledictionis obiecto, peccatum ipsum speciem trahit. Qui. n. imperat imprecaturue homicidium, homicida reputatur, & qui imperat furtum, fur, non autem qui imprecatur ut ab alio quis suis spoliatur numis. Hoc autem adnotandum est discrimen inter maledictionem sub forma imperandi, atque alteram imprecatoriam. Qui enim imprecationis tenore maledicit, si nullam habeat malam intentionem neque scandalum det, nullam committit culpam, qui uero ut malum fiat, imperat, licet nihil habeat sinisteræ intentionis sed fiste id faciat, potest incautus causam damni dare, atque

Docu-
mentū.

Prima
conclu.

Secunda
conclu.
Probō.

Tertia
conclu.

Atque adeo tantum committere peccati quanta fuit cautelæ negligētia. Vt si quis famulis præcipiat ut nudis gladiis quenquam interficiant ex quo aliquid lætionis aut incōmodi subsequatur. Sed quia scandalum meminimus, illud maximè datur iōne personæ maledicentis, prælatus. n. aut quævis grauis persona uix sine scandalo potest malè subditis precari. Quod autem filii parentibus, aut inferiores superioribus maledicant, id quidem neq. per iocum licet. Eset. n. non modo scandalum, sed cōtumeliæ genus, tanta est reuerentia, quæ

Argum. illis debetur. Contra tertiam demum con-
cōtra ter clusionem existit, argumentum, q. psonæ
tiam con priuatæ non liceat optare alicui malum,
cl. tanquam medium ad assequutionē boni, quoniam quod facere non licet, nemo ut optare alteri posse, nemini autem priuatæ personæ licet illi qui corruptis est morib. damnum dare ut emendetur, ergo neque

Solutio. illud liceret ei optare. Respondetur autem perempta priori præmissa. Nam quamuis mihi non liceat malum alteri inferre, quia non sum minister iustitiæ, licet tamē mihi optare ut Dei permisso (penes quem summa potestas est) aut publica auctoritate, malum ei obtingat, quo flagello resipiscat. Neque uero solum ob spirituale bonum optare uirioso possumus temporale malum, uerum & ad cauendum aliud tēpale peius. Enim uero optare possumus dilapidatori suorum bonorum tēpale aliquod incommodum, ne ludo ac lusib. illa decoquat. Quin etiam & mortem alicui optare possumus, licet nobis constet uiam perditionis ingressum ire, ut nostræ reipublicæ mala caueantur, paxq. & tranquillitas contingat. Potest. n. quisque Turcæ mortem, & clades omnes imprecari, ut ab eius tyrānide liberemur. Quin uero & Christianis hostibus qui nos iniuste persequuntur, quando alia non patuisset uia, licitum est idipsum optare.

Ad pri- Ad primum igitur argumentū respon-
mū arg. detur, sacris illis testimoniis hoc solū con-
Ad secū uinci, q. malū, quatenus malum est, nemi-
dū arg. ni licet imprecari, ac perinde ad secundum respondetur, q. qui malum alteri bono si ne & proposito imprecatur, non illi malū simpliciter optat, sed bonum. Ad tertium respondetur, q. diabolum quantū ad eius

naturam maledicere nō licet, quippe quæ Dei figmentum est. Tamen si propter eius culpam id licitum sit, secundum illud Iob 3. Maledicant ei qui maledicunt diei. Sensus autem citatę authoritatis Eccl. 2. 1. est quod cum impius diabolo propter eius culpam maledicit, seipsum similiratione iudicat maledictione dignum. Ad illud autem postremo argumento inductum respondetur, quod ille Balaam merito re-
Ad po
stremū
argum. nuebat populo Israelico maledicere, q. pe cui constabat eidem populo Deum benedicere. Secus autem res habet de peccatoribus quorum culpas, licet eorū corda non inspiciamus, externis signis atq. documentis perpendimus, & ideo illis possumus in rem suam maledicere.

ARTICVLVS II.

Vtrum creatura etiam irrationali maledicere liceat.

Superiori articulo, quo de maledictionib. quæ in hominem iactantur definitum est, alterum de irrationali creatura subiungitur. Arguitur enim quod nō liceat illam maledicere. Maledictio namque aut in pœnam licet, aut ad emendam culpæ, creatura autem irrationalis neque culpæ est capax, neque uero pœnæ, immo nihil in creatura irrationali est nisi natura quæ Dei opificiū est, eiusque instinctu impulsuque agitur, quare qui ei maledicit, in Deum respergit iniuriam. In contrarium est quod dominus, ut Matth. 20. narratur, siculneæ maledixit. Et Iob diei natali suo, ut eius habet historia capit. 3.

Ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima, quæ cæterarum est fundamentum, Benedictio ac maledictio per se proprie in solam potest conuersionem, aut intellectualem creaturam. Probat. Benedictio & maledictio in cā tantum rem competit cui bonū ac malum ad felicitatem seu infelicitatem pertinens cōtingere potest, id autem soli creaturę spirituali aut homini congruit. Nam brutæ animantes quæ suarum actionum dominium non habent (ut lib. 4. q. 1. demonstrabamus) neque felicitatis capa-

Ad po-
stremū
argum.

Arg. par-
tis nega-
tiuæ.

Prima
conclu.

Probat.

ces sunt proprie aut iustitiæ, neque infelicitatis, & iniuriæ. Consistit enim felicitas in assequutione ultimi finis quæ creaturas per suas actiones intendit, irrationalis autem atque inanimata creatura nec fines agnoscunt, neque illuc quidpiam referunt, neque ideo ipsæ proprie ad rem aliquam per se habent, sed quidquid sunt, homines sunt. Maior autem dubitatio est de priore præmissa: Nam si irrationalibus creaturis neque bonum neque malum accidat ad felicitatem pertinentem suam, famescunt tamen infirmantur, & moriuntur, quæ quidem mala possumus eis imprecari, atque adeo eis maledicere. Ad hoc veruntamen responderetur, bona aut mala quæ per benedictionem aut maledictionem imprecamur, non esse illius generis quæ mere sunt naturalia & generalia Dei cōcursu lignis ac saxis contingunt: sed quæ sub speciali providentia Dei ad humanam felicitatem referuntur: hoc enim imprecatio optativi modi designant. Hinc ergo gradus sit ad conclusionem secundam, Benedicere ac maledicere irracionales creaturas, contingit in ordine ad hominem propter quem creatæ sunt, ita ut earum maledictio aut benedictio in hominem ipsum refundatur. Probatio est quod earum bonum & malum ad nostram felicitatem & infelicitatem refertur. Tribus autem præcipue modis relatio eiusmodi consideratur. Primo quidem, per modum subventionis, quatenus scilicet eorum servitio adiumenta que utimur. Et ideo qui agris sterilitatem imprecaretur, hominibus faceret iniuriam, quibus sua fructus ferunt, & qui armentis aut pecoribus optaret mortem, domino damnum illud optaret. Quare, & in pœnam delictorum nostrorum sterilitates accidere solent, & iumentorum pestes. Atque hac ratione dominus Genes. 3. maledixit, dum ait, Maledicta terra in opere tuo, ut scilicet sudore vultus sui victum quaeritans pœnas suæ culpæ lueret. Et econverso Deuteronomio. 28. eidem benedixit, ubi ait, Benedicta horrea tua, ac subinde maledixit dicens. Maledictum horreum tuum. Secundo modo irrationalis creatura homini per modum significationis inseruit. Quæ ratione Dominus maledixit ficulnæ,

in significationem Iudaicæ sterilitatis. Tercio denique modo eadem irrationalis creatura ad nos per modum continentis refertur, ut tempus, & locus. Atque hac ratione Iob maledixit diei natiuitatis suæ. Non quidem male hominibus precando, ut ille facit quis aeris inclementiam in frugum detrimentum desiderat. Peccaret enim tunc, cum tamen Iob 1. legatur quod in omnibus illis non peccavit. Et capit. 2. commonuit Deus Sathanam ne animam illius tangeret, sed maledixit illi diei propter amorem potius humani generis, ac potissimum Dei. Nempe propter culpam originalem quam sui conceptione contraxit, & propter calamitates atque ærumnas inde humano generi iucrescentes. Atque ad hunc modum reducitur maledictio Davidis 2. Reg. 1. qua montibus Golboe male precatus est, nempe ubi clades Sauli & populi contigit. Tertia conclusio. Maledicere autem rebus irrationalibus, immo & demonibus, ut supra diximus, quatenus creaturæ Dei sunt, blasphemia est. Quarta demum. Maledicere eis dem scdm se consideratis, otiosum ac vanum est, ac subinde illicitum. Conclusio hæc ex prima manifeste colligitur. Ex his cordatissimus quisque Rustico eligere non erit, quousque liceat tempesta rum portes, eruginem, & locustam aliaque id genus tentosa potentia maledicere. Absit. n. tanta sacro superstitio. rum irritio, quanta fieri inter aliquos rusticos fertur, nempe quod locusta & bruchus patrono illis ac procuratore, ut ferret, consignatis, in iudicium evocantur, & contestata lite causa utrinque agitur, ac demum anathematis censura exterminantur, quæ enim res maiori ludibrio digna contingere Christianis potest, quam cum eiusmodi portentis ac vermiculis, & volucris quæ merito naturali instinctu aguntur seriores agere? Quod ergo in eiusmodi calamitatibus licet, id tantum est ut divinū occurrere auxilium adversus demones legitimis exortibus ca cismis imploremus, qui in ultione delicto lamenti rum nostrorum permitti divinitus solent bus ob eiusmodi incurSIONibus ac turbinationibus nos viadum infestare. Atque hac forte ratione licet ter sit, minus benedicere. quamvis hoc non sit adeo necessarium, sed satis est Deum pro fructuum prosperitate exorare. Benedicere aut campanas religionis habet prætextum,

O bie.
tio.

Solutio.

Secūda
conclu.

Rō con
clusiōis.

Tercia
conclu.

Quarta
conclu.

Rustico
rum por
tentosa
supersti
tio.

Qua viā
lamentati
bus ob

tum, sicut benedicuntur calices, quanquā in his non negauerim quia possit nonnunquam superstitionis nonnihil commiseri. Argumentorum ergo solutiones, per ea quæ dicta sunt, liquent.

ARTICVLVS IIII.

Verum maledictio, peccatum sit genere suo mortale idemque detractio peius.

Primū argum. **August.** **Secundū argum.** **Primā conclu.** **Probō conclus.** **ionis.**

Postremo quaeritur de culpæ maledicti-
centium grauitate, uidetur enim nō
esse genere suo mortalis, tum quod
August. in homilia de igne Purgatorii, in-
ter leues culpas, & hanc commemorat, tū
q̃ malefacere peius est q̃ maledicere, & ta-
men non quicumque malefaciens morta-
liter delinquit. Quod autem econtrario
gravius sit peccatum quam detractio, in-
de primum apparet, quod maledictio ge-
nus quoddam blasphemiae, est ut habetur
in glossa sup̃ illud canonice Iudæ. Quod
cum Michael Archangelus cum diabolo
disputans altercaretur de Moyse corpore,
non est ausus iudicium inferre blasphe-
miae, blasphemia autem grauius peccatum
est detractio. Adde quod maledicens
suo imperio causa est mali qui autem de-
trahit solum id malū significat quod exi-
stet, peius autem est causam esse quam si-
gnum. In contrarium autem utriusque
partis est, quod nihil a regno excludit ni-
si mortale peccatum, à quo tamen male-
dictio excludit, secundum illud 1. ad Co-
rinth. 6. Neque maledici neque rapaces
regnum Dei possidebunt. Quod autem
non adæquet detractiois grauitatem ex
eo constat. quod maledictio licita es-
se quandoque potest, detractio uero nun-
quam.

Ad quaestionem quatuor conclusioni-
bus responderetur. Prima, maledictio
secundum genus suum peccatum morta-
le est. Loquimur enim in proposito de
maledictione illa, quæ fit intentione ma-
li, nam quæ bono fit proposito non ad-
ducitur in quaestionem peccati. Proba-
tur conclusio. Imperare malum alteri
infligendum, sicuti & illud cuius iam im-
precari, aduersum est genere suo chari-

tati, cuius ingenium est bona dilectis
optare, occidit ergo hoc vitium maledi-
centis animum. Quo fit ut tanto sit gra-
uius quanto, & personam quod illi opta-
re tenemur, aut malum quod illi opta-
mus, perniciosius est ac nocentius. Vn-
de Leuit. uigesimo. Qui maledixerit
patri uel matri, morte moriatur. Secun-
da conclusio. Potest nihilominus con-
tingere ut maledictio sit ueniale pecca-
tum, uel propter exilitatem mali quod
imprecamur, uel propter defectum deli-
berationis: nempe uel quod ex leui mo-
tu, uel lusu, uel forte ex surieptione uer-
bum ore labitur, uerborum enim signifi-
catio, atque adeo culpa ex affectu potissi-
mum pensanda est. Ex his id quod arti. 3.
diximus, apertius fit, nempe maledictio-
nis peccatum multiplicis esse speciei. Est
enim perinde de illo ac de odio censlen-
dum, unde si maledictio in genere fiat,
nullo in specie explicato malo, ut si quis
dicat malidicaris a Deo, tunc committi-
tur generale maledictionis delictum, si ue-
ro, ut dicebamus, mortem fueris alteri ex
anima imprecatus, homicidium mente
commisisti. Tertia conclusio: Maledictio
que simplex exprimit desiderium, gene-
re suo minoris est culpæ quam detractio.
Probat ex his quæ supra dicta sunt. Pri-
mum enim detractor, sicuti & contume-
liator, malum culpæ disperdit obiectiue
aduersus, alterum, qui autem simplex est
maledictor, non optat alteri nisi malum
pænæ, puta mortem, aut uarias calami-
tes, aut forte culpam sub ratione pænæ,
culpa uero grauius malum est ac nocen-
tius quam pænæ, est ergo ac ratione de-
tractio, ac subinde reliqua uerborum pec-
cata maledictione grauiora. Secundo &
id confirmatur ex proferendi modo. De-
tractio enim & contumelia ac derisio est
enunciatio assertioque mali, simplex ue-
ro maledictio (nil enim modo de impe-
rio loquimur) non est nisi solum desi-
derium peior autem est enuntiatio, & as-
sertio quam desiderium, nam desiderans
non statim desiderio suo causa est ma-
li, sicuti qui enuntiat causa est infamia:
fit ergo detractio peior sit simplici ma-
ledictione. Attamen desiderium inter
nū mali, malitia inficitur sui obiecti. Vnde
Chryso-

Secunda
conclu.

Corro-
larium.

Rō con-
clusiōis.

Confir-
matio.

Chrysol. Chrysoft super Matth. Cum dixerit male-
 Quarta dic ei, & domum euecte, & omnia perire
 concl. fac, nihil ab homicida differt. Quarta con-
 clusio. Maledictio quę per modum impe-
 riū fit, cum rationem causę habeat, potest
 esse detractioe grauior, si modo ingētius
 nocumentum inferat, quam sit famę deni-
 gratio. Fuit autem tunc leuior, dum leuius
 damnum per ipsam detur. Hęc autem au-
 dienda sunt secundum id quod per se ad
 rationem horum uitiorū attinet, possunt
 namque alia considerari accidentia, quib.
 prædicta uitia uel incrementum accipiāt,
 uel decrementum. Vnus tamen scrupulus
 reliquus sit circa tertiam conclusionē, qua
 dictum est simplicem maledictionem eo
 esse leuioris culpę quam detractioem,
 quod non est causa mali. Arguitur. n. con-
 tra. Maledictiones parentum filios esse se-
 pē solent efficaces, nam hac ratione sunt
 extimescendę. Deus enim nonnunquam
 eiusmodi imprecationibus annuit, ac po-

Scrupu-
lus.

tissimum sanctorum, uti de Helia legimus
 4. Reg. 1. quod ob suam maledictionem
 ignis de celo cadens deuorauit unum, ac
 subinde alterum quinquagenarium. Et
 de Eliseo c. 2. quod cum maledixisset pue-
 ris nomine Dei, egressi duo uiri de saltu
 lacerauerunt quadraginta duos. Respon-
 detur primo quod dictum Diui Tho. intel-
 ligitur de uerbis exterioribus, illa enim nō
 sunt perinde causa sicut uerba detractio-
 nis per quam proditur secretum peccatū
 alterius. Secundo intelligitur de maledi-
 ctione, quę fit mala intētiōe, illas enim
 Deus non eo modo exaudit, quo iustas
 imprecationes parentum ac sanctorum.
 Ad primum igitur argumentum iā respon-
 sum est. Et ad secundum respōdetur, glos-
 sa illa intelligitur de maledictione qua
 creatura maledicitur, quatenus creatura
 est Dei. Et ad postremum, quod concludit
 maledictionem per modum imperii, peio-
 rem esse detractioe.

Solutio.

Ad pri-
mū arg.
Ad secū-
dū arg.

Finis Libri quinti, de Iustitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO.

SEGOBIENSIS, THEOLOGI.

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Sextus De Iustitia & Iure.

P R O E M I V M.

O denique destinati operis peruenit nobis est, cuius precipue gratia de illo cepimus cogitare. hęc inquam usurarum contractuum, cambiorumq; ac simoniarū sylua in animum potissime nobis induxit, ut tantam operis molem aggredere mur. Videmus. n. instantia tempora huiusmodi iniustitię auaritięq; portentis usque adeo scaturire, ut uix reliqua nobis fiat spes ueritatem persuadendi. Nauabimus nos tamen pro capiti nostro, suffragante Dei numine, operas nostras, ceterum, ipsius erit, pectora eorum, quorum interest, tangere, ut secundum ueritatem afficiantur admores, quorum nimirum gratia, auctore 2. Eth. Arist. tractatio omnis moralis Philosophię instituitur. Quo ad seriem dicendi identidem spectemus, in capite superioris libri sic tractationem iniustitię commutatiue parti sumus, ut (quę Arist. 5. Eth. c. 2. diuisio est) in eodem precedenti libro de iniustitia diceremus, quę ab inuoluntariis uiolentisq; acceptionib. proficiscitur, in hoc autem & subsequenti subinde alterum iustitię membrum explicaremus, quę in his pactis atq; conuentis uersantur, quę homines sua sponte faciunt. Hunc ergo Sextū librum de usuris & contractib. peculiariter expendimus quę sub titulo de Iustitia & Iure, insignem habet locum. Et quidem S. Tho. duas duntaxat de hac re disputauit capitales qōnes, vnam. s. De emptione, atq. alteram De usura, in quib. tota contractū materia uirtute cōtinetur. Enimvero (quod ceu basis totius tractatus prænотandum est) oīs iniustitia cuiuscūq; cōtractus ad alterum duorū capitum reducitur. Aut. n. precium de re exigitur, quę nullius est precio ciuili digna, & hoc in temporalib. reducitur ad usuram, & in spiritualib. ad simoniam. Aut res pretio estimabilis iniusto per excessum traditur, per defectū ue recipitur, & hoc reducitur ad iniustitiam venditionis & emptionis. At. vero quia prędictas dūtaxat qōnes duas, easdēque breuissimas tractare cōstituit, illā de emptione alteri de usura ordine prętulit, eo quod emptio dignior uidetur contractus. Nobis autem, qui de omni emptionis specie ceterorumq; contractum natura patientiorum locupletioremq; tractatū institui mus, opere pretium est ordinem alterum sequi. Nam cū tota contractum iniustitia ad usurę figuram exigenda sit & perpendenda, necessum fuit, eius naturam in capite statim enucleare, ne filū postea contractū qō hęc nobis interrumpere. Neque pręterea ratio huius ordinis bona deest, utpote quod a maiori iniquitate exordium sumat. Iniquius enī est pretium inde querere, unde nullum debetur, quam unde iustum debetur, iniustum extorquere.

Materia
cōsequē
tium li
brorū.

Aristot.

Funda
mentū.

QVAESTIO I.

DE VSVRA.

S. Thom. 2. 2. quæst. 78.

ARTICVLVS I.

*Virum usuraria mutatio generis sui sit
peccatum mortale.*Primum
argum.Drem ergo ut descendamus,
quæritur primo, an usuraria
mutatio peccatum sit ge-
neris sui mortale? Et argui-
tura parte negativa primumSecundum
argum.Exemplo Christi, qui nostrorum est morum
norma. Ipse enim Luc. 19. seipsum affir-
mat usuras exigere. Secundo, & les diui-
na patris patribus data, quam ideo David
psal. 18. immaculatam appellat, quod pro-
hibebat peccata, permittebat nihilomi-
nus usuras. Legimus enim Deut. 23. Non
fœnerabis fratri tuo ad usuram, sed alic-
no. Quin uero & eo lib. ci. 28. id ceu præ-
mium illis mortalibus proponebat. Fœne-
rabis gentibus multis, & ipse a nullo fœ-
nus accipies ergo fœneratio ad usuram licitum
est. Tercio, & leges humanæ quibus iusti-
tia inter homines constituitur, usuras per-
mittunt, ut patet totis titulis de usur. ff.
& C. ergo illæ sunt licitæ. In contrarium
est præceptum. Exod. 22. Si pecuniam mu-
tuam dederis populo meo pauperi, qui
habitat tecum non urgebis eum quasi ex-
actor neque usuris opprimes. Et David in-
ter eos qui habitaturi sunt in tabernaculo
Dei connumerat illum, qui pecuniam suam
non dedit ad usuram.Tertium
argum.In capite statim quæstionis de nomine
usuræ, ut mortis nobis est, hoc prænote-
mus, quod Latine non dicitur quasi usus
æris, ut illi aurumant, qui sylvarum col-
lisionem superstitione rimantur, sed si pri-
mam eius significationem spectes, idem
est prorsus quod usus. Vnde Cicero ad
Multi uersus Verrem. Cum piratis lucis usuram
plex usu tam diuturnam dedisti? lucis ergo usura
æ accedat idem est, quod lucis usus, pura uita. Max-
prio. idem nomen ad id descendit significan-
dum, quod ex usu cuiusque rei tanquameius fructus accrescit. Idem lib. de Senec.
Terra nunquam sine usura reddit, quod
accepit, ubi fructus appellatur usura semi-
nis. Et Tusc. q. lib. 1. Natura dedit usuram
vitæ, sicut pecuniæ, nulla p. constituta die.
Dicitur ergo ab usu, usura, sicut a fœtu fœ-
tura, & a cultu cultura. Quapropter secun-
dum has significationes non est nomen vi-
tii. Veruntamen inde tertio more & usu
accommodatum est ad significandum id
peculiariter, quod ex usu pecuniæ aut
rei cuiusque usu consumptibilis sorti exc-
scit. Et ratio forsitan accommodationis hu-
ius est, ut nomine ipso rei peruersitas per
antithesim denotaretur, nempe quod cum
talium rerum usus, quippe qui re ipse absu-
mitur, sterilis per se sit, ueluti fructus sus-
citetur. Quocirca usura secundum hoc
significatum, ceu nomen delicti usurpatur.
Appellatur deinde, & usura, ut. 1. Politic.
capit. 7. auctor est Aristoteles fœnus. Et est
allusio ad Græcam ætimologiam. Quod
enim nos usuram, Græci τόκος appellant.
ἀπό τοῦ τίτω, quod est pario. Sicut enim
animalia proles sibi similes pariunt, sic &
pecunia pecuniam. Quare maxime, inquit
Philosophus contra naturam est hic acquiri-
endi modus. Haud enim numus uelut ter-
ra, aut pecus, fœcundus est, ut pariat. Dici-
tur ergo Latine fœnus, quasi fœtus, quam-
uis inter iuris doctores tantum discriminis
inter sit, ut nomen usuræ latius pateat, &
ut dialectice dicamus, superius sit quam
fœnus, nempe quod fœnus dūtaxat pro u-
sura strictè sumpta usurpetur, nimirum p-
eo quod ex solo mutuo iniuste accrescit,
usura autem accipitur extensius pro quo-
cunque augmenta ex quocunque contra-
ctu, etiam dum licitum sit. Ut si quid
credita pecunia uendidisti, & quia debi-
tor in mora fuit, aliquid tibi ratione lucri
cessantis auctum est, accessio illa usuraria
quidem est, non autem fœnebris. Sic enim
habet Iuriconsultus lege cum quidam.
S. si pupillo. ff. de usu. Usuræ non propter
lucrum petentium (ille scilicet quæ legi-
timæ sunt) sed propter moram non sol-
uentium infliguntur. Item, dum quis
de hereditate uel re aliqua etiam de
pecunia litigat, si uincit addicitur ei
cum sorte quidquid usu exuerit, id
que usura nuncupatur. Sed tamen ubi de
hac

Cicero.

Aristot.

Quid in-
ter sit in-
ter usu-
ra ac fœ-
nus.

hæc quæstio non habetur, promiscuus est vsus scænoris & vsuræ. Nos ergo, vt cõmunis vsus non solum Theologorum habet, verum, & reipublice duntaxat accipimus nomen pro illicita vsura mutui: adeo ut ibi quidpiam vel in pœnam, vel ratione moræ, vel aliter iuste soluitur, non existimetur vsurarius contractus. Quod autem uos Vsuram, Græciq. Parum, id quidem Hebræi Morsum nuncupant. Vnde Deut. 23. vbi nos legimus, Non scœnora his fratri tuo. Hebræi habeat, Non morsum inferes fratri tuo: seu, Non scœnore mordebis fratrem tuum. Et enim cœu dentibus canis cadaueris vitæ, sic scœnator debitoris sui substantiam diuellit. Quo vique Chrysost. alludit super illud Matth. 5. (vt nos illic adnotauius) & volenti mutare, &c. Similis est, inquit, pecunia vsurarij morsui aspidis. Percussus enim ab aspidē, quasi delectatus ab it in somnum, & per suauitatem soporis moritur, quia tunc venenum latenter per omnia membra decurrit. Sic enim qui sub usura accipit, sub tempore quasi beneficium sentit, & totum conuertit in debitum. Hæc Deus ille. Igitur si hæc medietatē cõsiderasti, vsura non morte accedit nisi in solo mutationis contractu, atque in alijs quibus mutui ratio inest. Est cum mutatio non habeat locum nisi in rebus vsu consumptibilibus, in his duntaxat versatur vsura. Exemplum, Vendidi ubi expectato pretio em meam, & ut re expectem, auctariū posco, quia contractus hic perinde habet, ac si idem pretium statim a te mihi solum tibi in tempus mutuassem, vsurarius est. Immo vero hæc regula, fallentia necesse, in capite istorum contractuum præfigenda est, q̃ ad perpendendum de unoq̃bet contractu an vsurarius sit, explorandum est, an aliquam secum complicitatē rem mutui, pro quo pretiū redditur. Tūc. a. in vniuersum vsurarius est, alioquin minime. Et iō in t. q̃nōis pro eodē duximus, contractus seu actio vsuraria, & mutatio usuraria. In cassum autē hauritur labor, quo nonnulli insudant, definitionem

ne, hoc est pro mutatione cū pacto quidpiam ultra sortem recipiendi. Sic. n. v. in concil. Agathen. vsurpari, 14. q. 3. cano. usura, ubi hī: Vsurā est, ubi amplius requiritur, quam quod datur. Alio modo accipitur pro pretio, q̃d usus æstimatione sortis accrescit. Quod eadē dicit. ca. pleriq. ait his uerbis Ambr. Quodcūq. accedit sorti, usura est. Et hoc certe actio natiuū nominis significatū. Nam conuentionalis actio potius dī usuraria mutatio, atq. usuræ peccatum quā usura, sicuti consura est quæ ex consensione restat. Itaq. usura obiectū peccati est. Quapropter mutuator dī ad usuras mutuat, usuraq. recipere, mutuatarius uero mutuū ad usuras recipere, & usuras soluere. Est ergo usura (si exactam cōpendiosamq. ut esse debet, definitionem cupis) pretium usus mutuatæ rei. Per hoc. n. quod dī, pretium usus, scilicet contractus emptionis, ubi nō pro usu tantū, sed p̃ re ipsa penditur pretium. Per id autem, quod dī, mutuatæ rei, se mouentur à definitione contractus emphyteusis, & locationis, quibus res non mutatur. Rursus nomen pretij, præcurrens pactū designat in mutatione, uel saltem q̃ receptio fiat ratione mutui. Ob idque hoc selectius posui quam lucrum. Cōpingimus. n. definitionē hanc usuræ strictē pro maledictō scœnore. Et ideo ubi qd iuste (sen ratione) lucri cessantis, seu damni emergentis, seu in pœnā accrescit sorti, est quidē extento nomine usura, haud tñ usuræ peccatū, de quo hic agimus, quia illud licet sit lucrum, non tñ est pretium, sane cum non pullulet ex conuentione mutui. Neq. uero si qd mutuatarius honestatis grā redonet mutuant, est usura, quia ubi nō subest pactum, nullum est pretiū. Item si pecuniā uel auream, uel argenteam (ut ait S. Th. in solutione sexti) ad alium usum, qui sibi est accidentaliter, puta ad ostentationem uel ad ornatū rōm dās, indeq. pretiū suscipias, usura nō est, quia pretiū non obueat ex mutuo, cū illic non transferat dñum, sed ex locatione pecuniæ. Eodē modo excludit a rōne usuræ contractus societatis, ubi q̃ ponit sortem, quia non tradit dñum, non mutat. P̃terea, si id quod recipis, alias tibi debet erat, & si ex conuentione mutui id recipias, nempe dum debitori tuo mutuas ut

Defini
tio usu-
rz:

Vsurā
in mu-
tuo solū
mō con-
tractu re-
busque,
usu con-
sumpti-
bilib. lo-
cum ha-
bet.

Regula

Vsurā vsuræ perscrutantes, & nisi ego fallor, nū dupliciter, quā absolūtā inuenientes. Accipitur. a. dupliciter. Vno quidem modo, pro actio-

debitum

Quid
fors

debitum soluat, non est usura, quia nō est pretium vsus rei mutuatæ sed recuperatio re: tuæ. Sors autem impræsentiarum dicitur substantia ipsa mutuatæ, quæ. scilicet contingit, & lex tibi tribuit. Et arbitror ex contractu societatis pertractum esse nomen ad omnes generales Illic. n. quisque suam sortē, id est portionem in aceruū mittit, unde oēs dicuntur cōsortes, id est, suas una participant sortēs. Græci dicitur *ἀπλαιορ*, hoc est principale, & *κρηλαίος*, hoc est capitale, quæ etiā nomina Latinis in vsu sunt. Ex hac definitione, clara colligitur distinctio inter usuram exter-

Discri-
me inter
viuram
mentale
& exter-
nam.

nam & mentalem. Differunt. n. non solum tāquam actus interior & exterior eiusdem obiecto, verū quod externa dicit pactū tacitū vel expressum, mentalis autē (quod mendacitate considerandum est) absq. vilo intercurrente pacto cōmittitur. Statue ergo autem oculos tria hæc mutuum, pretium, seu lucrū, & pactū. Vbiunq. interuenerit pactū, est viura in opere, puta exterior aliq. minime. Atq. ad pactū expressum in foro Dei neq. scriptura requiritur, neq. testes, sed et dum absq. arbitris explicas tuam voluntatem, s. mutuo tibi, ut tātū vltra sortē mihi persoluas, est expressum pactū. Si autem non sic informa, sed nutibus tuam insinuas voluntatem, censetur tacitum pactū. Vt si dicas. Ecce mutuo tibi, tu autem scis vsū, ego nō habeo vnde viam Soles esse gratus aliis, vel quid simile. Etenim licet non sit pactū civile, vt mutuatariū possis compellere, est tñ obligatio, & iō viura exterior. Usuram autē mentalem sola spes cum intentione constituere sufficit absq. vlla pactione. Vt si mihi mutuas, sperans intendensque rōne mutui me tibi aliquid exhibiturū, usura mentalis est, veluti intentio occidendi hominē, homicidium, quia obiectū. s. recipere rōne mutui est obiectū vsuræ. Non ergo fallaris sic interiorē exterioremq. usurā discriminares, qđ illa requirit expressum pactū, hæc vero tacitum, nā et cōtra pactionē usurā facit exteriorem. Sed, qñ dico spes, intelligitur dum illa est mutuandi causa, & intentio, ut non mutuares, nisi ut ratione mutui quidpiam tibi lucri accederet. Nam dum ex benevolentia mihi mutuas, esto in desuboriat tibi repensionis spes, quam gratuito

ratione amicitie facturū tibi sum, nulla subinde nascitur mentalis usura quia nec illa ratione accipere, usura est realis. Sed de his articulo proximo redibit sermo.

His de nomine usuræ præactis ad questionem duabus conclusionibus respondetur. Prima, Usuraria mutuatō, hoc est pretium vsus mutuatæ rei ex pacto suscipere, peccatum est genere suo mortale, iustitiæ commutatiuæ contrarium. Et quidē conclusio nulli non est in confesso, sed tñ quo iure fundamentum habeat, nonnulla est controuersia. Sont. n. (quod Anchirano tribuitur in quādā sua disputata questione) qui negant iure naturæ prohibitā esse usuram, sed aiunt iuri duntaxat diuino aduersari. Et ideo forte idem auctor tenuit, qđ tractare de usuris nō pertineat ad Theologos, sed ad iurisperitos, quia cernebat perpendere naturę ius, Theologorum esse munus. At negari non potest quin sit de iure diuino, cuius Theologi interpretes sunt. Respondere ergo de iure exteriori. deq; sceleratorū pœnis decernere, relinquitur Iurisperitis, usurarū autē naturā de suis principiis enucleare, Theologorū est. A diuerticulo autē ut reuertamur, opinio hæc qđ usura non sit iuri naturali contraria, non solum plane falsa est, verum et periculo subdit conclusionis veritatem, qua asseritur, usuram esse peccatum. Si ius inquā naturale femoueas, tenuissimū conclusionis stabilimentū relinquis. Etenim licet antiqua lege multis locis vituperata infamataq. usura sit, tñ cum etiam illic Iudæis permissa fuerit, quam exerceant cum gentibus, aliunde debent illa præcepta irroborationē, ne suspicio oriatur aliquo pacto esse licitā & iustā. Præterea (quod temē uehementer vigeat) tota illa lex, ut ad Heb 7. docet Paul. impleta per Christū est, ac subinde abrogata. Quapropter nullum eius prorsus præceptum vim ullam in lege gratiæ retinet, nisi quæ vel sunt de iure naturæ, vel præcepta sūt rursus à Christo. Hoc enim sensu ut dicere sæpe consueuimus, intelligendum est, mortalia præcepta permanisse uidelicet quia vigore iuris naturæ sustentata sunt, ac perinde in euangelio confirmata. Igitur qui negauerit crimen hoc, esse contra ius naturę, præcepta de hac re veteris legis

Prima
conclu.

Aliquo
rū inia
Ancha
ra.

Prima
iō in p
ximam
iniam.
Secūda.

Tertia. **gis** enervat. Locus autem evangelij Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes. ad hoc ipsum propositum adduci consue-
tissimum profecto non illam habet ener-
giam, quæ vulgo æstimatur. Quamobrè
D. Thom. sacrorum sensuum oculatissi-
mus prospector, non modo non usus est
illo loco ad asserendam conclusionem, ve-
rum ex illo quantum argum. contra eandè
obiecit. Agnoscit. n. non esse prohibitio-
nem usuræ, sed consilium mutuandi sine
spe humanæ compensationis. Et ideo ar-
gumentatus est, qd cum mutare nihil in-
desperando, consilium præcisè si Chri-
sti, non sit præceptum nihil ex mutuo re-
cipere. Tamen si absolutum non relique-
rit argum. Et re vera evangelium est paten-
tissimum. Commendat. n. illic Christus
dilectionem. qd non solum amicis, verum
& inimicis debemus. Admonetq. subin-
de, ne ob favorem humanum & gratiam
quam homines rependunt, charitatis be-
neficia præstemus, sed solum divinam in-
tuentes mercedem. Et ideo ait, si benefe-
ceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vo-
bis est gratia? si quidem & peccatores hoc
faciunt. Et si mutuum dederitis his a qui-
bus speratis recipere, quæ gratia est vo-
bis? Nam & peccatores peccatoribus fec-
nerantur, ut recipiant æqualia. Si loque-
retur de usura, non dixisset æqualia, quia
non est in more ut scænebre lucrum sit
sorti æquale, sed dixit æqualia, hoc est pa-
ria bona gratuito refusa. Idem ergo est
quod subdit. Veruntamen diligite inimi-
cos uestros, benefacite, & mutuum dare,
nihil inde sperantes, id est, nullam ab ho-
minibus gratiam, sed à Deo. Quare sub-
dit. Et erit merces uestra multa, & eritis
filii Altissimi. Quare inepta glossa est, qd
prius membrum sit consilium, posterius
vero præceptum. Neque S. Thom. in pri-
ma solutione illius quarti argumenti, dū
dixit, quod mutuum dare est consilium,
& inde lucrum non petere, est præceptū,
voluit illum sensum secundum mēbri exte-
re in evangelio, sed qd est lex iustitiæ, non
expectare lucrū. Quare sensum legitimū
statim subdit, s. qd illic non fit mentio de
spe usurarii lucri, sed de quacunq. quæ in
homine ponitur. Nulla. n. illic edictū pro-
hibitio iniustitiæ usurarū, sed comēdatio

fit misericordiæ mutui, quæ propter solū Obie-
Deum est erga proximos declaranda. Sed & io pri-
rogas, quæ ergo ait Alex. 3. in cons. l. a. e. ma.
e sup eo de usur. qd usurariū crimen unius Diutio.
que testamenti pagina detestatur. R. Respō. Obie-
detur, qd in veteri plana sunt testimonio, & io secū
in nouo vero illud abunde interdictū De da.
calogi. Nō furtum facies, illam prohibet.
Ait vero rursus, Urbanus 3. c. cōsuluit eo. Viba. 3.
cit. citat eundem locum. Date mutū, ni-
hil inde sperantes. ad confirmandam ulu-
rarum prohibitionem. Respondetur qd Pa R. hio.
pa nō ubiq. citat testimonia saciæ pa-
ginæ in aliquo sensu, intendit canoniza-
re eundem sensum tamquam de fide, sed
citāt qñq. illud scdm Doctorem opinio-
nem. Præterea, illa evangelica snia submi-
nistrat vim argumento per locum à maio-
ri, nempe qd si Christus consuluit ut neq.
gratuitum donum speremus ab homini-
bus, quod licite possunt rependere à for-
tiori consequitur, neq. expectandum esse
pretium usus, quod iustitia uerat. Deduci Rō con-
tur ergo conclusio ex uisceribus natura-
lis iuris hoc pacto Rerum duæ sunt diffe-
rentiæ. Quædam. s. quarum usus est ipsa
rum reū consumptio, ut cibi & potus.
Quæ uiq. iōne in his non habet seorsum
computari usus à re ipsa. Et est notādum
verbum S. Tho. ad repellendam quorun-
dam argutiam. Arguunt siquidem in con-
trarium. Cum usus rei sit actio seu passio
eius, res aut substantia natura differunt si-
cut res duorum prædicamentorum. His
autem respondetur, qd S. Thom. nil de di-
stinctione meminit, quantum ad rerū na-
turas. Et iō cautus non dixit, usus non dif-
fert à re, sed non est seorsum computan-
dus. s. pretio distincto, quantum ad huma-
num usum. Et hæc est causa, quare istarū
rerū per mutū transfertur dñium. Nam
si illud nō transferas, nullū concedis usū
propriū panis, qui est edi. Atqui hæc de
causa, ut habet Insti. de usufruct. S. consti-
tuitur, & ff. de usufr. car. rer. qd cōsu. l. 3. qñ
legatur usufructus taliū rerum, legatur &
iptarū dñium. Nisi qd legatarius tenetur
cautionē prestare possit restituēdi, ut sit qd
dā effigies mutui. Aliæ uero sunt res, qua-
rū usus ab ipsis distinguitur, ut sūt fundus
domus, equus, uestis &c. Possumus. n. illis
uti salua earū substantia, quāuis uestis lon-
go usu

go usu atteratur, quia suapte natura est consumptibilis sicuti mixta uniuersa. Et ideo talium rerum potest locari usus, retento dominio, & vice uersa transferri dominium retento usu. Res ergo prioris ordinis sunt, quæ mutuo dantur atque adeo inde elicitur conclusio ratiō sub hac forma. Siue eadem res bis uendatur, siue id uendatur, quod per se nullius est pretii, utroque modo contra naturalem rationem iustitiæ commutatiue delinquitur; transferre autem dominium huiusmodi rerum, sic ut rei pretio alterum pro eius usu accumuletur, uel est bis uendere idem corpus, uel usum, qui præter rem nullius est pretii, uendere nouo pretio, ergo usuraria mutatio est peccatum contra naturam. In numero autem talium rerum potissimum censetur pecunia, quippe quæ ut 5. Ethic. auctor est Aristot. ad utrumque mutandi res fuit inuenta. Et per hoc soluitur argumentum, quod fieri hoc pacto consuevit. Mutuator pro illo beneficio dignus est, cui mutuatarius par referat, ergo potest illud in pactum ducere. Enim uero pro beneficio mutuarii (ut ait S. Tho. in solutione quinti argumenti) de iustitia quidem non mihi plus debetur, quam ego do, centum uero aurei quot tibi mutuo, nil amplius ualent, quam centum. Quare si amplius exigo, rem quodammodo uendo plus iusto, quandoquidem usus rei non ualet nisi quantum res ipsa, quæ usu consumitur. Ex honestate autem debes mihi beneficium, sed tamen gratis. Et ideo obligare te si illud est æstimabile pecunia, iniustitia est. Quod si instantius urgeas. Scienti, & uolenti non fit iniuria, mutuatarius sua sponte se uult obligare, nullam ergo præfert effigiem furti, aut rapinæ. Respondet ad septimum S. Th. quod mutuatarius non sua sponte, sed necessitate compulsus, se nexu illo implicat, sicut si necessitate etiam compulsus cogereetur res plus iusto emere. Sed quid si non ob necessitatem, sed propter uoluntatem quis mutuum petat? respondetur, quod necessitas intelligenda est hoc modo, quod quomocunque mutuum petatur, non possit obtineri nisi soluatur usura. Ex hac conclusione fit usurariam nequitiam, uti supra diximus, præcepto illo Decalogi esse prohibitam. Non furum facies. Unde Ambrosius 14. q. 4. Si quis, inquit usuram

Aristot.

accipit, rapinam facit, uita non uiuet. Quia uero Augustinus can. proximo, Quid dicam, cum homicidio confert. Ait. n. crudelior est, qui subtrahit aliquid uel eripit diuiti, quam qui trucidat pauperem in cenore. Nam inopi substantiam corrodere, trucidare est. Et in fine 2. lib. officio. introducit Catonem Cicero, qui interrogatus quid esset scire Cicero. rari, respondit, hominem occidere. Testimonia ergo ueteris legis frequentissima, ut pote Exod. 22. Leui. 25. Deute. 23. Ezech. 18. & Psalmorum alia, quibus pestis hæc atque humanæ societatis exitium idem condempnatur, iuris huius naturalis explicatoria sunt, usque adeo, ut ubi regius Psalter beneficia, quæ nobis Messias præstiturus erat, exaggerare constituit, una composuit usuras & iniquitates, a quibus non esset liberaturus. Ex usuris enim, inquit, & iniquitate redimet animas eorum. Quod si demum addubites, quo gradu certum sit usurariam mutationem esse peccatum, respondetur, esse catholicam fidem, cuius perinde contraria negotio hæresis esset, ut pote Clemen. unica, de usuris. condemnata. Secunda conclusio, quæ prioris appendix est. Usurarum lucrum obnoxium est restitutioni, etiam si non petatur, quippe cuius dominium minime tenet acquirat.

Cicero.

Secunda conclusio

Restat ergo tria argumenta, in capite questionis obiecta, dissoluere, nam reliqua quatuor S. Tho. iam in superioribus soluta sunt. Atqui in primo nihil ambiguitatis est. Transulit enim Christus nomen usuræ à secularibus ad spiritualia. Et ideo metaphorica est usurpatio. Est quippe similitudinis plurimum, sed dissimilitudinis multum. Mutuat namque nobis Deus spiritualia charismata, eo quod gratis ac sine ullo nostro pretio donat, uult tamē ut nostro usu officiisque ueluti semina in nobis iacta per eius fauorem celestemque rorem colamus, multiplicatosque fructus, terræ more, feramus. Et quia hoc in gloriam eius cedit, appellat suas usuras, uult tamē primorumque cumulus nobis accrescit, quali nostra nos fauora faciamus. Interstat autem hoc discriminis, quod pecunia temporalis usu consumitur, & inde fit uiciofa usura, dona uero spiritualia usu crescunt, ob idque eorum usura commendatur apud Deum.

Ad primum argumentum

In secundo

Ad secū dū arg. In secundo argumento illius difficultatis expellitur solutio, utrum in ueteri lege census fuerit usura permessa, ut culpa uacauerit apud Deū; an uero præcise quantum ad forū humanum permitteretur impune?

S. Tho. Nam S. Tho. q. 78. ar. 1. Et Alex. de Hales. Alex. 3. parte, q. 36. memb. 4. & reliqui huius nominis auctores posteriorem hanc sententiam tenent.

Cōrad. Conradus uero q. 24. licet ambis utriusque probabiles referat, priorem est alteri præferit, & iudiciorū quidam illum sequuntur. Porro autem licet rem non modo opinio S. Tho. certissima est, & ideo suo iure & merito communi consensu Doctorum recepta, uerum & altera ægerime est sustentabilis. Et primo

suis loquendi modus quo aiunt, Deum dispensasse cum illis, fallus ineptusque est. Enim uero uitium usuræ (ut nuper time ostēdebamus) contra præceptum naturale est, quod scilicet detur pretium de illa suscipere, quæ nullius est per se ualoris, qualis est pecuniæ usus seorsum a pecunia considerati præcepta uero naturalia neque a Deo ipso dispensabilia sunt, ut li. 2. q. 3. demonstratū reliquimus. Id. n. quod natura uetat, tam intrinsece malū est, quam est homini esse rationale. Cuius utique contrariū non est factibile. Et eadem ratione neque quod natura uetat, licere potest. Et qui contrarium dicunt, ideo id autumat quod ignorant, uel quid sit præceptum naturale, uel quid sit dispensare. Igitur qui partem illam sustentare contendunt, non debent illam appellare dispensationem, & Conrad. omnium minime qui tam instructa argumentorum phalange probat, usuram esse contra ius naturæ. At quo res pateat, recolere opus est usuram non laxa licentia, sed certo modo fuisse illi genti permissam, ut scilicet non scenerarentur proximis suis sed alienigenis. Sic. n. habetur Deu. 23. Non scenerabis fratri tuo ad usuram, neque fruges, neque quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quo indiget, commo labis. Frater autem dicebatur ille, qui erat de populo, ut patet Exod. 22. Si pecuniam mutuat dederis populo meo, pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, neque usuris op-

Quorū primes. Aiunt ergo isti, quod quia Deus condamnasset Iudæis terram gentiliū, permis-

tanquam ab hostibus, quorum bona in ius suum uenerant. Sicuti posset, inquit, Cæsar suo concedere exercitui, ut sub usurarum effigie, hostes expolirent. Et adducunt textum Ambrosii 14. q. 4. cap. Ab illo, ubi patet. Ab illo exige usuram, cui merito nocere desideras Cui iure inferuntur arma, hunc legitime auferuntur usuræ. Sed non de in primis licet hoc illis largi remur, illa nullatenus fuisset dispensatio, sed donatio Dei in uisus qui uniuersalis est omnium rerum dominus. Quem admodum quando donauit eis Aegyptiorum uasa, non dispensauit in furto, sed uel tanquam Dominus eis tradidit, uel quod probabilius est, tanquam iudex eis adiudicauit, soluens eis laborum operumque mercedē, quibus Pharaoni seruiuerant, ueluti dum ego amico rem meam dono, nebitanquam dispenso in furto. Neque uero rex dispensat, quando per legem prescriptionis transfert dominium. Dispensare namque in usura esset, quod pro usu pecuniæ quis licite perciperet pretium, non illo uitio donante, qui donare potest. At uero lite super nocte prætermissa, neque credendus Deus est illas alienigenarum usuras sic Iudæis concessisse, ut earum constitueret eos dominos. Primo quia eandem prorsus usurarum speciem, quam inhibuit, respectu proximorum, permisit illis respectu gentiliū, quando autem inhibuit, ne scenerarent fratribus suis, prohibuit illā quæ iure naturæ interdicitur. Eandem ergo uitiosam, & iniquā permisit illis respectu gentium. Rūdet autem Conrad. quod licet eadē fuerit in genere, non tamen in specie. At profecto si non erat eadem in specie, neque erat usura in genere, sed erat uera Dei donatio, & ideo illi non recipiebant nisi quod suum erat. Et tamen absurdum est tam immodicam homonymiam & equiuocationem in eodē uerbo scripturæ admittere. Ait namque. Non scenerabis fratri tuo, sed alieno. Secundo quod imior istos non animaduertisse, Terra gentiliū Iudæis donata non erat nisi utraque ripa Iordanis, quæ centum sexaginta miliaribus in longitudine patebat, & sexaginta in latitudine, promissio autem usurarum multo se latius dilatabat. Impune quippe usuras suscipiebant a quibuscumque gentiliū, quæ remotissimus prouincius ad illos aduentantes commercia cum illis Soto, de iust. & iure. L. 1. inibant,

Repro-
batur al-
tera as-
sercio.

Contra.
Primum
argum.

inibant. Adde q̄ eodē ipso ex Deut. 23 p̄
ceperat eis Deus, ne abhominaretur Idu-
mæū uel Aegyptiū, & tamē ab illis impune
poterāt uisuras accipere, nō ergo in rōne
hostilitatis fundabatur illa permissio. Et
tertū arguitū est q̄ profecto per tales tech-
nas suffragari hostium substantiā non esset
inter Ch̄stianos bonum exēplum, neque
res publica uel a bene instituta eiusmodi
fraudes permitteret. Haud ergo est credi-
bile illa de causa Deū hoc illis concessis-
se, alias aduulsiſſet pariter, ut quacunq. uia
deprædaretur eorū bona. Itē quarto. Pro-
phetæ Dei ubi ius naturæ, quod oēs serua-
re tenebantur, explicabant, absolute im-
probabant uisuras, ut Ezech. 18. illa iustitia
cū aliis connumerabatur. Si quis ad vsuā
non cōmodauerit Et infra Ad vsuā dant,
& accipiēs amplius, nunquid uiuet? Et cū
ait Dauid. Ex uisuris & iniquitate redimes
aias eorum, certe non de illis intelligebat
quas extorquebant à fratribus suis, quia
nullas accipiebant, sed de illis quas sine-
bantur ab extraneis exprimere. Postremo,
q̄ per illam furti imaginē Deus illis non
donauerit gentiliū bona, apparet, tū qđ
illi nō cognoscentes uerum Deū, iniquita-
ti tribuissent, tū quod si iudæi tanquā suum
accipiebant, absq. mō & limite illas corra-
sissent, atque ideo gentiles absterrentur
eorū cōsortio. Quare neutiquā sit aliud cre-
dibile, quā qđ Hebræis nefas erat, & a gen-
tilibus uisuras eripere, nisi usque ad centum
limen & incā, quā iū. ō p̄scripsissent, si
puissent accipere quod sumerant. Acces-
dit & quod Euseb. lib. 8. de præparatione
euangelica. 2. ubi enarrat Mosaicæ legis
præcepta, absolute refert illis fuisse illici-
tā uisuram sub his uerbis. Nō tollas quod
non deposuisti, non tangas alienum, non
mutues scēnore. Et Iosephus legis peritiſ-
simus lib. 4. Antiq. absolute quoque refert
præceptū dicens. Nulli uero Hebræorum
licebat scēnari neq. cibū, neq. porū, &c.
In quā et inīam & Contradicit Rabinum
quendā legis interpretem. Cuius et signū
est, q̄ cum crebro in lege inculcata fuerit
prohibitio uisuræ, nulli ibi legitur permis-
sio illa scēnandi alienis, nisi uno dunta-
taxat loco Deut. 23. Permissio ergo illa ea-
dē p̄posuione intelligenda est facta lo-

deus, qua ius ciuile modo eandem Ch̄stia-
nis permittit, nēpe, ut impune fieret ad cui-
tanda maiora mala, scilicet latrocinia, quia erant
auaritiæ dediuſſimi. Quemadmodū & me-
retices permittuntur, ad euitanda adulte-
ria. Simili nanque figura prædixerat eodē
cap. Non erit meretrix de filiabus Israel,
nec scortator quasi dixisset, de genibus
impune permitto. Quapropter S. Tho. in
primo inquit, uerbo. Non scēnabis fratri
tuo, denotatur ius naturæ (quod cum mor-
tales omnes naturæ glutino sint fratres, &
nullo accipiēda est uisura. Altera uero pars
est permissio ubi dissimulandā non dux-
rim quorundā calumniā imponentium
D. Tho. quod nōc̄ fraudis in illo loco intel-
lexerit omnes homines, perspiciebat. n. d. di-
scrimen inter fratrem & alienum, sed intel-
ligit, quod licet nomine fraudis speciatim
intelligerentur, qui erant de populo, tamē
quia amplissima uocis significatione (ut i.
de doctrina Ch̄stia. c. 30. auctor est Au-
gust.) oēs homines fratres sunt & proximi,
insinuat illic naturalem uisuræ prohibitio-
nem ad omnes homines potēdi. Sed neq.
hoc silente prætereundum est, quod non
desunt qui al. erum solum illi cōcessioni,
Sed alieno, assuere uelint, ut uidelicet nul-
la sit permissio, sed potius inhibitiō ac si
dixisset, Fratri tuo non scēnabis, sed si
quis pro alieno tibi ducendus foret, ille es-
set a te scēnore premendus. Neminem ta-
men mortalium debet sic existimare. Q. ē
admodum inquitur legendus est canon
Ambr. supra citatus 14. q. 4. Ab illo exi-
ge uisuram, cui merito nocere desideras,
quasi dicat, secundum gl. illic adscriptam,
sicut nulli nocere debes, sic a nullo debes
petere uisuras. Quare ex uerbo ibidem lu-
biuncto, Cui iure inferuntur arma, huc le-
gitime auferuntur uisuræ, non est inferen-
dum, ut communis infert opinio, quod ab
hostibus fas sit uisuras surripere. Quoniam
re uera, ut paulo antea dicebamus, talis
mos neque specimen præ se ferit honesti,
neque Diuo illi inurenda est hæc nota, ut
hoc cōsuleret. Sed uoluit excarnificare in-
iquissimam uisuræ naturam. Et ideo subdit,
Sine ferro dimicat, qui uisuras flagitat. Sine
gladio se de hoste uleiscitur, qui fuerit uis-
arius exactor inimici. Est ergo nō licētia,
sed

Mens S.
Thom.

August.

Expla-
natur lo-
cus ex
Amb. ci-
tatus.

sed consilium, q̄ cū nemo se debeat de ho-
re vlcisci, neque debeat usuris illum affli-
gere. Haud. n. cum regibus loquebatur, qui
bus solent bella indicere, sed in uniuersum
cum priuatis, quibus consilium est ut
fratribus iniurias condonent. Igitur quan-
tum ad Ambrosium, longe mihi est proba-
bilissimū, hanc nobis exhibuisse mentem.
Quod autē idē sensus accommodari posset
textui Deut. 23. nouum esset, & credo ui-
dentum, sed est sensus quē iā exposuimus.
Illud autē, q̄ obicitur eod. c. Deut. c. 28.
Fœnerabis a gentibus multis, & ipse a nul-
lo fœnus accipies, nihil ad rem pertinet.
Accipitur. n. illic fœneratio pro eo, quod
est simpliciter, mutuare iuxta illud Ecclē.
29. Fœnerare proximo tuo tempore neces-
sitatis illius. Ob idque nihil aliud illie
Deus significauit, quam bonorum affluen-
tiam, quam populo illi pollicebatur. Ex
his demum sequitur, non opus esse (quod

Corolla Contrad. arbitratur) moderari permissio-
riū con nē illā antiquā, dicendo, q̄ p̄ euangeliū
era Con iā cessauit. Nā usura illa culpā semper ha-
rad.

Ad ter-
tium. leges illis permittunt, sicut alijs Christianis. Et
ideo. c. quāto. da usur. solum eisdē Iudæis
inhibetur, ne graues immoderataque usu-
ras a Christianis extorqueāt. Eodēq. peri-
net, q̄ ea post miserabile eo. ri. Papa prin-
cipibus iubet, ut Iudæos usuras Christia-
nis restituere compellāt nē pe quod immo-
dicas diuellerant. Ad tertiu argumentū de
legib. ciuilib. usuras permittentibus pari
modo rñdetur, q̄ illas non permittunt tan-
quam licitas in foro Dei, quia neq. p̄t, cū
sint contra naturam & contra diuina man-
data, ut ea. super eo. de usur sed sicut me-
tricia ad obuiandum latrocinis, quia sicut
et mortalium luxuria, ita neq. auaritia po-
test humanis legibus omnino restringi.

Leges Permissio autem usurarum patet toto
humana. ritu. de usur. lib. 2. ff. de usur. & C. eod. ritu.
de usur. potissimum l. eos. ubi usurarum quantitas
tas per tit. modus p̄scribitur, quarum summa est
mutuatio centesima. Hanc. n. iura appellāt maximū,
ut h̄q. sine. ff. de nego. gestis eademq. ap-
pellantur grauissima. De qua sit quōq. mē-
tio canone, si quis. 1. 4. q. 2. Deinde erant
tres centesimę, triens, &c. De quibus Bar-
tholomæus composuit tractatum super l.
ad b. u.

Si hæres, ad leg. Falcidiā, ubi. S. itē, nomi-
nantur trientes usuræ. In quo tractatu cō-
plures cōgerit opiniones. Multa. n. de hac
re nonnulli iuris interpretes hallucinan-
tes multiplicarunt glossata. Ad huius
ergo intellectum notandum, in more fuisse
Romanis, uturas Calendis singulorū men-
sium persolvere. Vnde usura centesima
erat centesima pars sortis singulis mensi-
bus aucta. Mutuo tibi dederam centum au-
reos, singulis mensibus debebas mihi unū.
Budeus l. 1. de assē arbitratur nomen in
de cadere, q̄ centum mensibus reddebāt
duplam sortem, sed multo significantius
deriuatur a parte aliquota, unoquoq. mē-
se soluta. Itaq. singulis annis obueniebāt
duodecim ex centum, ut mercatorum uer-
bo utamur. Et existimabāt hæc usq. adeo
grauis, ut non permitteretur nisi in traie-
ctis mercibus, puta, cum quis pecuniam
mutuabat mercatori marino, ut capitalis
periculum ipse qui mutuabat, subiret. Ab
hac centesima denominabantur reliquę,
scilicet bes centesimę, triens centesimę,
dodrās, &c. Nam omne totum iure dī as,
qui diuiditur in duodecim uncias. Vnde
triens est tertia pars, puta quatuor uncie,
semis medietas, &c. Et sic dī quis hæres cō-
stitutus ex assē, ex semisse, ex besse, quę
sunt duę tertię partes, puta uncie octo, &
dodrās, nouē. Quocirca triens usura non
est (ut quidā putant) tertia pars sortis, nec
quadrans, quarta, alioqui longe maior es-
set quadrans quam centesima cum eadem
l. eos. 1. 00. existimeretur maxima, sed triens
est tertia pars centesimę, ut si pro centum
aureis unoquoque mense solueretur tertia
pars unius aurei. Et simili proportionē in
ceteris. Existimandam ergo hic est, quan-
to sic iam hisce temporibus licentior usu-
rarū rabies. Non. n. solum duodecim ex cē-
tē in annū parū existimant, uerū neq. qua-
tuordecim neq. sexdecim in singulas nun-
dinas satis hñt. Præterea usurarum usuræ
summo rigore phibitæ erāt, ut ff. de usur.
l. placuit. Et C. eod. ritu. l. ut nullo. Sic. n.
habet lex. Ut nullo modo usurę usura-
rum a debitore exigantur. Usurę usura-
rum dicuntur, quę nunc maxime sunt in
usu. Suscepisti mutuo mille, pro quibus
in usuram debes centum. Non solus

Budeus

As dici-
tur om-
ne totū.
Dodrās
Triens
usura.

Usura
usurarū
olim sū-
mo rigo-
re phi-
bitæ.

Quod sic stricte quidam intelligunt, quasi non sint admittendi ad sacra audienda. Veruntamen quia pœnæ non sunt restringendæ, & illis non fertur in eos excommunicationis sententia, non est audiendū nisi scdm verborū sonitum, q. s. non sunt admittendi ad suscipiendam sacrosanctā Eucharistiā, eo quod sunt publici peccatores. Itē quod nō donentur ecclesiastica sepultura. Deinde, quod sacerdotum nullus eorū oblationes accipiat, quia consentur rapinæ. Et qui acceperit, est ab officiis suspensus. Reliquas vero cui libuerit, quæret loco citato. Ex his de mō palā fit, q̄ fuerit superuacaneus labor, quem Bald. atq. Barr. insuperant super l. cūctos populos. C. de sum. trinit. quāque ab se longe ad q̄onem illā de Catholico Iustiano Cæsare responderunt, videlicet quō duo hæc cohærent quod eadē lege præcepit cūctos populos sibi subiectos in religione uersari, quam D. Petrus Apostolus Romanos tradiderat, & tamē usuras permissit, quas fides christolica docet esse illicitas, quasq. Ecclesia uetat. Ad quod respondet Bal. quod præcepit teneri fidē trinitatis, sed non respectu aliorū articulorū, qui requirunt ut ad salutem animæ. Profecto solutio non erat digna Baldo. Nīm Imperator præcipit oēs uersari in religione Ecclesiæ Romanæ, quæ non solum fidē trinitatis, uerum totam includit, & simul et mores. Responsio ergo est, quam iam declarauimus, nempe quod imperatoria usurarum permissio nullatenus repugnat fidei, quia non astruit esse licitum in foro Dei. Hæc n. esset manifestaria hæresis. Quod autem usurariū ciuilibus pœnis non subiacent, non est contra fidem, sicut neque id quod meretrices nullo afficiantur supplicio,

ARTICVLVS II.

Utrum ratione mutui aliqua possit ex peti commoditas.

Quoniam constitutum est nihil ratione mutui posse in pactum dari, explicandum restat, utrum neque commoditas ex parte ulla possit. Et arguitur a parte affirmatiua. Eadem esse uicōparatio dati ad datū, & mutui ad mutuum, sed pro data pecunia licet ex pacto recipere eandem uel eius ualorem, ergo pro beneficio mutuandi licet par expe

ctare officium, ut. s. mutuatarius uinciatur ut mutuantem remutuet. Secundo arguitur: Argu. 2. Si gener pignus mutui accipiat, quod sit si uel ferū, ut hortum uel fundum, pōt fructib. eius uti donec sibi de dote satis fiat, ut patet cap. salubriter de usaris. ergo licet aliquid recipere ratione mutui. In contrariū est quod Ezechiel. 18. inter ea, quæ ad uiri iustitiam requiruntur ascribitur, si usuram & superabundantiā non acceperit. Vbi nomine superabundantiæ res oīs comprehenditur, quæ pecunia æstimari potest. Accedit uerbum Ambrosii cap. 14. q. 3. quodcunq. accedit forti, usura est. Et Hier. cano. putant. Omnia munuscula cuiuscunque generis accipe. e. usura est.

Ad q̄onem præsentem tribus conclusio nib. de mēte S. Tho. respōdetur. Prima Nihil ex pacto mutui uel recipere uel expectere licet, cuius pretiū pecunia æstimatur. Conclusio clara est quoniam scdm Philof. 4. Eth. Omne illud cuius ualorē pecunia metimur, pro pecunia habendū est. Cum igitur non liceat pretio mutuari, fit, ut neq. ratione mutui quippiā recipere, quod sit pecunia æstimabile. Secunda conclusio. Accipere aliquid non conventionis nexu uel tacite uel expresse, sed quod gratuito mutuantem rependitur, nullam impingit usuræ labē. Probatur. Quia beneficiū mutuandi non solum non auersatur amicitiam uerū et cōciliat, & firmat: ergo neq. obstat quo minus mutuator possit munus quodcunque suscipere, quo solent amici amicorum beneficia repēscere. Tertia conclusio. Nulla lex obstat, quo minus fas sit mutuantū illatione mutui conquire e. & exigere, quæ pro tio pecuniæ non penduntur ut puta mutuatari amicitiam, ac beneuolentiam. Ex his conclusionibus summam colligitur iudicium quæstionis præsentis. Tertia. n. requisita sunt, quæ mutationem usuraria macula inficiant. Primū, ut id quod expectatur æstimabile sit pecunia. Secundum ut ratione mutui expectetur, & non quia aliās debitum, uel alia via. Tertium quod ducatur in pactum, uel expressum uel tacitum. Quod intelligendum est, ut mutationis actus sit re exterior usura. Nīm etiā si in mutatione non interueniat pactum, si postea receptio sit ratione mutui, est receptio

Ambr.

Hieron.

Prima conclus.

Aristot.

Secūda conclus.

Tertia conclus.

Tria sū; quæ in mutatione usuraria reddunt

Baldus.
Bartol.

Respon
sio
Baldi si
nistra.

Vera so
lutio.

Primū
argum.

ceptio usuraria. Quare usura mentalis, ut diximus, est mente intendere ratione mutui lucrum accipere. Per hæc enim prudentissimus quisq. de omnibus iudicabit. Contra tertiā uero conclusionem, qua dictum est, licere pro mutuo exigere id, quod pecunia non estimatur, obuium fit illi sophistici argumētū, qd licet et mutui obligatione ex gere ab episcopo sacerdotium, si quidē spiritualia non sunt pretio æstimanda. Responsio autem est, qd conclusio loquitur de his, quæ in humana ciuitate ad gratiam & urbanitatem pertinent, uidelicet, quæ sub obligationem non veniunt, sed solent dari gratis, spiritualia uero alia ratione nō æstimantur pecunia, nempe qd non sunt eorum propria, qui conferunt, sed sunt illis a Deo gratis commissa, ut tanquam eius bona gratis dispēsent. Ob idque res huius generis crimen est, pretio, tam dare quā recipere. At quia ait sanctus Thomas beneuolentiam & amicitiam non esse estimabilem pecunia arguitur contra. Secundū æstimationem humanā uir probus plius faceret bonorum amicitiam, quam aliquem pecuniæ numerum. Quin uero & pretio illā emeret ergo est æstimabilis pecunia. Respondetur qd non ideo censetur non estimari pecunia, qd non sit pretiosior, quam illa, sed quod natura sua neque emitur, neque uenditur, consistit enim in uoluntate quæ non cogitur. Potes tu quidem collata pecunia emollire hostis animum, ut te diligat, emere uero, ceu panem, minime. Ob idq. non modo intuitu amicitiae contrahendē mutuari licet, uerum & amicitiae signa in pactum ducere, nam uerum amorem, est impossibile, ut puta qd mutuatarius non tibi noceat, affabilem se tibi præbeat, atque urbanum, &c. Quid aut, si ad amicitiam illius adreperet per mutuum procuris, qui tibi potest aut sacerdotium conferre aut magistratum, puta si rex, ille sit, aut episcopus? Aient quidam, quod quādo propositum non sistit in amicitia, sed ulterius ad lucrum progreditur, usura est mentalis. Sed tamen de hoc iam regulam supra terigimus, quam nunc confirmandam repetimus, uidelicet, quod usura mentalis per obiectum perpendenda est, non per hoc, quod sit principalis intentio uel

accessoria, nempe sit per mutuum intendē mutuatarium allicere, ut ratione mutui tibi quidpiā conferat, usurā mētē cōmittis, quamuis illa forte non esset principalis intentio. Si autem non intendis, nisi amicitiam eum deuincere, & postea, non ratione mutui sed ratione beneuolentiæ id tibi conferat, cuius tu dignus es, nulla est mentalis usura, etiā si illa sit tua principalis intentio, puta facere amicū, ut postea bene erga te affectus gratuito, & liberaliter tibi aliquid donet. Ita que totum negotium hinc pendet, qd speras habere uel ratione mutui, uel ratione amicitiae. Si autem illius officij quod speras indignus es, alia est noua iniquitatis ratio. Sētentia est S. Tho. qu. 13. de malo quam pro be Caiet. quolib. 1. q. 3. sequutus est. Patet exēplis cōclusio. Dum exquisitū nostris episcopū, quem nullo alio respectu, quam iustitiæ, scis sacerdotis conferre licet tibi ei seruire ad uenandum eius beneuolentiā, ut postea gratis, & non propter impensa obsequia conferat tibi beneficium, cuius es dignus, quia certus es neque illum propter obsequia daturum, neque te recepturum. Item si tu magistratu dignus es, sed tamen regi inuisus, ipōtes illum muneribus placare, ut te ad eius amicitiam infirmes, & dignorū albo te ascribat, cur ergo non poteris etiam mutuo aureo beneuolentiā eius piscari? etiā si alioqui non mutuares, nisi ut eius amicitia tibi esset frugi. In summa, cum exterioris mentalisque usuræ idem sit obiectum, exterior est si dissima interioris regula. Accipere ratione mutui, usura est in re, ergo id animo proponere, usura est in mente. Accipere uero ratione amicitiae, non est realis usura, ergo neque illud optare, est mentalis. Scio et quidem responderi posse, quod licet illud simpliciter optare, non sit peccatum, tamen illam amicitiam per mutuum procurare, culpa non uacat. Attamen cum obiectum intentionis sit licitum, nescio quid culpæ hic lateat. Hoc tamē fatendū, quod cū sit ualde subtile discernere, quando intentio subest recipiēdi ratione amicitiae, aut ratione mutui, temper est talis intentio suspecta. Sed ubi uir prudens id discernit, nulla subest culpa. Sed nunquid non potero per mutuandi beneficium

D. Th.
Caiet.

Quæst.

amicitia

amicitia cum illo me coniungere, cui debitor sum, ut mihi remittat? Vt si me quispiam de re aliqua in litem uocat, non mutuata pecunia possum cum illo fœdus inire, firmato pacto ut illi cedat? Responderetur, quod si rem illam uere debeo, non possum in pactum ducere, sin uero per calumniã diuexer, possum quidem conventionem mutui meam redimere uexationem. Existit autem contra priorem partem argumentum. Si quem ego iniuria affeci seu honorem eius ladendo seu famam etiam si pecuniariam restitutionem ex me iure posset exigere, possum nihilo secius ego mutuãdi uinculo cum obligare. Respōsi. Quod ego quidem procurem, ut ratione amicitie per mutuum gentis mihi condonetur iam assertũ est, licere. Quod uero pacisci liceat, aliquantulo maior est hæc di ratio, tñ recte mihi u deor id quoque concedere saltem antequam sin in pecuniam cõdemnatus. Nã etsi honor & fama pecunia possit æstimari, tamen ex natura sua iure amicitie condonari solet. Quare illud pactum non est nisi amicitie fœtus. Suffragatur nobis Syluester uer. usura. pri. S. 1. 1. Queris autem forte, nec immerito, utrum illa amicitia possit in pactum duci, quæ turpis est usus? Vtrum s. perulans in uenis conuenire ex mutuo posset cum muliere de turpi obsequio? Et ratio dubitandi est, quia illa nihil aliud apparet, quam amicitia Respondetur, quod amicitiam p mutuum procurare, ut postmodum illa amore uicta consentiant, non est usure uitiũ obligare tamen illam, minime ab eodem uicio excusatur, quia illa obligatio æstimabilis est pecunia. Ecce de his, quæ pecunia non sunt æstimabilia. Contraria ergo ratione nihil pretio pecuniaz dignum potest in pactum mutui constitui, ut non licet tibi ea conventionem regni mutuare, tributorum te pensione exoneret, siue per priuilegium subsignatum, ut has nobilis, siue in tempus, nisi forsitan in propatulo cisset q per iniquitatem, & tyrannidem exigere rentul. Nam tunc quia illa non debeo, nihil ratione mutui recipio, sed uindico me ab iniuria, defendendo quod meum est. Eadem ratione nec possum ratione mutui principem obligare, ut opus. 2. 1. ait S. Th.

qui mihi cõferat magistratum aut re aliã. Neq. possum mutuare cẽtum eo pacto, ut mutuarius illa uel eorum partem suis expensis extorqueat ab illis meis debitoribus, a quibus difficile extorquebuntur. Neq. si habeo frumẽtum decem miliaribus ab hinc lōge, possum mutuare, ut tu inde aduehas uel illic cõlumas, sed mihi id hic p soluas, quia te uectura aggrauo. Neq. uero ut aliqd obsequium recipias uel a manu uel a lingua, ut alius scilicet tibi adsit ad opus catus in causa, uel sit tibi amanuensis. Immo uero neque in pactum ducere, ut mutuarius elemosynas faciat, uel alia opera misericordiaz. Hæc inquam nõ licet in pactum ducere, neque expectare ratione lucri. Secus, si alter gratuito referat. Neque ut mutuarius corã te canat, ut saliat aut negotia tua gerat, aut pro te oret principem, nisi res essent tam exiguæ, pro quibus non consuevit pretium rependi. A que eandem ob causam neque mercator citra notamen usure mutuare sub eo uinculo põt, ut uel totum mutuum uel partem in mercibus mutuarius suscipiat, etiã si uisito p̃tio uendat, dũmodo ille re uera mercium non egeat, sed cogitur emere ratione mutui quoniã obligatio illa emendi æstimabilis est pecunia. Immo inde lucrum mercatori obuenit, nã licet merces tantum ualeat, maiorẽ tñ copiã uēdit q̃ uēdidisset. Ex quo iniquissima mercatorũ fraudulẽtia p̃ditur, q̃ indigenti regi stipendio militũ, earõne ei mutant, ut milites id mercibus tantũ suscipiãt, & tãcũ in pecunia. Est. n. triplex aut quadruplex figura prauitatis. Prima, q̃ licet ipsi potent merces tãti ualere, haud tñ ita res habet, q̃a emptorum raritas extenuat pretium, & si illi non distraherent inter milites, non cito nãciscerẽtur emptores, q̃bus illo pretio diuenderent. Secũda iniquitas est, q̃ q̃a credito uendunt, carius uendunt. Et cũ a rege expectationis intuitu lucrũ cessant nihilominus corradũt, sic ut tps bis uendant. Et tertio, cũ miseri milites nõ indigeant eiusmodi mercibus, uilis sumo eas statim p̃tio cogitur, reuendere, atq. ut summam dicamus pro decẽ millibus, que rex soluit, uix milites sex millibus potiũtur. Sed p̃coraris, utrũ possis mortuũ rōne mutui ligare, ut tuũ colat agũ ju

Merca
torũ in
signis.
fraudu
lentia.

Dubit
tio.

Summa Angel. de usura, & quos Sylu. memorat in uerbo, Adrian. Usura. p. 1. §. 7. Quorum ratio est, quod cum homini mutuator nullum det damnū, nullum ex totiq. et priū. Attamen ab aduersa parte stat ratio, quod illa civilis obligatio est, æstimabilis pecunia. Haud enim dubiū est, quin priuatio libertatis suapte natura digna sit pretio. Alii uero arbitrantur nullā committi usu rā, si mutuum dederis illo termino soluendū, quando mutuatarius cessauerit ad tuū molendinum venire, vel tibi alia uia iusto pretio seruire. Sed re vera eodem relabitur. Et ideo usuræ palliatio est. nisi forte te contractus sit emptionis, & uenditionis nihil enim uetat quo minus possit constituto pretio obligare hominem ut ad tuum ueniat molendinum per tot annos, ac per totam uitam, et adiuncta pœna, ut quando defecerit certā tibi multā am soluat. Hinc plane colligitur prædiorum dominos usu ræ sordibus infici, dum eo pacto colonis pecuniam aut frumentum mutant, ut auctiori pretio fundos suos & prædia conducant. Neque uero excusantur, dicentes prædiorū usum tanti ualere, sed quia non possunt colonos alia conditione inuenire mutant, nam si non inueniunt, siquidem est quod non tanti ualeat conductio. Ergo quando inuenies alium tanto pretio conducentē, tu tū tibi esset tunc pauperi mutare, ut eodē pretio conduceret, aliter minime. Sunt præterea qui usurā in hac cōuentione nullā agnoscunt. Obliga tu te mihi meas in æstate demerere fruges pretio tunc temporis curreme, ut ego tibi tunc soluā partem pretii. Nā hic nulla apparet mutui ratio, sed solutionis. At uero non audeam hoc admittere. Nam illa anticipata solutio inmutatio, quædam est pecuniæ per operas alterius soluendæ. Quare obligō ratio mutui fit. Sed arguis cōtra: Dum mutuatarius iustum pretium suorum operarum recepit, nulla ei uidetur deberi restitutio. Rñdet Io. And. ut refert illic Adr. quod debet fieri pauperibus. Nulla hoc tamē iubet ratio, quoniam restitutio nō cedit in ius pauperū, nisi ubi non potest haberi creditoris copia, uel ubi condemnatur ut perdat, sicut

in simonia. Sed illi est restituendum, quantum illa obligatio ualeat. Ex quo fit, quod si ut se colonis obliget, pretium aliquantum lo statueretur ei maius, aut ut ueniat ad molendinum, aliquid remitteretur pretij molendinum, nulla esset usura. Item, si etiam conductor obligaretur ipsum cōducere, nam tūc quia obligatur unus obligatur, & aliter, & non ex ut anticipatæ solutionis. Et hæc de prima conditione usuræ, quæ est, ut quod recipitur æstimabile sit pecunia. Secunda cōditio uero est, ut ratione mutui recipiatur. Quæ propter si mutuatarius alias mihi debitor est, possum illum pactione mutui districte deuenire, ut cum mutuata pecunia aliam etiā mihi debita soluat. Ut v.g. si tibi quæ arbitris decem illi mutuo dedi, quæ id iudicio negare pōt, possum ea lege decem insuper mutare, ut coram tabellatio syngraphā oīum nigrini mihi subscribat nam licet illa obligatio æstimabilis sit pecunia mihi tamen illam debebat. Et eadem rōne excluditur a rōne usuræ, si uel rōne lucri cessantis, uel donationis, uel alia uia illud recipiā. In calce tamen huius articuli explicandū superest, in qua species sit mutui restituendum, ut iustitia citra usuræ cimen, quod alterutra partium committat, obseruetur. Habet enim locum mutuatō in his, dumtaxat rebus (ut supra dictum est, & hñ. l. mutuum. ff. de rebus cred. si certum petatur) quæ usu consumuntur. Mutuo ergo tibi modios frumenti decem, quos per uilius uenditur, utrum per redhibendi, quo forte carius erit. eandem mensuram mihi debeas quam tibi dedi, an idē tantū priū, quo æstimabatur dum tibi contuli? Et uice uersa si pluri uendebatur dum tibi contuli, utrum postea eandem præcisē mihi debeas mensura, an quo uendidissēm pretiū? Idem est de uino, oleo, melle, & simi. Tractat hoc Syluest. in uerb. usura. p. 1. §. 18. & 17. & alii multi, quos reuera nō uideo scopus puni tim ferre. Respōsio ergo hisce disinctionibus fit clara primum, discernenda est mutuatō a uenditione. Etenim dum tu hyemali tpe decem modios frumenti credidisti uidendū est, utrum mihi eo pretio uendidisti quo tunc uendebatur, an uero mutuasti. Si uendideris, non tibi frumentum, sed pretium debeo. Quapropter si tunc

Solutio

fructus singulis modis valebant ducatum, decem tibi ducatos debeo, quocumque pretio post frumentum ueniat. Et ideo si inter nos conventum fuit, ut idem pretium frumenti rependerem, & postea valet modius non nisi dimidium ducatum, viginti tibi modios debeo. Res est clara. Si autem non sit nisi mutatio, tunc non pretium, sed decem tibi precise modiorum debitorum, quocumque uenundet postea numero. Vt si mense Ianuarii frumentum suscepisti, soluendum sequentis anni eodem mense, eisdem tibi decem modios eiusdem qualitatibus remetiri teneor, ut si granum eiusdem sit bonitatis. Neque refert longine maioris annona uenibat, quam tu mihi dedisti, an multo minoris. Et idem est uini iudicium atque aliarum rerum usu consumptibilium. Etenim ratione mutui non tibi debeo pretium, sed corpora in eadem specie & qualitate. Quamobrem si quando ego tibi soluo, non valet modius nisi dimidium ducatum, quicunque ducatis tibi satisfactio, licet quando a te mutuatus sum, decem modii emerentur ducatis decem. At uero si tu mihi mentus es frumentum uenistum, obligans me ut tibi remetiar nouum, usuraria mutatio est. Nam petis frumentum melioris qualitatibus quam mihi tradis, neque refert utrum nouum uilius vendatur. Et ideo isti reconditores frumenti caritatem exoptantes, reconditorum nomine infamantur. Mutuat enim frumentum submercidum ac corruptioni proximum ut reddatur eis nouum. Atque idem in oleo & uino & aliis censeto, ut si subacidum uinum mutuas, ut dulcius tibi reddatur. Hæc doctrina, quam Germani ciuili quoque iuris est, ut patet, si de rebus cred. si cer. per. per totum præsertim in uinum. Quæris autem, quid si mutuo soluendo non sit designata certa dies, utrum fas sit tunc mutuatori non reperire, quando det uilius uenundari, sed opperiri tempus, quo sit maximi pretii, ut frumentum duplet aut triplet? Respondetur ex natura rei nulla prodi in iustitiam effigie. Esset tamen uariæ iudicium euidentius, quam charitatis. Dico non esse iniustitiam, nisi mutuator operam daret, ne aliter antea solueret, tunc enim iniustitia sit. Alioquin mutatio imputatur, si non sibi consulit soluendo, quando ex re sua suc-

rit. At uero dum pactum interuenit, ut solutio non fiat ante certum tempus, quando cõiectura docet auctori pretio æstimandum, usurarios contractus est. Contra hanc autem sententiarum sumitur a monetarum æstimatione argumentum. Sequeretur inquam ex his, quæ dicta sunt, quod liceret mihi imputare tibi ducatos centum quando minor argento vel ære æstimantur, & postea dum regis pragmatica aureorum ualor augetur, idem aurum pondus suscipere. Syluest. usur. pri. §. 14. refert doctores iuris dicentes quod si uenimiliter dubitatur tempore solutionis posse ualere minus plusue, tunc eadem antea moneta est restituenda. Sed re uera vel me uel istos fallacia cæcos. Interstat. p. ni fallor, planissima inter capedo inter nullorem monetæ, & ualorem aliam uerum usum consumptibilium. Nam dum pretium, ut g. frumenti, uel uini, uel olei augetur, res ipsa in se immutata manet. Et ideo eadem est restituenda mensura, quæ mutuo recepta fuit modo iam exposito. Quod uero moneræ ualor augetur, ipsa in se natura monetæ quatenus moneta, hoc est rerum mensura est, augetur ac si augetur mensura frumenti, ut puta modius fieret maior. Et ideo si quando a me mutuatus es ducatum, non ualebat nisi regalia undecim, & post ad duodecim eius æstimatio aucta est non debes ducatum integrum, sed undecim argentea regalia. Quemadmodum proisus si decem tibi urnas frumenti mutuarem, dum uinam duodecim tantum modiolis explebant, & postea per legem aucta est, ut capiat modios tredecim, non debes mihi nisi urnas, quæ duodecim precise reddant. uerum tamen quod de uariatione ualoris pecuniæ diuersis temporibus in eadem provincia dicimus, falleret quidem si pecunia traduceretur ab una provincia in aliam Ducatus, exempli gratia in Hispania, quæ aurum abundantior est, minori argento peditur, quam in Anglia ubi maior est argenti copia. Ob idque undecim hic argentea regalia plus ualent quam illic. De hoc ergo reponenda est disputatio usque ad proximum librum, ubi de cambiis differendum nobis est.

Restat ergo ut ad argumenta respondeamus, quæ tantum nos duo proposuimus, Primum.

Syluest. Discrimen ter pecuniæ & aliarum rerum ualorem.

Solutio. Tēperatio superius asserit.

Renouatores.

Dubitatio.

Solutio.

Obiectio contra tradita.

Primum. n. S. Tho. de lucto cessante, & ut artic. proximo enucleandum est. Secū dum uerum idem ferme, est qđ præcedēti artic. 5. loco fecerat, arque illuc ideo solutū reliquimus. Est. n. eiusmodi. Mutuationis tenetur ex honestate beneficium compen sare, ergo potest ad illud beneficium ratio ne mutui ciuiter obligari. Iam enim su pra negata est consequentia. Nam iusti tia legi illa repensatio satisfacit, qua tan tum ubi redditur quantum mutuasti, aliz autem honestatis, libera esse debet sicut tu libere mutuasti. Ad quartum ergo,

Ad pri-
mū arg.

quod nos primū fecimus, nempe an liceat ratione mutui obligare mutuatarium ad licitum mutuandum, respondeo Ang. asser- tione Ratio sua est eadem quæ paulo lupe rius allata est, nēpe quod in tali contractu nullum mutuatario datur damnum. At ue ro tam ibidem monstrauimus fallacem esse rōnem. Nam licet beneficium mutuandi, officium sit liberalitatis, & misericordiz, tñ obligatio est æstimabilis pecunia. Ob idq. peripete D. Th. negat esse licitū. At uero utrum mutuae hoc pacto licet, ut in pñia tu mihi aliam rem mutues, s. mutuo tibi frumentum, ut mutuas mihi unum? Nam ex dictis S. Thom. apparet licentiam hanc colligi, ubi ait. licet simul mutuantum aliquid aliud mutuum recipere, non autem licet cum obligare ad mutuum in posterum faciendum, cū tamen discrepācia deprehendi uix queat, quod cū non te pos sim ligare ut eras mutues, possim te obli gare ut statim mutues. Neque ratio solida est, si dicas mutationem de presenti non esse æstimabilem pecunia. iam et si hoc ue rum sit, tamen obligatio est æstimabilis.

Solutio.

D. Tho.

Rñdetur ergo quod neq. S. Tho. dicit. qđ potest inter. edere obligatio in pñia, ut i. petenti ex te mutuo, non aliter concedas, quā ciuiter obligando ut statim mutuet. Sed supponit uti res habet quod mutuan- nes de presenti gratuito fiunt. Vt, mutua tu mihi, & ego tibi. Et ideo simpliciter ait quod licet mutuum recipere. Quia propter placet mihi appendix illa Cicerani hoc lo co, nēpe quod liceat fideiussori pretium re cipere, ut fideiubeat. quoniam illa obliga tio qua se stringit uo nomine soluere, æ- stimabilis est pecunia ac subinde uendibi-

Caieta.

lis. Quod si contrarias insurgas, fideiussio est quidam species mutui, sed fideiussio mutuatæ amico pecuniā, non potest pre- tium recipere, ergo neq. inde qđ pro eo fi- deiubet. Negatur itaq. prior præmissa. Alia enim res est fideiubere pro te quā mutuaræ tibi. Ex quo rursus inferitur, quod possit qđ ut se obligare paratum esse ciuibz mu- tuare quouies egerint, stipendium recipi- blicę suscipere, hoc. n. non est pro mutuo, sed pro obligatione. Ac demum ex his col- ligitur, quod non mihi licet mutui te modo colligare, ut pro me fideiubeas. Quintum

D. Th. argumentum materiā inducit cōtra Ætus societatis, de qua nos infra longam Ad secū- differtimus quæstionem. Ad sextum dū arg. ergo, quod nos secundo loco posuimus. i. e. pignoris usufructu, respondeatur planities, quod qñ pignus est fructuosū, cōpuandi sunt eius fructus in sorte. Alias nec mihi reci- perentur in pretium mutui, unde usura la- bes contraheretur. Cautio est utriusq. iu- ris, ut extra de usur. c. 1. & 2. & C. de distr. pig. l. 1. Exurgit autem duplex difficultas ex eodē iure. Prima hæc uero ex c. conque- stus, eod. l. ubi p. s. quam præcipitur ut fru- ctus pignoris ducantur in sortem, addi- tur. Nisi tēram ipsa de feudo sit monaste- rii uestri, nēpe quod si ecclesia fundos ali- quos in feudum seu in emphyteusim alicui tradi sit, & postea feudatarius eidem eccle- siæ eisdem impignorat fundos ecclesia potest recipere fructus non computando in sortem mutui & pecuniæ. Idem habetur extra de feu. c. 1. & tamen esse apparete manifestæ usuræ scelus. Sunt ergo qui non aliter hoc putant defendi posse, quam quod in utilitatem ecclesiæ permissum est.

Veruntamen solutio hæc non satisfacit. Nam ecclesiæ mos, & consuetudo est po- tius nō exigere usuras neq. vnde licite pos- set. ut patet in casibus citatis. 1. 2. q. 2. Et i- deo alia nequit redditatio, quā quod hęc est natiuo feudorum conditio, ut quouis adierint ad uerum dominum, redeant cum fructibus, sed tamen feudatarius absolutus a solutione feudi ut eo. c. i. de feu. habetur. Verum est tamen æquitati apparere, consi- ne, ut si feudatarius, quia meliorem reddi- dit fundum plures colligebat fructus qu- soluebat ille excessus semper obueni- ei, quamuis

Ad secū-
dū arg.

Dubiū.

Prima
difficul-
tas de
fructib.
pigno-

Solutio.

Feudo-
rū cōdi-
tio.

ei quamvis cum impignotasset. Attamen quia exoneratur illo onere excollendi dotis incepti, fundum, & meliorem reddendi, Et illo exesse priuatur. Grauius tamē obortur dubium ex cap. salubriter de uis. ubi habetur quod si locer tradidit genero pignus dotis fructuosum, iusto idem genero usufructu pignore, dum sibi dos non soluitur, neque fructus illos cogitur ducere in sortem. Idem permittit ius civile l. Pater. ff. de doli mali & met. excep. Et quidē de de conclusionē nemo ambigit, sed tamen de rōne est dubium. Aduert. n. Panor. & ceteri super d. cap. salubriter rationem sumi ex sustentatione onerum matrimonii. Sed est Adria. in q. de usura, cui causa hæc nō pbat? Argumētū eius est, qd in aliis quoque contractibus contingit, ut qui pignus recipit, teneatur aliqua onera sustinere, & tñ nō idē pōt. percipere fructus extra sortem, ut si uendas annuam pensionem pretio mille ducatorum, pro quo recipis pignus, teneris illa onere soluendi pensionem sustinere & nihilominus debes fructus pignoris in pretium numerare. Item qui si pēdō regis uiuit, tenetur alere familiam, & tamen si pignus stipendii acciperet, tenetur fructus recipere in pretium. ergo ratio illa nulla est. Hinc ergo colligit Adrianus qd non potest gener recipere illos fructus extra sortem nisi ratione interesse puta lucri cessantis. Et miror ita alios esse hoc argumento deuictos, ut dicāt cā esse Theologorum opinionem, cum si nullus præter Adrian extiterit, qui hoc somniet. Enimvero qd p p onera matrimonii illic fructus percipiatur, non solum doctorum opinio est, sed expressi iuris sūa. Hæc. n. rationem subdit præfatū. dicens Cum frequēter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda. Arque idem colligitur ex allegata l. Pater. Quis ergo Theologorum id audeat negare? Præterea, causa illa lucri cessantis cōis est in aliis etiam contractibus, & tamen leges aliqd peculiare tribuunt genero in fauorem matrimonii. A tēde quod si illa esset tantū causa, locum non haberet nisi ubi gener esse mercator qui in negotiatione deberet, & dare pecuniam. Nam qui illam non habet negotiationi expositam, agere de

lucri cessante non potest, & tamen gener in uniuersum indultum est. privilegium hoc aliter rationes edco mordent eodē auctores, ut illic non persistant, sed dicat esse donationem socii. Hoc tamen respōsum nullum habet fultamentum, nam Papa cum interrogatus fuerit de iure, nihil respondit de donatione, sed quid ius ratioque iubeat. Igitur Adri. & qui eum sequuntur, ideo seducti sunt, quod nullatenus intellexerunt quidnam esset onera matrimonii sustinere. Haud. n. hoc, ut ipsi putant, id simpliciter est, quod uxorem familiamque alere, ut in aliis oneribus nō uiuent, sed est eandem alere, reseruata semper dote. Tenetur enim semper maritus uxori de integra dote, & quia præter dotem debet illam alere, etiam si non sit negotiator, recipit iure fructus pignoris, dum soluitur, dos, quia præsumitur quod aliquid illa dote emeret, unde illa salua, uxorum onus ferret. Et ideo lex illa, pater. docet quod qñ pater alit filiam, nō potest gener recipere fructus pignoris. Sed quid si gener libere concessit terminum solutionis socio? Rñdeo, quod id concessit suscepto fructu socio pignore censendus est intellexisse secundum ius, ideoque potest percipere fructus extra sortem, nisi contrarium libere expressisset. Nam cum possit quisq. indotatam sibi desponsare pōt & fructus remittere pignoris. Quid sit ut Almain 4. sent. dist. 13. q. 2. immerito remordeat Iuriconsultos, dicens, qd qñ socius non est in mora soluendi non licet genero recipere fructus pignoris ultra sortem. Immo ipse non penitus radicem iuris penetrauit, quo potest illos et tunc suscipere. Atq. hinc plane, quod Panor. eod. c. salubriter, scite, ut arbitror colligit, posse generum non solum fructuosum pignus, uerum & certam pensionem quorannis recipere, dum dos non soluitur. Illud. n. non recipit ratione expectatæ solutionis, sed quia dote salua, tenetur familie providere. Neq. argumētū quorundā cōtrariū tenentū ullius est momenti, sc. quod Papa non respondet nisi de fructibus pignoris. Nam ex eodē respōso colligitur, Syluest. quod potest alia uia recipere uñ uxoris modica sumptus faciat. Syluest. aut moderatur fictio. sententiam, ut nō possit, gener plures fructus

Deceptio Adrian. & cōplicū Sñia auctoris.

Scrupulus. Solutio.

Almain

Panor.

Panor.

Adrian.
Argum.
Adria.

Prima
rō in A-
drian.

Secunda
ratio.
Postrema.

Aut suscipere pignoris quā quib. sufficiat onera supportare. Et arbitror conditionem non longe a veritate aberrare. Etiam quā alii dicunt, si tantū posse recipere, quantū lucri cessat, inde refellitur, quod (ut probatum est) non recipit ratione lucri cessantis. At

Qd al- qui ex eadem radice soluitur alia quā si inq-
tera. terroges utrum defuncto marito possit

Rd du- tiam vidua recipere fructus pignoris vel
bitandi. alia alimenta, seu a patre, qui nondum sol-
uit dotem seu a mariti heredibus, si solu-
ta fuerat. Apparet. n. inde non licere, quod
dissoluto matrimonio vidua non sic pet-
it matrimonii sumptus, ut debeat serua-
re dotem, & ideo potest mutuum suscipere
ex illa postea soluendū. Nihilominus re-
spōdetur, absq. dubio, seu pater debeat, seu
coniuges hæres, alteruter teneatur, vel do-
tem soluere, vel illam secundum suū sta-
tū & conditionē alere, quia teneatur mari-
tus iure matrimonij eam alere, quousque
suā ei integrā soluat dotem, quæ dent eius

Dubiū. heredibus, quā maxime si et pōt reserua-
ri. Hoc tamen mihi dubium impresentiarū
occurrit, ad rem minime impertinentēs, ut
utrum posset quis filiā non aliter dotare, quā
mutuando genero pecuniā, ita ut mutua-
ret quispiā decem millia ducatorum mer-
catori sub pacto & obligatione, ut suā du-
ceret filiā? Apparet. n. hoc esse licitum.

Rd bæ- Primū, quia posset quisq. (ut dicebamus)
titandi. indotatā ducere, ergo pro mutuo. Item,
quia ducere uxore, ut esse opus amicitie
nā illam deberet prudentissimus quisque
sibi matrimonio adiungere, quam haberet
honeste charam, amicitiam aut pro mutuo
poscere nō est usura, ut supra dictū est. Pre-
terea si ille diligens esset & negotiationū

Respon- petrus pluri penderet decem millia mu-
sio. tuarum, quā donata mille Rēderetur nihilomi-
nus non esse licitum. Nam dū mutui vin-
culo alium obligat uxore ducere cum illa
obligatio graui sit æstimabilis pecunia, u-
sum mutuatae pecuniae seorsum conside-
ratum, rependit, in præteritū illius obliga-

Ad arg. tionis, loco videlicet mille ducatorum,
facta. quos ille in dotem reciperet. Neque refert
maiorne ille æstimet mutuum, an mi-
noris. Et ad aliud respondetur, q. quāuis
per amicitia posset gratis uxorem ducere,
tamē iam tunc non facit gratis, sed pro usu,

pecuniae pretio æstimato. Ex his sic conse-
quentur Reges aut magnates nullatenus pos-
se urbibus aut villis quas in pignus mutuū
suscipiunt, extra sortem usurarii, neq. ulla
ratione possunt ab usuraria iniquitate ex-
cusari. Remedium est tamen, ut nō recipiant
nisi emptas cū pacta reuocandendi, tunc
fructus ex prioribus obueniunt. Hoc autē
nihilominus subtrahendū non est. Impigno-
ras utriusq. gratia, sterilem agrum, qui tibi
neuiquam erat usui, quia nec erat frugis
ferax, neq. uirescebat, neque illum colere co-
gitabas, alter autē, cui impignorasti, colit il-
lum, ut olera inde saltem colligat, forte nō
est & odemmandus, ut in sortem ducat, quo-
niam cum tu nullum pateris detrimentum,
non debet alterius industria in sortem co-
putari, ueluti si depositarius usu pecuniae
tuae lucraretur, nihil tibi debet. Hec autē
prudenter pensanda sunt. Nam si emolu-
mentum esset alicuius momenti, puta quo
ager, non quod putabatur sterilis, sed do-
mini in curia non colebatur, & postea cul-
tus sit frugi, arbitror fructus in sortem solu-
tionem annumerandos.

ARTICVLVS III.

*Utrum ratione damni emergentis aut lucri
cessantis liceat mutuatori quidpiam
ultra sortem recipere.*

In contractu mutuationis frequens ha-
bens ratio damni emergentis & lucri
cessantis, & ideo queritur, an horum ratio-
ne liceat mutuatori quidpiam supra sor-
tem accipere? Et arguitur a parte negativa.
Si hoc esset licitum, sequeretur, quod nul-
lum esset usurae vitium, eiusmodi lucrum
in pactum ducere, consequens tamen est
falsum, quia cum mutuatō opus sit cha-
ritatis, gratis debet fieri, ideoque dum su-
apte sponte suam quis pecuniam mutuat,
debet eam subinde gratis a lucro duellere.
Alioquin non mutuet, postquam non co-
gitur. Secundo arguitur ex verbo S. Tho.,
q. 78. art. 2. Id quod nondum quis habet,
uendere non potest, mutuator non habet
lucrum, immo multū periculum est peri-
culis, quibus impediri potest, ergo pro
illo nihil certi valet in pactum ducere.
Tertio. Si de lucro cessante possit merca-
tor statim cum mutuuario conuenire pa-
tentiss.

Primū
argum.
partis
negati-
ue.

Argu. 2.
D. Tho.

Argu. 3

parentissima aperiretur via palliandis usu-
ris. Haud ergo licet talem concedere licen-
tiam. In contrarium tamen est, q̄ nemo te-
neatur ob præstitum beneficium sibi incom-
modare, contingit autem sæpe, ut cupiam
caussa mutui & damnum accadat, & cesset
lucrum, ergo licet potest tunc iacolumen
se, indemnemque seruare.

Quæstio hæc & inter doctores contro-
uersa est, & inter mercatores periculosa.
Habet autē certi competitque quidquam,
atque aliam partem dubiam. Ad eius ergo
intellectum prænosenda est terminorum

Dānum significatio. Damnum quippe emergens
emergēs est detrimentum, quod mutuator causa
solius mutationis patitur, ut si ruinolas
ædes reficere parabat, aut annonā in æsta-
te in totum annum emere, & amicus præci-
bus improbis mutuatam ab illo pecuniā,
quia ipse forte grauius indiget, euellit, &
idem tunc mutuator cum damni compo-
nescit sui, si postea domus sine alia eius
negligentia corrui, uel frumentum cogi-
tur carius postmodum emere, uel per usu-
sas pecunias recipere quibus alia sua debi-
ta soluat, illud dicitur damnum emergens.

**Quid lu-
crū ces-
sant.** Lucrum uero cessans est, si mercator pecu-
niā negotiationi expositā, precibus eū ui-

**Prima
concl.** nus mutuat, uel quo citra dubium loqua-
mur ab inuito exorquetur, uel statō ipe
non soluitur, lucrum quod augere potue-
rat, cessat. Respondetur ergo ad quæstio-
nem quinque conclusionibus, ab his, quæ
certiores sunt, initio sumpto. Prima. Quan-
do mutuatori inuito, uidelicet contra suā
uoluntatem uel damnum enegit, uel lu-
crum cessat, iuste & absq. ullo usuræ peri-
culo illud potest exigere. Momento lucrū
tūc duntaxat, cessare, q̄n pecunia erat mer-
catoris negotiationi dedicata. Et iō est pa-
rentissima, quia quando q̄s inuitus est, uim
patitur, ac perinde quasi rapinæ iniuriam.

**Rō con-
clusionis.** Atque huc pertinet l. Cum quidam. ff. de
usur. ubi ait Iurisconsultus, usuræ non pro-
pter lucrum petentium, sed p̄ p̄ morā non
soluentium infliguntur. Et l. i. habetur, q̄
si socius communem pecuniam in pro-
prios usus conuerit, teneatur socio usuras
prestare. Et C. eod. l. usuras, cogitur em-
ptor, quin solutionis mora est, usuras in-
super soluere venditori. Conclusio ergo:

in dubium venire non potest. Sed utrum Dubi-
statim ab initio posset sic licere inter am-
bos conuenire, ut si non solutus statō die;

teneatur deinceps certum numum usura-
rum soluere? Respondetur in primis q̄ no

mine p̄næ proculdubio pōt. Nam cū mu-
tuarius teneatur in ipe soluere, iam in

de mutuator inuitus caret suis nummis.

Et iō rigore iustæ multæ potest illum co-
gere, sicuti & index eum cogeret. At uero

an idem liceat rōne cassantis lucri, cū ali-
quantulo sit maior dubiū, tamē neq. negā-
dum est licere, dum tamen in fraudem con-

tegendæ usuræ id non fiat, nempe si mu-
tuator uere est mercator ex negotiatione

uictans, quoniam potest bona fide mutua-
re usque ad certum diem, admonitumque exi-

tunc mutuatarium habere, q̄ deniq. suum
non est propositum mutua-
re, sed quod de-

inceps inuitus à suis negotiis cohibetur. Se-
cunda conclusio. Si quis habet pecuniam

negotiationi mancipatam quocunque in-
uitus cogatur illam mutua-
re, non solum

damnum emergens uerum & lucrum ces-
sans potest iuste ultra sortem repetere. Di-

cominus, quia ei uel aliqua uis inferitur,
uel tenditur fraus. Exempla. Vt si quis mer-

catori mortem aut incommodum aliud
committitur, nisi sibi mutuet, uel si uas ali-

lus prudenter grauiusque metueret, nisi
domino suo mutuum daret, diueratum iri-

ab illo, & molestias perpassurū. Hæc. n. est
quædā uolentia species. Aut si forte rex

ingruente bello indigeret a mercatoribus
pecunias mutuari, quæ utiq. ratione pos-

set illos compellere, illique teneantur pa-
tere in hisce inquam atq. id genus acciden-

tibus planum est mutuatarium propter
tales coactiones se posse indemnem ser-

uare. Atqui huic assertioni patrocinatur
Pontificium ius, extra, de fideiussor. capit.

perueni, & c. constitutus. quibus iubetur,
quod si fideiussor nomine illius, pro quo

fideiussit, soluit dispendiumque aliud se-
cit, aut damnum accepit, tunc ille cuius

gratia soluit restituat eum in suum ius,
reddatque ipsum prorsus indemnem, ab

omniq. immunem iactura. Verumtā-
men quo ad rem descendamus, ibi latet

quæstionis nervus, ubi mutuator nullā
speciem nisi aut fraudis patitur, sed

rogatur

Solutio.

Secunda
concl.

Tertia
conclusio.

rogatus suapte spore mutuat. De hoc igitur adhibetur conclusio tertia, paulo minoris certitudinis q̄ superiores. Ille qui rogatus mutuat, p̄t praevisum formidatamque dānum emergens in p̄dum mutui ducere, vide licet si domus ruinam timet, aut annonae caritatem, quam modo emere impeditur, aut si viuas postmodum solvere cogitur pro re alieno, in quo murus, manet. Conclusio est S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. alteriq. similis, quam praecedenti q. de uēditore asseruerat, qui rei pretio apponere dānum p̄t, quod uendendo incurrit. Ob idq. similis rōne probatur. Damnum, quod talis mutuator patitur, sua interest, q̄ iō rōne mutui accipere non tenetur, atque iō potest de sua incolumitate pacisci. Moderati aut consulo sumus conclusionem ueluti de uenditione dicturi sumus, nepe quod rogatus mouet, mutuatariumq. ad moueat. Nam si ultioneus tacitusque mutuat, sibi imputandū est damnum, quoniam si alter rem sciret, nollet forte sub illa conditione mutui accipere. Atque hinc sequitur, q̄ si damnum non fuit praevisum, neque timebatur, sed post forte superuenit, non tenetur mutuatarius de illo utpote, qui reddere non cogitauit nisi simplex mutuum, ut per hanc intelligatur id quod diximus, rogatus, nihil. n. aliud significauimus quam q̄ mutuatarius sciens & prudens t̄q̄am rem sibi commodam mutuari ab altero uelit cum illo damno. Nā si ex re sua non esset, neuiquam illud acciperet. Quo fit, ut et si qui damnum passurus est alieni ex caritate tanquam amico offerat conditionem, non iō sit inhabilis ut dānum emergens recipiat. Hoc diximus quia rogari non offerre, ut statim dicturi sumus per se nihil facit neq. tollit rōnem usurae. Haecenus plana sunt oīa. Totum, ergo q̄ n̄s pondus hinc inclinat, utrum pariter possit lucrum cessans ab eodem mutationis articulo recipi ultra fontem? Ad cuius examen praefigere oīe q̄ primum est distinctionem hanc. Bita iam p̄t existimari pecunia, uno mō absolute scđm eius cōtem vsu. Et de hoc oēs consentiunt, nemini fas esse ultra fontem aliquid recipere ratione mutui. Cuius rei exemplum in uniuersis, qui negotiationi non uacant, late pa-

Q̄n̄s
difficul-
tas.
Distin-
ctio.

ret. Nam hic est usus, qui seorsum non uenit computandus. Alio uero modo consideratur, ut negotiationis indult. i. subest, nempe quia possessor illam habet negotiationis expositam. Et de hac pecunia aiunt Conrad. coq. multi posteriores ita t̄m posse mercatorem faciei, ut lucrum cessans ad sortem sibi accumularetur, etiam si non sic inuitus, sed rogatus muruet. Nichilominus statuo egomet mihi hanc quātam conclusionem. Q̄ ad hoc modo possit lucrum cessans in pactum duci, non est adeo certum, ut patroni asseruionis huius arbitraretur, sed etiam minus probabile, t̄m quam plurimis usurarum periculis expositum. Et quidē q̄ non sit usq. adeo certū, multis rōnibus comprobatur. Primū, nullam iuris, aut canonici, aut ciuilis legem inuenias, quae hoc permittat, quod certe non est infimū argumentū. Nā cum tā frequenter extet, quae usuras rōne morae pen di iubeant, uidelicet dū mutuator, uel qui uis creditor inuitus re sua caret, si spontanea hae lucri cessantis p̄statio tam plane licita esset, non desuit lex, quae id insinuaret. Mox si p̄fatos doctores consulas, D. Tho. ad negat, consulo dignoscens inter damnum emergens & lucrum cessans, nempe q̄ illud licet in conuentione ponere, hoc uero minime. Cuius sententiae a ceteris Scotus in 4. dist. 1. 5. q. 2. & Durand. in 3. Senten. dist. 3. 7. q. 2. & inter Iuriscōsultos illustri Inno. sup. e. Nauiganti. de vsu. Immo inter ant quos grauesque seu iuris seu Theologiae doctores neminem inuenias, qui explicitis uerbis id asseruat, nisi ratione morae aut alius culpe debitoris. Quia autem eam asseruant, sunt Conrad. recens auctor, q̄ 30. eandemq. cum formidine & timore septem conditionibus circūscripti. Post uero Syluest. uerb. usura. p̄i. S. 19. & Caiet. super S. Thom. 2. 2. q. 58. & in sua summa. Adfirmat eandem defensionem. Atq. Adria. in q. de usura, licet fateatur (ut suo uerbo utar) esse opinionem modiciorum. Quod si rōne agimus, una est quae uehementer apud me aduersus hanc opinionem depugnat. Lucrum cessare, ut nomen sonat, est homine a lucro cohiberi, nemo autem cohibetur nisi sua impeditur uoluntas, indolentium autē de more

Opinio
Conrad.

Quarta
concl.

Prima
rō p̄ cō-
clusionem
Secūda
ratio.

D. Tho.

Scotus.
Durand.
Iunocē.

Conradus.

Syluest.
Caieta.

Adrian.

Rō potiss.
sima a
p̄teriti-
ae con-
clusionem.

8 Eth.

Aristot. §. Ethic. Aristot. sola uis, metusue, aut ignorantia facit, ergo ubi nullum istorum intercedi, non proprie censetur cessare lucrum. Certe est res creditu difficilis, quod si mercator qui negotiationi exposita hæt pecuniā, offert illa mutuo, non pōt recipere lucrum cessans, & tñ per hoc solum quod alter leuissimo uerbo mutuum idem ab eodem petat, possit idem lucrum in pactu ducere cum nihilominus spontaneus facit rogatus, quā si alterū preueniret. Atqui p hanc rōnem, omnes aliorum labefactantur. **Primū arg. con- trarij opinionis** **Primū** n. patens est discrimen inter damnum emergens & lucrum cessans, nam illud non pendet ex industria, sed est mera passio, a qua idcirco se quisque incolumen seruare pōt, hoc aut pendet ex industria a qua qui si sua sponte suam abstrahit pecuniā, non est, quod impediri censeatur. Arguunt præterea sic Post moram licet recipere lucrum cessans, sed pecunia negotiationi exposita tantæ utilitatis erat ante illam morā, ergo poterat idem lucrum ab q mora peti. Sed uides argumentum extra chorū salutare.

Solutio Haud. n. negamus illam pecuniā tantū ualere ante, quantum post moram, sed tamē antea non impeditur, sicut postea. Nam illa iniuria quæ fit post moram dimouet uoluntē inuiti mercatoris a sua negotiatione, & iō debetur ei lucrum. Quando uero sponte mutuat, non proprie impedit. Atq. hanc differentiam optime perspexit D. Tho. quippe qui 2. 2. q. 62. art. 4. in solutione ad secundum fateatur, quod qui pecuniā creditoris ultra terminum p æfixum detinet, quia eum damnsificat, tenetur ei refundere etiam lucrum. Ex quo male infert ibi

Caieta. dem Cuius. eandem esse rationis vim ante moram. Nam quantum ad lucrum cessans, non censet D. Tho. creditorem damnsificare, nisi dum ē uis impeditur, quandoquidem postmodum q. 78. negat ante

Arg. 2. moram id lucrum licere recipi. Et per hoc aperitur fallacia alius istum argumenti, huius. f. Qui mercenarium a suis operis impedit, tenetur illi refundere lucrum cessans, ergo negotiatori mutuant. Negatur n. consequentia. Immo contrarium per hoc conuincitur. Si. n. uis aut fraude illum impedias, teneris quidem si autē uis solis precibus ductus uult amore tui cessare, ni-

hil ei debes. Et simile nos dicimus in proposito. Si aut conventionem facta ob pretium ille cessat, nullum ad propositum affert exemplum. Atqui & in huius discriminis ignorantia latet deceptio. Operæ. n. mercenarii natura sua locabiles pretio sunt, & conducibiles, pecunia uero minime. Nā si aliquid plus ualeat, non à se habet, sed duntaxat ex adiuncta possessionis industria, ob idq. quando sua sponte mutuat, libere nundat illam tali ualore. Quapropter neq. est simile de illo, qui impeditur ne beneficium assequatur, cui restitutio debetur. Nam ille iniurius nō assequitur, neque rutilum est par rō de instrumentis. Arguunt. n. Opifex potest instrumenta suæ artis pretio locare, sed pecuniæ sunt et instrumenta negotiatoris ad lucrum, ergo pōt illas locare. Est nanq. latissimum interuallū quod usus instrumentorum, quia non contumuntur usu, seorsum est dignus pretio, sicut usus equi, & domus, quo idcirco locabilia sūt. Usus autē pecuniæ per se non est ad illum usum locabilis, quo cōsumitur, sed totus ualor de tua nascitur industria, quæ iō recipere ne quis nisi qñ impeditur, impeditur aut solum quando inuitus cessat. Arist. nāque diuitias per se uocat facultatis instrumenta, s. ut liberalitatis uirtus usum habeat, non tamē quod sint sicuti aliarum artium instrumenta. Ac perinde patebit dissimilitudo de lato aruo. Arguunt siquidem præterea quod sicut frumenti modius per se nō ualeat nisi modium, seminati uero atque herbescentis pluris p p potentiā estimant, ideoq. non solū qñ per uim ab aliquo perfundatur, uerum & ex conventionem potest uendi, quantum ualeat cum illa potentia, sic utiq. negotiator, aiunt, pōt cum illa potentia mutuare pecuniā. Porro aut a uenditione ad mutuum, nulla fit solida consequentia. Nam res uendibilis suapte natura ualeat pretium, mutuū autē gratis fieri debet, nam, ut identidem hoc dicamus, industria mercatoris non impeditur nisi, quando eius uoluntati seu per uim seu per fraudem obsistitur. Quare nec argumentum de iactu retis, quod si iactum ff. de act. empt. & vend. declaratur esse uendibilis in spe, ad presens propositum refert. Est enim res illa per se uendibilis. Hoc enim solu-

Solutio

Argu. 3 Solutio.

Argu. 4

Solutio.

conclu-

Opinio
Cōiadi
nō nihil
continet
periculi.

concluderet, & postquam mercator iam emit merces, quas ad nundinas misit, posset lucrum vendere, quod est in spe. Est. n. tunc sicut fatuus ager, & id illud lucrum est vendibile. Quando uero nihilemis, sed sponte mutuas, nihil habes quod vendas. Ac multo minus ad rem facit argumentū quod de genero sit suscipiente fructus pignori extra sortem siquidem iam probatū est nō rōne lucri cessantis, sed p.p. uxorios sup̄itos illos recipere. Præter hæc alia sunt argumenta, quibus palam docetur quantum periculi ab illa opinione conficitur. Circumvallanti enim eam Conradus atque alii eius fautores multis conditionibus, ut aiūt, ut contrafactus ab usuræ periculis liberetur. Harum capitalis est, & mercator potius expectere dēt, & optare negotiatione augere suam pecuniam, q̄ mutuo. Per hoc. n. putant impediri eius uoluntatem. Nam si mauult mutuari, fatentur non impediri, atque adeo non licere lucrum cessans recipere. Sed q̄ sit imbecilla hæc cōditio, aperte monstratur. Id quod in re natura, sua licitum est, nullum est peccatum desiderare, neque tale desiderium contrafactu uitiat, mercatori autem haberi pecuniam ad negotia paratā licet per hoc solum, & rogetur lucrum cessans recipere, ergo licet desiderare ut aliquis se rogatum accedat, ut illo modo impediatur a negotiatione. Si ille sic apud se constituisset. Nisi quis à me mutuum petat, nolo mercaturę meum res committere, planum esset usurę uitii, quia non habet pecuniam expositam. Dū autē firmiter constituit negotiari, nisi quis ab eo mutuum petat, profectio nescio secū dū istorum opinionem, cur desiderare, ut quis mutuum petat ut lucrum recipiat, uitii conflet usurę. Atq. adeo sequitur, quod per hoc solum, quod mutuator rogatur, nō proprie impeditur, quandoquidem illud optare licet. Quod si hoc uerum est, uide quā lata sternaatur usus uia. Nō dicere, & debet mutuator mutuari charitate uictus, ut possit lucrum recipere, commentum est. Siquidem ad naturam usurę tollendam, nil facit charitas. Adde & tunc non opus est ut rogari expectet, nam maior esset charitas, si amicum egere sciens, offerret ei pecuniam mutuo, si uellet, cum

pacto lucri cessantis. Nam dum merus est damni emergentis, profectio licet habenti pecuniam eandem amico offerre, ut si ex re sua est, mutuatam cum tali periculo recipiat. Alia eorum conditio est, q̄ labores & expensę, & pericula deducantur a summa cessantis lucri. At tamen neq. hæc conditio, si sua uera est opinio, firma est. Expensas quidem planum est esse deducendas, quia remanet apud mercatorem. Sed tamen de laboribus & periculis non est eadem rō. Sum ego, uerbi gratia, mercator hac arte uiuens, petis a me mutuo pecuniam meam. Arguitur ergo, si mihi liceret lucrum cessans iam nunc suscipere, possem et tantū recipere, quantum si meas nauarem operas, lucrarer, nam paratus sum ego impendere labores meos, & malo laborando lucrificere, decem q̄ sine labore octo, uolo etiam subire pericula. Si ergo solas preces isti censent esse impedimentū meę uoluntatis, ut lucrum dicatur cessare, profectio cum a laboribus meis & periculis impediatur, totū possum petere. Enim uero si mercenariū impediens ne suas operas in uicē locaret, totum denariū deberet sine deductione laboris, quia maluisset ille integrum denariū laborando, quā decur tatū cessando. Ecce rationes q̄ me semper de hac re dubiū tenuerunt. Et fateor, hanc mallem suam tenere. At satis duxerim rationes meas aliorū iudicio relinquere, sed optarem habere patronos, qui meū eiusmodi personarum asurarum potentia abigerent. Nam hæc lucri cessantis imago huius istum & uoraginem usurarum non a multis hinc annis patefacit. Nihil fecis, quia non mihi tantū arrego, ut primis opinione illam protius resellam, sic nostra quinta conclusio. Nō oīno probabilitate caret ut possit lucri cessans in pactum duci ab articulo mutationis, dummodo re uera cesset, & non fiat in fraudem usurarum. Vere. n. cessare tunc penitus censendum est, nō quia poteras negationi pecuniam committere, sed quando, re uera iam firmus exponere constitueras, atq. eandem, quam mutuas. Nam si habes viginti millia, & non decreuisti mercaturę nisi decem millia committere, nequis ex aliorum mutuo lucrum cessans petere, eo quod illis quo-

Argū
contra o
pinione
recitatā.

Quinta
cōclusio.

Ad con- que negotiari potuisses. Ratio conclusio
clusiois. nis huius quæ vllam habeat probabilitatē
hæc una est, q̄ postquam illa pecunia tuæ
mancipata industriæ tanti æstimatur: & al-
ter sciens & prudens vult illā cum illo oac
re suscipere, videris tu posse de illo pretio
pacisci. Et tunc S. Tho. sic interpretandus,
est, q̄ non licet id integrum suscipere, quod
re futurum erat in æstu: quia nondum est
certum, ac multominus quantū poterat ac-
crescere quoniā hoc minus hēt certitudinis
sed quantū est in habitu, puta in spe secu-
dum coniecturalem prudentiā verisimili.
Quāvis cui rationes nostræ alteram psuas-
erint sentiam, optimo se iudicio tenebitur di-
cēs nunquā lucrū nisi in inuito proprie cel-
sare. Et ideo argumēta in capite quæstio-
nis proposita ille dissoluet cuius intererit.

ARTICVLVS IIII.

*Verum quidquid lucri pecunia usuraria pe-
perit sit restitutioni obnoxium.*

Post hæc sequitur sermo de usurarum
restitutione. Et quia de illa ambigere
nemo potest, queritur amplius, an quid-
quid lucri pecunia usuraria peperit, sit resti-
tutioni obnoxium? Et arguitur a parte as-
firmatiua, secundū Pau. ad Rom. ii. Si radix
sanctæ, & rami, ergo à contrario sensu, si ra-
dix infecta, qualis est usuraria pecunia, &
rami, puta eius lucra, ac perinde restituen-
da. Secundo. Si fenerator sanebri pecunia
possessionem aliquam emit, uendenda il-
la est, ut iubetur extra, de usur. c. cum tu. ut
de eius pretio pecuniæ usurariæ restituan-
tur, ergo æquali ratione debet & lucrum
eiusdem pecuniæ domino reddi. Tertio se-
nerator non plus iuris habet in lucrum, usu-
raria pecunia comparatū, quam in ipsa pe-
cunia, sed illius pecuniæ nullum acquirit
dominiū, ergo nec lucri, ac subinde pari iu-
re tenetur illud domino refundere. In con-
trarium est ratio hæc. Id quod homo per
suam propriam industriam nulla uetere le-
ge acquisiuit, legitime possidet, continge-
re autem potest, ut usurarius sua industria
id acquirat, quod lex possidere non uetat:
ergo illud non tenetur restituere.

De usurarū restitutione ut in fronte quæ-
stionis dicebam, nemo dubitat, sed tan-

quam certum relinquitur. Nihilominus
quia eius ratio nonnihil habet dubietatis,
& de hoc quoq. respondendū est. Trib. aut
cōclusionis. cōstabit respōsio. Prima. Quid
quid pretii ratione mutui per usuram rece-
ptum fuerit manet restitutioni subditū. Cō-
clusio ita supra ar. i. ex altera illata est, inde
videlicet quod usura est peccatum iniusti-
tiæ commutariæ, eo q̄ illic uel pecunia
bis uenditur, uel semel vsus, qui seorsum
nullius est pretii dignus. De lucro autem
quod postmodum per pecuniam uel rem
aliā usurariam accrescit, distinguendum
est cum D. Th. Rerum nāq. ut dictum est,
aliæ sunt, quarum usus est ipsarum consum-
ptio, qualis est frumentum, pecuniæ, &c.
aliæ uero, quarū usus non est earū consum-
ptio, ut prædium, domus, & similia. Est er-
go secunda conclusio. Quando res, quæ
usu consumuntur, per usuram extorquen-
tur, puta pecunia, grana, uinum, &c. tunc
fenerator non tenetur restituere nisi tantū
penitus, quantum accepit cum damnis, si
quæ alia dedit, & cum lucro, si quod alteri
cesset. Fructus autem qui per easdem res
sua industria accumulauit, liberi sunt a re-
stitutione. Ex orisisti a mutuario mille au-
reos per usuram, quibus postea industria
tua centum adiecasti, mille tantum illi de-
bes, ac insuper damna quæ tua causa acce-
pit, & lucrum, si quod illi cessauit. Idem
est si centum cados uini eripuisti, quibus
uendis illos multiplicasti, centum inquā
tantum debes. Ratio est manifesta. Nullus
debet alteri, nisi quantum illi damni dedit
ergo qui mille tantum surripuit, simpla
illa debet, nam quod illi per suam indu-
striam accreuit, non erat alterius. Simile
dicendum nobis infra est de emptore, qui
non cogitur emere utilitatem suam, sed
venditoris damnum. Arque idem om-
nino de depositario, qui si usu depositæ
pecuniæ alienæ lucretur, non debet nisi
simplum depositum. Tertia conclusio. Si
fenerator rem aliquam fructiferam per
usuram recepit, restituere eandem tene-
tur cum fructibus. Vt si recepit fundum,
non solum ipsum, sed quotquot habuit
fructus debet. Et si recepit domum, cu-
ius locatione acquisiuit decem numos,
eosdem una cum domo debet. Et ratio
Soto, de Iust. & iure. M m S. Th.

Prima
conclu.

Proba-
tio.

Secūda
cōclus.

Tertia
conclu.

iusta causa præcesserit, p p quam traditio

Prima sequeretur. Hoc supposito arguitur sic. Si ratio in per viuariam translatione dominiū transferatur, uel hoc esset rigore legis uel arbitrio voluntatis soluētis, q nō est alia uia transferendi, lege autē non transfertur, cum lex nō.

omnis talē contractum uetet, uoluntatem uero soluētis, iam dictum est nō cōstare per hoc, q voluntarie pecuniam tradidit. Supponimus. n. nō dare rōne amicitie mere gratis, hoc. n. extra propositū est sed rōne cōtractus mutui, contractus autē hic translationē non indicat, utpote quo usus pecunie emitur, q nullo est scorsum p̄rio estimabilis, ergo nullū est cōuincēs argumentū, q uoluntas soluētis sit dñiū trāsterre. Cū ergo nemo p̄sumatur donare nisi planis documentis cōtēter, si ut nulla fiat illic dñi trāmissio, eo potissimū, q in hmoi traditionibus, q plenā non hnt uoluntatē, q minima excogitatis pōt, credēda est alienatio. Qd si exquiras, cur ergo mutuatarius dat post-

Scrupu- lus. quā (ut supra argutū est) neq. dat in depositū, neq. in pignus? Respōdetur eo dare, quia aliter non pōt extorquere mutuū. Et si urgeas ergo decipit hoīem, negatur consequentia, imo fenerator seipsum seducit. Nā postq accipit qd nō debet, ipse uiderit quō recipit, illa. n. traditio nō habet peculiarius nomen, q datio usuraria. Et est non dissimile exemplum de illo qui in naufragio eicit merces in mare, non. n. ideo dominium ab se illarū abdicat. Quare si undarum postmodum impetu reiciantur in siccam, sui etiam tunc sunt iuris. Secūdo prefatus. Oēs (illi ēt qui sunt partis aduersæ) fatentur qd si fenerator loco usuræ extorsit aruum, tenerur idem uti ait S. Th. cum fructibus restituere, huius autem causa alia reddi nequit, quam illa S. Th. s. quod eius dominium semper manet apud eum, qui dedit. Nam si prædium uere esset feneratoris, licet iniuste extorsisset, fructificaret sibi, neq. amplius teneretur quam prædium restituere. Quod si dicas, debere illos ratione moræ, quia alter impeditur, tunc sequeretur, quod si mutuatarius non deberet agrum colere nihil fructuum deberetur ei, quod est falsum. Præterea tertio arguitur, Cum leges oēs usuris recipiendis reclamēt, quantum fieri potest, denegandum est

Secūda ratio. **Tertia** ratio.

usurario ius, si autē ei dominiū cōcedatur, periculo exponitur restitutio nam si uera est illa donatio, posset quodammodo usurarius tergiversari, negans teneri se restitutionis ligamine, saltem quousq. alter petat.

Ad hęc n. super quarto loco accedit, quod solent leges dominiū translationem impedire in donationib. quæ sunt pro se turpi, & iniuriosa, ut si des Assassino ut hominem occidat, aut corrumendo iudici, aut simoniaci, quia res illa non est uendibilis. Cum ergo usus mutuatæ pecunie scorsum nullius sit pretii signum est, leges illius contractus prohibitrices translationem domini impedire. Mutuatarius autem, qui dat non ratione amicitie, sed ratione mutui, nunquam intēdit aliter dare quam iura permittunt. Atque huc forsā spectat ratio Alti siodorensis, inde probātus nō posse mutuatarium ratione talis conuentionis donare, quia à Deo prohibetur, sc licet p leges naturæ ac diuinas contractum improbantur. Postremū autē egomet mihi argumentū excogito. Si usurarius usurariū pecunie esset dominus cōsequens fieret, ut si haberet creditores alios antiquiores, quibus non per usuras debitor erat, & postea æs alienum, per usuras contraheret, neque hēret alia bona nisi illa usuraria, prius dēret soluere antiquioribus. Nam si illa bona uere sunt illius, reuera antiquius debitum præferendū est & tamē hoc nemo concedit. Rō ergo cur usurariū dominis faciēda est prius restō, non est alia, quam q usurarius non acquirit earum dominium. Primo igitur argō in contrarium conceditur, illam esse causam, cur non transferetur dominium, quia. s. illic non est libera donatio, sed datio propter usum mutuatæ pecunie, quæ nihil ualet. Neq. refert (ut supra art. 1. dictum est) si usurarius stricta necessitate cōpulsus petat, an suo obsequatur aio, satis enim est, q postquam constituit mutuū petere, cōpellitur dare, q aliter obtinere non pōt. Atque idem respondemus de datione per metum facta. Nam cum spontanea non sit, non est cur dominium in alterum transmittat. Neque iura contrarium uolunt, imo hoc plane ipsum docent, dum s. sanciunt. eiusmodi donationes non esse irritandas, sed ut irritas declarandas. Fa-

Quarta ratio.

Postre- marō au-
toris.

Ad pri- mū arg.
partis ad-
uersæ.

temur quidē, si latronis metu iures illi qd-
piā largiri, tēneri de rōne iuri, sed tamen cū
tradidit, minime dominium tradidit.

Dubita Quid aut si mutuatarius, id scēnator exi-
tio. gente dicat, se suam pecuniā cum dominio

Solutio tradere? Respondetur, qd si nō de rōne me-
riti amicitie, sed meriti causa, quid quid di-
cat & iuret, non intelligitur dominū tradi-
cere, quia iura prohibent, secus autem de
matrimonio, ubi si metus non est cadens in
constantem virum, eo fit consensus legiti-
mus, quod citra talem metum nemo dēt se
ipsum tradere, tamq. ceco nodo illigare.

Ad secū Sed tertium, an uidelicet usurarius pos-
dū arg. sit per usuras acquisita eo uigore alienare,
ut eius cōtractus sint ualidi, paulo inferius
commodius tractabitur.

Ad pri- Per hęc ergo respōdetur ad argumenta
mū arg. in capite qōnis proposita. Ad auctoritatē
principa- n. Pauli dicēdū, qd radice qualitas seu bo-
le. na seu mala, p pēa redundat in ramos, qd
hēat rōnem effectricis causę: pecunia ue-
ro usuraria non est nisi sola materia indu-
strię, & ideo licet ipsa sit restitutioni obno-

Ad secū xia. nō tamē eius lucrū. Et similirōne respō-
dū arg. detur ad secundū. Possessiones nanq. scēne
bri pecunia emptę, suę emēntis sunt, lib: q.
fructificant, sunt tamen obligatę usurariū
debitis. Et ideo c. cum tu. iubentur uendi,
si alioqui soluendo non sit scēnator. Ex
quo sequitur gl. eiusdē c. tex. non intelle-
xisse. Elicit. n. inde, quod res usuraria pecu-
nia emptę, sunt restituendę, cū tamē textus
non hoc dixerit, sed quod sunt vendendę,
& refert qd plurimū. Nā cū possessiones
illę in dominio sint scēnatoris, si plus ua-
lent quam fuerat usuraria pecunia, ille ex-
cessus, ut hic S. Thom. docet, non alterius,
a quo pecuniam extorsit, sed suus qui emē-
rat, est. Nisi forsā ratione uel dāni emer-
gentis uel cessantis lucrū aliquid ei debere-
tur. Item si eadem essent restituendę, &
fructus, quonque earum deberent cum illis
retundi, quod est falsum. Longissime er-
go differt res esse debitis obligatas, & ea-
dem esse restituendas. Atq. inde liquet ter-
Ad ter- tiū responsio, quo arguebatur non habere
tiū arg. scēnatorē plus iuris in rem emptam,
quam in pecuniam ipsam. Falsum. n. est,
quippe cum ratione industrię ius habeat

in rem, quod in pecuniam non habebat.
Et per hęc dissoluitur alia quęstio. Vtrum **Quęst.**
scilicet omnia bona usurarii sint subdita
restitutioni, nā super eo. c. Cum tu. aliqui
affirmant (ut Panorm. refert) alii uero ne-
gāt, ut Panorm. ipse & Io. Andr. dicentes **Panor.**
quod illa quę p usuram sunt extorta, obli- **Io. An.**
gata manent, reliqua uero legitime acqui-
sita, minime, quia nullum ius inquirunt, id
pripit. At uero S. Tho. in eadem solutio **D. Tho.**
ne secundi, non modo illa quę usuraria pe-
cunia emptę sunt, uerum omnia affirmat
esse obligata. Distinguendum ergo est. Pri- **Bona u-**
mū. n. triplicia sunt usurarii bona. Illa. s. q. fura rei
uelut usurarum pretium acquisita sunt, triplicia
& ea quę pecunia usuraria fuerunt emptę,
& pręter hęc alia, si quę legitima hęc edita
re, uel uia quauis licita possidet. Rursus
obligatio, altera est personalis, s. quę ex p-
sona descendit in possessiones, alia uero
realis, quę ratione rei ligat personam. Res **Distin.**
ergo primi ordinis, puta quę usu non con-
sumuntur, usura uel furto sublata, obliga-
tione reali manent restitutioni obnoxie,
quippe quę eadē numero reddendę sunt
eo quod dominū fixum permanet penes
primum possessorem. Quocirca obligatio **Solutio**
hęc quocunque cum re ipsa cōmigrat nē **pmissę**
pe siue uendantur, siue donentur, siue iure **qōnis.**
hęc hereditario possideantur, obligatur possi-
dens easdem res rōne rei acceptę restituere
uero domino. Sed sunt alię res siue
usuraria pecunia emptę, siue legitime ab
usurario acquisitę, v. g. sunt patrimonialia.
Et hęc non sunt obligationi reali restitu-
tioni subdita, sed personali. Nam scēnator
usurarium as per usuras contrahens,
sit restōni obnoxius, & rōne ipsius cuncta
quę possidet. Et est latissima differentia,
qd hęc personalis obligatio non tran-
sit p-
inde atq. realis cum rebus, sed tantum in
illos, qui loco personę succedunt. Exem-
pligratia. Si usurarius uendat suum patri-
monium, quando alia bona habebat qui-
bus usuras restitueret, post uero in paupe-
riem lapsus restituere non potest, illi em-
ptores liberi sunt a restitutione. Nā bona
quę emēnt, uera erant scēnatoris. At
vero si uita defunctus aliqua reliquit in
bonis. siue illa, quę per usuras acqui-
sint, siue aliud legitimum, etiam si usura-
ria sub-

ita substantiam totam perdiderit, heredes tenentur paternas viuras soluere rōne obligationis, non quidem realis, sed personalis quia succedūt loco defuncti. Ex hāc iam grādū facere possūmus ad feneratoris contractus, ut examinemus quinam sint ualidi, qui uero minime, quod quodā superiori argō exquirebatur. Enimvero si usurarius dominium non acquirit, consequens fit ut, ut nullatenus possit usuraria bona ullo contractu abalienare. Ad hoc in primis per distinctionē illā superius positā respondetur. Res quippe uti consumptibiles in pretium usurariae mutationis receptæ, alienari nequaquā ab usurario possunt, esset namq. alienatio irrita quādoquidē nunquā in suū ius uenerunt. De aliis puta quæ uti consumuntur, alia est rō. Enimvero si usurarios et si illas alienauerit, alia hēt bona, quibus restituat, contractus alienationis, siue gratuito siue, siue oneroso vinculo, tenent quoniā non est necesse, ut eadem numero restituantur. Si aut nihil prorsus habet nisi quod per uturas corrasit, imo licet illa quæ hēt, non sint usuraria, sed legitima bona, quæ tamen debitorum summā non exuperāt, tunc universale ferme Doctorū responsum est, oēs eius contractus esse irritos quia oīa illa bona sunt debitis obligata, uel obligatione reali, si sunt prius generalis, uel personalis, si sunt posteriores quia persona est restituere obligata. At uero tā uniuersalē sententiam, nisi cum certo moderamine, non mihi uideor satis probare. Et n. si sit gratuitus contractus, uerbi gratia donationis, planū est nō ualere, quoniā tūc donatū illud ab usurariū debitis eximitur. Si aut sit onerosus tūc distinguā. nā si per illū nihil usurarius recipit, quod debitoribus soluat, fauor similiter casū esse, ut si filiā dotaret, quia nō sibi ad iustū suū est quātū dēt. At que idē cēsendū, si stipendia famulis pōnat, etsi uel ualia emat, q̄ certū est ab ipso consumi da fore. Vide ergo quātū sit peritio facta cum usurariis atq. aliis qui credunt nō ab usura alia bona possidere, quā illicite acquisita, rō uali huiusmodi contractus inire. Si tñ uēdat, dum mōda est se id nō fiat in fraudē, arbitror scdm ius natu cundum rē contractū firmū esse, emptoremque in ius natu cōscientia nullatenus teneri in restōne, nā uēditor etsi rē uendidit, priū tamē rece

pit, quare nihilominus in bonis hēt, & p̄ ex illo p̄rio soluere usurariū debita, sicut poterat ex re ipsa, Itaq. ad irritandū contractum, eo conficiendus est oculus, utrum p̄ ipsum usurariū substantia minor sit, quā q̄soluēdis debitis sufficit. Et patet hoc mōdō nostra. Fac usurariū non ampliorē hēre pecuniā quā est suū xs alienū, si tunc illū uēdo meū fundum contractus obfirmat, quia tñ habet in rebus, quantum habebat in numis. Si ergo iterum ego eundē fundū eodem numero redunim, ut, contractus eadem ratione non sit solidus? Ius quidem civile fortas, quia fraudem p̄sumet illū rescindet, sed tamen illo secluso non est cur cōsciam remordeat. Hinc protinus faci lis est descēsus ad feneratorum heredes. Ad illos nō tantum obligatio realis de riuatur, uerum & personalis defunctis. Nō solum in qua dū in hereditate res eadem permanent, quæ uelut pretium usurarum acquisitæ fuerant, tenentur eadem p̄ obligationem realē, quæ cum ipsis migrat, dñs referre, uerum etsi nihil illarū super sit sed tamen defunctus aliquid unde debita soluantur, in aliis legitimis bonis reliquerit, tenentur restituere quidquid ille debebat, p̄ personalem obligationē eo, q̄ eius loco subrogantur, tenentur inquā in cōscia si bona debitorum summā adzquerit. Alioquin satis est, si totā hereditatem restituant. In foro aut exteriori, si hereditatem acceptarent, cogerentur in totum, nisi forsitan scriptorum p̄cise bonorum se heredes pronunciaffent. Reliqua iam demum si dubitandū rō, utrum heredum singuli in solidum teneantur, an duntaxat pro quota assis? Sunt n. & de hoc inter iuris Doctores placita diuersa. Et Syluest. arbitrat in uerb. Usura. 6. §. 1. se satis respondisse, q̄ secundum illam opin. quæ tenet oīa bona usurariū esse obligata usurariū debitis unusquislibet teneat in solidū, si uero non sunt obligata, quilibet tenetur prorata. At uero distinctio hęc p̄rium ad rē facit. Nā, ut supra mōstratum est, cuncta usurariū bona obligata manēt, siue reali siue personali obligatione. Et iō sic potius cēsendū, q̄ res illæ, quæ pretium fuerunt usurarium, a quo uis heredum possideantur, reddendæ sunt domino. Et tunc cæteris cohæredes te-

De here dib. iac nera o rum.

Dubita tio.

Syluest. Satis sit dubita tioni p positæ.

Rō p̄cise as scribis.

Moderatio snia cōis.

Vendi consumēda fore. Vnde ergo quātū sit peritio facta cum usurariis atq. aliis qui credunt nō ab usura alia bona possidere, quā illicite acquisita, rō uali huiusmodi contractus inire. Si tñ uēdat, dum mōda est se id nō fiat in fraudē, arbitror scdm ius natu cundum rē contractū firmū esse, emptoremque in ius natu cōscientia nullatenus teneri in restōne, nā uēditor etsi rē uendidit, priū tamē rece

Qō altera.

Primum fūdamē-
tum.

Secūdū.

nentur illi refundere pro rōne suae portio-
nis. Si autē sint alia bona, arbitror neminē
teneri nisi pro quota assis, ut q. haeres fuit
exdēnissē, teneatur ad vsurarium medie-
tate, & qui ex triente, de triente, & ceteri
similiter de sua cuiusque portione. Et ratio
est, quia personalis obligatio non transit
in heredes nisi rōne hereditatis, ob idque
obligatio dissipitur secundū portionē he-
reditatis cuiusque. Et hoc sentio. Et si bona
illa, vsuraria pecunia fuerint empta. Et
hæde restitutione eorum quæ per realē
vsuram acquiruntur. Restat autē de usura
mentali respondere, utrū obliget ad restitu-
tionem? ve c. consuluit de vsur. desinuit.
Urban. 3. Et in primis ex superioribus con-
stitutum supponamus, vsuram mentalem esse
se, qñ etiā nullo præcedente pacto aliquid
speratur ratione mutui recipiendū. Nam
qñ duntaxat ratione benevolentiae specta-
tur, nunquā contrahitur vsuræ cōtagium,
siue illa sit principalis intentio, siue secus.
Hoc nanque iam supra satis non solo testi-
monio S. Tho. sed clara rōne monstratum
est. Sed supponendū est, vsurā mentalem
licet semper peccatum sit cordis, nunquā
obligare ad restōnem, nisi dum re uera
subsequitur usuræ receptio. Quinimo etsi
pactū interueniat & mutuator inique con-
tendat asuras exprimere, nisi recipiat, nul-
la emergit restituenti obligatio, quia nihil
debitū nisi Deo in satisfactionem pro cul-
pa. Igitur c. consuluit. ubi restituito iube-
tur usuræ mentalis, hoc pacto intelligen-
dū est. At uero pondū per hæc satis liquet
eius de text. intellectus. Haud. n. desunt qui
cens. æ mentalē usurā neminē restōnis vin-
culo innodare, nisi eam, qui prauā suā mē-
tē alteri insinuauerit. Imo Scot. in 4. dist.
15. q. 2. ar. 2. id videretur sentire. Alii. q. ani-
mus sine ullo pacto uerbali uel alio signo
æquitalitern ostendent debitori q. mutuas
nō mutualet sine spe lucri, non sicut illum
recipientē sine pacto h. alienum, & ideo
nō tenetur ad restitutionē. Et eiusdē senten-
tiæ apparet esse Richar. eadē dist. art. 5. q. 5.
ut puta si usurarius re habetur in eo. c. pa-
ribolam iuramenti, hoc est chirographū
debiti reddere recuset quousque aliqd ul-
tra sortem ei super egeretur. Et sic et pro
Scoto uidetur Greg. in Registro. Et hñ 1.

q. 2. c. sicut. ubi ait, eius oblatio, s. mutua Greg.
rii, nullā culpæ maculam ingerit, quæ nō Sententia
ex ambientis petitionē processit. Porro au Sco. nul-
tem hæc opinio, ut apud auctores iacet, nullius pro-
la probabilitate urget. Nam qui prauita-
bilitatem sui propositi insinuant, nō mentales, tis.
sed reales vsurarii cēfendi sunt. Quādoqui Ratio in
dem licet pactum non incant expressum, Scotum.
insinuant tñ tacite. Quare in d. c. cōsuluit.
teorū mentalis ulurarius secerit ut ab
eo qui mentē suam illo mō significat. Itē
rō est manifesta, ut et sine tali significatio-
ne usura obliget ad restitu-
tionem, nā quā-
uis tuam auarā mentem celes, tamē dū
scis alterū rōne mutui tibi dare, tunc pla-
ne intelligis donationem illius non esse libe-
ram donationem, sed fieri pro illo qd nō
est pretio dignum, ac perinde rōnes aliē-
nū inuito domino. Ut ergo res hæc lucide
pateat, notā dum est quatuor modis posse
cōtingere receptionē sceneratoris à mu-
tuatario. Primo, si mutuator intendat ratio-
ne benevolentiae recipere, eodemque mō
recipiat, tunc. n. planum est nullum consta-
ri vsuræ peccatū, tantū abest, ut illa exigat
restitutionē. Sed o. Si intendit recipere causā
mutui, & re uerā ita recipit, & hoc, licet
nullum interueniat pactum, neque inten-
tionis significatus, citra controvērsia, pec-
catum est restituitoni obnoxium, tum p. p.
rōnem proximæ factam, tum quia expressa
est determinatio dicte cōsultationis. Vnum
tamē offendit me dubiū circa capituli uer-
ba. Habentur nanque ibidem hæc, si non a-
lias mutuo esset traditurus. Ex quibus uer-
bis oēs, colligunt, q. intentio secundaria
vsuræ non obligat ad restōnem, sed duntaxat
primaria & p. principalis, uidelicet si tu
non mutualet nisi ob hñ mō spē & intentio-
nem, nam si etiā sine illa mutualet, aiunt,
hoc licere, quia hoc est finistum, ut aiunt
oculum hñ ad lucrum. Actamen profecto
intelligere hoc non possum. Enimvero
quomodo sine tali spe mutualet, ita ut hæc
tua non sit principalis intentio tñ postea
dum recipis, noueris alterum tibi dare rō-
ne mutui, profecto recipere tibi non licet.
Sed esset peccatum nexu te incipiens res-
tituendi quia recipis quod nequē est tuum,
neq. ille gratis dat. Quare non aliter per-
cipio secundariam intentionē capituli, ex-
cusantem

Dubiū.

Scot.

Richar.

Motiū
Scoti.

Expla- cufantem a restitutione, quā dū nullo mō
natur te mutuo, ut rōne mutui aliquid recipiā sed
ius cita gratis, licet cogitatio obrepāt, q̄ mutuata
tus. rursū supererogabit mihi aliqd, quod tamē
ego sum certus non recipere nisi gratis cō
tulerit. Alioqui quanuis secundaria inten
tio esset recipiendi rationem mutui, esset
delictum cordis. Tertio mō pōt sic lucrum
contingere, qđ fœnerator nō putat se reci
pere ultra sortem ratione mutui, sed forte
ratione benevolentie, nihilominus alter
dat mutui causa. Et tunc sonasse quispiā
tenere nullam emergere restitutionis ob
ligationem, quia illa intentio nullum fuit
peccatum. Nihilominus discernenda mo
derandaque est hæc sentētia, nam quandiu
istæ crediderit accepisse rationē benevo
lentie, & a culpa & a restōne est liber. At
mentum primum rescinerit mutuatarium
non dedisse nisi ratione mutui, tenetur sub
reatu peccati mortalis reddere. Et ratio
est qđ iam inde agnoscit non fuisse gratui
tati donationē. At uero quia obligatio nō
nascitur rōne acceptionis, sed ratione rei
accepte non tenet restituere, nisi id quod
illius possidet, vel quo factus fuit ditior.
Itaq. si quid bona fide cōsumpsit, patens
esse suum non debet. Quarto modo cōtin
gere pōt, qđ mutuator corruptam habuit
intentionem, sed tamē alter nō est largitus
nisi gratis ex liberalitate. Et de isto mem
bro sunt opiniones diuerse. Nam Hosti. &
Panor. inc. consulant. de usur. & gl. in c. fi.
Glossa. de simonia & Ioan. And. in Mercur. regul.
Ratio p̄ pactum. affirmāt obligationem inde exur
gentē obligare restituendi. Et ratio eorum est, qđ si
pinionis illa intentio sit peccatum, receptionem ui
Aucto ritat, a c̄perinde quidquid recipitur, restitu
rit iudi. tionis debito amplexum est. Et intelligunt
tium. etiam, dum constiterit alterum dedisse be
nevole. Nam dicunt quod restō tunc non
est facienda illi, postquam gratis dedit, sed
pauperibus rōne peccati. Nihilominus in
hac opinione nihil prorsus probabilitatis
inest, res. n. est clara. De peccato inquam in
primis cogitationis, nulla est dubitatio. Se
cūdo, neq. de hoc ambigendum, quin quā
diu mutuator habeat conscientiam, alterū
ratione mutui dedisse, teneatur ad restitū
tionē, non qđem simpliciter sed rōne erran
tis cōscientie, p̄ eo quod putat se retinere

alienum. Et hætenus recte dicunt prædi
cti auctores. Attamē q̄ a parte rei teneatur,
falsum est. Et ideo ubi constiterit alterum
non dedisse rōne mutui, sed gratuito, quam
quam deprauatissima intentione illud re
ceperit, nullo implicatur restituēdi nodo.
Et hoc manifeste probatur. Restituēdi
obligatio ex nulla alia insurgit causa, quā
ex damno alteri dato, hoc. n. nomen ipsum
aperit. Est. n. restituere, alterum in suum
ius statuere, quando uero mutuatarius ob
meram benevolentiam quidpiam cōfert,
nullum accipit dānum, nec depuſus est à
iure suo, ergo alter nihil ei debet. Nam lu
crū quod fœnerator acquisiuit, restitutio
nē non inducit, alias quod donatū tibi est,
reddere obligaretis. Demde arguitur. Dum
ego rem meam ab altero capio, quā arbi
tror esse suam, etsi tunc corde furtum com
mittam, tñ si postea mihi innotescat, rem
esse meam, nullo resti tutionis reatu te
neor. Imo uero quamuis sua ipsius fuisset,
si postmodum notum mihi faceret dono
mihi dedisse, profecto relinquitur ius
ego restituendi, per autē rō est in proposito.
Illi ergo mutuatario nihil debebatur. Si
autem illi nihil debetur, multo minus pau
peribus. Restitutio nanq., ut i. m. supra dī
ctū est, non cedit in ius pauperum, nisi uel
qñ copiam creditorum haberi nō pōt, uel
qñ datio ipsa iure cōdēnatur ut simonia,
datio autē illa beneuola nullatenus est pro
hibita. Dicere autē q̄ mala intentio sit di
gna illa pœna, ut usurarius elemosynam
egonis erogat, profecto nullo fulcimento
connititur. Ex his ergo collige solam rece
ptionē rōne mutui atq. oēm in uniuersū,
siue intentio primaria fuerit, siue acciden
taria, obligare ad restitutionem. Igitur qñ
dixit Greg. obl tionē mutuatarii non in
genere culpæ maculā, si ex fœneratoris pe
titione non processerit, intellexit q̄ non
impingit eidem fœneratori labem, si ne
que petit neq. scit in pretium sibi propter
mutuum rependi, nam dum sciens & pru
dens illa causa recipit, eodem ut credit, ac
si peteret. Et sic glossare dēt Scotum, qui
eius suscepit patrocinium. Porro uero
postremum hic dubium dissimulandū nō
est, quippe quod multorum ingenia tor
quet. Videntur enim præfatū c. consulant

Rō dicti

Rō alte
ra ad i
dem.

Corolla
rium.
Ad mo
tuum.
Scoti.

Dubiu.

de usuris, & c. mandato, quod est finale, de
simon. secum pugnare. Nam c. hoc, ut ex-
positum, est usurarius mentalis nexu resti-
tutionis pstringit. Illud vero de simon. ait
q. simoniacus affectus, nullo intercedente
pacto, per solam poenitentiam diluitur, ne-
que ad resignandum beneficium obligat,
quod tali affectu susceptum est. Et tamen qd
quid in temporalibus usura est, si in spiri-
tualibus simonia, immo, grauius est simo-
niæ crime. Adrian. in illa q. de usura hoc
continuit discipulum, q. cum restitutio si-
mon. ad poenitentiam faciendam est ecclesie, Papa
potest illam remittere, secus aut de usura. Hec
aut solutio nulla est priorius, quoniam Pa-
pa illic nullam facit debiti relaxationem sed
tantum de iure non erogatus ridet. Docet
ergo nullam esse necessariam resignatio-
nem. Alii dicunt q. c. consuluit loquitur in
conscientia, quod quilibet et usuras re-
stituere, sed cap. mandato, loquitur tantum
in foro exteriori, qd. si simoniacus men-
tis non compellatur in foro exteriori resi-
gnare beneficium. At vero neque hoc satis
facit. Nam etsi in humano tribunali non co-
gatur, deberet ipse nihilominus in consen-
tia resignare, & tamen Papa illic pacatas cu-
rat conscientias per solam poenitentiam.
Panorm. & reliqui in illo c. complures co-
mentantur glossis, arbitror tamen q. quia co-
testantur licet, nulla est. Etenim caput il-
lud, mandato forte nihil aliud sibi vult,
quam q. si quis obsequia vel munera episco-
po obtulit, ea iniquitate ut illorum intuitu
& interuentu oblineret sacerdotium, po-
stea tamen resciscit collatum sibi fuisse no-
tione munerum, sola poenitentia deletur
sibi p. e. ita culpa, non tamen resignare tene-
tur, quia reuera collatio non fuit simonia-
ca. Sin aut sibi constaret collationem factam
p. p. m. era forsitan necessaria esset resigna-
tio. De hoc tamen lib. 9. in loco proprio
examinatus. Post hæc demum dicendum
superest de seuerato um cooperatoibus
aut teneantur et ipsi restituere ratione acce-
ptionis, quamlibet usuratum nihil apud
ipsum fuerit, quales sunt eius factores &
ministri. Atq. in initio statim ouert. statui-
tur regula. Quicumque vere est causa, ut
quispiam per usuras alterum lædat, tenet
in integrum ad restitutionem. Est. n. regu-

la iuris, q. qui causam damni dat, damnum
dedisse vi. Estq. par ratio ac de concurren-
tibus cum iure. Nam cum secundum Paulum tur caus-
ad Rom. 1. non solum quis faciat, sed qui sa usura
facientibus consentiunt, digni sint morte, ita pra-
multo iustius, qui reuera in causa sunt. uitatus.
Causa aut illi cum prius existimantur,
qui mutuatarios ad soluendas usuras com-
pellunt, ut si principes in hunc errorem col-
laberentur, ac subinde iudices, etiam dum
principum iussa id auderent, tales n. leges
manifestariam haberent iniquitatem. Et
pariter aduocati, & pariter quotquot in ta-
le iudicium concurrent, ad restitutionem
tenerentur. Pari modo proxenetae & in-
tercussores, qui seueratores disquirentes
inter ipsos ac seueratores seuerorum pacta
conficiunt. Nam isti uerissime sunt causa.
Item consultores, ut si quis filio uel ami-
co persuaderet, ut tale inuenerit viuendi insti-
tutum profecto perinde teneretur restituere,
ac si lationi consilio faueret. Hoc dixi-
rim propter quosdam, qui putant coopera-
ri usurariis ad mutuandum, non iniicere
restitutionis laqueum, sed cooperari ad su-
scipiendum lucrum. Nam profecto, si ex
mutuo sequitur, lucrum, eadem est utriusque
ratio. Consulere autem mutuatario, ut soluat
usuras, neq. culpa est, neque ad restitutionem
obligat, quia usuras soluere non per se ueti-
tum est. De ministris aut non est facile iu-
dicare. Agentes n. quos uocant & factores,
quibus usurarii sua negotia committunt,
quique illorum pecuniam seuerori dant,
omnes tenentur ratione acceptionis. Hæc om-
nia intelliguntur, si usurarii non restitunt,
& ipsi soluendo sunt. Tamen si dum usura-
rum nihil in usum istorum uenit, consiliu
est ut dent pro sua uirili operam qualiter
usurarii restituant. Quod si non profecerint,
arbitror esse casum conueniendi cre-
ditores a quibus obnoxie uel debitorum uel
partis remissionem deprecantur. Est enim
tunc misericordie locus maxime, si illi ex
aliqua ignorantia peccarunt. Ad postquam
& de ignorantia incidit sermo, animaduer-
tendum est, q. si huiusmodi administratores ea con-
geret ignorantia teneri quæ prius ab om-
ni eos culpa perpurget, nullo postea col-
ligarentur restitutionis nexu. Nam cum re-
stitutionis obligatio non nisi ratione, uel
acceptionis,

Quid
de ministris
factores
usurariis
sit sentien-
dum.

acceptationis, vel rei acceptæ exurgat, si acceptio nulla fuit culpa, & res apud mini-

Quid si non manet, omnis cessat obligatio. **Ve-**
de famu- iuntamē crimen est tam apertum, ut nemi-
lis pecu nem possit ignorantia in eorum excusare;
nias tce nisi forsitan in nonnullis casibus, quorum
nerato- sunt grauium Doctorū opiniones diuicæ:
iū porā Tunc, n. quem consentia in cōtrariū non
tibus. remorderit, auscultare Doctoribus poterit,
qui bone sunt auctoritatis. Præter hos no-

minatos sunt alii administri, qui proprie
non censentur esse causæ, ueluti famuli
qui pecunias portant & seruant. Erat, uerbi
gratia, mutuarius solutus, mittit fœue-
rator per famulū ad petendum, & tradit al-
teri ad custodiendum, illi nō propriis sunt

Quid causa, neq. restituere tenentur. Imo credo
de ama- neq. amanuenses, qui in commentarios rō
nūc sib. nes dati & accepti referunt. Nam isti tantū
memorie subteruunt. At uero de publico
senba cuius instrumentum fidem facit pau-
lo sanè maior est dubitandi ratio, Nam ille
publica fide pactum firmat, quod uera est
usuræ causa. Et iō saluberrimum esset con-

Quid filium, talia pacta non subsignare. Imo, si
de tabel- uigore illius instrumenti postea alter con-
lione. demnaretur, non esset tabelio immunis a
restitutionis debito, quamuis cum tales usu-
rariæ lites non admittantur in forum, non
tantum inde imminet periculum, nisi tabel-
lio fraudem sciens, instrumentum usurariū
sub tacita nequitia subsignaret. Ut si mu-
tuum erat mille ducatorum, & centum usu-
sarium, fidem faceret mutuarius mutuo
recipisse mille & centum, tunc n. reus est
restituendi. Reliqua, quæ de restitutione
adhiberi hic possunt, non sunt hoc genus
restitutioni propria, sed aliis simul com-
munia. Tenetur n. viuaris de damnis,
quæ mutuarius propter usurarias solu-
tiones accipit. Item fieri potest usurarium
recompensatio. Ut si ego a te eundem usu-
sarium numerum recepi, quem tu ex me
per similem iniuriam extorseras neuter re-
stat alterius debitor. Imo e. quia frustra de
usuris, non permittitur ille qui usuras sol-
uit, repetere antequam ipse quas accepit
per soluat. Ad hæc, si neq. creditoris copia
neq. heredum haberi potest, pauperibus
facienda est restitutio, ut Alex. statuit. cap.
cum tu. de usuris.

ARTICVLVS V.

*Utrum liceat mutuo pecuniam accipere
sub usura*

Cum dare mutuum ad usuras, pecca-
tum sit & mutuarius causam ei-
dē malo dare uideat, merito subin-
de interrogatur, utrum liceat mutuo pecu-
niam accipere sub usura? Arguitur, a par-
te negatiua. Partire cōdemnat Aposto-
lus ad Rom. i. eos qui malefactoribus con-
sentiant, atq. ipsos qui malefaciunt qui autē
mutuum sub usura accipit, non solum usu-
rario crimini consentit, uerum & occasio-
nem præbet, ac perinde scandalum dat, er-
go undequaq. peccat. Secundo: Si hoc ge-
nus necessitas acceptationem excusaret, sō-
queretur, & excusare quoq. posset ut quis
pecuniā suā in deposito peccet usurarium
collocaret. Nā equalis esse posset necessi-
tas, hoc autē a crimine nullatenus excusa-
tur, nā perinde esset atque gladium furioso
committere, aut impudico uirginē, ergo
neq. licitū est mutuū sub fœnoris uinculo
suscipere. In contrarium autē est Philos. 3. Aristot.
Ethi. ubi docet iniuriam pati, non esse de-
bitū, sed facere, mutuator autē iniusticiam ir-
rogat petenti mutuū, si eū fœnore morfi-
cat, alter uero tantū patitur. Ad quæst. dua-
bus cōclusionibus rōdetur. Prior est. Eum,
qui paratus non est fœnore dare, nemini li-
cet inducere ut fœneret. Posterior. Ab eo,
qui paratus est fœnerato mutuate, licitum
est mutuari sub fœnore. Ambæ simul cō-
clusiones una bimēbri ratione comprobā-
tur. Inducere quempiā ad malum, nemini
licet. Præcipuū n. genus cooperandi ad ma-
lū, est ad illud mouere & excitare. Cum er-
go fœnerari malū sit, nemini in tale propo-
sitū quod ipse non habebat, cōficere pōt,
Aut uti alterius peccato in bonum, nihil
absurdi habet, nam & Deo hoc est in usu.
Vui. n. peccatis nostris in bonū, ut in En-
chirid. diserte docet Aug. Vnde idem sacer
auctor ad publicolam, qui utitur, inquit fi-
de illius qui per falsos deos iurat, non ad
malum, sed ad bonum, non peccato illius
se sociat, quo per dæmonia iurauit, sed fa-
cto eius bono, quo fidem seruauit, si isti in-
duceret eū ad iurandū per falsos Deos pec-
caret. Subiūgn D. Th. Exēplum Hiere. 41.
de-

Prin ū

Secūdū.

Aristot.

Prima
cōclusio

Secūda.

Rō utri
usq. cō-
clusionis.

August.

decem virgines, qui ut vitam ab Ismahele redimerent, quicquid volebat occidere, thesauros suos ei obtulerunt. Quocirca veluti dum quis incidit in latrones, licet iniuriam ab illis patiatur uolentibus eum trocidare, ipse tamen offerens aurum, quo uirum redimat, non est prodigus, sic censendum de illis qui, ut suę necessitati provideat, mutuum accipit scēnori obnoxium. Hic autē dubia non desunt, minime prætereunda. Primum est, utrum sine ulla prorsus necessitate ab usurario fenerari, peccatum sit. Videtur. n. D. Tho. hoc affirmare, dū non aliter h. nōi mutui acceptionem excusat, quā dum sit ad subueniendum necessitati proprię, uel alterius. Hoc autem facillimę solutionis est. Enimvero ille, qui vel nulla, uel non iusta necessitate adductus fenerato mutuatur ab eo, qui paratus est non alio peccato delinquit, quā prodigalitatis, quę genere suo non est mortale. Potest. n. quicquid citra peccatum mortale sua profundere. At tamen ex circumstantiis fieri potest mortale, nempe si familiam habet alendam, & proles quibus debet in posterum prospicere, uel si esset Anstiles, qui scandalum daret. Quod si scisciteris, quæ nā ergo necessitas ingruere debet, ut prorsus culpam abstergat? Respondetur non esse necessariam, ita multum grauem, sed satis esse ut occurrat decencia status, & ornatus petitionis, ut si magnates ad Torniaminis apparatus, & ad similes celebrandas festiuitates sub scēnore mutuentur, nō est peccatum. Quin uero si ob merā uoluptatem facerent, nō esset nisi ueniale, tamen si et in hac magnatum classe fieri contingat mortale, ut puta dum hac ratione ingens contrahunt æs alienum in grauissimum liberorū detrimentum. Mor. & inde arbitror grauitate peccare, qđ fomenta usurarum subministrant, caussaq. sunt, ut omne genus mercaturę deferatur, uenturūq; in usurarium quęstum. Virū uero liceat mutuum sub scēnore accipere ad exercendam mercaturā, uel alias licitas negotiationes ineundas, fertur D. Tho. Florentino mercatori rñdisse, peccatū esse, atq. non est genere suo mortale imo uero forsan quādoq. nullum. Etenim dum quis non aliam instituere ualeat rationē uiuendi, non uideo

cur non posset scēnēbre mutuum petere, quo illa arte sibi suisq. provideret. Veruntamen hoc tacendū. impietatiarum non est, quod in perniciē reipub. & in dies ire pergit. Ingentem. n. hoīum turbam uideas qui nihil in bonis habētes, ut alias effugiāt mechanicas artes, nacti a scēnatorū facilitate, occasione sub usuris mutua contrahūt, quę negotiationi exponunt, & de repente mercatores prodeuntes lautiores uitam instituunt. Quæ ratione & luxu breui suā inopiam produunt, & fracta creditoribus fide reclamant non esse soluendo. Hi profecto, tanquā publica pestis, essent accēdi, & ceu publici latrones existimādi. Hęc autē spālis rō uiuendi in bonū alieno peccato, ad id nos euocat gñalius, & scrutandū utrum uidelicet in aliis quoq. materiis pariter liceat? Et rñdetur per hanc regulam, quotiescunque id quod petitur, tum iuste fieri potest, tum & bona de causā petitur, quanquā scias, alterū perperā facturum, licet tibi tuo uti iure. Exemplum est in re præfenti, dum mutuum ab usurario petis, id tantum postulas, quod ipse posset tibi absq. scēnore præstare. Igitur si beneficium tibi fenerat, sua est, non tua culpa. Similiter in exemplo Augusti. Dum ab infideli iuratum exigis scēderis coauentive fidem licite ipse possit per Deum uerum iuratum præstare si autem per falsos iurat, suę impietati tribuitur. Veruntamen si id quod flagitas, præstari ab altero iuste nequit, petitio tua iniqua est. Ut si ab amico peteres, ut quatuor provideret sumptibus, furaretur, aut quo tuam iniuriam ulcisceretur, inimicum tuū vulneraret. Tamen si hanc regulam non usq. adeo vniuersalis ueritatis arbitror, quo minus exceptionem citra uolentiam pariat. Etenim qui a misero pro stibulo statuto pretio turpem consensum petit, non est alius criminis, condemnandus, quam simplicis fornicationis quippe cum id genus mulierem non censetur ille mouere, quandoquidem ipsa est quęstui paratissima. Secus si honestam sollicitaret. Hinc rursus ad rem proxime gradus fit ad aliud dubium examinandū qđ grauius est, utrum liceat minus malum ad peius euitandū consulere? Videlicet sicut licet mutuum petere sub usuris utendo alieno peccato in

Sciscita
tio.
Solutio.

Scrupu-
lus.

Solutio.

Dubita
tio.

Solutio.

Dubiu
grauē.

peccato in

caro in bonum, ita sit decens dissuadere alteri ne occidat, quod bonum est persuadendo vel mutiorē vindictam sumat. Visus. n. est hic

Caieta.

Caiet. hoc negare, quod nos tñ super 3. c. ad Rom. obiter & quasi illud agentis as-

Primū
argum.

firmauimus. Quapropter constitutus sumus rem hic pressius euaculare. Et a parte negativa militare videtur primū oium inia. Paul. lo co citato. Non sunt faciendā mala, ut inde eueniant bona. Nam cum cōsulens causā illius rei sit, quam cōsultū sit, ut qui minus malum cōsultū idem cōteatur facere, & cum euitare maius malū quēdā sit spēs boni, ut 3. Ethic. c. 1. auctor est Arist. con sequens apparet, ut cōsulare minus malū ad euitandū peius idem sit quod facere malum ut inde eueniat bonum. Item alteri nō licet malū ullū facere, ut peius euit, ergo neq. tibi idem ei cōsulare. Et cōfirmatur. Si tibi fas esset tale cōsiliū alte ri præbere, non esset nefas tibi ipsi idem assumere, quare liceret tibi facere malum ut peius cauere, quod est absurdum. Præ terea, cōsulare minus malum, est inducere ad malū, ut S. Tho. hic uniuersum negat licitū esse inducere aliū ad malū, ergo nefas est tale cōsiliū. Ad hæc secundū regulam positam non licet ab aliquo petere id, quod licite ipse præstare nequit, sed ne mo minus malū facere licere potest, ergo neq. hoc est licitum ab aliquo petere.

Confir
matio.

Secun
dum ar
gum.

Tertiū.

Postre
mum.

Solutio.

His tamē non obstantib. arbitror docu mentū esse non solum iustum, uerum & sa luterum, si re, pēspecta consideratione uersetur. Enimvero q̄ res moralis est, det casus in eas angustias perstringi, ut cui tale cōsiliū dederis, constitutissimū hēat cet sit usq. sit grauius scelus perpetrare, ita ut nullo non moto lapide, nulla fiat reliqua uia diuertendi induratum in eius aīum ab illo proposito, nisi mollius incli nādo in aliud, ubi uiuos euomat. Enimue ro etsi amicum tuum certis cōiecturis cre deres eas commissurum ad adulterium, qđ nondum constituit, nihilominus nefas es set persuadere modo illi fornicationē, qua calor em restingeret. Neq. si hñet corru ptam naturam in alterum sexum, licitum esset ad euellendum illū habitum persua dere illi conuersionem cū foemina. Nā ad præueniendum malum propositū, seu

ad compescendum corruptū habitum, nō licet hominem in alia inclinare uitia. Est enim regula Arist. 2. Ethic. ca. 9. eum qui delin quit in unum extremum, inclinandum esse in alterū, sed tamē intra uirtutis lineam. Igitur cōsulare minus malum non licet, nisi ad cōuellendum aīum qui actū, firmo que proposito infixus est in malum. Facet go unum hominem constitutissimū hābe re alterum trucidare, & accitū esse ope ri, cui, ut dissuaderes nullam prætēstātiō nem. Quod huic ergo cōsiliū præbere possis, ut mutior elatione uirus exeat, at gatur sic illud cōsiliū hē bonū obiectū & finem absq. sinistra uia circumstātia, er go est bonum. De fine nullum est dubium, cum sit homicidium euitare, sed & de o biecto idem probatur illud si quidem non ē asser. est, ut aduocari falsō putant, simplex il lū d remissius incommodum, puta, cæde cum tute, aut alapa, aut quid simile, sed hoc conditionale, si alterum certus est fa cere, nempe aut occidere aut leuius vulne rare, citius hoc fac, hoc autem obiectum bonum est & rationi consonans. Nam ut Topicorum regula habet. Ex duobus ma lis minus est eligendū. Quod uniuersum, ē in malis culpę uerum obinet, ut Greg. 13 dist. can. Nervi, pēspecte docet Qua p cum cōsulens duorum malō ū minus nihil aliud q̄ electionem illam suadeat, ni hil mali cōmittit, sed bonum cōsultū. Sed arguis. Saltem non licet illud minus ma lum absolute cōsulare. Distinguitur de Solutio. absolute. Sin. intelligas extra talem ca sum, conceditur. Attamen casu quo ille certissimus est committere grauius malū quod illi dissuadendo persuadere ne quis ne faciat, quamuis comparationem non ex primas, sed alterum minus consolas, se mper subintelligitur comparatio. si si alterū facturus es. Secundo id ē elucidatur. Si il lud cōsiliū malum esset, inde maxime, qđ per illud alter inducitur ad peccandū. Quod aut id falsum sit, probatu. Nemo in ducit alterum, ad illud qđ alter apud se ha bet constitutissimū facere, ille aut constitu tum hē malum aut hoc aut illud facere, ergo cōsulēs non inducit ut malū faciat, sed ut faciat minus malum. Nulla ergo est cōsequētia. Dimoueo illū a peiori incli nando

Ar. Ro.

Prima
rō. pēri
bictio idem probatur illud si quidem non ē asser. est, ut aduocari falsō putant, simplex il uonis.

Grego.

Obie
ctio.

Secūda
ratio.

nando ad minus malum, ergo induco ad malū. Immo in tali casu inducere eū ad minus malum, est inducere eū ad bonum. Tertia, ad hōiem arguitur contra Caiet. Fretur namq. licitū esse in tali calu proponere illi materiam minoris mali, Fit ergo inde, ut licitum sit eandem ei declarare materiam, puta, q. minus potest vulnerare hostem, atq. illo modo suum explorare animum, suosq. honori satisfacere, meliusque sibi consulere, & maiora cauere pericula, sicut Loth exposuit fitas nefandis Sodomitis, quo caueret hospitium abusu, hæc autem materiz propositio (ut eius utamur uerbo) plane consilium est & iustio. Nō qd aliquid aliter consulas quā explicando rationes quibus alter moueatur? Quin uero & hoc est inducere. Porro ergo figmentum est perparum ad mores relesens, cōcedere q. licet proponere materiam minoris mali, & in negre consulendi licentiam. Quare Loth, non solum exposuit filias, sed ait, Abutimini illis. Et dicere, q. illud fuit tantum permissio, est contra uerborum schema, quod apparet plus quā consiliū. Quapropter postea in sua Sima, uerbo, Tyrannis, concedit plane q. licet consulere minus malum ad euitandum maius. Igitur uel putauit non sibi contradi cere. Nā 2. 2. ar. p. xxi. sententiā negauit licere consulere minus malum, sed licere inducere ad minus malum. Et forsitan aliquid discriminis commentus est inter Cōsulere & Inducere, quod ego nō pētro. Vel forte emendauit sententiam. Et Adri. quolib. 1. q. 2. nostram amplectitur. Sed dimissis hōi au dōribus qui citra disputationem, & examen simpliciter loquuntur, extat scia A. g. in lib. Quæstionū sup. Exod. & refertur 33. q. 2. can. si qd uerus, ubi de coniuge adultere loquens ait, Si scitatus est quod non licet, puta uel uxore occidere, uel dimittere, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Estq. expressa sententia Chrysost. hom. 27. ad populum, ubi ad noner consulendo esse illi qui affectus est iurare, ut iuret per caput suū, ne iuret per Deum. Et ex Gregoria. c. citato, N. m. idem colligitur. Vnde ad primū iugum uerorum in contrarium, concessio qd liceret fieri mala, ut inde eueniant

bona negatur inde cōseq., quod liceat cōsulere minus malū, nā tunc consultiō, ut dicitur, licet sit cā minoris mali, non ideo est causa mali. Est. n. fallacissima cōsequētia. Immo est cā electiois bonæ, quādo qd dē eū qui fixus est scelestiori proposito, de flectere ad remissius uere est bonū. Et perin Ad secū de rōdetur ad secundū H. u. d. n. sequi. Al dum alteri nō licet facere minus malum, ergo nec gum. mihi licet consulere. Ille namq. cū in sua hēat piāte neutrum facere, alterutrum faciat, reus est, mihi uero quia facultas non suppetit dimouendi illū ab utroq. iustum est, minus consulendo a gratiori diuertere. Atq. inde fit consequens, ut ego non possim mihi sumere simile consiliū, nam semper in mea est piāte duobus delictis, oblati utrumq. cauere. Et quantum ad alia argumēta tam nō sensum est, consulere minus malū nō esse inducere ad malū, imo ad bonum. Atque adeo ne talis cōsiliarius petat id, quod alter præstare iuste nequit, nā ab solute non petit nisi ut grauius malū non faciat, ob idq. sua culpa est si acquiescere nō uult, nisi in alterum impingendo malum. Cuius simile est, munus petere sub viuitis. Ex his ergo colligro nomini licere minimum ueniale peccare facere, ad euitandum immanissimum malum in altero, est. n. contradictionis implicatio, malū esse, & licere. Neq. licet id uni certioq. consulere. Quapropter dum mihi tyrannus mortem comminatur, potius deo permittite homicidiū quā ut mentiar. Neque ad euitandum grauius malū adulteriū in tu uene, liceret mihi secundam altam uiro solutam inducere, utillam cognoscendo, ab adulterio declinare. At uero de Loth, nondum per hæc quæ dict. sunt, plane cōstare pōt, ueniat ne eius factū excusandū. Pono Ambros. 3. 2. q. 7. cano. offerebat. vi eius zelum excusant hīe. Et Petrus in secunda sua Canonis. a eum appellat iustū, licet inde non fuerit consequens, ut in illo singulari actū non deliquerit, tamen si et sit probabile eū peccasse. Nihil minus si factū natura sua perpendas, profecto nullo lareus licitum fuit nisi signo: acia illud excus. H. u. d. n. prudens fuit consiliū, sed res indecē. Et iō est, qd cū illi incuberet suarum filiarum cura, atq. ad qd paterno iure

Ad reli
qua ar
gumēta

Corolla
rium.

An I. o
th offe
riendo si
lias deli
querit.

tenetur

teneretur earum custodi e pudorē, non de-
buit illa via primi malo obitare. Nam iam
dictū est, neq. minimum ubi peccatū lice-
re ad euitandum in altero grauissimū. Se-
cus, si consulendo dixisset, sunt in urbe vir-
gines sceminae, quibus uestram potestis li-
bidinē offerre. Quap. p. excusatio quam ei
præterit hic Caiet. dicens quod rārum ex-
posuit materiam minoris mali, dupliciter
mibi apparet deficiens. Primum q. te uera
fuit inductio Abutimini. n. inquit. eis. Dein
de quod neq. illa propriarum filiarum ex-
positio eum decebat. Glossa ergo illius lo-

Augst. ci Genes 19. quæ Aug. est, & refertur 14.
dist. can. quod ait, non consilio tribuit qd̄

Quali fecit Loth, sed animi perturbationi, quæ
ter Loth partim eius culpā extenuauit. An uero, pr
th sit ex sus excusauerit, pp̄dendū est scdm sciam
cusādus. quam hoies illius seculi tenebantur hīc.
Superest ergo tandem ad argumenta par-
tis negativæ principalis qōnis respōdere. Et
quidem primi solutio satis ex superioribus
liquet. Negatur. n. eum qui sub usuris mu-
tuū accipit, usurario cōsentire, tantū abest,
ut cām ill. uel occasionē peccādi porrigat.

Primū Etenim cū ipse sit paratus facere, minime
arg. prin eum petens mouet, ut modo de consulente
cipale. minus malū dicebamus. Atq. adeo ipse est,
qui scandalum dat, secus si paratus non es-
set. Ad secundum uero eo pacto respōde-
dum. tur, quo superius de illis dictum est, qui cō-
mercia cum usurariis ineunt. Si usurarius
inquam nullam aliam crederetur hīc sub-
stantiam huius mundi. q. usuris acquisitā,
profecto nemini liceret pecuniā suam apud
illum deponere, nā perinde tunc esset ac si
tuum esset propositū, ut tuam quoque pe-
cuniam scenori daret, quod quidem pro-
positum, iniquum est. Si uero copiosiorē
pecuniam habet, licet tibi sana mente tuā
apud illum custodiendam deponere.

ARTICVLVS VI.

Verum mons pietatis, usurarius sit.

Hic quæstioni adhibendū articulum
duxerim de Monte pietatis, qui sub
Quid forma mutui usurae labē contrahere vī. Dī
mō pie .n. mons pietatis, cum latus æris a ceruus,
tatis. qui subleuādus per mutuū miseris paup̄-

rū destinatur, ea tñ lege ut mutuatarius qui
sq. exiguā pecuniā in singulos menses con-
ferat, non quidē, ut aiunt, iōne mutui, sed
veluti stipendiū ministrorū, qui ad seruan-
da excutiendaq. pignora, habendasq. iō-
nes dau & accepti deputantur. Cum ergo
in mutuo pietas insit, quæritur utiū ab illo
collato stipendio usurae macula inficiatur?
Et arguitur a parte negatiua. Si quidpiam
hic committeretur usurariae iniquitatis, ma-
xime id de q. mutuatarii aliquid ultra sortē
erogant, id autem non faciunt ratione mu-
tui sed ad alendos ministros eidem nego-
tio necessarios, ergo procul hinc abest usu-
rae peruersitas. Probatur minor. Acquum
est, ut illud ærariū ab illis, quorum inter-
est, seruetur incolume, interest aut paupe-
rum, nam diuitis, qui illud erogauit, nihil
refert postquam iam tali misericordiae il-
lud mancipauit. Neque refert reipublicæ,
utpote cui nihil inde accrescit. Solis ergo
pauperibus, quorum cōmodo depositū est
incumbit illud custodire. Neutiquā autem
in custodia esse posset, nisi sub pignorū fi-
de mutuetur, atq. adeo adiectis eidē ne-
gorio ministris, qui pignora seruant, &
post moram vendant, rationeque sin-
gulosū bona fide retineret, ergo pauperum
munus est tales ministros suis symbolis su-
stentare, atq. adeo illic omnis usura caue-
tur, in contrariū est q. reddere tantū in sin-
gulos menses, ac perinde tanto plus, quan-
to plus tēporis prolatatur solutio mutui,
atq. id ad reddendū tuā mutuatam pecu-
niam, qua certe cautela mutuantis nego-
tiū agitur, quandā hēt effigiem usurae. In-
stitutum hoc montis pietatis in Italia cen-
tū hinc annis ortum est. Nam Pius II. pri-
mus eius refertur approbator. Et postea à
Lateranen. Concilio sub Leone X. iterum
fuit receptus, cuius utiq. extat ap. probatio
nis Bulla. At quoniā, ut Caiet. eiusdē san-
ctæ ecclesiæ Cardinalis, qui vt 2. 2. q. t. ar.
10. refert, eidē interfuit cōcilio, in Opuscu-
lo huius rei singulari cōmemorat, non con-
tra eiusdē montis capitula fuerūt per ean-
dē bullā approbata, sed quatenus sacris ca-
nonib. nō essent cōtraria, nulla irrogat in-
iuria eidē apostolicæ sedi si de eadē mōtis
iōne controuersetur, eo præsertim q. Pa-
pa & concilium, in quibus auctoritas resi-
det sum-

Primū
arg. a p.
te nega-
tiua.

Institu-
tio mon-
tis piera-
tis.
Pius II.
Concil.
Lateran.
Caieta.

det summa condendi tum fidei articulos, tum & morū leges, non curant falce suā mittere ad definiendas tāquam de fide philosophiæ disputationes, quæ nō ex sacra scriptura, sed ex nuda philosophia eliciuntur, qualis illa est quæ instituitur ad examinandum quisnam contractus sit usurarius, quis uero ab hoc crimine liber. Hoc. n. nō ex sacra scriptura colligitur, unde suas ueritates elicit sancta Sedes, sed ex media meraque natura rerum. Aliud deniq. est prohibere usuras sub his aut aliis censuris, q. cū non solū ex morali philosophia, sed ex sacra scriptura colligit, propriū est Apostoli cū munus, aliud uero examinare quisnam contractus sit usurarius, quod permittit ex sola natura rerū perpēdi. Et iō licet in eadē Bulla snia excoicationis in eos feratur qui contra uel prædicauerint, uel disputa uerint, dēt illa tamen intelligi cū eadē clausula. s. si impugnauerint capitula, quæ factis canonibus non fuerint contraria. Alias Caie. fuisse damnatus, q. tamē cū t. p. Leonis opusculū edidit, quo monte non probauit, minime fuit reprehensus. Cum hac ergo quam facimus protestatione, quod decretis uel cōciliū quatenus fuerit receptum (quoniā neq. oīa acta illius Lateranensis recepta sunt) uel sanctæ sedis, nullatenus uolumus contraire, sed eisdē sanctissime obedire, paratissimi retractare quidquid ecclesia catholica iusserit, nihil aliud quā operē priuū arbitror explicare rōnes quæ eundē montē oppugnare vñr ac post subiicere quā rōne eadem apostolica bulla sit interpretanda. Igitur mons pietatis multis potest modis congeri. Primo, si qui habet substantiam huius mundi, cōmiseratione ductus alicui urbi aut reipublicæ auri pondus tribuit non quidem simpliciter in eius id transferendo dominiū, sed huic mutuationis usui dedicando. Secūdo, si reipublica uel ex publico ærario id tali usui seponat, uel ciuū contributione conficiat. Nā quantū ad rem attinet præsentē, nihil refert. Neq. uero interest, pondusne auri sit, an frumenti copia, rerum uel aliarū usu cōsumptibilem. Capitula autē montis sunt, la mōris primum, ut non mutuo detur pecunia aut pietatis. frumētū nisi in tps certum, puta in annū. Alias in rem cōm non cederet, sed apud

paucos totū occuparetur. Rursus nequē de cet absque pignoratitia cautione montem dispensare. Alioqui, cū mutuatarij pauperes esse debeant, sepius contingeret ut soluendo non essent, qua utiq. dissipatio breui mons in nihilum abiret. Quā p. neq. pignora ultra præfixum tps seruanda sunt, sed illico sub hasta exponenda, ut cumulus reficiatur. His præhabitis radix huius disputationis, una quidem est, sed tamē quæ diuerse intellecta diueras parit opiniones. Radix inquā est quod ille cuius interest capitalē illā summā pecuniæ seruare incolumen, dēt suis impensis ministros sustentare. Sunt autē qui censent pauperū interesse ideoq. immune ab usuræ uitio arbitrantur contributionem ab illis fieri, utpote quæ alendis ministris necessaria est. Alii uero quorū est Caie. putāt hoc non interesse mutuatariorū, sed mutuantis, cuius iō onus esse dēt suos sustentare ministros, atque adeo quidquid ultra sortē recipit, extorquere aiunt rōne mutui, seu rōne dilataz solutionis. Atq. in hac sniam nostra cōclusio inclinat. Arbitror inquā eiusmodi rōne montis neutiquā ab usuræ sordib. elui posse. Et quo huius sniæ ueritas innotescat, hoc primū oīum utamur exēplo, q. esse existimo oīum regulā. Arguit inquā. Si quis diues, ac m. ihericors homo decreuisset cuicunq. petenti a se, euangelio auscultās mutuare, nō tamē nisi suscepto pignore & usq. ad certū tps secundū iura Mōris pietatis, nequaquā posset quidpiā ultra sortem recipere, ergo neq. illa quā uocant Montis cōitatē, id licite pōt. Demōstremus prius antecedens, ut inde ad illationē descendamus. Homo hmōi mutuator si pignus recipit, hoc non facit ad utilitatem mutuatarii, sed in suā propriā, ut tutā sibi faciat solutionē pecuniæ suæ, ergo q. idē custodiāt pignus, sua interest, non mutuatarii. Nam mutuatorius mallet ipse retinere. Sed quia mutuatur aliter non uult pecuniā tuam credere, pignus recipit, atque adeo ratione eiusdem acceptionis fit debitor idē reddēdi pignus. Idq. adeo non solum uti depositarius. Nam hic quia nō in suā, sed in depositantis utilitatē depositum seruandum recipit, nō tenetur rōne acceptionis, ut li. 4. subijt. restitutionis dictum est. Ob idq.

Radix p
sētis du
bitatiq
nis.

Conclu
sio uni
c. qua
satisfi
q
stionis.
Prima
rō p cō
clusiōe.

Mōs pie
tatis.

Capitu
la mōris
pietatis.
frumētū
nisi in tps
certum, puta
in annū.
Alias in rem
cōm non cederet,
sed apud

si circa

si extra suam gravē culpā depositū perdat, non tenetur illud restituere. At utro qui pignus recipit cogitur rōne acceptionis, ob idq. licet minori culpa illud perdat, nihil minus restitutionis laqueo teneatur. Dixerim minori culpa, quia si nulla sua culpa dispareat, liber manet. Apparet. n. hoc loco. Ceter. falsus quitātū intervali inter pignus & depositum iecerit, ut putet eum qui pignus recipit perinde teneri rōne acceptionis restituere, ac si mutuo vel furto reciperet, atq. rō ē si absq. ulla sua culpa pignus pereat, manere semper restitutionis sunt ligatum, cum sit latissima differentia. Nam qui mutuum recipit, eius dominium acquirit. Quare quolibet perdat, sibi perit. Dominium aut pignoris manet apud debitorem, sicuti dominium depositi apud depositorem. Quocirca eidē perit debitori, ut patet expressa lege. pignus, de pigno. acti. Nisi aliqua culpa creditoris perierit ut tollitur l. quæsi. ū. ff. de distract. pig. Ad nostrū ergo propositum satis est quod creditori incumbit custodia pignoris. Quod si arguas. Beneficiū mutuandi in utilitatem creditōrū qui mutuū accipiunt, mutuator autē hēt se incolumem servare, ergo id potest aliorū sumptibus facere. Iā supra prodita est fallacia huius argumētationis. Beneficiū. n. mutui dēt gratis cōferri, & iō qui mutuat, recipere onera dēt, quæ sunt mutationi annexa, pura servare pignus & reddere, alias non mutuet. Hoc quidem verum est quod ubi pignus tale sit, quod possit timea corrodi, ut uestis, vel alia rōne perire, utpote si est res pretiosissima ac subinde custoditu periculosissima debet mutuās protestatione mutuatariū admonere, ut suo periculo pereat. Quod si voluerit pignus curari, suis fiat expensis. Est quippe accidētariū quod pignus illius sit naturæ. Et pari rōne si mutuator suā credere pecuniā recusat antequā mutuatariū publico se obliget iustro, illud quidē dēt expensis eiusdē mutuatariū a tabellione confici. Nam mutuator nil nisi fidē perit, quā alter tenetur dispendio suo exhibere. Atq. hinc sumitur rō con- novum contra Montē argumentū. Nēpe q. rra men hoc quod quibusdā pignorib. accidentariū & peculiare est, non dēt in legē duci ut ris. quicunq. mutuatariū rōne cuiusq. servan-

pignoris stipendiū solvat. Quod aut de mutuatitia pecunia peculiaris domini cēsetur, constat & de illa existimandū cuius respublico dominiū hēt, nēpe q. eius est curę, eā tuto servare. Sed tamē arguis. Esto ita res habeat dū mons certū hēt dominiū, secus tamē in mōte pietatis. Est. n. iō lōge diversa. Quare illatio supra facta, nulla est. Cumulus siquidem hmoi nullum hēt præter mutuatarios proprium dominiū, nā dives qui illum contulit, dominiū a se eius abdicavit. Quare sua iam non refert eandem custodire. Neque vero respublica, siue utarunt, cōtras eundem tenetur servare montē, quo nihil ei inde emolumenti obtingit. neq. vero dominiū eius hēt. Fac. n. montē illum non esse congestum subsidis civiū, neque ex ærario publico, sed a diuite in illos usus donatum, qui vel reipublicæ vel certis personis merā administrationem cōmiserit. Cū ergo nullus sit alius dominus, cōsequēs sicut mutuatarii custodia eiusdē ærarii incubat. Ecce argumētum cōtrariæ snie, qđ eius patronos seducit, si non contraria nos rō falsos hēt. Probat ergo eodē relabi illā pecuniā domino alio carere, ac si certum haberet. Illa nanq. tunc pecunia mutationi exposita, non est pauperū quib. mutuū recipiunt. Patentissimum. n. est nunquā in eorū dominium venisse neq. illa rōne venturū ire, sed perinde sunt mere mutuatarii ac si illa pecunia alium haberet dominiū, ergo nō magis ad illos pertinet illā servare, quā si esset vel particularis psonę vel reip. Ex hoc igitur capite sumit argumentū. Mutuatarii nō tenent illā servare, ergo idē est prorsus iudicium illius stipendiū quod ultra solum tunc solvūt, quod esset si eadem pecunia, esset particularis personę, tunc autem iam ostensum est nō esse licitum illud extorquere stipendium, ergo neque ubinuda administratio existit apud rempublicam. Sed quæris, quis ergo tenetur illam custodire? Respondetur. Si nullum alium habet dominum, d. la seipsum. Itaque nullum restat remediū, quam quod expensæ ex eadem capituli pecunia subtrahantur. Sed pressius arguis. Tandem ergo exhauriretur? Fateor quidem ingenuē. Et hoc est quod fautores alterius opinionis decipit. Ex quo sequitur, quod

Obie-
ctio ad-
versus. o-
rum.

Solutio
præter-
itæ obie-
ctionis.

Argu. al-
terū ad
idem.

Quæst.
Solutio

Replica

Solutio
quod

quod quicunq. tale montē de sua substantia erigere cogitauerit, si uoluerit fore perpetuum, debet stipendia statuerere, quibus sustentetur, uel re publicam obligare, ut montem sustentet, alioquin mons seipsum mutando consumet. Sed contra. Mons ille

Obiectio. tunc in perniciem tantū miserorū peribit, qui inde mutuabantur, ergo eorum refectio

Solutio. bat illis suis expensis seruare. Negatur consequentia. Simili ratione probares pauperibus incumbere suis expensis seruare diuitias hominis misericordis, qui mutuata pecunia p̄sidio ipsis esse solet. Operas. n. eiusdem ministrorum ideo censeri in fauorem fieri pauperum qđ ipsi mutationis beneficia suscipiunt, atque hac ratione eos obligare, ut illa contributiones alant ministros, id monstratum est quā sit fallax argumentū. Pari. n. rōne, multas alias vias defensas. Enimvero quotquot egestate coacti mutuū sub signore recipiunt, fauorabili beneficio potius utuntur. Igitur ut iterum dicam, cum mutatio gratuita sit facienda, non debet pensari in cuius fauorem operæ cedant ministrorum Montis, ex eo quod mutuū recipere, beneficium sit pauperum, sed mutatione supposita speculati oportet, cuiusnā referat pecuniā seruaturā. Quando uero mutuatarius est in mora soluendi, ligdū sit suis expensis, ac dispendio vānundanda fore pignora. Cōfirmat hanc nram sententiam exempla ciuitatū quarundā Italix, puta Mediolani & Brixix, & aliarum, ut Caiet. refert, & nos illic audiuius, in quibus publico stipendio sustentantur Montis ministri. Vnum tamen argumentū superest. qđ vī contrariæ nō suffragari. Nā etsi p̄ mutationis beneficio nihil possit ultra sortem recipi, nisi mutuandi obligatio, ut supra asseruimus, digna est pretio. Pōt quis inquā stipendium suscipere, ut sit mutuae obligatus. Cum igitur Mōs ille tali sit uinculo altissimus, licite a mutuatariis aliquid pro illa obligatione exigitur. Responderetur in hoc nullū apparere usurę uirium, dūmodo hac solum de causa tenuissima esset exactio & pro curatione pignorum, & profectis rationibus dati & recepti, & pro aliis id genus operis nihil exigeretur.

tales contributiones non fieri ratione mutui, nisi hæc sorte tantū de causa fiant, quāmo adieciimus. Ac p̄inde Bulla Cō. illi uenit permittit solutiones. Prima est (ut cum debita obediencia, ac reuerētia id dicamus), non oīa acta illius concilii more, & usu esse recepta. Nam illud Sessionis non quod fuit inter præcipua, nempe qđ non persoluentes diuinum officium fructus sacerdotiorum pro rata restituuerit, & post sex menses sacerdotis priuarentur, non dum plane scitur an fuerit usu seruatum, quam ut ego, quia iuri diuino, quam proximum est, nō audeo oīno contra consulere. Secūda solutio est, quam supra dedimus. Vide licet, qđ ex cōdicatio non fertur nisi cum illo moderamine, ut disputatio cohiberetur. Contra capitula, quatenus sacris canonibus ac naturali rationi non sunt aduersa. Nam simpliciter non fuit illic articulus fidei constitutus. Sed rogas. Nunquid non esset ecclesiæ conducens, ut casus oēs, de quibus d̄ micatur, sint ac usurarii, ecclesiæ auctoritate, definirentur? Apparet enim hoc ad salutem animarum necessarium. Respondetur minime id expedire, ut tanquā de fide definirentur, si tales sunt, qui non nisi ex mera philosophia perpēdi debeat, qđ Spiritus sanctus non curat ecclesiæ nisi scripturā sacā exponere, & leges necessarias sancire. Et quando sunt opiniones probabiles inter graues doctores, utranque se quis, in tuto habes conscientiam. Secus de immortalitate animæ, ac similibus ueritatibus, quæ licet inter philosophos disputentur, nihilominus in sacris habentur uelinde colliguntur. Tertia uero demum solutio est, qđ pensio quam Bulla in monte pietatis approbat, sit illa tantum, quæ soluitur ratione obligationis ad mutuum, atque hanc dicit cedere in ministerium sustentationem. Aliæ uero montium species, quas in usu esse uideo, longe pa-

Quæst.

Dissolutio.

Alio. tentius unum suum produunt. Solent. n. po. montiū altissimum inter rusticanos aggeri copia sūp speciesq̄ menti quæ egentibus mutuo distribuitur sunt in sine pignore & sine aliis negotiis, quæ mi. more pa. nistrorū operis egent, illo nihilominus tenore tributū onere, ut messis tempore duodeci p̄fecti. ut mam partem mensuræ supereroget, nēp̄ prauitamodiolū in facetas singulas, quod p̄fecto tem.

non

Cōfirmatio
priorū
rationum.
Postremo
arg.

Rñsio.

Ad arg.
principa
e.

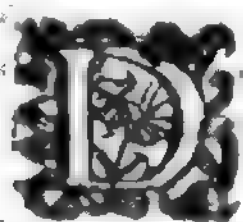
non video quomodo defendi possit. Nisi omnes indiscriminatim oppidani & municipium suscipiant & quasi gratuitum spontaneumque tributum per capita illud voluerint. Nam si non ab omnibus, sed ab illis tantum, qui mutuo egent contradatur, palam extorquetur ratione morui.

QVÆSTIO II.

DE GENERALI RATIONE contractus emptionis & venditionis.

ARTICVLVS I.

Verum contractus emptionis & venditionis sit Reipub. necessarius.

DE supra capita statimus, quib. humani contractus depravant. videlicet aut id vendere, quod nullus est pretij, aut quod pretiosum est, pluris iusto distrahere. De prioris vitio sub usuræ nomine quæ præcedit in disputatum est, consequitur ergo ut de posteriori disputationem prosequamur, quæ quidem disputatio de contractibus inscribitur. Et quoniam omnium primus atque aliorum index est contractus emptionis & venditionis, quod hæc secunda inscribitur de generali ratione huiusmodi contractus, atque adeo primus articulus, an sit necessarius reipublicæ. Arguitur. n. a parte negativa. Quanto vita humana simplicius & sincerius transigeretur, tanto quietius videretur ac felicius, sed si solum esset rerum cambium, ut videlicet res non numeris distrahentur, sed pro rebus commutarentur aliis, quietior esset mortalium vita, & a tumultibus truciore, quos negotiationum turbulentia secum affert, ergo contractus emptionis tollendus de medio esset humana reipublicæ. Secundo arguitur. Secula multa, ut s. Ethicor. & 1. Politic. cap. 6. auctor est Aristot. absque nominis usu transierunt. Et Plinius lib. 33. cap. 3. ait. Servitium Romanorum regem primam signasse res nota pecudum, unde pecunia dicta est, & postea fuisse signatum argentum, anno urbis 585. & longe post aurum. Et lib. 7. cap. 36. ait. Liberum patrem instituisse emere, ac ven-

dere, illis autem seculis felicius agebatur vita, atque a fraudibus ac sollicitudinibus incolumior quam modo nobis per istas negotiationes agere licet, ergo perniciosus est iste contractus, tantum abest ut sit necessarius. In contrarium est idem Aristot. loco citato, ubi ait necessitatem humanæ vitæ nomi fuisse inventientem, qui esset velut mensura & norma æquitatis rerum. Id quod & Iurisc. consulti l. 1. ff. de contrahen. emptio. differretulit.

Igitur quo quæstionem a genere ipso aspiciemus, prima nostra conclusio sit, Contractus est actio inter duos, & ex qua utrinque obligatio nascitur. Sic enim, Vlpianus ait l. 1. de verb. ac rerum significat. Contractus est utroque obligatione, quod Græci *συνεχόμενον* vocant, hoc est confectum, quando videlicet quidpiam ego causa tua, tu vero causa mei, accepta dataque utrinque fide confidimus, ac ratum habemus. Quapropter prædicato illa contractus, est obligatio (ut sic loquamur) non est identica, sed casualis, illam exhibens sensum, quem nos in nostra conclusione explicuimus, ut quia statim utroque pacificemur, meriti merces traditur, tibi vero mihi idem pretium, mutua emergit ex conditione obligationis. Atqui hinc fit ut stricto nomine nullum pactum dicatur contractus, nisi ex quo utrinque oritur obligatio. Qualia sunt, do ut des, facio, ut facias, do, ut facias, facio, ut des, quæ quatuor connumerantur in iur. ff. de præscriptis verb. Quemadmodum in matrimonio, inque venditione, mutatione, & id genus reliquis Contractus nanque omnis, si de suo nomine rem perpendas, actus iustitiæ est, utranque colligantis partem. Tamen tamen alii laxius nomen usque ad illas actiones ex quibus ex altera tantum parte oritur vinculum, veluti est donatio, & simplex promissio. Et ideo Bal. quem Sylvest. citat in verbo, Baldus. contractus & Contra. sequitur q. re. dist. in Sylvest. quit de noie contractus, quod accipiat ut proprie, quasi obligatio oritur ex utraque parte, Aristot. & improprie, pro eo ex quo oritur tantum ex altera parte, & impropriissime, quando ex neutra nascitur. Sed re vera abusus iustæ exceptionis ab usu essent abigende, Soto, de iust. & iure. Na Hec

Aristot.

Prima conclusio.

Stricto nomine nullum pactum contractus dici valet.

Primus argu. a parte negativæ.

Secundo.

Aristot.

Plinius.

Plinius.

Hoc n. est nomina a sua natura signifi-
catione abdicare, si quidem neq. donatio
neq. promissio simplex ad iustitiam atti-
p. t. sed iustitiam liberalitatis. Vnde Ari-
sto. 4. Topic. Donum, inquit, est datio in
redemptio, mutatio vero, quævis secus ubi
de Contra. sentiat & Syluest. nihil a pro-
pria ratione. Contra. recedit. tum quod
est datio ut redatur, tñ q. si fide data pol-
licitus es mutare, tu teneris dare atq. al-
terius dare. Quod aut. contractum, illi et
uenit appellare, ubi nulla e obligationis
vis, sed potius obligationis relaxatio, me-
rito facitur esse (at suo utar nomine) im-
propriissimum. Exemplum est in accepti-
latione, puta qñ debitor a creditore inter-
rogat, an qd illi debeat, acceptum habear,
& ille rñdet, acceptum habere, hoc est illi
cōdonare. Hic namq. potius est solutio de-
biti seu remissio, quod ex contractu ortū
est, q. contractus. Sed & contractū spēs,
numerofius quā ant. permittit, multiplicat.
Seco. n. 4. d. 15. q. 2. octo spēs discernit, ac
tōidē Gerson in suo tractatu de contract.
licet parum indifferenter. Antonius vero
3. partit. 3. cap. 2. duodecim, sed Contrad.
quod suum ingenium est, ad spēs nu. 3. p.
divisionem inuitam petrabat, quæ porro
sp. 3. non sunt sed rerum potius connume-
ratio, in quibus cōfici contractus possunt.
Eiusmodi aut. materiales divisiones, cum
arte non continentur, in infinitū abeunt.
Si ergo nobis secunda conclusio. Septem
sunt contractuum spēs. emptio, cambiū,
mutatio, emphyteusis, commodatio, per-
mutatio, & locatio, & ceteri
prima ad secundam, sextaq. ad septimam
quodammodo reducātur. Missum. n. hinc
facimus matrimonii contractum, quæ mu-
tua est personarum traditio. Nā reliquos
tñ qui in externis bonis celebrantur, cō-
sideramus, quorum p. t. sena tractatio insti-
tuitur. Horum aut. tres tñ ordines repe-
rit. Etenim cū tria in huiusmodi rebus
sit meditari, uidelicet dominium, usus-
fructus, & usum, unus est cōtractuum or-
do, quibus dominium trāferatur, alius ve-
ro eorum quibus conceditur ususfructus,
atq. tertius eorum, quibus conceditur nu-
dus usus. Ignit ubi dominium rei trāf-
fertur, si gratis id fit absq. ulla redditi-
onis obligatione, nuda donatio est, quæ iō

contractus nomine non censetur. Cui ad-
iungitur & liberum legatum, nimirū, ubi
nulla est iustitia, debitum. Si aut. transla-
tio non grati fiat, inde emergunt tres cō-
tractuum spēs. 1. cambium, u. dūto, & mu-
tuatio. Cambium est, ubi res pro re cōmu-
tatur, ut panis pro uino, mel pro oleo, co-
rium pro pāno, &c. licet de numerorū cā-
biis alia sit longē 2. u. infra uidebimus.
Emptio aut. est, ubi dñiū estimato pretio
trāstertur, sed mutatio, ubi trāstertur. Mutua-
tio idem uel tantumdem reddatur. Quod tñ
in rebus uel consumptibilibus, & potius
mō in nummāte quā uenit. Si aut. saluo
dñio transferatur ususfructus non gratis,
sed pretio, sic tertius contractus, q. est em-
phyteusis, seu censualis pensio. Vt fun-
dum sub annua pensione, uel in tñps, uel in
perpetuum alicui tradas. Quāquam dñ
si in ppetuo, emphyteuta dñiū uel di-
catui habere, non tñ dñctum, eo q. (emp-
dependet a uero dño, si emphyteuta in cō-
missum incidit. Et de emphyteusis, hoc
est melioratio, ob id q. illa r. ne inuentus
fuit olim huius cōtractus, ut fieri es agri,
quos dñs colere non poterat, alicuius di-
ligentia coleretur. Dum uero melius usus
transferatur, tunc exunguntur tres aliz spēs.
Nam si usum rei gratis indugas, ut sola
tibi restitatur substantia, est cōmodatio. Cōmo-
datio. Hæc. n. scdm nomen differt a mutuatione
eo q. commodatū in eadem spē reddit, ut
equus & uestis &c. mutatio uero uel in
illa uel in alia. Satis n. si mutuant au-
rū, si cōstituantur argenti. Secundū uero
rem specie differūt, qñ mutuatione trāf-
fertur dñiū, cōmodatione uero mini-
me. Si aut. usum non gratis concedas, sed
pro usu alterius rei, illa est permutata ac-
commodatio, ut si alteri commodas equū
tuum, ut suū tibi cōmodet mulam. Si aut.
usum concedis, non pro usu altero sed pre-
mio, illa est locatio, cui respondet condu-
ctio, siue donum, siue equū, siue proprias
operas locas. Peripice ergo quæ admodū nē & cō
ut cambium ad emptiōnem, sic permuta-
tio cōmodatio ad locationem reduciunt. nem.
Cambium. n. (ut habetur l. 1. de contraba-
emptione) hoc tñ a uenditione se iūgit,
qñ illa uō secerinitur pretium a re, sicut
in emptiōne, sed ut q. existimatur al-
terius pretium. Permutatio in permutata rata ac-
commoda-

A. 2

S. 2

S. 2
Gerson
Anton.
Coar.Secūda
conclōSufficie-
tia pha-
bitæ di-
uisionis.
Dono.Cōmo-
datio.Disced-
men in-
ter mu-
tuatio-
modatum

Permuta-

**Tertia
conclō.
Aristot.**

No 2 pro-

Solutio progressum est. Et in initio, dū inde erat, nes ar- incomptūq. ac pauciorib. necessitatibus gumēto implicatum, per vengeantia sibi sufficie- rum. bat, post uero iam cultius poluiorem or- nationeq. vita instituta, necesse habuit no- uas excogitare cōmerciorū mōnes inter quas cōsulissima fuit cōmerciorū usus, li- cet humana auaritia nihil non deprauet.

ARTICULVS V. De iustitia negotiorum.

Quamuis simplex actum emptio & venditio, quibus quisq. suae fami- liae prouidet demonstrata sit ip- sū publicae necessaria, non subinde elaret ne- gotiationem esse licitam, quae est emere, ut reuendat, quae utiq. qd. est a D. Thoma. 4. arg. q. 77. sub compēdio disputatur, hic est ordine quem nos instituius ut con- gruentius apponi, ubi aliqua uicula iustitiae differenda est. Queritur ergo utrum ne- gotiatio sit licita? Et arguitur a parte ne- gotiorum.

Primū argum. Emptio & uenditio iō ostensa est necessaria, q. non omnibus oēs abundat, & iō necesse quisq. habet, ut uendat quibus affuit, emat qd. sibi deficit, quare em- ptio (ut dictum est) uenditionis est finis, negotiatio autē est contra hūmōi emptio- nis naturam. Negotiator nō uendit, ut emat quod sibi deficit, sed peruersē emit ut reuendat, ergo negotiatio non est lici- ta. Quapropter Arist. 4. Polit. cap. 6. em- ptionem rerum, quae necessariae sunt ad uitam, uenditionemq. ratione eiusmodi emptiois appellat contractus naturales; emptiones autem negotiatorias appella- contra naturam, ut pote cuius finis nō est uitae sufficientia, sed lucrium. Atq. ex hoc sumitur scd m arg. quod d. imbi idē Philo- sophus subiungit, Ars illa quae non habet praefi- nitum taxatumq. finem, non est licita, ars autē numularia & questuaria, qualis est negotiatorum, nullum sibi praescribit fi- nis modum, sed luero lucri aceruate er- go nefaria est. Tercio arguitur, Negotia- tio in causa est ut reū pretia excreseant, tum q. merces ad paucitatem uenditorū reducūtur, quae charitatis causa est, tum etiam q. negotiator carius q. emit, vedit. Et iō si omnes ad primos uenditores con- currerent, minoris emerent, id qd. rerum ubiq. ex periculis docet ergo tanquā

reipublice, horum interdicenda est nego- tiatio. Quarto, Actiones morales ex plū- rimum contingensibus existimandae sunt, plurimum aut negotiationes plenas sunt fraudibus technis, ac dolo, ergo genere suo prauae sunt, atq. adeo de medio tellectu dae. Haec. de causa pessime audit nego- tiatio, & in sacris literis & apud sacrorum doctores. Vnde David Psalm. 10. Quoniam non cognoui negotiationem (scd m 70.) Introibo in paupertas Domini, Domine me morabor iustitiae tuae solus. Quasi nego- tiatorum iustitia non sit iustitia Dei. Et Chrysost. super illam historiam Christi apud Marth. efficientis uendentes & emē- tes de templo, & refertur 28. dist. can. eu- gien. significauit, inquit, q. mercator nū- quam potest placere Deo, & ideo nullus Christianus debet esse mercator, aut si uoluerit esse, proiciatur de ecclesia. dicere Propheta, Quia non cognoui negotia- nes Introibo in paupertas Domini. Atq. hac de causa interdicta est clericis, ut pa- ter eadem distinctione per totam. In con- trarium est Aug. sententia in libr. Quaestionum ueteris & noui testamenti, & re- fertur in eadem distinctio. can. fornicari. ubi ait, Fornicari hominibus semper non licet, negotiari uero aliqui licet, aliqui non licet, laicis licet, sacerdotibus non licet.

Pro quaestione decisione notandū est, negotium otio esse contrarium. Est enim idem quod absque otio. Vnde pro labo- re & occupatione accipitur. Quemadmo- dum dicimus, Negotium forense aut fa- miliare, &c. Peculiariter autem negotia- ri idem est, quod mercatoriam exercere. Et est forsā Anomalia quaedam pro- preia q. ars haec solitudinibus implici- ta ab otio est alienissima. Est ergo nego- tiari emere ut reuendas. Vnde negotiato- res coemptores dicuntur pro eo q. ex om- nibus simul loti emunt, & mercatores, quia, mercari, communis usu non tam est simpliciter emere, quam lucri causa ad re- uendendum. Et dicuntur praeterea infir- mores, eo uti ait Vlpia. q. negotijs infirmo. Vnde Prou. 31. Facta est sicut nauis infir- toris. Duplex autē negotiationis spēs di- stinguatur, uidelicet una qua res emit, ut spēs ne- per industriā mutata reuendat. Sed haec gotia- (ut eo ca. citius habetur) nō est nuda negotiatio,

Quarta

Chrysost.

Confir- matio.

August.

Funda- mentū.

Quid sit negotia- ri.

Duplex

gotiatio, sed inter alias mechanicas artes connumeranda. Quemadmodum. n. mechanicus ex lana pannum texit, & ex ferro fabrefacit gladium, sic (ut exempli gratia dicamus) qui industrius est curadi, uel aues, uel equos, si rade emat, ut cultiorem uendat, non tam negotium, quam arte exercere tenet. N. qui pannos ronet, aut strigas uestes coemit, ut refectas uendat, nihil amplius per suam artem praestat. Negotiatio igitur mera, de qua impraesentiarum loquimur est, qua quis quid mercatur ut nullatenus mutatum uendens, locum comparet. R. dicitur ergo ad quoniam quinq. conclusi-

Prima conclusio. Prima. Negotiatio neque est de se intrinsece bona, ut charitatis uirtus, neque de se intrinsece male, ut mendacium, sed indifferens, ut comedere, quod secundum finis circumstantiarumque qualitate potest bene maleque fieri. Conclusio patet ex citatis uerbis Augusti. Ait. n. non esse ut fornicari, sed quod aliquando licet, aliquando non licet.

Secunda conclusio. Si negotiationis finem per se consideres qui non est nisi lucrari, quandam praefertur turpitudinem. Conclusio est S. Th. 2. 2. q. 77. art. 4. quam quidem probat argum. secundum supra ex Aristotele desumptum. Quoniam lucrari per se nil necessarium, honestumue nominat. At uero si lucrum aliorum ordinetur, licet potest procurari. Et ideo subditur tertia conclusio.

Tertia conclusio. Negotiatio est simpliciter reipublice necessaria. Haud enim omnis provincia omnibus abundat, quibus indiget, sed proclimatum varietate alia affluit terrae fructibus, & opificijs, quorum alia inops est. Et vice versa, alia est aliorum locuplex, quorum inopia alia laborat. Neque possent indigentium singuli tam longa facere itinera, ut minutura quibus indigent, apporarent, neque uero omnes qui abundant, possunt uestimenta exercere, ut illa alio transportet, necessarii ergo sunt, quibus ea sit cura ut mercedem copias hinc inde transfuchant, quas singulis minutius uendat. Et quod de loco dicimus, de tempore etiam censendum. Vsu. n. uenire assolet, ut uno tempore redundantia sit rerum, alio uero egestas, neque tamen pauper quis potest suos fructus ad seruare. Quare nisi essent qui emerent, ut in aliud tempus custodirent, non posset respublica seruari incolumis. Quin uer-

ro & dum mercimoniarum uel in maris portu uel in ciuitate exonerant, necessarii sunt coemptores, qui earum copiis in tempore seruent, quia non singuli possunt sibi in futurum providere. Sed rogas, Nunquid prudentius esset, ut respublica suos ministros conduceret, qui hanc provinciam subiret? Re uera non posset commode, tam multis Interrogatio. mercimonijs hac uia sufficere. Et ideo con- R. sio. sultius ducit artem hanc inter alios permittit. R. sio. re, quinetiam fouere. Atque hinc sequi Quarta tur quarta conclusio, quam S. Tho. inter- conclusio. rogat in dicto art. 4. Licet negotiationis gratia merces carius uendere, quam emptores sunt, ratione impensarum, laborum, locorum, ac temporum, nam iustae repretium, uel in melius, uel in locum, uel tempus mutatae, excreuit. Hoc autem non facile, quod quidam autumant concedam, uidelicet, quod negotiatori liceat carius eodem loco & tempore uendere propter officium quod habet, quam alteri cuicumque, eam pretij iustitia nullum respectum ad personas dicit, sed per se absolute pensatur. Scotus in 4. dist. 15. q. 2. dicit, quod non deberent mercatores lucrari quantum stipendij respublica illis decerneret. Regula autem haec neque contemnenda porro est, neque tamen ad unguem seruari potest. Sed de rerum pretio statim articulo proximo. Quinta conclusio. Ars negotiatoria, cum ex multis circumstantiis illicita sit cum copulibus fraudibus est peruia, cum subinde in plurimis uersatur periculis. Fit enim primum illicita ex obiecto, ut puta si rem emas, quae uel natura sua est inuendibilis, ut sacramentum, aut sacerdotium, quae cum gratis accipiuntur, gratis dari debent, aut lege est prohibita uendi, de quibus habes. C. quae res uendi non possunt. Secundo ratione personae, si quae negotiatur, ut sacerdotes qui iure negotiatione interdiciuntur, ut patet dist. 81. per totam, uel ratione personarum cum quibus negotiatur. Nam ad Sarracenos neque in infideles licet Christianis arma deportare, ut patet extra, de Iudeis. cap. Ita quod tandem & sequentibus. Fit praeterea indecens negotiatio ratione temporis. Ut si in die Dominica, uel in alio festo egrege solenni exercere ur, ut habetur cap. primo, de feriis, uel in loco sacro. Quare ratione Christus eiecit de templo uenden-

res & clementes. Ista autem circumstantiae temporis & loci, ratione scandalum constituerent peccatum mortale, alias minime. Vel si in ecclesia impediretur divinum officium, quod Christus notavit dicens. Quia domus mea, domus orationis est. Quarta cap. decet. de immu. eccl. lib. 6. negotiationes, quae in Ecclesiis praecipue prohibentur, sunt mundinarum ac fori cuiuscunque tumultus. Citra hos autem casus non esset mortale. Nam in ecclesia confabulando, citra expositionem mercium negotiari, nisi sacrorum aut concionis tempore, non est tantum peccatum quamvis, indecentia non careat. De aliis autem circumstantiis quae non peculiari ter negotiationes vitiant, sed in omnes artes intersunt, quales sunt mendacia, & fraudes, hoc singulariter adnotandum est, quod mercatura, nescio quo suo genio, praecum aliis artibus & officiis inextinguibilem flammam generat. Agricola enim atque opifices suis officiis visitantes contenti sunt, mercatores autem, tum quod pecuniam praemanibus semper habent, tum quod haec ars plurimum eventibus fortunae patula est, avidissime lucro inhiant, in hoc nimirum aleatoribus similes. Quae quidem aviditas animos absorbet, mendacia nutrit, & dolos necit. Atque haec de causa ait ibidem in solutione ad tertium S. Tho. quod haec ars habet speciem mali, & id interdita est clericis. Inest praeterea & in hac re pestis alia, quod cum sine labore magno & sudore exercetur, & maiore sit in honore, quam mechanicae artes, otiosi homines & honoris cupidi, cetera deferentes opificia, in hoc se baratrum immergunt, atque adeo non ut mercedem loco traducant, aut in ipsis reservent, aut in melius mutuent, sed meri gratia quæstus venalia cuncta coemunt, ut statim lucrum exprimant. Quorum subinde causa, quia liberum non permittunt forum, pretia augentur. Quia idcirco exigendi perfligant, ut quod de republica essent, atque aliis artibus, quae personis utuntur sunt, mancipandi. De his autem loquimur, qui ciues paratos priuim emere antevertunt. Haud namque condemnandi illi sunt, qui postquam singuli sibi necessaria emerunt, redundantia mereantur, ut in ipsis seruent. Neque vero illi qui publicitus parati sunt in la roemere, quae pauperes necessitate coacti, nec emptores in-

uenientes, vendere volunt, ut vestes, libros, &c. Qui vero annonam emunt ut in futuro revendant, licet quique miles sint, quasi rerum necessarium custodes, multo tamen pluries sunt pestiferi, utpote causa immodice augendi pretia, & in nisi ubi necessitas aliud exposcat, meruissimo eiusmodi mercatus vetatur.

Per haec ergo argumenta supra facta facillime solutionis sunt. Ad primum. n. negatur, negotiationem contra naturam necessariae emptionis pugnare quoniam illi obsequens est. Ministerio siquidem mercatorum res sunt veluti in peno, singulis indigentibus expositae. Illa autem negotiatio quae merum lucrum haberet pro fine, quia insatiabilem animum, non solum necessaria, non est, sed est impendio pestilens. Atque haec fitis in cuncta mortalium pectora se insinuat. Et per hoc videtur ad secundum argumentum. Tertia vero concedimus, necessarium esse hanc rationem rerum pretia augeri, sed tamen ex altera parte maiora fierent dispendia, si unumquilibet deberet longa facere itinera ad querendum quod in sua deest civitate. Ad quartum videtur Augustinus super Psalm. 70. Et refertur eadem dist. 88. can. quoniam quod negotiatorum vitia, non sunt negotiorum, sed perfonarum. Etenim si per eorum fraudes releganda essent negotia a republica, eadem ratione & agricolas & omnes pariter artifices atque opifices proscribere deberemus profligareque ab urbe. Nam & meminit quique agricola, ut grana sua vendit, & opifex, ut premium augeat. Qui autem negotiatores in sacris literis male audiant, declarat eadem dist. Cassiodorus quid est. Negotiatores. n. illi, inquit, abominabiles existimantur, qui iustitiam Dei minime considerantes, per immoderatum pecuniae ambitum polluant merces suas, plus periculis onerando, quam pretiis. Veruntamen negare non possumus, ut paulo ante declarabamus, quia huic arti multo plus periculorum a dolis & fraudibus imminet, quam ceteris. Unde Ecclesiast. 26. Duae species difficiles & periculosae mihi apparuerunt. Difficile exiit negotians a negligentia, & non iustificabitur caput a peccatis labiorum. Et cap. sequen. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic inter medium venditionis & emptionis, qui quærit lucrum

Primum
argum.

Secundum
argum.
Ad tertium
argum.

Ad quartum
argum.
Augustinus.

Cassiodorus.

pletari.

pletari angustia bitur peccatis. Quocirca
Prouerb. 20. in uniuersum ait Sapiens. Ma-
lum est, malum est, ait omnis emptor, &
cum recesserit, gloriatur.

ARTICVLVS III.

*Utrum rerum pretia, arbitrio mercato-
rum sint taxanda.*

Quoniam primum in emptione &
uenditione fundamentum iusti-
tiae est pretium, de illo querendū

Primū est loco tertio, an mercatorum æstimatio
argum. ne sit taxandum? Et arguitur a parte affir-
mativa Primo, Axioma inter Iurisconsul-
tos est & celebrata regula. Tm̄ ualeat res,
quantum uendi potest, quam uidelicet ad-
notant l. pretia. ff. ad leg. Falcid. & l. 1. §. si
hæres ad Senatusconsult. Trebel. & alibi
sæpe. Ergo si fraus mō absit & dolus mer-
catorum erit arbitrium pretia suis meriti-
Secūdu bus statuere. Secundo. In unaquaq. arte
argum. eiusdem peritis credendum est, ut 3. Po-
li. capi. 7. auctor est Philosophus, & ut Iu-
risconsultus ait l. in re mandata. C. manda-
ti. Vnusquisq. in resus est moderator & ar-
bitr. mercium aut artifices, sunt mercato-
res. Ipsi ergo ipsorum iudicio deferendū
est, ut pretia ponant. Tertio, Vnusquisque
dñum rerum suarum habet, ac subinde li-
beram potestatem, ergo potest quisq. tan-
tum petere ac recipere pretiū pro sua re,
quā tum extorquere poterit. id quod in
gemmis & rebus pretiosis usu fieri com-
pertum est. In contrarium autē facit lex,
Pretia citata ad leg. Falc. cuius uerba sūt.
Pretia rerum non ex affectu neq. utilita-
te singulorum, sed communiter finguntur,
hoc est communi æstimatione taxantur.

Ad hanc qñem quatuor conclusioni-

Prima bus respondetur Prima Pretia rerum non
conclō. sed in ipsarū naturam æstimanda sunt, sed
Rō con quatenus in usu ueniunt humanos. Con-
clusio. clusionis huius rō naturalis est, q̄ cū mun-
dus & eo continentur p̄p hominem facta
sint, tanti civili æstimatione rex ualent,
quantum hominibus inserviunt. Quā p̄p
Aristot. Arist. 5. Ethic. 5. ait indigentiam causam
mensurāq. esse humanarum commutatio-
num. Si. n. nullus alterius re uel op̄a in-
digeret, omnis cessaret commutatio rerū
humanarum, ergo indigētia admetiri de-
bemus rerum pretia. Vnde etia n genere
suo præstantiora sunt uitæ experibus aui-

(ut ait. Augu. lib. 11. c. 16. de Ciuita. Dei)
mallet homo frumentū domi habere, quā
mures. Et solet domus plus uenire, quam
equus, & nōn quā equus, q̄ seruus, licet
cum natura hominis nihil in corporalibus
conferri ad æqualitatem ualent. Vbi autē
indigentiam nominamus, ornatum ē rei
publicæ intelligimus, ut cuncta comple-
ctamur, quæ hominibus præter uitæ neces-
sitate ē ad suā uoluptatem & splendorem
usui esse possunt. Secunda conclusio. Ad
explorandum iustum rei pretium, ex mul-
tis ducenda est rō, quæ in triplici sunt or-
dine. Primū. n. attendenda est necessitas,
rei, mox copia & inopia, deinde negotia-
tionis labor, cura, industria, pericula. Præ-
terea si merces uel in melius mutatur
sunt, uel in deterius, uenditorūq. atque em-
ptorum sequentia, sic id gentis alia, quæ
prudētissimus qsq. speculari pot. Tertia
conclusio. Cum pretium rerum iustum, du-
plex sit, aliud s. legitimum & aliud natu-
rale iustum, legitimum consistit in indiui-
sibili naturale autem seu arbitrium mi-
nime, seu in latitudine diuisibili. Iustum
legitimum est illud, quod lege principis
positum est arbitrium aut, seu naturale
currit, qñ per legem nō est constitutū. Di-
stinctio est Aristot. 5. Ethic. 7. de iusto natu-
rali & legitimo. Ad huius autē conclusio-
nis intellectum notandum est, q̄ merita il-
la & causas statuendi rerum pretia existi-
mare per se quidem primum ad rem publi-
cā & eius gubernatores spectat, qui. s. om-
nibus supradictis pensatis deberēt sua sin-
gulis mercibus statuere pretia. At quia il-
lud in oib. impossibile est, relinquitur
uendendum ementiumq. existimationi.
Et illud tūc uocamus naturale, quia scd m̄
rerum naturam usui accommodatum cur-
rit. Igitur ubi pretium lege positum est,
nempe, ut modius, aut tritici aut uini, aut
ulnae panni uendatur decem, neque unius
oboli accessio licita est, sed est peccatum
mortale si excessus notabilis augeatur,
obnoxiumq. restitutioni. Et si excessus sit
per exiguus, erit ueniale. Et ideo dicimus
in indiuisibili consistere. Atque hoc est,
quod ait loco citato Aristot. iustum legiti-
mum esse, quod licet antequam positum
sit mihi referat, refert tamē postquam po-
situm est. Pretium uero, quod non est lege

Secūda
conclō.

Tertia
conclō.

Pre-
rigidū
piu, mo
daciū.

possi um, non indiuisibile est, sed latitudinem hēt iustitiæ cuius unum extremū d-
rigitū alterum uero pium, sed medium,
moderatū. Vt q̄ res iuste uenditur decē
iuste quoq. uenditur tem undecim, tum, et
nouem. Atqui rō huius est, quod prudētia
humana, qua per supradictorum cōsidera-
tiones de p̄ io existimatur, nequit pūctim
attingere merā, sed arbitramēto quodā.
Sicuti 2. Eth. c. 6. de uirtute ait Aristot. q̄ cō-
sistit in medio, ut de finierit ipse prudens.

Prima
dedu-
tio.

Atq. adeo dū res publica penes quā talis re-
sistet auctoritas, pūctū nō indicat, laxior
resistat iustitia pretii latitudinem habens ex
quo fit primo consequens, ut infra illos ex-
tremos limites uendere cuiusque liceat
cuius pecunia credita, q̄ numerata, inimi-
co, amico, diuiti deniq. quā pauperi. Se-
quitur scđo sensum illi us legis, in causis
si de minor. ubi. S. idem Pōponit hī lice-
re naturaliter contrahentibus se decipere.
cui simile h. l. i. si pretio. s. loqari. non ef-
fe (ut Cōra & aliqui putāt) infra latitudi-
nē iusti pretii, quā intra hos carceres nul-
lum habet locum deceptio, neq. ulla opus
est remissione (ut prædicti doctores auto-
māt) sanē cum tota latitudo iusta sit. Sed
(ut quōcūq. proxima exponetur) intelligitur
extra dimidium iusti pretii. Et ideo ait na-
turaliter, q̄ humanum ingenium luci aui-
dū, in causa est. Quare licere, illic non est
idē, q̄ sine culpa, sed impune inhumano
foro. Sequitur tertio, multo tutius, si fieri
posset, cōsulum fore, cum coemptorū ne-
gotiatorūq. cōscientiis, tum ē cōi bono, si
oium pretia lege patere, unde l. 1. ff. de
off. præf. urb. S. cura carnis. inter alias præ-
fecti curas illas cōferat, ut rerum pretia
statuat iusta. Ob idq. quando in omnibus
seruari nequit, quam fieri posset maxime,
deberent taxari. Enimvero negotiatores,
eo præferim q̄ (ut supra dictum est) lucris
sui enter inhiēt, non solum præ sua cegi-
tate decipiuntur, uerum et p̄ p̄ suam aua-
ritiam consultu istucq. decipiunt. Quam-
obrem quando lege non est signatum p̄-
tium, non est standum uniuersi cuiuslibet
mercatorum arbitrio, sed prudētium iu-
ditio eorūq. qui sunt æquitate cultiores.

Tertia
colle-
ctio.

res. Est enim fallacissima regula, si quis
semper quantum emit pretio, quantumque
laboris & periculorum subiit, tantū uelut

Fallaxie
gula in
taxan-

uendere cum lucri accessione. Enimvero dis pre-
si mercator, aris negotiorumque ignarus ijs.
pluris iusto emit, aut sibi fortuna aduersa
restituit, quia si copia mercium insperata
succreuit, non potest iuste extorquere ex-
pensas, quas fecit. Et uice uersa si indu-
strior alius aut fortunatior, cui uel contin-
git minoris emere, uel sapientius tristi for-
tuna, hoc est insperata rerum inopia post
accidit, iuste sane potius carius uideret, et eo-
dem die & eodem loco, idque nullatenus
meritis in melius mutatis. Nam cum ne-
gotiationis ars plurimum sit fortuiti re-
rum euentibus subdita, debent negotiato-
res & sinistra sua dispendio subire pericu-
la, & dextra operiri fortunam. Loquimur
cū Christianis de fortuna, præeuentu no-
bis inspirato. Atque hic est sensus l. pretia.
ff. ad al. l. falcid. Vbi hī, pretia rerum non
ex affectu aut utilitate singulorū, sed cō-
tēti fingi. Hoc est non sēd m priuatiōi exi-
stimatione, sed sēd m cōdē prudentiā cō-
stitui. Et eodem alludit simile uerbum l.
in l. 4. eo. tit. ubi habetur, rem non æstima-
ri pretio. formali, i. a contrahentibus for-
mato, sed secūdū præfēs, puta cōi foro cue-
rit. Valor nōq. rei nō sēd m futurū, qñ res
nondum est, sed sēd m præfēs in quo res
est, debet iudicari. Accipe huiusmodi exem-
pla. Est frumentum charitas in Hispania, mer-
cator tunc Siculus hoc audiens onusta fru-
mento nauis ad nos adnauigat, qñ huc per-
uenit uel afflante nobis clementiori cœ-
lo, uel quia aliunde copiam grani habe-
mus, longe imminutum est pretium, non
potest ergo tanti uendere, quanti sibi stat
merx, neque uero si credito futura solutio,
ne carius uideret, ut saltem se indemnem
redderet, immunis a peccato fieret, aut a
restitutione liber. Et per hæc de tegitur a. Fallacia
fallacia, quæ in nandinis usu uenire so-
let. Etenim in initio cum sit uberior em, quæter-
ptorum copia merces pluris ueneunt, in negotia
siue autem contraria ratione præmium deiores in-
crefcit. Arbitrantur ergo tunc mercato nūdinis
res expectato in tempus pretio licite pos-
setanti uendere, quanti in initio, cum ra-
men numerata pecunia idem possint ex-
torquere pretium. Falluntur in caput
suum. Vbi demum ad clariorem istorum
notitiam animaduertenda est quarta conclusio.
clusio. Mercium pretia emptorum copia solutio
augen-

augentur, penuria uero minuantur, sicuti econuerso abundantia uenditorum minuantur, raritate uero excrefcunt. Enim uero ubi merces affluunt, uenditorum numerus amplior est & emptorum minor.

A q. ex hoc tibi responsum elicies, si hæc sit ueris an uendendi causa, & modus, pretium uariet. Etenim causa uendendi aut emendi, nihil per se ad rem facit. Siue. n. uendas necessitate compulsus, siue præ fati- tate rerum ipsas deprecens. Itæ siue ob ne- cessitatem emas, siue p. voluptatem nihil in- de uariatur pretii. Atq. quia uenditionis necessitas in causa est, ut merces sub ha- sta uenum exponat, fit, ut paucioribus tunc existentibus emptoribus pretium rerum uile- scat, sicuti in bello parua victoria exiguo numo uenditur pda. Econuerso ubi publici mercatores emptores expectant, quia illo- rum uendendi plures emergunt emptores, ua- lor mercium crescit. Atq. eadem rone in ini- tio nundinarum, ut plurimum carius uenditur q. in fine. Atq. p. h. c. concludere licet Mo- nopoliorum iniquitas, puta cum quis uel a prin- cipe priuilegium emit ut solus ipse uendat, uel duo aut tres reliqua mercatorum mul- titudinem anteuertentes, mercium aceruum coemunt, ut uniuersi ad ipsos cogantur confluere uel iurata fides constituant ut nul- lus eorum nisi tanti uendat. Hinc. n. rarita- te uenditorum pretium crescit. Et eadem rone, uice uersa, licet non tam crebro accidere consuecat, emptorum monopolia, ad exte- nuandum pda, essent nihilominus iniqua. Ut si in portu, cui p. iolissima nauis applicuit, illi, qui emere possent, sibi mutuo promitte- rent non emere nisi tanti, aut si in subha- statione alios ego ne licitarentur, auento- re, ut minoris ego emerem, pda p. fectu ef- ferret, quod ante restitorem non remitteretur.

Cicero. Et hoc est qd. ait Cic. lib. de Officiis. Non licitorem uenditor, nec qui contra se lici- tetur emptor apponat. Qn. uero uendito- res monopolium facerent, tunc iuste em- ptores, quasi uim ui repellentes contraria prater possent prudetia uti, puta conuenire inter se, ut nullus nisi certo precio emeret.

Ad pri- mū arg. Restat ergo ad argumenta respondere. Ec- ce primum o. un. regulam, illam, Tm. uale- res, quanti uendi potest palam est, non ha- bere tm. ualorem sensum, quantum uerba- liter sonant. Alias liceret uendere ultra me-

ditatem ueri pretii, quin uero duplo & triplo. Quod si illa sic moderetur, ut intel- ligatur quantum iure & iuste uendi potest, nō id possumus qd. iure possumus, tunc quasi principium petens, redderess illam manē. Si. n. querenti quanti uendere potest, respondeas, Quantum iustitia fert, nihil ridet quod ip- se ignorabat. Sensus ergo est q. tōm. uale- res quanti uendi potest, si clusa ui, fraude, & dolo, quibus in emptore tollitur uolunta- riū. Et qu. uis eodem uideatur risum re- cidere ac si dixissem, iuste, non est tñ idē. Enim uero si quer. ti quid est hō, respondeas, esse hominem, nihil doces. Si autem respon- deas esse animal rationale licet idem, sit tñ quia definitum explicas, non petis prin- cipium. Ad scdm. rñdetur, petito artis. re- dendum est qd. affectione rei propriæ non est infectus, & unusquisq. est arbiter in re propria dum illa ad alterum nihil atti- neat, qui aut uendit, non rem propriā suā, uerum cōem sibi & emptori tradat. Et iō non est legitimus arbiter. At quia de gē- mis & rebus pretiosis mentio in tertio ar- gumento fit distinguendum de mercibus est. Quædam enim sunt reipublicæ mini- me necessariz, atq. illas potest quisq. tan- ti uendere quantum emptor sciens, & prudens uoluerit dare. Cuius generis sunt pretiosi equi gemmæ accipitres, &c. Spectant enim ad ornatum decoremq. & splendorem nobilitatis, & ideo magna- tum magnificentia est, res illa magno æsti- mare. Alia uero sunt reipublicæ necessa- ria, ut quæ ad uictum, vestitum & alios id- genus usus attinent. Atque in his licet nihil fraudis dolive intepserit, uis tamen est, quantum extorquere potueris, tanti illas diuendere.

Ad secū- dū arg. Distin.

QVÆSTIO III.

DE INIUSTITIA QVÆ IN EM-
PTIONE & UENDITIONE COMMITTITUR.

S. Tho. 2. 2. quæst. 77.

ARTICVLVS I.

Primum licet quis possit rem plus uendere
quantum ualeat.

TRIBVS itaque articulis superiori
quæstione prædicta de emptionis,
negotia.

negotiationisq. necessitate, ac de rerum pretio, sequitur tertia q^o de iustitia quæ

Dubiū in hunc contractum se insinuat. Hoc autē circaver statim in capite carius non prætibus de b^a Sⁱn. quæ lector forte dubius apud S. Tho. h^z Thom.

rebit. At n. in distributione statim q^onis, solas duas quæstiones tractandas assume re de emptione. s. & de usura, eo q^o circa alias voluntaria commutationes nulla inuenitur iniustitia, quæ nō reducatur ad rapi am aut furum. In quibus verbis dubitatio est duplex, Prior, q^o eadem ratione posuisset & has omittere. Nam frau u lentia emptionis & usuræ, genus quoddā

olutio furti est. Quod si dicat, has duas esse commutationes voluntarias, tunc emergit posterior dubitatio, q^o eadē rōne deberet de locatione stipulatione, & aliis tractare. Ad has autē simul dubitates respōdetur, scientem fuisse ac prudentem considerationem D. Tho. Iniustitia n. emptionis & usuræ differt a rapina & furto, quia non fuit simpliciter inuito dño, sed spontaneē tractante, hoc est transferre res suas in alium. Et ideo licet quantum ad iniquitatem pretii fuerit iniustus, est tñ contractus, qualis non est furtū. Et quāvis eadē sit rō de locatione, tamē iniustitia eius & quæcūq. aliorū contractuum ad istorum notam exigenda est & perpendenda. Oēs nāq. iniustitiæ voluntariorū commutatio nū ad hæc duo capita redeuntur. s. vel q^o aliquo pretio re uēdas. q^o nullo digna est, & hoc reducitur uniuersimad usurā, aut q^o pretio quod iusto uel maius uel minus est, siue rem tuam siue usum transferas. Et de hoc iudicandū est per regulas emptio nis & uenditionis. Est ergo primus articu

Primū arg. par- tis affir- matiue. lus utrū licite quis possit re carius vende re q^o ualeat. Quibus uerbis implicatur, an possit cōtra uilius emere. Et arguitur a par te affirmatiua, iustum in commutationi bus iure ciuili constitutum est, idem autē ius permittit contrahentibus inuicem se decipere, ut habetur l. rem. C. de rescin den. ven. & l. in causis. 2. ff. de minoribus. S. idem Pomponius. ergo licet p'uris rem

Secūdū argum. uēdere minorisq. emere q^o ualeat. Secūdo, Cōe omnium desiderium a natura uide tur proficisci, ac subinde culpa uacare, uili autem emere & magno uendere (ut Mi August. mus ille apud August. 1. 3. de Trin. agebat)

cōe est mortalium desiderium, cui & s^a piens consonat Prov. 20. ubi ait. Malū est, malum est, ait oīs emptor, & cum recesserit, gloriatur, ergo licita est uenditio iustū exuperans pretium, atq. emptio idē non attingens. Tercio arguitur. Lex amicitia scdm Philosophum 9 Eth. ea est, ut rei uiri argum. his repēfatio scdm utilitatem fiat, quā qui Aristot. beneficium suscepit, consequutus est con tingit autē ut emptor cumulatius ex re empta beneficium suscipiat, q^o ipsa res uale bat, ut si equum emit quo hostile pericu lum euasit, ergo licebit tñ uenditori pluris rem illam æstimare. In contrarium est saluificum illud Redemptoris monitum. Quæcūq. uultis ut faciant uobis homi nes, hæc & nos facite illis. Et quo fit, quod cum nullus sibi uel re iusto carius uen di, nullus debeat carius uendere alteri.

Ne institutum nostrū perueramus, q^o est S. Tho. in iām ubiq. nostræ præmitte re, quatuor eius cōclusionibus ad q^onem respondemus. Prima est. Fraude uti & do lo, ut uel pluris res uendatur aut minoris ematur, sicuti in omni contractuum spe cie delictum est idemq. suo genere mor tale. Primo patet auctoritatē Apostoli 1. Paulus. ad Thess. 4. ubi admonet, ne quis fratē suū in negotio circūueniat, quonā uindex est Dominus, inquit de his omnibus. Et Cic. de offic. Tollendum est igitur in re bus contrahendis omne mendacium, non licitorem uenditor, neq. qui contra se licitetur, emptor apponer. Etenim ut ad est fraus, uoluntarium abest. ac subinde iustitia sic, charitati aduersa. Scda cōclō, Si emptio & uenditio scdm suā nude na turam contempleris, neutiquam licet rem aut iusto maioris uendere, aut minoris e mere. Conclusio est patētissima. Est enim hoc genus contractuum in commune bo num, æqualeq. commodum introductus. Quod autē sic institutum est, neutram par tiem grauari debet, sed ad iustitiæ æqua litatem est conficiendum mensura autē ac uelut bilancium trutinæ est pretium, in cuius usum numisma (ut supra diximus) inuentum est. Ergo iustū pretium uel au gere uel minuire, peccatum est iniustitiæ atq. subinde genere suo mortale. Pōt nō hilo secius uenditio scdm accidens exi mari, nempe quatenus res uendibilis, aut

Tertū
Aristot.

Primū
conclō.
Probō.

Paulus.
Cicero.

Secūda
conclō.
Rō com
clausio.

In detrimentum uendentis, aut in emen-
tis utilitatem cedit. Quo supposito a dñi.

Tertia betur uenia conclusio. Licitum est in pretiū
conclō. rei ducere dānum qđ uēditor accepit, ita
ut non solū res æstimeretur quā iū se erat,
uē ſed quā uēditori ualebat. Vt si meū
ſolum per ſe non niſi decē ualebat, mihi tñ,
quia gdes illic extruere commodiſſimum
duco, ualeat duodecim, hoc ipſum ex te p-
tium poſſum tam petere, tam perindere

Rō con cipere. Et rō eſt plana, quia uſquiq. uē
cluſiōis. dere totum poſeſt quod ſuum eſt, & in ra-

Obic- ſic dñ non ſolum res, uerum & eius emo-
lio. lumētum eſt uendentis. Quod ſi cōtra ſic
arguas. Poſtquam rei dñs tu apte ſponte di-
ſtrahere manuſ, qđ emolumentum rei ca-
pere, ſibi imputare dēt, & non exigere plus
qđ emptori conſert, eo p̄ſerim, qđ ſi hic
reſciſſet rem non tantip̄ſe ualere, forſan
non emiſſet. Reſponderet, argum. conuin-
cere id nequaquam licere, niſi uenditor
rē p̄ſe faciat emptori, admoneatq. hominem
ut uideat an ſibi expediat illa lege emere.

Solutio Qñ. n. emptor ſciens & prudens, quia uel
ipſe tantam uel maiorem rei neceſſitatem
patitur, uel ſuo uultu animo obſequi, cum
illo onere rem emere contendit, iuſte uen-
ditor tanti uendit, quanti ſibi ualebat, alias

Quarta minime. Quarta conclusio, Commodum
conclō. quod ementi accreſcit, ſi nullum inde de-
trimentum uendens accipiat, non licet in

Probō. pretium duci. Probatuſ ratione contraria.
Quoniam uenditor non poſeſt niſi qđ ſuum
erat uendere, commodum autem ementis
non erat res uendentis, ſed ſua ipſius ne-
ceſſitas uel ars cauſa illius exiſtit. Vt ſi
quis equum emit qui non uenditori, ſed ſi
bi ad bellum neceſſarius eſt, uel rem aliam
quia per uſum ſuæ artis cumulatiuſ lucrum
facere poſeſt, quam ſeciſſet uenditor. Alio-
quin ſi utilitas ementis p̄terio accreſce-
ret, liceret pharmaceopolis medicamenta
tanti uendere, quanti ualeat ſalus in infir-
mo. Urbanum autem eſt, ut cuiusmodi em-
ptor grates uenditori rependat. Et per
hoc ſoluitur argumentū tertium ex Ariſt.
ſumptum. In commutatiua nanq. iuſti-
tia rerum tantum æqualitas penſatur, in ami-
cicia uero ut ſi, utilitas, quæ per donum

Regula gratificum rependitur. Vide quam ſi ſal-
Maioſis ſi & ſallax regula Ioan. Maio 4. diſt. 13. q.
Alia. 29 ubi aſſerit, qđ id quod ſecundam natu-

ralem æquitatem deberetur, poſeſt paſſum
duci. Nam tunc liceret mutuariū ob-
ligare non ſolum ad remutuandum, ut ip-
ſe fieretur, ſed ad emendum a mutuantis
officina & molendum in ſuis molis, & pa-
riter emptorem ad augendum pretium ob-
ſuum emolumentum. Quæreret hic au-
tem attentus lector circa hanc concluſio-
nem, an uice uerſa detrimentum, quod e-
mens patitur cauſa ſit legitima ut pretii
quidpiam detrahatur. Sylueſt. quidem
uerb. emptio. §. 7. aſſerendo reſpondet. Vt
ſi quis, inquit, tuarum operarum nihil e-
gens, ſuis uictus precibus quia pauper es,
te conducit poterit operas tuas minoris re-
dimere, qđ ſi te ipſe rogaret. Atq. huius
certe cauſæ non eſt emptoris detrimentū,
ſed qđ (ut ant. p̄cedenti diximus) uendi-
toris copia uileſcit pretiū. Et iō cū empto-
rē rei tuæ quæris, uel tuarū operarū condu-
ctorē, minoris tu tuarū æſtimantur. Aliud
n. apparentius fieri pōt argm̄ contra cau-
ſæ cauſionem. Sequeret nanq. ex illa, qđ
neq. dū quis uſu alienæ pecuniæ, quā hēt
in depōſito, qđpiā lucri conſicit teneatur
dñō illud partem uel refundere. Concedi-
tur aut plane conclusio. Neq. pōt depōſitor
cū depōſitario citra uſuræ crimen paſciſci
de parte lucri, niſi ſocietatē faceret cū pe-
riculo ſortis, de qua infra. Pōt nihilomi-
nus ac eadē dē depōſitor per honeſtatē &
comitatē illi eſſe, re ēt gratus. Neque uero
uſuræ culpa ſubeſt. Si tu pecuniam tuam
apud gratum mercatorem deponas, quem
tibi ſperas fore beneficium, neque uero il-
le uſurarius cenſetur, ſi ea ſpe tibi ſit mu-
nere gratus, ut uiciterum eius cuſtodiz an-
rum tuum concedas.

Primum igitur argumentorum capitū Ad p̄l-
qōnis, dubi illius ſolutionem depoſcit, mū arg.
quo ſ. pacto iure permittitur in uenditio-
ne & emptione decepto. Et quidē iā pro-
ximo articulo ſenſum illius legis excluſi-
mus. In cauſæ 2. §. idem Pompo. ſt. de mi-
no. Vbi habetur, qđ licet contrahentibus
naturaliter ſe decipere. Cui ſimile conci-
nit lex, Item ſi p̄terio. ſt. loca. Haud n. in-
tel igitur infra latitudinē iuſti pretii, qm̄
illie nulla eſt deceptio. Intellegi ergo ci-
tra medietatem iuſti pretii. Id n. non ſolū
ciuiliſ iuram uunc eſt rata, & l. 2. C. de reſcin-
uendi, & l. ſi uoluntate. eo aut. uerū etiam

Quid sit iura canonica permittunt, ut patet ex cum dilecti. cap. cum causa extra, de emptio. & vendit. At vendere ultra dimidium iusti pretii, sunt qui referente Conrad. q. 57. et ultra dimidium se arbitrantur vendere ultra duplum sed nulla se potest probabilitate tueri, nomen. n. ipsum. re explanat. Est. n. vendere ultra se qualiter. ut res que valet decem, huius latitudinem iustis inter nouem, & undecim, vendere autem eam sed enim, est vendere ultra dimidium veri. Sicut emere extra dimidium, est emere quatuor, nam quinque sunt media pars. Sic. n. habet lex illa citata, Rem maioris. in C. Minus pretium esse vi, si neque dimidia pars veri pretii soluta est. Est ergo questio, utrum lex id permittat tanquam licitum? De quo tres sunt opiniones. Prima opinio ma est. Durand. ordinis Minorum, quem & Durand. citat Conrad. q. 57. & reprehendit Anton. 2. Conrad. par. tit. 1. cap. 16. tenentis, licere venditori in foro Dei exigere pretium iusto maius, et si immmodicus sit excessus, dummodo non sit ultra dimidium. Et posset quis arg. pro in fauorem opinionis huius sic arguere: Durand. Lex humana obligat in foro conscientie, potest ergo in pena imprudentie condempnari emptorem illo excessu, licet facit in prescriptione. Secundo sententia iusta obligat in foro conscientie, nisi ex falsa presumptione procedat, sed si emptor venditorem in iudicium de hac re deferat, absoluet venditor, ergo intuitu minime eius conscientia. Proxima huic est sententia Gersonis in tract. de contractibus. & in suis Floribus, ubi ait. q. huiusmodi deceptor peccat quidem, idemq. mortaliter, si excessus est notabilis, in ad restitutionem. Secundum non tenetur. In tract. quidem de contractibus. Statius id dicit, sed tamen in Floribus audacius idem asseuerat. Et ratio sua est, quia scienti & volenti non fit iniuria. Tertia opinio est S. Thom. presentis loco 2. 2. S. Tho. Et quamuis dicat Gerson non esse de hoc R. Ger concordiam inter Theologos, profecto in son. 4. Sentent. q. 15. o s. communi consensu ita sentiunt. At forsitan quis contra citet Scot. qui illic q. 2. ait durum esse inter contrahentes, si non semper intendere aliquid de inuisibili iustitia remittere sibi mutuo, ut omnem contractum concomitetur aliqua donatio, ex quibus fortasse verbis ille suus Durand. seductus est. At uero Scotus nihil sibi aliud uult, quam q. ultra ci-

traq. inuisibile pretium contrahentes sibi mutuo intendunt remittere, infra latitudinem iustitiae, ubi nos supra diximus nulla opus esse remissione aut donatione. Etenim inferius art. 3. ait, q. in fraudibus non est uoluntaria donatio. Igitur q. sententia leges canonice nec civiles permittit ut S. Tho. hinc deceptione extra dimidium iusti, tanquam rata in foro Dei, patet cum primis naturali diuinoq. illo precepto supra citato. Id ne facias alii, quod tibi fieri non uis, nemo. n. seductus astu uellet. Est quippe (ut dicebamus) contractus hic emptionis ac uenditionis pro communi bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonstratio naturalis est haec, Preceptis naturalibus nulla humana lex derogare potest, quia eiusmodi iussa (ut patet in decalogo) non sunt dispensabilia, sicut nemo ambigit in dispensabilia esse iure humano, quanto minus abrogabilia? Seruare autem iustitiam in commutationibus, est preceptum naturale, atq. adeo diuinum, quia preceptum naturale ab eterne lege derivatur, ergo nulla humana lege potest abrogari. Minor porro praemissa iam nota est, quam Maior, quoniam iustitia obiectum est aequalitatem facere in rebus. Et id Arist. 5. Ethic. docet totam uirtutem iustitiae commutativae in hoc uersari, ut aequalitatem inter personas constituat, nempe ut quantum a te acceptum, tantum tibi reddam: neq. tu ex me plus extorqueas, ergo recipere ultra latitudinem iusti pretii, manifeste repugnat naturae rationi iustitiae. Secundo. Fraus (ut saepe diximus) opponitur uoluntario, illic autem est iniqua fraus, ergo emptor inuitus dat ultra dimidium atq. adeo uenditor genus furti committit. Et praeterea est contra preceptum Pauli. 1. ad Thessa. 4. Ne quis fratrem suum in negotio circumueniat, ubi ois fraudulentia condemnatur. Tercio. Si liceret decipere extra dimidium iusti pretii, pariter liceret defraudatio. dare in mensura, ut si decem modios grani uendidisti, liceret tibi recepto integro omnium pretio sex tantum subdole tradere. Patet, quia eodem relabitur, hoc autem iniquissimum est, assensuq. absurdissimum, contra illud Deuter. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modius maior & minor. Ex his

Innocē
tius.

Mēs In-
nocētijs.

Panor.

Baldus.

Ad secū
dū arg.

dubium restat, quin huiusmodi natri ac seducto-
res, siue venditor sit, siue emptor, tenean-
tur restituere et non requirunt. Quod si in
signe doctoris innocentium contra nobis obij-
cias, qui super ea quia plerique de immuni-
tate ecclesiarum, in genere ait, quod quoniam contra-
ctus iure tenet, pars quęlædit, non tenetur
restituere quoaduicque pars læsa repetat, nul-
latenus contra nos pugnat, quia id de con-
tractibus prorsus intelligit, in quibus in-
translationem domini non uetat. Quare rōne lu-
crum excludo non tenetur lucrator resti-
tuere nisi peratur, impræsentiarum aut iure
naturali & diuino inhibetur translatio do-
minii. Quare idē egregius auctor ea. In cō-
suetudine de usuris. In hoc particulari casu e-
docet leges permittentes deceptionē citra
dimidiū iusti pretii, intelligi iure fori, sed
nō iure poli. Idemq. Panor. sup. d. cā quia
plerique. Atquidē insigniter Bal. super cap. ci-
ca. de testibus. ubi allegans singularem illā
gl. l. sēper ff. de regulis iurales fraudulē-
tos contractus nō esse licitos in toto cōscit, &
sed mercatorum aias in periculo uersari, quā-
uis alibi uariare uideatur. Etenim qui non
rerū causas interiorum rimantur, non pōt
sibi cōstare. Atq. in eandē subscribūt snia
quocunq. sunt iuriscōsulti præcipui nois.
Ad scđm arg. ipse ibidē Aug. rñdet, dicens
quod Mimus ille dicebat, s. care uendere,
& uili emere, re uera uitium esse nature,
a claram uiam per quā (ut Christus testa-
tur) multitudo uulgi incedit. Contra quod
tamen potest quisq. adipisci iustitiam qua
illa restat. Et subdit cuiusdam exemplum,
qui uenditori petenti modicum premium
pro libro, iustū soluit. Ad tertium autem
supra respondum est.

ARTICVLVS I.

*Utrum uitium rei uendite seu uenditionem
dat illicitam, ut necessarium sem-
per sit illud detegere.*

Postquam de substantia uenditionis
uisum est, quæ in iusto consistit pre-
tio, subsequitur, ut eius condiciones
exploremus. Secundum autem ac tertium
articulum S. Tho. q. 77. nisi qui oculate
perpexerit, uix differre uideat. Quærit. n.
in secundo, utrum uenditio reddat ut inui-

sta p. defectu rei uendita. Cui quoniam pos-
quam affirmatiue rñdit, adiectum q. si quis
in uenditione scienter fraudem fecerit,
uenditionem reddit illicitam, & restituere
tenetur. In tertio nihilominus sciscit-
tari pergit, utrum uenditor teneatur ui-
tium rei uendite dicere, q. uideri potest
affirmando defuisse in secundo. At uero
discrimen est huiusmodi, q. uendere rem uitio-
sam aut contingit eodem pretio, ac si in-
tegra esset & solida & in hoc sensu proce-
dit articulus secundus. Aut contingit pre-
tio duntaxat, quod cum uitio ualet. Et de
hoc adhibetur articulus tertius, uidelicet
utrum postquam res non maioris ualoris,
q. iuste ualet, licet uenditori uitium subij-
cere. At uero adeo sunt quæstionculæ ger-
manitate connexę, ut fortasse eodē simul
articulo commodius dilucidentur. Quæ-
ritur ergo utrum merces sit iusta, sic uendi-
tionē reddat illicitam, ut necessarium sit il-
lud semper detegere? Et arguitur a parte
negatiua. Tria sunt, in quibus accidit mer-
ces deficere, s. substantia, quantitas, & qua-
litas. Defectus autem substantiæ, qui om-
niū est nocentissimus, non est cur semper
contractum uiuet, puta si quis uendat ar-
gēum, aut aurū alchymicū pro uero. Nā,
ut ferunt illius artis magistri, ad eodē se-
re humanos usus confert, puta ad uasa co-
landa, cudendaq. numismata, ergo multo
minus ab alio defectus qualitatũ & quā-
titatis reddetur uenditio illicita. Secundo
ubi emptor emere non cogitur suo subest
iudicio cognitio rei, ac perinde illi impu-
tanda est deceptio, ergo uenditor dum
modo non mentitur, docere non tenetur
emptorem. Alioqui ille stultitie ge-
nere notaretur, quod retulit in officiis
Tullius, ubi ait. Quid tam absurdum, quā
si dñi iussu ita preco prædiceret. Domum
pestilentem uendo? Accedit huc tertio,
q. causa quæ uigere posset uitium detegere
non est alia quam ut pretium fiat minus,
haud tñ tenetur uenditor causas semper
propalare, quibus res minoris estimaretur,
nam mercatur præsciis mercium qua-
rum copia superuentura est, licite potest
tacitus suas præuendere pretio currenti,
ergo illa de causa non tenetur reuelare
alia uitia. In contrarium est Ambr. lib. de
officiis, ubi ait, Regula iustitię manifesta
est

Primū
argum.

Secūdū
argum.

Cicero.

Tertiū
argum.

Ambr.

est quod a vero nō declinari iurum debeat bonū, neq. damno iniusto afficere quenquam, neque aliquid dolo annectere rei suæ. A quibidem rursus. In contractibus vitia eorum, quæ vendunt prodi inveniuntur ac nisi intinuerit venditor, quamvis in ius emptoris transierit, doli actione evanescunt.

Cum in duos sensus partiti quoniam simus, scilicet iurum rem in ius pro integra, eodemq. precio vendere liceat, & utrum dum precio valore non excedente venditur, liceat eius vitium silere, de priori sensu tribus conclusionibus respondebitur, ac de posteriori aliis item tribus. In rem autem veniale (ut primo argumento, dicebamus) tria sunt consideranda videlicet substantia, quantitas & qualitas. Est ergo prima conclusio, Defectus meritis, siue in substantia, siue in

Prima conclusio. Defectus meritis, siue in substantia, siue in quantitate, siue in qualitate contractum reddunt illicitum, si precio vere rei integre & solide vendatur. Conclusio patentior est gloriis. quam aut testibus indigeat. Violatur. n. tunc iustitia, atq. a deo genere suo est peccatum mortale, nisi rei possit veniale faciat.

Atqui in eum qui contra facit quæstus ad substantiam, proclamatur, apud Isa. cap. j. Argentum tuum versum est in scoriam, vitium tuum mistum est aqua. Quamvis vero ad qualitatem mensuram, admonetur Deuter. 25, Non habebis in seculo diversa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modus maior & minor. Et paulo post. Abominatur. n. Dominus eum qui fecit hæc, & adversatur omnem iniustitiam. Vbi natura peccati mortalis exprimitur. Et simile est de qualitate. Vt si quis morbidum iumentum pro sano firmoque vendiderit. De his omnibus extant præterea cautivæ leges. Legit. n. In venditionibus. ff. de contrah. empt. contractus rescinditur, si substantia una & corpus, ut aiunt, pro altera vendatur. Vt si mihi unum fundum aut servum vendas, & alterum tradas. De mensuris etiam, & de mercium qualitatibus leges abundant. Secunda conclusio, quæ ad ista consequitur. Venditor qui rei defectum cognoscens eundem fraudulenter emptorem celaverit, contra iustitiam delinquit qui vero rei nescius contractum fecerit, licet a culpa fiat immunis, tenetur tamen ubi primum defectus fuerit deprehensus,

eundem contractum infectum reddere, alioqui restitutionis tuniculo ligatur. Res est clara, atq. eis et qui lippis sunt oculis pericia. Atqui celare censetur, qui ea verborum verisimilia utitur, ut vitium contractum relinquat, ut isti proxenetae dum equum vitiosum vendunt, omnium morborum maculis eum depingunt, ut in acervo verum vitium contegant. Tertia conclusio. Similis sua comprehendit emptorem. Vt si n. vendere solet, ut venditor, substantiæ, aut qualitatibus, aut quantitatibus rei suæ ignarus re vendat emptori, qui veritatem novit, qui ideo & pariter peccat, & pari nexu restitutionis innodatur, si minoris re emit quæ valet. Atq. hæc de priori sensu. In secundo autem opus est distinctionibus. Aut, n. vitium occultum est, aut manifestum. Et qñ est occultum, aut in damnum vergit, periculumve emptoris, aut secus. Sic ergo quartam conclusio. Quando vitium meritis occultum est, per quod, emptori vel damnum datur vel creatur periculum, nefas est venditori illud celare & ad restitutionem teneretur. Conclusionis ratio est hæc. Quamvis non quisq. lege iustitiæ cogatur consilium auxiliumve alteri præbere, quo a periculis damnisq. eripiat, nisi qñ vel ipsi ex munere proprio & officio iocūbit, vel aliter extreme laborat, tunc occasionem periculi aut dāni alteri dare nemini fas est, ut dicitur aut eo ipso qd rem vitio aliquo affectam uxorem exponit, occasionem dāni datur & periculi, quæ nescius emens incutere posset, damnum quidem si res pp. vitium minoris sit pretii, quæ venditur, periculum autem, si pp. idem vitium usus rei vel inanis sit, vel forte noxius. Vt si militi equum manum pro sano vendas, quo postea in aciem non posset, aut si domum ruinam minantem venderes, aut pestiferum cibum, ergo talis occultatio manifestata iniustitiæ fraus est, ac perinde genere suo mortale, idem quæ hominem restitutioni subiiciens. Quinta conclusio. Si venditor caucat damnum dare, puta qd non plus rem vendat quæ cum vitio valet, neque ullo emptorem obiciat periculo, & res sit emptori pro pretii ratione usque, nulla lege compellitur vitium patefacere. Hanc conclusionem non ponit in forma de occulto vitio S. Tho. sed tamen aperte ex præcedenti colligitur. Est ratio

Tertia conclusio. Similis sua comprehendit emptorem. Vt si n. vendere solet, ut venditor, substantiæ, aut qualitatibus, aut quantitatibus rei suæ ignarus re vendat emptori, qui veritatem novit, qui ideo & pariter peccat, & pari nexu restitutionis innodatur, si minoris re emit quæ valet. Atq. hæc de priori sensu. In secundo autem opus est distinctionibus. Aut, n. vitium occultum est, aut manifestum. Et qñ est occultum, aut in damnum vergit, periculumve emptoris, aut secus. Sic ergo quarta conclusio. Quando vitium meritis occultum est, per quod, emptori vel damnum datur vel creatur periculum, nefas est venditori illud celare & ad restitutionem teneretur. Conclusionis ratio est hæc. Quamvis non quisq. lege iustitiæ cogatur consilium auxiliumve alteri præbere, quo a periculis damnisq. eripiat, nisi qñ vel ipsi ex munere proprio & officio iocūbit, vel aliter extreme laborat, tunc occasionem periculi aut dāni alteri dare nemini fas est, ut dicitur aut eo ipso qd rem vitio aliquo affectam uxorem exponit, occasionem dāni datur & periculi, quæ nescius emens incutere posset, damnum quidem si res pp. vitium minoris sit pretii, quæ venditur, periculum autem, si pp. idem vitium usus rei vel inanis sit, vel forte noxius. Vt si militi equum manum pro sano vendas, quo postea in aciem non posset, aut si domum ruinam minantem venderes, aut pestiferum cibum, ergo talis occultatio manifestata iniustitiæ fraus est, ac perinde genere suo mortale, idem quæ hominem restitutioni subiiciens. Quinta conclusio. Si venditor caucat damnum dare, puta qd non plus rem vendat quæ cum vitio valet, neque ullo emptorem obiciat periculo, & res sit emptori pro pretii ratione usque, nulla lege compellitur vitium patefacere. Hanc conclusionem non ponit in forma de occulto vitio S. Tho. sed tamen aperte ex præcedenti colligitur. Est ratio

ratio est, quia venditor eatenus tenetur emptorē admonere, quatenus nullius sit ei occasio vel damni, vel periculi, sed tunc nullius est causa, ergo potest rei suae con-

Probo. sultare, reticendo vitium. Nam si emptor sci-

Sexta rei, forte ea iusto et pretio renouet eme-

concln. re. Sexta conclusio. Quia vitium est manife-

stum, puta equus uno oculo est, vel a parte claudus, vel perforata domus nulla est ne-

cessitas euidentius illud euulgandi, quia

nisi egeus emptor sit, ipse potest videre.

Quare si emir, presumitur scire se mere. Ita-

que ut summam dicamus, si vitium est no-

tū, nulla est necessitas diuulgandi, si vero

occultum & periculosum, quantumvis pre-

tium extenuet, illicita est venditio, nisi em-

ptorem admoneat. Sed si non est periculo-

sum, & pretium ad vitii qualitatem adme-

tiatis, non tenetur reuelare. Atque pluri uē-

dere iniquitas est propter damnum datum. Circa

hanc autem conclusionem singulas minutiora

dubiola emergunt. In primis Conrad. q.

30. non plene approbat conclusiones has

3 Tho. et si fateatur eandem esse Gersonis

ut reuera sunt, in suis Regulis moralibus.

Ait. n. hoc agere moderamine, quod ceu

regula constituit. Si dū vitium est occultū,

venditor probabili coniectura scit empto-

rē, et si vitium deprehenderet, nihil se-

cius temeretur, tunc licite venditor

tacito vitio a quo pretio vendit, si autem

coniceret, quod non esset empturus, iniuste

occultat vitium. Et eadem est opinio Pan in

concln. de rer. perm. q. rem v. Sylu. se-

qui, ubi b. emptio. S. 20. Et id istorum est, quod

dū alter non esset empturus, inuoluntarius

contrahit, ac perinde iniuriā patitur. Quia

vero eadem ratione addunt, quod et dū defectus

est manifestus, si emptor non aduertit, re-

netur eum venditor admonere. Atque hanc

rad. & a sententiam sequuntur ferme iuniores. Sed tamen re-

liarum. gula hanc istorum quamuis sit ipsis consti-

tutissima, non tamen habet in ratione fundamen-

tū. Nam et si venditor sciret alterum empto-

rē, fortasse ille nolet tantum emere, quanti

res valet, atque adeo et dum scitur, est nihilo-

minus ratione pretii inuoluntarius, &

inuitus. Et si ipsi fatentur, quod et tunc ni-

hilominus vendere pretio iusto tacendo

vitium, ne alter pretium imminuat. Idque ad-

tionem. Quod si in tali casu ei licet vitium oc-

cultare, profecto pariter id licet, et si sciret quod

alter non esset empturus, quia utitur iure

suo. Negamus igitur ullā esse rei conue-

ntiam, quod si emptori ignorantia causa est

involuntarius emat, venditor fiat illi in-

ius. Etenim nemo dum vitium iure suo,

dat alteri causā dāni. Quocirca ut Dio-

genes apud Cicer lib. 3. Officiis aiebat, aliud

est celare, aliud tacere. Celas, dum quod pa-

tere teneris, non prodis, taces dum loqui

iure non cogis. Quemadmodum ergo do-

si quis tertius sciens vitium non admoneret

emptorē, non haberetur in culpā, maxime

si sciret nec dānum illi nec periculū crea-

ri, ita neque emptor est in culpa, quia suū se-

uat ius. Hoc tamen nos fatemur, quod si nocet uē-

ditio illi rei forte profus inuulē emptori,

non potest vitium tacere. Ut si ego equum

submancum uendo nobili iuueni, cui in-

more est equescere, quamuis uendā

iusto pretio iniuste tamen ago. At si uēdo seni

medico qui operat equū leniter gradientē

profecto nullā ei inrogo iniuriā. Et tunc po-

sumus tres condiciones, 1. quod caueatur pe-

riculū, & dānū, & res sit emptori usui. Ad

de. quod si creditur emptorē alteri post re uē-

ditum ire, & quia vitium ignorat in pericu-

rū, quanti absque vitio ueniret, tenetur tunc

prior uendens emptorē admoneri facere, ne

alterū fallat. Atque hoc modo discordia

conciliari potest inter Diogenē & Antipatrum,

de quibus illis meminit Cicero. Ille enim uē-

ditorem minime stringebat vitium mercis

detegere, hic uero contraputabat. Quid-

nam sit de iure ciuili in foro exteriori, ad

iurisconsultos remittimus, quorum inter-

est scire quid sit uenditori merces, & pecu-

nia emptoris pro contractu vitii redhiben-

da. Sed tamen iure naturae conclusio S. Tho. est

uerissima. At tunc pouissimum quod vitium est

manifestum, quis dubitat, si emptor non

aduertat, quin ipse reputandus sit sui er-

roris causa? Sed tamen scrutatores isti S. Tho.

aliud obicere illi potuissent argumēto, quo

mordacitatem inlicerem scrupulū. Etenim

si hanc eius sententia uera est, non solum in rei qua-

litate, uerū & in quantitate mensuræ, & in

substantia ipsa, id pariter esset licitum. Pro-

feramus quippe mercatorem, in exemplum,

qui habet grana, uel uini genera, reuera

pluris ualens, quā potest publico foro di-

uendere,

Ad arg.
Conrad.

Conrad.
nō usq;
quaque
pbat cō
clulibet
missas.

Panor.
Syluest.

Rad. & a
liarum.

Argumēto
mordacitatem
inlicerem
scrupulū.

uendere, & adde exemplum de rebus illis, quæ uel numero uel pondere ueneunt, se queret, quod esset illi si iustus modus, uerbi gratia, ualeat duos aureos, sed nemo est qui det, & demus iniuriæ illi fieri, uel p. p. moropolim emptorum, uel quia iniquus gubernator urbis hoc eū grauamine premit. Posset inquam tunc ille uendere minoris, sed tñ curtando mensurā, ita ut quam ille quantitatem tradit, iustissime ualeat illud, quod recipit pretiū. Quin uero in substantia ipsa idē liceret. Est qui uenale hēt uinū optimum, cuius amphora iustissime ualeat decem, sed tñ si populus crederet non esse Rhenense, non tantū daret pretium, seque rerum eadē cōsequētia posse illū, cū nō sit illius uineri, tacendo uendere decem. Adde, quod eadem rōne & aqua posset uinum di luere. Vt si nimia esset uini caritas, ita ut urna staret duobus aureis, quam ob causam nemo emeret, cur non posset caupo aqua illud miscere uendendo urnam uiginti argenteis, & re uera cū illa aqua tantū ualeat? Et tñ illic est error in substantia, ut ait S. Tho. scđm illud Isa. 1. Vinum tuum mistū est aqua. Profecto cōclusiones horum argumentorū magis a consequentia energia colliguntur ex dictis S. Tho. nā quantū ad moralem usum, idē est tacere uinū in rei qualitate, atq. in quantitate, & substantia, præsertim qñ substantia non est adeo diuersa, quin eodem modo seruiat. Veluti si tu cogitas meum sericum esse Granatense, & pannū Segobiensem, quod tñ nō est nisi minoris notæ, sed tñ ego uēdo quanti ualeat, & est tibi utile pro ratione preti. Ne ergo nihil ad hæc respondeamus. Primum omnium argumētū hæc non militat ubi p. tium est legitimum, puta lege possum, quia tunc nulla esse potest uel arbitratio contrarius. Sed si militat, est, ubi pretium non consistit in indiuisibili. Secundo nolumus cauponibus atque aliis seu tabernariis, seu alius generis coemptoribus anīam porrigere innectendi fraudes? sunt. n. iniquissimi suorum iudices, magni sane suas merces pēdentes. Et ideo subiticio tertia quod rei publicæ magistratus non dēnt ad hæc argumentorum pondera attendere, sed lege in eos agere, qui uel in mensura uel in substantia publicam fidem uiolant. Nihilominus in foro conscientie, soli st. do iuri natu

re qui uir esset alius syncerus & candidus, concurrenibus illis tribus cōditionibus, uidelicet, quod periculū & damnum euitaretur, & emptor esset merx scđm rōne pretii uilis, nō esset cur condenaretur de istis memoratis occultationibus. Leges nanq. naturales de æquitate mentium & de rei substantia intelliguntur, uel qñ plus iusto uenditur res, aut qñ res non sunt ad eodē usum accommodatæ. Hoc aut per se cōpetum est, quod mentiendo non licet uinum contegere. Quapp si emptor interrogat rei qualitatem, tenetur uenditor ueritatem aperire, si autē non interrogat neq. damnum accipit sibi imputet, quāuis forsan uenditoris mendaciū in talibus casibus, si alioqui prædicto mō. seruetur iustitia, non est perniciosum. Secus autē, si talis rei qualitate nequit quā emptor indigeret. Vt si foras ad aliquā medicinam indigeret fortissimo uino, & uenderetur ei lymphatum. Et ideo inter pharmacopolas nefandum esset tale rerum cambiū. His aut expeditis, restat nihilominus dubitatio circa tertiam cōclusionē, quæ dictū est, simili iustitiatione cōplicari emptorem, qui. s. pari iure uenditorē admonere tenetur, si minoris rem uendat, quā ualeat. Cuius exemplum 13. de Ciuit. refert Aug. Apparet nanq. in contrarium ratio. Nam enim ut emptor tam stictē ratione contrahat ligari ut uenditorē doceat, quāntū uice uersa obligatur emptorem docere uenditor. Et enim qui suas exponit merces uiuendo emptores occasione eis offert erubris, nisi illos commonefiet & emptor uero nullam uēditori occasionē porrigit. Exemplis hoc patet. Veniat quis pretiosum lapillū, qui putat esse uel uinū, uel quidpiā minoris pretii, quam gemma. Incidit aut in lapidarium rei illius gnarum, qui. s. cognoscit gemmularum pretiū, nunquid non illē poterit tacitus tanti emere, quantum alter petit licet sit longe iusto minus? Idē est si aurifico species offeras & corpus, quod nescis esse purissimū aurum, ille tñ nouit. Procedimus nanque de uenditoribus, qui hæc non proferunt, interrogantes, ut doceant rei ualorem. Alioqui non ambigitur quin emptores teneantur eos docere, sed loquimur de illis, qui nullatenus suspicantur quid in re deliteat, quia forsan neq. illis plus staret res. Et adhibetur al-

Solutio facti argumētū.

Dubitō.

Augusti Prima ratio dubitandi.

1. A. 116.

Secūda ratio.]

Prima assertio.

Secūda.

Tertia.

vera ratio, quæ id pressius persuadet. Si-
gæ uel arte uel alia uia nouit in p̄dio tuo
abscondit esse auri fodinā, uel aliā uerā, seu
lapidis, seu alius pretiosi lapidis, p̄t ad
te p̄dium emptū accedere, tuncq. mi-
stere, emere. Sic n. sæpe usu uenire solet.
Quin nero Christus Redemptor noster, ut
lib. 1. q. 3. dicebamus. idem uelut licitum
ac legale v̄t recensere Matt. 13. ubi ait, Si
mille est regnū c̄lo ū thesaurio abscondi-
to in agro, &c. id est dñm agnoscere tē
lat quousq. diuēditur uniuersis quæ possi-
det, illū emat, ut sibi totus thesaurus cōpe-
tat, ueluti loco citato copiose distinximus.
Igitur nequaquā emptori iure cogitur ualorē
rei venditori decedere. Ad hæc aut ipsa
nihilominus rñdetur, diuersam esse rōnē
si aliquid altari rerū. Nam agri pretiū de
sola expenditur superficie omne cuius ma-
tura est fructus. Ob idq. agrū coe-
mit, non maiori uinculo tenetur decedere
id, quod in uisceribus reconditū est, quā si
alius quispiā esset qui non cogitaret illū e-
mere. Aliæ uero res perp̄duntur sc̄d m id
quod sunt, & ideo dum quis tibi unū pro
alio uendit, in primis si te interrogat, re-
ueris ueritatē aperire. Sed præterea et non
rogatus, si illa esses persona quæ nolles e-
mere, obligaretis nihilominus charitatis
uinculo fratrem admonere in tantū mo-
menti, postq. nihil tibi admonitio cōstat.
Imo si grauem metueres iacturā proximi,
p̄m mortale esset non cum docere sc̄d m
charitatis regulas, quas lib. proximo, q. de
testibus, explicauimus. At uero qñ emere
constituit, accedit, insuper & iustitiæ lex.
Nam cū ille rei nescius, minoris tibi iusto-
rē suam uēdit inuoluntarius illo pretio di-
strahit, & id teneis sub culpæ restōnisq.
roatu ueritatis illū admonere. Tamen in
eodē spectre grauius esset in uenditore deli-
cū gacurē, offerre arctius phibet decipere.

**Ad pri-
mū arg.** Restat ergo ex conclusionibus argumē-
torum in contrarium responsa colligere.
Primi ergo soluto est peculiaris de auro
& aurichalco. quod nunquam hoc ad pu-
ritatem pretiositatemque illius pertingere
potest, neque ad dignitatem & omnes
usus, præcipue quod naturam auri quæ
corporum salubritati confert, nulla ars
prestari potest, & ideo citata lex. In uen-
ditionibus, illud pro uero distrahi uetat.

An uero per Alchimiam exprimi possit ue-
rum aurum, sub iudice S. Tho. relinquit.
Et ideo subdit, quod si id forte fortuna
contingeret, non esset illicitum pro uero
uenderet intelligas tamen tenebis effecti-
bus, quos artificiosum prestare non pos-
test. Nihil enim uetat, secundum August.
3. de Trinita. quin arte demonum uten-
tium naturalibus causis ueri nature effe-
ctus ingenerentur. Ad sc̄d m uero resp̄de Ad secū-
tur, quod eū si emptor ultroneus emat, dū arg.
incumbit nihilominus uenditori rem ea-
teus perescere, quatenus neque damini
sit causa neque periculi. Non quidem per
p̄conem, quod Cicero inder, sed tamē
priuatim inter se & emptorem. Alioquin
non satis ei permittit iudicium rei, quam
nisi per se iam relationē cognosce nequit.
Secus dum uita sunt manifesta. Ad ter-
tium denique respondetur, non eadem ex
tare rationem de rerum uitio, & de super
uenturis mercibus Rei. n. ualor æstimatur
secundum id quod in præsentia est, & ideo
per uitū rei decrescit. Qua utiq. ratione
detegendum est. Merces uero post uentu-
ræ nihilo reddunt uiliorem æstimationē
rei præsentis. Et ideo uenditor non tene-
tur reuelare qd in futurū expectetur. Hi-
storia est Thaletis Milesii, quam primo Thaleus
Poli. cap. 7. Arist. enarrat. Philosophus. n. Milesii.
ille, cum ei ceu opprobrium obliiceretur Aristot.
philosophiam pauperes suos alumnos ef-
ficere, & ipse per Astrologiam oliuarum
ubertatem prospexisse, collecta exigua
pecunia credito emit in hyeme sub co-
fuso quantum quisq. collecturus esset o-
lei, arasque dedit, postea uero, tum in-
gentissima copia proveniente, tum q. so-
lus ipse esset uenditor amplissimam con-
fecit pecuniam. N mirum ostendens faci-
le esse philosophis ditari, sed tamen sapiē-
tis esse diuitias despectui habere. Simile
legitur de Ioseph. Genes. 41. qui diuini-
tus edoctus futuræ ubertatis annorum se-
ptem quos subsequutura erat aliorum ste-
rilitas, uili prius emendo, & post eam uen-
dendo Pharaonem ditauit. Exemp'um est
præterea Ciceronis lib. 3. de Officiis, de Cic. ex
Alexandrino mercatore, utrum cum Rho-
plum.
dum annonæ caritate laborantē frumenta
numerū aduexisset, scies se alios mercato-
res secuturos, teneretur ciues præmonere,
an uero

an vero taciens posset pretiū tūc currenti di-
uenderei Antipater. n. aiebat, Diogenes uo-
ro negabat. Cuius nos impræsentia finiam-
eum S. Tho. impleſtimus, sic tamen attem-
peratā q̄ cumulationis eſſet virtutis, ſi q̄ d-
priam pretii uenditor ille ſubtrahere. De
quo articulo S. Thom. q. 77. poſt illa, quæ
q̄one proxima de negatione diſſeruimus,
nihil nobis dicendum ſupereſt.

QVÆSTIO IIII.

DE EMPTIONE CREDITO

pretio.

ARTICVLVS I.

*Utrum liceat rem carius uendere expectata
quam numerata pecunia.*

POST generalemptionis ac uendi-
tionis leges, queritur in particulari,
utrum ratione crediti pretii liceat re-
carius uēdere. Et arguitur a parte affirmati-
ua. Pretiū iuſtū rei ſcđm prudentiū iudiciū
debet æſtimari, & ſcđm cōe forum duode-
cim aut numi abſentes, ſ. in futuro ſoluen-
ti, non plus ualent quā decem præſentes,
ergo res quæ uēdi poteſt præſenti pecunia
decem, iuſte pōt credito uendi duodecim.
Secundo uenditor pōt ſe indemnem ſer-
uare, quapropter D. Tho. 2. 2. q. 77. ait. 1.
aſſeuerare nō eſt ueritus, poſſe uēditorem
pretio damnum adhibere quod patitur.
Porro uero ex dilata pretii ſolutione uen-
ditor multa ſubit incommoda, ut pote lu-
cri ceſſantis, ſecundo periculum ipſius ca-
pitalis, quod ſibi forte nūquam ſoluetur,
& tertio periculum diſpendiorum atq. ex-
penſarum, quas fortasſe antequam pretiū
recuperet, facturus eſt, illi autem pericu-
lorum metus pretio ſunt æſtimabiles, er-
go poteſt horum gratia auctori pretio uē-
dere. Pari paſſu contrarium currit argu-
mentum de emptore, qui ratione antici-
patæ ſolutionis uidetur iure poſſe mino-
ri pretio emere. Nam anticipata ſolutio
pluris æſtimatur, quam eadem prolata,
& ſimilia pericula ſubit emptor antequā
mercium compos fiat. Tertio denique ar-
guitur. Sunt aliquæ merces reipublicæ
neceſſariæ, quæ niſi expectato pretio di-
ſtrahi nequeunt, quod ex mercibus ipſis

conficiendum eſt, ergo iuſtum ipſarum
pretium eſt, non illud quod in præſenti,
uerum illud quod in futuro ſoluendum
eſt. Suntque aliæ econuerſo, quæ uenun-
dari nequeunt niſi anticipata ſolutione,
ergo iuſtum pretium eſt non illud, quod
cum merces traduntur, ualent, ſed quod
anticipato tempore ſoluitur. Ex plū prio-
ris membri patet in maximis mercibus,
quæ niſi in magna copia aduehi non poſ-
ſunt. Enimvero cum totum nauis onus, ſi
illa, quæ ut plurimum contingunt, ſpectes,
uēdi ſimul nequeat præſenti pecunia, ſed
expectandum ſit tempus quo emptores
eaſdem ualeant merces minutius diſtra-
here, iuſtum pretium eſt quod in futurum
promittitur, quamuis maius illo ſit, quod
ſtatim numeretur. Exemplum ſecundi
membri proferitur in lanarum mercato.
Nam cum, ut plurimum accidit, paſtores
nequeant paſtum gregum ſedimere niſi
lanarum pretium ſibi anticipetur, apparet
illud eſſe iuſtum quod anticipatur, licet
minus ſit quam quod dum traduntur, ua-
lent. In contrarium eſt, quod pretium, ut
quæſ. 2. dicebamus, & habetur Lin. 1. 4. ad
legem Falcidiam, res ſecundum rei ueri-
tatem, hoc eſt ſecundum præſens pretium
æſtimandæ ſunt uerba ſunt legis. Et idem
colligitur ex ſubſequenti lege, Pretia.

Solutio quæſtionis præſentis parula Conclō
eſt, quippe quæ ex ſuperioribus liquido negati-
colligitur. Reſpondetur inquam uſtra ne-
gatiua conſolutione. Nullatenus ratione
crediti prorogatiue pretii licet rem ca-
rius uendere quam in præſenti ualet, ca-
rius, ſcilicet ultra latitudinem iuſti pre-
tii. Nam infra illam iam ſupra dictum eſt. Prima
id licite augeri poſſe. Conſolutionem pri-
mo probat argumentum proxime inſinua conſolu-
tum, quia neq. rem pluri uendere licet ſione.
quam ualet. neq. plus ualet, quam eſt pre-
tium in præſenti currēs. Et id naturalis eſt
q̄ pretium cuiuſq. rei, eius exiſtentia com-
muratur ut tanti æſtimetur, quanti eſt q̄n
exiſtit, nā tunc eſt hoibus uſui. Secūdo id
patet per regulam q̄one prima co- ſtitu-
tam, nempe q̄ ad perpendendū cōtractum
an ſit uſurarius, explorandum eſt an mu-
tui quidpiam implicet, cuius ratione pre-
tium recipiatur. Hoc enim in huiuſmodi
uenditionibus reperias. Perinde quippe

est rem, decem valeant, credito vendere
duodecim, ac si decem statim connumera-
re emptori mutuo daret sub duorum soc-
D. Tho. nate. Probo est. S. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad
7. ex quo sit, ut q. 2. dicebamus, nequa-
quam venditorem sibi pretere exere q. tantu si
bi merces lent, neq. aliter posse impius,
quos fecera reficere, quam si credito ven-
dat, qm negotiatio eiusmodi fortibus eue-
tibus subdita est. Quare ubi in dissolutio-
ne nudum meritiu pretia decre-
spant, non potest mercator tanti vendere
credito, quanti pñt numo vendidisset in
comptorum seu ore, quia res iam tunc mi-
noris æst. matur. Ee eadẽ concludo emptoris
pri lute comprehendit, ne pe quibus ratio-
ne anticipatæ solutionis fas non est uilius
emere. Nam pretium legitimu est, quo
merces tunc æstimantur, qñ traduntur &
ideo si minoris emunt, contractus reduci-
tur ad usurarium mutuum, uidelicet q. pe-
cuniam uenditoribus mutuant, auctuaria
mercibus soluendam.

Ad pri-
mum.

At quia de conclusione nulla esse po-
test dubitatio, ad argumentorum solutio-
ne descendamus. Et primum quidem re-
missimi momenti est: Negatur n. q. duo-
decim in futuro soluendi numis scdm se nõ
plus ualeant, quã decẽ presentes, imo duo-
decim absentes idem ualent atq. præsen-
tes. Et licet accidentarie in negotiatio-
rõne industriæ possint decẽ augeri usq. ad
duodecim, tñ inde non crescit rei pretium
quod scdm eius naturam æstimatur præci-
sis decẽ. De alio uero membro, puta de lu-
cro cessante Richardus & Caiet. & quibus
eorum probatur opinio, perinde censent
atque de mutuo, nempe q. licet mercato-
ri pretium ob lucrum cessans augere. Nã
eadem est utriusque ratio. Ego uero eger-
time in hanc sententiam trahi possum, eo sane
argumento ductus, q. neq. lucrum ei ces-
sat, qui vendere non cogitur, neque ullus
absque ui & fraude cogitur, qui uero tan-
tam rogatu uendit, ultra uendit. Quare

Richar.
Caieta.

Solutio
auctoris

Panor.

Anton.

neq. Panormitanus capit. Ad nostram de
emptione & uenditione, neque antiquo-
rum ullus huiusmodi exceptionem appro-
bat, sed simpliciter usque reos faciunt quot
quot credito rarius uendunt quam quime-
taro. Et Anton. secundã parte, titulu capi-
tuli 2. incepti de neg. ratione lucu ces-

santis licet cumulatione pretium exigere.
Et re uera ex isto capite lucu cessans fre-
quentiores et breuescent usura in mercatu-
ra quam in mutuo. Quare licet neq. mo-
do uique adeo asseueranter hanc refutare
audeam opinionem, sed permanserim ut
supra in mea formidine, tamen argumen-
ta contrarie opinionis non sunt tanti pò-
deris, q. eius patroni putant. Quare ad au-
thoritatem S. Tho. Richardus pro simi-
li adduxit idem quod supra respondemus
nempe aliud esse damnu emergens, quod
uenditor patitur, quodq. ideo uendibile
est aliud uero lucu cessans, quod re uera,
nisi inuito nõ cessat. Multo uero improba-
bilius est, quod quosdã neotericos ualde
minor defendere, nempe q. ratione peri-
culi, cui uenditor suas exponit merces, dũ
pretium in tempus credit, ius habeat ca-
rius uendendi. Conradus quidem qñe ci-
tata quinquagesima nona, ubi hãc edissent
materiam concedere hoc recusat, sed tamẽ
iunior Metina, q. 38. de Restitutione ne-
scio quẽ imitatus, id audenter affirmat.
At uero cum res usuraria, Ethnico etiam
Aristotele teste, tam fit odiosa ac pernicio-
sa, nemo deberet eius occasiones offerre,
nisi ubi patentissima rō id euinceret. Por-
ro aut in hac opinione, nulla uel probabi-
lis existit. Primum ergo oium in contrariũ
arguit Conrad. nullã, aut uix ullã esse huius-
uenditionem in futuro soluendam, que
normaliter subdatur periculo. Quocirca
semper liceret aliquid ultra sortem re-
cipere. Sed nebulosus se contrarii au-
ctores dicentes, non id opinari in qualicũ
que periculo, sed ubi est legitimũ, nempe
quãdo mutuatarius uel pauper ē, uel frau-
dulentus, uel quauis alia ratione malefi-
cus, tunc quippe aiunt posse debitorẽ me-
tum periculi pretio uendere. Secundum
eius argumentum non est multo maioris
efficacię. Arguit quippe quod tunc nõ so-
lum capitale, uerum & illud quoq. meum
pretium periculo subest. Quare ratione il-
lius liceret aliud recipere pretium. Verum
tamen responderent aduersarij expecta-
tione auctariũ illius ultra sortem recipien-
di, oẽm compensari metum. Alios ergo
sic urgentius reprobatur opinio. In primis
mercator nõ uendit inuito. Si ergo uideret
suas merces tuto distrahẽ, nõ uēdat credi-
to, uel

Metina.

Prima
rō in p-
fata opi-
nionẽ.

Argum.
scdm ad
idem.

Prima
rō aucto-
ris

Secunda
ratio.

to, vel aliam accipiat cautionē. Cur ergo poterit metum illū vendere? Secundo arguitur. Venditor ille vel fac esse mutuatorem, nullū patitur, merens dānum, neque iacturam facit cessantis lucri, neque dispendium aut sumptus in recipiendo pretio. Hæc. n. oīa cessare supponimus, qñ quidem de solo metu disceptamus, quo ergo iure poterit metus ille pretio vendi? Sed ais, quia est pretio æstimabilis. Fateor quidē qñ mallet homo alienus pecuniam dispendium facere, quam tali anxietate metu. Sed tamen non inde sequitur, quod sit illa ratione vendibilis, cum quod venditor suapte sponte in illum se emergit, tum precipue q̃ emptor non tenetur aliter leuare illū tali metu, quā soluendo merces pretium, cui dedit dum soluit, satisfacit. Et elucidatur etiam quædam argumentū vñ, si initio non fuisset facta timoris mentio venditoris, fuisset ob periculum vehementer metu ueratus, postea dum emptor soluit nihil posset ultra rationem venditor recipere ratione præteriti metus ac periculi. ergo neque in initio potuit in pactum duci. Profecto si uera esset talis opinio, conditio uenditoris, puta si esset nimirum auarus ac peiusinde meretriciosus, causa esset legitima recipiendi maius pretium. Perpendamus ergo argumenta, quibus isti audent hæc perhibere usurarum anfas. Primum est hoc, fideiussor (ut supra dictū est) pro obligatione illa qua astringitur alienū debitū soluere, potest pretium recipere, ergo licet venditori hæc uerbis cū emptore pacisci: Quod fideiussori præbiturus es, mihi exhibe, & ego subibo periculū, nulla. n. apparet discriminis ratio. Nā et fideiussor in uirtute uenditoris mutuat, dum pro eo soluit. Rñ dicitur latissime esse discrepantiā, quoniam fideiussor non pro eo q̃ mutuat, cum contingere possit ut nunquam pro debitore soluat, sed quia obligatur, soluere, illam potest obligationem vendere, mutuat uero uere mutuat, quod idem gratis tenetur facere. Et miror istos non esse sui memores, Cum. n. fateantur, non quidem pro mutuo, sed tamen pro obligatione mutuari licere pretium recipere, simili intercedere debere perspicere fideiussorem posse recipere pretium pro obligatione soluendi, seu mutuari non tamen

Primum
argum.

Solutio

mutuatorem pro mutuo, tametsi uterque in eodem ueteretur periculo. Et parimodo recutitur secundum eorum argumentum Arg. 2. de illo qui per contractum assicurationis in se suscipit periculum alienarum mercium, iste enim nihil mutat, sed pro illa obligatione soluendi merces si perierit, recipit pretium, sicut ille qui per contractum societatis exponit periculo ei suū, ne recipit lucrum propter periculum, sed propter negotiationem. Hic. n. suam pecuniam non mutat, sed negotiationi exponit, & ideo recipit eius lucrum. Quare ex istis nullum sumitur argumentum ad mutuantem, quippe qui mutuo gratis debet transferre in alterum dominium, ea solummodo obligatione, ut tantundem recipiat. Atq̃ hoc maxime confirmatur, quoniam mutuator non obligatur pecuniam suam perdere, sicut assicurator uel qui facit societatem, si merces pereant, si quidem mutuatorius semper est obligatus soluere, quare tale periculū non est alio pretio dignū, quā ut mutuatarios mutuū persoluat. Argunt tertio. Qui equum suum hoi locaret, a quo grauitur timeret, ne nimia cum fatigatione diuexerat, uel forsitan alio mo occideret, posset cum illo de pretio conuenire, ut si equus periclitaretur, sibi periret, ergo eodem modo in mutua pecunia, & d. uides quā nulla sit similitudo. In locatione enim equi non transfertur dñum, & ideo potest uerus dñs de periculo rei suæ pacisci. Qui uero uendit aut mutat, transfert in alterum dñum, qui cum tenetur eorum soluere, non est alio pretio grauandus ratione creditoris metus. Superest, aut rñdere, utrum liceat uenditori ratione impensarum, quas probabiliter se timeat antequam pretium recipiat facturum, aliquid ultra sortem in pactum ducere? Idem. n. citatus auctor bisariam hanc licentiam concedit, scilicet, quod licet inter contrahentes de coniecturalibus expensis conuentionem facere. Secundo, quod ratione anxietatis quam passurus est timore litis & laborum, potest etiam aliquid recipere. Hoc autem secundum iam satis repulsum est. Solus quippe metus & periculum absq̃ ullo labore & dispendio nullum ius tribuit aliquid eius gratia recipiendi. Atq̃ ad expensas res attinet, non

Arg. 2.
Ratio,

Arg. 3.

Solutio

Quo al-
tera.

Solutio

est dubium quin quidquid creditor in recipiendo debito dispendit, possit a debito re exigere. At si multo est tutius, dū hoīs uasitum & infidelis em times, nil erim tuare nec credito uendere, uel dum mutuas, expectare solutionis terminum, an forte sine ullo dispendio fiat. Nam expensarū anticipatæ conuentiones u x ulura suspitione uacant. Nihilō secius ubi oī pccat fraude bonis coniecturis timentur expensæ, nempe dum tuus debitor à tua uide loco distat, nulla est iniquitas de expensis & laboribus pactum cū illo iare, cōstituitūq. pretiū recipere, Et si nullos sit postea facturus: Nam et si esse plura expensar, nō possēs amplius recipere, quam fuit conuentione firmatum. De materia tertiū argumenti naie Et inter doctores opinatur. Ab una. n. parte repræsentatur usura mutatio, sed ex altera appareret emptio iusta. Et quia casus est confectus, de eis necessarius est. Igitur re ocularius pspiciat, arbitror sub distinctione rīdendū. Qñ debitum nulli esset prorsus subiectū periculo, sed abq. ullo sumptu & labore certissimo speraretur soluendū, nequiquam liceret tale debitum minoris emere, quamuis longū esset tps expectandū esset quippe non solū palliatū, uerū & de tectum sanēbre mutuū. Qm ratione dila tionis tps plus accipere, quam tribuas, usura. Neq. refert q. creditoris actionem uendendi commodiora fiat nunc decem, quam post annum duodecim. Non inq. hoc compurgaret emētē, quoniam non emptio sed certe mutatio. Quando uero solutio in periculo uersaretur, nihil dubio quin liceret uisiori pretio emere, quam est totum debitum, utpote dum mihi stipendium regium debetur, quod creditor timet aut non totum, aut non sine magno negotio & molestia, aut non sine expensis se recepturum, potest quisque ta de debito ab illo minoris emere. Quis que inquam, absque ui & fraude. Nam si quis regi a thesauris est, & quod soluere debet minoris redimeret, uis esset. Exemplum asseri nostri est, si debitor in pauperem lapsus esset, uel fugisset, &c. Illic. n. nulla est ratio mutui, neque in forma neque in uirtute, sed est emptio illius actionis, quæ re uera non tantum ualeat, ut qui

dum putant, quanta est pecunia quæ debetur. Immo est sicuti emere fata, & emere actionem, quæ ex lite pendet. Quod est Repus. emere rem in spe. Arg. aut quod elegit cōtra se ne militare putaretur, est q. tunc uidetur lutionē. tur debitor ipse licite uim ipsum debiti Respon minori pretio posse redimere. Nam quod sit. alteri licet, cur non idē sibi licebit? Quod autem illi non liceat, per id liquet, quod qui non q. um dēt, soluit, & quitate iustitiae minime seruat. R. fidei ergo, ad argum. nulla similitudine pugnare, qm debitor ratione præcedentis contractus totū sum mam debet, tertius uero quia nihil debebat, iuste emere potest actionem illā quāti ualeat. Sed oritur hinc argumentum ad Arg. uersus id, quod a nobis nuperrime dictum. Sum est argum. autem est hoc. Duodecim sub periculo non plus ualent, quam decē certat, quando quidem actio illa decem iuste emitur ergo qui numerata pecunia possit rem uendere decem numis, potest eandem credito uendere tunc duodecim, dum probabile periculum solutionis imminet. Respondetur aliud esse rem emere, quæ periculo subiaceret, alium uero mutuae seu credito uendere sub piculo. Nā qui mutuat aut credito uendit, cum nullā patiatur uim aut fraudē, quia tōne protogam solutionis nihil possit recipere, uel cautionē capiat, uel nō mutuet cū periculo. Quare si gratis uult illud subire, sibi imputet. Quantum demum capitale arg. diu mo certe multumq. accipitē teauit. Nam scdm regulam, uniuersalē ac regiā, Iustum rerum pretium est illud, quod receptis mercibus in promptu soluitur. Ve runtamen non mihi uideo negare pos se quāti tali casu legitima fiat exceptio re argum. gulq. ut iustum pretium non sit, nisi quod in futurum expectatur. Merces. n. quæ peregre, & potissime quæ maritimis periculis traducuntur, nequeunt nisi intanta copia traduci, quanta simul uendi non potest numerata pecunia. Dixerim, nequeunt, si illa, quæ ut plurimum contingunt, consideres, secundum quam considerationem de legibus censendum est. Quam ob causam q. nauis eiusmodi mercibus onerata, necesse est ut partim credito coemāt. Ob idque & sperari eis licet etiam in portu aliis mercatoribus eo simul pretio uen-

Solutio
tertij az
gumēti.

Arg. d.
terium.

Solutio

Solutio
quanti
re argum.

dere, quod ex ipsis minutatim veditis con-
ficiendū est. Veruntū per hanc concessio-
nē nullā cogitamus porrigere mercatori-
bus ansam, qui in ciuitatibus merces di-
strahunt, quā tota rō contractū excusans,
est necessitas uendendi & emēdi tā amplā
merciū copiā, quę nequit numerata pecu-
nia uendi, ob idque uenditur illis, qui pre-
tium inde sunt collecturi. Circa hanc autē
necessitatē debent res estimari pretio pñti.
Quapropter peculiares mercatores in nun-
dinis sibi uideant quomodo emanant, porro
intel ligentes non posse reuendere nisi pre-
tio pñtenti. Nam nulla inde sumitur ex-
cusatio quod empturi ciues nō semper ha-
beant pecuniam pñsentem. Hoc n. esset
illos cogere propter necessitatē emere ad

De lana usuras. De secundo & membro quarti ar-
rum an gumenti, nihil est mirum, si prudentissi-
ticipata mus quisq. ambigat. Nam re uera lanarū
solutio mercatus qui anticipata sit solutione, effi-
ne.

giem pñt se fert usurariū, cū uilius illa rō
ne emanant. Attamen neq. cuiusmodi em-
ptibz usurarias pro suis arbitror, si modo
fraus absit. Nempe dum non anticipetur
solutio nisi duos aut tres menses qñ solet
fieri herbarum solutio, aut plurimum in-
tra eundem annū fiat quo sunt lanæ reci-
piendæ. Nam si anticipatur in aliterū annū,
ut rōne tā longe dilationis minoris emas,
manifestaria usura est. Rō, quæ me in hac
cogit iniam est. q. merces ipse natura sua
hoc exigunt, nempe q. sumptus pascendi
tam numerosos greges eorū dñi forte ne-
queunt, nisi ex ipsa natriēda lana pñsens
sibi subsidium cōiant. Accedit, q. forma
huiusmodi fori adeo iam more & vlu per-
crebuit, ut ipsi etiā pastores i quos graua-
men inclinat, renuant aliter uendere. Et
forte in marino piscatu idem permittitur
anticipatum pretium, non solum propter
sumptus pauperum piscatorum, uerū &
propterea quod piscatura seruari nequi-
ret nisi emptores paratissimi essent iactū
antea emptum recipere. Haud tamen in
de exemplum ad alia minora diducitur,
ut liceat ab agricola anticipata pecunia
grana minoris emere. Nam accidentariū
est quod agricola ea sit paupertate, ut exi-
guos illos sumptus ferre nequeat, qua rō-
ne cogitur ad usuram mutuum quærere.
Parque iudicium est de aliis huiusmodi

**De pis-
catu ma-
rino.**

nimirū quādo necessitas personæ in caus-
sa est intempestiue uendendi. Etenim in la-
nis non tam accidentaria personarū neces-
sitas inest, quam rei ipsius natia.

ARTICVLVS II.

*Virum liceat rem credito carius, quam pñ-
sentis pretio uendere quando rei dominus
non erat tunc uenditurus.*

T Ametū regula generalis sit, quam su-
periori articulo constitutam reliqui **Primum**
mus restat nihilominus explorare, **argum.**
an ullam admittat exceptionē, uidelicet,
utrum quando merces uendendæ nō erāt
vsq. ad tempus, quo plus ualiturae spera-
batur carius licitum sit eas distrahere quā
pñtenti numismate. Et arguitur a parte
negatiua, ex regula supra constituta, nē pe-
q. rei pretium æstimandum sit secundum
pñsentem valorem, ut habetur l. in lege.
4. ad leg. falc. Secundo arguitur. Si liceret **Secundū**
carius tunc uendere, id maxime permit-
teretur ratione lucri cessantis, quod spe-
ratur ex pretii augmento. dictum est autē
secundum sententiam nobis probationem,
nemini proprie cessare lucrum, pñter eū,
qui vim aut fraudē patitur. Qui ergo sra-
pre sponte uendit, non potest de lucro ces-
sante agere, atque adeo neque illa ratione
carius uendere. Tercio. Si illa ratione ca-
rius liceret uendere, sequeretur, quod eō
uerso liceret rem emere cum pacto, ut in-
tegra seruaret, quoadusque uel maioris
æstimeretur, uel fructus ferret. Verbi gra-
tia liceret oues ante scoturam eo pacto e-
mere, ut uenditor periculo suo eas custo-
diret, quousq. fetus suos æderent, cæseūq.
& lanam ferrent. Consequentia probatur.
Nam si uenditor potest futurum pretium
quo in posterum ualiturae sunt res, ex nūc
tutum facere, pari iure poterit emptor tu-
tos quoque reddere fructus rei emptæ,
quos emit. Consequens tamen est falsum.
Nā res lege nō pereunt nisi domino. Vnde
etiam primum quis rerum acquirit domi-
nium, sibi periclitantur, ut colligitur l. in
cendium. C. si certum petatur. & l. pignus
C. de pign. actio. In contrarium. c. cap.
Nauiganti de usuris.

Tertiū

Articulus hic intellectum exposcit di Capi na
Ai capituli, Nauiganti & c. in ciuitate de uigap.
usuris.

De ca. in
ciuitate
de vlu
tis.

usuris. Et quidem in cap. Nauiganti. tria sunt membra. In primo condemnatur usu-
ra contractus, quo quis nauiganti vel eun-
ti ad nundinas pecuniam mutuat. pericu-
lū capitalis subiens, ut aliquid sibi ultra
sortē rependatur, quæ quidem condem-
natio interpretamento indiget, ut verum
exhibeat intellectum. Nam ut quæstione sexta
in arti. de societate, dicisuri sumus, nihil
usuræ committit, qui pecuniā suā in socie-
tatem mittit, ut inde lucrum speiet. quæ pe-
riculum ingreditur capitalis, nā hoc non
est ratione mueni, sed quia sua pecunia ne-
gociator, qui aut nauiganti proprio peri-
culo pecuniā committit suam nō oīno mu-
tuat, quā quidem si pereat, sibi perit, vī er-
go contractus ille immerito illic damnari.

Dubitō
circa pri-
mū mē-
brum c.
nauigin-
ti.

Refidetur propterea condemnari, quod cū mu-
tuatio gratis fieri debeat, non aliter mu-
tuare, quā mutuatarium ad contractum asse-
curacionis vel societatis obligando, usura
est. Quod si contra redarguas. Qui mutua-
re non tenetur, potest id tenere, ut alios con-
tractus sibi commodos faciat, rñdetur hoc
verum esse, at si ui mutui non potest aliū
cogere quod forte assecuratione non egebat.
Nam forte illic nullum imminobat peri-
culum, sed fingebatur. Quod pateret illa
compositione nauiganti, vel eunti ad nū-
dinas. Nam euntes ad nundinas nulli sub
sunt periculo, & iō forte habebatur sermo
de nauigatione, quæ extra omne fieret pe-
riculum. Sed de hoc illic rursus. Ad quæ-
stionē ergo præsentem duabus conclusio-
nibus respondetur. Prior est, Licitum est mer-
ces anticipata solutione vilius mercari, quā
præsenti foro uacuerit, si tamē cōiectura est
et per, quo tradendæ sunt plus minusve vali-
turas. Vt si quis in hyeme triticum emit
quod usque ad messem non est recepturus,
et si et per contractus modius quatuor uenda-
tur solidis, iuste potest tribus emi, si creditur
plus minusve in æstate ualiturum. Ille est

Prima
conclō.

Rō con-
clusiois.

casus secundus dicti cap. Nauiganti. Et rō
est, quod cum res propter usum emantur, id
quod nunc non uenturū. emptionis usum
nō debet æstimari præsenti pretio, sed al-
io quo ualiturum est, dum ei traditur sed
arguit, rōnem id rñtum euincere, quod licet
nunc emere indefinito pretio. hisce uide-
licet uerbis. Ego ex te tot modios tritici
eo pretio, quo æstimabitur tempore mes-

Obie-
ctio.

sio. Quod aut tunc liceat certum taxare et
figiem habet usura, nā forte ualebit plus,
& tamē c. Nauiganti de tarago pretio lo-
quitur. Respondetur, quod quādo res i dubio
uersatur, potest prudentia ac perinde con-
ventiones definiti. Quapropter iustitia
huius contractus non in anticipata solu-
tione fundatur, alioqui usura saperet, sed
in coniecturali æstimatione rei dubie. Ex
quo fit, ut et dum solutio non anticipare-
tur, firmaretur tamē sic contractus ut utrius-
que resultaret obligatio, æquus esset ac
probus. Quomodo uero si quis datis arbris
statq. pretio indefinito lemeret quantū
olei uel uini est prouenturum, ut Arist.
de Thalete (quod supra meminimus) retulit,
nullam committeret usuram, licet multo
plus sperato proueniret, neque uenditor te-
neretur restituere, et si totum periret. Po-
sterior conclusio? Qui suas non erat mer-
ces uenditurus usque ad tempus, quo pre-
tium auctum iri coniecitur, potest plus
uendere quam tempore uenditionis ua-
let, expensis deductis, laboribus ac pericu-
lis, & casu, quo, ut supra admonitum est, si
rogatus uendat, ut qui usque ad mensem
Maium seruaturus erat granum suum po-
tente sub natalem Domini carius quā tunc
ualet, diuendere. Hic nō est casus tertius
eiusdem cap. Nauiganti. Et rō conclusio-
nis superiori germana est, quā tūc non de-
bet æstimari pretiū scdm præsens, sed scdm
tēpus, quo suas erat merces distracturus.
Alias pateretur emergens damnum, a quo,
ut supra dictum est, potest se iure uendi-
tor seruare incolumen. Quare non so-
lum indefinito uendere potest eo pretio,
quo mense Maii ualiturum sit, uerum defi-
niti constituique pretium certum potest.
Nā res dubia potest, ut modo dicebamus
per prudentiam terminari. Non est autem
cur ut in superiori casu scisciteris utrum,
liceat sicut etiam carius uendere præsenti
numo, quoniam qui sic emeret, mentis
uerius quam pecuniæ egeret. Ecquis enim
numerata pecunia quas res vilius potest,
carius emat? Attamen si uenditor empro-
rem non decipiat, sed ille uelit tantum
dare, quanto ipse futuro tempore uendi-
turus erat, genere suo non est usura. At ue-
ro restat circa cap. In ciuitate non paruum
dubium. arguitur inquam, quod non illi
modo

Rñsio.

Postre-
ma con-
clusio.

Rō con-
clōis.

Argum.

modo qui seruaturus erat merces, fas sit pretiosius vendere, uerum & illi quoque qui non erat seruaturus, si modo pretio credito uendat. Enimvero ea. In ciuitate. nulla conditionis illius mentio fit essetne uenditor seruaturus, nec ne. Sed absolute rñderetur, q̄ seu piper seu cinamomum qđ presenti pecunia quinq. uenditur libris, citra peccatum potest vnundari sex, dūmodo credatur solutionis r̄ p̄ plus minus

Caiet. so. x̄e ualiturum. Caiet. hac cōmotus aucto-
ludio. ritate, 2. 2. q̄ 87. arti. 1. distinguit de huius
modi contractu. Aut inquam solutionis di-
lationem bifariam posse considerari. Vno
modo per se, ut actionem ab emptione se-
paratam puta, si cōtractus uenditionis nō
simpliciter consideretur, sed tāquā mutuū
habens annexum. Itaq. uenditio perfecte
nunc absoluitur, sed quia expectatur so-
lutio, rōne taciti mutui aliquid extorque-
tur. Et hoc inquit, illicitum est, atq. usura-
rium. Secundo modo potest, eadem dila-
ta solutio considerari, non quidem per se
at tanquam pars uenditionis, quæ nōdum
fuit cōpleta, sed inchoata, & in futurū pen-
dens. Et tunc inquit, aliquid insuper reci-
pere, quē sit prēsens pretiū, si res creditur
plus ualitura, non est usura, qm̄ uenditio
tunc censetur perfici, quando fit solutio.
Ob idque ait inepte exponi cap. In ciuita-
te, per alterum, Nauiganti. cum sint duo

Ratio in diuersi casus. Veruntamen contra hanc
Caieta. opinionem est argum. q̄ hac Caietana di-
stinctio obtrusior est, quā ut facile possit
intelligi. Cōtractus. n. ut supra citatū est l.
Labeo. ff. de uerb. sign. est ultro citroque
obligatio, ergo tunc cōtractus emptio-
nis absolutus est, & perfectus, qm̄ uenditur
uel tradit uel tradere obligatur merces,
atque emptor uel soluit, uel soluere obli-
gatur pretium. Quo fit, ut expectata solu-
tio nihil ueter, quo minus cōtractus per-
fectus sit. Quare ex illo capite nihil ultra
prēsens pretium recipi pōt. Secundo Ven-
Secūda ditionis forma, quæ credito fit, una est sē-
ratio. per s. Vendo tibi hanc rem pretio tali tem-
pore soluendo, nulla ergo restat discrimi-
nis ratio, ut dicatur aliquando contractu
inchoatus & non perfectus, aliquando ue-
ro perfectus & includens mutuū immo
semper includit mutuū, puta expecta-
Tertia. tionem solutionis. Tercio si uenditor non

erat seruaturus merces, nil ei refert quan-
tum sit ualitura, atq. adeo nec damnum illi
emergeat, nec lucrum cessat, quare rōne il-
lius nihil nisi pretium, quod in præsenti
currit, percipere potest. Ob idq. profecto
multo cōuenior solutio, q̄ capitulum, Na-
uiganti. glossa sit capituli. In ciuitate. s. q̄
nūquā liceat credito carius vendere, r̄ in q̄
do seruade erant merces. Nā licet cap. Na-
uiganti fuerit Gregorii Noni, & ea. q̄ In
Ciuitate. Alexandri, & explicite nihil o-
minus Gregorius Alexandri mentem. Ni-
hilo secius non est prorsus Caiet. opinio
improbabilis pretio. Enimvero si quicquid
in definito pretio. Enimvero si quis tem-
pore Natiuitatis grano abundat, rogatur
credito uendere quamuis non esset serua-
turus, pōt uenditionem tenere, & dare
quasi mutuū decē modios recipiendos
mense Maio, uel pretium quo tunc uenie-
rit. Veruntamē si est ceu mutuū, nō pōt
emptorem cogere, ut mense Maio, & non
ante soluat. Atq. hac tunc rōne dicitur
imperfectus cōtractus, q̄ non est taxatū
pretium, sed in futurum pendens. An ue-
ro taxari possit, dubium pretium auctore
æstimatione quā in præsenti foro currit, por-
ro concedere illi non auderem, qui non
esset seruaturus. Et iō bene admonetur eo-
dem cap. q̄ licet ex forma cōtractus, nō
sit usura, quia effigiem habet uēditionis,
tamen suspectus cōtractus est, ac perinde
plebi interdendus.

Primum igitur argum. iam solutum est.
Regula nanq. docens iustum pretium es-
se quod in præsenti foro currit, intelli-
gitur, si tunc merces emptori tradantur. Nam
alias non sunt æstimandæ nisi r̄ p̄, quo in
emptoris usum ueniunt. Secundum autē
ualentius pugnat, nimis dum quærit,
qua ratione qui seruaturus erat pretiosius
vendere potest. Nam si rōne id lucri cessan-
tis, iam supra p̄babilius arbitrari sumus,
non cessare lucro nisi iuuito. Responde-
re, ergo primo possumus, quod potest reci-
pératione damnum emergentis. Quod
quidem etiam spontaneus uenditor, quan-
do ob cōmodum euentis uendit, potest,
in supra decisum est, in pactum ducere. Si
autem huc responso non acquiescas, eo
q̄ uidetur lucrum cessans, respondetur se-
cundo euidētius, quod lucrum cessa-

Solutio
tutor.
Caiet.
opinio.
nō pro-
tinus in-
proba-
bilis.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dum.

se dupliciter usu venit. Vno modo, quando res quæ alteri traditur, non plus per se valet, sed solū ratione negotiationis induit, qualis est pecunia. Et tunc censebam ego eū, qui ultra a se alienat, mutuando, non posse lucrum recipere, quia proprie nō impedit, ut supra expositū est. Secundo contingit, q̄ res ipsa q̄ traditur, non modo ratione industria, verū suapte natura per se ipsa plus est ualitura. Hmōi ergo res, licet quis sponte sua uendat, si rogatus facit carius uendere potest, ob illum, qui speratur ualorē expensis et ac laboris, ut dictum est, inde subductis. Tertio argō dubitatio submouetur de quodā usitato contractu emptionis non satis tuto. Sunt. n. qui miseris rusticis mutuae remittentes, mille incedant fraudes. Primū iumenta ab illis emunt, quæ non habent, eadēq. sicut eisdē locant, nepe consignat rustico uiginti aureos, cum pretiū bonū, quos ille non habet obligando illū ut saluos, ac tutos locatōque custodiat, soluatq. mēstruum locatōnis pretium, hæc natura est, nimirum eū in fine anni adhibentur idem uiginti aurei, ut pote seruati boues, adiectoq. insuper pretio dictæ locatōnis. Secundo est qui in Autumno mille v. g. oues emit, obligatis uenditoribus ut vsq. ad Maium easdē saluas custodiant: nepe ut ipsorum periculo pereant. Et postquā totā sortitūā percipit, reuendit eisdē easdē eodem pretio. In quo contractu multæ latent iniquitates. Primum. n. si agricolæ obligantur ut iterū eodē pretio emant, manifestaria usura est. Nam cū teneantur eandē pecuniā remitti, mutuum est cui addetur pretium agnorum, casei, & vellerum. Rursus obligare illos ut illæsum seruent gregem, palliatio usuræ est, nam grex ipsis ementibus tanquam ueris dñis periclitari dēi, quod quidē periculū si uenditores suscipiant, iusta pecunia esset pro quantitate periculi æstimandum, cū tñ neq. pro periculo, neque pro custodia recipiant nisi perenne sorte stipendium. Negatur ergo argumenti consequentia, uidelicet q̄ si potest uenditor qui merces erat seruaturus, immunem se a damno seruare, possit etiam empro uenditorē arctare, ut merces seruet, nā cū primū emit, suo sunt periculo perituræ.

QVAESTIO IX.

DE CENSIBVS.

ARTICVLVS I.

Utrum cēsum emptio ac uenditio sit usuraria.

POSTREMA quaestione de emptione & uenditione, quæ huius libri quintā habet locum interrogatur de censibus, quorum contractus latissime in republica percrebuit. Est ergo articulus primus utrum huiusmodi contractus emendi uendendiq. census sit usu rarius. Et arguitur a parte affirmatiua? Numisma, ut supra dictum est, non est uendibile, sed tantum mutuabile, & qui usum eius seorsum uendit, usurarius est. Nam ut ex 3. Polit. c. 6. citabamus, solum inuentū est ut sit pretium rerum, non ut ipsum uē datur, qui aut cēsum emit, pecuniam emit ultra sortem sibi augendam, ergo usurarius est. Probat minor. Qui dat v. g. mille ducatos, ut singulis mensibus aut annis certam pecuniam recipiat, nihil aliud emit, quam illam pecuniam, quæ sibi ultra sortem accrescit. Nam si quotannis recipit centum, in decēnio recuperat iustam sortem. Quare si census redimitur, eandē duplat, si uero non redimitur, quidquid ultra recipit, sorti accumulatur. Secundo arguitur. Hoc genus contractus palleū est & clypeus omnium usurarum, ergo debet longe a republica relegari. Probat antecedens. Quicumque gratis mutuae recusat, hoc actu utitur, ut saluo capitali redimibiles census coemat, quod perinde est, ac si sub scenore mutualet. Tertio arguitur. Si census nosset in rem aut rerum fructus institui, possent pariter & in personam, etiam quæ bonis careret, nam sicut res, fructuosæ sunt, ita & operis suis persona fructificat, consequens autē ut condemnare e. 2. de pigno. ubi habetur q̄ liber homo pro debito non tenetur, si res defuerint. In contrarium est argumentum, quod annui redditus in bonis immobilibus iure censentur, ut patet Clemen. Eximit. de uerbo. signifi. S. cumque annui bona autem immobilia

Primū
argum.

Aristot.

Secundū.

Tertiū.

immobilis vendi emiq. iuste possunt.

Census a
censendo
dictus.

Quæstio præsens pluribus forte opinio-
nibus controuersa est inter Doctores, quæ res
exigit, est. n. plana. Igitur ut a noie rem au-
spicemur, census, ut lib. 3. sub tit. de tribu-
tis dicebamus, a censendo ducitur, eo quod
ut hî l. forma sit de censibus facultates ci-
uium recensendæ sunt, ut pro sua quisque
tributum soluat. Inde tñ secundo deriua-
tū est, ut peculiariter tributum significet,
quod pro capite exigitur, nepe dum prin-
ceps vult personarum capita catalogo esse
recensita ut quantum sit eius imperium, sibi
innotescat, De quo Christus interroga-
tus fuit, an liceret censum dari Cæsari. Cu-
ius utique superbis penas dedit David,
nempe quod populum numerauit, ut legitur
2. Reg. 24. Tertio & census, facultas, & sub-
stantia cuiusq. dicitur, & patrimonii asse-
ratio. Refert. n. Linius lib. 1. quod Seruius
Tullius Romanorum rex census ciuium con-
stituit. At vero impresentiarum noie cen-
sus nihil aliud censetur, quàm pensio quæ
super suis bonis aut persona constituit. Aut
quo significantius dicamus, est ius perci-
piendi pensionem siue in fructibus, siue in
pecunia, uel re aliqua utili. Est nihilomi-
nus secundo adnotandum, quod census bi-
sariam constituitur. Vno modo, ut sit re-
seruatiuus, alio modo, ut sit consignatiuus.
Reseruariuus est, quoniam quis uel rem suam alte-
ri confert reseruatō sibi iure quotannis re-
cipiendi partem quampiam. De quo ex-
tat lex si. C. de rerum permutatio. ubi quod-
que permittitur mille alteri donare, reser-
uato sibi, siue annuo, siue menstruo censu.
Et de huiusmodi censu meminit glossa super c.
constitutus, de religiosis domibus. Con-
demnatur. n. in eodem cap. quidā abbas
qui pensionem quam debebat multis re-
tro annis non soluerat. Condemnatur in-
quam, non ut ius prædij amitteret, de quo
pensionem debebat, sed ut pensionem per-
solueret. Et tamen si fuisset emphyteusis,
prædij ipso expoliandus erat, ut patet l. 2.
C. de iure emphyteutico. At ergo bene
glossa quod emphyteusis hoc modo differt a
censu, quod quoniam quis in emphyteusim dat alte-
ri prædium suum, quia non transfert do-
minium directum, sed tñ utile, quod si non
soluitur pensio, prædium reddit ad ipsum
dominum. Sed quoniam dat bona sua alteri sub cen-

Linius
Bisaria
census
constituitur.

suali pensione quia transfert dominium rei
in alium, quantocumque tempore ces-
set ille pensionem solvere, non perdit ius
prædij, sed debet pensionem. Ille ergo de
census reseruariuus. De quo tñ impresen-
tiarum non fiet amplior mentio, eo quod non est
usque adeo in usu. Alter ergo est census co-
signatiuus ut dum quis scientis suis bo-
nis eorumque usu consignat alteri certam pen-
sionem, quam obligatur singulis mensi-
bus aut annis solvere. Hunc autem censum
quæ plurimis diuisionibus mora suo parti-
tur Conrad. quæst. 72. Nam ex parte sun-
damenti in quo constituitur, alter est rea-
lis puta qui in rem instituitur, atque alter
personalis, qui constituitur in personam.
Mox ex parte rei, quæ recipitur, alter est
fructuarius, ut pote dum recipiuntur gra-
na uel alii fructus, & alter pecuniarius, ut
cum recipiuntur pecunia, atque hic est mo-
re frequentior. Rursum alter certus, pu-
ta cum taxati sint fructus seu pecunia, & al-
ter incertus, dum non definitur nisi quo-
ta, puta ut tertiam partem uel aliam fructuum re-
cipias. Deinde alter est perpetuus, & alter
temporalis. Præterea, alter pro certo annorum
tempore, & alter pro incerto, puta, pro tota vi-
ta, quem appellat vitalitium. Ac demum
alter est redimibilis, atque alter irredimibi-
lis. De quorum ferme singulis peculiaria
submouentur dubia, licet nonnulla parui
momenti. Respondetur ergo ad quæstio-
nem quatuor conclusionibus. Prima est, **Prima**
Vnusquisque potest realem fructuariūq. **conclu-**
ut aiunt, censum in sua bona constituere,
dummodo sint libera. Quod dixerim, ut
illa excluderem, quæ maioratus vinculo
sunt adstricta. Conclusio hæc in genere re-
ceptissima est, neque est, qui de ea dubitet.
Est namque perquam manifestum, posse quæque
bona sua gratis donare ac uendere, & quo-
cumque alio contractu alienare, poterit er-
go pari iure donare aut quotam aliquam
suorum fructuum, aut certam partem, per-
petuo se vinculo perstringendo, eandem,
uel præfinito tempore, uel certe in perpetuum
persolvere, hoc autem est censum constitue-
re, puta consignare. At uero dubium est, an **Dubium**
sicut potest sub donationis forma institui, sic
et liceat per contractum uenditionis? Enim-
vero ex Theologis, Henric. quolib. 4. q. Henrici
89. ubi in sua sententiam allegat alios, & ex in-
solu-
et consu-

- Innocentius.** reconsultis Innoc. super papali ciuitate. de u. u. & ibid. Ioan. And. & Salic. super Ioā. An. Anthad huc. C. de usu. ubi pro se citat Salicet. Grego. Armin. distinguentes, aiunt qd an aliquos annuos redditus, pura qui fuerant antea constituti, siue in res siue in personā pōt quisq. emere. Haud in illis iure pōt sic tales redditus emere, ut tunc constituantur. Exēpligētia, libere quisq. pōt constituisse super bona sua aut super tuam personā censum, quē dono det alteri, & postquā constitutus est, pōt unus tertius ab illo donatario emere. Pari modo tributa regia quæ super ciues instituta sunt pōt unusquisq. emere qd dī iurū empt. At si ego a te emam centum quē modo super te aut super bona tua constituas, iniquū est. Et rō, inquit, est, qd in emptione dēt distinguī pretiū & merx, ut hī l. j. de contrah. empt. Qnā autē iā census est constitutus, ipse hēt rōne meris, si uero non est constitutus, nulla est merx, sed numi numis emuntur. Vnde ait Ioan. And. in se nescire excusare talē contrahū. Verunt, salua Doctorū auctoritate, qui egregia merito pollet, nemini dēt in dubium uenire, quin sicut iura donationis, ita & emptionis possit cōstitui. Et sic hic secunda conclusio, quā ceteri oēs tam Theologi, quā super Hostien. eodē cān. ciuitatellum consulti ut Hostia. Prima & reliqui, intrepide confitentur. Nam cū rō p con quisq. liber hō bona sua diuendere possit cluipē. plane fit consequens, ut possit quoq. uendere eorū fructus, uel eorū partē, obligando se uel quorū eorū uel certā partem soluere ita ut alteri ius uendat exigendi a se eodē fructus. Secundo, Si potest tale ius gratis donare, cur non poterit dare gratuito in dotem, atq. adco tuncq. alteri, uel pro seruitio uel pro pretio? Tertio id confirmatur, Potest quisq. superioris iussu & lege cogi, ut partem suorū fructuū annuatim soluat, ut patet in decimarū tributioniq. exactione, ergo poterit sua se sponte taxare pretio ad eandē solutionē obligare. Quarto, Potest quisq. (nuperrime utroque iure monstrauimus) rem suā alteri donare, ac perinde uendere retento si bi censu, ergo potest uice uersa retento domino censu censum uendere. Quapp uti Syluest. ait, uerb. usura. 2. §. 12. fallitur contraria opinio nō dignoscenda hic mercedē a pretio distinctā, nam sicuti dum emuntur redditus antea constituti, emuntur ius illud, ita dum nunc constituntur, ius idē ipsum hēt rōnem meris. At qm de pecuniario aliquantulo maior reputatur dubitatio, adhibetur tertia conclusio. Iure & quisque potest pecuniarium censum super suis facultatibus constituere, nō solum donationis forma, uerū et uenditionis. Hæc ex superioribus facile colligitur, & est assertio Conrad. q. 75. Enimvero si potest fructuarius census constitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia, nulla uenditio, quo minus possit & pecuniarius cōstitui. Neq. in hoc contractus mutuum subest, uti Anch. illuc a Syluest. citatus autumat, immo est uera emptio, quia pretiū illud non traditur uenditorem pacto redhibendi, sed in perpetuum. Secundo, Pōt quisq. grā iis obligare numariam annuatimq. solutionem, tradendo alteri ius petendi, ergo potest tale ius pecunia uendere. Tertio, Potest census super domum cōfigari, cuius fructus non est nisi pecunia, ergo pōt taxari id census pecunia. Re uera de reali censu, siue fructuarius sit & prædialis, siue numarius, res est aptior qd ut pluribus egeat probationibus. Et præter rationes sunt et iura tā ciuilia, qd canonica hinc comprobantia contractus. Est. n. Authen. Vt i q obligat. se hab. per res min. S. qm aut. ubi admonentur minorum curatores, redditus illis emere annuos. Et in regno nostro extat lex Tauri. 68. id permittens. Et super omnia sunt Extravagantes duæ inter ceteri. de empt. quarū prior est Martin. 3. Mart. v. anno 1423. edita. posterior uero Calixti Calix. 3. anno. 1453. qd dē Pōtiffes Max inter Dubita rogati de eiusmodi iure, sãxerunt licitos nō dē esse contractus. Neq. iura hæc distinguūt su per se inter fructuarios & pecuniarios. Verum si nali. de censu personali grauius emergit hinc Ioan. de dubium. Multi quippe Doctorū q census Lignia. reales fatentur esse legitimos, id de perso. Abbas. nalius diffinit, ut est Ioannes de Lignia Summa no super eadē ciuitate de usu. & Abb. in Angel. disputā. 3. & Sum. Ang. in uerb. usura & D. D. Anto. in 2. par. tit. 1. c. 9. & Syluest. loco cit. ninus. Anto. eodē propendet, dicens qd dū censu statuitur super domū, quæ non locatur nisi quinq. non pōt census cōstitui maior. Quare oēs isti auctores aiunt nō posse constitui

Funda- **men.** **p-** **teritq** **o-** **pin.**
 constitui censum nisi supra rem, cuius fru-
 ctus ad minimū tantumde valeat quantum
 est census. Fundm huic opinioni hoc subij-
 cere possumus, q̄ emptor cū dñs fiat rei
 teritq o- emptæ, det eius subire periculū, ut patet,
 l. i. C. de peric. & cōm. rei uend. Si autē cē-
 sus supra personā constitueretur, nulli em-
 ptor subesse periculo. Nam interēptis ēē
 rebus, semper maneret uenditor obliga-
 tus. Eset ergo iniqua conditio, q̄ sp̄ uendi-
 tor in periculo uersaretur, emptor uero in
 nullo. Sēdo arguit. Sic census pōt p̄sonæ
 infixus remanere, eodē mō posset cōstitui
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Secūdu **argum.** **Ad idē.**
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Postre- **ma rō.**
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Quarta **conclō.**
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Contra. **Rō con-** **clusio.**
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Secūda **ratio.**
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Tertia.
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

Quarta. **Quinta** **ratio.**
 & super cunctis eius facultatibus simul
 obligata persona sic ut pereūtibz cunctis
 bonis, nihilo secius obligatus ipse superes-
 set, talis autē contractus non apparet em-
 ptio, sed mutatio sub fide pignoris, qm̄
 bonorū diuini non transit in emptorem
 imo hēnt rōnem pignoris quicquidē ipsis
 extinctis nihilominus tenei p̄sona. Si autē
 est mutuū, usura est census ius super reci-
 pere. Fauere deinde u. huic opinioni, rū-
 ca supra citatū, de pignoribus, ubi h̄, q̄ ho-
 mo liber pro delicto non teneat, si res de-
 fuerint, tū præsertim & præfatæ constitu-
 tiones Martini & Calixti, in quibus h̄, q̄
 super bonis, s. domibus, prædiis, &c. con-
 stituēdi sunt census. Et subdi q̄ ēē posses-
 sionibus ipsi obligatis, interemptis, & de-
 structis, non tēnt uenditores astringi. His
 uerunt si non obstantibus adijcitur quarta
 conclusio. Iuste quisq. emere potest perso-
 nalē censum, utpote quem uenditor s. pra-
 suam constituat personā. Conclusio est eīus-
 dē Contradi, q. 74. quam & q. 75 repetit.

statuerunt super se terciā partem sicti cen-
 annum centum personalem. Qua ratio-
 ne in more nunc est aliquarum ecclesia-
 rum, personales decimas exigere, de qui-
 bus mentio fit c. Apostolicæ de decim, &
 de negotiatione soluantur decimæ, ut co-
 dem in c. Pastoralis. Et, ut supra diximus
 pōt princeps non solum ex facultatibus.
 uerum ēē ex capitum recensione census
 exigere. potestq. rōne delicti homo cogi
 ad annum tributum, ergo poterit sua quis-
 que sponte tale sup se ius uendere Rursus
 liberū cuiq. iure est obligationem suarum
 operarum uendere, nempe ut sit obligatus
 suo corpore seruiri, ergo pari iure uende-
 re ualeat & personale censum. Quid ni? Po-
 test liber hō non solum aliis civilibus con-
 tractibus obligari uerum & in seruitutem
 ut li 4. monstratū est, sese uendere, & filiū
 suū, potestq. super mancipium suū, sicuti
 super suas reliquas possessiones, censum
 constituere, cur ergo non & super se uen-
 dere queat pecuniarium ius? Et (qd̄ hisce
 oibus robur adhibet) quicunq. realis, cen-
 sus annexā hēt personalem obligationem,
 ergo ipsis ēē pereūtibz rebus sup stes obli-
 gatio est in persona, atque adeo constitui
 potest personalis census. Probatum pri-
 mum antecedens. Tum quod forma con-
 tractus semper sic habet, q̄ uenditor obli-
 gat se & sua bona, quippe cū res inanimæ
 non nisi per metaphorā dicantur obligari,
 sed dñs qui est obligatur & iudicio cogit,
 tum præcipue q̄ per hmōi contractus nec
 dominium rei transfertur, neque fructus
 uenduntur, sed ius illos petendi. Qua-
 propter bona illa super quibus constitui-
 tur census, non tam rei uenditq. rationem
 habent, quam pignoris atque hypothecæ
 qua uenditoris fides firmatur, iuxta teno-
 rem legis, fundus. ff. de ann. legaris. Et pro-
 batur hoc ipsum. Quoniam si fructus il-
 lo contractu uenderentur, consequens fic-
 ret, ut eorum periculum non uenditor,
 sed emptor subiret. Quapropter quo an-
 no fructus perirent, non deberetur empto-
 ri, sed eidem ipsi perirent, quod tamen est
 falsum & contra universalē m̄ usum. Qua-
 utiq. ratione & usu ostenditur, cum qui
 censum emit, non emere fructus, sed ius pe-
 tendi, quippe cū uenditor periculo fructū
 ceu rei suæ subditus maneat. Sunt namque
 res censui

res censui obligatz, instar pignoris, quo disparente, non ideo credi ori exinguitur agendi ius, ut l. seruo C. de pig. admonetur. Quod quidem inde rursus, confirmatur, qd alias non possent emi pecuniarij census nullis consignatis fructibus, cuius

Primū contrariū supra probatum est. Ex hac corollaria conclusione subsequitur primo, census reales non solum constitui posse super certis designatisq. bonis, uerum & super indefinitis, atq. incertis, nempe super quibuscunque, quæ uenditor seu possidet seu possidebat, eo qd obligatio in personam resoluitur.

Secūdū uitur. Sequitur secundo qd potest institui census super re, et cuius fructus non adæquent censum. Denique in huiusmodi emptionibus nulla usura est. Neque uero iniustitia, si modo pretium sit iustū, ad quod est attendendum. Perspice inq. anius illud tantum recipiendæ pensionis iusto ematur pretio. Nam tunc si res supra quā constituitur tuta non sit, aut non tantum fructum reddat, in emptoris uerget periculū. Quomodo autem iustum pretium estimandum sit, articulo proximo patebit. Quapropter Metynensis ægre sibi constat, qd ppe qui cum prius afferuisset contrarium huius corollarii postea affirmauerit personales census. Nam si persona manet obligata, licet fundus fructū iustum non superpediet, superest actio contra personam.

Obiectio. Sed arguis. Quando res non satis soluendo censui fructificant, tunc census non est tutus, ergo tunc contestaq. subreptit usura.

Solutio Negatur consequentia. Imo uero ex parte citius uenditoris resultat iniquitas quā a parte emptoris. Nam emptor suo periculo censum emit in re male fida sed alter est, qd non deberet uedere nisi super re tuta.

Restat ergo ad argumenta in contrarium respondere, atque ad illa prius, quæ

Ad primū arg. initio quæstionis obiecebamus. Ad primum responderetur forsan iniij, de nomine disputationem, an huiusmodi contractibus ematur pecunia? Tamen si proprie non emitur, nisi ius petendi pensionem, licet iuris eiusdem ualor, non sit maior quam ipsa pensio. Vnde lingua nostra materna census super regijs tributis constituti, iura dicuntur, dicuntur inquam, uendi emique iura. At quamuis pecunia annuatim soluenda emeretur nihil aliud esset

q̄ bonorum emptio immobilium, ut citat Clemens. extitit habetur. Neque uero inde qd tractu ipis exuperent capitale, existimandus est contractus usurarius, differt. n. a mutuatione ex diametro. Hæc. n. est radix iustitiæ huius generis contractuum, qd qui mutuat, obligat mutuatarium eandem sibi integram restituere pecuniam, qui uero census emit, minime, sed in pretium eam dat perpetuum. Quare nihil obstat quominus, ueluti in cæteris emptio nibus temporum curriculo fructus super pretium exuberent. Et per hæc solum restat arg. scdm. Nulla. n. in hoc genus contractibus occulitur usuræ prauitas. Sed & reliqua, quibus personalis census dissuadebatur, pari facilitate soluuntur. Concedit. n. priori fundamento emptorē nullū subire periculū. Immo licet super statueretur census, nullo se periculo obiceret, uel rei super qua constituitur census, uel fructuū, quia diuini in ipsum non migrat, sed uenditor est, qd pro recepto pretio sub eo permanet periculo tāquā rerū diis. Nihilominus & emptor huic subiicitur discrimini, quod etsi res perirent, nunquā pot venditorē cogere redimere censum & simili modo in censu personali hoc ei periculum imminet qd uenditor ad pauperē reductus soluere non possit censum. Ac subinde ad scdm arg. conceditur consequentia & consequens, ac prom de fatemur, dum quis censum super suis bonis uendit, manente nihilominus obligata a psona bona illa forma inducere atque effigiem pignoris & hypothecæ. Capitulo aut secundo & pignoribus, hoc ratiū admonetur qd liber homo non pot constitui in pignus debiti ueluti mancipium, ut patet i. qui filios. C. quæ res pigno. oblig. poss. Haud tñ inde subintertur non posse census nexu, sicuti per alios contractus obligari. Arg. autem, quod ego in me ipsum contra personalem censum ualidius instruo, est hoc, Censum super re constituere vsum consumptibili non est licitū, sed usurariū personalis aut census est hmoi, ergo iniquus est. Probatum antecedens. Si ego tibi mille porrigere aureos, teq. grauare, ut de eorū usu quotannis certū mihi qdpiā solueres, usurā committere, eo qd uti pecuniæ seorsū uederē. Minor aut patet. Nā perinde nō facere, qd super psonā censum emit, uidelicet

Ad secundum.

Argumentum.

Solutio
ut pio

ut pro usu pecuniæ certam pensionem rependat. Verunt argumentum huius utraq. præmissa negatur. In primis inquã constituere centum super usum pecuniæ, non est usura, nisi salvo id capitali fiat, puta cū obligatione restituendi pretium, nã tunc esset mutuum. Si aut tibi in perpetuũ mille conferrem ducatos, nihil uetat quin possem de eorum usu pensionẽ recipere. Idq. patet. Primo, quia possum illos dare conventionem facta, ut tu eiusdẽ emas fundum fructiferũ, quẽ si non emeris, tua erit culpa. Et hoc ipsum ait Baldus in feudis. Si de feudo uasallus unica. Præterea, hoc hẽt uim contractus societatis. Secundo, & altera quoque præmissa est falsa. Etenim personalis census non constituitur super usum pecuniæ, sed est ius petendi, recipiẽdij a persona talem pensionem. Neq. uero Extrauagantes Martini & Calixti e. dẽ quãrã conclonẽ nostram ullo pacto auersantur. At uero hoc in primis admonito opus est, qd cū in Conciliorũ Summa quã reuerẽ. noster Mirã. neq. sine publico cõmodo, neq. sine priuata laude cõpilauit, post dictas Extrauagantes in formã unius redactas, appensas inspexeris sex conditiones ad æquitatem hĩmĩ contractum requisitas, non intelligas easdem in dictis Extrauagantibus ut necessarius extare, pontificiæ auctoritate pollere, sed auctorem ipsum iudicio suo, quod peregrium est, illas ceu necessarias collegisse. Earum aut conditionũ prima est, qd censuales redditus cõsignandi sunt in rebus certis, puta domo uel agro, quẽ solẽ manente isdem soluẽdis censibus obligatz. Quæ quidem conditione refutantur personales census. Atq. conditio illa nequaq. ex Extrauagantibus colligitur Bulla. n. hoc in sola enerratione, Pontifici p̄posito continet, qd res exprimantur, quẽ permaneant obligatz. Tñ postea in approbatione non excludit quin super personam possint institui. Enimvero illic itẽ fit mentio de realibus censibus, quos Bulla approbat, nulla tñ sit de personalibus quos non subinde reprobat. Secunda aut eiusdem auctoris conditio, nempe qd iusto pretio emanant census, statim quẽpẽ contractus integrum soluat idẽ soluat pretium, pro priori membro uera est, non quod si pretium non esset iustum,

Baldus.

Mirãda.

ea rōne fieret contractus usurarius, siquidem res illic uendibilis emitur, sed qd esset iniustus. Sicut dũ res pretio digna, pluris minorisue iusto distrahitur. At uero quĩ tum ad scđm mēbrũ, nullã præferre probabilitatem. Nam licet in narratione Bullæ id quoq. ponatur, non tñ in approbatione tanquam necessarium constitui. Quid. n. uetat quo minus ueluti in ceteris contractibus uenditor census emptori ualeat partem pretii credere? Neq. quĩta cõditio ex eadem Bulla colligitur, nempe qd si res super quibus constitutus est cẽsus, perierint emptor cogi deinceps ne queat ad soluẽdum censum. Nam Bullæ clausula id solum cauetur, ne pereũtibus bonis cogantur uenditores censum redimere. Haud in̄ prohibetur, quin possint cogi pensionẽ soluere. Immo si exũctis bonis liberi debitores restarent a pensionis debito p̄fecto id Pontifices explicuissent. Quare cum hoc tacuerint, insinuant licitos quoq. esse et personales census quamuis quia non sunt usq. adeo emptoribus tuti, non erant tunc forte in illis partibus in usu. Et iõ Pontifices non fuerunt de illis requisiti. Et per hæc quoque monstratur sexta conditio non esse necessaria, ut supra dictum est uidelicet, quod sit necessarium censum constitui supra rem fructuosam, atque adeo ut fructuum maiorem non excedat.

ARTICVLVS II.

Utrum census tam temporales, quam perpetui sint liciti.

S Aus erat in genere quæstionem decidisse, nisi quod nonnulla sunt tam de temporalibus quam de perpetuis peculiaribus dubia. Quæritur ergo, an utriusque istorum genus sit licitum? Et de perpetuis arguitur à parte negativa. Si essent liciti, sequeretur qd non solum uenditor, uerum & eius successores perpetuo manerent eodem pensionis fune irretiti. Consequens tamen uidetur iniquum, maxime postquam res perierint, super quibus constitutus est census.

Primũ
argum.

Secundo arguitur contra conditiones, secundũ quibus solet perpetuitas hæc firmari, nempe ut uenditor teneatur prædia seruare super quibus constituitur, neque illa possit absq. cẽsuariũ facultate abalienare, quod

q̄ eius facultate uēdiderit, decima nibilo
minus uel uigesima pars illi obueniat. Ter
tib, q̄ nisi statim terminis soluerit, rebus or
betur super quibus consignatus est cēsus.
Quarto, quod etiam si res ipsæ dispareat,
nihilominus maneat obligata p̄sona. Ad
duat & fideiussores & texcenta alia muni
mēta quæ nō satis apparent æquitati ami
ca. Tertio contra temporarios arguitur.
Si liciti essent, sequeretur non posse mi
noris emi q̄ sit oīum pensionum summa.
Vt si in decennium cēsum emas aureo
rum decē, non ualeres minoris q̄ centum
emere. Nam alias quidquid ultra recipe
res forti adhiberes, & tñ cōtrarius est usus.

Quartū. Quarto arguitur. Si liceret temporaneos
emere census, perinde liceret, non solum
in tempus certum, uerum & in incertum,
ut puta seculares, emere, quantum uideli
cet qui emptoris seculo uitaque durarent,
quos uitalitios uocant, hoc autem tñ inu
stum apparet, quia cum uitz periodum so
lus Deus nouerit, usu sæpe ueniet multo
plus durare, quā uenditor credidisset, ac
perinde grauius læderetur, tum ēt inde
periclitaretur charitas. Nancisceretur in
quam inde occasionem uenditor exoptan
di emptor moriem.

Prima Duabus conclusionibus ad quæstionē
conclō. respondetur. Prior. Non modo perpetui
census licite emuntur uerum & in illis mi
nor est usus suspicio, q̄ in t̄p̄alibus. Con
Rō con clusiois. clusio ex his quæ dicta sunt, euentiam
fortit, quoniam ille merus est uēditionis em
pionisq. contractus, ac si prædia emas, aut
quæuis alia, quæ iure hæreditario tuis po
steris relinquant. Quo fit, ut huiusmodi cen
sus neutiquam esse possint meri persona
les, sed debent esse non solum reales, ue
rum & rebus immobilibus infixi. Nam re
liqua omnia collapsio tempore dilabuntur.
Quapropter Clemen. supra citata. Exiuit.
Annuus, inquit, redditus intra immobilia cen
sentur à iure. Atque eo minorem præfe
runt effigie usurae, quod pretium nunquā
est emptori redhibendum. Posterior con
clusio. Pari iure licet emere temporales
census seu ceni temporis, ut in decennium,
uel in alium quem quemlibet terminū,
seu incerti puta seculares pro ementis ui
ta aut filiorum. Conclusio est nota. Quia
hic ēt distinguitur a pretio merx quæ est

ius petendi pensionem. Quare nisi in pre
tio, de quo statim dicemus, iniquitas in
sit, nulla maculata talis contractus inficitur.
Benim sicut pōt quisque fundū suū alteri
in emphyteusim pro sua uita dare retenta
pensione ita uice uersa pōt & re ipsa reten
ta pensione ad uitam uendere. Item unus
quislibet pōt alienū prædium ad uitam con
ducere, cuius fructibus uiuat. cur ergo non
& ius super eodē prædio emere recipiendi
taxat pecuniam? Adde, quod & de bonis
ecclesiæ id ipsum permittit Clement. 3. de
rebus ecclesiæ non alien. nempe q̄ ingruē
te necessitate possit prælatus pro sua uita
possessiones ecclesiasticas alienare, ergo
& pōt emptor p̄ sua annuos emere reditur.

In conclusionibus ergo nulla est ambi
guitas præter illas quæ per argumenta in
linuantur. Quarum prima est in primo,
ut nō omnis obligatio perpetui census
perpetuo in hæredes descendat. Nō dum
census super ædibus, aut moralibus, aut re
simili cōstituitur, tñ persuadere vī, ut re ta
li durat nō debeat illa obligatio amplius
hæredes premere, & tñ supra dictū est obli
gationē rei in personam refundi, quia ideo
extincta nihilominus similiter tenet per
sonam. Quod si uerum esset, deberet ea
dem obligatio ad hæredes permanere.

Quod quidam absurdum arbitrantur. Ad
hoc tamen per hanc distinctionē trādetur.

Quando perpetuus census super bonis in
centis constituitur: s. super his, quæ homo
possidet, possessorusue est, tunc obligatio
ad hæredes permeat, siue in bona quæ tūc
uenditor habebat succedant, siue, illis in
teremptis, in alia, quoniam illa omnia sunt
eidem solutioni obnoxia. Et ideo hære
des tunc ipsi sibi uideant, dum hæreditatē
acceptant. Nam qui sensum uendidit po
tuit cuncta sua præsentia, futuraq. bona il
lo innodare uinculo. Quando uero cēsus
constituitur in rem hanc consignatam nō
propterea perpetuā qualia sunt ædificia, ne
que alia hypothecca contractus firmatur,
non propterea censetur perpetuus census,
sed tantum quantum res duratura est. Se
persona, quæ uendidit fuerit superstes. Nā
illa personalis obligatio non succedit in
hæredes nisi ratione illius signatæ rei. De Pretium
pretio autem pe petuorum censuum di
cere aliud non possumus, quam quod

Ad pri
mū arg.

Poste
rior con
clusio. clusio. Pari iure licet emere temporales
census seu ceni temporis, ut in decennium,
uel in alium quem quemlibet terminū,
seu incerti puta seculares pro ementis ui
ta aut filiorum. Conclusio est nota. Quia
hic ēt distinguitur a pretio merx quæ est

non

non solum quantitas cæsus existimari debet, uerum stabilitas ac firmitas super quibus constituitur. Quare iura super caltra & perpetua pascua, & prædia maioris sunt pretii. Quæ utiq. ratione non potest lege unum in uniuersum pretium constitui. Sed illud est iustum quo publicitus sine ui & dolo uenduntur. Tamen si contingere possit, ut uigens pauperum necessitas eos cogat uiliori iusto emere. Quare non apparet iusto emi unum redimibilem nummum pretio decem, ut iam facilitari incipit, quam ubi usus inualuerit, non prorsus condemnarem. Fuit autem consuetudinem frumentarios census lege taxari, nepe ut in frumento solueretur, sed æstimato pretio, unum pro quatuordecim pederetur. Emisti, v.g. grani cæsum centum quadraginta aureis. Lex ergo præcipit, ut quod frumenti pretii uarietate uarietur, non tibi quotannis soluarur, nisi quantum frumenti decem aureis æstimatur.

Ad secundum arg.

Circa secundum argumentum quo de conditionibus reliquis hisce contractibus apponi consuevis inquiritur, hoc statim in fronte firmissime asseueratur, nullam ab illis contrahi usuræ maculam. Nam usura, ut sæpe dictum est, inde tantummodo nascitur, ut res ematur, quæ uendibilis non est. Nihilominus hisce conditionibus inuadi potest iustitia, per iniquitatem pretii, & nimiam uenditoris oppressionem. In primis quod non possit uenditor bona illa super quibus statutus est census absque censuarii facultate ab alienare, non est iniqua conditio. Nam contingeret alias in alium possessorem dampnare, qui non esset usque adeo tutus. Quod uero censuarius, dum talem facultatem conferre, ualeat partem pretii recipere, nihil in eis auribus æquitatis exhibet. Nam cum in emphyteusi propterea quod qui pensionem recipit, dominium rei directum retinet, illo iure gaudeat, tamen quod censuarius qui nullum habet rei dominium pro merita facultate quam concedit uendendi, quid plam recipiat, profecto non est consentaneum. At si iure particulari regni permittitur, nihil obloqui audeo. Item quod ad stabiliendos decem aureos census cogatur uenditor sufficientia hypothecare bona, ratio sane poscit. Quod autem sua bona dum amplissima sunt, debeat ad maiorem cautelam sit, colligare, ut nequella di-

Quod censuarius recipiat partem pretii quia concedit facultatem uendendi iniquum est.

uendere, neque impignorare, neque ulla ratione de illis disponere queat, profecto importabilis onus est, quod miser ob solam necessitatem subire cogitur. Item quod quod uno uel duobus annis non soluerit, eisdem obligatis possessionibus expolietur, non est propter inusum genere suo iniquum, quoniam potest id quidem in penam imponi. Et est. Fauti. & approbatum. Attamen ut pena sit iusta, debet esse moderamine ad culpæ quantitatem temperata. Nam si esset nimia, non esset iusta. Illud autem postremum, nempe quod rebus pereuntibus persona nihilominus obligata maneat, iam supra ostensum est licere. In tertio argumento dubium submouetur de pretio et alium censuum. Richardus n. q. 80. tenet posse emi etalem penam annuamque censum certi temporis minoris pretii, quam sit pensionum summa. Pater, inquit, nonaginta aureis emi decem in cæsum usque ad decennium. Ratio inquit est, quod tunc æstimantur nonaginta nunc, quantum id decem habet diuinitus soluti. Hæc autem ratio nulla est, nisi ubi uera sit emptio. Fallit namque in mutuo, quoniam non licet tibi mutare nonaginta, ut illo modo recipias centum. Vnde eundem ipse auctor meruisti huiusmodi emptiorem reduci ad mutuum, subiungit tunc esse contractum licitum, quoniam emptor mallet non emere, quam emere, sed rogatu uenditoris emit. Addit inquam hoc temperamentum, arbitratu non licere decem illa recipere ultra sortem nisi ratione cessantis lucris, quod antea dixerat tunc penitus licere quando mallet mutuator non mutare. At uero cum hoc lucrum cessans, ut crebro supra diximus, suspectum sit, quoniam quis sponte mutuat, idque maxime impræsentiarum, nam qui census emit, non putat se mutare, ob idque non solum rogatur, uerum & rogans emit, negare non possum, quin huiusmodi contractus emendi pecuniarios census certi temporis suspensionem præferat, si minus sit pretium, quam census. Neque uero sunt usu frequentes, neque esse deest, nisi ubi aliquod subest dubium plus minusue suscipiendi. Liceret inquam aureis nonaginta possessionem emere decennio duraturam, quæ singulis annis prolatuta esset fructus decem aureorum, liceretque adeo si nuptes emere fructuarios census. Nam cum

Altera conuen-
tio ini-
qua quæ
in huius
modi
apponi.

Ad ter-
tium sent,
Richardus

fructus sint in dubio, vere cognoscitur emptionis ratio, quasi ideo non uideatur quod fructus tractu temporis superaturi sint pretium, cum autem nonaginta ducatus, non possessionem, sed ius petendi in pecunia centum emis, quod in nullo versatur dubio, hoc non supponimus, videlicet, quod neque timeantur expensae, neque labores, neque ullum ex illis periculum, profecto uix potest discerni, quatenus mutuum. Perinde atque si nonaginta nunc daretur cum obligatione ut post decennium redhiberentur tibi simul centum, ubi plana est usura. Nam quod soluantur per partes, uel simul in fine, nihil uideatur discriminis afferre. Quocirca absque formidine approbare non audeo, ut possit homini pecuniarii census certi temporis emi, nil tanto prius pretio, quanta est omnium pensionum summa, ut sit omnino forma mutui. Si quis autem iudicio suo discreuerit inter solutionem centum faciendam in fine decennii, & faciendam per annos, ipse sibi uiderit, tamen si de hac ambiguitate articulo proximo redibit sermo.

Qualiter census pecuniarii certi temporis sint liciti.

De uitis licitis censibus.

De censibus autem incerti temporis, puta ad uitam, uel quousque, paternam ingreditur hereditatem & similes, dubitari non potest quin sint liciti. Etiam cum illic dubium sit quantum sis temporis uicturus, quantumue tuus patens, quantumque subinde fructuum emptor percipitur sit, manifesta est emptionis uenditionisque ratio.

ARTICULVS III.

Utrum licita sit emptio censuum cum pacto retrouendendi.

Primum argum.

Postrema demum quae inter praecipuas est habitatio hominum contractuum, uersatur in pacto retrouendendi, utrum sit licita. Arguitur ergo a parte negatiua. Nullo contractu iniuriatur nisi sit in eo bonum utriusque partis equilibrium, ergo si licita esset conditio, qua uenditori facultas sit redimendi census debet & eadem facultas emptori concedi ut uenditorem posset cogere ad redimendum, alias esset praeter illo grauatus, hoc autem emptori non est licitum. Nam si uenditori teneatur pretium redhibere, mutuum censere uideatur, ac subinde usura esset, emptorem qui ipsam ultra capitale recipere. Secundo arguitur. Si huiusmodi conuenientem legatum esset, sequeretur & legitimas pa-

riter esse adiectiones, ut uenditor nequeat ante certum tempus censum redimere, eundemque non minutius per partes, sed simul totum. Item, quod non nisi utque ad praefixum terminum sit ei integrum redimere, quo transacto perpetuus maneat. Haec autem omnia grauamina, tunc iniqua per se videntur, tum & sanctionibus contraria praedictarum. Extrauagantium Martini & Calixti. In contrarium autem est, quod in nullastanti committi videtur usura. Quare, nisi alia contractus iniustitia maculetur, non est cui repellatur.

Pro decisione questionis huius discerni. Duplex color illo primum uisum in huiusmodi contractibus opus est, cuius in superioribus incelsib. meminimus, nempe duplicem esse in eis diiudicandam prauitatem, scilicet usurae & iniustitiae. Nam, ut supra dictum est, ubi res uenditur, quae nullo per se pretio est digna, usura est, ubi uero res vendibilis iniquo uenditur pretio, citra usuram committitur iniustitia. Hoc praehabito fundamento quatuor conclusionibus ad questionem respondetur. Prima est. Nequaquam fas est censum emere cum pacto retrouendendi. Puta obligando uenditorem ut eundem redimat eodem pretio, uel minori, nisi siue clausula. Hae sunt conclusiones Extrauagantium Martini & Calixti, quae quanquam illic non habentur, est per se ipsam manifesta. Enim uero ubicumque traditur uel pecunia uel res quae libet usu consumptibilis cum pacto eandem rursus uel eius ualorem recipiendi, & aliquid ultra sortem illic usura uel patet, uel latet. Dum ergo mille ducatus censum emis quibus quotannis quinquaginta reddit uenditori cogens, ut iterum ex te redimat, tutum reddis capitale tuum, quod idcirco reuera mutuas & ultra sortem recipis tei fructus. Haec ergo est radix usurae in huiusmodi contractibus. Dixerim cum pacto retrouendi ultra sortem, quoniam nil te uetat rem emere si cum uenditore conueniens, ut si tibi uisum sit centum terminum displicuerit, rescindatur contractus dummodo percipias fructus in sortem ad numeres. Eandem conclusionem lex etiam legi facit. Secundo

Duplex prauitas incelsib.

Prima conclusio. Rō conclusio.

da con.

Secunda conclusio. Licetum est censum emere cum pacto reuocandendi, neque ullas illic subest utitur labes, nempe dum emptor ea obligatus reuocare, si uenditori libuerit rem suam redimere, ita ut optio non in emptore, sed in uenditore sita sit. Quare nisi aliunde iniustitia adsit, nihil erit iniquitatis in tali contractu. Hec etiam est conditio eandem Extrauagan. Martini & Calixti quam & ratio ipsa naturalis patet. Quocirca per hoc pactum distinguuntur census redimibiles & irredimibiles. Quo fit, ut oēs perpetui sint irredimibiles, non isti contra. Nam et si non sint redimibiles, possunt vendi duntaxat in tempus, ut supra dictum est.

Probatio conclusionis. Si aliqua hic subesset usuræ ratio, maxime quia huc ineperat ratio mutui, at uero cum emptor ius sibi non referret cogendi uenditorem ut pretium restitueret, nullum est mutuum, sed uera emptio. Quod autem talis emptio expers esse quodq. possit alius iniustitiæ, patet, quoniam talis iniustitia uel committeretur per uenditoris grauationem, & hoc non, cum ex se sua sit illa libertatis conditio, uel ob emptoris ligamen, & hoc minime, quando opus illud, pretii attenuatione releuatur. Valent uero decem perpetui florenti du centis deceptis, ob illud autem vinculum iterato uendendi minuitur pretium, ut emanet non plus, quam centum quadraginta florentis. Quapropter cum obligatio illa, qua emptor reuocare cogitur, æstimetur toto residuo, nulla restat iniquitas. Secundo id probatur.

Secunda ratio per conclusionem. Potest in contractu emptionis grauationem aliquid quodcumque emptor ultro suscipere, si fiat pretii remissio, uidelicet ut emptor ad bus non aperiat fenestras, ut certis personis non uendat & similia. potest ergo & hoc reuocandi iugum suapte suscipere. Conclusio est quæ lege etiam civili iusta censetur, ut patet. l. si fundum. C. de pact. inter emptor. & uend. atque et ad nostram. de emp. insinuatione quoque iusta si pretium sit iustum. Nam propterea illic similis ratio etiam usurarius censetur, quia redimibilis censum emerat, adeo exoluerat uile pretium, ut potius censeretur mutuum. Quod si quis arguat obicitur ex L. cum 25. ubi uidebatur ut si rem uenditam uenditor potest redimere perempti, si uisum recipere.

Argum. Si quis arguat obicitur ex L. cum 25. ubi uidebatur ut si rem uenditam uenditor potest redimere perempti, si uisum recipere.

Respon. tur in sortem. Rñdetur legem illam fuisse Respon. legale, sicuti alteram, ut anno Iubilæi Respon. res oēs uenditæ, ad suos remigraret uenditores. Cauerat. n. id Deus, ne uia uenditionis fortes terræ promissionis in paucos agerarentur, alijs in pauperie derelictis, & ideo leges illæ cessauerunt. Tertia conclusio.

Tertia conclusio. Licetum est etiam esse neq. usuræ saporem habet, censum emere cum pacto reuocandendi, constituto tempore, et illo, ante quod non sit uenditori redimendi facultas, quæ a illo citra quod si non redimatur, nulla fiat reliqua ultra redimendi facultas, sed census maneat perpetuus. Conclusio est, quæ eadem citato auctori eisdem Extrauagantibus Martini & Calixti condemnata uidetur. Hoc tamen est in eadem habere salebra, nempe ex affirmatione negatiuam inferre. Continet enim narratio propositionis, ut quoties uenditori redimere libuerit, facultas suppetat. At quamuis propositioni Pontifex annuit, non tamen subinde censuit illam esse necessariam ad cauendam usuram. Imo propterea proposita illi est illa conditio, quod maiorem effugiem preferre uidebatur mutui, & subinde usuræ, si quoties uellet uenditor pecuniam reddere, liber esset a censu. Nam ut supra diximus, quo minor est in uenditore redimendi libertas, maior est in contractu ratio emptionis, ac subinde minor usuræ suspicio, nam propterea minorem habet usuræ representationem perpetuus census, quam temporalis. Probatur ergo utraq.

Suadet utraque conclusio pars manifestatio. Potest quis perpetuum censum emere, ubi oīno autem uenditori facultas redimendi, ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore, quo iuter ipsum atq. emptorem conueniunt.

Confirmatio. Grauationem illud quod emptor sibi imponit, iterato uendendi quoties alteri libuerit, pecunia æstimabile est, & ideo minoris emit quàm si emeret in perpetuum. Quod autem uenditorem adstringat, ut ante tale tempus emere non possit, nihil aliud habet quàm quod eadem emptori alligatur grauationem, atq. adeo plus estimandus est tunc census, quam si integra libertas uenditori relinqueretur. Ergo si ob hæc rempretium augeat ad iustum, nulla est uisura. Imo licet pretium esset minus iusto, non esset usura, quāuis esset iniustitia, quæ

usuram sciret, ut habetur citato cap. Per
 uestras. Eadem ratione potest etiam emi
 concessa precise facultate redimendi vs-
 que ad praefixum tempus. Quarta conclu-
 sio, Licitum est & ab usury ratione se mo-
 tum, huiusmodi census redimibiles ea ap-
 posita conditione emere, ut non membra-
 tum & p partes, sed totum simul redimatur.
 Neq. obstat, qd in narratione dictarum Ex-
 traogan. proponitur, ut quoties uoluerit
 uenditor totum uel partes redimere, in suo
 sit arbitrio. Eodem modo responderetur,
 qd licet id concedatur, tamen in concessione
 non excluditur aliud. Imo ratio docet non
 fuisse excludendum. Nam si eiusmodi pactio
 contractum uitiaret, eo maxime qd faceret
 ut non esset emptionis & uenditionis, hoc
 tamen non facit nam si absque illa conditione
 ob id, qd pretium dabitur in perpetuum
 sine obligatione restituendi, erat uera em-
 ptio (nam in hoc uera emptionis ratio co-
 sistit) propterea qd illa apponatur condi-
 tio, non desinit esse emptio. Possit quidem
 esse iniustitia, quia minime diffendum
 est, si iam conditionem alleviare obliga-
 tionem emptoris de retrouendendo atq.
 illa de causa dignum fieri censum maio-
 ris pretii, sed tamen effugies usum nulla
 illic praferunt. Nam si census potest emi per-
 petuus, cur non erit uera emptio, si emptor
 noluerit grauius se obligare quam ad re-
 uendendum totum? Adde, qd si uera esset co-
 traria opinio, consequens fieret & nullius
 certae partis posset apponi conditio. Sed si
 ego mille ducatis emi septuaginta in cen-
 sum, ille posset singulos ducatos quoties
 uellet, redimere, quod reuera grauis esset
 emptoris incommodatio. Nam posset ille pec-
 unia illa praedium emere, quo aleretur,
 saluo semper praedio. Si autem tam minuta-
 tim pretium reciperet, id non posset. Ad hec,
 accidentarium est, neque adeo extraneum,
 quod uenditor non possit redimere simul
 totum. Si enim census unius tantum du-
 cati, quis non poterit totum simul redime-
 re? Et si uenditor diues est, quamuis census
 cumulator sit, poterit illum totum redi-
 mere, quod autem, uel ille pauper sit, uel
 census magnus, contractum non mutat. Potest
 quidem, ut dicebam, iniustitia committi
 ob defectum pretii, nam ob huiusmodi con-
 ditiones quae in grauiamen uenditoris, in-

leuamen autem emptoris uergunt, auctior
 esse debet census estimatio, tamen de hoc
 usui prouinciae absque ui & fraude stan-
 dum censeo.

Ad primum igitur argumentum respon-
 detur, in primis duobus conclusionibus
 assignatum esse discrimen inter emptorem
 & uenditorem. Si enim facultas in empto-
 re maneret, ut quoties ipse uellet, recere-
 tur uenditor reddere pretium, manifestum
 illuc esset ratio mutui, atque adeo quid-
 quid in censu uenditor recepisset, esset usu-
 rarium. Quod autem in solo uenditore
 maneat libertas redimendi, rationem non
 tollit emptionis: quia potest ipse numquam
 redimere. Ad secundum uero responsum
 idem est: duabus reliquis conclusioni-
 bus, eadem conditiones licite declarantur.

QVAESTIO VI.

DE CONTRACTU SOCIETATIS.

ARTICVLVS I.

Verum contractus societatis sit licitus.

POST contractum emptio-
 nis & uenditionis, subse-
 quitur de alio, qui usu cele-
 bris est, contractu socie-
 tatis. Arguitur namque non es-
 se licitum. Si licitus esset, sequeretur iure
 inter duos ita contrahi posse societatem,
 ut alter totam suam pecuniam periculo ex-
 poneret, alter uero nihil aliud quam operas.
 Nam ut hinc instit. de societate. §. c. ubi illa
 quorundam opera ita preciosa est ut iustum
 sit conditione meliore in societatem ad-
 mitti, consequens est apparere falsum, tum
 quod iniquum esse uideatur, ut alter periculum sub-
 eat mille aut decem millium ducatorum,
 alter uero nullum, & nihilominus partem
 lucri recipiat, tum etiam quod si contingeret
 nihil lucri accrescere, ipsi utrumque etiam appa-
 reret, ut qui pecuniam contulit, nihil per-
 deret, & tamen alter suas oēs amitteret ope-
 ras. Secundo arguitur. Si huiusmodi socie-
 tas esset legitima, sequeretur lucri distri-
 bucionem sine fieri debere, ut tanto maior
 pars illi obueniret, qui pecuniam posuit, quam
 qui

Ad pri-
 mum arg.

Ad 2.

Ad pro-
 conclu-
 sione.

Primum
 argum.

Secunda

qui

qui posuit solas operas, quanto pecunia illa maioris ualoris est quam alterius operæ. Consequens tamen falsum est. Nam si decem millia ducatorum conferantur cum opera & diligentia unius hominis fere totum lucrum deberet illi obuenire, qui pecuniam posuit, cum tamen integrum suum seruet capitale, alter uero suarum operarum dispendium fecerit. In contrarium est c. per ueltras. de donatione inter uirum & uxorem. ubi Innocentius 3. contractum societatis approbat.

Qui dicatur socius. Hic primum omnium ante conclusionem assertiones notandum est, ex nomine ipso socios illos censeri qui in unam coeunt negotiationem, ut suis quisque seu pecuniis, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat. Quin uero, ut supra diximus ex hoc contractu nomen sortis derivatum est, ut puta quod singuli in commune partes suas conferant, quæ quidem partes sortis dicuntur. Secundo adnotandum duplex esse societatis genus. Vnum scilicet si mul multi mercatores unum cumulum suarum pecuniarum congerunt, cœsque habent ministros. Itaque & pecuniæ, & operæ, & expensæ sunt communes. Quod quidem societatis genus illustribus mercatoribus in usu est frequenissimum Burgenlibus, scilicet Genuensibus, Brugenlibus ac Londinensibus, & reliquis. Et in hoc nulla existit dubitandi ratio. Quicumque enim sua pecunia negotiatur, eius periculum subit, quibus tam expensarum ratio pro rata suæ cuiusque sortis obungit, quam etiam lucri distributio. Sed alterum est genus ubi unus pecuniam ponit alter uero industria & operas, ut habetur l. societatem ff. pro socio, uel industriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiusmodi contractibus peculiariter est quæstio. Est forte uir honestus qui non habet negotiandi peritiam, habet tamen numos, seu dotales, seu aliter acquisitos, quos apud mercatorem collocat, ut pro rata pars sibi lucri pendatur. De hoc ergo quæritur, sitne licitum? Quam quoniam in duos articulos partiti sumus. Quorum prior est. Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius subit, posterior uero, an etiam id liceat, saluo capitali aut aliqua eius parte? Et quidem membrum prius unica eademque indubia conclusione facillime

expeditur. Si qui pecuniā ponit, periculum eius subit, licitus est contractus, neque ullum subolet odorem usuræ. Conclusio est. Primum iuris Pontificii. c. citato, per ueltras. deinde & iuris Cæsarei. Institui. de societate per totum. & C. ac ff. pro soci. quæ quidem iura ex natura rei colliguntur. Enim uero cum negotiatio licita sit, nihil refert an tu ipse pecunia negotieris tua, an uero alteri eam cōmittas, quicquid nomine eius negotium ineat, dummodo sub tuo dominio pecunia maneat, qui autem pecuniam suā in societate ponit, dominium eius non transfert, sed penes se retinet, si modo eius periculum subeat. ergo licite potest lucrum recipere quod pro illa pecuniæ sorte sibi contingeret. Quomodo autem tunc debeat lucri distributio fieri, quod secundo argo petebatur, sic definiendum est. Debet quidem primum cumulus fieri omnium sortium, singulis æstimatis, ut de qualibet constet, quanta sit pars totius cumuli. Vbi cauendum est, ne quis, ut nonnullis accidit, fallatur arbitratu totum ualorem pecuniæ quam quis ponit, ducendum esse pro una sorte. Ut si, uel bi gratia, Petrus industriā & labores ponat, alter uero duo millia ducatorum, una sortis sit totus ducatorum ualor. Nam tunc uix posset contingere ut industria tanti esset æstimanda quam pecunia, curus huius contractus hæt textus Institutionum citatus, neque prænotat est quæque opera quam pecunia. Et confirmatur quod ualor ille non sit totus censendus ad percipiendum lucrum quoniam qui pecuniam sic ponit, non illa expendit, neque alteri tribuit, postquam est item sibi reddibenda, sed tamen exponit illam periculo. Quapropter solū æstimandum est eiusdem periculum pecuniæ. Ut si Petri operæ & labores, & industria ualeat centum, forsitan periculum duorum millium ducatorum non æstimatur plurius, nam si contractum cum alio faceres assicuratiouis, illo centenariio pretio assureret tibi illa duo millia, atque adeo tunc lucri æqui portio utrique obungit. Et iste est casus l. si non fuerint. ff. pro soci. ubi habetur quod potest esse lucrum commune, licet unus totum periculum subeat. Ut si alter navigat, aliosue labores assumit. Quin uero possunt esse tres, quorum unus ponat pecuniam, alter industriam quippe cuius prudentia negotiatio gubernetur,

Qualiter fieri debeat distributio lucri in contractu societatis, dum unus ponit pecuniam alter operas.

Duplex societatis genus. Hic primum omnium ante conclusionem assertiones notandum est, ex nomine ipso socios illos censeri qui in unam coeunt negotiationem, ut suis quisque seu pecuniis, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat. Quin uero, ut supra diximus ex hoc contractu nomen sortis derivatum est, ut puta quod singuli in commune partes suas conferant, quæ quidem partes sortis dicuntur. Secundo adnotandum duplex esse societatis genus. Vnum scilicet si mul multi mercatores unum cumulum suarum pecuniarum congerunt, cœsque habent ministros. Itaque & pecuniæ, & operæ, & expensæ sunt communes. Quod quidem societatis genus illustribus mercatoribus in usu est frequenissimum Burgenlibus, scilicet Genuensibus, Brugenlibus ac Londinensibus, & reliquis. Et in hoc nulla existit dubitandi ratio. Quicumque enim sua pecunia negotiatur, eius periculum subit, quibus tam expensarum ratio pro rata suæ cuiusque sortis obungit, quam etiam lucri distributio. Sed alterum est genus ubi unus pecuniam ponit alter uero industria & operas, ut habetur l. societatem ff. pro socio, uel industriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiusmodi contractibus peculiariter est quæstio. Est forte uir honestus qui non habet negotiandi peritiam, habet tamen numos, seu dotales, seu aliter acquisitos, quos apud mercatorem collocat, ut pro rata pars sibi lucri pendatur. De hoc ergo quæritur, sitne licitum? Quam quoniam in duos articulos partiti sumus. Quorum prior est. Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius subit, posterior uero, an etiam id liceat, saluo capitali aut aliqua eius parte? Et quidem membrum prius unica eademque indubia conclusione facillime

alter vero operas, & tunc sunt singula æsti-
manda. Per hæc quorundã deceptio dete-
gitur, qui arbitratur posse quempiã in so-
cietate ponere mille eo pacto, ut quintæ
partis tantũ periculum subeat, quintamq.
pariter recipiat lucri, nam cũ alter subeat
periculũ aliarum quatuor partium, illa ra-
tione meretur alias quatuor partes lucri,
atque adeo pro industria nihil reciperet.
Pari modo si qui industriã ponit, aliquam
et simul apposit pecuniam, percipere ex
lucro debet quantum operæ & industria
valeat, & præterea quãtũ periculũ auri sui
penditur. Atque hic est casus per quem in-
telligẽdus est S. ille citatus. De illa Insti-
tute soci. ubi sancitur posse alterũ sociorũ
lucri quidem duas partes suscipere, damni
vero non nisi tertã. Quod quidẽ Mutius
condemnabat propter iniquitatem quæ
prima fronte apparet, sed prævaluit Ser-
uii Sulpicii sententia, illud esse licitum. Ut
si verbi gratia. Petrus posuit bis centum
ducatos. Paulus vero nisi centũ, sed tã po-
suit industrias & labores valentes ter cen-
tum, nempe quia negotiatio illa sorte obi-
tur, ubi parum periculi pecuniæ imminet
& industrie plurimum est necessarium, vel
ubi operæ & labores sunt magni, ut in na-
vigatone. Tunc. n. cumulus valet sexcẽta,
quorum quatuor ponit Paulus, & ideo lu-
cri debet recipere duas tertias, Petrus ve-
ro unam, qui posuit duo. In damno vero
Paulus non subit nisi periculũ unius, Pe-
trus vero duorũ. Et eodem alludit casus l.
societas. C. de societ. Simili modo censen-
dum de aliis societatibus, ut dum quis pe-
cunias suas oves aut armenta emit, alter ve-
ro pascit, & industria sua curat, ille q. oves
emit, periculum subit tanquam suarum re-
rum, valor illius periculi conferendus est
cum valore industrie & laborum alterius.
Nam si facis ut pastor periculum subeat, iã
supra diximus esse usurarium mutuũ, cum
saluum stet domino capitale onium. Pari-
ter si pecuniam das opifici ut tuo periculo
artem suam exercent, conferendum est pe-
riculum pecuniæ tuæ cum suis operis &
laboribus, & illa ratione diuidendum lu-
crum. Sed nunquid non poteris illi corium,
aut lanas, aut aliam materiam vendere, ut
postquam industria suæ artis pecuniam cõ-
fecerit, auctius tibi prægium soluat, quã

lana aut corium venderetur præsentē pe-
cunia? Hic. n. contractus in multis locis in-
usus est, existimaturq. propterea licitus q.
in rem cedit, & commodũ opificis. Respõ. Respon-
detur nihilominus esse omnino illicitum, si o.
etiã si utile sit opifici, q. n. illa mutuata pe-
cunia uiuit. Nam est manifestum mutuũ,
nempe ubi res uẽditur carius pecunia cre-
dita. Ad primum igitur argumentum sunt Ad pri-
qui respondeant, ubi nihil lucri accreuit, mũ arg.
non debere qui operas posuit, illas perde-
re, sed aliquid ei ex sorte tribuendum. Ni-
hilominus respondetur, q. quemadmodũ
si capitalis iactura fiat, totum admittere de-
bet qui illud posuit, ita vice uersa si saluo
capitali nihil lucri accrescat, totum esse il-
lius qui illud posuit, & alterũ debere suas
operas perdere. Quoniam hic fuit passio-
nis nexus ut alter subiret capitalis pericu-
lum alter vero operarum. Ad secundum Ad 2.
autem palam dictum est, uidelicet quem-
admodum sic distributio lucri facienda,
nõ estimata tota pecunia, sed ei periculo.

ARTICVLVS II.

*Utrum licitum sit pecuniam in societatem
exponere saluo capitali.*

DE societate contractus ubi legitima
est societas, nulla extat dubitatio.
Sed dubium tamen superest, utriũ
saluo capitali, sit etiam permittendus? Ar. Ad pri-
guitur enim a parte affirmatiua primo ex mũ arg.
cap. Per uestras citato, de don. inter uir. & partis af-
uxor. ubi permittitur ut maritus dotalem firmati-
pecuniam apud mercatorem collocaet, ut uæ.
eius lucro uiuat, quod fieri nõ põt nisi sal-
uum sit capitale, quando quidem dos, ut
supra dictum est debet salua persistere. Se Arg. 2.
cundo arguitur potest qui amplam pecu-
niam in societate ponit, pacisci cum so-
ciis, ut non ipse totũ eius periculũ subeat,
sed ipsi partem, ergo eadem ratione potest
inter eos conuenire ut alii periculum su-
beant, ipse tantum uero pecuniam conse-
rat. Tercio, potest qui pecuniam in societa Arg. 3.
te collocat, celebrare cũ uno tertio affecu-
rationis contractum, qui periculũ in se uer-
tat, ergo potest eundem contractum cele-
brare cum socio, cui perinde periculũ im-
minet, seruato ipso in tuto, qui pecuniam
contulit, ergo illud est licitũ. In contrariũ

Dubita-
tio.

tamen

tamen est l. citata, societatem. C. pro socio. ubi cum illa societas approbetur ubi unus pecuniam confert, alter uero operas illa reprobari uidetur, ubi unus neq. periculū pecuniarum subit, neq. operarum.

Conclu. Quæstio licet controuersum sit inter doctores, perparum tamen habet ambiguitatis, unica ergo cōclusionē respondetur. **spōsua.** Neutiquam licitus est huiusmodi contra-

Ratio stus, ubi quis sic pecuniam ponit, ut nulli se exponat periculo, sed alter tenetur, quid quid accidat eundem seruare indemnem. **conclu-** Ratio est manifesta, qm̄ hæc non est societas, sed uere mutuum. Eo. n. ipso, q̄ alter periculum tux pecuniæ subdit efficitur pecuniæ dñs. Nam ille uere est dominus, cui res perit si perdat, & ideo quidquid ultra capitale mutuator ille recipiat, sit usuræ reus. Atq. hinc fit, nullam esse societatem, Nam ille uere nihil ponit, quādoquidem pecunia in uirtute iam non est sua. In summa, qui neq. operas neq. pecuniam periculo exponit, non bene negotiatur. Illa enim est negotiatio, ubi propria negotiantis pecunia negotio exponitur.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argumentum sunt qui rñdeant, concedentes in dicto cap. indulgeri marito ut possit dotē saluo capitali apud mercatorem ponere, ut eius lucro matrimonii onera sustinuat, sicuti supra gñō permitti monstrauimus ut fructus pignoris extra sortem suscipiat idemq. aiūt de bonis pupilli. Est rñ assertū hoc, ut improbabiliissimum, sit pestilētissimū, quādo cum recipere usuras, sit contra ius naturæ & diuinum, nulla est rōne dispensabile, ut expresse habet c. super eo. de usur. neq. p̄ redimenda uita captiui. Neq. simile est de pignore, cuius fructus iure censetur socer tribuere dum dotē nō soluit. Capitulū ergo illud tān declarat quō maritus possit fructibus dotis uiuere, nempe si illā apud tutum mercatorem collocet iure cōi societatis puta ut capitalis periculo sit ex-

Ad secū dū arg.

Ad secū cōcedimus, posse quempiam decem millia, uerbi gratia, ducatorum in societatem conferre eo pacto, ut non subeat periculū, nisi si x aut octo millium. Attamen tunc non potest ex lucro recipere nisi illam precisē partem, quæ illi pecuniæ respondet, cuius ipse periculū subit, nam reliqua censetur locus mutua-

re, quippe qui suo periculo illa suscipiunt, atque adeo pars illa lucri quæ periculo illius prouenit, illorum est, qui eidem sese submiserūt discrimini Tertium uero argumētum est, ubi maior latet difficultas, etat illud prolixè nimis Ioannes Maioris in 4. dist. 3. q. 48. & 49. Et quidem Accursius l. si nō fuerint. ff. pro soci. & Panoym. cap. citato, per uestras, indubie, idq. merito tenent nullatenus contractum societatis licitum esse, ubi saluum est capitale, nam re uera est mere mutuum. Neque argumentum quo in contrarium arguit. Maioris uilius est momenti. Arguit. n. ex eo q̄ alter sociorum pecuniam ponat, alter uero periculū subeat, nō satis colligi eandem pecuniam mutuatam censeri. Nā in cōtractu commodationis & locationis apparet infirmitas argumenti. Potest. n. quis alteri commodare equum suum aut rem aliq̄ suæ suppellectilis eo pacto ut commodatarius & conductor periculum in se sumat, & nihilominus nō ē mutuatio, cur ergo secus in pecunia? Hoc tamē, ut dicebū, arg. nullius est pōderis, quādo si i tali bus contractibus taxato pretio ut alteri in quemcumq. usum tradas, profecto contractus est uenditionis pretio credito, cum ergo pecunia taxatū habeat pretium, ut puta quod ipsa eadem salua restituitur, iam alter sit dominus, & potest quidquid ei libuerit de pecunia disponere, ac si sua esset, dummodo illam restituat cum lucro, est ergo uere mutuum. Quapropter neq. moderatio Hostiensis & Ioannes Andreæ, qui illic ab eodē doctore citantur, faciunt rei satis. Aiunt. n. contractum esse licitum saluo capitali, ea lege, ut si per negotiationem dispareat, teneatur negotiator illud restituere, non autem si casu fortuito. Et Maioris quidem prius approbat membrū, reprobat uero posterius, nā potest, inquit, taliter seruari capitale saluum, ut etiam si aduersa fortuna pereat, teneatur negotiator illud persolvere. Attamen proculdubio utrouis modo pereat, non erit contractus licitus, si sit capitale ad æquale restituendum. Ostendit ergo idem auctor dictum contractum esse licitum hac ratione, quæ iudicio suo manifesta est. Potest, ut exempli gratia sic loquamur, Petrus apud Paulū negotiatorem ponere mille

Ad tertium argum.

Ioannes Maioris Accursius.

Panoym.

Hostiensis.

Ioann.

Andre.

Argum.

Maioris

aureos, quos potest tutos facere per contractum affecurationis celebratum cum Ioāne, pretio, verbi gratia, quinquaginta ducatorum. Deinde potest cū Titio affecurare, ut aiunt, lucrum, nempe ut ipsi eodem Petro decem pro lucro. Quia ratione habet saluum capitale, & quinquaginta in lucro. Si ergo cum diuersis personis illis modis contrahere iste pōt, quidnam uerat omnes simul facere cum eodē? Dū tibi mille in societatem, ex quibus cape quinquaginta pro affecuratione, supponam. n. n. periculum perexiguum esse, & dabis mihi centum aut octuaginta pro lucro. Habet ergo hic saluum capitale, & nihilominus recipit aliquid ultra sortem.

Caieta. C. uera. op. l. 16. respons. q. 1. partim contractum reprobat, partim uero approbat. Ait inquam, si illi contractus una simul cū eadem persona fiant, nō esse licitos. Et contrahō tecum societatem hac lege, ut inter nos etiam cōueniat tam de pretio affecurationis quam de quantitate lucri. est. n. tunc palliarum mutuū. Si autem, inquit, fiant successive, itaq. qui ponit pecuniam, non obliget tunc alterum ad eodē contractus. Sed postquā pecunia communi lege societatis exposita est, ille negotiator socius uult facere eodē contractus, non

Iudiciū est cui condemnatur. Eiusmodi distinctio auctoris placuit eidem auctori in pensionibus, nē Repro- pe q. non potest constitui pensio cum pabatio di- sto redimendi, sed tñ successive non est in- distinctio quit illiētū. At uero ea porro est exigui- nis Caiet- as ingenii mei, ut uidere aliud in his con- trariis. tractibus non possim, quam usurariū mutuū, siue successive fiant, siue simul. Neq. distinctio hęc ad rem mihi, quidquam referre vī. Enimvero cum simul fiant, manifestum est mutuū. Nam eo ipso, qđ Petrus pecuniam tribuit Paulo, conueniturq. inter eos de lucro, & qđ capitale sit Petro per eandem Paulum saluum, tunc, ut nuper dicebā, potest de illa pecunia Paulus disponere ac si sua esset. puta praeda emere, dotare filiā, &c. ergo uere sit dominus pecuniae. Vbi aut pecuniae dominium tali formas transfertur, uere mutuū est, atq. adeo quidquid postea ultra sortem recipitur, usurariam habet iniquitatem. Ex quo patentissima fit fallacia consequentiae citati doctoris, dū a pluribus arguit ad nūq.

Cum enim egowai trado pecuniā meam, & cum altero paciscor de affecuratione, neutri re uera, mutuo, nam ille cui trado, non tenetur mihi restituere atq. adeo non transfero dominium in idipsum, alter uero qui restituere tenetur, non recipit meā pecuniam. Quando uero in eandē personam ambo cōcurrunt, nēpe qđ idem ipse cui pecuniam trado, obligatur mihi ad restitutionē, ex illis duobus oritur rō mutui. Possum quidem conuenire cum illo de quantitate lucri, quia per hoc nō transfero dominium, non tamen simul conuenire de seruando capitali. Ex hoc rursus latium. palam colligitur, idem prorsus committi uitium, quamquam successive idem contractus cum eadē persona fiat. Nam et si ante mensem uel quoduis aliud tempus societatem cum aliquo legitime contraxi, numerando ei pecuniam meam meipsum periculo, quouescumq. tamen cum eodem de tuto capitali paciscor, in uirtute transfero in ipsum dominium, atque adeo mutuo. Quid non contingeret, si cum alio tertio eundem celebrarem affecurationis contractum Per hęc ergo quae dicta sunt, censerī de quodam contractu potest, qui cum alibi iam sepiissime Romae fieri solet. Habet Petrus officium, siue scriptor sit, siue aliter palatio seruiat, contingit numis egere, conuenit mercatorem aut quemuis alium, qui illi tribuit centū aureos ducatos, pro quibus Petrus in suo officio decem annos aut duodecim consignat, ea tñ lege ut si intra semestrem ips mercator, ille qui pecuniam numerauit ab hac luce demigrauerit, capitalis ista ā faciat, neq. Petrus teneatur suis hāc redibus restituere. Si autem post sex menses est uita superstes, protestatur debitori nolle amplius in societate remanere, iōq. eum admonet, ut nisi exemplo soluerit inderatione morae soluturum easdem statutas usuris. Est inquam cōtractus, quem societatem appellant, sed profecto eius iustitia non est nique adeo liquida. Primum enim non potest reduci ad rationem empiri census, quia tunc deberet ille qui pecuniam tribuit, priuare se in perpetuum oīs dñio, ut neq. alter neq. eius hācres in perpetuum tenerentur censum redimere, sed in suo esset arbitrio, si uellent. Et

amen non ita fit. Immo uero in potestate
tribuentis est capitale suum repetere, quin
de re uera repetit. Et ideo eiusmodi con-
tractus non appellant nisi societatis. Fin-
gunt. n. q. si quis fructuosum officium ha-
beret mille exemplis gratia, illud emit, cuius
fructus adscendunt usque ad centum, mer-
cator qui centum tribuit, aut cum illo so-
cietatem, ponit. f. decimam partem pretii,
ut decimam ei fructus suscipiat. At uero
hoc ut a lege societatis distaret, q. ille non
subit capitalis periculum, eo modo, quo
fieri solet in societatibus uidelicet expo-
nendo se periculo, si in negatione capita-
le perdat, sed tamen illi periculo si morte
ante sex menses obierit. Igitur, ut de hoc,
si quid ualeat, nostram aperiamus sententiam,
quantum ad illud semel et ipsi attinet, in
istis apparet contractus, nam periculum il-
lud quod ceterum conferens subit, ut si ui-
ta tunc fuerit defunctus, illud amittat, æsti-
mabile est pecunia, atq. adeo sicut in lu-
do atq. in idem in aliis fortuitis fieri con-
suevit, iuste uidentur pro illo periculo cen-
tum aureorum recipi sex. Attamen q. post
lapsum sex mensium ratione more reci-
piantur singulis annis duodecim, fraudem
ut sapere, tum q. ab initio mora illa præui-
sa est, atq. adeo ut in fraudem mutui con-
cessa. Tum præcipue, q. ratione more non
potest supra capitale recipi, nisi damnum
emergens lucrum uero cessans minime, ni-
si eiusmodi pecunia licetæ negotiationi
fuiſſet exposita. Quapropter si ita res erat,
contractus forsitan est licitus, alias minime.
Quin uero uix eiusmodi contractus appro-
bare auderem, nisi sub forma empti cen-
dos, aut plantæ societatis, uidelicet, ubi pe-
cunia periculo negotiationis exponeretur.

QVÆSTIO VII.

DE CONTRACTU assurationis.

ARTICVLVS VNICVS.

Perum assurationis contractus sit licitus.

Potremus deniq. contractus, nominat
assurationis. Nam quamuis uer-
bum non sit inter lingue peritos La-
tinitate donatum, est tamen Commentari

bus usu receptum, pro eo, quod est in re
torem constituere. At quod huiusmodi
contractus non sit licitus, decretum appa-
retis cap. nauiga. de usu. Secundo & ra-
tio id uidetur probare, nam qui pro pretio
periculum in se suscipit, uerbi gratia onu-
stæ nauis, nihil emit aut societati commit-
tit, imo abique aliquo negotio pecunia
lucrat, ergo pro nihilo aliquid percipit,
quod usura habet specimen. Accedit ter-
tio, q. si contractus hic licitus esset, occasio
porrigeretur temerariis hominibus, ut et
si nihil prorsus in bonis haberent, possent
se asscuratores exhibere, postquam nihil
pecuniæ debent, presentem ostendere, quod
esset reipublicæ perniciosum. In contra-
rium est receptus usus, idemq. tam Theo-
logis quam Iurisconsultis probatus.

Facile ad quæstionem affirmatiua con-
clusionem responderetur. Contractus asscu-
rationis, si lege & more fiat, licitus est. Pro
batur hæc conclusio ex obiecto. Pro qua-
cumque re que pretio æstimabilis sit, po-
test quisque mercedem recipere, in tuto
autem rem constituere, quæ periculis est
exposita, pretio est æstimabile, ergo quis-
que potest illud pretio redimere, atque
adeo qui periculum illud subit, idem re-
cipere pretium, atque id ex eo potissime,
q. uterq. se periculo summittit, uidelicet
tam dominus nauis soluendi pretium, si
salua sit, quam alter soluendi mercedi pe-
reant. Secundo arguitur a necessitate. Con-
tractus eiusmodi est reipublicæ non infi-
me necessarius, ergo cum ex obiecto nul-
lo inficiatur uitio, bonus est. Antecedens
inde patet, quod est necessariæ negotiatio-
nis ad miniculum, multi enim mercatores
meruerent naues cum tanto periculo mer-
cibus onerare, & tamen cum pro exiguo
pretio magnum auripondus securum co-
stituunt, audent eiusmodi mercaturam
obire, quæ quidem reipublicæ necessaria
est. Accedit huc tertio, q. licitum est fide
iubenti pro alio, quæ non est adeo tutum
soluendo fore, aliquid pro illo periculo su-
scipere cui se exponit soluendi. Per simi-
le autem contingit in asscuratione. Ad
hæc per usam depositionis, quæ uadiatione
nonnulli uocant, licet dubiis euentibus pe-
cunia exponere, ut illo periculo possint de-
positores quidpiã lucrari, ut de honesto
iusto

Primus
argum.

Secundus.

Tertius.

Conclusio
in sua
Probatio

Secunda
ratio.

Tertia
ratio.

Postea
maior

Iudo diximus. Item, an plures cras vel non
 plures, &c. ergo pari modo licet mille, ut
 bi gratia, ducatos periculo exponere, cum
 spe lucrandi quinquaginta aut sexaginta.
 Sunt quidem qui stupidū illum constant,
 qui spe lucrandi centum aut mille, peri-
 culum subeat navis infitoris valentis for-
 san viginti aut triginta millia. His autem
 respondemus, de pretio quidem nihil nos
 decernere potest quidem esse iustum, vel
 iniustum, ipsi sibi contrahentes yderint.
 Sed reuera nullus est stupor neq. dementi-
 tię nota, pretio currere eiusmodi pericu-
 la incipere, quippe cum non sint tam cui-
 dentia quin possint asscuratores bene spe-
 rare. Et quamvis aliquando iactura fit ali-
 quando tamen accrescit lucrum, eo potis-
 simum, q. nisi cordati aleā, cum tanto peri-
 culo non iaciunt. Et vice versa ubi nullū
 prorsus immineret periculum, mente ca-
 reret, qui asscurationis contractum face-
 ret suarum mercium. Oritur tamen hinc
 dubitationculæ nonnullæ. Primum om-
 nium, non sunt hic admittendæ valitities
 & imposturæ, quæ in aliis etiam contracti-
 bus uluevenire possunt. Si n. qui nihil in
 bonis habet, periculum se navis suscipere
 ait, ea nimirum spe, quod si salva fuerit,
 habebit mercedem, sin vero perierit, ab-
 det sese, aut bonis cederet, iniustissimus est,
 postquam re vera nulli exponit periculo,
 atq. adeo mercedē contra iustitiā poscet.
 Et econversò, si dominus navis ad alium
 minus fidum portum rostrum dirigat, quā
 ad illum qui fuerat in cōtractu expressus,
 alter non tenetur. Hæc. n. omnia debent in
 contractu liquere. Sed dubiū est, si quis na-
 vi vult vacua enavigare, quā tñ nult asse-
 curare, ac si esset onusta, utrum licitus sit et
 contractus, Dabo tibi mille, ut mihi vigin-
 ti millia rependas, si mea navis fuerit sub-
 merfa. Apparet. n. non esse contractum le-
 gitimum ex parte navigantis, quia non ha-
 bebit tantā curā servādi navē, quæ vacua
 no valet nisi mille, ac si onusta esset, hñet.
 Rñdetur, q. si navigator alterum decepit,
 q. a forsan non sunt in portu, dicens suam
 navim esse plenā mercibus tanti valoris,
 cum tñ nullas hñat, profecto cōtractus nō
 valeret, q. a alter si rem sciret, non illum ini-
 ret, timens non fore tanti curæ navigato-
 ri servare navem. Quia vero timenda es-

set fraus, ne, si consulto submergi eam sine-
 ret, ut lucretur viginti millia. Si autem,
 asscurator sciens & prudens id faceret,
 nullam patietur iniuriam esse. n. tunc ge-
 nerationis seu depositionis, si salva
 emerit navis, dabis mihi m, sin minus,
 dabo tibi tantum. Eodem modo possent
 depositum facere alii ad quos nihil salus
 aut submersio navis attinet. Si salva ad
 portum applicuerit, dabo tibi centum, sin
 minus, dabis mihi mille. Pari modo potest
 fieri asscuratio in nundinis, largire mihi
 tñ, & egote securum reddo, q. si tantum
 lucratus. Dubium autem hoc aliud gi-
 gnet, nēpe vtrum idem contractus in aliis
 quoq. rebus quam in mercibus sit licitus?
 Sunt, n. nonnulli, quos Sylvest. verbo, No-
 gorianus § 4. citavit, qui negant posse quē
 quam asscuratio alterius vitam. Nā esset
 periculum, ut alter cuius interest, oparet
 alterius mortem. At vero hic de iustitia
 loquimur contractuum, atq. adeo de ea-
 rum natura, an sint viurarii, vitium autem
 contra charitatem hñmōi naturam nō mu-
 tat. Quæ licitæ semper obiecto manent.
 Quin uero aliqui sunt republicę in usum.
 Peti ex me mutuum filius familias, qui si
 prematuræ prius parente suo mortē obie-
 rit, mihi non soluet. Si autem fuerit ei su-
 perflus, in tuto sunt mei nuni. Profecto
 tunc merito formidato, mutuatū ei quid-
 piam cōcredere. Et si si mercatorem qui
 secutū mihi faceret eius vitam, mihi tri-
 bueret nihil ei uideret beneficium impen-
 dere. Eadem ratione licet asscurare, quid
 quid incertum est eventurū, ut quod erūt
 prosperi tenæ proventus, quod nasceretur
 prægnanti filius masculus, & similia. Ad
 primum igitur argumentum iam supra re-
 sponsum est, illic neq. condemnari contra-
 ctū societatis, neq. asscurationis, sed mu-
 tuationē, quæ cum gratis fieri debeat, sit
 tamē cū pacto alicuius obligationis. Vt si
 quis pecuniam naviganti mutuet tali pa-
 cto ut secum asscurationis contractum fa-
 ciat, præterquam quod, ut supra diximus,
 forsan nō erat tunc asscuratio necessaria.
 vel quamvis esset tamen navigator ma-
 lisset periculum ipse subire, quam pretio
 redimere. Ad secundum vero iam respon-
 dum est, quod p. periculo, quod ille subiit,
 illam potest mercedem suscipere. Atque
 adeo

Dubita-
 tio alte-
 ra. Sylvest.

Ad pri-
 mū arg.

Ad secū-
 dū arg.

deco ad postremum verbum, ubi diximus quod qui non habet unde id solvere possit, quod assecurat, neque pretium ualeat percipere.

QVÆSTIO VIII.
DE CAMBIO IN GENERE.

ARTICVLVS I.

Perum ars campforia sit lipia.

CAMBIOVM disputatio ad
vltimæ tractatum attinet. Est
enim materia hæc ut cogni-
ta maxime necessaria, ita tū
per se ipsam abstrusissima, tū

etiam mercatorum nouis quodidianisq.
inuestis intricatissima, ac subinde docto-
rum opinionibus plurimum obscurata.
Quamobrem complurium sum postula-
tionibus improbe interpellatus, ut pus ue-
nenumq. huius pestis aperiret, quæ id dies
magis ac magis in reipublicam grassatur.
Curabo ergo pro ea quæ mihi suppetit in-
genii facultate, id tentare. Deus nobis qd'
ueritas habet suggerat. Igitur in ingressu
de arte primum campforia sciscitamus, an
sit licita? Arguitur enim a parte negativa.
Primū **Argu. 1.** **Aristot.** Ars campforia numularia est, nempe nu-
morum commutatrix & auxilix, hanc autē
Arist. 1. Polit. cap. 6. & 7. veluti contra na-
turam sit condemnat, utpote quod in nu-
mis commutandis nullum insit naturale
commodum, sicuti in commutandis cibis,
vestimentis, atq. aliis rebus ad uitam ne-
cessariis. **Arg. 2.** Accedit secundo, qd' finis huius ar-
tis, ut superiori libro dicebamus, est diui-
tarum conquisitio, quæ in infinitum pro-
cedit, cum tamē temporalia desideria mo-
dum habere debeant, quæ idcirco de causā
sa est reipublicæ pestifera, ut experientia
ipsa testatur. **Arg. 3.** Quarto & Christus numula-
riorum mensas euerit. Tercio per hoc cla-
ret, ut supra dicebamus, esse contra natu-
ram, qd' per haud artem maxime fit, ut ste-
rilis pecunia fructuosior sit, quam terra ip-
sa, & inde campfores odium contrahunt
apud homines. Atq. inde præterea, quod
fere hoies sunt sedentarii, nepe qui oīo-
si uiuunt, & tū plus lucri corrādunt, q̃ alii
actuosi labore manuum suarum insudantes,
eo præcipue quod pecuniā suā nulli subii-
ciunt periculo, sicuti in alia sit negotiatio-

nibus. In contrarium tñ facit, quod quo-
dammodo hæc ars usus est reipublicæ ad
cambiendas tradendasque monetas.

Primum omnium nomē cambium La-
tinum est. Nam cambire, idem est quod
rem unam pro alia cōmutare. Sed est cum
Arist. loco citato, ut superiori libro par-
tim adnotauimus, nunc emunctius recolē-
dum, tres permutationum formas (pūm
curriculo ordine successisse. Cœperūt. n.
hoies res ipsas primum cambire, puta ui-
neam pro domo, vinum pro frumento, ue-
stem pro calceo, &c. Quæ quidem cambi-
tio sinceræ rei naturæ est a suis primor-
diis natua, sed tñ propterea minime suf-
ficiens, quod neq. res possunt aut in diuer-
sa loca oēs asportari ut cābiantur, neq. in
longa seruari tpa. Et ideo successit scd m
cābium, nempe numus inuēus est qui re-
rum esset pretium, cumq. rebus ipsis cam-
biretur. Atque modus hic cambiendi pro-
xime ad primum accedit, illiq. oīno deser-
uit. Quare hoc porro ad uitæ sufficientiā
satis erat. At uero inuento numo humana
sagacitas per auaritiā excitata, tertiam
cambiorum p. ogeniem peperit, ut uideli-
cet numum pro numo commutaret. Quæ
quidem commutatio inde primum origi-
nauit, quod auream pretiosiorēq. mo-
netam necesse erat cum minutionibus cā-
bire. Deinde uero, quia in una regione au-
rum numerosiori argento æstimabatur quā
in alia & negotiatores idē aurum plus il-
lic uendebar, quā in alia emerēt, atq. inde
postea industria humana artificiosius ean-
dem artē locupletauit. Hac ergo rōne no-
men gñale cābii, qd' e rerum cōmutatione
originē duxerat, tādē crebrescente usu
ad pecuniarum cōmutationem, q̃ minus
est naturalis, accommodatum est. Quare
cābium nō est idem, quod ars ipsa numu-
laria seu pecuniaria. Nam ars industriam
negotandi significat, cābium uero ipsam
eius commutandi actionem. Sunt autem,
qui intelligere aliter non ualentes cābii
nomen, quā si inter res fiat diuersas, aiunt
proprie cābium non posse intelligi nisi in-
ter monetas aut diuersū metalli aut diuer-
si signi. Hac autē conditione rō cābii nul-
latenus eget, immo in cambio ratione lo-
ci, ut infra patebit, idē proprie numi pro
diuersitate loci cābiuntur. His ergo pri-
mari-

Quid
cābi-

Triplex
permu-
tationū
forma.

habitu ad questionem forsitan alicui vide-
bitur propter rationes factas negativè sim-
pliciter respondendum. Similiter autem non
esse licitā, plerique tamen contra respondent,
non solum licitam esse, verum & utilem.

Conclō Crediderim tamen talē esse conclusionē
responsi respondendum: Ars campforia quam nu-
mulariam Arist. appellat, si per se nude se-
cundum sonum vocis existimeretur, in ma-
lum sonat, non tamen sic habet penitus intrin-
secam malitiam, quin bono fine & circum-
stantiis fieri possit licita. Quatuor enim
actionū genera libro tertio distinximus.

Alia est gēne suo bona, ut virtutis opus,
alia indifferens, ut ambulare, alia vero sic
intrinsece mala, ut nequitiam fieri queat
licite, ut meriri. Quarta vero est, quæ per
se nude considerata, in malum sonat, attra-
men non repugnat, quo minus sine aliquo
& circumstantia fieri possit licite, ut plura
simul retinere sacerdotia. Atque huius ge-
neris, si rem conicio, est ars campforia. No-
men enim numulariæ artis, ut Arist. loco
citato docet, duo significatione sua præ se
fert absurda. Primum ratione materię, quæ
præter pecuniæ primæumulum, qui est,
ut rerum sit pretium, cābitur una per aliam.
Secundo, ratione finis, quia si eiusmodi cō-
mutatio non ad providētiā proximē ne-
cessariorum vitæ, sed propter lucrum fit,
quod infinitam gignit appetēdi sitim. At
quæ adeo sic nude cōsiderata, male sonat.
Accedunt & eidem arti eadem etiam in-
commodorum periculorumque genera, ac
subinde fraudes atque alia mala, quæ supe-
riori lib. quæst. 2. negotiatione ostēdimus
annecti, imo vero hæc pluribus est delin-
quendi occasionibus exposita. Nam reliquæ
negotiationum species, quæ in emptione
& venditione versantur, plus habent na-
turalis commercii, cum res illæ cambian-
tur ad unā necessariā, plusque exigunt indu-
striæ, diligētiæ, ac laborum, pluribusque pe-
riculis capitale sūmittitur, quibus quidē
rationibus honestantur, in hac vero arte
nullum illorum inest. Præterea, maior ha-
bet ille scamentum ad expiscandum alic-
ui bona, porro cum prodigi hostes qui suis
volunt voluptatibus inservire, paratam a
campforibus habent viam brevi suas sub-
stantias decoquendi. At quoniam huius
artis vitia in libri decursu tractanda sunt,

de his modo satis. At vero secunda cōne-
clusionis pars nihilominus sic probatur & conclu-
ditur. Hæc eadem ipsa ars aliqua reipublicæ uti-
liter potest emolumenta, ergo si illis vi-
tiis expurgetur, in finemque referatur ho-
nestum, licita erit, atque adeo utilis. Ante-
cedens inde patet, quod necessarium quan-
doque est civibus pretiosiorē monētā
cum utilioribus cōmutare, ut in subsequē-
tibus compertum fiet. Quod autem ab il-
lis maculis, quibus sordet, elui possit, li-
quet, nam potest campfor non ab quæ mo-
do, ac honestum optare lucrum. Sed neque
numismatum commutatio, quæ eorum in-
stitutioni aduersari videtur, est oīno eius
naturæ contraria. Nam sicut in aliis reb.
Arist. eodem 6. cap. primo Polit. duplicem Aristot.
dignum usum. sic & in pecunia licet. Est
enim calcei, vestisq. ac reliquorum uterque
situm duplex usus, unus primæus, cuius
gratia inuentus est, quæ admodum calcei
usus est calecatio, & indumenti, indutio,
atque equi equitatio, &c. alter vero em-
ptio & venditio. Horum autem licet prior sit
proprius, posterior tamen non est repugnans.
Ordinatur enim venditio calcei ad prio-
rem usum. Pari ergo modo et si auri et
proprium usus & finis sit rerum estimatio,
ac pro illis commutatio, nihilominus eo-
rum invicem cambium non est omnino
absurdum, si eatenus permittatur, quatenus
est Reipublicæ necessarium. In sum-
ma, si quod in huiusmodi cambio subesset
periculum mutui, id maxime ex parte cā-
pfori, nam ab altero qui pecuniam in al-
terum locum traicere optat, id non time-
tur, plurimum tamen, imo semper cam-
pfor prius recipit pecuniā quam reddat,
ubi omnis abstergitur effigies mutui. Et
per hæc, responsio clarescit argumenti in
capite quæstionis obiecti.

ARTICVLVS II.

Virum plures sint cambiorum species.

De cambio in communi, qui titulus
est præsentis quæstionis, secundo ex-
plorare restat cambiorum species.

Arguitur non esse plures. Nam cambiū. Primū
nihil aliud sonat, quam rerū permutatio, argum-
propterea autem quod materia, hoc est,
res quæ commutantur, diversæ sint spe-
cies,

Argu. 2. eioi, actiones ipsæ non variant species. Eadem enim artis species est, vestem vel ex serico vel ex panno facere. Secundo. Neque propterea rursus variantur, quod cambium fiat ratione loci vel ratione temporis, vel ratione monetæ, quandoquidem in his omnibus eadem cambitur moneta, in contrarium autem est receptissimum, non modo vulgarium, verum & scholasticum usus, discernentium diversas cambiorum species.

Prima conclusio. Ad quæstionem quinque conclusionibus respondetur. Prima. Si res ipsæ quatenus res sunt, existimentur, cambium non est genus plurium specierum. Conclusionem hanc profecto argumentum modo factum satis ostendebat. Eadem enim est actio cambire vinum pro oleo, & aurum pro domo, & argentum pro auro, aut pro alio metallo, siue signata sint numismata, siue rudis metalli massa. Actiones enim non ex materia, sed ex obiecto speciem mutant. Eadem. n. est statuariæ ars, siue in ligno sculptio fiat, siue in lapide. Atq. in moribus eadem est species furti auri & uestiæ. Quare, ut diximus, furti species specialissima est differens a rapina sola ratione involuntarii, quæ est in obiecto, quia unum fit per fraudem, & aliud per vim. Immo vero neque quantum ad rationem iustitiæ aut iniustitiæ mutatur species. Nam ut in tribus cambiorum generibus superioris articuli exemplum ponamus, eadem est ratio iustitiæ & iniustitiæ, cambire vinum pro oleo, & pecuniam pro frumento, atq. aureum, numum pro argenteo. Nam æqualitas in his omnibus seruit eandem habet rationem commutatiuæ iustitiæ, inæqualitas vero, eandem rationem iniustitiæ. Quapropter physice loquendo non sunt diuersa cambiorum genera, neque diuersæ species, sed dicuntur. Lutine diuersa genera propter diuersas materias, & præterea propter diuersam accommodationem ad civilem usum. Secunda conclusio, Si moneta, non sit naturalis res, sed quatenus numisma est, atque adeo legale rerum pretium existimetur, commutatio rerum pro pecuniâ, contractus est specie civiliter differens a cambio primi aut tertii generis. Cuius utique rationem superiori libro assignauimus. Nam commutatio hæc peculiari-ter est contractus emptionis & venditio-

Secunda conclusio. nis, ut habetur l. 2. de contrahenda emptione. eo quod illic distinguitur pretium a re, cum in cambis cæterorum generum inuicem res una sit alterius pretium. Tertia conclusio. Cambium tertii generis, quæ actio est numulariæ artis, species est etiam civiliter, atq. in genere morum distincta a cambio primi generis, nam illi non est nisi simplex rerum commutatio æqualis valoris ad uitæ providentiam, & sufficientiam, naturaliter instituta, hic autem non res naturales, sed legales numi, idque non ad uitam neque uestitum, sed ad lucrum. Quare nescio an propria species sit negotiationis, quoniam negotiatio est re emere, ut reuendas, quod non sonat in malum. hic autem, ut diximus, non est propria emptio, ubi pretium a re distinguitur, dicitur nihilominus negotiatio, quia est rerum permutatio gratia mercedis. Ex his fit cambium, de quo præfens initur tractatus, a reliquis contractibus ratione distare, iam. n. monstratum est non esse emptionem. Neque vero est locatio aut commodatio, cum hic dominium transferatur, quod non fit in illis. Sed neque est mutatio, quia non transfertur dominium simpliciter, hoc est ut sots simplex restitua- tur, sed cum lucro, & scenore, aut pretio. Quarta conclusio. Cambiorum, de quibus loquimur, complures nominantur species, quæ quidem siue re vera sint species, ut philosophi, seu naturales, seu morales de speciebus loquuntur, siue vulgari negotiatorum forensiumque usu, perparatæ præfens negotium referat. Igitur quoniam in genere moris prima consideratio in id fertur, quod est æquum aut iniquum, prima impræfentiarum cambiorum diuisio, est & reale & siccū. Vix. n. reperias horum nominum rationes apud auctores explicatas. Erramen reale, quod re dicitur, idem est, quod cambium in re, hoc est legitima commutandi ratione factum, seu ratione diuersarum monetarum, seu ratione loci, seu aliud sit quodcumque legitimum, ut luri in processu patebit. Siccum autem idem est, quod cambium, quod in re non est cambium, sed fictum & usure palliatum, quod ideo e regione relli apponitur. Et siccum, id est sterile, & humore carens ad fructificandum, non quod temporis non

Tertia conclusio. Differētia cambij a cæteris contractibus.

Quarta conclusio.

Prima diuisio cambij.

Cambium reale.

Cambium siccum.

inde

inde lueri fiat accessio, sed quod, ut superiori libro diximus, contra rerum naturam pecunia pariat. Dicitur et siccum, quia metum est ac nudum, sicut neque mutuum, quod nihil habet legitimi contractus. Quapropter hæc duo cambiorum genera, licet in eadem uerentur naturali materia, puta in pecunia tamen in genere morum contraria prorsus diametralique linea specie differunt, sicut iustum & iniustum. Sub utroque ergo istorum membrorum multæ subsecantur species, siue modos dixeris cambiorum. Sic ergo quinta conclusio. Omnes cambiorum formæ & modi, ut iam illicita, quam licita comprehendamus, ad tria capita commode reducuntur, quorum aliqua manifestam habent iniusticiam, alia vero manifestam iusticiam. Sed alia sunt quæ in dubium reuocari possunt. Cābiū enim monetæ non nisi propter aliquam diuersitatem fit, uidelicet aut ipsorum numerorum, aut locorum, aut temporum. Non enim alia uarietas inuenitur, quam in substantia, uel in loco, uel in tempore. At uero quoniam monetæ diuersitas bisariam causam esse potest cābiū, scilicet aut quia ad usum humanum pretiosiores cum uilioribus cābiuntur, uel quia re uera una uenditur pro alia ratione auctioris æstimationis ob loci aut temporis diuersitatem, ad quatuor capita reducimus cambiorum genera. Jam enim deinceps nihil philosophice disputabimus siue genera sint, siue species, siue modi, sed mori latino promiscue his nominibus utemur. Primum ergo cambiorū

Quinta conclusio.

Cābiū genus est, quod minutum uocant, hoc est minutū dum aurea moneta pro argentea uel ærea

Cābiū commutatur, uel ediuerso. Id enim nomen per litteras sumpsit, quod minutiones numi pro pretiosioribus, aut ediuerso commutantur. Secundum genus est ratione loci, ut dum qui alibi pecunia indiget quam hic habet, hic numerat ut sibi alibi consignetur. Et hoc solet appellari cambium per litteras, ad differentiam superioris, quod potest dici manuale. Illud namque præsentit inq. pecunia fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit, litteras tradit, quantum si de alibi solutio fiat. Atque hæc duo genera si nihil dolit admiscetur realia sunt, ac subinde plane iusta. Tertium genus est ratione temporis, ut si quis pecuniam nunc

recipiat quam certa die ratione spectanti tempore cum senore restituat. Et hoc est cambium manifeste siccū, ac proinde iniustum, de quo libro precedenti abinde dictum est. Illæ ergo duæ radices disputatio nem cambiorum inuolutibus ob oculos primum omnium præfigendæ sunt, ac discernendum inter iusticiam & iniusticiam cambiorum. Vbi enim ratione præcisè loci cambium fit, hoc est ea duntaxat ratione, ut pecunia transmutatur, cambium reale est & legitimum. Vbi autem aliqua se iniecit ratio expectari temporis, sic cum est & usurarium. Solet etiam distingui cābiū purum ab impuro, purumque nonnulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiscetur cambium uero impurum, ubi aliud commiscetur, uel ratione loci, uel ratione temporis, ac subinde sciuntur cambium esse posse impurum, sed nihilominus legitimum. At uero quoniam impurum in malum sonat, significantius dicitur purum omne cambium reale siue minutum, siue ratione loci & impurum autem cui aliquid iniusticiæ permiscetur, uel ratione temporis, uel quauis alia iniqua. Quantum uero cambii genus est ratione monetæ, non inquit, quod minutionem cābiuntur, sed quia re uera pecunia unius loci pro pecunia alterius cābiuntur diuersis utriusque loci æstimationis pretiis. Et in his genus cambii potissimum uersatur cambiorum disputationis, quippe quæ, cum in usu potissimum mercatoribus sint & campsonibus quam plurimos parturiunt scopulos, humanas conscientias euertentes, atque adeo tum confusius perplexos tenent, tum etiam doctores & obscuros reddunt & varios. ut uidere est apud Caiet. in singulari cambiorum opusculo, & apud Syluest. ver. usura. 4. & apud alios multos. Utinam non idem nobis inuatur character. Denim Tho. de hac re nihil ex professo scripsit. Nam tractatus ille usurae, ut supra diximus opusculo 73 nullum præferat specimen. S. Tho. ac multo minus c. 13 ubi de cābiis breuis fit sermo. Ad arguendo ergo principale in fronte questionis positum, prima conclusio respondit.

Pulchritudo cum tunc ad discernenda iusticia aut iniusticia cambiorum

Cābiū purum.

Cābiū impurum.

Caiet. Syluest.

QVÆSTIO IX.

DE CAMBIO MINUTO.

ARTICVLVS VNICVS.

Primum minutum cambi non sit licitum.

QVAMVIS minutū cambiū obueni assensum sit licitum testat. nihilominus, ut a clarioribus & certioribus auspiciemur, id suis rationibus

Primū argum. patefacere. Arguitur enim non esse licitum. Numismata ad hoc publico signo caduntur, ut sint iustum legitimūq. rerum pretium, illud autem pretium quod legitimū, hoc est, lege positum est, ut superiori libro monstrauimus, in indiuisibili consistit. Si ergo exempli gratia, ducatus undecim regalibus lege æstimatur, non potest cū maiori argento cōmutari. Secundo, si id liceret, sequeretur cuique priuatæ personæ licitū esse, atq. adeo in emptionibus & uenditionibus cuiusq. ementi liceret, eo quod pretiū in aurea moneta soluit, nihil emere. Et uice uersa, si uenditor dum recepit auro refundit q̄ superest pretii minuitiori, atq. ad usum magis accommodata moneta, posset perinde atq. emptor aliquid pretii recipere, consequens autem concessum uiani panderet ad uertendam pecuniarum æstimationem. In contrarium autem est receptus usus, qui neutro foro, aut exteriori s̄ aut interiori condemnatur.

Fundamentū. Ad intelligentiā non modo q̄onis presentis, uerū & omnium subsequentiū, animaduertendū est, pecuniam cum in metallo cadatur, duplici rōne in pretio haberi. s̄ & tanquā res & tanquā signatum numisma. Propterea. n. q̄ sigillum publicum impressum hēt, ualor metalli non mutatur. Sed & illud uelut signum aliis mensuris ac ponderibus publica auctoritate inculptum, q̄ sit testimoniū ualoris monete. Quo fit, ut si aliqua provincia plus auro abundat, quā argento, aurum illuc minus argento æstimatur, q̄ in alia, quæ ditior est argento, quā auri. Et idē est de cupro & ære. Tota. n. posset esse raritas auri & argenti, tantaq. copia priorū metallorū, ut il-

lorum æstimatione multo plus pendere-
tur aurum & argentum, quā in alia regione
q̄ copia auri afflueret aut argenti. Atqui
eadē hęc ratio in eudendo numo hī, æsti-
matur. n. apud nos ducatus undecim regali-
bus argenteis, propterea quod s̄ in copiā
quæ apud nos est utriusq. metalli, illa est
legitima æstimatio. Et in Italia æstimatur
duodecim Carinis, atq. alibi maioris aut
minoris. Quod fit, ut licet moneta non esset
signata, idē pōdus hñetur pro pretio rerū.
Immo. ut Arist. loco citato ait, priusquam
signaretur, pōdere, æstimabatur, sed respu
Duplici illo signo testatur metalli ualorem. confide
Duobus ergo modis licet cambie unam ratio ne
monetā pro alia, uno. s̄ si consideretur sub misma-
ratione metalli, atq. altero sub ratione mo-
netæ. Quapropter tribus conclusionibus
ad quæstionem respondetur. Prima est, Cā
biue diuersas monetas secundum metalli condō,
naturam, & si parum aliquid supra ualorē
signatū numismatis recipiatur, nullum hēt
specimen mali. Ut si qui auro indiget uel
ad deaurandū, uel ad medicamen aliquod
conficiendū, uel ad ornandū, uel ad alios
usus, ad quos natium habet inuamentū,
potest quis ei ducatū optimi auri ultra ua-
lorē, quo ceu numisma æstimatur, vende-
re, dummodo augmentum illud non sit ni-
si exiguum. Conclusio est Syluest. uerb. Syluest.
ut supra, 4. § 3. & Caietan. in suo opusculo & Caietan.
apparet manifesta, quia sicut tunc posset il-
le rude aurum egenti uendere, sic & illud
quod est signatū. Haud it̄ desunt, qui non
ita gratis conclusionem fateantur, quorum
est Ioan. Metinensis qui in suo cambiolum Meſinē.
tractatu eam non recipit. Cuius argum̄ est, Solutio
quod Rex dum monetam cudit, æstimat au-
ri ualorē quo ad oēs eius usus, ueluti dū sua
Pragmatica pretium taxat frumento, ergo
sicut post eam legē non licet neq. obolo
p' aris frumentum uendere, ita neq. signatū
aurum. R̄ ſideretur t̄ non taxari monetā nisi
sub rōne pretii, quamuis & habeatur rō ual-
oris metalli, & ideo nihil obstat quominus
aliquā tulo pretio cambiū fiat auri cū
argēro, propter metalli commoditates. Im-
mo esse pōt. s̄ pulchra moneta, ut cū gera-
ma æstimetur. Quare non est simile de fru-
mento, quod non habet aliam naturā, aut
usum quam frumenti. Secunda conclusio. **Secunda**
Licitū perinde est numismata, quā rōne con-
dō. **Aumil.**

numismata sunt cambire, nonnulli ab alterutra parte concessio alteri pretio. Hoc patet in cambio minuto, quod supra manente nuncupabamus nimirum dum nu-

Probō mutarius, aut aurum dat pro minuto argēto, aut vice versa. Hoc inde probat, qd hoc genus cambii legi nullatenus aduersatur de numismatum estimatione, æstimatione nulla non est nisi quatenus sunt rerū pretia, minutum autē cābiom ob id permittitur, quod illis nulla est emptio aut venditio, sed cōmutatio ad usum humanum utilitas. Est. n. forte pauper, qui minutum pecunias expendit, pro quibus ideo aurum exhibet, ut sibi ad sumptus familiares usui sint, & forte est dives, qui argento ad fabricandi uasa opus habet. Et vice versa est alius, cui transportare expedit grande pecuniam, uel cuius sit animus thesaurum recondere, qui ideo ne tanto sit sibi oneri magnum pondus uel argenti uel æris cum exiguo auri commutat. Cum ergo ad istos usus seruitium sit & obsequium reipublice, uarias habere paratas monetas, quæ sine sumptu & labore cogeri nequeunt, seruariq. & exhiberi, potest persona publica qui huic muneri suas impendit operas, iustum percipere pretium. Quia uero non solum ob istos usus, sed habes forsan monetas ueritate exefas, quæ uix signum repræsentant, neque facile à mercatoribus recipiuntur, quare ut illas cum aliis integris commutes, æquū est ut auctuarium pretiū soluas. Debet autē pretium tum tenue esse, tum ex usu receptum, ut uia fraudibus occludatur. Caiet. autē in illo suo tract. hac facultatem solis cāpsoribus concedit, propterea qd publici sunt reipublice ministri, quare aut inter privatas personas non esse licitū. Nō autē uideo cur non et priuatim liceat. Nam si genere suo cambio illa æstimabilis est pecunia, cur non licebit cuicumque? Quod si non esset pretio æstimabilis, profecto nec liceret cāpsoribus, nam ut infra aperius monstrandum est, antequam sumptus & labores sine digni pretio, pensuratum aut signatum talorē, ergo ubi cū sancta res est ex obiecto, licita ne sit an non. Hoc nō est uerum, qd si ego debito duodecim regalia, non possum propterea, qd aurum solum, uno ducato satisfacere, & idē est in pretiis, tamen si qui libere sine ui & fraude rem suam uendit, nihil obstat quo-

minus sua sponte minoris uendat aureo pretio, quam argenteo, uel æneo. Et tunc alter iuste potest oblato puro & optimo auro minoris emere. Hactenus de hoc genus cambio secundum legem naturæ. **Tertia conclusio.** Potest res publica & princeps eiusmodi minuta cambia inter personas priuatas interdicare. Quod consultiissime lege cautum iam dudum est in Hispania, tum ab obuiando iniustitiæ, quæ ex pretii cōmēto statim obrepit, tum proferendum dīstribuendum, ne aurea moneta in exterea regna transportetur, quod reuera absq. graui reipublice detrimento non sit. Quapropter eiusmodi lex si recipiatur obligat in consciētia sub reatu peccati mortalis, & qui monetam auream cambiret pro alia supra legale æstimationē signata auri, fieret restitutioni obnoxius. **Ad primum igitur argumentum iam responsum est.** quod quauis in cambio minuto nominaquam moneta cambiantur, non tñ ut rerum pretia, sed ad alios usus, qd ad emptiones ipsa & ad uenditiones ordinantur. **Ad secundum pariter responsum est,** hoc genus cambii priuatis etiam personis esse licitum dummodo in emptionibus & uenditionibus fraudibus non aperiatur aditus. Nec uero sit cuiuslibet lege interdictum.

QVAESTIO X.

DE CAMBIO RATIONE LOCICi & ratione temporis.

ARTICVLVS I.

Verum cambium ratione loci sit licitum.

Stertum quidē iam est cambium ratione loci nihil præferre iniustitiæ, sed tñ ut id p. effius examinet, arguitur de more a parte negatiua.

In omni commutatione requiritur æqualitas iustitiae & monete auri suum habent aut argum. que existat debet ad æqualitatem commutari, atq. adeo ratione loci non pot. pretium recipi. Secundo arguitur. In eiusmodi cābiis ratio later matur, recipit nāque unus dominus, ecuniz in uno loco, ut eandē re. Situt in alio, sicut recipit in uno tempore.

ut re-

ut restituatur in altero, ratione autem ipsi nihil licet recipere, ergo neque ratione loci. In contrarium autem est, quod hoc cambium servit traducendis pecuniis ab uno in alterum locum, quod reipublice usui

Duplex est. Titulus quæst. huius duos sensus autem sensus quibus exhibet. Vnus est, utrum cum eadem moneta in diversis locis inæquali valore æstimatur, liceat illam hic numerare, ut eadem ubi plus valet restituatur, qui quidem sensus subsequenti disputationi referatur, nam in hoc intelligendo tota cambiorum machina posita est. Alter autem sensus est simpliciter, utrum ratione transportationis transmissionisve monetae ab uno in alterum locum, æquum sit pretium recipere, quod supra diximus appellari cambium per literas, ad quem unica affirmatione respondemus. Licet inquam est ratione huiusmodi transmissionis pretium

Conclō recipere. Conclusio est plana quoniam si cui merces aliaque rerum genera expedit sepe ad diversa loca transuehere, sic etiam expedit pecuniam traducere, tum ad alia transigenda negotia, tum præcipue ad commendas merces quæ ab una in alteram provinciam necessariū est asportari. Cum ergo munus hoc necessarium sit, pecuniaque

Probō conclusiois. estimabile cuique licet mercedem inde percipere. **Secunda ratio.** Secundo arguitur. Si quidpiam ini quitatis res hæc haberet, maxime quia effigiem habet mutui, ac re vera non est mutuum, quia qui hic pecuniam confert, ut alibi recipiat, non simpliciter transfert dominium, ut alio ipse restituat, sed ut alio loco. Itaque ipsi expectatio accidentaria est huic contractui, nempe quia non potest innotescere literæ in alio loco, ut pecuniæ exhibeantur nisi in tempore. Tempus inquam quod genus hoc cambii non vitiat, atque adeo accidentarium existimatur est illud, quod necessarium est ad transmittenda chirographa. Nam si longius interueniat, illud iam impium reddit cambium, hoc est, cum ipsi expectatione commistum, ac subinde usuram redolens. Quapropter ad explanandam huiusmodi cambii legitimam rationem statui assolvere ipsi solutionis, prout in uerbis perfectisq. literis. Id quod in subsequentibus fusius elucebit. Et probatur tertio eadem conclusio. Posset agasus & nauta ut transportaret pecu-

niam perinde pretium recipere atque ob aliarum rerum uenturam, qui autem hic dat ut alibi recipiat, idem efficit, transfert, non pecuniam aliunde huc. Sicuti qui hic recipit, ut alibi reddat, transfert eam hinc illuc, ergo id potest pretio æstimari. Accedit quod pecuniarum transductio maxime ab uno regno in alterum multis subueitur periculis, tam bellorum, quam latronum, atque et submersionis, si mari & ventis committatur. Imo ob id quoque quod sæpissime inhibetur est numeratam pecuniam a regno extrahi, quibus utique de causis expeditissimum est, ut campsores existant, qui in diversis provinciis pecuniam habeant, aut fide polleant, & quod aiunt, credito, ut. Et absque auri, & æris transportatione pecuniam per literas transmittant. Quod sit id necessarium est, iuste subinde huic negotio stipendium constituitur, siue campior hic tibi pecuniam numerat, quæ tu illi redditurus es Romæ uel Brugis, siue tu illi id numeres, ut tibi aut Brugis reddat aut Romæ. Nam priori modo transfert tibi pecuniam tuam aliunde huc, posteriori uero hinc alio. Vnde firmiter id, quod supra diximus, non esse de intrinseca natura cambii in diversis fieri monetis. Nam hoc in eis dem fieri potest. At licet conclusio certissima ueritatis appareat, dubitas forte utrum si ei qui Metinæ, quod exempli gratia dicamus, pecuniam alteri numerat, ut Romæ aut Brugis recipiat, expedit illic suas asportare pecunias. Itaque pretium ipsi transmissori penderet. liceat pro eodem cambio pretium recipere. Apparet n. nequaquam licere, quia non modo nullum suscipit laborem neque periculum, uerum & rei suæ sibiq. consult. R. n. detur nihilominus id esse licitum, quia numerando alteri pecunias Metinæ, numerandas sibi Brugis, transfert illi sua a Brugs Metinam. Itaque licet & Petro expediret suam pecuniam a Metina transmittere Brugas, Paulo uero suas inde afferre Metinam, uterque illorum, nempe qui ab altero præuenitur, potest ab ipso præueniente pretium recipere. Probatur responsio hæc. Nam in his oibus quæ de cambiis dicenda sunt, orulus s. phabendus est ad obiectum ipsum contractus, nempe si res est, primum quæ malitiam non inuoluat, mox quæ si pretio æstimabilis, tunc totò, de iust. & iure. Q. q. enim

Dubita-
tio.

Respon-
sio.

Probō.

enim uniuersum potest pro pretio fieri. Et quo sit labores & reliqua omnia esse accidentia, quæ rei naturam quantum ad usum

Primū labem non uariant. Accidentarium inquam corollarium. **Corollarium.** est, quod cum labore aut sine labore, aut cum

meo comodo aut incomodo uicibus meis fungar, siue pecuniam alibi numeratam habeam siue tantam fidem apud aliquem, qui pro me respondeat, dum tamen id pro te faciam, quod est estimabile pecunia. Nam in his industria plurimum ualet. Sequitur

Secundū, deinde non solum illis, si qui essent per Rēpublicam ad hoc munus conscripti, uerum & quibuscunque priuatis cambium hoc in re naturæ permitti, nisi forte ciuile lege esset interdictum. Hoc inde patet, quod res ipsa genere suo est licita & pretio estimabilis. Quin uero nulli sunt per rem publicam ad hoc deputati, sed quibuscunque mercatoribus in uisum est hoc modo cābire. Hoc autem ad rem maxime impresentiarum pertinens, admonito opus est, quod ubi pecuniæ transmissio re uera non fit, sed fingitur, uasra est. Est,

Docu- mentū. v.g. illustrium quispiam numis in Hispania egens, conuenit mercatorem qui sibi mutuato auro succurrat, renuit ille, offert tamen hic ut sibi in Flandria rependat. Arbitrantur ergo mercatores & cāpsiores, quibus nos est tanta suæ salutis cura, (nā qui timorata sunt conscientie, non se huiusmodi imposturis contaminant) arbitrantur inquam huiusmodi contractus non esse illicitos. Aiunt enim, Ego qui hic pecuniam conferso recepturus in Flandria illam cogito inde huc isti traducere, cuius idcirco pretium recipio, cum tamen re uera nobilis ille neque ullam habeat in Flandria pecuniam, neque huc eam somniet afferre, sed suæ hic providere necessitati. Aiunt tamen cāpsiores nihil sua referre, neque illis studium incurbere, an alii pecuniam habeant necne. At tamen nullo prorsus tunc incurstare possunt cambia ista, quin sint manifeste usuraria. Quoniam fundamentum iustitiæ huius contractus, de quo in presentia tractamus, non est aliud, quam quod re uera fiat pecuniæ transmissio, alias apertum est mutuum, atque adeo quidquid ultra sortem percipitur, extorquetur ratione tēpis. Alius autem clypeus, quo se protegent, eo est iniquior, quo putant illo figmento omniscientem Deum fallere. Percunt enim ab illis, qui pecuniam

recipiunt, literas in Flandriam, qui quidem eas exhibent, diriguntque ad ipsos ministros eorundem campforum, ac si illi pecuniam ipsorum nobilium haberent, qui quidem ministri tanquam eorum factores postea remittunt. Metum sub nouo fœdere, cum tamen re uera eiusmodi confictæ missiones ac remissiones non nisi expectando tempore inseruiant, ita perinde exangendo sortem ad exuggendam debitorum substantiam. Et re uerati hæc non esset usura, licet etiam quibuscunque priuatis qui nullam exercent negotiationem, neque alibi pecuniam habent eodem quoque modo contrahere. Nolo tibi mutuare, sed tamen numerabo tibi hic, ut tu mihi remuneres in Flandria tali pretio. Satis ergo homines ducant hominum illatores esse ac sint etiam Dei. Adde, quod pecuniæ transmissio esse debet non ad quencunque proximum locum, ut si a Metina ad alteram Merinam vel Toletum fingatur transmitti. Nam transmissio quæ fit intra regnum non est pretio digna, sed expectati temporis palliatio. De quo inferius latius. Ad primum igitur argumentum respondetur, mihi arg. quod in hoc genus cambio nullatenus iustitiæ æquitas uiolatur, redditur namque pecunia eadem uel æqualis receptæ, sed pretium in supertranslationis. Ad secundum Ad secundum uero iam responsum est, non esse prorsus mutuum, immo maiorem habet depositionis formam. Collocat enim iste pecuniam suam hic apud istum, ut eam usque ad alium locum deferat.

ARTICVLVS II.

*Utrum ratione temporis licitum sit com-
bi pretium.*

Negatiua responsio huius questionis satis est superiori libro demonstrata. At tamen non modo quia in presentia dicendorum fundamentum est uerum quia multi aliter sentire uidentur, opere pretium fuit, hic rursus in disputationem repetere. Arguitur ergo a parte affirmatiua. Dictum est superiori libro, argum. licere pro mutuandi obligatione mercedem recipere, nam alia obligatio est æstimabilis pecunia, cambium autem ratione temporis nihil aliud est, quam quod-

dam

dam genus mutui, quod apparet emolumē-
tum afferre mercatoribus ipsis, atq. adeo
recipere pro illo publico munere, licitum
est, pretiū. Accedit quod multos labores
camplores infumunt, expensasq. faciūt, &
supra hæc omnia lucrum etiam eis cessat,
quod ex illa pecunia mercaturam exercen-
do possēt cōquirere, horū ergo causa pos-
se uidetur, habita ratione tēporis, quo sua
carent pecunia, aliquid percipere. In cōtra-
rium autē est definitio naturalis iuris, quā
superiori libro mōstrauimus, nēpe aliquid
pro usu pecuniz ultra eius substantiam re-
cipere uisum esse.

Arg. 1

Conclō
hūa.

Responsio, ut modo dicebam, non po-
test non esse omnibus receptissima ad par-
tem negatiuam. Quare unica hic sufficiat
cōclusio, cambium ratione temporis neu-
tquam potest esse licitum, quippe quod
manifestat habere rationem mutui, cuius
ideo pretium apertam habet usuræ iniqui-
tatem. Quapropter demirandum est, do-
ctores alias non infimi nominis huiusmo-
di cambia nō reprobare, propter rationes,
quas inter arguendum hac attulimus, ui-
delicet propter labores, & sumptus, & lu-
crum cessans. Enim uero ut labores & sum-
ptus in aliquam functionem impenſi mer-
cede digni existimentur, perspicendum
prius est, an functio ipsa & negotium gene-
re suo & obiecto iustitiæ munus sit, nam
alias neq. labores neque sumptus ulla di-
gni sunt retributione, imo supplicio. A iō
qui uniuersos usurarios haberemus excu-
satos. Equis enim illorum est, qui in sua
exercenda arte labores non collocat &
sumptus? Quin uero latrones ipsi publici
nonne improbas latrocinis exercendis
operas nauant? Igitur camplores, cum mu-
tuum indispensabili iure naturæ & diuino
reprobetur, si rōne temporis ex mutuo ali-
quid percipiunt, nullos labores aut sum-
ptus sibi prætexere possunt, quorum de cā-

Ad secū-
dū arg.

mercedem recipiunt. Sed aiunt, artem esse
reipublicæ necessariam, ob idq. esse licitā.
Ecce aliā fallaciam, prius enim ex natura
rei perpendendū est, an negotiatio licita
sit, quā offeratur esse necessaria, nā quod
natura sua non licet, ad nullum iustum fi-
nem esse potest necessarium peruersa er-
go illatio est, dum per hoc q. res ab aliqui-
bus iudicatur necessaria, inferatur esse li-

citam. Sed obtendiculo, quod de lucro ces-
sante adhibent, multo minus eorum ualeat
usuras fucare. Nam in primis si quod in su-
periori libro non absq. magna probabili-
tate disputauimus, ueritatem hēt qui sua
sponit, hoc est absque ui & fraude suam a
sua industria alienat pecuniam, nō potest
ante moram solutionis de lucro cessante
pacisci. At uero ut in sententiam contra-
riæ opinionis subscribamus, tamē in cam-
plores nulla fingi potest causa lucri ces-
santis uniuersis enim confessio est, nemi-
ni licere lucrum cessans exigere, nisi qui
expositam habet negotiationi pecuniā, a
qua negotiatione alienus rogatu illā eucl-
lit. Camplores autē nulli alij negotiationi
habent pecuniā expositā, sed illi potius cā-
biendi muneri mancipatā, à nulla ergo li-
cit. negotiatione impediuntur. Nā etsi di-
cant se posse alia negotiādi forma lucrum
cōficere oēs doctores, lucri cessantis patro-
ni cōsentitēter reclamabant. Aiunt quippe
illā potētā nō satis esse ad petendum lu-
crum cessans, sed requiri, quod sit iam pe-
cunia negotiationi destinata. Sed ait. Non
solum camplores qui arti duntaxat nomu-
larię suam dedicarunt pecuniam, uerum
etiam alij mercatores licitis mercaturis
uacantes, cambia faciunt, illi ergo possunt
rationem habere lucri cessantis. Respon-
detur neque illis proſus licere. Eiusmo-
di nanque mercatores suam pecuniam
minimē cambiunt alibi percipiendam,
nisi illam, quę postquam suas emerunt
merces, sibi superest. Quin uero sunt qui
destinatam habent pecuniam mercaturis,
atque aliam in eūdis cambiis. Adde, quod
idē ē mercator, qui alteri Mercē pecuniā
numerat, recipiendam in Flādia, ab altero
etiā recipiat ibidē soluendā, prout sibi ui-
detur ex re sua esse. Cum igitur cābia, nego-
tiatio per se sit secūdam nullam opin. ul-
la potest haberi ratio lucri cessantis. At-
qui hoc est, quod lectorem obsecro, at-
tendē hic præ foribus perspectum habent,
ut legitime cambiorum disputationem in-
grediamur. Per hęc ergo, argumenta supra
facta diluta restant.

Scrupu-
lus.
Solutio

QVAESTIO XI.

DE PRETIO SOLVENDI
numerata pecunia.

ARTICVLVS VNICVS.

*Primum cum sit locus, ut pecunia in suo
cambio consignetur in nomine soluti
mercedem aliquam recipere.*

POST hoc sequitur, ut rece-
pissimā consuetudinem exa-
minemus, quae campfori per-
mittitur, quo pecuniā nu-
meret pretiū aliquod reci-

piet. Est in parte negotia argumentū,
quod numerat pecuniā officiū est proprium
debitoris. Nihil aliud apparet pecuniā
numerat, quā illā soluere, ergo sicut nulli li-
cet ob id quod debitū soluit, aliquid recipere,
ita neque id liceat ut debitā pecuniā nume-
ret. Idque adeo inde cōsi mihi quod certe prae-
cāpforis nemini aliorum ciuiū id liceret,
tāquā pretium recipere, qui n. ciuis alteri
res aliquod deberet, quantumvis ingentis
sunt, nihil exigere posset pro numeran-
da pecunia. Cum n. numerat, rei suo con-
sulit. Nā si non uult numerare id creditori
confidit. In contrarium est, quod lege priu-
cipium id permittitur.

Postquā fundamētā superioribus qōni-
bus praestituimus, quibus machina dispu-
tationis huius submittitur, campam bara-
thrumque cambiorum ingredientibus per-
necessarium est radices eorum & uenas a-
perire. Nam praeter negotiatores rati su-
mus, etiam in scholasticis, qui facta ip-
sa intelligamus. Quamobrem non possu-
mus circa ipsam nō allucinari. Igitur
animaduertendum introitus est, primum tūdi-
cem artis numulariae excogitandae eā fuisse
proceres mercatores, qui amplo uere
negotiantur, non possint pecuniam aut
in bursa ad nundinas deferre, aut in arca
habere pntem esse enim onus & impedi-
mentum maximū eam ad tam diuersa, di-
stina & loca euehere, sed omnia chiogra-
phis transigant. Ob idque introduci sunt
campfores, qui eiusmodi chiographis re-
sponderent, nempe in quorum cābio mer-

catores pecuniam consignet. Secundo no-
tandum, quod huiusmodi chiographorum
solutiones minime, nisi ad nundinas, fieri
consueverunt, atque adeo in illis quae ra-
tione eiusmodi solutionū sunt illustres
in quibus, scilicet statuta sunt solutionibus
tempora, ut infra patebit. Quamobrem
mercator, qui ante nundinas merces emit-
tit, tunc temporibus soluendas; praesen-
te pecunia soluere censetur. Exempli gra-
tia. Dum negotiator merces emit, quādi-
preium chiographo suo apud campfo-
rem consignat proximo nundinis soluendū,
non ex stimato creditore emere, sed
praesente pecunia. At rursus sciendum,
quod dum creditores, qui super fidē cam-
pforis bona sua uendiderunt, chiogra-
phi ei repraesentant, campforam illud re-
cipiunt debitum. Vno modo, absente
pecunia. Recognoscit inquam campfor
chiographum, manetque obligatus solu-
ere res illud, cuiusque idem credi-
tor suo rursus chiographo consignauerit.
Atque isto modo omnia sunt chiogra-
pha, & quae uocantur credita. Si autem eius-
modi creditoribus opus est numerata pe-
cunia, soluere tenentur campfori quinque
in singula miliaria. Hoc ego quaerimus,
an liceat? Sunt enim qui rationem hu-
ius iustitiae eam esse cogitant, quod pecu-
niam numerant. Sed re uera argumen-
tum supra obiectum, sententiam hanc uo-
hementer impugnatur. Nam cum debito-
ris intersit debita numerare, nihil pro illo
lo labore ei licet percipere. Beata Caiet.
tanus opusculo citato indubie asserit. Sed
& praeter hoc argumentum existunt et-
iam alia manifesta, quod pretium illud
non recipiant pro negotio & labore nu-
merandi, sed propterea quod pecunia sol-
uitur in numerato, quae pluri aestimatur.
Primum, quod profecto creditor mallet
ipse numerare quam illa quinque soluere.
Secundo, quod quicquid uersa campfori
soluit, nil recipit ut numeret. Tertio pra-
cipue quod quando in nundinis inopia la-
boratur numerata pecunia pretium ip-
sū numerandi augeatur ut soluat in nū-
merato, adeo ut aliquando exhibeantur
decē & forte triginta in singula miliaria.
Nō ergo pretiū penditur pro numeratio-
ne, sed re uera quia pluri aestimatur pecu-

Primum
argum.
Contra
maius.

Primum
radix
de arsou
mularia
duxit or
sum.

Caiet.

LA
UD

nia præfens. Neq. satisfacere uideretur, quod id recipiatur tamquam stipendium custodie, eo quod est pecuniarum custos. Nam si pecunia illa, sua est propria, sibi incumbit custodire.

Conclō His nihilominus non obstantibus, affirmatiua respondetur conclusionē, eiusmodi scilicet pretium iure posse recipi non quidem, ut reor, ob rationes illas iam modo refutatas, sed ob hoc, quod cum campsores sint ueluti mercatorum depositarii ac fideiussores, ob necessitatem iam modo explicatam, huius muneris & obsequii gratia constitutum illis censetur hoc genus stipendii, ut quoties pecuniam numerauerint, illa quinque in singula milliaria suscipiant. Ex hoc ergo fit, nisi eos posse ultra recipere, quam quod lege illis permissum est. Nam eatenus censetur publicum stipendium, quatenus lege publica uel proborum consuetudine permittitur.

Dedu At si propter inopiam numeratæ pecuniæ, aut ob aliam causam plus recipiant, profecto uisum est, quippe cum pro solutione illius, quod uere debent pretium extorquent. Nam postquam mercatorum fideiussores instituntur, tenentur illa lege soluere, uel a munere illo & officio, recedant.

Ad pri- **mū arg.** Ex per hoc argumentum in contrarium responsum censero. Pretium enim illud non recipiunt quasi numeratores pecuniæ, quam simpliciter debent, sed quasi numeratores illius, quam eui fideiussores debent, atque adeo tamquam publicum stipendium illius necessarii muneris. Quo si, ut personis privatis id non liceat. Habet autem præterea istorum usus, ut fertur, quod si mercatorum quispiam in cambio numeratam pecuniam deponat, campsor pro maiori illius gratia respondeat. Numeranti campiori decem milia, fidem habebit apud ipsum, & creditum pro duodecim, & forsitan pro quindecim, quia campsor habere numeratam pecuniam bonum est lucrum. Neque uero quidpiam uitii in hoc sciret apparet. Nam fideiubere pro alio, æstimabile est pecunia, atque adeo campsor idem potest facere pro beneficio, quod ex tali suscipit deposito.

QVAESTIO XII.

DE NUMERORVM CAMBIO
ratione diuersæ eorum æstimationis
in diuersis locis aut temporib.

ARTICVLVS I.

Verum liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ab aliis uales commutare.

QUO ad usitata cambiorum genera, nos insinuemus queritur, an licita sit cambitio pecuniarum diuersarum regionū, quæ sub eodem pondere & numero diuersi sunt valoris? Et arguitur a parte affirmatiua. Qui tribuit ducatum unum pro alio eiusdem auri eiusdemq. ponderis legitimum facit mutuum. Nam nihil sibi petit restitui, nisi id quod confert, ergo illud est licitum perinde ac si frumentum mutares eadem tibi mensura reddendum, etiam si tempore solutionis plus ualeat. Secundo. Si ego tibi decem mutuo ducatos, quos mihi elapso anno restituas, quauis ipse solutionis pretium ducati tueri lege æstimatum, possum ex te eundem ducatum numerum recipere, ego pari modo si plus in alio loco æstimetur aurum, possum percipere idem pondus. In contrarium est, quod iustitia non fert ut plus recipias quàm tradi disti, nisi sit pretium pro re aliqua licita, si ergo ducatum hic contuleris ualentem unum decem regalia argentea, debitor non tenetur restituere ualentem duodecim.

Primū
argum.

Secundū
argum.

In ingressu istam materiam cambiorum quæ super commutatione monetarum sumuntur, ratione diuersi valoris, in quibus tota versatur cambiorum ambiguitas, ad notandum in primis est, non esse commiscendas diuersas cambiendi rationes. Modo enim non disputamus, utrum pro ualutatione pecuniæ ad alium locum fas sit pretium exigere? id enim iam constitutum est, sed tantum querimus utrum illa ratio seclusa liceat cambire monetam hic minus ualentem cum eadem plus alibi æstimata? Secundo notandum est, quatuor modis contingere posse, unam monetam plus in uno loco aut in uno tpe (ut de ambobus una dicamus) quàm in alio ualere. Primo ratione gradus auri uel argenti, nepe quod in Anglia

Sensus
qōnis.

uerbi gratia, purius est altiorisq. gradus, aut in Lusitania quā in Gallia, sicut reuera Anglicum argentum pretiosissimū est. Secundo modo quia iarius est aurū in una regione quā in alia, aut uice uersa argentū uel aliud metallum quo numi cuduntur, abundantiā. Tertio modo, quia princeps dū reipublice expedit, pretiū augeat eiusdem monete quare uno tēpore plus aestimatur, quā in alio. Quarto modo, quia pecunia in toto genere maior est copia in uno loco, quā in alio, atq. illic adeo minoris pēditur ubi autem maior est copia, maioris aestimatur. De tribus prioribus modis pręfenti artic. dicere adornamus, dictū de quarto in subsequenti ubi cambiorum natura potissimum est explicanda. Ad quæst. ergo præsentem tribus conclusionibus respondetur. Prima, Cambire monetam minoris ualoris hoc est inferioris gradus auri uel argenti, pro alia superioris nisi compensatione incedere, est manifestū inquirar. Hoc patet. Primum, si in eadē fiat ciuitate, ut si coronas, quod deterius est aurum, pro auro ducatorum aut Castellatorum eiusdem ponderis, quod longe purius est, commutares. Nam perinde est, ac si triticum, aut uinum, aut æs, aut cuprum pro alio cābires, quod esset ex natura sua melius. Idem ergo est, si Parisiis mille scuta Gallica aliquis numeraret, ut sibi in Hispania tot pāni ducari rependerentur. Res est plana, si excessus est alicuius momenti. Nā cambire ducatum Hispanū pro Hungaro, q. licet sit pretiosior, eodē apud nos argento aestimatur, nihil habet multitiē.

Secunda conclusio. Cambire monetam minoris ualoris uideam prorsus pondus recipias, etiam cum eius ualor lege auctus fuerit, iniquitatem præferat usurariam. Hanc conclusionem præcedenti lib. q. 1. constitutum, sed ut cunctas rationes diuersitatem monetarum simul componeremus, repetendam duximus. Et intelligitur conclusio contra opin. Syluest. in uerb. usura.

Syluest. S. 14. siue alio illa pignus affuerit, siue inopinata. Licet enim duodecim tibi ducatos mutuo, quorū singuli undecim regalibus argenteis aestimantur si postea lege publica constituantur ualere duodecim, non plura mihi debes argentea regalia, quā centum ad decem. Atque adeo idem est, si in alia

provincia, ubi mihi soluturus ex emulatio est aestimatio monete. Neq. est simile, ut ibi dicebamus de moneta ac de aliis rebus. Nam dum frumenti ualor augeatur, eadem prorsus res manet, quæ si in naturā suam nō habet, nisi unicū usum, & iō quomodo tibi mutui, totidem mihi debes. Et si plus ualeat, monete uero ualor cū augeatur, licet non mutet naturam metalli, mutat naturam monete quatenus rerum mensura est, ac si faneca nostra, quæ duodecim modiolis exoletur, augeret ut tredecim caperet, tunc n. si mutui tibi illā dum duodecim tū capiebat, non debes mihi nisi altam eiusdem quantitatē. Illic satis, ut arbitror, conclusionē cōfirmauimus.

Tertia conclusio. Cābire monetam in una provincia, ut eadem in alia repēdatur ubi propter raritatem metalli plus aestimatur, q. ubi fuit numerata, iure non licet, sed est uisura. Exēpli gratia, ducatus aureus apud nos ualet regalia undecim argentea, & apud Italos & Carlinos tredecim qui sunt regalia nostra, uel faciamus disputationis gratiam sic esse in more, neuiquā licet hic centum numerare ducatos, siue mutuo siue cambio, soluendos illomā aestimatione tredecim Carlinorum, nisi forsitan incrementum illud in pretium cederet traducendi pecuniam, de illo q. ppe nihil modo loquimur. Res est liquida qm perinde est ac si ero mille hic ac centū regalibus quæ huic confers, uelles Romæ recipere mille ducenta. Dixerim, si Carlinus eiusdē sit prorsus ualoris, apud illos, cuius est apud nos regale, nam forsitan non est eiusdem ualoris, et ideo idem est forte recipere duodecim Carlinos quod undecim regalia. Quæ forte ratione liceret cambire ducatum ualentem in Hispania trecentum septuagintaquinq. dupondia, ut redderentur in Gallia quadringenta quadraginta Turonati. Nam Turonus Gallie non est tanti ualoris quā dupondium Hispanie. Contra hanc nihilominus conclusionē existūt duo argumenta, quibus uia ad subsequentiā minime obsecra panditur. Prius est: Posset quis in Sicilia, uerbi gratia, centū modios tritici mutuo, restituendos sub eadem mēsurā in Hispania, ubi plus aestimatur frumentū, ergo eodē lege pōt centum mutuari ducatos soluendos ubi plus ualeat

Tertia conclusio.

Primum argumentum.

Secūda ualent. Secundo arguitur. Potest quis de
dū arg. ferre suam auream monetā à regione, ubi
 minus æstimatur, ad illā ubi plures habet,
 atq. illic eodem modo cābire, quo pretio
 illic currit, sicuti pōt merces minoris eme-
 re in una regione, & pluri vendere in alia,
 ergo eadē rōne possum centū ducatos ali-
 cui in Hispania mutare restituendos ubi
 auctioris sunt ualoris. Ad prius argu. isto
Ad pri- rū distinguitur antecedens potest nanque
mū arg. contractus ille frumenti & rationē habere
 mutui & rationē cambij, quorū differentia
 est, q̄ mutuum fit rōne t̄pis, quo expecta-
 tur solutio, eo quodq. ab altero mutatur,
 re caret in p̄tri, cambium uero non nisi ra-
 tione loci. Petrus re uera habet frumen-
 tum in Sicilia, Paulus in Hispania fit in-
 ter eos cambium unius pro alio. igitur ubi
 mutuum est, si non scitur quāti ualiturū
 in Hispania sit t̄pe solutionis, licitus est
 contractus. Si autem fieret mutatio ea le-
 ge ut qñ carius in Hispania ueniret, tunc
 restitueretur, iniquū esset atq. usurarium,
 ut superiori lib. dictum est. Cambium er-
 go duarum rerum in diuersis existentium
 locis siue grana sit, siue quæcunque alia
 res neuiquam fieri licet si pluri in uno
 loco quā in altero æstimetur. Claret. n. tūc
 iniquitas iniustitiz. Pari modo censen-
Ad secū- dum de pecuniarum cābio. Ad posterius
dū arg. deniq. argum. conceditur cuique liberum
 esse ex natura rei, nisi civilis lege sit inter-
 dictum, pecuniam suam ad locum alium
 transportare ubi maioris æstimatur, & il-
 lam illic curiente loci æstimatione distra-
 here. Et pariter quisq. alteri potest aurum
 suum concedere, quod quidem sibi alibi
 reddat. Nam hoc non habet rōnem cābit,
 quādoquidē in mutuo & quodāmodo ut
 dictum est, in cambio transfertur dñum,
 & ideo non potest recipi nisi res eiusdem
 ualoris. Ex his fit cōcl. quēs quod cū in nū-
Corrol- dinis inter mercatores, ut infra narraturi
larium. fusius sumus scutum cumento sæpe uolo-
 ris ac detrimento uarietur, cauendæ sunt
 usurz quæ in mutuis hac ratione delite-
 scunt. Si quis v. g. ut aliorum nationū ser-
 mone loquamur, centum alteri ducatos
 mutuet, pretio civilis foro in urbe conuen-
 te, ubi v. g. ducatus, uiginti octo grossi sexti-
 matas, ut restituantur pretio in nundinis
 Lugdunensibus, mercatoribus taxato ubi

pene certum est ducatum ualiturum gros-
 sos triginta, usura est manifesta, siue mu-
 tuatio in auro fiat, siue in argento. Nam
 in singula scuta recepturus est tunc mu-
 tuatos duos grossos ultra sortem. Et uice-
 versa si in nundinis quis mutuet mille du-
 centa argentea regalia, numeret ea tamen
 in aureis ducatis æstimatione duodecim
 argenteorum regalium, quo pretio inter
 mercatores currunt, itaq. non annumerat
 nisi ducentos ducatos. Eo tñ pacto, ut mil-
 le ducenta regalia recipiat ubi usu forensi
 ducatus non æstimatur nisi undecim argē-
 teis, usuram committit. Nam cum non de-
 derit nisi centum ducatos, uult supra reci-
 pere centum regalia. Et est notandum in
 hoc latere fallaciam, q̄ dum inter merca-
 tores ducati aut scuti ualor crescit aut de-
 crescit, non est p̄ raritatē auri, de quo s-
 nra cōclusio loquebat, imo eius numerus
 in foro sēper habet suā argenti & æris æsti-
 mationē, atq. adeo inter mercatores qui
 dederit unum aureum, non recipiet nisi,
 uerbi gratia unde im argentea regalia, sed
 singunt illa scutorum ac ducatorum no-
 mina q̄ maiori minoriue pretio æstimant.
 Et ideo qui mutuat aureum scutum æsti-
 marum nundinarum pretio maiori illud
 argēto æstimat dū mutuat, quā dum illud
 recipit. Mercatores namq. nullam habent
 auri rationem aut argenti, ut statim cla-
 rius patebit. Atq. hinc colligitur respon-
 sio primi argumenti in fronte quæstionis
 obiecti. Dum. n. decem ducatos mutuas si-
 ue in auro siue in argento, nihil amplius
 tibi debetur quā pecuniā eiusdē ualoris.
 Ac perinde secundi argumēti antecedēs,
 cōclusione secunda ostensum est falsum.
 Non enim possum crescente ualore aureæ
 monetæ nisi illum recipere quod dum mu-
 tuauit uel cambij æstimabitur.

Ad pri-
 mū arg.

Ad secū-
 dū arg.

ARTICVLVS II.

*Verum licitum sit monetarum cābium, quæ
 in diuersis locis propter copiam & ino-
 piam totius generis monete in-
 equalis sunt ualoris.*

Restat hic de quarto mō uariari mo-
 netarū ualoris disputare. Fac uerbi
 gratia, in Flandria modo p̄ bella, quæ il-
 lic geruntur, aut Romæ, multo esse stri-
 ctorem inopiā numeratæ pecuniæ quā

in Hispania, qua ratione plurius illic æstimatur ducatus quam apud nos, utrum liceat hac ratione pro scutis quæ illic numerantur, plus in Hispania recipere. Apud partem patet namq. in proximo art. de finitima esse questionem ad partem negativam. Sane etiam tertiam conclusionem negativam scilicet cambium monerari aut eam ubi minus valet restituendam ubi plurius pro raritate auri æstimatur. Eadem enim ratione non licebit maiorem pecuniam recipere, ubi propter pecuniarum copiam minoris æstimatur, quam illic ubi pecunia fuerat, collata. In contrarium est, qui rerum copia pretium eorum minuit, quæ ratione licet pro uno modio fumenti ubi duplo plurius æstimatur duo suscipere ubi duplo minoris venditur. Sic ergo erit in monetis.

Pervenit enim nobis tandem ad locum est ubi cambiorum natura quæ mercatoribus in usu habentur, explicanda est. Quæ profecto, si ego non fallor, nusquam hactenus apud auctores intellectam legem. An vero scopum ego tetigerim, alii iudices sumus. Igitur post ea quæ in superioribus tractatorum præ sunt fundamenta, mercatorum modo praxis ante oculos constituenda illis est qui eius modi cambiorum mores deprehendere cupiunt. Dictum enim est, chirographorum solutiones quibus mercatores sua transigunt negotia in nundinis statis temporibus celebrari, quæ quidem solutiones ac si tunc fierent præsentem pecuniam quando res venduntur ita reputantur. Subiiciamus ergo in hactenus exemplis quæ illis similia sunt quæ in aliis provinciis, siue Venetiis, siue Genuæ, siue Lugduni, siue Lugdunensi sunt. Sicut ergo apud nostros quæ tunc sunt nundina, quibus sub eodem numero alia respondent in Flandria. Primæ celebrantur Campensis Merinae sub mensem Martium, ubi campforum mensæ ad solvendum ite nuntiar, vel, suo idiomate, cambium aperitur, quia a decima Iulii duratque solutiones usque ad decimam Augusti. His respondent alia in Flandria sub mensem Septembrem, ubi cambium solutionibus faciendis panduntur decima Novembris, durantque solutiones toto illo mense. Secundæ nundinae sunt Merinae Rivi Sicci, ubi cambium incipiunt decima quinta Septembris, fiuntur autem decima Octobris.

His respondent alia in Flandria, quæ celebrantur sub Natalem Domini, in quibus cambium incipiunt decima Februarii, duratque per totum mensem. Tertiæ sunt apud nos eadem Merina Campensis sub mensem Octobrem, cuius cambium durat a mense Decembri usque ad initium Ianuarii. Cui Respondent in Flandria nundinae Resurrectionis, in quibus cambium incipiunt decima Maii, durantque toto mense. Quartæ nundinae sunt apud nos in Villalon, quarum cambium sunt Quadragesima dimidiata usque ad Pascha, quibus respondent in Flandria nundinae Iunii quarum cambium durat fere toto mense Augusti. Igitur cambiorum praxis est hæc, ut tres menses post receptam pecuniam Merinae restituantur in Flandria. Nam campfor qui in nundinis Maii Merinae in initio Augusti pecuniam numerat recepturus est in Flandria nundinis Septembris, ubi solutiones, ut diximus, sunt toto mense Novembri. Et qui Merinae Rivi Sicci pecuniam annumerat in initio Octob. eandem recipit in Flandria in nundinis Nativitatis, puta mense Februar. Et simili analogia de aliis censendum. Aiunt enim illam temporis interapedinem necessariam esse, ut chirographa possint illuc commodo pervenire, & parari pecunia. His circa practicam intellectis ecce cambiorum punctum. Quando in Flandia vel propter bella, vel alia quacunq. de causis numerorum penuria laboratur, ille qui hinc illuc suam vult inter mercatores transminere pecuniam pendit qui autem vice versa pecuniam in Flandria numerat, Merinae sibi restituendam, non modo nihil pendit, verum & plus lucratur, quam ille pendit qui in Hispania numerat ut in Flandria recipiat. Exempli gratia: Nunc temporis quo propter continuam bellam Cæsar pluribus indiget apud Flandriam talentis, raritas est pecuniarum illic maxima. Itaque minor pecunia tanti habetur quanti apud nos maior. Sicuti ubi charitas esset tritici, unus modius tanti pareretur, quanti alibi duo. Questionem enim sequen. articulo primo, paratur sumus causis augendi cambiorum pretia. Hæc ergo de causis mercator qui Merinae alteri quadringentos decem denarios nostros, quos dupondia appellamus. Itali quattrinos, Gallicanos, non plures in Flandria recipit.

trecentos sexaginta. Itaq. pro transmissio-
ne perdit quinquaginta : quāvis, ut supra
diximus, non iactura, sed lucrum est. Qui
autem eonuerso in Flādia numerat tre-
centos, recipit in Hispaniam trecentis se-
ptuagintaquinq. Itaq. plus fuerat in re-
mittenda hoc pecunia quā penderat, dū
hinc illam illuc transferat. Simile ferme-
tūc contingit inter Hispania & Romam,
ubi angustior est solus pecuniae inopia.
Per hanc ergo, ut obiter adnotemus, patet
eiusmodi cambia non esse a Docto intel-
lecta, ac perinde diuersas sentias diffidet.
Calet. Ceter namq. in suo illo opusculo, c. 7. fun-
damentum huius cābij illud excogitat, qd
pecunia loco absens minor sit quā si eēt
loco pns, & eidē applaudit Syluest. verb.
Syluest. uura. 4. Nam quo loco, inquit, distat,
pluribus est subiecta periculis, quocirca
pōt minor quā tutior est. iuste pro maiori
cambij quā minus est iura. Et quidem si
re vera hanc existerent pericula, inficias nō
irent. Fassi. n. supra sumus, res alienum, qd
ille dēt, a quo uel p p pauperiem uel p p
fidei tenuitatem non est recuperatu facile,
minoris uendī pōt, quā sit eius quantita-
tas, neq. merces insanis undis commissae
tanti emerēt, quā si essent in portu. Atta-
men inter mercatores nulla sunt, aut uix
ulla huiusmodi pericula : Nam illi qui Merinae
recipit apud Flādiā soluturo, rāta hī fi-
des, quā si pecuniam haberet in Hispania.
Quare hanc illis licentiam facere est plus
illis indulgere quā sibi petunt. Adde qd
si hanc esset horum cambiorum basis, tunc
ille qui modo Merinae pecuniam numerat,
recepturus in Flādia, minoris deberet il-
lam Flādiensem emere, hoc est, auctior
illi deberet in Flādia restitui, tū tñ mul-
to minus illic recipiat. Alij ergo arbitran-
tur rationē, quā huius tamē iustitia fun-
datur, eam esse qd aurum ploris penditur
in Flādia. Et ideo aiunt hoc non licere,
nisi commutatio fiat diuersarum pecunia-
rum s. argenteae, pro aurea, uel aenea. At ue-
ro hoc iam supra diximus, mere gratis esse
dictum. Nam cambia rōne loci non est fle-
ri necessarium in diuersis moneris. De quo
cambio superiorē auctoritas nostrā conclu-
sio loquebatur. Immo, ut proxime diceba-
mus, nulla inter mercatores aut uel argen-
ti uel auri habetur ratio. Sed fac nullum

esse aurum uel argentū prater aeneos eos-
demque in minutissimos denarios. Ex his
namq. qui modo Merinae confert quadrin-
gentos decem, in Flādia recipit non ni-
si trecentum supra sexaginta. Et uice uer-
sa, qui illic confert trecentum, hic recipit
septuagintaquinq. supra trecentos. Vnde
cum amplius sit lucrum, dum prius pecu-
nia numeratur in Flādia reddenda in Hi-
spania, quā dispēdium, si Merinae nume-
retur, reuhibenda Brugis, unum ex huius-
modi negotiis est thesaurizare pecuniam
apud Flādiā, hoc est illam a nobis illuc
transmittere, in hūc potissimum usum, ut
inde huc rursus remittatur. Fidem enim lucri
accessio tredecim dupondiorum in singu-
los ducatos, quamuis diud ēt quod dispē-
diū facere ut qui plus Merinae uidetur pri-
us cōferre, quā post recipit in Flādia, re-
uera non est iactura, uerum ēt saepe lucrū.
Sed & hoc demū nosse oportet, qd quanto
exuberantior est Merinae pecunia, tanto
uilius cambitur hoc est quā pecuniam nu-
merat soluendam sibi in Flādia, auctius
pendit pretium, quia raptores inueniuntur
qui Merinae egeant. Et quanto angustior,
tanto minus pendit, quia plures sunt reci-
pientes Merinae ut consignent in Flādia.
Quaestio ergo pns est, utrum cambium hanc
sit licitū? Et prater argumentum in capi-
tulo qōnis factum arguitur hoc mō. Si hoc
cambium reale esset licitum, id maxime,
uel quia esset diminutum cambium, uel
rōne loci, nempe qd pecunia ab uno in al-
terum traditur, muniti aut nullum hēt
specimen. Haud n. illi pretiosior moneta
cum uiliori cambitur, sed denarij pro de-
narijs. Neq. uero totū eius fundamentum
est rōne loci, nam tūc sicut pro transla-
tione ab Hispania ubi copiosior est pecu-
nia ad Flādiā pretium soluitur, ita &
eodē mō pro translatione soluitur, quā
fit a Flādia in Hispaniā, quod tamē ut in
practica ostēsū ē, nō fit sed accedit lucrū.
Adde qd qui in Flādia pecuniam cōfert q
sibi in Hispania referatur, potius id non fa-
cit, quia indiget hoc suā transmittere pecu-
niam quā forsā illam hinc transulerit,
sed p p lucrū. Secūdo arguitur. Genus hoc
cambio manifestam oculis exhibet specie-
m. Nam qui Merinae, uerbi grati, pe-
cuniam numerat restituendam sibi in Flā-
dia,

Primum
argumentum.

Refuta-
tur pro-
xima sen-
tentia.

Secūdu
argumen-
tum.

dria, dominium eius in illum transfert ab solutum quā perinde alter ibidem dispen- dit ac si simpliciter esset mutuum. Et (quā re probabiliorē facit) ille qui recipit, non ob id uidetur facere, ut quā habet in Flā- dria. Metinam transferat, quia forte nul- lā illic habet, sed quia Metinæ indiget, & quo expectetur solutio, facatur illo colo- re q̄ solvatur in Flandria. Accedit q̄ si q̄ in alteri Hispania re vera mutuatet pecu- niam, quam mutuatarius in Flandria esset responsum, quia ambo illuc forte profici- scitur, propterea q̄ in aduerso loco esset soluenda, nihil de natura mutui amitte- ret. Et confirmatur hæc ratio: Vt cambiū ratione loci sit licitum, nulla debet tēpo- ris mora de necessitate interuenire. Sed

Confir-
matio. ego, v.g. habeo hic pecuniam præsentem, & tu Romæ etiam præsentem, ad metior tibi hic, ut tu mihi Romæ remetiarius. Ita- que si possibile esset me hodie existere Romæ hodie mihi illic rependeres, sed re- quisitur tps, quia non potest nuntius illuc aduolare. Attamen in istis cābijs hī ratio tēporis. Si enim q̄ hodie recipit Metinæ, cras deberet soluere in Flandria, uel intra hebdomadā, si statim succussus egs nū- tius euolaret, iste q̄ recipit, re vera uel nō reciperet, uel non nisi uiliore pretio. Cum ergo hoc uerum habeat, signum & expe- ctationem trium mensium esse in cām lu- cri huiusmodi cābiorum. Præterea ex no- tabili superius posito elicit̄ et̄num recens- argum. Nam si secūdum copiam aut inopiam pecuniæ quæ est in mundinis cambiorum pretia variantur, iudicium est eadem cam- bia rationē habere mutui. Etenim si mer- catoribus, reliquis negotijs peractis am- plior pecunia superest, facilius eam conse- rent, plusq. perdunt, si uero maior est pe- nuria difficilior conferunt & cum maiori lucro. Quod si negemus esse mu ū, illuc relabi uidebimur ut concedamus (quod quidā arbitrantur) uenditionem esse em- ptionemq. pecuniæ, ita ut pecunia in Hi- spania ubi est maior copia, minori æstime- tur pretio, similis autem in Flandria maio- ri. Quemadmodum oliuæ, quæ apud nos nascuntur, nō autē illic. Ex hac ratione pe- cunia, quæ est Metinæ uenditur illius pre- tio, q̄ est in Flandria, & ediuerso. Pecunia autē cum sit ærum pretium, non pōt pec-

rio alio diuendi. Hæc profecto dubiam rē **Conclū-** faciūt. Immo apud illos qui eius tantum rēfina- superficiem aspiciunt merito demonstra- bant, iniquam. Nihilominus quātum pro cap. u meo conijcere possum, res aliter ha- bet. Quare ad quæstionem hæc conclusio- ne respondetur, licitum est pecuniam ab uno in alterum locum cambire, habito re- spectu copiar, quæ est in uno, atq. inopiam, quæ in altero, ut. s. pro maiori numerata ubi est copia, minor recipiatur ubi est ino- pia, dummodo nulla præterea tēporis ha- beat ratio, quā illius quod necessarium est ad traducenda chirographa (pro quo, ut infra patebit, nec pretiū augeri potest) omneq. fraudis doliq. genus ablit. Enim- uero nisi mea me cōiectura fallit, hoc quā- tum cōijcere possum, est cambiorum fun- damentum, quæ hac nostra tēpestare usu celebrantur. Probatio apud me conclusio- nis est hæc. Iustitiæ lex est, ut dati & acce- pti æqua sit æstimatio quadringenti autē, v.g. denarioli ubi affluentior est pecunia non pluri habentur quā trecentum quin- quaginta ubi pecuniæ penuria laboratur, ergo numerate illic quadringenti, ut aut centum, quinquaginta hic recipias, nō est iustitiæ uolatio. Nec uice uersa dare hic trecentum quinquaginta ut illic tibi qua- dringenti reddantur. Exemplum præfer- tur in oleo, ut modo dicebamus, cuius co- pia ē apud, nos aut in uino, quod a nobis illuc refertur. Non enim pluri apud nos habentur, imo minoris cētum eadi quam sexaginta aut septuaginta in Flandria er- go sicut potest quis maiorem hic mensurā huiusmodi liquorū pro minori apud Flan- driā soluēda cambire, ita fieri potest in pe- cunia uice uersa, sicut potest quis pau- ciores Metinæ ulnas lini cambire pro plu- ribus soluēdis in Flandria, quia lini apud nos maior est caritas, sic pōt modo mer- cator apud Flandriā, minorē cambire pe- cuniam pro maiori in Hispania redhiben- da. Et confirmatur præterea inde conclu- sio, quod si q̄ uellet cābire simpliciter ra- tione loci nempe transmutare pecuniam suā ex Hispania Romā, sed tñ uel propter bella uel propter alia præsentissima peri- cula, nulla alia pateret uia, nisi cābiendo hæc pro illa, & Roma numerum angustia graueri premeretur, licet minorem illic redde-

**Probō
conclu-
sionis.**

**Confir-
matio.**

reddere, eo quod tanti habetur quanti hic aliquantulo maior. Nihil ergo in hoc cābio iniquitatis apparet. Quod si hoc licitū est, nihil refert, an obiter quis illud faciat, & præter consuetudinem, an vero ex officio. Nā quod natura sua iustum est, quisque

Arg. cō potest consilio exercere. Contra hanc nīra con- hylominus conclusionem hoc se statim of-
clusio- fert argū, a loco ad p̄. Sequeret inquam
mem. eadem ratione, quod liceret cuique mo-
do in Flandria suo cui numerare, v.g. de-
cem scuta, quorum singula æstimantur ter-
centum denariolis siue in auro siue in de-
nariis, quia nihil refert, hac lege ut quan-
do esset affluentia pecunie quanta est in
Hispania vel maior, recipere pro singulis
scutis trecentum septuagintaquinque de-
narios, quos mō recipi in Hispania. Nā
si hoc licet propter copiam, quæ est i Hispania, cur non erit licitum quādo tanta fue-
rit abundantia in Flandria? Respondetur
hanc quæ p̄p̄t, nō esse similitudinem,
quoniam trāsferre nunc dominium pecu-
niæ ut designato post tempore restituatur
non potest non esse mutuum, & ratione
mutui nihil potest pretij extorqueri, sed
quando habetur ratio diuersitatis, nō tē-
poris sed loci, nō est mutuum, verum cam-
bitio duorum rerum præsentium, quarum
valor modo æquus est. Ex his ergo facile
modera moderamina colliguntur ac tēperamenta
aminapo conclusionis, quibus est eius veritas circū-
scripte con- scribenda. Primum enim diximus cauere
uolūis. dum esse, ne ratio huius tēporis obsequat,
Regula. quæ indicium sit palliati mutui. Ad cuius
utque rei notitiam, hanc sensu statuen-
dam regulam. Nō potest visute huiusmo-
di cābio aliud quidpiā recipi, q̄ si dux res
in præsentem existentes cābirentur, hoc est,
non potest, qui pecuniā in Flandria nume-
rat, quantum est ex genere suo, plus in Hi-
spania recipere, quam si eodē puncto quo
pecuniā illic confert, fieri posset ut ean-
dem reciperet in Hispania. Exemplum
est. Si ille adueniens pecuniā in Flādia,
certus esset eadem die ministrum suum
eandem recipere Metine, nempe quia per
litteras antea & nuntios inier eos sic con-
uentum fuerat, & ratione assertæ conclu-
sionis amplius recipit, quam confert tan-
tundem proius valoris, neq. alium p̄tē
tea obolū recipere pōt, siue solui facien-

da sit post mensem, siue post tres, siue post
decē. Hanc inquam regulam constabillen-
dam hic q̄ maxime necessarium arbitror,
Nam si tā vera est, q̄ reuera censeo, infallē-
bilis est iustitiæ index huiusmodi cābio-
rum. Modificati autem sumus conclusio-
nem dicentes, quāum est de genere suo,
quoniam non perinde in pecuniarum cā-
bio cēnieri potest tempus illud præiens,
quo æstimandus est valor pecunie in alio
absente loco, atq. in aliis mercibus, ut ag-
re proximo declarabimus. Porro autem

Altera eius veritas ex dictis sic competissima, cō pro
Fundamentum enim iustitiæ horum cābio-
norum atq. adeo testimoniu iōnem mu-
tione.

tui huic non addi, est quod cābitur maior
pecunia pro minori, aut vice versa, quoniam
in vno loco tantū æstimatur minor, quā-
si in altero maior, ergo ratio valoris huius-
modi pecuniarum ad eundem temporis
articulum referri debet, & perinde ac si
res præsentis sint, earum cābitū exist ma-
ri, atq. adeo nulla temporis ratio interne-
nre valet, quæ pretium vel vnus augeat
vel alterius minuat. Et quoniam cōclusio-
nem similitudine aliarum rerum sulciui-
mus, earum exemplo in eius explicatione
utamur. Licet quidē mihi existenti in Hi-
spania, ut frumētū pluriū nūndatur, duos
modios cābire pro tribus in Sicilia, quos
scio eodē æstimari pretio quo duos in Hi-
spania. Hæc autem cābitio non est lici-
ta, nisi pro eodem tempore, nēp̄ quia tu
habes frumentum in Sicilia, & ego in Hi-
spania. Quare ex illo puncto quo ego tibi
in Hispania meū confecto, id qd tu in Sici-
lia habebas, factū est meum. Nā si tu illic
nullā habes mō frumētū, sed expectas ha-
bere, & quo te expectē, reddis mihi p̄ duo-
bus tres manifestum est uturariū mutui.
Ad propositum ergo, si ille qui recipit in
Flādia reddit tibi post trimestra plusquā
redderet, si eadē die qua tu confectis in Flā-
dia redderet tibi in Hispania, manifestū
est hoc non esse syncerum cābitum rei pro-
re, sed austrarium illud ob id adhiberi, q̄ il-
lo tēpe illum expectas dum pecuniā quā
paratā nō habet, cōficiat atq. adeo ratio-
ne mutui quod illic cōtegitur. Et per hoc tur me-
patebit vitium illius rationis, quam sibi catorū
mercatores obtēdunt. Fatētur nanq. unā causā
causam cur expectetur toto trimestri, cō-
uo.

de, vt

se; velle quod in vno loco recipit, parare pos-
 sit; & forte conficere pecuniam ad solu-
 dum. Hoc est inquam iudicium est manifestum
 mutui. Nam ut simplex sit cambium, requi-
 ritur (ut crebro repetimus) utriusque rei exi-
 stentia, atque a se, ut ille qui recipit in pro-
 prium habeat pecuniam. Quare si impatiens
 non habet, palam fit, pro expectatione dum
 conquirit, augere tambi pretium. Sed ait
 mercator, chirographum non est volueris,
 quare possit subito euolare, atque adeo tem-
 pus requiritur. Fatentur quidem, ut supra
 falsi sumus. Attamen cum ipse illud non nisi
 illi necessitati inserviat, ut cambium in
 notescat, ratione illius nihil pretii extor-
 queri potest. Et hoc est purum, quod con-
 sideratissime meditandum est. Si enim cam-
 bium est rei pro re, ad idem est reducendum
 punctum, pro tempore ergo notificandi
 nihil recipi potest. Quare ubi diximus ad-
 mittendum esse tempus necessarium ad
 transmittenda chirographa non eo pacto
 intelligendum est, ut haberi eius ratio possit
 ad recipiendum pretium, quod tunc pro-
 pter eiusdem temporis expectatione reci-
 peretur, sed intelleximus illud necessarium
 tempus non esse, ut quidem arbitrantur, velle
 iudicium. Sed ait rursus qui paries merca-
 torum defendat. Si iste qui pecuniam alio
 transmittit, cursori eandem concederet
 transferenda, inducias illius temporis con-
 cederet, tunc propter pretium solueret. Res-
 pondetur non unam solum fallaciam in argo-
 rare. Primum n. qui sic arguit, immisce-
 dit varias simul cambiorum species, quod
 in patenti quaestione fronte cauendum
 admonuimus, nunc enim non disputamus
 de cambio ratione loci, hoc est, quod sit sola ratio
 transmittendi, pecuniam qua alibi indiges,
 sed de commutatione pecunie unius loci pro
 pecunia alterius, propter copiam inopiaque
 varietate. Nam qui pecuniam dat in Flandria,
 recipiendam in Hispania nihil dispendit, ut
 diximus, sed lucratur. Item qui pecuniam
 concedit cursori, non transfert in ipsum
 dominium ut fit in cambiis. Atque adeo nul-
 la illic abdi potest ratio mutui. Et quod ad tem-
 pus pertinet, pretium non illi constituitur pro
 tempore, sed pro labore, cambire ergo pe-
 cuniam quae est Metinae, pro illa, quae cen-
 setur esse in Flandria, non debet illa nor-
 ma iudicari, quae est mera translatio pen-
 tem, et vel maxime, quod pretia non con-
 stant. Transportaret enim cursor ab His-
 pania in Flandriam quatuor milia duc-
 torum, pretio centum, & tamen qui prius re-
 cipit in Flandria, responsurus in Hispania,
 soluit quintam partem, & eo amplius, ca-
 pitalis. Sed arguat sic forsitan contra cam-
 pforem quispiam. Dum bella vel obstacula
 alta impedimento sunt, ne pecunia trans-
 ferri posset, multo auctius esse debet trans-
 lationis pretium, ergo id ego possum supra
 illam rationem suscipere, qua una moneta cam-
 bitur pro alia. Nam cum duarum cambiorum
 specierum per se utraque licita est, nulla est
 iniquitas, si altera alteri adhibeatur. Ad hoc
 responderetur, & est iudicio meo apprimè no-
 tandum responsio quod si cambium de quo im-
 praesentiarum loquimur, licitum est, nempe
 ut pecunia unius loci pro pecunia alterius
 cambietur, haec nihil bellis obstantibus, stra-
 ta est patetissimaque via traducendi mone-
 ra, & ideo iniquissimum est ad lucrum huius-
 modi cambii pretium aliud inuper adhibe-
 re ratione translationis de loco ad locum.
 Sed alterum eligendum est, vel si quid prius
 praerogatione secundi adhibeatur, id de-
 bet esse tenuissimum. Ex quo fit, quod cum in-
 ter mercatores non habeatur ratio nisi prioris
 cambii, scilicet commutationis monetae si cambium
 fiat cum alio ciue, qui non est mercator ne-
 que negotiator, & praeter hanc habeatur
 etiam noua ratio pretii propter translatio-
 nem, iniquum esset. Crediderim ergo certis-
 simam esse nostram conclusionem, videlicet ex
 cambio de quo impraesentiarum agimus, ni-
 hil amplius posse recipi quam si eadem die
 in uno loco pareretur, & in alio reciperetur,
 vel per eile in super quidpiam. Ex quo fit
 tandem, ut in calce totius quaestionis hoc ad-
 notemus, nondum patere de iure huius requi-
 rare, nepe quod cum ille qui pecuniam Metinae
 prius capit, reddit autem post in Flandria, non
 lucratur nisi quinquaginta, ille qui econ-
 verso eodem tempore in uariis pecunie esti-
 matione prius confert in Flandria, rece-
 pturus in Hispania, lucratur septuaginta
 quinque. Enim vero quod prius cambium licitum
 sit, id in causa existit, quod trecentum sexaginta,
 quod iste qui Metinae recipit, reddit in Flan-
 dia, tanti aestimantur quantum quadragen-
 tadecem quod receperat, & ediuerso. Igitur quod
 vice versa trecentum sexaginta prius con-
 fert in

Argum.

Ratio.

Primum
corolla-
rium.

Secundum.

Obie-
ctio.

Solutio

ferat in Flandria, non est cur postea recipiat Metinæ, nisi quadringenta decem, uā idem est valor. Quare nihil referre debet, qđ prius qui recipiat Metinæ, ut soluat in Flandria, & quod prius annumeret in Flandria, ut postea recipiat Metinæ.

Ad pri-
mū arg. Restat igitur argumētis respōsa subiicere, quatenus contra hanc nostram assertionem militare videntur. Ad primum ergo quod uerice quæstionis oppositum in de-
Ad pri-
mū arg. tui, diuersam esse rationem, quando pre-
tium auri augeat uel minuitur estimatio-
ne argenti aut æris, p. p. solius auri raritatem,
& qñ tota pecunia pluris minorisve esti-
matur p. p. eius in gñe copiam uel inopiā.
Nam priori modo qui ducatum, v. g. con-
fert in Hispania, non confert amplius quā
undecim argentea regalia. Si quidem idē
est, in auro tribuat an in argento. Qui autē
illud recipit Romæ estimatione Romana
recipit illic regalia tredecim, non ob id qđ
tredecim regalia non pluris illic habeantur,
quam undecim apud nos, sed quod au-
rum carius æstimatur. Sicut si frumentum
uolens undecim cambiret quis pro alio ua-
lente tredecim. At tamen qñ maior est co-
pia pecunię totius in genere in una pro-
uincia, quā in alia, nō pluris æstimantur, ubi
maior est copia pecunię undecim regalia,
quā undecim in altera, ubi est penuria.

Ad a-
liud. Et ideo pōt, v. g. dare quisq. in Flādia un-
decim in quacumq. moneta, siue aureos
ducatos siue argenteos, siue æneos numos
recepit ut undecim in Hispania. Ad pri-
mum autē eorum, quę proxime ante con-
clusionem adieciimus, iam satis rñūm est,
iustitiam huiusmodi cambii monete pro
moneta qđ in eo fundat, qđ sit cambium
mutuum uel æquum ratione loci, ut nu-
mi transferantur, sed p. p. diuersi ualoris in
diuersis locis. Quare non inde uariatur cō-
tractus qđ, si non ob necessitatem trans-
ferendi pecunię ad alia negotia, quā ratio
ne lucri, sicut in alijs mercibus accidit.

Ad secū-
dū arg. Ad scđ m. uero negatur hoc esse mutuum,
ut declaratum est, quia non sit sic hoc cam-
bium, uel si non debet, ut ratione p. p.
aliquid petatur, sed est cambium duarum
presentium pecuniarum. Quos ita inge-
nue concedimus, eum qui cambit, trans-
ferre in alterum dominium suę pecunię,
ut quo libuerit usu illam dispendat. Unde

tamen non sit consequens, ut quidam neo-
terici censent, esse mutuum, nā in cambio
etiam transferatur dominium, ut dum mer-
ces quaslibet tuas cum alijs cōmutas. Ne-
que refert, ut idem auctor cogitat, pecu-
niam redditum in in moneta diuersi me-
talli aut eiusdem. Ad aliud uero quod il-
lic adhibebam, nempe accidere nonnun-
quam qđ qui Metinæ recipit, nullas habet
pecuni. in Flandria, iam etiam dictū est
in tali casu, si iste non solutus in Flan-
dria, omnino esse palliatum mutuum, quia
non cambitur res pro re, sed soluitur pre-
tium pro induciis ad restituendum indol-
tis. Ad aliud autem etiam responderetur, qđ
recipere hic & soluere in Flandria non tol-
lit rationem mutui si fiat ratione t. p. i. Si
autem si ita iōne diuersitatis ualoris, non
est mutuum, sed cambium. Sed & ad con-
firmationem satis responsum est ubi eius
conclusionem concessimus, nempe non
licere plus recipere ratione huius cambii,
quam si eodem die quo in uno loco con-
fertur pecunia, referretur in altero. Ad
aliud uero de argumento & decremento
cambiorū statim dicturū sumus artic. prox.
Ad ultimum deniq. negatur sub hoc cam-
biorum regimine pecuniam emi aut uendi,
quia neutra habet rationem pretii alie-
rius, sed est mera rebus p. p. mutatio.

ARTICVLVS III.

*Utrum cambiorum pretia inter campores
uariari possint.*

S Vbsequitur ut de uarietate cambiorū
pretii quæramus, an sit licita. Argui-
tur namq. quod inter mercatores ne-
que apte uel modi pretia uariari. Nam cum
pecunia non sit uendibilis, non potest e-
ius pretium, ceu reliqua um, mercium, ali-
quo modo mutari, nisi sola principis le-
ge augentis uiuentis uel eius ualorem,
in contrarium autem est celeberrimus
cambiorum usus, qui reprobari, hactenus
non consueuit.

Quæstio hæc ad superioris claritudinē
appime est explicata necessaria. Cum. n.
definitam, si monetas diuersorum locorū
p. p. diuersam æstimationē iuste cābri, ope
interpretum est nosse utrum in nudinis ua-
riari iuste possit inter mercatores pretia.
Ad quā idcirco quæst. duabus conclusioni-

Ad ter-
tiū arg.

Ad quar-
tū argu-

Ad quin-
tum.

Ad po-
stremū.

Prima bus respon. Prior? Accidere possunt causae
cōclus. scilicet quarum merito seclusis fraudibus ac
Rō con dolis possint cambiorum pretia variari. Cō-
elusiōis cluso hęc ex superiori art. nō obsecute sit
 consequens. Enimvero si tantas non auri
 uel argenti, sed pecuniae in genere in causā
 sa est ut aliquātulum minor tanti aestimetur,
 ac maiori ubi pecuniae abundat, consequens
 est ut si in auidinis, verbi gratia. Metinens-
 mel qd rex pecuniā corrasit, aut propter
 aliā calamitatē cussi eris penuria laborat,
 & nihilominus ad mercatorē aliasq. nego-
 tiationes reipublice necessarias, operat
 pretiū est ab Hispania in Flandriā & vice
 versa, pecuniā per cābia traducere, pōt qui
 illā Metinē adnumerat, meliori conditio-
 ne recipere in Flandria, & vice versa si Me-
 tinē abundantior est pecunia pōt ēt qui
 ibi recipit, meliori condicione recipere.
 Atq. hic modus usitatissimus est augmētī
 & decrementi cambiorum, nēpe ut nulla
 hē ratio auri uel argenti. Caiet. aut. in suo
 cābiorum opusculo aliud enarrat cōmē-
 ti decrementi que genus, nescio verum ne
 sit an fictum. Nempe dum negotiator Me-
 diolani recipit cum pacto reddendi mar-
 chā auri Lugduni utiliori pretio quam est
 utilitura, ut si, v. g. dicamus quod quis acci-
 pit mille argentea regalia repensurus cē-
 tum ducatos, qui re uera ualent mille cen-
 tum regalia. Neq. uero hoc cōdemnat cā-
 bium immo arbitratur uenditionem esse
 auri minori pōt propter necessitatem, qd
 mauult ille iacturam centum argenteorum
 regaliū facere q̄ ab alia negotiatione ces-
 sare, quā plus lucrabit. Ego uero neq. si cre-
 do hoc genus cābii in usu hēri, neq. si ha-
 beretur illic audeat approbare, qm̄ (ut sa-
 pe diximus) inter mercatores nullum est
 discrimen auri & argenti, neq. augent ual-
 lorem scuti uel ducati rōne auri ut facti
 rex cum auri pretium lege exauget, sed
 utuntur nobis illis, sicuti uel ducati, ut
 supra diximus. Et hoc forte dicere uoluit
Syluest. Syluest. uerb. usura 9. §. 6. ubi ait con. ut
 mercatores moneta u. uulgus. Praeterea
 qm̄ in usu uersaret. profecto pro usu illi
 cendum esset. Nā illa non est uenditio au-
 ri, sed restō mutui cum usura. Et non h. quis
 pecuniā prius dedit, nihil interest solōne
 in auro recipere uel in alia monea, dum
 mō auctiorem extorqueat dilationis, gra.

Dixerim autē hoc esse licitum, fraudibus
 exclusis ac dolis, quę profecto, creberri-
 me inter augendas monetas inserpunt.
 Nam qui h. mōi cambiorum lucris omnē
 posthabent religionē, perinde atq. in aliis
 mercibus monopolia exerēt. Cōfederant
 tur nāq. duo aut tres q. omnem abradunt
 pecuniam. Respiciūt. l. ab omnibus initio
 undinarū pecuniam, soluendam partim
 in Flandria, partim Lugduni, aut Londi-
 ni aut Genuae. &c. Atque adeo qui postea
 in h. incundis cambiis indigent, nempe
 praesenti Metinē pecuniam cum alia nō pa-
 reat Bursi nisi monopolio erogantur eo p-
 tio recipere quo i. his libuerit, est nocentis-
 sima pestis, neq. esset ullo modo ferenda.
 Veruntamē praecipue dubitandi ratio de
 hac cōclusionē est circa causas, quibus le-
 gitime pretium cambiorū uariari pōt. Et
 quidē q. raritas atq. abundantia pecuniae
 legitime cēseri possit in causā, compertis-
 simū est, esseq. debet cōstitutissimum. Pe-
 nuria uero hęc atq. affluentia, bina esse
 pōt, nempe absoluta & respectiva. Absolu-
 ta inquam, ut supra dictum est, si propter
 nulla aut quouis alios ingentes sump. us-
 rex undiq. pecuniam colligeret, aut pro-
 pter aliam calamitatē re uera angustior
 esset. Et econuerso si ob aliquam prosperi-
 tatem afflueret. Et de hac dubitari nō pōt
 quin sit causa legitima. Aia uero est de
 qua meritisimo inter prudentes motum
 est h. sitandum. Videlicet utrius frequētia
 paucitasq. indigentū, atq. adeo petentū
 pecuniā in forma cābii, augeat, & minuat
 cambiorū pretia. Et quidem Caiet. in illo
 suo Opusculo c. 7. id nihil formidat asserere
 se, cui & Metinensis quoq. subscribit, de
 quo hoc obiter adnotauerim q. scēti gra-
 tis pugnare uidetur. Cōcedit. n. scdm̄ hęc
 pientia numerum dantari cambiorum pre-
 tia, & nihilominus negat copiam aut ino-
 piam, pecuniarū legitimā posse aestimari
 tantam ore ad cābii pretia darentur,
 cū tamē ob id numerus cēspicientū pretia
 augeat aut minuat, q. cū sint plures pecu-
 nia reputatur angustior respectu eorū, cū
 uero plures reputatur amplior sicuti in aliis
 mercibus. Porro ergo dubia est hęc causa
 uariandi pretium. Primū q. pecuniam cū
 aliis mercibus hęc ratione conferre, non
 est adeo legitimū. Nam pecunia nō est pē-
 dibilis

Causa
 qbus le-
 gitime
 augeri
 pōt cam-
 biorum
 pretiū.

Caiet.
 Metinē.

adibilibis, atq. adeo neq. vñ pretio more alia
 rum meritiū æstimanda. Secundò (q̄ atten-
 ta consideratione speculandū est) si hanc
 campforib licētiam indulgeas, fraudibus
 aditu aperis. Nā solent buras in nundina-
 rū iniuo claudere, expectantes quo pretio
 cābia currant. Et dū prosperū vident forū,
 illā in cābia produciunt, alioqui seruat. Et
 quamuis primo aspectu nulla se illic p̄dat
 iniquitas, eo q̄ quilibet p̄t rem propriam
 suo arbitratu aut seruare aut distrahere, s̄-
 ut ex re sua fuerit, tamen si res oculatius in-
 spiciatur, illa eadē causa est eadem augen-
 di cambiorū pretia. Nam p̄ preterea plures
 sunt q̄ cambia quærent, q̄ rarior est pecu-
 nia, est autem rarior, quia abscondita est,
 imo illa ratione abscondita vt augeantur
 pretia. Et re vera si ad normā aliorū pre-
 tium, vt mercatores volunt, varianda est
 cambiorum æstimatio, debent eidē subdi-
 legi quæ solet a republica in aliis mer-
 cibus obseruari. Dum n. multi sunt q̄ hor-
 rea obseruat vnde annonæ charitas nasci-
 tur, compelluntur eadem aperire, & legiti-
 mo diuēdere pretio, imo quāuis non cum-
 pellerent, peccatū esset, eo q̄ cum res sint
 reipublicæ necessariæ, nō possunt eorum
 dñi cōmunem iniuriā illo modo populū
 affligere. Si ergo mercatores ita facientur
 cambia esse necessaria profecto suo se mu-
 erone iugulare videtur dū pecuniā absco-
 dent, eo potissimum q̄ vix fieri p̄t sine
 aliqua specie monopolii. Nam si inter il-
 los non conueniret vt buras obserarent,
 vnus & forte alter aperiret cambium. Pro-
 fecto res est mihi nō satis cōperta, nihilo-
 minus in hanc partem mihi ipsi propen-
 dere uideor, quæ sit posterior conclusio.
 Vberior accipientiū copia genere suo si ca-
 liditas oīs & uersuria caueatur, causa esse
 potest augendi cābiorum p̄ etia, sicuti &
 raritas causa minuendi. Conclusio inde
 suadet. Primum, q̄ cābire monetā vnius
 loci pro moneta alterius, non solum lici-
 tum monstratū est, verum & necessarium.
 Mox q̄ numorū penuria vnius regionis
 causa est, ut minor tanti æstimat quā ali-
 bi maior, cum ergo audior numerus reci-
 pientium cābia, causa sit ut minor habe-
 tur pecuniæ copia quā dum rariores sunt,
 qui capiunt, colligit ut hac ēt ratione au-
 geri possit pretiū. At uero adeo sunt mul-

te technæ ac doli, qui hac se statim rōne
 ad augendū p̄tia insinuant, ut nō absq.
 formidine & metu sit concusio in usum ad-
 mittenda. Est n. res, q̄ non tā in scia posita
 est, quā in cōscientia & prudentia, & ideo
 optimorum cuiq. iudicio deferendus est
 hmoi usus. Ad argumentum ergo quod in
 vertice qōnis p̄posuimus, responderetur, q̄
 etsi pecunia non sit vendibilis, atq. adeo
 neq. p̄prio pretio æstimabilis, ob id autē
 q̄ est campforib & commutabilis, p̄t plu-
 ris minorisq. æstimari, vt cum alia alterius
 loci commutetur. Ad aliud autē quod in
 super de fraudibus adieccimus, nihil aliud
 iudicare possumus, quam q̄ ut dicebamus,
 cuique timoratz conscientiz iudicio relin-
 quatur. Nam etsi condemnandum simpli-
 citer non sit, ut quis pecuniam suam velu-
 ti reliqua bona in tps, seruet, quo commo-
 dius ac magis ē se distrahere possit, uix ta-
 men, ut dictum est, absq. fraude fieri p̄t.

ARTICVLVS IIII.

*Verum cambium ad incertam solutionis
 quantita em sit licitum.*

EX artic. proximo hic nascitur, utrum
 scilicet cambii possit pecunia p̄-
 sente accerta profutura, cuius valor
 incertus sit? ut si quis alteri centum ducato-
 rum numeret eo pacto, ut solutio fiat secū-
 dum æstimationem cambiorum proxi-
 marum nundinarum, aut Merinensium,
 aut Lugdunensium, aut Londinensium,
 parum enim refert. Et apparet inde non
 esse licitum, q̄ iustitiæ balances periculo
 exponuntur, aut quod minus referatur, q̄
 collatum est, an (quod multo frequētius
 usupenit) plus. Nam alterutrum contin-
 gat, uiolabitur iustitia. In contrarium au-
 tem est, quod cum liceat pecuniam ambi-
 guo euentui committere, ut in ludo pa-
 tet, & in sortibus non est cur id non li-
 ceat in forma cambij.

Ad quæst. duabus conclusionibus fide
 tur. Prior, si omnis fraus atque dolus pro-
 cul absit, nullam per se habet rationē usu-
 ræ qđ aliquis Mediolani, uel Parisiis, uel
 alibi pecuniam alteri cōferat, nempe cen-
 tum aut mille ducatos, siue in auro, siue
 in argēto (iam n. sæpe dictum est nihil re-
 ferre) pretio cambiorum primarum nū-
 dinarum redhibendos. Confessio est etiā
 Cais. in suo cābiorum opusculo, ubi p̄cul

Ad p̄-
 mū arg.

Ad sectū
 dum.

Argum.

Prime
 conclusio.

Cais.
 ablit

Postre-
 ma con-
 clusio.
 Probō.

Abfit fraus, nempe primū, q̄ sit æquilibrium plus minorisve ducati æstimandum. Secundo q̄ ille qui confert, non sit ille qui augendæ pecuniæ operâ daturus est. Et ratio est plana: imo id licitum esse pōt sub forma mutui. Est. n. sicut de politione, quam variationem appellant, hoc est expositio pecuniæ periculo futuri eventus, vti etā diximus de assecratione. Accipe hac lege centum, ut si cambiorū pretia aucta fuerint, solves mihi plus, sin vero, minus, vel æquale. Nā vtrāq. pars eidē subest aleæ. Quin vero Caiet. in suo opusculo cap. 6. aliud quid addit, quod nescio an tuto affirmari possit, satisq. docet, nempe bitariam hoc posse contingere Vno modo, in incertum restitutionē relinquēdo, ut hac nostrā cōclusionē assertum est. Altero vero pacto, ut quod in dubio est, certa quantitate taxetur, Exēpli gratia. Credo tibi ducatos nunc centum, valentes argentea, verbigratia regalia mille, de quibus tamen dubitatur, verū in nundinis valituri sunt mille, an forte mille ducatos. Pōt inquit inter nos convenire ut mihi referas mille centum, quod est medium illius excessus supra capitale. Huius autem contractus æquitas p̄fecto videre mihi non videor, imo citra dubium id minime licere crediderim. Primum. n. asserta nostrā cōclusio verum non habet, nisi eius moderamine temperata, nempe q̄ sit æquale dubiū monetam plus quam modo valiturā aut minus, iuxta monitum capituli 10 civitate de usuris. Vt si nunc cētum ducati valent mille argentea, æquale sit dubiū, valorem æstimandum in nundinis mille centū aut nōgentis. tūc. n. æqualis est alea. Si aut certum est q̄ sint, vel quanti modo valet, vel pluri pendendi, non autē minoris, vti casus habet Caietani, nequaquā p̄fecto licet. Nā illud cambiū diximus h̄c rationem depositionis, aut quam vocant variationis, aut ludi, in quibus debere eventus æqualiter in vtrāq. pendere partem. Id casus h̄c secundus manifestum inuoluit mutuū cum lucro. Nā si cambium sit non pōt nisi res pro æquali cābini, sicut si modo tibi frumentū mutuiarem. Quare non est simile de aliis mercibus iuxta tenorē cap. Naviganti. q̄ qui seruaturus est merces, q̄ illas pluri vendere, si tēpore quo

a possessore erant vendendæ, plus erant valituræ, qm̄ pecunia nequaquam vēdi pōt, sed cābini. Quocirca si taxatur lucrū, mutū est, quod usuræ formā induit. Veluti si modo tibi frumentum mutuiarē, & quia creditur plus valiturū, eo tēvinculo obligarem, ut p. o. decē modis undecim mihi restitueres. Ex his hoc colligamus documentum, q̄ neq. scdm̄ tenorem nostræ scēcundæ cōclusionis, licet genere suo vera sit, tutum est h̄mōi cambria ad incertam solutionem facere. Nam semper illic abditui anguis, eo q̄ per quantitatissime imo possumus dicere, nunquā, dum hæc cambria sunt, timeatur minus pretium, sed semper certū est abtū in. Neq. sunt nisi ad personā dādas usuras. Addit. n. qui indiget mercatorē aut campforē, a quo pecuniā mutuiat ille autem non enuit nisi repēndatur pretio, currenti postea in nundinis, quia certus est lucrū. Argumentū igitur in capite quæst. obiecti cōclō concedi. ur, nempe secū id quod ut plurimum contingit, non esse cābium licitum, quia iustitia periculo exponitur, argumentum autem in contrarium id tantum probat, quod si contingere posset æquale dubium futuri pretij in minus, quā valet, dum sit cambiū, ut in maius licitum esset.

ARTICVLVS V.

Verum cambiū huiusmodi, quod intercalis ac p̄a termis primū nundinis in alias subsequentes fit, sit licitum.

IN hoc tandem postremo arti. cōcludere negotium restat totius campforū practicæ, quod ut lucidius resceret luculentiusq. examineretur, arguitur, quod liceat sic eiusmodi cābia celebrare, ut propterea q̄ in tertias aut quartas nundinas fiāt, pretium augeri possit. Etenim si hæc conditio cambiū vitaret, id præsentim, quod ratione dilata solutionis aliquid p̄cipitur, hoc autem minime accidit, ergo est licitum. Probatur posterior p̄missa, qm̄ id pretij, vti campfores sibi ostendunt, non recipitur ratione tēporis, sed ob id, quod cambria quæ in longius sunt tempus minus sunt cambienti fructuosa. Nam si quam tibi Metinæ numeravi pecuniā, non mihi in Flandria in tempore numeras, cohibeor id cum lucro huc opportune remit-

Documētum.

Ad argūta.

Primū argum.

Caiet.

Secūdu

ne remittere, atq. adeo pro illa quam facio iacturam, possum ex te amplius recipere lucrum. Secunda ratio auctoris exigentis argum. da pretii dum solutio prorogatur, est, ut

aiunt, quod dum cambia laxiora sunt, hoc est plus tempus ad soluendum indulgeretur plures sunt qui illa recipiant, ubi autem sunt strictiora, multo sunt rariores, quo autem qui recipiant plures sunt, eo cambiorum pretia merito augentur, sicuti in reliquis mercibus. Tertia. Quia quo plus tempus collator cambii concedit debitori ad soluendum, minus ei negotium exhibet ad parandam alibi pecuniam quandoquidem maiori tempore facilius poterit parare. Ob idq. non est iniqua accessio, quæ hac ratione ad pretium fit. In contrarium autem est, quod in huiusmodi cambiis manifeste augetur pretium ratione tempus, quod indicium est usurariæ mutationis.

Tertiū argum. In cāpsorum praxi inter probos, atque eos qui sunt circūspectæ virtutis, nunquam male audiuit cambium, quo ut eorum sermone loquamur, nundinæ transiliuntur, hoc est proximis intercalatis ac prætermis- sis, solutio usq. ad tertias vel quartas, prorogatur. Nihilominus, vero inter eos, de quibusdam ambigitur, quas intercalare & transilire necessarium ducūt, atq. adeo existimant ratione illius delay temporis augeri posse cambiorum pretia. Rememoranda ergo sunt nundinarum tempora, quas 2. retulimus ant. Diximus nanq. a nundinis Maii Metinensibus, hoc est a fine Iunii, in usu esse cambiari ad Flandræ Septembris, id est ad mensem Novembrem intercalatis nundinis Iunii, quarum solutiones sunt toto mense Augusti, ob id quod cum solutiones Metinæ decima die eiusdem mensis absoluantur, nequeunt comode chirographa eodem mense transmitti. Itē in nundinis proximis Rivi Sicci, quarum solutiones absoluantur mense Octobris, non cambiuntur ad Flandras Septembris, quarum solutiones durant toto Novembri, quia non satis existimatur tempus illud ad transmittenda chirographa sed cambiuntur ad nundinas Natiuitatis quarum solutiones sunt in Febuario. At deniq. a nundinis Octobris, quarum solutiones sunt in Decembri, plurimum cambiuntur ad nundinas Resurrectionis, quæ Bergis celebrantur, quarum-

Funda-
mentū.

que solutiones sunt in Maio. Et de hoc est maior dubitatio. Nā dimidiata quadragesima sunt et in Flandria cambiorum quædam solutiones, licet non sint nundinæ. In hoc igitur tempus apparet comode mense Decembri cambii potuisse. Prætexunt sibi tū mercatores hac excusationē, quod tempus non est satis longū, tum præcipue, quia non sunt tunc nundinæ in quibus debitores esse possint ad soluendum conficere, & idcirco protelatur solutio usq. ad mensem Maium. Aiunt ergo quod cum timeat ipsi necessarium sit ad mittenda chirographa, nihil aliud quā æquitas est ratione illius temporis pretium aliquod recipere, quod alteri indulgetur, ut commodius soluat. Et adhibent rationes quas proxime nos denarramus. Atq. huic potissimum opinionioni anclam porrexit decretū quorūdam Parisiensium, anno Domini 1517. quo ad tria mercatorum quæsitæ rñdentes, eā in terttia responsione illis indulserunt licentiam, ut ratione ipsius pretii possent recipere pro lucrū cessans, ac labore, & industriis. Atq. adeo adiecerūt, quod si intercalatis nundinis solutio in alias differatur, tunc quo longius fuerit ipsi plus recipi pōt. Fuerunt Coryphæi illius negotii duo fratres Coronei, ciues nostri, alias profecto non petiendæ eruditionis & sanæ, sed in hoc ipso et mercatorum cōfessione, ab scopo, ut salua eorum auctoritate dixerim, tā de facto quā subinde de iure, neq. absq. vlcere conscientiarum, mercatorū, aberrarūt. Ad quæst. ergo hac rñdetur cō- clusione, quæ profecto nulli qui rem autē inlūa- te perspexerit, posse videtur in dubiū, venire. Nō modo nullatenus licet ob nundinarum intercalationē & prætermisionē pretium recipere, imo si ex ipsa tps conditione res perpendatur, neq. propter illud tempus quod inter cambium interstat & proximas nundinas. Conclusio ex superioribus elicitur, quin uero art. 2. est expresse demonstrata, sed maioris tū elucidationis, tum confirmationis gratia hic resumitur, nempe ut ostendamus argumentis suis cāpsos contra seiplos pugnare. Aiunt nanq. non recipi pretium pro illo trimestri tpe quod intercurrit inter Hispanas nūdinæ atq. Flādras, sed quia nō possunt chirographa citius mitti. Haud enim toto, de iust. & iure. R r neces-

Parisien-
sium de-
cretum.

Conclō

Probò
prima.

necessarium est habere statos equos, quib. evellent imo bellorum tempore fieri non potest. Nos autem fatemur e quidem tempus ad id muneris necessarium. Atamen tempus illud non debet in hoc servire, ut diximus, ut qui pecuniam recipit, solvere possit commode. Nam si de presenti non habet, sic ut propter expectatione pretii soluat, si vero habet, potius ei tempus servit qui pecuniam contulit. Nam sua interest pecuniam recuperare, ac proinde chirographa mittere, quare nihil ratione illius temporis potest recipere. Itaq. dicere ob id quod temporis intercapedo est mittendis contractus instrumentis necessaria, licere cambium caris fieri, repugnantiam involuit. Imo quomodocumq. propter tempus illud quidpiam pendatur, significatur mutuum, a. q. adeo usura. Accipe aliarum rerum exemplum. Si ego frumentum meum aut vinum, aut quidvis aliud cum tuis similibus rebus commutare, quas alibi habes eiusdem oino estimationis, cuius mte sunt, adicerem tñ propterea qđ tps requiritur quo contractus ministris tuis innotescat, qui meis restituant, quidpiam mihi pretii solveres, pfecto iniqua esset usura nisi p exiguum illum sumpu recipere, qđ in mittendis literis facere. Sed persistunt et tñ in sua defensione, dicentes. Fatemur illum qui in Flandria cambium recipit, nō habere in prōptu pecuniam Metinz, sed expectare in nundinis, vendendo suas merces, quas illuc mittit collecturum. Porro aut confessio hęc plus aperit rationem mutui, quandoquidem ob indigentiam tps alter recipit, non loci sicut nobilis civis id ab usurario mutuatur, qđ suos expectat pventos quibus solvat. Et supra sub tit. de societate diximus usurā esse, si quis opifici lanā vel aliam materiā mutuet aut vendat, ut cum facere solvat, quando ex suo artificio pecuniam collegerit. Eadem ergo usura est, indigenti mutuari ut sua negotiatione pecuniam congreget vnde solvat. Ad practicam ergo ut descendamus. Cambiū qđ Metinz fit mense Decēbri, nihil prorsus, ut reor, refert qñ sit solvendum. Porro in quā siue cambiatur ad nundinas Nivitatis, quarū solutiones fiunt in Flāndria in Februario, siue ad dimidiatam quadragesimam, siue in nundinas Maii, nō pōt

Secūda.

neq. obolus recipi plus minusve propter temporis prorogationem, nisi id forte qđ in mittendis literis recuperandaq. pecunia dispenditur, quod fere nullum est. Et idem pio comperto habet Caiet. 6. sui Caiet. tractatus, nēpe ex hoc, qđ pecuniā diutius occupata sit, nō posse pretio exigi, quia nō inde sit res ipsa pretiosior. Qua utiq. rōne S. Tho. 2. 2. q. 78 art. 2. negavit licere rem carius vendi credito, quā numerata pecunia, nisi forte debitor in mora sit, hoc est, stato die non solvat. Quod si qui campforum partes agit, respondeat solutiones fieri cōmode non posse, nisi nundinis, atque adeo faciendæ solutioni necessarium esset tempus illud præcedens, hoc idem ipsi nos lubentes confirmemur. Sed hęc eadem sua nostraq. confessio a nobis pugnat, cābiūque usuræ cōvincit, si pretium ratione illius temporis petatur. Si n. eius qui Metinz pecuniam contulit, nihil refert ut illa primo mense aut secundo sibi repēdatur, usque ad primas nundinas, non est qđ deat quidpiam pretii auctius recipere, qđ si eadem sibi die solveretur. Nā ut ipsi fatētur nūmi, qui in proximis nundinis solvuntur, pro præsensibus habentur. Si aut demū vel lucrum cessans, vel alios, labores, vel industriam sibi prætexant ad incrustandū hoc pretium ratione temporis, iam supra q. 3. longe me arbitror hęc omnia exufflasse. Lucrum enim cessans nulla possunt rōne petere, et si milles rogati cambiant, tum qđ sua sponte faciunt, tum præcipue, quod a nulla alia cohibentur licita negotiatione, cum ut illic declaravimus, solis cābiis expositam habeant pecuniam. Atq. adeo si genere obiecti vitiosum est cambiū, nulla industria nulliq. labores digni mercede sunt. Quod quidē si doctores illi celeberrimi Parisienses supra nominati fuissent consideratius meditati, nunquā tam patulam usurarum occasionem mercatoribus obtulissent. Sed esse unū præcipitiū fit in huiusmodi cambiorum barathrum. Nam etsi Societates campfores, qui rem pēspiciēter habuerint exploratam, hęc forsan oīa nobiscum fateātur, tñ multa cōminiscuntur & causantur quibus se protegent. Pri- Suffi- mū (in quo rei nodus consistit) dicere for- giū mer- te perpendunt, qđ etsi non liceat hoc gene- catorū, re cambiū pecuniā nisi præsensem p pte- scant

618

Caiet.

S. Tho.

Suffi-

giū mer-

catorū,

Senti permutare, et hæc rō præsentis non pot hie perinde atq. in reliquis mercibus perpendi. Primum quod forte dum Metinæ cābitur ignoratur cambiorū forū quod in Flandria currit vel Roma. Secūdo, quod est urgentius, quamvis modo id notum esset, nescitur tñ an quādo faciēda est apud Flandria solutio aliquo inopinato euentu, malignior fortius sit pecunię pronentus, an vero benignior. Qua varietate nescere valor pecunię solet aut decrescere. Tercio, quod hominum est confirmatio, eiusmodi æstimatio pecunię non fit in illa intercapedine quæ est internundinas, sed in nūdiis. Et ideo dum cambitur, v.g. Metinæ mēse Octobris, necessarium est ut referatur solutio ad aliquas Flandrienses nundinas aut Lugdunenses, nihil n. refert. Quare perinde est cambire a nundinis in nundinas, ac si præsentim pecuniam cambires pro præsentia, ob idq. nulla hic laret iniquitas. Quod si qñ in cōtrariū hoc argō exurgat. Si qñ in Hispania sit cambium, tūc de valore non constat Flandriēsis, aut Genuēsis pecunię, sit cambium in incertū, ut ant. proximo dicebamus, & tñ nō sic sunt sed certo pretio. Do tibi tñ in Hispania, dabis mihi tantum in Flandria. Numero tibi tantum in Flandria, reddes mihi tantum cum scenore Metinæ. Ex quo consequens fieri ur, quod non possint campsores illo incertitudinis clypeo satis se tuto protegere. Ad hæc autē rñdebunt, q illa ratione potentior fieret usurarium campus. Nā tunc qui pecunias Metinæ numerassent, ea uerentur calliditate, ut pecunia postea apud Flandriā minoris pēderetur quo locupletius eis lucrum obveniret. Et præterea si cambia non nisi in incertā quantitatis solutionem fieri possent, porro nec nulla essent vel quā rarissima. Nā quot inuenias, qui uelint suam pecuniā sic fortunæ aleæ committere? Imo uero & horum maximū adhibetur ex superiori, arti. argum. q cambia huiusmodi in incertum non sunt licita, nisi quādo sunt in utraq. partem ambigua, uidelicet q plus sis recepturus quā cōseis, vel minus. Et tamē cābia q sūt in usu, non sunt nisi cum certissimo lucro illius, qui prius pecuniā numerat. Nam & qui in Hispania prius cōfert denarios quadrupatos recepturus in Flandriā nō nisi tre-

centos quinquaginta, licet perdere uideatur lucratur tamē, ut supra dictū est. Haud igitur absq. causā diximus, hinc fieri præcipit in cambiorum spincum, unde neque dicendo exierat se homo pōr, quanto minus ab eorum se periculo eiipere, q in re ipsa uersantur? Profecto prudēt ac salubriter Alexander 3. c. In ciuitate, de usuris ad Interrogatum Genuēsis Archiepiscopi respondit. Nempe q et si vendere res maiori pretio credito quam numerato, quando dubium est an sint plus minus, ut ualuerunt, non habeat figuram usuræ, tamen consulendo fore cines, ne istis se flammis propit præsentanea pericula immergant. Nā uix ibidem possunt non late re fraudes quæ Deo non celantur. Et ideo meritiſſima quotquot sunt sancti & prudentes uiri, ab ista numularia quæstuaris quæ arte deterrent homines, & qui illi se dedunt, male audiunt apud populum. At uero, ne nihil dicamus, neu totū cambiorum usum stirpites uideamur conuellere, dicam quæ in re tam lubrica pro meo capto admonere possum. Primum huiusmodi cambia fieri non possunt in incertā solutionis quantitatē, propter argum. modo factum nempe quia semper est certum nō minus, sed plus ualituram restituēdam pecuniam quam sit illa, quæ prius confertur, & nisi certessent campsores al quā sibi factum in lucri accessionem, nūquam cambirent. Secundo hoc sit etiam constitutissimum, q temporis illius expectatæ solutionis nulla est ratio ducenda ad augendum pretium, siue in proximas, siue in tertias, siue in decimas nundinas cābitio fiat. Neque de hoc, ego saltem pro meo ingenio dubitare possem. Tercio & hoc ē impræsentiarū admouerim, quod dum aliqua sit nundinarum intermissio ut cambium in illas proferatur, in quibus speratur cambiorum pretium auctum iri, usura metuenda est. V.g. campsores praxi est in nundinis Octobris, quarum solutiones Metinæ sunt mēse Nouembri, ad nundinas Resurrectionis, quæ sunt Bergis mēse Maij cambire, eo quod cū illæ sint duriores pluresq. adeo sint, qui cambia suscipiant, plus illic æstimatur pecunia. Atq. hac ratione cambia quæ Metinæ in illas nundinas prolatantur pretiosiora sunt. Nam iā tunc &

Alex. 3.

Primo
allentio.

Secūda.

Tertia.

Argum.

Argu. al
terum.

cambitur pecunia present pro presenti, sed pro illa quæ in futurum auctior speratur, præterquam quod semper ratione maioris dilationis plus insuper recipitur. Hæc ergo omnia usuraria sunt cambii. Et confirmatur hæc ratio, quoniam si illa futuri valoris ratio haberi possit in cambiis, eadem ratio duci posset in cambiis proximorum locorum eiusdem regni, imo & eiusdem loci. Posset inquam quis numerare pecunias in nudinis Maij Merinensis restituendas ibidem in nudinis Oñobris, easdemque eam lucro, propterea quod petatur tunc auctum ire pretium, quæ tamē potentissima esset usura, ut quæstione et proxima repentes monstrabimus. Quocirca inter alia ratio solutionum dimidiatæ quadragesimæ profecto non potest non esse suspecta. Igitur nullam aliam videre mihi uideor legitimam cambiendi rationem, quā si ex præcedentibus nudinis illius loci ad quem cambitur, & ex presentibus coniecturis æstimetur absque fraude & dolo pecuniæ valor, qui est in presenti aut in proximis nudinis, & secundum illud solutio cambij constitutatur. Hoc enim esse censeo cambire presentem pecuniam pro presenti, & præcipue dum cambitur ad Romam & ad quæcunque locum, ubi non expectantur nudinæ. Ex quo fit quod præteritis nudinarum nunquam fieri presumitur nisi cum usurarum fraude. Quod si dicas forsitan tempore faciendæ solutionis res fore uariatas, respondetur, quod eiusmodi pericula oportet te subire. Nam hæc est negotiatorum conditio & fors. Etenim si uis pecuniā tuā adeo in tuto collocare, iā non est negotiatio, sed uere mutatio cuius gratia pretiū iure percipere nequit. Descendamus ergo ad superiorum argumentationum responsa, quibus se ipsi mercatores iugulant quamuis illi qui idem suarum habent conscientiarum, bene uident nullus esse momenti, sed illi hæc cogitant, qui suam uolunt usuram lucare & in crustare. Ad primum igitur respondetur, quod etsi cambia ad longius ipsæ non sint adeo frugifera, neque tam commoda conferenti prius pecuniā non tamē ideo sit consequens, ut possit illius dilationis gratia pretiū recipi. Alias omnes usurarum nequitias excusare a culpa ualeremus. Nam usurarius propterea ex longiori tempore amplius

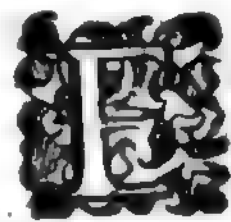
petit pretiū, quod diutius habet suā pecuniam impeditam. Igitur qui noluerit hoc expectandi beneficium gratis conferret, non sariare eiusmodi cambia, quia neque si improbius ab alio rogetur, excusabitur a peccato. Exponat ergo pecuniā suā alia negotiationi. Imo qui illam causam allegat recipiendi pretium, ore proprio, suam fatetur nequitiam, ac si lucrum cessans recipere posset, quod ut superius et rursus nuperime dicebamus, iuste nequit. Secunda uero ratio, nempe quod latiora sunt cambia plures sunt qui recipiant, & ideo pretium augeri licet, non est præ sua fecunditate audienda. Primum, quia non sunt cambia aliarum mercium rutina perspicenda. Præterea, quando accipientium multitudo inde emergit, quod plus temporis expectatur solutio, iā supra explicauimus quæ ad modum non sit iusta causa augendi pretia, eo quod radix manifestissimum in fronte inscriptum habet usuræ titulum. Quare ridiculum est, quod in tertia ratione adhibetur, uidelicet illud actius non recipi propter longius tempus, sed quia indulgentur recipienti maiores induciæ, ut possit in loco solutionis parare pecuniā. Nam profecto idem est prorsus recipere ratione expectandi temporis, atque ob id recipere, ut alter possit soluendam pecuniā parare, quam in promptu non habet. Hæc namque prorsus de causa qui ad usuras recipit maiores soluit, quanto longius illi tempus conceditur.

QVAESTIO XIII.

DE RELIQVIS CAMBIORUM GENERIBUS.

ARTICVLVS V.

Primum cambium ad proxima loca eiusdem regni sine licita.

DE SENIORIBVS ergo cambiorum spinetis emerit, reliqua quæ decisu faciliora sunt, in hac postrema questione proponamus. Et primo arguitur, licitum esse pro cambio inter duo loca eiusdem regni pretiū recipere. Nam loci distantia huic negotio accidens est, atque adeo licet iustitia pretii uiolari possit, non pro ratione distantie taxet, usura tamen non potest committi, quandoquidem & transferre pecuniā ab uno in alium

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad primum arg.

Primum argum.

in alium locum, pretio quoque æstimari potest. Secundo. Quia cum dictum sit, posse cambiari pecuniam unius loci pro maiori alterius, quando plurius illic æstimatur, eadem ratione id fieri potest in mundinis eiusdem regni. Vt si cambium fiat Metinæ ad mundinas de Villalon, ubi speratur altius in pretium, potest illud in pactum duci Metinæ. In contrarium est quod eiusmodi cambia merito apud viros probos usuræ caractere inveniuntur.

Secundū

Primū

conclō.

Rō con-

clōnis.

[Secūda

conclō.

Probō.

Tertia

conclu.

Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Si res sincere & calide, ut simpliciter sonat, consideretur, potest quidem pro cambiis inter quæcunque loca quantumvis propinqua pretium recipi. Hanc enim conclusionem prior earum rationum quas proxime faciebamus, demonstrat. Si enim magnum pecuniæ pondus transmittendum tibi esse a Metina Hispali, vel a Florentia Romam posset, qui illam Hispali haberet vel in numerato vel in debitis, eandem a te Metinæ accipere, & quia consignat eam tibi Hispali, pretium recipere. At vero non amplius quàm exiguum illud quo periculum posset miti, nisi forte non fictum sed verum latronum vel alius generis periculum itineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatus esset iustus. Hæc autem pretia adeo sunt exilis momenti, ut nihil apud campsores fiant. Quocirca adhibetur secunda conclusio. Pro cambiis intra regnum soluendis nulla potest æquitate pretium recidi. De illis enim loquor pretis tantæ æstimationis quanta campsores in usu esse solet. Probatur, quoniam illa non sunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores necessarii sunt, neque propter itinerum pericula industria aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differtur solutio. Neque de hoc ullus eorum, qui bene morati sunt, ambigit. Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco aut parum distant in eadem provincia redhibenda sunt, licet fieri fingantur ad mundinas aliorum regionum, neutrquā ab usuræ labe elui possunt, sed inter ea, quæ propriè dicuntur sic ea, primum habet locum. Quare illa quæ Mediolani, verbi gratia sunt per Genuā,

aut Venetias, aut per Brugas: & Metinæ per Lugdunum, aut per Flandriam, si re vera qui Mediolani aut Metinæ recipit, non habet in illis locis pecuniam, neque sperat habere, ut illic soluat, sed ubi recipit, indiget, & illic est soluturus, quidquid campsores fingant, impudentia cambia sunt, ut supra sub tit. de cambio ratione loci adnotauimus. Hæc enim sunt figmenta & palliamenta quibus campsores nobilium bona deglubunt. Sciunt enim dum ciues qui mercaturam non exercent, cambia ab ipsa exposcūt, nullos habere apud Flandriam numos, & nihilominus cogūt eos ut ad suos ipsorum campsores ministros literas dirigāt qui cambia remittant. Non solum ergo hominibus ut illic diximus, immo & Deo ipsi imponere isti pergunt. At uero aiunt, nihil mea refert soluturusne sit mihi alibi an non. Porro autē his Syluester verb. usura, 4. § 9. q. quando campsores se ita vel præsumit, in usuræ uitium mergitur, quia bene scit nullum recipere pretium nisi pro tempore, sicut ille facit, qui fictitios boues a rustico emit quos nos hēt, eosdemq. illi locat qui saluos sustentet, & operarum mercedem soluat. Et quo usus huius uenenū apertius pateat, fac ciuium quælibet qui nō est campsor, illa calliditate tribuere alteri suā pecuniam audaciter sibi restituendam, nūquid non ut manifestarius usurarius haberetur? Cur ergo non etiam campsor? Multo autē impudentius eadem sunt cambia a Metina in Villalon, aut in alteram Metinam, quāuis in uirtute eodem recidat, et si nominentur per Flandriam aut per Lugdunum. Nam ut dicebamus, si in mundinis Hispani facienda est solutio, eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem provinciā fiunt, nempe Mediolani per Florentiam aut per Genuam, nescio quo possint modo personari, ne appareant usuraria, cum plane pretium non ratione loci, sed ratione temporis, augeatur.

Ad primum igitur argumentum iam responsum est. Ad posterius autem respondet, ut superius dicebamus, q. intra eandem provinciam fieri nō potest cambium presentis pro presenti pecunia diuerso ualore, æstimata. Sicut inter diuersas provincias & regna. Nā in diuersis provinciis uarie-

Syluest.

Ad primum arg. Ad secundum.

tas inde provenit, quod in uno loco pecunie inopia laboratur in alia vero ubertate fruitur. In eodem autem regno discrimen hoc haberi non potest, nisi habita ratione diversorum temporum, ut si modo maior sit copia & timeatur in futuris nudinis inopia, & sub hac spe cambiri, usura esset ratione temporis, ut superiori questione explicatum est.

ARTICVLVS II.

Verum cambium quod licet ad primas nudinas fiat tempore loco distantes, tamen quo longius distans pretiosius sunt, sine licita.

Primum
argum.

Postremus denique cambiorum scrupulus est, utrum quo proximæ nudinæ alterius loci distantius absumt, pretiosius fieri possit cambium? Et arguitur a parte affirmatiua. Cambium in primas nudinas quantocumque tempore distantes, nulla est usura, ut supra declaratum est. Quod si fiant extra regnum, potest maior pecunia pro minori, & e converso, cambiri, ut est et definitum, quo autem distantiores sunt tempore nudinæ, plures sunt qui cambiorum pecuniam petant ergo nihil obstat quo minus cambium pretiosius fieri possit. Quando quidem uberiores recipientium numerum pretium cambiorum auget, si ex corrupta radice non pullulet. In contrarium est quod augmentum hoc provenire videtur ex hoc quod diutius expectatur solutio, quod usuræ testimonium est.

Hic articulum ob ea potissimum cambii adiecimus, quæ apud nostrates in more sunt, nempe per cambium quæ inter Castellanos ac Lusitanos celebrantur. Enim vero si cambium ad nudinas eiusdem provincie fiat, iam satis dictum est non esse licitum plus recipere, propterea quod nudinæ plus distet. Nam illic sola temporis ratio habetur. Quod vero cambium extra provinciam fiat, tunc est dubium, eo quod vel valor pecunie diversus in altero loco, vel translatio vbi cambium iustificare, dum nudinæ distantiores sunt tempore. Praxis ergo cambii ad nos ad Lusitaniam est, quod cum illic non sint nudinæ sicut de Roma distat.

Expla- Quod est, non cambitur nisi ad certum tempus. Natur quod Diversimode tamen a nobis ad ipsos quod econverso. Campsoria. n. pecunia quæ Merinæ posita. suscipitur, soluenda est. Vlyssipponæ post

integrum mensem, & cum illic, ut de Flandria hoc tempore dictum est, non sit tanta pecunie copia, plures apud illos quam apud nos æstimatur, ob idque ille qui Merinæ mitle numeravit, licet aliquantulo minus reciperet Vlyssipponæ, tamen sicut de illo diximus, qui Merinæ modo munerat & recipiat in Flandria, tamen recipit. Et sicantudem in forma recipiat, plus tamen recipit in valore. Et ideo cambium lingua nostra vocatur. Ad par, hoc est quod idem proorsus recipitur quod confertur, cum tamen illud par Lusitanie valore sit maius. Sed dicere possunt mercatores, ratione translationis pecunie illud lucrum esse licitum Attamen in remissione quæ illinc ad nos fit, vena nosior latet angus. Remittitur enim ad primas nostratum nudinas. Sed quo plus distans, plus mercedis exigitur, & solent plurimum quatuor mensium induciæ concedi. Obtendunt autem campsiores non illud plus recipere propter tempus, sed quia plures tunc sunt qui cambium recipiant. Et quidem Caieta. in illo suo celebri opusculo, c. 7 huic campsiorum causæ aperte fauet, admonet siquidem diligenter notandum non esse sufficiens signum iniusti contractus minus dare pro cambio, dum tempus multum intertacet ante nudinas, plusque quoniam proximæ sunt nudinæ, hoc est campsorem qui prius numerat minus dare quoniam distantiores sunt nudinæ, plus autem quoniam sunt propinquiores, ut eandem recipiat pecuniam, id est plus lucrari propter longius dilatum tempus. Sic enim est obscura eius litera explicanda. Nam forsitan, inquit, hæc consuetudo introduci potuit, propterea quod ad longius tempus pauciores sunt campsiores qui locum habent venditorum, pluresque cambium recipientes. At vero profecto nisi ego grauius decipior, non possum non mirari quod hanc indulgentiam vir tantæ eruditionis campsioribus obtulerit. Ad questionem ergo duabus conclusionibus respondetur, ad cambium quæ ad Lusitaniam sunt peculiariter accommodatis. Prior. In pretium missionis pecunie hinc illuc, recipi quidpiam nequit, nisi quanta æstimaretur simplex translatim pecunie, iuxta formam explicatam questione secunda. Itaque si centum ducati qui Merinæ

Caieta

Prima

conclu.

na nud.

Poste-
rior cō-
clusio.

Probō
vtriusq.
conclu.

Scrupu-
lus.

Solutio

ne mille centum argenteis regalibus æsti-
mantur, valent Vlyssipponæ mille forsan
tercētum cāptor non pōt recipere Vlyssip-
ponæ nisi mille centum, & tantillum for-
te insuper quantum valeret illa trāslatio,
quæ profecto dum per literas fit, non ma-
gno æstimanda est. Quocirca cum, ut usus
habet, longe plus recipiatur, eiusmodi
cambia culpa nō carent. Posterior conclu-
sio, Neq. remissio pecuniæ illinc ad nos
maiori prorsus digna est quā eiusdē pecu-
niæ transportatio valeat. Has simul con-
clusiones, unica ratio ex superioribus col-
lecta satis probat. Pecunia n. uni⁹ loci nō
pōt in alium cambiari nisi altero duorum
modorum, vel ratione translationis pecu-
niæ, vel quia in uno loco p. eius raritatē
pluris æstimat quā i altero, in quorū neu-
tro nulla haberi potest temporis iō, sed
laboris in transportando, & præsentis æsti-
mationis amborum locorū. Sed refulget
hic lucētius ratio occluditurq. magis via
palliandi usuras, propterea q. nullum his
pater suffugium ad nundinas, quæ quidem
in Lusitania non sunt, ut ex. p. datur quā-
tum illic sit valitura pecunia. Præterea q.
in remissione inde ad nos manifesta com-
mittatur usura palam inde fit, quod quāto
maius est temporis interstii iū usq. ad nun-
dinas maioris æstimatur cambia. Et quō
ad argumētum a nobis præfactum, ac per
inde ad opinionē Caietani respōdeamus.
Manifestum est q. numerosior multitudine
recipientium cambia non aliunde. n. nasci-
tur quā q. laxiores indulgētur ad soluen-
dū induciē. Quare illa de causa augere p-
tia, manifesta est iniquitas. Secus si (viri quæ-
stione præcedenti diximus) idem recepto-
rum numerus aliunde iugeretur. Præterea,
& inde detegitur usuræ facies quod cam-
psores Meunenses propterea ad id cogunt
cambiorum receptores ad soluendum pri-
mo mense, ut inde postea longior sit tēpo-
ris distantia usque ad proximas nundinas
ut locupletius remittantur. Sed rogant for-
te campsores quomodo cābiēt? quia non
potest primo mēse sibi Vlyssipponæ pecu-
nia solui in numerato, propter eius qui il-
lic est raritatē, sed in remissius chirogra-
phis, & iō coguntur illo tempore cambire
quo proximæ nundinæ longe distant. Re-
spondetur autē ita iuste cambire posse,

si nullam prorsus temporis rationem ha-
beant, hoc est eodem prorsus pretio cam-
biant, dum nundinæ per quatuor menses
absunt ac si intra mensem essent. Haud
equidē nescio quā plurimos ab aliis mul-
tiplicari cambiorum modos, quos nos cō-
sulto missos fecimus tum quod adeo sint
obscuri ut nullatenus possint lectorem in-
formare, tum et quod omnia summariim
fundamenta me arbitror tradidisse, per q.
de singulis potest quisq. oculatissimus iu-
dicare. Nam fateor, nisi qui mediocriter fue-
rint ingeniū, & attenta consideratione rem-
fuerint speculati, præterea ab ipsis cam-
psoribus, instructi, nō possunt ad tāta quā-
ta hac arte accidunt ambigua, respōdere.
Bellorum. n. calamitas, quā civiū peccata
in rē publicā inuehere solent, in causa po-
tissimū esse consuevit, ut reges pecuniam
undiq. & maxime ex famosis nundinis cā-
biorum via corradant. Atque hac de caus-
sa cambiorum turba & sæpe præter legem
permittitur. Sed fieret multo consultius,
si in tali calamitate. Rex secū tm eandem
sineret cambia fieri, cæteris uero interdi-
ceret, nam cum nō sit par in cæteris, ac in
ipso necessitas, non debet fieri consequēs,
ut si cum rege fiant, fieri debeant cum cæ-
teris. Quāvis quæ personarū usuræ sunt,
neque cum rege licitæ fiunt.

De ministris autē cambiorum, per ea
quæ superiori libro de usurariorum famu-
lis dicta sunt, iudicari pōt, quamuis in cā-
biis celebrandi noua quæpiam de illis ad
notanda supersunt. Et enim dubium an
qui cābium nomine aliorum recipit, tuto
id faciat. Exempli grā. Sunt locupletissimi
mercatores qui regi potissimum pecunia
succurrunt, neq. in genti scenore, sed aiūt
tāquam eius ministros se ex multis locis
campsoariam colligere pecuniam, quā ei
contibuant, & ideo mūdōs esse ab omni
usuræ labe, si quas uluias solunt, ab ipso
recipiant. Hic autē multa sunt consideran-
da, Accipere enim nomine regis duplici-
ter contingit, immo uero uno tantum con-
tingit re uera modo, sed ipsi alterum fin-
gunt. Ille inquam proprie cambium acci-
pit nomine regis, aut alius magnatis, aut
mercatoris, qui tanquam eius famulus id
exequitur, puta quia eius oconomus, est
vel a secretis, &c. itaq. ipse nō fit debitor

De cam-
biorum
ministris

Dubiū.

Solutio

cambia, quod recipit, neq. postea tanquā suum tribuit regi, sed rex est qui per illum recipit. Et talis minister nullam usurā cōmittit, sed accipit uice dñi ad usuras, qđ urgente necessitate licite fit. Sed aliud est qđ licet fingitur minister regis, non est tñ, nēpe mercator aut cāpsor qui aliunde ad usuras accipit ut regi sub eisdē uel maiori bus tribuat. Exēpli gratia Petrus accipit a Paulo & a Ioanne &c. & dat regi, itaq. rex non cambiat cū Paulo uel Ioanne, sed cum Petro, qui fit dominus pecuniæ. Hic ergo personatus fit regis minister, cum offic. cāpsoris exercetur, & iō accipere ad usuras, peccatum illi est, non solum quia id facit absq. propria necessitate, uerum quia ad usum illicitū accipit, ac perinde ea sub usuris regi tribuere, aliud est ei nouū peccatum usuræ. Id quod ex alio eorū usu fit etiam apertius. Aiunt. n. qđ qua rōne possunt aliunde sub scēnore pecunias disquirere, quas regi tribuant, possunt & suas tribuere propriis. Hoc ergo non faciunt nomine alterius, sed proprio. Quare de istis citra dubium ullum, si cambia faciant usuraria, uere usurarij sunt. De cambiorū autem proxenetis, hoc est de intercurrentibus constituentibusq. inter partes cambiorum pretia, non dubito quin adeo sint usurarium ministri, ut eodem conuoluantur uicio, quamuis peius illi qui factores cāpsorum sunt, & ipsorum nomine cambia faciunt. De his ergo factoribus qui aliorum nomine cambia faciunt, magna est dubitandi ratio, quando & quō ad restitutionem teneantur. Ad quod ideo in calce huius disputationis respondere pro capto nostro est operæ pretiū. Et quidē si sciētes ad prudentes usuraria cābia faciant, ad restitutionem indubie teneantur, idque rōne acceptionis quæ illis peccatum est, & dū nihil sibi lucri acquisierint. Si autē ignorāter & bona fide, arbitantes cambia esse licita, usq. adeo, ut (si accidere pōt) ab omni sint culpa incolumes, liquidum est non teneri rōne acceptionis, teneri tñ uidentur ratione rei acceptæ, cum postea cambiorum iniquitatem rescuerint. Saltem du-

bio procul teneantur, quando aliquid lucri apud ipsos remāsit. Si uero nihil illis prius ex lucro prouenerit, stare in primis tenentur solentissime operam ut illi quorū nomine cābia fecerūt, restituāt. Si autē id perficere nequeāt, tūc meritisimo dubitatur, an ijdē ipsi restituere teneantur. Neq. dubium facilis solutionis est. Enimvero qđ nullatenus teneantur, ex illis radicibus argumentū corrumpitur quas libro quarto sub titulo de rest. iocimus. Haud. n. aliūde quā ex altero duorū capitum uinculum restitutionis nascitur, scilicet aut ratione acceptionis, aut ratione rei acceptæ. Qui autē accipiendo nullam prorsus commisit culpam, non tenetur ratione acceptionis, nisi in mutuo & similibus, ubi promissum reddere. Hoc patet utroq. iure, nam tota lex Aquilia, quæ de iniuriæ & damno dato scripta est, nemini actionem dat nisi cōtra eum qui in culpa fuerit. Et extra, de iniuriæ & damno dato, can. si culpa. non dicitur si causa tua sed si culpa tua datū est damnum. Vnde neq. in practica, neque in foro exterioris iudicij, ullus damni aut iniuriæ condemnatur nisi qui in culpa fuerit saltem leuissima. Accidit & quod supra diximus, quod si qđ a latrone partem furti dono susceperit quod cōsumpserit, neq. factus fuerit indicius, nullatenus teneri, isti ergo factores rōne acceptionis non tenentur, neque apparet teneri rōne rei acceptæ postquam nihil prorsus lucri eostenigit. Hæc argumenta hanc profecto negatiuam partem cōcluderent, nisi quod ignorantia iuris nunquam, aut uix unquā, prorsus excusat, nisi homo sit agrestis, & ius ualde reconditū. Cambiorum autē usus adeo publicus male audit, ut nemo sibi prætexere queat excusationis clypeum, nisi peritos bona fide consula, quin uero permissimos atque homines præcipui nominis? adeo omnes clamant periculosissimā artem esse. Quocirca ego non audem istos prorsus saltem a toto excusare. Sed si solnēdo sunt, tenentur creditores conuenire, & cum ipsis de re componere ut aliquid soluant, aliquid uero eis condonetur.

Primū
argum.
a parte
negati-
ua,

Argu. 2.

Solutio

De cam-
biorum
ex excu-
satione.

153

FR. DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS. THEOLOGI.

ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Septimus de Iustitia & Iure.

P R O E M I V M.

HACTENUS de iustitia, & iniustitia, earumq. partibus subiectiuis, hoc est speciebus huius virtutis generi subiectis, dictum est. A modo de partibus eius potentialibus, id est, illi annexis subsequitur ut dicamus. Dicitur enim pars potentialis uirtus illa, quae cum non sit eius directe subiecta species, eo quod non omnimoda ratione cum illa conuenit, nihilominus propter aliquid, quod utriq. commune est, ad illam seu ad capitalem reducitur. Exempli gratia: Absoluta iustitiae ratio tria comprehendit. Primum quod est unius ad alterum, secundum, quod versatur circa debitum, ac tertium, quod aequalitatem soluti ad debitum constituit. Liberalitas autem licet non versetur circa debitum, est nihilominus ad alterum, cui per ipsam beneficium confertur. Ob idq. licet non sit iustitiae species, reducitur tamen ad illam seu pars eius potentialis. At religionis uirtus quae inter nos & Deum consistit, circa debitam quidem reuerentiam & famulatum, quem ei debemus, versatur. Sed tamen quia Deo, ut auctor est s. Ethic. Aristoteles aequale reddere non possumus: hac ratione, a uera ratione iustitiae deest, quapropter reducitur ad iustitiam, tametsi ratione obiecti longe sit Aristot. quam illa praestantior. De liberalitate autem ac misericordia, de q. id genus ceteris, quae longius a iustitia distant, nihil praesenti Opere tractare decreuimus, sed de religione. Neq. uero de cunctis eius partibus abiret enim Opus in immensum, sed de his tantum quae cum iustitia coniunctiorem habent affinitatem, nempe de uoto, quippe quod reddere ad fidem pertinet, quae est iustitiae fundamentum, ac de decimis, et simonia, quae, nisi quod materia differt, simillima est usurq. sacrilegaq. iniustitiae species, & postremo de his quae ipsi uicissim, praesertim episcopi, tum populo, tum ecclesiis debent, tam in elemosinis quam in residentia. Praesens ergo Septimus liber in uoti sermone versabitur. Neq. nobis uitio dandum est, quod ordinem quodammodo D. Tho. non insectamur. Nam tum quod decimarum tractatus simoniae disputationi affinis est, quae uoti sermonem subsequitur, tum etiam, quia spontanea promissionis consideratio illam antecedit, quae obligatio consideratur reddendi id quod debetur, in hoc septimo agere constituimus de uoto quo Deo aliquid ultro promittitur, & in subsequenti de oblationibus ac decimis, quae eidem debentur sunt.

QVAESTIO I.

DE SUBSTANTIA VOTI.

S. Tho. 2. 2. quæst. 88.

ARTICVLVS I.

Verum votum sit alicuius rei possibile, ad quam ut præcepti non tenemur.

H VNC statim in fronte articulum proponimus. Verum votum sit rei alicuius possibile, quam antea ut præcepti non debebamus? Nam

si nihil est quod Deo non sit vigore præcepti debitum, inanis est uouendi religio.

Primū
argum.

Et arguitur a parte negativa. Nihil operis præstare Deo possumus, quod ei non sit à nobis tenore præcepti dilectionis super omnia debitum, ergo uanum est quidpiā uouere. Probatur antecedēs. Tenemur eū diligere ex toto corde, ex tota mente, & ex totis uiribus, ergo nihil est, quod uirtute huius maximi mandati, non illi debeamus. Secundo, ille nos de nihilo creauit, suaq. misericordia pascit, & sustentat, ergo quidquid sumus, atque a deo quidquid operari possumus, illi debemus immo uere,

Aristot.

ut etiā Ethnicus ipse Aristot. 3. Physic. agnouit, nihil ei possumus pro susceptis beneficiis par rependere nihil ergo ei alias indebitū spondere possumus. In contrariū autē re clamat tota scriptura sacra, ut Deuter. 23. Cum uotū uoueris. Domino Deo tuo, non tardabis reddere, & Psal. 75. Uouete & reddite Domino Deo uestro.

Hanc quæstiunculam, licet scholasticis insolitam quam superficie tenus in calce secūdi libri tetigimus, totū huic nostræ disputationi præ foribus affiximus, ut Lutheranis obuiam occurreremus qui hanc uouendi religionem frivolem & commentitiā cōtendunt. De qua re illos lib. 3. de natura & gra. cap. 2. in iudicium deuolimus. Lutherus inquam in suo damnato Opere De uotis monasticis demoliri nititur morem hunc ecclesiasticum, quoniam res est, in-

quit sine auctoritate & exemplo scripturæ, merumq. ac perniciosum hominum inuentum. Audi monachum, quanto impetu suū euomat institutum, idque postea Lutherani in suis dogmatibus cōfirmare studuerūt. Fuit enim Lutherus omnium hæresum Vviclest fidus atq. impudēs renouator ille quippe molimen hoc fuit antea molitus. Contra quem celeberrimus Thom. Vvalemomo 3. de sacramentalibus, tit. 9. cap. 83. & 84. doctissime, disertissimeq. de hac re disseruit. Sed ut alios, omittam, rōnem originemq. erroris huius, ut nos loco citato explicuim, ex duobus fontibus

Vul- Lutherus deduxit. Primus fuit, q̄ putauit electi. præcepto dilectionis Dei super oia teneri Thom. nos ad oia opera officiaq. illi offerenda, q̄ Vvalemomo facere possumus, ut in primo argō dicebamus. Vnde cōtinuo intulit, non solum nūc Geni- lum esse opus quod nō sit natura sua præ nūc solum ceptum uerum & nullatenus mortales in unde hac uita posse illud præceptum satis im- Luther. plere. Quapropter ait quæcūq. quantū- præteri- cūque iustum in oib. operibus delin- tū erro- quere, ut arti. 31. & 32. ad Leonē adstruit. re hau- Quoniam arbitrabatur hunc dilectionis sit.

modum quocūque præcepto concludi, quem quidem modum cum pro ratione præcepti adhibere non possumus, quocūque opere delinquimus. Sed tñ misericordia, inquit. Dei est, q̄ non nobis eandem omissionem imputet. Ex quo sibi ipsis inferūt nullū eē supererogationis opus, qd̄ esse queat peculiaris materia uoti. Alter istorum putidus fons exiit, quod opera iusti debent liberrime fieri, uotum autē necessitatem infert ac subinde libertati obstat. At secūdi huius capitis error qd̄ sub sequenti mōstrabitur. Primū tñ expugnauimus loco citato, nimirum ostendentes quæadmodū an illa blasphemia p̄sistat, q̄ Deus nos ad impossibile obliget. Hæc autē expugnatio nihil ad præsens. Sed tñ circo de hoc errore meminimus, ut radicem pāderemus ex quā illas in nos blasphemias depromunt, porro q̄ distinguamus a præceptis consilia, cum tñ oia sint præceptis comprehensa. Item q̄ putemus aliqua esse opera supererogationis, per q̄ hoies & nos præcipue monachi satisfacere gloria- mur non solum pro nostris, uerum et pro alienis delictis, de quibus subinde super-

cro-

Auctor
libro de
natura
& gra.
Luther.

August. erogationis operibus vota emittim⁹. Fuit
enī hæresis hæc aduersus Pelagianos con-
Conclō dēnata, ut refert Aug. in epistola ad Pau-
catholi lin. Vbi ex decē eorū erroribus illū quin-
ca tum facit, q^d diuites baptizati tenerentur
Prima p renūtiare oibus diuitijs. Rūderur ergo
batio - ad qōnem catholica conelusione. Pzter
opera pzceptorum iuper sunt alia nō de-
bita, quorum uotum emittere iustum est,
ac celebre religionis officiu. Cōclufio tum
frequentibus uniuſque instrumenti testi-
monijs stabilit, tū ē locupletissimis san-
ctorū exēplis, ac subinde ineluctabili rō-
ne. Oracula. n. ueteris legis iam cœpimus
ex Deu. 23. citare, & ex Pſal. 73. Extat, &
Num. 6. lex. Vir siue mulier cum fecerint
uotum ut sanctificent, & se uoluerint dño
cōsecrare, a uino & oī quod inebriare po-
teſt, abſtinebūt. Et Eccl. 6. Si quid uouisti
Deo, ne moreris reddere. Et Prou. 20. Rūi-
na est hoī deuotare sanctos, & poſt vota re-
tractare. Neq. uero se ſatis ab his ſaculis
ab clypeo illo protegūt, qđ uetus lex iam
piidem cum ſuis pzceptis eſt antiquata,
nā hæc nō ex ceremonialib. hñr, aut iudi-
cialibus q̄ aboliſa ſunt, ſed plane inter mo-
ralia q̄ nature iure perdurant. Immo uero
quo iſtorum cæcitas apertius deprehēdā,
Ethnicorum mos locupletissimo testimo-
nio eſt ipſiſſimo nature iure hanc uouen-
di religionē fundari, ſane quibus ſemper
ubiq. terrarū ſolēne fuit tā rebus afflictiſ,
quā p̄ laetis uictorijs uota ſuis delubris nū-
cupare. Vnde Liur⁹ lib. 1. Tullus, inquit,
in retrepida duodecim uouit Salios ſana-
que pallori & Pauori. Et Pſalmes legē pro-
ſpiciebat Euangelicā ubi aiebat. Immola
Deo ſacrificiū laudis, & redde Altiffimo
uota tua. Sacrificiū m. n. laudis ſacroſanctū
cōuiuiū nr̄m eſt, cui conuenit reddere vo-
ta. Mox & patrū exēpla perpetuo durāt, ut
illa imitemur. De Iacob aū legi Genes.
28. uotū uouiſſe Deo. Et de Anna Samue-
lis matre. 1. Reg. 1. Et ut reliquos ſileam⁹
ex illo Lucē 1. Qm̄ uirū non cognosco. cla-
August. re colligi ſacraſſimæ Virginis uotū, uti
Aug. aſſerit in lib. de nuptijs & cōcupiſcē-
tia, & refertur 27. q. 2. cā. ſ. ſufficiat. Et in no-
ua lege de Paulo legitur Actū 18. totō diſ-
ſe ſibi caput in Cenchis, q^d hñet uotū. Et
in Euangelio Matth. 16. conſtat uotorum
inſtituta Chriſto eſſe probatiſſima. Ait. n.

primum eſſe eunuchos, qui ſe caſtrauerūt,
hoc eſt, ſua ſpōte, abſq. legis uinculo, pro-
pter regnum cēlorum. Et ne contra cum
Lutheranis exiſtimareſ pzceptū, ſubdit.
Qui pōt capere capiat. Cuius inſtar ait 1.
ad Cor. 7. Pau. De uirginibus pzceptū rō
habeo, conſilium aū do Deiceps ſubſe-
quitur adoleſcentis hiſtoria, qui Chriſtū in
terrogatione pulſans quid faceret, ut uitā
hñet æternam. reſponſum accepit, ut ſerua-
ret mandata. Cui ruiſus dicenti cuncta a
iuuentute cuſtodire, reſpondi: Chriſtus.
Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia
q̄ habes, & da pauperibus, & ſequere me,
vbi aperte perfectionis ſtatum a pzcepto-
rum materia diſcreuit. Ait. n. primum. Si
uis ad uitā ingredi, tanq̄ de re neceſſaria.
Quare ut legi Marc. 10. poſtquam adole-
ſcens rñdit oīa ſeruallē, intuiſus eā Chri-
ſtus, dilexit eum. Vnde ſic conſequens, nō
fuiſſe mentitū, licet Hieron. & Orig. ad
contrarium annuere uideant. Ob idq. Do-
minus cupiens cum ad uberiorem frugē
promonere, culmē ei perfectionis mōſtra-
uit, quo poſt pzceptorū fundamētum in
conſilijs prominet. Quocirca illico Petrus
publico Apoſtolorum noīe ſubdit. Ecce
nos reliquimus oīa, & ſequuti ſumus te.
qd ergo erit nobis? Super quo loco Aug.
lib. 17. de Ciuit. Dei, ca. 4. ait, Hoc uotum
potentiſſimi uouerant, iuxta illud 1. Reg.
2. Dās. uotum uouenti. Conſtat ergo A. q.
ſolos uoto ſe obſequio Chriſti conſecraſ-
ſe. Hęc aut nō eſt loci pñtis locupletius diſ-
ſerere, q̄ ruiſus q. 3. ſub titulo de uoto reli-
gionis, in mentē redibunt. Sed expedie-
bat ſtatum in libri veſtibuſo rōnē pateſcere
ac, cui extra pzcepta materia patet multa
uouendi, q̄ non ſunt lege debita. Rō ergo
conelutionis de cōtrario principio, q̄ quo
Lutherani nitunt duci hęc. Plurima ex-
tant opera, ad q̄ nullum nos cogit pzcep-
tum, multa q. alia, a qbus neq. legis pro-
hibitiō nos arceat, ergo uoto poſſumus &
ad illa nos obligare, & ab his nos cohibe-
re. Probat antecedens. Prouidentiffimus
Deus in edē diſ legibus, qbus nos cogeret
nō tm̄ ad id aſpexit, quod nos illi procia-
tionis beneficio deberemus, quodq. a no-
bis poſſet abſoluta auctoritate exigere,
ſed cū oīa ſuauiſſe pro cuiuſq. condōne
diſponat ad id proſus qđ uniuerſi moua-
les

Hieron.
Origen.

August.

Rō con-
clūſio.

les scdm imbecillem naturā nostrā prae-
re sufficiamus, nā lex oēs eque obligare
debet, atq. ad id maxime, quod tū ad eius
cultum, tū ad nostrā mutuam charitatem
necessarium erat. Hoc autem non est quidq.
unusquislibet totis suis virib. afficere po-
test, sed ea prorsus q̄ in Decalogo continē-
tur, & q̄ illi tanq̄ ibidem implicita appen-
dent, ergo reliqua oia in nra sunt posita
libertate, facerent ea uelimus an secus.
Idq. apertius confirmat Deus naturae au-
dior p̄ter sacrorum decreta nihil nobis a-
liud edixit. quam qđ ipsa p̄cepisset, natura
autem non obligat uniuersos ut unusquisq.

Confir- quantū pōt, faciat, ergo neq. Deus. Alias
matio. non oēs ex aequo suis legibus obligaret,
cum non oēs aequa ualeant. Est ergo nihil
minus quā uesania sic de Deo sēre ut isti
prædicant. Colligamus igitur multa nobis
esse extra præceptorum lineam arbitraria
& libera, quæ sint nobis notorū materia.
Adde, quod notorū materia, ut paulo inte-
rius patebit, non modo sunt consiliorum
opera, uerum & præceptorum. Sed hactē-
nus locutus sumus de illa peculiari, quæ
non nisi uoti obligatione sit debita.

Ap̄ pri- Ad primum igit argm̄ in contrariū, ne
mū arg. gamus maximo illo dilectionis mandato
oia cōplicari opera, quæ quisq. exhibere
pōt, sed satis est sic tota mente & aīa & ui-
ribus Deum diligere, ut nihil eidem dile-
ctioni aduersum admittamus, qđ quidem
in hac uita per Dei fauorem & subsidium
implere possumus. Dupliciter quippe, ut

D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 6. auctor est S. Tho. præce-
ptum hoc impleri pōt. Vno modo perfe-
cte. scilicet dum ad finem peruenit quem Deus
intendit q̄ sane est, ut homo se illi oī mo-
do amore cōiungat, ut neq. uenialiter de-
linquere, nec alium admittere amorem
queat. Atq. hoc fiet in patria, qñ scdm uer-
bum Apostoli 1. ad Cor. 13. Deus erit oīa

August. in omnibus. Vnde Aug. lib. de perse. iust.
Illa, inquit, plenitudine charitatis patriæ
præceptum illud implebitur. Diliges Dñm
Deum tuum ex toto corde tuo. Sed alio
modo impletur imperfecte, qñ. scilicet si non
perueniatur ad finem, ista regula non re-
ceditur, quæ illuc ducit. Et isto mō imple-
tur in uia. Quare imperio hæc non eo dī
imperfecta quod non sufficiat ad euitan-
dā culpā, sed q̄ pet ipsam non assequi-

mur fidem. Vnde idem Aug lib. de spiri-
tu & lit. c. 26. inter militantem uitam &
triumphantem sic discernit quod ad iusti-
tiam huius uitæ quæ illo dilectionis man-
dato præscribitur, satis est non peccare.
Neque id, inquit, deputandum est culpæ,
quod nondum potest hic esse tāta Dei di-
lectio, quanta illius erit, dum a nobis cō-
spicietur. Ad secundum autem responde-
tur, quod licet quidquid simus, signētum
Dei simus, non tamen quidquid opera-
mur, ei uirtute præcepti debemus, utpote
qui suas leges naturæ nostræ tenuitate
admetitur est.

Ad secū-
dū arg.

ARTICVLVS II.

*Utrum uotum in solo voluntatis proposito
perficiatur.*

S Vpposito, uotum esse possibile ppter
liberam materiam, qua extra præce-
ptorum obligationem supersit, quæri-
tur de eius substantia, quæ per definitio-
nem innoteat. Atqui ordine Peripatetici
eo prima inuestigatio est de gñe, ac subin-
de de forma definitionis, secunda de ma-
teria. Primum exploratur in hoc articulo,
atq. alterum in sequenti. Cōpertissimum
ergo cum sit, uotum esse actionem huma-
nam, quæritur cuiusnā sit potentie actus
utrum. scilicet sit voluntatis propositum, an ue-
ro intellectus promissio. Et arguit, quod
sit propositum. Est. n. multis recepta defi-
nitio uoti, quod sit conceptio boni pposi-
ti cū animi deliberatione firmata, qua qđ
ad aliquid, uel faciendum uel non facien-
dum se Deo obligat, propositum autem
hūmōi firmum solo voluntatis motu perfici-
tur, ergo uotū in tali proposito consistit.
Secundo & uox rem ipsam ostendit Dicitur
n. uotum a uoluntate, nam id quisq. pro-
prio uoto facere dicitur quod uoluntate
facit, cum ergo promissio nō nisi rationis
opus sit, sit consequēs, ut in uoluntate uo-
tum consistat. Tercio, illic uotum perfici-
tur, unde obligatio nascitur, nam hæc est
uoti genuina uirtus, obligatio autem ex
solo proposito absq. ulla promissione exo-
ritur, ergo illic uotum consummatur, Pro-
batur minor. Per hoc, q̄ quis mittit ma-
num suam ad aratrum, obligatur ad opus,
secundum illud Luc: 6. Nemo mittēs ma-
num suam ad aratrum, & respiciēs retro,

Primū
argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

est aptus regno Dei, nempe q̄ obligatio-
nem frangit, per hoc autē q̄ quis opus pro-
ponit, mittit manum ad aratrum, ergo il-
la sit obligatio, atq. adeo votum. In con-
trarium est illud Eccles. 5. Siquid uouisti
Deo, ne moreris reddere, displicet. n. et in-
fidelis & stulta promissio. Vbi quod prius
nolatur votum illico nuncupatur promit-
sio, in qua ideo eius est substantia posita.

Prima Ad q̄onis elucidationē hoc primum de
voti ac-
ceptio-
idēq. duplici significatur. Est. n. uerbi il-
lius nomen, quod est uouere, hoc est p̄mit-
tere, non cuiq. sed Deo, uel diuis. Promit-
tere siquidē, polliceriq. & spondere, cōmu-
nia uerba sunt pollicitationum quæ uel

Deo fiunt, uel hōi bus, uouere autem eam
præisē significat, quæ sit Deo. Est nanq.
votū, ut in subsequentib. parebit religionis
promissio, ac uirtus, qua soli Deo eiusque
sanctis seruimus. Vnde Cicero ad Articu.

Cicero. Ego me maiori religione quā quisq. fuit ul-
lius voti obstrictu puto. Quocirca uota
nūcupare, est diuis uoce polliceri, & desti-

Secūda nare pro felici rerū eventu. At uero quia
accep-
tio. id quod a Deo uotis hoc est oblati p̄mis-
sionibus deprecamur ualde desideramus,
inde usu uenit, ut desideriu ipsū votū dica-
tur. Vnde uoti cōpotes dicimur, & pro vo-
to succedere gaudemus. nostra assequi-
mur desideria. Et uota facere idē est quod
optare, auere, & precari. Hic autē nō usurpa-
tur nomen in hoc posteriori, sed in priori
significatu, ut uouere sit uota emitte, &
quod Latine dicitur, uota suscipere, hoc
est aliquid Deo sancte pollicere. His præ-
habitis ad q̄onem duabus conclusionib. re-
spondetur. Prior est. Ad uotum tria ex ne-

Prima cessitate requiruntur. Primo quidem ratio
conclō. nis deliberatio. Secundo uero propositum
uoluntatis. Sed tertio promissio, in qua ra-

Probō tio perficitur uoti. Probatur votū & obli-
conclō. gationem secū affert ad aliquid faciendū
uel cauendū, obligatio autē quæ ex propriis
uoluntate nascitur (nam secus de illa: quæ
oritur ex lege) per modum promissionis
fit, ergo antē promissionē nullū est votū.
Probatur minorem. Obligat se homo alteri
non aliter quam ordinando se illi, offeren-
doq. id ad quod obligatur ordo autem est
opus rationis. Quare sicut imperando (q̄
est actus prudētis) ordinat hō ac disponit

quid fieri a suo famulo debeat, & depre-
cando quid sibi per superiorē fiat, sic pro-
mittendo ordinat, quid ipse p̄ aliis facere
disponat, atq. adeo in hoc votū actu cōsi-
stet obligatio, ac subinde votū. Promissio
autē ex faciendi p̄posito proficiscitur, pro-
positum uero, cū sit actus deliberatæ uolū-
tatis, deliberatio rationis antecedit, ergo
tres isti actus sunt ad uotū ordine necessa-
rii. Adde, q̄ cum ex p̄missione obligatio
emergat, debet ei innotescere cui fit. Est
autē hoc inter hoies ac Deum interstitiū,
q̄d cum nobis non nisi uocibus aut exteris
nutibus aliena mens innotescat, non pōt
hō homini, nisi uoce aut signis quidpiam
promittere Vnde Prouer. 6. Illaqueatur es
uerbis oristui Deo autem (cui intima cor-
diū patēt, scdm illud 1. Reg. 16. Homines
uidēt ea q̄ parant, sed Deus intuetur cor)
per solā mentis loquelam fieri pōt promit-
sio. Quo fit, ut si uoti essentiam ac neces-
sitate species, in intellectu absq. ulla uoce
cōsumatur. Posterior conclusio Solē non-
nūquā duo alia superaddi uoto, quæ sunt
illi accidentaria. Sed nihilominus ad eius
atrinet expressiore firmitatem, ut pars ex-
terna oris pronuntiatio, scdm illud Psal.
Reddā tibi uota mea, quæ distinxerunt la-
bia mea Quæ q̄dē uerba non sunt respectu
Dei necessaria sed respectu nōstri, sicuti
uocalis oratio, ad expegefaciēdos nostros
animos excitandoq. mētē oculos in Deū.
Secundo etiam acciri solet aliorū testimo-
nium, ut non solum Dei merus, uerum &
humanus pudor firmiores nos reddat, ne
voti fidē defingamus. Quo forsan alius sit
sententiā Magister in 4. distin. 38. ubi ait, Mag. 12
q̄ uotū est testificatio quædam promissio
nis spontaneæ quæ Deo, & de his quæ sunt
Dei, fieri debet, tamen & de testificatio-
ne interna forte loquatur, qua se homo
Deo debitorem contestatur. At uero quā-
uis hæc lucida sit nihilominus plures
lucis indigent. In primis circa tres actus
prioris conclusionis recolendum est ex
Phil. Ethicor. cap. 9. & 10. tres esse pru-
dentis actus scilicet consulere, & iudica-
re, seu sententiam ferre, ac tertio impe-
rare. Supposita enim finis intentione, quæ
ex uirtute morali proficiscitur, uerbi gra-
tia, temperate uiuendum est, uoluntas in-
tellectu uirtutis ad consultandum de me-
dis,

Postre-
ma con-
clusio.

Mag. 12
tertiarū.

Docu-
mentū.
Aristot.

dijs, conferendumque difficultates quæ sunt in religione cum illis quæ sunt in coniugio, illaque mediorum collatio est consilium. Inuentis autem medijs per similesim ferrur fœia, quæ est mellioris commodiorisq. medijs approbatio Significatio

Q. 12. **Si deli** **beratio** **nis.** **ego de** **deliberationis,** ambo comprehenduntur, scilicet consilium quæ sententia. Atque hoc est proprium voti fundamentum. Restat ite de huiusmodi deliberationis maturitate, quæta esse debeat, indagare. Vtrum antequam uotum obliget, cuncta sint consilio deliberanda, quorum ignorantia cohibere hominem uellet a uouendo? Hæc enim apparet esse quorundam Iurisperitorum

Richar. **Motiuū** **Richar.** **di.** opinio, in quorum cetera esse uir Richard. lib. 4. dist. 38. art. 1. Vbi ait, qd ubi non est plena deliberatio, & si sit semiplena, inde nullum oritur uoti ligamen. Et arguitur,

Altera **ratio ad** **i. em.** pro hac opinione, uotum cum à uoluntario re dicatur, debet esse spontaneum & uoluntarium, ignorantia autem uoluntarium tollit ergo ubi non omnia plene liberantur, non est plena liberatio, atque adeo nec uotum. Secundo. Vota hæc qua facilitate fiunt, subinde si anguntur, ergo periculo sa sunt, neque succedere ualent prospere, atque adeo rursus est illa irrita reputare.

Quapropter non desunt qui dicant, referente Syluestro in uerbo, uotū 2. S. 13. q. 1. iratus aut bene potatus uouens aut iurans ingressum religionis, non tenetur, quia quod calore iracundie fit, pro non facto haberi debet. His tamen nihil obstantibus sentiendum arbitror cum Palude 4. dist. 38. q. 1. & cum Caieta. præsentis articulo, qd ad uotum requiritur plena deliberatio. Plenitudo tamen deliberationis bifariam intelligi potest. Vno modo, ut opponitur subreptioni, motui. scilicet subitaneo, seu merè naturalis sit, quem uocant primo primū, ubi nulla est ratio uel culpæ uel meriti, seu secundo primus, in quo sola esse potest uenialis culpa, & talis deliberationis plenitudo ne. essaria est ad uotū. Alio modo plena deliberatio est, qua nihil qd deliberari poterat omitti ut, qd quidē non est necessaria. Probat prior pars. Votū dēt esse nō

Probat **tur pro** **ximas** **tentia.** modo spontaneum, uerum & sic deliberatum uel sub mortali reatu obliget, motus autem primo primus nullatenus est uoluntarius, & secundo primus, qui est absq.

plena aduertentia, esse non potest mortalis, ergo talis uoluntatis actus ad uoti obligationem non sufficit, quādoquidē uotū sub mortali culpa hominem deuincit. Hæc aut plena deliberatio in hoc consistit, qd homo iudicet cognoscat quid faciat. Et confirmatur. Per motum ubi sola esse potest uenialis culpa, uotum non frangitur, ergo neq. per tale motum firmatur. Posterior uero pars probatur ratione contraria. Ad uoti nexum satis est, quod sit opus spontaneū, sed, prior deliberatio ad hoc sufficit, puta iudicare quid facias; ergo posterior non requiritur. Secundo id confirmatur. Talis promissio homini facta obligaret, ut si eo iudicio pecuniā pollicereris, aut uxorem tibi sponderes, ergo obligat et respectu Dei. Non enim remissior Deus in exigendis promissis est, quā hō. Tercio illa prior deliberatio sufficiens est ad meritum & ad mortalem culpam, ergo ad uoti obligationē. Enimvero si quis in repentino periculo mortis constitutus uotum suspiciat rei bonæ, meretur & non nisi per uirtutē religionis, ergo talis uoti susceptio est uere uotū. Item, si esset rei illicitæ, esset lethale crimen, ergo dum materia est debita obligatio uoti emergit sub reatu mortali. Quarto, si religiosus iudicio illo ac deliberatione quæ opponitur surreptioni motui contra uotum faceret, illud uiolaret & frangeret, ergo eadem deliberatio sufficiens est ad uotum confirmandum. Colligimus ergo, quod si quis ira percitus aut calore, aut mortis metu, qd rationis iudiciū tollerent, uotū emitteret, nō obligaretur, ubi tū illa rationis lux perstat, qd facere potest aut meritū aut mortale delictū, uotū obligat. Eā ob re fallax est apud Angelū regula in uerbo, uotū ad perpēdendū, an subitū uotū fuerit ualidū, nempe qd si transacta argutis periculis, qd uouit, facti pœnitet, uel, ut ipse ait, est male contentus, signū eū uotū nō tenere. Fallit itq. grauitur regula. Nā etiā si diu deliberes, qd te post factū cedere te. Fulciū præterea conclusio auctoritate canonica, ut c. sic nobis, de regula. ubi clericus, qui nimis egē in uide laborās religionē uouit, ad habitus suspensionē compellitur. Et 17 q. 4. c. sunt si opes. Illi et q. tumultuario mētis impulsu, nō iudicio, pperuas opes ecclesiæ cōtulerunt, & de uoti leuitate

Prime
probatur
terti^a par
tis.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Fallax
regula
Angeli
ca.

te taxentur, & nihilominus tamq[ue] sacrilegi habentur si eas reuocant. Addiderim gamētū tñ huic sñz hoc temperamentum, q[uo]d a-
præfatæ lia uota, repentina deliberatione suscepta
sētētiæ. iustam secū asseruat dispensationis caus-
Panor. sam. Id q[uo]d doct[or] Panor admonuit super e-

ueniens de uoto & uot. red. Quin uero e-
ipsum id clare docet, tamen neq[ue] monitū
hoc præterierim q[uo]d ubi uotum Deo nun-
cupas, qui te siue in mari, siue in lecto, siue
alibi a præsentaneo periculo eripiat, po-
stea saluus profecto inique & infide dispē-
sationem procuras. Nā licet repentina de-
liberatio id sinat, tñ causa uouendi, bene-
ficiūq[ue] receptum ingratitudinis te redar-

Ad pri-
mū arg- gnat. Ad primū igitur argumentum in-
contrariū rñdetur q[uo]d cum q[ui]s rōnis iudicio
cognoscat quid facit, satis ignorantiam ab-
dergit, quæ uoluntariū tollit, licet non cun-
cta consideret, quæ considerari possint. Et
confirmatur inde solutio, q[uo]d labores & dif-
ficultates quæ sunt in religione, nunquam
satis citra experientiam percipiuntur. Qua-
re si cuncta essent perpendenda, nullū sim-
plex religionis notum citra rei experientiā
obligaret. Sciscitatis aut[em], quid si te aliquis
deciperet, affirmans in tali religione non
seruari ciborum delectum, nec ieiunia, aut
quidpiā aliud difficile, quod si p[er]gnosceres,
nunquam uoueres utrum cum ita seductus
uoues, iugo subiaceas? Rñdetur, q[uo]d si de-
ceptio est circa illa quæ tu ferre non pos-
ses, uotum non obligat quia est grauis in-
iuria. Cuius signum est probationis annus
in quo ius vult ut rei grauitatē perpendas.
Sed ut si deceptio est circa alia minutiora
nihilominus obligas. Pari modo, si quis
rusticum falleret, dicens Hierosolymas ci-
tra nauigationem adiri posse, aut Romā nō
longe distare, cum longissime distet, quā ob-
causam peregrinationem uoueres, uotum
non teneret. Secus, si assereret maiorem es-
se itinerum amariātem, quam re uera est.
Hic uideri exipiam posset de metu protu-
sus & ui quæ uoluntarium tollunt dicen-
dum, ueruntamen cū tñ hic de delibera-
tione fiat sermo, qua ignorantia cauetur,
cōmodius de mern tractabitur quæstione,
sequenti, sub titulo de obligatione uoti.
Sequitur ergo de secundo actu, qui est pro-
positum uoluntatis. Nam q[uo]d sit uoto ne-
cessarium, ambigere nemo potest, quando

quidem circa uoluntatis actum nulla esse
pōt promissio uoluntaria, atque adeo neq[ue]
obligatorium uotum. Igitur post delibera-
tionē, quæ est in intellectu, necessariū est
in uoluntate propositum, hoc est electio
& consensus, quo uoluntas iuxta delibera-
tionis sententiā proponit operari. Argui-
tur autē, q[uo]d hoc propositum non sit neces-
sarium, sed l[icet] efficiat promissio. Nam dum
quis uel Deo uel homini quidpiā pollice-
tur aut iurat, etiā si non proponat seruare
promissum, obligatur, quandoquidem ex
ipsa promissionis natura, fides promitten-
tis adstricta manet. Respondetur trifariam
contingere promissionem fieri. Vno mo-
do, dum quis proponit tñ promittere, tñ
et seruare promissum. Et de hac neutiquā
ambigitur quin sit obligatoria. Tunc n[on] tñ
deliberatio quā propositū, quā promissio
est de opere ipso cum scilicet opus delibe-
rasti, proposuisti, promisiisti. De qua igitur
ait S. Thom. Promissio procedit ex propo-
sito faciendi. Alia est promissio per cōtra-
rium extremum, s. dum quis neq[ue] intendit
facere quod promittit; neque uero pro-
mittere q[uo]d dicit, sed nugari aut seducere.
Quam ob rem neque de hoc casu ulla est
dubitatio, sed certum est talē promissio-
nem apud Deum non obligare, eo q[uo]d pro-
missio signum est propositi & intētionis,
qua dum caret, uana est. Sed tñ foro exte-
riori tñ Ecclesiastico, quā Ciuili, siue Deo
promissio fiat siue homini, compellitur sic
uouens aut promittens seruare fidem, quia
Ecclesia de interioribus non iudicat. Alias
si unusquislibet allegans non habuisse pro-
positum obligandi se, audiendus esset pro-
tinus res publica perditum iret. Vnusquisq[ue]
enim contendit et non esse monachum, ne-
que matrimonium contraxisse, Requiritur
ergo q[uo]d quicumq[ue] hoc causari cogitauerit
ante iudicis tribunal, legitime id probet.
An uero qui tale uotum uerbo tenus emi-
sit, aut matrimonium contraxit, teneatur
parere sententiæ? Respondet hic Caieta. Solutio
quod ratione ecclesiæ & scandali tenetur. Caieta.
Hæc autē sententia grano salis condienda
est. Nam si id quod iubetur, fieri nequit li-
cite, porro quia intrinsece malum, est po-
tius mori perpetuū debet, quam obe-
dire. Ut si quis post clādestinas nuptias se-
cūdo publice contraxit, & si foro exteriori
compel-

Argum.

Solutio

Quæst.

Solutio

compellatur debitum reddere, obedire nequit, esset nāq. fornicator. Si tñ ad licite fieri potest, ut sistum monachum habitare in conuentu, habitumq. gerere, tunc obtemperare tenetur, ubi citra scandalum suffugere non ualet. Nā si subripere se posset, in aliamq. se conferre prouinciam, ubi quia non esset notus, citra scandalum quiesceret exemp. ut uiuere, non teneretur se nisiq. summittere, q. in falsa p̄sumptione fundabatur. Tertio, Eodemque medio modo pōt quis uotum emittere, intendens quidē uere promittere, non tñ seruare promissum, aut intendendo iurare, non tamen iuramentum seruare. Quod re uera accidere pōt in militariibus religionibus, atque in aliis, ubi obtentu citius bonorum temporalium quā religionis solent talia uota celebrari. Et de hoc uoto posset quodammodo dubitari, an sit obligatorium? Facere n. in contrariū vñ, quod non p̄cessit propositum faciendi & tñ S. Th. dicit, qd̄ ex proposito faciendi procedit obligatoria promissio.

Respondetur nihilominus qd̄ illic est uera uoti obligatio. Nam promissio ex natura sua parit obligationem. Quare si est humana, uoluita ligat. Vnde fit, ut sic promittens grauius peccet, quia id ad quod ligatur, facere non proponit. Et simile est de illo, qui intendit iurare. manet n. obligatus. Nec S. Th. hoc inficiatur, quoniam nō loquitur nisi de regulari uouendi uia. Sed loquit, si quis proponat intendatq. promittere, aut iurare, sed tamē nō intendit se obligare? Apparet, o. tunc nullam oīri obligationē, postquā obligatio non est uoluita. At nihilo secus responderet obligationem oīri pro eo quod est naturalis effectus promissionis. Et ideo satis est causum esse uoluitam. Ne quis n. laqueum tibi iniicere, quin illa queeris. Sequitur de promissione, in qua dictum est uotum perfici. De qua queritur, an sit post propositū ad uoti obligationem necessaria? Sunt n. nonnulli ex Iureconsultis, qui super cap. con-

ut quid sit propositum aperiāmus. Propositum quidpiam faciendi, est aīum habere applicatum ad opus, applicatio autē animi idem esse apparet, quod obligatio. Secundo. Propositū faciendi est affirmatio de futuro, faciās, ergo qui post propositum nō facit, mentitur, siquidem reddidit propositionem falsam, mendacium autē in re graui est peccatum mortale, ergo qui religionē, uel peregrinationem, uel quid simile proponit, si non faciat, mortaliter peccat, ac perinde obligatur facere, quē quidem obligatio sufficit ad uotum. His tñ non obstantibus, responderet, propositum ad uotum, non sufficere, sed necessarium esse promissionem. Et primo patet ex receptissima uoti definitione. Nam ut Eccles. 5. citatum est, uotum est promissio. Et Magister Sententiarum ait, uotum esse reificationem spontaneā promissionis. Vnde uota nuncupare, est aliquid Deo polliceri. Sed ratione id ē confirmatur. Votum non est nisi quod alteri fit, ordo autē unius personae ad alterum, ut ait D. Tho. non est nisi per rationem, quā se homo alteri uel sua subicit & mancipat, ergo tantummodo fit per rationem, sicuti p̄cipere & precari. Tertio. Quo punctum res tangatur, uotum est illud, ubi ligatur fides, quā, ut ait 1. Officij Cicero, est iudicij iustitiae, fides autē, ut ipse & Aug. aiunt est, qā fit quod dicitur, ergo uotū non habet vim, nisi id dicitur, qd̄ faciendam est. dicere autē est opus intellectus, ergo in promissione consistit obligatio, & non antea. Et confirmatur sententia hęc ex cap. literaturam. de uoto & uoti redemptione. Vbi quidam qui in iuramentum cōstitutus dixerat, Non morabor, proponens in animo religionis habitū, absoluit a uoto, quia non promisit. Et sunt uerba expressa in cap. si bona 17. q. 1. aliud esse propositum concipere in corde, & ē ore nuntiare, aliud subsequenti obligatione se reum facere voti. Quare illic Gregorius illum, qui propositum absq. promissione habuerat, absoluit a uoto. Et iure ciuili ex pollicitatione nascitur obligatio, ut ff. de pollicita. seru. l. pactum. Vnde de resolutione contrarij rationis notandum est discrimen inter propositū & promissionem. Propositum nanq. cū fit in uoluntate, neq. affirmatio est neq. locutio, sed

Prima
arg. p̄
tentē o
piniōis
Arg. 2.

Propositum nō
satis est
ad uotū
Prob. 1.
Secunda

Tertia
Cicero.

Confirmatio.

Gregor.

Discrimen inter
propositū &
promissionem.

Qui uo
uer aīo
promittē
dī nō tñ
stādī p̄
missio
manet
uere li
gatus.
D. Tho.
Dubō.
Solutio.

Opinio
Iuriscō
sultorū.

sed

sed est consensus seu voluntas, quæ expri-
mitur per simplicem intellectus affirma-
tionem futuri, s. faciam. Hæc aut simplex
affectio non facit illum sensum. Promis-
so facere, sed est simplex affirmatio illius,
quod quis tunc in aîo gerit. Et ideo non
est mendacium, quia mentiri est contra
mentem ire. Ad formam igitur argumen-
ti negatur, q. si postea sic proponens non
faciat, mentiatur, licet faciat propositionē
fuisse falsam, quia potuit mutare proposi-
tum. Itaq. licet falsum dixerit, neq. men-
titus est, qñ protulit, quia tunc dixit q. pu-
tabat facere, nec qñ postea fecit contra,
quia non tenebatur non mutare proposi-
tum. Superueniens autem promissio sic fir-
mat propositum, ligatque animum alteri,
ut absque fractione fidei & iustitiæ non ua-
leat, illud mutare; promissio ergo est ne-
cessaria. Neq. contrarium colligitur ex di-
cto c. consuli. sane ubi solum sancitur q.
qui proposuit p. ingressum religionis Deo
famulari, perseveret, uel in suscepto habi-
tu uel in alio laxiori. Loquitur namq. il-
lic Innocentius consueto more de propo-
sito promissione firmato. Restat igitur de
ultimo, postremum argumentum. Promis-
sio pertinet ad illam partē prudentiæ, ubi
est imperium & deprecatio, ut uerbis S.
Tho. supra didicimus, imperium autem &
iussio prudentiæ antecedit electionem, ut
S. Tho. sententia uidetur 2. 2. q. 47. art. 8. ele-
ctio autem idem esse uidetur, quod propo-
situm uoluntatis, ergo promissio non se-
quitur, sed præcedit propositum. Caieta.
hic distinguens respōdet, uidelicet qd im-
perium, quo quis sibi met præcipit, antecē-
dit electionem. Nam potest deliberationē
intellectus per prudentiam imperat uolun-
tati ut eligat. Imperium autem quo quis
præcipit aliis, electionem subsequitur, &
pariter deprecatio ac promissio. At uero
recontrario, ut tenet, stat sententia, tam Ari-
barus. Not. quam S. Tho. ac subinde ueritas p. nem
Caiet. sope qd imperium, siue respectu alterius, si-
ue respectu ipsius imperantis, semper ele-
ctionem subsequatur. Etenim post delibe-
rationem statim sequitur electio. Sed post
electionem non sequitur opus, nisi prudē-
tia imperans, uoluntatem ad operandum
applicet. Imperiū. n. non est, Elige, sed, fac.
Et ita illic dicit S. Th. qd consistit in appli-

catione cōsiliatorū & iudicatorū ad operā
dū. Similiterq. ideo promissio sequitur pro-
positum. Ex his si definitionem uoti, quæ
uniuersa comprehendere, tam uana quam
solida, tam iniqua quam legitima, clicere
cuperes, satis tibi esset dicere, quod uotū
est promissio facta Deo. Attamē illa quæ
legitimo tantum uoto congruat definitio,
artic. proximo commodius constitueretur.
Circa uerba autem S. Thom. inter proban-
dum priorem conclusionem dubitabit for-
te lector, an simplex promissio obliget, &
an solo aîu intellectus oriatur inter ho-
mines obligatio. Sed hæc qōne sequenti
inter agendum de obligatione uoti com-
modius disputabuntur, porro ubi ex pro-
fesso id tangit S. Thom.

Ad primum igitur argumentum iam ne-
gatum est, conceptionem propositi suffice-
re sine promissione. Quare qui dicunt, uo-
tum esse conceptionem propositi cum aîi
mi deliberatione firmata, uoce firmata, in-
telligunt per promissionem. Ad secundum
respondetur, quod uotum nō dicitur a uo-
luntate, eo quod sit aîus eius, sed, quia na-
scitur ex eius proposito. Et pariter ad ter-
tium negatur quod per solum propositū
quis dicatur manum mittere ad aratum.
Nam manum mittere, est animum operi
ad mouere, quod non nisi per promissionē
fit. De promittente ergo ait Christus, quod
si respiciat retro, non est aptus regno cœ-
lorum.

ARTICVLVS III.

*Verum uotum semper fieri debeat de
meliori bono.*

Precedenti articulo determinatum
est genus, & forma uoti, subsequitur
ergo eius materiam explorare. Virū
scilicet debeat semper fieri de meliori bō-
no, quod uocāt supererogationes, nempe
cuius obligatio non cadit sub præcepto?
Et arguitur a parte negativa. Baptismus,
ut habet glossa super illud Psalm. Vouete
& reddite, est notum, & tamen est opus
præcepti. Et Iacob legitur Genes. 28. uo-
uisse Domino quod futurus ei esset in
Deum, quod nihilominus est de necessita-
te salutis, ergo non sp. fit de opere super-
erogationis. Secundo: Iephre, ut legitur
Soto, de Iust. & iure. S. I. Iudi.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dū arg.

Ad ter-
tiū arg.

Primū
arg. a p-
te nega-
tiua.

Arg. 2.

Paulus. Iudicum 11. uoto adstrictus occidit filiā, quem nihilominus Paulus ad Hebr. 11. inter alios sanctos connumerat, & tñ illud non modo non fuit melius, uerum neque bonum. **Argu. 3.** Tertio, Nonnunquam emittuntur uota quæ in detrimentum personæ, redundant, ut cum quis se uoto implicat, ut ieiuniorum ac uigiliarum, quæ immodice uitam hauriunt, observatione affligat sese. Et nonnunquam de rebus indifferentibus ac inutilibus, ut dum quis pollicetur non lauare aut comi, aut iter arripere certis diebus hæc autem non sunt meliora bona, ergo illud non est ad uoti obligationem necessarium. In contrarium est illud Deuter. 23. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Vbi materia uoti designatur esse illa, quæ non est in præcepto.

Ad quæstionem hæc, ut seriem D. Tho. etiam teneamus, quinque conclusionibus respondetur. Nam cum uotum multis qualitatibus uestiuntur scdm illas expendenda est eius materia. Ea propter ex illis quæ cogitari possunt nouēdi uirtuti subterni, quædam manifestam habent rationem, cur nō possint uoto offerri Deo, quædam per contrarium manifestam quoq. cur licita sint eius materia, sed alia sunt, de quibus est dubium. Cuncta autem in genere sunt numero quinque. In quorū primo gradu ea collocantur, quæ sunt Deo uel aduersa & contraria, uel saltem inconsona & inuisa nempe delicta seu mortalia seu uenialia. De

Prima conclusio. his ergo statuitur prima conclusio. De re nulla illicita fieri licite potest uotum, puta neq. de homicidio, neq. de leuissimo mendacio. **Probō.** Probatum supposita natura uoti, q̄ est promissio Deo facta. Promissio est rei quā quis in alterius gratiam facere disponit, hoc enim a comminatione, quæ sibi contraria est, differt, q̄ comminatio est rei alteri iniuriöse aut perniciosæ. Promittere enim alteri, qđ sic eū occisurus, aut quomodocunque læsurus, comminatio potius est, promissio ergo non est nisi beneficij, delictus autem in iniuriam Dei cedūt, ergo quis occidere uouere, aut furari, potius id Deo cōminaretur, quam polliceretur. Quare tale uotum non esset obligatorij.

Secunda conclusio. Immo illud emittere peccatum quidem esset, idemque post implere cumulatus crimen. Huic proxima est conclusio secun-

da. De re indifferenti, nempe quæ nihil se cum emolumentum affert neque diuini honoris, nullum religiosè potest emitti uotum. Ut si quis uoueat ungues die Sabbathi non rescindere, aut iter die Martis nō arripere. Probatum cōclusio. Quia cum uotum in gratiam honoremq. Dei fieri debet, nō solum de re illi, inuisa emitti non decet, quod esset iniquum, uerum neq. de re, quæ illi non est accepta, quippe quod, cum Deo in gloriam nō cedat, uanum est, quin uero tunc etiam superfluitiosum, dū numen aliquod in rebus illis inesse creditur. Ex his autem quæ Deo neque contraria sunt neque dissona, alia sunt uel impossibilia uel necessaria, alia uero contingencia, in nostraque posita facultate. De illis prioris generis statuitur tertia conclusio. **Tertia conclusio.** De re seu necessaria seu impossibili, fieri non potest uotum. Stupidus enim esset, q̄ se uel moriturum uoueret, uel nunquam moriturum. Primum siquidem necessariū est, atq. alterum impossibile. Sicuti q̄ uoueret se aut nunquam uolaturum, aut uolaturum aliquādo. Ratio cōclusionis est, q̄ uotum debet esse non solum ultero factum, uerum & a prudentia profectum, impossibilia autem & necessaria nostræ uoluntati non substant, non ergo sub uoti obligationē cadere possunt. Eorum uero quæ in nostra sunt potestate, neq. Deo aduersa, alia sunt ad salutem necessaria, nempe uniuersa præceptorum opera, alia uero minime. Cum audis necessaria nomen, ad illa etiam extēde, quorum contrariis a uia salutis remoramur, ut nō solum præcepta quæ simpliciter talia sunt, nēpe sub reatu mortali obligantia, uerum & illa includas, q̄ obligant sub ueniali. De istis ergo subiicitur quarta cōclusio. Opus præcepti quatenus est necessitatis, nō est materia uoti, bene tamen quatenus est in nostra uoluntate. Materia enim uoti est illa, quæ eius ratione fit debita, ergo quatenus opus est, legit obligatione debitum, non cadit sub uoto, quia non pendet ex nostra uoluntate, ut si debitum sed ex legis necessitate. At uero quia præcepti necessitas non est simpliciter necessitas, sicuti illa tertiæ cōclusionis, quæ est mori, aut nō uolare, sed uoluntarie illud implemus, aut transgredimur, hac rōne cadere nemo potest sub uoto,

Quinta
conclu.

voto. Non quidem ut ad id obligemur ad quod non tenebamur, sed ut ad id, ad quod tenebamur, gemina sumus obligatione cōstricti. Tenebaris inquam præcepto tēperantiz, non fornicari, cuius transgressio uitiū erat tamē luxuriæ, emisisti eiusdem rei uotum, obligaris ergo uirtute in super religionis. De illis demum quæ neque necessaria sunt ad finem, neque indifferentia, sed tamē cōducētia & expediētia, ut consilia, adhibetur quinta conclusio. Opera cōsilia sunt propria peculiarisq. materia uoti. Concurrunt. n. in talia opera conditiones oēs & qualitates legitimi uoti. Prima quippe uoti qualitas est, q̄ non sit de re Deo aduersa propter quā exclusimus peccata, neq. de re uana propter quam abegimus in differentia. Tertio, q̄ prudētē fiat, quam ob rem explosimus impossibilia & necessaria. Quare primum uotorum genus est iniquum, scđm uanū ac tertiu stultum. Opera autem præceptorum licet quodammodo sint materia uoti, nō tñ omni modo, quia simpliciter uoti, non tñ omni non pendet a nobis, sed ex legis necessitate. In operibus aut consiliorum cuncta cōueniūt. Sunt quippe in primis Deo gratissima, atq. in nostra potestate cōstituta, eorumq. obligatio non ex legis necessitate, sed ex mera uoluntate nostra pēdens. Hęc ergo hunc in modum cōstituta opera primum est pressius expendere, emūctiusque collimare. Et qdē circa primā conclusionē hoc pri nū medicādū superest, q̄ qui peccatum Deo uouet, eius id maiestati cōminatur, q̄ ingēuissima blasphemia est. Enim uero cum quidquid peccatum sit, contra eius legem & uoluntatem fiat, perinde est uouere hoīem occidere. aut furari, ac si Deo ipsi cōminareris idē malū. Vide ergo quāta hic sit peruersio, nēpe q̄ cū uotum actus sit religionis, quo gratissima ei obsequia dedicanda sunt, cōsiliaq. religionē contaminas, ut obsequiū in cōminationis audaciā cōuertas. Ex hoc fit. q̄ cū uotū Deo fiat, atq. ad primū Decalogi mādatū spectet, plus absurditatis hēt Deo rē illicitam uouere, quā hoī sub iurō iniuriā cōminari. Nā iurō uiolatio cōtra scđm præceptū est. Atq. ex eisdem rursus consequitur, ut uouere Deo materiā peccati mortalis, in unum uersum sit peccatū mortale, et si nō fieret

cum proposito implendi uotum, dummodo adsit intentio uouendi, quia obiectum de se est mortale. Percontaris autem utū uoti uotum emittere uenialis culpæ, puta ioco mentiendi, aut ouiosē loquendi, & semper mortale. Et arguitur a parte affirmatiua. Qui aliquid Deo promittit, quod teneatur non facere, grauem inferre ei uidetur iniuriam. Atque id urgentius roboratur. Votum, ut modo dicebamus, maioris est uinculi, cum Deo sit, quam iuramentum qđ fit homini, iuramentum aut promissorium uenialis cōmittēdæ culpæ, ut mortale, quoniā qui iurat tenetur facere falsum, ergo & uotum. Nihilominus responderetur, uotum de re ueniali nō esse nisi ueniale, quoniā ipsū implere non est nisi ueniale. Quare homo nō se exponit periculo mortali. Vnde ad priorē rōnem negatur, q̄ promittere Deo id quod sub culpa ueniali tenueris non facere, sit tibi mortale, sit de re ueniali, propter eandem rōnem, quia. s. implere illud non est nisi ueniale. Idemque sequenti lib. q. de periurio, de simili iuramento dicemus, s. non esse mortale. Et ratio est q̄ illud implere non est nisi ueniale, facere autem contra illud, nullum est peccatū, imo est uirtus. Facere enim cōtra iuramentum, qđ non est obligatorium, nullatenus est illicitū. Vt si iuras nō audire missam in die paschatis, qua postea audis. Sed tota culpa cōmittitur dum iuras, eo qđ iuras quod teneris facere falsum. Et ideo tota culpa debet perperdi ex obiecto. Obiectum autem iuramenti est ueniale, quare neq. iuramentū ipsum est nisi ueniale. Circa secundam conclusionem de re indifferenti dubium inde emergit, quod multa sunt indifferentia, de quibus emitte uotū pōt. Est. n. indifferens transire per uicum, aut cedium limina penetrare & tamē sunt nōnunq. a salutaria uota, qbus se homo a similibus operibus arceat. Ad hoc facillime responderetur, quod indifferentia quatenus indifferentia sunt, id est, sub sua indifferentia perse ueraria, dicari Deo aut diuis uoto non dēnt. Et hoc pacto intelligit conclus. Si uero pēlar rōne aliqua, aut fine, pertinet ad bonū fiat, tunc uotū eorū nihil aliud quā religio est. Dixerim rōne aliqua uel fine, neq. putet propterea tantum q̄ res quælibet uouet, illico rōne uoti de impertinentibus

Dubita
ti .

Rō dubi
tandi.

Solutio

Ad arg.

Dubiū
alterum

Respon
sio.

ad pertinentia commigrare. Exempli gratia. Vouere rescindere ungues, uel non rescindere, illicitum est, quia et post uotum res est indifferens, nempe ad nihilum fructuosa. Et eadem ratione si abiq. alio. sine uoues nō transire per uicium, aut nō ingredi domū. Sed si illa opera occasione tibi offerunt peccandi puta inspectandi faminam, uel alium inimicum, tunc sunt ad re referētia, ac subinde uoti materia. Eadem ratione muliercula uouens die Sabbathi in honorem Virginis non coquere panē, sed tamē nō abstinere ab alijs operibus, nānum emittit uotum, quia alios te infumens labores, nil diu. Virginis refert hoc aut illos infumas. Si autem uoucas omni opere serui abstinere legitimum uotum est. Sūt tamē aliqua, quæ pro suis neq. probantur neq. reprobantur. Vt si quis uoueret die Sabbathi indui albo in memoriam uirginitatis Deipare, non omnino esset uanum, itaq. estimandus est finis uel causa, quæ opus faciat ad re pertinere. Ex his fit consequens, quod dum uotum de finilibus rebus emittitur, nō obligat nisi quādiu finis ille cōducit, cā durat, quæ uotum fecit legitimum. Illa enim cessante, cum opus ad suā redeat indifferentiam, desinit esse materia uoti, atq. adeo cessat obligatio. Vouisti vicini limina non calcare p. periculum, quod intus latebat, illo cessante non te diutius uotū tenet. Hoc p. batur, quia uotum non plus obligat, quā si lex esset. Lex autē cessante in uniuersum eius cā & sine cessat, ergo pariter uotū. His demū instructis documētis, cēdere de uotis quifque potest, quæ de huiusmodi indifferentibus rebus passim emittuntur. Loquebaris forte cum homine & in colloquio aliquid tibi ingratū accidit, propter quod uouisti nunquā amplius cum illo inire sermonem. Et forsan ludebas, & ideo uouisti nunquā deinceps cum illo ludere, uel nō ludere chartis, uel nō ludere in tali domo. Si illa nullius tibi occasio sunt mali, neque aliqua existit cā, ut ad bonū inferuiāt tunc talia uota nullatenus tenent. Sed nouere fuit uanitatis peccatū Si autē loqui cū tali persona occasio tibi est mali, uotum tenet. Si autē si uoucas non ludere p. dispendium, qd. facis rei tuæ, aut p. alia pericula. Neque horum ulla esse pōt dubitatio quæ ho-

minis conscientiam ullo pacto lauciat. Sed abique ulla dispensatione, qui uota huiusmodi rerū indifferentium fecit, potest contra illa face e suisq. illi est non poenitere. At uero de iuramēto propter eius reuerentiam, posset quispiā animi hærere. Enim uero si illuc quod metu mortis extorquetur implendum est, ut quod quis in nemo re latronibus metu mortis percussus fecit, ut doctores sentiunt, ratio uir strictus p. suadere, ut iuramētum de re et indifferenti sit seruādum, alias fieret falsum. Nihilominus rīdetur, iuramētum promissorium hominū rerum nulla prius cā aut sine ad re aliquā confectis, nō magis obligare, quā uotū, qm̄ tale iuramētū nihil aliud est, quā promissionis ac uoti confirmatio. Et ideo si uotum non obligat, fit ut neq. iuramētū. Iurasti nunquā te amplius cū tali homine colloquuturū, aut nunquā amplius transire per limen ad quod pedē forte offenderas, aliave similia, quæ nullius sunt emolumentū peccati, quid ē cū iurasti cōtra scdm̄ præceptū uerū tamē iuramētū nullatenus fit obligatorium, quare absque dispensatione facere cōtra ipsum nullum est peccatū, atq. adeo neq. mendaciū, quoniam, ut supra dictū est, tota istorum iuramentorum malitia paratur dum fiunt. Iurasti non audire missam die festo facere contra, quia nō est malum, non fit tunc mendacium, licet eficias fuisse falsum. Et q. non fit obligatorium, patet: quia ueluti si homini id promitteres, nihil tuā faceret promissionem, ita neq. Deus. Quare Eccl. 5. Vnaque promissio dī Deo displicere, sanctidelis, & stulta. Vbi uero dubium esset, an res esset aliquo modo utilis, tunc timorati animi esset dispensationē p. curare. Neq. simile est de iuro extorto qm̄ cadit super materiā, q. est alicuius emolumentū, latroni autē promissam pecuniā exoluere, res est cōmoda, atq. adeo ex natura sua iuramenti materia. Quapropter, licet sit extortū, propter reuerentiam diuini nominis est implēdū, materia uero uana non est iuramenti subiectū, ac proinde neq. obligationis capax. Sed de hoc libro sequenti latius. Circa tertiam conclusionē nulla est dubitandirō, sed de quarta sequitur explorandum quidnam cōtineat ueritatis. Est. n. argumentū, q. materia præceptorū nō sit materia uoti. Nam cū uotū

Solutio

Pulchra
dedu-
tio.Dubita-
tio.Scrupu-
lus.

Sic opus

fit opus consilii, & materia debeat respondere formæ, fieri uero consequens ut eius materia debeat, similiter esse arbitraria & consiliorum, & ideo ubi lex obligatos non habet, uanum fit uotum, imo uero quodammodo Deo ingratum. Nam qui uouet facere quæ Deus alias, iubet maiorem uim suæ uoluntati quàm Deo iubenti. Item adhibere præcepto uotum, ex animi languore procedere iudicatur, nepe quod homo uiribus sit destitutus, ut quod Deus iubet, explere nequeat. Insuper & dæmonem lacessit ut pugnantius eum tentamenti inuadat. Rñdetur nih. lominus præceptorum

Solutio

Prima

ratio

S. rō S. Tho. est, qd non est simpliciter necess-

Thom.

faria, sed a nostra pendet uoluntate. Qua-

re possumus nos ad talia opera arctiori uin-

culo astringere. Nulla. n. inter ambas obli-

gationes existit repugnantia. Secundo id

solenni Ecclesiæ usu probatur. Vouentes

enim religionem, nouo nexu deuinciuntur

ab adulterio & fornicatione abstinere,

a quibus diuina lege erant prohibiti, id-

que a clericis, dum sacris maioribus initiā-

tur, exigitur. Tertio licitum est & sanctum, ad

id ad quod lege tenebaris, iureiurando te in-

sup. innodare, ut non mutuum recipis, aut de-

positum, aut alium, iuris contractum, ergo simi-

li modo potes uoto eandem confirmare fide.

Quinto quauis lege tenemur non occide-

re, non furari, &c. nihilominus malefactoribus

supplicia decernuntur, ut quos uir-

tutis honestas non allicit, metus pænæ cohi-

beat ergo nulla est repugnantia legis obli-

gationi alteri uoti adhibere. Sūt qui quasi

de nomine disceptantes, dicāt, hoc genus

promittendi, non esse propriæ uotū, ob id qd

materia non est propriis apta, nihilominus

qui sic promittit, duplici modo peccaret,

si promissum non soluere, uidelicet contra

legē, & contra promissionē. At uero profe-

cto non est cur negetur esse propriæ uotū,

postquam est uera promissio Deo facta. Et

cōfirmatur sic esse faciendum. Nā qui tale uo-

tū transgreditur, ut supra dicebamus, uere

contra religionē peccat, non aut sic pecca-

ret, nisi uere faceret contra uotū. Nā si in

hac obseruantia substantia religionis, quæ

est genus, cōtinetur, fit ut & substantia uoti

contineatur, quæ ius existit species. Pōt er-

go quisque de materia singulorum præce-

ptorum uotum emittere.

Vnde ad primum in cōtrarium argum. Ad pri-

respondetur, qd etsi uouere sit opus cōsiliū, mūm ar-

gum. nō tamē requiritur ut materia sit p̄pria cō-

filii, nā pōt esse cōsiliū ut arctius nos ad

id perstringamus ad qd lege tenebamur.

Quod si hac forte uerba S. Tho. ex 4. dist.

38. q. 1. contra nos afferas, dicentis, hūmōi

uota large ita dici, non proprie. Respōdet

large, non accipere pro eo qd est abusive,

sed pro eo quod est cōiter, quemadmodū

illic Magister loquitur. Haud. n. negat qn

propriam habeant rōnem uoti, sed tamen

quia materia communis & uotis & præce-

ptis, ad quā subinde oēs hoies in cōtine-

tur, ait hūmōi materiam nō esse propriam,

id est, peculiarem uoti. Quare hic exactius

loquitur. Et elicitur hæc materiæ distiq-

ctio ex uerbis August. 17. q. 1. ubi ait. Sunt

quædam, quæ etiam non uouentes debe-

mus, quædam etiam quæ nisi uouerimus,

non debemus. Neq. in hoc plus tribuimus

nostræ uolūtati quā Dei, sed religamus eā

dem diuinæ religioni, ut firmius id quod

nobis præcipit, persoluamus. Et quauis in

hoc profiteamur nostrā imbecillitatem, il-

lā tamē consolidamus. At qui ut dæmones

inde ferociores in nos insultant, ita & di-

uina subsidia locupletiora nobis mittun-

tur. Tamen, ut uerū fatear, uota hæc ope-

rum præceptorum nunquā aut uix unquā

alicui suscipienda aut cōsulenda sunt, qn

neque crebro solent bene succedere. Qua-

re uel nō fiant, uel cassanda sunt, uel facile

dispensanda, nisi quādo persona prudēs, & cō-

stans, est ad rē tamē aliquā procliuis, quæ

ocasio illi est mali grauissimi aut scanda-

li. Et cura nihilominus uigilantius adhi-

bita, cauere illud pōt malum. Vtrum uero

uotū nunquam uenialiter peccandi sanæ

sit mentis? Ad hoc respondetur, eiusmodi

uotum insanū esse neq. ullo pacto oblig-

re, quoniā est de re hominibus impossibi-

li. Si. n. dixerimus (ut ait Ioannes) quoniā

peccatū non habemus ipsi nos seducimus.

Vouere aut nūquā peccare mortaliter, nō

est genere suo malū, quoniā id p Dei gra-

tiam possibile est. Attamen neq. hoc pro-

sus consulerem, quia res est per difficilis,

tum factum tum præferim & cognitum, potif-

simum de peccatis cordiū. Crebro enim

scrupulus pungit consenseris ne in mōr-

talem

Ad secū-

talem culpā, uotum autem debet esse de re cōperta & de opere cuius transgressio in propatulo habeatur, A singulis autem cauere, hoc uouere permittitur, ut nō fornicari, non ioco mentiri, & similia. Quæritur aut, utrum si quis emitteret uotū nunquā peccandi teneret rōne uoti evitare illa saltem peccata, quæ potuerit, ut iocosa mendacia? Offert se nanq ad id rō, nā qui promisit dare decem, si cūcta nō pōt, tenetur tñ ea cōferre, quæ potest. Et qui promisit ieiunare Aduentū, si nequit totū, tenetur

Qd par carere, non ioco mentiri, & similia. Quæritur aut, utrum si quis emitteret uotū nunquā peccandi teneret rōne uoti evitare illa saltem peccata, quæ potuerit, ut iocosa mendacia? Offert se nanq ad id rō, nā qui promisit dare decem, si cūcta nō pōt, tenetur tñ ea cōferre, quæ potest. Et qui promisit ieiunare Aduentū, si nequit totū, tenetur

Solutio nihilominus in quantum pōt. Rñdetur tñ tale uotum ad nihil obligare, quia stultū est. Hoc tñ postremum superest decidere. Vtrū transgressio cuiuscūq. taliū uotorū sit mortalis? Vt si qs nouit non mentiri iocos. Patrocinañ nāq. affirmatiuæ partitionis hæc, q̄ tñc mentiri esset religionis uolatio, quæ a gñe suo est mortale. Solutio autē huius pēder ex articulo subsequēti, ubi disputabitur utrū transgressio uoti ex leuitate materiæ fieri possit uenialis. Illic ergo & hoc examinabit. Et quinta autē conclusione, tamen si certissima sit, dubia emergunt multo grauiora. Et primum, an licitū illa sit malo fine uouere? Vt si quis, quæ admodum nuper dicebamus, religionē Cruciatorū militiæ profiteretur opulentiæ causā præbendarū, aut si quis quod creberrime usu venit, fieret sacerdos, non propter status sanctitatem, sed propter sacerdotia, nimirum ditari magis cupiens,

Primum quam sacrificare. Apparet. n. uotum nō se
dubiu. se licitum atq. adeo nec obligatoriu. Nā malus finis obiectum uitiat, de malo autē obiecto (ut cōclusionē prima dictum est) iniquū est uotum. Dubium hoc etsi docte hoc loco differat Caiet. accuratioris tamē eget examinis. Multimodā. n. distinctione ut impresentiarū oportet. In huiusmodi inquā uotis melioris boni triplex fieri cōtingit relatio in malū finem. Potest quippe uel obiectū ipsum uoti in malum referri, uel applicatio animi ad uouendum, uel uotum ipsum. Exempli gratia. Si quis hāc

Solutio faceret animo oblationem. Voueo dare
Caiet. elemosinam propter uanam gloriā tunc
Distia- uocula, propter, moderari & quod aiunt,
ctio. determinare potest aut uerbum, dare, aut uerbum uoueo. Et quidem priori modo obiectū ipsum uoti, quod est, dare, refer-

Prima tur in malum finē a quo id datio ipsa con-
asserio raminiatur ac deprauatur. Et de hoc sensu
Caieta. est prima assertio, eiusmodi uotū nullū esse, sed est inter illa, quæ prima cōclusionē ne cōdemnantur. Nam dare propter uanā gloriam, est malum obiectū, & multo erit iniquius uouere aliquid facere p p malū mortale, ut si uoues ad ecclesiā ire ad sollicitandum puellā. Nā ire ipsum tunc malum est, qđ est uoti obiectum. Exemplum secūdi Vt si quis intēdens pingue sacerdotiū, cuius non est dignus, fieret sacerdos, ubi est impliciū uotum castitatis uel præceptum, de quo modo nō disputamus, aut cū nobilistali aīo induit militaris religionis habitum. Hic. n. obiectū uoti nō referatur ad malum. Si. n. hic dicat, uoueo esse sacerdos propter beneficium expiscandū, præpositio, Propter, non modificat rē quæ est esse sacerdotē, sed hoc qđ est, uoueo. Haud. n. post sacerdos aut miles effectus opera facit suæ religionis, puta nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malum finem, sicut qui dat elemosinā propter uanam gloriam, sed uñ professus est propter malum finē. Et de hoc intellectu sit assertio secūda: Votum sic factum, tenet. **Secūda.**

Et ratio est, quia obiectum eius res licita est, & bona, scilicet esse militem, aut sacerdotē, nēpe militare, orare, sacrificare, quæ quidē non referuntur in sinistram finem. Pari modo si quis profiteretur religionē, peruerso finē adductus, porro ut posset postea res conuētus suffragari. Ille. n. obiectū uoti, puta uigilias, orationes, & obediētiā nō refert in malum, sed finis uouendi fuit malus. Quare uotum, quia de bono est obiecto, solidum est & firmum. Ad rei autem perspicaciorem intellectum arguitur. Sicut dare elemosinam propter uanā gloriam peccatum est, & corrupto fine ire ad ecclesiā sic & malo fine uotū facere, ergo sicut uotū primi generis est malū, qđ de malo obiecto, sic & uotū secundi generis, quia malū habet finē. Quod si utrunq. malū est, sit, ut neutrū teneat. Pro solutio ne argumenti hoc apprimē in pñi materia notandum est, quod lectorē minus attentem fallere ualde posset, nēpe non esse in uniuersum uerum, q̄ omne uotum illicitum & malū sit irritum, neq. hoc a nobis assertū est, sed hoc tātū, q̄ omne uotū de

Tertia.

Dubio

de obiecto malo est irritum & cassum concedimus ergo, q[uod] uouens sacerdotium aut religionem malo fine, peccat quidem uouendo, tamē quia uotum, bonum habet obiectum (nam etsi uotum referatur in malū finem, tamen obiectum nō refertur in eundem) uotum tenet. Negatur igitur postrema consequentia, uotū factum malo fine malum est, ergo non obligat sicuti si haberet malū obiectū, quoniā res Deo deuota bona est licet malo fine dicata. In tertio autem modo plusculum latet ambiguitatis. Exempli gratia. Rex sciens & prudens iustum indicens bellum, uouet Deo auxilium, si uictoriam obtineat. Hic obiectum uoti, puta dare pondus auri, bonum p[ro] se est, finis tamē uoti, puta obtinere iniquā uictoriam, est malus. Et de hisce igitur uotis distinguendum hoc pacto est. Si tale uotum fiat ut Deus eiusmodi uictoriā concedat, non est religionis actus, imo omnino religioni contrarius, eo quod q[uod] sic uouet, Deum facit auctorem mali, pro qua turpitudine, quam Deo impingit, munus illi spōdet, ob idq[ue] nullum est uotum, sed graue impietatis blasphemiaeq[ue] peccatum. Atq[ue] ad id longe scelestius, quā si esset uotum de re illicita. Multo. n. enormius est Deum facere auctorem mali, qui re illi diuersam uouere. Pari modo si quis uoueret Deo munera, ut compotem eum faceret optati adulterij aut homicidij. Quocirca nihil refert uotū ante facias quā rem inceptes, an postquam frueris optatis potius. Nam etiam si post partam uictoriam aut patratū adulterium Deo quidpiam ob id uoueas, quo rem tui compotem desiderij, aut uictoriā iniquā habeas, uotum non tenet, quia eadē impietatis lue sordescit. Neq[ue] si id uoueres in gratiarum actionem, neque p[ro] illo gratum Deo & gratias audire. Neq[ue] uero interest tale uotum emittas, non exprimendo ut Deus tibi in iniquitate patrocinetur, sed mere condicionaliter, hoc tenere. Si uictoriam hanc obtinueris, aut si compos desiderij mei fuero. hāc faciam elemosinā. Quoniā nullus sic sub mera condōne uouet, nisi ut Deum sui sceleris patronum ac fauorem compellās. Et aliud excogitare, esset casum insolentem effingere. Quare uota hęc absurda omnia sunt & nullius uigoris. Quod si contra

insurgas. Similes stipulationes hoībus factæ iure naturæ tenent, nam quod quis scorto pollicetur, soluere adstringitur, ergo & solidæ erunt respectu Dei. Negatur consequentia, quoniā potest hō ab hoc turpe obtinere obsequium, pro quo mercedem debeat: à Deo autem nemo id recipit quod absurdū est, neq[ue] pro illo debet illi quidpiam rependere. Quare neque tenebit uotum, et si quis ignorans putet talia uota eē licita, quoniā ex natura rei sūt impia & blasphema. At uero quoniā in re mala aliquid boni inesse potest, cuius citra impietatem potest Deus auctor inuocari, secūdo modo fieri hęc uota sancte possunt, nempe si rex bellum adortus nefariū pro sui exercitus incolumitate aliquid uoueat, uotum tenet. Sicuti si in duellum descendens quidpiam sponderit, si saluus euaferit, quia effectus hos Deo ascribere non est nisi uirtus. Quapropter talis finis uotū non uiciat. Secus, si pro eo uoueat, ut hostem inique occidat. Nam licet Omnipotens causa sit omnium entitatum, utpote delectationis quæ est in flagitio, & similium, ne utiquā tamen peccati. Pari modo si quis uoueat si prole, ex adulterio susceperit. Nam licet adulterij causa Deus non sit, conceptio tamē partusq[ue] fetus naturalis est, Deo que ascriptus. Neq[ue] idē est de uictoria, q[uod]pe cum id ipsum q[uod] est inique uincere, periculum sit. Simili iure, si usurarius aut lusor pro partito lucro uotū uoueat, illud quidem tenet, iuxta uerbum Christi. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Cum eo tamē id moderamine intelligitur, ut notū ex ære alieno quod aliter restituere nequit, non expleat, contingeret. n. tunc de rapina elemosinā erogare. Validiori deniq[ue] ratione uotum tenebit, ubi illud emisit ad puniendum malū, uel quo ab illo cautius cohibearis. Vt si hōi emisit uotū. Si tale flagitium admisero, talē faciā elemosinā, aut peregrinationē, aut seculo religioſus uale dicam. Hmō. n. uota uel sunt quasi opera pñæ, patratæ iniquitatis uindictoria, aut patrandæ prohibitoria, atq[ue] adeo conditione posita tenent. De quibus inferius emundius. Secūdu dubium circa eandē conclusionem existit de operibus, q[ue] sunt consiliorum, aut directe contraria, aut impedimenta. Dissecantur hęc autē in tres

Obiectio.

Secunda dubitatio.

Respon- ordines. Quidam.n. sunt prorsus contra
sio. ria, de quibus responderetur nullatenus li-
 cere uotum amittere. Haud.n. licet uoue-
 re non ingredi religionē. Nam licet nemo
 ingredi teneatur, liberum debet esse cui-
Dubita- cunq. & semper integrum. Quapropter uo-
tio. tum contrarium non ligat, atq. adeo iniu-
 stū est, nō solum tanquam uanum, uerum
 & tanquam de re Deo odibili, quādoqui-
 dem consilia sua impendio sibi placeant,
 Sed arguis. Non omnia opera quæ in seip-
 sis consilia sunt, cunctis hominibus consi-
 lium est facere, & ideo qui certus est non
 esse ad religionem aptus, uel ad peregrina-
Solutio tionem, uouere pot. non facere. Respōde-
 tur, tale uotum nō posse à culpa excusare.
 Nam qui impotens est faciendi, in cassum
 uouet nō facere, & qui quoquo pacto spe-
 rat posse iniquus est, dū se uoto cohibet.
 Ob eandem causam nemini licet uouere
 aut iurare se nunquā aut ieiunaturum, aut
 peregrinaturum, mutuaturum aut fideiufu-
 surū, aut quauis alia misericordiae officia
 nunquam indignis impensurum, quando-
 quidem ea facere, saepe sit consilium. Ne
 tamē cōplures condemnemus qui hoc cō-
 suenerunt, hoc intelligimus quando ea fa-
 cere cōsiliū fuerit. Nā omnibus mutuo
 dare & pro omnibus fideiubere, nō est cō-
 siliū. Quare qui sic uoueret. Non omni-
 bus indiscriminatim mutuabo, nihil mali
 uoueret, sed qui diceret. Nulli neque villo
 casu. Ex his sit consequens, neque dicitur
 eē uotū nō uouēdi, quoniā uouere in gñe
 consilium est. At quoniam non cuicumque
 est semper consilium, licet uotū facere nō
 uouendi, nisi corā tali persona, aut cum ta-
 libus circumstantiis. Nihilominus si eo nō
 obstante uocas, quamuis pecces, tenet ta-
 mē uotū iure diuino & naturali, cui tu non
 poteris derogare. Colligamus ergo nemi-
 ni licere hmoi, seu vota seu iuramenta fa-
 cere, quoniā neq. facta tenent. Deus nāque
 ascensiones, teste David, disponit in cordi-
 bus nostris, non descensiones. Quo circa
 uouendi religio suo pte ingenio & natura
 instituta est ad promouendos homines in
Secūdu sublimē, non ad retrahendum. Secundus
gradus gradus operum est, quæ licet non secum
 operū q. cōpariantur maiora bona, ipsa tamē p se
 sub uo- officia sunt, neq. ipsorum vota uotorum ue-
 to com- impletionis impediunt, quā ascensus fieri

possit ad sublimiora. Quocirca talium uo-
 ta solida sunt. Vt si quis uoto se pauperum
 seruitio in hospitali mancipet, Et si dicat, di pos-
 suns-
 perpetuo manebo, hoc inquam uotum est
 oblig. Neque proinde obstat quominus
 ille si libuerit citra ullam dispensationem
 religiosus fieri queat. In tertio uero ordi-
 ne ea collocantur, quæ quauis nō sint for-
 maliter religioni cōtraria, sūt tamē suapte
 natura eius obstacula, ut conjugale sœdus.
 Qui.n. matrimonium semel consumma-
 uit, cōmigrare ad religionem uiuente con-
 iugo nequit. In dubiū ergo uertitur, utrū
 fas sit uotum emittere ineundi coniugiū?
 Et arguitur hoc esse licitū, postquam obie-
 ctum est bonum, ac uirtuti legitimum, &
 cuiusque ante emissionem uoti religio-
 nis integrum sit eligere quod maluerit ui-
 uendi institutum. Item, fas cuique est cele-
 brandas a se nuptias iurare, quo quidē iu-
 reiorando deinde tenetur, ergo & quisque
 potest earundem uotum emittere. Nihil o-
 minus respondet eiusmodi uota genere
 suo & obiecto non esse licita utpote per q.
 Respon-
 sio.
 Deo offertur id, quod illi non est acceptū.
 Nō aīo ob id solū, quod impediunt maius
 bonum, nam & matrimonium cōtrahere
 & consummare impedit religionem, sed
 quia per uotum offertur quod Deo non pla-
 cet, quatenus offertur impedimentum sui
 consilij. Itaq. potest contrahendo matri-
 monium obstaculum religioni opponere,
 non tamē illud uoto Deo dicare. Nam cū
 uouere nemo iure cogatur, compellitur
 tamē unusquisq. uia s; intuitu sancto per im-
 possibilitatem non occludere, quousq. sta-
 rum mutes & firmes, si ei forsan aliquādo
 afflare dignetur. Sed uis, saltem licere uo-
 tum emittere connubialis consortij citra
 copulæ cōsumationem, quoniā illud nulli
 est religioni impedimento. Responderur,
 q. simpliciter uotum emitte matrimonij,
 ex natura rei obligat se consummare alias
 cassum deceptorijq. matrimonium esset,
 ob idq. dum absolute emittitur, ipse est il-
 licitum. si autē contingere posset, ut quis
 matrimonium uoueret, quale fuit inter
 Virg. nem & Ioseph, alteri uidelicet uoto
 perpetue uirginitatis utriusque adiunctio:
 nihil aliud esset quā religionis officiū.
 Contra hanc autem decisionem arguitur.
 De matrimonio bisariam meditari poss-
 sumus.

Dubiū.

Ad pri-
mum ar-
gum.Ad secū-
dum.Respon-
sio.Argum-
cōtra p-
teritam
d. fini-
tionem.

firmus. Vñ modo, ut est in generationis officium, & tanquam status quidam ac uiuendi institutum. Atque hoc modo indubie faciemur nemini licere uoto se illi adstringere, quoniã è status inferior excelliorè impediens, atq; adeo abusus est uoti, quod esse debet p. fornicationis frugis aut saltem minime illi obstitans. Sed altero modo consideratur in remedium ad compèsandam illegitimam libidinem. Et hoc pacto arguitur, qd sit eius uotum licitum. Nam carnis illecebris obuiare iustum & sanctu est, & conjugale commercium ad hoc est èt munus permissum, nihil ergo in tali uoto absurditatis inest. Propter hoc argum. Caiet. artic. præsentis intrepidus asseuerat licere in tali casu, ac tali cã uotum emittere matrimonii. Et asciscit contra se argumentum ex S. Thom. in 4. distinctio. 31. cui multi adherent, adstuentes, quod non liceat solum ad uitandam fornicationẽ conjugem uti. Eset. n. tori cõugalis abusus, qui in officiũ tantũ concessus est. At nihilominus responderet, se nihil absurdi in tali uso agnoscere, quin obiectum esse possit uoti. Veruntamen quidquid sit de usu, dato itaquam qd esset sola cã cauendæ fornicationis licitus, non tñ sit inde consequens fas esset tale uotum emittere. Non. n. ratio quare non liceat, ea sola est, quod obiectũ per se non sit bonum, sed quod est impediuium maioris boni. Et minor Caieta. hoc

Caieta. non aspexisse. Liberum. n. cuiusq. est ac licitum matrimonium inire, imo aliquando consilium, quia melius est, ut ait Paulus, & cõsultius nubere quam uri, & tñ ratio quare nõ licet uotum emittere, est, qd quãdiu quis matrimonium non contrahit, liber esse debet, ut si Spiritus sanctus magis ei propter affluerit, mutare mentẽ

Prima possit. Et qd rō Caietani fallax sit, patet, nã ratio in alias sequeretur, qd liceret uouere mari-

Caieta. monium quatenus est in officium, si quidem bonum est. Si ergo non licet, quia est impedimentum religionis, eãdem ob causam non licebit ut est in remedium alterius mali. Et confirmatur. Non obstante tã

Confir- li uoto, posset uouens mutato proposito ad religionem transgredi, ergo uanum est atque adeo illicitum. Et ideo non possum

Ad pri- de hac re Caietano non refragari. Vnde
mũ arg. ad primum argumentum superius factum

iam responsum est, qd etsi connubiale sordus obiectum sit bonum & legitimum, tamen hoc rãtũ concluditur, quod pñt quis quicquid illud inire, non tñ quod possit uotũ eius emittere, quoniã uanũ esset, quando quidem eo non obstante, posset ille religionem profiteri. Et pariter ad secundũ responderet, qd etsi liceat futuras nuptias iurare, nihilominus non obstante iuramento, licet iurati monachalem habitum induere, neq. aliter illud tenetur implere, qd si religiosus esse non maluerit, aut sacerdos, qui melior etiã status est, quoniã istæ conditiones a iure semper intelliguntur profluere. Superest autem postremum dubium, quantum. s. grauitatis in huiusmodi uotis insit quæ sunt contra consilia. Videtur. n. nunquam pertingere ad peccatũ mortale, ob id quod nullum obligat, atq. adeo neq. ullũ sunt excellioris frugis impedimentum, sicuti de illo diximus, qui se hospitali uoto adduxit. Responderetur autem tria in ipsis pensari. Primum est obiectum ipsam & intentum. Cum. n. dare eleemosinam, & similia consilia. nonnunquam ad limen præcepti pertingant (tenemur. n. quandoq. eleemosinam facere) si quis ita uouerit ut proponeret nunquam eam largiri manifeste peccaret mortaliter, quia proponeret facere contra p. æceptum. Secundo, etiam consideratur in talibus uotis repugnantia diuinæ uoluntatis, qua ratione quis uouet Deo tanq. gratum id qd ingratum est. Et qui hoc scis ac prudens faceret, non dubium quin peccaret mortaliter, essent. n. manifesti abusus uoti, posset tñ ignorans excusari. Atamen si considerentur solum tanquam impeditiua maioris boni, non habent aliam malitiam q. uanitatis, quia re uera non tenent. Quare non uidentur genere suo mortalia, nisi in odium fieret religionis, nam impia essent. Quod si arguas, nullum prorsus habere magis quam si uoueres seruire hospitali, negatur simile. Quando enim obiectum uoti etiam dum est executioni mādatur, maiori, bono non obstat, uotum nihil habet culpæ. At uero licet uotum coniugii ante eius consummationem nõ impediat tamẽ quia consummatio impedit, uotum uitiatur. Quod si arguas, licet iurare futuras nuptias, quia semper intelligitur ex

Ad scẽdũ arg.

Dubiũ alterũ.

Solutio

Obiectio.

Replicatio

ceptio,

reptio, nisi iurans uouerit esse religiosus, ergo simili modo licet uouere matrimonium, responderetur, quod quando promissio fit homini, et sub iuramento, iure intelligitur exceptio diuini consilii, sed quia uotum sit Deo, illicitum est rem illi contra-
Licitum est uouere si reprobis bono rati eiusdem consilii polliceri, nisi palam expromeres exceptionem, si uoues Deo matrimonium, nisi de me ipse salubrius quidpiam disposuerit. An uero uotum licitum sit, dum pro fine bonorum temporalium emittitur, ambigere nemo potest. Ut si quis quid uoueat, si Deus illi prosperum iter dederit, ueluti Iacob, Genes. 28. aut si dederit maritum, aut proles, aut uictoriam, tamen si nonnulli nos haereticorum iriderent, dicens hoc esse coemere & mercari a Deo: cum tamen non sit nisi profiteri cuncta nobis ab ipso provenire, & ideo ecclesia orat pro huiusmodi bonis, quia utilia nobis sunt ad uitam eternam. Quare si uotum fiat sub conditione, puta, sit hoc mihi illudve acciderit, tunc ante impletam conditionem obligationem non parit. Secus si absolute fiat. Nam tunc etiam si intentio tua sit temporale illud adipisci, quamuis non adipiscaris, teneris. Ex his demum in calce questionis fiat.
Voti de fiat. quam de uoti substantia instituius uenari quisque potest definitionem quam multifariam Doctores 4. dist. 38. constituunt. Debet enim definitio & genus & differentia compendio contineri, quae subinde tam formam explicet quam materiam. Est ergo uotum promissio, deliberatae uoluntatis, Deo de his quae Dei sunt facta. Genus enim est promissio ex deliberatione & proposito proficiens. Per hoc autem quod dicitur, Deo facta, ubi intelligitur, uel diuis, separatur a promissione, quae fit hominibus, constituiturque in religionis genere. Adiectum autem est, De his quae Dei sunt, ad explicandum consiliorum materiam, quae propria est ac peculiaris uoti, licet extendatur ad praecceptum.

Ad primum arg. primum respondere uidetur S. Tho. quod D. Tho. in baptismo sit uotum, quamuis illud non sit opus supererogationis, sed necessitatis. In baptismo Dicitur autem, inquit, uotum, quia uoluntarie fit, sicuti cum quis rem praeccepti uouet. Quod quidem baptismi uotum Magister Sententiarum 4. distinct. 31. appellat uotum

commune. Attamen ut bene hic differat: Caietanus, non est proprie uotum, quasi praeccepto adiectum, idque multis rationibus comprobatur. Primum, quod Christianus transgrediens Christianismi praeccepta, non ratione proxima duplici, sed simplici peccato delinquit: magis assertio quod manifestum signum est illic non obligari nisi lege simpliciter, nullo superaddito uoto. Mox ex uerbis illic prolatis constat. Interrogatur enim catechumenus, an abrenuntiet Sathanae, & an uelit baptizari, & an credat, & respondet, Abrenuntio, uolo, & credo. Illa autem uerba tantummodo sunt professionis legis, & religionis Christianae & assumptionis noui status quae quidem non sunt signa noui uoti. Postremo id confirmatur, quia baptizari est necessariae obligationis praecceptum, uouere autem est liberum arbitriumque opus consilii. Ac non pluribus opus est. Nemo enim unquam cogitauit sic baptismum esse uotum, ut sit obligatio noua obligatione praeccepti adhibita. Sicuti dum sacerdos uel monachus sua statuta profitentur modo seruanda castitatis, quae est in praeccepto nouum per uotum adiungunt, sed dicitur uotum commune, pro eo quod Christianismus est quaedam religio ad quam omnes homines tenentur, atque adeo in baptismo eandem cuncti profitentur religionem, sua nimirum nomina in talem malitiam conscribentes. De Iacob autem cum Deo uouit, quod futurus ei esset in Deum, dicendum est, uel quod se uoto ad id ad quod lege tenebatur, religiosus adstrinxit, uel certe uouit nouum consilij cultum. Vnde subdit. Cunctorum quae dederis mihi, decimas solvam tibi. Ad secundum de Iephthe, cum Hieronymo respondetur, fuisse in uouendo stultum, quia discretionem non habuit, atque reddendo impium. Sunt enim, ut ait D. Thomas, nonnulla, quae non modo genere suo bona sunt, uerum & in omnem euentum, qualia sunt uirtutis opera. Alia uero non solum mala in genere, uerum & in omni casu ueluti, illa quae sunt genere suo mala. Quorum ideo priora tuto quisque absolute uouere potest, posteriora uero, nullo pacto. Sed alia praeterea existunt, quae etsi genere suo sint bona, & secundum hoc legitima uoti materia, possunt tamen in euentum exire sinistram, & tale fuit illud

Prima
 rationis.

Secunda.

Postrema.

Ad 2.

illud quod Iephthæ uouit, ubi nota opus illud non fuisse indifferens, nā indifferentia iam supra ab acta sunt a materia uoti, imo fuit genere suo bonū, ut pote immolare Deo. Verūtamē qm̄ immolationis materia non fuit ab ipso præfinita, sed dixit, Quicumq. primus fuerit egressus de foribus domus meæ, eum holocaustum offeram dño, uotum prudenti caruit discretione. Et similia sunt in discretis uota, cū sub nota universalitatis pferunt, Videlicet nūquo quidquid a me pauper puerit, illi porrigere. Nā forsā a te gladium petet ad patrāndum homicidium, uel aliud qđ largiri nō decet. Eapropter hmō uota in illis euentibus quæ iure naturæ licita non sunt, neutiquā obligant. Atq. hac de causā

Iephthæ
impius i
reddendū
uotū

sa impius fuit Iephthæ uotū implens. Qm̄ illud suapte natura de pecore intelligebatur, uel armento, deq. alijs animalibus sacrificio offerri consuevit. Neque uť ulla possit ignorantia excusari, eo qđ non modo hoīem contra ius naturæ, uerum & gratiam truculentæ adegit. Eapropter quod in eius historia præmittitur, uidelicet spiritus sanctus factus est super Iephthæ, neque ad uoti emissionem, neq. ad eius solutionem est referendum, sed ad id qđ diuino zelo animatus Ammonitas Dei hostes adortus est. Et quāuis eū inter iustos antiq̄ quæ legis Paulus commemoret, nō inde fit cōsequens, nullum admisisse delictum. Receuset. n. & Sansonem & Dauidē, quos constat nonnunquam fuisse collapsos, tū quod alias iusti fuisse, tum propter egregias eorū uictorias. Ad tertium responde-
Ad 3. tur, neque uotum macerationis corporis, neq. aliud quocunque tenere, nisi quatenus est uirtutis opus. Quare dum prudentiæ lineam exorbitant, obligare cessant.

Ad 3.

Paulus.

Quocirca Paulus ad Roma. 12. suos alim nos cōmonefacit, ut exhibeāt corpora sua hostiam sanctam, uiuentē, Deo placentē. Actum demū addit. Rationabile sit obsequium uestrum. At uero quia homines, inquit sanctus Thomas, in his quæ ad seip-
Paulus. sos attinēt, plus sibi nimio iudicantes indulgent, cōsultius est, ubi de hac re dubiū ingruerit, præfecti iudicio subdi, Percon-
Scrupu- taris autem quodnam erit iudicium trans-
lus. gressæ lineæ in huiusmodi uotis? respon-
Solutio detur non esse aliud quam dum ius natu-

ræ reclamationat. Non dico quod ubiq̄us natu-
ræ non præcipit talia ieiunia & operum
asperitatem, non sint talia uota licita, alias
neq. quadragesima esset licita, sed qñ id
quod facis, legi naturæ aduersatur, nempe
quādo afflictatio in homicidiū uergit, tū
uoti obligatio aboletur. De alio uero ar-
gumenti membro, nēpe de rerum indiffe-
rentium uotis iam responsum est nihil ua-
lere, quare aliquñ deridicula sunt & mu-
liercularum ludicra, quoniam uero aliquñ ex-
ecranda, utpote qñ sūt seu forilegia & su-
perstitiones uel deliramenta uel sacrilegia.

QVÆSTIO II.

DE VOTI VIGORE, AC virtute.

S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 3.

ARTICVLVS I.

*Utrum omne uotum obliget ad sui
observantiam.*

Constituta uoti substantia, sub-
sequitur de eius vigore & vir-
tute indagare. Ac primū quæ-
ritur de eius ui obligandi. An
videlicet oē uotū sit obliga-

toriū? Et arguit a parte negatiua: Uotū, ut
dicebam⁹ est pmissio Deo facta, pmissio
aut simplex q̄ sit hoībus nō obligat. Nā iu-
re ciuili nō oē promittens soluere cogitur,
Deus aut cum bonorū nrōrum nō egeat,
non censetur urgentior promissorum exa-
ctor quam sit hō, ergo neq. semper uotū
obligat. Secūdo arguitur. Si uotū esset ob-
ligatorium sequeretur qđ nullus uolentiū
metus a uoti præuaricatione ualeret eos
excusare, qā sicuti nullā Dei legem met⁹
caussa uiolare licet, ita ueq. ullum susci-
pere uotum qđ non optima fide soluas:
consequēs tamē est falsum, eo qđ uotū, spō-
taneum esse debet, uoluntati aut, auctore
Aristo. metus obstat. Tertio, Nemo ad im-
possibile obligat, usu aut nonnunquā ue-
nit ut qui aliqd uouit, explere uotum ne-
queat, nēpe aut qđ ex alio depender, ut si
religionē uouit ad quā monachi cum ad-
mittere renuunt, aut si mulier quam uirgi-
nitatem uouerat, lapsa deinde amittit, uel
dum

Primū
argum.

Secūdu.

Tertiū.

dum qui pecuniam vouerat, ad medicinam redactus est, ergo non semper uotum obligat. Præterea quarto, Si uotum omne soluendi nexu colligaret uouentē, sequeretur quod omne uotum illico esset implendum, nam quod debes, statim reddere cogeris, non enim omne uotum statim reddere necessarium est, ut puta quod sub cōditione fuerit emissum, ergo nō omne uotū obligat.

Quintū. Quinto arguitur. Si uotum omne obligaret, consequens fieret tum quod quis posset subditum obligare, ut patet filium: tum etiam quod qui per se non posset implere, teneretur id per alium facere, quod uidetur absurdum. In contrarium autem est illud Eccles. 5. Quodcumque uoueris redde. Multo quæ melius est non uouere, quam post uotum promissum non reddere. Nam unū est consilium non capere, alterum uero iustitiam præuincere.

Conclō Quæstionis solutio facilis est & clara, ratiua. quæ in unica conclusione consistit. Votū genere suo & obiecto sub reatu lethalis criminis sacrilegiiq. obligat. Probatur, naturalis o conuincit ut promissi fides seruetur, unde ut Cicero, 1. de Offic. ex quo id Aug. in epistola 19. ad Hiero. ymnū desumpsit, Fides, inquit, duabus suis syllabis significat, ut fiat quod dicitur. Quod si homines hac lege inter se tenentur, longissime cōstrictius tenentur Deo, tum rōne domini, quod creationis iure in nos habet, tum et ratione beneficiorū, quibus nos in dies accumulat. Ex his namq. arctissimum fidelitatis uinculum nascitur, quo homines tenentur sua Deo promissa persolvere. Unde Sapiēs, duplicare, inquit, maxime Deo infidelem promissionē. Hinc ergo sit uotū obligare sub reatu culpæ mortalis. Nā etsi uouere opus consilij sit, nihilominus reddere est actus iustitiæ, quæ citra charitatis iniuria uiolari non potest, cū sit inter homines maxime necessaria. Quidquid autem charitati aduersatur per quā anima uiuit, est peccatū mortale. Et secundo reatus augetur rōne uulneratæ religionis. Promissio quippe facta hominibus obligat iustitiæ uinculo, illa autem quæ sit Deo, in super rōne religionis. Et igitur uouere Deo, religio, atque adeo id reddere, iustitiæ actus, religione insignitus. Ex utroque ergo capite uotum genere suo obligat sub reatu

mortali. Nihil in conclusione reliquum sit ambiguitatis, sed hoc unū quod oibus præceptis uniuersale est, explorare id possumus de uoto. Vtrum ratione leuitatis materiæ fieri possit, ut uoti transgressio nō sit nisi uenialis culpa. Vt. n. a parte negatiua id facere quod uotum strictioris est uinculi quod iuramentum, maioremq. adeo sanctitatem præ se fert, iuramentū aut falsum nunquā rōne materiæ sit ueniale, sed in omni individuo est mortale. Ex altera uero parte, cum cōe sit omni præcepto posse fieri ueniale, apparet & idem huic competere. Atque ita indubie confitendum arbitror. Et ne quis fortan p. p. religionis sanctitatem id credere id reformidet, egomet mihi sic probo. Votum est quænam lex quæ ex hominis uoluntate dimanat, quā. s. quisq. sibi ponit, ergo non aliter obligare debet, quā si lex esset ab ecclesia uel a Deo ipso posita. Imo urgentior uidetur legis uocellitas quod uoti. Lex autem et si genere suo obliget sub reatu mortali, rōne tamen leuitatis materiæ rigorem remittit, ut eius transgressio non sit nisi uenialis. Futuri enim genere suo est mortale, sed nihilominus furari unum obolum, nō est nisi ueniale. Aequa ergo ratione si ego uoueo non furari, tūc unum obolum surripere, non erit nisi ueniale. Quod si dicas religionis celsitudine hoc nō permittere, profecto id nō uideo, quoniam quidem præceptus fidei & charitatis id minime repugnet. Secundo. Transgressio uoti quod non est plena deliberatio, potest inde fieri uenialis, ergo & rōne materiæ. Tercio, Si quis uouit quotidie recitare Rosarium, propterea quod omittat unum Aue aut duo, nō peccaret mortaliter, quia neque lex ecclesiastica, imo diuina cū tanto rigore nos obligat statos psalmos persolvere. Conclusio ergo nō est dubia, ubi p. emittitur tenuis particula illius quod uoueras. At dubiū superest, quod totū id quod uouisti, est res leuis. Vt si spondesti erogare pauperi unum obolū, aut dicere unū tūm Pater noster, utrum horū omissio sit mortalis? Et facit pro parte affirmatiua quod tunc cum totum omittas, fidem frangis. Nihilominus arbitro huiusmodi omissionē nō esse nisi uenialē. Nā dum materia leuis est, nihil refert, totumne sit obiectum uoti, an pars. Quocirca si uotum emisisti quotidie dicere

Solutio

Suadet
proxima
assertio.Secunda
ratio.

Tertia.

Dubium
alterum.

Solutio

dicendi unum Credo, etsi id quotidie omit-
tas, nunquam mortaliter delinquis. Secus,
si fortasse uoto spoponderis quotidie obo-
lum erogare pauperibus, tunc enim licet
nec unius solutionis nec duorum omis-
sio sit mortalis, tñ qđ hodie non tribuis, etas
teneris. Quare ubi debiti summa exerce-
rit mortalis sit culpa. Per hæc ad id quod
supra tetigimus, respondemus nimirum
qđ si quis uoueat unum ueniale cauere pec-
catum, tunc illud cōmittere, gemina erit
uenialis culpa, quoniam in hñce lege ue-
ritas non se homo cogitat obligare nisi le-
gis instar. Vnde si lex non obligat nisi sub
reatu ueniali, vr vouens non aliter se obli-
gare. Enimvero (quod hic consideratus
meditari debes) non est in uouentis arbi-
trio situm sub reatu se mortali aut uenia-
li obligare, sed culpæ qualitas ex quantita-
te & necessitate obiecti ppendenda est. Cō-
tra hoc autem est argum. Stat quod lude-
re, v.g. decē aut viginti ducatos ante emis-
sum uotū nō sit nisi ueniale, quoniam prodi-
galitas genere suo non est nisi uenialis, &
tñ post emissum uotum, sit mortale sacri-
legium. Respondetur nos non ire inficias,
quin id quod antea erat ueniale, efficiatur
quādoq. mortale per uotū. Nam quod nō
erat malum, puta non dare eleemosynam,
emisso uoto esset mortale. Imo forte lude-
re illam pecuniā, esset uirtus ante uotum,
& post uotum mortale. Sed dico, qđ est re-
spiciendum ad quantitatem. Vnde postquā
iam non ludere, uirtutem constituisti in
genere religionis, ac iustitiæ, in quo antea
non erat, ppendenda est obiecti quanti-
tas & diuilla est grauis, erit mortalis. Diffi-
cultas ergo quæst. non in ipsa, sed in argu-
mento solutione tota consistit. In pri-
mo quippe insinuat dubium superius at-
tactum, an uidelicet simplex promissio ho-
mini facta sit obligatoria? Et cum sim pli-
cem audis promissionem, illam intellige,
quæ nec rōne alicuius debiti præcedentis
sit, nec iurō firmatur, sed cum quis sua spō-
te simplici uerbo quidpiā amico pollicetur.
Et quidem quod in eiusmodi promissio-
ne quandā semper sit obligatio, nemo est
qui ambigat, quoniam ad minus est assertio,
quā si rē nō cōpleas, mentitus es, mendaciū
aut uniuersum delictum est, saltem uenia-
le, sed dubitatio est an genere suo obliget

sub mortali reatu? Et quidem Caiet. 2. 2. Caiet.
cum q. 88. tum euidentius q. 113. nō alia
vim obligandi agnoscit in simplici pmissio-
ne, quā hæc mō insinuata. Putat in quā,
promissionis obligationem non ad aliam
pertinere uirtutem quam ad illam quæ est
moralis ueritas, l. verum dicere, ob idq. nō
adimplere genere suo nihil aliud est inquit
quam mendacium. Quapropter ex obie-
cto non est mortale, nisi aliunde fiat per-
niciosum, ut si uouisti rem quæ multum
alteri referebat, puta suppetias amico for-
te aduersus hostem aut filiam eius ducere,
quod non te compleueris. At uero in con-
trarium stare videtur ueritas, nempe qđ promissio
simplex genere suo obliget sub reatu
mortali, nisi ex leuitate materiæ efficiatur
uenialis. Et ratio habet contrariam eidem
Caiet. radicem. Enimvero promittere non
pertinet simpliciter ad uirtutem ueritatis,
sed reducitur ad commutatiuam iustitiam.
Non enim est utcumq. uerum asserere, sed
obstringendo alteri fidem. Quare ut ait
Cicer. in 1. de offic. fides hæc non solum
ad iustitiam attinet, uerum est ipsissimum
iustitiæ fundamētū, cui oia hominū pacta
conuentaq. nituntur. Ex hoc ergo arguitur.
Peccatum, qđ genere suo charitati aduer-
satur, est mortale, eiusmodi autem est pro-
missum non soluere, quādoquidem est iu-
stitiæ subuersio, quæ ligamen est ciuita-
tis humanæ. Est ergo genere suo peccatum
mortale, utpote per quod ingens detri-
mentum proximo inferitur, qui suam fidē
promittenti adhibuit. Insuper promissio
Deo facta, obligat sub reatu mortali, non
solum quatenus cultus est religionis, uerū
et quatenus officium est iustitiæ, ergo illa
quæ fit homini, quia quantum ad hoc, eius-
dē sunt generis. Ad hæc uniuersarum gen-
tium ex estimatio est fidei uiolatorum, uel
ut scelestum hominem execrari, uox autem pu-
blica, est uox naturæ, ergo obligat sub rea-
tu mortali. Vnde quod ait Salomon, Deo
displicere infidelem pmissionē, ubi notat
mortale delictum, ad oēm extenditur, etiā
quæ fit homini. Quod si uerbum S. Tho.
obicias, dicētis hic promissionē obligare
tantū secundū honestatem, ubi uidetur ex-
cludere, obligatione iustitiæ, nam sic solet
usurpari honestas pro eo quod non est ad
iustitiam necessarium. Respondetur quod

Argum.

Ratio.

Quæstio
in primo
argumē-
to præ-
tacta.

Promis-
sio sim-
plex ge-
nere suo
obligat
sub mor-
tali.
Probō
Cicero.

Ratio a
tera:
Postre-
ma rō.

Obie-
ctio.

Solutio non accipit honestatem, ut excludat iustitiam, sed ut excludat civile forum. Non inquam negat, quin sit obligatio iustitiae, sed insinuat, quod quantum ad civile tribunal, non sufficit simplex promissio, nisi sit uel iure uel scripto uel testibus firmata. Immo & quantum ad honestatem iustitiae in foro Dei, accidere conditiones possunt quae uim obligationis tollant. Vt si quod tibi promisi, tibi postea sit inutile, aut noceum, ut si gladium tibi promisi, quo postea uideo te uelle abuti. Aut si promittenti factum est impossibile aut perniciosum, ut si promisi pecuniam, quam postea ob infortuniū reddeere non possum. Aut si mihi ingratiitudinis signa exhibuisti. Contra hanc autem promissionis obligationem stare uis testatorum situs. Quādiu enim testator uiuit, legata oīa mutare libere potest, neque obligatus cēsetur illa soluere, & in legatum quoddā uis promissi genus. Rēdetur autem legata non esse proprie promissiones, quā nullam habeant firmitatem usque ad testatoris mortem, quā ut ait Paul. testamētū cōfirmatur. Quae oīa ad illum sunt articulum referenda. Praeter haec ex superioribus recolendum est, simplicem assertionem futuri non esse semper promissionem. Si enim dicas faciā, id tantū exprimens, quod in proposito habes, non subinde obligaris nisi illo id sensu proferas, quod est promitto facere, ut puta dum quis ex te quidpiam petir, & rēdes, faciā. Alias iam supra diximus posse te mutare propositum. Aliquātulo autē difficilius dubium est, an promissio quā apud te sola mente homini facis, sit obligatoria. Visus est S. Th. art. 1. id negare dicens promissionē quae ab homine fit homini, non posse fieri nisi per uerba. Cui & ratio suffragatur: Nā obligatio est inter duos, homo autem non loquitur homini, nisi uerbis aut exteris signis, ergo non seculiter ualet alteri deuocere. Hoc forte problema est, stando in iure meo naturae & in conscientia. Nā in foro exteriori manifestum est mentalem obligationem, imo neque oēm quae fit absenti ligare. Sed in conscientia de utraque sorte parte opinari quisque potest. Et quanuis rarissime id usu ueniat, nihilominus si cōtingat, necesse est scire an promittentis conscientia ligata maneat. Et quod sit obligatoria, plerumque sunt argumenta non percontanda. Primum,

Voces sunt signa conceptuum. si ergo uox obligat, non est nisi ex ui conceptus. Et cum mentalis promissio, locutio uere sit non potest si non impleatur, carere mendacio, quod intrinseca ratione delictum est. Mox. Quā si la mente de re deliberasti, illamque facere proposuisti, nondum obligatus es, ergo si his mētē loquendo adhibeas, Promitto tali indigenti amico talē pecuniā, aliquid obligationis ad praecedentia adieciſti. Terrio, Si tā promissionē in mente iuramento firmasses, uis & remaneres ad soluendū, & tū iuramentum promissoriū non obligat nisi, uirtute praecedentis promissionis, ergo promissio obligabat. Quarto, Si postea nullam aliam concepisses mentē promissionē, sed illam amico postea notificares, dicens. Nihil tibi nunc promitto, sed in heri tibi apud me hoc pollicitus sū, uide an promissum acceptū habeas, tūc obligatus uidereris, ergo uirtute prioris promissionis. Quinto. Si surdo nihil audiente aliquid uerbo promittas, similiter si in praesentia unius dicas. Ego tali absenti amico hoc promitto, promissio in conscientia uidetur tenere, quidquid sit de foro civili, ergo etiam si fiat in mētē, quae est promissio in absentia. Quod si contra arguas, Promissio perdetur ex acceptione alterius, ergo antequā ipse no uerit non tenet. Fateor equidem, sed tamē quod contēdimus, non est aliud quam quod ille qui alteri mētē promissit, tenetur id ei significare, & si uoluerit acceptare, tenetur ei reddere. At uero quā promissio est mutua, puta, do ut des, facio ut facias, ut est cōiugalis consensus, tunc non sufficit mentalis nisi utriusque parti exterius contiter. Et pari iure nullus alius contractus teneret. puta emptionis aut uendōnis, nisi externe significarent consensus. De simplici autē promissione uis argumenta nonnulla suadere probabilitate, et probabilius forte est, eam quā sola mente fit, non obligare, nā antequā alius sciuerit, potest rescindi & mutari, ut lib. 4. q. de transl. dñio. me dixisse meministi, ob id quod cū naturale sit hominibus uerbis aut signis suos significare conceptus, ante significatam promissionem nulla uis obligatio resultare. In secundo arguitur tangitur de metu. Hoc enim cōstitutissimum est quod uotum debet esse uoluntarium. Voluntari autem ignorantia, uis, & metus obstant.

ut 3. Ethic. auctor est Arist. Et quidem de ignorantia art. 1. dictum satis est. De metu ergo restat impetratum hoc pacto respondere. Primum in confesso est, metum ob stare, ne uotum obliget ratione ista dicta, q̄ tollit uoluntarium. At uero cum metus multiplex sit, dubiū restat, utrum ois eandem uim hēat impediendi: nam solenne est in mortis periculo uota facere, quæ quidem nefas esset non cōplere. Distin guit ergo duplex metus: alter forissecus incussus: alter uero ab intrinseco ortus. Et quidē forissecus imminēs impedit ne uotum obliget nisi post libere ratum habēat & firmum: ille autē qui est ab intrinseco obligōnem, non tollit. Distinctio est receptissima, non modo Theologis, uerū & Iurēcōsul. ut patet apud Panor. c. sicut. 2. de regula. Quin uero ambz istæ conclu siones, sanctiones sunt iuris canonici. Pri ma siquidem hī in c. Relatum. de his quæ ui met. caus. sunt ubi mulier quæ coniugis metu uotum emisserat religionis absoluitur. Secūda uero hī eod. citato c. sicut. de regula. ubi clericus qui nimia xgritudine monachatum uouerat, cogitur esse Monachus. Sed est perspicue expendendū, quī nam impetratum censetur metus ab extrinseco qui excuset. Haud. n. satis est ut a re extrinseca incutiat: nā uotum emissum in naufragio, metu turbati maris, tenet, neq. requirit incuti ab hoīe, nam qui in uincula cōiectus aut in suspendiū, raptus uotum emittit, licet metus sit ab hoīe, ligatus manet: sed requirit q̄ incutiat p̄ iniuriā. Neq. uero id satis est: nā si Turca te hēt captiuum, & Deo uotum facias aut diuæ Virgini, q̄ te inde eripiat, te uera tenet. Et similiter si, iussus ab hoīe i cōsiliū uotum facias, ut illæsus euadas. Requirit ergo q̄ incutiat ab hoīe per iniuriā intendente extorqueretale uotum: puta si dicat. Occidam te nisi uoueris. Quocirca inde rō huius discriminis elicitur, q̄ metus ab intrinseco exortus, a Deo offertur, qui nemini facit iniuriā: ille autem qui ab hoīe infertur, ex iniuria nascit. Sed licet forsā eodem recidat genuina rō est, q̄ uotum per metum ab intrinseco non est uoluntarium, sicut alterum: qui. n. uo uet extrinseco metu percussus, nulla id rōne gratum hēt quod uouet. & ideo non

sua spē illud acceptat, sed quo se ab hoīe defendat, q̄n uero metus est ab intrinseco, quia nulla existit pugna cum hoīe, gratum hēt illud uouere, ut patrocinium mereatur diuinum, quo libere a periculo. Et ideo est alia ratione uoluntarium, q̄ prius. Et exemplo insuper ab hoībus ostē ditur id tenere. Dum. n. grauiter iacēs metu mortis amplam medico si euaseris pol lizeris mercedem, ideo uotum tenet, q̄ illud medium eligis, ut serueris, multo ergo melius tenebit uotum emissum Deo. Huic nihilominus ueritati nonnulla obij ciuntur argumēta. Primum est. Iurē extorrum per metum Et eandem in con stantem uirum prius obligat, uotum au tem gñe suo, quia ut Deo, maiori rigore ligat quā iurē, ergo simile uotum obligat. Negat consequentia. Nā etsi uotum propterea q̄ fit Deo, coactius uinciat, quam iurē, quod fit homini, iū iurē aliam habet obligādi naturā quā uotum. Nam uoti obligatio ex nuda penderet pura q. uouētis uolūtate, & ideo metus eadem uoluntariū obiectus, tollendo uoluntariū, tollit obli gationē, uinculū aut iuramenti non ex uoluntate iurantis, sed ex natura iuramenti resultat ac pender. Est. n. reuerentia hæc debita diuino nomini. ut quod iuras nunquā falsum esse sinas quomocūq. id iures, dummodo sis mentis cōpos. Sed de hoc iterum subsequenti lib. q. 1. artic. 1.

Secundum arg. mentū est. Consensus per metum forissecus expressus, uere con sensus est. Aut enim Aristot. 3. Ethic. quod qui in naufragio fluctibus suas merces committit, simpliciter uult, licet conditionaliter nollet, ergo uotum simpliciter est uoluntarium, atque adeo tenet. Non desunt è Iurēcōsulti, qui huic argumēto manus dent, nimirum parentes quod si uouens habuit consensum quo cūque fuerit metu coactus, tenet in cō scientia apud Deum. Secus autem in foro ecclesiastico. Opinio est Panor. in c. Cum iocū. de sponsa. cui assipulatur Syluest. in uerbo. metus. §. 8. v. de ad illud c. relatum. de his quæ ui metusve caus. si. iñ. deo. q̄ Papa mulierem i lā. quæ metu uouerat, absoluit, pra sumens non habuisse cōsensum similiq. rōne absoluit ecclesia eos qui legitime timorem probant quos utique

Duplex
mens.

Panor.

Expla
natio su
prioris
assertio
nis.

Primū
argum.
cōtra dī
sta.

Secūda
argum.
Aristot.

Solutio utiq. si constaret habuisse consensum, nō
Panor. absolueret. At uero salua Doctorū grauiū
Chryso. estimatione, male cōticiunt, immo quā
Refutā uis reus fateatur se habuisse contentem, si
Solutio tñ metum legitimis comprober testibus.
Panor. in more est, ut absoluator. Et simili proba-
 tur exēplo in matrimonio, qđ quoties me-
 tu cadente in constantem uirum celebra-
 tur, uirū habetur in foro ecclesiæ, ut pa-
 tet c. cum loco, & c. ueniēs, de spon. & 23.
 q. 5. can. notificasti Et iō est, qđ cum uoti
 obligatio nō nisi ex arbitrio uouentis or-
 tum hēat, naturale est ut dū uoluntas, illa
 necessitate compellitur, uotū nō sit legi-
 timum, eo p̄sertim quod uotū est opus
Corolla consilii, cui metus usq. repugnat. Ex quo
rium. fit, ut idē metus, qui impedit dum uotum
 emittitur, ne obliget, culpam ēt eiusdem
 transgressionis, excusatione abluir. Exem-
 pli grā, Si uouisti die Sabbathi ieiunare;
 aut non ludere, aut elemosinam largiri;
 & postea tibi metus mortis incutitur, ut
 contrafacias; tunc contrafaciendo excu-
 saris, nisi in contemptū religionis tyrannus
 tibi eā minaretur. Nā causa, quæ promissio-
 ni obstaculo est ne obliget, excusatio-
 nem secū eadē affert transgressionis. P̄ter-
 terea id probatur ratione supra formata,
 nēpe quod uotum nō obligat nisi ad mo-
 dum legis, lex autem ecclesiastica ad ieiū-
 nium nō eo rigore compellit, ut nos con-
 tendat pro sui obseruatione in morē adi-
 gere, nisi infidelis tyrannus eam nobis in
 legis contemptum cōminaretur. Grauius
Graue aut intricatiūq. dubiū impræsentiarū est
dubiū. utrum huc quod dictum est, nempe metū
 extrinsecus per iniuriam oblatū uoti ob-
 ligationem impedire, in uniuersum de oī
 metū sit intelligendum, siue grauis sit siue
 levis? Et in primis consensus est omnium
 uniuersalis, metū omnem cadentē in con-
 stantē uirū illā tollere uoluntari rōnem,
 quæ ad obligandū est necessaria, sed non-
 dum satis est apud omnes cōpertum quid
 nam censendus sit metus cadens in constā-
 tem uirum. Vulgaris n. quorundā Iuriscō-
Iuriscō- sultorum, immo & Theologorum opinio
sultorū. est, quæ prima fronte imaginem uerī p̄æ-
 sefert, nempe metum cadentem in constā-
 tem uirum, eum esse, cui uir constans non
 succumbit, ut faciat quod nō debet. Hæc
 aut definitio tum falsa est, tum & princi-

pium petere apparet. Fieret. n. inde conse-
 quens nullum metum quantumuis atro-
 cissimæ mortis, ob quem homo naturalē
 legem ac diuinam transgredereetur, censen-
 dum esse cadere in cōstantem uirum, qm̄
 qui ullo impulsus metu talē trāsgreditur
 legē, non est uir cōstans. Obligit. n. nos uir-
 tutis ratio, ut potius mortē seramus, quā fa-
 rari, aut mentiri, aut quid simile, quod in
 tūsecaratione malum est. Et in p̄fecto
 metus mortis genere suo cadit in constan-
 tem uirum, ut res ipsa per se patet cum ter-
 ribilium omnīū terribilissimū sit. Et qđ de
 finitio eadē principiū patet, inde liquet,
 quod cum questio esset an metus aliquis
 matrimonii aut uoti obligationem tolle-
 ret, ob id quod cadens esset in cōstantem
 uirū, facile pateret subterfugium dicenti
 talem metū in constantē uirum nō cecidisse,
 propterea qđ ob talē metū id fecit qđ
 non debuit. Igitur descriptionē legitimā
 eiusmodi metus, ut x nos ipsi docet. Me-
 tus enim ille est cadens in constantem ui-
 rum, quem uiri constantia secum patitur,
 scilicet, quē stat uirum cōstantem sine suę
 fortitudinis uituperationē h̄re, ita ut non
 repugnet esse uirum constantē, & sic me-
 tuere, nam una pars fortitudinis est, time-
 re ubi oportet. Sed est apprimē aduer-
 tendum qđ nullus metus quantumuis in ui-
 rum constantissimū incidere solitus, a cul-
 pa transgressionis excusat diuinæ legis &
 naturalis. Vnde cū mortis metus puellæ
 oblati, ut stuprū patiat, uere sit cadens
 in constantē uirum, quia fortissima id se ni-
 na metuere posset, nihilominus si ob talē
 metum consentiret st. pro, non esset con-
 stans. An uero eiusdē causa metus ieiuniū
 frangere ecclesiasticum uel Missam die fe-
 sto cessaret audire, non esset inconstans,
 quia huiusmodi leges Ecclesiasticæ cū tan-
 to rigore non obligant, ut illarum semper
 gratia mortē oppetamus. Non ergo ob id,
 quod quis metui succumbat, desinit esse ca-
 dens in constantem uirum quoniam tunc
 metus excusat ut succumbens non ideo, fa-
 ciat contra id quod debet. Tale ergo me-
 tum genus est, quod uoti obligatiōnem
 tollit. Haud ramen hic pacabitur lecto-
 ris solertia, sed quæret forte ulterius, vn-
 de perpendendus est metus ut cadere co-
 gnoscatur in constantem uirum. Vtrum
 scilicet

Prima
 rō in p̄i-
 mā opi-
 nionē?

Secūda.
 Quid
 metus ca-
 dens in
 uirū cō-
 stantē?

Solutio scilicet in indivisibilis metus consistat, ubi- idemq. sit universis. Ad hoc ergo respon- tionis p- detur. Trinum esse caput, unde tale iudi- posic- cium sumendum est. Primum, scilicet ex parte Scrupu obiecti. Timor enim mortis, quæ omnium est lus. temporalium trucidantissimū malum, ca- Solutio dere existimatur in constantem virū. Arg- Obie- nomine mortis, exilium quoque & perpe- ctio. tui carceres comprehenduntur. Quia ve- ro & insignis infamia, quam homines for- midare nihilominus quam mortem asse- rant. Secundo id pensatur ex parte mo- di quo metus incutitur. Si enim scilicet tibi, uel puer, uel inermis homo mortem comminaretur, metus ille non eaderet in- constantem virum. Sed tertio (quod atten- tē hic considerandum est) id etiam perpen- ditur ex parte subiecti. Etenim virorum ista constantia non consistit in indivisibi- li, sed suam habet latitudinem. Haud enim aut Thesei aut Herculis stenuitate pol- lere omnes aut debent, aut possunt. Est ni- hilominus linea, extra quā non esset con- stantia. Metus ergo, qui secum illam com- patitur constantiam, quæ intra illam inclu- ditur latitudinem, est cadens in constantē virum. Quocirca metus qui feminam ex- cuset, aut senem calore sanguinis iā de- stitutum, non excuset virum alium. Un- de nomine viri intelligitur animi robur pro cuiusq. cōditione, ex quo fit, quod si puel- la religionem ingreditur parentum me- tu, pro eius cōditione atque, nempe quia illam & verbis & re nimium tractant aspe- re, nisi in monasterium se permittat obitu- di, certe uotum talis consensu emissum rō teneret. Sibi ergo suisq. liberis parentes consulant, ut eiusmodi rigorē cogendi re- mittant. Quo ergo tandem rem cōcluda- mus, metus cuius, puta remissionis quæ qui ca- dit in constantem virum, nec uoti obliga- tionē impedit nec eius transgressionē ex- cusat. Quod si arguas, neq. eiusmodi vo- ta esse prorsus spontanea, cum ratione me- tus fiant. Responderetur, metum leuem in rebus spiritualibus, puta in uoto & matri- monio, non existimari metus nomine. De iure autem & foro civili nihil hic di- sputamus, sed ad leges & iudicia lētorē remittimus, quisnam metus contractum vitiet, quis vero minime.

Tertium arg. quod apud D. Tho. scilicet

habet locū, complures aperit dicendi ma- terias. Prima est de illis, quibus possibi- le est uotum implere, seu quod citra suam cul- pam in tali sunt impossibilitate constitu- ti, seu quod sibi uiam præcludunt seruandi promissum. Et primum membrum ad il- lum spectat, qui religionem uouit, quæ sibi refragantibus monachis, profiteri non est possibile. De quo censet S. Tho. distinguē- dum esse. Aut enim eiusmodi hominis inten- tio fuit uouere religionem in genere, & principaliter, licet ex peculiari deuotio- ne hanc postmodum elegerit, aut princeps eius propositum fuit, se obligare ad hanc religionem uel ad hunc locū. Atqui prio- ri casu tenetur ingressum illius monaste- rij bona fide & diligentia procurare. Quæ si illic nō admittatur, tenetur adire aliud, ac demū si ad illam religionem nō pateat sibi aditus tenetur aliam ac subinde aliā tentare, ut per se non sit quo minus ha- bitum induat. Sin uero uouendi intentio non fuit nisi ad talem domum, uel ad ta- lem religionem, inde uel repulsus uel ex- clusus, non tenetur aliam adire, sed liber est a uoto. In his ergo primum omnium perpendendum est obiectum uoti. Voui si religionem in genere. Itaque in obie- cto uoti non posuisti hanc uel illam, tunc licet magis in unam sis quā in aliam propen- sus, non tamen ad illam magis es obligatus, quā ad aliam. Sit autem in obiecto nō solum genus religionis, sed hanc expresse statui- sti, illam debes prius aggredi, & inde re- pulsus alias adire. Igitur si uotū tuū fuit, hanc singularem domum ingredi, forte in qua studium urget, & repulsam a monachis pa- teris, nullatenus aliam explorare teneris, etiam eiusdē ordinis, quāuis obseruatio- ne præstantiorē, neq. ullum in contrariū scrupulū tibi ullus iniiciat, quia uotū tuū nō fuit emissum alio religionis intuitu, quā huius conuentus. Quare sicut eadem ui- geat in alio religio, nihil ad te. Pari iure si uouisti talem religionem, nempe no- stram, aut diui Francisci, aut singulariter aliam, teneris quidem conuentus aliquot circumire, & si non admittaris, non tene- ris ad alia. Si autem in genere uouisti re- ligionem, tunc teneris alias tentare. Sed Dubiū. est dubium, utrum tenearis circumire omnes conuentus & religiones? Appa- Soto, de iust. & iur. T. 1. c. 10.

Materia
tertiar-
gumēti.

Dubiū.

get. n. sic esset p. q. u. q. u. t. e. n. i. s. t. i. q. d. ex o. i. b. u. s. p. e. t. e. r. e. x. p. l. o. r. a. r. e. o. e. s. d. e. b. e. s. a. q. u. b. u. s. u. o. t. u. m. t. u. a. m. p. e. d. e. t. I. n. c. o. n. t. r. a. r. i. u. m. f. a. c. i. t. , q. u. o. d. t. u. n. c. d. e. b. e. r. e. s. o. r. b. e. m. t. o. t. u. m. p. e. r. a. g. r. a. r. e. , q. u. o. d. q. u. a. m. m. o. l. e. s. t. i. s. s. i. m. u. m. o. n. u. s. e. s. s. e. t. I. t. e. m. u. n. c. o. n. u. e. n. t. i. b. u. s. b. e. n. e. i. n. s. t. i. t. u. t. i. s. n. o. e. s. s. e. t. r. e. c. e. p. t. u. s. , d. e. b. e. r. e. s. e. u. m. i. n. g. r. e. d. i. , u. b. i. r. e. i. g. i. o. i. a. c. e. t. , q. u. o. d. t. u. x. s. a. l. u. t. i. n. o. n. e. s. s. e. t. t. u. u. m. R. n. d. e. r. u. r. e. r. g. o. p. r. i. m. u. m. , q. u. o. d. q. u. o. s. q. u. i. l. i. b. e. t. s. u. a. m. c. a. m. p. r. i. m. i. s. d. e. b. e. t. i. n. t. e. n. t. i. o. n. e. m. c. o. n. s. u. l. e. r. e. q. u. a. l. i. s. n. a. f. u. e. r. i. t. , n. a. s. i. t. a. t. u. f. u. i. t. i. l. l. i. s. r. e. l. i. g. i. o. n. i. b. u. s. s. e. a. d. d. i. c. e. r. e. , q. u. a. s. i. b. i. e. r. a. t. c. i. r. c. u. m. s. t. a. n. t. e. s. & n. o. t. a. e. , n. o. t. e. n. e. t. u. r. n. i. s. i. e. a. s. d. e. d. i. s. c. u. r. r. e. r. e. Q. u. i. n. i. m. o. l. i. c. e. t. q. u. i. s. s. i. c. s. u. a. i. n. t. e. n. t. i. o. n. e. m. n. o. n. r. e. s. t. r. i. n. x. e. r. i. t. , s. e. d. a. b. s. o. l. u. t. e. u. o. u. e. r. i. t. r. e. l. i. g. i. o. n. e. m. , n. o. n. t. e. n. e. t. u. r. r. e. l. i. g. i. o. n. e. s. o. m. n. e. s. p. e. r. a. g. r. a. r. e. , q. u. o. n. i. a. n. e. q. G. a. l. l. i. u. n. q. u. a. m. e. a. d. e. p. a. u. s. s. a. i. d. n. o. s. p. e. r. m. e. a. r. u. n. t. , n. e. q. e. x. n. o. s. t. r. i. s. u. l. l. u. s. a. d. i. l. l. o. s. A. l. i. a. s. d. e. b. e. r. e. s. e. t. u. s. q. u. e. a. d. G. r. a. e. c. i. a. m. & I. n. s. u. l. a. s. e. a. n. d. e. m. o. b. c. a. u. s. s. a. m. o. b. e. r. r. a. r. e. E. n. i. m. u. e. r. o. i. u. s. n. o. s. i. p. s. u. m. n. a. t. u. r. a. e. c. i. r. c. u. m. s. p. e. c. t. e. d. o. c. e. t. , u. t. e. i. u. s. m. o. d. i. u. o. t. a. i. n. t. r. a. r. e. g. n. u. m. n. o. s. t. r. u. m. & l. i. n. g. u. a. s. i. n. t. a. d. i. m. p. l. e. n. d. a. E. c. q. u. i. s. n. u. o. u. e. r. e. t. , s. i. o. b. i. d. t. e. n. e. r. e. t. u. r. i. g. n. o. t. a. s. g. e. n. t. e. s. i. n. u. i. s. e. r. e. ? Q. u. o. d. s. i. i. n. s. t. a. n. t. i. u. s. s. c. i. s. c. i. t. e. r. i. s. , u. t. r. u. m. o. e. s. s. a. p. e. c. t. e. c. o. n. u. e. n. t. u. s. i. n. r. e. g. i. o. n. e. p. r. o. p. r. i. a. c. i. r. c. u. i. r. e. c. o. g. a. r. i. s. ? (A. p. p. a. r. e. t. n. i. d. s. a. l. t. e. m. r. o. p. o. s. t. u. l. a. r. e. , q. u. i. d. e. m. u. o. t. u. m. e. x. o. i. b. u. s. i. l. l. i. s. d. e. p. e. d. e. t.) R. e. s. p. o. n. d. e. c. u. r. , n. e. q. a. l. t. e. p. r. o. t. e. n. d. i. o. b. l. i. g. a. t. i. o. n. e. m. , d. u. m. e. n. i. m. r. e. l. i. g. i. o. n. i. t. e. a. n. t. e. d. e. u. o. u. e. r. i. s. , t. u. m. t. e. n. e. r. i. s. i. l. l. a. m. b. o. n. a. f. i. d. e. a. d. i. r. e. H. a. u. d. t. u. m. m. e. t. a. p. h. y. s. i. c. o. a. u. t. d. a. l. e. c. t. i. c. o. s. i. g. n. i. f. i. c. a. t. u. s. e. u. t. o. r. a. e. s. t. a. d. e. u. n. d. a. , u. t. v. a. i. u. e. r. s. i. c. o. n. u. e. n. t. u. s. u. i. s. i. t. e. n. t. u. r. , s. e. d. m. o. r. a. l. i. m. o. d. o. i. l. l. e. n. s. i. c. d. i. c. i. t. u. r. t. o. t. a. m. r. e. l. i. g. i. o. n. e. m. e. x. p. l. o. r. a. s. s. e. , q. u. i. b. o. n. a. p. a. r. t. e. m. c. i. r. c. u. m. i. u. i. t. , n. e. p. e. s. i. q. u. i. n. q. u. e. a. u. t. p. a. u. l. o. p. l. u. r. e. s. c. o. n. u. e. n. t. u. s. a. m. b. i. a. t. , n. a. m. l. i. c. e. t. e. x. p. a. u. c. i. s. i. u. d. i. c. i. u. m. c. e. t. e. r. o. r. u. m. u. e. n. a. r. i. E. x. h. i. s. q. u. e. d. i. c. t. a. s. u. n. t. , p. a. l. a. m. s. e. q. u. i. t. u. r. i. l. l. u. m. q. u. i. a. l. i. q. u. o. d. h. a. e. t. i. m. p. e. d. i. m. e. n. t. u. m. r. e. l. i. g. i. o. n. i. s. , q. u. o. d. u. e. l. q. u. a. n. d. o. u. o. u. i. t. n. o. n. c. o. n. s. i. d. e. r. a. u. i. t. , u. e. l. p. o. s. t. u. o. t. u. m. , s. i. u. e. c. i. r. a. c. u. l. p. a. m. , s. i. n. e. s. u. a. c. u. l. p. a. i. n. c. u. r. i. t. , l. i. b. e. r. u. m. f. i. e. r. i. a. b. e. i. u. s. m. o. d. i. u. o. t. i. o. b. l. i. g. a. t. i. o. n. e. q. u. o. n. i. a. m. a. d. i. m. p. o. s. s. i. b. i. l. e. n. e. m. o. i. u. r. e. c. o. g. i. t. u. r. V. t. s. i. f. o. r. t. e. e. a. m. r. e. l. i. g. i. o. n. e. m. p. e. c. u. l. i. a. r. i. t. e. r. u. o. u. i. s. s. i. , u. b. i. n. e. o. p. h. y. t. i. n. o. n. a. d. m. i. t. t. a. t. u. r. , e. u. m. i. d. p. r. i. m. u. m. r. e. s. c. i. u. e. r. i. s. , n. e. q. i. l. l. a. m. n. e. q. u. e. a. l. i. a. m. i. n. g. r. e. d. i. t. e. n. e. r. i. s. I. d. e. m. s. i. m. o. r. b. o. l. a. b. o. r. a. s. p. e. r. p. e. t. u. o. , a. u. t. a. l. i. i. p. p. e. t. u. o. i. m. p. e. d. i. m. e. n. t. o. s. u. b. i. e. c. t. u. s. e. s. , q. u. o. r. u. m. c. a. u. s. s. a. t. e. i. u.

rePELLUAT, tutus es in conscientia, neq. ulla leges dispensatione. Secus si impedi- menta non sint nisi temporalia, ut si labo- ras quartana febre, illa abeunte tenetis. Vbi axioma illud theologu cuius d. Tho. 4. dist. 38. art. 3. memini, memorie man- dandum est, nempe. quicquid faciendum uotum impediret, si praesens esset, et emis- so uoto obligationem auferre. Verumtamen ne quempiam decipiat, ad obligationem uoti referendum est, non ad impedimen- tum voluntatis uouentis. Exempli gratia. Ille morbus, qui si dum uouebas, adesset, obligationem impediret, adueniens post uotum, eiusdem obligationem tollit. Anu- licet emisso uoto aliquid difficultatis ex- periaris, quam si praesens es, non uouisses, non ideo uoti obligatio cessat. Alias om- nia dirimeretur matrimonia, omniaq. ex- poliarentur religiosorum claustra. Quid autem si repelleris, quia nescis Gramma- ticam, aut nescis officium aliud ut recipia- ris inter professos laicos, an tenearis Gram- maticam discere, aut aliud officium? Ad hoc non est simpliciter respondendum, sed cu- discretionem. Enimvero dum quis uotum edidit religionis, proponens illius esse or- dinis, qui sacris iniciantur, bona tamen fide arbitrabatur non requiri Latine scire, si id postea ab illo requiratur, re uera non ap- pareat obligatus Grammaticam discere, ne- que teneatur ad ordinem laicorum intra- re, quoniam sua ignorantia ut hominem excusare. Ac perinde si religionem uouit laicorum, non teneatur aliquid discere opificium scitu- difficile, quia putabat non esse necessariu. Quando uero quis communi lege religionem uouit, tunc arbitror teneri Grammaticam discere, si modo facultas suppetit, quia scie- bat id esse necessariu, uel teneatur intrare ut laicorum ordini deputetur. Dubiu autem egregiu supest. Vt si repulsam passus, aut a religione exclusus, teneatur religionis re- gulam in qua non possit, seruare, ac munera religionis implere? Dixerim repulsus aut exclusus. Nam repulsus est, qui non admit- titur, exclusus autem, qui ob incorrigibili- tatem habitum ex uis pellitur. Neq. idem est utriusq. iudicium. De priori ergo prius dispuemus. Et loquimur de illo, qui bo- na fide procurauit religionem profiteri, minime uero potuit. De quo pro parte affirmatiua,

Respon-
sio.

Scrupu-
lus.

Solutio

Obie-
ctio.

Dubiū
egregiū.

Primū affirmatiua, s. quod nihilominus ad id qđ argum. pōt obstrictus maneat, arguitur. Puella qđ partu af uotum emisit uirginitatis, si postea illum firmati- florem sua amiserit culpa, debet nihilomi- uæ.

Secūdū argu. re saltē debitu nō pōt. Secūdo. Si quis uo- ueat pauperibus decem erogare, aut aduē- tus ieiunia sustinere, non autē totum per- soluere queat, tenetur quantum potest, er- go idem est ius de ijs, qui religionem voue- runt.

Tertiū. Tertio: Dum quis uotum solemniter confirmat, tenetur ad oīa officia & mune- ra, quæ in eadem sunt religione constituta uotum at simplex habet pro obiecto uotū solenne, nam qui simpliciter uouet, tenetur iuridico tēpore uotū solennitate stabilire, ergo pariter tenetur eadem religionis offi- cia in quātū ualuerit, exhibere ac soluere.

Quartū. Quarto. Accedunt & tex. de conuet. cōiug. can. Quidnā. & cano. Placet. in quib. eadē sententiam definitur. Casus. n. prioris c. est, quod quidā in uirā uxore religionē ingres- sus ac sub nde ea ipsum repetente in secu- lū reuocatus, post eiusdem uxoris mortem cogitabat ad secundas se transferre nuptiis Alexander aut 3. de eadem re consultus, li- cet eum non rursus in claustra religionis coegerit, inhibuit, tamē ne secūdā uxorem duceret. Idē deciditur in 2. c. de muliere: qđ putans maritum obisse uitam, monasteriū ingressa est, atq. inde postea a coniuge ex- tracta, orбата postea uiro, tentauit secūdo nubere, & tamē prohibita est. His nihilo se- cius nō obstantib sub distinctione respōde- tur, quod si qui religionē uouit, cōtinentiā in suo proposito expressit, tenetur in secu- lo permanens idem seruare, si uero nihil a- liud quam religionem uouit, ad quā nō re- cipitur, eousque liber est, ut nihil in seculo teneatur religionis præstare. Probat: Si huiusmodi persona, ual ad castitatem tene- tur, uel ad aliud religionis munus, aut hoc esset uirtute eiusdem uoti, aut quā repulsam passus, impossibilis ei sit ingres- sus, neutrum istorum ergo. Probat: mi- nor. Si n. teneatur ratione uoti, illa obliga- tio statim a tempore eiusdē emissi incipe-

ret, hoc aut usus ipse falsissimum ostendit. Ecquis. n. astruat, ut qui uotū simplex Car- thusiensium suscepit, illico perstringatur & Psalmos recitare, & a carnibus abstinere? Quod aut ratione repulsæ teneatur, mul- to est improbabilius. Nam illa repulsa nō fuit in eius potestate. Quare neque ipsum nouo uinculo irretiuit, nullo e go pacto teneatur in seculo ullum religionis munus soluere. sed id argu- tur, ut legitima caus- sa pateat. Nemo uirtute uoti obligatur nisi ad id qđ est propriū eius obiectū, illius aut qui religionem simpliciter nouit, pro- posita fuit tātū religio, ergo ad id tātū te- net, quod si soluere nō pōt, immunis a uo- to fit. At uero contraria forte insurgis. Qui obligat ad aliquid, simul & ad id obliga- tur, quod inde subsequitur, ut in religione instituta, is qui religionem simpliciter uo- uit, cuncta alia in uirtute uoui. Hoc autem argumētū, nō solum nō est cōtrarium uerū & fauet sententiæ nostræ. Etenim qui statū aliquem pollicetur assumere, non se obli- gat ad leges illius status quouique statum illum se uera assumat, quia nō exprimit in suo uoto obligationē ad peculiares leges illius status. Cum ergo religio status qui- dā sit, licet illum fueris assumere pollici- tus, quousq. illum assumes, non teneas ad eius leges, quippe qđ uō obligat nisi eiusdē status professores, utpote qui ad illas se- x presse obligarunt. Exemplum est in Chri- stianismo. Vniue si. n. mortales Christia- nismū suscipere tenentur, & tamē quousq. per baptismum illum profiteantur, non te- nentur ad leges nostrorum sacrorū, neque ad alias nobis peculiares quæ non sunt de iure naturæ. Eodem itidem pertinet illius exemplum, qui emisit uotum suscipiendū sacros ordines, haud enim tenetur eccle- siasticos psalmos recitare antequam sacris initietur, atq. adeo neq. castitatem serua- re, nisi quatenus diuina lege prohibetur. Idem ergo est de illo, qui religionis sim- plex uotum fecit. Potest enim mutuum ius non solum coniugi reddere, uerum & sibi uicissim petere. Et per hoc soluitur ar- gumentū superius obiectum. Haud enim Ad argu- ualeat consequentia uotum solenne obli- menta- gar ad singularia religionis statuta, & illud facta in- est obiectum uoti simplicis, ergo & sim. contra- plex ad e- dem obligat. Nam uotum si- rum.

Secūda
Proba-
tio.
Obie-
ctio.

Solutio

Solutio
dubita-
tionis p-
ximæ.

Proba-
tio.

lenne est cōplexiuum, quod aiunt, nempe status professio, quo quisq. expresse dicit uouere obedientiam, castitatē, & paupertatē, & leges obligant professos, simplex autē non obligat nisi ut statū suscipias. Ac p̄inde r̄ndetur ad illos canones supra citatos de conuers. coniugato. Illi nanq. uota solē niter ediderant promittēdo expresse castitatē, & ideo inquantū se inuito coniuge potuerunt obligare, adstricti erant. Potuerunt autē se obligare, ut nūquā cōiugalem usum peterent, & ideo prohibiti sunt ad secundas trāsire nuptias. Sed quia quantum ad alia uotū non tenebat, nō sunt defunctis coniugibus, in religionē reuocari. De alio autē argō, nēpe de illo q. multū uouit, qui perinde sit totū non ualeat, dēt sol

Primū uere partē, nullum ad rem affertur exemplū, qm̄ qui uouit totum, formaliter uouit
Secūdū partē. At uero de illa quæ suā uirginitatē
argum. Deo dedicauit, distinguendum est. Bifariā

.n. uouere quis pōt uirginitatem. Vno mō ad ipsam proprie respiciens, ita ut sua non fuerit intentio nisi a prima. Venere abstinere, nā usu hoc uenire solet. Et tūc illa perditā non tenetur amplius ad castitatē, quia suū penitus propositū non fuit nisi ut carnis integritatē custodiret. Si autē simpliciter & absq. ullo moderamine uotū emisit uirginitatis, tum illa ē corrupta nihilominus tenetur ad castitatē, q. a uotū eiusmodi simpliciter est negatiuū, puta uirum nō cognoscere. Quare quoties illū expetit uotum uiolat. Ob idq. nullū inde exemplū ad illud deducit, q. religionē uouit. Quod si hic obiter scisciteris, utrum illa, q. uouit nō nubere teneatur subinde ad uotū castitatis, ut quoties fornicetur, dupliciter peccet, apparet. n. inde sic esse, q. iō mulier ne nubet ut caste uiuat. Respōdetur nihilominus eiusmodi uotum ex sua natura, nisi aliud exprimat, non obligare ad castitatem. Est enim castitatis materia duplex. Altera quæ opponitur luxuriæ. Et hæc est communis materia præcepti & uoti ad quam ideo se obligat, qui religionē proficitur altera uero est supererogationis, quæ est proprie materia, utpote a toto coniugali abstinere. Et quæ tantum uouet non nubere, ad hanc solam se obligat, scilicet non opponere religioni obstaculum. Quapropter si fornicetur simplici flagitio

delinquit. Quod autē si eo proposito non nubere uouet, ut licentius scortaretur. Respondetur uotum hoc nullatenus esse obligatorium, eo q. est de re mala, obiectū .n. tunc quod est non nubere, refertur in malum finem, atque adeo uitatur, Ea p. neq. nubendo neq. fornicando transgreditur illa uotum. Hætenus de illo dissectū est, qui citra suam culpam impossibilia ē incurrit implēdi uotū. Sequitur ergo ut de illo dicamus qui sua sponte illud fecit impossibile. Vtrum uidelicet qui post emissum simplex religionis uotum uxorem duxit, teneatur inquantum pōt castitatem seruare, pura debitum non exigere? Vt. n. hæc ratio id persuadere. Nemini sua culpa suffragari dēt, neq. suus patrocinari dolus, eiusmodi autē hō sua culpa uiam occlusit implendo uoto, ac perinde in eius fraudē uxorem sibi associant, manet ergo in quātū potest, ligatus. Atq. hanc opin. propter hanc rationem amplexantur Iurisperiti. Vnde Syluest. in uerb. uotū. 2. §. 1. cum ceteris Summis, ait eiusmodi personam impediri a complemento uoti, quia ad debitum reddendum tenetur, quasi cōpertum habēs non posse petere. Nihilominus contraria sententia, nempe q. possit etiā petere, amplectenda est, quam hoc loco Caiet. merito statuit, quādoquidē rō proximē facta eisdē uiribus de utroq. militet, seu citra culpam seu ex culpa impossibile fecerit uotū religionis implere. Tenebatur. n. ille duntaxat, ut p̄missimus statum illum suscipere, qui penitus fuit sui uoti obiectum. Nā cum statuta religionis solos professos perstringant, ad illa nō tenetur quod illa fuerit expresse professus idq. iam insuper sic confirmatur. Religio tribus uotis constat, scilicet obedientiæ, paupertatis, & castitatis. Qui autem simpliciter uouet, illa non explicat, sicuti qui uouet sollemniter. Quare ad illa nondum tenetur. Quis enim re audiat si asseueraueris quod qui religionē diui Francisci uouit, postquam rei uxoriæ mancipatus est, teneatur bonorum dominium & possessionem abdicare: teneaturque ad ieiunia & alia obedientiæ munera quæ in seculo præstare potest? Si ergo ad alia duo non tenetur, fit, ut neq. ad uotum castitatis. Ex hac autem definitione alia emergit dubitatio, utrum. s. qui

Qd alio
ra:
Rō par-
tis affir-
mantiæ.

Syluest.
Solutio
qōnis.

Caiet.

Quæst.

R. h. sio.
Scrupu-
lus.
Solutio

Dubita non modo religionis ingressum uouit, uetio aliterum & perseverantiâ usq. ad mortem, citra solēnitatē tamē, & nihilominus suapte sponte matrimonij se nodo implicuit, ad aliquid præ illo teneatur qui non nisi ingressum uouit? Et ratio dubitandi est, quod iste formaliter uouit suū uotū solennitate firmare, & ideo apparet ad castitatem sibi impossibilem teneri, s. ut uxorium debitū ei petere non liceat. Caieta. de hac re multa insumit uerba iudicio meo superuacaneæ. Fateor. n. me non percipere, quidnam nouæ obligationis uotū perseverantiæ uoto religionis accumulet. triplici n. forma fieri uotū simplex pōt religionis. Vno modo, ut quis uoueat tantū ingredi, non quidē aio perseverandi, aut solenniter profitendi, sed statim exeundi. Et hoc arbitror esse uanū, uti ait Palud. 4. dist. 38. q. 4. Nā exsi obtēdatur id fieri gratia tantū uerecundia, nihil ad religionem hoc refert. Secundo modo, ut in obiecto uoti ponatur perseverantia & solennis professio. Tertio, ut simpliciter uoueat religionem. Et censeo secundum uotum nihil terio adhibere vinculum. Nā qui religionē absolute uouit, uotū illud secundū iura emittit, tam diuina quā humana, ius autē diuinum est ut uoueat ea intētiōe, ut verē efficiatur religiosus, atq. adeo ut perseueret usq. ad mortē, iura autē ecclesiastica ipsi indulgent probationis, ut si experimento bona fide didicerit non sibi religionem congruere, non suscipiat, quod ferre nequit. Quā p. p. et si terq. quaterq. uouēdo addas perseuerare, sem p. intelligitur, nisi t. p. probationis experientia te aliud admonuerit. Atq. adeo post tale emissum uotū, seu ad professionē sine tua culpa non admittaris, seu tua sponte matrimonium contraxeris, non arctius non seculo restis obligatus quā si simplex emisisses religionis uotum. Et ad argumen. in cōtrariū respōdetur q. quamuis uoueris perseuerare seu religionem profiteri, nō obligas nisi ad profitendū scđm iura. Et ideo quousq. fueris professus, neq. ad castitatē teneris neq. alia statuta. Superest hic demū de illo dicere, qui post solēne uotū, ceoin corrigibilis a monasterio pellitur utrum tuus maneat in cōscientia, postquam u. ex pulsus est, & abiectus. Rēdetur, quod quādiu per ipsū steterit quo minus recipiatur,

Rōdubi tandi. iste formaliter uouit suū uotū solennitate firmare, & ideo apparet ad castitatem sibi impossibilem teneri, s. ut uxorium debitū ei petere non liceat. Caieta. de hac re multa insumit uerba iudicio meo superuacaneæ. Fateor. n. me non percipere, quidnam nouæ obligationis uotū perseverantiæ uoto religionis accumulet. triplici n. forma fieri uotū simplex pōt religionis. Vno modo, ut quis uoueat tantū ingredi, non quidē aio perseverandi, aut solenniter profitendi, sed statim exeundi. Et hoc arbitror esse uanū, uti ait Palud. 4. dist. 38. q. 4. Nā exsi obtēdatur id fieri gratia tantū uerecundia, nihil ad religionem hoc refert. Secundo modo, ut in obiecto uoti ponatur perseverantia & solennis professio. Tertio, ut simpliciter uoueat religionem. Et censeo secundum uotum nihil terio adhibere vinculum. Nā qui religionē absolute uouit, uotū illud secundū iura emittit, tam diuina quā humana, ius autē diuinum est ut uoueat ea intētiōe, ut verē efficiatur religiosus, atq. adeo ut perseueret usq. ad mortē, iura autē ecclesiastica ipsi indulgent probationis, ut si experimento bona fide didicerit non sibi religionem congruere, non suscipiat, quod ferre nequit. Quā p. p. et si terq. quaterq. uouēdo addas perseuerare, sem p. intelligitur, nisi t. p. probationis experientia te aliud admonuerit. Atq. adeo post tale emissum uotū, seu ad professionē sine tua culpa non admittaris, seu tua sponte matrimonium contraxeris, non arctius non seculo restis obligatus quā si simplex emisisses religionis uotum. Et ad argumen. in cōtrariū respōdetur q. quamuis uoueris perseuerare seu religionem profiteri, nō obligas nisi ad profitendū scđm iura. Et ideo quousq. fueris professus, neq. ad castitatē teneris neq. alia statuta. Superest hic demū de illo dicere, qui post solēne uotū, ceoin corrigibilis a monasterio pellitur utrum tuus maneat in cōscientia, postquam u. ex pulsus est, & abiectus. Rēdetur, quod quādiu per ipsū steterit quo minus recipiatur,

Solutio non est tutus, sed tenetur emendare sese, & in via redire, qm cū ex culpa sua fuerit exclusus, q̄ diu in illa perseverauerit, uersabitur in periculo. Si autē correctā uita ad claustra rediens non admittatur, tutus manet in seculo. Quod si scisciteris, an teneat in seculo religionis uota seruare. Respona detur. A uoto quidem obedientiæ absolute tus manet, postquam prælatus eū reiecit, pter inae subinde a uoto paupertatis, quādoq̄de conuentus eum non alit. Ac perinde a p. soluendo officio diuino, nisi fuerit in sa. criatque a ieiuniis & aliis annexis religioni, siquidē illorū nō fecit uotū expressum neq. ad illa tenebat, nisi rōne religionis, a qua expellit, sed tamen a uoto castitatis non eximitur, eo qđ expresse illud emisit, nec prælatus potuit ab eo illum liberare. Quid aut, si ante indutū habitum uouerat religionē in genere, utrum sic, exclusus ab hac religione, teneatur ad aliā correctus transmigrare? Re uera rō id vī conuincere. Nā sicut ille, qui non huc admittitur, tenetur aliā religionē explorare, ita ille teneri vī, qui post professionē expellitur, Et ita libentius censeat. Quamuis forsā dici posset, qđ per uotum solenne huius religionis cessauit illud simplex generale, & ideo si huc postea non recipitur, liber ille est prorsus. Sed tamen prior sententia mihi probabilior est.

In solutione ad quantum submouetur Ad quā dubium de tempore adimplendi uoti. Ad tū argu. quod San. Thom. solum respondet, quod S. Tho. quā se obligare proposuit, ut omni procul De temora illud impleat, tenetur statim: qui pōt quo uero ad certum tempus, uel sub certa uotum condicione id proposuit tenetur tunc. Ve reddentamen si exactius responsum desideremus, sic accipito. Trifariam quis potest uotum edere, scilicet aut tempus constituendo, aut conditionem supponendo, aut simpliciter absque villo additamento. Et quidem primum membrum, subdistinguendum est, nam si uouisti certo tempore quidquam facere, idque temporis illius intuitu, ex deuotione scilicet illius, ut cum uouisti ieiunare in uigilia Corpus Christi, uel aduentum, teneris tunc temporis sub pœna mortalis culpæ. Quod si tunc non exolueris, non teneris alio tempore ieiunium supplere.

Argum. ses religionis uotum. Et ad argumen. in cōtrariū respōdetur q. quamuis uoueris perseuerare seu religionem profiteri, nō obligas nisi ad profitendū scđm iura. Et ideo quousq. fueris professus, neq. ad castitatē teneris neq. alia statuta. Superest hic demū de illo dicere, qui post solēne uotū, ceoin corrigibilis a monasterio pellitur utrum tuus maneat in cōscientia, postquam u. ex pulsus est, & abiectus. Rēdetur, quod quādiu per ipsū steterit quo minus recipiatur,

Dubita tio de exclusio a monasterio ppter incorrigibilitatē. **Solutio.**

Votum
cōditio-
nale.
Votum
pēnale.

Dña in-
ter votū
cōditio-
nale quan-
tū ad di-
spensabi-
litatem

re, eo quod animus tuus ad illud fuit tps propentius. Perinde.n.tunc cēsendum de uoto est atque de lege, quæ singulariter quadragesimalē ieiunium iubet. Si uero adiectio illius temporis non fuerit p p eius affectionem, sed ut principali uoto li- men poneret, tūc teneris quidam ille tē- pore, sed nihilominus illo transacto obli- gatio non aboletur, quin alio tenearis. Ut si uouisti religionem intra annum ingre- di, delicto tibi dabitur nisi illo anno pro- missum reddas Dño Deo tuo, & nihilo- minus illo præterito eandē teneris susci- pere religionē. Res est clara. Conditiona- le aut uotum non uno, sed duobus fit mo- dis. Est.n.alterum sincere cōditionale, al- terū uero pēnale. Conditionale est, quo- tiescumque homo ad rē aliquam affectus est, sed quia impedimentū sibi obstat uel facultas non suppetit, uouet sub conditio- ne. Ut si uoueas post mortē matris quæ ti- bi erat impedimento religionem intrare, aut post mortē patris suppetentibus tibi numis peregrinari, aut si tibi tale Deus be- nēficiū contulerit, orphanā dotare. Pēna- le aut est, qñ nō eras tali rei affectus neq. tibi erat cordi, immo quia exosa est & in- hisa tibi, adigis te uoto in illā crucē, si in- re tibi forte aliqua peccare contigerit, Ut cū uoues si luferis, aut si adulterium fece- ris religionē ingredi. Hoc.n.licet formā habeat conditionalis uoti, est tñ pēnale, quoniā directe uotū nō est religionis, sed non ludendi aut non adulterandi, pēnā .n.adiecisti ut uel caueres uel postfactum teipsum castigares. Ea p p inter hæc vota una est compertissima differentia, & una itē aperta conuenientia, sed una restat cō- trouersia. Differentia inquam est, q ante positā conditionē, quādo uotū est religio- nis aliudve ex tribus Pontifici Maximo reseruatis, super pure conditionali nō po- test nisi per ipsum Pontificem uel per cō- cilium dispensari, in pēnali autē pōt per episcopū. Ratio est q in priori illud, quo directe fertur uotum, est religio, uotū aut pēnale non recte factus, ut præmisimus. nisi in illud proximum obiectum, quod est non ludere, aut non adulterari. Qua- re qui in illa dispensari potest, ualet etiā in pēnam ex transuerso appositam, quan- tumuis sit religionis. Conuenientia uero

est, q utrunq. posita conditionē obligat, neque de hoc ullo pacto controuertitur. Quod ergo sub indice restat, est, utrū po- sita conditione pēnale uotum nequeat nisi a summo Pontifice dispensationē su- scipere, perinde atq. aliud conditionale. De quo q. 4. sub titulo dispensationis, ar. 3. dicturi sumus. Videtur.n.eodemmodo esse indispensable, qñ quidem uirtute vo- ti obligatio iam tunc religionis exorta est. Ad quicquid facile responderetur. In primis Ad quin- neminem posse alium suo uoto obligare, tñ princi- neu filium, neu rerum, neu aliter subdi- pale. tum, quoniā uotū est religionis actus qua- gis suam propriam offert Deo uolūtatē. Quare si uouisti filium alicui templo of- ferre, teneris illum ducere, illg aut solum tibi filiali obedientia teneretur parere, nul- latenus tñ ex ui religionis. Rursus, qui per se uotum implere non potest, si perso- nale est, nullatenus id teneretur præstare per alium, tum q in uoto semper intelli- gitur possibilitatis conditio, tñ quod per- sonale uotum sit p p propriam maceratio- nem aut afflictionem corporis, aut ad ex- citandū deuotionem, ut patet in uoto ieiunij aut pegrinationis. Hæc aut nemo per alium assequitur. Secus, si non est uo- tum mere personale, ut si in subsidium belli Hierosolymitani personā unam uouisti, & tu non potes, debes aliam mittere. Rur- sus, si uouisti monasterium edificare, aut uirginem dotare, quod uiuens non persol- uisti, teneris hæres tuus si bona illi re- linquis, ut ait Palud. 4. distin. 38. q. 3. Pro Palud. quo facit l. 2. ff. de pollicita.

ARTICVLVS II.

Utrum uile sit expediensque uouere.

Post uirtutem uoti obligandi sequi- tur de alia, quæ est eius utilitas. Utrū scilicet aliquid nobis emolumentum afferat? Et arguitur a parte negativa. Ne- mini expedit priuare se optimo bono, argum. a quale est libertas. Hac.n.homines cate- parte ne- ris animantibus præstamus, quare nullo gatina. est auro æstimabilius, hac autē homo per uoti necessitatem nudatur, ergo uouere non est expediens. Secundo, Nemini con- Arg. 2. silium est periculis sese obijcere, qui autē uouit, periculo exponitur extra qd erat.

Vade

August. Vnde Aug. in epistola ad Arment. & Pau. Quia iam, inquit, vouisti, iam te obstrinxisti. Aliud facere tibi non licet. Non talis eris, si non feceris, quod vouisti, qualis mansisses si nihil tale uouisses. Minor tunc cesses, non prior. Modo aut tanto (quod ablit) miserior, si fidem Deo fregeris, quā to beatior si perfolueris. Tertio arguitur.

Arg. 3. **Paulus.** Consilium est Paul. 1. ad Corint. 4. ut imitatores eius si uis, sicut ipse est Christi, Christus autem nullibi legitur aliquod uouisse, neq. Apostolorum ullus ergo nihil in uouendo emolumentum inest. In contrarium, autē est Psal. 116, Vouete & reddite Domino Deo uestro.

Conclō Ad qñem hanc unica tamque communiua. peritissima conclusione respondetur. Vt uere utile quidem est, non tamē Deo, sed nobis. Probat. Alia rōne hōi quidpiam

Probō. promittitur, quam Deo, homini. n. aliquid promittimus, quod nō solum beneficium conferre, utile illi est, uerum & ipsum ei pollicere. Nam sicut re ipsa collata inuatur, sic & promissionē sit certior futuri beneficii, unde spē generat, quā pro alio beneficio ducit. Quapropter non solum conserenti, uerum & promittenti gratiæ exhibentur. Deo autem ut nihil inde commodi accrescit, quod aliqd ei cōferimus, eo, quod nostrorum bonorum nō indiget, ita neque utile est, ut ei aliquid pollicemur. Scit. n. occultatius quā nos quidnā ei simus exhibitori. At uero utrumque nobis utile est, nam per hoc quod ei aliquid exhibemus nobis ipsis augemus præmia, ei uero tantum extensior sit gloria. Vnde August.

August. in eadem epistola, Benignus exactor est, & non egēus, & non crescat ex redditis, sed qui in se faciat crescere redditores, nam, quod ei redditur, reddenti additur. Inde autem? quod illi quippiam pollicemur, hoc nobis accrescit lucri quod uoluntatē nostrū in bonū dirigimus & firmamus, ut mutare iure, neque unus animus.

Corrol Est ergo exire, non quidē sua sed nostra. **latum.** itra uouere Corollarium conclusionis huius est salutare cō aliis cōsulere ut uoueat. Attamen tā conclusio quā corrolarium intelligitur in genere, & lex obediō, nā speciatim non singulis est semper cōmodum. Quod quidem non ex natura & qualitate uou descendit, sed ex imbecillitate & de-

fectu psonarū, nepe qā sibi nō sunt cōstātes ut uoci arduitate euincere ualeant.

Igitur inter Catholicos adeo res hæc euident est, ut nisi cum hæreticis nulla nobis pugna reliqua fiat. Est ergo primū supra factum arg. quo hæretici, ut nouissime Lutherus in impio sub lib. De uo. is monast. contendunt, perniciosum esse dē uere, tātū abest ut sit utile. Verba sunt Lutheri in eod. lib. Et paulo post. Votum, inquit, castitatis & totius monasticæ, si pium est, debet necessario secum inuoluerē libertatem rursus omittendi. Et potest hæc hæresis fucari ex uerbis Christi. Qui potest capere capiat. Si uis perfectus esse. Et ex illo Pauli, præceptū Domini nō habeo consilium autem dō. Et rō, inquit est: quia priuamus non libertate, quia iusti debent seruire Deo, & non sicut mancipia. Et inde inscripsit alium nefarium librum de captiuitate Babylon. sic. n. appellat Ecclesiasticas traditiones. Respondet ergo S. Th. quod sicut non posse peccare non diminuit libertatem, ita neque necessitas firmatæ uoluntatis in bonum qualis est necessitas uoti. Ad huius autem liquidiorē intelligentiam notandum est, duplicem esse necessitatem agēdi, alteram quidē naturālē, qualis est in brutis animantibus & in rebus inanimatis. Et hæc prorsus tollit rōnem laudis & meriti. Altera est necessitas obligationis. Et hæc non tollit meritum, sed auger. Alias inconsulte atq. in nostram perniciem nos Deus legibus obligasset. Quod si altissimam rei huius rōnem desideras, ex fine libertatis tibi liceat perpendere. Enim uero, etsi liberas nostra, naturalis nobis sit tñ auctor ipse naturæ Deus, in hoc nos atque angelos liberos creauit, ut opera nostra digna essent laude, & præmii merita apud ipsum. Opera. n. naturalia, ut modo dicebamus, merita esse nequeunt. Ad hoc igitur nostram cōdidit libertatem, ut cum malum facere possimus, facientes bonum, mereamur uitam æternam, quam si nobis absq. ullis prorsus meritis neq. nostris neque Christi contulisset, flore illo accidentario gloriæ caruisset, quod est mereri qd habet. Nā præstantius est mereri, qd nō habes quā id habere quod nō mereris. Vbi ergo libertas nostra in bonum figitur, ut nō peccet, nihil libertatis perdit, quia figitur

Luther.

Motiuū
Lutheri

Solutio
S. Tho.

Fit liqui
da solu
tio San.
Thom.

in id, ad quod creata est. Quapropter neque Apostolorum uoluntas in bonum confirmata illam perdidit libertatem, ac multo minus beati longeque minime Christus, qui licet ad utrumlibet habuerit libertatem, non tamen ad id, quod malum est in sensu composito. Vnde Aug. in eadem ipsa epistola, Felix, inquit, necessitas est, quae in meliora compellit. Vnde illae auctoritates supra citatae quibus Christus ostenditur liberam reliquisse familiam suam ad consiliorum opera, perperam ab haeticis intelliguntur, quasi nos prohibuerit ne uota nos ad illa consecrarentur. Legitimus n. sensus est, quod uoluit nos illorum praeeptionibus deuincere, qui tamen uoto se uoluerit ad illa perstringere, hoc ipsum consilium est saluberrimum. Alioquin nullus esset monachorum fixus status, si cuiuslibet pro libito fas esset habere, sed hoc ipsum est quod ipsi moluntur. Aliquē tamen tibi forte scrupulum uerba S. Tho. iniicient, quibus comparatur necessitas uoti illi, quae est non posse peccare, cum tamen uotum de opere supererogationis sit, cuius contrarium non est peccatum. R. hinc tamen non eo illa quidem uerba retulisse, ut affirmaret uotum esse firmitatem non peccandi, sed usum est similitudine, quod sicut stabilitas non peccandi in Apostolis & beatis non minuit libertatem, ita neque firmitas faciendi opus consilii, quod est maius de maioribono. Ad secundum respon. per distinctionem. Duplex n. est periculum, alterum, quod ex ipso facto nascitur, cui quidem te obicere non est consilium. Ut cum quis se ponti committit suam minanti, aut inter cornua se proicit trucidis tauri. Sed alterum est periculum non quidem ex facto ortupere ex hominis fragilitate & languore. Et huic se hominem gratia melioris boni offerre, non solum non est semper temerarium, uerum & nonnunquam expediens, ut equum ascendere, ut expeditius iter absoluas, licet ob segnitiam tuam possis inde cadere. Item neque est temerarium periculis te committere, quae ex euentu solent euenire. Ait. n. Sapiens Eccl. 11. Qui obseruat uentum non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet, periculum autem uoti non est prioris generis, sed posterioris, puta quod uir constans & strenuus superare potest. Vnde in eadem

epistola Aug. Non te inquit. nouisse putat, immo gaude iam tibi non licere, quod tum tuo detrimento licuisset. Ad tertium respondetur, quod Christo nulla ratio mouere congrebat: tum quod Deus erat, tum quod in quantum homo constantissimam habebat uoluntatem in bono, ceu comprehensior existens. Vnde illud Psal. Vota mea reddam in conspectu timentium eum, non de sua ipsius persona, sed de corpore, quod est ecclesia intelligitur. Apostoli uero uota pauperatis & reliqua susceperunt, ut Matth. 19, colligit, ubi ait Petrus, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? De quo latius. q. 3. & 6.

ARTICVLVS III.

Utrum uotum sit actus laetiae sine religionis.

Cum in quaestione hac de uoti uirtute sermo ueretur, quatuor, cum primam sit uirtutis officium. Et arguitur primo, quod nullus sit specialis opus. Omne opus cuiusque uirtutis, ut supra dictum est, potest esse uoti materia, quia demum autem uirtutis esse uel promittere, & facere, ergo cuiuscunque uirtutis est, summi uobere opus, atque adeo non est specialis, uirtus.

Secundo, illa est solum religionis uirtus, ut inde Offic. auctor est Tullius, quia cultum Deo ceremoniamque offerimus, qui autem aliquid Deo uouere tantum promittit, ergo non est religionis actus.

Tertio. Religionis cultus soli Deo exhibendus est, cui laetia datur, uotum autem non solum Deo, uerum & sanctis fit, immo & praeteritis quibus religionem professuri obedientiam promittunt, ergo uotum non est religionis actus. In contrarium est illud Isaiae 16. Coler cum in hostiis & muneribus, & uota uouebunt Domino, & soluent. ubi colere, quod est religionis, per id explicatur quod est uouere.

Ad intellectum quoniam huius notandum est, actum quolibet studiosum huiusmodi esse posse alicuius uirtutis, uidelicet, & eliciti, & imperati. Ille n. actus elicitur a uirtute, qui est obiectum formalis eiusdem uirtutis. Sic n. credere est actus elicitus fidei, & restituere alienum, actus eliciti iustitiae, instar actuum potentiarum. Visio n. elicitur a uisu, quia est sensatio coloris. Ille autem actus imperatur a uirtute, quod elicitur per imperium illius mouentis aliam uirtutem per suum finem, ut ieiunium

August.
Ad tertium arg.

August.

Scrupu-
tus i uer-
bis San-
Thom.

Solutio

Ad secun-
dum arg.

Primum
argum.

Secundum
argum.
Cicero.

Tertium
argum.

Funda-
mentum.

ianium, quod elicitur à temperantia tunc imperatur à charitate quoniam mouetur homo ad ieiunandum, non solum quia actus est reperiendi, sed propter amorē Dei sicuti & in uirtutis, dum quis iuratur propter modicam, fuit quod elicitur ab iniustitia, imperatur à luxuria. Dum ergo queritur de aliquo effectui cuiusnam uirtutis sit, non inuestigatur cuius imperio, fiat (nam à multis potest imperari) sed cuiusnam sit actus elicitus. Et hoc est quod de uoto impræsentiarum percontamur. Ad quod unica cōclusionē rēdetur. Votum est actus elicitus religionis, tanquam Dei cultus. Probat. Votum est ordinatio quædam & obligatio eorū, quæ homo uouet in obsequium cultumque diuinum. Hoc. n. sonat ipsum quod est Deo promittere, ordinare autē & offerre quodcunque opus in Dei cultum, est actus religionis ergo eiusdem uirtutis est uouere. Monstratur minor. Opus cuiuscunque uirtutis Deo potest, seu sacrificium, offerri, ut ieiunium, elemosynæ erogatio, & quicunque actus seu fortitudinis seu temperantiae, &c. Huius autē ordinatio & oblatio non tribuuntur ipsis uirtutibus imperatis, à quibus illi actus eliciuntur, sed uirtuti imperanti, qualis est religio, ergo uouere est actus elicitus religionis. Vna autē tibi, forsā dubitationcula ex his oboritur. Quod cum ordinare & referre aliquid in Deū, non soli religionis uirtuti, uerum & charitati, eidemque præcipue competat non magis inde colligatur, uouere esse actum religionis, quam charitatis. Respondetur autē hoc non inferri ex eo, quod uouere sit ordinare & referre aliquid in Deum, sed ex hoc prorsus, quod sit aliquid offerre Deo ad eius reuerentiam & cultum. Itaque prima differentia est, quod charitas refert opera in Deum tanquam in finem. Ieiuniis. n. oramus, &c. propter Deum, quæ quidem præpositio, finē designat. Sed tamen nouemus eadem opera Deo, ubi Deum non exprimimus sub forma finis, sed sub forma illius cui aliquid offerimus. Itaque Deus ponitur in obiecto religionis, sicuti in obiecto fidei. Secundū discriminē est, quod charitas habet Deum pro obiecto tanquam rem amatam, id est, cui bonum in communi uolumus & nolumus malum, religio autē tanquam id cui reueremur & obsequimur nos nostraque illi cultu offerentes, uotum ergo

non solum ordinatum est in Deum, sed in reuerentiam eius & in cultum.

Primum igitur arguit ueritatem cōclusionis apertorem facit. Respondetur. n. quod etsi id quod cadit sub uoto, rationē eius materia, ut ieiunare, & seruare continentiam, sint actus elicitus aliarum uirtutum, tamen illorum uotum non elicitur nisi a religione. Contingit tamen nonnunquam ut non solum uotum, uerum & actus ipsi deuoti eliciuntur a religione, ut cum uoues orare, & sacrificare. Nam orare, est actus religionis. Itaque quandoque uotum est actus religionis solum ratione formæ, quia ipsa promissio elicitur a religione quandoque uero ratione formæ & materiæ, si quando actus ipsi promissi ab eadem eliciuntur uirtute. Emergit hoc autē dubitandi ratio, utrum illa sit uoti transgressio, quæ duas includat culpas, alteram scilicet contra specialem uirtutem, a qua elicitur, atque alteram contra religionem, per quam Deo offertur. Exempli gratia. Vouisti ieiunare, utrum non ieiunans & contra continentiam delinquas, & contra religionem. Item nouisti Deo ut obediēs prælato, utrum & uirtutem obedientiæ uiolēs, quæ est in finis, & rursus uoti religionem? Est enim argumentum, esse peccatum duplici, eo quod, ut ante prædiximus, uotum est quædam particularis lex quam sibi uouens præscribit, lex autem quidquid præcipit, constituit in aliquo uirtutis genere, ut dum præcipit quadragesimam ieiunare, constituit illum actum in genere abstinentiæ. Sicuti & lex diuina præcipiens coniugibus non se inuicem defraudare, constituit illum usum in genere continentiae, ergo & ieiunium uouens constituit illud in eodem uirtutis genere. Et præterea in genere religionis, quare eius transgressio geminum erit delictum. In contrariū autē est, quod cōi iudicio non censetur nisi unicum peccatum contra uotū. Ad hoc respondetur quod transgressio uoti ex natura sua unicum est peccatum. Vbi adnotandū est quod actus ille qui uoto, ut materia subternitur, potest esse constitutus in genere uirtutis, aut per legem aliam seu diuinam seu naturalem, seu humanam, aut per solū uotum. Si priori modo, congregatur peccatum, si uero posteriori, non est nisi simplex.

Vouisti

Conclō
finita.
Rō con
clusiōis.

Dubita
tiuncula
Solutio

Ad pri
mū arg.

Dubit a
tio.

Argum.

Solutio

Vouisti honorare parentes, aut confiteri aut ieiunare Quadragesimam, quia iam secluso uoto opera erant singularium uirtutum, si transgrederis bisariam peccas. Vouisti autem ieiunium in uigilia corporis Christi. Fateor quidem te constituisse illud opus in genere abstinentie, sed tamen quia non aliter quam per uotum, ruptio ieiunii non est nisi simplex peccatum. Pariter si puellam dotem pollicearis, cum iam humana sis adstrictus fide, si eandem pollicitationem religionis uoto confirmes tunc fracta fides duplum erit peccatum, scilicet contra humanam iustitiam, quam contra religionem. Dum autem soli Deo uouisti elemosynam, facere si non satis, solam contra uotum peccas. Hinc ergo fit simpliciter esse religioso crimen, non obtemperare precepto, quia licet illud obsequium constituerit in genere obedientie, non tamen nisi per solum uotum. Haud enim obedientiam prelati uoues, sed Deo, quod eris prelati obediens. Ad secundum respondetur, quod licet ille qui uouet, nondum det, si dare ad promissum referatur, quia nondum dat quod promittit, dat tamen illud in causa, quia obligat se, quare quidem obligatio uirtute continet rem promissam, tamen si etiam re uera det suam mentem, suamque uoluntatem, quam Deo mancipat. Tertium argumentum querit, utrum uotum quod fit sanctis uel prelati, ad religionem pertineat quandoquidem religio solum Deum habet quo obiecto. Et quidem de re nemo hæsitat, sed modus latet. Atqui S. Tho. nihil discriminat inter uotum, quod fit prelati, & illud quod fit diuis. Nam utrumque censet promissionem factam hominibus, quare non pertinet nisi ad humanam fidem. Sed utraq. inquit, esse potest materia uoti, quatenus id ipsum quod homini uel Sancto promittimus offerimus Deo. Itaque uotum quod facimus Beatæ Virgini, ut in sanctorum culmine exemplum statuamus, non est uotum, nisi quia quod ipsi promittimus, offerimus Deo nimirum ei pollicentes quod hoc uel illud faciamus in honorem Virginis sicut si Deo me uouerem puellæ largiturum dotem, aut alium habitum honorem. At uero non est mirum, si hanc S. Tho. doctrinam alicui, non quidem falsa, sed tamen curta censeatur, nam usus uouendi sanctis aliam præterea

rationem præ se fert. Haud enim cum quis uouet Virgini, aut D. Petro, aut D. Iacobo peregrinationem, uouet formaliter Deo, talem honorem Diuo exhibendum. Non inquam hoc ille pacto uouet, quo religiosus dum ait Preposito, Voueo Deo, quod ero tibi obediens, sed uoueo Virgini, & uoueo Petro. Quin et religiosi una cum Deo componunt sanctos dicentes. Promitto obedientiam & Beatæ Virgini, & beato Dominico, aut Francisco. Dicamus ergo, sanctos duobus modis existimari. Uno scilicet homines aut Angelos, qui puræ sunt creature. Et isto modo uera est sententia S. Thomæ quod promissio illis facta, non est uotum nisi offeratur Deo. Secundo uero modo consideratur, ut Deus est in illis, non quomodocumque per gratiam, ut in uiatoribus, sed per gloriam, quasi in his, qui ratione status suæ ipsius præsentem diuinitatem participant. Et sic uouere sanctis, est honore Deo, qui est in ipsis. At uero S. Th. hunc modum forsitan non inconsulte præterit, sed eo quod sicut orare sanctos non est orare Deum, sed diuersa est ratio, ita alia est ratio uouendi sanctis, quam Deo. Sed ubi de catholico sensu conuenit, uana est de nomine disceptatio.

ARTICVLVS IIII.

Utrum magis sit laudabile & meritorium facere aliquid ex uoto, quam absque illo.

Cum articulo secundo definitum fuerit, uouere esse utile, & ita tertio, esse actum religionis aptissima subsequitur quod, utrum opus uoti cumulationis sit laudis ac meriti quam si fieret absque. Nam ex illis apparet hoc subsequi. Arguitur nihilominus a parte negativa auctoritate. Prosper, lib. 2. de uita contempl. ubi ait. Sic abstinere & ieiunare debemus, ut non nos necessitate ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem uoluntariam faciamus, uotum autem necessitati non subdit, ergo præstantius est absque uoto operari. Secundo arguitur ex illo Apostoli 2. ad Corinth. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Uotum autem, ut crebro usu uenit, tristitiam generat, idque ob necessitatem.

Ad secundum
dum arg.

Tertium
argum.

D. Tho.

Primum
argum.

2 Argum.

Aristot. tatem. Nam ut 5. Meta. tex. 6. & 1. Rhet. c. 11. auctor est Arist. necessitas eo qd uoluntatem premit, tristitia infert, ergo excellentius est opus absq. uoto. Tercio. Votum ad hoc est necessarium, ut uoluntas in eo firmetur quod spondet, firmari aut immobilius nequit, qd dum rem facit ergo melius est sine uoto facere. Nam tunc firmior est res quam dum promittitur. In contrarium aut est monitum illud Davidicum. Voue, & redde. Cuius solennis interpretatio est, uouere esse consilium, consilium aut ut premisimus, de meliori est bono ergo melius est ex uoto operari, quam citra uotum.

Titulus utraq. de opere uoti meditato querit, scilicet utrum sit magis laudabile, ut qn extra gratiam est moraliter bonum, & an sit magis meritum, at puta qn sit in charitate. Et S. Tho. unica respondet affirmatiua conclusione, quam tribus rationibus corroborat. Conclusio est. Maiori laudi ac merito tribuitur opus ex uoto, quam absq. ipso exhibitum. Primo probatur ex uirtutis obiecto. Opus namq. nobilioris uirtutis, excellentioris est tam laudis, quam meriti, quate actus inferioris uirtutis, dum a superiori imperatur, prestantior fit, ut si ob charitatem temporate agas, uirtus aut latitæ, in qua hoc quod est uouere, collocauimus, est uirtutum precipua, ut puta in cultu Dei, posita, ergo actus ab illa per uotum imperatus prestantior est, quam qui fit sine uoto. Vnde Aug. lib. de Virg. Neq. ipsa inquit uirginitas, quia uirginitas est, sed quia Deo dedicata est, honoratur, quam sonec & conseruat continentia pietatis. Sed id rursus confirmat ex ea re, quæ exhibetur. Nam qui opus citra uotum facit, solum actum Deo impedit, qui uero ex uoto non actum modo, uerum & potestatem, addicit. n. ei mancipatque suam uoluntatem ac libertatem, ut deinceps iure nequeat secus facere. Sicuti qui fructiferam arborem alteri conferret, ut in lib. 1. de similit. auctor est Ansel. plus largiretur, quam qui solos donaret fructus. Quam utiq. ratione promittentibus gratiæ singulares debentur, præter illas, quæ illis aguntur, dum conserunt. Tercio & id confirmatur ex modo agendi. Enim uero per uotum fingitur esse utiq. uoluntas in uotum, facere aut ali quid est maiori animi stabilitate & con-

stantia laudabilius est. Vñ Philoso. 2 Eth. Aristot. nullum officium uirtutis nosse censet, an tequam ex firmato habitu proficiat. Restat aut ante descensum ad argorum solutiones, conclusionem explanare. Catholicorum namq. nemini dubia est, sed tñ solent male intellecta in abusum uenire. Arguitur igitur contra. Sequeretur, si uera esset, qd deberet sp. monachi in quocunq. ob eundo obediētiæ munere exigere expectareq. superioris scriptum præceptum, nec pe ut ex maiori uoti energia opus factum maioris esset meriti, sicuti transgressio peioris esset culpæ. Sic n. faciunt religiosorum multi, quibus nos hic eo cōsultum pergitmus qd a parte contraria steteratio. Nam quolibetius maioriq. animi promptitudine obtemperas, illustriorem præstas obediētiā, promptius autem facit, qui uigens præceptum non expectat, sed simplici iussioni audiens est. Rñdetur ergo sub distinctione. Qn res ardua est eademque dubia, ut ad Indos adnauigare, aut regimini uonus suscipere aut quid simile, consilium est, ut monachus non iniustus suo proprio iudicio tales subear prouincias, sed præfati mandata præstoletur. Quando uero res non est ambigua, tunc aut uanum est aut certe delictum, cogentem præceptionem expectare. Etenim si paratus est facere, sed compulsorium præceptum ob id solum requiris, ut officii tibi meritum augeatur, uanum est. Nam uirtute uoti obediētiæ, promptitudo est magis meritoria. Præceptum n. non ponitur nisi aut rebellibus, aut in dubio hærentibus. Si aut reuera facere renuis nisi præcepto cogaris, tunc meritum non solum non crescit, uerum adeo diminuitur, ut nonnunquam uertatur in culpā. Conclusio ergo non sic est intelligenda, sed qd omnia opera quæ sine nouo præcepto, ex uoto tamen facis, maioris sunt meriti & laudis, quam si faceres sine uoti necessitate, maiorisque adeo, quam si præcepti conditionem attenderes.

Ad primū igitur argu. ex Prosperi sosa Ad primū arg. sumptum rñdetur, qd necessitas coactio- nis, utpote quando quis inuitus operatur, quia uoluntarium tollit, laudem minuit & meritum, imo nouum, quam prius au fert. Et de illa loquebatur Prosper ubi aie- bat. Ne rā nō deuoti, sed inuiti rem uolun- tariam

Argum.

Solutio

Ad pri-
mū arg.

Obie-
ctio.

tariam faciamus, necessitas autē uoti, quo uoluntatem penitus in bonum avertit, eo deuotionem auget. Sed arguis forte uerius, uti hæretici putant. Qui absq. uoto operatur, in singulis actionibus habet libertatem, ut citra iuris uiolationem cessare possit, qui aut uoto illaqueatus est, etsi libere uouerit, tū in singulis post actionibus illa caret libertate, liberius ergo facit qui non est uoto alligatus, libertas autem laudem auget & meritum, ergo conclusio falsa. Qui in re superflua tenus cerneret, rīderet forte concessio maiorem inesse libertatem in eo, qui facit sine uoto, quia semper illi est integrum non facere. Sed tamen diceret ex altera parte, nimirū ob rationes ad conclusionem allatas, auctius crescere meritū in eo qui fecit uotū, legitima tamē solutio nō est hæc, sed q̄ maior est libertas in eo, qui uouit. Enimvero q̄ uouere resormidat, eo non uouet, q̄ tā liberū suis ipsius dominiū non hēt q̄ ille qui uouit. Vnde sicut illustrior esset in illo libertas (ut in Anselmi exēplo persistamus) qui non solum arboris fructus quotannis daret, uerum totā semel arborem, quam ille, qui solos fructus donaret sic præclarior est magnificentiorque libertas, Deo non modo opera tua, sed ipsam uoluntatem semel dedicare. Quare libertas illius primi actus tanquā ex radice diffundit ad singula opera, ut preciosisior sit libertatis, quā si fierent sine uoto. Ad idē m̄ argu. ex illo Pauli adscitum, Non ex tristitia, & ex necessitate, tria sub d. distinctione respōdet S. Tho. Primum, quod necessitas coactionis est, quæ cum sit uoluntati contraria, tristitiā parit, de qua proinde loquitur Aristot. Et hanc iam concessum est non esse bonā. Paulus. Eandemq. perinde condemnat Pau. Secū dū eū, q̄ necessitas uoti in his qui sunt bene dispositi, ob contrariam causam, uidelicet quia uoluntatem habēt bono afficā, tristitiam non generat, sed plane gaudiū. August. Vnde August. in eadem citata epistola ad Arment. Non te, inquit, uouisse pēniteat, imo gaude iam tibi id non licere quod cū tuo detrimento licuisset. Et quidem circa hæc duo asserta nullus superest scrupulus. Ait uero tertio, quod etsi quandoq. opus uoti secundum se consideratum triste, & inuoluntarium reddatur post uotum, dū

tamen inconcussa maneat implendi uolūtas, non solum non est malum uerum est magis meritorium, quā si fieret sine uoto pro eo quod procedit ex religione, q̄ potior est uirtus, quā abstinentia, a qua exempli gratia damus illud opus elici, puta se iunare. Hoc tamen documentum non ca. Ambiguitate. Et idcirco explorandum est, utrum pēnitentia uoti sit quandoque orta ex delictum, & quale genere suo, uenialene solutiōe an mortale. Nam ex una parte vī perinde S. Tho. esse pēnitere uoti, ac si ante uotum nolles uouere, quod quidem nolitio, cū non sit rei ad salutem necessariæ, non est mala. Idem enim est obiectū utriusq. actus. Nolo uouere, & nollem uouisse. Sed ex alia parte est arg. quod pēnitentia rei bonæ mala est, quā pēnitentia esse non debet nisi de malo, uouisse autē est bonum, ergo illius pēnitentia est mala. Et ita consuevit iuribus tribui. Caietan. responsioni suæ conformē Caiet. re. præiacit distinctionem. Ait. n. quenquam spōsio. pēnitere posse, aut uoti, i. promissi, aut uouisse, puta animum applicuisse ad uouendum, aut tertio, bonorum operū quæ ex uoto fecit. Pēnitere, inquit, uoti, est dolere de promissione, qui enim, inquit, sic dolet, promissionem non seruat, pēnitere autē uouisse, est pēnitere quod se subiecerit uoto, q̄ quidem non ideo alium mutat. Ac uero licet inter mutare & nō mutare propositum clarum sit discrimen, non tamen inter uerba ipsa, pēnitere uoti & pēnitere uouisse. Nā profecto Latine idē est. Et enim si pēnitere uoti intelligas absq. actū, id est, non illius a te facti, impossibilis est hæc pēnitentia. Quandoquidem neminem nisi facti sui pēnitere potest. Si autem id contracte usurpes, tunc pēnitere uoti idē est prorsus quod pēnitere te uouisse. Sicut pēnitere peccati, & pēnitere te peccasse. Haud ergo distinctio ex parte uoti & uouisse, sumenda est, sed a uerbo ipso pēnitere, quod ambigui est significatus. Pēnitere enim uoti, aut uouisse uno modo accipitur, pro eo quod est retractare propositum. Dī. n. ille pēnitere facti, qui mentem mutat. Et de hac significatione non hī in præsentia sermo. Est. n. ci. tra cōtrouersiam, genere suo lethale peccatum, ut dictū est, tum etiam contra iustitiam, tum etiam contra religionē. Secūdo autem

Solutio

Ad secū
dū arg.
Solutio
S. Tho.

Paulus.

August.

Explodi
tur Caiet.
ta. dist.

Solutio autem modo, idque vñtius, accipitur pē-
nitere, pro eo quod est nolle fecisse. Et de
hoc est pñs dubitatio. Ad quam rñdetur,
ambigui eiusmodi pēnitentiā, licet absolute confi-
tatis pro derata, sonet in malum, tamen dummodū
xime. propositum faciendi sit firmum, posse ex
circumstantibus qualitatibus ab omni cul-
pæ macula esse munda. Sonat inquam ma-
lum, sicut occidere, quia nouisse est bonū,
tamen sicut iudex uimq. repellens nō pec-
cat, sic non sem p, qui nouisse pēnit. Idq.
præsertim ubi materia uoti res est ardua,
ac perpetua, & qui uotum suscepit experi-
mento difficultatem sentit, quā si prænos-
cet, uotum non fecisset. Quare sicut initio
nolle uouere, ita & emissio uoto nolle uo-
uisse, nullum est uitium. Quoniā hoc non
tā ex animi lāgore quā ex ipsius natura ob-
iecti contingit. Vnde ad arg. supra factum
respondetur, qd pēnitentia rei bonæ, quan-
do nō est absolute necessaria, nō est per se
mala. Et de hoc ait S. Tho. esse præstantius
ex voto id facere cum tali mœstitia, quam
citra uotū. Atqui huius ueritas inde pater,
qd hanc ob causam uouere est utile & salu-
bre, ut animus obligatione firmetur, ne po-
stea rei difficultas & mœstitia non nos ab
opere absterreat, sed omnibus impedinen-
tis superactis in proposito persistamus. Ad-
diderim tamē qd licet eiusmodi pēnitentia
per se non sit reprobā, pōt tamē rōne peri-
culi ad uitium inclinare. Qui n. crebros eius-
modi mēiores uoti admittit, labefactari in-
cipit, ut a proposito desistat. Quare dum
quis experitur propositum suum languesce-
re, non potest citra ueniale culpam eius-
modi pēnitentiam non recutere. Mortalē
autē citra consensum frangendi fidem uoti,
non est qd metuas. At uero quādo uota nō
sunt perpetua, neq. de rebus arduis, sed de
minutionibus, tunc pēnitere uouisse, durā-
te tamen implendi proposito, non solum
non est culpa, uerū raro est periculū, quia
potest qui uouit propositum in melius mu-
tare. Ut si uouisti peregrinationem, aut
prolixos recitare Psalmos, quod obest tibi
sit, uel ad studium reipublicæ commodū,
uel ad alia misericordiae opera, nullum est
periculum pēnitere uoti. Tamen si absque
dispensatione propositum demutare, nefas
Pēniten sit. Tertium membrum est dum quis post-
ea uoti quam opera ex uoto fecit, puta in religio-

ne degit uitam, se pēnitet sub tali instituto ī monā-
uixisse. Et de hoc distinguendum est. Aut chiis qua
enim eum illius transactæ uitæ pēnitet; le crimē
præsupposito uoto, hoc est pēnitet eū per sit.
soluisse opera quæ ratione uoti debebat.
Et hoc manifestarium est mortale crimen:
nam cum si non persoluiſſet lethaliter pec-
casset, sit ut huiusmodi pēnitentia sit de re
ad salutem necessaria, atque adeo mortali-
ter iniqua. Si autem pēnitentia huc fertur
quod est te uouisse nihil curans an illis ca-
ruisses fructibus, incidit in secundum mem-
brum proxime tractatum, ut non sit gene-
re suo mortale, quāuis plusculum habeat
grauitatis. Nam postquam fructus feceris,
non potes citra culpam illorum pēnitere.
Nisi uota essent de re leui & temporali, quo-
niam tunc nihil habet absurditatis, pēni-
tere quod illud tempus in commodiori-
bus aliis negotiis non collocaueris. Ad ter-
rium denique argumentum respondetur cū arg.
quod etsi dum quis re ipsa officiū aliquod
præstat, firmatam tunc habeat uoluntatem
in illo præſenti opere, non tamen in futu-
rum, sicut illē qui uouit. Et præsertim si uo-
uit, iugiter eadem opera frequentare.

ARTICVLVS V.

*Utrum uotum per suspensionem sacri ordi-
nis, perque professionem religio-
nis, fiat solenne.*

INter uirtutes uoti summa est in uoto
solenni, ut pote quod matrimonium
non modo impedit, sed dirimit. Qua-
propter potissimum uotorum discrimen
dignoscitur inter simplex & solenne. Quæ-
ritur ergo utrum uotum per susceptio-
nem sacri ordinis, & per professionem re-
ligionis, fiat solenne. Et arguitur a parte **Primū**
negatiua: Uotum ut præfati sumus, sit Deo **argum.**
qui nouit intima cordium, solennitas autē a **a parte**
in externa ceremoniā consistit, quæ sit in cō **negati-**
spectu hominum, ergo huiusmodi solennitas non **ua.**
est uoto necessaria, sed accidentia, ut iure
diuino nouum afferat uinculum. Secū- **Secūdu**
do, si eiusmodi forinseca solennitas esset **argum.**
de substantia uoti, omnib. competere uo-
tis in quacunq. materia, quādoquidē sub-
stantia generis in cūctis participatur spēbus
sunt

sunt autem multa extra ordinem susceptione professionemque religionis ut peregrinatio, ieiunia, &c. quæ non consueverunt solennitate firmari, ergo huiusmodi solennitas ad substantiam voti non pertinet. Tercio, Solenne idem esse videtur quod publicum, sed possunt fieri multa vota in publico coram testibus, quæ non subinde sunt solennia, & vice versa, potest fieri votum religionis & sacri ordinis in secreto, ergo solennitas non est necessitas in voto. Quarto denique, peculiariter contra clericorum votum arguitur. Si sacris ordinibus solenne votum esset annexum, usu contingere posset ut quis ante legitimum pubertatis annum quin vero ante iustam rationis usuram posset funiculo perpetuæ castitatis alligari. Quod re vera nulla videtur admittere ratio. Consequentia vero inde constat, quod cum ordinis sacramentum characterem imprimat, quocumque tempore conferatur, suscipitur. Quod quidem absurdum a voto religionis cautum est, cum ante quantum decimum annum fieri nequeat solenniter. In contrarium est quod huiusmodi duntaxat vota, matrimonium & contrahendum impediunt, & contrarium dirimunt, quod solius est voti solennis.

Prima conclusio. Ad questionem S. Thom. duabus respondet conclusionibus. Prior est. Solennitas voti attribuitur secundum aliquod spirituale, puta secundum benedictionem aut consecrationem quæ ex institutione apostolorum adhibetur.

Probatio. Solennitas rei debet eius nature & conditioni admetiri & accommodari, ut patet in rebus corporalibus, solennitas nuptiarum consistit in coniugarum apparatu, solennitas vero novæ militiæ in apparatu equorum militumque concursu, ut potissimum in Germania videre est, dum quis creatur Elector, & in aliis regnis, dum creatur auratus eques. Votum autem cum Deo fiat, est res spiritualis solennitas ergo eius debet subinde spiritualis esse, puta benedictio aliqua, quæ in religionibus fieri consuevit, & in consecratione, ut dicitur quæ sacris initiatur. Quæ quidem religio a tempore Apostolorum ortum

Postres habuit, ut apud Dionysium constat, nam de prima contra sacrorum ordinum meminit 2. c. Ecclusio. Hieracii. Et demonstretur cap. 6. Posterior conclusio. Votum sit solenne tum

in professione certæ regulæ, tum & in maiorem ordinem susceptione. Probatur. Solennitas fieri non consuevit, nisi dum per susceptionem novi status rei alicui nunc cipatur. Haud enim solennitas nuptialis celebriter adhibetur nisi dum utique coniugum alteri se mutuo tradit, ratumque matrimonialem proficitur, qui publicitatis innotescere debet. Per susceptionem autem sacri ordinis, puta subdiaconatus divi non se homo addicit ministerio, firmum statum suscipiens clericalem. Similiter in professione certæ regulæ, quando per abrenuntiationem seculi propriæ voluntatis, statumque perfectionis assumit igitur tunc futurum solenne. Hic primum omnium doctores

Palud.

ras voti divisiones aggerant, ut peculiariter apud Palud. in 4. dist. 38. q. 2. est videre. Vbi usque ad duodecim illas multiplicat. Nam Magister Sententiarum aliquid ponit. Multi. Alterum enim est votum personale, ut complexi continentur, alterum reale, ut elemosinæ, visio uisus atque alterum mixtum, ut peregrinationis, ubi sumptus sunt necessarij. Item alterum est temporale, hoc est in tempus certum, alterumque perpetuum. Item alterum est commune, ut quoniam materia communis est præcepto & voto. Cuius exemplum ponit Magister in baptismo, atque alterum proprium, ut de opere resupercogitationis, quod est propria materia voti. Hæc autem atque id genus aliarum distinctiones parum ad rem conferunt. Sed illa satis nobis est, quia divi dicitur in simplex & solenne. Horum enim vincula & obligationes multum differunt. Rursus adnotandum est discrimen inter simplex votum & solenne si effectus perpendatur, hoc esse, quod simplex matrimonium impedit contrahendum, huiusmodi tamen dirimit contrahendum. Impedit inquam, quia peccatum est mortale post emissum votum simplex religionis, connubialia sed deinde celebrare tenet tamen matrimonium. Solenne autem non modo matrimonio contrahendo obstat, verum & contractum dirimit. Non quod sit propria diremptio, quia matrimonium nullum est, sed dicitur eo dirimere, quod personis inhabiles ad contrahendum reddit. Discrimen hoc exprimitur apud Bonifacium de voto & uoto. redem. c. uni inter collib. 6. Tercio insuper supponendum votum simplex est, votum solenne in duabus tantum mat-

terijs

Solenne ex parte effectus. terijs habere locum, si in professione religionis, & in susceptione sacri ordinis, utpote diaconatus, ut idem Pontifex ibidē de finit. Non q̄ de finitio hæc illic fuerit primum sancita. Nam S. Th. uiginti anni Bonifacium 8. antecessit, qui tñ, ceu rem priscam illam commemorat. His suppositis in lite uersatur in quonā consistat uotum esse solenne, hoc est matrimonium dirimens, u rum uidelicet de iure sit in repositiuo, an uero de iure diuino. Neq. patum refert uita pars uera sit. Nam si est de iure diuino, nequit a Papa super uoto solenni dispensari, secus aut si sit de iure positiuo. Cuius ergo hic tres de hac re opinionones recenser. Prima est, q̄ uoti solennitas cōsistat seu in benedictione, qualis sit in religione seu in consecratione, cuius usus est in susceptione ordinum. Hæc aut opinio multis rōnibus cōsuetur. Primo quia professio tacita, scum annus probationis, annuere neophyto elabatur, est in uirtute solenne uotum, & tñ absq. omni benedictione. Secundo, quia in aliquibus religionibus, ut in nostra, nō benedicitur ille, qui profiteretur, sed scapulare, idq. sit postquam in manibus prælati professus est, ergo illa benedictio neq. est de essentia, neq. requisita. Terrio neq. illa, neq. consecratio sufficit. Græcorum namq. sacerdotes consecrantur, & tñ non adstringunt solenni uoto castitatis, idq. perinde ecclesia de nostris decernere posse. Quap̄ sublato Ecclesiæ statuto, posset quisq. dum sacris initiaretur, & (ut aliqui putāt) religionem profiteri, faciendo simplex uotum castitatis, aut nullū. Ante uero q̄ ulterius transeamus, admonitum uolo lectorem hanc opinionē nusquā fuisse S. Tho. imo neminem reor sic intellectam illam fuisse complexum, nam D. Tho. in priori cōclusionē (q̄ mediate cōsiderandū est) non astruit substantiā uoti solennis in benedictione aut consecratione consistere, sed præcise ait, q̄ solennitas uoti attenditur scđm benedictionem, & consecrationē. Itaq. rātū uult dicere, q̄ illa benedictionis solennitas adhibetur, in signum uoti sicuti solennitas nuptiarum non est de essentia matrimonij, sed est eius testimonium. Quare non uult q̄ illa ceremonia sit simpliciter de essentia, sed rātū explicat rātū,

qui re uera nunc de ecclesia uiget, quāuis de susceptione ordinum alia sit rō. Nā eo ipso q̄ subdiaconus ordines suscipit, una suscipit & uotum. Secunda opinio est, q̄ uoti solennitas cōsistat in exhibitione personæ, itaq. substantia solennis uoti a simplici hoc differat, quod simplex est rātū pmissio rei tradendæ, solēne autē sit traditio personæ, siue promissa fuerit, siue secus. Et quamuis opinio hæc a Caietan reproberetur, arbitror tñ esse uerissimam. Et est expresse opinio S. Tho. in 4. dist. 38. q. 1. ait 3. & expressius hoc loco. Et ut cōparatione ad aliam fulgentius elucescat tertia opinio, quam Caieta. amplectitur, est, uotum esse solēne in hoc cōsistere, quod Ecclesiæ auctoritate statutum est per tale uotū hominē fieri inhabilē ad matrimonij. Neq. est peculiaris Caiet. sed est Scotus. in 4. dist. 38. Probationes aut Caiet. hæc sunt. Prima quod ecclesia posset statuere ut quicunq. corā tribus testibus continētiam uoueret, faceret uotū solēne, sicuti ille qui ordines sacros suscipiat religionē profiteretur, quod utiq. signum est totū pēdere ex arbitrio ecclesiæ. Secūda, quod uice uersa licet quispiam quacunq. solennitate p̄fiteretur tria nota in religione non approbata per sedem Apostolicam, nō resularet uotum solēne ex solo defectu ecclesiasticæ auctoritatis. Quinimo uerba sunt Pontificis loco citato de uot. lib. 6. uidelicet, quod uoti solēnitatis ex sola cōstitutione ecclesiæ est inuenta. Hæc ueruntū opinione reprobata S. Th. in 4. loco citato hoc argō. Si solenne uotū religionis solo statuto ecclesiæ faceret religiosum matrimonij inhabilē, & hoc non esset de iure diuino, sequeretur, quod ecclesia posset contrarium statuere, uidelicet, quod posset dispensare in illo solenni uoto castitatis, qđ tñ falsum est, ut postea disputabimus. Respondet hic aut Caieta. nescio qua meta-physica, uidelicet, q̄ etsi neq. uotū seorsū sine statuto Ecclesiæ sufficiat ad irritandū matrimonij, neq. per se præceptū, tñ ambo simul sufficiunt. Solutio autem hæc dupliciter claudicat. Primo, si neque per uotum ea ratione, quod quis se tradit neque per præceptum efficitur inhabilis, intelligi neuiquam potest, quomodo ratio ne utriusque efficiatur, hoc enim declarandum

Secūda opinio.

Tertia opinio Caieta.

Scotus.

Prima rō popi niōe Caietan. & Scoti. Secūda ratio.

Argum. D. Tho. in p̄sentiam opinionē.

Solutio metaphisica Caieta.

A. g. in Caietan

randum restabat. Et arguitur sic. Clarum est qd quāvis Papa seculari præcipiat, et sub pœna excommunicationis laicæ suæ, ut uxorem non ducat, uidelicet quia alia in eius tribunali eum petit, nihilominus si ille non est alteri coniugio mancipatus & contra iussionem pontificis contrahat, licet peccet, matrimonium tenet, quā iubeat ne contrahat, nō est inhabilem facere.

Arg. 2. Igitur si uotū eo qd est personæ traditio, non facit eam concubium inhabilem, neq. superueniens præceptum id perficeret. Præterea, neq. responderet S. Tho. Si n. solum statutum ecclesiæ in causa est, ut uotum religionis inhabilem faciat religiosum ad matrimonium, potest eadem ecclesia facere, et primum qd si uera religio sine illa inhabilitate, quā quidem ablato statuto uotum per se manet simplex, item poterit in tali uoto solenni postquā emissum, est dispensare. Profecto ad hoc uō responderet, sed sic ei consequens conclusio. Et ita tandem, ut postea uidebimus, cōcedit qd Papa potest dispensare in uoto solenni. Illa n. opinio

Substantia uoti solennis.

natiuum germen est huius radici. Igitur si opinio S. Tho. de indispensabilitate uoti solennis, sustinenda est ut arbitror ceu antiquissimam doctorum confessionem sustinendam, sic censendum est de uoto solenni, uti dicere recipimus, qd substantia eius consistit in hoc, quod sit traditio, cum uotum simplex sola sit promissio. Quam quidem opinionem in 4. quā hic expresse tenet, dum per similitudinem nuptiarum ait, qd sicut in illis eo fit solennitas, qd uerque coniugū totaliter mācipatur rei uxori, ita per sacrorum ordinum mācipatur homini diuino ministerio & per abrenuntiationē seculi & propriæ voluntatis statū perfectionis assumit. Ex hoc n. discrimine nascitur aliud, uidelicet qd simplex potest fieri soli Deo sine aliquo eius ministro, solenne autem non nisi per eius ministrum. Et ratio est, quod promissio cum non sit datio, non habet pro correlatiuo solennē receptionē, sed solum quia Deo promittitur, tua restat obligata fides. Traditio autem non fit, nisi ubi ille qui traditur, solenni-ter recipitur. Sed ais, Deus etiam te recipit si tu te illi dedas. Ecce in quo stat pūctum. Cum tradere se hominem mutando statum renuntiandoq. suæ propriæ uo-

luntati, sit res maximi momenti, fieri non debet sine iudicio & examine, quod quidē iudicium non est illi committendū, qui uouet, sed ecclesiæ, quæ exploret, an gra- dere se adornat, idoneus aptusque ad illū statum sit. Ob idq. ecclesia neminē ante ipsi probationis ad religionē recipit. Neque uero ad sacros ordines absq. examine, ut patet in tit. de æta. & quali. ord. præfic. Itaq. in hoc quod est homin. in Deo se per illam tradere, a quo nomine Dei recipitur, consistit substantia solennis uoti, quia tūc abdicat a se ius transeundi ad aliū statum, ille autē Ecclesiasticus susci- piendi modus, quæ solennitas est uoti, est de iure positio. Velut si qd cdm iura an- tiqua alteri se uenderet, eo ipso iure gen- tium esse eius mancipium, sed tñ posset rex ciuili iure sancire, ut nemini liceret se uendere, nisi tali solēitate, alius traditio nō teneret. Et hoc est, quod ait Bonif. in d. c. l. qd uoti solennitas ex sola cōstitutio- ne Ecclesiæ est inuēta. Non n. dicit, quod substantia solennis uoti, puta quod qui se tradit, non possit matrimonium contrahe- re, sit inuentum Ecclesiæ, sed quod modus ille tradendi, sit decretalis Ecclesiæ consti- tutio. In summa, ut ad præfatā obiectionē rñdeamus, nemini constare pōt a Deo re- cipi per uotū solēne, nisi per iudicium Ec- clesiæ. Et hoc est quod ait S. Tho. in d. di- sti. 4. ar. 2. q. 3. l. quod uotum nunquā est solenne quantuncunq. quis proficatur ni- si seruato ordine positui iuris. Atque ea p. p. nempe quia in aliis uotis. s. peregrina- tionis & ieiuniorum, nulla sit traditio, ne- que status mutatio, non pōt fieri solen- niter. Item neque in religione, quæ non fue- rit ad hunc effectum per Ecclesiam appro- bara. Sed interrogas, ex quo loco scriptu- ræ inferitur uotum solēne in iure diuino di- rimere matrimoniū? Rñderet, hoc syl- logismo id concludi. Quicunq. se alteri tradit, suam illi uoluntatem mancipādo, iure naturæ & diuino fit inhabilis ad aliū statum, qui uouet solēniter tradit se abdi- cando ab se ius ducendi uxorem, possidē- dique propria, &c. ergo fit ad coniugium inhabilis. Maior est de iure naturæ ac diuino, quod pater, nam si dominium rei tuæ alteri tradidisti, nullatenus illam rur- sus citra suū potes surripere, secus si p-

Ad mo-
tuum.
Cetera.

Dubita-
tio.
Respon-
sio.

Obie-
ctio.
Solutio

non fit, nisi ubi ille qui traditur, solenni-ter recipitur. Sed ais, Deus etiam te recipit si tu te illi dedas. Ecce in quo stat pūctum. Cum tradere se hominem mutando statum renuntiandoq. suæ propriæ uo-

misisti,

misisti, quoniam tunc cū nondum dñum a te alienaueris, causæ ut supra dictū est, superuenire possunt, cur non reddas. Pari ergo modo si te ipsum tradidisti, ius naturæ diuinumq. uetat, ne tui ipsius furtum

Rō altē facias. Minorem autem esse de iure diuina i, Sco. no in religione patet, quoniam religio debet esse status sequendi Christū, scđ in illud, Si uis pfectus esse, uade & uende, &c. & sequere me. Nā nisi hoc institutum per modū status acceperis, non est firmum status aut non firmatur per promissionē, quālis est uotum simplex sed per traditionē.

Primū atq. adeo cōclusio. Discernito ergo inter **argum.** solennitatem & uotum solenne. Solennitas enim, hoc est illa ceremonia, non est de iure diuino, sed Ecclesiastico, sed tamē uotum solenne dirimere matrimonium est de iure diuino, eo quod est traditio. Et licet pergere uideatur molestus, esse id contra Scotum & Caeteros. confirmatur. Sequeretur. n. ex eorum opinione, quod Papa posset dispensare in matrimonio rato non consummato. Probatū sic. Uotum solenne dirimit matrimonium eiusmodi & tota uis uoti solennis (ut autumant) est in futurum Papæ, quod est ius posituum, ergo pari auctoritate potest illud matrimonium absq. tali uoto per solam dispensationē dirimere. Ecce argum. Caeter. quod reuera scđ in suam opinionē concludit, atque adeo eodem de iure concessit cōclusionem. Sed profecto, ut bona uenia grauissimi auctoris dixerim, adeo est absurda conclusio & nullo unquā seculo ad mittenda, ut an equam illam concederet, dimouere animum deberet ab illa rōne solennis uoti, quā hic refellimus. Negamus ergo minorem, s. q. uotum solenne uirtute Ecclesiastici statuti dirimat matrimonium ratum, sed dirimitur iure diuino quā est mutatio status inferioris in superiorem. Ob id enim etsi consensus matrimonium statum constituat, licitum est tamen inde, quando non est consummatum, ad meliorem frugem conscendere: consummata uero copula, quia ex natura sua est procreativa prolis, ascensum propter iniuriam, quæ educandę prolis irrogaretur prohibet. Ecce ergo in quo uotum solenne consistat. Contra hanc autē conclu-

sionem arg. itur primum omnium argumento Scoti, qui loco citato hanc opi. ait minus omnibus ualere. Homo, inquit, per Sotum propriam uoluntatem dominium sui hēt, ergo per eandem solam potest illud transferre, per uotum autem simplex quod soli Deo facit, suam obligat uoluntatem, ergo per ipsum Deo dominium sui confert, ac per uotum solenne. In hoc ergo nō potest esse discrimen. Respondetur autem hoc. si negare manifestissimam naturam promissionis & dationis. Enimvero qui pecuniā aut equum amico dare pollicetur, non ideo ab se dñum abdicat, nā si postea alteri daret, teneret datio tanquam a uero dño profecta, alias deberes dicere quicunq. alteri aliquid debet, iam non est ser dñs illius, quæ quidem assertio esset cōtra omnem legem & forensē usum. Concedimus ergo quod homo per uoluntatē potest transferre dominium non tamen per solam promissionē, sed per dationē.

Secundo arguit Caeter. Si ecclesia constitueret, ut si quis coram tribus testibus uotum faceret, illud dirimeret contrahendum, matrimonium illud esset solenne, sine receptione. Respondemus duo Primum q. illa esset tunc receptio Papæ, nā quocunq. ipse statueret esse solenne, ceteretur recipere uotū. Scđo adiciamus, qđ Spiritus sanctus nunq. Ecclesiam permittet traditionē hominis per uotum suscipere, nisi iudicio adhibito & examine, alias uergeret in religionum & sacerdotum exitiū. At uero transacto p. bationis anno per suū decretū, tacitā professionem recipit. Et econuerso qñ religionem non approbat, tunc quantum uis uota sua exprimantur, non est solenne uotū, quā ecclesia illud non recipit. **Argu. 3.** Tio arguitur. Prope Apostolorū ætatem, ut **Dionys.** est uidere apud Dionys. 6. c. eccle. Hierar. uigebant monachorum ordines, uotorum solennitate (ut creditur) firmari & tamen nō erant sicuti modo sunt. Nam post Anton. & Benedictus hanc religionum formam Ecclesiæ auctoritate instituerunt. Rñdetur, qđ si uota edebant solennia, auctoritate Ecclesiæ & forsan in manibus Episcoporum, illa edebant. **Respon.** A sacratissima uero uirgine nullum accersiri potest conda nos argum. nam si uotum emisit solennia, id fuit ex peculiari Dei reuelatione.

An uero adeo sit religioni intrinsecum uotum castitatis, ut neq. per ecclesiam fieri possit, ut abique illo sit uera religio, q. 4. disputandum est. Illic enim & q. 7. reuertendum nobis ad uotum solenne, & explicandam restat tam religionis quam sacerdotii. Ad primum igitur capitalium argumentum a respons. qd uoti solennitas licet fiat in oculis hominum, pertinet nihilominus ad Deum in quantum per eius ministros homines uoluntas recipitur transferentis ius suum in Deum, abdicantem a se secularitatem, & arbitrium mutandi statum. Quapropter cærenus conceditur uotum simplex perinde obligare apud Deum ac uotum solenne, q. utriusq. transgressio, est mortalis, sed tamen utrunq. in suo ordine. Simplex enim obligat sicut promissio, cuius adeo transgressio est non reddere quod promissisti. Sed tamen solenne obligat sicut traditio, ob idque qui illud transgreditur, peccat auferendo quod tradidit, uel abutendo uoluntate Deo mancipata. Vnde sit ut sit grauior transgressio uoti solennis, quam simplicis. Quod si arguas uotum solenne perinde esse promissionem atq. simplex, nā parimodo fit, qui proficitur, promittit obedientiam Deo q. ero tibi obediens. Rūderet differentiam esse, q. qui solenniter uouet, licet promittat obedientiā quantum ad officia religionis exequenda, nihilominus promittit illam seipsum suamq. uoluntatē, & totū ius tradendo ad dicendū. & mancipando Deo uotum autem simplex non est traditio uoluntatis, sed promissio, qua obligatur eam tradere statumq. mutare. Et per hęc decidetur questio, quam hic tractat Caiet. utrum distinctio uoti simplicis & solennis sit speciei, & pariter transgressio sit alius speciei. Respondet. n. sub distinctione, nempe q. si distinctio attendatur ex parte subiecti, differunt specie, eo. q. qui simpliciter uouet, non est inhabilis ad contrahendum matrimonium, sicut ille qui uouit solenniter: quæ admodū. Primo de aīa affirmat Auer. oculus hominis differre speciei ab oculo leonis p. p. q. animæ sic differunt. Si autē inquit. differentia attendatur ex parte obiecti tunc non differunt specie, sicut neque hoc ratione differunt oculus hominis & oculus leonis qm̄ eiusdem sunt formalis

obiecti, perq. eadem media sentiunt. Nā eadem, inquit, uis est obligandi in utroq. licet in solenni maior in eadem specie. Et certe si tota differentia consisteret in statuto ecclesiæ, ita dicere debuit. Attē tēdo q. unum est promissio & alterum traditio, proculdubio specie differunt ex ratione formalis obiecti. Atq. ita forensi usu censetur. Alia quippe actio est promissio, atq. alia transactio domini. Et ita S. Tho. in 3. ait differre sicut uergetium & sensitiuum, q. differunt ex obiecto, tamen ad mores parum hæc discrimina referant dū modo certus sit grauius committi peccatum contra uotum solenne, quam contra simplex. Ad scd̄m iam utiq. responsū est, q. cum per uota aliorū operum non fiat mutatio status, non est cur fiant solenniter. Et ad tertū demum respon. aliā esse distinctionem publici & secreti, aliam uero solennis & simplicis seu prauati. Non. n. ob id q. uotum in publico fiat, est illico solenne, sed quia sit scd̄m statutū Ecclesiæ recipientis uouentem. Quo quidem statuto seruato, etiam in angulo potest fieri solenne. Ad quartū tandē, ubi maior est difficultas, rūdere restat. Et imprimis ambigi nō pōt, quin et si ante usum rationis ordo suscipiatur, characterē imprimat, atq. adeo uere suscipiatur, ut S. Tho. in 4. dist. 25. q. 2. & illic Rich. & Theologifitentur, quia ad susceptionem sacramenti imprimētis characterem, ut est Baptismus, Confirmatio, & ordo, non requiritur actus in suscipiente, atq. adeo neque certa ætas de necessitate sacramenti, secus de necessitate præcepti, quia nequeunt subdiaconi ante 13. annum creati, neque sacerdotes ungi ante 25. sub reatu peccati mortalis, & pœna suspensionis. Quapropter quidam qui arbitrantur sacramentum ordinis non suscipi in quacunque ætate, repelluntur, ut ait illic S. Tho. quia eorum assertum neque ratione nulla pœ. auctoritate firmatur. Hoc ergo supposito consequens plane esse uidetur, id quod quarto argum. inferunt. nempe ante legitimū rationis usum posse quæque uoto castitatis complicari. Neq. hoc absurdius est, quam de obligatione matrimonii. Puella namque, cuius malitia suppler ætatem, etiam si ante duodecimum nubat, uinculo matrimonii teneatur, ut

Refellit
definir
tio Caiet.

D. Tho.

Ad secū
dū arg.

Ad quar
tū argu.

D. Tho.
Richar.

Qd uen
tilata a
Caieta.

patet e. De illis. de pelson. impub. Quapropter etiam si quis consensu extorto per metum cadentem in constantem virum sacris mittetur, noto etiam eodem castitatis tenetur, secundum dexteriores opinionem, ut bene ait Syluest. verb. ordo. 4. nisi forsan uxori esset matrimonio coniunctus, qui in vita uxore abstinere non potest. Atque id probatur argumento sumpto ex c. de Iudæis. dist. 45. ubi illi iuviti à Sigibuto credebantur, baptizati nihilominus ad fidem coguntur propterea quod caractere essent insigniti, & tamen illis, qui renunt, gravior est ad totam Christianam religionem obligari quam ad solum castitatis votum. At vero distinguendum est, ut reor, de huiusmodi clerico ante ætatem ordinato. Si enim usum habebat rationis, puta quia decimum vel duodecimum annum attigerat, & forte in octavo, quia libere initiatur, cogendus est votum servare. Si vero nullum prorsus habebat rationis usum, sed nesciens quid de illo fieret ordinatus est, profecto rationi est maxime consentaneum, ut detur ei optio, nempe ut si voluerit in ordinis functione permanere, abstinere, sin minus, omni prorsus officio suspensus uxorem ducat.

QVÆSTIO III. DE HIS QUI VOVENDI FACULTATEM HABET.

S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 8.

ARTICVLVS I.

Virum illi qui sunt alterius potestati subiecti, novere possint.

POST votum substantiam, & virtutem subsequitur, circa eius subiectum indagare, qui nam sunt quibus facultas suppetat

Primū & arbitrium novendi: Et primo de his qui **argum.** sub aliena sunt potestate, arguitur quod novere possint. Minus. n. vinculum a maiori separatur, obligatio autem qua quis homini subditur, minus est quā quo obligatur Deo, ergo & obligatio prior nequit posteriori impedimento esse. **Secundo.** Filij qui sub cura degunt paterna, neque ab illa sunt emancipati, arbitrium habent absque parentum voluntatem religionem profitendi ergo illos qui aliena potestate subsunt, nihil a novē-

de virtute cohibet. **Tertio,** Maior desideratur ad faciendū quā ad promittendum facultas religiosi aut possunt absque maiorum facultate aliqua religionis opera exhibere, ut Psalmos recitare, inediaque se atque alijs afflictationibus macerare, ergo subiecto minime adimit novendi facultatē. **Quarto.** Quicumque id tentat quod iure facere prohibetur, delinquit, subditi aut novendo non peccant, quoniam quidem nullibi prohibitum reperitur, ergo vñ iure novere posse. In contrarium facit illud Num. 30. Si mulier in domo patris sui & adhuc in puellari ætate aliquid novaverit, non tenetur a ea voti, nisi pater eius consenseris, & idem subditur de muliere habente virum quod 33. q. 5. can. manifestum. & can. noluit referatur. Ex quibus perinde pari ratione colligitur neque alios quicumque alienæ potestati subdantur, voto se posse absque superioris arbitratu devincere.

Dux sunt hominum conditiones, quibus non plenaria suppetit ad novendum facultas, nempe subditi qui alijs habent emancipatam voluntatē, & pueri quibus per ætatem non licet rationis luce satis illustrari. De prioribus dicendum in hoc articulo, ac posterioribus in subsequenti. Ad quæst. ergo unica **conclusio** conclusionē, eadēque negativā rñdetur. **Nemo** qui sub alterius sit potestate, valet de his rebus in quibus ei subicitur, votum ullum suscipere, quod citra eius assensum solidum sit ac firmum. **Conclusio** est clara. Votum quippe, ut in superioribus patet, est promissio quæ Deo fit. Deus autē qui auctor est naturalium legum, non vult aliena surripi ut sibi tribuantur. Quare neque elemosynas quæ de rapina fiunt gratas habet, qui aut subalienæ est potestati, non est sui iuris, ergo nihil Deo novere potest, quod dño suo aut maiori debet, sed est oīno ab eius potestate pendens. Fit ergo, ut eiusmodi votum absque eius consensu non sit validū, sed irritari a superiori possit. Primum omnium quia quæstio hæc iste inquam & subsequens articulo. de votorum irritatione instituitur, supponamus irritationis nomini id significatum supponi quod est nullum, ac perinde cassum haberi ac si nihil esset factum. Quomodo. n. differat a dispensatione, & commutatione, & redemptione, quæst. proxima quæ

Vñ 2 dispensatione

Conclusio rñfua.

Rō conclusiois.

Dubitatio.

dispensione subsequitur, commodius explicabitur. Prima ergo hic causa dubitandi est de fundamento auctoritatis praelatorum irritandi subditorum uota, utrum. scilicet iure humano, an et diuino & naturali ea sibi cōperat auctoritas? Et ratio dubitationis est, quod locus citatus Numeri 30 solum loquitur de muliere, quæ est sub cura parentis, aut sub iuri potestate, quemadmodum Augustinus illic exponit. Et refertur 33. q. 5. can. noluit inferre aut inde generalē regulam subditorum non apparet, quia ratione firmeretur. Nā subiectio uxoris & filiorum est naturalis, subiectio uero religioso rum, licet sit diuina, tñ non uel extendi, nisi ad obiectum uitam uotum uetorum & suarum constitutionum, eo potissimum, quod cū religiosi situm proficeretur, qui uita est ad perfectionem, non uidentur diuino iure arceri, quo minus sui sit arbitrii recentibus se uotis urgentius ad meliorem frugem promouere. Adde quod mā dātū illud apparet in numero esse legillum, quæ per prophetam Ezechiel extinguitur. Huius ergo defuncti, qui censeant solum humano iure adēptam esse monacho uouendi facultatem, citra maiorem assensum, nempe c. illo monacho 20. q. 4. At uero cum illud nō habeat auctoritatem aliā q̄. Basilii, ceteri auctoris, & Gratiani decreta colligitis, non pōt habere uim legis quippe quam Confiliatūrum uel Papa edere potest. Quocirca nisi iuri diuino aut naturali auctoritas illa conuinceretur, non inde satis esset collecta. Responderetur ergo interdictum hoc monachorum a iure diuino & naturali permanere. Nā eo ipso quo quis religionem proficetur, addicitur per obedientiam arbitrio praelati, atq̄ adeo iure nature non pōt inde absq̄ eius iniuria suam dimouere uoluntatem. Quapropter non modo, tanquam spiritualis praelatus ex uel iurisdictionis dispensare super uotum subditorum potest, uerum & tanquā dominus uolūntatem eorum perinde ac secularis pater eadem irritare. Sciscitatur autem, utrum in omnibus praelatis similis sit irritandi facultas, quibus adest dispensandi auctoritas? Videtur namq̄ affirmatiua pars uera quando quidem dispensatio utpote quæ spiritualis sit, fūctio nō minus maiorem exigat potestatem quā irritatio. Rō dēter. nihilo-

minus non ita rē esse. Episcopi. n. dispensare possunt irritare uero minime, quia non sunt absoluti domini libertatis subditorū, sed tātū iudices. Imo uero neq̄. Pont. Max. potest secularium uota irritare, secus religiosorum, quorum non solum iudex est, uerum peculiaris praelatus. Est enim sicut generalis minister, aut magister cuiuscūq̄ ordinis, & sicut provincialis, & sicut Prior. Quare & in hoc ē fallit regala, qđ si ep̄s id qđ plus est ualeat, perinde possit & qđ est minus, qā non sunt eiusdem generis. Illi ergo qui facultatem habent irritandi uota prater religiosorum praelatos, sunt iure nature parentes ac tutores utriusque sexus, & domini seruorū qui sunt mancipia. Nō pater familias non eadem auctoritate fungitur in suos famulos, utpote quorū uoluntatū nō habet dominium. De usu autem huiusmodi potestatis, an uidelicet abiq̄ ulla prorsus de causa dum maioribus potest possit quæcunq̄ uota, irritare ambigitur Archid. namque quem Syluest. uerbo, uorum. 3. & citat & imitatur, & Palud. in 4. dist. 38 q. usque adeo absolutionem censent potestatem irritandi, quā dispensandi, ut credant sine ulla prorsus causa fieri posse irritationem, licet non dispensationem. Et rō inquirunt, est, qđ dispensatio non fit, quia uotum non erat ualidū, & ideo requirit causam, irritatio uero fit, quia non erat ualidum absque superioris assensu, & ideo putant in merito esse arbitrio superioris absque alia causa irritare, sicuti qui uotum, absque ulla causa potest nō uouere. At uero hæc sententia moderatione temperanda est, nam etsi discrimen sit, qđ irritatio nulla intercedente causa, sit ualida, quod in dispensatione non sic uniq̄ facile conceditur, nihilominus praelatus absq̄ ulla omnino ratione uotum irritans profecto non esset a culpa saltem uenialis liber, nam cum irritatio actus quodammodo sit iurisdictionis, debet iudicio & perspicacia uti antequam irriter, ut perpendat utrum sit uolūntas ac decentius facultatem negare, an concedere. Quare non est tam absoluta libertas in superiori ad irritandum, postquam subditus proposuit antequam uouere, quam in subdito antequam a superiore facultatē exposcat. His de potestate irritandi praelatus, secundum

Archid.
Syluest.
Palud.
Rō prae
fatæ opi
nionis.

Moderatio
prae
terita
fuit.

2. Du
bium.

dum

Rō du
brandi.

Augist.

Rōgo.

Scrupu
lus.

Solutio

dum continuo subsequitur dubium circa illud conclusionis temperamentum, videlicet, in quibus alteri subijcitur, nempe ut illa perscrutemur, in quibus monachus superiori subditur: Nam apparet nulla opus fuisse exceptione. Quoniam ut modo dictum est, simpliciter tota prelato tanquam Dei vicario consecravit voluntatem. Ad huius infidam intelligentiam notandum est, quadrifida esse monachorum opera. Primum, n. genus opera. est eorum, quae solenni voto comprehendantur, ut sunt tria vota essentialia & peculiaria statuta. Et in his dubio procul subiicitur prelato monachus. Apparet nihilominus posse de his votum voto ita firmiter adiacere, ut illud prelatus irritare nequeat, ut si uoveat in ordine nostro nunquam carnes gustare, & nunquam locis & horis uetitis silentium rumpere, quoniam postquam licuit votum solenne de illis emittere, uidetur posse, & arctius se adstringere ad ea seruanda. Respondetur, nihilominus & haec etiam posse prelatus irritare vota quin uero & debere, quia haec uinculorum congeminationis super eadem materia uix unquam prudenter fiunt. Potestas autem inde patet, quod cum super omnibus constitutionibus & regulis statutis praeter tria essentialia vota ualeat praefectus ex causa dispensare, cohibere potest subditorum arbitrium ne de hisce statutis recedant edant vota. Nam & illa super quibus dispensare potest, dum dispensando facit ea de illicitis licita, potest pro causa nonnunquam iubere, sicut ut subditus silentium rumpat, aut religioni ieiunium, ac perinde ualeat horum vota cessare. In secundo ordine sunt opera libera, id est, quae neque lege sunt precepta neque sub voto concluduntur, ut orare, atque noua superaddere ieiunia. Atque ad haec quidem praefectus pro suo libito cogere nequit subditum, secundum illud uerbum Bernardi. Votum meum non augeat Praelatus sine mea uoluntate. Tamen nonnunquam in casu necessitatis iubere possit orationes & forte ieiunium, quod ad rem modo non pertinet. Potest etiam tamen impedire, quando libuerit, atque adeo haec peculiariter proprieque sunt opera, quorum vota praefectus irritare potest. Tertius operum ordo est, quae prorsus Praelati auctoritatem exuperant, ut transitus ad arctio-

rem religionem . Hoc enim cum ad exitū
spectet subditi , ex eiusdē obedientia Præ
lati non comprehenditur sub illa , quo fit
ut bene ait Caieta. uotum quod mona Caieta.
chus eiusmodi transitus emittit , non pos
sit a Prælato irritari . Atque adeo hoc ope
rum genus exceptum potius illo conclu
sionis uerbo in his in quibus alteri subij
ciuntur . Haud tamen crediderim huiusmo
di uotum transeundi ad astrictiorem reli
gionem , omnino exire auctoritatem Præ
lati , ut idem auctor insinuare videtur , sed
tantum quod ad irritationem , immo arbi
tror posse eundem Prælatum super idem
dispensare . Quorū discrimen q seq. art. 3.
subijciemus . Quantum operum genus est Quarta
eorū quæ ad salutem sunt necessaria , ut le assensio.
gis præcepta seruare , neq. uero illa modo ,
sed & quæ ad charitatis seruatorem attinent ,
quorum cōtraria sunt uenialia . Atqui ho
rum uotum censet idem Caieta. irritari a Caieta.
præfecto non posse , ut si monachus votū
Deo uouerit non furandi , aut non men
tiendi . Ratio eius est quoniam hæc mate
ria nō est prælati subdita quandoquidem
super his ipse ueluti super regularibus sta
tutis dispensare non ualeat . Ait nihilomi
nus posse prælatum eiusmodi uotum no
mine Dei commutare . Quare & hoc quo
que exceptum arbitratur in conclusione .
At uero non facile illi de hac re subscri
berem . Nam etsi quantum ad necessitatē
implendi dispensatio istorum sub potesta
te prælati minime comprehendatur , nihi
lominus illa noua obligatio qua subditus
sua sponte religare se cogitat , non uideo
cur non possit a prælati irritari . Nā quan
tum ad spontanea , dñs est subditarum sibi
uoluntatum . Tertium subinde dubium cir
ca eandem conclusionem est de illo uerbo Tertiū
dubiū .
videlicet , q̄ eiusmodi uotum rei in qua
subditus superiori subijciuntur , non est sine
eius consensu firmum , est inquam dubiū ,
utrum antea quam accedat superioris cō
sensus , uotum subditi teneat , an uero
contra ipso facto sit nullum ? Et dubitatio
nis articulus est , utrum cum in uoto sub
diti semper includatur superioris condi
tio , subintelligatur affirmatiue , si ille con
senserit , an uero tantum negatiue , scili
cet nisi dissenserit ? Nam priorimodo uo
tum ante eius consensum nullum est , po

Richar. steriorem ualeat quousque per ipsum irritum sit. Et quidem Richard. 4. sent. dist. 38. art. 4. quem multi Summistarum sequuntur, distinguunt inter religiosorum uota, atque alia aliorum subditorum, puta filijfamilias, & uxoris, &c. Et de religiosis generalem absolutamque assuevit conclusionem, nempe sic esse per uotum solenne inhibitos noua edere uota, ut quodcumque cuiuscunque generis absque expresso consensu superioris faciant, ipso facto irritum sit & cassum. Quare non solum eius transgressio, nullum est peccatum, uerum & emissio nonnulla est noxia. Nam incassum uotum uere culpa est. Quin uero arbitratum Richard. eiusque comites hanc esse sententiam D. Tho. propter uerba postrema solutionis tertii quartique argumenti, ubi ait uotum religiosi non esse firmum nisi superiori placuerit, aut non renuerit. Assertitque in eadem sententiam can. Monacho. 20. q. 4. Et supra hæc adhibet rationes duas. Prior est, quod cum religionis onus sit ualde graue neque decet, neque uero licet professionis uotum nouis sarcinis onerare, ne religiosus oneri succumbat. Posterior, quod cum idem religionis uotum tantæ sit altitudinis, ut omnia præcedentia in ipsum commutata extinguat, sic ut etiam subsequencia eiusdem uirtute irritentur. Quare de filiis familias & uxore non negat quin possint facere aliqua uota de his quæ sibi non sunt prohibita. Huic autem opinioni, ut beatus Syluest. uerbo, uotum, tertio, S. 3. ait, neque S. Tho. suffragatur, neque arridet acritas. Quare Petrus a Palade, & Innocentius illic ab eodem Syluestro, citati, innuene fatentur religiosos, qui quidpiam uouerint, quo prælati obedientia non impeditur, reos esse uoti, nisi dum per prælatum irritum non habetur, illud impleant. Et ratio profecto est in promptu. Nam si alij subditi citra suorum maiorum iniuriam possunt ipsis inconsultis uotum suscipere conditionale, quousque superiores ipsi renuerint, ut Richar. ipse fateretur, non est cur religiosi eadem facultas interdiciatur. Secundo arguitur contra eius rationem. Quod obstante religionis onere potest religiosus habita prælati facultate alia superaddere uota, ergo nihil obstat quo minus ipso inconsulto de materia, quæ sibi non est

prohibita, possit idem suscipere, dummodo paratus sit causam uoti nunquam abesse officiis obedientiæ, & quoniam superiori uotum displicuerit, ab ipso cessare. Cap. autem monacho, nullatenus aduersariis, immo nobis patrocinatur. Haud quippe ait illic Basilus quod uotum monachi sine consensu Abbatis sit nullum, sed quod sit frangendum, ubi insinuat autem fractionem solidum fuisse. Quamuis neque illa admonitio illo est rigore audienda, ut quidquid religiosus uouerit, illico sit frangendum, sed illud prorsus quod uel ei uel prælato sit graue & molestum. Ad sensum igitur S. Tho. dicendumus, qui uel sentire uotum ante consensum prælati emissum nullatenus esse obligatorium. Nam & in conclusione & in solutione tertii & quarti dicit, tunc notum esse firmum, quod sonare uidetur non esse obligatorium. Huius autem uerbi sensum Caieta. docta distinctione enunciat. Materia. n. uoti respectu religiosi duplex esse potest, altera scilicet prohibita, uel in genere, sicut constitutionum interdictio, ne quis, monasterii septa egrediatur, prohibetur uotum peregrinationis. Aut in particulari, sicut si prælatus bona causa inhiberet, ne quis suorum de tali aut tali re uotum emitteret. Altera uero est materia non interdicta, ut orare, quibus horis uacat & studere, ieiunare, &c. Secundum quam distinctionem ad dubium respondetur, quod cum uotum de materia prioris generis emittitur, subintelligenda est affirmatiua conditio, uidelicet si prælatus ratum habuerit. Si uero materia sit posterioris speciei, tunc conditio subintelligenda est negatiua. scilicet nisi prælatus irritum fecerit. Et ratio discriminis est, uotum debet fieri de relicto, quando uero materia est prohibita non est licita nisi fiat super illa dispensatio, quapropter qui tali fecit uotum, non obligatur quousque assensus prælati accesserit. Attamen quando materia non est prohibita, apta est ad uotum. Et ideo religiosus uotum faciens ordini, uel ieiunandi uel non metiendi, ipso facto astrictus est quousque præfectus uotum irritet. Quare forte de causa sub distinctione ait in solutione 4. S. Tho. quod in uotis religiosorum intelligitur debita conditio, scilicet si suis superioribus placuerit, renituntur

uel

vel non, ut prius membrum referatur ad materiam prohibitam, posterius uero ad liberam. Quare cum dicit uotum absq. assensu prælati non esse firmum si sit uotum prioris generis, intelligit non esse ualidū, si uero posterioris, plane intelligit qđ etsi ualeat, non tamen sic solide, quia semper eius irritatio ex uoluntate pendeat præfati. De utroq. aut. membro super est dubitatio.

Dubitatio.

Solutio

Scrupulus.
Solutio

Dubium alterū.

Rñsio.

Hæsitatio.

tatis non aliter. Ad quod operæ pretium est respondere. De priori inquam est dubium, qđ uotum de re illicita ipso facto est nullum, immo peccatum, uotum ergo religio si de re prohibita, neq. sub conditione ualeat, immo est peccatum. Respondetur per distinctionem antecedentis. Quando n. res est prohibita, quia per se mala, tunc uotum illius iniquum est, quando uero tantum est mala, quia prohibita, potest sub dispensationis conditione materia esse uoti. Sed quærit, utrum sic uouens teneatur id denuntiare prælato? uidetur. n. postquā nō est uoto ligatus, nō teneri. Respondetur ideo teneri, ne uanum sit uotum, quod absq. eius licentia implere nequit. Sed de hoc iturum apertius. De posteriori etiam membro dubitatur, utrum religiosus qui liberam materiam noui (puta orare, aut ieiunare) teneatur rē prælatum celare, ne uotum irritet, an uero contralicium ei sit eidem id patefacere, ut infectū reddat? Vt. n. hoc posterius in fraudem uoti cedere. Respondetur licere rē detegere. Nam in hoc utitur iure suo. Quin uero si graue est uotum, potest molestiam suam & graueni ei aperire, ut irritet. Neq. ut uoto iniuria, quandoquidem munus maiorum est subditorum temeritatem corrigere, tametsi quando uotum non est acerbum, salubrius est libenter illud persolvere.

At uero rursus circa prius membrū dubitatur. Vtrum religiosus qui uotum rei prohibitz emisit, satisfaciat perēdo a suo præfeco facultatē operis obcundi non ex primendo uotum? Apparet. n. hoc satis esse. Nam postquam consensus superioris ad hoc requiritur ut tanquam materiz dominus illam permittat, qua ratione dicebamus quod cum uotum materiz non inhibere emittitur, statim tenet, sit, ut si ipse opus inhibeat, uidelicet ne peregrinet, satis illud est ad uoluntatē uoti, Multū

hic non necessariā metaphysicā a cumulat. Cuius res. n. perspicacior est, quā ut nec Caieta. verbis indigeat. In primis hoc est certissimū qđ si prælatus, uoti nescius, tñsi prohi. assertio beret opus, nō ideo uotum fieret irritum. Nam subtrahere materiam ad ipsū, non est uotum irritare. Etenim cum irritatio actio sit iudicialis, quæ rei nouitiam exposcit, debet idem prælatus uotum nō se ut ipsum caisset. Atq. hinc palam fit consequens, tenei subditum antequam sit in mora, illud eidem patefacere. Quare Numc. 30. requiritur in patre nouitia uoti filiz, ut consentiat uel dissentiat. Quod si contra arguas, Maritata mulier, quæ uotū simplex contricte fecit, nō tenetur coniugium illud detegere, sed pōt licite, dummodo debitū reddat, non petere, ergo pariter pōt tacere subditus, Rñdetur, nulla similitudine argum.

Solutio pugnare, quoniā eo ipso qđ mulier est uiro coniugata, adempta illi est potestas uouēdi non reddere, et sub conditione, & ideo uotum suum nō intelligitur nisi de nō petendo, quod pōt facere nescio uiro, sicut religiosus clam prælato implere uoti orādī. Vbi aut. materia prohibita uouetur sub conditione, tenet uouēs id dispensatori notū facere, alias in cassum uoueret, quod in Dei ludibrium uergeret. Maiori aut. ambigendi occasione interrogatur, utrum postquam religiosus cum facultate prælati uotum de re aliqua suscepit, maneat nihilominus penes eundem superiore irritandi facultas.

Apparet. n. nullam fieri reliquam. Quod Richard. loco citato, opinatus est, immo dubitat an dispensare tunc possit, sed ac euolandum: ad Papam. Nam cum ad uoti firmitatem in subdito nihil amplius requiratur quā prælati cōsensus, fit ut postquā illo firmatum est, nulla super ipso illi super sit irritandi potestas. Nihilominus respōdetur tunc etiā in præfati arbitrio permittit illud irritare. Et ratio est quia etiam emissio uoto religiosus nihilominus simpliciter manet subditus atque adeo neq. prælatus sua orbatur auctoritate. Quin uero adde quod nō ūquū, etsi bona causa facultatem concesserit, poterit nihilominus rite & recte mutatis rebus id quod semel ratum habuit reuocare. Patrocina-

tur huic documentum Aug. si. super Num. qui refertur 33. q. 5. ca. n. luit. h. b. 10567

uotum quod puella paterna facultate firmiter susceperat, posse postea a uiro irritū reddi. Ad id quod quāuis absq. ulla causā uotū idē cassū esse peccet, nihilominus uotū est cassatum. Atq. huic assertioni suffragatur idē ibidē Aug. eadem causā & quæstione, can. manifestū. ubi ait expresse, qđ si uxor auctoritate uiri uotū emiseric, qđ ipse, neq. citra suam culpā postmodū cassauerit, nihilominus uxor parere teneatur. Quin uero textus ipse sacer id ipsum continet. Quod autē uir & pariter prælatus sine causā reuocando peccet, non solū illic Aug. uerum & textus ipse Nam. 30. constituitur, ubi ait quod ēdū conuenerit uisus fuerit maritus. sed postea cōtradixerit tūc uxor non tenebitur uoti rea, sed uir ipse portabit iniquitatē eius. Et id est, quod et si superior facultatem habeat irritandi inferioris uotū, non tamē usq. adeo absolutā, ut supra diximus, quin iō. e. & iudicio id debeat facere. Et id postquam facultatem concessit non dēt absque causā reuocari. Confirmatur hęc manifeste de religiosis snia, ex simili a muliere maritata desumpto. Enim uero si uxor præmissa etiam uiri facultate munus aliquod uouerit sacro alicuius Diui, semper dum non soluit in arbitrio est uni dictum retractare, quod si retractauerit, quāuis ipse in culpa sit, nihilominus ipsa non poterit non obedire. Ex pressū est snia Ambrosij in libro de Paradiso qui refertur can. nec illud. 3. q. 5. ut illud Gratian. infert. Et id est, quod illa facultatis concessio non est absoluta nāslatio dñi iulius rei in uxore, sed solū ius offerendi sacro quā pp. quousq. res ipsa traditur, semper est a superiore dependens, si reuocare libeat. Neq. tua consequentia ulla est arguas. Superior peccat retractando se, ergo subditus minime ei teneatur obsequi. Illatio inquam nulla est. Quoniam non est subditi eximare iussu maiorū in his quæ non sunt, per se mala, sed ex ipsorum arbitrio dependent secus ubi rex per se illicitam iubereat, ut iurarij, uel mentiri. At uero sicut de religiosis monachis supra quæsitū est, sic & de uxore respectu uiri quærendū superest, utrum in uniuersum possit uir cuncta uxoris uota irritare? Et quid de Cuius parti modo exciperet uotum. ō, eccand. puta nō matien

di, quia in illa materia nō ut subdita uxor. At uero crediderim, & illud irritare posse. Nam licet quantum ad necessitatem legis non sit subdita, est tamē subdita quātū ad utronē obligationem. Quare nullo excepto uir potest uniuersa uxoris uota irritare, & si aliquod esset quod irritare nequiret, dispensare nouissimum est ne utrumque posse quia ut quæstione proxima videbimus, illud proprium est spiritualis prælati. Attamen vice uersa, utrum etiam uxor irritare possit uotum mariti, in dubium euocatur. Apparet enim ab una parte nullam habere huiusmodi facultatem. Nam ut scriptum est, ipsa sub uiri potestate erit, non econuerso. Respondetur quod cum in fide coniugalis tori pares sint, ut primū ad Corinth. 7. ait Paulus, quia uir non habet potestatem sui corporis, sed Paulus. uxor sicut neq. uxoris sui, sed uir, neuter absq. alterius permissu uotum facere potest simpliciter castitatis, immo illo nō obstante teneatur uterque debitum alteri reddere, ut bene colligit Gratian. can. manifestum trigesima tertiam quæstione quinta. An uero possit alteruter uotum facere non petendi, maior est dubitandi iō. Nam in hoc nullam, quantum ad fidem tori irrogat alteri iniuriam. Nihilominus quod ut possit cuiusmodi uotum uxoris irritare, non debet esse in ambiguo, non utique propterea quod est contra fidem thalami matrimonialis, sed quia ipsa uere est subdita. Et ita expresse ait August. in eodem ea manifestum. Quod autem uice uersa si male uotum mariti possit uxor irritare, latentius dubium est. Nam propterea qđ sit contra fidē, non pōt. postquam paratus est debitum reddere. Neq. uero ratione sublektionis, quia uir non est uxori subditus. Respondetur, in primis tale uotum prægrauē esse uxori & pene maritali fidei aduersum. Nam cum mulieres præ pudore petere uix audeant debitum, si uir petere esset prohibitum, in fraudem matrimonij resularet. Et ideo non longe ab scopo aberraret, qui diceret tale uotum absque consensu uxoris non tenere. Saltem hoc certum est, quod debere per Antistitem omnino ad tollendos scrupulos dispensatione abeant. An uero extra hanc materiam uir habeat absolutam potestatem

Solutio

Scrupulus.

Rñsio.

Paulus.

August.

Dubitatio.

Ambr.

Qđ aliter.

Caicta.

• uouendi

vouendi in consilia uxore, forte quæris. Apparet. n. ueritas sic habere, postquam nō est uxori subdicius. Sed tñ ab altera par-
ta argum. nihilominus existit, q̃ in his quæ ad communem utriusque familiam attinent, non possit. Vt si longam peregrinationem uouerit, per quam officium coniugale suo defraudaret fructu, aut si amplam uoueret pecuniā, quæ ipsi uxori & filiis alendis necessaria est. Profecto non prorsus probabiliter caret, id non posse quicquid in uxoris perniciē uergit. Ad hoc n. nihilominus trahitur irritandi facultatem simpliciter non esse uxori permittendam, respectu uiri, maxime in bonorū dispensatione. Nam etsi illa reclamante ipse uoluerit bona prodigere, quamuis male faciat, factum nihilominus tenet postquā absolutus est eorum administrator, atque adeo eiusmodi uotum non subest uxoris potestati. Nihilominus si uotū in uitium prodigalitatis aut iniustitiæ impingeret ipso facto non haberet uim obligandi & sic nulla egeret irritatione. Simile dicendū est de absentia. Pōt. n. uir circa fraudē matrimonii pe. egre proficisci, atq. adeo si causā exigeret uotum emittere, neque in hoc subdici uxori. Si tñ non esset cā legitima, pariter non teneret, sed peccatū esset uouere. Possissimū hic aut dubiū est, quin uoto soluto non facile, utrū postquā uterque coniugum cōi consensu uotu castitatis emisit, possit maritus, quam facit uxori, facultatē reuocare, atq. adeo eius irritare uotū, ac pari iure uxor quā facti forsitan pœniter, suam Et quā uiro dedic. retractare, debitumque ex illo petere. Est. n. snia

Solutio

Dubiū graue.

Sētētia
Gratiani Gratiani in eodem can. manifestum. negatiua. Nam postq̃ uterque suo renunciauit alteram iuri, uterq. sit ab altero liber. Argumentū aut quod rem debiam facti, est huiusmodi. Postq̃ uir facultatem fecit uxori continentiam vouendi, uidelicet non petere debitum, potest illam reuocare, ut auctoritate non solum Diui Augustini, uerum & diuinæ scripturæ, & rationem modo confirmatum est. Quod autem pleniorē concesserit, nempe ut neque pederet, neque redderet, non tollit quin utranque pari ratione possit retractare, ergo uir saltem annullare potest eiusmodi uotum uxoris. Et cum hoc iure par sit maritus coniux, ip-

sa etiam posse uidetur retractare concessam facultatem. Accedit, quod usu uenire potest, ut uterque in periculo versatur carnis illecebræ, atq. adeo consiliū sit iuxta monitum Pauli. 1. ad Corin. 7. adulum coniugii redire. Quod si dixeris, eo quod ambo communi consensu uotum emiserint, priuatum esse utrunque potestate reuocandi, profecto ratio huius nō est adeo patens. Si enim maritus reuocare facultatem ualer, quam dedit uxori, quādo uxor non eandem ei vicissim contulit, non apparet cur eo quod uxor eandem contulerit, priuatus sit uir facultate sua. Profecto argumentum uidetur rem dubiam facere. Nihilominus respondere possumus, q̃ cum in illo officio pares sint coniuges quā uicario mutuoque consensu uterque uouet, est genus quoddam mutui contractus, facio ut facias, id est renuntio iuri meo, ut tu renunties tuo. Quocirca ob id quod uxor uiro suo renuntiat debitum exigere, priuatur maritus non solum iure petendi, sed & facultate reuocandi factum, quia propter utriusque uotum censetur absolutum castitatis. Aliud post hæc dubium sequitur. Vtrum uotum semel a superiori irritatum, si postmodum ab eius cara & seruitute exeat, reuiuiscat? Ad hoc sunt qui distinguant, uotum impuberis irritatum non reuiuiscere. Si tamen pubes iuuerat, quando illud fecit, nempe si quantum decimum excefferat annum, quamuis irritetur, nam si reale est, ut supra diximus, etiam tunc usque ad vigesimum quintum irritari potest, tunc aiunt cum taliter uouens fuerit emancipatus, tenēri. In hanc sententiam solet citari Innocenti. in cap. scripturæ de uor. & uot. redemp. Attamen ipse nihil amplius dicit, quam quod impuberes uouentes, uel qui sunt sub tura parentum, tenentur cum fuerint emancipati, implere. Cum ergo non explicet, etiam si fuerint cassata, non est credendus id sentire. Sed Paludan. tamen ambiguit. annuere ad hoc uidetur in 4. distinctio. 32. quæst. 4. Attamen salua auctoris estimatione, contraria sententia proculdubio amplectenda est, quam Syluester tenet uerbo, uotum. 3. 5. 2. nempe quod in uniuersum, uotum quodcumque siue uxoris siue filii, siue serui, siue reli-

Solutio

Solutio

Postremū dubium.

Paluda. sētētia.

Repro- giosi semel irritatum, nullam deinceps uir-
 bai snia tutem retinet, qua ullo tpe obligari pos-
 p̄sata. sit nisi iterato fiat. Extat n. regula iuris, q̄
 obligatio semel extincta instaurari non
 potest. C. de remissione è pignoris, l. cū ex
 causa. Atque huic sniæ libentius arriuerit.
 Panormit. super eodē. c. scripturæ. citato.
 Imo & textus cap quidam. & c. placet. de
 conuersio. coniuga. id confirmant, quippe
 ubi habet, q̄ coniux religionē intrans qua
 tenus alterius coniugis reclamatione cas-
 satum est, post obitum eiusdem coniugis
 non amplius ligat. Molestior autem dubi-
 tandi ratio existit, dum uxor, v. g. uotum
 emitteret executioni tunc mandandum,
 si maritum uita superauerit, & idem de fi-
 lio, si dum sub cura parentis ageret, uotū
 emitteret, post suam emancipationem ex-
 plendum, & pariter seruus sub conditio-
 ne si fuerit libertate donatus, utrum & eius-
 modi uota possint etiam idem superiores
 irritare? vñ nanq. pars negatiua inde con-
 firmari, q̄ eiusmodi uota sunt pro tempo-
 re, quo uouentis libertas sub aliena pote-
 state non constringitur. Præterea quia uo-
 tum uxoris, tunc nullatenus marito no-
 tet. Ad hoc posset trifariam responderi.
 Primo sub distinctione. Eiusmodi nanque
 uota alia sunt, quæ sunt superiori grania
 & incommoda, alia uero, quæ non nisi in
 uouentis grauiamē uergunt. Illa quæ sunt
 prioris generis, non possunt ab illo uerita-
 ti si pro tpe facta sunt quo fuerit ipse uita
 defunctus, ut si non religionem uouerit,
 aut castitatem, quia illam nullam hñtincō
 moditatē, præterquā q̄ coniugali officio
 superstitie uigō quodatenus uñt obitare.
 Si aut incommoda sunt uouenti, itaq. irri-
 ratio in bonum eius cedit, tunc uñ posse
 maritus & pater illa irritare, uñ si uouerēt
 longam peregrinationem, aut longos sum-
 ptus. Alij uero scrupulosius respondent,
 neutrius generis uota illo pacto edita irri-
 tari posse, ac subinde consulunt ad dispen-
 sationem recurrere, syluester uero uerbo
 reigio. 2. S. is. contrariam per aliud extre-
 mum sequitur opinionem, nempe quod-
 cunque uotum quod quisq. dum sub alte-
 rius est potestate, euerit, posse durante
 illo tempore irritari, ut si puer decimo ter-
 tio anno, intrare decimo quinto uouerit
 religionem & pariter si ante uigesimalum-

quintum quidpiam uouerit, post illam æ-
 tatem exequendum potest illico ea pater
 irritare, uidelicet illud p̄sonale ante quar-
 tumdecimum, & alterum reale ante uige-
 simumquintum, ut articulo proximum ut
 dendum est. Et re uera non est eiusmodi
 snia metuenda. Apparet. n. inde tuta, qđ
 cū uoluntas subditi illi tpe simpliciter sit
 superiori arbitrio alligata, quacunque con-
 ditione id uouerit, irritari tunc pōt. Adde,
 quod ratio huius p̄tatis q̄ superiori in est,
 illic fundatur, ut subdito consultum cu-
 ret, propterea quod nō p̄sumitur eius uo-
 luntas idonea rationis luce illustrari ut
 uouere possit. Quapropter etsi conditio-
 nem apponat implēdi postquam fuerit li-
 ber, eadē poscit ratio, ut superior iudicio
 suo tunc dum sui iuris est, perspēdat, an id
 illic congruatq. adeo in sua est p̄tate tunc
 quādo uotū editur, irritare, eo uel maxime
 quod nullū est uotū quod in grauiamē ip-
 sius uouentis non credat. Quare distinctio
 in prima respōsione facta, superuacanea
 uñ. Verum uero si durāte ætate, qua filius
 est sub potestate parentis, nunquā fuerit
 irritatum, postquā eandem ætatem transi-
 erit, possit ab eodem patre irritari, mul-
 to maiori perplexitate ambigitur, sed ta-
 men articulo proximo aptius dissoluetur.

Super est ergo eadem ad argumēta ini-
 tio quæstionis obiecta respondere. Primi
 autem responsio iam supra explicata est.
 Nam etsi obligatio quæ sit Deo, maior sit
 quā illa quæ sit hominibus nihil sibi tamē
 offerri optat, nisi quod sub dominio sit of-
 ferentis. Nam obedientia, quæ parentibus
 debetur obligatio etiā est diuina, & quā
 subditi debent p̄latis, quare non habet
 gratum, ut contra eiusmodi maiorum uo-
 luntatem subditi quidpiam uoueant. Ad
 secundum respondetur, quod postquam si
 lii ad annos pubertatis peruenierint, puta
 quartumdecimum annum masculus ex-
 cesserit, & fæmina duodecimum, nisi serui-
 tia sint & mancipia, sui sunt iuris, quantū
 ad ea, quæ suam attinent personam, nem-
 pe ut uel religionem profiteantur, uel ma-
 trimonia contrahant, manent tamen sub
 cura parentum quantum ad bonorum di-
 spositionem. Quare reale uotum, quod an-
 te uigesimalumquintum emittunt, irritari
 a superiori potest, ut articulo proximo ui-
 debitur.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dum.

Ad 3.

Obie-
ctio.
Contra.
Solutio

debitur. Servus autem quia in p[ar]te d[omi]ni est neq[ue] ad religionem se unquam obliga-
re valet, neque ad peregrinationem, neq[ue]
ad aliud per q[uo]d d[omi]ni obsequio subducatur,
ut Doctores super cap. scripturæ, extra, de
uot. & uot. redempt. annotant. Ad tertiu[m]
vero r[ati]o d[icitur] S. Th. q[uod] etsi plus sit facere, quā
promittere, atq[ue] adeo religiosi multa in-
consultis p[re]latis facere queant, nihilomi-
nus non possunt firmiter absque eorū cō-
sensu uovere. Et r[ati]o inquit, est, quia nullū
est tempus exceptum in quo p[re]latus nō
possit eum circa aliquod officium occupa-
re. Verum hanc r[ati]onem Conradus loco
citato non approbat. Arguit. ē. hoc non
euincere, quin possit subditus aliqua uo-
uere, quorum contraria non potest iube-
re p[re]latus, ut non mentiri, non male lo-
qui &c. At uero sanctus Thomas non in-
tendit illam pro ratione adæquata indu-
cere. In cōtextu nanq[ue] q[ue]stionis causam red-
diderat, cur subditus inconsulto p[re]lato
uovere non potest, nempe quia habet uo-
luntatē illius arbitrio alligatam, & eandē
explicat in initio r[ati]onis, s. quia religio-
sus subditus est p[re]lato quantum ad suas
operationes, sc[ilicet] in professionē regulæ. Alia
autē subiuncta causa solum est particula-
ris, respectu illorum operum, quorum con-
traria p[re]latus potest p[re]cipere. Nam cū
potestatē habeat quocunq[ue] ipe p[re]cipiē-
di, libera esse d[ebet] subditi uolūtas ad obte-
perandum, & ideo uovere contra non po-
test. At uero neq[ue] de h[uius]modi operibus tam
evidenter h[ec] ratio rem conuincit, quam
illa prius enarrata. Nam cauillari quis pos-
set, dicens, q[uod] quamuis p[re]latus potesta-
tem habeat quocunq[ue] temporis articu-
lo occupare subditum, r[ati]o inde euincitur,
q[uod] possit eius uota irritare: sed hoc tantū,
quod non obstante uoto debet ei contra-
rium iubenti obedire. Sed nihilominus
uotum perstat firmum, obligans subditū
secundum ipsum facere quandiu p[re]latus
opus contrarium non p[re]ceperit. Itaque
auctoritas p[re]latis extenditur ad impediē-
dum aliquando executionem uoti, non ta-
men ad irritandum uotum. Attamen ni-
hilominus est congruens ratio, q[uod] si potest
quoties libuerit executionem impedire,
possit & uotum tollere, quod quidam te-
mus libertatē obedientiæ obuiare uidetur.

Ad quantum denique responderetur, quod Ad 4.
etsi uotum subditi sine consensu p[re]latis
emissum non sit omnino firmum, nihilo-
minus quia eius permisso mandari potest
executioni, non peccat subditus uouēdo,
siue religiosus sit siue uxor, siue filius. Ex
quo uerbo colligitur uotum statim esse
obligatorium, si de materia sit non prohi-
bita, licet a p[re]lato pendulum. Secus, si
sit prohibita. Sed neque tunc est peccatū
uovere, postquam sit sub cōditione, si p[re]-
lato placuerit: sicuti alterum cum condi-
tione, nisi renuerit.

ARTICVLVS II.

*Utrum pueri religionis voto se possint
obligari.*

Secunda hominum conditio de qua
bus dubitabatur, an se possint uoti argum.
iugo subdere, est puerorum. De qui-
bus arguitur, q[uod] nulla se possint uouendi
religione uincire: Ad firmiter requiri-
tur deliberatio: quæ cum absque rationis
luce fieri nequeat, amentibus & furiosis
non accidit, ac perinde religionē uouen-
di excluduntur: pueris autem aut nullus
affulget rationis radius, aut malignior at-
que exilior quam ut deliberare queant,
ergo quidquid uouerint, cassum est. Secū-
do arguitur, Id quod fieri recte potest, ne-
quit ab alio haberi irritum: uotum autem
religionis quod uel puer uel puella ante
pubertatis annos suscepit, potest a parē-
tibus retractari, ac perinde a tutore, ut 20.
q. 2. c. puella. prospectum est ergo uiden-
tur eiusmodi pueri ante legitimos eorū
annos non posse rite uovere. Tercio: Pro-
pterea religionem ingressis annus permit-
titur probationis, ut maturo consilio per-
pendant quid ferre ualeant humeri, h[ec]
autem matura perpenso non cōpetit pue-
ris, ergo non possunt legitime uovere. In
contrarium est idem ipse citatus canon,
puella, ubi admonetur uotum puellæ nisi
intra annum a parentibus reuocetur, uali-
dum esse, quod testimonium est ante fuisse
rite factum. Nam quod non rite sit factū
si non reuocetur, nunquam fit illa ratione
solidum.

Ad quæstionem quatuor conclusi mi-
buit.

Primū
argum.
Secūda.
Tertiū.

Prima conclusio. **bus** respondetur. Prima est. Si puer & puellam ante pubertatis annos nō ea utantur rationis luce, ut deliberare queant, nullo se voto possunt constringere. Ante probatio nem autem conclusionis recolere ex superioribus opus est alterum esse votum simplex, alterū vero solenne, quorum dicta est, quod solenne sola ecclesiæ auctoritate firmatur, eo quod in benedictione aut consecratione, ad modū superius expositū, scdm ecclesiastica decreta solidatur: votū autem simplex efficaciam nō habet aliam, quam quæ a deliberatione uouentis exurgit, quæ se obligare intendit. Hæc autē deliberatio duplici de causa, ut dictū est, infirmatur, ne robur habeat. Vno quidē modo ex defectu rationis, ut de furiosis & amentibus dictum est, dum suo paroxismo tenentur altero uero modo ex eo, quod uoluntatem hēt alterius arbitrio colligatam. Ex priori ergo membro fit consequens nostra cōclusio, quod si puer nondum vsu rationis fungitur, nequaquam se potest voto perstringere.

Secunda conclusio. Si puer ante pubertatis annos munere rationis fruatur, potest quidem quantum in ipso est uoto se obligare, sed nihilominus ex parētum arbitrio pender, aut eius qui pueri curam gerit, ut possit ab ipsis irritari. Probatur conclusio. Nam pueri ante legitimam ætatem in utroque memoratorum modo impediri sunt nempe & ob rōnis defectū, & ob ligamen quo eorum uoluntas sub iugo est parentū. At uero quia, etsi non crebro, tamen quandoq. usu uenit, & lux festina rōnis ante cōsuetam ætatem aliquib. affulgeat, fiantque subinde doli capaces, idonei tunc sunt, ut rite possint quantum in se est uota edere, manet nihilominus impedimentum alterū pura dependentia ab aliena uoluntate, cuius arbitrio irritari possunt.

Tertia conclusio. Votum solenne nemo quantumcunque sit doli capax, ante pubertatis annos potest suscipere. Conclusio non alia indiget probatione, quam ecclesiæ auctoritate, nam sola est causa huius asserti, quæ quidem masculis 14. annum præscripsit, foemellis uero 12. Quarta demum conclusio. Post annos pubertatis quisq. se potest religionis uoto nihilominus solēni q. simplici, quantumuis parentibus reclamantibus, firmissimè obligare. Hic primum om

Quarta conclusio. Tres limites g. tatis.

nium tres sunt discernendi ætatis limites: uidelicet infantia, quæ durat primo septennio, quo tempore infantes censentur nullo fungi rationis ductu, atq. adeo eorū vota nihili penduntur. Atq. ad hoc tempus alludit prima cōclusio. Mox sequitur puertitia, quæ usque ad quatuordecimum annum maribus protenditur, ubi pubertas aduenit. Et illa ætate possunt pueri esse doli capaces, sed tamen durat tunc pās parentum ad irritandū puertorum uota, et si sint personalia, puta religionis, ut hīc ca. non solum de reg. lib. 9. For mellis autē præscribitur annus duodecimus, unde pubertas illic incipitur, ut habetur citato c. puella. 20. q. 2. sed quantum ad uota realia, quibus. s. res uouentur, aut sumptus. deinde subsequitur tertia ætas, puta adulescentia, quæ dicitur pubertas, quo tempore adulescentes sunt sub cura parentū, ut de suis bonis sine eorum auctoritate dispendere nequeant: ut habetur, ff. de toto tit. de minor. 25. annis. Hinc autē forsitan nos obiter interrogans interpellet, cur puellis minus sit tps ante pubertatē præscriptū, quam maribus? Nam cū sēminæ leuiores sint iudicii & prudentiæ, contrarium uidebatur ratio flagitare, nempe ut longius eis poneretur ad consultandum tps. Rñdetur forsitan in causa fuisse, q. in foeminis acceleratus festinat rōnis usus, fructus n. quo excelsioris sunt naturæ serius mature scūt. Sed tamen legitima causa fuit, q. in uiro qui præesse debet uxori, præstantior requiritur prudentia quam sēminis, quibus gubernatio familiæ non adeo incumbit, præstantior. n. sapientia requiritur ad gubernandum, quam ad obediendum. Hic uero admonito opus est, quod puer qui ante pubertatem non habet rationis usum, uo uere nequeat, non est tantum intelligendum ante septennium. Nam etiam unde cum anno, & puer tertio decimo, qui illo caret, eadem ratione prohibetur. Et uice uersa iuxta tenorem secundæ conclusionis, si ante septennium eundem haberet usum, quod quidem prudentū discerniculo perpendendum est, obligare se posset uoto, nisi parentes renuerent. Illi ergo annorum limites designatur secundum præsumptionem iuris, atque adeo quando res est dubia, ex illis sumendum est iudicium.

Interrogatio.

Responsio.

Primum documentum.

Secūdu. Sed est hic præterea notandū, q̄ quādo ante legitimū tempus pubertatis quis emisit votum, etiam si sit religionis, quod post modum neque irritatum fuit, neq. legitima ætate iterato confirmatum, cū vñ ille scdm cōsciā reus voti iudicetur, nō sufficit quæcunq. opinio, tunc habuisse vñ rōnis, qñ vult, sed requiritur rē esse adeo certam & compertam, vt nulla aut tenuissima apud viros prudentes reliqua fiat dubitatio contrarię opiniois. Monitum hoc pro captu meo hic ob id appendi, q̄ vulgo existimatur, dū res est dubia, potius esse in fauorem voti iudicium ferendum nempe obligare crediderim nanque prorsus contrarium, nam cum iure eiusmodi puer præsumatur non habuisse usum rōnis, non est in contrarium adigendus nisi luculenter id ratio conuincerit. Melior siquidē est possidentis conditio. & hominem manere liberum, censetur manere in sua possessione. Immo hoc semper arbitratus sum in fauorem voti facere, ac porissimum religionis quippe quod cū res sit gravis momenti, nemo debet, in illam nisi ratione cogente obrudi. Et confirmatur: Quia nemo ante illud legitimū tps tenetur ecclesiasticis legibus, puta sacramentorum, aut ieiuniorum, non ergo est cur teneatur voto quod ex sua mera voluntate pender, nisi plane cōstet esse doli capacem. Ex his sic dispositis ætatum limitibus, colligitur tam convenientia, quam discriminē inter votū personale & reale. Personale. n. est, quod ad personam attinet, ut est religionis, orationis, aut ieiunii, reale vero, quod pertinet ad res, puta ubi sumptus requiruntur. Ambo ergo in hoc conueniunt, q̄ ante rōnis usum neutrum, potest emitti, illo tamen præsentē vñ utrumq. simplex. Nam solēne religionis, non est nisi post quartumdecimum annum. Rursus conueniunt, q̄ ante pubertatis annos, nempe ante quartumdecimum in puero, & duodecimū in puella, utrumque potest a parentibus vel tutoribus irritari, etiam si sit religionis, quo irritato, nulla eius obligatio in perpetuum resurgit. Differunt tamen, quod votū personale post quartumdecimum irritari non potest. Et ratio est, quia iam puer habet rationis usum, ut suam oblige personam, votum autem reale usque ad uigesimalūquin-

Discri-
men &
cōueniē-
tia inter
votum
persona-
le & rea-
le.

tum irritari potest. Circa prius autem horum membrorum forsā quis dubitet, an de omni personali voto sit intelligēdum. Nempe si puer anno 15. uoueat ieiunium aut quotidianam orationem, utrum perinde ac si esset religionis nullatenus irritari possit. Est. n. a parte affirmatiua argumentū, quoniam canones irrotationem nō prohibent, nisi voti religionis, quod in eius fauorem uñ factum. Neque S. Thom. in 4. de alio voto loquitur. Itē si uxor similia ederet personalia vota, possent a viro irritari & pariter p̄ælatus omne votum subditi, sed tantam habet posteritatem pater in filiū, quantum uir in uxorem, ergo & hæc ualet cassare pater in filio qui nondum uigesimalūquintum annum attingit. In contrarium est quod ratio quæ conuincit religionis votum tunc ætatis irritare non posse, est, quod iam tunc est, plenus rationis usus, quæ quidem ratio idem conuincit de quocunq. alio personali. Quare non facile credam illam exceptionem esse factā in fauorem religionis, immo est declaratio naturalis iuris. Et ideo cum illud quod obseruari difficilius est, maioremque exigens deliberationem irritari uetatur, consequens apparet, minora minus irritari posse. Igitur libentius negative ad quæstionem responderem, uidelicet nullum personale votum filij pubertatem ingressi posse a patre irritari. Nam Doctores idem iudicium de omni personali proferunt. Neque simile est de uxore, quoniam illa non prohibetur uouere propter rationis defectum, sed propter subiectionem ad uirum qui omne eius votum irritare potest, sicuti p̄ælatus omne votum subditi, filius autem post pubertatem quo libertatis usum non usq. adeo subditur patri, sed duntaxat in dispensatione bonorum. Et ideo in tali casu nō aliud quā dispensationis remedium suppetit. Quod si quis contrarium censuerit, probatiorem rationem excogitet. Contra tertiam deinde cōclusionem quæ negatum est votum solenne ante quatuordecim annos ualidū esse, arguitur. Matrimonium eorū qui sunt doli capaces tenet ut docemur. c. de illis de spons. impu. ergo & votum ualere deberet, siquidem maioribus priuilegiis foueri debeat quam matrimonio. Adde quod et ordo sacer, quodq. præcedenti

Dubita-
tio.

Rō du-
bitadi.

S. Tho.

Solutio

Argu-
contra
tertiam
conclu-
sionem.

præcedenti dicebamus, si quis ante legitimum tempus illi initietur, tenet. Cui quidem ordini annexum est castitatis votum, ergo non est cur non valeat solenne uotum. Neque satis est respondere sic ecclesie placuisse, nam cum spiritu sãto regatur, nihil temere constituit. Querimus ergo eiusmodi rationem decreti. Rñdetur, quod sacramenta non subsunt ecclesie iudicio ut secundum essentiam mutantur, & ideo ubi competens substat materia, nõ potest illa sacramenta irritare. Vnde cum uir & femina libere consentientes possint iure naturæ se matrimonio coniungere, sit ut si malitia ætatem suppleat, nempe si non modo rationis lux utriq. præfulgeat, uerum & femina idonea sit uiro, atq. ipse possit matrimonium consummare nõ potuit ecclesia tale irritare matrimonium postquam illic sacramentum perficitur. Et similis parq. est de ordinis sacramento.

Solutio ratio. Attamen qm̃ religio non est sacramentum, potest eadem ecclesia solẽne religionis votum irritare, idq. adeo consultiissime ante quantumdecimum annũ cassatum duxit. Quod si rursus interrogas, an saltem tale uotũ religionis existimandum esset pro simplici, apparet nanque sic esse, qm̃ cum ecclesia solam solennitatem denegat, videtur ille in quantum potuit obligatus remanere, puta uoto simplici. Simile enim hñ cap. quidam. & ca. placet. de conuers. coniuga. Coniunx enim qui altero reclamante abstractus est a religione, quamuis a uoto solenni absolutus censeatur ligatus tamen manet ne altero defuncto ad secundas trãseat nuptias, quia obligatus est carnis debitum non petere. Nihilominus non obstante argumenti similitudine, quæ nonnulla est, crediderim impræsentiarum rem secus habere, nempe ante quantumdecimum quis fecit solenne notum, qui nunquam simplex aliud neque ante nec post egerit, nullo ligari, neq. simplicis uoti fuit, quando euidem uotũ illud irritum per ecclesiam hñ ut habetur cap. non solum. de uot. lib. 6. Neque simile est de coniuge, nam in uoto solenni cõiugis includuntur tanquam duæ partes, & non reddere debitum, & non petere, & ideo licet ab altero coniuge sub cuius est potestate impediatur eius uoluntas respe-

ctu prioris, superstes nihilominus sit ei potestas obligandi se respectu posteriori. Ille autem qui ante ætatem solenniter uouet, non impeditur quia alligatam habet alteri uoluntatem, sed propter ætatis defectũ, & ideo ubi simpliciter irritatum est solenne votum religionis, non est cur virtutem simplicis retineat. Postremum deniq. dubiũ est quod superiori articulo tetigimus, nempe utrum si pater uotum filij dũ sub sua est potestate non irritat, integrum sibi sit, postquam emãcipatus est, idem eius votum irritare, quod dum sub sua erat cura emiserat. Exempli gratia. Puer tertio-decimo anno votum fecit simplex religionis, quod neque pater ante quantumdecimum irritauit, neq. filius ipse postea amplius confirmauit, in decimo autem quinto anno, uoti eundem filium pœnitet, verũ facultas tunc perduret in patre illud cassandi, quandoquidem si tunc uouisset, certũ est non posse. Pariter votum reale ante vigesimumquinum annum emissum à filio, utrum postquam eodem elapso tempore emancipatus est filius, possit a patre irritari. Profecto res est dubia, gratius tamẽ in partem negatiuam inclinarem, nam etsi tẽpore emissi uoti pater irritare illud poterat, eadẽ ei potestas non perstat nisi vsq. ad præfinitum lege tempus. Quare si illa intra idem tempus non fungitur, postea non ualet illam exequi. Idq. à simili cõfirmatur.

Solutio. Nam si seruus dũ erat sub alterius dominio uotum emisit, quod nunquã dominus irritauit, postea libertus non potest ad dominium recurrere qui illud irritet. Neque irritatio teneat.

Ad primum igitur argumentum respõdetur, solum concludere pueros quibus nondum rationis usus illuxit nequaquam uouere posset, ut prima asseruit conclusio. **Ad secũdũ negatur prior præmissa.** Enim uero quamuis in potestate sit patri libero rum uota infecta reddere, nihil tamen obstat quominus uouere possint, nam intelligitur negatiua conditio, nisi a parente uel tutore irritetur. Quare quandiu non irritatur, tenetur filius, uti de religioso diximus, illud exequi. Tertium deniq. de uoto solẽni currit, quod iam dictum est ante annos pubertatis suscipi non posse.

Postre-
mũ du-
bium.

Solutio

Ad pri-
mũ arg.

Ad secũ-
dum.

Ad ter-
tium.

QVAESTIO IIII.

DE DISPENSATIONE ET
COMMUTATIONE VOTI.

S. Tho. 1. 2. quæst. 10.

ARTICVLVS I.

Virum in voto possit fieri dispensatio.

Primū argum. **O**ST irritationem votieo-
rū qui firmiter mouere ne-
queunt, sequitur quæstio de
eorū dispensatione, quæ fir-
ma sūt nota. Arguitur ergo
de more, q̄ nulla in eiusmodi vota cadere
possit dispensatio. Minus est votum com-
mutare quam super illud dispensari, votū
autem commutari non potest, ut verbis il-
lis Leuit. 27. insinuat. Animal quod im-
molari potest Domino. si quis uouerit, fa-
ctum erit, & mutari non poterit, neque me-
lius malo, neq̄ peius bono, ergo multimi-
nus potest super votum dispensari. Secun-
do, in his quæ de lege naturæ sunt aut diui-
na, non potest per hominem dispensari, ac
multo minus in præceptis primæ tabulæ q̄
ad dilectionem Dei spectant, quæ auctore
Paulo omnium est præceptorum finis, vo-
tum autem semel emissum, re ipsa exple-
re, est ius diuinum ad religionem attrinens,
ergo nulla in aliud incidere ualet dispen-
satio. Accedit tertio, q̄ redditio uoti per-
tinet ad fidem, quæ Deo firma debetur,
postquā illi est impignorata, super hoc au-
tem dispensare absurdum apparet, ergo nō
est licitū. In contrariū existit argumentū,
q̄ maioris roboris est, id quod ex cōi uolū-
tate procedit habentis publicam auctori-
tatem, quam quod ex uolūtate singularis
personæ dimanat, sed in lege quæ ex cōi
consensu reipublicæ stabilimentum habet,
dispensari potest, ut lib. 1. ostensum est, er-
go & super uoto quod solo uouentis arbi-
trio firmatur. Ad intellectum qōnis præ-
sentis recolendū, est illa distinctio. quam
lib. 1. q. ult. præmisimus, inter dispensare,
irritare, abrogare, & interpretari. adde etiā
in uoto, commutare, & redimere. Irritare,
nanq̄. siue in lege siue in uoto id medite-

ris, est illud cassum h̄re per subtractionē
materiæ. De lege illic exemplum posui-
mus, & de uoto, q̄. p̄xime præcedenti mul-
ta produximus. Commutare aut, ut nomen Cōmuta-
sonat, est unum in aliud quidpiam muta-
tio. re, ut si peregrinationis uotum in ieiuniū
commutetur. Atq̄. idem est redimere, si Redem-
si quod redemptio commutationē, sonat p̄tio.
in pecuniā; uel in aliud pecunia æstimabi-
le, ut dum uotū peregrinationis, quod ad
faciū Iacobi edidisti, in aurum mutatur,
qđ eidem templo offeras. Abrogatio uero Abroga-
tio. non h̄et locū nisi in lege, qñ cessante caus-
sa legis ipsa subinde cessat. Sed interpreta-
tio atq̄. *ἐρμηνεία* perinde atq̄. in lege h̄et
locū in uoto, quæ est qñ declaratur legē
aut uotum in tali casu non tenere, ut pau-
lo post uidebimus. Dispensatio uero in le-
ge, est exceptio, ul illic diximus, personæ
ab uniuersali obligatione, ut cum aliquis
priuilegio excipitur, ne Quadragesimam
ieiunet. Voti autem dispensatio, ut quod
singularem tantum personam obligat, nō
sic commodè definiti potest, sed est subla-
tio uoti, ob id, q̄ causa qua factum est, mi-
nime iam tunc decere uidetur. Vt aut hęc Conclō
clarius elucescant, ad responsionem quæ responsi-
onis descendamus, quæ hac continetur uā.
conclusionē. Votū quodcunq̄. simplex po-
testati subest ecclesiæ, tā ut sup̄ eo dispen-
set, quā ut ipsum in rē aliā commutet. Pro Probō.
batur conclusio. Voti dispēsatio instar di-
spensationis legis perpendi dēt. Dispen-
sa re aut, scđm uocis sonū, idē est, quod cōia
ad singulares personas pro cuiusq̄. gradu
& ordine applicare quod œconomus in
familia exequitur, & per hoc clarescit di-
spensatio legis. Etenim cum lex art. 1. la-
te monstratū est, non ponatur nisi habita
consideratione boni cōis & eorū quæ ut
plurimū contingunt, accidat aut id in ali-
quo casu & persona de facere, oportet per
eū qui publicā gerit potestatē, discernere
in tali casu nō esse seruandā. Pari ergo mo-
do de uoto cōsēndū. Nā qui uouet, quā dā
sibi constituit legē, ob id qđ bonū sibi cē-
sebat, ac Deo cū primis gratū, usu aut ue-
nire pōt, ut rebus mutatis id qđ sibi bonū
erat, uel malū simpliciter fieri, uel incōmo-
dū, uel felicionis frugis impedimentū qđ
est cōtra rōnem uoti. Qua rōne expediēs
est, ut penes illum, qui spūmalem habet
iurisdīctio

iurisdictionē potestas sit iudicandi, satius esse aut uotum non esse obseruandū, aut in rem aliā miniorē cōmutandū. Arg. a dīo prior dicit dispensatio, quę maioris est potestatis, posterior uero, commutatio, quę facilius fieri potest. Vnde rō cur hmoi auctoritas in ecclesia fuerit necessaria, explicat Innocentius ad Ianuarium. l. q. 7 c. de dispensationis. ubi prudenter ait, dispensationes nonnunquam cogere ex rigore debito aliquid remittere, instar nauigantiū qui tempestate urgente quādam exonerant, ut cetera salua permaneant. Impresensiarum res tātū causas iustę dispensationis refert D. Thom. s. ut si uoti materia mala sit, aut inutilitas, aut maioris impeditiua boni. Tertio aut ar. locupletius oēs sunt explicandę dispensandi rōnes, nam in presentia sat erat exemplum proferre.

Discrimē inter dispensationē & irritationem. Circa hanc conclusionem nihil aliud notandum superest, quam quo perspicuum fiat discriminē inter illa quinq. uel sex quę dicta sunt. Et primo inter dispensationem & commutationem liquida est differentia.

Nam per dispensationē uinculū prorsus uoti enodatur ac tollitur, in commutatione uero minime. Ipso. n. eodem uinculo, quo ad peregrinationem, uerbi gratia coactus eras, obligaris subinde ad orationem in quam uotum commutatū est. Itaq. ad orationem illam non teneris uirtute pręcepti illius, qui commutauit, quia ille nihil iubet, sed mutat. Neq. uero nouum suscipis uotum, sed uirtus prioris manet in secunda materia. Ac perinde eadē est religio seruare illud in secunda materia, atq. in priori. Mox neq. inter dispensationem & irritationem obicula differentia est. Nam irritatio est sublatio materię, atq. adeo obligationis uoti, quod nondū firmum erat, sed pendulum ab irritantis uoluntate. Quę ideo non solum ad spirituales pertinet potestatem, sed pater & maritus idem possunt. Dispensatio uero est relegatio & ablatio uinculi quod firmum erat, quę iō functio ad spirituales potestatem attinet. Neq. sine causa & iudicio fieri pōt, quo iudicetur causam uouendi

Quantū inter sit dispensationem & irritationem. inuilem iam esse. Quod ad irritationem non est necessarium. Attamen inter dispensationem & irritationem seu interpretationem, non tam clarum est interuallū. Nam

qui dispēsat, nihil aliud uī facere quā inter pretari & declarare uotum iam tunc in Aritationem. lo casu non obligare. Ad hoc aut loco citato lib. 1. cum de legis dispensatione diceremus, rēdimus. Interpretatio. n. uoti, si cui legis, exigit ut eius impletio sit rōi naturali contraria, ad dispensationem uero satis est, q. legis & uoti iō in tali persona deficiat. Ex quo fit, interpretationem pro illo articulo nul am exigere p̄lati auctoritatem, ut i lic declarabamus, si recursus ad ipsum nō pateat. Ac ipe exēplū. Vouisti carnes non edere, tñ in eam locū incidisti, ubi n si eas comedas, peribis, tūc quomā res accidit naturali iuri cō. raria, tu ipse auctoritate priuata potes non obstante uoto illas comedere. Haud tñ iō a uoti uinculo absoluerit, sane q. eadem necessitate p̄terita seruare teneris. At uero forte tibi aliquo modo ieiunium nocet, uel impedimento tibi est, necā attente possit studio literarū incumbere, non iō p̄t per e. n. i. e. u. contra uotū facere, sed tācū pōt esse cā quare p̄latus tecum dispēcet, uoti q. obligationem uel ad ip̄s uel in perpetuum tollat. Quocirca dispensatio non est interpretatio uo. um tunc, non tene. e. sed etiam si uotum teneat, illud tollere. Quo fit, ut a. i. q. uam habeat similitudinem cum abrogatione legis, quę si principis auctoritate, cessante causa, quamuis plus requiratur ad dispensationē, nempe q. materia uoti sit, ut diximus uel inutilis, uel mala, uel impeditiua melioris boni. Est p̄ter hæc oia & uoti cessatio, quę nulla indiget dispensatione, de qua quęst. 1. meminimus, nempe si uouisti certam domum nunquam intrare, & causa fuit p. p. periculū quod illic tibi imminerebat, cessante prorsus illa causa, cessat & uotum. Nam non intrare domum, res est uana, atq. adeo indigna materia uoti. Igitur ad conclusionē redeamus, q. condecens fuerit ecclesię p̄latos tali fungi auctoritate, in uotū, quali in legem, competissimum est, nā cū neq. uouentis prudentia tanta semper sit, ut uotum matura consultatione suscipiat, & res p̄terea humanę quotidie subinde mutetur, sæpe sæpius rationi consonat, id quod quis uouent retractandum fore. Et quoniam per uotum fides Deo obligat, & priuatus homo esse non potest idoneus iudex

Rō altera conclusionis.

iudex in causa propria, ratio ipsa a natura profecta docebat. ut q. uices Dei gerit, tali fungeretur arbitrio & iudicio. Quapropter Christus hanc ecclesie suæ auctoritatem reliquit. Tota autem rei huius difficultas in causis consistit, quibus dispensatio iustificatur, de quibus ante 3.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum rñdetur, idem discrimen in lege ueteri inter animalia constitutum, quæ templo offerebantur, perinde apparere inter uotū solenne & simplex. Animal n. oblatum, qđ im-

molationi idoneū erat, iam inde existimabatur quasi diuino cultui mancipatū, quade causa redi mi pretio nequibat. At pariter, ut statim dicturi sumus, in uotum solenne, quo se homo diuino tradidit cultui, dispensatio non cadit, animal uero qđ sanctificari per immolationē non poterat redimi iubebatur, & pariter nunc super uoto simplici dispensari ab ecclesia potest. Ad

Ad secū dū arg. scđ mñdetur, quāuis super his quæ iuris naturæ sunt ac diuini, dispensari per hominem nō possit, tñ non minus teneretur ho-

mo legi maiorum mandatoque parere, qđ explere uotum nam & hoc quoque naturale ius est ac diuinum. Quapropter eisi implere uotum, sit de lege naturæ ac diuina, tñ dum superior dispensat nihil contra uotū ipsum fit, sed tollit, eo qđ iudicet nō debere in tali casu ligare. Quemadmodū qñ princeps in lege humana dispēsat, nō id fit ut subditus legi nō obtemperet qđ esset contra ius diuinū, sed ad hoc prorsus, ut qđ erat lex, in hoc casu cesset. Quare prelati dispensans in uoto, non dispēsat super ius diuinū aut naturale, hoc n. faceret, si manēte uoto licitū censeret opus contrarium. Quod si tibi hoc uideatur pe-

Obie- cto. fitio principii, atque adeo sic arguas. Lex diuina & naturalis nō potest per hominē tolli, reddere uotum est lex diuina, ergo potest illa tolli, atq. adeo neq. eius obligatio.

Solutio Respondetur, quod dispensans nō tollit legem diuinam, quæ est ut dum firmū manet, seruetur, sed tollit obligationem quæ ex mera uoluntate uouentis ortum duxit. Quod enim homo reus sit uoti, ex duabus præmissis colligitur, nempe quia uouit, quia lex est ut uotū reddatur dispensans autem non tollit hoc secundum, sed prius, puta obligationē, quatenus ex

uoluntate istius emerfit, quæ, ut supra diximus, quodāmodo est lex humanæ. Ac ai modo respondetur ad tertium, quod qui non perfoluit uotum, quod præfectus censeret incommodum, nullam frangit. Deo fidem, imo eius uicario obsequitur.

ARTICVLVS II.

Utrum super uoto solenni continentie religionis fieri possit dispensatio.

Quamuis ecclesia potestatem habeat, ut dictum est, dispensandi in uoto perinde atq. in suis legibus, tamē propter singulare priuilegium uoti solennis, explorare restat, utrum usq. ad hoc eadem potestas exēdatur? Et arguitur a parte affirmatiua. Vna earum rō, quæ supra argum. a relata sunt dispensandi in uoto, est, si pretiosiori bono obstaculū sit, sed hæc in uoto solenni continentie reperiri potest. Nam bonum cōmune, teste Aristot. diuinius est, qđ peculiare cuiuspiam, potest autem in uoto continentie alicuius personæ periclitari cōmune bonū, ut si per matrimonium illius, qui continentiam solē-

niter uouit, perpetua regni successio seruaretur incolumis, ac subinde afflictā re publica paci consuleretur publice, ergo tunc religio esset super tali uoto dispensare. Secūdo. Latia nobilior uirtus est quā castitas, potest autē super uoto latius, puta offerendi sacrificiū aliquod iuste, de causa dispensari, ergo super uoto solenni castitatis. Tercio. Sicut uotum abstinentie periculum uitæ afferre pōt uouenti, sic & solenne uotum continentie sed causa seruandæ uitæ licita est dispensatio prioris: ergo & posterioris. Quarto, sub uoto solē-

ni religionis non solum castitas, uerum & paupertas & obedientia cōtinetur, horum autem duorum dispensatio legitima esse potest & iusta, ergo & castitatis. Minor parer, dum quis ex monachatu ad functionē episcopalem assumitur, tunc enim ille & a professionis obedientia eximitur, & in diuitiis permittitur uivere. In contrariū autē est illud Eccl. 29. Omnis pōderatio nō est digna animæ continentis id est, nihil quo continentie status compensari possit. cui applaudit, &c. cū ad monasterium de-

Soto, de iust. & iur. Xx Ita.

11, m. 12. Cuius potrema uerba sunt Ab
d et 10 ppteratis, sicut etiā custodia ca-
stratus, adeo annexi est regulæ monacha-
li, ut contra eam neque summus Pontifex
possit indulgere.

Ad quoniam tribus refutatis opinionib.
rñdet D. Tho. per suam, quam quinque con-
clusionibus explicat. Ad interit autem
intelligentiam prænosse oportet tria esse
in uoto continentie consideranda, nempe
materia, perpetuitatem, ac solennitatem.

Tria in
uoto cō-
tinentie
confide-
randa.

Al. illis
do.

Glossi.

Tres ergo opōnes, uidelicet duæ priores
& quarta, in conclusione capitali eademq.
negatiua consentiunt, nēpe super uotum
solenne continentie nequaquam per eccle-
siam dispensari posse, sed de eā dissident.
Prima n. q. est antiqui Aluiss. & gloss. c. cū
ad monasterium, de sta. mona. sup cap. 1.
de uot. & uoti redemp. causam ad mate-
riam reducit, Aiunt inquam eius auctores
hūmōi solenne uotum idcirco non esse di-
spensabile, q̄ excellentia continentie uir-
tutis æquā non recipit cōpensationem, ut
auctoritas Ecclesiasticæ citata insinuat. Rō-
nem aut eam assignant, q̄ hō per continen-
tiam tum de domestico triumphat inimi-
co, nimirū de carne, q̄ diabolo & mundo
molestior est, tum & angelorum representat
naturā Christiq̄. sc̄m animæ puritatē &

Rō pro
xima nō
admo-
dum or-
gens.
Paulus.

corporis, assimilati. Hæc aut rō non admo-
dum urget, nam aiæ bonum, ut contempla-
tio & orō, p̄stātius est, uiciniūq. nos Deo
reddat conformes, quam bona corporis. Id
q̄ & Apost. 1. ad Cor. 7. cōtestatur ubi cō-
tinentiam mediū existimat fouendæ con-
tēplationis, quæ eius est finis. At. n. q̄ in
nupta mulier cogitat quæ Dei sunt, & iō
cōiugibus ob id cōsunt a cōmuni toto in-
tēpus sciungi, ut possint orationi uacare,
& ch̄ super uoto cōtemplationis & orōnis

Rō Al-
bert. Mag.
gnī.

dispensari pōt. Ob id ergo alii, quorum fuit
Albert. Mag. in 4. dist. 38. arti. 7. rationem
eiusdem conclusionis a perpetuitate uoti
deducūt. Aiunt. sc̄. idcirco hoc uotū dispen-
sationi non subdi, q̄ præmitti nequit,
nisi per id quod omnino est cōtrarium, id
aut quod uoto cōtrarium est, eius perpe-

Refutā-
ratio Al-
berti.

tuitati repugnat. Attamen ratio hæc nul-
lam habet energiā, uam etiam uotum ab-
stinēdi perpetuo ab esu carnū præmit-
tere nemo pōt, nisi edēdo carnes, & tamē
pōt in illo dispensari. Igitur tertia opinio

conclusionis sententia differt. asseruat
enim notum solēne cōinentie esse dispē-
sabile propter cōm reipublicæ utilitatē,
ut supra argutū est. Attamen h̄s noui ob-

stantibus D. Tho. rñdet quatuor præam-
bulis propositionibus ex quibus quintam
coligit capitalem conclusionem. Prima
propositio est. Nullus ecclesiæ prælatus, ut
summum atq. minimum comprehendamus,
efficere pōt ut qui uotū solēne emi-

Prima
proposi-
tio D.
Thom.

lit, ab eo desistat, ad q̄ consecratus aut be-
nedictus est, nēpe ut sacerdos non sit sacer-
dos, aut religiosus non sit religiosus. Pro-
batur ex illo Leuit. ult. Illud quod semel
sanctificatū est Dño, non pōt in alios usus
cōmutari, quoniā iam dicatum est Deo, ec-
clesia autem non pōt sanctificationem it-

Probō.

lius quod semel sanctum est, tollere, neq.
in rebus ipsis inanimatis, nequit enim ef-
ficere ut consecratus calix, aut templum,
aut ara, non fiat consecrata, atq. adeo mul-
to minus ut homo semel Deo consecratus

aut dictus desinat esse consecratus, atq.
adeo neq. potest ab illo usu abducere, ad
quem cōsecratus est, aut benedictus, atq.
alii applicari. Solennitas autem uoti, ut

q̄ne 2. dictum est, consistit in cōsecratio-
ne & benedictione uouentis, sit ergo con-
sequens assertio n̄ra, nempe fieri nō posse
ut qui semel sacerdos aut religiosus est,
desinat esse talis, tamen si sacerdos functio-
ne & executione ordinis suspendi pos-
sit. At quia hoc de sacerdote propter cha-

racterem certius est, nonnulli Iuristæ id
de religioso negarunt, dicentes posse fieri
nō religiosum. Sed tamē hoc, inq̄ S. Tho.
ignoranter dixerunt. Hæc ergo prima pro-

positione præfixa, ut ad uotum continen-
tie descendamus, speculari restat, utrum
continentie uotum illi sit muneris essen-
tialiter annexum ad quod per uotum so-
lenne cōsecratio fit, aut benedictio. Nam

si ita sit, quæ ratione qui consecratus est,
esse nequit non consecratus aut benedi-
ctus, sit, ut neq. ulla queat super tale con-
tinentie uotum fieri dispensatio. Si autē
tali muneri, continentia non sit indiuidue
annexa, dispensari pōt, ut huiusmodi con-

secratus aut benedictus continentie uoto
soluatur. Res est sperissima. Subnectitur
ergo secunda propositio: Ordini sacro de propo-
bitum continentie non est essentialiter
annexum.

Secūda
proposi-
tio.

Ratio. annexum, sed statuto ecclesiæ, ut superius
iā nobis constituit. Hoc patet, quia non est
de essentia sacerdotis castitatem seruare
quandoquidem Græci eū ab ecclesiā La-
tina permittuntur in coniugij sedere per-
manere. Ex hac ergo protinus sequitur ter-
tia. Videntur ecclesiā dispensare posse in vo-
to continentie, quod per suspensionem sa-
cri ordinis solenniter suscipitur. Patet post-
quam non secum in eodē pugnat sacerdo-
tem esse & nō continere. Quarta proposi-
tio. Debitū continentie statui religionis es-
sentialē est. Probat. Homo per religionis
statum seculo prorsus abiunctus, totum
se Dei seruitio mancipando, ergo illo vo-
to ab se rescindit quidquid eiusmodi obse-
quio obstaculo esse potest, hoc autem ma-
xime est coniugalis sarcina, ut per quam
homini necessitas incumbit familie curan-
dæ, secundum illud Apostoli 1. ad Cor 7.
Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt
mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus
est, ergo religionis voto essentialē est casti-
tatis debitum. Idq. nomine ipso confirma-
tur. Nam onachus ab unitate, sic nūcupat,
nempe quia solus uiuit, atque unico Dei,
negotio incumbit, neque ad uxorem vel
ad alia secularia diuisus est. Ex his tandem
elicatur quinto loco capitalis conclusio, quæ
ad quonem responderetur: In voto continen-
tiæ, quod religionis professione fit solēne,
nequit ecclesiā dispensare. Cuius rationem
Decretalis citata subdit, nempe quod custo-
dia castitatis annexa est regulæ monacha-
li. De tertia propositione S. Th. quæ ad vo-
tum sacerdotale spectat, nemo dubitat,
quin sit ab illo separabilis continētia. Sed
de hoc forsā tyrunculus hæretet, utrum
votum castitatis, quod sacerdotes mō statu-
to ecclesiæ suscipiunt, sit de castitate intel-
ligendum, quæ rei uxoriæ apponitur, an
vero de illa, quæ simpliciter omni copulæ
aduersatur, siue coniugali, siue fornicariæ,
multam. n. refert. nam si tantum de priori
intelligitur, tunc fornicatio sacerdotis non
esset nisi simplex peccatum, si autem de po-
steriori, erit et fractio voti. Apparet autem
non intelligi, nisi de priori, s. q. tantum vo-
ueant non ducere uxores, nam hoc est qd
suo statui satis esse uidetur. Respondetur ni-
hilominus, simpliciter esse intelligendū de
castitate, sicut est votū religionis, nam ad

functionem suam qui consecrando vene-
rabilī sacro mancipantur, omnis mūdities
cōdecet, quā rōne ecclesiā ordinibus sacris
illud adnexuit votum. Quare fornicantes,
duplici culpa maculantur. At sciscitetur
forte quispiam, quō possit Papa su p h mōi
voto dispensare, uidelicet utrum antequā
fiat, nempe abrogādo nunc legem positā,
ut qui amodo initiari uoluerint sacris, non
sint voti castitatis obnoxij, an uero etiā
cum illis qui iam voto solenne fecerunt.
Apparet. n. modus hic secundus non lice-
re, nempe ut qui votum solenne fecerunt,
uxores ducant. Respondetur, utroq. id mō
posse facere, quandoquidem h mōi votum
nimiam non hēt quam ex ecclesiæ statu-
to, cum ex natura rei, votum continentie
non sit ordini sacro annexum. Et simili q.
6. de militari. religionibus dicturi sumus.
De capitali autem conclusione multi sunt
qui a sua S. Th. desleant: tenentes eccle-
siā perinde in voto solenni continentie
religiosorum dispensare posse atq. in voto
sacerdotum, ut est Henric Gand. quolibet.
5. q. 75. & 26. & Richard. in 4. distinct. 38.
artic. 9. & Durandus eadem distinct. q. 2.
Et ex nostris Palud. q. 4. Quin etiam & ip-
so D. Thom. aliquando contrariam sniam
non respuit, ut patet in quarto, distinct. 38.
q. 1. artic. 4. Imo uero quod non possum
non mirari, Caietan impræsentiarum non
solum contrariam sententiam asseuerat,
uerum & asserit opinionem hanc S. Tho.
de huiusmodi indispensabilitate non esse
eius absolutē, sed opinatiuē, quia illum, in-
quit, sensum ex Decretali hausit, quem ta-
men ipse nō censet esse legitimū. Idemq.
contendit & in opusculis. q. 12. primi quo-
libet. Igitur pro examine præsentis quæ-
stionis attente notandum est quemadmo-
dum S. Thom. ex prima propositione &
quarta colligit, dispensari non posse in vo-
to solenni continentie religionis, quæ est
capitalis conclusio. Sic scilicet fieri per
ecclesiā nequit ut qui semel in religio-
nem benedictus est, desinat esse religio-
sus. Sicuti fieri non potest ut qui in sacer-
dotem consecratur, desinat esse sacerdos.
Continentia uerō perpetua est de intin-
seca ratione & essentia religioni, ergo su-
per illa fieri non potest dispensatio. Qui
autem sententiam hanc impugnant, utran-

Quæst.

Solutio

Henrici
opin.

Richar.
Palud.

Caieta.

Cajeta. que præmissam demoliri conantur. Imo non solum extranei, verum & hic Caiet. studet priorem non approbat, quia non idem de demolitio quod de clerico in sacris censet, si rōnē eo q̄ per sacros ordines imprimitur indelebilis character, unde fit impossibile eū qui semel est sacerdos, desinere esse talis, etiam si degradetur. In religione autem nullus character imprimitur, sed sola adhibetur benedictio. Quare etsi fieri nequeat religiosum non fuisse benedictum, nihil tñ uerat quominus pro legitima causa eiusmodi religiosus detrahatur ad alios usus, puta dispensetur cum illo ut a celibatu ad nuptias demigret. Veluti & consecratus calix potest per dispensationem in alios assumi usus, nā & sacros propositio nis panes sacerdos legis veteris Dauidi porrexit, quo iurum finē leuaret. Hæc omnia a Palude mutuata est. Ex quo subinde infero D. Tho. Decretalem, Cum ad monasterium, non ci esse legitimo sensu. Illic n. solum habetur q̄ non possit religioni sine uoto castitatis religiosus permisceri, huiusmodi inde, inquit colligitur q̄ non possit a religione extrahi. Imo ait q̄ si auctor uidisset summos Pontifices eandem Decretalem sic fuisse interpretatos proculdubio non suscepisset onus huius opinionis ad defendendam illam decretalem, sane cum pluries a Romano Pontifice dispensatum sit in uoto solenni, ut cū rege Aragoniæ refert Petrus de Palud. in 4. d. st. 38. & Papa Celestinus dispensauit cum sanctimoniali Constantia filia Rogerij regis, ut monasterium post professionē exiens, Henrico Sexto Regi nuberet, ut historiæ tradūt. Alij autem Thomistæ ut D. Tho. defendunt, fingunt nescio quam qualitatem religioso per benedictionem imprimi indelebilem, quod deridiculum signum est. Igitur quod Caietanus de S. Tho. censet, uidelicet: q̄ si sensus Decretalis intellexisset non persistit in hac sententia, id ipsum ego de eo cenuerim, nempe q̄ si mentem D. Thom. penetrae uoluisset, nō tam facile ab illo recessisset.

Explana Vis enim ratio nis D. Tho. ad probandum religiosum fieri non posse nō religiosum, nis S. Th. non persistit in eius benedictione tanquā in prima radice, sed in legitima traditione, quia scilicet dum solenniter profite-

tur, dedit tradiditque se in alterius possessionem, hoc est in alienam potestatem, nempe quia religioni se dedicat perinde ac si quis in mancipium sese traderet domino, quæst. 2. art. ult. declaramus. Sed quia illa traditio sub forma benedictionis celebratur, ea uirtute quasi traditionis signo. Nam in ordine nostro antea fit professio quam benedictio. Vnde in 4. d. st. 38. q. 1. art. 2. expresse ait tum uotum solenne fieri quando quis præsentialiter sese Deo tradit, diuinis se præceptis mancipando, uel in sacro ordine, uel in religionis professione. Et art. 3. inter soluendum tertium argumentum postremæ quæstionculæ, propterea ait per uotum solenne dirimi matrimonium, quod non fit per simplex, quia uotum solenne habet actualem exhibitionem proprii corporis. Hæc autem ratio pfecto non est tam debilis quā Caiet. & alij arbitrantur, nam si quod est in hominis dominio & possessionem per humanam potestatem auelli ab illo iuste non potest, nec uero coniunx ab altero coniuge, multo fit probabilius ut qui iam se Deo in hoc obsequium mancipauit, amoueri inde non ualeat. Quæ quidem ratio tanti tempore D. Thom. habebatur ut præter ingeniū sibi consuetissimamq̄ reuerentiam & modestiam, non fuerit dicere ueritus, eos qui sentirent religiosum posse fieri non religiosum, ignoranter id dixisse. Hoc enim prorsus argumento D. Mat. usus est aduersus regem illū, qui sanctimonialem Ephigeniam ducere uolebat, quod cum celestis regis sponsa esset, nefas permittere existimauit, quamuis dimidium regni illi offerret. Ad quam auctoritatem Caieta. respondere nequiuit nisi negando historiam. Et rationis fundamentum est quod quæstio 2. artic. de solenni uoto declarauimus, nempe quod etsi cerimonia solennitatis uoti constitutio sit humana, eius tamen obligatio ius est diuinum ac naturale, uidelicet ut qui reuera iam se alteri perpetuo mancipauit, nequeat inde citra iniuriam diuelli. Quod autē religio sit perpetua traditio, patet ex illo euāgelico, Vade & uende omnia quæ habes, & sequere me, perpetua. s. animi firmitate. Igitur qui contrariæ opinioni patrocinatur,

Altiſſio
dorſis.
Albert.
Magn.
Alexan.
Halen.
Louan.
Fumili
ma rō
pro opi
nionē.

D. Tho.

cinantur, in eo, niſi nos fallimur decipiun-
tur, q̃ cum cerimonia profeſſionis ſit de
iure eccleſiaſtico, inde inferunt uinculum
nō eſſe de iure diuino. Quod ſi uerū eſſet,
profeſſio tam facile poſſet ſuper uoto ſo-
lenni diſpēſari quā ſuper ſimplici, q̃d in
abſurdum eſt. Quocirca Altiſſiodoreniſis
& Albert. Magn. in quarta diſtinctio. 4.
articu. 7. & Alexand. Hal. in 3. par. & Bo-
nauentura etiam in 4. in ſi. diſtinctio. 38.
atque alij huius claſſis pro conſtitutiſſi-
mo ſemper hoc habuerunt. Ob idq. D.
Tho. opinionem cui in 4. uisus eſt conui-
uere, poſtea in Summa re oculatiſſus pſpe-
cta, demurauit, contrariamq. q̃dqd Caiet.
dixerit, affirmatiſſime cōplexus eſt. Et eſt
mihi profeſſo in confirmatione eius ſen-
tentia argum. minime debile, nā ſi religio-
ſus, per diſpenſationem fieri ualere. Lō re-
ligioſus, non eſſet ſi ma ratio ut per profeſ-
ſionē religionis matrimonium ratum non
conſummatum diſmitteretur. Fac enim ma-
ritum ante copulā eligionem profiteri,
atq. uxorem alteri ſe coniugio copulare,
tunc ſi iſte fieri poſſet non religioſus, tran-
ſire poſſet ad alias nuptias, quandoquidē
priorēs diſſolutæ fuerant. Vnde uſu ueni-
ret ut poſt ratum matrimonium de præ-
ſenti, uiro liceret habere aliam uxorem,
& uxori alium uirū. Hæc in corroboratio-
nē attulerim prioris pmiſſæ, nēpe religio-
ſum fieri non poſſe ſecularem. Ex his ſit
S. Tho. Decretalē, cum ad monaſterium
nō ad id citatſe ad quod Caiet. putat. ſ. ad
conſirmandum q̃ religioſus non pōt fieri
non religioſus, nam bene uidebat, hoc il-
lic non deſiniri. Sed hoc aliunde conſtitu-
tio citauit illa ad aſſerendam alteram præ-
miſſam, uidelicet perpetuam continentia
ſic eſſe religioni annexā, ut neq. per eccle-
ſiam fieri poſſit ut ſit uera religio ſine con-
tinentiæ uoto. Et certe eſt mirandum q̃
Caiet. apud D. Tho. hoc non perſpexerit.
At uero & ſecundum præmiſſam non de-
ſunt qui inſicientur, nimirū arbitrātes cō-
tinentiā non ſic penitus natuā eſſe reli-
gioni quin abſq. illa poſſit uera eſſe reli-
gio. Imo uero Caiet. licet hic aliud affirma-
re & deſenſare uideat, tñ illis ſuis uerbis.
q. 83. ar. 7. q̃ ſolo eccleſiæ ſtatuto religio-
ſus inh. bili ſit ad matrimonium, quæ pa-
riter Scotus ait, uſidem ſentire. De hac

autem re in ſubſequenti qōne ſingularis
nos manet ar. 3. ubi de militaribus religio-
nibus diſputabimus, an ueræ ſint religio-
nes, cū cuiſmodi milites matrimonia con-
trahant. Interim tñ ſatis ſit nobis expreſ-
ſum decretum Innocentij iam citatum,
ubi ait nec perſummum Pontificem in-
dulgeri poſſe ut abiq. caſtitatis uoto ue-
rus ſit monachus. Per hæc ergo argum. Ad pri-
ta contrariæ opinionis diluuntur. Simile n. ſ. arg.
nanq. quod a ſacerdotio ad religionem af-
ferunt, nullū eſt, uidelicet, q̃ ſi poſſet Pa-
pa ſuper continentia ſacerdotis diſpenſa-
re, poſſit cum monacho, nā caſtitas nō eſt
illi munerī indiuidua, ueluti huic. Sed ar-
guūt ſic præterea. Id q̃d uoto ne fieret ob-
ſtaret, nā eſt legitima, u. factū tollat, ſi autē
grande reipublice periculum immineret,
niſi unus qui ſp̃a dum liber eſt, matrimo-
nium contraheret, id potius eligere debe-
ret q̃ religionem, ergo ſi eadem neceſſitas
poſtq̃ eſt religioſus, incumbit, tunc & ex-
trahendus eſt. Negatur autē prior aſſumptū.
Reſpōdeant. n. mihi, qui hoc uſum Archil.
le. Si ſalus omnino reipublice inde eſſet
dependens, q̃ qui uxorem hēt legitimā, al-
teram duceret, utrum diſmittere quam ha-
bet, deberet, ut aliam ſibi copularet? oīno
negabunt. Et tñ ſi res eſſet integra, hoc eſt
ſi ille liber eſſet, deberet illā ſibi adiunge-
re, quæ ad publicam ſalutem conferret. Si-
mile ergo nos de religioſo reſpondemus,
q̃ppe qui fortiori eſt uinculo colligatur.
Rurſus, Paludanus arguit, q̃ in omni uo-
to excepta ſubintelligitur auctoritas Pa-
pæ, ſi diſpenſare uoluerit. Atq. alij eadem
rationi alia adiungunt, uidelicet, q̃ homo
a iure nature nullatenus ſe ualeat exime-
re, qua p̃p nullo obſtāte uoto, ſi naturalis
lex caſum obrulerit neceſſ. rium parendū
eſt, atq. adeo omnino cum religioſo diſpē-
ſandum. Negatur uero illud documentū.
Imo ſicut poſſet homo ſic ſuper matrimo-
nium alteri addicere, ut neq. per Pon-
tificem poſſit ab illo diſſociari, ita ſe poſſet
& per uotum religioni mancipari. Quocir-
ca falſum eſt q̃d in uoto ſolenni illa ſubin-
telligitur exceptio. Reliqua iſtorum argu-
menta nullius ſunt proſus momenti p̃æ argu. co-
ter illud, quod licet merito pluris habeatur,
nō tamē perinde cogit atq. iſi putat. auctorit.
Et eſt illud q̃d hic Caiet. incluſibile exi-
mat,

Replica

Solutio.

Altera
ratio Pa-
ludani.
Solutio

Ad aliā
argu. co-
ter illud

timat, nempe, q̄ Pontifices supra memo-
rati cum religiosis dispensasse leguntur, ut
religionem cum matrimonio commuta-
rent. Ad hoc autē in primis responderi po-
test, historias illas, saltem illam regis Ara-
gonum, nō esse usq. adeo certam, haud n.
in Chronicis illius regni extat, nec uero
in sacro canone, sed a Palude citatur. Se-
cūdo, ut Syluest. in uerbo, uotum. 4. refert,
sunt qui asseuerent religiosum illū Ara-
gonem non fuisse profectum Idemq. ad-
stunt de sanctimoniali Constantia. Vel
forte allegarunt non usq. adeo spontaneos
solēniter uonisse, quod creberrime usu ue-
nit. Præterea, idem Syluester magister Pa-
lati sacri non ueretur dicere alia multa
Pontifices facit, neq. secūdo ius ne-
que sine scādalo. At uero nō opus est huc
confugere. Sed cum de re hac diuersæ fu-
erit iā pridem opinatū, Papa dispensans se-
quutus est opinionē illam quam probabi-
lem censebat. Haud tamen subinde fit cō-
sequens, ut illam tanquam de fide decre-
uerit. Nam facta Pontificum minime arti-
culos fidei constituunt. Quod miror tum
alios, tum præcipue Caietanū nō animad-
uertisse. Quapropter si Cælestinus dispē-
sauit cum Constantia, non dubium, quia
hoc D. Tho. notissimū fuerit successit. n.
ei paulo post. Et nihilominus non fuit cur
uereretur contrariam probare sententiā.
Neque iā hoc cōdemnabat Papam, utpo-
te qui arbitratus fuerat suam opinionem
fuisse probabilē. Quare si Diuus Tho. fuis-
set Papa, nunquam dispensasset, nec citra
culpā poruisset, nisi sententiam mutasset.
Quin age, id expendamus quo Caieta-
nus arbitratus est. Ait quippe, q̄ cum In-
nocentius III illius Decretalis auctor, cū
ad monasteriū. Cælestino III. prime suc-
cesserit qui cum Constantia dispēsaauerat,
non est uero simile antecessoris sui factum
condemnasse. Ego uero conicio D. Tho.
aliter sensisse, qui paulo post scripsit uide-
licet Innocentium ob id illum canonem
edidisse, q̄ diuersa esset sententiæ, quam
fuerat Cælestinus. Quod quidē citra eius
iniuriam rōne iā dicta facere poterat. Nā
Cælestinus non fecerat canonem quasi de
fide. Et ideo sanctus Thomas Innocentii
potius canonē amplexus est, quam Cæle-
stini factum sequutus.

Ad primum igitur argumentum respon-
detur, causam illam dispensandi, q̄n uo-
tum impedimentum est maioris boni, de
simplici tantum intelligendum esse, nam
solenne perinde ac matrimoniū fit indis-
solubile. Quare nullam permittit dispen-
sandi causam. Vnde optime ait S. Tho. pe-
reculis humanarum rerum per easdem res
humanas obuiandum esse, non autem per
hoc, q̄ res diuinæ in usus profanentur hu-
manos. Quocirca cum religiosi omnino
sint mundo defuncti, nulla de causa aut
euentu sunt illinc reuocandi. Vide quam
affirmāter hāc diuus Tho. opinionem ha-
buerit imbibitam, contra quam Caiet. cen-
suerit. Ad scđm respondetur id tantū con-
uincere, quod sicut pōt in uoto orationis
aut sacrificii dispēdari, quæ excellentiora
sunt obiecta, potest & in uoto simplici cō-
tinentiæ, siue temporalis siue perpetuæ.
Attamen dū solēniter fit, non censetur in-
dispensabile, propter dignitatē obiecti ca-
stitatis, sed ut identidem repetimus, pro-
pter traditionem & mancipationem uolū-
tatis, cuius gratia opus castitatis sit excel-
sioris uirtutis, puta religionis & latitiæ. Ad
tertium rñdetur, latum esse inter abstine-
tiam & cōtinentiā discrimen. Cibus nan-
que per se medium est ad conseruationē
uitę indiuidui, coitus aut non nisi ad con-
seruationem speciei, ob idq. continetia,
ubi in periculum uergit manifestū an præ-
sentissimum uitæ, & citra dispensationē,
ut supra diximus, non obligat. Sed per
dispensationē potest qui uotum suscepit, il-
lud frāgere. Ac perinde ubi res est dubia,
locus dispensationi patet. Nam in huius-
modi casibus continetia desinit esse ma-
teria uoti. Vbi aut coitus saluti indiuidui
medicinalis censet, quia nō per se ad talē
uitam ordinatus est, nō ideo esse desinit
materia uoti, atq. adeo dum solenne est,
tollit per dispensationem non pōt, sed tali
periculo per alias medicinas uel abstinen-
tiam est succurrendum. Ad quartum de-
nique S. Tho. respondet, quod monachus
dum episcopali insula insignitur, non ma-
gis a paupertatis uoto absoluitur, quam
continentiæ, quia nihil habere tanquam
proprium debet, sed sicut dispensator cō-
munium bonorum ecclesiæ. Similiter no-
que a uoto obedienciæ liberatur, nam q̄
prela-

Ad pri-
mū arg.Ad secū-
dum.

Ad 3.

Ad 4.

Caietan.
affirma-
tio.

Solutio.

prælati religionis non obediat, inde acci-
dit, q̄ superiorem nō habet præter Papā,
sicuti generalis magister, licet nemini in
religione obediat non cēsetur exemptus.
Ad aliud Ad illud autem verbum Eccles. contra q.
argum. citatum, quatenus primæ superius repul-
sæ opinioni ad stipulari videtur, respondē-
dum restat. Videtur, n. continentia illic p̄
eius pretiositatem indispensable censeri.
Quod si verum esset, nec votum eius sim-
plex dispensari posset. Respondetur ergo
id tñ illic doceri, q̄ nec carnis fecunditas
nec bonū aliquod corporale comparādū
est continentia, quæ bonū est animi. Sed
nihilominus si votum est simplex, dispen-
sari potest. Id quod hoc loco D. Thom. de
episcopo monacho affirmat profecto dis-
ficultate non caret. Primum. n. ambiguum
reliquit, an nihil voluerit discriminis in-
ter ep̄m monachum, atque alios ex seculo
assumptus in paupertate cōstituere, an ve-
ro soli monacho censuerit non licere ha-
bere proprium, reliquis vero id licere. Nā
si peculiariter id de monachis adstruxe-
rit, id porro mori & usu n. contradicere.
Quoniam monachus in episcopum crea-
tus perinde fit dominus decimarum ac p̄-
nētuum, qui suæ functioni destinati sunt,
ac si ex seculo assumptus esset. Si autē vo-
luerit nullum ep̄orum ullum habere do-
minium suorum redditum, sed tātū dispen-
sationem, res esset creditu longe durior,
quod ib. 9. tractaturi sumus, & 10. pro ca-
pta nostro pressius disserturi. Crediderim
namque cum ep̄ales fructus stipendia sint
ep̄orum, dominium illorum habere, l. cet
iure mīæ largiores teneantur elemosy-
nas fundere, quam seculares, tāquam pau-
perum patres. Alioquin si dominium non
haberent quidquid superflui expendere, &
contra iustitiam usurparent, & ad restitu-
tionem tenerentur, quæ quidem s̄cia acer-
bissima esset. Sed quia hic articulus illic
habiturus est proprium locum super seden-
dum interim Fortasse vero hic D. Thom.
inter ep̄m ex seculo assumptum, & illum
qui assumitur ex religione, noluit discri-
minari quantum ad redditus ep̄ales, sed
quantum ad alias proprias possessiones.
Concedit enim 2. 2. q. 85. art. 6. secularem
ep̄m posse habere proprium, quod dene-
gat religioso. At vero forsitan non est tam

in dispensabile votum paupertatis, in reli-
gioso quam castitatis. Nam postquā crea-
ti sunt ep̄i, nonnunquam hac parte cum il-
lis dispētatur. Et illos qui ad primam apo-
stolicam sedē assumuntur, notum est pro-
pria possidere, licet à voto castitatis, reli-
gioni annexo, non sint absoluti.

ARTICVLVS III.

*Vtrum ad commutationem vel dispensationē
voti requiratur prælati auctoritas.*

Postquam visum est auctoritatē com-
mutandi dispensandi q̄ vota in eccle-
sia existere, uidere restat, an penes so-
los prælatos sita sit? Et arguitur a parte ne-
gatiua. Potest unusquisq. liberi homo abs-
que prælati licentia religionem ingredi,
per votum autem solenne religionis a qui-
buscunq. votis in seculo editis absoluitur
ut habetur ca. scripturæ. extra de vot. ergo
citra prælati auctoritatem fit votorum ab-
solutio Secundo, Dispensatio voti in hoc
cōsistere vī, quod p̄positi iudicio decer-
natur votum non esse obseruādū, ac si præ-
latus id perpetuam decernat non subinde
vī subditus a voto absolutus, quia nemo
contra diuinum præceptum soluendi pro-
missum dispensare valet, ergo prælati au-
doritatis non sufficit, imo vero nec requiri
videtur. Si. n. qui voto irretitus est, recte
censeat in tali euentu non esse seruandū,
continuo fit liber, siquidem votum eo ca-
su non obligat, quo malum est ipsum ser-
uari, non ergo ad hoc munus auctoritas p̄-
lati necessaria est. Tertio. Si dispensare in
voto, præfectorem esset potestas, tunc om-
nibus competere, non tamē cūcti faculta-
tem dispensandi habens in quocunque vo-
to ergo hæc non est prælatorum potestas
quatenus prælati sunt. In contrarium exi-
stet, quod votum perinde ac lex obligat,
ad dispensationem autem legis necessaria
est superioris auctoritas, ergo & dispen-
sationem voti.

In præsentī articulo tamen si de sola di-
spensandi commutandi q̄ auctoritate inter-
rogetur, de cā pariter legitima dispensandi
rūdendum est. Quare duabus est op̄e præ-
tū cōclusionibus respondetur Prior est, ad
votum dispēādū necessaria est superioris
auctoritas. Nam (ut hoc obiter verbum in

Primū
argum. a
parte ne-
gatiua.

Secundū

Prima
conclu.

tyronum gratiā non præterierim) non hic loquimur de absolutione à transgressione voti, quamvis. n. postquam castitatem uoueris lapsus carne fueris, tuus te parcius ualeat absolueret. Sed de dispensatione probatur conclusio. Votū, ut in superioribus com. nō trauius, est promissio quæ de re aliqua Deo sit q̄ illi accepta est & grata, q̄ aut Deo acceptabile sit & gratū, ex eius pendet arbitratu, atq. adeo & iudicio præpositi quin ecclesiæ uices eius fungit. Ad illū ergo spectat sup. uotis dispensare, secundum illud 2. ad Cor. 2. Nā & ergo q̄ d. donauit, si quid donauit, p. p. uos, in persona Christi. Posterior conclusio. Ad uoti dispensationem ac perinde ad cōmutationē quæ in minus sit bonū, requiritur causa. Probat. Probat. primo auctoritate modo citata. Nā ubi ait Paulus, in persona Christi, auctoritatē designat, ubi uero subdit. p. p. uos, causā subignat legitime dispensadi, quæ quidem in bonum ecclesiæ referri debet, alioquin in honorem Christi non cedit. Hoc. n. iam supra in fine secundi libri de legis dispensatione demonstrauius, nam cū lex non nisi propter bonum publicū statuitur, sit ut nisi eiūsdē grā licite disponari queat. De uoto aut nō longe dissimilis est rō, nam postquā quis fidem suā Deo obstrinxit, nō debet eius uicarius promissum remittere, nisi in bonum ecclesiæ cui ipsum Christus præfecit. Alias non esset fidelis dispensator, sed dissipator iniquus. Circa priorē cōclusionem discriminē in primis recolendum est, qd̄ supra inter eos cōstituius qui irritare uota possunt, atq. eos quibus solum incumbit dispensari. Functior. n. prior potestatem ecclesiasticam non exigit, quare p. rēbus, maritis, & dominis conuenit. Posterior uero solis incumbit prælatis, qui tñ irritare non perinde uolent nisi religiosorū præpositi, quoniam hiis utraque competit facultas. Ad de cōmutationem rimandum est utrum citra superioris auctoritatē priuatim fieri queat. Syluester nanq. uerbo, uotū. 4. §. 7. in partem negatiuā inclinat, nimirū affirmās qd̄ nec cōmutatio in melius abiq. prælati auctoritatē fieri possit. Haud tñ opinio hæc ueritate pollet, quoniam nec eius testimonia firma sunt. Distinguendum igitur. Aut equum simplex uotū in illud mutatur quod

manifestum est esse melius, aut in illud de quo id quoquo pacto ambigitur. Si. n. li. Vera sequet cōmutationem in melius fieri, tunc iurio. superioris auctoritas non exigitur, ut Caiet. Caiet. hic probe censet. Huic namque ueritati & rationes suffragantur & testes Est. n. assertio, cum cap. peruenit secundo extra de iureiurando, propositum aut promissum non infringere, qui in melius illud commutat. Et in cap. citato. scripturæ. de uoto. ob id uota in seculo facta extinguī cēsēt per solenne religionis q̄ oīa mutantur in melius, quæ quidem cōmutatio priuata sit. auctoritate eius, q̄ se religioni addicit. Sed & rō nihilo est minus efficax. Cū. n. uoti obligatio ea sit prorsus, ut qd̄ uouisti, reddas, qd̄ id persoluis, qd̄ constituitur melius, tñ perinde creditori acceptius & grauius, cumulator sit a te solutio. Cum ergo Deū qui ineffabili infallibiliq. iudicio perceptor est rerū, cōstitit, quo res meliores sunt, gratiores, acceptioresq. hñe, non est dubiū, quin qui uotum in melius cōmutat, cumulatius ei soluat, atque adeo nulla indigeat prælati auctoritate. Accipe ad rem confirmandam exemplum. Si quis ceruum, uerbi grā Deo nouit, aut ouem, aut bouē, & loco illorum argenteum & calicem ecclesiæ largiatur, quis ambigat uoto satisfacisse, ædituosq. & tutores ecclesiæ imprudenter atque infideliter agere, si solutionem repellerent? Nec uero iura ciuilia huic obstant ueritati, nā l. mutuum. ff. si certū petatur. solum habetur, qd̄ aliud pro alio iurito creditore solui non pōt, nam inter homines nō qd̄ qd̄ melius est, acceptius sit creditori, uel qd̄ nō est ei tam utile, uel quia nō est citā gratū, uel alia de cā, qd̄ respectu Dei contingere non potest. Imo dum nobis constituit rem esse meliorem, constat eū magis acceptam hñe atque adeo semper in talem solutionem consentire iuxta illum Institution. tit. quibus modis tollitur obligatio. Consentiente creditore, aliud pro alio solui potest. Adde. qd̄ forte si certum esse posset, eē esse æqualis apud Deū ualoris inconsulto prælato posset fieri cōmutatio, sed tñ non esset adeo tuta, quia dū agitur de æqualitate, alienū requiritur iudicium. Nam commutatio si solo debitoris arbitrio fiat, auctiorem solutionem uī exposcere. Nec uero simplex modo uotum commutari

Rō præ
teritæ af
firmat.

Vltima
conclu.

Probō.

Dubita
tio.

Opinio

Syluest.

Refellit

Syluest.

mutari in melius potest auctoritate priuata, uerum & solenne religionis in aeternam aliam, ad perinde altiore, ut permittitur cap. licet. de regularibus. Haud tñ commutari in aliud uotorum genus, sicut nec dispensari. At uero qñ in dubio est, utrum mutatio in melius, an in minus bonum fiat, nempe ubi competentissimū non sit opus esse excellentius, ipse est auctoritas prælati necessaria. Quocirca uotum simplex castitatis mutari priuatum non potest, quia nihil in uotis melius æstimatur. Nec uotum Hierosolymitanæ peregrinationis, nā postquam hæc soli Papæ reservatur, null⁹ alius ea cōmutare potest. Quin uero nec uotum abstinentiæ, nec alia personalia tuto citra præpositi decretum mutantur, eo potissimū, q̃ quoties uotum in lenius mutatur, non nihil habet dispensationis admittum, qñ quidem remissus sit uinculum. Qui sunt aut prælatorū ordines, quibus facultas adsit dispensandi, ex iure canonico explorandum est. Primum oīum Antistites oēs, nisi per Pontificem Maxi. prohibiti essent, suo ordinario munere super omni uoto in sua quisq. Diocesi ueluti Papa in uoto Christianismo, dispensare possent. At tñ quoniam maiores si dei cās, ut extra, de baptismo & eius effectu, admouetur, ad summum ecclesiæ caput Christi uicarium deferri decet, quinque uotorum species ipsi sunt iure reseruatæ, nempe uotum religionis, & notum castitatis perpetuæ, uotumque peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæque, ac Compustellanæ, tamen si Romanum Compustellannūq. uotum solum est vltu reseruatum Romanæ curiæ, nā iure solū excipitur uotū Hierosolymitanū, ut patet c. qđ super his & c. ex multa, extra, de uoto. Imo uero cum reservationis ratio ea illic supponatur, q̃ eiusmodi uotum in subsidium terræ sanctæ suscipi ur, adnotauit ibi

Panor.

Panor. illud, tñ esse Papæ reseruatū, qđ illa rōne suscipit. Quare si fiat, inquit, ex deuotione, & non pro subsidio, ep̃s posset dispensare. At si consuetudo aliter habet. cui ideo standum est. Quare dispensatio ep̃i non teneret. Præter hæc ergo unusquisque episcoporum potest super omni uoto simplici suorum parocchianorū dispensare. Hæc autem in archiepiscopo facultas, ad

dioceses sibi suffraganeas non extenditur, quoniā cura ei non incūbit aīarum ordinaria, nisi in sua diocesi, et tñ in causis forēbus ad ipsum fiat promotio. Abbates arē & religionum præfati non solum generales ac provinciales, uerum & conuentuales eadem uigent dispensandi auctoritate, nam hæc parte ueluti antiquæ ordinariū suorum sunt subditorum. Haud tamē ad uota secularium qui sibi sunt subditi, eadem facultas nisi de speciali privilegio protēditur. Est gñalis regula, q̃ dispensandi facultas eadem ubiq. est commutandi, qñ quidem D. Tho. ait, maior est dispensandi quam commutandi. Discrimen aut Panorm. super c. Proposuit, de concessione præbendæ. uidelicet Papæ dispensationem, absolutam esse relaxationem totius obligōis, ep̃m aut non prorsus uota commutare, sed relaxare, nullum hēt, ut iuris aut rōnis fundamētū. In illo namq. cap. sic Papæ conceditur dispensandi facultas, ut ep̃is non interdicator. Parocchii uero curati, qui iurisdōnem non habent, eadem dispensandi auctoritate carent. Nec uero archidiaconi eadem funguntur. At de his iura sunt consulēda. Ex his fit consequēs, ep̃m super uoto castitatis non perpetuæ, sed t̃p̃alis dispensare posse. Nam cum ordinaria potestate oīa ob cām possit tollere uota, cohibitiones & exceptiones restringendæ sunt, ut sonāt, & ideo quia nō eis excipitur, nisi uotum perpetuæ castitatis, fit, ut t̃p̃alia illis relinquantur. Sequitur subinde et religionum præpositos posse in uotis subditorum dispensare transcūdi ad altiore religionem, q̃uis illud, ut in quæstione superiori diximus, irritare nequeant. Est. n. latum interstitium, q̃ irritare est uoluntatem alterius coercere: dispensare uero, non nisi spontaneæ petitioni subditi annuere. Prælati aut prohibere nequit subditū transire uolentem ad feliciorē fugē. Si aut ille uult sub eius obedientia permanere, poterit tum super eiusmodi uoto ab eo em̃ p̃lato dispensari, qñ quidē illud non est simpliciter uotū religionis, qđ Papæ reseruatū est, sed uotū transitus ab una ad alterā, & h̃mō: exceptiones, ut modo dicebamus, restringendæ sunt. Vnum uero dubium, quæ sit. 2. in hunc locum reposuimus de uoto p̃cualis religio-

Regula generalis.

Panor.

Primum corollarium.

Secundū

Dubium,

religionis & peregrinationis Hierosolymitanæ, utrum perinde reseruetur Papæ, ac si absoluta essent? Vultis, v. g. à tali peccato vel a re qualibet alia quæ tibi erat incommoda, cauere, adhibita cautione si contra faceres, monachale institutum suscipere, aut Hierosolymam iure. Quod quidem uotorum genus, ut frequentissime inter incōstantes adolescentes in usu est, ita maxime in Dei despectum & milipendiū sic, quia nemo est qui illud impleat. Quare huiusmodi uouentes acerbissimo pœnæ rigore essent à confessoribus vulnerandi. Dubium ergo est, utrum postquam (ut semper accidit) malum illud admiseris, dispensatio sit Papæ reseruata. Etenim negative argumenta hæc pugnant, quod tale uotum nō est proprie condōnale, ueluti illud, Si pater obierit, monachus fiam. Nam illi, qui hoc secundo modo uouet, cordi est religio, ad quam ideo eius dirigitur intentio. Quare posita cōditione uotum fit firmum: qui autem in pœnam sibi ingressum religionis cōminatur, non est ad religionem affectus neq. uoti intentio illuc fertur, sed in cautionem illius mali puta ut a ludo uel meretricia se cohibeat. Quapropter citra dubium est, ante illud admissum malum posse ab epō dispensari, & a quocunq. prælato, qui auctoritatem habet super illud uotum directum. Hæc ergo ratio probabile hanc partem facit, quod etiam post commissum illud malum sit ab eodem prælato citra Papam dispensabile, quandoquidē nō est directum uotum religionis. At nunquam mihi hactenus hoc potui satis persuadere, nam etsi non sit uotum directum religionis, nihilominus posita cōditione fit obligatio ad religionem, quæ ex ui uoti nata est & confirmata. Et ideo omnino timeo aliud asserere, quam quod sit Pontifici Maxi. reseruatum, tamen si fatear non tantam causam ad eius dispensationē re-

Solutio

De causis quiri, ac si uotum esset absolutū. De causis dispensandi subinde dispensandi & commutandi uoti, discrimen perpendendum est. Per dispensationem namq. & uinculum prorogandi uoti dissoluitur, & eius materia tollitur. Quapropter bonum, quod est dispensandi causa, utranq. rationem compensare debet: scilicet ut maius sit quam erat materia uoti, & quam erat uinculum, quod ad reli-

gionis latræq. uirtutem pertinebat. Commutatio aut uoti uinculum non dissoluit, & ideo non alio opus est, quam ut materia sit melior, si mera est commutatio. Ecce regulas impræsentiarum constitutis solitas. Sunt autem tum obscuræ tum & fallaces & ad usum parū conducentes, nisi accuratius explicentur. Et ideo ad huius explanationem commemorandæ sunt causæ dispensandi in uoto. Superius. n. art. 1. tres ex mente S. Tho. retulimus, scilicet, si uotum sit malum, aut inutile, aut impeditiuum maioris boni. Hic autem ait debere huiusmodi causam cedere in bonum ecclesiæ, ac subinde in honorē Christi. Quæ quidem non sunt nouæ causæ, sed aliarum scilicet & explicatio. Est ergo dubium, quod hic mouet. Caietan. utrum ad dispensationem uoti semper requiratur causa quæ eius executioni obstat? Videtur enim id S. Thom. solutione secundi affirmare, ubi ait, quod si platus in uoto simplici religionis dispensat, nulla apparēti causa obstante, dispensatio non tenet. In contrarium autem facere uidetur, quod commutatio sine ulla obstante causa fit licite, & tamen idem appareret utriusque iudicium. Item, quia non nunquam uotum dispensatur, etiam si impleri possit, propter aliquod publicum emolumentum. Ad istorum ergo dilucidationem per hæc respondetur documenta. Primum ad uoti dispensationem necessaria est causa obstant. Vbi notandum, tripliciter posse causam obstat, uidelicet, uel ex natura materiæ uoti, uel ex parte uouentis, uel rōne communis boni. Ex parte materiæ, primum, si illicita sit & tunc malignitas eius obstat. Si uero sit inutilis, inutilitas etiam ipsa quodammodo impedit. Nā opus uanum nō est Deo gratum. Et in his casibus non opus est quod causa illa dispensandi præstantius sit bonum, quam uoti uinculum absolute consideratum, sed quā uinculum talis uoti, scilicet mali, uel inutilis, quod proinde minimi est pretii, & ideo in rem parui momenti mutari potest, aut prorsus tolli. Potest secundo impedimentum intercedere ex parte uouentis, puta eius infirmitas, aut debilitas ob quam commode non potest illud implere. Et tunc et in commutatione pensanda est illa infirmitas, ut commutatio remissior fiat & clementior

Dubiū
Caieta.

Primum
documentum.

mentior. Imo tanta esse potest, ut sit obligatio simpliciter dissoluenda. Sed potest tercio obstaculum ex parte communis boni existere. Vt si uouisti ieiunium, quod tibi impedimentum est studendi, quæ prædicandi, omnia enim talia bona cedunt in bonum commune. Et tunc uerum habet regula, quod bonum illud uoto obstat, propter quod fit dispensatio, debet æstimari priorius, quàm erat materia, & ipsum uoti uinculum. Pariter si Hierosolymitanam peregrinationem uoueris, & expedit ecclesiæ ut aliter ei inseruias. Vel si uoto simpliciter ad religionem obstrinxisti, sed ad eam pacem reipublicæ confert, ut uxorem ducas. Tunc non licite fit dispensatio, quia cõ bonum tui obstat uoti executioni. Si autem in tuum tantum bonum particulare cederet minime eadem dispensatio liceret. Ex istis consequitur, ad cõmutationem, quæ mera est cõmutatio, hoc est, quæ in melius fit, nullam exigì prorsus obstantem causam, satis esse, ut ad finem magis conducat. Exemplum extat in c. Quod super his. de uoto. ubi mulierum uota uisitandi terram sanctam, permutati sinuntur in elemosinas, non quod executioni uoti quippiam obstar, sed quod in subsidium terræ sanctæ, plus mulierum pecunia quam profuita confert. Quoniam uero commutatio fit in minus bonum, si requiritur causa obstat. Quoniam tali commutationi admixta est dispensatio, nempe nonnulla uoti relaxatio. Hinc ergo fidelis dispensator & prudens colligat, ut dum uoti impedimento satis pro cõmutatione succurritur, illo utatur circa dispensationem remedio, alias infidelis esset, nam omni moda dispensatio, citra necessitatem, culpa non caret, neque dispensantis reatus peccati excusat quin eodem complicitur, tamen si maior sit in dispensante. Hic autem forsitan sedulus lector inquirat, utrum sit maiori cum difficultate dispensandum, lexne an uotum? utrinque. non exant argumenta. Lex namque quia in commune bonum ponitur, & uniuersos ciues ligat, apparet sanctius esse custodienda quam uotum. E contrario uero quia uotum fit Deo, atque adeo ad uirtutem attinet religionis, uirtutem maiorem causam dispensandi requirere. Vix ergo respondere ad hoc certa regula possumus. Igitur aliqua esse potest lex, quam dispensatione violare periculosius sit, quàm particulare uotum tollere.

Aliquod uero econuerso potest esse uotum, cuius dispensatio maius sit religionis offendiculum. Causæ autem legitimæ dispensandi, late 1. q. 7. cõmendantur, can. requisitis & ibi glo. & cano. necessaria, & subsequenti. Sunt. n. pensanda tempus, utilitas persona, & rei qualitas. Verum uero illa dispensandi causa, ceu legitima & idonea admittenda sit, quod illi qui uoto tenent, graue molestumque sit illud explere, iam loco citato in fine libri primè respondimus, quod quoniam molestia ac difficultas ex re ipsa nascitur nempe quia res est ardua & uiribus impar, tunc causam offert ad dispensandum legitimam, tamen quoniam ex corrupta affectione & morbo uouentis procedit, profecto non est legitima causa, nam cum in hunc finem uoueris ut morbo tuo prauoque habitui medearis, id ipsum in causam proferre, ut ab eodem religionis uoto, non est fidei sinceritatem seruare. Post hæc, de privilegijs quæ in diplomatibus Cruciatæ ad uotorum dispensationem indulgent, hoc notandum, quod non sunt perinde intelligenda atque facultas absoluedi a peccatis reservatis. Facultas. n. in peccata ad illa extenditur, quæ quisque postquam Bullam suscepit, commisit. Privilegium uero uero dispensandi in uoto, illud re cõmutandi, non nisi de illo uoto intelligitur quod ante edideras, quam diploma suscepis. Nam dispensatio non nihil ad forum potestatis attinet, sed est alia distincta facultas, quam Pontifex suscipienti Cruciatæ bullam tunc super uotum quod commiserat, indulget, ac si tunc dispensationem ipse postulasset. Etenim cum uota ad religionem pertineant, ne emittantur. subinde æstimata semper fuerint in Ecclesia, incongruens esset, ut alicui antequam uotum emisisset, facultas fiat, ut quoties emisisset, possit ab illo per dispensationem liberari. Rursus circa eadem diplomata aduertendum est, quo tenore eadem indulgenti facultas, nam si exprimitur, ut super nullo uoto dispensatio fiat nisi elemosina in subsidium belli erogata, tunc non tam facultas dispensandi, quam cõmutandi, aut redimendi uotum, atque adeo talis elemosyna proportionem uoti per prudentiam dispensantis taxanda est. Si autem facultas simpliciter fiat dispensandi tunc admoniti sint, dispensatores, non illis fieri absolutam dispensandi licentiam, sed si legitima intercesserit causa, nam uerbum

Dubita-
tio.

Virtute
diplo-
mausne
quit di-
spensari
nisi i uo-
tis ante
eius sus-
ceptio-
ne emis-
si.

Solutio

Nullum absolute prolatum, secundum tenorem iuris. Nullo ris intelligendum est. Neque id demum haften⁹ tacitus praeteribo, quod crediderim nullo diploma deplomate in fauorem alienius monasterii, aut hospitalis, aut subsidii indulto, cessante est facultatem fuisse unquam concessam dispensandi in uoto religionis, aut perpetuae castitatis. Hoc propter Bullam admonitum dispensandi in xerim, quae in fauorem D. Antonii circumferretur, ubi si uerba cornice tenus audias ea religionis, de illic facultas comprehendendi videtur, quando quidem generale conceditur privilegium aut perpetuae castitatis dispensandi in uoto, exceptis illis Hierosolymitanarum Romanarumque peregrinationis.

Atramen eodem uerborum contextu accuratius perspecto constat minoris uoti exceptionem liquidum esse testimonium exceptionis maioris. Sed hic latet fallacia, quod uotum religionis & perpetuae castitatis ab ipso uetustissimo iure excepta sunt. Et ideo nisi exprimaturs facultas super eisdem dispensandi, non comprehenduntur sub generali clausula, sed semper intelliguntur a iure excepta. Votum autem Hierosolymitanum, quia recentiori iure excipitur, necesse habet expresse excipi, quando non conceditur.

Ad primum arg. Ad primum igitur argumentum questionis conceditur omnia nota quae in seculo sunt, cessare per solenne religionis, at cap. citato habetur. Haud tamen prorsus illa cessatio sit privata auctoritate uouentis, imo sit per legem ecclesiae, quae optime censuit, ut qui uitam secularem in monachatum mutauerit, ab illis particularibus uotis liberetur, quae ad directionem eiusdem seculari uitae ediderat, nam particularia in illo uniuersali clauduntur, quo tota uita perpetuo mancipatur religionis obsequio, praeterquam quod religionis onus alias seculi sarcinas non refert. Quae ratione supra dictam est, illa etiam, quae post professionem monachus emittit, irritari posse a praelato. Inter respondendum

Ad secundum arg. autem ad secundum confutat primo D. Th. quod fundam opinionem, qui aiebant praelatos D. Tho. omnes pro suo libito perinde posse super uota subditorum etiam secularium dispensare, ut dictum est, posse parentes illa irritare, quae filii illegitimae grauis emiserint, nulla scilicet interueniente causa. Quorum ratio erat quod in omni uoto intelligitur exceptio auctoritatis praelati. Imo uero Palud. in 4.

dist. 38. q. 5. hac eadem ratione utitur ad probandum Papam, dispensare posse super uoto solenni. Huic ergo opinioni assensuerant D. Tho. contradicit, ubi fundamentum istorum iubeat, nam praelatus, nec uero maximus, dominus est absolutus, aut legum aut uoluntatum, subditorum, sed merus dispensator, idemque non in destructionem, sed in aedificationem corporis Christi, ut secundo ad Cor. 10. ait Pau. Et ideo si uis praecipere non ualeat quae Deo displicent, ne peccata, ita nec illis, ne fiant obitare, quae Deo sunt accepta. Quare unusquisque subditorum absolutam habet potestatem uouendi, a praelato independentem, ac perinde in uoto, nulla subintelligitur superioris uoluntatis exceptio, nisi parentis, (ut diximus) ac praetorum religionum. At uero spectat postea ad episcopum prudenti maturoque iudicio perpendere, an causa aliqua interueniat dispensandi. Ex hic infert D. Tho. tripertitam regulam, nempe quod in manifestis, uidelicet ubi manifestus est error praelati, tunc dispensatio non excusaret a culpa. Ut si praelatus, sine apparet saltem obstante causa, super uoto religionis dispensaret. Si autem, inquit, esset causa apparens per quam res in dubium uerteretur, stari tunc posset iudicio praelati dispensantis uel commutantis, non tamen iudicio uouentis proprio, quia ipse Deum uicem non gerit, nisi forte casu quo uoti materia manifeste illicita esset, neque ad superiorem opportunus pateret recursus, quoniam tunc ut dictum est,

locus pateret. Circa haec autem S. Tho. asserta nonnullae occurrunt dubitandi rationes. Prima circa illationem illius entymematis: Praelatus prohibere non potest uirtutum officia, ergo neque pro libito dispensare. Etenim, aut nomine uirtutis intelligit materiam uoti, aut id ipsum quod est uouere. Prior n. sensus esset huiusmodi. Praelatus non potest cohibere subditos, ne ieiunent, aut orant, aut peregrinentur, &c. ergo nec potest pro libito tollere uinculum huiusmodi operum. Quae quidem argumentario dupliciter peccaret. Primo, quia nulla est illatio nis uis, nam etsi monasticus praefectus nequirit impedire quoniam libere, quod oraret, aut ieiunaret, posset nihilominus impedire uotum, sicut maritus, licet inique ageret, impediendo ne uxor oraret, nihilominus posset

intra.

Prima
dubita-
tio circa
asserta.
D. Tho.

irritare notum. Pariter ergo ep̄s, licet non obstatet subdito quin libere exerceret uirtutum opera, nihilominus tollere pro libito posset uinculum, ut scilicet non se nouo funiculo perstringeret. Secundo & antecedens eiusdē illationis est falsum. Potest enim prælatus in religione aliquando opus uirtutis per aliam prohibere, uidelicet ne orationi monachus uaceret, sed infirmus seruiat, ne ieiunet sed studeat. Si autem nomine uirtutis, intelligit ipsum uouere, nec tunc solidum erit argumentatio, quæ est hæc. Non potest præcipere peccata, ergo neque prohibere ne uota fiant, aut facta prohibito tollere. Infirmitas enim consequentia patet in religionis prælato, & parente respectu filii, qui non potest ei præcipere peccata, & tamen potest eius uota cassare. Ad hoc ergo intellectum non adducimus, alteram esse rationem superioris, qui habet dominium uoluntatis subditi, quales sunt, maritus, pater, dominus, & prælatus religionis, alteram uero prælatorum populi, qui eiusmodi non habent dominium, sed tantum spiritualem iurisdictionem. Et D. Tho. non loquitur hic de priore superiorum ordine quorum est uota irritare, nam de illo rem iam ar. 3. & 9. expediuerat, sed loquitur de prælatu tantum, quatenus prælati sunt, spiritualesque iudices, quibus idcirco non irritandi, sed dispensandi suppetit facultas. Et de istis constituere pergit, quod cum non sint domini uoluntatum subditorum, non sunt eorundem uota ex ipsorum uoluntate pendentia, atque adeo neque in eiusmodi uotis excepta sub intelligitur Antistitis auctoritas, ut sint conditionalia, si episcopo aut Papæ placuerit, sicut uorum filii aut uxoris, aut monachi. Quod quidem documentum per se est manifestum, & adeo Palam, atque alii, qui contrarium sentiunt, in hoc sunt excurienter hallucinati. Pontifices namque non sunt domini subditorum, nec eorum uoluntatum. Quare sicut matrimonii aliorum ciuium contractus, ita & eorum uota ipsi episcopi inconsultis firma & solida sunt. Hac ergo uoti firmitate supposita, optime procedit ratio S. Tho. in utroque sensu eorum, quos nuper impugnabamus. In priori scilicet quod sicut non potest episcopus prohibere uirtutum opera, puta ieiunare, orare religionem ingredi, &c. ita neque potest eos prohibere

quin eadem opera absolute moueant, quoniam quidem non est deus suæ uoluntatis. Quare nullum est argumentum, quod de patre & uxore faciebamus. Item & in posteriori sensu, ut nomine uirtutis uotum ipsum intelligat, procedit etiam argumentatio, uidelicet, quod sicut non potest episcopus, aut Papa subditis peccata præcipere, ita neque potest opera uirtutum, puta uota, quippe quæ absque ipsius superioris consensu firma & solida sunt, prohibito impedire, atque adeo neque horum modos & uincula rumpere. Atque hanc secundum arbitror legitime esse mentem D. Tho.

Sed dubium de sensu conclusionis restat, quia ait, dum prælatus sine ulla saltem apparenti causa dispensat, eiusmodi dispensationem non excusare a culpa. Triplicem enim intelligentiam uerbum hoc patitur, nempe quod prælatus dispensans non excusetur a culpa, & de hac non dubitatur, quin uera sit, nam peccat uel contra prudentiam, uel contra fidem dispensandi. Secundo, quod nec subditus dispensationem procurans, culpa careat, quod et certum est. Nam qui rem iniuste procurat, reus est noxiæ. Sed tertius sensus esse potest, quod etiam post dispensationem non excusetur a culpa, si illa utatur, quasi dispensatio non reus sit. Et de hoc sensu suboritur alicui potest dubitatio, nam postquam dispensatum est, uidetur subditus absolutus. At uero D. Tho. omnes tres sensus adhibuisse uidetur, nam ait, quod sicut non potest prælatus peccata præcipere, ita neque pro libito dispensare.

Præceptum autem illud nullius esset uigoris, ergo neque dispensatio. Et in hanc partem in calce libro primo sententias secuti maiorum subscripsimus, nempe quod si Papa uel episcopus in legibus suis dispensat, quamuis aliquando inique id faciat, nihilominus dispensatio tenet. In his autem quæ de iure diuino pendent, quæ deest uotum, & promissorium iuramentum, ubi manifeste constat nullam intercessisse causam, euania est dispensatio, quoniam cum iures debita Deo sit, non potest Papa illud gratis sine causa, quæ Deo saltem appareat accepta, condonare. Ad tertium denique respondetur nullam esse consequentiam, quod si ad prælatos spectat dispensandi spectet, omnibus æquo iure competat. Maxi

Dubium

Solutio

Ad tertium

mus enim Pontifex, qui uicem Christi gerit, plenariam habet in ecclesia potestatem in omnia uota, quæ sint dispensat illa, quæ D. Tho. ad excipiendum solenne uotum religionis appositum. In ea uero quæ inferiora sunt, potestas se inferiorum prælatorum prolata, utpote ad quos necesse est identidem recurrere. Quare excepto uoto religionis & perpetuæ castitatis exceptarumque peregrinationum, dispensare valent, nempe in uotis orationum ac ieiuniorum, reliquarumque peregrinationum. Sed S. Tho. non excipit nisi Hierosolymitanam, quia forsitan sua ætate nulla alia erat excepta, At forsitan hic quispiam eundem sanct. doct. rem contradictionis redarguat. Dixit enim in 4. dist. 32. q. 1. art. 4. omnia uota perpetua referuari Papæ, hic autem ait super uotum ieiunij posset ab aliis prælatis dispensari, & pariter rationis, quæ nihilominus possunt in perpetuum fieri. Respondetur autem uota illic appellare perpetua, quæ per se dum absolute eduntur perpetuitatem habent annexam, ut est uotum religionis & castitatis, qui. n. absolute castitatem uouit perpetuam intelligit. Votum autem ieiunij & orationis nisi perpetuitatis conditio exprimitur, non affert illam ex sua natura & ideo quamuis in perpetuum fiant, possunt ab inferioribus prælatis dispensari.

QVAESTIO V.

DE RELIGIONIS VOTO

in particulari.

ARTICVLVS I.

Utrum religionis uotum ad statum perfectionis attineat.

QVONIAM Bisiñ. q. 2. dicimus uotum fieri solenne, ut delicta uel per religionis susceptionem, uel per clericorum consecrationem, neq. de eius-

modi solennitate, aliter se ad dicendum insinuatibus satis illic nobis dicere licuit, operæ præstauimus, ne truncum tractatū hūc relinquere mus, singulas quæstiones de eiusmodi uotis hic tandem adhibere. Alteram, scilicet de uoto religionis, ac de uoto clericorum alteram. Arguitur ergo statim quibus nos hæc retici argumenta oppugnā, religionis uotum nihil ad statum perfectionis attine-

re. Religionis tum uox, tum et res ipsa, uniuersæ Christianæ familiæ sunt cōs est nā que religio cultus latræ, scdm illud Cice-
 10. 1. de Officiis, Religio est quæ naturæ diuinæ cultū & religionē affert, quod quidem non solum Christianis oibus, sed etiam cunctis mortalibus cōpetit. Quod si aliquibus per Antonomasiā tribuendum hoc nomen esset, soli sunt sacerdotes, sacrorū que administrari, qui Hierarchias religionis actiones exequentur, falso ergo nomen hoc sibi monachi arrogant. Secundo arguitur. Perfectus in hac uita nemo esse potest, nā ut 3. Physi. auctor est Philosophus, perfectum est cui nihil deest. In hac autem uita, ut habet Iaco. 3. in multis offendimus omnes, unde Pau. 1. ad Cor. 13. Cum uenerit, inquit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est, iemerationē ergo est atque impium nomen perfectionis in hoc lubrico seculo nobis usurpare. Quod si aliquid in terris perfectionis existit, illa in charitatis culmine & fastigio posita est. Secundum illud ad Col. 3. super omnia charitatem habere, quæ est unculū perfectionis. Non ergo in monasticis cōsiliis perfectio eminet. Tercio deniq. ad rem proximè arguitur. Si religionis status ad perfectionē pertineret, eo presentem quæ in consiliorum exercitio quæ monachi profitentur, perfectio collocaretur, hoc autem falsum est, imo Christus sic nos Math. 22. inuitat, ut in illis duobus magnis mandatis, dilectionis Dei & proximi, pendere inteligeremus uniuersam legem, & prophetas. In contrariū est quod uetustissimus Dionys. b.c. Coelestis Hierarchiæ post Antistites religionis quoque perfectionē tribuit, quos monachos, & suo idiomate triapēdas, id est. Triadi perfectæ simulantes nuncupat. De quibus subinde ait eos qui uocantur Dei famuli ex Deo puro seruati & famulatu uniri ad monachalem perfectionem. Argumētum quōnis huius locuplete D. Tho. ut plerumque omnia & luculenter edisserit. 2. 2. q. 74. & infra summam, hic uero & ad rem præsentem accommode octo conclusionibus respondebimus, quibus ab ijs qui monachos dilacerant, eorum in ista uita proregamus Est ergo prima conclusio. Perfectio Christianæ uitæ, ad cuius fidem suscipiendam, adorandam, & colendā uni-

Cicero.

Argu. 2.

Iacobus, Paulus.

Argu. 3.

Dion.

D. Tho.

Præmissa conclusio.

Scrupulus.

Solutio.

Primum argum.

Probō.

versus obligatus est orbis, in solo charitatis culmine scđm suam essētiā & substantiam posita est. Conclusio liquida est. In hoc nanque vniuscuiusq. rei perfectio consistit, q̄ suo supremo fini upiatur per unā autem charitatē & angelī, & homo Deo vniuntur, qui vniūsq. creaturæ finis est, ergo in charitatis fastigio nostra consistit perfectio, scđm illud citatam Apostoli Super omnia charitatem habere, quæ est vniculum perfectionis. Cum vero audis, uiri, non intelligas, adipisci, assequi, & comprehendere, hoc enim per uisionem Dei, fit, in qua proposita nobis est nostra felicitas. Nam quamdiu in hoc corpore positi sumus, ut ait Paul. peregrinamur a Domino, atq. adeo ipsum non attingimus, sed uoluntatem habemus præsentis fieri ad ipsum, quod cū faciē eius conspexerimus, obtinget nobis. Per charitatem autē sic cū ipso conglutinamur, ut cū anima corpus, scđm illud Ioan 4 Deus charitas est, & q̄ manet in charitate, i Deo manet, & Deus in eo. Nam si Physicam consulas, tam in anima corpus ē, quā i corpore anima, sed diuersimode. Est .n. corpus in anima tanquā contentum in continente, hoc est in eo, a quo esse & quidquid est recipit. Et eo modo nos sumus per charitatem in uiuificāte nos Deo, sicuti scđm naturam i eo uiuimus, mouemur, & sumus. Sed est vicissim anima in corpore tanquam forma in subiecto, atq. per quandā similitudinē, sic Deus in nobis per charitatem est, quæ forma existit, quæ nra perficit anima, secūdū illud Io. 14. Qui diligit me, diligitur a patre meo, & ad eum ueniamus & mansionē apud eū faciemus. In hoc ergo uicariē charitatis glutino, quæ & nos prior Deus diligit, ac subinde a nobis vicissim diligitur, fastigiū nostræ perfectionis consistit. Vnde 1. Ioan. 3. Nos scimus q̄ trāslati sumus de morte ad uitā, qm̄ diligimus fratres. Et subditur. Qui nō diligit, manet in morte. Cōsulito tñ diximus secūdū essētiā & substantiā, quoniā quodāmodo ex aliarū quoque uirtutum famulatu eadem perfectio pendet, nēpe quorum adminiculo nutritur ac p̄regitur, secūdū illud ad Eph. 6. Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in oībus perfecti stare. At maturam autē Dei appellat continentiam,

Paulus.

quæ lumbos succincti in ueritate peristimus, lorice iustitiæ, & scutum fidei &c. Secunda conclusio. Eadē perfectio in præceptis duobus magnis charitatis consistit, scđm. Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum. Neq. uero quenquā cōtribare debet, quod & i charitate perfectionem consistere proficemur, & rursus in eius præceptis. Prioris enim sensus est, eandem ipsam cōuitatem nostrā esse perfectionem, posterioris uero, per præceptorum obseruā iam cōseruari, fouēq. & augeri. Conclusio hæc: tum testimonio Christi supra citato stabilitur, In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ, tum et ad superiorem protinus consequitur. Etenim si charitas ipsa perfectio est nostra, consequens est, ut eius obseruatione præceptorum eadē perfectio solusq. nostra dependeat, scđm uerbū Christi, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. nō ex si nō eodē gradu. Essentiam namq. perfectionis nostrę, in charitate Dei sita est, secūdū tñ hāc in charitate proximi. Quin uero ob id secūdus charitatis gradus ad eandē attingit perfectionem, q̄ dilectio proximi nihil aliud q̄ quidā Dei amor est, iuxta illud 1. Ioā. 4. Si qs dixerit quoniam diligo Deū, & fratrem suū odit, mendax est. Qui .n. non diligit fratrem suū, quē uidet, Deū quē non uidet, quomodo potest diligere? Rō enim cum Deus omnium sit parens nostrum, quos intime charos hēt, nemo eum ex corde diligit nisi & filios eius diligeat, quos ipse diligit. Tertia conclusio. Præcepta hæc charitatis nullum nobis præfigūt diligendi modum. Probat. Quoniā præcepta admetiri dēnt ipsorum siqi iubemur ergo eiusmodi præceptis sic Deum diligere & proximum, ut uterque diligibilis est modus autem diligendi Deum, ut ait Bernardus, est sine modo diligere, ergo eius præceptū nullū p̄figit modū. scđm. ut hoc aut illo gradu a nobis ametur, aliove sic, alii uero aliter, sed absoluta est diligendi præceptio. Nec uero exemplū huius deest, quod nobis natura p̄fert. Etenim ut 1. Politico rū acute Aris p̄spectū est, sic inter finē & media differt, q̄ finis, cū sit per se bonus, absque modo & termino diligitur, nemo enim sibi præfinit quantum sibi salutis uelit, sed q̄ quo maior, eo melior, sine limi

Secunda conclusio.

Rō conclusiois.

Tertia conclusio. Probat.

Bernardus.

Aristoteles.

et exoptatur, medicamina vero quia tota bonitatem a fine sortiuntur, non quo maiora sunt, eo meliora, ob idque non infinitum, sed sub pondere & mensura, tum ab aegroto optantur, tum & applicantur a medico. Deus ergo quia supremus est finis, si ne modo iubetur amari, atque hoc illa verba sonant, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis. Proximos autem, tametsi non usque adeo absque modo sit diligendus, sed modus ille praescribitur. Et proximum tuum sicut teipsum, tamen & modus ille quandam praesentem infinitatis imaginem, nam homines et quadamtenus absque modo seipsum diligunt, imo vero dum vere se diligunt, illam sibi debent aeternam felicitatem absque ullo modo exoptare, eandemque reliquis. Consistit igitur essentialiter nostra perfectio in illis mandatis, quibus absque modo iubemur Deum proximumque diligere. Vnde

August. de Aug. hb. de perfectione iustitiae: Cui ergo, inquit, non praeciperetur nobis ista perfectio, quam in hac vita non habeat, si in gradu perfectissimo, quae nec venialem offensionem admittit? Existit autem contra conclu-

Argum. sionem hanc argumentum. Si perfectio Christianae vitae in eiusmodi charitatis praecipis consistit, quibus sine modo diligere Deum & proximum iubemur, cum eisdem praecipis cuncti teneantur mortales, universi cogentur in culmine perfectionis vivere, atque adeo nemo esse valeret a culpa liber, quod impium est concedere, divinaeque benignitati adversum. Ad hoc autem

Solutio responderetur non sic esse intelligendum, absque modo, & termino positum esse charitatis mandatum, ut quemcumque obliget fastidium charitatis tenere, sed ut unusquisque intelligat quo debeat diligendo conari. Quare, ut transgressionis delictum quis evitet, satis est ut nihil contrarium charitati eiusque praecipis committat, ut in solutione ad secundum

Quarta conclusio. luculenter patebit. Quarta conclusio: Reliqua omnia praecipia, tam illa quae in Decalogo expressa sunt, quam universa, quae ad ipsorum rationes reducuntur, atque adeo cuncta consilia ad perfectionem ipsam charitatis assidue referuntur, ac perinde in ipsis tanquam in instrumentis perfectio nostra consistit, diversitate modo in praecipis quam in consiliis. Nam praecipia sic charitati in-

serviunt, ut impedimenta tollant, quae vel ei contraria sunt, ut, Non furtum facies. Non moechaberis, & reliqua, quae sub reatu mortali obligant, vel eandem tepesciunt, ut venialia peccamina. Consilia vero, ut supra dictum est, illa rescindunt, quae & si licita sint, ne charitati profus inimica, tamen nonnulla sunt ad culmen progredientibus obstacula: qualia sunt rerum possessiones & matrimonia, quae mortalibus innumera facessunt negotia. Valeant ergo, qui monachorum institutis petulanter oblatrant, haud. n. uti nobis imponunt, sic in operibus consiliorum exercendis perfectionem collocamus, ut eius substantia & essentia in illis suspicemus subsistere, neque vero eadem consilia praecipis anteferimus, utpote quae non petunt de atque illa necessaria existimamus, sed sic prorsus monachatum ad perfectionem spectare proficemur, sicuti acclivius compendiarumque via ad perfectionem obtinendam expeditior est: acclivis inquam incipientibus, nam provectionis planissima est. Atque hic forte non sinister est sensus illius verbi Christi, Matth. 5. Qui fecerit mandata haec minima, & docuerit sic homines magnus vocabitur in regno caelorum. Qui quidem sensus Chrysostomus non latuit, Chrysostomus. & ideo a vobis illic per amplius locupletatus est. Apparet enim illic Christus consilia quibus Apostolicum ordinem instituebat, minima appellare mandata, & nihilominus asseruit eorum cultores magnos appellari in regno caelorum. Vnde nonnulla repugnancia prodire videtur, nam si minima sunt, quomodo eorum cultores magnos reddunt? aut si magnos redeunt, quomodo minima? Responsio ergo est, consilia idcirco censeret minima, quod non sunt ad salutem necessaria, veluti praecipia, quae proinde maxima censentur, quippe ex quibus nostra pendet salus sed in hi qui haec faciunt, eo magni vocabuntur, quod non solum praecipia servant necessaria, verum & illa, quae si licita sint, obstat nihilominus ei potius, ne tanto compendio gradibus charitatis ad eius perfectionem conari valeant. Vide quemadmodum non in consiliis perfectio constituitur, imo tam ipsorum quam et praceptorum perfectio in charitate posita est. Quare de ambobus ordinibus ait simul in Enchiridion Aug. Quaecumque mandat Deus, ex quibus unus est. Non moechaberis, & quaecumque

non iubentur, sed speciali consilio monē-
tur, ex quib. unum est, bonum est homini
mulierē nō tangere, tunc recte fiunt, quum
referuntur ad diligēdum Deū, & in hoc se-
culo & in futuro. Et Abbas quidam Moy-
ses, ut in Collationibus Patrum legitur. Je-
iunia, inquit, uigiliae, meditatio scriptura-
rum, nuditas, ac priuatio oīum facultatum
non perfectio, sed p̄fectionis instrūta sunt,
quia non in ipsis consistit disciplinē finis,
sed per illam peruenitur ad finem. Quinta
conclusio. Consiliorū oblatio non solū
rōnibus alijs, uerum & ac et ad miniculum
est ad altiorē obtinēdum charitatis gradū,
q̄ cautione p̄stant, ut p̄stantius ac tutius
custodiantur p̄cepta. Non dixerim con-
silia cum hīc finem. Vorum quippe castita-
tis nō in hunc scopum refertur, ut cūctetur
adulterium, uel fornicatio. Neq. uotū pau-
peratis, refertur ad cauendū furtum. Imo
plurimi, qui hāc uotū, ab illis sceleribus
liberi sunt, q̄uis aliquem eadē rōne cōin-
gat eiusmodi uota suscipere. Sed in hoc
certum est, q̄ consiliorū exercitiū, clypeus
p̄ceptorum existit. Qui n. pauperatē ex
animo delegit, elongatior est a perpetrā-
do furto, & qui uoto se castitatis obstrin-
xit, abstractior ē ab adulterijs. Et qui pom-
pis seculi uale dixit, a cēdibus est alijsq.
inferendis iniurijs tutior. Quare nulla ar-
bitror uolentia uaticinium illud Isa 26.
in hunc sensum adduci. Vbi propheta de
urbe fortitudinis loquens, cui est Saluator
comparatus, ait, Ponetur i ea murus & an-
temurale. Muri. n. appellatione quid nisi
legis p̄ceptiones intelligamus, quib. sa-
lus nostra circumscripta p̄egitur? Antemu-
rale ergo, & ut sic dicamus, legis p̄cepta,
haud inepte consiliorum exercitiū est,
quibus Saluator noster legē euangelicā
circumvallauit. Ecce quō monachi non in
suis institutis p̄fectionem collocant. Sed
ut Aug. uerbis in De moribus ecclesiar. ubi
de ipsorum uita loquitur, utamur, charitas
inter eos, si legitimi sint, p̄cipue custo-
dit. Charitati uirtus, charitati sermo, cha-
ritati habitus, charitati uultus aptatur. Sex-
ta conclusio. Vorum religionis in pauper-
tate cōsistit, castitate & obedientia. Ratio
huius est, q̄ religio in hoc ut dictū est, col-
locatur, q̄ seculum deferat, ut Christum se-
quens gradibus charitatis proficiat, Huc. q.

attinet Paulinum illud uerbum ad Gala 6. Paulus.
Mihi absit gloriari nisi in Cruce Domini
nostri Iesu Christi, per quē mihi mundus
crucifixus est, & ego mundo Voluit. n. eos
qui Apostolicū institutū amplexuri essent
sic mundum post se ga relinquere, ut non
solum eum prius obliuioni traderet, ue-
rum & operam sedulo darent, ut mundus
ipsorū uicissim obliuisceretur. Atq. adeo
uterque alter sic esset alienus, ac si duo es-
sent ead. uera, hāc autē abdicatio mūdi nō
alteri fit, q̄ si illa relinquamus, quibus nos
mundus retinet. Hāc uero, ut i. Ethic. au-
stor est Arist. tria sunt gēc bona, nempe ex Aristot.
terna, & corporis, atq. animae, de quib. in sua
prima cano. Ioannes, Omne quod est in
mundo, concupiscētia carnis est, & concu-
piscētia oculorum, & superbia uitae. Hāc
ergo bona ne sua exorbitantia, uel charita-
tem propellant, uel eius seruatorem tepefa-
ciant, p̄ceptorum lineis ac normis limi-
tantur. Quare qui p̄cepta seruat, illis p̄
bonis licite uti, nā iustitiae limina non egre-
ditur. Attamen quia etiam tunc nō pnt non
multa alendae charitati cre. re pericula, sal-
uifica Christus adiecit consilia ut illis pro-
fus impedimentis cunctis expeditiores tuā
sequeremur crucē. Quod. n. ut qui p̄-
ceptis obtemperant possessio secularium
bonorum, periculosa sit, enarrauit diuine
Christus Luc. 18. in illa parabola triplicis
malignae terrae. Quod n. seminantis uer-
bum in terra tactum sit legis p̄cepta deli-
quat, humanis mentibus suscepta. Sed uel
superbia uitae eorum, qui secus uiam ambu-
lant, hoc est cunctis mundi honoribus in-
hiant, uel cordium ariditas eorum, qui car-
nis desiderijs mandantes in spiritualibus
arescunt uel eorum sollicitudo, qui pungen-
tibus diuinis impleantur, semen idem sa-
lutiferū, aut demonib. exponunt, aut toris
inopia exsicant, aut deniq. rerū au. ritia suf-
focāt. Hāc igitur de causa Christus legis-
fer n̄ dum in mōtem asce. dens, ut Mat. 5. re-
fertur, vnde eum mundus audiret, non ho-
minū, aut angelorū, sed os suum aperiens,
leges orbi ponere adornaret. Istam qui op-
timus architector, ab ipsa legum fine, nem-
pe a beatitudine exorsus, Beati, inquit, pau-
peres spū, beati myses, beati qui lugent. Vbi
tria monachorum uota delineauit. In tri-
plici namque, ut i. Ethicorum auctor est
Solo, de I. u. & Iu. Y y Arist.

Quinta
conclō.

conclō.

Sexta

conclō.

Rō con

clōis.

Aristot. Aristor. sapientes huius mundi uersabantur errore de suprema felicitate. Alii quippe in diuitiis eam collocabant, alij uero in honoribus, atque alij in uoluptatibus. Eorum ergo temulētā uelociam trina sententia Redemptor retundit. Cum auctor mortaliū orbis felicitatem quam nullus non auct, ubi sita esset, scire perciperet, cōi omnium desiderio primo uerbo obuiā exiuit. Optatis, inquit, beatitudinem cognoscere, quo lex omnis ducit. Beati ergo pauperes spiritū, hoc est spontanei. Ac si dicat. Tū abest immodicam rerum exuberantiam homines beate, ut iustitia in earū porius moderato usu consistat, beatitudo uero in eorū prorsus neglectu & abiectu. Mox, beati mites, nempe qui non satis habent iusto honorum moderamine uiri uerum altiori se obedientia religantes, ab eorum tumultu perstringunt. Beati qui iugent, hoc est, non qui uoluptatibus submerguntur, felices sunt, sed cui legis p̄scripto eis fruuntur, illi iusti. Qui uero usque ad lutum illas repudauerint, illi beati. Et quo id, paulo ante diximus, clarescat, nempe consiliorum exercitia ad egregiam mandatorum custodiā magnopere conducere, subdit. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, & beati misericordes. Etenim qui consilio rum uocis sese perstringunt, non satis dumque, p̄cepta iustitiæ ac misericordiæ uerumque seruare, uerum & sitientissime. Et quā tam consilia quā p̄cepta ad fastigium ut dictum est, & perfectionem charitatis perdunt, quia corda mundantur, cordium uero mundities ac Deum uidendum mentis acie purificat & exacuit, in qua uisione beatitudo consistit, subdit. Beati mundi corde, quā ipsi Deum uidebūt. Et quā in oī modo illa desideriorum facietate & tranquillitate positum est, ut iuxta Io. uerbum filij Dei nominemur & simus, tandem concludit. Beati pacifici, quā filij Dei uocabūtur.

Votorū Quod sitinū hoc consiliorum uotum, quā numerū uno hoc loco stabilit, dispersum per Euā deducit. p̄dictum desideras, dineris illud locum inue nies. Est. n. pauperas horum ordine & usu literis. primū, quod Ambros. super Lucam adnota uit. Nā ut rerū facultates infra sunt oīum uitiorum, sic earū ablegatio generis est nutritrix oīum uirtutū. De qua insignis ple nissimumq̄ extat Christi documentum,

Matt. 19 ubi adolescentē, qui uirā æternā sinebar, gradatim instituit. Primum. n. quā necessarium erat, admonuit. Si uis ad uitā ingredi, serua mandata. Mox, cum se illa a iuueniēte seruare respondisset adiecit. Si uis perfectus esse uade & uende omnia quæ habes, & da pauperib. & sequere me. Haud. n. uendere quæ habes, si nude id cō sideres cōsiliū est, sed pauperibus erogare. At quia neque in consilio uero lo perfectionis cōsiliū, uerū in eo quā afflatus Christi, ac perinoc charitatis cultor, subdit. Et sequere me. Sunt scilicet Hieronymus & Hieron. Origenes illuc adiuuantes. quā adolescenti ille p̄cepta nō seruaret, cuius nonnullum inde lumitur argum. quod subditur. Impossibile est diuitem intrare in regnum celorum, unde Lutherani colligunt nullā illi perfectionē designari, p̄ter illam quæ in p̄ceptorum cultu sita est. Re tñ penitus considerata, p̄ferenda est aliorū patrum sententia, uidelicet uere respondisse, dum ea dixit ab incunte ætate seruasse, tamen si nō adeo id seruare fecisset. Refert. n. Marcum cum Christum intuitum dilexisset, quod nisi uere loqueretur intellexisset, nō fecisset. Adde, quā si Christus nō esset mentum fuisset, uel id ipsi significasset, uel non tanquā altiorē gradum supra mandatorum cultum adieciisset. Si uis perfectus esse. In summa, cum tanto uerbō dīferimī ne prius dixisset, Si uis ad uitā ingredi, seruare mandata at subinde. Si uis perfectus esse, uende omnia quæ habes, quod te uera ad ingressum uitæ non est necessarium. Cū tra dubium mandatorū necessitati adiecit spontanea consilia, quā utiq̄ ad perfectionē tutior cōpendiosiorq̄ uia est. Quod quidē Pater plane intelliges, proritus noīe omniū interrogauit. Ecce nos reliquimus oīa & sequimur somus te, quid ergo erit nobis? Ex quib. uerbis, ut q. leq. uirū sumus, edocui sumus Apostolos uotum suscepisse. quā mō religiosi eorum exemplo edunt. Quod autem iuene consilium reuente Christus adiecit, nepe diuitibus difficilē esse ingressum regni celorū, exaggeratio fuit periculorum, quæ a diuitiarum possessione possessoribus imminet. Nam si ille qui cum p̄cepta uicūq̄ seruasset, tanta uindictate Christū, quem magistrum cōfitebatur, conuenerat, qui se uirū gni doceret,

antea eius cōsiliū quam diuitiarum pos-
sessiones repudiavit, quid de alijs speran-
dum? Ecce quemadmodū paupertas vo-
tum nō est perfectio, sed perfectionis me-
dium, quē in Christi obsequio charitatisq-
ardore collocatur. Idē ergo & de uoto ca-
stilitatis censendum Hoc. n. & alterum uer-
bum eiusdem Redēptoris in eodē cap. de-
notat. Sunt eunuchi qui se castrauerūt p p
regnum cælorum. Idemq. docet Paul. 1. ad
Corint. 7. Qui sine uxore est sollicitus est;
quæ Dñi sunt, quō placeat Deo Et mulier
innupta & Virgo cogitat q̄ Domini sunt;
ut sit sancta & corpore & spiritu. Quibus
locis non in castitate, sed in charitate perse-
ctio ponitur. Atq. idem de uoto obedi-
entia facile est elicere ex uerbis Christi, Luc.
9. Si quis uult post me uenire, abneget se
metipsum, & tollat crucem suam quoti-
die, & sequatur me. Etenim cum hoīs na-
tura, quæ cæteris animantibus præstet, de-
liberate penitus dignoscatur, scdm quam
factus est ad imaginem Dei idem est se ho-
minem ipsum abnegare, quod propriam li-
bertatem alterius arbitrio uoti nexu sub-
dere. Sed nec in hoc perfectio figitur nisi
Christum sequari ubi sita est charitas. Cō-
sulto autem septimam hic addiderim con-
clusionem. Abrenuntiatio seculi eo pacto
quod explicatum est, non modo in iure
diuino existit per Christum legitimum no-
strum constituto, uerum etiam ex uisceri-
bus naturalis iuris depromitur. Atq. adeo
Christi prædicatio legis naturalis declara-
tio fuit. Probat. Christus qui auctor fuit
naturæ ut crebro in superioribus diximus
illam neq. destruxit, neq. mutauit, sed sua
lege eam declarauit. tum etiam, ubi ipsa de-
ficebat, perfecit, x̄s̄oluit autem nobiscan-
dem seculi renuntiationem, ergo id ipsum
in iure naturæ latebat licet non oībus ef-
fet notum. Secundo ad idē argitur. Deū,
dum homo factus in hunc uenit mūdum,
maxime decebat, ut illud uirginitatis
nobiscum hīcturus iniret, quod secundum
naturam, quā ipse cōdiderat, optimū esset;
elegit autem eam uitam, quæ in consilio
tum exercitio posita est, æneque paupertate
tum & inaccessum castitatis culmen; nam
obediētia, q̄ castitatis uoto annexa est, cū
caput esset ecclesie, nemini præter paren-
tē suum præstare potuit, ergo p̄p̄tē & a

tura sua optima uita. Sed forsitan quis respō-
deat, non q̄ scdm naturam optima est, cū
elegit uirginitatem, sed q̄ eum nobis
esset ad uitam æternā expeditior, decuit
ut nō solum uerbis, sed & exēplo nos suo
sic institueret. Fuit. n. concedens, ut facere
Inciperet, quod uerbo docturus erat. Hic
autem cauillus ueruum argumenti non rū-
pit, imo illud confirmat. Si. n. nobis hæc
uita expediebat, signum est, ex natura rei
esse expeditientem, alioquin aliter nos insti-
tuisset, quoniam ne rerum naturam muta-
ret docuit nos eius ueritatem. Atque id de-
mum legitimam rationem & causam common-
stratur. Ille est, scdm naturam optimus uirg-
nitatis, qui ad sempiternam felicitatem af-
sequendum aprior est & expeditior, quod
autem eiusmodi status in renuntiatione
seculi consistat, ex natura rerum plane col-
ligitur, quā p̄p̄ quidem iam mōstratum est,
ex. p̄lia bona, uxorūmq. ac familie appa-
ratum humanum nos inuolare atq. irreti-
re, ne ad spiritualia uos serantur impetu.
Quod si nos quis forte redarguat, hæc bo-
na ipsa Deo auctore in gratiam huma-
ni generis esse creata, nobisq. in uitam in-
dulta, quare legitimum earum usum pro-
prius ad perfectionē accedere, quā omni-
modam eorū abiectionem? Respondeatur,
argu. concludere quod si in eo statu homi-
num genus perstitisset, in quo Deus illud
condidit nihil periculi ab eiusmodi bonis
nobis immineret, sed potius ad inflammā-
dum diuinum amorem nobis esset obse-
quia, atque adeo tunc neque castitas uirtu-
tis munus esset, neque uero paupertas. At
tamē post lapsum eiusdem nostrigenis,
illa quæ nobis salubria erant facta sunt no-
cua non q̄ res ipse naturas suas mutau-
erint, sed quod nos nostra deprauauimus.
Sicut unum quod in usum est, egrotis
est nocuum, inedia uero q̄ firmis ualidisq.
hominibus nocet febrem patientibus me-
la est. Quæ uero postea conclusio
fit. Ad perfectionis statū, quā in consi-
lijs cōsistere explicatur est, nec sufficit, nec
uero requiritur ut se ipsi legitime custo-
diantur, sed in hac eiusmodi statu cōsi-
stet, q̄ p̄p̄tē uoti solēnis obligatio sta-
bilatur. Cōclusionē hāc cōtra eādē Lutheri
sancti hæresim, sic. n. eodē citatq. lib. De
uotis inq̄ualitē p̄p̄tē solēnis uoti uisum.

Solutio

Replica

Obie-
ctio.

Solutio

Obstac-
culum

Lutheri
error.

Paulus.

Septima
conclu.

Probō
conclu.

Secūdu
argum.

rit, ut ita nē nō sint perpetua, & quo homi-
nē de suis uerbis agnoscas sic inquit. Mo-
nachis uouendū esset. Voueo obedientiā,
castitatem, & paupertatē sed in regulā D.
Augustini usq. ad mortē libere, hoc est, ut
quando mihi uisum fuerit mutare possim.

Vide temulentiam uerborum pugnantiam
usque ad mortem, ut mutare possim. Si n-
unquē ad mortē, quomodo mutari potest?
nam uinculum quod ante mortem abrum-
patur, non est usq. ad mortem firmū. Igitur
conclusio hæc ē duobus pender. Prius est,
utrum legitime ac decenter tale uotum fa-
cere quis possit perpetuū? Posterius, an ad
statum perfectionis sit necessariū? Et qui-
dem priorē partem, nemo nisi mente ex-
cus, negare ualeat. Enimuero cum se hō ci-
uilibus contractus in perpetuum obliga-
re queat, cur se non poterit Deo æternum
mancipare? ut qđ antea integrum erat, at
que adeo sibi liberū facere, deinceps, p da-
tam si iem in uinculum p̄cepti trāseat?
Pōt inquam quisq. res suas in perpetuum
uendere, pōt & libertatem suā connubia-
lis se de re coniugi obligare, ut nexus in de-
recte solubilis. Immo uero scđm ciuiles
leges pōt quisq. iem in perpetuum seruum
alteri uendere, atque adeo alius multis mo-
dis suam alicui sic in perpetuum impigno-
rare fidem, ut extra culpā nullus ei pateat
ad libertatem regressus. Quod ergo obstat
quominus se Deo, cui seruus regere est,
se quisque possit seruū offerre, idque ino-
lubili uinculo sanctissime confirmare. Ad
ce dit huc, quod sacerdotes decēter ei se ir-
reuocabili facere sacrorum ministerio al-
ligant. Adde qđ qua ratione isti negāt pos-
se se quēquā legitime & congruo in per-
petuū obligare, negare coguntur id fieri
posse in ipsi aliquod certum ac p̄finitū,
quantumcunq. sit paruum. Nam si pōt se
homo in annum deuincere, poterit & in
duos, & in decē, & perpetuo. Quod nō pōt
in annū, sit ut neq. in mēsem, neq. in diem,
neq. in horā. Quod est totam uiri naturā
delegare. In summa, isti nullā obligatio-
nē in uoto cognoscunt. Haud ergo ad suā
phrenesim se pōdendum est, ne eis con-
tra sapientis documentum, similes uideā-
mur. An acro consiliorum exercitium ci-
tra perpetuum uotum non mereatur status
monē, monstrandum nobis reliquū sōd

quod sic elucidatur, status, idem sua uoce
esse iudicatur; qđ conditio libertatis, aut
seruitutis, dicitur. n. status matrimonialis
p̄ uinculū fidei inter coniuges, quē qua-
dam est seruutis, & status mulieris solutus
propter libertatem, status aut spiritualis
siue seruitutis sit siue libertatis, non solum
internē obligationē, quē Deo patens est,
requirit, uerum & externam solennitatem
in conspectu ecclesiæ. Non n. hic de statu
gratiæ aut peccati uobis sermo est, quin
toto iñ Dei decernitur, sed de illis stati-
bus atq. ordinibus, quib. ecclesiæ pulchri-
tudo compingatur, quē ceu regina spōso
a dextris assidet, circumscripta uarietate. Ex-
cēplum in ciuilibus patet. Haud. n. ob id,
quod quis alteri seruiat, in statu seruatorum
est, nam pōt quisque libere alteri inferuire,
sed quia sollemniter se in seruū tradit.
Nec uero in statu libertatis asseruit, pro-
pterea qđ qualitercunq. a seruitute se eri-
piat, nam pōt fugere, sed quia publico in
strumento libertate donatur. Pari utriq.
modo & si quisq. absq. solēni uoto possit
consiliorum exercitio proficere, atq. adeo
illū charitatis gradū ac meritū apud Deum
attingere, quē religiosorum multi nondū
fuerint assequuti statū cō perfectionis ne-
mo absq. p̄petuo uinculo hēt. Et uice uer-
sa, quis religiosus non p̄ rōne & dignita-
te sui instituti fuerit charitate progressus,
nihilominus rōne solēnis uoti in statu est
p̄fectionis. Ob idq. ubi cetera paritate ha-
beāt, idē opus religiosi, ut q. 2. dictū est, cu-
mulationis est apud Deū meriti. Cōfirmat
autē eadē m̄sa cōclusio aduersus istos here-
ticos. Nam nisi perpetuo uotū religio con-
staret, multa essent Eūgelica testimonia,
quæ nullum haberent legitimū sensum.
Illud. n. Luc. 9. Nemo mittēs manū suam
ad aratrum & respiciēs retro, aptus est re-
gno Dei, Et si de Christiana religione in
universam ueritatem habeat peculiariter
tamen uitæ monasticæ sancti applicat;
sicut & illud Luc. septimo. Memor es
stote uxoris Lothi. Et tamen si citra cul-
pam liceret a cōnobio in seculum retro
gredi, nihil auris regni Dei illa ratione
deperiret. Et illud supra citatum Leuit.
27. Omne quod Domino consecratur,
siue homo fuerit siue animal, non ueniet
in pretium, poterit, sed sanctum sanctorum
erit,

Prima
ratio cō-
tra Lu-
therum.

Secūda
ratio.

Cōfirma-
tio i Lu-
therum

erit, haud inepte, ut supra videmus, sacerdotibus ac monachis assuitur. At quid cū istis disputamus nisi religionum instituta soleant uoto firmarentur, quidnam essent aliud religiosorum claustra, quam hominum ludibris, nempe hodie plena eras uacua? Et qui hodie cucullā geitaret, eras esset opifex coniugatus. Reitat autē cōtra ea quæ dicta sunt postremū argumentū soluere.

Argum. Inter cōnobitas nihilo fecius distinguendi sunt tres hoīum ordines, quam inter seculares, uidelicet incipientium, proficientium, & perfectorum non ergo omnes sunt in statu perfectionis. Ad hoc uero per ea quæ circa postremam conclusionē mō dicebamus, responderetur. Nam etsi antecedens uerum sit, consequentia tamen, est nulla.

Solutio Dicunt. n. esse in statu perfectionis, non propter progressum ad culmen, sed propter uotum. Quamuis pudore deberent monachi omnes suffundi, qui non ad eum committunt scopum, quem habitu & ceremoniis proficiuntur. Igitur qui monachorum statum, sic explicatum, perfectionis esse dencgas, in ius omne naturale, s. diuinum & humanum iniurius est.

Thom. Haud enim unquam ulla fuit mūdī ætas, in qua non essent aliqui a reliquo populo uitæ instituto semoti, qui specimen aliqd religionis præferrent. Initio namq. statim nascentis orbis, inter ceteros mortales legitur Gen. 5. Enoch peculiariter ambulasse cum Deo. Quare nō refertur morte sublati, sed non apparuisse. Et inter Phil. Pythagoreorum scola ac Diogenis affecte uitam agebant a cōi ceteri secretam, ab iis uidelicet abstinentibus secularibus frustionibus, quæ uotis monasticis abijciunt. Et Romæ erant sanctimoniales quæ uellē uirginitatē uoto consecrabant. Et Hier. 35. commemorantur Rechabites, quorū religionis professio erat, uinum nō bibere, neq. domos extruere, neq. semen tem ferere, neq. plātare uineas. Et de Elia atque aliis Prophetis refert Pau. ad Heb.

Paulus. 11. q. circumbant in melonis, in pellibus caprinis, egētes angustiatī, afflicti, quibus dignus non erat mūdus, in solitudinibus errantes, in montibus, in spelūcis, & in cauernis terræ. Et ut c. 3. super Matth. de Iosepho lib. 18. antiquitatem retulimus, ante aduentū Christi degebat in deserto Iudeæ

Essenorum collegiū, a reliquo populo in cellulis segregatū, uidelicet a mimoniis abstinens, parcissimoq. cibo utens, eodem deniq. instituto, quo Christianorū Anagoræ mystica sanctitate uiuentes. Inter quos fertur Ioannes Baptista nutritus. At qñ in hunc diuū incidimus, quisnam cū respiciens in religionē audeat obgannire? Hic namq. Dñs præcursor antea factus q. natus, nō aliter appropinquans regnū celorū p. dicare tentauit q. ab humano conuiuiū ieiuniorū, habitusq. & uictus horrore si gnificatiū q. uerbo, illius pñum uicē nos admonens, quā pro sua quili monachorū institutores imitari satigerunt. De Apostolis autē angustia loci dicere non sinit, quemadmodum a magistro suo prima susceperint semina, primaq. iecerint fundamenta cōnobiticæ uitæ. Alij. n. fuerunt, inter quos Thomas Vvaldensis 2. & 3. tomo de sacramentalibus aduersus Vvicleff, argum. hoc ditissime locupletauerūt. Mihi autē statū animus fuit, ut scolastico stylo rem uicuaq. summatim dilucidarem.

Ad primum igitur argum. responderetur, ad primū religionis nomen cōuulgariq. significato uiuentes comprehendere moites ac præcipue Christianos, quatenus Deū uirtutū officijs sed in legis pcepta colūt. At uero per Antonomasiā illis tribuntur, qui super pceptorū cultū, consiliorū statū capessunt, siue religio a religā dīca ur, ut Aug. ait, in De uera religionē. nempe qd.

præter præceptorū nexum actione se religant, siue, ut Cicero lib. 2. de natur. Deorū uisum est, religiosi a relegendo dīcti sint, quippe qui oīa quæ ad cultum Deipertinent, relectent & q. uā relegant. Succedentes autē hoc panter nomine, uidelicet sacerdotū, quod sequenti lib. iterum diduri sumus per similitē antonomasiā appellati eo qd. inter Christianos q. suo nō se suaque Deo sacrificant, pprie sacrificia offerunt. Quare antiqui Patres monachorū religionē, non uechani perfectā appellare, ut est apud Vualdēsem tomo 3. c. 83. V. de re. Ad sed m. arg. egregie August. de in lib.

de perfectione iustitiz, perfectionē charitatis i hac uita absolute uoluerūt. Iterq. nobis pcepti adeo ut sub illo gñali pcepto, Diliges Dñm Deum tuum, ex toto corde tuo, dilectio eūam patriæ comprehendamur.

Enimvero, sicuti in inferno nunquam a Dei odio desistitur, quod illic est peccatum est, licet non sint maioris pœnæ demeritorium, ita & in patria ubi nunquam a Dei amore cessatur, mandato dilectionis obeditur: tamen si meritum gloriæ non augeatur. Ex hoc aut Aug. asserto Lutherus suū pestiferum dogma elicit: Quod nemo in hac uita dilectionis mandatū implere valet. Ex quo rursus intulit, quod cum singula opera ad normam eiusdē mādātī exhibere teneamur, quocumque opere cuiuscunq. uirtutis peccamus. Hoc u. erat illius hominis ingeniū, ut passim pugnantia diceret. Haud siquidem cæcus uidere potuit, quemadmodum diceret, Deum nos ad impossibile obligare: qđ ex snia Hier. assertu impiū est, ut lib. 3. De natura & gratia, c. 4. latissime demonstraui. Aug. ergo illic se plane explicat. Vbi duplicem charitatis perfectionem dignoscit: nempe uix & patriæ, per charitatem. n. uix, tendimus in illam, quæ est patriæ. Quare perfectio huius nostræ est, recta ad brauium currere, ut dicit Pau. Perfectio autē patriæ est in Deo ipso quiescere. Atq. adeo in hac uita implemus præceptum tanquā uiatores, ut ex toto corde, idē sit qđ nihil charitati aduersum mētis assensu cōcipere. In patria uero, tanquam cōprehensores, ut ex toto corde idem sit, quod continenter sic amare ut nihil de amoris seruire neq. per minimā negligentiam unquam remittamus. Quin uero non solum impletio mandati charitatis in hac uita esse pōt, quæ incipientibus cū aliquo colluctatur timore, verum & perfecta charitas quæ scđm Io. foras mittit timorē, quia ut ipse ait 1. Canon. c. 1. Qui seruat uerbum eius, uere in hoc charitas eius perfecta est. Et Christus nos admonet, ut simus perfecti, sicut eius pater. **Paulus.** Et Pau 2. ad Corin. 13. De cætero fratres gaudere, estote perfecti. In summa, ut Lutheranis satisfaciamus, nō Aug. modo, uerum & Pau. ad Philip. 3. utrunq. perfectionis gradum, nēpe uix & patriæ plane distinguit, ait enim primum. Non quod iam acciperim, ut iam perfectus sim, s. triumphanti perfectione. Sequor autē si quomodo comprehendam. Perfectio ergo uix sequi est, de qua p̄tinus subdit. Quicumq. ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Igitur 1. ad

Cor. 13. de perfectione patriæ loquebat, per quā illa, quæ cum fide uiuix est, euacuabitur. Iacobus autem intelligit et perfectos in uia, in multis uenialibus offendere, quæ charitati nō aduersantur. Ad aliud aut ad Colos. 3. iam concessum est perfectionem quidem in charitate consistere. In consiliis autem tanquam instrumentis. Ad tertium argumentum per secundā conclusionem satisfactum est, nempe in illis duobus mandatis, tanquam in conseruantibus, eandem sitam esse perfectionem.

Ad tertium arg.

ARTICVLVS II.

Utrum paupertas ad mendicitatem usque ad perfectionem uia a monasticæ pertineat.

Postquam in genere de perfectione cōnobitici instituti dictum est, cōgruit, ut de singulis trium uotorum nonnihil disputationis adhibeamus. Et primo de paupertate queritur utrum usque ad mendicitatem sit congrua, uidetur enim Apostolus 2. ad Corinth. 8. modum Christiculis eleemosynarum præstare: Si uoluntas, inquit, prompta est, non secundum id quod non habet, non enim ut aliis remisio, uobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. Vbi sic Christi alumnos, ad eleemosynas animat ut simul admoneat ne se tribulatione paupertatis premant. Et glos. super illud ad Timot. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur: ait, non esse hæc temporalia abijcienda. Secundo, qui se periculo obijcit impatientiæ, in culpa est, qui autem se in mendicitatem adigit, tale subit periculum, ergo id non est uirtus. Secunda uero præmissa, multis testimoniis cōprobat. Ait enim Sapiens Prouer. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tantum uictui meo necessaria, ne egestate compulsus furer, & perire nomen Dei mei. Et Eccles. 27. Propter inopiam multi deliquerunt. Et Philo. 4. Ethic. Videtur, inquit, diuitiarum corruptio perditio quædam ipsius hominis, quippe cum homo diuitiis uiuat. Tertio, uirtus, ut 2. est Eth. in medio consistit, mendicitas autē extremū est. Eo potissimum qđ diuitiæ felicitatis instrumenta sunt, ut 1. Ethic. auctor est Philo. cui & Eccles. ca. 3. 1. astipulatur. Ergo mendicitas aduersa.

Primum arg.

Glossa.

Secundū arg.

Aristot.

3. Arg.

aduersatrix potius est perfectionis quam nutritrix.

4. Argu. Quarto esto consilium sit cuncta prorsus propria abijcere: non tamen inde sit protinus consequens, ut mendicare liceat, sed tenentur tunc monachi manibus laborare, sicuti Paulus 1. ad Corin. 4. se fecisse testatur, & Actu. 20. Ad ea enim, inquit, quæ mihi opus erant ministraverunt manus istæ. Et 2. ad Thes. 3. Si quis non vult operari, nec manducet. Quinto, quando hæc omnia cessarent, conducentius ad monachorum quietem esset, aliquid saltem in communi possidere, quàm ut victum querentes inter seculares oberrarent. Accedit postremo quod Episcopi altiori sunt gradu genere suo quàm ceteri nobilitate: quorum tamen perfectioni mendicitas non congruit. In contrarium autem est verbum Christi, Matt. 5. Beati pauperes spiritu: ubi textus Græcus habet, Beati mendici.

6. Argu. Quamuis in superioribus assertum fuerit pauperem perfectionis charitatis inservire, scire nihilominus superest, quoniam gradu sit capessenda. Duplex namque paupertatis genus inter religionum cultores invenias, alij namque sunt quadripartiti, quorum primæva institutio fuit mendicitas, hoc est ut neque privatim ab ullo monacho, neque in communi a toto cœnobio quidquam possideretur: sed quotidianis elemosinis victarent, siue oblati, siue questus, & postulati. Vtra autem istarum paupertatum ratio sit alteri præferenda, non desunt

Prima conclusio. qui disputent. Imo nec defuerunt hæretici qui utranque relutarent. Responderetur ergo tribus conclusionibus Prima. Omnino da mendicitas, nempe sit neque privatim neque in communi aliquid possideatur, si genere suo existimetur, plus habet dignitatis, & meriti apud Deum, quam in communi possessio. Prima conclusionis ratio, ex rerum natura, ut supra dictum est, proficiscitur, est n. religionis monasticæ institutio, illa amplecti disciplinam per quam ad perfectionem charitatis expeditius ascendatur, primum autem quod hominum animos fascinos ad sui amorem, inescat, est rerum possessio. Nam cum pecuniæ obediunt omnia, qui illam amat, per eam cuncta concupiscit, & qui illam obicit, omnium quodammodo mundanorum affectus ab se facile amputat. Vnde Augusti. in lib. triginta

Prima conclusio. trium quod. Nutrimentum charitatis est diminutio cupiditatis, perfectio, nulla cupiditas. Esset ergo tutius nunquam amorem in hanc rerum lubricitatem infixisse. Attamen secundum hunc alter est gradus ab eisdem cum possidentur animum euellere quod longe est difficilius, Quocirca idem Aug. ad Paulinum & Therasiam: Terrena, inquit, diliguntur arctius adepta, quam concupita. Nam inde iuuenis ille Evangelicus iustis discessit, quod magnas habebat divitias. Aliud est, n. nolle incorporare quæ defunctæ sunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa namque velut extranea repudiantur, ista vero velut membra præscinduntur. Non igitur inconsulto legislator noster inde legisera suam concionem orsus est. Beati pauperes spiritu. Quapropter quanquam nihil aliud laudis in sancta paupertate conciperetur, hæc esset præclarissima, quod primum verbum, quo Deus, legem verbi positurus, os suum aperuit, fuit felicitatem in ipsa collocare. Quod autem hæc paupertas usque ad mendicitatem & nuditatem sit Christi alumnis commendabilis, magnifice Paulus exaggerat in posteriori Epistola ad Corinth cap. 8. Scitis, enim, inquit, gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut eius inopia vos divites essetis. Si ergo, ut supra diximus, nullum officium præstitit, quod ex rei natura non esset honestum, consilium est diuitibus, in pauperes sua bona distribuentes egenos fieri, ut celestibus divitijs perfruantur. Accedit & eiusdem Servatoris exemplum, quod nihil possedisse legitur, nisi quod illi in diem suæque familiaris porrigebatur. Vnde Matt. 8. Filius, inquit, hominis non habet ubi caput suum reclinet. Accedit insuper & eius institutio. Matt. 19. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, vel patrem, vel matrem, vel uxorem, vel filium vel agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Vnde quod cunctis rebus eum denudet qui optaverit esse perfectus. Quare Apostolis quos lucem mundi, & saltem esse voluit. Nolite, inquit possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. At vero propter cavillum quodammodo argumēti subtextum secunda conclusio. Religiosi qui propriis renuntiarunt, non tenentur manuum labore

ta trium quod. Nutrimentum charitatis est diminutio cupiditatis, perfectio, nulla cupiditas. Esset ergo tutius nunquam amorem in hanc rerum lubricitatem infixisse. Attamen secundum hunc alter est gradus ab eisdem cum possidentur animum euellere quod longe est difficilius, Quocirca idem Aug. ad Paulinum & Therasiam: Terrena, inquit, diliguntur arctius adepta, quam concupita. Nam inde iuuenis ille Evangelicus iustis discessit, quod magnas habebat divitias. Aliud est, n. nolle incorporare quæ defunctæ sunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa namque velut extranea repudiantur, ista vero velut membra præscinduntur. Non igitur inconsulto legislator noster inde legisera suam concionem orsus est. Beati pauperes spiritu. Quapropter quanquam nihil aliud laudis in sancta paupertate conciperetur, hæc esset præclarissima, quod primum verbum, quo Deus, legem verbi positurus, os suum aperuit, fuit felicitatem in ipsa collocare. Quod autem hæc paupertas usque ad mendicitatem & nuditatem sit Christi alumnis commendabilis, magnifice Paulus exaggerat in posteriori Epistola ad Corinth cap. 8. Scitis, enim, inquit, gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut eius inopia vos divites essetis. Si ergo, ut supra diximus, nullum officium præstitit, quod ex rei natura non esset honestum, consilium est diuitibus, in pauperes sua bona distribuentes egenos fieri, ut celestibus divitijs perfruantur. Accedit & eiusdem Servatoris exemplum, quod nihil possedisse legitur, nisi quod illi in diem suæque familiaris porrigebatur. Vnde Matt. 8. Filius, inquit, hominis non habet ubi caput suum reclinet. Accedit insuper & eius institutio. Matt. 19. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, vel patrem, vel matrem, vel uxorem, vel filium vel agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Vnde quod cunctis rebus eum denudet qui optaverit esse perfectus. Quare Apostolis quos lucem mundi, & saltem esse voluit. Nolite, inquit possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. At vero propter cavillum quodammodo argumēti subtextum secunda conclusio. Religiosi qui propriis renuntiarunt, non tenentur manuum labore

Mendicitas in sacris litteris commendatur.

Secunda conclusio.

labore victum querere, sed iustissime me dicare possunt. Conclusio est de qua D.

August. August. iustum uolumen de opere mona-
D. Tho. chorum inscripsit, quam subinde D. Tho.
opusculo 19. cap. 5. locupletissime simul
ac disertissime contra religionum hostes

Glossa. dilucidauit. Graphice nanq. glossa super
caput Exodi quintu, hereticos, qui mona-
chos in manuales labores adigunt cum
Pharaone componit qui Moysen & Aarō
obiurgabat dicens. Quare sollicitatis popu-
lum ab operibus suis? ite ad onera uestra.

Probō Probatur ergo conclusio, iure naturæ, &
conclu- genitū, & cū primis diuino. Finis spiritua-
lionis. liū bonis & malis præstantior est, sed in re
publica milites & equites, atq. adeo iudi-
ces qui ad bella gerenda, aut ad tuendā iu-
stitiam, aut deniq. ad rempublicā admini-
strandā deputati sunt, cōibus stipēdij po-
puli sustentantur: quod & Paul. ad Rom.

Paulus. 13. iure etiā diuino iustū existimat. Ideo
enim, inquit, tributa præstatis, ministri. n.
Dei sunt. Religiosi autē monastice uiuētes,
spiritualium functione Reipublicæ inter-
uiunt, qđ multo est magis ipsi necessarium,
quā temporalium administratio. Ergo ni-
hil aliud quā naturæ ius, & gentiū, ac diui-
nū est, ut populi elemosinis sustententur.
Illi nanq. qui uerbi ministerio incubunt,
digni sunt mercede sua, nā studij gratia,
necesse habēt a manualibus operibus exi-
mi. De quibus ideo Paul. 1. ad Cor. 9. Per
exēpla compūta a naturalibus desumpta
colligit eos qui spiritualia seminant, ius
hēre merendi & palia. Sic n. inquit, Dominus
ordinauit his qui Euangelium annuntiant
de Euangelio uiuere. Vbi glossa, sic Deus
rationabiliter disposuit de p̄dicatoribus,
ut expeditiores sint ad prædicandum. Imo
vero & Christus Matth. 10. id ipsum expli-
cuit. Ob id. n. discipulos sine operis p̄dica-
tō dimisit, qđ dignus est operarius cibo
suo. Et qñ hanc prouinciā non suscepe-
runt, qđ tamē mendicantiū ordinibus solen-
nis est, uacant ē sacramentalibus confes-
sionibus audiēdis. Imo uero his ē cessan-
tibus ob id qđ statos psalmos solenniter
perfoliunt, precesq. assiduas pro populo
fundunt, & supra hæc oīa sacrorum studiis
diuinæq. contemplationi vacant, ius hēnt
diuinū & naturale ut populi stipendijs ui-
uant. Vnde Aug. opere illo citato, Si Euā

gelistæ, inquit, sint, potestatem habent de
sumptibus fidelium uiuendi, sin ministri
altaris, eandē non arrogant, sed plane sibi
uendicant potestatem. Quin et Apostolus
ipse loco citato rē ad certū officiū nō per-
stringit, sed in genere ait. Nescitis quoniam
qui in sacrario operantur, quæ de sacrario
sunt edunt? & qui altario deseruiunt, cum
altario participant? Quo fit ut qui mona-
sticos religiosos operum sollicitudinibus
implicare contendunt. Marthæ opinionē
sequatur, quæ sororē suam ad pedes Chri-
sti contemplatione fruētem deuellere
inde conabatur, ut se iunaret. Quā quid
Christus opinionē ipsi retudit, dicens, Por-
ro unū est necessariū. Ob idq. bene glossa
illud Matth. 6. Respicite volatilia cœli, nō
laborant, &c. & tñ Deus pascit ea, sanctis
contemplationi vacantibus attribuit: qui
ita a mundo sursum euecti sunt, ut nū in
terris agentes aut laborantes, sola contē-
platione in cœlo degāt. Merito ergo Hier.
in p̄logo supra Iob, eos obiurgat qui ma-
lunt monachos fiscoellā iunco texere, aut
palmarum folia cōplicare ut in suō ore uul-
tus panem edāt, quā iuxta s̄niam Seruato-
ris diuinorū cibum operent qui nō perit.
Accidit supreme qđ medicitas ad humili-
tatē nō parū confert, quā rōne Alexio at-
que alijs sanctis laudat qđ splendoras fa-
cultates ab se abdicauerint, ut mendicata
stipe uiuerent. Impietas ergo est sanctam
medicitatē impugnare, atq; adeo pergre-
gium charitatis officiū monasticos mendi-
cantes alere. Tertia conclus. Quamuis ge-
neris nō mendicatis oīmoda præterenda
sit, pōt nihilominus rōne finis aliarumq;
circūstantiarū pro tpe & loco cōducētius
esse ea in cōpōssidere, quæ monachorū ui-
ui sunt necessaria. Conclusio est quæ ex
D. Tho. colligitur 2. 2. q. 188. art. 7. Atqui
in primis qđ eiusmodi possessio nihil de re-
ligionis perfectione deterat, tum canon,
expeditur in partem ex superioris palam
fi. Haud. n. in paupertate perfectione sitā
esse monstrauimus, sed in charitate. Cum
ergo in paupertate ea tñ ratione consistat
quod rerum amore sollicitudinēq. præscin-
dat, ea paupertatis species in unaquaq. re-
ligione præstantior est, qđ ad eius finē aptius
confert. Etenim ut instrumentum, ac medi-
camentum non eo melius quo maius, sed quo
ad finem

Glossa.

Hieron.

Tertia
conclō.

D. Tho.

Prima
rō cōclu-
sionis.

ad finem accommodatus, & sic de pauperate censendū. Vnde si ordo institutus est ad contemplationis opera & prædicationem, quod quidem munus altæ mentis quietem requirit, & ipsa extant ubi a populo non facile religiosorum egestas succurritur, non solum perfectioni non repugnat aliquid habere in cōi, utrum cōfert. Quoniā illa monachorum diuagatio, quæ ad uisū querendum necessaria est, otium non se cum permittit, quod ad eiusmodi spiritalia munia exercenda est operæ pretium.

Secūda ratio. Secūdo & ex eadem ipsum inclemētia alia oriri potest comoditas eiusmodi possessionis in cōi. Nepe quod postquā charitas resiliuit, mendicantes molesti sunt populo & onerosi. Qua ratione religio ulescere in eius oculis incipit. Præterea nimia egestas cogere medicos assolet aliqua negotia cum secularibus tractare, & aliquibus quicquid improbitatibus uictum extorquere, quicquid eorum instituta obscurat. Adde quod quādo religionis in illa sincera mendicitate instituire suere, multa eidē institutis suffragabantur quæ ab aliquibus iam epibus laqueuerentur. Primum enim summa uictus parcitate uestitusque utilitate contenti erāt. Adeo ut elemosinæ quæ nunc uia uiginti religionis sufficiat, pluribus tunc quā centum satis erant, nā & corporis natura facta est imbecillior, & spirituales vires remissiores. Legimus namque in historia D. patris nostri Domini, quādoque eo nomū obiurgasse, quod sepius quam par esset pitanciam cōuentui porrigeret. Quod argumentum est periarum quidem fratribus fuisse quorum aut piscium usum, sed leguminibus uictitasse. Mox & charitas tunc populi locupletior erat ac sincerior. Et quod citra pudorem fateri monachi non possumus, nostra tunc uita aliū quam mō splendorem habebat, ut populares aīos alliceret. Sed ais. Rerum possessiones non pñe nō possidentium aīos sollicitate, tū ad totitiam, tam ēt ut augeatur. Fatemur equidem, sed tamē hoc perpendendū est utrius sollicitudo aīos acerbis angar ac diuexet, quæritarene quotidie necessaria, an curare quæ in cōi possidentur, nam sollicitudo possessionum præter unum aut alterum qui illas procurat, ceteros uel non tægit, uel quā tenuissime, sollicitudo autē

quotidiana plurimos occupat. Cuius si Christo institutore nostro exemplū sumere lubet, quamuis, ut dictum est, indigentis uitam delegerit, nihilominus elemosinas sibi oblatas in diem reseruabat. Habebat enim loculos iude commissos. Nā 103. 4. dicitur quod abierunt discipuli in ciuitate ut cibos emerent. Et 10. 1. iussus est iudas ea emere quæ ad diem festū opus erant. Quāuis non nisi exiguos horariosque numos seruari sinebat. Quare ad emendos panes faciendæ turbæ pecunias discipulis defuit. Et ne illa quæ in uisū tantū, & in pauperum subsidia seruabatur in prophanos usus uerterentur, noluit inde tribui unum solui, sed Petrum ad piscem misit qui ei didrachma ore porrigeret. Et non quā prę inopia eodem discipulos spicas collectum misit. Absit ergo ut aduersus omnimodam mendicitatem oblatiue uelim, utpote quam suis nominibus superius illustrauerim. Fuerūt enim olim nonnulli quos D. Tho. opuse. 13. c. 14. confutare persiluit, qui paupertatem reprobabant, nisi necessaria in cōmuni possiderentur, quibus subscribere, errorem existimo. Imo qui sincere, & candidè supremam seruauit mendicitatem, suscipienda sunt & exosculanda. Sed tamen hæc dicta sunt, tum ut causā possidentium in cōmuni defendatur, tum etiam ut mendicantes omnes admonitos habeant quanta esedebant parcitate contenti. Propterea enim asserente Christo Deus patet uoluntaria cœli quibus utique religiosi comparantur, uestitque lilia agri, quod cibo illa simplicissimo, hæc uestitu contenta sunt. Porro ergo D. Benedictus altissime contemplantium quieti studens, consulte possessiones recipi sibi oblatas, atque alij deinceps religionum institutores. Sed tamē humanum ingenium, medium tenere nescium, eorumque eorum opes auxit, ut celeberrimum ordinem non parum de suo fastigio deiecerit. Quare in ordine nostro hactenus nisi causā studi nō est dispensatū possessiones habere, sed sunt frequentia monasteria quibus in antiqua mendicare uiuitur. Vtinam nos Deus, quantū est hoc maxime seculo Christianæ familiæ necessarium, sustineat.

Tertia. **Obiectio.** **Solutio.** Ad primum igitur argumentum respon-
detur, illic Pauli ætiquam cōdemnare, mū arg-
si quis

5. Tho.

Ad pri-
detur, illic Pauli ætiquam cōdemnare, mū arg-
si quis

si quis cuncta quæ habet, in pauperes voluerit erogare, sed humanæ imbecillitati indulget. Rarissimi. n. sunt, qui arduum hoc consilium capeſſant. Et ideo ait nemi- nem cogere ut sic alienis miseriis consul- tat, ut seipsum necessariis destituat. Et eo- dem pertinet citata glo. ad Timoth. nepe

Ad secū non esse prorsus abicienda t. palia. **Ad secū** dū arg. dū rīdet, eū qui uliro t. palia bona ppter Christū deserit, nulli se periculo nec t. pa- li nec spūali obicere Spirituali inquā, q. quod homo bona cā sponte sua facit peri- culum non affert pñæ ac tristitiæ, sed qñ quis inuitus suis expoliatur. Imo vero a diuitiarum possessione præsentius pericu- lū imminet, iuxta illud 1. ad Timoth. ult. Qui volunt diuites fieri, incidunt in la- queum diaboli. Nec vero periculo corpo- rali subduntur. Nam ut ait Psaltes. Diui- tes eguerunt & esurierūt, inquirentes sūt Dominū nō minuētur omni bono. Qui. n. nos sollicitos esse prohibet in castrinum, curam gerit nōstri. Salomō aut suum pñ- tiens ingenium, non se audebat extreme paupertati committere, ob idq. mediocri- tatem uitę postulabat. Nam etsi ut supra diximus, opum affluentia nocua sit homi- ni corruptæ naturæ, tamē rari sūt qui ino- pliam fere queant. Sicuti infirmi licet ui- deant vinum sibi nocere, nihilominus nō sp se continere pñt, quin tantillum gustēt.

Qua de caussa p. p. inopiam multi deliquē- runt. Accedit, q. Salomon erat rex, quare non poterat absq. diuitijs ciuere. **Ad ter- tiū arg.** rium responderetur, virtutis mediū. secūdū Philosophū. 2. Eth. non secūdum quantita- tem, sed secūdū rationē esse sumendum. Et ideo quidquid ex rationis præscripto fit, ab eodem medio non deflectit. Relinque- re aut t. palia bona, ut expediriis Christū sequaris, ratio docet. Nam & lumine natu- ralis doctus Socrates, ut ad Paulinum ait

Hieron. Hieronym. auripondus abiecit, ut contem- **Ad quar-** plationi liberius vacaret. **Ad quartum aut** tum. arg. responder D. Tho. 2. 2. q. 187. art. 3.

D. Tho. q. manualis labore (qua uoce humana oīa officia cōprehenduntur, siue manibus, si- ue pedibus, siue lingua fiant eo q. manus organorum illustrissimū est) ad quatuor esset utilis Primo, quidem ad uictum quæ- rendum. Vnde primo homini mandatum est, ut i sudore uultus sui pane uesceretur

suo, & in Psalmo, Labores manuum tuarū. Laborum quia manducabis. Secundo commo- manwa- dus est ad uitandum otium, quod multo lis ad rum est causa malorum. Vnde Eccle 3. 3. quatuor Mittē seruum tuū in operationem, ne va- utūis. cer, multam. n. maliciam docuit otiositas. Tercio refertur ad concupiscentiam refræ- nandum, quatenus labore corpus macera- tur. Vnde 2. ad Corinth. 6. In laboribus, in ieiunijs, in castitate. Quarto & labor frugī fer est ad eleemosinas erogandas. Vnde ad Ephe 4. Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tri- buat necessitatem patienti. Per hæc ergo quatuor membra, ad oīa Pauli loca rñ de- tur, quibus manualet laborem vī, seu pñi pere seu commendare. Illud namq. cita- tum 2. ad Theſſ. 3. Si quis non uult opera- ri, nec manducet, non est nisi naturalis ad- monitio, ut. s. qui aliunde non habet unde uiuat, manibus uictū quærat ut supra & illicita negotia caute fugiat. Quo utique sensu dudum epist. lam ad Ephes. citauimus. Huic tamē ueritati nō obſtat quo mi- nus religiosi diuinis vacantes, ius habēnt eleemosinis uiuendi. Huic. n. pñm eodem loco docet Apostolus. Nam postq. dixit, non graus panem manducare ab aliquo, sed in labore & fatigatione operans ne quem illorum grauatet, subdit Non quasi non habuerimus pñtem, sed ut nosmetip- sos formam daremus uobis ad imitandū, nos. Quare illud 1. ad Theſ. 4. Operamini manibus uestris, sicut præcipimus uobis non est generale præceptum, ut impugna- tores religionum aiunt, quod monachos etiam conuoluat, sed eos rñ complicans, qui aliter sine scandalo uiuere non ualēt. Quod patet ex subiunctis uerbis, ut hone- ste ambuletis ad eos, q. foris sunt Religio- si aut sine scandalo pñt stipem suscipere, & postulare. Secūda etiam utilitas corpo- ralis laboris ac subinde tertia, nempe ocij euitatio & afflicto corporis, nō est in pñ- pto, nisi quādo aliter eisdē incōmodis ob- uia non potest. Monachi aut per alia sa- lutaria exercitia otium cauent, & corpus edomant. Quartum denique, nempe ele- mosinas erogare non est in religiosis uir- tus, quippe qui semel cuncta largi i sunt. Nisi casu extreme necessitatis pauperum quo

quo quidem euentu perinde atque secula res, tenerentur manibus laborare. Hæc ferme D. Thom. loco citato.

Ad quintum deniq. argumentum tertia conclusionis responsum est.

ARTICVLVS III.

Utrum uotum castitatis sit de intrinseca ratione religionis.

Primū argum. **S**ecundum membrum uoti monastici est, castitas. Sed uicijus ratio patetior fiat, arguitur illam non esse de intrinseca ratione religionis. Sola ecclesiæ institutione, ut prædicebamus, inuenta est solennitas uoti, ergo si ecclesia tale statutum abrogaret, prohiberi quis posset religionē absq. uoto solenni castitati. Secundo. Sacerdotium ac religio hac ratione adæquat, q. utrobq. fit notū solenne castitatis. Sacerdotalis aut ordo uerus & legitimus existere pōt absque hmoi uoto, ut in Græcorum sacerdotibus uidere est, quod pariter posset ecclesia de nostris etiam decernere, ergo & religio sine tali uoto esse potest. Tercio. Militare cruciferorum instigū est uera, ut aiunt, religio, lemitunt namque explicite tria uota, & tñ dispensatum iam est cū illis, ut in religione perseverantes, uxorū socius inire ualeant, ergo hmoi uotum non est de intrinseca ratione religionis. Quarto deniq. arguitur, Omnis perfectio uitæ Christiā apostolis secundu Christum in more esse cœpit. Apostoli uero non vñr continentiam seruasse, nā de Petro Christi uicario legiſ Matth. 8. socrum habuisse, ergo castitas nō est de intrinseca ratione religionis. In contrariū faciunt uerba capituli supra citati, Cum ad monasterium, de statu monachius cuius calce habetur Abdicatio pprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo annexa est regulæ monachali ut cōtra eam neq. summus Pontifex possit indulgere.

Duplex qōnis sēsus. Qō hæc duos habet sensus. Prior est, utrum uera nunc uotum castitatis annexum sit religioni, idq. decentissime: cuius affirmatiua conclusio definitio est ecclesiæ cōtra hæreticos, ut hī ca. Quod uotum. de uoto lib. 46. Fuit. n. Iouinianus q. matrimonium ecclibatu adæquabat, qui de eadem hæresi perinde condemnatus est, atq. de alia Vigilantiū, quod diuitias ex-

quabat paupertati. Posterior uero sensus est, utrum cū solennitas uoti, hoc est uouendi ceremonia, sit de iure ecclesiastico, ut illic refertur, sic & annexio ipsa castitatis ad religionem sit de iure ecclesiastico, ita ut per ecclesiā fieri possit ut religio absq. castitate uera maneat religio, an uero sit de iure diuino ut per ecclesiā institui uera non possit absq. castitate religionis substantia. At qm solus nobis est animus de secundo sensu cum catholicis disputare, qm primus orthodoxus est, ac perinde nemini nisi hæreticis dubius, unica conclusio sub probabilitate, quæ mihi re-

hi quam maxima est, rñderet. Sic est castitas religioni annexa ut nulla humana dispensatione fieri possit, ut religio absq. castitate re habeat suo nomini congruam. Haud ergo hic disputamus utrum ualeat Papa sup. uoto solenni religionis dispensare, hoc est utrū eximere profectum queat a sua religione, de qua re q. præce. satis discussū est. Sed hoc tantūmodo in pñtia sub doctorum cēsurā negamus qd religioſus uere persistens euangelicus monachus in coniugio possit eiusq. usu permanere. Et quidem conclusio est S. Tho. ut q. 4. uidi. S. Tho. mus. Apparet tamē eam negare Scot. 4. di. 38. ubi non alia de causa sentit solenne uotum religionis matrimoniu diimere, quā qd ecclesia in cuius se manus uouens tradidit, cum illegitimum fecit ad matrimonium, quorum similibus uerbis utitur Caiet. ut q. 3. uidimus 2. 2. q. 88 art. 7 Vñ de elici uidetur in potestate ecclesiæ situm esse ut religiosi simul possint cum coniugio religionem retinere, perinde atque sacerdos suos ordines. Conclusio tamen nostra contraria plane ab Innocentio ca. citato. Cum ad monasterium aſſerta uidetur. Nempe ubi insinuat castitatem iure diuino annexam esse religioni. Et qd sit ita probatur ratione. Religio nomine ipso nihil aliud significat quā quod Christus euangelicum adoleſcetulum docuit. Si uis perfectus esse, uade & uende &c. & sequere me Et qd subinde Petrus subiunxit. Ecce nos reliquimus oīa & secuti sumus te, &c. qui aut connubiali nodo se semel innexuit, noīe quidem pōt, sed tamē re ipsa non reliquit omnia. imo, neq. seculum, ergo non est uere euangelicus religioſus.

Conclusio re-
spōdēt.

Scotus.

Caiet.

Prima
probatio
conclu-
sionis.

Secūda

Respxo giosas. Media propositio probatur ratio-
ne 3. Tho. 2. 2. q. 186. art. 4. Res. n. uxor
na cum utroq. cornu e diametro pugnat cum reli-
gione. Primum contrahitur cōtēplatio
ne e dia ni, diuinorumq. meditationi, quibus scdm
memio nomen suum debet sedulo religiosus ua-
pugnat. care, tenetur inquam p. p. uoluptatis ue-
hementiam quæ ex Venere nascitur, cu-

Aristot. ius utiq. siue quæritatio concupiscentia au-
getur, ut Ethic. cōmonitor est Arist. unde

August. Aug. in 1. Soliloquiorum. Nihil, inquit,
sentio qd. magis ex arte deiciat animū ui-
sile quā blandimenta fornicæ, corporūq.
ille cōtactus sine quo uxor hīi non pōt.
Nec uero naturalis nō ualde est recōdita.
Et enim cū cōtēplatio subtilissimis puris
simiq. spiritibus foueatur, carnalīq. ac
biutatis ille usus spirituum multitudinem
insumit sanguinēq. a corde uehementer
distrahatur, cuius collectio ad mētis attētio-
nē necessaria est, sit ut idem usus hebetudi-
nē mētis efficiat. Qua utiq. de cā. Paul. 1.
ad Cor. 7. cōiugibus consulebar ut orōnis
tpe toto separarentur. Altero aut. cornu
status cōiugalis religioni colluctatur, qd.
est administratio sollicitudoq. rei familia-
ris. Unde eodē loco Pau. Qui sine uxore,
sollicitus est quæ dñi sunt, quomodo pla-
ceat Deo, qui aut. cum uxore est, sollicitus
est quæ sunt mūdi quomodo placeat vxori
q. & diuini est. Vbi si meditatiū arēdas
ad uiuū expressit religionis faciē, eamq.
e regione opposuit cōiugio, quasi maritari
nequeant. Quocirca monachi, hoc est soli
inde potissime nomē trahunt, q. a coniugali
cōsortio semoti uiuūt. Secundo id aper-
tus explicatur. Duo alia uota. s. paupertatis
& obedientiæ, adeo sunt a uoto castita-
tis pendentia, ut hoc sublato reliqua conti-
nuo sustuleris. Matrimonialis quippe sar-
cino uotum legitimæ paupertatis procul
respiuit. Qui n. heri potest ut vxorē quis,
& liberos atq. familiā illis appendice ale-
re in paupertate ualeat? Eo p. x. etiam q.
nō solum dēt libris in ipsi p. uideri, sed
in perpetuū prospicere, ac perinde posses-
siones & primogenituras ambire quas il-
lis relinquit. Adde, q. neq. lēim. obedi-
tiæ, de qua Christus ait, Sequere me, uxori
us uir uacare poterit. Quare Pau. Chri-
stianēdas peculiariter optabat manere sicut
ipse erat, absq. uxore. Eo ergo ipso q. eccle-

sia uotum castitatis a religionibus seingere
ret sinceritatē ipsam religionum euangeli-
cam funditus conuclueret. Quare id certe,
ut sua eius censura loquar non est factibi-
le. Hinc discerniculum colligū quo iudi-
candum est siue quæuis religio ueræ ab-
solutiq. noie religio, hoc esse unicū utrū
intrinsece annexum habeat mīmonium
contractum seu potius attentatum diri-
mere, qd. quidē nulla hēt religio nisi au-
thoritate ecclesiæ institutis solennitatē uo-
ti, ut hī in d. c. unico. de uoto li. 6. Quap. p.
religiosi tertii ordinis D. Francisci, & uo-
stræ solenne uotum nō emittunt quīs ex-
pressius inculcatusq. dicant se facere tria
uota. Hoc dixerim de iure antiquo, nam
iam Sixtus Quartus per suam Bullā decla-
rauit eiusmodi fratres facere solenne uo-
tum. Et postmodū alii summi Pontifices
idem ēt decreuerunt de quibusdam san-
ctimonialibus notis eiusdē ordinis, quas
Reatas appellamus, quæ inclusæ uiuunt.
Illæ aut. quæ clausuram non seruant, idē
Bullæ non subduntur. Multo aut. minus
istū Eremitæ qui hie nostra tempestate
in montibus dispersi degunt. Nam cū
episcopo promittant obedientiā, non in-
telligunt nisi pro tempore quo uoluerint
illuc commorari. Immo neq. de rōne illius
institutū est ut uotum, suscipiant simplex
castitatis. Tamen citra illud non essent
admittendi.

Ad primum igit. ut capitalium argumē-
tum conceditur uoti solennitatem, ut hī
in dicto c. unico, de uoto. lib. 6. ab ecclesia
constitui, hanc aut. illā instituentē appro-
banteq. religionē, ex qua matrimonii im-
pedimentum sequitur. Sed iam qōne pro-
xima negata est cōsequentiā, qua inferitur
connexionem castitatis cum uoto religio-
nis non esse de iure diuino. Est enim in po-
testate ecclesiæ ut hæc aut. illa habeatur
pro religione, attamē postquam constitui-
tur religio, de iure diuino est ut habeat ca-
stitatem annexā, scdm illud, Vade & uen-
de omnia quæ habes, & sequere me. Ne-
mo. n. statum hīe potest uia consiliorum
sequendi Christū, nisi sit ab uxore liber, at-
que hoc ex intima rei natura. Ad scdm res-
pōdetur, sacerdotalē ordinē nullatenus ēē
religionē, alias citatus canon & Doctores
non sub duorū forma explicuissent solēne
uotum,

Secūda
ratio.

notum, dicentes consistere & in susceptio-
ne sacri ordinis, & in professione religio-
nis. Ex quo fit hoc inter sacerdotiū & reli-
gionem differre, ut D. Tho. loco citato ar-
ti. 1. edocet, qd uotum castitatis non est de
intrinseca rōne sacerdoti perinde atque
aliud religionis. Imo sacerdotale ministe-
rium teruati abiq eodem uoto pōt. Hanc
ob rem qui sacris iniatur, non perinde at-
que religiosus expresse ait, uoueo. Quare
nō est uotum explicitum, sed implicitum
porro in ipsa ordinu n susceptioe abdi-
tum. Votu inquā tū castitatis. Cætera nan-
que religionis nec implicate facit, Haud
enim paupertatem uouet aut obediētiam,
sed fit sui episcopi subditus, & si absens sit
non aut ordiaantis. Quo fit, ut Græci ciui-
dem sint nobiscum generis sacerdotes. Se-
quitur subinde secundo Romanā ecclesiā
posse idē tollere uotum saluare ipsa sacer-
dotum. Negatur ergo consequentia quæ
inde extruitur ad probandū religionē abs-
que tali uoto posse consistere. Sed inters cō-
tra, ergo incongrue sacerdotale uotum di-
citur solenne. Negatur consequentia, sed
tū ingenuē fatemur qd non est uotum so-
lenne de iure diuino tanquā religioni essen-
tiale, sed est solenne de iure positivo, hoc
est tantum statuto ecclesiæ sacerdotes ille
p̄rimos reddens & in idoneos contrahen-

**Primū
corolla-
rium.**

**Secūdū
obiectio**

**Solutio.
Argum.**

Solutio.

Cuius.

do matrimonium. Cōtra hoc aut emergere
ut argumentum supra a nobis informatū.
Vid. n. hic sumus concedere tātū esse præ-
ceptum ecclesiæ ne meriti fiant. Quod si
ita est, licet male facerent absque licentia
contrahendo, tenere tū matrimonium, ut
paulo ante argumentabamur. Respondemus
autem non solum esse præceptum, sed statu-
tum inhabiles eos reddens ad matrimo-
nium, perinde atq. consanguineos. Habet
sefe ergo medio modo inter merum præ-
ceptum & solenne religionis uotū. Ea p p
ecclesiā perinde atq. prohibitionē in quart-
to gradu, posset hoc tollere uotū a sacerdo-
tibus. An uero liceret, quæstione proximē
sequenti disputabitur. Ex his sequitur ma-
trimonium ratum non consummatum non
dirimi per suspensionē sacrorum ordinis,
sicut per religionis professionem. Quod &
Cais q. 12. quol. 1. fatetur. Et cā est qd sacer-
dos non sit simpliciter inhabilis ad aliud
contrahendū matrimonium, si cui religio-

lus, qd cum illo dispensari pōt. Quod cū
uerum sit, nescio quid Palu sibi uoluerit in Palud
4. dist. 32 q. 3. ubi ait, qd post matrimoniū opin.
ratum non consummatum uir sacris initie-
tur, & uxor in seculo permanens uotum
faciat simplex, inhabilis ipsa reddit ad se-
cundas nuptias, et post mortem uiri. Nā in
primis susceptio illa ordinum nō est lici-
ta, cū matrimoniū non dirimat. Secundo
nulla est rōnis apparentia qd uotū simplex
uxoris in tali casu fieret solēne, ut ipse pu-
tat. Quare si mortuo coniuge alteri nubat, Refutā
licet peccet cōtra uotū simplex, nihilomi Palud.
nus, matrimoniū tenet, qd ipse negat. Ter- Graue
tium aut argum. de militaribus ordinibus dubita-
est, qd præcipuū hic habet ambigendi mo tio d mi
mentum. Equites. n. isti cruciferi uulgo ha- litatib.
bentur religiosi, nā faciunt, tria uota, & ni ordinib.
hilominus uxoribus se dare matrimonia-
li copulant, coire ergo possunt ambo sta-
tus religionis, s. & matrimonii. Idque pōt
rōne ex superioribus deducta corroborata.
Nam rō qua supra mōstrauimus coniu-
gium cum religione pugnare, erat impe-
dimentū contemplationis & orationis, re-
ligio aut militum non hunc habet scopū,
sed militare, ubi nulla est necessaria contē-
platio. Nihilominus propter rationes su-
pra allatas persuasum habere nūquam po-
ui eiusmodi religiones simpliciter esse re-
ligiones. Erratio est, quia solā castitatem Solutio
isti non seruāt, nam rei uxoris perinde ac qōnis p
ceteri secularis inserviunt, eosdem. s. am possum.
bientes honores, easdemq. facultates sum-
soboli pcurantes, qd toto celo a religio-
nis instituto distat, uerū neq. paupertatē,
neq. obediētiam, nisi solo noie profitenē.
Non quidem de sacerdotibus cruciferis lo-
quor qui intra septa monasteriorū uitam
degunt. De istorū nanq. legitima religio-
ne nihil ambigendū est, sed de comendata-
ris equitibus. Nā quænam paupertas quæ
so est relationem tū m̄gistro facere sua-
rū facultatū, ex quibus si uel obolū eis adi-
meret, perinde reclamarent, ac ceteri re-
gno nobiles. Obedientia aut est per totā fer-
me uitam nullā superioris mandatum au-
disse, nisi dū eorum comitia sūt. Sed aiunt
hæc est nostra religio, nec ad aliud tene-
mur. Ad hoc dupliciter rōdemus. Primū id
negante, si primariam eorū instituiōnem
respiciamus. Nā tunc nonnullum clausu-
reige-

re genus incolebant, multoque crebriora ob. dientie persoluebant munera longeque alia habebant paupertatis ratione. Sed postea lapsu temporis eousque labefactae sunt eorum religiones, ut iam sinceram religionis naturam exuerint. Ob idque secundo dicimus quod si non strictior quam haec, est sua religio, non est illa euangelica quae in consiliorum exercitio posita est. Porro enim si nostra aut D. Francisci (quod Deus avertat) in eum locum collaberetur, ubi non plus paupertatis, castitatis, aut obedientiae uigeret, religio esse desineret. Non dico quod ubi uis statuta non seruantur statim esse desinat religio, nam possunt forsan ex incuria & culpa praesidentium ea quae mala reputantur non puniri, ac si in illum locum aliqua deiceretur religio, ubi non maior exigeretur obedientia, aut paupertas, aut castitas, quam inter huiusmodi equites, non esset euangelica consiliorum religio. Et ne primus ego uidear hanc asseruisse sententiam, eandem apud

3. Tho. D. Th. inuenies loco citato 2. 2. q. 186. ar. 4. Arguit enim tertio loco quod continentia ad perfectionem religionis non requiratur, eo quod aliqui sunt religiosi qui uxoribus utuntur. Et respondet, illos uiuendi modos, ubi est matrimonialis usus, non esse simpliciter & absolute loquendo religiones, sed secundum quid, in quantum, scilicet aliqua participant quae ad statum religionis pertinent. Hec D. Thom. Ex his ergo militum ordinibus merito exceperim equites diui Ioannis, sane qui pro suo instituto conuentum habent & obedientiae speciem, neque matrimonia contrahunt. Quare non est cur non ut religiosi habeantur. Quod si contra superioris assertionem arguas, si isti equites conubiale foedus absque pontificio privilegio intrarent, matrimonium non teneret, quod non aliunde emanare uidetur quam a ratione religionis. Respondetur non inde provenire quod sit uera religio, sed est. Pontificis statuto, ut modo de sacerdotibus dicebamus. Quapropter multo minus matrimonium eorum non consummatum per ingressum huiusmodi ordinis dissolvitur, quam per ordinis suspensionem. At per haec alia diluitur questio de qua ante quindecim hinc annos decertanter in Hispania fuit disputatum. Quae quidem bimembris erat. Primum utrum expediret esset dispensatio

ut huiusmodi equites uxores sibi possent diu, ac copulare. Secundo, utrum etiam cum illis qui multum uota solenniter ediderant dispensare liceret, quae quidem fuit multo molestior. De prioribus ergo pro meo capto semper eiusmodi dispensationem expedientem arbitrans sum. Quod si eiusmodi religiones per legitimis ducerem, impossibile reputaui. Commoditas autem dispensationis haec est, quod castitas in eiusmodi uirginitate si humano loquantur more, non est seruare possibilis. Viunt enim laute & splendide, domi seruantes habentes foris cum aulicis mulieribus iuge habentes commercium, torneamenta aliaque militaria exercitia meditantes. Qua ergo ratione isti uoto castitatis astringendi essent? Eadem ferme de causa questio secunda affirmatiue soluta est. Nam cum uotum illorum non sit legitimae religionis, sed statuto Pontificis matrimonium impediens, non est impossibilis dispensatio si legitima causa fiat, ut de sacerdotum uoto proxime dictum est. Ad quantum argumentum quod de Apostolis petebatur, an uotum castitatis suscepissent, questione proxima commodius respondebitur.

Solutio prioris

Solutio posterioris

Ad quartum

ARTICULVS III.

Utrum obedientiae uotum sit de essentia religionis.

Tertium denique membrum monasticae professionis est, obedientia, quam ut suis numeris commendemus, arguitur de more non esse necessariam. Illa enim obsequia Deo maxime placent quae ex libertate, non ex necessitate fiunt, secundum illud 2. ad Corin. 9. Non ex tristitia, aut ex necessitate, illa autem quae fiunt ex obedientiae uoto, simul cum necessitate tristitiam afferunt, ergo non est consilium obedientiam uocare. Secundo, cum hominem Deus liberum creauerit non est prudentia ut se suam abdicet libertatem, praeterquam ubi Deus cum iussit obedire, in euangelio autem nullum extat eiusmodi obedientiae commendandum. Quod etiam Paulus ad Hebraeos. 1. subicit dicens, Obedite praepositis uestris & subicite eis, ad omnes attinet Christianos. Accedit tertio quod Christus ut ad Rom. 8. ait idem Apostolus liberauit nos a lege peccati & mortis, ac subinde adoptio-

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Limitatio superioris assertionis.

Obiectio.

Solutio.

Questio bimembris.

adoptionem filiorum nobis conmeritis perfecta nos libertate donavit. Ex quo sic et consequens apparet ut Christiana perfectio in summa libertate consistat, atq. adeo obedientia uotum, non sit consilium. In contrarium est q. perfectio ut supra dictum est, ea re agitur ut Christum sequamur & imitemur. Id autem quod in ipso præcipue commendatur, ut patet ad Philip. 2. est obedientia. Factus est enim obediens usque ad mortem, propter quod & Deus exaltavit illum &c.

Ex tribus uotis quibus monastica religio constat, potissimum est obedientia. Nā possessionum renuntiatio & castitatis uotum in hoc præcipue ordinantur, ut liberissime, indissolubiliq. obsequio obedire possimus. Quo sit, pauperatem, ut supra diximus, primā quidē esse executione, obedientiam uero primam in intentione. At uero ut obedientia omnium est officiorum præstantissima, ita, quod hæreticorum ingenuū est, Luthero fuit execratissima. Vnde in lib. suo de uotis monasticis, & in altero de libertate Christiana, nullis non conuictis monachalem obedientiam proscindit. Ait. n. libertati euangelicæ è diametro obfistere, utpote quod eadem euangelica libertate sublata sunt uniuersa hominum mandata, & quidquid in externis ceremonijs seruari potest. Nihilominus ipso reuente, Luthero, suoq. magistro Vvicleff, sua ueritate solida est conclusio, nulloq. hæreticorum uento nutabunda. Religiosorum status, qui euangelicū consilium est, obedientia cum primis requirit, q. peculiari præfecto nomine Dei uoto est offerenda. Et rō est manifesta. Nā si perfectio consistit ut oībus relictis sequamur Christū, necesse est, ut 2. 2. q. 186. artic. 3. ait D. Tho. aliquem eligere præpositum qui nomine Christi uouentē dirigat, etiam imperio (si opus est) ut quod Christo pollicitus est, bona fide soluat. Sed ecce radices duæ Lutherani erroris. Prior, quod nō admittit uotum spontaneè susceptū in necessitate transire præcepti. Nam hoc dato necesse est eū, qui solenniter uouet obedientiam alicui præstari a quo legitime cogatur si opus fuerit. Altera uero eius ignorantia est quod satis esse putat Christo obedire, hoc quocunq. neglecto. At uero non

videt quemadmodum homines nō possimus a Christo, qui in celis est, nisi per homines gubernari. Egemus. n. præsentē ductore q. humano more uices Dei erga nos fungatur. Sed ut forsitan quis p̄t. Satis sunt episcopi, atq. alij ordinarij prælati Negatur tñ. Imo per hoc luculentius claritas huius ueritatis patescit. Prælati namq. ordinarij non sunt nisi legū custodes quare neminē nisi secūdū diuinas leges & humanas cogere possunt. Vnde cū uota, de operib. supererogatis suscipiant, necesse est ut qui uouet, uel ipsi episcopo singulariter (ut in primitiua ecclesia fortasse conuectū fuit) uel singulari præposito (quod conducentius iā nunc existimatur) obedientiam præstet, ut supra ea quæ legibus præcipiuntur ad id ē, quod ex noto tenetur, ducatur & compellatur. Id quod Christus uerbo illo præcepit. Qui uult uenire post me abneget semetipsum, tollat crucem suā & sequatur me, demonstrauit. Abnegare enim semetipsum est propriam uoluntatē q. quā homo est homo abnegare, qd. se uel a nisi obligatur in uoto alteri eam sic tradere, ut in tua non super sit facultas eandem sursum tibi usurpare, fieri non potest. Quid autē Ratio in eū Luthero depugnamus? illa n. sua libertate, quā euangelicam uocat, nō solum æ nobiorū p̄positos uerū & seculares oēs principes & ecclesiasticos de medio sublato perendit. Sic. n. postea docere petiit, nos esse a Christo liberatos, ut ab omni nos humana potestate exemerit, ut sibi soli seruiremus. Quæ quidē libertas. Sat̄hanica potestas & (quod idem est) Lutherana appellanda est. Nam si hierarchicos ordines, obedientiasque oēs q. iubente Deo hominibus præstamus de re publica sum moueas, omnesq. adeo malefactorum uotiones ad postremum diem iudicij reuera ueris humanos mores, quim humana uerba statim necesse est perdi uimiri. Nam quanto quæso plures sunt qui metu pœnæ quā honesti amore uirtutes colant? Et tūc rei rationem hanc quæ abūde rem dē. ostendit, nota euangelica scriptura aperit & restituit. Lutherrimpudentia rectam. Ali bi. n. audias. Oīs omnia cōtestantibus sublimioribus subdita sit. Ali bi. Subiūcti estis re præpositis uestris ēi dycolis. Et Christus. Qui uos audit me audit. Imo usque ad idem Redemptor uoluit nos esse maiorem

Luther.

Conclō
nūa.

Rō con
clūōis.

Duæ ra
dices Lu
therani
erroris.

Ratio in
Luther.

dicto audientes, ut nos sedulo admonuerit, quod quibus illi qui super cathedram Moysi sedent, hoc est cuncti nostri prepositi illa faciant quae imitanda a nobis non sunt, nihilominus quae nobis iubent incunctanter expleamus. Superuacaneum tamen est in hoc promulgato argo diutius remorari.

Ad primum arg. Ad primum igitur arg. respondetur. necessitatem coactionis quae inuoluntarium facit illam, quidem & iustitiam parere, & rationem laudis ac meriti excludere. Illa autem necessitas quae ex uoto sponte pro pro Deum emissio nascitur, primum iustitiam non affert, mox et si nonnunquam illam parturiat, nihilominus meritum non imminuit, nam prima nouendi libertas, in omnibus actionibus uirtute perdurat.

Ad secundum arg. Ad secundum respondetur. quod libertas in qua homo suapte natura creatus est, in hoc nobis seruitute debet ut nostro creatori seruiamus. Quare eam in eius obsequium dedicare non contra naturam est, sed maxime secundum naturam.

Ad tertium arg. Ad tertium denique respondetur, ex eo quod Christus nos a lege peccati liberauit, non fieri consequens perfectionem Christianam in exemptione ab omni obedientia consistere, sed in hoc oino quod simus a peccatorum retinaculis liberi. Vnde cum usque adeo simus periculose animi nostri obsequeres, propriaeque uoluntatis amantes, ad eandem libertatem afferendam praecipue, confert nostram uoluntatem alicuius gubernaculo submittere. Nam si seruare Deo regnare est, quo pluribus eius nomine obsequimur, perfectius regnamus. Tutius namque carnis illecebris atque insulibus dominamur, atque adeo coelestem Hierusalem referimus, ubi ut felices illi necessitate quadam confirmatissimi sunt ne delinquere ualeant, ita summa libertate perficiuntur.

QVAESTIO VI. DE VOTO ET CONTINENTIA Sacerdotum.

ARTICVLVS I.

Utrum ecclesiae decoro & stabilitati sacerdotale uotum continentiae congrue fuerit ac necessarium.

IN calce demum libri huius, in quo de uoto pro nostra uirtute disputauimus, postremam quaestionem de continentia sacerdotum duximus adhibendam,

hoc est de uoto, quod dum sacris initiatur, secundum occidentalis ecclesiae institutum implicite suscipiunt. Enim uero inter alia Lutheranorum molimina, quibus ecclesiam Dei funditus demoliri nituntur, hoc unum est, quod totis uiribus coelibatum a clero abigere contendunt. Quocirca cum me apud Caesarem in Germania agente de componenda cum ipsis pace tractarem, hoc mordicus retinere perdebant, ut sacerdotes non modo uxorio consortio non interdicerentur, immo cogerentur uxores ducere, adeo impossibile ducunt, hominem absque Veneris usu uiuere posse. Quod se uera si illis semel esset concessum, fieri non posset minus, quin protinus eadem concessio in totum se per Christianismum, scilicet etiam ecclesiam radicatus subuerteret. Hac ergo de causa multum reliquissimam tractatum hunc de uoto, nisi & hac ei quaestionem adhibuissim. De hac autem re ut de unaquaque alia, secundum Philosophum in posterionibus Analyticis trahi esse possent quaesita, scilicet an sit, & quid sit, & propter quid sit. Quid autem sit, nempe in quo sacerdotale uotum consistat, quaestione proxima commonstrauimus, constituentes esse uotum, non quidem explicitum sed implicitum neque de intrinseca ratione ordinis annexum ut uotum religionis, sed ecclesiae statutum maius inuoluntarium. Duo ergo hic restant articuli. Prior de conuenientia huius ecclesiastici instituti. Nam in moralibus idem est quaerere, an sit, & propter quid. Quod enim esse non conuenit, superfluit. Posterior, quam sit antiquum an uidelicet a primordiis statim nascentis ecclesiae fuerint in uso.

Arguitur ergo prior quod negatiue. Et primo quidem noua & uetera ad colorandum errorem adducendo. Primum. n. exemplum Christi legis nostri a parte negativa pugnat, quippe qui apostolos non coelibes, sed certe maritos elegit, ut Petrum cuius socrus mentio fit euangelio: Andream & ceteros, quos opinabile est uxoriibus fuisse copulatos. Quinimo unum Ioannem quem uirginem elegit de medio nuptiarum thalamo fertur euocasse. Mox & magistri exemplum discipulorum continentiae documenta. Atque ipse Paulus ad Timotheum 3. Oportet episcopum esse unius uxoris uirum, filios habentem

Primum
argum.

Secundum
argum.

benet subditos in omni castitate. Et ad Titu. 1. Si quis sine crimine est, unus uxor uir, &c. hinc. s. constituas presbyterum,

Argu. 3. sicut disposui tibi. Tertio est loco exemplum sacerdotum ueteris legis qui figura nostri præferebant. Aaron. &c. deinceps Leuitarum Tobolem constat suam constituisse tribum, atque adeo conjugali fædere uixisse, ut etiã Luc. 1. de Zacharia pro genitore Ioannis Baptistæ legatur. Quorū quidem iustitiam hnt. Græci sacerdotes institutos, nempe qui per uices &c. i. sacræ administrēt, nihilominus rei uxoriæ dent operam. Adde si figuris agere uolumus, q̃ Aica Noc, ut in priori sua Canonica an Petrus, figura sui ecclesiæ, seruantis nos a peccatorū illiuit, cui quidē ecclesiæ sacerdotes præiungunt, illā autem nulli cælibes, sed octo animæ matrimonio coniunguntur ingressæ sunt, non ergo est cur uxorū institutum sacerdotibus inh. beatur.

Argu. 4. Quarto arguitur ratione. Connubia in ipso statim mundi primordia instituta sunt in officium humano generi impediō quā maxime necessarium, cū ergo sacerdotibus q̃ primum obtinet in Christi familia locū, tanta religione interdicitur, ut ecclesiæ, ut saluo eius honore, cōtra diuinū naturalem que premissum nuptiis cum Martione, & Manichæo detrahente, quod A. ostolus 1. ad Cor 4. erroris subnotauit q̃ nubere essent prohibiti. Quirto ad rem proxime arguitur. Votum castitatis res est perquā difficilis obseruari. Adeo. n. prouida natura propagandæ sp̃ei consulte prospexit, ut uenemerrimam uixq. adeo elustabilem eiusdem muneris appetentiā cunctis animantibus indiderit, quæ quidem appetitus rabies, post naturam corruptam inter oīum species longe ardentius humanam exurit. Sacerdotale autē officium adeo est ecclesiæ necessarium, ut absq. illo consistere Christiana familia minime ualeat.

Argu. 5. Imo eidem obcūdo muneris tantus est numerus necessarius, ut pars populi paulo minor decima uel duodecima, eidem sit mancipata, tantum ergo populum in tam difficilem religionem adigere, nihil magis si plus iusto rigidum coactumq. uidentur. Enimvero monachatus, ut sanctum institutū est, nō tamē administrandis sacramentis, ac sacrificiis simpliciter est necessarius:

atq. adeo nec est tam numerosus, quare nihil rigoris est si qui libere uoluerunt permittantur monasteriis non addici, tam ingentem uero sacerdotū multitudinem eodem rigore cogere uideri cui quam potest non ulque adeo consultu. Sexto castitatis uotum adeo, ut dicebamus, est difficile, ut non nisi in clauis & eis qui sunt claustris circūsepi permittendum uideatur, quā rōne se monachi in monasteria abduunt, sacerdotes autem proprios hnt lateas, neq. uiuere satis possunt commode sine ancillis nec absq. se. ulari tumultu, tāto ergo periculo uotum castitatis permittere, non apparet esse prudentia, non ergo id condecens est. Septimus, & id euentus ipsi docet. Sunt. n. frequentissimi concubinarij alienisque toris inuidiarij. Quamobrē & populo innisi sunt, & sacris quæ tractant iniuri, ut ergo melius fore rei utriq. consultū, si suam quis que haberet uxorem, ut nullo se commacularent flagitio. Nam quo longius à carnis usu arcentur, spurcius defædantur. In contrarium est solennis & laudabilis mos Occidentalis Ecclesiæ sc̃m Pontificū sanctiones, ut antiquissimi Calixti. 27. dist. cano. Presbyteris, ac Syrici. 82. dist. can. plurimos & aliorum complurium.

Pestiferæ huius hæresis, continentis sacerdotum oblatantis, duo sunt membra, prius quod eis cōcedit licentiam matrimonio contrahendi postea uero quod etiā cogit, ut id faciant. Et sunt inter neotericos qui eius primum faciant parētum Lutherum, nā Iouinianus, inquit, etsi nuptias uirginitatis æquauerit, nō tñ sacerdotibus uxoribus carētes reprehēdebat. Quin uero ipse, ut August. lib. de hæ. c. 2. 87. te fert, connubio abstinent, non propter meritum, sed ut uxorias molestias sibi careret. At uero horum opinione non obk̃are, dubitari in primis non potest quin concessio nis, hoc est, ut sacerdotibus maritos esse liceret, Iouinianus fuerit primus auctor, Iouinia quandoquidem in cælibatu, nihil egregij nus om meriti nouerit. Quin uero omni p̃dicti nū pri tæ generi adeo apertum bellum indixit, mus do ut uirginitatem, ad Deiparam Virginē, cuit ueluti ad sacram autem confugientē, in sacerdo de conatus fuerit impudentissime detorribus libare. Sed neque alterius impudentioris membris Lutherus fuit primus auctor, prias.

Soro, de iust. & iure. Zz scilicet

scilicet ut sacerdotes non mō permitte-
tur uerū & cōgerentur coniuges sibi adiū-
gere. Successit namq. Ioviniano eius disci-
pulus Vigilantius, qui in hāc euasit impu-
dētē inianiam, ut neminē sineret sacris
iniciari antequā uxore duceret. Vnde Hie-

Hieron. rony. epist. 2. aduersus ipsum ad Ripariū,
Proph. inquit, nefas episcopos suis celeris
dī habere cōsortes, si tamē episcopi nomi-
nandi sunt, qui nō ordinent diaconos nisi
prius uxores duxerint, nulli eorū ibi credē-
tes pudicitia fuerunt, ut arbitro, & Nico-
lauri eiusdē hēresis auctores: quorū impu-
dicitia meminit Aug. lib. de Catalo. hēre-
ticorū cap. 5. A quibus Niceta quidā Græ-
cus institutū Græcorū deduxit, ut ait. seq.
uidebimus, nam et illi sacerdotes non or-
dinant nisi prius uxoribus copulent. Quā
quidem tamdiu sopitam sepultamq. hēre-
sim, reuocare in lucem curauit hēresi ar-
cha ille **Vvicleff** ut Th. **Vvald** 2. tom. de
sacramentis cap. 128. fideliter refert, quā
subinde hēresim in proximis capitulis p-
fligatam curauit.

**Luthe-
rus.**

Ab his ergo suis patriar-
chis cōtāgionē hanc traxit Lutherus, ut sa-
cerdotum cōtinentiā nō mō nō probaret,
uerum immādi petulantia, quē sibi natiua
erat condemnaret. Vnde in libro suo illo
identidem condempnato, De abroganda
Mōi priuata de illo p-cepto, Non mō
ehaberis, edisserens, hēre euomuit diaboli-
ca uerba. Nusquā sic insanit Sathanas per
Papā atq. in castitate & libidine tractādā.
Prīmū, etsi nō prohibet uerbo castitatē, &
scontari docet, cogit tamē scontari decreto
suo intolerabili, & perditissimo de egliba-
tu totius sui sacerdotij tā late patētis, cū
tā rara & angusta sit castitatis grā. Et sub-
dit, qd cū continere neq. possint neq. de-
beant, rabies est Sathanica & plus quā sa-
cilega eos ab uxorib. arcere. Videte quo
usq. ingenium bestia erat ad cōiūtia effrē-
ne. Hoc itaq. dogma adeo suorum cordi-
bus alte impressit, ut nulla sit potestas q
ab ipsis illud queat eradicare. Neq. uero
hēreticorū tācū animos error hic occupa-
uit, sed usq. ad catholicos irrepsit. Fuit. n.

Panor. Panor. inter iuris canonici interpretes il-
lustrissimus, qui tamē super c. cū olim de
cleri. conuga. consultum in ecclesiæ arbi-
tratus est, si sacerdotibus abstinere nolen-
tibus facultas fieret uxores sibi associan-

di, quia cum quotidie, inquit, illicito cōi-
tu maculentur, facere ecclesia deberet ut
bonus medicus, qui dum uidet medicinā
potius officere quam prodesse, eam tollit.
Contra hunc ergo errorem statuitur ca- **Conclu-**
tholica conclusio. Vsq. adeo sacerdotū cō **tholi-**
tinentia, non mō congruens, uerum neces- **ca-**
saria est ecclesiæ Christi ut abiq. illa neq.
decorē seruare possit, neq. legitimam Chri-
sti effigiē retinere. Et qm obsequens nos
mōnet articulos, in quo antiquitas sanctio-
nis huius, cū ecclesiasticis testimonijs, cum
sacris oraculis corroboranda est, in p-æse-
ti, quod titulus eius postulat, duntaxat no-
bis est utendum rationibus, quibus osten-
datur quam fuerit congruēs ac necessaria.
Octo neq. aut nomen possumus meditari
capita ex quibus rōnes hmōi deducamus. **Prima**
Prīmū, ut sicut obiectionis, sic & probatio **io con-**
nes Christi exemplo exordiamur, sacerdo **clusio.**
tes instar Christi spiritali cōnubio eccle-
siæ copulatur, Christus aut uirgo deq. uir-
gine natus unicā sibi, cādīdam, immacula-
tamq. columbā ecclesiam copulauit, cuius
sacm auctore Paulo, cōiugij primorū pa-
rētū gessit quapropter adiectum illic est.
Propter hāc relinquet homo patrē & ma-
trem & adheret uxori suæ. Hec est ergo
unica uxor propter quā sacerdotes, non
solū patrē & matrē, uerū & carnales uxo-
res sūt merito relicturi. Si. n. ecclesia uirgo
casta, ut cū Paulo 2. Corin. 11. loquamur **Secūda**
desponsata est Christo, & sacerdotes eius ratio.
sponsas castos esse concedet. Alioquin spi-
rituale cōnubium suam non teneret syn-
ceritatem. Secundum, quod huic sancto
instituto suffragatur, est mundities quæ sa-
cerdotum functioni in sacrosancto potissi-
mum altaris sacramento perficiendo ne-
cessaria. Enimvero, ut semper ecclesia
decentissimum dedit, ut ministri illius sa-
cramenti ubi innocentissimus agnus im-
molatur, nullo effuso sanguine contami-
narentur, sed etiam illi qui secularem ius-
titiam administrarent, irregulares fierent
ad ordines suscipiēdos, sic multoq. iustus
deuit, ne carnis usu fami. e. q. commer-
cio polluerentur. Etenim postquam con-
iugalis amplexus tradux esse cepit origi-
nalis culpæ, quæ genus nostrum inficitur,
illam subinde contraxit fæditatem, ut nō
possit homines non padesacere. **V. de pu-**
denda

**Planissi-
ma præ-
teritæ
conclu-
sionis fi-
gura.**

denda mēbra nomē heredarunt. Quocir-
ca iō carnalia spiritualibus ē regione sint
opposita nullus carnis usus spiritualiū ni-
tori sic aduersatur, ac sordibus iste. Vique
adeo q̄ locum ē sacrum, ut sanguinis, sic
et seminis effusio polluat. Neq. huius de-
fuit antiquitus religionis figura. Legitur
nāq. 1. Regum. 21. quod cū David à facie
Saul fugiens uenisset ad Abimelech sacer-
dotem Leuiticum, postulassetq. ab eo sibi
suisq. refectiois panes responderit. Non
habeo laicos panes ad manum, sed tm̄ pa-
nem sanctum. s. qui mensæ s̄anctuarij in v-
sum sacerdotum suppositus erat. Si mun-
di sunt pueri maxime a mulieribus, man-
ducent. Neque uero manducare per missi
sūt, antequā David certiores eundem fa-
ceret, dicens. Continuumus nos a mulieri-
bus ad heri & nudius tertius, & fuerunt ua-
sa puerorū munda. Si ergo panem illum in
quo nil aliud diuinitatis latebat quā quod
sacm̄, hoc est figura erat sacrosācti panis
qui de cælo descendit, edi nefas erat nisi ab
his qui essent ab uxoribus mundi, quāto
ergo iustius idē nitor illos decet qui ipsā
sacri ueritatē tractāt, hoc est quotidie sub
specie panis Dei corpus manducant? Ac-
cedit & alia figura, q̄ legalē agnū nisi sue
cinctis renibus cenare non licebat. Quod
Gregorius homil. 22. super euangelia ei
ponens ait, in renibus delectationē carnis
sedere, ob idq. illic significatū esse, ut qui
pascha comedunt, uoluptates edomare
debeant & carnem a luxuria restringere.
Igitur cum sacerdotes euangelici quoti-
die agnum immolent immaculatū p̄r est
suoq. mueri decentissimum, ut abstinē-
tia carnis perpetua fulgeant. Adde & rei
huius tertiam, eandemq. peculiarem um-
bram in sacerdotibus antiquæ legis. Legi-
tur. n. Exod. 28. Porro filijs Aaron tunicas
lineas parabis, & infra. Facies & s̄emora-
lia linea ut operiant carnem turpitudinis
sue a renibus usque ad s̄emora. Quod
quidem uenerabilis Beda, lib. 3. de taber-
naculo, interpretatus ait, s̄eminalia illa ca-
stimoniam, quæ appetitum copulæ coniu-
galis prohibet proprie designasse, sine
qua nemo, inquit, uel sacerdotium susci-
pere, uel ad altaris potest ministerium con-
secrari id est. si non aut uirgo permanferit,
aut contracta uxore coniunctionis s̄adera

Secūda
figura.
Grego-
rius.

Tertia
eiusdem
ueritatis
umbra.

Beda.

soluerit. At uero sicuti res ecclesiasticæ au-
rea sunt catena connexæ, sic uno defra-
cto nodo oēs dissoluantur. Propterea eccle-
sia hanc a suis sacerdotibus s̄anctimoniam
requirit, quod iō cū scire credit corpus Chri-
sti uerū ab ipsis retractari, postquam ergo
Lutherani eiusdē corporis sacralēm uerita-
tē differunt, nil mirum si eūdē candorē
a suis sacerdotibus non desiderent. Tertū
decentiæ huius caput sumitur ex altissi-
mo meditationis orationisque culmine
cui sacerdotes dedicantur. Debent nanq.
sacra scripturæ legendæ ac relegendæ le-
totos dedere, ut sicut nubes in sublimi uo-
lantes saluificam pluuiam populo suppe-
dient. Vtus aut uxoris non mō corpus cō-
spurcat, uerem & mentem deprimit & ob-
nubilat, atq. adeo supernorum contem-
plationi ineptissimā reddit. Vnde Aposto-
lus 1. ad Cor. 7. ubi coniuges admonet ne
se inuicem coniugali officio defraudent,
exceptionem nihilominus faciens ait. Ni-
si forte ex consensu ad r̄ps, ut uacent ora-
tioni, nimirum docens quanto sit impedi-
mento officium illud eleuandū in Deum
menti. Cum ergo sacerdotes iugi sint me-
ditationi & orationi pro se & populo con-
secrati, dēnt ab illo officio, atq. adeo ab il-
lo s̄edere esse perpetim alieni. Vnde si ab
Ethnicis et licet testimoniū petere peripa-
teticus Theophrastus in lib. de nup. sapien-
ter scripsit, per coniugium impediri studia
philosophiæ, neq. posse quēquam libris &
uxori pariter inservire. Et, quo ad sacerdo-
tes reuertantur. Origenes homil. 23. super
libro Numero eundem Paulinum locum
edisserēs, sic colligit. Vñ mihi uñ quod il-
lius solius est offerre sacrificium indefinēs
(de sacerdotibus porro loquēs) q̄ indefinē-
ti & perpetuæ se deuouit castitati. Et
Ambrosius in tertiu caput 2. Timotheū.
Si. n. inquit, plebeis hominibus orationis
caussa ad tempus abstinere iubetur, quan-
to magis Leuitis sacerdotibus, quos de
nosque pro plebe sibi commissi oportet
orare? Et Hieronymus libro primo,
contra Iovinianum eadem ferme repe-
tens uerba (quæ ambo ex Epiphania, 10
mo primo libro secundo in hærēsi Catha-
rorum desumpsisse uidentur) subdit: Si
sacerdotibus semper orandum, semper er-
go illis eandē est matrimonium. Neq.

Tertia
ratio.

Theo-
phrast.

Origen.

Ambr.

Hieron.
Epipha-
nus,

vero huius exemplum in sacerdotibus defuit antiquæ legis. Hæc enim de causa, ut 1. Paral. 14. a Davide institutum est, & Luce 1 memoratum, per uices ministrabant templo, illoque tempore uxorum consortio intra templum clausi abstinabant, nempe cum eorum orationes sicut incensum quod ad altare cremabant, in conspectu Dei ascendere profiterentur, una confitebantur non posse illas nisi de fundere, nisi essent ab coniugibus sequestrat. Vnde Beda super eundem locum exemplum colligit quod sacerdotes nostri, quibus non per uices, sed semper altari seruire iubetur, perpetuè esse debeant castitati addicti. Quartus deinde rons eiusdem institutionis est, quod sacerdotes euangelici, qui, ut Paulus ad Colossen. 1. admonet, ea implent quæ de sunt passionum Christi, delicta iugiter debent lugere populi, perpetuèq. adeo facere poenitentiae fructus. Hanc enim ob rem ut Osee 4. legitur, peccata, hoc est, oblationes pro peccatis comedunt, luctum autem nihil magis ex diametro reluctatur quàm ueneres uoluptas, utpote quæ spiritus oēs exhalans, animam in carnem transformat. Propter quod de homine ante diluuium dictum est. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Vnde si poenitentibus, ut Ionæ 3. legitur, ieiuniorum mores congruant & illis qui antiquitus cultui templi offerebantur, uinum & licera, omne quod inebriare poterat, interdicebatur, multo congruentius euangelica sacerdotibus prohibetur, quæ uino truciulius inebriat. Adde rationem quintam, quod nisi impudens, sicut hæreticus, negare nemo potest, celibatum, præstantem esse uirtutem, quam potissimum sacerdotes populo prædicare & commendare debent, uiduasq. & reliquos continentes ad castitatem animare. Quomodo autem potest horator esse uiduitatis, uirginitatis, aut castitatis, qui ipse coniugij lege uiuit? Ex sexta insuper radice ortū habuit sancta hæc institutio, nempe ex cura quam sacerdotes gerere tenentur populi. Tenentur enim & pauperum, & uiduarum, & orphanorum patrocinium sustinere, & inter egenos sua bona distribuere, hæc autem persoluendo muneri nihil pugnariius obstat quam curare rei familiaris, ubi uxor est, & liberorum

germina. Vnde Paulus 1. ad Corint. 7. Volo, Paulus inquit, vos sine solitudine esse. Qui sine uxor est, sollicitus est quæ Domini sunt, quō placeat Deo. Qui autem cum uxor est, sollicitus est quō placeat uxori, & diuisus est. Quo loco Ambrosius. Ampetata, inquit, solitudine rei uxoriæ, quæ sola in mundo cæteris grauior est, ad Deum promittendum animus eruditur. Hæc ille. Inter omnes ergo mundanas sollicitudines res uxoria molestissima est, & negotiorum anxietatibus occupatissima. Nam huic cætera cuncta seruiunt, non solum ut in præsentia illa onera sustententur, verum ut perpetuæ successioni prospiciatur. Quæ utriusque ratione Iouinianus ipse pudicitiae osor, ut D. Augustinus libro de hæret. capitu. octuagesimo secundo. refert, licet non ob meritum, tamen ut eiusmodi molestiarum sarcinam sibi caneret, noluit se matrimonio addicere, ei ergo qui uxori alligatus est, nulla sit reliqua libertas, quæ tamen sacerdotum functioni maxime est necessaria. Septimus locus huius per-suadendæ ecclesiasticæ sanctionis desumitur ex auctoritate qua sacerdotes in ecclesiæ Christi ad sacramentorum ministerium pollere debent, atque ex honore illis debito, scilicet illud Ecclesiasti. 7. Honora Deum, & honorifica sacerdotes. Quod de nostris potissimum intelligendum est, quippe qui non tantum diuina, verum & Deum ipsum sacramento tangunt. Hæc auctoritas inde illis maxime adnascitur quod sint egregio loco, hoc est extra plebis gregem. Si autem mariti essent in media uersaretur plebe, neque honor illis haberetur egregius, neque reuerentia, immo pudor esset mysteria diuini corporis & sanguinis in manibus maritari hominis adorare, & metus, peccatorum confessionem illis credere cui uxor semper assisteret, nam inter uirum & uxorem, nihil secreto seruatur. At uero Lutherani, ut supra dicebam, quia hæc omnia sacramenta denegare, nihil mirum si neque suis sacerdotibus ullam uenerationem impendant. Octauum utriusque caput, idque non in inferioribus habendum huius instituti est, tum sacerdotalis alimonie prouidentia, tum & pax atque tranquillitas, quæ ex uxorum concessione turbarentur. Enim uero

Beda.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Sexta.

Ambr.

Aug.

Septima ratio.

Octaua

uero si uxorū proliūq. ruibā obsepi-
rentur, tunc sacerdotia illis ac præbendæ
non sufficerent. Essent. n. honeste alendi.
Etenim Letiuicis, quæ duodecima pars
erat populi, eo decimæ sufficientes erant,
q̃ integre illis obueniebant. Et præterea
q̃ non tot erant tunc unius temp̃ i mini-
sterio necessarii, quot nunc tantę ecclesia
rum multitudini. Ex quare consequens
fieret ut deberent esse opifices & coloni,
quales erāt forte Leuitæ, qualesq. Luthē-
rani suos optant habentq. sacerdotes. Vn-
de in quantum uilipendium eorum ordo
apud nos ueniret, unusquislibet secum re-
peret. Insup̃ si sacerdotibus coniuges ad-
hærent tunc totam suam sollicitudinē
& uigilantiā illuc congererent, ut sua
sacerdotia quasi hæreditario iure in filios
transfunderent. Hoc. n. nobis sacerdotum
ambitio documēto est, qui filios habent.
Si. n. quibus nefas est & pudor filios suos
præbendis ditare nihilominus id tanto pe-
re satagunt, quanto illi id facerent liben-
tius & audacius, quibus nō pudor, sed ho-
nor esset longa liberorum serie abūdere?

Postre-
marō.

Ad hæc demū accedit quod si, sacerdotes
coniugari essent, tunc ad episcopatus non
nisi magnates, puta Duces & Comites, ac
cæteri seculares principes & assumerētur,
& ad p̃guia beneficia alii seculares nobi-
les. Quare omnia tribus essent discordiis
que ac bellis plena, cunctæque adeo res ec-
clesiasticæ susque deq. confusæ. Hæc sunt
quæ de hac re meditari soleo.

Ad pri-
mū arg.

Ad primum igitur argumentum in con-
trarium respondetur, q̃ eo Christus Apo-
stolos de matrimonio sumpsit quod tunc
coelibatus religio non perinde atq. nunc
in consilio, in usuq. erat. Attamen ut do-
ceret q̃ transacta lege (ut apostolica uer-
ba quæ sunt ad Heb. 7. permutemus) sacer-
dotum ratio erat simul mutanda, illos ad
coelibatum, euocauit, Ioannemq. adeo de
mediis nuptiis ad uirginitatē quāuis, ut

Hieron.

Hierony. lib. 1. contra Iouinia. auctor est,
de solo Petro certum sit habuisse uxore,
de aliis autem non ita constet. Illo tamen
ex superfluo admissio ambigi non debet,
uti ait ibidem Hieronymus qui annuen-
tibus uxoribus uota fecerint castitatis. Id
quod ex illis uerbis Petri. Math. 19. col-
ligitur. Ecce nos reliquimus omnia & se-

quuti sumus te, quid ergo erit nobis? Al-
ludit enim ad id quod ab ore Christi adq-
lescenti dictum audierat. Si uis perfectus
esse, uade & uende &c. & sequere me. ubi
religionum instituta fundantur. Ad se-
cundum uero argumentum, quod ex dū arg.
Paulinis uerbis accersebatur, articulo
proximo, commodius respondebitur.
Ad tertium de antiquis sacerdotibus. Ad ter-
quod ad rem præsentem attinet, respon-
detur, eorum rationem latissimè a nostra
destitisse. Primum quod illi non sacra-
mentorum ueritatem, quibus nunc Chri-
stus offertur, ac Spiritus sancti consecuti
gratia, sed horum penitus umbras tracta-
bant: quare non tanta ab illis desidera-
batur mundities: tametsi lotionibus quæ
illis erant frequentes, candorem qui in
nostris debet sacerdotibus, splendere, præ-
signabant. Præterea, ut Leuit. 21. legitur.
Sumus sacerdos uirginem ducturus erat,
non autem uiduam aut repudiatam, aut
sordidam, & cum templo seruebant, ut
dictum est, ab uxoribus abstinebant, quod
nonnullum erat candoris indicium. Vn-
de 1. ad Timoth. 3. Ambrosius ueteribus, Ambr.
inquit, idcirco concessum est sacerdoti-
bus uxores ut usum habere, quia mul-
tum tempus otio uacabant a ministerio.
Multitudo enim erat sacerdotum ut per-
nices seruire possent, nunc autem iugi-
ter esse debent in ministerio. Ad hæc, tūc
nondum prodierat coelibatus consilium.
Adde q̃ Leuiticus ordo suā per se duo-
decimam tribuum constituēbat, apostoli-
ci numeri prognosticam, ob idque necesse
habebat suam sobolem uxorio munere
procreare, nostris autem sacerdotibus so-
la commissa est spiritalis genitura, uide-
licet animas in Christo renatas, suo uer-
bo, ministerioque & studio lactare, foue-
reque ac nutrire. Id quod egregiè A-
rator in suo illo carmine, quo Apostolo-
rum Acta contexuit, hisce uersibus decla-
rauit

*Ecclesia nunc alma fides sine fine patet.
Pōtifices inbet esse suos et quaris in omni
Causa tribus quos rite probet, neque san-
guine istis,
Sed meritis successus erit.*

Quocirca Græci Leuitarum institutum
imitantes, multo fecissent consilium

Lutinis Christianorum sanctionibus auscularent. Sed de ipsis inferius repetendum.

Ad quartum nobis est. Ad quartum late contra Iovinianum Hieronymus rident, quod ecclesia coelibatum anteferebat, matrimonium minime damnavit: sed docet, ut illud ad propagandum humanum genus necessarium est, ita & sacramentorum ministrorum coelibatum decere. Sicut non condemnatur iustitiam ministrorum, licet suos sacerdotes a cruento illo munere arceat. Hoc autem coele arguitur, & satis a patribus locupletatum. Quantum autem arguitur quod cum subsequentibus punctum tangit. Fateremur namque castitatis votum non esse observatum facile, sacerdotumque ordinem, ecclesiae necessarium perquam numerosum esse. Et (quod in sexto argumento obredebatur) agnoscimus insuper in privatis aedibus non vix adeo tute servari posse eiusmodi votum, quatuor in monachorum claustris. Neque vero in facias imus.

Ad septimum ut septimum arguitur admonere, clericos esse in clero concubinos & adulteros. Sed tamen ad haec multumodum responsum damus. Primo, Reipublice & maxime ecclesiae statuta ex fine iudicanda sunt, licet non omnibus incommodis obviari possit. Cum ergo ad sacrosanctum altaris ministerium candorem illum & animi & corporis in sacerdotibus florere deceat, congruum fuit sic illos instruere, non obstantibus carnis infirmitatibus, quos humanam fragilitatem necesse est quocumque statu perperari. Alioquin & lex divina quae omnem libidinem inhibet, iniqua esset. Innumeri sunt qui carnis lapsu polluuntur quam plurimique adulteri. Deleantur ergo leges haec prohibentes.

Secundo. Nemo ad sacerdotum compellitur, imo si sacros canones consulas, neque ullus nisi maturo iudicio admittitur, nempe qui aetate sit legitima, ut sibi videre deliberare possit, quid valeant humeri, mox ut morum probitate rerumque cognitione ac scientiae lumine fulgeat, ut praeter alias complures sanctiones videre est apud Alexandrum tertium toto titulo de aetate & qualitate & ordine perficiendorum. Ob id enim ait ad Timotheum Paulus oportere episcopum, atque adeo sacerdotem, testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ne in opprobrium incidat & in laqueum diaboli. Et eundem discipulum admonitum cura-

uit, ne cui citò manus imponeret, & Titus docuit quantis splendere deberet virtutibus qui ad sacerdotium assumendus esset.

Tertio respondemus, humanam naturam, non esse uique adeo imbecilem & lubricam quin vigilantia cura cautelaque adhibita, valeat se a carnis incursionibus per Dei gratiam tueri. Hanc enim ob rem sancta Nicena Synodus ut prius cano. videre Nicena est omnem extraneam mulierem a testis Synodo, sacerdotum abegit, abactasque. Subinde voluit Syricij decretum, quod est 18. distinctio. Syricius canon. sceminas. videlicet ut non nisi mater, aut soror, aut avia cum ipsis commorentur. Attamen haeretici, ut Hieronymus super tertium Hierem. caput sapienter adnotavit, cum habitet in Aquilone unde omne malum panditur, perditio calore fidei audire illud Apostoli non possunt: Spiritu ferventes. Vade voluptatibus sese tradentes, castitatis inimicis, non potest non esse pudicitiae hostes, naturaeque infamatores, asserentes non posse homines nisi ut sceminarum manipula vivere. Quamvis diffieri non possimus, numerum tam nunc sacerdotum iusto ampliore in ecclesia permitti, admitti que. circa delectum in hunc ordinem plebeios ac infimae classis homines, idque eiusmodi ordinem in infimum, quo nunc iacet, locum proieciisse.

Quarto loco rationi nostrae adijcimus, quod conjugale officium, etsi iuxta Paulinum monitum, patrumque adeo confessio nem non nullum sit bene natis hominibus remedium effraenis carnis sedandae, tamen lascivis & obscenis adeoque non est remedium ut sit etiam perniciosum periculum. Ausculta Paulum 1. ad Corinthios 7. Si acceperis, inquit, uxorem, non peccasti. Et si nupserit uirgo, non peccavit, tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi. Quae quidem tribulationes non tantum ad familiae molestias referendae sunt, verum & ad easdem carnis illecebras quibus occurrere licentia illa maritali pericabatur. Hostem enim fugientes, in hostiles pugnas incidunt, ignem extinguere volunt, & ignem suscitant. Unde Augustinus in libro de singulis clericis. Mariti, inquit, & uxores conjugia quotidie gerentes, non sibi sufficiunt. Haec ille. Nemo ergo credat carnali voluptati obsequendo, eidem obviare, sed fugienda est proflus. Adde quod conjugalis

Quarta
solutio.

August.

vius

usus tum natura sua satietatem facit, tum, irritante dæmone, nauseam, & alieni thali mi desiderium. Quocirca dum isti hæretici sacerdotes uolunt continentes maritos efficere adulteros procreant. Non debuisse ergo, ut ad Panormitanum respiciamus, sacrorum canonum expositor illam censere salubrem medicinam ut carni aduersus spiritum depugnantî sæde indulgeretur. Non. n. sic nos uoluit instruat Paulus ubi aiebât. Volo autem omnes uos esse sicut meipsû. Sâctius certe S. Th. qñe præsentis, articulo undecimo, admonitos uoluit ecclesiæ prælatos, nempe quod periculis humanarum rerum per res humanas obuiandum sit, nō autem per hæc quod res diuinæ conuertantur in usum humanum. Eo potissimum quod alia remedia præsentiora sunt morbo titillantis carnis medendo, quam ei obsequendo eius extrare pruriginem. Si modo eadem remedia uigilantius ecclesia in sacerdotum ordine instauraret, & ad sacros canones exigeret. Nēpe ut sacrorū doctrina polletet frugali uterentur mensa, secularibus abstinerent, tum deliciis tum commerciis orationi denique incumbere. His enim institutis multo efficacius clericorū corruptioni prospectum foret, quā eos in matrimonialia impedimenta submergendo.

ARTICVLVS II.

Primum sacerdotalis continentia ab ipsis flammis ecclesiæ incunabulis caperis.

Primum
argum.

Secundū

Secundo loco de antiquitate huius instituti dicendum superest. Et more nostro quod nō ab ipsis ecclesiæ primordiis fuerit exortum arguitur eodem loco supra citato, ut limatius exponatur. Apostolus. n. episcopos cōmonuit ut unius essent uxoris uiri haud ergo ab illo sæculo originem mos iste traxit. Secundo extat canon. sextæ Synodi Constantinopolitane, quæ habita fuit sub Agathone Pontifice, tempore Constantini Quarti. Anno salutis. 673. & refertur 31. distin. cano. quoniam Canon est: Quicumque diligens inuentus subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem ascendere gradum

pro uxoris suæ cohabitatione. Neq. etiam tempore ordinationis suæ profiteri cogantur quod abstinere debeant à legalis uxoris familiaritate. Tertio arguitur auctoritate quæ tribuitur Augustino in 15. de Ciuit. citaturq. à Gratiano can. cum igitur. 35. quæstio. 1. Cuius uerba sunt. Ecclesia post Apostolica instituta quædam cōsilia perfectionis addidit, utpote de continentia ministrorum ecclesiæ, hoc ergo non erat necessitatis præceptum, sed honestatis cōsiliū.

Contrarium uero nos edocet decretū Calixti I. quod hñ 27. dist. c. præbyteris, ait, Præbyteris, diaconibus, subdiaconibus, & monachis concubinas habere seu matrimonium contrahere penitus interdiciamus, contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, iuxta sacrorum canonum definitionem iudicamus. Sedit Calixtus circa annum Redemptionis. 218 cum ergo ipse antiquiores canones citet documentum est rem esse antiquissimam.

Quæstio præsentis quinque conclusionibus eget, ut eius ueritas clarescat. Prima. Apostolorū seculo permissum fuit ut qui coniugali commercio impediti erant, nihilominus sacris initiaretur. Id quod nullo alio opus habet testimonio, q̃ illo his iam citato Paul. 1. ad Timoth. 3. ad Titū, 1. ubi ait oportere episcopum esse unius uxoris uirum. Haud enim eludere loca illa possumus, dicentes intelligi de his qui cum fuissent matrimonio mancipati, iam essent uxoribus uidui Paulinus enim contextus plane cōmonstrat illos esse intelligendos qui matrimonio durabant, tum quod unius uxoris uir, hoc ipsum sonat quod uxorem habens, tum etiam quod inter alias eius uirtutes hanc etiam ponat, ut si suæ domui bene præpositus. Sed in hoc confirmando, nō est cur immoremur. Nam si ille non esset sensus Pauli nunquam postmodum ecclesiastica iura coniugatis permetteretur fieri sacerdotes, qđ tamen permittunt, ut cano. quoniam, supra citatus. distinctio. 31. & canon. si quis distinctio. 32. & mos ipsi Græcorum consentantur. Quare quod in eius loci expositione ait. Hieronymus uidelicet, Non dicit qui unā ducat, sed qui unā habuerit,

Tertium

Calixtus

Prima
conclu.

Rō con- non sic est intelligendum quasi tunc non
clusiōis. haberet, sed q̄ aliam ante ne dixerit. Hoc
 enim docuit propter sacramentum Chri-
 sti, qui unicam sibi ecclesiam desponsauit.
Rō con- Ratio autem asserti in hac cōclusionē est,
clusiōis. quod cum Oriens tunc ecclesia copia mi-
 nistrum egeret, neque coelibatus fuis-
 set tunc tanta religione auditus, constri-
 gebatur ex ordine coniugali philosophos
 asciscere, & senes atque alios qui pruden-
 tia ualerent, quibus sua ministeria & fun-
 ctiones interim committeret, quousque
 adulta aliud posset sibi sanctius consti-
 re. **Secūda** Secunda conclusio. Receptissimum est
conclō. nunquam sacerdotibus licuisse postquam
 essent sacro ministerio addicti, vxorio se
 negotio implicare. Conclusio est quam
Vvalde. inter alios celeberrimus Vvaldensis uigi-
 lantissimus antiquitatis scrutator affirmat
 tomo. 2. qui est de sacramentis, ca. 129. &
 tomo. 5. de sacramentalibus, cap. 66. Et Io-
 docus Clithoueus, non poenitendus au-
Clitho- thor. lib. de contin. sacerdot. cap. 4. ait eandē
icus. fuisse sententiam probatissimorum aucto-
 rum in qua omnes sancti patres uno con-
 sensu conueniunt. Citamus istos auctores
 eo quod cum conclusio hæc negatiua sit,
 eademque historialis, inde potissimum
 fidem commereatur quod si contrarium
 in usu quandoque & more fuisset, non de-
 fuisset eius historia, quæ tamen nulla ex-
 tat. Tamen eadem conclusio ex canonibus
 proxime citatis non obscure colliga-
 tur, qui ambo sunt sextæ Synodi Constā-
 ntinopolitane. Nam in can. quoniam. quo
 sacerdotes in coniugio permanere sinun-
 tur duntaxat firmentio de contracto an-
 te sacros susceptos ordines. Et canon, si
 quis. distinctio. 32. sic habet. Si quis eorū
 qui ad clerum accedunt, uoluerit nuptia-
 li iure mulieri copulari, hoc ante ordina-
 tionem subdiaconatus faciat. Vnde a con-
 trario sensu inferitur, postea non licere. Et
 in Concil. Neocæsæ. quod refertur distin.
Neocæ- 28. Presbyteri si uxorem duxerit ab ordi-
ne deponi debet. Attamen ut integra fi-
de cuncta referamus, sunt uerba Stephe-
Stepha. ni Papæ in can. aliter eadem dist. 31. quæ
Papa. rem uidentur facere dubiam. Ait n. quod
 Græcorum sacerdotes diaconi & subdia-
 cono in matrimonio copulantur. Ob quæ
Gaieta. uerba Caieta. 12. quæstione. primi quoli-

be. auderet ait, q̄ etiam post susceptos or-
 dines quondam sacerdotibus licuit matri-
 monio copulari. Nimirum glossam eius-
 dem capituli ineptam reputans, quæ ubi conis o-
 textus ait copulantur, exponit, copulato lim per-
 utuntur. Porro aut propter illum textum missum
 non debuisset uniuersalem confessionem erat post
 Doctorum deferere, quæ in citatis modo susceptū
 iuribus egregie fundatur, optimaq. corro ordinem
 boratur rōne, & Græcorum more, ut fer-
 tur, comprobatur. Nam Latine uerbū pas celebra-
 suum nō solum actionem præsentem cæ re-
 terum & præteritam significat. Nulla er-
 go est uolentia dicere, copulantur, id est
 copulati permanent, ut non sit sensus q̄
 liceret illis nouo connubio copulari, sed
 copulatos uiuere, ut habetur ca. cū olim.
 de cle. coniuga. Hoc tñ fateor negari non
 posse, quin olim diacones & subdiacones
 permitterentur etiam post ordinem sacri
 ad nuptias petnolare, dum tñ id in ordinū
 susceptione protestarentur, ut ex tex. Sy Syn. An-
 nodi Auchyritanæ 28. distin. cano. Diaco chyrita-
 ni. Ad sacerdotium tñ non admitteban- na.
 tur nisi conuersionis proposito confessi es-
 sent castitatem, quæ uerba sunt Concilij Cō. illū
 Arelaten. 4. quod eadem distin. refertur, Arelatē.
 cano. Præterea. Rōnem conclusionis hæc hō posi-
 ius illā Doctores afferunt, ut Clithoueus tæ con-
 refert, quod cum opus sacerdotale præstā clusiōis.
 tius sit coniugali, neq. diuino iuri neque Sētentia
 naturali consentaneum patres unquā du Clitho-
 xerunt, ut a sacerdotio ad coniugium re- uei.
 tiri cederetur, fieret. n. iniuria, tum sacro-
 sanctæ sanctioni, tum etiam ecclesiæ, cū
 qua sacerdos nuptias celebrat. Hanc in-
 quam ob causam qui uxoribus soluti sa-
 cros ordines expetebant, cogeantur sa-
 cerdotes creari luberet, uotum edere ca-
 stitatis, ut modo fit. Quamuis propter per-
 sonarum tunc inopiam, ut prædiximus, co-
 iuges etiam sine tali uoto admitterentur,
 ut habet citatus tex. quoniam. distin 31.
 Istæ ergo conclusiones citrà controuer- Prima
 siam in confessio cunctis sunt catholicis. iō cōtra
 Neque ullus secundam nisi Iovinianistæ, primā
 & Vvicenistæ, ac demum Lutherani ab- sniam.
 nuunt. At uero quod orthodoxorum nō
 nulli, quorum est Clithoueus in prælle.
 lib. c. 13. affirmant. s. uotum sacerdotalis
 continentie esse indispensabile, neq. Sū-
 mi Pontificis auctoritate relaxari posse
 ut qui

ut q̄ semel sacerdos est uxore ducat æger-
rime fieri potest probabile. Nam si id in-
telligant ante idem votum emissum, ita
ut nequeat ecclesia statutu abrogare, fal-
sum plane est. Nam Græci qui iuxta san-
ctiones lexæ Synodi sacerdotes una sunt
& mariti, uere ac legitime sunt sacerdotes.
Quare nō dubium quin idem ecclesia de
Occidentalibus sancire possit, ut S. Tho.
2.2. quest. 88. art. 1. confiteretur, eo quod
castitas non est intrinsece annexa sacerdo-
tio sicut religioni. Quod prædicti aucto-
res non animaduertentes, argumenta quæ
proprie de religione militant, ad sacerdo-
tium applicat. Quare posset pariter statu-
re, ut post susceptos ordines ad matrimo-
nia aduolarent, persisterentq. simul in sa-
cerdotio, quoniā hoc totū ad ius pertinet
ecclesiasticum quippe q̄ lex nulla neua
naturalis neui diuina uetat. Si uero suam sen-
tentiam de uoto solenni iā emissio intel-
ligant ita ut cum sacerdotibus qui nunc
in ecclesia sunt Occidentali dispensari non
possit aliquantulo probabilius loquuntur,
sed tñ neq. prius quod demonstrare pro-
ponit, sa is comprobant. Nam cum statu-
tū illud ecclesiæ non de intima sit rōne sa-
cerdotii, nulla rō necessario negare cogit
quin possit et super hoc Papa dispensare
licet, ut superiori articulo monstratum est
exiosissima esset ecclesiasticæ rei clades.
Hoc autē est quo præsens hæc nostra dispu-
tatio festinat, utrum illico ab ecclesiæ or-
tu mos inoleuerit, ut qui ex coniugio ad
sacerdotium recipiebantur non prius reci-
perentur quam annuentibus uxoribus per-
petuam castitatem vouerent. Haud n. ad
conuincendos istos hæreticos nosse hoc
parum refert. Et existit utriusq. pugna ar-

Tertia gumentorum acies, quæ me semper pene
conclu. tenuere perplexum. Affirmauerim hic autē
sub probabilitate, quæ mihi per quam ma-
xima est, conclusionem tertiam, nempe q̄
circa Apostolorum tpa cunctis fuerit sa-
cerdotibus uxorius usus interdictus, licet

Argum. mos postea fuerit corruptus. Existit enim
p̄ conclu. apud me hoc ab ista parte argumentum.
sione. Sacerdotium euangelicum nunquam non
fuit præstantius habitum quam Leuiti-
cum, illi autem sacerdotes quando tem-
plo seruebant, ut panes propositiones di-
gne ederent, ab uxoribus contubernio ab-

stinebant, ut articulo præcedenti monstra-
tum est. Qui ergo credi potest, ut diuini
Apostoli eorumq. discipuli ferrent panem
uiuum, qui de cælo descendit, eorum ma-
nibus contrectari, qui de uxoris latere il-
la die surrexissent? Adde, q̄ si hæc medita-
tio posteris in animum induxit, nempe
Occidentali ecclesiæ, ut sacerdotes a con-
iugali commercio arcerentur, quæ potuit
esse necessitas q̄ primitiuos illos patres
excusaret, ne id ipsum prouiderent? Sed
ais, raritas tunc erat uiuorum quibus sa-
cerdotalis provincia demā daretur. Fateor
equidem, sed tñ neq. ecclesiæ tanta erat
frequentia, quin seruente tunc Christi san-
guine inueniri possent homines ætate pro-
ucti, literis & probitate præditi, qui illam
testimoniā uxorū cōsensu proficerentur. Et
cōfirmatur. Si Græci, Latinorū de hac re
institutu nō suscipiētes, nūquā ausi sūt qñ
templo administrant, uxores inuiscere, non
ne testimonium est ab ipsis ecclesiæ incu-
nabulis aliquid sanctius in more fuisse?

Secūdam autem, & quod me uehemen-
ter urget argu. est, quod ex superroribus
cōclusionibus egomet mihi excogito. Cō-
stitutissimum enim cunctis est statim ab
ecclesiæ incunabulis coniugatos quidem
ad sacerdotium admitti sacerdotes uero
à ducendis uxoribus fuisse cohibitos. Hoc
autem discrimen nulla quirit alia pñi-
tatione, quam quod neutri illorum usui
matrimoniali indulgere sinebantur. Alio
qui si qui in mrimoniū erant, poterant uxo-
ribus ui, quidnam quæso uetabat, ne, &
sacerdotes possent pariter iniye connubia.
Nam si fateamur coniugatos uxorio usu
fuisse interdictos, palam sit ratio, cur post
sacerdotium interdiceretur cōtractio ma-
trimonii nempe quia uocabant castita-
tem sicuti ceteri, qui erant uxoribus co-
pulati. Adde, quod illa disparitas, ut alij
uxorio fruerentur complexu, alij uero mi-
nime, nequisset non decorum Ecclesiasti-
cum deturpare. Profecto quando nulla
extaret auctoris assertio rationes ne ue-
hementer in hanc cogerent sententiam,
sed extant nihilominus sanctorum patrū
testimonia quæ consideratius pētata, rem
aperiunt. Est quippe in primis auctoritas
antiquissimi Epiphani, encomijs Hiero. Epipha-
niji atque Augustini illustrissimi cuius nūc.

Confir-
matio.

verba sunt, tom. 1. lib. 2. in hæresi Catharorum: Reuera nō suscipit sãcta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui a nuptijs mortua ipsorum uxore secundæ nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hoc certo sancta Dei Ecclesia cū syncretitate obseruat. Sed adhuc uiuentem & liberos gignentem unius uxoris uirum nō suscipit, sed eum, qui se ab una continuit aut in uiduitate nixit, diaconum, & presbyterum & episcopum, & hypodiaconū & maxime ubi syncreti sunt canones Ecclesiastici. Et subdit. At dices mihi omnino in quibusdā locis adhuc liberos gignere presbyteros, & diaconos, & subdiaconos. At hoc non est iuxta canonē, sed iuxta hominum mentē, quæ p̄ ipsi clangit, & p̄ multitudinem, cum non inueniretur ministerium. Hæc ille, atq. alia subsequenter accumulatur ad cōfirmandum nunquā fuisse licitum sacerdotibus uxoribus uti, quem uis essent maritati, nisi ubi propter libidinem canonum syncretitas non seruaretur.

Et tomo 2. lib. 3. circa finem ubi ecclesiasticam disciplinam scribit, expresse ait nō esse ad sacerdotiū, admittendos nisi ex his qui aut uirgines sunt continentiam a propriis uxoribus seruant, aut ab unius nuptiis uiduitatem custodiūt, eodem accedit. Hieronymi testimoniū, ubi ait. Quid faciant Orientis ecclesie? quid Aegypti & sedis Apostolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiūt aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Ex tempore Epiphani Salaminę episcopi in Cypro, & Hieronymi, qui in Oriente uitā degerat, quanquam sacerdotes uxores, alerent, earum tñ ulu abstinebāt. Eidem astipulatur Ambrosius in expositione 1. Timor. super uerbis. Unius uxoris uirum. Vbi ait. Siq. filios bene gubernauerint, &c. poterunt digni fieri sacerdotio, & infra. Id de cætero se ab ulu fornicatæ cohibentes.

Atque ibidem Haymo. unius uxoris, i. q. nō sit bigamus, postea uero penitus abstinere debet, & supra citatus uenerabilis Beda, lib. 3. de taber. astruit tunc temporis neminē licuisse in sacerdotem creati, nisi aut uirgo permansisset aut contracta uxore coniunctionis fœdera soluisset. Accedant demum uerbo Concilii Carthagen

sis, quæ referuntur 3. 2. dist. canon. Placuit. Cōciliū Hæc s. Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, & subdiaconos, secundum priora in constituta etiam abstinere ab uxoribus, & uerba subinde Leonis Pontificis cano. seriatim proximo, scilicet. Si quis ex coniugatis desiderat ad subdiaconatum ascendere, non potest sine consensu uxoris suæ ut fiat de carnali deinceps spirituale coniugium, nemine cogente eos. Neq. permittitur postea uxori iungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere in uita aut post mortem illius. Nempe, quia uxor tenebatur etiam facere uotum perpetuum castitatis. Et hoc concilium appellat priora constituta, s. ut arbitror, seculo Apostolorum proxima. Quin uero & canon ipse sextæ Synodi. Qm. 31. dist. quo se Græci tuēt, id plane docet, ubi ait q. clerici tēpore ordinationis suæ castitatem profiteri non cogantur, illic inquam docentur in primitiua ecclesia ita cogi. Ecce quæ mihi faciunt conclusionem impēdio quam maxime probabilem, immo certam & præterea quod nunquam tantum postmodum ecclesia connixa fuisset castitatis voto sacerdotes obstringere, nisi a sãctis ipsis Apostolis id fuisset educta.

Nihilominus neque obnuendum est esse aduersus hanc sententiam non exilia argumenta, quibus aliqui putant, ut est Clithoueus, contrariam constitui. Et primum argum. est locus Pauli in superiori articulo & in Clithopresenti allegatus, Oportet episcopum esse uel i. p̄ se unius uxoris uirum, qui aliter quidem tã sententiā ab hæreticis, aliter uero a catholicis nobis obijcitur. Ab illis quidem in hoc sensu q. sit necessarium antequam quis sacris initiaretur uxorem ducere. Sed hic adeo Paulinis uerbis reluctatur ut non alio indigeat mucrone. Altero uero minorisq. sensu a catholicis opponitur. Videlicet ut inde inferant licuisse tunc totum etiam cū uxoribus communicare. Ambo tamen solutio tis per illorum sanctorum testimonia exclusi sunt, quos nuperrime ad confirmandam proximam conclusionem attulimus, quippe qui non solum negant necessariū fuisse ut qui sacris initiaretur, uxorem duceret, uerum astruūt eis qui matrimonia lī antea fœdere tenebāt, non licere uxoribus amplius uti. Et præterquam in loco citato,

Hieron.

Ambr.

Haym.

Beda.

Primum

tiam.

Solutio

Hieron. citato, audiamus rursus expositorem Hieronymum lib. 1. aduersus Iovinianum, ubi nostram tertiam conclusionem, apertissime confirmat. Art. n. Non dicit (.s. Paulus) eligatur episcopus qui unā ducat uxorem & filios faciat, sed, qui unā habuerit uxorem & filios in omni subditos disciplina. Certe confiteris non posse esse episcopum qui in episcopatu filios faciat. Alioqui si comprehensus fuerit, non quasi uir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Aut permittit sacerdotibus exercere opera nuptiarum, ut idem sint uirgines quod mariti, aut si sacerdotibus uxores non licet tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam uirginalem. Hæc Hieronymus. Quæ prætermisissis expositoribus perspiciamus an Paulus ipse minime obscure insinuauerit. Nam ubi dixit, unus uxoris nuntum, statim subdit, sobrium, prudentem, ornatum pudicum, quod profecto non de pudicitia matrimoniali, sed de omni moda intellexisse uis. Quod & clarius ad Titum censuisse apparet, quippe ubi ait, iustum, sanctum, continentem. Quasi dixisset, perinde cum coniuge atq. cum sorore habitatem, Nam cum qui rei uxoris operam nauat, quis continentem appellauerit? Accedit, quod B. Ioannes, episcopus fuit Ephesi, qui tamen uirgo electus est a Domino, & uirgo in ævum permansit. Quin uero crebros alios reperias sanctos Patres attestantes tæpore Apostolorum obseruatam fuisse sacerdotalem continentiam. Sed est præterea argumentum contra hanc nostram probatissimam asseritionem quod inter canon. Apostolorum ille extat qui refertur dist. 28. Si quis docuerit sub obtentu religionis propriam uxorem contemnere, anathema sit. Cui consonat cano quintus Apostolorum. Ne episcopus aut presbyter uxorem, sua prætextu religionis eliciat, & cano. si quis docuerit. 28. distinctio. Ad hoc autem referi potest, quidquid hæretici dicant, quibus Clithoueus minime debuisset fauere, solum illis locis prohiberi ne sacerdotes sic uxores contemnerent, ut eis, liberisque, & familiæ non prouiderent, sed domo pollerent. At uero citra contemptum communi toto ex amborum cōsensu abstinerebat.

Arg. 3. Vehementius tamen argumentum primo aspectu sumitur ex historia Cassiodori in

Tripart. li. 2. c. 14. quæ citatur a Gratiano 31. di. cano. Nicena synodus. Verborum sententia est, ne cuncta referamur, quod cum synodus sancire adornaret ne presbyteri cum coniugibus quas ante consecratione duxerant, non dormirent, Panutius, licet nuptiarum esset inexpertus, patribus persuasit ne talem ponerent legem asserens esse grauem fornicationis occasione. Cui quidem sententia statum est atq. adeo non in necessitate, sed uniuscuiusque uoluntate positum. Ad hanc autem historiam primum responderetur non esse relatam inter acta Concilii, sed sola Cassiodori auctoritate uigere. Immo mirum est si hoc uerum sit quod in tertio canone eiusdem consilii, ubi sacerdotibus interdictum est mulierem extraneam secum habere, nisi sorte mater, esset aut soror aut auia, aut amita, aut matertera, non fuerit inter istas exceptas, & uxor commemorata. Sed tamen ut auctoritatem historię non repudiemus, adhibenda est secunda responsio, nempe id solum conuinci quod nos conclusionem adiecimus .s. post Apostolorum seculum corruptis sacerdotum moribus dissimulatam fuisse, ut ex Epiphanio citauimus, obseruantiam sacrorum canonum. Et quia tunc Nicena synodus cogitabat sacerdotium ad antiquam formam reuocare. Panutius consulu it potius esse propter corruptum seculum connuendum, sicut nunc facit ecclesia cū Germanis. Et eodem modo respondendum ad canonem concilii Gangrensis, Si quis discernit, eadem 28. distinctio. ubi iubetur quod sacerdotes uolentes abstinere non sunt ideo a sacris arcendi. Deniq. ut cuncta quæ diximus patentiora fiant, statuit quarta conclusio. Decretum Ecclesiasticum quod modo in Ecclesia Occidentali uiget, ut .s. neque post sacerdotium coniugia contrahant, neque coniugati sacerdotes fiant, non solum ante Nicenam synodum factum est, uerum quam maxime fuit probabile, proxime seculum Apostolicum fuisse in usu. Probatum ex illo citato canone Calixti, Presbyteris 27. distinctio. ut eadem extat constitutio. Et subditur iuxta sacrorum canonum definitionem, ubi docetur iam antea fuisse canonicum. Antecessit autem Calixtus Nicenam synodum annis centum, Sedit quippe anno 314. usq. ad 20. Synodus

Prima responsio

Quarta conclusio.

Probatum.

Calixtus Synodus autem Nicena sub Syluestro celebrata fuit anno 315. Post Calixtum eandem constitutionem confirmavit Syricus qui falso ab aliquibus censetur fuisse primus eius institutor. Anno 388. cuius decretum extat § 2. distinct. cano. Plurimos. **Innocentius**. Post vero anno 408. eandem sanctionem suo decreto stabiliuit Innocentius in Epistola ad Exuperium, quæ refertur eadem distinct. canon. Proposuit His adhibentur, & duo eiusdem rei canones, Diui Gregorii videlicet. Nullum, distinct. 28. Et ante triennium, distinct. 31. quibus sancte prohibet ne quis in subdiaconum ordinetur, nisi perpetuam castitatem voto profiteatur. Extant & quam plurima huius rei testimonia quæ operosum molestumque esset huc congerere. Et hæc de Latinorum sacerdotum instituto.

Quinta conclusio. Igitur ut ad Græcorum institutum gradum hinc faciamus, quinta postremaque præsentis articuli conclusio est. Græci non modo Romanum institutum repudiant, verum illud amplexati sunt, quod ex nullo prorsus vel Apostolorum, vel Conciliorum permisso elicerint, immo omni ecclesiæ antiquitati omnino repugnat. Haud enim tantum eos qui rei uxoriæ incipati sunt sacris iniuriant, immo nullum ad eundem ordinem admittunt, nisi rogatus responderit conjugatum esse. Ad hanc igitur Vigilanti errorem sequitur, de quo Hieronymus ad Riparium in fronte questionis a nobis citatus lamentatur nempe quod neminem continentium in sacerdotem crearent. Quo ergo hæc liquido pateant, rem auspiciamus a canone. Quoniam distinct. 31. quem argumento secundo in Græcorum fauorem attulimus, qui habetur inter canones sexta synodi Constantinopolitaneæ. Et quoniam si synodali ecclesiæ auctoritate polleret, ut Gratianus, & qui ipsum de prima facile iudicant, vehementer contra nostram tertiam conclusionem pugnaret, ac perinde hæreticis præ magnum præstaret patrocinium qui Græcorum institutum Romano anteferunt, contenduntque adeo expedire ut a Latinis recipiatur, operæ pretium quam maxime duximus hoc absque censura non præterire, nempe ut Græcicum morem, quam sit sacris Apostolorum institutis aduersum,

perpendamus. Oportet ergo prius verba canonis adnotare, quæ subsequuntur. Quoniam in Romani ordinis canonis esse cognouimus traditum, eos per ordinati sunt diaconi vel presbyteri confiteri, quod non suis iam copulenter uxoribus, antiquum nos sequentes canonem Apostolicæ diligentie & constitutionis sanctorum virorum, legales nuptias amodo ualere uolumus, nullo modo est uxoribus suis connubia dissoluentes, aut priuantes eos familiaritate adinuicem in tempore opportuno. Et infra, Neque etiam tempore professionis suæ castitatem profiteri cogantur, quod abstinere debeant a legalis uxoris familiaritate. Item oportet eos qui altario ministrant, in tempore oblationis sacrorum continentes esse in omnibus, ut a Deo possint consequi quæ simpliciter postulant. Hæc ergo ait Gratianus omnia intelligi de Orientalibus sacerdotibus. Haud tamen absque acriori censura rem præterire debuisset. Quem ergo non piguit uerba canonis cum ita audere, non timeat singula perpendere quantum habeant roboris, sunt enim ea quæ si penitus perspiciantur, manifeste falsitatis sese redarguant. Usque adeo ut ante nos alii minime sint affirmare ueriti eundem canonem profanum esse, insolentia imprudentique plenum, & ab eis editum qui castitatis Romanorum sacerdotum aperti essent hostes. Fuit quidem in primis Albertus Pighius uir egregie solertia & eruditionis in propugnanda ecclesiæ Romana, qui auctoritatem illius Synodi non infinis rationibus labefactare conatus est, quippe quæ Honorium Romanum Pontificem eiusdem hæresis immerito damnauit, cuius ipse condemnauerat Sergium. Et personam etiam Origenis pronuntiavit hæreticam, qui profecto, licet in aliquos errores lapsus, non censetur studio contra Ecclesiam fuisse pertinax. Ego uero Pighio omnino non suffragor, neque uero refutari modo institui, quia non est locus. Attamen etiam ipsi qui apologias pro eadem Synodo contra ipsum scripserunt, quorum fuit Franciscus Torrensis, negite nequeunt, quin uero plane fatentur eundem canonem qui ordine illic est. 13. non solum apocryphum, uerum, & corruptissimum esse, huius enim uerba sunt quæ

Albert.
Pighius

Repro-
batur Pi-
ghij cen-
sura.

Francis-
Torrensis.

que nuperrime referebamus. Et primum omnium notum est eiusmodi canones non fuisse aditos in eadem sexta synodo, sed uel, quemadmodum Tharalius ad 4. septimæ synodi refert quique post annis illuc reuersis episcopis, uel, quod uerisimilius est, ut ex 3. can. eiusdem sextæ synodi colligitur, uiginti septem transactis. Quare licet Adrianus postea eandem sextam synodum, quatenus Romanis institutis non repugnaret, suscepit, non tamen censetur eosdem canones auctoritate catholica donasse, quippe qui neque in Concilio editi sunt, neque sub legato Romano. Quod autem dictus canon non solum tarta, uerum neq. ulla sit auctoritate dignus, sua ipsius facies præsefert, in primis. n. quæ nimmerat Concilij maiestas, in præsentia Romani legati si præses sedisset, recitato Romano decreto e regione statim subdere contrariam censuram, dicendo Antiquum nos sequentes canonem Apostolicæ diligentia. Ecquis enim est ille cano? aut ubi extat? nam quod ait glossa illud refert ad Paulinum uerbum ne coniuges se inuicem defraudent, minime textui congruit. si quidem subdit, & constitutiones sanctorum uirorum, ubi plane Concilium secundum Carthaginense denotatur, quod refertur 31. di. Canone. Episcopos. & 84. canone, cum in præterito. ac subinde Concilium quintum. Quis autem credat sanctum aliquam synodum Concilium prouinciale æcumenico Romano anteceluisse? Sed quod aperte falsitatem eiusdem canonis detegit est, & nullum Carthaginense Concilium sic decreuit ut eodem canone refertur, sed totum contrarium, Canon. n. secundus secundi Concilij expresse iubet quæ Aurelij sententia fuit, omnes antistes, sacerdotes, & leuitas continentes esse in omnibus, etiam ab uxoribus quæ possint simpliciter quod a Deo postulant, impetrare, uerba sunt expressa. Perperam ergo hic canon citauit illum, addens ut tempore oblationis continentes essent. Hoc enim Paulus cunctis etiam secularibus edixerat. Sed uide quomodo isti impostores deprauarunt Carthaginense Concilium quintum, cuius cano. 3. ad litteram sic habet, de quorundam clericorum, quamuis ergo uxores proprias, incontinentia referretur,

placuit episcopos, & presbyteros, & diaconos, secundum propria instituta etiam ab uxoribus continere. Omissus est subdiaconatus, qui tunc forte non habebatur ordo sacer. Verbum autem secundum propria instituta, quo ad litteram intelligitur secundum legem sacerdotali ordini congruam, quam scilicet ab Apostolis usque ea erat, ut nullus cõuix sacris initiaretur nisi uotum emitteret castitatis, ipsi præuaricati sunt, dicentes Cum instaret tempus sacrificij. Et propterea addiderunt ut sui sacerdotes tempore ordinationis profiteri, castitatem non cogerentur, neque ab uxoribus abstinere. Quod nos bene supra notauimus, tanquam testimonium, & ille esset mos antiquus ecclesiæ. Vide ergo quam non liceat quid quid inter decreta a Gratiano fuerit iclatum, ut motis est Canonistarum, tanquam oraculum adorare. Immo potius uel ipse debuisset uel sui glossatores radicatus historias cõsultare, ut rerum medullas eruerent. At uero ut gratis donaremuseundem canonem legitimum esse, haud tamen in eo continetur ut sacerdotes ad id munus non admittantur nisi fuerint prius coniugati, ut Græcorum mos habet, sed hoc solum quod non cogantur castitatem uouere. Cui accinit & aliter eiusdem synodi can. qui refertur 32. distinctio. cuius uerba sunt, Si quis eorum qui ad clericum accedunt uoluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem subdiaconatus faciat. Et canon subsequens Carthaginensis Concilij quarti. Lectores cum ad annos pubertatis ueniunt, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. Merito ergo a multis, ut idem ait Torrentius. Hæresis creditur Græcos a Nicolaitis hæreticis Nicolai eum morem contraxisse. Horum enim patrum. iens Nicolaus, ut in catalogo hæreticorum ait citatus iam Augustinus cum pulcherrimam haberet uxorem, quæ perinde apud ipsum in suspicionem pudicitiae uenerat, neque satis procos abigere domo posset communem usum uxorū suis persuasit discipulis, qui quidem postea multa in illum errorem deprauarunt. Inter quæ decimum septimum canonem mendose supposuerunt sexto libro Institutionum Apostolicarum, Clementis, quem quidem canonem quidam postea auctor.

ti depreuatum.

August.

Robora
tur præ
terita a
sentio.

Fragmē
tum cō
cilij Car
thaginē
sis, quia

Etor Græcus Niceta, Pectorothoratus nomine defendit, Græcisque persuasit: Ca-
 alter eorum non uero, ut Vmbertus Leonis legatus in
 ruptus. libro contra ipsum refert, sic habet. Epi-
 scopum, & presbyterum & diaconum di-
 cimus, qui unam habet uxorem, ordinari,
 nec licet eos post manus impositionem in-
 nuptos esse. Ex quo canone suam Græci
 consuetudinem traxere. Hæc omnia pa-
 rent apud dictum Vmbertum Cardinalem.
 Is. n. à Leone IX. circa annum Millesimum
 quinquagesimum Constantinopolim de
 hac re delegatus contra eundem Nicetam
 scribens, has omnes Græcorum præuari-
 cationes patefacit. Haud ergo Græcorum
 mos censendus est alicui orthodoxæ Sy-
 nodi consentaneus, sed tanquam error in-
 ter alios eorum tolerari ab ecclesia præ-
 senti. Nam antiqua nunquam eis permi-
 sit, ut non ordinarentur nisi coniugati, sed
 id penitus quod illi est secundo gradu post
 continentes admitterentur. Et fortasse idē
 fuit Niceta ad quem idem Leo direxit ca-
 nonem, seriatim. 32. Atqui eodem modo
 intelligendus est textus Innocentij III.
 cum olim. de clericis coniugatis, nempe
 quod propter Græcorum duritiam per-
 missum eorum sacerdotibus est ne uotum
 castitatis emittant, haud tamen quod co-
 gantur esse coniugati. Igitur ut ad nostros
 Lutheranos, a quibus profecti sumus re-
 uertamur, nullatenus se possunt Græciani
 co instructo protegere.

Ad pri-
 mum arg.

Ex his argumenta in capite questionis
 obiecta, soluta restant. Primum enim ex
 Paulo hæretici accersunt, intelligentes il-
 lud uerbum. Oporteret episcopum esse unius
 uxoris uirum, quasi præceptum quo sacer-
 dotes cogantur connubia inire, Sed iam
 supra monstrauimus quam diuerse sancti
 idem interpretentur uerbum. Fuit enim
 tantum prohibitio ne bigami assumeren-
 tur in sacerdotes, & præterea propter sa-
 cerdotum inopiam permissio, ut etiam con-
 iugati initiarentur, sed ut monstrauimus,
 præmissio, consentiente uxore, castitatis uo-

to. Simili prauitate & calumnia intelligunt
 quintum Apostolorum canonem de presby-
 teri aut diaconi prætextu religionis uxo-
 res enciant quasi præceptum sit uicillis
 utantur, contra quam a nobis superius ex-
 positum est. Et paritur uerbum epistolæ
 cuiusdam quæ dicitur Clementis detrun-
 cantes, ad suam libidinem pertrahunt. Ver-
 ba enim epistolæ sunt. Ministri altaris ad
 Domnica tales eligantur & officia qui ante
 ordinationes coniuges suas nouerint. Quæ
 quidem ipsi (perpende absurditatem) aiunt
 esse præceptum ac prohibitionem ne cui
 ante consummatum matrimonium liceat
 sacris initiari. Quod alii, ut cauere ab-
 surdum, negative legerunt, non nouerint
 cum tamen non sit nisi affirmatiue legendum
 at uero non truncare, sed si semper conti-
 nere uoluerint. Hæc est si non fuerint uir-
 gines, aut continentes, sed coniugati, tale
 ge ad sacerdotium recipiantur, ut usque
 ad aliud tantum tempus uxores nouerint.
 Quasi dicat, deinceps autem ab illis absti-
 neant, ut in tertia conclusione monstra-
 uimus. Secundum autem argumentum,
 de cap. quoniam iam satis solutum est. Ter-
 tium uero quod illi auctoritati nititur quæ
 Augustino tribuitur, nempe ubi apparet
 dicere continentiam sacerdotum post Apo-
 stolica instituta ab Ecclesia fuisse adiecta,
 nullatenus contra tertiam nostram con-
 clusione pugnat, tum quod illud non est
 uerbum August. Sed quia initium illius c.
 Cum agitur est illius scioli legunt totum
 tanquam Augustini, cum tamen sit Gra-
 tiani, tum quod Gratianus hoc tantum ait
 quod continentia sacerdotum est opus con-
 sili, quia consilium est, ut fiant sacerdotes,
 sed tamen postquam ordinati sunt, iam fit
 illis præceptum. Quod autem ait post
 Apostolorum instituta fuisse adhibitam,
 si uult tempore Apostolorum nondum
 fuisse illud in more, auctoritates sancto-
 rum ac rationes ad eandem tertiam con-
 clusionem allate ei refragantur, quæ ideo
 pluris æstimandæ sunt.

Corre-
 ctio alie-
 rius ca-
 nonis.

Ad secū-
 dū arg.
 Ad ter-
 tiū arg.

Finis Libri Septimi, de Iustitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO

SEGOBIENSIS, THEOLOGI.
ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Octauus de Iustitia & Iure.

P R O E M I V M.

Quando primum libros istos de iustitia & iure in lucem dedimus, materiam iureiurandi, & adiurandi quæ se inter illos iure optimo insinuabat, ob id missam fecimus, quod seorsum libellum paucis ante dieb. de re illa ediderim. At quoniã in vulgus Latinè et Hispanè illum scripsi, ob idq. non omnib. scholarium nervis rem amplificauim, multi ex me efflagitarunt, ut hac secunda impressione id de integro elucubraret, est. n. res scitu dignissima, his maximè temporib. quãdo iurandi licentia tantã peierandi consuetudinẽ peperit, ut nix Christianis enormitatẽ huius criminis persuadere valeas. Id quod Christianismũ teterrimè denigrat. Annui ergo nil veritus, si ex eodẽ libello quàm plurima huc sim transcripturus. Ille. n. in solũ usum plebis cedere põt. Cogitauit ergo libellũ septimũ de cãbijs, qui breuissimus erat in sexto de vsuris ponere, ac post septimũ de uoto, octauũ istum de iureiurando et ad iuratione enllocare. Ordinem nimirum D. Tho. ut hactenus feci prosecutus.

QVAESTIO PRIMA, DE IVRAMENTO.

S. Thom. 2. 2. quæst. 89,

A R T I C V L V S P R I M V S.

Utrum iuramenti definitio sit bona.

QVAESTIONEM de iuramento in decem articulos distribuit S. Tho. quorum primo queritur quid sit, secundo sit nec licitũ, & cætera alia q̃ suo ordine patebũt.

Vbi forsã q̃s illico ordini obijciat, primũ fuisse querendũ, ut Philos. 2. post admonet, utrũ iurũ sit, q̃ quid sit. Rñdetur autẽ in moralib. idẽ esse querere, an res sit, & an licita sit, quæ quidem q̃o p̃supponit quid sit, ex noticia enim eius scire pendet, an licitum sit. Merito ergo primum de definitione queritur iuramenti.

Prima conclusio. Ad quam q̃onem D. Tho. quatuor conclusionibus rñdet. Prima, iurare est Deum

in testem assumere. Et dicit iurũ ob id, quod sit quasi pro iure introductum Alii aiunt iurare esse Deum in testem vocare, sub quibus verbis D. Thomas quæstionẽ proposuit Et sumitur ex quodam sermone Augustini de perjurio, qui est inter sermones de verbis Apostoli, 28. super verbis Iaco. 5. Nolite iurare &c. Vbi ait quid est iurare per Deum, nisi testis est Deus? Veruntamen D. Thomas ad prohibitionem diuinam alludens, ne nomen Dei in vanum assumamus, cordatius pro inuocare, dixit, assumere. Probatio autem conclusionis sumitur ex fine & causa iurandi. Iuratio namq. est veritatis confirmatio in rebus moralibz, quæ in particulari contingunt

Conclusio
siõis p̃

tingunt iuxta illud Apostoli ad Hebræos sexto. Omnis controversia finis ad confirmationem, est iuramentum, huiusmodi aut confirmatio certa esse nequit nisi Deus in testem advocetur, ergo iurare est Deū in testem assumere. Secundæ aut præmissæ obiect, quod in scripturis, quæ in ratione posita sunt, confirmatio veritatis procedit ex his, quæ sunt naturaliter nota, atque adeo illic neque testibus neque iuramento opus est. In moralibus vero quoniam cōtrogētia sunt atque adeo nimium varia, non potest res ratione constabili. Sed opus est testibus. Testimonium autem humanū du-

Testi-plici de causa fallax est, nempe & ex vitio
moniū voluntatis hominis, qui contra id quod
humana-mente sentit, ob malitiam pronuntiare
num fal-potest, & ex defectu intellectus, quia ob
lax. ignorantiam sæpe de occultis & de absentibus fallitur. Cum ergo his de causis omnis homo sit mendax, dictorum veritas solo Dei testimonio satis confirmatur. Id quod Apostolus loco modo citato admonet dicens, homines per maiorem se iurant. Hinc ergo perspicaciorem definitionem scolastico more hanc eliciamus. Iuramentum est dictio per divinam attestationem confirmata, ut dictionis nomine, affirmationem & negationem complectamur, Dei vero appellatione, res quoque divinas nempe creaturas in ipsum relatas. Enimvero qui per creaturas iurat, nomen aliquod illis inesse profiteri, siue falsum, ut idololatry, siue verum, ut orthodoxi, qui Deū in creaturis existere profiteamur.

Defini-tio iure
tio iure rant. Hinc ergo perspicaciorem definitio
iurandi. nem scolastico more hanc eliciamus. Iuramentum est dictio per divinam attestationem confirmata, ut dictionis nomine, affirmationem & negationem complectamur, Dei vero appellatione, res quoque divinas nempe creaturas in ipsum relatas.

Enimvero qui per creaturas iurat, nomen aliquod illis inesse profiteri, siue falsum, ut idololatry, siue verum, ut orthodoxi, qui Deū in creaturis existere profiteamur.

Cicero. Vnde iusiurandum ait de officiis Cicero
Aristot. est affirmatio religiosa. Et Aristoteles est in Rhetorica ad Alexandrum, iusiurandum est, cum divina veneratione dictio, probationis expert. Dictionis nomine affirmationem complexus est negationem. Adiecit autem, probationis expert, hoc est, quæ alia probatione caret, nimirum, ut naturam penitus iuramenti patefaceret, quod utique citra necessitatem, ubi res aliter

Iusiuran-probari non potest, non est licitum. At quæ
dictymo-tum ad etymologiam, iusiurandum a iure
jogia.re dicitur, ob id forte (ut Augustinus in citato sermone insinuat) quod qui iurat ius veritatis Deo reddit, iuxta illud Evangelii, reddes Domino iuramenta tua, para honoris ius quippe cui veluti ipsissima ve-

ritati proprie competit dictorum omnium & conuentorum veritatem suo testimonio constabilire. Quamvis fortasse rei gratius applaudit quod hic D. Tho. docet, ne per insinuationem ob id a iure dici, quod pro iure sit inductum. Id enim quod iuratur pro lege habendum est, ac veluti ius ipsum sancte servandum. Id quod verbum Pauli denotat, dicens, iuramentum esse si nem omnis controversia, ac si lege esset sanctum. Quare iura post præstitum iuramentum nullam aliam inquisitionem permittunt, iniuria enim aliqui irrogaretur Deo. Secunda conclusio S. Tho. est divinum testimonium quandoque per iuramentum ad asserendum præsentia vel præterita inducitur, quique vero ad confirmandum id quod in futurum promittitur. Quorum prius dicitur iuramentum asseritorium: posterius vero permissorium. Res est quasuis ipsis nominibus sit clara. Quod si arguas nonnunquam iuramentum asseritorium esse respectu futuri, ut cum quis iurat, cras fore, ut pluat. Respondetur S. Thom. loqui secundum iuramenti naturam. Haud enim futurum contingere asserendum est, nisi quatenus in suis causis iam est notum ut cum quis iurat se facturum quod proposuit facere, iuramentum vero leve, & temerarium etiam de futuro potest esse asseritorium. Tertia conclusio. Ad ea quæ sunt necessaria, per quæ rationem investiganda non inducitur iuramentum, & est intelligenda conclusio in sensu prohibitorio. Quasi dicat illa non licet iuramento confirmare. Derisibile enim videtur. Imo, ut infra patebit, vitium est. si quis in disputatione scientiæ opinionem suam, ubi ratio non occurreret, in iurando confirmaret. Quocirca non accipit necessaria pro iis solis quæ evidētiam sunt. Nam in speculabilibus altera pars contradictionis semper est necessaria ut altera sunt paria vel non licet neutra sit nobis evidens quare utramvis iures peccas, atque adeo si iures quantitate rem esse a substantia differentiā aliāne quamlibet opinionem. Alia conclusio adhibetur in solutione tertii & ideo suo ordine videnda sunt argumenta. In primo exponitur particulam definitionis, asserere Deum. Non enim quicumque testimonium Dei adducit, iurat, ut concio

Secunda
conclō.

Tertia
conclō.

Reddes
Altissi-
mo iura-
tua.

matores & prælectores & disputantes cum testimonia sacra citant non iurāt, eo quod testimonia illa Deus sua sponte dedit ad suas afferendas veritates. Quare citantes illa, nihil aliud faciunt q̄ referre Dei asserta. Iurare autē est illum in testem assertionum nostrarum implorare. In solutione secundi exponit illam particulam euangelij Matth. 5. Reddes altissimo iura tua. Videtur. n. iurans nullum ius Deo reddere. Respondet ergo dupliciter: vno modo, q̄ dicatur ius Deo reddere qui iusm implet: nam illi suam fidē obstrinxerat, & potest etiam hoc in iuramento assertorio intelligi q̄n quis verum asserit. Secunda verò expositio est ad rem magis accōmoda, nempe q̄ qui iurat, eo ipso q̄ iurat, ius hoc est honorem Deo debitum illi reddit; videlicet eum agnoscendo & confitendo infallibilem esse veritatem. Quocirca Hierem. 5. Deus de filiis Israel conquerebatur, quod tum dereliquissent, iurassentq̄; in his qui nō erant dii, id est honorē iuramentorum sibi proprium in deos falsos transfulissent. Tertium deniq̄; argm̄ est. Aliud est officiū iudicis, aliud verò testis. Sed quique iurando imploratur iudicium potius diuinum, q̄ testimonium, vt cum execratoria iuratio qualis est illa Psal. 7. Si reddidi retribuētibz mihī mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Respondet autem quarta conclusione duplex est iuramentum, scilicet simplex, vt quando seu Deus seu creatura simpliciter vt testis ascur, vt Deus est mihī testis, per Deum &c. Alterum verò execratorium, q̄ etiam dicitur imprecatōrium, cum adducitur in testem & pariter in vindicem, vt tanquam iudex vindictam falsitatis sumat, vt dispeream si nō ita sit, quę quidem etiam forma iurandi antiqua fuit, vt 2. Reg. 3. Hoc faciat mihī dominus & hæc addat; & q̄ vtrunq̄ sit iuramentum hinc patet, quoniam cum Deus in testem adducit, vt reuelator veritatis. Hanc verò reuelare potest aut simpliciter interne, aut exterius eum puniendo, qui mentitur. Quare & hoc quoque est iuramentum. Et ad hoc reducitur quando imploratur vt præmiator veritatis. Vt si dicas, sic me Deus adiuuet, sic vitam meam seruet &c. Nam hic subintelligitur pars aduersa. Alioqui Deus me perdat &c. Ad ho-

Quarta
conclus.

rum pleniorē intelligentiam colligendum imprimis nobis est, quibus modis contingat iuratio vbi primum assertum sit. Nulla dictio simplex seu affirmatio sit, seu negatio, quæ præ se non fert testimonij, aut execrationis imaginem, est iuramentum. Simplicissima verò omnium est illa Matth. 5. nobis admonita, est est, non non. Quod est dicere ad id quod est, rñdere affirmando est, & ad id quod non est, negando. Vide quā candidas, quāq̄; sinceras Christus voluit nostras esse assertiones. Duabus. n. minimis syllabis admonuit esse explicandas. His. n. verbis omnia expressit: Interrogas fecerimne, aut dixerim? respondendum mihi, feci, aut non feci, dixi, aut non dixi. Imò & verba excusare possumus dicendo, sic, aut non. Simplex etiam assertio censetur si aduerbium aliquod aut nomen adiūgatur, quod nihil assertionis, aut negationis mutat: vt si dicas, verē, in veritate, certē, profectō, sanē, & id genus reliqua nullum resultat iusm. Item si dicas, in fide mea, aut in fide ingenui viri, aut in bona fide nihil iuras; quia nō asseris fidem in testem. Sed sensus est, te fm fidē loqui, quę in dictis & conuentis seruanda est. Secus si dicas, per fidē Dei aut Christi. Nam tunc iuras per sacrum, sicut per euangeliū; quāuis forsan, si diceres: In fide boni Christiani aut religiosi, non esset iusm, sed sensus esset, te id pronunciare fm fidem humanam, quam bonus Christianus seruare debet. Sunt autē verba non bene sonantia maximē in viris religiosis. Qñ verò adhibetur, per, vt si dicas, per meam fidem, videtur inde species constari iuramēti, sicut per meam animam, aut per meā vitam. Idem discrimen apparet si dicas in mea cōscientia, aut per meam consciētiam. Idem enim censetur in mea conscientia, ac si dicas, id aio quod sentio: sed cum addis, per, videtur accusatiuus formam testis induere, ob idq̄; viris timorati animi ab his omnib. abstinentum est. Et præsertim religiosi ab eo q̄ aiunt per habitum D. Francisci, aut D. Dominici. est enim iuramentū tum nobis indecorum, tum & audiētib. assonum. Per hæc autem de cæteris censendum. Secundo ad dignoscendas iuramētorum differentias notandum triplici ex capite variari. Primum ex parte obiecti diuiditur in Soto, de iust. & iur. A 2 a asser-

Quibus
modis
cō ingit
iurare.

Verē, in
veritate,
&c.

Triplici
ex capi-
te variā-
tur iura.

Genes.
42.

Viuit
Dñs.

assertorium (vt dictum est) sub quo intelligitur negatiuum & promissorium. Secundo ex parte illius per quem iuratur diuiditur in iuramentum per Deum & iuramentum per creaturas; quod vt art. 6. latius patebit fieri potest vel blasphemè, vt iurare, per Herculem, per Iouem aut per Solè e ratione quia idololatraz q. creaturas p. Deo colunt; vel catholice sicuti per sanctos p. que euangelia aliaue creaturas in Deum relatas. Atq; hic modus iurandi per creaturas pōt fieri aut p simpliciē attestatiōnem vt in exemplis modo positis, aut per execrationem subdendo creaturam iudicio & vindictæ Dei, si aliter est. Quēadmodum Genes. 42. legitur patriarchā Ioseph iurasse per saluē Pharaonis. Et homines seu per proprias, seu per charōrum simili schemate iurant. Sed de his art. 6. Tertio deniq; variantur iuramenta per varias formas & exempla iurandi. Primum quippe, idemq; vetustissimū iuramentorū exemplar fuit olim lege veteri celebratū, viuit Deus: aut, viuit Dñs. Id qd Deus ipse docuit illam gētem, cum suo exemplo, cum ēt lege. Iurauit enim ipse Num. 21. viuo ego, & ita præcepit Moyse renuntiare populo, viuo ego dicit Dñs. Deinde p Hier. c. 4. Iurabis, viuit Deus. Fuit namque hoc iusiurandi specimen tunc ipis ad abominandum abolendumq; Ethnicorum iuramenta appositissimum. Iurabant quippe aut per elementa aut inanimata saxa, aut per Iouem & id genus homines vitæ defunctos. Vnde Danielis vltimo. Nunquid est Bel Deus viuent? cum tñ ille qui in testem ascitur, præsens esse debeat, idemque rei cōsciū, quē iuratur. Idem ergo est, viuit dñs, ac si dicas, illum, in testem assero, qui non modo vitam viuit immortalem, sed vbique adest: neque tantū iurantis verba audit verum & intima cordis intuetur: qui ideo neque decipi potest, nec vult quequam seducere. Ad hanc formam reducantur dicere, Coram Deo loquor, vt Paul. ad Galat. 1. & Deus scit. Quamuis istæ possunt accipi & denūciatiue & inuocatiue: Et quidem priori modo non sunt iuramenta, sed sensus est, Ego sic aut sic aio, sed tamen verba mea Dei scientiæ submitto. Ipse enim quid verū sit nouit. Quare in viris timorati animi vbi dolus

abest, non est iuramentum. Si aut inuocatiue dicatur diuinam scientiam in testimonium inuocando, vt si dicas, Deus scit qd non mentior, iuramentum est. Sicut illud Pauli, Ecce coram Deo, quia non mentior. Quocirca illud Petri, Ioannis 21. Tu scis domine, quia amo te, formam proferō habet iuramenti perinde ac Deus scit. Quamuis si tantum respondisset: Tu scis, sensus esset: Tu scis an amem te, quod nō esset iuramentum: cum autem asserendo dixit, Scis quia amo te, visus est Christum in testem protulisse. Secunda post hanc forma iurandi est, testor Deum, aut, testis mihi est Deus. Quæ vsus est ad Roman. Pau. atque hac expressius refert naturam iuramenti: est siquidem iurare (vt supra dicebamus) Deum aut diuina in testes citare. Atque ad hanc formam reducitur illud ad Roman. 9. Veritatem dico in Christo Iesu & non mentior. Tertia forma sit expresso verbo iurandi, vt iuro Deum, & per Deū, vt Genes. 22. Per memetipsum iuraui aut sub tacito verbo, proferendo solam præpositionem, vt si dicas, per Deū, per sanctos, & per Euangelia: sic & sic est. Quin verò abique vlla verborum prolotione, cum quis rogatus ac iussus, manu crucem aut euangeliorum volumen attigit intendens annuensq; iurare se vera iurat. Sunt præter ea figuræ aliz, & phrasæ, quas vulgus trutina iuramentorum æstimat: cum sint multo peiore nomine dignæ. Vt voueo Deo: Deum sit per modum iurantis, est n. abusus votū pro iuramento vlturpare Deū peniteat, aut Deo indoleat, non credo, discedo, atq; id genus alia, quæ diuersis nationibus diuersa sunt in vsu. Sunt enim non iuramenta tantum, sed apertæ blasphemiz. De quibus quæstione secunda copiosius dicendum est. diuiduntur autem iuramenta vel ex parte causæ in liberum & coactum illud quod sponte fit, hoc autem per vim. Item in iuramentum prudens & incautum illum, scilicet quod à prudentia proficiscitur, hoc autem ex imprudentia, vt si rem vel absque iustitia iuras vel absque iudicio. Item ex parte effectus, vt in sincerum quod in bonum fit, & dolosum quod fit ad decipiendum, de quibus omnibus suis locis videbitur. Nunc tamē interim circa has diuisiones dubium facile

Testis
est mihi
Deus.

Blasphemiz.

nilè suboritur. Vtrum iuramenta assertorium, & promissorium sint eiusdè speciei. Apparet enim pars negatiua vera, propterea quòd asserere & polliceri absque iuramento diuersæ figure sunt & speciei. Itemque dubium ratio offert de simplici & execratorio. Nam qui execratur, malum sibi iudicio Dei imprecatur. Ad utrumque tamen breui responso eodemque bimembri

Risio. fit satis. Respondetur namque si ratio iurandi per se in omnibus cõsideretur eiusdem esse omnia speciei; Deum enim in testem implorare siue in assertionibus siue in promissionibus fiat siue in execrationibus eadem est iurandi species, quia idem est testis & testimonium. Differunt tamen

Secundū dictum. quod quamuis simplex iuramentum, & **Execratori.** quod fit execratorium eiusdem sint speciei, nihilominus aut virtus aut vitium iurandi alteri seu virtuti seu vitio imperat, sicuti ubi quis ob mēchiam furatur. Quare qui iuste execratorie iurat imperat virtuti maledictionis suprà se, et qui perperà iurat imperat eidem vitio. Est enim execrari horrore & abominationi rem habere: significat ergo qui per execrationem iurat adeò mendacium abominari, ut si mentiatur rem horrendam sibi optet accidere. Et ad hoc etiam reducitur, ut suprà dicebamus imprecatio benedictionis. Sic me Deus adiuuet &c. quæ abusiue dicitur execratio propterea quòd videtur illam à contrario sensu includere.

ARTICVLVS II.

Vtrum iurare sit illicitum.

Habito quid sit iurare, subsequitur inquisitio vtrum sit licitum. Et respondet D. Thom. duabus conclusionibus. Prior est. Iuramentum secundum se est licitum & honestum. Id quod duplici ratione probat, videlicet ex origine, unde sit honestum, quoniam iusiurandum ortum ex catholica fide habuit, qua homi-

nes credunt & profitentur Deum infallibilem omnium habere veritatem & provisionem. Secundo ex fine unde sit licitum, quia inductum, ut ait Hebræos 6. Paul. est ut sine litibus imposito homines in pace & tranquillitate viuant. Secunda conclusio: Iuramentum ob malū vsum, id est quia si sine necessitate & cautela sit in malum cedit. Primum quia irreuerentia sit Deo ex leui causa eum in testem adducere. Secundo quod ea iurandi consuetudine periculum peierandi creatur, ob id quòd homo facile verbo delinquit. Vnde Iac. 3. si quis in verbo nō offendit, hic perfectus est vir. Vnde & Eccles. 23. dicitur iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Hic primum omnium notāndus est sensus primæ conclusionis, iuramentum secundum se est licitum & honestum. Videtur enim sibi post contradicere art. 5. ubi admonet idcirco non esse appetendam iurationem, quòd non numeratur inter ea quæ sunt per se appetenda. Atque adeo docet non esse per se virtutem, sed ratione necessitatis. Responso tamen est, quòd secundum se, aliter hic quàm illic usurpat. Hic enim idem est iuramentum secundum se, quòd consideratum ut abstrahitur ab usu hoc vel illo. Illic autem idem est quòd consideratum seclusa necessitate. Sunt enim aliquæ virtutes quæ per se seclusa alia necessitate habēt speciem boni, ut charitas, religio &c. Aliæ verò quæ seclusa necessitate per se non essent virtutes. Ut pœnitentia, quæ nisi peccatum ingruisset in orbem, non esset virtus. Et tale est iuramentum, ut illic explicabitur. Secundo, meminisse oportet hæresim fuisse, ut lib. 3. distinctio. 39. refert Bonaventura Manichæorum: quamuis Guid. Carmelita, non nisi Vualdens. eam impingat nullatenus esse licitum iurare. Quippe quod à Christo Matth. 5. prorsum interdictum aiebat, est tamen manifestarius error. Cui quidem in primis reclamation testimonium Deut. 6. quo D. Thom. priorem conclusionem affirmat Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Nam etsi imaginem potius permissionis, præferat quam præceptionis, est nihilominus vera permissio tanquàm rei licitæ, ac si dixisset: Non tibi simpliciter iurare iu-

Aaa 2 beo, sed

Secundū.

Duplex virtutū genus.

Hiero. beo, sed ubi est necessitas rationis attulerit, non per falsos deos, sed per me iurabis. Tametsi Hieron. super Matth. cap. 5. & refertur 22. quæst. 1. can. considera cui & Theophylactus stipulatur, permissionem illam non intelligat, ut fieret sine culpa, sed ut usura permittitur & meretricium, tamquam minus malum. Ait quippe iurare per Deum concessum fuisse illi populo: non quod recte hoc facerent, sed quod melius, puta minus malum esset per Deum, quam per idola iurare. Hoc autem non plane intelligo. Nam iurare si consideretur sine veritate & iustitia & iudicio, nunquam fieri neque in illo populo potuit citra culpam, & ideo in hoc sensu nunquam fuit concessum: ubi vis autem illi comites adsunt licitum est iurare: quapp absque ullo dubio intelligitur permissio licita. Sed forsan sentit Hieronymus vana iuramenta per Deum permissa fuisse Iudeis, hoc est leuioris illis fuisse poenæ quam nobis, ut auerterentur ab idolatrarum iuramentis per creaturas. Et in hoc sensu subdit quod euangelica veritas non recipit iuramentum, cum omnis sermo fidelis pro iureiurando sit. Non autem quod neget iuramentum quoniam legitime sit, licitum esse. Ingenue quippe illic ait, quod qui iurat aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. Est ergo catholica veritas iuramentum quoniamque esse licitum, & contraria falsitas hæretica. Et probatur secundo præter allegatam auctoritatem exemplis ipsius Dei & Sanctorum. Iuravit enim Deus per semetipsum Abraham (ut habetur in Genesi) quod ex eius semine nasciturus esset super omnes gentes benedictionem. Veruntamen Deus non ea ratione iurat qua homines: nempe quod indigeat veritatem suam iuramento confirmare. Tam firma quippe est simplex eius assertio, quam iuratio: iurat enim per semetipsum. Sed ut concilio Toletano habetur quod 22. quæst. 4. canon. immutabilis, refertur, iurare Dei est à se ipso ordinata nullatenus conuellere, sicuti poenitere, eadem ordinata cum voluerit immutare. Sic enim per Hieremiam dicit: Loquar aduersum gentem, ut eradicem & destruiam & disperdam. Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego poenitentiam à malo quod cogitavi, ut facerem eis. Itaque quod Deus sine iuramento

affirmat, nonnunquam eui comminatorium immutat: quod verò iuramento asserit immutabile firmat. Et ideo mysterium filij sui tanquam immutabile iuramento firmavit Abraham. Vnde in Psal. 109. è regione iuramento Dei eius opponitur poenitentia. Iuravit enim, inquit, Dominus, & non poenitebit eum, id est quia iuravit non poenitebit. Tu es sacerdos in æternum &c. Et ad Hebr. 6. Paul. Volens, inquit, Deus abundantius ostendere immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum, ut per duas res immobiles (scilicet pollicitationem & iusiurandum) quibus impossibile est mentiri Deum fortissimum solatium habeamus. Quod si quæras utrum Deus possit iurare per alium à se. Paulus illic neganter respondet. Homines enim, inquit, per maiorem se iurant, Deus autem, quia maiorem se non habet, iurat per seipsum. Ratio verò cur per alium iurare nequit, est eadem ferme ratione qua Deus iurat angelus de quo Apocalyp. decimo, legitur iurasse per viuentem in secula seculorum. Non quod celestis Angelus iuratoria firmitate indigeat, quoniam mentiri nequit: sed ut D. Tho. presenti quæst. art. 10. ait: Si ad ostendendum id quod affirmat ex infallibili fixa, & immutabili Dei dispositione procedere. Præpositio per, designat auctoritatem in eo per quod iuratur quæ sit principium confirmandi veritatem, veritas autem quam Deus profert, non potest per aliud certius principium stabiliri, potest tamen iurare in alio tamquam in illo cuius ministerio suam enuntiat veritatem. Vnde super illud Amos 4. Iuravit Dominus in sancto suo, ait glossa. In seipso, vel in filio, vel in aliquo electo angelo, vel in homine. Et Hier. addit, vel in omni quod factum est. Iurare autem hominis ut præfati sumus, est Deum in testem iudictionis asserre. Quod & sanctis in usu fuit. Adiuravit n. Abraham famulum suum, dum eum in Mesopotamiam legauit quæsitum uxorem filio suo. Et illo iureiurando, viuit Dñs, vsi sunt crebro David & Salomon, & reliqui Patriarchæ. Nam (ut est apud Hieremiam) illud iurandi exemplum concessum erat tunc temporis. Atqui sub lege Evangelica Paul. variè quoque iurasse comperitur: ut ad Roma. Testis est mihi Deus.

**Iuramē
ta Dei
& San-
ctorū.
Gene.
22.**

**Iurare
Dei qd.**

**Genes.
24.**

Hier. 4.

Deus. & ad Galat. Ecce coram Deo, quia non mentior: quinta tñ religione & veneratione qñe sequenti adnotabitur. Hæstabit aut forsan hic lector vtrum iusiurandum non solum permissio sit, verū etiam pceptū. nonnunquam affirmatum præceptum. Ad q̄ citra vllam controuerſiam affirmanter rñdetur. Hoc n. in primis patet ex vſu. hēt enim ius quæcunq; publica p̄as, tam ciuilibis q̄ ſpūalis iure & more exigendi à ciue, & à quocūq; ſibi ſubdito iur̄m ad detegenda coercendaq; mala, quæ ſiue in reipublice perniciæ oboriuntur, ſiue in iniuriā proximi. Et qui tunc non iuraret contra pceptum ageret non ſolum obediētiæ, verum & religionis, cuius generis, vt art. 4. patebit eſt iur̄m. Quin verò qñque non requiſitus tenetur vir bonus iusiurandum offerre, vel ad liberandum innocentem à morte, vel pro alio magno bono publico. Et tunc vſq; adeo bonum eſt iniurare, vt non iniurare delictum ſit: qua vtriq; ratione hmōi iur̄a dñr ſimpliciter neceſſaria, vtpote quæ ſine culpa prætermitti non poſſunt. Atq; illic præcipue verum hēt pſalmus ille, Laudabuntur oēs qui iurant in eo, nimirum in Deo. Quod ſi percunctando inſtiteris quælenam præceptum ſit. Rñdetur eſſe naturale & diuinum perinde ac mandata Decalogi. Atque hoc eſt q̄ rōnes D. Tho. plane demonſtrant. Probat enim rō prior, iur̄m ab honore honeſtū fieri, qui Deo à iurante deferretur: dum illum per fidem Catholicam confitetur eſſe caput perennemque fontem oīum veritatum, habereque oīum prouiſionem. Id q̄ à S. Tho. nō ſine cauſa appoſitum. Quāquam. n. conſtaret Deū eſſe oīum ſcientem, niſi profiteremur curā hēre noſtri non eſſet idoneus, qui in teſtem à nobis adduceretur. Nā alioqui licet poſſet, fortasſe nollet nobis aſſerta attestari noſtra. Itaq; vt hanc rōnem plene perſpicias: ſicuti naturali lumine veritates oēs per ſua cuiusque principia ſapiens demonſtrat (ſiquidem auctore Aristo. tūc vnāquamque rem ſcire arbitramur, cū principia prima vſque ad elementa cognoſcimus) ita & eadem nos admonet naturalis ratio: ſed præſertim catholica fides & religio, vt dubia oīa rerū in humanis commercijs contingentium, quæ aliter definire nequeunt, per diuinum teſtimonium,

quaſi per primum ſupremumque veritatis principium, & fontem oīno cōfirmemus. Atqui ex hoc capite, nempe quia iurare ex fide catholica naſcitur, ſub genere religionis hanc virtutem, art. 4. collabimus. Secunda item ratio palām oſtendit præceptū eſſe naturale. Eſt namque homo animal ſuapte natura politicum & ciuile: haud tñ humana reſpublica perdurare valeret, niſi fides, quæ, vt auctor eſt 1. de offi. Cicer. dictorum eſt conuentorumq; conſtantia & veritas firmū inter homines hēret fundamentum: q̄ profectō abſq; diuino teſtimonio ſtabiliri nequiret. Etenim ſi ſtatutū humanæ innocentie perduraſſet, nunquam conſeſſum fuiſſet hominibus iurare, eo q̄ nulla occuriſſet tunc iurandi neceſſitas: ſed ſimplici verbo præſtarent ſibi homines mutuo certam fidem. Ad hanc nos ergo ſinceritatem reuocare ſatagens, Chriſtus, ait, ſit ſermo veſter eſt eſt, non non. At verò qm̄ inter alias plagas, quas nobis verſutus ille ſerpens impexit (qui vt habetur Ioan. 8.) mendax ſemper fuit & pater mēdacijs, hæc fuit vna inſignis, quod auctoritas hominum vſque adeo fuit exinde ſauciata & labefactata, vt non facile homines digni ſint, quibus adhibeatur fides, claimante Pſalmiſta: Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. Atqui ab hac læſione alterum, ſubinde accepi-mus incredulitatis vulnus: nempe q̄ cum difficultate quæ nos latent credimus. Ob hanc ergo neceſſitatem indulta nobis diuinitus eſt iuriſiurandi facultas. Ex quo colligitur iur̄m non eſſe illarū virtutum, vt paulo ante dicebamus, quæ per ſe abſq; vlla neceſſitate ſunt virtutes, ſed earum quas ſola neceſſitas numero virtutum apponit. Indulſit enim Deus nobis hanc iurandi facultatem, ob ſuam in nos charitatem, nempe vt ſine litibus impoſito, in pace ſemper & tranquillitate viuamus. Id q̄ ad ſubſequentium intellectum plurimum conducit. Et ex hac parte eſt hoc naturale præceptum: nempe ob neceſſitatē confirmandæ inter homines fidei, ſuppoſita autem neceſſitate, tunc quod non niſi per verum Deum iuremus, aut per creaturas in ipſum relatas, non ſolum naturale, ſed ius diuinum poſitiuum eſt. Atqui hic eſt ſenſus teſtimonij citati. Deut. 6. Quare

Natura
lis fides.

Ioan. 8.

Pſal. 15.

testimonia divina adducta, ut illud ad Hebr. 6. *bra. 6.* Quod infirmum est omnis controuersie fidei ad confirmationem ius explicans naturale. Vnde Iurisperitus in c. tit. de iureiuran. ff. Maximum inquit remedium expectandum litium in usum venit iuramentum diuina religio. Et lib. offic. Cicero. Nullum autem vinculum adstringendam fidem iureiurando maiores nostri arctius esse voluerunt. Ac demum Philoso. 1. c. 3. Res inquit honorabilissima est iuramentum, cuius ideo uenerationem nunquam antiqui tribuerunt, nisi illis quos pro Deis colebant. Sed rogas nunquid tunc solum licitum est iurare, quoniam simpliciter necessarium, puta in precepto. Respondetur, non tunc solum, verum quoniam fuerit utile, tunc etiam est licitum. Duo namque illud faciunt legitimum, scilicet & iusta necessitas & pia utilitas.

Primū argum. Offerit tamen nobis non infirmam ambigendi rationem, locus ille euangelicus Christi, Matt. 5. Ego autem dico vobis non iurare omnino. Vnde D. Tho. primum extruit. Nam cum relata Iudeorum seu licentia, seu facultate adiecerit. Ego autem dico, visus est omnibus obclusisse iurandi locum. Quod ideo interpretatus Iacobus Apost. Ante omnia, inquit, fratres mei, nolite iurare: Non ergo solum non est preceptum, imò nec vix permixtum D. Hiero. super eundem locum facile se extricat, dicens, non prohibuisse illic Christum iurare per Deum, sed tantum per creaturas blasphemare, ponendo in illis finem, ut idololatras faciebant. Atque in

Hiero. eandem sententiam subscripsit Innoc. extra de iureiuran. cano. Et si Christus. Quam quicquam. Et demum hic D. Tho. deferit, Augustinum seculi Christi quutus aliter sentientem. Et re vera euangelium ipsum preter Augustini auctoritatem plane demonstrat: deteruisse nos Christum ab omni iuro, siue per creaturas, siue per Deum. Id quod hoc pacto conuincitur. Non tantum nos hoc loco iurare cohibuit per creaturas, ut idololatras iurabant, sed re vera immodice per illas iurare, etiam ut ille populus citra idolatrie labem in more habebat. Nam cum vetustas illas sanctasque leges citasset. Non periurabis, & reddes altissimo iura tua, adiecit: Ego autem dico vobis non iurare omnino, nec per celum, &c. Palam constat non tantum vetuisse nos per creaturas idololatratico more iurare, sed illo quoque pacto quo refe-

runtur in Deum, tunc enim redduntur iuramenta Deo. Si autem reprehendit iurare catholice per creaturas, quod subinde intelligendum est, quoniam fit sine necessitate, arctius inirepare voluit iuramenta per Deum. Nam quibus casibus fas est iurare per Deum, simul & per creaturas orthodoxe iurare licet: & quibus non est licitum iurare per creaturas, maius nefas est iurare per Deum. Licebat namque illi populo, sicut nobis iurare per creaturas. Qua utique ratione Christus, Matt. 23. Phariseos infirmulabat, quod docerent plebem iurare per templum aut per altare non esse infirmum, sed iurare per aurum templi, aut per oblationem, propterea quod periuros imposita poena auri & oblationis castigabant. Accedit in confirmationem sententiam huius creaturarum differentia, quibus rem Christus explicuit. Deus quippe uti factorum sapientes docent, tribus modis in rebus existit: qua certe ratione per creaturas iurare licet. Existit inquam in illis per essentiam, presentiam, & potentiam. Vnde quo explicaret modum, primum meminit celi & terre. Celum namque sedes thronusque Dei, ideoque ceteretur, quod illic existimatur potissimum residere, ubi conspicitur: terra vero eò nuncupatur scabellum pedum eius, quod hec omnia inferiora, veluti vestigia sunt ipsius. Et quia Caelum, ut habet Esaias 23. & terram implet, per periphrasim depingitur quasi homo, qui caelo sederet, & terram pedibus contingeret. Ciuitas autem Hierusalem, loca omnia sacra designat, ubi Deus colitur, illic. n. precipue existimatur esse per presentiam, ubi orantes cum illo colloquimur, sed nominatione capitis vniuersa complexus est, quae eius nutui & potentiae subduntur. Et ideo in causam quod nefas est iurare per caput, subnexuit, quod naturam capitis mutare non possumus de albo in nigrum (& si arte possumus capillos defecare) quoniam tota natura opificium est Dei. Constat ergo illic à Christo nos quadamtenus esse iuratione per creaturas interdictos, quatenus in ipsis Deus existit: nempe sine iustitia, veritate, iudicio. Ex quo fit plane consequens ut iam supra illatum est, & iurationem per Deum urgentiore nobis ratione interdixisse, utpote quae quando fit absque necessitate & utilitate peior est. Subtrahit illud

Confirmatio.

tamen

Iaco. 5. tamen, qm̄ à minori ad maius evidens erat argm̄. Quapropter Iacobus documentum Christi explicatius referens, ait c. 5. Ante oīa fratres charissimi, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcūque iurm̄ hoc est, neq; per Deum, **Egregiū argum.** neque per aliam creaturam. At protinus hinc argm̄ robustius exurgit. Si Christus nos illis modis iurandi per Deum & creaturas interdixit, qui antiquo populo liciti erant, in nullo ergo casu reliquam vllam nobis fecit facultatē iurandi. Id quod concessu esset absurdissimum, cū auctor ipse naturæ ius tum necessariū naturale, non sit credendus abrogasse. Rñdet ergo in lib. de mēdacio. August. c. 15. quod cum Paul. post mandatum Dñi non semel iurauerit, ipse nobis mandati sensum aperuit. Vnde q̄ dictum est, non iurare oīno, subintelligendum est, absque urgente necessitate. Ne. s. iurādo, ad facilitatē iurandi veniatur, & ex facilitate, ad consuetudinē, atque ita ex consuetudine ad periuriū decidatur. Et infra: Intelligendum est, inquit, illud quod positum est, oīno, vt quantum in te est, non affectes, nō ames, non quasi pro bono eum aliqua delectatione appetas iusiurandum. Hæc ille. Hoc tñ si verum fari licet, non plenē rei satisfacere vř. Id enim totū **Argm̄ cōtra expositio- nē Aug.** quod August. ait nobis esse prohibitū, paxiter erat & illi populo interdictum. Qm̄ non modo iurare sine urgente necessitate, verū & consuetudo & appetentia iurandi iure naturæ prohibita est: ius autē naturæ non solum Hebræos, verū & vniuersos mortales semper obligauit: Christus verò aliquid nobis singulare inhibere visus est, qñquidē nos cum illis conferendo dixit: Audistis quia dictum est antiquis, ego autē dico vobis. **Resolutio rñsio nis.** Resolutio ergo responsionis (si verum conijcimus) est, q̄ etsi legislator noster nihil prorsus nobis vetuerit, q̄ antiquis non erat vetitum, explicuit tñ aliquid, quod illis non erat vsque adeo apertum, ac deinde docuit, id quod illis erat turpe, nobis ratione status esse turpius. Ad cuius intellectum notandum, vtrāque partem esse præceptum naturale, scilicet & iurare quando ratio id admonet, & neuiquam iurare quādo necessitas neque vtilitas adest. Idem enim est iurare non omnino, ac si dicas, non occidere, non furari, &c. Sed

rogas cur nō adiecit, nisi in necessitate aut cum vtilitate. Rñdetur. Vt in expositione Decalogi lib. 2. rñdimus id nō fuisse opus: qm̄ præceptum naturale sub quantumcūque vniuersalibus verbis proponatur nūllatenus includit casus quos natura ipsa nō comprehendit. Quod enim iudex malefactorum, aut suum quisque aggressorem occidat, non est exceptio illius præcepti, non occides; quoniā similes casus nunquam illic fuerunt inclusi. Eodem ergo pacto, nolite iurare omnino, casus necessitatis non includit. Quapropter perinde omnino antiquos, vt nos obligabat. At verò, vt ex verbis Euangelij coniectari licet, populus ille vel Phariseorum seductione, vel ob suam cœcitiā non arbitrabatur iuramenta per aliquas creaturas, vt per templa & altare esse iuramenta: quod Christus (vt modo dicebamus) Matth. 23. declarauit. Et ideo forsitan neque putabāt, licet falsum dicerent esse periuros: & ideo ait Christus, nolite iurare omnino. Vbi aduerbium omnino, non excludit omnes casus: (qñquidē multi necessitatem iurandi asserunt) sed modos omnes & figuras iurandi, vbi non adest necessitas, s. neque per cælum, neque per terrā, &c. quæ ipsi non pro iuramenti ducebant. Itaq; sicuti in præcedentibus monitis. Audistis quia dictū est antiquis, non occides: Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio: non adiecit illud quasi antiquitus esset licitū, sed id quod ignorabant explicuit, sic vbi dixit: Nolite iurare omnino, neque per cælū, &c. Nil vetuit q̄ vetitum non erat, sed explicuit iura per creaturas verē esse iuramenta. Ob idque esse illicita quando sunt vana. Diuus Bonauen. lib. 3. distin. 39. quæst. 2. art. 1. nescio quid hic distinctionis comminiscitur. Ait enim Christum non dixisse: Omnino nolite iurare. Nam tunc omnes vniuersaliter exclusisset casus: sicuti qui ait, omne animal non est homo, omne hominem à ratione animali excludit, sed dixit: Nolite iurare omnino. Vbi cū omnino ponatur post negationem non facit sensum, nisi particularem, et si dicas, non omne animal est homo: quare non fuit sensus, vt nullo modo iuremus, sed quod non omnibus casibus iuremus. At verò non crediderim Christi

Dubitatio.

Nobis turpi⁹ iurare quā antiquis.

Itum huius dialecticæ meminisse, sed vniuersum dixisse ne iuratemus. Subintellecta tñ, vt dictū est, restrictione iuris naturalis .f. vbi vel necessitas, vel pietas aliud exegerit. Super hac aut forsan nos Christus admonitos hoc mādato curauit iurorum frequentiam, multo nobis esse turpiorem quā illis. Christiani .n. illa deberent lucis opera de se vbiq; præstare, vt ad conciliandam inter se fidem nullo indigerent iurō. Debet .n. vt ait Christus iustitia nostra super illam Iudeorum abundare. Vnde super Matt. citatus supra Hieron. Veritas, inquit, euangelica, iurum non recipit: cum omnis sermo viri fidelis, pro iureiurando sit. hac Hierony. In cuius exemplū, etsi Deus antiquitus iurasse legatur, tamē magister noster Christus nunquam iurauit. Sed plurimum aiebat. Amen amen dico vobis. Sub quibus vtrique verbis nulla delitescit iuri vis. Perinde .n. est prorsus ac si dicas: verē verē seu firmiter dico vobis: quemadmodum apud Lucam ipse illud exposuit. Secundum argm̄ D. Thomæ est. Nihil quod à malo est, vñ licitum, nam mala arbor fructus bonos facere nequit, sed iurum, ait Christus esse à malo. Sit .n. inquit, sermo vester est est, non nō, quod autem amplius est, à malo est. Hæretici negantes, vñ pacto fas esse iurare aiebant simplicem assertionem aut negationem. f. est est, non nō, esse à bono Deo, id autem quod amplius est, nempe iurum esse à Deo malo. Duo .n. principia Manichæi ponebant boni & mali, idq; aiebant id Christū significasse: glossēma tñ hoc apertissimū hæreticum est Manichæorum. Legitimus autem sensus est Augustini in libro de sermo. Dñi in monte, q̄ allegatur 22. q. 1. can. no. ita ergo, vbi ait iurum non esse malum: sed à malo nempe à mala causa, puta ex infirmitate & plaga humani generis, quā de peccato originali accepit. Et per hæc verba exponitur aliud eius dictum super epistolam ad Galat. & citatur ibi canon. non est. Vbi ait quod iurum est à malo, non quidem iurantis, sed increduli iurum petentis. Haud enim docuisse putes, petere iuramentum esse semper malum culpæ, sed ait à malo petenti. f. à malo poenæ, quam per originalem culpam cōtraximus: est enim iam nobis inde naturale malum increduli-

tas in rebus grauib; . Effet tñ peccatum de leuissimis iusiurandum postulare. Tertium denique argm̄ est, exquirere signum diuinæ prouidentie est tentare Deum. Secundum illud Deuter. 6. Non tentabis Dñm Deum tuum: qui autē iurat videtur eiusmodi signum exquirere, ergo id perperam facit. Responsionis aut summa consistit in duobus. Primum, q̄ tētare Deum non est quolibet signum eius exposcere, sed id absq; necessitate & vtilitate facere. Quemadmodum ille qui de turre se precipitem daret (quod Sathanas Seruatori nostro suadebat) vt experiretur si manus illi Deus supponeret. Et veluti ille qui in duellum descendit cum altero in testimonium veritatis. Potest .n. aliter patere: & si est oeculta, non debet illo modo probari. Qui aut iurat, pro necessitate & vtilitate facit. Secus si cadens ferrum manu vellet palpare, quod iā inhibuitum est. At qm̄ statim solutio hæc redargui potest, quod saltem iurum res apparet frustranea. Qm̄ nunquam aut per quam rarissime Deus veritatem pandit, seu illum qui peierat prodendo, seu ei qui recte iurat testimonium publice ferendo. Respondet D. Tho. Quod etsi non id præsentī seculo faciat, nulli se propterea periculo iurans exponit: quādoquidem certum est in die iudicij testimonium laturum, quando vt 1. ad Cor. 4. ait Paul. manifestabit abscondita cordium. Videtur tamen animus huic solutioni aggeritæ acquiescere. Nam testimonia petuntur in iudicio, vt testes illico veritatem proferant: Si ergo Deus rem quā quis iurat non continuò attestatur, & quod in extremo iudicio futurum sit, homines latet, videtur religio iurandi superuacanea. Respondetur quod q̄ fundamentum religionis iurandi non est quod Deus confitem, sicuti homines, sit testimonium laturus, sed fides & honor quem mortales illi, quem pro Deo colunt deferunt. Vnde illa existimatio orta est q̄ nullus sit credendus, tum Deo illam irreuerentiam exhibere, tum etiam sibi illud periculum finis iudicij creare, si falsum iurat: Pungit nihilominus scrupulus quod saltē qui falsè aut vanè iurat Deum tentet. Quāquidem testimonium Dei absq; necessitate exquirat. Respondetur nec vanè iurantes ten-

3. Arg.
D. Th.
Tētare Deum.

Redargutio solutionis.

Rñso:

Scrupulus.

utro Deum: quoniam nihil aliud faciunt quam simpliciter inuocare testimonium diuinum nulli se exponentes periculo, sed suo arbitratui committendo, si voluerit testimonium patefacere. Qui autem se precipitat aut duello certat, aut ardens ferrum tangit, propterea Deum tentat, quia exponit se manifestario periculo si Deus eum eripere renuerit. Adde quod etiam scelestissimus homo qui nefandissima crimina multiplicatis iuramentis inique contegere perfleret, periculo se quoque exponeret, ut Deus miraculo illum proderet.

ARTICVLVS III.

Primum congruè tres comites iuramenti assignentur.

Prior co- clusio. **Q**uoniam iusiurandum (ut supra dictum est) & art. 5. iterum repetetur, non est earum virtutum, quæ per se absque necessitate honestatem habent; consequens fit, ut certis comitibus & ornamentis antequam sit licitum, sit vestiendum. De quibus D. Tho. duabus conclusionibus respondet. Prior est. Tres sunt necessarii comites, quibus iuramentum honestatur: nempe veritas, iustitia, & iudiciū. Concesso hæc non solum ratione, sanctorumque testimonio, sed oraculo nō sacræ scripturæ nititur. Ait enim Deus Hierem. 4. Iurabis, vivis Dominus in veritate, in iudicio & iustitia: quod exponens Hieronymus: Animaduertendum inquit est, quod iusiurandum hos habet comites. scilicet veritatem, iudiciū & iustitiam. Probatur ratione. Quoniam per iuramentum Deus qui summa veritas, summaque iustitia est, in testem adducitur, necessarium ad eius reuerentiam est, ut id quod iuratur primum sit verum, mox iustum & equum: sed tertio præterea circumspectio iurandi requirit, ut non leuiter, sed maturo iudicio, & discretionem fiat. Exigit ergo veritas, iustitia & iudiciū. Posterior con- clusio. Iuramentum cui veritas non subest dicitur falsum & mendax: cui verum non subest iustitia, dicitur iniquum & illicitum: sed quod leuiter sine necessitate & iudicio fit dicitur temerarium. Tamen ubi si iustitia deest, vel iudiciū cōmuni nomine dicitur incautum. Vide ergo quanta sit iuramenti maiestas, quantaque sit religione perorandum, antequam sit audendum. Addit quip-

pe illic Hieron. quod si tria ista defuerint, tres gra- nequaquam erit iuramentum, sed periurium. Et intel- dus per- ligit non solum periurium; ubi tria simul iurij. defuerint, sed etiam ubicunque eorum quod- piam abfuerit. Tamen si diuersa ratione de gradu: ut quæstione subsequenti patebit. Quo fit ut si hæc illegitima iuramenta ad normam violatæ prohibitionis accommodentur, quæ est ne nomen Dei assumamus in vanum, diuersa in illis cōperietur vanitatis ratio. Vanum quippe est, quod sit frustra, puta- tum va- quod sine suo caret. Diuersimode ergo hæc num. vana sunt. Nam ubi non est veritas iuramentum sua euacuatur substantia & medulla, perinde atque auelana sine nucleo. Vbi autem aliquid iuratur iniquum, ut hominem occidere, iuramentum fit secundo gradu vanum: quia est regione aduersatur scopo & fini, nempe iustitiæ ad cuius custodiam concessa nobis est iurandi facultas, sicut vana est oratio qua irritatur Deus. Iuramentum autem temerarium, & vanum caret causa iurandi, nempe necessitate: sicut vana fuisset poenitentia, ubi nullum præfuisset peccatum. Requiritur igitur veritas primum omnium in iuramento, in assertorio quidem, ut id quod asseritur, verum omnino sit, atque id quod negatur, sit utique falsum: in promissorio vero, ut id quod promittitur, si licitum modum fuerit, tempore & loco impleatur. De secundo autem comite nempe de iustitia dubium nonnullum existit, an in solo promissorio locum habeat. Enimvero si ad rem in qua iuratur sit iustitia referenda, illi soli competit, ut scilicet quod promittimus iustum sit: In assertorio vero ait hic Caiet. ineptum esse assignare iustitiam quantum ad rem iuratam. Possum enim ego asserere sub iuramento me aut illum, scelera quæ iniusta sunt opera patrassse. Imò quamuis asseram iurando id quod non est malum, ut me esse primum, iuro quidem rem veram, sed tamen ineptè dicitur iusta, sicuti si iurarem falsum, non ideo iurare videor rem iniustam: si autem iustitia referatur ad causam, ut nemo iuret, nisi iusta de causa est competit assertorio: sed tamen non ita apparet proprium propterea quod iustitia, hoc pacto generaliter & cōiter dicta alios includeret comites. scilicet & verè discretè iurare. Quapropter maluit Caiet. hunc comitem soli promissorio congruere. At verò forsitan rectius & assertorio quoque censetur

Iuramentum vanum.

Veritas.

Iustitia.

Caiet.

Iudiciū.

tur propriè conuenire. Nam iustitia propriè non solum ad rem iuratam spectat, verum & ad iurandi causam, vt in solutione secūdi ait S. Tho. iuxta illud Deut. 16. Iuste quod iustum est persequeris. Vnde ego si crimina ciuis oīno occulta sub iūro asserens detego, certè iūrm est iniustum, sicut si iurarem me facturum rem iniustam. At si iure & more requisitus illa reuelo, iustū fit meum iuramentū. Tertius demum comes iūri, est iudiciū; hoc est discretionis prudentia. Nā etsi cum veritate iustitiam coniungas, tamen absq; iudicio comite, iurare nō decet. Primū .s. vt iusta illa veritas quæ iūro firmanda est, nequeat, vt artic. 3. dicebamus, alia via comprobari. Quocirca speculatiua dubia, nequaquam licet iūro confirmare: sed sunt, vel rationibus, vel autoritatibus, vel cōiecturis tractanda. Quā ob rem seu Philosophus esset, seu Theologus, seu Iuriconsultus, qui locis & argumentis suæ facultatis destitutus, dubia iuraret temeritatis culpam incurreret. Pari modo qui patentissimas veritate iure adstrueret, vt quod pluit, vel frigus riger, aut sol adurit. Mox iūri discretio ex postulat, vt non, nisi grauissima perurgente necessitate, adhibeatur, videlicet ob aliquem piū finem, tuendæ charitati & paci necessariū. Diuina n. maiestas non debet qualibet de causa in testem ascisci. Tertio requiritur iurandi prudentia, vt circumspectè, & cum debitis fiat circumstantijs: nempe in iudicio, & præuia consultatione, maturoq; veritatis examine. Hæc autem questione sequenti de periurio fufius ac pressius sigillatim examināda pertractādaq; nobis sunt p. suos cuiusq; gradus & numeros: ob idque satis hic fuerit, ea perstrictim proposuisse.

Primū
argum.

Argumentum primum D. Thomæ prædicta comitum nomina exponūtur. Cum enim distincta res sint, nulla in alia includitur, quare veritas hic non accipitur, vt est pars iustitiæ, quæ .s. homo fidem promissorum seruat, alioqui nomine iustitiæ cōprehenderetur, sed latius, vt est omnis orationis conditio, vt id qd mente tenes, ore proferas. Eademq; de causa, neque iudiciū sumitur pro eiusdē iustitiæ executione, sed pro discretionē & prudentia. In secundo argumento declarat quemadmodum deuotio & fides, & cetera quæ ad re-

Secūdū
argum.

etē iurandum concurrunt nōtē iudicij cōprehenduntur: Reliqua verò duo nempe veritas & iustitia ad rem iuratam pertinet. Tamen vt proximè a nobis adnotandum est, iustitiæ ad causam etiam iurandi transferatur: ne scilicet iniquè veritatem asseras. In tertio denique id maxime annotandum quod licet isti comites, cuiusque virtutis officio cōpetant, tamen ob ingens periculum, quod iuranti imminet, tam ob diuinam maiestatem, cuius nomē non est temere inuocandum, quàm ob linguæ humanæ lubricitatem ad iuramenti dignitatem potissimè requiruntur.

Tertiū
argum.

ARTICVLVS IIII.

*Verum iuramentum sit actus religionis
sive latræ.*

Postquam iuramentum cōstitutum est esse actum virtutis, nempe licitum & honestum, si suis comitib. exornetur, subsequitur, vt videamus cuius sit generis virtutis. Respondetur vnica conclusione affirmatiua. Manifestum est qd iūrm est actus religionis seu latræ, quod idem est, puta cultus qui soli Deo debetur. Probat ex verbis suprā citatis Deutero. 6. Dominum Deum tuum timebis, & ipsi soli seruias, ac per nomen illius iurabis. Vbi tria verba ponuntur, in quibus diuinus cultus consistit, .s. timor reuerentialis quantū ad intimum actum, qui soli Deo debetur: seruitus religionis, quantum ad externa bpera, quæ quidē ad primū præceptum primæ tabulæ attinēt. Atq; honor diuini noīs ad fm attinēs præceptum iurandi. Rationē autē colligit D. Tho. ex origine iūri, quā ar. 2. declarauimus. Qui n. iurat, diuinum testimoniū ad sua dicta confirmanda inuocat: nihil autē nisi per id quod certius est & potius confirmatur. Nā pp qd vnūquodque tale & illud magis. Iuratio ergo per Deum, professio fidei est, quæ Deus recognoscitur tūm cōditor & prouisor: atque adeo est actus religionis, quo Deum reueremur. Atqui hoc est quod ait Paulus ad Hebr. 6. Homines p. maiore se iurant. Et super Matth. Hiero. c. 5. Qui iurat, aut venerat, aut diligit Deū, per quem iurat. Obseruandū ergo hic est, qd quemadmodum contemplatio quæ cō-

Cōclusio.

Articuli.

sistit

Distinc.
notāda.

Optima
dubita-
tio.

Omni
iure iur-
iurandū
religio
cenſet.

Hiere. 5

ſit in mēte, & oſo vocalis, & factificium qd fit in ope, ſunt religionis cultus, ſic & iuratio. Nā ſicut per pſeutiones inuocat Deus vt auxiliator: ſic per iurandū inuocatur vt teſtis: atq; adeo eadē eſt vtrobiq; religio, eiſdēq; fidei pſeſſio. nēpē qd oīa ſer & pōt. Quocirca diſtinguēdum eſt de iurando vbi eſt legitima virtus, & de pſiurio, aut leui iuſo. Nam legitima iuratio eſt religionis cultus: vana verò, eſt religionis cōtaminatio. Ex quo fit rursus vtrūque pſceptū, ſ. ne iures vana per eum, & qd neceſſitate iurandum ſit, ad eandem primam tabulam pertinere, ſm̄q; ad primū reduci. Sed ais, Cur vtrūq; nō ſit expreſſum, ſed tñ negatiuum? Rñſio eſt, ſi rem bene cōſiſcio, obſeruāda, qd cum iurandū nō ſit p ſe virtus quēadmodum cultus Dei, & feſtorum ſanctificatio, ſed ſolum ob neceſſitatē conceſſum, natura ipſa rerū exegit, vt duo pſcepta ſ. cultus & ſanctificationis feſtorum eſſent affirmatiua, quaſi reſ ille per ſe eſſent optanda. Tertiū verò negatiuum, ſ. ne vana eſſent iuſa noſtra: hæc. n. negatio ſimpliciter eſt neceſſaria: affirmatio verò iurandi nō itē, imò ſi oēs hoīes eſſent innocentes, nil aliud oporteret, quam dicere, vt nos Chriſtus cominonuit, eſt, nō. Et iō neque opus fuit illam exprimere, ſed iuri naturę relinquere, quę neceſſitatis caſus exponeret. In hoc aut qd ait, Ne iures vana per eum, includitur quod vbi fuerit neceſſariū iures ſolidē & legitime per eum. Quapropter omni iure naturali, ſ. civili & diuino iurandum, vt religionis cultus hñ. Nouit. n. id naturaliter Ariſt. qui 1. Metaphyſ. c. 3. ait: Reſ honorabiliſſima eſt iuſm: cuius iō venerationem nunquam antiqui tribuerunt, niſi illis quos pro Deis colebant. Et iure civili in titulo Digestorum, de iureiur, vt ſupra citatum eſt, officium iurandi religio nuncupatur. Et Imperator. C. de iureiur. Iurandi, inquit, contempta religio ſatis Deum habet vltorē. Ex quō ſequitur, qd ſoli Deo iurandi cultus eſt exhibendus. Iuxta diuinum vtriuſq; teſtamenti mandatum: Reddes altiſſimo iuramenta tua. Quā vtrūq; de cauſa conqueſtum legimus in Hieremia, Deum de filiis Iſrael, qd eum, dereliquiſſent, iuraſſentq; in his qui non erant Diſi. Primum argumētum extruit D. Tho.

ex diuerſitate materiæ: videlicet quod cū actus latriæ ſit circa ſacta: iurandum vt mēti D. rō, vt ait Pau. circa humanas cōtrouerſias, Thom. apparet iurandum non eſſe latriam. Reſponſio autem eſt, quod etſi materia ſit per quam fertur iuramentum, ſit humana neceſſitas, nihilominus forma quæ eſt diuinum teſtimonium, eſt actus religionis. Secundum informat ex ipſa actus ſubſtantia, ſcilicet quod per latriam ſemper Deo aliquid offertur: per iuramētum verò non videtur quidp am illi offerri. Et reſpondet qd reſertur illi honor, iuxta illud, Reddes altiſſimo iuramenta tua. Tertium deniq; colligitur ex diuerſitate ſiſis: nēpē quod ſiſis eſt Deo reuerentiam exhibere: ſiſis autem iuramenti non eſt, niſi verum aliquid humanum confirmare, non ergo iuramentum eſt latria. In reſponſione verò cōcedit quidem ſinem proximum iuſi eſſe hoīem de aliqua re certiore reddere. At qm̄ omnia quæ facimus iuxta verbum Pauli debeamus in gloriā Deſfacere, nil obſtat quo minus ipſa vtilitas proximi in gloriā Dei per diuinā atteſtationē cedat.

ARTICVLVS V.

Vtrum iuramentum ſit per ſe appetendum, & tanquam res vtilis frequentandum.

C Vm iuſm inter actus virtutis, nec verò vnius cuiuſlibet, ſed religionis quæ heroica eſt fuerit proximē conſtitutum, ratio inde videtur ſtatim colligere, quod ſit per ſe appetendum: & ideo id merito in qōnem proferitur. Ad quam vtrūque D. Thom. vnica conſuſione eademq; ne Congatiua reſpondet, ſ. nō eſſe per ſe appetendum. Id quod primo auctoritate illa Eccleſia. 23. probat: Vir multum iurans replebitur iniquitate. Cur Auguſtin. lib. contra mendacium ſubſcribens ait, qd pſceptum Domini de prohibitione iuſi ad hoc poſſum eſt, vt quātum in te eſt non affectes: vt quaſi pro bono, cum aliqua delectatione appetas iurandum. Rationem verò ex his quæ dicta ſunt colligit. Id enim quod nō per ſe, ſed ob ſiſis cuiuſpiam neceſſitatem bonum eſt: non inter ea numeratur, quæ per ſe ſunt appetenda. Medicinam enim, nemo appetit, niſi qua-
tenus

tenet salutis necessitas cogit: iuramentum autem ut supra meminimus, non utique per se bonum est, ut charitas, sed quatenus necessitas asserenda veritatis cogit: non ergo est per se appetendum. Immo qui eo extra terminos necessitatis utitur violator est religionis.

August. Vnde August. in lib. de sermo. Dñi in monte. Qui intelligit, inquit, non in bonis, id est per se appetendis: sed in necessariis in ratione habenda refrenat se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitas cogat. Nihil praesenti loco praeter ea quae superius explicata sunt, restat, quod insuper annotemus, sed meminisse opus est, quod sicut bonum dicitur in utile, & per se honestum, sic & virtus.

Duo vir Per se honestae virtutes sunt, quae se-
tutū ge hant, ut fines per se appetendi, sicuti salus &
nera. vita. Atque huius generis sunt charitas, fides, iustitia, &c. Aliqua sunt quae tamen sunt bonae tanquam media ad finem. Sicuti Reubarbarum & reliquae medicinae, quae per se non habent bonitatem, nisi quatenus solutae necessitas possit. Et talis est inter virtutes penitentia, quae non esset virtus, nisi per necessitatem remittendi peccata, eiusdemque ordinis est suo modo & iusiurandum.

Iuramē Nam quamvis sit ob id honestum quod a fide
ti usum catholica proficiscitur, nunquam tamen fuit
neutiq licitum, nisi ob necessitatem. Vnde ut supra
in statu dicebamus, virtutes prioris generis fuissent
innocē- in statu innocentiae: posterioris vero
tiae fuis- nequaquam, ut penitentia, & iuramentum. Cum
se. enim illic simpliciter sibi homines mutuam praestarent fidem, nullatenus potuissent fieri iuramentum quod non esset vanum, atque adeo peccatum saltem veniale, quod illi utique statui repugnabat. Sed ob illud credulitatis vulnus, quod dicebamus genus nostrum de peccato contraxisse iure naturae corruptae concessa nobis diuinitus est iurandi facultas. Hoc ergo iacitur fundamentum primum abstergendi homines a pestifera iurandi consuetudine: in quo ceu in speculo blasphemi illi contemplari se debent mendaciter dicentes, quod qui bene iurat bene credit. Assertio. n. haec si sane exponatur catholica est: ut quae olim contra idololatrias usurpabatur. Nam bene iurare est casu necessitatis, non per falsos, sed per verum Deum iurare. Blasphemie autem pervertitur, ut bene iurare pro eo accipiat, quod est multum iurare: contra quam Ecclesiasticus ad-

Qui be ne iur-
rat. &c. rat. &c. tum iurare: contra quam Ecclesiasticus ad-

monuit, dicens: Qui multum iurat, repletur iniquitate, immo verò, si iuramentum solum ob necessitatem sit licitum, consequens fit, ut quemadmodum qui Reubarbarum, aut aliud quodlibet venenosum medicamen ultra necessarios salutis limites frequentaret, facile se perimeret, ita prorsus quod iuramentis, nisi urgente necessitate assuescit animam suam euecat. Concessit nobis Deus victum & potum ob necessitatem viuendi: voracitas ergo ultra illum finem, gula est. Concessit & legitimum concubitum, plus gratia: illegitima ergo congressio, luxuria est. Fecit similiter & nobis iurandi facultatem, ubi ratio necessitatem offerret, aliter ergo iurare abusus est clementiae suae, & bonitatis, & maiestatis. Sed perinde est ad iuramentum accedendum veluti ad rem sacratissimam tractandam. De hoc autem quaest. 2. pressius & copiosius.

Primum argumentum est huiusmodi. Quemadmodum votum ita & iuramentum actus est laetiae, sed votum per se appetendum est, quoniam quod per votum fit, laudabilius est, quam quod fit sine voto: pari ergo ratione absque alia necessitate affectis nostris iuramentum apponendum est, ut fiat actus laetiae ac subinde pretiosior. Responsio verò in discrimine voti à iuramento consistit. Nam per votum id quod vouemus in Dei reuerentiam ordinamus, ut si voueo ieiunium aut peregrinationem, materiam ipsam voti refero ordinemque in Dei reuerentiam, ob idque nouere per se est appetendum, tanquam actus qui per se est religionis. Qui autem iurat è conuerso reuerentiam diuini nominis assumit ad confirmationem veritatis: quae propter id quod iuratur, videlicet, me non esse furatum, non fit eo ipso actus religionis, sicuti in voto fit mea peregrinatio: quia actus morales sumunt species ex fine. Et ideo iuramentum non est per se appetendum ut votum: quia non est religio, nisi supposita necessitate manifestatae veritatis. Eodem pacto respondet ad secundum sumptum ex verbis Hieronymi supra citatis. Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat: uenerari autem & diligere Deum est appetendum tanquam per se bonum: ergo & iuramentum. Respondet inquam eodem modo negando consequentiam:

Exempla

Argu-

menta

D. Tho.

Respon-

so.

2. Argu-

Caieta-
ni qō.

Manife-
statio ve-
ritatis ē
iuramē-
ti finis.

Solutio
scrupu-
li.

etiam quoniam licet qui iurat veneretur di-
ligatque Deum, non tñ in hunc finem or-
dinat iuramētum, sed in necessitatem, ma-
nifestandæ veritatis: Quocirca non est nisi
ob talem necessitatem, optandum. Circa
has solutiones intricat hic Caietanus ne-
scio quam metaphysicam, forsan non tam
necessariam utrum iurū sit finis manife-
stationis veritatis, an ē conuerso manife-
statio sit finis iurī. Nam profectō res est: &
fm S. Tho. & in seipsa patentissima. For-
ma. n. iuramenti est Deum in testem ad-
ducere: & hoc non tam propriē dicitur re-
ferri in reuerentiam Dei, quā esse ipsi-
simam reuerentiæ exhibitionem, nam est
testimonium fidei qua Deum confitemur
supremum rerum testem, utilitas autem
& effectus eiusdem attestationis est mani-
festatio veritatis, vt in solutione tertij, su-
perioris articuli asseruit D. Tho. Neq; ve-
rō est quocunq; utilitas & effectus sicuti
inuentio thesauri ad quam vineæ fossio
non referebatur, sed est utilitas & effectus
per se iurō intentus. Itaq; absque eius ne-
cessitate non esset licitum, ac subinde ne-
que actus religionis. Neutiquam ergo for-
midandum est asserere manifestationem
veritatis humanæ esse finem iuramenti:
iurū autem medium respectu illius, vt in
presentiarum utraq; solutione ait S. Tho-
mas. Quare vbi ait Apostolus finis omnis
controversiæ est iuramentum: finis illie
pro effectū vsurpat ad quem iuramentum
ordinatur, qui est finire controversias.
Quod si cui absurdum appareat id quod
præstantius est in id referri quod inferius
est, intelligat nihil absurditatis habere:
qñ inferius vicissim in superius refertur.
Mortuus n. Deus est ob nostram salutem:
eo quod eadem salus in gloriam refertur.
Et hoc est quod in solutione tertij, supe-
rioris articuli explicuit S. Thom. nempe
Deum vna operari, & propter suam glo-
riam, & propter nostram utilitatem. Itaq;
vita nostra est proximus finis cur segetes
creat, sed vita eadem in eius gloriam re-
funditur. Quapropter non solum manife-
statio veritatis est iurandi finis: ob id
q iurās in ipsam illud refert, verum quod
Deus illud ad illam proximē ordinavit, li-
cet rursus manifestatio ipsa in eius gloriā
redundet. Idem est in oratione deprecā-

toria, oratio inquam quæ contemplatio
duntaxat est, & laudatio Dei per se est ap-
petenda: sed quando in extrema necessita-
te Deum deprecamur qui nos inde eripiat,
actus ille religionis refertur ad salutē hu-
manam. Sed tamen magis id in iuramen-
to verum habet quo seclusa necessitate hu-
mana non esset religio, sicuti est oratio.
Quod si aduersum nos responsum resur-
gas. Forma non est propter materiam, sed
ē conuerso materia propter formam: id au-
tem quod iuratur materia est iuramenti,
iuratio verō forma: iuramentum ergo est
finis. Responderetur aliud esse id quod iura-
tur, aliud verō manifestatio veritatis eius.
Id enim quod iuratur vt occidisse vel non
occidisse, est quodammodo materiæ in-
quam iuramentum fertur: quare iura-
mentum non est propter illud: quoniam
effectus iuramenti non est occidisse, vel
non occidisse, sed manifestatio verita-
tis illius, quæ subinde finis eius est. Ter-
tium denique argumentum est valde no-
tandum, quod est huiusmodi. Quod suam
quisque veritatem confirmet bonum per
se est: hoc autem fit per iuramentum: er-
go est per se appetendum. Responsio ve-
rō est, quod quamuis certam firmamque
faceret veritatem sit per se bonum: non ta-
men illud per iuramentum absque neces-
sitate facere, et est pluchrum exemplum in
medicina. Procurare namque salutem, bo-
num per se est: illud verō per virtuosissi-
mum ac subinde violentum pharmacum
intentare, nisi vbi grauissima est necessitas
periculosum est. Ob idque quanto iura-
mentum venerabilius est, tanto periculo-
sius, nisi vigente necessitate exhibetur. Id
quod testimonio Ecclesiast. 23. confirma-
tur. Vbi de viro multum iurante loquens, tri-
bus membris gradationis, ait, Quod si fra-
strauerit fratrem, &c. Quem locum variē
expositum inuenio, sed nescio an satis ex-
plicatum. Coniicio namq; tres comites iu-
ramenti qui sunt apud Hieremiam, illic vi-
ciatos designari. Etenim qui fratrē frustra-
tur, est ille qui falsum deceptorie iurās fra-
trem suo sine priuat, nempe expoliando
eum, vel sua pecunia, vel honore, vel fa-
ma &c. Et de hoc subditur, quod delictū il-
lius (sic. n. legendum, nō ipsius) sup ipsum
erit. Hoc est delictum illius cui p iniuriam
imponi-

Idē de
iuramē-
to quod
de ora-
tione.

Respon-
sio.

3. Arg.

pulchrū
exēplū.

Exposi-
tio loci
Eccl. 23.

imponitur falsum crimen sup ipsum iurā-
tem refundetur. Maneb. t. n. & culpa infe-
ctus & obligatione restituendi onustus. Et
qui dissimulauerit, hoc est, qui bonum fra-
tris fingens, aut veritatem quam reuelare
teneretur iuramento celat, aut illam quam
occulere deberet iuramento prodit, delin-
quet dupliciter. Non quod duplo plus q̄
prior delinquat: imò perius est falsum im-
ponere, quam verum celare, aut occultum
detegere. Sed ait quòd illa simulata æqui-
tas, est duplex iniquitas: s. & quia est iniu-
stitia etiam si verum prodatur, & quia est per
æquitatem palliata: quod est nouum cri-
men. At si in vacuum iurauerit, nempe si-
ne necessitate & iudicio, quamuis verum
& iustum iuret, non iustificabitur, quia sal-
tem venialiter delinquit.

A R T I C V L V S V I.

Verum, liceat per creaturas iurare.

Prima
conclus.

Quoniam iuramentum officium est
ad cultum patrie pertinens, cultus ve-
rò patrie soli Deo debetur, apparet netas
esse per creaturas iurare, quod idcirco D.
Thom. hic percontatur. Ad quod tribus
conclusionibus respondet. Prima, Lici-
tum est per creaturas iurare in Deum rela-
tas: s. quatenus in eis diuina veritas resplen-
det, vt per Euangelia, per Sanctos. &c. Pro-
batur conclusio. Iuramentū testimonium
est fidei, qua Deum primum fontem veri-
tatis profiteamur, atque adeò perinde ac fi-
des diuinæ veritati nititur: fides autem li-
cet primum supremeq; de Deo sit, tanquā
de prima veritate, & extenditur nihilomi-
nus ad creaturas, quas credimus esse ope-
ra Dei, in quibus per essentiam existit præ-
sentia & potentia. Pari ergo modo iuriu-
randum quamquam ad Deum primo præ-
cipueque sicut ad primam veritatem refe-
ratur, protenditur tamen secundo ad crea-
turas: quatenus in ipsis tanquam in effecti-
bus Dei diuina etiā veritas existit. Et ideo
iuramus per Euangelia, per quæ diuina ve-
ritas nobis innotescit, ac per sanctos qui il-
lam crediderunt, obseruauerunt, & prædi-
carunt. Atq; eam ob rem quanto superior
est diuus, grauius sit iuramentum. Vt per
Deiparam virginem, quæ eandem fidem,

& sublimius nouit, & perfectius coluit. Va-
de August. quod refertur 22. quæst. 1. Ca-
non. mouet. Sciendum. inquit, est q̄ sancti
non tam per creaturas quā per creatorem
creaturarum iurabant: neque in creaturis
per quas, s. iurabāt aliud quā creatorem
ipsarum venerabātur. Etenim vt Innocen-
tius bene ait cap. Et si Christus. extra de iu-
reiurando, qui iurat per cælum, iurat per
thrōnum Dei, atque adeo per ipsum Deū.
Secunda conclusio, in hac prima a cōtra-
rio sensu includitur, & in solutionibus ar-
gumentorum exprimitur. Iurare per crea-
turas exhibendo illis reuerentiam illam,
& patriam quæ soli Deo debetur, non est
licitum, est blasphemum & idololatriæ im-
pietas. Hoc patet diuersa ratione: quia hoc
est ad Dei gloriam, vt ait ad Roman. pri-
mo Apostolus, in creaturas transcribere.
Vnde glossa Matth. 5. Nō veneremur eas
ultra quā debemus. Non iuremus per eas
vt viles existimemus, vt scilicet cum per
eas iuremus nihil iurare putemus. Tertia
conclusio, iurare per creaturas catholicè,
vt prima conclusio asseruit, dupliciter con-
tingit & utroque modo licitè. nempe aut
illas per modum simplicis attestationis af-
ferendo, sicut de Euangelij & Sanctis mo-
do dicebamus. Nam hoc est in virtute iura-
re per Deum. Secundo verò modo id con-
tingit per viam execrationis: nempe crea-
turam Deo oppignorando eiusq; iudicio
subdendo, si res aliter habeat quam iurat.
Et sic homines iurāt per vitam propriam
aut filiorū, & quorumlibet necessariorū.
Sensus enim est quòd Deus vitam nobis
adimat nisi quod iuramus verum existit.
His appenditur corollarium, quod iura-
mētum illud Ioseph Genes. 42. per salutē
Pharaonis, potuit esse & execratorium, pu-
ta quòd si iuratio esset falsa, Deus regem
vita multaret. Quemadmodum & ad 2. ad
Corinth. primo iurauit Apostolus, dicens:
Ego testem Deum inuoco in animā mea,
hoc est in vitam meam. Sed potuit nihilo-
minus per modum simplicis contestatio-
nis fieri. Nam cum Deus per principes iu-
stitiam exequatur, iuxta illud: Per me re-
ges regnāt, possunt ipsi & prelati, per son-
que publicæ per iuramentū quasi Dei con-
testes veritatis citari. Hæc omnia clara
sunt, neq; indigent nisi memoracione pri-
mi ar-

Secunda
conclusio.

Tertia
conclusio.

Genes.
42.

mi articuli, vbi declarauimus, quod adducere creaturam in assertionem veritatis nō est iuramentum, nisi vt testis, vel per modum execrationis aduocetur. Quare dicere per fidem meam, aut in veritate mea, non est iuramentum. De secunda verò conclusionē, quaestione proxima redibit sermo, vbi grauitas impietatis iurandi blasphemē per creaturas exaggerabitur.

Solutio Nota solutionem primam argumenti. **Quod. n. expositionem Hieronymi super illud Matth. 5. D. Tho. approbat:** Neque

per celum, &c. dicentis qd Christus illic nō prohibuit iurare per Deum, sed per creaturas blasphemē more gentilium quos Iudaei imitabantur, non arbitris in integrū approbasse, at precise quantum ad id quod Hieronymus asserit nō prohibuit illic esse iurare per creaturas blasphemē. Nam quod preterea sentire videtur, scilicet quod non fuerit etiā illic modificatum iuramentum per creaturas catholice, nec prohibitū iurare per Deum sine necessitate, tum ipse D. Tho. respuit supra art. 2. tum nos subinde impugnauius. In solutione secundi, nota sensum amborum Canonum. Cleri-

22. q. 1. c. Clericū, & p. capillū. cum. & si quis per capillum. 22. q. 1. Haud enim facile est sensum eorum deprehendere: Vbi enim Concilium Carthaginense prohibet clericum per creaturas iurare, non est intelligendum idololatriam illic prohiberi, ac si clerici creaturas pro Dijs adorarent, alias neq; solus clericus id facere prohiberetur, neq; sub tam leui poena, sed solum, vt ait hic S. Tho. prohibebatur iuratio ad blasphemiam infidelitatis pertinens. Tunc. n. cum Christiani inter infideles viuerent, illa forte pollicebantur iurandi forma per Solem, per Mercurium, & per alia id genus, quae gentilitas pro Dijs colebat. Id quod clericalem habitum insigniter deturpabat; & ideo statuitur illic clericum sic iurantem acerrime obiurgandum, & persistētem excommunicandum. In altero verò proximo capitulo Pius Papa declarat blasphemiam esse contra Deū, iurare per capillum & per caput Dei, sic mirum de Deo loquēdo: ac si caput haberet, & capillos; & ideo clericus sic blasphemans deponi iubetur: laicus verò anathematizari. Et ad hoc genus blasphemiae reducit, vt quaestione sequenti dicturi su-

mus impudenter iurare per mēbra Christi. Ac perinde patet solutio terti, quod est tale. Cultus patrie non debetur alicui creaturae quippe quod Paulus ad Rom. 1. acerbē vituperat, ergo non licet per creaturas iurare, propterea quod iuratio sit patrie cultus. Responso tamen est iuxta secundā conclusionem, non licet iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiā Dei. Exodi namq; 23. legitur. Per nomen externorum Deorum non iurabis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omne iuramentum vim habeat obligandi.

Constituta per omnes suos numeros iuramenti natura subsequitur quaestio de eius effectu, nempe de vi quam habet obligandi. Ad quam quaestionem D. Thomas ne ab eius ordine diuertamur sex conclusionibus respondet. Prima est. Obligatio non videtur iuramentum respicere assertorium, quod est de presenti vel de praeterito. Neque verò illud quod non est in potestate iurantis implere, vt si quis crastinam pluuiam iuraret futuram: sed de his duntaxat quae per eum qui iurat faciendae sunt. Conclusio ex ipso verbi significato protinus elicitur. Obligatio namq; ad id refertur quod est, vel faciendum, vel dimittendum. Est enim voluntatis ligatis ad id quod quis pollicetur, ligare se: ergo nemo potest, nisi ad id quod in suo est arbitrio, vel facere, vel omittere. Si autem quis asserit hoc vel accidisse, vel in presenti accidere nō est in suo arbitrio positum, vt verum sit vel falsum. Secunda conclusio. Hoc non obstat discrimine, tam iuramentum assertorium de praeterito aut praesenti, quam promissorium eorum, quae per nos agenda sunt, debet habere veritatem. Hae per naturam iuramenti evidens sit: Nam Deum in testem, nō si veritatis, adducere, nefas est. Hinc secundae conclusioni appendix subiungitur tertia. Tam assertorio quam promissorio sua innata est obligatio. Diuersimode tamen, quoniam obligatio assertorij de praesenti vel praeterito non fertur in rem iuratam, sed ad actionē iurandi refertur. Hoc est nemo iurat, id verum

Prima solutio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

rum efficere quod asserens iurat, sed tamē obligatur id præcisè iurare, q̄ verum est. Et ideo in prima conclusione non simpliciter negavit obligationem ad iuramentū assertorium respicere, sed dixit videtur: alias sibi per hanc tertiam contradiceret: qua asserit quodammodo obligationem in ipsum cadere. Attamen in iuramento eorum, quæ per iurantem exequenda sunt obligatio cadit econverso super rem iuramentum firmata. Tenetur enim quisq; id

**Discri-
minis
explica-
tio.**

verum efficere, quod sub iusiurando pollicetur. Itaque differentia est hæc, quod in iuramento assertorio obligatio non nascitur, ex iuramento, sed ipsum antecedit: tenetur enim quisque iurare verum. In promissorio verò econverso obligatio est effectus iuramenti: ex eo enim q̄ quis iurat manet obligatus iuramentum implere. Quod nisi fecerit, deest iuramento primus præcipuusque comes, ut supra dictum est, nempe veritas. Ex hac autem conclu-

**Quarta
conclu.**

sione enascuntur subsequentes. Est ergo quarta, si quis id iurat quod non est in sua potestate: ut si pauper sub iureiurando talentum polliceretur, deest iuramento tertius comes, nempe discretionis iudicium. Nisi fortè quod dū iuravit possibile erat, factum est deinde illi impossibile: ut si dives in pauperiem incidat. Tunc enim per impossibilitatem excusantur, dummodo quantum in sua est potestate faciat: similiter ut in voto. Quinta conclusio. Si verò id

**Quinta
conclu.**

quod quis iurat si eidem factu possibile, neutiquam tñ licitum: aut quia per se iniquum est, ut homicidium aut furtum, aut maioris boni impedimentum. Ut si quis nunquam religionem ingressurum iurasset, deest secundus comes iuramenti: nempe iustitia. Ex quo fit consequens, ut iuramentum cuiusmodi quatenus iniquum est, non sit servandum. Nam secundum Aug. utrūque eorum vergit in deteriore exitum, s. iurare & servare. Ex his demum col-

**Sexta
conclu.**

ligitur sexta conclusio. Quicumque iurat aliquid se facturum obligatur efficere ut veritas impleatur: dum tamen alij duo comites assistant, videlicet iudicium & iustitia. Atque hic est vnus sensus illius evangelici Domini mandati, Reddes Domino iuramēta tua: Hoc est solves fidem quam iurando Deo obligasti. Quamvis alter

etiam sit verus, Hoc est iura per Dominum cui soli tanquā vero Deo honor iuramentorum debetur.

In isto articulo, nonnulla sunt dubia mihi Primè nimè contemnenda. Primum est. Vtrum dubiū obligatio iuramēti promissorii in vniuersum sub reatu mortalis peccati perstringat vouentem: id quod per ea quæ libro præcedenti de voto dicta, sunt haud difficilè dissoluitur. Repetimus hic tamen illud pp Caietanum, qui diuersam opinionem, quā illic insinuauimus probare videtur: & disputatio quæ se primum offert, est de iuramentis minimarum rerum, quæ præsentī loco vniuersis absq; vlla exceptione obligare censet sub reatu peccati mortalis, id ipsum de voto existimans: ut si quis vouerit dicere Ave Maria, & non dixerit mortaliter (ait) delinquit: & multò grauius si votum iuramento firmauerit. Immo licet Deo nihil voueret, sed homini sub iuramento. Et quidem de voto hoc pacto sibi id persuadet. Cū ille qui vouet sua se sponte Deo obstringit constituendo id determinate quod vouit tanquā Deo debitum, quantumcunque rem minimam illi pollicetur, id per viam religionis Deo debet: atq; adeo si non soluat mortaliter, ait: delinquit. Vnde ad argumentum si quis contra obijceret. Si præceptum esset diuinum de re minima: ut nō ioco mentiri, non obligaret nisi sub reatu venialis culpæ. Pari- ter neque obolum furans peccat ob tenuitatem materiæ nisi venialiter; tamen si furtum genere suo sit mortale, ergo neq; votū rei perexigüe obligabit sub reatu mortali. Negat consequentiam, quoniam præceptum debet ex natura rei p̄sari: votum autem ex voluntate vouentis. Quod si rursus arguas. Si quis voueret recitare Psalmum, & inter recitandum omitteret versiculū, non esset nisi veniale: ergo neq; qui voueret recitare versiculum, mortaliter delinqueret, illum omittens. Negat rursum consequentiam, quoniam prætermittere modicum ceu partē cuiuspiam totius quasi pro nihilo reputatur: id ipsum verò tanquā totum omittere est voto in integrum aduersari. Attamen his omnibus ni- hil obstantibus quatenus ad materiam votoris. ti res attinet, id q̄ libro præcedenti asser- bam, constitutissimū mihi est, q̄ votum de re parū

re parui momenti sub reatu duntaxat obligat venialis culpæ. Et ratio est, quam illic meditabar: nempe q̄ qui vouet, constituit se obligare & modo quo diuina lex si præceptum esset, id exigeret. Nam rustici homines, imò neque elegantiores, non apponunt formæ vouendi sub reatu mortali neque veniali, sed simpliciter hoc relinquunt naturæ rei. Ergo quemadmodum furtum q̄ genere suo est mortale, ratione exiguitatis materiæ, fit veniale: sic & votum, quippe q̄ nemo se obligare intendit, nisi quo pacto cum diuina lex obligaret. Imò quamuis quis diceret, voueo sub reatu mortali, dare calammum alicui, votum esset stultum & non obligaret ad mortale: quin verò si esset res vana, nullatenus obligaret, vt illic diximus, atque adeo si esset leuis, esset veniale. Fallacissima ergo illatio est Caietani ex eo, quod quis sua se sponte per votum obligat, colligere quod se obliget sub reatu mortali. Pateor equidem aliquantulum plus venialis culpæ esse vouenti versiculum recitare, totam omittere, q̄ vouenti dicere psalmum, prætermittere versiculum: sed tñ non excedit veniale culpæ: Pari. n. facilitate alioqui diceret vouenti vnam proferre dictionem, mortale esse illam omittere: nisi forsitan illuc suffugeres, quod iam votum esset inane, de voto aut satis supra diximus.

De iuramento. De iuramento verò vtgentior perstringere vñ ratio: Nam, vt q̄. proxima assertori sumus, omne iuramentum falsum assertorium absq; vlla prorsus exceptione, est mortale. Enimvero periurij culpa in hoc sita est q̄ Deus in testem adducitur falsi; Tam falsum aut est te, v.g. non mouisse palpebras, si mouisti, quam non occidisse regem, si occidisti. Quare hic non attenditur tenuitas materiæ, vt fiat veniale. Pari ergo modo si iurasti dicere Ave Maria, vel dare alicui minimum nummum, & non facis, falsa tua est iuratio, atque adeo esse videtur lethalis culpæ. Hoc tamen non obstante argumento negandum arbitror iuramentum promissorium rei leuis vinculum mortalis reatus iniicere: imò promissum eiusmodi nō soluere, non erit nisi veniale, siue iuramentum adhibeatur voto (vt recitandi versiculum) siue humanæ promissioni, vt exiguum donandi amico assem. Et vt ratio clarescat animaduertendum est omni iuramento promissorio

duas inesse veritatis rationes: nempe & assertorii & promissorii. Exempli gratia qui iurando quippiam pollicetur, tenetur (vt hic in solutione primi auctor est D. Thomas, & q. seq. repetemus) certum in pñti hñe propositum id faciendi, q̄ iurat, alias primus deerit comes: nempe veritas, subindeque iuramentum erit falsum, atque adeo absque vlla prorsus exceptione peccatum mortale. Tenetur inquam simpliciter si legitimum est quod iurat, vel si est illicitum, tenetur secundum quid, supposito quod iuret. Quamobrem siue quis iuret rem iniurissimam, vt ciuitatem se incensuram, aut asserturum heresim, siue rem leuissimam, siue futile & vanissimam, vt reficere barbam, non habens in mente certum id facere, periurus est, & mortaliter delinquit. Quocirca qui homicidium perpetrare iurat, utroq; modo fiet periurus. Si inquam id in proposito non habet, periurus est, quia false iurat: si verò tale habet propositum, periurus est, quia iniquum iurat. Itaque ratio hæc prima veritatis assertorii consistit in hoc q̄ verbo mens tunc pñs respondeat, ne contra mentem atque ad mendacium iures. Altera verò est veritatis ratio quæ sequitur obligationem iuramenti. Ex eo. n. quod iurasti vinculo te obstrinxisti verum id postea facere in executione. Hæc aut obligatio qualis quantaq; sit, non ad mensuram veritatis prioris pensari debet, sed ex natura materiæ. Atque hac ratione D. Thom. vt conclusione tertia vidimus, diuersimodam obligationem in promissorio iureiurando dignauit, q̄ in assertorio. Per hanc regulam multæ innotescunt inforum obligationes, quas superiori lib. q. 1. de voto, adnotabamus. Iurasti rem indifferentem, nempe quæ per se vana est, & nullius prorsus emolumenti: vt fricare barbam, vngues non refecare in sabbato, aut non loqui cum homine, vnde nullum prorsus sequitur inconueniens. Quemadmodum ergo tunc diximus votum illius rei nō obligare: pari modo censendum, neq; si fuerit iuramentum confirmatum obligare: quoniam iuramentum nō est nisi voti firmitas. Ob idq; cum res illæ non sint Deo gratæ, nec proximo viles, vt non sunt materia voti, ita neq; iuramenti: quoniam talibus iuramentis iudicium deest. Nunc enim de obligatione

ne vtiloquimur, quoad hanc quaestio-
nem spectat. Qualia aut quataq. cuiusmodi
iurationes non obligatorie delicta sint, ad
quaestionem sequentem de periurio atti-
net definire, itaq. non magis hoc iuramen-
tum obligat, quam si esset rei illicitae. Nisi
q. illud neutiquam implere licet: hoc aut
servare possumus, sed non tenemur. Hinc
ergo ratio ad nostram sententiam applica-
tur. Obligatio ex iusto promissorio resul-
tans, non inde pensari debet, quod simpli-
citer illud implere verumque facere tene-
mur. Quicquid, qui rem iuravit, illicitam,
aut non possibilem, aut vanam & futilem
nullatenus obligatur: obligatio ergo im-
plendi iuramentum non resultat, nisi secundum qualita-
tem & quantitatem materiae. Fit ergo con-
sequens, ut ubi materia est levis, obligatio
sit pariter levis, & non peior quam venialis. Et
confirmatur hoc rursus. In omnibus alijs
criminibus quantumcumque gravibus levi-
tas materiae in causa est, ut peccatum gen-
re suo mortale fiat veniale, ut furari obo-
lum. In iuramento aut ob id tenuitas materiae,
non attenuat peccatum, quoniam tam falsa est
assertio in re levi, quam in re gravi: hoc
aut solum habet verum in assertione aut ne-
gatione, ut si non iures contra mentem: er-
go obligationem inde resultantem nihil
obstat, quin sequatur conditionem materiae.
Quicquid ut de voto proximo dicebamus
iurans non se intendit, nisi ad morem le-
gis obligare: Et tertio arguitur. Si Deo re-
minimam voueas, ut modo dicebamus non
resultat obligatio sub reatu mortali. Nam si-
cut inter homines sic inter nos & Deum testi-
mandum est quanti ei referat, id quod ei spon-
demus: ergo licet illa promissio firmetur
iuramento non mutabit speciem, ut fiat morta-
lis. Adde quod si quis vouerit ab hoc singu-
lari ocioso verbo, aut ocioso mendacio ab-
stinere profecto contrafaciens non pecca-
ret, nisi duplicata veniali culpa, & contra de-
cem, & contra votum: ergo etiam id iusto con-
firmasset non peccaret, nisi citra mortale
duplicata culpa. Quarto, id denique confir-
matur. Secundum contrariam opinionem con-
sequens fieret mulieres, quae paruo animi
calore iureiurando promittunt filios verbe-
rare, aut res alias eiusdem farinae, non im-
plendo mortaliter peccare. Nam evasiones
Caictani minime ad plenum satisfaciunt.

Tertia
confirmatio
tiq.

Ait. n. vel ex eo quod ira correpta potius ad
vindictam iurant quam ad correctionem,
vel ex eo quod iuratas correptiones in melius
mutant, ne verberati pueri in peius rectu-
descant excusari: quae profecto suffragia
vix argumenti non extinguunt: Nam sae-
pius id faciunt non tanta ira quin plene
habeant rationis iudicium idque in bo-
num correctionis relatum: & tamen durum es-
set in his leuissimis corrigendi iuramen-
tis obligationem sub reatu mortali asserere.
Et pariter si quis forsitan polliceatur pu-
ro pomum, quod exemplum est Caictani
ubi homini obligationem sub reatu morta-
litate putat, quae sane censura acerrima
esset. Satius est ergo & rationi longe conso-
nantius dicere omnia illa iura ob leuitatem ma-
teria leui quoque veniali: adeo vinculo ir-
retire iuramentum. Atque eadem propemodum
ratione de illis iurationibus sentiendum qui-
bus se homines inuicem praeuenientes iurando
se non praecessuros in exitu, & dum se mu-
tuo vel ad conuiuium vel ad ludum iuran-
do iurant: sunt. n. peccata, etsi non ad hoc
intentio id faciendi quod iurant, mortalia qui-
dem: sed tamen quantum ad obligationem, cum
quia pendent ex aliorum consensu, atque
adeo non proponuntur tanquam absolute fa-
cienda, sed quantum in praesentia iurantis fue-
rit, tum praecipue quia de re sunt parui emo-
lamenti non obligant sub reatu mortali. In
quarta & quinta conclusione quae sunt ter-
tiae declarationis, explicatur tres modi qui-
bus iuramentum sit incautum. Quorum primus est
cum quis impossibile iurat, ubi adnotan-
dum est non satis esse id quod iuratur esse dif-
ficillimum ut admittenda sit in foro con-
scientiae excusatio, sed requiratur esse im-
possibile: unde quantumcumque iurantis gra-
uissimum est perfoluere, licet ibi perquam
difficile fiat tenoris iuramentum servare nisi aliud
de res iurata delineret esse actus virtutis:
nam si esset manifestum prodigalitatis vi-
tium, non ligaret. Rursus licet nullum es-
set vitium, esset tamen res grauissima, cau-
sam tunc secum afferret idoneam petendi
dispensationem iuramenti: ut si mulier pe-
destrem eandemque longam peregrinationem
iurasset, aut quisque difficile aliud vnde
periculum timeretur. Tunc aut pensanda
veniret iusti causa, commutaretur potius
quam omnino dispensaretur, ut secundum
verbum

Tribus
modis
iuramen-
tum in-
cautum.

verbum S. Thom. id fiat quod fieri potest. Secundus modus incauti iurī est cum quis iurat rem illicitam, & tertius cum id iurat quod obstaculū est rei melioris, de quibus statim in solutione secundi. Reliqua verò quæ hic dubitari possunt, perinde omnino definienda sunt, vt superiori libro in materia de voto sunt enucleata, v.g. dicebamus q. 1. art. 3. qd si quis ob malum finem rem alias licitam vouet, votum tenet, vt si quis ob inanem gloriam eleemosinam voueret facere, sic tamen vt finis ille ob vanā gloriam in opus eleemosinæ nō cadat, votum tenere. Nam si sensus esset quod opus dandi fieret ob vanam gloriā: tunc quia eiusmodi opus est licitum, nec eiusdem operis votum tenebit: sed dum votum fuit ob vanam gloriā, tunc licet votum sit vitiosum, tamen quia materia est bona teneris illud implere; dum tamen non impleas ob vanā gloriam. Idem ergo prorsus sentiendum de iurō facto ob similem vanū finem vel turpem, tenet enim si sit de materia licita. Nisi forsan id iures vt Deus tibi adiutor iniquitatis adesset. Si enim iurares eleemosinam aut peregrinationē facere, quo Deus te vel sanctus compotem faceret adulterij perpetrandi, iuramentum non te obligaret: quia vt impium est ab eo iniqua deprecari, ita & munus aliquod ei tali ratione offerre. Reliqua illic latius.

Primū argm de iurō incerto.

In argumentis D. Tho. tractat quatuor iuramentorum vitia: nempe incertum, incautum, coactum & dolosum. Primum argumentum est. Iurm inducitur, vt dictum est, ad confirmandam veritatem: qñ autem quis rem futuram iurat, satis est iurē ad veritatem id habere in proposito, licet postmodum euentus non respondeat. Id quod Paul. 2. ad Corint. 1. accidit: ergo promissorium iurm non habet vim obligandi. Ait. n. illic Paulus proposuisse venire ad illos: sed tamen postmodum bona causa propositum mutasse. Respōdet S. Tho. discrimen esse inter simplicem assertionem, & iusiurandum. Nam ad veritatem simplicis assertionis satis est hominem habere in animo id facere quod affirmat, licet non sit certus. Affirmat enim quod in suo proposito verum vt in sua causa, existit. Quare licet propositum post sine causa devertet nō est mendax: vt si ego modo animo

me à prandio dormituro, & postea nolo. Sed ad iurm non satis est iuranti id habere in proposito, sed requiritur quod habeat in animo antequam iuret adeo id certum & firmum, vt nisi impossibile fiat factu, aut in deteriozem exitum vergat, nequam liceat contra iuramentum facere.

Quare Paulus non iurauit ad Corinth. re, sed id dixit quod proposuerat: Quāquam etsi iurasset forsan causam mutandi propositum habuisset licitam: ne. s. contristeret eos sua presentia ob acerbā punitionem incestuosi. Notandum ergo est hic qd proximē asseribamus, s. iurm promissorium duas exigere veritates; nimirum & intentionis faciēdi dum iuratur, quæ est sicut veritas assertorij, & præterea vt id quod iuratur fiat, si alij simul etiam iurī comites concurrerint. Præterea animaduertendū etiam verum iurare, nisi res sit certa, genus esse quoddam periurij, atque adeo peccatum, vt q. seq. art. 3. ostensuri sumus: deest enim tunc tertius iurī comes, nempe iudicium.

In secundo argumēto explicatur quinta conclusio superius posita de iurō incauto, & est argm, virtus vt est in prædicamento, non est virtuti contraria: iurm autem actus virtutis est, & nihilominus vsu uenire potest, vt ipsum implere sit contra virtutem; vt cum quis vel iniquē facere iurat, vel à meliore virtutis fruge desistere; ergo tunc iurm nō erit obligatorium, & tamen apparet verum esse iurm. Rñdet autem per duas distinctiones; quare rñsio quatuor assertionibus concluditur. Ait enim primum quod iurm vergens in deteriozem exitum non obligat: vergere autem in deteriozem exitum est, quod peius sit ipsum implere quā infringere, & est modus loquendi August. & Bedæ super Matth. hom. 24. & refertur de consecr. distin. 4. can. Si aliquid forte. 1. & 2. Hunc autem priorem exitum dupliciter habere iusiurādum potest. Vno modo, quia statim à principio secum illum prauum exitum asseribat. Atque id rursus dupliciter, videlicet aut quia id quod iuratur fm se malum est, vt iuramentum perpetrandi adulterium, vel quia obex est sublimioris boni, vt cum quis iurat religionem nō ingredi, aut dignitatem nullo casu acceptare. Ex quibus quidem duo differentes effectus pullulant. Vnde secundum

Paul. 2. Cor. 1.

Secundum argum. de iurō incauto.

assertum est, q̄ dum quis delictum patrare iurat, tunc & iurando peccat, & pariter iuramentum implendo. Tertium assertum est, q̄ dum quis iurat à bono supererogationis abstinere, quod aliis facere non tenetur, peccat quidem iurando, eo quod Spiritui sancto bonorum inspiratori obiecem opponit, non tñ peccat iur̄m implendo, sed tñ multo sibi melius consulit non seruando. Ex his ergo hæc fida regula obseruanda colligitur, q̄ huiusmodi incauta siue impleantur, siue secus, & periuria sunt dum fiunt, vt q. seq. art. 3. explicabitur: & nullatenus obligant, sed rem iurata in sua nuda natura relinquunt. Vnde qui iurauit furum aut homicidium facere, si furetur, aut occidat eodē prorsus modo & gradu peccat, ac si id nunquam iurasset, imò verò qui illud crimen ad vinculum iuramenti respiciens perpetraret, s. vt reuerentiam seruaret iur̄o, profectò grauius delinqueret. Nā blasphemiz est malum ob reuerentiā Dei facere: qui autem vouit religionē non ingredi, aut eleemosinam non facere, perinde ac si non iurasset consilium ei erit, contra iuramentū facere, tamen illud implere non sit peccatū. Nisi fortasse illud opus quod erat supererogationis, oblatus casus necessarium constituerit, vt videlicet si miser occurreret qui graui perurgeretur inopia. Tunc n. necessarium est contra iuramentum, eleemosinam ei porrigere. Et simile exemplum est. can. Florentinum, dist. 85. vbi refertur Archid. qui iurauerat nūquam acceptū ire Episcopatum à Gregorio fuisse coactū accipere: eo quod iudicatus fuit ecclesiz necessarius, atque adeo oportuisse iuramentum infringere. Subdubitabit hic forsā quantæ sit culpæ iuramentum quod obstaculum est supererogationis. At verò huius responsio non ad præsentem, sed ad subsequenter questionem attinet, in qua vniuersæ peierandi species perpendendæ sunt. Illicque adeo differendum quanta sit culpa in iuramento peccandi venialiter.

Contra illud autem q̄ dictum est, iuramentum de re illicita nō esse implendum quis forsā opponat de Iosue, qui, vt legitur Iosue 9. Et refertur de consecr. dist. 4. cano. inter cætera fœdus pacis, quod cum Gabaonitis inierat, seruauit. Quod quidē iuramentum illicitum fuisse ex eo constat q̄

Deus, vt habetur Deut. 7. impensissimè inhibuerat fœdus cum illis gentibus ferire, aut vili eorum parere. Rñdetur tamen q̄ iurando non peccauit. Nam fuit deceptus credens aliarum fuisse remotissimarū gentium legatos. Post verò quādo rescivit esse Gabaonitas, quoniā prohibitio parendi illis non erat de iure nature intrinsecè mala sicuti homicidium, sed de iure positiuo, merito veritus est ne ingentiorē Deo irrogaret iniuriam, iusiurandū, quod per eius nomen bona fide fecerat, violando, quam priori eius mādato obsequendo. Præterea, vt Ambros. libi de offic. ait, meliori eorū morte multauit, scilicet obsequio ministerij diuini. Sic n. habet historia. Reseruatur, vt uiuant, ne contra nos ira Dñi consitetur, si peierauerimus eis: sed sic uiuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cedant, aquasq; comportent, &c. Secundum membrum distinctionis est, q̄ iuramentum potest habere deteriore exitum. Secūdo modo, non quod à principio illum importaret, sed propter id qd de nouo emergit. Quale fuit iuramentū Herodis in gratiam Herodiadis emissū, quod quidquid ab eo peteret illi concederet. Potuit n. à principio esse licitum moderatione subintellecta si rem petet honestam, postea verò proposita eius petitione debuit rescindi. Nam vt Isidorus in synonymis, ait, lib. 2. & refertur de consecr. dist. 4. in malè promissis rescindenda est fides. Et vt ait Ambros. lib. 1. de offic. & refertur eadem dist. can. est etiam, contra officium nonnunquam est promissum soluere sacramentum. Idemque Gregor. admonet canon. nerui. distinct. 13. & Concilium Toletanum canon. duo mala. Et August. in serm. de decollatione Ioannis & refertur eadem distin. 4. cano. quod David. Davidem laude commendat, qui cum iurasset Nabal Carmeli interficere, essetque ad opus succinctus prece Abigail illius vxoris propositum retractauit, illique pepercit: nam fuerat iuramentum præ ira incautum. De illis autem qui voluntatem aliorum facere iurant, quest. sequent. articulo 2. alius offerretur aptior dicendi locus. Tertium argumentum, de iuramento coacto est huiusmodi. Quandoque homo inuitus compellitur iuramento aliquid promittere, quos tamen, vt refertur

3. Arg. de iurō coacto.

cap. verum, extra de iureiur. solēt Romani pontifices nexibus iurorum absoluerē: ergo non omne promissorium iurū est obligatorium. Ad hoc autem D. Tho. supposita distinctione quatuor rēdet. In iurō. n. inquit coactio duplex est obligatio, vna qua iurans obligatur homini cui quippiā promittit. Et talis inquit obligatio per coactionem tollitur. Qui. n. vim intulit, indignus redditur cui seruetur fides. Alia autē est obligatio, quæ fit Deo propter iurē reuerentiam. Et talis inquit obligatio non tollitur in foro conscientie: quia optatius est damnum temporale sustinere, q̄ iurē violare. At vero tertio, quod in iudicio datur soluti repetitio. Quare potest qui iurauit, denunciare prælato, non obstante q̄ iurauerit non denunciare. Quoniam observatio talis iurē contra publicam iustitiam vergeret. Quarto demum, inquit, q̄ solent Romani Pontifices homines ab huiusmodi iurē absoluerē, non quasi decernentes non esse obligatoria, sed eorum obligationes ex iusta causa relaxantes. Hæc autem singula perpendenda sunt. Et primum falsa v̄r distinctionis assertio, s. in iurō coactio vnam obligationem, quæ fit Deo atq; altera quæ fit homini. Nam si aliqua fieret Deo, tunc ille coactor vt latro, cui in nemore iurē ab oppresso viatore præstatur nequiret iuramentū illud in totū relaxare. Nam obligationem respectu Dei nō posset remittere, immo nec ecclesia id posset, nisi ob superuenientē causam dispensare: quia ecclesia non potest votum Deo factū & multo minus iurē relaxare, & tamē relaxat, vt assertitur in d. c. rerum. & 15. q. 4. in multis cap. Ad hoc autem, facile respondetur verba S. Thom. non esse accipienda per calumniam, vt sonare videntur, sed fm eius mentem; nempe in iurō promissoriq̄ inesse duas obligandi rationes. Vbi. n. non dux sunt promissiones, vna Deo, & altera homini, sed vna tantum homini, quæ iurō

Non est confirmatur, non est nisi obligatio vna duplici ratione constituta, s. & virtute promissionis si est legitima, & virtute iuramenti, tio i coa & ideo ille cui promissio fit remittere tota iura- tam potest, & pariter ecclesia vbi metus menta. incuria interrogatur. Nasceitur hinc tñ aliud

Aliud dubium circa secundū assertum, videlicet, dubiū. quod illa obligatio coacti iuramenti non

tollitur in foro cōscientie: vbi insinuat, quod tollitur in foro contentioso. Et est argm̄. Quamuis cesset obligatio ratione promissionis coactæ, vt in priori membro assertū est: nihilominus postquam manet ratio obligandi respectu iuramenti, deberet iudex iurantem cogere iurē seruare postquam constat esse in conscientia obligatorium: alias iustitia non satis in rebus manifestis prouideret. Syluester in verbo, iurē 4. rationem huius hanc reddit, q̄ ecclesia eiusmodi iurantes non cogit, p̄p̄ea q̄ præsumit nunquam habuisse intentionem se obligandi. Hæc autem ratio falsa est, immo ecclesia putat eum qui iurē coactum non seruat esse periurum, vt patet c. si verō, & c. verum, extra de iureiur. quare dispensando in huiusmodi iurē non censet illa esse irrita. Rēdetur ergo q̄ iustitia publica non attendit nisi ad pacem tranquillūq; statum reipublicæ; & ideo non debet iniurijs fauere per vim illatis ob idque nō cogit eiusmodi iurantes, sed si non impleuerint iuramentū, eos ad Dei tribunal rem trit. Nam vt C. de iureiur. admonitum est iurandi contempta religio satis Deum ultorē habet. Sed vrgentiora argumenta sunt ad partem oppositam; nempe huiusmodi coacta iuramenta nequaquam coram Deo conscientiam ligare enunuerō iurē, quemadmodum v̄r, vt proximē dicebamus, vim non habet obligandi, apud Deum, nisi vbi materia est opus virtutis: Si. n. sit res illicita, vel auctioris boni obstaculum, vel indifferens & vana, iuramentum non ligat, sicut neq; votum. Iuramenti autem materia per coactionem extorti, nullius est officium virtutis (supponamus enim incussum esse metum cadentē in constantem virū, de quo libro superiori explicatissimē dictum est) ergo eiusmodi iuramentum non obligat apud Deum. Probat minor præmissa materia eiusmodi iuramenti est ipsa materia promissionis: illa autem non est opus virtutis. Nam per se absq; iuramento non esset iustitia promissum seruare: quia nulla in eo inest ratio debiti, quæ est de intrinseca ratione iustitiæ. Quare nec est actus fidelitatis, vtpote quæ interenti vim nulla debetur. Neque verē est actus liberalitatis, qm̄ illa non est donatio, quippe cum solum repetere liceat.

Argu-
mēta in
maioris
energic.

Neq; verò est opus supererogationis. Nā beneficium præstare indigno, qualis est prædo qui vim infert, speciem habet mali. Sed ais forsitan illud promissum solvere, esse actum religionis pp annexū iuramentum. Contra hoc aut emergit argm̄. Etenim vt D. Tho. superius art. 5. docuit, discriminē est inter votum & iuramentum, id enim quod quis vouit, quia Deo offertur, ipsa oblatione fit actus religionis; id autē quod iuratur non fit propterea religio, sed econuerso reuerentia diuini nominis, quæ est religio, adiungitur ad confirmandum id quod per se erat virtus. Quare quod ante non erat actus religionis, per iuramentum non fit religio, immo nec per votum reliqua materia fit actus religionis, vt proximē dicebamus nisi ipsa etiam sit materia alicuius virtutis. Secūdo ad huius explicationem arguitur. Iuramentum promissorium nihil aliud est, quā promissionis confirmatio. Nam sicut confirmatio donationis non est noua donatio, sed robur prioris, sic & confirmatio promissionis non est alia promissio, imò iuramentum & promissio, vt supra dicebamus, sunt duæ rationes ad eandem obligationem appositæ. Promissio ergo est fundamentum obligatorie rationis, quæ est in iuramento: In iuramento autem coactio nulla est promissio aut promissionis obligatio, vt D. Thom. planē fatetur, quandoquidem illa obligatio per coactionem tollitur: ergo neque eiusmodi iuramentum ligat. Et confirmatur hæc ratio; iuramentum sequitur vim materiamque promissionis: si enim promissio est de re vel illicita vel inutili, iuramentum non ligat; ergo vbi promissio est nulla multo minus obligabit.

Tertio deniq; arguitur. Illa traditio pecunie non est, illi utilis cui datur, illi. s. qui iuramentum extorsit. Nam ille recipiens & peccat, & periculo se exponit nunquam restituendi; quod aut utile non est alteri nec sub voto cadit nec sub iuramento. Hæc omnia benē Caieta. dissoluit; cuius ergo prolixum responsum summam elucidemus. Iuramentum coactum triplici ex capite existimandum est. s. tam ex parte iurantis quā ex parte illius cui iuramentum præstatur, & tertio ratione materie. Et quidem ex parte iurantis, si nihil aliud consideres, nullū est obligationis impedimentum; qm̄ s. m. Aristot.

3. Ethicor. et si illic ad sit nollitio s. m. quid, est in simpliciter volitum, vt exemplo illius patet qui insaniens pelago merces in vndas proijcit. Vnde Aug. coacta voluntas, voluntas est. Ex parte aut illius qui per vim iuramentum extorquet, si nihil aliud meditemur obstaculum obijcitur obligationi. Quare simplex promissio rōne incusset metus non teneret. Igitur vt obligatio ex illo iuramento oriatur, speculandum est, vtrum materia iurata, puta datio pecunie, sit actus alicuius virtutis; tum. n. (vt sape dictū est) iuramentum obligat. Differt namq; votum à iuramento, qd voti materia, si propriam consideres, non est nisi consilij & supererogationis, materia verò iuramenti cuiuscunque virtutis opus. Et quidem qui sic iurat, non tenetur sic dare pecuniā promissam, vt verē eam in dominiū alterius transferat. Quippe cum alter illud non acquirat. Nam & qui dedit repetere potest, & qui accepit restituere tenetur, sed tenetur ei illam tradere: illa aut traditio si solū vt solutio promissi, existimetur, nō est virtus, est nihilominus virtutis officium quatenus redemptionis, vexationis & molestiæ, & fortē vitæ, quā v. g. prædo viatorum obfessor adimere viatori parat. Est ergo tunc misero virtutis officium illa iurata pollicitatione propriam vitam protegere: tuncque adeo erit charitatis officiū, qua se quisq; diligere debet, & dū ob vitam alienam seruādam id iuratur, est officium misericordiæ. Hac igitur ratione iuramentum illud obligat; qm̄ seruare iuramentum nō vergit in deteriore exitum, sicut si res iuraretur illicita. Omne aut quod talem non habet exitum obligat. Syluest. quidem in verbo, iuramentum 4. §. 7. tenet cum multis quos citat Iuricons. & putat esse opinionem S. Tho. quod si coactus ille iurans hēt propositum se obligandi manet quidem obligatus; si verò illud nō habuit minimē obligatur: moderatio verò hæc non est vera, vt illico subsequenti argō monstrabitur. Qui enim habuit intentionem iurandi, licet illam non habeat se obligandi, manet obligatus. Nā obligatio ex ipsa iuramenti natura si sit de re licita, necessario nascitur, secus si nō intenderet iurare. Vtrum verò coacto liceat fingere se iurare absq; aīo iurandi, super quantum argm̄ dicere præparamus,

Respon
so.

ramus. Sed forsan inferas. Ergo elapso illo periculo, non tenet qui iuravit promissum reddere, ut si quis dum tenebatur captivus iuravit in sui redemptionem certum æs numerare, liber postea dum remeavit in patriam non tenebatur: quoniam cum iam violentia cessauerit, datio illa non habet redemptionis formam. Respondetur satis esse dum iusiurandum fuit exhibitum, sponsonem fuisse factam sub forma redemptionis. Nam virtute eiusdem iuramenti, postea solutio eandem retinet redemptionis formam. Sed arguis rursus. Cur non sit simplex promissio, postquam eandem habet redemptionis effigiem, non obligabit? Nam dicit S. Tho. q. tollitur per iurationem. Caiet. respondet q. simplex promissio debet habere rationem commodi & utilis respectu illius cui fit: illa autem redditio est illi prædoni inutilis: sane cum dictum illi sit recipere. At verò profectò ratio hæc parum ad rem attinet. Nam si ego debeo pecuniam alicui, et ex promissione, & petit ad ludendum, vel ad eius delapidationem, licet non sit utile, teneor nihilominus dare. Rõ ergo in proposito est, q. ex natura ipsa rei promissio coacta vim promissionis non habet. Et ideo quis promissio verbalis habeat redemptionis formam, quæ quidem redemptio genere suo virtutis materia redditur, tamen per coactionem cassatur nisi iuratio illam confirmet, imò verò quis promissio non fuerit metu coacta, sed per aliam iniuriam: quemadmodum indignus usurario usuram promittit, non illas cogitur in conscientia reddere, nisi ad iuravit. Decretum est Alexandri III. cap. debitores, extra de iureiur. ubi habetur q. debitores ad solvendas usuram in quibus se obligaverant cogi non debent. Si verò de ipsa ratiõ solutione iuraverint, cogendi sunt domino iustum reddere, licet post repetitionem habeant. Quid si instans quæras quomodo si cassata est iustum eam confirmat? Respondetur q. quamvis materia iusti & promissionis sit eadem, cadit tamen sub illis diversa ratione. Promissio. n. fit homini, & iustum per Deum, quod quidem et de re propria fieri posset: promissio ordinem habet ad hominem cogentem, sub qua utriusque ratione non est virtus. Ad obligationem verò iuramenti sufficit quod alia ratione sit virtus, nempe vexationis redemptio. Quod autem iustum

etiam coactum obliget in conscientia, habes eod. tit. c. si verò, & c. verum. citatum à D. Tho. & 1. q. 8. cap. si quandoq. & sequentibus. In dubium autem immerito profectò reuocatur, utrum non servare iuramentum coactum peccatum sit mortale, an verò tantum veniale. Immerito inquam quoniam circa controuersiam concedendum esset mortale: quoniam quidem est iustum cadens in materiam licitam, quæ est magni momenti: iustum enim rei licite ex genere suo obligat sub reatu mortali, nisi ex tenuitate materie, ut supra dicebamus alleviatur. Si ergo quis coactus iuraret dare pecuniam aliquanti ponderis, certum est, teneri solvere sub reatu mortali. At verò Panorm. supra citato cap. verum quia re à sua facultate alienam tractabat, aut obligationem non esse nisi sub reatu veniali. & fuit deceptus verbo illo in cap. verum, iam citato. ubi ait Papa, q. qui non servauerint eiusmodi coacta iurataque promissa, non ob hoc sunt tamen pro mortali crimine puniendi: Sunt tamen illic distincta verba de culpa & pena. Ait. n. primum Papa, q. ut auferatur materia deiciendi non dicatur illis, qui coacte iurarunt, ut iura non servent: ergo non servantes deiciantur in materia gravi, ac subinde mortali peccant, id quod quod 98. de periurio, quæ hic subsequitur ar. 3. D. Tho. expresse asserit. Tamen si omnium sit mortalium periuriorum leuissimum. Quod autem subditur non esse puniendos quasi pro mortali crimine, solum ad penam ecclesiasticam refertur. Haud enim sunt illa pena digni in foro ecclesiæ, secus verò apud Deum. Fortasse hic tamen sophista contra hæc asserta argumentetur. Eum qui iniustus iuravit non teneri promissum in totum solvere. Fac verbi gratia, promiserit centum, tunc arguitur. Si soluerit quinquaginta non amplius debet: nam iam alter debet illi illa quinquaginta, ac perinde poterit fieri compensatio. Et eadem ratione si promiserit quinquaginta soluendo viginti quinque plene soluit. Respondetur tamen secundum id quod supra adnotauimus, quod non promiserit pecuniam transferre in dominium alterius, sed verè tradere siue alter ei tantundem debeat, siue secus. Quapropter licet prædò viatori centum alias deberet &

Iuramentum coactum frangere mortale est.

Panorm.

Sophisma.

Argum.
de voto

viator nihilominus iuravit dare centum, tenetur tradere. Seriosius tamē argm fieri posset de voto. Votum enim, vt art. prox. explicaturi fuimus, magis obligat, quā iurm: votum autem metu coactum, vt lib. preced. q. 1. art. 1. demonstrauimus, nulla vi pollet obligandi; ergo neque iurm per metum extortum. Hoc autem argm illiē disposuimus. Votum. n. quamuis eō qd fit Deo arctius obliget quā iurm, quod fit homini, nihilominus si iuramento non confirmetur, non est nisi nuda promissio: promissio autem coacta, etiam si fiat cum intentione promittendi, vt mō dicebamus, natura sua est cassa non solum illa, quæ fit homini, verum & illa quæ fit Deo: utpote cui obsequium per coactam voluntatem non placet, sed quod fit sponte. Iurm autē si feratur in materiam licitam sua ipsius natura obligat ratione iam exposita, qm̄ est attestatio per sacra, quam nefas est fieri rei falsæ, atq; adeo crimen si per iuramentum non reddatur vera. Quapropter si votum coactum iurō firmetur, illa ratione obligabit, licet sit dispensatione dignum. Sed & tertium idemq; pugnatiu adhibetur de matrimonio argm. Matrimonium. n. metu cadente in constantem virum contractum, neque in foro exteriori tenet, neque fm̄ conscientiam: ergo neque iurm. Patet consequentia, tum qd vt ad matrimonium, sic ad iurm requiritur consensus, quare si coacto matrimonio officit, pariter obstabit & iurō: tū maxime qd matrimonij arctius est vinculum, q̄ iuramenti. Nam si postq̄ quis iurauerit uxorem non ducere illam ducat, matrimonium est validum. Respondetur tamen à matrimonio ad iurm consequentiam non valere. Atqui nonnulli hac sunt discriminis ratione contenti, qd si matrimonium coactum teneret, non haberet remedium, quo possit factum infectum reddi, eō qd matrimonium vinculum est indissolubile. Cetera verò promissa per vim iurata etiam si soluantur, possunt beneficio repetitionis recuperari. At verò ratio non satisfacit. Nam etiam si quæ iuratione promittuntur repeti non possunt iuramentum esset seruandum: quia obligat ex natura rei. Bonauēt. verò & Duran. & quidam alij in 3. dist. 39. meliusculam eam rationem afferunt, nempe quod cum

matrimonium Christianorum significet vniōem Christi & ecclesiæ, quæ est perpetua, debet habere perpetuū atq; indissolubile vinculum, ad quod non solum requiritur consensus, verum & liber consensus. Atq; non satis firmiter nititur libertas consensus ad matrimonium requisita in eo quod sacramentum Christianorum. Quandoquidem & coniugium etiam sub lege quoq; naturæ liberū requirebat consensum. Dicendum ergo, qd matrimonium ob id quod à natura ad procreationē prolis constitutum est, ex sua ipsius natura perpetuitatē hēt annexam: aliās non esset satis liberis educandis consultum, perpetuitas autē ex natura rei liberum exigit animi consensum. Nā quæ violenta sunt fm̄ Arist. nequeunt esse perpetua. Iurō autē quis coacto irreuerentia fit si non seruetur. Arguat autē quis fortē contra, sequeretur, qd si quis metu mortis iurare cogeretur ducere aliquam in uxorem, teneretur iurī nexu. Respondetur, certum in primis esse tale iurm omnino relaxandum, sed tamen vtrum dum nō relaxatur extet obligatio. Bonauent. loco citato respondet per tale iurm oriri obligationem: quare ille iurās, inquit, ante relaxationem cum alia contrahere nequit. Et re vera quantum ad naturam iuramenti verum est, si fiat cum intentione iurandi. Nam quamuis sit cōtra finem iurī illum contrahere assensu coacto, nihilominus non est adeo intrinsecē malum, quin possit fieri materia redēptionis uitæ atq; adeo iurm teneret, secus vbi nullum est iurm. De hoc autē in materia matrimonij latius. In tertio membro responsionis ait D. Tho. qd postquā quis promissum illata vi iuratum soluit, potest id denūtiare iudici, aut p̄xlato, et si per eundem metum iurauerit non denūtiare: quia illa iuratio est contra bonum cōe. Quod quidem verbum non tenuē offert disputandi ansam. Argm. n. extat primum contra rōnem. Nam denunciatio v̄r referri ad emendationem denūtiati: accusatio verò ad publicā iustitiam, nempe vt reus puniatur: in proposito verò etiam si denūtians emendationem alterius neque non proponat, neq; verò speret, potest suā pecuniam repetere. Respōdetur qd huiusmodi denunciatio nō est illarū, quæ p̄ fraternam

Argum.

Vtrum
liceat id
quod vi
soluitur
repetere.

nam

nām correctionem sūt, sed iuridica vt denuntianti ius seruetur, si id modò probauerit: nihilominus hic proximus finis refertur in cōe bonum, qui est vt penes publicam potestatem semper sit facultas ciuium iniurias repensare. Et ideo qui iurauit non denuntiare, iurauit rem illicitam: atq; adeo non fuit iūfo deuinctus. At verò profectò hæc responsio scrupulo non caret. Nam in primis ex ea colligitur qd si ille qui vim inferebat compelleret alium iurare se nunquam denuntiaturum, potius deberet gladio succumbere, quàm id iurare. Nam cum iūfm rei illicitæ sit peccatum, mors potius patienda est q̃ faciendū. Neq; liceret dicere id se iurare, & tñ non habere intētionem iurandi: nam esset mendacium atq; adeo peccatū. Quod aut illatum hoc absurdū sit p̃batur. Ille qui coactus pecuniā soluit non tenetur sub reatū peccati denuntiare: nam pōt suam propriā pecuniam simul atq; iniuriam alteri remittere. Si fortē ille esset tam nefarius latro, vt charitate boni publici oēs tenerētur illū denūtiare, aliud esset. Sed tñ supponamus non esse tam pestilentem, sed hanc mihi irrogasse iniuriam, profectò non teneor eū denūtiare. Si ergo non teneor, sequitur qd gratia cauēdæ mortis, possum iurare nunquā repetere neq; denuntiare: imò iurare qd gratis dono. Tamen illa donatio, quicquid ego dixerim, nunquā poterit securā reddere illius conscientiam, quo minus semper ad restitutionem teneatur. Argū profectò, cogit sub hac distinctione respondere. Dupliciter namq; tale iūfm potest fieri. Vno modo etiam si iurans requisitus à plato fuerit vel à iudice, & tale iūfm neuiquam est faciendum, neq; ob redimendam vitā, quia est iniquum. Quo ideo non obstāte teneor requisitus denuntiare. Alio modo, quod mea sponte non denuntiabo, nec repetam, & hoc licitum est. Atq; hoc pacto D. Thom. intelligendum arbitror. In quarto membro respōtionis ait Diuus Tho. Pontifices eiusmodi iuramenta, non quidem irrita pronuntiare, nam sunt solida: sed relaxare tñ & quod aiūt in illis dispensare. Vbi primum adnotandum est, qd non omne iūfm per illatam iniuriam expressum, si iura spectes, consuevit ecclesia relaxare, sed duntaxat ea quæ vi & metu

extorquentur, vt patet cap. si verò, & c. verum, extra de iureiur. & cap. Abbas, de his quæ vi met. ve caus. fiunt. & 15. q. 6. per totum. Nam iūfm quod quis facit vsurario soluendi vsuras sine relaxatione, videtur Alexan. III. iubere seruare canon. debitores. extra de iureiur. Quamuis iurans iniuriam passus fuerit, quia plus illic inest voluntarij. Haud tñ absurdum esset illi relaxare: quandoquidem vsurarius non habet ius recipiendi. Causa autem relaxationis coactorum prima est, qd plurimum habent inuoluntarij admistum. Quare 15. q. 6. canon. si quandoque. ait illa iuramenta simpliciter non fieri ex corde, qd Deus potissimū inspiciat. Secūda ne causa impuris nefandisq; hominibus porrigatur vim bonis inferendi. Est tamē vt hic bene admonet Caiet. in eiusmodi relaxationibus cauendum, ne in blasphemiam cedant, aut in ecclesiæ contemptum. Si. n. captiuus apud infideles sub iūfo per verum Deum sese obstringeret creditum sibi pretium redemptionis suæ persolvere scādalum esset iūfm postmodum illi relaxare ne soluere. Nō. n. solum Christiana familia, sed & Deus noster contemptui apud illos tum maximē haberetur, imò verò si quis iurasset illuc redire, quamuis esset iniuste captiuus, nec redire sine piculo mortis posset redeundū illi esset, anteq̃ cum ingenti scandalo periculoq; contemptus religionis n̄ræ iūfm illi esset relaxandum. Etenim si gentilitas Romanum illum Regulum tam egregio præconio commendauit qui cum fide Carthaginensibus per falsos deos iurando impignorata dimissus esset Romā illuc rursus, vt cū capitis periculo suā fidē apud hostes liberaret reuersus est, quanto maiori fide & religione tenetur Christianus promissis stare per verū Deū iuratis? Si aut esset persona Reipub. valde utilis, tentanda esset procurandaq; repensatio & redemptio. Contra id autem quod diximus iuramenta non esse ipso facto irrita, sed post iusta causa relaxanda, fortē quis nobis obijciat canonem Abb. de his quæ vi met. ve caus. fiunt, vbi clerico, qui per vim ecclesiā suam abiurauerat, præcepit Papa ecclesiā restitui: quia quæ metu (inquit) & vi fiunt in irritum debent reuocari. Vbi ab vi ratio illa non videtur ibire-

Argu. egre--
gium.

Rñsio.

Relaxa-
tio coa-
cti iura-
menti.

Cauen-
dum scā-
dalum.

Argū.

ibi relaxari, sed irritari. Respondetur tñ, quod illic non fuit simplex solum iuramentum coactum, sed re vera expoliatio prebende, quam Abbas illi clerico ademerat, & alteri contulerat. Et illa sunt quæ Papa irrita

Quartū argm de mento est hoc: Nemo ad duo cōtraria si iurō do mul obligari potest, sed contingit quādo-
loso. que cum qui iurat diversam habere mentem q̄ ille habet cui iuramentū præstatur: ergo eiusmodi iuramentum, non erit obligatorium. Responsio in conciliandis duabus sententijs Isidori & Gregorij versatur,

Isido- quæ sibi prima facie videtur aduersæ. Isid.
rus. namq; lib. sent. 2. & refertur 22. q. 5. canon quacūq; sic ait. Quacūq; arte verborum quis iurat, Deus tamen qui conscientie testis est, ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Vbi in fauorem illius, cui præstatur iuramentum videtur admonere iuramentum dolosum obligare, licet ille qui iurat animum non habeat se obligandi.

Greg. Gregorij verò 26. lib. Moral. verba sunt: Humanæ aures talia verba nostra iudicāt, qualia foris sonant: diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis profertur. Vbi videtur in fauorem iurantis vergere, videlicet quod si non habet mentē obligandi se, non sit obligatus. D. verò Thom. hos patres concilians ait, q̄ quādo intentio iurantis est dolosa, quia. s. intendit alium decipere & supplantare, tunc habet verū sn̄ia Isidori: videlicet quod iuramentum est seruādum s̄m sanum intellectum eius cui præstatur iuramentū. Id quod ex verbis subiunctis Isidori colligit dicentis, q̄ dupliciter reus ille sit, qui & nomen Dei in vanū assumit, & proximum dolo capit. Si verò iurans dolum non adhibeat, tunc locum hēt sn̄ia Gregorij, nēpē q̄ æstiman da sit obligatio iuramenti s̄m intentionē iurantis. At verò profecto conciliatio hæc D. Tho. nonnulla indiget explicatione. Ille enim qui dolo iurat tribus modis potest aliam habere intentionem quam alter intelligit, cui iuramentum præstatur. Vbi primo notandum iuramentum dolosum, ut suprà diximus, ab effectu sic nuncupari: nēpē quod sit intēione fallēdi. Et ideo qualitas hæc propriè conuenit iuramento pmissorio, quod secū affert obligationem aliquid faciendi, vel non faciendi ex iura-

tione pullulans. Tamen si in assertorio nō nunquam insit & dolus cum quis falsum animo decipiendi iurat. Falsitas ergo iuramenti consistit in hoc q̄ verba iurantis foris prolata, eius menti non consonant. Est autem in iuramento pmissorio tria extere considerare, nempe promissionem & iuramentum, quo illa cōfirmatur, quæ tūc præsentia sunt cum fit iuramentum, & præterea executionem seu impletionē pmissionis, quæ in futurū expectatur. Quibus utiq; tribus totidē intus in mente iurantis, rñdent: nempe intentio promittendi seu obligandi se, & intentio iurandi, & intentio implēdi iurm. Et quidem vbi sola hæc tertia deest, si adsint aliæ duæ citra contro uersiam oībus est in cōfesso iurm esse obligatorium. Nam si quis intendit non solum iurare, verū & se iurō uincire, illis duabus intentionibus ligatur. Intentio autem non implendi est quidem iniqua, sed tñ non magis vinculum iuramentum tollit, q̄ si post præstitum adueniret. Et manifestum est ob id q̄ quis intendat, nō id obseruare quod debet, nequaquam absolui obligationis nexu. Rursus si quis fingit se iurare, nō tñ habet iurandi animum, liquidum quoq; est obligationē nullam oriri ex natura iurī. Quoniam cum iuramentum sit actus humanus, vbi abest intentio iurandi, nullum existit iusiurandum. Dubium ergo restat, qm̄ quispiam medio se habet modo: nempe quando intentione quidem iurandi, iurat tñ absq; intentione obligandi se iuramento, seu (quod idem est) id pmissum quod iurat. Hoc enim casu multi sunt, qui censent nullam oriri obligationem: & præcipuē Iurisperiti, quos refert Syluest. modò citatus in verbo, iuramentum 4. quorum adeo sentētiam sequitur. Et ponit exemplum in eo, qui coactus iurat. Et re vera verba Greg. citata videntur primo sonitu huic opinioni patrocinari, ut ait, q̄ iuramentum debet æstimari s̄m intentionem iurantis, atq; adeo si ex corde obligatio non oritur, apparet nullam existere. Et confirmatur, quia cum iuramentum non sit nisi promissionis cōfirmatio, vbi re vera nō est promissio, nulla videtur reliqua iuramenti obligatio. His veruntñ nō obstantibus, rñdetur q̄ vbi vera adest intentio iurandi, & si desit intentio pmissionis

Tria in iuramēto pmissorio.

Dubiū.

Syluest.

Rñsio.

tionis & obligationis, nihilominus subsequitur obligatio. Et ratio est, quod obligatio est naturalis iuramenti effectus, ita scilicet illi innatus, ut igni nativum est calefacere. Quare sicut repugnat igni adesse & non calefacere, sic & iuramentum existere sine obligatione. Vbi autem quis cum intentione iurandi iuramentum profert, vera est iuratio: vera ergo inde existit obligatio. Quocirca non est in hominis potestate in obligatorem à iuramento se mouere. Haud enim ex iurantis voluntate pendet, verè iurare, & tamen sine obligatione. Ratio autem ex his quæ in fronte articuli, & postea super solutionem primi argumenti S. Tho. adnotabamus, colligitur, cõtemplabamur namque secundum D. Tho. duas veritatis rationes iuramento promissorio inesse. scilicet & illam quæ est ratio assertorij, videlicet ut cum quis quid iurando promittit, simul habeat implendi intentionem, & præterea, ut postea in executione, si materia sit licita, id faciat verum quod iurauit, & iuramentum clarum est ferri in utranque. Nam si tamen caderet in priorem, sensus iuramenti promissorii non esset nisi, iuro me promittere, seu verè me habere intentionem iurandi: & tunc sequeretur iuramentum promissorium non esse nisi merè assertorium, atque adeò licet postea in executione ille qui iurauit neutiquam iuramentum impleret, non ideo fieret periurus. Nam in intentione faciendi salua esse tota vis iuramenti; hoc autem est falsissimum. Nam utroque modo fit homo periurus, scilicet & non habendo intentionem implendi quod iurat, & postea id non implendo vbi adsunt alij comites. Fit ergo consequens ut iuramentum feratur in utranque veritatem. Ex quo utique rursum fit consequens quod ex prima veritate enascitur nexus & vinculum ad finem. Sed ais hoc tamen concludi, quod vbi est intentio faciendi quod iuratur, oritur obligatio, vel vbi est intentio obligandi. Imò verò ex hoc quod ille qui iurat tenetur habere intentionem se obligandi, idque subinde faciendi, quod iurat: alias mendaciter iuraret ac perinde deiceret, subsequitur quod et si neutram illarum habeat, sola ipsa intentio iurandi, quæ suapte natura & iure secum alias ambas debet afferre comites, perinde est causa obligationis, ac si utraq; illarum adesset. Et per hoc ad argumenta contrarij respondetur. Ad illam namque auctoritatem Greg. ex qua videtur consequi quod

Solutio
argumē
torum.

tunc iuratio non nascitur ex corde, respondetur eo ipso quod in corde ille habeat iurare, ex eodem corde simul pullulat iuramenti obligatio. Ad aliud verò quod vbi non est promissio, neque intentio promittendi, non est iuramenti obligatio. Respondetur quod cum quisquis intendit promissorie iurare, tenetur simul promittere & se obligare, perinde ex sola intentione iurandi oritur obligatio, ac si se intenderet obligare. Hic ergo est casus sine ludo, nempe quod iuramentum tenet sicut ille cui iuratur intelligit. Atque hoc D. Tho. censet iurare in dolo quod nihil iuranti suffragatur. Quid ergo si quis exterius iuret profertendo verba & tangendo Evangelia, intus tamen non habeat iurandi animum? Respondetur in illo casu non esse verum, sed fictum iuramentum, & tunc habere locum verba Greg. quod Deus non habet illud pro iuramento. Ipse enim mentium scrutator videt iuramentum non nasci ex corde. In foro autem exteriori omnino ab ecclesia quæ per externa verba iudicat, reputatur iuramentum: parique modo in pretorio civili. Sed nunquid in conscientia qui sic iurat, tenebitur id implere. Respondetur minime quidem, ex vi iuramenti, utpote quod nullum est, atque adeò neque contra illi veniens periurij reus fiet. Teneri autem potest alijs legibus, verbi gratia. Si quis ut puella frueretur quæ sui copiam illi facere renuerat, antequam sponsalia illi iuraret, profectò si verbis iurat, tenebitur lege iustitiæ fidem promissum servare. Et pariter in quibuscunque alijs contractibus vbi interuenient, Deo ut des. Deinde gratia cauendi scandali, si quis solenniter iurauit, quamuis fictè in re alicuius momenti, proculdubio si non posset planè persuadere se non verè iurasse, teneretur ficto iuramento sub reatu mortali stare, ne scandalum daret, habereturque in opinione aliorum periurus. Contra hæc autem duo responsionis membra arguitur sic. Qui iurat sine intentione obligandi se ad seruandum promissum, in virtute iurat sine intentione iurandi: ergo superuacaneum est hæc duo distinguere ad conciliandum cum Ludoro Gregorium. Probat autem antecedens, animus iurandi secum habere annexum propositum obligandi: nam alias, ut dictum est, esset periurum: ergo qui non habet intentionem obligandi, sic non habet intentionem iurandi. Eorum namque quæ

Sensus
Isidori.

Sensus
Grego-
rij.

Dubita-
tio.

Argu-
mentum.

condo.

connexa sunt, vno sublato aufertur & alterum. Respondetur annexa quidem esse de iure in hoc sensu, quod qui propositum habet iurandi, debet habere idē subinde obligandi se & seruandi promissum: in facto verò sicut potest esse primum sine alijs sic, & vtrumque aliorum sine primo. Et ratio est: quia quaecunque actio exterior deliberata, secū natura sua affert agendi intentionem: & ideo nisi per formalem negationem mentis excludatur, semper intelligitur vna concurrere cum actione. Intentio iurandi semper in externa iuratione includitur, dummodo & aduertenter, fiat & qui iurat non illam peculiariter & expresse mente remoueat. Quare qui non habet animum se obligandi mentitur quidem circa materiam iuramenti quæ est promissio, non tñ circa ipsam iurationem, imò verè iurat. Ex secundo autem membro emergit dubium vtrum iurare exterius fictè sine intentione iurandi sit peccatum mortale: quia de veniali non est dubium, quandoquidem qui dicit se iurare & non iurat, mentitur. Caiet. impræsentiarū absolute absque vlla distinctione ait esse mortale peccatum, siue ille qui fictè iurat: spontaneè iuret legitime requisitus siue per iniuriam illata vi. Et intelligitur responsio quando planis verbis non æquiuocis exterius iurat. Et ratio eius est quod exterius illud iuramentum fertur supra mendacium, & seruandi promissum, quod non intēdit seruare. Mendacium autem inquit non solum est contrarium vero iuramento interiori, sed et exteriori. Nam quemadmodum cultus exterior idolorū sine animo colendi (quod Marcellinus fertur egisse) peccatum est mortale: quia applicatur cultus cui non debetur. Ita & illud testimonium, Deus est mihi testis quod est actus religionis: applicare mendacio est irreuerentia mortalis. Et illud, Quicumque me erubuerit corā hoībus, hunc & filium hoīs erubescet &c. Qui n. id facit metu humano per Deum fictè iurat. Et re vera qñ iurē iure exigitur, opinio hæc constantem habet veritatem: tunc liquidē illa fictio iurandi perniciosum est mendaciū, cum eiusmodi requisitus iurare sincere teneat; qñ verò per vim & metum postulatur, nō apparet vsq; adeo certa. Denique n. hominem in nemo-

re ab impuris latronibus inuasum, qui sub hac forma iurare cogitur, Iuras mihi tantā numerare pecuniam? & respondeat sic iuro sine intentione tñ iurandi. Arguitur sic, vel fictio illa ob id esset mortale delictum, quod re vera ille habet intentionem faciendi contra iurē: & hoc non, quia iurē nullum est, sed simplex mendacium: tum quia dicit se iurare, & non iurat, tum quia signat se daturum & non habet tale propositum: quare nullum est illic mendacium iurō firmatū vel esset mortale, quia mendacium est perniciosum; & hoc non, quia cum non teneatur iurare, nemini facit iniuriam. Argumentū est argutum, tñ tutiorem arbitror Caietani opinionē, & rō est. Qñ cum ille tunc rñdet sic iuro, non solū est assertio in actu signato (vt dñt logici) id est non solum asserit se iurare: tunc n. solum esset simplex mendacium: sicut si nolens rem aliquam dicere, sic volo: sed est iuratio in actu exercito. Etenim sicut cum dicis, ego loquor, non solum significas te loqui, sed verè illud exerces. Pari modo cum ais, sic iuro, pñde est ac stēdicas, Deus est mihi testis, me pecuniā exhibiturum, aut per Deū pecuniam dabo. Vnde ad argumentum respondetur esse mortale, non propter iniuriā illatam alteri: sed propter illam irreuerentiam, quæ fit Deo saltem exterius asserendo nomen eius in testimonium falsi. Ex quo fit dicere illa verba materialiter in tali casu, non esse mortale, nisi ille qui cogitur non habens intentionem iurandi sic respōderet, dico ego iuro: nam caperet illa verba nunc materialiter: & ideo non iuraret, imò nullum esset peccatum iuxta verbum Hiero. in canon. vtilē. 22. q. 2. vbi ait vtilē esse nonnunquā simulationem, & pariter si rñderet, dico Deus est mihi testis. Totum n. hoc capitur materialiter. Si autem diceret, dico quod Deus est mihi testis, tunc caperetur personaliter, atque adeo verbale mortaleq; esset periurium. Quod si rursus quis arguat, sequeretur inde quod si quis exterius iuraret sine intentione iurandi, iurat tñ verum, mortale quoq; crimen committeret. Est verbi gratia scrupulosus quispiā qui asserit quidem veritatem, cuius est certus, sed tamen requisitus vt iuret, ait se iurare & intus nō iurat. Quod aut id sequatur patet: nā contrahit

Iurare
verū fi-
ctē.

trauenit fini iuramēti qui est veritatis confirmatio quam fingit se cōfirmare & non confirmat. Quare cū menti os dissonet, erit abusus iurandi, atq; adeo mortale peccatum. Imò appareret illud diuini testimonij, utpote quod foris adducitur & animo non firmatur. Hic Caiet. in præsentiarū pp hæc argumēta asserbat esse mortale. Sed hoc profectò non modò non est certum, imò censeo esse falsum si generatim affirmetur. Crediderim inquam qd vbi quis tege cogitur iurare, s. vel à iudice vel ab illo cui interest, mortale sit crimen iurare sine intentione, etiam verum propter iniuriam quæ legi infertur & illic cui interest. Vbi autem per vim & metum extorquetur iuramentum, profectò nimium esset ius rigidaq; assertio illum condemnare ad mortale. Nam tunc non habens intentionem iurandi, nullam illi inferre iniuriā, qui iuramentum extorquet neq; verò legi aut Deo. Nam illa verba iuratoria non adhibentur mendacio, neq; ille propriè facit contra finem iuramenti, neq; testimoniū Dei saltē mortaliter illudit, qñquidem neq; intus neque extra falsum iurat, sed solū fingi per testimoniū illud veritatem confirmare, quam re vera non confirmat: quod erit fortē veniale peccatum, quia est mendacium officiosum, sanè quo quis iniuriam sibi illatā cauere. Hactenus de his qui planis verbis contra mentem iurant. Proximū ergo est, ut dicamus de iuramento, quod verbis sit simulatorijs. Vtrum qui alteri iuramentum præmulato stat promissorium simulatorijs verbis, animo non implendi promissum nec se obligandi, mortaliter peccet? dixerim simulatorijs: nā si planis verbis iuret, cum intentione iurandi, & mēs intus sine aliquo moderamine sit non implere neq; se obligare, manifestum corollarium ijs quæ dicta sunt appenditur, illam intentionem iurō contrariam esse peccatum mortale: qm̄ est intentio faciendi contra quam iurō tenetur. Dubium ergo existit, quādo illa intentio est cum aliqua restitutione. Syluest. namq; loco citato ait, quod si quis coactus externis verbis absolute iuret seruare promissum, neq; tamen absolutam habeat intentionem simpliciter implendi, sed mente tacitus apud se intendat dare si dēt: quidem simulatio in hoc consistit, quod ver-

ba sunt absoluta, mens verò conditionata. Ait inquam illud iuramentum nullū esse peccatū in quo utiq; sensu intelligit textū illum Hieron. c. vile. 21. q. 2. vbi ait, vtilē esse nonnunquam simulationem. At verò duplici hic distinctione opus est. Quoniam, aut extera verba relata ad mentē iurantis planē falsa sunt, aut equiuoca, s. in vno sensu vera, & in altero falsa: aut deniq; ex arte prolata; ut alter cui iuramentū exhibetur ipse callere nequeat. Secunda distinctio est ex parte iurantis. Aut enim ab eo exigitur iuramentum, quod iure facere tenetur, videlicet a suo prælatō iuridice aut à priuata persona, cui ratione contractus iurare tenetur: aut exigitur per vim aut per iniuriam, ut illi cōtingit, qui in nemore intridit in latrones, vel si iudex contra ius illud vult extorquere. His suppositis prima statuitur generalis regula, si verba exterius prolata respectu intentionis iurantis, planē falsa sunt, id est menti eius dissona, vniuersim & absq; vlla exceptione est peccatum mortale. Id quod præsentis exemplo monstratur, vbi extra sine restrictione iuratur & in mentē non hā absoluta intentio, neq; iurās excusatur per illam mentalem restrictionē, dabo si debeo aut iuro dare si debeo. Nam postquā illam verbis non explicat, sed verba sunt absoluta, nō consonat os menti, sed ficta est iuratio; qā intus non sit absolute, ut explicatur extra. Quem ideo casum cōprehendit sn̄a Aug. super Psal. 23. relata eadē cā & questione. can. in dolo, vbi ait: In dolo iurat, q aliter facturū est, q̄ promittit. Quapropter quātuncunq; per vim & iniuriam fuerit iuramentum extortum, factumq; ad redimendam uitam erit mortale peccatum. Sn̄a ergo Hieron. non habet hic locum. Nam quod ait vtilem esse quandoq; simulationem, intelligitur vbi simulatio absq; vlla fieri potest falsitate. Quando aut simulatio sit in verbis, quæ vel sub æquiuoco, vel artificiosè proferūtur, ita ut sensum possint recipere, quē iurans intendit, licet eum alter non percipiat, tunc si iuramentum iure petitur, non licet tali amphibologia uti pp iniuriam quæ fit illi qui ius habet petendi. Qñ verò vi illata petitur, licitū est ea fraude petentē deludere. V.g. Si iniurius ille nequam sic rogaret. Iuramibi

Rūlio.

Genera
lis regu
la.

Aug.

Quādo
verba
sunt æq
uoca.

De iura
mento
verbis si
simulator
ijs, fa-
cto.

Syluest.

mihī tantam numerare pecuniam? & alter responderet, sic vro (absq; I.) non esset peccatum mortale, sed simplex mendaciū: quia fortē nihil tunc vreret. Itē si Dei nomen lingua illa qua fit iuratio, diuersum quoq; aliud habuisset significatum, liceret illud intelligendo, dicere testis mihī est Deus: quamuis alter Deum cœli intelligeret. Aut si altero interrogante. Iuras mihī numerare pecuniam? alter responderet. Tibi iuro numerare: non vt esset sensus, Numerare tibi, hoc est soluere aut tradere: sed tibi iuro apud me pecuniam recensere: quandoquidem, numerare vtrunque significat. Quare tale iuramentum esset verum, iustum, & prudens atque adeo consonum documento Hieron. in canone citato, vtilem. Quoniam tunc simulatio (quoniam absque falsitate fieret) utilis esset. Quamobrem sententia Iudori, quacunque arte verborum, &c. non esset eiusmodi iuramenti contraria: quoniam intelligitur, quando iuramentum est, aut falsum, aut alteri contra ius præiudiciale.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum maior sit obligatio iuramenti, quam voti.

Conclusio.

Cum tam votum, quam iuramentum inter officia sint religionis non immerito inter se conferuntur, vt exploretur vtra sit maior obligatio, votine an iuramenti? Ad quam quæstiunculam D. Th. vnica conclusionē affirmatiua respondet votum ex ratione sua magis est obligatorium, quam iuramentum, idque duabus rationibus persuadet. Prior est. Vis obligandi primū pensari debet ex obiecto, videlicet ratione illius, cui fit obligatio; votum autem promissionem dicit Deo factam, iuramentum autem nonnunquam fit homini, licet fiat per Deum: Sanctior ergo est ac subinde maior obligatio voti. Posterior verò ratio procedit ex causa & radice, vnde eiusmodi obligationes pullulāt, vtraque enim ex diuina radice nascitur. Quapropter tam iuramentum, quam votum (vt suprà monstratum est) ad religionē attinet: tamen diuersimodē. Nam obligatio voti ex fidelitate nascitur, quam Deo in promissis ei factis debemus, vt il-

la persoluamus: obligatio autem iuramenti oritur ex reuerentia, quam eidem debemus. Vt quod per eius nomen alicui pollicemur, reddamus: infidelitas autem fidelitati contraria peior est; quam irreuerentia, nam includit illam: siquidem infidelitas species quædam irreuerentiæ est, non tamen vice versa includitur ab illa. Potest enim quispiam alterum per irreuerentiam dehonestare, quamuis nullā ei fidem frangat. Quò fit, vt infidelitas, ac præsertim hominis, ad Deum maxima sit irreuerentiæ: ergo votum ex ratione sua magis est obligatorium quam iuramentum; quandoquidem eius violatio magis est propter infidelitatem sacrilega.

Conclusio facilis est, tum vt intelligatur, tum etiam vt credatur, si modò nomen significata ex superioribus supponantur. Votum enim vt lib. superiori dicebamus, est promissio facta Deo: iuramentum autem contestatio veritatis, quæ fit per Deum: & nonnunquam promissionis, quæ fit homini. Quare votum propinquius sublimiorique ratione habet Deum pro obiecto, quam iuramentum. Loquimur enim de iuramento per se, quod non est votum. Cum enim ait, Promitto hoc Deo, Deo te sine aliquo medio subdis debitorem, eumq; adeo creditorem ac dominum tui promissi. Cum autem quidpiam promittis homini per Deum, non Deo proxime, sed homini te reddis obnoxium. Neque Deū creditorem & dominum constituis tui promissi, sed testē, & quasi fideiussorem. Quare non solum fractio voti, est fractio fidei Deo debitæ, & fractio iuramenti non nisi violatio eius reuerentiæ: imò verò ipsa eadem reuerentiā Dei impudentius violatur in fractione voti, q̄ in fractione iuramenti. Atq; eam ob rem S. Tho. non fuit contentus ostendere, quod infidelitas in fractione voti ex natura fidelitatis est prior, q̄ irreuerentiā, quæ emergit ex fractione iuramenti; sed adiecit infidelitatem fracti voti esse irreuerentiā, eandemq; maiorem illa quæ est in periurio. Maiorē. n. irreuerentiā facit famulus hero suo, cum fidem illi frangit, absurdusq; cum contēnit, q̄ adducendo eum in testē falsi. Cuius ratio, est, quòd directius ē regione magis facit contra rationē dominij, quod habet

supra

Nota
nouas
conclusionis
rationes.

supra ipsum. Accedit præterea, & alia excellentia voti, quã art. 5. diximus iuramento antecellere. Nã licet tã observatio iuramenti, q̃ voti, pertineat ad religionem: tñ votum suam et materiam facit actum religionis. Dum. n. eleemosynam voues, illã in Deum per religionem refers: & ideo ipsa eleemosynæ erogatio est imperatus actus religionis: materia autem iuramenti minime. Inò reuerentia iuramenti ordinatur ad confirmandã veritatem promissi: Et ideo promissum illud non refertur in Deum: sed in hominem, ob idq; votum interius pertinet ad religionem, q̃ iuramentum: tamen si seruare quoq; iuramentum sit religionis officium: quia est reuerentiam facere Deo. Sed nihilominus consilium est, vt supra diximus, vouere, non aut iurare. sine necessitate. Atq; adeo ex hac parte peius est votum infringere, quã iuramentum.

**Conclusio mo-
deratio.** Conclusio autem hæc quantum ad naturam rei attinet, intelligenda est. Nam posset ratione grauitatis materię, vel aliunde eousq; augeri scelus periurij, vt scelestius esset, q̃ fractio voti. Ecquis. n. ambigat enormius esse crimen iuramentum infringere soluendi homini decẽ millia aureorũ, quã constante iustitia illi debebat, quã fractio illius voti, quo quis eleemosynam decem nummorum Deo vouerit. Ceteris ergo paribus, intelligendum est aut paulo plus aucta iuramenti materia. Hæsitabit quis forsitan circa illud verbum D. Tho. Infidelitas irreuerentiam continet. Nam inter homines adeo videntur diuersa vitia, vt vtrumque possit sine altero existere. Respondetur autem bifariam. Primum, q̃ inter hereticũ & subditũ neutiquam infidelitas absque irreuerentia esse potest: tamen econuerso irreuerentia interuenire valeat aliqua præter infidelitatem. Et de infidelitate hac loquitur propriè S. Tho. Secundò autem respondetur, quod etiam infidelitas inter pares, & domini ad seruum, licet videatur irreuerentiam non includere, nihilominus infidelis omnis sedifragus quodammodo est despector alterius. Quare & dominus cum infidelis est seruo, illum contemnit & quadamtenus irreueretur. Idemque accidit inter pares: quapropter omnis infidelitas speciem quandam irreuerentia continet.

Dubiũ. Argumenta D. Tho. facillima sunt. Primum est, votum est simplex promissio: iuramentum autem diuinum testimonium promissioni adhibet: est ergo præstantius. Respondetur, quod licet hac parte videatur iuramentum excellentius, votum tamen plus ex parte obiecti excellit, quia fit Deo. Secundum, votum nonnunquam Deo factum iuramento confirmatur: id autem per quod aliud confirmatur, robustius videtur, & fortius. Respondetur, & est notanda responsio, quod iuramentum non adhibetur voto, eo quod sit fortius per se vinculum, sed quia est aliud vinculum. Et ideo licet sit minus, additum tñ alteri implicationem facit nexum. Tertium, obligatio voti immanat ex deliberatione humana vouentis: obligatio verò iuri ex diuina veritate quæ attestatur in testimonium: ergo est fortior. Rñdetur, q̃ quamuis obligatio voti pendeat ex humana deliberatione vouentis, & ex illa sola parte non habeat tantam vim, quã iuramentum: tamen quia per deliberatam voluntatem promissio fit Deo, ex parte diuinæ maiestatis, cui maxima debetur fides, nanciscitur votum maius robur, quã iuramentum ex diuina reuerentia.

Argumenta D. Tho. facillima sunt. Primum est, votum est simplex promissio: iuramentum autem diuinum testimonium promissioni adhibet: est ergo præstantius. Respondetur, quod licet hac parte videatur iuramentum excellentius, votum tamen plus ex parte obiecti excellit, quia fit Deo. Secundum, votum nonnunquam Deo factum iuramento confirmatur: id autem per quod aliud confirmatur, robustius videtur, & fortius. Respondetur, & est notanda responsio, quod iuramentum non adhibetur voto, eo quod sit fortius per se vinculum, sed quia est aliud vinculum. Et ideo licet sit minus, additum tñ alteri implicationem facit nexum. Tertium, obligatio voti immanat ex deliberatione humana vouentis: obligatio verò iuri ex diuina veritate quæ attestatur in testimonium: ergo est fortior. Rñdetur, q̃ quamuis obligatio voti pendeat ex humana deliberatione vouentis, & ex illa sola parte non habeat tantam vim, quã iuramentum: tamen quia per deliberatam voluntatem promissio fit Deo, ex parte diuinæ maiestatis, cui maxima debetur fides, nanciscitur votum maius robur, quã iuramentum ex diuina reuerentia.

ARTICVLVS IX.

Utrum in iuramento fieri possit dispensatio.

DEcisioni de obligatione iuramenti annexa est inquisitio de eius dispensatione vtrum licet sit obligatorium, possit tamen eius obligatio per dispensationem extinguí. Et respondetur vnica conclusione affirmatiua in iuramento cadit dispensatio. Probatur primò per locum à maiore. Voti vinculum vt proximè dictum est, æstius est, quã iuramentum: super illo autem potest dispensatio fieri: ergo & super isto. Secundò autem adhibetur ratio altera explicatio: Necessitas dispensationis, vt de voto in superiori libro dicebamus, inde emergit, quod contingit officium aliquod vniuersaliter consideratum esse licitum, vtile & honestum, secundum autem particularem euentum, vel inhonestum, reperiri vel nocuum, atque adeo tunc neque legis neq; voti, det esse materia, vt si quis peregrinationem vouit, quæ post obstaculum

scaculum est alteri officio, quod ille ad maiorem Dei gloriam & ecclesie maius commodum potest exhibere: hoc autem ipsum vultu venire potest in ius: nam si id quod quis iuravit, sit postea inhonestum, repugnat iustitie, & si sit nocivum, repugnat iudicio: ergo pariter in iuramento locum habet dispensatio. Materia hanc illis consultis, quae de voti dispensatione superiori libro disputauimus, facile patet. Sunt nihilominus inter

Duo di-
scrimi-
na inter
votum &
iuramen-
tum.

Dux al-
ia diffe-
rentia.

ter votum & iuramentum duo animaduertenda discrimina, quibus res sit apertior. Differunt. n. tum ex parte obiecti, quod votum fit soli Deo, iuramentum vero fieri potest homini, tum ex parte materiae, quod propria materia voti est opus supererogationis, quod superiori libro declarauimus: materia autem iusi cuiuscunque opus virtutis, ut ius suum unicuique seruare, &c. Ex his pullulant dux alia differentie in dispensationibus meditande. Prior quantum ad illos qui dispensare possunt. Enimvero quauis Papa dispensare valeat in voto, quod est maius, non tamen in iure, quod est minus. Haud. n. relaxare potest iuramentum quod homo homini prestitit id soluendi quod ei debeat. Et hoc neque accidit ex minore facultate Papae, neque ex dignitate iuri, sed ex natura contractus qui iure confirmatur. Enimvero quia est vicarius Dei, potest votum, quod Deo fit, in id quod ei gratius est commutare. At quoniam facultatem non habet tollendi alteri quod suum est, nequit ei iniuriam inferre, cui prestitum est iuramentum, illud relaxando. Et vice versa, quamuis priuatus homo in voto, quod Deo fit, dispensare nequeat, quia non est eius vicarius: ille tamen cui iuramentum prestitum fuit, potest illud relaxare, non quod eum maiorem habeat facultatem, quam Papa, sed quod est dominus bonorum suorum: & ideo sicut potest illa donare, sic & iuramentum sibi exhibitum remittere. Quare illa non est dispensatio: sed remissio donationisque debiti. Secunda differentia ex parte materiae, est quod in commutatione dispensationeque votorum ad id tantum attendi debet, quod Deo sit magis placitum: in iuramentis autem relaxandis cauenda est iniuria, ne fiat tertiae personae. Atqui per has easdem regula de irritatione censendum. Potest quidem pater irritare vo-

tum filij extra legitimam aetatem, & maritus votum uxoris: Ac perinde omne iuramentum quod speciem habet voti: ut si uxor iurasset peregrinationem, aut ieiunium: & pariter si filius ante quartumdecimum annum ingressum iuraret religionis. At vero in illa iuramenta, quae sunt homini, sine cuius uiti; praedicio relaxari nequeunt, non habet paterfamilias tam liberam potestatem. Et sic intelligitur lex Numer. 30. ubi aequa facultas marito conceditur ad relaxandum tam iuramentum quam votum uxoris, & patri ad relaxandum tam iuramentum, quam votum filij. Idemque iure canonico habetur ex concilio Elibertano. 22. quae sit. 5. can. pueri. sed habenda est ratio contractus iuramento confirmati. Quando enim pater, aut maritus irritare potest suorum contractum, tunc filius, & uxor nexu iuramenti soluantur: quia tollitur eius materia. Si autem contractum illum nequit irritare, tunc neque iuramentum. Ob idque quandoque consultus erit ut huiusmodi iuramentorum dispensatio, & relaxatio ab ecclesiae praelatis petantur. Ex his dux regulae dispensandi in iuramento colliguntur. Prima, quod hominis praedicio cessante, nempe tertiae personae, Papa, ut in omni voto potest rationabili causa dispensare, ita & in omni iuramento, quippe quod, ut dictum est, minoris est vinculi. Secunda ad discernendum, quae nam iuramenta solus Papa relaxare possit, quae vero Episcopi, ad id coniiciendi sunt oculi, utrum si essent vota, solus Papa, an uero Episcopi possent illa remittere. Exepli gratia, in tribus uotis nempe religionis, castitatis, & Hierosolymitanae peregrinationis, solus Papa dispensare potest. Fit ergo consequens, ut in similibus iuramentis earundem trium religionum ad solum ipsum dispensare pertineat. At quia in alijs omnibus uotis nempe aliarum peregrinationum, ieiuniorum, &c. Item non ludendi, aut non uenandi, &c. Episcopi dispensare possunt, sit ut in similibus iuramentis fortiori ratione iude Episcopi dispensandi facultate fungantur.

Primum argumentum S. Thomae est. Sicut ad iuramentum assertorium, ita & ad promissorium ueritas requiritur: cum nemine tamen dispensari potest, ut contra ueritatem

Dux re-
gulae di-
spensan-
di.

Primum
argum-
S. Tho.

veritatē de præsentibus, vel præteritis asserendo iuret: ergo neq; ullus potest dispensare super iurō, quod quis de futuro fecit. Respondet D. Tho. illationem nullam esse. Quando n. super iuramento promissorium dispensatur, nō eō tendit dispensatio, ut qui iuravit, contra iuramentum faciat, ut si manente iuramenti vinculo faciat contra. Et in hoc par est promissorium assertorium. Nam sicut ius divinū est, ut nemo asserendo falsum iuret, ita ut q̄ iurando promissit, observet, si adsint alij comites, præceptum autem divinum non est dispensabile. Sed effectus dispensationis est, ut id q̄ sub iuramento cadebat, sub illo amplius non cadat. Ut si quis iuravit ieiunium, q̄ postea obstaculum est vberioris virtutis, si cuti de voto dictum est. Materia aut assertorij, quæ est præterita, aut p̄s veritas postquam iuratum est, non est mutabilis: nam ad præterita non est potentia, & iō dispensatio in illa fieri non potest: dispensare autem in ipso actu iurandi, videlicet ut iures falsum, esset contra præceptum divinum. Materia autē promissorij, quia est de futuro, variari pōt: ut q̄ quis fuerit prius idonea, quæ sub iuramento promitteretur, fiat postea inidonea, ut impleatur, atq; in hoc dispensationis ratio consistit. Secundum argumentum est, iuramentum in eius commodum fit, cui præstatur: ille autem non videtur tale iuramentum relaxare posse: ergo multo minus Papa, vel alius, cui nihil iuramentum interest. Responsio est bifariam quempiam posse alteri rem aliquā iurare. Vno modo, quando illi id pollicetur quod est ei utile: cui adeo iuramentū illud interest. Et ideo à tali iuramento potest ille iurantem absolvere: quia potest ius, quod habet alteri remittere. Alio modo, quando quis alteri id iurando promittit quod ad divinum attinet honorē: qualia sunt opera pietatis & religionis: ut religionē intrare, eleemosinā erogare, &c. Et tunc, inquit, ille, cui fit promissio non pōt iurantem absolvere: qm̄ iurationes huiusmodi nō sūt proprie homini, sed Deo. Nisi forsan promissio conditionalis esset, ab illo hoīe dependens, cui fit. Ut si quis alteri ingressum religionis iuraret, si illi expedire videretur. Est ergo solutio præfens discretē observanda, ut intelligamus

Secundum argumentum.

Notanda solutio.

non omnem promissionem quæ verbo fit homini, re vera illi duntaxat fieri. Posset n. ignarus facile decepti credens quidquid iurat amico in eius facultate esse, illud remittere: cum tamen regula sit fallax, sed ad materiam respiciendum est. Quando enim quis amico pecuniā daturū se iurat, vel aliud eius commodum facturū, id verū est: qm̄ verò id quod promittitur, materia religionis est, aut pietatis, materia ipsa sua natura ostendit speciem hñe voti, quæ Deo fit. Ut si ingressum religionis, ieiunium, peregrinationem, servitiū hospitalis, & similia iures. Quod si contra arguas, sequeretur q̄ si ego amico iurare pondus auri in dotē suæ filiae elargiri, nō posset ille mihi remittere, sicut si absolute illud iurarem. Nā dotare virginem vñ opus elemosinæ, ac subinde pietatis atq; adeo esse votū, hoc aut videtur durum. Rñdetur q̄ huiusmodi promissiones sunt ancipites: & iō videndum est, quo aīo fiant. Etenim si promissio fit homini in grām ipsius humano more, iurm pōt ab illo amico relaxari: sicut ipsa puella idē sibi præstitum iurm posset remittere. Si verò promissio fit intuitu pietatis, & religionis, naturā iā induit votū, quod ab homine relaxari nō potest. Pariter si iurasti pauperi ipsum alere, speculandum est, quo animo id fecisti, videlicet an animo id Deo vouendi, an solo proposito te illi pauperi obligādi. Priorem enim obligationem relaxare ille nequit, potest aut poster. orē. In alijs verò materijs profecto res est dubia: ut si iurasti amico nō ledere, aut non venari: si enim aīum habuisti illi tm̄ promissionem facere, illique te duntaxat obligare, ille tibi pōt remittere: secus, si per viam religionis id fecisti. Itaq; quotiescunq; hñmōi iuramenta speciem habent voti, licet facta sint altero mouente homine, & ut illi rem faceres gratam relaxatio pertinet ad Episcopum, vel Papam, secundum qualitatem materiæ. Et ideo quando absolute fiunt, ita ut qui fecit, discernere nequeat, quem animū habuerit censenda sunt, propter naturam materiæ, vota iuramento firmata. Tertio argumentatur S. Thomas, & eos explorat q̄ dispensare pñt, & dispensandi causas. Et est eiusmodi. Ep̄s pōt dispensare in votis vulgaribus, exceptis tribus soli Papæ reservatis: Soto, de iust. & iu. Ccc ergo

argum.

Tertium argumentum.

ergo eadem ratione posset in iuramentis; quod tñ vñ esse contra iura, quæ iuramentorum relaxationes Papæ videntur remittere: vt c. verum, extra de iureiur. Quæstio ergo est, vtrū par sit facultas dispensandi in iuramentis & in votis? Respondet autem quatuor membris. Primum est qd vbi iuramentum sit, aut de re illicita aut de impedimento maioris boni, multa opus est dispensatione, sed prius nullatenus est seruandum: posterius verò, licet seruari possit, consultius tñ est vt non seruetur. Secundum membrum est, qd ubi iuramentum ambiguitatem habet, licitumne sit, aut conducent, aut nocuum, seu simpliciter in genere, seu in tali casu, tunc Episcopus dispensare potest. Subintelligitur tñ tribus illis exceptis. scilicet religionis, perpetuæ castitatis, & peregrinationis Hierosolymitanæ. Tertium membrum est, quod vbi iuramentum manifestum est esse licitum utile & honestum, nō vñ locum habere dispensatio, nisi aliquid melius occurrat in commune bonū conferens. Et hoc, inquit, ad potestatem Papæ pertinere vñ. Quartum assertum est, ad vnūquemque pertinere irritare iuramentum quod à sibi subdito factū est, circa ea quæ eius potestati subduntur: vt pater irritare potest iuramentum puellæ, & vir vxoris: vt hñ Num. 30. quod iam supra expositu est. Quartum verò membrum nonnihil habet ambiguitatis. Haud enim vñ hic D. Tho. iuramenta distinguere, in quibus solus Papa dispensare potest, & in quibus potest Episcopus ex natura materię, sicut in votis, vt. scilicet tria referuntur Papæ, & alia committantur Episcopo: sed ex conditione & qualitate ambiguitatis: nempe vt illa de quibus ambigitur, an sint conducentia, subdantur Episcopo: reliqua verò referuntur Papæ. Nos tñ proximè contrarium dicebamus. Id quod ratio comprobare videtur. Nam si votum, arctius vinculum est, sit, vt tantam facultatem habeat episcopus vt vniuersa iuramenta, quantam in vota, nisi expressè sint reseruata. Respondetur, qd quantum ad regem rationis, & iuris, non asserit D. Tho. contrarium: sed quantum ad æquitatem, & vt tutius conscientijs consulatur, consuevit ecclesia res magis arduas ad Papæ tribunal deferre. Ad quæ, vt hñ de baptismo, & eius effectu,

c. maiores. sunt maiores causæ referendæ. Et ideo nemo hic de verbo ambiguitatis fallat, vbi. n. res iurata, ambigua est, sitne expediens, facilius est dispensatio: & ideo committitur episcopo. Quia quanto materia est magis ambigua, tanto est certius, & clarius dispensandum esse. Quando verò res iurata non est ambigua, sed palam est fuisse licitam, maior est ambiguitas, an sit dispensandum, difficiliusq; adeo est dispensatio: quia re vera id non licet, nisi vbi res maioris cōmodi superuenerit. Et ideo reseruatur Papæ. Qua de cā, vt inter arguendum adnotauit D. Tho. cano. si verò & verum, extra de iureiur. & cano. Abb. de his quæ vi met. ve cau. si. & 15. q. 6. per totum, & alij complures iuramentorum dispensationes à solo pontifice maximè leguntur factæ. Et ita præcipuè obseruandum est quādo iuramenta fiunt hominibus quibus interest. Illa. n. nūquam, aut vix vnquam, & tunc maximè de cā, sunt relaxanda. Haud enim negauerim, quin episcopus etiam id possit, nisi sint expressè reseruata. Vt sunt iura super statutis collegiorum, scholarum, & ecclesiarum, quæ sunt Papæ, quorum dispensationes sibi reseruat. Ac præcipuè illa, vt D. Tho. hic insinuat, quæ super bonis ecclesiasticarum rerum dispensandis fiunt. Hæc. n. iuramenta ne facile eadem bona dilapidentur, Papæ solita sunt reseruari: Illa verò iuramenta quæ super beneficijs fiunt, licet plenariè ad Papā pertineant, tamen si quis clericus iurauerit nō acceptare præbendam, nec ecclesiæ seruire, episcopus vbi expedire senserit, poterit super eiusmodi iuramentis dispensare, imò & cogere, vt accipiat sicuti Greg. coegit Flor. Archid. accipere episcopatum, vt supra citauimus cano. Floren. dist. 85. Est autem hic apprimè obseruandum, qd sicut de voto dictū est, nemo in iuramentis sine legitima causā dispensare valet. De quibus aut causis, non opus est hic alium meditari tractatum, præter illum, quē de voto libro pximo, q. 4. arti. 3. scripsimus: vbi eas latissimè dilucidauimus. Consuevit n. super iuramentis bifariam dispensari. scilicet aut directè aut indirectè. Directè autē, ratione subditæ materię, vt modò de rebus beneficijsq; ecclesiasticis dicebamus: in quorum dispensationem Papa plenissima fungitur

Dispensare super iuramentis nō licet absque legitima causa.

gitur potestate, atq; adeo facultate in iuramentis dispensandi, quæ in illam materiã feruntur ratione venditionis, aut commutationis eorum. Quocirca in omni in iuramento dispensabili dñ sit, subintelligitur nisi superiori potestati rationabilis visa fuerit dispensatio: vt patet c. venientes, extra de iureiur. Imò vt de voto dicebamus, quantuncunq; quis iuret nō petere dispensationem, neq; illa vti, potest vbi ratio id planè poposcerit prelato iuramentum patescere, & si ille voluerit dispensare, pōt illa vti: sunt enim huiusmodi iuramenta & fatua & fictilia. Secundò dispensat ecclesia ex officio propter causam: vt de iuramento coacto dictum est, cuius dispensatio in odium illius fit, qui vim intulit, & vbi quis deceptionem aliquam, vel nimiam facilitatem citra consilium iurandi allegaret. Sed in hæc etiam dispensare valet episcopus. Et pariter in odium excommunicatorum, iuramenta quæ illis fiunt, relaxantur, vt patet 15. q. 6. cano. nos sanctorum, & can. iuratos. Fit deniq; dispensatio alias ob causas, vt si licentiatu iurat non recipere doctoratum nisi in tali vniuersitate, & post superuenit causa iusta alibi recipiendi, Papa dispensat, non alius, si statuta sunt illius. In summa, vbicunq; cedit in commune bonū nisi tertiæ personæ iniuria fiat, legitime esse potest dispensatio. In directè verò fit dispensatio, quando subtrahitur materia iurī, vt si Papa episcopum functione sua priuat, aut regem regno subditos absoluit ne iusto obedientie illi amplius teneantur. Et pariter si statuta reuocat, quæ quis iurauit, eo ipso iurantem nexu iuramenti absoluit. Hæc autem omnia plana sunt. In dubium autem repetere qd impræsentiarum posset, vtum si Papa in iuramento sine cā illegitimè dispensat, dispensatio teneat, sic vt qui cōtra iuramentū deinceps fecerit, nō sit periurus? Exempli gratia, si ego iurauī pecuniā debitā creditori meo soluere, quamuis Papa nō me absolvere possit ab illo debito: quin virtute iustitiæ reddere conuincat, vtum si absq; vlla cā dispense in iuramento, tollatur mihi religionis ratio, qua insup obligabat, vt liber sim à periurio et si nō soluiam. Hoc autem satis lib. 1. discussimus, q. 1. art. 3. in dispensatione legum: quod post

lib. 7. de voto resumpimus. Et ideo hic cōtra disputationem respondemus, minimè dispensationem esse validam. In illa enim quæ sunt de iure diuino, & naturali, dispensatio neutrquam cadit. Cdm ergo de iure diuino sit, vt qui vouit, reddat, atque adeo qd quis iurauit, quamuis illa vincula ex voluntate vouentis, vel iurantis nata fuerint nequeūt profectò sine causa tolli. Et multo minus, quando iuramentum fit alteri cui interest, vt exēplo proximo modò explicabamus. Nā illi cui pecuniam debeo, non solū id interest, qd illi soluere teneor, verū & modus, quo teneor. Et ideo absq; illius præiudicio, vt in principio dicebamus, relaxare Papa illud iuramentum nequit. Quare si id sine vrgentissima cā facere attētare, relaxatio, nisi fallor, non teneat. Cetera vide in libro superiori de voto.

ARTICVLVS X.

Vtrum omnibus cuiuscunque conditionis liceat absque discrimine quocunque tempore iurare.

CUm iuramentum actus sit religionis, & nonnunquam necessarius, meritò in calce eius disputationis queritur, vtum omnibus id competat, an aliqui ab eo prestando cohibeantur. Ad quod D. Thom. supposita distinctione, tribus conclusionibus respondet. Iuramentum. n. & ratione Dei, per quem iuratur, æstimari potest, cui maxima debetur reuerentia, & ex parte iurantis hominis, qui in testimonium suæ veritatis, illo indiget. Prima ergo conclusio est ratione prioris cōsiderationis duo hominum genera in solēni iurandi officio iure denotantur: nēpē pueri ante annos pubertatis iurare non coguntur. Periuri verò & infames ab eodē officio arcētur. Secūda: Ob eandē reuerentiā iurare in sanctis solēniter, nisi à ieiuniis fiat, nō reputat honestum, vt 22. q. 5. Corne. Papa definiuit can. honestū. Tertia conclusio: Ex secūda rōne prouenit, vt personas egregiæ dignitatis iurare solēniter nō deceat, quales sunt sacerdotes. Debent. n. esse tantę auctoritatis, vt citra iuramentum sit eis adhibenda fides. Vnde 22. q. 4. c. si quis presbyter, hñ qd sacerdotes ex leui causa iurare non debent. Quarta conclusio: In necessitate, vel pro

Cōclu.
prima.

Secūda
conclu.

Tertia
conclu.

Quarta
conclu.

Dubiū
an dispē
satio si
ne caus
sa sit va
lida.

magna utilitate licitum est illis iurare precipue pro spiritualibus negotijs: etiam in diebus festis, in quibus citra tales casus non licet.

Conclusiones istæ omnes habentur in iure: sed sunt dextero legitimoque sensu intelligendæ, imprimis prima tam de pueris quam de periuris hñ 2. q. 5. can. paruuli. Et illico can. pueri. explicatius designatur ætas, nempe q̄ ante annos 14. iurare non cogantur. Sed perspice differentiam, q̄ pueri non coguntur, si iurare renuerint. Si autem vigere in illis ratio apparuerit, & vltro se ad iurandum obtulerint, quantum ad tenorem illorum canonum, non apparent repellendi. Periuri verò etiam si iurare voluerint cohibentur. Et ratio discriminis est, q̄ pueros solus naturalis defectus ætatis facit non esse satis ad iurandum idoneos. Et ideo mitius illos ius admonet, vt iurare caueant: periuros verò vitium ipsum in idoneos reddit. Et qua ratione non coguntur iurare pueri, arcentur, & à iurando furiosi. Moderati tamē sumus conclusiones de iuramento solenni, quod ad publicum testimonium exigitur. Nam de illo & iura loquuntur & D. Thom. intelligit, vt in solutione secundi patebit. Ex quo fit consequens, q̄ qui periurus antea fuit, dum priuatim, vt reliquum vulgus iurat non magis peccat, quā reliqui: neq; dum iterum deierat, illud singulare periurium habet duplicem malitiam: vnā scilicet, quia periurium, atq; alteram, quia fit post aliud. Imò verò periurus non quicumq; à ferendo testimonio repellitur, sed ille, qui reus in iudicio factus est periurij, atq; adeo condemnatus. Quocirca licet quis priuatim pluries mendaciter iuraucrit, non ideo est à testimonio ferendo cohibendus. Circa secundam conclusionem, venerationem adnotato, quæ iuramento debetur. Nam quamuis ceremonia illa, vt nemo nisi ieiunus ad solum iuramentum admittatur, nō sit prorsus necessaria, reputabatur tamen olim inhonestū aliter fieri, vt quasi ad sacrosanctum sacramentum altaris; sic ad iuramentum accederetur: nempe vt iuraturus attentiori animo secum reputaret, certissimumne esset, id quod sub iuramento asserturus accedebat. Quapropter, & alijs circumstantijs exornabatur iuramentum,

scilicet ratione loci, vt nemo nisi in templo, & super altari, & libro euangeliorum attacto, quæ sacerdos in manibus teneret: quasi ante tribunal Dei tremebundus iuramentum præstaret. Vnde homil. 15. ad populum Chrysostom. Non ita gemo & deploro quospiam in vijs iugulatos, audiēs, sicut gemo, & lachrymis prosequor, & horresco, cum video quempiam prope mensam hanc. scilicet altare venientem, & manus imponentem, & euangelij iurantem attactis. Immo & apud Ethnicos, vt inter Romanorū problemata apud Plutarchū extat, nemini Herculem sub testō iurare licebat: sed sub odio, quasi in Iouis pntia, vt iuraturus admoneretur quantum iudicium præstando iuramento deberetur. Tertia conclusio: nempe vt honor ille sacerdotibus deferatur ne pro leuibus iurent loco citato, cano. si quis presbyter. 2. q. 4. habetur. Vbi adhibetur, q̄ vice iuramenti per sanctam consecrationem interrogentur, & 21. q. 5. cano. nullus primo cauetur, ne vllus ex ecclesiastico ordine quicquam laico cuiquam super euangelia iurare præsumat. Adijcitur autem eodem canone, si quis presbyter. & in proximo, presbyter, q̄ in certis causis, nempe ad purgandam suam innocentiam, & pro alijs causis spiritualibus iurare eis liceat. Fuit enim etiā in lege naturæ tanta sanctitate habitum iuramentum, vt à personis integræ vitæ & intemeratæ fidei illud petere nefas esset. Vnde & inter eadem Romanorū problemata refert Plutare, q̄ viris ingenuis & nobilitate insignibus iusiurandum tormenti genus erat: seruis namq; & mancipijs non deferiebantur iuramentum, sed in eculeū rapiebantur, vt quæstione ab illis extorqueretur veritas: liberis verò & ingenuis, quos torquere non licebat, idem reputabatur iuramentum ad extorquendam veritatem, quod seruis tormentum. Continebat præterea eorum religio, vt neque Diali flammæ neq; sacerdotibus iurare ligeret, sed simplex eorum assertio pro iusiurando duceretur. Quod si cum ista iuratoriæ religionis sanctitate abusum nostrorū tpum conferas, non poteris non locum deplorare, in quē Christiana religio hac parte deciderit. Admittuntur. n. immo de improviso abripiuntur ad iurandum

Chryso.

Ethnicorum religio.

Declaratio tertie conclusionis.

Ethnicorum mos.

Iurandi abusus.

Nota.

Conclusionum moderatio.

Iusiurandi venerationis.

dum sine defectu cuiuscunq; sortis hoīes, nempe bubulci, muliones, baiuli, ebrij, & belluones, neq; verò in templo, sed vbi ius iurare absq; vlla præmeditatione cogunt. Neque verò sacerdotibus idem honos hñ, quem iura sanxerunt, sed promiscue vti seculare vulgus iurare coguntur, imò ipsi se offerunt. Qua de re adeo iurandi religio iam viluit, vt periuria, pro minimis delictis habeantur. Sed de hoc q. seq. art. 3. iterum: vbi de tertio comite repetendus est sermo.

Arg. 1.
D. Tho.
maz.

Primum argm̄ D. Tho. est, iur̄m ad confirmationem inducitur, vt ait ad Heb. 6. Paul. Vnicuique autem suū dictum confirmare congruit; ergo quicunq; iurare potest. Responsio ad minorem præmissam dirigatur. Quidam enim sunt quos ob proprium defectum dicta sua iur̄o firmare non decet.

Arg. 2.
ex Chry.
sost.

Alij verò, quos propter firmitatem suę auctoritatis eo non indigent. Secundū argm̄ sumitur ex Chrysost. hom. 44. super Matt. c. 23. vbi ait, Si aliqua causa fuerit iurandi, modicū vñ facere, qui iurat per Deum: sed qui iurat per euangelia, maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendum est: Stulti, scripturę propter Deum factę sunt, non Deus propter scripturas. Quibus verbis edocet grauius esse iurare per Deum, quàm per euangelia. Quicunque autem & quocunq; tempore communi locutione iurare per Deum consueuerunt; ergo à fortiori omnes cuiuscunq; cōditionis possunt per Euangelia (quod leuius est iurare,) respondet D. Thom. interpretando Chrysostomum, nempe quod iur̄m s̄m se consideratum grauius est, cū sit per Deum, quàm cū sit per euangelia. Nam, vt ait ad Publicolam August. Quanto fortius est id, per quod iurauit, tanto iuramentum stri-

Gravius
iur̄m p
Deum,
quā per
Euange-
lia.

ctius obligat. Nihilominus cōuersò propter modū iuramenti potest fieri grauius, dum sit per euangelia solenniter; tum q̄ cum sit solenniter sit cum maiori deliberatione, quàm dum sit priuatim per Deū; tum etiam q̄ maius esset tunc scandalum periurij, quia publicitus fit. Et ideo cohibita sunt personarum aliquę conditiones, à iuramento solenni per euangelia, quæ iurare, vt reliquum vulgus, per Deum permittuntur. Quæstione autem sequenti artic. 3. de hac re iterum. Tertium argm̄ est. Idem esse effectus non potest contraria-

Arg. 3.
D. Th.

rum causarum: excluduntur autem aliqui à iuramento propter defectum, vt pueri & periuri; ergo nulli debent propter excellentiam excludi, vt sacerdotes. Respondetur non esse absurdum, q̄ in priori præmissa negatur, nempe, vt aliqui excludantur, quia maioris sunt auctoritatis, quàm vt eos iurare deceat: alij verò, quia minoris, quàm eorum iur̄o stetur. Quartum denique argm̄ est: nullus homo in hoc seculo tantę auctoritatis est quàm Angelus. Nam vt Matth. 11. ait Christus, Qui minor est in regno celorum, maior est Ioanne Baptista: Angelus autem, vt Apocalyp. 10. legitur, iurauit per viuētem in secula seculorum, ergo homo quantacunque sit dignitatis, iurare potest. Responsio autē est, quàm in primo artic. copiosè dilucidauimus. Enimverò, vt Deus minimè q̄ id iurat, q̄ necesse habeat asserta sua per aliquid fortius confirmare, sed ad ostendendum immobilitatem illius quod iurat; sic & Angelus non iurat, nisi ad ostendendum id quod affirmat, ex immobili infallibilique Dei dispositione procedere. At verò quoniam homines non iurant, nisi vt certiora dicta sua faciant illi qui sunt eximie dignitatis, iuramento non indigent.

Arg. 4.

Angelo-
rum iu-
ratio

Q V Æ S T I O II.

DE PERIVRIO.

S. Thom. 2. 2. quæst. 98.

A R T I C V L V S I.

Vtrum falsitas requiratur ad periurium.

QUAMVIS D. Tho. alium ordinem seruauerit inter q̄onem de iur̄o, & hanc de periurio materiā superstitionis interserens: qm̄ tñ non est mihi animus illam, quæ latissima est materiam modo tractare, ordini consentaneum duxi, virtuti iur̄i extremū periurij vitium adiungere, q̄ q. Sententiarū Magister in 3. dist. 39. disputauit. Est ergo primus quæstionis articulus, vt moris est D. Tho. generalis: Vtrum s. vniuersum omni periurio falsitas insit? Ad quam q. vnica cōclusionē affirmatiua rñdet, s. q̄ de ratione intrinseca

Conclu-
sio.

Ccc 3 periur.

Periurium. periurij est falsitas: Hoc primum patet ex eius definitione, quę rei naturam exponit.

Est enim periurium ut loco citato ait snia- sum magister, nihil aliud quā mendaciū iuso firmatum. Ratione aut id confirmatur. Morales actus, ut 12. q. 1. art. 2. definitū est, ex fine sortiuntur speciem: finis autem iusi est confirmatio dicti humani: confirmatio autem eiusmodi per hoc fit, qd illud dictum firmiter ostenditur esse verum: qd quidem rei falsę contingere non potest: ergo falsitas confirmationi veritatis opponitur, quę ideo finem iuramenti euacuat. Fit ergo ex his consequens peruersitatem iuramenti quod periurium dicitur, a falsitate præcipue speciem sortiri, atque adeo de ratione periurij esse falsitatem, sicuti veritas est de ratione legitimi iuramenti.

Quæstio hæc egregia est, per q̄ præcedens perfectius elucidatur. Nam qm̄ opposita iuxta se posita, clarius elucescunt, a multis, quę illic se insinuabant, vsq; ad hunc locum supersedimus. In introita verò examinationis præsentis conclusionis, obijcit se contra probationem eius Caiet. qui hanc falsitatem deglutire non potest, qd finis iuramenti sit confirmatio humani dicti. Quod in D. Tho. ut superiori q. art. 4. & 5. & hic liquidis verbis affirmat, & in solutione secundi. Ratio vero suę formidinis est: quia cōcedere submetuit id, quod nobilius est, nempe actum religionis (qualis est iusm) referendum esse ad id, qd est ignobilius, puta ad confirmandum hominis dictum ceu medium ad finem. Illic tamen nempe artic. 5. satis responsum a nobis est, videlicet non esse formidandum finem iuramenti esse firmare humanum dictum qñquidem hoc ipsum in glorā Dei refertur, quod illic copiosius explicuimus. Hoc ergo prætermisso, non nihil profecto ambiguitatis conclusio habet S. Thom. quatenus generalis est. Non enim ad omne periurium videtur requiri falsitas. Immo etiam si iuratio sit vera, aliunde videtur habere posse rationem periurij. Et ratio quidem hesitandi est, quam hic D. Tho. argumento 1. tangit, & præcedenti q. art. 3. fuit tacta. Ait. n.

Dubitatio. Hieron. super illud Hieremix 4. iurabis, vivit Dominus in veritate, in iudicio, & iustitia, tres illos comites, scilicet veritatem, iudicium, & iustitiā, sic esse iuramentum ne-

Hieron. cessarios; ut quęcunque illorum unus defuerit, periurium sit: potest autem assistente veritate deesse vel iustitia, vel iudicium, & tunc quidem erit absque falsitate periurium. ut verbi gratia: Si quis iuret hominē occidere, quod patrare intendit, & patraturus est. Ob hoc ergo argumētum, ut D.

Bonavent. in 3. dist. 39. q. 1. refert non deficere, qui negarint omne periurium esse mendacium, immo citra mendacium, ut argumentum ostendit, aiunt posse contingere. Neq; verò Hieron. ait qd vbiunque aliquis trium comitum defuerit, sit mendacium, aut falsitas, aut periurium: insinuās, qd citra falsitatem, & mendacium pōt esse periurium. Et certē ad ipsum ratione confirmare videtur. Nam cum veritas sit vnus comes per se ab alijs duobus distinctus, fit ut peruersitas iusi accidere possit absq; falsitatis vitio, per hoc qd desit, aut iustitia aut iudicium. Hoc tñ non obstanter respondetur omni periurio germanam esse falsitatem, pp rationem S. Tho. Etenim periurium & legitimum iusm ē regione opponitur: legitimum autem est veritatis confirmatio. Cum ergo falsitas veritati opponatur, exactius D. Tho. loquitur, dum ait, omne periurium aliquā falsitatem involvere. At verò, ut vera sit hæc sententia, non debet accipi falsitas, ut est cōtraria veritati, quę est primus iureiurandi comes: hoc enim satis ratio hæc proxima persuasit: quandoquidem absq; illo primo comite, qui est veritas, possit periurium accidere: sed accipitur falsitas, ut sit cōe genus ad plures falsitatis gradus & species. Vnde bene ait D. in solutione primi, quod primò & principaliter (adde & maximē propriē & formaliter) periuriū est, vbi deest actu veritas, quę est primus comes: tunc enim actu exurgit falsitas: atque id potissimum, dum quis consultò, scilicet sciens & prudens intendit falsum asseuerare. Siue in iuramento fiat assertorio, siue promissorio, scilicet quando quis pollicetur id quod nō intendit facere. Vadit enim expressē tunc contra mentem, vbi perficitur ratio mendacij, quam quidem falsitatem suprā diximus in promissorio semper esse peccatum mortale, et si quis iuraret hominem occidere, qd facere non intenderet. Idemque proinde gradus est, quādo quis iuramento

Bonavent.

Conclusio sexpositio. Tres falsitatis gradus.

asserto-

asserit iurat, id quod verum est putans esse falsum. Nam vadit etiam contra mentem, atque adeo formaliter est mendacium: licet materialiter verum iuret: quare spiritus erit mortale crimine. Hoc ergo iuramentum suapte proprietate & natura dicitur falsum, eo quod verbum menti non consonat: dicitur autem quoniam est promissorium, ab effectu dolosum, quia fit ad decipiendum. Ad hunc autem gradum reducit, cum quis id quod falsum est iurat, putans esse verum: ex negligentia tamen, quia diligentiam omisit: quod adhibere tenebatur, ut certior fieret. Erit tamen peccatum non spiritus mortale, sed secundum negligentiam culpam. Secundario autem falsitas inest periurio defectu secundi comitis nempe iustitiae, ut si quis iuret peccatum mortale perpetrare. Tunc n. licet illud facere proponat, atque adeo insit ei veritas, quæ est primus comes, deest tamen ratione contrariæ obligationis veritas quæ est quoddam falsitatis genus. Fit n. ipsa iuratione periurus, propterea quod id iurat, quod alia lege tenetur falsum facere. Itaque licet postea sit facturus, tamen iurando deieravit, atque adeo quodammodo falsum iuravit in virtute contrariæ obligationis. Atqui huc ille reducitur, qui iurat non facere opus consilij, & supererogationis: nam licet illud possit implere, ut supra diximus, ad id tamen non tenetur. Et ideo est quædam falsitas propter obligationis defectum: quia consultius est postea iuramentum falsificare. Tertium genus falsitatis est, ubi deest iudicij veritas. Nam etsi quis verum quidem iuret putans esse verum: leuiter tamen, ac temere. scilicet aut citra necessitatem, aut citra cordatam aduertentiam, ut certior veritatis fiat antequam iuraret, licet insit illic simpliciter veritas, est tamen quædam falsitas in potentia, propterea quod, qui sic iurat, in periculo iurandi falsum versatur. Sunt ergo tres falsitatis gradus. scilicet primus simpliciter in actu: secundus in virtute, aut contrariæ obligationis, aut contrarij consilij: at denique tertius in potentia deierandi. Hac ergo ratione asseritur omni periurio inesse falsitatem, suo cuiusque gradu & ordine. Quæ utique ratione superiori quod articulo 3. ut omne periurij genus ad normam euangelicæ prohibitionis exigeremus, quæ est, ne nomen Dei assumamus in vanum, triplex vanitatis genus iuxta hos tres falsitatis gradus

discreuimus. Sed arguis, quod neque illis gradibus falsitatis admissis tueri possumus omnem periurium esse mendacium, ut Magister sententiarum ait, & D. Thomas consentit. Nam ubi quis id iurat, quod verum esse censet, quod tamen materialiter est falsum periurus est. Et tamen non vadit contra mentem, atque adeo neque mentitur: hoc enim est mentiri. Et multo minus, si id quod iurat, verum est: non tamen veritatem satis explorauit. Respondetur quod in priori casu vadit contra mentem quæ tenebatur habere, & habuisset, si diligenter rimatus esset veritatem. Et in posteriori quodammodo dicitur ire contra mentem, propterea quod non habet mentem tam veritatis consciam & certam, quæ iuramento affirmat. In secundo argum. inquitur, utrum iuratio veritatis per falsos Deos mereatur nomen periurij? Apparet enim potius hoc esse periurium, quam iurare falsum per verum Deum. Ab eo enim quod iurare potissimum est, species eius pensatur, in iuramento autem id per quod iuratur, prestantius apparet, quam id quod iuratur: nam illud habet rationem principij, quo veritas confirmatur, hoc autem conclusionis: & secundum Aristotelem in posterior. principia potiora sunt conclusionem: ergo iuratio per falsos Deos, inde potius deberet dici periurium, quam iuratio falsi per verum Deum. Respondet autem D. Thomas illud non esse periurium, immo periurium ab eo solum quod iuratur sortitur speciem, & nomen. Et ad rationem ait discrimen esse inter syllogismos, & morales actiones: in illis namque id quod habet rationem causæ efficientis, qualia sunt principia, potissimum est: in moralibus autem potior est finis: & quia finis iurandi est confirmare veritatem, ex defectu veritatis iuratio periurium fit. Quapropter etsi iurare verum per falsos Deos peruersum sit iuramentum, speciesque idololatriæ, ut articulo 3. videbimus, non tamen dicitur periurium: quia finem iuramenti non tollit, qui est veritas, ex quo sequitur, non omne prauum, peruersumque iuramentum esse periurium: de gravitate verò peruersitatis, quæ est iurare per falsos Deos, quamuis vera sit iuratio, dicemus articulo 3. Tertium argum. est expositio. Aug. in sermo. 28. de verbis Apostoli Iacobi, ubi tria profert periuriorum exempla. Primum est illius, qui falsum iurat, putans

Argum.
contra p-
dictam sen-
tentiã.

Argum. 1.
D. Tho.

Respon-
sio.

Arg. 3.

esse verum. Scdm illius, qui iurat falsum, putans esse falsum. Tertiū illius, qui iurat id qd verū est putans esse falsum. Pro cuius expositione notat D. Tho. actus morales procedere à voluntate, cuius obiectum est bonum apprehensum. Ob idq; ex apprehensione & intentione æstimanda est morum forma, conditio autem non apprehensa per intellectum dñ materialis. Et qm forma est per quā actio est bona vel mala, malitia & bonitas ex intentione iudicatur. Quocirca qui aliquid iurat putans esse falsum, siue materialiter falsum sit, siue verū, formaliter est periurus. Si autem id iurat, quod putat esse verum, id tamen forte est falsum, nisi aliqua interuenerit negligentia, nullum est peccatum: si verò illa antecesserit, tanta est culpa periurij vel mortalis, vel venialis, quanta fuit in negligentia. Quocirca suo genere peius est periurium formale, hoc est secundum intentionem, puta cum putat iurare falsum, quàm materiale, id est, cum putat iurare verum, licet sit falsum. Ob id enim subdit illic Aug. quia ream linguā non facit nisi rea mens.

ARTICVLVS II.

Utrum omne periurium sit peccatum.

Conclu
sio.

Non quærit de quantitate peccati, venialis aut mortalis (hoc enim articulo proximo seruatur) sed in genere an sit peccatum? Et respondet vnica conclusione affirmatiua, quòd omne periurium est peccatum, asserta ab August. loco modo citato super Iacobum, vbi generaliter de periurio loquens, ait: Videte quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Et ratione præterea fit lucida. Diximus enim supra legitimum iuramentum esse actum religionis, per quem & Deum fatemur oīa scire, quantū ad intellectum, & oībus velle prospicere. & providere quantum ad voluntatem. Qui autem ipsum in testem falsū profert, aut ignorantie notam Deo inurit, videlicet qd aliqua eum lateat veritas, aut prauæ voluntatis, nempe quod consultò velit falsum attestari: quorum vtrumq; contra eius debitam reuerentiam impium est. Fit ergo manifestum, periur-

rium omne delictum esse religioni contrarium. Res est clara. Nam quando nihil absurdi esset aliud in periurio, quàm quòd vniuersum, vt modo dicebamus, quodammodo includit mendacium, esset peccatum. Nam mendacium absq; peccato fieri non potest verum. Propterea periurium vitium est priori decalogi tabulæ aduersum, videlicet transgressio secundi præcepti, Ne iures vana per eum. Iam enim vt proximè dicebamus art. 3. superiori q. expolitos tres gradus reliquimus vanitatis in iuramēto falso, iniquo, & temerario. Quapropter duplici ratione intrinseca & inseparabili periurium est peccatum, videlicet, & quia mendacium includit, & quia per ipsum Deus contra religionem dehonestatur. Atque adeo ceteris paribus simplici mendacio absurdius crimen est. Sunt autem vt Bonau. in 3. dist. 39. quæst. 1. periurium esse contra octauum mandatum, Ne quis falsum testimonium dicat. At verò hoc accidentarium est periurio. Nam falsum testimonium dicere, & citra iurandum vsu venire potest, & peculiarem habet materiam: nempe certam speciem iniuriæ, quæ proximo irrogatur; iuramentum verò multò habet ampliorem situm cum ad assertorium & promissorium protendatur in omni materia. Hic autem articulus quoniam in subsequenti patentior fiet, pluribus non indiget modò verbis.

Primum argum. S. Thom. est: quicumq; non implet quod iuramento firmavit, periurus esse videtur; quando quis autem iurat facturū se illicitum, puta adulterium, vel homicidium, si id facto expleat, peccat, ergo si non faciat, non peccabit; aliàs esset perplexus; & tamen tunc videtur periurus non verificando id quod iurauit. Ergo non omne periurium est peccatum. Respondet autem quòd eiusmodi iurans iurando quidem fit periurus; quia id iurauit quod tenebatur facere falsum. Neque uerò eò quòd non implet fit reus periurij. Cuius ratio notanda est; quia illa non erat materia periurij. Quare nec implendo nec non implendo fit ob id periurus, sed implendo crimine homicidij, vel adulterij peccaret; quia ut supra declaratum iuramētum illud relinquit materiam illam illicitam in sua natura. Et eodem

Argu. 3.

Dubita-
tio .

Duo im-
pruden-
tiaz gra-
dus .

Iere modo respōdetur ad 5m quod ille qui iurauit opus supererogationis non facere, non tunc quando nō implet periurus est : immo consultius facit iuramento contraueniendo: quia illa non erat materia iuramenti, sed quando iurauit tunc fuit periurus. Ad tertium de illo, qui promittit facere voluntatem alterius, quam post cognoscit esse iniquam, aut duram, aut importabilem, qui videtur nō soluendo promissum non delinquere, & tñ esse periurus. Rñdet q̃ nemo se alteri obligare potest, nisi sub debita cōditione, scilicet si id quod ei mandauerit, fuerit licitum, honestum & tolerabile: & ideo ille nec delictor est, nec periurus. Circa hoc igitur assertum hærere quis forsan dubius posset, vtrum quicunq; voluntatem se alterius in genere facturum iureiurando pollicetur, mortale delictum cōmittat. Sūt. n. qui re vera non circa iniuriā antequā suā voluntatem exponant ab amicis petunt, vt quicquid ab eis expostulauerint, sibi concedant. Ea enim fuit matris filiorum Zebedei apud Christum postulatio. Matthe. 20. qui eum adorabat petens aliquid ab eo: Et matris Salomonis apud filium 3. Reg. 2. dicentis, Petitionem vnā paruulā ego deprecor à te. Est ergo dubium vtrum illa generalis concessio crimen sit mortale: maximè si sub iureiurando fiat. Ambiguitatis autem rō à parte affirmatiua est q̃ qui iurat se quidquid alter petierit præstiturū, in confuso pollicetur et malum perinde atq; ille qui iurat se homicidiū facturū. Id qđ Herodis exemplo comprobatur Marc. 6. Nam pp iusiurandum sub quo Herodiadi, quidquid petisset fuerat pollicitus capite obtruncavit Ioannem. A parte verò negatiua extat nihilominus argumentum, quod eiusmodi pollicitatione multi imprudentes faciunt, qui tamen non arguuntur lethalis criminis. Respondetur duos esse hac parte imprudentiæ gradus. Primus est eiusmodi petitionibus generalibus nequaquam antequam explicentur annuere id quod Christi exemplo didicimus: nihil enim Zebedæi vxori concessit antequam interrogaret, quid vis? ac subinde petitionem intelligēs renuit, dicēs ad filios: Nescitis quid petatis. Quocirca eiusmodi postulationibus antequam intelligātur, sub iuramen-

to assensum præbere animo absolute implendi quidquid ille petierit, peccatum mortale est genere suo. Nam qui sic iurat animo destinauit etiā absurdū si postuletur facere vt Herodes. Dixerit genere suo: nam ex circumstantijs fieri hæc potest promissio citra culpā, videlicet cum inter viros probos vsu venit: nempē qñ iurans certo scit nihil ab alio de poscendū, nisi qđ more & iure fieri possit, neque si aliud poposcerit, id se facturū timeret. Vix tñ à culpa saltem veniali tale promissum excusari pōt. Et ideo viri prudentes & præsertim principes, ac publicæ ptātes nequeunt citra imprudentiæ notam eiusmodi petitiones concedere, & vti illis imprudentia id promittere impudentia al. js est petere. Secundus (hoc deficiente) prudentia gradus est, illa facta concessione, vbi postea cōstitit iniustum peti nō stare promisso. Qđ nos Salomon exēplo docuit, sanè qui petitionem matris, postquam illa suam mentem aperuit implere renuit. Qm̃ in eiusmodi promissionibus conditio honesti, et si iurans eam non apposuerit subintelligitur. Vnde Agesilaus Rex cū quidā illum improbè postulādo vrgeret, dicens, sibi id quod petebat pmississe, quasi illa rōne fas non esse negare rñdisse fertur. Si quidem iustū est qđ petis promissi: sin minus, dixi nō promissi. Et iuridicū axioma est in male promissis rescindendā fidē. Extrema ergo dementia in Herode fuit pp iusiurādū p quod in cōfuso Herodiadi fuerat quidquid postulasset pollicitus, nefandū illud scelus, patrare. Tametsi non tā ex iurandi religione, quā ex amoris turpitudine illud emanauit. In 4. arg. explicatur quemadmodum obligō iusi vnus personæ non transit in aliā. Neq; verò in aliā materiam. Argm̃ n. est, Promissorium iusm̃ ad futura se extēdit: pōt aut obligō illa p rei mutationē tolli. Quod. n. ciuitas mō iurat succedētib. nouis ciuibus, aut canonicis obligatio illa minimè illos ligat. Et canonicus dum hæc statuta iurat, alia si addantur seruare non cogit: & nihilominus isti ciues & canonici videntur quodāmodo iuramentū transgredi, ergo omne periuriū est peccatum: Rñsio autem est quadripartita. Quadri-Primū. n. notandū iusiurādū esse actionē fida re-personalem; & non cōmunē, sicuti enim sponsio.

Agesi-
laus .

tota ciuitas excommunicari nequit, ita nec tota ciuitas iurat nisi vel singuli iurent, vel in singulari vni facultatem faciant hoc pro omnibus iuramentum prestandi. Quare virtuti iurati quod vnus facit nemo alius ligatur. Ob idque quotiescunq; aliquis in senatum, aut in capitulum recipitur, tenetur statuta iurare: alias ciuitas mutatis ciuibus nullo tenetur iuramento à maioribus prestito. Ait tñ secundo q̄ teneretur quicunq; ciuiū ē iniuriatus ex æqua fidelitate. Nā qui sit honorū particeps, sit subinde & onerum: si aut non seruaret, non esset ob id periurus. Qua vtiq; rōne etiā si pater iurauerit quidpiā soluere, non tenetur filius ipso defuncto, vi iurati paterni id soluere, ita vt non soluens sit periurus, sed tenetur tanquam h̄s paternum debitum reddere: verū est tñ q̄ paterna iuratio arctius perstringit h̄redem, q̄ si non fecisset iurm. Pari modo si rex, episcopus aut canonicus, ad dignitatem absque vllō iurō admitteretur, non perstringeretur virtute iurati antecessorum constitutionibus stare: teneretur tñ ex cōi fidelitate postq̄ dignitate & eius fructibus & honoribus fruitur, iura illi annexa seruare. Per hæc de iure iurandis censendum est, quæ causarum patroni, & procuratores noīe suarū partium præstant. Id. n. dupliciter fieri p̄t: vno mō absque sp̄ali facultate partis ad singulare illud iurm præstandū, & tunc ille pro quo iurm præstitū est, nō sic ligatur, vt si non impleat periurus sit: tenetur tñ stare verbo procuratoris, virtute potestatis, quam illi dedit ad sua negotia transigendum: si tñ dominus causæ ad singulare aliquod iurm præstandum agenti suo dedit: tunc iuramentum procuratoris perinde ligat dominum ac si ipse iurasset. Nam etsi iuramentum perinde atq; matrimonialis contractio, actio sit personalis, potest nihilominus per destinatum ad id procuratorem ceu matrimonium, celebrari. Sed rogas. Nunquid dum quis procuratorem in propria causa instituit potest illi generalem facultatem facere, quodcunq; iuramentum exhibendi, quod ipse iudicauerit esse licitum? Respondetur nequaquam id fas esse, taliter vt iuramentum procuratoris suum ipsius reputetur. Cuius p̄fectō ignorantia multi laborant. Nam iurare nemi-

ni quamecunq; veritatem licet, sed illam tantum quā prius certo cognouerit. Et ideo illa generalis facultas iniqua esset, & illegitima. atq; adeo iure nō admittenda, nisi in singulari, dominus causæ agenti suo dicat. Iura meo nomine hoc. Quo fit vt illa iuramenta procuratorum nomine suarum partium potius sint ceremonia iuris quibus partes stare tenentur, si modo licita sint & honesta. Tertium dictum D. Thom. est, q̄ canonicus vel senator iurans statuta ecclesiæ vel reipublicæ non iurat, nisi illa quæ illuc usq; edita sunt. Et ideo si aliqua superaddantur, non tenetur illa, vi iuramenti seruare, nisi intenderit non solum facta, sed facienda custodire: Tenebitur tamen tanquam socius illius familiæ ex vi statutorum, quæ vim habent coactiuam legū si honesta sint, & al. js conditionibus iustæ legis ornata. Circa illud tamen verbum nisi intenderit se obligare etiam ad futura, notandum illa intentionem, non esse licitam nisi tacita conditione si edenda statuta fuerint vnde quæque iusta, imò nec cum tali conditione esset omnino prudentia sic iurare: quia, vt modò dicebamus, nemo debet nisi illa quæ certo nouit iurare.

A R T I C V L V S III.

Vtrum omne periurium sit peccatum mortale.

Postquam in genere constitutū est omne periurium esse peccatū, interrogat in specie an omne sit peccatum mortale. Et respond. vnica conclusione affirmatiua. Periurium ex sui ratione est peccatum mortale: Cuius prima ratio est quidquid est diuino præcepto contrarium, est peccatum mortale: periurium autem est contrarium illi præcepto. Leuit. 19. Non periurabis in nomine meo. ergo omne periurium sui ratione est peccatum mortale. Secundo probatur. Nam id propter quod aliud est tale, vt verbis Philosophi in posterioribus loquamur, magis est tale: vt si aqua est calida propter ignem, virtuosior est in igne calor. Confitemur autem id quod per se est veniale peccatum vt ociosum verbum, si fiat in Dei contemptum, fieri mortale, ergo fortiori ratione periurium, quod suapte natura contemptum Dei innatum habet, quia est vitium re-

ueren-

De iura
mētis al
teri⁹ no
mine p̄-
stitis.

Conclu
sio.

uerentia Dei ē diametro aduersum, erit peccatum mortale. Poterit autem ratio paulo differētius sic informari. Peccatum mortale est quod Dei, p̄ximæ charitati aduersatur: omne autem periurium diuinæ charitati repugnat. Deum enim eiusque religionem despicere, charitati eius aduersatur, ut documento in hominum ciuitate constat: ergo est mortale scelus.

Articulus hic vastissimum nobis aperit differendi campum. Et primum omnium cōclusio D. Tho. cum suis probationibus neq; adeo perspicua est, neq; omnino certa videtur. Si enim rōnes animaduertas, id duntaxat concludunt, quod periurium genere suo sit peccatum mortale, sicuti furtum & homicidium: & tamen titulus quæst. fuit vniuersalis vtrum omne periurium in indiuiduo quomodocunq; fiat sit mortale. Et videtur in solutionibus argumentorum partem affirmatiuā in vniuersum sustinere. Et ut artic. 7. dicebamus periurium assertorium, quantumcunque leui materia fiat est mortale: neq; in hoc simile est furto, quod ratione tenuitatis materiæ potest esse veniale. Sed tamen ex altera parte extat argumentū neq; in promissorijs, neq; in assertorijs omne periurium esse mortale. Iam enim suprā diximus, si quis iuramento promittat rem leuissimam quam non soluat esse periurium, nō tamē mortaliter peccare. Et si quis iuret venialiter peccare periurium facit veniale. Item si quis citra iudicium discretionis iuret putās id esse verum, quod iurat, est periurus, & tamen non semper lethaliter peccat, sed tñ quāta fuerit negligētia. Dubia est ergo conclusio S. Tho. an intelligat periurium ex sua tñ ratione generica esse peccatum mortale, an verò vsq; adeo rōne intrinseca, ut oē in indiuiduo sit mortale. Ad quā quidem q. per vniuersas periuriorum species discurrentes 7. conclusionibus respondemus. Et ut ordinem à nefandissimis auspicemur, Prima cōclu. sit. Sceleratissima periuriorum species est blasphemia, & inter blasphemias illa quæ est idololatria, ut p̄ falsos Deos, seu veraciter, seu mendaciter iurare. Blasphemix in quam multæ sunt species, illa tñ sola ad nostrū facit propositum, quæ sub forma sit iuramenti. Et quod cuiusmodi iuratio sit omnium impientissi-

ma, nemo dubitare posset, nisi qui August. August. ad Publicolam segniter & absq; discretionē audierit. Et refertur 22. q. 1. canon. mouet. Ait quippe q̄ sine vlla dubitatione minus malum est per Deum falsum iurare veraciter (quod est blasphemia) q̄ per Deum verum fallaciter: quod sit citra blasphemiam. Quāto enim (inquit) per quod iuratur est sanctius, tanto magis est pœnale periurium. Nihilominus conclusio nostra verissima est. Nā Blasphemiam genere suo peior est simplici periurio. Est namq; blasphemia maledictum & conuicium in Deum ipsum iactatum, quo vel honori ipsius & dignitati quidpiam detrahatur, vel quod ei non conuenit impingitur. Quapropter per periurium veritas eius in dicendo dehonestatur: per blasphemiam verò sua ipsius veritas in essendo offenditur: qui autem per falsos Deos iurat insigne blasphemix genus Deo impingit, sane qui honorem vni Deo debitum alijs qui non sunt eo digni impartitur. Secundò apertius arguitur. Blasphemiam, ut 2. 2. q. 13. auctor est D. Tho. confessioni fidei opponitur, quæ primum est totius religionis fundamentum: estq; idcirco infidelitatis species atq; adeo contra primū mādātum de vno colendo Deo committitur: cū periurium non fiat, nisi contra & m: Peccatum aut quod primo mādato opponitur magis impiū est quā quod sit contra & m. Et tertio inde id sit manifestū, quod qui per falsos Deos iurat manifestarius idololatra est, utpote qui actione illa pseudodeos colit ac si illis, aut supplicaret, aut turificaret. Vnde Hier. 5. vbicunq; Deus filijs Israel æqua libra impropert, nempe & qd ab eo ceu à potestate defecissent, & quod iurarent in his qui non erant Dij. Quapropter Chrysosto. in imperfecto Idololatræ se inquit facit omnis, qui p̄ aliud à Deo iurat: idololatria verò scelestius sacrilegium est, quam periurium. In summa, qui Deū diffiteretur esse solum Deum, atrociorē ei irrogat iniuriā, utpote qui in suam ipsius substantiam & quidditatem impius est, quā qui contra eius scientiam & dignitatem ipsam allegat in testimoniū falsi: ergo enormius contra ipsum delinquit. Imò verò, ut August. ipsum sui ipsius inter pretem huc appellemus in libro contra Mend-

Dubia
circa cō-
clusio-
nem.

Respo-
sa du-
borū.
Impiē-
tissima
iuratio
p̄ falsos
Deos.
1. Cōclu-
sio.

Menda. ait blasphemare ideo peius est, q̄ peierare, q̄ peierando falsa rei adhibetur testis Deus: blasphemando aut̄ de ipso falsa dicuntur. Ergo cū re vera qui per aliū q̄ per verum Deum iurat, aut per creaturas in ipsum relatas falsum dicat de Deo vero, putā q̄ non sit solus Deus, sit vt multo impius sit iurare per falsos Deos q̄ deierare. Sed ais forsan hoc tantum concludi, q̄ falsum iurare per Deos falsos sit peius, q̄ per Deum verum. Imò verò idiplum concluditur, etiam dum per falsos Deos verū iuretur. Nam illic impietas idololatriæ permanet, hoc est falsorum Deorum cultus. Dicendum ergo ad Augu. q̄ cū illic de solo periurio loqueretur, docere cogitauit, quod quantum ad rationem attinet periurij, cuius quidē substantia est falsum iurare, minus malum est veraciter iurare per falsos Deos, quā mendaciter per Deum verum: imò illud vt artic. 1. dicebamus non est periuriū. Et ad idem attinet id quod subdit, q̄ quanto id per quod iuratur, sanctius est, magis est penale periuriū, si eius intrinsecam rationem consideres. Nihilominus rationē idololatriæ, quæ illic inuoluitur, nunquam Augu. negasset esse delictum periurio grauius. Definitio autem q. huius, aliam suscitāt, videlicet, vtrum liceat ab idololatra iusiurandum per suos Deos petere & recipere. Apparet. n. id non licere. Nam cum ipse iurando etiā verum per suum Deum, actum idololatriæ exerceat, atq; adeo enormiter peccet, v̄ ille qui tale iuramētum exigit, socius eiusdem criminis fieri. Augu. nihilominus eodem loco affirmatorie respondet, illud esse licitum. Et ratio est, q̄ cū idololatra more & vsu paratissimus sit per suos Deos iusiurandum præstare, ille qui illud recipit, non magis eum mouet, q̄ usurarium ad suam nequitiam paratum, ille qui mutuum ab illo sub fœnore petit. Quare neque se illi in illa iniquitate associat, sed virtuteius fide: non quidem Catholica, per quam Christiani sumus, sed naturali fidelitate, quā mortaliū quicunq; cuiuscunq; sit religionis, in pactis & fœderibus seruare tenetur. Id quod exemplo Laban & Iacob confirmat, qui vt Genesi. 39. refertur cū fœdus inissent, mutuo sibi iurauerunt per Deum Iacob & Deum Nachor patris

Laban. Et idem innuitur Genesi. 26. de Isaac, & Abimelech, quorum vterq; forte alteri per proprium Deum iurauit, licet vt ait Augu. non sit ita cōpertum. Ex quo sit consequens, q̄ tam idololatra, quā gentilis iusiurandum suum seruare teneatur: non quidem ex vi religionis, quæ falsa est, sed ob fidelitatem humanam, q̄ secundum suam conscientiam iureiurando confirmauit. Atqui hic est legitimus sensus Augusti, qui refertur 22. q. 5. canon. Ecce dico, vbi ait, quod qui super lapidem falsum iurat, periurus est. Quod quidem glossa nescio quo ficto interpretamento aliorum vertit, quam res habet. Ait enim August. suos paræcios reprehendere, qui cum super librum iurare debebant lapidem aliquem loco libri supponebant, vt eos deciperent quibus iurabant. Quo, ideo ait August. iuramento ligari, quandoquidem alij putabant illud super librum fieri. Glossator aut̄, bene testatur verba Augusti. in proprio loco non consuluisse. Alia alii et Theologi illo loco affingunt, quæ non sunt relatu digna, August. n. illic non loquitur nisi de iuramentis gentilium: quibus inter omnia sollemnissimū erat per Iouē lapidem iurare inde tractum, vt apud Liuium lib. 1. & apud Gell. & apud vniuersos Latinos, quod cœremonia ineundi fœdus erat, vt pater patratus manu tenens lapidē, conceptis verbis iuraret, & tunc suum lapidē feriret. Ex quo sermo ille deriuatus est: ferire fœdus. Illum ergo lapidē appellabant Iouem, quatenus testis fœderum erat. Ait ergo Augu. non q̄ qui super, sed qui ad lapidē, s. Iouem, iurat, quamuis re vera non iuret per rem sanctam, iurat tamen per eū quem putat esse sanctum. Et ideo tenetur fidem illam seruare. Sed rogas fortasse, vtrum talis idololatra ratione iuramenti, arctius sit deuinctus, quam si absque iuramento fidē suā obligasset? August. n. ad Publicolam, hoc duntaxat ait, q̄ qui p Deum falsum iurat verum, semel peccat: quia iurat per quem non debet: qui autē per eundē iurat falsum, bis peccat: quia præterea iurat falsum: Et idem est, si non impleat iuratū promissum. Rñdetur aut̄ eiusmodi Ethnicū non teneri arctius absoluta obligatione, ratione iuramenti: qm̄ illud frangēs nulli vero Deo aut rei sacræ iniurius est,

Gentilis tenetur suum iuramentū seruare.

Iouē lapidē iurare.

Alia q̄d

Alia q̄d.

est, sed illi penitus, cui fidem frangit, neq;
veram religionem contaminat: sed tñ te-
netur ex hypothesis, id est supposita eius fal-
laci conscientia qua putat p verum Deum
iurare. Est. n. Theologū axioma, erroneā
conscientiam obligare. Hic enormitati se-
cundo gradu accedit blasphemia iurandi
per creaturas more gentilico, quamvis qui
iurat, Christianus sit, & non idololatra, ut
per Solem, per Mercurium, &c. qđ 22. q. 1.
ca. clericum. Carthaginense concilium vt
blasphemum dānat quem canonem supe-
riori q. art. 6. communiter exposuimus. Ter-
tio ordine blasphemiz veniunt Christia-
norum quæ formā habent apostasiz. Qua-
lia sunt quinque: illa verba in Hispanis dam-
nata, scilicet, Non credo in Deum: seu vt
singunt de Deo discedo. Item de Deo re-
nego, qđ est ipsum abnegare & adiurare.
Et Pesse, hoc est Deo displiceat, eumque
ardeat huius aut illius rei: ac demū p Dei
vitam. Prima nāq; tria genera significatio-
nem infidelitatis habent & fidei abiuratio-
nis. Est tamen adnotandum hmōi blasphe-
mias non esse re vera apostasias. Nam qui
sic iurant non habēt animum dediscēdi à
fide, sed iræ impetus uerba illa extorquet
blasphemia. Etenim vt vera apostasia & de-
fectio à fide ex superbia nascitur, vt hære-
ticorum exemplo constat, sic hmōi Chri-
stianorū blasphemias flammatabilis pro-
fert. Sunt tñ suprā quā dici potest enor-
missimæ. Sic enim de fide blasphemare,
quam in baptismo profiteamur, etiam apud
Turcas & impurissimos idololatrias esset
exhorrendum. Quare non est æstimanda
huius impietatis immunitas de sola ciui-
li pœna, quæ leuissima est carceris. Est. n.
citra controuersiam latissime grauior cul-
pa apud Deum, quā homicidium: quan-
doquidem, vt suprā iam constitutum est,
sit fidei contraria, qđ ad primum legis man-
datum attinet. Ob idq; inquisitores etiam
hæreticæ prauitatis in blasphemos solent
adiuere. Immo antiquitus pœna acer-
rima mortis plectebatur blasphemus. Le-
gitur n. Leui. 24. Homo, qui maledixerit
Deo suo, portabit peccatum suum: & qui
blasphemauerit nomen Dñi morte mo-
riatur: lapidibus opprimet eū omnis mul-
tudo: siue ciuis siue peregrinus fuerit.
Omnis inquit multitudo: qm̄ vniuersi vi-

dices esse debent honoris Dei. Iam uerò
respublica non quo crimina grauiora sunt
acerbius vlciscitur: ea. n. iudicio Dei relin-
quit, sed quo magis sunt pacem ciuilem
perturbantia. Qui autem ait Pesse, hoc est
Deum ardeat eo blasphemus est quod hi-
lem quam de alio concepit, in Deum re-
spuit, & quem iræ habet corruptum affe-
ctum, eundem Deo impingit, quod nefan-
dissimum est. Dicere autem per vitam Dei
vt superiori q. artic. 6. dicebamus, non est
Dei vitā in testem simplr adducere: alio-
qui non esset blasphemia: sicuti neq; illud
viuit Deus, sed est nefandissima execra-
tio. Etenim sicuti dum ais per vitam pa-
tris, aut filij, illam nisi verū dixeris, vltio-
ni Dei subdis: sic dum ais per vitam Dei,
perinde eā videris eius ipsius iudicio subi-
cere, ac si posset Deus de se ipso supplicij
sumere. Sunt & blasphemiarum non infi-
mæ species iurare per membra Dei, vt per
caput, per sanguinem, per iecur, & per alia
membra quæ noiare depudet. Nam præ-
terquā qđ Deo videantur isti membra tri-
buere, etiam si de membris Christi intel-
ligant, enorme conuictiū, & cōtumelia est.
Quandoquidem hoc non est membra in
testimoniū afferre: sed vituperijs Christi
sordidare, sicuti nefas est iurare per inte-
meratam Deiparæ virginitatem. Ob idq;
mirari satis nequeo, cur publicæ potesta-
tes si non euangelium, saltem authenticū
Constantini non consulunt de hac re: cu-
ius titulus est, vt non luxuriēt homines
contra naturā, ne iurent per caput aut ca-
pillos Dei, & ne Deum suū blasphement,
vbi iurare per capillos nefando exequatur
flagitio, quod sit contra naturā. Quin uerò
(vt supra diximus) grauior illo est blasphe-
mandi impietas. Quocirca pp hmōi pec-
cata (vt illic hf) szuire sēpenumero Deus
solet in genus humanū. Nunc. s. vrbū in-
cendijs, nunc fame, nunc bellis, & submer-
sionibus, & huiusmodi alijs portentis suū
vindicans sanctissimum honorem & no-
men: & hanc ob causam sanctissimē illic
obtestatur Imperator prætorem vrbis, vt
quos talibus delictis irretitos deprehende-
rit præterquam quod semetipsos indignos
faciunt Dei misericordia, vltimis subdat
supplicijs. Vt non ex contemptu talium
inueniatur & ciuitas & respublica per hos
impior

Pesse.

Per Dei
vitam.

Authē-
ticū Cō-
stātin.

Blasphe-
miz e-
normi-
tas.

Pœna
antiqua
blasphemiz.

Impios actus ledi. Nam si contra homines inquit factæ blasphemix, impunitæ non relinquuntur, qui Deum ipsum blasphemant, magis digni sunt supplicia sustinere. Hæc Constantinus. Et est præcipue recolenda collatio hominum cum Deo. Bone Deus, qui in regem blasphematur, quam omni opprobrio & supplicio, & quidē merito dignus habetur. Et tñ cum qui in regem regū cōtumelijs proscindit non tam iniquis oculis conspiciatur: Sed de blasphemijs hætenus. Ad hæc pfecto si blasphemix non sunt, saltem proximè accedunt dicere, Sicut Deus est & sicut natus ex virgine (& similia) sic quod assero verum est. Quocirca dum falsitas sic affirmatur sedissimum est periurium, blasphemix affine. Et quādo affirmatio veritate polleret, non tamen esset à blasphemia longè distans. Nam quamvis veritas, ut aiūt Philosophi, eo qd adæquatio est rei ad intellectum, ac perinde indivisibile cōsistens non recipiat magis & minus, tñ quia diuinæ veritates ipsissimi sunt veritatum oīum fontes non sunt à nobis accessibiles, atq; adeo insolentissima superbia est tantam nobis fidem arrogare ut veritates caducas nostras cum illis sempiternis conferamus. A blasphemix iurationibus ad alia periuria eo ordine descendendum nobis est, qui inter iurati comites constituitur. Primus autem est veritas quæ si iurō absit infingit vanū est, quod. s. iurandi substantia euacuatur. De hoc ergo statuitur secunda eademq; vniuersalis conclusio, quæ nullam prorsus exceptionem pmitte. Omne assertoriū periurium est peccatum mortale. Omne (inquam) in quacūq; materia, quocūque fine, quacūque de culpa & sub quacūq; forma, & quocūq; modo & intēione fiat: dum tamen sit actio deliberata. Dixerim in quacūq; materia siue magna siue parua. Etenim qui falso iurat se nō fricasset barbā mortaliter peccat, atq; si iurasset rem aliā grauissimā. Nam tam falsum est, te non fricasse barbā (si falsum modo est) aut non penna lauasse dentes, quā te non parricasse homicidium, quod tamen commisisti. Et quouis id fine aut causa facias, nihilominus lethale peccatum est, quanto sit cumque finis alias sanctissimus, & pientissima causa eademq; grauissima: ut si deie-

res ad cauendum tibi mortem, vel innoctanti, vel regi: vel ad liberandam à prodicione & incendio totam rempublicam: quia etiam si illa via hominem seruasses ab æterna morte nihilo secius tuā ipsius animam peremisti. Exemplum est in lib. cōtra mendaciam. August. Si quis esset infidelis in potestate impiorū constitutus ad quē peruenire non posset, ut regenerationis lauacro ablueretur, nisi deceptis mentiēdo custodibus, minimè id liceret. Perspice nō solū peietate nefas esse, verū neq; mentiri fas est, ad redimendam animam proximi, eripiendamq; à tartareis faucibus, & ut summam dicamus quemadmodum (ut in decretis extat.) 22. q. 2. cano. Primū est, nulla neu vera neu cogitata ratione mendacium dici potest citra peccatū. Ita nullum potest esse mendacium, quamlibet leuissimum, quin si iuramēto firmetur sit mortale periurium. Et cum audis assertorium, promissorium quoq; intelligito, quā ratione (ut superiori q dicebamus) assertorium est, ut si dum quispiam se aliquid facturum aut non facturum iurat, nō habet intentionem faciendi, ut iurat: mendacium assertorium est quamvis iuret hominem occidere aut peius aliquid patrare, tamen postea id re exequens nouum committat crimen contra legē opus illud prohibentem. Huic autem conclusioni adiungitur tertia. Omne iuramentum promissorium rei, quæ sine peccato mortali fieri non potest, est pariter atq; exceptione peccatum mortale, etiam si verum iuretur: videlicet dum intentio adest implendi. Nam cum qui iurat, alia teneatur lege contra iuramentum facere perinde est ac si falsum iurasset. Immo cum omnis res illicita sit cōtra diuinum mandatum. Nam tam naturales quā ciuiles ut lib. 1. dictum est ab illo deriuantur: sit ut iurare per Deū rem illicitam est illi, aut per ipsum promittere facere contra eius ipsius mandatum. Quapropter sicut superiori libro de uoto rei illicitæ dicebamus qui rem iniquam iurando promittit Deo potius malū comminatur quā verum promittat. Comminatur inquam illi iniuriam facere, quo nihil vel impudētius vel audacius dici potest. Promissio namque de re fieri debet quæ sit ei grata, cui sit. Hæc ergo duo simpli-

August.

Tertia conclusio.

Sicut De' est.

Secūda conclusio. De periurio assertorio

Quarta
conclu.

iter sunt dicunturque periuria de quibus
idcirco tum conclusio D. Thomæ in vni-
uersum intellecta verissima est, tum &
eius rationes firmissimæ. Nam qui his mo-
dis deierat Dei contemptor ex eiusq; adeo
violator charitatis. Nomine autem periuri-
ij impræsentiarum non illud tm̄ intelli-
gimus, quod fit per Deum, verum & il-
lud etiam quod fit per creaturas in ipsum
relatas. Nam etsi vt in solutione secundi
videbimus, peius sit peierare per Deum,
est nihilominus peccatum mortale, dum
fit per creaturas: siue vtrunque solenniter
fiat coram iudice, siue priuatum. Omne. n.
esset peccatum mortale. Haud tm̄ mōstras-
se satis est periuriū simpliciter dictum mor-
tale crimen esse de eius etiam enormitate
quartam conclusionem addamus. Periuri-
um quod sacrilegium mortale est peio-
rem Dei offensam innatā habet quā vl-
lum crimen quod aduersum proximi cha-
ritatem admittitur, etiam q̄ homicidium,
siue per Deum siue per creaturas in ipsum
relatas fiat, siue solenniter siue priuatum.
Conclusio est D. Tho. in quolibet. 18. at-
que aliorum plurium. Sed quando nulla
extaret doctorum auctoritas, rationes in
propatulo sunt; & namq; periurium præ-
uicatio præcepti prioris tabulæ, vt supra
diximus, qua eius detrahatur honori & re-
uerentiæ; huiusmodi autem iniuriæ imma-
niores illis sunt, quibus offenditur proxi-
mus. Quod si quis rationem hanc infirma-
re conetur, sed arguens q̄ tunc sequere-
tur acerbius esse crimen, violare diem fe-
stum seruii opere, quā hominem ene-
care, eo q̄ mandatum de seruandis festis
attinet ad priorem tabulam. Nullius est
vigoris argumentum; quoniam festorum
præscriptio, quæ ab ecclesia seruantur, non
est de iure diuino, sed de iure duntaxat hu-
mano: & ideo violatio festi nō est tā graue
peccatum, q̄ vel homicidium, vel furtum.
Qui verò id quod iure diuino de celebra-
dis festis cautum est, transgrederetur, gra-
uius quā homicida peccaret: puta qui
nullum in tota vita feriatet tempus, q̄
dicaret diuino cultui. Adiungitur & secun-
da ratio, qua demonstratur periurium ini-
quius esse homicidio, aliās enim non esset
iuramentum, finis omnis controuersiæ, vt
ait Paulus. Nam si esset minus peierare, q̄

occidere aut adulterium facere, nunquam
ab homicida & ab adultera iuramentum
peteretur calumniæ: quoniam coniectu-
ra esset, vt periurium, tanquam per exilium
peccatum maiora contegerent crimina. At
vero fuit semper omnibus gentibus tam
sancta, tamque solenniter culta iusiurandi
religio, vt quæuis agatur causa, iusiuran-
di beneficio, & tractetur, & expediatur. Sed
si fortē qui hoc argumentum vt inuali-
dum sic redarguat. Vbi quis de hæretica
defertur prauitate, quamuis iniquior per-
iurio sit, ab eo nihilominus exposcitur iu-
ramentum calumniæ: ergo illa ratione nō
probat per iurium esse grauius homici-
dio. Respondetur, q̄ hæresis error quidam
est intellectus, & ideo licet hæreticus per
ignorantiam aliquid de Deo falsē diffitea-
tur, confitetur nihilominus reuerentiam
ei debitam. Quapropter in sua existima-
tione grauius est periurium ac proinde di-
gnus existimatur cuius iuramentum exi-
gatur. Ac demum quanta sit periurij per-
niciēs tertio demonstratur. Periurium nam-
que subuertere molitur fundm̄ humano-
rum omnium commerciorum. quod vt su-
pra ex Cicero retulimus, est dictorum fi-
des. Hæc. n. tunc firma est cū per iurm̄ con-
stabilitur. Quare si iusiurandi vim infrin-
gas nulla sit reliqua inter homines cōstan-
tia fidei. His ergo de causis Leuit. 19. cum
tanta emphasi prohibetur periurium. Alia
enim mandata simpliciter ponuntur. s. Nō
furtum facies, &c. Periurium autem cum
emphasi, Non periurabis in nomine meo,
nec pollues nomē Dei tui, Ego dominus,
& Exod. 20. non satis Deus duxit admoni-
tos nos facere ne nomen eius in vanum
assumeremus, sed subdit, Neq; .n. habebit
insontem Dñs eum qui assumpserit nomē
Dei sui in vanum. Et C. de iureiurando.
Iusiurandi inquit contempta religio satis
Deum yltorem habet. Quapropter etsi re-
spública non perinde atq; homicidia per-
iuria vlciscatur, non ideo existimādum est
non esse grauioris culpæ. Vnde 21. q. 1. ca-
non. mouet ait Aug grauiissimam esse pē-
nam periurij, scilicet, & apud Deū & apud
ecclesiam. Et Euticianus Papa canon. sta-
tim proximo prædicandum (inquit) est, vt
periurium fideles caueant, & ab hoc sum-
mopere abstineant, sciētes hoc grande sce-
lus

Quinta
conclu.

lus esse. Quare & periuri infames iure habentur, vt 6. q. 1. canon. quicūq; , & cano. infames. & extra de testibus, c. testimoniū habetur. His autem non obstantibus subnectitur 5. conclusio. Plura sunt promissoria periuria quæ non sunt grauioris culpæ q̄ venialis. Primum. n. id valde probabile est, quod præced q. Caiet. ait: nempe iurare id q̄ officio supererogationis obstat, non esse grauius quàm veniale, vt non intrare religionem: quia potest absq; peccato illud impleri, nisi forsan id quis iurasset in casu etiam necessitatis: tunc. n. illicitum iurasset. Quocirca vt legitur canon. Floren. dist. 85. ille Archidiaconus qui iurauerat nunquam fore episcopum, compulsus fuit eandem functionem accipere. Quod si arguas, qui opus supererogationis iurat non facere obicem ponit spiritui sancto: ergo peccat mortaliter, nam spiritui sancto resistere infigne scelus apparet. negat consequentia. Si enim eo pacto quis opponeret ei obicem: vt nequiret absq; culpa mortali eis inspirationi auscultari, ipsa obijcis appositio esset mortalis: qui aut iurat non facere opus supererogationis non obstante iuramento potest optime spiritui sancto obedire. Et ideo non est alia culpa quàm q̄ contra concilium spiritus sancti iurauit, quod natura sua ideo non est mortale, q̄ ad consilia sequenda nemo tenetur: est nihilominus irreuerentia quædam saltem venialis. Secundò et conclusio verificatur, vbi quis iurat promittendo rem sterilem & oīno vanam, vt cū quis iurat leuare festucam, aut rescindere vnguestali die, aut id genus alia, quæ nullius sunt emolumentum: iuramenta. n. hæc ob id sunt peccata q̄ nō sunt obligatoria, suntq; subinde vana. Haud tamen condemnanda sunt mortalia, postquam etiam citra peccatum non nunquam impleri possunt, vbi impletio contra bonos mores non vergit. Tertio, conclusio vera ostenditur vbi quis iurat aliquid se facturum quod non est nisi veniale malum, nempe iocosè mentiri, aut ociosum verbū loqui. Tunc. n. quia illud iuramentum implere, non est nisi veniale, consequitur vt neque illud fieri grauiorē afferat culpam. Quod si in contrariū arguas, Qui illud iuramentum emittit, tenetur illud falsificare non implendo: ergo in virtute

facit iuramentum falsum, quod videtur esse mortale. Respondetur quod quamuis teneatur illud falsificare, solum teneatur sub reatu veniali. Et ideo licet iuramentum sit quodammodo falsum, non tū inde sit esse mortale: iam. n. supra regulam illam q̄ non iuramentum falsum sit mortale, præmonstrauimus non esse vsem, nisi assertorie. Quare si dum ille de quo loquimur iurat nō haberet intentionem implendi, illud esset mortale: nam esset assertio contra mentem; Sed tū obligatio promissorum iusi dēt cēseri, vt diximus, ex parte obiecti. Vnde quando obiectum (hoc est materia) non est nisi veniale, iurare id facere cum intentione faciendi, non erit grauius q̄ veniale. Quarto deniq; & postremò verificatur conclusio, vt superiori q. art. 7. disputabimus quando quis sub iuramento pollicetur rem parui momenti: quod quidē profectò, vt reor, non est nisi veniale. Sexta conclusio. Non omne iuramentum assertorium, licet sit vanum atque illicitum & subinde quodammodo periurium est peccatū mortale: sed crebro veniale. Conclusio hæc veritatem obtinet vbi periurium solo defectu tertij comitis committitur: quod quidem non simpliciter, vt arbitror, sed secundum quid periurij nomine denotatur. Primum vbi quis verum tertiumq; iurat, sed tamen sine necessitate: quod plurimum illis qui iurare assueuerunt accidit, vt cum quis iurat solem lucere aut pluerē, dum ita est, & similia. Hæc enim iuramenta quia vana sunt, culpa non vacant, sed tamen, quia vera existunt & certa, mortale labem non impingunt. Vbi autem quis pro certo id curat, quod certum non habet, plusculum difficultatis emergit: Est ergo animaduertendum q̄ ad iudicandum verumne sit, an falsum iuramentum, non tam ad rem iuratam, quàm ad mentem iurantis attendendū est. Si enim quis id iurat, quod post legitimum examen certò putat esse verū, licet fortè sit falsum nullatenus delinquit. Et vice versa dum putat esse falsum quod pro vero iurat, quanquam fortè sit verum nihilominus periurus est, vt supra artic. 1. ex mente Augustini explicuimus. Requirit autem iuramenti reuerentia, vt q. præced. art. 7. adnotauimus, non solum, vt verum iuretur, sed vt nihil homo iuret antequam

Sexta
conclu-
sio.

Adnotū
dum.

quam pro rei qualitate certus sit verum esse quod iurat. Dixerim pro rei qualitate & dignitate. Nam non æqua diligentia in omni materia requiritur ad veritatem perscrutandam quæ iurō assertenda est, sed in rebus egēgijs atq; arduis multo maior, q̄ in his quæ sunt minoris momenti. Immo quæque res potest esse tam perua, vt sine vlla discussione possit iurari. Culpa ergo iurandi semper incertam pro certa æstimanda est, penes negligentiam, hoc est penes omissionem diligentiam, quæ pro dignitate materie erat adhibenda. Quæ quidem indiligentia tanta esse potest, vt faciat peccatum mortale, tamque remissa, vt non constituat nisi veniale id quod iudicio prudentis pensandum est. Verumtamen circa has duas conclusiones ingēs ex dictis D. Tho. contra seipsum exurgit arg. Constituit. n. in 1. art. oē illicitum iurm, quodammodo dici periuriū, & illud cui solus deest tertius comes. Et in 2. vniuersum constituit oē periurium esse peccatum, in tertio verò ait omne esse peccatū mortale. Quod si verum est, falsæ sunt 5. & 6. conclusiones nostræ de peccato veniali assertæ, quod profectò concedere enormis apparet error. Quis. n. mortale peccatum in vero iurō & certo cōmitti astruat, ob id solum quod non erat necessarium? Ad hoc ergo respon. vt bene Caie. hoc loco speculatur, periurium vno modo dici simpliciter, & altero s̄m quid. Et est dist. Bonauen. ad hoc propositum in 3. dist. 39. art. 1. q. 1. Periurium. n. simpliciter est id q̄ præcipuo potissimòq; fini iurī aduersatur qui est veritatis confirmatio & attestatio: videlicet omne assertorium periurium q̄ sit contra mentem: s. quotiens quis id iurat, quod putat esse falsum, aut si iurando promittit, quod tunc facere non intendit: vt in præsentiarum 2. nostra conclusione assertum est. Huic enim periurio deest primus comes: nempe veritas, quæ illud constituit simpliciter periurium. Huic autem annexum est & illud quod in 3. conclusione subiecit iurō promissorio rei, quæ si ne peccato mortali impleri non potest, quippe quod in virtute est falsum: quoniam quidem qui illud emisit, tenetur sub reatu peccati mortalis falsum reddere. Reliqua verò illicita iura, tametsi suo gradu dicantur periuria, sortiuntur tñ hoc nomen s̄m

Argum.

Periuriū simpliciter & secundū qd.

quid: qm̄ non ē regione fini iurī obseruatur: qui est confirmare attestariq; veritatē, vt patet. si per singula discurras. Nam in promissorijs s. conclusionis saluatur veritas, quæ finis est iurī in intentione iurantis, sed qm̄ ratione materie obligationes deinde resultantes non ligant sub reatu mortali, sit vt neq; periuria ipsa sint mortalia. Atq; idem ijs accidit assertorijs, quæ hac 6. conclusione protulimus. Salus enim in illis sit veritas in intentione iurantis, sed quia aliunde contrahunt rationem culpe, non oportet semper esse mortalia. Hæc autem oculatius discernas, si vires duas iuramenti, quas q. præced. art. 7. dignouimus mediteris: quarum prima est veritas assertoria, confirmatoria & testificatoria: quæ semper obligat sub mortali reatu, sed altera est obligatoria, quæ resultat ex iuramento promissoris & huius grauitas ex natura obiecti pensanda venit. Vnde conclusio D. Tho. huius art. 5. Periurium ex sui ratione est peccatum, si accipiat vniuersaliter pro vniuersis indiuiduis, restringenda est ad periuria simpliciter in 2. & 3. conclusionibus expressa. Si verò vt sonat intelligatur solum quantum ad genus, sicut si dicas furtum ex sui ratione est peccatū mortale, non opus habet restrictione: sed nihilominus illa quæ in 5. & 6. conclusionibus allata sunt ratione materie excipientur, vt non sint nisi venialia: sicut suffurari obolum. Est nihilominus magnopere necessarius tertius comes nempe iudicium & circumspectio iurī, quæ multa habet membra. Primò vt dicebamus, vt magna necessitas interueniat. Hæc autē necessitas inde primū iudicanda est quod sit res dubia: nam vbi res liquet, frustra iuratur, & idcirco improbè. Et præterea requiritur, vt id quod iuratur, sit dubium, non, aut iuris, aut scientiæ, quod alijs methodis, vtpotè vel auctoritate, vel ratione terminandum est, sed quod sit dubium facti, idque tale, vt alia via quàm per iuramentum innotescere nequeat. Mox, rei magnitudo æstimanda quoq; est & pietas, vt videlicet digna sit cuius Deus sit in testem accersendus: nam pro re leui iurare, pro qua non modo regem, verum neque virum honestum in testimonium euocares, citra diuinum contemptum fieri nō potest. Sed de Soto, de iust. & iur. D d d bet

Vires
duæ iuramenti.

Sensus
conclusionis
D. Thom.

Necessitas
iurī.

bet præterea tum usurpatio divini nominis, tum & periculum peierandi, quod à iuramento imminet, magnitudine necessitatis compensari. Id quod tam ille qui iurat, q̄ alter à quo iurare cogitur, tenetur animadvertere. Immo efflagitat præterea iurandi rō, & ut forma certa, & ordine fiat in iudicio fori: ea nimirū religione q̄ fm leges consueverunt iura celebrari. Puta super altari, tactis euangelij & cruce, vel saltem in præsentia iudicis: concessio prius iuraturō induciarum tempore, ut secum nature deliberet, quid est quod iuret. Quota Libe- circa iuramenta, quæ vocantur libera, hoc est quæ privatim extra iudicium fiunt, perquam rarissime excusari possunt à culpa, saltē veniali ex defectu necessitatis. Exem-
 Paul. ad Rom. plo nobis sit Paul. ad Rom. 1. ut discamus, quàm circumspectè quantaq; cum reuerentia sit nobis divinum nomen per iuramentum nominandum. Iuravit primo in scriptis, quia non ita de calamo, ut de lingua quidpiam potest inconsultum decidere, & de re præterea, tum occultissima, tum etiam necessaria, ad conciliandos sibi Romanorum animos. Testis mihi est Deus. Ecquis verò Deus? cui servo, non utenque, sed in spiritu meo, in Evangelio filij eius, q̄ sine intermissione memoriam vestiri facio, &c. Post hæc tandem de pestifera iurandi consuetudine adhibenda est postrema conclusio. Recitat namq; Scot. in 3. dist. 39. nescio quorū opinionem, quod vnu m leue periurium non est mortale: sed tunc fit idem mortale dum fit ex consuetudine atq; alia est recentior quorum domi assertio vsq; adeo divini nominis honorem zelantium pessimamq; subinde iurandi consuetudinem eatenus vituperantium, ut dicant oē iurfm siue verum siue falsum quod ex mala cōsuetudine fit, esse peccatū mortale: quia si fiat iniquum ex consuetudine, non pōt habere tertium comitem, qui est iudicium, atq; adeo tūc iuratur incertum pro certo. Quocirca etiā si verum iuretur illud accidit materialiter & præter intentionem iurantis, ut pote qui eodem modo ad ipsum iuraret licet esset falsum. Nā qui ex consuetudine iurat, quicquid in buccā venerit sub iurō profert. Ad intellectū ergo rei præsentis statuitur septima conclusio: Consuetudo licet causa sit iurandi, ma-

gnūmq; secum afferat peierandi periculum, tñ neque ipsa per se peccatum est, neque speciem mutat iurfi, neq; aliter aggravat, q̄ tollendo aliquem trium comitum. Ad huius autem conclusionis explicationem notandum est consuetudinem in quacunque materia non esse nisi actionū frequentationem, ex qua secūdm Philof. 2. Eth. generatur habitus. Patet ergo prima conclusionis particula. Nam habitus ille ex actuum frequentia genitus causa est iterū, atq; iterum iurandi: si quidē habitus quicunq; generat similes illis actus ex quibus genitus est. Illa autem iurandi facilitas, ut art. 2. ex Aug. contra Menda. retulimus, secum affert periculum deierandi: nam ante tenetur rationis vsum, ut ante homo iuret quàm adhibeat veritatis iudicium. At verò cum frequentatio actū non sit distincta ab ipsis actibus, nō est per se peccatum ultra numerum multiplicatarum actionū. Sed si decies vanē iurasti, decem præcisè commisisti peccata, vel mortalia, vel venialia, secūdm absentiam comitis, qui deest iuramento. Hoc est si fuerint falsa aut iniqua de re, quæ sine mortali impleri nō potest, erunt mortalia. Si autem levia ea defectu iudicij & discretionis, erunt venialia. Quocirca consuetudo ut conclusio affirmat speciem iuramenti, nec mutat, nec aggravat: nisi quatenus comitem aliquem tollit. Vnde ut ad opinionem quam Scot. refert respondeamus. Si periuriū fuerit leue & veniale, videlicet eorum quæ in 5. & 6. cōclusionē designauimus, quātumcunq; fiat ex habitu & consuetudine non efficitur mortale. Et eodem modo rñdetur ad opin. secundo loco recitatam, imò si iuramentū sit quod per se esset licitum, propterea quod ex consuetudine iurandi fiat, nullam contrahit culpam neq; venialem neq; hoc in dubium cadere potest: solus n. defectus alicuius triū comitum facit iurfm esse peccatum. Sed aiunt fortē isti idē esse iurfm fieri ex consuetudine, & fieri sine iudicio: videlicet ut iuretur aut falsum pro vero, aut incertum pro certo. Illis autem respondemus primò falsum esse quod assuunt: nam in primis non conuertuntur. Potest. n. defectus iudicij contingere, non ex mala consuetudine, sed aliunde videlicet, quia homo valde affectus est ad id q̄ iurat,

iurat, vel ex ira, vel aliam ob causam. Præterea, stat quempiā ex consuetudine iurare, & nihilominus nō peccare defectu iudicii. Nam iurare ex consuetudine est iurare instigante consuetudine, sed nihilominus res potest esse tam perniciosa veritatis, vt nulla sit opus morā iudicandi. Et ideo tunc iuratio nullum erit peccatum. Deinde quia potest contingere in illo motus surreptitius, qui sic naturaliter linguā rapiat, vt culpam vel omnino tollat, vel veniētem reddat. Adde qd vt s. monstrauimus non quæcūq; negligentia iudicandi peccatum mortale est. Ad hæc stat etiā quempiam (licet rarō contingat) iuris esse assertum, qui tñ suo pte ingenio non est mendax, immo abhorret mendacia: illum ergo sic condemnare, vt quotiescūq; iuret, siue verē siue falsē, mortaliter delinquat, enormis profectō esset censura. At fortasse aliud hic quis cōmentum fingat qd à nonnullis comminisci audiui, nempe eum qui cōsuetudinem habet intemeratam iurandi in statu esse peccati: Hoc autem multo minus intelligo. Status enim peccati non censetur, nisi vbi vel te non penitus elapsi criminis: vel animum habes delinquendi, vel occasionem non amoues, vt si non domo depellas amicam, aut si artem exeres (vt campforiam) quæ ausas ingenio suo & natura peccādi offert: vbi verō hæc absint, neque peccatū superest, neq; subinde status peccati: igitur quantum sit homo male iurandi consuetudini addictus: quā primum mentem mutauerit, & occasiones fuere proposuerit, puta familiaritatem cum illo qui causā ei erat iurandi, vel alias quolibet, in nullo remanet statu peccati. Nam habitus per cessationē ab actu extenuabitur ac tandem delebitur. Hæc dicta sint, non qd prodigiosam nefandissimamq; iurandi consuetudinem excusare velimus: sed vt illis occurreremus qui plus nimio eam inculpantes culpā perferunt: vbi culpa nō est. Satis est. n. qd eiusmodi cōsuetudo tam pñt. neum afferat deiurandi periculum, vt sit seu virulentissima pestis exterminanda. Vix. n. iam reperies qui citra iusi minimā ofensionem vel inire, vel concludere sciant: quippe cū ceti oſonis ornamentum & sustentaculum sit iurā in singulis verbis usurpāt. Vnde quāta emendat Aug. in serm. citato verba illa iacobi

præponderet: Ante oīa nolite iurare. Ante oīa, inquit vt attendatis præ ceteris vigilētisque, ne subrebat cōsuetudo iurandi, tanq̃ in specula ita te posuit contra te, ante oīa leuauit te super cetera, vnde te attendas. Et infra nōles vt diceret tibi ante oīa, vt oīa tua insp. ceteros omnes motus lingue tue diligentissime custodires. eslesq; castos male consuetudinis tuæ. Ad eam constringendam audi ante oīa, quod est ante oīa. Ante oīa vigila, ante oīa intentus esto: Hæc ille, ac numero præstringi nequeunt, quæ passim à sanctis patrib. aduersus istam terribilē veteratissimamq; ac perinde mortiferam iurandi consuetudinem dicta sunt.

Primum arg. S. Tho. est, quod q. præced. art. 7. contra Panor. tractauimus. ait enim Celestinus Papa c. verū, extra de iur. iei. Romanos Pontifices arbitratos fuisse à iuris coactis iurantes absoluerē. subdit autem, qd vengatur consilius, & auferatur materia deiurandi, non eis ita expresse dicatur, vt iura non seruent, santequam relaxentur: sed si non attenderint, nō ob hoc sunt tanq̃ pro mortali crimine puniendū, vbi vñ affirmari huiusmodi peritūria coacta nō esse mortalia, vt ait Panor. super c. si verō. eod. tit. Rñdet tñ S. Tho. qd coactio non auferat à iurō promissorio vim obligandi, & ideo qui non implet, mortali peritūrium incurrit: potest tñ ille auctoritate summi Pontificis ab obligatione absolui. Quod autem subditur, non esse tanq̃ pro mortali crimine puniendos, non ideo dī qd mortaliter non peccent, sed qd poena ecclesiastica mittunt infligitur. Secundum arg. est propter peritūrium iure incurritur infamia, vt habet 6. q. 1. c. infames: non aut propter quodlibet assertorium peritūrium infamia vñ incurrit: ergo nō omne huiusmodi peritūrium est mortale. Argū hoc ideo D. Thom. addidit vt modum quo per peritūrium infamia contrahitur declararet, quē nos q. præced. art. 10. explicuimus. Peritūrium n. niti duabus cōditionib. adiunctis non fit iure infamis, s. & quod solenniter iurando peierauerit, & qd postea in foro iudiciali sit de peritūrio publicē condemnatus; vt fit à testimonio ferendo repudiandis. At verō non sequitur qd si assertorū peritūrium, propterea quod tunc non sit ante sententiam definitiū quam infamē, non sit peccatum mortale.

Aduer.
sic iurā
di cōsue
tudinē.

Primū
arg. 1. S.
Tho.

Secundū
arg. de
infamia
peritij.

Consue
tudo iurandi
nō
est stat.
peccati.

Tertium
argum.

Quoniam peccata mortalia non afferunt infamiam, nisi in iudicio traducantur & condemnentur. Unde hæreticus quoadusque sit de hæresi condemnatus, non hñ iure infamis. Habet tñ periurium promissoriū nō nihil amplius culpe suprà assertoriū. Nam qui assertorie peieravit post factum iuramentum nōn habet potestatem faciendi quod non fuerit falsum. Qui autem solenniter iurando quidpiam promisit, propterea si id non implet maiorem incurrit infamiam, quod post iuramentum factū tempus habuit implendi. Tertio arguitur inquirendo an iocus vel inadvertentia, vel aliud quidpiam culpā diluere valeat periurij: iurare n. per Deum, vt q. præc. art. 10. ex Chryso. retulimus homi. 44 super Matthe. grauius est, quā iurare per euāgelia: sed iurare priuatim per Deum falsē, non semper est mortale, puta cum vel ioco vel lapsu linguae sit, ergo non omne periurij est peccatum mortale. Ad hoc autem D. Tho. quinq; respondet. Primum q; ioco peierare, cum diuina irreuerentia non euitetur, non excusatur à mortali. Secundum quod si ille qui lapsu linguae falsum iurat, aduertat se falsum iurare, sicut non excusatur à Dei contemptu, ita neq; à mortali. Tertium: Si autē hic non aduertat, vñ non habere peierandi intentionem: & ideo à crimine periurij excusatur. Quartum est q; etsi de se vt q. præc. diximus grauius sit iurare per Deū q; per euāgelia, tñ solenniter iurare p. euāgelia grauius esse potest, q; priuatim iurare per Deum: tum propter scandalum, tum etiam propter maiorem deliberationē, quæ tunc adhibetur. Quintum est quod omnibus hinc inde pensatis nempe, vt æquale sit scandalum & deliberatio, grauius est peierare per Deū quā per euāgelia. Hæc omnia perspicua sunt. Secunda tamen conclusio sane intelligenda est, si q; qui lapsu linguae deierat, si id aduertat, peccat mortaliter. Intelligitur n. si inadvertentia sit satis deliberata. Nam si est motus surreptitijs, adeo vt sit subita deliberatio, non autem plena poterit esse veniale, i. si tempus non suppetebat ad plene deliberandum. Nam si mala consuetudo fuit in causa non plene deliberandi non semper excusabitur à mortali. Et pariter procedenda est tertia conclusio, scilicet, q;

Expositio.
no.

vbi non est aduertentia nullum est peccatum. Intelligitur enim de surreptitio mortu naturali, vbi non fuit tempus aduertendi. Nam si aliqua negligentia præcessit et sine aduertentia potuit emergere culpa. Vnum autem hic adnotauit Caieta. q; vel non intelligo, vel adduci non possum, vt credam: Ait enim quod si quis pp. continuam consuetudinem tam verē quā falso in communi locutioni iurandi non aduertit, nō excusatur à mortali. Ex quibus verbis illi, quos suprà commemorabam eliciunt quod etiam iurare verum ex consuetudine sit mortale, & ratio est, vt ait Caietan. quod inadvertentia, vt excuset periurij debet esse causa ipsius, ita vt si ille aduertet non peieraret. In illis autem qui iuramentis assueti sunt, inadvertentia non est causa periurij, quia etiā si aduertent, nihilominus peierarent, sed est ignorantia concomitans, quæ non excusat. Quod autem hoc non sit credibile, patet. Nam primum hæc postrema suppositio, falsa est. Etenim etiam si creberrimē quis peieret, forte nūc si aduertet, non peieraret: & ideo inadvertentia causa fuit periurij. Præterea istæ conditionales nullius sunt meriti, vel demeriti, scilicet si aduertet non peccaret, aut nihilominus peccaret. Quamuis n. conditionalis hæc vera esset, si inimicum haberem præsentem, illum occiderem, in nulla propterea ego sum culpa, sed actus voluntatis quam nunc habeo, æstimandus est, qualis sit. Et ideo quicquid contingeret, si homo aduertet, nihilominus inadvertentia postquam tollit voluntarium, tollit peccatum. Hæc autem verum est, quod si consuetudo me præcipit, vt non aduertentem illa præcipitatio & indiligentia potuit esse peccatum, & forte tanta potuit esse negligentia, vt esset mortale, vt supra dictum est.

Contra
Caieta.

ARTICULVS III

Verum liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus est.

Postquam de peiorante visum est, sequitur vt illius crimen exploremus, qui iuramentum à peieraturo expostulat. Et respondet Dñus Thom. duabus sup.

suppositis distinctionibus per tres conclusiones. Prior distinctio est, ex parte illius qui iuramentum exigit. Aut enim pro se ipso priuatim sua sponte iuramentum exigit, aut tanquam publicus iudex ex necessitate officij ab alio implorati si priuatim quidem aut probabilibus coniecturis scit alium mendaciter iuraturum, aut nescit. De illo ergo, qui nescit statuitur prima conclusio. Nullum est peccatum ab eo iuramentum petere, quem nescis falsum iuraturum tamen si humana sit tentatio: quia. s. ex quadam infirmitate procedit, qua homo dubitat alium citra iusm verum dicturum. Et hoc est qd ait Christus Matth. 5. Quod amplius est, à malo est. Hoc est ab illa dubietatis plaga per quam originale culpam contraximus, vt de aliorum veracitate dubitemus. Secunda conclusio. Exigere ab eo priuatim iuramentum, quē scis mendaciter iuraturum peccatum est mortale. Nam vt ait August. in sermo. de verbis Iacobi, licet peierans de suo periurio se interimat, tamen cogens ad iurandum manum interficientis impellit: & ideo homicida est, hoc est animā occidit proximi. Tertia conclusio: Publico iudici nullum est peccatum iusm ab eo exigere, quem scit falsum iuraturū, si tñ id faciat ab alio requisitus: qm iudex tunc nō est qui iuramentum cogit, sed alius qui publicū eius officium implorat. Primæ duæ conclusiones sunt August. in sermo. illo 28. citato de verbis Iacobi: & referuntur 22. q. 5. cano. qui exigit. Et quidem primam paulò differentibus verbis astringit, quā hic D. Tho. Verba siquidem eius sunt. Si quis nesciens aliū peieraturum iusm exigit, vt fides ei fiat, non audeo dicere non esse peccatum: tñ humana tentatio est. Nihilominus bene D. Tho. & doctores affirmant nō esse peccatum, si tamē causa iurandi intercesserit; quia re graui dubitare de alterius veracitate, nulla est culpa, sed infirmitas humana. Aug. autē ideo non audet negare esse peccatum, quia arbitratur celeberrimē fieri sine necessitate: nempe vel in re parui momenti, vel vbi alter est satis fidei dignus: in quibus casibus vix sine culpa exigitur iuramentum. Secundæ autē conclusionis rō est, qd neminem licet ad malum inducere. Nam auctore ad Rom. Paulo, non solum

malefactores digni sunt morte, verū & illi qui consentiunt facientibus, ac multò perinde magis qui illos inducunt. Ille autē qui sciens aliū peieraturum, cogit vt irret illum ad malum inducit. Contra hanc autem conclusionem eiusq; probationem arguitur. Si quis à sceneratore parato sub vsuratum vinculo mutare, mutuum petat, quamuis sciat illum delictū commissurum nullatenus peccat, & D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. confitetur: ergo neq; ille scit alterū peieraturum ire. Secundo exigitur iuramentum ab infideli, etiam si scias illū per falsos deos iuraturum, vt ad Publicolā ait Aug. quem hic ad hoc propositum D. Thom. citat, & tamē iurare per falsos deos peccatum est, idēque vt supra diximus grauius quā iurare falsum per Deum verum: ergo fortiori ratione petere iuramentum ab eo, qui scitur mendacium iuraturus erit peccatum. Nam sicut quis petēdo ab infideli ius suū vtitur iure, ita & qui ab illo petit, qui paratus est mendacium iurare, ipse enim sibi viderit quomodo iurat. Ad istorum intelligentiam hæc præfigenda est certissima regula, quod nemini licet quempiam ad malum inducere, licet tñ alterius delicto in bonum vti: Assertio est D. Tho. in solutione quarti. Ob idque quamuis liceat eius iuramentum recipere qui per falsos deos iurare paratus est: sicut si mutuum ab vsurario petere, neutrum tamen fas est inducere ad illud malum. Sed rogas quō cognoscā an inducam, vel tantum vter? Arguitur enim sic, quamuis infidelis paratus sit iurare per falsos deos: hoc tamen iuramentum modo non faceret, nisi ego exigerem: ergo ad hāc actionem in individuo ego eum induco. Ad hoc respondetur quod ille qui vtens iure suo ab altero id petit quod potest bene facere, si ipse peieratus est id ipsum malefacere non inducit illum. Exempli gratia, qui petit ab vsurario mutuum, quia vtēdo iure suo petit id quod licitē alter potest facere, scilicet illud gratis mutuo dare, non censetur illum inducere: induceret autem si ipse nullatenus uellet vsuras dare, quia cognoscat esse peccatum, & alter eum ad id instigaret. Pari modo qui ab infideli petit iusiurandum, solum vtitur iure suo, petendo vt fidem contractus confirmet,

D d d 3 quod

Regula

Quæst.

August.
Optima
interro-
gatio.

quod ipse posset facere Christianè iuran-
do. Quare vt Aug. ait ad Publicolam non
eum inducit ad malum, sed vtitur eius
malo quod ipse sua sponte fecit, nempe fi-
de contractus per impium iuramentum con-
firmata. Sed rogas cur non idem vsu venit,
dum ego peto iuramentum ab eo quem
scio falsè iuramentum, nam pariter dicas
te vt iure tuo, & tantum peccatū, imò ma-
ius est iurare verum per falsos deos quàm
falsum per verum. August. eodem loco ad
Publicolam respondet, cuius responsam
citatur hic D. Thom. in solutione quarti.
Quoniam in iuramento illius qui verum
per falsos deos iurat, est aliquod bonum
quo ille vtitur qui iuramentum petit, nem-
pe fides quæ in contractibus est necessa-
ria: in iuramento autem illius qui falsum
iurat, neq; hoc existit bonum neque aliud
quo qui iuramentum petit vtatur. Et ideo
deest ius petendi incassum, quæ subinde
petitur: & ideo qui petit reputatur alium
inducere. Contra hoc autem arguitur. Se-
queretur quod quamuis ille qui petit non
sciret alterum mendaciter iuraturum, sed
id dubitaret aut suspicaretur, non liceret
idem iuramentum exigere, quia exponeret
se periculo precipitandi alterum in crimen.
Respondetur quod non quæcunque du-
bictas vel suspicio quæ est tenuis assensus,
neque opinio quæ est formidolosus, suffi-
cit adimere ius petendi: aliàs vix vnquam
iuramentum liceret petere: sed probabi-
lissima coniectura quæ intellectum vin-
cat, vt humano more, credat. Nam hoc
quod forte illi rectè iurabit, est ius ali-
quod in altero vt petat.

Argm.

Primū
argum.

Primum ergo argumentum D. Thom.
sequeretur quod nemini liceret iuramen-
tum ab alio petere. Nam vel scit illum ve-
rum iuraturum, vel falsum: si verum, pro
nihilò & in vanum onus iurandi illi inun-
git: si verò falsum, non licet: vt dictum est.
Respondet quod obiectio hæc procedit
quando pro se quisque exigit iuramen-
tum qui quidem neutrius partis scientiam
habet, aut fidem, sed vel credit verum iu-
raturum, vel re vera dubitat, & tunc ad
maiores certitudinem id petit. Iudex au-
tem, vt tertia conclusione assertum est,
etiam si sciat alterum fore periurum po-
test ab eo iuramentum exigere. Secun-

dum argumentum distinguit inter reci-
pere simpliciter iuramentum, sicut recipit
sacerdos, vel alia tertia persona inter par-
tes, & iniungere seu cogere ad iurandum,
quod plus est. Ait ergo recipere iuramen-
tum cura coactionem, non videtur esse li-
citur, præcipue dū sit periurium, quia vi-
detur recipiens consentire alterius pecca-
to: ergo multo minus licet exigere. Re-
sponsio est August. ad Publicolam, qui ait;
Quamuis dictum sit non iuremus, nun-
quam tamen me in scripturis sanctis legis-
se memini, ne ab aliquo iurationem acci-
piamus. Vnde colligitur, quod iurationem
recipere non est peccatum nec consenti-
re alieno peccato, sed cogere dum time-
tur periurium. Sed contra si quis vult se
occidere, ministrare illi gladium est pec-
catum: ergo periurium ab illo recipere,
quia suapte sponte vult peierare. Negatur
consequentia, quia recipere iuramentum,
neque est ministrare arma neque aliquo
modo cogere: sed quasi passivè se habere.
Verum est quod lege communi charita-
tis & correctionis fraternæ deberet ille ad-
moneri, ne peieraret, si speraretur corre-
ctione faceret. Ad cuius explicationem
adhabetur tertium argumentum ex illo
Leuitic. 5. Si peierauerit anima & audierit
vocem iurantis falsum, testisq; fuerit quod
ipse vidit aut conscius est, nisi indicauerit,
portabit iniquitatem. Ex quo videtur con-
sequens quod quicumque scierit tenetur al-
terum corripere & cohibere ne peieret: at-
que adeo tunc neque licet exigere, neque
vero recipere iuramentum. Responsio au-
tem colligitur ex Augustino super eodem
loco, vbi ait, quod cum Moses non ex-
presserit cui sit periurium iudicandum, ne-
que verò ordinem, recurrendum est ad le-
gem communem correctionis fraternæ:
Nam vt est Iurisperitorum axioma, casus
omissus lege communi censendus est.
Et ideo debet per ordinem correctionis
fraternæ procedi, sicut in alijs peccatis se-
cretis, admonendo delinquentem ac tan-
dem si opus fuerit, reuelando ijs qui pro-
desse possunt, & non obesse. Sed hoc non
obest ijs quæ dicta sunt.

Secundū
argum.

Argm.

Tertiū
argum.

August.

QVA

QVÆSTIO III.
DE ADIVRATIONE.

S. Thom. 2.2. quæst. 90.

ARTICVLVS I.

Verum liceat hominem adiurare.

ADIVRATIONI annexa est adiuratio, atque adeo post illius tractatum congruit, ut quod hæc subtexat. Querit ergo D. Tho. hic tres articulos, tamen quatuor sint rerum genera: quas in usu & more est adiurare, quæ sunt Deus, homines, demones, ac res denique irrationales. De Deo ergo ac de homine rñdet in hoc primo articulo quinque conclusionibus. Prima est, Adiurare est aliquem vel superiorem nobis, vel inferiorem per diuinam aliquam obtestationem ad aliquid agendum ordinare. Quam utriq; definitionem probat ex ordine adiurationis ad iuramentum promissorium. Potest. n. quisque & seipsum & superiorem se atque se inferiorem ad aliquid agendum ordinare & destinare, se aut ipsum per iuramentum, hoc est per reuerentiã diuini nominis quisque destinare & obligare ad id faciendum quod promittit. Dum ergo aliud per aliquod sacramentum addicit ad aliquid agendum, siue deprecando, si est superior, siue imperando, si est sibi inferior, tunc dñr illum adiurare. Secunda conclusio. Differentia est inter iuramentum, quo quis se obligat, & adiurationem, qua alios ad aliquid mouet & excitat. Est. n. homo suarum actionum dñs, non tamen eorum quæ sunt ab alio agenda, nisi sibi sit subditus: ob idque sibiipsum potest per iuramentum necessitatem imponere, non autem alijs præterquam sibi subiectis. Tertia conclusio: Si quis per inuocationem diuini nominis vel cuiusque rei sacræ illi, qui sibi nõ subditur necessitatem quidpiam agendi imponere intentant, sicut sibi ipsi imponit iurando, eiusmodi adiuratio illicita est. Sanè cum sit iniuriola usurpatio potestatis quam in alium non habet. Quarta conclusio: Cuiusq; superiori licitum est, dum ratio necessitatem affert, sibi subditos in materia licita & honesta tali genere adiurationis

constringere. Quinta conclusio: Licitum est cuiusq; quosvis alios, siue sibi superiores, siue inferiores citra necessitatis impositionem per reuerentiã diuini nominis vel alius rei sacræ ad aliquid agendum adducere. Et dum ait D. Tho. hoc licere respectu quorūlibet, Deum etiam comprehendit quem adiurare possumus. Quare in argo duo protulit contra quonem exempla. Alterum, quod Deum ipsum per aliqua sacra obtestationes obsecramus. Alterum Apostoli ad Roman. 12. ubi per Dei misericordiam obsecrat fideles. Quæ quidem obsecrationes quædam sunt adiurationis formæ.

Adiurare, si vim præpositionis, quæ argumentatiua est, consideres, idem est quod valde iurare, & potissimum per execrationem, cum quis negat se aliquid fecisse, ait: Dispeream, si hoc feci. Vnde apud Terentium in Hecy. Sancte adiurat nõ posse apud vos Pamphilum se absente perdurare. Imprimis sentiarum aut idem est, quod iurando quempiam ad opus aliquod appellere & inducere: sicuti abiurare, idem est quod aliquem iuramento abigere & repellere. Quemadmodum in baptismo abiuramus demones, illis eorumq; pompis abrenunciantes; & hæretici dum conuertuntur, hæresim abiurant. Est ergo Latine adiuro, idem quod Græcè ἐπιμαρτυρῶ, unde exorcismus, idem est quod adiuratio. Et quis frequentius usurpetur pro adiuratione demonum, qui ab energuminiis exorcismis propelluntur, latius tñ patet, ut modo dicebamus. Nam & Deum adiuramus & homines & irrationales bestiolas, & reptantes nobis nocentes. Adiuramus. n. Deum, cum per merita filij sui eñ obsecramus. Quem quidem morem ecclesia in periodis omnium collectarum obseruat, cū in calce semper ponat per dñm nostrum Iesum Christum, &c. Et adiuramus Christum per suam crucem, perque suam passionem & resurrectionem; & miseri obsecrant per viscera Christi, per merita Deiparæ virginis. In summa, ut ait S. Thomas. Sicuti per iuramentum necessitati faciendi aliquid, nos ipsos adigimus, ita & adiuratione alios inducimus. Quo fit, ut sicut iuratio sic etiam adiuratio, dum legitima est, ad virtutem religionis pertineat: & dum est illicita, sit etiam vitium religionis contrarium. Atqui idem est de abiuratione: coniuratio

Quinta conclusio.

Adiurare.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Argu-
mentū.

verò alium habet significatum. est. n. conspiratio in aliquod facinus reipublice perniciosum: sic dicta, quia multi in eundem finem simul iurant, quamvis & pro vehementi adiuratione vsurpetur: coniurantur enim tempestates. Tertia tamen conclusio esse cuiusdam ambigua potest, qua negatur licitum esse necessitatē per adiurationem imponere alicui non subdito. Nam dum quis ab aliquo iuramentum petit & recipit seruādi fidem contractus & pacti nempe ab emptore soluendi pretiū creditum, illum videtur adiurando necessaria obligatione deuincire. Perinde omnino ac de Abraham Genes. 24. legitur, qui seruū iurando perstrinxit, supposita scemori manu, ne vxorē filio suo Isaac de filiabus Chananzorum, sed de terra cognationis suae acciperet. Quapropter nullum hac ratione discriminē est inter seruū, & alium, qui est liber & sui iuris. Hoc argm ob id fecimus, vt penitus rō adiurationis exprimeret, quatenus à simplici iuratione differat. Haud. n. negat conclusio, quin possit quisque quamlibet iuramento constringere: nam à rege ipso capitur iusiurandum obligatorium, sed de adiuratione fit in ea sermo. Etenim differentia, q̃ cum iurm ab aliquo capitur, idem ipse à quo capitur actione propria iurat, seipsum obligans, siue alterius, qui iurm recipit, seruus sit, siue dñs. Adiuratio verò non actio eius est qui adiuratur, sed adiurantis: vt si verbi gratia, ego quempiam prece & factorum obrestatione ad aliquid agendum moneam, sicut Pontifex dixit Christo, Matth. 26. Adiuro te per Deum viuū, vt dicas nobis, si tu es Christus: hoc enim non fuit iuramentum capere, sed adiurare. Et Nu. 5. aiebat lex zelotipie: Adiurabit mulierem sacerdos, & dicet: si non dormiuit vir alienus & tecum, &c. Et 1. Reg. 14. adiurauit Saul populum dicens: Maledictus vir qui comederit panem vsq; ad vesp̃erum donec vleiscar de inimicis meis. Haud ergo adiuratio idem est quod iuratio. Vnde fit consequens, q̃ qui contra adiurationem sibi factam venit etiā si seruus sit, nequiquam est periurus, quod re vera esset, si ipse iurasset licet fiat criminis inobediētiæ reus. Quocirca si Abraham fecit, vt seruus suis verbis protulisset iuramentum per domi-

num cœli & terræ, non fuit adiuratio: sed captio iuramenti, quod fecit seruus seipsum obligans. Magis tamen consentaneū textui apparet, illa verba Abraham per modum adiurationis protulisse, dicens, Adiuro te per dominū Deum cœli & terræ, &c. Sic. n. legitur: Pone manum tuam subter scemur meum, vt adiurē te per dominum Deum cœli & terræ, vt non accipias, &c. tamen si captio iuramenti nonnunquā adiuratio dicatur. Legitur namque Iosue 2. Postquam exploratorum hospita illos iuramento deuinxit, vt se domūque seruarent suam, innoxij erimus à iūfo, hoc quo adiurasti nos, &c. Potest ergo, vt quarta asseruit conclusio, dñs non solum iuramentum à seruo exigere, verū & ipsum proprijs verbis per Deū & facta adiurare. Et tunc seruus tenetur parere ex fide quam domino debet. Attamen per proprium iuramentum arctius quisque constringitur, quā per alterius adiurationem. Est tamen grauior culpa adiurato seruo, si non sit obtemperans quā si non fuisset adiuratus. Quapropter dñi iure nequeunt sine causa legitima seruos imperando adiurare. Quin verò alia adiurationem, quæ sunt ad superiores, non debet sine competēti ratione fieri. est enim importunum & religioni minus consonum, dum quidam urgente necessitate, vt miserum obolum extorqueant, per Christi vulnera perq; intemerata virginis viscera, obuium quemlibet adiurare: imò dum Deum obsecrantes adiuramus, debemus obsecrationes rei, quā postulamus, admetiri, & non prore, quæ minima pecunia æstimatur, contremendas obsecrationes accumulare.

Primum argm D. Tho. sumitur ex Origene hom. 35. super illud Matth. 26. Adiuro te per Deum viuū &c. vbi ait, Æstimo qm non oportet, vt homo qui vult fm Euangelium viuere, adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad Euangelicum Christi mandatū neq; licet adiurare. Idq; inde confirmatur, q̃ princeps ille Sacerdotū Iesum illicitē adiurauit per Deum viuū. Responso tamen est Originem id intelligere de adiuratione, qua quis alium nō sibi subditum cogendo adiurat. Adiuratio autē principis sacerdotum iniqua ob id fuit, q̃ illo pacto voluit perstringere

Primū
argum.
S. Tho.

stringere Christum, ac si eius esset legitimus princeps. Erat enim Iudæis frequentius adiurare subditos, quam iuramentum ab illis exigere: præcipue quod princeps ille veritus fuit à Christo iuramentum exigere: timens ne ille facere renueret. Adiuratio tamen illa multis nominibus fuit absurda. Primum, ex defectu potestatis: quoniam in processu illo, quo Iudæi ad Christi necem tendebant, non poterant eum de crimine interrogare: quia non poterant interficere quenquam. Secundo, quia superflua erat interrogatio, cum satis id per doctrinam & miracula Christi debuissent habere exploratū eum esse Christum. Ad hæc adiuratio illa impura erat & nefanda: quia volebant id à Christo audire, ut crederent, sed ut anam (ut fecerunt) inde nanciscerentur adigendi eum in mortem. Quare Christus neque paruit respondendo sum, neque prorsus negavit cum responderit, Tu dixisti. Secundum argumentum eodem pertinet: scilicet, quod non licet adiuratione alium compellere, necessitatem illi imponendo præterquam subditum. Tercio argumento discrimen tangit, quod nos supra inter adiurationem & captionem iuramenti declarauimus. Arguit enim, Adiurare est aliquem ad iurandum inducere: quod tantum potest dominus in seruum, vel creditor in debitorem, ergo non licet inferioribus superiores adiurare. Respondendo autem assumptum negat. Adiurare enim non est alium ad iurandum inducere, sed obtestatione ad aliquid prouocare. Est autem differentia inter adiurationem, qua ad hominem utimur, & qua utimur ad Deum. Cum enim hominem adiuramus, contendimus per sacrorum reuerentiam eius animum emolliere, & immutare. Cum autem Deum, qui omnino immutabilis est, obsecramus, non id intendimus: impium enim hoc esset, sed contendimus aliquid ab eo obtinere, si modo per eternam eius voluntatem nobis destinavit concedere. Multa enim nobis, quæ ab æterno elargiri constituit, decreuit dare per nostras obsecrationes & merita, quæ sunt effectus gratiæ, atque adeo prædestinationis. Itaque licet nos sine nostris meritis & prædestinauerit, & per præuenientem gratiam vocauerit: tamē nos per eius

Secundū
argum.

Discrimen inter
adiurare Deū &
adiurare homi-
nem.

adiutricē gratiæ & nra opera, ac subinde per nostras obsecrationes augmentum spūalium charismatum promeremur: iuxta verbum Petri, Certam vestram vocationem facite.

ARTICVLVS II

Vtrum liceat daemones adiurare.

Subsequitur, ut videamus an liceat adiurare daemones? Ad quod D. Thom. supposita distinctione duabus conclusionibus respondet. Distinctio ex superioribus colligitur: Bisariam namque quempiam adiuramus, scilicet per modum deprecationis, ob reuerentiam rei sacræ quempiam inducendo, & rursus per modum compulsionis. Prima ergo conclusio est: Neutiquam licet daemones per modum deprecationis adiurare. Cuius ratio est, quia hoc genus quoddam est benevolentæ & amicitie: quam erga daemones nullatenus gerere fas est. Secundus autem modus subdistinguitur. Nam alium compellendo adiurare dupliciter accidit. s. aut tanquam hostem aut tanquam subditum. Præterea tanquam hostem aut ad illum repellendum & propulsandum, ne nobis noceat, aut ad aliquid ab eis obtinendum, siue per doctrinam, siue per aliud quodvis auxilium. Est ergo secunda conclusio quadrimembris: Daemones per modum compulsionis adiurare possumus, non tamen tanquam nobis subditos idque ad ipsos repellendos, non autem ad aliquid ab eis obtinendum, nisi forsan aliqua nobis affulserit diuina inspiratio, ut id faciamus. Ad huius autem conclusionis intellectum, speculandum est, daemones in huius vitæ decursu constitutos esse aduersarios nostros. Et enim ut post originalem culpam amisso freno originalis iustitiæ, relicta nobis fuit rebellio carnis ad exercitium, sic & post victoriam serpentis qua daemones primos nostros parentes superarunt, permissum illis est, ut nos bello impugnent, nempe ut per hanc militiam, quæ ut ait Iob, est vita hominis super terram, ad triumphum sempiternæ felicitatis promoueamur. Unde Paul. ad Ephes. 6. Induite vos inquit, aduersus insidias diaboli, &c. Sunt ergo daemones in hac vita aduersarii nostri, tanquam leones (ut ait Petrus) in nos rugientes;

Prima
concl.

Secunda
concl.

gientes: in futura verò erunt vt ministri iustitię Dei, ultores nostrorum scelerũ. Non tñ sunt nobis tanquam serui subiecti, sed Dei angelorumq; dispositioni subduntur, iuxta verbum Aug. 3. de Trin. Spiritus desertus regitur per spiritũ iustũ. Hac. n. rōne & prouincijs & nostrum singulis additi diuinitus sunt angeli in custodiam ad hoc gerendum cum illis bellũ. Patent ergo singulę conclusionis particulę. Possimus. n. dæmones per virtutẽ diuini noĩs à nobis propulsare, ne nobis vel spūaliter, vel corporaliter noceant; hanc. n. nobis p̄tatem Christus reliquit. Vnde Luc. 10. Ecce dedi vobis p̄tatem calcandi super serpētes & scorpiones, & supra oēm virtutẽ inimici, & nihil vobis nocebit. In cuius virtute potestatis ecclesia exorcismos instituit, ad expellendos dæmones ab obsessis corporibus. Imò verò idem redemptor de ijs, qui in ipsum credituri erant, ait Marc. ult. In noĩe meo dæmonia eijcient, &c. Hinc ergo sequitur secunda particula, q̄ eos nō possumus tanquam nobis subditos, nobisque obtemperantes adiurare, sed per vim arcere, ne nobis aduersentur. Sequitur deinde tertia particula, q̄ neq; possumus eos vrgerẽ, vt nos doceant, aliave vlla ratione inuenit: hoc enim esset nos erga illos tanquam erga amicos gerere. Nisi forsā diuinus instinctus ad id nos excitet, sicut de D. Iacobo legitur, qui dæmonem compulit: vt Hermogenem ad se adduceret.

Est autem circa has conclusiones tantũ nobis immorandum, vt exactius exploremus: vtrum aliquid nobis cum dæmonibus commercium hñc liceat? Ad cuius intellectum notādum est, q̄ dæmones, quia spirituales sũt creaturę, qui iō in suis motibus à loco non pendent, sed subito se & alia monere possunt, multa supra humanam facultatem in naturalibus efficere valent, vera tamen miracula nequaquam. Verum enim miraculum est, quod supra naturam sit: supra naturam vero nihil, nisi virtute Dei, qui vniuersalis est naturę dominus, fieri potest. Deus autem talẽ virtutẽ nunq̄ dæmonibus impertitur, vt Diuus Tho. de potentia. q. 6. art. 5. auctor est. Nā cum dæmonis voluntas semper sit ad malũ intentā, si Deus virtutem miraculorũ illi donaret, testis fieret illorum prauitatis:

quod absurdum est cōcedere. Miraculũ. n. testimoniũ est diuinę voluntatis. Quare 1. ad Thessal. ait Pau. aduentum Antichristi fore in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus. Imò verò non solũ hanc virtutẽ illis Deus non tribuit, verum neq; eos tñ facere finit, quantũ sua natura possent. Itaq; sicut angelis bonis mirabilium virtutẽ supra suā naturā confert, ita & malos arcet, ne totũ faciant qđ naturaliter valēt, & vtrunq; in bonũ nostrũ. Vnde Aug. lib. 3. de Trin. cap. 9. Quod angeli, inquit, mali possent si permetteretur: iō non pñt, quia non permittuntur. Et illa cohibitio, dñs ligatio dæmonum: permissio aut̄ vt ali quid faciant, nuncupatur solutio, sicut in tentatione Iob soluta fuit dæmonis potentia, certis tñ limitibus ne tam acriter eum innaderet, q̄ suis viribus nequiter posset. Et Apoc. 10. legitur, qđ oportebit dæmonẽ solui modico tpe, nempe sub aduentu Antichristi. Potestatem ergo dæmones in ijs potentijs, quę nobis miracula censentur, trifariā exercent. Vno modo faciendo, vt res appareant quę verę non extant, idque permutationẽ organi phantasie, commotionisq; sp̄rum & fumigantiũ humorum capitis, sicuti dormientibus vsu venit, & phreneticis, & mentecaptis, quib. per eiusmodi elusionem sensuum multa in aere apparent, quę non sunt. Quo pacto portentosa illa, quę Marcus Varro enarrat, interpretatur Aug. lib. 18. de ciuitate Dei, videlicet socios Vlyssis ab illa famosissima Circe cōuersos in bestias, & Archades stagnũ quoddam tranantes conuersos in lupos, & Diomedis socios in aues, q̄ aliquātũ lo post tpe ad eius sepulchrum circũuolabant: Quemadmodum Aug. ipse in Italia vidisse affirmat stabularias mulieres, quę venenum in caseo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant: sicuti Apuleius de se vel narrat, vel fingit. Ait inq̄ Aug. id sopitis sensibus per internam eorum illusionũ apparuisse: quamuis si aues illę circum sepulchrũ Diomedis volantes permanserunt, aliudẽ erant ministerio dæmonũ allatę. Vnde Magi, q̄ hac arte vtuntur, prestigiatōres dñr: solent. n. magnifica conuiuia instruere, mensasq̄ epulis reficere, & ministrantium frequentia perornare, vt de nostro Inacho à Mendozã fertur, quę

Paulus.

Aug.

Trina
demonum
potentia.Dubium.
Dæmonum
p̄tās.

Aug.

sur, quæ tñ tandē derepentē in carbones,
 inq; alia id genus futilia euanescent. Pari-
 mō, & ludi, quos nostri de passa passa vo-
 cant, p̄stigię nuncupantur: vel q̄ oculorū
 aciem perstringant, vel ab styge, quod est
 tenebræ, quali sensus obtenebrent, vt res
 cernere videantur, quæ non sunt. tamen si
 non oēs illos lufiores dæmonum ope cen-
 sendi sunt vti: alioqui non ita vulgo per-
 mitterentur: p̄nt. n. manuum agilitate, &
 celeritate res fictas, seu veras ostendere. Se-
 cundo modo id faciunt applicando natura-
 lia actiua passiuis: sicuti idē Aug. li. 3. de tri-
 nit. cap. 7. & 8. & lib. 30. quæst. q. 79. ait, Ma-
 gos Pharaonis cōuertisse virgas in serpen-
 tes & ranas: afferēdo, s. aliunde aliquid pu-
 trefactiui, q̄ eas citissimē putrescere face-
 ret, atq; in illa animantia trāsformari. Nā
 scriptura Exod. 7. Magos fecisse similiter
 de suis virgis affirmat, sicut Aaron de suis;
 quamuis Aaron virtute diuina per verum
 miraculum: Magi verò citra miraculum p̄
 artem & modum naturæ. At verò vt Deus
 ostenderet quidquid creatura facit, ēt ma-
 lus dæmon, à sua ipsius p̄tate pendere, &
 permisit illos aliqua facere, & tandem ad-
 hibuit ne plura facerent. Qui enim virgas
 in serpentes & ranas & alia animantia con-
 uerterant, tandem nequiverunt easdem in
 ciniphes transformare. Quare cōfessi ip-
 si sunt dicentes: Digitus Dei est hic. Acco-
 les rerū dit & in hanc causam id quod maxime ad
 natura- notandum est, nempe in herbis, lapidibus,
 lium vir & aquis, & reliquis naturalibus rebus, mi-
 nutes. rificas inesse virtutes, hoībus quidē igno-
 tas, quas dæmones cognoscentes citissimo
 quidē motu asferre possunt, quocunq; ve-
 lint, ad insolentissimos effectus demon-
 strādos. Nam profectō, vt lib. 21. de ciuita-
 te Dei, cap. 4. auctor est Aug. qui primū
 magnetis virtutem trahentis ferrum agno-
 uerit, non potest dum primum viderit, nō
 illico in admirationem rapi: quod ipse Au-
 gu. sibi vsu venisse faterur. Subiungit autē
 c. 5. mirabilia multa naturalia, nēpē apud
 Garamantes emanare fontem tam frigidū
 diebus, vt non bibatur: tam feruidum no-
 ctibus vt non tangatur. Et in Epyro alium
 in quo faces accensę extinguuntur, & extin-
 gunt. Et accēduntur. Et Arist. in lib. de admirā-
 magis sa dis rebus, ait lapidem Modam in Tigride
 pientes. reperiri, quem qui portauerit, à feris laedi

nequibit, herbanq; charissimā crescere in
 monte Igero, quam si mulier portauerit,
 homines ad sui amorem pelliciet. Et Plin.
 atq; alij mirabilia huius generis referunt.
 Ijs ergo possunt homines supra hominum
 capti vti, vt miracula facere existimantur.
 Quare Magi, si ad primum vocis significa-
 tum attendas, ijdem sunt qui sapientes, vi-
 delicet rerum naturas perscrutarētur. Sed
 quia à Zoroaste Persa Magorum principe
 ceptum est per astrorū speculationem, q̄
 eius nomen sonat, de rerum euentibus iu-
 dicare, illam occasionem nacti dæmones
 insinuauerunt sese ad plures euentus reue-
 landos. Et inde Magi ceperunt male audī-
 re, esseq; infames, nempe q̄ non solum na-
 turali cognitione, sed dæmonū ope & ad-
 miniculo vterentur. Tertius ergo modus, Tertius
modus.
 quo dæmones miracula se mentiuntur fa-
 cere, est, q̄ intrantes aliena corpora, seu vi-
 ua, sed inanima, occulta & humana cogni-
 tione remota, loquuntur. Quocirca falsis-
 sima est opinio Hermetis Trismegisti, quē Herme-
Alex.
 D. August. lib. 8. de ciuita. Dei refert, &
 Alexand. in lib. de magicis sustentat, vide-
 licet, q̄ omnia Magorum opera in causas
 naturales resoluūt ac potissimum in astro-
 rum concursus. Quamobrem solent Ma-
 gi certis obseruatis astris, certisq; aded tē-
 porum momentis, anulos statuasq; astro-
 nomicas fabricare, quibus mirabiles virtu-
 tes tribuunt, à quibus anulis sumpta occa-
 sione in anulis à maleficis spiritus familia-
 res digito gestari solent. Quod autē astro-
 rum concursus atq; influxus ad id nō suf-
 ficiant, patet. Nam quamuis ita sit, q̄ syde-
 ra per suas influentias his inferioribus do-
 minentur: tñ multa faciunt Magi quæ per
 naturā impossibile est fieri. Faciunt. n. sta-
 tuas moueri, atq; aded loqui, & responsa
 dare, quæ nisi viuenti atque intellectū ha-
 bent congruere nequeunt. Vitam autem
 nulla res nisi ab alio viuentē per genera-
 tionem habere valet, vel Deo, qui domi-
 nus est naturæ id præstante. Quapropter
 certum est, dæmones easdem astronomi-
 cas fabricas ingressos, illos exhibere mo-
 tus & loquelas, sicut ī energuminis faciūt.
 Sifiter namque angelus bonus lingua asi-
 næ Balaam loquebatur. Sed rogas, nunqd
 nū posset anima negotio dæmonis asferri,
 q̄ corpus resumeret, informaretq; peria-
 de at-

de atq; in die iudicii? Rñdetur id minime fieri posse, est. n. opus supranaturale, ob idq; inter vera miracula recēsendum, quod demon facere neutiquā pōt: Quocirca historia Saulis, quæ ut 1. Reg. 18. legitur per Phitoniam fecit suscitari Samuelem nequaquam sic intelligere fas est, ut arte demonū fuerit verē suscitatus: sed vel q; Aug. ad Simplicianū ait, dispensatione Dei spiritus eius apparuit, vel etiam reuixit, ut verba historiae sonant. Et Eccles. 46. notat vel fortasse, ut idem August. 21. de ciui. auctor est, q; refertur 26. quæst. 5. cano. mirū arte magica inuocatus demon sub forma Samuelis apparuit, sapissime nanq; se esse defunctorum animas mentiuntur. Atque ita intelligendum est, quod Clemen. libro primo, de Simone Mago refert, qui aiebat in hominibus à se interfectis, retineri sua arte animas, erant enim plane demones. Ad aliquam ergo istarum trium causarum, vniuersi demonici effectus reducendi sunt. Vnde laruatum (quas nostri Bruzas appellant) maleficia in causam primam sere auctores referunt, scilicet quod somno sopitę manent in suis domibus, aut in extasim raptę, somniātes illa facere, quę demones assumptis ex aere similibus corporibus perpetrant: cui sententię D. Aug. applaudit. At profectō adeo sunt multa experimenta de hac re comperta, ut nō esset vanum opinari nonnunquam rapi per aera motu demonum inuisibiles factas, ut ipsę Deum offendentes mala perpetrent. Nam compertū est dum illa mala faciunt abesse suis domibus, & electis quibus accubuerant. Hęc autem examinandi non dāt hic locus: de quibus ergo satis. Secūdo autem ad præsens attinens propositum adnotandum est demones in odia Dei qđ primo actu cōceperunt, adeo esse obstinatos & obduratos, ut quidquid vel faciant vel meditent ex alio odio dimanet; & ad Deū ipsum infestādum procedat. Quocirca (id quod consideratē meditandum est) odia, quę in nos exercent, non in nostrum tantum malum intēdunt: sed ut Deum offendant, & iniurijs persequantur, eumque eo fine & proposito frustrentur, quo nos creauit: videlicet ne gloria sua nomenque amplificetur. Quapropter professio nostra est aduersus illos tanquam aduersus accer-

mos hostes nostros, perpetuum gerere bellum, quod super fontem baptismi illis indicimus, nomina nostra dantes in militiā Christi aduersus illos, quos ideo abiuramus, renuntiantes illis omnibus pōpis eorum, atq; adeo sanctissime pollicitantes nullo nos vnquam eorum fauore, aut auxilio aut beneficio vti.

Ex his ergo colligitur conclusio prima, qua ad propositam quæstionē respōdetur, videlicet q; nullum cum illis commercium inire possumus aut societatem aut pactū, quod vilius sit beneuolentię indicium: sed semper debeamus illos, ut summos hostes tractare, et si vtrō nobis gratifq; aliquod beneficium offerant, nihil à nobis exigētes. Idq; non solū quia praua eorum voluntas nihil nobis nisi in malum nostrum impendere pōt, sed etiam si in bonum nostrum esset semper successurum: quia hostes sunt Dei, nullum eorum beneficium acceptare possumus. Id quod apprimē notādum est. Nam illud aut petere aut suscipere esset desistere à fide Dei & seu trāsugas in eorum militiā transmigrare. Atq; hic maxime locum habet illud Christi, Qui mecum non est, contra me est: & qui mecum non colligit, & spargit. Nam & inter humanos reges lex est, ut miles qui aliquid ab hoste receperit reus fiat fractę fidei. Vnde Paul. 1. ad Cor. 10. Nolo vos socios fieri demoniorum. Ex quibus sit consequens ut neq; ad expellendos alios demones neq; ad illorum maleficia dissoluenda & curanda licet alium demonem inuocare. Potest. n. vnus alium pellere, quia non sunt omnes equalis virtutis, sed neq; hoc licet eo qđ aliquid esset beneficium quod ab illis recipere non possumus. Huius autem demoniaci consortij gradus existunt alij alijs nequiores: nam eorum adoratio summum obtinet idololatrię fastigium. Enimvero quis reliquas creaturas pro Dijs colere, ut hoīes & marmora sacra immanis sit idololatrię impietas. indicibiliter scelestior est demones colere, utpote qui summū Dei odium in ipsam continenter exercent. Secundus pauloq; inferior gradus est, aliquā amicitia seu inter pares cum illis contrahere. Solent se enim insinuare tanquam incubos, & succubos, deinde quasi consultores in rebus, quę sunt hominibus clarissimæ, at-

Conclusio prima.

De laruis.

Odium demonum.

Gradus diuersi.

ma, atq; adeo cœu medici ad curandos corporum morbos. Neq; vero in initio, quæ sua vafricies est, quidquam ab hominibus vicissim repossunt ut astutius eos inescare valeant. Sed & hæc tñ societas ad apostasiam pertinet, grauissimumq; adeo peccatum est. Tertius gradus est deinde remissior aliquid ab eis citra vllū amicitia indicium petere, vel illos ad aliquid inuocare et si securissimus sis, nulla te amicitia cum illis colligat, & peius est cū illis aliquid pacisci etiā citra cultum vel adorationem, sed tanquam hosti dicere, affer mihi tale aut tale auxilium, & reddam tibi hoc. In summa omnis eiusmodi societas ob id peccatum est apostasie, quod cum hoste Dei contrahitur, & quasi cum rege alterius regni, quod celesti aduersatur & cum tali hoste, qui nullas potest inducias habere belli, sed continenter absque vlla cessatione aduersus Deū & nos pugnat, quasi leorugiens quærens quem deuoret. Secunda ergo conclusio in præsentiarum sit, quod possumus cum demonibus præcisè colloqui & conuersari tanquam cum hostibus idq; dupliciter vel eos virtutes Dei expellendo, vt per exorcismos facimus, vel compellendo ad aliquod seruitium, vt Simon & Iudas demones compulerunt suam statuatam infringere, & Iaco. alium, vt Hermogenem ad se adducere.

Primū argum. **S. Tho.** Primum & tertium argum. D. Tho. facillima sunt. Primum enim est Origenis auctoritas super Matth. loco supra citato, dicentis, non esse sibi potestatem datam à saluatore adiurare demones, sed Iudæ cum esse. Hoc autem intelligitur de adiuratione, quæ non sit virtute diuina ad demones compellendos: sed per modum beneuolentia vel deprecationis. Tertium vero est quod adiurare aliquem videtur ad quandam societatem pertinere, quam nobis cum demonibus contrahere nefas est. Ait enim Paul. 1. ad Corint. 10. Nolo vos socios fieri demoniorum. Argumentum autem hoc tantū conuincit quod per modum beneuolentia, non possumus illos adiurare: possumus tamen per vim compulsionis. Secundum autem argumentum ampliorē postulat sermonē. Cui vt alia

Argumēta 2^a. nos duo adhibemus, arguitur sic: Cū enim argumētis à demonibus oblectis licet nobis

colloquia conferre. Nam & exorcistæ & circumstantes multi illos interrogant. Imò exemplo Christi docemur id esse licitum: quippe q. Mar. 5. à dæmone sciscitatus est quod nā esset illi nomen, qui rādit, Legio. Quapp. D. Tho. q. 95. art. 4. licitum esse autumat à dæmone sua sponte id offerente, pp aliorum vtilitatem, aliquid interrogare: hæc aut oīa speciem cuiusdam societatis præferunt: ergo eiusmodi societas nō est illicita. Secūdo (quod est arg. D. Tho.) arguitur. Si licitum esset demones adiurare, licitum perinde esset necromanticis suis incantationib; demones inuocare, cū tñ de hoc male audiant sintque adeo iure prohibiti. Tertio denique arguitur. Si non liceret demonum arte, eorumq; reuelationibus uti, cō q non licet cum illis habere commercium, sequeretur q neq; liceret ariolari per astra. Nam quam sæpissimè ille sed demones insinuant ad reuelandum futura, & occultos euentus: & tñ non prorsus hmoi astrologi condemnantur, nec ab scholis proscribuntur. Primo argumento subnotantur exorcistæ, in quibus profecto multa sunt cauenda. Primum q maxima ex parte neq; diuina virtute, neque verò magica arte vtuntur, sed sunt meri impostores, vt ego ipse plurimorū sum oculatus testis: sæpē n. fingunt demones inde eijcere, vbi nullū est atq; adeo plurimæ mulierculæ demonio obsideri mentiūtur luci cās dicētes esse animas defunctorum quas infamant. Et iō nisi aliquod intercesserit demonij documentum quod sit efficax, nulla est eis habenda fides, nempe nisi dum lingua loquantur peregrina vel adeo immobiles existant, vt multis hominum viribus dimoueri loco nequeant. Præterea neque longa inire colloquia cū illis licitum est. Fateor equidem, vt ad argumētum respondeam vnum aut alterū verbū interrogare non esse mortale, sed quedam venialis curiositas. At tñ longos sermones cum illis habere, præterquam quod ad quandā eorum societatem vtgere vñ periculosum est. Nam demones cū honore nostro & famæ insidientur, si aliquam forte veritatē dicunt, non id faciunt nisi ad diffamādum aliquem vel defunctum vel viuum, & sæpē circumstātes. Vnde Chryso. super illud Mar. 1. vbi Dominus spiritui immundo di-

respon.
pruni ar
gumēti.

Chryl

zicob

xit obmutescere, & exi ab homine. Salutiferū hoc, inquit, nobis dogma datur, ne credamus demonibus, quantumcunq; denū-
tiant veritatem. Quocirca superstitionissi-
mum neq; vllō modo ferendum est, pete-
re à demonibus signum in testimonium
loci, vnde venit, aut qđ nunquam in homi-
nem à quo expellitur reuertatur: est enim
mendax & pater mendacij. Et ideo neque
illi, neq; suis signis & testimonijs vlla est
adhibenda fides, sed solum virtute Dei re-
pellendi sunt. Interrogari autem quidquā
nisi à sanctissimis viris non debent, vipo-
te qui à Deo obtinere possunt vt eos veri-
tatem fateri cōpellā, sicut falsi sunt Chri-
sto vbi dixerunt esse legionem. Postremo
hic animaduertendum est quod quamuis
exorcismus sanctæ res sint, & à Christo vs-
que & apostoli originem ducant, non ta-
men tam crebrō sperandi sunt eorum effe-
ctus quā tempore nascentis adolescen-
tisq; ecclesiæ. Nam cū expulsio demo-
num per ecclesiæ ministros testimonium
sit fidei, sit vt tunc temporis qñ opus erat
fidem per miracula stabilire, frequentius
eiusmodi miracula æderentur. Modo aut
firmato iam religione, non ita crebrō con-
tingunt: neq; adeo tñ exorcismorum reli-
gio contemnenda est. Circa fm argm me-
ditāda sunt varia Magorum nomina, quæ
tam iure can. 26. quæst. 5. qñ iure civili. C.
de maleficis & mathematicis, atq; alibi se-
pè denotantur. Sunt. n. Necromantici sic
dicti, quod in defunctorum cadaueribus
secreta rimantur, *νεκρῶν* enim idē est quod
cadauer, & *μαντῖα* diuination: vel ideo qđ
per artem Magicam mortuos suscitare se
autumant. Hydromantici verò qui per a-
quæ inspectionem diuinant. Sicut & Chi-
romantici de manuum lineamentis de mo-
ribus hominum iudicant. Iam verò Ne-
cromantici per Antonomasiā dicuntur,
qui circulos faciunt & cælestes plagas ca-
ptant ad inuocandum demones. Hi autem
omnes ob id grauissimis censuris vtroque
iure condemnantur, quod, vt ait in solutio-
ne secundi D. Tho. magiam in hoc exer-
cent, & demoniorum adminiculo ad res
perdiscendas vtuntur sicuti & Aruspices:
id est auium inspectores, & Phytones qui
de occultis respondent. Est. n. de omnibus
istis hæc regula præ oculis habenda quod

eorum incantamenta non attestantur, quod
demones, ceu hostes tractent, vt diuina vir-
tute eos à maleficijs arceant, sed potius tā-
quā familiares atq; auxiliares suos. Ter-
tium argumen. prolixioris egebat disputa-
tionis quam locus fert præsens. Duo tamē De A-
de istis astrologis affirmantur. Prius quod stolo-
per astrorum obseruantiam, & domos ac
regiones quas ipsi delineāt, quāuis pos-
sit effectus naturales veluti pluuias & se-
renitates temporumq; successus quadam-
tenus prospicere, haud tamen accidenta-
rios effectus & euentus. Enimvero cū na-
tura semper certis determinatisque perio-
dis eisdem operetur effectus, non possunt
per causas naturales contingentia depre-
hendi, vt quod ab homine fodiente sepul-
chrum thesaurus fortē reperiat, aut qđ
fulmine sit quispiam, vel alia extraordi-
naria morte periturus. Et multominus per
eandem causas futura contingentia vel oc-
cultas deprehenduntur quæ ex mera no-
stra voluntate pendent: eo quod intelle-
ctus & voluntas incorporeæ potentia sūt
ac perinde ab impressionibus cælestibus
exemptæ. Nam corpus in spiritum nihil
immediate imprimit. Vnde Arist. 3. de ani-
ma tex. 150. cōtra illos qui aiebant talem
in esse hominibus voluntatem qualem in
die inducit pater virorum deorumq; scili-
cet sol vel cælum in die natali, ait in hanc
opinionem inde fuisse collapsos quod ani-
mam putarent esse sensum. Quapropter
cæli, causa per se esse nequeunt actionū
liberi arbitrij. Et quāuis imprimendo
in corpus humanum, possint circa comple-
xiones aliquid facere, atque adeo circa sen-
sus, qui cum sint animæ organa, possunt il-
lam quodammodo inclinare. Tamen quo-
niam sensuales vires, vt 3. Ethic. auctor est
Philoso. rationi obediunt, nulla inde ne-
cessitas libero arbitrio imponitur, sed con-
tra cælestes influxus potest homo opera-
ri. Atque eo præsertim quod educationes,
& cōsortia cum ijs aut illis hominibus, &
potissimum amor Dei & gehennæ metus
atq; honoris cupiditas, & infamiæ timor,
& alia id genus multa possunt hominum
inclinationes & affectus permutare. Col-
ligamus ergo cum D. Tho. 2. 2. q. 65. art.
5. conclusiones duas quibus ad terrum ar-
gumentum rōdeatur. Prior, Licitū est per
astrorum

Notade
exorcis-
mis.

Varia
Mago-
rum no-
mina.

Duq
clones.

astorum inspectionem de effectibus naturalibus quæ ordinario naturæ cursu fiunt aliquod iudicium captare, ut de serenitatibus, de pluuijs, de pestibus, deq; id genus tempestatibus alijs. Hoc. n. est de effectibus per proprias causas iudicare: sicuti medici ex morborum malignitate de futura morte iudicant. Posterior neque de accidentarijs contingentibusque effectibus, neque verò de ijs quæ in nostro sunt arbitrio per astorum considerationem potest iudicium nisi fallacissimum ferri. Multoque minus valent eos qui occultissime crimen aliquod commiserunt illa scientia inuestigare, neque eorum qualitates & indicia quibus deprehendantur. Hæc enim astorum aspectus non produunt. Quare Augu. lib. 4. conf. Illos inquit Planetarios, quos mathematicos vocant, consulere, Christiana & vera expetit & amat. Hæc ille. Ratio autem est quod demones cum homines videant tam cupidos secreta agnoscendi, atq; illos præsertim quorum ea interest scire, in eiusmodi astorum iudicia ferenda omni solertia sese ingerunt. Præterquam quod eiusmodi astrologi adeò semper & falluntur & fallunt, ut vix eos semel contingat unam veritatem proferre. Quare idem Augu. 2. super Gene. ad litteram, bono, inquit, Christiano, siue Mathematici siue quilibet impiè diuinantium, & maxime dicentes vera cauendi sunt, ne consortio demoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant. In his autem astrologis, ut lib. 5. dicere cepimus, attentissime inter eorum scientiam discernendum est & eiusdem scientiæ vsum. Enimvero quamuis eis gratis, imò contra veritatem demonstratam concedamus quod occulta possint per suam scientiam inuestigare, nihilominus eius vsum ad hoc applicare, ut occulta crimina reuelent, est nouum peccatum idemq; mortale & grauissimum contra iustitiam. Est. n. occultos peccatores præter ordinem iuris infamare. Demus. n. perinde astrologum scire quod furtum, aut adulterium, aut homicidium fecit, ac si proprijs oculis vidisset, profectò nihilominus grauissimum illis peccatum est & Reipub. perniciosissimum, illud detegere & reuelare. Præterquam quod ad nihil aliud valet, quàm ut inter homines infamiz & iurgia seratur: quoniam quid iudici neu-

tiquam licet solo iudicio astrologi contra quempiam procedere. Neque n. tranquillus status Reipub. in hoc consistit, ut occulta crimina, nisi ordine seruato iuris, inuestigentur. Fac nullum crimen committi posse occultissime, quin illico fieret manifestum, profectò neuiquam homines viuere possent. Si autem astrologis vlla daretur fides nullum esset occultum. Igitur quauis verissima semper dicerent, ob hoc ipsum essent citius à Republica exterminandi, nisi se continerent ne vllum, vnquam infamia denotarent. Igitur ut rem tandem concludamus, oia magorum genera trino iure acerrime condemnata sunt, diuino. scilicet Pontificio, & Cesareo. Verba. n. sunt Deut. 18. Quoniam ingressus fueris terram quam dominus deus tuus dedit tibi, caue ne imitari velis abominaciones illarum gentium: neque inueniatur in te qui lustrat filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus nec incantator neque per Pythonas consulat, nec diuinos, & querat à mortuis veritatem. Oia hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. & Leu. 19. Non declinetis ad Magos, neque ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini cum eis. Etc. 20. Vir siue mulier in quibus phytonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: sanguinis eorum sit super illos. Hæc atque aliæ id genus animaduersiones frequentes extant in veteri testamento aduersus omnes Magorum species. Erat. n. populus ille sic sitientissimus occulta per scrutandi & cognoscendi, ac subinde in istud idololatriæ genus propensissimus. Sed & lege evangelica ecclesia anathematis gladio idem genus hominum acerrime impetit, ut patet 26. q. 5. per totum, videlicet canon. si quis ariolos. & omnibus subsequentibus vsque ad canon. nec mirum, arioli, aruspices, stellarum cursus obseruantes, & sortilegi, & incantatores, & augures qui Gentilium idololatriam sequi videntur: & pariter illi qui cum illis fuerint conuersati, auxilia aliqua à suis artibus petentes, anathematizantur, excommunicantur, & ab ecclesia procul excluduntur. Et C. de maleficis, & mathematicis. l. artem geometriæ, & l. nullus aruspex. & l. eorum. & l. nemo.

Codem nationes iuris aduersus Magos.

Deut. 18

Leui. 19

26. q. 5.

C. de maleficis

& in

Augu.

Augu.

Meditatio de Astrologis maxime consideranda.

& in summa per totū titulum, arūspices & magi feuerissimis legibus vindicantur. Nā l. cū. eculeo dediti iubentur ungulis sulcantibus latera penas perferre proprio dignas facinore. & l. nemo. supplicio etiam capitis puniri iubentur. Accedunt & leges regni nostri partita. 7. tit. 23. Hoc tñ adnotauerim quosdam qui sinistra legem primam huius tituli intelligentes eam in fauorem Astrologorū allegare contendunt. Ait. n. lex, diuinationem quę sit per scientiam Astronomię nō esse illicitā, sanē cū illa sit vna ex septem artibus liberalibus. Verba hæc tñ sūm tenorem duarum conclusionum quas proximē cum D. Tho. col legimus, interpretanda sunt, videlicet, qđ illa scientia est licita ad iudicandum de pluuijs, aut pestibus ac tēpestatibus quę astro- rum concursu certitudine naturali eue- niunt. Haud tñ lex intelligit eandem scien- tiam esse licitam ad iudicandum de acci- dentarijs effectibus aut de illis quę ex no- stra voluntate pendent, & multominus ad inquirēdū personas occultas, quę aliquid peccatū perpetrarunt. Imō hmōi Astrolo- gos cū Necromāticis, & Diuinatoribus & Mathematicis comparat: quos subinde grauissimo iudicio condemnat. Et l. 3. sup- plicio capitis plectendos censet. Et idē hñ inter ordinationes regni tit. 8. c. 4. l. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Utrum liceat adiurare irrationalem creaturam.

Distin-
ctio.

Prima
conclu.

Postquam visum est tam Deum qđ ho- mines & dæmones adiurari posse, se- quitur postremò an irrationales quoque creaturas liceat adiurare, sicuti locustas & brucum nubesq; atq; alias tempestates. Et respondet D. Dho. suppositis distinctio- nibus duabus per tres conclusiones. Distin- ctio prior est, Adiuratio hmōi, aut refertur ad ipsam irrationalem creaturam ita vt oratio & locutio ad illam dirigatur. Et de hoc est prima conclusio. Vanum esset irra- tionalem creaturam sic adiurare, vt sermo ad eam dirigeretur. Atq; hanc probant ar- gumenta tria D. Tho. Nam cū adiura- tio non nisi per locutionem fiat, quam ir- rationales creaturę precipere non valent,

frustraneum esset illas adiurare. Deinde adiuratio illis tñ cōpetit, quibus congruit iurare irrationales aut creaturę iurare non possunt: ergo neq; adiurari. Ad hæc cū du- plex vdictū est, sit adiurationis modus, s. & deprecatorius, & compulsorius, prior va- nus est respectu irrationalem creaturaru, vt pote quę nullum habent suarum actio- num dñum, vt prece moueri queant: Pos- terior verò soli Deo competit, cuius so- lus imperio, vt habetur Matt. 8. obediunt venti & mare: quare nos creaturis irratio- nalibus nihil imperare possumus. Secun- do modo fieri potest adiuratio, vt refertur ad eum a quo talis creatura agitur & mo- uetur nempe ad Deum & dæmonem quo- rum actione licet diuersa rōne eiusmodi tempestates nobis ingruunt. Enimuerò ea- dem est actio agentis & eius rei quę agitur & mouetur: sicut motus sagittę, & ipsius est tanqđ rei motę, & sagittantis tanquā eam mouentis. Quapp motus tempesta- tis est motus ipsius tanqđ rei motę. Dei au- tem tanqđ primę causę omnium natura- lium actionum: & præterea tanquam per- mittentis dæmonem eisdē irrationalibus creaturis vti ad nobis nocendum. Hac igitur de causa statuitur secunda conclusio. Dupliciter iure possumus irrationalem crea- turam adiurare. Vno. s. modo adiurationē per modum deprecationis ad Deū dirigen- do: & alio mō dirigendo eā ad dæmonem per modū cōpulsionis. Atqui prior modus pertinet ad eos qui diuina inuocatione ci- tra exorcismos miracula faciunt: sicuti de Simone & Iuda legitur qui dracones adiu- rarunt, præcipientes eis vt in desertū sece- derent, posterior verò pertinet ad exorcis- tas. Tertia conclusio: Nequaquā licet dæmo- nes in eiusmodi euentibus adiurare quasi auxiliū ab eis implorando. Posset. n. vt mo- do dicebamus vnus dæmon alium arcere, & dæmones qđ nubila colligunt rogatu no- stro cessare, sed hoc esset eos vt Deos cole- re, quod ingens esset apostasię crimen.

Secunda & tertia conclusiones certissi- mę sunt, neq; vllū præferunt dubiū qđ sit disputatu dignum. Prima verò quāuis nihilo sit minus certa, est tñ memorię pe- nitus contra quorundam abusum cōmen- danda. Nempe vt in eiusmodi adiurationi- bus, quas vulgus coniurationes appellat, bruci,

Secun-
dus ad-
iuratio-
nis mo-
dus.

Secūda
conclu.

Tertia
conclu.

brucei locustarum, & nubium adiuratio non ad hominibus res dirigitur: sed vel ad Deum per modum deprecationis, ut dignetur nostri misereri, demonesque cohibere, qui eius permisso eiusmodi tempestates in nos obmoliuntur. Et hic est optimus omnium modus eiusmodi cladibus occurrendi. Quod si adhibeantur exorcismi, non intelligantur aduersus res irrationales dirigi, sed aduersus demones, ut in virtute Dei cessent nobis esse infestos. Hoc aduersus illos adnotauerim, qui potius impostores, & incantatores sunt, quam exorcistæ: nempe qui cum nubibus, & locustis, & brucis, cumque alijs eiusmodi bestiis pugnare contendunt, ac si eorum colloquia perciperent, aut in ipsarum nubium aut locustarum potestate esset cessare. Quin verò litem cum locustis contestantur, patronosque & adue-

catos & procuratores illis creant, qui causam ipsarum defendant, illasque coram iudice accusant: à quo conuincuntur, condemnantur, anathematizantur, & excoicantur: cum ipsi potius adiutores excommunicandi essent, atque in ultimas insulas relegandi. Nam si contra vermiculos loquuntur, quid illi intelligunt? Sin verò contra demones, quid opus est illos ordine iuris oppugnare? Sanè cum nostri sint publici hostes, qui nullo iure, sed solam suam nequitiam in nos exercent. Atque adeò tanquam manifestarios inimicos nostros sola virtute Dei armatis licet nobis illos propulsare. Haud ergo iudices & ecclesiastici & civiles (nam vtriusque res incumbit) in huiusmodi impostores, & prestigiatores animaduertere negligant: quippe qui religionem Christianam irrationi exponunt.

FINIS LIBRI OCTAVI.

FR. DOMINICI SOTO;
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,

Liber Nonus de Iustitia & iure.

PROOEMIUM.

IN septimo libro, ubi religionis argumētum ingressi sumus, de voto à nobis disputatū est: nempe de his quæ homo Deo suapte spōte pollicetur, atque adeo de sacerdotibus qui diuinis peragendis sacrificijs mancipantur, in proximo de iuradi religione. Subsequitur ergo secundū ordinem ibidē propositū, ut de illis dicamus quæ mortales religionis vinculo eidē Optimo Deo reddere cōstringuntur: ut potè de oblationibus ac de decimis, quæ substantia sunt & alimonia sacerdotū: ac subinde de vitio simoniæ, quo aditus eiusdē sanctæ Ecclesiæ pollui solent. Oblationū aut decimarumque tractationē nequimus aliunde aptius ac subinde pulchrius auspicari, quā ab earū radice & fundamēto, nempe à sacrificijs, quæ non modo Christiani, verum vniuersi mortales Deo suo iugiter offerre tenentur. Est. n. sacrificium, oblationū supræma ad quam reliquæ vniuersæ referuntur. Quare duas sacrificiorum quænes præmittere approprietum duximus: vnā in genere, atque alterā in singulari.

Soto, de Iust. & iure.

Ecc

QVÆ.

QVÆSTIO I.

DE SACRIFICIO
IN GENE.

S. Thom. 2. 2. quæst. 85.

ARTICVLVS I.

*Verum Deo sacrificare sit de lege natura.*Primū
argum.
à parte
negati-
ua.

Primus igitur articulus
quæstionis de sacrificio est,
verum sacrificiorum obla-
tio sit de iure naturæ. Ar-
guitur namque negativè.
Ea quæ sunt iuris naturæ,

cunctis sunt mortalibus communia: sa-
crificia autem Deo offerre nō fuit semper
vniuersis mortalibus commune & vnum.
Abel namque legitur obtulisse de grege
suo: Cain verò de terræ frugibus. Atqui
Melchisedech, vt Genes. 14. relatum est,
panē & vinum: alij verò alia animalia: er-
go sacrificiorum oblatio non est de iure
naturæ. Secundò: Ea quæ ius naturæ do-
cet, minimè credere licet iustos homines
præterisse: de Adam autem nusquam sa-
crificium obtulisse legitur: neque verò de
Isaac: cum tamen de eodem primo paren-
te, Sapientia ipsa cap. 10. contestetur edu-
xisse eum à delicto suo: vbi potissimum
sacrificij oblatio videbatur cōgruere. Ter-
tio: Sacrificia, vt 10. de ciuita. Dei, auctor
est Aug. in quadam significantia offerun-
tur: significare autem quod vocibus pri-
mum (vt 2. de doctrina Christi, idem est au-
ctor) deinde rebus congruit humano be-
neplacito instituitur: non ergo sacrificia
à lege naturæ dimanarunt, sed à iure huma-
no. In contrarium autem est quod omni
ætate semper fuit apud cunctos mortales
aliquod sacrificandi specimen: quod au-
tem mortales omnes docti sunt, natura
magistra didicerunt.

Cum res sit per se ipsa euident, sacrificia, seu Deorum seu veri Dei, ab ipso sta-
tim mundi primordio more & vñ inter
mortales celebratissima: superuacaneum
fuisse querere an fuerint. Sed prima q. de
eorum fonte & origine instituitur: nem-
pe vtrum sit hoium inventum, an potius

documentum naturæ. Vbi primum osur-
non est prætereundum, vt res ipsa, solen-
nissima semper Latinis fuit: ita & nomen
eisdem esse receptissimum. Est. n. sacrificiū Quid sit
idem quod factio sacri: & sacrificare idem sacrificiū.
quod sacra facere. Quapropter, vt scienter
D. Tho. præsentī q. art. 3. adnotauit, sacri-
ficiū nō idem est prorsus quod oblatio. D. Th.
Nam quidquid in Ecclesia offertur obla-
tio dī, etiam si nihil circa rem ipsam fiat.
Sicut dum offeruntur nummi, aut panis,
aut res alię: sacrificiū aut non fit nisi vbi
circa res ipsas Deo oblatas aliquid exerce-
tur. Quales erant priscis animalium im-
molationes: & nobis dum sacrosanctum
panem benedicimus, frangimus, & consu-
mimus: hoc n. est sacra facere. Vnde apud
gentes præter sacerdotes sacrificia offeren-
tes, erant sacrifici qui illa exercebant ope-
ra. Est ergo sacrificiū, peculiare sacerdo-
tum munus. Ad quæstionem igitur vni-
conclusionē respondetur. Sacrificiorum
oblatio non solum diuini iuris est & hu-
mani, verum & ex eorum numero, quæ in
iure naturæ sunt posita. Probatur: Ratio
ipsa naturalis magistra ex his quæ in se ho-
mo experitur eum planè docet alicui su-
periori esse subditum. Misericordie namque,
ærumnæ, & calamitates quibus indefinem-
ter affligatur, cum commune faciūt alium
de sibi, hoc est de super opem ferri. Atque
adeo sentit aliquem sursum existere cuius
auxilijs egeatur, idq; quidquid sit, omnes
pro Deo habent. Rursus & ex rerum ipsa
natura dicit sublunaria hæc, quia celorum
influentiam suscipiunt eisdem esse loco
subdita, eademque ratione terram ceteris
elementis: vt potè quorum rore aereque
iuuatur: ac perinde se etiam ipsum Deo,
cuius ope viuit, subiectionem debere atq;
honorem. Modus autem sensuali hominē
congruens est, vt reuerentiam quam Deo
debet non modo intus animo referat, ve-
rum & sensibus signis eandem foris exhi-
beat. Hac igitur naturali ratione docti at-
que admoniti sunt vniuersi mortales qua-
licumque ratione Deum nouerint, eidem sa-
crificia offerre, in signum debitæ reueren-
tiæ & subiectionis. Quemadmodum & in-
ter homines mos subditorum est, domi-
nis, quasi eorum dñum confitentes, mu-
nera offerre: hoc autem ipsam imper sen-
tiam

Paulus.
Corrol-
larium.

Solutio

tiarum sacrificij nomine intelligimus. Fit ergo nostra conclusio consequens, nempe sacrificiorum oblationem esse de iure naturæ. Ecce notanda conclusionis persuasio, quæ non de sacrificio tñ quæ mente intus offertur procedit, sed etiam de externo. Nam et si verus Dei cultus qui spiritus est cordiumq; inspector, intus in corde potissimū consistat, iuxta illud Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: id quod tum Christus ipse Ioannis 4. testatur dicens, Venit hora & nunc est quando veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate: tum etiam Apost. 1. ad Corinth. 14. Orabo spiritu, orabo & mente: tamē cum nos corporei simus, utroque nomine debeamus eum colere. Ex his utique colligitur quantum ad Dei cognitionem attinet, neque externū sacrificium esse necessarium, neque verò vocalem orationem, veluti inter homines, quibus nō nisi externis signis aliena corda innotescunt. Neque verò externus cultus laudi datur, nisi quatenus ad internum refertur. Attamen non ideo non est magno pretio æstimandus. Valet enim tum ad excitandum, tum etiā ad testificandum mentis affectum. Quare suo nō caret ætægio merito. His namq; quæ ex animo redundant, debitum Deo sū nostram naturā persolvimus. Quare sanctē institutum est, ut publicitus in templis res divina celebreretur. Arguat verò quispiā contra conclusionis rationem sic: Naturalis ratio, etsi nos nostrorū defectuum admoneat, tamē non ab altiori principio nos docet subsidia nobis provenire, q̄ a naturalibus causis. Nam si lumen dūtaxat naturale consulas, quantum ad corpus per orbes cælestes naturales Philosophi docuerunt nobis esse a natura prouisum: quantum verò ad animi cognitionem per intellectuale lumen: sed quantum ad effectus per liberum nostrum arbitrium. Respondetur q̄ ubi naturalis ratio omnibus est nebulis expurgata, clarē monstrat hæc ipsa naturalia adminicula non nobis sufficere ad medendum omnibus miserijs, quas corpore & animo patimur: atque adeo saltem in confuso aliam indicat superiorem causam quā homines pro Deo habent. Quod si aliquæ reperiantur tam barbaræ nationes, quæ non nisi vel ætiorum, vel alia inferiora præiudicia co-

gnoscunt, solari syderi, aut cuiuspiam alteri creaturæ honores pendunt diuinos, ac subinde sacrificia. Conclusio ergo cum sua ratione adeo est lumine naturali nota, ut nulla vnquam fuerit natio quæ non Deum coleret, sacerdotesq; habere: atque adeo sacrificia. Duo enim hæc paria cogitare soleo quibus omnis semper constitit Respublica, videlicet sacrificium & sacerdotium: lex & gubernator. Nam Reipublicæ institutor quem primum illico scopum civium oculis præfigere cōsuevit, fuit Deus, quem populus veneraretur, & a quo subsidia posceret. Mox, quibus coleretur, sacrificia instituere. Deinde leges condere eidem religioni congruas, ac subinde magistratus penes quos sita esset legum custodia. Sic enim Livius tradit, Numam illum sū Romanorum Regem instituisse Rempubl. Vnde Arist. 6. Ethic. cap. ult. inter magistratus sine quibus consistere nequit Respubl. connumerat sacerdotes, qui publicis sacrificijs additi debent, quorum quidem præfidentes, tum reges factorum dicuntur, tum Pontifices Max. Idq; repetit lib. 7. cap. 8. ubi in primo magistratuum gradu eisdem collocat sacerdotes. Et Ethicor. 8. cap. 9. ad rationem alludens nostræ conclusionis, ait sacrificia vetusta post perceptionē frugum fuisse fieri solita. Quod si h. storias tam nostras quā profanas perlustres, statim ab orbe condito, Abel, Noë, ac Melchisedech, in lege naturæ videas oblationes, & sacrificia obtulisse. Et ante legem datam, Abraham etiam & Jacob. Et in sacra præterea historia, Genes. 41. extat sacerdotum Aegyptiorum memoria, qui erant regalibus privilegijs insignes.

Ad primum igitur argm̄ rñdetur, q̄ sacrificiorū oblatio, si eam in genere mediteris, cunctis fuit gentibus semper cōis: quod autē his vel illis vterentur, constitutiones fuerunt humanæ sū hanc, aut illam Dei cognitionem quam vnaquæque gens attingebat. Hac enim ratione dicebamus libro proximo, & secundo, humanas leges a naturali deriuari, s. per modum determinationis generis ad species. Est. n. lex naturæ ut malefactores supplicio plectantur: quod autē hoc aut illo, lex sanxit humana, sū cuiusque nationis ingenium. Et idem est de cultu, & sacrificijs. Et per hoc respon-

Ad pri-
mum ar-
gum.

Ad tertium argumentum. detur ad argumentum tertium, videlicet, quod suos significare conceptus, naturale est homini: his autem, aut illis vocibus & signis, cuiuslibet est nationis placitum.

Ad secundum argumentum. Ad secundum verò respondetur non esse dubitandum, quin Adam & Isaac, sicut & ceteri iusti, sacrificium obtulerunt: maxime cum Adam sua innotuerit culpa, atque Isaac sua etiam originalis: quæ quidē culpa secundum Greg. antiquis patribus per sacrificiorū oblationes remittebatur. Sed non opus fuit ut vniuersa in sacram historiam essent relata. Et forte consultò. Nam cum in Adam initium habuerit culpa, non est tanquam oblato sanctificantis hostiæ nominatus; sed filij sui Abel & Cain, in quibus sacrificiorum disparitas, quæ semper fuit in orbe placentium & displicentium Deo, notata fuit. Sacrificij autem quod Isaac obtulerit, ideo forsan non habetur in sacris memoria, quod ipse fuit à patre in sacrificium oblatus, tanquam hostiæ Christi prognosticum, quod vniuersorum apex, radixque fuit.

ARTICVLVS II.

Verum soli Deo sit sacrificium offerendum.

Quoniam dicere visi sumus, Deo, cuius ope indigemus, sacrificia à nobis deberi, arguitur quod non illi soli sacrificijs litandum. Sancti homines, iuxta verbum Petri in 2. Canonice. diuinæ efficiuntur consortes naturæ. Præterea Angeli, ut patet Job 1. filij Dei nominantur: ergo vtrisque decet sacra litare. Secundò: Maior illis quàm terrenis principibus debetur honor: sed homines principibus honores deferunt & munera offerunt; ergo licitum est, ut sanctis sacrificia fiant. Eò potissimum quòd aras illis, templaque & altaria erigit Ecclesia. In contrarium est illud Exod. 22. Qui immolat Dijs, occidetur, præterquam Domino soli.

Conclusio negativa. Ad quæstionē simplici conclusione negativa respondetur. Nemini præterquam vni summoque Deo fas est sacrificia immolare. Conclusio præter allatum testimonium triplici ratione probatur. Prima autem ex superiori facile colligitur. Dictum enim est sacrificium exterius, seu testimo-

Prima conclusio. nium offerendum esse interni illius quod est in anima; nam religio exterior in hoc potissimum teruit, anima verò se illi in sacrificium addicit, penes quem, ut dicebamus, litum esse cognoscit suum præsidium & subsidium: ille autem solus est Deus; ergo illi tantum sacrificia debentur. Probat hanc postrema præmissa. Homo sicut & rerum vnaquaque præter Deum & ab aliquo principio emanare se cognoscit, & in aliquem vltimum tendere finem, qui sua est suprema felicitas: Deus autem solus est & principium hoc, & subinde finis, atque adeò ab ipso veluti à primo fonte, & quidquid habemus recepimus, & ad id quod tendimus adiuvamur. Soli ergo ipsi fas est sacrificia libare. Accedit secundò, quod illi tantum licitum est sacrificare apud quem licitum est orationibus nostris ac precationibus, accurrere, tanquam ad illum unde nos, nostraque; vtriusque hominis salus pendet. Hac autem ratione solum Deum oramus, ut nostrum misereatur, nobisque opem ferat. Ad id facit tertio exemplum quod inter homines cernimus. Regi. n. summo Reipublicæ capiti, illi dicati sunt honores, quos alteri inferiori deferre, crimen esset læsæ maiestatis: debet. n. præ ciuibz cupctis in ea esse excellentia, ut ei quempiam ex æquare, citra eius iniuriam fieri nequeat. Hæc igitur nos conclusio docet, sacrificare, officium esse cultus patriæ, hoc est seruitutis & subiectionis quæ soli Deo debetur. Id cuius nos Paulus ad Roman. 1. plane curavit admonitos; ubi impudentissimam illam gentium idololatriam obiurgabat, arasque eorum, & lucos, ac subinde nefaria sacrificia abominabatur; quæ cum honores essent immortalis Deo iure proprio debiti, vilius creaturis impendebant. Est præterea conclusio Diui Augustini 10. de Ciuitate Dei; quam c. 4. & subsequentibus luculenter edisserit; ubi rationes D. Thomas insinuat. Deus namque sacrificia nostra non ideo quod illis indigeat à nobis exposcit: est enim, teste Davide. Deus qui nostrorum nullatenus honorum eget, sed significationis gratia. Primum scilicet, ut exterioribus rebus vera cordis sacrificia expromamus. Vnde sacrificium, inquit, visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum est; hoc est sacræ signum, interna autem sacrificia

Secunda ratio.

Tertia.

Paulus.

August.

ficiæ protestationes esse debent, quibus Deum profiteamur, cum esse vnum, à quo salus nostra, totaq; rerum summa, ac demum suprema nostra felicitas pendet. Quare dum peccamus, confitentes cum propheta ei soli peccasse, corda nostra conterimus & contribulamur, atque orationes ei veluti suauissimum incensum adolemus: cuius vtrique sacrificij signa erant illa quæ sub antiqua lege in victimis atque incenso offerebatur. Vbi profecto egregie sacer ille pater versiculum illū poenitentis Daudis interpretatur: Si voluisses sacrificiū, dedissem: utiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despiciēs. Admonet. n. nos propheta ea ratione Deum nolle sacrificia quæ vulgus cum velle arbitratur. Quod in pecudum trucidatione delectetur, aut quod illis cibis indigeat: quas quidē dementium cogitationes in alio Psal. retundit dicens: Si esuriero, non dicam tibi: metus est. n. orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum: aut sanguinem hircorum putabo? Quasi diceret: Ego quidē esurire non possum, & ideo tauris tuis & hircis in cibum non egeo. Neq; verò si esurire possem, tuo indigerem pastu: nam meus est orbis terræ & plenitudo eius. Nō ergo hac ratione vult sacrificia. At quia non oīno ea renuit ac despiciit, sed grata habet, tanquam signa spiritualis sacrificij, subdit: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, &c. Per hæc ergo ratio elucidatur priscorum sacrificiorum: nempe immolationis animalium, emissionis hirci, ac ceterorum. Ratio inquam erat qd non offererentur tanquam res simplices: sed tanquam signa. Duo autem ex his sunt relicta. Præ de sacrosancto sacrificio altaris nostri, quod re vera non tantum ut signum à nobis offertur, sed veluti res nullo estimabilis pretio, sanē cum Deo Deum ipsum in pretium debitorum nostrorum offeramus, ut quæstione proxima dicturi sumus. Ad hoc autem respondetur, rationem huius immensæ hostiæ longē esse à reliquis diuersam: nam est commemoratio pretij humanæ redemptionis. Tamen si nihilominus signum sit seruitutis nostræ, quo profiteamur totum nostrum genus,

Rō vete rum sa-
crificio- rum.
dubita- tio.

Solutio

tum præuaricatione in Deum fuisse col-
lapsum, tum eius beneficio seruatum: atq;
adeo eiusmodi expiatione in eius gratiam
reuocatum. Sed de hoc statim latius. At-
terum verò dubium est, quod videntur
Christianorum mores præsentī conclu-
sioni contradicere: nam & Deiparæ vir-
gini ceterisq; diuis in more nobis est mu-
nera offerre, locaq; habere designata, quo-
rum deuotione diuersis sanctis nos ipsos
nostraq; offerimus, atq; id etiam sub for-
ma sacrificij; nam & sanctis thura adole-
mus, & cereos incendimus, & reliqua faci-
mus quæ imaginem præferunt sacrificij:
Hoc autem dubium, argumentorum
responsa dissoluent.

Ad primum igitur respondetur, quod
et si angelis ac sanctis diuinitatis nomē per
Dei gratiam communicetur, iuxta illud:
Ego dixi, Di estis, & filij excelsi omnes;
nempe in filiorum ordinem adoptati; tū
hæc non est diuinitas per naturā & æqua-
litatem Dei. Quare nemini præter ipsum
par est honores deferre diuinos: atq; adeo
neq; sacrificia facere ratione iam dicta. Et
ex hoc deriuatur solutio argumenti secun-
di, nempe quod et si principibus humanis
maiora offerantur, quàm quæ antiquitus,
& præter sacrificium altaris modo offerun-
tur Deo: tamen pretiositas sacrificij non
æstimatur secundum rem quæ offertur,
sed secundum cultus subiectionisque si-
gnificationem; & ideo sicut illa qua ho-
mines Deo subduntur, obedientia & vene-
ratio nemini præter ipsum impendi po-
test, sic nec vlla sacrificij ceremonia. Ad
tertium respondetur, ex hac veritatis con-
fessione nullatenus fieri consequens, ut
non modò hæretici, verum & alij arbitran-
tur qui nolunt illo nomine conseri, vllam
idololatriæ imaginem hac religione palia-
ri, quod diuis munera offerimus: nam in
primis illa non sunt sacrificia, sed meræ
oblationes. Etenim verum sacrificium al-
taris soli Deo offerre fas est. Vnde Aug. 8.
de Ciuita. Dei; non constituimus marty-
ribus templa sacerdotalia, quoniam non
ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Vn-
de sacerdos non dicit, offero tibi sacrificiū
Petre vel Paule; sed Deo dicimus, Ac-
cipe oblationem quā tibi offerimus. San-
ctorum autem memoria fit in Missa, tum

Dubiū
2.

Ad pri-
mum ar-
gum.

Ad secū-
dum ar-
gum.

Ad ter-
cium ar-
gum.

August.

quia de eorū victorijs Deo gratias referimus, tum quia eos oratores atq; intercessores nostros apud eundem Deū nostrum constituimus. Præterea & simplicia munuscula quæ sanctis offerimus, in Dei laudē & honorē referimus: quippe qui amat in sanctis suis laudari, quatenus eius sunt filij ad æternam iam hæreditatem recepti; quemadmodum quo regis famulos honore dignaris, regem ipsum colis. In summa sicuti sanctos sola dulci adoratione colimus, non latræ: & oratione pulsamus nō ut nostri miserentur, sed ut pro nobis orēt, eodē interstitio oblationes illis facimus.

Lipitū non sacrificia. Hinc sit absurdē eos errare est elec- qui licere negant & eleemosinas in hono-
mosinas rem. Virginis & sanctorum, aut petere aut
in hono. porrigere. Nam primum aliud est quā
rem, vir gratitudinis virtus si sanctorum ipsorum
ginis ac amore eleemosinas ob id conferamus, q
sancto- nostri sunt interuentores apud Deum, ut
rum pe- suo charitatis officio par rependamus. Et
tore & præterea eleemosinæ quas in honorem san-
porrige- cti pendimus, perinde ac de alijs oblatio-
re nibus dictum est, in Dei honorem cedunt.

ARTICVLVS III.

*Utrum sacrificiorum oblatio sit specialis
virtutis actus.*

Postquam visum est de substantia & obiecto, seu fine sacrificij, quæritur
Primū. quam late pateat. Primum in hoc articulo
argum. quantum ad actus an videlicet omnia ope-
ra omnium virtutum, sint sacrificia & sub-
inde articulo sequenti quantum ad perso-
nas, quæ ad sacrificia obligantur: utrum
vniuersi mortales ad hoc obligentur. Quæ-
ritur ergo utrum offerre sacrificia ad spe-
cialem pertineat virtutem. Arguitur enim
negatiue primum ex Paulo. Admonet
quippe sic nos ad Rom. 12. Exhibeatis cor-
pora vestra hostiam viuentem, Deo placentem, &c. & ad Hebr. vlt. Beneficentiæ &
communione nolite obliuisci: talibus enim hostijs promouetur Deus. Exhibere
autem corporum membra in hostiam, ad
corporis affectionem attinet, cuius mace-
ratio per plures sit virtutes, nempe per ab-
stinentiam & ieiunium, per castitatis con-
tinentiam, & per fortitudinē in martyriq.

Et pariter beneficentia quæ officium est
charitatis, per misericordiam exercetur &
per liberalitatem: non ergo sacrificare of-
ficium est singularis virtutis, sed omnium.
Huc secundo accedit Aug. lib. 10. de ciui.
Dei: ubi ait verum sacrificium esse omne
opus quod agitur ut in sancta societate in-
hæreamus Deo. Adde tertio q sacrificium
id omne censetur quod offertur Deo. Offe-
rimus ei autem tum mente deuotionem &
orationem, tum etiam corpore res: ut de-
cimas, primitias & holocausta, &c. quæ va-
riarum sunt virtutum officia. In contra-
rium est quod singularia præcepta nō dan-
tur nisi de actibus singularis virtutis: & in
Leui. singularia sunt de sacrificijs posita.

Veritatem huius quæstionis plaris iam
propter Lutheranos scire refert, quā la-
psum temporibus referebat. Negant enim
non minus obstinanter quā impudenter
aliquod esse familiæ Christianæ singula-
re sacrificium, ad certam artinēs virtutem
& cultum: sed dicunt omnia virtutum om-
nia nihil aliud esse quā sacrificia quæ-
dam: atque adeo in Christianissimo nul-
lum dignoscunt singularem sacerdotum
ordinem: sed aiunt vniuersos Christianos
vtriusque sexus esse promiscuē sacerdotes,
iuxta verbum Petri, in sua prima Canoni-
ca, vniuersos appellantis regale sacerdo-
tium. Ac perinde inficiantur sacrosanctum
altaris sacramentum esse sacrificium. De
quo quidem expugnando errore constitu-
ta hic nobis est proxima, quæ subsequi-
tur quæstio, ut hic articulus eiusdem sit
quæstionis substerniculum responderetur ad
præsentem quæstionem tribus conclusio-
nibus. Prima: Sacrificiorum oblatio se-
cundum suam propriam rationem, est ac-
tus specialis virtutis, nempe religionis:
suam inde nanciscens laudem, quod in di-
uinam sit reuerentiam. In hoc enim: ut
lib. 2. dictum est propria ratio religionis
consistit. Secunda: Cuncta officia vniuer-
sarum virtutum participatiue & ab extrin-
seco quatenus per religionis virtutem in-
diuinum honorem & cultum referuntur,
sunt quædam sacrificia. Exemplo ambæ
simul conclusiones patefunt. Virtutum
singulæ ex suis proprijs obiectis sortiun-
tur speciem; ut alia sit fortitudo, & alia
iustitia, & sic ceteræ. At verò dum per
chari-

Arg. 2.

August.

Arg. 3.

Luthera-
norū er-
ror.Prima
conclu.Secunda
conclu.Ratio
vtriusq;
conclu-
nis.

charitatem referuntur in Deū, quandam
charitatis speciem participant, sed nihilo-
minus charitas suum hēt proprium obie-
ctum & actum, qui est Deum sub ratione
bonitatis eius diligere, ac subinde eadem
ratione proximum. Sicut in vitij furtum p
se est peccatum: attamen dum sit pp mee-
chiam quandam inde maculam eiusdem
vitij contrahit, ut s. Ethic. auctor est Arist.
Pari ergo modo proprium religionis obie-
ctum est, Dei excellentia & omnipotentia
nobis opitulandi, quā sacrificijs & hostijs
protestantur: significātes nos illi esse sub-
ditos, & tanquam dño tales debere hono-
res. Quapropter corda nostra altaria ei con-
stituimus, in quib. & per penitentiā cruen-
tas peccatorum victimas ei cedimus, & per
fortitudinē pro eius veritate martyrio nos
consecramus, & per charitatis feruorē in-
censum ei adolemus: ac perinde per mise-
ricordiam eius amore pauperibus subue-
nimus, & per temperantiam corpora mace-
ramus. Cū hęc inquam omnia in Dei
cultum & honorem virtute religionis refe-
rimus, sacrificiorum rationem participant.
Et hoc pacto intelligendus est Aug. lib. ad
legato De ciuitate Dei, c. 4. vbi quædam
horū exempla congeminat. Et illud Osee
vltimi. Reddemus vitulos labiorū nostro-
rum. Et ad Hebr. vlt. Per ipsum (i. Chri-
stum) offeramus hostiam laudis semper
Deo, hoc est fructibus labiorum, eius cele-
brantes nomen. Tertia conclusio. Sunt ca-
men actiones quædam & officia quæ nul-
lam habent aliunde laudem quā quod
in diuinam reuerentiam significandi gra-
tia exhibentur. Et hęc maximē propriē di-
cuntur sacrificia. Exēpli gratia: Eleemo-
sinas erogare, temperatē ac fortiter agere,
Et si non per virtutem religionis sacrificia
fierent, essent nihilominus per se virtutes.
Attñ verus illa animalium occisio, & asper-
sio sanguinis, pinguedinumq; incensio, si
significationis rationem semoneas, nul-
lam per se haberent virtutis rationem, &
ideo hęc peculiariter dicuntur sacrificia,
quasi non aliam promerentia q̄ religionis
laudem. Argumenta igitur in contrarium
allata, per has tres conclusiones dissolun-
tur. Probant enim officia aliarum virtu-
tum esse, non intraneē suapteque natura
sacrificia, sed extrinsecus propter relatio-

Aristot.

Tertia
conclu.

Ad ar-
gumēta
facta.

nem in reuerentiam Dei. Quo tamen non
obstante, sacrificandi munus officium est
specialis virtutis religionis.

ARTICVLVS IIII.

*Verum vniversi mortales ad sacrificia te-
neantur offerenda Deo.*

Postquam visum est quomodo sacrifi-
candi virtus ceteris virtutibus imperet,
utpote quasi in suum ipsius finem eas re-
ferens, videre restat quam late se ad oēs
mortales extendat. Arguitur nihilominus
à parte negativa: Inde sacerdotes nomen
trahunt quod litandis sacrificijs sunt ad-
scripti, non autem omnes sunt sacerdotes,
ergo neq; omnibus incumbit sacrificandi
munus. Secundo sacrificare propriū est
populi sub lege Dei peculiariter agentis.
Nā ut ait Apostolus ad Rom. 3. quęcūq;
lex loquitur, his qui sub lege sunt, loqui-
tur: & lex vetus fuit vbi primò populus
est: ad sacrificandum verò Deo institutus,
ut patet in toto Leuitico: ergo gentiles qui
sola viuunt lege naturę, ad nulla tenen-
tur sacrificia. In contrarium autem est qd
sacrificijs Deum reuereri ac venerari est
est de lege naturę: ad ea autem quę le-
gis naturę, vniuersitas mortalium tenetur.

Ad quæstionem sub distinctione, qua-
tuor conclusionibus rñdotur. Est enim sacri-
ficium aliud intraneum qđ mēte immola-
tur: aliud verò extraneū qđ re foris exhi-
betur. Atq; hoc extraneū rursus duplex,
ut superius dictum est: aliud. i. quod sic spe-
cialiter est sacrificiū ut nullā habeat aliun-
de laudem, aliud verò quod per se quidem
officium virtutis est, licet relatū in reueren-
tiam Dei fiat sacrificium: qualia sunt cun-
cta virtutū munia. Est ergo prima conclusio.
Ad sacrificium mentis internū non solum
antiqui lege scripta, Christianiq; sub lege
gratię, verū & mortalium vniuersitas le-
ge naturę tenetur: nemo. n. viuētū existit
qui quatenus creatura Dei est, atq; ad ip-
sum tanq̄ ad supremū finem condita, non
teneatur illā intus reuerentiā illi exhibere
quę primo rerum principio supremoq; fi-
ni debetur. Scđa conclusio. Ad illa sacrificia
quę sola significatione virtutē religionis
induunt, soli illi tenentur q̄ sub lege scri-
pta Dei agunt, ut patres ad suū sacrificiorū
numerū, nos verò ad vnicū nostrum. Hoc
n. probat locus ille Pauli citatus ad Ro-

Primū
argum.

Scđum
argum.
Paulus.
Duplex
sacrifi-
cij ge-
nus.

Prima
conclu.

Secūda
conclu.

Paulus.

Tertia
conclu.

manos tertio, nam lex illa solum obligabat suos subditos sicut nos nostra. Tertia conclusio. Nihilominus solo naturali iure viuentes, quocunq; seculo fuerunt futuri-que sunt, eodem semper astricti sunt iure ad aliquod exhibendum sacrificium, quo sibi legitimam cognitionem q̄ de vna prima causa hñe tenentur, profiteantur se illi esse subiectos, honoresq; diuinos debere: per cuius quidem sacrificij potestatem in lege naturæ ablueretur eis originalis macula. Conclusio est manifesta: qm̄ eo ipso quo quis nouerit vnum primū rerum parentem, intelligere debet illi esse subiectum, atq; adeo, non solum mente, verum & corpore obligari eum colere. Eo potissimū q̄ nunquam manum genus remedio destituit abluendæ originalis culpe: nisi mentis cæcitas aliquibus mortalibus impedimento fuerit ne illud deprehenderent.

Quarta
conclu.

Quarta conclusio, Sacrificia quæ ab intrinseco sic dñr, hoc est cuncta virtutum opera vniuersū tenentur Deo offerre, vel actuali, quod aiunt, vel virtuali relatione: nam tenetur quisq; proponere vni seruire primæ causæ supremoq; rerum fini, delinendo à malo & sequendo bonum: ac subinde eidē officia cuncta offerre & obsequia sua, cui vniuersa bona tenentur accepta referre. Hic autem non est locus quo hæc debeant altioribus principijs disputari: in hoc quippe duntaxat, hic commemorata à nobis sunt, vt literā D. Tho. per conclusiones distribuentes, viam sterneremus ad questionem proximam quæ de peculiari est nostro sacrificio. Et p̄ hæc ad argumentum respondetur. Nam quatenus homines virtutum omnium officia in Deum referunt, Petrus Apostolus Christianos vniuersos appellauit sacerdotes, tamen illis propriè nomen conuenit, qui propriè sacrificant: hoc est illas ceremonias in quibus diuinus cultus consistit peragunt. Argumenta autem initij questionis id prorsus conuincunt, q̄ non singuli mortalium propriè offerunt sacrificia, & idcirco nihil definitioni questionis præsentis obstat: nimirum qua id tantum constitutum est, quod iure naturæ vnaquæque respublica tenebatur per suos sacerdotes quos huic muneri mancipare debet, Deo Optimo Maximo genus aliquod offerre sacrificij.

Ad ar-
gumēta
facta.

Q V Æ S T I O II.

DE INEFFABILI SACRIFICIO ALTARIS IN PARTICVLARI.

A R T I C V L V S I

Vtrum sacrosanctum Sacramentum altaris sit verè sacrificium.

Vt satis demonstratum sit sacrificiorum ritum ad religionē iure naturæ pertinere, consequens sit vt ad ineffabile Christianorū hostiam descendamus. nimirum cum primis interrogantes, sit ne aliquod peculiare sacrificium Christianæ familiz, idemq; sacrosanctū altaris sacramentum. Videtur enim Paulus huiusmodi confessioni ad Hæbræos 10. refragari: vbi confitens Christum supremum sacerdotem nostrum cum antiquis, qui hostiarum multitudinem quotidie frequentabant, ait, Hic autem. s. Christus, vnam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei. Et ē vestigio iterū Vna enim oblatione consumauit in æternum sanctificatos. Ac subinde rursus voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia quibus vtrique assertis contestari videtur vnicam fuisse veram victimam quam Christus in cruce obtulit: atque adeo altaris sacramentum non esse sacrificium. Alioqui non vna, sed quam plurimæ existerent hostiæ, quæ peccantibus nobis essent à Christo relictæ. Adde secūdū quod cum hæc altaris ceremonia nihil aliud sit quàm memoria illius Christi passionis, vt illud eius comonstrat mandatum: Hæc in memoriam facietis, non modò abusus videtur vocis verum & temeritatis audacia, appellare illud sacrificium; memoria siquidem rei non est noua res, sed antiquæ representatio. Etenim dum memoriam Natiuitatis aut resurrectionis festiuè celebramus, non utique consideramus tunc Christū nasci aut resurgere. Quare neque dum in altari eum offerimus, ipsum tunc fingere licet crucifigi aut mori, sed in memoriam reducimus quemadmodum se ipse ob-

Primū
argum.

Arg. 2.

se ob-

Arg. 3. se obtulit. Ad hæc tertio: Christus non se obtulit sub speciebus panis & vini; ergo nostrum sacramentum, non est sacrificium, sed sacrificij memoria. Præterea,

August. Aug. lib. 10. de Ciuitate Dei, c. 20. l. b. 4. de Trinitate: In immolatione, inquit, Christi idem est sacerdos offerens, & ipsa oblatio; quod in missa non vsu sit. In contrarium est solennis ecclesiæ confessio in venerando canone, qui omni est antiquior memoria. Nam ante venerabilis sacramenti consecrationem perhibet sancta ecclesia offerre, sed diuinæ maiestati, sancta sacrificia illibata; ac subinde post consecrationem protestatur se eidem diuinitati offerre hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis æternæ.

Vuicleff Sacrosanctum sacramentum altaris adeo est religione nostra, ac fidei confessione perspicuum, esse sacrificium, ut nisi in diabolo diuinitus permixta, tanta esset potestas homines dementandi, nullus posset Christianorum eatenus desipere, ut id vn-

Vvaldē quam inficias iret. Attamen ille Vvicleff Anglus, satanica furia correptus, cum omnes ritus ac sacra Ecclesiastica e medio tollere pertenderet; & hoc etiam diuina maiestate plenum demoliri conatus est, & quatenus sacramentum est, & quatenus sacrificium. de quo articulo venerabilis Vval-

Luther. dentis contra ipsum egregie disputauit, libro 2. de sacramentis, ac de hoc peculiari puncto an sit sacrificium, c. 31. & 32. Post verò Lutherus, qui in omnia eius verba diabolicè iurauit, idem sacrum negat esse sacrificium; de qua ideo re virulentū edidit libellum, cui titulū fecit, de abroganda Missa priuata, vbi postquam inanibus rationibus, quas nos modo retulimus visus sibi est rem demonstrasse, amarulētis nos scommatibus proleindit: dicens, quod qui sacramentum altaris sacrificium vocamus idololatra impietate commaculamur; imò eodem verbo ait nos negare Christum semel tantum fuisse mortuum. Nam suam, inquit, mortem vnicum esse voluit sacrificium, infert ergo subinde nullum esse peculiare sacrificium in Ecclesia Christi, sed cuncta Christiana opera, nempe eleemosinas, orationes, atq; oblationes, & reliquarum virtutum officia esse nostra sacrificia.

& qm̄ sacerdos ab immolando sacrificio dī, eadem ratione totam ecclesiasticā Hierarchiam subuertit, negans distinctos esse gradus episcoporum, sacerdotum, & laicorum; sed quotquot Christiani sunt ait esse sacerdotes, iuxta illud primæ Pet. 2. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, &c. Ob idq; vnumquemq; suū offerre sacrificium, sacraq; ministrare posse etiā altaris. Contra hanc autem absurdissimā hæresim, non duæ dicam constituuntur modo conclusiones, sed ostenduntur legitimæ ab Ecclesia constitutæ. Prior: Adorandum altaris sacrum non solum vti cetera sacrum est, verum proculdubio victima & sacrificium: idemque Christicolis vnicum. Probatur concesso primū omnium naturali iure. Nulla. n. vnquam fuit, vt qōne proxima dicebamus mortaliū respública, q̄ fm̄ existimationē, quam vel Dei vel deorum haberet, non peculiaria sacrificia institueret, vt illo potissimū ritu ab alia república dignosceretur. Quapropter alia erant Atheniensibus sacrificia, alia verò Lacedæmonijs, atque alia Romanis: Adeo vt illis quarto confessum vbique semper fuerit, constare rempublicam, s. sacrificio sacerdotio, legibus & gubernatore. Cum ergo nos per Dei gratiā tam alta insigniti simus veri Dei cognitione, non modò impium, verū & barbarū est prorsum ambigere, quin peculiare sit nobis sacrificiū in quo nostra religio consistat. Quod nisi hoc altaris confiteamur, nullum inter Christianos sit reliquū quod propriam habeat rationē sacrificij. Enimverò oblationes alix, nempe decimæ & primitiæ, & in summa reliqua opera virtutum, vt qōne præcedēti dicebamus non sunt fm̄ propriā speciem sacrificia, sed relatione extrinseca, quia per virtutē religionis in honorē Dei referantur. Sacrificiū verò quo propriè in signum subiectionis Deum colamus si hoc altaris sustuleris, nullum sit reliquum. Mox ex lege Moyfi fm̄ sumitur argm̄: Iubebat enim lex illa numerosissimam sacrificiorum, hostiarumq; oblationem, quibus tum suam subiectionē erga Deum cōmendabat, tum et nostram præfigurabat legem. Ergo nisi legē illam nostræ velis dignitate præferre necesse est Euangeliiū professis peculiare esse sacrificium; quod vt idēdem reputamus, præter illud

Prima
conclu.

Prima
pbatio.

Secūda
ratio.

Euasio illud altaris nullū est propriū. At verò re-
Lutheri spondet Lutherus hæc omnia probare ali-
 quod esse sacrificium Euangelium, hoc tñ
 inquit, nō fuit nisi illud quod Christus in
 ara crucis semel obtulit. Atñ responsio
 hæc minimè rationibus nostris satisfacit.
 Enimuerò sacrificium quod religioni pe-
 ciliare est tandiu durare debet, quādiu re-
 ligio perstat: illud autē Christi in propria
 specie non iteratur. Nā ut ait Paulus, Chri-
 stus semel mortuus est, siquidē resurgens
 ex mortuis, iā nō moritur, mors illi ultra
 non dominabitur: necessariū ergo fuit sa-
 crificium institui, quod religio Christiana
 quotidie Deo suo offerret, tū pro alijs ab
 eo receptis beneficijs, tum præcipue pro
 illo redemptionis insigni. Alioqui ut dice-
 bamus inferior obscuriorque hac parte es-
 set lex nostra nō modo quā vetus, verum

Tertia & quā lex naturæ. Tertiū subinde argū-
ratio. est quod Christus, uti tum Psaltes prophe-
 tauit, tum Paulus interpretatus est, fuit sa-
 cerdos secundum ordinem Melchisedech,
 qui obtulit panem & vinum. Cū ergo in
 cruce nō has corporum species, sed suum
 propriū corpus moriens immolauerit, do-
 cumentum est maximum, hoc qđ nos qui
 sua mēbra sumus, sub eisdē speciebus quo-
 tidie offerimus legitimū esse nostrum sa-
 crificiū. Quare seipsum, panē de cœlo de-
 scendentē nuncupauit, atqui ceu huius præ-
 sagiū præter Agnum paschale quem s̄m
 legis mandatū Exod. 12. antiqui patres se-
 mel quotannis in figurā Christi passionis
 immolabāt, iubebant, & Numeri 28. offer-
 ri quotidie in tēplo duo agnuli immacu-
 lati in holocaustū; nēpē ut doceremur, nō
 mō qđ Christus obtulit, sed & quod nos
 quotidie offerimus legitimū esse sacrificiū.

Quarta **ratio.** Quarto loco arguitur, quicūq; ut pau-
 lō ante dicemus, peculiare aliqd ac nostrę
 religioni propriū renuerit esse sacrificium
 debet perinde & peculiarem sacerdotum
 ordinem ac pontificum, ut Lutherus fecit
 prorsum denegare; quo utique sublato spe-
 ciosissimus ecclesię decor & pulchritudo
 cōfunditur ac perturbatur, qđ qđ sit Christi
 providentię indetens, nullus est vel mem-
 te captus, qui non plane videat. Cū enim,
Diony. ut Diuus ille vetustissimus Dionys. in lib.
 de Cœlesti Hierarchia testatur triumphā-
 tiū cœtus angelorū Hierarchijs pulcher-

rimè disponatur, cur quæso sancta militi-
 tium Ecclesia quæ prophetico testimonio
 ut regina Christo à dextris assidet, circum-
 amicta varietate nō simili ordinum dispo-
 sitione, functionūq; discretionē, ut idem
 ipse Dionys. in libro ecclesiasticę Hierar-
 chię optime collegit, nō sit distincta? Au-
 getur & huius rationis vis exemplo ciui-
 lis reipublicę, quæ cū distinctis magistra-
 tibus usque ad regem ascendat testimonio
 est, qđ nisi ecclesia sic esset disposita provi-
 dentiam eius non referret qui illam insti-
 tuit; Quin verò cū Deus orbē ipsum tam
 multijuga cœlorū, elementorumq; ac re-
 rum varietate cōstare voluerit, cur eadem
 sibi pulchritudine suā orbasset Ecclesiam?
 Adde, qđ & lex vetus Euangelij vmbra di-
 stinctis ordinibus sacerdotū, ac Levitarum
 quibus Summus præfidebat Pontifex diui-
 natus est instituta Vmbra illo decore hone-
 stauit, cur & veritatem ipsam promiscua
 confusione dehonestasset? In summa erāt
 gentibus suę religionis peculiares sacer-
 dotes, quare nō in nostra quæ sola legiti-
 ma est diffiteātur isti peculiarem existere
 gradū ordinemq; sacerdotum? Accedit. n.
 & Pauli analogia primæ ad Corint. 12. vbi
 declarat quēadmodum & humanum cor-
 pus, sic & Ecclesiā varijs membris com-
 pingi. Vnde ad Ephesi. 4. dedit quosdam
 quidē Apłos, quosdā autē prophetas, alios
 verò Euāgelistas, alios autē pastores & do-
 ctōres ad cōsumationem sanctōrum in
 opus ministerij, in edificationem corporis
 Christi. Igitur cum palā constet singulārē
 esse in ecclesia sacerdotū ordinem, sit, ut &
 peculiare quoq; sit sacrificium, qđ eorum
 est munus. Colligamus ergo, qđ ut Chri-
 stiani oēs generali nomine sacerdotes ob
 id dicuntur s̄m Petrum Apostolum, quod
 officia virtutum quæ extrinsecus commu-
 nique nomine dicūtur sacrificia offerunt,
 sic per antonomasiam ex proprio munere
 illi dicuntur sacerdotes, qui singulare pro-
 priūq; immolant sacrificium. His præte-
 rea rationibus accedunt sacrosanctę Ec-
 clesię decreta nēpē antiquissimi in pri-
 mis Niceni Cōcilij, ut habetur dist. 93. c.
 peruenit, cuius verba sunt. Hoc neq; regu-
 la, neque cōsuetudo tradidit ut hi qui offe-
 rendi sacrificium non habent potestatem,
 his qui offerunt corpus Christi porrigant.

Confir-
 matio.
 Quinta
 ratio.

Paulus.

Conti-
 liū Ni-
 cenum.

Et

Innocen- **Et Innocen. tertius in Conci. Lateranenſi,**
tius ter- **ut de ſum. Trin. & ſi. cat. c. firmiter, habet.**
cia. **Vna, inquit, eſt fidelium vniuerſalis eccle-**
sia, extra quã nullus oĩno ſaluabitur: in
qua idẽ ipſe ſacerdos eſt & ſacrificium Je-
ſus Chriſtus. Et ne putes ad mortem eius
trĩ alluſionem fieri ſubditur: Cuius cor-
pus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpe-
ciebus panis & vini veraciter continetur.
Quaſi dicat: Quod ipſe ſemel ſub carnis
forma immolauit ſacrificiũ, nos quotidie
ſub ſpeciebus panis & vini offerimus.

Ad pri- **Ad primũ igitur argũ ex Paulo ad He-**
mũ arg. **bros 10. deſumptum, rĩdetur, A poſtolum**
illic ſermonem proſus habere de hoſtia
quam Chriſtus in ara crucis, videlicet pro-
priũ corpus, idemq; ſub ſpecie carnis mo-
riens obtulit. Quæ quidem vnica fuit, ea-
demq; infinito modo ſufficiens ad delicto-
rum oĩum remiſſionem. Qua ratione ite-
rari neq; debet neq; poteſt. Eadem tamen
veritate nihil obſtante, & hoc quod quo-
tidie offerimus verẽ eſt ſacrificium, quate-
nus à Chriſto, ceu eiſdem ſacrificij me-

Ambro. **moria inſtitutũ eſt. Vnde Ambroſius ſup-**
eodẽ loco, ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalu-
tem ſempiternam potens. Quid ergo nos
nonne per ſingulos dies offerimus? Sed ad
recordationẽ mortis eius & vna eſt hoſtia,
non multe? Quomodo eſt vna nõ multe?
quia ſemel oblatus eſt Chriſtus, hoc aut ſa-
crificiũ exemplũ eſt illius idipſum ſemper
idipſum proinde hoc idẽ eſt ſacrificium. Si
cuc id qd vbiq; offertur vnum eſt corpus,
& nõ multa corpora. Ecce quõ ſacrm ve-
re ſacrificiũ eſt: atq; idem quod Chriſtus
obtulit, ſed hinc emergit vis ſecundi argu-
menti. Sacramentum hoc nihil aliud ha-
bet vt ſit ſacrificiũ, niſi quod eſt illius com-
memoratio, memoria aut nõ eſt vera res,
alias memoria natiuitatis eſſet natiuitas.
Quod ſi dicas, vt ait ad Simpliciũ Au-
guſt. conſueuiſſe imagines, nominibus ip-
ſarum rerum appellari: quod D. Thom. 3.
parte. q. 88. artic. 1. ad hoc propoſitum ci-
tauit, parũ proſectò ad rem confert: tum
quod imagines appellari nominibus re-
rum non eſt eſſe res ipſas, & tamen nos
proſitemur ſacramentum noſtrum eſſe ve-
rum ſacrificium: tum etiam quod eadem
ratione in victimis quoque antiquæ legis
poteſt cẽſeri Chriſtus ſub figura immola-

tus, iuxta illud Apocaly. 13. Quorum no-
mina non ſunt ſcripta in libro vitæ agni,
qui occiſus eſt ab origine mundi. Si autẽ
dicas noſtram oblationem ob id cenſeri
ſacrificium quod per eandẽ efficiamur par-
ticeps paſſionis Chriſti, vt ibidem S. Tho- **D. Tho.**
mas ſubiungit, neq; hoc porro ſatisfacere
videtur: nam quodecunq; ſacrm eundẽ
habet effectum. Videntur ergo hæretici. **Ad ſecũ**
Lutherani non exiguam occaſionẽ naſti dũ argu-
negandi ſacrm noſtrum verẽ eſſe ſacrifi-
cium, aſſerẽdĩq; ſolum eſſe ſignum com-
memoratiuum illius paſſionis inſtar Co-
micæ repræſentationis. Rĩdetur nihilo-
minus redicem huius intelligentiæ eſſe
hanc eccleſiæ veridicam confeſſionem,
q; corpus ſanguisque Chriſti realiter ſub
his ſpeciebus panis & vini contineri, ea-
demq; Chriſtus in cœna conſecraſſe, hac
enim negata veritate catholica, palam ſit
conſequens myſterium altaris non eſſe ſa-
crificium, ſed nudum memoriale ſignum.
Quare Lutherani ex priori poſterius col-
legerunt: catholica verò confeſſione ſup-
poſita, res ſit protinus liquida. Eſt. n. idẽ
Eucharistiæ ſacrm ob id victima & ſacri-
ficium quod idẽ realiter corpus eũdem-
que ſanguinẽ quæ Chriſtus in cruce obtu-
lit nos perinde offerimus quare nulla eſt
ſimilitudo cum feſto Natiuitatis aut Re-
ſurrectionis: illic enim nõ habemus Chri-
ſtum præſentem qui tunc natus aut reſur-
gens offeratur. Nec verò ſacrũ hoc facien-
tes proſitemur tunc mori: falſa enim eſſet
tunc noſtra profeſſio: ſed tñ quia corpus
ipſum crucifixum & ſanguinem fuſum in
memoriã paſſionis offerimus verẽ & pro-
priẽ abſq; vllõ ſignẽto ſacrificamus. Atq; **Ad ter-**
ex his colligitur tercij argumenti ſolutio. **tũ arg.**
Distinguimus. n. Chriſtum non ſe obtuliſ-
ſe ſub ſpeciebus panis & vini. In ligno. n.
crucis verum eſt, ſed tamen in cœna dum
noſtrum ſacrificium inſtituit, ſeſe vt nos
modò ipſum obtulit. Ad verbum autem
Augu. quod in Chriſti immolatione idẽ
eſt ſacerdos & ſacrificium, reſpondetur q;
quia ſacerdos nomine Chriſti ſacrificium
libat, eiſque vice fungitur, quamvis non
tam propriẽ quã dum Chriſtus ſe obtu-
lit tamen neque ineptẽ in noſtra immola-
tione conceditur idẽ eſſe ſacerdotem &
ſacrificium.

ARTICVLVS II.

*Verum altaris sacrificiū pro pluribus oblatū
perinde singulis ad satisfactionē prodest
ac si duntaxat offerretur pro vno.*

Primū
argum.

Arg. 2.
D. Tho.

Argu. 3.

Hiero.

Quoniam superiori articulo definitum est sacrosanctam Eucharistiam vna esse sacram & sacrificium res ipsa postulat, ut quemadmodum sit satisfactorium exploremus. Apparet quippe nihilo partius ad satisfactionē singulis prodesse pro pluribus oblatum quā si præcisè offerretur pro vno. Primo, quia cum hoc sacrificio, ut dictum est, corpus ipsum verum sanguisq; Christi offerantur, videtur perinde esse infiniti valoris, atq; res ipsæ quæ offeruntur: eo potissimum qd est memoriale, ut dictum est, passionis Christi: quæ fuit quantum ad sufficientiam infiniti valoris: valor aut infinitus non in singulis minuitur qd pluribus applicetur: ergo pars affirmatiua qōnis vera. Secundo in eādē sententiam applaudere videtur D. Tho. 3. parte, quæst. 79. artic. 5. vbi ait, qd quamuis hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna, tñ sit satisfactoria tam offerentibus quā ijs pro quibus offertur s̄m quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna: vbi quantitatem valoris videtur infinitam designare: sed limitari censet secundum quantitatem deuotionis suscipiētium: deuotio autem vnius non impedit deuotionem alterius: ergo ex numero eorum pro quibus offertur, non minuitur singulorum fructus: sicut eorū qui in cōspectu solis sunt, nihilominus caloris singuli suscipiūt, propterea qd in plures irradiet. Tertiò arguitur ex ecclesiæ ritu, Offert enim sacerdos ecclesiæ nomine pro Papa, pro Rege, & pro astantibus: in summa, pro viuis ac defunctis: & tñ non apparet dicendum quo pro pluribus offertur, eo minus prodesse singulis: nam ut ait Hieronymus de consecratio. dist. 1. can. nō mediocriter. Cū p cunctis animabus psalmus vel Missa dicit, nihilominus quā si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur: In contrarium est quod etsi ipsa passio Christi quantum ad sufficientiam infiniti fuerit valoris, tamen quantum ad efficaciam, per singula

sacramenta sub certo limitatoque gradu applicatur: quod & sacramento altaris etiā congruit per distributionem autem finiti, quo inter plures disperitur, minus singulis obtingit.

Quæstio plens celebris est inter Theologos, nec tam explicatu facilis, quā vtilis scitu. Scotus enim quolibet. 20. ad partem aridet negatiuā: nempe missam pro multis oblatam non tantum singulis prodesse quā si singulariter offerretur pro vno. Et Syluester in verbo, Missa. §. 9. in eandem sniam ex Iurisconsultis plurimos citat, inter quos cōnumerandus v̄ Palud. quippe qui in 4. dist. 9. q. 2. eisdem apparet conuiuere. Ipse in Syluest. medio quodāmodo incedit: nempe quod si sacerdos generali oblatione pro multitudine offerat, tunc non tantum singulis prodest. Si verò sigillatim ad singulos peculiariter referat intentionem, nihilo satisfactionis minus singulis obtingit. Caieta. autem 2. 2. q. 79. artic. 5. & ex professo latissimè quolibet. suo. 1. q. 18. absolute affirmatiuam respōsionem sustentat: videlicet perinde singulis prodesse si offeratur pro pluribus, immo et pro infinitis ac si præcisè pro vno. Eandemq; arbitratur esse opinionem D. Thom. Neq; desunt qui magno fauore eādē amplexentur opinionem. At verò ut meā ego inscitiam fatear, semper sum arbitratus non solum falsam esse verum antiquissimo ecclesiæ vsui contrariam: ac subinde ut à peiori verbo abstinemus, parum excitandæ plebi ad eleemosinas pro celebrandis missis elargiendas conducens: ut infra notum fiet. Ad qōnem ergo ut respondeamus, supponendum est ex superioribus in hoc sacrificio tria cōsiderari: nempe sacramentum, & sacrificium, & præcationes quæ Deo funduntur. Quorum tertium non est de essentia aut sacramenti aut sacrificij. Sacramenti. n. consecratio in illis solis verbis consistit: Hoc est corpus meum, &, Hic est calix sanguinis mei, &c. vsus autem in sumptione. His autem ambobus ratio sacrificij addit oblationem. Ecclesia verò consule adhūc orationes, & sanctorum laudes, ut in canone est videre. Et quidem de ratione sacramenti nihil ad locum præsentem. Prodest namq; tantū sumentibus, quibus ceu alimoniam

Spiritua-

Scotus.

Syluest.

Palud.

Caieta.

Tria cōsideranda in altissimo altaris ministerio.

Spiritualis vitæ gratiam confert, & dulcedinem, atq; adeo devotionem excitat. At verò tanquam sacrificium, de quo præsens est qñ, non solis sumentibus, verum & offerentibus, & pro quibus offertur confert. Nec verò tñ sacerdos offerens censetur, verum & astantes & eleemolinā largientes, ut infra patebit. Prodest inquā illis ad satisfactionem pro peccatis: nempe ad peccatorum remissionem eorū criminū, quorum culpa deleta est. His igitur suppositis

Prima conclusio. vñicum fundamentum Caietani est hoc sacramentum esse infiniti valoris. Prima sit hæc: Res contentæ in hoc sacramento, nempe corpus sanguisq; Christi, infiniti ex se valoris sunt: nam sunt corpus & sanguis Dei per quæ quantum ad sufficientiam, peccatis totius mundi satisfacit. Secunda conclusio: Sacrificium quod per sacerdotē Christi ministrum, conficitur, non est infiniti valoris. Hoc. n. hic primū animadvertendum est, videlicet huc nomini, sacrificiū, nō præcise corpus sanguinemq; Christi supponi, sed hæc dū offeruntur. Enimvero dum in pyxide reſervantur, nō sunt sacrificium, licet sint sacm, sed dum à sacerdote, consecratione, oblatione, & sumptio celebratur: quare sacrificiū actionē sacerdotis suo significato complectitur. Probat ergo conclusio: Quantitas sacrificij, quandoquidem rei oblationem importat, non solum ex parte rei oblatae, sed ex dignitate quoq; intentioneq; offerentis perpendi dēt. Haud. n. sacrificium Christi qñ in cruce obtulit, sola ratione rei oblatae infiniti valoris fuit, sed quia offerens ipse Deus erat, ac perinde patri infinitum gratus: sacerdotes autem qui ministri sunt Christi, non habent illam virtutem, neq; illis diuinitus collata est. Profecto equiparare sacerdotis sacrificium in valore oblationi Christi, non est apostolicis verbis consonum, quæ superius ex 10. c. ad Hebr. retulimus. Porro vbi ait vna oblatione cōsummasse in sempiternum sanctificatos: quæ ideo oblatio nec potest, nec debet amplius iterari. Qd re vera de nō sacrificio, etsi cōmemoratio illius sit, nō asseruisset.

Secunda

Secundò, vt res hoc pacto patētiōr fiat, arguit: Infinitus valor satisfactionis Christi solū æstimatur quātum ad sufficientiā:

at verò quantum ad efficaciam per sacramenta non operatur nisi finitè: & ideo singulis, etsi instrumenta eiusdem passionis exilant, non nisi sub gradu finito tribuit ad certam mensuram esse causas gratiæ, vñ patet in baptismo & cæteris, ex opere, quod aiunt, operato, nempe virtute sacramenti. Id quod & ipsi eucharistiæ sacramento cōe est: quippe quod etsi corpus & sanguinem veraciter contineat, non nisi limitatum gratiæ modum ex sua institutione confert. Cū ergo idem sacramentū, quatenus sacrificium virtute etiam ipsius operis, sicuti cætera sacramenta, gratiam conferunt, sic satisfactionem efficiat: plane sit cōsequens vt ex sua ipsius ratione operis, ratione institutionis Christi, qui non disposuit per instrumenta suæ passionis operari, nisi finitè, nō sit ad satisfaciendum infiniti valoris, sed certè finiti. Sed hoc est biuū, vnde Caiet. à nobis, & vt arbitror, à veritate declinat: nempe qñ hūc sacrificio nullam ex opere operato vim confert, sed totam satisfactionis mensuram censet ex solo devotionis gradu seu offerentiū, seu pro quibus offertur taxari. Quod re vera S. Tho. quem se sequi existimat, neq; opinatus est: neq; opinari potuit, nam cū non solum quatenus est sacramentum, verum & quatenus sacrificium, instrumentum sit passionis Christi, vtraq; ratione manifestum est virtuti operis, seu quod aiunt, operi operato respondere certum terminatūq; satisfactionis gradū. Tertio, etiam nū ad maiorem explicationem arguitur: Cū cta sacramenta per intentionē cōferentis potissimum perficiuntur, ergo eucharistia, etiam in quantum victima est, per Christū & ecclesiæ ministrum, perque eius aded intentionem sit sacrificium: nempe quia minister illud secundum intentionem ecclesiæ offerre intendit. Vnde rursus consequitur, quod seclusa quacunque particulari devotione, sacrificio per intentionem ministri oblato respondeat certus satisfactionis gradus. Et hoc est punctum, in quo veritas sententiæ, quam defendimus, si vera est, consistit. Quod quidem punctum inde confirmatur, quod et dum sacerdos & cūcti astantes qui offerunt essent in peccato, imino etiam illi, pro quibus singulariter offertur, nihilominus ve-

Caieta.
hallucina-
tio.

Tertio
ratio.

rum esset sacramentum, ac perinde sacrificium, idemq; satisfactorium. Qui quidem fructus, si illis non prodesset, in thesauro ecclesie recondideretur. Sed arguat forsitan contra discipulus quispiam D. Tho. qd idē sanctus Doctor loco citato 3. par. qd. 79 art. 5. totam satisfactionem admetiri quantitatem deuotionis videatur. Respondeo autem sic Caietanum eā intellexisse, indeq; haussisse opinionē suam: atamen D. Tho. hoc non sensit, quippe qui tantum ait magis in oblatione attendi affectum offerentis, quā quantitatem oblationis: ut non neget ipsam sacrificij sacerdotalē oblationē, suū per se hēre valorem: eundemque suo gradu taxatum ut Christus, cū in ceteris sacramētis disposuit. Et patet eodem ipso exemplo, quod S. Tho. adduxit de vidua, quæ duo anea minuta in gazophylacium misit, nam licet ex eius effectu paupertatisq; respectu auctum est illi meritū, nihilominus ipsa per se minuta à quocunque oblata, aliquid valebant. Quin verò fortasse hoc qd valor huius sacrificij crescat ex deuotione offerentis aut recipientis, non est ei singulare, sed omnibus sacramentis commune. Fortasse inquā gradus ille gratiæ, qui in baptismo sacramentali virtuti respondet, clementum accipit ex deuotione suscipientis, si sit adultus: nam beneficia gratiæ conferuntur quantum ad hoc, instar operū naturæ: puta vberius ei, qui aptius preparabatur. Imò neq; desunt, qui dicant crescere etiam ex sanctitate ministris: licet hoc secundum mihi non sit ita multum probabile. At verò multo est compertius valorem sacrificij crescere ex deuotione quā valorem sacramentorum, ratione oblationis, quæ est actus offerentis: nam in alijs sacramentis nihil offertur. Et hoc significat D. Tho. Ex his ad rei elucidationem consequitur, non crescere valorem sacrificij omnino secundum proportionem deuotionis offerentium: nam ille gradus respondens sacramento, semper manet idem. Exemplum in baptismo accipito: Gratia (verbi gratia) ex opere operato est vnius gradus, quo quidem paruulus ante rationis vsum suffunditur: si ergo duo adulti sacramentum suscipiant, vnius dupla deuotione & merito, quā alter non subinde gratia baptismalis duplicabitur.

Solutio

Valor sacrificij non crescit s'm proportionē deuotionis offerentium.

eò qd duplatur tota causa, quandoquidem sacramentum idem confertur vtriq;. Pari ratione et si vnus sacerdos dupla deuotione consecrat, qd alius, non duplatur illi satisfactio, qd prouenit ex sacramento, quia non duplatur sacrum ipsum, nec eius efficacia quā ex Christi dispositione hēt, quæ quidem multo est maior qd quæ ex deuotionibus accedit: licet plus obueniet melius offerenti. His insuper addiderim verbum aliud S. Tho. quo ait, oblationem sacrificij ex sua q̄titate sufficere pro oī pœna, s. offerentis, vel eius pro quo offertur, non significare esse de se infiniti valoris: nam hoc etiam cōuenit baptismo, imò & sacramento pœnitentiæ de se quatenus instrumentū est passionis Christi. Ei. n. qui optima contritione resurgeret, oīs cōdonaretur pœna. Haud ergo vnq̄ sensit. S. Tho. sacrificium hoc nisi in Christo esse infiniti valoris. Sed vbi libet vel ipse, vel alius appellauerit infinitū, intelligit præcise quantum ad rem oblatam; atq; sacrificium actionem sacerdotis suo significatu, ut dictum est, cōprehendit; cū qua Christus, ut dictū est, nō nisi finita mēsurā & mō concurrat. Igitur ut summam cōcludamus, nō dī hoc sacrificium memoriale illius Christi; eò qd dum sacerdos cōsecrat, censeatur tūc Xps ut olim, infinitū quo ad sufficientiā satisfacere, sed qd quantum ad efficaciam p̄ idem corpus & sanguinē finito operetur mō, ut in ceteris sacramētis, tam ad satisfactionē, qd ad grām. Nā ut planē intelligas sacrificiū nostrū, non est Chri passiō, sed eius applicatio. Tertia cōclusio, qua ad q̄onem r̄ndetur. Ineffabile sacrificiū Missæ quod p̄ plurib. offertur, minus singulis ad satisfactionem prodest. Cōclusio hæc corollaria est, appendixq; superioris, nam quo res finita in plures dispertitur, minor vnicuique cōtingit portio, sed præterea eadem conclusio p̄ assertionem ipsius Caiet. tū declaratur, tum ē cōfirmatur. Faretur. n. qd si ille qui sacrificium offert, nēpē vel sacerdos, vel alius, vel eleemosinam soluens, tantam hēat deuotionem, cui vnus satisfactio nis gradus in sacrificio r̄ndet, eādemq; duobus impartitur, nō prouenit singulis nisi p̄ medietate illius gradus, & si tribus, pro tertia parte, &c. Eadem ergo similitudine nos bifariā arguimus. Primo. Id qd ipse ait de de.

Expla. natur lo cas ali⁹ S. Tho. qui videtur Caieta. patrocini.

Tertia conclusio.

Probatio.

de deuotione, longè efficaciori rōne intelligendum est de intentione sacerdotis: nam si omnes astantes & qui eleemosinā conferunt, offerre cēseantur: longe tñ differentius sacerdos qui rē diuinā seu ecclesiæ ministrat peragit. Ille etenim solus cōsecrat, & ecclesiæ verbis offert, & insumit. Quare suæ particulari functioni & sumptioni, quibus victima perficit, correspondet, certus limitatūq; satisfactionis gradus ex opere, qđ aiunt, operato, vt per aliorum sacramentorum analogiā monstratū est, ēt si sacerdos in peccato mortali consecret absq; vilo deuotionis valore. Quare D. Thoin 4. dist. 45. q. 2. art. 1. loquendo de Missa mali sacerdotis: quæ certū est illis prodesse pro quibus offertur, pro ratione subdit, qđ ipsum opus operatum, putā sacrificium altaris, sicut reliqua sacramenta, ēt per malum ministrum oblatū prodest. Et iste est gradus essentialis sacramenti: nam qui ex deuotione aliorū offerentium adiungitur, accidentarius est maior aut minor. Atque adeo hic est, quē qui eleemosinā porrigit, applicari sibi optat, vnde sit consequens vt quo pluribus distribuatur, minor sit in singulis. Adde argm̄ alterum eiusdem rei minime debile: Sacerdos tanquam minister ecclesiæ si legitimè consecret, non solum intentionem, verū & deuotionem asferre debet: iuxta verbū Canonis. Quorū tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quare qui suam confert eleemosinā, vt pro se offeratur sacrificium, merito iustitiæ petit, vt sacerdos non solū ex intētionē, verū & ex deuotione pro se offerat: præsertim fm̄ ipsum Caietanum: nam cū inopinabile aliud sit, quam qđ aliqua actio sacerdotis sit de intrinseca ratione sacrificij, & totam ipse oblationem in deuotione ponat, sit, vt illis sit debitor: deuotio aut secundum eundem quo pluribus applicatur, minus singulis prodest, ergo cōclusio nostra sit planè cōsequens. Hoc autem argumētum ad hominem ex eius assertis procedit: nam re vera actio sacrificij necessaria est oblatio cum intētionē: quæ etiam in sacerdote dum in peccato consecrat, reperitur. Quare de rigore iustitiæ absq; deuotione satisfacit ei, qui eleemosinam porrexit: quamuis sanè non sit culpa, nisi ex deuotione ipsam obtu-

lerit, pro qua eleemosinam suscepit. Vnde tamen argumentum facit Syluester, quod putat contrarium concludere: quod tñ a nobis pugnat. Arguit enim sic: Quod plures sint offerentes sacrificium, eo id ipsum sit auctius: ergo nullus per consortium aliorum suo defraudatur fructu: aliās consultius esset illi sacrificio interesse, cui pauciores assisterent. Et subdit exemplum in baptismo: nam etsi vno sacramento baptizarentur plures, nihil minus reciperet vnusquisq; gratiæ. At verò non videt, vt baptismus secundum eorum multitudinem qui baptizantur multiplicetur: nam si ego vna aspersione quatuor vel decem baptizarem: tot essent sacra baptismi, quot essent baptizati: sacrificiū autem nō multiplicatur propter multiplicationem offerentium, sed est vnum solum pp̄ vnicam oblationem atque intentionem sacerdotis, quæ est de essentia sacrificij. Et ideo licet verum sit, quod plures offerunt sacrificium, quodammodo augeri extēsiuē: nam vnusquislibet suam satisfactionem sortitur: tamen valor ille sacramento intrinsecus non crescit eadem portione quæ multitudo offerentium est maior. Quare illa distinctio eiusdem Syluestri de oblatione sigillata aut confusa, non vsque adeo eum iuuat: nam etsi per sigillatas distribuatur, minores singulis portiones obuenient.

Potissimū aut argm̄, propter quod contraria opinio esset repudianda, est, qđ si illa vera esset, liceret sacerdoti pro vno sacrificio a duobus & a tribus pitantias (quas vocant) suscipere: quin verò a triginta & a trecentis: nam si sacrificium tñ tunc singulis prodest, ac pro vno oblatum, neminem suo defraudat fructu, atq; adeo nulli facit iniuriam. Quod quidem adeo apparet cōcessu incongruum vt nemo id autit adhuc concedere. Immo Scotus & a Palude loco citato omnino negant: licet hic nonnullos casus excusatorios subijciat. Quin ēt neq; Syluest. id admittit. Quocirca neq; Caiet. argm̄ hoc debuisset dissimulanter ac tacite præterire: quia si quis respondeat id non esse licitum propter scandalum, ad minus citra scandalum, secretè posset id sacerdos facere. Item scandalum ex falsitate illius opinionis nascitur, nā si vera esset persuaderiq; posset plebi, nullum scandalum dare.

Argu. Syluest.

Solutio

Potissimum argum. cōtra opinionem

Caieta.

Ratio altera p̄ conclusionē.

Et ideo in ordine nostro sancte cautum est, ne fiducia illius opinionis à pluribus eleemosinarum pro eadem Missa recipiatur. Immo vetat Causa quod ab eadem opinione assensum dimoueat. opinio re nequiverit, nihilominus neque eiusmodi numerosas peticiones suscipere potest: nam cum illa neque fides sit, neque scientia, sed obicura opinio, nemo se eius persuasum debet periculo iniustitiae obijcere, plura stipendia pro una Missa recipiendo. Immo aliud argumens quod ipse contra scriptum inducit non debilitat pugnare: nempe, quod posset sacerdos per unam Missam illi satisfacere, cui decem debet: saltem si tantam illuc afferret devotionem, quantae essent dispendia decem. Modo vero nihil de eleemosinis pro Missarum solennijs recipiendis definimus, ad quam possint quantitate & numerum recipi: quippe quae doctrina ad proximam, quae de oblationibus est, rationem attinet. Supra haec autem & illa non est praeterenda ratio, quae ad sacrificij preces attinet: nam & hanc idem auctor inficiatur. Ratio autem est haec: quicumque erogata eleemosina Missam pro se offerri possit, non solum sacrificij satisfactionem, verum & ecclesiae preces ab ecclesia institutas, sibi iuste optat eleemosinae suae merito applicari: sacrificium namque per modum solutionis debiti satisfacit, oratio vero prodest per modum impetrationis veniae, quorum id utrumque eleemosinam offerenti singulariter applicandum est: oratio autem eadem atque una non multiplicata, minus prodest singulis, si pro pluribus fundatur: huiusmodi veritatis mos ipse Christianorum atque ecclesiae documentum nobis est. Primum namque in ipso canone non sine causa post oblationem pro ecclesia in genere subditur, nominatim, Pro Papa, &c. Item quando aliqua irruit calamitas, illius peculiariter auersionem precamur: siue in ecclesiam ingruat, siue in singularem amicum: nam et si Deus tam facile plura donare possit, quam unumquodlibet beneficium: nihilominus quando aliquem videt ad rem aliquam singulariter affectum, in quam precando incubit, si iusta est magis, ut more nostro loquamur, flectitur: ergo cum in Missa orationes illae statuta ab ecclesia non multiplicentur, sit ut dum sacrificium pro pluribus conficitur minus singulos iuuet, quam si singulariter pro uno offerretur. Quod si Augustinus sententiam nobis obijcias, 1. q. 8.

Quarta ratio pro conclusio.

Obiectio.

ubi contrarium videtur sentire, dum ait, tanto plus singulos de oratione gaudere, quanto pro pluribus funditur: ad hoc respondet D. Solutio S. Tho. Th. in 4. dist. 41. q. 2. art. 2. inter loquendum de suffragijs, quod et si suffragiorum valor (qui his orationem annumerat) quatenus à charitate procedunt, per quam membra ecclesiae ununtur, maior quodammodo sit: quia eandem unitatem praestantius representant, atque adeo maius gaudium ingrat singulis. At tamen si consideretur per modum satisfactionis quam quis alteri applicat: valor idem diuiditur inter eos, quibus applicatur. Et ideo qui pluribus tribuit, minus singulis obuenit. Idem adeo in solutione tertij de oratione spartatim confitetur. Accedit huc demum, quod hac ratione pii fidei cultores particulares Missas, vel certis Christi mysteriorum, vel diuorum solennitatibus proprias offerri pro se volunt propter singularem affectum quem habent & iuuamina, quae inde participant: quare neutiquam posset tunc sacerdos pro singulis unam celebrare Missam. Ad unum demum Hieronymi verbum restat respondendum supra à nobis argo tertio citatum, de consec. dist. 5. cano. Non mediocriter, videlicet, cum pro cunctis animabus Psalmus vel missa deus nihil minus quam si pro uno quolibet diceretur accipitur. Quod varie Syluester atque alij interpretantur. Sed primum omnium in hoc nobis potissimum assipulatur, quod Psalmum cum Missa confert, dicens utrumque, perinde pluribus oblatum perinde valere atque pro uno: nam compertissimum est psalmum non esse infiniti valoris quare non insinuat Missam illa de causa quod infiniti sit pretij, non minus prodesse singulis dum pro pluribus offertur. Duo ergo glossata illi textui subscribuntur. Prius quod referatur ad meritum offerentis, nempe quod non minus mereatur, qui pro pluribus illum offert, quam qui pro uno. Posterius (quod superficietenus praecedentibus verbis quadrare videtur) quod tantum prodest singulis unus psalmus ex attentione & animi ardore pro pluribus oblatum, quam ex tempore pro uno. At profecto ingrate glossas istas textus amplexatur, sed arbitror eodem modo soluendum, quo secundum sanctum Thomam ad aliud non pertinem dicebamus, nempe quod si oblatio aestimetur ex radice charitatis unientis membra

Solutio S. Tho.

Postrema ratio.

membra ecclesiarum, non minus prodest singulis, si offertur pro multis: hoc est meritum charitatis offerentis æqualiter singulos iuvat: quia extensione non minuitur; si tamen consideretur in ratione satisfactionis ac solutionis debiti ad tales personas applicata, non tantum prodest, ac si singulis applicaretur. Haud. n. negare Hieronymus, quin si hunc psalmum pro vno recitares, mox eundem rursus pro alio atq; iterato pro alio, plus prodesset singulis, quam si vnum diceres pro omnibus tribus.

Ad primū arg.

Primum igitur argum̃ eorum, quæ in capite obiecta sunt, illic solutū est: vbi diximus qd̃ etsi res in hoc sacrificio contentæ infiniti sint valoris: tñ sacrificium cum sacerdotalem actionem includat, per quam Christus nō nisi finito modo, certa q; mensura operatur, finitum est. Quare non idcirco memoriale passionis Christi dicitur qd̃ æqualis sit virtutis, sed qd̃ idem offert quid illic oblatum est. Ac perinde ad s̃m, qd̃ ex verbis D. Tho. colligitur, pariter satisfecimus: quādoquidem monstrauimus nequaquam negasse sacrificium de se alicuius esse certi finitūque valoris, quam virtute sua si suscipientis obex non semper exercet, sed nihilominus pensandas etiam esse offerentium deuotiones secundum quas sacrificium crescit: haud tamen secundum totam proportionem illarum, vt explicatum est. Circa hanc autem deuotionem dubium restat, vtrum non solum conficientiū & offerentium, verum & eorum, pro quibus offertur, sit estimanda deuotio. Nam D. Tho. loco citato prius, nō loquitur nisi de affectu offerentis, quod exēplo euangelicæ viduæ declarat: & in 4. Sententiarum, dist. 12. q. 2. art. 2. ait hoc sacrificiū poenā tollere in toto vel in parte, secundum mensuram poenæ debitæ ex deuotione qua sacramentum offertur. Nihilominus eodem loco 3. par. q. 79. statim videtur subiungere, quod est satisfactorium illis pro quibus offertur, secundum quantitatem suæ deuotionis: idemque repetit art. 7. in solutione secundi: & in 4. Sententiarum, dist. 43. q. 2. art. 1. Ab vtraque verò parte extant argumenta; nam quod pensanda sit illorum deuotio pro quibus offertur, argumentum est, quod quemadmodum natura, verbi gratia, ignis quo mate-

Ad s̃m.

Dubiū.
S. Tho.

riam aptiorē nanciscitur, eo efficacius formam producit: & in republica dignioribus cumulatione conferuntur beneficia ita intentio Christi ac subinde ecclesiæ suæ esse videtur, vt paratioribus benignus sacrificium hoc rem suam conferat. Quare Augustinus ad Renatum: Quis offerat corpus Christi nisi pro eis, qui sunt membra Christi? Nihilominus verè à parte negativa stat argumētum, qd̃ dum quis priuatim æqualia ieiunia, aut æquales eleemosinas in satisfactionem applicat duobus amicis, bonitate disparibus, æquè illis prodest. Vnde non inepta videtur collectio, quod dū sacrificium quod sua ipsius ratione æquale est, pro pluribus offertur, licet illi inæqualis sint probitatis, æqualiter nihilominus illis conferat. Ad horum igitur intelligentiam notandum in primis, offerentes censerī non solum sacerdotem qui rem sacrificii diuinam, verum & astantes omnes atq; illos qui eleemosynas pro Missa pendunt, vel quomodocunque fauent, ut missa celebretur: licet longè præstātius (vt diximus) ac proprius sacerdotem. Ac de istis nō ambigitur quin eorum deuotio in causa sit percipiendi maiores fructus. Etenim cum verè sit offerentes, inde valor ipse sacrificij extensiuè augetur. Et forsā vbi ait sanctus Thomas deuotionem illorū, pro quibus offertur, augere sacrificij fructum, id de deuotione sentit eorum, qui Missam celebrari faciunt, quandoquidem actualem afferunt deuotionem, & sunt veluti offerentes. Quare de circumstantibus peculiariter habetur in Canone. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quali illi actu ad sacramentum sint affecti: atque adeo Deus cui eorum sunt deuotiones notæ, secundum earum mensuram tribuat vnicuique. Alij verò sunt, qui actualem deuotionem nunquam habuerunt ad hoc indiuiduum sacrificium, quod hodie in hac Basilica celebratur: vt pueri ante vsum rationis, & alij Christi fideles qui hoc nunquam cogitarunt: pro quibus nihilominus ecclesia offert; vt quam primum dicturi sumus. Et isti non dicuntur offerentes nisi quodam fortè generalissimo modo per modum habitus, quatenus membra sunt corporis ecclesiæ quæ offert. De istis ergo nulla porro esset absurditas, de iust. & iure. F ff tas,

Qui sacrificio intersūt itē & q̃ illos qui eleemosynas pro Missa pendunt, vel quomodocunque fauent, ut missa celebretur: licet longè præstātius (vt diximus) ac proprius sacerdotem. Ac de istis nō ambigitur quin eorum deuotio in causa sit percipiendi maiores fructus. Etenim cum verè sit offerentes, inde valor ipse sacrificij extensiuè augetur. Et forsā vbi ait sanctus Thomas deuotionem illorū, pro quibus offertur, augere sacrificij fructum, id de deuotione sentit eorum, qui Missam celebrari faciunt, quandoquidem actualem afferunt deuotionem, & sunt veluti offerentes. Quare de circumstantibus peculiariter habetur in Canone. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quali illi actu ad sacramentum sint affecti: atque adeo Deus cui eorum sunt deuotiones notæ, secundum earum mensuram tribuat vnicuique. Alij verò sunt, qui actualem deuotionem nunquam habuerunt ad hoc indiuiduum sacrificium, quod hodie in hac Basilica celebratur: vt pueri ante vsum rationis, & alij Christi fideles qui hoc nunquam cogitarunt: pro quibus nihilominus ecclesia offert; vt quam primum dicturi sumus. Et isti non dicuntur offerentes nisi quodam fortè generalissimo modo per modum habitus, quatenus membra sunt corporis ecclesiæ quæ offert. De istis ergo nulla porro esset absurditas, de iust. & iure. F ff tas,

Solutio dubitationis p̃positæ.

Ad tertium argumentum.

tas, censere, quod omnes aequales percipiant portiones sacrificij: licet inaequali vigeant charitate; nam cum nihil prorsus vel egerint vel cogitarint circa hoc individuum sacrificium, apparet nihil eis obtingere, praeter nudam portionem, quae illis ex opere operato provenit: veluti de gratia baptismali certum est, quae infantibus ante usum rationis confertur. Qui autem aliter senserint, suum sequatur iudicium. Quapropter argumenta utrinque facta arbitrio eligentium relinquuntur soluenda. Tertium autem argumentum maximum est, quae contrariae sententiae patrocinantur. Ecclesia namque pro multis offert, primum in communi pro pace & regimine ecclesiae, secundum illud canonis: Pro ecclesia sancta Catholica, quam pacificare, &c. Mox pro Papa, pro antistite, pro Rege, & pro circumstantibus, qui pro se & suis offerunt. Neque solae orationes pro illis offeruntur, verum & satisfactio ipsa sacramenti; nam subditur: Pro redemptione animarum suarum. Deinde pro animabus quae igne purgatorio detinentur. Cum ergo ecclesiae sacrificium pro tot offerat, non est vero simile, ut minus idcirco satisfactionis singulis obueniat. Alioqui vix minima particula quemque contingeret. Quod si dicas ecclesiam sic offerre pro multis, ut nihilominus singuli nanciscantur, secus autem sacerdos in singularibus applicationibus, hanc discriminis ratio desideratur. Respondetur ergo nullatenus hac parte ecclesiam a sacerdote discriminari; quippe qui, ceu eiusdem ecclesiae minister sacrum conficiat atque offerat. Sed est ex superioribus colligendum, sacrificio Missae nunc considerato, hoc est, ut actionem dicat sacerdotis, cum sua intentione faciendi quod Christus instituit, respondere ex opere operato certam satisfactionis quantitatem sicut ceteris sacramentis, gratiam; verbi gratia ut decem, nam arbitror esse amplam; Quae quidem secundum ecclesiae institutum applicatur. Ecclesia igitur ipsa certam illius portionem illis, qui in canone nominantur, distribuit, licet illam non nominet; alteram vero relinquit singulari intentioni sacerdotis secundum suam peculiarem oblationem applicandam. Ex illa ergo portione ecclesiae una particula provenit toti simul corpori mystico, alia

Papae, alia Antistiti, alia Regi, &c. & quavis minima in quolibet sacrificio vnicuique obtingat, tamen secundum ingentissimum sacrificiorum numerum, quae quotidie in tota ecclesia offeruntur, ditissimus congeritur cumulus. Praeterquam quod singularis memoria singulorum, quae in precationibus habetur, permultum eis confert. Portio ergo, quae sacerdoti relinquatur perinde atque altera ecclesiae, quod pluribus applicatur, minus singulis sufficit. Et si pro se etiam, semper ius habet applicandi. An vero alia ratione plures pro una Missa eleemosinas recipere queat, siue parochus sit, siue vagus sacerdos, alio loco quaestione proxima videbitur. At quia dicere de illis coeptum est, pro quibus sacrificium offertur, nomine ecclesiae ad quam primò refertur oblatio, comprehenduntur etiam paruuli ante usum rationis sacro fonte innecti: nam etsi in satisfactionem poenae, quam nullam debent oblatio non sit necessaria; refert tamen ad solatium vivorum & ad representandum mysticum Christi corpus eiusque redemptionem, quae ad illos usque promanavit. Veruntamen quamvis eadem ecclesiae generalitate scelerati & quoque criminosi Christiani contineantur, nulli tamen charitate carentes participes eiusdem sacrificij sunt, quatenus satisfactorium est; nam satisfactio remissionem praerigit culpae. Vnde ad Renatum Augustinus: Quis offerat corpus Christi nisi pro eis, qui sunt membra Christi? ut certe de vivis membris loquitur. Nihil tamē obstat quo minus pro illis qui haeretici non sunt nec legitime excommunicati, orationes imbi fiant. Ea propter error esset Capellaniam instituere aut Missas pro infidelibus; qui quidem casus ad me de quo responderem, allatus est; nam instituere Missam, est instituere, ut sacrificium pro illis offeratur, atque adeo eius applicetur eis satisfactio, quod nefas esset. Nihil tamen vetat instituere, ut oratio in Missa pro eorum conversione fundatur. Pro excommunicatis autem & haeticis oratio non potest, si verè sunt excommunicati. In die autem Parasceves ex dispensatione ecclesiae, quae illos excommunicavit oratur pro haeticis. Offertur etiam sacrificium pro illis, ut diximus, defunctis qui loco purga-

Oblatio generalis ecclesiae ad paruulos fideles excedit.

August.

Error esset Capellaniam instituere pro infidelibus.

Purgatorij ignis deputati sunt : non quod ecclesie homines intelligantur, vtpote cuius gremio & iurisdictione non cōprehenduntur, sed forsan illo verbo canonis, vna cum animabus viuentium designātur : vbi legitur. Pro redemptione animarum suarum. Etenim vbi habetur circūstātes pro suis offerre, etiam includuntur sui defuncti. Quidquid aut de illo verbo sit, postea exprimuntur in secundo memēto, vbi precatio pro illis funditur, qui cum signo fidei in somno pacis dormierunt. Nam et si p modum orationis dicatur. Vt indulgeas deprecamur, subintelligitur tamen acceptando sacrificij huius satisfactionem. Vnde Augustinus in libro de agēda cura pro mortuis. Non parua est, inquit, vniuersæ ecclesie, qua in hac consuetudine claret auctoritas, vt in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum etiam suum habeat commendatio mortuorum. Quæ quidem consuetudo, vt Damascenus in quodā sermone de suffragijs mortuorū, refert, ab Apostolis emanauit. Ait quippe discipulis; Saluatoris & sacros Apostolos, tremēdis & viuificis mysterijs memoriam fieri eorum, qui fideliter dormierunt, sanxisse. Id quod & ultimo capite celestis Hierarchie Dionysius refert. At ne nihil ad quæstionem attinēs immortum relinquamus, dubium hic restat postremum de intellectu verbi Augustini in eodem libro de agenda cura pro mortuis, & in Enchiridio, quod Gratianus 13. quæstione 2. canon. Non æstimemus, & canon. Tempus relatum duxit. Ait enim tā sacrificium altaris, quā reliqua suffragia pro defunctis oblata eis prodesse, qui cum viuerent hoc sibi vt possent prodesse meruerunt. Et rationem dubitandi solus Caietan. offert in suo opusculo viginti vnus quæstionum, q. 5. vbi generale hoc verbū Augustini speciatim sic contrahit, vt nemini defunctorum in purgatorio existentium, sacrificia, suffragia aut indulgentias quidquam prodesse censeat: nisi in hac vita deuotionem ad ecclesie clauēs & indulgentias habuerint, aut sollicitudinem ad satisfaciendum pro peccatis, aut studium ad suffragandum defunctis, aut quid simile. Saltem specialia sacrificia pro eis oblata ait nihil eos iuuare. At profectō, quamuis

me tadeat viro doctissimo & mihi colendissimo tota ista quæstione obuiam prodire, tamen quia neque hoc si credatur, ad pietatem eorum qui in defunctos benefici sunt, quidquam confert, non mihi videor hic debuisse tacere. Enimuerō cum hoc neque ex euangelio neque ex vllō ecclesie decreto colligatur, quin verō contrarium, sanē cum ecclesia pro omnibus qui in charitate sunt indiscriminatim offerat & indulgentias conferat, non erat sic facile asserendum in eorum præiudicium, qui piē in Christo dormierunt. Canonis enim oblatio nullum excipit, sed generaliter ait: Memento famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cū signo fidei, & dormiūt in somno pacis. Et illico: His & omnibus in Christo quiescentibus. Quod si huius omnes sacrificij participes sunt, non est, cur non & vniuersis priuata suffragio opitulentur. Secundo: Quicumque est in charitate, eo ipso quod amicus Dei est, vt satisfacere pro se potest, sic & ius habet vt quicumque iustorum sibi quamcunque applicet, si voluerit, satisfactionem. Quare supra August. pro omnibus Christi mēbris, nempe viuis, asseruit sacrificium offerri. Vnde quod locis citatis ait, videlicet illis defunctis prodesse suffragia, qui dum viuerent, vt prodesse sibi possunt meruerūt, ipse statim planē exponit: vt est videre apud Magistrum in 4. dist. 45. eos siquidem omnes docet id meruisse, qui in fide per charitatem operāte, atq; adeō in communionē corporis & sanguinis Christi defuncti sunt. Quocirca quāuis quispiam neq; ad indulgentias neque ad defunctos affectionem habuerit, neque ad satisfaciendum diligentiam, si tamen in charitate Dei decesserit, non est cur vindex vltrixque eius iustitia, vt ait Caietanus, obstat quominus per sacrificia eis, perque suffragia & indulgentias forte valeamus opem. Et quō rem suprema ratio ne concludamus, Christus dominus suum ipsius sacrificium, nempe passionē omnibus fide præditis per charitatem operante efficaciter applicat: ergo & altaris oblatio, & perinde quodcunque, seu commune seu speciale suffragium sibi placet eis applicari. Quare illa Caietani distinctio, quod defunctum capacem esse alie-

Prima ratio in Caieta.

Secūda.

Solutio dubij.

Magister Sentes.

Postrema rō.

August.

Dionysius.
Dubiū.

Gratia.

Solutio
Caieta.

nae satisfactionis sibi applicat, non ad meritum essenziale, sed ad accidentarium at-
tineat, puta ut defunctus ad illa supradicta affectus fuerit, nullas præfert fundamenti radices.

Q V Æ S T I O III. DE OBLATIONIBVS ET P R I M I T I I S.

S. Thom. 2. 2. quæst. 86.

A R T I C V L V S I.

Utrum homines de necessitate præcepti ad oblationes teneantur.

Post sermonem de sacrosancto sacrificio, quod oblationum omnium Christianæ familiæ apicem obtinet, superest, ut hac quæstione de oblationibus & primitiis, subsequenti verò de decimis, quæ ad eiusdem sacrificii celebritatem sup-

1. Arg.

peditantur, mentionem subdamus. Primò ergo de oblationibus, quaeritur, utrum sint de necessitate præcepti. Arguitur. n. negativè: Oblationes vetustæ legis, inter ceremonialia præcepta connumerabantur. Nā Exod. 23. ad modum & formam celebrandi ceremoniales festiuitates, adhibetur. Non apparebis in conspectu meo vacuus. Ceremonialia verò cuncta per euangelium cessarunt: ergo Christiani ad oblationes non cogimur. Id quod Christus Matth. 5. designare videtur, dicens, Si offers munus tuum ante altare, quasi offerretur arbitrio id reliqueris.

Secundum.

Secundo arguitur. Quicumque ius aliquod ecclesie debet, si non soluat, potest sacrorum subtractione ad id cogi: acerbum autem esset renuenti oblationem soluere, sacra ecclesiastica denegare: iuxta canonem illum sextæ Synodi, 1. q. 1. Nullus qui sacram communionem dispensat, à percipiente gratiam, aliquid exigat, sin verò exegerit, deponatur: ergo ad oblationes ex vi præcepti nullus tenetur.

Greg. 7.

In contrarium est illud Greg. 7. de consec. distin. 1. Omnis Christianus procuret ad Missarum solennia, aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Moysen dixit.

Quid nomen oblatio designet.

Non apparebis in conspectu meo vacuus. In proloquio quod præteritis notanda est nominis significatio. Enimverò oblationis verbum actiones omnes suo significato ambit, quibus

res quæcunque ad diuinum cultum exhibentur. Quo fit, ut oblatio latior sit patentiorque vox quam sacrificium. Quidquid enim sacrificium est, censetur oblatio: haud tamen consequentia re currit. Etenim cum aliquid offertur quod integrum est permansurum, hoc est, quod sacrificio ipso non infumitur, nec circa illud aliqua fit ceremonia, sed ecclesie offertur, siue in fabricam, siue in ministros cedat, oblatio quidem est, ut si numos, vel cereos offeras, ut in exequiis panem, aut vinum, aut forte prædium. Sacrificium autem, ut diximus, non est nisi oblatio rei, quæ immolatur ut animalia olim, & nunc sacrificium altaris. De primitiis namque de quibus decimis quæ ab his differant, suo loco dicemus. Vnde Exod. 29. Offeres totum arietem in incensum super altare. Et sequitur. Oblatio est domino odor suauissimus victimæ Dei. Et Levit. 2. Anima cum obtulerit oblationem sacrificij Deo, simul erit eius oblatio. His suppositis duabus ad quæ conclusionibus respondetur. Prior est. Oblatio naturali sua significatione ultro-
neam exhibitionem designat: offerre enim est ultro munus quodpiam donare. Quo fit, ut res per se, si nudè pensetur, opus sit supererogationis ad cultum religionis attinens: quippe qua, ut supra diximus, obedientiam subiectionemque Deo profiteamur. Vnde Exod. 25. Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert ultro-neus, accipietis eas. Posterior conclusio. Oblationes quadruplici de causa sub præceptum cadere possunt. Primò quidem ex præcedenti conventionione, ut dum ecclesia fundum aliquem cui confert retenta pensionem, statis temporibus referenda. Quæ quidem pactio cæsus rationem induit. Secundò pro præcedentem deputationem, quia res donatione, vel pollicitatione, aut testamenti legatione debetur. Tertiò, quod ad rem propinquius accedit, pro ecclesie necessitatem, nempe si aliunde ministri alii sustentari non possent. Quarto pro consuetudinem, quæ in ius transit, ut si consuetum est certis solemnitatibus hoc aut illud offerri. Quamvis nonnunquam his postremis duobus casibus oblationis quantitas relinquatur vouentis libertati. Circa posteriorem conclusionem, quoniam prior planissima est, nonnulla existunt, licet exigua adnotamenta. Prætermisio enim

Prima conclusio.

Posterior conclusio.

Prima documentum.

priora

prioris obligationis mēbro ad rem parum
attinente, quia est velut sensus, de secunda
extat tex. 1. 3. dist. 1. can. qui oblationes. &
duo sequētes; quibus sub anathematis cen-
sura coguntur, quibus incumbit, ut defun-
ctorum oblationes, seu donatas seu lega-
tas facile & absque mora persoluant: sunt
enim planē debite. Et generaliter de om-
nibus oblationibus extat can. Præter hoc,
32 dist. & can. Statuimus, dist. 16. q. 1. qui-
bus eandem animadversionem retinēti-
bus debitas oblationes ecclesia commissa-
tur. Tertia verò ratio obligationis est ad-

Popu- notāda, quæ præcipue legitima est. Et enim
lus iure eum Christianorum religio, in sacrorum
naturæ susceptione, sacrificijque oblatione posita
teneat sit, ad quæ iure naturali ac diuino, codēq;
mi sit, ut sacratissimo ita & strictissimo, totus Chri-
nistros stianismus teneatur, sit, ut quisq; populus
ecclesiæ stianismus teneatur, sit, ut quisq; populus
alere, alere, & sub reatu criminalis impietatis, tum tem-
plum plum pro sua facultate extruere, tum & mi-
struere nistros alere, & cultui necessaria cōtribue-
re sit iure contrīctus. Quapropter ubi de-

cimæ non solvantur, neque aliūde ad eius-
modi sumptus prouisum est, tenetur popu-
lus eisdem sumptus de sua substantia sup-
peditare. Ad quod si renuerit, per censuras
ecclesiasticas, atque adeo si opus fuerit, ani-
maduersione secularis iudicij cogi potest.

Paulus. Locus est constitutissimus apud Paul. 1. ad
Corint. 9. ubi docet plus iuris ministris al-
taris suppetere ad subsidia tpalia recipien-
da, q̄ ad suum stipendium militi, & ad vi-
neæ fructū, qui illam plantauit, & qui gre-
gem pascit, ad fruendum lacte: sanē cum
Dñs disposuerit: ut qui altari seruit, de al-
tari uiuat. Dubium autē deinde offert tex.

ille citatus Gregorij, Omnis Christianus
vtriusq; ad Missarum solennia teneatur
vnusquisque aliquid in templum afferre q̄
asserat? Hugo namque ut Host. in rubr. de
par. & alien. par. ait, omnē Christianum
tenore eiusdem capituli teneri ad oblatio-
nes in Missa sub reatu criminalis culpæ.
Quare potest, inquit, qui non fecerit eccle-
siastica censura compelli. Idq; idem Host.
hoc adhibito moderamine facetur, q̄ intel-
ligat in præcipuis dumtaxat festiuitatibus.
Alij verò id durū arbitrati, censent solum
intelligi de interna animi oblatione per de-
uotionem. Hæc autem glossa longissimè à
Canonis mente aberrat. citat enim Greg.

textum ipsum antiquum, quo oblationes
temporalium rerum iubeantur. Omis-
go opin. recitatione, res est clara. Et enim
ubi cuiuspiam oblationis consuetudo vs-
que adeo moleuit, ut vim legis obtinuerit,
ibi præcepti oblatione armata est, ut D.
Tho. ratione quarta docuit. Vbi autem ne-
que lex extat, neque eiusmodi viget con-
suetudo, nullum merendum est præcepti
vinculum. Consulto dixerim: ubi consue-
tudo vim legis obtinuerit. Nam vsu tenē-
ri potest cōsuetudo per modum liberę de-
uotionis, quæ ideo nunquā, quantūcun-
que diuturna, vim ingerit præcepti. Quod
si aliquod scisciteris indicium, quo eiusmodi
consuetudines dignoscantur, forsā hoc
non adeo fallax, quod ubi decimæ in vsu
non sunt, neque alia ministris iusta stipen-
dia constituta, ibi consuetudine oblatio-
nes censentur in præcepto esse. Et pariter,
si consuetudo sit populi omni memoria ve-
tustior, statis solennitatibus aliqua mune-
ra ecclesiæ, vel ad fabricam, vel ad alios
sumptus offerre. Ad verò ubi decimarum
solutio more seruatur, quæ ministris suf-
ficiat, re vera quotidianæ oblationes, quæ
vel in profestis diebus, vel in festiuitati-
bus, quantumvis præcipuis offeruntur, exi-
stimari non debent præcepti obligationi
esse obnoxie. Neque verò vilo colore in
contrarium obtendi potest, quod legiti-
mi pastores omnes decimarū fructus, gre-
gem deglubentes, sibi vsurpant, miserisq;
mercenarijs quotidiana illa munuscula,
quæ ad altaris gradus offeruntur, relin-
quunt: nam postquā decimis pastores sa-
giantur, ipsis incumbit primum præsen-
tes seruire: mox si officio abesse iustè vel
iniuria permittantur, vicarios cum iusto sti-
pendio sibi substituere. Quare in hanc rem
optimè per Concil. Trident prospectū est,
ut parēijs non residentib. tertia pars fru-
ctuum adimatur, quæ vicarijs adiudicetur.
Haud tñ arbitrentur curati se exoneratos
subinde esse animarum cura, excusatoq;
ne residere teneantur: nam cum ad hoc iu-
re diuino, naturali que irretiantur, sanctum
concilium nullatenus excusare illos cogi-
tauit, sed ecclesijs q̄ minimè male potuit
prospicere. Inter oblationes autem vna est
quæ offertur pro Missa. De qua duplex su-
perest dubium, Vnū an liceat sacerdoti pro

Solutio

Indiciū
ad di-
gnoscē-
dum qū
consue-
tudo of-
ferendi
obligat
sub præ-
cepto

De fini-
tio con-
cilij Tri-
dentini
de por-
tione vi-
carijs ad
iudican-
da.

Missæ celebranda de ppetio pacifici. Quod quidē cum ad titulum simonie pertineat, q. 6. disputabitur. Scdm, vnum licet um sit plures, ut aiunt, pitantias pro vna Missa recipere. Nam ratio illa q. pro pluribus oblatæ tm singulis pro sit, iā superiori q. explorata est, sed utrum alia de causa id liceat, iā nunc ambigitur. Apparet n. si illa nō sit legitima, nullā fieri reliquā; nā quicumq. illa iā elemosinā largitur, contemnit sibi eum sacrificium applicatum in. Nihilominus.

Dubiū. Nunc primis distinguendū est de plebano pastore, & de alijs mercenarijs, qui neque

Parocci- parocci sunt, neq. eorum vicarij. Parocci
quoti- namq. iure decimarum quotidie celebrare
die cele- tenentur pro sua parocia, si modo fructus sa-
brate te- tis sint ad ipsum alendū; sin minus pro eo-
nētur p- rum quantitate, vel res vel quædam in heb-
lia par- domada, ad iudicium Antistitis, quod in-
cia, si cō- tius est, vel ad arbitrium prudentium. Quo-
potētes tidie inquit, pro humana fragilitate: nā li-
alios ha- cet vno aut altero die esset, seu quia non
beāt re- se presenti seculi donum vel animi laxandi
ditus in gratia, non ideo constituitur in culpa. Un-
eadē ec- de & monitum hoc adhibendum est q. le-
cles. gitimus pastor si per fas vel nefas nō resi-
deat, tenetur iustū alimentū vicario suppe-
ditare, ut possit tot Missas celebrare quot
iple tenetur: ne vicarius causari possit
non sufficere, sibi victum, nisi aliunde pi-
tantias corradat. Ex hoc fit pastorem par-
occi in servitutem non posse peregrinas pi-
tantias ab alijs, præterquam à suis parocia-
nis percipere; hoc n. esset in fraudē sacrifi-
cium quæ pro sua parocia offerre tenetur.

Corolla- riu pri-
mum.

Scdm. Attamen nō obstante obligatione, qua te-
netur pro parocia offerre, potest parocia-
res pitantias ab eisdem parocianis vltro
oblatis recipere, dum modo illas non ex-
torqueat; idemq. sacrificium potest & pro
parocia & simul pro tali parociano face-
re. Idemque censendum de defunctorum
exequijs & restorum Missis. Ratio huius
est q. defunctos sepelire, & piorum Missas
offerre, propria est functio ipsius pastorem:
neque debent parociani foras exigere sa-
cerdotes ad hoc munus quæ situm, quo cir-
ca hæc non sunt incompatibilia. Hoc autē
documentum, ut cuncta moralia, cum mo-
deramine temperandum est, videlicet ne
Missarum proventus immodicè sit exube-
rans: nam tunc deberet pastor, qui curā ha-

ber animarum, auxiliares sacerdotes ad se
adiungere. Sed & hoc præterea consultari
affolet, utrum possit pastor, qui curam ha-
ber animarum, cuique subinde incumbit
huiusmodi functio, ex pitantijs portuuncu-
lam sibi usurpare, imminutasque mercenari-
as porrigere. Et ne vera si nullum super-
dum mercenatio relinquatur, non video tio alte-
in hoc aperta iniuriam: quandoquidem pi-
tantias omnes parocia cōferuntur: qui sub-
inde, ut Missas debitor, quo potuerit ho-
nesto stipendio, potest mercenariis ad eas
celebrandum conducere. Subsequitur, ergo,
membrum alterum eiusdem dubij satis
ad vagos sacerdotes attrinens: qui alias fun-
ctionem suā celebrandi alligatam non ha-
bent, utrum plures valeant pitantias pro
eadem missa percipere. Huius autem i. re-
sponso esto: q. si antistites in clericali or-
dinatione iura caste servarent, non tanta
hinc emergeret ambigendi ratio. Si inquit
neminem sine legitima honorum posses-
sione ac titulo sacris initiarent, non coge-
rentur sacerdotes mendici esse, & exigua
Missarum mercede vivere; q. porro tum re-
uerentiæ sacro debitam non tenuiter ob-
nubilat: tum etiam periculum eiusdem sa-
cerdotibus offertur pluries celebrandi, q. for-
te pro sua puritate par esset. Ceterum quia
rei huius per exigua hinc cura, sed plurimi
efficitur titulis ordinatur, in q. merito verti-
tur, utrum hac ratione, ut necessarium sibi
victum, & quibus regantur, habeant, reci-
pere plures pitantias possint: nam ratio in-
finitatis sacramentorum supra repulsa est.
Respondetur ergo, q. ubi non est in usu eā
pro vna Missa elemosinam erogari, quam
diario victui sufficiat, potest sacerdos du-
plam saltem percipere; dum tamen latius
non se hæc licentia proferat, quoniam sta-
tus apparatus non licet sacerdotibus hac
ratione sustentare, seu pauperem vitam du-
cere. Hac enim ratione iure cautum est, ut
absque aliqua bonorum possessione ad or-
dines non admittantur: & ideo qui sua cul-
pa pauper ordinatus est, paupertatē æquā
animo ferat: dum autem sacerdoti abundat
unde honestè & forsan ornate vivere pos-
sit, videtur nequire ut hoc subsidio, quan-
doquidem ob levandam necessitatem per-
mittitur. Sed nihilominus respondetur, q.
et si nō adeo id ipsum eisdemodi sacerdotem
debeat.

Dubita-

Solutio

Terius
dubiu.

Prima
ratio.

Secunda
ratio.

deceat: tamen secundum rigorem iustitiæ nulla esset iniquitas: quoniam iudicium non est de rebus ferendum secundum id quod accidit, sed secundum rei naturam. Quare ubi per se satis pietatis non sufficiat, vnicuique eodem iure licet ampliore suscipere.

Obiectio. Quod si contra sententiam hanc arguas: Quod si contra sententiam hanc arguas: Qui pietatis largiuntur, sibi volunt totum sacrificium applicari, atque ita faciendum putant: ergo sacerdos secus faciens, illos decipit. Respondetur, cum scire possit quicquid alij credat: nam utitur iure suo quo potest de altero vivere: Secus autem, si alter expresse postulet pro se solo ipsum sacrificium offerri: nam tunc si sacerdos annuat, tenetur servare pietatis fidem. Ad primum arg. quæstionis respond. D. Tho. iuxta illa, q. lib. 2. diximus, sub tit. de cessatione legalium, quod quamvis legalia sic cessaverint, ut quasi iudicia legis veteris servare nobis non libeat, in non obstat quin possint ab ecclesia alia ratione institui. At verò si oblationes inter legalia duntaxat haberentur, solutio satisfaceret, sed tamen hinc, ut ipse ait etiam inter ceremonialia: nam sacrificare, ceremonia est, & festa colere, atque adeo in eisdem festivitibus quidpiam offerre, & ut illic expostum reliquimus, ceremonialia sic cessant, ut ea nobis instituere inhihi licet.

Solutio Ad hoc autem S. Tho. infra, art. 4. ad 1. respondet, duas ceremonialium species discernens. Illas quippe ceremonias instituere nequit ecclesia, quæ vel statum Hebræorum referunt, ut observatio Sabbathi: vel aliquid futurum in nostra lege prædicebant, ut circumcisio, eiusque agni paschalis, & similes: nam essentiam nunc mendacia, eadem in eisdem perniciose, ut pote significantia figuræ illas non esse completas. Veruntamen sunt alie ceremonialium species sic ad divinum cultum pertinentes, ut citra ullum mendacium possint ad eundem finem nunc institui, ut thurificare, consecrare in azymis, purificatio puerperæ, quæ non condemnatur, extra de purificat. post part. c. unico. Et tales sunt oblationes. Aliud autem verbum Christi, Si offers munus tuum, &c. solum probat, non omnes oblationes esse de necessitate præcepti, nihil tamen obstat, quin aliquæ ut dictum est, eidem subijciatur necessitati. Ad tertium denique respondetur,

Ad primū arg. Replica

Solutio Caieta.

Ad 2m.

Ad tertium.

quod propter voluntarias oblationes nulla fieri potest excommunicationis censura, secus autem propter illas, quæ iure debentur. At verò sacerdos privatus, qui sacramentum administrat, ut excommunicare non potest: ita neque illud rebeli subtrahere, sed postquam fuerit à superiori iurisdictionem habente excommunicatio lata, tunc sacramenti subtrahio erit legitima. Textus autem sextæ Synodi solum vetat sacramenta pretio vendi, quæ labes est simoniaca.

ARTICULVS II.

Utrum oblationes solis sacerdotibus debeantur.

Post oblationum vinculum sequitur, ut de illis dicamus quibus debentur.

Apparent enim non solis sacerdotibus conferendæ. Etenim illud est in oblationibus præcipuum quod hostiarum sacrificijs deputatur: hostiæ verò pauperibus ascribitur, secundum illud ad Hebr. ult. Beneficentia & communionis nolite obliuisci: libas enim hostijs promeretur Deus, ergo & oblationes eisdem largiendæ sunt pauperibus. Secundo: In multis parochijs monachi oblationum portionem sortiuntur, cum tamen alia sit, & in Hiero. clericorum cura quam monachorum. Ergo non solum sacerdotibus sunt oblationes erogandæ. Tertio: Et laici oblationes, nempe panem & vinum, in proprium usum à sacerdotibus cœmunt, non ergo illis solis earum usus permittitur. In contrarium autem est can. Damasc. r. q. 1. Oblationes quæ intra sanctam ecclesiam offeruntur, eammodo sacerdotibus, qui quotidie Domino servire videntur, licet comedere & bibere, quia in veteri testamento prohibuit Dominus panes sanctos comedere filiis Israel, nisi tantum Aaron, & filiis eius, ut patet 1. Reg. 21. Ad q. duas conclusionibus respon. Una est. Vniuersarum oblationum, quæ à plebe Deo exhibentur, dispensatio ad sacerdotes pertinet. Probat. Oblatio genere suo non est nisi rei, quæ Deo ad cultum religionis dicatur, est enim nobis de sacris, non de secularibus oblationibus sermo. Inter homines autem & Deus sacerdos est sequens

Primū argum.

Secundū.

Tertiū.

Damasc.

Prima conclusio.

Probatio.

ster constitutus, & suo gradu secundum Christum mediator, ut de Moyse Deut. 5. legitur: nam illi incumbit tum divina dogmata per Deum reuelata populum docere, tum etiam & sacramenta per ipsum instituta eidem populo ipsius nomine administrare. Et vice versa eius est functio a parte populi coram Deo stare, eius, scilicet preces apud ipsum fundere, sacrificia ei offerre: dona quoque & oblationes, & munera presentare, secundum illud Apostoli ad Hebræos 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis: ergo omnium munerum quæ populus Deo dicare constituit, usus, administratio, & dispensatio, ad eosdem pertinet sacerdotes.

Scrupulus.

Quod si exemplo dubitandi ratio irreplebitur, multa Christianam familiam, non sacerdotibus, sed ad templorum fabricas, utentiumque ornamenta ecclesiis dedicare, quæ ideo sacerdotibus vsui esse non debent.

Solutio.

Respondetur propterea nos consilio non afferuisse oblationes omnes in eorum transiisse dominium, ut in proprios vsus possint cuncta consumere, sed eorum dispensationes illis incumbere. Quare adiungitur

Secunda conclusio.

Sacerdotes trifariam possunt ijs, quæ ad diuinum cultum offeruntur, viz. Primum in fabricarum reparatione, quæ ecclesiarum & rerum apparatusque ad diuinum cultum attinent; secundo ipsum ipsorum proprium victum, quoniam, ut Paulus supra citatus ait: Qui altario seruit, de altario vivere debet. Tertio, in subsidium pauperum, quos concedit bonis ecclesiasticis pasci & sustentari. Conclusio est nota. Nam quidquid Deo exhibetur, cum nostrum ipse bonorum non egeat, addit tantum utilia sunt, scilicet aut ad templorum vel ædificia vel ornamenta, aut ad sacerdotum alimoniam. Quidquid autem superest, erogare debent pauperibus, præterquam antiquitus, ut subsequenter demonstrabunt, aliqua etiam solebant ecclesiis conferri pecuniariter in vsus pauperum: Eorum autem quæ ad ecclesiæ sumptus dedicantur episcopus est administrator ac dispensator, vel canonicorum collegium, secundum morem qui legitimus sit. Quapropter verissima est sic exposita prior conclusio, quod omnes oblationes ad sacerdotes pertinent.

Res est clara: quæ si ullam habet dubietatem, lib. seq. tractanda est, inter explorandum sintne sacerdotes suorum fructuum domini, quomodoque sint ab ipsis bona ecclesiastica expendenda.

Ad primum igitur argumentum respondetur. Ad primum quod elemosinæ in pauperes erogantur: licet quidam tenent oblationes dicantur ac sacrificia, eo quod in Deum referuntur, non tamen aut sacrificia proprie sunt oblationes. Hoc enim nomen solis illis congruit, quæ officia sunt religionis. Elemosinæ autem non sunt nisi misericordie opera, siue tamen, ut dictum est, iidem egerint & per sacerdotum dispensationem sacrarum quoque oblationum participes. Ad secundum respon. monachos partem quoque earundem oblationum triplici de causa sibi posse vendicare: potest aut sacerdotum largitate tanquam in opere, aut ratione mercedis, si illis sint adiutores: aut si aliqua eis forte fuerit commissa parcia. Ad tertium demum respondetur, quod oblationes postquam consecratae sunt, non possunt turbari in secularem vsum reuocari: ut aut consecrata aut calix. Sed tamen si non sint consecratae, possunt sacerdotum arbitrio & permissu ad seculares reuerti.

Ad primum arg.

Ad secundum.

Ad tertium.

A R T I C U L U S V L V S
De oblationibus de rebus omnibus, quæ legittime possidentur, facere liceat.

Sequitur tertio loco, postquam de oblationum dispensationibus dictum est, de earum quoque materia dicere. Haud enim omnia, quæ homo possidet, materia esse videntur oblationis idonea. Etenim meretrix iuste ea possidet quæ turpiter lucratur, ut patet. Idem ob stuprum, ff. de condi. ob. turp. caus. & tamen Deut. 23. legitur: Non dfferes mercedem prostibuli in domo Domini Dei tui. Continuoque ibidem prohibetur & pretium canis offerri, quod tamen animal iuste venditur. Et Malach. 1. Si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? Non ergo quidquid iuste possidetur, perinde offertur iuste. In contrarium autem est illud Prouer. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua substantia. Quia una voce cuncta quæ possidentur.

Ratio a parte negatiua.

Prima conclusio. Prima de iis, quæ iniuste acquiritur, quæ possidentur, nulla sit Deo oblatio licite. Probatur. Oblatio cum virtus sit religionis, esse non debet iustitiæ violatio. nam eadem virtus sub præcepto est Dei: & sicut vero, ut ait Aristot. omnia vera: sic & cuicunque divino mandato cetera consonat: cuncta autem iniuste parata, iustitiæ lege, atque adeo Dei restitutioni obnoxia sunt: ergo nequeunt eidem Deo dicari. Huius rei Aug. in lib. de verbis Domini pulchrum affert exemplum. Si depauperis, inquit, aliquem invalidum, & de spolijs eius dases alicui iudici, qui pro te iudicaret, tanta vis est iustitiæ ut & tibi displiceret. Non est talis Deus tuus, qualis non debes esse neque tu. Hec ille. Vbi affabre rationem rei præcit. Oblatio. n. ad propitiandum placandumque Deum fit: qui iudex est virtutum omnium, legumque custos. Cum ergo te condemnaturus sit, nisi quid quid debeat restituas, genus est divinæ contumeliæ. si eadem rem illum propitiari contendas, de qua te certus est condemnare. Vnde & Ecclesiast. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio est maculata. **Secunda conclusio.** Quantum ad rei per se naturam attinet de re quacunque iuste possessa iuste fieri potest oblatio. Patet. Nam & eiusmodi rerum homo est vere dominus aut possessor legitimus: quorum ideo habet legitimum usum eundemque sibi præstante Deo: potest ergo unusquisque atque adeo debet cum prudentiæ moderamine eorum, quæ ab ipso recipit, partem ei rependere secundum illud primi Paralipom. cap. ult. Quæ de manu tua accepimus reddimus tibi. **Tertia conclusio.** Ex his quæ rei accidunt, commaculati oblatio potest, etiam eorum, quæ licite possidentur. Probatur. Quia ad operis studiositatem non satis est genere suo esse bonum, nisi & quæ circumstant superinde honesta. accidere autem potest unde eiusmodi oblatio sit mala. Et primi cultoribus priscæ legis, quibus omnia in figura contingebant, multa erant legalia, vel propter significationem, vel propter id, quod illi Reipublicæ immundum ac turpe habebatur, offerri non licebat, quæ quidem prohibitionis ratio sub lege nostra cessavit: nam ut ait Paulus ad Titum 1.

Omnia creatura Dei reputatur munda. Possunt nihilominus & nostri oblationibus alia contingere incommoda, vel quia id quod licite possidetur, per misericordiam debetur potius alteri, quam offerri debeat in templis: vel propter scandalum, vel propter contemptum, vel propter aliud quidpiam. Obiurgat enim Christus Matthæi quinto, Phariseos, qui plebi persuasum contenderent, ut potius subueniendis parentibus abessent, quam faciendis oblationibus. Et meretrix dum turpe lucrum offert, scandalum dat, & qui quod despectui habet Deo offert, eum ipsum despiciit. Contra primum autem membrum tertiæ huius conclusionis, quo dictum est nonnunquam debere potius res vel parentibus vel egenis erogari, quam templo offerri arguitur, in uniuersum conducentius esse atque ad diuinum cultum ac commodatius, bona nostra ad conficienda celebrandaque sacrificia elargiri, quam in egenorum subsidia. Apparet. n. vulgo sic ceptum, eo quod per sacrificium Deo propius te ipsa accedimus. Cui in vulgari opinioni miserorum egestas nonnunquam reclamât. Ad hoc sub distinctione responderetur. Opus. n. virtutis est duobus inter alia quantæ sit perfectionis æstimatur. Primum est obiecto, unde suam spem sortitur. Secundo, ex necessitate, cui charitas super succurrere satagit. Igitur si ad priorem rationem spectemus, oblationes sacræ, ac perinde sacrificia, reliquis elemosinis longè præstant, nam religio, ut 2. 2. q. 18. auctor est D. Thom. quippe quæ Dei reuerentiam pro obiecto habet, excellior est virtus, non modo misericordia, verum & moralibus uniuersis: utpote quæ non nisi erga proximos versantur. Atque huc pertinet verbum Christi, Matth. 21. ubi officium & causam Magdalenz, quæ ipsum dispendio preuolissimi unguenti unxerat, aduersus indignantes discipulos defendit: sanè qui opus misericordiæ pluris pendebant. Docuit enim opus illud in reuerentiam personæ ipsius Dei exhibitum, religionem suam antefereendum. Et ideo non condemnauit misericordiam in pauperes, immo commendauit maximè, dicens: Pauperes semper habebitis vobiscum. Attamen declarauit, quod opportunitatē illam, ut elemosinam

Argm.

mosina cum tam excelso gradu religionis
esset adiuncta: nunquā deinceps foret mūdus
habiturus. Atque ideo ait, Me aut non sem-
per habebitis. Religio autē fuit tam diuini-
tatis maiestatem atque immortalitatem pre-
tioso illo incorruptibiliq; vnguento con-
fiteri de de incorruptionem humanitatis
præsignare. Scriptū. n. erat; Non dabis san-
ctum tuū videre corruptionē. idq; fortasse
verbo illo ecclestis Redemptor declaravit:
Ad sepeliendum me taceat. Hoc est: Sic ista
protestatur me verē mortuū sepeliendū, ut
quali spiritu prophætico singularem me se-
pulturæ modum prænuñtiaverit. ubi non
mō corpus cō lege est in cineres abiturū.
Adde inter huius religionis officia potissi-
mū esse atq; optatissimū sacrum, ubi nihil
minus, q̄ Deus ipse immolatur. Nihilomi-
nus in hoc verissimū est, q̄ utinam, ut est
certissimū, ita esset Christianæ familie
persuadissimū, q̄ necessitatis pondus vnde
virtus ac potissimū misericordie incremen-
ta suscipit, efficere potest, ut ad Dei cultū
conferentius sit, atq; adeo operatus opē fer-
re miseris, q̄ oblationes & sacrificia facere.
Et ratio est, q̄ sacrificia, ut dictum est, non
in Dei utilitatem qui bonorū nostrorum
non eget, sed in eis duntaxat gloriam, no-
stramque devotionem excitandam cele-
brantur & offeruntur. At verō tanta est
Dei pauperum cura, ut eorum utilitatem
sepenumero plurius ad sui charitatem, ac sub-
inde gloriam æstimet, q̄ reliqua sacrificia.
Idque maxime postquā idem ipse Deus cū
diues esset, ut ait Paulus, propter nos ge-
nus factus est, nostrasq; miseras & atro-
cissimas usq; adeo suas fecit, ut in die illa tro-
menda torā Angelorū hominumque uni-
versitate cōsiteri nō sit veriturus, se ipsum
apud nos esuriisse, nudūq; fuisse, & mē-
dicū: ac tandem quidquid vni ex minimis
indigentibus fecimus, quasi ei ipsi in pro-
pria psona fecisse. Vnde Matth. 9. nec verō
extra indignationē Phariseos obiurgat, q̄
propheticū oraculū nō intellexerint. Bon-
tes enim inquit, discite quid est, Misericor-
diam volo, & nō sacrificiū. Sic. n. scriptum
extabat Osee 6. cui Propheta adiecerat: Et
sapientiā Dei plus q̄ holocausta. Quapro-
pter postquā Paulus epistolam ad He-
bræos, qui tam erant sacrificijs frequentan-
dis dediti, in hoc penē insuperfecit, ut sua

gulare Christi pontificis nostri sacrificium
commendaret, cuius præsentia illa omnia
aboluerant, ne inde colligerent ob illud
dimittendam semper fore misericordiam
pauperum, istam tandem Epistolæ Colo-
phonem adhibuit, ut admonitos benefi-
centie eos apprimē coraret. Caritas. n. in-
quit, fraternitatis maneat in vobis, & ho-
spitalitatem nolite obliuisci: per hanc. n. la-
tuerunt quidam angelis hospitio receptis.
Et infra: Beneficentiæ & cōitationis nolite
obliuisci, talibus. n. hostis promeretur Deus.
Ad argum̄ igitur contrarium rñdetur nihil
vetare quo minus virtus, quæ altera ge-
nere suo inferior est, quæque ob necessita-
tem sit pretiosior. Hæc propterea tam mul-
tis inculcauerim, q̄ sunt qui falso omnia
putent sua bona, potissimum dum ab hac
lucere cedunt, in amplissimū Mālarū nu-
merū & in Capellanas expendenda. Nam
et si in ecclesiæ ortu illa essent impendio
necessaria, & ubi modo defunt, cōsulenda
sint ubi diuinus cultus factus est celebris
multo esset consultum egehorum calami-
tates leuare, longem. credimus in Euange-
lio huius nos Christus misericordiæ admo-
nitos curauit, q̄ ut eleemosinas in sacrifici-
is conuerteremus. Nam quamuis oratio
satisfactioq; sacrificijs acceptissima sit, ta-
men eleemosina, quæ præcipuum est cha-
ritatis officium, & pauperum orationes
valde sunt, testante Christo, efficaces, ut
nos in æterna recipiant tabernacula.

Ad primum igitur argumentum respō-
detur, in veteri lege mercedem prostibuli
offerri esse prohibitam, propter immundi-
tiam: quæ ratio cessauit in noua. Esset ta-
men soldalum talem recipere oblationē:
quia viderentur sacerdotes ad meretricium
aut pudorem committere. De pretio autem
canis. Iosephus lib. 2. (ut inter tractandū
de legalibus dicebamus) sic legem inter-
pretatur, q̄ canum operæ, sicuti modō asini
& equi ad fecundandas equas, redimi
solebant pretio ad imprægnandas canes:
quare pretiū illud propter turpes sordes,
quoque ad oblationibus repellebatur. Et
fortitur inde probabilitatem interpreta-
tio, q̄ vna componuntur prostibuli mer-
ces & pretium canis. Altera verō à Docto-
ribus adhibetur interpretatio, q̄ cum pri-
mogenitum animalis mūdi sic esset in tē-
plo con-

am. 17
alio. 1
ed. 1

Solutio

Primū
argm.

Ioseph.

plæ conseruandum, vt non redimatur: animalis vero immundi primogenitiuræ dimichebatur pretio. Cains autem sic reputabatur abſectus, vt non eſſet quinque ſclis dignus, quibus iuſmodi animalia redimebantur: & ideo auit, q̃ extra templum occidebantur. Porro autem ex poſitio hæc neque rationi neque textui eſt conſona. Si quini propter eius vitiatatem ad nihil erat commodum, ad quid erat in templum præſentandum? Quocirca melius eſt dicere ſimpliciter fuiſſe offerri prohibitum, tum propter animalis vitiatatem, tum etiam quia forſan, vt ait S. Thoſin vſuerat Gentibus ad ſacrificandū idolis. Ratio ergo illa ceſſauit in euangelio. Ad tertium reſpondetur, quòd animal cæcum, aut aliter truncum, aut debile, ad oblationem ineptum erat. Primum, quia oblatio debebat eſſe immaculata. Secundò, quia eſſet vilipendium atque opprobrium. P̃terea ratione voti, q̃ debet Deo optimè ſolui. Quare oblatio Caini non fuit Deo accepta ſicut Abelis. Quæ quidem rationes viſuſ in lege noſtra retinent. Qui enim veſcidum vinum vel putrem farinam ad rem diuinam celebrandā offerret, prauè quidem faceret, nam illa non ſunt conſiſcendū ſacrificio congrua. Et qui vaſa aut indumenta ſordidiſſimis x̃ibus ſeruiencia, tēplo deſicaret, ex quibus veſtes ſacræ & vaſa fa-breſciant, contemptor eorundem ſacrorū conſideretur. Et qui animal voto Deo deuouerit, & eludū, vel cecū, vel alia de cauſa viliffimi præcij ſolueret, vel decimas ex peſſimo grano, & muſto, proſectio non ea ſic ſeruaret fidē, q̃ Deo habet obligatam.

ARTICVLVS. IV.

Primum ad primitiarum ſoluiturum bonum conueniuntur.

Inter alias oblationum ſpecies connumerantur primitiæ, de quibus ideo inquitur, vt cum vi præcepti debeantur h̃i enim contrarium teſtimonium ſuprà citatum. Exod. 22. vbi ait Dñs ad Moſen, vt primitijs ab homine quæ vitæ neceſſaria offeruntur acciperet. Et Exod. 13. data lege primitiarum, quæ legitimæ erant primitiæ, ſubditur. Erit quæſi ſignum in manu tua

non augent ſigni retentionis alia deſignat, quæ in noſtra lege ceſſant. Ergo ſicut nō tenemur primogenita offerre, ita neq; aliarum rerum primitijs. Secundò. Primitiæ olim Deo reſpondebantur, vt de ſingularibus beneficijs ab ipſo ſuſceptis gratias ille populus ei dem reſpondere. Habetur n. Deut. 26. Tollis de cunctis frugibus tuis primitijs: accedeſq; ad ſacerdotem, qui fuerit iſrl. Lebus illis, & dices ad eum: Proſitit cor meum Dño Deo, q̃ ingreſſus ſum terrā pro qua iurauit Deus patribus noſtris videret eam nobis; ergo neq; extranex nationes, neq; verò nos tenemur illas prohibere. Tertio: Si lex eſſet primitiarū coſtituta, præſcripta eſſe deberet taxa q̃ ſolutionis quantitas, ſicut in decimis. At verò in neutro teſtamento talis habetur taxationis lex: ergo ſub nullo comprehenduntur præcepto. In contrarium autem eſt canon Greg. VII. Decimas, & q̃ 7. Cuius verba ſunt: Oporter congruentius nos decimas & primitijs, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt.

Primitiæ ſingularem in genere oblationum locum obtinent. Differunt enim à reliquarum generali ratione, quatuor modis, quos hic Dñs dignouit. Primò, iuxta vocis ſonitum differunt materia: nempe quod de primitiis rerum quæ optimis inijs offerrebantur: quamvis ſint qui nomine primitiarum non prima, ſed optima intelligant. Quemadmodum de Abele reſertur, quòd obtulit de pinguedine gregis. At verò, tex. Num. 8. vtrumque inſinuat. Nam quod primum eſt, conſecratur optimū. Vnde ibidem omnem medullam olei, & vini, ac frumenti quicquid offerunt primitiarum, tibi dedi, ſcilicet Aaron. Et ſubdit Vniuerſa frugū inijs quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vſus tuos. Secundò, ratione cauſæ à reliquis diſtanti, q̃ reddebantur Deo ex cauſa ſpeciali: nempe vt homines diuinū beneficium recognoſcerent, proſicerentq; adeò quicquid ex terre fructibus percipiunt, Deo auſore illis prouenire, cui adeò iuxta verbum citatum. Fatalis ipſorum eſt, quæ de manu eius accipiunt, reddere debent. Tertio differre debent & in modo, q̃ cū aliqua ceremoniæ offerrebantur. Legitur n. Deut. 26.

Quadruplex differrent i primitiarū à ceteris oblationibus.

poſt

post verba suprà citata offerentium primitias: Suscipiens sacerdos cartallum (quod est camistrum primitiarum de manu eius, q̄ defert primitias) poner ante altare Dñi. Et infra cōmemoratis Dei beneficijs, subduntur offerentis verba, Idcirco tunc offero primitias frugum terræ, q̄ Dñs dedit mihi, &c. Quartò denique differunt ex parte eorum, in quorum vsum exhibebātur. Nā eū Deo pro beneficio, repēderentur, inter quem (vt diximus) & populū sacerdos est sequester, in eius singulariter vsum edebant: ad dñam decimarum quæ totanti Levi tribum cōtingebant. Vnde loco citato Num. 18. ait Deus Aaron: Omnes primitias sanctuarij quas offerunt filij Israel Dño, tibi dedit, & filijs ac filiabus tuis, iure perpetuo. Et subditur: Filijs aut Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionē pro ministerio, quod seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. His ergo præhabitis, ad q. duas conclusionibus respond. Vna est: Primitiæ præcepto legis naturæ & scriptæ, Deo debentur, eiusq; ministris: atq; adeo iure pontificio, ex eadem prisca lege diuina deriuato. Probatur conclusio rōne illa iam intinuatā. Ius naturæ iam nos docet gratitudinē vt benefactoribus gratias redderemus. Deus aut est primus naturalium oīum beneficiorū auctor: illi ergo primas debemus pensiones eorum oīum, quæ nobis natura confert. Quod si quis cauilletur id ei deberi non de præcepto, sed de honestate, redarguitur sic: Iure naturæ cogimur Deū nostri nostrorumq; auctore profiteri: qñquidem in eo viuimus, mouemur & sumus. Nā si parentibus à quibus vitā accipimus, vt quare nos loco Decalogus admonet, de his quæ ad victum nostrum possidemus, dū egent succurrere strictē cogimur: longē strictiore iure Deo eandē debemus recognitionem, non quidem pp eius indigentiam, quia nullam hñc pōt, sed pp nostrum cōmodum & eius gloriam. De hac itaque rōne sic mortalium vniuersitatem natura erudit. vt Ethnicis etiam fuerit cunctis seculis (vt supra dicebamus) notissima. Ob idque non speciatim quæsiuimus hic, an Christiani, sed vtrum homines, scilicet cuncti mortales primitias soluere teneantur, ad quos idcirco vniuersos respond. Pro tenditur. Vnde Romani, vt Plinius

In eorum historia lib. 18. c. 2. refert, nihil antea de terræ nascentibus degustabant, quato sacerdotes nouarum frugum ac vini primitias libarent. Sed occurrat hic forte nobis obuius quispiam rationem hanc non esse ad debitum primitiarum concludendum propriam, sed hoc tantum euincere, quod teneamur Deo religionis legi sacrificio offerre, vt suprà dictum est: quibus eū conditorem nostrum profiteamur. Primitiæ autem longē à sacrificijs distant, cum simplices sint oblationes. Respondetur autem, aliter nobis naturalem rationem sacrificia persuadere, aliter verò reliquas oblationes, ac singulariter primitias. Nam Deo quatenus Deus est, supremum scilicet per se bonum, honores debemus diuinis atq; adeo obedientiam. Qua vtiq; ratione rem illi diuinam facere & sacrificare tenemur. Sed præterea quia fructus terræ nobis quotidie suppeditat, colligimus ad eius honorem accedere, de his quæ nobis donat partem illi libare, & singulariter rerum primitias, quibus profiteamur illū esse primū supremūq; auctore, cuius nutu & solis circuitus, & aeris clementia hæc nobis affatim progignit. Altera conclusio: Et si ius naturæ antiquitus diuina lege expressum nobis hñbi primitiarum oblationes admoneat, in qualitates & circumstantiæ, nempe personæ, quibus tradendæ sunt & materia, videlicet an de primis omnino fructibus, atq; adeo quantitas legibus humanis patriæq; vfu & more nobis compertæ & legitimæ sunt. Olim namq; primitiæ singulariter sacerdotibus obuebant, decimæ verò Levitis: iam nunc decimæ vice versa sacerdotum sunt: primitiæ verò plurimū sacristis factorumq; editis deputatur: in aliquibus tñ ecclesijs in fabricæ sumptus consignantur, & nonnunquam ipsis eisdē sacerdotibus. Neq; verò tam exactē deposcitur, vt de primis soluantur fructibus. Neq; de bleribus aut leguminibus, sed de frugibus tantum. Illa enim omnia antiquis patribus legalia erāt, quibus non ideo modo minimē obligamur. Tanta enim commendatione ius illud decimarum ac primitiarum Deus illo seculo indixit populo suo, vt quemadmodum Exo. 34. legitur hebdomadarum solennitatem in primitijs frugum messis inuocat celebrari

Obiectio cōtra proximā rōnem.

Solutio

Vltima conclusio.

Prima conclusio.

Probatio conclusionis.

Plinius

Hiero.
Ephus
decima
pars co-
ri, sicut
Batus in
liquidis.

celebrari præceperit: quæ nobis non est in
vsa. De quantitate aut primitiarum nihil
vel in veteri vel in nouo Testō scriptū le-
gimus: præterquam illud Ezech. 45. Hæ sunt
primitiæ, quas tolletis: sextam partē Eph
de coro frumenti, & sextam partem Eph
de coro ordeï. Mensura quoq; olei Batus
de quolibet coro. Sup quibus verbis Hie-
ronymus declarat illud ad decimas perti-
nere: nam Ephus, decima pars corierat, si-
cut Batus in liquidis, qui quitiē corus tri-
ginta continebat modios. Subdit autem
idem sacer doctor verba isthæc, quæ extra
de decimis. c. i. referuntur. At verò primi-
tiæ, quas de frugibus offerebant, non erāt
speciali noīe definitæ. Traditionē quoque
accepimus Hebræorum, non legē præce-
ptam, sed arbitrio magistrorum inolitam:
q̃ qui plurimum, sexagesimam partem da-
bant sacerdotibus: qui minimū inter 60. &
40. licebat quodcunq; voluissent offerre.
Hæc in antiqua lege. In noua autem nul-
la signata est quota: sed in Hispania, si cui
prouentus vltra decem modios obuene-
rit, vnum soluit: etiam si vsq; ad mille aut
decem millia ascenderint: Et in alijs lo-
cis magis est tenuis solutio. In hoc n. plu-
rimum consuetudini defertur. Quin verò
vbi decimæ ad totum ecclesiæ cultum
affatim abundarent, nisi consuetudo aliud
contineret, non esset cur & primitiæ legis
obligatione exigerentur: nam q̃ diximus
naturale ius primitias solui iubere, deci-
mæ tunc satis supplerent. Ad auctoritatem
ergo supra positam Exo. 25. rñdetur q̃ no-
mine illie primitiarum, vt litera planē do-
cet intelligebatur oblationes, quas popu-
lus ad templi ornamenta fabricaciēda ad-
monebatur facere, videlicet, vnusquilibet
aurum conferret, aut argentum, aut hya-
cinthū, aut purpurā, aliamq; id genus pre-
tiosam suppellectilē ad vasa paramētaq; tē-
pli fabricanda. Quod aut Exo. 13. primiti-
uorū oblationes signa, hoc est ceremoniæ
appellat, S. Tho. non negat, sed rñdet vt
art. 1. de oblationibus, in gñe rñdehamus:
nēpē illas præcisē ceremonias sanctę Chri-
stianorū Ecclesiæ nō licere ex lege veteri
instaurare, q̃ figuræ futurorū erāt, eo q̃ tū
modo mēda essent. Alias tñ quæ dūtaxat
in recognitionē beneficiorū Dei adhibe-
bant, cū eadē apud nos rō permaneat, nō

Ad pri-
mū arg.

est qd nobis non liceat instituire. Ad fm
rñdetur, q̃ primitias vetus populus Deo
non solum debebat ob fructus quos terra
Dei benignitate profert: verum & ob ter-
ras ipsas, q̃ eius beneficio tū illis promif-
se fuerant, cum ēt donatæ. Hæc ergo secū-
da cā non est apud nos superstes, sed prior:
Tamen cū & mundū ipsum Deus ob no-
strā grām condiderit, nobisq; subinde, &
possessionē donauerit, iuxta illud Psalmi:
Terrā aut dedit filiis hōium, hac ēt de cā
debētur illi primitiæ. Tertium aut iā solu-
tum est, vbi diximus, quantitatē primitia-
rū non esse lege præscriptā: quia cū intra
oblationū lineam comprehendantur, de-
berent saltem spontanei aliquid retinere.

Ad fm
argum.

Ad ter-
tium ar-
gum.

QVÆSTIO IIII.

DE DECIMIS.

S. Thom. 2. 2. quæst. 87.

ARTICVLVS I.

*Virum homines teneantur dare decimas ex
necessitate præcepti.*

Rost oblationes, sequit de
decimis sermo. Apparet. n.
non oēs hoies ex necessita-
te præcepti ad earum solu-
tionem teneri. Illud. n. præ-
ceptū extat Leuitici 27. vbi legitur: Oēs
decimæ terræ, siue de frugibus siue de po-
mis arborū dñi sunt. Et infra: oīum deci-
marum ouis, & bouis, & caprę, quę sub pa-
storis virga trāseunt: quidquid decimū ve-
nerit sanctificabit Dño. hoc aut. præceptū
inter moralia eō referri nequit, q̃ moralia
natura iubet: quæ tñ non decimā potius q̃
vel vndecimam vel nonā partem præcipit.
Si aut. ceremoniale fuerit aut iudiciale, iā
satis li. 2. monstratū est, quemadmodū illa
fuerint antiquata. Scdō illa sola Christia-
nis, quorum fidem vniuersi mortales susci-
pere tenentur, sub præcepto concludun-
tur: quia Christus, vel eius Apostoli nobis
indixerunt: fm illud Matth. vlt. Docen-
tes eos seruare omnia quæcunq; manda-
ui vobis. Et Paul. act. 12. Non subterfugi
quo minus annuntiare vobis oē consiliū
Dei. Sed neque inter Christi, neque inter
Apostolo-

Prima
rō à par-
te nega-
tiua.

Secūda
ratio.

ma : Apostolorum documentū obligatio vlla legitur decimarum. Quo. n. Dñs de decimis Matt. 20. meminit, Vx vobis qui decimatis mentham, & rutā, &c. hac oportuit facere, ad tps præteritæ legis referendum, censetur: secundum illud Hilarij super Matth. Decimatio illa holerum, quæ in præfigurationem erat utilis, non debebat omitti, ergo tpe gratiæ dissolutum nobis est decimarum iugum. Tertiò: Tēpore gratiæ ea solum ex lege veteri nobis relicta sunt, quæ nobis natura iubet: quare neque ad plura tenemur, quā gentes ante illam legem, illis autem seculis non exhibebantur ex præcepto decimarum, sed ex voto. Legitur, n. de Iacob, Genes 8. q. votum Deo voueris, dicens: Si fuerit Deus meū, & custodierit me in via per quam ego ambulo, &c. cunctorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi: ergo neq; nos arctius decimas debemus. Quartò: Sub illa prisco-rū lege tria soluebantur decimæ. Primæ quidē tribui Leui: de quibus, vt art. prox. dicebamus, legitur Num. 18. Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt: quas in vltus eorū & necessaria separauit. Scdā, de quibus Deut. 14. refertur. Decimam partē separabis de cunctis frugibus tuis quæ nascuntur in terra per annos singulos: & comedes in cōspectu Dei in loco quē elegerit Deus. Ac demū tertiā, de quibus inibi p-tius subiūgitur: Anno tertio separabis aliā decimā ex omnibus quæ nascuntur eo tpe: & repones intra ianuās tuas: venietq; Leuites, qui aliam non habet partem neque possessionē tecū, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, quæ intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur. A secundis autem atq; a tertijs lex gratiæ nos absoluit: ergo pari modo ab illis primi generis.

Quinta Quintò, quidquid absq; temporis determinatione præcipitur, id nisi tempore cōgruo solvatur in culpa constituit negligētem: ergo si necessitas eos qui euāgelium profitentur, ad decimarum solutionē vrgeret, fieret subinde consequens, vt quibus terris eadem solutio non est in morte criminalis delicti rei essent, non modò non soluentes, verum & ecclesiæ ministri dissimulantes: quod non est dignum, vt facile concedatur. In contrarium autem

August. est August. testimonium 16. q. 1. canon.

decimarum. vbi ait, decimæ ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

In qōn. s vestibulo appendēdum statim discriminē est inter decimas ac reliquas oblationes. Differunt quippe s'm oē causarū genus. Primum. s. ex parte finis, per quem de cæteris iudicatur, q. reliquæ oblationes Deo in eius honorem immediatē, vt cum scholasticis loquamur, dedicantur: quamuis in vltimū ministrorum deinde redundent: quippe qui noīe ipsius eas suscipiunt, vt in sacrificijs expositum est, quorū ceremonia diuina maiestas colitur atq; in primitijs, quæ pro susceptis fructibus eidem rependuntur. Decimæ verò, veluti hic ait D. Tho. ceu ministrorum stipēdiū, sunt peculiariter institutæ. Hoc vtiq; li. 3. sub tit. de acceptione personarum, satis superq; monstrauimus. Sic. n. hī Num. 13. Filijs Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in Tabernaculo fœderis. Et infra de eisdem decimis. Pretium est pro ministerio, quo seruitis in Tabernaculo testimonij. Et Malach. 3. Inferte oēm decimationē in horreum meū, vt sit cibus in domo mea. Et eadē rōne sub lege gratiæ solvuntur sacerdotibus p altaris obsequio: sacrorumq; administratione, s'm verbum Christi, Lucæ 10. Dignus est operarius mercede sua: & illud sēpe citatum 1. ad Cor. 9. Nemo suis stipendijs militauit vnquam. Qd Innoc. 3. in eādē sniam, extra de præb. citat, c. Cum secundum Apostolū. Atq; hoc, quod loco citato satis superq; indicauimus, fundamentū est eorū maximum, quæ non modo hic dicenda sunt, verum & lib. seq. repetenda. Et hac sequitur secūda differentia ex parte materiæ, nempe q. cū reliquæ oblationes non sint ex rebus omnibus necessarijs: decimæ tñ ex cunctis quæ vel domi vel in agro procreantur s'm strictum ius persoluantur. At demum tertiā differentia sumitur ex parte formæ: q. cū reliquæ oblationes vltro offerantur, vel saltē quo ad quotā. Decimæ tñ rigore præcepti, eademq; sub illa quota, quam nomen sonat, debentur. His sic tenuiter prænotatis quatuor cōclonibus ad q. resp. Prima: Decimarum solutio ex præcepto iuris debetur partim diuini ac naturalis, partimque

Discrimen inter decimas & reliquas oblationes.

Innocentius.

Prima conclusio.

Proba-
tio con-
clonis.

timque humani. Nam quod in genere ec-
clesiæ ministri populi sumptibus susten-
tentur, naturale præceptum est, atque adeo
in lege veteri moralium numero compre-
hensum. Quod autem pars fructuum de-
cima eisdem sumptibus mancipetur, iudi-
ciale tunc ius erat, atque adeo in nostra le-
ge pontificium. Vtraque pars patentissima
est: si modo tamen illud inter moralia iu-
dicialiaque discrimen recolas, quod lib. 2. la-
te dilucidauimus. Est. n. morale præceptum;
quodcumque ex naturæ principijs seu syllo-
gismi conclusio elicitur, veluti illud; Non
occides ex illo gñali. Id ne facias alijs, &c.
Iudiciale autem est illud: at quod specia-
tim arbitrato quodam ab vniuersali descen-
ditur; ut si vniuersale illud, Aliquid Deo
est offerendum, sic arbitreris, ut bimam
vitulam offeras, aut aliud quoduis ani-
mal. Hoc ergo discrimine supposito, faci-
le conclusio liquet. Et quidem prior pars
præcedenti q. sub tit. de religiosorum pau-
pertate, satis est nobis demonstrata. Ete-
nim quicumque reipub. in re necessaria ad-
ministrant & seruiunt, ius habent stipen-
dium ab eadem repub. suscipiendi, immo
& exigendi: administratio autem diuini
cultus reipub. necessaria est: immo verò
multò plusquam secularium magistratuum;
ergo eiusmodi ministris stipendium re-
spub. debet, idque multo æquius quam quæ
principibus ac militibus cõferuntur: nam
diuino ordine temporalia spiritualibus in-
seruiunt. Quare Deus iure optimo eccle-
sias earumque ministros instruit: in quorū
sustentationem tanquam rerum dominus
imperare populo potuit quam ipse iustam
censeret bonorum suorum portionem.
Hoc ipsum naturale ius docet Paul. 1. ad
Cor. 9. Altera verò conclusionis pars ni-
hilo patet obscurius. Ius etenim naturæ
non nisi ministrorum pro eorum numero
& dignitate sustentationem iubet. At ve-
rò qualis esse debeat populi pensio, id ar-
bitrio prudentiæque reip. pro rei qualitate
statuendum relinquit. Deus aut qui popu-
lū illum priscam peculati culpa guberna-
bat, quoniam à duodecim tribubus vnam
diuino cultui administrando mancipauit:
quæ adeo agriculturæ vacare non poterat,
atque adeo nec propriam sortē in terra pro-
missa erat possessura, ne minus reliquis,

imò aliquantulo plus tanque honoratio de
terræ fructibus perciperet, decimā partem
singulis reliquarum tribuū in eorundem
Leuitarum subsidium imperauit: ut patet
Leuit. 23. & alibi crebro. Atque ob id etiam
q. cum forsan solutio non tam exacte fie-
ret, paulò plus obueniebat illi tribui q. cõ-
teris. Nam ex centum decem quæ vnde-
cim simul tribus quotannis in horrea con-
derent vndecim reddebant Leuitis: atque
adeo aliarum singulæ retinebant non nisi
nouem. Ex quo fit præceptū illud de quo-
ta fuisse, vrait S. Tho. iudiciale, veluti a-
lia multa, ad seruandam populi æquitatē
& decorem: tamen ex consequentia ali-
quid etiā in futurum significabat: sicuti, &
ferè cuncta eorum gesta: secundū illud ad
Corint. 10. Omnia in figura contingebant
illis. Decima. n. pars, perfectionis symbo-
lum est: quippe cum denarius digitorum
sit numerorū supremus limes, cūctos con-
cludens. Qua ideo quota præstabat illi
populus legem suam & statum non esse
perfectum, sed eius complementū à Chri-
sto fuisse dependens. At verò licet hac ra-
tione quodammodo præceptum illud cū
ceremonialibus conueniebat, tñ non erat
eiusdem generis: quia non præcipue signi-
ficandi gratia erat constitutum. Secunda
conclusio. Inter ceremonialia & iudicialia le-
gis præcepta sic differebat, ut circa finem
2. lib. demonstrauimus, & paulò ante hac
repetiuimus, quod ceremonialia non licet
post Euangelium integrare: iudicialia ve-
rò quamuis quantum ad vim illius legis
fuerint prorsus antiquata: possunt nihilominus
nonnulla Christianis instaurari.
Queniammodum lex talionis: & q. qui oc-
uem deprædatur, quatuor reddat, potest
à principe modo lege institui. Tertia con-
clusio. Determinatio decimarum ad iustius
modi quotam est de iure ecclesiastico &
pontificio: quod prudentibus considera-
tionibus institutum est: Atqui in primitiis
q. id posset ecclesia constituere: haud du-
bium est, cum nō fuerit ex eo ceremoni-
aliū genere, quod aliquid nouæ legis præ-
figurabat: sed iudiciale, idque ad cultum
diuinum pertinens: quod apud nos ex cel-
lentius permanet. Sed quod eandem do-
tuerit imperare quotam, probatur tam
ex parte populi quam ex parte sacerdo-
tum.

Corol-
larium.

Secūda
conclusio.

Tertia
conclusio.

2. 2. 2.

Proba-
tio.

rum. Ex parte quidem populi; quia Evangelicus antiquo dignitate præstat, abundantioreque est iustitia præditus: secundum illud Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum. Ex parte quidem sacerdotum: quoniam longe sunt excellentioris dignitatis, quam antiqui, excelsiusque tractantes sacrum, ut 2. ad Cor. 3. monstrauit Apostolus. Decimarum ergo genus ex iure naturali ortum habet; species verò ab humano per ecclesiam merito sancita est. Quarta conclusio: Hæc decimarum quota pro temporum, locorumque & personarum qualitate & opportunitate maior potest minorque secundum ecclesiarum iudicium institui: hæc conclusio, est superioris appendix. Circa Corollarium primæ conclusionis, qua assertum est decimas ad iudicalem ordinem spectare, ambigere quis forsitan posset, tum ex eo quod cum ad diuinum cultum attingitur, ceremonia potius esse videntur præcipue ex c. Tua nobis, de decimis, ubi Innocentius III. ait, Deum sibi in signum vris dominij reddi præcepisse: unde fit, ut ad

Solutio cultus religionem spectent. Ad hoc tamen facile per ea quæ dicta sunt, respondetur. Haud enim Deo immediate sicut sacrificium offeruntur, sed ministris tanquam merces soluuntur, perinde atque principibus tributis: itaque non sunt ipse cultus, sed ministrorum stipendia qui cultui deputantur secundum verbum Malachie citatum, ut sit cibus in domo mea. Quare statim propheta subdit, propterea, quod decimæ non soluebantur, inhibuisse Deum pluuiam, famaque populum oppressisse. At verò quia Deus ecclesias, sacramentaque eorumque ministros instituit quibus stipendia hæc consignauit, ideo ait Pontifex in signum vniuersalis dominij Deo exhiberi. Confirmatur hæc nostra solutio, quia quota tam nostris quam antiquis ecclesiarum ministris ad equalitatem in populo seruandam, atque adeo ad humanitatem plebis, honoremque qui sacerdotibus debetur constituta est, quod est indicium in ordine existere iudicialium.

Arg. 1. Aliud autem ex eodem canone arg. sumitur; nempe non modo decimas secundum genus & substantiam, verum & quotas esse de iure diuino, nam Papa illud de decimarum integritate loquebatur; sed de

hoc statim in solutione postremi argumenti ubi iterum dicere repetimus quotam non esse de iure diuino: quippe cum lex vetus nil nos obliget, & de huiusmodi quota nihil in nouo sacro eloquio scriptum sit, sed extant ecclesiasticæ & pontificiæ constitutiones, instar antiquæ legis factæ, ut patet toto tit. de decimis. & 16. q. 1. & alibi crebro. Obligant nihilominus eadem sancta decreta sub reatu lethalis criminis, ita ut ubi desuetudo culpam non excusaret sacrilegium esset eandem quotam non persolvere. Ex his subinfertur, ut in 4. conclusione diximus, eandem quotam variari posse, & dispensatione pontificis & minui & tolli, dumtamen id quod iuris naturalis est, sit semper superstes & saluum, necesse, ut alicunde ecclesiarum ministris pro sua dignitate & munere alimenta suppetant reliquaque vitæ subsidia. Hoc enim nulla desuetudo vel dispensatio violare potest. His ergo quæ patentia sunt prænarratis, potissimum hic dubium, idemque explicacione dignissimum, tertia nobis offert conclusio. Nam si hanc quotam, ut compertissimum est, neque lex Evangelica neque vlla perinde diuina nobis imperat, vnde ecclesia nimium à Christiana familia pro suis ministris exegisse, atque adeo neque equitatem seruasse antiquæ legis, neque humanitatem, quam noua debuisset induere. Nā si in illo Hebraico populo decima templi ministris addicta fuit, ratio id postulabat, erant siquidem Levitæ 12. pars populi. Quocirca etsi undecim decimas perciperet, non erat enormis excessus, cum reliquarum singulæ retinerent nouem: eo potissimum, quod uxores habebant, & alendam familiam. Clerus autem euangelicus curatorum, quibus solis (si Caietano credamus) debentur pro suo ministerio decimæ, forte non est decima pars populi, aut plurimum 50. quod ergo à reliquis quadraginta nouem totidem recipiat decimas, singularisque ceterarum non fiant nisi nouem reliquæ nulla ferre vnde equitas: atque ob id maxime, quod neque uxores, neque sobolem habere debent. Et ex alia parte decimæ Christianis etiam personales impetrantur: quæ antiquitus non erant in vfu. Ex quibus fit consequens, neutram earum rationum, quibus tertiam conclusionem S. Thomas fulciuit, esse solidam.

Nam

Corrol-
larium.

Dubiū
grauē.

Solutio
Caicta.

Nā et si populus Christianus iustitia præ-
stare debeat Hebræo, non est necesse in
hoc abundare, ut supra iustum sacerdoti-
bus suis effundat. Et quāvis sacerdotes
sint præ antiquis honorādi, non tñ tāto
stipendiorum acceruo. Hæ sunt rōnes, q-
bus tū alij, tū p̄sertim hoc loco Caict. cō-
uicti, nō alia iustitiā in decimarum quo-
ta reperiunt, q̄ q̄ clericis nō pro ipsis so-
lis, sed pro pauperib. quibus ecclesiæ fru-
ctus dispensare tenentur, persoluitur. Et
quidē si id dūtaxat auctores isti sentirēt,
q̄ ecclesiastici strictiori lōgē sanctioriq̄
misericordiæ vinculo quā laici tenentur
in pauperes, esse bñfici, assertio esset cer-
tissima: contendunt tñ decimas illis non
oīno tanq̄ dñis solui, sed tanq̄ dispensa-
toribus concedi: quatum partem rigo-
re iustitiæ tenentur egenis refundere:
imō tāta obligatione ait Caict quāta eis
eādē dēntur decimæ Vñ sit istis aucto-
ribus cōsequens, ut secus faciētes, sint re-
stitutioni obnoxij. Hoc profectō nō tāta
probabilitate pollet, quin cōtrariū sit lō-
gē probabilius: imō nī fallor, certa ratio-
ne verū: ut lib. seq. cōstabit: vbi de hac re
amplā disputationē adornamus: à qua
iō impietentiarū supersedēdū nobis est.
At verō qm̄ hoc potissimū eorum est ar-
gumentum quo aduersarij suam opi. ful-
cire contendunt, rñdere hac de re illis est
nunc operæpretium. Primo ergo contra-
rium fundm̄ si fieri potest, affirmemus.
nempe decimarū sub hac quota nō exu-
perare iustum stipendium ministrorum
ecclesiæ: et si tanquam veris dominis to-
ta eis adiudicetur. Et probatur contra-
ria rōne illius, qua aduersarij vtuntur.
Iustus numerus clericorū qui ad cultū
diuinum in lege gratiæ necessarij sunt,
non tāta proportionē minor est reliquo
populo, ut iustē decimā suscipiant. Imō
forsan duodecima est pars populi, sicut
olim Levitica tribus: aut plurimum 15.
vel multō minor q̄ 20. Probatur hoc: In
lege veteri vnicum erat dumtaxat tem-
plum quo omnes duodecim tribus ad sa-
era confluebāt, neq; nisi quater in anno:
nam tot erāt dumtaxat præcipuē solenni-
tates: in nostra verō ecclesia vix sunt cen-
tum domus, quæ non habeāt vnum tem-
plū, cui quotidie ab oībus sacerdotibus

Solutio
proposi-
ti dubij.

Rō pri-
ma asser-
tionis
proximæ.

seruitur, nā illi per vices hebdomadarum
seruiebāt. Si ergo in seruitium vnius p-
cisē templi duodecima pars populi erat
cōscripta, quidnam miraculi est, si equa-
lis nunc pars tātæ templorum multitu-
dini administrandæ mancipetur? qñ qui-
dem ratio mediorum a fine sumitur. Sed
ait Caict. solis clericis qui curam habēt
altarum, decimas deberi: cuius profecto
assertionis nescio quodnā habere potue-
rit fundm̄, nam attulit nullū. Enimvero
si templo illi, quo non nisi Arca testamē-
ti custodiebatur, tam numerosa cantorū
aliorumq; ministrantium copia, ut in li-
bris Paralipomenon legitur deputata
fuit, cur non in templis nostris, quibus
corpus Christi adoratur & colitur, nō p-
ter paroccos amplior sacerdotum nume-
rus dedicetur: quibus ut iuxta verbū Ma-
lach. cibū habeāt in domo Dei, decimæ
contribuantur? His aut in super adiunga. Secūda-
mus, sacerdotes nostros multō esse subli-
rioris dignitatis, q̄ illos: ut pote in qui-
bus amplissimus esse debet antistitū nu-
merus mox & Canoniorum, quibus ec-
clesiam præfulgere cōgruit. qui adeo ne-
cesse hñt ministros & familias hñe. Nam
si quis nobis obijciat debere oēs in pau-
pertate viuere, profectō nemo esset qui
huic sniæ refragaretur. Si possibile esset
ut tantus clericorū numerus, quāvis ne-
cessarius est, decēti sanctitate polleret: nā
tūc citra aliū ornatū populo haberetur
in pretio. At q̄ id fieri non pōt, necesse
est, conditioni humanæ indulgere: haud
enim esse oēs pñe ut D. Martinus aut Ni-
col. atq; adeo sic sacerdotes familia & au-
toritate honestare, ut popul⁹ eos nō de-
spicetur, sed tanq̄ præcipuos Reipub. co-
lat. Quare nullū est indecorū, si epī, ceu-
alij magnates viuunt & canonici, sicuti
alij nobiles: & sacerdotes, veluti alij ci-
ues. Etenim documētū huius rei manife-
stū est, q̄ illis puincijs, vbi sacerdotes ni-
mia egeitate p̄munt, vilescūt in cōspectu
populi: atq; inde sacra & res sacræ cō in-
clināt, vbi i opprobrio hñt. Quocirca ut
aliud in eam⁹ arg. nō cōdecet sacerdotes
nros p̄p sacrorū dignitatē opifices esse,
manualesq; operas exercere, qđ Levitis
licebat. Colligamus ergo, q̄ si tñ esse de Confir-
cet, tanq; p̄clarū ecclesiasticū ordinē, cup-
matio.
Soro, de Iust & iur. GGg Etōsq;

Etosq; adeo eius grad^o cū suis familijs p^{er} pēdam^o, nō minor est pars in populo, q^{uam} duodecima, seu vti dicebant, quintadecima. Præterea, sacerdotes nostri vacare debent literarum studio, atq; adeo hoc negotio patrimonialia sua insumere. Quare reperiri nō possent q^{ui} absq; aliquo p^{ro}posito p^{re}mio tantos facerent sumptus, tātūq; & ætatis & laborū dispendere: nā qui hoc religionis duntaxat amore facerent, q^{ui} rarissimi essent. Quæ p^{ro} cōsulere ecclesia debuit humano ingenio, eiusq; imbecillitati conuiuere. Fateor equidem ingenuè, ecclesiastica sacerdotia iniquissimè esse distributa. Quare alij abundāt, neq; citra scandalū pompis ac rerū luxuriz exuberant, alij verò esuriunt: tñ ad normam diuini iuris pro qualitate & dignitate personarum eiusmodi fierent distributiones, constaret liquidò sanctionem ecclesiasticā de decimarū quota nō esse sup^{er}fluā, sed æquissimā. Atq; hac rōne in primitiua ecclesia vbi syncerius colebatur fides, multi de sua substātia ecclesias locupletabāt. Accedit huc, q^{uod} decimæ nō ita exactè vbiq; exoluuntur, sed multis in locis exiliores: suntq; cēnobialia multa atq; hospitalia illarum fructibus fundata. Suprà hæc, & ingruēte aliqua ecclesiæ calamitate necessarij sunt ampliores sumptus: quæ rōne & regibus adiudicatus tā est bonus decimarū cumulus. Hæc igitur cūcta ecclesia maturè p^{ro}spexit, dū decimas edixit. Haud ergo ad iustificandū hanc legē est ad id suffugere opus, q^{uod} clerici de iustitia teneant sua bona elemosinis dispēdere. Quare meditatissimè D. Th. hanc rōnē inter probandū conclonē tertiā nō cōmemorauit, sed illarū tñ meminuit, q^{uod} noster populus iustior esse debet antiquo, nostriq; sacerdotes amplioris dignitatis. At verò q^{uia} lex misericordiz perstrictius clericos cogit: subdit idē S. Doctor bis aut ter in hac q. q^{uod} decimæ dant sacerdotibus, vt sint i pauperes effusius benigni. Et q^{uod} potissimū p^{ro}positi n^{ostri} arg in calce ponam^{us}, arguit eadē. Quota decimarū nihil aliud est quā moderatio & specificatio naturalis iuris, ius aut naturæ in hoc tñ decimas imperat, vt sint ministris ecclesiæ in alimentum & stipēdiū: ergo quota de rigore iustitiæ ad hoc

precisè instituta est, nō in vsus pauperū. Nam & Caic. ipse impræsentiarum concedit, q^{uod} decimæ quantum ad ius naturæ in victum tñ debentur ministris: sed ius elemosinarū est, inquit, vt auctiores eis dē sacerdotibus pro pauperibus tribuantur. At verò nescio cur esset cogendus populus, vt elemosynas pauperum sacerdotibus concederet. De hoc aut infra loco citato. Igitur nemo debuisset p^{ro} illā excogitatam proportionem q^{uod} clerus nō sit quinquagesima pars populi in hanc descendere suā, q^{uod} clerici teneantur de iustitia sub pœna restitutionis sua stipendia pauperibus impertiri. nam res tanti momenti absq; ecclesiæ expresso decreto certè non est affirmanda. Dixerim excogitatā p^{ro}portionem: nam vt summatim cūcta complectar, si experientiam: quæ moralis scientia nititur, consulas, nulla est ciuitas aut insigne oppidum, vbi non multo plures reperias ditiores q^{uam} sint sacerdotes. Fictitium ergo est dicere, q^{uod} habeant ipsi quinquaginta nouem decimas: & singulis reliquo populo nouem. Primum igitur argum. satis superq; discussum est atq; dilutum. Ad secundum verò rōndetur, decimarum præceptū quæ parte naturale est & morale, illic esse à X^po designatum: vbi Luc. 10. ait dignum esse operarium mercede sua: locupletius aut 1. ad Corin. 9. ab Apostolo inculcatum: vbi tā multis naturalium ciuiliūq; exemplis constituit, vt q^{ui} altari seruit, de altari viuat. Sed quātū ad quotam, cōmissum fuit ecclesiæ iudicio & sententiæ. Ad tertiū rōndetur ante t^{em}p^{us} antiquæ legis ab Adam vsq; semper viguisse idē mandatum, quatenus naturale est. Fuerunt. n. semper in quacunq; Repub. bene instituta sacerdotes, qui seruitur fuisse primogeniti. At verò quia nō erant certo numero decreti, quotā vnaquæq; Respub. sub arbitrio instituebat, vel aliūde suis prouidebat sacerdotibus. Abraham aut, vt legitur Gene. 14. prophetico instinctu decimas obtulit Melchisedech: q^{ui} teste Paulo, figurā nostri sacerdotij p^{re}sterebat. Et eodem fortè spiritu Jacob eadē nō certis sacerdotibus, sed Deo vouit. Ad quartum respon. q^{uod} cum in illo quondā populo tam frequētia iteraretur sacrificia, ne

Ad primum ar-

Ad secundum ar-

Ad tertium ar-

Ad 4. ar-

celle

Tertia ratio.

Postrema.

esse habebat præter decimas Leuitis sol-
uendas, secundas etiam ad sacrificia offerre
da reſeruare: Quæ nobis quibus iâ ille vi-
et mæ ceſſarunt, nō impetrantur. Tertiū
verò decimarum genus, quæ cum paupe-
ribus diuidendæ erant, in noua lege man-
dato miſericordiæ augetur, quo nos idē-
tidem Chriſtus admonuit, vt eſſemus in
pauperes profuſi. Ait n. Luc. 11. Quod ſu-
per eſt, date eleemoſinam. Addit autē D.
Thom. & decimas, quæ miniſtris eccle-
ſiæ dantur, per eoſdē deberi in vſus pau-
perū diſpenſari. Quod nō intellexiſſe de
præcepto iuſtitiz, ſed miſericordiæ, inde
conſtat, quòd cum altero præcepto ele-
moſinarum adiunxit. Poſtremò verò ar-
gum. illa tangitur dubitatio, vtrum per
deſuetudinē abrogari ius poſſit decima-
rum, quæ ex altera pendet, An decimæ
ſint de iure diuino? Et quidē nōnulli in-
terpretum canonici iuris ſuper ea. in ali-
quibus, de dec. cenſent oīno eſſe de iure
diuino, etiā quantū ad quotā, nam poſt-
quam illic dī decimas cum integritate
eſſe ſoluendas, ſubditur, quia debent ex
lege diuina, vel ex loci conſuetudine ap-
probata. Et c. paræcianni. cod. tit. legitur
decimas non ab homine, ſed ab ipſo Do-
mino eſſe inſtitutas. & c. tua nobis. ſuprà
citato, & c. Reuertimini, extra de decim.
idem apparet inſinuari. Et quamuis alio-
rū dicta doctorum gloſſari poſſint, q̄ in-
telligant de decimis, quantum ad ſubſtā-
tiam: Hoſtienſ. tamen in ſua ſumma, tit.
de decim. §. 7. expreſſe ſuſtentat Et quotā
eſſe de iure diuino: dicens tum illud quo
ræ præceptum fuiſſe morale, tum legem
illam non prorsus ceſſaſſe: plurimis id in-
culcans auctoritatibus: ſubſannanſq; a-
dco Raimundū & Theologos cōtra ſen-
tiētes. At verò nō eſt res, quæ in cōtrouer-
ſiam venire poſſit: cū planiſſimū ſit, deci-
marum quotam in lege veteri iudiciale
fuiſſe præceptum, non morale. Quod Ho-
ſtienſ. nunquam negaſſet, ſi ſuę fuiſſet ſa-
cultatis, rationem diſcriminis noſſe iter
mortale præceptū & iudiciale. Morale. n.
(vt ſæpe dictum eſt) conſuſio eſt princi-
piorum naturalium, ex quibus quamuis
eijciatur, alendos eſſe eccleſiæ miniſtros,
quod ad decimarum genus & ſubſtantiā
attinet, tamen quòd hæc aut illa fructuū

quota contribuatur, nulla lex nature præ-
cipit, ſed q̄ id tantum tribuatur quantū
eiſdem ſufficit Sed gloſſa, quam Paulino
verb. ad Hebr. 7. aſſuere conſtituitur, eſt ad
notanda. Ait Paulus. Translato ſacerdo-
tio necceſſe eſt, vt legis trāſlatio fiat. Cu-
ius ſententia eſt, legem illam cū Chriſto
expiraſſe, atq; adeo illa ceſſaſſe legalia. Et
rñdet ipſe nō facere illum ſenſum, quia
nullo modo, inquit, concedendū eſt legem
illam omnino ceſſaſſe. Sed ſenſus eſt, in-
quit, ius Leuitarum petendi decimas in
Euangelicos ſacerdotes tranſiſſe. Vide, q̄
facerent conſultius, qui Theologiā non
proſitentur, ab interpretamento Scriptu-
ræ ſacræ calamum abſtinere, neq; de di-
uino, naturalive iure tractare, quod ipſis
meſſis aliena eſt. Ceſſauit enim omnino
lex illa vt latiffimè lib. 1. demonſtraui-
mus, præter id, q̄ vel lex nature retinuit,
vel eccleſia ſanxit. Quotā ergo hanc cer-
tiſſimum eſt non eſſe de iure diuino. Sed
ſi q̄ inter Decretales, & Canones ſacros
offendantur verba, quibus decimæ diui-
no iuri tribuantur, vel intelligenda ſunt
quātū ad ſubſtantiā, vel ſi de quota habea-
tur ſermo gloſſadus eſt, vt ſint de iure di-
uino exēplariter, hoc eſt, exēplo vetuſti iu-
ris conſtitutz Igr vtrū p deſuetudinē a-
boleri poſſit decimarū obligatio. D. Tho.
negare oīno ipreſentiarū vī, nā rñdet in
Italia, in illisq; terris vbi decimæ nō ſol-
uunt, ob id ſolū incolas à culpa eripi, q̄
eccleſiæ miniſtri indulgere illis cēſent,
non petendo ſicuti Paulus ſe feciſſe. 1. ad
Corint. 9. teſtatur. Nam vbi poſtquā de-
monſtrauit poteſtatem habuiſſe ſuſten-
tamina ab illis petēdi, ſubdit nō eſſe vſū
eadē poteſtate, ne quod offendiculū daret
Euangelio Chriſti. Eſt autē rñſio hæc D.
Thom. non vſq; adeo clara. Ad huius igr
intellectum diſtinguendū eſt de decima-
rum deſuetudine. Aut. n. pēſat quantum
ad quotam, aut in totum. Et priori quidē
mō forſan quis arbitraretur ſolā deſue-
tudinē ſufficere, vt non debeantur, p p̄ea
q̄ quota nō eſt, niſi de iure poſitiua. Ac
perinde cenſebit D. Thom. intelligere de
ceſſatione in totum. Sed proſectō vtrū-
que eſt falſum: Primū quidē nō vtiq; p p̄
rōnem Hoſtienſ. atq; aliorum, q̄ dūt quo-
tam eſſe de iure diuino, ſed q̄a licet ſit de

Solutio
D. Tho.
ad præci-
pua quæ-
ſtionem

Quæſtio
poſtre-
mo argu-
mēto p̄-
taſta.

Inſiæ Tu-
riſtarū
Hoſt.

Repro-
batur p̄
xima ſe-
ntentia.

iure pontificio, nihilominus quia ius illud tum tanta æquitate pollet, tum est instar antiqui diuini iuris positum est, nulla contra illud censetur prævalere desuetudo, quin possit ecclesia, ubi oportuerit, uti iure suo, nisi annuerit, ac dissimulauerit. Et hæc est mens S. Tho. noie. n. decimarum,

Mens S. Tho. quotam intelligit. & eodem pacto intelligendus est quolibet 2. art. 8. ubi eodem modo respondet. Et quod de quota loquatur, confirmatur: nam desuetudo decimarum in totum nullatenus ab ecclesia permitti potest: quoniam quidem, ut iam monstratum est, ius existat naturale: & præceptum mortale, strictissimèque diuinum, ut sint ecclesie, ubi res celebretur diuina, sacramentaque dispenseantur ac ministrantur, sacerdoti scilicet adeo & ministri populi sumptibus alantur. Quare super hoc totum ecclesia non habet auctoritatem dispensandi, neque a Spiritu sancto in vnquam facere permittetur. Id quod & usus ipse palam ostendit: quoniam neque in villo Italiae angulo, neque alibi vspræ gentium reperitur Christianorum locus, ubi non sint sacerdotes, quibus vel prouentus annui statui sint, vel populi stipendia. At verò contra prius solutionis membrum existit argumentum, quod ut ait Aug. 16. q. 1. cano. 10.

Argum. Aug. earum pensio tributum est aiaium egenitium: & quod eas, inquit, dare noluerint, rei alienas inuadunt, & pauperes propter illam penuriam fame perempti, ab his qui non solvunt, occisi sunt. Quare ecclesia non videtur contra ius pauperum dissimulare posse.

Ad arg. Quod si dicatur id ob cauendum scandalum sinere: inde fit consequens, non libere id facere: quare non soluentes minimè videntur a culpa excusari. Ad priorem locum argumenti respondetur, illud ius pauperum non esse iustitiæ, sed misericordiæ: non solum in solventibus decimas, verum & in ipsis clericis: & ideo ecclesia potest dissimulare illa via easdem elemosinas extorquere. Ad posteriorem autem respondetur, quod etiam si id ad cauendum scandalum permittat, & ne detur, ut ait Paulus, impedimentum Euangelio: nihilominus subditi excusatur, quia laudabiliter id facit ecclesia, spiritualibus & palia posthabens. Vbi autem populus animi obstinatione induret, nec petendi ecclesie obtemperare vellet, tunc culpa non vacaret. Si autem gens

aliqua ea lege vellet in Christianismum sua noia dare, ut decimarum tributo nullatenus oneraretur, respondet Caiet ecclesiam posse ac debere eandem conditionem recipere. Quod si intelligatur quantum ad quotam, verum est. Attamen ut nullo modo tenerentur ministros, ecclesie alere, profectò ecclesia sinere non posset, nisi aliunde ipsa, vnde viuerent prouideret: nam alias illa conditio contraria esset naturali, diuinoque iuri in re quæ apud Christianos præcipui est momenti.

ARTICVLVS II.

Vtrum de omnibus teneantur Christiani decimas soluere.

Post decimarum substantiam, subiungitur ut earum materiam perpendamus, apparet namque non de rebus omnibus debere. Decimarum namque pensio ex veteri instrumento originem duxit, illic autem nullum personale præceptum legis, nempe earum rerum, quæ homo propria industria & negotio acquirit: quales sunt mercatio, & militia, & similia. Ergo de istis nullæ debentur decimæ. Secundò: de male acquisitis, ut supra dictum est, nulla fieri potest oblatio: ergo neque decimarum solutio. Nam cum oblationes propinquæ ad diuinum cultum accedant, ille potius de omnibus fieri deberent. Tertiò: Leuitici ultimo, ubi decimarum scripta est lex, non nisi de frugibus, & arborum pomis, ac de animalibus, quæ sub virga pastoris trahuntur, iubentur ergo de minutionibus herbis, quæ hortorum cultura feruntur, non debentur. Quartò: nemo nisi quod in sua est potestate, soluere potest, sed non omnes fructus qui de prædijs percipiuntur, in domini præte permanent: nam quedam coloni domini fundorum pendunt: quedam in mercede famulis, quedam et principibus in tributa. Et sepe aliqua vel furto, vel alia via percunt: ergo de illis nil debetur. In contrarium est legis exemplum. Gen. 28. in Iacob qui dicebat: Cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi cuncta autem quæ homo habet, diuinitus ei donantur, ergo de omnibus decimæ debentur.

Ad questio. vnica conclusione respod. Cōcl. ne de vniuersis tam ex terræ prouentibus, gaudiū quam

1. Arg.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

Proba
no.

quàm ex personarum labore partis, si me
tù ius perpendas, nec consuetudo obstat
debentur decimæ. Probatur: Iudicium v-
niuscuiusq; rei ex eius proprijs causis ra-
dicibusq; sumendum est: nativa aut deci-
marum radix est, q̃ secundū Apost. 1. ad
Cor. 9. spūalia seminantibus ius compe-
tit metendi carnalia. Si nos, inquit, spūa-
lia seminamus, non mirum est si carna-
lia vestra metamus: hoc. n. est instituti ec-
clesiastici fundamentum: vniuersa autē,
quæ homo possidet, carnalium voce cō-
prehenduntur: ergo de vniuersis soluen-
dæ sunt decimæ. Conclusio quidem p̃ns
multis locis canonici iuris cōstitutata est,
vtr. Tua nobis, de deci. &c. Reuertimini.
16. q. 1. sed expressius canone 10. qui est
August. vbi ait de negotio, de militia, de
opificio, ac denique de rebus omnib. sol-
uendas esse decimas. Idemq; ait Cœlesti-
nus Papa. c. non est extra, de deci. vbi ha-
betur, quod etiam de venatione debetur,
& c. peruenit, et de piscaturis, & de molē-
dinis, &c. & c. nuntios. additur etiam de
apibus. Quapp̃ celebris esse solet decima-
rum distinctio, in reales, seu prædiales,
ac personales. Reales enim sunt, quæ de
rebus debentur, puta de prædiorum fru-
ctibus, quos terra per solis, aerisq; clemē-
tiā natura sua progignit. Personales autē
quæ ex personarum operis ac negotijs si-
ne terræ ope exercitijs soluuntur. Quidq; d
aut veritatis cōclusio contineat ratio, tñ
D. Th. nō magna energia pollere ṽf. Col-
ligit. n. vniuersalem ex particulari, nēpe
q̃ si ius suppetat clericis metendi carna-
lia, de cunctis carnalibus debeantur eis
stipendia. Respon. primò rōnem hanc S.
Tho. adduxisse ad declarandum potius,
defendēdūque ius ecclesiasticū, q̃ ad eius
necessitatem demonstrandam. Scđo: Cū
ius naturæ, vt dictū est, clericis suppetat
spūalia pro spiritualibus metendi, nō eo
vsq; ratio ad aliqua temporalia præpon-
derat, quin eadem ferē de omnib. intelli-
gatur. Nam quon affertur contra solet, ex
agri fructibus iustius deberi decimas, q̃
de opificijs, p̃ eo, q̃ fructus illos De⁹ na-
turæ auctos creat, opificia verò aliq; ne-
gotia ad humanā industriā attineāt, li-
cet quandam præ se ferat probabilitatē,
non tamē necessitatē. Quoniam & in

agricultura industria adhibetur, & in ne-
gotijs non deest naturalis Dei cōcursus,
cō potissimum, q̃ decimarum obligatio
si quæ dicta sunt, respicias, non in illo na-
turali Dei beneficio fundatur, sed in eo
potius, q̃ populus ministros ecclesiæ su-
stētare tenetur a quibus sacra suscipit. Et
ideò quia sunt plurimi qui nō agricultu-
ram, sed aliam artem exercent, iidemque
pariter sint sacrorū participes, non est q̃
ab exactiōe tributi ecclesiastici excipian-
tur. Quare verbū Pauli quo carnalia no-
minat, ṽfem ṽf seq̃sum aurib. exhibere.
His tñ nihil obstatibus sciscitaretur quis
piam, ṽrū desuetudo legitima esse pos-
set præscriptionis cā super personales de-
cimas, ne soluant? Sciscitaretur inquam,
p̃p Host. in sua summa, loco citato, atq;
alios iuris interpretes super ea. In aliqui-
bus. de decim. Qui porro inter decimales
personalesq; decimas sic diiudicat, vt cō-
tra istas inolere possit præscriptionem:
contra illas verò non itē. Quorum fun-
dū est, illas esse de iure diuino, has ve-
rò minimē, quippe cum loco citato Leui-
tici vlt. nō nisi de frugib. & arborum po-
nis, & animalibus indicantur decimæ.
At verò iam satis de hac re contra istos
depugnātū est. Illud namq; ius antiquū
quod iudiciale erat, iā quātū ad illius le-
gis ṽf expirauit: ob idq; nō est tñ discrimē
inter has species meditandū. Neque
quantum ad huiusmodi p̃scriptionē. S.
Tho. inter eas distinguit. igit, vt in calce
proximi articuli dicebamus, siue p̃diales si-
ue personales decimas existimes, nulla de-
suetudo aut præscriptio obtinere cōtra
ecclesiam ṽllo r̃pe potest, quo minus dū
ad alēdos ecclesiæ ministros nulla alia pa-
teret via, posset siue ex fundis, siue ex p̃so-
nis tributa imperare, quæ eidē muneri
honestē sufficerēt. Porro, cū dissimulare
nō posset, quin erigant tēpla, addicantq;
illis ministri. Hoc aut nihilomin⁹ discrimi-
nis nō est dissimēdū, q̃ iustius paratiusq;
alio ex terræ prouētib. q̃ ex opificijs, ac ne-
gotijs decimæ exiguntur: eo q̃ fructus il-
li magis sunt naturales. Quocirca si satis
suppetunt, præscribi cōtra personales p̃r,
hoc est, nisi consuetudo soluen si illas vi-
geat, dignū nō est vt exigantur. Quapp̃ q̃
a seruatorib. de sua mercede decimæ exi-
gantur

Dubita-
tio.

Hostiēf.
sentētia

Fundm
superio-
ris suæ.

Solutio
auctoris

A serui-

Decimæ
ab p̃so-
nals, a-
ligreales

Obiect.
cōtra rō-
nem S.
Thom.
Solutio.

nō sunt gatur, nisi mos omni memoria vetustior
decimæ ad id cogat: nulla apparet æq̃tas. Ac mul
exigēde tō minōr ab agricolarū famulis, quib. ex
nec ab decimato aceruo merces soluit, vt ex D.
agrico- Tho. in solutione quatti colligitur. Sen-
larū fa- tentia. n. Augu. q̃ ex negotio, & militia
mulisni soluuntur decimæ, illic forsan suam reti
si de hoc net vim, vbi prædiales non sunt ad id vbe
videret res ac p̃gues. Quare in Hispania ex opifi
consue- cū negociatorumq; lucris nullus est v-
tudo. sus soluēdi decimas. Vtrum vero agrico
la ex aceruo ante decimationē operas, &
suos sumptus, aut saltem semina excipe-
re possit non video cur dubiteretur, neque
de hoc tō permittit consuetudinem vale
re: ad id id certum est non licere, vt caue
tur c. Nō est, & c. Tua nobis. & c. Pastora
lis. Qm̃ exi stimandum in præsentia est,
genus quoddam societatis inter hoīem,
& Deum. Homo. n. semina sua laboreq;
& sumptus ponit: exponitq; Deo, cōfusus
periculo Cum ergo Deus sua benignita-
te cumulatam frugem conferat, satis est
si homo pro suo periculo nouem reten-
tis partibus, decimas Deo reddat.

Ad pri-
mū arg.

Ad primum igi arg. repond. In veteri
populo rationē ob id poposcisse, vt per-
sonales decimæ non exigerentur, q̃ sin-
gulæ vndecim tribus suas habebant præ-
diorum sortes, quarū decimæ satis erāt
tribui Leui, quæ sorte carebat, eo potissi-
mum q̃ Leuitæ ab alijs officijs, negotiis
que secularibus non arcebantur, ob idq;
iniquum erat, vt ex similib. artificiis ab
alijs contraderent. Secus at̃ in Christiana
familia, vt dictū est, vbi neq; cuncti pos-
siones habent, ex quibus decimas sol-
uant, neq; clerici implicare se debent mū-
di negotijs, vt 2. ad Tim. 2. admonet Pau-
lus. Ad 2. resp. male acquisita in duplici

Ad 2. ar-
gum.

esse ordine. Quædam. n. sunt quorū acqui-
sio iniusta est, & iniuriosa: vt furtū, & ra-
pina, ac perinde vsura. Et hæc quia in in-
tegrum veris dominis restituenda sunt,
decimari non possunt. Secus de arborum
fructibus, q̃ vsuraria pecunia empta fue-
rint, nam illi, vt lib. 6. ostensum est, nulli
sunt restōni subiecti: sicut neq; lucra eius-
dē vsurariæ pecuniæ. Alia verò dñi malè
acquisita, nō q̃ acquisitio iniuriosa iniu-
stave sit, verum q̃ turpi causa comparē-
tur. Vt sunt meretricū, lustrionū, aliorū

que id gen^o lucra. Et istorū inquit S. Th.
decimæ debentur. Loquebat̃ tñ fm sui
t̃pis, regionisq; morem. vbi Aug sña ad
plenum in vsu erat. Iam verò mō nulli-
bi, q̃ audierim, eiusdē p̃stat decimarum
obseruatio. Ad 3. resp. q̃ cū decimæ in for-
tē Leuitarū olim penderent, dēbant ho-
nestè, & absq; sordib. exigi: ad sordes at̃
attinet, vt 4. Ethic. c. de liberalitate, auctor
est Arist. minimorū esse hoīem exactorē,
non erat Leuitis congruēs ex minutis o-
leribus exigere decimas. Sed Pharisei, q̃
iustitiæ splendorē p̃ reliquo populo am-
bicbant, de illis ēt decimas persoluebāt.
Nec verò Redēptor de hoc illos obiuga-
uit, q̃ mentham, anethū, & rutā decima-
rent. Sed q̃ illa pluri, q̃ maiora præcepta
æstimabant. Imo quadantenus cōmēda-
uit, cum subiunxit: Hæc oportet facere,
sed alia omittite, vbi nō iā p̃cepto, q̃ cō-
silio eiusmodi decimationē attribuit Sub
lege at̃ Euāgelica immemorabilis cōsue-
tudo obseruāda est. Imò vbi aliæ frugū,
viniq; decimæ malignè prouenirent, exi-
gi de nouo possent horiorū decimæ, vt
re vera, extra de decimis, c. nō est. exigun-
tur. Presertim de illis hortis, quorū diuē-
ditis oleribus hortulani viuunt Nam de
exiguis priuatis sicuti de minutissimis o-
leribus non sunt exigendæ, vt notatur ex
c. ex multiplici. extra de decimis. Ad 4. de
niq; resp. q̃ si granū agricolæ ante deci-
mationē sublatū est, tunc decimas, nisi
culpata sua negligentia furtū accideret,
nō debet. Idē profectō arbitror si vel fru-
ges, vel iā excussus grani aceruus alluio-
ne aliqua in arca perierit. Si enim graui
sua culpa diu illud relinquit in arca, p̃-
fectō nō esset decimarū debito immunis.
Secus, si esset à culpa liber: nā quāto t̃pe
sub dio est granū sacerdotibus ēt pericli-
tatur. Postquā verò in horrea cōditū est,
iam inde dñs est decimarū debitor: qua-
cunque strage, aut calamitate dispareat.
At qui granum aut vinum non decima-
rum vendit, manifestum est reum teneri
soluendi decimam. Quin verò & emptor
si sciuerit, nihilominus obligat ecclesiæ
quovsq; venditor restituat. Cæterum no-
tandum est, quod cum decimæ ex rebus
diuino munere partis soluantur, nulli
subduntur, aut mercedi, aut tributo: ob
idque

Ad 3. ar-
gum.

Ad 4. ar-
gum.

Docu-
mentū.

Idq; agricola, neq; famulorū mercedē, neq; regis tributum excipere ab acoruo potest, anteq̃ totius decimam exoluat. Et arbitror nō tē tributi comprehendere D. Tho. et pensionem, quā colonus alieni fundi dño soluit. Itaq; si rigore legis spectes, agricola qui fundum colit, siue proprium, siue alienum, qđ ad culturam conduxit, tenetur in integrum de decimis: nisi aliter inter eundem colonum ac fundi dominum fuerit conuentum. Quare si dominus non soluit, ecclesia cōuenire colonum potest. Hinc superius colligebamus, mercenarium qui ex decimatis mercedem recipit, nullam inde aliam debere decimam. Ac perinde & de fundi domino idem colligendum apparet ex suis prouentibus quos colonus post decimationem ei soluit.

ARTICVLVS III.

Verū decima solis clericis debeatur.

Post decimarum materiam sequitur de personis quibus iure & more debetur. Arguitur. n. qđ non debeantur clericis: cuius contrarium ex superioribus colligitur. Decimæ antiquis Leuitis addicebantur, vt ex Num. 18 iam sæpē citatum est: eo qđ fortē promissæ terræ carebant: in nostra verō Christiana familia clerici patrimonia nonnunquam habēt: & p̃ter decimas oblationes recipiunt & primitias: superfluere ergo illis vñr decimæ. Secundò: Si clericis iure decimæ deberentur, fieret inde sæpē numero consequens soluendi perplexitas. Nam vsu venire potest vt incola vnius parœciæ fundos alterius colat, aut fundos in alia habeat, quos illius parœciano colendos locat. Cōtingit et̃ & pastorem eodem anno in pascuis vnus episcopatus aut parœciæ gregem suū pascere, partim verō in pascuis alterius: vel forsan ipse moratur in vna, & ouile habet in alia. Quare p̃plexi istiusmodi hoīes essent cuius ecclesiæ deberent decimas. Tertiò: Consuetudo sæpē numero habet, vt seculares laici decimas in feudum possideant: & nonnullis et̃ monachis conferuntur: non ergo solis debentur clericis. In contrarium est, qđ, vt Num. 18. legit̃ solis Leuitis addicebantur: quibus in nostra succedūt clerici. Ad quæstio. distin. præmissa dua-

bus conclusionibus respon. Duo namq; in decimis est cōsiderare, nempe & res ipsas petendi & res ipsas. Prior ergo cōclusio est: ius petendi decimis clericis dumtaxat merito suo cōpetit. Probatur: ius spirituale solis congruit clericis: vt pote qui spiritualium sunt administratores, ius aut̃ hoc est speciale, & in illud Pauli, Cum spiritualia seminemus, nihil mirū si carnalia vestra metamus: ergo ius hoc proprium est clericorum. Posterior conclusio. Res ipsæ quæ hoc iure clericis obueniunt, nihil vetat quo minus eorū cōcessione in ius laicorum demigrent. Probatur: quia res eiusmodi, vt frumentum & vinum nō sint spirituales. Hic primū oīum cōsideratē discernito inter ius petendi & res ipsas. Alioqui falli potest. Enimverō feudatarius, imō verō reges & principes quibus pars decimarū adiudicata est, non solū decimas possidēt, verum ius vñr hñc petendi atq; adeo cum seculares ipsi sint, ius hñc vñr spirituale. Hæc aut̃ fallacia diluitur, si imp̃sentiarum nomine iuris petendi facultatem prorsus intelligas petendi à parœcianis decimas tanquam proprium stipendiū pro spirituali officio: hoc. n. ius in sola existit ecclesia, eiusq; ministris qui spiritualia dispensant. Feudatarius aut̃ nō nisi eiusdem ecclesiæ nomine easdem petit decimas. Et pariter Rex & secularis princeps ex priuilegio qđ cōcessione eiusdem ecclesiæ. Et hñc tale priuilegium, nō est hñc ius petendi pro proprio spirituali officio, sed reb* frui: vel quia res ipsas ab ecclesia redemerūt: vel aliud ei impēderunt obsequiū, seu infideles debellandi, seu aliud simile, ob cuius respectū merito tali p̃mio donati sūt. Caiet. imp̃ntia rum in sua persistens sña quā antea retulimus, nēpē solis clericis curā aīarum gerētibus deberi decimas, ait ad ius hoc petēdi duo simul prærequiri: nēpē & altaris ministeriū, videlicet sacforū administrationē, & præterea spūalium seminationem, hoc est, Euangelij prædicationē, quorum vtrumq; per se personę incubat. Quare alij clerici aīr altari seruētēs & monachi quibus accidētariē & nō ex proprio munere conuenit prædicare, eodē iure eū proprio nō fungunt̃. At verō

Prima conclusio.
Probatio conclusio.
Potima conclusio.
Ratio conclusio.
Caiet. r. asser.
Refuta.
tur Caietanus.

Primū argum.

Arg. 2.

Arg. 3.
Duo in decimis confide-
randa,

iam supradiximus, non solū decimas ob
factorum administrationē deberi, verū
& ob alia altaris obsequia: puta cantare,
vt canonici & ipsi sacrosancto sacrificio
altaris administrare: qđ diaconorū mu-
nus est, idēq; spirituale. Imō & Leuitis
olim decimę p p templi ministeriū cōse-
rebantur: cū neq; in ipsis, neq; verō tūc
in sacerdotibus quidquā esset propriē
spirituale: tamen si nō fatendum sit, cu-
ratorum munus functionum spūalium
apicem tenere: cuius subinde causa po-
tissimū debentur decimę: Nihilominus
& canonici & Archidiaconi, atq; id ge-
nus ceteri, nō sunt negādi suo gradu &
ordine ius idem participes. Sacerdotes
verō mercenarii, qui nulli sunt addicti
particulari ecclesię, sicut neq; monachi,
codē iure nō fungunt, nisi ex privilegio.

Regula Atqui ex hoc documento, & discrimine
ad di- inter ius petēdi & res ipsas codē iure ac-
gnosce- quisitas possidendi elicienda est regula,
dum q- ad perpendendū qnam sacerdotia eccle-
nam p- siasticęq; p bēdę sint spirituales. Qđ
beadę quidē fundū est & basis disputationis
sint spi- de simonia q sumus q. proxima ingres-
rituales suri. Illa. n. p bēda, q spirituali muneri
quę ve- annexa est censetur spūalis. Munus autē
ro mini spirituale non solū est factorum admini-
stratio aīarumq; cura, verum & alia non
nulla ecclesię munia. Cuius contrarium
miror quisnam possit asserere. Alias ca-
nōnicatus & alia peregrina sacerdotia
ad ecclesiarum seruitium instituta, non
essent spiritualia: ac perinde neq; simo-
nię materia: quod concedere error esset.

Ad pri- Ad primū igitur argm. S. Tho. respon-
mum ar- det, q Leuitis nō dabātur decimę, vt ex
gum. illis elemosinas pro reliquo populo fa-
cerent: nā aliud decimarū genus in hac
pietatem decretum erat. In noua autē le-
ge decimę non solum in clericorum vi-
ctum, sed & in elemosinarum vbertatē
pro egenis conferuntur: & ideo licet p p
ter decimas alias clerici possessiones ha-
beāt, siue patrimoniales, siue quas popu-
li benignitas, & pietas ecclesię contulit,
quas Leuitę non hēbant, nō iō decima-
rū solutio redundat. Vtrū autē S. Th. hoc
qđ de clericorū elemosinis affirmat, ad
iustitię rigore pertineat, ita negligētes
ad restitutionē teneantur, an verō ad sin-

gulare misericordię officiū, lib. prox. exa-
minabitur Interim tñ nō arbitror de ri-
gore iustitię loqui, sed de miseria, ad q
clerici nři Papę Leuitis obligantur, cum
vxoria onera nō sustineāt, atq; adeo pl
illis redūdet. Ad fm rñdetur psonales de-
cimas illi ecclesię dēri, cuius quisq; parę
cianus est: vt hī extrā, de deci. c. Ad Apo-
stolica, p diales aut, si rerū naturā nu-
dē perpēdas, eidem vñr ecclesię deberi,
vbi p dia iacēt. Nihilominus ecclesia ma-
uult, se ad consuetudinē referre: vt patet
codē capite. & ca Cum sint hoīes. extrā,
de decimis. Itaq; si agriculor est in vna
parocia, colit aut terras alterius, p p cipi-
tur inolita cōsuetudo obseruari. Nam
vtraq; ecclesia pōt ius suum allegare.
Altera. s. q psonę sacra dispensat: altera
verō, p in suo territorio p dia iaceant.
Quare multis in locis solēt tñc decimę
diuidi. Pari mō, si nobilis ciuis q ciuita-
tis patēciam incolit, fundos in aliquo ca-
stro aut pago possideat, quos illic colen-
dos locat, rō vñr deposcere, imō vt pluri-
mū vsus hēt, vt decimę diuidant: vbi autē
p scripta consuetudo aliud iusserit, sequē-
da est. Idē D. Th. de pastore rñdet, q Ver-
no tpe gregē hēt in vna parocia, hyema-
li vero in alia, vt s. pro rata vtriq; p dāt
ecclesię. Est tñ alicubi in vsu, vt vbi fce-
tura gregis tollitur, nēpē vbi vel tondet,
vel partus edit, illic sit decimādū. At ve-
rō S. Tho. cōtrarium hic vñr sentire: dicēs
q quia ex pascuis fructus gregis proue-
niūt, potius vbi sunt pascua, decimandū
est, q vbi ouile locat. Hęc oīa adnotāda
sunt nō ad euellendas inueteratas cōsue-
tudines, sed ad sciēdū, vbi manifesta con-
suetudo nō viget q nā sint fm rōnē eli-
gēdi. Ad tertium deniq; rñdetur, q sicut
res noīe decimę partes pñt clerici diuen-
dere, & quocumq; distrahere: ita pñt &
laici facultatē facere, vt dādas in futurū
decimas accipiāt, vel ecclesię reseruato
cēsu, vel in subuentionē pauperum: sicut
pōuicio p riuilegio decimę hospitalib.
& monasterijs annectuntur. Quibusdam
autē religiosi, inquit D. Tho. cura solet
adiūgi aīarū, atq; adeo decerni decimę.
De hac autē re pro vtraq; parte suasiuę cōgruit
rōnes existunt, vtrū videlicet cōgruat sa-
cerdota cū curis aīarū monasterijs an-
necti:

Ad secū-
dum ar-
gum.

Ad ter-
tium ar-
gum.

Non

annecti necesse: nam ex vna parte vñr monachi so-
lertius ac vigilantius posse gregi prospice-
re: ex altera vero propinquius Euangé-
lio vñ, vt proprius paroccius sit in sua pa-
roecia: qui cum suis subditis cōuersetur,
eos deniq; consilijs, ope, & elemosina-
rum largitate iuuet: cum tamē monachi
non nisi per vicarium rem administra-
re possint. Et certe hæc ratio apud me
semper inualuit. Mitto antiquitatem Be-
nedictinorum ac Cisterciensium, inquā
non est oblatrādum: sed tamen hæc gra-
te vix huiusmodi faciendis annexiori-
bus suffragari possem.

ARTICVLVS IIII.

*Vtrum clerici etiam ipsi decimis soluendi
sint adstricti.*

Post substantiam materiamq; decima-
rum, atq; eorum cognitionem quib.
debentur, subsequitur tandem, vt videa-
mus quinam mortalium debeant. Et pri-
mum, qd ipsi et clerici sint decimarū de-
bitores, arguitur. Ius commune est, vt pa-
rochialis ecclesia de cunctis prædijs, quæ
intra suum territorium iacent decimas
percipiat. Cōtingere aut asolet vt cleri-
ci possessiones et habeant, easdemq; vel
in sua parocia, vel forte in aliena. Et si
q; patrimoniu vnius ecclesiæ in alterius
territorio situm sit: in hmoi ergo casib.
clerici, quin & ipsa ecclesia decimas dēre
vñr. Secū dō arguitur: Religiosi inter cle-
ricos nominantur: & tñ decimas rōne
p̄diorū debēt ecclesijs, in quorū sunt ter-
ritorio: vt patet in c. dilecti. & c. licet. de
decim. Tertiō: Numero. 18. Leuitæ præ-
cipiuntur summo sacerdoti decimas de-
cimarum soluere: ergo eadem rōne cleri-
ci Leuitis succedentes, easdem Pontifici
Maximo debent. Quartō: Decimæ nō so-
lum, vt dictum est in sustentationē cleri-
corum soluūtur, verum & in pauperum
subuētionem: ergo si clerici à decimarū
solutione essent exempti, pariter essent
& pauperes. hoc aut falsum est: ergo ne-
que illud est verum. In contrarium aut
est cap. secundum. de deci. vbi ait Pascha-
lis Papa: Nouū genus exactiōis, vt cle-
rici à clericis decimas exigunt.

Ad quæstionem duabus conclusiōni-

tus rñdetur: Vna est: Clerici, inquātum
clerici, hoc est, inquātū de decimis, quas
pro suo spiritali munere recipiunt, &
de ecclesiæ fundis quorum fructibus cle-
ricali iure viuunt, nullas tenētur soluere
decimas. Altera: Clerici nō quatenus cle-
rici, sed qua rōne seculari iure, vel hære-
ditario, vel emptionis, vel quouis alio
terras possidēt seculares decimarū sunt
debitores, videlicet ex fructib⁹, qui inde
sibi proueniunt. Probantur ambæ simul
conclusiōes. Neutiq; idem esse pōt fun-
damentū & rō quidpiam dandi ac reci-
piendi. Est. n. cōtra naturam, vt idem sit
agendi patiendiq; principiū. Ignis qd
pe quatenus calefactiuus est, nō est cale-
factibilis: clerici aut p p spiritalē fun-
ctionem ius habēt recipiendi decimas,
ac perinde fructus prædiorum, q ecclesia
possidet: ergo eadem rōne nihil debent
decimarum refundere. At verò nihil ob-
stat quominus in eadem persona diuer-
sa sunt principia, alterum agendi, alterū
verò patiendi. Sicuti aqua quatenus fri-
gida, infrigidat: quatenus materialis, ca-
lescit. Pariter ergo in clerico non obstan-
te spiritali p̄cipio recipiēdi decimas,
inueniri pōt spūalis possessio, ex qua eas-
dem debeat. Conclusiōes receptissimæ
iure sunt: de quib. ideo nihil restat dubi-
tandū, nisi qd contra tenorē secundæ con-
clusiōis aliquibus cōcessa extant priui-
legia Cisterciensibus nanq; & hospitala-
rijs cōcessit Alexander III, vt de prædijs
quæ quocunque possiderent, si proprijs
manuum laboribus illa colerēt, decimas
non soluerent. Idemq; concessit Adria-
nus, vt patet cap. Ex parte. extra de de-
ci. & intelligebatur, etiam si illa colerent
per suos famulos. Quare ceterorum nul-
li, siue clerici, siue monachi eximuntur,
quin illas debeant, etiam si ipsi arua sua
colant, nisi simili eximantur priuilegio.
Dum aut terras easdem colonis locant,
multominus dubium est quin eiusmodi
decimarum sint debitores: vt illic habe-
tur cap. Licet & subsequenti, Ad audiē-
tiam. quamuis & super his consulenda
sit etiam consuetudo. At verò postq de
personis hic loquitur, quæ ad decimarū
pensionem tenētur, quæritur vtrum nō
modò Christiani, verum & infideles ad
ecclē.

1. Con-
clusio.

2. Con-
clusio.

Suade-
tur vtra-
que con-
clusio.

Quæst.

Panor. ecclesiasticas decimas teneantur? Ecclesia
mit. opi sticas inq: qm qd in iure naturæ quæcun
nio. que Resp. veridica Dei cognitione illu

strata, teneretur suo more eidem sacrifi-
care Deo, atq; ad id muneris magistra-
tus instituere, alia est rō. tenebantur. n.
vt ex superiorib⁹ colligitur. Sciscitamus
hanc aut qōnem pp nonnullos Iurispe-
ritorum ac potissimum pp Panor. qui
super c. de terris. extrā de deci. affirmati-
uē qōnem decidit. Iubentur. n. in præfa-
to c. Iudæi. de illis quas colunt terris de-
cimas persolvere: & c. quanto. de vsuris.
perinde coguntur de domibus ac posses-
sionibus, quæ anteq̃ in eorum venirent
dñum, eidē oneri subdebantur decimas
reddere Ex his ergo Panormitan⁹ Odoar-
dum sequutus, infert, oēs infideles vbi-
cunq; gentium vitam degant, iure com-
pelli posse si factu esset possibile, vt deci-
mas soluerent. Neq; verò tm prædiales,
verum & personales. saltem, inquit, te-
netur ad id Iudæus, qd Christianos loco
suo habitās solueret. Alias, inquit, eccle-
sia defraudaretur. Imò ait dum ad Chri-
stianismum accedūt, posse cogi, vt quas
in infidelitate agentes reddere renuerūt,
persoluant. At verò siue textus consulas,

Opinio siue diuinum ius, siue naturalē rōnem,
Panor. nulla probabilitate, vt cum venia tātī do-
nulla ctoris dixerim, hmōi opinio sulcitur. Pri-
fulcitur mum. n. de iure nullum est dubium: non
probabi solūm q, vt sape diximus, ius vetus de
litate. quota iudiciale erat, iāq; adeo antiqua-
tum est, verum ē si in naturali ac mora-
li persistamus. Qm decimæ antiquitus
solum in stipendium ministrorum tem-
pli, q apud nos pari rōne in alimoniam
clericalis ordinis ecclesiæ ministrantium
iussæ sunt. Itaque nisi. ecclesiæ essent,

Argu. nulla esset ratio illas exigendi. Cum er-
in Pa- go infideles non sunt in ecclesiæ gremio,
norm. neq; illis sacerdotes quidpiam spiritua-
le dispensent, nullū eis ius suppetit, au-
ctore Paulo, petēdi ab illis carnalia. Sed
ait Panormitanus: Tenentur tm sacra su-
scipere: & in Christianismum nomina
sua dare. Ecce quō isti ius tractant diui-
num. Enimvero q̃uis tota mortaliū vni-
uersitas ad fidem suscipiendam tenea-
tur, tm quoadusq; illam homo profitea-
tur, neq; nostris tenetur legibus, neq; no-

stris prælatis obedire: fm verbum Pau-
li: De his qui foris sunt, nihil ad nos. **Soluti**
Panor. Quemadmodū q votum religionis emi-
sit, licet pstrictus sit religiosus fieri: tm
quousq; fuerit professus, ad pecuiliaria
religionis mandata nō tenetur. **Replic**
Ecquis enim qui ius diuinum calleat, affirmare
ausit Turcas cō delinquere q non confi-
tentur sacro nro, eucharistiam non gu-
stant, festa ieiuniaq; nostra non seruat
At verbū illud supra citatum, auctores
hmōi opinionis seducit, qd hf c. Tua no-
bis. & ca. Cum non sit, de decim Drum
.f. in signum vniuersalis dominij sibi de-
cimas reseruasse. Inde. n. colligunt quos-
cunq; mortales, cū oīum sit dñs, eadē **Dece-**
debere. At verò si talem sensum verbum **prio Pa-**
illud faceret, Pontifices ipsi, aut ecclesia **uor.**
eundem nobis alicubi tradidisset: qd nul-
quam fecit. Et pfecto eodem modo col-
ligeretur vniuersos olim mortales deci-
mas ē debuisse Leuitis: qd concessu ef-
set absurdum. Sensus ergo legitimus est
q in signum vniuersalis dominij voluit
Deus semper sacrificijs a quacunq; re-
pub. colit: ac subinde, vt sacerdotes susten-
tarentur. Sed q̃a Leuitis Mosaiici populi
illa congruebat sustentationis moderatio
per iudiciale præceptū indixit eidē po-
pulo, vt decimam fructuum eis soluerēt.
Id qd & ecclesia pro suis sacerdotibus,
instar illius pcepti, imperauit suis subdi-
tis. Quo ergo pcepto eos qui eius fidē
nunq̃ amplexi sunt, non comprehendit.
Neq; capitulū, de terris: neq; capitulum,
quāto. quoquo pacto contra facit. Nam
illic peculiariter hf de Iudæis sermo, qui
inter Christianos commorantur, posses-
sionesq; habent, quas à Christianis vel
emerunt, vel aliter receperunt. Et quam-
uis sermo ad illas quoq; prolataret ter-
ras, quæ nunq̃ fuissent Christianorum,
q tm non facile credam, alia est tm forte
ratio de Iudæis qui nō alia ratione per-
mittendi sunt inter nos viuere, quā sic,
vt ecclesiam suo territorio non defrau-
dēt. At tm q infideles terras possidentes,
quæ nunquā sub nostro fuere dominio,
priusquam sint fidem professi, compellā-
tur decimas soluere: nō dubito quia. anti-
qs patribus sacrorū peritis quā alienissī-
mum ab Euāgelio fuisset existimatum.

Quocir-

Quocirca sub hoc tituli obtentu ab illis quibus fides prædicatur, non video quò possint decimæ exigì: utrum verò rōne prædicationis ad concionatorū sustentationem possit aliquid ab illis tributū exigi, ipsi quibus id scire incūbit, viderint. Ego nāq; i hoc lib. ut aliàs dixi, nihil de Occidentalib. Insulanis dicere cōstitui.

Ad primū arg.

Arg. Solutio

Ut ergo ad rem redeamus. Primū arg. in capite quæstionis obiectum duas habebat partes. Prior erat de bonis clericorum quæ seculari titulo possident. Ad quem rñdet D. Tho. iuxta tenorē cōclusionis secūdæ, q̄ tenentur illiusmodi fructuum decimas pendere, et si ipsi sint eiusdem ecclesiæ clerici. Huic autē decisio- ni nonnulli argumentum obmoliuntur ex citato c. Nouum genus. de decim. vbi habetur, illos clericos, qui à clericis spūa- lium ministeriorum accipiunt decimas, eisdem debere. Cum ergo clerici ab alijs clericis eiusdem ecclesiæ non recipiant ministeria, sed simul omnes populo ad- ministrant, non est, quòd alijs alijs deci- mas debeāt. Ad hoc autem respondetur, verbum illud non esse exclusiuum. Asseri- tur, inquam q̄ clerici (& forsitan ut habet glossa, intelligitur de coniugatis) ob id q̄ sacra suscipiunt, decimarum pēlioni sint obnoxij. Haud tñ excluditur quin alia rō- ne, nēpe p̄p̄ terras quas peculiariter pos- sident, maiores etiam clerici easdem de- beant. Vnde, ut ait S. Thom. aliud est ali- quid habere ut proprium, ratione cuius debentur decimæ, aliud verò habere cō- mune eccl̄asticum, ratione cuius non debētur. Præter hanc autem solutionem alia est quod clerici à clericis eiusdem parocciæ nonnunquam sacramenta per- ciunt præter Curatum, qui nonnisi à suo vicario illa suscipit, sed ihilominus de suis temporalibus fundis decimas de- bet. Posterius membrum eiusdem argu- menti eccl̄iam tangebat, quæ prædia forte habet in alia parocchia. Ad quod cō- trario modo quam ad priorem partem D. Tho. rñdet, nempe eiusmodi eccl̄iā nullas de suis poss. sionibus debere deci- mas. Et sō est, q̄ eo ipso, quòd fundus sit eccl̄iæ, efficitur eccl̄asticus, hoc est, spi- rituali muniti, aut eccl̄asticæ fabricæ mancipatus. Quod si quis contra insur-

gat, per hanc legem vsu venire posse ut ali- qua eccl̄ia omnibus prorsus suis deci- mis expoliaretur: ut si parociani sua bo- na eccl̄iis donarent: Placet respōsio do- mini Caietan. q̄ lex hæc ex eo tempera- mento, & modèramine condienda est, ut res in tantum detrimentum eccl̄iæ nō vergat. Quare tunc transire deberent fun- di cum suo decimarum onere, exemplū extat c. suggestum. de deci. Nam cum cui- dam ordini indultum priuilegium esset ne decimas solueret, & tāta illis deinceps fieret prædiorum accessio ut aliæ paroc- ciæ magnum damnum acciperent, iussū est ut fieret super hac re compositio. Qua- re in tali casu clerici clericis per accedēs decimarent, id est ratione prædiorum. Neq; obstaret capitulum, Nouum genus quippe quod intelligitur ne clerici à cle- ricis, inquātum clerici, decimas exigant. Ad 2. respōdetur, eos religiosos quib. est animarū cura iniuncta, ius habere re- ciendi decimas, non autem illa ratione obligationem soluendi. Reliqui verò de iure communi decimas debent prædia- les, nisi villo sint priuilegio exempti, ut sup̄a citatum est ex c. eo parte. de deci. Ad tertium respōdetur quòd cum in ve- teri testamento Leuitæ quibus decimæ decretæ erant, sub sacerdotum obediētia viuerent, & sacerdotibus non nisi primi- tiæ obuenirent. congruens fuit Dei præ- ceptum, ut decimarum decimam Sum- mo sacerdoti penderent. Qua vtiq̄e nunc ratione Summus Pontifex iusta in- gruēte necessitate decimam decimarum a clero exigere valet. Imò verò vtiq̄e vniuersalis eademq; perpetua toti clero imponeretur: sitamen illa ratione omnis alia occluderetur in perpetuū via & mo- dus alia commentandi iura, aliasq; exco- gitandi artes sustentandi Apostolicā sedem, quibus Ecclesiasticæ leges non pos- sunt non periculosissimè arctari. Ad 4. denique respondetur, quòd etsi decimæ in subsidium etiam pauperum tribuan- tur clericis, qui præcepto misericordiæ ad eleemosinas tenentur erogandas, ta- men quia eiusmodi eleemosinæ ipsorū dispensatione fieri debent, non perinde atq. clerici, à decimis exoluendis paupe- res eximuntur.

Solutio Caiet.

Ad 2. ar- gum.

Ad 3. ar- gum.

Ad 4. ar- gum.

Solutio S. Tho. Replica

Q V Æ S T I O V.

DE PECCATO SIMONIAE
IN GENERE.

S. Tho. 2. 2. quæst. 100.

ARTICVLVS I.

*Utrum simonia sit studiosa voluntas emendi
vend. n. d. q. aliquod spirituale vel spiri-
tuali annexum*E R T I A pars libri p̄sentis
quam post tractatū de sa-
crificijs, alterūq; de obla-
tionib. primitiis, ac deci-
mis, polliciti sumus, est de
simonia: de qua disputat

D. Tho. 2. 2. q. 100. Huius ergo tractatus
prima quæstio, quæ quintū hic hēt locū,
instituitur de simonia in genere: cuius
primus articulus definitionē inuestigat:
nēpe utrū simonia sit studiosa voluntas
emendi, aut vēdēdi aliqd spūale, aut spūa-
li annexū. Et arguit à parte negatiua. Pri-
mū de noīe: Vitiū hoc tā in venditione
consistit, quā in emptione spūaliū. Simō
autem, vt Aētū. 18. videre est, nihil ven-
dere voluit, sed tm̄ Spiritum sanctum e-
mere, non ergo à Simone satis congruē
nomen deducitur, sed cōgruentius duce-
retur à Balaam, qui, vt legitur Num. 22.
Moabitibus suas locauit operas, vt per do-
nū Dei populo malediceret, quā Petrus
in sua can. ca. 2. criminis huius reū facit.
Et rursus Iudas Apostolus: vel à Giesi, q.
vt legitur 4 Reg. 5. Naaman, donum sa-
nitatis precio vendidit. Deberent ergo di-
ci Balaamitæ, aut Giesitæ, cuius Giesi ad
hoc propositum mētio fit. 1. q. 1. can. qui
studet. Imō & Iudas immanius commi-
sit sacrilegium Christum auctorem om-
nium spiritualium chrismatum vendē-
do, q̄ Simon Magus. Secūdō: Multa sunt
spiritualia bona quæ citra simoniæ labē
vendi possunt, vt consilia, vt h̄f can. Non
licet. 1. q. 3. & pariter artes, & naturales
scientiæ, ergo illa non est legitima defini-
tio. Tertiō: Simonia vt ex registro Geor-
g. 1. q. 1. can. cos. legitur hæresis est. Tole-
bilior. n. inquit, est Macedonijs impia hæ-
resis, quam Simoniaci. Illi. n. creaturam

& seruum Dei Patris & filij spiritum san-
ctum deliberando fatentur: isti verō eū-
dem spiritum sanctum efficiunt seruū
suum. Omnis enim domin⁹ quod habet,
si uult, vendit, si seruū, siue aliquid eorū
quæ possidet. Hæresis autem non in vo-
luntate, sed in intellectu est: ergo. In con-
trarium sunt verba can. qui studet. 1. q. 1.
qui studet donum Dei pretio mercari, in
sacro ordine nulla ratione de cetero re-
manere, aut reuocari non posse, dubium
non est. a verbo namque studet, derivat
studiosa voluntas.

Ad quæstionem tribus rēdetur con-
clusionib. prima de noīe, secūda de mate-
ria, ex quibus tertia colligitur de defini-
tione simoniæ. Prima ergo est. Nomē vi-
tij huius à nullo significatius deduci po-
tuit quā a Simone illo mago, cū quo
Petro contētio fuit. Primum, q̄ Balaā, &
Giesi ad historiā veteris testamenti atti-
nent, cuius sacra non conferbant gratiā
vt nostra, atq; adeo non erant tāto gradu
spiritualia. Scđō, q̄ illi gratias tm̄ gratis
datas, vt donū sanitatis, & arcēdi per ma-
ledictionē hostes, O Moabitæ à Balaā pe-
tebant, vendiderunt. Simon aut nihil mi-
nus q̄ ipsū spūm sanctum emere voluit.
Nō quidē in sua persona, nā talis medi-
tatio īsanissima esset, sed eius donū, vt h̄f
1. q. 3. Can. Saluator. puta gratū, facientē
eius gratiā quæ spiritualiū donorū cul-
mē p̄ essentiā tenet. Tertiō, vt ad primū
argū m̄deamus, illi tm̄ vēdiderūt, nihil
ementes. Simon aut emere spūm sanctū
ambiebat, vt venderet. Sic. n. h̄f historia.
Cū vidisset Simon q̄ p̄ impositionē ma-
nus Apostolorū daretur Spiritus sanctus
(dabatur namq; tunc visibiliter) obtulit
ei pecuniā dicens: Date mihi hanc p̄a-
tem, vt cuiusq; impoſuerō manus, acci-
piat Spiritū sanctū, nēpe pretio, quo ob-
latam posset cū vltis pecuniā reſecere, vt
h̄f cod. can. Saluator. Iudas aut cū Chri-
stū auctorem spūalis gratiæ vēdiderit: cu-
ius, cod. can. qui studet. Greg. ad hoc p̄-
positū meminit: tm̄ quia iptum non vē-
didit tanq̄ donum ementibus vtile, imō
vt morte perimendum, non est ab illo no-
men huius sacrilegij tractū, sed à Simone
cogitante emere, ac vendere Spūm san-
ctum, cui oīa tribuuntur diuina dona, cū

Prima
ratio.Secūda
ratio.Tertia
ratio.

1. Arg.

2. Arg.

3. Arg.

dem

demq; ab apostolis ecclesie, sicut Christus
fundatoribus: quare utiq; ecclesia hoc p-
prie inficitur crimine. Itaq; sicut artes à
suis primis inuentoribus nomina sortiri
consueverunt, sic & simonia ab eo, qui pri-
mum eam exegitavit. Secunda conclusio:
Res spirituales sunt propria simonie ma-
teria, sed non cuiusq; generis. Vbi animad-
uertendum est qd spiritus idem est, qd aia-
lium halitus, quæ aspirando, respirandoq;
vivunt: inde autem per similitudinem si-
gnificat quæcunque venti flatum. Sed quæ
ventus, atq; spiritus invisibilia sunt, &
ad sensum incorporea, inde translata est
nomen ad cuncta significandum quæ cor-
porum expertia sunt: ut Deum, angelos,
& animas, ac perinde accidentia spūalia.
Quocirca sunt qui impietate sentiant duo
spiritualium genera distinguunt; alterū
eorum quæ derivantur à spiritu creato,
alterumq; eorū qd ab increato dimanant.
At verò quia et naturalia ab increato ef-
fluunt, in quibus, ut illico patet, si si-
monia non constaret, accommodatius ad
rem seceras alterum genus spiritualiū
naturale: cuiusmodi sunt intellectus, acq;
scientiæ, ac virtutes: alterū verò
supernaturaliū, ut sunt tā gratia gratis
data quā gratum faciens, sacraq; & si-
bi annexa sacerdotia. Quocirca plerique
doctorū arbitrantur spiritualia vniuersa
tā prioris, quā posterioris generis mate-
ria esse simoniæ. Qui subinde doctores
astruunt, vendere scientias, & artes vitium
esse simoniæ. Huius opinionis fuisse Al-
tissiod. lib. 3. tracta. 2. c. 1. c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 7. c. 8. c. 9. c. 10. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100. c. 101. c. 102. c. 103. c. 104. c. 105. c. 106. c. 107. c. 108. c. 109. c. 110. c. 111. c. 112. c. 113. c. 114. c. 115. c. 116. c. 117. c. 118. c. 119. c. 120. c. 121. c. 122. c. 123. c. 124. c. 125. c. 126. c. 127. c. 128. c. 129. c. 130. c. 131. c. 132. c. 133. c. 134. c. 135. c. 136. c. 137. c. 138. c. 139. c. 140. c. 141. c. 142. c. 143. c. 144. c. 145. c. 146. c. 147. c. 148. c. 149. c. 150. c. 151. c. 152. c. 153. c. 154. c. 155. c. 156. c. 157. c. 158. c. 159. c. 160. c. 161. c. 162. c. 163. c. 164. c. 165. c. 166. c. 167. c. 168. c. 169. c. 170. c. 171. c. 172. c. 173. c. 174. c. 175. c. 176. c. 177. c. 178. c. 179. c. 180. c. 181. c. 182. c. 183. c. 184. c. 185. c. 186. c. 187. c. 188. c. 189. c. 190. c. 191. c. 192. c. 193. c. 194. c. 195. c. 196. c. 197. c. 198. c. 199. c. 200. c. 201. c. 202. c. 203. c. 204. c. 205. c. 206. c. 207. c. 208. c. 209. c. 210. c. 211. c. 212. c. 213. c. 214. c. 215. c. 216. c. 217. c. 218. c. 219. c. 220. c. 221. c. 222. c. 223. c. 224. c. 225. c. 226. c. 227. c. 228. c. 229. c. 230. c. 231. c. 232. c. 233. c. 234. c. 235. c. 236. c. 237. c. 238. c. 239. c. 240. c. 241. c. 242. c. 243. c. 244. c. 245. c. 246. c. 247. c. 248. c. 249. c. 250. c. 251. c. 252. c. 253. c. 254. c. 255. c. 256. c. 257. c. 258. c. 259. c. 260. c. 261. c. 262. c. 263. c. 264. c. 265. c. 266. c. 267. c. 268. c. 269. c. 270. c. 271. c. 272. c. 273. c. 274. c. 275. c. 276. c. 277. c. 278. c. 279. c. 280. c. 281. c. 282. c. 283. c. 284. c. 285. c. 286. c. 287. c. 288. c. 289. c. 290. c. 291. c. 292. c. 293. c. 294. c. 295. c. 296. c. 297. c. 298. c. 299. c. 300. c. 301. c. 302. c. 303. c. 304. c. 305. c. 306. c. 307. c. 308. c. 309. c. 310. c. 311. c. 312. c. 313. c. 314. c. 315. c. 316. c. 317. c. 318. c. 319. c. 320. c. 321. c. 322. c. 323. c. 324. c. 325. c. 326. c. 327. c. 328. c. 329. c. 330. c. 331. c. 332. c. 333. c. 334. c. 335. c. 336. c. 337. c. 338. c. 339. c. 340. c. 341. c. 342. c. 343. c. 344. c. 345. c. 346. c. 347. c. 348. c. 349. c. 350. c. 351. c. 352. c. 353. c. 354. c. 355. c. 356. c. 357. c. 358. c. 359. c. 360. c. 361. c. 362. c. 363. c. 364. c. 365. c. 366. c. 367. c. 368. c. 369. c. 370. c. 371. c. 372. c. 373. c. 374. c. 375. c. 376. c. 377. c. 378. c. 379. c. 380. c. 381. c. 382. c. 383. c. 384. c. 385. c. 386. c. 387. c. 388. c. 389. c. 390. c. 391. c. 392. c. 393. c. 394. c. 395. c. 396. c. 397. c. 398. c. 399. c. 400. c. 401. c. 402. c. 403. c. 404. c. 405. c. 406. c. 407. c. 408. c. 409. c. 410. c. 411. c. 412. c. 413. c. 414. c. 415. c. 416. c. 417. c. 418. c. 419. c. 420. c. 421. c. 422. c. 423. c. 424. c. 425. c. 426. c. 427. c. 428. c. 429. c. 430. c. 431. c. 432. c. 433. c. 434. c. 435. c. 436. c. 437. c. 438. c. 439. c. 440. c. 441. c. 442. c. 443. c. 444. c. 445. c. 446. c. 447. c. 448. c. 449. c. 450. c. 451. c. 452. c. 453. c. 454. c. 455. c. 456. c. 457. c. 458. c. 459. c. 460. c. 461. c. 462. c. 463. c. 464. c. 465. c. 466. c. 467. c. 468. c. 469. c. 470. c. 471. c. 472. c. 473. c. 474. c. 475. c. 476. c. 477. c. 478. c. 479. c. 480. c. 481. c. 482. c. 483. c. 484. c. 485. c. 486. c. 487. c. 488. c. 489. c. 490. c. 491. c. 492. c. 493. c. 494. c. 495. c. 496. c. 497. c. 498. c. 499. c. 500. c. 501. c. 502. c. 503. c. 504. c. 505. c. 506. c. 507. c. 508. c. 509. c. 510. c. 511. c. 512. c. 513. c. 514. c. 515. c. 516. c. 517. c. 518. c. 519. c. 520. c. 521. c. 522. c. 523. c. 524. c. 525. c. 526. c. 527. c. 528. c. 529. c. 530. c. 531. c. 532. c. 533. c. 534. c. 535. c. 536. c. 537. c. 538. c. 539. c. 540. c. 541. c. 542. c. 543. c. 544. c. 545. c. 546. c. 547. c. 548. c. 549. c. 550. c. 551. c. 552. c. 553. c. 554. c. 555. c. 556. c. 557. c. 558. c. 559. c. 560. c. 561. c. 562. c. 563. c. 564. c. 565. c. 566. c. 567. c. 568. c. 569. c. 570. c. 571. c. 572. c. 573. c. 574. c. 575. c. 576. c. 577. c. 578. c. 579. c. 580. c. 581. c. 582. c. 583. c. 584. c. 585. c. 586. c. 587. c. 588. c. 589. c. 590. c. 591. c. 592. c. 593. c. 594. c. 595. c. 596. c. 597. c. 598. c. 599. c. 600. c. 601. c. 602. c. 603. c. 604. c. 605. c. 606. c. 607. c. 608. c. 609. c. 610. c. 611. c. 612. c. 613. c. 614. c. 615. c. 616. c. 617. c. 618. c. 619. c. 620. c. 621. c. 622. c. 623. c. 624. c. 625. c. 626. c. 627. c. 628. c. 629. c. 630. c. 631. c. 632. c. 633. c. 634. c. 635. c. 636. c. 637. c. 638. c. 639. c. 640. c. 641. c. 642. c. 643. c. 644. c. 645. c. 646. c. 647. c. 648. c. 649. c. 650. c. 651. c. 652. c. 653. c. 654. c. 655. c. 656. c. 657. c. 658. c. 659. c. 660. c. 661. c. 662. c. 663. c. 664. c. 665. c. 666. c. 667. c. 668. c. 669. c. 670. c. 671. c. 672. c. 673. c. 674. c. 675. c. 676. c. 677. c. 678. c. 679. c. 680. c. 681. c. 682. c. 683. c. 684. c. 685. c. 686. c. 687. c. 688. c. 689. c. 690. c. 691. c. 692. c. 693. c. 694. c. 695. c. 696. c. 697. c. 698. c. 699. c. 700. c. 701. c. 702. c. 703. c. 704. c. 705. c. 706. c. 707. c. 708. c. 709. c. 710. c. 711. c. 712. c. 713. c. 714. c. 715. c. 716. c. 717. c. 718. c. 719. c. 720. c. 721. c. 722. c. 723. c. 724. c. 725. c. 726. c. 727. c. 728. c. 729. c. 730. c. 731. c. 732. c. 733. c. 734. c. 735. c. 736. c. 737. c. 738. c. 739. c. 740. c. 741. c. 742. c. 743. c. 744. c. 745. c. 746. c. 747. c. 748. c. 749. c. 750. c. 751. c. 752. c. 753. c. 754. c. 755. c. 756. c. 757. c. 758. c. 759. c. 760. c. 761. c. 762. c. 763. c. 764. c. 765. c. 766. c. 767. c. 768. c. 769. c. 770. c. 771. c. 772. c. 773. c. 774. c. 775. c. 776. c. 777. c. 778. c. 779. c. 780. c. 781. c. 782. c. 783. c. 784. c. 785. c. 786. c. 787. c. 788. c. 789. c. 790. c. 791. c. 792. c. 793. c. 794. c. 795. c. 796. c. 797. c. 798. c. 799. c. 800. c. 801. c. 802. c. 803. c. 804. c. 805. c. 806. c. 807. c. 808. c. 809. c. 810. c. 811. c. 812. c. 813. c. 814. c. 815. c. 816. c. 817. c. 818. c. 819. c. 820. c. 821. c. 822. c. 823. c. 824. c. 825. c. 826. c. 827. c. 828. c. 829. c. 830. c. 831. c. 832. c. 833. c. 834. c. 835. c. 836. c. 837. c. 838. c. 839. c. 840. c. 841. c. 842. c. 843. c. 844. c. 845. c. 846. c. 847. c. 848. c. 849. c. 850. c. 851. c. 852. c. 853. c. 854. c. 855. c. 856. c. 857. c. 858. c. 859. c. 860. c. 861. c. 862. c. 863. c. 864. c. 865. c. 866. c. 867. c. 868. c. 869. c. 870. c. 871. c. 872. c. 873. c. 874. c. 875. c. 876. c. 877. c. 878. c. 879. c. 880. c. 881. c. 882. c. 883. c. 884. c. 885. c. 886. c. 887. c. 888. c. 889. c. 890. c. 891. c. 892. c. 893. c. 894. c. 895. c. 896. c. 897. c. 898. c. 899. c. 900. c. 901. c. 902. c. 903. c. 904. c. 905. c. 906. c. 907. c. 908. c. 909. c. 910. c. 911. c. 912. c. 913. c. 914. c. 915. c. 916. c. 917. c. 918. c. 919. c. 920. c. 921. c. 922. c. 923. c. 924. c. 925. c. 926. c. 927. c. 928. c. 929. c. 930. c. 931. c. 932. c. 933. c. 934. c. 935. c. 936. c. 937. c. 938. c. 939. c. 940. c. 941. c. 942. c. 943. c. 944. c. 945. c. 946. c. 947. c. 948. c. 949. c. 950. c. 951. c. 952. c. 953. c. 954. c. 955. c. 956. c. 957. c. 958. c. 959. c. 960. c. 961. c. 962. c. 963. c. 964. c. 965. c. 966. c. 967. c. 968. c. 969. c. 970. c. 971. c. 972. c. 973. c. 974. c. 975. c. 976. c. 977. c. 978. c. 979. c. 980. c. 981. c. 982. c. 983. c. 984. c. 985. c. 986. c. 987. c. 988. c. 989. c. 990. c. 991. c. 992. c. 993. c. 994. c. 995. c. 996. c. 997. c. 998. c. 999. c. 1000. c. 1001. c. 1002. c. 1003. c. 1004. c. 1005. c. 1006. c. 1007. c. 1008. c. 1009. c. 1010. c. 1011. c. 1012. c. 1013. c. 1014. c. 1015. c. 1016. c. 1017. c. 1018. c. 1019. c. 1020. c. 1021. c. 1022. c. 1023. c. 1024. c. 1025. c. 1026. c. 1027. c. 1028. c. 1029. c. 1030. c. 1031. c. 1032. c. 1033. c. 1034. c. 1035. c. 1036. c. 1037. c. 1038. c. 1039. c. 1040. c. 1041. c. 1042. c. 1043. c. 1044. c. 1045. c. 1046. c. 1047. c. 1048. c. 1049. c. 1050. c. 1051. c. 1052. c. 1053. c. 1054. c. 1055. c. 1056. c. 1057. c. 1058. c. 1059. c. 1060. c. 1061. c. 1062. c. 1063. c. 1064. c. 1065. c. 1066. c. 1067. c. 1068. c. 1069. c. 1070. c. 1071. c. 1072. c. 1073. c. 1074. c. 1075. c. 1076. c. 1077. c. 1078. c. 1079. c. 1080. c. 1081. c. 1082. c. 1083. c. 1084. c. 1085. c. 1086. c. 1087. c. 1088. c. 1089. c. 1090. c. 1091. c. 1092. c. 1093. c. 1094. c. 1095. c. 1096. c. 1097. c. 1098. c. 1099. c. 1100. c. 1101. c. 1102. c. 1103. c. 1104. c. 1105. c. 1106. c. 1107. c. 1108. c. 1109. c. 1110. c. 1111. c. 1112. c. 1113. c. 1114. c. 1115. c. 1116. c. 1117. c. 1118. c. 1119. c. 1120. c. 1121. c. 1122. c. 1123. c. 1124. c. 1125. c. 1126. c. 1127. c. 1128. c. 1129. c. 1130. c. 1131. c. 1132. c. 1133. c. 1134. c. 1135. c. 1136. c. 1137. c. 1138. c. 1139. c. 1140. c. 1141. c. 1142. c. 1143. c. 1144. c. 1145. c. 1146. c. 1147. c. 1148. c. 1149. c. 1150. c. 1151. c. 1152. c. 1153. c. 1154. c. 1155. c. 1156. c. 1157. c. 1158. c. 1159. c. 1160. c. 1161. c. 1162. c. 1163. c. 1164. c. 1165. c. 1166. c. 1167. c. 1168. c. 1169. c. 1170. c. 1171. c. 1172. c. 1173. c. 1174. c. 1175. c. 1176. c. 1177. c. 1178. c. 1179. c. 1180. c. 1181. c. 1182. c. 1183. c. 1184. c. 1185. c. 1186. c. 1187. c. 1188. c. 1189. c. 1190. c. 1191. c. 1192. c. 1193. c. 1194. c. 1195. c. 1196. c. 1197. c. 1198. c. 1199. c. 1200. c. 1201. c. 1202. c. 1203. c. 1204. c. 1205. c. 1206. c. 1207. c. 1208. c. 1209. c. 1210. c. 1211. c. 1212. c. 1213. c. 1214. c. 1215. c. 1216. c. 1217. c. 1218. c. 1219. c. 1220. c. 1221. c. 1222. c. 1223. c. 1224. c. 1225. c. 1226. c. 1227. c. 1228. c. 1229. c. 1230. c. 1231. c. 1232. c. 1233. c. 1234. c. 1235. c. 1236. c. 1237. c. 1238. c. 1239. c. 1240. c. 1241. c. 1242. c. 1243. c. 1244. c. 1245. c. 1246. c. 1247. c. 1248. c. 1249. c. 1250. c. 1251. c. 1252. c. 1253. c. 1254. c. 1255. c. 1256. c. 1257. c. 1258. c. 1259. c. 1260. c. 1261. c. 1262. c. 1263. c. 1264. c. 1265. c. 1266. c. 1267. c. 1268. c. 1269. c. 1270. c. 1271. c. 1272. c. 1273. c. 1274. c. 1275. c. 1276. c. 1277. c. 1278. c. 1279. c. 1280. c. 1281. c. 1282. c. 1283. c. 1284. c. 1285. c. 1286. c. 1287. c. 1288. c. 1289. c. 1290. c. 1291. c. 1292. c. 1293. c. 1294. c. 1295. c. 1296. c. 1297. c. 1298. c. 1299. c. 1300. c. 1301. c. 1302. c. 1303. c. 1304. c. 1305. c. 1306. c. 1307. c. 1308. c. 1309. c. 1310. c. 1311. c. 1312. c. 1313. c. 1314. c. 1315. c. 1316. c. 1317. c. 1318. c. 1319. c. 1320. c. 1321. c. 1322. c. 1323. c. 1324. c. 1325. c. 1326. c. 1327. c. 1328. c. 1329. c. 1330. c. 1331. c. 1332. c. 1333. c. 1334. c. 1335. c. 1336. c. 1337. c. 1338. c. 1339. c. 1340. c. 1341. c. 1342. c. 1343. c. 1344. c. 1345. c. 1346. c. 1347. c. 1348. c. 1349. c. 1350. c. 1351. c. 1352. c. 1353. c. 1354. c. 1355. c. 1356. c. 1357. c. 1358. c. 1359. c. 1360. c. 1361. c. 1362. c. 1363. c. 1364. c. 1365. c. 1366. c. 1367. c. 1368. c. 1369. c. 1370. c. 1371. c. 1372. c. 1373. c. 1374. c. 1375. c. 1376. c. 1377. c. 1378. c. 1379. c. 1380. c. 1381. c. 1382. c. 1383. c. 1384. c. 1385. c. 1386. c. 1387. c. 1388. c. 1389. c. 1390. c. 1391. c. 1392. c. 1393. c. 1394. c. 1395. c. 1396. c. 1397. c. 1398. c. 1399. c. 1400. c. 1401. c. 1402. c. 1403. c. 1404. c. 1405. c. 1406. c. 1407. c. 1408. c. 1409. c. 1410. c. 1411. c. 1412. c. 1413. c. 1414. c. 1415. c. 1416. c. 1417. c. 1418. c. 1419. c. 1420. c. 1421. c. 1422. c. 1423. c. 1424. c. 1425. c. 1426. c. 1427. c. 1428. c. 1429. c. 1430. c. 1431. c. 1432. c. 1433. c. 1434. c. 1435. c. 1436. c. 1437. c. 1438. c. 1439. c. 1440. c. 1441. c. 1442. c. 1443. c. 1444. c. 1445. c. 1446. c. 1447. c. 1448. c. 1449. c. 1450. c. 1451. c. 1452. c. 1453. c. 1454. c. 1455. c. 1456. c. 1457. c. 1458. c. 1459. c. 1460. c. 1461. c. 1462. c. 1463. c. 1464. c. 1465. c. 1466. c. 1467. c. 1468. c. 1469. c. 1470. c. 1471. c. 1472. c. 1473. c. 1474. c. 1475. c. 1476. c. 1477. c. 1478. c. 1479. c. 1480. c. 1481. c. 1482. c. 1483. c. 1484. c. 1485. c. 1486. c. 1487. c. 1488. c. 1489. c. 1490. c. 1491. c. 1492. c. 1493. c. 1494. c. 1495. c. 1496. c. 1497. c. 1498. c. 1499. c. 1500. c. 1501. c. 1502. c. 1503. c. 1504. c. 1505. c. 1506. c. 1507. c. 1508. c. 1509. c. 1510. c. 1511. c. 1512. c. 1513. c. 1514. c. 1515. c. 1516. c. 1517. c. 1518. c. 1519. c. 1520. c. 1521. c. 1522. c. 1523. c. 1524. c. 1525. c. 1526. c. 1527. c. 1528. c. 1529. c. 1530. c. 1531. c. 1532. c. 1533. c. 1534. c. 1535. c. 1536. c. 1537. c. 1538. c. 1539. c. 1540. c. 1541. c. 1542. c. 1543. c. 1544. c. 1545. c. 1546. c. 1547. c. 1548. c. 1549. c. 1550. c. 1551. c. 1552. c. 1553. c. 1554. c. 1555. c. 1556. c. 1557. c. 1558. c. 1559. c. 1560. c. 1561. c. 1562. c. 1563. c. 1564. c. 1565. c. 1566. c. 1567. c. 1568. c. 1569. c. 1570. c. 1571. c. 1572. c. 1573. c. 1574. c. 1575. c. 1576. c. 1577. c. 1578. c. 1579. c. 1580. c. 1581. c. 1582. c. 1583. c. 1584. c. 1585. c. 1586. c. 1587. c. 1588. c. 1589. c. 1590. c. 1591. c. 1592. c. 1593. c. 1594. c. 1595. c. 1596. c. 1597. c. 1598. c. 1599. c. 1600. c. 160

**Tertia
ratio.**

vbi ait, Ipse vos docebit nra, aliter vero naturales, & certe has vendere non est simonia, quia neq; gratis habentibus datur, vt gratis non habentibus communi-
centur. Tertiò arguitur: Si nõ liceret huiusmodi scientias vendere, fieret consequens, vt neq; liceret pro labore pretiũ recipere, quo doctor docẽdo defudat. Nã qñ res verè spũali est, vt sacri administratio, neq; pro labore licet quidpiam recipere, idem quippe esset recipere pretium pro labore baptizandi, seu ministrandi ordines sacros, & recipere pro ipso opere, quod est administratio sacramenti: labor .n. non distinguitur ab opere. Quomodo autem factorũ ministris recipere alimoniam liceat, infra patebit.

**Postrema
ratio.**

Et postremò qñ spũale spũali annexum est, non licet pro illa auctius suscipere pretiũ, quàm sine illo spũali valeret, non inquam, licet calicẽ, aut vestes sacras pluri vendere, q̃ si non essent consecratę licet aut, vt manifestum est, pretiosius vendere vnã scientiam, q̃ aliam, quamuis minus laboris fuerit ibi impensum. Imò vnus atq; idem doctor, quo doctior, etiã si minores fecerit sumptus, minoresque exhausserit labores, pretiosius suas locare operas potest ad docẽdum. Quare etiam si sine labore posset suam scientiam in alium transfundere, sicut statũ, posset pretiũ recipere. Illud at Prou. 23. nihil cõtra nos pugnat. Imò quod hĩ illic est. Veritate eme, & noli sapientiã vendere, ac si dixisset, tanti est pretii vt qui non habet, emere illã debeat, & qui habet nunquam vendere, i. nunquam illa privari. Et glos. illa c. Non licet. aduersatur textui: quippe quo asseritur q̃ põt aduocatus vendere suũ consiliũ, & patronatus suũ patrociniũ. Et ibidem tenuit S. Th. 2. 2. q. 71. vbi vř reuocasse suã snĩam quã in quarto Alexadrũ sequutus asseruerat. Quare impetinus est ad labores recurrere, qui in docendo hauriuntur. At verò de Theologia

Quæst. peculiariter dubitatur, p̃p̃ea q̃ vř prioris de modo spũalis, per donũ .n. Spiritus sancti, panduntur Scripturę, quę sunt Theologiae principia. Attñ neq; hanc scientiã pretio de cathedra scholarib. pręlegere, simonia est: etiam si citra vllum laborẽ & expensas fiat: hęc .n. accidentaria sunt.

Et ratio est, q̃ licet fides, & arcanorũ re-
velatio donũ Dei sit, scientia tñ Theologia humano sudore conquiritur. Quocirca q̃ Host. ait super ea. Nonnullis. de magis. nempe Theologo publicum habenti salariũ non licere pro extraordinaria lectione quidquã recipere, alioqui simoniã cõmittere: gratis dictum est, & absq; vlla rōne Quid .n. quærẽ refert, salariumne publicũ recipias an peculiarem mercedẽ pro peculiari lectione? Hoc aut est verũ q̃ concionatori, theologiam de suggesto doceti, neutiq; citra simoniã licet prędicationis pretiũ ex conuentione recipere. Et rō discriminis est: quia Theologia tñ mō intellectu erudit, sicuti aliarũ quælibet scientia: prędictio verò per se ad aia rũ salutẽ fit, cõmouendosq; sursum aios. Et iñ pertinet ad donũ prophetiæ: quod Paulus ad Corin. 12. inter alia connumerat. Licet autẽ prędicatori sustentationis subsidium sicut ceteris ecclesię ministris recipere. Colligamus ergo, spirituale in definitione simoniæ non accipi pro naturali munere, sed pro spupernaturali, hoc est pro gr̃a & sacris, atq; alijs Spiritus Sã donis, quę ad æternam nos sclicitatem promouẽt. Appositio autem illa vel spirituali annexum, illa significat, q̃ non per se, sed per ordinẽ ad spiritualia idem contrahunt nomen, vtpote sacerdotia, & prębendę, quę sunt sacerdotum stipendia, & ius patronatus, atq; alia iura eligendi ecclesiastica supposita. Ex his fit cõsequẽs (id quod asseritã snĩam euidentius cõfirmat) q̃ dare aliquid spũale pro doctrina alicuius scientiæ, quãtũlibet sit Theologia, est simonia: vt si episcop⁹ ordines, aut beneficium Doctori conferat, vt ipsũ doceat. Confert .n. tunc spũale pro doctrina, quę est pecunia æstimabilis Per hęc rursus dirimitur lis alia quam doctores contestari solent, vtrum extra ecclesiam apud infideles cõtingere possit simonia. A parte .n. affirmatiua existit argumẽtũ quod inter illos est sacerdotium, quo secundum ipsorum iudicium Deum colũt, altera .n. ergo si illud vendunt est simonia. A parte autem negatiua offertur alterum nihil infirmius, quod apud illos nihil est propriè spirituale. Duran. ergo, & Palu. respondent vere illos non committere simo-

Prędicatori euangelico nõ licet p̃ munitionis: tñ ex conuentione recipere Corollarium.

Quæst. Arg. part. affirmatiue.

simoniam, sed solū quātum ad suam estimationē. Nihilominus cū distinctiōne est meditatus rēdendum. Enimuerō ante Christi aduentum extra dubiū est, inter patres veteris testamenti verē committi potuisse simoniam. Erat. n. tunc verum donum prophetiæ, qđ si vēderetur, simonia fuisset vt patet ex verbis Hieronymi quæ citantur can. Nunquā. 1. q. 1. Item & eorum sacerdotium, quanq̃ per illud nulla tūc cōferretur gratia, spirituale tñ donum erat, ad diuinum pertinens cultum. Quare Ieroboam 3. Regum 13. infimulatur, qđ sacerdotes pretio crearet. Quin verō & lege naturæ erat sacerdotiū, quale fuit Melchisedec: & quidem p illo seculo legitimū: qđ perinde si pretio cōferretur, simonia emergeret. Spirituale. n. suo modo cēsetur, qđquid Deus & natura quocunq; mortalium statu, p animarum salute ad Dei cultū instituit. Ad verō post Christianum redēptionem nil iam extra ecclesiam superest, quod sit legitimē spirituale: nisi si fortē sunt qui inuincibili ignorantia legis nostræ laborant. Illos. n. eadē excusat ignorātia, si naturalibus tñ ritibus vtantur. Quocirca extra ecclesiam iā nulla esse potest simonia, nisi fm humanā estimationē. Tertia demum cōclusio est, quam de definitione pmissimus. Probē illa præfixa definitione exprimitur natura simonię. Probatur: Definitio illa & obiectū vñ vitiū vel virtus speciē sortitur, explicat, & pariter subiectū eius & modum: ergo bona est. De obiecto quidem ita constat: subiectum verō iniustitiæ, ac perinde iniustitię, omniumq; eius partium est voluntas: vt S. Tho. 1. 2. q. 56 sapienter fm Aristotē docuit. Hoc. n. interest inter virtutes quę hominem in ordine ad seipsum cōponūt, atq; illas quę ipsum disponunt in ordine ad alterū: qđ cum volūtas ad propriū personæ bonum per se sit propēsa & determinata, respectu illius boni qui nulla virtute indiget præter illas quę sunt in potentijs, quę affectionibus passionibus quę turbant. Enimvero si nulla esset passio neq; in irascibili neq; in concupiscibili, nulla esset in volūtate difficultas parēdi rōni. Ob idq; temperantia in concupiscibili sita est, fortitudo in irascibili: q̃

bus eiusmodi morbi turbidiq; affectus sedant vt 2. Eth. auctor est Aristot. At verō qm̃ hominis voluntas non sic per se est affecta, & propēsa in alienū bonū, sit vt quāuis nulla patiatur sensuales affectiones, virtutib. nihilominus indigeat ad persoluenda proximis debita officia. Sed est tñ contrarium argm̃ apud Scotum in 3. dist. 13. illa potentia est virtutis ac vitiij sedes, cuius actione cōsummat rō laudis, & vituperij, seu meriti & demeriti: hæc aut potētia est voluntas, vt pote cuius electione tam virtus q̃ peccatum consummatur: ergo illa est oīum virtutum subiectum. Negamus tñ cum Aristotele priorem pmissam. Hæc. n. opinio non S. Tho. tñ, immo manifestissimē est Arist. Eth. Non ergo virtus in ea potētia est quę electionē facit, aliās fides esset in voluntate: quippe in cuius assensione consistit eius meritum: sed debet potius existere in illa potentia in qua tota consistit difficultas bene eligendi: & certē affectionibus appetitus sensitiui patet liberrimē sit voluntatis electio: atque hac rōne virt⁹ est habitus electiuus. Ad propositum ergo cum iustitia sit virtus ad alterum, sit vt in volūtate sedeat: vt Arist. 5. Ethico. docet: atq; adeo religio, & similes. Cum ergo simonia vitiū sit & iniustitiæ, contra religionem, consequitur vt sit in voluntate: ob idque in definitione dī studiosa voluntas. Quod si arguas auaritiā causā esse simoniæ, vtpote quę iustitiæ officijs obstitit: auaritia aut est in concupiscibili: Rndetur, non esse renuendum, quin alia vitia sint a quibus simonia impere: elicitur tñ ab illo qđ est in voluntate. Existit aut alterum argm̃ aduersus id qđ dī, studiosa: Nam cū studio peccare idem sit qđ peccare ex malitia: tale aut peccatum sit cōtra Spiritum sanctum, consequens fieret simoniā in vniversum esse peccatum in Spiritum sanctum: qđ nemo cōcessit vnquam. Rndetur id nō significare, studiosa, qđ ex malitia, sed id qđ consultō, puta qđ non excusatur ignorantia: imō sciēter sit vel ex malitia, vel ex passione: Panor. aut super c. Nemo. de simonia. Hostiensensem sequutus addit definitioni vt opere emptio subsequatur, idemque ait Richar.

Argu-
Scoti.

Solutio

Obie-
ctio.

Respon-
sio.

Argu-
mētum
secūdū.

Solutio

Panor.
Hostiē.

Hiero.

Solutio
quæstio
na.

Tertia
cōclu-
sio.

Richar. Richar. sequutus glossam d.c. qui studet quæ ait cum effectu. At nō hoc esset nomen ad solam externam simoniam ar-
etate: cum tñ ex quo eōdē sit et interne. Nam vt infra patebit, peccatum simo-
niæ intus committitur, et ad restitutio-
nem obligans. Consultius ergo dī, stu-
diofa voluntas, absq; adiectione. Sub il-
lis aut verbis emendi & vendendi, cun-
ctos vsurarios contractus intelligito: pu-
ta permutationem & cambia præben-
darum sine auctoritate Pontificis, atque
alia obsequia q̄ loco pretij existimantur.

Ad ter- Ex his ergo quæ dicta sunt: primo se-
tium. cundoq; capitali argō satis factū est. Ad
tertium aut quo verbis Greg. argueba-
tur, simoniam hæresim esse, atq; adeo in
intellectu existere. S. Tho. duo dat rñsa.
Prius, q̄ etsi simoniacus nō sit ppriè hæ-
reticus, qm̄ absq; intellectus errore pōt
pæ avaritia in hoc vitium labi: tñ re ipsa
& facto profiteri vñ dñum Spiritus san-
cti esse penes hoīes: qui est hæreticus er-
ror. Atq; hoc quidem tñsum amplexus
est Gratianus in cano. ventum. 1. q. 1. Se-
cundò, ac si nō satis sibi hoc placeret di-
cit S. Thom. Simonem Magum præterq̄
voluit Spiritum sanctum commercere hæ-
reticum et fuisse, in eo q̄ credidit mundū
non fuisse à Deo creatum. At nō pp hoc
simoniaci non dicerentur hæretici: quo
tñ scito crebriò inuruntur in iure. Et iō
forsan dicendum est, q̄ Simon ille ppea
voluit Spiritum sanctum emere, q̄ credi-
dit esse venalem, & pretio posse ab Apo-
stolis dari: quod quidem apostolica re-
sponsio palam docet, Pecunia tua tecū
sit in perditionem: qm̄ donum Dei exi-
stimasti, hoc est credidisti, pecunia possi-
deri. A qua porro hæresi tanq̄ à proprio
fonte vitium ipsum nomen contraxit.

ARTICVLVS II.

*Verum vitium simonia genere suo sit pec-
catum mortale.*

1. Arg. S Vpposita definitione simoniæ qua-
ritur de eius qualitate, an sit morta-
le crimen. Et arguitur à parte negatiua:
Inter cuncta spūalia quæ creata sunt, re-
gnum cœlo. ū culmen tenet: vtpote quo
cætera alia referuntur: ipsum autem ven-

abile est. Vnde Greg Regnū cœlorum Greg
tñ valet quantum habes: ergo non est si-
monia velle emere aliquod spirituale.

2. Arg. Secundò: Si simonia genere suo pecca-
tū esset: sequeretur q̄ et Papa spūalia
vendens eodē vitio cōmacularetur:
fertur tñ non posse esse simoniacū: quia
princeps nō ligat suis legibus. ff de legi-
bus, l. Princeps. ergo non est genere suo
mortale. Tertiò: Spūalia cābire, videlicet
vñ pro alio permutare, vt calicem pro
ara: quinimo sacm pro sacro: vt si sacer-
dos nollit alterius sacerdotis confessio-
nē audire, nisi vicissim audiret illē suā:
aut si cathecumenus nollit alterū bapti-
zare nisi cū pacto vt se mutuo baptiza-
rent, nō apparet esse simoniam. ergo nec
spiritualia vendere. In contrarium aut
sunt sacri can. Habēt. n. in regesto Greg.
quod Paschalis 2. refert prima, q. 3. Alta-
re, vel decimas, vel Spiritum sanctū eme-
re, vel vendere, simoniacam hæresim esse
nullus fidelium ignoret, & dī hæresis ad
exaggerandum eius grauitatem. & c. si-
cut. de simonia. Simoniacæ pestis sua
magnitudine alios morbos vincit. & ca.
proximo. Tāta est labes huius criminis,
q̄ etiam serui aduersus dños, & quilibet
criminosi admittuntur ad accusationē.

Ad qñem, vnica eademq; cūctis rece-
ptissima cōclusionē rñdetur. Simonia est
genere suo crimen mortale. Probat: spon-
sio re-
Emer aut vñdere id qđ nullo pretio vñ-
ua.
dibile est, genere suo est mortale crimē: Prima
vt sub titulo de vsur. dicebamus. Nā cū ratio cō-
cluso-
sit iustitiæ contrarium, quæ virtus reipu-
blicæ q̄ maximè est necessaria, sit sub in-
nia.
de vt et sit contrarium charitatis, in quo
rō cōsistit peccati mortalis. Excresecit tñ
vitiositas in simonia rōne contaminatæ,
religionis. Probat aut minor ex tripli-
ci loco. Primo ex rōne obiecti, Res enim
quæ modo supra exposito spiritualia
sunt, nullo æstimari possunt terreno pre-
tio: vtpote quōd supernaturalia sunt in-
ter quæ est terrena, nulla est proportio.
Vnde de diuina sapientia. Prouer 3. asse-
ritur: Pretiosior est cunctis opibus: & oīa
quæ desiderantur, huic non valent com-
parari. Quod vtiq; respiciens Petrus ait
Mago illi: Pecunia tua tecum sit in perdi-
tionem: quoniam donum Dei existimasti
pecunia

Secūda. pecunia possideri id est, æstimari. Secundo idem ex eo probatur quod etsi spiritualia per se venalia essent, neutiquam tamen possent à præfectis ecclesiæ vendi: nemo enim iuste rem vendit nisi cuius est dominus. Si enim œconomus rem patris familias iniussu illius distraheret, iniquus esset: Præfecti autem ecclesiæ non habent spiritualium dominium, sed sunt meri dispensatores, secundum Pauli confessionem. 2. ad Corint 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Tertiò idem ex origine con-

Tertia ratio. firmatur, qua spiritualia nobis obveniunt. Id. n. quod gratuito à Deo collatum est, non quidem in peculiare commodum illius cui confertur, sed in bonum publicum totius ecclesiæ, nemo potest iuste vendicare: quia non est suum, sed illorum quibus vendit: alia autem sunt spiritualia dona Dei. Atq; hoc Christus admonitos curavit Apostolos. Matth. 10. vbi ait Gratis accepistis, gratis date. Idq; illo verbo denotavit, Luc. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudens? Fidelis scilicet, ut qd gratis accepit, gratis largiatur: & prudens: hoc est, qui oculato iudicio merita personarum discernat, ut pro cuiusque dignitate cuncta dispense. Fit ergo ex his consequens simoniam, peccatum esse non solum contra iustitiam, verum & ratione materiæ, quæ spiritualis est contra religionem.

Simonia naturalis, Ob idq; adeò nuncupatur sacrilegium nam læsio est sacrarum rerum. Hic primò omnium circa conclusionem hanc cum suis rationibus investigandum occurrit quoniam iure simonia sit prohibita, utrum diuino iure, an et naturali? Ad quam quidem dubitationem peruia est responsio, simoniam spiritualium donorum supernaturalium, tam naturali iure q̃ diuino esse prohibita. Et quidem ius diuinum in utroq; testamento manifestum extat. Nam Matth. 10. connumeratis eiusmodi donis subdit Christus: Gratis accepistis, gratis date. Et Ioan 2. in figuram eius, flagello eiecit ementes & vendentes columbas ex templo. Columba namque Spiritum sanctum, eiusq; dona significat. Et Actuum 8. idem patet in historia quæ Petro aduersus Simonem contigit. Et Numeri. 22. idem notatur in historia Balaam, quem cum donum Dei ven-

dentem obinrgat, tum Petrus, tum etiam Iudas in sua Canonica. Tamen postea diuinitus admonitus: non fecit quod Moabitæ volebant. Et Ieroboam 3. Reg. 13. reus fit quod sacerdotes pecunia creabatur: quauis illi non essent verè sacerdotes, sed Balaam. Et 4. Reg. 5. opprobrio etiam datur Giesi quod pro dono sanitatis quidquam receperit. An verò sit etiam contra ius naturæ dubium idcirco est quod spiritualia quæ eius sunt materia res sunt supernaturalis, ad quas naturalis lex non videtur pertinere: nam hac ratione præcepta sacramentorum non sunt naturalia, sed supra. Nihilominus contrarium est ad prohibendum. Idque inde primo probatur quod tam ius omne diuinum in euangelico expressum præter partem illam, quæ ad fidei sacramenta pertinet, nihil continet, nisi quæ iure naturali necessaria sunt. Atque hæc una est ratio cur dicatur lex libertatis, ut lib. 2. q. vlti adnotauimus, arti. 1. Cum ergo simonia prohibitio ad sacramenta non pertineat, sit ut in Euangelio non nisi tanquam res naturalis sit prohibita. Secundo id rationes confirmant, quibus peruersitas simoniæ demonstratur. Nam etsi spiritualia bona supernaturalia sint, tamen quia natura sua non sunt venalia, neq; Antistites ecclesiæ domini eorum sunt: sed gratis acceperunt, gratis dare debent: ius ipsum naturæ eorum venditioni reclamatur. Et tertiò, nisi iure naturæ prohibita esset, Balaam non peccasset vendens, neq; Res Moabitarum emens quia Gentiles erant: qui non alio q̃ naturali iure tenebantur. Quin verò eadem ratione neque Simon Magus peccasset, quoniā cum in Christianismo neophytus esset, nisi ius naturæ suum ausum condemnasset, poterat euangelici mandati ignorantia excusare. Ad argumentum ergo in contrarium negatur consequentia. Materia simoniæ sit talis iure diuino: ergo ipsa non est contra ius naturæ. Et est meditanda consequentiæ fallacia. Nam vnde cumque res fiat spiritualis, sit subinde, ut non sit venalis: venum autem exponere quod venale non est, ius naturæ vetat. Aliquantulo autem Dubita grauior dubitandi ratio existit, utrum alio qua sit simonia quæ neque diuino iuri neque naturali contraria sit, sed solum

Soto, de Iust & iure. H H h quia

Glossa.

quia humano iure est inhibita. Rationē quippe hanc dubitādū offert nobis glossa in c. ex parte. j. de off. deleg. quæ distinguit inter simoniā prohibita, quia mala est, ut est illa quæ iure euangelico talis est, atq; aliā q̄ non est mala nisi quia iure positivo prohibita: quæ subinde distinctio Doctoribus canonici iuris solennis est: ut est videre apud Siluest. in verbo, simonia. §. 4.

Durandus.

Quin verò & multis Theologis. Durandus aut in 4. dist. 25. q. 5. duabus rōnibus hanc distinctionē refellit, nullā nimirū admittens simoniā cōtra ius mere positivū.

Prima.

rō. Durandi.

Prior est: Circa illud quod non est per se malū nisi quia prohibētū, peccare nec cōtingit nisi peccato inobedientiæ: ut dū tibi Præpositus rem aliā indifferentē iussit, si nō pareas, nihil aliud q̄ inobediētia: si ergo illa est humana prohibitio, ne hoc aut illud vēdas inobedientia erit non parere, non aut simonia. Posterior eius rō est, q̄ simonia est rei spiritualis veditio: ecclesia aut nō pōt rerum naturas mutare ut facias spūale quod antea nō erat: nam hoc ad solum pertinet ius diuinum. Nihil lo fecius medio modo inter has opinio-

Ecclesia.

pōt ali-
quid fa-
cere spi-
rituale,
qd pri⁹
nō erat.

nes censendum est. Primū. n. contra secundam rationem Durandi certum est posse ecclesiam aliquid facere spūale quod iure diuino non erat. Hoc patet in consecratione ecclesiæ, & aræ, & in benedictionibus calicum, corporalium, & ornamentorum. Hæc. n. iure diuino spūalia nō sunt.

Nam quantum ad rei essentiam, consecratio corporis & sanguinis Christi fieri posset et si vasa & ornamenta non essent consecrata aut benedicta.

Secūda.

asser-
tio.

Rō asser-

monis.

Secunda assertio. Nihilominus horum venditio, & emptio, si rōne consecrationis plures vendantur, q̄ res ipsa valet, est simonia contra ius diuinum & naturale. Nam utrunq; ius prohibet quod venale non est pretio vendi. cū ergo illud sit spirituale: quāuis iure positivo factū sit spirituale, iuri nihilominus diuino & naturali repugnat eius veditio. Et confirmatur: quia qui vendit benedictionem calicis aut aquam benedictā vendit certē id quod gratuito donatur in bonum publicum: est ergo hmoi simonia iure diuino prohibita. Secundo ad idem ar-

Secūda.

ratio ad

idem.

guitur. Minores ordines non sunt de iure diuino: quin verò neq; diaconatus habeba-

tur o. im vt ordo sacer: quod patet ex verbis Innocentij III. in c. a multis de etat. & qualitat. ord. præf. sed sunt de iure mere positivo, & tū ista vendere est peccatum si moniæ iure diuino prohibita: ergo licet res iure positivo fiat sacra, nihilominus eius venditio est cōtra ius diuinum. Sicuti nuperrimè fallacem esse diximus consequentiam illam, Spiritualia sunt de iure diuino: ergo illa vendere non est contra ius naturæ. Ex quo fit, illos doctores qui in hmoi rebus consecratis exemplum collocant simoniæ de iure mere positivo, parallogizari, inde nimirum inferētes, q̄ materia eius iure positivo sit constituta: veluti, & supra de solennitate voti dicebamus, q̄ est de iure positivo, & nihilominus obligatio ad perpetuā castitatem, quæ ex illo voto solenni resultat, est de iure diuino. Sed interrogando vires, an de aliqua simonia ad ius mere positivū attinēs? R. n. detur aliquā esse. Primū vbi venditur officiū ecclesiæ annexū quo de se nō est spūale. Hoc patet ex c. Saluator, suprà citato 1. q. 3. Vbi Urbanus prohibet ne vēdatur officiū æconomi ecclesiæ, aut sacristæ, aut protectoris: citans Conci. Calcedon. hæc aut officia vendere nō est contra ius diuinū aut naturale: si quidē personæ nō sunt aut res per se sacre. Neq; ecclesia facit eas sacras sicut tēpla, & vasa, & psonas, putā sacerdotes consecrationi sacri eucharistiæ dedicati: sed quia sunt sacrorum custodię deputati. Eiusdem aut simoniæ exēplum sunt q̄ proficiant in cōmutatione præbendarum. Prohibetur. n. c. quæsitū. de rer. pmut. ne sine licentia epī, præbendæ cū pæto permutentur. Atq̄ prohibitio hæc nō est mere positiva, sed significatio diuini iuris. Nā qui attentaret præbendas priuatiū non tim permutare, nihil faceret. Potest. n. y. si que suo renuntiare sacerdotio: sed id tū facere debet in manibus prælati: cōstituere verò alterum in iure præbendæ, neutiquā iure pōt, nisi solus Pontifex & episcopus: aut prælati quorū est sacerdotia conferre. Quod autem illic Papa iubet est, ne quis pactum permutationis faciat: quia hoc laicū, sed bē sapiat simoniæ. Attamē si fiat sub cōditione, si Papa consenserit, nulla est culpa. Illa tū conditione prætermittenda, si monia resultaret. Quocirca si cōditio esset iuris.

Hæsitatio.

Dissolutio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Prohibitio.

Moderari diuino cōtraria: vt si pactum esset superio-
 tio super erogandi pecuniā, vel aliud pretiū, pma-
 rioris aliorum prębenda, tūc simonia esset contra ius
 fertiōis. diuinū, nā talis permutatio mistā hñet em-
 ptionē prębendę. Si verò tm̄ esset contra-
 ria iuri positiuo: vt si esset pactum soluen-
 dę pētionis absq; Papę concessionē: tunc si-
 monia esset contra ius positiuū. Enimue-
 rò permutare res sacras, & spūales, pręfer-
 tim si tales sint iure tm̄ positiuo, non est
 cōtra ius diuinum, vt si cambium fiat cali-
 cis pro calice, aut pro sacro vestimento.
 Quia verò neq; in his, quę spūalia sunt
 de iure diuino, vt si sacerdos confessionē
 alterius sacerdotis audire noluerit, nisi al-
 ter audiat suā: licet Richar. secus cēseat, de
 quo statim: ergo cū prębendę nō sint ad cō-
 spūales, pactū illarum permutādarum nō
 est contra ius diuinum. Secundò id cōfir-
 matur. Si esset contra ius diuinum, neuti-
 quā Papa posset super eadē re dispensare:
 & tm̄ Papa eiusmodi permutationes con-
 stitutiis pensionibus permittit. Pręterea, si
 hñmōi venditio perinde esset prohibita iu-
 re diuino. atq; venditio sacrorum non li-
 cet de illo pacisci, & adhibita conditione
 si Papa cōsenserit: quia hoc certe in sacris
 non licet, & tm̄ talis pactio in prębendis cū
 tali conditione non condemnatur. Iā vt
 rē cōcludamus, in euangelio non est pro-
 hibita talis commutatio, sed de solis Spiri-
 tus sancti donis hñ: gratis accepistis, gratis
 date: non ergo hñmōi pactio est contra ius
 diuinum. Nihilominus tm̄ quædam est si-
 moniæ spēs de iure positiuo. Vnde ad pri-
 mum Ducendi argm̄ duobus modis rñde-
 tur. Primò negamus illud suū assertum qđ
 vbiuis res prohibetur quę alioqui non est
 mala, transgressio non est aliud peccatum
 qđ inobedientię. Imò verò ecclesia dū ab-
 stinentiam quadragesimalem indixit, ieiu-
 nium illud cōstituit in virtute abstinen-
 tię: & ideo non solum ille contra obediē-
 tiam peccaret, qui ieiunium ex contēptu
 frangeret, verum & ille contra abstinen-
 tiam, qui non ex contemptu, sed pręgula
 ad faceret. Et pari modo ecclesia potest a-
 ctum quēpiam in vitio simonię cōstitue-
 re. Secundo respōdetur, qđ officium sacri-
 ſicę vendere, aut pactum facere commutā-
 di sacerdotia contra ius ecclesiasticum, nō
 definiuit ecclesia esse propriē simoniam si

cuti vendere sacerdotia: sed dicitur simo-
 nia, quę simonię pena vindicatur.

Per hæc facilis fit argumentorum solu-
 tio. Ad primum quippe responderetur, re-
 gnū celorum vñum esse expositum: nō
 si venditionis nomen propriē vsurpes, sed
 per metaphorā, sicut dicitur vim pati: qđ
 enim propriē non sit vendibile, primū in-
 de patet, qđ cum sit supernaturale, nullo est
 pretio æstimabile. Vnd. Pau. ad Ro. 8. Nō
 sunt indignę passionēs huius temporis ad
 futuram gloriam, quę reuelabitur in no-
 bis. Et loquitur de operibus filiorum Dei
 per gratiā: significans opera nostra ex-
 biectō existimata, non esse regni celorum
 pretium: sed quatenus procedunt ex gra-
 tia. Quod autem gratis datur, non vendi-
 tur. Tum ē qđ ex nostris obsequijs Deo ni-
 hil accrescit: siquidē bonorū nostrorū non
 indiget. Vnde Isaię 52. Gratis vñundati
 estis, & sine argento redimemini. Dñ autē
 per metaphorā emptio, iuxta verbū eiusdē
 Prophetę, c. 55. vbi ait: Sapientia ipsa, Si-
 tientes venite ad aquas: & qui non habe-
 ris argentum, properate, & emite: venite,
 emite absque argento, & absque vlla com-
 mutatione lac, & mel: hoc est regni cele-
 stis dulcedinem. Metaphora autem in eo
 consistit, quòd operibus iusti regnum coe-
 lorum proponitur, tanquam merces, vt pa-
 tet in parabola conducentis operarios in
 vineam, constituto denario diurno, & in
 verbo Psalmi: Inclinaui cor meum ad fa-
 ciendas iustificationes tuas propter retri-
 butionē. Ad secundum argumentum licet
 inter interpretes Canonici iuris de Papa
 litigium sit an possit esse simoniacus, per
 illa tamen, quę dicta sunt per uia fit respō-
 sio. Enimuerò de simonia, quę iure diui-
 no, naturali q; talis est, nullam esse licet cō-
 trouersiam, quin illam possit committe-
 re. Si, inquam, sacramenta pretio admini-
 straret, donūve quoduis aliud Spiritus san-
 cti dispēsaret, ambigere nemo posset, quin
 simoniacus esset. Ageret quippe cōtra ius
 diuinum: super quo ipse dispensare neq; t.
 Neq; istiusmodi donorum dñs est, sed me-
 sē dispensator. Immo verò tanto grauius
 maioriq; scandalo peccaret, quanto eni-
 nentiozem locum in ecclesia tenet. Vnde
 Petrus primus Christi vicarius hoc sibi cri-
 men à Simone vigilantissime cauit. Quia

Ad pri-
 mū arg.

Ad secū-
 dū arg.
 Papa si-
 monia
 pōt con-
 trahere.

etiam si templa, vel vasa, vel vestimenta, sacra pretio consecraret, quamvis talis ritus iure sit positivo sanctus, nihilominus, quia eius venalitas est contra ius diuinum, simoniacus esset. Et pari modo, si sacerdotium, aut praebedas venundaret, utpote quorum dispensator est tantum, neutiquam tamen dominus, si autem admittas officium sacrisse, & ex nomine ecclesiae vendere, non esse simoniam, nisi de iure positivo. quia propriae non sunt personae sacrae: illud ipse posset citra peccatum pretio conferre, nisi obstarat scandalum: quia potest super suis legibus dispensare.

Et eadem ratione poenas iuris simoniaco decretis incurere nequit. Etenim quaquam sacerdotia venderet, neque excoicatus esset, neque suspensus quoniam princeps est, & quantum ad vim coactivam suis legibus non subditus.

Dubiū. Sed hoc tamen superest hic dubium, utrum si sacerdotium cupiam venderet: facto ipso censendus esset super penis iuris cum illo dispensare: ut neque excoicatus emptor ille esset, neque teneretur renuntiare praebedam.

Palud. Quidam enim, ut Palud. distinct. 23. q. 4. affirmant: alij vero, in quibus est Adrianus quolib. 9. negant.

Adrian. Profecto res est, quae me ancipitem tenet. A parte quippe negativa est argumentum Iohannis Andree in Mercurialibus, quod si episcopus ludum aliquem sub poena excoicationis inhiheret clericis, licet postea eorum aliquem ad ludendum induceret, non ideo dispensaret in lege, nisi illam exprimeret: quia vel posset esse illius oblitus, vel ad malum illum inducere. Rursus quamvis excoicato osculum pacis porrigat, non ideo illum absoluit. A parte autem affirmativa est argumentum quod non est censendus Papa tam insigniter peccare, ut praebedam cogitet sacerdoti vendere, quam neque emere ille neque retinere citra excoicationem, atque adeo citra culpam nequit. Porro ergo huius ambiguitatis, affirmativam hanc partem praeter altera eligerem. Nam forsan & episcopus inducens ad id subditum, quod lege sua prohibitum est, quicquid Ioh. And. censcat, dispensare creditur perinde ac si preciperet. Deinde quid hoc veritatis habeat, in de Papa quoniam praebedam vendit, cum ipse sit qui dat, omnino viabilem alium reddere, ut recipiat. Ad tertium denique respondetur cum

Papa beneficia alicui vendens censetur cum

D. Tho. nomine emptionis quaecumque aliam

commutationem comprehendere spiritualis eo dispensari pro temporalis. Quare sicut praebendam numis emere, simonia est, ita & secularem illum fundum pro illa commutare. Quin vero, ut supra diximus, neque praebenda pro praebenda absque facultate Pontificis commutari citra simoniam potest. Tamen si ut expositum est, non esset simonia, nisi de iure positivo. Quocirca res alias sacras commutare, quia tali iure minimè prohibetur nulla est simonia: dummodo solius rei valoris habeatur ratio, neque pro consecratione quidpiam pendatur. Potest inquam calix pro calice commutari: imò tantum vendi, quanti materia, & forma absque consecratione aestimaretur, atque adeo alteri ecclesiae locari. De sacris vero Conrad. 4. dist. 23. art. 3. negat unum pro alio commutari posse: nam licet non sit, inquit, tam illicitum, quam simpliciter illa venderetur in aliqua venditionis effigies: quia unum tunc censetur alterius pretio. At vero profecto non video quidnam venditionis, aut pretii admisceatur, si vicariae operae in pactum ducantur: Baptizabo te, si me baptizaveris: & si mecum volueris audire confessionem, tuam vicissim audiam. Et orabo pro te, si tu mihi vicissim par rependeris beneficium.

QV AESTIO VI.

DE MATERIA SIMONIAE.

ARTICVLVS I.

Verum quandoque liceat pro sacramentis pecuniam seu dare seu accipere.

QUONIAM TITVTA definitio ne, & culpabili qualitate simoniae, sequitur ut seriatim de eius materia dispntem.

Et primo de sacris arguitur **Primū** quod liceat nonnunquam illa pre argum. tio redimere. Baptismus tanquam est sacramentum: & nihilominus dum iniquus sacerdos iamiam morientem puerum absque pretio baptizare nequit, neque pater manus habet, aut linguam quibus ipsum tingere valeat, consultius videretur pater facere, si pecuniam offerret sacerdoti, quam si animam prolis suae perditum ire sineret, ergo licet sacramentum mercari. **Secundū**, Secūdi

Eu.

Eucharistia est sacrorum maximum, pro quo in conficiendo, & offerendo licet pecuniam offerre, oblatamq; accipere, ergo facilius est concedendum alia sacra redimi pretio posse. Tertio: Penitentia est sacramentum necessitatis, quæ absolutione ab excoicatione præ exigit, sed pro absolutione ab excoicatione in more iudicibus est pecuniam recipere: ergo id non est sacrilegium. Quarto: Consuetudo in causa est, ut quod antea delictum erat, licite fiat. Qua utiq; ratione ait Augus. plures habere uxores, quando mos erat, non fuisse crimen: viget autem apud quosdam consuetudo, ut pro consecrandis episcopis, benedicendisq; abbatibus, inungendisque sacerdotibus aliquid pro chrismate, & oleo detur, accipiaturq;: ergo illud est licitum. Quinto ius habet unusquisque suam redimendi vexationem: sed usu sæpe accidit, ut quisquæ ab episcopatu, vel alio sacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licet eiusmodi vexato numis se ab illa eripere. Sexto. Matrimonium est quoddam sacramentum, sed datur pro matrimonio pecunia, nempe uxoris dos: ergo licet pro sacro pretium tum dare, tum etiam percipere. Contrarium admonetur canone illo 1. Sinodi 1. q. 1. Qui per pecuniam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a sacerdotio fiat.

Tertiū . mi pretio posse. Tertio: Penitentia est sacramentum necessitatis, quæ absolutione ab excoicatione præ exigit, sed pro absolutione ab excoicatione in more iudicibus est pecuniam recipere: ergo id non est sacrilegium. Quarto: Consuetudo in causa est, ut quod antea delictum erat, licite fiat. Qua utiq; ratione ait Augus. plures habere uxores, quando mos erat, non fuisse crimen: viget autem apud quosdam consuetudo, ut pro consecrandis episcopis, benedicendisq; abbatibus, inungendisque sacerdotibus aliquid pro chrismate, & oleo detur, accipiaturq;: ergo illud est licitum. Quinto ius habet unusquisque suam redimendi vexationem: sed usu sæpe accidit, ut quisquæ ab episcopatu, vel alio sacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licet eiusmodi vexato numis se ab illa eripere. Sexto. Matrimonium est quoddam sacramentum, sed datur pro matrimonio pecunia, nempe uxoris dos: ergo licet pro sacro pretium tum dare, tum etiam percipere. Contrarium admonetur canone illo 1. Sinodi 1. q. 1. Qui per pecuniam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a sacerdotio fiat.

Quartū fa est, ut quod antea delictum erat, licite fiat. Qua utiq; ratione ait Augus. plures habere uxores, quando mos erat, non fuisse crimen: viget autem apud quosdam consuetudo, ut pro consecrandis episcopis, benedicendisq; abbatibus, inungendisque sacerdotibus aliquid pro chrismate, & oleo detur, accipiaturq;: ergo illud est licitum. Quinto ius habet unusquisque suam redimendi vexationem: sed usu sæpe accidit, ut quisquæ ab episcopatu, vel alio sacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licet eiusmodi vexato numis se ab illa eripere. Sexto. Matrimonium est quoddam sacramentum, sed datur pro matrimonio pecunia, nempe uxoris dos: ergo licet pro sacro pretium tum dare, tum etiam percipere. Contrarium admonetur canone illo 1. Sinodi 1. q. 1. Qui per pecuniam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a sacerdotio fiat.

Quintū redimendi vexationem: sed usu sæpe accidit, ut quisquæ ab episcopatu, vel alio sacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licet eiusmodi vexato numis se ab illa eripere. Sexto. Matrimonium est quoddam sacramentum, sed datur pro matrimonio pecunia, nempe uxoris dos: ergo licet pro sacro pretium tum dare, tum etiam percipere. Contrarium admonetur canone illo 1. Sinodi 1. q. 1. Qui per pecuniam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a sacerdotio fiat.

Sextum ripere. Sexto. Matrimonium est quoddam sacramentum, sed datur pro matrimonio pecunia, nempe uxoris dos: ergo licet pro sacro pretium tum dare, tum etiam percipere. Contrarium admonetur canone illo 1. Sinodi 1. q. 1. Qui per pecuniam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a sacerdotio fiat.

Quadruplex diff Quædam quippe sunt spiritualia per essentiam, ut gratia quæ ipsissima est vita spiritualis animæ: & charitatis, quæ est habitus quo officia & opera vite ex hibemus.

Et hæc nullatenus in questionem accersiri possunt an vendi, emive queant: sunt enim usque adeo Dei munera, ut dementia esset cogitare quenquam posse in alterum illa siue domo, siue pretio transfundere. Secundo ordinæ sunt spiritualia: quæ hisce velut causa proximè antecedunt. Qualia sunt sacra, quæ cum infra passionis Chri

sti effectricia sunt gratiæ. Tertio gradu spiritualium sunt actus charismatum, quæ gratiæ nuncupantur gratis datæ: quales sunt dona prophetiæ, & linguarum: quibus annumerare possumus & orationem & religionem. Quarto deniq; loco accedunt & spiritualia per annexationem: qualia sunt sacerdotalia & præbendæ, quæ spiritualium functioni inseruiunt. Prætermisso ergo primo membro, de singulis aliorum trium singuli sint hic articuli examinandi. Igitur in hoc primo, qui apud D Tho. secundus existit, respondetur de sacris duabus conclusionibus. Prior: Pro spirituali sacrorum gratia pecuniā accipere, crimen est sacrilegii simoniacæ: usque adeo naturali, divinoq; iuri adversum, ut nulla possit consuetudine excusari: sanè cum nulla eiusmodi iuribus præiudicari possit. Et quod de pecuniæ nomine iuxta Philosophi documentum. 3. Ethic. quid numo estimat intelligitur. Cōcōnis probatio manifestissima est. Nam sacra nova legis quæ maxime sunt spiritualia quæ personis, quæ gratiæ, spiritualisq; vitæ causa existunt, quæ quidē virtus priscis illis Mosaicis non inerat. gratia autem, ut nomen ipsum personat, gratis nobis confertur: alioquin auctore Paulo non esset gratia: nemo ergo mortaliū pro eius collatione pretium percipere potest. Etenim prætequā quod ius naturæ iniquissimè violaret id vendens, quod neque suū est, neque villo est pretio estimabile, in Deū esset impietissimè iniurius. Porro quod id videri cogitaret quod solus ipse altissimæ sua benignitate confert. Atque hic primus est simoniæ apex unde & nomen traxit. Nam ut supra dicebamus, munus hoc Spiritus sancti conferendum erat, quod malus ille Simon emere excogitabat. Huc accedunt c. Leonis, Gratia 1. q. 1. & plerique multi eiusdem causæ. Posterior conclusio: Ministris ecclesiæ stipendia populi, alimētaq; ad suam sustentationem accipere nullum est simoniæ vitium, neque verò peccatum vllū. Prior conclusio adeo est clara, ut nullū nobis dubium reliquat. Posterior verò sæpe, & sæpius sup. demonstrata est ex verbis Pau. 1. Cor. 9. Quibus & illud accedit 1. ad Timot. 3. Qui bene præsumunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Vbi Aug. glo. Accipiant, inquit sustentationem necessitatis à populo, mercedē dispensationis à domi-

Prima conclusio.

Probatio conclusio.

Ultima conclusio.

no. Per magno ergo sacerdotes iure pol-
lent, non ut qualitercunq; sed pro sua di-
gnitate decenter sustentari. Quod hic igitur
dubitandum restat, est: Vtrum pro his quæ
sacris annexa sunt, nempe pro vasorum
usu pro materia, & potissimum, pro labore
ipso possit pretium suscipi, idque ex pacto, ap-
paret. n. nullum intervenire posse pactum quod
non sit simoniacum, ut D. Tho. ad 2. arg. a-
struere videtur. In contrarium autem est usus ab ec-
clesia permissus. Cōsentit. n. presbyterum
de stipendio pacisci, ut capellanie seruiat,
rei. s. in hebdomada, aut quotidie in tali
loco celebrare cogetur. Cui quidem mori,

**Dubita-
tio.**

& ratio, ut hic ait Caiet. suffragatur. Quia
si velle stipendium in sustentatione licet,
ut secunda cōclusionē assertum est, nihil ve-
tat quominus id procurari atque in pactum
duci possit. Nam materia est quæ contra-
ctum facit simoniacum. Quare cum ea ē
sit materia absque pacto, & cum pacto: ne-
pe i. palis sustentatio, sit ut si absque pacto
id licet optare, & accipere quod ad vitam
necessarium est, sine quo spiritualia mi-
nistrari non possunt: nullum sit vitium de pretio
cōuenire: res est inter doctores potissimum
iuris Canonici, plurimum controuersa: de
qua Summulistæ in verbo, simonia, va-
rie loquuntur, & Adria. quolib. 9. cū Al-
uifiodorensi antiquo Theologo cōplures
allegat iurisperitos in sententiam affirmati-
uam: nempe quod liceat, pro labore administrazio-
nis sacrorum, de pretio pacisci: iuxta Apo-
stolicam doctrinam in superioribus allegatam.
Cui cōsonant videtur can. ult. l. 1. q. 2. ubi attri-
bitur, quod clerici stipendia accipere possunt, iustis
laboribus merita. Quin verò & euangelium,
ubi ait Christus, dignus est operarius mer-
cede sua. Et est vulgaris opinio. Durand. in

Durand.

in 4. d. 25. q. 1. omnino tenuit pro labore
administrandi sacri quidquam recipi pos-
se. Et Caiet. & hic, & in sua Summa, ver-
bo simonia. & q. 9. primi quolib. permul-
ta de hac dirimenda lite doctè disserit: si-
modo res paulò explicatius, & compen-
diosius colligatur. Placet ergo ad rei in-
tellectum, tripartita distinctio inter pretium
spiritualiū, & stipendium ad sustentationē, &
mercedem pro locatis operis. Et quidem
de primo mēbro nemini ambigit: adeo
perspicuum est pretium pro re spirituali,
aut ei annexa percipi non posse, veluti su-

pra explicatum est, ob id quod tales res non
sunt pretio vendibiles. Neque verò duorum
ceterorum membrorum distinctio usque
adeo est intellectu difficilis, ut prima si-
te apparet, merces enim operi ad aqua-
tur, de qua Mat. 20. Redde operarius mer-
cedem suam, stipendium verò sustenta-
tionis, licet tandem referatur ad ministro-
rum operas, tamen proximè non fit ad necessa-
riam sustentationē ministri, & possumus di-
stinctionē hanc quantum ad duo membra
hoc exemplo elucidare. Si. n. quispiam ar-
tifex, cuius opera digna essent magno pre-
tium, sic cum domino aliquo conueniret: da mi-
hi victum: & operas omnes meas tibi im-
pendam, quantumvis fuerint pretij dignæ:
tunc non æstimarentur operæ, sed tantum
necessaria sustentatio. Econuerso dum di-
ues artifex pro imagine, aut alia fabrica,
quantum optineat valet, petit, non æstimat ne-
cessariæ victus, sed valorē operis. Quare
August. nuper citatus acutè distin-
xit dicens: Sustentationem necessitatis re-
cipiant a populo. mercedē autem dispen-
sationis. i. a qualē valorē operis, a Do-
mino. Igitur, quod clerici stipendium susten-
tationis recipere possint, non est dubium.
Idque possunt dupliciter. Primò auctorita-
te publica ecclesiæ, quæ quorundam decima-
rum taxauit. Ac perinde episcoporum cō-
stitutionibus: talē qui taxare possunt quantum
stipendio ille dignus sit, qui tali seruitio
ecclesiæ mancipatur. Secundo modo, pri-
uata libertate. Potest namque & ipse sa-
cerdos victus indigens, cum ad seruitium
conducitur capellaniæ, aut vicariatus, pa-
cisci de stipendio sustentationis, & in loci
temporisque dispensationē. Hoc autē non
ego eadem facilitate approbarem quā a
Caietano asseritur, nempe quod quantum sustentationis
stipendium superioris auctoritate
decretum est, potest illud sacerdos, siue pau-
per sit, siue locuples, percipere. Nam idē
sacerdotium potest diues sacerdos nihilo
minori iure suscipere quod egenus. Quā-
do verò eiusmodi stipendium non est le-
ge constitutum, sed priuata conuentione
cōstituendum, tunc, inquit, pauper pacisci
de illo potest: diues verò minimè. Quia cum
aliunde sibi sustentatio suppetit, iudiciū
est conuentum facere, non pro sustenta-
tione, sed pro operarum mercede. Hunc

Clerici
stipendium
sustenta-
tionis re-
cipere
possunt

tamen ego inquam censendi rigorē non facile probarem. Nam si ex rei natura ad sustentationē ministri tali functioni mācipati talis sustentationis moderatio necessaria est, tūc ex natura rei nulla emergit simonia, atq; adeo neque ex qualitate sacerdotis creatur. Intentionis namq; Deus solus scrutator est. Qd̄ aut̄ tale stipendium sustentationis gratia sit licitū, supra satis lege naturæ & diuina demonstratum est: quamq; debeat sacerdotalis ordo decenter sustentari. An verò in mercedem pro labore liceat aliquid ēt recipere qd̄ fuit tertium distinctionis mēbrū, hoc est de quo inter doctores ambigitur & contrahitur: quamvis non sit in dubium quantū multi auctores putant. Imò per distinctionem adeo oēs conciliantur, vt dissidere nequeant. Labores. n. & operæ aliæ sunt antecedentes sacm, atq; adeo illi accidentes: aliæ verò cōcomitantes: imò verò de eius substantia: Priores ergo locari pnt̄ stato pretio: posteriores verò minimē. Est exēpli gratia, infirmus cui à longinquo accersend⁹ est sacerdos, qui eius audiat confessionem, vel Missā celebret, vel rem faciat diuinam. Potest profecto sacerdos pro itineris labore pretium exigere. Alius est labor & operatio sacro intrinseca: puta Missæ celebratio, aut baptizandi opus, aut quæuis alia sacramenti applicatio. Et pro his laborib. & operis manifestū est nihil pretij posse recipi. Sed de his ait Aug. mercedē dispensationis a Dño recipiat. Perinde. n. esset ac si reciperetur ꝑ gratia sacri Baptizatio. n. & baptismus pro eodē reputantur: sicut Missa & celebratio Missæ: veluti qui domū fabricat, idē pretium pro domo & pro eius fabrica recipit. Nec pōt duo recipere, alterum pro re, alterum ꝑ opere. Cum aut̄ pro hmōis functionibus adstruitur nihil posse mercedis recipi, nō negat̄ quin pro earū obligationi percipi possit. Quemadmodū etsi pro mutuādi officio nihil pretij possis exigere, tñ pro mutuādi obligatione non illicitū. Licet inquam sacerdoti, dum ad seruitiū parocciæ conducitur, pro obligatione his aut illis diebus celebrandi, confessionibusq; audiendis assistendi, de stipendio cōuentum iniace. Cui quidem assertioni astipulatur ca.

significatum. de præhendis. Per hæc & de vasorum vsu atq; de materia sacramentorū facile vnusquisq; iudicabit. Nefas. n. esset pro vsu calicis aut corporaliū illum qui consecrat aliquid de poscere præmij: nam vsus ille de intrinseca est rōne sacri conficiendi: quamvis, vt diximus, possit vna ecclesia alteri calicem, sicut vēdere, ita & locare. Nam locatio illa est accidentia lōgē antecedens ad sacm. Pari modo si nullū esset oleū in vrbe, posset vna ecclesia oleum cōsecratum tanti vendere, quanti si non esset cōsecratum. Immo & chrisma posset vnus mercari in vno loco, & vēdere in alio. Nam oēs illi contractus similes sunt actionib. quas nuper diximus accidentariē antecedere ad sacm: nisi hoc iniuriam & contemptum rei sacre fieret: vt pote si consecratio ipsa vēderetur. Attñ sicuti neque actio ipsa quæ est de essētia sacri, neq; labor qui est illi annexus, vēdi potest: ita neq; vsus materie sacri, quæ ad substantiā eius attinet: Hoc est: Sicuti neq; eps pro labore conficiendi, neq; sacerdos pro labore & opere vngendi infirmum, mercedem recipere potest: ita neuter pro vsu chrisomatis aut olei, quod illic cōsumitur, pōt quidquā suscipere. Et quod de actionib⁹ sacramentorum dictū est, id pariter, & de sacramentalibus sentiendum. Nequit. n. sacerdos pro exorcismis, & cathechismis, aut ꝑ benedictionibus nubentium quidquā percipere præmij, loco mercedis. Ad canonem ergo vltimum, i. q. 2. tñdetur qd̄ loquimur de stipendiis sustentationis: sicuti & verbum Christi. Quare ait Lucas, Dignus est operarius mercede sua. aut Mattheus, cibo suo. Ex his denique colligitur, quam sit absurdus vsus quamq; sacrilege simoniacus pro ordinū exhibitione pecuniā, aut munus aliquod exigere: qui quidem per titulares episcopos inuectus est: nam cum proprii & legitimi, aut non sint residentes, aut celebrare ordines, quod pudendum est, non indignētur: titulares ad id muneris accersunt, & quod absurdus est, non tam iustum eis stipendium pendunt, vt possint illos ab omni exactione ꝑhibere. Est ergo iniquum cogere illos, qui ordinantur, vt nō modo candelas, verum & pecunias offerāt. Immo vero tibi

Pōt sacerdos locare operas antecedentes nō subsequentes.

Licet sacerdoti ꝑ obligatione celebrandi pacisci de mercede.

tuor neque pro literis testimonialibus quidpiam posse exigi.

Ad primum at gum. Ad primum igitur capitale argumen-
tum D. Tho. sic respōdet, ut vniuersa per-
lustrans remedia, nunquā concedat, lice-
re mercedem pro actione sacramentali ex-
hibere. Ait enim, q̄ si baptizandus non-
dum est rationis vsum ingressus, & sacri-
legus sacerdos nolit absq; pretio baptis-
mum dispensare, perinde censendū est,
ac si nullus adesset sacerdos, atq; adeo si
cui in casu extremæ necessitatis, vbi qui
libet est minister, à quocunque est citius
tingendus quàm sacerdotis sacrilegio af-
fentiatur, quamuis aqua, quæ elementū
est, possit ab illo emi. Si aut sit adultus,
neq; vllus alius adsit à quo sacm susci-
piat potius est illi absq; sacro de vita mi-
grandū, q̄ baptismum emat. Tunc n ba-
ptisma flaminis satis ei erit ad salutem.

Dubitatio. At verò rem in extremas angustias non
cogit. Faciamus enim nequam sacerdotē
p̄nte paruulo, soloq; parente, eodemque
trunco, & ad baptizandum inepto, suam
exprimere corruptā mentē, videlicet ne-
quaquam sacm administrare velle nisi
pretiū sibi pro ipsa sacrali functione pē-
datur: vtrū fas tunc sit patri, tale illi por-
rigere pretiū? Apparet. n. rō non infirma
id persuadere. Vnicuique. n. ut paulo an-
te dicebamus, licet suā vexationē redime-
re: ille aut patens, qui liberi vicē gerit, in-
gentem patitur iniuriā, & grauiorē par-
uulus: quippe cui ius diuinū, naturaleq;
suffragatur & humanum, ut teneatur il-
le nequā sacrilegus ipsum baptizare. Po-
test ergo pater illam pretio redimere ve-
xationem. Exemplo nobis illa est, qui ad
vsuras tpe necessitatis petit: qđ reuera
extra culpam facere potest. Imò longe ef-
ficacius vř huic patrocinari rō. Nam cū
iura oīa ad aīarum salutem referantur,
neq; vllum aliud misero infanti reme-
diū suppetat, potius est vexatio illa pre-
tio repellenda: q̄ infans à regno cœlorū
in æternum repellatur. Cum ergo dubi-
tandi rōnem hucusq; D. Tho. non per-
strinxerit, restat nobis ad hoc rñdere. Et

Paludatus. quidem Paludanus in 4. dist. 5. sacrile-
Solutio. gium vīno reputat, et in tali casu pretio
emere sacm ad redimendum vexatio-
nem. Et fortē id p̄p D. Tho. adstruxit.

qui in 4. eadem distin. q. 2. probabilius
id arbitratur. Quod & ante ipsum Alex.
fuerat opinio 2 parte, q. 189. mēbro ter-
tio: & Richardi in 4. distin. 52. art. 3. Et
subdit Paludanus rōnem. Nā redimere,
inquit vexationē, bifariā vsu venire pōt.
Vno modo ab illo qui obesse potest &
prodesse verò non itē: altero verò ab illo
qui obesse pōt & prodesse. Et prioris, in-
quit, vexationis redēptio licita est: poste-
rioris verò nequaquā. Exēpla eius sunt.
Ep̄s electus pōt ab illis qui suā possessio-
nem & cōfirmationem perturbant, vexa-
tionem redimere: nō tñ à confirmatore.
Et rō diuersitatis est, q̄ priori casu nō ve-
nit in suspicionem q̄ episcopatum velit
emere, cum illi non possint dare. Poste-
riori verò eadē suspitione respergitur.
Et iō cum sacerdos prodesse baptizādo
possit, nequit ab illo, inquit, vexatio redi-
mi. Lepidam aut glossam super c. Bapti-
zandis. 1. q. 1. audi. Postquam. n. ait neu-
tquam posse in tali casu pretiū pro ba-
ptismo pendi, subdit: Ego tñ potius da-
rem pecuniam q̄ puerum sic dimittere
mori: & bene: licet non deberem facere.
perpende si non deberet, quō bene face-
ret. Igitur Panor. super ca. Cum in eccle-
sia. extra, de simonia: atq; alij quos Ri-
char. loco citato refert, distinguentes in-
ter infantem & adultum, probe conce-
dunt debere eum qui paruuli curā gerit,
vexationem pretio redimere p̄p extre-
mā necessitatem: non tñ adulto qui per
baptismum flaminis seruari pōt. In quo
sum snia Caiet. subscribit: idq; ut reor,
merito: Nā qđ paruulus extremā patia-
tur necessitatē, in dubium nemini veni-
re debet. Etenim dicere q̄ intentio volē-
tis baptizare sufficiat paruulo, & q̄ De-
vicē baptismi suppleat, nō solū temera-
riū est, nullaq; rōne fulcitum: imò & pe-
iori noīe dignū, nā cū nemo alteri mere-
ri possit gratiā siue ipsius actu qui rece-
pturus est nulla intētio baptismi censet
baptismus flaminis, nisi solū propria ip-
sius qui baptizari cupit: & lex est, siue ba-
ptismo aut sanguinis, aut flaminis, aut
fluminis, saluū fieri neminē. Cū ergo sa-
cerdos in casu nro tā stricto iure bapti-
zare hūc paruulum teneatur, ac perinde
paruulus tā insignem patiatur iniuriā.

licite

Alexan.
Halen.
Richar-
dus.

Panon.

Solutio
proposi-
tę dubi-
tatio-
nis.

licite illa vexatio pretio redimitur. Neque est simile de electo episcopo respectu confirmationis: quia neque illi tanta ingruit necessitas ut confirmetur: neque alter simili iure confirmare cogitur. Quare tunc pater pueri pecuniâ non eo pendit sine, ut beneficium sacri emat: sed ut iniuriâ propulset. At vero quo res explicatius pateat, urgentius arguam. Sit ille vel sacerdos, vel alius qui spem infidelis, usque adeo perversus ut nolit antea baptizare puerum quod pater persanctè iuret pretium largiri, non ad redimendam vexationem, sed emendum sacrum ipsum, & gratiam sacramentalem: utrum tunc liceat? Et apparet non esse licitum: ne tunc pretium conferens, idem videatur efficere quod Magus ille Simon tentavit. **Caicta.** hic non videtur huc annuere ut liceret pro sacro dare: & quod 9. primi quolibet id apertius videtur denegare: porro cum censetur tam intrinsecè malum esse rem spirituales emere quam vendere. At profecto ista iudicio meo non sibi inuicem coheret: nam si sacrum emere, esset perinde ac mentiri, intrinsecè malum, neque ad redimendam vexationem licitum fieret. Quoniam pretium ad redimendam vexationem est sacrum emere tanquam medium ad propulsandam iniuriâ: nam etsi suprema intentio in emptionem sacri non feratur, nihilominus illud accipitur tanquam medium quod ad eandem vexationem refertur. Veluti qui ad redimendam vexationem emeret favorabilem sententiam iniqui iudicis. Et confirmatur hæc ratio: quoniam quantumvis ille me iurare cogat, quod pecuniam pro sacro tribuo, nihilominus salva est mea suprema intentio quod hoc facio ad redimendam vexationem, ob idque nulla subest in iuramento falsitas. Quapropter nisi mea me fallit inscitia, sententia hæc de redimenda vexatione non aliter defensari potest, quam per distinctionem emendi vendendique sacrum. Itaque etsi vendere sacrum & rem quamcumque spirituales sit penitus intrinsecè malum, adeo ut neque redimendam vexationem, neque vlla excogitabili causa fieri possit licite: pretium tamen pro illo offerre dicendum est, non usque adeo esse intrinsecè malum, quin extrema necessitas illud permittat. Cuius aliquale exemplum est in mutatione sub fœnore, quod intrin-

secè mala est, & in receptione quam potest excusare necessitas. Neque vllum potest contra argumens peti à Simone Mago, quod de emptio ne gratiæ cõdemnatur. Nam ille iõ emere voluit ut potestatem haberet revocandæ. Quare ratione scedissimam gratiæ irrogavit iniuriam. Qui autem ratione modo dicta pretium pro sacro offert, non ea intentione id facit, sed ex veneratione precepti baptismi & summa estimatione gratiæ sine qua credit neminem servari posse. In summa, sicut dare pretium pro sacro extremam necessitatē non liceret, sic extrema necessitas id efficit licitum. Hæc autem omnia eatenus affirmaverim, quatenus ille qui baptismum vendere pertenderit, id ne faciat in religionis cõtēptum. Nam si esset hæreticus aut tyrannus qui in religionis ludibrium simoniacā prauitatē persuadere vellet, illudque pretium tanquam cõfessionem illius falsitatis exigeret, neutiquam tunc liceret eidem pretio dato cõnuere. Nam esset fidei diffiteri. Secus si non illa ratione peteret, sed vel propter avaritiam, vel inducens ipse arbitraretur alterum ad malum. Per hæc de adulto facile ut iudicium sumitur. Si non arguas, adultum qui baptizari optat perinde habere ius, ut ab altero baptizetur atque parvulum, eandemque subinde iniuriâ propter, atque adeo eandem redimere posse vexationem, negatur omnino esse simile. Quoniam in spiritualium simonia multo est adhibenda maior cautio quam in temporalium usura. In usura namque gravis necessitas à recipiendi culpa liberat. Sed tamen in spiritualibus propter corum excellentiam sola extrema necessitas excusat, ne pretium offerens consentire in alterius simoniam videatur: atque adeo ne efficiatur eius particeps: adultus vero non laborat necessitate extrema. Neque vero urget si redarguas forsitan illum non habere nisi attritionem, quæ per baptismum fieri posset cõtritio. Nam sua culpa est si dum videt alterum nolle nisi sacrilegè baptizare, non se mēte satis per Dei superpetias ad ipsum vertit. Caue tamen prudens, vlla te ex his quæ dicta sunt suspicio tangat, licere cuiquam, quamvis dignissimo, ad suam redimendam vexationem, vel electoribus vel Antistiti quidpiam temporale offerre ut eligat: esset nam aperta simonia, ut

Limita
tio solu
tionis
proximæ.

Argu-
mentum
alterum.

Solutio

Replica

Solutio

Ad secundum ut infra patebit quæst. proxima **Ad secundum** argum. bene S. Thom. respondet sacerdotem pro Missæ sacrificio non pretium aut mercedem opere suscipere: sanè quod simoniacum esset: sed eleemosynam ad sustentationem. Ad illam namque superioris præfixam distinctionem respiciendū est inter sustentationem, & mercedē operis pro labore. Sed nunquid fas erit de eleemosinæ quantitate ad sustentationē pacisci? Apparet. n. non licere. Quia suspicio inde suboriretur, sacerdotem pretio

Scrupulus.

Responsio.

rem diuinam æstimare? Respondetur, si rem nudè secundum suam naturam expendamus, non vñ esse illicitum, quod sacerdos nollet celebrare, nisi ubi victus suppeditaretur: idque ei explicaret, qui pro se petiit rem fieri diuinam. Qua utique ratione supra concessimus posse sacerdotem duas pias tantias pro vno faciendo sacro suscipere. Atque de quantitate contendere vix citra scandalum fieri posset propter rationem adductam. Quapropter id superest impræsentiarum admonendum de usu quodam insperare incipiente, quod si antiquis patribus innotuisset, arbitror dehortarentur obnixè & execrarentur. Fertur namque in nonnullis ecclesijs ab episcopis eleemosinam quæ pro vna missa offerenda est sic taxari, ut sacerdotes sub anathematis censura inhibeant ne minorem suscipiant. Quod si quis in testamento eleemosinas pro certo Missarum numero legauerit, taxata pro singulis eleemosina sub eadem censura hæredes testamentorumque executores compellunt ut eandem augeant eleemosinam. Quod profectò nescio quomodo citra scandalum, citraque iuris violationem fieri queat. Fateor equidem posse debereque episcopum plebem instatius admonere, ut pro sua quisque facultate, proque temporum ratione eleemosinam Missæ augeret quomodo se sacerdos sustentare valeret. Sed tamen lege, & legem perstringere, & plebanos arcere ne minori pretio celebrare possint, è diametro rationi eleemosinæ aduersatur, quæ libera esse debet, & imaginem induit pretij mercedisque pro sacrificij celebratione. Nota verbum S. Thom. in præsententi quæst. art. 3. inter soluendum secundum argumentum. Illicita enim, inquit, esset ordinatio. Quod si redarguas, Anusitè

posse sustentationis stipendium taxare distinguitur. Etenim quid possit pro obligatione qua se sacerdos stringit ad capellaniam, & ad seruitium in tempus, vel in perpetuum, fateor: sed tamen taxare pro singulari Missa, quæ non est obligatio, sed simplex actio: Do ut celebretur: idque sub tali censura, ne minus dari aut recipi possit: profectò ius non video, sed scandalum.

Ad tertium respondetur quod in absolutione ab excommunicatione pecunia non penditur in pretium rei sacræ, sed in poenam delicti. **Ad quartum** respondetur quod ubi præca inoleuit consuetudo, ut pro eiusmodi actibus hic

archicis aliquid retribuatur credendum est illud ceu sustentationis stipendium fuisse introductum. Quia ideo ratione illud nefas non esset percipere. Vbi autem id quasi actionis pretium soluitur, nulla consuetudine sit licitum: ut hæc cap. Cum in ecclesiæ de simonia. ubi pro vniuersis huiusmodi actionibus prohibetur quidquam percipi. Nam cum simonia vitium sit contra naturam, nulla in contrarium vim habet consuetudo. Quare homini moribus attentè cauenda est species mali: secundum verbum Apostoli 1. ad Thessalo. 2.

Ab omni specie mala abstinete vos. **Ad quintum** respondet D. Tho. antequam quidpiam iuris ad episcopatum, vel ad aliud quoduis sacerdotium, vel dignitatē per electionem: vel prouisionem acquiratur, simoniacum esse crimen aduersantium obstaculo pecuniæ propellere. Sic enim viam sibi homo sterneret ad rem spirituales mercadam. Sed postquam ius aliqui acquisitum est, licet per pecuniā iniusta impedimenta remouere: nempe si aliqui obstarent ne electus confirmatorē adiret, aut in possessionem admitteretur. Priorem autem partem sic intelligito, ut quemadmodum libro quarto de impedi-

te ab asscutione beneficij dicebamus, illos excipias qui vim inferunt. Si enim quis etiam ante electionē ne dignitatem per- teres te in carcerem obtruderet, aut electionem

Storum quemlibet ne te eligeret, potius ab eo pecunia illam redimere posses iniuriam. Secus si per ambitum & palpationem, & electionem quam subornationem dicunt, te procura nem flu ret excludere. Neque verò, ut supra diximus, confirmatorē qui te confirmare renue pediret pe-

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Licet

pecunia

redime

te vexa-

tionem

per vim

per vim

det im-

ret pe-

ret pecunia emollire posses, ob id, ut sup. dicebamus, quod non solum potest obesse, verum & prodesse. Quapropter largitio illa emptionis specimen exhiberet, quod in alio qui te impediabat non reperitur. Et forsitan neque ab illo qui te in possessione missus est, vexatione redimere licet: nam possessio aliquid est spiritualis, quod tu mercari videris. Quamuis de possessione non sit res adhuc certa, ac de confirmatione. Circa hac autem insurgit non subiectum dubium. Vtrum ad cauendam inquam electionem, que ecclesie nocua est & perniciofa, liceat pecunia offerre. Caietanus in illa 9. quæst. primi quolibet assertere non formidat, in electione Pontificis maximi, si liquidò constiterit electione in indignum inclinare, & ecclesie pestilentem, licere, oblato pretio eiusmodi electionem cauere: hoc si esset ecclesie vexationem redimere. Sed tamē ad eligendum inquit, hominum, id non licet. Et quidem usque ad id in prioribus sententiis arbitror consentiendum, ut et posteriorē crediderim esse temperandam. Enimvero tanta perniciosa est, & atrox ecclesie deuexatio si non eligatur dignus, ac si eligatur indignus, quā inter hec non est medium. Quocirca ubi duo essent tantum inter quos nutaret electio, quorum unus esset dignus, & alter indignus, ut liceret pretio indignum repellere, liceret profectò electionē ad dignum inflectere: quia repulsio vnius esset alterius electio. Arbitror, nam, ut sup. dicebā quod licet huiusmodi spiritualia vendere, omnino sit intimè malum, redimere tamen usque ad id quā extrema necessitas licitū id possit facere. Quapp ubi multi essent digni, neutiquā liceret pretio ambire vnius electionē. Imo quāuis alij essent alij digniores, non liceret id in fauorem dignissimi facere: quoniam ubi dignus sperari eligendus, non ingruit extrema necessitas eligendi alium, quæ sola huiusmodi largitionibus simoniam abstergit. Ad sextum denique respondendo reprehendit D. Tho quosdam, qui pro matrimonio affirmant licere pecuniam recipere, ac si non esset sacramentum gratiæ collatiuum. Et fuit opinio Bernardi in apparatu, super cap. Cum in ecclesia, de simonia, ubi ait, quod quamquam pro benedictionibus nubē

tium pecuniam recipere non liceat, tamen pro matrimonio non est illicitum: tō quod et si sacramentum sit, gratia tamen non conferitur. In cuius opinionis suspensionem venit apud quosdam Magister sententiarum, propterea quoniam in 4. dist. 26. non explicat idem sacramentum aliter quā in remedium esse institutum. Sed neque Durand super eandem dist. eidem opinionem connuere est veritus. Est tamen error plus quam falsus: ut mihi doctores ferē concludunt: Dotalis ergo pecunia uxoris pro matrimonio confertur, non quatenus sacramentum est, instrumentalique ad id gratiæ causa: sed quatenus est officium naturæ, cuius vtiq; onera sine sumptibus fieri nequeunt.

Magist. sent.

Durand.

ARTICVLVS II.

Vtrum pro spiritualibus actionibus dare, accipereque pecuniam sit licitum.

Consequenter de alio spiritualium ordine arguitur: nempe quod pro actionibus spiritualibus fas si pecuniam tum dare, tum etiam accipere. Vnus enim prophetie est actus spiritualis: pro quo tamen quodam aliquid offerebatur: ut 1. Reg. 9. de Saule legitur: & 3. Reg. 13. de Iosia: ergo non est illicitum. Secundò: Oratio, precatio, atque ad id diuinæ laudes, actiones sunt inter spirituales præcipuæ: sed ad impetrandum orationis suffragia licet munus beneuolentia viros iustos, præsertim egenos conciliare: iuxta illud Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Mox, & verbi ministris: puta prædicatoribus spiritualia seminantibus, temporalia, secundum Apostoli constitutionem, 1. ad Cor. 9. debentur. Deinde & diuinæ celebrantibus laudes, & psalmos, & ecclesiastico ritu processiones, & mortuorum exequias, aliaque id genus facientibus, sua quoque stipendia decernuntur: & nonnunquam annui redditus: nulla ergo iniquitas est pro eiusmodi spiritualibus actionibus, statuta percipere præmia. Tertiò: Scientia est res quedam spiritualis, cum sit ad docendum facultas, sicuti prælati potestas ad corripiendum, suorumque dispensandi munus, tamen pro usu scientie mercedem suscipere nihil habet absurdi: licet enim & Doctore, & Advocato, & Medico

Primum arg.

Secundum.

Tertium.

Dubitatione.

Caietani assertio.

Quartū

dico suas pretio locare, & vendere operas: ergo pariter praelatus pro sua spūali functione recipere pōt pretium. Quartō denique arguitur. Religio status est spūalis perfectionis, & in solent in monasteriis, præsertim sanctimonialium, non aliter ad religionem virgines admitti, quam si dotes secum afferant: ergo licitum est, & huiusmodi actib. rem aliquam tum tribuere, tum etiam accipere. Contrarius aut extat canon. Concilij Tolet. vndecim. i. q. i. cuius initium est: Quidquid in visibilis gratiæ consolationi tribuitur nūquam questib. vel quibuslibet premijs venundari debet: dicente Domino: quod gratis accepistis, gratis date. hæc autem spiritualia quæ recensita sunt, per inuisibilem gratiam tribuuntur: ergo nefas est pretio illa dispensare.

Cōciliū
Toleta.

Post sacramenta quibus gratia gratū faciens confertur aliū spiritualitatis gradum obtinent, vt supra diximus, actiones illæ, quæ ad gratias gratis datas spectant: quæ videlicet vel ex eadē gratificante gratia procedunt, vel ad illam ad piscendā animū præparant. De quib. iō

Prima
conclus.

concluditur. Prior est: Non modō licet, verū necessariū est eos, qui hmoi actionibus spūalia charismata administrant, à populo sustentari. Hæc iā supra satis, superq; demonstrata est, tum naturali rōne, tum

Paul.

et & Paulino testimonio i. ad Cor. 9. vbi ait. Quis militat suis stipēdijs vnquam, & de lacte gregis non manducat? Poste-

Postre-
ma con-
clus.

rior: Vendere, aut emere id, quod in huiusmodi actibus spirituale est, sacrilegiū simoniacum existit. Hoc palā est, neq; alia post superiorum intelligentiam probatione indiget. In his ergo ait D. Tho. primum omnium cauendum esse, ne intentio emptionis, aut venditionis spūaliū aīum occupet, cuius tunc maximè iudiciū prodiret si vsq; adeò exigereī premium, vt offerre nolentib. spūalia ipsa munera subtraherentur, quæ exhibenda essent. At verō postquā gratis prius exhibentur, licite, inquit, pnt statuta, consuetudinēq; oblationes à nolentibus, & valentibus soluere, auctoritate superioris exigere.

Dubiū
grauē.Rōdubi-
tandi,

Circa conclusiones istas aliquantulo maior sese offert dubitandi rō, an p laborib.

hmoi munerib. annexis liceat aliquū pretij recipere, q̄ pro administrationibus sacrorū nam in istis vnr labores, & operæ quodammodo esse distinctæ a spiritualibus: vt pote cantare, siue vocibus, siue organis, aut alijs instris, ire processionali-ter ad deducendum funus, aliasq; illic celebrare exequias, quæ similiter ad sepulturam non sunt necessariæ. Item studere ad prædicandum, ad consulendum, ad visitandū subditos, cognoscendosq; eorū causas, qui quidē oēs labores vnr posse mercede locari. Quæ p auctor es offendas cōplures concedentes pro eiusmodi laboribus posse pretiū recipi, quantū ex natura rei, nisi quia exterius p̄ se ferūt effigiem mali. Atq; opinio hæc nō est satis circumspecta. Nam pacta in istis non sunt solū mala: quia ab ecclesia prohibita: sed quia sunt ex natura sua mala, iō prohibita. Igitur primū oīum supposita illa trifida distinctione superiori, q̄ inter pretiū spūaliū, quod neutiq; licet, substantiationemq; sacerdotum, & operarū mercedem posita est: notandum restat discrimen inter administrationem sacrorū, & alias spirituales actiones: nempe q̄ in sacrali functione neutiquam carere posset specie simoniæ, alia soluenda iura, & oblationes instituere, præter decimas, vel illos redditus qui ad sustentationem instituti sunt, pro alijs vero actionibus secundi ordinis solent alia institui, mercedis formā habentia: vt pro exequijs mortuorū, pro cātorib. quin et pro prædicatoribus, pro processionib. atq; id genus alijs. Et iō discriminis est, q̄ eiusmodi actiones non sunt tam necessariò annexæ spūalib. haud. n. tanta funeris pōpa ad sepulturam est necessaria: neq; canto adminires musici ad rem celebrandam diuinā. In hmoi ergo actionib. quibus misceri nē sacro assollet temporale quidpiam discernicū- rō & a- lo opus est. Nā qñ t̄pale illud non est ad spirituale necessarium, nulla interuenit simoniæ species, si pro mercede ex pacto fiat. Quare cantores, & organorum musici absq; scrupulo possunt suas locare operas. Est enim officium illud spiritua- libus accessorium. Atque huic membro Caetan. & nonnulli alij adiungunt ad- uocatorum doctorumq; operas, de quib. tamen

Discri-

mē inter

stratio-

rū & a-

rituales

actiones

Solutio

proximæ

dubita-

tionis.

amen illico nos in solutione tertij. Quando vero id quod principaliter queritur, est spirituale, non licet pro illo quidquam, mercedis loco percipere: ut pro psalmis ipsis diuinis, pro necessarijs oronibus, & pro mortuorū necessarijs exequijs. Sed tñ hæc ad medendum ignorantium conscientijs, ad normā conclusionum suprā positarum expendenda sunt. Diximus. n. secundum D. Tho. q. oblationes dictis actionibus constitutas, non licet eo rigore exigere, ut nō soluentibus spiritualia subtrahantur, quæ exhibenda sunt. Exēpli gratia: si Plebanus noller mortuū sepelire, nisi iura sibi consueta prius penderentur: quia sepultura necessaria est scandalum daret, speciemque simoniæ præ se ferret. Si autē illi qui funus curant, volunt cū magna pōpa suū humare mortuum, non tenetur pastor gratis illud exequi: & iō licet potest cōsueta iura exigere. Sed tñ quia & hæc ordinē et spiritualium suo modo attingunt, cauendū est scandalum, saltem anteq̃ officium sepulturæ officium persoluator, ut hic ad monet D. Tho. Hic autē admonendum merito duximus, quā sint scandalosæ, ac sacrilegæ extortiones clericorum aduersus monachorū iura, Christianorūq; libertatē. Reperies enim diocesib; ubi clerici nolunt cū qui in monasterio sepulchrū optauit, cū pōpa illuc ducere: adeo ut nonnunquam neq; crucem importet, neq; psalmos canere velint, quod profectō religio Christiana abhorret. Nam cum vnusq; liberū sit sepulchrum pro sua deuotione ubi maluerit eligere, non sunt defunctorū voluptates per illas extensiones cohibendæ. Postremum hic dubium restat triuale de canonicis, atque alijs clericis qui ad horas canonicas in ecclesiam non nisi stipendijs gratia concurrunt, vtrum simoniæ vitium cōtra hanc. Ad hoc D. Tho. quoli. 8. q. 6. scilicet ar. 1. respondet: q. si stipendium sit finis intentionis celebrandi diuinū officium, si monia cōmittitur: qm̃ tunc stipendiū hēt rōnē pretij, quo non est licitum vendere rē spirituale, quale est diuinū officiū. Si autē principalis intentio nō sit nisi diuinus cultus, t̃palis verò fructus sit accessorius, tanquam ad sustentationem necessarius non est simonia. Hæc autē solutio nisi sanē intelligatur, scrupulis punget humanas cō-

scientias. Vñ. hic D. Tho. ut simoniacos condemnare quotquot ad ecclesiā ire pergunt, intuitu nūmulariæ distributionis, alias nequaquam ituri: quod profectō durum est creditu. Item, ut supra de receptione puellarum ad velum moniale arguebamus, necessitas rei familiaris impertinēs est, ut quod alioqui simonia non esset, eodē notetur vitio. Nā simonia in hoc prorsus cōsistit, ut spūale vendatur, siue a paupere, siue a diuite. Quare idē propositum quod locupletem faceret simoniacum, faceret & inopem, quod excusaret locupletē, saltē à simonia: quidquid sit de auaritia. Resolutio ergo est, quod ire ad ecclesiā tpe quo clericus alias non tenetur, tñ distributionum causa: ita ut alias non iret, nō est vera simonia, nisi intenderet pro re spirituali pretiū recipere modo suprā expolito. Peccaret ille clericus nihilomin⁹ grauit̃ contra suum ordinem, & institutionem qui nunquā vel ratiō ecclesiā videret nisi illa de causa, & qui in genere nō haberet præcipuū propositū frequētandi ecclesiā p̃p diuinū cultū, cuius solius gratia p̃bendarum iura instituta sunt. Imo verò qm̃ cultum ad temporalem mercedem tanquam ad finem referret, peruersam, sacrilegamq; haberet intentionē cōtra legitimū rerum ordinem, qui est, ut beneficium sit propter officium.

Ad primum igitur respōdetur, q. quæ ad modum nos pro rebus sacris, ita p̃ncipi solebant bonis Prophetis spontanea munera offerre, ut Hierony. super Micheā adnotauit: sicuti & de Damiano eius tradit historia: qui p̃ dono sanitatis vltionea munuscula penē innitus accepit. Petere autē nefas est: ut patet de Giezi quē Eliseus de postulato à Naamā pretio p̃ dono sanitatis acriter obiurgauit. Secundum argumentum triforme erat. Ad cuius primum mēbrum de elemosinis quæ pauperibus pro corū suffragijs precationumq; subsidijs erogantur. Respondetur non esse licitas in pretium eiusmodi subsidij: quod re vera spirituale est: sed donantur in ipsorum papæ rum alimoniam. Verum verò tertio modo quasi pro locatis operis ad orandū liceat de mercede pacisci alijs forsā hēsitaret. qñquidem cantoibus musicis id liceat. At verò hoc affirmare nō auderem. Est n. disci-

Solutio
auctoris

Ad pri-
mū arg.

Clerico-
rū sacri-
legæ ex-
tortio-
nes.

Postre-
mū du-
bium.

discriminis multum. Quia musica (ut diximus) non est ad factorum celebrationem necessaria. In oratione vero non distinguuntur labor & opera ab ipso spirituali munere. In.ò labor est ipsissimum spirituale officium. De predicationibus autem in dubium evocari non debet utrum possint pretium pro functione ipsa recipere: esset. n. aperta simonia: ut de oratione modo dicebamus. Neq; est simile de scientia, quæ vendi potest: nam in scientia et Theologiæ humanitus acquisita, non æstimatur nisi merum subsidium temporale: pura intellectum dirigere, instituere, & illustrare. Munus autem predicationis est non solum intellectum illuminare, sed id facere semel donum Spiritus sancti, atq; adeo secundum eius gratiam expurgare corda, animosq; sursum prouehere, diuinisq; amore consolidare, & perficere. De quibus idem doctoribus intelligitur verbum illud apostolicum ad Ephe. 4. Et ipse dedit quosdā Apostolos, alios pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Et ad Rom. 10. Quia predicabunt nisi mittantur? Itaq; ex duplici capite nequit predicationis functio pretio vendi. & quia spiritualis res est, & quia diuina delegatio: quod idem officium illorum spiritualium numero comprehenditur, de quibus ait Christus. Gratis accepistis, gratis date. Vnde glo. super illud Tim. 5. Qui bene præfunt presbyteri, &c. Necessitatis est accipere unde viuitur, charitatis est præbere, non tamen venale est euangelium ut per his prædicetur. Quocirca ut de oratione nuper iunc dicebamus, non potest concionator laborem ipsum prædicandi & operam quam insumit proferendo verbum mercede locare: quia labor ipse res spiritualis est. Solum ergo potest honestam sustentationem recipere, & pro victu qui ad honorem studij sustentandū necessarius est & pro librorum sumptu. Neq; vero simoniacam labem contrahit si quia prædicatio non est prorsus necessaria, mauult verbum seminare ubi melius sustentetur: Imò & si illic concionari renuit ubi victum sibi non sperat suppeditandum, culpam non committit. Est tamen semper cauendum scandalum, idq; potissimum monachis. Tertium demum membrum erat de laudibus diuinorum officiorum, tam pro viuere

Prædicationis
functio
ex duplici
capite nequit
pretio vendi.

pro defunctis: de quo satis dictum est. Pretium namq; nunquam est licitum, sed sustentationis stipendia: atq; alia præterea iura (ut explicuimus) quali mercedem operanti, quæ non sunt omnino necessarie, sed ad pompam pertinentes. Sed & verbum nihilominus D. Tho. notandum est: scilicet quod non licet pactum facere, neq; mentem habere recipiendi pretium emptionis. Vnde illicita esset, inquit negatoria illa lex, quod processio in funere nullatenus sine certo pretio fieret, quippe qua via præcluderetur ne gratis eiusmodi pompa fieret. Atque adeo specimen haberet exactoris, quod quidem, ut diximus, multo esset absurdius in celebratione Missarum. Non tamen haberet eandem absurditatem affirmatoria, conditionalisq; lex. Ut si quis talem obtulerit elemosinam, talis ei pompa, quæ non est necessaria exhibeatur. Haberet quippe eiusmodi lex specimen gratuitæ retributionis. Ad tertium argumētum, quia prælatorum hierarchias functiones cum doctorum scientia, & aduocatorum consilijs cōferebat, per distinctionem tamen detur, quandoquidem diuersa est ratio. Antistites namq; ceteriq; ecclesiastici perfecti virtute potestatis sibi commissæ, rationeq; stipendij ad ipsorum sustentationem constituti, obligantur suas administrare prouincias. Quocirca qui pro usu eiusdem potestatis aliquid ultra reciperent, non tam pro operis, quas gratis debent, id intelligitur suscipere, quam vendere usum spiritualis gratiæ. Vnde colligit D. Tho. pro nulla dispensatione licitum eis esse quippiam accipere, neque pro hoc quod dices suas committant, neque pro correctione, aut pro eo, quod non corrigant. Notæ autem dispensationis, non solum legis relaxationem intelligas, ut vulgò verbum sonat, sed omnem et spirituales administrationem. Pretium ergo recipere utcum aliquo subdito dispenseretur, in lege manifestaria simonia est: nam pro causa dispensare, ad spirituales gubernationem attinet: quæ per gratiam fit Spiritus sancti. Est. n. pastoris officium, de quibus ait Paul. Alios autem constituit pastores, & id gratis fieri debet, sicuti correctio, & eruditio. Si autem absque causa sit, iniqua est, atque id longe deterius, quod pretio venditur. Neque vero ullus est pastorum tam metis inops, à minimo usque ad maximum, qui hoc non intelligat.

Ad tertium.

Sed exactiones illas quæ in dispensationibus fiunt, nescio quo alio furo in crustat. Appellant. n. compositiones, & quasi commutationes legis: ut qui à legis vel voti onere excipitur, alterum subeat: ipsi videntur. At verò pretio cū subditis pacisci ut nō corripiatur, magis esset nefandum facinus, putà cum licentia illi fieret impunè delinquendi. Addit aut D. Tho. licere p. e. latis dum subditos visitat, statas procurationes percipere: non quidē tanquā correctionis pretio, quæ proculdubio spiritualis res est, sed quasi debitum stipendiū In quo quidē verbo duo ipse mihi obferuo.

D. Tho. Prius, q. revera visitationum stipēdia ob id cēsentur licita, q. prelati per se ipsos visitare deberent greges suos, ut vultum precoris agnoscere possint, & vocem audire: s. m. verbū Christi: Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me: nam alios mittere, qui duraxat mercedem corradant, nulla erat mercede dignum. Posterius, quod hic observaverim, est q. cum eiusmodi stipendia sustentationis gratia fuerint constituta, illic p. e. cisē videntur purissima conscientia exigi posse, ubi episcopatus nō sint nimis pingues. nam ubi decimæ abundat, profectō non est usq. adeo tutum. Ad s. m. membrū argumenti, quod ad scientiam pertinebat, b. m. membri D. Tho. responsum reddit. Qui .n. inquit, officium nō suscepit rōne cuius sibi incūbat alios docere, licet potest pretium suæ doctrinæ percipere, nō quasi veritatem aut scientiam vendens, sed quasi operas suas locans. Cui autem ex officio illud incumberet, si aliquid pretij reciperet, intelligeretur, inquit, veritatem vendere: & ideo graviter paccaret. Locus hic

Expla- D. Tho. cōtra nos stare cuiuspiā forsan videbitur qui qōne præcedenti, contra quam multi censent monstrare nitēbamur licet posse sciētias, artes q. acq. uisitas pretio doceri. Ait si quidem non licere ei recipere pretium pro veritate aut sciētia, sed quasi operas suas locans. At verò potius nobis fauet, tm̄ abest, ut sit contrarius. In primis .n. veritatis doctrinā nō oīno censet spirituale, aliās neq. operas locare liceret: ut de sacris, & p. dicationibus: & orationibus dictum est, sed tm̄ sustentationem recipere. Et tm̄ doctōri etiam ditissimo licet ope

ras ad iustum locare. Atqui ubi sciētia est excellentior: & qui docet, peritior & luculentior, carius eadem æstimare. Item et si pro veritate dicenda nihil petijt liceat recipere (ut lib. 5. q. 8. de teste diximus) eo q. cum mentiri nefas sit, nemini licet nisi verum fieri aut docere. Tamē pro eadem veritate ex suis principiis eruenda, ac subinde differenda, elucidanda, p. leganda quæ & relegenda, non dubium quin liceat pretium recipere. Quinetiam (ut supra diximus) etiam si sine vllō labore id fieri posset, liceret illud v. d. e. re. Sicuti si quis aliū doceret scribere aut pingere: q. illud non est spirituale, de quo loquimur. s. q. t. gratis accepimus, ut gratis demus, sed iatū ratione subiecti. Imò verò neque Theologia sic est spiritualis: qm̄ et si scripturarū fides donū sit gratis datum, arque etiam scientia Apostolis ad p. d. c. andum infusa, quam ideo v. d. e. re illis nefas fuisset: tamen illam quā in scholis discimus, humanitus acquirimus. Idem & de advocatorū consilio censendū: ubi certē nihil spirituales viriatur, etiam si ditissimus pretio illud perhibeat in causis agēdis. Imò quāvis pauperibus pretiū extorqueat, nullā cōmittit simoniā, tametsi p. e. c. e. p. tū misericordie violet. Secus de correctione fraterna & consilio ad levandū mōrē: & alii & hominis: talia .n. officia, porio quæ per se ad salutē animi referuntur spiritualia qui tem sunt, & iō gratis impendenda. Secundū nē verbū D. Tho. s. q. qui ex officio docere tenet, non p. t. pretium recipere. Hostien. super cap. Quia nōnullis. de magist. eo usq. protēdit, ut sentiat nemini q. publico stipendio p. æ. legit, fas esse peculiarem aliam mercedem exigere: hoc autē gratis dictū est. Nihil .n. vetat quominus qui non teneretur nisi vnam facere lectiōnem, pro alia pretium recipiat. Sed quod D. Tho. ait exemplo ipse protinus pandit s. m. tenorem dicti cap. quia nonnullis. nē pē quod ubi ecclesia habet canonicatum aut certum stipendium decretum pro cathedra, ille qui illam regit, gratis docere obligetur pauperes. Neque tamen contrafaciens vlla ideo simoniæ labe denotatur, sed qui pro facultate quam facit doctōri ad legendum pretium, exigit, à beneficio Ecclesiastico iubetur esse alienus.

Ad quar.

Ad quartum argum. de religionis ingressu, quartū. tripartita est ratio. Primū. n. constitutissimum est, pro ingressu, hoc est pro professione, neutiquam fas esse pretium aut exigere, aut offerre. Porro q. religionis cultus res sit spiritualis, ad quam iō prælatus volentes gratis graterq; recipere debet, ut pōte q. illud sit institutum beneficium diuinū. Tex. n. extant in cano. Quam pio. 1. q. 2. & in c. de regularib. & cap. qm. de simonia. id declarātes. Itaq; spiritualitas p. q. in ingressu religionis attenditur simonia, non est inde perpendenda q. religiosi aliqui ex decimis viuunt & bonis ecclesiasticis: possūt. n. decimę titulis secularibus applicari, putā regibus aut ducibus ad propugnandam ecclesiam: prāterquam quod sunt religiosi nullis talibus fruētes decimis aut spiritualib. oblationibus. Sed rō spiritualitatis in hoc cōsistit, quod professio ipsa & religio institutio Christi est, ut volentes eū sequi, gratis admittatur. Secundum assertum est, q. vbi monasterium est tenue, nec ad rātum numerū nutriendum sufficiens, nulla est simonia aliquid pro victu & vestitu, recipere. Exēplū quaecunq; possumus in matrimonio ponere. Pro illo namq; quatenus est sacm nil potest vir ab vxore recipere: potest tñ id admittere ad sustinenda eius onera. Ex hoc tertio fit consequens, neq; esse simoniā, si illa iter moniales libentius suscipiatur, quæ ex sua deuotione largas elemosinas monasterio fuerit elargita. Sicut & conuerso licitum monialibus temporalia impendendo beneficia, seculares ad deuotionem allicere, ut sanctimonialem habitum induant: tamen si non possint pretium dare ut tale capeant religionis institutum. Circa secundam conclusionē dubia exurgunt exigua. Primum vitrum qm monasterium est locuples, ut possit personas quæ recipiuntur alere simoniacum sit pretium exigere. Extat enim à parte affirmatiua argumentum, q. cum non alia rōne eiusmodi exactio iusta sit q. propter monialium alimentum, vbi illud aliunde suppetit, apparet pretium: pro ingressu religionis exigere. Quod quidem argumentum Docto. se re canonici iuris, ut est videre apud Syluest. ver. de simonia. §. 15. in eandem affirmatiuam sententiam cogit. Respondetur

Primū
dubiū.

Argu.

Solutio

nihilominus, opulentiam monasterij nihil prius facere, ut quæ in paupere non erat simonia, sit in diuite. Et ratio est patētissima: nam simonia ex obiecto speciem sortitur: nempe quia spirituale venditur, puta professio ipsa & locus in religione. Si autem illud cauetur, & pecunia nō nisi pro victu recipitur, etiam si monasteriū illo subsidio nullatenus egeat, poterit quidem esse peccatum auaritiæ, non tamen simoniæ. Sed hoc tantum fatendum est, quod præsuntur simonia: nā si victus est abūdans, præsuntur pecuniā recipi pro ingressu, ut probè illic conuincit Syluest. Quocirca monasteria ditissima, quæ pauperes recipere absque pretio renunt, eodemque ingenti profectō citra scandalū facere id non possunt: tunc maxime, quando videntur pecuniam recipere, non pro sustentatione, sed alijs de causis: nempe quia puella non est tam bono sanguine orta, aut alia notata infamia aut deformitate. Hæc enim pretio in cōuentu aestimare, vix à simoniæ macula elui potest: atq; hoc demum, si conuentus ut suam amplitudinem, & magnificentiam clariorem reddat, auctiora exigunt pretia.

Q V Æ S T I O V I I.

DE SIMONIA IN SACERDOTIIS AC DIGNITATIBUS conquirendis.

S. Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 4.

ARTICVLVS I.

*Verum pro sacerdotijs atq; alijs præbendis quæ
spiritualibus sunt annexæ, liceat pre-
tium percipere.*

Primū **Q**UÆRITUR de rebus spiri-
tualibus puta de sacris deq; argum.
alijs spiritualibus actioni-
bus disputatum est, subse-
quitur ut rōnem simoniæ cir-
ca sacerdotalia, præbēdasq; ac dignitates,
quæ eisdem functionibus macipatur, exa-
minemus. Apparet. n. istorū mercatū, nul-
la sordescere simoniæ macula: qm si hæc
emere aut vendere, simoniacū esset, eo vel
maximē qd sunt spiritualibus actionibus
cōiuncta: sed hac rōne nullam rē talem
liceret redere: quia cum qia tēpalia mūdi
fuerint

fuerint pp spiritualia condita, cuncta
 Secūdu. censentur spiritualibus annexa. Secūdo:
 Sacrorum vasa sacrataq; vestes, inter ea
 quæ spiritualibus connectuntur, connu-
 merantur: calicem aut ad occurrendum
 Ecclesiæ necessitati videri licet & sacras
 vestes: ergo liceret et Pontifici Maximo,
 vbi Ecclesia graui premitur necessitate,
 episcopatum aut quoduis aliud sacerdo-
 tium, pretio conferre dummodo confer-
 retur digno. Tercio arguitur: Inter spiri-
 tualibus annexa ascribuntur ius sepultu-
 ræ, ius patronatus, & in antiquos, ius
 et primogenituræ: eo qd tunc ius sacerdo-
 tale erat illi coniunctum. Sed Abraham
 emit ab Ephron spelūcam duplicem in
 sepulturam, vt Gen. 23. memoriæ proditum
 est: & Iacob à fratre suo misera len-
 ticula ius emit primogenituræ, vt eodē
 lib. cap. 25. legitur. Ius præterea patrona-
 tus transit cum re vendita, & in feudum
 conceditur. Item decimæ quibusdā sunt
 regibus ac militibus concessæ, à quibus
 rursum & redimi pnt. Deinde & præla-
 ti præbendam fructus, quos alijs con-
 ferunt, in ipsi retinent: vt Papa medietate
 annatis: et si præbendæ spiritualibus
 sint annexæ: ergo sacerdotum merca-
 tus in vitium simoniæ minimè impin-
 git. In contrarium aut facit canon Pa-
 schalis Pontif. sum. 2. q. 3. c. si quis obie-
 cerit. Cuius verba sunt: Quisquis eorum
 vendiderit alterum, sine quo neq; alterū
 prouenit, neutrum inuenditum derelin-
 quit. Nullus ergo emat Ecclesiā, vel pbe-
 dā, vel aliquid ecclesiasticū, vtpote sine
 quo spūalis actio non prouenit. Hec ibi.

Distin-
 ctio.

Ad quæstionē supposita distinctione
 duabus conclusionibus rñdetur. Bifariā
 .n. accidit tpale quidpiam spiritualibus
 esse annexum Vno quidem modo, tam-
 quam id qd ab spūali dependet: sicuti sa-
 cerdotia hñc Ecclesiastica, qd cum cleri-
 cali officio coniunctum est: de quo utiq;
 annexionis gñe statuitur prior cōclusio.

Prima
 conclu.

Neutiquam id, qd hoc pacto spirituali-
 bus annectitur est pretio vendibile, imò
 iusmodi venditio esset simoniaca. Et rō
 est clara iuxta tenorē citati canonis. Nā
 cum eiusmodi tpale sine spirituali non
 transeat, dū illud venditur, spirituale cō-
 iunctum venditur. Alio vero modo id qd

tpale & spiritualibus est cōiunctum, in
 quantum ad hmōi spiritualia ordinem
 hñt: cuiusmodi est ius patronatus: vtpo-
 te cuius munus est clericos ad Ecclesia-
 stica sacerdotia præsentare. Et vasa vesti-
 mentaq; sacrorum vsui destinata: de quibus
 posterior adhibetur conclusio. Illa conclusio
 quæ hoc pacto ad spiritualia referuntur,
 nulla est simonia vendere: dūmodo non
 quatenus sacræ sunt, vendantur, sed qua-
 tenus res qdam. Probatur cōtrario mo-
 do: nā cum tpalia hæc nihil spirituale
 supponāt, transire in alterius dñum pos-
 sunt, q nihil habeat spūalitatis: vt si q
 seculariū villā emat, cui ius patronatus
 annexū est. Et si calix in massā argēti re-
 fundatur, & formā pdat, pōt in alterius
 trāsire dominiū, qui ex eadem massa pōt
 profanum vas fabrefacere. Circa priorē
 cōclusionē dubiū emergit, tum qd sub
 obscura est eius rō, tum et qd nec satis vñ
 solida. Quare ad luculentiorē eius ex-
 plicationē, inquitur, quo iure emptio vñ
 ditioq; pbeandarū, seu simoniaca sit veri-
 ta: vtrum solum Ecclesiasticis, an verò di-
 uinis: Nam etsi q. 5. de simonia in gñe si-
 milem qōnem disputauerimus, vbi ven-
 ditionē sacralium actionū decisum est
 iure diuino esse simoniacā, nihilominus
 de præbendarum dignitatūq; mercatu
 non est tam cōpertum. Apparet quippe
 hmōi simoniā solo humano & pontifi-
 cio interdici: nam sacerdotia hæc nihil
 aliud sunt qd decimarum fructus, q qui-
 dē res sunt merè tpales, ergo non obsiā-
 te q sint spūalibus, annexæ, pnt ab illa
 spūalitate semoueri, & vñdi: sicuti calicis
 materia, dūmodo consecratio non vñda-
 tur, vendibilis est, Mox, etsi decimarum
 substantia iure diuino sit spiritualibus
 functionib. addicta: quoniam nihilominus,
 vt supra monstratum est, iure humano
 est constituta: poterit ergo Papa si sacer-
 dotiū valet centū, ius medietatis vende-
 re, alteramq; Ecclesiæ relinquere. De hac
 qōne interpretes can. iuris diuersas disse-
 cantur: quas Caiet. quolib. 1. q. 9. ad tres
 reducit. Prima. n. eademq; extrema est,
 hmōi simoniam in vniuersum esse de
 iure humano, q ortum habuit ex glo. in Ant. de
 ca. ex parte. de offic. deleg. 1. quam illic Butrio.
 Ant. de But. & Cardinalis ca. 1. de simo. Cardin.
 Soto, de iust & iure. Ili com-

Poste-
 ma cō-
 clusio.

Proba-
 tio.

Dubiū.

Caieta.
 Prima

Glossa.

Ant. de

Butrio.

Cardin.

Secūda comprobant. Secūda per aliud extremū opinio. est, oēm simoniā esse prohibitam de iure diuino, q̄ D. Thom. docere hic vñ. Et tertia est Pan. co. c. 1. de simonia: & rursus in sua repetitione, super cap. extirpā de de prab. vbi ait, venditionem prabē de cui annexa est ordinis administratio, vel clauium executio, simoniā esse de iure diuino: quia id cui annectitur, eodem iure est spūale. Venditio aut prabendæ quæ nō est talibus ordinibus sacris mācipata, tantū est simonia de iure positiuo: quales utiq; sunt illę, q̄ administrationibus hospitaliū destinatae sunt. Caiet. verò

Tertia hoc solo ab hac tertia Pan. opinione differt, q̄ ait, non solū illam prabendā, quæ annexa est executioni ordinis sacri aut clauium, iure diuino ad simoniā pertinere, si vēdatur, verū & illam q̄ annexa est cuicunq; clericatui, citra sacros ordines, puta primæ tonsuræ aut minoribus ordinibus. Et rō eius est, q̄a clericatus, in-

Nō om nis cleri quit, est de iure diuino, sanē cum oē clericatus vñ ricalis officiū in spūalibus actibus consistat: et prima tonsura. Arbitror aut ista primā rō opinionum suo singulas condimento tonsurā opus hñc. In primis qđ ait Caiet. oēm est de iure clericatū vñq; ad primam tōsurā esse de re diuino. nō est adeo probabile, quin cōtrarium sit probabilius: imò pluribus

Proba certum, vt in 4. Snīarum disputatur: qñ- tur opi- quidē nō sint de sacerdotis essentia. Sed nio Ca- nihilominus inde nō colligitur opinio ietani. Panormitani, q̄ nulla venditio prabendæ q̄ non est mancipata functioni ordinum maiorum aut clauium, sit simoniaca iure diuino. Imò cū Caiet. crediderim satis esse, vt sit annexa simplici clericatui nō quidem p̄p̄ eius rōnem, sed q̄ quis minores ordines sint de iure positiuo, nihilominus postq̄ re vera sunt res sacrę, vēdere ius prabendæ illis addictę, est contra ius naturę: atq; adeo diuinum: sicuti de calice & ara dictum suprā est: q̄ quidem res licet iure positiuo sint sacrę vendi tñ pluris rōne consecrationis nequeunt qñ sit simonia contra diuinū ius. Prima aut opinio glossę citati capituli, Ex parte. nullam vim in contrarium habet: nam in cap. illo nulla sit mētio simonię, sed hoc solum hñ, quod si quidam Archidiaconus renuntiare suę vellet prabendę,

daretur certę personę: vñ infert gl. q̄ si in alterius fauorē renuntiaret, alias non renuntiaturus esset simonia de iure positivo. In qua glo. duplex est peccatū. Primum, q̄ falsum asserit: imò dūmodo fiat de consensu Papę, nulla est simonia. nā talis est vniuersalis vsus. Scđo inde ferre venditionem prabendæ esse simoniam de iure positiuo, nullā habet apparētiā: quāuis neq; hoc in glossa habeatur. Igitur quò ad declarādā vim rōnis huius prioris cōclusionis descendamus, fundamentū eius est, qđ prabendę & sacerdotia ex decimarū fructus sunt constitutę. Decimę autē iure diuino, & naturali nulla alia ratione imperatę sunt, quā vt sint stipendia alimentaq; clericorum pro spūalibus functionibus. Quocirca cōferre alicui prabendā nō est solū cōferre illi fructus: nā eiusmodi fructus laico possunt vendi: sed cōferre ius decimarū, qđ quidem est Ecclesiasticum, atq; adeo spūrituale: qñ quidem suo p̄p̄e instituto p̄p̄ munus Ecclesiasticum exiguntur. Et hic est sensus canonis Pontificis citati, scilicet, qđ vendita prabenda, vēditur res ipsa spūalis, puta ius ipsum clericale. Qđ si quis contrarius sic nos coarguat. saltē illi qui iam est sacerdos, nō esse simoniā sacerdotium emere: nam eo vel maxime, qđ cū prabenda simul acquirit ordines q̄bus annexa est. Sed hic nō quia tñ erat sacerdos. Et faciamus esse prabendam, quæ non habeat aīarum curā: ne dicas tunc illam spūritualitatem acquirere. Itē, confertur nōnunquam ex dispēsatione prabendā puero antequam ordinetur: ergo cum illa nihil spūrituale trāsīt, atq; adeo vendi pōt. Rñdetur (vt dictum est) ipsissimum ius petēdi decimas esse spūrituale: & iō siue ille, cui cōferē, fuerit clericus, siue futurus sit, sēper vēditur spūrituale.

Quid aut de fundo prabendę mācipato? ille enim non est pars decimarum. Rñdetur, q̄ vendi non pōt cum illo Ecclesiastico titulo: vt scilicet clericali iure possit emens eisdem fructus recipere: potest tñ ab illo sacro titulo emancipari & vendi. sicut materia calicis, seclusa consecratione. Vnde prius superiorum argumentorum, nullius erat roboris: nam emere prabendam, non est tantum emere

fructus,

Duplex
peccatū
glossa.

Funda-
mētum
prioris
conclu-
sionis.

Obie-
ctio.

Solutio
Scrupu-
lus.

Solutio

Ad pri-
mū arg

Ad secū fructus, sed ius spirituale. Ad posterius aut
arg. de decimarum quota, quæ solo Ecclesia
 stastico iure videtur constituta, rñdetur:
 & est notanda solutio, q̃ cuiusmodi pōti-
 ficia sanctio nō est per se alia distincta à
 diuino iure, quo præcipiū decimarū sub-
 stantia, sed est ipsius determinatio & mo-
 deratio. Quæadmodum ecclesiastica præ-
 cepta de celebrandis his, illisve festis, &
 de annuali confessione, nihil aliud sunt,
 quam determinationes diuini iuri. Et
 iō non solum vendere ius decimarum, in
 totum cū titulo clericali, verum & quo
 ad quorū, est simonia contra ius diui-
 nū. At verò nō negamus quin aliqua sit
 simonia de iure positio: nēpe quæ non
 est prohibita, quia mala, sed mala, quia
 prohibita: vt habet eadē glossa: puta quā-
 do præbēda nō est annexa clericali mu-
 neri, sed alijs officijs: vtpote hospitalium
 seruitio, aut sacrorū editui, Ecclesiæ ve
 conomo, vt q. 3. art. 4. declarauimus: nam
 eiusmodi munera & officia non sunt p-
 priè spūalia, sed sola pōtifica lege eorū
 veditio est inhibita: vt patet c. Saluator.
 1. q. 3. de præbendis autem quas Præsta-
 meras vocant, audio aliquos hæsitare, an
 sint merè spirituales. Haud enī est cur in-
 litem euocetur: qm̃ non nō sunt vt pēso
 nes quæ sine titulo conferuntur: imò ha-
 bent verum titulum. Et cum ille non sit
 secularis, sequitur q̃ sit clericalis, ac per-
 inde spiritualis. Quod enim aiunt sola
 ratione studij esse subductas à commu-
 ni decimarum cunulo, non habet in iu-
 re fundamentum, neque huius veritas li-
 quet, sed à quibuldā cōfigitur. Quare in
 re dubia standum est iuri decimarum cō-
 muni, videlicet vt eiusmodi titulus, spiri-
 tualis sit. Quare ambigere non possum
 quin eiusmodi titulus obliget ad persol-
 uēdum diuinum officium: atq; adeo em-
 ptio & venditio ipsius simoniam procul
 dubio germinat. Secus de alijs titulis se-
 cularibus, quales habent sæculares prin-
 cipes & reges ad decimas: vt statim artic.
 seq patebit. In calce demum quæstionis
 commēdandum memoriæ est, tunc dum
 taxat simoniam pullulare, cum quippiā
 quasi pretium cōfertur. Nam vt bene ait
 Caiet. in Summa, in verbo simonia, cum
 multis rationibus ac modis quidpiam

consueuerit temporale, dum spūale reci-
 pitur, retribuitur scilicet, vel per modum
 sustentationis ecclesiasticorum ministro-
 rum quā supra diximus esse necessariā,
 vel per modū liberalis honestatis ad gra-
 tiam vel referendā, vel ineundam, vel for-
 te quali ex lege ob laudabilem consuetu-
 dinem, atq; alijs præterea modis nullus
 simoniam procreat, nisi quidpiā per mo-
 dum pretij rependatur. Neque vice versa
 eum qui spirituale confert, quidpiā retri-
 butionis quouis aliorū modorum expe-
 ctans, simoniacus sit. Imò verò etsi ante-
 quā illud cōferat, illud postulet, quod ex
 laudabili, & firmata cōsuetudine ei debe-
 tur, vt litē caueat, q̃ post ad recuperandū
 timer, vllā contrahit simoniæ labē. Po-
 strema deniq; dubitatio sit, vtrū saltem
 ad redimendā vexationē liceat tempora-
 le pro præbēda largiri? Arguit n. à par-
 te affirmatiua ex superiori decisione, qua
 assertum est, nullam esse simoniam ad re-
 dimendā vexationē pro baptizando par-
 uulo iam iam aīam exhalaturo pretium
 porrigere. Cum enim sacramentum ma-
 iorem habeat spiritualitatis rationem, q̃
 præbēda, videtur vt pro ipsa sit etiam li-
 citum. Respondetur nihilominus sub di-
 stinctione, vexationem redimere duobus
 modis vsu venire potest. Vno modo, vt
 diximus, cū quis per vim, aut fraudē im-
 peditur præbendam petere: vt si quis te
 vi detineret, ne ad cōpetendū canonicatū
 pergeres: aut si timeres aliquem falsa de-
 te sparsurum, vt tuā el. ctionem impedi-
 ret, & hoc licitum est pretio redimere, qm̃
 quidem quicumque idoneus tale habet
 quæsitum ius alio modo si quis putaret
 præ alijs candidatis dignitate pollere, &
 idcō putaret iniuriā ab electoribus pati
 cōtra suū honorē si nō eligeretur, & idcir-
 co electoribus alio intercurtori pretium
 porrigeret. Et hoc proculdubio nō licet:
 nā etsi quisq; ius habeat petēdi, non tū-
 par ius habet, vt eligatur, sed hoc dēt ma-
 nere in libero arbitrio eligentiū. Quare
 caueat prudētissimus quisq; hoc sibi pal-
 liamētum prætexere: esset. n. vera emptio
 spiritualis. Secus autem de baptismo in
 extrema necessitate, in quo casu paruul⁹
 ius habet vt baptizetur propter sacramē-
 ti necessitatem. Quod quidem acquisitū

Dubita-
tio.

Solutio.

iur respectu prae bendae nemo habet, praeterquam quod nemo non fallitur, dum de propria idoneitate iudicat. Neque pollice ri liceret pensionem super futuram praebendam, etiam si exprimeret de consensu Papae: totum enim hoc esset temporalis spiritualis coemere: Secus in permutationibus aut resignationibus. Possum siquidem ego permittere pensionem super beneficium, quod in meum fauorem resignas, ut statim articulo sequenti patebit.

Ad primum arg. Primi capitalis argumenti dilutio sub obscura apud D. Tho. apparet, concedit namque temporales omnes possessiones spiritualibus, sicuti finitaneis, nam ut corpus pro anima, ita temporalia pro spiritualibus condita sunt. Colligit autem inde vendi posse, non tamen eorum ordinem, quem habent ad spiritualia. Quod est dicere, sicut quisque secularium sua vendere potest, quia illa non vendit, quatenus ad spiritualia referuntur, sed quatenus in usum humanum assumuntur: ita & sacerdotes fructus suarum decimarum vendere possunt: ordinem tamen ad spiritualia, puta ius decimas percipiendi, quatenus clericali functioni mancipantur, vendere, simonia est. Pari modo responde-

Ad secundum arg. tur ad secundum, vasa sacra quatenus res materiales sunt, vendi posse: consecrationem vero nequaquam. Si autem vendantur in profanos usus, pro ecclesiae, vel pauperum necessitate, tunc non infringi aut effundi debent, ut desinant esse sacra. Si autem una Ecclesia vendat alteri ad sacrum usum, potest quidem sine fractione, dummodo nihil pro consecratione recipiatur. Et idem est de vestimentis. Etenim per dilationem possunt perdere formam, & tunc vendi, etiam in usus seculares. Tertium vero argumentum plura habet mem-

Ad tertium arg. bra. Primum de spelunca Abraham, quam emisit in sepulturam ab Ephron. Ad quod bifariam D. Tho. respondit. Primum quod forsan terra illa nondum erat in sepulchrum dedicata: quare neque, vlla fuit simoniae culpa, illam emere: sicut neque, vlla est, solum emere profanum, ubi coemeterium extruatur. Praefert tamen solutio alteram: nempe quod cum etiam apud gentiles officium sepulturae religio esset, in Ephron speluncam quae in sepulturam destinata erat, pretio vendere iure debet,

simoniaca contagione infectus fuit. Non autem teni iustus Abraham: ut qui non intendebat nisi terram emere in coem, aut vexationem redimere. Quamvis neque, Ephron apparet nisi gratis obtulisse eam, neque, vero Abraham nisi pretium gratis retulisse, quanto terra estimaretur. Vbi id quod q. 5. dicebamus: annotandum est: nempe apud infideles quadamtenus illis seculis ratione rei spiritualis viguisse, ac perinde simoniae notam. At vero cum non esset tunc in his templorum consecratio qualis est modo, dubium restat, utrum apud nos loca coemeterij sepeliendis mortuis pretio vendere, sit simonia? Apparet enim id iure prohiberi, c. Abolenda. de sepultu. & c. qui in Ecclesia. de simo. Et ratione id ipsum confirmari: nam ius sepeliendi mortuos, ad religionem attinet: si ergo illa de causa gentilibus nefas erat sepulcra vendere, maiori ratione erit & nobis, ut qui coemeteria consecramus, aut benedicimus. Immo apparet esse simoniam de iure diuino, & naturali: nam eodem iure religio virtus est. Nihilominus respondetur per hanc distinctionem. Ut officium sepeliendi mortuos, quantum ad id, quod necessitatis habet, nequit citra simoniae labem vendi, ut supra propter hanc modum factam rationem constitutum est: ita & pro loco necessario in coemeterio pretium exigere, simonia esset, utpote si clerici nullo loco sacro vellent mortuum humare, nisi pro terra aliquid peteretur: nam profectio eadem est ratio officij sepeliendi, & necessarij soli: quandoquidem religio Christiana est, ut cadauera in coemeterio recondantur. Et hoc est quod ait S. Tho. etiam apud gentiles fuisse simoniacum. At vero si quis honoratiorem locum in Ecclesia seu pompam non necessariam affectat, non prorsus simoniae condonandum est, si aliquid pro illo loco ad Ecclesiae fabricam exigatur: sicuti de superfluis pompis supra diximus. Vnde ubi talis videtur consuetudo, quae iam est pro lege recepta, citra scandalum potest taxatus nummus postulari. Quare sancta Hostiensis super c. Hostien. Audiuimus. de simo. negantis licitum esse si sancta. se huiusmodi pactum, nobis est necessaria. Quoniam re vera si nihil pro consecratione, aut benedictione loci recipiatur, sed vendatur terra, sicut materia calicis, nihil illic

Quaest.

Ratio dubitan di.

Respon sio.

Refutat

Illic spūale venditur, sed humanus temporalisq; honor, dūmodo scandalum caneatur. Quomodo & loca in ecclesia honoris grā ad sedēdū certis prosapijs destinata esse consueverunt. Quāvis diffidendum non sit quin isti honoris tituli in locis sacris nimīū affectati deformē habeant vanitatē. Ad capitula verò citata rñdetur, nil aliud prohibere, q̄ ne id vēdat, quod est de necessitate sepulturæ cōpulso. s. pacto, vt non sepeliatur, qui terrā

Iacob e- non emerit. Ad historiam autē Iacob rñ-
mendo detur nequaquā simoniam cōmisisse pro
primo i eo quod diuinitus indultum illi fuerat
genitu- ius primogenituræ, atq; adeo sacerdotij
ram ab fm illud Malach. 2. Iacob dilexi, Esau au-
Esau, si- tem odio habui. Esau verò cui idem my-
monia sterium celatum erat peccauit vendens,
nō com fm Apost. ad Hebr. 12. Ne quis fornicam-
misit. tor, aut prophanus, vt Esau qui pp vnā
etiam vēdidit primitiua, Haud rñ rñsio
hec oēm lectori dubietatem eximit. Pri-

Prima mum. n. non constat tale mysteriū, quod
obiect. Esau opertum erat, apertum fuisse Ia-
Secūda. cob. Mox etiam, si ei fuisset notum non
iō eluitur a culpa tū pp inhumanitatem
renuentis indigenti fratri porrigere pul-

mentum: tum q̄ Esau ad peccandū indu-
xit, cum ipse non esset ad modum vsu-
rarij paratus vendere. Imò cum iure ua-
juræ bona fide possideret primogenitu-
ram nullatenus vexabat Iacob quare nō
est excusatio legitima dicere redimisse
suam vexationem. Ad horum primū rñ-

Ad pri- detur ex textu sacro colligi Rebeccæ in-
mā obie notuisse mysterium, aut nutu patris, aut
ctionē. alio diuino mō. Alias nunquam id per-
suasisset nato suo minori dicens: Super
me sit filij ista maledictio. Qua ratio-
ne, & Iacob idipsum intellexit. Et i-
deò iure suo vsus est. Dicens enim, ven-
de mihi, idem intellexit quod, da quod
meum est. Nec tenebatur mysterium fra-
tri suo reuelare, quia tunc ille fraternæ
suasioni non acquiesceret. Quocirca licet
non esset idem Esau paratus, non ideo
censetur Iacob eum induxisse. nam qui
iure suo vitur, neminem inducit. Quare
cum alter possideret alienum bene dici-
tur ipsum Iacob vexasse, postquam alia
non pateret ei via recuperandi quod suū
erat, ac perinde Iacob, redemit vexationē

suam præterquam quod Esau non neces-
sitate, sed gula affectabat lenticulā: qua
rōne Iacob ab inhumanitate defenditur.
De iure autem patronatus, vt extra cod.
tit. patet perinde ac de re spūali censen-
dū est: ita vt simonia sit illud per se pre-
tio vendere, sed transit cum villa, aut ca-
stru, cui est annexū. Quocirca qui villam
vendit, neutiquā pp ius patronatus pōt
auctius pretium exigere. Circa aliud mē-
brū de decimis, primò notādum est, duo
in ipsis considerari, nempe fructus ac p-
uentus, quæ res sunt merè tpales: & ideo
vt dictum est vendi possunt: vt patet de
publicanis, qui constituto pretio eisdem
fructus mercantur. Et hoc est inquit D.
Tho. q̄ Papa concessit secularibus domi-
nis ac principibus. Qua ratione regi no-
stro concessæ sunt tertix in bellorū sub-
sidium contra infideles. Secundò notan-
dum consideratē est, ius spūale illas petē-
di, & hoc laicis indulgeri non posse: qm̄
est ius sacerdotale. Contra hoc autem est
argumentum, quod res, & quicunque se-
cularium habēt huiusmodi decimas, qua-
les sunt qui templariorū bona possident,
idem ius habent eas petendi, quod cleri-
ci ipsi: nam Rex ex communi decimarū
cumulo terras capit, & alij domini totas
decimas perinde atque episcopi. Imò ip-
si sunt qui paroccio suam consignatam
sortem tribuunt. Ad hoc bifariam re-
sponderi potest. Primò quod recipiūt no-
mine Papæ. Secundò, ad rem accōmo-
datius, quod Papa cum decimarum par-
tem principibus adiudicat, illas sub secu-
lari titulo, puta defendi ecclesiam, con-
stituit. Et ideo principes ius quidem
habent petendi, non tamen spirituale,
quod tantum D. Thom. negat posse con-
cedi laicis: sed ius seculare quod ipsi pos-
sunt alijs vendere, & ceu alia secularia
bona quomodocunque distrahere, & alic-
nare. Ad vltimam denique particulam
responſionis perpendenda est solutio D.
D. Tho. videlicet quod si Papa ante bene-
ficiorum collationem ordinauerit parti-
culam pro sua iusta sustentatione, aut
pro alijs pijs vsibus adimendam, recte id
quidem potest. Sed nota, ordinauerit, id
est communi & æqua lege sanciuerit, p
causā iustā: nam profectò si pro libito
absq;

Ius pa-
tronat⁹
vendere
simonia
est.
Decima-
rū pue-
tus vēdi
posūt.

Argum.

Solutio

D. Tho.

absq; lege id fecerit, suspectū est. Et hac ratione lege in Hispania recepta & in alijs nonnullis prouincijs constitutū est, ut à natis, hoc est à tpe quo quis obtinet sacerdotiū, dimidiatos fructus illius anni soluat. Et posset si necessitas ingrueret, ut suprà diximus, decimas decimarū sibi retinere, si modò illa ratione reliquæ omnes exactiōnes, & cōpositiones extinguerentur, sed id maximè notādū, quod D. Tho. subdit: si verò. n. inquit, ab eo, q. beneficium cōfert, præter positam antea legem requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idem est, ac si aliquod munus ab eo exigeret: & iō non caret vitio simoniæ. Quam quidem sententiam ego mihi plurimum obseruo in confirmationem nostræ, quam libr. 3. de pensionibus declarauimus. Quemadmodum enim non pōt pro se Papa pensiones iniungere, ita neq; pro alijs: nisi tanquam stipendiū pro officio, & obsequio seu spiritali, seu seculari: quod Ecclesiæ est commodum. Quod si quis contrarius sic arguat: Quidquid alteri cōcessione Papæ conferri pot, sibi ipse valet applicare: quandoquidē ipse est bonorum Ecclesiæ dispēsator, potest autē commutans, aut renuntians eius auctoritate pensionem sibi retinere: ergo eandem potest sibi & Papa adiudicare. Respondetur fallaciam in argumento latere: nam & si auctoritate pōtificis commutanti, ac renuntianti concedatur pensio, non est tamen eadem causa in ipso pontifice, ut sibi retineat, quandoquidem ipse non est præbendæ dominus, velut ille, qui commutat aut renuntiat, sed dumtaxat dispensatur: qui ideo debet suam pro iusta causa interponere auctoritatem.

ARTICVLVS II.

Vtrum præbendarum permutatio absque simonia fieri possit.

PPræbendarum permutatio earum venditioni affinis est: & ideo queritur an absque simonia fieri possit. Arguitur. n. à parte negativa. Primum ex glo. supra citata, cap. ex parte, prima, de officio delegati, vbi habetur quod si quis in gratiā alterius sacerdotium renuntiauerit, alias

nō renuntiaturus, simonia committitur contra ius humanum. Cum ergo vniuersæ commutationes illo pacto fiant, simoniam redolent. Secundò arguitur, si eius modi permutationes iure essent permis- sæ, sequeretur, quod liceret dum exilior p. opinquiori commutatur, tantum retinere pensionem super pinguiori, quanto excessu alteram superat. Id autē falsum esse sic monstratur. q. tunc pariter sequeretur, si vna nullos haberet fructus, sed tantum personalem titulum, altera verò fructibus abundaret, posse quantitate pecuniæ refusa quanti sunt fructus illius diuitis fieri permutationem: nam quod de parte permittitur, non est cur de toto interdicator: & tamē contractus iste em- pto videtur esse præbendæ. Tercio potissimum arguitur. Si tales permutationes iuri essent consonæ, cōsequēs inde fieret, ut eiusmodi pēsiones possent numerata pecunia æstimari, & redimi, ut annua pēsio ducatorum 10. 80. aut 100. numeratis redimeretur. Conclusio tamen si vera est, aditum vendendis sacerdotiis patefacit. In contrarium est c. quæsitum. de rerum permut. vbi solum vetantur permutationes cum pacto, sine licentia episcopi: cōceditur tamen episcopo facultas easdem faciendi: quod quidem non concederetur, si simonia esset.

Ad quæstionem iuxta argumentorū numerum tribus conclusionibus respondetur. Prima: Resignatio præbendæ in manus legitimi Antistitis in fauorē alterius designatæ personæ, & nō alias, si nō aliud interueniat pactum, siue fiat p. modū permutationis, siue per modū simplicis renūtiationis, nullam habet rationem simoniæ, neq; iure diuino, neq; iure humano. Cōclusio hæc suprà a nobis cōtra citatam glossam asserta est. Quod si glossam subglossaueris, quod id sēuat, qn renuntiatio, aut cōmutatio fit sine licentia Papæ aut prælati, inanis tunc esset, ut q. 5. diximus, nam cum nemo possit præbendā dimittere nisi in manibus prælati, cuius est beneficia cōferre, neq; auctoritate priuata alteri adiudicare, illa non esset simonia nisi forte metālis: quā nihil fieret. Quod autem cum illa conditione renuntiare, nulla sit simonia, patet

Prima
conclu.

ma.

Secunda
conclu.

manifeste: quoniam cum praelato sacerdotio-
rum collatio incubat, nullo prohibetur
iure in eius arbitrio ponere, si voluerit
conferre Petro: quod si noluerit, aliter ille,
qui iure possidet, non renuntiat. Secunda
conclusio: Commutare præbendas, cum
pacto, nisi in pacto ponatur cum consensu
Pontificis, simonia est: ut verbi gratia, si
duo de commutatione paciscantur, & qui
minorem præbendam habet, alteri polli-
ceatur pensionem. Papa autem non refe-
rant nisi simplicem commutationem, ne-
que ipse eandem pensionem concedat si-
monia est apertissima: & tamen apud idio-
tas frequentissima. Et pariter si quis non
per viam permutationis, sed simpliciter
renuntiat in fauorem alterius, non reue-
lando Praelato pensionis pactum: quod in-
ter eos interuenit. Est autem simonia de iu-
re positio: nam commutare præbendas
recepta pensione, non est iure diuino pro-
hibitum, sed pontificio: ut patet in c. ad
quæstiones. de rerum permuta. Sed fieri
nequit nisi consentiente praelato, ut illic
patet, & c. citato. Quæsitum. Quare dum
Papa non concedit pensionem illam, repu-
tatur ut pretium commutationis. Ac per-
inde profecto crediderim talem collatio-
nem, et si à Papa, pactum ignorante fiat,
non teneri. Quod si pactum contra ius di-
uinum intercesserit, sicut quis pro tali re-
nuntiatione pecuniam numeret, tunc nec
Papa dispensare absque culpa posset, ut ta-
li modo fieret renuntiatione. Quare qui illo
modo præbendam obtinisset, inhabilis
fieret ad possidendum, nisi postea pacto
pro infecto habito, Papa, qui solus potest,
tunc idem redderet & habilem. Adde,
prælati pensiones, ut habet mos Romanus, nullum
Papa in prælatum Papa inferiorem constituere
fessor valere, neque in permutationibus, neque in
pensionibus simplicibus renuntiationibus. Quod autem
nes con eiusmodi pensionum pacta in commuta-
sttuere tionibus assensu eiusdem Pontificis fieri
valet. possint, expressè hinc citato, ad quoniam.
Est tamen excessus Christiano cauendus. Au-
dio namque in huiusmodi commutationibus
non solum fructuum quantitatem a sti-
mari, verum & per se et honorem & di-
gnitatem sacerdotij: ut cum archidiacono-
natus aut decanatus illustri ecclesie
pro simplici præbenda permuat, et si

fructus pares fuerint. alia insuper pensio In præ-
pro dignitate exigitur: quod quo modo bendis
fieri possit, non video, quippe cum digni commu-
tas res spiritualis sit: & in dicto ca. pro- ratis
ximè citato, expressè caueatur, ne mi- gnitatis
sceatur permutatio dignitatum cum co- carum
pensatione fructuum, sed per se simpliciter nulla est
sacerdotium pro sacerdotio, & dignitas habenda
pro dignitate permuetetur absque aliqua ratio.
refusione pecunie; & seorsum fructus
pauperiores ad ditiorum æqualitatem com-
pensentur. Præterea, & fructus omnes pro Iniquum
pensione statuere, præcipue in sacerdotijs est in sa-
hæntibus annexum fructuum, atque omnium cerdo-
potissimum in curatis, nescio quis prophetis ha-
non solum quod iure cautum sit, ne pensio ter hæntibus
tiam fructuum partem exuperet, verum quod diui- annexum
nitio sit absque villo stipendio addito. Quæ fructus
re pro minori absurdo duco, ut quis duo omnes
sacerdotia cum animarum cura retineat, quod per pensio
ut alterum, retentis fructibus relinquat. ne sta-
Nam qui duo hænt, potest alternatim ambo tuere,
visitare, & elemosinas suis parocchianis
dispertiri qui verò fructibus beneficium
expilat, in causa est, ut qui titulum ha-
bet, neque curam possit gerere animarum, neque
elemosinas facere. Nam cum cogatur vi-
ctum aliunde queritare: quo modo functioni
sue adesse potest? De tertio membro quæ-
stionis, quod argumento tertio tactum est,
puta de redemptione pensionum, variè a
doctoribus opinatur. Caiet. namque in opu-
sculo de pensionum. q. 10. in vniuersum Quæst.
affirmat perpetuas pensiones numerata pe-
cunia redimi posse: alij verò recentiores,
quorum est Ioan. Maior in 4. dist. 25. q. Maior
5. in vniuersum negant. Varietas autem hæc
est fundamentorum diuersitate subori-
tur. Caiet. n. censet pensionem esse re-
re et palem, solos. scilicet fructus respicientem.
Alij verò censent ius pensionum esse cle-
ricale ac perinde spirituale. Inter has et-
go opiniones statuitur tertia conclusio. Tertia
Pensiones functionibus spiritualibus adiu- conclu.
dicatae, neutiquam redimi pretio pos- Expla-
sunt. Secus autem illæ quæ sub seculari ti- clusio.
tulo conceduntur. Vtraque pars non tam
probatione, quam solo exemplo indiget.
Enimvero si priscum pensionum more
species, nunquam concedebantur nisi
spiritualibus functionibus annexæ. Non

sufficiebat, verbi gratia, ep̄s vniuersam diocēsim visitare & gubernare: accersēbat sibi auxiliarem qui sibi esset adiūmēto: cui ideo certam pētionem in suis fructibus consignabat. Atq; hm̄oi pētionē, sicubi modo in more sint, vt vendi non pnt, ita neque redimi. Habent. n. pr̄bendarum effigiem quæ spūalibus annectūtur. Et fortasse idem est ferēdum iudiciū de pētionē quæ daretur seni ac bene merito ep̄o aut presbytero p̄ exhaustos labores si qm̄ vires eum ad seruiendū deficiunt, renuntiare vellet sacerdotium suum. Hoc. n. lib. 3. legitimū sumus arbitrati pensionum genus: v̄. n. hm̄oi pētio clericali iuri annexa. Aliæ v̄o sunt pensiones quas iam diximus titulis secularibus applicatas: puta principibus ac militibus: & has non est dubium posse redimi, qñquidem, vt dictum est, vendi pnt. Si n. militi cōstituatur pensio super ep̄atum, pōt eam ip̄s redimere. Sed aliæ sunt q̄ non nihil hnt dubietatis: vt potē quæ in commutationibus aut simplicibus renunciationibus interueniunt: Renuncio in tuum fauorem meum beneficium retēta certa pensione. V̄. n. hoc genus pensio esse merē tp̄alis: nam vt lib. 3. diximus, ad nullum officium Ecclesiasticum talis pensionarius tenetur: nec titulum hēt, sed solum ius à possessore petendi fructus. De his ergo inquit Caiet.

Capitulum ad lēctorem fallere posset. Illic nāq; nulla questio h̄t mentio pensionis: sed hoc solum q̄ qñ inæquales sunt pr̄bendarū fructus, pōt illi q̄ maiorem habebat, pecuniarū quantitas refundi: vbi apparet, q̄ possit pecunia p̄sens tota numerari: & per consequens pensio vnico cōtractu constitui & redimi. Imō sine pētionis nominatione, si tua valet centum, mea nonaginta, numero tibi pro tuis decem, simul octoginta, v̄ illic cōtractus probari. Quod profecto nō est concedendum, alias lice-

ret & pr̄bendam emere. Vt si ego nullū haberem pr̄bendam, possem octoginta ducatis emere tuam, quæ valet decē. Textus ergo intelligendus est de quantitate pecuniæ q̄ habeat rōnem annuæ pensionis. At verō q̄ illa possit redimi v̄ ex dicto textu colligi. Nam hī & iubet scorsū fieri permutationem pr̄bendarum simpliciter, & postea æquiparari fructus. Quare iam illa pensio v̄ dari sine clericali iure, & ideo forsā illa redimi pōt: Tamen si ingenuē fateor nō posse me discernimen illud percipere dñi Caiet. inter duos scorsum cōtractus & vnum. Nam si constitutam pensionem ob id redimere possum, quod est res sine titulo Ecclesiastico, nescio qñ cōstituitur, postquam tunc extrahitur ab eodem Ecclesiastico titulo, cur non possit simul de redēptione pacisci. Sed ne tantam largiamur licētiā, dicendum q̄ talis cōtractus habet vehemētē suspicionem emptionis & venditionis. Quare non potest non scandalum dare. De alijs pensionibus quæ in vsu modō sunt, s. quæ pro libito sine aliquo titulo conceduntur illi qui licitas existimant, iudeant. Ego namque, vt lib. 3. dicebam, deuorare ius illud nequeo vt possit pensio poni, nisi pro titulo aliquo Ecclesiastico vel seculari, aut pro commutatione, aut dum in lite dubium de iuri, aliter inquam non potest. Per hæc ergo, argumenta quæ in fronte questionis proposita sunt, soluta restāt, præter sm̄ qd̄ in gratiam Caiet. adicimus. Concedit namq; in commutationibus licitam esse cōpensationem excessus maioris pr̄bendæ, dummodo altera fructus habeat, hæret aut ambiguus qñ altera nullos hēt fructus: p̄p̄ea quod talis commutatio quandam habet emptionis imaginem. At verō non est cui dubitetur quin talis commutatio perinde atque altera, licita sit: ideo nihil absurdi argumentum concludebat.

Ad argumēta facta,

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat spiritualia pro munere conferre quod est vel à lingua vel ab alio quouis obsequio.

Quamuis constitutū fuerit spiritualia nō esse pretio estimāda, apparet nihil.

Primū argum. Gregorius. nihilominus pro alijs muneribus posse cōferri. At quippe in regesto Gregorius Ecclesiasticis vtilitatibus deservientes ecclesiastica dignū est remuneratione gaudere. Ecclesiasticis aut vtilitatibus deservire, est munus ab obsequio: ergo licitū pro eiusmodi munere repēduntur Ecclesiastica sacerdotia. **Arg. 2.** Secundo; Tam sordidum & carnale est intuitu cōsanguinitatis beneficium conferre, quā si pro suscepto munere & obsequio dare: illud aut non apparet eousq; sordidum, ut sit simoniacum: ergo neq; hoc secundum. **Arg. 3.** Tertiū: Quod precibus cōceditur, gratis fieri vī, ac perinde à simonia est alienū: utpote quam sola venditio emptioq; cōstipuit. **Arg. 4.** Quattō: Hypocritæ spiritualia opera foris exhibent ut per munus linguæ laudem occupentur humanam, neq; tū eiusmodi hypocrisis simoniæ tribuitur: ergo munus à lingua simoniam non parit. In cōtrarium est verbum Urbani Papæ, canonicæ, Saluator, l. q. 3. Quis quis res Ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munerē linguæ, vel obsequij, vel pecuniæ largitur, vel adipiscitur simoniacus est.

Prima conclusio. Ad quæstionem duabus conclusionibus rōdetur. Prior: Simonia perinde cōmittitur si res spiritualis pro aliquo tpa li munere vel obsequio seu exhibito seu exhibendo tribuatur, ac si pro pecunia quis eam vel numerata vel promissa largiretur. **Probatio.** Probatio est clara: qm̄ nomini pecuniæ vniuersa supponuntur quæ pecunia æstimari possunt. Manifestum autem est, eiusmodi obsequia quippe ad commodum aliquod referuntur, pretio pensari posse: nam & nummo operarij ministri conducuntur. **Postrema conclusio.** Sicuti suscepta pecunia aut alio quouis munere simonia contrahitur: ita & per munus à lingua. Exempli gratia: Si quis ep̄s precibus ad tpa lem vtilitatem captandam inflexus sacerdotium contrahat, ea. s. intentione ut fauorem capiat, ex quo sibi aliqua possit rōne collationis prouenire vtilitas. Probatur eadem rōne, quia hoc ē est pecunia æstimabile. Circa istas conclusiones post illa quæ de vsura decisa sunt, nil ferimē adnotandum restat: nam propemodum qd̄ vsu-

ra est in tpa libus, id in spiritualibus est simonia. Quare sicuti mutuum dare pro aliquo munere vsura est, ita & sacerdotium pro eodem munere largiri est simonia. Neq; verō refert munus alias genere promovere suo honestum sit necne. Si quis. n. uere ē p. p. turpem familiaritatem cum muliere turpi sicula fratri eius aut alteri quasi in pretium sacerdotium penderet, simonia est. Et si qui reciperet, resignare teneretur. Secus si ob amicitiam, licet turpiter contractam, gratis illud conferret. Adde qd̄ ē si non ille qui sacerdotium recipit, sed alius, quantumvis ipso nescio, pretium pro ipso obtulerit, simonia emergit: ut patet ea. Nobis de simonia. Quapropter cum primum ipse rescuerit, tenetur sacerdotium renuntiare: quia collatio nulla fuit. Quæris aut eadem rōne si quis præbendam ambit non tpo, sed alijs interuentoribus qui ipsam ei procurēt, elargitur, utrum talis sit simonia, ut teneatur præbendam deserere? Apparet. n. ex vna parte non esse rōnem parē. Nam si ep̄s nihil pretij recipit, neq; preces pecunia æstimabiles, ut in solutione tertij declarabitur, gratis sanē confert, ac subinde collatio tenet. Ex altera verō apparet eandem esse rōnem: nam ut quōne sequenti explicaturi sumus, diuino naturaliq; iure non solum datio spūalium pro pretio prohibita est, verum & receptio. In casu aut præsentis licet ep̄s gratis secundum suam opinionem cōferat, nihilominus alter non gratis recipiet, sed pretio. Est tanti apud me vigoris hæc secunda ratio, ut ei libentius quam priori assensum præbuerim. Si quæ autem alia dubiosa emergere hinc pnt, propositis argumētis attinguntur.

Ad primum igitur rōdetur, sn̄iam Gregorij huc tm̄ pertinere: Quod si clericus vel ecclesiæ vel prælato honestum impenderet obsequium ad ecclesiæ commodum vel aliud spiritnale negotiū cōducēs, eo ipso idoneus sit cui sacerdotiū conferatur: sicut respectu aliarū virtutū conferri potest. Obsequiū aut & munus quod iure condemnatur, illud est prorsus quod ad carnalia refertur: puta si quis seruit prælato, aut suis agnatis, vel amicis ad tpa le cōmodū ut sacerdotiū, tanq̄ mercedē

merces eiusdē obsequij rependatur. Quā
 idcirco addiderim quod ep̄s qui iustam
 mercedem merces r̄palem suis famulis
 perfoluit, nihil absurdi facit si gratos ha
 beat, atq; adeo erga eos gratiosum aīum
 gerens, dum idonei sint, et in p̄bendarū
 collatione se illis beneficium exhibeat.
 quia tunc illud obsequium non reduci
 tur ad r̄pale cōmodum, sed ad gratiā q̄
 famuli p̄nt per idonea grataq; obse
 cum hero sibi conciliare. Quare seruire
 Antistiti p̄p ecclesiasticum sacerdotiū,
 non est in vniuersum culpabile, nisi qñ
 illud quodammodo ad emptionem re
 ducitur s. cum spectatur tanq̄ pretium
 obsequij. Nam vt articulo primo dictū
 est, cū multifariam quidpiam alteri con
 ferri possit, s. per modum liberalis vel do
 ni vel obsequij, & p̄ modū reuerentię &
 honestatis, vel quasi debitum ex laudabi
 li consuetudine, nihil istorum vitium si
 moniæ parturit, sed sola ratio pretij aut
 mercedis. Ad fm̄ r̄ndet D. Tho. negādo
 eandem esse rōnem de consanguinitate
 quæ de alijs carnalibus obsequijs: nam
 hęc quondam hñt rōnem pecuniarij pre
 tij, quæ nōt inest in consanguinitate.
 Quare qui alioqui gratis suis cōsanguineis
 sacerdotium confert, etsi id tali re
 spectu faciat, erit quidem culpata colla
 tio: haud tñ simoniaca. Secus si in altero
 sacerdotiū collocaret ea de cā vt suis cō
 sanguineis beneficiū remuneraret. Huic
 aut̄ sn̄z non desunt qui contradicant.
 Enimvero Altissiodorensis antiquus au
 ctor 3. part. tra. 21. quendam refert Pari
 siensem cantorem collationem sacerdo
 tij ratione consanguinitatis vitio simo
 niæ tribuentē, licet ipse eidem opinioni
 non subscripserit. Sequunt̄ aut̄ eam Du
 rand. & Bonau. in 4. dist. 23. & Adria.
 Quin verò & inibi D. Tho. in eandē op.
 intlexit. In cuius gratiam arguere sic pos
 sumus: Beneficia debent gratis conferri:
 qui aut̄ personam cōsanguinitatis respe
 ctat, non dat prorsus gratis. Nā vt lib. 3.
 diximus, acceptio est p̄sonarū. Quin ve
 ro cōsanguinitas pretio v̄f æstimabilis.
 Quis n. non super aurum æstimet, cōsan
 guineū illu stri esse p̄ sapia ortū. Questio
 ergo hæc q̄a scrupulorū nutrix est, subie
 ctis propositionibus eliquidatur. Prima

est. Etsi con s. e beneficiū cōsanguineo
 indigno crimen sit gñe suo mortale: di
 gno aut̄ p̄p consanguinitatem, peccatū
 et nonnullum: neutrum tñ est simonia.
 Prima pars lib. 1. satis p̄notata est: nā est
 peccatū iniustitiæ cōtra fidem ep̄isopa
 lis officij. Mox & secūda ē nota Qm̄ cū
 sacerdotia p̄ illis quid ignē seruiāt sine
 instituta, si cōferantur alio respectu, ac
 ceptio est personarū. Haud tñ erit mor
 talis si digno fiat collatio, sed tñ venia
 lis, cō q̄ nulla violat iustitia. Tertiā aut̄
 partem bene, asserit D. Tho. nam vbi nō
 est spiritualium venditio, nulla est simo
 niā: illic aut̄ nullū interuenit pretium.
 Id qđ a simili vsurę deducitur. Quod. n.
 in tēporalibus vsura est, id in spirituali
 bus, vt dicere solemus, est simonia. Et tñ
 mutuum dare cōsanguineo, & tali respē
 ctu, nulla est vsura. Accedit q̄ in c. Salua
 tor. vbi Vibanus simonię cās enūmerat,
 nullā consanguinitatis mentionē fecit.
 Idq; inde p̄terea confirmatur q̄ p̄p talē
 personarū acceptionē nemo incurrit pe
 nas iuris in simoniacos decretas. Pro
 pter argñi ergo proximē factū distingui
 tur q̄ q̄ dat cōsanguineo, nō det gratis.
 Si. n. intelligitur, nō dat simplr̄ ea rōne
 qua dēt, verum est, si aut̄ intelligat̄ pro
 pretio, id negamus: nā etsi p̄clara cōsan
 guinitas super aurū æstimet, vt Sapiens
 de sapiētia inquit, nullo est tñ foro ven
 dibilis: sicuti possessiones & ministrotū
 operæ. Secūda propositio. Cōferre sacer
 dotium cōsanguineo digno rōne digni
 tatis ac probitatis, tñ abest a rōne si
 moniæ, vt sit et laudabile: qm̄ cōsanguini
 tas de gñe honorum est, veluti amici
 tia. Et ideo illius de causa nemo fit detē
 rior qui aliās dignus est Imō ceteris pa
 ribus si scandalū caueat illē p̄ferendus est
 veluti ceteri honesti amici Vltima p̄po
 sitio. Antistites qui in proposito habēt,
 aut vniuersa sacerdotia, aut cuncta q̄ pin
 guiora sunt in consanguineos & affines
 profundere, et si adiunctam habeāt intē
 tionem non conferendi nisi dignis, non
 hñt conscientiam tutam: imō vix p̄nt a
 mortali macula elui. Primum quod hoc
 pacto affecti sunt, facile a suo affectu de
 cipiūtur, vt eos p̄ dignis ducāt qui verò
 nō sunt. Mox qđ non possunt non scan
 dalum

Proba
tio.Viban.
Confir
matio.Secūda
proposi
tio.Vltima
proposi
tio.Ad secū
dum ar
gum.
D. Tho.Altior
doren.Durād.
Bonau.
Adrian.
Rō p̄a
teritæ
opinio
nis.Prima
proposi
tio.

datum dare. Deinde quod alijs qui digni sunt, & forsam digniores, non parum iniurię interrogat, quin verò illis occasione offerunt, ne cum favore, & premio sint destituti, se gniores sint ad litterarum studia, atque ad probitatis studia exercenda. Quare bene inter alias iniquitates veterum sacerdotum ac iudicium deplorabat Michæas, ca. 3. q. ædificarent Sion in sanguinibus, &

est tam precandi, q. conferendi cā. Potest nihilominus illuc irrepere simonia mentalis, si collatio non p. dignitatem fiat, sed præcipue propter favorem & emolumentum pretio, ut dictum est, æstimabile. At quia in sermonē de precibus, & favore incidimus, altera nos occupat dubitatio. Vtrum collatio metu extorta sit simoniaca, ita ut qui beneficium tale recepit, resignare ipsum teneatur: idem n. præfatus cantor Parisiensis, referente eodem Alisiodorensi, tenet. Quoniam metus, inquit, pecunia est re simibilis. At verò eodē modo quo d. cō sanguinitate, & amicitia, rñd. tur, videlicet q. etsi metu cōferre indigno peccatū sit gñe suo mortale, digno verò, nonnulla ē culpa, q. collatio non sit legitimo fine, neutrum tñ est simonia: quoniam dare metus cā, nō est dare pretio. Nam etsi quis pretium daret ad p. opellen tuu metū, nihilominus, q. m. tñt, nil recipit. Immo verò nec sacra conferre p. metum, vllō condemnatur iure, ut si quis metu confessionem audiret. Nec verò vulgò talis ep̄s haberetur simoniacus. Sed tamē qñ ille metus incuteretur, qui esset modo exposito pretio estimabilis, tunc esset simonia: ut si rex, vel eius aulicus comminaretur ep̄scopo, q. nisi sacerdotium tali personæ conferret, de gratia regia excideret, neq. ad aliā esset ascensurus sedē. Qui. n. tali metu, sacerdotium conferret, id ad venandum ep̄iscopatum faceret, ac perinde simoniacus esset. Secus, si metus ei incuteretur amittendi vitam, aut temporalia bona, quæ possidet, nam tunc metus nullum habet respectū lucris. At qñ dictum est ob metum indigno conferre, peccatum est esse genere suo mortale, non quidem simoniæ, sed iniustitiæ, & infidelitatis: potest superest scrupulus: Vtrum nullus metus talem culpam excuset? Rñdēt tñ nullum esse in tali re excusantem metū: nā cū & divinū ius, & naturale id vetet, atq. adeo facinus sit intrinsecē malū, potius gladio succumbendū est, quam illud patrandum. Tertium dictū D. Tho. est. Quenquā pro se rogare ad obtinendū sacerdotiū, cui aiarum cura subiungit, p̄sumptuosum est, ac p̄inde p. suas ipse p̄ces indignus reddit. atq. adeo peccat p̄ indi-

Dubitatio.

Alisiodorensis.

Solutio.

Scrupulus.

Rñsio.

Tertiū assertū.

Ad tertium arg. ra D. Tho. respondit nempe tria. Primū est, quod qui in collatione sacerdotij minus principaliter à lingua intendit, puta vel laudem aucupari, ac perinde humanū favorem, vel preces, aut ex quibus idem favor humanus acquiritur, aut cōtraria invidia, vel odiū cauet, simoniacā labem contrahit. Quod si contra quis arguat, q. dat propter laudes, aut precibus victus, gratis dat, quare neq. penas incurrit iuris p̄spectē pond. ret verba. Nam. D. Tho. laudis intentionē, et si sit principalis, nec precū cām simoniæ simplr tribuit: sed qñ p. hæc aliquod emolumentū t̄pale pretio estimabile cōtenditur, ut si ep̄s sacerdotium regis famulo, aut eius precibus ductus conferat, qui se apud regem laudibus efficit, quo hamo pinguiorem ecclesiam possit expiscari. Imò verò neque tñc est simonia, nisi qñ id principaliter intenditur, cuius iudicium est qñ collatio sit indigno: nā cū tunc principalis intentio nō sit idoneitatis personæ, cōvincitur esse emolumentum temporalis. Quare crimini tñc iniustitiæ & infidelitatis adheret insup. simonia. Atq. adeo recipiēs p̄bēdā tenet cā derelinquere, nisi denuo integretur p̄uisio. Qñ verò nō nisi simplr laudes Antistes affectat, aut p. p̄ces amicitia & gratia, tñc nulla est simonia. Imò verò qñ quis cōfert digno præcipue p. dignitatē, licet sinist. oculus nō modo ad humanam laudem, & favorem spectet, verum & ad t̄pale emolumentum, & lucrū, simonia non inficitur. Quod si innocentium consulas super cap. Tuam de etate, & qual. ord. similia suo more docet. Cui & Caiet. in sua Summa, verbo simonia astipulatur. Secundum igr assertum est, quod dum preces pro digno porriguntur, tunc collatio non est ex genere suo simoniaca: qñ quidem legitima sub-

Rōasser indigno rogans, si aut sacerdotiū absq;
tionis. tali sit cura, ipse aut vitę sustentatione, in
digeat, citra simoniā pōt id petere. Rō
prioris mēbri est, qđ dignitatē, qđ ad aīa-
rum curā requirit, si quis in se nō agno-
scat, iniuste appetit: si verō hęc se credi-
derit, insolentia turget: id qđ lib. seq. cla-
rius patebit. Secus aut de aliis simplicib.
sacerdotiis. Hęc veruntā snīa D. Tho. nil

Prima mirum si nimium apparet rigida. Enim
rō in D. vero si de sola epāli cura illud fuisset, p-
Tho. lata, maximā hęc pprobabilitatē, vt li. seq.
visuri sumus. Exigit. n. epālis professio ī
eo culmine perfectionē, vt possit ep̄s cē-
teros perficere, vt Dion. ait in lib. Eccle-
hietar. Et ideo, vix nō solum pcuratio,
verum appetitus pōt esse sine culpa: aut
iniustitię, si appetēs nō se agnoscat ido-
neum: aut p̄sumptionis, si id facillē cre-
dat. Cura aut aīarum in parēcianis Ec-
clesiis non tā excellūm expostulat perfe-
ctionis gradum. Et ideo nō apparet tāta
p̄sumptio, si quis se dignū existimet. Se-

Secūda cundō ad id arguitur Pōt esse tāta corū
ratio. raritas, qui ad parēcias regendas sint ido-
nei, tātaq; ecclesiarum necessitas, vt viro
cuius egregia in populo hęc existimatio,
tam doctrinę, qđ vitę, non modō non sit
p̄sumptio, verum ēt sit charitatis vir-
tus se ad id munus offerre. Tertiō pōt ēt
contingere tanta in p̄latis corruptio, vt
dignis posthabitis, Ecclesias oēs idignis
cōmittant: quo certē casu nō esset aliud
qđ officium charitatis ad occurrēdum ta-
li p̄cti illum, qui cōi vulgi opi. idoneus
hęc, & qui in se nullum crimen agnoscit
prodire, vt per sui ipsius electionem alij
impedirent. Nam qđ quis nemini de se cre-
dere liceat, ne leue aliquod peccatū hęc
possunt, nihilominus multi iustam hęc
probabilitatē suę dignitatis, atq; adeo
ardore charitatis labore sitire, qui admi-
nistrationi Ecclesię sunt necessarij: ac
perinde cum Isaiā dī. ere, Ecce ego, mit-
te me. Accedit & c. tua nos. de simon. qđ
pro se regantē, vt in canonicum eligeret
iur, reum non facit simonię. De hoc aut
latius libro seq. in tracta. ep̄orum. Inter-
im aut de parēcianis presbyteris sic est

Moder snīa D. Tho. moderanda. Primum non
no snīa ait, vt de ep̄o dicturus est, qđ appetere tā
S. Tho. lia sacerdotia, sit p̄sumptuosum, sed p-

se rogare, qđ certē vix pōt carere scādalo.
Scādō, id etiā sentit, si res per se confide-
retur: nempe si prouisoires sacerdotiorū
diuinam legem ad vnguē obseruarent,
digniores semper anteferendo. Item in
provincia bene instituta, in qua viri nō
sunt idonei. Tunc n. rogare pro se quem
quā p̄sumptuosum esset, & scandalo
proximum, quia talem tunc virum non
tam publica necessitas, qđ priuata volun-
tas ad id adducere vī. Imō verō nō dicit
S. Tho. hmoi p̄sumptionem semper
esse mortale delictū. qm pōt esse leuius.

Ad quar Ad quartum rōdetur fm Diuum eūdē,
tum ar. qđ hypocrita non confert spirituale p p
Quas. tēporalem laudem, sed solum seipsum
talē demonstrat. Quare per talem simu-
lationem potius iustitię surripit laudē
humanam, qđ emat: quā p̄ illa non est
simonia. Huic autē rōsioni affine est di-
sputare, vtum qui per hypocrisim, aut
aliā simulationē aliquid acquirit, tenea-
tur illud restituere? Vt si quis nequā si-
mulata sanctitate, aut diues efficta pau-
peritate, elemolinas aut beneficia acqui-
rat, vtum teneatur ea, qđ sic acquisiuit,
suis dñis refundere? Fuit. n. assertio anti-
qui Alexandri & Alrified. illius quidem Alexan-
4. par. q. 26. mem. 3. buius verō lib. 4. ca. Alrified.
de restitutione. In quorum snīam se cō. Alrified.
tulit Adrian. eod. lib. in tit. de restitutio Adrian.
ne. Et fundamentum istorum est, qđ hy- Funda-
pocrita fraude seducit populum, atque mētum
adeo quidquid sibi illa vaficie acquirit p̄xima
falso titulo adipiscitur, ob idq; nullum opinio-
sortitur dñium. Perinde ac si ego Petro
pecuniam deberem, cuius p̄sonam mē-
titus Paulus illā à me extorqueret. Nec
omnino opinio hęc quibuspiam proba-
bilitate carere videtur. tametsi nimium
sit acerba. Arguunt autem contra se ipsi Argm
hoc pacto: Si ep̄s occulto criminoso, aut contra p
aliter alias indigno, quem crederet esse teritiam
legitimē idoneum, beneficium confer- opin.
ret, collatio teneret, quamuis falsus titu-
lus in causā eius fuisset: ergo eodem pa-
cto dominium acquirit hypocrita. Re- Solutio
spondet Alexander antecedente confes. Alex.
so, inficiando consequentiam. Quo-
niam qui idoneus est sacerdotio, non
fingit probitatem illo fine sicuti hypo-
crita. Quapropter hypocrita fur est &
latro.

Itio Alter verò et si ecclesiã ingrediens indignus sit, ingressum tñ legitimũ habet. Ex hac tñ istarum solutione duo sequuntur. Primũ contra ipsos, q̃ nō oīs hypocrita tenetur ad restitutionẽ corũ, quæ talium intuitu illi erogantur, sed ille p̃cise qui intentione & causã illius lucri hypocrita sit: nã par esse debet rō illius atq; alterius, q̃ sacerdotiũ suscipit.

Replica Quocirca ex corũ solutione sequit̃ sc̃to cōtra so Quod si quis sanctitatẽ, qua caret, ea in-
lutionẽ. tentione simulet, vt ab ep̃o sacerdotium aucupetur, simoniã similiter cōmittat, restitutioni obnoxia: quod re vera non esset assertu securũ. Alias multi essent q̃ mala fide præbendas possiderent, atque adeo multi curati, quin verò ep̃i, qui vere nō essent tales. qđ qui cōcederet multas Ecclesiasticas functiones suspectas redderet, atq; inualidas. Igitur p̃dicta opi. si quid veritatis hēt his est modera-
minibus tēperāda. Primum de culpa ne mo dubitat quin sit grauis, tali visco inescare populũ ad extorquendã eius substantiã. Sed quantũ ad restitutionẽ animaduertendũ est aliud esse quidq̃ alteri porrigere sub conditione: hoc est do si sis talis qualis appares. Aliud verò absolute donare: et si motiuum sit illa qualitas, quæ apparet. Collationes aut̃ sacerdotiorum, dignitatumq; ecclesiasticarũ ambigere non licet, quin absolute fiant, & absq; vlla prorsus cōdōne perire atq; sacrorũ dispensationes. Alioquin nihil esset in ecclesia firmũ, neq; solidũ, Quare qui aliter hæc munera dispēsare cogitaret nō id faceret, qđ ecclesiã intendit. quo fit, vt et si qui ad ecclesiã assumitur illa intentione mendosam sanctitatem veditasset, nihilominus collatio teneret. Et quis post adeptionem dignitatis, aut cuiuscunq; sacerdotij quis vitam suam corruptis moribus cōtaminet, nihilominus verè possidet, neq; ad restitutionem tenetur fructuũ. Per hæc ergo fermè de eleemosinis iudicandũ est. Enimvero si qui eleemosinã aut hypocritę, aut diuiti personato pauperi largitur, sub tali conditione id faceret si verè est, quod apparet certum est non transferre dñum, illa non assistente conditione. At verò nō illo pacto conferri censetur, sed absolu-

tè donant, tametsi motiuum sit falsum:

& iō reuera credendum est trāsferrī earum dñum etiam si in hypocritas & falsos pauperes cōferantur.

Quod aut̃ abso Qui flute donentur inde apparet, q̃ hoīes p̃p mulata Deum eleemosinas largiuntur, imo quo pauperdāmodo Christo ipsi in pauperibus. Nã tate elec quod vni inquit, ex minimis meis feci. mosinã stis mihi fecistis. Et iō non dēt tam exa extorq̃t, Et fieri inquisitio dignitatis personę ad ad restō porrigendum stipem. Et cōfirmat, nam nem nō vt Adria. ipse concedit, qñ causã finalis tenetur, est vera, licet motiua sit falsa, translatio Confir- dñij non impeditur, vt patet in aliis ne mario p̃ gotiis. Si. n. quis famulum quẽ putat eẽ teritę al bonum, conducat, licet non sit talis, nihi fertiōis. lominus acquirit mercedis dñiũ dūmodo seruiat quæ fuit causã finalis, q̃uis non tam bene seruiat, vt herus putabat. Eleemosinarũ aut̃ finalis cā est charitas Dei qui solem suum oriri facit super bonos & malos, ergo licet motiuum sit falsum, s. personę dignitas, non impeditur dñum. Alias quaecunq; mēdaciũ dice Rō alte ret pauper, submitteretur restitutionis ra ad iugo. Et postremò ex alio istorũ asserto dem.

arguit: Si hypocrita & mentitus pauper tenetur restituere, q̃ritur cui facienda sit restitutio? Rñdet Alexan. non illis qui Solutio eleemosinas porrexerūt: quippe qui p̃p Alex.

Deum earum a se dñum alienarunt, sed facienda est Reip. vel aliis pauperibus quibus fuissent forte collatæ. Sed cōtra arguitur. Si qui eleemosinas largi

ti sunt, a se dñum abdicarunt, sit vt in ipsos transtulerint, quibus tribuunt: nam in Deum nō transtulerunt, nisi in isto, quibus eius cā donarūt. Porro ergo opinio illa non est necessaria Qđ si nos

rursus vrgeas. Ille eleemosinas porrigentes non sponte fecerunt & voluntariẽ:

quandoquidem ignorantia fuit in causã, quę secundum Aristot. facit inuoluntarium.

Quare D. Tho. ait, hypocritam furtiuẽ surripere laudes, inuoluntaria autem donatio non valet. Negatur prior

præmissa: non. n. omnis ignorantia facit inuoluntarium, quando non ignoratur

potissima causã operis. Sciunt autem omnes misericordiam officium esse cha-

ritatis, quod non indiget tanta exploratione meritorum personę: quo niã licet

pau-

Limita- pauper non sit dignus, nulla tamē sit me-
tio supe- ritorum iactura. Et idē quāquā eadem
rioris di- dignitas ignoretur, nihilominus sponta-
neā. nea est misericordia. Hoc in quotidianis
 elemosinis astruxerim: nā si insignis im-
 postor eximiā, vel sanctitatē, vel necessi-
 tatem effingeret, ut graue eris pondus ex-
 primeret, crediderim talem pessimum ad
 restitutionem teneri, nam tunc ingens
 elemosina illa non esset censenda spon-
 tanea, sed per fraudē extorta. Soluta ergo
 restāt argumenta in contrarium. Cōcedi-
 tur n. talē hypocritam deceptorem esse,
 & quodammodo falso titulo, qui in eo
 scit corrasisse elemosinas: sed negatur ni-
 hilominus propter rationes dictas, domi-
 nium nō acquisiuisse, quoniam vltro-
 nē in illum translatus est. Neq; simile
 est, quādo vna persona pro altera suppo-
 nitur. Si. n. quis mihi diceret esse Petrū,
 cui idē id tribuerem quod non nisi Pe-
 tro largirer, si non est Petrus, non tenet
 datio, sicut nō teneret matrimoniū. Error
 ē in moribus aut in bonis fortunæ non
 hēt eandē efficaciam, ad elidendū cōtractū,

tamen ab eo qui potestatem non habet
 conferendi, intenta se debet recipere, er-
 go episcopus per debitum simoniæ ab il-
 la episcopali potestate non suspenditur. **Arg. 1.**
 Tertiō: Nemo pro illo delicto puniendus
 venit, quod se neq; sciente, neq; volente
 factum est: siquidem pœna soli volunta-
 rio delicto debetur. Cōtingit autē nōnū
 quā ut quis spirituale quidpiā accipiat,
 alijs clam ipsum id procurantibus: ergo
 non est, q̄ ille debeat collatione sibi fa-
 cta priuari. Quartō: Nemo pro sua culpa **Arg. 4.**
 dēt cōmodū reportare, vsū tñ venire asso-
 let, ut si simoniacus id quod sic acquisi-
 uit resignaret in rē corū cederet, q̄ fuerūt
 simoniæ participes: utpote quādo prelatus,
 aut totum collegium, cui faciēda est
 restitutio, in simoniam cōsensit. Ergo ta-
 li euentu nulla est restitutio faciēda.
 Quintō: Dum quis per simoniam ad so-
 lēne votū religionis admittitur, non pōt **Arg. 5.**
 ab eodem se voto religare, ergo ab eius
 restitutione, quod per simoniam adeptus
 est absolutus. Sextō exterior pœna in hoc
 seculo non dedit pro intimo cordis mo- **Arg. 6.**
 tu infligi quippe qui soli Deo patet. Ac-
 cidit autem simonia non solum foris in
 opere, verum & intus in corde: quā rōne
 ut supra patuit, per voluntatem definit:
 ergo eiusmodi simonia nulli est restitu-
 tioni obnoxia. Septimō arguitur. Multo
 plus est ad altiora promoueri, q̄ in susce- **Arg. 7.**
 ptis permanere. Quādoq; at cū simonia-
 cis sit dispēratio, vel ad sublimiora eucā-
 tur: ergo non semper debent susceptis or-
 bari. In contrarium est sententia illa ca-
 nonis, si quis episcopus. i. q. 1. Qui ordi-
 natus est nemo ex ordinatione, vel pro-
 motione, quæ per negotiationem facta
 proficiat; sed sit alienus a dignitate, vel so-
 licitudine, quā per simoniam acquisiuit.
 Ad quæstionē vnica conclusione respon-
 detur, Quicquid per simoniam acquisitū
 est siue pecuniario pretio, siue munere a- **Conclu-**
 lienō, perinde valente restitutioni subie- **fio rōnū.**
 ctum est: videlicet, neque qui spirituale ua-
 emit, retinere illud potest, neq; pretium
 ille, qui vendidit. Probatur conclusio: ne-
 mo id retinere potest, quod contra volū **Proba-**
 tatem Domini acquisiuit: ut si dispensa- **tio con-**
 tor res heri sui distraheret, neq; ipse pos- **clusio-**
 set retinere pretiū, neq; res emptoris reti- **nere.**

QVÆSTIO VIII.

DE RESTITVTIONE SIMONIÆ, ET PœNA SIMONIACI.

ARTICVLVS I.

*Vtrum quidquid per simoniam vel datur, vel
 recipitur, sit restitutionis obnoxium.*

Ultrema demum quæstio de si-
 monia, ut restitutionem, ac re-
 liquas pœnas exploret oportet.
 Apparet namq; non esse neces-

Primū sarium, ut quisquis per simoniam prębēda
arg. aliqua aut dignitate potitur, debeat illā
 relinquere. Sunt. n. spiritualia quædam,
 quæ semel obtenta abijci nequeunt, ut
 characteres, qui per sacrales consecratio-
 nes imprimuntur: ergo illi licet simonia
 cē acquirantur, non sunt restituēdi. Secū-
Arg. 2. dō: Contingit episcopum simoniacē esse
 promotum, cuius subinde pœna est suspē-
 sio: & tamen ipsum subdito sub anathe-
 mate iubere, ut à se ordines suscipiat, qui
 idē vñ ad obedientiam obligari: nemo

est siue pecuniario pretio, siue munere a-
 lienō, perinde valente restitutioni subie-
 ctum est: videlicet, neque qui spirituale ua-
 emit, retinere illud potest, neq; pretium
 ille, qui vendidit. Probatur conclusio: ne-
 mo id retinere potest, quod contra volū
 tatem Domini acquisiuit: ut si dispensa-
 tor res heri sui distraheret, neq; ipse pos-
 set retinere pretiū, neq; res emptoris reti-

ne. Dñs aut, cuius dispensatores sunt Ecclesiâ pfecti, lege cauit, ne spiri-
talia: quæ gratis ipsis in cõe bonû collata
sunt, pretio distribuerent, fm illud Mat.

10. Gratis accepistis, gratis date. Ergo si
pretio eodem spiritualia dispēantur, ne
que vëditor pretium, neq; emptor spiri-
tuale retinere potest Circa hanc conclu-
sionem cū eius, quæ S. Tho. est probatio
ne primum dubium est, quo iure vigore
habeat veritatis, diuine & naturali.

Dubiū.

an verò solo pontificio? De hoc nãq; nul-
la extat dubitatio, totum. n. canonicū
ius id cõclamat: vt patet canone citato.
Si quis episcopus, vbi qui dignitatē per
simoniam emit, ab eadem iubetur esse
alienus: & can. presbyterū. ca. cau. & q. q.
per pecuniam Ecclesiâ obtinuerit, priua-
ri ea iubetur. Et vice versa, e de hoc. de
simonia. Reges qui pretiū vt in electio-
nē consentirent, acceperint, idē pretiū re-
stituere coguntur. Et in Extraua. Marti-
ni V. q. extat inter acta concilij Constan-
tensis, sessione 43. sancitū est, vt electio-
nes, postulationes, & quæuis prouisiones
simoniacæ nullæ sint in ipso iure. Vnde
fit, vt neq; p̄bendæ neq; pretium pro ip-
sis pensū retineri valeat. Id qđ & Pau-
lus II. in sua extrauag. cū detestabile cõ-
stantissimū esse voluit. Præterq; q̄ eius-
modi simoniaci plati perpetuæ dāatio-
ni perpetue adiguntur, & excōicati ab or-
dinis officijs suspēduntur: vt patet ibidē,
& cano. Si quis dator, & can. Si quis eps.

**Paulus
2.**

1. q. 3. Quin verò mediatores, & inter-
currentes, ac procuratores oēs excōican-
tur ibidem. Vtrum verò iure et natura-
li, ac perinde diuino vtraq; restitutio, s.
tam præbendæ, q̄ pretij sit iussa, ambigi-
tur Et quidem q̄ qui sacerdotium ven-
didit, ad precij restitutionem teneatur,
manifestē ex naturali diuinoq; iure colli-
gitur. Nam cum spirituale non sit natu-
ra sua vëdibile, sed gratis dari iussum, vt
per verbum Christi proximē citatum cõ-
stat, palā est, iniquē recipi, sicuti de vsu-
aria pecunia supra monstratum est.

**Qui sa-
cerdoti-
um ven-
dit, diui-
no ac na-
turali iu-
re tene-
tur resti-
tuere p̄-
tium.**

Quod aut ille q̄ præbendam vel quidpiā
spirituale pretio recipit, teneatur diuino
naturalive iure illud relinquere, nulla v̄
rō conuincere: nam vt in exemplo cõclu-
sionis p̄stamus, bisariā dispēsator pōt

res dñi cõtra eius voluntatem alienare.
Vno mō, quia dñs nullatenus id p̄cipit,
& tunc iure naturæ ille, cui hæc tradun-
tur, nō acquirit dñiū. Altero modo, q̄ a
herus præcepit, vt gratis dētur: verbi gra-
tia, pauperibus distribuatur fructum.
Et tunc etsi dispēsator id pauperibus di-
uendens teneatur pretium reddere: tñ
pauperes q̄ gratis erāt accepturi, etsi qđ
piam pretij rependāt, nullatenus tene-
tur res ipsas restituere. Pat. mō Dñs præ-
cepit dispēsatoribus suis spiritualia gra-
tis distri. uere: ergo qui idonei erāt, et si
emerint, nō teneantur id quod emerunt,
restituere iure diuino, neq; naturali, sed
ratione ecclesiasticæ iuris cassantis hmōi
prouisiones. Id qđ exemplo vsuræ cõfir-
matur. Etenim quis qui dat ad vsuras,
restituere sit obligatus, qui tñ pro mu-
tuo vsuram solui non tenetur. His iō-
nibus probabile fortē quibusdam fiat in
iure diuino & naturali non fundari, vt
emptor spūaliū teneat illa resignare. At
verò secus res hēt, nā in primis D. Tho.
& doctores ex illo diuino iure. Gratis ac-
cepistis, gratis date: inferunt spūalia em-
pta esse resignanda: immo non Doctores
mō verum & iura ipsa. Demōstratur
ergo non mō pretij verum & spūalium
restitutionem fundnā à iure diuino duce-
re licet parū differēter. Spirituale non so-
lū vendere, verum & ipsum emere, est si-
monia: ergo in iure naturæ eius fundat
restitutio probatur antecedens: Spiritua-
le est mera gratia Dei: gratia autē non
modo gratia esse definit, quia non gratis
datur, sed quia non gratis recipitur vt p̄
bē Leo Papa adnotauit in c. Gratia 1. q.
1. vbi ait. Gratia si non gratis datur, vel
recipitur, gratia non est. Et Vrbānus ca.
Saluator, 1. q. 3. dicēs: Qui Dei dona quæ
gratis accipiuntur vt gratis dētur p̄ sua
lucra vendit vel emit cū Simone donū
Dei possideri pecunia exstimat. Immo
Simon in hoc prius q̄ spūale emere vo-
luit contra spiritus sancti gratia, atq;
adeo cõtra ius diuinū peccauit. licet pos-
tea eādē gratiā vendere cogitaret. Neq;
solū gratiæ emptio diuino iuri aduersa-
tur, uerū & contra ipsam est rerū natu-
rā, nā gratia, non pretio, sed gratis possi-
deri dēt. Itaq; & si Christus tñ dixerit.

**Emens
spiritua-
lia iure
diuino.
Ratio
asserit.**

Gratis

Gratis accepistis gratis date: in eo tñ q̄ dixit gratis date, intellexit q̄ oēs gratis debēt accipere. Vnde non minorem iniuriam infert qui emit, quam qui vedit: nā vult Deus gratiam suam sibi soli deberi: & qui emit profitetur se non à Deo ipso sed à venditore recipere. Quo circa non solum vendere, verum & emere quia est cōtra diuinam gratiam, peccatum est, vt supra diximus, contra religionem Atq; in hoc simonia ab usura differt. Usura .n. solum phibetur in bonum proximi: putā ad cauendum iustitiam, ne pretiū pro eo qđ non est vendibile, recipiatur. quare usura solum ex parte accipientis, & non ex parte dantis est iniustitia. In simonia verò ex vtraq; parte peccatur cōtra religionem, & contra Dei iustitiam quippe qui non tm̄ dispensatoribus suis iussit gratis illa donare, verum et cūctis inhibuit, ne aliter q̄ gratis illa reciperēt, vt illa rōne confiterentur à solo se Deo suscipere. Et per hoc liquent eorum argumentorum solutiones quæ proximè faciebamus. Igitur si spiritualia emere, simonia est contra ius diuinum & naturale: nemp̄ cōtra rōnem gratiæ: & ideo ibidem iactum est restitutionis spiritualium fundm̄, Dixerim iactum fundm̄: qm̄ modò id solum cōstituimus, q̄ tam emptio quam venditio sit iure naturali ac diuino simonia: an verò eodem iure impediatur translatio tam præbendæ q̄ dominiij pretij, vt restitutio ipsa perinde atq; in usura sit de iure diuino, in rñsione sexti argumenti inter enarrandū ea, mandato. de simonia, dilucidabitur. Post hæc ad penitentiorem conclusionis intelligentiam recollenda est sicuti usuræ, ita simoniæ celebris distinctio in realem ac mentalem, Simonia realis est illa, q̄ pacto fit vel expresso vel tacito: hoc est nutibus significato. Quamuis nisi postea re vera sequatur executio pacti. hoc est si est cui⁹ non solvatur, constitutum pretio tunc venditor ad nullam in conscientia restitutionem teneatur: vt de usurario et diximus, qm̄ quidem nihil recipit. Vtrum vero qui præbendam recipit, teneatur illā resignare, statim examinabitur. Simonia verò mentalis est internum propositum & intentio dandi aut recipiendi in spi-

**Distin-
ctio si-
monia.**

**Illa si-
monia
mētalis
cēfenda
est cui⁹
obiectū
est simo-
nia.**

rituale pro tpali ad cuius percipiendum intellectum ad id recurrito, q̄ lib. 6. de usura mētali diximus. Est .n. lubrica fallaxq; illa regula q̄ principaliter intendatur pretium aut minus principaliter: sed est philosophico more ex obiecto mens perpendenda: nimirū vt illa præcisè mētalis simonia censeatur, cuius obiectum est simonia realis. s. intentio dādi recipiē diuē spirituale pro pretio tpali. Vnde si quis ep̄o ex sua liberalitate ad concilian- dam eius amicitiam seruit, & certus sit neq; se recepturū neq; ep̄iscopum largi- turum pro seruitio, sed speret, q̄ factus amicus fortē id gratis dabit, cuius ipse est dignus, nulla est mētalis simonia, q̄ obiectum ipsum, scilicet, dare rōne ami- citiæ, nulla est simonia realis. Neq; si co- gitet dare aliquid liberali honestaq; da- tione, quasi gratias referens, aut quasi aliquid ex laudabili consuetudine debi- tum. Neq; vice versa si ep̄s taliter inten- dat recipere. Colligit autē Caiet. in sua Summa, trinam simoniæ speciem. Prima consistit in sola intentione, absque vllō opere: nemp̄ cum quis mente decreuit spirituale vendere aut emere: quam qui- dem certissimum est non esse pœnis iu- ris obiectam cum ecclesia de illis non iu- dicet. Secunda verò est de qua Doctores loquūtur, dum quis foris munera offert intentione praua, sed latente: dum scilicet celat qua intentione id faciat. Et dū prælatus corrupta ē intentione quā oc- culit, spirituale confert. Tertia inquit qm̄ pactum interuenit, sed non mādatur exe- cutioni. Imò antequam collatio fiat, vtrinq; à procedenti conuentione desisti- tur. Hæc aut non tam mentalis dicenda est, q̄ realis nondum perfecta p.p. quam licet peccatum sit graue, nemo pœnas iu- ris incurrat. Dubium hinc autē non dis- simulandum exurgit: Vtrum sicuti con- tingit simonia mentalis absq; reali: ita vice versa contingeret realis possit absq; mentali? Est verò gratia, deceptor quis- piam atque impostor, qui pretium ep̄- scopo pro sacerdotio pollicetur idque instrumento confirmat: absq; vlla tamē implendi intentione. Apparet tunc ex vna parte simoniam oriri quandoquidē si hoc ignorauisset ecclesiæ pœnis ille iuris adigeretur,

**Triple
species
simoni**

Dubiū.

Solutio adigeretur, expoliareturq; sacerdotio. Ex altera verò nulla vñ simonia: vtpote cū externa operatio ex intentione sit pēsan- da, à qua speciem sortitur. Dicendum er- go re vera nō esse simoniā: neq; in foro conscientie p̄benda donatū teneri eam relinquere: vt Caie. ait q. 19. primo quo- li. Ecclesia tñ certior rei facta, quia de ex- terioribus iudicat, legitima p̄sumptione

Ois si- eum cōdemnaret. His deniq; p̄alibatis, monia cōclusio in primis restitutionē imperās realis oēm complectitur realem simoniā, vbi ad resti pretium verè solutum est. Vbi aut pactū tutionē p̄cessit, sed nō sequutum est pretium obligat iam dictum est venditorē ad nihil tene- vbi pre- ri, sed solum ad delicti p̄niam. Vtrum ve- tiū solu- rò emptor teneatur sacerdotium demit- tam est. tere distinguendū est. Si n. ante collatio-

Dubita- nem explicat se pretium non daturū nō tio. dubium quin collatio si fiat, teneat: neq; opus est disp̄satione habilem eum, red- dente ad suscipiendū. Et vsq; ad hāc ne- ritatem intelligēdum est veridicū illud dictū cuius modo meminimus. Quod si pactū non mādetur executioni, non in- currit in p̄nā iuris. Si verò sub tali pa- cto collatio fiat nullatenus h̄sitari dēt quin collatio nulla sit, qđ p̄pterea tam asseuerāter affirmamus qđ video nonnul- los de hoc deceptos. Et in primis asser- tio fuit S. Tho. in art. p̄ceden. nā ob id consultò expressit, qđ si aliquis det rē spi- ritualem pro aliquo t̄pali obsequio, exhi- bito vel exhibendo simonia est. Et rō est manifesta: nā illic est expressa emptio & venditio. Qui enim credito vendit, verè

Quādo vendit. Adde qđ collatio nō dependet ex ante rei futuro contingenti sed supposito pacto, spiritua- protinus absolutē fit. Quare iā inde est- lis colla- simonia, quidquid postea subsequat: vi- tionem- delictet siue pretium solvatur, siue secus. pactum- Aliās nunquam sub pollicitatione com- p̄cedens- mitti posset vsura: qđ est falsum. Neque- dissolui- refert, pactum scripto & cū iuris solenni- tur resti- tate fuerit celebratum, an solo verbo in- tutione- ter duos absq; arbitris: dūmodo fidē tuā- cepti p̄- impignores, pollicens te daturū pro p̄a- tū ei fa- benda: qñ quidem inde exorietur civilis. Cienda- obligatio, quæ in alia materia firma est- est qui- set & valida: secus, si non interueniat ta- soluit. lis obligatio: sed aliqua spes fiat alienius. referendæ gratiæ de honestate. De simo-

nia verò mēiali obligetne ad restitutio- nem, in responsione sexti dicendum est. Interim ergo de reali dicere cōsequitur, cui quomodoq; sit restitutio facienda. Et prius quidem de pretio; mox de p̄- benda aut re alia spirituali suscepta. Et quidem quādo ante rei spiritualis colla- tionem p̄cedens pactum dissoluitur, etiam si pretium fuerit solutum, nullū est dubium, quin restitutio eidem sit fa- cienda, qui pretium largitus est: siquidē, vt modo dicebamus, ob illam simoniam nemo sit reus p̄narum iuris. Confessio est Caietani in sua Summa. At verò si si Caieta- monia executioni mādata sit, scilicet col- latio tam pretij quā m p̄bendæ facta, tunc est dubium. Omnes enim in hoc Dubiū. consentire videntur, etiam D. Tho. in so S. Tho. lutione quarti: qđ restitutio pretij sit fa- cienda vel ecclesiæ, in qua simonia cōse- cta est, aut paupe ibus, Aug. enim, vt ha Aug. betur c. Non sanē. 14. q. 5. restitutionem malè acquiritorū pauperibus adiudicat. cap. verò de hoc. & c. audiamus. de simo- nia, eiusmodi pretia simoniaca ecclesijs- Simo- restitui iusta legimus. Idemq; expressē niacus Cæsar imperauit in Authentico de san- post cō- ctissimis episco. Attñ si res penitus in- demna- spiciatur, distinguendū est. Etenim post tionem, condemnationem, extra controuersiam restitue- faciendam esse constat restitutionem ec- re debet- clesiæ vel pauperibus, aut quemadmodū ecclesiæ- Papa iusserit: qñ & qui dedit, ob crimen vel pau- mulctatur ære, qđ dedit: & recipit dñm perib⁹, non acquirit. Veruntñ dum crimen non alias ei- est delatum, sed in foro conscientie la- qui de- tet, persuadere aliud mihi non possum, dit. qđ qđ restitutio pretij facienda sit eidē qui dedit. Et rō est, qđ lex p̄nalis, vt li Rō pro- bro 1. disputauimus, ante condemnatio- ximæ af- nem reum nō ligat, vt ipse teneatur ex- fertio- quito rem esse sui supplicij aut mulctæ- nis. Cum ergo ille p̄bendæ emptor ob cri- men veniat suo pretio mulctandus, sit, vt ante condēnationem de crimine non amiserit vel dñum vel possessionem, vt illic declarauimus: ac proinde cū dñum translatus non fuerit in recipientē, sit, vt suo sit domino reddibendum. Neque quidquam refert iure diuino & natu- rali, an solo ecclesiastico impediatur tñs- latio dominij. Posset enim forsan im- Soto, de iust & iure. Kkk p̄a-

presentiarum quisquam cōminisci trāf-
lationē pretij non prohibita diuino iu-
re, aut naturalis: licet Dñs noster iusse-
rit gratis spiritualia conferri: nihilomi-
nus quia præbenda res est æstimabilis pe-
cunia, quamquā videri peccatum sit, ni-
hilominus iure naturali acquiri pretij
dñum pariter ut præbenda: sed q̃a eccle-
sia annullauit cassauitq; tales cōtractus,
ut patet iuribus suprà citatis, proclamā-
tib⁹ esse nullos, potuit ipso facto pretiū
applicari pauperibus. Hmōia aut cōmen-
tum bisariam, ut reor peccat. Primum
n. arbitror iure diuino & naturali domi-
nium pretij non transmitti. Nam cum
Deus gratis dare iusserit pretiū, pro re
non vendibili datur: quidquid sit de col-
latione præbendæ. Secundo, et si talis an-
nullatio cōtractus ex solo statuto eccle-
siæ ortum habuisset, nō potuit eadē san-
cta ecclesia simoniacum emptorem indi-
cta causa in poenam adigere, quousq; ef-
fet de crimine cōdēnatus. Ex his ergo se-
quitur, q̃ qui tale pretium recepit, perin-
de atq; usurarius debet absq; vlla mora
nullaq; expectata iudicis sña restituere
illud tanquā alienum, cuius dominiū
non hēt dummodo cautionem capiat, ne
postea cū fiscus rescuerit, cogatur itera-
to soluere: quamuis ille qui dedit repeti-
tio iure non permittitur, qñ quidem re
cognita pretio mulcabitur. De restitui-
tione aut p̃bendæ longē diuersa est rō:
etenim si collatio facta est, restitui im-
mediatē priori possessori nō pōt: qm̃ dū
prælatus fm̃ suā æstimationē Petro cō-
tulit, Paulo simpliciter abstulit. Quare
neuter eius dñs est, videlicet neq; Paulus
quia illi fuit adēpta neq; Petrus, quia rō
ne simoniæ inidoneus factus est recipiē-
di. Quo circa paulo restitui aliter nō po-
test, nisi resignatione in arbitrio plati fa-
cta, qui reddat: præuia tñ dispensatione
super irregularitate per simoniam contra-
cta. Quamuis recte Pape simonia, q̃ so-
los simoniacos habiles reddere valet, ni-
hil obstat quo minus Petro denuo pui-
deatur. Sed est aduertendum q̃ quamuis
simoniacus solo iure pontificio irregula-
ris sit atq; inhabilis ad recipiendum sa-
cerdotiū v. l. rē spūalem, atq; adeo eodē
iure impediatur translatio dñi, ut art. pro

ximo apertius fiet: nihilomin⁹ ius illud
cogit ut nulla expectata sña p̃tinus re-
signet præbendā: utpote cuius nō est le-
gitimus possessor. De fructibus aut per-
ceptis, in solutionibus 3. & 4. dicendum.

Ad primū igitur argm̃ multa D. Th. rōdet. Primum, q̃ et si qui sacro ordine
simoniacē initiatur, characterem p̃p sa-
cramenti efficaciam suscipiat, haud tñ
sacramentali gratia p̃p obicem simoniæ
suffunditur. Secundo subdit, qđ ab ordi-
nis executione suspenditur, ob id quod
quasi furto cōtra dñi voluntatem chara-
cterē surripit. Vbi id qđ antea diximus,
recolendum est: nēpē qđ non solū dare,
verum & recipere spūale pretio, delictū
sit simoniæ. Tertiō addit, suspensionem
ordinis cōprotendi, ut non modō suspē-
sis non liceat ordinis munere fungi, ve-
rum neq; alijs fas sit eis in tali executio-
ne cōicere, siue delictum publicum fue-
rit, siue occultum. Itaq; dum quis pretio
quantumuis occulto, hoc est nondum in
ius foras delato, sacerdotalem ordinem
suscipit, neq; celebrare pōt, neq; alijs, qui
id sciuerint, eius celebrationi interesse.
Quartō, subiungit talem simoniacum re-
perere non posse pretium. Intellico hoc
aut in publico foro, ut nuperrimē dice-
bamus: nam privatim ante condemnatio-
nem arbitror eidem esse restituendum.
Quinto deniq; cōcludit, qđ simoniacus
inde factus qđ ordinem simoniacē con-
tulit, aut præbendam vel dedit vel rece-
pit, vel mediator fuit, si delictum sit pu-
blicum, puta iudiciali foro, iure suspēdi-
tur & quo ad se & quo ad alios: si verō se-
cretū, tunc duntaxat est suspēsus quo ad
se. Notanda ergo hic est dñia, q̃ in colla-
tione beneficiorū, nec dans nec recipiens
qñ delictum est occultum, est suspēsus
quo ad alios, sed tñ quo ad se. In colla-
tione aut ordinum licet conferēs eadem
liberetur lege. s. ut crimine occulto, non
sit suspēsus nisi quo ad se: recipiens tñ
et si sit occultum, utroq; modo est suspē-
sus. Sña est antiqua, quam Panor. super
ca. tanta. de simonia. comprobat. Et arbi-
tror eam esse rationem quod cum in su-
scipiendo radix ipsa infecta fuerit, nō so-
lum ipsū ab executione voluerūt iura
arce, verum & quoscunque priuatim
id scia-

Ad pri-
mū arg.

Panor.
Ratio
asseru.

id sciens, quamvis crimē occultum esset, hoc est non in publicū iudiciū pertractum. Dator verò si legitimè erat ordinatus, satis duxerunt, ut ipse abstinere, reliqui verò non tenerentur eum evitare, nisi si publicus esset condemnatus. De istis suspensionibus extant iura in Extravag. **Martin.** Mart. supra citata, Sacro. quæ est in Concil. Constant. & in extravag. damnabile eiusdem Marti. & Eugenij, & in alia, Cū detestabile: Illa autem quæ de aliorū cōmunicatione cum simoniacis hic recēsentur, ad seculum D. Tho. referēda sunt: nā postea ad consulendū timoratis consciētijs decret. est in Cōcilio Const. ut nemo excommunicatum vitare teneatur, nisi nominatum, vel eū qui fuerit publicus clericorum percussor. Nec satis est, q̄ sit nominatus generali nomine criminis, puta simoniacus, aut hereticus. sed requiritur, q̄ sit de proprio nomine expressus. Alias non esset delicatis consciētijs satisfactio. Quare cum oīs excommunicatio suspensionē secum afferat, sit, ut et à suspensis antequam publica scētia nominati sint, possint legitimi subditi sacra suscipere, etiam absolutionis. Immo verò subdito suū ius petente parēcius potest sine culpa illi sacra administrare, quia hoc totum in fauorē subditi indultum est: dummodo tamen non celebret. id quod peccato citra immane sacri legi crimen facere non potest. Ad secundum pari modo rōdetur, quod ab ep̄o simoniacè promotus non solum p̄p̄ p̄ceptum, verum & p̄p̄ eius excoicationē nemo debet ordines suscipere absq; dispensatione. Idq; ut D. Thom. ait, casu etiam quo subditus probare crimē non possit. Alias recipiens participaret cum illo crimine. Hoc aut simili modo, quo proximè dicebamus venit intelligendū: loquebatur. n. secundum leges sui seculi. Iam quippe nūc nisi talis episcopus nominatus sit excoicatus, pōt subditus iuxta dictum decretum ab ipso petere sacramenta: si tamen ei sit necessarium. Neq; verò episcopus tunc administratus delinquit. Secus, si sua se sponte ingeret: ut si subdito non petente p̄cepto eum ad recipiendum vigeret: aut si extraneos ordinaret. Quare tunc subditus non tenetur ei pa-

tere. Ab episcopi autem cōmunionē, qui aliter quā per sui promotionem simoniacus est, nisi crimen esset iudicē publicatum, neq; s̄m iura antiqua illis tenebatur abstinere. Ad tertium responde-
Ad 3. tur, hisarum quemquam veluti de usurario & fure dictum est, ad restitutionē teneri. Vno modo, ratione acceptionis: q̄ si peccauit accipiendo. Altero verò, rōne rei acceptæ, quando videlicet rē possidet, quæ non est sua. Igitur dum quis sciens & prudēs, sua sponte vel ordines, vel ordinibus adiunctas p̄bendas suscepit, tenetur tunc ratione acceptionis. Quapp̄ non solum ijs priuatur qui accepit, nempe ordinis executione, & beneficio cum perceptis fructibus, verum & alios quos forte non percepit: potuisset tñ alius legitimè possessor percipere, restituere tenetur: quia oīum dāna per iniuriam, dedit: deductis tamen expensis causa fructuum factis et si quos in ecclesia utilitatem legitimè, ut tenebatur, fecit. Quando verò se nesciente neq; volente per simoniam promotus est, tunc quidem solum tenetur ratione rei acceptæ: & idē cum primum rescuerit, ab ordinis executione suspēsus esse debet, sed tñ eos tantum fructus restituere, quibus factus est ditior: haud tñ eos insuper, quos suis v̄sibus bona fide insumpsit. Si verò ille, qui pecuniam eius nomine obtulit, in fraudē id fecit, atq; actu, ut postea ipse expoliaretur, tunc nili ipse consenserit, nullatenus expoliandus est. **Ad quartū** rōdet D. Tho. q̄ tam pecunia, vel possessio, hoc est p̄lato impensa, quā ē fructus simoniacè percepti, sunt ecclesiæ restituendi, etiam dum p̄latus, vel aliquis collegij in simoniam consensit. Si autē totum collegium fuerit eodē cōtractu infectum, tunc p̄ facultatē p̄lati facienda est restitutio, vel alteri ecclesiæ, vel pauperibus. Et quidē id quod de fructibus asserit, ad verbū verissimū est s̄m antiqua iura: tamen si iam nunc mos habet Romanus, ut Papæ obtingāt ad suos sustinendos Apostolicos sumptus. Quare cum illo fieri super eos potest cōpositio, ab illoq; obtineri remissio. Quod autem de simoniæ pretio addit intelligendū arbitror eo modo, quo sup̄a à nobis

expositum est: nempe postquā quis fuerit criminis condemnatus: nam dum res est occulta, existimo ei q. dedit redhibendū. In solutione ad quintum, enarrat D. Tho. decretum Lateranensis concilij sub Innocentio III. q. proximè eius t. pa. celebratum est, referunturq. c. qm. de simonia. ubi qui ad religionis professionē simoniace sunt recepti, nisi sustentationis gratia (vt suprā explicatum est) non quidem solennis voti obligatione liberantur quia nequiuerant: sed tamen de suo monasterio repulsi ad perpetuam penitentiam in arctiori regula subeundā addicuntur. Quod autem subsequitur, nihil ad presentia t. pa. attinet, sed ad illos qui ante eiusmodi decretū fuerant delinquentes, qui scilicet tantum in alijs conuentibus eiusdem ordinis commorari.

Ad 6. Sextum deniq. argumētum, quod impresentiarum longè plus ambiguitatis affert, ad explorandam naturā mentalis simoniæ adhibiturum est, obligetne ad restitutionem dum furas opere non prodit. Et quidem si qui præbendam recepit, nullum re vera tribuit pretium, tunc collator etsi pretium ex pacto sperasset ad nihil teneretur, vt de usurario diximus. Sed

Dubiū dubium est de illo qui præbendā suscepit, si circa pactum credidit se eandē per simoniā recipere, videlicet, vel quia collatorē spe pretij allectum arbitratur eadē contulisse, vel quia munera præmiserat praua intensione, quæ et prælatus nihilo sanior receperat, tunc in quā dubiū est: neque parum molestum utrū teneat resignare præbendā: & pariter prælatus quid quid receperat restituere: nā si leges usurarias consulas, dum usurarius mente cōcipit id quod ab altero sibi ultra sortem porrigi, non gratis, sed rōne mutui porrigi ad restitutionem tenetur. Tamen in contrariū existit tex. vt multis apparet, expressus in c. mādato. quod vltimū est tituli de simonia. Vbi habetur, quod qñ sic inter duos contingit, vt alter ab altero spirituale quidpiā, scilicet locum in monasterio, alter verò. s. conuentus, t. pa. le recepit, vtrunque tñ corruptio affectu, videlicet quia vterque apud se credidit id sibi simoniace collatum, immo forte vterque eadem intentione largiebatur,

dummodo nullum exterius interuenerit pactum, nullaq. expressio corrupte mentis, neuter ad restitutionem, vt plerique tenentur, obligatur, sed satis vtrique est per solā pœnitentiā suā satisfacere creatori. Hoc ergo c. quatenus aliter sentire vñ, quā de usura definitum est, prægrāde Doctoribus facessit negotiū ad explicandū. Vnde Hostien super eo. c. distinguēs, ait, ea quæ per simoniam contra ius diuinum acquiruntur, necessaria esse quæ restituantur: quæ verò per simoniam de iure positio, hoc est malam, quia prohibitā, esse à restitutione libera. De quibus, inquit, Papa illic loquebatur. Consentit Henricus Ganden. quolib. 6. q. 26. inquit in d. c. sermonē haberi nō de illo, qui pro ingressu religionis pecuniā contulerat, sed de illis monachis, qui honorifica loca cormerāt, puta Abbati propinqua. Attamē si legitimū significatū introspicias, locus in monasterio per eodē usurpatur, quod est admissio ad religionē. Quare illic proculdubio de simonia cōtra nos diuinum initus est sermo. Vnde statim subtextitur mentio resignationis spiritualium. Quocirca Panor. illic credens nullum simoniæ mentalis genus ad restitutionē obligare, et si minus sinistra intentione, & detur, & recipiatur, hoc discriminis inter usuram, & simoniam comminiscitur, quod in odiū usurariorum iussa est restitutio usure mentalis; ne. s. illo palliamento crimē obtegeretur: non autem restitutio simoniæ. At verò maiorem sanè deberet simonia inuidiam parere, quā usura, utpote quæ virulentior est. Addit ergo secundò, q. forsan d. ca. est intelligendum, qñ principalis intentio non est simoniaca. Veruntamen neq. hæc valet solutio, quia in usura, vt suo loco declarauimus, quacunque intentione recipiatur aliquid ultra sortem pro usu pecuniæ est usura. eisdē Ioan Andr. super d. c. aliud minoris probabilitatis affert discriminē nempe, quod in usura sola mens usurarij est deprauata, ex gentis aliquid ultra sortem, nō autem alterius soluentis, & ideo iubetur ei fieri restitutio. In simonia verò vtriusque animus est corruptus. Nam tam eam quā vendi spirituale prohibetur, & ideo

Host. solutio.

Henric. Gand. Exp. oditur p. terita sententia.

Panor.

Solutio altera Panor. Obiect. cōtra si lutione Io. An

**Refutatio inter-
p-
tatio.** **Jo. An.** **Caieta.** **solutio** **Ratio i** **Caiet.**

Idem ceteris paribus melior est conditio possidentis, ut uterque permittatur id possidere, quod recipit. Præterquā, inquit, quod per usuram magis vulneratur charitas. Sed tū quod hæc conficta interpretatio minus sit ad rem accommodata, inde patet, quod deprauata mens nemini debet suffragari. Quare multo minus simoniacus deberet dñiū acquirere, quā usurarius. Nā aliās etiam si pactum interuenisset, deberet uterque dominium acquirere. Caiet. ergo longe alia via procedit. Ait inquam, secus habere simoniam, quā usuram: nam usuram inquit, qui soluit, intuitus dat. Quare alter neutiquam dominium acquirit. In simonia verò uterque dat ultrotruncus: nam cum præbenda suapte natura æstimabilis, ut ei videtur, sit pretio lubenter eam recipiens pretium soluit: quare nisi ecclesia prohiberet translationem dominij, teneret utrinque datio: & quia citra pactum non impedit, uterque euadit dominus. Sed neque ista solutio herenti animo satisfacit: nam perinde simoniacus intuitus videtur conferre pretium, atque ille, qui accipit ad usuras: siquidē mallet gratis accipere, ut iure diuino alter tenebatur conferre. Innumere denique sunt expositiones alię huius textus, quod iudicium magnæ eius obscuritatis est. Igitur, ut rem, quā maximè ego possum, perspicuè explicare pergā, totum dubiū ex illo pender, quod ex præcedentibus huc reposuimus enodandum: nēpe, utrum restitutio tam pretij simoniaci quam rei spiritualis, sit de iure diuino, & naturali? Et primum omnium hoc confessimū sit, quod utrinque contra ius diuinum committitur simonia. scilicet tam ex parte ementis, quam ex parte vendentis. Qua ratione, ut supra exposuimus, simonia differt ab usura, quoniam non solum vendens, verum, & emens aduersatur naturæ græ spiritualium: scilicet quæ gratis debent non solum dari, sed et tanquam Dei donum recipi. Secundo & hoc comperissimū est, quod restitutio ex utraque parte in simonia hætenus de iure diuino, quod in tali diuina prohibitione vendendi & emendi fundatur, sed hoc est, quod apud neminem disputatum reperio, cū ab omnibus huius capituli interpretibus examinari

deberet, videlicet, utrum iure diuino sit impedita translatio tam rei spiritualis pretio receptæ, quā dominij eiusdem pretij. Nā si iure diuino simoniacus inhabilis sit ad recipiendum, tunc ecclesia nullatenus facere potuit, ut simoniacus mentalis, puta credens aliquid sibi datum in pretium dominium acquireret. Si aut translatio eiusdem dominij solo iure ecclesiastico est impedita, potuit quidē ecclesia illud impedire interueniente pacto, permittere autem, ubi nullū intercederet. Et quidem Caiet. hæc secundam viā est ingressus. Arbitratur. n. quod etsi spiritualia in beatur. gratis dari, & recipi, nihilominus ex natura sua esse pretio æstimabilia. Quare qui pretium sua sponte pro illis confert, licet peccet quidem contra diuinā prohibitionem: nihilominus dominium transfert, nisi ubi translationem ecclesia impediuerit. Et fateor in hoc modo planam fieri textus intelligentiam. Porro verò ex altera parte suadere cōtendā, nescio an persuadere poterō, translationem dominij, saltem pretij iure diuino impediti: nā de re spirituali emptā non est tāta persuasio. Et quo a prohibitionē ipsa diuina auspicemur, Christus dicens, Gratias accepistis, gratis date: omne ius sublatum voluit aliquid recipiens si spirituali. Si aut nullū reliquit ius recipiendi, sit ut pretium recipiens, nullatenus, Deo ventante, efficiatur dominus, sane cū nisi aliquo iure, nemo rei dominus constitui valeat. Secundo: Qui mutuū dat, propea tenetur usuras restituere, quod gratis mutua re d. bet. Tenet autem prælatus diuino iure diuino eodem pacto spiritualia conferret ergo eodē inhabilis sit, ut dominus fiat. Quod si dixeris non ob id usurarium teneri, sed quia forsūm usum pecuniæ vendit, qui nullus per se pretij. Pariter arguitur de pūali re, nam neque hæc quidem, ut oēs fatentur, est pecunia æstimabilis. Quod si respondeas, ex natura sua esse æstimabilem, saltem ubi est fructiferum sacerdoti coarguit nihilominus hæc non esse vendibilia. Nā dū quis pro aliquo magistratu administrando publicū suscipit stipendium, ea lege, ut gratis illum administraret, si quid ultra pretij recipiat, non sit dñs, sed ad restitutionē tenetur. Prælati

Caieta.

Rō pri-
ma i
Caieta.
ict.

Secūda.

Tertia
ratio.

Pretiū autem ecclesiasticū sunt huiusmodi. ergo rei spūa si quis eorum pro collatione spiritualiū iure quidpiam recipiat, iure diuino reddere diuino perstringuntur: cō potissimum, q̄ neque restituē Papa, neq; Antistitem vllus, dominus est dum est spiritualium: sed merus dispensator rerū domini sui, qui gratis id facere cunctis iussit. Quare, nec tanquam Domini, nec tanquam dispensatores dominium pretij acquirunt. Accedit huc præterea vrgēs admodum argumentū, q̄ si solo iure pō tificio prohibita esset translatio domini in simonia, sequeretur, quōd si quis p administratione sacramentorum, præter sacros ordines, reposceret, vere perciperet dominium. Nā iure pontificio eiusmodi trāslatio solū legitur prohibita, vt ait in præfenti art. D. Tho. in ordinum, & beneficiorū collatione, & ingressu religionis: in quibus pro nullis habētur contractus, vt supra dictum est. Profecto ergo quā maxima probabilitate pollet, vt in hoc etiam sensu iure diuino fuerit in simonia restitutio iussa id quod anti-

Henric. qui semp crediderunt: vt Henric. Ganden
Gand. sis, quol. 6. q. 26 & Arma. li. 10. c. 23. qui
Arma. bus, & quol. 9. ar. 3. Adrianus adhærescit.

Adria. Iumo. & S. Tho. idem hic videtur senti-
D. Tho. re: siquidem obligationem restituēdi in
simonia non aliūde deducit, q̄ ex verbo

Caieta. quis. Caiet. hic in sua Sum. verb. simonia:
Syluest. & illis Syluest. §. 2. Panor. supra citatum se

Panor. quati contrarium censeant: Dixerim au-
tem non tantam esse persuasionem de ac-
quisitione simoniaca rei spiritualis, q̄ nul-
la sit iure diuino: tum q̄ licet dās pretiū
peccet contra naturam gratiæ, tñ dū id
sua dat spōte, non videtur iphabilis sub
inde fieri ad recipiēdum: tum præsertim
q̄ si iure diuino nulla esset, nullatenus
posset Papa super eo dispēsare, & tamen
communis est omnium consensus, q̄ si
alicui simoniacē conferat beneficium, li-
cet vterq; pessimē faciat: collatio tamen
teneat, vt arti. proximi disputabitur. Tenen-
do ergo, vt q̄ longissimē certius censeo,
re diuino iussam esse in simonia restitu-
tionem, restat ad allegatum capitulū rñ-
dere: quod non est facile. Alijs ergo præ-
termisissis solutionibus duæ sunt quæ ali-
cuius momenti haberi possunt. Vna, q̄

etsi qui tāquā pretiū aliquid obtulit præ-
lato, sed tamen nullo expresso pacto, do-
minium in ipsum non transfulerit: tamē
quia restitutio non illi facienda est, sed
ecclesiæ, potuit Pontifex illam eidē præla-
to indulgere, atque adeo ipsum ē vincu-
lo liberare. At verò mihi nullatenus fit
probabile posse ecclesiā condēnare quen-
quam ad pœnam ante cōdemnationem
de crimine, & ideò neq; illum, qui pretiū
dedit, priuare suo ordine potuit, quādiu
eius lateret crimen, Ob idq; probe ait A-
drianus loco citato, quolib. 9. Papam nō
posse restitutionē, cui piā remittere, quæ
facienda est parti, quæ dedit, sed illā quæ
facienda est ecclesiæ: quamuis & hoc nō
prorsus improbabiler potest ad textū
applicari: nam illi Monachi mentales si-
moniaci cum dispensationem peterent,
delictum suum prodebant. Quocirca iā
ecclesiā poterat eos qui dederant eodem
pretio mulctare, tribuereq; ecclesiæ, atq;
adeo restitutionem ei remittere qui pos-
sidebat. At nō ob id solutio hæc nō oīno
quadrat textui, q̄ illic Papa nullū indul-
gentiæ beneficium apparet conferre: sed
prorsus id respondere, quod est de iure.

Alia ergo solutio Adriani loco citato, q̄
profecto attentē perspecta, vt meū fert iu-
diciū perplacebit. Ait siquidē illic Pon-
tificem nullatenus deccinere in simonia
mentali non esse necessariam resignatio-
nem spiritualium, aut tpalium restitu-
tionem: immo contrarius docet: sed le-
ctio quæ punctum & cōma ineptē col-
locat errorem generat. Vulgò namq; post
narrationem casus, responsum in duo di-
uiditur: videlicet, vt post verbum, exten-
di, fiat rubrica, & inde quasi noua clausu-
la sit legatur: Et ad resignationem spiri-
tualium, & temporalium, quæ nullo pa-
cto, sed affectu animi præcedente: in quo
casu delinquentibus sufficit per solā pœ-
nitentiam suo sātisfacere creatori: eos p
simonia huiusmodi nō teneri. Ita vt hoc
vltimum verbum referatur ad præceden-
tia: scilicet non teneri ad resignationem
temporalium & spiritualium. Quod p-
fecto Papa non apparet sensisse, qui erat
Gregorius Nonus. Nam Gregorius Pri-
mus, vt patet canone. Si quis neq; 1. q. 1.
cōtrariū statuisse videtur: vbi admonet: iustit-

Prim:
interp-
tatio p-
fati ca-
Ratio i
proximā
solutio-
nem.
Adrian.
Secūda
solutio
quā au-
tor pro-
bat.

Quali-
ter legē-
mus: ita
dus citā

quod

quod qui fraudulento munusculo ecclesiasticam dignitatem acceperit, tenetur illam sub pœna damnationis resignare. Fraudulentum. n. munusculum planè significat illud, q̄ fraudulenta mente absq; pacto expresse supponitur: nã ubi cõventio interuenit, nō est fraus, sed aperta iniquitas. Igitur non est credibile Greg. nonnum contrarium voluisse docere. Igitur: Vt recte text. legatur præmittendus est casus capituli. Quidam. n. dato praua intentione pretio absq; pacto recepti sunt ad religionē: & forsā dederant monasterio aliquam prębendam, & insuper aliquod spale. Postmodum verò compuncti Romanam miserunt, vt cum illis fieret dispensatio. Papa vere misit mandatum, vt eadem fieret. Sed tñ dubitauit postea eius Abbas de extensione mandati quantum ad duo: nempe vtrum extenderetur facultas vsq; ad Abbates: vt ipse posset cum illis dispensare: item vtrū extenderetur et ad dispensandum super resignationibus, ne ex alterutra parte fierent, vt scilicet conuentus resignare non teneretur, sed oia posset retinere, quæ monachi cõrulerant. Rñdet ergo ad vtrunq; Pontifex affirmatiuè: dicens, Mandato nostro recepto, vt cum monachis: qui per simoniam dato aliquo (scilicet munere tam rpalium, q̄ spirituali) locum in monasterio sunt adepti secundum constitutionem generalis concilii (videlicet Constantiensis: vt hñc. qñi paulò antè in eod. tit. relato & infra) Sequitur rñsio: Consultationi tuæ breuiter rñdentes, dicimus, mādātum apostolicum (id est facultatem dispensandi) ad abbates extendi (vt scilicet ipsi valeant dispensare) & ad resignationem spiritualium, & rpalium. Itaq; verbum: Extendi fertur in hoc qđ sequitur: sed interlita rubrica rem obicurat peruertitq; subinde lēctionem, vt intēthgeretur non teneri ad resignationes. Debes ergo sic legere: Extendi ad abbates vt ipsi possint dispensare extendique ad resignationes tam rpalium, q̄ spiritualium si modò nullum interuenit pactum: nempe vt abbas possit dispensare: ne resignatio tam rpalium, quam spiritualium, quæ alias necessaria erat non fiat. Addit Verò: quæ vtrunq; taliter acquiruntur: vt

pote quod dispensetur ne vel monasterium restituat quæ perceperat, neq; verò monachi inde abire cogantur, id qđ alio qui iuxta tenorem dicti concilii facere tenebantur & transire ad aliud monasterium. Ait ergo Papa, q̄ in illo casu, id est, facta dispensatione delinquentibus sufficit per solam pñiam suo satisfacere creatori. Verbum ergo, Solā, non excludit quin ex natura simoniæ facienda esset tam resignatio spiritualium, q̄ restitutio rpalium. Immod cum dicat mandatum dispensandi, ad id extendi palam, docet super his dispensationem fuisse necessariā: sed excludit illa quæ in dicto consilio iubentur. scilicet ne exeant monachi a monasterio, sed maneat in suo loco cum sola penitentia. Profecto apud me perquā abunde, vñ rñsio hæc capituli vim explicare: atq; adeo cum cōis opinio, quod simonia mentalis non obliget ad restitutionem in eodem solo cap. fundetur non est cur ei adhibeatur fides. At Sanctus Thom. est cui respondendum superest, Thom. quippe qui in præsentī solutione ait sufficere simoniaco mentali de mala intentione pœnitere. Cui igitur rñdetur non loqui de simonia mentali, vt communis opinio intelligit dictum cap. mandato, aliās cum inter pontificia decreta iam tunc extaret, ipsum citasse Sed vocat simoniacum mentalem eum qui intendit pretio dare aut accipere rem spirituale tñ verè non dat. Colligamus ergo id qđ sentimus, si prælatus aliquid pro collatione rei spiritualis receperit, etiam sine pacto, credens illud in pretium sibi dari, profecto non magis dominium quā vsu rarius acquirit: atque adeo restituere tenetur eidem qui dedit: si tamen postea rescierit id non sibi datum in pretium retinere potest. Atqui si quando confert beneficium, scit in pretium sibi munera esse impensa, non tenet collatio. Si autē quando contulit, non credebatur sibi dari in pretium collatio ex parte sua tenet: sed tamen si postea sciuerit ceu pretium sibi data, restituere tenetur: & collatio constat ob inhabilitatem euentis fuisse inualida. Et profecto quousq; me vel ecclesia, vel sapientes aliud docuerint, egomet mihi aliud persuadere nequeo.

Obiectio.

Ex Sa. Thom.

Thom.

Solutio

ARTICVLVS II.

*Vtrum summus Pontifex possit super pœnis
simonia dispensare.*

Postremo denique quaeritur, vtrum
pena simoniae sint per Pontifices di-
spensabiles? Et arguitur negatiue: Quid-
Primū argum. quid Papa potest in tota familia Chri-
stiana, potest antistitum quicumque in
sua diœcesi: nullus autem ipsorum dispē-
sare super eiusmodi pœnis valet: ergo ne-
Secundū. que Papa. Secundò: Vna potissimaque
pœna vt art. proximo differebamus, est
spiritualium resignatio, temporalium-
que restitutio. Super hoc autem dispen-
sare nullus videtur mortalium posse cū
eiusmodi restitutio iure appareat diui-
Tertiū. no imperata. Accedit tertio: Quod si ta-
lis esset in Papa facultas, inde peruius pa-
teret aditus ad simoniarum barathrum:
nam & Papa secum ipse dispensaret, vt
dum vellet sacerdotia vendicaret: quorū
nihilominus collationes tenerent. In
contrarium est tex. in cap. mandato, pro-
ximè expositum de simonia, vbi Papa sa-
cultatem indulgit dispensandi super si-
moniam. Id quod celeberrimo vsu con-
firmatur.

Ad quaestionem duabus conclusioni-
bus respondetur. Vna: Pœnae vitio simo-
niae decetæ, sunt numero quatuor aut
Prima quinque. Prima, si verè pœna dici po-
conclu. test, est spiritualium resignatio, tempo-
Proba- raliumque restitutio. Hoc patet c. supra
tio. citatis, si quis episcopus. & c. presbyterū.
1. q. 1. & ca. de hoc. & cap. audiuius. de
simonia. Et in extrauagantibus Martini,
Eugenij, & Paul. 2. cum detestabile qui-
bus contractus simoniacus habetur vt
nullus: siue declaratio ea sit diuini iuris,
vt arbitròr, siue ecclesiastica sanctio. Vbi
autem contractus est nullus, inde protin-
us restitutionis vinculum exurgit. Qua-
re non propriè censenda est pœna, sed na-
turalis obligatio, vt quisque alienum re-
linquat. Quamobrè nulla est, (vt supra
diximus) expectanda sententia. Secunda
pœna, est Papalis excommunicatio: vt
eisdem Extrauagantibus patet: & can. re-
periuntur. 1. q. 1. quæ quidem (vt lib. 1.
expositum reliquimus) ipso facto incur-

ritur per sententiā ipsam iuris, eisdem-
que admonitionem. Tertia est suspensio
ab ordinum functione qui per simoniā
reperiuntur: vt patet cod. c. si quis ep̄s. &
reperiuntur, & in iisdem Extrauaganti-
bus Martini, & Eugenij. Atqui excom-
municationis pœna communis est et media-
toribus: vt inibi patet. Itaq; illi qui suo
negotio causam prēbent, vt alij simo-
niacè contrahant, sunt ipso facto excom-
municati. Quin verò & quotquot certa
scientia testes essent simoniae, iure anti-
quo tenebantur sub anathematis pœna
reuelare: neq; antequam reuelarēt absol-
ui poterant: vt in Extrauag. Martini, legi-
tur. Sed nū, vt in verb. simonia §. 19. Syl-
uest. admonuit, de illis nū intelligeba-
tur, qui præsentes essent in Curia Roma-
na. Immo verò neq; illo modo tempera-
ta lex vim nunc, inquit, habet vllam; qm̄
est per vsum iam abrogata. Pœna autē
irregularitatis non est sub hoc termino anathe-
matis expressa, neq; in Extrauaganti, cum
detestatur ille, vbi oēs pœnae censentur, ex-
primitur. Nihilominus suspensio ab offi-
cio illius qui ordines simoniacè susce-
pit, aut contulit, quodam genus irregu-
laritatis est. Præterea cum simoniaci oēs
sint excoīcati, si postea celebrent, tunc le-
ge cōmuni excoīcationis manent ir-
regulares. Immo verò quamuis non cele-
brent, quandiu excommunicati sunt, ne-
queunt ad alios ordines promoueri: quæ
est alia irregularitas. Quare D. Tho. ait.
& in rñsione septimi, maximam dispen-
sationem quæ cū simoniaco fieri potest,
arbitratur, vt in eadem ecclesia maiores
ordines consequatur: vbi denotat simo-
niacos esse irregulares. Postrema deni-
que pœna est infamiae, vt habetur. 1. q.
3. can. Sanè. & de accusationibus c. in qui-
sitiones. Posterior conclusio: Cum eo
qui simoniae labe infectus est, summus
Pontifex, idemque solus dispensare va-
let. Prior pars inde patet, quod cum ple-
nissimam habeat potestatem remittendi
peccata, sit, vt eorum quascunq; pœnas
valeat p̄ causa remittere: alias Christia-
na familia remedio esset orbata. Acce-
dit, quòd pœnae quæ verè sunt pœnae, vi-
delicet vna excepta restitutione omnes
sunt ecclesiastico iure decetæ; in quod
ipse

ipse plenissima fungitur potestate. Posterior vero conclusionis pars non est vique ad rem certa, immo D. Tho. loco proxime citato, art. 6. dist. 6. secus censet. Ait quippe solum Papam cum eo, qui sciens est simoniace beneficiatus, dispensare posse: in reliquis vero casibus posse et episcopum. Quin vero ordinaria potestate episcopus valet à quouis commissio crimine absolueret: nisi Papa id sibi reseruans eius coerceret potestatem. Quoniam circa ut communis habet Doctorum sententia, quo Syluester refert verb. dispensatio. §. 14. contra canonem Papæ aut concilij episcopus dispensare non potest. Cui ergo simoniacæ poenæ omnes sint conciliorum aut summorum Pontificum decretis constitutæ, usus iam habet, ut solum Papa vel concilium dispense, saltem in simonia ordinis aut collati beneficii scienter acquiriti, non est dubium quin soli Papæ hoc sit reseruaturn: ut habetur in Extrauag. cum detestabile. Pauli 2. & idem arbitrādum est de ingressu religionis: ut patet in d. c. Mandato. ubi constat ad solum Papam de hac re fuisse recursum, & Martinus V. in sua Extrauag. et receptionem monasterij simoniacæ anathematis mucrone iugulat: cuius ideo absolutio ad solum attinet Papam. Simonia vero in susceptione aut ministracione aliorum sacramentorum quidpiam si simoniacè aut detur aut recipiatur. Sanct. Thom. posse censet episcopum dispensare: Attamen recentior Extrauagans, cum detestabile, oēm prorsus simoniam ferit excommunicatione sibi soli reseruata. Ait enim, qui quomodolibet dando vel recipiēdo simoniam commiserit, aut quod illa fiat, mediatores extiterint, seu procurauerint, sententiam excommunicationis incurrant à qua nisi à Romano Pontifice absolui non possint, nisi in articulo mortis. Cum ergo ait quomodolibet, nullius prorsus simoniaci conscientiam pacare auderem antequam summum Pontificem vel eius vicarium addidisset. Sunt aut dispensationis gradus, super simonia quōdam consueti, numerationis ro quatuor: quos D. Thom. eodem art. 6. super si recenset. Erat enim parua dispensatio monia. magnaque, maior, & maxima: Parua

quidem, ut ad laicorum communionem simoniacus admitteretur: Magna, ut post poenitentiam in alia ecclesia in suo ordine remaneret. Maior vtro, ut remaneret in eadem ecclesia, sed in minoribus ordinibus: Sed maxima, ut in eadem etiam permaneret, atque ad maiores ordines posset promoueri: nusquam tamē usque ad præfecturæ dignitatem. Hæc enim olim nunquā concedebatur. Quin verò, ut illic ait idem sanctus doctor, nullum de dispensatione verbum audiebatur, prius quam tum temporalium, tum etiam spiritualium restitutio fieret. Nunc verò temporis super his omnibus facile dispensatur.

Ad primum igitur argumentum respondetur: Quidquid episcopi ordinario iure possunt, Papa nihilominus meritò huiusmodi dispensationes, & absolutiones ad seipsum in odium simoniæ aduocauit: ne si diocesani eadem omnes potestate fungerentur, hiatus simoniæ propter dispensandi facultatem pateat fieret.

Ad secundum respondetur, dispensationem super simonia bifariam considerari posse. Vno modo post factum: Altero vero ut fiat. Et quidem post factum nullatenus controuertitur quin possit Papa super omnibus poenis dispensare, simoniacumque in pristinum restituere honorem & locum. Atque adeo nō solum de fructibus, verum & de pretio simoniaco arbitrato suo disponere. Nam postquam crimen in suum est forum delatum, restitutio non est ei facienda, qui dedit, sed cui Papa constituerit. Posteriori autem modo nequaquam sic Papa dispensare potest, ut quis rem spiritualē pretio emat, quin talis emptio & venditio sacrilegium sit & immane scelus: quādoquidē iure sit diuino & naturali interdicta: siue cum alio, siue secum dispensare auit. Immo quotiescunq; spiritualia pretio venderet, tam ipse, q̄ emens eodem complicaretur simoniæ execrabili vitio: Potest tamen dispensare super excommunicatione & infamia, atque alijs ecclesiasticis poenis: ut scilicet citra earum reatum possit contractus simoniacus celebrari. At verò de restitutione dubium restat, Dubium.

utrum

utrum scilicet si vel ipso vel alio pretiſi
recipiente ſpirituale conferret, eatenus
diſpenſatio valeret, ut collatio teneret, &
pretium maneret à reſtitutione liberū.
Et re vera nescio an antiqui patres id cō
fiterentur. Nam S. Tho. non aliter diſpenſa-
tionem admittit quā præmiſſa reſti-
gatione ſpiritalium, temporaliumq;
reſtitutione. Quamvis dici poſſet non
eſſe locutum niſi de legitima diſpenſa-
tione. Dicendum ergo, quōd ſi ea ſenten-
tia vera ſit, quod iure diuino ſit ſimonia
cus inhabilis ad recipiendum præben-
dam, non eſt in Pontificis facultate illā
collationem efficere validā. Et ideo qui
anteceſſens crediderit cum neceſſe eſt id
quod ſequitur conſiteri. Et fateor quōd
niſi cōmunis opinio reclamaret, ſic dice-
rem. Nihilominus admittamus, ut ſupra
hæſitantes inſinuauimus collationem il-
lam pretio emptam, atq; adeo iniquam,
non uſque ad eō iure diuino impedi-
ri, quin teneat: eſſet tamen inſigniter ini-
quus, ut abſit impietas verb Pontifex il-
le qui tale patraret ſcelus, Quōd ſi vēde-
ret, ambigere nequeo quin pretium ſem-
per reſtituere teneretur: quandoquidem
(ut ſæpenumero dictum eſt, illius tranſ-
latio dominij, iure diuino eſt nulla.

**Ad ter-
tium.** Hinc ergo gradus ſit ad ſolutionem ter-
tij. Concedendum enim eſt huiusmodi
**Hæſita-
tio.** facultatem diſpenſandi, ut ſacerdotiorū
collatio ſimoniaca firma ſit, ſuapte natu-
ra præcipitium eſſe ad ſimoniacum ba-
rathrum. Eſt tamen hoc Deo fidendum,
quōd nunquam, vel quā rariffimè in
tam absurdum ſacrilegium ſuum vica-
rium collabi permittet. Vtrum verò eo

**Solutio
Caicta.** ipſo quod Papa ſecum diſpenſet ut ſacer-
dotium vendat, pariter cum emptore di-
ſpenſet, ut percipiat, non dico quantum

ad culpam, quia non poteſt, ſed ut verus
ſit poſſeſſor? Iam q. 5. affirmatiuum cū
Palud. contra Adrian. reſpōſum reliqui-
mus. Caict. verò hic eidem ſententiæ
prius refragatur, licet poſtea videatur
ſuffragari. Nam re vera ratio quam con-
tra potiſſimum obmolitur, non eſt præ-
cipui momenti. Arguit enim quōd cum
illa Papæ venditio non ſit expreſſa di-
ſpenſatio, non eſt præſumenda niſi re-
cta id ratio perſuadeat, quæ quidem po-
tius ſuadeat oppoſitum. quoniam ex tali
præſumptione fieret conſequeus, ut om-
nes paſſim audirent Pontificem ad emē-
dum ſacerdotia: quo nihil eſſe pernicio-
ſus poteſt. Quare etſi iniquitas ſit, inq;
in Papa, vendere peior tamen eſſet, ſi vē-
dens præſumeretur diſpenſare: quia pec-
catum duplaret. Reſponderetur autem ra-
tionem rectam potius ſuadere, quod ea-
dem ſemper præſumatur diſpenſatio:
quoniam ſi ſine diſpenſatione præſum-
pta vēderet peius ei duplaretur facinus.
Non enim tantum ſacerdotium vende-
re attentaret, verum & iniquiorem adhi-
beret fraudem, ſcilicet quōd pretium re-
cipiens nihil cōferret. ſi quidem niſi em-
ptorem ab excommunicatione immunē
redderet, & habilem conſtitueret, colla-
tio non teneret. Neq; iſto modo paten-
tior ſit aditus ad ſimoniam: tum quōd
ſi diſpenſatio ipſo facto non præſume-
retur, qui iniquus Pontifex eſſe veller,
tam facilè venderet, vnaque expreſſè di-
ſpenſaret, quam ſine diſpenſatione ven-
deret. Tum præcipuè, quōd etſi tanta in-
ſit in Papa facultas: tamē cum eius uſus
tam ſit deſtandus, non eſt de ipſo tam
malè timendum, ut per talem occaſionē
fiat ad ipſum, ut ſacerdotia vendat, ſacer-
dotum concurſus.

Rat
Caict.

Solutio

Finis Libri Noni.

FR. DOMINICI SOTO,
SEGOBIENSIS, THEOLOGI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,

Liber Decimus, de Iustitia, et iure.

P R O O E M I V M.

LIBRVM decimum, qui huius nostri destinati operis conclusio est de
Episcoporum ordine, deq; eorum potissimum in suis diœcesibus resi-
dencia polliciti sumus. Nam postquam in septē prioribus in cunctas
iustitiæ, iniustitiæq; species, quæ illi generi directè substant, absolvimus, in
tribus subsequētib; religionis materiam eidem iustitiæ annexam, subte-
xere tulit animus. Sic enim arbitrati sumus totum negotium de iustitia, &
iure, quem titulum eidem operi inscripsimus, pro virili nostra ad iustum per-
tractare. Non ergo tum utilius, ac pulchrius, tum etiam ad rem accommoda-
tius colophonem operi adhibere duximus, quam si extremam manum ad An-
tistitum dignitatem & functionem admonuerimus: in quibus sacrosanctū
iustitiæ columen super omnes, qui Christiana censentur religione eminentis-
simè promicare, condecet. In quinque ergo membra & quæstiones præsentem
librum dispartiti sumus. In quarum prima dignitas institutumq; episcoporū
quale sit quoque iure institutum, elucidatur. In secunda de episcopali pro-
vincia adeunda disseritur. In tertia eorum residentia. In quarta de ra-
tione & modo quo tenentur ecclesiasticos proventus dispendere ac dispensa-
re. Ad demum in quinta de officio diuino, cuius solutione clerici eosdem pro-
merentur fructus.

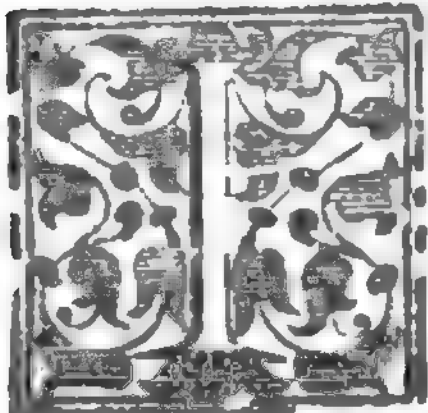
Argm
libri.

Partitio
libri.

QVÆSTIO PRIMA DE EPISCOPALI
instituto, & iure, quo institutum est.

ARTICVLVS PRIMVS.

Verum episcopalis dignitas fuerit in ecclesia super sacerdotalem necessaria.

NITIVM ergo di-
sputationis nostræ
inde nobis aucupā-
dū est, ut rōnē epā-
lis culminis ppen-
damus. Apparet
nāq; præter sacer-
dotale dignitatem
neutiq; fuisse episcopale ecclesiæ necessa-
riā. Dignitas. n. facultasq; ministrorū ex
eorū functione ppeditur. Fūctio at sacer-
dotalis est sacrosancti corporis Christi cō-

secratio ac dispensatio, quo null⁹ sacer-
dotus esse pōt maior. Secundò, si ad figurā
id referre lubet, sacerdos effigiē Christi
in ecclesia gerit, quatenus se pro nobis
in ara crucis obtulit: Christo aut in ec-
clesia nemo altior excogitari pōt, utpote
qui caput eius est: atq; adeò neq; repræ-
sentatio esse pōt sublimior: ergo nulla est
præstantior sacerdotali potestas. Tertiò,
ut ad qōnis titulum alludamus, Et si gra-
dus ille superior possibilis esset, nō erat
necessarius: siquidem per singulos sacer-
dotes

Secundū.

Tertiū.

Primū
arg.

dotes nra possent ecclesiastica munera ad ministrari, ad quos perinde expeditior foret accessus, cum quicumque parceriant ad suum Plebanum facillime accurrent, quod suas causas definiret. In contrarium autem est traditum.

Diony. In Dionisii Apostolorum seculo scribitur: qui s. c. Ecclesiast. Hierar. Pontificalem dignitatem sacerdotali praefert, dicens sacerdotum esse populum purgare, & illuminare: pontifici cum vero haec ipsa & supra haec ipsum perficere.

In ingressu statim praesentis tractatus proponendus ob oculos, & pontificum gradus, institutumque, ad eum & functionem. Quod quidem, ut de nomine primum expendamus, a Hieron.

Hiero. Graece prout in epistola ad Euagrium, quae refertur 93. canon. legimus episcopos super intendentes appellari. *Επισκοπεῖν*, namque idem est, quod superintendere, idemque ait Aug. super epistolam ad Timotheum, & refertur. 8. q. 1. canon. qui episcopatum. Quanquam & vis

Quidvis verbi Graeci, vehementiam attentionemque; cabulum mentis explicat, ut idem sit, quod inspicere, & tota mentis acie atque animi solertia aduigilare: ut episcopum esse idem sit, quod in perpetua secula persistere, indefesseque suo gregi inuigilare, ac prospicere. Quocirca ut ad residentiae obligationem iam hinc oculos intendere ordiamur, nemo sese interpretamento Hieron. & Aug. seducat: vide licet arbitratus propea episcopum superintendentem appellari, quod cum sacerdotes simpliciter dicantur intendentes, satis sit episcopo super ipsos, hoc est eorum tantum mores intendere, gregemque reliquum eis concedere: esset quippe haec nocetissima fallacia. Non enim hoc tantum illud, Super, significat, sed perspectiorem curam, vigilantiorumque solertiam, quam non solum sacerdotibus, verum & toti gregi debent, quod longe maior est, quam illa quam simplices habere debent Plebani. Quoniam enim aliter veritatem verbum Christi contineret, quo optimus pastorem inde commendat quod de facie, & voce, tum suas cognoscat oves, tum etiam vicissim cognoscat ab ipsis? De nomine

Aug. ergo proprium natiuumque; episcopi officium idem & inunus deprehenditur. Est enim nihil aliud quam pastor: hanc enim metaphoram, & analogiam Christus toto evangelio consultissime observavit. Quin vero de perfecta non quidem solum metaphoram, sed proprietas forsitan est: namque

Episco- pi munus idem & inunus deprehenditur. Est enim nihil aliud quam pastor: hanc enim metaphoram, & analogiam Christus toto evangelio consultissime observavit. Quin vero de perfecta non quidem solum metaphoram, sed proprietas forsitan est: namque

his eruditio morumque; institutio vere pabulum animi est. Cum multi ergo essent alii praefectorum subditorumque ordines neque regem se neque ducem, quod poterat neque praetorem, neque consulem, sed pastor quod verissime existebat censeri voluit: videlicet qui rem de caelo & nomen detulit. Etenim cum illic meridies sit ubi sanctae mentis ineffabili oratione recubantes divinitatis pastu perficiuntur quem utique meridiem ostendi sibi sponsa inter cantica efflagitabat, quasi pastor se Deus ipse relictis illis reliquiis 99. quibus, ceterisnam quae perierat quaesitum ad nos descendisse profiteretur. Quare ut pastor fuerat venturus decantatus: *Isaiae 40.* Sicut pastor gregem suum pascet. Ob idque; primum eius nuntiatus nuntium ad vigilantes pastores super gregem suum Angeli detulerunt. Ac subinde pastori se optimo solenter assimulavit, qui etiam pro suo grege ponere non dubitaret. In eadem igitur persistens rei figura, non in alia dignitate vicarium sibi substituit, quam ut esset suorum ovium pastor. Pasce enim inquit, oves meas, quo utique verbo episcopale munus significatissime expressum est. Non ob id modo quod tum cuncta beneficia quae Antistites suis populis debent, tum & damna quae illis aut per avaritiam, aut per socordiam, aut per crudelitatem eis dant, cum illis quae in pastoribus & opilionibus insunt, genuinam habent similitudinem, ut subsequens sermo latissimus loculentius declarabit, verum quod pastorale ovium praecipuum civis reipublicae exercitiis pacem, ac tranquillitatem supremam: quam Christus mundum docere instituerat, penitissime refert. Relegimus enim & ducum nomina licet magistratus me mul designent suo pte munere iustos, adeo ut totum rectorum Homerum Regem pastorem esse adstruxerit, cum non possunt non saepe bellis periturum. Si autem consulem dicas aut aliud iudicium genus, necesse illos est litibus obrui. Pastoris vero munus ab omni est tumultu longissime alienum, ovium innocentia, Home. taciturnitate, & simplicitate dulcissimum, i. Iliad, ac subinde praese ferens tum silentium illud quo se Christus familiam voluit a terrenis abstractam coelestium negotio vacare: tum & synceram & silentissimam obedientiam quam sine ulla responsatione oves suas Christus voluit suis administris

nistris exhibere. Igitur ne præter scopum procedentes, consueti moris nostris obliuiscamur, ad quæstionem vnica affirmatiua conclusione rñdetur. Necessarium fuit ex sacerdotib; episcopos institui, qui dignitate, auctoritate, & functione ceteris præ-

Cóclus. rñsua . emineret. Probat. Dux sunt natiuæ sacerdotali dignitati facultates. Altera: scilicet

prima & præcipua conficiendi, ministrandi; corpus, & sanguinem Christi, quo tota ecclesiastica religio refertur. Altera ve-

Rõ con- clus. ro eidem subseruiens ad præparandum adaptandūq; populū, vt pro rei dignitate sacrosanctā illā synaxim suscipiant, videlicet ad purgandum ipsum à peccatis doctrinaq; illuminandū, atq; adeò guber-

nandū. Et quidem quantū ad primū, sacerdos eo ipso quod sacro illo ordine initiatus est à nullo amplius defendet, sed caractere ipso Christi ad id muneris plenissimè pollet vt quotiescunque cōsecrare tentauerit, verè sacrū conficiat, ad quod igitur nullo opus habet superiori. Sed quā-

tum ad s̄m decentissimum fuit, iurique naturali consonantissimū, vt inter sacerdotes vnus in tota esset diocessi qui totā gubernaret, atq; adeò a quo sacerdotalis iurisdic-tio dependeret: ne videlicet presbyteri quoscunque obuios a peccatis absolvere temere possent, quod ad facultatem præparandi populum attinet, nisi iurisdic-tione ab ep̄o inter ipsos dispersita.

Rõ con- gruens. Est ergo ep̄s, licet non in consecratione corporis, & sanguinis, tamen in iurisdic-tione sacerdotibus superior. Quod autē hoc fuerit rationi naturali germanum, patet. Primum si supra cēlestia suscipias inter beatas illas mentes ordines sunt hierarchiazq; distincte, nempe vt inferiores p̄ superiores illuminentur. Inter quas idcō sunt angeli, & archangeli, & principatus. &c. Rursus, & corporalia Deus, qui prima est omnium causa, per sublimes cœlorum orbes, & astra res sublunares

gignit, & procreat. Et in ciuilibus politijs necessarij etiam sunt magistratuum ordines, vt videlicet plebs iudicibus: iudices autem principibus, ac regibus subdantur. Sed ecce radicem, vnde huiusmodi ratio ortum ducit. Ad populi gubernationem permagna necessaria est, tum prudentia, & sapientia, tum etiam morum pro-

bitas: atq; adeò auctoritas cogendi errantes in viam. Hæc autem tantę sacerdotū multitudini suppetere nō possunt, necessse ergo fuit tum populo, tum etiam ipsi clero episcopum præficere, qui eis esset, sicut sol ad illuminandum, & sicut norma ad regendum. Hinc ergo perpende, quantum sit dignitatis, ac sanctitatis culmen episcopo necessarium. Sed de hoc alius nos locus inferius expectat. Quod si peculiare præterea exemplum ab antiqua lege petere lubet, eosdē illuc gradus distinctos inspicias. Nam cum tota trib. Leuitica, vt Magister Sententiarum in 4. distinctio. annotauit, diuino esset cultui mancipata, soli tamen Aaron, & filij eius erant sacerdotes: neque verò omnes pares, sed pater erat pōtifex, cui tantum licebat semel introire in sancta: filij autē eius simplices sacerdotes. Quare alijs ornamentis indutus erat Aaron (sicut modo episcopi,) aliaque vnctione consecratur, quàm ceteri, vt Leuit. 8. legitur. Cuius idcō in consecratione episcopi motio fit per illum psalmi versiculum. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Nam tanta erat vnguenti effusio, vt vsque ad ima diffunderetur.

Ad primum igitur capitalium argumentū rñdetur, quod etsi sacerdotali functione in consecrando sacrosanctas species nulla esse queat maior, est nihilominus episcopalis dignitas superior, quantum ad aliam facultatem præparandi populum. Nam sacerdos in absolutione à peccatis, ab episcopo dependet quantū ad iurisdictionem. Solutio est S. Tho. in 4. sentent. distinctio. 24. q. 3. artic. 3. Vbi ergo non videtur concedere simpliciter episcopalem gradum superiorem esse sacerdotali, sed solum quantum ad iurisdictionem. Scotus vero eadem dist. arti. 2. & Duran. ibidem q. 3. atque alij simplici-

ter concedere pergunt ordinem episcopalem esse simpliciter digniorem, eo quod includit facultatem sacerdotale cōficiendi corpus. Nam vt ea, ex literis. de excessibus prel. cautum est, nemo antequam sit sacerdos, in episcopum potest consecrari. Addit autem tum superiorem facultatem

Ad primum argumētu arg. Ad primum argumētu arg.

D. Tho. Scotus, Duran.

tatem

statem iurisdictionis, tum & potestatem conferendi ordines, consecrandiq; ac benedicendi templa vasaq; & vestimenta ecclesiastica attamen parum refert, & eodem recidit. Etenim si dignitatem nudam consecrandi consideres, nulla est in episcopo maior. Quare id quod episcopus supra sacerdotem habet, non est sacerdotali dignitate præstantius. At quoniam idem episcopalis splendor sacerdotalem præsupponit, tota eius amplitudo maior est sua parte. Ad secundum verò respondetur, quod cum Christus caput esset ecclesie, perinde erat omnium ecclesiasticorum munus exemplar, atq; Deus est omnium naturalium rerum: unde, ut Magister sent. inquit loco nuper citato, omnes ecclesie ministri, s. singuli suo ordine Christum secundum diuersa, quæ gessit representant: illi tñ perfectius, qui secundum altioris qualitatem ipsum referunt. Sacerdotes ergo representant ipsum secundum peculiarem actum & personalem, quo se in cruce pro nobis obtulit: episcopi vero non solum in hoc quatenus sacerdotes sunt, verum & quatenus episcopi etiam secundum id quod caput erat institutorque ecclesie. Unde & sacerdotes ipsos consecrant, atq; omnes ministros, quod fecit Christus, & omnia alia ecclesiastica præparamenta benedicunt, quæ ipse instituit: atq; ex plenitudine Spiritus sancti baptizatos confirmant.

ARTICVLVS II.

Utrum episcopatus sit ordo natura à suo simplici sacerdotio distinctus.

NON satis est nosse episcopum excellentiori fungi munere, quam simplicem sacerdotem: sed rimari oportet, utrum ex rei natura differant. Apparet. n. non esse ordinem ex natura rei distinctum à sacerdote. Ait quippe Hieron. in epistola ad Euagrium supra citata: & eursus super epistolam ad Titum: quod refertur 95. dist. can. olim. idem quondam fuisse episcopum, quod presbyterum. Id quod multis factorum testimonijs confirmat. Ait namque Pau. in salutatione epistolæ ad Philippen. Pau. ad Timot. serui Christi Iesu,

omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, & diaconibus. ubi presbyteros (nam in una ecclesia non erant episcopi plures) appellat episcopus. Quare simul componit episcopos, & diaconos. Et Act. 20. Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos. Et ad Titum: Postquam, inquit, ob id ipsum reliquisset Cretæ, ut constitueret presbyteros per ciuitates subdit: Oportet enim episcopum sine crimine esse. Et Petrus, qui erat episcopus, ait in epist. 1. Presbyteros compresbyter precor. Haud ergo episcopalis dignitas à sacerdotali ex natura sua & instituto differt. Secundo arguitur: Si Episcopus ordine à sacerdote distaret, eiusmodi ordo esset verum sacramentum, atq; adeo sicuti sacerdotalis character atq; diaconi, sic differrent. Quod falsum esse inde constat, quod tunc plures essent, quæ septem ordines. In contrarium est auctoritas Augusti. in epistola ad Hieronymum, quæ refertur 2. q. 7. can. Quanquam. ubi ait secundum honoris vocabula iam tunc usum obtinuisset, quod episcopatus presbyterio sit maior.

Ad præsentis quæstionis intelligentiam prænotandum est, bisariam intelligi posse episcopum reliquis sacerdotibus dignitate præstare. Vno modo, in eodem genere: nempe intra lineam sacerdotis. Alio modo, ac si sit in altiori genere. Exempli gratia, sacerdos differt à diacono in alio genere, quia est distinctus character, distinctaq; consecratio. Archidiaconus autem à diaconis, & archipresbyteri à presbyteris eodem genere quia. s. vnum eligunt qui sibi præsit. Nec refert quod Papa illis an illi sibi eum præficiant. Hieronymus ergo hoc tantum secundo modo, puta in eodem genere arbitriari videtur olim episcopum altiore esse presbyteris. nempe quod in schismatis remedium factum est ut ex presbyterorum numero vnus cæteris præponeretur, qui idcirco non erat nisi magnus presbyter. Est enim presbyter nihil aliud, quam senior, ac pro sua ætate venerandus, & colendus. Igitur ne per homonymiam, & equiuoca procedamus, ordinis nomen bisariam in usu est. Vno modo, secundum eius significatus amplitudinem, quo latissime omnem gradum, & dignitatem signi-

Ad 1^m.Primū
arg.
Hiero.Secūdi
arg.

Augusti.

Distinctio.
Aio.Sēctia
Hiero.

Nomen significat. Dñ n. Senatorem ordo, & dñ
ordinis aorum & ducum. Vnde Cicero sapissi-
bifaria me alium ordinem appellat consulum:
et in v- atq; alium tribunorum, &c. Altero verò
su. modo per solē v sum Christiani Theo-
Cicero. logi nomen accommodarunt ad significā-
dum vnum ex septem sacris: quales sunt
ordo sacerdotalis, diaconi, &c. Quo sup-
posito ad qñem duabus cōclusionibus
Prima rñdetur. Prior est: Secundum priorem si-
conclu. gnificationē ep̄alis potestas natura sua
semper fuit singularis ordo hoc est gra-
dus & dignitas sacerdotalis sublimior.
Conclusio hæc primū oīum fundm hēt
in auctoritate Dionysij, qui ætatē Apo-
stolorū attigit, Pauloq; institutore poti-
Proba- tus est. Is. n. loco supra citato, de eccles.
lio. Hier. ca. 5. planē lateq; distinguit ex rei
natura inter episcopos ac reliquos sacer-
dotes. Nam ait pontifices integre sacer-
dotalis perfectionis participes esse: qua-
si reliqui non habeant integrā perfectio-
nē. Et subdit: Pōtificum itaq; ordo sacra-
tior, primus est diuina speculantiū ordi-
nū, idemq; & summus & vltimus: quip-
pe in quem perficitur & impletur sacer-
dotij nostri distinctio oīs. Sicut. n. Hierar-
chiam oēm in Iesum terminati conspici-
mus, ita vnamquamq; functionem in di-
uinum Pontificem propriam. Vide quō
iustas Christi præfert Pontificē reliquo
clero. Est ergo arctioris generis. Et aper-
tius subdit p̄m aliam translationem: Di-
screte autē huic vltra ceteros ordines in
sua operatione diuina lex distribuit di-
miniores sacificationes. Hæc autē sunt p-
fectrices diuinæ virtutis imagines: con-
summantes oīa diuina symbola, & oēs
sacras dispositiones. Qm̄ neque sacerdos
sacrum baptismū operabitur sine diui-
nissimo vnguēto: sed neq; ipse sacerdos
erit, nisi a pōtificibus id muneris fuerit
fortitus. Vide quam late & discrete expli-
cat differentiam inter ep̄m & sacerdotē,
idq; diuino iure. qñquidem nullus sacer-
dos sine ep̄o ordinatur, neq; chrismate
viri potest, nisi ab episcopo cōfecto, neq;
vestibus aut vasis nisi ab ipso cōsecratis
aut benedictis, præter iurisdictionem q̄
altiores habet. Quod demū ait diuina
lege esse sancitum. Nam vt artic. 4. vide-
bimus, diuina lege institutus est episco-

patus: licet chrismatis cōfectio & alie
eiusmodi ceremoniæ traditione Apo-
stolorū institutæ credantur. Ex his ergo Dio-
nyssij verbis talis colligitur rō: Ille est cē-
fendus distinctus ordo, hoc est gradus &
dignitas in ecclesia, cui aliqua p̄pria in-
est & peculiaris spiritualis functio ad sa-
cramentū Eucharistiæ ordinata: talis au-
tem est episcopalis gradus nā ad ipsum,
vt dictū est, spectat sacerdotes ceterosq;
ministros, ac deniq; & chrismata & tem-
pla consecrare: atq; adeo & plebem con-
firmare: quæ quidē simplices sacerdotes
perficere nequeunt: ergo suapte natura
est ordo & gradus a sacerdotali distin-
ctus. Et confirmatur hæc rō. Nā ordo &
gradus hmoi ac potestas ex sua ipsius so-
lemnitate dignoscitur. Ep̄s autē p̄ter sa-
cerdotalem vñctionem solennius inun-
gitur & consecratur: quasi nouā in sacro-
rū administrationē potestatē suscipiēs.
Nam cum sacerdotis solum inungantur
manus ad consecrandū sacm, ep̄i vngi-
tur caput sicut Aaron: ad denotandum
esse caput ecclesiæ suæ instar Christi: vt
proximē Dionysius aiebat. Nisi q̄ Chri-
stus nō solū hominibus, verum & ange-
lis vniuersæq; creaturæ ceu caput præfe-
ctus est. Tertiō id arguitur: Episcoporū
status, status est p̄fectionis, lōgē altior,
q̄ monachorum. Profitentur. n. solenni-
ter, non doceri, sed docere perfectionem,
est ergo per se ordo. Accedit & exemplū
antiquæ legis: nam dignitas Aaron di-
uino iure excelsior erat q̄ reliquorum
sacerdotum. In summa episcopalis di-
gnitas non rōne solius iurisdictionis cō-
stituitur per se in altiori gradu, neq; ille
de causa opus habebat aut vestis aut vñ-
ctionis differētia, sed rōne spiritualium
functionū. Quoniam episcopus ante con-
secrationem iurisdictione fungi potest:
quamuis ordine tunc episcopali nō pol-
leat, vt habetur cap. supra citato, ex lite-
ris. de excessu prælat. De altero verò ordi-
nis significato cōtrouersum est inter do-
ctores, vtrū episcopatus sit ordo, hoc est
sacm. Partem affirmatiuam credit Du-
rand. in quarto Sententiarum. distin. 24.
quest. 5. Et eadem distin. Scotus ait esse
Canonistarum opinionem. Cōtra quos
statuit posterior conclusio: Episcopatus

Ratio
altera
conclu-
sione

Confir-
matio

Tertia
ratio

Vltima
cōclus.

non est ordo, qui septem sacris connumeratur. Suius est Hugonis gravissimi auctoris, qui post numerationem septem factorum usque ad sacerdotium, subdit: Hic gradus dispares in eodem ordine habet dignitates, ut episcopalem, &c. Eandem sequitur Magister Sententiarum eadem dist. 24. ac D. Tho. ac reliqui eius interpretes. Et ratione comprobatur Episcopus nullum recipit characterem in ordine ad corpus Christi & sanguinem conficiendum. Ergo cum in hunc scopum non sacrum ordinis referatur, episcopatus non est ordo. Probatur antecedens. Quia si talem reciperet characterem, aut esset minor sacerdotalis aut maior, non quidem minor, nam eiusmodi characterum functiones omnes sunt administratrices in consecratione sacrosancti sacramenti: ut in diacono patet, & subdiacono. Episcopus autem de sua naturali ratione non sic administrat sacra. Neque verò esse potest excellior character respectu eiusdem qui sacerdotalis est. Quia conficere sacrum quod quilibet post sacerdos, fastigium tenet & culmen, quo omnia referuntur sacramenta. Secundum hunc adhibet D. Tho. argum. loco citato Natura sacramenti est, quod a precedenti quantum ad eius necessitatem non dependeat: episcopatus autem dependet a sacerdotio: nam ut iam antea dictum est, consecratio episcopi, antequam sit sacerdos non valeret. Hoc autem argum. Scotus in 4. distin. 24. eludit potius, quam impugnatur. Ait quippe inde quod episcopatus sacerdotium prærequirit, argum. potius sumi quod sit perfectior. At verò hoc nihil ad rem. Haud enim de perfectione hic disputamus, sed de natura sacramenti ostendimus inde non esse sacrum, quod alias est absque prævio sacerdotio consecratio episcopi esset valida: sicut consecratio sacerdotis, etiam si non fuerit diaconus suum imprimi characterem: ut dist. 53. cano. sollicitudo. & extra de clerico per sal. ordina. ca. ut tunc literarum decretum legitur. Accedit huc & ritus ecclesie, quod sacramenta ordinis in sabbato conferuntur. episcopus verò, tantumquam legitimus eius sponsus, die dominica consecratur. Est ergo opinio hæc, ut dictum est: non modo D. Thom. sed Alex. & Bonavent. & omnium com-

munis. Scotus verò loco citato ait Causa Argu. nistas contrarium tenere propter hoc argum. Scoti. gumentum: quod nisi episcopatus ordo esset, posset funditus auferri: nam tunc non restat quid aliud sit, quam iurisdic- tio: iurisdictione autem quicunque priuari potest: quicquidem propter crimina hærescos, atque alia, priuatur sua ecclesia episcopus. Et quidem Scotus de iur. hac ratione videtur. Annuit enim concedere, quod si non sit sacramentum, nihil in eo superest nisi auferibilis iurisdic- tio. At verò profecto nulla est rerum conse- Solutio. quentia. Immo quamvis non imprimatur sacramentalis character, nihilominus adhibetur sacerdotalis habilitas quædam & facultas indelebilis, atque ab episcopo inamobilis, ut ait loco citato Bonaventura. Quare depositus episcopus si iterum in suum ordinem restituitur, non opus habet denuo consecrari. Sed & Durand. Durand. quoque eadem dist. q. 5. alia via negat hanc nostram conclusionem. Concedit inquam episcopatum sacramentum esse non quidem a sacerdotio distinctum, sed illud ipsius perfectum. Itaque simplex, inquit, sacerdos licet simpliciter habeat characterem Argu. Durand. sacerdotalem, non tamen est omnino completum & perfectum: Et subtexit exemplum quod sicut consecrationes corporis & sanguinis unum constitutum perfectum sacramentum, ita consecratio sacerdotis & consecratio episcopi. Quare subsequenter confite- tur episcopatum characterem imprimere perfecti completique sacerdotij. Argum. Solutio. tum autem, quo sibi hoc habet persuasum argum. ti facti. est, quod pariter, immo perfectius episcopalis dignitas ordinatur ad sacramentum Eucharistie, quam diaconatus aut subdiaconatus cum ministros ipsos instituat. Ex quo concludit esse perfectius sacrum. Ad ipsum autem atque ad suam rationem pariter respondentes fateamur ingenue dignitatem episcopalem perfectionem sacerdotio adhibere: quod supponit & includit: sed illa tamen perfectio non est de essentia sacerdotij, sed illi accidentaria & accessoria, quæ ideo non constituit una cum illo verum sacramentum, neque est pars integralis eius. Nec verò est intellectu facile, duos imprimi sacerdotales characteres: alterum simplici sacer- dou,

doti, alterū vero episcopo. Quocirca nulla est rationis eius illatio. Episcopatus est in ordine ad corpus Christi verum, ergo est sacramentum. Requiritur. n. amplius, qd sit potestas ad id proxime pertinens, nē pē qd eius functio sit, uel missæ celebratio, uel eius ministratio, seu diaconatus & subdiaconatus. Functio autem episcopi non est eiusmodi, sed instituire ac præparare

Obiect. ministros. Quod si contra rursus arguas, Episcopus, quatenus episcopus, aliqua sacramenta confert, puta ordines, quæ non posset in quantum sacerdos, ergo ius propria potestas est sacrm, qm potestas in vñ sacrm, sacramentum alterum est. Negatur consequentia, sed solum concluditur, qd ep̄alis potestas sacramentum sacerdotale præsupponat. Nisi enim esset sacerdos, ne

Solutio. quiret ordines conferre. Porro autem Altissiodorensis non solum eodem, quo Durandus inclinatur, uerum ulterius progressus ait, quod archiepiscopatus est etiam sacramentum distinctum ab episcopatu, qui ideo in art. seq. in disputationem est accersendus. Per has igitur conclusiones conciliantur iura, sanctorumque asserta, quæ uariare uidentur. Quoties. n. legeris quem piam in episcopum ordinari, non ita proprie intelligas atque ordinantur sacerdote. Atque id pariter quod 21. d. sin. can. clericos, ait Ilidorus, quod scilicet ordo episcoporum quadripartitus est. Sed rñ, ut in priori conclusione asseruimus, nil est cur cunctis uere uocare ordinem tamen si alij ad ambiguitatem tollendam non ordinem sed dignitatem appellent, ut Hugo de sacramentis supra citatus. Et Magister Sent. lib. 4. di. 24. ubi extra numerum sacrorum ait Sunt & alia quædam, non ordines, sed dignitatum nomina, ut episcopus.

Ad pri. mū arg. Ad primum igitur argum. respondetur, fortasse Hieronymum illa fuisse affectum opinione, quod episcopus & presbyter solo diuino iure consueuissent res, sed humano arbitrio vnum ex presbyteris fuisse cæteris præfectum. Nam præter citata testimonia subdit quod Alexandria a Marco Euangelista usque ad Heraclam & Dionysium presbyteri semper unum ex selectum, in excelsoresq. gradum collocatum, episcopum nominabant. Et subdit exemplum, ut diaconi eligunt archidiaconum.

Tamen si Hieronymum non plane intelligam, quandoquidem subdit, episcopū conferre ordines posse, non autem sacerdotem simplicem, ubi distinctionem ex natura rei insinuat, nisi uelit hoc tantum esse ex ordinatione ecclesiæ, ut in fine eiusdem citati ca. olim ait. Cuius uerba, ut ait Durandus, maiori sunt admiratione digna. Ait siquidem ep̄os consuetudine magis q̄ dispensationis dominicæ ueritate presbyteris esse maiores, & in communi regere debere ecclesiam, cum tamen citatus, supra Dionysius iam tpe Apostolorum diuina lege adstruxerit episcopū a simplici sacerdote distinguere. Quia uero Aug. in lib. de Hære. Arria August. nos inquit ea fuisse infectos, quod dicerent presbyteros ab episcopo nulla differentia debere discerni. Haud tamen tam infamē nota uerba Hieronymi. inuenda sunt, nam ipse, quocunq. id iure factum sit, differentiam & in conferendis ordinibus & in loci eminentia agnoscit. Sed in hoc tamen lubetius August. atq. alios sanctos patres auscultare debemus quod illa realis differentia ex institutione diuina per Apostolos originem traxerit. Ad ea uero loca sacra quæ Hieron. assert. Respondetur, hoc inde tantū concludi, quod olim nomina episcoporum & presbyterorum promiscue erant, ut tam episcopus diceretur presbyter, quā presbyter, episcopus. Itaq. utrumq. erat commune nomen ad significandum duas diuersas dignitates. Ad secundum satis superque dū arg. secunda conclusione satisfactum est. Concedimus enim episcopatum esse ordinem secundum amplitudinem suæ significationis. Negamus uero esse sacramentum.

ARTICVLVS III.

Primum episcopi inter se perinde differant atque ipsi a simplicibus sacerdotibus.

Postquam uisum est episcopalem dignitatem a sacerdotali suo pte instituto differre, explorare consequens est, an Episcopi similiter inter se differant. Apparet enim sic esse nam Archiepiscopo ex proprio incumbit officio ep̄i argum. s. opum consecrare, quod episcopo non nisi ex commissione uidetur competere, ut patet c. Quod sedem de offi. in d. ordi. unq. Soto de iust. & iure. L. l. de

Argu. 2. de & pallio, utitur, quod episcopo non est indultum, ergo specie differunt. Secundo: Papa saltem dignitatis specie cæteris est excellentior, quandoquidem Petri successor, est, cui peculiariter Christus vniuersū gregem commisit. Quare & singulariter etiam si fuerit alias episcopus, in Papam consecratur, singulariq. Tiara utitur. Quo circa distin. 2. ait Pelagius Romanam Ecclesiam non Synodiciis constitutis cæteris ecclesijs esse prælatam, sed euangelica uoce Domini Saluatoris nostri primatum obtinere. Sed in contrarium est, quod in ijs quæ ad consecrationem corporis & sanguinis attinent, nihil potest unus episcopus quod singuli non possint, ut patet in ordinū collatione atque in ipsorum mutua consecratione, nam unus alterum consecrat. Quin uero Hostien. consecrat Papam, & tamē si inferioris esset potestatis id nequireret, iuxta illud ad Heb. 7. Sine ulla contradictione quod minus est a meliore benedicatur.

Prima conclusio. Quæstionis huius duo insinuantur membra. Primū de episcopalibus officijs & functionibus. Atq. alterum de ipsorum distinctione, quippe quorum posterioris cognitio à prioris notitia pendet. Duabus ergo conclusionib. ad quæstionem respondeat. Prior est: Vniuersæ functiones quæ ad perfecti pastoris officium attineant, sunt episcopo peculiare & propriæ. Iam. n. supra ar. 1. ostensum est, genuinum episcopi munus, officiū esse pastoris, in cuius testimonium dum consecratur, traditur ei baculus pastoralis. Immo uero ante designatur esse pastor, quam anulo fiat sponsus Ecclesie. Omnes ergo functiones quæ pascendo gregi accommodantur sunt dignitati episcopali, quatenus eundis communis est, pares & quales. Sed ais, nunquid non & Plebani sacerdotes suarum sunt etiā paræcialium ecclesiarum pastores? Sunt quidem. Haud tamen undequaque absoluti & perfecti. Quare non omnibus uniuersa pastorum officia ratione suæ dignitatis incumbunt, sed quædam. Ad cuius intellectum notandum primum pastoris officium esse uitam præbere gregi, eundemque alere, sanare, & sustentare. Functiones autem huiusmodi ad tria genera & ordines reducuntur. Primum nāque id potissimum fit per administrationem omnium sacramen-

torum. Baptismo enim regeneramur, deinde confirmati eucharistia alimur, & per poenitentiam sanamur, &c. Illa ergo sacramenta quæ ad huiusmodi sunt uitam prorsus necessaria & cōgrua, incumbit cuicunque plebano sacerdoti administrare. Quæ sunt baptismus, eucharistia, poenitentia, & sacra unctio, & præterea benedicere sp̄s. Attamen ordinare ministros incumbit episcopo, & præterea ob uberantiorē copiam Spiritus sancti confirmare plebē. In administratione ergo sacramentorum primum incipit pastorale officium locupletius ac perfectius esse in episcopo, quā in plebano sacerdote, tū scilicet, q̄ sacerdotes non omnia conferre possunt, tum etiam, quod quæ possunt, ex sola iurisdictione ab episcopo concessa habent. Secū dum ad idem pertinēs pastorale officium est, fidem docere populum. Huius autem functionis duo sunt gradus. Alter, illos explicare articulos qui sunt ad salutē necessarij. Et hoc proprie paræcialis sacerdoti bus curam gerentibus animarum incumbit. Quare p̄fecto huius muneris, ubi grādis est negligētia, peccatum est illis mortale. Tenentur. n. plebē Articulos docere fidei & Decalogum. Immo uero & orationē Dominicam, illa uidelicet, quæ poenitentes, an sciāt, sunt interrogandi. Scire enim debet Christianus quisque quidnam sibi credendum quidq. agendū, & quid a Deo petendum. Alter gradus est altiora fidei mysteria explicando sacram scripturam p̄palare, ac morū probitate gregē imbuerē & iustituere. Et hoc proprio pertinet ad officium episcopi. Cuiō in consecratione tradito euangeliorū lib. sub forma præcepti dī. Vade & predica populo Dei. Tertium, q̄ ad idem pastoris officium spectat, est gubernatio & correctio, nam & hoc p̄fecto uita gregis seruatur. Et facultas hæc plenum est, q̄ sit in quolibet ep̄o plenaria, nisi sit per Papam coercita, in plebano uero nulla est, aut quam tenuissima. Potest enim plebis, ut statis temporibus sacra audiat, sacramētaq. suscipiat, præcipere. An uero excommunicatione aut alia pœna in foro exteriori cogere, paulo inferius dicemus. Et p̄ hæc intellectus est capiendus doctrix Dionysij supra citati, distinguētis nāque diuines hierarchicas, hoc est sacri principatus gradus.

Ad officium pastorale, pertinet docere populū.

Gubernatio & correctio ad pastorem spectant.

Explicatio Dionysij supra citati, distinguētis nāque diuines hierarchicas, hoc est sacri principatus gradus.

adiones, puta purgare, illuminare, & perficere. Quorum primū ait ad diaconum pertinere, secundum ad sacerdotes, tertium ad epōs. Purgare, n. est purum ab impuro separare, ut triticum cribro, & farinam discerniculo. Venientes n. ad baptisma diaconus examinabat, an uellent uitam pristinam deferere, erroresq. abiurare. & sic separabat illos qui baptismo digni erant ab alijs. Sacerdos uero fidei catechismo illos erudiens, fonte sacro tingebat, ubi per gratiam gratum facientem illos illuminabat, sed episcopus confirmabat, hoc est gratia perficiebat. Deinde autem ipsorum prædicatione, quæ de sacra scriptura hauserat, illos per amplius ad diuinū amorem inflammabat, in quo Christiana perfectio consistit. Haud ergo negandum est, quin sacerdotes plebani curā uere gerant animarum, quā etiam exhibuit Deo sunt exactam rationem, uereq. sint pastores. Perfectum tamen absolutūq. nomen solum cōgruit episcopis, ut de suo ipsorū nomine admonentur. Per hæc subinde fit etiam liquidum, quemadmodum episcopi omnes sint ac soli qui proprie loco Apostolorum successerunt, eorumq. funguntur uicibus, ut hī can. in nouo dist. 21. & cano. ecclesiæ principes. dist. 35. Id qd. can. quorum uices dist. 8. auctoritate August. fulcitur, inquit, pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt episcopi. Ad huius tñ intelligentiam, notandum quib. ordo Apostolorum consistit, ut D. Thom. super Apostolorū illud uerbū Pau. 1. ad Corinth. 12. Quos cōstituit. dam posuit Deus in ecclesia primo Apostolos, adnotauit, uidelicet auctoritatē gubernandi fidelem populum, facultatem docendi fidem & Christianos mores. Tertio potestatem miracula faciendi ad cōfirmationem doctrinæ, secundum illud Luc. 9. Cōuocatis Iesus duodecim Apostolis dedit illis uirtutem & potestatem super omnia dæmonia & ut languores curarent. & misit illos prædicare regnum Dei. Quo postremo uerbo intelligitur, ut eos q. uerbum suscipere, gubernarent, secundum illud. Luc. 10. Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Et quidem quātum ad primum munus, episcopi sūt

illis subrogati, tamen illorum singuli in uniuersum Christianorum orbem potestatem haberent, Episcopi uero nō, nisi in suas dioceses, sed solus Papa qui substitutus est Petro, uniuersalem tenet iurisdictionem. In secunda autem eiusdem potestatis uirtute, quæ est prædicare fidem, gradus sunt dignoscendi. Apostoli namq. cuiusque illa pollebant uirtute, ut (quod in sua 2. Canonica Petrus ait) firmum habentes sermonem propheticum, quidquid ipsi prædicarent, eo q. si id affererent, fides esset, utpote qui cum organa essent per quæ spiritus sanctus loqueretur, non opus haberet cogitare quomodo aut quiloquerentur. Qui quidē gradus in ecclesia post Apostolos & Euangelistas nō permansit. Potest quidem Papa & Concilium articulos fidei explicare, sed tamen eos, qui in sacra scriptura implicati sunt, uel ex traditione Apostolorum ore tenus firmissime habentur, utendo, s. fundamentum Christi, ac sudinde Apostolorū Illi uero sine scripturæ perscrutatione a Spiritu sancto mouebantur. In singulis uero episcopis neque ista quæ in Papa & cōcilio est facultas, inest sed tantum prædicandi, interpretandi, amplificandi, persuadēdiq. ea quæ Christus per se perque Apostolos docuit. Tertia uero facultas faciēdi miracula non perinde in ecclesia modo est atq. in Apostolis extitit, quia non eadem est prorsus necessitas. Quamuis ubi ratio id fieri modo exigeret, non haberet Deus manum occlusam. Ecce differentiam inter pastorem episcopi functionem, & eam, quæ est paræciani sacerdotum. Et ideo, ut c. in nouo, supra citato legitur, ut Episcopi Apostolis, quos Christus Luc. 9. legimus elegisse, successerunt, sic & reliqui sacerdotes paræciani successerunt 72. discipulis, quos, quia messis multa erat, in auxilium episcoporū idē Christus suscepit. ut Luc. 10. legitur nempe ut eorum essent auxiliare ac ministri. Quare de lege communi episcoporum est in ecclesijs paræcialibus presbyteros instituire, ut legitur c. Sicut. 16. q. 7. Sed rogas nūquid & prædicare plebanis etiam conuenit, & aliqua iurisdictionis imago? Respondetur. prius de prædicatione certum est nihil amplius eis ex officij necessitate incumbere quam

Facultas faciendi miracula necesse perinde nō i Ecclesia atque suis in Apostolis

Quæst. Solutio

hoc solum restat eius argumentum. Ad
 Ad secū secundum autem de Pōtifice maximo pa-
 dū arg. riter negatur, dignitatis specie cæteris si-
 bi subditis antecellere. Sed quātum ad iū-
 risdictionis uniuersalitatē, iura omnia
 illi primatum perhibent. Nam quantum
 ad dignitatem, etiam episcopus Hostien.
 ipsum consecrare consuevit. Neq. quid-
 piam spirituale est ad corporis Christi cō-
 secrationem relatum, quod Papa efficere
 potest, quod non queat et simplex episco-
 pus quantum ad suam spectat dignitatem
 nisi sit ratione iurisdictionis ab ipso Papa
 cohibitus. Itaq. habet se inter episcopos
 Summus Pontifex (quantum ad dignitatē
 episcopalem) sicut Petrus inter Aposto-
 los, quorum, quatenus ecclesiam represen-
 tabant, caput erat, tamen si quatenus erant
 Apostoli, essent parens, ut canon. in 9. su-
 pra citato hī, dist. 21. Neq. uero quatenus
 episcopi ordinati ab ipso fuere, sed a Chri-
 sto constituti. Præminent ergo episcopi
 sacerdotibus altiori dignitatis genere, Pa-
 pa uero episcopis in eodem genere, sed tñ
 quatenus Christi uicarius, omnium est ca-
 put, unde illi singulariter prius dictū est.
 Tibi dabo clauēs regni cœlorum, Matth.
 16. licet postea Ioan. 6. omnibus datę sint,
 eique peculiariter dictum est, Pāsce oues
 meas, licet in ipso cunctis sit episcopis di-
 ctum, qui per ipsum erant ratione iurisdic-
 tionis in orbem distribuendi. Decuit. n.
 maxime, ut Christus suam potestatem uni
 committeret capiti, ut uota Christiana po-
 litia imaginem regni spiritualis præ se fer-
 ret, quæ omnium est politiarum optima.

ARTICVLVS. IIII.

*Utrum institutio episcopalis dignitatis sit
 de iure diuino.*

Post hæc tandem ut hæc tota quæstio
 absoluat. Quæritur, utrum episco-
 pi sint iure diuino instituti. Apparet
 enim aliter res habere. Primum, quia præ-
 ter Apostolos neminem legitur Christus
 instituisse episcopū, sed Apostoli ipsi sua
 auctoritate illos instituebant, ut patet de
 Timotheo & Tito, quos Paul. constituit,
 ergo pariter episcopi non debent censeri
 iure diuino creati, sed a Papa iure positi-
 uo, penes quem diximus summam iurisdic-

tionē ecclesię esse. Secundo, id confirma-
 tur factō ipso Christi, Petrum sibi substi-
 tuens. Ipsi. n. singulariter iussit dicēs. Pā-
 sce oues meas. Ac si dixisset, Tibi summā
 res huius concedo, tu ipse pro tuo arbitra-
 tu de illa dispone, ergo episcoporū institū-
 tio non Christi, sed Petri est, eiusq. succes-
 soris. Vnde uox illa ipsius in 1. eius cano-
 c. 5. Pāscite, q. in uobis est, gregē, nō diui-
 na, sed humana, nēpe Petri pceptio appa-
 ret. In contrarium est illud Pauli Act. 20. **Paulus.**
 Attendite uobis & uniuerso gregi in quo
 uos Spūs sanctus posuit epōs, regere eccle-
 siam Dei, quam acquisiunt sanguine suo.

Constitutum quidē supra reliquimus,
 dignitatē episcopalem ab Apostolorum
 seculo a sacerdotio dignitate & muneribus
 fuisse secretam. Desideratur autē quā
 maxime ad rei pręsentis elucidationē, nos-
 se quo fuerit iure instituta. Nam cum Pa-
 pæ sit episcopos eligere, ut eius institutio.
 Id quod ad persuadendam ipsorum residē-
 tiam tanti refert scire, ut inde sint præci-
 pua argumenta petenda. Et qui cauillari
 eludereq. rationes pertendunt, quibus sa-
 luberrimum illud ac diuinum residentię
 ius fulcitur, non alio se protegunt, nēo-
 elypeo, quam q. aiunt non a Deo imme-
 diate, sed a pontifice episcopos fieri. Sic Cathari
 enim quidam coarctauit sese in defensio-
 nem, ut ipse arbitratus est, episcoporū, ut mentum
 delicti ut eos a iure diuino residendi libe ad infi-
 raret, ut q. 3. fusius luculentiusq. patebit. ciādam
 Quemadmodum enim inquit episcopus residen-
 tiæ diuino residere teneatur, cum nullus tiam.
 a Deo immediate fiat episcopus, sed a Pō-
 tifice & Ipsi. enim est diuidere diocēses
 & particularia ouilia, & imponere curam.
 Multaq. alia id genus subdit, quæ illic am-
 plius differemus. Hic ergo more nostro
 dū sunt conclusiones afferendę & itro-
 borandę, ut pote quę basis futurę sunt ac
 fundamentum illius disputationis. Duo-
 bus enim modis comminisci quis potest
 episcopatus particulares, nēpe summo in-
 feriores, nō esse de iure diuino. Vno q. di-
 gnitas ipsa non fuerit a Deo ipso institu-
 ta, ueluti sunt sacra, sed a Papa, ut est qua-
 dragesimalis abstinētia, particularisq. que
 observatio festorum, & annualis c. sessio.
 Altero uero, quod eorū electio, quæ per
 pontificē fit, nō sit diuina; hoc est de iure
 diuino.

Prima diuino, quorū utrunq. est aperte falsum. **conclu.** Sit ergo prior conclusio: Episcopalis or-
Rō con- do, hoc est gradus & dignitas, institutio
clusiōis. prorsus diuina est, quam Christus ore suo proprio fecit, hæc iā satis in superioribus est demonstrata. Christus enim ipse Apostolos elegit, cui muneri annexa est episcopalis dignitas, putas, Christianum gregem pascendi. Illam autem dignitatem, præter spiritum propheticum quo illos imbuir, non tantū instituit, sed ut perpetuo in ecclesia perduraret, ergo episcopalis dignitas & gradus qualis nunc in ecclesia perseverat, ipsissima est Christi institutio. Posterior quidem præmissa nemini in dubiū uenire potest, quod quidem Christus ecclesiam fundauit perpetuo duraturā, perpetuoq. pastu gubernationisq. adminiculo indigentem, cui adeo in singulis prouinciis fides morumq. norma perpetuo esset elucidanda. Non ergo in tempus sed in perpetuum hanc instituit dignitatem.

Ratio altera. Huc secundo accedit testimonium Paulinum ad Ephe. 4. Et ipse dedit quosdā Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios uero Euangelistas, alios autem Pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatē fidei, & agnitionis filij Dei. Pastorum autem nomine episcopi potissimum, ut dictum est, censentur, ergo illi necessarii sunt in ædificationem corporis Christi, atq. adeo a Christo instituti sunt, ut quantum Ecclesia, tantum essent duraturi.

Tertia ratio. Tertio, Sacerdotium Euangelicum præstantius est Mosaico, plusq. adeo necessarium, illud autē in pontificem & sacerdotes diuisum pro toto legis rpe diuinitus institutum est, ergo & nostrum sacerdotiū, in quo episcopi sacerdotibus præferuntur, a Christo est usq. ad finem mundi institutum. Id quod Paul. ad Hebræ. contestatur dicens, Translato sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat. Nisi quod cum sub illa lege unus duntaxat populus unaque tantum synagoga degeret, uno precise opus erat pontifice, ecclesię uero Euangelicę in totum orbem late patenti quā plurimis. Id et quarto ratione patet, Christus fuit solus ecclesię fundator. Vbi. n. ait Paulus, fundamentum neminem posse aliud

ponere quā quo positū est, quod est Christus Iesus, non solum personam designat, uerum & eius leges & politiam. Vnde ad Petrum ipse ait, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Ad fundationem autem ecclesię non solum necesse erat fidem sperandarum rerum, quo ceu in scopum tendendum nobis erat, docere & leges illuc ducentes condere, uerum & magistratus instituere, quæ ecclesiam secundum easdem leges gubernarent. Qui quidem non alii sunt quam episcopi, quæ secundum uerbum August. pro patribus Apostolis nati sunt nobis filij, ergo episcopalis functio institutio Christi est, alias non satis firmiter fundasset ecclesiam. Quinto, Sacramenta & quæ Quinta ratio, illis necessaria sunt, Christus ipse per se instituit, ac perinde sacramentorum ministros quare ipse sacerdotes ordinauit. Episcopi autem soli proprio nomine habent quædam sacramenta administrare, nempe ordines & confirmationem. Haud ergo dubium est ullum, quin Christus non solum Papatum, uerum & dignitatem episcopalem, quæ latissime ad omnes Anustites patet, instituit. Sexto: Dignitas episcopalis, ut in præcedentibus monstratum reliquimus, eiusdem generis est in omnibus episcopis, nam sola iurisdictionis similitudine inter se distant, ergo quatenus Papæ & reliquis episcopis communis est, eodē autem auctore Christo instituta est. Septimo, Episcopalis dignitas iter charismata numeratur, quibus Christus sponsam suam ecclesiam dotauit. De quibus nimirum ait Paul. 1. ad Corint. 12. Diuisiones gratiarū sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministerationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operū sunt, idē uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ergo episcopalis dignitas donum Dei est per ipsum ecclesię donatū, secundum uerbum Paul. 1. ad Thimo: 4. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est per prophetiā, cum impositione manuum presbyteri. Postremo denique id confirmatur. Cum Papa episcopum eligit aut confirmat, non magis instituit episcopalem dignitatem, quā instituitur Papalis, dum ipse eligitur, sed sola persona ad eandem postredignitatem applicatur. Accedit tū demū maiō. & Pius Papa, qui canon. oues. 6. q. 1. contra Pius papatur hanc ueritatem, dicens, quod episcopos pa-

Deus

Deus sibi oculos elegit. Ergo certo certius, & si sic de his quæ sunt fidei loqui li-
ceret, luce evidenti, Christum instituisse dignitatem episcopalem, quæ modo in ecclesia uiget. Equis enim credat tam in signam magistratum i arbitrio Papæ posuisse, ut ipse illum crearet? Et ita omnes Theologi tenent in 4. dist. 24. omnesque iuris canonici interpretes, quod id ipsum confessissimum habet. Quæ utiq. ratione Paulus non hominis ministros, sed Dei prorsus Apostolos, ac perinde eius successores episcopos, ac demum sacerdotes, existimandos docet. Sic enim, inquit, nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Cum Papa episcopos creat aut episcopi sacerdotes ordinant, nihil aliud faciunt, quàm cum Christi ministri, Dei mysteria dispensare. Hanc ergo conclusionem tam multis duximus asserendam, non quod ullus de illa dubitare credendus sit, sed ut per illam falsitas apertius innotescat assertionis illorum, quos supra citauimus, in quibus est Catharinus, qui aiunt episcopales functiones, eorumque obligationes ad residendum ob id esse de iure duntaxat pontificio, quod Papa est, quod illos selegit applicatque ad suas singulorum ecclesias. Cuius contraria impræsentiarum offeritur talis conclusio, Episcoporum electio, atque adeo obligatio ad sua exercenda munera, est de iure diuino. At uero sunt qui hanc conclusionem, quamuis ueram, non satis ex suis principiis deducunt, quorum est Torrensis ille, alioque non premitendus auctor, quem supra lib. 8. citauimus qui quidem plus inferunt, quàm ueritas permittat. Existimant inquam ob id eiusmodi episcoporum electiones esse de iure diuino, quod fiunt a Papa, quatenus est ecclesie minister. Quæ profecto càm ad colligendum non satis est firma, neque exemplum quod subdunt talem habet in uniuersum efficaciam. Aiunt enim quod sicut baptizatio, quia fit a ministro Dei eius ipsius nomine, est de iure diuino, sic electio episcopi, quæ fit a Papa. Sed possent qui contrarium defendunt, hoc pacto rationem hanc debilitare. Christus Papæ & Concilio non modo ad ministrationem commisit eorum quæ ipse instituerat, uerum & facultatem tradidit nouas condendi leges & ritus. Quare obseruatio quadragesima seclorumque mul-

torum tuere sunt positi iuris, nempe pontificij. Et idem merito censeri solet de consecrationibus Ecclesiarum, altarisque ornamentorum. Quocirca nulla est collectio hæc, si in uniuersum fiat. Pontifex quæ Dei minister hoc aut illud facit, ergo est de iure diuino, nisi antecedenti adhibeas illa facere tanquam institutionem ipsius Dei, uel quam Apostolis ipse explicuit, ut ecclesie uerbotenus traderent. Quocirca cum fundamentum huius posterioris conclusionis priorem anteiecimus. Est autem prima nostra nobis explicanda conclusio. Episcoporum enim electiones esse de iure diuino, bifariam intelligitur. Vno modo in genere, quod singulis ecclesijs secundum ecclesiasticam diuisionem sui applicentur episcopi. Alio modo, quod hic Petrus aut Paulus huic aut illi. Et quidem in hoc secundo sensu notum est, hanc huius personæ electionem non esse de iure diuino eo pacto, quo electio Matth. ac subinde Pauli, sicut aliorum Apostolorum fuit a Deo facta, sed ex humano eligentium iudicio, aut Papæ. In priori ergo sensu intelligenda est conclusionis ueritas, quæ quidem facile ex præcedenti sic colligitur. Deus Dei minister id quod ipse instituit ipsius iussu dispensat, actio est de iure diuino censenda, cum autem Papa episcopum confirmat & consecrat, illi cuique attribuit ecclesiam, id exequitur quod Christus in genere instituit, quodque ei facere iussit, ergo id iuris diuini censendum est. Posterior quidem præmissa superiori conclusioni satis est demonstrata. Prior uero in sacramentorum administratione perspicua fit. Baptizatio namque & sacramentalis absolutio & similia licet per ministros ecclesie immediate (ut ita loquuntur) fiat nihilominus ob id iuris diuini sunt, quod Christus illa instituit, eiusque nomine fieri sic ac dispensari iussit. Et hoc est, quod Paulus in prioria ad Corinthios epistola admonitum esse curauit, ubi illa sugillat diuersa symbola. Ego quod sum Paulus, ego autem Apollo, &c. Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? & infra c. 3. Quid igitur est Apollo quod uero Paulus? ministri eius cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Deus ergo per ministros sacrorum quod agitur dispensat. Et pa-

Bifariam intelligi potest episcoporum electiones esse de iure diuino.

Probatur conclusio.

Secunda conclusio Torrensis.

riter omnino de episcoporum electionibus
 centendum est, pariq. mō nos docuit Pau-
 lus loq. Sic. n. locis supra citatis ait. Chri-
 stus posuit quosdam Apostolos, alios ve-
 ro pastores & doctores &c. Et alibi, Attē-
 dite universo gregi, i quo uos posuit Spi-
 ritus s̄ctus. Et cū Exodi. 28, Deus Moyli
 iusserit, dicens. Applica ad te Aaron & fi-
 lios eius, ut sacerdotio fungantur mihi
 nunquid propterea q̄ per ministrum Dei
 illa facta fuerit applicatio, cōtinuo sit cō-
 sequens, non fuisse diuinam. Nōne & de
 episcopis qui a Pōtifice summo creātur,
 assertio uera est q̄ sint serui, quos Domi-
 nus cōstituit super familiam suam. Vide
 consecratoris uerba. Ait enim inter alias
 benedictiones ad Deum loquēs. Sit fide-
 lis, seruus & prudens, non quem ego aut
 Papa, sed quem constituas tu Domine su-
 per familiam tuam, ut det illi cibum in
 tempore opportuno, & exhibeat omnem
 hominē perfectam Hæc est enim episco-
 palis functio, perfectionem tum docere,
 tum ēt persuadere. Seductorium ergo ar-
 gumentum est. Electiones episcoporum di-
 stributionesque ecclesiæ per Pontifi-
 cem fiunt, ergo id non est deducere diuino.
 Inimvero cum Christus permansurus no-
 biscum non esset in æternum, ut nos exte-
 riori functione, ut dū inter mortales age-
 bat, gubernaret, sed Spiritus sanctus quē
 nobis in hoc misit, ut prima mentis catū-
 motione ecclesiæ assideret, fieri nequirit
 aliud, quam ut quæ Christus instituerat,
 ministris committeret, qui externo foro
 & iudicio nomine ipsius prohiberent. Vn-
 de Paulus non simpliciter, sed per exter-
 nam ceremoniam, nēpe per manuum im-
 positionem Timotheum ac Titum ordi-
 nauit. Id quod commentariis super Isai.
 adnotauit Hieron. inquit ordinationē
 non tantum precibus, sed manus imposi-
 tione perfici, ne uocis tacita imprecatio
 clericos ordinet nescientes. Adde, id qd̄
 isti aiunt, immediate cuiusmodi electiones
 facit ep̄ per pontificem fieri, æquiuatione labo-
 re. Imo uero scdm Philosophū li. 1. Po-
 steriorum Analyticorum, illa causa dī im-
 mediata quæ est omnium prima, sicuti in-
 mediata principia sunt in quæ ultima sit
 resolutio. Quare Deus est qui immediate
 huiusmodi facit electiones per suos mini-

stros. Sed tamen esto causa secunda dī-
 tur immediata, eo q̄ inter ipsam & effe-
 ctum nihil mediat. Sicut dū quis baculo
 mouet lapidem, baculus dī immediate t̄-
 gere lapidem, nam & hoc quoq. pacto p̄-
 mittitur inter philosophos, locutio, in-
 apta tñ est illatio. Quidquid Papa imme-
 diate faciat, continuo excludere a iure di-
 uino, tunc. s. quando Deus qui illud insti-
 tuerit & fieri præcepti, & tāquam primus
 auctor charismata potestatesq. confert ue-
 luti episcopo, usu uenit qui eligitur, & cō-
 secratur, Sed alia consulenda est ratio ad
 explorandum sitne id quod Papa facit de
 iure humano, nēpe ut supra dicebam, sit
 ne institutio ecclesiastica per potestātē a
 Deo tradita nouas instituendā, tū leges,
 tum ēt ceremonias. Et quo tandem aduer-
 sarios de sua ipsorum confessione reuin-
 camus, queritur. Cum episcopus ex Papæ
 commissione aliū eligit & consecrat, utrū
 illa electio & consecratio censeatur Papæ
 an illius episcopi qui eius fungitur uici-
 bus. Profecto non negabunt quin sit po-
 tius Papæ delegantis, quippe cuius aucto-
 ritate sit, quā delegati. Pari ergo modo di-
 cendum q̄ cū Papa eligit, uel consecrat, il-
 la electio est de iure diuino. Id quod po-
 stremo isto testimonio corroboratur. Nā
 si dignitas episcopi affectus ēt Papæ pos-
 set quidem cum illa priuare, ut potest cū
 eum deponit ecclesiastica spoliare iurisdic-
 tione. Et tñ qd̄ quid Papa post cōsecratio-
 nem attente non pōt dignitatem illā au-
 ferre, pertinet ac si character esse sacramē-
 talis. At forte nō desit qui ex nostra nos
 confessione hoc pacto corrigat. Quam-
 uis electio in gñe sit de iure diuino, nihil
 ominus hæc q̄ sit huius personæ, nō sit nī
 si humano arbitratu, ergo hoc sufficit ut
 electiones simpliciter dicant de iure positi-
 uo. Id qd̄ inde confirmatur q̄ sicut multi
 regnant, ut Deus per prophetā conquerit
 & non per ipsum, ita Hier. 23. lamentat,
 q̄ pastores dilacerāt gregē pascuæ suę, &
 in Euangelio q̄ intrant non per ostium,
 sed ut fures & latrones aliūde, q̄ ideo nō
 Dei numine, sed humana uoluntate eligā-
 tur, atq. adeo non diuino iure, sed huma-
 no. Ad hoc respon. aliud esse ius, aliud iu-
 ris usum, nēpe facultas, & p̄ceptio faciē-
 di id qd̄ Deus ipse iussit. Qd̄ deo diu-

Rō alie
 ra adidē

num est. Visus autem est exercitium quod in facto consistit, & hoc relinquitur prudentiæ, & iudicio eligentium, & confirmantium. Quocirca potestas episcopalis, nisi fiat clausa contra iura errante, ut puta quod irregularis non eligatur semper iure diuino confertur. Quod autem bonus uel malus eligatur, hoc dependet ex facto & usu humano, ex quo procedere contra Dei uoluntatem potest electio mala. Atque in hoc, de quo nos aduersarij decipi arbitrantur, ipsi falluntur. Censent inquam nos inde seduci, quod ex eo quod Episcopatus est de iure diuino, elicimus electiones episcopales eodem fieri iure. Hæc autem non nostra est fallacia, sed sua, quæ ex eo quod usus iuris sit arbitrio & iudicio humano inferunt electiones esse de iure humano. Audiant quæ Io Leonem Pontificem in sermone de assumptione sua. Dignatio inquit, cœlestis gratiæ gignit Antistitem. Et Ambrosius in Pastoralis, contra eos qui pretio ordines conferunt. Quis, inquit, dat gratiam episcopalem, Deus an homo? Et respondet, Si ne dubio Deus, sed tamen per hominem dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā. Episcopus inibat ordinem, & Deus tribuit dignitatem. Si homo in ordine nihil amplius operatur, nisi seruitium, quod ei creditur, cur Deo totum negatur, quod ipsum ordinem tibi largitur. Hæc ille. Electio ergo iure diuino fit. Et ne de nomine disputare uideamur, dicimus quod quid quid potestatis Papa eligens confert, iure diuino Deique nomine confert, atque adeo quid quid tunc ei præcipit, iure diuino præceptum est existimandum. Exempli gratia. Cum consecrator ait. Accipe Euangelium, & prædica populo tibi commissio. Illi contrarij nobis auctores uocasse aiunt non Dei immediate, sed Papæ. Quare ordinatus, inquit, Episcopus arbitrio Papæ id exequi tenetur, ut si Papa voluerit, ne ille resideat, aut si non curauerit ut episcopale munus recte exerceat, ipsi Papæ imputandum est, non autem episcopo. Atque in hoc puncto status litis consistit. Ecquis autem hoc ferat audire? Ecquis inquam, ullo modo ambigere queat, quin vox illa perinde habeat, ac si illam Christus proprio ore promississet? quando quidem quod ipsissimus instituit, iussu suo, ore sui organi profertur. Deum ergo

id loquentem debet episcopus auscultare, diuinoque subinde id iure sibi imperari. Nam retrocedamus paulo ante in consecratione. Cum ait consecrator. Accipe baculum pastoralis officij, ut in corrigendis uitijs pie sequas, iudiciū sine ira teneas, &c. Quo nomine illa profertur? Nonne Dei? Nunquid non ipse est qui per suum ministrum illā confert potestatem & charisma eius donum quod ipsa instituit? Vide quem admodum id planissime subiuncta precatio explanet, quæ ad Deum funditur. Subdit namque qui consecrat. Creator & consecrator humani generis, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis: Tu Domine emitte tuam benedictionem super hunc anulum, ut quicumque hoc sacrosanctæ fidei signo insignitus incesserit, in uirtute cœlestis defensionis ad æternam sibi proficiat salutem. Et quasi iam Deus ad precatorem annuerit. Accipe anulum, fidei, scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, sanctam uidelicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias. Deus ergo est, cuius nomine fit electio & potestatis donatio. Id quod ex illo uerbo Numer. unde citio, fit notius. Iussit enim Deus Moysi dicens Congrega mihi septuaginta uiros de senibus Israel &c. & auferam de spiritu tuo tradamque eis ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Reuera, illa institutio fuit diuina. Quod autem ait, Autem de spiritu tuo, non sic est audiendum quod donum Moysi collatum curandum esset, sed quod de eodem spiritu quo illum donauerat, donaret et suis auxiliatoribus. Quare idem genus gratiæ confertur omnibus episcopis. Unde consecrator, Propitiare, inquit, Domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu gratiæ sacerdotalis, benedictionis tuæ in eum infunde uirtutem. Ex his ergo fit plane consequens, Episcopum non Papæ, sed ipsissimo Deo fide suam obstringere. Quare facta electione, non Papæ, sed ipsi redditurus est animarum rationem sibi commissarum. Ecce in quo ueritas ab eorum opinione quos hic redarguere duximus distat, & quo quoniam presentem percutere constituimus. Videlicet electionem quæ fit a Papa carens esse de iure diuino, ut eius uinculo ille qui personam induit episcopi, & residere teneatur in sua ecclesia

clesia, & alia exhibere perficereque munera quæ suæ pastoralis dignitati incumbunt. Atque adeo hinc sumendum nobis restat initium quæstionis tertie de eorum residentia.

Ad pri. Ad primum igitur argumentum eorum quod in fronte quæstionis proposita sunt, respondetur, quod etsi neminem Christus legatur instituisse episcopum præter Apostolos, ubi eos prædicatum misit, nam illi functioni episcopalis erat annexa, & singulariter Petrum sub pastoris nomine, tamen cum eandem auctoritatem, ut dictum est perpetuo permanens fundasset, eo ipso facto in Apostolis, & singulariter in Petro singularis futuris episcopis locutus est. Itaq. quod Petro dixit, *Pasce oves meas*, cunctis qui per ipsum creandi essent episcopi dictum voluit, nempe ut eo ipso quod quisq. creatus esset, idem sibi datum divinitus præceptum

Ad secū intelligeret. Ad secundum respondetur pro dū arg. præterea singulariter dictum fuisse Petro, *Pasce*, quod quantum ad iurisdictionis plenitudinem singulariter ipsum caput constituerebat. Quocirca sicut illi peculiariter permissæ sunt claves regni cælorum Matth. 16. quas postea Ioan. 9. cunctis dedit Apostolis, quin vero & Ioan. 20. cunctis suo gradu sacerdotibus in foro cōscientiæ, sic hoc quod ipsi dixit, *Pasce*, cunctis factus est. Ad aliud autem verbum eiusdem Petri, *Pascite qui in vobis est gregem Domini*, negamus Catholicæ idemq. firmissimæ vocem esse præcipue Petri. Imo id nomine Dei admonuit. Quin vero mirari satis istos, nequeo qui contrarium putant, videlicet vocem esse perinde a Petro prolatam ac si episcopus suis præciperet subditis, aut prælatus monachis aliud quidpiam quod sua esset ordinatio, & præceptio. Cum planum sit ac perspicuum ceu divinum organum esse locutum, periado aimirum atq. Paulum ubi aiebat. Attendite vobis & uniwerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit. Consulto namq. dixit, *Pasce gregem Domini*. Nam si oves sunt Domini, cuiusnam pastores nisi Domini, & cuius præcepto pascere tenentur, nisi Domini? Vnde Hierony. ad Nepotianum, & refertur, dist. 93. cano. esto Petrus secundum Domini præceptum illud dixisse.

QVÆSTIO II.

DE EPISCOPATV OPTANDO, IN CUNDO, & CONFERENDO.

S. Tho. 2. 2. quæst. 185.

ARTICVLVS I.

Utrum liceat episcopatum appetere.

Constituto ergo quidnam sit, quoq. iure dignitas Episcopalis fuerit instituta subsequitur secundum rerum ordinem de eius desiderio, operationeq. & collatione sermonē subtexere. Et ne D. Th. honorē quem hactenus detulimus, adimamus, nempe, ut ubi ipse loquitur eius intenditur mentem, exponenda nobis est quæstio eius 185. 2. 2. Arguitur enim quod de siderare affectareq. Episcopale munus, sit non modo licitum, verū & laudabile. Ait enim primū oīum Pau. 1. ad Timo. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, desiderium autem boni operis, dignū est laude, ergo & Episcopatum optare. Secundo. Episcoporum status præstior est & excellentior q̃ monachorum religio, monachatum autem expetere pietas est & religionis officium, ergo optarius erit ad Episcopatum anhelare. Tercio Prover. 10. legitur. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio aut super caput uidentis, ille aut qui nita & scientia pollet, atq. adeo Episcopali muneri idoneus est ṽr spiritualia frumenta abscondere, si se eidem muneri subducatur, cui si se subdat, eadē spiritualia frumenta salubriter dispensare potest, ergo idē munus retractare vitio dādū est, optare vero laudi tribuendū Quarto: Sanctorum exēpla ceu documenta nobis ad imitandum proponuntur, secundum illud ad Ro. 15. Quæcumq. scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt, legitur autē Ise. 6. eundem Prophetā ad munus se prædicationis obtulisse, ubi ait. Ecce ego mitte, ergo illud nulla reprehensione, immo præmio dignum est. In contrariū facit verbum illud Aug. 19. de Civ. Dei. Locus superior sine quo populus regi nō pōt. etsi ad ministrat ut docet tñ indecēter appetitur.

Ad

Primū argum.

Secundū.

Tertiū.

Quartū.

Tria in Ad quæstionem, ut literam S. Tho. con
epalimu sucto more in conclusiones colligamus,
nere cō- supposita uniformi diuisione, quinque con
sideran- clusionibus rñdetur Est enim in episcopa
da. li munere tria considerare. Primum scili
cet, quod omniū est caput & finis, episco
palis operatio & functio per quam com
munis saluti populi cōsulitur, id quod uer
bo illo designauit Christus, Io. ult. Pasce
oues meas. Secundum est ordinis gradusq.
celsitudo & eminētia, ad quam episcopus
assumitur, secundum illud Matth. 23. Fide
lis seruus & prudens quem constituit Do
minus super familiam suam. Tertium de
nique in eodem munere tanquam conse
quens annexumq. attenditur, honor reue
rentiaq. ac temporalium prouentuum af
fluēs copia, scđm illud Apost. 1. ad Tim. 3.
Qui bene pręsunt prębyteri, duplici ho
nore digni sūt, nēpe & apud Deū, & apud
homines, hac ergo substrata distinctione,

**Prima
conclu.**

prima conclusio, ut a postremo membro
exordiamur, est, Episcopatum intuitu asse
ctusq. temporalium bonorum appetere,
manifestarium crimen est ambiciosę cupi
ditatis, nam cum bona temporalia nō sint
nisi subsidia & sustentacula, ad finem admi
nistrationis instituta, eadem temporalia
pręcipua intentione appeti, peruersa ap
petitio est. Cuius quidem criminis obiur
gabatur Phariseos Redemptor, Matth. 23. ubi
aiebat, Amant primos occubitus in cęnis,
& primas cathedras in synagogis, saluta
tiones in foro, & uocari ab hominib. R. ab

**Secūda
conclu.**

bi Secunda conclusio circa secundum distin
ctionis membrum Episcopatum ratione
celsitudinis & eminentiæ ambire nihilo
minus est criminofum, nam eiusmodi gra
dus altitudo consequens est ad operis fun
ctionem, quare cum illa primum appeti
tur prępostera est appetitio. Vnde & idē
Seruator noster Matth. 20. uituperio illud
tribuit, ubi ait, Scitis quia principes gen
tium dominantur eorum, uos autem non
sic, sed qui maior est inter uos, sic tāquam

Chryso.

minister. Vbi Chryso. Per hoc, inquit,
ostenditur gētile esse primatum cuperet,
& sic gentium comparatione eorū cōstuan
tem animam cōuertit. Tertia conclusio, Epi
scopatus functionem ad animarum salutē
illum qui dignus, existimatur appetere,
studiosum officiū est egregiaq. laude cō

mendandum. Hoc enim est quod Paulus
dat, quoniam affectus ex obiecto perpen
ditur, & illud per se opus, charitatis existit
officiū. Quarta conclusio. Eiusmodi opus
episcopale et ad consulendum proximo
runi utilitati expetere ob id quod gradus
celsitudo illi adiūgitur, pręsumptuosum
uidetur, atque adeo reformidandum est,
nisi ubi manifesta id necessitas exegerit.

Vnde Grego 1. parte Pastoralium, c. 8. Tūc
inquit laudabile fuit episcopatum quęre
re qñ per hunc quemquam dubium non
erat ad supplicia grauiora peruenire. Qui
bus uerbis scienter explicuit ipsum per se
bonum opus esse, ubi culmen celsitudinis
non habet annexum. Quare tunc tēporis
rari erant qui id oneris sibi imponi cupe
rent, nempe illi dūtaxat qui charitatis ze
lo ad id diuinitus excitabātur. Qua utiq.
ratione ibidem Greg. c. 7. Isaię zelum of
ferentis se commendat. Quinta conclusio.

Nihilominus potest quispiam absque illa
pręsumptione appetere se esse epātu di
gnum, prouinciamq. illam digne admini
strare siue insula insignitus sit, siue antea
q̄ ad id muneris assumatur, ita ut deside
rium non in celsitudinem & primatum,
sed in obsequium ipsum Dei gregisq. be
neficium feratur. Conclusio est tertiz ap
pendix. Vnde super Matth. Chryso. Opus
quidem desiderare bonum, bonum est, pri
matum autem hominis uanitas est concu
piscere, primatus namq. fugientem se de
siderat, desiderantem se horret. Assertio.

nes tametsi uerę sint plusculum rñ lucis
appetūt. & primum circa duas priores am
bigitur, quantum nam culpe in eo immo
derato affectu insit, dū quis aut t pales pro
uentus aut humanos honores prę ipsa epi
scopali functione desiderat, utrum scili
cet gñe suo mortale sit crimē. Apparet. n.
sic esse, eo quod est peruersus affectus er
ga res sacras. Sed nihilomin⁹ ab altera par
te pugnat argumentū, quod cum illa iusta
sint illius officii pręmia moueri eorum
affectu ad optandum episcopatū modo
paratus homo sit recte & rite ipsum admi
nistrare, nulla uidetur, aut per exigua cul
pa. Nā cum hoc, ut ait ille, alat artes cō
sulto eiusmodi pręmia proposita esse ui
dentur, ut homines ad studia allekti digni
fiāt huiusmodi dignitatibus ad cūdis. R. h.
detur

**Quarta
conclu.**

**Quinta
conclu.**

**Dubita
tio.**

Solutio detur bifariam contingere appetere episcopatum propter temporalia bona. Vno modo ut hæc ordinis perversitas sit obiectum appetitus. Itaque non propter, designet bona temporalia esse finem episcopatus, ut cum dicis, Appeto episcopatum propter bona temporalia, affectus appetendi feratur in illum inuersum ordinem, scilicet episcopatus propter bonum temporale. Et re vera hoc genere suo existit peccatum mortale: quia rerum ordo eis diuinitus inditus pervertitur. Est enim debitus ordo, ut episcopatus propter functionem legitima appetatur. Subsidia vero temporalia ad sustentationem ut recte possit iniunctum onus administrari. Quod quidem S. Tho. statim in c. questionis docere cogitavit, dicens, Principale & finale in episcopatu esse episcopalem operationem per quam proximorum utilitati intenditur. Quare ad argumentum proxime factum responderetur. Primum, quod & si eiusmodi in animo habeat recte episcopatum administrare, nihilominus presentissimo exponitur periculo precipuam habendi curam deglobendi gregem, procurandique honorem & fastum, posthabendi que animarum curam, nam quali ordo est in appetitus obiecto, talis est in opere metuendus. Preterea. Et si nullum tale immineret periculum, appetitio ex suo ipsius obiecto peruerso vitaretur. Secundo autem, modo contingit episcopatum appetere ratione temporalium que ei annectuntur, non quod ratio illa constitutur finis episcopatus qui concupiscitur, sed quod fuerit prima ratio mouendi appetitum. Et huiusmodi affectio non apparet genere suo mortalis cum per illam non constitutur perversus ordo in rebus. Possunt enim bona temporalia mouere hominem ad appetendum episcopatum, & si ipsa functio episcopalis non ordinetur in finem illum. Imo potest amor temporalium mouere hominem ad amandum Deum propter se, atque adeo episcopatum. Sicuti & timor inferni potest quemquam mouere ad diligendum Deum ipsum propter seipsum. Nihilominus quia concupita non eodem ordine appetitum mouent quem inter se habent: eiusmodi appetitio non caret culpa, saltem ueniali. At quæquam hæc in scholis vicumque explicari ualeant, tamē in affectu & usu græ

distinguntur. Etenim qui primo a temporalis premio mouetur, adeo facile ordinem peruerteret, ut discerni nequeat, quin episcopatum propter huiusmodi præmia concupiscat, atque adeo in periculo sit peccati mortalis. Quare alia est consulenda regula, nempe ut qui certus sit in ecclesie administratione nullum propter bona temporalia admissum ire crimen, sed officio suo secundum leges seruicium ire, licet temporalium appetitu moueatur, extra metum est peccati mortalis. Sed tamē profecto raro ista coherere. Secunda ambiguitas est in distinctione duarum istarum conclusionum vi cuius datur quippe in idem coincidere. Nam etsi tas appetere bona temporalia ad auaritiā spectet, appetere uero dignitatis celsitudinem ad præsumptionē, tamen appetere honores, quod primæ conclusioni appositum est, ad præsumptionem etiam annectere uidetur. cuius mentio fit in secunda. Respondetur Ratio. autem diuersum esse appetitum honoris, qui est ambitio, ab appetitu celsitudinis, qui est præsumptio. Nam altitudo & honor habet se ut causa & effectus. Et si quidem honor excellentiæ affectus ac subinde testimonium. Quare ambitio, uti 2. 2. Obiect. q. 31. ait S. Tho. est inordinatus appetitus honoris, ut puta uel cum quis testimonium excellentiæ appetit quā non habet, uel non ad utilitatem aliorum appetit, nam honor non propter se, sed tanquam aliorum commodum appetendus est. Præsumptio autem, est immoderata spes, nempe concupiscentia alicuius dignitatis aut loci, qui uires appetentis excedit. Quæ quidem uitia in appetitu episcopatus diuersa sunt. His ita sic expositis insurgere quis contra poterit, nempe quod huiusmodi bona propter ipsa appetere non sit peccatum. Quia, ut ab auaritia incipiamus, duplex est eius species, ut S. Tho. 2. 2. q. 118. docet. Altera. scilicet quæ opponitur iustitiæ, Nimirum cum quis aliena inique cupit, quod quidem ex genere suo est mortalis. Altera uero est quæ opponitur liberalitati, cum quis. scilicet. inuicem cupit bona temporalia, quod sane non est peccatum, nisi quatenus periculum affert, aliquid contra charitatem appetendi. Potest autem quispiam bona temporalia spiritalibus annexa concupiscere, qui tamē firmum habeat propositum, recte eadem bona temporalia dispensandi. Eadem ratio-

Solutio. ne aliquis potest cognoscere in se uirtutis ac scientiæ dignitatem. In cuius excellentiæ testimoniū potest recte appetere honorem, atq. adeo poterit in se uires p̄sentire, ut citra p̄sumptionem ualeat appetere celsitudinem loci. Hæc ueruntamen argumenta ex superioribus solentur, nisi si q̄ luculentius eandem elucidant. Etenim loci altitudo natura sua non est propter se appetenda, sed ut quis super eadē labrum erectus liceat omnibus qui in domo sunt. Et suum mō est de secularibus magistratibus sentiendum. Enimvero ab hoc huiusmodi loci sunt instituti. Qui ergo in hunc finem talem locum cōcupierit, genere rei nihil mali committit, nisi propter periculum, ut quarta cōclusio declarauit. Qui autem propter celsitudinē episcopatum appetierit, eo ipso se indignum proficitur, quandoquidem peruersum habet affectū, atq. adeo supra uires id appetit suas, quod est p̄sumptio. Pari mō de honore sentito, qui nō est nisi ob testimonium uirtutis expectandas, ut aliis proferat. Et pariter de bonis temporalibus rei spiritali annexis, quæ non debent appeti nisi in sustentationē ut possis officio in aliorum commodum fungi. De tertia conclusione nulla apparere potest dubitandi rō, adeo perspicuum est licitum esse appetitum consulendi uacandiq. animarum salutis. At uero quarta est mediate cōsideranda, qua ait D. Tho. id ipsum propter annexū gradus ubi celsitudinē p̄sumptuosum nideri, nisi ubi manifesta necessitas extiterit. Etenim quis nō omnino eiusmodi appetitum condemnare uideatur, ait tamen p̄sumptuosum nideri. Subsequitur ergo ex his conclusionibus, P̄sularis appetitū si ad salutem animarū non referat, genere suo peccatum esse, uel mortale, uel ueniale ut explicatum est. Attamen ad huiusmodi salutem, relatus genere suo nec malitiam habere innatam, nec uero esse per se bonum, nam si per se bonus esset, nulla egeret circumstantia quæ ipsum excusaret. Si uero per se malus, nullū eū adderet excusari. Quocirca p̄ annexū periculum, nisi cā aliud exigere, malus est cā uero exigente sit licitus. Quemadmodū si quis in rapidū flumen aut aliū quemuis periculosum locū sine cā se inferret, peccatū

committeret, cuius tū culpā nōnunquam cā posset abstinere. Cā uero. D. Tho. non aliam agnoscit quā necessitatē nō quādam personæ propriam, sed communem ecclesiæ. Quod si quis eum redarguat, p̄ter illam accidere posse alterā, puta si quis sobriū se & pudicū & doctum, ac deniq. irreprehensibilem nouerit qualem Paul. 1. ad Timo. 3. depigit episcopum. Hic. n. nihil culpæ contrahere ut si episcopatū salutis gratia animarum concupierit, ēt dum necessitas ecclesiæ non ingruat. Ad hoc respon. consulto. D. Th. hāc cām subtraxisse, eo quod nemo id de se credere dēt nisi diuinitus ut ait in solutione quartū argumen. fuerit attactus, ut patet exemplo Isaïæ, nam ut c. eius 6. refertur, prius angelus tetigit os eius, ut omni eum iniquitate permū daret, q̄ diceret. Ecce ego, mitte me. Et de Samuele legitur. 1. Reg. 3. diuinitus esse a somno excitatum, ut faceret uerbū domini in Israel. Et de cæteris prophetis similiter est sancto lumine dispositum. sit in lib. Dialogorū de Equitio monacho refert. Greg. sensisse linguam sibi a Deo tangi ut deinceps continere se a diuinis eloquiis non ualere. Hæc autem supernaturalia & rarissime cōtingentia, nō sunt in ordinem doctrinæ redigenda. Ad de quod neq. diuina ista prouidentia nisi necessitatis tpe nunquam accidit. Igitur quo rōnē summam colligimus, cur episcopatus desiderium, aut iniquū semper sit aut de p̄sumptione suspectū. Primū ante oculos constituenda eius est sublimitas. Est n. status non utcūq. perfectionis ut religiosorum qui perfectionem discunt sed qui illud requirit perfectionis culmē ut gregem suum eandem doceat. Sane cū tāq. apostolorum successores, ut dictum est, sint animarum custodes quas Christus proprio sanguine redemit. Ob idq. eadē esse dēt tum scientia, tum et uiræ emittentia instructi, ut qđ de Christo ait Paul. ualeant ecclesiā suam sine ruga & macula Deo in die iudicii p̄sentare e. pro quo persoluendo mune. e. mortem ēt, si oportuerit, oppetere. Hoc ergo scopo ob oculos posito si quis hoc munus propter bona temporalia cupit, iam dictum est q̄ peruersum habeat affectū. Si uero id propter animarum salutem appetat, tunc aut dignum

Obiectio.

Solutio.

Grego.

Vnde episcopus desiderium redat iniquum aut de p̄sumptione suspectum.

gnum se atq. idoneum sentit, aut secus, si nō se arbitratu idoneum iniquus est, puta iniustitiae crimine implexus. Si autem idoneum se esse censet, vix liber esse debet a præsumptionis metu, nam vix ullus citra culpam valeat tantum sibi dignitatis adscribere, quantum munus hoc exoptulat. Qñ vero palam est ecclesiam viro- rum inopia laborare, qui ei pro rei dignitate inservire possint, tñc qui plane se videt ad eandem provinciam aptum, licet illam ob salutem animarum optet, eadē necessitate poterit excusari. Igitur si ep̄atum mente expetere p̄m̄ est, quanto de formius illud opere procurare & ambire? Porro ergo de p̄ndendum est qđ tam licēter tamque perficere fronte p̄fecturæ hm̄i petantur, p̄eantur & ambiantur.

Ad pri-
mū arg.

Ad primum igitur argm̄ ex dictis colligitur solutio, qui bifariam exponēda venit. Primo ut illo loco Apostolus legitimū ep̄atus desiderium definire voluerit, quasi dixerit, qui rite & recte ep̄atu desiderat, nō nisi opus desiderat quod bonū est, nempe operas suas saluti animarū nare, quod in tertia conclōne tanquam licitum assertū est & laudabile. Vnde Aug. 19. de Civ. Dei Apostolus illic inquit qđ ep̄atus sit exponere voluit. Est n. nomen operis, non honoris, *σπουδή* nanq. speculari est, & intēdere, atque adeo episcopus idem quod superintendens, de quo iam supra nos diximus. Quare ut paulo antea dixerat non episcopatus honor amādus est & potētia, quæ per se vana sunt, sed opus.

Gregor.

Quare Gregor. in Pastoralis, tunc inquit, Apostolus illud dixit quando ille qđ plebi bus p̄erat, primus ad tormēta martyrii ducebatur. Quapp nihil tunc episcopus quam bonum opus ī uotis erat. Secundo aut paulo differentius idem Apostolicum uerbū & forte syncerius interpretandum est ut anquam admonitio intelligatur, quæ id muneris cupientibus pauorem incutiat. Ac si dixisset. Qui episcopatū desiderat, sibi caueat, sibi que quidnam desideret providenter videat. Desiderat. n. opus nō utcumq. bonum, sed eouq. egregium, ut vix ullus sit qui illi obeundo sufficiat. Quem quidem sensum subiuncta uerba plane commendant. Subdit. n. Oportet episcopum, irreprehensibilem esse, unius

uxoris uirum sobriū prudentem, &c. Vnde Grego. ibidem laudans, inquit, desiderium boni operis in pauore uenit proutinus quod laudauit. Quare prudenter D. Thom. tertiz conclusioni quartam adiungit. Secundum pariter argm̄ in superioribus solutum est. Sane ubi diximus alter p̄latum statum quam monachorū perfectionis esse nam religiosi solum iam quam discipuli eiusq. sequaces illam profitentur, Episcopi uero tanquam doctores quasi illam iam affecturi. Nam adolecentulum quem Christus ad religionem inuocauit, non est sciscitatus an perfectus esset, sed utrum uellet esse perfectus. Petrū uerū nō antea pastorem sui gregis instituit, quam tertio interrogaret, an se plus illis diligeret, hoc est an ceteris esset p̄fectior. Vnde Dionys. elicit perfectionem episcopo adine tanquam perfectiori cōgruere, monacho uero passive tanquam perficiendo, uelle autē perfici non est p̄sumptuosum, ut uelle perficere, neque eidem periculo expositum. Adde p̄terea quomachus alius se subdit ad spiritualia capellenda. Quod secundum August. 19. de Civ. Dei. cuiusq. est laudabile, a studio enim inquit, cognoscēdæ ueritatis nemo prohibetur quod laudabile origo est. Ille autem qui personam episcopi induit alios eligit sibi esse subiectos a quo appetitus omnes dehortatur Apost. ad Heb. 13. ubi ait, Nec quisquam sumat sibi honorem, sed qui uocatur a Deo. Et Chrysost. super Matth. Primum ecclesiam concupiscere, neque iustum est, neque utile. Quis enim sapiens uult ultra se subicere seruituti & periculo tali, ut det rationem pro omni ecclesia, nisi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu ecclesiastico seculariter, ut scilicet seipsum conuertat in secularē. Ad tertium optime etiā D. Tho. respondet, quod frumentorum dispensatio fieri non debet cuiuslibet arbitrio, sed primum diuina dispēatione, mox & maiorum iussu & ordine, secundum illud. 1. ad Corinth. 4. sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Et ad Rom. 10. Quomodo p̄dicabunt nisi mittantur? Quapropter cui neque, ex munere proprio incumbit, neque id a superiori iniunctum est, is non censetur

Ad secū-
dū arg.

Diony.

August.

Chryso.

Interpre-
tatio al-
tera.
Paulini
loci.

Ad itē-
tium.

cenfetur abfcōdere frumenta, fed ille pror-
sus qui uel officium quod affumpfit negli-
git, uel pertinaciter recipere renuit. Vnde
August. August. 19. de Ciu. Dei. Otium sanctum
querit necessitas ueritatis, negotiū iustum
fufcipit necessitas charitatis, quam farcinā
fi nullus imponit percipiendā atq; iatuē-
dā uacandum est acri-
tatis. Si autem impo-
nitur, fufcipenda eſt propter charitatis ne-
ceſſitatem. Ad quartum deniq; iam ſupra
reſponſum eſt. Sanctorum. n. exempla nos
nihil amplius docent quam qd nemo ſe
ad ep̄atum ingerat antequā diuinitus ſit
acceſſus, niſi ſit diuinitus ad id purga-
tus, ut in Iſaiæ exemplo uidere eſt.

ARTICVLVS II.

*Primum episcopatum iniunctum liceat
omnino recusare.*

Quoniam a uirtutis linea uerſus
utruq; extremum declinare con-
tingit, & uifum eſt quantum in
ep̄atus appetitu inſit aut peccati aut peri-
culi, ſubſequitur ut uideamus an in eius
reſutatione peccatū eſſe contingere poſ-
ſit. Arguitur n. a parte negatiua ex Greg.
in Paſtorali. ubi ait per actiuam uitam, p-
deſſe proximis cupis Iſaias officium prę-
dicationis appetit. Per contemplationem
vero Hier. amoris conditoris ſedulo inhe-
rere deſiderans, ne emitti ad prædicandum
debeat contr. dixit. Ex his nanq; uerbis ſic
arguitur, Amor Dei amor, pximi præſtat,
ſicuti & uitæ actiue cōtemplatiua, nemo
autem ut meliore potiatur ſinge inferiore
renuens culpa denotatur, ergo omnino li-
cet ep̄atum cōtemplationis gratia reſuta-
re. Secundo. Ex definitione ſuperioris art.
arguitur. Nemo niſi purgatus, quod Iſaię
exemplo monſtratum eſt, debet ep̄opa-
lem ſubire prouinciā, ſed id quæquam
de ſe cognoſcere, uelut ibidem inquit Gre-
gor. per difficile eſt, ergo uento ruro niſi
forte ad diuinitus nouerit debet ſe præſ-
tere ep̄opali functioni addici.

Tertiū. Tercio de beato Marc. in eius prologo
ait Hierony. qd dicitur poſt ſuſcep-
tā fidem amputaſſe ſibi digitū ut illa orbitate ine-
ptus ſacerdotio fieret. Nec deſunt qui
emifſo uoto ſe ſe arcent, ne ep̄opi creati
poſſint. Obſtacula autem huiusmodi ſibi

quenquam obtendere, grauius eſt, quam
dignitatem ipſam recuſare, ergo unicuiq;
ſubducere ſe licet ne eligatur. In contra-
rium occurrit Augu. in ep̄iſt. ad Eudoxiū,
quæ eſt numero 81. hiſce uerbis. Si qua, id
eſt, aliqua ratione, operam ueſtram mater
eccleſia deſiderauerit, nec elatione auida
ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpua-
tis, ſed mihi corde obtemperetis Deo, cū
manſuetudine portantes eum qui uos re-
git, qui dirigit miles in iudicio, qui doceat
manſuetos uias ſuas. Nec ueſtrū otium ne-
ceſſitatibus eccleſiæ præponatis, cui parti-
cienti ſi nulli boni miniſtrare uellent, quo
modo naſceremini, non inueniretis.

Ad q̄ nem unica conſeſione reſpon-
detur. Quemadmodum ad inordinationē
voluntatis pertinet ut proprio motu ſeſe
ullus gubernandi periculis ſubdat, ita &
eius prauitas eſt ſuperioris iudicio & præ-
cepto ſe ſubducere. Probe. n. hic D. Tho.
duo in ep̄opatus aſſumptione meditan-
da dignouit, nēpe quid hominem deceat
ſua ſponte appetere, quidq; maiorum iuſ-
ſu acceptare. Propria. n. uoluntas hominis
illuc debet eſſe mente intenta unde ſua tur com-
propria pendet ſalus, quia hæc ſibi pro-
prie cura incumbit atq; adeo cauere ne ſe
illuc immergat, unde ſibi periculum im-
minet, ſed in cum ſuperioris uigilantiā ad
bonum commune debeat potius attende-
re, ex eius arbitrio & diſpoſitione debet
ſubditorum quiſque publicā adminiſtra-
tionem capeſſere. Hinc ergo ſit noſtra cō-
cluſio nota, uidelicet utriusque ſubditi uo-
luntatem periclitari, nempe & dum pro-
prio motu ad ep̄opatum ſeſe iſert, &
dum a ſuperioribus iuſſu ſe aufert. Qua-
re optime poſt citata uerba ſubdit Augu.
Sicut inter ignem & aquam tenenda eſt
uia, ut neque exuratur homo, neque de-
mergatur, ſic inter apicem ſuperbię & uo-
raginem deſidię iter noſtrum temperare
debemus. Sicut ſcriptum eſt. Non decli-
nantes neque ad dextram, neque ad ſini-
ſtram. Duo autem iniurioſa incommoda
D. Tho. refert illius qui ſe plus nimio ſub
corū q-
trahit. Primi qd charitatem repudiat proxi-
morum, quibus fragi eſſe pōt. Nā ut ait in
ep̄atū præ citatus Aug. Nego nū iuſtū ſuſcipit ne-
ceſſitas charitatis. Secundum qd h- milita-
tem uiolat, & obediētiā quam ſuperio-
ribus

August.

Conclu-
ſio reſpō-
ſua.

Explana-
cluiſio.

August.

Duo in-
cōmoda
q-
iniuriā
ep̄atū
prinaci-
ter reſu-
ſant.

**Obie.
Quo.**

ribus debet. Vnde Greg. in Pastora. Tunc inquit ante Dei oculos uera est humilitas, cum ad respondendum hoc qd' utiliter subire precipitur, peritiam non est. Sunt autem hæc digna quæ paulo altius expendantur. Primum. n. differentia illa de propria subditi & aliena superioris uoluntate non uidetur rationi consona. Nam cum bonum commune præstantius sit particulari, non solum magistratus & persona publica, uerum quicunque priuatorem debet illud suo priuato commodo anteferre. Vnde licet quis maiorem recreationem & dulcedinem in oratione sentiat & abstinentia, ubi tñ nouerit bonum publicum periclitari, suum proprium n. ium debet sua sponte etiam in se deservire, ut ad prædicandū prodeat, vel ad aliud cōe bonū: etsi opus

Solutio.

ad id fuerit solidiori cibo uti. Ad hoc respondetur qd' etsi bonum cōmune sit præstantius particulari, tamē cura eius ex proprio officio soli personæ publicæ incumbit. Salus autem spiritualis cuiuscunque sibi ipsi pprie commissa est. Et ideo subditus quidquid sua propria auctoritate inceperit, debet facere scdm qd' expeditius cōduciturq. ad suam propriā animæ salutem fuerit arbitratus. Quare licet n. deat quam maxime posse bono cōmuni prodesse: si tamen prudenter timeat periculū suæ salutis spirituale inde offerri, qd' utique putat non posse uincere, nequaquam se debet illi cōmittere. Prælati uero ecōuerso secundum indigentiam boni communis iudicare debet quid cuique imposter. Et ideo metuenda est illinc utique superbia, atque hinc rursus inobedientia. At uero sciscitatis utrum utrunq. timendum

Dubiū.

sit tāquam genere suo malum. Apparet. n. non sic esse, quoniam non obedire, genere suo peccatum est mortale, & tamen qd' sua se quis spōte ad episcopatum offerat, supra dictum est, non esse suo genere peccatum. Immo potest id fieri licitē si circūstātiæ supra explicatæ cōcurrant. Ad hoc dum subdit Caietanus solutiones. Primā, quod forsitan D. Th. noluit similitudinem secundum oīa constituere, sed satis est qd' utrobique potest esse peccatum. Secundā, quod potuisse in priori membro loquebatur, de appetitione episcopatus perversa, utpote nō propter opus, sed propter hono-

**Duplex
solutio
Caieta.**

res aut fructus, qd' genere suo est mortale.

Hæc aut posterior solutio menti D. Tho. nō congruit, quia in priori mēbro non cōstiterat peccatum p. p. perversione finis, sed eo quod quis sua spōte se ingerat. Neque prior adeo est uero proxima, nā utrobique uidetur aliquid ex genere malum agnoscere. Et iō forte dicere uoluit qd' episcopus nullatenus esse potest sine periculo, ex genere suo habere quandā malitiam scilicet qd' quis periculo se obijciat: licet nō sit adeo innata quin per alias circūstātiās possit omnino excusari. Eodē modo de inobedientia est cōtendū. Est n. genere suo peccatum, quare esset potest inobedientia quin sit peccatum, sed tñ cōcurrere p. n. in persona tales circūstātiæ p. quas nulla sit inobedientia non patere p. lato, subditi ad episcopatum adigēti, ut in solutionibus argōrum explicare festinamus.

Ad primū igitur trimembrum solutionem affert D. Tho. Cuius prima pars est, quod etsi uita contemplatiua excellētiore sit quam actiua, tñ ex altera parte bonum cōe præstantius est particulari, & ideo tenetur homo cum ad episcopatum accersitur, etiam cum aliquo spiritualis otij detrimento iussa capessere. Quod si responsio hæc conclusioni ipsi eiusq. nostræ expositioni aduersari cupiā appareat, eo qd' diximus priuatę psonę magis proprie incumbere custodiā proprię salutis spiritualis, quā boni cōis, etiam spiritualis intelligat nullam esse repugnantiam. Illud. n. solum concludit qd' spontaneē nullus se debet ingerere. At uero quando superioris mandato accersitur, iam tunc salutis suę magis expedit obedire, tum quod etsi ratione actus contemplatio sit melior, tamen ratione obiecti seruire communi bono excellentius, est tum etiam quod uirtus non solum ex obiecto existimanda est, sed ex necessitate, quę in tali casu ingruit. Quemadmodum Eleemosina esse potest præstantior uirtus quam oratio. Vnde Paulus ad Philip. 1. Cor. 13. inquit. ē duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo multo magis melius. Permanere autem in carne, necessarium propter uos. Quare Aug. in uerbis citatis: Non otium, inquit, vestrum necessitatibus ecclesię pponatis. Additur autē secūdo ad maiorem

**Refellū
tur solu
tione
Caieta.
Solutio
auctoris**

**Ad pri
mum ar
gumen.
D. Tho.**

**Mens S.
Thomę**

Paulus.

huius explicationem hoc ipsum ad maiorem dilectionem Dei pertinere. Optatus enim Deo est, & charius ut cura suarum ovium quas suo sanguine redemit impense habeatur, quam ut suæ ipsius contemplatione uacetur. Vnde Aug. super illud Ioan. vlti. Christi ad Petrum: Pasce oves meas. Sit, inquit, amoris officium pascere dominicum gregem, sicuti fuit timoris indicium negare pastorem. Adijcitur de munus tertio, quod nec episcopus sic est aditus vite actiue, ut a contemplativa sit prorsus alienus. Immo debent esse sicut nubes volantes, nempe diuinorum cōtemplatione pluuiam concipientes, qua prædicando subditorum animos secundant.

Ad secū Inter respondendum autem ad secundū arg. dum, primum omnium D. Thom. præiacit S. Tho. fundamentum, conclusionem. scilicet quod ne mo teneatur in his quæ illicite sibi præcipiuntur, dicto obtemperare, nam obediendū est Deo magis quam hominibus. Subdit autem tria impedimentorum genera obedientiæ obstantia. Primum scilicet quod subditus ipse amovere potest, ut si sit in peccato mortali quod quidem tunc amouere teneatur, ut obediat. Secundum quod non ipsi, sed prælato auferendum, incumbit quale est irregularitatis aut excommunicationis. Et tunc debet eidem prælato ipsum parere ut iudicet si expedit dispensare. Quemadmodum de Moyse legitur Exodi 4. Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri nudiustertius. Cui Dominus: Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Tertium vero est, cui neque subditus neque prælatus mederi potest, ut si archiepiscopus cum electo super irregularitate dispensare nequeat, & tunc ad Papam conuolandum est. Et quidem circa duo ultima nihil restat dicendum. De primo autem id primum animaduertendum est quod qui in peccato est mortali, quod Paulus crimen uocat, indignus est qui episcopatum antea suscipiat quam animum ab illo diuellat, nam qui Dei iussu probitatem debet eius gregem docere, contra eius uoluntatem prouinciam subdit, qui, ut ait Paulus, non est sine crimine. Vnde non dubito quin ille qui cum animo perseuerandi in peccato episcopatum accipiat, eodem ipso facto mortaliter peccet.

Sed nihilominus si alius idoneus est & non vult sibi sordes abluere ut obediat, etiam in hoc admonet D. Thom. ipsum peccare quandoquidem ait ipsum tenei peccatum amovere. Sed hoc profecto paulo accuratiori indiget meditatione. Primum enim non est intelligendum nouum esse peccatum ab inobedientia distinctum, sed vult quod qui ut in peccato persistat, obedire renuit, non habet legitimam causam ut in obedientiæ crimine abluatur. Quæstio hæc cum illico legentis animū mouere potest. Vtrum si homo ille qui eligitur ea est affectum pestilentia corruptus, quamuis latenter ut turbulentiam suæ conscientię pacare nequeat, sed prudenter timeat se eundem ab illis fore superandum, proponendo utcumque exire a peccato, teneatur electori parere. Apparet enim ratio id conuincere, quandoquidem impedimentum habet primi generis, nempe quod ipse potest excutere. Reuera ambigua res est. At vero cum possibile impræsentiarum non dialectice, sed secundum prudentiæ regulas, & quæ aiunt moraliter sit usurpandum, pro eo est quod perquam difficile est, ille qui sentit se posse feritatem suorum affectuum non edomare, profecto non teneretur parere, imò delictum esset apud Deum tanto se discrimini obijcere. Secus autem si idoneus sequitur ad scientiā uel alias qualitates quæ foris pateant præ sua modestia existimaret, nā si hæc prælatus prudens & probus cognoscit, illi deferendum est iudiciū, atque adeo obtemperandum. Sed percontaris qui nam censendus est prælatus cui est de necessitate in hac parte auscultandum, an solus Papa electionis episcopi confirmator & episcopus in collatione sacerdotij, an et electores? Vnde quod soli Antistites, nam electores non sunt Prælati. Immo reges iam sunt qui electorum loco præsentant. Respondetur quod quæ ad rigorem iuris solus prælatus qui iure iurisdictionem habet necessitatem inferat ut citra inobedientiæ crimen nequeat eius iussa retractare, imo tunc duntaxat quæ in uirtute obedientię id præceperit. Attamen quæ electores uiri sunt probi qui sancto zelo electionem faciunt, non opus est electum difficile se gerere. Immo consultius est electionem acceptare, dummodo religiosus id ne faciat nisi facultate prælati Soto de Iust. & iure. M M m præ.

Dubitatio.

Solutio.

Quæst.

Responsio.

premissa, quandoquidem senum sic habet institutum. Enimvero in eiusmodi hominibus fugiendis circumspectus esse quisque debet, nā solent, ut Schyræ fugientes intergū periculosius vulnerare, solent in quā sepe istarū dignitatum despectores peiori inde superbiz raptu corripī, quā si acceptarent metuerent. Adde q̄ et si hmoi celsitudinis loca omnino respicere actus esse possit heroicæ uirtutis, nihilominus potest fidelis seruus & prudens in administratione ecclesię creberima præstare officia quę simul multo sint apud Deū cumulatoris commendationis quam unica humilitatis actio. Viri igit̄ p̄batæ uitæ sic est prudentia modestiaque in amplectendis magistratibus exhibenda, ut in nihilo sit minor in reuendis adhibenda cautio. Tunc uel maxime, dum p̄sulū, qui digni sint, inopia laboratur, atq. adeo ecclesię Christi bonorū opus habet obsequio, ut paulo nos antea citatus. Aug. admonerat Ad tertium respondetur: Cum episcopatus simpliciter non sit de necessitate salutis, ut sacramenta ac virtutum officia, sed tunc tantum q̄ ratio id obedientiz exegerit, nihil per se implicat iniquitatis ut uoto quis aliove obice se se præpediat, ne capiat. Quemadmodum exasitus ad secundas nuptias non iō est illi citus q̄ ordinibus suscipiendis obstat, dum modo uotum nunquam acceptandi episcopatum sic habeat restrictam intentionem q̄ hoc quantum in se fuerit neq. procurabit neq. accipiet. Nam si proponeret nulli p̄lato de illa re obedire, delictum esset, neq. tale uotum eousq. esset obligatoriū. Ad id autem q̄ de beato Marco allatū est,

Hieron. si res ita habuit, nam Hier. non prorsus affirmat, sed ait, dicitur, necesse est fateri diuina id reuelatione fecisse, nam quęmpia se tali fine membro mutilare, delictum esset, ut ex concilio Nicæ. cano. si quis, dist. 3. innotescit. Hoc aut̄ hic non est silentio prætereundū. Vtrū licitū sit desiderare, & exoptare eum q̄ creditur omnīū optimus utilissimūq. ecclesię in p̄sulē creari. Quāuis p̄pter rei arduitatē uehementissime de propria ipsius salute timeatur. Est. n. casus creberime contingens, nēpe q̄ quis in administratione magistratus non sit totum facturus q̄ debet, & tñ inter oēs q̄ esse possunt sit minime malus, & rei publicę maxi-

me utilis. Apparet ergo id expetere non esse licitum. Nā quidpiam alicui optare q̄ illi est ad salutē tam periculosum, & probabilissime nocuum, vī ad odium pertinere. Ad hoc inhiominus rīdetur. Primum q̄ nemini licet eum tam ingenti periculo publicam prouinciā subire, neq. uero in illa perdurare si metum excutere nō pōt. Nā quid prodest homini si uniuersum mūdum lucretur animæ uero suę detrimentum patiat̄? Imo e diametro repugnat charitate Dei salutē spiritualem propriam saluti totius orbis posthabere. Scđ m̄ asser tum sit. Non solum licitum est, immo laudabile desiderīū, ut ille sit Antistes qui ecclesię est magis idoneus, seu minus incōmodus quantuscunque de eius salute habeatur metus. Non dico q̄ possis hoc illi consulere ut accipiat, nam ipse tunc nequiter acciperet aut retineret, sed q̄ licitum sit tibi id de altero desiderare, quin uero & procurare, & iō quantumvis tibi aliter esset amicitia aut alia necessitudine coniunctissimus, id debes optare. Et rō est manifestissima, quoniam bonum uniuersale præstantius est particulari, atq. adeo proprio excepto, magis est optandum q̄ bonum spirituale cuiuscunque amici. Atq. hoc ipsum confirmatur, nam si electores esset, deberes illum eligere ipsi. n. electo examinare incumbit quid sibi expediat.

ARTICVLVS III.

Virum oporteat eum qui ad episcopatum assumitur, esse ceteris meliorem,

Post appetitum episcopatus & temporatam obedientiam eius qui eligitur subsequitur de electoribus & confirmatoribus explorare, unū semper teneantur eligere eum qui sit ceteris omnibus melior. Apparet enim quod per nos Christus factō docuerit. Petrum enim non antea ecclesię suę præfecit, quā trina interrogatione examinaret an se plus ceteris diligeret. Meliorem autem simpliciter sola facit charitas? ergo nunquam nisi melior eligendus est, Secundo, Symmachus Papa. i. quæst. i. utilissimus inquit, computandus est nisi sciētia & sanctitate præcellat.

Solutio.

Laudabile est eum expetere i Antistitem qui ecclesię est magis idoneus, & cum fortitudine aduersus Ratio asserit.

Primum argum.

Secundū

Tertium

Ditara:

Print

Proba-

August

post-

chúo .

ex debi

di teo-

plorare

rate and

gendo-

Conclusion

tribune

Tria pre

LABOR.

sunt instructe plebi si de & moribus, & ab hæreticorum aliorumq. periculis, qui mores pervertunt defendere, ac demum pacifice gubernare. Nam scopus gubernationis est pax mentium & corporum. Hac enim ratione Dei filii suum merentur nomen. Nam beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

Obiectio. De illo autem notando ne bo, quo ait S. Tho. divina mysteria, atq. adeo stipendia non dari hominibus quasi præmium suæ

Solutio. De illo autem notando ne bo, quo ait S. Tho. divina mysteria, atq. adeo stipendia non dari hominibus quasi præmium suæ charitatis & probitatis, dubitare quis posset, eo quod & naturalis ratio, & ecclesiastica iura reclamare videntur, quippe quæ volunt clericos qui de ecclesia bene meriti sunt, ab ipsa remunerari. Respondetur autem dictam sententiam nullo opus habere interpretamento, nam ut iacet est vera. Non enim negat eos qui integre sunt vitæ præbendarum ac dignitatum ecclesiasticarum dignos esse, verum id tantum quod nos loco citato lib. 3. non leuiter demonstrauimus, nempe sacerdotia, eorumque stipendia non esse instituta ad remunerationem bonorum, sed duntaxat ad elegantium seruitium. Si enim hoc in familia Christiana necessarium non esset, certe neque essent imperatæ decimæ, neque stipendia constituta. Quare si hæc tribuenda sunt dignis, non est ea suprema causa quod sibi bonitati sint debita, sed quod elector debet ecclesie idoneum ministrum pro ratione sui stipendij providere. Reliqua loco citato lib. 3. si lubet reuise. Demonstratum. n. illic curauimus, quod etsi quantum ad rigorem exterioris fori & restitutionis vinculum, satis sit dignum eligere, tamen quantum ad forum poli, necesse est eligere digniorem. Quod si in omnibus sacerdotiis & præcipue in habentibus animarum curam necessarium est, quanto id magis necessarium in episcopis præficiendis? utpote quorum administratione tota salus spiritualis Christianæ reipublicæ periclitatur, ac perinde ipsissimus Christi sanguis, qui per ipsum, non modo iniquitatem & fraudem, verum etiam inscitiam, ignauiam, & solitudinem frustrare potest, & sæpissime solet, suæ redemptionis fructu. Sibi ergo videant quibus id muneris incumbit, quantum studeant soletter oculis perillustrare eorum merita quos Apostolis ipsis diminitus, electis substituit. A quo per se patet, sancte de

bēt, qui hominibus honores ambiunt. illi. n. non pastores ouium habendi sunt, qui pro ipsius sanguinem fundere anhelant, sed lupi qui ipsarum sanguinem sientes nihil pendunt eorum animas extinguere.

Ad primum igitur argumentum respondet D. Tho. quod cum Christo notissimæ essent alie Petri qualitates ad ecclesie gubernationem idoneæ, ob id de amplitudine dilectionis tunc præcise examinavit, quod ubi alie insunt conditiones, hæc debet existimari præcipua. Sed potest huic altera et supponi solutio, quod cum alie partes Petri ad regimen requirantur, cunctis circumstantibus propatula essent, charitas autem in corde intus delitescat, hanc voluit electis et constare ut quemadmodum lib. 3. diximus manifestum in foro exteriori fieret, optimi electionem fieri. Hoc autem loco citato lib. 3. fusius explanauimus. Ad secundum respondetur, verbum illud Symmachi non de illo intelligi qui eligendus est, utpote quod nisi sanctitate & scientia præcellat, utilis sit in electione existimandus, sed de illo qui iam electus est. Cuius ideo verbo episcopi admonentur, quod etiam si dum in minoribus agebant, non prorsus ea cunctis fulgebant, quæ episcopum decebat. Tamen postquam in candelabrum erecti sunt, satagere prorsus debent, ut nomen & locum suum se ipsa expleant, alias non possunt non in conspectu populi uilescere. Quæ autem scientia in episcopo sit requirenda, Theologiæ, san. Canonici iuris, loco citato lib. 3. utcumque disputauimus. Haud enim res digna est quæ in disputationem deberet accersiri, est siquidem indigna sententia quæ audiat, illic præcise theologum esse præferendum, ubi hæreses seipunt. Tum quod cum oporteat hæreses esse, ubique & semper timendæ sunt, atque adeo docta prædicatione coarmandus populus, ne unquam labasci possit, tum præcipue, quod Christus episcopos pastores instituit, qui doctrine pabulo quæ ipse docuit, suum gregem saginarent, moribusque quos ipse instituit, intingerent, non præcipue Doctores legum, quas homines postea adiecerunt & iura indices, eo præcipue quod canones ex Theologiæ fonte derivatis sunt. Id quod eius bicornis mitra designat. Ne in eius consecratione patet, caput episcoporum potius.

Ad primum arg.

Secunda solutio. Ad secundum.

Scientia theologice maxime in episcopo desideranda.

utriusq; iuris, sed utriusq; testamēti arma-
tur ut terribilis appareat, non aduersanti-
bus sibi mutuo in foro, sed aduersariis ue-
ritatis. Ad tertium responderetur, discrimen
esse inter regimen rerum naturalium, &
gubernationem in spiritualibus, quæ ad
supernaturalem gratiam spectant. In natu-
ralibus. n. eo ipso q̄ res sit simpliciter sub-
limior, suapte natura magis est ad regen-
dum idonea, ut cœli, quam elementa, &
alia elemēta, quam terra, in donis autem
gratiæ, quæ ut in priori ad Corint. ait Pau-
lus, Spiritus sanctus dividit prout uult, nil
prohibet ut qui inferior simpliciter est secū-
dū charitatem cumulatoribus gr̄ijs ac do-
nis sit ad regēdum instructus. Et ad hunc
gratiæ ordinem pertinet ecclesiasticū re-
gimen. Imo uero non hoc solum, sed etiā
civile. Quare neque in magistratibus ciui-
libus eligendis solum, ut in 3. Politicorum
ait Aristot. attendenda est integritas uiri,
in quantum persona est priuata, id quod
charitas facit, sed q̄ sit bonus ciuis. Qua-
re aliæ qualitates regum & iudicum suo
et gradu ad gratiarum diuisiones attinēt.

ARTICVLVS IIII.

*Verum episcopo liceat cura episcopali defer-
ta, ad religionem se conferre.*

Post qualitates eorum qui eligendi
sunt & eligentium obligationem, se-
quitur disputare, utrum episcoporu
status ita sit firmus, quem postquam eps
assumpserit, de erere nequeat. Arguitur. n.
id ei non licere, nam maxime religionis
intuitu, sed hoc nō licet, qm̄ a perfectiori
ad minus perfectum retrospicere damna-
bile est, scdm̄ Dñi sn̄iam, Luc. 9. Nemo
mittens manum ad aratrum & respiciens
retro, aptus est regno Dei. Ep̄orum autem
status altior est monachorum instituto, ut
paulo ante dicebamus, ergo sicut de mo-
nachatu ad seculū nefarius est regressus, ita
& de ep̄ali ad religionis claustrum. Scdm̄.
O. do gratiæ decentior est ordine naturæ,
secundum autē naturam nihil contrariis
moribus cietur, ut lapis qui naturaliter de-
scendit, nequit ascendere naturaliter, at se-
cundū ordinem gratiæ a monachatu ad
ep̄atum licitus est ascensus, ergo contrarius

descensus, illicitus. Tertio. Nihil in operi-
bus gratiæ debet esse otiosum, ille autem
qui semel in episcopum consecratur, per-
petuo retinet potestatem ordines conse-
crandi, aliq. id genus perficiendi. Hæc au-
tem potestas si quis curam pastorem
deferret, otiosa remaneret, ergo id mini-
mè licet. In contrariū est, q̄ nemo ad id
quod illicitum est, cogi potest, qui autem
cessionem a pastoralis cura petit, postea si
cedere cunctetur, ad id cogitur, ut patet
ca. Quidam de renuntia. ergo non est epi-
scopo illicitum episcopatu abscedere.

Ad quæstionem quatuor conclusioni-
bus responderetur. Prima, quæ ceteris ut
fundamentum subternitur, est. Tandiu
obligatur episcopus pastorem retinere
curam, eiusq; agones perferre, quamdiu
spes aliqua illi durat, q̄ possit plebi pro-
desse. Probatur, Episcopalis status in hoc
cōsistit, quod aliquis ob diuinam dilectio-
nem proximorum saluti curandę seipsum
mancipat, id quod Christus, dum Petrum
elegit, planè docuit. Haud enim præmi-
sit, Diliges gregem plus his: sed, Diliges
me. Nulla enim dilectio nisi ex diuina de-
rinetur, sufficit ad subeundos labores, per-
sistendumq; in vigilia & solitudine quæ
episcopi functioni est necessaria. Quare
episcopus non ecclesiæ tantum aut popu-
lo, sed & Deo ipsi fidem suam obligat, ut
tanquā fidelis dispensator & prudens gre-
gem suum gubernabit. Quæ quidem obli-
gatio genus uoti est, ut S. Thomas in cal-
ce quæstionis ait. Atque huc illæ cōsecra-
toris interrogationes alludūt. Vis ea, quæ
ex diuinis scripturis intelligis, plebem &
uerbis docere & exemplis. Vis beato Pe-
tro Apostolo eiusq; successoribus fidem
& obedientiam exhibere. Itaq; licet non
emittatur nouū uotum castitatis præter
sacerdotale, neque ullum aliud quod sit
solenne super quod Papa dispensare ne-
queat, emittitur tamen obedientiæ uotū,
quod a solo summo Pontifice est dispēsa-
bile. Quod si uotum est, ut D. Thomas ait,
non Pontifici tantum, sed etiam Deo ipsi
fit. Atque adeo, ut conclusio asserit, perpe-
tuo uinculo obligatus restat episcopus ec-
clesiæ suæ, quā sibi per anulū fidei despon-
sat. Quapropter diuiniū esset, si non cū
illa perpetuo permaneret. Secunda con-
clusio.

Prima
conclu.

Rō con-
clusio.

S. Tho.

Secūda
conclu.

M M m 3 conclusio.

clusio, Nequit eandem ecclesiam neque propter dulcedinem contemplationis, neque propter quoduis erit dum incommodū, neque propter commodum proprium lucrādum relinquere. Probat. Nam Paulus, quem supra ad Philip. primo citauimus, quasi duobus perplexus, & quid illorum eligeret nescius, etsi iudicaret dissolui & esse cum Christo multo melius, tamen uides necessarium esse manere in carne p. p. fratres, subdit, Et hoc confidens scio quia manebo. Et Christus Ioan. 10. Bonus inquit, pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Meditatus ergo perspexeris, quāta cum energia omnia commodatque incommoda quę personam episcopi propriē tangere pnt excludantur. N. m. si fructio- nam sempiternę felicitatis, quę etiam in paruū tēpus omnia, quę desiderari possunt, indicibiliter exuperat, iustam cām Paulus non iudicabit, ut posset fratres in eorum necessitate suo p. p. presidio & munere destituere, quā ex cogitari potest propria comoditas quę episcopum excuset? Etsi Christus uitam etiā ipsam admonet pastorem, ut exponat pro grege, quod sit reliquum detrimentum cuius cauendi cā possit grex deferi? Tertia conclusio, Pnt nihilominus aliqua accidere impedimenta p. p. quę cedere episcopus possit episcopatui, quę quidem Inno. III. ca. Nisi cum pridem. de renuntia. percēset. Sed hęc tñ impedimenta pensanda sunt respectu functionis, quę fieri nō potest debite, ut si sit spiritualis defectus personę, aut corporalis, nempe crimen, ut simonia aut homicidiū, aut heresis, aut aliud quodcumq. p. p. quod epī deponi debet, aut per quo infamiam contrahit, qua quidem respersus, quamuis pñiam egerit, auctoritate caret ad regendum cuius gratia plus officit q. profit. Enim uero si purgare infamiam potest, tenetur quidē sub pœna peccati mortalis, si in dignitate uult persistere. Nam quo iure tenetur ad rectā administrationem, teneretur & obstacula amouere dum potest, & si citra suam culpam eam cōtra- xerit. Quando uero infamie sordes eluere non ualet, tunc si absque sua culpa illis infectus est, non tenetur epātum renuntiare. At si cām uere dedit eiusdem infamie, quę tam obscura sit, ut uere functio-

nis impedimētum, profecto tenetur p. p. sulari decedere. Et idem est, si sit uis seditiosus aut scandalosus. Nam ut ait Apost. Paulus: 1. ad Corint. 8. Si scandalizauero fratrem meum, non manducabo carnis in æternū, dummodo sit scandalum datum, nō acceptum, nā qui scādalum leuiter accipiunt, relinquendi sunt, ait Christus, tanquam cæci & duces cecorum. Vel potest esse defectus in scientia & prudentia. Haud. n. sibi se ullus persuadeat, si omnino sacerdotio indignus sit, propterea habere cōscientiam secretam, quod a legitimo iudice sic fuerit ei collatum ut collatio teneat. Imo ut acceptatio peccatum est, maxime si curam habeat animarum, si & illud retinere in dies, sit absurdus crimen, & ascendere ad aliam ecclesiā, multo scelestius. Vnde Osee 4. Quia inquit Dominus, scientiam repulisti, ergo te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Si autem irregularis tunc erat, qñ ad sacerdotiū assumptus fuit non dubium quin collatio fuerit nulla, si autem postquam obtinuit, illam incurrit, iam dictum est, quemadmodum siue dispensatione non possit dignitatis munere fungi. Si autem impedimentum est corporale, ut puta aut senectus nimia aut infirmitas, non est necessaria abdicatio ecclesię, sed posse esse consiliū, retenta aliqua sustentatione. Sed ad minus scdm antiqua iura debet persona digna in adiutorii illi adiungi. Tanto tñ posset esse auctoritas in senē, ut consultius esset in magistratu persistere & sua umbra gubernare, quam alteri committere, ut cod. tit. de renun. cano. literas ait idem Innoc. Postremo deniq. ex arte subditorum pōt esse defectus, & con- quicumq. nam p. p. ea q. aliquantulo sit populus durior, nō illico per desperationem respuendus est, sed diuino p. p. presidio confitendum. Ad tunc relinqueret licet, tamen si ad id nulla emergat obligatio, qñ nulli sunt inter improbos p. p. bi, sed labor omnino existit infrugiferus ac perinde superuacuis. Solet. n. ob defectū populi inepta esse P. p. sularis p. p. dicatio, secundum illud Ezech. 5. Linguam tuam adherere faciam palato tuo, quia Dñs exasperat est. Quocirca secundo dialogorum Greg. Ibi Gregor. æquantur iter portandi sunt mali, ubi inueniuntur aliqui qui adiuentur boni. Vbi autem

Ad tertium.

MM 4 claud

claves regni coelorum, illiq. soli dictum, ut universum Christi gregem pasceret, ergo illi soli commissum est summa rei huius, ac subinde pascendi modus. Ad modum autem pascendi attinet residentia, atque adeo nō est de iure divino. Tercio. Timotheus Ephesus episcopus crebro Pauli influimpulsus est per alias ecclesias diu gari, diutiusq. propria abesse, ergo id non est de iure divino. In contrarium autem est, quod episcopi sunt pastores, secundum illud euāgelicum. Pascis oves meas, pascere autem gregem officium personale est, quod personae praesentiam expostit, ergo eodem euangelico iure tenentur suis ecclesiis residere.

Questionem hanc temporum iniquitas celebrem fecit, nam eius affirmatio, si uel de solo pastoris, nomine existimet, adeo perspicaciter ueritatem suam oculis obicit, ut in quaestione euocari penitus remittatur. Quare apud antiquos, admonitum quidem ut licet uidere poteris, disputatam uero uix uisiam. At cum ecclesiastici mores de sterido illo priscorum loco tam misere deciderint, eadem ueritatem consq. in quaestione reuocarunt, ut iam nō sit persuasus facilis. Atqui Caiet. loco praesentis, scilicet. 2. 2. q. 185. ueluti rē compertā breuibus absoluit. Tempore autē Tridentini concilii peregre frater Bartholomaeus Miranda necessitudine religionis, ac ibi tunc temporis societatis mihi coniunctissimus, eadem quaestione tum plurimis sacrorum testimoniis, tum etiam rationibus adstruxit, idq. ita locuplete ac disserre, quod suum ingenium est ac solertia, ut laborem aliis potuisset excusare, nisi

Caiet. Reuerendus Catharinus Minoricensis ad contradicendum prodisset. Haud inquam negauit quin praesides residere teneantur, sed tamen assensuare perstitit, humano quidem iure, hoc est pontificio, ad id obligari, nō autem aut naturali aut diuino. Ex quo inferre perrexit, curam illam soli Papae incumbere, ut illos residere faciat, ipsos uero non aliter teneri, quam ipse disposuerit, ego uero licet cū homine contendere nolo. Est n. uir, alioqui quidem religiosus, at tamen acerrimi ad contradicendum ingenii, quo mihi prius de certitudine gratiae & postea in Commentariis super Pau-

Caiet. lum de praedestinatione controuersia fuit. Qua de re, ut adui (nam legi nūquam) multis me, quae sibi genuina sunt & nativae, scemmatum figuris resperxit. Et se uera si tantum suis assensu confirmandis insudaret, quantum huiusmodi innoctendis conuictis affollet, felicissimum celebrasset nomen. Sed putat simpliciter suis dictis ueluti oraculis auscultandum. Et cū egre ferat, quod oēs uelint esse magistri, nihil ipse ueretur omnium producere magister, At uero non constitui, quia neq. theologicū neq. Christianū est, malum pro malo reddere. Et egrius fero, q. ep̄s similia de aliquo enomat, quam q. de me quisquā exproferam, q. neq. ea in me expuit mala, quae multa opus habeant ad ferendum longanimitatem. Rem ergo tantum pro meo ingenio dilucidare satago, non cum homine contendere. Igitur quo lineam aliquam omnibus confessissimam praestitamus, unde disputationē auspicemur, conclusionem primum uniuersis litterarū professoribus receptissimam praefigamus. Constantissimum est, ecclesiarum Praefules, imo & aīarū oēs pastores, usq. ad paruos inter suos greges residere teneri. Sed quod in qōnem uertitur, est de iure ad id cogente, sit ne tm̄ humanū, an uero diuinū & & naturale. Equis. n. mente sa-

lūm de praedestinatione controuersia fuit. Qua de re, ut adui (nam legi nūquam) multis me, quae sibi genuina sunt & nativae, scemmatum figuris resperxit. Et se uera si tantum suis assensu confirmandis insudaret, quantum huiusmodi innoctendis conuictis affollet, felicissimum celebrasset nomen. Sed putat simpliciter suis dictis ueluti oraculis auscultandum. Et cū egre ferat, quod oēs uelint esse magistri, nihil ipse ueretur omnium producere magister, At uero non constitui, quia neq. theologicū neq. Christianū est, malum pro malo reddere. Et egrius fero, q. ep̄s similia de aliquo enomat, quam q. de me quisquā exproferam, q. neq. ea in me expuit mala, quae multa opus habeant ad ferendum longanimitatem. Rem ergo tantum pro meo ingenio dilucidare satago, non cum homine contendere. Igitur quo lineam aliquam omnibus confessissimam praestitamus, unde disputationē auspicemur, conclusionem primum uniuersis litterarū professoribus receptissimam praefigamus. Constantissimum est, ecclesiarum Praefules, imo & aīarū oēs pastores, usq. ad paruos inter suos greges residere teneri. Sed quod in qōnem uertitur, est de iure ad id cogente, sit ne tm̄ humanū, an uero diuinū & & naturale. Equis. n. mente sa-

Suade-
tur pos-
sibile
con-
clusio.

accessu.

accescit, est, quo iure hæc residendi obligatio innitatur. Et primus articulus est de diuino. Debet autem sacrorum tractator, ut P. i. mo de doctrina Christiana auctor est Augustinus, documentum patris familias auscultans, de thesauro scripturæ proferte, primum mona, deinde cetera. Quæ de causa petuliarem hic titulum fecimus, de diuino iure est euangelico, quæ antiquo, ex quo primum petendum est rei præsentis fundamentum, & articulo primo de naturali, ac tertio de humano. Tamen adeo istæ iuris species sibi inuicem meritis sint, ut utramque eluident, ut testimonia sacra, nisi naturali firmitate, & iure explicentur & confirmantur, debilitata uideri possint, & idem necessarium erit saepe numero primum ab omni iure argumenta accersere. Ad horum autem perspicacem intelligentiam, meminisse ex lib. i. & tertio, opus est, primum diuidi ius in naturale & positum, deinde positum in diuinum & humanum. Ius. n. naturale est, quod nos ipsa natura docuit, ius autem positum, quod uel ex hominum condictione, uel ex principis iussu legis habet uigorem. Et quia summus princeps Deus est, fit ut ius positum diuidatur in diuinum & humanum. Quo fit consequens, ut minime repugnet aliquid esse de iure naturali simul & diuino, ut patet in Decalogo, quem et si Deus non scripsisset, natura nos ipsa docuit. Sed tamen quia scripto Dei expressus est, censetur et de iure diuino. Vnde fit, ut distinguatur ius diuinum in naturale, & positum, ut positum sit, quod nos Deus præter aut supra cognitionem naturam docuit, ut sunt sacramentorum mandata. Et de hoc genere diuini iuris loquimur in hoc articulo, nempe quod in sacra pagina scriptum est. Id quod bisariam cōtingere potest, nempe aut quod expressis uerbis sit scriptum, ut. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Quorum remisistis peccata, remissa erunt. Et, quorum retinueritis, retenta. Aut quod ex uerbis scripturæ expressis plane colligitur. Et quidem quod sub hoc uerbis tenore expressum sit in euangelio, ut episcopi resideant, nemo affirmat quia nusquam legitur. Sed tamen quod uerbis æquipollentibus eandem prorsus habentibus, significationem, id sit in eisdem sacris Biblijs assertum, hoc persuadere

Secunda conclusio. contendimus Sit ergo secunda conclusio:

Obligatio Antestiti ad residendum, omnium que pastorum parochialium ecclesiarum, est de iure diuino. Et cum primis postquam D. Thomæ interpretes agimus, sua est conclusio præsentis quæstione, quæ exponendam hic duximus, art. 5. Vbi ex testimonio Christi quod bonus pastor animam suam teneatur pro ouibus suis ponere inferit, ob nullum temporale periculum licere præsumi de sua ecclesia decedere. Materiam autem illius articuli, in quarto nos huius quæstionis disputaturi, sumus. An uidelicet aliquæ sint causæ, quæ homini decessum excusatum faciam. Interim autem conclusio plena affirmatiue est demonstranda. At qui lolet quidem ab officio pastoris initium demonstrationis sumi, est tamen illud aliud petendum. Episcopus nanque non est propter quem ecclesia est constituta, sed ipse potius est propter ecclesiam institutus. Mundum quidem Deus fecit propter hominem, nempe ut ei esset subsidium uitæ, ipse autem non propter ipsum, sed creatus est tanquam eius dominus. Et patres familias seculares diuitiis suas domos propter suos successores amplificant. Itaque in eiusmodi familiis non personæ propter domum, sed domus propter personas sunt extructæ. In rebus autem publicis diuerso modo se res habent. Regnum enim non est factum propter regem, sed rex propter regnum. Et in hoc, ut lib. primo dicebamus, rex differt a tyranno, quod ille omnibus ob publicum bonum utitur, hic uero regno propter se abutitur. Multo id autem certius est in episcopis. Christus. n. qui propter nos homines descendit de cælis, propter ipsum ecclesias fundauit & propter ipsas, cum alios pastores, tum præcipue episcopos. Nisi quod est discrimen duplex inter civilem & ecclesiasticam rempublicam. Vnum discrimen scilicet ex parte finis ex quo in modo administrandi alterum derivatur. Finis namque proximus civilis reipublicæ, ut in superioribus adnotauimus, est pacificus tranquillitasque eius status, et si in supra cælestem subiinde referatur. Finis autem proximus ecclesiasticæ est sempiterna felicitas, ad quam nos Christus ecclesiæ fundator per suos ministros perducere expetit, & omnimode contendit. Alterum autem discrimen est quod seculares principes in modo sui regiminis effigiem habent dominorum, episcopis uero nullam præ se ferre licet, licet

S. Tho.

Prima ratio conclusionis.

Duplex discrimen inter civilem & ecclesiasticam rempublicam.

cat ministrorū atque omnino seruentiū. Principes enim gentium ait Math. 20. dominantur eorū, & qui maiores sunt, potestate exercent in eos. Nō ita erit inter uos. Sed quicumq. uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister, & qui uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus. Sicut filius hominis nō uenit ministrari sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Vnde Aug. super Isaiam. homil. 7. Qui uocantur ad episcopatum, non ad principatum uocantur, sed ad seruitium totius ecclesię. Ecce ergo episcopalis institutionis fundamentum, quod constitutissimum est esse de iure euangelico nempe quod ut seruus quidq. est, domini est, sic episcopus quidq. est, sit ecclesię.

August.

Episcopalis dignitas non est instituta nisi pro officio.

Hinc consequitur episcopalem dignitatem non esse institutā nisi propter officium. Est enim dignitatis pastoralis officium, pascere. Ad quam ueritatē plenissime commendandam nūquam dignitas in sacra pagina nisi officij nomine designatur. Nā ut conclusionem ab eo primum loco demonstrare ordinamur, qui est Ioan. 20. Pascue oues meas, ut pote quod episcopalis dignitas planissime declaratur, nō ait Christus, Sis pascua aut episcopus. Immo nec, sis pastor, nam & pastores socordes esse possunt & gregi indormientes. Sed pascue, hoc est doce, institue, atq. adeo gubernare exemplo meo meas oues. Et ubi apostolos pascendū dimisit non dixit. Messis quidem multa est, ij autē qui merēdi docti sunt, pauci, sed operarij nepe qui usu potestate exerceant. Nil enim refert qua doctrina aut facultate pediti sint sacerdotes, nisi munere suo fungantur. Misit ergo Deus non qui operari possent, sed qui operarentur. Similiter n. instituerat Deus Aaron, Leviti. 28. Applica. n. inquit, ad me Aaron & filios eius: Non ait ut sacerdotes mihi sint, sed ut sacerdotio fungatur mihi, & ut supra in Paulo adnotauimus, Qui episcopatum, inquit, desiderat, bonū opus desiderat, id est si legitimum est eius desiderium, nō ad dignitatem sed ad opus referendū est. Quare illico subiunxit. Oportet episcopū doctore esse, quo nō designatur habitus seu facultas & dignitas, sed uisus, hoc est oportet doceat. Vnde ad Paulinum supra citatus Aug. & refertur. 8. q. 1. can. q. episcopatum. Ex-

ponere, inquit, uoluit apostolus quid est episcopus, quia nomen est operis non honoris. Et ad Honoratum Hieron. Qui episcopatum desiderat opus desiderat, hoc est, non dignitatem aut delicias, sed opus & laborem. Ex hoc secundo ut per gradus descendamus tertū colligitur, nempe decimas & primitias. ut lib. 3. late demonstrauimus, & rursus. Maxime reperimus, non esse in hoc populo imperatas ut sint honorū pręmia, eo quod uel boni uel docti sunt. Sed in hoc potius, ut bene ecclesijs pręsint, ut ait Paulus, & inserviant. Haud n. me pigebit hoc inculcantissimo repetere quod ad rem penitissime atinet, quod si hoc ecclesiasticum seruitium Christianis non fuisset necessarium, nulla fuisset a Christo habita personarum, quę donec sunt, ratio, quum ad decimarum impositionem. Haud ergo arbitrentur uel nobilissimi uel doctissimi sibi ulla ratione debere ecclesiastica stipendia, neq. eorū grā fuisse instituta, sed eo prius quod ad ecclesiarū obsequia Deis ipsis p. bonis opus hēt. Reuisto, ne fin morosus, quę lib. 3. q. 6. artic. 2. in huius demonstratione attulimus. Etenim Nom. 18. non alia de cā Deus decimas legitur instituisse, quam pro ministerio quo Leuitę ac potissimum sacerdotes tabernaculo seruebant. Et cum Christus apostolos dimisit ut messores esse uoluit q. pro operis digni sunt mercede sua. Et Paul. 1. ad Corint. 9. oīa naturalia exempla ad hoc propositū congerit. Ut de milite qui non militat suis stipendiis, & de uir torante bone, &c. Et primę ad Timo. 1. Presbyteros non censet pręmio ecclesiastico dignos quia boni sunt, sed quia bene pręsunt. Et si ius cōsulas canon. cum, Innoc. cen. 111. cū secundū apostolum, de pręb. 3. eisdē usus sacris oraculis idem prorsus constituit quod stipendia ecclesiastica atq. adeo dignitates solū p. opus conferunt ac tandem. c. si. de rescript. beneficiū asseritur non dari nisi p. officium. Cōia sunt hęc, sed impresentiarum ēt vsq. ad nauseam repetenda. Ex his ergo colligitur nostra cōclusio. Ratio p. latione i. la quā paulo ante insinabamus condō. Christus non alia prorsus rōne quā p. earum obsequia atque administrationes, pastores instituit, quorū subinde officium proprium esse uoluit pascere, & in hunc finem mercedē & stipēdia populo impescere sup. decimis,

Paulus

Innoc.

Ratio

decima, ergo quantum est ex rei natura diuinaque institutione, ipsis per se incumbit gregem pascere. Hoc autem absque personali præsentia fieri non potest, ergo residua est de iure diuino, nam quo quisque iure obligatur ad finem, obligatur ad medium, sine quo nequit illum commodè attingere. Primum antecedens nemo est qui neget, sed primam consequentiam in facili molitur aduersari. Quoniam inquit Papa episcopos creat, illi ergo incumbit disponere ut per se uel alios pascere debeant. Quod autem cauillos hic nullum præ se ferat uel probabilitatis colorem, palam ex superioribus colligitur. Primum enim iam satis constitutum est, creationē episcopi, licet fiat per Pontificem, nihilominus iure diuino fieri, quippe cum institutio Dei sit, per ipsumque fieri iussa, perinde atque sacramentorum administratio. Sed ne de nomine nos angat disputatio, esto Papa immediatus, ut aiunt, electionē facit, num consequens subinde fit ut naturam ipsam quam dignitas a Deo instituta proprio significato declarat, possit Papa mutare? Vnde rogo duarum rerum consequentia quæ ita sunt disparatæ? Nunquid dum Papa episcopum eligit & consecrat, efficere potest, ut non sit pastor, magis quam cum sacerdotem iniciat efficere, ut non sit sacerdos, Potestne inquam efficere ut functio episcopi non sit sacra ordinum administrare, populumque docere, ac moribus instituere, & quod nomen eius sonat, gregi inuigilare? Quisnam hoc uel fari queat, cum hæc omnia episcopali munere sint diuino iure annexa, quin uero ipsissima eodem iure sint dignitatis substantia. Profecto si Dei institutio eandem uim habeat quā natura per ipsum instituta, plane fit ut sicuti qui morum seruit, efficere non potest, ut prunus inde aut alia arbor germinetur, quā morus, ita neque qui episcopum facit, efficere potest ut eius natura diuinitus instituta non sit per se pascere. Haud enim modo disputamus an ulla de ceteris effici iuste possit, ut ipse per se non pascat, sed per alium. De hoc n. alia nos disputatio manet, sed rei ipsius naturam constitimus, docentes, ut quemadmodum qui scānum fabricat aut arcem, efficere non potest, quia figurā hēat scāni aut arcis, aut qui facit calceū, efficere non potest, quin eū faciat

formam habentem pedis, ita qui facit episcopum, quæ res diuinitus instituta est, efficere non potest quineodem iure quo est instituta, officium habeat, atque adeo obligationem per se ipsum pascendi ac subiungere residendi, quidquid postea forissecus accideret possit. Et enim ne nobis pastoris homonymia & equinocatio negotium amodo facillat, intelligere episcopus debet pastorem esse secundum propriam nominis notionem, & non secundum illam abusiua, qua gregum domini pastores dñr. Solent enim & pastores nuncupari, pecudum, armentorumque domini, eo quod sua substantia & peculium pecoratum sit quemadmodum rogati filii Iacob a Pharaone quid haberent operis, rēderūt, Pastores sumus puta hæc est nostra diuitiarum possessio. Et isti per se nullam exercent ouilis curam, nisi per suos famulos, sed duntaxat uellere, caseo, foeturaque fruente, delicate ac molliter uitam degunt, Episcopi autem non sunt sic instituti pastores gregis Christi, sed prorsus uelut ministri, qui gregum uigiliis perferre tenentur, & per præscripturæ gregem deducere, eiusque fontibus potare, atque oleo scabiē inungere, eisque lupum cauere, & quidquid ullo pacto nocere poterit. Neque enim est, quod huic sanctæ ueritati quis obmoliatur, soli Petro dictum esse, Pisce, in hoc. u. uerbo aliquid est singulare Petro dictum, aliud uero cunctis presulibus generale. Singulare inquam, ut tamquam uniuersalis pastor in eo gradu & ordine uniuersum gregem pasceret non quidem uniuersis assistendo ecclesiis, sed suis constitutionibus & fidei ac morum suis uniuersos illustrando & instituendo, dignosque adeo ministros cuiusque ecclesiæ adscribendo. Generaliter autem explicata est episcopalis functio, quæ in apostolis & in ipso per ipsissimum Christum ecclesiæ institutorem constituta est, ut. scilicet cum primum unusquisque crearetur, in sum ab eodem Christo putaret, ut similiter suum peculiare gregem pasceret. At quippe Aug. c. 13. in lib. de pastore. ob id Petro singulariter Christum, id quod omnibus erat commune, iussisse, ut unitatem commendaret. Multi. n. erant, inquit, apostoli, & uoi dñr. Pisce oues meas. Hæc tunc ille. Ac si dixisset, In uno cunctis potestatem dedic. In uno cunctis generale regem diformam expressit, atque adeo in uno cunctis idem iussit.

Ep̃s pastor est secundum propriam nominis notionem

Solutio tacite obiectionis.

Illustratio amplius conclusio. sciat, sed per alium. De hoc n. alia nos disputatio manet, sed rei ipsius naturam constitimus, docentes, ut quemadmodum qui scānum fabricat aut arcem, efficere non potest, quia figurā hēat scāni aut arcis, aut qui facit calceū, efficere non potest, quin eū faciat

iussit. Et Ambr. in Pastora. Nobis, inquit, in verbis diuinis credita est dispensatio, gregemq; Christi alendum suscepimus. In uerbis inquit diuinis, Alludens ad ista Petro dicta, Et infra: Repetitum est a domino tertio: Pascere oues meas. Quas oues & quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed nobiscum illas suscepit: & cum illo nos suscepimus omnes. Iussit Dominus Petro pascere oues, per quem ad reliquos omnes potestas & auctoritas pascendi manat a Deo. Hæc ille. Ex his ergo fit consequens, peruersam esse calumniosamque interpretationem, ut uox illa consecratoris, Vade prædica populo tibi commisso, perinde intelligatur ac si solius sit Papæ. Est enim illius tanquam organi Dei, atq; adeo expressio & quasi repetitio uerbi ipsius Christi, Pascere oues meas. Quo plane alludit Paul. Act. 20. dicens: Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo uos Spiritus Sanctus posuit episcopos, &c. Haud enim aduersarium gl. nullus est pretii, quæ sunt pro peccatis dixisse, Spiritus sanctus posuit, quod ecclesia est quo ad ius positum uel eius nutu gubernatur. Nam 1. ad Cor. 7. distinguit inter ea quæ Deus præcepit & quæ ipse, & hic propriam actionem & iussum Dei designat. Non enim ait se illos posuisse, sed Deum. At uero quo res ætænum patentior fiat. explicare paulo amplius opus est spiritualis pastoris officium, dictum enim iam supra reliquimus, esse spiritualis ouium uitæ impensissimam curam gerere. Quæ quidem cura tripertita est, uidelicet incipit sacramentis plebem in uita spirituali generat & nutrit, atq; adeo prædicatione foueat, & prudentia gubernet. Quæ sub aliis nominibus S. Tho. expressit, puta instituere, defendere & gubernare. Nominem autem sacramentorum, et sacramentalia quædam intelliguntur, quæ quidem can. quamuis. dist. 68. Leo Papa recenset. Incumbit enim eis presbyterorum ac diaconorum cæcerorumque ministrorum, altaris, & uirginum consecratio. Mox constitutio altaris, & benedictio & unctio, atq; adeo omnium uasorum indumentorumque ad idem altare pertinentium, ac denique baptizatos Chrisma te confirmare, Omnium autem maxime proprium eius munus est prædicare, hoc est non de suggesto modo, sed & peculiariter et sacra oracula interpretari, & de ambiguita-

tibus responsa dare. Vnde super illud Paul. ad Ephe 4. Alios pastores & doctores, adnotauit Hiero. consulto non dixisse alios pastores atq; alios doctores, sicut dixerat alios apostolos & alios prophetas, sed alios pastores & doctores. Idem est in ecclesia pastor, qui & doctor. Idemque Aug. in epist. 58. Paulino sciscitanti quo pastores a doctoribus differrent, respondet, uidelicet nullo differre discrimine, quod eodem apostolico verbo confirmat. Tertium demum eiusdem muneris membrum est gubernatio, quibus non infime adiungitur pauperum, uiduarum ac pupilliorum cura. Hæc autem expressius, tum Gregorius lib. priori Pastor. tum et alii sancti patres per Ezech. prophetam explicari autumant c. 34. ubi ait Dominus: Fili hominis propheta de pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, lanis operiebamini. His enim duobus cuncta designantur, quæ ad uictum uel ritumque spectant. Quæ quidem ad sustentationem episcopis populus suppeditat. Sed ad designandam eorum luxuriam subditur. Quod crassum est, occidebatis, ubi summa iniquitas pastoris insinuat. Cum enim officium eius sit gregem doctrinae ac morum pinguedine saginare & pinguescere eius potius substantia ipsi curat pinguescere. Et gregem meum non pascebatis. Quid autem sit pascere explicare prosequi, dicens: Quod infirmum est, non consolidastis: quod ægrotum non sanastis, quod confectum non alligastis, quod obiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non consististis. Hic autem primum omnium animaduertendum est, oracula antiquæ legis non esse de prorsus energiâ ad antiquæ præsentis hęc, quæ testimonia nouæ. Ete legis non nimis sacerdotium nostrum longe ab illo differendum ferentius ac perinde sublimius existit, quæ habent quo illi fungebantur. Nam cum illorum sacra energiâ nullâ cõferrent gratificantem gratiam (nil de quâ testis illa loqui quæ sub signo circumcisionis conmonia ferebat) neque clauum illi potestatem habebat nouæ ad ad remittenda peccata, neque subinde curam, suadentem nostri sacerdotes, gerebant animarum, quædam cõpotissimum est fundamentum ut nostri præclusionem lati residere teneantur. Petuntur autem inde ad propositum argumenta. Tum tunc ne figure, in qua, ut ait Paul. omnia contingebant illis, nepe quod illud sacerdotum præfagium erat non haberi.

Gregor.

Prior locus ueteris testamenti conclusionem.

Oracula

Expendi; **turlocu;** **citatus.** nostri. Tum etiam per modum exempli, nã si illis tanto uirio tribuebatur, quod cur non gererent greges, & in excubijs templi perpetuo esse cogebantur. Iussim. n. legitur Nu. 16. Aaron filijque eius ac Leuiti, excubare in custodia sanctuarij, multo efficacius conuincitur pastores nostros animarum custodes, debere semper pntes gregi prospicere. Qui uis ut ad præsentem locum Ezech. reuertamur, non solũ sacerdotes illic, pastorum noie denotantur, sed & omnes iudices & gubernatores populi, tametsi iam tunc ipis, gubernationis sceptrum penes sacerdotes esset. Assabre ergo Propheta illa quinq. oratione pastoris manus delineat, quantum ad ea saltem, quæ in grege medenda sunt. Quinq. enim incommodis Christianus grex periclitari consuevit. Primum est in fide, quæ totius Christianæ uitæ fundamentum est, nam si ne fide impossibile est Deo placere. Primum aut detrimentum fidei est, languor & imbecillitas, qñ. s. homo propter magnitudinem credendorum nutabundus uacillat. Quare Paul. ad Rom. 4. laudi tribuit Abraham, q non fuit infirmatus in fide. Et ad Rom. 14. Infirmum in fide assumere (id est) ne cadat sustentate. Hec ergo Anusitis, qui doctor est fidei, prima functio est, nempe ut fidei scrupulos mentibus gregis eximat dubia s explicando, ac subinde laios affirmando & consolidando ut intellectum quemadmodum ait Pau. capient in obsequium fidei. Aegritudo aut ad mores attinet, cū quis corruptis affectibus infectus est. Etenim, ut intellectus scrupulis fidei infirmatur, sic & appetitus, affectuum tumultu ægrotat. Quare sicut illud doctrinæ luce est consolidandum, ita & hoc salutaribus monitis sanandũ. Confractio uero iam ad discordiam inter fratres atrinet, uidelicet cum populus aut uariis opinionibus, aut litibus & iurgiis inter se dissidet. Tunc. n. ligamine pacis, atq. unitatis cõsederandus est amicitia, q. conglutinandus. Ex hic. n. facturis, nisi in tempore colligantur, hæreses solent intumescere. Quod reuera ueracordia & inentia præsulum, ac potissimum absentia a suis ecclesijs excerbissime accidere, præsentia ipsa documento nobis suat. Quocirca idq. subditur, abiectũ, ad manifestatum hæresim & apostasiam referunt.

Dissensio. n. populi, seminarium est heretici, per quas ab ecclesia exitur, & usq. ad huius est medicamina prælati cura protenditur, ut saltẽ una atq. altera monitione, ut docet Pau. enitendum ei sit abiectos in ecclesiam reducere. Concludit demum. Et quod perierat non quæsitis, exemplo illius, qui de cælo quæsitum uenerat quod perierat. Perit aut homo per quodcunq. mortale delictum, insigniter uero per oblationem. Sed neq. illo prorsum desperandum est quin, omnis adeatur querendi ipsum via. Atqui effectus porro isti, gratiæ Dei eiusque singulari fauori referuntur accepti. Attamen quia ipse eiusmodi gratiæ ministerio sacerdotũ nobis suppeditat, sit, ut p. eorũ negligentia usu ueniat, ut populus eadẽ gratia priuetur. Id q. protinus ibidẽ Deus aperte admonet, dicens, Et dispersi sunt oues meæ, eo q. non esset pastor, & factæ sunt in deuotionẽ omniũ bestiarũ agri, hæc est, ab oibus uitiis pestifera sunt, omniq. errore cõculcatæ. Quare cã statim cõminatur pastoribus. Requiram gregẽ de manibus eorum. Hæc eadẽ. n. õne ait, ad Hebr. ult. Paul. præpositos Paulus, sic debere super gregẽ inuigilare, quasi rationem pro eius animabus sint reddituri. Porro ergo nisi hæc ep. manera & officia tam essent obliuione sepulta, nemo esset, arbitrator, qui uel hæsitare posset teneantur ne iure diuino ep. per se illo p̄stare, ac perinde in suis dioc. eibus residere. Etenim nõ solum publica cõcione, si suum bñ nõscūt institutum, hq. p̄ficere debent, uerum priuatis uisitationibus, exhortationibus, recreationibus, concilijsq. adeo & consolationibus. Imo non uerbo tñ uerum exemplo, ac deniq. re ipsa iuuando, nempe egenitum cãs negotio et tuendo & elemosynis adiuuando. Ecce sacerdotis officium quaparte dẽt nocumẽta gregi cauere. At uero quaparte ipsum ad p̄fectũ p̄movere teneatur, alius eius p̄minet functio. Hæc quippe Pastore ratione appellateos in suis antecessorib. res ecce Christus lucẽ mudi. Vide q. talargitare sua lux munipius noia illis impartitur, ut si in officio di. non p̄stiterit, eos peius in iudicii p̄deficiat. Quin uero, ut supra diximus Pius Pa Pius Pa pa. ca. oues. 6. q. 1. ueluti oculos Deũ illos pa. instituisse ait, siue p. quos Deus ipse gregi suo p̄uidet, siue p. quos populus q. diuina sunt

Pastor sunt suscipit. Appellat et illos civitate sue ecclesie praemontē posita, quia non solum doctrinae lucis, mine de e delabro lucere debent, verum pro sup. mō minenti vitae exemplo in conspectu populi, rem po & veluti sal terrae mores condire. Perpende, fra. an eiusmodi officia absentes exhibere, ut idē sal decet, valeant. Quia age, ut cuncta cōple-

tur. Et amur epī in ea perfectionis sublimitate esse debent, ut perfectionē nō discant, sed quemadmodū in sua cōsecratione admo- nent, oīno doceant. Quid demū perfectio- nem doceant? seu Christi ministri ecclesiā suā sic expurgent, sic pmoveant, sic itaq. exornent, ut sine macula, ut Christi spon- sam decet, Deo patri offerant. Ecce primū

Secūd' locū euāgelicū. Pascite oves meas. Sed s lo- cus p- cū ex quo veritas p- tris conclusio- nis elicit- extat Iōā. 10. ubi Christus naturā boni pa- storis sub hae verborū exaggeratione cō-

Refellit mendat. Ego sum pastor bonus. Bonus pa- stor etiam suā dat pro ouib. suis, merena- riū aut fugit. Intelligere aut nequeo qua- dā inter- ullus fronte deludere hunc possit locū, di-

pretatio- cens non intelligendū esse gēraliter de pa- storū universitate, q- ppe q- Christus de se- ipso particulariter, ut aiunt? id asseruit.

Haud. n. opus est sanctos huc interpretes cōpellare, qui hunc sensum recutiant. Præ- stat nāq. semper scripturā sacram, ubi id fieri possit, ex suis ipsius verbis elucidare.

Perpende ergo verborū contextum. Ego sum pastor bonus ecce assertionē. Haud- nero satis duxit simpliciter id asserere, sed-

demonstrare perrexit. Quomodo aut de- monstravit. Quis bonus pastor animā suā pro ouibus suis dat. Hoc ergo nō de se pe- culiariter & proprie asseruit, alias id qd-

dixerat per idem ipsum probasset, nempe ego sū pastor bonus, quia ego ipse pastor bonus animam p- ouibus meis pono. Per-

illam ergo probatoriam propositionem, naturam ingeniumq. & substantiam boni pastoris definitione patefecit, nempe ut sic colligeret. Ille prorsus qui animam suā dat pro ouibus suis, bonus est pastor, ego autem aīam meam, hoc est vitam do pro-

ouibus meis, ergo ego sum bonus pastor. Generalem ergo regulā prae- fixit, per quā bonus pastor ab iis, qui non sunt boni, di-

scernendi sunt. Vnde Grego. in homilia. Eius, inquit, bonitatis formam, quam nos imitemur, adiunxit, dicent, Bonus pastor

animam suam pro ouib. suis ponit. Fecit quod monuit, ostendit q- iussit, &c. Et Aug. August. de verbis Dñi, ser. 3. Pastor bonus, Chri-

stus. Quid Petrus? nōne bonus pastor? nā & animā suam p- ouibus, suis posuit, qd Paulus? quid ceteri Apostoli? &c. Itaq. si-

attente verba respicias, non trā Christus exemplū sese perhibere oculis nostris vo- luit, quod imitemur, sed m illud. Io. in hoc cognovimus charitatē Dei qm ille p-

omnibus animam suam posuit, & nos de- bemus pro fratribus nostris ponere. Et si- cut ait ad Honora. Aug. q- instante perse- cutione episcopus nō pōt fugere, quia exē-

plo Domini tenetur bonus pastor animā ponere pro ouibus suis. Hæc. n. quodam- modo posset adversarij cavillari, dicentes,

q- licet Christus de se peculiariter id dice- ret, posuit nihilominus de se imitandam exēplū. Sed insuper affirmamus posuisse

regulam & definitionem p- quam se pro- bavit esse bonum pastorem, quam adeo licet ipse per impossibile non servasset, re-

nerentur universi præsules iure divino & naturali servare. Agendum, idem ex subie- ctis verbis corroboremus. Subdit. n. Mer-

cenarius aut & qui nō ē pastor, cuius nō sunt oves propriæ, videt lupū venientē, & dimittit oves, & fugit. Quō rogo illic usur-

pauit mercenarij nomē, unū peculiariter pro aliquo? Re vera nō nisi generatim er-

go eodem modo acceperat vocē boni pa- storis. Alias non ē regione apponeret illi mercenarium. Vtriusq. ergo naturam am-

borum oppositione explicuit. Nisi admit- tere absurde malis, q- naturā explicuerit mali pastoris, non aut boni. Neq. conten-

tus fuit id simplices enunciare, sed naturā subiunxit causam. Mercenarius. n. inquit fugit, quia mercenarius est, cuius non sunt oves propriæ, & ideo ad eum de ouib. nō

pertinet, quia non sunt inq. t. eius propriæ ut pote q- cum ei non sint a Christo cōmē- datæ, sic ut eas non diligit, nimirū ea dile- ctione qua ex Petro requisivit, an se præ-

ceteris diligeret. Sed & urgentissimū præ- terea a gē. q- hoc Dñs ac Redemptor no- ster non de se tātū pprie, verū tanquā cū- ctis qui legitimi sunt epī necessariū enu- riauērit, est, quod ex hoc loco tādī oēs & Doctores colligunt (ut art. 4. videbimus) teneri epīm, dāt. necessitas gregi suo in- gruerit,

Robert
tur am-
plus p-
xima ra-
tio.

gruerit, nōtā exponere antequā inde recedat. Quā quidem veritatē cū ipsi aduersarij negare profecto non auderent, inde deberent colligere residentia esse de iure diuino, idq. adeo ex hoc loco inferri, alias ecclesia nō cū tanto periculo eos residere cōstringeret. At de hoc illic pressius. Hic ergo pedē sistere cuperē si pro rei dignitate mihi facultas ad psuadendum suppetet, rogareq. colendissimos epōs, expendere, utrū potuerit Christus significantius rē aperire, uehementiusq. ipsos ne mercenarij suos greges considerent dehortari. Quō. n. diligere aias usq. ad sanguinis effusionē pāt, quas ut proprias nō hnt? & nisi ita charas in Dño habeant, quō pāt eis legitime prospicere? Abunde se namq. mercenarij fecisse arbitrant, qñ pro rōne stipēdiū, qđ recipiūt audiēdis liuibz, horas aliquot infumunt. Prosequitur aut Christus eandē boni pastoris naturā etiamnum patefacere. Ego inq. sum pastor bonus, & cognosce oues meas, & cognoscūt me meq. Haud ergo locus iam ullus sit reliquus de flectendi, ut quis dicat de se proprie Christum loqui. Imo eandē demonstratiōē insinuat, nēpe ob id, qđ ingeniū, fides & cura boni pastoris sit, ut mutuo se de facie & uoce ipse & oues cognoscant, se, in quem hęc cōperūt, bonū esse pastore. ubi Theophylactus, Hoc loco, iquit, agnosco dñm pastoris & mercenarij. Nam mercenarius quidem nescit oues, quod contingit, quia nō sæpe illas inuisit, &c. Qui. n. per Dei dilectionem non sibi ecclesiam despōsaut, non pōt eius cōspectu & familiaritate magnopere se oblectare, preterq. qđ neq. officia pastoris gregi p̄stabit, nisi cuiusq. ouis faciem & balatum nouerit, ut non per relationem aut per alium, sed de uultu, gestu, & uoce animi morbum deprehendat. Neq. uero grex cum uicissim satis dñgere, eiq. tum exēplum imitari, tum & auscultare mādatis ualet, nisi de uultu & sermone eum agnoscat. Quocirca hoc qđ isti dicūt Christum de se proprie affirmare, quam sit falsum inde cōstat, qđ fortasse ad illud prouerbiū Salomonis allusit, quod ipse tum p. p. priscos pastores, tū in nostrorum figurā illius ore iam pridē protulerat. Ait. n. ille Prover. 27. Diligenter cognosce uultum pecoris tui, uosq. gre-

ges cōsidera, non. n. habebis iugiter potestatem, sed corona tribuet tibi in generatione & gñationem. Vbi Hebraice hñ, Cognoscendo cognosces seu euidenter agnosce faciem pecoris tui, & ut dñ facie ad faciem, & pone cor tuum ad greges. Vbi nō adeo ad rē accōmode quidam cōminiscuntur, uerbo illo appone, allusionē fieri ad illud Christi, Bonus pastor aiam suam ponet. Nam præterquam qđ uerbum euāgelicum nō significat nisi, dat, manifesta est rerum discrepantia, nam uerbum Salom. ad internā curam & sollicitudinē quā pastor habere debet erga gregē, refertur, ut. s. cor impensissime habeat ad singulārū ouium necessitatē attentum. Vox aut Christi ad testimoniū amoris ut. s. si opus fuerit mortem eius gratia oppetat. Nā si cura bruti gregis illā mutuam agnitionem exposcit, quāto magis studium quod erga Christia nam familiam impendendum est, sane cū quot sunt subditi, tot sint & morborū genera. Alius. n. consolatione indiget, alius consilio, alius reprehensione, alius deniq. alio elemosynæ subsidio. Quare prius in initio eiusdem c. Ioan. ubi se Christus ostium esse ouium dicere adornaabat. Qui nō inq. intrat per ostium, sed aliunde, fur est & latro, qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues uocem eius audiūt, & proprias oues uocat nominatim, & educit eas, & cū proprias oues emisit, ante eas uadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt uocem eius. Vide quomodo lex boni pastoris nō tantum in hoc consistat, qđ quis ad dignitatē secundum Christi leges accedat, uerum & qđ eius exemplo eandem administret, nempe cognoscēdo oues singulas de nomine, easq. exemplo uitæ antecedēdo, quod ipse sequantur. Id quod absentes quoniam pacto præstare perficereq. possint, ipsi uiderint. Vnde sequit: Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia nō nouerunt uocem alienorū. Vbi alieni appellatione non solum eos, qui non legitime ingressi sunt censet, imo & qui illegitimē rem administrāt. s. rā mercenarios, quam eos qui illa quæ præmiserat, non seruant. Et quidem Apostoli nō cognouerunt qđ loqueretur eis. s. mysterium fidei ipsius, per quā solam ingressuri erant quotquot

Confirmatio.

Theophylactus.

Prouer.

veris pascuis essent potituri: quia non est aliud nomē sub sole, in quo possint hoīes salui fieri. Nobis aut, q̄ illud iam certo per eandem fidē cognoscimus aliud restat cōstāntissima fide tenere, nempe q̄ ab ipso instituti sunt pastores, eius instar, necesse

Damas. hnt munere suo persungi. Vnde Damasus Papa in aurea sua epistola 4. vbi de depellendis chorepiscopis loquens, hoc Christi testimonio vehementer innēhitur in ep̄os, q̄ alienis suas plebes educandas concedunt, cum Christus bonum pastorem afferat nitā pro ovili suo ponere, mercenarium autem ingruente lupo oves destituere. Sed de hac epistola statim art.

Obie-
ctio ad-
versario-
rum. proximi. Habeant ergo adversarii, & contra sic arguāt: Quidquid hō per suos administrat facit, per seipsum censetur efficere, ergo cum ep̄s vicarium ecclesię suę deleget, residere non tenetur, sed pro sua satis facit obligatione. Videāt autem hmoi argumentatores, quanta eos rīsa persequantur.

Solutio Primum omnium, ut supra diximus, hic nō disputamus, an causa possit aliqua intercedere p̄ q̄ dispensari cum ep̄o absenti queat, de quo artic. 4. repetendus est sermo, sed rei naturam cōstitvimus, & ea quę diuina lege ep̄o iussa sunt. In primis ergo si factum spectemus, absentes ep̄i nō sibi vicarium ad omnia sua munera substituunt, sed eū tantum, qui ad lites audiendas sedeat, quod re vera nō est precipuum. Et pręterea visitatorem, qui diocesim circumuolet, cum neq. ista in ipso absētia fieri possint cōmodē, neq. alia vllō modo, ad quę precipuē tenentur. Potissima. n. pars spiritalis pastoris, ut in cōcilio Carthagi. 4. licet brevioribus verbis admonetur, nempe cuius arum longē maior cura incūbit, quam temporalium, in hoc posita est ut lites, quę sine iudiciorū strepitu definiri possunt, componere satagat, pacat, & extinguere procuret, ut tēpus secundum Christi mandatū redimat, q̄ oves in Christianis exercitijs collocet. Quod quidem nemo sine ep̄i auctoritate & gravitate & amore quo gregem prosequi tenetur, atq. adeo sine eius prę-

Visita-
tiōes nō
possunt
castē sic
sentia perficere ualet. Item neq. visitationis longissima experientia testatur, p̄ alii quam per seipsum fieri castē posse. Haud enim criminibus sola pecuniarum multa

aut excoicatione medendum est, sed pro se q̄o verbo, nūc placido, nunc acerbo, ac alijs deniq. adhibitis remedijs, quorū vīs itatores, quia mercenarij sunt nulla tangit cura. Adde, q̄ elemosinę quę inter ep̄ales operas tam altum locū tenent. (Oportet. n. ep̄iscopum, ut ait Paul. esse hospitale) nisi per p̄sentes Antistites fieri nequeūt cōmodē. Conspectus nanq. pauperis, egenorumq. clamor viscera commouens, uel elemosinam exprimit, uel aliam saltem consolationem, qua suam possit miseriam lenare. Huc. n. illa spectant, q̄ modo circa uerbum Christi tractabamus. nimirū quāti referat uultum pecoris uisu agnoscere, & uocem auditu. Sed ais, quid si ep̄s hęc oīa atq. alia p̄ alium rectē dispense? Accidit. n. pōt, ut alij efficaciores si nō p̄dicatores ipso ep̄o, atq. alij ad alia munera doctiores & aptiores, quos cū suffecerit, munus suum expleat, ut absens ecclesię suę uiuere possit. Huius aut una responsio est, esse impossibile. Altera precipuē notāda, quod (p̄i nicali) nō sunt perinde cōstituti ac si sint futuri p̄sules, sed quasi p̄suli adiutores. Et ideo non per hoc excusatur eorū residentia. Debēt. n. uicarij esse sicut mēbra in corpore, ipse uero sicut anima.

Christus. n. non eos ut operariorum constitutores, sed ut operarios misit. Et Paul. non ait oportere ep̄m esse doctoris substitutorem, sed esse doctorem, & 2. ad Ti. 2. Solicite, inquit, cura teipsum probabilem exhibere Deo, operariū inconfusibilem, rectē tractantē uerba ueritatis. Vbi confusione cū Antistite aspergit, q̄ operarius nō est. Et alibi admonet, ut q̄ nō operat, nec manducet. In summa, non uident isti qui munus ep̄orum in hoc collocāt, ut bonos sibi habeant subrogatos ministros, quemadmodum leges uniuersas electionis ep̄iscoporum & pastorum de medio tollant. Quid. n. opus est tantam sollicitudinem & vigilantiam adhibere ad digniorem eligendum, quantam iura omnia clamant, si satis ep̄o est alios ecclesię suę ministros delegare. Ergo si iura illa certa ratione cōstituta sunt, planē colligitur personaliter industriā in ep̄o eligi, atq. adeo pręter se residendo teneri munia sua explet. Quare non est cur nobis Valeriū obijciant, qui Augustinū sibi substituit. Id. n. fecit

fecit ingravescente iam ætate, quando vi-
res sibi non suppetebant. Imo nec tunc cre-
dendus est sic cessasse, quin id quod posset,
efficeret. Imo hinc sumitur argumentum,
quã sit necessaria præsentia pastoris. Hac
enim de causa Petrus Aposto. ut Theodo-
retus refert in lib. de y. discipulis, & anti-
quissimus Epiphanius tom. 2. c. 6. nempo
quia illi necesse erat tanquam Apostolo
per alias ecclesias diuagari, substituit sibi
episcopum Romanum, non qui esset Pa-
pa, sed qui sibi esset auxiliaris vicarius. Ad
eorum ergo argumentationem responde-
tur, quod etsi unicuique liberum sit de suis
propriis bonis, ut libuerit, per famulum di-
spone, in quo casu quod quis per alium
facit, ipse facere censetur, in publicis tamẽ
administrationibus longeres secus habet.
Publici enim magistratus, atque illi potissi-
mum quibus ob personalem functionem
iusta stipendia decreta sunt, nõ ad iustum
per vicarios administrantur. Equis enim
in consulem aut prætorem, aut ducẽ, crea-
tur, ut per alium rem administraret? In d-
uero in rebus priuatis quis æconomum,
pincernam immo vel coquum, vel quod
rei magis aridet, nauclerum vel cente au-
rigam conduxit, qui non munus eiusdem
pionæ requirit? Quod si magistratus alij
hanc habent residendi naturam, quis non
videat episcopatum, qui animabus prospe-
ciendis, quas Deus & ad ipsum ipsius coa-
sontium condidit, & proprio uitæ dispen-
dio redemit, primum huius legis obtine-
re locum? Vnde Paulus 2. ad Corinth. 9.
Vg mihi si non euangelizauero, necessitas
mihi incumbit. Sed vide quomodo aduer-
sarij cauere hanc plagam contendunt. Aiant
enim apostolis per se ipsos necessariũ fuisse
prædicare, quoniam in ipsis personalis
inducta electa fuit. Episcopi autem non
illis succedunt in apostolatu, sed in epi-
scopatu. At uero fateamur uigentiorẽ
fuisse in apostolis prædicandi obligatio-
nem propter reuelatam in eis doctrinam, tñ
quis neget in episcopis personalem etiam
inductiã, quatenus in episcopatu ipsis suc-
cesserunt eligi? Sed neq. aliud istorum cõ-
mentum illis admittendum est, nempe qd
apostoli iussi sunt solis in fidelibus prædi-
care, episcopi uero solis subditis, imo Pau-
lus ap. prædicauit conuersis, quod certe

ad eorũ confirmationem facere debebat.
Nec ep. dñ, ut aiunt, Vade, prædica popu-
lo Dei, sed, populo tibi commisso, cui non
repugnat quin aliqui possit & debeat in fi-
delibus prædicare. Alius uero cauillatus ite-
rum est, qd etsi Papa dictum sit, Pasce oues
meas, nõ isti inde colligitur, qd residere te-
neatur in oibus ecclesijs, atq. adeo neque
de singulis colligitur, qd teneatur in suis
residere. Quod autem cauillatio hæc pe-
iori sit noie digna, quis non plane uideat? alter.
Iussus. n. est Papa per se ipsum pascere, atq.
adeo in sua ecclesia, quæ Romana desti-
nata est, residere, uel ubi expedire uisum
esset. Esset aut p. confluum orbis illuc,
ne per alias diuageretur, sed suos singulis ut
Deus ei iussit, episcopos consignet, quico-
dem diuino iure teneantur in suis dice-
sibus residere. Vnde Paul. ad Thess. 5. Ro. Paulus:
gamus, inquit, uos fratres ut noveritis eos,
qui laborant inter uos, & præfunt uobis in
Dño & movent uos ut habeatis illis abon-
dantius in charitate. p. opus illorum. Nõ
ergo p. dignitatem, sed p. opus quod re-
sidentes personaliter exercent. Alia deni-
que eorum argutia non est in dño digna. At
gunt. n. qd cum Papa possit e. p. a sua dñ-
cesi dimouere atq. alij adscribere, sic, ut
dispensatio episcopi com hac ecclesia non
sit de iure diuino, atq. adeo nec residetia.
Iam, n. supra ostensa est in firmitas confe-
quentiæ, nempe qd licet Papa possit e. p. os
inmutare, non tñ eorum naturam & fun-
ctiões, quæ iure diuino annexæ sunt di-
gnitati. Sed rogas, nonne multa episcopus
potest per ministros dispensare? Apparet
enim posse ut ordines conferre, & confir-
mare, benedicere tẽpla & ornamenta, &c.
Itẽ per multa iure episcopalia officia quæ
non nisi statim temporibus eademque raro
sunt, ut chrisma conficere, & lacris initia-
re, quæ id iugem residentiam non exigunt.
Residetur in re episcopalia munera gradus
esse dignoscendos. Quædam. n. sunt quæ
licet non ita decenter fiant, tamen non us-
que adeo absurdum est per substitutos illa
exerere. Vt sunt chrismatis confectio, &
templorum ornamentorum, cõsecratio.
Est in quã in his dum per contrariis episco-
pos sunt in decorum quidam, qd non itaq.
grauitate, ut decet celebrantur, præter quã
quod a dñ. inde potèritur in illis epil-
Soto de Iuss. & iur. N. N. a sco.

Cauillus

Scriptu-
lus.

Ad arg.
factum.

Pulchra
ratio.

Paulus.

Aduer-
sariõrũ
subterfu-
gium.

Refellit
prima
solutio.

scopis intro ducēdis. Verunt nō ista sunt munera quæ vrgentissime residentiam epī requirunt, sed alia supra cōmemorata quæ assiduā præsentiā sedulamq. diligentiam expo cūt. Immo uero ut iam diximus, propterea episcopi obligationis residendi oblitū sunt, q̄ non putant alia sibi incumbere onera, q̄ lucet audire, & semel in anno ordines conferre Si. n. se ignorantium lucē delinquentium regulā, afflictorū suffugiū, egentiumq. subsidium ac præsidiū (ut uere sunt) esse cognoscerent, non grandi opus esset negotio, ut ius residendi persuasissimum haberent. Multa alia hic missa facimus scripturarum testimonia, nimirum satis rati ea, quæ præcipui sunt momenti attulisse. Multasq. aduersariorū arguties silentio prætermittimus, ad quas utiq. molestius esset rēdere, q̄ utile. Quod aut de episcopis assertum curauimus, de cunctis ē parcialibus pastoribus subinde est intelligendum. Sane cum & allata testimonia idē sibi uelint licet multo efficacius ep̄os vigeant. In apice aut istorū quæ dicta sunt, hoc licet per se ipsum euidentissimū sit, nō erit tñ admonitū supernacaneum, nempe q̄ residendi obligatio sic præceptum est, ut nō sit præcepti finis. Videas. n. præsules in suis quidem ecclesijs residentes, sed tamen adeo olicitanter, & segniter in administratione uerbi, in gubernatione, in afflictorū cōsolatione, & pauperum subsidio sese gerentes ut nihil referat absentesne sint an p̄sentes. Residētia. n. propter hæc necessaria est, quæ si non fiant supernacaneas immo quandoq. cā, ut episcopus maiori opprobrio & uilipendio a sua plebe habeatur.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argm̄ responderetur, uerba illa formalia, quod episcopi residere teneantur, nulli fuisse necessitatem, ut in Euangelio exprimerentur. Sane cū euidentissime ex ipsa episcopali functione dininitus instituta colligantur, q̄ ē secundū aduersarios satis est, ut eadem residentia sit de iure diuino. Nam ubi Christus ceu operarios miserit prædicatum Apostolos atq. alios 72. discipulos, quibus episcopi & parciales sacerdotes successerūt, & ubi iubet in Petro cūctis episcopis, ut gregem pascant, & ubi docet bonum pastorem esse qui nominatim cognoscit oves, & ubi ait Paulus episcopum esse doctorem & hospi-

talē, & ubi admonet Timoth. ut scriptura operariū incōfusibilem, uerbum ueritatis recte tractantem exhibeat, & ubi admonet præsules, ut uniuerso gregi attendant in quo eos spiritus sanctus posuit episcopos ad regēdum ecclesiā Dei, atq. in id genus alijs locis usque adeo luce clarius residentiam pastorum præcepit, ut fatuum sit ex pressiora uerba requirere, Ad secundum Ad secū iam satis responsum est, quod etsi summā dū arg. ecclesiæ iurisdictionem Petro eiusq. successoribus singulariter cōmiserit, ubi ait, Pasce oues meas, atq. adeo facultatem eligendi pastores, modū tamen pascendi nō reliquit suo arbitrio, ut eum mutare posset. Haud. n. in arbitrio est Papæ facere, ut episcopus non sit doctor, nō sit hospitalis, nō sit uigilator super gregē, quibus munerib. intimum est ut resideat. Ad tertium deniq. responderetur, quod si Timot. & alii forsā episcopi iussu Pauli a suis nonnunquam ecclesijs peregrinati fuerit, id tamen ob ecclesiæ uniuersalis necessitatem factum est, atq. adeo per interpretationem eiusdem diuini iuris & naturalis. Haud. n. secum pugnant residentiam esse de iure diuino, & nihilominus posse casus accidere in quibus non solum licitum uerum & expedientissimū sit episcopum a sua ecclesia in tempus abscedere.

ARTICVLVS II.

Utrum residentia episcoporum iure naturall fundetur.

Cum monstratum sit residentiam episcoporum de iure esse diuinam, subsequitur ut uideamus an ius etiam naturæ suas rationes eidē ueritati subministret? Arguitur nanq. a parte negatiua. Euangelicus episcopatus, ordo est supernaturalis, quippe cum fundatio ipsa ecclesiæ supernaturalis fuerit a Christo instituta, non ergo episcoporum residentia in iure naturali fundatur. Secundo: Si iure naturali eiusmodi residentia iuberetur nulla ratio posset super eo dispensari. Nam ut lib. 2. de Decalogo pronunciauimus, ob id indi-

Primū argum.

Argu. 2.

tus

Arg. tus absens fiat. Tercio denique agitur, Et de resistantia præceptum agnoscamus, natura tamen præceptorum affirmativorum est, ut non obligent, (quod aut) pro semper. Non ergo iugis continuaq; resistentia necessaria est. In contrariū est quod cum ius naturæ auctore Deo mentibus nostris insculptum sit, explicandis etia fidei legibus ab eodem Deo promanantibus multum inseruit. Nam divinæ leges naturalium perfectrices existunt.

Conclu tam supra dictum est naturale ius esse, **sio respō** quod natura nos docuit, atque adeo minime repugnare, ut quod divino iure sancitū est, naturali et quadamtenus robore tur. Respondetur ergo ad quæstionem affirmativa hac conclusione, Obligatio resistendi proxime est naturali iuri affinis.

sua. Enimvero quamvis episcoporum institutio iure sit facta divino, tamen ut supra dictum est, rationibus naturalibus eius congruentia innoscit, atque adeo modus et palus administrationis eiusdem rationibus elucidatur, quas quidē in superioribus adeo insinuavimus, ut hæc non sit nisi explicatio repetitio. Primum igitur argumentum inmitur ab officio. Enimvero cum pastoris officium, ut dictum est, sit spiritualium marum salutis prospicere, functio hæc bipartita est nempe vel respectu gregis in firmantis ac deficientis, ut iuvetur saneturque, vel respectu eiusdem sani, ut ad perfectionem promoveatur. Defectus autem & quantum ad intellectum accidere potest, & quantum ad effectum. Est ergo pastor ignorantium lux. Nam vos, inquit, estis lux mundi. Lucem autem natura docet nisi præsentem lucere non posse. Illis autem qui de via decedunt, est ciuitas supra montē posita, cuius vitæ sydera aspiciens populus recto tramite incedere debet, in conspectu autē populi nisi redeat, esse non pot. Condiendis vero corruptis affectibus est sal, qui in operibus vitæ ostendere saporem debet. Denique agrotis est medicus. Nam talem se appellavit Christus, ubi ait Non est opus valentibus medico sed male habentibus. Per spicere ergo quamote vitæ sive selectissimū medicum eligat, cuius stipendia pro ratione suæ facultatis exoluat, ferre queat, ut ubi corporalis sibi vita periclitatur, per alium

feriat? Si ergo in medico corporali industria plonę expetitur & opatur, quæ neget tanto id iustius in medico spirituali, quanto temporalis vitæ spiritualis præstat? Est denique ep̄s, ut supra diximus, aurga, nucleus, dux, fidelisq; semus ac dispensator mysteriorū Dei. Et tamē si ad R. p. civilem species, quisnā mortalium permitteret hæc per vicarios exhiberi? Cur ergo Deus id permittat? Re vera naturæ ius aperte reclamatur. Sunt et ad arcendum hostes, custodes & vigiles, quod absentes esse nequeunt. Respectu autē gregis et si sanus esset ab hostibus tutus, summū ep̄i officii est, ut iā supra diximus & in tua confectione hī, ad perfectū plebē pducere, quod de Baptista Luc. 1. legitur, ut sit sine macula & ruga, ac perinde digna, q̄ in conspectū Dei appareat. Ad hæc autē ratio naturalis manifeste demonstrat industriā, atque ad præsentia personæ requiri. Secū

Secūda ratio.

Prima ratio.

cūdus locus idē naturaliter demonstratū sumitur ex stipendio, quod, ut supra satis probatū est, non pro scientia aut morum probitate, aut nobilitate, aut dignitate ep̄i scopolī, sed pro præsidia & fundipne, atque adeo pro exercitio ipso & opere & usu peditur, ut Nu. 18. admonitio divina hēt, & 1. ad Cor. 9. docet Apōl. Vbi ait. Paulus? que stipendiū pro opere peditur, naturalis rō illico demonstrat nō laus esse vicarium constituere, et si digniorem reipso substituat. Si enim ille velut auxiliarius, qui ideo ep̄m ob excusat, quia præsentis quod valuerit efficiat. Sed tertius locus sumitur Tertius ex derivatis quæ ep̄orum absentia prodigunt, & partium. Horum autem potissimū est idq; nisi omni sensu carē: pastoribus extimescendum, q̄ p̄ eorum negligentiam creberrimē multæ animæ perpetua morte perirent, quæ quidem si secundam suam obligationē diligenter essent, sempiterna felicitate fruerentur. Reuse illud supra citatum oraculum, Ezech. 34. Postquam enim ait Deus, Vt pastoribus Israel, eorumq; negligentiam in consolando infirmis, & c. recenser, subdit, Ecce dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuotionem omnium bestiarum eg. i. Ecce ego non esset pastor. Non quod nullus esset, alias non dixisset, Vt pastoribus Israel, sed q̄ lubris

medica - nullas legitimè suam expleret carā. Et iō
tio Ec- subdit, Et ego de manibus pastōrū mon-
cliastr- rū oues meas requirā, Huc uellē attentos
cu pasto habere Christi pastores. Si Rex charissi-
mibus in mos filios negligentia pedagogi custo-
gilex mē dūq; eorū trucidatos cōspiceret, quis nā
uicissim regiam iracundiā terre posset? Cum ergo
da.

Deus (quod saepe & saepius ac saepissime
sua venire solet) pastōrū incuria priuatū
se uiderit animarū cōubernio quas ut
sua ipsius gloria frueretur, cōdiderat, qua-
rumq; gratia filiū suū qui pro illis more-
retur huc demisit, easdemq; in infernū
abyssū perpetuo trucidandas conspexit,
quā nā rogo nō suppliciorū gēa ab infi-
dis illis & tā insigniter sacrilegis pastori-
bus nō reposeat? Quin uero nō solū in pa-
stōres ipsos prauos indigari solet Deus
uerū, & ob ipsorū prauitatem indignatio
eius dimanat in populū. S. e. n. legi. Num.
19. Ereubate in custodia sanctuarij & in
ministerio altaris, nec orietur indignatio
mea super filios Israel. Nō quod ob alie-
nā culpā populus aeternaliter puniatur,
sed quod uel ex eo quod in populo nun-
quā ingētissimus delinquentiū numerus
deest q; pastōrū suffragijs sustentari dēt, il-
lis cessantibus indignat Deus in populū
ob sua ipsius crimina, uel qđ cessantibus
epīs manus cū Moyse ad celū cū precibus
leuare atque adeo negligentibus populi
curā facile a suis hostilibus cupiditatibus
prostermitur, dignusq; adeo sit indigna-
tionis Dei. Cū ergo ex absentia pastoris
tā presentaneū moderādo gregi emineat
negligētiæ periculū naturalis profecto rō
plenissime demonstrat, quā debeant prae-
sentes adnigilare. Mox & prater gregis
destruēti eadē praesulum absentia inde-
corū aliud in Christiana Republica pe-
perit. Nam cum ob personale residētiā
us cogat unicuique ecclesiae suā manci-
patē opm, ubi persuasum habent licere si-
bi absentes esse, pro inconuenienti nō du-
citur, ut quis plures habeat ecclesias, qua-
rum simul fructurū percipiat. Id quod

Concil. in Concilio Lateranensi prohibitum est,
Lateran. ne patet c. Quia nonnulli. de reg. & 20. q.
penult. 1. can. clericos. Ac deinde protinus mos
in ecclesiam ingēssus episcoporum titu-
lariū, per quos quemadmodū ordines
atque reliqua episcoporum sacramentalia

perficiantur, experientia ipsa testimonio
est. Inde enim emanauit, ut eiusmodi spi-
ritualia uenundentur adeoq; tractentur
abiectione, ut in cōspectu Christiani populi
despectui habeantur. Accedit quāto qđ cū
epi cultores instanti a Deo sint animarū, uia ad
messoresq; adeo spiritualiū frugū missi, demon-
ipī per se deberent in cōspectum Dñi strādum
portare manipulos suos, quod re uera q; praecri-
per alios gubernāt; minime faciūt. Ipsi q; tam con-
talēti sui uisitas quas per se accumulatēt, elusionē
Deo reddere & tanquā legitimi pastores
ex iplo celestis illius qui illos instituit,
oues suas proprijs humeris basulare, pro-
prijsq; manibus cōtroctare sic enim de il-
lo praecantauerat (Isaie c. 40. Sicut pastor
gregē suū pascet, in brachio suo cōgrega-
bit agnos & in sinu suo leuabit, fortas ipse
portabit. His nāque atque id genus alijs
exēplis Damas. Papa, ut in illa supra cita-
ta epi. 4. uidere est, chorepiscopos exple-
dere sancte curauit, qui quidē nō ita mul-
tū ab istis ticularibus differēbāt, ut 68. di.
can. ecclesijs. & duobus sequētib; expli-
catur. Et potissima causa eos abigendi &
extinguendi fuit, qđ legitimi epi illi suos
greges pascendos committebant, ut otio
ipī torpescerent, instar, ut ait ille sanctus
Pontifex, meretricum, quae statim ut pa-
riunt infantes suos alijs nutricibus tradūt
educandos, ut suam citius libidinē exple-
re ualeant. Sic enim miserandi epi faciūt,
dum sibi cōmissos populos uicarijs educā-
dos concedunt, ut liberius ipī seulari-
bus curis inhæat. Pespice ergo quā ratio
naturalis persuadeat, qui ecclesiae despon-
santur, proles Christi sanguine per se p-
gignant suisq; proprijs uberibus lactent.
Nam sponsa, ut in Canticorum capite le-
gitur, sponso ubera tribuebat, eademq;
super unum unguentis optimis fragran-
tia. Quae profecto cum in epō sine usa-
sunt, ultore Deo, desiccantur. Sed nō tēpo-
rum calamitas. Istā nāque omniū ne-
cessitudinum obligatio obligationē residē-
di obscurauit. Quis enim iam se, ut spon-
sam ecclesiae suā gerat, & ut subditorum
patrem; Paulus quidem inter suos episco-
pales labores & Ecclesiarum sollicitudi-
nem id potissimum 1. ad Cor 9. commē-
morat, quod & Iudaeis Iudaeis fuerent, &
gentilibus gentilib; & infirmis i infirmis,

Quarta
uia ad
demon-
strationē
praecri-
tam con-
clusionē

Dama-
sus Pa-
pa.

Epi qui
sūt a gre-
ge instar
meretri-
cum.
Confi-
matio.

de deniq. ad omnium se accommodaret affectus, ut oēs Christo lucrificeret. Et in posteriori ad eodem Corinth. Quis infirmatur, & ergo non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uxor? Jam vero nunc temporis hic charitatis gradus adeo aboleuit ab usu, ut nullibi z zaneorum seminatos peiora scādala, quam inter epōs & capitularia sua collegia seminaverit. Id quod epōrum multi causantes sibi prætextant, ut suam absentiam excusent, cum tñ entēdum illis summopere primum esset canonicos paternis uisceribus lucrari, qđ si perficere acquirerent, non ideo illis esset de dice cēsi decedendū. Nam propter paucorum culpam non esset grex totus deferendus, imo adeo uigilanter curandus, & colendus, ut clericorum proceres pudore conuicti de uinculis eis manus offerrent.

Ad argu. Et per hæc ad argumenta in capite qđmēta p. nis proposita responsum nobis censetur. posita in Prioris enim solutio est, tum qđ episcopa capite qđ lis dignitas non usque adeo est supranaturalis. talis, quin sit rationi naturali germana: tum etiam quod cēsi sit supranaturalis, illa tñ supposita, tunc ratio naturalis modum quo administranda est, plurimū elucidat. Posterioris autē rñsio. att. 4. patebit, ubi constabit ius ēt ipsum naturale ac diuinū nōnunquam causas offerre, ob quas liceat epis suas dioceces exire. Ad terriū deniq. responderetur, præcepta affirmatiua propterea nō obligare pro semper, quod obligant pro loco & tempore, & cum reliquis circumstantijs, quamobrem nec episcopus obligatur semper prædicare aut ordinare, &c. Attamen quia multa eius munia sunt, quæ non habent determinatum tempus, sed creberrimē & præter spem eorū necessitas offertur, tenerur in sua semper esse dē cēsi, nisi in casibus quibus ius ipsū diuinū & naturale ei absentiam indulget.

ARTICVLVS III.

Utrum episcopi iure humano, hoc est pontificio, residere teneantur.

Primū. Quamuis post diuisionem ius & naturale non ita multū nosse de humano referat, conduxit tamen ad oī-
argum. modū obtinendam uictoriam. Arguitur

nihilominus de more ab utraq. parte. Aut enim residēdi obligatio iure diuino ligat, aut secus, si iure diuino, superfluebat ius Ecclesiasticū, qm̄ humanū uinculū uigentius esse non pōt diuino, sin minus uidet ecclesia rigidius iusto id præcepisse. Nam cū res sit tam grauis, ut præsules arbitrantur, non debuit ecclesia diuinū ius onerosius reddere. Secundo arguitur Si residētia, iuris diuini est, tunc præceptiones de illa pōtifficæ esse non possunt nisi eiusdē iuris declarationes, atq. adeo dici non pōt ut sit de iure humano. In contrarium est totus titulus de cler. non resid. nempe c. Quia & c. relatū. & reliqui, ubi qui absentes a suis sunt parocchialibus ecclesijs, anathemate atq. alijs pœnis plectuntur.

Argu. 2.

Quo tandē nullū suffugiū reliquū fiat, Conclō sed palā pastoribus sit citra ullā controuersia. si residēdū esse per strictos, adhibetur Explana in hoc 3. art. postrema cōclusio. Residētia tur cōeporum ac perinde sacerdotū aīarum cūclusio. rā gerentiū iure humano, puta ecclesiastico sancita est, & sub pœna peccati mortalis cōstitutā. Hæc autē conclō non perinde intelligenda est, ut qđ singulis annis fiat cōfessio, & quadragesimalis abstinentia, singulorumq. festorū multarumq. ceremoniarū obseruantia. Ista. n. licet ab Apostolorū seculo censeant instituta, haud tñ ab ipso Christo immediatē, sed ab ecclesia p. præte illi ab ipso collatē cōdendi leges. Præceptū autē Ecclesiasticū residentie est explicatio diuinæ instōis. Distinguit. n. Pau. 1. ad Corin. q. inter hæc duo. ubi ait: Iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, nō ego, sed Dominus. Nam cæteris ego dico, non dominus. Est ergo differentia, qđ quæ sunt de iure humano, ēt si per prætem diuinitus traditam sint cōstitutā, nulla tñ ut polerent obligandi nisi ab ecclesia essent præcepta. Quæ autē sunt de iure diuino, etiam si ecclesia de illis nihil decreuisset, obligassent. Huius ergo secundi generis est obligatio, qua præsules ac pastores residere coguntur si quidā, ut dicebamus, lex diuina est. Dī autē de iure humano, p. pœā qđ Ecclesiasticis sanctionibus ius idem diuinū explicatur. Imo usq. adeo eisdem sanctionibus iubetur, ut ēt qui proterua obstinatione ius diuinum agnoscere noluerint, cogatur nihilominus ius pontificium fateri.

De hoc. n. nemo D. & Theologie aut canonici iuris hæsitarunt unquam: sed solum pastores quorum id nosse confiteri que potissimum refert, factis ipso diffidentur. Nam utq. adeo, nō quidem iuri sed se curia suis ecclesiis peregrinant, ac si omni essent iure liberi, cum tñ hoc citra ulli controuersiam confessissimum esse dēt, qd et si solo iure pontificio residere tenerentur (quod ius proculdubio planum ac firmum est) nequeant absq. dispensatione, eademq. ob legitimam cām perita & obenta notabilē morā extra suas dioceses protrahere. Conclusio ergo plurimis iuris testimonijs irrobatur. Primo. n. ut dicebamus, extra, de cler. non resid. c. quia nōnulli Concilii Lateran. sancitum est, ut ecclesiasticum ministeriū neuiquam committatur nisi personæ quæ residere in loco & curā ecclesiæ per seipsum ualeat exercere. Quamobrem arctissime illic inhibetur, ut nemo duas parochias quibus per sese residere non possit, retinere ualeat, neq. fructus earum percipere & in c. 32. eiusdem Concilii eadem prohibitio repetitur, nepe ut qui parochialem ecclesiā habuerit, non per uicarium, sed per seipsum illi deserviat, nisi forsitan præbendæ uel dignitati parochialis ecclesiæ sit annexa. De qua qd de exceptione statim c. primo. redibit sermo.

Prima probatio a primacō cluſio. Idēq. subinde Alexand. III. cap. relatu eo. tit. cōfirmat. Idēq. Coelestin. cap. ex parte. & Inno cap. qualiter. & aliis duobus subsequentibus. Et in Cōcilio Antiocheno. cap. 21. arctissime inhibet episcopus a sua diocesi exire. Et in Concilio Sardicēsi, can. 14 prohibetur, ne episcopus in alia provincia ultra tres dominicas commoretur. Idēq. habetur in Concilio Agath. Agathē. quod refertur 7. q. 1. can. si quis. & can. 9. Cōciliū Et duobus sequentibus eiusdem Concilii Sardicē. Sardicē. prohibetur accessus episcoporum ad principū curias sane quæ sine inuidia hominum & reprehensione esse non possunt. Adeoq. illud prohibitū est, ut si quæ autē emerſerint causæ, videlicet pro pauperibus, aut viduis, aut pupillis tñedis, tñc diaconum mittant, ut ipsi in suo grege p-

Alexan. Tertius Cōcili. maneat. Idemq. habetur in sexta synodo. Concil. c. 18. & 30. Atque in Concilio Romano sub Syluestro & Constantino, can. 17. arctissime idem accessus ad curiam interdi-

Sexta Synod. Concil. Romanum. citur, quia curia, inquit, a cruore dicitur, qm̄ immolatio est simulacrorum. Et Cōcilio Calcedonen. cap. 17. quod 92. distin. refertur. Si quis episcopus per manus impositionē episcopatum acceperit, & præesse populo cōstitutus ministerium subneglexerit, neq. acquiescit ad ecclesiā sibi commissam redire, hunc oportet cōione priuari donec suceperit coactus officiū. Hæc autem pœna ingens criminis iudicium est. Et 21. q. 1. c. Clericus. residētē gā phibetur, ne quis in duabus ecclesiis connumeretur. Idque diuino testimonio cōfirmatur, quia nemo scilicet potest duobus dominis seruire. Et in 3. synodo. c. 19. prohibetur, ne quis archiepiscoporum aut metropolitanorum relinquat propriam ecclesiā, ut sub occasione, quasi uisitatio nis ad alias accedat. Et in Concilio Cartha. 4. quod refertur 7. q. can. placuit habetur, ut nulli sit facultas relicta, relicta principali cathedra in aliquā ecclesiā in diocesi constitutam se conferre, uel in re propria diutius quam oportet constitutū curam & frequētationem propriæ cathedræ negligere. Et eadē ca & q. ca. Sciscitaris, ait Nicolaus Papa, p̄inde iuri naturali aduersari episcopum in persecutione ecclesiā deserere, ac nauta sequentibus fluctibus nauim destituere. Et 10. q. 1. ca. decreuimus. iubentur episcopi annuatim diocesim uisitare. Quia uero 82. dist. can. episcopis iubentur saltem die Dominica esse in ecclesia. Plura denique sunt iura, q̄ ut possint referri. Et quo rem tandem cōcludamus eadem demum ueritas nouissimo decreto sancita est in Concilio Tridentino, sessione. 6. quo definitū est, nullos episcopos quouis gradu & dignitate fulgentes (ut Cardinales et comprehendere) excusari a personali residentia episcopali in suis ecclesijs, nisi legitima habeant impedimenta, nempe quæ iure ipso naturali probentur. De quibus statim art. prox. Iuri insuper canonico appenditur & imperatorum. Primo in Authentico, quom, oport. epif &c. coll. 1. S. & hāc. n. & illud. ubi sic legitur, & illud et definimus. ut nemo Deo amabiliū episcoporum foris a sua ecclesia plus quā per totū annū deesse audeat, nisi hoc per imperiale fiat inflexione. Idq. latius canet in Auth. de sanctis. episcopis

Cōciliū Calcedonen. cap. 17. quod 92. distin. refertur. Si quis episcopus per manus impositionē episcopatum acceperit, & præesse populo cōstitutus ministerium subneglexerit, neq. acquiescit ad ecclesiā sibi commissam redire, hunc oportet cōione priuari donec suceperit coactus officiū. Hæc autem pœna ingens criminis iudicium est. Et 21. q. 1. c. Clericus. residētē gā phibetur, ne quis in duabus ecclesiis connumeretur. Idque diuino testimonio cōfirmatur, quia nemo scilicet potest duobus dominis seruire. Et in 3. synodo. c. 19. prohibetur, ne quis archiepiscoporum aut metropolitanorum relinquat propriam ecclesiā, ut sub occasione, quasi uisitatio nis ad alias accedat. Et in Concilio Cartha. 4. quod refertur 7. q. can. placuit habetur, ut nulli sit facultas relicta, relicta principali cathedra in aliquā ecclesiā in diocesi constitutam se conferre, uel in re propria diutius quam oportet constitutū curam & frequētationem propriæ cathedræ negligere. Et eadē ca & q. ca. Sciscitaris, ait Nicolaus Papa, p̄inde iuri naturali aduersari episcopum in persecutione ecclesiā deserere, ac nauta sequentibus fluctibus nauim destituere. Et 10. q. 1. ca. decreuimus. iubentur episcopi annuatim diocesim uisitare. Quia uero 82. dist. can. episcopis iubentur saltem die Dominica esse in ecclesia. Plura denique sunt iura, q̄ ut possint referri. Et quo rem tandem cōcludamus eadem demum ueritas nouissimo decreto sancita est in Concilio Tridentino, sessione. 6. quo definitū est, nullos episcopos quouis gradu & dignitate fulgentes (ut Cardinales et comprehendere) excusari a personali residentia episcopali in suis ecclesijs, nisi legitima habeant impedimenta, nempe quæ iure ipso naturali probentur. De quibus statim art. prox. Iuri insuper canonico appenditur & imperatorum. Primo in Authentico, quom, oport. epif &c. coll. 1. S. & hāc. n. & illud. ubi sic legitur, & illud et definimus. ut nemo Deo amabiliū episcoporum foris a sua ecclesia plus quā per totū annū deesse audeat, nisi hoc per imperiale fiat inflexione. Idq. latius canet in Auth. de sanctis. episcopis

Cōciliū Antiochenū. Scopus colla. 9. S. interdicimus vbi artificum prohibentur suas proprias relinquere ecclesias nisi de consensu patriarcharum aut metropolitani. Similis enim sanctio hī in Cōcilio Antiocheno, can. 11. Permittitur tñ ut possint per annū manere in curia Cæsarea. Sed de hoc statim articulo proximo. Quod si post cōcilia sanctos et patres de hac re audire nō piger, vide Damasum in epistola citata de exigēdis chorepīis, & Aug. in lib. de past. & Greg. Nazian. i oratione de statu epālī, & Chrysost. in libro de sacerdotio. Et Greg. atque Ambr. in suis Pastoralibus. Sed laxissime Hieron. in 2. epi. ad Oceanum, super illud Pauli ad Tit. Oportet epīm sine crimine esse. Vbi multa ad propositū disserit, concludens q̄ non sat est episcopis innocentibus esse, nisi & latratu sint carentes. absentes autem latrare non possunt. Vnde Bernar. serm. 77. super Cantica, Qui dimittit, inquit, oves in pascua absque custode, pastor est, non ovium, sed luporū ibidemque complura præclare aduersus pastorū negligentiam diserte congerit, qui reuera successores, inquit, Apostolorum esse cupiūt, sed imitatores non item, quia neque sunt tā vigilantes ad curā, quam alacriter currentes ad cathedram. Et lib. citato de pastor. Aug. c. 16. docet, q̄ episcopi non laborantes in prædicatione verbi nō debent percipere fructus ex ovibus, nam Paul. Si euangelizauero, inquit, mercedē habeo, nempe tam apud Deum q̄ apud homines. Quasi dicat, Si non euangelizauero, non sum mercede dignus. Et Orig. super Iosue, hom. 7. cessantes esse cū ovibus reprehendit exemplo pastoris Christi, qui relictis 99. ovibus in celo, quæsitū venit illam quæ perierat. Sed pergo esse molestus, cū omnia persequi quæ de hoc argum. 10. apud patres scripta sunt, sit prorsum impossibile, & sic frustatim pauca decerpere, parum utile. Concludamus ergo Bernar. cum Bernar. de persecutione sustinenda. c. 31. super illud, Mercenarius vidit lupū venientē, & fugit. Utinam hodie quicumque pastores non sunt, mercenarios gregi uellent se exhibere, non lupos, utinā ipsi nō lēderēt. Utinā nō fugerēt nomine persequēte, utinā non exponerēt gregem donec uenientem lupum uiderent. Taceant

ergo, qui aiunt q̄ neminē istā non esse. Fuit enim ex locis citatis apparet, antiquissima, ac potissimū ex Athana. epistolis quas artic. prox. appēdere pergitur Antiqua inquam, nō q̄ in dubio apud p̄bos uersaret, sed q̄ qui cōtra faciebant obiurgabant.

Ad argumētū ergo prius a parte negativa propositū respōdetur q̄ quāuis ius diuinum sit quo eiusmodi residentia indicitur, non tñ fuit supernacaneum, imo ex re plurimum communi ecclesiasticis constitutionibus explicari, ut nemo sibi eius ignorantiam prætexere posset, præterquā q̄ etiam si diuinum ius non extaret in sacris literis, natura ipsa pastoralis officij ecclesiam admonebat ut ipsum strictissime præciperet. Neque uero huiusmodi præceptio tam est rigida, quā uel auaritia & ambitio, uel luxus & socordia episcopis mentiuntur. Nam præterquā q̄ fructuū tēporaliū pinguedo digna est illo labore, Christi charitas, qui illis suos greges concedidit, deberet in primis rem illis dulcorare. Ecquid enim cuique suauius q̄ in domo propria sponsum cum sponsa paruēq; cum filiis cōmorari? Ad posterius Ad p̄bū uero argumētū iam responsū est, quō streuū hoc dicatur ius humanum. Haud enim argum. intelligendum est per exclusionem, ac si non sit diuinum aut naturale, sed quod sit horum explicatio.

ARTICVLVS IIII.

Utrum aliqua emergere possit causa, ob quā liceat episcopo, a grege sibi commissio abesse.

S. Tho. 2. 2. quæst. 185. art. 5.

IN calce demū præsentis disputationis ad expositionē Dni Thomæ reuertendum nobis restat, nempe ad articulum 5. eiusdem quæst. 185. ubi disputat utrum aliqua possit causa intercedere propter quam liceat episcopo gregem sibi commissum deferere. Sumitur enim ex Primū gumentum a parte negativa, primum ex argum. illo Ioan. 10. supra iam exposito, ubi ait Christus bonum pastorem animam suam dare pro ovibus suis, mercenariū autem uiuente ueniente lupo gregem relinquere &

Gregor. fugere. In cuius homi. Greg. Lupus, ingit, super ones uenit, cū quilibet iniustus raptor & fideles quousq; atq; humiles opprimat. Si ergo eps ing. uenter tyrāni persecutione, gregem suo præsidio destituat, mercenarius & non pastor reputabitur.

Arg. 2. Secūdo, Inter Proverbia c. 6. sic legi. Fili si sponderis amico tuo, deexisti apud extraneum manum tuā. Et subdit, Discurre, festina, suscita amicum tuū. Quod quidē

Greg. 11. idem Greg. in Pastor. ad propositū exponens, spondere, inquit, pro amico est animam alienā in periculo suae conversationis accipere. Qui autē ad uiuendū alijs in ex. plū praeponitur, non solum ut ipse uigilet, sed & ut amicum suscitaret, admonetur, hoc autē facere nequit nisi qui corpore præsens adsit gregi, ergo: pe. persecutionis nemini

Arg. 3. pastorum licet se subducere. Tercio Ad perfectionem episcopalis & ut pertinet animi sui curā gerere, nemini autē perfectionem professus licet ea quae ad perfectionē attinēt, ob ullū periculū deferere, ergo ep̄s, cū statū perfectionis pficiatur, nulla tenus neq; in periculo mortis constitutus potest, ubi suū officiū exigitur, terga uertere. In contrariū est illud Christi mandātū Mat. 10. ad Apostolos, Si uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliā.

Ad quānem D. Tho. duabus conclusio-

Prima conclusio. nibus rēdet. Prior, Neutiquā in ep̄o aut pastorum ulli ubi subditorum salus eorum exigit praesentia, licet illi se personaliter subtrahere, neque p. p. aliquod cōmodū t. pale, neque p. p. quoduis periculū imminens. Probatur cōclusio. Obligatio cuius

Probatio. cūque psonae ex fine eiusmodi obligationis (quod cuiusque mediū natura est), dēt perpendi, finis autē ep̄alis munera, a quae adeo obligationis ep̄i est spiritualis salus populi, ergo ubi illa praesentiam eius exegerit, nullum periculum eum excusabit, quo minus adesse teneatur. Id quod testimonio Christi confirmatur, nam si animā pro omnibus parere teneatur, quod, uti ait Philosophus, terribilissimū est oīum terribiliū, nullum minorū periculorum culpā excusabit, atque adeo neque ullū t. p. aliū cōmodū qñquidē natura facilius indulgeat detrimenta evitare corporalia, quā comoda procurare. Secunda conclusio,

Secunda conclusio. Quā legitimus pastor satis pōt saluti ple-

bis per aliū prouidere & consulere, tūc nō erit ei nefas, & ut propriū personae periculū euitet, a sua ecclesia in tps secedere. Imo uero ubi id ex re fuerit ecclesiae expediens erit ut faciat. Conclusio ex superioribus colligitur, nā tunc fini obligatio- nis nullatenus aduersat. Vnde in epistola ad Honoratum Aug. Fugiat, inquit, in de ciuitate in ciuitatē semini Christi, qñ eorū quisque specialiter à psecutoribus quæritur, ut ab alijs, qui non ita quærentur, nō deferatur ecclesia. Cum autē oīum est cōe periculum, hī qui alijs indigent, non deferantur ab his quibus indigent. Idem supra citatus admonet Nicolaus VII. q. 1. can. sciscitaris, ubi non negat quia quādoque liceat praesuli per fugam cauere tyrannū. Attamen qñ populus sua p̄sentia indiget perinde, ait, delinquet, ac si nauta in periculo nauim deferat. Quin uero t. to enor- mius quanto salus spiritalis praestantior est corporali. Hic primū omnium animad- uertēda est snia S. Tho. quae ex uisceribus Euangelij detumpta est. At quo perspicacius fiat, quæritur, utrum fides quam ep̄s ecclesiae suae, imo Deo suo obstrinxit, usque ad mortis perpeffionem eum, ut resideat, obliget? Apparebit n. hoc sciolis prima siōre creditu durū, quoniam obligatio subeūdē mortis, quae mortalibus summa est, affirmari non debet nisi diuinū de hoc mādatū palā cōstiterit. Et tñ ubi ait Christus bonum pastorem pro ouibus suis animam dare, cōsiliū magis significare vī, q̄ praeceptū. Verbum enim illud, Bonus pastor, non vī necessitatem, sed supererogationem praesentare. Accedit, q̄ martiriū tunc dumtaxat ubi fides periclitatur, confessionemq; sui exigit, necessariū est. Obligare autem ep̄os ad martiriū, ubi fidei tale periculum non imminet, temerariū apparet. Nihilominus indubiē tenenda est pars affirmatiua, quam hic expresse D. Thom. in priori conclusione affirmat quandoquidem ait propter nullum imminens personale periculum licere ep̄i scopo ecclesiam suam tempore necessitatis deferere. Idque confirmat testimonio Christi quod ideo in sensu praeceptorio intelligit, sic scilicet q̄ nemo sic bonum pastor bonitate, quae ad gratiā amicitiae m̄q; Deitē tenendam necessaria est, nisi ubi-

R. d. conclusio- nis.

August.

Nicola.

Dubita- tio.

R. d. hāc tandi,

Tene- ep̄s pro- prie vi- ta disci- mē subi- re ingre- ente ne- cessitate ut gregi propti- ciat.

cunq;

cunquē necessitati casus occurrerit, cū pe-
riculo uitæ gregi suo favore & auxilio p̄-
sens vsq. ad mortem adfuerit. Id. q. Augu.

August. supra ad Honoratum citatus asseueranter
enuntiat, dicens quod instante persecutio-
ne episcopus non potest fugere, sed exem-
plo Christi debet animam pro ouibus suis

D. Tho. cessitatē p̄cepti significat. Vnde S. Tho.
2. 2. quæst. 26. artic. 3. ad tertium argumen-
tum, ubi ait: non semper charitatis necessi-
tatem obligat hominem ad offerendum

uitam pro amico, casum excipit, quo tene-
tur eius salutem providere, ad officium po-
tissime episcopi alludens. Ab hac ergo ue-

Argum. ritate, de qua nemo unquam ambigere q-
uit peregrinatio argumentum sumitur,
residencia esse de iure diuino. Nam si non

esset nisi de iure positum, cum pontificia
p̄cepta, ut quadragesimale ieiunium, &
festi obseruatio, ut lib. 1. scriptum reliqui-

mus, non consueuerint usque ad periculū
mortis obligare, non facile persuaderet
neri episcopum in periculo mortis reside-

re, eo potissimū, quod, ut supra uisum est,
p̄dicti auctores uerbū Christi de se p̄pro-
pria assertum arbitrantur, & tñ si illud uer-

bum neges uim habere p̄cepti, nihil re-
linquis, unde inferatur teneri episcopū tē-
pore necessitatis uitam pro suo gregē po-

nerē. Quæ tñ omnium est generalis con-
fessio. Ad argumentum ergo in contrariū
respondetur, huiusmodi p̄ceptum non

esse censendū atrox, quin uero cum tota
salustempo alio orbis medlum sit ad spūi-
tualem promouendam, idq. usq. adeo sit

certum, ut Deus ipse temporalem uitam,
corporalium p̄stantissimum, pro salute
nostra posuit, naturalis ordo diuinusq. po-

stulabat, ut qui pastores animarum futuri
essent eodem tenerentur p̄cepto. Neq.
villus antea ad id muneris eligere ur, quā

idoneus esset inuentus, qui illud optima
fide cōpleret. Imo uero & rex tenetur pro
sua republica uitam ponere. Quocirca si

Causæ legitime erit ubi fidei confessio id monuerit, mar-
ob quas tyrium est mortē appetere, sic & ubi hæc
licet p̄o ratio iustitiæ idi. sum postulauerit. Cuius

abesse a nobis Ioannes Baptista documentum re-
grege, liquit, qui iustitiæ defendendæ e-
pur ob nō respu- tulit. Hinc facile ad posterioris conclusio-

Quæ ip̄ nis expositionem descenditur, nam ex his

quæ dicta sunt, elicitur, eussis omnes, ob sed ecclē
quas licite p̄tul potest a sua ecclesia ab-
sistere p̄ a scedere, nullatenus existimandas esse re-
dz sūt.

spectu sua p̄pria personæ, qñquidē & Prima
uitam ipsam ecclesiæ debeat, sed tātum re cā absen-
spectu boni ecclesiæ, cui fidem hēt obligatam ho-

ram. Quare et si Cate. imp̄sentiarum eas-
nestans, dem causas sub tribus generibus cōplecta-
tur, quæ sunt. Necessitas impedimenti, qua-

litas negotij, & conditio personæ, ad com-
modum tñ ecclesiæ sunt oīs referēdę. At-
qui impedimentum, aliud est quod ab in-

trinseco prouenit, & aliud, qđ ab extrinse-
co. Ab intrinseco. s. ut est aduersa episcopi
ualetudo. rōne cuius solum & aerem muta-

re debet. Et qđ hoc etiam debeat respectu
ecclesiæ pensari, patet. Nam si ē tunc ec-
clesia necessitate p̄sentis Antistitis p̄e-

meretur, occumbere potius deberet mor-
ti, qđ exire, scđm legē boni pastoris a Chri-
sto p̄scriptam. Quando autem non vsq.

adeo ecclesia affligatur, in rem eius uer-
git, qđ episcopus suæ salutis consular, ut ex-
peditius ei seruire possit. Neque uero so-

lius ualetudinis gratia, uerum & animi re-
creandi suosq. uisitandi necessarios in na-
turali indulget, ut possit exigua tempore

succidere, quæ his, alijsue id genus suis ne-
gorijs possit impendere. Nam huiusmodi
obligatio non est intelligenda ac si debe-

ret esse in carceribus, cōpedibus uinctus.
Pari modo censendum si impedimentum
forinsecus ingruat, ut cum tyrannus eccle-

siæ infestus est. Nam si non singulariter in-
odium p̄sulis, sed in ecclesiā ipsam gra-
satur, tunc persistendum illi est usque ad

mortem. At ad hanc necessitatem applau-
dunt exempla August. ad Honorat. supra al-
lata. Et de uerbis Dñi term. 5. de Petro &

Paulo. ac ceteris sanctis martyribus qui
pro suis ecclesijs, exemplo Christi, tyran-
norum gladiis occubuerunt. Si autem ob

particularem inuidiam p̄lati tyrannus
est infestus ecclesiæ, tunc etiam ex re eius-
dem ecclesiæ est, ut in tempus sese inde au-

ferat, sicuti ibidem idem ait Augustinus
ne subdit. fugere cogatur. Cuius exem-
pla nobis exantio Ioanne Euangelista,

qui p̄cibus inq. ecclesiæ, ut expedie-
bat, secessit, & in Cantuariensi Thoma.
Sed tamen postea dum opus fuit, ad eas-

dem sedes cum periculo uitæ remeant.

Qualitas

Qualitas autem negotiorum similiter respectu eiusdem ecclesie pensanda est, ut legitima inde petatur absentie excusatio. Est. n. triplex particularis ecclesie habitudo animaduertenda. Consideratur in qua generalis utilitas Salmanticensis ecclesie ad singula eius ministeria, ut predicare, uisitare, &c. ut totum ad singula membra. In ordine autem ad uniuersalem ecclesiam Romanam, sicut membrum ad caput, seu ad totum corpus. In ordine autem ad alias ecclesias, sicut unum membrum ad reliqua eiusdem corporis. Et oēs istę necessitudines, iustas pnt epō asserre cās secedendi ab ecclesia, etiam iure diuino & naturali. Quicquid ergo ecclesia particularis in aliqua est calamitate constituta tunc ob primam habitudinem totius ad partes potest eius epō ab alijs muneribus, & officijs cessare, & accedere curiam uel romanam uel regiam ad protegendam suam ecclesiam, idq. iure diuino & naturali. Quicquid non solum alia particularia officia, uerum et hoc, idemq. precipue ei debet, dummodo per alios id perficere nō possit. Si autem necessitas uniuersalis ecclesie absentiam epī expetuerit, nemini dubium, quin diuino iure & naturali cogantur abscedere. Nam sicut membra uniuersalis ecclesie naturali ordine se taliter tuendę capitis obijciunt, ita & ecclesie particulares sese tenentur offerre, atque adeo suos epī copos cōi bono.

Caieta. Perplacent autem hic adnotamentū dñi Caiet. Licitum non solum ob suā doctrinā, uerū & ob suā est pasto dignitatē, quā Cardinalis erat Romanus. rīpio, qđ At quippe iudicium hic esse adhibendum, mō uni quo discernatur an psonalis opera & indu uersalis. stria epī sit ecclesie uniuersali necessaria. Ecclesie Nā si necessaria non est, nō excusatus eius gregem absentia. Exempli gratia: Dum consilium alteri cō gmenicum aut provincialis synodus indr, mittere. constantissimū est dīe iure diuino epōs il luc cōmeare. Nā cōciliū, est ecclesiarū cātus, & nō ē ecclesie uenit epōs. Pari modo, si citra cōciliū expedierit Papę p p egregiā doctrinā aut singularem auctoritatē psonę aliquę epm accersere, cuius consiliū in cōe bonum capiat, licebit quidem ad epō eum ē suā sedē euocare. At uero si quia eleganter scribit aut psallit, uult illo pro amannensi aut canore uti, uel uult eum esse auditorem camerę aut rore, cum id nō sit necessariū per epm exequi, in qđ abū

dant, qđ eiusmodi prouincijs obeundis p psto adliat, profectos non est legitima apud Deum excusatio, eo potissimum, si residentia, ut uere res habet iure diuino sit necessaria. Nam inde certum sit non posse Papā dispensare nisi idem ius naturale ac diuinum interpretando, qđ qđdem nisi in uera & legitima necessitate neminem excusat qualis in similibus casibus neuiquam occurrit. Haud equidem nescio nonnullis iuris prudentum huc nobis obuiam exituros, qui aiunt eos qui Romę resident, resedentes censeri in suis ecclesijs, nempe qđ qui residet in capite, resideat in membro. Attē hoc esse metum figmentū, neq. Caietan. iuris non ignarus. affirmare ueretur neque ullus iuris aut Theologię peritus non plane uidet. Cum. n. ius diuinum sit ut unicuiq. diocesi suus mancipetur epō: idq. ut demonstratum est p p peculiarem curā & uigilantiam, quę e dem ecclesie est necessaria, planē colligitur qđ residere Romę, non solum non sit residere Salmanticę, uerum neq. absentiam nō residentis excuset, nisi legitima id exigente necessitate. Quam ob rem sic in Germania nonnulli episcopatus, quos ego uidi, instituti sunt, ut epō nullos habeat alios fructus p pter uictum & honestissimā suę familię in omnibus necessariis sustentationem dū fuerit p p absentia uero nihil tribuitur. Per hęc utiq. de Reuerendiss. Cardinalib. episcopis cēsendū est, sua. n. se ipsi lege iudicare debent. Haud. n. frustra lege ab ipso sacro senatu cautum est, ne epī ad illam insignē dignitatem assumantur, nempe qđ iudicarent residentiam epōrum esse de iure diuino cōius idcirco dispensationē, nisi alia eiusdē iuris interpretatio, puta grauitas necessitatis, non admitteret. Quę quidem lex usq. adeo summo pōtīfici sancta habetur ut nullatenus super illā dispensare in animam inducat. Et nihilominus electo Cardinali commendatur sine titulo ecclesia, qđ ut lib. 3. dicebam, si fas est minimo monacho, Christiano tñ de re fari Christiana, apertam p ptesen legis elusionē, quasi non tam stricte iure obligetur, cui ecclesia commendatur, illic residere, ac si esset legitimus epōs. Anfertur Cardinali ecclesie titulus. eo solum, qđ residere non potest, & tamen non timeatur eandem ipsissimam com

Inrecon
sultorū,
fallacia.

Cardina mo commendare. Vtinā hoc non sit Deo libus imponere. Porro ergo qui diuinū ius cōhibiturum soluerit, primum hoc acquissimè indicauit est ne ut nemo eorum Cardinalis creātur. At siant epi uero si conatarium fiat, multo minor est scopi.

Limita-
tio supe-
rioris af-
fertiōis.
Ionocē.
tertius.
Concil.
Trident.

tra hos tñ casus ipsi sibi uiderint, nobis, n. non licet os ponere in celum, nisi quatenus ipse cœli Dominus pstrinxerit. Huic demū snā maxime ascriptur decretum Innoc. III. in cap. Bonę memorię. 1. de potest. prælatus ubi noluit exhibere Cardin. in archiepiscopum Rauennatem, quia necessarius erat ecclesię Romanę. Quo fit, ut nisi in tali casu, p. p. excellentiam, tum auctoritatis tñ et pbitatis personę, & p. p. ecclesię uicinatē, non sit audienda sola Pan-sup. eo. c. nēpe Ep̄atum, & Cardinalatū esse dignitates cōpatibiles. Quia rōne in Concilio nuperrimo Tridentino (ut supra dicebamus) ubi decretum est nullos ep̄os excusari a personali residentia, adiectum est. Quouis gradu, uel dignitate tūgeant. Præter hæc, necessitas ēt unius particularis ecclesię pr alterius ep̄o charitatis iure in aiū inducere, ut illi succurrat, qñ id si no detrimento proprię plebis facere pōt, Sumus. n. oēs, ut ait Paul. eiusdē corporis mēbra atq. adeo cū singuli aliorū ope indiguerint, mutuo se pnt ac debēt iuuare, ut q̄ in Symbolo de Sanctōrū cōione scriptū est, opere referat, maxime cum p̄stātius membrum inferioris auxiliū expōulat. Atq. hac decā Pau. Titū ac Timoth. aliosq. discipulos nonnunquā, a suis ecclesijs abire in alias iussit, propter raritatem, quæ tūcerat similiū suppositorū ecclesię, & propter necessitatem promulgandę fidei. Per hæc trīdetur aduersariorum argumentis, fictis potius, q̄ legitimis. Arguunt quippe nonnunquam ep̄os necesse habere ad concilium hūc, aliaq. pōtissis capes

Arg. ad-
uerlatio-
rum.
Solutio.

sere iussa, & Apostolorū discipulos a suis ecclesijs diuagatos. Sed hæc nihil conclusioni aduersantur, sanē cum residentia propter salutem ecclesię sit instituta. Quare ut eidē consilium fini, ipsū naturā ius ac diuinum eiusmodi exceptiones, nō solum permittit, sed & iubet. Eadem ratione potest episcopus ad infideles in ipsā trāsire & legatus ad componendum pacem, aliudve id genus exequendum munus ecclesię necessarium abire. Secus, si legatio de se esset p̄ali, quæ per alium posset absolui. Tunc, n. abusus esset episcopalis dignitatis in detrimentum ecclesię, quando quidē ueritū sit ne Deo militans implicet se negotiis secularibus. Tertium demū causarū genus, quibus potest episcopus nonnunquam se ecclesię suę subtrahere, est cōditio personę adiuncta tamen ipsi ecclesię sicutumque qualitatibus. Ut si raritas esset personarum, quibus ecclesię demandari possent, & persona existeret excellenter idonea & ecclesię proximę, qbus sit re. Auosior esset uicissitudo uisitationis talis præsulis, quam perpetua alius residentia. Tunc, n. uni personę duarum possent ecclesiā tituli cōmitti, ut patet can. Illud. 21. q. 1. ubi archiepiscopus Tarraconsis permixtus fuit episcopus esse Fundensis. Hoc aut accidentarium est, & quam rarissimē uis contingens. Præter hæc de iure cōcessum est dum parocchia annexa est superiori dignitati, ut qui in superiori ecclesiā residet per uicarium seruiat paroccię, ut habetur in Concilio Later. cano. 32. super parocchia, iubetur ut idoneum & perpetuū habere uicarium canonice institutū, & uoce perpetuū, designari nē ut sit quascūq. curā habens animarum. In calce demum præsentium exceptionū sciscitabitur quis forsā utrum possit Papa præter has causas super hoc iure dispensare, per uia tñ est solutio, q̄ppe quæ ex superioribus plane colligitur. Quia n. opinio tenuerit hoc esse tantum de iure humano, subsequenter respondebit perinde Papam super hoc dispensare posse, atq. super ecclesiastico iuramento, aut quauis alia id genus lege. Itaq. non solum poterit interpretari ius, nempe quod ad talem casum non extendatur, uerum & obligationem prorsus singulāris personę tollere. Qui uero ius hic di-

Tertiu
genus
causarū
quib. se
subtrahere
pot. eps
ecclesia
subtrahere

Quæst.

uicium

Solutio unum & naturale confessus fuerit, q̄ nō solum probabilis, verū certo certius est, sublequenter respondebit, pontificem dispensare non posse, sed ius interpretari diuinū ac naturale. s. declarando talē casum ab ipso eodem diuino iure excipi. Quod

Obiectio. si quis sic contra redarguat: Reddere uoti simplex est etiam de iure diuino, super quo tñ Papa dispensare potest, ergo poterit residentium uinculum pariter dissolvere.

Solutio Negatur consequentia, nam etsi redditio uoti manente uoto sit de iure diuino, cuius contrariū Papa permittere non pōt, tñ quia obligatio uoti nascitur ex peculiari uouentis uoluntate, super illo Papa potest dispensare, uidelicet, ut factū, uotum, pro infecto habeatur. Lex autē diuina iubet episcopum residere. Quare dum manet episcopus, per nullam pōt pontificis dispensationem ab eodem residēdi nexu religari. Vide quanti referat sic aut sic loqui. Aut si licet in illa uix probabili opinione persistas q̄ residentia tñ sit de iure humano, nihilominus Papa pro libito dispensare, non ualet, sed legitima id causa exigente. Neq; aliter ille cum quo fuerit dispensatum, tunc pōt eadē dispensatione uti. Iuxta hoc ergo documentū hæsita-

Hæsitatio. bit quis forsā uir ratione civilis administrationis reipublice possit episcopus licite in curia regia uel alibi uitam agere.

Rō hæsitandi. Et arguitur a parte affirmatiua, Primū iuris auctoritate in Authenticis supra citatis. Quō c̄po. & de sanctis ep̄is permittitur ut possint per annum in curia manere atque diuini de Cæsaris facultate. Et rōne id patet, q̄a bonū, quō cōius est, eo pręstātius. Administrare autē reipublicā regni uniuersalius est, q̄ ad gubernaculū unius ecclesie sedere, ut exēpli gratia. si ep̄s fiat p̄rex, aut curię p̄ses. Nā uerisimilius est p̄ ep̄um eiusmodi magistratus sanctioni fide & iustitia, uigilantiori cura administrari q̄ per seculares administratores. Et supra hæc si fiat generalis fidei protector aduersus hæreticam prauitatē nam eiusmodi prouincię p̄fici commodius ac decētius nemo potest quam ecclesiasticus p̄sul propter illustrem auctoritatem ecclesiasticam ad idē munus requisitā. Ad hoc autē discreta distinctione r̄ndendum est.

Solutio Quod n. ep̄s ob causam componēdę pa-

cis aut aliam non fictam, sed uere honestā, regia legatione fungatur ad alium principē, itē q̄ inquisitor fiat hæreticę prauitatis profecto nullum refragatus ius, immo æquitas ipsa suffragatur. Quod uero annorum curriculum maneant civilibus magistratibus, atq; administrationibus mancipari, tum iura citata consentienter reclamant, tum & ratio sublimitatis, ac perinde fidei qua se suis ecclesiis manciparunt & iustitia insuper suscepti stipendij nullatenus ferre possunt. Primum n. eiusmodi administrationes non solum necessariū nō est ut per ep̄iscopos fiant, uerum neq; suum statum concedat. Possunt. nam primis uiri seculares illas optime exequi: Aristines uero non satis digne. Cum Timotheum Paul. admonet nemine, qui Deo militat, implicari debere negotijs secularibus, ecquis rogo ratū ducat episcopum qui tam sancto spiritu limuneri addictus est, in discordijs ac litibus secularibus audiendis totum tempus prodigere? Quod re uera uel altissimo contemplationis silentio dēret uel suis ouibus docendis educendisq; impēdere. Euocauerat Romā Nicolaus Papa ep̄os quosdā qui erant apud Carolum Cæsarem, caussante uero Imperatore q̄ contra maritimos piratas inuigilarent & ideo ire non possent, respondet, ut patet. 23. q. 8. q̄ reprehēnsibile id valde esse constaret, nam cum militum, inquit Christi sit Christo seruire, milites seculares debent seruire seculo. Potissima tamē rō quæ huic abusi reclamationē est, q̄ etiā si eiusmodi munia melius ac salubrius per ep̄iscopos quam per alios exhiberentur, non tamen hoc est talentum q̄ Deus illis augendū cōmisit, neq; id q̄ eis iussit, & p̄ quo tam ampla decimarum stipēdia ipsi percipiunt, neq; de quo rationem est ab illis exacturus. Quid enim particulares ecclesie reipublice civili debent ut tantam decimarum copiam pro seruitio repēdant, quod ep̄i non sibi sed seculo impendant? Aut quomodo dum Christus ab illis in die iudicii effusi sanguinis sui rationem repoposcerit, quo animas redemit, quas illis seruanda confidit, respondeant se alijs vacasse negotijs, non sibi ab ipso commissis? Perpendat si rex a suo duce malē ducti exercitus rationem interrogaret,

Suadet
posita
in s̄o.

Paulus:

Nicola.

geret, cui illi rhederet, rei aulicæ dedisse opera, quæ respõdum ferret. Si qui in agone seculari cõtendunt, sic ab omnibus abstinent, ut ad Cor. 9. ait Paul. ut letoto suo muneri tradant, qui Christo tã insigniter militant, perpende q̃ se deant a cõstitis aliis subtrahere ut tanto negotio integri adsint? Et si qui inuitati ad nuptias male in Euangelio ob id audiant, q̃ quia uel uidas uel iuga bouũ emerant conuiniũ tractauerant, quãto potius peius sit apud Deũ auditori præfules, qui ad conuocandum cõmuniæ missi sũt, imo q̃ scdm Christũ spõsũ & ipsi existunt ecclesiæ, qui sunt conuiniũ celebraturi, si alii sese mancipent negotiis, quibus illa uel defraudetur uel remittatur cura? Regi Ozia, ut legitur. 2. Paral. 26. conuicio & sacrilegio dabatur, q̃ thuribulo incensum adoleret Dñs. Cui sacerdotes impropere aiebant. Non est tui officij Ozia ut adoleas incensum Dñs, sed sacerdotũ. Sed lōge instans nico uersa sacerdotibus ac maxime ep̃is opprobrio tribuendũ est, q̃ officiũ suum adolendi incensum deferentes, thurificent seculo Nō .n. est ille spiritus, quẽ Deus illi dũ consecratur, suggerit, sed quo spũales proles progignant ac nutriant. Audi Moysen Numero undecimo, quanta uerborũ significancia similes curas quis Deus aiarum pastoribus cõmittit, exurgeret, Cur. n. inquit, posuisti p̃dus uniuersi populi huius super me? Nunquid ego concepi oẽm hanc multitudinẽ uel genui eã ut dices mihi. Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet uerix infantulum, & afferes in terrã, pro quã iurasti patribus eorum? Profecto multo maiore curã & solertiam requirit Christus a Præsulibus, aĩabus quas suo ipse sanguine progignit, impẽdendam, ad quod proprie spiritum fanorẽq̃ suppeditat. Quocirca illic statim subditur. Cõgrega mihi septuaginta uiros, &c. & auferã de spiritu tuo, tradamq̃ eis ut sustentem tecum onus populi. Aliqui uolũt immunitũ fuisse tũc spũm Moysi, sed forsã, ut supra dicebã, non ille est sensus, q̃si quidẽ illi non fuit culpa auxiliare sibi poscere, & ideo neq̃. pœnã commeruit. Sed sensus ẽ forte, auferã. i. capiã eiusdẽ generis spũm, quem illis infundã.

Paulus. Nam, ut ait Pau. diuersa sunt gratiæ & spiritus munera, quæ Deus suis dispersit iux

ta officiorum necessitatẽ, q̃ illis cõmittit. Quare in ep̃orum consecratione ab ipso petitur, ut super eum qui consecratur, de oleo sacerdotali infundat. Hinc ergo meminimus, ut ep̃i intelligant nō sibi diuinitus alia grã & fauorẽ atq̃ spũm impetiri, q̃ quo ad suã regendã ecclesiã opus est. Sed humanę appetentiæ & conatus sunt, qui illos in alia secularia negotia submergant, ut nauim q̃ illis Deus ceu proregetis, ut ait in quadam epistola Clemens, ad regendam concedidit, submergi sinant.

Neq̃. uero diffidendũ est, hĩc posse quæ Ex quo ecclesiã p̃ntia suorũ pastorũ expoliat, in ep̃i non de latins interpretis, ex quo ep̃i a suis capi a capitulis eligi desierunt, ceperuntq̃. in curiis sed reuel Romana uel regiis creati. Non quidẽ gib creata est quod prorsus contra principum indulgentiam cepta obmurmurẽ. Nã eo iã usq̃. euasit humana malitia, ut si penes capitularia collegia facta est electio, duraret, omnia essent discordiis plena, eruentisq̃. diffensionibus spendiũ dilacerata. Sed tñ quia, ut est humanũ in resistentiũ, nullum remedium rebus adhiberi tĩ. Incõpõr, q̃ seculũ non aliquid incõmodi afferat, moda q̃ inde ceperunt curiæ, tum Romana, tũ po ep̃is existissimum regis ep̃is crebescere, qui spõs frequenter pauperioribus neglectis cum diuoribus ratione adulteria cõmittere semper inhiat. Quod iuris ob quidẽ malum nō est recens. Hic. n. de eã, ueniunt, ut Hier. in epist. citata ad Ocean. refert in concilio. Nicen. canum fuit, ne isti ep̃orum ascensus ecclesiarumq̃. cambia pmitterentur. Porro aut quo ad finẽ iã demũ q̃cũq̃. properemus, ex hĩmõ ep̃orum tum absentia a suis ecclesiis, tum frequentia in curiis, cepit uulgus eorum dignitatem despiciari. Cẽptũ inquit eis est & a secularibus parum reuerentiæ, & a clericis minus obedientiæ exhiberi, & a ciuilibus curiis & foris plurimam iudiciorum adiungi. Nam, ut ait super ultimum ca. ad Hebr. Athanasius, quadmodũ necesse est ut præsentibus populus obsequentem se præbeat, ita & sacerdotem oportet, ut aliorum aĩas curet, & noster ducat in somnos. Eĩ summa ergo est uindicta, ut qui suũ negligunt locum, sensum de illo deciderit. Hic. n. ultio fuerat de sacerdotib. a Malachia præcatata c. 2. ubi ait. Et nũc ad uos mandatum hoc, o sacerdotes. Si nolueritis audire, & si uolueritis ponere, super cor, ut

cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dñs exercituum, mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris. Ecce ego proijciam à vobis brachium (seu armam) & dispergam super vultum vestrum ventriculum solennitatum uestrarum. Et infra: Ego dedi vos contemptibiles & humiles in omnes gentes pro eo qd non custodistis vias meas. Perpende maledictiones, Mittam in vos egestatem, hoc est, subtraham vobis doctrinae lumen & gratiae fauorem, quibus uberes fructus ferre soletis in populis. Et maledicam maledictionibus vestris. Fortasse idē est. Nam sacerdotū benedictiones sunt fructus quos populus per ipsorum doctrinam & fauorē captat. Quare maledicere benedictionibus, est, ut malignos fructus ferat. Quāvis ēt si ad sacra id referatur, quodammodo uerū est. Nā et si sacrorum fructus mali esse nō possint, tñ saepe cū per ignaros & auarus dispē santur, nō tenēt, nēpē ordines quos cōseruantur p p irregularitate, non uerē conferunt, & crebrō quos nō pnt, à delictis absolunt, quod saepenumero p p absentiam praelatorum accidit.

Radix
& origo
Germa-
nicæ A-
glicæq;
Aragis
hoc no-
stro se-
culo e-
ditæ.

Adde, qd maledicere idē quoque sonare, pōt quod permittā ut maledicatur. Quod lamentabili usu accidisse in Germania & Anglia atque alijs regionibus experti in malū nostrū sumus. Nā p p ignaniam & perniciosissimā cōporum aliorumq; pasto- rū in curiā cuncta sunt hæreticis plena, q sacra omnia execrantur, blasphemijq; cō- spurent. Vnde sequitur. Et ecce proijciā à vobis brachium, seu armū, qd est robur dignitatis uestre, & regiminis baculū. Ac demum dispergam super vultū uestrum ventriculum solennitatum uestrarum. Alia litera pro ventriculo, impudentiori noce, sed tñ significantiori, hēt stercus. Et sit illusio ad Mosaiica sacrificia, qbus animalia mactabātur. Nā iā apud hæreticos adeo sacra nostra fœtere ceperunt, ut sacerdotū vultus stercore sordescere existimentur. Simile est apud aliū Prophetā, nempe Zachariæ 11. O pastor & idolū derelinques gregē. Ad uiuū profecto exprimit naturā ingeniumq; pastoris derelinquentis gregem. Est. n. nil aliud quam pastoris idolū, nempe imaginē tantū prae se foris gerēs, & personā pastoris, ut scultus lapis, re ta-

mē ipsa carens. Gladius super brachiū eius hoc est super regiminis potestate, & super dextrū oculū eius, pntā super rectum sensum & iudiciū. Nam postquā libido sua eos cogit ecclesiae gubernaculū deserere, illico eis suadere incipit non ea obligatione teneri, quam sapientes docet, quod est oculum dextrum eis eruere. Vinam ille, qui lux venit in mundum, quotquot super candelabrum ecclesiae suae erexit, sic illuminet & inflāmet, ut iura sui muneris tum clarē cognoscant, tum & charitatis ardore moribus exhibeant. Argumēta ergo in fronte quæstionis proposita, quoniam ad id militabant, qd neotiquam epō liceat de diocesi sua decedere, facillimæ sunt solutionis. Ad primū enim respōdetur, quod non oīs qui à sua ecclesia sese in ipsi au- fert fugere ut mercenarius censetur, sed ille prorsus qui ob peculiare cōmodum id facit, videlicet salutem spiritualem populi corporali suæ posthabens. secundū illud Gregorij in eadem hom. Stare in periculo cuius non potest, qui in eo, quod ouibus præst, non oues diligit, sed lucrum terrenum querit. Et ideo opponere se contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat. Ille ergo qui absque detrimento gregis recessu suo periculū sibi caret, non est mercenarius. Pariter ad secundum, ex Prover. 6. respondetur, quod qui fidē suā alteri spondet, si legitimē est impeditus, satis per alium feruit. Ad tertium denique respondetur, qd cum eps in altiori sit gradu perfectionis quā monachus, dum ab illius functione impeditur, non tenetur se religioni mancipare.

Tamen si pro capto nostro disputatio- nē hanc & fortē prolixius iusto absolue- rimus non suppudebit fragmenta quarun- da epistolarū Athanasij subscribere, quæ ante nos alij, cum traduxerūt, iū præsentē quæstioni appensas curarunt, Sunt enim profecto dignissimæ, quas præsules uni- uersi cordi altissimē haberent impressas. Quē ergo legere non pigebit, eundē pro- fecto neque penitebit legisse, qui uero in- dio iam testus legere recusauerit, nō gra- uabitur scriptas habere. Sane ut constet quā hanc quæstio fuerit antiqua, quamq; sanctissimis illis patribus affirmatiua eius ueritas, sanctissima, quāq; duxerint epi- scoporum

Ad pri-
mū arg

Gregor.

Ad secū-
dū arg.

Ad ter-
tiū arg.

scoporum residentiam ad animarum salutem, & perpetuitatem Christianissimi necessarium. Implebat. n. d. tunc nos ut epi Imperatoriam urbem Constantinopolim

Prima
epistola
Athana
sij ad fir
mādam
residen
tiā epō
Cieræ
destina
ta.

culus Athanasius patriarcha erat, frequenter. Primam ergo scripsit epō Cieræ, q. dū absens a sua esset ecclesia, proponebat illuc proficisci, quodq. dem propositum præcipuis laudibus & rationibus commendat. Charissime, inquit, mi frater & cōminister, gratia tibi & pax a Deo. Consilium illud tuum ac voluntas quæ ad aures meas perlata est, foris inutili animi, ac suis tantum aspicientis, ueraciter ac legitime certās & nominatæ uocationi suæ respondens uisa est, non aut mercenarii & fugientis, non solum si lupum uideat, sed si uulpem unde gregi Christi principis pastorum damnum ciceret, & animæ suæ infinitos præparet cruciatus. Audende uerborum emphasim. Et sequitur, Cur, n. iste, scilicet qui in sua non permanet diocesi, non potius uitam priuatam uiuere maluit, si cogitabat succubere, siq. non oues pascere, p. quibus sanguinem suum Christus profudit? Quemadmodum non uenit huic in mentem eius, qui maledictio eum effecit qui opus Domini facit negligenter? Quamuis facere nomine simulat, in cuius alioqui animo insidet, quod de insipiente scriptū est, qui dixit in corde suo, non esse Deum. Neq. n. Deum ponunt, qui hæc in conspectu eius facere audent. Audi, Deū non ponunt, quia eum factis esse negant. Ex quorum numero & ordine fexit Deus ne simus, adscribitq. nos inter fideles dispensatores, cōcedatq. benigne, ut præstosimus principi pastorum ad perficiendum quæ oportet, posamusq. animas pro ouibus eius, qui simul id & exemplo demonstrauit & edicto sanxit. Præceptū ergo in uerbis Christi Io. 10. ignouit. Et paucis interiectis, Quamē biem, inquit, ueris pastores non est tutum nō uigilare, & nō circumquaq. omnia lustrare ouesq. errantes solum quærere, ac non magis sollicitos esse pro illis quæ non errant, perterritos hominum temporum tenebris, quæ iusto Dei permissu ac iudicio nobis illatæ sunt, quia, non ita uiuimus, ut eum decet, qui nos uocauit. Sed & animarum nostrarum detrimentum. O ingentes penæ nobis ob

nostras libidines, & perturbatas uoluntates, quæ hoc malum pepererunt, insignidas hoc inquam malum, ut gens sancta, p. omnes campos & montes uitio pastorum absentium dispersa ac dissipata esset. Debēt ergo hoc facere (hoc est in uis diocesis residere) oēs boni pastores, quicūq. hoc noīe digni sunt, ita ut qui cessant, nō sit impune cessaturus. Et enim si quisq. pastor in diocesi cessi qui sibi obigit, uel biuū morietur, experiri liceat permulta peccata & dāna non esse futura in populo. Perinde namq. esse ut gregē abesse a pastore, ut cecū dūce careat. Hæc augentur oues, & in tuto sunt, cū p. sunt ueri pastores, non aut qui solum ebibant lac, & lana regantur, omniq. studio, & arte sepios, non oues pascunt. Hæc atq. alia id genus multa in illa epistola. Secundam misit epistopo Sardeni, ubi statim a prologo sic incipit, Scio te non ignorare, quæ a sanctis Apostolis de constitutione rerum ecclesiasticarum sancita sunt. Ex quibus unū est ut quisq. pastor, intra suos fines insistat p. pacem, & charitatem, quācumq. est Iesus Christusissimum uinculum, quod solui non pōt. Scis præterea, ut quales non essemus, appareret, quibus nobis uerum pastorem designantibus magnus ille Pontifex Christus monus pastoris definierit, nempe mutua in illum charitate. Alledit ad illud, Diligis me plus his? Deinde non ignoras ornatum egregij pastoris, qui sit animas suas euidenter cogniturus, hoc est de facie, de quo in Prover. scriptum est, quod bonus pastor de facie cognoscere gregem deat. Et infra: Intellexisti et quis sit mercenarius & qualis de quo pudet me tum dicere, tum tacere, cum satis ipse status teporum, & rerum eum ostendat, acque coarguat. De quo si attentè audiam prophetas, cum in mei similes pastores his uerbis inuehantur, Pastores pascunt sepios, non oues. Et illud. O pastores qui perditis oues pascunt. Item, sacerdoēs legem Dñi occultantur & legem meam uiolant, & sancta mea profanant. Item illud, Lanis ouium indui, & mactare quod pingue est, lac bibere. Hæc inquam attentè audiens, quid faciam, ne metum eos, qui me redargunt, & clarè ob oculos mihi ponunt, qualis sim? Quæ si fabulas putat, qui in ignem

Secūda
eiusdem
epistola
missa e-
piscopo
Sardeni.

ignem illum extremum non intuetur, mihi fabulae non certe, sed ita horribila oia esse uir, ut horrore cedat, consumantq. medullas. Neq. in curamus, facere pro uiribus, ne propter aliquod ex his uirum, ac scelus, constituti uinculis aeternis, p. ce mis temporibus afficiamur. Sed quod subinde sequitur, est notatu dignu. Ait namque q. cum a principio constitutum esset, ut bis quoque anno synodus haberet, postea comodius uisum est haberi semel, ne oues p. p. crebram absentiam pastorem facile a lupis inuadi possent, uide quantae illis patribus curae erat residere, ut eis gratia a synodo celebranda abstinere. Et sequitur ad mores nostrorum temporu ac commodu contra illos episcopos, qui desertis suis gregibus in curia Constantinopolitana uersabantur, de quibus ait, Denique maluerunt breui uoluptate contenti carni indulgere, quam cum populo Dei laborare contempnus legibus diuinis, quae prohibet ne paulisper quidem impune a grege abesse. Ausculta, lege diuina ea sic esse iussam residentiam, ut ne paulisper quidem liceat impune a grege abesse. Et subdit. Ac nisi, ut Apostolus ait, inimicus uideret, uerba eloquens, possem aliquid uere dicere. Quid queso, iunat illos epos. & pastores in urbe morari, nisi (ut omittam alia) ut patriarchas, alios moneant, alios eligant, ne si idem diu sit patriarcha, res ues ecclesiasticae composuit sint, quod praeclarum facinus ex eo tempore facere isti consueuerunt, ex quo Constantinopoli potui sumus. Quod quidem cum reliquis malis non est ambiguum & incertum, quin iram Dei nobis augeat. Certum. n. est pastores, qui gregem negligunt non impunitos inultosque discessuros, in si fortasse non ita uideatur istis q. sponte uelamen obtendunt, ne limata euangelij ueritatem aspiciant. Haec ille. Et in alia tertia epistola ad epum

Tertia
epistola
eiusdem.

Apamensem, inter alia sic illum admonet. Vt debet uerus episcopus, resideas sancto ad sanctam aram, de qua tibi participandum est, sicuti Dominus pronuntiauit. Dignu esse operarium mercede sua. Quamobrem non esse existimandum, licere tibi diu quauis de causa abesse, quin potius faciendum tibi est, ut celeriter re possis ad eam ecclesiam, quae tibi addicta est, & co-

mendata ut ei praesis. Sed in alia ad eundem, quae quarta est, uerba etiam uerba epistolae ioris emphasis accumulat. Ait quippe. Ego uero eu, cui grex Christi commissus est, si dignitatem muneris nouerit, iniquu esse arbitror, non usque ad sanguinem ei cadere & incumbere nisi forte ignoraueris Deum esse, qui dixerit, Petre amas me? pascue oues meas. Sed heu mihi, non iam pascuae oues pascunt, sed ouibus tanquam pane pascuntur iam horribilis illa mala pastorum, quae propheta Ezechiel describit, summa licentia inreperunt. Quae si talia tamque grania nobis uidentur, age optime uir, contine uis esto tua diocesi, permane in ea, fac sis cum ouibus tuis, ut aliquod ad sanguinem illis affixus, quas quidem nunc in fratribus, inter ficus & rosas, atq. in montibus diuina providentia custodit. Neque enim quod cerissimum est uirga, & baculo tuo pastoralis sit ut in pascuis uentibus pacis, & bonorum celestis Hierusalem contingant. Scis enim qui amplius sex mensibus a diocesi abluerint, nisi eos grauis morbus tenet, canonibus & legibus firmatum esse, ut sacerdotium & gregem amitterent. Veru nouum consilium, & sceleratum hic a nostrae aetatis hominibus excogitatum est, scilicet mitti aliquem, qui sciat mulgere gregem, ipsi uero in urbe Constantinopoli spectantis propter praefecturas civiles, subscriptiones, interpestius ordinationes, adde etiam bullas, & decreta. Nostra haec sunt tempora. Et tanquam impune sit uobis futurum, ita procul a diocesi uobis commissa receditis, & alia huiusmodi ut cuique liber committitis, oportebat potius cum eis episcopis undiq. in unum congregatis, suam cuique diocesim funiculo distributionis circumscribi, atque a patriarchae parte suam a uobis assignari aut uos a patriarcha priuari. Alas praeterea de eadem re subreptis epistolas, quas ne sustidio esse persistam, massas faciam Sed & ad Imperatorem, qui Constantinopoli sinebat episcopos degere, nec cogebat eos ad suas ecclesias abire, multa etiam commemorat, inter quae ait. Si tu oues Imperatori committeres deinde illas quidem toru derelictas cerneret. Illum uero quicquid recte, solique copidi aribus indulgere & seruire, die obsecro, relinquere suo pastorem impu-

Quarta
epistola

Fragmentum
alio
epi-
scopi
ad
Impera-
torem
di-

impunitū? Non patimur oues & pecudes impune negligi, & patiemur pastores aīa rū impune scriptos pascere, nō oues? Quid quæso apud Deū excusabimus? Vtinā ne illud nobis exprobrēt, oēs q̄runt quæ sua sunt, nō quæ Iesu Christi. Deinde ali de eadē re ad eundē hoc tenore subtexi: Si uerū est, qđ dici solet q̄ gregē, pastore priuat, vniq; periculū creare, profecto graue suppliciu manet eum, qui pastore arcet ab ouili, debet q̄ pastor est, vsq; ad sanguinē pro grege Chri relinquendo labores pferre, nisi cum opus fuerit, in synodo singulis annis ad agendū de rebus necessarijs paulisper abesse, quibus conclusis celeriter redeundū illi sit, si crediderit se redditurum rōnem summo pastori Chro, & si dignus, est noīe pastoris. Nisi forte ēt p̄y necessitatē ad vilitatē aarum pertinentē, ab Imperatore, aut Patriarcha statim redditurus voce. Qđ si aliter ep̄s aut Imperatori uideat, siue quid secus fiat, minimē ipse sequar, neq; assenti ar vllō mō. Neq; n. rōnē habebit Deus causationū nostrarū cupiditatū, sed rōnes reposcet de veritate, iustitia, diuinisq; legibus, & statutis. Ac demū in alia bieuon sic habet: Memēto scripturę, q̄ iuber contristari potius hoc es q̄ Deū, tibi vera Imperator, cur graue videat iustitiā, rēperantiā, misericordiā populis tuis sancire & inde nō mō nūlū inēcomodum reportare, sed potius operib; bonis conciliare Dei misericordiā? Quid iustius, q̄ si ep̄s quicq; iubeat, velit nolit, ad discelīm suā redire? an non hoc debirū soluere tenent? idq; canone sanctū est? Video fustig rē hanc deduxisse: qua cuiquā forte par cēsebit, haud me tamen prolixitatis pēmiter.

Q V A E S T I O I I I I .

DE VINCULO ET MODO
quo episcopi & sacerdotes tenen-
tur sua bona dispensare.

A R T I C V L V S I .

Verum episcopo liceat aliquid proprium possidere.

Q VARTAM præsentis libri quæstionē proposuimus de vinculo, & modo, quo sacerdotes, & p̄ci-

pue parocij ac potissimū episcopi bona ecclesiastica dispensare tenent. Quæ quidem quæstio vsq; adeo me diu multumq; ancipitem habuit, ut maluerim alios audire qui me satis docerent, quam meam explicare sententiam. Veruntamen ea proferam, quæ de hac re meditatū sum, alij vero iudices sunt. Est enim res abstrusa & perplexa, utrinque porro suis subnixarationibus ac testimonijs. Præterea cognitu perquam necessaria. Primus ergo articulus est ut ordinem D. Tho. non deseramus, utrum ep̄o liceat aliquid proprium possidere. Est enim Christi oraculū apud Math. ca. 19 Si vis perfectus esse, vade & vnde omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni & sequere me. ubi paupertas voluntaria ad perfectionem requisita docetur. Episcopi autem statum perfectionis profitentur: ergo non iustius possunt propria possidere quam monachi. Secundo episcopi, ut supra satis cōprobatum est, & glo. habet Lucæ 10. Apostolorum locum tenent, Apostolis autem rerum dominium Christus interdixit Math. 10. Nolite. n. inquit, possidere aurum neque argentum neq; pecuniā in zonis vestris Cuius obedientiam Petrus Math. 19. confessus est, dicens. Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, ergo episcopi nullum possunt habere dominū rerum. Tertiō. Cle. r. os Græcē ut ad Nepotianum Hieron. au. dōgēst, & refertur 12. q. 1. can. Cleros idē est Latine quod fors, unde clerici ideo sic appellantur, vel q̄ de sorte Domini sunt, vel q̄ fors eorum Dominus, cuius aūr possessio Dominus est, nihil extra ipsum possidere debet. Nam si aurum, si argentum, si possessionem, si uariam suppellectilem habet, cum istis participibus nō dignatur Dominus pars eius fieri. Hæc ille, ergo videntur episcopi rerum dominio interditi. In contrarium est can. Episcopi. Concilij Agathen. eadem cā & qōne, vbi habetur, q̄ episcopi de rebus proprijs, vel acquisitis, uel quod quid de proprio habent, hæredibus suis si uoluerint relinquunt.

Titulus præsentis quæstionis generalis est, quippe quo non distinguitur inter ecclesiastica bona atque alia, quæ naturali civilique iure obtinere potest episcopus. Duo namque sunt bonorum Soto, de iust. & iu. O O O ge-

Primū
argum.

Arg. 2.

Arg. 3.
Hiero.

Concil.
Agath.

Duo bo genera, quæ episcopus possidet, uidelicet
 norū ge alia, quæ iure, seu hæreditario, seu dona-
 nera, q̄ uonis, seu quouis alio seculari, illi obin-
 episco gunt, atq. alia ecclesiastica. Et de illis prio-
 pus pos r̄is generis nulla est ambiguitas, quin pro-
 lides.

prie ac prima in illa possidere ualeant, sed
 de posteriori erit tota rei disputatio. In
 hoc ergo primo articulo solum disputa-
 tur an episcoporum status sit status pau-
 peritatis sicut monachorū, ita ut nequeāt
 proprium possidere. Ob idque perspicua
 est ac facilissima solutionis, quæ unica con-
 clusione continetur. Episcopi quī statu
 perfectionis profiteantur, non tñ quemad-
 modum monachi ut absq. proprio uiuere

Conclu obligentur. Conclusio inquam plana est
sio re- & constantissima, ob id q̄ nihil in particu-
spōsua- lari de bonis Ecclesiasticis affirmat. Qua-
 re inde potest ueritatem sortiri quare se-
 cularis acquisitionis, potest episcopis do-
 minium rerum competere. At uero con-
 sulto cū D. Tho. est a nobis generaliter as-
 serta. Arburor namq. ut in solutione se-
 cundi plane quisque adnotare potest, &
 artic. sequenti planius fiet, ueram etiam il-
 lam sensisse de bonis ecclesiasticis, pro ea
 portione, quæ ipsis ratione stipendij ob-
 tingit. Probatur ergo scđm istiusmodi ge-
 neralē sensum: Ad ea quæ sunt supereroga-
 tionis nemo nisi specialiter se ad illud uo-
 to adstringat, constringitur. At enim in
 epist. ad Paulinam & Armentarium Aug.

Probō. Quia iā nouisti, iā te abstraxisti, & aliud
 tibi facere non licet. Prius quam esses uo-
 ti reus liberum fuit quod esses inferior, ui-
 uere autem abique proprio, opus est supe-
 rogationis, nempe non sub præcepti uin-
 culo, sed sub optione consilij comprehen-
 sum, ut patet Matthæi. 19. Nam post neces-
 sitatem mandatorum, Si uis ad vitam in-
 gredi, adiectum est, ut qui uelit perfectus
 esse, omnia quæ habet, relinquat. & sequa-
 tur Christum, episcopos autem manifestū
 est non se eiusmodi uoto irretire, quia ne-
 que id ad pastorale munus necessariū est,
 sed satis est ut Christum egregie diligant,
 ergo episcopus scđm leges suę dignitatis
 non arcetur quo minus dominio possit
 rerum fungi. Hic nulla emergit dubitan-
 di ratio, sed hoc solū est memoriæ man-
 dandum, quod cum episcopus religionis
 votum non omittat, sit ut nec uotum fa-

ciat peculiare castitatis, præter id quod sa-
 cerdotio adiunctum est, neq. votum pau-
 pertatis, sed tantum promittit obedien-
 tiam Papæ fidemq. suam huic ecclesiæ, a
 quo ideo vinculo nisi auctoritate ipsius
 pontificis dissolui nequit. Et ideo quate-
 nus episcopus quisq. est, non ei repugnat
 proprium possidere, non solum hæredi a-
 rio uel alio quouis civili iure, uerum ne-
 que ecclesiastico. Haud enim ex parte suę
 dignitatis ei repugnat, iustum stipendium
 pro rōne suę functionis percipere, cuius
 sit uere dominus, sicut olim erant sacer-
 dotes & Leuitæ. Vtrum uero tale ecclesia-
 sticum dominium alia ratione sit eis pro-
 hibitum, nempe ut nullum in decimarum
 portionem habeant, quæ sibi prouenit. ar-
 ticulo proximo & subsequenti examinan-
 dum est. Nunc ergo satis sit constitutum,
 habere dignitatem episcopalem non esse
 paupertatis statum, atque adeo neque
 episcopo repugnare habere dominium re-
 rum quas possidet.

Ad primum igitur argumentum nega-
 tur propositio illa, q̄ ad naturā perfectio-
 nis aut ad perfectionis statum generali-
 ter & absolute necessaria sit paupertas,
 sed tantum est necessaria ad peculiarem
 perfectionis statum religiosorum. Quod
 enim ad perfectionem non sit necessaria,
 iam supra lib. 8. satis constitutum est, ubi
 monstrauimus perfectionis rationem in
 copia charitatis cōsistere, ad quam quisq.
 quocunque statu progredi potest. Ad sta-
 tum autem religiosorum ob id est pau-
 peras necessaria q̄ proficētur p̄fici (hoc est)
 perfectionem discere & cōparare, cui qui-
 dem instituto rerum possessio oneri est &
 impedimento. Episcopi autem non profi-
 centur p̄fici, sed perficere. Quocirca eas
 debēt in charitate radices iecisse, ut a nul-
 lo uēto possint inde eradicari, nempe ne-
 que ab amore diuitiarum, quas possidēt,
 neq. ab alio quouis humano affectu, exē-
 plo Grego. in cuius uita ad Heremitā re-
 sponsū diuini oraculi refertur, q̄ plus ip-
 se suam caram, q̄ suas ille diuitias dilige-
 ret. Quare adolescenti non dictum est. Si
 perfectus es, aut, si uis esse perfectior, sed, si
 uis perfectus fieri, uadē, & uē de &c. A Pe-
 tro uero dum pastor instituitur, nulla exi-
 gitur paupertas, sed charitatis culmē. Ad
 secun-

Ad pri-
 mum ar-
 gumen-

Gregor.

Adfect secundum tres applicat D. Tho. respon-
dum. dendi modos. Vnus est Hieronymi, idē q;
Hiero. mysticus, ut sub nomine auri & argenti
 prohibiti sint prædicatores sapientie, at-
 que eloquentie huius seculi inniti. Alius
August. uero est Aug in lib. de consensu Euange-
 listarum, nempe ut illud, Nolite posside-
 re, &c. non habeat vim præcepti, sed po-
 tius permissionis. Ac si dixisset, Non opus
 est uobis auro & argento. Permittitur n.
 uobis tanquā operariis uictum suscipere.
 Vnde subdit, Dignus est operarius mercede
 sua. Nam quod noluit Paulus, ut 1. ad
Chrys. Cor. 9. refert aliquando uti oblata susten-
 tatione, opus erat supererogationis. Sed
 tertia responsio est Chrysost. ut inhibicio
 illa intelligatur peculiariter facta discipu-
 lis dum ad prædicandum Iudæis mitte-
 bantur tum ut populus ille facilius allice-
 retur, tum etiam ut ipsi firmiorem habe-
 rent fiduciā, quod diuina subsidia non es-
 sent eos defectura. Ex quo ideo neque ip-
 si neque eorū successores obligantur abs-
 que proprijs sumptibus euangelii prædi-
Paulus. care. Quare Paulus, ut 2. ad Cor. 11. de
 se meminit, ab alijs ecclesijs stipēdia men-
 dicabat, quo posset gratis prædicare Co-
 rinthijs, quæ ideo aliunde sibi missi iure
 possidebat. Confirmat præterea in D. Th.
 solutionē nempe posse ep̄m propria pos-
 sidere, quod stultū esset sanctos illos Pō-
 tifices Athana. Ambro & Aug. eiusmodi
 præceptum sanctitatis fuisse transgressos.
Scrupu- Duo hic tñ circa hanc solutionē non sunt
lus. dissimulanda. Vnum est, q̄ solutio neque
 uera in totū apparet neque argō satisfa-
 ciens. Apparet enim negare uerē aposto-
 los fuisse professos paupertatem, quod fal-
 sum esse ex auctoritate ab ipso citata con-
 stat. Ecce nos reliquimus omnia. Quare
 nec satisfacit eidem auctoritati, quam in
 argō assumpserat. Ad hoc respōdetur hic
Solutio D. Tho. non disputare de Apostolis, ut ū
 tria uota, uti modo religiosi, emiserint,
 tanquā religionum futurarū exemplaria,
 quod quidē D. Tho. ut lib. 8. vidimus. 2.
 2. q̄ 8. art. 4. concludit, sed modo tantū
 de illis differit quatenus apostoli erant &
 ep̄i, ad quē quidē statū nō necesse attinet
 paupertas. Alterū hic maxime adnotādū
Dubita- est, quod hic affirmare vr̄. imo plane af-
tio. firmat, quod potest ep̄s habere dominiū,

non solum rerum alio iure acquisitarum,
 verum & stipēdij ecclesiastici quod suæ
 functioni deputatum est. Nam argumen-
 tum erat. q̄ ep̄scopi quatenus ep̄scopi,
 hoc est uerbi prædicatores, debent esse
 pauperes. Et responsio est illius negatio.
 Vnde cum paupertas in negatione domi-
 nij constat. & in hoc neget debere esse
 pauperes, quod possunt functionis suæ sti-
 pendia possidere, concedit eis illorū do-
 minium, paupertati contrarium. Sed de
 hoc pressius art. 3. Vt autem plene solutio
 tertij intelligatur, notandum est, quod
 Deus dī pars clerici, non ut dicat respectu
 ad aliam partem ab ipso clerico posses-
 sam, sed sicut unus heres possidet partem
 hereditatis, quæ sibi est tota substantia, q̄
 dī pars respectu alterius, quæ alteri hære-
 di obuenit. Exempli gratia, debet clericus
 contētus esse Deo quem possidet, ut cum
 illo nihil aliud possideat, non q̄ nequeat
 possidere famam, & honorem, & salutē,
 & aliqua bona temporalia, sed q̄ reliqua
 omnia ad nutum eius possideat. Itaque
 studium erga Deum nullatenus per cu-
 ram aliarum rerū diminuat. Hoc enim
 esset secundum Hier. aliquid extra Deum
 possidere. Qui uero sic Deum possidet,
 Deus est sua pars hoc est tota sua posses-
 sio respectu reliqui uniuersi, quem alijs
 possidendum relinquit.

Solutio

ARTICVLVS II.

*Utrum episcopi mortaliter peccent, si bona
 ecclesiastica quæ procurant, pauperi-
 bus non largiantur.*

NE filium D. Tho. rumpamus, quæ-
 ritur secundo, utrum ep̄s morta-
 liter peccet si bona ecclesiastica
 quæ procurat, pauperibus non largiatur? Primū
 Apparet enim Ambrosius id definire in-
 ter exponēdum illud Lucæ duodecimo, **Ambr.**
 de homine diuite, cuius ager uberes attu-
 lit fructus. Ait quippe, Nemo proprium di-
 cat quod est commune, plus quam suffi-
 ciat sumptui, uiolenter obtentum est. Et
 paulo post. Neque minus est criminis ha-
 bent tollere, quā cum possis & abun-
 das, denegare indigētibz, alienum aūe
 uiolenter tollere, criminale delictum est.

OOO s ergo

ergo epi, qui quæ sibi supersunt, in pauperes non effundunt, lethaliter delinquent.

Secundū. Secundo super illud Isaia 3. Rapina pauperum in domo uestra. Ait Hieron. glos. q̄ bona ecclesiastica sunt bona pauperū. Idem ad Damasum. 16. q. 1. can. quoniā. q̄iam ceu prouerbiū vulgo susceptum est quicūque aut id quod alterius est, uel sibi usurpat, uel in alios usus dispendit, mortaliter peccat, atque ad restitutionē tenetur. ergo cum eporum bona ecclesiastica sint, sit ut si quæ sibi redundant, aut sibi retinent, aut consanguineis largiuntur, ad restitutionē teneri uideantur.

Tertiū. Tertio. Multo magis sacerdotibus licet de rebus ecclesiæ ea accipere, quæ sibi necessaria sunt, quam superflua augere. Ait

Hiero. uero in epistola ad Damasum Hieron. & refertur 1. q. 2. clerici illos cōmode stipendijs ecclesiæ sustentari, quibus parentū & propinquorū bona nulla suffragantur, qui aut boni patrum & opibus proprijs sustentari possunt, si quod pauperū est, accipiunt, sacrilegiū cōmittunt & incurrunt. Hæc ille Vnde Apostolus 1. ad Timo 3. Si quis fidelis habet uiduas subministret illis. & non grauetur ecclesia, ut ijs, q̄ uerè uiduæ sunt sufficiat, ergo multo est certius tunc epos mortaliter delinquere, cū ea, quæ sibi de bonis ecclesiasticis exundant, pauperibus non profundit. In contrariū est eporum quorundā usus, qui ea q̄ supersunt, nō cuncta pauperibus erogant, sed ad ampliādos redditus ecclesiæ, idque (ut apparet) laudabiliter expendunt.

Opera preiū est in fiōe disputationis nostræ ex b. D. Thomæ, in conclusiones distribuere, quas explicatoris lucis gratias septē numero cōstruemus. Persistendū aut est in ea distinctione inter epi bona quæ propriè, putā aut hæreditario aut alio ciuili iure possident. & bona ecclesiastica. Est ergo prima conclusio. Propri-

Prima conclusio. riorū honorū, hoc est, quæ iure seculari epi possident uerū habent dñum. Hæc ita supra art. 1. satis est confirmata ex eo, q̄ status eporum non est paupertatis p̄fectio.

Secunda conclusio. Quo fit ut ex rerum ipsarū conditione & natura non teneantur iustitiz lege pauperibus vel alijs erogare, sed & retinere possunt, & ut libuerit elargiri. Secunda

conclusio. Quamuis possint in earū dispensatione sicut seculares ciues peccare, nempe aut p̄ avaritiā contra debitū charitatis eas retinendo, uel indigne prodigendo, nemini tñ ad restitutionem obligantur.

Enimvero in 4. lib. sæpe diximus, ubi iustitia nō uiolatur, nulla inde restitutionis obligatio emergit. Tertia conclusio. Epi

bonorum ecclesiasticorū sunt dispensatores vel procuratores. Hoc patet ex verbis Aug. ad Bonifacium Comitem, quæ referuntur 2. q. 1. can. ult. Si priuarum possidemus, quod nobis sufficiat, nō illa bona nostra sunt, sed illorum, quorum procuratores gerimus, proprietatē nobis usurpatione dampnabili uindicemus. Hinc fit

bona illa optima fide esse ab illis dispensanda, secundum illud 1. ad Corin 4. Hic iam queritur inter dispensatores ut fidelis quis inueniatur. Hæc de bonis in comuni possessis intelligitur ut subsequentes declarabunt. Et ideo de eorum distributione subtexitur quarta cōclusio. Eius-

modi bona ecclesiastica non solū in usus pauperum, uerum & in diuinū cultum, & in ministrorum supplendis necessitatibus sunt expendenda, iuxta tenorem decreti Simplicij Papæ 12. q. 2. qui ait, De

redditis ecclesiæ vel oblatione fidelium solis episcopis ex his una portio remittatur. Duæ ecclesiasticis fabricis & erogationi pauperum profuturæ a presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur, ultima clericis pro singulorū meritis diuidatur. Quinta conclusio. Vbi distincta sunt

bona quæ debent in usum epi cedere, ab alijs tribus, quæ pauperibus ac ministris & cultui addicuntur, si epi aliquid de his tribus portionibus retinuerit, non dubiū quia contra fidem dispensationis mortaliter delinquat, & ad restitutionē teneat.

Conclusio per legē commutatiuæ iustitiæ in nō escit, nā in tali casu uere futurū aliene rei cōmittit. Sexta cōclusio. De his q̄ specialiter usui epi deputata sunt, eadem ratio videtur quæ de proprijs bonis, ut scilicet per immoderatum affectum & usū peccet quidē si immoderate sibi retineat, & alijs nō subueniat sicut requirit debitū

charitatis. Corrigenda sunt impressiones, quibus deest ultimū hoc uerbū. Sicut requiritur debitū charitatis. Imo uementi opi

Tertia conclusio.

August.

Quarta conclusio.

Simplicius Papa.

Quinta conclusio.

Sexta conclusio.

Contra D. Tho.

Septima
conclu.) nione teneor deesse et quod ad restitutionem non teneatur. Contra quam dixerat in superiori conclusione, quod quidem ait, Eadem ratio ut quæ de propriis bonis, quorum prodiga consumptio restitutionem non exponit. Septima conclusio. Si uero non sint prædicta bona distincta, eorum distributio fidei episcopi committitur. Deest et in multis impressionibus totum illud. Si uero non sint prædicta bona, in quibus ideo legitur, non subueniat distincta, quare sit littera in intelligibilis. De his ergo indistinctis adhibetur expositio conclusionis. nempe quod si in medico distributio vel deficiat vel redundet, potest id quidem fieri absque bona fidei detrimento, siquidem nequit homo punctum ubique uirtutis tam certum tenere, quin pro humana conditione in alterutrum uergat extremum. Si uero sit multus excessus, tunc neque latere potest, neque a peccato mortali excusari, quoniam tunc bona fides uiolat, atque adeo distributiva iustitia. Unde tres denotantur maculae in fidelis serui. Matth. 24. ubi sic legitur. Si dixerit malus seruus in corde suo, moram facit dominus meus uenire, quod pertinet ad diuini iudicii contemptum, & ceperit percutere conseruos suos, quod pertinet ad superbiam, Manducet autem & bibat cum ebriosis, quod pertinet ad luxum, cuius gratia mala fide fit dispensatio, ueniet dominus serui illius in die qua non sperat, & diuidet eum, scilicet a societate bonorum, & partem eius ponet cum hypocritis, scilicet in inferno. Ecce litteram D. Tho. quam in fronte disputationis expediebat ut oculos ponere. Enucleanda uero est in articulo sequenti, ubi inter alia & argumenta quoque ex Ambrosio & Hieronymo in capite quoniam proposita dissoluitur.

ARTICVLVS III.

Utrum episcopi ac reliqui sacerdotes uerum ac legitimum habeant dominium fructuum ecclesiasticorum, qui illos pro sua portione contingunt.

P Rædicta ergo sententia S. Tho. subsequenter circa singulos eius articulos qui generales sunt, mouentur singuli in particulari. Et primo circa priorem, quo disputatum in genere est utrum

episcopi possint habere rerum dominium, quæntur in particulari circa sextam conclusionem, utrum tam ipsi quam reliqui sacerdotes uerum legitimumque habeant dominium eorum fructuum ecclesiasticorum, qui se pro sua portione contingunt? Sunt enim innumerae auctoritates, quæ a parte negativa militare uidentur. Illæque in primis sacre pagine. Nā et si status clericorum non perinde atque monachorum uotum habeat paupertatis annexum, saltem eorum quæ ipsis pro clericali functione ministrantur, nihil eis uideatur competere, præter victum & vestitum, iuxta uerbum Domini. Dignus est operarius cibo suo, & uerbum Pauli. 1. ad Timot. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti sumus, seu boues, quod ait alibi, areas triturantes. Quocirca apostoli missi sunt ad prædicandum sine pera, iussi non possidere aurum neque pecuniam. Atque eam ob rem in libro præcedenti sub titulo de simonia, monstrauius, nihil debere clericis, neque ipsi quidquam alio in re posse a plebe pro administratione sacrorum & reliquis spiritualibus functionibus percipere, quam iure sustentationis. Secundo accedit huc & sanctorum patrum numerosissima testimoniorum turba. Nam præter loca Ambrosij, Hieronimi & Augustini, proxime citata, grauissimus Prosper 12. q. 1. can. expedit. ait, facultates ecclesie non esse proprias, sed in communi possideri. Et in concilio Agathensi. ut illic refertur, canon episcoporum, quod quidquid de prouisione ecclesie fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure ecclesie sunt seruanda. Et Urbanus Papa ibidem in canonibus. ait, Res ecclesie non quasi proprias, sed ut cões, non in alios quam in præfatos usus, puta in subsidium pauperum, & ministrorum, & cultus diuini esse dispensandas. Et eadem causa & quoniam, canon. episcopus quod est concilij Antiocheni, habet, quod episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum in omnes qui indigent cum summa reuerentia, & honore Dei, participet autem & ipse quibus indiget, si tamen indiget. Et inter Canones Apostolorum est 39. talis, Oium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat, & eadem ut Deo contemplante dispenset, neque illi liceat ex his aliquid omnino contingere,

Quatuor bonorum episcoporum genera quibus clerici fruantur.

Melchior
des pa-
pa,

Viban.

**Docu-
mentum.**

**Clemens
Urban[®].**

Quando bona ecclesie possidebatur in communi ad episcopum pertinebat eorum dispensatio.

August.

Latetur de se statuisse, nullū ordinare clericum, nisi qui secum vellet manere, aut si vellet a proposito recedere, illi clericatū tollere. Sed ecce, inquit, in conspectu Dei & uestro muto consilium. Qui uolunt habere aliquid proprium quibus nō sufficit Deus & ecclesia eius, maneat ubi uolunt, & ubi possunt, nō eis aufero clericatū. Nolo habere hypocritas, &c. Cum autē clerici non cum suo capite uitā communem dederent, ceperunt episcopi infideliter communia illa distribuere. Quare videntes

Partitio bonorū ecclesie facta est anno dñi quādringen- tesimo septua- gesimo.

Pontifices non posse uitam retineri communem facta bonorum ecclesie partitio ne, in quatuor portiones singulas singulis addixerunt. Episcopo. s. unam, reliquo uero c. cro alteram, & fabricæ necessitatibusq; ecclesie tertiam, ac denique quartam pauperibus. Idq; fieri cepit circa annum Domini quādringen- tesimum septua- gesimo. Pontifices non posse uitam retineri communem facta bonorum ecclesie partitio ne, in quatuor portiones singulas singulis addixerunt. Episcopo. s. unam, reliquo uero c. cro alteram, & fabricæ necessitatibusq; ecclesie tertiam, ac denique quartam pauperibus. Idq; fieri cepit circa annum Domini quādringen- tesimum septua- gesimo. Vobis enim, &c. Quatuor, quibus eadem diuisio confirmatur, & postea anno fere sexcentesimo ledit Gregor. cuius sunt canones, cognouimus, & mos, quibus eadē refertur partitio. Hęc tempora eo denota uerim, ut sententię quę de hac re August. & Hieron. extant de tempore illo, intelligantur quando in cōmuni uiuebatur, omniq; erant sub episcopi dispensatione. His præmissis ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Si quæmo solummodo exiāt illius gñis, bona, quę Christianus populus in subsidium pauperum offerebat, certū est neque illa neq; eorum fructus posse uel ab episcopo uel a clero in totum usurpari, sed lege iustitię debere distribui, quę si non distribuātur, ille qui distributionem omittit, ad restitutionē tenetur. Libro n. quarto declarauimus iuxta uerbū S. Th. 2. 2. q. 62. art. 1. q. q. ex debito distributionem omittit, illico sic lege cōmutatiue iustitię restitutionis reus. Idem, & quidem certius asserendum est de bonis quæ hospitalibus, sunt mactipata. Et hic est unus uerus sensus quinque conclusionis S. Thom. Quocirca si quidpiam bonorum istorum rependantur episcopi

Prima conclusio.

scopi usurpasse, suæq; applicuisse sedi, ambigi, non potest quin ipsa cum fructibus restituerentur teneantur. Hęc tamen censura limites presentis negotii, exiit. Vbi. n. cōtraria iustitia non constat, ille qui bona fide possidet, ab omni restitutione est liber, quāuis nōnulla sit suspicio, qd castra, & uillæ, & alias ecclesiarum possessiones fortasse aliquo respectu pauperum fuerint ecclesie tributa. Secūda conclusio ad rē magis pertinēs. Prædia, & castra, & uniuersę possessiones, siue episcopi sedi, siue canonico collegio, siue cuius alij præbendę ecclesiasticę annexę, nō transeunt in absolutum dñum episcopi neq; sacerdotis præbendam possidentis, sed tantū sunt earundem possessionū administratores. Probatur cōclusio. Quia illa neq. uendere neque alienare possunt nisi de consensu episcopi & capituli, atq. eorum, quorum interest, imo sape nisi Romanę sedis accedente cōsensu, idq. in bonum, & in perpetuitatem ecclesie. Hic est sensus canonis Bonifacii. 12. q. 2. Nulli liceat ignorare. Omne qd Dño cōsecrat, sanctū sanctorū erit Dño, & ad ius pertinet sacerdotū, p. p. qd inexcusabilis erit oīs qui illud a Dño uel ecclesia auferit, uastat, & inuadit &c. Et 12. q. 1. can. expedit. ait Prosper facultates ecclesie non proprias, sed cōmunes esse. Vnde de eadem cō. & qōne, can. multi. & 16. q. 1. cano. possessiones. & per totā quæstionem, & extra de rebus eccles. non alienā. arctissime cauetur earum alienatio. Hęc conclusio intelligitur de quibuscunq. bonis quomodocunq. ab ecclesia possessis, seu ratione annuaria capellanię, seu cuiuscunq. alius clericali obsequij. Res est clarissima, & de istis in uno sensu intelligenda uenit conclusio tertia S. Tho. Nā de iob. primis nil restat disputandū. Tertia conclusio. Fructuū ex possessionibus prouenientium, quæ rōne alicuius obsequij clericali annexę sunt ecclesie, nepe annuaria, aut capellanię, clerici p. sua quicquid portione sunt uerē dñi, licet & quotidianarū pirantiarū quę illis pro Missis uel aliis diuinis exequijs offerunt. Et hic est unus sensus sextę conclusionis S. Tho. Conclusionē hanc nescio qsi. si iuri pot. Enim uero si elemosinarū quę pauperibus erogantur, dñum acquirunt pauperes, non est

Secūda conclusio.

Probi- tio con- clusio.

Explicatio pro- ximę cō- clusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

em dubitetur quoniam & eleemosinarum quæ sunt sacerdotibus fiant & ipsi domini, eo potissimum quod, ut dictum est, nullum susceperint pauperis votum. Domina namque, ut lib. 4. diximus, alio æquiori titulo transferuntur quàm libera voluntate transferentis, sed qui eleemosynam pro Missæ celebranda vel pro exequiis mortuorum largitur, liberrime pro illo spirituali obsequio confert, ergo clericum in vero domino constituit. Neque villo pacto refert episcopales sint tales eleemosinæ & quotidianæ, an vero perpetuæ, scilicet fructus prædiorum & possessionum quæ pro talibus obsequiis incipit sunt clerico absque ulla pauperum ratione aut ecclesiæ fabricæ. Item stipendia quæ magistratibus civilibus pro suis laboribus dantur, ut iudicibus, prætoribus, quia vero & regibus & alijs dominis, vere transcurrunt in ipsorum dominium, ergo & illa quæ clericis pro suis obsequiis & muneribus erogantur, cum ipsi multo pretiosius reipublicæ serviant. Quod si arguas, spiritualia non esse vendibilia, iam tibi superiori lib. responsum est posse clericos ad sui sustentationem stipendia suscipere, & iura quæ sibi pro mortuorum exequiis & alijs officiis statuta sunt percipere, arque a deo eorum dominum acquirere. Ex his colligitur quarta conclusio de episcopis. Quod si castra & prædia quæ habent, de quibus artic. 3. dicturi sumus, constet illis non esse adiudicatas sub conditione & modo ut pauperes alant, sed absolute ad deferendum eorum sedi honorem & auctoritatē, quibus collatores crediderint beneficos eosdem fore Antistites in pauperes, nihilominus fructuum earundem possessionum sunt veri ac legitimi domini, neque contra rigorem iustitiæ faciunt quocumque illas dispendat. Et in hoc sensu est verificata eadem sexta conclusio S. Tho. Et probatur, quoniam si eiusmodi possessiones dono illis datæ sunt absque ulla conditione & onere vinculo, nisi quod maneat in perpetua possessione succedentium in sede, nulla est ratio iustitiæ quæ illis prohibeat esse annuum fructuum dominos. Contra hæc, profecto nescio quæ firma aliqua ratio reclamare possit. De decimis autem tria distinguenda sunt. Nam de illo quo pro indiviso possidebantur & quibus nunc episcopis eorum modo possidentur, statuitur quinta conclusio. Tunc non erat penes

Secunda ratio.

Obiectio. Solutio

Quarta conclusio.

Probatio.

episcopum ita plenam dominum quin distribuere Quintam partem pauperibus teneretur, sicuti & suam conclusero, & fabricæ suæ. Hæc fuit 7. conclusio. D. Tho. Nihilominus ambiguitate non caret utrum totum decimarum dominum esset tunc penes clericum, an pars penes pauperes. Itaque tam æquum ius pauperes haberent ad partem suam tamquam vere illius domini, quam clericus ad suam, an potius totum dominum esset penes clericum cum illo ratione, ut vel misericordie, vel et iustitiæ, tenerentur illis dare partem. Et quantum consilio, consensu opinio prioris modum tenere cogitat. Tum quod tanta fructuum copia non censetur soli clerico esse addicta, tum quod divisio quæ postea facta fuit attestari videtur, partem ipsi fuisse pauperum. At vero re oculatius inspecta, posterior modus non solum est multo credibilior, verum, ut arbitror certissimus, nempe quod dominum non erat nisi penes clericum. Atque huius prima ratio hæc est quæ ex superiori lib. colligitur. Decimarum finis alius non fuit quam ecclesiarum servitium, factorumque ac sacrorum administratio. Hoc enim sublato quod ecclesiæ non essent, profecto nullæ essent populo imperatæ decimæ. Atque eadem ratio inde confirmatur, quod ea de causa exiguntur a populo evangelico, decimæ, quo a Mosaisco, illic autem, ut Num. 18. constat, solum solvebantur Levitis & sacerdotibus, neque alia ratione quàm ob ministerium templi, atque illius legis instar taxata est ab ecclesiâ decimarum quota, nempe quod ecclesiæ nostræ ministri excellentiores sunt antiquis, ut ait S. Tho. 2. 2. Decima q. 77. art. 1. ubi nullam assignat rationem tum de pauperum. Hinc ergo plane colligitur de minimi decimarum dominium penes clericum etiam ante eam tunc fuisse. Nisi dicas nullum habuisse deorum partem præter Deum quod profecto falsum est, quia non Deo, sed clericis conscruntur, & pro eorum obsequio. Secundo ad idem arguitur, ius petendi decimas, ut omnium est una confessio, ius ecclesiasticum est, quod ideo penes solos sacros non proxime existit, non autem penes pauperes. Immo, ut supra diximus, neque ipsi rationis. quantumcunque inopes ab earum solutione liberantur, nullum ergo unquam Confessione penes pauperes fuit decimarum dominium. Secundo. Accedit huc tertio invincibile argumentum, Quod si intentio ecclesiæ tunc

temporis fuisset pauperes in partem domini decimarum mittere, profecto non solum signata esset illis sua quota, verum neque episcopo fuisset eius solutio commissa. Imo populo precipere ut singuli ex suis decimis partem adimeret, quod pauperibus largiretur. Sicuti in antiqua lege, ut libro superioris vidimus, quod ibi separabat decimas pro peregrinis. Quoniam enim opus erat id quod vere erat pauperum, nempe cuius ipsi erant domini, episcopo committere ut illis refunderet? Nanquid non spiritus sanctus cuius nutu regebatur ecclesia, bene nouerat non ita multos fere antistites qui fideles essent futuri dispensatores? Quid ergo illis alienum committeretur? Accedit denique quod eleemosinarum ratio, alia est a decimarum. Illa enim, ut eleemosinæ vox testatur, tota est posita in misericordia, cum decimarum solutionem ipsissima iustitia exigat. Ex his ergo fit consequens, decimarum dominum penes clerum semper fuisse, perinde atque in antiqua lege fuit penes Leuitas. Nam cum neque alio pauperum voto sint sacerdotes nostri impediti, neque eis minores, imo multo maiores, si uigilanter seruiant, labores impediant, non est cur, non perinde atque illi efficiantur suorum stipendiis domini. Attamen cum tunc clerus non esset multum numerosus, & in eodem uiuens paucis esset contentus, quod equissimum erat ut pauperes pro sua facultate alerent, & id tenebatur episcopus illa facere distributionem. Sed adhuc non sedatur animus quo minus sciscitetur quo ad id iure teneretur, iustitiæ an misericordiae. Ex una enim parte uidetur nomen distributionis iustitiæ legem insinuare, ex altera uero, si dominum penes clerum, erat non apparet quia iustitia pauperibus deberetur, sed sola misericordiae, quæ solet esse sub reatu mortalis delicti obligare. Enimvero lex iustitiæ hic solum locum habet quando aut alienum possides, ut apparet in furto, aut sub ea suscepisti fide ut reddas, ut apparet in mutuo, quorum neutrum locum hinc impresentiarum uideatur. Respondetur ergo quod radix illius distributionis ex misericordia perfecta est, non ex iustitiæ debito. Nec parum hoc scire refert, ut in subsequētibz liquebit. Sed et quia de superfluo eleemosinam dare preceptum est est misericordiae, ut 2. 2. q. 32. S. Tho. auctor est D. Tho. & clericorum collegijs superflucere tunc decimarum quota uide-

batur, adiunctum preceptum creditur, ut sacri canones docere uidentur, ut illo modo fieret distributio nulla pro tunc designata quota pauperibus. At quia preceptum semper intra limites misericordiae continebatur, uehementer suspicor, libenterque credidem quod ommissio pro tunc eiusdem distributionis non obligabat ad restitutionem. Et ne uidear primus id asserere, non modo Adriam asserere uideatur, uerum & mihi S. Tho. impresentiarum insinuare. Nam cum in quinta conclusione asseruisset quod ubi distincta sunt bona & sua singulis adiudicata, si episcopus quod alienæ sortis est sibi surripiat, non solum mortaliter peccat, uerum ad restitutionem tenetur, in explicatione tamen septimæ, quæ ubi non sunt distincta loquitur, primum ait quod modicus defectus non creas culpam, secundo quænis grandior defectus culpam attribuat mortali, tamen de restitutione nullum adiecit uerbum. Quod quidem Cassio. nescio quo aliorum diuertat, certo tamen crediderim consulto de restitutione subiciuisse, eo quod ubi bona indistincta sunt, solum preceptum misericordiae agnouit, non autem iustitiæ. Sicuti ubi porcio aliqua hospitalibus adiudicata est, aut fabricæ, aut aliter pauperibus. Sexta conclusio ad quam præsens disputatio festinabat, tandem constituitur, Post factam ecclesiasticorum fructuum diuisionem episcopus uere est dominus portionis quæ sibi contingit, neque ullo iustitiæ vinculo quodquam illius pauperibus aut cuius alteri debet. Conclusionem hanc, ut supra dicere ceperam, non eo animo affirmauerim ut ad minores eleemosinas eos crediderim obligari, quod quod in diuersa sunt opinione, ut antea parebit. Sed quo legitimum ius ab eo quod legimum non est, pro meo capto discernam. Est autem contra duas non nihilo differentes opiniones afferenda, primam uidelicet contra primam recitatorum Alexandri & quorundam Iurisconsultorum, qui hæreticum in iure arbitrantur ullum penes clericos esse ecclesiasticorum fructuum dominium. Deinde contra tertiam Cassio. quod opinio D. Tho. moderatus, excipit casum ubi decimarum copia exuberans est. Et primum quod hæc fuerit S. Tho. opinio, clarissime ex sexta eius conclusione constat, quæ ferme idem est quæ hæc nostra, quippe ubi ait De his quæ specialiter episcopi usus deputata sunt, eadem esse uidetur ratio

Postre.
na 15.
iustol
tatum.

Dubita.
tio.

Rō dubi
tandi.

Rñso.

S. Tho.

Adriam

Sexta co
clusio.

ratio quæ de proprijs bonis, ut illic declaravimus. Et ut arti. 6. ut in solutione tertij adnotavimus, cum argutum esset episcopos, saltem quantum ad stipendia suarum functionum, debere esse voto pauperes, id negavit, ac perinde concessit eorum habere proprium dominium, quod voto paupertatis opponitur. At vero non est sola D. Tho. auctoritas, quævis sola esse possit quæ hanc

Prima opinio præluadeat. Arguitur ergo primo contra primam opinionem quod omne prorsus eiusmodi dominium denegat, ex ipsa iuris divisione. Dividere namque ecclesiasticos fructus in quatuor partes, nihil aliud effingi potest fuisse, quam suæ cuilibet dominii adiunctionem, ergo sicut reliquus clerus dominium habet suæ partis, & fabricæ suæ. & pauperes suæ (ubi designata est) ita & episcopus habet suæ. Nam profecto discrimen excogitari nequit vili. Sed præbatur antecedens. Etenim quia ecclesiæ, ut dicebam, more & usu experiebatur episcopos in distributione fidem frangere, abstulit eis distribuendi arbitrium, & id ne plus iusto caperent consignata est illis portio qua viveret, atque adeo suo dominio addicta, sicuti & suæ singulis aliorum. Et ita tenet glossa super ea. duos sunt. 1. 2. q. 1.

Secunda ratio. Si per illam divisionem non esset episcopo suæ portionis dominium ascriptum, sed penitus teneretur eandem distribuere, atque antea totum, frustranea profecto esset divisio. Cuius ergo non frustra facta sit, sed ut cuique sua certa esset portio, manifeste colligitur perinde ei applicatum esse dominium suæ sortis, ac reliquis dominia suarum. Unde in c. citato. vobis. n. 1. 2. q. 2. eisdem verbis explicatur episcopi portio atque aliorum. Ait enim Gelasius, Antistes, de quatuor portionibus unam sibi tollat, aliam clericis pro suo iudicio & electione dispergat, tertiam pauperibus fabricæ vero quartam. Quid ergo est, sibi tollat, quam sua sit sibi & reliquis aliorum. Unde postea successu temporis factum est ut episcopo prorsus fuerit ad prædistributionem, sed ex ipso cumulo fabricæ suæ partem capiat, & clerus suam. Tercio arguitur. In cunctis reipublice magistratibus creandis illa semper habetur ratio

ut stipendia eis discernantur iusta, quorum porcio domini sunt. Cum ergo episcopus inter omnes tam civiles quam ecclesiasticos præstantissimus sane sit, ac maxime necessarius, iniquissima esset eius conditio si non eodem iure episcopo decretum esset stipendium cuius vere esset dominus. Neque obstat quod sit ipse pater pauperum. Necessitudo enim hæc eam illi obligationem adiungit, quæ admodum amico proximo explicabimus, ut in pauperes sit de sua substantia præ secularibus divitibus beneficis & misericors. Nam & divites huius seculi, ut ait Paulus, tententur etiam in pauperes esse beneficii de suo tamen. Quin vero si in similitudine persistere volumus, pater etiam omnium, quæ tribuit, filijs vere dominus est. Quæ ratio ad id quod porcio vehementissime arguitur, Si vera est opinio omnino negantium episcopis ecclesiasticorum fructuum dominium consequens subinde sit (quod ipsi libere fateantur) nullam eis certam partem esse applicatam, sed tamen indultum, ut pro ratione sui status fructibus victitent, quidquid autem supererit rigore iustitiae, tamquam veris dominis, egenis conferant, hoc autem consequens profecto incredibile est. Fac. n. quartam partem fructuum episcopi attributam, decem millia ducat rum valere. Et quaero, an tota summa possit suis usibus intromittere? Concedis fortè, ubi pro ratione sui status illud fuerit necessarium, sin minus, non potest, nisi quantum est ei necessarium. Quod autem solutio hæc consistere non possit, præbatur. Primum, non constitutis certam regulam, per quam debeat status decetia indicari, nam si regula sit, ecclesiæ amplitudo & maiestas, profecto illa non est certa, nam solet aliqua ecclesiæ esse magnæ auctoritatis, ac numerosissimi populi, quod tamen non ita est puerum & puerum divem, atque alia multo minoris auctoritatis, longe tamen ditior. Quæ pro episcopo qui ditior est, non esset non possit ampliorē alere familiam, & maiores facere sumptus. Ecquis non arguat, quia episcopi Hispaniæ possint splendidiorum domum sustentare, quam Itali quippe quibus & res decuplo locupletiores habent ecclesias. Si autem decetia status pro ratione fructuum æstimari debeat, profecto neque illa est satis fida regula nam posset vice versa ecclesiæ esse tam parva auctoritatis, ut non requireret in episcopo maiorem, etiam ditior

Quarta ratio ad idem.

Confir-
matio.

Oble-
tio ad-
uersario-
rum.

ditior esset. Sed hoc admissio neq. inde po-
test haberi certitudo. Nā quis debet sum-
ptus quos episcopus potest facere, admeti-
ri. Etenim si dicas ad prudentiam boni vi-
ri id esse deferendum inter bonos & pru-
dentes est opinionum varietas. Exempli
gratia, de episcopo Salmantino forsā q̄
prudens satis iudicabit ut sumptus faciat
quatuor millium ducatorum & alius con-
cedet ei sex, & alius octo. Quinā ergo sen-
tentia debet episcopus stare? Imo, q̄ cui-
dentes est argumentum, demus secundū
oēs prudentes posse consumere octo mil-
lia, quare si habeat duodecim, satis est ut
in mendicos quatuor millia effundat. For-
sā uult parcius uinere, & non expendere
nisi sex millia. Tunc utrum illa duo mil-
lia quæ supersunt, teneatur de iustitia da-
re pauperibus? Si negatiue rñderis, iam il-
lum cōcedis habere plenum dñum octo
millium ducatorum, qui ad suum statum
sunt necessarii, atq. adeo si voluerit frau-
dere genitū suum, illam superstitem quotā
poterit pro suo libito expendere, vel in
consanguineos, uel in alios licitos vsus ei-
tra scandalum, q̄ nos probare contendim-
us, Si uero rñderis. q̄ dum non consu-
mit nisi sex millia, reliqua duo debet de
iustitia pauperibus, eadē ratione affirma-
re perrexeris, q̄ si ex octo milibus quæ ex-
pendere in proprios vsus licite poterat,
nō uult, q̄ a parcissimus est, expendere ni-
si quatuor, continuo debet pauperibus re-
liqua quatuor, etsi non uult expendere ni-
si duo, debet reliqua sex. Ex quo conseq-
uitur, episcopū respectu suorum bonorum
nil aliud esse, quam conuiuiam sedentem
ad alienam mensam, cui tantum comedere
scilicet quantum libuerit, sed nihil am-
plius percipere, quod profecto nescio q̄
quantum ad rigorem iustitiæ concesserit,
nam de officio misericordiae nihil modo
loquimur. Porro enim si ecclesia cum bo-
na in quatuor partes diuisit, hoc facere co-
gitasset, non illam pręstitisset prudentiā,
quam certum est instinctu Spiritus sancti
habuisse, nam legem iustitiæ quæ constitu-
tissima esse debet, in ambiguo reliquisset,
utpote in humano arbitrio. quod maxime
est uariabile. Sed ecce aduersariorum A-
chilles. Populus Christianus ad nihil am-
plius sacerdotibus teneatur, quam illos ale-

re ac sustentare, ergo non aliter illis de-
buit prouideri, quam q̄ necessaria capere-
rent, reliqua uero pauperibus redderent.
At uero illatio hæc fallacissima est, nā etsi
nihil plus ei debeatur quā sustentatio, tñ
ratio prudentiæ exigebat ut certum sti-
pendium arbitrio ecclesiæ illis ad ean-
dem sustentationem destinaretur, porro
cuius essent ueri domini, ut illis neq. libe-
rum sit quantum libuerit capere, neq. sur-
sus inquietā conscientia metum incutiat
an plus capiant, quam sibi cōgruat, sic. n.
res habet in republica ciuili. Nil inquam
amplius publicis magistratibus, nempe se-
natoribus, ac iudicibus quin uero regibus
debetur quam sustentatio pro ratione &
obsequio q̄ reipublicæ impendunt, & ta-
men singulis decreta sunt p̄scripta q̄ cer-
ta stipendia, alias enim nō esset bona pro-
uidentia. Quinto arguitur: Si episcopis
omne adimitur ecclesiasticorum fructuū
dominium, eadem ratione & reliquis sa-
cerdotibus & toti clero adimi debet q̄ p-
fecto nemo audeat dicere, immo Caiet. hic
reliquos sacerdotes faceret habere uerū
dominium, nec teneri de iustitia sua distri-
buere bona, Quod tamen eadem sit ratio,
pater, qm̄ nō est cur episcopus uilioris hac
parte sit conditionis quam reliqui parœ-
ciani sacerdotes, atq. alij aliarum dignita-
tum eo uel maxime, q̄ sua eis quarta addi-
ta est, sicut reliquis sum. Item, uix percipere
istorum possum opinionem. Atunt. n.
episcopos nō esse dominos suę portionis,
nihilominus satis esse, ut quartam partem
dent pauperibus. Quid ergo ubi pauperes
suam hñt quartam? Imo si nō habeāt, cur
non ex toto cumulo illa quarta succida-
tur, ut antequam fieret diuisio, sed ex sola
episcopi portione? Adde, quod iam alia-
rum trium faciunt eum dñm. Sed aiunt,
Creduntur episcopi sortē pauperum sibi
applicuisse. At uero hoc non ita certa rō-
ne constat. Imo (q̄ non crediderim ratio-
ne uacare) cum illa quarta pars pauperū
fundū ut supra diximus, non habuerit in
decimarum iustitia, sed tātū in misericor-
dia, utpote quia ipsarum cumulus super-
fluere censebatur fortasse in alia ecclesia-
stices bñficia mutata est, & ideo disperiit.
Est. n. hoc ad istorū intellectum apprimè
obseruandum, q̄ a ere ex decimis paupe-
res,

Solutio

Quinta
ratio.

Suffi-
giū ad-
uersario-
rum.

res, non est ius diuinum, neque naturale, sed merum ecclesiasticum positum, idque misericordiae, ob idque ecclesia potest illud uariare. Nam pauperes naturaliter diuino iure alia uia sunt præter decimas sustentandi. Ad cuius quidem coniecturam accedit, quod præter fontem episcopi, & fabricæ & clericorum, uidemus plures alias à decimarum aceruo decimas, ut sunt sacerdotia quæ appellunt præstimoniam, quæ quidem multo maior pars est quam quæ episcopum contingit. Nam esse plurimum cōtineuit tertia pars totius acerui, quæ quidem beneficia nulla extant memoria quæ fuerint ratione instituta, sed suspicari solet (nā certa cōiectatio nulla est) quod ad alendos pauperes in studio fuerit destinata, Etenim quod aliud in ecclesiasticis facere teneantur, non legitur. Vnde coniectura fit quod illic fuerit portio pauperum assumpta. Immo uero forsitan etiam sub prætextu studij fuerint illæ præbendæ institutæ, suspitione minime carerent, non aliam habuisse radicem, quam quod exuberantibus ecclesiasticis prouentibus ambino humana ad illos anhelaui, & ledem apostolicam improbitatibus deuicere, ut illas præbendas ex decimarum trunco amputaret. Præterea iam in Hispania & alijs prouincijs bona portio pro regibus excipitur. Non ergo est coram modo totum onus alendi pauperes ex fructibus ecclesiasticis, quantum ad rigorem iustitiæ

Postrema rō. attinet, in episcopos reiciatur, quamuis suauissimo, eisdemque peculiari misericordiae onere, non sint onerandi. Postremum denique, & quod rem concludat argumentum contra aduersam opinionem inferatur aduersus restitutionem ad quam isti aiunt episcopos teneri. Si quidquid illis superest, pauperibus non restituant. Qui enim dicunt rigore iustitiæ, tanquam ueris dominis, pauperibus id deberi sublequenter dicere coguntur quod aliter facientes ad restitutionem teneantur. Quod autem consequens inepte, atque ut bona uenia dixerim, inaniter concedatur, argui. Valeat uero bi gratia, ut dicebamus; Saluatinus episcopatus pro quarta parte quæ sibi fore obtingit decem millia ducatorum, quorum sex ad suam sustentationem secundum suam dignitatem necessaria sunt. Et fac reliqua quatuor quæ pauperibus debebat, illis præsentia anno sub-

traxisse, & in alios prodegisse proprios usus, tunc anno subsequenti unde restitueret? Nam lex pro sua sustentatione indiget, & alia quæ supererunt quatuor, pauperum sunt, nihil ergo habet unde restituat. In summa, Si quidquid episcopo quotannis supra necessarium redundat, pauperum lege iustitiæ est, unde quæso episcopo, quod pauperibus semel aduenit, postea restitueret? Nisi forsitan alia habuerit bona patrimonialia, aut nisi dicas debere de parte sibi necessaria suum fraudantem genium illa, quæ pauperibus debet abscondere, quod non est concessu dignum. Porro ergo opinio hæc nullatenus uidetur rationi consona. Ex his diluta euadit alia quæstione uidelicet, utrum illi, quibus episcopus sua bona fuerit male elargitus, siue contangui nei fuerint, siue alij extranei, ad restitutionem teneantur? Illi nanque qui episcopum non faciunt dominum, id quidem affirmant, nisi illi tanquam pauperes illa receperint. Attamen si episcopi uere sunt domini, ut probatum est, quamuis contra præceptum misericordiae, exiguitate & nimis parcitate eleemosinarum mortaliter delinquant, & sua bona aliter profundant, restitutionem in malos usus, uere dominia transmittunt. Quocirca qui illa recipiunt, ad restitutionem minime tenentur. Atque nequeque idem ante nos sensit Adrianus. Et patet illi quod exemplum: Dum enim quis cuiusdam sunt col extrema necessitate constituto succurre-

Ep̃s bona sua portio nis promissa digēs ad restitu- tionē minime tenentur. **Opinio Carita.**

re prætermittens, id quod illi præbere tenebatur, alteri diuini prodigo conuulsi, neque ipse neque ille, qui recipit ulla reus fit restituendi reus. Restat ergo examinanda Carita opinio quam supra diximus medium tenere locum. Vt enim hac distinctione, nempe quod dum redditus episcopales aut tenues sunt tantumque sufficientes episcopo, aut mediocres, ita ut sint parum abundantes, non tenetur de iustitia illos distribuere, sed omnino inquit, iudicandum est tunc de istis ac præbendis aliorum clericorum, quæ ad ipsorum sustentationem deputatæ sunt. Atque hætenus uidetur tenere cum S. Thoma uidelicet quod perinde illorum bonorum sint episcopi uere domini, ut aliorum quæ sunt sibi propria. Quando uero huiusmodi fructus supra id quod eis necessarium,

rium, est multum redundant, tenentur, inquit, etiam quotam, quæ sibi obtingit, in tres partes diuidere, quarum unam largiantur fabricæ, atque alteram pauperibus, siquidem clerici iam habent suam.

Rō pri Probatio eius est duplex. Prior, quod tūc
ma Ca. in sapientis animum cadere non potest, quod tanti fructus episcopo sint assignati pro sua sustentatione, & ideo fabrica & pauperes non sunt, inquit, fraudandi in sua quota. Posterior uero ratio est, quam tetigerat. 2. 2. q. 70. art. 1. ubi censuit decimam partem fructuum longe illam proportio-

Secūda nem exuperare, quæ se habent clerici ad Christianum populum, quippe qui uix sint quadragesima eius pars. At nero opinionem hanc in primis Caiet. ex D. Tho. elicere nequirit, quippe qui in 6. conclusim-
pliciter ait, de his quæ episcopi vsui sunt deputata, eandem uideri rationem,

Antoni quæ de proprijs bonis. Et D. Anto. 3. par.
mus. tit. 20. ca. 8. idem simpliciter sentit. Quin uero hæc opinio Caiet. noua est, quæ præter ipsum neminem habuit auctorem. Si quidem omnes in altero duorum extremorum simpliciter persistunt, nempe aut quod episcopi nullum habent dominium, aut quod suæ portionis simpliciter dominio fungantur. Præterea, diuersa Caietan. immiscet in hac opinione. Primum enim ex eo solum, quod fructus episcopi sint multum abundantes, uidetur colligere quod teneatur illos in fabricam & pauperes disperthi. In ratione autem qua id probat, aliorum dinertit, nempe quod fabrica & pauperes non sunt defraudandi a suis partibus, nimirum insinuans, fabricam tunc & pauperes nullas habuisse

Primū partes. Quo ergo perspicue contra ipsum
argu. in arguamus, interrogatur ab illo, quomodo intel-
Caieto, ligat fructus episcopi esse nimium abundantes. Aut. n. intelligit, quod eius quota maior sit quā quarta, nempe quia fabrica & pauperes nullam habent portionem, ut ratio eius insinuat, & tunc ratio quæ illum cogit & fabricæ, & pauperibus prospicere, non est, quod fructus eius nimium abundant, sed quod præsumatur portiones fabricæ & pauperum sibi inique applicuisse, cuius tamen non inde semper coniectura comperta sit. Nam forsan portio pauperum, ut supra diximus, in aliud beneficium fuerit

mutata, aut fortasse canonici sibi surripuerunt, aut fortasse fabricæ & pauperibus. aliter fuerit prouisum. Hoc autem accidentarium est ad propositum. Si autem intelligat eius modi fructus nimium esse abundantes, non ratione diuisionis, nempe quod maiorem quotam habeat, quam deberet, sed quia ecclesiastica ipsa est pinguis, & ideo portio episcopi crescit sicut aliarum portiones, tunc graue potius episcopum, quam clerum ut de sua portione rigore iustitiam debeat prouidere fabricæ aut pauperibus magis, quam alii clerici, nulla persuadet ratio. Nam id quod accidentarium est, non mutat substantiam iustitiæ, quod autem fructus uno anno sint benigniores, alio uero maligniores, aut quod una ecclesia sit alia pinguior aut exilior, poterit quidem augere aut minuere uim præcepti misericordiæ, si plus minusve superfluit non autem rationem iustitiæ. Ecclesia nūquid non fecit diuisionem ex futura uarietate pendentem, sed absolute dedit episcopo quartam, quidquid in futuro foret euentu, & ideo ubi pinguioribus sunt decimæ pinguior etiam est episcopatus, & plures episcopus secundum suam decentiam indiget. Quocirca ut ad priorem rationem Caieta. respondeamus. negatur, hoc non posse cadere in sapientis animum. Secundo arguitur. Si cuiusmodi fructuum exuberantia iustitiam mutaret, sequeretur quod etiam si pauperes haberent suam portionem, & fabricam suam, nihilominus de iustitia episcopus teneretur de sua illis portione conferre. Immo uero si postquam semel eis contulit, id quoque quod restat esset superfluens, eadem lex iustitiæ cogeret, ut iterum daret, & sic relabendum esset in primam opinionem, quæ omne episcopo dominium denegat, sed asserit quiddam illi superesse, de iustitia deberi pauperibus. Quare profecto illa media opinio Caiet. ægrius sustineri potest, quam prima. Ad secundum autem argumentum Caietan. in hoc persistentis, quod decimarum quorundam exuberans sit respectu proportionis, quæ clerus habet ad reliquum populum, partim lib. 9. sub tit. de deci. partim nunc proxime infum est. Vellem. n. ab illis, qui hoc opinantur, considerari, quod cum in illo tam numeroso populo quod iustitiam faciebat regnum, non

Secūda
argum.

nisi unicum esset templum, in quo nec sacra gratiam cōferentia administrabantur, neque corpus sanguisq. Dei adorabatur, & nihilominus duodecima gentis pars eius seruitio erat mancipata, decimaque pars fructuum in subsidium pauperum, sed libere tanquam eius stipendium addita, curin nostra sacrosancta religione, in qua tam innumera sunt templa, & in quibus tam longe excellentius Deus colitur, excessus existimabitur, si tot sint episcopi, eaq. dignitate & auctoritate uiuant, tam ampliusq. nutriatur clerus, qui non tantū administrandis sacramentis, curaq. animarum gerendæ sufficiat, uerum & ecclesijs assistendo cantandoq. seruiant. Tolle maiestatem illam sacerdotum ī cathedra libus reliquisque ecclesijs, illosq. cantusq. sine sacerdotum numero modulatus esse nequit & animo perspice quo loco haberetur Christiana religio. Quod si talis religionis apparatus necessarius est, profecto neq. decimarum quota superfluit, eo uel maxime, q. ut proxime dicebamus, rāte iam portiones ad seculares titulos sint inde successæ. Fateor equidem, ut illic dicebam, tum in ordinatione sacerdotum, tū etiam in sacerdotiorum præbendarumq. prouisione, quam maxime abusus pateat. Attamen si pro rei dignitate secundumq. diuina iura hæc fierent, ipsiq. ministri loca sua fideliter teneant, atq. in pauperes essent misericordes, nulla fieret occasio reliqua aduersus decimarum quotam, & nonnullas ecclesiarum diuitias obmurmurandi. Per hæc rursum quæstio dissoluitur, quæ ad me aliquā perlatæ est. Sunt n.

Bona ecclesiastica in titulum seculari transmutata, ut patet de registorum seculijs. Quin uero totæ decimæ aliquarum ecclesiarum, ut patet de templariorum botanis & multis alijs quæ illustribus dominis pauperi adiuuata sunt, ac iure successionis a secularibus possidentur. Dubitari ego pōt an illa de iustitia sine pauperib. pro suaportionē obnoxia. Sed est responsio negatiua. Nā totum ius q. pauperes ad decimas habet, est positum & ecclesiasticum, super quo Papa dispensare pōt & ideo cum ratio ne aliqua bona ecclesiastica seculari titulo ascribit, libera relinquit. Pro solutione aut argumentorum, nempe auctoritatum

sanctorum, quas uim magnā ostētere prima facie fateor. Notandum est primo, q. Ad primum avaritia, ut alias diximus, altera sit in mū aug. sitia contraria, quæ proprie furtum & rapina nominatur, altera uero liberalitati, sanctis patribus illa familiaris Hyperbole, ut avaritiā cōtra liberalitatem ac misericordiam, quæ est erga pauperes exercenda, rapinæ etiā noie denotent, propterea quod in necessitate omnia communia cōseant, quo ad usum. Idq. non sū in clero, uerum etiam in seculari populo. Quamuis de hac re acerbius merito sugillēt clericos, ac positissimū episcopos, ut articulo proximo uidebitur, eo quod eleemosynarum præcepto arctius perstringunt. Quare hoc genus rapinæ, restitutionis vinculum minime secū affert. Item notandum, multa apud sanctos patres reperiri dicta de statu clericorum in communi uiuētium, quæ tempore factæ diuisionis non congruunt, multaque alia quæ consilia duntaxat sunt, licet illa sint emphasi exaggerata, ut formam præferant præceptorum. Per hæc ergo argumenta dissoluitur. Nam ut ab auctoritate Ambrosii exordiamur in fronte præcedentis articuli citata, & distin. 47. cano. Sicut hi quæ rem plurimum elucidat, quæ ait. Proprium nemo dicat, quod est commune: manifestum est non proprie de clericis, aut episcopis loq. sed generaliter, ut ait D. Tho. de omni Christiana familia Ad quemcunq. que enim auarumant, Quid propria dicis, quæ in hunc mundum non attulisti? Ad omnes ergo subdit. Proprium nemo dicat, quod est commune. Plus quam sufficiat sumptui, violentier obtentum est. Cuius simile ait Hieronymus, ut refertur 42. cano. hospitalem. Aliena, inquit, rapere conuincitur qui ultra necessaria retinere probatur. Erat enim illorum sanctorum idioma, ut quidquid superflueret, commune conferent, quantum ad usum. Quocirca id etiam quod in secundo argumento eiusdem articuli citatum est, ex eodem Hieronym. super illud Isaie. Rapina pauperum in domo uestra, uidelicet, quod bona ecclesiastica sunt pauperum, proponendum de secularibus etiam dixisset, nam uerbum Prophetæ de omnibus intelligitur, qui eleemosynas subtrahunt quando

Duplex modus avaritiæ apud sacros doctores.

erogare debent, quamvis alia sit glossa, quam D. Thomas insinuat, nempe quod nomine pauperum non solum seculares pauperes ueniunt, verum & clerici ipsi. Unde sicut dum in communis episcopi cum suis uiuebant necessaria sibi capere poterant, ita dum facta est diuisio, de qua Hieronymus non loquebatur, episcopus dominium acquirit suae portionis, sicut & reliquus clerus suarum sortium. Similiter respondendum est ad ea, quae in fronte praesentis articuli nos obiectimus. Ad primum namque respondetur, verbum Domini, Dignus est operarius mercede sua, aut cibo suo, non tollere quin possit episcopus dominium acquirere illius portionis quae arbitrio ecclesiae pro eius sustentatione taxatur. Verbum autem Pauli, quod habentes alimenta & quibus tegamur, contenti simus, non de clericis tantum, sed uniuersaliter de omnibus etiam secularibus intelligitur, loquitur etiam illic contra diuites huius seculi. Ad aliud autem quod Apostoli sine pera missi sunt, iam supra responsum est. Ad secundum, nempe ad auctoritatem Prosperi, canon. expedit. 12. q. 1. videlicet facultates ecclesiae non esse proprias, sed in communi possideri, & ad similes canones eiusdem causae & questionis respondetur, intelligi quantum ad possessiones, quas, ut dictum est, neque distrahi neque alienari licet nisi in bonum ecclesiae. Quod si intelligatur, de fructibus, ut loqui uidetur canon. episcopi, ut scilicet quod quicquid de prouisione ecclesiae fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia iure ecclesiae sunt seruanda, referendum est ad tempus, quo clerici in communi uiuebant, de quo etiam loquuntur canones, res. & episcopos. Dictum autem Augustinus, quod est ad Bonifac. Comitem, & citatur 12. q. 1. cap. fin. profecto etiam ad ecclesiasticos illud applicet, etiam ad seculares propemodum attinere sentit. Nam inducit in illa epistola misericordiae preceptum quo singuli quae propria possident, communia quantum ad usum facere debent, sed quia loquebatur illic contra Donatistas, qui conquerebantur bonis suis mulctari, ait, quod si ad ecclesiam reuerti voluerint, omnia illis fient communia, etiam illa quae priuatim ecclesia possidet.

Quod autem ipse ait in cano. decimae. 16. q. 1. nempe quod qui decimas non soluit, pauperes enecat, ad tempus referendum est, quo in communi uiuebatur. Tunc enim decimis pauperes tam seculares, quam clerici alebantur. Postrema auctoritas Hieronymi, ad Damasum, quae refert 16. q. cap. quoniam singulare iurisconsultus negotium facessit, utrum non solum episcopi, verum & alii clerici quibus bonis paternis aut alio civili iure acquisitis abundant, possint de bonis ecclesiasticis uiuere. Ait quippe illic Hieronymus, clericos qui secularibus bonis affluunt, non posse bonis pauperum alii, immo sacrilegium committere, & per abusionem talium iudicium manducare & haurire. Cuius simile habetur in cano. clericos & can. pastores ecclesiae. 4. q. 2. Est autem apud Panormit. dubium quartum q. 4. in libello suarum questionum. Sed profecto non erat istio digna tam longa disputatio, quandoquidem uniuersalis ecclesiae usus illam affirmatiue decidit, praeter quae quod & rationes & canones eandem sententiam confirmant. Enimvero cum ecclesiasticae praebendae seu stipendia sint ecclesiasticarum functionum, nil obstat quo minus clericos, etsi aliunde valent uitam ducere, possint, ut ait Paulus, tanquam trituratores boues de area pastori. Vnde 1. q. 2. ex concilio Agathen. canon. clerici. habetur sine exceptione, quod clerici omnes qui ecclesiae fideliter uigilauerunt, deseruiunt, stipendia sanctis laboribus debita consequantur iuxta verbum Apostoli. Qui spiritualia seminant, non est magnam, si temporalia metant. Et iure permittitur, ut sacerdos propria bona possit, si libuerit, haeredibus relinquere, & de euangelio uiuere, immo sic habet usus. Quare episcopi debent illa quae ad sua patrimonialia pertinent scribere, ut habetur canon. manifesta. & canon. sint manifestae. 12. quest. 1. ubi permittitur ut eis si libuerit, liceat ea suis agnatis ac necessariis relinquere. Accedit & diuisio facta in cap. quatuor. & de redditibus ibi absque discrimine episcopo adiudicata est quarta pars. Duabus ergo solutionibus, licet Panormi. plures congerat, dicti canones sunt contenti. Primi est quam D. Thomas artic. 7. reddit, nempe dicta illa Hieronymi, intelligi in extrema pauperum necessitate. Cum enim

Panor. Clerici aliunde idoneam habentes uictum possunt de bonis ecclesiae sticis uiuere. Concl. Agath. Gemina solutio citati canonis.

D. Tho.

calumne etiam seculares teneantur, ali-
quid possunt elargiri, multo æquius epi-
scopi matrimonijs pollentes debent eccle-
siastica bona imperiri. Altera forsân est
solutio, quæ colligitur ex dicto cap. sacer-
dos. 1. quæst. 2. & ex cap. expedit 12. q. 1.
nempe quod Hieronym. loquebatur de il-
lo ecclesiæ statû, quando clerici in com-
muni uiuentes omnia sua bona in unum
accervum conferebant. Dabatur enim eis
oprio, ut uel bona sua retinerent, aut pa-
rentibus suisque necessarijs relinquerent,
& de ecclesiæ fructibus cum reliquis pau-
peribus uitam ducerent, aut si mallerent,
sua retinerent, quæ illis sufficerent, sed in
sumptui parcerent, horum quæ in commu-
ni possidebantur.

ARTICVLVS III.

*Utrum singulari iure teneantur episcopi pro
secularibus diuinitibus ad eleemosi-
narum subsidium.*

Postquam de dominio ecclesiasticorû
fructuum uisum est, sequitur, ut de
eleemosinarum iure quo episcopi te-
neantur, quartus subdatur articulus. Ar-
guitur enim quod non arctius ecclesiasti-
ci teneantur quam seculares, nam si per-
inde ueri sunt suorum fructuum domini
ac seculares suorum, nulla superesse uide-
tur ratio quæ illos arctius perstringat quàm
seculares. Secundo. Officium misericor-
diæ extra exremam necessitatem nõ obli-
gat nisi de superfluo, sunt autem multi se-
culares diuites, quibus affluentiora sunt
bona, plusque suo statui superfluentia, quàm
episcopis, ergo non ipsi in uniuersum di-
stributione eleemosinarum iure tenentur. In
cõtrarium autem est quod episcopi pecu-
liariter sunt patres pauperû. Vnde ad Ne-
potianum Hieron. quod refertur 12. q. 2.
Gloria episcopii est pauperum opibus pro-
uidere, ignominia sacerdotis est, proprijs
studere diuitijs.

Hæcenus de rigore iustitiæ loquuti su-
mus, secundum quem pro capiti nostro
aliud centere nequiuimus, quam quod
episcopi suæ sint portionis domini. Nam
propter nullum misericordiæ opus ueri-
tas iustitiæ, aut neganda est, aut occultan-

da, sed nihilominus, ut illic dicebam,
non erat nobis animus in ea dem confir-
manda ueritate, episcoporum, sacerdo-
tumque conscientias eoulique eleuare ut
maligniores sint, cordisque durescentes in
pauperes. Immo uero, ut meum de hac
re iudicium expromam, longe eos urgen-
tius, si id mihi auctoritatis articulo gateretur, ad
stringerem, quam multi alij, quos uisual-
teram opinionem sequutos. Conuenit in-
quam multos tenentes, episcopos non es-
se dios, sed de iustitia quidquid eis exun-
dat, debere pauperibus, nihilominus hoc
esse assuerantes si sextam aut quarã por-
tionem egeus largiantur. Immo audias ali-
quos, qui prælatum habentem centum mil-
lia ducatorum, satiscesse existiment, si
sex aut decem millia tribuat, quod profe-
cto ego mihi perituum habeo nunquam.
Tribus ergo conclusionibus ad quæstionẽ
respondetur. Prima est, quæ ex superio-
ri articulo subinfertur. Neque episcopus
neque sacerdos ullus illius portionis,
quæ sibi contingit, ea iustitiæ lege ad ele-
mosinas obligatur, ut si quas omiserit,
ad restitutionem teneatur. Enimvero si
verum est, quod per celebrem ecclesiæ
diuisionem adiudicatum eis est suæ por-
tionis absolutum dominium, non alio iure
retinentur de illa ad eleemosinas, quam
de alijs bonis, ut sexta nostra conclusio
ne, quam etiam monstrauius esse san-
cti Thom. adnotatum à nobis est. Excep-
tus hinc tamen censendus est semper ca-
sus, quo vehementi suspitione laboratur
episcopum aliqua bona seu fabricæ seu
hospitalibus aut alia ratione pauperibus
designata, sibi applicuisse, tunc enim
certum est, iustitiæ lege ad restituti-
onem teneri. Extra tamen eiusmodi ca-
sus liberi sunt ab illa distributionis for-
ma & vinculo, quo dum in communi ui-
uebant, tenebantur, atque adeo nullo
constringuntur iustitiæ præcepto. Se-
cunda conclusio. Mandato misericor-
diæ, quo uniuersi, uti 2.2. quæst. 2. au-
dient S. Thom. & grauium Theologo-
rum plerique, ad eleemosinas coguntur,
& episcopi inter omnes Christi anos,
ac subinde inter omnes mortales artissi-
me perstringuntur. Conclusio hæc mol-
tis nominibus comprobatur. Primum, sionis.

Prima
conclu.
Proba-
tio.

Secunda
conclu.

Prima
me perstringuntur.

Soto, de iust. & iure. P P p ut

Primum
argum.

Secundũ

Hieron.

ut modo dicebam, quod episcopi esse te-
nentur viduis fauore & auxilio ceu mari-
ti, orphanis tanquam patres, ac denique
uniuersis mendicis & inopibus singulare
præsidium ac suffugium. Enimvero cum
virtutum cultus animarumque subinde sa-
lus læpenumero in rerum temporalium
egestate periclitetur, qua ratione Salo-
mon, ut diuitiarum abundantiam, sic & re-
rum inopiam metuebat, & episcopi pasto-
res sint animarum, nõ modo uerbo & ex-
plo pascere promouereque gregem tenen-
tur, uerũ & re ipsis indigis suppetias ferre.
Viduarum. n. honestas ac uirginũ pudor
rei familiaris penuria uehementer arieta-
tur, & famem patientes, furandi, peierandi,
decipiendi, multaq. id genus incommoda
intentandi periculis sunt expositi. Quibus
cauendis Antistites pro sua quisque facul-
tate prospicere uigilantissime debent. Se-
cundo accedit, quod quamuis propter col-
labentem clericorum uitam facta sit illa
diuisio, qua cuique sua portio adiudicata
est, nihilominus episcopi exuere non de-
bent antiquam illam ecclesiæ pulchritu-
dinem, quæ in subsidio pauperum eluce-
bat, nimirum quãdo Apostoli diaconorũ
ministerio tam impensè uiduarum, orpha-
norum, indigentiumque curam gerebãt.
Neque uero debent prorsus de memoria
delere ecclesiasticos fructus spirituales ef-
se, gratiaque diuini cultus, & peculiariter
in honorem Christi impenso, cui tã cor-
di fuit pauperes tunc familiæ commenda-
re, ac potissimum pastoribus quibus illa
fidenter commisit. Tertia accedit hoc, q-
caput ipsum præcepti misericordiæ, nem-
pe rerum redundantia & superfluitas, ex
teris partibus, multo maior est aut esse de-
bet in episcopis, quam secularibus. Pri-
mum enim frugalius uiuere debent, mul-
toque cum minori pompa quam diuites
huius mundi. Neque conuiuiorum splen-
dor & lautities illis est licita, neque alios
domesticus apparatus. Nam, ut ait Hiero.
de altari illis uiuere fas est, non luxuriari.
Præterea cum uxoribus careant, eximio
inde sumptu eripiuntur, quo mariti pre-
muntur. Arque adeo cum neque proles
habeant quibus debeant maioribus in-
stare, aut aliter in perpetuum provide-
re, non alios debent habere filios quã pau-

peres, neque consanguineis aliter proui-
dere, quam pauperibus. Haud enim his Moder-
debet erogare, quibus sua sufficiunt, ut ha-
tio pro-
betur can. pastor ecclesiæ. 12. q. 1. Quam ximæ aq-
uis documentum hoc non summo rigore scitiõis.
intelligendum est, sed grano talis, hoc est
naturali equitate condiendum. Haud. n.
ubi scandalum caueri potest uirio est pror-
sus uerendum, si episcopus qui pinguis ec-
clesiæ præfectus est consanguineos antea
indigos quadam uictus mediocritate ho-
nestet, non pro sua tantum uita, sed pro
suis successoribus in perpetuum. Non in-
quam ut locupletia ciceri primogenitorũ
iura, sed ut quadam uenustate statum illi mu-
tare possint, ut absq. necessitate deinceps
uitam ducant. Si. n. qui uiginti aut eo plu-
ra, immo qui decem uel quindecim habet
ducatorum millia, quartã partem in pau-
peres & pios usus erogauerit, profecto ab
omnibus censetur suo debito scisse sa-
tis. Et si tamen in tales usus dispensaue-
rit, nihil ab eo amplius quantum ad cauẽ-
dam culpam res attinet, desiderabitur. Cũ
ergo residuum absque ullo scãdalo possit
licite in proprios usus consumere, cur non
ei licebit ex reliquis tunc partibus tantillum
quotannis adimere, ut possit honestam tu-
stentationem, eandemque perpetuam. al-
ei cui consanguineo relinquere? S. d. lateor
scãdalum attente semper esse cauendum.
Quod tunc utique euebitur, dum subdi-
ti amplas pro eius facultate uiderint. Anti-
stitem eleemosinas profundere, & quod-
dam consanguineo, de suis proprijs sum-
ptibus succiderẽ, neque uero ipsum eous-
que locupletare, ut de humilimo statu ad
illustrem subleuet. Hic igitur non quod
superbis & ambitiosis uelim indulgẽti,
dixerim, sed ut quod mihi reuerentia of-
ferat, non diffitear. Tertia conclusio. Præ-
ceptum hoc eleemosinarum, quo episcopi
perstringuntur, non potest uniuersim se cõ-
cludi. Tertia
cõclu.
dum quartam aut quintam, maiorem aut
minorem aliquotam partem existimari,
sed secundum iudicium prudentum, pen-
sata tum prouentuum quantitate, tum &
pauperum indigentia, ac temporum cola-
mitate. Conclusio cunctis liquida fiet, qui
rationem præcepti misericordiæ fuerint Explana-
persecutati. Est enim ut de superfluo fiat, tur con-
superfluum autem respectu status tã pos-
clutio.
sides

Secunda
ratio.

Tertia.

lidentis quam indigentij uenit existimandum. Exempli gratia. Sunt Itali episcopi, qui cum decimas non habeant, uix habent unde uiuere queant. Illis ergo nullus aut perquam exiguus injiciendus est scrupulus, si eleemosinas non faciant. Immo & præter illos sunt etiam, qui quamuis decimis fruatur, proueniunt illis tamen adeo tennes & malignæ, ut si sextam aut minorem partem in pauperes refundat, satis sint fecisse censendi. Qui autem duo triaue milia ducatorum & eo amplius habet profecto nisi uel quintam uel saltem sextam partem distribuant, non debent existimare, se abunde præceptum compleuisse. Quorum aut reditus uiginti aut triginta milia exuperat, profecto maiorem deberent elargiri partem. Hæc autem exempli gratia dicta sint, nam & temporum calamitas, ut dicebam, & pauperum frequentia rigorem potest augere præcepti. Quod autem de episcopis dictum est, id de reliquis etiam sacerdotibus suo gradu intelligendum, ac de ijs præsertim, quibus animarum cura incumbit, atq. adeo de religiosorum monasterijs, quibus prouentus redundat. Quocirca non debent episcopi ob id securius pacare conscientias, si in eleemosinis erogandis remissiores sint, quæ uinculo iustitiæ ad restitutionem non teneantur, satis se præinde facturos arbitantes, si in mortis articulo sacramento poenitentiae eiusmodi culpas abluant. Nam cum etiam præceptum misericordiae, de quo præfati sumus, sub reatu mortalis criminis obliget, inde satis debet exterreri, ut fidem Deo suo illatam seruent, præterquam quod quamuis lex eos iustitiæ ad restitutionem non obliget, debent profecto eorum confessarij, tam durante uita quam in mortis articulo, eis quos pauperum negligente nouerint, per modum sacramentalis satisfactionis largissimas eleemosinas imponere, ut eodem prope modum res

Modus recidat, ac si lege iustitiæ ad restitutionem tenerentur. Modus autem eleemosinarum Christo gratissimus est, ut in præsentibus Deo gratos pauperes sint diuites benigni. Non ullimus. quidem inficias ierim. quin ubi hospitalia extructa non sunt, laudabile episcopo sit eorum fabricis uacare, atq. adeo ecclesiarum ruinas reficere. Attamen quod

ut suum nomen perpetuo celebret, in ædificijs ampliandis & perornandis ea insumat, quibus præsentibus pauperibus succuri posset, ne tamen perirent, non solum uanum, sed & profecto perniciosum, & Christo ingratiſſimum est. Quod enim ait, Pauperes semper habebitis uobiscum, id moniti auribus exhibet, ut cura eorum pauperum argat, qui nobiscum sunt, futuris enim miseris per futuros Deus misericordes prospiciet. Atque ex his argumentorum solutio colligitur, quæ in uertice quæstionis proposita sunt. Ad primum namque respondetur, quod etsi lege iustitiæ non magis episcopi uincantur, quam diuites seculares, tenentur tamen strictiori misericordiae nexu. Ad secundum autem respondetur, quod etsi accidere possit ut laicus præ nimia diuinarum exuberantia urgentius ad eleemosinas obligetur quam episcopos, tamen episcopi ceteris paribus ratione sui status pressius ac uehementius urgentur.

Ad secundum arg.

ARTICVLVS V.

Verum ecclesiastico statui condecens sit inter alias possessiones castra, uasaliosq; ac iurisdictionem civilem habere.

QUoniam arti. 3. inter alia ecclesiastica bona de oppidis meminimus non ab re fuisse, de hoc possessionum genere arti. quintum adhibere. Apparet namque ecclesiasticis Antistitibus atque alijs dignitatibus minime congruere castra & oppida possidere, aut uasallos civilis iurisdictione gubernandos. Primum, quod ecclesiasticus status, spiritualis est, atque argumentum, adeo Christi obsequio totus mancipatus, civilis autem status totus est secularis, atque in rebus temporalibus positus, ubi plurimum iniquitatis commiscetur. Quare ut lux & tenebræ, & sterre uidentur. Ait autem Paul. 2. ad Corin. 6. Quæ participa- tio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Secundo ecclesiasticus ordo in secessu potissimum silentioque contemplationis positus est, civilis autem libus fraudibus, atque alijs id genus ne-

- gotiorum turbinibus expositus, quibus necesse est Antistitem mentes à sua quiete sæpenumero deturbari, eo potissimum, quod causæ sanguinis in illo foro agitantur, quibus ne se cruentet, omnis clericus prohibetur, non ergo illis congruit eiusmodi turbulentis rebus præesse, sed illa omnia posthabere. Tertium de primo more antiquæ legis, sumitur argumentum. Leuitis namque nulla possessionum sors consignata fuit, sed solum decimarum subsidium. Sed & de Christi exemplo quantum adhibetur. Nam, ut libro quarto, sub tit. de domino, dicebamus, & super capit. 1. Matthæi, laus commonstrauimus, nullum ipse seculare regnum huius mundi accepit, sed tantum fuit rex regni celorum. In res autem temporales ea fuit præfise, quatenus homo, potestate contentus, ut in ordine ad finem redemptionis, quando ad eundem finem opus esset quibusvis temporalibus uteretur. Id quod illic significauit, ubi dixit. Regnum meum non est de hoc mundo. Et ubi Luc. 12. petenti ut inter se & fratrem iudicaret, respondit? Quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? Et alibi sæpe, ergo neque suos administratos civilis iurisdictio debet. Quinto, Eiusmodi iurisdictio & secularis in uasallos potestas ad superbium factum & mundi extollentiam episcopos exagitat, quæ humilitati ac modestiæ, qua illos Christus instituit ex diametro aduersantur, secundum illud eius admonitum, Matthæ. 20. Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent inter eos. Non ita erit inter uos, sed quicumque uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister, & qui uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus, sicut filius hominis non uenit ministrari, sed ministrare. Non ergo ecclesiasticis dignitatibus decorum est, sed plurimum indecorum eiusmodi secularibus iurisditionibus splendescere, multoque minus conuenire uidetur religiosiis monasteriis, per quorum ingressum seculo renuntiatur, omnesque seculares pompæ post terga relinquuntur.
- Argu. 6.** Sexto demum arguitur. Cives illi sunt præsidibus in causis civilibus & criminalibus committendi, à quibus decenius gubernentur. Seculares autem non possunt in eiusmodi causis per ecclesiasticos rite & recte gubernari, tum quod illos non de cetero civilibus legibus esse imbutos, tum præsertim, quod illa auctoritate non polleant, ut subditi sint terrori, qui ad arcendam humanam audaciam, perquam necessarius est. Immo usque adeo uidentur precario in rebus civilibus præsidere, ut despicientes eos subditi ad regias curias suas causas deuoluant. Qua ratione admonet nos Paulus ad Timoth. ut nemo militans Deo implicet se negotiis secularibus. Et Christus duobus gladijs fuit contentus, qui essent distincti, & sicut in celo, ita & in terra uoluit duo esse luminaria, nempe auctoritatem sacram Pontificum, & regalem potestatem, ut habetur 96 distinctio. canon. duo. Haud ergo expedit civilem iurisdictionem cum ecclesiastica commisceri. In contrarium est Christianorum usus à Syluestri, & Constanti
- Paulus?**
Syluest.
Constantinus.
- ni seculo per sanctissimos patres atque orthodoxos Cæsares, & reges approbatissimus, per quem constat non solum primam ecclesiæ sedem, uerum & alias interiores eiusmodi dotationibus esse decoratas, in quibus permulti habentur uasalli, non solum episcopis, uerum & monasteriorum abbatibus subiecti.
- Questionem hanc non solum quia præsens tractatio eam exigebat hic attingere statuimus, uerum, & quia hisce diebus de illa controuertitur. Duo tamen sunt eiusdem questionis membra. Vnum uerum ad ecclesiæ decorum condecens sit eiusmodi civili auctoritate fungi. Secundo, utrum propter aliquam emergentem necessitatem reipublicæ ecclesiasticæ, uel civilis expediat eadem castra, & uasallos secularibus uendere. Et quidem de secundo non constitui, ad dicendum me ita multum insinuare, quia cum negotium sit ad Summum Pontificem, atque ad Cæsarem attinens, non est meum, nisi interrogatum respondere. Ad priorem ergo questio. partem una eademque affirmatiua conclusione more nostro respondetur. Consentaneum ecclesiasticæ auctoritati fuit inter alias rerum palium dotes & hac quoque insigniri, ut castra, imo uero urbes cum potestate utriusque gladii
- Duo qd
nis me-
bra.**

**Conclō
rīfua.**
- sub

Prob. sub-luo habere dominio. Conclusio hæc uel inde maxime probatur, q̃ Christianissimi Imperatores tempore sanctissimorum Pontificum eiusmodi donationibus ecclesiam honestauerunt. In primis Constantinus ille Magnus, maximusque Christianæ religionis cultor & fautor, inter alia privilegia quibus ecclesiam accumulauit & hac etiam eam auxit auctoritate ut Rom. cum alijs urbibus Apostol. seddi donauerit Et Theodosius postea tempore Ambro. atq. alij deinceps multi catholicorum Cæsares id genus donationibus ecclesiam locupletauerunt, quas quidem nisi ut sanctum haberetur, neque ipsi obtulissent, neq. illi sancti Antistites acceperint. Accedit quod, ut nostrarū Annales tradunt. Christiani Hispaniarum reges cum Mauros ex prouincia bellis depellebant pro partis uictorijs de eisdem castris atq. opibus, quæ de hostium manibus eripiebant, offerebāt ecclesiæ, non solum episcopales sedes illo modo augendo, uerū & monasteria utriusque sexus fundando & ditando. Quod ergo illi Christi amantes fecerunt, omni potius ratione defendendū est, quam aliquo

Ad 3. qua pacto condemnandum. Ratio ergo, quam Christiani ecclesiarum fundatores sibi in animū inducebant, hæc erat, quod cum tempora Principia omnia propter spiritualia, in eorumq. pesolim seruitium condita sint, & homines (quod ecclesiā nostrum ingenium est) rerū statum splentā muldore maxime moueantur, nam cognitiois opib. nostra, ut natura docet, a sēsu incipit, opeditarunt reperiunt existimant ecclesiam non solum sanctis legibus instituere, uerū & rerum facultatibus instruere & fulcire, ut Christiano populo illam representās maiestatem, maiori haberetur in pretio & ueneratione. Eadem enim de causa, ut nobiles atque illustres sacris iniarentur, qui ecclesiæ essent stabiimentū, iura permittunt, ut duo possint habere sacerdotia, ut habetur ca. de multa. de præben. Haud egdem nescio statim obmoliri quemquam posse huic sententiæ argumenta. Primum, ab Aposto. exemplo & priscorum præsum, qui huiusmodi fassus præ nimia sua humilitate abigebant. Secundo ab absurdo, usu namque & experimento compertum est, huiusmodi seculares epōrū possessiones multa, attulisse incommoda, videli-

cet non solum bella & eorum defensionē, sed etiam hæresum turbas & rebellionum insultus, aduersus ecclesiam Germaniæ namque, atque Angliæ hoc in causa etiam ponitur turbatarum rerum, quod neque principes seculares serie equo animo poterant episcoporum potentatus, neq. uulgus monasteriorum diuitias. Imò & religiones ipsas inde plurimum uidemus labefactatas, quod immodicis diuitiis abundant. Ad primum autem respondetur, ut lib. 9. sub titulo de decimis dicebam quod si omnes episcopi & ecclesiæ prælati essent, uel sicut Petrus, uel sicut August. aut Martinus, aut Nicolatus, ut sua sanctitate possent a Christiano populo beneuolentiam ac reuerentiam captare, forsitan non esset opus ecclesiæ eiusmodi subsidis temporalibus fulciri. Sed tamen quia tam numerosam multitudinem episcoporum ac sacerdotum, quam est ecclesiæ necessaria, illa religione pollere, non est possibile, consilium alio modo est, ut existimatio ecclesiæ conseruetur, & sint qui quodammodo uirtutum, literarumque culturam horum respectu animentur. Ad secundum autem respondemus, ut sæpe consueuimus, quod humanis moribus non potest ulla uel ratio uel prudentia ita prouidenter mederi, quin temporum iniquitas omnia corrumpat. Negari enim non potest, quin ecclesiarum diuitiæ multa spiritualibus rebus pericula conflent, sed forte maiora crearet paupertas, nisi, quod impossibile est, sacerdotes & populi omnes sancti essent. Experimur enim ubi episcopi pauperes sunt, in nullo haberi pretio, & mendicantes sacerdotes prætereos qui intra claustra nutriuntur, uilipendio haberi, & sic omnia ecclesiastica pensundari. Et re uera antistites nisi uilam, secularem etiam habeant potestatem, uix possent uitia castigare. Immo etiam in Germania, nisi catholici ecclesiarum præfules potentatibus secularibus subnixi essent, omnia essent iam foras a tyrannis hæreticis obrita, & consumpta. Quocirca, ut argumento respondeamus, principum secularium ambitio, & inextinguibilis suis qui ecclesiasticis sua bona semper inuident, quibusque eos expoliare armis ac technis cupiunt,

Ad pri
mā obie
ctionem

Ad secū
dum.

licet causa fuerit ut ecclesiasticum statum contenderint demoliri, nullum est agm̃ quod ecclesiam non deceat eiusmodi facultatibus polleere, tametsi diffidendum non sit, quin excessus in hoc sicut in omnibus alijs rebus accidere possit, videlicet ut nimium plusq. iusto locupletetur ecclesię. Nam ut historia Exod. 36. prodit, cum uidere Moyses tanta animi promptitudine populum aurum, & purpuram, & reliqua ad ornatum & cultum tabernaculi necessaria afferre ut exuberarent, p̃conis voce cātari iussit ac prohiberi, ne uir aut mulier quidquam ultra amplius offerret in opus sanctuarii,

Ius natu Adiungitur in fauorem eiusdem con-
rale pa clusionis ius etiam naturale. Nam cum
rocina reges cuncta per se gubernare nequeant,
p̃terita sed necesse habeant Comitibus, atq. alijs
offertio potentatibus partem iurisdictionis com-
ni. mittere, dum tamen semper penes eos su-
 prema potestas resideat, non est cur eccle-
 siastici antistites ab huiusmodi functione
 abigantur. Sane cum ipsos, si eorum sta-
 tū species, credendum est tum iustis &
 equis, tam etiam mitius & maiori cum
 beneuolentia subditorum lites & causas,
 aut composituros, aut iudicaturos, maiori
 que ex charitate uiria iudicaturos. Hac
 enim confidentia freti antiqui reges, hu-
 iusmodi iurisdictiones illis committebāt,
 nempe quia fore certo sperabant ut tam
 quam patres filios essent subditos tractatu-
 ri. Quapropter p̃clare secum agi ciues
 existimabant, cum ecclesię iurisdictioni
 subdebantur. Et re uera, ut absit inuidia
 uerbo, nisi ubi ecclesiasticus dominus cor-
 ruptus est, experimento didicimus mul-
 to minoribus exactionibus ecclesiastico-
 rum subditos premi, quam secularium do-
 minorum. Nihil in reges obloquimur, pe-
 nes quos est summa potestas. Atque adeo
 ecclesiastici, qui secus faciunt in peiori
 sunt crimine, maioriq. digni reprehē-
 sione. His ueruntamen nihil obstantibus,
 diffidendum non est quin plures multo ci-
 uiles iurisdictiones sint secularibus com-
 mittendę, quam ecclesiasticis, nam illis ra-
 tione sui status nauum est illud regimē,
 ecclesiasticis uero, accessorium. Accedunt
 huc & sanctorum testimonia. Augu. nanq.
August. in illa quinquagesima citata epistola ad

Bonif. comitem, egregie lauda Constanti-
 ni religionem, uelinde etiam quod ec-
 clesiam eiusmodi donationibus locuple-
 tauit, idemq. latius Hom. 6. super Ioan. &
 Melchised. Papa eiusdem factū plurimū Melchised.
 commendat, can. futuram. 12. q. 1. nempe des.
 quod sedem Imperialem relinqueret, &
 beato Petro suisq. successoribus pro futu-
 ram concederet. Et Vrb. in canone statim Vrb. in
 proximo, uidentes, itidem institutum lau-
 dat, quod possessiones ecclesię traditę nō
 uendantur. Inter quas non dubiū quin
 etiam essent uassalli. Patrociniatur eidem
 conclusioni & omnia testimonia supra ci-
 tata, obnix prohibentia ne ecclesię bona
 alienentur. Idemque commendatur utro-
 que can. Constantinus. 96. dist. & Iustin. in Iustin.
 Authentico, de rerum ecclesiasticarū alie-
 natione. collatio. 5. mirifice constabilire
 consolidareque studet immobiles cunctas
 ecclesiarum possessiones. Imo uero adeo
 sancta habenda est hęc ueritas, quod eccle-
 się liceat immobiles possessiones nullo
 excepto genere habere, ut Vvicleff, uel de Vvicleff
 hoc etiam habitus fuerit hareticus quod
 Constantinum eo uituperabat, quod ec-
 clesiam tam ample dotasset, ut refert Tho-
 mas Vvaldens. como 1. lib. 4. q. 39. Aiebat
 enim impius ille quod cum uoluntas su-
 premi Domini Christi ex euangelio non
 constaret huiusmodi approb. tis donatio-
 nes, uituperio potius quam laudi dandum
 esset Constantino factum illud. Ex quo
 subiuferebat ex illo tum temporis articulo,
 ecclesiam cępisse labascere. At uero cum
 unicuique liberum sit sua bona donare &
 ecclesię nō sit recipere inhibita, quamuis
 aliud non esset in euangelio testimonium
 hoc satis esset ad illius egregium facinus
 commendandum eo, pouissimum, quod, ut
 iterum atque iterum diximus, tam sancti
 Pontifices non solum eas susceperunt, sed
 & conferentes ut facerent animarum, &
 ne ullus illas uel alienare uel inuadere au-
 deret sanctissime dehortati sunt. Male er-
 go de fide Catholica audire illum necesse
 est qui eiusmodi ecclesiasticas possessio-
 nes, aut contra ius diuinum donatas ec-
 clesię dixerit, aut non omni rationi &
 religioni esse consentaneas. Id quod per
 solutiones argumentorum clarius eluce-
 bit. Si autem hęc, ut res habet, uera sunt,
 attentas

Ciues
 iurisdic-
 tiones
 frequen-
 tius se-
 cularib.
 quam ec-
 clesiasti-
 cis com-
 mittendę
 sunt.
 August.

attentas oportet, Christianasque confide-
rationes adhibere antequam ecclesiasticæ
sedes & sacra collegia & eiusmodi posses-
sionibus deturbentur. Nihil enim aduer-
sus reges obmurmurandum est, quos non
est credibile aliter quam extrema necessi-
tate constrictos quidpiam quod aliquem
mali colorem præferat, a sede Apostolica
petere, neque contra Pontificem Maxi-
mum, quem minus est opinabile quidpiam
aliquid quam maturo consilio concede-
re. Attamen res est usque adeo magni mo-
menti, ut nisi permultis prius in consilio
adhibitis considerationibus non sit decer-
nenda. Færemur equidem calamitosa tē-
pora, ea posse Christianæ respUBLICÆ crea-
re pericula, ut etiam ex ecclesiasticis redi-
tibus fiat ad illa propulsandū auctorita-
te apostolica conquirenda subsidia. At ve-
ro antequam huiusmodi ecclesiæ dotatio-
nes secularibus diuendatur, primum om-
nium explorandum summa fide ē, an caus-
sa ingruat vere necessaria. Mox oculate
medicandum, an aliquo modo inde deco-
loret ecclesia, aliquidue honoris detrimē-
tum accipiat, nam si res ita habet, omnia
sunt temporalia posthabenda, eis potissi-
mum temporibus quando hæretici & uer-
bis & factis ecclesiam suis dotibus denu-
dare contendunt, atque a deo paupertate
obscurare. Si enim catholicorum facta eo-
rum ausibus responderint, approbare eo-
rum dogmata uidebimur. Deinde & id quo
que considerare attendendum, utrum re-
gia maiestas & ciuili respUBLICIS inde ma-
ius capiat emolumentum, nam si quæ ec-
clesiis inferuntur, regi aut respUBLICÆ ac-
crescerent, inde posset ratio huiusmodi
uenditionis vires aliquas acquirere. Ta-
mē quod in alios seculares dominos trās-
funditur uidendum est, an expedienti-
us sit regi, eo potissimum, quod illa pretia quæ
ecclesiis refunduntur, ex regis possessio-
nibus subtrahantur, sed magnates sunt
qui illa ratione pinguescent. Tertio, & id
quoque ex charitate pensandum, utrum
eiusmodi uenditiones in rem sint subdito-
rum, nempe an credendum sit, cum tanta
beneuolentia & charitate tractandos fore
a secularibus possessoribus, quam ab eccle-
siis supportantur. Et quarto nihilo mino-

ri consilio perpendendum, quod cum Pa-
pa pater sit ecclesiarū, reges autem pan-
ni, licet possint ab ecclesiasticis subsidia
poscere, id tamen tunc fas erit quando se-
cularium tributa non succederint. Sicut, n-
prie omnibus q uel ratione sanguinis vel
alijs priuilegijs a tributorum exactione
eximuntur, immunes custodiendi. Supra
hæc autem omnia, quando ad ecclesiasticos
eos recurrere necesse esset, deberet ab om-
nibus æqua libra eiusmodi subsidium exi-
gi. Vnde si qui uasallos habent ob id pri-
uilegijs grauentur, nulla id ferre ualebit æqui-
tas, nam cum uasalli pretio neque modici
æstimentur, illos suis dominis eripere,
non repensio pro illis pretio, sed præcisa
prouenturam compensatione facta, iusti-
tix lex ferre non uidetur. In summa, con-
sulendi sunt sanctorum canones, qui ut su-
pra diximus, istiusmodi alienationes om-
nimode uetant. Ait enim Bonifa. 12. q. 2. **Bonifa.**
Nulli liceat ignorare, omne quod Domi-
no consecratur, siue fuerit homo, siue ani-
mal, siue ager, uel quidquid semel fuerit cō-
secratum, sanctum sanctorum esse Domi-
no, & ideo inexcusabilem, quid illud eri-
puerit uel inuaserit, nempe quia non ho-
minibus tantum, sed Deo ipsi consecratū **Grego.**
est. Quare Grego. capite subsequenti, de
communicationi cum uult subiacere, qui
etiam cōcessionem regis quidpiam tale pos-
sederit. Idemq. sanctissime euit Nicola.
Papa, can. de rebus, eadē causā. & quæstio-
ne, uidelicet ut si quæ semel Deo contri-
buta atq. dicata sint, & postea sub occasio-
ne principum inuaduntur atque diripiun-
tur, excommunicationis u. dicta usque ad
emendationem possessoris coercetur. Hæc
non dubium quin sanctissimus Papa & in-
stissimus quisque regum diu ac multum
sint meditati, antequam tam antiquis
tamque sanctis iuribus ecclesiam expo-
lerent, miram inter alios Dei ultiones &
hæc quoq. extimescentes, & ne & in suis de
suis permittat Deus deturbari. Nā si olim
reges hæc suarum uictoriarū uota esse du-
cebant, ut tunc Deo gratias referrent, tum
ecclesiasticum ordinem, qui pro se preces
funderet, gratum haberent timendum est,
ne si eodem honore, & rerum possessio-
nes, ecclesiæ priuentur, & orationes prius

torum tepescant, & regum victoria non fiat adeo frequentes.

Ad pri. mu arg. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod quavis ecclesiasticus ordo spiritualis sit, atque in hoc a civili tempore aliquerepublica distans, nulla inde tamen repugnantia emergit, quo minus possit ecclesiasticus presul civibus civiliter praesidere. Nam iustus iustitiae, adeo rebus spiritualibus non obversatur, ut inde maxime vires splendoremque accipiat. Neque locus Pauli adductus, huc pertinet, sed ad commercium fidei cum infidelibus.

Ait enim. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? &c. unde concludit, Aut

Ad sec. du arg. quae pars fidei cum infidei? Unde similiter ad secundum respondetur, quod etsi episcopalis dignitas plurimum debeat contemplationi vacare, potest nihilominus homines praeparatae vitae ac traditionis causis secularibus audiendis, praeficere, quod ad se saepe recurrant. Debet enim episcopus & Mariam agere, & Martham. Quod qui

Ad tertium arg. dem sine hoc quod sanguinis sententiam per se proferat, perficere potest. Ad tertium autem respondetur, disparem rationem inter legem nostram & Mosaicam inter nosci. Etenim cum terram illam Deus populo donasset, voluit tribum Levi, ut templo esset totus adductus, a negotio agriculturae sublevari, atque hac ratione nulla est consignata eis fors. In nostra tamen praeter decimas possunt Christiani sua bona ecclesiae donare. Et quantum ad iurisdictionem non verabantur sacerdotes illam habere. Immo multum temperis penes sacerdotes regimine populi perduravit, quoniam sacerdotium illud non illum gradum

Ad quartum arg. spiritualitatis annexum habeat quem nostrum. Quantum autem quod de Christi exemplo sumitur argumentum, maiorem praese fert energiam, quippe qui civile regnum mundi non accipit. Ad id nihilominus respondetur, illud duntaxat inde colligi quod potestas spiritualis non consistit in republica civiliter administranda. Haud tamen subinde interdicitur, quo minus ecclesiastici praesules annexas habere possint

Ad quintum arg. suis sedibus eiusmodi iurisdictiones. Ad quintum respondetur, quod etsi ab eius-

modi potentatibus quadamtenus pateat ad superbiam precipitium, tamen res de sua natura existimanda est. Natura autem & conditio eorum, qui ecclesiastica dignitate polent, ut supra diximus, est perfectionis status. Et ideo omnia haec caduca & lubrica secularia sic debent possidere, ut omnia inde pullulantia pericula vincere possint. Quod autem de religiosorum monasteriis subditur, quibus minus, congruere eiusmodi fastus apparet, respondetur, in primis monachales ordinis, quibus claustra mendicatum exire non licet, necesse est auctoribus opibus abundare, ne eos inopia de sua quiete perturbet. Fuerunt enim semper illa religionis instituta quam maxime ecclesiae utilia, quae si suum decorem seruent, maximo sunt favore fovenda. Et inter alias ratio cur illis oppida cum iurisdictione oblata sunt, fuisse creditur ut expeditius possent acquirere suos proventus colligere. Neque profecto eorum instituto repugnat eiusmodi vasallos per idoneos ministros gubernare. De qua re quam plura locuturi sumus. Ad sextum denique & postremum, quod rem districtius videtur vigere, respondentes fatemur, quod nullatenus ecclesiastici valent suos vasallos nisi regio fauore regere ac gubernare. Nam si rex penes quem summa sita est potestas iurisdictionibus sua inferioribus non fauet, necesse est omnes corrumpere. Sed si hoc argumentum alicuius esset energiae, pari vigore probaret, quod neque antistites decet ecclesiasticas habere iurisdictiones, quoniam nisi per regiam auctoritatem sustententur, satius esset de medio tolli. Si autem ex ecclesiasticorum tribunalia, siue civilia siue ecclesiastica, perinde atque reliqua omnia, quasi sua propria, a suisque praedecessoribus indulta confoueret, nihilo minori decencia & auctoritate ecclesiastici suos subditos gubernaret, quam seculares. In utroque enim ordine sunt qui bene, sunt quoque qui male suos magistratus administrant.

Ad confirmationem.

Ad sextum arg.

QVAESTIO V.

DE CLERICORVM
debito officio.

ARTICVLVS I.

Utrum inter officia eorū qui s. crismatizantur peculiare ad quod omnes generatim tenentur, sit, constitutos psalmos satis horis persolvere.

V M præcedēs quæstio de ecclesiasticis bonis, ac stipendijs fuerit instituta, res ipsa postulat, ut clericorū officia, quorū gratia eadē

ecclesiastica bona constituta sunt, quibus que ea promereri debent, perpendamus.

Primum
argum.

Apparet nā que clerū neque qui in sacris est, ad statas horas persolueudas minimē teneri. Enimvero cum horarū canonicarū pensio grane nimis censetur ingum, non apparet ab ecclesia uniuerso clero licite imponenda, nisi tale Christi aut Apostolorū institutionē prius in sacra pagina legisset, quæ tamen nusquam inibi reperitur. Imo uero Christus, Matt. 6. non aliam pos orationē docuit, quā, Pater noster.

Arg. 2.

Non ergo tenentur clerici ad horas Canonicas pendendas. Secundo arguitur, Oratio in hoc seruit ut mens in Deū elueat, Deoq; nostra desideria aperiamus, & largitate suæ misericordię expleat, ad hoc aut nulla opus est uoce, cum Deo nostra patentia sint corda, ergo non opus est uocali oratione. Sed satis est, uti Christus docuit. Io. 4. adorare Deum in spiritu & ueritate. Et ut ait 1. ad Cor. 14. Pau. Orare spiritu, orare & mente. Teruo. Clerici, saltem quibus animarum incumbit cura, ad hoc potissimum munus instituti sunt, ut sacra populo administrent, uerboq; cum ac doctrina pascant, & prudentia gubernēt ac moderentur, illi ergo saltem non est cur alios persolvere Psalmos obligentur. In contrariū est textus concilij Agathen. extra de celebra. Missarum. c. presbyter. ubi

Arg. 3.

omnes presbyteri iubentur ut expleto matutinali officio, pensum seruitutis suæ, uidelicet Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, Vesperamq; persoluant. Et po-

Conci-
liū Aga-
then.

tra de celebra. Missarum. c. presbyter. ubi omnes presbyteri iubentur ut expleto matutinali officio, pensum seruitutis suæ, uidelicet Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, Vesperamq; persoluant. Et po-

stea demum additur Complectorium, ut iuxta uerbum Prophetæ, Septies in die laudes dicamus Deo.

Cum multa sint obsequia & munia, quibus clerus sua stipendia meret, qualia sunt sacra administrare, & prædicare, visitare, iudicare, & id genus reliqua de illis, utpote q̄ ad eū p̄sentē nullā afferunt difficultatē, sed alia poscunt, quibus disputent loca, non fert animos imp̄sentiarū dicere. Esset enim opus in immensum protrahere, sed tantū de psalmorū p̄sione, quas horas Canonicas appellant, quæ quidem obligatio uniuersum clerū in sacris agentē cōprehendit. Cuiusq; ideo omissione

Fit pla-
dium prouentuū ecclesiasticorū, modo nus qō-
inferius explicando, amittitur, de quibus nis titu-
præcedenti quæst. disputatū est: Affirma- lus.

tua aut huius quæst. ueritas, & aduersus hæreticos afferenda est, & pro catholicis differenda. Nunquam enim a primordijs nascentis ecclesiæ hæretici detuere, q̄ hoc sacrosanctū institutū concusserint, demoliq; contenderint. Fuit quippe antiquissima hæresis qua Pelagiani infecti sunt, ut Aug. li. de hæresibus, c. 88. refert, qui orationes ecclesiasticas destruebant. Imò omnem necessitatē orandi negabant, sed satis existimabant bonū ducere uitā, eo q̄ gratiam non Deo referebant acceptam, sed proprijs uiribus tribuebant. Eandemq; hæresim sustinuit Vvicleph, ut Thomas Vvaldens. in initio quinti tomij de sacramentalibus, refert, dicens, satis esse bonā uitā. Primus aut qui in mūdo semen illius hæresis rexit, fuit famosus ille Nemrob, de quo refertur Gen. 10. De illo enim suisq; asscctis legi ut Eccl. 16. Non exorauerūt pro peccatis suis antiqui gigantes qui destructi sunt, confidentes suæ uirtuti. De quo Nemrob Iosephus etiam lib. 1. Antiquitatum sic ait, Cum esset audacior & manu fortissimus, suadebat suis ut non Deo ascriberent, quod hominibus per illum felicitas eueniret, sed q̄ hoc eis propria uirtute præberetur. Cum enim orationis vis illic subnitatur, quod nihil nobis boni nisi à Deo prouenire potest, qui necessitatem diuini subsidij diffidentur, nullam possunt in oratione religionem agnoscere. At uero non est præsentis instituti de oratione in genere, quatenus ad

August.

Vvicleph
Thom.
Vvaldens.

Ioseph.

pruatas

primas & solennes ac publicas cōmune nōmē est disputare. Hoc. n. aliud est loci, sed tantū de publicis, quas ecclesia clerū persolvere iubet. Qui enim religionem orandi Deū diffinitur, non est dignus qui inter ibnales creaturas ascribatur. Haud enim humanā tantum naturā ignorat, quā a Deo prosum est pendens, verum & diuinā propriam gloriā adimit, imō Deū ipsam de rebus sublata contendit. Pri-

Prima oratio- nis uir- tus. ma. n. supremaq; orationis uirtus non est respectu nostri estimanda, nempe q̄ per eā cuncta nobis bene imprecamur & obtinemus, tam temporalia quam æterna, sed respectu Dei, uidelicet q̄ per ipsam confitemur profitemurq; perennem omnium bonorum fontem in Deo existere, utpote qui totius bonitatis substantia sit, ex cuius uirtu cuncta dependent, quæ extra ipsum existunt. Hanc. n. confessionem qui oraturus ad Deum accedit, debet primū caput orationis constituere. Quæ quidem maxima omnium est q̄ Deo possunt esse gratissimæ per quāque adeo summa ab ipso beneuolentia captatur. Vnde q̄ tantopere a nobis efflagitat ut ab ipso aliquid petamus, & q̄ Christus tā suuiter oporat, ut in nomine eius quidquid nobis opus fuerit, posulemus, non tam ob nostrū commodum q̄ ob ipsius gloriā desiderat. Vnde 1o. 16. ægē conqueritur, dicens, Vsq̄ modo non petitis quidquam in nomine meo, petite & accipietis. Quasi dicat, non dum mihi illā tribuistis gloriā, quæ tantā uero Deo ab omnibus mihi debetur.

Bona uita sine oratione non exi- stere nō potest. Respondetur ergo Pelagiano & Vviclefistis. q̄ non solum bona uita sine oratione non sufficit, imō neque existere pōt. Nam bona uita quæ Deo grata est, ex sola gratia & fauore ipsius supernaturaliter pcedit, quæ quidē per orationē impetramus. Ipse autem quia tale supernaturale auxilium ut suis uiribus subnixi, necessariū esse negant, uirtutē subinde orationis ignorant sed proprijs meritis fidunt. Huius ergo hæc dixerim, q̄ qui orationem abnegant, vel diuinam prorsus de medio tollunt prouidentiam, vel omnia putant ex necessitate contingere, quare digni nō sunt, cū quibus ulla inearur disputatio.

Duplex oratio. Ad rē ergo præsentē reuerentes, cum duplex sit oratio, una priuata ad quam quis-

que præcepto illo, Petite & accipietis, tenetur, atque altera publica, quæ per nōmē nostræ ecclesiæ fit, non de illa, sed de hac peculiariter præsentē inimus quæstionē. Hanc autē idem Vvicleph, ut ibidē Vvaldens refert, hac ratione repudiabat, q̄ cum sanctissimum fundamentum ducebat, ut primo argumento, q̄ suum est, significabamus, nihil esse prorsus inter ecclesiasticas ceremonias permittendum, q̄ in sacra pagina non sit expressum. Quod quidem fundamentum fuit ante ipsum Lolardorum, & multo antea Arranorū, & nunc et est Lutheranorum: Reliquæ enim omnia appellant Pharisæorum traditiones. Quapropter præcisa uerba consecrationis totam esse Missam aiunt, cetera uero, adiectitia, nempe tā uestes q̄ lectiones atque orationes, inuenta esse hominū, atque adeo horas canonicas penitus ē suis ecclesijs eradicaūt. Quare esto, inquit, orare bonum sit tāquam pars bonæ uitæ debet esse tñ in cuiusque libertate tā ipse gran i quam modus. Quem quidem hæresim Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorū, antiquioribus Vvaldensibus impingit, qui dicebant in horis canonicis cantandis frustra tēpus teri. Hæ ergo præcæsis, catholica ueritas quinque cōclusionibus cōstituitur, tum quantū ad substantiam rei spectat, tum etiam quantū ad orationem numerum, & statas horas attinet. Prima sit, Impendio q̄ decentissimum ecclesiæ decoro fuit, & ad salutem Christiani populiq̄ maxime necessariū, clerum instituere, cui præter sacramentorum administrationē id etiam proprio munere incumberet, ut quotidie Psalmos Deo nomine totius populi offerret. Ratio namque naturalis manifesta est. Enimvero cum inter omnia reipublicæ munia & functiones religio cultusq; diuinus apicē teneat, cuius præcipua pars est, Deū laudibus extollere, precibusq; nobis placare, multo sanctissima æquitate persuasum esse debuit Christianis, & sicut milites milites micipati sunt, & iudicibus iudices, atque alijs functionibus sui magistratus & ministri, sic & clerici deputati sint, ut non solum sacramentis populum sanctificent, doctrināq; & exemplo promoueat, uerū & qui publico populi nomine, qui

alijs

Motus Vvicleph ad ex- terminā- dā ora- tionē pu- blicam

Aeneas Syluius.

Prima conclusio.

Rō cō- clusio- nis.

alijs artibus opificijsque & muneribus ac negotijs occupatus id iugiter facere nequit, incessanter Deo laudes dicat, precesque fundant, tanq̃ inter Deum & populū mediatores, qui uidelicet ut ministeriū gerunt deriuandi populū grām per facia, sic & nomine populū gratias illi uicissim repēdat, & quæ illi necessaria sunt subsidia poscant, ac potissimum peccatorum remissionem. Hæc enim de causa, uiget cap. 4. apud Oseam, Sacerdotes peccata populi comedunt, hoc est, populi elemosinas, quas in peccatorum remissionē offert. Accedit huc ratio secunda, q̃ cum hmōi laudum precumq̃ celebratio ea debeat lingua, atq̃ ac rerum peritia celebrari quæ tota plebs polleere non potest, necesse est, personas esse destinatas quæ sicut in ceteris artibus fit, doctæ sint faciendi. Secūda conclusio, Non solum personas appropinquare huic muneri destinatas, uerū & statā tēpora & horas q̃bus Psalmi eius modi & laudes celebrentur. Cuius plures existunt rationes. Prima, q̃ q̃ntis articulti cuique negotio fixi non sunt, neq̃. ordo esse potest neq̃. illa subinde perpetuitas. Est. n. hoc ingenium nostrum, q̃ ubi tēpore non consistimus, quod nos rei faciendæ admonet, libertas statim laxatur differendi negotia, quæ ratione mos facile disperit. Quare qui perpetuo durare constituit, ut p̃a figat opus habet. Secundo & illic nos huius ad Thessalo. admoniti curauit, ubi ait: Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione. Et expressus ca. 5. Sine intermissione orare. Hæc enim intermissione prohibitio intelligi nequit adeo absolute, ut nullum tēps refectiōni aut somno tribuamus, sed sine intermissione intelligitur, hoc est nulla hora ad id constituta prætermissa. Vnde cū singuli plebis eundem ordinem euocantibus alijs curis, tenere nequeant, necesse fuit certo hominum ordinem eandem demandare curam sine intermissione orandi. Tercio, Id patet, quoniam, ut ait Sapient, omnia tēps habent, atque vnæqueque res suum proprium, quod profectō orationi, quam maxime congruit. Cum enim inter omnia negotia altissimum sistentium exigit, non omnia tēpora talē habent ad orandum aptitudinem. No-

ctis n. tranquillitas ad orationem inuitat maxime, quæ ratione David. Media inq̃t, nocte surgebam ad confitendum tibi. Quo fit, ut horæ antemeridianæ, quæ sunt auroræ uiciniores, eo sint orationi congruentiores, pomeridianæ uero, quæ nocti magis accedunt, eo ad orationē minus apte. Quarto demum id potissimum inde con-

firmatur, quod cum populus ad eandem rationem laudum celebrationem concurrere dēat, nisi tēpora statā essent quibus ad eundem cultum accederent, non possent omnes simul concurrere, neq̃ scirent quomodo negotia familiaria deberet disponere, ut orationum religioni non essent impedimento. Ex his demum consequitur conclusio tertia, nempe q̃ & loca sita esse de-
bet quibus eiusmodi laudum Psalmorum que oblatio fiat, tam quod cum cultus res sit sacratissima, locus ille consecrari debet atque adeo uasa uestimenta que & alia ornamenta, quibus maiestatis quæ adoratur representatio fiat, tum etiam quod comoratio in communi fieri debeat (nam ubi sunt unus, duo, uel tres, in nomine Christi congregati, illic seipse adiutorium pollicitus est,) nisi locus designatus sit commode orari non potest. Hanc. n. tertiā conclusionem adiecit, eo quod brutales Vuideff, vi Vvalden. Tom. 5. de sacris, titulo 17. c. 43. refert, templa abominabatur. At quādo historiæ tam phanæ quam prophanæ cum non uincerent, inde tamē deberent conuinci, quod cum reliquis publicis actibus sua sint loca destinata uerborum ad iudicandum, senatus ad consilia conferenda, & scholæ ad docendum, quin & theatra ad ludos spectandum, nulla ei restabat ratio templorum religionem abnegandi, quibus populus in unum congregatus Deum suū adoraret. Sed ecce argumentum suum. In statu innocentie non fuisset templa sicuti neque uestes, ut nuditas primorum parentum ante peccatum attestatur. Christus autem uoluit ad nos ad illum statum reuocare, ergo neque nostrum statum eiusmodi fabricæ debeat. Vi de quam sit brutus hominis syllogismus. Primum quamuis in illo statu aeris inclementia nullam necessitatem tegumentorum induxisset, forsitan propter pulchritudinem & artium exercitium, aliqua fuisset

Quarta

Tertia conclusio.

Vuideff Vvald. Probō conclusionis,

Argum.

Vuideff

Solutio.

Secūda conclusio.

Secūda conclusio.

Prima ratio.

Secūda ratio.

Tertia ratio.

sent opificia fabricata. At esto, æpla nō fuissent structa, nihilominus mortales illi Deum coluissent, atque adeo, ut plus quam credibile est, in unū ad Deum adorandum laudandumq. conuenissent. Quare secundum nostræ naturæ statum necessaria sunt templa, quibus eandem religionem colamus. Sed de huiusmodi probationibus statim latius. Quarta conclusio, ad rem maximè propriam. Quemadmodū personas, templaque, & reliqua ornamenta definita esse condecuit & præ se ipsa, sic & Psalmos, orationes, ac preces, constitutas esse, fuit ad eundem cultum necessariū. Probatur. Quoniam eiusmodi laudū cultum oportuit doctrina maxima & prudētia esse præfinitum, quæ quidem eruditio in singulis esse non potest. Quare opus fuit, ab ecclesiæ primoribus immo a toto cœtu cui spiritus sanctus præest fuisse inuentum legeq. firmum, sicuti & reliquas leges necesse est nō a singulis ciuibz, sed a tota republica institui. Secundo. Quia ut in reliquo cultu sic præcipue in gratiarum laudumq. actione, atq. in orationibus & precationibus necessarium fuit totus Christianus populus unitatem repræsentaret, ut hac maximè ratione, quod ait Paul. unam fidem, vnum baptisma, atque vnum Deum profiteremur. Hæc autem concordia & unitas seruari non potuit, nisi Psalmorum corpus & substantia lege constitueretur, quæ esset vniuersis Christianis seruanda. Dixerim corpus & substantia, quia nihil incongruit, immo est congruentissimum, ut variaz provinciarum horarum solutione nonnihil uariant, ut ecclesia, quemadmodum eam Sapiens depinxit, reginam referat a dextris sponsi assistentem, circumamictam uarietate. Hæc de publicis orationibus quantum ad personas & reliquas circumstantias temporis, locique & modi, tenuiter affirmata, antè quam ad quintam conclusionem de septenario horarum numero descendamus, oportet præteritum est firmiori antiquitatis molimine & vallo confirmare ac præmunire. Hæc enim omnia naturali iure & utriusque testamenti diuino, ac subinde humano corroborantur & constabiliuntur.

Prima ratio in Primū quippe omnium natura ipsa, quæ signum est Dei, uniuersos mortales so-

la eius lege uiuentes, vicumque de deorū hæreticarietate perditè ac impiè optarentur, eos cità nihilominus docuit quidquid decorum colerent, sacerdotes esse necessarios, & lucos, tēplaq. & designatas aras, quibus statuis horis constitutisq. ceremoniis religionem colerent. Cuius bona pars erant plalmos suo more concinere, precesq. tam in bellis, quam in quibuscunque aliis negotiis rebusq. gerendis ad Deum fundere, tum ut eum sibi propitiarentur, tum in eisdem gratias referrent. Cuius ritus tum alii, tum Valerius Maximus lib. 1. c. 1. cōmemoret, ubi ait. Maiores statas solemnesq. ceremonias Pontificum scientia explicatas curasse, ut prisco instituto rebus diuinis daretur opera, uidelicet cū aliquid commendandum esset precatione, aut ex postulandum uoto, aut gratulatione exoluedum. Neq. solum prophanæ historiarum, immo & sacræ id contestantur, quippe quæ non solum de Abraham, Isaac, & Iacob ante scriptam legem refert altaria Domino extruxisse, uerum & Melchisedech diuerso sacerdotii genere fuisse perfundū, de quo ambigendum non est quin statas Deo laudando haberet horas & ceremonias. At ne diu in prophanis percursandis immoremur, mos antiquæ legis abunde deberet omne os hæreticorum obstruere. Porro illis. Deus tam attenta cura, etiam dum per desertum illi mortales castrametantes diuagarentur, tabernaculum fabricari iussit. Ac mox terra promissa positum magnificentissimum templum quod omni auro omnimodaq. gemmarum uarietate splenderet. Deinde summum sacerdotem uestium ornamento insigniri, aliosq. sacerdotes ac numerosissimam Levitarum multitudinem, ut Exo. 26 & subsequentibus legitur quiquidem non solum sacrificandi muneri, uerum & orandi addiderant. Sed aiunt omnia illa ceremonialia fuisse, atque adeo cessasse. Fate-mur equidem id quod ceremoniale erat ab usu aboleuisse, sed tamen cum hymnis laudibus & precationibus Deum colere in iure si naturali positum, non solū hoc aboleri non debuit, immo tanto maiori religione lege Evangelica retineri, quāto excellentius ueritas quam umbra id deposcebat. Omnia enim illis in figura cōtingebant

Valerius
Maximus.

Secunda
ratio.

Enasio
hæreticorum.
Replica

Hæreti- bant diuinæ veritatis corporis, & sangui-
ci tem- nis Christi quæ sub sacramento nostris tē-
pla auer- plis continetur, adoratur, & colitur. Quo-
sanctur. autem ex his ad nostram Evangelicam le-
Prima gem descendamus, à templorum religio-
in præ- ne sumamus exordium, quæ cum sint pu-
tericum blicarum orationum loca, hæreticis non
errorē. placent. Attamen quam Christo placue-
 rint, testatus ipse est, non solum paruulus
 ad templum crebro delatus, & cum esset
 uir illuc ad festa creberrime conscendens,
 uerum & flagellorum uerbere negotiato-
 res inde depellens, eisq. improperans qd
 domum patris sui domum negotiationis
 facerent. Ioan. 2. Et apud Lucam expres-
 sius. Domus mea domus orationis est. Ea-
 dem. n. est domus patris & sua, quia eadē
 orandi religione trinitas in ea colitur. Nā
 quā fuerit Deo gratum in templis habita-
 re, patefecit ipse 2. Reg. 7. ubi quasi con-
 quæstus ait. Neq. n. habitauit in domo ex
 die illa qua eduxi filios Israel de terra Ae-
 gypti usq. in diē hanc, sed ambulabā in ta-
 bernaculo & in tētorio per cuncta loca q̄
 transiui cum oībus filiis Israel. Quare er-
 go fronte hæretici negare possunt oratio-
 nis domos quas Deus olim tanti fecit, &
 Deus idē Christus ab oī negotiatione se-
 motas huic muneris sacras esse uoluit?
 Quin uero & ipsum proculdubio credi-
 tur constitutas habuisse orationes quibus
 utebatur, Cōsueuerat. n. ut hī Luc. 6. p. no-
 rare in oratione Dei. Et Matth. 26. hī q̄
 hymno dicto exiit in tēplum orare. Qui-
 bus uerbis certus designatur hymnus quo
 in gratiarū actione utebatur. Et Luc. 18.
 Oportet, inquit, semper orare & non defi-
 cere, quod ut supra de alio Pauli, Sine in-
 termissione orare, diximus, intelligi ne-
 quit nisi de orationibus quæ stans horis
 dicuntur. Et 1. ad Cor. 11. ait idem Apost.
 qd omnis uir orans aut prophetans velato
 capite, deturpat caput suum, mulier autē
 non velato. Vbi secundum Ambros. & a-
Ambr. lios interpretes iam tunc tempore Apo-
 stolorum mos erat Christianis præscriptū
 uerbis tum fidem cōsteri, cuius Symbolū
 ipsi constituerūt, hoc. n. appellat prophe-
 tare, tum etiam certis orationibus orare
 idque manifeste confirmatur ex illo Luc.
 11. qd Apostoli tanquam rem arduam ne
 que omnibus peruiam uno ore petierunt

à Domino, dicētes. Domine doce nos ora-
 re sicut docuit Ioā. Discipulos suos. Et sub Cor. 11.
 dic. Sic aut uos orabitis: Pater noster, &c. matie.
 Haud ergo negari pōt quin Apostolorū Suffrag. ū
 tpe essent certæ orationes cōstitutæ. Sed hæretici
 aiunt hæretici. Non fuit nisi illa quam corum.
 Christus docuit, Pater noster. Profecto fal-
 sum est. Alias. n. quaspiā designat Paul. 1.
 ad Timor. 1. ubi ait. Obsecro igitur primū
 omniū fieri Obsecrationes, orationes po-
 stulationes, gratiarum actiones pro omni-
 bus & p. regibus &c. Duo enim illic desi-
 gnantur. Primum quod essent differentes
 modi iam tunc constituti. Secundum qd
 hoc clero potissimum incumbere. Vnde
 Chrysosto. eodem loco. Quod, inquit, est Chryso.
 hoc? Primum omnium, hoc est in cultura
 quotidiana & hoc primum sciunt presby-
 teri qualiter orationes per unamquā-
 que diem sunt & sero & mane. Et Isidor. Isidor.
 lib. 1. de Officijs. c. 8. precibus nobis Do-
 minum deprecari Christus Dominus &
 docuit & constituit. Cum enim Apostoli
 nescientes orare petierunt à Christo, dicē-
 tes, doce nos orare. & cōpone nobis preces
 quas Christus statim docuit exinde produ-
 cta est consuetudo ecclesiæ. s. uti precibus
 instar earum quas instituit Christus, quas
 quidem primi Græci ceperunt compone-
 re. Per hæc ergo Isidori uerba diluitur hæ-
 reticorum argutia uidelicet non esse uten-
 dum alia oratione præter illam quam
 Christus protulit. Haud. n. intentio Chri-
 sti fuit, ad illam præcisē sic populum con-
 stringere ut neuiquam aliam adhibere
 fas esset. Sed ecclesiæ proposuit exemplar,
 ut quidquid orationum aut precationum
 & laudum institueret, ad aliquod illorum
 membrorum reduceretur. Quare laudum
 psalmodia refertur ad id Sanctificetur no-
 mentum? Petitiones autem gratiæ & re-
 missionis peccatorum ad illud, Adueniat
 regnum tuum, &c. Christo ergo oratio-
 nem toti populo necessariam congruebat
 instituire, reliquis uero ecclesiæ instituen-
 dis illius instar commisit. Hic autē publi-
 cus orandi modus, cum ut supra dicebā, do-
 ctina & arte esset persolueendus, certas p-
 sonas quibus id incumberebat exigebat, qua-
 les sunt clerici. Vnde idem ipse Apostolus
 in priori ad Corinth. cap. 14. cum conueni-
 tis, inquit (nempe ad publicas orationes)
 unusquis-

unusquisque vestrum psalmum habet, do-
ctrinam habet, Apocalypsim hēt, &c. Qua
si dicat, unicuique diuersum incumbit mu-
nus, ut scilicet alij psalmos intonent, alij
doceant, alius scilicet concionator, apoca-
lypsim, hoc est reuelationem, interprete-
tur. Vnde subdit, siue lingua quis loquat̃
secundum duos aut multum secundum
tres, id est illi qui publice horas soluunt,
ordine, numero, & uicissitudine id exe-
quantur. Si uero non fuerit interpretes, ta-
ceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, id
est, qui non habuerit munus loquendi aut
cantandi, alios auscultet, tacitus Deum
oret. Ecce circa conclusiones quatuor in
capite præfixas quam omnes ab antiquo
fundamenta trahant, nimirum ab Aposto-
lorum tempore, nempe & personas fuisse
ad orandum decretas, & psalmos, & tem-
pla, atque orationes certas. De tempori-
bus autem atque diei horis ad orandum
constitutis, quod præsentis disputationis
præcipuum est punctum, adhibetur demū
cōclusio quinta. Septenarius numerus ho-
rarum Canoniarum, ut antiquissima est
Ecclesiæ institutio, ita & congruentissima
atque decentissima, nempe ut post matu-
tinarum nocturnum officium horæ diui-
næ sex sint numero, uidelicet prima, ter-
tia, sexta, nona, uesper, & completorium.
Et primum quod nocturnum officium ab
Apostolorum seculo originem duxerit, te-
stat̃ Hieronymus super illud Matth. 25.
Media nocte clamor factus est. Ait enim
quod cum traditio Iudæorum esset Mes-
siam media nocte uenturum, in similitudi-
nem Aegyptij repositis qñ Pascha celebra-
tū est & exterminator uenit, traditio Apo-
stolica uteretur permanfit, ut in die uigi-
liarum Paschæ ante noctis dimidium po-
pulus dimittere non liceret spectantes ad-
uentum Christi. Vnde & Psalmista dice-
bat, Media nocte surgebam ad confitēdū
tibi super iudicia iustificationis tuæ. Hæc
ille. Sed quando in hunc Psalmi uersiculū
incidimus, multi alij sunt eiusmodi, qui-
bus nocternarum laudum officium com-
mendatur. Ait enim alibi idem Psaltes,
Lauabo per singulas noctes lectum meū.
Et alibi: Bonum est confiteri Domino &
psallere nomini tuo Altissime. Ad annun-
tiandum mane misericordiam tuam & ue-

ritatem tuam per noctem. Atq. alibi, Me-
mor fui nocte nominis tui Domine. Et qđ
in Completorio canimus, in noctibus ex-
tollite manus uestras in sancta, & benedi-
cite Domino. Nō ergo ab Apostolis carū
mos nocturnæ orationis originem duxit,
sed à Prophetarum oraculis. Præerea & Obie-
cundē nos morem Christus institutor no-
ster re ipsa docuit. Erat enim in oratione
pernoctans, ut Luc 6. refertur. Et ut habe-
tur Matth. 26. media nocte in montē Oli-
ueti ad orandum exiit, ubi discipulos in-
crepans, qđ non possent una hora secum ui-
gilare, & à Iuda traditus est, & à Iudæis ca-
ptus. Quæ quidem mysteria omnino de-
berent Christianum populum in noctur-
nis orationibus continere. Igitur quoniā
Vvicleffiste, ut eodem cap. 25. idem Tho-
mas Vvaldē refert, huiusmodi nocturnos
psalmos cōtrectant, cauſantes qđ cum no-
ctem ad quietem nobis Deus indulserit, ciū dam-
nos iam uigiliis insumentes, religionem nantiū.
Christianam grauem redimus, ut eorum
blasphemiam conteramus, respondemus.
Primum, eandem nocturnam quietem, ut
supra diximus, ad contemplationem, atq.
adeo ad orationem naturaliter inuitare,
eo qđ tunc sensibus à suo usu cessantibus
mens intorsum pacatior est. Secundo & Prima
Prophetarum oracula & Christi exemplū
eiusdem rei nos admonent. Sed tertio, qđ solutio.
in primis ducendum est, id antiqui patres
ob id sanctum duxerunt quod in primiti-
ua ecclesia infestissimæ erant nocturnæ de-
monum incursionēs, contra quas ideo no-
cturnas uigilias orationibus instructas in
stituerunt, ut lib. de Offic. cap. 19. peregre
tradidit Isidorus. Milites namque in
exercitu, sicuti & in navi nautæ, quatuor
stationes nocturnas ordināt quas uigilias
appellant, nimirum singulas tribus horis
durantes. Tres enim horas ab occasu solis
quando sopor cubare homines cogit, pri-
mam uigiliam appellant, tresq. deinceps
usque ad mediam noctem, secundam, & à
media statim nocte appellant tertiam, at-
que deinde usque ad diluculum, quartam.
In quibus alijs dormientibus, alijs excubā-
tes inuigilant. Huius ergo instar in primi
tua ecclesia, nimirum ab Apostolorum
seculo, clerus in tres partes diuidebatur, sicuti di-
quarum una in prima uigilia primum ca-
uinū in-
nebat

Quinta
conclō.

Hieron.

Obie-
cūo.

Vviclef
filarum
noctur-
nū offi-
ciū dam-
nantū.

Prima
solutio.

Secūda
Tertia

Isidorus

Rō decā
candi of-
uinū in

Primi nebat trium psalmorum nocturnum, & **Secunde** alia in secunda secundum, atque alia in tertia tertium, ut tam in singulis quam in omnibus trinitatem profiterentur, ac deum diluculo in quarta uigilia omnes simul ad laudes concitandas conueniebant.

August. Vnde Augustinus de uerbis Domini, sermo 14. Venit inquit ergo Dominus ad uiscandum discipulos suos qui turbabantur in mari quarta uigilia noctis. Quarta uigilia noctis extremi pars noctis est, uigilia una tres horas habet, ac per hoc nox quatuor uigilias. Et ne hæretici putent eiusmodi uigilias sanctorum patrum inuentum fuisse, perspiciant in ipsissimis Christi uerbis fundamentum habuisse, ut est uidere & Luc. 12. ubi secunda & tertia uigilia nominatur, & expressius Marc. 13. Vigilate enim, inquit, nescitis enim quando Dominus ueniat sero hoc est prima uigilia, an media nocte in gallicantu, hoc est secunda aut tertia, an mane, hoc est hora laudum ne cum uenerit repente inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico, uigilate. His ergo instructa edoctaque ecclesia, quas rationes atque uigilias collegit. Vnde Variatus lib. 1. capitulo de matutinis. Vigilias, inquit tribus horis disper tanas nocturnis ut non solum uerbo, sed & facto res uigilias prædicemus, de quibus ait Dominus. Beati sunt serui illi quos cum uenerit Dominus inuenient uigilantes. &c. Qua de re cum Vigilantius hæreticus illius esset perfidæ auctor, quod nox quies & somno indulgenda esset, non autem orationibus terenda. ista occasione Hieronymus ut in epistola ad Riparium uideret, per uerbo nomine pro Vigilantio eum Dormitantium appellauit. At quippe. Quod dicis cum exerceas uigilias, tacit & hoc contra uocabulum suum, ut uel dormitare. Vigilantius & non audiat Saluatore dicentem sic. Non potuissis una hora uigilare mecum? Quapropter sequenti statim epistola appellat eum Dormitantium. Vnde idem Hieronymus ad Eustochium uirginem Bis, inquit nocte terque ad orandum surgendum est. At uero quam pestiferum aucto clerico tantum potius humana imbecillitas ferre nequit, uicissitudo illa cessauit & à toto simul electores omnes nocturni cum laudibus una

cani cepti sunt, idque in diebus festis, nam in profectis non canitur nisi unus, sicut & in Paschali tempore. Et quamuis alij primam uigiliam elegerint, alij uero tertiam, plurimæ tamen ecclesiarum ac religionum mediam noctem constituerunt tanquam orationi, iuxta Davidis testimonium, aptiorum. Haud quippe uti Ambrosius super Psal. 118 auctor est, inconsulto dixit, Media nocte tunc enim seruet carnis illecebra, coquitur cibus, potusque digeritur. Qua occasione tentator multos tentamentis & carnem illidit & animum occupat. Hæc ille. Vnde Petrus inter purgatum medietate noctis & galli cantum ardor fidei infixit, & calori temporalis ignis ad motus Christi negauit. Quocirca huius temporis relaxatio non tam facile aut peti aut concedi deberet. Fere enim iam cathedrales ecclesie sanctum illum priscorum rigorem remittentes indulta ab Apostolica sede impetrant matutinos psalmos apperente nocte soluendi. Sic enim omnia labascunt.

De horis autem diurnis testimonia quæque sunt & rationes non minoris energe. In primis tres horæ, nempe tertia, sexta, & nona uiuentibus ipsis Apostolis celebrantur erat ad orandum. Extat enim Act. 1. memoria quemadmodum post ascensionem Domini Apostoli essent Hierosolymis unanimiter in oratione perseverantes, neque dubium sit quin in oratione solenni, quæ sicut modo in choro ab omnibus celebrabatur. Unanimiter enim non tantum cordium unitatem, uerum & uocum concordiam designat, ac tandem hora tertia, ut 2. c. legitur. Spiritus sanctus illis apparuit, linguarum cordiumque inflammator. Quocirca ambigi non debet quin illa tunc hora destinatos psalmos dicere. Qua de causa ecclesia illo uenit huius hymno. Nunc sancte nobis Spiritus, &c. De sexta uero legitur Actuum 10. n. mirum ubi Petrus resertur circa horam sextam in superiora, ut oraret, ascendisse. Sed de nona mentio etiam fit Act. 3. Habebat enim quod Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Quin uero easdem horas more & usu Hebræis fuisse celebratas, præter consuetudinem quæ maxima est, auctores non Cyprianus qui astruant. Cyprianus namque huius.

Ambr.

De horis diurnis testimoniis tertia monia de faciens ac cessita.

Valeria.

Vigilantius.

Hieron.

in calce lib. de oratione Dominica. In orationibus, inquit, celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fi de fortes, & in captiuitate uictiores, horam tertiam, sextam, nonam. Alludit tum ad illud Daniel. 2. quod illi tres quasi ex uno ore laudabant, glorificabant, & benedicebant Deum. Et ad id potissimum Daniel. 6. ubi refertur quod contra Hierusalem, ter in die flectebat genua sua, & adorabat confitebaturq. coram Domino Deo suo, sicut & ante facere consueuerat. Erat enim prophetis solennis, fixis statisque horis concinendi usus. Vnde Primi Reg. 10. ait Samuel Saul. Cum ingressus fueris ibi urbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentium de excelsu, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & ci haram, ipsosque prophetantes hoc est, Spiritu prophetico psallentes. Et insinuat in te Spiritus Domini & prophetabis cum eis. Vnde in prouerbio exijt. Nunquid Saul inter prophetas? Addit præterea illic Cypria. illis tribus horis mysterium trinitatis fuisse præsignatum, quod in nouissimis temporibus manifestandum erat. Eundem prorsus horarum numerum scilicet tertiam, sextam, & nonam, in eodem Daniele fundat Isidorus lib. 1. de Off. ca. 19. Illo ergo tunc Apostolorum seculo non reperitur mentio nisi illarum trium horarum ante meridiem, prima sub tacita. Quare Hierony. super eodem loco Dan. 6. Has, inquit, tres horas, scilicet tertiam, sextam, & nonam, ecclesiastica traditio intelligit. Hec ille. Coniicio nanque quod illo tunc tempore quo ter ad nocturnos psalmos fugebatur, laudesque in aurora cantabantur, superflua ducebatur alia hora usque ad tertiam. Vnde idem Hieron. ad Eustoch. de horis ad orandum diuisis loquens, horam inquit tertiam, sextam, nonam diluculum quoque & uesperam, nemo est qui nesciat. Vbi diluculi nomine laudes forsitan intelligit. Et quo coniecturis agere pergamus Cassianus lib. 3. de institutis monachorum capitu. 4. cuius Isidorus meminit li. 1. de Off. cap. 23. Sciendum, inquit, hanc matutinam quæ obseruatur in occidentis uel maxime regionibus canonicam functionem nostro tempore nostroq. monasterio primitus institutam. Matutinam ex

go forte appellat quam nos primam, Quo et refertur uerbum Cypriani loco citato. f. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt, nam & mane orandum ut resurrectio Domini in matutina celebretur. Antiquas ergo horas appellat tertiam, sextam, nonam, cui addit & primam. Atqui horæ istæ per diuisionem ar- De ho-
tificialis diei sunt intelligendæ ut quocun- ranū di-
que anni tempore ab ortu solis incipiat pri uisione
ma. Tertia autem finitur in tertia diei ho & exor-
ta, & sexta etiam ab eodem solis orto. Sic dio.
enim intelligendæ sunt illæ horæ Match.
20. nempe q. paterfamilias exijt summo
mane conducere operarios, deinde hora ter-
tia atq. hora sexta. De uesperis autem & De cō-
completorio ait loco citato D. Hierony. plecto-
neminem esse, qui nesciat, quasi res esset rio.
antiquissima & uniuersis Christianis rece-
pissima. Atqui de completorio ait loco
citato Ambrosius uenire illi in mentem Ambr.
auium recordationem quæ cum eunt cu-
bitum quasi peracto læ munere, æthera
cantu mulcere consueuerunt. Quod uelut
à surgente & occidente die semper instau-
rare consueuerunt, ut uel de cursu uel ado-
to nocturno diurnoq. tempore, iustas lau-
des suo referant creatori. Vnde magnum
incentiuum excitandæ deuotionis lumen
dum nobis est. Igitur ut quæ dispersim
commemorauimus, collectim ad nostram
confirmandam conclusionem applicemus. Trina
de cā se
ptē ho-
ræ Ca-
nonicæ
in eccle-
sia insti-
tutæ.
Tribus de causis septenarius iste nume-
rus canonicus instinctu Spiritus sancti san-
ctissimus est Christianæ familiæ. Prima s.
eademq. ad literam potissima, ut iuxta Chri-
sti præceptum & Pau. monitum, iugis neq.
intermissa in nobis persistat Dei memo-
ria, lausq. & gratiarum actio, ac demum depre-
catio & fauoris petitio. Nam cum in die na-
turali sex sint horarum ternarij, cum in sin-
gulis statos habemus psalmos, perpetuo
circulo in oratione persistimus. Mox & Tri-
nitatem quæ nostræ est fidei confessio, tri-
nis quibusque horis profiteamur, nam pari
ratione eodem numero & psalmos & ora-
tiones distribuimus. Accedunt deinde ter-
tio & mysteria, tum alia, tum etiam Chri-
sti, quæ glossa colligit super c. presbyter. Glossa
de celebra. M. s. r. Quod quidem est Con-
cilij Agathen. celebrati sedente Zozimo
Papa,

Horarū
diurna-
rum nu-
merus
in uete-
ri testa-
mento
funda-
tus.
Isidorus
Hiero.

Cassian.
Isidorus

papa, sub anno Domini quadringentesimo uigesimo, ubi prædictæ omnes horæ tam diurnæ quàm nocturnæ persolui iubentur. Cauenda autem est deceptio ne quis putet, ut hæretici blasphemare attentant, tunc primum fuisse institutas. In hoc enim superiora adduximus testimonia ut eas de antiquitate & tempore Apostolorum deduceremus. Quare illic tanquam res antiqua confirmatur. Mysteria autem sunt quæ septem existunt hebdomadæ dies, quibus mundus fuit creatus, septemque Spiritus sancti dona, quibus re creatur, ac septem mundi ætates, quibus duraturus est, septemque adeo petitiones dominicæ orationis, quibus eadem dona postulamus. Christus autem matutinali hora captus est, & per reliquas diei passus. Vnde versus: Hæc sunt septenis propter quæ psallimus horis: Matutina ligat Christum, qui crimina purgat: Prima replet spiritis, causam dat tercia mortis: Sexta cruci necit, latus eius nona biperit. Vespera deponit, tumulo completa reponit. Ex his ergo cum ætis quæ dicta sunt colligitur, septem esse Canonicas horas, secundum illud Psalm. Septies in die laudem dixi tibi. Accipitur enim illic dies pro naturali, ut noctem includat. Qua re non sunt audiendi qui matutinum a laudibus separantes, octo connumerant.

Ad primum arg.

Ad primum igitur argumentum supra obiectum V uicest, usque adeo negatur horarum canonicarum pensum grave esse, ut affirmemus esse suauissimum. Ad illud autem quod insinuat non esse in ecclesiæ facultate aliquid sancire, quod in altero duorum testamentorum expressum non sit, plura respondemus. Primum illud est hæreticum fundamentum, atque illius beatæ quam Ioan. Apocaly 3 uidisse scripsit quæ cum agnus uideretur cornu gerens in fronte, draco tamen erat. Super quo loco ait August. serm. 11. hæreticam illic ecclesiam significari, quæ cum ceu agnus Christi, duo in fronte cornua, hoc est, duo testamenta præ se ferat, draconis tamen morsu Ecclesiam Catholicam dilacerat. Hæc ille. Habet enim ecclesia catholica potestatem a Christo Apostolicam qua leges præstitit condere, quas uel ex sacra pagina elicit, uel ad Christianorum ornamen-

August.

tum necessarias ducit. Instat nimirum Apostolorum qui suis uestimentis inuenta illa strauerunt quibus Christus Hierosolymam ingressus mollius incederet. At quippe super eodem loco Hierony & uetus Apostolica, uel doctrina uirtutum uel edicto scripturarum intelligi potest, sicut ecclesiasticorum dogmatum uarietas quibus nisi anima instructa fuerit, lessorem habere Dominium non meretur. Et Anselmus: Vide inquit quod super iumentum ponebant Apostoli uestimenta sua, sed cetera Iudaica turba sub iumentum pedibus quia mandatis Apostolorum instrumur, & ornatur. legis autem antiquæ mandata conculcamus, dum carnales obseruationes & circuncisiones reprobamus. Adde quod Ecclesia non solum intus per Spiritum sanctum edocita, sed uia uoce Apostolorum Christi illustrata eiusmodi horarum religionem amplexa est. Ad secundum respondetur quod in orationibus priuatis non opus est uoce, sed satis est mente orare, nisi ad excitandam deuotionem. Quod autem Christus & Paul. secundum ipsum ait, Spiritu & mente orandum, nihil aliud edocet nisi quod orantis psallentisque uox non debet esse sicut auium garrulus, sed mente & spiritu plena. Tertium argumentum ar. 3. plenius dissoluitur, ubi monstrabitur clericorum sacri initiatorum officium, etiam si curam gerant animarum, esse horarum munus persolvere.

Anselmus.

Ad secundum arg.

Ad tertium arg.

ARTICVLVS II.

Primum congruentis fidei & decorum ut hora Canonica, Psalmorum Hymnorum que alto cantu psallantur.

Post horarum Canonicarum substantiam, & institutionem subsequitur modo explorare utrum canticis & hymnis sint persoluendæ. Nam idem V uicest, ut eodem tome. 5. cap. 16. Thom. V ualden. refert, de hoc catholicos subfannabat, quod alto cantu laudes & preces ad Deum inclamarent. Quam quidem hæresim Lutherani suscitauerunt, obidentes ceu ridiculis nobis quod uocibus in templis obstrepamus Deo. Argumentum istorum est quod Deus non est surdus. Sot 6, de Inst. & iur. QQQ aut

aut dormiens ut clamoribus nostris, quib. excitetur, indigeat. Quocirca nos Basilienses appellant, hoc est sacerdotibus Basilienses quos ut 3 Reg. 18. refertur, dicens Elias: alius inlecebat irritabar subdens: Deus enim uester forsitan cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere aut certe dormit, ut excitetur. Et me dum inter illos geram quandoque de eadem re sic conuinebant. Numquid si tu cum Cantore cantando colloquereris, aut aliquid ab illo altissimis uerbis & musico artificio deposceres, non de idiculus esses? Quid ergo coram Deo facere non veremini quod non auderetis coram Cæsare? Secundo arguitur exemplo illius matronæ Samuelis matris, quæ ut initio lib. 1. Regum refertur, pressis labijs adeo silenter orabat, ut temulenta appareret. Quod quidem exemplum quasi orantiam figura inter sanctos celebratissimum est. Vnde auctor imperfecti homilia 12. Possumus inquit intelligere, ut ostium domus, os corporis, ut non clamosa uoce osemus Deum, sed desiderio tacito. Nam ex clamosa inquit oratione multa mala nascuntur, maxime hæresis. Primum quod clamosa uoce orans non credit Deum ubique esse & cetera audire. Secundum quod mysticis lectionum suarum petitionibus, quæ forte non oportebat alterum præter Deum scire, auribus bonorum & malorum audienda committit. Tertium denique quod clamose orans alterum iuxta ipsum astantem orare non sinit. Id quod experientia testatur. Nam dum in ecclesia canitur, non possunt astantes orare, uocibus eorum sensus sapientibus. Accedit postremo quod musica quæ seculares in suis festis utuntur, sacra profanare uidentur. In contrarium est autem illud Davidis Psal. 149. Cantate Domino canticum nouum. Et rursus Laudate nomen eius in choro. Cui accedit & Concil. Toletanum. Coacilum Toletanum de consecratione, dist. 1. cuius uerba sunt. De hymnis canendis & Saluatoris & Apostolorum habemus exemplum.

Cum tamen isti rerum nouatores & ecclesiasticarum rerum perturbatores ecclesiasticos cantus, ut modo dicebam, propellere a Christiano cultu contendant, nō satis rei præsentis fecissemus nisi hunc ad-

didissemus articulum, de quo S. Thom. 2. 2. q. 92. nonnihil reugit. Ad quem unica eademq. ecclesiam receptissima respondeatur conclusione. Cantus ecclesiastici qui suabus horæ Canonice solemniter celebrantur, ut in ecclesia sunt optima ratione constituti ita sunt & antiquissimi. Et quo rationibus testimonia clarescant, ab ipsis est nobis sumendum exordium. Sed est cum primis adnotandum, horas Canonicas in quibus religio colendi Dei consistit, tres habere uirtutes inter nos & Deum continere. Prima est diuina laudatio, quam qui de ei pro seipsum tamquam summo bono debemus. Hanc uero de causa illa a nobis debetur consilio, quod sit summe infiniteq. bonus, iustus, misericors, &c. atq. ideo cunctis potens omniscius, & quidquid boni in rebus existit immensa sua continet essentia, & propterea concinimus ei Hymnos, & Psalmos laudes. Secunda earundem horarum ratio est ut quidquid nobis ad uitam salutemq. tam temporalem quam spirituales necessarium est, ab ipso petamus, confitentes nos suas ipsius esse creaturas, atq. nil nobis boni nisi ab illo posse contingere. Tertium denique officium quod totā deo persolimus, est gratiarū actio pro receptis beneficiis. Hoc aut supposito, rationibus pluribus demonstratur conclusio. Primum enim omnium, laudem conditioni adeo cantus ratio non repugnat ut maxime ei congruat. Nam si naturale hominum ingenium consulamus, inde heroica carmina ortum habere, ut ipsi sonoro metro decurrentibus Heroū laudes & gesta canerentur. Quod & Poeta Aeneidum principio significans ait Arma uirumque cano. Quare Aristot. 8. Poli. c. 3. & Boetii in Prol. Musice, per multum Musicam commendant, cen rem ad morum affectus plurimum conferentem. Immo uero, ut secundum subiectam argumentum, symphonia in eiusmodi canendis laudibus adeo est naturalis, ut etiam auctori ipsi nature in coelis eodem modo concini referantur. Vnde Apocal. 4. de sanctis animalibus refert Ioā. es quod requiem die ac nocte non habebant, dicentia. Sanctus, Sanctus. Vnde in Missæ Præfatione seipsam ecclesia cohortatur ut quemadmodum ueli & celorumq. uirtutes, Cherubim quoque & Seraphim sociis exultatione

Argu. 2.

Postremū. arg.

Concil. Toletanum.

Prima conclusio.

Secunda ratio.

exultatione clamare non cessant ita ipsa cum eis cœcant. Quare & Deo supplicat ut laus etiam cum illis voces admitti iubeat dicentis Sanctus, Sanctus, &c. Quapropter non immerito sunt qui fateantur uocibus, licet super naturalibus, Deū in cœlestibus laudari. Atque rei huius testimonium terris angeli desuper attulerunt, ubi pastoribus natu Domino, non solum cum splendore diuinæ gloriæ affulserunt, uerum & cantibus intonarunt Gloria in excelsis Deo. Vnde circa finē secun-

Grego. di lib. de Epipha. Grego. Cum pastoribus inquit. Teneat. eam Angelis hymnum dicitur cum Archangelis choro ducto. Sit nobis ista communis solennitas terrestribus communis. Quare ergo oris impudentia hæretici hæc laudem præconia negare possint? Hæc enim de causa militant ecclesiæ, nempe quo societatem cum triumphante in iram referat in duos choros eorum partitur, qui alternis uocibus laudes intonent atque altero sedente alter stet, uidelicet ut qui stat, militantium aciem repræsentet, qui uero sedet, triumphantium requiem. Quare cum uterque alteri respondeat, ambo, nempe angelicus atque humanus chorus eundem Deū pulcherrima concordia uenerantur. Tertium

Tertio. post mortalium naturam & immortalium conditionem argumentum sumitur ab antiqua lege. Eundem namque canendi ritum eodemque diuino numine afflatus David, psalterium cithara cōposuit quo canere diuina mysteria consueuerat. Cantabiles enim, inquit, mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Quo quidem ritu non solum Deo quidquid animo gerebat intimabat, uerum & ad depellendos obfessores dæmones utebatur ut patet 1. Rex. 19. Nimirum futuram ecclesiam admons ut psalmodum concentu insultantes dæmones fugaret. Quocirca & in domo Dei, ut legitur 1. Paralipom. 14. quatuor millia psaltes cōstituti, canentes Domino in organis quæ fecerat ad canendum. Ob idq. psalmo. 148 & duobus sequentibus omnimode sanctos Dei admonet, ut hamis & canticis, omniq. musico instrumento. Deo laudes resoent. Accedunt & in rei confirmationem celeberrima illa spiritualia

cantica quæ sancti Prophetæ & Patres illius leg. spiritu Sancto dictante ecclesiæ leguntur, & non ecclesiæ per hebdomadam concunt. Vt cantica Moysi Aonæ, Delbora, Isaac, Iezabæ canticorum quæ Prophetarum. Neque est cui quipiam reclamet, canticones illas templo illis non nostro congruere, nam cum illud figura fuerit nostri, multo nos magis condecent. Vnde, quod quantum sit argumentum, Quare cum Christus Hierosolymam ingreditur, saluo.

ubi ingressus in ecclesiam nostrā designabat, cœcant puerorum psallentium & cantantium. Hosanna fili David, exceptus est. Atque obmurmurantibus Iudeis Domini numque interpellantibus qui illo tacere iuberet, respondit. Si tacerint lapides clamabunt. Igitur si horum Canonica quatenus laudes diuinæ sunt existimetur, congruentissimum est ut canticis persoluantur. Quod si ut gratiarum actiones protestantur, non minus eis cantus congruit. Id quod Christo ipsi, ex quo quiniunt sumitur argumentum, in more & usu fuisse testatur Matth. c. 26. ubi postremam enarrans cenam ait. Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti. Vnde colligitur Christum cum suis gratiarum actiones cātando fecisse. At cum Isidorus lib. 6. Etymo.

c. 34. quod hymni sunt cantica laudantia Deum. Quare si sit inquit laus, & nō Dei non est hymnus, & si sit & Dei & laus, & non canetur, non est hymnus. Quare dicit August. in illo libello quem de laude spiritualium canticorum inscripsit, ex eo quo Zacharias hymni uoce prophetauit & Angelus Gloria in excelsis Deo intonarunt, & pueri Hierosolymæ Hosanna inclamarunt, & Christus hymnum cū discipulis concinit sic colligit. Quis iam habito tali documento de psalmodum & hymnorum religione dubitauerit? quando ille qui a cœlestibus adoratur, & psallitur ipsum cum discipulis hymnum cantasse perhibetur? Et Ioan. inquit in Apocalypsi, refert se spiritu reuelante uidisse & audisse uocem aquarum multarum, & tonitruum multorum dicentium Halleluia. Hæc August. Neque uero si solennem orandi religionem sub precum ratione mediteris, decrit Apostolicū exemplum, ut canora melodia fiat. Est namque ætium argumentū

Arg. 6. id quod Act. 16. legitur, nempe quod pro eo cum Paulus & Silas in carcere custodirentur, adorantes media nocte laudabant Dominum, nimirum suam causam illi proponentes. Et audiebant eos qui in custodia erant, & subito terre motus factus est magnus, omniaque ostia aperta & omnia soluta uincula. ubi secundum Bedam alia littera habet quod hymnum dicebant. Quo loco hymnorum psalmodiarumque nimirum idem doctor adnotavit, admonens ut quicumque fidelium in tentationes varias inciderit cum Paulo & Sila, inter carceris tenebras hymnizet, & cum Psalmista Domino canat. Tunc praesidium meum à praesura quae circumdedit me. In qua item Apostolica auctoritate illorum trium differentia meditanda est, nempe hymnorum, psalmodiarum, & canticorum, quam & ad Coloss. 3. reperit, ubi ait. Commonetes uosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus uestris. Quo loco suis annotationibus Hieronymus Hymnis, inquit, ut trium puerorum, psalmis, ut David, canticis ut Moyse & aliorum, Hæc ille. Canticum. n. simpliciter uocum intonationem designat, hymnus carmen, psalmus uero est, qui in strumento musico psallitur. Adde & quod ad Eph. 5. idem admonet Apostolus. Implemini enim inquit, Spiritu sancto, loquentes uobismetipsis in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino, gratiam agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi. Vobis inquit metipsis, id est in choro uestro alternis uocibus, & in cordibus uestris hoc est ut spiritus ex corde profectus cantum uiuificet. Antiphonas uero, ut Isidorus lib. 1. de off. ca. 7. auctor est, Graeci primi composuerunt, quos postea Ambrosius, imitans Latinas excogitauit. Sicut & Hymni, ut Eusebius lib. 1. Ecclesiasticae historiae. ca. 18. refert, in conuentibus S. Marci in Alexandria compositi sunt multi, quibus & idem Ambrosius. & Hilarius plures addiderunt, ut illic ca. 6. ait Isidorus. Responsoria uero ibidem Isidorus. cap. 8. tradit ab Italibus longè inter tempore sua reperta, & nunc sic uocatur quod uno canente chorus consonando respondet. Lectiones

enim, ut de institutis clericorum, cap. 80. ait Rabanus, antiquissimæ religionis a Iudeis derivate traditio est ut choro sedente, ab uno stante legantur, qua finita chorus concinendo respondeat, & inde dicta sunt responsaria. Quin uero, ut Cassiodorus lib. 10. historiae partitæ refert, Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post Apostolum Petrum episcopus, atque adeo cum ipsis Apostolis conuersatus, uidit Angelorum uisionem quomodo per antiphonas sanctæ Trinitatis dicebat hymnos, Itaque modum uisionis Antiochenæ probatur tradidisse ecclesiæ, & ex hac ad cunctas transiit ecclesiis. Multa denique alia commemorari possent, quibus antiqua hæc ratio laudandi, Deum canticis confirmaretur, quatenus ad naturam rei attineret laudandi, deprecandi, & gratias agendi. Sed illis prætermisissis ad alios arguendos locos descendamus, quæ ex parte nostra sumuntur, Ceterum enim ecclesiastici, præterquam quod sic commode Deus laudatur, per magnam habent energiam ad nostram excitandam deuotionem. Nam cum sensus sit mentis organa quos musica sua propria natura demulcet, illa ratione mens in sublime rapitur ad diuinam maiestatem contemplandam. Vnde Rabanus de institutis clerico. cap. 76. Psalterium inquit idcirco cum melodia cantilenarum suauinum ab ecclesiis frequentatur, quo facilius animi ad compunctionem flectantur. Et August. lib. 9. confessio. cap. 7. refert quemadmodum tempore suo Mediolanensis ecclesiæ genus hoc consolationis & exhortationis celebrare suscepit ut fratres uocibus & cordibus magno studio concineret, ad depellendum mœrorem quo propter hæresin Ariæsanorum Christiani animi tabescebant, tunc enim, inquit, & psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœrore radio contabesceret, institutum est. Quod non est sic intelligendum ac si noua tunc fieret institutio, immo erat instauratio illius quæ illi hæretici depulerant. Et li. 10. c. 33. uoluptates inque aurium tenacius me implicauerant & subiugauerant, sed resoluiisti & liberaasti me a uinculis quos animat eloquia tua, cum sancti & artificiosa uoce cantantur. Et intra com

Raba:

Cassiodorus.

Rō pri-
ma pro
cāibus
ecclesiæ
sticis ex
parte ho-

sumpta

Rabani

August.

Antiphonas
primi
Graeci
composuerunt
iste. Isidorus
Eusebius
Responsoria uero
instituta.

Athanasij

Rational Athanasij Alexandrini episcopi more me-
riti ritauit, qui à modico flexu uocis facie
sonare bat sonare in eorum psalmi, ut pronuntian-
 ti uiciorum esset, quam cunctis, subdit, ue-
 runtamen cū reminiscor lachrymas meas
 quas fudi ad cū ecclesiarum tuarum in primor-
 dis recuperatae fidei meae, & nunc ipse cō-
 mouit, non cantu, sed rebus quæ cum li-
 quida uoce & conuenientissima modula-
 tione cantantur, magnam utilitatem huius
 utilitatem rursus agnisco. Ita fluctuo in-
 ter periculum uoluptatis & experimentū
 salubritatis magisque adducor, non quia
 demum retractabilem sententiā proferens,
 cantandi consuetudinem approbare in ec-
 clesia, ut per oblectamenta aurium in fir-
 mior animus in affectu pietatis assurgat.
 Quia aliam egomet mihi rationem adhibeo
 eiusmodi cationis extollendi. Valenti-
 & ad amorem erga nos Dei magnifican-
 dum, nam quis non uel de hoc Deum lau-
 dat, qui religionis cōfessum tam neces-
 sarium, sed tanta ex alia parte non ni-
 hil posset afferre molestie suo sancto nu-
 mine instituit, ut talis à nobis melodia im-
 penderetur, quæ & laborē lenaret, & ani-
 mum recrearet ac demulceat. Adde quod
 clementiorum cum nobis eiusmodi spiri-
 tuales cantilene exhibent, nā quæ ferunt cri-
 mina nosti, à quibus suam iustitiam offen-
 dimus, quæque adeo legenda potius essent
 & omni nocturno plangenda, harmonico
 cantu ad suas perferamus aures. Quomo-
 do enim non credamus parentissimis esse
 in nos uisceribus, atque ad nos indulgē-
 dum paratissimum? Vnde Lactantius lib. 6.
 Diuinarum institutionum. cap. 22. post-
 quam secularē melodiarum suauitatem quæ
 humanos animos laetare solet, repro-
 bavit paulo inferius subdit, itaque si uo-
 luptas est audire cāsus & crimina laudes
 Dei canere & audire iocundum sit. Postre-
 ma uera horum nostrorum argumentorū
 clausura quæ sanè planissime pandit,
 ab experientia sumitur. Qui enim has cantan-

In ec- In ec-
clesiasti- clesiasti-
cis can- cis can-
ribus ex- ribus ex-
cessum cessum
modi- modi-
eus & vi- eius & vi-
supera- supera-

mer in calce demum quæstionis silendum bilis es-
 non est, quoniam in reliquis sanctis ceremoniis se pot-
 nius accion. Ita & in hac potest absurdus ex-
 cessus crepare, ne per si profana inter spi-
 rituales cantiones admittantur, uel aliqua
 quæ pias aures offendunt, ut in caralibus
 Dni & aliis festis diebus alicubi consue-
 uit. Aut si ex præfatorum incerta inepri-
 fia ad canendum admittantur quæ aures
 obundant & attentione perurbent. Quod
 quidem Hieronimus dist. 92. can. Cantantes,
 recte reprehendit. Quamuis hoc pro ra-
 tione populi expendendum est, in uillis
 enim & iustis cōis opprobrii haberi non
 possit urbius cantus, non iō est absurdus. Organo
 existimandus. Organorum autem usus, cuius-
 quam est repudius, cū & sacris illis o-
 mnis comprobetur & ubique sit celebris. Ta-
 mēsi in Capella Pontificis S. nūm non sit
 admissus. Alio dieo instrumenta neque prius
 sunt approbata sunt, neque omnino respue-
 da, sed consulenda est prudentia quæ am-
 monis illi. om locum sanctitatis deceant. De qui
 bus S. Tho. quæst. citat. aliquid inq. i.
 nisi quod antiquo populo magis quā uo-
 bis congruebant.

Ad pri- Ad primū igitur argumentum respon-
 detur, uel de hoc hæreticos esse blasphem-
 mos quod ecclesiasticos cantores cum sa-
 cerdotibus blasphemant. Haud enim
 de hoc Elias illos ut debeat quod canerent,
 sed quod lapides, & marmora, & mortuos ho-
 mines, ac denique dæmones illa ratione
 colerent, quos arbitrabantur clamoribus
 esse ad audiendum excitandos. Qui uero
 ad animi lætitiā & deuotionem excitan-
 dam canunt, seu ut Deo illam referant ho-
 norem, laude digni sunt, non uisuperio. Si
 cū Hierosolymitarum Christo, acclamantes
 Hosanna. Et pueri in fornace, angelorum
 instar, Hymnos psallentes. Quare neque
 aliud simile quod ab humana maiestate ad
 diuinam afferunt, quidpiam ad rem attinet.
 Eo enim non decet coram humanis principi-
 bus preces cantando fundere, quod non
 sunt ut dei colendi, tamen & heroum lau-
 des, ut supra diximus in ipsorum præsen-
 tia cani soleant. Secundum argumentum
 ab Anna Samuelis parente deductum, de
 priuatis tantum rationibus procedit, at-
 que adeo sanctorum documenta quibus
 iubemur silenter orare. Secus autem e-

Ad secū-
 dum.

res habet de solennibus quæ nomine publico fiunt. Neque ullum est absurdum ut dum in choro canitur populus, si orare nequit, ausculet. Ad postremum autem verbum vel ponderetur quod secularis musica in ecclesijs non est licita, ecclesiastica vero non est profana.

ARTICVLVS III.

Præ tam illi omnes qui sunt sacris initiati, quam cu. titul. m. habent ecclesiastici sacerdotij ad horas dicendas se tenentur.

In primo articulo monstratum est quæ admodum ad orandum solenniter necessarium fuerit quatuor esse constituta, nempe personas, orationumque substantiam, loca & tempora, quibus & ex ipsa natura ei quantum intelligitur adhiberi, videlicet intentionem atque attentionem.

Primum argum. De primo ergo, scilicet de personis in isto articulo, de reliquis vero in subsequentibus dicendum est. At quod non omnes qui sacris initiati sunt teneantur ad diuinum officium arguitur argumento illo quod supra tetigimus. In ecclesia dispersa sunt clericorum munia, alij namque animarum curæ sunt mancipati, alij vero vel ad prædicandum, vel ad alia negotia quæ ad rem ecclesiæ attinent, ergo illi qui aliis sic impediuntur, non est cur ad horas canonicas obligentur. Pari modo arguitur secundo, quod neque omnes sacerdotia habentes ecclesiastica ad horas soluendas teneantur, tum quod beneficia propter diuersa officia sunt instituta, ut præstimonialia, quæ, ut fertur, ratione studij constituta sunt, tum etiam quod eadem ratione qui in religione ante professionem probantur canonicum officium pendere tenerentur, eo quod illis fructibus pascuntur quibus populus propter eiusmodi spiritualia officia religiosus erogatur. Quod tamen non est rationi consonum. Tertio denique arguitur. Si eiusmodi clerici ad horas dicendas teneantur, id maxime esset de iure diuino in quo religionem horarum canonicarum fundatam esse supra monstratum est. Quod si verum est, consequens fieri uideatur ut Papa super his dispensare nequeat, cuius Dux cau tamen contrarium mos habet & usus. In la ex q contrarium autem est ca. Presbyter. de ce

lebratione Missarum. quo omnes presbyteri obligantur ad diuinum officium, ubi tunc obligatio ad nomen presbyteri secundum glossam extenditur ad omnes clericos, iuxta tenorem cap. Si quisquam. de cohabitatione cleric. & mulier.

De hac questione quedam sunt inter Doctores constituta, quedam vero quæ uix possunt certa ratione definiti. Dux inquam causæ pro certis hinc quædam per se utraque ad præsumptum horarum canonicarum obligat, nempe ordo sacer & ecclesiasticum beneficium. Ad questionem igitur duabus conclusionibus respondetur. Primas, Omnis clericus in sacris puta subdiaconus & illo superior tenetur officium persolvere diurnum ac nocturnum. Conclusio est quam tenet glossa, complectiturque Panormi. & reliqui Doctores canonici iuris præcipui uocatis, super dicto cap. presbyter. de celebratione Missarum. Est & sententia D. Tho. quolibeto 6. artic. 8. & unanimiter Theologorum. Nam quamuis in dicto cap. quod, ut supra diximus, est concilii Agathen. de solo presbytero mentio fiat, tamē Inno. c. dolentes, maiores et clericos exprimit. Et dist. 92. c. fin. expressus obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quodidianum officium. Ratio autem, quæ optima est iuris interpretis, inde emergit, quod qui sacris initiatur, singulari Dei cultui mancipatur atque in illo constituitur statu qui ad diuinas laudes institutus est. Iuxta illud Isa. 43. Omnem illum qui inuocat nomen meum, in laudem meam creavi illum, laudem autem ordo & modus, ut supra diximus, ab ecclesia lege sancitus est, ergo eo ipso quod quis in clericorum ordinem suscipitur, tali est uinculo obligatus. Quapropter, hoc quod maxime cupio cunctis clericis esse persuasissimum, ut quidquid negotii eis incumbat, siue literarum studium, siue gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi, constitutissimum habeant nonquam ullam interpolare canonicam horam, certo uidelicet scientes hoc esse proprium genuinumque eorum officium, atque adeo cunctis alijs præferendum, eo præsertim quod tempus statim orationibus dictum, ex quo cunque alio succidatur negotio, nunquam impedimento est, Deo sic disponere quod minus

Prima conclusio.

Glossa Panor.

D Tho.

Ratio conclusionis.

Clerici minus bene expeditur. De clericis autem qui in minoribus sunt ordinibus constituti, quique nulla possunt ecclesiastica prebenda, quanquam Pano. loco citato in alteram partem propendat, absque dubio credendum est ad nullas teneri canonicas horas. Neque eius ratio ullius est momenti, videlicet quod, ut ipsum nomen clerici sonat assumuntur in sortem domini. Haud enim sic assumuntur, ut statum firmiter mutant, nam quandiu integrum illis est matrimonium se copulare, statum non mutant. Item quia fructus illorum ordinum in solo preparamento templi vasorumque finitur, neque ordinem habet proximum ad eucharistiae sacramentum, seu officium diaconi & subdiaconi. Et quamvis Palud. in 4. dist. 1. §. 3. dicat quod ad aliquid plus teneantur quam laici non est credendum de precepto, ita ut eius ommissio aliqua sit culpa sed forsitan de honestate si uoluerint. Quare non solum qui primatum totius ordinati sunt, verum neque alii aliorum graduum infra subdiaconatum tenentur ad canticum graduum. Neque nulla est lex & consuetudo quæ tale iniungat scrupulum, neque episcopus ad hoc potest obligare. Secunda conclusio. Quicumque habet ecclesiasticum beneficium aut prebendam sub clericali titulo, tenetur sub reatu lethalis criminis ad plenum horarum canonicarum officium. Et est intelligenda conclusio cum præcisione sicut præcedens. Itaque sicut sacerdos sine beneficio obligatur, ita & beneficium absque ordine sacro. De hac quidem conclusione expressum iuris textum non uidimus, annotatur tamen c. si. dist. 92. cuius uerba sunt, quod presbyter aut diaconus, uel quilibet clericus ecclesie deputatus, ad quotidianum officium teneatur ubi uerbum, deputatus, intelligant pertitulum alicuius beneficii, ut distinguatur à prioribus membris presbyter, & diaconus. Facit & uerbum c. si. de re scip. lib. 6. Beneficium non datur nisi propter officium, nam peculiare ac proprium clericis officium, ut supra diximus, est horarum canonicarum pensum. Facit & c. cum secundum Apostolum de prebenda ubi sancitur clericos omnes ad onus eligi, atque adeo non esse à mercede depellendos. At sub

inde iubetur neminem sine titulo aut beneficio aut patrimonii esse ordinandum aut si secus fiat, quod episcopus ei uictum præbeat. Cum ergo merces propter onus debeat, & proprium onus clerici sic dicere officium, sit ut ex quacunque prebenda nascatur hæc obligatio. Aque hæc causa sic sumus conclusionem moderati, ut talis prebenda possideatur clericali titulo, nam qui titulo seculari decimas percipiunt ut reges & equites, & concionantur & lectorem non teneant ad huiusmodi horas soluendas. Quam ob rem eos qui prebendalia sacerdotia possident licet alij aliter sentiant, excusare non audeant ab officio diuino persoluenso, eo quod ille titulus, clericalis est, & non secularis. Nam quod dicitur illa fuisse instituta tantum ratione studij, non ea pollet iuris auctoritate, ut ob id fiat ab eius modi munere exonerandi. Quare de concess. preb. c. quoniam, lib. 6. prebendalia inter ceteros ecclesiasticos titulos connumerantur. Quocirca non tenetur opinio Laurentii, ut bene ait Sylvest. uerb. hora. §. 3. d. centis, clericos in minoribus ordinibus beneficiatos qui per alios seruiunt, excusari posse ab officio diuino, immo satius ait Pano. loco citato quod cum horas pendere, officium sit personale, semper ad illud teneatur. Et quamuis Ioan. Andr. in Nouellis dicat quod libenter uideret, si ecclesiis ratione studij liberaret huiusmodi beneficiatos in minoribus, non habentes animarum curam, ut tantum recitarent officium Virginitatis, profecto non esset salutare consilium, eo quod ecclesiastica stipendia præcipue, ut diximus, propter huiusmodi officia penduntur. Illos autem qui tantum habent pensiones, quia nullum habent ecclesiasticum titulum, sed merum ius petendi ab illo qui titulum habet, iam sæpe diximus minime ad canonicas horas teneri. Dubium autem restat quando prebenda est tenuissima. Sunt enim qui earens hæc conclusionem affirmant, ut etiam dum beneficium tenuissimum sit, adeo ut neque ad miseram ducendam uitam sufficiat, nihilominus obligare censcant. Immo uero, & si merum titulum sine fructibus quis habeat non excusatur à culpa si horas ca-

Qui prebendalia sacerdotia possident ad officium diuinum tenentur. Reprobatur opinio Laurentii. Sylvest. Pano. Ioan. Andr. Pensio natus. tatem non tenetur ad horas. Dubitatio. Sylvest. Solutio.

Palud.

Secunda conclusio.

Probatio prima conclusionis.

Moderatio conclusionis.

Refelli nonicas prætermiseris. Atque hoc sequitur solutio. Syluest. uerb. hora. S. 3 & quidam e re censuissimis Theologis. Sed profecto multo libentius ad contrariam sententiam subscriberem. Nam cum clericus extra subdiaconum ad officium non alia ratione quam stipendij ad officium diuinum teneatur, quando beneficium adeo est exiguum ut se re pro nihilo reputetur, non est cur talem obligationem inducat. Nec uincit obiectio dicentium illi esse imputandum, qui illud recepit, nam tenuissimum beneficium ex natura sua non obligat. Quare qui illud recipit non obligatur. Dixerim tamen tenuissimum ut fere pro nihilo reputetur, nempe si his temporibus summam saltem octo ducatorum non attingeret, nam si diutius est, quamuis non sufficiat ad uictum, si tamen pauperi clerico bona esse posset pars sustentationis, non omnino possides excusatur.

Qui solum hunc titulum beneficii sine fructibus, non tenetur ad officium diuinum. Caiet. Limita. tunc superioris alio senio- nis.

Paluda. Explodi tur. pæ sentia. Paluda. Pono uero eiusmodi excusatio non est cur admittatur. Etenim. Cum nemo sit in clericali ordinem admittendus, qui non habeat unde uiuat, nemo clericorum excusatur si Breviarium non habeat imo antequam haberet non esset ordinandus. Eo potissimum quoque Paluda, loquebatur ante

quam me. et impressiones. Modo namque uilius ematur. Diuersa uero est ratio ubi fortuito casu quis Breviarium perdidit, neque est in loco ubi haberi possit. Ad discere uero officium ut memoriter dici possit, nemo lege cogitur, quia res est non omnibus bene possibilis, satis enim est si legere sciat. Quare si quis esset aut inter infideles aut in provincia ubi breuiarium neutrumquam reperiretur, legitima obregeretur excusatione. Eadem ratione excusatur & cæci, aut oculis caliginantes ut legere nequeant. Tamen si dum aliquas horas memoriter proferre possent, fortasse tenerentur. Quamuis neque omnino sim certus an essent rigore cogendi, quando quidem reuerentia illa memorie accidentaria sit, licet tutius esset ut se obligatos censerent. Pari modo quis si esset impeditus aut circa infirmos, aut aliter, ut nullatenus posset orare, uideretur excusari. Quamuis fraus semper cauenda est, eo potissimum & huiusmodi obligatio arctissima est, a iureque diuino descendens. Immo uero si ulla mihi adhibenda est fides, conijcio ut qui ex choro mittuntur ad churificandum altaris, simpliciter non teneantur Magnificat & Antiphonam dicere, quia neque coguntur memoriter scire, nec alium tunc secum portare librum. Eo præsertim, quod dum illi in se illa ad celebritatem eiusdem officij occupantur, totus chorus pro illis supplet. Immo nescio an ille qui organis choro respondet teneatur postea officium pendere, quia in primitiua ecclesia tantum erat unus liber in choro. In infirmis autem atque in alijs similiter impeditis manifesta est excusatio, dum modo ab hoc absque omni fraude ad prudentiam boni uiris recte impedimentum existimetur esse legitimum. tamen ex Quamuis re dubia consilium medici, aut autoritasque præari ut in ieiunijs, intercedere debeat. At de alijs uis impedimentis hæsitare quis posset, uidelicet utrum excommunicatus, irregularis & degradatus ab orandi uinculo immunus fiat. Apparet enim inde si res habere quod ab alijs officijs iure rehibentur. Sed nihilominus respondet nullatenus excusari. Non ut habet gloria. leg. 1.6. q. 1. nemo ex suo delicto facit conditionem suam meliorem. Et ideo iure tenentur ad ea quæ sunt oneris, licet illis præuentum quod sunt honoris. Debet tamen excusari.

Impeditur non tenetur, &c.

2

Infirmi, impeditis manifesta est excusatio, dum modo ab hoc absque omni fraude ad prudentiam boni uiris recte impedimentum existimetur esse legitimum. tamen ex

Quæst. Solutio. Glossa.

manicatus solitarie officium soluere, quia non potest se publicis officiis ingerere. Nametsi nisi sit nominatim excommunicatus, aut manifestus clericorum persecutor, non tenetur alius, ut alias diximus ipsum evitare, sed potest quisque cum illo orare. Irregularis uero & degradatus qui excommunicatione non est irritus in choro etiam potest cum aliis officium soluere, quoniam solum impediuntur ab administratione sacramentorum, & executione ecclesiasticæ jurisdictionis, & à susceptione ordinum. Post hæc

Dubium de religiosis.

Syluest. Panor.

Anton.

Rō prima inef-

ficax ad colligen-

dum re-

ligiosos

ut tene-

antur di-

uinum

officiū

persolue-

re.

Hieron.

D. Tho.

Secūda

rō et in-

efficax.

autem, quod omnium maximum dubium ingerit, est de religiosis, qui nondum maiores ordines suscepunt. Maximum inquam dubium non quod non sit omnium opinio, ut ait Syluest. loco citato, & Panor. & Anton. tit. 13. cap. 1. Neque est qui contrarium aliter audeat, neque ego audeam. Sed dubium est de iure, aut ratione. Nam cum neutrum superiorum capitulum, nempe neque ordo sacer, neque beneficiū illos cogat, nulla apparet fieri reliqua obligationis ratio. Quapropter Caieta. in sua Summa, uerb. hora. Certe inquit nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio) non tenentur ex professione. Hactenus ille. Quod enim aiunt teneri ratione uoti ex c. licet de uoto. non satis habet cogendi uim. Illic enim solum habetur quod si quis quid uouit, teneatur illud soluere, religiosi autem tria tantum suscipiunt essentialia uota, & pollicentur uiuere secundum suas constitutiones. Vnde Hieronymus ad Heliodorum, & refertur. 16. q. 1. Alia est inquit causa monachi, alia clerici, illi de altario uiuunt & c. Et ad rusticum monachum, Sic uiue in monasterio ut clericus esse merearis, cum in clericum te populus elegit, age ea quæ sunt clerici. Hoc ergo differt religiosorum ordo à clericali quod clerici deputantur ecclesiarum seruitio, religiosi uero non nisi contemplationi. Cui quidem discrimini applaudit D. Th. 2. 2. q. ult. art. 8. ad secundum. Secundum uero ratio quæ omnibus est celeberrima, uidelicet quod uiuunt ex eleemosinis, quæ propter diuinum cultum ipsis à plebe erogantur, nihilo maius habere uidentur uigoris pondus. Decimæ namque sunt propria merces seruientium ecclesiæ, reliquæ uero eleemosynæ non habent illud onus

annexum, argui rari sunt Conuentus ex decimis uiuentes. Præterquam quod tales decimæ potius uiuunt, sicut reliquis pauperum hospitalibus abique tali onere adiudicari. Et qui abique decimis uiuunt, licet eleemosinas percipiant erogantur illis, tamen sicut ceteris pauperibus, et cito pro benefactoribus orare teneantur, non tam ideo canonicum persoluere officium. Quod autem mihi argumentum occurrit, omnium molestissimum est. Si religiosus choro deputatus, qui tamen non est in sacris, teneatur ad officium, non posset abique Pape dispensatione illo onere eximi, & tamen si in eadem religione fiat laicus, quos nos Conuersos uocamus, non tenebatur amplius ad officium canonicum, illa autem mutatio nulla indiget Pape dispensatione, sed per solum prælati assensum fieri potest. Mirabile ergo cupiam forte apparebit quod solus prælatus possit monachum liberare ab officio persoluenso, ad quod tenebatur. Nam si dicas pariter qui beneficium habet teneri à quo tamen si obligatione si illud relinquat, liberatur nulla præter se rei nostræ similitudinem, nam illa obligatio tantum erat propter mercedem, obligatio uero monachi debet esse ratione status quem relinquere nequit. Quare qui ex choro subductus fit conuersus, status religionis non mutat. Si ergo conuersus non tenetur, apparet quod neque ille, qui deputatus est choro, nisi sit in sacris. Et simile argumentum, immo ualidius sit de secularibus quæ ex choro distractæ sunt laicæ. Quod si nos uicissim redarguas, saltem eiusmodi religiosi teneri uinculo suæ regulæ, de hoc non contendimus. Obligabuntur enim tunc saltem in ordine nostro, non ad culpam, sed ad poenam, ut de religiosis laicis illico dicturi sumus. Quæstio autem est de præcepto quale est in subdiaconibus & supra, his uero non obstantibus, etiam negari nequeat, si in tantum rationis cõsulat, permulsi mouere, haud tamè negandum est celeberrimam eandemque laudabilem consuetudinem, uno atque uero patrum consensu approbatam, uim habere præcepti uidelicet ut nullus religiosorum, qui choro dedicati sunt, ab eiusmodi obligatione soluendi diuinum officium excipiat. Immo uero neque nulla hic con-

Argum.

Solutio fitenda est consuetudo, verum & lex etiā est agnoscenda. Arguitur ergo in confirmacionem presentis sententiæ. Vniuersi & singuli monachorum conuentus cuiuscunq; spiritualis ordinis q̄ sub ratione solennis voti ab ecclesia sunt approbatitenerentur in cōmuni diuinū officiū celebrare, ergo quotquot eidem numeri addicti sunt quoties choro defuerint, tenentur idē officiū pendere q̄ illic publice cānerent. Antecedēs profecto nemo posset, neq; ullus auderet negare, nā ubi ecclesia religiones scđm euangeliū instituit, eas uidelicet quas rei spiritualis gratia admittit. easdē diuinis laudibus mancipauit, quippe cum illud sit præcipuū cōtemplationis

Suadet prima assertio. Prælati munus, atq; adeo, si ubi fieri pōt, præfecti negligētia tale officiū in cōmuni non tū circa fieret, citra dubium mortale illi esset cri soluedū men. Loquor de religionibus antiqui, nā diuinum si alius religionis modus citra huiusmodi obligationem admittatur, certe nix non in cōmuni religionis meretur, quippe quæ mani peccatissimo splendore religionis careat. Consequētia mor- quentiā uerō argumenti fortasse quis netale est. get, cogitans sat esse eos qui sunt in sacris tale officiū solvere, reliquos uero dum affuerint choro. Attamen consequentia inde maximā habet probabilitatem, q̄ tota religio eidem muneri mancipata est, atq; adeo sicut clericus rōne ordinis, ita & religiosus choro mancipatus, rōne religionis ad officiū tenetur. Quare S. Thom. loco nuper citato. 2. 2. q. ult. in sol. ad secundū. quidquid Cate. iurum est, solos laicos monachos excipit ab officio clericorū. Quod si hoc de uiris religiosis uerū habeat idem est & de sanctimonialibus censendū nempe q̄ teneantur in cōi, ubi fieri potest, ad officiū diuinū sin minus, priuatim. Quo

Ad pri- mum atq; circa ad primum argum. respōdetur, quod et si monachorum status sit contemplationi addictus, contemplatio tamen in officio diuino persoluendo potissimum consistit. Saltem ille, potissimus est contemplationis effectus. Ad aliud uero argumentum, quod fatetur esse difficile, respondeatur quod ea ratione qua quis est choro deputatus, obligatur statas horas persolvere, sed quomodocunq; inde amoueat, ab eodem fit uinculo liber. Hanc. u. liberandi facultatem apostolicas sedes in

S. Tho. institutione religionum, earum præfectis indulget. Et quando ratione satis dissolui nequirent, nihilominus præualere deberet, cum consuetudo quæ uniuersis religionum patribus uim censeatur habere præcepti, tum etiam quod hac facta licentia ut religiosi ac potissimum sanctimoniales ad diuinum officiū non tenerentur, nullum eis fieret reliquum exercitium spirituale, quo tempus pro ratione sui instituti expenderent. Et re uera de me factos nescio quid erroris præsentis cere dum mihi cogitatio animarū subit ne gaudiam illustrem consuetudinem uim habere præcepti. Eos autem qui nondum professi sunt, quamuis Petrus de Palud. loco citato in 4. dist. 15. q. 5. duplici capite eisdem obligari censeat, uidelicet & quod elemosinis sustententur, & quod priuilegij religiosorum gaudeant, ut patet de sent. excomm. li. 6. c. religioso tamen cum hac assertio nullo inte fundetur, ut Syluest. probe ait Syluest. loco citato, non est cur recipiatur. Enimuero cum nec religionis character non habeant statum, neque clericalem, nulla professi superstes sit causa illos obligandi. Similiter & de religiosorum laicis August. de sentent. Anthona, quem D. Anton. 3. parit. tit. 13. ad offic. c. 4. citat & sequi uidetur, censuit, uidelicet dicet quod sub reatu mortalis delicti teneantur ad diuinum officiū sibi præscriptum. cōtra Pa Melius tamen rem alij conijciunt, quod uerū sententiam Syluest. illic amplectitur August. nempe quod non teneantur, quandoqui de An dē non sunt diuino officio dedicati. Quapropter quod præfectis religionis illi laicorum ordini orādū iniunxerint, non aliā uim habebit præcepti quam quæ in talireligione exprimitur. Quare in nostro ordine illud uinculū non obligauit ad culpam nisi ubi contemptus irrepleuit, sed ad penam pro arbitrio prælati.

Ad pri- mum igitur capitale argum. respondetur quod utrunque dispersa sint alia clericorum officia, uniuersis tamen commune est horarum canonicarum pensum. Et pariter respondetur ad secundum quod quaecunque quis possideat sacerdotium sub titulo clericali, etiam præstimoniale, tenetur ad officiū persoluedum, ut circa secundam cōclusionem monstrauimus. Et de religiosis non professis declaratum

Palud. Syluest. Mona chi non professi liter & de religiosorum laicis August. de sentent. Anthona, quem D. Anton. 3. parit. tit. 13. ad offic. c. 4. citat & sequi uidetur, censuit, uidelicet dicet quod sub reatu mortalis delicti teneantur ad diuinum officiū sibi præscriptum. cōtra Pa Melius tamen rem alij conijciunt, quod uerū sententiam Syluest. illic amplectitur August. nempe quod non teneantur, quandoqui de An dē non sunt diuino officio dedicati. Quapropter quod præfectis religionis illi laicorum ordini orādū iniunxerint, non aliā uim habebit præcepti quam quæ in talireligione exprimitur. Quare in nostro ordine illud uinculū non obligauit ad culpam nisi ubi contemptus irrepleuit, sed ad penam pro arbitrio prælati.

Ad pri- mum igitur capitale argum. respondetur quod utrunque dispersa sint alia clericorum officia, uniuersis tamen commune est horarum canonicarum pensum. Et pariter respondetur ad secundum quod quaecunque quis possideat sacerdotium sub titulo clericali, etiam præstimoniale, tenetur ad officiū persoluedum, ut circa secundam cōclusionem monstrauimus. Et de religiosis non professis declaratum

Ad tertium. declaratum est quod non teneantur. Ad tertium denique in quo de dispensatione super hoc articulo interrogabatur. Respondetur obligationem hanc partim esse de iure divino, partim de iure positivo. Nam in genere quod omnes clerici sacris initiati ad aliquod officium divinum persolvendum teneantur, ius divinum est super quo Papa dispensare non potest. Quod autem hoc aut illud dicatur, ius est positivum ecclesiasticum, ut statim articulo proximo patebit, super quo adeo Papa, ratione id legitima exigente dispensare potest.

ARTICULVS IIII.

Utrum ordo & modus si aliquis persolvendo divino officio necessarius.

Postquam visum est quinam sint illi qui divinum dicere officium teneantur sequitur de aliis tribus circumstantiis, nempe quid, quando, ubi, nam de modo articulus subsequens adhibendus est. Et quod quantum ad substantiam nullum sit officium determinatum, arguitur, nam, ut habetur cano. in die de consecr. dist. 5. diversæ ecclesiæ & religiones diversa canunt. Et cano. placuit, dist. 12. prohibetur monasteriorum consuetudines cum secularium ecclesiis commisceri, nil ergo certi statutum est omnibus necessarium canendum. Secundo. Nec tempora sunt necessaria, quia ordo non est de essentia, ut fere usus habet clericorum, & c. presbyter, de celebrati. Missarum. insinuat, præcipiens ut ruralis sacerdos post matutinum officium persolvat statim aliarum horarum persolvat, antequam infirmos visitet & in ius exeat non ergo temporalis horarum ordo necessarius est. Imo neque circumstantia loci, quia ubicunque quis officium solvat etiam extra ecclesiam, implet præceptum. In contrarium tamen faciunt canones, de his, & placuit. 12. dist. ubi præcipitur ut idem ordo psallendi secundum metropolitanam ecclesiam ab omnibus teneatur. Et in dicto capitulo. Dolentes præcipitur devotio & attentio.

Quinque proposuimus in superiori articulo de horis canonicis disputandi, nempe qui teneantur, ad quid, quando, ubi, & quomodo. Unde cum primum illic fuerit

expeditum, & quintum singularem articulum exigat, superest ut ad præsentem quæstionem secundum aliorum numerum tribus conclusionibus respondeamus. **Prima** ad orationum substantiam spectans, est. Ex qua horis canonicis cauenda recitandaque statuta sunt, non eadem pro suis in omnibus ecclesiis & religionibus existunt, Radix conclusionis est illa quam articulo proximo tetigimus, videlicet quod etsi pensio officij divini iure divino ac naturali præcipiatur, tamen quod hæc aut illa dicantur, ius pontificium est, quæ ideo pro diversis anni temporibus, pro diversisque provinciis & hominum ingenijs variatur, Unde cano. in die de consecr. dist. 5. ait Gregorius VII. in tempore paschali tres tantum psalmos totidemque lectiones cantari. Cuius causa intelligenda est duplex aut triplex, scilicet ad recreandos animos à quadragesimali labore, & ad significandum tum dies quibus Christus in sepulchro remansit, tum etiam Resurrectionis lætitiā. Alijs vero festis novem psalmi cum eodem lectionum numero in profectis autem satis sunt lectiones tres. At monachi nigri duodecim psalmos canunt, & alij octodecim, sed alij toto anni circulo tribus contenti sunt Psalmis. Quod, ut illic ait Papa, non ex regula sanctorum patrum, sed ex fastidio & negligentia comprobantur facere. Unde 1. novit. dist. 12. idem Pontifex Augustinus Angelorum admonuit ut ex multis ecclesiis colligere ea sata non negat quibus ecclesiam illam novam salubriter instituat. At vero etsi ecclesiæ non nihil variant, nihilominus lex illa servanda est quæ eadē distinctione, cano. de his, & can. placuit. constituitur, nempe ut unus sit psallendi modus secundum morem ecclesiæ metropolitanæ, atque in religionibus secundum sua cuiusque statuta. Et quāvis nonnullorum opinio sit ut possit quisque sequi usum ecclesiæ Romanæ, non facile crediderim id singulis personis sine auctoritate Pontificis esse liberum nam quod in cap. novit, citato admonetur Angelorum ut consuetudinem ecclesiæ Romanæ consulat, id intelligitur ad faciendas leges illius novæ ecclesiæ, non autem ut eandem quisque licentiam prius auctoritatem accipiat. Quare licet non pro suis statibus

Prima conclusio.

Grego. VII.

Lex canonicorum

Non liberum

berum

singulis

personis

sequi velle

contra-

Directo-
ri docu-
mentum
nullum
haberi
is fun-
damentum.

contradicere auctori Caiet. sententiae, in-
quieatis in sua Summa non esse reatu mor-
talem solui officium de sanctis, die qua de-
beret de feris, neque solui iuxta ritum Ro-
manae ecclesiae domi deberet iuxta mona-
chale institutum, haud tamen culpa om-
nino caret, nec tam laxè remittendae sunt
in re eiusmodi habent. Imo debent An-
tistes & religionum praefecti omnino eius-
modi ausus cohibere, ut delictum ne ullus
clericorum aut religiosorum, aliter priua-
tim officium pendat quam in choro face-
ret. Illud namque directorij documentum,
quod qui ad titulum patrimonij ordinatus
est, potest quod libuerit officium diui-
num soluere, nullum habet iuris funda-
mentum. Obligatio enim orandi non na-
scitur solum ex beneficio, sed ex clericali
tu, & ideo tenetur quisque & in hoc quo-
que matrici ecclesiae suae esse subiectus, ni-
si dum in alia ecclesia sacerdotium obri-
nuerit, nam tunc illius more canere, atque
adeo orare debet. Et si in pluribus eccle-
siis habeat beneficium, illam debet sequi
cui magis tenetur seruire. Fateor equidem
prolixitatem nimiam psalmodiarum, molestis-
simamque precationum inculcationem ali-
quarum ecclesiarum subditos saepe uim
ro ab officio illo pacto soluendo absterre-
re, atque adeo in causa esse ut compendio-
sius Breuiarium exquirant. Hoc enim u. lib.
1. dicebamus, cum primis latores legum
animo prospicere debent, ne illas leges se-
rant quas ipsi longinquitas propter ipse-
rum intolerantiam corrodant. Puta enim
homines magis pij quam prudentes bene-
rei consulere si psalmos ad psalmos, ora-
tionesque ad orationes lege accumbent,
cum tamen occasionem potius offerant, ut
breuius eiusmodi orandi instituta pereant.
fuit olim sanctissime institutum ut creber-
rime de tempore pederetur officium, qua-
ratione totum Psalterium hebdomadam
recurrebat. Aucta tamen postmodum sunt
tot uirorum ac mortuorum suffragia, pre-
ces, ac litaniae, ut itum iam fuerit ad bre-
uissima sanctarum festa excogitanda, adeo
ut neq. in Quadragesima uel tribus die-
bus officium de sanctissimo rege celebra-
tur, quod profecto, praesertim inter religio-
sos, neque ratione studi decorum est. In
ordine autem nostro sic consultum sem-

per fuit mediocriter, ut officium nobis tem-
poris uis sit frequentissimum. Per haec si Breuiaria
uera sunt perpendere ea quisque potest, quae in Ro-
de nupentino Breuiario Romano lib. 1. man-
adnotare capimus. Primum quod finis oran-
di non est Psalmorum addicere aut sacrae
scripturae studium, ut illic habetur sed
laudes Deo dicere, precibus fundere. Qua-
re non sunt responsoria, antiphonaeque
& hymni, atque aliae cantiones aspernan-
da, quae non solum tam longa sanctorum
patrum series, tanta cum meditatione &
consultatione pro singulorum temporum
rationibus constituit, uerum & angelicos
choros caelitus attulit. Enim uero si, ut eo-
dem loco dicebamus, civilis legis intiqui-
tas tantum sit honore digna, ut nisi urgen-
tissima necessitate situmanda, multo id
minus permitti debet in sacrorum legi-
bus & institutis quibus populus ab an-
quo imbutus est. Sed aiunt, Breuiarium il-
lud non esse excogitatum, ut publicitus in
ecclesiis caneretur, sed ut priuatum, quisque
horarum pensum soluat. Hoc autem ob-
rendiculum multorum profecto est inco-
modorum causa. Primum enim cum cle-
ricorum exus ex omnibus constet, si sin-
guli semel illo orandi modo assueuerint,
facile eum admittent in publicum. Quod
iam in aliqua ecclesia Hi panem intem-
perant. Quod T. idem in concilio non si tem-
poris & scandalo fuit auditum, nam cum
populus in quadragesima & sancta hebdo-
mada consueta officia non audiret, non po-
tuit non uehementi tristitia & scandalo
perturbari. Et quando hoc existeret peri-
culum, usque iam adeo non canonicis ec-
clesiarum usus receptum est domi per illud
Breuiarium horas pendere, ut in choro
mutui sedent, & utinam tam attenti quam
seculares. Haud enim animaduertunt sti-
pendia non ut assistant, & duntaxat sint nu-
merus, sed ut uera ut psallant eis esse con-
stituta. Nam beneficium, ut ait lex, non da-
tur nisi propter officium. Immo uero eo-
res perueniunt ut canere dedignentur, pu-
rentque suae maiestati derogari, sed capel-
lanis inferioris classis id committunt. Vi-
de quam sint sui officii immemores, ego
ipse ab eorum quibuspiam rogatus sum
utum debito soluendi horas satisfaciunt
si dominicas non soluant, sed in choro can-
tando.

Obren-
diculum

Refelli-
tur pro-
ximū sus-
fragiū.

undo. Quod profecto audiens, hinc risu, inde moerore afficiebar. Perspice ergo quanta sit habenda cura ut nemo aliter priuatum diuinum officiū soluat, q̄ in choro soluitur. Præterquam q̄ tres tantum psalmos canere, quod illud habet Breuariū, ut can. in die supra citato ait Gregorius, ex negligentia nescitur & fastidio diuini officij, contraq. sanctissimū antiquissimūque ecclesiæ morem ritum nocturnorum quem i. art. commonstrauimus. Nunc ergo maxime temporis quando hæretici s̄ & s̄simum orandi institutum ab ecclesia disturbare contendūt, omni cura & uigilia esset offerendum, & si qua parte claudi-

Ad ditio cat, instaurandū. Adde quod neq. psalmi, **auctoris** ut sunt in eodem breuario per ferias distributi, congruere festiuitatibus satis possunt, quæ in easdē ferias incidere assolent sunt uerbi gratia ferias sextæ tres illi consignati, Deus Deus meus respice in me. Et saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam, & in te Domine speravi, designati, utpote qui celebritati passionis accommodātur, quando ergo in eandem feriam festum incidit, aut natiuitatis domini, aut assumptionis beatæ Virginis, aut aliud quod iocū de celebrandum est, quomodo ijdē psalmi accommodabuntur? Item ad cōpletorium ubi cetæ nocturnas præces contra dæmonum insidias ecclesia semper cecinit, nihil opus erat singulis feriis psalmos commutare. Haud. n. tātū refert totum psalterium hebdomadatim plegere, quam orationes tēporibus & necessitatibus ecclesiæ adaptare. Hæc dixerim non quod in cælum, hoc est in Apostolicam sedē cui summus honor semper deferēdus est, os ponere cogitauerim, sed ut alios Antistites inferioris classis admonuerim ne p̄gāt in suis ecclesijs nouis horarum ritibus clerum conturbare. De officio beatæ Virginis contro-

De offi- uentur itidem inter Doctores, utrum cō-
cio bea- sit in præcepto eo quod hæc de re nullum
te Virgi extat ius, sed sola consuetudo, Immo uero
nis con- si historias consulas, res non est antiqua,
trouer- sed forte a trecentis hinc annis. Nam ante
sa. Bernardi tempora & religionum Mendicantium institutionem non increbuerat tanta uirginis deuotio. Quocirca si conie-

pit tanquam uim habens præcepti, alias alicubi legeretur, sed ex pietate & deuotione, qua sanctissima Virgo dignissima erat. Arque huius nonnullum iudicium est, quod institutione nostri ordinis iustum est ut surgentes fratres, illic in Dormitorio officium Virginis nocturnum re B. Virgi citando soluant, quod si præceptum esset nis sub ecclesiasticum in choro iuberetur solui. præceptum. At uero decursu tēporis consuetudo adeo inualuit, ut nullus doctorum aut sanctorū patrum negare audeat vim habere præcepti. Quare neque debuit omnino ab ecclesiastico more abigi, quamuis Breuariū illud citatum, eiusmodi vinculum dissoluerit. Iam enim clerus adeo sacerdotia ecclesiastica quasi seculari sibi iure possideret, videlicet quia uel successores a prædecessoribus hæreditant, uel propria solertia & pecunie dispendio conquirunt, ut uix arbitretur ad officium teneri sed illud cunctis alijs negotijs posthabentes in dies procurent leuius reddere. De officio autem mortuorum idem est censendum, quamuis mos iste, ut D. Thom. quolib. 6. art. 3. insinuat, potius introductus est ratione præbendarum quas clerici possident, quam ratione meri ordinis. Ad officium namque animarum posttridie festi omnium sanctorum manifestum est omnes clericos in sacris teneri, cum sit illius dici proprium, sed ad aliud officium quod secundum diuersarum ecclesiarum consuetudines diuersimode aut diebus aut hebdomadatim soluitur, apparet non teneri, nisi eos qui ex decimis uiuunt, puta beneficiatos ut illic censere San. Thom. videtur etiam illos qui in scholis existunt, nam retribuitur pro bonis, quæ mortui ecclesijs reliquerunt. Et ideo in religionibus tenentur singuli clerici secundum sua statuta, ut reor, sub pœna peccati mortalis illud exoluere. Seculares autem clerici, qui nullum ecclesiasticum habent beneficium, non est ita constans ad eiusmodi onus lege cogi, tamen cum iam sint sacris mancipati, videantur more teneri ecclesiæ, cui subduntur. De Litanis demum, quæ in profestis diebus nocturno officio adhibentur, bene arbitror censere, qui aiunt eiusmodi consuetudinem nō habere uim præcepti. Nō enim adiecta habent.

Officiū
B. Virgi
nis sub
ecclesiasticum
in choro iuberetur
solui. præcep-

De offi-
cio mor-
tuorum
D. Tho.

De lita-
nijs no-
cturno
officio
adiecta

habent formam v: sint pars divini officij, sed sunt preces quædam ad sanctos adhibere, qui totum munus Deo offerunt. Et fortè ortum habuerunt inter religiosos propter satisfactoria flagella, quibus tunc uapulabant. Quare iam nunc in ordine nostro sanctum est, ut chorus duntaxat Litanias dicat, qui autem privatim orant, ab illis dicendis sint absoluti. Sequitur de re & ordine horarum.

Secunda
conclu.

Proba-
tio prio-
ris par-
tis con-
clusio.

Quamvis in cōi adeo sit necessarium, officium statim per ecclesiam horis persolui, ut eius omisso culpa sit mortalis, tñ privatim re & ordinem mutare licet culpa nonnulla esse possit, non tamen mortalis. Prima conclusionis, pars inde constat, q̄ ut artic. i. monstratum est sanctissimis rationibus ecclesia horas publicis dicendis laudibus statuit, & præsertim ut sciret populus, quo tpe ad ecclesiam confluere deberet. Quapropter si ordo ille intermitteretur, prægravem offensam ecclesie pateretur, ex gravitate autē obiecti æstimatur culpæ magnitudo, esset ergo mortalis. Vnde Clementi. i. de celebratione Missarum. Gravi inquit concilio,urbatione movemur, q̄ nonnullorum rectorum negligentia &c. Q̄o fit, ut eiusmodi delictum prædictis esset impingendum, atque illis, quibus cura publica incumbit, ut officium divinum in cōmuni fiat. Vnde ad significandum, quantum ad hoc referat subdit concilium, Sancimus, ut illi ad quos id pertinet &c. Eo infra, ut cathedralibus regularibus, ac collegialibus ecclesijs horis debitis devote psallatur.

Suade-
tur altera
conclu-
sionis
pars.

Secunda vero pars conclusionis probatur. Nam quod à privatis personis tempus & ordo mutetur, cū in conspectu populi non fiat, non præ se tantū fert absurditatis ut lethalē obducatur maculam, imo vero licet cū sine causa fit, levis saltē culpa non careat, tñ aliquando nullam prorsus affert. Qui enim, inquam, absque ulla causa horam constitutam prætermittit, absque dubio saltem venialiter peccat: Nam quod sæpe & sæpius inculcare non vereor, cum hoc sit proprium clerici munus, illud debet curâ alijs negotijs anteferre, nempe ut quando in choro canitur, ipse officium solvat, ut cum alijs orare censeatur, eo vel maxime quod si semel

horam legitimā prætermittat, periculum imminet, ut utique ad noctem rem prolatet, & tunc potius mormorando quàm orando debitum indigne solvas, quod scdum est. Quare ut notatur in c. presbyter. de celebratione Missarum, satius illi est qui impedimentum timet, horas præponere, quàm postponere. Igitur cum apud aliquem Summistam legeris horarum ordinē non esse in præcepto, duobus modis raminibus illud accipere. s. quantum ad eos, qui privatim orant. Et rursus quod illos sub mortali recte non obligat. Attamen qui vel ex culpa vel absque illa horam, exempli gratia, primam, aut tertiam, immo etiam nocturnum officium dicere quando debuit, omiserit, si postea occurrit tempus quo potest choro interesse consilius est ut inibi posteriores prius persolvat, & postea privatim priores, quàm si ut ordinē servet choro absit. De ordine præterea missæ inter alias horas meminit Veruccensis, quem Sylvest. refert. verb. Missa. §. 6. qui ait eum qui ante nocturnū officium puta matutinos Psalmos & laudes, Missam celebrat, mortaliter peccare, quod idem Sylvest. ait omnes Summistas tenere. Et Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. citat in eandem sententiam Hostiensis & alios quibus non refragatur. Hoc autem absque ullo iure & rationis fulcimento dictum est. Nec consuetudo cōcedenda ullo pacto est tale præceptum involvere, nam mortificiū Missæ non connumeratur inter canonicas horas, cum tantū sint septem, Missam sed per se antiquitus sua habebat statuta celebratēpora, saltem Missa solemnis, quā maiorem ante rem appellant, scilicet diebus festis post matutinitiam, de consecrat. dist. 1. can. nocte. & in profestis post sextam, ut illic canon. solent, & in diebus ieiunij post nonam. De privatis autem nihil est cautum, præterquam quod nisi ex privilegio, neque post meridiem celebretur, neque ante lucem, excepta nocte Natalis Domini. Si ergo solvere nocturnum officium sextæ aut nonæ hora diei non est mortale nescio unde inseratur, quod celebrare prius Missam sit mortale, quādoquidem distincta sint officia, neque unum habeat necessarium ordinem ad alterū. Foran ob consuetudinem, venialis esset culpa, ubi fieri

Explin-
tur celi-
bis fun-
mistam
asseruo

Verue-
cent.
Sylvest.

Anton.
Hienfis.

Non est
morta-
lis culpa
ante
matuti-
nitiam
cū per-
solutū.

ferri posset commodè, si non prius nocturnum solueretur officium, nã ob causam aliquam ordinem antecedere, nulla est culpa, utpote si illi qui nondum matutinas dixit, causa incumbit celebrã di, quia vel prelatus præcepit, uel aliquis elemosynam offert ut statim dicat. Imo nero si quis propter morbum aliquem legitimè haberet excusationem soluendi officium diuinum, non uideo cur non posset sacrum Missæ facere, quamuis neq; dixerit neq; dicturus esset ceteras horas. De prima autem nullus restat scrupulus. Qui n.

Melius in conuentu auroræ Missam & reliquas est post ante primam dicere iubentur, melius famissam sicut post Missæ celebrationem interesse celebra- choro ad primam quam illam ante Missã, cho- sam soluere, nisi eos obligare uelis ut bis ro inter eadem dicat, quod esset ridiculum. Igitur esse ad ordo legitimus est, ut diuinum officium primam suis horis persoluas, priuatã uero Missam, quam il- quando fuerit expedientius, quamuis de illam an- corum est ut si post primam celebraueris te Missã illam prius soluas. Post hæc de loco ubi soluere. horæ dicendæ sunt, tertia conclusio superioris fere instar constituitur. Horæ quidẽ in communi & sollempniter in ecclesia sunt de præcepto celebrandæ, priuatim uero ubique dici possunt. Prima pars similiter ut superior nota est, nam tẽpla in hoc ex- tructa destinataque sunt ut illic horæ celebrentur, sicuti & Missarũ sollempnia. Quare in Clementina tradi. de celebratione missa. in ecclesijs iubentur horæ psalli. Nihil tamen obstat quo minus in aulis principum eadem canantur officia, atque ali- bi ex privilegio, quamuis Missa profecto non deberet domi permitti. De hoc autem alias. Priuatim uero nulla est culpa, ubi uis dummodo locus non sit adeo inde

Innocẽ. cens. horas pendere. Quamuis Innocent. **Hostiẽs.** Hostiens. quos Syluest. uerb. hora. § 3. re- **Syluest.** fert, censeant beneficiatum clericum teneri singulis diebus horas dicere uel audire in ecclesia, nisi iusto impedimento excusetur, alias si in camera dicat. debitum, inquit, non reddet. Sed reuera usq; adeo hoc est rigidum, ut non sit teneandum. Veruntamen eareus Innocentii sententia uerum habet, qd qui stipendio ecclesiastico eruitur, quod pp officia ei supeditatur, non debet causas absentiz excogitare &

fingere, ut ecclesiam suo seruitio defraudet, ad quod tenetur, cuius alimentis uiuit. Alioqui iniustitiam committere, imo tam aperte hac parte posset esse iniustus, ut ad restitutionem teneretur.

Nihilominus tamen etiam illi qui pri- Diuinæ natum diuinum officium canonicè solunt, preces curare debent ut si non in ecclesia, saltem loco homini oratorium habeant pro sua facultate nesto p te destinatum, ubi attente & deuote tam soluẽdẽ, egregium religionis officium Deo ualeat exhibere. Nã illud in foro aut in uicis more aliorum negotiorum secularium præstare, præterquam quod attentioni impedimentum obijciunt, non habet illam honestatem, quam res pro sua dignitate depascit. Adde, qd locis indecentibus, ut ubi profana sunt, & inter comportandum, & dum naturæ ceditur, esse non potest absq; culpa. Quare multo est cõgruentius, tempus orandi differre, quam illis locis aut temporibus orare.

Argumenta igitur initio quæstionis obiecta, soluta restant.

ARTICVLVS V.

Utrum ad soluendum canonicè diuinum officium requiratur attentio.

Q Vintum deniq; circa orationem meditandum est orandi modus, qui in deuotione attentioneq; adhibenda positus est. Arguitur ergo, quod Primũ huiusmodi attentio sit per totum officium argumẽ necessaria. Oportet enim, ait redemptor Joannis 4. cum Deus spiritus sit, ut ij qui adorant eum, in spiritu & ueritate id faciant, quare oratio dicitur ascensus intellectus in Deum, ubi autem non est attentio, neque spiritus adest quo in Deum cõscendi possit, ergo illa est semper necessaria. Secundo arguitur. Orationi, quippe qd **Secundũ** actus religionis existit, necessarium est ut homo careat peccati macula, qui aut absque attentione Deum aliquid oraret, potius eum deridere appareret, quàm honorare. Cuius exemplum Basilus in libro Basilian. de uita pfecta. c. 2. a principe humano depromit. Attentione enim, inquit, orãti in primis opus est, nam si ante principem cõsistas, negligenter re habendo, minime audiendo, minime rĩdendo, minimeque aspiciendo.

aspiciendo, sed alio versum oculos flecten-
do, non solum non placabis, sed ad iracun-
diam eundem provocabis. Quanto magis
ante Deum, qui tuam conscientiam intus
& in cute novit, & qui si quid uacillas, sta-
tim deprehendit. Tertio, & eidem con-
nat præceptum Innocentij c. Volentes de
celeb. Missar. ubi districte præcipit in uir-
tute obedientie, ut diuinum officium quan-
tum nobis Deus dederit studiosè celebre
mus patiter & deuotè. In contrarium ta-
men est, quod id quod in hominis pote-
state situm non est, neuiquam nobis ad cul-
pam imputatur. Teneat autem fixam me-
tem, ut non dimagetur, non semper nobis
est possibile, imo propterea David lamen-
tatus aiebat, Cor meum dereliquit me.

Potissima orationis consideratio est de
deuotione & attentione, quæ illi partim
necessaria, partim uero maximum orna-
mentum est. Et ut res est pretiosissima, ita
tū difficillima, tū subinde rarissima. Ea na-
tura est omnium rerum quæ excellen-
tissimæ sunt. Formauimus autem articu-
lum de attentione orationis in genere, co-
tenore, quo cum D. Tho. tractauit. 2. 2. q.
83. cuius est art. 13. ut inde ad attentionē
horis canonicis necessariā descendamus.

Vnde quo eius mentem præmittamus, ait
Bisariā bisariē aliquid esse necessarium, ut 3. Me-
aliquid taphysic. Philosoph. auctor est. Vno mō,
est neces per quod melius & decensius peruenitur
sarium. ad finem, sicut equus ad peragendū iter.

Atque altero simpliciter utpote sine quo
res suum finem attingere nequit, ueluti ci-
bus ad uitam. Pari modo attentionis ne-
cessitas duobus modis existimatur. Vno,
ut tam diu perseuerat quandiu orō durat,
atq; altero ut cum quis ad orandum se ac-
commodat, attendat quid facere aggredi-
tur. His præhabitis ad quæstionem septē
conclusionibus respondetur, quinque ad
genus orationis uniuersim spectantibus,
duabus ad horas canonicas proprè atti-
nentibus. Prima attentio priori mō, hoc

Prima
conclu. est per totam orationem necessaria est ei,
si necessarium, priori etiā ratione usurpe-
tur. Est enim splendidissimum orationis
ornamentum & decus singulis uerbis attē-
dere, quis, quid, cū quo loquaris. Si autē
posteriori modo, hoc est simpliciter neces-
sarius ne men accipias, tunc in oratione

trinus est considerādos effectus, Primus,
ut actus sit moraliter bonus, si extra gra-
tiam fiat, idemque meritorius si ex gratia
procedat. Et de hoc statuitur secunda con-
clusio. Ut actus sit moraliter bonus, at-

Secunda
conclu.

que adeo meritum apud Deum, non est
simpliciter necessarium, ut attentio toti
orationi assistat, sed satis est, ut qui oratur
accedit, animaduertat, quid operis in-
ceptet, tunc enim uis illius attentionis uir-
tute per totum durat, ut faciat illum actū
esse humanum. Secundus orationis effe-
ctus, est impetratio. Et de hoc similis con-
stituitur tertia conclusio. Neque ad istum
effectum simpliciter necessaria est attentio,
quæ totam orationem comitetur, imo si
quis initio attendat quid petit impetrare
poterit. Tertius denique effectus oratio-
nis est, idemque præcipuus, spiritualis
quædam mentis refectio, dulcissimaq; re-
creatio, quæ ab eloquio cum Deo inito
instillat. Et de hoc adhibetur quarta con-
clusio, Ad huiusmodi effectum assequen-
dum necessaria simpliciter est attentio, q

Tertia
conclu.

Quarta
conclu.

ut sit totius orationis individuus comes. Est
enim attentio huiusce effectus cā comua,
quippe quod cū illa prima cessat, effectus
quoque euanesceat. Et ratio est, qd huiusmo-
di mentis refectio nō in habitu, sed in actu
spiritualis uitæ consistit. Quare nisi atten-
tione præsentis, errare nequit. Vnde Paul.

Rō con-
clusiōis.

Paulus.

1. ad Corinth. 14 Si orem lingua (scilicet
sola) mens mea sine fructu est. Quinta cō-
clusio attentionis explicatoria est. Triplex
est attentio, quæ uocali orationi adhiberi
potest. Prima ut quisq; ad uerba duntaxat
attendat, ne prolatione erret. Secunda
qua attenditur ad uerborum sensa. Tertia,
qua attenditur ad finem orationis, scilicet
ad Deum & ad rem, pro qua oratur, quæ
quidem est maxime necessaria. Et hanc
etiam possunt habere idiotæ, immo uero
& docti sic per hanc Deo possunt mente
affigi, ut alium obliuiscantur. Hæc D.
Thom. quæ generalia sunt omni uocali
attentioni, sicut spontaneæ populi, quam
clericorum canonicæ. Quæ autem ante-
quam ad cā quæ horis canonicis necessa-
ria est descendamus, ista explicatius eno-
liantur, notandum quod attentionis quæ-
stio in uocali oratione locum habet, nam
in mentali, cum ipsa eadem attentio sit
ipsi.

Quinta
conclu.

ipfissima oratio, vanum est quærere utrū illic requiratur attentio. Est enim repugnantia, mente orare & nō attendere: nā cum primum diuagari mens incipit, orare desinit. Immo ob id mentalis oratio se penumero oprior est, quod cum mens ad verba non effunditur, diuinis hauriendis mysterijs liberius uacat. Quare sola vocalis oratio est, quæ attentione carere pōt: nimirum dum aliorum cogitatione diffuente, lingua dat sine mētesonum.

Secūdū. Secundo notandum, q̄ attentio & deuotio, præsertim ut vulgus nomen deuotionis usurpat, res sunt diuersæ, Vulgus namq. deuotionem eam esse putat, quā in 4. conclusione diximus mentis esse refectionē, & recreationem, cū tamen Latine aliud aurib. insonet. Deuouere nāque est aliquis sancte promittere. Vnde deuotio (vt 2. 2. q. 82 ait S. Th.) est quædam animi in alterius obsequiū propensio, & applicatio: nempe dū quis paratissimus est & promptissimus, Deo vel diuo obsequi sic n. dicitur quispiā sacrosanctæ virginis deuotus. Immo cum morte se quæque pro re aliqua destinauit, dī animam deuouisse. Attendere uero, nihil aliud sonat, quā mentem habere præsentem ad id quod dī: nempe ut quod lingua foris personat mens simul intus concipiēdo loquatur. Et quod ait August. hoc uersetur in corde, quod profertur in ore. Vnde illic Paul. mentem appellat uerborum animam. Quæ sine anima, inquit, sunt uocem dantia, siue tibia, siue cithara &c.

Deuotio & attentio Etenim ceu uox tubæ, ille qui sine attentione orat. Et ideo subdit inferius: Orabo spiritu, orabo & mēte. Distinctæ ergo res sunt deuotio & attentio. Stat enim aliquē destinatū habere animū ad Dei seruitiū, qui tamen mente dum orat non sit attentus, & fortē uice uersa. tamen si deuotio suapte natura causa sit attentionis. Nam qui animum procurat diuinis obsequijs habere præsentem, ille & in oratione attentum eum habebit: At uero quoniam ex illa mentis præsentia & attentione distillat, ut diximus, spiritualis quædam dulcedo, qua anima reficitur & recreatur, hāc uulgus appellat deuotionem cum tamen potius sit deuotionis attentionisque effectus & fructus. Ex quo sit, illarum trium

attentionis specierum posteriorem esse fructuosissimā. Prima namque, puta attentio ad uerborum prolationem infirmus est attentionis gradus, quem habere nō potest nisi qui linguam norit, ob idque clerici omnes saltem debent esse Latini, alias recte & congrue efferre uerba nequibunt. Secundum autem gradus, puta ad sensum attendere, non omnibus Latinis congrui, nisi Theologiæ peritis. Tertius uero spiritualibus est familiaris, etiam si sint idiotæ. Isti namque qui alia mysteria non calant, attendunt dum orant, tum ad diuinam maiestatem, cum qua loquuntur, tum ad suam exiguitatem, qui loquuntur, & præterea ad eorum necessitatem quæ postulant. Supremus autem scopus orandi esse debet, cor & mentem quam maxime fieri queat desiccare. Quocirca si possibile esset, in deitatem ipsam, satius semper foret attendere. Quod si uel in alios sanctos uel in sacram Virginem attendatur, non sic debet illic mens gradum figere, ac si ultimus esset scopus, de quo indocta plebs sæp.issime errat, sed debet id tanquā medium accipi, per quod ad diuinitatem, quantum Deus dederit, ascendatur. Quapropter oratio à sanctis sic describitur ut sit ascensus mentis non in diuos neque in alias supremas substantias, sed in Deum ipsum. Quin uero meditatio passionis Christi ceterorumque eiusdem humanitatis mysteriorum dum oratur, etsi sacrum sit concilium, haud tamē illic sistenda est mēs tanquam in fine, sed tanquam medio utendū, quod omnium supremum est ad diuinorum amorem. Cuius quidem nos meditatiſſime ecclesia admonet in præstatione Natiuitatis. Per incarnati. n. inquit, uerbi mysterium, noua mentis nostræ oculis lux tuę claritatis intulit, ut dum uisibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorē rapiamur. Ex quo fit rursus, q̄ attendere ad id quod petis, si tempora licet est, quamuis quadam tenus, liceat periculum tū nō caret, ne diuinā maiestatem illuc referas. Et ideo non est illic diutius immorandū. Imò uero cū inter ea quæ a Deo nobis efflagitanda sunt, sempiterna gloria, ac sub inde grā & uirtutes, quibus illuc promouemur, apicē & culmen teneant, tū neq. in istis est finis orationis constituendus, de iust. & iure. R R r dus.

Supremus orandi scopus

Orationis definitio.

Secūdū q̄ attendere ad id quod petis, si tempora licet est, quamuis quadam tenus, liceat periculum

Corollarium.

d. s. Etenim, etsi propterea quod Deus ipse eorum obiectum est, saluberrimum sit postulare, in intentionis vertex in Deum ipsum, eiusque gloriam, qua ipse beatus existit, referendus est: uidelicet, ut id ipsum quod eius conspectu frui experimus, non tam ad nostrum bonum, quod ad amorem attinet concupiscentiae, quam ad suum ipsius, quod amor est benevolentiae, referamus: nempe non tam ad id quod nostra uoluntas, quam ad id quod sua expleatur: qua uoluit suam propriam felicitatem in nos effundere. Quamobrem in horis singulis dum iachoantur, post petitionem diuini adulterij statim initio canitur, Gloria Patri &c. tanquam scopus quod tota referatur oratio. Hæc autem alios est loci fufius d. s. lere. Hinc ergo ad propositum reuertentes, statuimus 6. conclusionem. **Attentio est in præcepto, non solum clericis canonicè canentibus & orantibus, sub reatu mortali obligante: verum & suo modo secularibus, dum spontaneis fundunt preces. Veriusque partis ratio ex ipsa rei natura proficiscitur: nam cum orare sit actus uirtutis, ne quo uero cuiuslibet sed religionis, necesse est ut fiat, quando, & ubi, ac potissimum quo modo oportet: quibus circumstantiarum ornamentis unaqueque uirtus secundum Philosoph. uelitur: modus autem nullus est naturæ orationis germanior, quam attentio. Quare usque ad horas canonicas res attinet, conclusio peculiariter probatur ex uerbis Innocen. in concilio generali, c. dolentes. de celeb. Miss. ubi ait, Distinctè præcipimus in uirtute obedientie, ut diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis (nempe clericis) Deus dederit, studiose celebrent, pariter & deuote. Verba namque illa, distinctè in uirtute obedientie, planissimè ostendunt præcepti vim, obligantis sub reatu mortali. Neque uilius est apparentie eiusmodi euasillatio, quæ præceptum illic non fertur super modum attentè deuoteque orandi, sed super substantiam, ut diuinum officium integrè persoluatur. Nullius inquam, est apparentie, nam cum præceptum illud idè pridem, ut dictum est, in ecclesia extitisset, nulla erat in Concilio oborta de illo quod: sed quia modus dicendi sensim in præ-**

ceptis ibat, curatum est sub præcepto illum instaurare. Adiectio autem illa quantum eis Deus dederit, ansam prima fronte offerre potest dicendi quod attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non sic se res habet, sed sensus eius est, quod nemo teneatur summam adhibere attentionem ac deuotionem: sed tamen apparare sese, modo statim explicando, ut per se non stet quo minus Deus deuotionem atque animi refectionem influat. Quod si aduersus huiusmodi sententiam inde arguas, quod ecclesia de actibus animi internis, utpote quos minime nouit, iudicare non debet. Respondetur, quod quamuis per se, si illos seorsum spectes, sub ecclesie iudicium non cadant, nihilominus tanquam exteriorum radicem aut circumstantiam, mandare de illis potest. Dumenim annualem confessionem indixit, subsequenter iussit ut mente de peccatis cogites, illaque memoriam reuoces. Immo in Clemen. multorum de hæreticis, eos qui odio uel amore hæreticos inquirunt, aut inquirere prætermittunt, excommunicatione ferit: quam non incurrunt, nisi ex huiusmodi affectionibus delinquant. Pariter ergo præcipere potuit attentionem, quæ orationis ingenio & conditioni natua est. At ne quis nimium mandari rigore perterritus, adhibetur conclusio 7. Præceptum attentionis in officio diuino canonicè persoluendo, duo includit: uidelicet ut orandi initio quisque attendat quid agere aggreditur. Præterea, ut talem attentionem inter orandum consulto & ex professione non interrumpat, hoc est nihil consulto & meditato agat per quod animum a prioria attentione distrahi deprehendat. Quin, uero ad prius membrum satis est, ut uirtute alicuius præcedentis intentionis & consuetudinis fiat. Ut si quis, dum signum ad horas datur, ad horum de more uadit, aut secum priuatim, faciēdo id quod solet, recitare inchoent, per illud satisfacit præcepto. Secundum autem membrum declarat D. Thom. art. citato in solutione tertij. Si quis enim, inquit, ex proposito in oratione mente vagetur, hoc peccatum est, & impedit orationis fructum.

Pecca-

Obiectio.
Solutio

Septima conclusio.

D. Th.

Peccatum inquit est: ubi præceptum denotat. Et fructum orationis amittit, puta non solum animi refectionem, quam supra diximus non durare nisi quamdiu attentio durat, verum & meritum & impetrationem: quia studio dimouetur ad attentionem. Et

Augu. in hoc, inquit, sensu accipiendum est illud **Aug.** in regula: Psalmis & hymnis cum oras Deum, hoc uersetur in corde, quod profertur in ore. Euagatio uero mentis quæ sit præter propositum, orationis fructum non tollit. Intellige meritum, & impetrationem, ut supra exposuimus, nam animi

Basilius relectio non provenit nisi dum ad rem attendis. Vnde Basil. loco citato de uia perfecta. Si debilitatus inquit, a peccato fixus ne quis orare, quantumcunque potes, te ipsum cohibeas, & Deus ignoscet: eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, ut oportet, assistere coram Deo. Hæc ille. Vbi nota, quod ex negligentia crassa mentem diuagari permittere, eodem relabitur, ac si consulto id faceres. Est. n. navigatio mentis, cum cogitatio a proposito auersa absque

Quid **mentis** **diuagatio.** nullo scopo oberrando discurret, Cuius quidem causa multiplex est. Prima quidem, quam Basilius significat, scilicet mentis debilitatio & languor, quem ex peccato originali contraximus per quod frenum originalis iustitiæ amisimus. Ut. n. qui non est poplite firmus, non potest fixè incidere: ita neque mens nostra summiter propositæ meditationi adherescere. Et sicut sol dum fluctuantem aquam irridiat, non potest radios solide illic infigere, sed uidentur titubare, sic se habent diuini radij in mentibus nostris. Præterea & prauus habitus nostrorum scelerum & insolita consuetudo munda na cogitandi. Nam sicut corruptus humor corporeus quo semel fluere incipit, illuc

Quoties **quis de-** **dita o-** **pera me-** **te ab at-** **entione** **non di-** **monet,** **orandi præ-** **ceptum** **non omit-** **te.** semper ac pertinaciter decurrit, sic & lubrica nostra cogitatio. Accedit & supra hæc omnia, dæmonum infestatio, qui nobis in oratione quæ cum Deo tam familiari ter conuersamur, infestissimi sunt. Quæ tentione propter nec nobis demirandum est, quod non di- mentem in oratione retinere non possumus, monet, neque tamen desperandum, sed tanquam orandi præ- in re ut pretiosissima, ita & difficillima, ceptum omni potius diligentia enitendum, ut orationem non omittas, præsentis animo, sumus, primum diuini quæ fauorē contra dæmones imprecando.

Hac enim ratione nos instruxit ecclesia, quæ canendi exordium inde auspicatur; Domine labia mea aperies. Et, Deus in adiutorium meum intende. Deinde & cogitatricem mentem aliunde, quantum in nobis est, dimouentes, ad diuina assuesfaciendo. Quod autem ad rem redeamus, quoties quis de dicta opera mentem ab attentione non dimouet, præceptum orandi non omittit. Vt autem rei perspicuitate timoratis conscientia consulamus, nemo celsendus est attentione ex professo distrahi, nisi hæc cōcurrat, videlicet ut dum horas pendit, alio negotio occupetur, quod suapte natura orationis attentioni aduersetur. Vt si quis, uerbi gratia, tunc legat, aut scribat, aut pingat, aut id genus aliquid faciat, quod attentionem requirit. Quare si dum quis orat, manus lauat, aut se induit, aut aliud quidpiam facit, quod non tantam ad aduertentiam expostulet, etsi contra orationi dignitatem male faciat, & forsitan uenialiter peccet, haud tamen contra præceptum mortaliter. Dixerim forsitan uenialiter, quoniam non semper est peccatum, immo in ordine nostro præceptum nobis est ut surgentes officium Virginis dicamus, & ut antiqua indicat Dormitorij dispositio, inter induendum se fratres illud inchoabunt, ut uidelicet ut iniqua phantasmata quæ in ipsa expegefactione occurrere assolent, abigerentur. Rursus requiritur, quod qui aliquid facit aut cogitat, quod ab orationis attentione extraneum est, aduertat per illud ab eadem attentione dilabi. Quare etsi ultro & uoluntarie alia cogitet (ut bene ait in sua summa Caiet.) quousque inspiciat se distrahi, semper reputatur inaduerterter diuagari, atque adeo excusatur ab omissione præcepti de attentione impletque adeo subinde orandi mandatum: tamen si diffidendum non sit, propter dignitatem orandi & propter periculum, crebro ueniale culpam irrepere. Supra hæc autem adde, quod non quoties per attentionis omissionem mortaliter delinquitur, necessitas incurritur restituendi, articulo proximo dicturi sumus. Emergit autem obligatio iterum eandem horam repetendi. Quod si contra hoc postremum uerbum sic arguas: Qui ecclesiam ad audiendum sacrum die festo intrat, cum animo

Caieta.

tamen mortaliter corrupto, si sacrum audiatur, praeceptum implet, ergo qui psalmorum substantiam profert, et si letens & prudens vaga mente id faciat, pari ratione satisfacit debito. Negatur consequentia quia praeceptum audiendi Missam non obligat nisi taliter audire ut sit actus humanus, qualis esse potest, etiam si aliud simul ad sit si iustum propositum. Soluere autem officium diuinum obligat ut fiat attente. Quare sublata attentione, praeceptum non impletur. Conuincit autem praefata argumentatio quod si quis attente oret, quauis id faciat ad uictam habens uanam gloriam, immo quamuis si nullo habeat proposito aliud mortale, satisfaciet praecepto quantum ad substantiam, in ut non teneatur officium iterare. Hec ad pacandas conscientias dicta sunt, nihilominus non esse debent contentus sic orare: immo, ut uerissime dicebamus, adhibenda est cura & diligentia ut attentio per totam orationem perleueret, & magis ac magis mens refi-

Secula clatur. At vero quoniam conclusionis teret orantes seculares etiam libere orantes comites etiam plexi sumus, adnotandum est & illos suo more non ad attentionem teneri. Primum, quia do ad aliquid quando occurrit eis quoque orandi praetentione ceptum: ut capit. 6. & 7. super Matthaeum in tenetur. illo Christi verbo, Petite & dabitur uobis

adnotauimus, tamen si cum sit affirmatiuum, non obliget pro semper, sed pro tempore & loco, quod non est praesentis loci dicere. Unde quando quis in tempus incidit eiusmodi explendi praeccepti, perinde ad attentionem tenetur atque clericus. Quare D. Thomas loco proxime citato generaliter, ait, ex proposito in oratione mente uigari, peccatum est: At vero dubium est, utrum dum quis libere & suapte sponte orat, teneatur etiam mente attendere. Apparet namque minime teneri, nam si hoc ego tempore nullatenus orare obligonulla apparet culpa si orare ad meum libitum uelim, etiam consulto mentem aliorum vertendo. Exempli gratia: Cum opifex & mercenarius dum manibus operatur profana canit, cur non etiam tunc orare poterit, tamen si dedita opera totam attentionem manuali opera habeat defixam? Respondetur collectionem nullam esse. Non teneor orare, ergo quam

uis orem, non teneor attendere. Nam quam licitum mihi sit ab opere religionis nonnunquam uacare, tamen dum facio ex ipsa natura uirtutis obligor debite facere. Sicut, in operibus otiosis contingit. Nam, licet non teneor operari, tamen dum operor, teneor siue aliquo honesto id facere: alias nonnulla est culpa. Pariter ergo dum oro teneor pro rei dignitate orare, ne contemptor & irritor apud Deum habear. Dixerim, dum oro, nam, si quis quicquid negotii faciat, uult Psalmos recitare ut alias caueat cogitationes, non est cur uitio detur, quia illud non per modum orationis eligitur, sed tanquam mentis retinaculum. Sed rogas Haesitas: nunquid perinde erit peccatum mortale, si o. atentionem orationis aut negligere aut dimouere dum quis citra praecceptorum orat, ac si clericus in oris canonicis ad faceret? Apparet enim sic res habere: eo quod, ut modo dicebamus, dignitas orationis attentionem exigit. Respondetur nihilominus non perinde peccare, nam ubi praecceptum interuenit orandi, eodem praecipitur attentio. Vbi autem libere & citra obligationem oratur sola est culpa uenialis indecenter orare: quare distractio, et meditata, nisi contemptio ad sit, nunquam erit mortalis.

Argumenta ergo quae in capite quaestio- Ad pri- nis proponebantur, non necessitate praec- mum at- pti procedunt, alias efficacia essent, ut co- gum. clusione sexta assertum est, & in septima declaratum. Sed dirigebantur ad probandum attentionem necessariam esse per eam orationem, quod reuera non probant. Et ideo ad primum respondetur, illum in spiritu & ueritate orare, qui iunctu Spiritus sancti secundum diuinam, & ecclesiasticam sanctionem ad orandum se accommodat: etiam si ex animi languore mens postea aliorum defluat. Et eidem sufficit Ad secundum ar- gum. ut oratio sit ascensus mentis in Deum. Ad secundum autem explicitum septima conclusionem responsum est, nempe quod non quicumque mente dum orat diuagatur, Deum irritat, sed ille duntaxat qui id uel consulto uel negligentia crassa facit. Auctoritati autem capituli, Dolenter. sua est conclusio concessa, nempe, praecceptum esse attentionis, non tamen quae necessario totam orationem debeat comitari.

Dubita-
tio.

ARTICVLVS VI.

*Verum episcopus & clericus id facere præter-
missum quod facere teneatur, ad restitu-
tionem aut præbendam aut fru-
ctuum obligetur.*

Cum decimas clerici, ut supra osten-
sum est stipendij loco propter offi-
cium suscipiant, ordo præsentis di-
sputationis ut exploremus exposcit, utrū
ecclesiastici seu episcopi sint, seu interio-
res sacerdotes & clerici, ad restitutionem
toties teneantur, quoties id quod debent

Primum non faciunt. Et arguitur à parte affirmati-
argum. ua. In primis cap. licet. de electione. lib. 6.
Conci- sancium legimus in concilio Lugdunen.
liū Lug sub Greg. X. ut ille cui ecclesia parochialis
dunen. demandata est, nisi intra annum sacerdos
fiat, ut residere in ecclesia ualeat, nulla præ-

Bonifa. missa monitione si præbendam priuatus. Cui
Bonifa. c. commissi. eodem tit. adiecit, ut
si mentem non habuerit ad sacerdotium

Secundū promovendi, teneatur ad restitutionem
fructuum. Secundo. In concilio Latera-
nen. sub Leo. X. sessione 9. decretū est, ut
qui diuinum officium canonicè non per-
soluerit, pro rata teneatur perceptos fru-
ctus restituere, quod si supra dimidiatum
annum in eadem negligentia perstiterit,
beneficio priuetur, quippe quod propter
officium datum erat. Tertio. Non solum

Tertiū. qui horas canonicas non pendit, immo qui
corruptis moribus est, uidetur ad restitu-
tionem obligari. Sane cum fructus eccle-
siasticos populus clericis tanquam pretiū
suorum peccatorum & uota apud Deum
offerat, ut habetur 1. 2. q. 1. cano. uidentes,
quare ut Osee 4. legitur & refertur 1. q.
1. can. ipsi sacerdotes peccata populi co-
medere dicuntur. Qui autem aliorum in-
tercessores sunt apud Deum tenentur pu-
ra mente integram uitam uiuere. Quare
si aliter uiuunt, ad restitutionem tenen-
tur secundum tenorem tituli, de condit.
cau. data & non sequuta. ff. in contrarium
facit, quod neque stipendia, neque uero
decimæ conferuntur sub ea conditione
ut quocunque actu stipendiatus famulus
defecerit, ad restitutionem teneatur. Ne-
mo enim, quæ fragilitas humana est, tam
inculpate famulari potest. Præterea, quod
ut lib. j. disputabamus, qui poenam incur-

rit, non tenetur ante condemnationem il-
lam luere.

Quatuor capita sunt de quibus in præ-
sentiarum controuersi potest, utrum cle-
rici ad restitutionem, seu præbendam, seu ea cōtio
fructuum teneantur, quæ argumentorum ueris
ordine designata sunt. Primum, cum qui
sacerdotium possidet, in animo non sicut
sacerdos aut clericus fieri. Secundum, cum
prædictos ordines in tempore non rece-
pit. Tertium, cum officium canonicarum
horarum non pendit. Quartum, cum ho-
nestam uitam, ut clericum decet, non ui-
uit. Haud enim hic de simonia, aut de ho-
necido, aut de aliis sceleribus, ob quæ uel
irregularitas contrahitur ad obtinendum
beneficium, uel priuationis multa incur-
ritur. Illorum enim disputationes ad alia
loca spectant diuersa. Sed ea hic dumtaxat
disputamus, quæ ad promerendos decima-
rum fructus atque alia stipendia sunt cle-
ricis necessaria. Ad quæstionem ergo licet
supra prædictum numerum, sex conclusio-
nibus respondetur. Prima est expressa. **Prima**
tertio prædicti c. commissi. de elect. lib. 6. **conclu.**
Qui parochialem habet ecclesiam, non in-
tendens ad sacerdotiū promoueri, ad per-
ceptorum fructuum restitutionem tene-
tur. Parochialem inquam quæ curam ha-
bet animarum annexā, ite de collegia-
ta, ut habet illic gl. Et ratio est, quoniam,
ut cauetur in citato c. licet. eod. tit. tene-
tur eiusmodi clericus in ecclesia sua resi-
dere, per seque ecclesiæ famulari, quod an-
tequam sit sacerdos, non ualet. Quocirca
eadem lege comprehenditur episcopus.
Et quauis text. loquat de receptione, pari-
ratione intelligitur de retentione. Quem-
admodum inquit si dum parochiam susci-
pis, promoueri ad sacerdotiū non cogitas,
fructus restituere cogis, quod diu mentē rō-
mutaueris, ita licet dum illā suscepisti sa-
num habueris propositū, si tamē id postea
mutes decernens non fore sacerdos, ab il-
lo temporis articulo teneris fructus resti-
tuere. Itaq. quocunque tempore non in-
tenderis sacerdotium suscipere, fructus il-
lius temporis non facis tuos, nam par est
de acceptione & retentione ratio, ut illic
scite in glo. notatum est. Et nota, Non in-
tendens, quo uerbo comprehenditur etiā
ille qui dubio est animo, nam qui hesitat,

non intendit. Quocirca si qui parochiam suscipit nondum de uita deliberavit, sed pendens est animi, ut si res alia uia felicius successerit, habitu clericali sit renuntiaturus, profecto non tuta conscientia fructus recipit. Si autem intentionem quidem habuerit sacerdotij suscipiendi, sub conditione tñ, nisi per mortem primogeniti fratris hereditas paterna sibi obtigerit, aut aliud quidpiam seculare prospere successerit, fortasse erit, qui dicat eum posse eodem fructus ecclesiasticos percipere, eo qd conditionalis intentio, quodammodo est intentio. At neque huiusmodi profecto cōscientiam sanam esse arbitraret, qm̄ cum textus ait, Non intendens absolutā intentionem exposcit. Et ratio etiam iustificat, nā qui absolute percipit fructus, absolutam habere debet intentionem. Alioqui fraudulenter, ut ait text. eos recipit. Parenthesis uero illa textus (nisi uoluntate mutata promptus fuerit) non sic astute intelligenda est, quod cum uoluntate mutata ad sacerdotium promptus fuerit, possit fructus illius temporis recuperare, quo propositum sacerdotij non habebat, sed quod cum proposuerit promoueri, iam inde suos illos faciat.

Quæst.

Percontaris autem utrum in eiusmodi restitutione facienda expectanda sit iudicis condemnatio, an uero nulla expectata sententia sit exequenda. Apparet namque sententiam esse præstolandam, eo quod lex illa uidetur pœnalis. Responderetur nihilominus nulla opus esse iudicis cognitione, sed eo ipso quod quis non habeat propositum suscipiendi sacerdotium, fructus nō facit suos, quoniam lex illa nō est pœnalis. Immo collatio parochialis sacerdotij licet absolute fiat, confertur tamen cum illa obligatione, ut cui confertur, sacerdos fiat, alias fructuum dominium nō acquirit. Quo ergo casu locum habet Digestorum titulus supra citatus, de condic. cau. da. & non sequi. Sed est præerea ad notandum quod etiam si ille non intenderit promoueri, inuoluntate licet propositum habuerit se uxoriæ implicandi, titulum præbendæ scdm̄ rigorem textus non perdit. Immo quouiscunque sacerdos esse uoluerit, absque noua prouisione eandem ualeat retinere præbendam. Porro uero saltem

ille qui firmato animo nunquam sacerdos talem ordinem suscipiendi parochialem ecclesiam possidet præterquam quod fructus, ut ait text. non facit suos, non est immunis à delicto iudicandum. Immo crediderim mortali, nisi illam reliquerit, quandoquidem ecclesiam occupat cui seruire non cogitat, quod profecto absque exitiali animarum detrimento, quatuor cura eidē præbendæ annexa est, fieri non potest. De aliis autem beneficiis quæ extra animarum curam sunt, etiam si seruitium habeat annexum, nihil sanctum est. Quare neque temere asserendum quod etsi absque clericali intentione possideantur, obligatio restitutionis fructuum inde emergat, nam odiosa iura, ut hēt regula iuris, restringenda potius sunt, q̄ amplianda. At uero neq. arbitrari à culpa mortali esse mundum qui beneficium habet cui annexum est clericale obsequium, nisi propositum hēat, si nō sacerdotalem, saltem illum ordinem suscipiendi qui ad tale seruitiū necessarius est. Aut si nullus requiratur ordo saltem intentio necessaria est, clericorum more uiuendi. Absurdissimum. n. esset qui canoniciam, aut aliud eiusmodi beneficium, obsequio ecclesiastico deputatū retineret cū animo ad matrimonium conuolandi, aut seculariter uiuendi. Quin uero neq. præstationia, quæ uocāt absque culpa cō eiusmodi seculari animo & habitu possidentur quicquidem, ut sæpe antea diximus, istiusmodi titulus clericalis est. De pensionibus autem alia est ratio. quippe quæ sine ecclesiastico titulo conferuntur. Quamuis ipsi propter aliquem famulatum ecclesiæ concedantur, absurditate non caret. Sunt. n. q. cum sacerdotiorum portantur. mutato animo eadem retentis pensionibus resignāt, quas quidem coniugari retinent, quibus uxorem, & proles, & secularem sustinent. Quod quidem adeo est institutum ecclesiastico absonum, ut eue ecclesia ferat, non uiderim. Secundum caput restitutionis quod posuimus erat, dum parochialis clericus intra annum sacerdotiū non suscipit. De quo in d. c. licet. de elect. lib. 6. exat conclusio, quæ hic fit nobis secunda. Qui titulum habens parochialis ecclesie si intra annum ad sacerdotium non promoueri, nulla est præmissa monitione, eadē

Quid & præstationia.

Quid & pensionibus.

Secundā conclusio.

est

Ratio conclusio. est præbenda priuatus. Et est similiter intelligenda ac præcedens nepe quod non opus est aia priuatoria sententia eo quod lex illa non est penalis, sed conuentionalis. Enim uero cum nulli esset animarum cura demandanda, nisi sacerdos esset qui iure sua, p uinciam administrare posset, sanctum ecclesia duxit nemini eiusmodi præbendas indulgere. cum illa conuentione, qua non seruata, eo ipso sit priuatus. Quod si arguas. Ille facta, p uisione uere & absolute est præbenda dominus, ergo nisi audiat, non est expoliandus. Negatur consequentia, quia eiusmodi collatio semper, quodam modo est à futuro pendens. Sicut si tuam tu pecuniam alicui sub aliqua obligatione & pacto conferres, eo ipso, quod ille pacto non staret, teneretur eandem tibi redde re. Item autem canonem postmodum Bonifacii. cum ex eodem titulo. sic moderata con tus est, ut duntaxat ratione studij, quo pos set postmodum sacerdos esse ecclesie fructuosior, ualeat episcopus cum hmoi clerici per septennium dispensare. Nunc uero temporis quocumq. de causa dispensator.

Dubium. Circa hanc ergo conclusionem nulla extat immorandi causa. Tertium ergo caput restitutionis ecclesiasticorum fructuum ex omissione oritur ducit persoluendi diuinum horarum officium, i quo plura complicantur dubia. Et primum est, An qui officium diuinum non soluit, ac restitutionem teneatur, & quo iure. Et incipiendo à naturali & diuino apparet in primis non teneri, quia in cap. presbyter. de celebratione missarum. & alijs supra citatis usque ad Concil. Lateranens. sub Leone X. nulla extat restitutionis mentio. sed tantum præcipitur, ut soluantur officium diuinum. Si autem restitutio diuini esset iuris, non fuisset ab ecclesia tam longo silentio dissimulata, sed expressis uerbis explicata, nam per hoc quod orare preuissum est, non satis exprimitur quod aliter facientes ad restitutionem teneantur.

Argu. 2. Item beneficia non propter horarum officium solum, uerum & pro alijs impenduntur clericis, qui autem alia prætermiserit, ut si plebanus in sua cura fuerit negligens, non ideo iure diuino ad restitutionem teneatur. His tamen non obstantibus statuitur

Tertia conclusio. Tertia conclusio. Qui sub titulo clericali

stipendium habet ecclesiasticum, nepe ex decimis aut similibus oblationibus, nisi diuinum officium soluerit, ad aliquam restitutionem tenetur. Hoc patet, quia huiusmodi stipendia licet non quantum ad quoramtio. tamē iure diuino, quin etiā naturali, instituta sunt tanquam stipendia ecclesiasticarum functionum. Munus autem maxime proprium clerici est, ut supra diximus officium diuinum certis horis pendere. Quare in Concilio Lateranensi ad hoc propositum allegatur quod beneficium datur pro officio, ergo qui non penderit iugo ieiunij eodem iure subijcitur, eo quod non utrumque, sed contra iustitiam deliquerit. Non dixerim, si hoc aut illo modo officium non soluerit, neque quod ad talem aut talem restitutionem teneatur, nam hæc omnia sunt de iure positivo, sed quod sub poena alicuius restitutionis teneatur clericorum quilibet orandi munus. Atqui in huius conclusionis confirmationem facit, non esse aliud credibile, quā quod ante nuperrimum Lateranense concilium mos fuerit ecclesie, ut qui officium diuinum non diceret, ad aliquam restitutionem teneretur, alias præfatum Concilium non sic repente tam insignis præceptum protulisset, & tamen ut dicebamus, expressa restitutionis mentio non habet antea in iure, ergo præceptum ipsum orandi, secundum naturale ius & diuinum sub alicuius rationis poena interpretabatur. Subtexitur, nihilominus, quarta conclusio, Non quicumque defectus in persoluendo diuino officio immo neque omnis qui culpam inducit mortalem ad restitutionem obligat. Ut, si incogitue proferas, aut uersus aliquos etiam ex supina negligentia, & osertantia interpoles. Probatur quia hoc nimirum uertit conscientias, cum uix caduca, labilisque hominum uita sine huiusmodi negligentia transigi queat. Immo uero si matutinale officium, aut aliam horam seu ex culpabili obliuione seu dedita opera prætermiseris, quod forte semper est mortale, aut si totum diem orare prætermittas, quod certe est lethale, non ideo ad restitutionem iure iuris teneris. In primis enim qui non ratione beneficii, quia nullum habet sed ratione ordinis orandi lege tenetur, non est quod restituat. Qui uero ratione beneficii fuerit obligatus, quāuis collatum

latum ei fuerit propter officium, non tamen adeo minutatim respondere debent stipendiarii portuiculae singulis canonicis horis, ut cuiusque praetermissio ad restitutionem illius portionis obliget. Quoniam neque in ciuilibus familijs tam exacte requiritur seruitium, neq. Spiritus sanctus cuius nutu ecclesia regitur, tales uoluit suis ministris scrupulos iniicere. Ex quo fit quod & si dum oras attentione studio, & meditato inde dimoueas licet mortale crimen sit, ut supra diximus, ad restitutionem tamen non obligeris, quoniam neque si officium praetermitteres, obligatus esses.

Dubita- At uero dubium de illis restat qui longiori tempore orare canonice praetermittunt, maxime si praebendas habeant ecclesiasticas. Et dubitandi rationem nobis offert sessio 9. citata Lateranens. Concilii. Cuius uerba sunt. Statuimus & ordinamus, q. quilibet habens beneficium cum cura uel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante beneficiorum suorum fructus non faciat, pro rata omissionis officij & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ecclesiarum huiusmodi beneficiorum, uel pauperum eleemosinas erogare teneatur. Si uero ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione praecedente, beneficio ipso priuetur, cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quo ad hoc quod est beneficio priuari posse, qui per quindecim dies illud bis

Expēdū saltem non dixerit. Hæc in Concilio. In tur uer hac uero ut iacet, uerborum serie partim ba. Con nimia uideri cupiā potest relaxatio, par cil. Late tim uero nimia perstrictio. Nam quod us sancns. que post menses ab obtento beneficio non cogatur clericus sub aliqua pœna officium dicere, nimia relaxatio est. Rursus, quod qui postea uno aut duobus diebus orare cessauerit, teneatur pro rata soluere, nimium apparet rigidum. Præterea, qd urgentius est, nec uerba concilij, ut iacent facta sunt intelligibilia. Habetur enim prius. q. qui post sex menses ab obtento beneficio non orauerit, pro rata restituat, postea uero subditur. Si uero ultra dictū

tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, &c. Quæ quidem uerba prioribus non grate coherent, nam hæc postrema, in simili negligentia, aperte denotant negligentiam priorum sex mensium ad restituendum pro rata obligasse, quandoquidem post illos, rigor cogendi per comminationem priuationis beneficij adhibetur. Conijcio ergo, immo certo crediderim, illud uerbum Concilij nō esse, post, sed, per, uidelicet ut sensus sit, quod qui per sex menses ab obtento beneficio uel quamlibet eorum partem officij non dixerit, solum teneatur ad restitutionem pro rata. Elapso uero semestri, si post admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur. Itaque primum semestre non datur tanquam induciæ, ut clericus non orans nulli subiaceat pœnæ, esset enim omni rationi dissonum, sed, ut non priuetur. Et hoc pacto uerba sunt intelligibilia, alioqui minime. Colligitur ergo ex hoc Concilio, quod quæcunque horarum missio cum primum quis habet beneficium, cum ad restitutionem obliget, immo si rigorem uerborum spectes, quamuis unam dū taxat horam praetermittat, restituere compellatur. Porro autem hic censendi rigor, nimium ius apparet, eo uel maxime quod etsi præcipuum clerici officium sit horarum pensum, nihilominus beneficium pro alijs etiam officijs tribuitur, & ideo ratio non exigit ut usque ad huiusmodi minutias fiat restitutio. Neque ius diuinum ad id cogit, neque synodus credenda est tam distinctio rigore sua protulisse uerba. Igitur quo rem summam Concil. comprehendamus, concilium, saltem Lateran hoc capitulum nondum plene, quod nescio an usu & more receptum est. Fuit se & usu enim Synodus illa nimium prolixa, & receptum aliqua continens, quæ non erant tanti non est momenti. Quapropter salua illa auctoritate, quæ concilijs summa debet restōne, tur, nescio an sit omnino necessarium fructū ad rigorem cessionis huius omitentes, beneficium aut duos dies, ad restitutionem ei pro obligare. Enim uero neque altera pars, rata nempe quod qui ultra semestre officium missiois diuinum non soluerit, priuatione beneficii muldetur in usu (quod iudicamus)

Explana
tur Con
cil. iā mo
do cita
tum.

rim)uspian est, Neq. admonitio illa, quæ illic fieri iubetur, fieri consuevit. Haud. n. est ipso facto priuatus, ut de illo supra diximus, qui in animo non gerit ad sacerdotium promoueri, aut non intra annū promouetur, sed, si cōcilium seruaretur, esset priuandus. Quod ergo consilium egomet mihi ex his colligerem, est pro uno aut duobus diebus nemini restitutionis scrupulum inicere, quamvis peccatum sit mortale, saltem eos, qui relaxationibus cruciatæ Bullæ gaudent. quibus ad huiusmodi penalis absolutio continetur, satis crediderim esse tutos, quamuis eiusmodi paruas negligentias commiserint. Quando uero orandi omisso ulterius procedit, tunc compositi cū summo Pontifice, aut eius legato locum haberet. Id quod propter auctoritatem Concilij dixerim. Nam stando iuri diuino, cum episcopo fieri posset. Enimvero huiusmodi restitutiones, si idē diuinum naturaleque ius, immo si pontificium prius, consulat, ecclesiarum fabricæ adiudicandæ essent, aut impios usus insumendæ. Etenim cum decimarum stipendia res sint propriæ ipsarum ecclesiarum, ministri qui non seruiunt, eisdem ipsis deberent restitutionem. Quin uero idem Lateran. concilium eisdem ecclesijs aut pauperibus fieri iubet. At tamen, iam nunc tēporis, ut alias diximus, summi Pontifices suis usibus necessarias esse ducunt, & ideo cum illis de restitutione paciscitur. Postremum denique dubium huc pertinens, superest de illis, qui ecclesijs tamulari tenentur, non tamen pro dignitate satis inseruiunt, nempe de canonicis qui in intrando chorum, indeque exeundo, constitutum signam punctum obseruant, uidelicet, ut neque ante ingrediantur neque post permanent, utrum ad restitutionem pariter teneantur; Petrus namque de Palud. in 4. distinct. 1. §. q. 5. istorum conscientias flagellat, dicens, quod si residuum temporis negotij ecclesiæ impendunt, bene quidem, qui autem oriose & sine bona causa sponte abest, non est tutus, etsi ecclesiæ statutum aut consuetudo eum excuset. Quoniam tale statutum irrationabile erit, quod ideo conscientias sedare nō sufficit maxime in annuendis eo quod qui sua bona sub tali uinculo ecclesijs legarunt, non ea

consentur canonicorum statutis, nisi rationabilibus, subdidisse. Nihilominus contra eiusmodi scrupulum subiicitur quarta conclusio. Vbi nō est manifesta statuti peruersitas quicunque choro iuxta tenorem institutionum suarū ecclesiæ inseruiens bona fide & conscientia fructus facit, neque ad illam tenetur restitutionem. Conclusio est per se liquida, nam postquam totum collegium more, & uia legem condidit nisi manifeste prauitatem & corruptelam præleferat, nemo eiusdem societatis, tenetur amplius de legis ratione discutere, sed eam seruando sanstaciet. Quamū denique ac postremum caput restitutionis bonorum ecclesiasticorum ab aliquibus, ut supra diximus, constituitur, si clericus moribus & uita non sit ille, quem non esse decet. Quam quidem opinionem Adrian. Amplexari uidetur in illa supradicta quæstione de restitutione, ubi ait, quod clericus perdit uia, & Deum continuo prauis moribus stimulans, aut efficiū debitum prætermittens, tenetur restituere quidquid de fructibus ecclesiasticis expendit. Cuius argumentū supra in fronte quæstio. 3. sed collocauimus. Opin. tamen hæc esse non potest, nisi quorumpiam fortan luxu consultor. qui ex sancto porius zelo quam consultatōne philosophantur, Nam Alexand. Halensis 3. part. quæst. 36. cui Adria. illam inscribit, non loquitur nisi de eo qui ecclesiæ non seruit, de quo ait, quod sicut conductus agricola nō laborans non est mercede dignus, ita neque clerici non seruientes. Contra illam ergo opinionem subnectitur 6. conclusio, quamuis clerici ratione sui status moribus inter seculares effluere debeant, atque adeo tanto præstantius, quanto quisque altiori insignitur dignitate, tamen sola uitæ corruptio eos ad restitutionem non obligat, nam eius stipendia minime ei sub tali conditione, conferuntur, sed ut ecclesiæ seruiat. Teneatur enim etiam & reges & quicunque publici magistratus morum integritate præpollere, tamen quis dicat sub tali pacto eos stipendia suscipere? Adde, quod si ulla esset in tali opinione probabilis, laqueum hominum conscientijs injicere, nam in tanta multitudine

Quinta conclusio.

Quantū caput restructio nis boni norū ecclesiasticorum. Adrian.

Alexand. Halensis.

Sexta conclusio contra rectā opinionē.

Cōsilium auctoris cōtra proximam dubitationem.

Post eundem dubium.

Petrus Palud.

Rō pro conclu- sione. dine clericorum immuni sunt qui in dies lethaliter delinquant. Et quod res manifeste demonstrare ecclesia præscribens crimina, nempe simonia, homicidium, aliaque id genus, de quibus clericis præbendis expoliantur, manifeste animum suum patet facit, non esse ab reliquorum quopiam suo sacerdotio priuare. Ex dictis ergo colligitur responsio q. quæ neque omnino est affirmatiua, neque omnino negatiua, sed media. Primo ergo argumento ex calicer, & quoniam li. 6. composito, suas concessimus conclusiones, quæ fuerunt nobis. 1. & 2. Tertio uero id quod probare con- tendebat, in sexta negauimus, atque adeo eisdem argum. satisfactum est.

ARTICVLVS VII.

*Utrum religiosi creati episcopi ad obseruan-
tias regulares teneantur.*

S. Tho. 2. 2. quæst. 185. art. 8

Quoniam in superioribus quæstio- nem D. Tho. 1. 3. de episcoporum statu tractare aggressi sumus, sed tamen meditatio canonicarum horarum, quam altera de clericorum bonis nobis obtulit, paulisper nos diuertere, licet non abs re, compulit, operæ pretium duximus ad postremum eiusdem quæstionis articu- lum quem missum feceramus, reuerti, ut decimum hūc lib. qui præcipue de episco- pis institutus est, consideratio monacho- rum, qui episcopali dignitate fulgent, con- cludit. Arguitur ergo qui eiusmodi reli- giosi in episcopos promoti ad obseruan- tias regulares non tenentur. Habetur enim cano. statutum 1. 3. q. 1. quod monachum electio canonica a iugo regulæ monasticæ professionis absoluit & sacra ordinatio de monacho episcopum facit, obseruantie au- tem regulares sub iugo monasticæ institu- tionis continentur, ergo illi qui episcopi creantur ab illis eximuntur. Secundo il- le, qui ab inferiori ad altiore gradum as- sumitur, uidetur à uinculis inferioris ab- solui, eo quod homo non potest tot sarcini- bus esse onustus. Quemadmodum, qui mo- nasticam proficiuntur uitam, ab omnibus uotis relinquantur, quibus erant in seculo ob-

ligati status autem episcopalis sublimior est monachali, ergo religiosus illuc p. no- tus, ab omnibus canonicis institutis libera- tur. Tertio, totolubiores monachorum nexi sunt obedientie & paupertatis. epi- scopus autem ab obedientia suorum præ- latorum sit exemptus, & q. ab alterius en- d. paupertatis funiculo euodetur, apparet se- tire præfactus eam ubi alteriusmodi mona- chum creatum episcopum legitime posse paternam hæc edictatem adire. Adde quod etiam illis conceditur testamenta confice- re, ergo & ab alijs etiam obseruantis libe- rantur. In contrarium uideatur facere can. Inno. de monach. 1. 6. q. 1. quo ait. De mo- nachis, qui diu immorantes in monasteriis postea ad clericatus ordines peruenierint, statuimus non debere eius à priori propo- sito discedere.

Sententia D. Tho. de hac q. tribus con- clusio continetur. Prima. Ad eas religio- nis obseruantias quæ pontificæ functioni nullo esse possunt impedimento, immo ef- se possunt adiutorio, perinde tenetur mo- nachus sedes episcopalem adeptus, atque dum erat in claustris. Huius generis, sunt continetia, paupertas, atque adeo religio- nis uestitus, qui est eiusdem obligationis unum. Secunda conclusio. Si quæ uero in ter regulares obseruantias existunt, quæ pontificis administratione obstaculo esse possunt, ab illorum iugo eximitur, per epi- scopatum religiosus. Cuiusmodi sunt soli- tudo, silentium grauesq. abstinentiæ atq. uigiliæ, quæ corpus deb. inādo, possent epi- scopum suo muneri ineptū reddere. Am- bas has simul conclusiones hac rōne com- monstrat. Cum uterq. locus, tam religio- nis, i. quæ episcoporum, sit status perfectio- nis, hoc tamen differunt, quod status reli- gionis uiam ad perfectionē sternit tanquā eius discipularis, status autem epis- copum est ceu perfectionis magisterium di- spositio autem ad aliquam formam per il- lius perfectionem non cessat, nisi quate- nus sit fuerit impedimentum, ut lectio ac meditatio discipuli cessare non debet, dum sit magister, imo hoc impensius face- re debet. Non tamen amplius debet audi- re, sed docere, quia illud huius impedimē- tum. Pari ergo modo illæ obseruantie re- li. quæ functioni episco. non obstant, in monacho

Argu. 3.

Prima
conclu.

Secunda
conclu.

Rō utri-
usq. con-
clusionis.

Teria conclusio. monacho episcopo non cessant, sed illæ prius quæ obstant. Tertia. occultio. Alia sum observantiarum à quibus non absoluitur, potest eiusmodi episcopo dispensatione nonnunquam per suam auctoritatem uti, sicut in religione id poterat auctoritate præstare. Hæc D. Tho. quæ quidam aliquando indigent maiori amplificatione. Et primum omnium iuxta numerum conclusio. Tria denotat in religioso operum genera, quæ in eius assumptione ad episcopatum ordinem sunt meditando quædam. scilicet quæ non solum non obstant, sed & conferunt, ut castitas & paupertas atque obedientia, quam non relinquit, sed mutat, ut qui præfecto religionis onediebat, deinde obtemperet Papæ. Quædam uero sunt manifeste repugnantia, ut solitudo, & silentium, & immodicæ abstinentiæ. Aliæ uero mediæ generis, quæ si non semper obstant sed aliquando, ut si dicas reliqua moderata ieiunia, & lanis ad cutem indui, in ipsis dormire. Ad illa ergo primi generis ait tene ri episcopum monachum, ad alia uero secundi, ipso iure absolui, sed in reliquis, licet non prius ab illis absoluantur, posse tamē secundum quod expedierit, dispensare. De singulis ergo nonnihil sese offert dubietatis. Primum enim membrum trium includit uotum. scilicet castitatis, obedientiæ, & paupertatis. De primo nullatenus dubitatur quin monachus illi maneat adstrictus, non solum sacerdotii lege, uerū & religionis. Quare licet cū alijs episcopis, ut h. 8. explicuimus, dispensare ecclesia posset super continentia, nō tamē cū episcopis monachis. Neq. de secundo ulla est ambiguitas. Nam sicut dum religiosus in generalem magistrū aut ministrū ordinis assumitur, non obstante obedientiæ uoto, soli Papæ manet subiectus, sic monacho accidit dum fit episcopus. Nō inquam desertit, sed mutat obedientiam. De uoto autē paupertatis restat sane dubium nec solutum facile. Primum enim sanctus Tho. in hac 2. 2. tum quæst. 88. ad quartum argumentum, tum hic clarissime defendit monachum factum episcopum nullatenus à uoto paupertatis absolui. Nam & in prima conclusione exemplum ponit continentiae & paupertatis. Et in solutione tertii ait religionum episcopum non posse habere

re proprium. Et ratio apparet plana, nam ut h. 8. dictum est, uotum religionis est indispensabile, quod tria includit uota. In contrarium autem est argumentum quod illic insinuauimus & hic apertius uisum demonstrabit. In episcopo, ut supra dictum est, duo considerantur bonorum genera nempe seculariū & ecclesiasticū. Omnis ergo modo secularibus, & ecclesiasticis arguitur, Reliqui episcopi ex seculari clero assumpti post factam portionum diuisionem dominium habent suæ, ut quæstione 4. multis modis confirmabamus, episcopi autem ex religionibus euocatis eadem prius ratione & modo adiudicantur sua portio sicuti & alijs qui ex reliquo clero eliguntur, ergo perinde eiusdem portionis dominium habent atque reliqui. Fateor equidem ad hoc argumentum me respondere nescire, quoniam neutram præmissarum uideo quomodo negare ualeā. Nam quod eodem modo omnes hanc episcopi dubitari non potest. Neque uero D. Tho. quantum ad hæc bona ecclesiastica aliam paupertatē tribuit religiosi episcopis, quam reliquis. Immo art. 6. præsentis q. ubi constituit episcopum non teneri ad paupertatem cum secundo loco argumentatus esset, q. Apostoli fuerunt pauperes respondet ad illam paupertatem non teneri episcopum. Idq. confirmat exēplo Athanasij, Ambrosij, Augustini, qui fuerunt una & monachi & episcopi. ubi palam ostēdit monachos episcopos perinde possidere ecclesiastica bona ac reliquos seculares. Cū ergo idem Doctor sanctus art. 7. dixerit q. de his quæ usui episcopi deputata sunt, eadem esse uideretur ratio quæ de propriis bonis, profecto id monachus episcopis non denegat. At quoniam semper habuit oculum ad illud tempus quo clerici in communi uiuebant, propterea simpliciter ait monachum factum episcopum, non absolui à paupertatis uoto. Dicendum ergo sub penultimorum censura, quod sicut obedientia monachi dum fit episcopus, si mutatur ut soli sit Papæ subditus ita & eius mutatur paupertas, ut decimarum portio reliquaq. episcopalia bona illi sicuti & reliquis episcopis adiudicentur nimirum ut & ipse sustentetur, & singulari misericordiae præcepto, quod præ alijs episco-

Argum.

Solutio

Dubita
tio.

episcopis religiosos ligat, subsidio sit pauperibus. Quantum ad aliud uero bonorum genus, scilicet secularium, dubitari non potest, quin etiam paupertatis uotum quadamtenus ei mutetur, ut patet ex cano. statutum.

18 q. 1. ubi monachus qui in monachatus hæres paternus esse non poterat, idoneus declaratur eidem ad eundem hæreditati, quauisq. potest superfluitate uita perfrui. Et in causâ adducitur, quod ipsum electio canonica à iugo regulæ monasticæ religionis absoluit, & sacra ordinatio de monacho episcopum fecit, quin uero, si usum qui iam receptissimus est, consulas, Papa cum episcopis monachis nonnunquam dispensat, ut secularia bona emant, quæ postea quibus uolunt, relinquunt. Qui quidem mos si legitimus est, profecto ostendit non esse tam indispensable paupertatis uotum, quàm continentie aut obedientie. Circa 2. autem obseruantiarum genus, scilicet illorum à quibus monachus eo ipso quo fit episcopus absoluitur, adnotauit hic Caiet. non solum illas comprehendere, quæ manifeste episcopali functioni aduerlantur, ut silentium & solitudo, uerum & quæ eiusmodi dignitati, dissonant, aut congruentia non sunt, quæ quidem concessu facile est, sed tamen exëpla, quæ subdit, nescio an sint adeo congruentis. Ait. n. quod absoluitur à ceremoniis habendi socium ordinis, bibendi sedendo, cum duabus manibus, & benedictione & similibus. Attamen licet forsitan ita sit, propterea quod res sunt parui momenti, non tamen propter causâ, quâ ipse asserit, uidelicet quia episcopum illa non decet. Immo uero cum talis episcopus habitum religionis exuere non debeat, nisi summus fiat Pontifex, adeo huiusmodi monachales ceremonie ipsum non dedecent, ut eius habitum decorent. In Italia, quidem, ubi monachi ad quemcunque pauperem episcopatum assumantur, habitum uel prorium abiciunt, uel alia figura iucrulant, omnes monasticas ceremonias cum illo deponunt, quia Itali non dignantur episcopos in habitu monachali uidere, quæ quidem pestis ad alias iam nationes interpsit. Et inde Caiet. iudicium sumpsit, tamen si non pro se, qui etiam Cardinales cum habitu monachali semper religiosissime uixit. Igitur quod episcopus religiosius socium sui ordinis, qui auctori

tate uigeat, sibi adiungat, & ceremoniis quibuscunque religionis, ac religiosorum idiomate utatur, adeo non est indecens, ut qui contra faciunt oculos prudentium secularium offendant. De tertio uero ceremoniarum ordine à quibus S. Thom. ait religiosum non absolui, licet super ipsis seculum possit dispensare, qualia sunt lineæ non uti, regularia ordinis ieiunia seruare, et si sit ordinis nostri uel Carthusiensium, esu carniuium abstinere, dubium est, idemque impresentiarum præcipuum, quo uinculo religiosi episcopi ad horum obseruantias teneantur, utrum scilicet legali debito, an solum morali. Legale. n. debitum est, quando quis lege per uim coactiuam tenetur, ita ut qui contra fecerit, legis pænis obligetur. Vinculum autem morale est, quando quis sola ui directiua legis obligatur, non autem pænis subditur. Exëplum est in principe qui non tenetur ui coactiua, sed directiua. Et quod monachus teneatur utraque uel legis, ut hic D. Tho. sentire, dicens quod in istis potest tamen seculum dispensare. ubi infirmare uidetur, quod perinde obligatur atque quando erat in claustro. Nihilominus placet mihi Caietani sententia, quam impresentiarum protulit, sed expressius in singulari Opusculo, quod de hac re intitulauit, nempe in libello uiginti unius questionum q. 19. Sententia uero est, quod non tenetur ex debito legis, sed ex morum honestate, cum quia id significatur canon. circa statutam illis uerbis est. A iugo regulæ monasticæ & religionis absoluitur, & de monacho fit episcopus iugum enim uim coactiuam designat. Item postquam eximitur à subiectione prælatorum ordinis, quia nullatenus nisi per Papam puniri potest, indicium est, quod neque pænis regularium statutorum subiaceret. Quod autem ex debito morali & de honestate teneantur, patet, nam postquam monachatum professus est, qui perfectionis est disciplina concedens est, ut magister perfectionis factus eadem seruet disciplinam, nam licet non per uim coactiuam, libere tamen, quemadmodum discipulus licet factus doctor ferule meru aliisque coactionibus quibus ad studium compellebatur, liberetur, debet nihilominus sua sponte eisdem studiis incumbere. Neque est ineptum exemplum, quod

Dubiū.

Solutio

Caieta.

Nō pro
batur iō
Caieta.

quod à naturalibus sumitur. Quandiu enim calor in ligno ad formam ignis disponit, vi quadam coactiva agentis retinetur, ad ueniēte, autem substantiali forma, fit naturalis, atque adeo suapte sponte, in igne permanet. Ex quo fit, ut debitum morale

Primū
corrola-
rium.
Secun-
dum.

religioso episcopo propterea quod de religione assumptus est, maius sit, quam in episcopo seculari. Sequitur nihilominus secūdo, quod religiosus factus episcopus quamvis feriis sextis peculiari instituto religionis, etiam si sub reatu mortali obliget, ut in ordine diui Frācischi obligari fertur, factus episcopus pōt in die Natalis Domini, si illa feria occurrerit, carnibus vesci & ieiunium frangere. Oppositum dicit in præsentiarum Caiet. sed in Opusculo cordatus mutauit sententiam. Nam explicari extra de obserua ieiunii ubi cū dicit Christianis illud priuilegium indulgentum est, non excipiuntur, nisi qui ex voto aut ex regulari obseruantia ieiunare adstricti sunt. Et intelligitur ex regularis obseruantie legali debito, quod non manet in episcopo nisi morale. Neque votū abstinētie fecit singulare, nisi vouēdo religionem. Igitur S. Tho. hoc pacto intelligendus est sensisse monachū episcopum non absolui, à dictis obseruantijs, scilicet

Argu. 2.

quantum ad morale debitum Sed cōtra: ergo neque ad castitatem tenetur sub reatu mortalis criminis: quia debitum morale non videtur sub tali reatu obligare. Negatur consequētia, quoniam votum castitatis expresse fecit: virtute cuius, etiam si cesset vis coactiva obseruantie regularis, obligat. Cætera uero non nouit formaliter nisi vouēdo religionem, cuius vis cessat in illo, quo ad legale debitum. Verum est tamen, quod pænis quæ in religione decretæ sunt transgressoribus trium uotorum essentialium non mater subiectus. Sed utrum illud morale debitum, plus obliget episcopum religionis D. Francischi, quam nostri ordinis, eo quod ipse ad aliquas obseruantias tenetur sub culpa mortali, nos uero ad nullas. Et princeps quāvis non teneatur de coactiva, tenetur tamen forte aliquibus suis legibus sub reatu mortali. Respondetur, quod si vera est hæc opinio, episcopi D. Francischi nō magis quam nostri obligantur, quia æquali

ter absoluuntur à legali debito. Quare de hoc nonnulla est in principe differentia, quia licet non cogatur, lege tamē illa durante, si ad se pertinet, tenetur illa. Debent autem religiosi ut in aduēdis episcopatibus multo esse cunctatiores, quam seculares, ita & in administrandis longissime vigilantiores. Qui enim sese in claustra, mūdo uale dicentes, abdiderunt, nō debent sicut uxor Loth retinere, hoc est, ad seculares splendores respicere. Nim præter Dei offensam seculari populo scandalo sunt ac subinde uilipendio & ludibrio, nisi palam constet tum renitentes uisuisse a suis claustris extractus, tum ecclesijs cum omni timore Dei famulari, alijsque abstinere pompis quæ non fuerint ad ornamentum suæ dignitatis necessarie.

Primum igitur argumentum in capite quæstionis est canon. statutum. obiectum iam sua declaratione solutum est. Ad primum argum.

Ad secundum respondet D. Thom. Ad secundum quod uota in seculo facta nō ex eo præcisè per professionem religionis dissol- gum.

uuntur, quod sit ascēsus ab inferiori ad superius, sed quod illa habent se ad religionem sicut particulare ad uniuersale. puta sicut ille qui partem sui Deo obtrulit, ad illum qui se offert totum. Pars autem includit, ut in toto, & ideo adueniente toto superfluit. Ascensus autem a religione ad episcopatum, est sicut a dispositione ad perfectionem, dispositio autem non cessat adueniente perfectione. Intellige, ut diximus, quantum ad debitum morale sicut calor disponens ad ignem permanet in illo.

Ad tertium aut quantum ad id de obedientia iam responsum est, quod non delinquitur, sed mutatur, & pariter quantum ad pauperatem. Restat nihilominus Dubiū.

dubium quod D. Thomas illic insinuat circa illud statutum, de hæreditate paterna quam monachus episcopus acquirit cuiusmodi post eius mortem obueniat, monasterio, an episcopali ecclesie? Verba quippe capituli obscura sunt, nihil aliud explicat, nisi quod quæ monachos acquisierat, ministerio reliquat, quæ uero factus episcopus acquisierit, ad altare ad quod sanctificatus est restituar. Sen-

Ad primum argum.

Ad secundum argum.

Ad tertium argum.

Dubiū.

Solutio

ius

Episco-
pus reli-
giolus
testamē-
tum cō-
dere nō
pōt abs-
que fa-
cultate
Papae
Epilo-
gus.

Episcopi ecclesia. Bona vero religiosorum, qui titulares episcopi fiunt, quia sedem non habent licet acquisita eis sint in episcopatu, monasteriis obveniunt. Testamenta autem condere manifestum est nō posse sine Papae dispensatione. Et tunc ait D. Thom. sic episcopus religiosus est, non tibi concedi ut tanquam de proprio testamentum faciat, sed quia Papa eius ampliat facultatem dispensandi sua bona, ut eadem facultas duret post mortem. Ait vero postquam ita libere dispensatur cū illo atque cum aliis episcopis parum refert quomodo fiat.

Ecce Opus decem Librorum, quod de

iustitia & iure polliciti sumus: & in Quaestiones septuaginta sex, Articulos vero ducentos octuaginta & octo partiti sumus, per varia ac lubrica, perque ardua ac difficilia rerum genera aspirante diuino flamine, ad optatum portum perductum est Anno Christianae salutis Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto. In quo si quid per insentiam nostram & ignorantiam, aut certe per negligentiam & oscitantiam a nobis peccatum est (nam studio per Dei misericordiam certus sum nequaquam deliquisse) Deus ipse misericordiarum ignoret. Si quid vero prestitimus quod in rem Christianae familiae esse possit, eidem soli Deo acceptum referendum est. Cui laus sit & perennis gloria per infinita seculorum secula. Amen.

Decem Librorum de Iustitia & iure, Finis.

